E.21.T.D.

Est — 19
nº — 91

R. 8
4/3

Ett.21.Fab.D.

SANCTORVM PRISCORVM PATRVM VITÆ NVMERO CENTVM SEXAGINTATRES, PER GRAVISSIMOS ET PROBATISSIMOS AVCTORES CONSCRIPTAE.

ET NVPER PER R.P.D. ALOYSIVM LIPOMANVM Episcopum Veronensem in unum uolumen redactæ, cum Scholijs eiusdem omnium præsentium hæreticorum blasphemias & delyramenta profligantibus.

LEGE PIE LECTOR, QVIA Lectionis tam fructuosæ nunquam te pœnitebit.

& non respexit

Beatus uir, cuius est Dominus spes eius:

in uanitates, & insanias falsas.

VENETIIS,

4:20 AD SIGNVM SPEI.

M. D. LI.

B. Super.

AMPLISSIMO IN CHRISTO PATRI, AC D. DOMINO Ioanni Bernardo de Luco Epiſcopo Calaguritano, Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis peccator æternam felicitatem. D.

TRIGINTA Et eo amplius anni ſunt Reuerendiſsime Præſul, quod Lutherana hæreſis omnium forte quæ hucusq; uiguerunt ſæuiſsima, catholicam deuaſtat Eccleſiam. Quo primum exiguis ſuis latebris contenta, uix pedem in publicum proferre audebat. At nunc peccatis noſtris ita exigentibus, adeo impudens effecta eſt, ut totum fere Chriſtianum orbem (Hiſpania ueſtra duntaxat excepta) peregrauerit. Quod ego dei benignitati in primis ſacræ deinde inquiſitionis præfectorum, diligentiæ & ſedulitati aſcribo. Atq; utinam ſanctus magiſtratus ille apud nos ita in uſu foret, ſicut apud ueſtrates eſt, profecto rebus catholicæ fidei longe melius conſultum arbitrarer. Et quanuis (ut dixi) propter peccata credam permitti a deo peſtem hanc tam lõge lateq; uagari, ut quaſi illud Eſaiæ uere proferre poſsimus, omne caput languidum, & oẽ cor mœrens, non tamen adeo dereliquiſſe uidetur deus Eccleſiam ſuam, quin etiam hoc infelici tempore multos ſpiritus Beſeleel ſapientis artificis ſermonum ac dogmatum in ea excitauerit, qui nouos hos ſeductores cum doctis prædicationibus, tum ſcriptis egregijs, ueluti fulminibus de cœlo miſsis ſubuerterint, proſtrauerint, conculcauerint. Quodni factum fuiſſet, actum profecto de nobis, ac de tota dei Eccleſia propemodum conclamatum extitiſſet, quam licet fluctuare deus quandoq; ſinat mergi tamen nunquã permittit. Horum igitur ſtudioſo labore & cõtinuis uigilijs illud effectũ eſt, ut qui prius in fide ſtabiles et ope efficaces erãt, in ſancto propoſito perſiſterẽt, & qui nutantes ac dubij, in partem eccleſiæ protinus concederent. Verũ ex his qui in apoſtatarũ ſortem declinauerant, paucos admodũ qui abiuratis erroribus ad Eccleſiæ gremium reuerſi ſint adhuc inuenimus. Quod certe ualde dolendum eſt, diabolica fraude adeo deceptas eſſe animas, ut ſurſum oculos attollere, & errores quibus captiuæ detinentur, minime deprehendere poſsint. Propterea ego in Germania iam annum cũ dimidio agẽs, & legationis Apoſtolicæ munere licet admodũ indignus fungens, cũ uiderem etiam poſt admirabilem illam & cœleſtem Imperatoris Caroli. V. ſemper Auguſti contra prophanos ſacri Imperij hoſtes uictoriã, poſt ſeueriſsima quoq; Maieſtatis eius edicta ne de cætero mẽdacijs et blaſphemijs huiuſmodi daretur opera, ſubuerſores iſtos maiori quam antea rabie impias ſuas aſſertiones mordicus ſuſtinere ac defendere, & adhuc pro ipſis ad ſanguinẽ uſq; de certare, cogitaui mecum ipſe ſæpius ſi quid nouæ alicuius medelæ lætali huic morbo afferri poſſet, quo aut ſanitatis aliquid mentibus licet inſaniſsimis adhiberetur, uel ſaltem eius in offenſus progreſſus impediretur in poſterum. Non quidem ut noua aliqua conſcriberemus, iam enim mũdus plenus eſt ijs, qui cõtra hos ſcripti ſunt libris, ut nihil in hoc genere ſuperſit amplius quod ſcribatur, quodue a præcedentibus patribus intactũ ſit dimiſſum. Et cogitatio quidem mea fuit huiuſmodi. Quoniã rectæ quidem fidei prædicatio non ſolis uerbis, ſed multo magis operibus aſtruitur, ita enim cenſuerunt ſancti patres qui fuerunt ante nos, & dominus idemq; ſaluator noſter minimũ eum in regno cœlorum futurum aſſeruit, qui ſolueret unum de mandatis minimis, & doceret ſic homines, econtra uero, magnũ, qui faceret & doceret. Et merito quidem, quia iuxta ſanctiſsimi Pontificis ſententiam, cuius uita deſpicitur, reſtat ut etiam prædicatio contemnatur. Cũ ergo peſtilentiſsima hæreſis ſatis ſcripturarũ & ſan-

ctorum patrum testimonijs iam prostrata & conculcata reperiatur. Operepretium me fa-
cturũ sum arbitratus, si sanctorũ uirorũ egregie factis & exemplis quod illi forsan parciu
fecerunt quod reliquũ in ea miserrimi adhuc spiritus superesse & palpitare uidetur, nunc pe
nitus extinguerem & suffocarem, ac ueluti lætifera plantaria, ita radicitus de agro Ecclesiæ
extirparem, ut nullatenus repullulare ualerent. Decreui itaq;, sanctorũ patrum antiquorum
uitas, qui a primordijs nascentis Ecclesiæ usq; ad D. Bernardi Abbatis tẽpora, quem inter
antiquos & recẽtiores patres, medium ad præsens ponimus floruerunt, ab eruditis quidem
& approbatis uiris conscriptas, in unũ uolumen redigere, in quibus improborum istorum
blasphemiæ omnes & delyramenta ita iugulata & confossa reperiuntur, ut nisi quis ultro
proteruire, & tenebras in meridie palpare, ac prudens (ut dicunt) & sciens in inferni pro-
fundum præcipitari uoluerit, his ulterius decipi et implicari nequeat. Et ne forte cursim le-
gens, quod ad perditionẽ impij dogmatis faceret, non tam facile aduerteret, glossulas, id est,
scholia quædam parua in ipsis paginarum marginibus apponere cogitauimus, ut eum, &
de his quæ legeret commonefaceremus, & de pluribus quæ ipse per se absque admonitore
adinuenire posset, cautũ redderemus. Cui enim dubium unquam fieri poterit, quod si ea ue-
ra Christi fides esset quam nouelli isti præcones, post mille quingentos et uiginti annos, an-
nunciant, illa proculdubio & non alia, & a sanctis Apostolis qui primitias spiritus habue-
runt, & ab his qui primitiuæ illi Ecclesiæ uirtutum omniũ parenti successerunt, nec non a
deo dilectis martyribus, inclytisq; eius confessoribus qui successiue ad hæc usq; tempora ui-
xisse reperiuntur, & prædicata, & omni studio fideliũ auribus & cordibus ingesta fuisset?
Sed cũ sine ea, eiusq; doctrina mundus usq; in hanc diem Christianus fuerit, & econtra no-
stra hæc fides, ac quam profitemur hodie doctrina, in tota dei Ecclesia per uniuersum Chri-
stianum orbem ab omnibus sanctis, per omnes ætates, gradus & ordines, cũ miraculorum
exhibitione, tum sanguinis effusione exculta, & concelebrata fuerit, necessario consequitur
hos tanquã antichristos & nouorum dogmatũ assertores expellendos prorsus & abijcien-
dos esse, & illud nobis tenendũ euangelium, ac in eo moriendũ, in quo maiores nostri salui
facti sunt, in quo parentes nostri baptizati, & in quo nos pueri nati sumus. Sed forte ad
primæ huius uocis occursum hærebis, cũ me sanctorũ uitas edere uelle audieris, et superua-
caneo desudare labore dices cũ pleriq; excellenti ingenio etiam nostro tempore præditi fue-
rint, qui eas conscripserint, uel ab alijs conscriptas euulgauerint. Nonne & librũ Vitas pa-
trum, itemq; aliũ Catalogum sanctorũ dictum, Nonne & Ekij doctissimi uiri Homilias, &
Georgij Vicelij recentissimum Hagiologium, aliaq; huius generis plurima oppones, ut in
hoc palæstræ genere nihil fere amplius desiderari posse uideatur? Cum ergo quæ dici posse
uidebantur iam anticipata sint, & superflua scribere omnino uanũ, de ijsdem uero molestũ,
nunquid ridiculũ non etiam fuerit? Nõ abnuo. Et horũ quidem omniũ indefessum studiũ, &
pientissimũ in sanctos dei zelum summopere cõmendo. De libro Vitas patrũ aliquid dicerẽ,
nisi in cap. sancta Romana. XV. dist. quid de eo Ecclesiæ censeat auctoritas satis expressum
uideretur. Sed aliud est concionibus in Ecclesia ad populũ fidelem loqui, uel ad catholicos
uiros scripta dirigere, quod fecerũt illi, aliud cũ hæreticis pugnare cominus, eosq; hoc scri-
ptorũ genere conuincere, quod nos modo facere intẽdimus. Sicut et alia pacis sunt, alia belli
tempora, itemq; arma alia, uestis & equus iter facienti homini, atq; alia militi eunti in præ-
lium necessaria. Vnde illud mihi argumentũ uelut intactũ adhuc superesse, locumq; dari etiã
post oẽs scribendi uisum est. Id tantũ de eo quẽ modo edimus libro dixisse sufficiat, nil in eo
quod

quod ex apocryphis scriptoribus desumptum sit, appositum fuisse, quod nescio an alij omnes de quibus supra meminimus, ita ad plenũ undequaq; obseruauerint, nil etiam quod non statim in exemplari unde desumptũ sit facile inueniri poßit, ne quis ex capite nostro aliqua suffarcinasse, & huc ingeßisse comminisci ualeat. Nam qui has quas nunc euulgamus uitas conscripserunt (uel ipsis hæreticis inuitis contra quos præcipue eduntur testibus) scriptores sunt illustres omnibus probati, et fide longe dignißimi. Cæterum apocrypha omnia (ut diximus) hoc est eorũ uitas quarum scriptores penitus ignorantur, aut si sciuntur, pertenuis in ecclesia æstimationis & auctoritis sunt, diligẽter canimus, neq; enim ad dogmatũ ueritatem astruendã, qualẽ nunc cõtra neotericos hæreticos astruere satagimus faciunt, qui statim si ista ingeßissemus, caput contorquerent, nares contraherent, Cachinnos ore profunderent, & dicerent, fides horum sit penes autores ipsos, Nos minime ista conuincunt, eadem quippe facilitate refelluntur, qua & adducuntur. Legendus itaq; primum liber iste, & cum in eo aliquid inueneris, quod apud alios non repereris, laborem nostrum antiquorum esse reprehensionem non existimabis, sed uel egregium Christianæ pietatis zelatorem comprobabis, aut ut minimum des, non otiosum compilatorem censebis.

Si autem in sanctorũ uitis, non omniũ per extensum ortum, progressum, & finẽ hic descriptũ repereris, sed aliquorũ integras, aliorũ dimidiatus, nonnullorũ uero inchoatas, quorundam etiã quæ unum uel duo ad summũ patrata miracula contineant, legeris, non me illico mendacẽ & infidelem promißi exhibitorẽ proclamabis. Nam cũ uitas sanctorũ me editurũ profiteor, tam plene quam abusiue uitæ uocabulũ intelligo. Nonne & sapientes bifariam nuncupari nouimus, tam hos qui sunt plenæ perfecteq; uirtutis, quã illos qui incipiunt, & in profectu positi sunt? De perfectis ait scriptura, Mittã in uos sapientes. De incipientibus autem, Argue sapientẽ & diliget te. Qui enim plenæ cõsummatæq; uirtutis est ut plurimũ correptione nõ indiget. Quod de sapiẽtia diximus, de cæteris quoq; uirtutibus intelligendũ, quod scilicet fortis & prudẽs, pius, castus, iustus et tẽperans, interdũ secundũ perfectã et exatã rationẽ, interdũ aũt nominetenus, uel paulo q̃d amplius duntaxat accipiatur. Iuxta hunc sensum & nos impresentiarum sanctorũ uitas appellamus, ut in aliquibus, Puta Benedicti, Nicolai, Antonij plene, imo plenißime, in aliq̃bus uero, ut Iacobi maioris, Apollonij, Herculani & similiũ semi plene et abusiue intelligatur. At dices, Cur nõ potius huius et illius miraculũ aut signũ, quam uitã nuncupasti? Vitã ideo appellaui, quia ex hoc uno uel duobus uirtutis eius actibus qui describuntur (ut diuus Gregorius in uita Stephani Abbatis Reatini ait) ualent multa eius bona pensari, & qualis in uno duntaxat facto extitisse cõperitur, talis in toto uitæ cursu fuisse haud dubie præsumẽdus sit. Vt illo in loco nil aliud appellatione uitæ ueniat, quã signũ aliq̃d excellẽs, per quod tota sancti uita, qualis fuerit indicetur. Non turberis igitur si non omniũ, qui in catalago describuntur integras uitas habueris, sed sicut dicit Apostolus, fiat æqualitas, ut aliquorũ uita longior, aliorũ breuitatem suppleat, et quorundã parcitas, aliorũ laciniosam abundantiã minuat, ac quod scriptũ est, uerũ esse comprobetur, qui multũ habuit, nõ abundauit, & qui modicũ, nõ minorauit. Ita.n. & lectoris labor, simul & fastidiũ tolletur, & scriptoris promißio mendax aut subdola nequaquã inuenietur. Verumenimuero cũ uiri excellẽtes quã plurimi, quibus librũ hunc offerremus occurrerẽt, tu unus nobis imprimis obuius fuisti Antistes amplißime, cui multis nominibus deuinctus essem. Siue.n. Christianã illam tuã pietatẽ & charitatẽ qua inter oẽs emines, siue sanctũ zelum, quo cõtinue exæstuas ut dei ecclesia in pristinã effigẽ restituta, sancta et sine

macula rursus refulgeat, siue demō angelicos mores tuos intuor, quibus in terris degens, in cœlo iam cōuersaris, omnia hæc, inquā, faciūt, ut insolubilibus animæ uinculis tibi astrictus tenear. Sed illud me impulit præ omnibus, quod te sanctorū uitis mirum in modū affectū uideam, egregiāq; nauare operā, ut quo plures inuenire poßis, plurimas tibi cōpares. Nam (ut magnus inquit Basilius) qui sanctorū uitis diligenter studet, optime suæ prouidet. Quēadmodū enim pictores cū imaginem ex imagine pingunt, exemplar itidem respectantes, lineamēta eius transferre conantur magno studio ad suū opificiū, ita qui se se meditatur omnibus uirtutū numeris absolutū reddere, ueluti simulachra quædā spirantia & actuosa, sanctorū uitas respicit, probaq; opera illorū sua imitando facit. Ex illis enim, & qua uia gradiendū post dominū sit, simul & quō sceleratorū hominū flagitia, nec non hæreticorū omnium impia dogmata fugienda sint optime perdiscitur. Accipe ergo hilari facie pater optime, quod ex intimi tibi cordis penetralibus offertur, pariterq; cū Moyse ad Deū puras manus eleua, ut & nostra uictoria, tuarū orationū fructus sit, et ne ego, qui gregis Christi uirtutes pando, machinæ seu folli fabri ferrarij, quæ repletur et euacuatur, nec aliquid in se cōtinet uenti, similis factus, ab omnibus his longe absim, aut ad instar lapidū uiarum redigar, qui prætereuntibus iter ostēdunt, ipsi tamen semper immobiles permanent, neu miseris illis Hierosolymitis associer, qui locū nati saluatoris (sanctā uidelicet Bethlehem) magis ostenderunt adoraturis, ipsi uero in sua infidelitate rigidi perstiterunt. Sed magis ut ipse, qui egregia sanctorū facinora in stadiū quo alios ad uiriliter decertandū excitē adduco, primus sim qui eorū et exēpla fideliter imiter, et fidē ardēter subsequar. Sed iā ad sanctorū uitas accedo, cū prius diligentē lectorē de aliqbus necessarijs præmonuero. Vale Præsul dignißime nostri seculi Antistitū splendißimū iubar. Datæ Salzburgh Cal. April. anni dñi. M. D. L.

BENIGNE LECTOR VT VIDEAS EX QVAM limpidis fontibus hæc hausta sint, & eis fide indubiam prorsus adhibeas, en tibi subijcimus scriptores Vitarum sanctorum, quæ in his quatuor libris continentur.

1 Iosephus Hebræus.
2 Eusebius Episcopus Cæsariensis.
3 Cyprianus Carthaginensis Episcopus.
4 Athanasius Episcopus Alexandrinus.
5 Basilius Cæsareæ Cappadociæ episcopus.
6 Gregorius Naziāzenus dictus Theolog.
7 Ambrosius Episcopus Mediolanensis.
8 Hieronymus presbyter Stridonensis.
9 Ruffinus presbyter Aquileiensis.
10 Augustinus Hypponensis Episcopus.
11 Presbyteri & Diacones Achaiæ.
12 Gregorius presbyter Græcus.
13 Maximus Episcopus Taurinensis.
14 Caßiodorus Senator.
15 Gregorius Magnus Papa.
16 Theodoretus Cyrensis Episcopus.
17 Victor Vitensis Episcopus.
18 Ioannes Chrysostomus Constantinopolitanus Episcopus.
19 Beda Venerabilis presbyter.
20 Seuerus Sulpitius Monachus.
21 Ioannes Damascænus Monachus.
22 Bernardus Abbas Clareualensis.
23 Leonardus Iustinianus Senator ex Simeone Metaphraste.
24 Origenes presbyter Alexandrinus.
25 Paulinus Nolanus Episcopus.
26 Symeon Metaphrastes Græcus.
27 Poßidonius Calamensis Episcopus.
28 Egesippus.

A. EPICOPVS VE-RONENSIS SYNCE-RO LECTORI.

QVOD Te etiam atque etiam admoneam quisquis es qui adhæc legenda accesseris, illud primum est, ut sententiæ illius prophetæ Hieremiæ semper memor sis, quæ ait, Hæc dicit dominus, State super uias, & uidete, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium. Standum etenim est super sanctis prophetis & Apostolis, ut uenire poßimus ad eum qui dicit, Ego sum uia. Et interrogandum de semitis antiquis, quæ multorum sanctorum sunt tritæ uestigijs, quæ sit uia bona in Euangelio, & ambulandum in ea, quæ cum inuenta fuerit, præbet refrigerium, siue purificationem animabus credentium. Nam ex sanctorum duntaxat exemplis discere possumus quæ sit uia bona, quæ reperta ducat in refrigerium. Per hæc itaque iugiter nobis incedendum, & ab eis, ne transuersum quidem unguem, ad dexteram aut ad sinistram deflectendum. Sunt enim quorum dextera est dextera iniquitatis. Pharisæus ille Euangelicus non erat sicut cæteri hominum, sed ipse sibi testimonium perhibuit, non tamen uerum. Propterea prudenter admodum docet nos. Haymo Halberstatensis Episcopus, ut quotiens nouum aliquod in Ecclesia oritur (qualia fere sunt omnia, quæ nostro hoc miserrimo tempore exorta sunt) ne decipiamur, & omni uento falsæ doctrinæ circunferamur, quemadmodum multis proh dolor accidisse comperimus, semper ad autoritatem scripturarum recurrere debeamus, propter illud quod scriptum est, omnia cum consilio fac, & ea respondeamus, quæ patres nostros respondisse uel tenuisse cognouerimus, & iuxta uocem Salomonis, non transgrediamur terminos quos posuerunt patres nostri. Quicquid igitur horum dictis uel factis non cohæret, illico ut suspectum abijcito, ab eo longe te facito, & uelut pestem quandam uelociter fugito, est enim ut filij prophetarum dixerunt ad Helisæum, Mors in olla, mors in olla. Hoc faciens Beatus eris, & bene tibi erit.

Secundum illud, ne mireris si quod uno uolumine forsan comprehendere potuissem, id librorum ordine separauerim. Sed quia plures erant uitæ quæ digerebantur, & modum prolixitatis uoluminis unius excedebant longitudine sui, in quatuor diuidendas uolumina duximus. Vt & librorum inter se mensura seruaretur, & diuisus redigentis & legentis labor respiraret in partibus. Operæ precium autem uisum fuit librum primum qui nascentis ecclesiæ prima fundamenta describit, usque ad Niceni Concilij patres extendere, quod sane tempus propter eorum insignes uirtutes & Synceram inuiolatamque fidem, conueniens nobis existimatus est ætatis illius fuisse terminus. Secundum autem in quo partim multorum martyrum agones & trophæa continentur, partim omnium uirtutum insignibus ornatorum ecclesiæ præsulum egregia facinora, qui sub hæreticis aut infidelibus regibus Synceram deo exhibuerunt seruitutem describuntur, in beati Ambrosij Mediolanensis episcopi qui occidentalis ecclesiæ speculum fuit uitam terminare. Tertium uero qui ab Indorum fide per sanctos Barlaam & Iosaphat longe lateque dilatata feliciter incipit, & postquam per Romanos Imperatores ecclesiæ pax reddita fuit, præclarißimorum uirorum gesta recenset, Vandalicæ quoque persequutionis tribulationes complectitur, usque ad

D. Augustini uitam excurrere. Quartum demum eorum sanctorum gesta complecti, quorum uitam beatus Gregorius Romanus Pontifex & beatus Bernardus Clareuallensis Abbas, Monachorum decus eximium, conscripsere, qui etiam uitarum sanctorum ultimus liber est. Quamuis autem hæc librorum partitio non sit adeo iuxta exactam temporum rationem digesta in præsenti negocio nec necessariam nec admodum utilem, obseruata tamen est a nobis ut in plurimum.

Cum autem in annotationibus nostris quandoque repereris, ita tenere hæreticos nostri temporis, hoc dicere nostri seculi subuersores, Facere illud contra eos qui nunc docere oppositum non uerentur, & similia huiuscemodi, ne scandalizeris si forte quod ibi dicitur, apud Lutherum uel Melanctonem non inueneris, nam si id non dixerint illi, dixerunt tamen alij, Puta Bucerus, uel Oecolampadius, aut Brentius, siue alius quispiam illius farinæ homo (si hominum tamen et non belluarum potius appellatione nuncupandos censeas, qui a sancta matre ecclesia desciscentes impia quotidie dogmata, & eum sanctorum doctrinis pugnantia effutire non erubescunt. Nam tot tantaq; sunt hodie eiusmodi monstra in Christi ouile grassantia, ut iam uniuersum pene orbem suis nefandißimis scriptis repleuerint. Quod igitur unus aut alter non protulit, alius Pisoniano uitio cum loqui nesciat, tacere non potuit, & fortasse qui non eiusdem, sed contrariæ sectæ fuit, nam cum proprium hoc habeat sancta ecclesia, ut una sit & indiuisa, sibiq; in omnibus membris consona, illud peculiare econtra est hæreseon, ut in uarias factiones misere diuidantur, & contraria ad inuicem dogmata & profiteantur, & defendant. Sicut nostro tempore uidemus hoc Lutheranos, illos Anabaptistas, alios Oecolampadianos dici, plurimaq; alia horum Portentorum nomina, a quorum uersutijs & laqueis longe te faciat misericordia sua deus, & fidelem quemlibet pretioso sanguine unigeniti filij sui redemptum.

Ne autem in inueniendo locum aliquem hic adductum, in prototypo laborem patiare, præsertim in his quæ de Ecclesiastica uel Tripartita Historia congesta sunt scito nos semper illius libri numerum & caput unde primum illa desumpta fuerint annotasse, tacuisse deinde quæ successerunt capita, usque ad libri alterius principium, ne sæpius hoc & illud caput adducere in maximum legentis fastidium cogeremur. Vbi ergo sancti alicuius uita in manus inciderit quæ ex illis historijs fuerit desumpta, donec nomen libri Historiæ tibi uarietur, quare quod uolueris, uel in capite ibi proximo aut paulo post, siue tantisper prosequere inuestigando, donec quod quæris sese tibi offerat. Satis enim tibi fuerit, quod librum annotatum non præteribis, & in aliquo eius capite omnino reperies quod studueris inuenire. Hæc pauca sunt quæ te tunc admonendum duximus. Bene uale.

VITÆ SANCTORVM PROVT MELIVS potuit ſecundum ordinem temporum, in quibus uixerunt digeſtæ. Liber primus.

D.Hieronymum ſcripta.
102 Vita Paulæ uiduæ Romanæ nobiliſsimę per D.Hieronymum ſcripta.
103 Vita Luciniј betici,per D. Hieronymum ſcripta.
104 Vita Fabiolæ nobiliſsimæ matronæ Romanæ,ꝑ D.Hierony.ſcripta.
105 Vita Bonoſi Eremitæ, per D.Hieronymum ſcripta.
106 Vita D. Ioannis Chryſoſtomi Cõſtantinopolitani, per Caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
107 Vita Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani, per caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.
108 Vita Eunomiј Epiſcopi Theodoſiani,per caſsiodorũ ſenatorem ſcripta
109 Vita Abdæ Epiſcopi apud Perſas, Hormiſdæ & aliorum ſanctorũ, per caſsiodorum ſenatorem ſcripta.
110 Vita Maruthæ Epiſcopi Meſopotameni,ꝑ caſsiodorũ ſenatorẽ ſcripta.
111 Vita Acaciј Ep̄i,et Theodoſiј iunioris,per caſsiodorũ ſenatorẽ ſcripta.
112 Vita Siſinniј Epiſcopi Conſtantinopolitani,per Caſsiodorũ ſenatorem ſcripta.
113 Vita Procli Epiſcopi Conſtantinopolitani, per Caſsiodorum ſenatorẽ ſcripta.
114 Vita D. Auguſtini Epiſcopi Hipponenſis per Poſsidonium Epiſcopum Calamenſem ſcripta.

Liber Quartus.

115 Vita Honorati Abbatis & Liberti ni monachi, per D. Gregorium Papam ſcripta.
116 Vita Equitiј Abbatis, per D. Gregorium Papam ſcripta.
117 Vita Conſtantiј Manſionatiј eccleſiæ ſancti Stephani,per D.Gregoriũ Papam ſcripta.
118 Vita Nonnoſi præpoſiti, & Anaſtaſiј Abbatis,per D.Gregorium papã ſcripta.
119 Vita Bonifaciј Epiſcopi Ferentini, per D.Gregorium papam ſcripta.
120 Vita Fortunati Epiſcopi Tudertini,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
121 Vita Seueri presbyteri prouinciæ Valeriæ, per D.Gregorium papam ſcripta.
122 Vita ſancti Benedicti Abbatis per D.Gregorium papam ſcripta.
123 Vita ſancti Paulini Nolani Epiſcopi,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
124 Vita Sabini camiſinæ ciuitatis ep̄i, per D.Gregoriũ papam ſcripta.
125 Vita Andreæ Epiſcopi Fundanę eccleſię,per D.Gregoriũ papã ſcripta.
126 Vita Cerboniј Populoniј Ep̄i, ꝑ D. Gregorium papam ſcripta.
127 Vita ſancti Herculani Ep̄i Peruſini & martyris, per D. Gregorium papam ſcripta.
128 Vita Iſaac ſerui dei, per D.Gregorium papam ſcripta.
129 Vita Buthiciј & Florentiј ſeruorũ dei,per D.Gregoriũ papam ſcripta.
130 Vita Marciј Monachi de Monte Marſico,per D.Gregorium papam ſcripta.
131 Vita Monachi ex monte Argentario, per D.Gregoriũ papam ſcripta.
132 Vita alterius monachi Benedicti,ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
133 Vita presbyteri Prouinciæ ualerię, per D.Gregorium papam ſcripta.
134 Vita Abbatis Præneſtini montis eiuſq; presbyteri, necnon aliorum, per D.Gregorium papam ſcripta.
135 Vita Menæ Monachi, & martyriũ Quadraginta Ruſticorũ,et aliorum per D.Gregorium papam ſcripta.
136 Vita Ermigildi filiј Regis Vuiligothorum, per D.Gregorium papam ſcripta.
137 Vita Africanorum Ep̄orũ, quorum linguæ a Vandalis abſciſſæ ſunt,per D.Gregorium papam ſcripta.
138 Vita Eleutheriј ſerui dei, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
139 Vita Amantiј presbyteri, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.
140 Vita ſanctuli presbyteri, ꝑ D.Gregorium papam ſcripta.

141 Vita

Hucusq; pie lector processeramus, cũ sanctorum uitas descriptas computantes ad Centesimum quinquagesimum nonũ numerum ascẽdere comperimus. Et quia Nonus numerus i scripturis sanctis pœnarum & dolorũ est, & semper sequitur iustitiam, unde & Ezechiel in anno Nono ruinam Ciuitatis Hierusalem à Babylonijs inferendam contemplatur, decreuimus in hoc numero non consistere: unde & sequentes quatuor uitas superaddidimus, quę in totũ Centum sexagintatrium summum constituunt. Vt ex quinquagesimo ter ducto, qui non solum ex ueteri scriptura, sed & ex Euangelio, ubi Dominus dicit: Duo debitores erant fęneratori cuidam, unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta, Non habentibus autem illis unde redderent, donauit utrisq; ad remissionem omnium pertinet peccatorum, tanquam ex bene iacto fundamento; & ex denario, qui propter Decalogum & ipse perfectus est numerus, uelu ti ex parietibus; necnon ex ternario, qui propter beatissimæ, indiuiduæq; Trinitatis mysterium sanctissimus est, ceu ex culmine & tecto, totius huius nostri uoluminis integra fabrica consistat.

CATALOGVS EARVM RERVM QVÆ IN SEQVENTIBVS SANCTORVM VITIS CONTRA Hæreticos nostri temporis pro catholicorum dogmatum ueritate astruuntur, & ueluti robustißimis propugnaculis fulciuntur.

EXTREMA VNCTIO.

ORDO SACER.

MATRIMONIVM.

FIDES ET OPERA.

in uita Victo.

MERITVM

MISSA

MISSA

ECCLESIA CATHOLICA

EXCOMMVNICATIO

PAPATVS.

SACRA SCRIPTVRA.

TRADITIONES PATRVM

CEREMONIAE

3 Horæ Canonicæ,nocturnæ, & diurnæ.

4 Humi cubitationes antiq̃s sc̃tis in usu fuisse, & ualere ad obtinendũ aliq̃d à Deo.

5 Cantus in Ecclesia antiquitus fuit in usu psalmodia,& hymnorum recitatio.

6 Orare cum genuflexione, & capitis detectione, siue totius corporis prostratione, necnon cum lachrymis.

7 Litaniarum in Ecclesia antiquus usus, similiter & Antiphonarum decantatio.

8 Orare cum manuum extensione, & oculorum ad cœlum eleuatione.

HABITVS.

IEIVNIA.

FESTI DIES.

SANCTI.

IMAGINES

PVRGATORIVM

VOTA

CELIBATVS.

TEMPLORVM CVLTVS.

MORS ET MORTVI.

SEPVLTVRA.

HAERETICI

FINIS.

FRAGMENTVM VITÆ DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI SALVATO-ris *noſtri ex diuerſis auctoribus collectum.*

FVIT IISDEM temporibus Ieſus ſapiens uir, ſi tamē uirum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, doctorq́; hominum eorum, qui libenter, quæ uera ſunt, audiunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentilibus ſibi adiunxit. Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis uirorum cum Pilatus in crucem agendū eſſe decreuiſſet, non deſeruerunt hi, qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim eis tertio die iterum uiuus, ſecundum quod diuinitus inſpirati prophetæ uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerant. Sed & in hodiernum diem chriſtianorum, qui ab ipſo nuncupati ſunt, & nomen perſeuerat, & genus. *Ex Ioſepho Antiquitatum libr. 18. cap. 6*

Conuerſationem ſuam, quā in carne Saluator noſter habuit, omnibus pie uiuere uolentibus uirtutis typū & imaginem propoſuit: ut in illos characteres reſpicientes, cōſimilem ſuæ uitę formam imprimant, nuſquam archetypum imitationis uariatione peruertentes. Quod. n. uitam ſuam ſeruator imaginem optimæ conuerſationis omnibus ſibi fidem habere uolentibus propoſuerit, audi ipſum conſpicue hoc docentem: Si quis, inquit, mihi miniſtrat, me ſequatur. Non autem carnalem ſignificat imitationem, quæ omnibus eſt impoſsibilis, cum ipſe iam iuxta corpus in cœlis eſſe cognoſcatur; ſed exactam conuerſationis ipſius, quatenus illa exprimi poterit, diligentiam. *Ex D. Baſilio in libro de conſtitutionibus monachorum ca. 5 Tom. 2.*

Quomodo igitur Seruator noſter uixit, & quomodo conuerſatus eſt? Peccatum non fecit. Quomodo enim iuſtitia per peccatum ſuperari potuiſſet? Quomodo mendacium ueritati præualuiſſet? Quomodo potentia per infirmitatem expugnata eſſet? Aut quo pacto qđ nō eſt, eum qui eſt deuiciſſet? Deus enim ſemper eſt, & eſſentiæ finē non habet, terminum non admittit: peccatum uero nunquam eſt, neq; in propria ſubſiſtentia deprehenditur, ſed magis in ipſis eſt, à quibus fit, quam in male factis, & eſſentiam ſuam in defectu boni habens, inſtar ſpiritalium tenebrarum, per iniquitates exprimitur, perq; iuſtitiæ lucē iterum diſſoluitur (lux enim in tenebris lucet) & unà cum turpibus factis terminatur. Ceſſantibus enim male factis, ſimul & eſſentia peccati ceſſat. Quæretur enim peccatum illius, inquit, nec inuenietur: Licet reconditum ſit peccatorum gratia ſupplicium ijs, qui peccant, & irrefragabilis ſuper iniquitatibus ſit deputata pœna. Peccatum igitur nō fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius: Sed lenitatis, patientiæ, bonitatis, manſuetudinis, benignitatis, placiditatis, humilitatis, prudentiæ, et omnis in uniuerſum uirtutis quamplurima exhibuit, exempla, quæ in Euangelijs clare ſunt expoſita.

Lenitatis quidem, & patientiæ, ferendo Iudęorum inſidias, quibus perpetuo priorem malitiam, ſequentibus maligni ſtudij hyperbolis, ſuperabant. Quos quidem placidè reprehendebat, ut à malitia deſiſterent: uindictam uero quandamq; de illis uel modice ſumere nō ſuſtinebat; ſed cum inhumanitate ipſorum, beneficijs certabat, & malitiæ intenſionē

per bonorum subministrationem uincere satagebat, & tandem crucē pro crucifixoribus suis subibat.

Mansuetudinis uero, & placiditatis in eo, q quosuis admittebat cum benignitate sibi congrua, & colloquendi copiam & fiduciam exhibebat, non solum honestis, sed & ĳs hominibus, quibus res turpissimę grato & consueto usu fuerant. Ita ad illum accedebant meretrices & publicani, non ut libidinis aut auaritiæ morbum augerent, sed ut animę morbum propulsarent: nec tantum absterrebantur conscientia malitiæ, quantum confidebant spe medicinæ. Inueniebant enim experientiam spe maiorem.

Benignitatis autem, & commiserationis quanta sunt exempla? Interdum in solitudine egestate pressos mensa spontanea, & abunde copiosa, ac duplici noie benigna, excepit, cum propter necessariorum abundantiam, tum propter insolentem, & admirabilem suppeditationem & sufficientiam. Interdum deiectos commiseratus est, quod essent afflicti & proiecti, sicut oues non habentes pastorem, & corporales infirmitates, membrorumq; corruptiones, ac mutilationes, pariter & animæ ægritudines, ac peccatorum insolubiles nodos, & obligationes uiolentorum pactorum, quas cum diabolo patre peccati fecimus, curauit ac dissoluit.

Humilitatis uero qualia nobis pręscripsit exempla in eo, quod non solum carne circundari, sed & humilium iuxta seculi formam parentum filius partim fieri, partim ęstimari uoluit: fieri quod matrem, ęstimari quod eum, qui pater dicebatur, attinet.

Prudentiæ autem, quod aliquādo saducęos arguit, resurrectionem per commentū septem fratrum sub una uxore mortuorum irridere conantes: aliquando uero discipulos pharisæorum cum Herodianis pudefecit; qui cum ancipitem quæstionem obĳcerent, an liceret censum dare Cęsari, uel non, responsionem ambidextram tulerunt, quę utrinque illorum amentiam uellicaret, non dare sed reddere iubens. Reddite enim, inquit, quę Cæsaris sunt Cæsari, quoniam numisma Cæsaris erat, cuius imaginem & inscriptionem ferebat. Et hæc quidem sunt præcipua uirtutum ac factorum Christi exempla, quorum adhuc infinitus est numerus.

Corporis uero qualia sunt & quot, quorū gratia potissimum istud Christi hypodigma adductum est? Primęua quidem ętate parentibus subditus quemuis corporalem laborem mansuete & intemperanter cū illis tulit. Cum enim hoies essent iusti qdem ac pĳ, pauperes tamen, & rerum necessariarum haud quaq; abundantes, cuius rei testimoniū dat præsepe, quod mederi iam debebat fastui nobilium partuum, uerisimile est assiduo corporalium laborum exercitio uictum sibi necessarium unà comparasse. Iesus autem istis, ut scriptura inquit, subditus, obedientiam suam omnino ēt hic pręstitit, ut simul cū illis laboraret.

Successu uero temporis, cum herilia ac diuina beneficia patefacienda, apostoli deligendi, regnumq; cœlorum prædicandum esset, non in angulo aliquo iacens, & corporis uiribus destitutus aliorum ministerio opus habuit, sed nunc quidem assidue, idq; pedes iter fecit, discipulisq; simul ministrauit, ut ipse dicebat: Ego autem sum in medio ue-

ſtri tanquã qui miniſtrat. Et: Sicut filius hominis non uenit, ut ſibi miniſtretur, ſed ut ipſe miniſtret: nunc uero diſcipulorum pedes lauit. Rurſus prolixo tempore doctrinæ munus exercuit, locum loco mutans impigre, id'que noſtræ ſalutis gratia, ſemel tantum ac breui momento iumenti opera uſus legitur, non ut corpus refocillaret, ſed ut hoc opere prophetiam confirmaret.

Quid autem apoſtoli? Dominum non ſunt imitati? Nõ in continuis laboribus fuerunt? Conſidera Paulum ſine intermiſsione operatum, continua peregrinatione ac nauigatione occupatum, periclitatũ, tempeſtate iactatum, pulſum, flagris cæſum, lapidatum, ad uniuerſas tentationes per animi alacritatem ac corporis uigorem infractũ. Et hæc quidem liberatoris noſtri conuerſatio, & canon uiuendi eorum, qui pie uitam inſtituunt.

Verum in omnibus mirabilibus, quæ egiſti, mirabilior paſsio tua, dñe Ieſu, quæ paſsiones omnium noſtrum propulſauit, propitiata eſt omnibus iniquitatibus noſtris, & nulli unquã peſti noſtræ inuenitur ineſficax. Quid enim tam ad mortem, quod non tua morte ſaluetur? In hac igitur paſsione, fratres, tria ſpecialiter cõuenit intueri, opus, modum, cauſam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in cauſa charitas commendatur. *Ex D. Bernardo in ſermone Fer. iiij maioris hebdomadæ.*

Patientia autem ſingularis, quod uidelicet cũ ſupra dorſum eius fabricarent peccatores, cum ſic extenderetur in ligno ut dinumerarentur omnia oſſa eius, cum fortiſſimũ illud propugnaculũ, qđ cuſtodit Iſrael, undiq; foraretur, cũ foderent manus & pedes, ſicut agnus ad occiſionem ductus ſit, et tanq̃ ouis corã tondente ſe nõ aperuit os ſuũ; nõ aduerſus patrem murmurans, à quo miſſus fuerat; non aduerſus humanum genus, pro quo quę non rapuit exoluebat; non deniq; uel contra populũ ipſum peculiarem ſibi, à quo pro tantis beneficijs tanta mala recipiebat. Plectuntur alij pro peccatis ſuis, & humiliter ſuſtinẽt, hoc ipſum tamen eis ad patientiam reputatur. Flagellantur alij, non tã purgandi, quàm probandi, coronandiq;: & maior in eis patiẽtia comprobatur, & commendatur. Qùomodo non maxima cenſeatur in Chriſto, qui in funiculo hęreditatis ſuę ab his, quibus ſpecialiter aduenerat ſaluator, crudeliſsima morte mulctabatur ſicut fur, nullũ omnino peccatum nec actu proprio, nec contractu, ſed nec in quo creſcere poſſet, habens? Nimirum in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, non umbraticè ſed corporaliter; in quo deus eſt mundum reconcilians ſibi, non figuratiue, ſed ſubſtantialiter; qui deniq; plenus eſt gratię & ueritatis, non cooperatiuè, ſed perſonaliter. Vt faciat opus ſuum alienũ eſt opus eius ab eo (Eſaias loquitur) quia & opus ſuum fuit, quod dedit ei pater ut faceret, & alienum ab eo, ut talis talia ſuſtineret. Ita ergo habes in opere patientiam.

Nam modum ipſum ſi diligenter attendas, non modo mitem, ſed & humilem corde cognoſces. Nempe in humilitate iudiciũ eius ſublatum eſt, cũ nec ad tantas blaſphemias, neç ad falſiſsima, q̃ ſibi obijciebantur, crimina reſponderet. Vidimus, inquit, eũ: & non erat ei aſpectus; non ſpecioſum forma præ filijs hominum, ſed opprobriũ hominum, & tanq̃ leproſum, nouiſsimum uirorum; planè uirum dolorum,

à deo percussum et humiliatum, ita ut nulla esset ei species neq; decor, ò nouissimum & altissimum, ò humilem & sublimem, ò opprobriũ hominum & gloriam angelorum. Nemo illo sublimior, nemo humilior. Deniq; sputis illitus est, opprobrijs saturatus est, morte turpissima condemnatus est, cum sceleratis deputatus est. Nihil ne merebitur uel ista humilitas, quę hunc habet modum, imo quę tam est ultra modum? Sicut est patientia singularis, sic & humilitas admirabilis, utraque sine exemplo.

Vtranq; tñ magnifice causa ipsa commendat; nimirum charitas est. Propter nimiã qdẽ charitatẽ suã, qua dilexit nos deus, ut seruũ redimeret, nec pater filio, nec sibi filius ipse pepercit. Vere nimiam, qa & mensuram excedit, modũ superat, planè supereminens uniuersis. Maiorẽ, inqt, charitatem nemo habet, q̃ ut aĩam suam ponat quis pro amicis suis. Tu maiorem habuisti, dñe, ponens eam etiã pro inimicis. Cum.n. adhuc inimici essemus, per mortem tuam & tibi recõciliati sumus, & patri. Quęnam alia uidebiť esse, uel fuisse, uel fore huic similis charitatis? Vix pro iuxto quis moriť; tu pro impijs passus es, moriens pp delicta nostra, qui uenisti iustificare gratis peccatores, seruos facere frẽs, captiuos coheredes, exules reges. Nec sane aliud aliquid patientiam hanc & humilitatem æque illustrat, q̃ꝗ tradidit in mortem animam suam, & peccata multoꝝ tulit, etiam pro transgressoribus rogans ut non perirent. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. Quia.n. uoluit oblatus est. Non modo uoluit, & oblatus est, sed qa uoluit. Solus nimirum potestatem habuit ponendi animam suam; nemo eam abstulit ab eo ultro. Cum accepisset acetum dixit: Consumatum est. Nihil restat adimplendũ, iam non est quod expectem. Et inclinato capite factus obediens usq; ad mortem, tradidit spiritum. Quis tam facile qñ uult dormit? Magna quidem infirmitas mori, sed planè sic mori, uirtus immensa. Nempe quod infirmum est dei, fortius est hominibus. Potest humana uesania sibijpsi in mortem sceleratas injcere manus, sed non hoc est ponere animam suam: urgere eam magis, & uiolenter abrumpere, quam ad nutum ponere est. Tibi, impie Iuda, misera plane facultas fuit, non ponendi animam, sed pendendi: nec tradẽte te, sed trahente laqueo, nequissimus ille spiritus tuus exiuit, non emissus à te, sed amissus. Solus in mortem tradidit animam suam, q solus uirtute propria regressus est ad uitam. Solus potestatem habuit ponendi, q solus facultatem æque habuit liberam resumendi, imperium habens uitæ & mortis. Digna ergo charitas tam inæstimabilis, humilitas tam admirabilis, patientia tam insuperabilis.

Digna planè tam sancta, tam immaculata hostia, tã acceptabilis: dignus est agnus, qui occisus est, accipere fortitudinem, facere ad qđ uenit, tollere peccata mundi. Ego autem dico peccatum triplex, quod inualuit super terram. Putatis quod dicere uelim cõcupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & superbiam uitæ? Funiculus triplex est, qui difficile rumpitur: propterea multi trahunt, imo trahuntur hoc funiculo uanitatis: sed prior ille ternarius non immerito præualet in electis. Quomodo enim non illius patientiæ recordatio omnẽ arceat uoluptatem? Quomodo non illius humilitatis consideratio su-

perbiam uitæ prorſus extundat? Nam charitas illa plane digna, cuius meditatio ſic mentem occupet, ſic totam ſibi uendicet animam, ut omnino uitium curioſitatis exufflet. Fortis igitur contra hæc paſsio ſaluatoris; ſed aliud ego triplex æque peccatū, quemadmodū uirtus crucis expugnat, dicere cogitaui, & id fortè utilius audiatur.

Primum quidem originale, ſecūdum perſonale dixerim, tertium ſingulare. Et originale quidem maximū illud delictum uocatur, quod à primo Adam contrahimus, in quo peccauimus omnes, pro quo morimur uniuerſi. Maximum plane, quod ſic totum, non modo genus humanum, ſed & quemlibet ipſius generis occupat; ut nō ſit qui euadat, non ſit uſq; ad unum. A' primo homine uſq; ad nouiſsimum protenditur, & in ſingulis quoq; à planta pedis uſq; ad uerticem diffundit hoc uenenum. Sed & aliter nihilominus in uniuerſam dilatatur ętatem ab ea ſcilicet die, qua ſua quenq; concipit, uſque ad eam, qua communis eum recipit mater. Alioquin unde graue iugum ſuper omnes & totos filios Adam, idq; à die exitus de uentre matris eorū uſq; in diem ſepulturæ in matrem omnium? In ſordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitū miſeras oneramus matres; in exitu more uipereo laceramus, mirum quod non ipſi pariter laceramur. Primam uocem plorationis edimus, meritò quidem, utpote uallem plorationis ingreſsi: ut nobis illud ſancti Iob ex omni parte poſsit aptari: Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs. Quam uerum uerbum hoc ſit, non nos uerba docuere, ſed uerbera. Homo, inquit, natus de muliere: nihil abiectius. Et ne forte ex ipſa ſibi uoluptate corporeorum ſenſuum, quam de ſenſibilibus hauriat, blādiatur; in ipſo ſtatim introitu de exitu quoq; terribiliter admonet, cum dicitur: Breui uiuens tempore. At ne ſpaciolum illud, quod inter ingreſſum & egreſſum relinquitur, ſibi liberum putet; repletur, ait, multis miſerijs. Multis, & multiplicibus, inquam, miſerijs corporis, miſerijs cordis, miſerijs cum dormit, miſerijs cum uigilat, miſerijs quaquauerſum ſe uertat. Nimirum ipſe quoq; natus ex uirgine, imo factus ex muliere, ſed benedicta in mulieribus, qui loquitur ad matrem: Mulier ecce filius tuus: etiam breui uiuens tempore ſuper terram, & nihilominus multis eſt repletus miſerijs in illa breuitate, appetitus inſidijs, interrogatus contumelijs, pulſatus iniurijs, uexatus ſupplicijs, conuicijs laceſsitus. Tu ne hanc ſufficere dubites oblationem, quæ reatum omnem primæ præuaricationis abſoluat? Imo uerò non ſicut delictū, ita & donum. Nam peccatum ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem.

Et graue quidem omnino delictum illud originale, quod non ſolū perſonam infecit, ſed & naturam. Perſonale tamen cuiq; grauius eſt, cū iam laxatis habenis exhibemus undiq; membra noſtra arma iniquitatis peccato, non modo iam alieno, ſed & proprio crimine cōpediti.

Singulare uero eſt grauiſsimum, quod commiſſum eſt in dominū maieſtatis, cum uiri impij uirum iuſtum iniuſtè occiderunt, & ſacrilegas manus in ipſum dei filium iniecerunt crudeliſsimi homicidæ, imo (ſi fas eſt dicere) etiam deicidæ. Quid duo præcedentia ad tertiū? Ad hoc expalluit, & expauit tota machina mundialis, et pœnę in antiquū

chaos sunt omnia reuoluta. Ponamus aliquem de regni principibus terram regiam populasse in uastitate hostili; ponamus aliũ, cum esset de conuiuio & consilio regis, unicũ eius filiũ proditorijs manibus suffocasse: Nunquid non primus respectu secundi innocens uidebitur & immunis? Sic est omne peccatum, quantum ad hoc peccatum: & tamen hoc peccatũ in se pertulit, qui seipsum fecit peccatum, ut de peccato damnaret peccatum. Per hoc enim omne peccatũ tam originale, quàm personale deletum est, & ipsum quoque singulare eliminatũ est per seipsum. Argumentum mihi est à maximo, quod duo minora sunt explosa. Et ecce argumentũ, Peccatum multorũ tulit, & pro transgressoribus rogauit, ut non perirent: Pater, ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Volat irreuocabile uerbum tuum, domine, nec reuertetur ad te uacuum sed faciet, ad quod misisti. Vide nunc opera domini, quę posuit prodigia super terram. Flagellis cæsus est, spinis coronatus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobrijs saturatus; omnium tamen dolorum immemor, Ignosce, ait, illis. Hinc multæ miseriæ corporis, hinc multæ misericordiæ cordis, hinc dolores, hinc miserationes, hinc oleum exultationis, hinc sanguinis guttæ decurrentis in terram. Misericordiæ domini multæ; sed & miseriæ domini multę. Vincent'ne miseriæ misericordias, an misericordiæ miserias superabunt? Vincant misericordię tuæ antiquæ, domine; uincat sapientia malitiam. Magna enim illorum iniquitas; sed nunquid non maior pietas tua, domine? Multum per omnem modum. Nunquid redditur pro bono malum, ait; quia foderunt foueam animæ meæ? Plane foderunt impatientiæ foueam, occasiones plurimas indignationis, & per maximas ministrãtes. Sed quid horũ fouea ad abyssum mansuetudinis tuæ? Retribuentes mala pro bonis foueam foderunt; sed charitas non irritatur, non præcipitatur, nunquam excidit, non in foueam ruit, & pro retributis malis cumulat bona.

Absit ut muscæ morituræ exterminent suauitatem unguenti, quod de tuo corpore fluit; quia apud sinum tuum misericordia, & copiosa apud eũ redemptio. Muscę morituræ miseriæ sunt; muscæ morituræ blasphemiæ sunt, muscę moriturę insultationes sunt, quas tibi reddit generatio praua & exasperans. Tu autem quid? In ipsa eleuatione manuum tuarum, cum iam sacrificium matutinum in holocaustũ uespertinũ transiret, in ipsa, inquam uirtute incensi, quod cœlos ascendebat, terram operiebat, inferos respergebat, exaudiendus pro reuerentia tua clamas: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, ò quam multus es ad ignoscendum; ò quam magna multitudo dulcedinis tuę, domine, ò quam longè cogitationes tuæ à cogitationibus nostris, ò quã firmata est etiã super impios misericordia tua. Mira res. Ille clamat, ignosce; Iudæi, crucifige. Molliti sunt sermones eius super oleũ; & isti sunt iacula, ò charitas patiens, sed & cõpatiens. Charitas patiens est: sufficit. Charitas benigna est: cumulus est. Noli uinci à malo: charitas abundans: sed uince in bono malum, superabundans est. Non enim sola patientia, sed & benignitas dei ad pœnitentiam Iudæos adduxit: quia benigna charitas etiam quos tolerat amat, & amat tam ardenter. Patiens charitas dissimulat, expectat, sustinet delinquentem; sed

benigna trahit,adducit,conuerti facit ab errore uiæ suę, denique coope rit multitudinem peccatorum. ò Iudęi, lapides estis, sed lapidē percutitis molliorem, de quo resonat tinnitus pietatis, & ebulit oleū charitatis. Quõo potabis, domine, desiderantes te torrente uoluptatis tuę, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordię tuę? Patet igitur quia hæc pasśio potentisśima est ad exhaurienda omnium genera peccatorum.

Sed quis scit si data est mihi? Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Nunquid angelo? Sed ille non eguit. Nunquid diabolo? Sed ille non resurgit. Denique non in similitudinem angelorum; absit autem ut in similitudinem dęmonum: sed in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, exinaniuit semetipsum formā serui accipiens. Filius erat, & factus est tanquam seruus. Non solum formam serui accepit ut subesset, sed etiam mali serui ut uapularet, & serui peccati, ut pœnam solueret, cum culpam non haberet. In similitudinem, inquit hominum, non hominis; quia primus homo nec in carne peccati, nec in similitudine carnis peccati creatus est. Christus enim uniuersali hominum miseria presśius & profundius se immersit, ne subtilis ille diaboli oculus magnum hoc pietatis deprehenderet sacramentum. Ideo habitu, & omni habitu inuentus est ut homo; nec in eo, quantum ad naturæ debitum, signum aliquod singularitatis apparuit. Quia enim ita inuentus est, ideo crucifixus. Paucis autem reuelauit seipsum, ut essent qui crederent; reliquis autem abscondit est: quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ad hoc etiam illi singulari peccato ignorantiam copulauit, ut sub aliqua iustitiæ umbra ignorātibus posset ignosci.

Duo autem in hæreditatem nobis reliquerat ille uetustus Adā, qui fugit à facie dei, laborem uidelicet & dolorem, laborem in actione, dolorem in pasśione. Non hoc ipse audierat in paradiso, quem acceperat ut operaretur & custodiret illum: operaretur delectabiliter, custodiret fideliter, & sibi & posteris suis. Christus dominus laborem & dolorem considerauit, ut traderet eos in manus suas, imo se magis in manus eorum infixus in limo profundi: & intrauerunt aquę istę usque ad animam eius. Vide (ad patrē inquit) humilitatem meam & laborē meum, quia pauper ego sum, & in laboribus à iuuentute mea. Laborauit sustinens, manus eius in laboribus seruierunt.

De dolore uide quid dixerit: ò uos omnes, qui transitis per uiam, attendite & uidete, si est dolor, sicut dolor meus. Vere lāguores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit; uir dolorum pauper & dolens, tentatus per omnia absque peccato. Et in uita pasśiuam habuit actionem, & in morte pasśionem actiuam sustinuit, dum salutem operaretur in medio terrę. Proinde memor ero, quandiu fuero, laborum illorum, quos pertulit in prædicando, fatigationū in discurrendo, tentationum in ieiunando, uigiliarum in orando, lachrymarū in compatiendo. Recordabor etiam dolorum eius, conuiciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationū, clauorum, horumque similium, quę per eū & super eū abundantius transierunt. Facit ergo mihi fortitudo, facit similitudo; sed si accesserit, etiam imitatio, ut sequar uestigia eius. Alioquin etiā exquiretur à me sanguis iustus, qui effusus

1 *Ecce quomodo dominus & saluator noster ieiunauit, uigilauit, orauit, lachrymatus est, exemplum, præbens tibi, ut hæc omnia facias.*

est super terram; nec immunis ero ab illo tam singulari scelere Iudæorum, quòd uidelicet tantę charitati ingratus fuerim, quòd spiritui gratiæ contumeliam fecerim, quòd sanguinē testamenti pollutum duxerim, quòd conculcauerim filium dei.

Quæ tamen hæretici nostri abhorrēt. Quin imo non facienda prædicant quoniam dominus noster abunde pro nobis hæc omnia fecerit. In quo ergo tibi præbuit exemplū ut sequaris uestigia eius? In nullo profecto, si hoc modo omnia cauillaris.

Sunt plerique, qui laborem & dolorem patiuntur; sed necessitas in causa est, non uoluntas; & hi non sunt conformes imaginis filii dei. Sūt qui ex uoluntate sustinent; sed non est eis sors, neque pars in sermone isto. Vigilat tota nocte luxuriosus non solū patienter, sed & libenter, ut suam expleat uoluptatem: uigilat raptor uestitus ferro ut diripiat prædam: uigilat fur ut domū perfodiat alienam. Sed hi omnes & horum similes longè sunt à labore & dolore, quem considerat dominus. Homines autem bonæ uoluntatis, qui Christiana uoluntate diuitias paupertate cōmutarunt, uel etiam non habitas, tanquā habitas contempserunt, relinquentes omnia propter ipsum, sicut & ipse reliquit omnia propter ipsos, sequuntur eū quocunque ierit. Huiusmodi autem imitatio ualidissimum argumentum mihi est, quòd passio saluatoris, & similitudo humanitatis in meam transeunt utilitatem. Hic.n. sapor, hic fructus laboris est & doloris.

2

Nota hæretice, nō prodesse tibi Christi passionem, nisi imitatus eum fueris in uita tua, & sequaris eius uestigia. Qui enim mihi ministrat (ait ipse) me sequatur. Et apostolus Petrus, Christus passus est pro nobis &c.

Vide ergo quàm magnificauerit facere tecum illa maiestas. De omnibus, quæ in cœlo & sub cœlo sunt, dixit, & facta sunt. Et quid facilius dictu? Sed nunquid solo uerbo factum est, cum te, quem fecerat, refecit? Triginta & tribus annis super terram uisus, & cum hominibus conuersatus, etiam habuit in factis calumniatores, in dictis insultatores, non habens ubi caput suum reclinaret. Quare hoc? Quia uerbum à sua subtilitate descenderat, & grossius acceperat indumentū. Nam caro factum fuerat, & ideo grossiori & morosiori opere utebatur. Sicut autem cogitatio uestit sibi uocem corpoream absque sui diminutione uel ante uocem, uel post uocem; sic filius dei assumpsit carnem non cōmixtionem passus, neque diminutionem, nec ante carnem, nec post carnē. Apud patrem inuisibilis, sed hic manus nostræ tractauerunt de uerbo uitæ, & quod erat ab initio uidimus oculis nostris. Hoc autem uerbum, quia carnē purissimam & animam sanctissimam unierat sibi, libere moderabatur actiones corporis sui, tū quia sapientia & iustitia erat, tum quia nullam habebat prorsus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Meum uerbum nec sapientia, nec iustitia est, sed tamen utriusque capax, & possunt ei hæc abesse & adesse, abesse autem facilius. Familiare enim magis iam nobis est carnis nostræ seruire uitijs, quam actiones & passiones eius ordinare pro eo, quòd omnis ætas ab adolescentia prona est in malum, inter flagella quoque & gladios, etiam sub discrimine mortis ad suas ambiens uoluptates. Fœlix cuius cogitatio, hoc est uerbū nostrum, omnes actiones suas ad iustitiam dirigit, ut & intentio sana sit, & operatio recta. Fœlix qui passiones corporis sui propter iustitiam ordinat, ut quicquid patitur, propter dei filium patiatur, quatenus & á corde tollatur murmuratio, & in ore uersetur gratiarum actio, & uox laudis.

Qui sic extulit se, iste tollit grabatū, & uadit in domū suam. Grabatum nostrum corpus est, in quo prius languidi iacebamus, seruientes

deſiderijs & concupiſcentijs noſtris. Nunc portamus illud, cum ſpiritui obedire cogimus, & mortuũ noſtrum portamus, quia corpus mortuum eſt propter peccatum. Ambulamus tamen, non currimus, quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Ambulamus etiam in domum noſtrum. In quam domum? In matrem omnium, quia ſepulchra eorũ domus illorum in æternum: Vel potius in domum noſtram, quam habemus ex Deo non manufactam, æternam in cœlis. Qui ſub hoc onere ambulamus, poſito eo, quid putatis, quo curremus? Quò uolabimus? Planè ſuper pennas uentorum.

Amplexatus eſt nos dominus Ieſus per laborem & dolorẽ noſtrũ. Amplectamur eum nos quoq; uicarijs quibuſdam amplexibus propter iuſtitiam, & iuſtitiam ſuam, actiones ad iuſtitiam dirigendo, paſſiones propter iuſtitiam ſuſtinendo. Dicamus quoq; cũ ſpõſa: Tenui eum, nec dimittam. Dicamus etiam cũ patriarcha: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Quid enim iam ſupereſt niſi benedictio? Quid poſt amplexum niſi oſculum reſtat? Si ſic adhęrerem Deo, quomodo non iam clamare liberet: Oſculetur me oſculo oris ſui? Ciba nos interim, domine, lachrymarum pane, & potum da nobis in lachrymis in menſura, donec perducas nos ad menſuram bonam, & confertam, & coagitatam; quam dabis in ſinus noſtros, qui es in ſinu patris ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Amen.

FRAGMENTVM VITÆ SANCTISSIMÆ VIRGINIS MARIAE, DEI ET DOMINI *noſtri Ieſu Chriſti genitricis, ex D. Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo excerptum.*

Ex libro Secundo de Virginibus.

SIt uobis, ô ſanctæ Virgines, tanquam in imagine deſcripta uirginitas, uitaq; beatæ Mariæ; de qua uelut ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis, & forma uirtutis. Hinc ſumatis licet exempla uiuendi: ubi tanq; in exẽplari magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, oſtendunt.

Primus diſcendi ardor, nobilitas eſt magiſtri. Quid nobilius Dei matre? Quid ſplendidius ea, quã ſplendor elegit? Quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius uirtutibus quid loquar? Virgo erat non ſolũ corpore, ſed etiam mente; quę nullo doli ambitu ſincerum adulteraret affectum. Corde humilis, uerbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi ſtudioſior; nõ in incerto diuitiarum, ſed in prece pauperis ſpem reponens. Intenta operi, uerecunda ſermone; arbitrum mentis ſolita nõ hominẽ, ſed Deum quęrere. Non lędere reos, bene uelle omnibus, aſſurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem ſequi, amare uirtutem. Quando iſta uultu læſit parentes? Quando diſſenſit propinquis? Quando faſtidiuit humilem? Quando deriſit debilem? Quando uitauit inopem? eos ſolos ſolita cœtus uirorũ inuiſere, quos miſericordia nõ erubeſceret, neq; præteriret uerecundia. Nihil toruum in oculis;

nihil in uerbis procax; nihil in actu inuerecundum: Nō gestus fractior; non incessus solutior; non uox petulantior; ut ipsa corporis species simulacrũ fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso uestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu nihil intus latere tenebrarum; ut mens nostra nullis repagulis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus posita foris luceat.

I Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum ultra naturam superfuisse; alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora; hic congeminatos ieiunio dies? Et si quando reficiendi successisset uoluntas, cibus plerũq; obuius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. Dormire non prius cupiditas, q̃ necessitas fuit: Et tamen cũ quiesceret corpus, uigilaret animus; qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerenda pronũciat. Prodire domo nescia, nisi cum ad ecclesiam conueniret, & hoc ipsum cũ parentibus, aut propinquis. Domestico operosa secreto, forensi stipata comitatu, nullo meliore tamen sui custode q̃ seipsa; quę incessu, affectuq; uenerabilis, non tam uestigium pedis tolleret, q̃ gradum uirtutis attolleret. Et tamen alios habeat uirgo membrorum custodes suorum, morum autẽ suorum se habeat ipsa custodem. Plures erunt, de quibus discat, si ipsa se doceat, quæ uirtutes magistras habet; quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus, quasi à pluribus moneretur: sic implebat omnia uirtutis officia, ut nō tam disceret, q̃ doceret. Talem hanc Euangelista monstrauit, talem Angelus repperit, talem Spiritus sanctus elegit.

Si ieiunium non esset res Deo accepta, ut quidam garriunt, sanctissima dei genitrix non congeminasset ieiunio dies.

Quid enim in singulis morer, ut eam parentes dilexerint; extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua filius Dei nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus Angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne qs intentionem abrumperet, ne quis obstreperet. Neq; enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum sibi minus sola uidebatur, cũ sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot archangeli, tot prophetæ? Deniq; & Gabriel eam ubi reuisere solebat inuenit: & Angelum Maria, quasi uiri specie mota trepida, quasi non incognitum audito nomine, recognouit. Ita peregrinata est in uiro, quæ non est peregrinata in Angelo; ut agnoscas aures religiosas, oculos uerecundos. Deniq; salutata obmutuit; & appellata respondit: sed quæ primo titubauerat aspectu, postea promisit obsequium.

Quam uerò religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam & humilior facta est, ubi se à Deo cognouit electam; & statim ad cognatam suam in montana processit, nō utiq; ut exemplo crederet, quæ iam crediderat oraculo. Beata enim, inquit, quæ credidisti. Et tribus cum ea mensibus mansit. Tanti autem interuallo temporis non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc posteaq; in utero parentis exiliens puer matrem Domini salutauit, prius compos deuotionis q̃ naturę. Inde tot sequentibus signis, cũ sterilis pareret, uirgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Symeon, sydera nunciarent: Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum:

Conſeruabat, inquit, hæc omnia in corde ſuo. Quamuis mater Domini, diſcere tamen præcepta Domini deſiderabat; & quæ Deum genuerat, Deum tamen ſcire cupiebat.

Quid quod annis quoq; omnibus ibat in Hieruſalem ſolenni die Paſchæ, & ibat cum Ioſeph? Vbiq; in Virgine comes ſingularum uirtutum eſt pudor. Hic indiuiduus debet eſſe uirginitati, ſine quo nõ poteſt eſſe uirginitas. Nec ad templum igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode proceſſit. Hæc eſt imago uirginitatis. Talis enim fuit Maria, ut eius unius uita omnium diſciplina ſit. Si igitur autor nõ diſplicet, opus probemus, ut quæcũq; ſibi eius exoptat præmium, imitetur exẽplum. Quantæ in una uirgine ſpecies uirtutum emicant? Secretum uerecundię, uexillum fidei, deuotionis obſequium: Virgo intra domum, comes ad miniſterium, mater ad templum. O' quantis illa uirginibus occurret; quantas complexa, ad Dominum trahet, dicens: Hæc thorum, filij mei; hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore. Quemadmodum eas ipſe Dominus cõmendabit Patri. Nimirũ illud repetens ſuum; Pater ſancte, iſtæ ſunt, quas ſeruaui tibi; in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto ut ubi ego ſum, & ipſę ſint mecum. Sed non ſolum ſibi debent prodeſſe, quæ non ſolę uixerunt ſibi: Hęc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuſte mundus me non cognouit; iſtæ autem me cognouerunt; & mundum cognoſcere noluerunt.

2 *Vide Virginitatẽ ſeruare non eſſe impoſſibile, ut peſſime doceat quidam, & quæcunq; beatiſſimæ Virginis Mariæ ſequuta fuerit exẽplum, eiuſdem etiam conſequetur præmium.*

3 *Ecce quantæ Virginitatis laudes, ſed illa in primis, quod ſolæ Virgines dominũ cognouerint Saluatorẽ, mundo reliquo eum ignorante, cum quo procul dubio ueniunt & maritatæ.*

Quæ pompa illa; quanta Angelorum lætitia plaudentium, quod habitare mereatur uirgo in cœlo, quæ cœleſtem uitam uixit in ſeculo? Tunc etiam Maria tympanum ſumens, choros uirginales excitabit, cantantes Domino, quod per mare ſeculi ſine ſecularibus fluctibus tranſierunt. Tunc unaquæq; exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam: Immolo Deo ſacrificium laudis, & reddo altiſſimo uota mea. Neq; enim dubitauerim uobis patere altaria; quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidie pro redemptione corporis Chriſtus ĩmolatur. Nam ſi corpus uirginis Dei templum eſt; animus quid eſt; qui tanquã membrorum cineribus excitatis, ſacerdotis æterni redopertus manu, uaporem diuini ignis exhalat? Beatæ uirgines, quæ tam immortali ſpiratis gratia, ut horti floribus, ut templa religione, ut altaria ſacerdote. Ergo ſancta Maria diſciplinam uitæ informet.

4 *Sanctæ Virgines gloriantur reddere ſe altiſſimo uota Virginitatis ſuæ, & tu hæretice audes dicere uotum caſtitatis eſſe illicitum & præſumptuoſum?*

ALIVD VITÆ EIVS FRAGMENTVM EX D. BERNARDO ABBATE CLAREVALLENSE *excerptum.*

Habetur in ſermonibus eiuſdem, ſermone, qui incipit, Signũ magnum.

SIgnum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Quidni coronent ſidera, quam ſol iuſtitiæ Chriſtus ueſtit? Quis illas æſtimet gemmas? Quis ſtellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum eſt? Supra hominem eſt coronæ huius rationem exponere, indicare compoſitionem. Nos tamen pro modulo noſtræ exiguitatis, abſtinentes à periculoſo ſcrutinio ſe-

cretorum, non incongruè forsitam duodecim stellas istas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere uideamur, quibus Maria singulariter adornatur.

Siquidem inuenire est in Maria prærogatiuas cœli, prærogatiuas carnis, prærogatiuas cordis: Et si fuerit ternarius iste per quaternariũ multiplicatus, habemus forte stellas duodecim, quibus Reginæ nostrę diadema præfulgeat uniuersis. Mihi sanè singularis rutilat fulgor, primo quidem in Mariæ generatione; secundo in Angelica uisitatione; tertio in Spiritus superuentione; quarto in filiĳ Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoqꝫ Sidereum planè irradiat decus, ꝙ uirginitatis primiceria, ꝙ sine corruptione fœcunda, ꝙ sine grauamine grauida, ꝙ sine dolore puerpera. Nihilominus etiam spiritali quodam splendore in Maria corruscant, mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Vestræ quidem sedulitatis erit, singula quæqꝫ diligentius intueri. Nos interim satisfecisse uidebimur, si breuiter ea potuerimus demonstrare.

Quod ergo Sidereum micat in generatione Mariæ? Planè ꝙ ex regibus orta, ꝙ ex semine Abrahæ, ꝙ generosa ex stirpe Dauid. Si id parum uidetur, adde ꝙ generationi illi ob singulare priuilegium sanctitatis, diuinitus noscitur esse concessa; ꝙ longè ante eisdem patribus cœlitus repromissa; ꝙ mysticis præfigurata miraculis; ꝙ oraculis prænunciata ꝓpheticis. Hanc sacerdotalis uirga, dum sine radice floruit; hanc Gedeonis uellus, dum in medio siccę areę maduit; hanc in Ezechielis uisione Orientalis porta; quæ nulli unqꝫ patuit, præsignabat; hanc deniqꝫ præ cæteris Esaias nunc uirgam de radice Iesse orituram promittebat, nunc euidentius uirginem parituram. Meritò signum hoc magnum in cœlo apparuisse scribitur, quod tanto ante de cœlo noscitur fuisse promissum. Dominus ait: Ipse dabit uobis signum: Ecce uirgo concipiet. Magnum profectò signum dedit, quia & magnus ipse qui dedit. Huius ergo prærogatiuæ fulgor, quorum non uehementer reuerberat aciem oculorum?

Iam in eo quod tam reuerenter, atqꝫ officiosissime ab Archangelo salutata est, ut iam in regali solio supra omnes cœlestium ordines regionũ exaltatam cernere uideretur; & paulominus adoraturus fœminã, qui solebat ab hominibꝰ hactenus æquanimiter adorari, excellentissimũ nobis uirginis nostrę meritũ, & singularis gratia cõmendatur.

Nihilominus fulget etiam nouus ille conceptionis modus, ut nõ in iniquitate, quemadmodum cæteræ omnes, sed superueniente spiritusancto, sola & de sola sanctificatione Maria conciperet. Nam quod uerum Deum, & Dei filium genuit; ut idemipse Dei atqꝫ hominis fi-
5 lius, unus omnino Deus, & homo prodiret ex Maria, abyssus est luminis. Nec facile dixerim, quod uel Angelicus oculus ad huius fulgoris uehementium non caliget.

Sancta dei Genitrix uouit Virginitatem. Non ergo fuit temeraria, nõ præsumptuosa, ut impiĳ suggillant Virgines eã imitantes.

De cætero sanè & uirginitatem carnis, & propositum uirginitatis, & ipsius quoqꝫ propositi nouitas euidenter illustrat, ꝙ uidelicet in libertate spiritus, legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul, & spiritus sanctimoniam uouit. Probat enim propositi inuiolabile fundamentum, ꝙ tam constanter promittenti filium Angelo

gelo respondit, Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Forte enim propterea primo turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio; quod benedictā sese audisset in mulieribus, quæ nimirum benedici in uirginibus semper optabat. Et ex tunc quidem cogitabat, qualis esset ista benedictio, quod iam uideretur esse suspecta. Vbi uero in promissione filij manifestum uirginitatis periculum uidebatur, non potuit ultra dissimulare, quin diceret: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Meritò proinde & illam meruit benedictionem, & hanc non amisit, ut longe gloriosior fiat & uirginitas ex fœcunditate, & ex uirginitate fœcunditas; ac mutuis sese radijs illustrare hęc duo sidera uideantur. Magnum est uirginem esse, sed uirginem matrem esse, longè amplius per omnem modum.

Non in mulieribus, sed in uirginibus benedici beata Maria optabat. Præstat ergo Virginitas coniugio.

Iure etiam illud molestissimum tædium, quo reliquæ omnes grauidæ mulieres laborare noscuntur, sola non sensit, quę sine sola libidinosa uoluptate concepit. Vnde & in ipso sub conceptionis initio, quādo potissimum cæteræ mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conscendit, ut Elizabeth ministraret. Sed & ascendit Bethleem, imminente iam partu, portans preciosissimum illud depositum, portans onus leue, portans, à quo portabatur.

Sic & in partu quàm lucidum est, quod noua exultatione nouā edidit prolem, sola inter mulieres à cōmuni maledicto, & dolore parturientium aliena? Si rerū precia de raritate pensamus, nihil his potest rarius inueniri. Siquidem in omnibus istis nec primam similem uisa est, nec habere sequentem. E quibus nos, si ea fideliter intuemur, sine dubio admirationem concipimus; sed uenerationem, sed deuotionem, sed consolationem. Cæterum quæ restant adhuc, & imitationem requirunt. Non est nobis ante ortum tam multiphariè, multisq; modis promitti diuinitus, cœlitus prænunciari: Sed nec ab Archangelo Gabriele tam nouę salutationis obsequijs honorari. Minus autem cætera duo cōmunicat nobis, planè secretum suū sibi. Sola enim est, de qua dicitur: Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Sola, cui dicitur: quod ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Offerantur Regi uirgines, sed post eam: Nam primatum sola uendicat sibi. Multo magis autem sola sine corruptione cōcepit; sine grauamine tulit, sine dolore filium parturijt. Itaq; nihil horū à nobis exigitur; sed exigitur planè non nihil. Nunquid enim si defuerit nobis etiam mansuetudo pudoris, si humilitas cordis, si magnanimitas fidei, si compassio mentis, negligentiam nostrā munerum singularitas excusabit? Gratissima sanè gemma in diademate, micans in capite stella, rubor in facie hominis uerecūdi. An uero quis putat, quod hac caruerit gratia, quæ gratia plena fuit?

Pudibunda fuit Maria; Ex Euangelio id probamus. Vbi enim aliquando loquax, ubi præsumptuosa fuisse uidetur? Foris stabat quærens loqui filio, nec materna auctoritate, aut sermonem interrupit, aut habitationē irruit, in qua filius loquebatur. In omni deniq; textu quatuor Euangeliorū, si bene meminimus, non nisi quater Maria loquens auditur. Primo quidem ad Angelum, sed cum iam semel, atq; iterum allocutus eam fuisset: Secūdo ad Elizabeth, quando uox salutationis eius Ioannem salutare fecit in utero, & ea magnificante Mariam, ipsa

magis Dominum magnificare curauit: Tertio ad filium, cũ iam esset annorum duodecim, ꝙ ipsa, & pater eius dolentes quæsissent eum: Quarto in nuptijs ad filiũ, & ministros. Et is q̃dẽ sermo certissimus index ingenitæ mansuetudinis, & uirginalis uerecundiæ fuit. Aliorum quippe uerecundiam suam reputans, sustinere non potuit; non potuit uini dissimulare defectum. Vbi sanè increpata est à filio (tanq̃ mitis, & humilis corde) nec illi respondit; nec tamen desperauit, ministros admonens facere, quod diceret eis. Nunquid non ab initio uenisse pastores, & primam omnium Mariam inuenisse leguntur? Inuenerunt, ait Euangelista, Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Sic & Magi quoq;, si recolis, non sine Maria matre eius puerum inuenerunt. Et inducens in templum Domini templi Dominum, multa quidem à Symeone audiuit tam de Deo; q̃ de seipsa, ad loquendum tarda, uelox ad audiendum. Et quidem Maria cõseruabat omnia uerba hæc conferens in corde suo. Sed in his omnibus neq; de ipso incarnationis dominicæ sacramento quodcunq; uerbum fecisse reperies. Væ nobis, qui spiritum habemus in naribus: Væ qui totum proferimus spiritum, qui, iuxta illud Comici, pleni rimarum effluimus undiq;. Toties deniq; Maria filium audiuit non modo turbis loquentem in parabolis, sed & discipulis seorsum Regni Dei mysteria reuelantem: uidit miracula facientem: uidit deinde in Cruce pendentem: uidit expirantem; uidit resurgentem: uidit & ascendentẽ. Sed in his omnibus quoties uerecundissimæ Virginis, quoties pudicissimę turturis uox memoratur audita? Deniq; legis in actibus Apostolorũ, ꝙ redeuntes à monte Olíueti unanimiter perseuerabant in oratione. Qui? si forte Maria affuit, nominetur prima, quæ super omnes est, tam filij prærogatiua, q̃ suę priuilegio sanctitatis. Petrus, & Andreas, ait, Iacobus, & Ioannes, & cæteri, qui sequuntur, hi omnes perseuerabant unanimiter cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Itáne & mulierum sese ultimam exhibebat, ut nouissima omnium poneretur? Verè carnales adhuc discipuli, quibus necdum spiritus erat datus; quia Iesus necdum fuerat glorificatus. Quomodo facta est inter illos contentio de primatu, cum Maria quantò maior erat, humiliaret se, non modo de omnibus, sed & præ omnibus? Meritò facta est nouissima prima, quę cum prima esset omnium, sese nouissimã faciebat. Meritò facta est omnium Domina, quæ se omnium exhibebat ancillam. Meritò deniq; super Angelos exaltata est, quæ & infra uiduas, & pœnitẽtes, infra eam, de qua eiecta fuerant septem dæmonia, ineffabili sese mãsuetudine inclinabat. Obsecro uos filioli, æmulamini hanc uirtutem, si Mariam diligitis, si contenditis ei placere; æmulamini modestiam eius, nihil enim tam idoneũ homini, nihil tam congruũ Christiano, maximeq; monachũ nihil adeò decet.

Et quidem manifesta satis in uirgine, ex hac ipsa mansuetudine uirtus humilitatis elucet. Nimirum collactaneæ sunt humilitas, & mansuetudo, in eo confęderatæ germanius, qui dicebat, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Sicut enim mater præsumptionis elatio, sic mansuetudo uera non nisi ex uera humilitate procedit. Nec in sola tantum Mariæ taciturnitate cõmendatur humilitas, sed euidentius resonat in sermone. Audierat, quod ex te nascetur sanctum, uocabitur

filius Dei; & nihil aliud quàm Ancillam eius se esse respondit. Inde uentum est ad Elizabeth, & continuò uirginis gloria singularis, eidem per spiritum reuelatur. Denique & mirabatur personam uenientis dicens: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Cōmendabat & uocem salutantis, adijciens: Vt facta est uox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo, & beatificabat fidem credentis: Beata, inquiens, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi à domino. Magna quidem prçconia; sed & deuota humilitas nihil sibi passa retinere; in eum magis uniuersa refudit, cuius in se beneficia laudabantur. Tu, inquit, magnificas matrem Domini; sed magnificat anima mea Dominum. In uoce mea filium perhibes exultasse in gaudio; sed exultauit spiritus meus in Deo salutari meo: Et ipse quoque tanquam amicus sponsi gaudet ad uocem sponsi. Beatam esse dicis, quæ credidisset; sed credulitas, & beatitudinis causa respectus est supernæ pietatis; ut ex hoc magis beatam me dicant omnes generationes; quia ancillam humilem, & exiguam respexit Deus.

Veruntamen nunquid putamus fratres, Elizabeth sanctam in eo, quòd per spiritum utique loquebatur errasse? Absit. Beata planè, quam respexit Deus, & beata, quæ credidit. Hic enim magnus diuinæ respectionis extitit fructus. Ineffabili siquidem artificio spiritus, superueniens tantæ humilitati magnanimitas tanta in secretario uirginei cordis accessit; ut (quemadmodum de integritate, & fœcunditate prædiximus) hæ quoque nihilominus sunt stellæ ex respectu mutuo clariores; quòd uidelicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humilitatem: sed cum in sua ęstimatione tam humilis esset, nihilominus & in promissionis credulitate magnanimis; ut quæ nihil aliud, quàm exiguam sese reputabat ancillam, ad incomprehensibile hoc mysterium, & admirabile cōmercium, ad inscrutabile sacramentum nullatenus dubitaret electam; & ueram Dei, & hominis genetricem crederet mox futuram. Agit hoc nimirum in cordibus electorum gratiæ prærogatiua diuinæ, ut eos nec humilitas pusillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes, magis autem cooperentur sibi, ut non solum nulla ex magnanimitate subintret elatio; hinc hoc maxime prouehatur humilitas, ut inueniantur eò amplius timorati, & largitori munerum non ingrati: ac uicissim ex occasione humilitatis pusillanimitas nulla surrepat; sed quominus de sua quisque uel minimis præsumere consueuit, eò amplius etiam in magnis quibusque de diuina uirtute confidat.

Martyrium sanè Virginis (quam nimirum inter stellas diadematis eius, si meministis, duodecimam nominauimus) tam in Symeonis prophetia, quàm in ipsa Dominicæ passionis historia cōmendatur. Positus est hic (ait sanctus senex de paruulo Iesu) in signum cui contradicetur: & tuam ipsius animam (ad Mariam autem dicebat) pertransibit gladius. Verè tuam, ò beata mater, animam gladius pertransiuit. Alioquin non nisi eam pertransiens carnem filij tui penetraret. Et quidem posteaquam emisit spiritum tuus ille Iesus (omnium quidem, sed specialiter tuus) ipsius planè non attigit animam crudelis

lancea, quæ ipſius (nec mortuo parcens, cui nocere non poſſet) aperuit latus, ſed tuam undiq; animam pertranſiuit. Ipſius nimirum anima iam ibi non erat, ſed tua planè inde nequibat auelli. Tuam ergo pertranſiuit animam uis doloris, ut pluſquam martyrem non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ ſenſum paſſionis exceſſerit compaſſionis affectus. An non tibi pluſquam gladius fuit ſermo ille (reuera pertranſiens animam, & pertingens uſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus) mulier ecce filius tuus? ô cõmutationem. Ioannes tibi pro Ieſu traditur, ſeruus pro domino, diſcipulus pro magiſtro, filius Zebedei pro filio Dei, homo purus pro Deo uero. Quomodo nõ tuam affectuoſiſſimam animam pertranſiret hæc auditio, quando & noſtra, licet ſaxea, licet ferrea pectora ſola recordatio ſcindit? Non miremini fratres, quod Maria martyr in anima fuiſſe dicatur. Miretur qui non meminerit ſe audiſſe Paulum inter maxima gentium crimina memorantem quòd ſine affectione fuiſſent. Longè id fuit à Mariæ uiſceribus: longè ſit à ſeruulis eius. Sed forte quis dicat: Nunquid non eum præſcierat moriturum? Et indubitanter. Nunquid non ſperabat continuè reſurrecturum? Et fidenter. Super hæc doluit crucifixum? Et uehementer. Alioquin quis nam tu, frater, aut unde tibi hæc ſapientia, ut mireris plus Mariam compatientem, quàm Mariæ filium patientem? Ille etiam mori corpore potuit, iſta commori corde non potuit? Fecit illud charitas, qua maiorem nemo habuit: fecit & hoc charitas, cui poſt illam ſimilis altera non fuit.

TERTIVM EIVSDEM SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS VITAE FRAGMENTVM

ex Ioanne Damaſceno Monacho.

Habetur in libro. 4. eiuſdem de Orthodoxa Fide cap. 15.

DE ſancta & ſuperlaudabili ſemper Virgine & Deipara Maria in prætactis mediocriter tractauimus, & quod maxime opportunum uiſum eſt repræſentauimus, quod proprie & uere Deipara & eſt, & nominatur: nunc reliqua cõpleamus. Ipſa enim ante ſecula præcognitiuo Dei cõſilio prædiffinita eſt, & diuerſis ſimilitudinibus & oraculis prophetarum per ſpiritum ſanctum figurata: & prædicata, in prædiffinito tempore ex Dauidica radice pullulauit, propter factas ad ipſum repromiſſiones. Iurauit enim (inquit) Dominus Dauid ueritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Et rurſus: ſemel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternũ manebit; & thronus eius ut ſol in conſpectu meo, & ut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Et Eſaias: Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos ex radice eius aſcendet.

Enimuero quòd Ioſeph ex Dauidica tribu deſcenderit, Matthæus, & Lucas ſacratiſſimi Euangeliſtæ dilucide monſtrarunt. Sed Matthæus quidem ex Dauid per Salomonem deduxit Ioſeph: Lucas autem per Nathan. Sanctę uero uirginis generationem ambo ſiluerunt. Decet autem ſcire, non fuiſſe morem Hebræis, neq; diuinæ ſcripturæ, genealogias

genealogias

genealogias texere mulierum. Nam lex fuit tribum nō desponsare ex alia tribu. Atqui Ioseph ex Dauidica descēdit tribu, & iustus erat. Hoc enim de ipso diuinum testatur Euangelium. Non igitur præter legem sanctam uirginem ad desponsationem duxisset, nisi ex eius sceptro descendisset. Cum igitur ostenderit Euangelista descensum Ioseph, satisfactum esse putandum est. Præterea id nequaquam latere par est, quod lex erat, uiro moriente sine prole, fratrem eius defuncti coniugem sibi nuptijs copulare, & suscitare semen fratri. Quod igitur partu edebatur, secundum naturam secundi, idest illius qui genuit, erat: secundum uero legem, eius, qui obierat diem.

Ex serie igitur Nathan filij Dauid Leui genuit Melchi, & Panthera. Panther genuit Barpanthera, sic ab eo denominatum. Hic Barpāther genuit Ioachim. Ioachim uero genuit sanctam Deiparam. Ex serie Salomonis filij Dauid Matthan duxit uxorē, ex qua genuit Iacob. Mortuo autem Matthan, Melchi, qui erat ex tribu Nathan filius Leui, frater uero Pantheris, nupsit uxori Matthan, matri quidem Iacob, & genuit ex ea Heli. Erant igitur fratres uterini Iacob & Heli, Iacob quidē ex tribu Salomonis, Heli uero ex tribu Nathan. Defuncto autem Heli ex tribu Nathan sine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis uxorem eius, & suscitauit semen fratri suo, & genuit Ioseph. Ioseph igitur natura quidem est filius Iacob ex descensu à Salomone: secundum uero legem, filius Heli ex Nathan.

Ioachim ergo uenerandam, & dignam laude Annam in matrimonium duxit. Sed quemadmodum uetus Anna sterilis facta, per uotū & repromissionē habuit Samuelem; hunc in modum & hæc per supplicationem & repromissionem à Deo Deiparam profert, ut & in hoc nulla illustrium & gloriosarum posterior habeatur. Parit ergo gratia (Anna enim hoc interpretatur) Dominā: quod profecto indicat Mariæ nomen. Nam reuera Domina facta est omnium creaturarum cum Conditoris omnium effecta est mater. Editur partu in domo ouilis Ioachim, & adducitur in templum. Deinde in domo Domini plantata, & impinguata spiritu, ueluti oliua fructifera, omnis uirtutis habitaculum facta est, ab omni seculari uita, & carnali concupiscentia procul mentem sequestrans, & sic uirginem animam cum corpore conseruans, ut decebat eā, quæ in sinu Deum susceptura esset. Sanctus enim existens in sanctis requiescit. Sic igitur sanctificationē omnē exercet, & tēplum sanctū & admirabile altissimi Dei digne demonstratur.

Quia ergo obseruabat Virgines nostræ salutis inimicus propter Esaiæ prædictionem, dicentis: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatum nobiscū Deus; ut deciperet eum, qui semper in sapientia gloriatur, ipse qui deprehendit sapientes in astutia eorum, in desponsationē puella Ioseph à sacerdotibus traditur, ut nouus liber literas scienti. Nam desponsatio custodia Virginis erat, & uirgines obseruantis depulsio. Quando autem uenit plenitudo tēporis missus est Angelus Domini ad ipsam, annuncians Domini conceptionem. Et sic concepit filium Dei, consubstantialem patris uirtutem, non ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, idest ex congressu & semine, sed ex patris bona uoluntate, &

cooperatione spiritus sancti suppeditauit creatori creari, & plasmatori plasmari, & filio Dei & Deo incarnari, & humanari ex puris & illibatis carnibus eius & sanguinibus, primæ matris absoluens debitum. Nam quemadmodum illa sine cõmixtione ex Adam plasmata est, sic ista nouum Adam lege partus in utero tulit, quem peperit super natiuitatis naturam. Natus est enim ex muliere sine patre, & ex patre sine matre. Et quoniam ex muliere, lege partus: quoniam sine patre, super naturam est natiuitatis. Et quoniam consueto in tempore (nam nouẽ menses complens, & decimum attingens nascitur) id fit lege partus. Quod autem sine dolore, supra legẽ partus est. Cuius enim uoluptas non præcessit, neq; pariendi dolor subsequutus est, secundum prophetam, dicentem: Priusquam dolorem partus senserit, peperit. Et rursus: Priusquã aduenires tẽpus dolorũ partus, effudit, & peperit masculũ.

Natus est igitur ex ea filius Dei, & Deus incarnatus; non deifer homo, sed Deus incarnatus; non ut propheta actione unctus, sed totius ungentis præsentia: Vt homo quidẽ fiat, quod ungit, & Deus quod ungitur, non transmutatione naturæ, sed unione secundũ hypostasin. Idem enim erat ungens, & qui ungebatur; ut Deus ungens seipsum ut hominem. Quomodo igitur non est Deipara, quæ Deum incarnatũ ex se genuit? Sic proprie & uere Dei genitrix, & domina, quæ omniũ creaturarum dominatrix, ancilla & mater omnium conditoris effecta. Quemadmodum uero qui conceptus est Virginem concipientem seruauit; sic & natus ipsius uirginitatem seruauit illæsam. Solum transiuit per eam, & clausam seruauit ipsam. Per auditum quidem conceptio, sed natiuitas per consuetum parientium egressum; tametsi nonnulli fabulantur per latus diuinæ matris ipsum editũ fuisse. Nõ enim impossibile illi erat per clausam portã transire, & illius nõ lædere signacula.

Manet igitur & post partum uirgo, & semper uirgo. Nullo modo enim usq; ad mortem uiri admisit contactum; etsi scriptum est: Et non cognouit eam, donec peperit filium suũ primogenitum. Sciendũ autẽ est, q primogenitus est, qui primus genitus est, etsi etiam unigenitus fuerit. Hoc enim primogenitũ primũ natum esse ostendit, nõ omnino autẽ cõmanifestat & aliorum generationẽ. Hoc autem uocabulum, donec, determinati temporis præfinitionem significat, non autẽ nunciat quod postea. Dicit enim Dominus: Ecce ego uobiscũ sum usq; ad consummationẽ seculi. Non quod post seculi consummationẽ separandus sit. Nã ait diuinus Apostolus: Et sic semper cũ Christo erimus, post cõmunem resurrectionẽ intelligens. Qũo enim quę genuit deum, & ex consequentium experientia miraculum agnouit, uiri consortium admisit? Absit hoc. Nõ modestę cogitationis est talia cogitare, ne dicã agere. Sed ipsa beata, & super naturã donorum digna effecta, dolores partus, quos effugit pariens, illos tẽpore passionis sustinuit, ex materna cõpassione uiscerũ lacerũ reparturiens. Et quẽ Deum per natiuitatem agnouit, illum ut maleficũ interfectum uidens, tanq; gladio, cogitationibus decerpitur. Et hoc est: Tuam ipsam animã pertransibit gladius, quemadmodum illi prædixerat Dei expectator Symeon Dominum gestans in ulnis. Sed cõmutat tristitiam gaudium resurrectionis, Dominum carne mortuum rediuiuum prædicans.

VITA SANCTORVM APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI, PER EGESIPPVM SCRIPTA.

ERant Neronis tẽporis Romæ Petrus & Paulus doctores Chriſtianorũ, ſublimes operibus, clari magiſterio, qui uirtute ſuorum operum Imperatorem aduerſum fecerant; captum magi Simonis dilinimẽtis, qui ſibi animum eius conciliauerat. Cui adiumentũ uictoriæ, ſubiectiones gentium, uitæ longæuitatẽ, ſalutis cuſtodiam feralibus artibus pollicebatur, atq; ille credebat, quim rerum neſciret examinare. Deniq; ſummum apud deum tenebat amicitiæ locum: quandoquidem etiam præſulem ſuę ſalutis, uitęq; cuſtodem arbitrabatur. Sed ubi Petrus eius uanitates & flagitia detexit, & ſpecies illum rerum mentiri, non ſolidum aliquid aut uerũ efficere demonſtrauit, ludibrio habitus, & digno eſt conſumptus mœrore. Et quanuis in aliis terrarũ partibus Petri eſſet expertus potentiam, tamẽ præueniens Romã, auſus eſt iactare quod mortuos reſuſcitaret.

Defunctus erat id temporis Romæ adoleſcens nobilis, propinquus Cæſaris, cũ uniuerſorum dolore, Admonuere pleriq; experiendũ uerũ poſſet reſuſcitari. Celeberrimus in his operibus habebatur Petrus: Sed apud gentiles nulla facti huiuſmodi deferebatur fides. Dolor exigit remedium, perrectum eſt ad Petrum. Fuere qui etiam Simonẽ accerſendum putarent: uterq; affuerunt. Ait Petrus Simoni: qui ſe de ſua iactaret potentia, priores ſeſe partes dare: ut ſi poſſet, mortuũ reſuſcitaret. Si ille non reſuſcitaret, ſe non defuturũ ut Chriſtus opem ferret defuncto, quo poſſet reſurgere. Simon qui putaret apud urbem gentilium plurimũ ſuas ualituras artes, conditionẽ propoſuit, ut ſi ipſe reſuſcitaſſet mortuũ, Petrus occideretur, qui magnã potentiam (ſic enim appellabatur) iaceſſendo iniurias irrogauiſſet: ſin uero præualuiſſet Petrus in Simonem, pari genere uindicaretur. Acquieuit Petrus, adorſus eſt Simon: Acceſſit ad lectulum defuncti, incantare atq; immurmurare dira carmina, ut cœpit, uiſus eſt caput agitare qui mortuus erat. Clamor ingens gentilium quod iam uiueret, quod loqueretur cũ Simone. Ira & indignatio in Petrum, quod auſus eſſet conferre ſeſe tantę poteſtati. Sanctus Apoſtolus popoſcit ſilentium & dixit, Si uiuit defunctus, loquatur: ſi reſuſcitatus eſt, ſurgat, ambulet, fabuletur. Phãtaſma illud eſſe non ueritatem, quod uideatur caput mouiſſe. Deniq; ſeparetur, inquit, Simon a lectulo, & tunc ne id quidẽ oſtentui futurũ. Abducitur Simon a lectulo, manet ſine ſpecie motus alicuius qui mortuus erat. Aſtitit Petrus longius, in intra ſe pauliſper orationi intentus cũ magna uoce ait: Adoleſcens ſurge, ſanet te dominus Ieſus. Et ſtatim ſurrexit adoleſcens, & locutus eſt, ambulauit, & cibum ſumpſit, & dedit eum Petrus matri ſuæ. Qui cũ rogaretur ut ab eo non diſcederet, ait: Non derelinquetur ab eo qui eum fecit reſurgere, cuius nos ſerui ſumus. Secura eſto mater de filio, non uerearis, habet cuſtodem ſuũ. Et cũ populus in Simonẽ inſurgeret, ut lapidaretur, ait Petrus: Satis eſt ad pęnam eius, quod cognoſcit ſuas artes nihil ualere: uiuat, & Chriſti regnum creſcere uideat, uel inuitus.

Habetur lib.3. eiuſdem de excidio Hieroſolymitano cap.2.

1 *Tu qui negas Petrũ apoſtolum Romæ fuiſſe quid dicere potes contra tantum & tã uetuſtum auctorem qui tempore Anceti fuit, imo Apoſtolicorũ uicinus temporum, ut ait D. Hieronymus. Aut igitur ignorans es ſi hæc non legiſti, aut ſi legiſti, improbus.*

Torquebatur magus Apoſtoli gloria. Collegit ſeſe, atq; omnē excitans carminū ſuorū potentiam, congregat populum, offenſumq; ſe dicit a Galilæis, relicturū ſe urbem quā tueri ſoleret. Diem ſtatuit, pollicetur uolatū, quo ſupernis ſedibus inueheretur: Cui quando uellet, cœlum pateret. Conſcendit ſtatuto die montē Capitolinū, ac ſe de rupe deijciens uolare cœpit. Mirari potius & uenerari: pleriq; dicentes Dei eſſe potentiam non hominis, qui cū corpore uolitaret, nihil tale feciſſe Chriſtū. Tunc Petrus in medio ſtans ait: Ieſu domine, oſtende ei uanas artes ſuas eſſe, ne hac ſpecie populus iſte, qui crediturus eſt decipiatur. Decidat domine, ſic tamen, ut nihil ſe potuiſſe uiuens recognoſcat. Et ſtatim in uocem Petri implicatis remigijs alarum, quas ſumpſerat, corruit, nec examinatus eſt, ſed fracto debilitatoq; crure, Aritiam conceſſit, atq; ibi mortuus eſt.

Quo comperto deceptum ſe Nero & deſtitutum, dolens tanti caſum amici, ſublatumq; ſibi uirum ut idem & neceſſarium Reipublicę, indignatus, quęrere cœpit cauſas quibus Petrū occideret. Et iam tēpus aderat, quo Sancti uocarentur Apoſtoli Petrus & Paulus. Deniq; dato ut cōprehenderetur præcepto, rogabatur Petrus ut ſeſe alio cōferret. Reſiſtebat ille dicens, nequaquā ſe facturū, ut tanq; motu mortis territus cederet, bonū eſſe pro Chriſto pati, qui pro omnibus ſe morti obtuliſſet: non mortē illam, ſed ímortalitatem futurā, tanquā indignum ut ipſe fugeret paſſionē ſui corporis, qui multos doctrina ſua cō pulerit ſe hoſtias pro Chriſto offerre, deberi ſibi ſecundū domini uocem, ut & ipſe in paſſione ſua Chriſto gloriam atq; honorē daret. Hęc & alia Petrus obtexere, ſed plebs lachrymis quærens ne ſe relinqueret, & fluctuantē inter procellas gentilium deſtitueret: uictus fletibus Petrus, ceſſit: Promiſit ſe urbem egreſſurū. Proxima nocte ſalutatis fratribus, & celebrata oratione, proficiſci ſolus cępit. Vbi uentum eſt ad portam, uidet ſibi Chriſtū occurrere, & adorans eum dixit: Domine quo uadis? Dicit ei Chriſtus: Iterum uenio crucifigi. Intellexit Petrus de ſua dictum paſſione, quod in ea Chriſtus paſſurus uideretur, qui patitur in ſingulis, non utiq; corporis dolore, ſed quadā miſericordię cōpaſſione, aut gloriæ celebritate. Et conuerſus in urbē redijt, captuſq; a perſecutoribus cruci adiudicatus, popoſcit ut inuerſis ueſtigijs cruci affigeretur, quod indignus eſſet qui ſimili modo crucifigeretur, ut paſſus eſt Dei filius. Quo impetrato, uel quia ita debebatur, ut Chriſtus prædixerat, uel quia perſecutor non inuitus indulget pœnarum incrementa, & ipſe Paulus, alter cruce, alter gladio necatus eſt.

In huius rei memoriam extat adhuc hodie Romæ extra portam Appiam erectū ſacellum, quod uulgo appellatur Domine quo uadis.

Habetur in lib. eiuſdē de uiris illuſtrib'.

ITEM VITA D. PETRI APOSTOLORVM PRINCIPIS PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

I

Vbi ſunt pſeudoprophetæ noſtri tēporis, qui negant Petrum aliquādo Romæ fuiſſe? Cum id nō ex hoc loco tantum, uerū ex

SImon Petrus filius Ioannis, prouincię Galileæ, Vico, Bethſaida, frater Andreę Apoſtoli, & princeps apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circuncíſione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, & Bithinia, ſecundo Claudij anno, ad expugnā dum

dum Simonem Magū Romā pergit, ibiq; uigintiquinq; annis cathedram ſacerdotalem tenuit, uſq; ad ultimū annum Neronis, ideſt, decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram uerſo, & in ſublime pedibus eleuatis: aſſerens ſe indignum ut ſic crucifigeretur ut dominus ſuus.

Egeſippo quoq;, Tertulliano et Ambroſio ac cæteris antiquiſſimis & probatiſſimis patribus aſſeratur.

Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ nominantur, quarū ſecunda a pleriſq; eius eſſe negatur, propter ſtili cum priore diſſonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius, e quibus unus Actorum eius inſcribitur, alius Euangelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypſis, quintus Iudicij, inter apocryphas ſcripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano, iuxta uiam triumphalem, totius urbis ueneratione celebratur.

2 *Si ſecunda Petri epiſtola a pleriſq; eius eſſe negatur, tu cū eccleſia tene illius eſſe, quod & D. Hierony. tenet in epiſtola ad Paulinū, et D. Augu. in lib. de fide et oper.*

VITA SANCTI PAVLI APOSTOLI PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

Habetur in lib. eiuſdē de uiris illuſtrib'.

PAulus apoſtolus qui ante Saulus, extra numerū duodecim apoſtolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſcalis fuit, quo a Romanis capto, cū parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ cōmigrauit, a quibus ob ſtudia legis miſſus Hieroſolymā, a Gamaliele uiro doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cum autem interfuiſſet neci martyris Stephani, & acceptis a pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos eos, qui Chriſto crediderant, Damaſcum pergeret, reuelatione cōpulſus ad fidem, quæ in actibus apoſtolorum ſcribitur, in Vas electionis de perſecutore trāslatus eſt. Cumq; primū ad prædicationem eius Sergius Paulus proconſul Cypri credidiſſet, ab eo quod eum Chriſti fidei ſubegerat, ſortitus eſt nomen Paulus: & iuncto ſibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertenſq; Hieroſolymā, a Petro Iacoboq; & Ioanne gentium apoſtolus ordinatus.

Et quia in Actibus apoſtolorum pleniſſime de eius conuerſatione ſcriptum eſt, hoc tantum dicam, quod poſt paſſionē domini uigeſimo quinto anno, ideſt ſecundo Neronis, eo tēpore quo feſtus procurator Iudææ ſucceſſit Felici, Romam uinctus mittitur, & biennium in libera manens cuſtodia aduerſus Iudæos de aduentu Chriſti quotidie diſputauit. Sciendum autē in prima ſatisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera, quanta de eo narrant hiſtoriæ, Paulum a Nerone dimiſſum ut euangelium Chriſti in occidentis quoq; partibus prædicaret: ſicut ipſe ſcribit in ſecunda epiſtola ad Timotheum, eo tēpore quo & paſſus eſt, de uinculis dictans epiſtolam: In prima mea ſatisfactione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autē mihi affuit, & cōfortauit me, ut per me prædicatio cōpleretur, & audirent omnes gentes: & liberatus ſum de ore leonis. Manifeſtiſſime leonē propter crudelitatem Neronē ſignificans. Et in ſequentibus, liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & ſaluauit me in regnum ſuū cœleſte, quod ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epiſtola præmiſerat: Ego enim iam imolor,

3 Si hæc te Hieronymi uerba super epistola ad Hebræos perturbant, confirment quæ postea in. 2. capite ad Titum scribit, nempe hanc Epistolam iam inter Ecclesiasti. esse receptam, & in. 1. ad Galathas, ubi eã Pauli libere nominat. Sed apertius in prologo super episto. ad Titum asserit hanc epistolã ab Hæreticis propterea esse reiectã, qđ in ea omne dogmata manifeste destruere tur.

Ex historiæ Ecclesiasticæ lib. 2. cap. 25.

& tempus resolutionis meæ instat.

Hic ergo quartodecimo Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romę pro Christo capite truncatus, sepultusq; est in uia Ostiensi, anno post passionẽ domini trigesimo septimo. Scripsit autẽ nouem ad septẽ ecclesias epistolas: ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galathas unã, ad Ephesios unã, ad Philippenses unã, ad Colossenses unã, ad Thessalonicenses duas: præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unã, Philemoni unã. Epistola autẽ quæ fertur ad Hebræos non eius creditur, propter styli sermonisq; distantiam: sed uel Barnabæ, iuxta Tertullianum: uel Lucæ euangelistæ iuxta quosdã: uel Clementis Romanæ postea Ecclesiæ episcopi, quẽ aiunt ipsi adiunctum sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauerat. Scripserat ut Hebręus Hebræis Hebraice, idest suo eloquio disertissime, ut ea quę eloquenter scripta fuerant in Hebręo, eloquentius uerterentur in Græcũ: & hanc causam esse, quod a cæteris Pauli epistolis, discrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Igitur Nero, ut apertũ se hostem diuinitatis pietatisq; professus est, ipsorum prius apostolorum, quippe qui duces & signiferi erant in populo Dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo condemnat.

Horum testimonium quęrere extrinsecus superfluum puto, cũ rem gestam insignia usq; in hodiernũ, & splendidissima eorũ monumenta testentur. Veruntamen scribit de his etiam Caius quidã scriptor antiquus, qui cũ Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quẽdam Cataphrygam disputans, hæc de apostolorũ cõmemorat locis.

Ego, inquit, habeo trophæa apostolorum, quæ ostendam. Si enim procedas uia regali, q̃ ad Vaticanũ ducit, aut uia Ostiensi, inuenies trophęa defixa, qb⁹ ex utraq; parte statutis Romana cõmuniter ecclesia.

4 Heus tu qui impudẽter garris Petrũ nunquã Romæ fuisse.

Quod autẽ eodem tẽpore ambo passi sint, Corinthiorũ episcopus Dionysius, eum in urbe positus esset, & de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed & uos habentes cõmonitionem a Petro & Paulo, plantationẽ Romanæ & Corinthyorũ ecclesiæ coniunxistis. Ambo etenim simul aduentantes, & in nostra Corinthiorũ ecclesia docuerunt, & per omnem Italiam, atq; in hac urbe simul docentes, etiam martyrio pariter uno eodemq; tempore coronati sunt. Hæc autẽ retulimus, ut historia quæ in opinione omnium est, confirmatior habeatur.

Est sermo primus eiusdẽ in Natali apostolorum eorundẽ.

ITEM VTRIVSQVE APOSTOLI VITA PER D. MAXIMVM EPISCOPVM

Taurinensem scripta.

5 Honorãtes annuis solennitatibus gloriosissimos Christianæ fidei principes, ipsum dominum debita religione ueneramur.

GLoriosissimos Christianæ fidei principes annuis solennitatibus honorantes, Fratres charissimi, ipsum dominum, ac Deum nostrum, qui huius author est fidei, debita religione ueneramur. Apostoli nanq; latino sermone dicuntur missi. Qui ergo honorant missos, manifestum est honorare eos mittentẽ, quoniam

dignitas, quæ defertur ministris, illi sine dubio, cuius ministri sunt, exhibetur; ut ait ipse saluator ad discipulos suos: Qui uos audit, me audit; & qui uos recipit, me recipit. Vere beata Apostolorum merita, in quibus se Christus & recipi prædicat, & audiri. Beati nihilominus & illi, quorum deuotio delata Apostolis recurrit in Christum. 6

Nota hæretice quod honorare sanctos, est honorare Christum, quod tu peccatorũ tenebris inuolutus non sineris intelligere. Ideoq; tot & tãta cõtra sanctorũ honores & uenerationẽ obloqueris. Nota & beata Apostolorũ merita.

Tenentes itaq; fratres tantę huius promissionis fidem, de supplicijs patrum nostrorũ pro Christi confessione susceptis, fidelibus gaudijs exultemus: quoniam qui de martyrum morte lætatur, martyres non dubitat cũ Christo regnare post mortẽ. Nos uero ecclesiarũ omnium reuerentissimos patres, Petrũ dico, & Paulum pijssimis studijs honoremus: quibus Christi pręstante gratia, factus est hodie de morte natalis; quibus finis uitæ uiuendi initium dedit; quibus (ut ait Apostolus Paulus) uiuere Christus erat, & mori lucrum. Erat utiq; Christus eis uiuere, quibus uita non erat sine Christo. Erat eis Christus uiuere, quia totum proficiebat Christi ecclesiis, quod uiuebant. Erat eis & mori lucrum, qui tali morte uitam sibi mercabantur æternam. Erat eis mori lucrum, quorum corruptioni incorruptio succedebat, & damna præsentium temporum, lucra perpetua sequebantur. 7

Qui lætatur de martyrum morte, non dubitat eos regnare cũ Christo. Infer ergo, quod hæretici nolentes Apostolorũ et aliorum sanctorum festa celebrari, populosq; in illis spiritualiter gaudere & exultare, nõ credunt eos esse in cœlo.

Sed iam necessarium, charissimi, reor, ut proprias eorum, specialesq; uirtutes, prout ariditas linguę nostræ, ingenijq; tenuitas patitur, imo ut misericors Deus annuerit, proloquamur. Hic itaq; ille est Petrus, qui confitendo Christũm dominũ uiui Dei esse filium, ualidissima inuictaq; nobis credendi fundamenta constituit. Nam percontanti Dño, Quis esse ab hominibus diceretur, respõdit: Tu es Christus filius Dei uiui; idest, Tu Dñe de carne uirginis factus es Christus, qui Dei uiui es filius sempiternus: Tu Dñe hominibus natus es homo, qui incogitabili maiestate Deus es apud Deum: Tu es Christus, qui pro redẽptione nostra ad passionẽ ueniens, impassibilis permanes apud patrèm. Quis igitur unquã in tantũ hoc incõprehensæ Deitatis archanum humani sensus attollere potuisset obtutum, nisi ab ore Petri salutaris huius fidei ueritas radiasset? Quis meritorũ eius gloriam quãuis magno æquiparare posset eloquio, à quo nobis adorandę diuinitatis fides & cępit, & permanet? Quid tanto gloriosius uiro, qui fidem secreti inscrutabilis loquendo ædidit, uiuendo docuit, patiendo firmauit? Vt autẽ confessionis huius quanta esset magnitudo saluator ostenderet, ait ei: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cœlis; & tibi dabo claues regni cœlorũ. Quis ergo Christum per carnẽ, & in carne natum omnipotentis patris esse filium sentire potuisset, nisi propitius hoc ipse Pater per Petrum nobis reuelasset è cœlo? Hæc illi confessio dedit, ut ante claues regni cœlorũ acciperet, q̃ cœli ianuas introiret.

Sed ne qua uos, fratres, de creditis Petro clauibus Regni, more nostrarũ clauium cogitatio terrena permoueat. Claues enim cęli lingua est Petri, quia singulorũ merita censendo Apostolus unicuiq; regnum cœlorũ aut claudit, aut aperit. Nõ est ergo clauis ista mortalis artificis aptata manu, sed data à Christo potestas est iudicãdi. Deniq; ait eis: Quorũ remiseritis peccata, remissa erunt, & quorũ detinueritis detenta erunt. Hic est Petrus, quẽ Xp̃i esse cõfidentissimũ subiecta uestigijs 8

Vnicuique Apostolus Petrus secundum merita claudit aut aperit regnũ cœlorum.

eius maria probauerunt. Nam à domino suo nouos sibi dari in fluctibus gressus, ut fidelis poposcit, & ut dilectus emeruit. Qui ob hoc solum trepidasse uisus est, ut fragilitas humana cognosceret, quāta esset inter dominum, seruumq́ distātia, dum aggrauata peccatis caro mergitur, & immaculati nescit planta desidere: similiter & illud, ne dum super aquas ambulans Petrus pede intrepido peruenisset ad Christum, domini forte sui uirtutibus æquaretur. Sed quid illum tantopere dicimus trepidasse, cum parua trepidatio sua maiorem profecit ad fidē? Vt enim credidit Petrus imperio domini sui posse se à fluctibus sustentari, ita nihilominus dum mergitur, credidit ipsius domini sui se uirtute saluandū. Vere beati Petri & dum trepidat mirabilis fides, quam nec perurgentis periculi potuit turbare formido. Clamando enim, dum mergitur: Domine libera me, de se diffisus est, non de Domino dubitauit. Ne quis ergo timorem hunc gloriosissimi Petri ducat in uitiū, quoniam timor iste quamuis primam eius turbauerit fidem, cōfidentiam tamen in eo reparatæ credulitatis ornauit.

Hic est Petrus, cui Christus dominus communionem sui nominis libenter indulsit: Vt enim (sicut apostolus Paulus edocuit) petra erat Christus, ita per Christum Petrus factus est petra, dicente ei domino: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Nā sicut in deserto dominico sitienti populo aqua fluxit è petra, ita uniuerso mundo perfidiæ ariditate lassato de ore Petri fons salutiferæ confessionis emersit. Hic est Petrus, cui Christus ascensurus ad patrem pascendas ouiculas suas, agnosq́ cōmendat, ut quos ille pietatis miseratione redemerat, hic fidei suę uirtute seruaret. Et recte sané ei arbiter occultorum dei filius pascendas oues suas, tuendasq́ cōmisit, cui nouerat in nutriendo grege dominico nec studium deesse, nec fidem.

Hic est Petrus, qui dū ad crucem tanq́ Crucifixi discipulus duceretur, uerso se poscens corpore crucifigi, passionē non tenuit, sed æqualitatem crucis dominicæ declinauit, ut ostenderet uniuersis admirandæ se humilitatis uirtutē, nouiq́ mysterij disciplinā, & inter tormenta seruasse. Quā securus, charissimi, perrexit Petrus ad crucem, qui repulso timore mortis, moriendi ordinem tam acerba in passione quæsiuit.

Quid etiam de gloriosissimo referam Paulo, in quo dn̄s fidem nominis sui, dum ipsam fidem persequeretur, elegit? Qui dū uelut acerrimus persecutor christianam uastat ecclesiam, inimico adhuc eius in pectore amicū sibi cor Christus inuenit. Dumq́ temporalia capit ad supplicia Christianos, ipse perpetuam captus ad gratiam factus est subito pastor ex lupo, ex prędone custos, ex hoste defensor. Vnde patuit nec Paulum malignę mentis proposito plebem dominicam persecutum, nec Christum latuisse, quem eligeret in Paulo.

Hic est Paulus, qui Christi uocibus inclamatus è cœlo, oculis in se Iudaicæ infidelitatis obtusis, uidendi aciem non perdidit, sed mutauit. Amisit oculos, & recepit; ut uno eodemq́ tempore, & in persequentē cęcitatis uindicta procederet, & uocantis dei gratia illuminaret electum. Ait illi nanq́ de cœlo dn̄s: Saule, Saule, quid me persequeris? Idest, Cur me persequeris Saule; quæ mea odiū erga me tuum excitauit iniquitas? Nunquid quia illuminaui cæcos, quia sanaui ęgrotos,

quia fugaui dæmones, quia esurientes populos quinq; panibus paui, an quia de tumulis mortuos suscitaui, an forte magis, quia fidelibus meis regnum cœleste promisi? Sed si præstare me posse dubitas, quæ promitto, aspice si tñ potes, unde te, uel qualis appello. Sed quare me persequeris, Saule? Aut quid me persequendo proficies? Nunquid aduersus regnantẽ in cœlo ullum tua persecutio habebit effectũ? Nunquid nocere mihi quicq; poteris, quem non potes intueri? Ego enim sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris, qui terras cœlo, crucem[que] regno, mortẽ perpetuitatem mutaui. De quibus omnibus non te debere cunctari, & ereptus tibi nunc, & post paululum redditus suadebit aspectus. At beatissimus Paulus repentina quidẽ cæcitate coercitus, intellecta tñ maiestate loquentis è cœlo, continuo fidelis effectus, & à persecutione destitit, & nouos intuendi Christum oculos acquisiuit.

Hic est Paulus, qui pro suarũ remuneratione uirtutum ultra humana merita tertiũ raptus ad cœlum, cœlestia secreta cognouit, ut ecclesiarum futurus doctor, inter angelos disceret, quod inter homines prædicaret. Aut quis ei impune ultra non credat, q de sacramentis dominicis non solũ audita loquitur, sed & uisa testatur? Quanta hoc, fratres, dei nostri actũ est gratia, ut qui de cœlestibus in apostolatum uocatus est, apostolatus eius consecraretur in cœlo?

Et post omnia hic est Paulus, q ceruices suas, quas aduersum Christi nomen superbus erexerat, perfidorũ cædendas gladio humillimus pro Christi honore summisit, nec piguit eũ pro illo mori, quem sæpe probauerat uiuere, & regnare post mortem. Atq; ita factũ est ut gloriosimum Paulũ, qui in diuersis gentibus pro fide Christi multo certamine dimicando innumera bella pergerat, uelut uictorem mundi Roma susciperet ad triumphum.

Hi ergo sunt beatissimi Petrus & Paulus, qui sacramentum cœlestis regni uno spiritu prædicantes, sub unius passione diei doctrinam suam pio sanguine & morte fortissima consecrarunt, qui etiam tanq; ecclesiarum omnium principes facti dispensatione cœlesti Romam petentes, sacratissima sua corpora in illius urbis arce reconderent, quæ totius orbis obtinuerat principatum: quatenus potentiam uirtutis suæ Christus ostendens, ubi mundus caput habebat imperij, ibi regni sui principes collocaret.

9 *Adhuc bone uir qui dicis Petrum nunquã fuisse Romæ, & ex hoc loco disce conuinci impudentissimũ mendacium tuum.*

Cum omnes beatissimi apostoli parem gratiam apud dominũ sanctitatis obtineant, nescio quo tamen pacto Petrus & Paulus uidentur præ cęteris peculiari quadã in saluatore fidei uirtute præcellere. Quod quidem ex ipsius dñi iudicio possumus approbare. Nam Petro sicut bono dispensatori clauem regni cœlestis dedit. Paulo tanq; idoneo doctori magisteriũ ecclesiasticæ institutionis iniunxit; scilicet ut quos iste erudierit ad salutẽ, ille suscipiat ad quietem, ut quorũ corda Paulus patefecerit doctrina uerborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cœlorũ. Clauem enim quodammodo à Christo scientiæ & Paulus accepit. Clauis enim dicenda est, qua ad fidem peccatorũ dura corda reserantur, mentiũ secreta pandantur, & quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationabili manifestatione producitur. Clauis inq;, quæ & conscientiam ad confessionem peccati aperit, & gratiam

Est sermo quintus eiusdem in Natali eorundem.

ad æternitatem mysterij salutaris includit. Ambo igitur claues à domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ. Diuitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.

10

Petrus & Paulus æquales meritis & passione.

Ergo beati Petrus & Paulus eminent inter uniuersos apostolos, & peculiari quadam prærogatiua præcellunt. Verum inter ipsos quis cui præponatur incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione; & simili eos fidei deuotione uixisse, quos simul uidemus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine causa factũ putemus, quod una die, uno in loco, unius tyranni tolerauere sententiam.

11

Ambo apostoli Romæ passi sunt.

Vna die passi sunt, ut ad Christum pariter peruenirent; uno in loco, ne alteri Roma deesset; sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrunque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro uirtute. Et in quo tandem loco martyriũ pertulerunt? In urbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationũ, scilicet ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & ubi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morerentur.

12

Vide totiens replicari apostolorum merita, contra eos qui dicunt Sanctos non habere merita.

Cuius autẽ meriti sint beatissimi Petrus & Paulus, hinc possumus intelligere, quòd cum dñs orientis regionem propria illustrauerit passione, occidentis plagam, ne quid minus esset, uice sui apostolorũ sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horũ martyrium nobis contulit ad exemplum.

13

Ecce hæretice quomodo & si passio Saluatoris sufficiat nobis ad salutẽ, uult tamen deus etiam nostras passiones & afflictiones tum in aliorum exemplum, tum etiã in ecclesiæ meritum, ut Paulus de suis passionibus testatur ad Colossenses. 1.

Hodierna igitur die beati apostoli sanguinem profuderunt: sed uideamus causam, quare ista perpessi sunt; scilicet quod inter cætera mirabilia etiam magum illum Simonẽ orationibus suis de aeris uacuo præcipiti ruina prostrauerunt. Cum enim idem Simon se Christũ diceret, & tanquam filium ad patrem assereret uolando se posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus uolare cœpisset, tunc Petrus fixis genibus precatus est dñm, & precatione sancta uicit magicam leuitatem. Prior enim ascendit ad dñm oratio, quàm uolatus; & ante peruenit iusta petitio, quàm iniqua præsumptio. Ante Petrus in terris positus obtinuit, quod petebat, quàm Simon perueniret in cœlestibus, quò tendebat. Tunc igitur Petrus uelut uinctũ illum de sublimi aere deposuit, & quodam præcipitio in saxo elidens eius crura confregit: & hoc in opprobrio facti illius, ut qui pauloante uolare tentauerat, subito ambulare non posset, & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirũ uideatur, quod magus iste præsente apostolo per aerem

14

Petrus fixis genibus, precatus est, & quod orauit obtinuit.

aliquandiu uolitauerit, hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illũ sublimius ascendere, ut altius caderet; uoluit eũ in excelsum leuari ad conspectum omnium, ut ruentem illum de excelso oculi omnium peruiderent. Hæc igitur iniquitatis est elatio, ut in altum se ferat, in sublime se erigat; sed sancta oratio omnem humiliat superbiam, uniuersam deijcit uanitatem.

VITA SANCTI IOANNIS APOSTOLI ET EVANGElistæ ex diuersis autoribus collecta.

IOANNES Apostolus quem Iesus amauit plurimum filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quem Herodes post passionem Domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit euangelium, regatus ab Asiæ episcopis, aduersus cerinthum, aliosqꝫ hæreticos, & maxime tunc ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferunt: quod cū legisset Matthęi, Marci & Lucæ uolumina, probauerit quidē textum historię, & uera eos dixisse firmauerit: sed unius tantum anni, in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prętermisso itaqꝫ anno, cuius acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestū esse poterit his qui diligenter quatuor Euangeliorum uolumina legerint. Quæ res etiam διαφωνίαν quę uidetur Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit autem & unam epistolam, cuius exordium est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: senior electæ dominæ & natis eius: & sequentis: senior caio charissimo, quem ego diligo in ueritate: Ioannis presbyteri asseruntur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur: & nonnulli putant duas memorias eiusdem Ioannis euangelistæ esse: super qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, disseremus. Quartodecimo igitur anno, secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Patimon insulā relegatus, scripsit Apocalypsim, quā interpretatur Iustinus martyr & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis, sub Nerua principe redit Ephesum: ibiqꝫ usque ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit rexitqꝫ ecclesias: & confectus senio, sexagesimooctauo post passionem domini anno mortuus, iuxta tandem urbem sepultus est.

Nos uirtutes non sexu sed animo iudicamus: contemptæqꝫ nobilitatis ac diuitiarum maiorem gloriam ducimus. Vnde & Iesus Ioannē Euangelistam amabat plurimum: qui propter generis nobilitatē erat notus pontifici, & Iudæorꝫ insidias non timebat: intantum ut Petrū introduceret in atrium, & staret solus apostolorum ante crucem: matremqꝫ Saluatoris in sua reciperet, ut hęreditatem uirginis domini, uirginem matrem filius uirgo susciperet.

Ioannes unus ex discipulis, domini qui minimus traditur fuisse inter apostolos: & quem fides Christi uirginem reppererat, uirgo permansit, & ideo plus amatur a domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus, qui uxorem habuerat, interrogare non audet, illum ro-

Ex libro. D. Hieronymi de uiris illustrib. I

Quæ hic refert Hierony. de secunda & tertia Ioannis epistola, non secundum suam opinionem refert, sed aliorum quorundam, ut isdemmet in libro de uiris illustribus in uita Papiæ testatur. Nam ipse eas quoque Ioannis apostoli esse tenet. Vide in epistola eius ad Paulinum incipiente Frater Ambrosius, ubi hæc uerba ponit, Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas apostoli, septem epistolas ædiderunt, tam mysticas, quam succinctas &c. Quod nō esset uerum, si secunda illa & tertia Ioannis non essent. Sed et a tota ecclesia pro epistolis Io. apostoli receptæ sunt, ut patet ex multis Concilijs et dictis sanctorum. Verū uide eundem D. Hierony. aperte hoc dicentem in epistola ad Euagrium.

Ex epistola eiusdem ad principiam uirginem in Epittaphio Marcellæ To. primo folio. 40.

Ex libro eiusdem primo contra Iouinianū To. 2. folio. 12.

gat ut interroget. Et post resurrectionem, nunciante Maria Madgalenæ quod dñs resurrexisset, uterque cucurrit ad sepulchrum, sed ille præuenit. Cumque essent in naui, & piscarentur in lacu Genezareth, Iesus stabat in littore, nec sciebant apostoli quem uiderent: solus uirgo uirginem agnoscit, & dicit Petro: Dominus est. Rursum post auditam sententiam, quod ab alio cingendus esset Petrus: & ducēdus quò nollet: & crucis fuisset illi passio prophetata, & ille diceret: Domine, quid iste: nolens deserere Ioannem, cum quo semper fuerat copulatus, dicit ei dominus: si eum sic uolo esse, quid ad te? Vnde & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non moriturum. Ex quo ostenditur uirginitatem non mori: nec sordes nuptiarum ablui crucem martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnixe contenderit Ioannem uirginem non fuisse, & nos amoris præcipui causam uirginitatē diximus, exponat ille: si uirgo non fuit, cur cæteris apostolis plus amatus sit? Et paulopost.

2 *Vide præstantiam uirginitatis supra Coniugum, quam multi carnales hodie nō possunt intelligere.*

Ibidem.

Sed dicis, super Petrum fundatur ecclesia, cur non Ioannes electus est uirgo? Respondeo. Ætati delatum est, quia Petrus senior erat: ne adhuc adolescens ac pene puer, progressæ ætatis hominibus præferretur: & magister bonus, qui occasionem iurgij debuerat auferre discipulis, & qui dixerat eis: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, Et Qui uoluerit inter uos maior esse, minimus omnium sit: in adolescentem quem dilexerat, causam præbere uideretur inuidiæ. Vt autem sciamus Ioannem tunc fuisse puerum, manifestissime docent ecclesiasticæ historiæ, quod usque ad Traiani uixerit imperium, id est, post passionem dñi sexagesimo octauo anno dormierit: quod & nos in libro de illustribus uiris breuiter perstrinximus. Petrus apostolus est, & Ioannes apostolus: maritus, & uirgo. Sed Petrus apostolus tantum: Ioannes & apostolus & euangelista, & propheta apostolus, quia scripsit ad ecclesias ut magister: euangelista, quia librum euangelij condidit: quod excepto Matthæo, alij ex duodecim apostoli non fecerunt. Propheta, uidit enim in Pathmos insula, in qua fuerat a Domitiano principe ob domini martyrium relegatus, Apocalypsim infinita futurorum mysteria continentem. Refert autem Tertullianus, quod a Nerone missus in feruentis olei dolium, purior & uegetior exiuerit, quā intrauerit. Sed & ipsum eius euangelium multū distat a cæteris. Matthæus quasi de homine incipit scribere: liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham: Lucas a sacerdotio Zachariæ: Marcus a prophetia Malachiæ prophetæ & Esaiæ. Primus habet faciē hominis, propter genealogiam, secundus faciem uituli, propter sacerdotium: tertius faciem leonis, propter uocem clamantis in deserto: Parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Ioannes uero noster, quasi aquila ad superna uolat, & ad ipsum patrem peruenit, dicens: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbū. Hoc erat in principio apud deum &c. Exposuit uirginitas, quod nuptiæ scire non poterant: & ut breui sermone multa comprehendam, doceamque cuius priuilegij sit Ioannes, imo in Ioanne uirginitas: a domino uirgine, mater uirgo, uirgini discipulo commendatur.

Ex lib. 3. commenta

Beatus autem Ioannes cum Ephesi moraretur usque ad ultimam senectutem,

nectutem, & uix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset in plura uocem uerba contexere: nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc, Filioli diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres qui aderant, tædio affecti, q eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum domini est, & si solum fiat, sufficit.

riorum eius in epistolam ad Gala. cap. 6.

Cum uero apud Antiochiam post Euodium Ignatius, Hierosolymis quoq; Symeon secundus post Iacobum fratrem domini ijsdem temporibus gubernant ecclesiam, superstes adhuc apud Asiam demorabatur ipse ille, quem amabat dominus Iesus, apostolus simul atque euangelista Ioannes, ecclesiarum quę inibi erant gubernacula regens, post Domitiani (ut diximus) obitum regressus ex insula. Quod quia ita se habeat, duobus fidelibus testibus approbabo. Irenæus & clemens Alexandrinus huic ueritati astipulantur. in secundo aduersus hæreses libro, Irenæus hoc modo scribens. Et omnes, inquit, presbyteri testes sunt, qui in Asia Ioannem discipulum domini uiderunt, & sciunt hac tradidisse Ioannem, qui & permansit apud eos usq; ad tempora Traiani. Item in tertio eiusdem operis libro, idem scriptor de eisdem ita testatur. Ecclesia, inquit, quæ est apud Ephesum, a Paulo quidem fundata est, a Ioanne uero ędificata, qui permansit in ea usque ad tempora Traiani. Habes hunc testem fidelem de apostoli tēporibus contestantem. Accipe quid etiam clemēs (cuius pariter promissimus testimonium) dicat, historiam quandam per necessariam simul texēs, quam nos quoq; si inferamus, utilem fore legentibus credimus. Scribit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, sed rem gestam de Ioanne apostolo, & memorijs omnium traditam.

Ex Eusebio cæsarien. libr. 3. Historiæ Eccle. cap. 23.

3

Nota hunc loquendi modum. Fabulam & non fabulam Vult enim te docere quod sit uera historia. Quo modo ergo fabula est, & non fabula? Fabula quidem est, quia historia continens ueritatem, pro ut ipsemet immediate præmittit, a fando dicta, quo loquendi modo utitur etiam Hiero. in epistola ad philemonem. Non fabula autem, quia non est res mendacio conficta, quod præcipue significat hæc uox fabula. Vel dici potest ideo fabulam appellatam quod eam talem uulgus esse putant, quā tamen hic pater rem gestam & ueram esse asserit.

Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiam uicinas lustrare prouincias, quo uel ecclesias fundaret, in quibus non erant locis: Vel in quibus erant, sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de unoquoq; spiritus sanctus indicasset. Cum igitur uenisset ad quandam urbem haud longe positam, omnibus ecclesiasticis solenniter adimpletis, uidit iuuenem quēdam ualidum corpore, & uultu elegantem, sed & animis acrem nimis, respiciensq; ad episcopum qui nuper fuerat ordinatus, hunc, inquit, tibi summo studio commendo sub testimonio Christi & totius ecclesiæ. Tum ille suscipiens, omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, diligētiam pollicetur. Sed iterum atq; iterum eadem sæpius repetens, iuuenem commendabat attentius, & post hæc Ephesum redijt. Tum uero presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum, & cum omni diligentia enutrit, amplectitur, fouet, ad ultimum etiā baptismi gratiam tradit.

Post hæc iam uelut confidens gratiæ, qua fuerat commonitus, paulo indulgentius iuuenem habere cœpit, sed ille ubi ætate immatura, libertate potitus est, cōtinuo per æquęuos, quibus luxus & desidia cordi est, amare uitia, & corruptæ uitæ incedere tramitem perdocetur. Et primo quidem conuiuiorum illecebris decipitur, inde nocturnis eum furtis socium sibi participemq; consciscunt, post hæc etiam ad maiora fla

gitia pertrahunt: cum interea sensim iuuenis formabatur, & instruebatur ad scelera. Et quia esset acer ingenio, sicut equus infrenis & ualidus, diris moribus obfirmatis, recti itineris lineam derelinqu͠es, recto re contempto, rapido cursu totus fertur in præceps, ita succedentibus sibi malis, ut desperationem sibi quoq; a deo præstitæ salutis acceperit. Dedignatur iam de paruis sceleribus cogitare, grandia quæq; molitur, & ex integro perditioni se tradens, nullo inferior esse in flagitijs patitur. Denicq; illos ipsos, qui prius magistri criminum fuerant, discipulos facit, & latronum ex his turmam, quibus ipse dux & princeps uiolentus præesset, instituit, & cum his omni crudelitate grassatur.

Verum tempore elapso (cũ rei ita poposcisset utilitas) inuitatur iterum ad illam urbem Ioannes, & cum cætera (quorum gratia uenerat) ordinasset, age, inquit, ò episcope, depositũ repræsenta, quod tibi ego plane & Christus commendauimus, ecclesia teste quam, regis. At ille obstupuit, primo pecuniam putans a se reposci, quam non acceperat. Sed rursum considerabat nec posse fallere Ioannem, nec quod non dedit, quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Ioannes hærentem uid͠es, iuuenem illum, inquit, repeto abs te, & animam fratris. Tum grauiter suspirans senior, & in lachrymas resolutus, ille, ait, mortuus est. Quomodo, inquit, uel quali morte? Deo, ait, mortuus est, quia pessimus & flagitiosus euasit, ad ultimum etiam latrocinium adgressus est. Denique nunc montem quendam cum multa latronum manu occupauit. Quibus auditis apostolus uestem continuo, qua erat indutus, scidit, & cum ingenti gemitu feriens caput suum, bonum te, inquit, custodem fratris animæ dereliqui. Sed iam nunc mihi equus paretur, & dux itineris. Et confestim ab ipsa ecclesia ascendens, concitus properabat. Cũque peruenisset ad locum, attinetur ab his latronibus, qui custodias obseruabant. At ille neque effugere, necq; prorsus declinare usquam nitens, ingenti tantum uoce proclamabat, quia ad hoc ipsum ueni, adducite mihi principem uestrum. Qui cum ueniret armatus, eminus agnito Ioãne apostolo, pudore actus, in fugam uertitur. Ille equo post eum admisso, confestim insequitur fugitantem, etiam ætatis oblitus, simul & clamans: Quid fugis o fili patrem tuum? Quid fugis inermem senem? Miser hæ re, noli timere, habes adhuc spem uitæ. Ego Christo rationem reddam pro te. Certe & mortem libenter pro te excipiam, sicut & dominus excepit pro nobis, & pro tua anima dabo animam meam. Sta tantum, & crede mihi, quia Christus me misit. At ille audiens, restitit, ac uultum demisit in terram, post hoc arma proiecit, tum deinde tremefactus flebat amarissime, & accedentis ad se senis genibus prouoluitur, gemitibus & ululatibus quibus poterat satisfaciens, & uberrimis lachrymarum suarũ fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam apostolus uero iusiurandi sacramento se ei a saluatore impetraturum ueniam pollicens, simulq; genibus eius prouolutus, atq; ipsam dexteram, ex cuius cædis conscientia torquebatur, tanquam iam per pœnitentiam purgatam deosculans, ad ecclesiam reuocat, & indesinenter pro eo orationes profundens, & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia, indulgentiam a deo, quam ei pollicitus fuerat, expetebat. Sed & uarijs sermonum consolationibus, ueiut

4 *Vides hic quod crebra ieiunia faciunt ad expetendam ueniam ingentium peccatorum. Quid ad hoc dicis hæretice?*

quibuſdam præcantationibus efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abſtitit, quam eum in omnibus emendatum etiã eccleſiæ præficeret: præbens per hoc magna exempla ueræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis, atq; inſignia quædam & trophæa uiſibilis in eo reſurrectionis oſtendens. Hæc a clemente dicta, non ſolum ad ſcientiam rerum, ſed & ad utilitatem legentiũ pro futura, hunc in noſtris quoque libris teneant locum.

Age iam etiam huius apoſtoli quæ ſint ſcripta, quę in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus. Eſt igitur primo euangelium nominis ipſius, quod in omni orbe perſonuit. Quod autem poſt cætera tria euangelia quarto a ueteribus ſtatutum eſt loco, hæc erit ratio. Venerabiles & uere deo digni apoſtoli Chriſti, cũ eſſent in omnibus puritate uitæ & animi uirtutibus clari, non magnipendebant ſermonis ornatum: quippe in quibus anima erat diuinis ornata uirtutibus, ſimul & ſignorum gratia quæ eis a domino noſtro Ieſu Chriſto cõceſſa fuerat: qua confidentes, non in ſuaſoriјs humanæ ſapientię uerbis ſummã prædicationis dominicæ collocabant, ſed in oſtenſione ſpiritus & in uirtute, per quam mirabilibus conſummatis, & uerborum ſuorum fide facta, uniuerſo orbi regni cœlorum ſcientiam tradiderunt, paruiducentes plures libros condere, quod huiuſcemodi prædicationis aſſertio, non argumento humani ſermonis, ſed ad ſtipulatione diuinæ uirtutis indigeat. Deniq; Paulus, qui inter omnes apoſtolos eruditior etiam in uerbis uidetur, & in ſenſibus præpotens, non amplius quam paruum epiſtolarum ſuarum corpus reliquit, qui utiq; immenſa contineret intra ſe atq; innumera ſacramenta, utpote qui etiam uſque ad tertiũ cœlum raptus quæ gererentur inſpexerat, & in ipſum quoq; deo dignum paradiſum abductus, audierat ibi ineffabilia uerba, & doctrinam (quęcunq; illa mihi eſt) ſiue corporeus, ſiue incorporeus, illius interim ſcholæ diſcipulus effectus, exceperat. Sed & reliqui domini ac Saluatoris noſtri diſcipuli, non ſolum ex illis duodecim, ſed & ſi qui extra hunc numerum de ſchola tamen domini & ſaluatoris noſtri, ſermonem aliquem, diuinitus inſpirati, memoriæ reliquerunt, breuem hunc, & ſuccintum per omnia eſſe uoluerunt.

Igitur ex ipſis diſcipulis domini, Matthæus tantummodo & Ioannes ad ſcribendum appuliſſe animum traduntur, neceſsitate quadam in hoc ipſum prouocati. Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pararet tranſire ad gentes, patria lingua ſcripturam compoſuit, & ea quæ prędicauerat comprehendens, dereliquit his ad memoriã a quibus proficiſcebatur, ut gentibus prædicaret. Poſt hunc Lucæ & Marci ſcriptura euangelica ſecundum eas cauſas, quas ſuperius diximus, æditur. Ioannem uero tradunt uſque ad ultimum pené uitæ ſuæ tempus, abſq; ullius ſcripturæ indicijs euangelium prædicaſſe. Sed cum horum trium euangeliorum, etiam ad ipſum notitia perueniſſet, probaſſe quidem dicitur fidem & ueritatem dictorũ, deeſſe tamen uidit aliqua, & ea maxime, quæ primo prædicationis ſuæ tẽpore dominus geſſerat. Certum enim eſt, quod in ſuperioribus tribus euangelijs hæc uidentur ſola contineri, quæ in eo geſta ſunt anno, quo Ioannes Baptiſta uel incluſus eſt in carcerem, uel punitus. Denique ſi

obſerues, ſtatim in initijs narrationis poſteaquã refert Matthæus de quadraginta dierum ieiunio, & de tentatione eius, continuo ſubijcit, dicens: Audiens autem quia Ioannes traditus eſt, diſceſsit de Iudæa, & uenit in Galilæam. Sed & Marcus ſimiliter, poſteaquam (inquit) traditus eſt Ioannes, uenit Ieſus in Galilæam. Lucas uero etiam priuſquam incipiat aliquid de actibus referre Ieſu, dicit: Quia adiecit Herodes ſuper omnia mala quæ geſſerat, & concluſit Ioannem in carcerẽ. Quia (inquam) ab his hæc uidebantur omiſſa, rogatus dicitur Ioannes apoſtolus, ut ea quæ prætererant priores ante traditionẽ Ioannis, Saluatoris geſta conſcriberet. Et ideo dicit in euangelio ſuo: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus. Et iterum in alio loco indicat, dicens: Nondum enim Ioannes erat miſſus in carcerem. Ex quibus conſtat quod ea quę antequam Ioannes traderetur, a Ieſu fuerant geſta deſcribit. Et ideo ſi quis hoc diligentius conſideret, euidenter inueniret, non ſibi euãgelia diſſonare, ſed alterius temporis geſta eſſe quæ ſcribit Ioannes, alterius uero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatem ſecundum carnem ſaluatoris, uel Matthæus, uel Lucas deſcripſerant, reticuit hoc Ioannes, et a theologia atq; ab ipſa eius diuinitate ſumit exordium. Quæ pars ſine dubio ipſi uelut eximio per ſpiritum ſanctum reſeruata eſt. Hæc etiam de Ioannis euangelio dicta ſint.

Ex uenerabili Beda in Homilia euangelij, dixit Ieſus Petro ſequere me.

Notum eſſe noui ueſtræ fraternitati qui ſit ille diſcipulus quem diligebat Ieſus, Ioannes uidelicet ipſe, qui hoc ſcripſit euangelium, atque ideo ſuam perſonam maluit indicijs rerum accidentium, quã proprio deſignare uocabulo. Diligebat enim eum Ieſus, non exceptis cæteris ſingulariter ſolum, ſed præ cæteris quos diligebat, familiarius unum: quem ſpecialis prærogatiua caſtitatis ampliori dilectione fecerat dignum. Omnes quippe ſe diligere probat, quibus ante paſsionem loquitur, ſicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Sed hunc præ omnibus diligit, qui uirgo electus ab ipſo, uirgo in æuum permanſit. Tradunt nanq; hiſtoriæ, quod cum de nuptijs uolentẽ nubere uocauerit, & propterea quem a carnali uoluptate retraxerat, potiore ſui amoris dulcedine donauit. Deniq; moriturus in cruce matrem ſuam ei commendauit, ut uirginem uirgo ſeruaret, & ipſo poſt moretm ac reſurrectionem cæſos aſcendente, non deeſſet eius genetrici filius, cuius caſta uita caſtis eius tueretur obſequijs.

Ponit & aliud ſuæ perſonæ beatus Ioannes indicium, ſubiungens. Qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine quis eſt qui tradet te? Hoc quomodo geſtum ſit, ſuperiora huius euangelij loca plenius oſtendunt, quia uidelicet in cœna quam ultimam ante paſſionem cum diſcipulis ſaluator habuit, in qua eorum pedes lauit, eisq; corporis ac ſanguinis ſui tradidit myſteria celebranda, diſcipulus ille quem diligebat, ſuper pectus eius recubuerit, & cum dixiſſet eis, Amẽ amen dico uobis, quia unus ex uobis me tradet reſpondit ille diſcipulus, innuente Petro, ut interrogaret, & diceret ei, domine quis eſt? ait dominus, Ille eſt, cui intinctum panem porrexero. Quod autem diſcipulus ille ſupra pectus magiſtri recubuit, non præſentis ſolummodo dilectionis, ſed futuri erat ſignum myſterij. Figurabatur etenim iã tunc, euangelium, quod idem diſcipulus erat ſcripturus, huberius atq; altius

tius cæteris sacræ scripturæ paginis arcana diuinæ maiestatis esse comprehensurum. Quia enim in pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, merito supra pectus eius recubat, quem maiore cæteris sapientiæ & scientiæ singularis munere donat. Cęteros quippe euangelistas nouimus plura de miraculis Saluatoris nostri, pauciora de diuinitate loquutos: Ioannes autem perpauca scribens de humanis actibus, potius se exponendis diuinæ naturæ indidit arcanis, patenter insinuans, quanta de pectore Iesu fluenta doctrinæ cœlestis (quæ nobis eructaret) hauserit. Et paulopost.

Et non dixit ei Iesus, quia nõ moritur, Sed sic uolo eum manere donec ueniam, quid ad te? Non ergo putandum, quia discipulus ille non sit mortuus in carne, quia nec dominus hoc de illo futurum prædixit. Et psalmista ait, quis est homo qui uiuit, & non uidebit mortem? Sed potius ita intelligendum, ꝙ cæteris Christi discipulis per passionem consummatis, ipse in pace ecclesiæ aduentum suæ uocationis expectauerit. Et hoc est qđ dominus ait, sic eum uolo manere donec ueniam, non quia & ipse multos ante labores pro domino pressurasq; malorum non tolerauerit, sed quia ultimum in pace senium finierit, utpote in ecclesijs Christi per Asiã, quam regebat, iam longe lateq; fundatis. Nam & in Actibus apostolorum cum cæteris apostolis flagellatus inuenitur, quando ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et a Domitiano Cæsare in feruentis olei dolium missus in ecclesiastica narratur historia, ex quo tamen diuina se protegente gratia, tam intactus exierat, quam fuerat a corruptione concupiscentiæ carnalis extraneus. Nec multo post ab eodem principe propter insuperabilem euangelizandi constantiam, in Pathmos insulam exilio relegatur, ubi humano licet destitutus solatio, diuinæ tamen uisionis & allocutionis meruit crebra consolatione releuari. Denique ibidem Apocalypsim quam ei dominus de statu ecclesiæ præsenti uel futuro reuelauit, sua manu conscripsit. Vnde constat promissionem sic manẽdi donec ueniret dominus, non eo pertinere, qđ sine labore certaminis uicturus esset in mundo, sed illo potius, ꝙ sine dolore passionis transiturus esset e mundo.

Sicut enim in patrum literis inuenimus, cum longo confectus senio, sciret imminere sibi diem recessus sui, conuocatis discipulis suis, post monita exhortationum, ac missarum celebrationem, ultimum eis ualefecit. Deinde descendens in defossum sepulturæ suæ locum facta oratione appositus ad patres suos, tam liber a dolore mortis, q̃ a corruptione carnis inuenitur alienus. Atque ita completa est ueridica Saluatoris sententia, quia sic eum uoluerit manere donec ipse ueniret. Et in continentibus subditur.

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hęc, & scimus quia uerum est testimonium eius. Iam manifeste beatus Ioannes suam personam designat ex officio, quam designare uitat ex uocabulo. Non autem prætereunter intuendum quod dicitur, qui testimonium perhibet de his & scripsit hæc. Perhibuit quippe testimonium uerbo dei prædicando, perhibuit scribendo, perhibuit denuo eadem quæ scripserat docendo, perhibuit etiam nunc euangelium quod scripsit, ecclesijs legendum pandendo.

Siquidem a tempore dominicæ passionis, resurrectionis, & ascensionis in cœlum, usque ad ultima Domitiani principis tempora, per annos circiter. lxv. absque ullo scribendi adminiculo uerbum dei prædicabat. At ubi a Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorum persecutor extitit, in exilium missus est, irrumpentes in ecclesiam hæretici quasi in destituta pastore ouilia lupi, Marcion & Cherinthus, & Hebion, cæteriq; antichristi, qui Christum ante Mariam negabant, simplicitatem fidei euangelicæ peruersa maculauere doctrina. Sed dum ipse post occisionem Domitiani, permittente pio principe Nerua rediret Ephesum, cõpulsus est ab omnibus pené tunc Asiæ episcopis, & multarum ecclesiarum legationibus, de coæterna patri diuinitate Christi altius facere sermonem, eo q in trium euangelistarum scriptis, uidelicet Matthæi, Marci, & Lucæ de eius humanitate, ac de his quæ per hominem gessit, sufficiens sibi uiderentur habere testimonium. Quod ille non se aliter esse facturum respondit, nisi in dicto ieiunio omnes in commune dominũ præcarentur, ut illo digna scribere posset. Et hoc ita patrato instructus reuelatione, ac spiritus sancti gratia inebriatus, omnes hæreticorum tenebras potestate facta, subito ueritatis Luce dispulit, In principio (inquiens) erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Similemque initijs totum sermonis sui cursum faciens, dominum nostrum Iesum Christum sicut uerum hominem, uere ex homine temporaliter factum, ita etiam uerum deum, uere ex deo patre ęternaliter natum, & cum spiritu sancto semper assistentem, clarissima assertione perdocuit, immo omnia diuinæ ueritatis & ueræ diuinitatis, quantum alteri mortalium nulli licuit, arcana reserauit. Et hoc uirgini priuilegium recte seruabatur, ut in scrutanda uerbi incorruptibilis sacramenta, ipse incorrupto non solum corde, sed & corpore prodiret. De cuius dictorum ueritate quam sit nemini ambigendum, ipse quoq; curauit ostendere, qui cum dixisset: Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, continuo subiecit & ait: Et scimus quia uerum est testimonium eius. Quia ergo & nos cum cæteris fidelibus scimus quia uerum est testimonium eius, curemus per omnia recta fide intelligendo, recta operatione exercendo quæ docuit, ad dona sempiterna quæ promisit, peruenire per dominum nostrum Iesu Christum, qui uiuit & regnat cum deo, &c.

5 *Et hoc in loco generale indixit ieiunium Ioannes apostolus pro impetrãda a deo gratia digne scribendi euangelium. Nõ ergo humana traditio ieiunium, non res superstitiosa, non inutiles ad promerendum aliquid a deo, ut somniant modo aliqui male sentientes.*

6 *Recta fide intelligẽdo, & recta operatione exercendo quæ docuit Ioannes, perueniemus ad dona sempiterna quæ promisit. Non ergo sufficit tantum ea credere, ut docent Antichristi nostri.*

Habetur in œcumenio post expositionem libri Apocalypsis.

ITEM VITA ADHVC ALIA BEATI IOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTE per Simeonem Metaphrasten scripta.

QVAM parum absit homo ab angelis, quodq; ipsi possibile sit una cum illis uersari, uiciniusq́; assistere, imo etiam deum imitari possit, quodq́; multo maius est, filius illius iuxta gratiam effici, ostẽdit præ omnibus magnus hic euangelista, & apostolus, matre quidem Virgine ditatus, dignus autem habitus, qui Christi frater uocaretur, ipsiq; factus socius & particeps arcanorum. Verum ipsamet diuina oracula uoce maxima prædicant dei in seipso magnalia. Attamen id manifestius sermo nobis explicabit.

Hic enim uerbi uox, filius tonitrui, uniuersum prædicatione comprehendens orbem; & quod omnium maius est, solumq; in se sufficiens, dilectus ab ipso Christo meo, patriam quidem non habuit ciuitatem aliquã, sed ex uili quodam pago, & abiecta regione natus est. Confirmant hũc sermonem scribæ dicentes: Prophetam ex Galilæa non surrexisse: Confirmat & ille uerè Israelita contendens, nullum bonum esse posse à Nazareth. Ex hac igitur hic, & ex tali tãtus sacerdos, ueluti ramus quidam productus; patre quoq; conformiter ad patriam abiectus, & obscurus, nempe piscatore, ac paupere. Et hic quidem puerilem iam ætatem egressus erat: porrò pater filium ad idem opificium assumit, piscatoriæ artis hęredem ipsum efficiens. Artis itaq; socius erat filius patri, & familiaris ac domestica erat utriq; paupertas. Quid enim pauperius, & abiectius dicere quispiam poterit, quàm sint piscatores? quorum hic unus erat præco ueritatis, ac præceptor. Quodq; maius est ad abiectionis demonstrationem, non in mari piscabatur, sed in breui quodam lacu una cum patre, & fratre Iacobo uersabatur, rupta sarciens retia (quod & ipsum extremę paupertatis erat) ac manuum artificio consolans necessariorum indigentiam. Itaq; græcanicæ disciplinę ne in modico quidem particeps erat. Cuius rei testis est diuus Lucas, qui ipsum idiotam uocat, & alienum à literis. Vnum hoc solum habebat insigne, quo agnosceretur, & bonũ hoc uinculum à patribus trahebat, nempe pietatem.

Vbi autem umbraticæ nebulæ eleuatæ sunt, & ea, quæ figurarũ erant, transire in ueritatem cœperunt: & tu domine, qui singulatim finxisti corda nostra, non dispersisti testamentum tuum, quod nobiscum pactum erat, sed uidens uidisti afflictionem Israel: & non exutus diuinitate propter nos factus es id quod nos, sine peccato; & throno patris non relicto, uirginem inhabitasti propter me, ut ego cœlos inhabitarem, & ex ueteri casu reuocatus, & liber à peccato ac primam adoptionem suscipiens: oportuit sanè esse & discipulos, qui mysterio dispensationis ministrarent. Tunc quidem uocatur Andreas & Petrus: aduocatur autem & hic, qui circa pisces, & retia, ac lacus uersabatur; & iussus uerbi uoce ut hominum piscator cõstitueretur, protinus patre, scaphaq; relictis, ei qui se uocabat adiungitur; & terreno homine exuitur propter cœlestem, ac piscationem animarum transmutatus addiscit, & præceptoris uestigia secutus inimicos diligit, persequentes benedicit.

Vtq; uno uerbo absoluam, in huius lege exactè instruitur, talemq; nactus præceptorem similem demonstrat disciplinam; & ascẽsiones in corde disponens, discipulus familiarissimus, ac præco maximè theologus efficitur: omnes sensus moderatur, familiaris omnino uirginitati efficitur, 7
tali utendo alimenti ratione, ut summa parsimonia uiuere duntaxat posset, sacrumq; corpus ut subsisteret conseruare. Hinc etiam uirginitatis appellatione ditatur, & amicus eius, qui imperium tenet, efficitur, magis autem & ipsum habet in seipso loquentem: & rursum ab eo audit, quæ ille à patre audierat: cumq; in montem ascenderet, ipse una conscendit, ac dignus habetur uisione admiranda, & maiori quam dici posit, ipsam uerbi diuinitatem denudatam intuitus, & cœlestem audiuit uocem, qua dilectum filium declarat pater, ac ueteri testamento præponit euangelium.

Parsimonia fauet uirginitati.

8

Ioannes uirginitatis appellatione ditatur, & amicus dei efficitur.

Decens ac honorifica cœna subsequitur, & ne tunc quidem Ioannes

relinquitur. Deinde cum Petro opus esset discere quisnam is esset, qui horrendam illam proditionem parturiret, nec ipse auderet interrogare, quãquam primas teneret in choro discipulorum, Ioanni hoc committit. Nouerat enim id quod Christus erat apud ipsum, hoc Ioannem esse apud Christum; & quod ipse quidem diligeret, ille autem dilectus esset. Et uide quanta accedat ipsi libertas loquendi. Neq; enim uulgari modo interrogat, neq; primum excusans quod metu accederet, sed sciens quanto ipsum amore prosequeretur, sedenti adhæret præceptori, & in huius pectus recumbens, ait: Domine quis est qui tradit te? Ille autem libenti etiam animo accipit quod ille fecerat, et quasi opportune fuerit libere locutus, gratum habet. Ex eo enim, quòd protinus quæstionem soluat, ac pane designet proditorem, significat se non ægrefere eam libertatem. Itaq; hinc etiam manifestum est quòd cathedram, quam proximè Christum cũ fratre petiuit, non gloriæ, sed Christi amore petiuerit, & quod nollet hic alium esse sibi dilecto uiciniorem.

9 Petrus primas tenebat in choro apostolorum.

Condemnatur Iesus, & adest Ioannes, ac ad atriũm Pontificis, cũ notus esset Pontifici, una congreditur, loquiturq; ostiariæ, & Petrum pro foribus stantem introducit. Imminet tempus salutaris passionis, & uerbũ permanet ut procedat ad patrem, ac Ioannes cum matre adstat cruci, materq; audit a filio ac suo conditore; Ecce filius tuus dilectus: et rursum hic; Ecce mater tua. Ab hoc igitur tempore uirgo hic mente & corpore, matrem ac uirginem sibi uendicat: nec multo post Christum qui resurrexerat, uidet, uidensq; agnoscit, & cum Petro ad sepulchrũ uenit, ac prior præcurrit, & postq; sepulchralia uidit, spiritus inflationem suscipit, eiusq; donis ditatur, ac diuinis manibus consecratur uniuersi orbis apostolus.

10 Ioannes uirgo mente & corpore.

Quoniam autem præceptorem audiuerat alias quoq; oues habere, quæ licet ex hoc non essent ouili, oportet tamen & illas congregare, & ab eodem regi pastore, fieriq; unum ouile, & eas recte ac libere ipsum sequi, neque aliena fistula rapi, & dispergi, ac corrumpi: Hæc quantum æquum est anxiè curat, & in iter ad hoc mittitur, ut dispersas oues in unum congregaret, & eam quæ errasset, fistula ueritatis reuocaret, ac sub uno uero pastore ouile repararet; si quis duram ac repugnantem haberet animam, hoc eodem igne succulentam redditurus ac teneram. Vnde relicta Palestina, in Asiam proficiscitur: Cumq; ea, quæ ipsam concernebant, recte disposuisset, Ioniam occupat, ac Ephesum aggreditur, ubi plures ac crudeliores feræ erant, & talia, quæ periculo quouis longe periculosiora essent. Et primum quidem templum Amazonum ipsis idolis consecratũ una prece subuertit, ac ueluti plateæ lutum diruit. Deinde sacrificorum, qui à sacrificiorum appellatione cognomen sortiti sunt, hos quidem sermonibus, illos autem signis, rationibus, ac necessitatibus transfert ab errore; & huiusmodi exuberantibus modis efficit ut transmutentur ad discendam pietatem, & ipsi etiam alijs constituantur deinceps ueritatis duces, ac præceptores. Ac ita partim quidem alios obiurgando, partim uero quæ conueniunt etiam admonendo, omnibusq; omnia factus, in sortem eorum, qui salui fiunt omnes pellicit; ut hinc factum cognosceretur, quod à Paulo dictum est: Vbi abundauit iniquitas, ibi superabundauit & gratia.

Verum maligno illi non dabatur inter hæc requies. Certe oculis inuidis

dis intuitus pietatem adeo succrescere, cognita huius rei causa, omnem aduersus illud mouet lapidem. Quid ergo sumit consilij? Domitianum Vespasiani filium ingressus, qui post Titum obtinuit imperium, cum illo aduersus pietatem decernit. Ante omnia autem Ioannem, qui robur uniuersorum erat, tollere conatur; statimque ipsum ab Asia ducit ad Europã, & in exilium relegat, quemadmodum insequens sermo manifestare poterit. Vbi enim in conspectum Imperatoris uenisset; & quis, & unde ortus esset, quamque profiteretur religionem, & quemnam diceret esse uenturum, interrogatus esset; Ioannem quidem se uocatum esse, & à Iudæorum genere prodijsse, ac sodalitij Christianorum esse respondet, se autem annunciare hunc esse uenturum, cuius thronus ueluti luna præparatus, ac perfectus esset in seculum. Vbi autem dixisset Imperator: Et quibus modis hæc confirmare poteris? Neque enim hæc sufficientia sunt ad faciendam fidem eorum, de quibus non est in promptu demonstratio. Morbi protinus (ò ineffabilẽ domine tuam potentiam) & dæmoniorum legiones pelluntur; reuiuiscunt autem mortui iussum sequendo uelocius quàm uiuentes. Quibus ó Rex (aiunt Ioannem dixisse) ne dubites, ab his, quæ apparent, coniecturam faciens eorum, quæ manifesta non sunt. Porrò quæ de Saturno, & Ioue, cæterisque dijs uestris feruntur, nisi sufficientes essent, qui ante nos demonstrassent, utique & ego facile ostẽderem nihil esse, sed plena potius ingenti uituperio, risuque, ac dementia. Verũ enimuero deceptionis salsugine abiecta, satiare potius fonte potabili, ac dulcissimo.

Hunc autem stupore simul & ira correptum aiunt, hinc quidẽ ob portenta ab ipso peracta, illinc uerò ob id quod deos suos calumniaretur. Itaque ad sermonis splendorem non accessit ob tenebrarum, quæ in eius corde erant, crassitiem. Quod autem hunc non occiderit, dictus ad Petrum sermo prohibuit, puta: si eum uelim manere donec ueniam, quid ad te? Sed uirum perpetuo exilio condemnauit in unam sporadum insulam relegans (Patmos huic nomen erat) cum olim apud Romanos æquaretur morti exilium. Ductus est igitur ad exilij terminum magnus apostolus, & insulam apprehendit. Non longo postmodum tempore insulares seruatorem ac patronum ducunt tonitrui filium, & ad æquitatem transeunt, seseque ad pietatem componunt. Itaque cum hic esset apostolus, & admirandus Dionysius fermè iam nonaginta esset annorũ, ex Athenis scribit ei in hunc modum: Tuam saluato sacram animam, dilecte, & erit mihi id peculiarius præ multis. Salue igitur uere Christo dilecte. Consequenter autem etiam hæc addit: Quid admirandum si Christus uerum loquatur? & iniqui discipulos è ciuitatibus expellant? ipsi sibiipsis condigna distribuentes, & execrandi à sanctis se segregantes, ac separantes? Deinde etiam ad ipsum finem Epistolæ hæc de futuris subscribit: Omnino enim fide dignus sum, inquit, ut qui à Deo didicerim, quæ decreta sunt, ut tibi contingant, & dico etiam quod liberandus sis è custodia, qua in Patmo seruaris, & in Asiaticam terram reuersurus, ibique facturus boni dei imitationes, & his, qui te sequentur, traditiones. Sed hæc quidem postmodum suo tempore contigerunt, ac terminum accepit uaticinium (quemadmodum in sequentibus sermo manifestare poterit) cum iam Dionysius sub Domitiano pro Christo uitam martyrio finisset.

11 *Ecce traditiones Ioãnis apostoli.*

Quæ sunt autem facta post hæc? Domitiano ex hominibus sublato,

Nerua in Imperio succedit, & condemnatis in exilium tanq; benignus & humanus donat reuocationem. Nec multo post tempore Traianus sceptra Romana suscipit, & consecutiue humanum confirmat edictum, reuocans eos, qui in exilio erant. Venerunt ergo & in Patmon Imperatoris edicta, uenit & ad Ioannem reuocatio. Et ille quidem decreuit nauigare in Ephesum: porrò qui in insula erant dicebant, ne se desereret, sed apud ipsos permaneret non aliter q; qui ferre non possunt ut à pio patre derelinquantur. Hinc autem lamenta, luctus, ac lachrymæ. Quis, inquiunt, nobis tuum explebit ordinem? Cui uero tali patri ac pastori subiecti esse poterimus? Quid desiderij, quid flammæ ex ipso procedentis, solatium efficiemus? Quum autem persuadere non possent, dum supplicarent ut uirum apud se retinerent, secundæ fuit supplicationis initium, & secundas rursum faciunt petitiones, ne totum seipsum auferret, neq; uniuersa tristitiæ mole eos ostenderet, sed uel pro re umbram, suos, inquam, sermones pro se apud ipsos relinqueret, ac mysterium, quod apud nos factum est, uniuersæ dispensationis Christi describeret. Cedit igitur illorum petitioni, imò cedit potius paternis uisceribus, quibus hic erga ipsos utebatur, præ

12 sertim cum superna prouidentia ita disposuisset multorum salutem ac Euangelij prædicationem. Et primum quidem ipse ieiunium sibi imperat, ieiunus ipse ac propemodum corpore exhaustus, alijsq; hoc ipsum constituit, ac abstinentiam à malis, & hos quidem in tali quiete relinquit.

Ioannes antequam Euangelium scriberet, generale indixit ieiunium, ut gratiā digne scribendi adeo obtineret.

Cæterum unum quēdam è septem se sequi iubet (Prochorus hic erat) ut ipse quidem ea, quę à deo essent, iste autem quæ ab ipso notaret. Porrò ipse montis uerticem capessit, & more Samuelis quidem rectus erigitur, sicut Moyses autem manibus eleuatis effiguratur, & mentem à sensibus abstractam totam refert in id, quod exoptat. Quid ergo hinc secutum est? Horrenda tonitrua, & terrores, ac fulgura continuè uehementi fragore Elisa, & repente effulgentia: quorum si quis imagines ac figuras dixerit ea, quæ multo antea sub Moyse contigerant, quando deo aderat, & ab eo tabulas accipiebat, nequaquam à ueritate aberrauerit. At Prochorus interim pronus quidem, & uelut exanimis non ferebat inter huiuscemodi uersari spectacula, ipse uero stat imperterritus, cum charitas procul abiecisset timorem. Ad extremum tonitru in uocem exprimitur, ac dilucide resonat: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deū, & deus erat uerbum. Prochorus, qui diuina institutione proximus erat, lumen quidem uidebat, quanq; subtremulus, porrò neminem audiebat, quia neq; hi, qui cum Paulo & Moyse quondam erant, eos audierunt, qui illos in sacris instituebant. Lingua tonitrui theologus est. Et sacrarū rerum discipulus, represso paululum timore, subtremula manu quæ inde sumpta sunt exarat, donec perfectum est euangeliū. Deniq; cedunt pauperes, ac terrenis reuelantur cœlestia.

Tandem etiam à monte descendit Ioannes, nouam legem sibi creditam habens, quemadmodum olim tabulas Moyses dei inspector, illamq; ferens dat his, qui petiuerant. Ita ergo ubi nouam legem, quam acceperat, illis tradidisset, ipse ui sanè, & inuitis quidem insularibus, nauigabat tamen Ephesum uersus. Porro illi, ueluti qui ocuolrum cæcitate longo tēpore detinentur, si quando possint morbum repellere, longe iucundius solem intuentur, ita & Ephesij recipientes Christi dilectum, quodam ēt

modo desiderabilius q̄ prius afficiuntur. Quid autem ille? Quanquam uehementer fuisset frequenter fatigatus, non dat oculis somnum, nec palpebris dormitationem, nec requiem temporibus, sed populum quidem exhortatur, aduersus autem incredulos zelum ostendit. Errore supplantatos reducit ad ueritatem, feras arcet, quæ post suum discessum impudenter in ouile se ingesserant, ac gregem reuocat. Ita dispositis his, quæ circa Ephesum erant, ad propinquas gentes discedit, hic quidem Episcopos constituturus, illic uerò integras quoq; docturus Ecclesias spū obsignari.

Verum me huc sermonis progressum factum illud animæ generosę ac humanæ occupat, quod etiam altius repetens (ueluti narrat clemens ille Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, uir & in aliis admirandus, & eloquentia sane laudabilis, in sermone: Quis diues saluus fiat) retexam. Quum.n. peruenisset Ioannes post reditum ex Patmo ad quandam uicinarum ciuitatum, cuius etiam appellationem nonnulli dicunt, & fratres, qui in hac erant, opportune recreasset, quendam ibi adolescentem repperit magnitudine mediocrem, aspectu ciuilem: cumq; perspicaci spiritus efficacia generositatem animæ illius, ac morum liberalitatem obseruasset, benedictiones dat adolescenti, & sufficienter ipsum inungit, ac excitat. Quoniā autem iam discessurus erat, & alio accessurus, ut & terram prædicatione, & mare, ac insulas accederet, ciuitatis Episcopo adolescentem in Ecclesia coram Christo teste commendat, ubi multa de illius disciplina, & educatione præcepisset. Ille uero prōpto suscepit animo, pollicitus multa quoq; se adiecturum in cura circa adolescentem. Deinde ille quidem Ephesum discedit, hic autem assumptum in domum adolescentem alebat, instruebat, curam eius habebat, tandem etiam baptizauit. Porrò ubi domini signaculum, nempe firmum munimentū ipsi addidisset, deinceps custodia liberum esse dimisit.

Ad hunc autem, qui ante tempus remisionem acceperat, subeunt nōnulli coætanei, effrenes ac indisciplinati in cupiditatibus. Et primum quidem adolescentem ad uitia persuasibilem, pretiosis conuiuiis ac mensis sibi conciliant. Quę autem hinc sequuta sunt? Facilis enim ac procliuis est uia, quæ ducit ad uitia, & eum, qui primum eius attigit gradū, facile admodum est per omnem æqualitatem detrahi protinus usq; ad extremū. Hac uia dum etiam nocte ad furta accederent, adolescentem una protrahunt. Ille uerò iam amore latrocinii succensus, & spe diuitiarum cupiditatem exacuens, nihil iam meditabatur, quod esset exiguum propter naturæ ac indolis generositatem. Deniq; etiam latronum sodalitatem his, qui secum erant, demonstrauit, atq; hic latronum princeps, primusq; raptor erat uehementissimus.

Post hæc uero ubi Ioannes rursum ad eam ciuitatem remeasset, cæteris, ptopter quæ eò uenerat, dispositis, ut æquum erat; age sanè, inquit, ad Episcopum, depositum nobis redde, quod ego & Christus loco testis in Ecclesia apud te deposuimus. At ille cum existimaret pecunias esse, quæ repeterentur, primum quidem obstupuit, cum sibi non essec cōscius se id, quod repetebatur accepisse, & neq; credere posset fieri repetitionem ob ea, quæ non haberet, neq; Ioanni non credere. Vbi autem dixisset; Adolescentem repeto, & fratris animam, intimius suspirans senex ardentiori spiritu, aç sublachrymatione miseriam indicans; Ille, inquit, mortuus est.

Porro interrogatus quãdo, & quomodo, qua'ue morte: Deo, inquit, mortuus est, eum latrocinium exercere elegerit, & montem loco ecclesię inhabitare, perditorum conuersationem amplexus potius quam nostram erga ipsum solicitudinem ac curam. At ille ob hoc dolore uehementi oppressus, Re uera, inqt, egregium te custodem animæ fratris reliqui: uerum equus iam adsit, ac uiæ ductor mihi detur. Statimq; cõscenso equo totas laxabat habenas, minorem esse existimans equi uelocitatem pro sua festinatione. Iamq; monte apprehenso, à latronũ custodia, nihil deprecãs, neque fugiens capit. Et in hoc, inquit, ueni; itaq; ad principẽ uestrũ me ducite. Porrò ubi ille hunc esse ipsum Ioannẽ cognouit, certe pudore suffusus fugit. At hic obliuioni tradita senectute, ac motione, quæ mundum consequi solet, persequitur. Deinde magna quadã grauiq; uoce clamãs. Quid, inquit, fili fugis me patrem tuum? meam reuerere caniciem, ac floris ætatis tuæ miserere; adhuc tibi spes uitę relinquitur; ego pro te rationem reddam: Cõsiste in loco fili; Christus me misit ad te.

Hæc cũ audisset adolescens, primũ quidem constitit terrę pauimentũ intentis oculis intuens, prępudore oculos non potens sursum erigere. Deinde proiectis in terram armis, miserabili quodam modo cũ magno dolore eiulatur, ac uenientem amplexatur senem, propter gemitus quidem efficiens ne fletibus dignus esset: ꝑꝑ lachrymas uero ne uel lamẽtis, solã occultat dexterã; uerebat̃.n. & hanc ipsi porrigere, quã tot sceleribus ac latrocinijs fœdauerat. Porrò ille ueluti pater uehementi amore uisceribus sauciatus, spondet ueniã, misericordem pollicet̃ iudicẽ, & apprehensa dextera, deosculat̃, & ad ecclesiam reducit adolescentẽ. Deinde abundanti utens oratione ꝑseuerat ieiunijs annitens, & adolescentis animã uarijs sermonũ cantilenis uelut unguentis quibusdã deliniens, non prius abscessit, ꝙ hũc priori sanitate donaret, magnũ quoddã uitę relinquens exemplũ ad pniam. Et hoc quidem tale est, & adeo dignum quod non occultetur.

Porrò illud longe maius est, lõgeq; magis admirandũ, & ex eadẽ benigna illa aĩa cõpassionẽ simul & potentiã oñdens. Dr̃.n. quidã fidelis eo tẽpe, q prius uitę necessariæ sufficiẽter habuerat, nec aliqua ꝑssus fuerat indigentia, ad extremã inopiã postmodũ recidisse, ut & debitoꝝ multitudine circũuallaret̃, et innumeris fœneratoribus suspectus esset, ac uelut fera ꝗdam à tergo sagaciter inuestigaret̃ ab illis & inquireret̃, ac in ipsaꝝ rerũ necessariaꝝ inopiã uagaret̃. At.n. cum pudore, quem ob fœneratoꝝ exactiones misere sustinebat, iã ẽt necessitatẽ ex indigentia nõ ferens homo, ad mortẽ decreuit cõfugere, idq; conabat̃ ut hæc quantocyus ad se ueniret, si forte hinc & egestatẽ, & debitoꝝ multitudinẽ dissolueret. Verum qm̃ hæc ultro non ueniebat, cõpendiosam uiã ad hanc inuenit, & quẽ tũc peritissimũ esse sciebat cõficiendis uenenis ac ꝑstigiatorẽ, cultu Hebræũ, hũc accessit, eiq; reuelat ꝗd in aĩo hr̃et, ac orat eũ ut q possit sibi auxilio esse in eo, qđ mente conceperat, & suę mortis fieri particeps. Atq; hic cõfestim prõptus iuenit̃ minister, ac uenenũ illi tradit, uitęq; subuersionẽ cõsulit. Porrò miser ille, accepto ueneno, domũ redit. Cũ uarijs aũt luctans cogitationibus, curisq; duplicibus anxius, & nũc ꝗdẽ ꝑsentibus delectationibus huiusq; uitę cõcupiscentia allectus, nũc uero fœneratoꝝ multitudinẽ, aliasq; ex indigẽtia ꝓcedẽtes molestias cõsiderãs, medius stabat inter extremã cõsilij inopiã. Siqdem cũ ad dulcẽ hanc lucem respiciebat,

uenenum respuebat; quando uerò ad circunstantem undiq; egestatē, animoq; insidentem anxietatem, ausum sumebat aduersus mortem: uictus tamen est à necessitate; & ut hinc liberaretur à molestijs, elegit ab ipsa uita liberari. Deniq; infuso ueneno, sumptoq; extremis digitis cratere, quandoquidem animus ad id nō accedebat, sed timide admodum se habebat, intusq; sibi cor continue palpitabat. Tandem Crucis signaculo Christianis consueto uenenum consignat, statimq; ubi clausis oculis bibisset (ò magnam, ac admirandam Christe tuam potentiam) illęsus permansit, cruce ueneno suam tollente uim. 13 *Crucis signaculum Christianis cōsuetum ueneno uim abstulit.*

Cum autem simili rursum necessitate opprimeretur, & ab ipsis creditoribus obsideretur, animamq; haberet priori oppressam inopia, & quæ omnimodo quæreret è pręsentibus liberationem, labefactabatur tamen ad sumendum alterum uenenum, & ad mortem accedere recusabat. Verum cū è præsentibus non liberaretur difficultatibus, grauius esse malum iudicans iterata etiam morte, accedit ad ueneficum, rursumq; ab illo poscit aliud pharmacum, ut malum malo mederetur, cū id quod prius acceperat, nihil ad id, quod necesse erat, tulisset auxilij, utpote sua natura illud uincente. Nam id impedimento fuisse ueneni efficaciæ demens dicebat, non intelligens crucē fuisse, quæ hic mortem abstulisset, quæ etiam antea serpentem longe hoc ueneno potentiorem sustulerat. Itaq; præstigiator ille ac ueneficus, & ipse pharmaci debilitatem damnans, aliud ipsi porrigit, quod priore multo efficacius erat. Cumq; rursum domum uenisset, ac illud bibiturus esset, cū priori timore & agonia, duplicibusq; illis anxietatibus luctabatur, & sudore undiq; circunfluebat, ac tremebat. Deinde ubi rursum consueto crucis signaculo calicem consignasset, ac bibisset, iterum illæsus permansit; ipseq; obstupuit, sanè cum causam coniectare non posset, ac mirum in modum desperationis stimulis iactabatur, nondum enim intelligere poterat ꝙ Crucis efficatia esset, quæ ueneni uires extingueret. Cumq; homo animi angustiæ ac calamitatum pelago immersus, nec uel paululum ad saniorem mentem redire, nec ea quæ (ut aiunt) ante pedes erant, cognoscere posset, hinc iterato abit ad Hebręum, & eadem, quæ prius, exponit. 14 *Rursus crucis signaculum in calice factū, eum qui uenenū biberat præseruauit.*

Cum autē & ille consternatus esset, longoq; tempore super ea re consilio destitueretur, deinde etiam causam aliquam deprehendere cuperet, propter quā in ueneno falsus esset (ipse enim ueneficus erat, & huiusmodi rerum artifex) quo pacto & in quem modum, ubi domum redijsset, uenenum acciperet, minutatim per singula interrogabat. Hic autem, Nihil, inquit aliud ago domum ueniens, q̄ ꝙ infuso crateri ueneno, deinde paululum etiam labefactatus, & anxietate in corde concussus, crucis signo, ut quod à Christianis ex consuetudine fieri solet, propter timorem calice obsignato, oculis clausis illud bibo. Vbi primum Crucis nomen hic audisset Hebræus, intellexit statim quod erat, nempe crucem esse, quæ uim tolleret ueneni. Porrò ne res nudæ solum hæreret suspicioni, quandā etiam requirit fidem: cuidam illius cani tradito ueneno, hunc protinus interimit. 15 *Mira sign. Crucis uirtus.*

Hebræus autem nullas amplius requirens demonstrationes, abiurata patria secta ad ueritatem accedit. Idq; primum tollit errorem, & uenenū ei, qui alio modo usus fuerat, uere mortiferum ostensum est prioris ueneficij, ipsius signum mutationis idoneum. Accedit ad Christi discipulum

ducem errantium. Tubæ uariarum spiritus linguarum mentis cōceptum indicat, arguit insipientiam. Publicat prauū illud mysterium, manifestat prioris erroris insensibilitatem. Porrò ille & accedentem suscipit, & laudat resipiscentiam, ipsumq; adhortationibus munit, ac consilijs. Deinde & baptismate regenerat, & uniuersorum domino conciliat. Verum neq; cōmunis salutis dispensator eum, qui Hebręo fuerat occasio mutationis, ita male habentem neglexit; sed causa cognita, quæ ipsum ad id periculi duxerat, & propter quā ultro propria quoq; uita misere priuandus erat, & paternis ipsum refouet colloquijs, & illius animam, quæ iam conciderat, erigit, ac tristitiam & desperationem abijcit.

Deinde opere etiam affert consolationem, quandoquidem & hoc poterat efficere. Quoniam enim & debitorum repetitione, & rerum necessariarum inopia oppressum illum uidit, & ob id ipsam uitā misere abijcientem, quid facit? Atq; hinc mihi considerate quibus donis ille dotatus fuerat. Quod enim antea Petrus cū ipso templum ingressurus ad horam precationis nonam, qua (ut inquit Lucas) usus est in claudo, qui ad speciosam templi portam sedebat, ac eleemosynam petebat dicens, Argentum & aurū non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do, simul & pedes ipsi sanos reddens: hoc sanè & iste hic facit. Sciens enim nihil sibi argenti esse uel auri, ut hinc illius indigentiæ necessitatem consolari posset, herbę, quę in proximo erat quantum ambabus manibus cōprehendere posset, iussit homini accipere. Ille uero cum ignoraret quęnam esset causa, & quidnam

16 hac re sibi uellet Apostolus, ac herbam quantum totis manibus assequebatur cōprehendisset, ipse facta duntaxat oratione, ac signo crucis, ipsam restituit, & protinus correptam herbam aurum esse ostendit, aurumq; purissimum; atq; hunc confestim tollere iussit, simulq; & consilij inopiam ac desperationem ex pręsenti egestate contractam dissoluere, & debita reddere, ac residuę uitæ occasionibus prouidere, Deoq; gratiarum actiones reddere. Quid igitur fieri posset, quod huic æquaretur miraculo? Siquidem in templi introitu forsan & hic quodammodo fuerat Petro auxilio, & abundantiorem ambo spiritus gratiam postulauerant. Hic autem solam Ioannis uim ac fortitudinem est intueri, quantaq; erga Deum spiritus familiaritate ditatus sit.

Oratione & Crucis signo herbam Apostolus in purum aurum conuertit.

Sed hęc quidem exhibebat dum adhuc in terra conuersaretur, errores abigens, & pietatis prædicationem disseminans, ac reuocans ueritatem. Postq; autem omnes, quod suarum erat partium, Deo adduxerat, cęlum quidem efficiens proscenium, terræ autē orbem theatrū, ac Angelos spectatores, qui stupefacti erant ad decorē uirtutis illius ac prudentiam (Desiderabilia nanq; super aurū & lapidem pretiosum multum, ac dulciora super mel & fauum erant doctrinæ ipsius diuina eloquia) ciuitatē egres-

17 sus est, discipulis pręcipiens ut ligonem ac sarculum secum conferrent, ac protinus in montē quendam ascendens, ubi nunc huius tēplum extructū est eximiæ cū pulchritudinis, tum magnitudinis, stansq; in ipso; Hic, inqt, filij mihi fodite. Deinde ubi se totum consignasset, ac dixisset: Et tu mecū esto domine Iesu Christe; astantibusq; subiunxisset: Pax uobis fratres; in foueam demisit pallium, & ipse quoq; in eam descendit, ac corpore mediam obtinuit Asiam, ubi olim qui è Græcanico cœtu erant philosophabantur. Porrò discipuli comas euellebant, genasq; percutiebant, ac orba

Templum in honorē D. Ioannis ubi iacere uoluit, eximiæ pulchritudinis et magnitudinis extructum.

tionem miserabiliter deplorabant, pastorẽ, gubernatorẽ, seruatorem, deniq; eum, qui omnibus omnia erat inclamabant. Deinde etiam ciuitatem accedentes his, qui in ciuitate erant, manifestant id quod factum erat. Interim autem die illucescente concurrunt ad monumentũ discere cupientes num pręceptor adhuc superuiueret, & ouile accesserunt. Porrò pastor nusquã comparebat, solæ iacebant crepidæ, is autẽ, qui has abiecerat, disparuerat. Discurrunt huc & illuc, quemadmodũ hi qui cũ Elisæo erant, scrutantur, inuestigant, uerum incassus efficitur ipsis labor. Deinde uix tandem illius uocis recordati: si eum uolo manere, donec ueniam quid ad te? ad mentem alacriorẽ redeunt. Et ille quidẽ Enoch, & Eliæ Thesbitæ coniungitur: hi autem à lamentis discedentes Deum uniuersorum lauda- 18
bant, qui suum dilectum adeò magnificauerat. *Minutus puluis ex lo*

Hoc itaq; die, quo hæc cõtigerunt, splendidus huic Theologo celebra *co Apostoli ubi corpus*
tur Ephesi conuentus ex omni genere ac uniuersa ętate, qui astrorũ splen *eius iacyit manat p*
dorem imitetur. Præterea in hoc sacro loco, ad quem hic cũ pallio decli- *uarijs morborum ge-*
nauit, minutus quidam puluis manat, ac exoritur cuiuis accedenti mede- *neribus de pillendis.*
lam ab omni morbo suppeditans. Cum igitur in nocturnis laudibus festi *Quod signum est ha*
ipsius, ab his qui in eo ministrant, tradatur cœtibus ad hoc congregatis, *bitantis in eo gratiæ*
non facile exhauritur, sed quo amplius hauriunt, tanto magis manat, ue- *spiritussancti.*
luti perpetuus quidam thesaurus, qui simul & participantes reddit ditio 19
res, ac seipso abundantior semper efficitur, gratia ac benignitate domini *Nocturnæ laudes E-*
nostri Iesu Christi; cũ quo patri simul ac spiritui sancto gloria, imperium, *phesi in festo Ioannis*
honor, & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorũ. Amen. *Apostoli celebrantur.*

VITA D. IACOBI APOSTOLI FRATRIS IOANNIS EVANGELISTAE PER EVSEbium Cæsariensem scripta.

Habetur lib. 2. Ecclesiasticæ historiæ ca. 9.

TEmpore Claudij Imperatoris quando fames erat, misit (inquit Lucas in actis Apostolorum) Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio.

De hoc autẽ Iacobo Clemens Alexandrinus etiam historiam quandam dignã memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se usq; ex traditione maiorũ: Quoniam quidem, inquit, & is, qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianũ. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur, in uia rogauit Iacobum dare sibi remissionẽ. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt.

VITA D. IACOBI APOSTOLI COGNOMENTO IVSTI, PRIMI HIEROSOLYMORVM Episcopi, per Eusebium Cæsariensem scripta.

Ex lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ cap. 23.

IVdęi posteaquã Paulus ad Cęsarem, quẽ appellauerat, a Festo transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, uident, in Iacobum fratrem domini immanitatem nequitiæ suę uertunt, cui episcopalis in Hierosolymis delata ab apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti sunt. Productum in medium, abnegare eum fi

dem Christi coram omni populo expetunt. At ille cōtra omnium opinionem, uoce satis libera, & multo maiora quā uellent, corā uniuerso populo cū omni fiducia profitetur, filium esse Dei saluatorem & dominū nostrum Iesum Christum. Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium uiri, pro eo maxime quod iustissimus apud omnes habebatur ob religiosę & continentissimę uitæ meritū, in necem eius uertuntur, fauente sibi occasione temporis ex morte rectoris. Contigit enim Festum per idem tēpus obire apud Iudæam, & sine rectore ac principe esse prouinciam. Nam mortis Iacobi modus iam quidem & in superioribus a nobis, Clemenris sermonibus indicatus est, cū de pinna templi eum præcipitatum, & fullonis percussum ueste describit.

Exploratius tamē de eo Egesippus, qui post ipsas statim primas Apostolorum successiones fuit, in quinto Cōmentariorum suorū libro, his uerbis refert, Suscepit, inquit, ecclesiam cum Apostolis frater domini Iacobus, qui ab omnibus cognominatus est Iustus, ab ipsis domini tēporibus perdurans, usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suæ sanctus fuit. Vinum & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit: ferrum in caput eius non ascendit, oleo non est perunctus, balneis non est usus. Huic soli licebat introire in sancta sanctorum. Neq; enim Laneo utebatur indumento, sed tantū Sindone. Solus ingrediebatur templum, & iacebat super genua sua, orans pro populi indulgētia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modum cameli, semper genua flectendo, nec unquā ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili cōtinentia & summa iustitia appellatus est Iustus, & Oblias, quod est interpretatū, munimentum populi, & iustitia, sicut & prophetæ indicarunt de eo. Quidam ergo de septem hæresibus quæ erant in populo (de quibus superius scripsimus) interrogabant eum, quod esset ostium Iesu. At ille dicebat, hunc esse saluatorē. Ex quibus aliquanti crediderunt, quia Iesus est Christus. Illæ autem hæreses (quas supradiximus) non crediderunt, neq; surrexisse eum, neq; uenturū ut retribuat unicuiq; secundum opera sua. Qui uero crediderunt, per Iacobum crediderunt. In quibus cū multi etiam ex principibus credidissent, perturbatio erat Iudęorum & Scribarū & Pharisæorum, dicentium: Nihil iam superest, quin omnis populus credat in Iesum, quod ipse sit Christus. Conuenientes igitur ad Iacobū, dicebāt ei: Oramus te, ut reuoces populum, qui ecce errat in Iesu, putans quod ipse sit Christus. Deprecamur ergo te, ut suadeas omnibus cōuenientibus in die Paschę de Iesu. Tibi enim omnes obtēperamus, & de te tam nos, quā populus testimonium ferimus, quia iustus es, & personā nullius accipis. Tu ergo suade populo de Iesu ne erret, quia omnes tibi obedimus. Ascende itaq; in excelsum locū pinnæ templi, ut in edito positus appareas omnibus, & uerba tua audiantur a cunctis, quia in diebus paschæ conuenit non solum Iudæorū, sed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur supradicti Scribæ & Pharisæi Iacobum supra pinnam templi, & uoce magna clamantes ad eum dicunt: Virorum iustissime, cui omnes nos obtēperare debemus, quoniam populus errat post Iesum qui crucifixus est, enuncia nobis quod sit ostium Iesu. Tunc Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interrogatis de filio hominis? Et ecce ipse sedet in cęlo a dextris summę uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus cœli.

1 *Vide Iacobi Apostoli abstinentiam, et ciborum delectum, cōtra nostros hæreticos.*

2 *Habes in Apostolo uestimenti simplicitatē. Orationis assiduitatē Genuflexionē in precatione. Continentiā in corpe. Quid ad hæc dicis Ecclesiæ turbator, et omnium bonarum institutionum euersor?*

Cumq;

Cumq; hac responsione & testimonio Iacobi multis satisfactũ esset, & libenter audissent quæ Iacobus contestatus est, cęperunt glorificare deum, & dicere: Osanna filio Dauid. Tunc rursum ipsi Scribæ & Pharisęi cęperunt ad inuicem dicere: Male fecimus tale testimonium præstare de Iesu. Sed ascendamus & præcipitemus hunc deorsum, ut cæteri terreantur, & non credant ei. Simul & uoce magna exclamauerunt dicẽtes: Oo, & iustus errauit. Et compleuerunt scripturam, quæ in Esaia scripta est, dicentem: Auferamus Iustum, quoniam inutilis est nobis, propterea fructũ operum suorum manducabunt. Ascenderunt ergo, & præcipitauerunt eum, & dicebant ad inuicem: Lapidemus Iacobum Iustum. Et cęperunt eum urgere lapidibus. Qui deiectus, non solum mori non potuit, sed conuersus, & super genua sua recumbens, dicebat: Rogo domine deus pater, remitte eis peccatũ, non enim sciunt quid faciunt. Cũq; eum talia orãtem desuper lapidibus perurgerent, unus de sacerdotib9 de filijs Rechab filij Rechabin, de qbus protestať Hieremias ꝓpheta, exclamauit, dicẽs: Parcite q̃so. Quid facitis? Pro uobis orat iustus hic quẽ lapidatis. Et unus ex ipsis fullonis arrepto fuste, ĩ quo res exprimere solent, cerebro eius illisit, & tali martyrio cõsummatus est, ac sepultus in eodẽ loco ꝓpe tẽplum.

Hic est qui extitit ueritatis testis Iudęis & Gentibus, qa Iesus est Christus. Et non multo post oppugnatio consequuta est Vespasiani. Hæc latius quidem, sed cõsonantes Clementi etiam Egesippus retulit, quod ita mirus quidẽ, & apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur, ut & Iudæorum prudentes quiq; crederent hanc esse causam statim consequutę oppugnationis Hierosolymorum, quod in illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Ioseph ita sibi uideri euidenter indicat per hæc uerba: Quæ omnia, inquit, acciderunt Iudæis, pro uindicta Iacobi Iusti, qui erat frater Iesu, qui dicitur Christus, quem iustissimum & pijssimum omnium confessione uirum Iudæi interfecerunt. Idemq; etiam mortem eius in uigesimo antiquitatũ libro, his uerbis designat. Mittit autem Cæsar Albinum Iudęæ præfectum, Festi morte comperta. Ananias autem iunior (quem pontificatum suscepisse supra diximus) proteruus admodum, & insolens moribus, hęresim defendebat Sadducęorum qui in iudicijs crudeliores Iudæis cæteris uidẽtur, sicut iam supradiximus. Hic insolentiæ suę tempus datum credens ex morte Festi, consessum iudicum conuocat, & introducit in medium fratrem Iesu qui dicitur Christus, Iacobum nomine, & alios quãplurimos, quos uelut cõtra legem gerere incusans, tradidit lapidandos. Quod facinus, si quis ex ciuibus modestior fuit, & ęqui ac legis obseruantior, grauissime tulit. Qui etiam occulte legationem ad Cæsarẽ mittunt, orantes eum scribere Ananiæ, ne hęc agat: quia nec prius huiuscemodi facinora recte cõmiserit. Quidam autem ex ipsis etiam Albino occurrunt, de Alexandria ad ipsos iter agenti atq; edocent, quod non licuerit Ananiæ se inconsulto consessum iudicum conuocare. At ille cõmotus ex his quæ dicta sunt, eum indignatione scribit ad Ananiam, cõminatus ablaturum se ab eo iudicandi potestatem, qua non recte utebatur, quia & Agrippa rex eum tribus solis mensibus functum hoc honore, priuauerit, & Iesum Dammei filium in locum eius subrogauerit. Hactenus etiam de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quæ prima scribitur inter eas quæ Catholicæ appellantur.

3
Asserit Iacobi esse epistolam quæ inter catholicas prima appellatur. Quod nota cõtra nostri temporis hæreticos.

VITA SANCTI ANDREÆ APOSTOLI PER PRESBYTEROS, ET DIACONES

Eccleſiarum Achaiæ ſcripta.

PAſſionem ſancti Apoſtoli Andreę, quam oculis noſtris uidimus, omnes presbyteri, & diacones eccleſiarum Achaiæ ſcribimus uniuerſis eccleſijs, quæ ſunt in Oriente, & Occidente, & Meridiano, & Septentrione, in Chriſti nomine conſtitutis; Pax uobis, & uniuerſis, qui credunt unum Deum in Trinitate perfectum, uerum Patrem ingenitum, uerum filium unigenitum, uerum ſpiritum ſanctum procedentem ex patre, in filio permanentem, ut oſtendatur unus ſpiritus eſſe in Patre, & filio, & hoc eſſe unigenitum filium, quod eſt & ille, qui genuit. Hanc fidē didicimus à ſancto Andrea Apoſtolo domini noſtri Ieſu Chriſti; cuius paſſionē, quā corā poſiti uidimus, prout poſſumus, explicamus.

Proconſul itaq; Ægeas Patras ciuitatem ingreſſus, cœpit compellere credentes Chriſto ad ſacrificia Idolorū. Cui occurrens ſanctus Andreas dixit: Oportebat ut tu, qui iudex eſſe hominū comprobaris, iudicem tuū, qui eſt in cœlo, cognoſceres, & agnitum coleres, & colendo eum, qui uerus Deus eſt, ab his, qui ueri dij non ſunt, animum reuocares. Cui Ægeas dixit: Tu es Andreas, qui deſtruis templa Deorum, & ſuades hominibus ſuperſtitioſam illam ſectam, quā nuper detectam Romani Principes exterminari iuſſerunt? Andreas dixit: Romani principes nondum cognouerunt hoc, ꝙ pro ſalute hominum ueniens Dei filius docuerit iſta Idola nō ſolum Deos non eſſe, ſed eſſe dæmonia peſſima, & inimica humano generi, quæ hoc docent homines, unde offendatur Deus, ut dum offenſus fuerit, auertatur, & non exaudiat; & cum auerſus fuerit, & non exaudierit, habeantur à diabolo ipſi captiui, & tam diu eos deludat, q̄ diu de corpore exeant rei, & nudi, nihil ſecum præter peccata portantes.

Ægeas dixit: Iſta ſuperſtitioſa, & uana uerba Ieſus ueſter dum prædicaret, Iudæi illum crucis patibulo affixerunt. Andreas reſpondit. O ſi uelles ſcire myſterium Crucis, q̄ rationabili charitate author humani generis pro reſtauratione noſtra hoc crucis patibulum nō inuitus, ſed ſponte ſuſcepit. Ægeas dixit: Cum traditus aſſeratur à ſuo diſcipulo, & à Iudęis tentus, & Præſidi adductus, & ad petitionem Iudæorū à militibus Præſidis crucifixus, quomodo tu dicis eum ſpōtaneum Crucis ſubiſſe patibulum? Andreas reſpondit: Ideo ego dico ſpontaneum, quoniam ſimul cum ipſo fui, cū à ſuo diſcipulo traderetur; & anteq̄ traderetur, dixit nobis, quod tradendus eſſet, & crucifigendus pro ſalute hominū; & die tertia reſurrecturum ſe eſſe prædixit. Cui cū frater meus Petrus diceret: Propitius eſto tibi domine, non fiat iſtud; Indignatus ſic ait Petro: Vade retro Satana, quia non ſapis ea, quæ ſunt Dei. Et ut plenius nos inſtrueret, qūo ſponte paſſionem ſuſciperet, dicebat nobis: Poteſtatem habeo ponendi animā meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Ad ultimum dum cœnaret nobiſcum, & diceret; Vnus ueſtrū me traditurus eſt, & ad iſtam uocem omnes contriſtaremur; ne ſuſpenſos cogitatio trucidaret, ait: Cui dedero panis fragmentum de manu mea, ipſe eſt. Et cum dediſſet uni ex condiſcipulis noſtris, & futura quaſi iam pręterita narraret, docuit ſe uo-

luntate fuisse traditum, cum nec traditorem fugiendo deseruit, & in loco, quo illum sciebat uenturum esse, permansit.

Ægeas dixit: Miror te prudentē uirum istum uelle sectari, quē quoquo pacto, aut sponte, aut inuitum, cruci tamen confiteris affixum. Andreas respondit: Hoc est, quod me & iam dixisse iam retines, Magnum est mysterium Crucis: Quod si forte uolueris audire, retexam. Ægeas dixit: Mysterium nō potest dici, sed supplicium. Andreas dixit: Ipsum supplicium, mysterium restaurationis humanæ, si patienter audias, comprobabis. Ægeas dixit: Ego quidem patienter te audiam; sed tu si me obtemperanter non audieris, ipsum Crucis mysterium in te ipso excipies. Andreas respondit: Ego si Crucis patibulum expauescerem, Crucis gloriam non prędicarem. Ægeas dixit: Insanus sermo tuus prædicat gloriam supplicij, qui per audaciam pœnam non times mortis. Andreas respondit: Nō per audaciam, sed per fidem pœnam non timeo mortis. Mors enim iustorū pretiosa est; mors uero peccatorum pessima. Et ideo audire te uolo crucis mysterium, ut agnitum forsitan credas, & credens ad restauratione̅ tuæ animæ quoq; pertingas. Ægeas dixit: Restauratur hoc, quod perijsse docetur. Nunquid anima mea perijt, ut ad eius me restaurationem uenire per fidem, nescio quam, tu asseras?

Andreas respondit: Hoc est, quod te discere desiderabam, ut dum perditas animas hominum docuero, istam restaurationem earum per crucis mysterium pandam. Primus enim homo per lignū præuaricationis mortem induxit, & necessarium hoc erat generi humano, ut per lignū passionis mors, quæ ingressa fuerat, pelleretur. Et quomodo de imaculata terra factus fuerat homo primus, qui per lignum pręuaricationis mundo mortem intulerat, necessarium fuit, ut de immaculata Virgine natus Christus perfectus homo, qui est Dei filius, qui primum hominem fecerat, uitam æternam, quā perdiderant omnes, repararet, ac de ligno crucis lignū concupiscentiæ excluderet, panderet in cruce immaculatas manus pro manibus incontinenter extensis, pro suaui cibo arboris uetitę escam fellis acciperet, & in se suscipiens mortalitatem nostram, suam nobis immortalitatem offerret.

Ægeas dixit: Ista uerba illis narrare debes, qui tibi credunt, mihi autem nisi hoc consentias, ut sacrificium dijs omnipotentibus offeras, in ipsa cruce, quam laudas, te fustigatū affigi præcipiam. Andreas respondit: Omnipotenti Deo, qui unus, & uerus est, ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes, nec hircorū sanguinem; sed imaculatum agnum quotidie in altari crucis sacrifico; cuius carnes, posteaq; omnis populus credentium mādu caucrit, & eius sanguine biberit, agnus, qui sacrificatus est, integer perseuerat, & uiuus: & cū uere sacrificatus sit, & uere carnes eius manducatę sint à populo, & uerè sanguis eius sit haustus, tamen (ut dixi) integer permanet, & imaculatus, & uiuus. Ægeas dixit: Quomodo potest hoc fieri? Andreas respondit: Si uis discere, quomodo hoc potest fieri, assume formam discipuli, ut possis doceri, quod quæris. Ægeas dixit: Ego à te tormentis exigam huius rei notitiam. Andreas dixit: Miror te hominem prudentem tam stulte locutum. Ergo tu tormentis putas me diuina tibi pandere sacrificia? Audisti mysteriū Crucis, audisti mysterium sacrificij. Si credideris Christum filium Dei, qui

1 *Quid hic dicis hæretice? Negare ne ulterius audeas in Eucharistia esse uerum corpus et sanguine̅ Xp̄i? Missam ue dici sacrificium? Nonne hæc apostoli uerba omnes tuas blasphemias confundunt & conculcant?*

crucifixus est à Iudæis, uerũ Deum esse, pandam tibi quo ordine occisus uiuat agans, qui cũ sacrificatus fuerit, & comestus, integer tamen, & immaculatus in suo regno permanet. Ægeas dixit: Cum sit occisus, & ab omni populo (ut asseris) deuoratus, quõ integer perseuerat, & uiuus? Andreas respondit: si credideris ex toto corde tuo, discere poteris; si nõ credideris, penitus nunquam tu ad indaginem huius ueritatis attinges.

Tunc iratus Ægeas iussit eum in carcerẽ retrudi. Vbi cũ esset clausus, uenit ad eũ multitudo penè totius Prouinciæ, ita ut Ægeam uellent occidere, & Andream Apostolum fractis ianuis carceris liberare. Quos sanctus Andreas his uerbis admonuit: Nolite quietem domini nostri Iesu Christi in seditionem diabolicã excitare. Nam traditus Dominus omnẽ patientiam præbuit, non contendit, neque clamauit, nec in plateis aliquis eum clamantem audiuit. Habete ergo silentium, quietẽ, & pacem; & non solum meum martyrium nolite impedire, uerumetiam nos ipsos, quasi athletas Domini, præparate, ut uincatis minas intrepido animo, plagas autẽ per tolerantiam corporis superetis. Si enim terror timendus est, ille est utique timendus, qui finem non habet. Nam humanus timor fumo similis est, & subito cũ excitatus fuerit, euanescit. Et si dolores timẽdi sunt, illi sunt formidandi, qui sic incipiunt, ut nunquam finiantur. Isti enim dolores aut leues sunt, & tolerantur, aut graues sunt, & cito animã eijciunt. Illi autem dolores æterni sunt, ubi est quotidianus fletus, & mugitus, & luctus, & sine fine cruciatus, ad quem Proconsul Ægeas ire non timet. Estote ergo magis parati ad hoc, ut per tribulationes temporales ad æterna gaudia pertingatis: ubi semper lætemini, semper floreatis, semperque cum Christo regnetis.

Hæc, & his similia sancto Andrea Apostolo per totam noctem populum admonente, dum lux diei in matutino prorumperet, misit Ægeas, & adduxit ad se sanctum Andream, ac sedens pro tribunali dixit: Existimaui te nocturna cogitatione reuocare animum tuũ à stultitia, & à Christi tui laude cessare, ut posses nobiscum non amittere gaudia uitæ. Stultũ est enim ultro uelle ad passionem Crucis ire, & ignibus, ac flammis teipsum pessimis destinare. Andreas respondit: Gaudia tecũ habere potero, si credens Christo dimittas culturas Idolorũ. Christus enim me misit ad istã Prouinciam, in qua non paruũ populum ei acquisiui. Ægeas dixit: Ideo te sacrificare cõpello, ut isti, qui per te decepti sunt populi, relinquant uanitatem tuę doctrinæ, & ipsi dijs offerant grata libamina. Nulla enim remã sit in Achaia ciuitas, in qua templa deorum derelicta non sint, & deserta. Nunc ergo per te restauretur cultura deorum, ut & dij, qui contra te irati sunt, placari possint, & in nostra possis amicitia permanere. Sin aliàs, diuersa pro defensione deorũ patieris supplicia, & post omnia crucis, quã laudasti, patibulo suspensus deficies. Andreas respondit: Audi fili mortis, & stipula æternis parata incendijs, audi me seruũ domini, & Apostolum Iesu Christi. Nunc usque mitius tecum egi censura fidei, ut rationis capax, & ueritatis defensor effectus, idola uana contemneres, & Deum, qui in cœlis est, adorares. Sed quia in impudentia tua perdurans, me putas minas tuas posse formidare, quicquid tibi uidetur in supplicijs maius excogita. Tanto enim meo regi ero acceptior, quanto pro eius nomine fuero permanens in tormentis confessor.

Tunc

Tunc Ægeas iussit eum flagellis cædi extensum. Qui cũ septem ternio nes transisset, eleuatus est, atq; adductus ante eum. Cui Ægeas dixit: Audi me Andrea, & ab effusione sanguinis consilium reuoca. Quod si non feceris, crucis te faciam interire patibulo. Andreas dixit: Ego crucis Christi seruus sum, & crucis trophęum optare potius debeo, q̃ timere. Tibi autem cruciatus æternus qui debetur, poteris euadere, si postquã probaueris perseuerantiam meam, uel sic credideris Christo. Ego enim de tuo interitu timeo; nõ de mea passione conturbor. Passio enim mea aut unius diei spatium occupat, aut duorũ, ut multum: Tuus autẽ cruciatus nec per milia annorũ potest peruenire ad finẽ. Vnde desine iam miserias tuas augumentare, & ignem ipse tu tibi æternum accendere noli. Tunc indignatus Ægeas, cruci eum affigi præcepit, mandans hoc quæstionarijs, ut ligatis pedibus, & manibus, quasi in eculeo tenderetur, ne clauis affixus cito deficeret, sed cruciaretur potius longo cruciatu. Cumq; eum carnifices ducerent, ut crucifigeretur, concursus factus est populorum, clamantium, ac dicentium: Iustus homo, & amicus Dei quid fecit, ut ducatur ad crucem? Andreas uero rogabat populum, ut non impedirent passionẽ eius. Gaudens enim, & exultans ibat, & à doctrina non cessans.

Cumq; peruenisset ad locum, ubi crux parata erat, uidens eam à lõge, exclamauit uoce magna, dicens: Salue Crux, quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membrorũ eius margaritis ornata. Anteq̃ te ascenderet dominus timorem terrenũ habuisti, modo uero amorẽ cœlestem obtinens pro uoto susciperis. Sciris enim à credentibus quanta intra te gaudia habeas, quanta munera præparata. Securus ergo, & gaudens uenio ad te, ita, ut & tu exultans suscipias me discipulum eius, qui pependit in te, qa amator tuus semper fui, & desideraui amplecti te. O bona Crux, quæ decorem, & pulchritudinẽ de membris domini suscepisti, diu desiderata, solicite amata, sine intermissione quæsita, & aliquando iam concupiscenti animo præparata, accipe me ab hominibus, & redde me magistro meo, ut per te me recipiat, qui per te redemit me. Et hæc dicens expoliauit se, & uestimenta sua tradidit carnificibus. Qui accedentes leuauerunt eum in crucẽ, & extendentes funibus totũ corpus eius (sicut eis iussum fuerat) suspenderunt. Astantes uero erant turbæ ad uiginti milia hominum, inter quos erat frater Ægeæ, nomine Stratocles, qui simul clamabat cum populo, iniusto iudicio sanctum uirum hoc pati. Sanctus uero Andreas confortabat mentes credentium Christo, & hortabatur ad tolerantiam temporalem, docens nihil esse dignum passione ad æternam remunerationis compensationem.

Interea uadit omnis populus cũ clamore ad domũ Ægeæ; & omnes pariter clamantes dicebant: Virum sanctum, pudicũ, ornatũ moribus, bonum doctorẽ, pium, modestum, rationabilem non hoc debere pati, sed debere deponi de cruce, quia iam secunda die in cruce positus, ueritatẽ prædicare non cessat. Tunc Ægeas pauescens populum, & promittens se eũ deponere, simul cœpit ire. Quem uidens sanctus Andreas, dixit: Quid tu ad nos, Ægea, uenisti? Si uis credere Christo, sicut promisi, aperietur tibi uia indulgentiæ. Si autem uenisti ad hoc tantũ, ut me soluas, ego penitus hinc de ista cruce uiuens in corpore deponi non potero. Iam enim regem meum uideo, iam adoro, iam cõspectui eius consisto. Sed de tuis miserijs

doleo; quia paratus te expectat æternus interitus. Curre pro te miſer, dũ adhuc potes, ne tunc incipias uelle, cũ non poteris. Mittentes autem manus ad crucem carnifices, non poterant penitus contingere eum. Et ſubinde alij & alij ingerentes ſe, ut ſoluerent eum, & nullus poterat pertingere ad eum. Stupebant enim brachia eorum, quicunq; ſe extendiſſent ad ſoluendum eum.

Tunc uoce magna ſanctus Andreas dixit: Ne permittas domine Ieſu Chriſte, me famulum tuũ, qui propter nomen tuũ pendeo in cruce, ſolui; nec permittas eum, qui iam per crucẽ tuam cognouit magnitudinẽ tuam, ab Ægea, homine corruptili, humiliari, ſed ſuſcipe me tu, magiſter meus Chriſte, quẽ dilexi, quẽ cognoui, quẽ confiteor, quẽ cernere deſidero, in quo ſum quod ſum. Suſcipe domine Ieſu Chriſte ſpiritum meum in pace, quia iam tẽpus eſt, ut ueniam, deſiderans te uidere. Suſcipe me domine Ieſu Chriſte magiſter bone, & iube me de iſta cruce nõ deponi, niſi prius ſpiritum meum ſuſceperis. Et cũ hæc dixiſſet, uidentibus cunctis, ſplendor nimius, ſicut fulgur de cœlo ueniens, ita circundedit eum, ut penitus præ ipſo ſplendore oculi eũ humani non poſſent aſpicere. Cumq; permãſiſſet ſplendor ferè dimidiæ horæ ſpacio, abſcedente lumine, emiſit ſpiritum, ſimul cum ipſo lumine pergens ad Dominum, cui eſt honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

2 *Cura per Maximillã in ſepeliendo Apoſtoli corpore exhibita, nos docet, & ſanctorum reliquias uenerabiles haberi, & ſepelire mortuos pietatis opus eſſe, ac deo placere.*

Quædam uero fœmina, nomine Maximilla, ſenatrix in ſpecu poſita, diligens pudicitiam, & ſanctitatẽ, ſtatim ut cognouit Apoſtolũ perrexiſſe ad dominũ, acceſſit ad crucẽ, & ſuorũ ſolatio cũ omni reuerentia depoſuit corpus, & condiuit aromatibus, & in loco quo ſe cõſtituerat ſepeliendam, illic eũ ſepeliuit. Ægeas uero iratus contra populũ, diſponebat conteſtationẽ publicã facere, & ad Cęſarẽ accuſationẽ contra Maximillam, & populũ deſtinare. Sed dũ ordinat in cõſpectu officij ſui, à diabolo arreptus eſt; & in medio foro ciuitatis uolutatus, expirauit. Nunciatũ eſt fratri eius, cui nomẽ erat Stratocles, & miſit ſeruos ſuos, dixitq; eis, ut inter Biothanatos ſepelirent eum. Ipſe autẽ de facultatibus eius nihil quæſiuit dicens: Non mihi permittat dominus meus Ieſus Chriſtus, cui credidi, ut ego de bonis fratris mei aliquid contingã, ne polluat me crimen eius, quia Apoſtolum Domini auſus fuit pro amore pecuniæ occidere.

Hæc autẽ geſta ſunt apud Achaiam prouinciam ciuitate Patras, pridie Calend. Decẽb. ubi & iam præſtantur glorioſa eius beneficia uſq; in pręſentem diem. Tantus autẽ timor inuaſit omnes, ut nullus remaneret, qui nõ crederet Saluatori noſtro Deo; qui uult omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS, PER D. AVGVSTInum Epiſcopum Hipponenſem ſcripta.

Eſt ſermo eius primus inter ſermones de Tempore.

FRATRES Chariſsimi celebrauimus heſterna die natalem, quo rex martyrum natus eſt in mundo, hodie celebramus natalem, quo primicærius martyrum migrauit ex mũdo. Oportebat enim ut primum immortalis pro mortalibus ſuſciperet carnem, & ſic mortalis pro immortali contemneret mortem. Et ideo natus eſt domi-

nus ut moreretur pro seruo, ne seruus timeret mori pro domino. Natus est Christus in terris, ut Stephanus nasceretur in cœlis. Ingressus est dominus mundum, ut Stephanus ingrederetur in cœlum. Altus ad humilia descendit, & humilis ad alta ascendit. Filius dei factus est hominis filius, ut filios hominum faceret filios dei. Fecit Christus mirabilia, fecit & Stephanus. Sed Christus fecit sine Stephano: Nunquid Stephanus potuit facere sine Christo? Viuebat Stephanus de Christo, sicut sarmentnm de uitę. Miraris fructum de sarmento pendentem, uide sarmentum in uitæ manentem.

Eia sancte Stephane, dic aliquid Iudæis, ut incipias lapidari, & possis coronari. Iaculare uerba, & excipe saxa. Dic aliquid de incircunsisis cordibus, & morieris lapidibus. Dic aliquid de eo cuius nomen nolunt audire, Erubescant, & sæuiant, muta efficiantur labia dolosa. Dic eis, ubi uides uiuum, quem irriserunt, crucifixum. Dic eis ubi eũ uides, & hic non uiuis, sed cum illo melius uiuis. Dic eis, quia nihil est, quod fecerunt; uiuit, quẽ occiderunt. Dic eis, quia uides ad dexteram patris stantem, quem irriserunt in cruce pendentem. Et ille, inquit, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis stantem ad dexterã dei. At illi clamantes continuerunt aures suas. Aures clauserunt, & ad lapides cucurrerunt, impetumq́ fecerũt omnes in eum, & lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Adhæsit anima mea post te, quia lapidatur caro mea pro te. Accipe spiritũ meum, & redde mihi promissum tuum.

Orauit Christus pro suis crucifixoribus, orauit & Stephanus pro suis lapidatoribus. Dominus Iesus Christus orauit affixus ligno: Stephanus genuflexo. Qui stando suum spiritũ commendauit domino, pro illorum delicto fixo genu orauit. Orabat dominũ pro inimicis, ut amicus, dicens, certe ego patior, ego lapidor, in me sæuiunt, & in me fremunt, sed ne statuas illis hoc peccatum, quia ut hoc dicam tibi, a te primo audiui. Ego seruus tuus patior; Sed multum interest inter me, & te. Tu dominus, ego seruus. Tu uerbum, ego auditor uerbi. Tu magister, ego discipulus. Tu creator, ego creatus. Tu deus, ego homo. Multum interest inter peccatũ istorum, qui lapidant me, & illorũ, qui crucifixerunt te. Quando ergo dixisti, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: pro magno peccato petisti, et me pro minimo petere docuisti. Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum; tanquam diceret, Ego patior in carne, isti non pereant in mente. Illi lapides mittebant, & sanctus Stephanus orationes fundebat.

1 *Pro lapidatoribus suis fixo in terrã genu orauit beatus Stephanus.*

Magna pietas fratres, magna clementia; Prorsus qualia in mensa domini sui comedit, talia & ipse in suo conuiuio præparauit. Scriptum est in lege, Ad magnam mensam sedisti, scito quoniam talia te oportet prępparare. Talia ergo in oratione exhibuit, qualia in sui domini mensa comedit. Dominus Christus dixit, Pater ignosce illis, quia nesciunt qd faciunt: sanctus Stephanus dixit, Ne statuas illis hoc peccatum: & hoc dicto obdormiuit in dño. O somnum pacis: Quid illo somno tranquillius? Quid illo somno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui sic diligebat inimicos?

2 *Tu qui appellas sanctos emortuos, uide quod obdormire eos scriptura dicit.*

Nam ut nouerit sanctitas uestra, quantum ualuerit oratio sancti Stephani martyris, recurrite nobiscum ad illũ adolescentem persecutorem, nomine Saulum, sicut ex libro, dum legeretur, audiuimus: Qui cum Stephanus lapidaretur, & ab ipso omnium lapidantium uestimenta seruarẽ

tur,ut tanquam in manibus omnium ipse lapidari uideretur: hic cum iret in uia, subito circumfulsit eũ lumen de cœlo, & audiuit uocem dicentem sibi; Saule, Saule quid me persequeris? Durum est, tibi contra stimulum calcitrare. Et ille; Et tu quis es domine? Et dominus ad eum; Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris: Quid mihi, & tibi? Quare te erigis
3 contra me ad tanta mala, quæ commisisti in me? Olim quidẽ debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruũ meum. O Saule lupe rapax, comedisti, expecta paululum, et digeres. Dicam plane, elisus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orasset, ecclesia Paulum non haberet. Sed ideo erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Ergo quod fecit Saulus, patitur Paulus. Quod fecit persecutor, patitur prædicator. Quod fecit lupus, patitur agnus: quia sic est in tali homine uindicandum, ut discat pati, quod faciebat. Sentiat & ipse, quod alijs inferebat. Dicitur Ananiæ a domino Iesu
4 Christo, Vade ad eum, & signa eum signo meo. Multa enim patietur pro nomine meo. Abijt Ananias, Baptizauit Saulum, & fecit ex lupo agnũ. Cœpimus habere nos prædicatorẽ, quem sanctus Stephanus habuit lapidatorem. Sic ergo exauditus est sanctus Stephanus, ut eius orationibus deleretur peccatum, quod commiserat Saulus. Cõmendemus ergo nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro bene oratoribus suis a regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor, & gloria in secula seculorum: Amen.

3 Vbi sunt qui orationes superfluas & inutiles asserere audent? An superflua & inutilis Stephani oratio, quæ si non fuisset, Paulum ecclesia non haberet?

4 Quid hic dicis Heretice? Commendemus nos (ait Augustinus) orationibus Stephani, quia multo magis nunc exauditur pro bene oratorib. suis.

Est sermo eius secundus ubi supra.

Post extremum festiuissimũ diem, quo salutaris nostri Christi nobis
5 natiuitas illuxit, & iam hodiernus dies beati martyris Stephani corona illustratur. Martyris illius merita nulla pars orbis ignorat: passus enim est ipso principio ecclesiæ, id est, in ipsa urbe Hierosolyma. Ibi.n. diaconus ministrauit, & in ipso iuuentutis flore decorem ætatis suæ sanguine
6 purpurauit. Passio eius insignis est, multumq; mirabilis. Hanc modo de libro Actuum apostolorum cum legeretur audiuimus non solum, sed etiam oculis spectauimus. Christus ergo caput martyrum prior passus est pro nobis, relinquẽs uobis exemplum, ut sequamini uestigia eius. Cuius passionis uestigia prior sequutus beatus Stephanus, confitendo Christum, lapidatus à Iudæis coronam meruit, tanquam suo sibi nomine positam. Stephanus enim Græce, latine corona appellatur. Iam corona nomen habebat, & ideo palmam martyrij suo nomine præferebat. Qui cũ lapidaretur, non solum non expectabat de persecutoribus reportare uindictam, sed eis potius de deo ueniam postulabat. Meminerat enim dixisse dominum, Mihi uindictam, & ego retribuam dicit dominus. Et iterũ. Ne dixeris ulciscar me de inimicis meis, sed expecta dominum, ut tibi auxilium sit. Expectare nos iubet dominus deus, ut in die futurę retributionis cum sanctis martyribus uindicemur. Beati enim, qui expectant dominum, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram: illam scilicet terram, quæ iustis est præparata.

5 Festiuissimus dies Natalis domini.

6 Dies sancti Stephani, beati martyris corona illustratur.

Tu autem o Christiane quęris uindicari de aduersario tuo, qui tibi forsitan iniuriam fecit, æstuas, furis, anhelas, festinas uindicari, attende Christum medicum ægritudinis tuæ, attende redemptorẽ animæ tuę. Propter te pependit in ligno, & nondum est uindicatus, & tu uis uindicari, & nõ

uis

uis tantum,& talem magistrũ imitari? Ideo pati uoluit,ut tibi patientiæ suę demonstraret exemplum. Vide pendentẽ,& tibi languenti de suo sanguine medicamentum conficientem. Vide pendentem, & tibi de ligno tanquam de tribunali præcipientem. Audi precantem. Pater,inquit,ignosce illis,quia nesciunt quid faciunt.

Sed potuit hoc Christus,dicis mihi,ego non possum. Ego enim homo sum, ille deus homo. Deus ergo ut quid homo, si non corrigitur homo? Sed hæc tibi loquor ò homo. Multum est a te imitari dominum tuum. Attende Stephanum conseruum tuum. Certe Stephanus homo erat,an deus? Plane homo erat;hoc erat,quod tu. Sed quod fecit,non fecit nisi donante illo,quem rogas & tu. Vide tamen quid fecit. Loquebatur Iudæis, sæuiebat,& diligebat. Vtrunq; debeo demonstrare,& sæuientem,& diligentem. Audi sęuientem,duræ ceruices. Verba sunt sancti Stephani,quãdo loquebatur Iudæis,Duræ ceruices,& nõ circuncisi corde,& auribus; uos semper restitistis spiritui sancto. Quem prophetarũ non occiderunt patres uestri? Audisti sæuientem,audi & diligentem. Irati illi facti,& grauius inardescentes,& mala pro bonis reddentes ad lapides cucurrerunt, & dei famulum lapidare cęperunt. Hic probemus sancti Stephani patientiam,& dilectionem. Hic uictorem diaboli,triumphatoremq; cernamus. Audiuimus sæuientem aduersus tacentes, uideamus si diligat sæuientes. Sęuiebat aduersus tacentes,uideamus si diligat lapidantes. Ecce Stephanus lapidatur, sic constitutus quasi ante oculos nostros. Ecce membrũ Christi,ecce athleta Christi. Inspiæ illum,qui pependit in ligno. Crucifigebatur ille,iste lapidabatur. Ille dixit: Pater ignosce illis,quia nesciunt quid faciunt. Iste quid dicit? Audiamus illum,si forte uel ipsum imitari ualemus. Primo beatus Stephanus stans orauit pro se,& ait, Domine Iesu, accipe spiritum meum. Deinde genuflexit,& flexo genu ait,Domine ne statuas illis hoc peccatum: & hoc dicto,obdormiuit. Fœlix somnus, & requies uera. Ecce quid est requiescere,pro inimicis orare.

7 *Stephanus pro se orauit stans, Pro aduersarijs flexo genu.*

Sed paululum q̃so te,sancte Stephane,expone nobis hoc nescio quid, quare pro te stans orasti, & pro inimicis genuflexisti? Responderet fortasse,quod intelligimus. Pro me stans oraui, quia pro me, qui recte deo seruiui,orando,& impetrando non laboraui,quia qui pro iusto orat,non laborat,ideo pro se stans orauit. Ventum est,ut oraret pro Iudęis,pro interfectoribus Christi,pro interfectoribus sanctorum,pro lapidatoribus suis;attendit tam multam,& magnã esse impietatem ipsorum,q̃ difficile donari posset,genu flexit,& ait,Domine ne statuas illis hoc peccatũ.

Ergo charissimi si non potestis imitari dominum,imitamini conseruũ, imitamini sanctum Stephanum,imitamini omnes martyres sanctos. Homines erant,conserui tui erant,Sicut tu nati erant; sicut tu nati,sed a Christo sunt coronati.

Omni ergo Ecclesiæ beatus Stephanus datus est ad profectũ. Adhuc laicus diaconij meruit electionem,& leuita martyrij obtinuit principatũ. In plebe adhuc positus erat, sed iam uirtutibus eminebat. Humilis erat, sed celsus fide. Discipulus erat ordine,sed factus est magister exẽplo. Quo sequebatur deuotione fidei,pręcessit uelocitate martyrij. Scriptũ est enim de eo in Actibus Apostolorũ,quod ad ministerium uiduarũ sit ab Apostolis deputatus. In hac etiam re, quod præpositus est fœminis, testimo-

Ex sermone quinto ubi supra.

Castitas syncera Stephani cõmendatur.

nium meruit syncerissimæ castitatis. Beatus ergo erit, fratres charissimi, qui hunc sectatus, qui hunc imitatus fuerit: & pudicitiæ palmã, & martyrij consequitur coronam.

Sermo sancti Maximi Episcopi Taurinensis.

Lectio Actuum Apostolorum, quæ nobis hodie lecta est, dilectissimi fratres, quũ plurimum habeat in ipsa specie admirationis, non minus tamen continet in mysterio dignitatis. Ecce (inquit) beatus Stephanus dicit: Video cœlos apertos, & filium hominis stantẽ a dextris uirtutis dei.

Considerate attentius, fratres dilectissimi, quũ beatus martyr dominũ nostrum Iesum Christum ad dexterã dei patris stare uidisset, cur se filium hominis uidere testatus est, & non potius filium dei, quũ utiq; plus honoris domino delaturus uideretur, si se dei potius, q̃ hominis filium uidere dixisset. Sed certa ratio postulabat, ut hoc ita & ostenderetur in cœlo, & prædicaretur in mundo. Omne enim Iudæorũ scandalum in hoc erat, cur dominus noster Iesus Christus, qui secundum carnẽ est filius hominis, esse etiam dei filius diceretur. Ideo ergo pulchre scriptura diuina filium hominis ad dexteram dei patris stare memorauit, ut ad confundendam Iudęorum incredulitatem illi martyri ostenderetur in cœlo, qui a perfidis negabatur in mundo. Et illi testimonium cœlestis ueritas daret, cui fidem terrena impietas derogarat.

Vnde licet, iuxta Psalmum qui lectus est, Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius sit; si quid tamen distare inter martyres potest, præcipuus uidetur esse, qui primus est. Nam quũ sanctus Stephanus ab Apostolis diaconus ordinatus sit, Apostolos ipsos beata, ac triumphali morte pręcessit, ac sic qui erat inferior ordine, prior factus est passione; & qui erat discipulus gradu, magister cœpit esse martyrio, complens illud, quod beatus propheta in Psalmo dixit: Quid retribuã domino pro omnibus, q̃ retribuit mihi? Retribuere enim primus uoluit Stephanus martyr domino, quod cũ omni humano genere accepit a domino. Mortẽ enim, quam Saluator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Saluatori.

Post hęc subiecit scriptura sacra, & ait: Positis genibus clamauit dicẽs: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Videte dilectissimi fratres affectũ beati uiri; Videte magnam & admirabilem charitatem. In persecutione positus erat, & pro persequutoribus supplicabat, atq; in illa lapidum ruina, quando alius obliuisci poterat etiam charissimos suos, ille domino cõmendabat inimicos. Quid enim dicebat, cũ lapidaretur? Domine ne statuas illis hoc peccatum. Plus itaq; tunc illorum dolebat peccata, q̃ sua uulnera; plus illorum impietatem, q̃ suam mortem: Et recte plus. In illorũ quippe iniquitate erant multa, quæ plangi, in illius autẽ morte non erat, quod debuisset doleri. Illorum impietatẽ mors sequebatur æterna, huius autem mortẽ uita perpetua. Imitemur ergo in aliquo dilectissimi fratres tanti magistri fidem, tam præclari martyris charitatem. Diligamus nos hoc animo in ecclesia fratres nostros, quo ille tunc dilexit inimicos suos. Sed quod peius est, aliquotiens non solum inimicos nõ diligimus, sed nec amicis quidem fidem integram custodimus.

Sed dicit aliquis: Non possum diligere inimicum meum, quẽ quotidie uelut hostem patior crudelissimum. O quicunq; ille es, attendis quid tibi fecerit homo, & non consideras quid tu feceris deo. Quũ enim tu multũ

grauiora in deum peccata cõmiſeris, quare nõ dimittis homini parum, ut tibi deus dignetur dimittere multum? Recole quid tibi in euangelio ueritas ipſa promiſerit, & quã tibi quodãmodo cautionem fecerit, uel quale tecum pactum inierit. Si enim (inquit) dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis peccata ueſtra. Si autem nõ dimiſeritis, nec pater ueſter dimittet debita ueſtra. Videtis fratres quia cũ dei gratia in poteſtate noſtra poſitum eſt, qualiter a domino iudicemur. Si (inquit) dimiſeritis, dimittetur uobis.

Iam ſæpe dixi fratres, & frequentius dicere debeo, nemo ſe circumueniat, nemo ſe ſeducat; qui uel unum hominem in hoc mundo odio habet, quicquid deo in operibus bonis obtulerit, totum perdit, quia non mentitur Paulus apoſtolus dicens: Si dedero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Quam rem etiam beatus Ioannes confirmat dicens: Omnis, qui non diligit fratrem ſuũ, manet in morte. Et iterũ. Qui fratrem ſuũ odit, homicida eſt. Hoc loco fratrem omnẽ hominem oportet intelligi, omnes enim in Chriſto fratres ſumus. Nemo itaq; ſine charitate de uirginitate præſumat, nemo de eleemoſynis, nemo de orationibus confidat; quia quamdiu inimicitiam in corde tenuerit, neq; iſtis, neq; alijs quibuslibet bonis operibus placare ſibi dominum poterit. Sed ſi uult ſibi habere propitium deum, nõ dedignetur audire conſilium bonum. Audiat non me, ſed ipſum dominum ſuũ. Si (inquit) offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade, prius recõciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ. At nos pugnas habentes intrinſecus, & dolos in corde uerſantes, quaſi qui bonam conſcientiam habeamus, præſumimus accedere ad altare, non timentes quod ſcriptũ eſt: Qui mãducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat, & bibit.

9 *Hoc eſt contra hæreticos noſtros qui dicunt ſufficere ſolam fidẽ, quicquid ſit de conſcientia, uolenti digne ſumere corpus domini.*

Sed dicit aliquis: Grandis labor eſt inimicos diligere, pro perſequutoribus ſupplicare. Nec uos negamus fratres. Non paruus quidẽ labor eſt in hoc ſeculo, ſed grande erit præmium in futuro. Per amorem enim hominis inimici efficeris amicus dei, immo non ſolum amicus, ſed etiam filius, ſicut ipſe dominus dicit: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his, qui uos oderunt, ut ſitis filij patris ueſtri, qui in cœlis eſt. Si te aliquis homo diues in hoc ſeculo uellet adoptiuũ filiũ facere, quomodo ſeruires, quas indignitates etiam ſeruorum eius, quæ ſeruitia duriſſima, & aliquotiens etiam turpiſſima ſuſtineres, ut ad caducã, & fragilem hæreditatem illius peruenires? Quod ergo alius ſuſtinet propter ſubſtantiam terrenam, tu ſuſtine propter uitam æternam. Conuincimur enim certiſſima ratione, quia propter deum poſſumus quidẽ, ſed nolumus iniurias ſuſtinere.

Deniq; ſi nobis aliqua potens perſona iniuriam faciat, ſi nobis etiam in facie maledicat, nec reſpondere aliquid aſperum, non dicam uicẽ reddere audemus. Quare? Hæc ab illa perſona potente adhuc maiora, q̃ pertulimus, patiamur. Quod à nobis extorquet hominis timor, debuerat a nobis exigere Chriſti amor. Si ergo potens perſona ſæuit contra nos, tacemus, & nihil dicere auſi ſumus. Si uero aut æqualis, aut forte inferior, uel leuem nobis contumeliam fecerit, quaſi fera beſtia ſine ulla patientia, ac ſine aliqua dei contemplatione conſurgimus, & aut in præſenti noſtrã

iniuriam uindicamus, aut certe ad maiorem uicem reddendam noſtrum animum pręparamus. Quid eſt hoc, quod quando potens perſona nobis iniuriam intulit patienter accipimus; quãdo inferior nimio furore ſuccendimur? quod ibi timuimus hominẽ, hic deum timere nolumus.

Vnde ergo nos, fratres, quantũ poſſumus cũ dei adiutorio cor noſtrũ ad patientiam pręparemus, & in omnibus malis hominibus medicorum uicem agere ſtudeamus, & non ipſos homines, ſed illorũ malitiam odio habeamus. Pro bonis oremus ut ſemper ad meliora cõſcendant: pro malis, ut cito ad emendationem uitæ per pœnitentiæ lamenta confugiant. Quam rem orantibus nobis ipſe præſtare dignetur, qui cũ patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

Ex lib. 12. de Ciuitate Dei, cap. 8.

10

Huc adeſte quotquot ſanctorũ aduerſarios agitis, Qui dicitis sãctos eſſe mortuos, & nõ poſſe opem ferre, eorum reliquias non uenerãdas, ad eorum memorias nõ peregrinandũ, ſepulchra non inuiſenda, peccare qui omiſſo Xpo ad eos cõfugiunt, non inuocandos, quoniam iniuria infertur domino noſtro, & orationes ad eos factas eſſe ſuperſtitioſas & idololatricas, cũ mille alijs huiuſmodi inſanijs. Legite miſeri q̃ hic ſequuntur ex Auguſt. deſumpta, & uidebitis quoniã omnia ueſtra ſupradicta mera ſunt mendacia, impoſturæ & falſitates, cũ miraculis euidẽtibus deus mundo oſtẽdere uoluerit ſanctæ Eccleſiæ dogma ueſtris figmentis contrariũ, uerum eſſe, & a cunctis fidelibus amplectendum.

RELATIO DIVI AVGVSTINI DE MIRACVLIS SANCTI STEPHANI.

AD aquas Tibilitanas Epiſcopo afferrente Proiecto reliquias martyris glorioſiſſimi Stephani, ad eius memoriam ueniebat magnæ multitudinis concurſus, & occurſus, ibi cœca mulier, ut ad Epiſcopum portantẽ pignora ſacra, duceretur, orauit, flores, quos ferebat, dedit, recepit, oculis admouit, protinus uidit. Stupentibus cũctis, qui aderant, præibat exultans, uiam carpens, & uiæ ducem ulterius non requirens. Memorati memoriam martyris, quæ poſita eſt in caſtello Synicenſi, quod Hipponenſi Coloniæ uicinũ eſt, eiuſdem loci Lucillus epiſcopus, populo præcedente, atq; ſequẽte portabat; fiſtula, cuius moleſtia iam diu laborauerat, & familiariſſimi ſui medici, qui eam ſecaret, operiebat manus, illius pię ſarcinæ uectatione repente ſanata eſt: nam deinceps eam in ſuo corpore non inuenit.

Eucharius presbyter ex Hiſpania, Calamę habitans, uetere morbo calculi laborabat, per memoriam ſupradicti martyris, quã Poſſidius illo aduexit Epiſcopus, ſaluus eſt factus. Idem ipſe poſtea morbo alio præualeſcente mortuus ſic iacebat, ut ei iam pollices ligarentur, opitulatione memorati martyres, cũ de memoria eius reportata fuiſſet, & ſuper iacentis corpus miſſa ipſius presbyteri tunica ſuſcitatus eſt. Fuit ibi uir in ordine ſuo primarius nomine Martialis, æuo iam grauis, & multum abhorrens a religione Chriſtiana. Habebat ſane fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cũ eum ægrotantẽ multis, & magnis precibus, & lachrymis rogarent, ut fieret Chriſtianus, prorſus abnuit, eoſq; a ſe turbida indignatione ſubmouit. Viſum eſt genero eius, ut iret ad memoriam ſancti Stephani, & illic pro eo quantum poſſet, oraret, ut deus illi daret mentem bonã, qua credere non differret in Chriſtũ. Fecit hoc ingenti gemitu, & fletu, & ſynceriter ardente pietatis affectu. Deinde abſcedens de altari aliquid florum, quod occurrit, tulit, eiq;, cum iam nox eſſet, ad caput poſuit. Tunc dormitum eſt, & ecce ante diluculum clamat, ut ad Epiſcopum curreretur, qui mecum forte tunc erat apud Hipponẽ. Cum ergo eum audiſſet abſentẽ, uenire presbyteros poſtulauit. Venerunt, & ſtatim credere ſe dixit. Admirantibus atq; gaudẽtibus omnibus baptizatus eſt. Hoc quãdiu uixit in ore habebat, Chriſte accipe ſpiritum meum; cũ hæc

uerba beatissimi Stephani quando lapidatus est a Iudęis ultima fuisse ne sciret, Quæ huic quoque ultima fuerunt: nam non multo post etiam ipse defunctus est.

Sanati sunt illic per eundem martyrē etiam tres podagrici, duo ciues, peregrinus unus, sed ciues omnimodo; peregrinus autem per reuelationem quid adhiberet, quando doleret, audiuit, & cum hoc fecisset, dolor continuo conquieuit.

Audurus est nomen fundi, ubi ecclesia est, & in ea memoria martyris Stephani. Puerū quendam paruulum, cū in area luderet, exorbitantes boues, qui uehiculum trahebant, rota obtriuerunt, & confestim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam posuit, & non solum reuixit, uerum etiam illæsus apparuit.

Sanctimonialis quædam in uicina possessione, quæ Caspaliana dicitur, cū ęgritudine laboraret, ac desperaretur, ad eandē memoriam tunica eius allata est. Quæ antequam reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamē tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu salua facta est.

Apud Hipponem Bassus quidam Syrus ad memoriam eiusdē martyris orabat pro ægrotante, & periclitante filia, eoque secū uestem eius attulerat; cum ecce pueri de domo occurrerunt, qui ei mortuam nunciarent. Sed cum, orante illo, ab amicis eius exciperentur, prohibuerunt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cum domum rediisset iam suorū eiulatibus personantem, & uestem filiæ, quam ferebat, super eam proiecisset, reddita est uitæ.

Rursum ibidem apud nos Irenæi cuiusdam collectarii filius ægritudine extinctus est. Cumque corpus iaceret exanime, atque a lugentibus, & lamētantibus exequiæ pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum consolantium uerba suggessit, ut eiusdem martyris oleo corpus perungeretur. Factum est, & reuixit.

Itemque apud nos uir tribunitius Eleusinius super memoriam martyris, quæ in suburbano eius est, ægritudine exanimatum posuit infantulum filium suum, & post orationem, quam in mukis tum lachrymis ibi fudit, uiuentem leuauit.

Vzali etiam, quæ Colonia Vticæ uicina est, multa pręclara per eundē martyrem facta cognouimus, cuius ibi memoria longe, priusquam apud nos, ab Episcopo Euodio constituta est. Sed libellorū dandorum ibi consuetudo non est, uel potius non fuit, nam fortasse nunc esse iam cœpit. Cū enim nuper illic essemus, Petroniam clarissimam fœminā, quæ ibi mirabiliter ex magno, atque diuturno, in quo medicorum adiutoria cuncta defecerant, languore sanata est, hortati sumus uolente supradicto loci Episcopo, ut libellum daret, qui recitaretur in populo, & obedientissime paruit. In quo posuit etiam, quod hic reticere non possum: à quodā Iudæo dixit, sibi fuisse persuasum, ut annulū capillatio uinculo insereret, quo sub omni ueste ad nuda corporis cingeretur, qui annulus haberet sub gēma lapidē in renibus inuentum bouis. Hoc alligata quasi remedio, ad sancti martyris limina ueniebat. Sed profecta à Carthagine, cum in confinio fluminis Bagradę in sua possessione mãsisset, surgens ut iter perageret, ante pedes suos illum iacentē annulum uidit, & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cū omnino suis nodis firmissimis, sicut fue-

rat, comperisset astrictam, crepuisse, atque exiliuisse annulum suspicata est. Qui etiam ipse, cũ integerrimus fuisset inuentus, futuræ salutis quodãmodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumpsit, atque illud uinculum soluens, simul cũ eodem annulo proiecit in flumen. Non credent hoc, qui etiam dominũ Iesum per integra uirginalia matris enixum, & ad discipulos ostijs clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certe quærant, & si uerum inuenerint, credant. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat; ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt.

Vnum est apud nos factum non maius, quam illa, quæ dixi; sed tam clarũ, atque illustre miraculum, ut nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non uel uiderit, uel didicerit, nullũ qui obliuisci ulla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerunt, quorum septem sunt mares, tres fœminæ de Cæsarea Cappadociæ suorum ciuium non ignobiles, maledicto matris recenti patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, tali pœna sunt diuinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorũ. In qua fœdissima specie oculos suorũ ciuium non ferentes quaquauersum cuique ire uisum est, toto pene uagabanť orbe Romano. Ex his etiam ad nos uenerunt duo, frater, & soror, Paulus & Palladia, multis alijs locis miseria diffamante iam cogniti. Venerunt autẽ ante Pascha ferme dies quindecim, Ecclesiam quotidie, & in ea memoriam gloriosissimi Stephani frequentabant, orantes ut iam sibi placaretur deus, & salutem pristinã redderet. Venit Pascha, atque ipso die dominico mane, cum iam frequens populus præsens esset, & loci sancti cancellos, ubi martyrium erat, idem iuuenis orans teneret, repente prostratus est, & dormienti simillimus iacuit, non tamen tremens, sicut etiam per somnum solebat; Stupentibus qui aderant, atque alijs pauentibus, alijs dolentibus, cũ eum quidam uellent erigere, nonnulli prohibuerunt, & potius exitum expectandum esse dixerunt. Et ecce surrexit, & non tremebat, quoniã sanatus erat, & stabat incolumis intuens intuẽtes. Quis ergo se tenuit à laudibus dei? Clamantium, gratulantiumque uocibus Ecclesia usquequaque completa est. Inde ad me curritur, ubi sedebã iam processurus, irruit alter quisque post alterum, omnis posterior quasi nouũ, quod alius prior dixerat nunciantes; meque gaudente, & apud me deo gratias agente, ingreditur etiam ipse cũ pluribus, inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculum meum. Procedimus ad populum, plena erat ecclesia, personabat uocibus gaudiorum, Deo gratias, Deo laudes, nemine tacente, hinc & inde clamantium. Salutaui populum, & rursus eadẽ feruentiori uoce clamabant. Facto tandem silentio, scripturarũ diuinarũ sunt lecta solennia. Vbi autẽ uentum est ad mei sermonis locũ, dixi pauca pro tẽpore, & pro illius iocunditate lætitiæ. Nobiscũ homo prandet, & diligenter nobis omnẽ suæ, fraternæque, ac maternæ calamitatis indicauit historiam. Sequenti itaque die post sermonẽ redditum, narrationis eius libellum in crastinũ populo recitandum promisi. Quod cum ex dominico paschæ die tertio fieret in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres. Cum eorum legeretur libellus, intuebatur populus uniuersus, sexus utriusque, unum stantem sine deformi motu, alteram in membris omnibus contrementem, & qui ipsum non uiderant, quid in eo diuinæ misericordiæ

ſactum eſſet, in eius ſorore cernebant. Videbant enim quid in illo gratulandum, quid pro illa eſſet orandum. Inter hæc recitato eorum libello, de conſpectu populi eos abire præcepi, & de tota ipſa cauſa aliquanto diligentius cœperam diſputare: cũ ecce me diſputante, uoces aliæ de memoria martyris nouæ gratulationis audiuntur. Conuerſi ſunt eò, qui me audiebant, cœperuntq; concurrere. Illa enim ubi de gradibus deſcendit, in quibus ſteterat, ad ſanctum martyrẽ orare perrexerat. Quæ mox ut cancellos attigit, collapſa ſimiliter uelut in ſomnum ſana ſurrexit. Dum ergo requireremus quid factum fuerit, unde ille ſtrepitus lętus extiterit, ingreſſi ſunt cũ illa in baſilicam ubi eramus, adducentes eam ſanam de martyris loco. Tum uero tantus ab utroq; ſexu admirationis clamor exortus eſt, ut uox continuata cũ lachrymis non uideretur poſſe finiri. Perducta eſt ad eum locũ, ubi paulo ante ſteterat tremens, exultabant eam ſimilem fratri, cui doluerant, remanſiſſe diſſimilem, & nondum fuſas preces ſuas pro illa, iam tamen præuiam uoluntatem tam cito exauditam eſſe cernebant. Exultabant in dei laudem uoces ſine uerbis tanto ſonitu, quantum noſtræ aures ferre uix poſſent. Quid erat in cordibus exultantium, niſi fides Chriſti, pro quo Stephani ſanguis effuſus eſt? Cui, niſi huic fidei atteſtantur iſta miracula, in qua prædicatur Chriſtus reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe cum carne? Quia & ipſi martyres huius fidei martyres, id eſt, huius fidei teſtes fuerunt.

VITA D. MARCI EVANGELISTÆ PER EVSEBIVM CAESARIENSEM EPISCOPVM SCRIPTA.

Ex lib.2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap.13. & ſequentibus.

CVm Simon Magus, quem in Iudæa Petrus Apoſtolus de his, quæ gerebat, ſceleribus confutauerat, tranſmarinam aggreſſus fugam, urbem Romam ingreſſus fuiſſet, utens adminiculo aſſiſtentis ſibi, & adhærentis dæmoniacæ uirtutis, quam πάρεδρον uocant, breui tempore in tantum malorum uenit profectum, ut etiam ſimulacri à ciuibus Romanis tanquã Deus honore potiretur. Sed non in longũ permanet fraude quæſita diuinitas. Continuò nanq; in ipſis Claudij temporibus, clementia diuinæ prouidentiæ probatiſſimũ omnium Apoſtolorum & maximũ, fidei magnificentia & uirtutis merito primorũ Principem Petrũ, ad urbem Romã, uelut aduerſum humani generis cõmunem perniciem repugnaturũ deducit, ducem quendam, & magiſtrum militię ſuæ, ſcientẽ diuina prælia gerere, & uirtutũ caſtra ductare. Iſte adueniens ex Orientis partibus, ut cœleſtis quidam negociator, mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit comparare paratus, aduexit, & ſalutaris prædicationis uerbo primus in urbe Roma Euangelij ſui clauibus ianuam regni cœleſtis aperuit.

1 *Petrus a diuina Clementia Romã deducitur. Quid dicis os impudens, garriens Petrum nunquã Romæ fuiſſe?*

2 *Petrus primus Romæ Euangelicæ prædicationis uerbo ianuã regni cœleſtis aperuit.*

Igitur cum Romanæ urbi clarum uerbi Dei lumen fuiſſet exortum, Simonis quidem tenebræ cũ ſuo autore reſtinctæ ſunt. Sermo autẽ ueritatis & lucis, qui per Petrum prædicabatur, uniuerſorum mentes placido illuſtrauit auditu, ita ut quotidie audientibus eum nulla unquã ſatietas fieret. Vnde neque auditio eis ſola ſuffecit, ſed Marcum diſcipulum eius omnibus precibus exorant, uti ea quæ ille uerbo prædicabat, ad perpe-

tuam eorum cõmonitionem habendam, scripturæ traderet, quò domi, foris que in huiuscemodi uerbi meditationibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribendi, quod secundum Marcum dicitur, Euangelium. Petrus uerò, ut per spiritum sanctum religioso se spoliatum comperit furto, delectatus est, fidem eorum per hæc, deuotionemque considerans: Factumque confirmauit, & in perpetuũ legendam scripturã Ecclesijs tradidit. Clemens in sexto Dispositionum libro, hæc ita gesta esse describit. Cuique simile dat testimonium etiam Hierapolites Episcopus nomine Papias, qui & hoc dicit; quod Petrus in prima Epistola sua, quã de urbe Roma scripsit, meminerit Marci; in qua tropice Romã Babylona nominarit, cũ dicit: Salutat uos ea, quæ in Babylone est electa Ecclesia, & Marcus filius meus.

3 *In scriptura Philonis omnia Ecclesiæ instituta, cõplectuntur, quæ & tunc tradita sunt, & in hodiernum seruantur a nobis. Vides ne hic quod ea quæ seruãda suscepit Ecclesia, ab Apostolis sint tradita? Quod nota contra hæreticos.*

Hunc autem Marcum tradunt primum ad Ægyptum perrexisse, atque inibi Euangelium, quod ipse conscripserat prædicasse, & ipsum primum Ecclesiam apud Alexandriam constituisse. Tanta autẽ refertur multitudo credentium uirorum ac mulierum, primo ingressu, exemplo sobrietatis eius, & continentiæ congregata, ut etiam conuersatio eorum, qui per ipsum crediderant, & uita totius abstinentiæ, ac frugi eorũ sobriaque conuiuia, librorũ memoriæ mandarentur à uiro disertissimo Philone, quẽ sermo tenet tẽporibus Claudij Imp. Romã uenisse, & Petrum Apostolum uidisse, atque eius adhæsisse colloquijs, uerbũ Dei prædicantis. Quod ualde est uerisimile, quia & scripturam istam, quam diximus, posterioribus ab eo tẽporibus constat esse cõpositam. In qua euidentissimè omnia Ecclesiæ instituta cõplectitur, quæ & tunc tradita sunt, & in hodiernũ seruantur à nobis. Sed & abstinentium uitas, eorum duntaxat, qui nunc in Ecclesijs uel monasterijs degunt, describit ad liquidum. Vnde planè manifestissimè proditur, non solũ sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens: quippe qui diuinis laudibus extulit sui temporis Apostolicos uiros, ex Hebræorum (quantum intelligi datur) præcipue genere credentes: Quoniam quidem constat, quod hi qui sub Apostolis ex Israelitis credebant, Iudaicis adhuc institutionibus, & legis obseruationibus inhærebant.

4 *Tu qui detrahis Monachatui, & dicis eũ esse nouitium, & totum ex hominũ constitutiunculis constare, uide an substãtialia ipsius in primitiua Ecclesiã fuerint. Nã describit hic Philo tam uitas eorũ qui in Ecclesiis, quã eorũ qui in Monasterijs degebant tunc tẽporis, ut paulo ante dixit Eusebius.*

Hic igitur describens hæc in libello, quẽ de uita Theoretica supplicũ adtitulauit nihil omnino de proprio uel extrinsecus addit, sed primo omnium uiros ipsos cultores, & fœminas cũ ipsis, ait cultrices appellari. Causam uerò huius uocabuli, uel ex eo ductam, quod cõuenientium ad se animas, tanquã rudes & agrestes excolerent, uel quod erga Dei cultũ pura, & integra conscientia perdurarent. Quod nomen siue ipse imposuit primus illis, ex ipsorum actibus colligens: siue uerè in initijs ita appellabantur, qui secundum Euangelium uiuebant, antequam Christianorũ appellatio per omnẽ locum diffunderetur: nihil interest, dũmodo ex ipsis rebus nomen ad quos pertineat cõprobetur. Dicit ergo primo omnium, quod renuncient cunctis facultatibus suis, qui se ad huiuscemodi philosophiam dederint, & bonis suis, quibus interest, cedant. Tũ deinde, quod omnes etiam uitæ sollicitudines procul abijciant, & extra urbem egressi, in hortulis, uel exiguis quibusque agellulis degant, refugientes imparis propositi consortia, & uitæ dissimilis contubernia, scientes hæc impedimento esse arduũ uolentibus iter uirtutis incedere. Tali quippe ordine calore fidei incitati hi, qui primitus credebant, uitã duxisse memorantur, sicut euidenter

5 *Heus qui dicis paupertatẽ Euãgelicam non esse rerum et facultatum desertionẽ, uide quõ ex hoc loco corruant omnes strophæ tuæ. Sed quo nõ erumpat semel effrenata audacia.*

ter in Actibus Apostolorum legimus scriptum, quia omnes, qui credebant sub Apostolis, possessiones suas, & prædia uendentes, precia ponebant ante pedes Apostolorū, & diuidebantur unicuiq; prout opus erat, ita ut non esset quisquā in eis egens. Quia ergo & hic similia scribit geri ab his, qui apud Alexandriam credebant, sicut illi, qui in Hierosolymis ante crediderant, certum est quod idem actus, eademq; institutio, eandē sine dubio & religionis fidem designet.

Deniq; libro ipsi (de quo supra diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, est orbis terræ partibus hoc genus hominum. Oportebat nanq; perfecti huius boni participem fieri omnem Græciam, omnemq; Barbariam. In Ægypto tamen maior est copia per singula quæq; territoria, præcipuè autem circa Alexandriam. Nam optimus quisq; ex omnibus locis, uelut ad uberis patriæ glebam festinus occurrit colonus. Regio quædam est philosophiæ magis, q̄ frugibus opportuna, supra lacum, cui Mariæ nomen est, sita, colliculis quibusdā molliter, & clementer erecta, ad munimentum simul atq; aeris temperiem cōmoda. Post hęc descriptis eorū habitaculis, ut se habeat singulorum qualitas & situs, etiam de Ecclesijs, quæ apud eos sunt, ita dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus, quæ appellatur σεμνεῖον, uel μοναστήριον. σεμνεῖον autē in nostra lingua significare potest honestorū conuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ uitæ mysteria celebrant, nihil illuc prorsus, quod ad cibum potumq; pertinet inferentes, uel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tantum libros, & uolumina prophetarum, hymnos quoq; in Deum, cæteraq; his similia, in quorum disciplinis, atq; exercitijs instituti, ad perfectam, beatamq; uitam studijs iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterū dicit: Ab ortu autē diei usq; ad uesperam omne eis spacium studiorū exercitijs ducitur, quibus ad diuinā philosophiam per sacras litteras imbuuntur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes. Quoniam quidem formas esse & imagines, ea, quę in legis littera scripta sunt, opinantur, latentis intrinsecus profundi cuiusdam, diuiniq; mysterij. Habent autem etiam disputationes quasdā, & interpretationes ueterum uirorū, qui & autores ipsius αἱρέσεως extiterunt, quos eis allegoricæ, ac figuralis intelligentiæ normā, q̄ plurimis scriptorum suorum constat tradidisse monimentis. Quorum illi uelut itineris sui ducum, & autorum instituta pariter sequuntur, & morem. Hæc autē dixisse hunc uirum certum est de Euangelicis, atq; Apostolicis libris, in quibus quomodo lex, & prophetia spiritualiter intelligi debeat, edocetur. Post pauca rursum etiam de eo quod psalmos faciant nouos, ita scribit: Itaq; non solum subtilius intelligunt hymnos ueterum, sed & ipsi faciunt nouos in Deum, omnibus eos & metris & sonis, honesta satis, & suaui compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro enumerat, quæ à nostris uel in Ecclesia, uel in monasterijs exercentur.

6 *Et tu qui non uis Ecclesiam esse institutā pro loco orationis, sed tantum pro auditione uerbi dei, & sacramentorum perceptione, cum dominus in hortis orauerit & in agris, uide hic quō a principio in singulis locis, Ecclesiæ erant domus orationi consecratæ.*

7 *Nota pro cantu Ecclesiastico cui tantū detrahunt Ecclesiæ aduersarij.*

8 *Si multa ex his in Monasterijs exercentur, quo uultu audet quis dicere Monachatum nostrum esse rem nouitiam?*

Sed properandum nobis est illa ex omnibus dicere, quæ Ecclesiasticā propriè continent formam, ex quibus cuiuis manifestum esse debeat, ad Ecclesiam pertinere, quę scripta sunt. Ait ergo. Continentiam uero uelut fundamentum quoddam primum in animo collocant, & ita demū reliquas super hanc pergunt ædificare uirtutes. Cibum potumq; nullus eorū capit ante solis occasum: uidelicet tempus lucis cū philosophiæ studijs,

9 *Continentia habetur pro fundamento. Abstinentia.*

10

Ergo mulieres etiam grãdææuæ possunt esse uirgines, & seruare casti corporis integritatem, quod nostri hæretici ferè pro impossibili habent, & hoc facere fœminas abominantur. Et nota totũ hunc locum pro sancti monialibus uirginibus, quia miro modo aduersariorum mendacia euertit.

11

Tu qui dicis inuenire te rẽ tẽporalem deo deuotam, non autem cœlibatum aut uirginitatem, nõ legisti locum hunc, uel si legisti, noluisti aduertere.

12

Christianæ lector plura ex hoc loco contra Ecclesiæ hostes collige.

Quod in Ecclesia seorsum congregabantur uiri, & seorsum fœminæ.

Quod antiquitus uigiliæ peragebãtur in Ecclesia.

Quod passionis dominicæ solennitas aliquot diebus celebrabatur.

Quod in ieiunijs & lectionibus sanctis ꝑnoctabatur.

curam uero corporis cũ nocte sociantes. Nonnulli autem etiam post triduum in cõmunionem ueniunt cibi, quos scilicet edacior studiorũ fames perurget. Iam uero hi, qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorũ uoluminũ conuersantur, tanquam copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, & contuendo acrius inflãmantur, ita ut nec quarto iam, nec quinto, sed sexto demũ die non tam desideratum q̃ necessarium corpori indulgeant cibum. Hæc Philonem de nostrorũ institutis referre, qͥs potest dubitare? Quod si cui uidetur adhuc ambiguũ, adhibebimus etiam alia eius dicta, quæ nulli omnino, nisi nostris tantũmodo conuenire etiam infidelissimus quisq; fatebitur. Ait ergo: Cum uiris autẽ, quos dicimus, sunt & fœminæ, in quibus plures iam grandęuæ sunt uirgines, integritatem casti corporis, non necessitate aliqua, sed deuotione seruantes: Dum sapientiæ studijs semet gestiunt nõ solum animo, sed & corpore consecrare, indignum ducentes, libidini mancipare uas ad capiendam sapientiam præparatũ, & ædere partum eas, à quibus diuini uerbi concubitus sacrosanctus, & ĩmortalis expetitur; ex quo posteritas relinquatur, nequaquã corruptelæ mortalitatis obnoxia. Quod si adhuc parum uidetur istud, audi quid post aliquanta scribat. Tractatus autẽ sacrorum, inquit, uoluminũ huiusmodi habent, ut magis allegoricis opinionibus utantur. Quoniam quidem omnis lex uiris istis uidetur animali esse similis, quod corpus quidem habeat ipsam litteram, & ea, quæ secundũ litteram designantur: animã uerò occultum in littera, spiritalem, & inuisibilem sensum; quem illi ab autoribus suis edocti, sublimius & nobilius uelut inspicientes per speculum contẽplantur, ex ipsis etiam nominibus admirandas quasdam species intelligentiæ proferentes. Quid autẽ addere his opus est, etiam de conuentibus eorũ quæ scribit; & ut seorsum quidem uiri, seorsum etiam in ijsdem locis fœminæ congregentur: & ut uigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, & maximè diebus illis, cum passionis dominicæ solennitas celebratur, cũ in ieiunijs pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere consueuimus? Quæ omnia supradictus uir eo ordine, eademq; cõsequentia, qua apud nos geruntur, expressit. Et ut unus ex omnibus consurgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, utq; præcinenti ei unum uersiculum, omnis multitudo respõdeat: atq; in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) uinum quidem nemo omnino, ut ipse ait, ne gustu quidẽ contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autẽ aqua sit eis poculum, & panis cũ sale, uel hyssopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes, uel ministri exhibeant officia sua, uel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ cuncta si quis plenius uult & exploratius discere, ostendimus ex quo ista fonte debeat haurire. In quibus supradictus uir ecclesiasticæ institutionis initia, & originem Apostolicæ, atq; etiam Euangelicæ traditionis intexuit.

Quod Psalmi honestis modulis alternatim concinebantur. *Quod ipsis sanctis diebus in terra recumbebatur.*
Quod erant ciborum & potuum miri delectus. *Quod sacerdotes & ministri exhibebant officia sua.*
Quod Episcopalis apicis sedes erat super omnia.
Et cuncta hæc dicuntur fuisse initia institutionis Ecclesiasticæ, & origo Apostolicæ atq; euangelicæ doctrinæ.

Amputasse autẽ sibi post fidem pollicem Marcus dicitur, ut sacerdotio reprobus haberetur. Sed tantũ consentiens fidei prædestinata potuit electio, ut nec sic in opere uerbi perderet, quod prius meruerat in genere. Nam Alexandriæ Episcopus fuit.

Ex Prologo Bibliorũ in euangeliũ Marci.

Marcus discipulus, & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue scripsit Euangelium. Quod cum Petrus audisset, probauit, & Ecclesiæ legendum sua authoritate ędidit, sicut Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro scribit. Et Papias Hierapolitanus Episcopus meminit huius Marci. Et Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: salutat uos quę in Babylone electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaq; Euãgelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christũ annuncians, constituit Ecclesiam, tantę doctrinę, & uitę continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Deniq; Philo disertissimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primã ecclesiam adhuc Iudaizantẽ, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomodo Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse cõmunia: sic ille quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autẽ octauo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano.

Ex libro D. Hierony. de Viris illustribus.

VITA SANCTI LVCÆ EVANGELISTÆ PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

Habetur in lib. eiusdẽ de uiris illustrib'.

LVcas medicus Antiochẽsis, ut eius scripta iudicant, Gręci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripsit Euangeliũ, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cũ illo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoq; ædidit uolumẽ egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur: cuius historia usq; ad biennium Romæ cõmorantis Pauli peruenit, idest, usq; ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositum.

Igitur περιόδου Pauli, & Theclæ, & totã baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cæteras eius res, hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendã in Asia σπουδαστὴν apostoli Pauli, conuictum apud Ioannem, quod author esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse quidam suspicantur, quotiescunq; in epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ significare uolumine: & Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, sed & à cæteris apostolis, quod ipse quoq; in principio sui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur euangelium sicut audierat scripsit. Acta uero apostolorum sicut uiderat, composuit.

1 Vixit octoginta & quatuor annos: uxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem uicesimo Constantij anno, ossa eius cum reliquijs Andreæ apostoli translata sunt de Achaia.

Lucas uxorem non habuit.

Habetur in ecumenio post expositionem Apocalypsis, & post beati Ioãnis Apostoli uitam.

ITEM VITA BEATI LVCÆ EVANGELISTÆ PER SIMEONEM METAPHRASTEN SCRIPTA.

SI iusti memoriam cum encomijs celebrare diuinus quidam uir, ac sapiens diuina lege statuit, quantã sane' conuenit Apostolo Christi nos simul afferre laudem? Siquidem hunc iustitia mirum in modũ fecit & Apostolatu dignum, & ut Paulo dilectus uideretur. Verũ enimuero quoniam hic in Euangelio laudem adeptus est, relictis omnino encomiorum legibus, quæcunq; de eo narrare necesse est, ꝑ modum'historiæ referemus.

2 Quis Antiochenam ignorat ciuitatem, quem situm, ac magnitudinẽ, quos'ue terminos habeat? & quęnam hæc sit, & quantam occupet terrã, quoue irrigetur flumine? orontes hic est, ubi primũ homo Christiani appellatione ditatus est, ex qua diuus Lucas ortus est, & naturam quidem ac indolem habens, ut quę generosa esset ac pretiosa, ueluti ex hoc manifestum est, quod & uita apparuit studiosissimus, & sermonẽ tradidit uitę maxime conformem. Cum autẽ omni disciplinę generi uacasset à puero, & Syriacam ac Hebraicam linguam exactissime edoctus est, & uelut arbor iuxta fontes floridus iam, & augmentatus, diuinarũ scripturarum studio mirum in modum profecit.

Nota hæretice qui liberales disciplinas christianis dicis esse inutiles, quod beatus Lucas omni disciplinæ generi uacauit a puero, & ideo in scripturarum studio mirum in modum profecit.
Quomodo ergo audes eas a scholis explodere, si tantus Euangelista oẽs perdidicit?

Adolescentiam itaq; attingens gymnasia frequentabat, quæ tum in Græcia erant, tum in Ægypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit, grammaticen quidem ac poeticen perfecte assequutus, ad Rhetorices uero, artisq;' bene dicendi cacumen pertingens, neq; in philosophiæ dignitatibus alicui cedens, sed logica quidem ad Ethicen, ethice uero ad practicen tanquam gradu utens, ita omnibus bonis incumbens, tandem pulcherrimã simul ac humanissimã medicinã assequitur, idq; in tantum ut ab hac ut plurimum designaretur, ac appellaretur. Postquam autem ingenij dexteritate, ac magnitudine omnẽ artem citius percurrit, ꝗ uolucris aera, satisq; humanæ doctrinæ adeptus est, ad sublimiorem, ac meliorem transit habitum. Quis autem fuit modus transitus?

Habebat quidem interim de mundi salute disputationes ac congressus is, qui liber à peccato uenerat, ut peccatores uocaret ad pœnitentiã, idq; post luctam contra aduersarium & trophea de illo relata, post auditum supernè patris testimonium, ac spiritus descensum. Percurrebat autem fama uniuersam Iudæam, ac Galileam, & alicubi etiam extra terminos ea, quæ euangelicę prædicationis erant, sequebantur. Tunc multi sanè ad ueram hanc doctrinam cordis aures obturabant, ac mentis oculos claudebant, neq; uitæ suscipere sermonẽ, neq; ueram lucem intueri digni erant. Hi autem, in quibus ueritatis uestigium impressum erat, quiq; terræ bonę rationem ac proportionẽ habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebantur, & arrectas adhibebant animæ aures ad auscultationem, ac uelocissime ad ueritatẽ transferebantur, nihilq;, quod facere decens erat prætermittebant,

mittebant, ut ad id, quod honestum erat, accederent, & ad ipsam nudam animam transmitterent certam ueritatem.

Horum unus erat admirandus hic præco ueritatis, ac præceptor, qui ad piam prædicationem mentis oculo illustratus, despicit cognationem omnẽ, despicit & naturæ uiscera, abijcit pecunias, possessiones, omnemq; substantiam, ita ut nemo adeò facile pedum puluerem, ac manuũ sordes abijceret, ut ne uel hoc ipso præ festinantia occupari certe potuerit, quo facultates indigentibus distribueret. Vtq; breuiter dicam, despectis cunctis inferioribus, superna uelociter amplectitur, & ad Iudæam accedit, uaditq; ad eum, quẽ concupiscebat, ac statim ad conspectum ac sermones Iesu, efficitur splendidum receptaculum ad pretiosum gratię unguentum. Neq; tamen illi frequentibus fuit opus sermonibus ac miraculis ad illius cognitionem, sed quanto doctrina ac prudentia, animiq; dexteritate in alijs præpollebat, tanto uelocius & ipsam pure ueritatem, & prædicatum sermonem cognoscit.

3 *Tu qui negas paupertatem Euangelicam esse actualem rerum desertionem, uide an sanctus Euangelista mendacium tuũ hic conuincat.*

Ab hoc tẽpore efficitur legitimus ac uerus Christi discipulus. Cumq; frequenter præceptori adfuisset, & eius signa ac prodigia assectatus esset, ne in salutaribus quidem ipsius afflictionibus deest. Et quemadmodum omnibus adfuerat, ita sanè & resurrectionis conspector fuit. Cum Cleopa enim ad agrum Emaus proficiscenti adstans post resurrectionẽ Dominus (ò horrore plenum illum accessum) tarditatem ac cordis eorũ incredulitatem improperat, & scripturarum interpretationibus suã passionem, ac magnũ resurrectionis mysterium confirmat. Veruntamẽ quæ fuit huius diuinæ collocutionis agricolatio? Ignis diuinus iam in horum animis relucet, iamq; die declinante manere secum Dominum quodam modo coegerunt. Porrò ipse maiori Dei cognitione illos afflare uolens, non solum uulgari modo congressus est, uerumetiam ad mensam unà recumbit, panisq; fractione exactius agnitus hic idem, qui triduo mortuus fuerat, tandem disparuit, nullo eorum sensu id percipiente, effecta hoc modo in eis firmiori resurrectione mortuorum.

Præterea à Saluatoris in cœlum assumptione, ac sanctissimi spiritus inde descensione, hic duodecim Apostolis associatus, & eadẽ gratia ac potestate repletus, Gentium pręceptor designatur diuino modo docens dispensationis mysterium, & multos ad creatoris cognitionem ex errore manuducens ac baptismate consecrans. Siquidem currebat diuinus hic Lucas prædicationem ubiq; disseminans, & sermonũ sagena plures ex profunda ignorantia ad Deum adducebat, afflictus pro Euangelio, cum ad pessimos Græcos ad disseminandos sermones accederet. Multa aspera sustinebat in terra, in mari, in singulis ciuitatibus. Desertum dicebatur ei amicum solum, dummodo aliquos in eo inueniret, quos Deo adduceret, ac transferret ad pietatem.

Vbi autem & Paulus cœlestia conscendisset, ut intueretur ueritatẽ, & aperte eam prædicaret, ac abiectis erroris tenebris ueritati adhæsisset, & choro discipulorum annumeratus esset, Lucas ipsi socius itineris ubiq; constituitur, ac peregrinationis comes, certamina pro pietate exoptans, & ob id se huiusmodi coniungens militi; & unà cum eo usq; ad uincula [illegible]tus quasi maleficus, simulq; cognitionis radios ad fines terræ emittens, adeò ipsi conformis, ac domesticus, & per omnia gratus effectus, ut

Paulus ſcribens fidelibus Lucam frequenter nominaret dilectum; qui à Hieroſolymis, & circumadiacentibus locis Illyricum uſq; unà cum ipſo impleuit Euangelium, & à Iudæa Romanuſq; unà cũ eo uinctus, eiſdem laboribus, eiſdem afflictionibus, eiſdem cõmunicauit naufragijs, uolens omnino particeps declarari etiam coronarum propter hos labores recipiendarum.

Ita ergo ubi uarijs modis in talento prædicationis ſimul cum Paulo negociatus eſſet, atq; tot gentes adduxiſſet, ac irretijſſet ad pietatem, totius diſpenſationis præceptoris & uere amator, & amatus diſcipulus, ſacræ ſcriptor hiſtoriæ, ſimul & Euangeliſta oſtenditur, ut qui & prius aſſequutus eſſet, & ab his, qui ab initio miniſtri fuerant, hæc cognouiſſet, aut etiam ſuperne in ſacris edoctus eſſet. Siquidem hic Euangeliſta myſterium retexuit Gabrielis paranymphi delatum ad Virginem, qui cõmunem mundo gratiam annunciauerat. Hic etiam Chriſti natiuitatem aperte exarauit, tanquam recens in præſepi iacentem manifeſtans, & faſcias, ac paſtores, gaudijq; prĉcones Angelos deſcribens. Hic ſententias, ac doctrinas omnem mentem excedentes ueri ſimul ac honeſti amore manifeſtauit, rerum ueritati ſermonum ingenuitatem cõmiſcens, ut & mentis ſimul ac linguæ uirtutem ob oculos poneret. In parabolis quoq; doctrinas ſalutares retexuit, in hoc etiam copioſior cæteris. Vtq; breuiter dicam, quemadmodum uerbi deſcenſum in terram dilucide cognoſcendũ dedit, ita & aſcenſum in cœlos, & reditum ad thronum paternum, ſicut quiſpiam è cœlo ueniens manifeſtauit.

4 Hoc autem inter cætera gratiſſimum eſt, quod ipſum quoq; typum aſſumptæ humanitatis Chriſti mei, ac ſignum eius, quĉ illum pepererat, & aſſumptam humanitatem dederat, primus hic cera ac lineamentis tingens, ut ad hæc uſq; tempora in imagine honorarentur, tradidit, tanquã non ſatis eſſe exiſtimans, niſi etiam per imaginem ac typum uerſaretur cum his, quos deſiderabat, quod feruentiſſimi amoris ſignum eſt. Neq; id ſolum, ſed & fidelibus omnibus, Chriſtiq; amatoribus hæc, quĉ maxima erant, gratioſe donauit.

Quid hic dices tu qui imaginibus aduerſaris, cũ ſanctus domini diſcipulus eius imaginẽ & beatæ illius genitricis delinauerit, & Chriſti fidelibus gratioſe donauerit?

At nõ in his ſolis Lucas gratiam ſpiritus, quæ in ſe erat coartauit, neq; ad ſolum Euangelium hic miniſtrantem habuit linguam, ſed poſt finem miraculorum Chriſti, etiam Apoſtolorum exponit actiones: Et primum Saluatoris diuinam in cœlum aſſumptionem, deinde ſuper ipſos in igneis linguis ſpiritus deſcenſum, dehinc ita Stephani lapidationem, Pauli conuerſionem, nempe per Chriſtum factam de cœlis uocationem, & tranſitum à litera ad ſpiritum, huius in ſingulis locis uincula, carceres, plagas, flagellationes, uarias gentium inſidias, quomodo à Hieroſolymis Romã peruenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia, quorum non ſpectator tantum, ſed & particeps fuerat. Atq; ob id diligens eſt horum enarrator.

Sed Paulo quidem Romæ relicto, rurſum hic ad orientem diſcedit, totamq; Libyam percurrens in Ægyptum peruenit. Et cum ſuperiorẽ Thebaida intra ſuam doctrinam recepiſſet, ac ad magiſtrum per Euãgelium adduxiſſet, inferiorem Thebaida ſeptem portarum ciuitatem accedit, in qua etiam pontifex ac paſtor à ſpiritu præponitur. Statuis, impuriſq; dĉmonum delubris in terram deiectis (Id enim ſtudio ſibi erat, ut errorem

totis (quod aiunt) pedibus fugientem demonstraret) sacra templa contra soli Deo erigit, eisq; qui in profundis ignorantiæ tenebris tenebantur, per Euangelium ad Dei cognitionem regeneratis, mites filios effici curat.

5 *Semper post receptā ab aliqua gēte Christi fidem, deo templa erigebāt Apostoli eorumq; successores.*

Huiusmodi igitur fructibus magistro oblatis, impietate de medio sublata, erectis templis, altaribus stabilitis ac consecratis, & sub credentibus, presbyteris ac diaconis inter hos creatis, rectæq; fidei præfinitione ipsis tradita; & nunc quidem à ueteris instrumenti scriptura adducens testimonia, nunc uerò ab eo, quod ipse contexuerat, Euangelio interpretans ipsis ea, quæ de Christo erant, & ostendens uetus instrumentum omnino consonum esse nouo, unumq; & eundem esse Deum, qui & hoc & illud statuerat, plenus iam dierum effectus redit in pace ad Deum pacis, puluere quidem pulueri relicto, anima uerò in manibus eius, qui dederat, cōmendata, illuc transiens, ubi regio est uiuentium, ubi sonus festa celebrantium, ubi inhabitatio est omnium lætantium. Huiusmodi sunt certaminum Apostoli pro pietate narrationes: hic fuit ipsi finis laborum pro Christo perpessorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia; ita ut possit & ipse cum Paulo dicere: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, propter quæ reposita est mihi corona iustitiæ.

6 *Vide altarium consecrationem, quā modo derident subuersores nostri.*

Veruntamen his nunc consequens esse opinor mentionem facere unde & quomodo, quibus'ue sanè tēporibus sacræ huius reliquiæ ex Achaia, ueluti diuinus quidam thesaurus reportatę sint, & clarę ac regię ciuitati redditæ. Transibat quondam à Sirmio ad Istrum Constantius Constantini magni filius, sed fratrum tertius; atq; ad hanc Istri ripam non longo tempore castrametatus, audiuit Barbaros, qui ultra Istrum erant, conflicturos cum Romanorum principatu; & ipse formidans ne quid mali in suo principatu facerent, confestim ad Thraciam ac Bizantium equitauit. Cumq; ad regionem Odrisiorum peruenisset, ubi Adrianus Romanorum Imperator extructa ciuitate, sui appellationem loco dedit, accedit ad eum quidam Episcopus, ueluti domum quoddam ipsi gratissimū deferens, Andreæ ac Lucæ Christi discipulorum corpora indicans in Achaia esse sepulta. Porro ille & nuncio gauisus est, & Artemium, quo maxime utebatur, & quem sciebat feruidum amatorem charitatis erga Christum (Attestatur uiro diuinum huius amorem certamen ac periculum temporibus Iuliani propter Christum susceptum) Hunc ergo tanto feruore pro pietate spirantem amicum Artemium ad pretiosorū corporum reductionem confestim emittit. Etenim erat hic Constantius & in cæteris moderatus, & moribus mitis ac modestus, & magno admodū circa Ecclesiarum ædificationem amore occupatus. Vnde etiam ad patris sui ciuitatem circa illius sepulchrum, ueluti reddens patri honorem, templum ab ipsis fundamentis maximum ædificat: in quo etiam, ubi Artemius sacrorum Apostolorum reliquias ex Achaia retulisset, in ipso diuino altari sacra mensa reposuit; Andreæ quidem è ciuitate Patreorum, Lucæ autem ex Thebis Bœotiæ translatis corporibus. Ac breui tempore intermedio etiam Timotheum, qui in choro discipulorum Christi uelut perspicua quædam stella splenduerat, ex Epheso refert Ioniæ, ministro quoq; rursum ad hoc usus Artemio. Sed habuit & ipsum sacrę mēsę

7 *Constantius Imperator tēplum maximū ab ipsis fundamentis Constantinopoli ædificat, & in altaris mēsa pretiosorū Andreæ, Lucæ et Timothei corporum reliquias reponit. Quid ad hæc dicent hæretici?*

8 *Vide pauper homo quod Anatolius nō fecit iniuriam domino Iesu Christo recurrendo prius ad Apostolū*

suum. Quod si fecisset, non fuisset ab eo sanatus. Vide etiam quod cõfugientes ad sanctorum sepulchra, eorũ meritis & orationibus adiuuantur, & quod multa possunt post mortem.

9 *Sacrarum reliquiarũ repositio.*

10 *In hæreticorum nostri temporis confutationem hæc ornamenta adhibuit Imperator sacris Apostolorũ corporibus.*

11 *Tẽplum appellatur cõmuni Apostolorum nomine.*

12 *Ex sanctorum Apostolorum Andreæ & Lucæ corporibus sanctificationem participant adeuntes, et spirituali implẽtur gaudio.*

ambitus, ueluti reddentem debitum quoddam pietatis suis auxiliatoribus. Verum Timotheus quidem huiusmodi habuit corporis reductionẽ. Porrò in diui Lucæ reductione tale editur miraculum sermone, ac memoria dignum.

Anatolius quidam Eunuchus unus eorum, qui tunc è regio erant cubiculo, misero corporis morbo detentus erat. Vbi ergo maiorem nouit esse morbum, q̃ qui medicorum posset arte curari, probe sciens ille, q quæ impossibilia sunt apud homines, Deo possibilia sunt, omnibus aliis relictis ad Lucam Christi discipulum confugit, & hoc auxiliatore utitur aduersus morbũ. Vbi enim urna, quæ pretiosum continebat ipsius corpus, ad sacrum templum iam esset delata, quod à fundamentis Constantius erexerat, accedens hic dictus Anatolius, simulq; baiulans cũ his, qui illã portabant, confestim deprimẽte morbo absoluitur; & uiuens ex mortuo tale adeptus beneficiũ, tota sua uita nõ intermisit gratias agere Apostolo ac Deo, qui per ipsum huiusmodi edebat miracula. Ita igitur primum ex Thebis relatũ diuinissimi Lucę corpus, honorifice admodũ ac magnifice unà cũ Andrea, ac Timotheo in tẽplo reponitur, quod à Constantio ædificatum erat; cũ circa sacrarũ reliquiarũ repositionẽ fidei opera, ac feruidum Constantij desiderium plurimũ demonstrata sunt. Quanq; hic postea maligni laqueis aliquantulum captus (ò casum miserum, heu turbulentam subuersionem) Arianorum dogma ebibit.

Multis autem postmodum tẽporibus, Iustinianus, assumptis Imperij sceptris, multo adhuc amplificentius circa hæc sacra Apostolorũ corpora afficitur, & theca argentea hæc concludens, circa ipsum altare uehemẽti Dei amore reponit, nempe pretiosa in pretioso conditorio. Et quidem sacri altaris mensam theca constituit: porrò cõmuni Apostolorum nomine templum appellatur. Ad quod sanè omnes qui conueniunt fideles laudant hunc tanq; discipulum, celebrant ut Euangelistam, beatificant tanq; eum, qui in sacris sudoribus ac laboribus diuino Paulo semper fuit socius. Et inde sanctificationem participantes spirituali implentur gaudio: idq; gratia, ac benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Ex lib. 3. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 11.

VITA SANCTI SIMEONIS CLEOPÆ FILII, SECVNDI HIEROSOLYMORVM EPISCOPI

per Eusebium Cæsariensem Episcopum scripta.

POst martyrium Iacobi, & continuo consequutũ ciuitatis excidium, traditur Apostolos, cęterosq; domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erant, in unum è locis omnibus conuenisse, simul cũ his qui propinqui secundum carnẽ domini dicebantur (plurimi nanq; & ex his per illud tẽpus supererant) & habuisse in cõmune consilium, quem oporteret dignũ successione Iacobi iudicari, omnesq; uno consilio atque uno consensu Symeonem Cleopę filium decreuisse (cuius mentio in euangelijs facta est) ut episcopatus sedem susciperet. Consobrinus is secundum carnem Saluatoris fuisse dicebatur: quia Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est.

Post

Post Neronem autem Domitianumq́ sub Traiano per singulas ciuitates ex insolentia populi persecutionem in nostros accepimus motã. Quo in tempore etiam Symeon de quo loquimur, Secũdus Hierosolymis ordinatus Episcopus, per martyrium carnis uinculis resolutus est. Horum adstipulator ipse ille est Egesippus, quem in pluribus iam produximus testem. Is ergo refert, quod a quibusdam hæreticis accusatus sit supradictus uir tanquã Christianus, & multis supplicijs afflictus ꝑ multos dies, ita ut etiam iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet simili eum, quã dominus pertulit, passione uitam finire. Sed & ipsa uerba, quibus hæc protestatur, audire gratius puto. *Ex cap.26.lib.3.eiusdem Historiæ.*

Agit ergo cũ de hæreticis diceret: Ex his igitur ipsis accusauerunt quidam Symeonem Cleopæ filium, tanquam qui esset ex genere Dauid, & Christianus. Et ita martyr effectus est, cũ esset annorum centum uiginti, sub Traiano Cæsare apud Atticum cõsularem. Addidit autẽ etiam hoc, quod accusatores eius, cum in illis temporibus perquireretur, si qui ex genere Dauid, & ex regia tribu descenderent, comprehensi sint inter ipsos. Quod autem Symeon unus fuerit ex ipsis auditoribus domini, uel longæuitas eius indicio est, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria, Cleopæ uxor refertur. Sed & alios quosdam idem scriptor refert, prætereos de quibus supra diximus, nepotes Iudæ, unius ex fratribus domini, per idem tempus superstites inuentos, & Domitiani temporibus martyres factos, hoc modo scribens: Veniunt igitur hi, & præsunt omni Ecclesiæ, tanquã martyres & propinqui domini, & reddita pace ecclesiæ, permanserunt usq; ad tempora Traiani Cæsaris, usq; quo consobrinus domini Symeon, de quo supra diximus, filius Cleopæ, calumniam patetetur ab hæreticis Christianus consulari delatus. Cumq; multo tempore supplicijs fuisset affectus, martyrio consummatus est, omnibus qui aderant, & ipso iudice mirantibus, ut centum & uiginti annorum senex crucis supplicium pertulisset.

Post hæc idem scriptor addidit etiam hoc, quod usq; ad illa tempora uirgo munda & immaculata permansit ecclesia, corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus, aut nusquã omnino extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis hiatibus terræ delitescentibus. Vt uero & Apostolorum chorus, & omnis illa ætas, quæ a domino susceperat uiuæ uocis auditum de hac luce discessit, tum uelut in uacuam domum, falsæ doctrinæ impius se error immersit, & tanquã ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato (ut aiunt) capite corripientes arma mendacij, oppugnare apostolicam ueritatem nituntur. Sed istud bellum intrinsecus gerebatur. Persecutionum uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiam, & tam immensæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur, ut Plinius Secundus, qui tunc prouinciam administrabat, multitudine interemptorum permotus referret ad Imperatorem, quod innumera hominum millia quotidie obtruncarentur, in quibus nihil omnino sceleris deprehenderetur admissum, aut aliquid contrarium Romanis legibus gestum, nisi hoc solum, quod antelucanos hymnos Christo cuidam canerent deo. Adulteria uero, uel cætera huiuscemodi crimina apud eos & illicita haberi, & penitus arceri: cætera uero secundum leges eos agere communes. Ad quæ tunc Traianus rescripti sui autoritate decernit, ut

Tu qui cantui Ecclesiastico & nocturnis uigilijs detrahis, uide quõ ambo hæc a principio Ecclesiæ primitiuæ fuerunt.

Chriſtiani quidem non requirantur: ſi qui tamen inciderint, puniantur. Per quod ex parte aliqua perſecutionis ſedatũ putabatur incendium.

Ex lib. 3. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 29.

VITA SANCTI IGNATII MARTYRIS PER EVSEBIVM EPISCOPVM CAESARIENSEM SCRIPTA.

SEd & in noſtra quoqꝫ tempora famę celebritate uulgatus Ignatius apud Antiochiam poſt Petrum ſecunda ſucceſſione epiſcopatum ſortitus eſt. Quem ſermo tradidit, de Syriæ partibus ad urbem Romã tranſmiſſum, & pro martyrio Chriſti ad beſtias datum. Quiqꝫ cũ per Aſiam ſub cuſtodia nauigaret, ſingulas quaſqꝫ digrediens ciuitates, eccleſiæ populos Euangelicis cohortationibus edocebat in fide perſiſtere, & obſeruare ſe ab hæreticorum contagijs, qui tunc primum copioſius cœperant pullulare: & ut diligentius ac tenacius apoſtolorum traditionibus inhærerent, quas traditiones cautelæ gratia, & ne quid apud poſteros remaneret incerti, etiam ſcriptas ſe aſſerit reliquiſſe.

Deniqꝫ cũ Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus erat, ſcribit inde unam epiſtolam ad Epheſios, eorumqꝫ paſtorem, in qua meminit & Oneſimi: & aliam Magneſiæ ciuitati, quæ ſupra Mæandrum iacet, in qua & epiſcopi Dammei mentionem facit. Sed & eccleſiæ, quæ eſt Trallis ſcribit, cuius principem tunc eſſe Polybium deſignauit. In ea uero quam ad Romanam eccleſiam ſcribit, deprecatur eos, ne ſe tanquã ſupplicijs ſuis parcentes, uelint ſpe priuare martyrij, & his poſt aliquanta utitur uerbis: A Syria, inquit, Romam uſqꝫ cũ beſtijs terra mariqꝫ depugno, die ac nocte connexus & colligatus decem leopardis, militibus dico, ad cuſtodiam datis, qui ex beneficijs noſtris ſæuiores fiunt. Sed ego nequitijs eorũ magis erudior. Nec tamen in hoc iuſtificatus ſum. O ſalutares beſtias, quæ præparantur mihi. Quando uenient? quando emittentur? quãdo eis frui licebit carnibus meis? quas & ego opto acriores parari, & inuitabo ad deuorationem mei, & deprecabor, ne forte (ut in nonnullis fecerunt) timeant contingere corpus meũ. Quinimo & ſi contabuntur, ego uim faciam, ego me ingerã. Date quæſo ueniam, ego noui, quid expediat mihi. Nũc incipio eſſe diſcipulus Chriſti. Faceſſat inuidia uel humani affectus, uel nequitiæ ſpiritalis, ut Ieſum Chriſtum merear adipiſci. Ignes, cruces, beſtiæ, diſperſiones oſſium, diſcerptionesqꝫ membrorum, ac totius corporis pœnę, & omnia in me unum ſupplicia diaboli arte quæſita cumulentur, dummodo Ieſum Chriſtũ merear adipiſci. Hæc & multa alia his ſimilia ad diuerſas eccleſias ſcribit.

Sed & ad Polycarpum, uelut apoſtolicum uirum, datis literis, Antiochenam ei eccleſiam præcipue cõmendat. Ad Smyrnæos ſane ſcribens, utitur uerbis quibuſdam, unde aſſumptis neſcimus, quibus hæc de Saluatore proloquitur. Ego autem poſt reſurrectionẽ quoqꝫ in carne eum ſcio fuiſſe, & credo. Nam & cũ ueniſſet ad Petrũ cæteroſqꝫ, ait eis: Accedite & uidete, quia non ſum dæmonium incorporeum. Qui & contingentes eum, crediderunt.

Scit autem & Irenæus martyrium eius, & mentionem facit ſcriptorũ eius per hæc uerba: Sicut dixit (inquit) quidam ex noſtris, pro martyrio

1 *Quid dicent hic, qui omnes traditiones ad humanas conſtitutiones coarctant, nec aliquid ſeruari debere aſſiduis clamoribus perſtrepunt, quod nõ ſit in ſcriptura expreſſum? Habes hic Apoſtolorum traditiones, quibus ſanctus Martyr tenacius inhærere debere fideles edocet. Et ne cauilleris loqui de traditionib' in ſcriptura expreſſis, dicit ſe ne quid apud poſteros maneret incerti, eas ſcriptas reliquiſſe. Quibus uerbis conuinceris illas Apoſtolorum traditiões fuiſſe uſq; ad horam illam ſine ſcriptis. Adde quod de eiſdẽ traditionib' non ſcriptis Clemens Alexãdrinus librum exarauit, ut auctor eſt Hierony. libro de Viris Illuſtribus.*

2 *Teſtimoniũ hoc ſumptum eſt ex Euangelio Nazaræorũ, quod a ſe tranſlatũ aſſerit D. Hiero. in libro de Viris illuſtribus. Et in Matth. cap. 12.*

Christi damnatus ad bestias, Frumentum, inquit, ego sum dei: bestiarũ dentibus molar & subigar, ut panis mundus efficiar Christo. Sed & Polycarpus horum memoriam facit in epistola, quã ad Philippenses scribit per hæc uerba: Deprecor, inquit, omnes uos, obedientię operam dare, & meditari patientiam, quã uidistis in Ignatio & Rufo, & Zosimo beatis uiris, præcipue autẽ in Paulo, & cæteris apostolis, qui fuerunt apud uos, Scientes quod hi omnes non in uacuũ, sed per fidem & iustitiam cucurrerunt, usquequo peruenirent ad locum sibi a domino pręparatũ, quoniam quidem passionum eius participes extiterunt, nec dilexerunt præsens seculum, sed eum solum, qui pro ipsis, & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et post pauca subiungit. Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut si quis uadit ad partes Syriæ, deferat literas ad uos. Quod faciam, cũ tempus inuenero. Mittam uobis & Ignatij epistolas, & alias, si quæ sunt, quę ad nos transmissę sunt, ex quibus utilitatem maximam capiatis. Continent enim de fide & patientia instructionem perfectam secundum domini præceptum.

Ex lib. 10. Historiæ Tripartitæ, cap. 9.

3

Ab hoc autem Ignatio Antiochię Syrię tertio post Apostolum Petrũ Episcopo, qui etiam cũ ipsis uixerat Apostolis, sumpsit initium, ut in ecclesia Antiphonæ decantentur. Vidit enim angelorum uisionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerent hymnos. Isq; modum uisionis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ: & ex hoc ad cunctas transiuit ecclesias.

Ecce decantatio Antiphonarum in ecclesia unde ortũ habuerit.

I tu ergo nunc bonorũ omnium subuersor, et si potes, eas de ecclesia, & cantũ tolle.

Cum igitur iam damnatus esset ad bestias Ignatius, ardore patiendi, cum rugientes audiret leones, ait: Frumentum Christi sum, dentibus bestiarũ molar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam in cœmiterio.

Ex D. Hiero. in lib. de Viris illustribus.

VITA IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS, PER EVSEBIVM EPISCOPVM CAESARIEN. SCRIPTA.

Habetur lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ eiusdem. cap. 7.

IVstinus fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, & in Græcorum disciplinis eruditissimus, scribens ad Antoninum apologeticum pro nostra religione librum, ita inter cætera ait: Non mihi uidetur absurdum, meminisse in his etiam de Antinoo, quod nuper gestum est, quem omnes timore principis, quasi deum colere cœperunt: cum bene nouerint, quis, qualis'ue paulo ante fuerit, & unde duxerit genus. Idẽ quoq; ipse etiam Iudaici belli, quod tunc gerebatur, memoriam faciens, talia quædam refert: Etenim in hoc, quod nunc geritur, bello Iudaico, Barchochabas princeps Iudaicę factionis, Christianos solos, nisi negarent Christum, tanquam blasphemos ad supplicia rapi iubebat. In quibus libris etiam de conuersione sua, quã habuit a gentili philosophia ad ueræ religionis fidem, quod non absq; probabili ratione, & examinato iudicio ad hæc conuersus sit, hoc modo scribit.

Nam & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens infamari Christianos, & uidens eos impauidos ad suscipiendã mortẽ, atq; omne supplicium tolerandum, considerabam quod impossibile esset, in malitia

eos,& in libidine conuersari. Quis enim aliquando uoluptuosus & luxuriijs deditus,& qui humanis carnibus uesci delicias putet, mortē libenter amplectitur,quo scilicet ipsa confestim careat, pro qua infamari maluit, uoluptate? Quinimo uiuere perpetuo (si liceret) & latere iudicia, in hoc magis operam daret, nedum semetipsum statutæ ac professæ morti studeret offerre. Sed & idem ipse uir scribit Adrianum principem,susceptis à Serenio Graniano clarissimo uiro præside literis, in quibus de Christianis percontabatur, rescripsisse, quod non esset iustum Christianos nullius criminis reos, absq; iudicio legibusq; puniri. Simul & exemplū epistolæ ipsius subijcit continentis hunc modum.

Accepi literas ad me scriptas a decessore tuo Serenio Graniano clarissimo uiro,& nō placet mihi relationem silentio præterire, ne & innoxij perturbentur, & calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaq; si euidenter prouinciales huic petitioni suæ adesse ualent aduersum Christianos,ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non prohibeo. Precibus autē in hoc solis, & adclamationibus uti,eis nō permitto. Etenim multo æquius est, si quis uolet accusare,te cognoscere de obiectis. Si quis igitur accusat, & probat aduersum leges quicquā agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud mehercule magnopere curabis, ut si quis calūniæ gratia quenquā horū postulauerit reum,in hunc pro sui nequitia supplicijs seuioribus uindices.

Ibidem cap.9. Verum Adrianus post hæc uicesimo & primo sui principatus anno diem obijt,& Antoninus cognomento Pius Romanū suscepit Imperiū.

Refert autem Egesippus semetipsum Romam uenisse,& permansisse inibi usq; ad Eleutherum,qui post Anicetū subrogatus est in episcopatū. *Ibidem cap.10.* Quibus temporibus simul florebat Iustinus in habitu philosophi diuinū prædicans uerbum, & fidei nostræ rationem tam scriptis uoluminibus, quā uiuæ uocis assertione defendens. Qui & aduersum Marcionem scribens,cōmemorat de eo, quod adhuc superesset eo tempore,quo scribebat. Deniq; ita dicit: Marcio uero quidā Ponticus,qui hodieq; superest, docet homines alium credere esse deum maiorem cōditore deo. Hęc ille hominibus ingerens,& dæmonibus adiutoribus utens,multis blasphemare persuasit, ut negarent creatorem omnium deum ipsum esse patrem Christi,sed alium quendam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirum sicut omnes cōmuni uocabulo,cum diuersæ sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit: Est autem & nobilis liber aduersus omnes hęreses compositus,quem si uultis decurrere,dabimus.

Cap.11. Hic autē ipse Iustinus scribit etiam contra paganos uolumen insigne. Sed & alios libros pro nostra religione,in quibus ad Antoninum principem,qui cognominatur Pius,sermonem dirigit, scribens & ad senatum. In urbe etenim Roma maxime consistebat. Denique in uno ex ijs libris, etiam de semetipso uolens, qs,uel unde esset,ostēdere,hoc modo scribit:

Imperatori Aelio Adriano,Antonino Pio,Cæsari Augusto,& uerissimo philosopho,& Lucio philosopho Cęsaris proprio filio,ac Pij adoptiuo,amatori sapientiæ,& sacro Senatui,atq; omni populo Romano,pro uiris ex omni genere hominū congregatis,& iniusto odio laborantibus, ac non digna patientibus,Iustinus Prisci filius Bacchiadis ex urbe Nea-

poli Palestinæ, unus pro omnibus hoc defero postulatum.

Sed interpellatus idem Imperator in Asia ab his, qui uario iniuriarum genere affligebātur, tale rescriptū ad uniuersos Asię populos ꝓmulgauit.

Imp. Cæs. Marcus Aurelius Antoninus Aug. Armenicus, Pont. Max. Trib. Pot. xv. Cos. iij. Vniuersis simul plebibus Asiæ salutem. Ego quidē non ambigo, etiam dijs ipsis curæ esse, ne quis noxius lateat. Multo enim magis illis conuenit punire eos, qui ipsis immolare nolunt, quam uobis. Sed uos confirmatis eorum, quos persequimini, sententiam, quā de uobis habent, dicentes, uos impios & sine deo esse. Vnde & optabilius habent animam ponere pro deo suo, & mortem libenter amplecti, quā uobis talibus adquiescere, & in uestræ religionis iura concedere. De motibus autem terræ, qui uel facti sunt, uel etiam nunc fiunt, absurdum non erit mœrorem uestrum iusta cōmonitione solari. Quoniamquidem cōperi, quod in huiuscemodi rebus, ad illorū inuidiam cōmunes casus transfertis. In quo illi quidem maiorem fiduciam accipiunt apud deum. Vos autē in omni tempore, quo de talibus ignoratis, cæteros quidem deos negligitis; cultum uero immortalis dei, quem Christiani colunt, expellitis & deturbatis, usq; ad mortem cultores illius obseruantiæ persequentes. Super quibus plurimi ex prouincijs iudices etiā uenerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptum est ab eo, ut nihil omnino molestiæ huiuscemodi hominibus generarent, nisi forte arguerentur aliquid aduersum Romani regni statum moliri. Sed & mihi ipsi de his quāplurimi retulerunt. Quibus ego paternā secutus sententiam, pari moderatione rescripsi. Quod si quis persistit huiuscemodi hominibus absq; ullo crimine mouere negocia, ille quidem, qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluatur, etiam si probetur id esse, quod ei obijcitur, Christianus. Is autem, qui crimen obtendit, reus pœnę ipsius, quam obiecit, existat. *Ibidem cap. 12.*

Cum sanctis igitur martyribus, qui eo tempore pro beatis confessionibus coronati sunt, & uir mirabilis, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostræ defensione conscriptum, temporis illius Iudicibus obtulisset, remunerationem linguę fidelis & eruditę, martyrij munus accepit, quodam philosopho, Crescente nomine, cane tam professione quā moribus, dolos uiro insidiasq; tendente. Quoniamquidem sæpe cum eo disputans, auditoribus medijs, non solum obtinuerat eum, uerum & uehementius ueritate sibi suffragante confuderat: unde & uictoriæ suę palmā, martyrium percepit a domino. *Cap. 16.*

Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse, uerus philosophus ueritatis in ea defensione, quā ab eo conscriptam supra diximus, aperte, sicut erat futurum, prophetica mente prædixit, his uerbis: Nam & ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro ueritate obsisto, insidias esse passurum: spero baculo aut claua feriendum: certe uel a Crescente hoc, non philosopho, sed φιλοκόμπῳ, id est, non amatore sapientiæ, sed amatore iactantiæ. Neq; enim dignū est, philosophum nominari eum, qui de his quæ nescit, publice protestatur: & Christianos sine deo esse, & impios dicit, ad gratiam & libidinem eorum, quos in errore positos, ipse maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo Christi doctrina, & ea arguit, quæ ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti uel idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his, quæ

ignorant, & de illis testimonium perhibere, quæ nesciunt. Si uero legit, quæ apud nos scripta sunt, & aut non intellexit eorum uirtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat, ne & ipse suspectus habeatur in talibus, multo nequior & detestabilior iudicandus est, qui imperiti uulgi captans fauorem, ueritatis ac pietatis, quã probat, hostis existit & proditor. Nam & proposuisse me ei sciatis quædam, ex quorum responsionibus nihil scire conuictus est. Et intantum uera sunt, quæ dico, ut putem uobis etiam quæstionis habitæ inter nos disputationes allatas, ex quibus apertissime dignoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignorare. Si uero necdum uenerunt hæc ad notitiam uestram, paratus sum rursum uobis audientibus disputare. Hæc sunt beati Iustini uerbæ, in quibus secundum ea, quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus est.

Ibidem cap.16. Tatianus quoq; uir eruditissimus, in prima ætate sua cũ magna admiratione oratoriam docens, ex qua non parum glorię quæsierat, postmodum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersus gentes dignos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his uerbis: sed admirabilis, inquit, uir Iustinus satis recte prosecutus est, similes istos dicens esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset, addit etiam hæc: Crescens deniq; ille, qui obsedit urbem magnã, in puerorum quidem stupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nullo inferior erat. Mortem uero cum cæteris contemnendam suaderet, ipse tam pessimam de eo opinionem gerebat, ut Iustinum tanquam ultimo malo traderet morti, pro eo quod ueritatem prædicans, uoluptuosos & deceptores philosophos arguebat.

Cap.18. Plurima autem nobis hic uir studiorũ monimenta dereliquit, quibus eruditæ eius animæ, ac diuinis deditæ disciplinis, indicia colligamus: in quibus emolumenti plurimum inuenire possunt ij, qui amorem doctrinæ & scientiæ gerunt. Extat igitur eius liber hic (de quo superius memorauimus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filium eius, ac Senatum, pro nostra religione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensionem nostræ fidei continens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antoninum uerum, cuius tempora nunc cępimus explicare. Sed & alius liber est aduersum Paganos, in quo de singulis, uel nostris, uel Græcorũ philosophis conferens, disputationem latissimam conscripsit. Ibi etiam de natura dæmonum differit quædam, quæ his inserere longum est. Sed & alius liber est aduersum Paganos, qui superscribitur Confutatio. Est & alius eiusdem de monarchia, quem non solum de nostris libris, sed & de Gręcorum uoluminibus texuit. Est & alius, qui superscribitur Psaltes: Et alius uelut in subnotationum modo de anima, in quo diuersas quęstiones inseruit, ex his, quæ apud Græcorum philosophos agitantur, quibus contradicturum se repromittit, & suam de his sententiam in illius responsionis uolumine prolaturum. Composuit etiam dialogum quasi cum Iudæis, quem apud Ephesum cum Tryphone Hebræorum nobilissimo doctore habuit in quo exponit, quomodo ipse per diuinam gratiam ad credulitatem ueræ fidei perductus sit, cũ prius immensum studium erga philosophorum gesserit disciplinas, perquirendæ ueritatis amore detentus. Simulq; refert de Iudæis, quod aduersum ecclesiam Christi, insidijs feralibus agant. Et pro his insimulat Tryphonem, dicens: Quia non solum

non pœnituiſtis pro his, quæ a uobis male geſta ſunt, ſed & uiros aptos ad hoc elegiſtis de Hieroſolymis, & miſiſtis per omnem terram, qui circumirent, & dicerent impiam hęreſim ſurrexiſſe Chriſtianorum, ſimul & crimínoſa quædam diffamarent aduerſum nos, quo ſcilicet per hæc ignorantes quicꝫ deterriti, conſortia noſtra uitarent: in quo non ſolum nobis ipſis, ſed & alĳs opprobria fingendo cauſa mortis extitiſtis.

Scribit autem, quod uſcꝫ ad ſua tempora prophetiæ gratia in eccleſĳs 1
floruerit. Sed & Apocalypſim, Ioannis apoſtoli eſſe dicit. Propheticis etiam quibuſdam utitur teſtimonĳs ad Tryphonem, conuincens eum de his, quod Iudæi abſciderint hæc de ſcripturis, & abſtulerint. Sed & multa eius alia apud quãplurimos fratrum feruntur, quæ ita probabilia ac digna a ueteribus iudicata ſunt, ut Irenæus ex ipſis inueniatur aſſumere, & in quarto aduerſum hæreſes libro, de his hoc modo ſcribere: Et bene, inquit, Iuſtinus in eo uolumine quod aduerſum Marcionem ſcribit, proſequutus eſt, dicens: Quia ipſi domino nunquã acquieſcerẽ, ſi alium deum diceret præter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiuſdem operis libro dicit. Et optime, inquit, Iuſtinus affirmat, quia ante aduentũ domini nunquam auſus eſt Satanas blaſphemare deum, quippe qui nondum agnouiſſet damnationem ſuam. Hæc autem nobis neceſſario de opuſculis Iuſtini dicta ſint, ad inquiſitionem librorum eius ſtudioſos quoſcꝫ fideles prouocantibus.

Iuſtinus martyr Apocalypſim Ioan. Apoſtoli eſſe dicit.

VITA SANCTI EPISCOPI ET MARTYRIS POLYCARPI PER EVSEBIVM CAESARienſem Epiſcopum ſcripta.

Habetur in. 4. lib. hiſtoriæ Eccleſiaſt. c. 13.

ANiceto Romanæ eccleſiæ præſidente, Polycarpum Romam ueniſſe, atcꝫ habuiſſe ſermonem cum ipſo Aniceto de Paſchæ die Irenæus refert. Sed & alia quædam de eodem Polycarpo ſcribit, quæ mihi dignũ uidetur corpori huic noſtræ narrationis inſerere.

Tertio igitur libro aduerſus hæreſes hęc de eo cõmemorat Irenæus: Polycarpus, inquit, qui non ſolum ab Apoſtolis eruditus eſt, neꝗ ſolum conuerſatus eſt cum his, qui dñm uiderant, ſed & ab ipſis Apoſtolis ordinatus eſt Smyrnæorũ eccleſiæ Epiſcopus, quem nos quoque in prima ætate noſtra uidimus. Diu etenim permanſit in uita, & longęua ætate perdurans, nobilis uiuendo, ſed & moriendo nobilior extitit, quippe qui uitam martyrio conſummauit. Docebat autẽ ſemper ea, quæ ab Apoſtolis ipſis didicerat: & hæc eccleſiæ tradebat, quę ſola uera ducenda ſunt. Quorum teſtes ſunt omnes eccleſiæ, quæ in Aſia conſtitutæ ſunt, & hi qui per tẽpus etiam nunc in Polycarpi ſucceſſione perdurant. Multo autem uerior & fide dignior hic autor eccleſiæ eſt, & ueritatis teſtis, quã Valentinus & Marcion, & cæteri peruerſę mentis homines. Qui etiam ſub Aniceto Romam perrexit, & multos ex ſupradictis hæreticis ad eccleſiam dei conuertit, hanc ſolam prædicans tenendam eſſe ueritatem, quã ipſe ſciret ſe ab Apoſtolis ſuſcepiſſe, quam & tradebat eccleſię. Et ſunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipſo, quod Ioannes Apoſtolus diſcipulus domini, apud Epheſum cum balneas lauandi gratia fuiſſet

ingressus, & uidisset ibi Cherinthum, exiluerit continuo, & discesserit nō lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsę corruant, in quibus Cherinthus lauatur, ueritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus, Marcioni aliquando cū occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco, agnosco primogenitum Satanæ. Tanta tunc Apostoli atq; eorum discipuli in religione cautela utebantur, ut ne uerbi quidem cōmunionem cum aliquo eorum, qui a ueritate deuiauerant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit: Hæreticum hominē post unam & alteram correptionē, deuita, sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit a semetipso damnatus. Extat & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta, perualida, ex qua formam fidei eius ac prædicationis (si quis forte salutis suę sollicitudinem gerit) capere potest. Hactenus Irenæus.

Nota tu qui continue conuersaris cum hereticis, & nihilominus dicis esse te bonū Christianum. Hæc enim aduersa sibi esse uidentur, nec unquam fecerunt sancti uiri.

Polycarpus uero in ipsa epistola quā ad Philippenses scripserat, utitur testimonijs de prima Petri epistola. Sed enim Antonino, qui pius cognominatus est, uicesimo & secundo anno principatus exacto, Marcus Aurelius uerus, & Antoninus filius eius cū Lucio fratre succedunt. Quo in tempore Polycarpus maximis persecutionibus Asiam quatientibus uitā martyrio finiuit. De quo plane necessarium duximus memoriæ tradere, maxime cum scripta extet epistola ex persona ecclesiæ Smyrnæorum ad Ponti ecclesias data, quæ de martyrij eius beato fine designat. Cuius exēplum infra scriptum est.

Ecclesia dei, quæ est apud Smyrnam, ecclesiæ dei constitutæ apud Philomelium, & omnibus, quæ ubiq; sunt, sanctis ecclesijs catholicis, misericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini nostri Iesu Christi multiplicetur. Scripsimus uobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui uelut signaculo quodam martyrij sui, finem persecutionibus posuit. Et paulopost describentes etiam cęterorum martyrum agones, talia quędam scribunt. Deterrere etenim uolentes inspectantem populū, nunc flagris usq; ad interiora uiscerum martyres laniabant, ita ut abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat, nudarentur. Nunc autem marinas cochleas, quos murices uocant, & acuta quæq; fragmēta in dorsum supinatis martyribus substernebant, in quibus omne tormenti genus & pœnę speciem consumentes, ad ultimum deuorandos eos bestijs exponebant. Sed in his pręcipue designatur uir fortissimus effluoruisse Germanicus nomine, qui per gratiam diuinæ uirtutis metum corporeę fragilitatis exclusit. Volente nanq; proconsule persuasionibus aggredi uirū, & obijcere ei primæ ætatis florem, debere eum suimetipsius miseratione capere: ille nihil moratus, sponte dicitur præparatam sibi bestiam prouocasse, ueluti tardantes increpans pœnas, & iniquæ huius uitæ ultro uelocem expetisse discessum. Verum cum ex huius tam insigni morte stuporē cœpisset astantis populi multitudo, & totius Christianorū gentis mirari uirtutē de contemnenda morte cœpissent, conclamant oēs: Tolle impios. Polycarpus requiratur. Sed cum ex adclamatione grauis perturbatio fieret, Corinthum quendam natione Phrygem nuper de suis regionibus aduentantē, accidit primo quidē bestias cæteraq; tormenta sponte lacessere, dehinc fractis animis cedere, ad ultimū etiā salutē segnitia perdere. Quæ res eum ad martyrium procacia potius & temeritate, quam deuotione prosiluisse declarat. Ipse nāq; se iudicijs ingesserat. Victus itaq; exemplū

euidens

euidens omnibus dedit, cautius in rebus talibus & circunſpectius agendum: quia non temeritas, ſed fides & modeſtia coronatur. Sed de his quidem talia geſta ſunt.

Inſignis autem uir Polycarpus, primo quidem cum audiret uulgus in ſe adclamationibus excitatum, in nullo penitus motus eſt, ſed manſit impauidus. Tranquillus nanq; erat moribus, & ſerenus aſpectu. Qui cũ in eadem ciuitate uellet interritus permanere, adquieſcens tamẽ deprecantibus ſe familiaribus ſuis, ad agrum quendam ciuitati proximũ ſecedit, atq; ibi cum paucis die noctuq; nihil aliud q̃ in orationibus permanet, pro pace eccleſiarum, quæ ubiq; ſunt, ſupplicans deo: quod ei facere in omni uita ſua moris perpetui fuit. Sed his in oratione poſitus, ante triduũ quã comprehenderetur, uiſionem uidet per noctem, ceruical capitis ſui flammis eſſe conſumptum. Cumq; euigilaſſet, poſt uiſum interpretatus eſt aſtantibus ſomnium ſuũ, dixitq; pro certo ſe ob Chriſtum per ignem uitæ exitum ſortiturum. Imminente igitur quæſtione, rurſus fratrum charitate compulſus, cõmigrauit in alium locum. Quo nõ multo poſt inquiſitores eius ingreſſi, correptis duobus pueris, & altero ex his uerberato, per indicium eius ad Polycarpum perueniunt, cum iam declinaret dies. Et ingreſſi ipſum quidem oſtendunt in ſuperioribus quieſcentem. Vnde cum poſſet facilis ei tranſitus eſſe ad alteram domum, noluit dicens: Voluntas domini fiat. Quinimo & cũ comperiſſet adeſſe comprehenſores ſuos, in occurſum eis progreſſus, læto admodum uultu ac placido cõpellare uiros cœpit cũ ingenti oris gratia, ita ut illi mirarentur & ſtuperent, quid tantum ſtudij fuerit, ut uir illius grauitatis & honeſtatis, in tam longęua ętate, & tanta uitę autoritate poſitus, perquiri & cõprehendi iuſſus ſit. Sed ille nihil moratus, continuo apponi menſam hoſtibus quaſi hoſpitibus iubet, atq; eis epulas largius miniſtrari, unius horæ ab eis ſpatio orationis gratia impetrato. Orabat igitur tanta dei gratia repletus, ut admirarentur omnes qui aderant, & ipſi qui ad cõprehendendum eum uenerant, pœniterent, quod tam honeſtum uirum ac deo dignũ, & ipſa ętate uenerabilem, rapere iuberentur ad pœnam. Et poſt aliquanta, eadẽ ſcriptura uerbis ipſis talia coniungit ex ordine. Poſtea uero quã finiuit orationem, memoriam faciens omnium quoſcunq; noſſe potuit maiorum minorumq;, nobilium & ignobilium, & totius catholicæ eccleſiæ, quæ per orbem terræ eſt, inſtante iam hora progreditur, & aſino ſedens ad ciuitatem ducebatur, cum eſſet dies magni Sabbati. Pergenti occurrit ei præfectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui leuantes eũ ſecum in uehiculum, perſuadere ſedulo conabantur, dicentes: Quid enim mali eſt, dicere deum Cæſarem, & immolare, & de cætero uiuere ſecurũ? Hæc ille primo tacitus audiuit. Sed ubi perſiſtebant, ait ad eos: Quid multis opus eſt? facturus non ſum quod dicitis. At illi, poſteaq̃ nihil ſe profeciſſe ſenſerunt, indignatione cõmoti, cũ contumelia eum uehiculo deturbant, ita ut pedem læderet præceps actus. Sed quaſi nihil fuiſſet iniuriæ, tota alacritate contentus, pergebat ad ſtadiũ quo duci fuerat imperatus.

Cum uero tumultus ingens in ſtadio ex ingreſſu eius fuiſſet exortus, uox de cœlo delapſa eſt: Fortis eſto o Polycarpe, & uiriliter age: Sed autorem quidem uocis uidere potuit nemo, auditus tamen ad plurimos uenit. Interea animatur ad furorem tumultus populi uidẽtis, q̃ Polycarpus

Cap. 14.

2 *Ergo uigiliæ cum nocturnis orationib' laudabiles, contra nouatores noſtros.*

3 *Heus tu qui tantopere aduerſaris orationibus, eas aſſerens ſuperfluas & fruſtratorias cum mille ſimilibus ineptijs, quid dicis ad orationes ſanctiſſimi uiri Polycarpi?*

introducitur. Cũq; Æminus a Proconſule interrogaretur,ſi ipſe eſſet Polycarpus,ſe eſſe confitetur: Ergo,inquit,habeto ætatis tuæ reuerentiam, & parce ultimę ſenectuti tuæ, Iura fortunã Cæſaris, gerens de prioribus pęnitudinem, & conclama etiam tu, Tolle ſacrilegos. Tum Polycarpus toruo uultu ad populum,qui in ſtadio reſidebat,aſpiciens,eleuata ad cęlum dextera,cũ gemitu proclamauit & dixit: Tolle ſacrilegos. Sed inſiſtente proconſule,& dicente,iura fortunam Cæſaris, & dic in Chriſtum conuitia,& dimitto te. Polycarpus ad hęc,octoginta,inquit,& ſex annis ſeruio ei,& nihil me lęſit unquam, quomodo poſſum maledicere & blaſphemare regẽ meum,qui ſalutẽ mihi dedit? Cumq; rurſum uehementius urgeretur,ut fortunã Cæſaris iuraret: Si hanc,inquit,iactantiam quæris, ut ego fortunam Cęſaris iurem,& quis ſim ignorare te ſimulas,cũ omni libertate audi a me,quia Chriſtianus ſum. Si uero etiam rationẽ uis Chriſtianæ religionis accipere, ſtatue diem & audi. Proconſul dixit: Suade hoc populo. Polycarpus ait: Tibi quidem reſpondi. Docemur enim principibus & poteſtatibus ijs quæ a deo ſunt, honorẽ deferre, eum ſcilicet, qui religioni non ſit contrarius. Populo autem furenti ſatisfacere non eſt meum. Proconſul dixit: Beſtias habeo paratas,quibus obijcieris niſi cito pœnitueris. At ille reſpondit: Adhibeantur. Nobis enim imobilis ſtat ſententia. Nec poſſumus de bono ad malum per pœnitudinẽ cõmutari. Melius autem erat,ſi hi mutarentur ad bona,qui perſeuerant in malis. Tunc Proconſul: igni te,inquit,faciam conſumi,ſi tibi beſtiæ contemnendę uidentur,nec propoſiti recipis pœnitudinem. At ille: ignem minaris,inquit, hunc qui ad momentũ incenditur,& paulo poſt extinguitur,quia ignoras futuri iudicij ignem æternum,qui ad perpetuas pęnas præparatus eſt impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum uoles.

Hæc & multa alia his ſimilia dicens Polycarpus,confidentia ſimul & lætitia replebatur,ita ut alacritatẽ uultus eius,reſponſionumq; conſtantiam Proconſul maximo ſtupore miraretur. Miſſo igitur Curione ad populum,iubet uoce maxima proteſtari,Polycarpũ tertio confeſſum Chriſtianum ſe eſſe. Quo audito uniuerſa multitudo tam gentilium quam Iudæorum Smyrnenſium ciuitatis,cũ ingenti furore adclamabant: Hic eſt totius Aſię doctor & pater Chriſtianorũ,noſtrorum autẽ ſubuerſor deorum. Ipſe eſt,qui multos docet, ne imolent, neue adorent deos. Et poſt hæc uerba acclamabant Philippo munerario, ut leonem Polycarpo dimitteret. Qui reſpondit,non ſibi licere,quia iam æditionis ſuę munus expleſſet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt,ut Polycarpus uiuus arderet. Oportebat enim uiſionem eius,quã de ardente ceruicali uidit,impleri. Quæ cũ dicto citius gererentur, ipſis populis ligna, uel de balneis, uel de publicis quibuſq; locis,& ſarmenta congregantibus,pręcipue Iudęis ardentius ad hæc ex more feruentibus, cũ omni uelocitate extructus eſt rogus. Tum depoſitis ſenior indumentis,ac zona reſoluta,calciamenta quoq; pedibus tentabat educere,quę nunquã niſi a religioſis quibuſq; fide & deuotione ſemetipſos inuicẽ præuenientibus, reſolui cõſueuerant. Ita nanq; in omni etiam reliqua uita ſua uenerabiliter ab omnibus colebatur. Vt ergo expedita ſunt,quæ ad ignẽ pertinebant,cũ eum uellent rogo impoſitum etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre ſupplicium,dabit & ut ſine clauorum affixione flammas imo-

biliter perferã. Tum illi omissis clauis, uinculis usi sunt solis. Quibus post tergum manibus reuinctis, uelut electus aries, & ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum omnipotenti oblatus est deo, has preces etiam in ipsa passione profundens.

Deus dilecti & benedicti filij tui Iesu Christi pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus angelorum, & uirtutum & uniuersæ creaturæ, ac totius iustorum generis, qui omnes corã te uiuunt, benedico te, qui me in hanc diem atq; in hanc horam perducere dignatus es, ut particeps existerem martyrum, & calicis Christi tui, in resurrectionẽ uitæ æternę animæ ac spiritus mei per incorruptionem spiritus sancti, in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquã sacrificium pingue & acceptabile: sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es tu, & sine mendacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternum deum & pontificem Iesum Christum dilectum filium tuũ, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria, & nunc, & in futura secula. Amen.

Et cum Amen insonuisset, oratione completa subijciunt ignem homines ignis æterni ignari. Cumq; flamma ingens reluxisset, uidimus miracula omnes nos, quibus ea deus uidere concessit. Ex quibus & quamplurimi a domino ad hoc reseruati sunt, ut annunciarent cæteris quæ uiderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata specie, quasi uelum nauis uento sinuante, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum non erat, ut caro, ardens, sed tanquam si aurum & argentum in fornace candesceret. Tunc præterea odorem naribus hausimus, tanquã thuris incensi, uel preciosissimi flagrantis unguenti. Ad ultimum uidentes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus, cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profusus est sanguis, ut restingueret rogum. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos dei tam insigni eius fauore perspecto.

4 *Si sepultura curanda non est, nec cadauer aliqua indiget ceremonia, ut somniãt nouatores isti, ad quid diabolus tãtopere impediebat ut reliquias sanctissimi martyris nemo ad sepulturam concederet?*

Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus, & propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne uerbum, quod loquutus est, & impletum est, & implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni, & aduersarius omnium iustorum, postquam uidit quod & pro martyrij gloria, & pro uitæ egregiæ uirtutibus coronatus est, & per mortem præmia imortalitatis indeptus, satisagere cœpit, ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo concederet. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire iudicem, & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est Christiani, hunc colere incipiant: Iudęis maxime ista machinantibus, qui & nostros intentis oculis obseruabant, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miserrimini, quia neq; Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neq; alium quenquam colere: quoniam uerum deum, & qui solus colendus sit, nouerimus: Martyres uero tanquã discipulos domini diligamus & ueneremur, quasi integre fidem magistro seruantes & domino, quorum nos quoq; in fide & perseuerantia charitatis optamus esse participes. Vbi autem uidit centurio tam obstina-

5 *Hic habes quo solum deum colimus et adoramus, martyres autem ut ueros dei seruos & amicos ueneramus & diligimus, quod quæ eorum ossa uenerari, peregrinari ad eorum sepulchra,*

& solennes conuentus in die passionis eorum apud illos agere, non sit uanũ nec superstitiosum recens ue inuentũ, cuius contrarium asserunt moderni hæretici.

tam Iudæorum contentionem, positum in medio ipsum corpus excussit: & ita nos postmodum ambusta ossa preciosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut conueniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante domino, solemnes agimus celebresq́ conuentus, maxime quidem in die passionis eius, sed & cum eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad præcessorũ uiam exemplis insignibus suscitentur.

Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alij duodecim ex Philadelphia uenientes, apud Smyrnam martyrio consummati sunt.

Ex eiusdem historiæ Ecclesiast. lib. 5. c. 19.

6

Lege lege o hæretice hæc Irenæi uerba & cõfundere. Mira sane res & stupenda, quõ sanctus uir dei spiritu afflatus tam a longinquo nostri tẽporis subuersores alloquatur, & quasi in eorũ aurib' uerba faciat.

Verum in his literis, quas ad Florinum scripsit Irenæus Lugdunensis episcopus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiam se conuersatum esse designat, per hæc uerba. Hæc, inquit dogmata Florine, quæ asseris, confidenter dico, quia non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticę fidei. Hæc dogmata, ne illi quidem qui de ecclesia pulsi sunt hæretici, potuerunt aliquando cõmentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata sancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquã protulere, illi, qui & Apostolos uiderant, quos & tu nosti. Vidi enim te, dum adhuc puer essem in Asia apud Polycarpum, tunc quidem præclare agentem, dum adhuc esses intra palatium, & studentem placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerum gestarum inhæret memoria, quam præsentis: quia hæc quæ a pueris discimus, cum anima ipsa coalescunt, & adhærent ei. Vnde etiam locum ipsum tibi dicere possum, in quo sedens disputabat beatus Polycarpus, & incessum illius, & uultum, ac totius uitæ modum, & ipsius quoq́ corporis habitum. Sed & disputationes, quas habebat ad populum, & conuersationẽ, quæ fuerat ei cum Ioanne: quomodo narrare solitus erat, uel cæterorum, qui ipsum dominum uiderant: & quomodo recordabatur omnia, ac recensebat uerba quæ dicta a domino, ab illis audierat: & de uirtutibus eius ac doctrina. Et tamen omnia hæc cũ scripturis consona proferebat: quæ tunc ego pro misericordia dei, quã mihi donare dignatus est, attentius & studiosius audiens describebam, non in chartis, sed in corde meo: quæq́ per gratiam dei fideliter custodio, & mecũ ipse sine intermissione quodãmodo rumino. Deum ergo testor, & in conspectu ipsius tibi affirmo, quia si quid tale audisset beatus & apostolicus uir Polycarpus, exclamasset statim, & aures suas obturasset, ac sicut moris erat ei, dixisset: De' bone, in quæ tempora me reseruasti, ut hæc audiam? Nonne etiam ipsum continuo locum fugisset, in quo sedens uel stans huiuscemodi uerba audisset? Sed & ex epistolis eius, quas scripsit uel ad uicinas ecclesias, uel ad aliquos ex fratribus, cõmonens & confirmans eos, & cohortans ad fidem, potest sententia eius euidenter agnosci. Hæc Irenæus.

VITA SANCTÆ VIRGINIS, ET MARTYRIS THECLAE NECNON ANTIOCHENAE PVELLAE,

& militis cuiusdam martyrum Christi, per D. Ambrosium Episcopum Mediolanensem conscripta.

Habetur in libro .2. eiusdẽ de Virginib'.

DIxeram uobis pridem, sacrę Virgines, quod sancta Maria discipli nam uitæ uestrę informaret, addo nunc quod Thecla doceat immolari:

molari: Quæ copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarũ uirginitatis ueneratione mutauit. Nanq; parata ad feras, cũ aspectus quoq; declinaret uirorũ, ac uitalia ipsa sæuo offerret leoni, fecit ut qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam; cubitare humi; muto testificantem sono, q; sacrum uirginis corpus uiolare non posset. Ergo adorabat prædam suam bestia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat, quã homines amiserant. Videres quadam naturæ transfusione homines feritatem indutos sæuitiam imperare bestiæ: bestiam exosculantem pedes uirginis docere, quid homines facere deberent. Tantum habet uirginitas admirationis, ut eam etiam Leones mirentur. Non impastos cibus flexit; non citatos impetus rapuit; non stimulatos ira exasperauit; nõ usus decepit assuetos; non feros natura possedit. Docuerunt religionẽ, dum adorant martyrem: docuerunt etiam castitatem, dum uirgini nihil aliud, nisi plantas exosculantur, demersis in terram oculis, tanquã uerecundantibus, ne mares aliqui, uel bestia uirginem nudam uideret.

1 *Leones uirginitatem admirantur, & homines perditi nostri tẽporis derident & cõtemnunt.*

Dicet aliquis: Cur exẽplum attulisti Mariæ; quasi reperiri queat, quæ matrem Domini possit imitari? Cur etiam Theclæ, quã gentium doctor instituit? Da huiuscemodi doctorem, si disciplinam requiris huiusmodi. Recens uobis exemplum profero, ut intelligatis Apostolum non unius esse doctorem, sed omnium.

Antiochiæ nuper uirgo quædam fuit fugitans publici uisus: Sed quo magis uirorum euitabat aspectum, eo amplius incendebat. Pulchritudo enim audita, nec uisa plus desideratur, duobus stimulis, cupiditatũ amoris, & cognitionis; dum & nihil occurrit, quod minus placeat, & plus putatur esse quod placeat: quod nõ iudex oculus explorat, sed animus amator exoptat. Itaq; sancta uirgo, ne diutius alerentur potiendæ spe cupiditatis, integritatem pudoris professa, sic restinxit improborũ faces, ut non iam amaretur, sed produceretur. Ecce persecutio. Puella fugere nescia, certe pauida, ne incideret in insidiatores pudoris, animum ad uirtutẽ parauit, tam religiosa ut mortẽ non timeret, tam pudica ut expectaret. Venit coronæ dies: maxima omnium expectatio. Producitur puella, duplex professa certamen, & castitatis, & religionis. Sed ubi uiderunt constantiam professionis, metum pudoris, paratam ad cruciatus, erubescentẽ ad aspectus, excogitare cœperunt, quemadmodum specie castitatis religionem tollerent; ut cum id abstulissent, quod erat amplius; etiam id eriperent, quod reliquerant. Aut sacrificare uirginem, aut lupanari prostitui iubent. Quomodo Deos suos colunt, qui sic uindicant; aut quemadmodum ipsi uiuunt, qui ita iudicant?

2 *Duplex professa certamen, & castitatis, & religionis. Ergo laudabilis hæc professio, contra Nouatores nostros.*

Hic puella non quod de religione ambigeret, sed de pudore trepidaret, ipsa secum: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut uirgo: altera nobis inuidetur corona. Sed nec uirginis nomen agnoscitur, ubi uirginitatis author negatur. Nam quemadmodum uirgo, si meretricem colas; quemadmodum uirgo, si adulteros diligas; quemadmodum uirgo, si amorẽ petas? Tolerabilius est enim mentẽ uirginem, q; carnẽ habere. Vtrunq; bonum, si liceat; si non liceat, saltem non homini castæ, sed Deo simus. Et Raab meretrix fuit, sed postquã Deo credidit, salutem inuenit. Et Iudith se, ut adultero placeret, ornauit; quæ tamen, quia hoc religione, non amo-

re faciebat,nemo eam adulterã iudicabat. Bene succeſſit exẽplum. Nam ſi illa,quæ ſe cõmiſit religioni,& pudorem ſeruauit,& patriam : fortaſſis & nos ſeruando religionem ſeruabimus etiam caſtitatem. Quo'd ſi Iudith pudicitiam religioni præferre uoluiſſet,perdita patria, etiam pudicitiam perdidiſſet.

Itaq; talibus informata exemplis;ſimul animo tenens uerba Domini, quibus ait : Quicunq; perdiderit animã ſuam propter me, inueniet eam: Fleuit,& tacuit;ne eam uel loquentẽ adulter audiret: nec pudoris elegit iniuriam,ſed Chriſti recuſauit.Exiſtimate utrum potuerit adulterare corpus,quæ nec uocem adulterauit ? Iamdudum uerecundatur oratio mea; & quaſi adire geſtorũ ſeriem criminoſam,atq; explanare formidat.Claudite aurem,uirgines Dei. Ducitur puella dei ad lupanar. Sed aperite aurem uirgines dei. Virgo proſtitui poteſt,adulterari non poteſt. Vbicunq; Dei uirgo eſt,Dei tẽplum eſt. Nec lupanaria infamant caſtitatem; ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concurſus ad fornicem. Diſcite martyrum miracula,ſanctę uirgines,dediſcite locorũ uocabula.Clauditur intus columba;ſtrepunt accipitres foris;certant ſinguli qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cœlum leuatis, quaſi ad domum ueniſſet orationis , non ad libidinis diuerſorium: Chriſte, inquit,qui domuiſti Danieli uirgini feros leones,potes etiam domare hominum feras mentes.Chaldęis rorauit ignis:Iudæis ſe unda ſuſpendit miſericordia tua,nõ natura ſua.Suſanna ad ſupplicium genu fixit,& de adulteris triumphauit.Aruit dextera,quæ templi tui dona uiolabat:nunc templum ipſum attrectatur tuum. Ne patiaris inceſtum ſacrilegῆ, qui non paſſus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum , ut quæ ad adulterium ueni,uirgo diſcedam.

Vix compleuerat precem:& ecce uir militis ſpecie terribilis irrupit:quẽ admodũ eum uirgo ut uidit,tremuit.Cui populus tremens ceſſit. Sed non illa immemor lectionis: Et Daniel,inquit,ſupplicium Suſannæ ſpectaturus aduenerat:& quã populus damnauit,unus abſoluit.Poteſt & in hoc lupi habitu ouis latere. Habet & Chriſtus milites ſuos,qui etiam legiones habet. Aut fortaſſe percuſſor intrauit : ne uereare anima, tales ſolent martyres facere. O' Virgo,fides tua te ſaluam fecit. Cui miles: Ne,quæſo, paueas ſoror;Frater huc ueni,ſaluare animã,nõ perdere : ſerua me,ut ipſa ſerueris.Quaſi adulter ingreſſus,ſi uis,martyr egrediar: Veſtimenta mutemus;conueniunt mihi tua,& mea tibi:ſed utraq; Chriſto. Tua ueſtis me uerum militem faciet;mea te uirginẽ. Bene tu ueſtieris:ego melius exuar, ut me perſecutor agnoſcat. Sume habitum qui abſcondat fœminã ; trade qui conſecret martyrẽ. Induere chlamydem,quæ occultet mẽbra uirginis,ſeruet pudorẽ.Sume pilleum,qui tegat crines,abſcondat ora. Solent erubeſcere,qui lupanar intrauerint. Sanè cũ egreſſa fueris,ne reſpicias retro,memor uxoris Loth ; quæ naturã ſuam,quia impudicos (licet caſtis oculis) reſpexit,amiſit. Nec uereare,ne quid pereat ſacrificio. Ego pro te hoſtiam Deo reddo: Tu pro me militem Chriſto habens bonã militiam caſtitatis,quæ ſtipendῆs militat ſempiternis ; loricam iuſtitiæ,quæ ſpiritali munimine corpus includat;ſcutum fidei,quo uulnus repellas;galeam ſalutis. Ibi enim eſt præſidium noſtræ ſalutis,ubi Chriſtus eſt : Quoniam mulieris caput uir;uirginis Chriſtus. Et intra hæc uerba chlamydẽ exuit,

ſuſpectus tamen adhuc habitus, & perſecutoris, & adulteri. Virgo ceruicem; chlamydem cœpit miles offerre.

Quæ pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de martyrio certarent? Addantur perſonæ, miles, & uirgo, hoc eſt diſſimiles inter ſe natura, ſed Dei miſeratione conſimiles, ut compleatur oraculum; Tunc lupi, & agni ſimul paſcentur. Ecce agna, & lupus nõ ſolum paſcuntur ſimul, ſed etiam immolantur. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam non ſuis alis; utpote quæ ſpiritalibus ferebatur: Et quod nulla unquã uiderunt ſecula, egreditur de lupanari uirgo, ſed Chriſti.

At illi qui uidebant oculis, & non uidebant, ceu raptores ad agnã, lupi fremere ad prædam. Vnus, qui erat ĩmodicè diſtrictior introiuit. Sed ubi hauſit oculis rei textum: Quid hoc, inquit, eſt? Puella ingreſſa eſt; uir uidetur. Ecce; non fabuloſum illud, Cerua pro uirgine; ſed quod uerum eſt, miles ex uirgine. At etiam audierã, & non credideram, ꝙ aquas Chriſtus in uina conuertit: iam mutare cœpit & ſexus. Recedamus hinc, dum adhuc qui fuimus, ſumus. Nunquid & ipſe mutatus ſum, qui aliud cerno, quam credo? Ad lupanar ueni, cerno uadimonium, & tamẽ mutatus egrediar; pudicus exibo, qui adulter intraui. Indicio rei quia debebatur tanto corona uictori, damnatus eſt pro uirgine, qui pro uirgine comprehenſus eſt. Ita de lupanari non ſolum uirgo, ſed etiam martyres exierunt.

Fertur puella ad locum ſupplicij cucurriſſe: Certaſſe ambo de nece, cũ ille diceret: Ego ſum iuſſus occidi; te abſoluit ſententia, quãdo me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis uadem elegi, ſed prædem pudoris optaui. Si pudor quæritur, manet nexus; ſi ſanguis expoſcitur, fideiuſſorem non deſidero: Habeo unde diſſoluam in me lata eſt iſta ſententia, quæ pro me lata eſt. Certe ſi pecuniæ te fideiuſſorem dediſſem, & abſente me index tuũ cenſum fœneratori adiudicaſſet, eadem me ſententia conuenires, meo patrimonio ſoluerẽ tuos nexus. Si recuſarẽ, quis me indignam morte cenſeret? Quanto maior eſt capitis uſus uſura? Moriar innocens, ne moriar nocens. Nihil hic medium eſt. Hodie aut rea ero tui ſanguinis, aut martyr mei. Si cito redij, quis me audet excludere? ſi moram feci, quis audet abſoluere? Plus legibus Deo rea, non ſolum fugę meæ, ſed etiam cædis alienæ. Sufficiunt mẽbra morti, quæ non ſufficiebant iniurię. Eſt in uirgine uulneri locus, qui non erat contumeliæ. Ego opprobriũ declinaui, non martyrium tibi ceſſi. Veſtem, non profeſſionẽ mutaui. Quod ſi mihi præripis mortẽ, non redemiſti me, ſed circũueniſti. Caue ne, quęſo, contendas: caue ne contradicere audiaris. Noli eripere beneficium, quod dediſti. Dum mihi hanc ſententiam negas, illam reſtituis ſuperiorẽ. Sententia enim ſententia ſuperiore mutatur. Si poſterior me non tenet, ſuperior tenet. Poſſumus uterꝗ ſatisfacere ſententiæ, ſi me prius patiaris occidi. In te non habent aliam, quã exerceant pœnam: in uirgine obnoxius pudor eſt. Itaꝗ glorioſior eris, ſi uidearis de adultera martyrẽ feciſſe, ꝗ̃ de martyre adulterã reddidiſſe. Quid expectatis? Duo contenderunt & ambo uicerunt. Nec diuiſa eſt corona, ſed addita. Ita ſancti martyres inuicem ſibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter dedit effectum.

Ac etiam philoſophorum gymnaſia Damonem & Pythiam Pytagoreos in cœlum ferunt. Quorum unus cũ eſſet morti adiudicatus, cõmen-

dandorum suorũ tempus poposcit. Tyrannus autẽ astutissimus, quod reperiri eum non posse existimaret, petiuit, ut sponsorem daret, qui pro se ferretur, si ipse faceret moram. Quid de duobus præclarius nescio: utrunque præclarum. Alter mortis uadem inuenit, alter se obtulit. Itaque cum reus moram supplicio faceret, fideiussor uultu sereno mortem non recusauit. Cum duceretur, amicus reuersus est, ceruicem substituit, colla subiecit. Tunc admiratus Tyrannus chariorem philosophis amicitiam, quam uitam fuisse, petiuit, ut ipse ab his, quos damnauerat, in amicitiam reciperetur. Tantæ uirtutis est gratia, ut & Tyrannũ inclinaret. digna laude, sed minor à nostris. Nam illic ambo uiri; hic una uirgo; quæ primò etiam sexum uinceret. Illi amici: isti incogniti. Illi Tyranno uni se obtulerunt: isti Tyrannis pluribus, hoc etiam crudelioribus, quod ille pepercit, isti occiderunt. Inter illos in uno obnoxia necessitas: in his amborum uoluntas libera. Hoc quoque isti prudentiores, quod illis studij sui finis amicitiæ gratia; istis corona martyrij. Illi enim certauerunt hominibus, isti Deo.

VITA SANCTORVM PTOLEMÆI ET LVCII MARTYRVM AB EVSEBIO

Cæsariense Episcopo scripta.

Posita est lib. 4. historiæ Ecclesiast. cap. 17.

MVlier quędã coniuncta erat uiro turpi, quæ & ipsa prius turpiter uixerat. Hæc postquam Christi præcepta cognouit, pudica effecta, uiro quoque de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum esse in Christianorum præceptis, æternas imminere pœnas his, qui pudicitiam in uita sua iustitiamque contempserint. Sed ille in eadem obscœnitate persistens, actibus iam suis alienam à se faciebat uxorẽ. Quippe cum nephas esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas uias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugij. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emendatione pollicentibus, compulsa est, in eius rursum consortio residere.

Verum ille post hæc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atque incestæ uitę maiora nunciaretur augmẽta quæsisse, mulier ne ultra in coniunctione eius manens, particeps incesti hominis haberetur, libello ei repudij dato discedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod in tantũ uxoris suæ castitas profecisset, ut non solum nihil turpe committere, sed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem posset, à quo emendationem refutante pro castimoniæ amore discesserit: nouo criminis genere pro castitate accusat uxorem: Christiana, inquit, est. Et illa quidẽ libellum tibi obtulit imperatori, ut primo permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde responderet obiectis: quod & indulsit. Verum maritus cũ mulierem non posset arguere. in Ptolemæi cuiusdam exitium, qui magister mulieris in Christiana religione fuerat, tali arte conuersus est.

Amicum habebat Centurionem quendam: huic persuadet, ut percontaretur a Ptolemæo, si Christianus esset. Hoc tantum Ptolemæus tanquam amator ueritatis, nequaquam gloriam suę professionis occultans,

per-

percontanti, Christianum se esse confessus est. Hunc continuo Centurio in uincula coniecit, & multo tempore squalore carceris maceratum, ad ultimum Vrbicio Iudici obtulit. A quo simili modo hoc solum interrogatus est Ptolemæus, si Christianus esset. Qui rursum tanti boni sibi conscius, diuinam religionem præ se tulit, & de Christi magisterio, ac totius boni institutionibus publica confessione testatus est. Qui enim negat qđ est, sine dubio culpabile iudicat esse quod negat. Continuo igitur post confessionem, ab Vrbicio, duci iubetur ad mortem.

Lucius autem quidam Christianus uir, uidens tam temere datam sententiam, ait ad Vrbicium: Quid quæso causæ est, quod neq; adulterū, neq; corruptorem, aut homicidam, uel latronem, raptoremq́;, aut alterius cuiuslibet facinoris reum, sed tantum pro nomine Christiano, quod hoc se uocabulo confessus est nuncupari, ad mortem duci hominē præcepisti? Non sunt hæc digna pio Imperatore, nec sapientissimo puero filio eius, neq; sacro Senatu quæ agis ò Vrbici. At ille nihil aliud inquirens, ait ad Luciū: Videris mihi & tu Christianus esse. Cumq; Lucius respondisset, hoc plane sum: etiam ipsum Vrbicius duci pariter iussit ad mortē. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequissimis dominis absolutum, ad bonum & optimū patrem & regem omnium deū remittis. Sed et tertius quidam pari modo libertate usus, pari quoq; sententia punitus est.

VITÆ ET AGONES SANCTORVM MARTYRVM VETII PAGATI, ZACHARIAE PRESBYTERI,

sancti Diaconi, Maturi Neophyti, Attali ciuis Pergameni, Blandinæ seruæ, Photini episcopi Lugdunensis, Alexandri medici, Pontici pueri, & Alcibiadis, per Eusebium Cæsariensem Episcopum scripti.

Posita hæc sunt in 5. lib. Ecclesiasticæ historiæ in proœmio eiusdē

ALij scriptores historiarum, referant bella, trophæa, uictorias, magistratuum ducumq́; fortia gesta concelebrent, mortesq́; ciuium aut hostium narrent: patriam, coniuges, liberos, diuersis cuncta cędibus confusa describant. Noster hic sermo, qui narrationem continet de his, quæ ad deū pertinent rebus, absurdum non erit, si bella describat, quę caro pro animę salute perpessa est, & pugnas quas anima, ut cœlestem patriam recuperaret, excepit: Si certamina eius referat, quæ pro fide ueritatis exegit, in quibus non aduersum mortales milites, sed aduersum spiritales dæmones dimicauit: non pro libertate carnis, sed pro spiritus libertate. Si, inquam, monimētis literarū mandemus prælia, quæ non terrarum spacijs, nec prouinciarum possessionibus, sed pro cœlorum regno, & paradisi hæreditate peractæ sunt: non regni mortalis imperium quæsitura, sed ab immortali rege omnium deo triumphorum gloriam perceptura.

Galliarum nobilissimæ urbes Lugdunensium ciuitas habebatur & Viennensium, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluuiorum. In his quæ & quanta erga dei martyres gesta sint, supra memoratis Antonini Veri temporibus, descripta per ordinem, ab eis ad ecclesias Asiæ & Phrygiæ, fideli relatione transmissa sunt. De quibus, ut

fides certior habeatur, ipsa scriptorũ exempla subijciam.

Serui Christi habitantes apud Viennam & Lugdunum Galliæ urbes, fratribus omnibus, qui per Asiam & Phrygiam, eandẽ, quã nos redemptionis Christi fidem & spem gerunt, pax uobis, gratia & gloria à deo patre, & Christo Iesu domino nostro. Et cũ nonnulla uelut in præfatione prosecuti uiderentur, post aliquanta ita rerũ gestarũ ordiuntur initium: Tribulationis, aiunt, nostræ magnitudinem & Gentilium furorẽ, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne præsentes quidẽ ipsi sufficimus, nedũ scriptura comprehendere. Omnibus etenim uiribus congressus est inimicus, tanꝙ qui iam per acerbitatẽ persecutionis, aduentus sui ostentaret initia, & per hoc instrueret & informaret ministros suos aduersum seruos dei, omne ministerium sceleris & crudelitatis explere, ita ut primo nobis domorum prohiberetur habitatio: tum deinde usus balnearum: post etiam processus ad publicum; ad ultimũ, ne omnino in quolibet loco domi forisq; publico priuatoq; uideremur. Sed aderat dei gratia, quæ fragiliores quidẽ quosq; nostrorum de manibus eorũ eripiebat. Producebat autẽ in medium uiros stabiliores columnis, qui possent per patientiam suam non solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & ultro expetere, & sponte se omnibus uel opprobriorũ, uel tormentorum cruciatibus obiectare, & lassescentibus iam penè tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodãmodo ad Christum festinantibus crederent, rebus fere ipsis & patientiæ uirtute clamantes: quia non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ferebant ergo fortiter adclamationes aduersum se, & probra atq; iniurias populi: & contumelias eorũ, laudes suas esse ducebant. Sed & uerberari se ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: æquanimiter suscipientes, quicquid illud furentis uulgi excogitauisset insania. Deniq; quodã tempore astante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro solis adclamationibus populi, correpti & in carcerem trusi sunt fratres, usq; ad præsentiam Præsidis: cuiq; aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate usus est, ut sęuitiæ eius species singulas nemo possit exponere.

Vetius igitur Pagatus unus ex fratribus, qui & in deum perfectam charitatem, & in homines integrã custodiret: cuius uita, cũ esset adolescens, ita examinata erat omnibus & probata, ut etiam grauissimis senibus prę ferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela: ad obsequia quoq; seruorum dei promptissimus erat. Is, cũ zelo diuino & feruore spiritus plenus, tam crudelia seruis dei supplicia uideret inferri, & contra ius fasq; tot pœnas humanis uisceribus excogitari, indignitatẽ rei ultra non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis cõmissum probari poterat, loquuturum. Erat enim & nobilissimus inter suos, & eruditissimus. Verum cũ defensionem eius non reciperet obstinatio iudicis, inquirit tantum ab eo, si & ipse Christianus esset. Vtq; Christianũ se esse clarissima & libera uoce testatus est: tanquã aduocatus (inquit) Christianorũ, & ipse uinctorũ numero societur. Sed in hoc illi quidem quid dicerent ignorabant. Ille uero habens in se aduocatũ pro nobis Iesum, hoc nomine meruit honorari: sancti presbyteri Zachariæ, qui erga sanctos plenitudinem charitatis

ostenderat,secutus exemplum. Qui & ipse dum fratribus adest,& defensionem libertatis,quæ in nostra religione consistit exequitur,dominicum secutus exemplum,animã suam pro ouibus suis posuit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter uelut discipuli fideles Christi,in regno uenturo sequentur agnum quocunq; uadit.

His igitur optimis,& fidelissimis ducibus usus omnis reliquus sanctorũ chorus,prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant. Aliqui autem impares & infirmiores inuenti,& ad illatæ persequutionis euehendum pondus inualidi,decem ferme numero,lapsu suo luctum nobis & ingentem tristitiam reliquerunt,& multorum animos,quos priorum fides succẽderat,infregerunt. Vnde & omnes ualde perterriti sumus, non propter tormenta,quæ crudelius uidebantur inferri,sed pro exitu cõfessionis incerto:quia multo nos grauius lapsus nostrorum, quã ea, quæ inferebantur tormenta,cruciabant. Comprehendebantur tamen quotidie,quos dignos dominus iudicabat in lapsorum numerũ subrogari, ita ut ex utraq; ecclesia omnes qui studiosi & magni uidebantur,& quorũ labore & industria regebantur ecclesiæ,uniuersi pariter tenerentur. Accidit autem etiam seruos cõprehendi quorundam ex nostris paganos:quoniam quidẽ publice iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quiq; dæmonis instinctu,cum tormenta pertimescerent, quæ inferri sanctis uidebant, monentibus se in hoc ipsum militibus, quibus ita fuerat præceptum, cõmenti sunt aduersum nos, uelut Thyesteas cœnas, & incesta Oedipia perpetrantes:& alia,quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas est,& qualia ne credere quidem possumus aliquando apud homines gesta. Quæ cum de nobis diffamata fuissent in uulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines esse cœpimus,etiam apud eos, qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et omnes simul fremere aduersum Christianos, atque insatiabili odio furere cœperunt. Tunc uidimus compleri illud, quod a domino dictum est: Quia ueniet tẽpus,in quo omnis,qui occiderit uos,putet se obsequium offerre deo.

Post hæc iam supra omne narrationis genus est,suppliciorum & cruciatuum modus,qui sanctis martyribus inferebatur, perurgente Satana, quo scilicet etiam illorum confessione tale aliquid eliceretur a nobis esse cõmissum. In quo omnes pari atq; eodem furore persistebant, uulgus, iudex,officium,milites,perurgentes præcipue Sanctum nomine,quendã diaconum Viennensem:& Maturum neophytum quidem,sed in fide & patientia robustissimum: sed & Attalum Pergamenũ ciuẽ,qui columna & firmamentũ ecclesiæ nostræ in omnibus fuit: & Blandinam fœminã, per quã Christus ostendit,quia ea,quæ apud homines despecta sunt,& contẽptui habentur,in magna gloria apud deum ducuntur:& quia charitas eius,quæ fragilia sunt per naturã, per gratiam facit esse firmissima. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus,sed & ipsa eius carnalis domina,quæ erat una ex numero martyrum, uereretur ne forte Blandina cederet in tormẽtis,& pro debilitate corporis,uix ad primæ confessionis tormenta sufficeret,tanta tolerantiæ uirtute firmata est,ut resoluerẽtur prius & conciderent carnificum manus,qui sibi pro contentiosa iudicis animositate inuicẽ succedebant. Deniq; a prima luce usq; ad uesperã tormenta semper innouantes,ad ultimũ uictos se confitentur,stupentes quomodo

in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa uere beata, ut postmodũ nobis ipsa disseruit quondam, quoties uocem confessionis emisit, et Christiana sum proclamauit, toties nouæ uires corpori reddebantur, & tanquam ablatis per confessionem doloribus, instaurabatur recentior ad agones. Eoq; magis, quod intellexerat quod uox pia sensum doloris extingueret, sæpius & alacrius Christiana sum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat.

Diaconus quoq; Sanctus nomine, etiam ipse supra quam diu potest, & supra quam humanam fas est ferre naturam, acrius insistentibus ministris dæmonum, quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitæ, noua pœnarum genera pertulit, & quæ longe substantiam humanæ conditionis excederent. At ille uir deo plenus, intantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quæstione sæuitiam, ut nunquam dignatus sit, uel quis esset genere, unde domo uel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum q̃ Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat insania, quod tantis pœnarum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprij uocabuli potuissent. Ad ultimum candentes laminas æris et ferri erga inguinis loca, & delicatiora quæq; membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustæ igni defluebant: ipse uero permanebat immobilis, in concussus, intrepidus, cœlestibus æternisq; fontibus qui procedunt de uentre Iesu, humanas in se temperans flammas. Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore unum uulnus horrebat. Perit in eo humanæ formæ agnitio, & non solum quis esset, sed & quid esset, tormentorum crudelitas ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrij gloriam recognoscebatur, qui per eius patientiam destruebat aduersarias potestates, & suos milites per tolerantiæ roborabat exemplũ: ostendens omnibus, quia nihil terribile est, ubi diligitur pater: nihil doloris est, Vbi fides Christi est. Sed artifices scelerum, nequaquam martyris erubuere uirtutem. Post paucos etenim dies, considerantes quod si tumentibus adhuc uulneribus, quæ indignarentur etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferrent, et denuo membra iam putrefacta uexarent, unum è duobus fore, aut in sua eum impietatis iura cessurum: aut si in tormentis animã posuisset, terrorem crudelitatis, & metum cæteris intentandum. Sed hoc longe contra quam impij cogitauerant, cessit. Nam quod uix credi ab infidelibus potest, restitutum est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia membrorum, quæ abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita ut iterata supplicia, non iam ei pœnam contulerint, sed medelam. Sed & Blandina, quam paulo ante memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda reuocatur. Quę cum semiuiua penè, & in mortis quodam confinio posita, iteratis fuisset pulsata cruciatibus, uelut e somno quodam subitò euigilans, in memoriam futuræ beatitudinis uenit, & uoce constanti tanquam de excelso & ædito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis ò uiri, quod putatis infantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utuntur. Et sic in confessione perdurans, iterum

I *Ecce delectum ciborum et abstinentiam etiam in sanctis Martyribus.*

numero martyrum sociata retruditur.

Sed posteaquam per beatorum martyrum patientiam tyrannica eua nuere supplicia, aliĳs rursus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei, quo scilicet afflictione carceris, & pœnali squalore consumpti, ac septimo (ut dicunt) puncto in neruo pedes contra q̃ credi fas est, distenti, in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarũ genera quæ furentium sæuitia excogitare poterat, deperirent. Quamplurimi ergo hoc genere in ergastulis consumuntur, domino suscipiente eorũ huiuscemodi exitium, quibus nec ibi defuit diuinæ maiestatis auxilium. Aliquãti etenim ex his, qui sęuissima tormenta pertulerant, nec humanę aliquid medelę permissi sunt consequi, mirum in modum uirtute domini conualescere, & subitam mentis alacritatem, ac desperatum corporis robur recuperare cęperunt, ita ut cohortatione sua cæteros ad patientiam confirmarent. Et impatientes erant pœnarum illi magis, qui nuper fuerant correpti, & quorum corpora nondum tormenta solidauerant: illi deniq; erant, qui fœtoris horrore, & conclusionis tenebris necabantur.

Verum beati Photini Lugdunensis episcopi gloriosam martyriĳ confessionem, fas non est silentio præterire. Qui cũ nonagenario maior esset ætate, & corpore utpote illius æui inualidus, cætera pene iam mortuus, solo martyriĳ amore uiuebat. Ducitur ad tribunalia, imo potius defertur, senio & languore resolutus. Cuius ad hoc solum anima seruabatur, ut Christus per eam magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus, impiæ plebis. Vndiq; clamor attollitur, hunc ipsum esse insonaret Christianum. Dum uero a præside interrogatur, quisnam esset Christianorũ deus, respondit: Si dignus fueris, scies. Hinc uero cunctos uelut rabies imensi cuiusdam furoris inuasit, ita ut qui prope astabant pugnis, aliĳ calcibus subigerent senem, nec grauitati, nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi uero qui longius erant, quicquid furentibus teli uenisset in manus, eminus iaciebant: ita ut unusquisq; summi sibi esse delicti duceret, nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim uindicandos deos suos esse credebant. Quem cũ seminecẽ proiecissent in carcerem, incontaminatum paulopost spiritum reddidit.

Per idem tempus immensa quędam dei dispensatio procuratur, & misericordia ex insperato Christi domini arte conquiritur. Quod nunquã fere prius a persequutoribus gestum meminimus: omnes hi, qui primo cõprehensi negauerant fidem, correpti truduntur in carcerem: & quo infelicibus ne solamen quidem pœnalis præstaretur exitiĳ, non quasi Christiani iam, sed tanquã homicidę & incesti detinebantur, habentes miseri duplicem pœnam. Quoniam quidem cæterorum supplicia mitigabat spes & corona martyriĳ: Christiq; charitas, & sancti spiritus gratia releuabat afflictos. Istos autem ipsis pœnalibus cathenis, & pondere carceris grauius conscientia cruciabat, ita ut uultu ipso & aspectu discernerentur a cęteris: quod illi producebantur de suppliciĳs læti, & diuinum nescio quid in ipsis uultibus præferentes, uincula sua monilia preciosa ducebant, per squalorem carceris, Christi bonus odor effecti, ita ut uiderentur sibi non in ergastulo, sed in myrotheca conclusi: at illi aliĳ tristes, demersi, ipsis quoq; conspectibus horridi, & omni turpitudinis deformitate fœdiores. Sed & ipsis gentilibus in multo opprobrio expositi erant, tanquã dege-

neres & ignaui, qui fidem perdiderint, & crimen inuenerint, & qui Christianorũ quidem nomine caruerint, homicidarum tamen pœnas non effugerint. Quæ cum ita geri uiderent cæteri, incredibiliter corroborati sunt, ita ut cõprehensi absq; ulla animi nutatione, constanter se nihil aliud quã se Christianos esse faterentur.

Et cum quædam in his locis fuissent longius prosequuti, post aliquãta iterum hæc subiungunt. Post hæc iam per diuersas species martyrij eorũ, uelut coronam quandam uarijs floribus compositam dominus Christus intexens offerebat patri, ut ab eo uelut uictores magni agonis remunerationes æternorum sumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum diebus, innumeris milibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in medio arenæ. Et rursum Maturus cum Sancto, quasi nihil prius gestum fuisset, ad omnia tormentorum & uerberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduersarijs, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, ut ita dicã, uertice coronas eorũ diriperent, insanis populi uocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes uicinę iam gloriæ, quam sibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris uidebantur. Dumq; & suppliciorum genera, & spectaculorum iam penè tempus fuisset absumptũ, nec moueri ullatenus a sententia ualuissent, cũ etiam sellæ ferreæ superpositi, cõsumptam uerberibus carnem, ignis subministratus exureret, ad ultimũ infatigabiles martyrum spiritus ferro cæsis ceruicibus effugarunt. Blandina uero religata ad stipitem, atq; in crucis modum distenta, bestijs pabulum præparatur. Quæ tamen in ligno pendens, uultu interrito & satis læto, orationem fundebat ad deum, qua & sibi constantiam, & cęteris agonis sui consortibus perseuerantiam precaretur. Et facile uota sperabat implenda, quæ proprijs iuuabat exẽplis: Simul & illud edocens, quod passionum Christi consortibus certum sit, etiam gloriæ eius donanda esse cõsortia. Sed cum nulla ex bestijs corpus eius auderet attingere, deposita de ligno rursum reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus præparanda, ut per multas uictorias caput quidem tortuosi serpentis attereret, fratrum uero animos ad tolerantiam concitaret, per hoc quo ipsa in paruo & fragili corpore tot certaminibus permaneret inuicta, & per singulos agones discederet coronata.

Attalus quoq; populi uocibus postulatur. Erat enim ualde nobilis, & quod cunctis nobilius est, uir optimę conscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cũq; circumactus fuisset in amphitheatro, titulo se pręcedente, in quo scriptum erat, Attalus Christianus, fremere in eum uulgi insanientis furor uehementius cœpit. Sed cum præsidi indicatum esset, esse eum Romanæ ciuitatis uirum, iubet eum cũ cæteris in carcerem recipi: simul & ad Cęsarem refert, eiusq; sententiam quid de eo iuberet, expectat. Verum inter moras positi in carcere, non infructuosum sibi tempus transire patiuntur, sed uigore animi, & alacritate fidei suę, eos qui infirmiores uidebantur, animabant: & ipsi nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matri nascebatur ecclesiæ, uidenti suos filios, qui penè iam decidisse uidebantur in mortem, per hos reparari ad uitam: & monitis eorũ multi, qui iam negando uelut aborsum quoddam effecti fuerant, quasi iterum par-

turiebantur, & Christus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his, quia deus non uult mortē peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat.

Igitur cum a Cæsare rescriptum fuisset, ut persistentes quidem puniren tur, negantes autem dimitterentur: die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus prouincijs coeuntes, nundinas apud nos agere solent, in ipso fre quentissimo conuentu tribunal ascendens, præparari sibi iudex Christia nos, & introduci ad suppliciorum pompā præbendam cunctis, qui ade-rant, iubet. Rursum itaq; cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparan tur. Et si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos plecti capite decernit, cę teros uero bestijs tradi. Ingens tamen ab omnibus gloria Christo confe-rebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti neq; negātes potuerant: nunc uero, cum negantibus uenia pręstaretur, in confessione persisterent, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum iungerentur. Igitur cum erga supradictos quæstio haberetur, Alexander quidā genere Phrix, medicus disciplina, uir religiosus & prudens, & uitæ ac morum probita-te cunctis charus acceptusq;, amore dei concitatus, cum assisteret tribu-nali, nutibus hortabatur ad confessionem eos, in quos quæstio agitaba-tur: ita ut omnibus, qui astabant, palam fieret, quid animo gereret. Cūq; id populi notauissent, indignantes maxime pro his, qui quod prius nega-uerant, rediuiua nunc confessione reuocabant, conclamauerunt aduersum Alexādrum: hæc ipso instigante cōmitti. Qui iussus a præside in medium statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione te statur: quem continuo præparandū bestijs condemnauit. Et postera die simul cum Attalo producitur. Quem contra præceptum Cæsaris grati-ficari populis uolens, etiam ipsum bestijs tradi iussit. Sed cum ferarū nul-la, sanctorum corpora contigisset, omnibus eos uerberum cæterarumq; pœnarum supplicijs cruciatos, ad ultimum in conspectu populi in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus, quæ perpessus est pœnis, ne unum quidem penitus proferente sermonem, sed ab initio usq; ad finem intra semetipsum semper cū deo loquente, & in laudibus eius ac precibus permanente. Attalus uero cum prunis subteriectis in sella ferrea torreretur, cumq; nidor adustæ carnis ad nares & ora inspectan-tis populi perferretur, uoce magna exclamat ad plebem: Ecce, hoc est homines comedere, quod uos facitis, quid a nobis uelut occultum inqui ritis facinus, quod uos aperta luce committitis? Nos enim neque come-dimus homines, neq; aliud quid mali agimus. Et cū interrogaretur, quod nomen habet deus? respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui unus est, non indiget nomine.

Post has nouissimo iam nundinarum die. Blandina rursus inducitur cum Pontico annorum fere quindecim puero, quiq; & in piorum crucia tibus iussi fuerant semper astare, quo magis cæterorum uidentes suppli-cia terrerentur. Statuuntur ergo in medium, & iubentur iurare per deos. Illi uero e contrario nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerētur. Cumq; alijs compluribus uerbis exprobrarent gentium deos, insanire magis in eos cœpit populi multitudo, neq; teneram pueri ætatem, neq; sexum fœminę miserantes, sed per omnia tormentorum genera quasi quo dam eos circulo peragentes, nihil deesse pœnis patiebantur, quod crude litas inuenisset. Tunc Ponticus maximū patientię robur materna cohor-

tatione suscipiens, & perseuerans in confessione fidei, impollutum spiritũ reddit. Beata uero Blandina ultima omnium uelut omnium nobilis mater, præmissas ad martyrij coronã filios, insequi iam secura festinat, exultans & ouans, uelut ad thalamum sponsi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, ut in uerberibus tripudiaret, & craticulis exusta gauderet, ac tam hilaris uideretur & læta, quasi inter dapes regias accubaret. Post hoc ad bestias traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, ut reti constricta obijceretur tauro ferociter instigato. A quo cum fuisset innumeris ictibus lacessita, & toto arenæ ambitu iactata, nihil penitus læditur, sed ꝑmanet læto (ut semper) uultu, mente constanti, spe ipsa & animi pręsumptione cum Christo colloquens. Ad ultimũ iugulari gladio iubetur, stupentibus etiã ipsis impijs, & dicentibus, quod nunquã fuerit fęmina, q̃ tanta & talia ferre potuerit.

Sed ne sic quidem satietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim serpentis uirulentia concitati, feri ac barbari mores mansuescere nesciebant. Ex ipsa quippe sanctorum patientia, sęuior eis cõtentionis rabies accendebatur: & uelut pudore quodam fatigabantur, quod maior inesset cruciatis, quam cruciantibus uirtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex simul instigabatur & populus, ut scriptura impleretur, quę dicit: Iniquus adhuc inique agat, & iniustus adhuc faciat iniuste. Igitur inaudito sæuitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere, corpora canibus iubebantur exponi, adhibita simul custodia diu noctuq́;, ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet sepulturæ. Sed si quid forte uel bestijs, uel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipsaq́; cum truncis suis capita punitorum insepulta per custodiam militum seruabantur: & quærebatur, si quid ultra posset humana crudelitas, etiam in eos, qui iam uitæ huius limen excesserant. Exultabant tamen gentes magnificantes simulachra sua, quorum uirtute datam in illos uindictam dicebant. Si quis uero inter ipsos Paulo mitior uel humanior uidebatur, ubi nunc est, aiebant, Deus eorum? Et quid profuit eis ista religio, pro qua

2 etiam animas posuerunt? Igitur apud illos erat uarium istud insultationis genus. Apud nos uero ingens luctus habebatur, pręcipue quod non possemus corpora humi tradere: quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas pręebatur: neq́; muneribus suadere custodes, neque precibus, aut ullo alio genere copia erat. Ita attente & sollicite curabant, ne daretur extremis ossibus sepultura. Post aliquot autem dies, cũ nullam sepiliendi gratiam præstitissent, incensa ossa martyrum, & in fauillam redacta, cũ reliquo terræ puluere in Rhodanũ fluuium dispersere, ne usquã reliquiæ eorum residerent: quasi uero hoc agentes, deum uincerent, & (sicut dicebant) spem eis per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de sepulchris quãdoq́; se esse resurrecturos, idcirco noua nescio qua sibi persuadente superstitione læti se tormẽtis mortibusq́; subijciunt. Nunc uideamus si resurgent, & si potest eis adesse deus eorum, & eripere eos de manibus nostris.

Dum Christiani tantopere sunt soliciti de martyrum sepultura, constat eã nequaquã esse negligendam.

Hæc sunt, quæ illis temporibus gesta, ex epistola fratrum Lugdunensium declarantur. Ex quibus quid etiam per cæteras prouincias geri potuerit, coniectura capiendum est. Referuntur adhuc in ipsa epistola quędam etiam de humanitate & mansuetudine beatorum martyrum,

quæ

quæ dignum puto ad hæc suis sermonibus sicut cætera, sociati. Qui (ut aiunt) ad imitationem Christi, qui cum in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo, in tanta gloria positi, & semel atq; iterum ac frequentius martyres facti, post bestias, post ignes & laminas, neq; se ipsi martyres dicebant, neq; alijs ita se appellantibus indulgebant, sed si forte aliquis nostrum, uel in epistola uel in sermone eos martyres nominasset, increpabant acrius dicentes, quod hæc appellatio soli Christo debetur, qui solus fidelis ueritatis est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & autor uitæ æternæ: uel certe illis solis aptum hoc esse uocabulum, qui post bonam confessionem de hac uita discedere, & pergere meruerunt ad deum. Nos autē (aiebant) humiles & egeni, optamus ut ipsa saltem in nobis confessio tuta permaneat. In quo etiam cæteros fratres cum lachrymis obsecrabant, ut pro eis dominum precarentur, quo perfectę confessionis signaculum martyrium mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, ut cum rebus ipsis essent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent. Apud gentiles uero cum omni fiducia consistebant, nobilitatem animæ per contemptum iniuriæ & suppliciorum demonstrantes. Erant ergo inter fratres humiles, inter persequutores elati: suis mites, aduersarijs terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti. Humiliabant se sub potentissima manu dei, per quam nunc sublimius exaltati sunt: placabant omnes, accusabant neminem: soluebant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro persequutoribus suis, utentes sermone sancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Aduersum quos eo uehementiora diabolus prælia concitabat, quod per nimiam charitatem, quam habebant in Christo Iesu, etiam eos, qui lapsi fuerant, & quos iam se imanis illa bestia absorbuisse crediderat, rursum uiuos de internis eius uisceribus educebant: & uelut matres erga paruulos suos, ita erga eos totis profusis miserationum uisceribus inhærebant, omnipotenti deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachrymarum: uitam petebant eis a deo, & tribuebatur eis, nec sibi gratum iter ducebāt eundi ad dominum, uel lętam putabant martyrij fore coronam, si partem membrorum suorum de ecclesijs raptam, uelut spolia quædam detentari a diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi diligebant, & nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem uiam ad martyrium construebant, cauentes ne ullam post se dissensionem fratribus, nec ecclesiæ matri męstitiam derelinquerent: Sed pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam, & charitatem præcipue tenendam, quæ est unitatis & concordiæ uinculum, commonebant.

Hæc non inutiliter (ut opinor) a nobis ad ædificationē legentium memoriæ tradita sunt, quæ ex tantorū uirorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati aduersum fratres feruntur: & si qui forte titubauerint, miserationum Christi uiscera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem scriptura & alia narratio, quam cognitionis causa his inserere dignum putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorum, qui pro Christo uincti tenebantur. Hic uitam satis arduam & austeram gerebat, nihil cibi uolens accipere, sed tantum sale & pane cum aqua utebatur. Cumq; hunc uitæ rigorem uellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo post primam confessionem suam, quā in amphitheatro

3 *Non facit locus hic cōtra ciborum delectū, si recte intelligatur, nam in hac eadē historia supra uidisti quod sancti martyres tunc etiam abstinebant ab esu carniū. Verum quoniam Alcibiades cum cæteris sanctis inclusus, exēplo erat cæteris Christianis, & scādali formā ut hic dicitur præbuisset, si nō de omnibus cibis gustasset, credidissent enim eū cauteriatā habere cōscientiam, ac propterea abstinere a cibis quos deus creauit, ut faciunt hæretici, ideo diuina reuelatiōe admonitus de cōmunibus cibis sumpsit. Hoc idē facere docet Magnus Basilius monachos suos qui alias erant abstinētissimi, quoties in tale tēpus inciderent, in quo scādali occasionē pbere possent. Vide eum in*

Regulis fusius disputatis interrogatione 18. Et hæc est doctrina Apostolica ad Ro. 14. & 1. cor. 8.

confessus est, reuelatur, quia non recte faceret Alcibiades, creaturis Dei & ipsum non uti, & alijs formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere, quia quæ reuelabat illi spiritus ut doceret, & huic ut sequeretur idem spiritus persuadebat. Sed de his finis sit.

Habetur lib. 6. historiæ Ecclesiasti. ca. 4.

VITA POTAMIENÆ VIRGINIS ET MARTYRIS, PER EVSEBIVM CAESAriensem Episcopum scripta.

EX Origenis schola & Potamiena fuit famosissima fœminarum & martyrum, & ipse eius carnifex Basilides. Etenim in nostram usq; memoriam ab incolis loci perennis uirtutum Potamienæ fama celebratur, quod immensos & innumeros agones primo pro uirginitate & pudicitia desudauerit: deinde etiam pro martyrio exquisita atq; inaudita tormenta pertulerit, atq; ad ultimum una cum uenerabili matre Marcella ignis supplicijs consummata est.

Tradunt igitur Aquilam (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) posteaquam crudelibus eam supplicijs lacerauerat, ad ultimum ad iniuriam & nobilitatis eius, & castitatis cominatum esse Potamienæ, quod eam uel crudelissimis gladiatoribus, uel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, uel quid eligeret quæreretur, protulisse aduersum tyrannum uocem liberam, quæ, ob superstitionem Romani ritus sacrilega uideretur, & ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides unus ex his, quibus implere spiculatoris officium mos est, susceptam eam duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorū pariter & impiorum Potamienæ uerbis & iniurijs conaretur illudere, Basilides abigere impudentius irruentes, ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtentu. At illa religiosum uiri uotum erga se & propositū humanitatis amplexa; Certus esto, inquit, quod cum abiero ad dominū meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Post hæc autē uerba constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ, paulatim per artus ac mēbra diffusæ, & hoc modo beata uirgo e terris migrauit ad cęlū.

I Habes hic plura contra impia nouorū hæreticorum dogmata. Primum, quod sancti post mortem orant deum pro nobis. Secundū, quod impetrant rogata, etiā coronas martyrij pro uiuentibus. Tertium, quod sciunt q̄ circa nos geruntur. Quartum, quod post consummationē seruant quæ ante promiserant. Quintum, sanctos perperā uocari mortuos homines, cū maxime uiuant in Christo.

Non multis autem post diebus, Basilides cum inter collegas suos ob causam quandam iuramentum posceretur, ait, sibi non licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice fatebatur. Ioco æstimatus est primo dicere: tum deinde, cum constantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal, ubi cum perseuerasset in confessione, uinculis traditur. Tum uero uisitantibus eum nostris, & causam subitę ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quod Potamiena post diē tertium martyrij sui, noctu assistens coronā capiti suo imposuerit, dicens, deprecatam se pro ipso dominum, & impetrasse, ut secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris consequatur. Quibus auditis, confestim fratres signum ei dominicum tradunt, & die postera ob domini martyrium capite punitur.

Sed & alijs pluribus per illud tempus apud Alexandriam condiscipulis suis, cum quibus uerbo dei in Origenis schola operam dederat Pota-

miena, ſimile munus traditur prǽſtitiſſe, aſſiſtens eis per uiſum, & coronas martyrij impetratas a domino deferens.

VITA PANTÆNI DOCTORIS ALEXANDRINI, PER EVSEBIVM CAESARIENſem Epiſcopum ſcripta.

Habetur in lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſt. c. 9.

CVm decem & nouem annis Antoninus in imperio perduraſſet, poſt exceſſum ſui, principatum Cõmodo dereliquit. Huius primo imperij anno Iulianus apud Alexandriam ſacerdotium ſuſcepit, Agrippino exactis duodecim annis in epiſcopatu defuncto. Cũ per idem tempus ſcholæ eccleſiaſticæ, & doctoris officio præeſſet uir in omni eruditione nobiliſſimus Pantænus. Ex quo apud eos conſuetudo antiquitus tradita, uſq; in hodiernum permanet, diuinarum ſcripturarum doctores inibi ſcholæ eccleſiaſticæ haberi, uiros duntaxat in ſcientia & in eruditione probatiſſimos.

Huius ergo officij uelut autor quidam & dux, uir (de quo ſupra diximus) ſatis illuſtris habebatur, quippe qui etiam in philoſophis prius, qui ſtoici appellantur, nobiliter floruiſſet. Cuius tantum ſtudij erga uerbum Dei, & tantum amoris fuiſſe traditur, ut etiam ad prædicandum Chriſti Euangelium omnibus gentibus quæ in orientis ultimis receſſibus reconduntur, fidei & deuotionis calore profectus ſit, & uſq; ad Indiam citeriorem, uerbum dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus & Euangeliſtæ nonnulli, qui ad imitationem ſanctorum Apoſtolorum in diuerſis orbis partibus oberrantes, per gratiam dei & animi ſui uirtutem, uerbum Dei & fidem Chriſti ignorantibus quibuſq; gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illuſtris Pantænus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos perueniſſet, reperiſſe quod Bartholomæus Apoſtolus apud eos fidei ſemina prima condiderit, & Matthæi Euangelium Hebræis ſcriptum literis dereliquerit: quod per idem tempus ſupradictus Pantænus inibi repertum detulerit. Sed & in multis præterea alijs doctrinæ eccleſiaſticæ ſtudijs apud Alexandriam, claram ſatis & nobilem uitam optimo & admirabili fine concluſit, tam uiua uoce diſcipulos inſtruens, quam librorum monimentis etiam poſteris theſauros ſcientiæ derelinquens.

In huius diuinarum eruditionum ſcholis quã maxime effloruit apud Alexandriam Clemens eodẽ uocabulo, quo & ille in urbe Roma Apoſtolorum & ſucceſſor & diſcipulus uocitatus. Deniq; ipſe hic Clemens in ſeptimo Diſpoſitionum libro, Pantæni tanquam magiſtri & prǽceptoris ſui mentionem facit. Sed & in primo libro στρωματῶν hunc eundem deſignat, in eo loco, ubi enumerat, quod plures Apoſtolicæ prædicationis repererit uiros, hæc dicens: Mihi quidem cõmentarij huius operis, nõ ad oſtentationem ſcribuntur, ſed ad cõmemorationem ſenectæ, & ad obliuionis remedium, quo ſcilicet in his ſit mihi adumbratio quædam rerum magnificarum diuinorumq; uerborum, quæ audire merui a uiris ſanctis & beatis, quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio uero in Oriente, & maxime apud Palæſtinam inſtitutus ſum a quo-

I dam ex Hebræorum origine ueniente. Ad ultimum autẽ in Ægypto magisterio usus sum uiri uirtutis & scientiæ merito omnibus præferendi: post quem uelut thesauro in absconditis reperto, aliud quærere ultra cessaui. Et illi quidem diuinæ doctrinæ ueritatem mihi, quæ sibi ab ipsis statim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioanne & Paulo sanctis Apostolis, tradita fuerat, tanquam patres filio cõmendarunt. Sed pauci patribus similes filij. Tamen deo fauente per ipsos in nobis Apostolici germinis plantata sunt semina.

Doctrinæ ueritatẽ ab ipsis statim primis autoribus Petro, Iacobo, Ioanne & Paulo traditam, tanquã patres filio cõmendauerunt.

Ex lib. D. Hierony. de Viris illustribus,

Pantænus Stoicæ sectę philosophus, iuxta quandam ueterẽ in Alexandria consuetudinem, ubi a Marco euangelista semper ecclesiastici fuere doctores, tantæ prudentię & eruditionis, tam in scripturis diuinis, quam in seculari literatura fuit, ut in Indiam quoq; rogatus ab illius gentis legatis, a Demetrio Alexandriæ episcopo mitteretur, ubi reperit Bartholomęum de duodecim apostolis, aduentum domini Iesu, iuxta Matthæi euangelium prædicasse, quod Hebraicis literis scriptum, reuertens Alexandriam, secum retulit. Huius multi quidem in sanctam scripturã extant commentarij, sed magis uiua uoce ecclesijs profuit. Docuitq; sub seuero principe, & Antonino cognomento caracalla.

Ex lib. 5. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 10.

VITA APOLLONII MARTYRIS, PER EVSEBIVM CAESARIEN. EPISCOPVM SCRIPTA.

COmmodo Romani regni apicem gubernante, pax ecclesijs per omnem terram propagabatur, & sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem dei summi animas congregabat. Deniq; & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prædiuitibus uiris, cum liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia sociauit ad fidem.

Sed hoc non æquis oculis ille antiquus humanę salutis hostis aspexit. Continuo deniq; aggreditur uarijs nostros machinis impugnare. Primo in urbe Roma Apollonium quendam, uirum in fide nostra, & omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudicium pertrahit, accusatore ei suscitato quodam infelicissimo & desperatæ salutis homine. Qui, quoniam lex, quæ oblatos puniri iusserat Christianos, in delatorem prius animaduertendum censebat, a Perennio iudice, ut eius crura cõminuerentur, sententiam prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr, ut defensionem pro fide sua, quam audiente Senatu atque omni populo, luculenter & splendide habuerat, æderet scriptam. Et post hæc secundum Senatusconsultum capite plexus est. Ita namq; a prioribus lex iniquissime promulgata censebat.

Posita est in lib. 6. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 5. & 6.

VITA NARCISSI HIEROSOLYMORVM EPISCOPI, PER EVSEBIVM EPISCOpum Cæsariensem scripta.

CVm decem & octo annis Seuerus tenuisset imperium, Antoninus ei filius succedit. Quo in tempore q̃ plurimi erant, qui in cõfessionibus

nibus gloriam quæsierant, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati. In quibus Alexander confessionis titulo satis clarus, Hierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cum superesset adhuc Narcissus, qui prius inibi functus est pontificatus officio.

Verum quoniam Narcissi memoriam sermo progrediens attulit, congruum mihi uidetur, aliquid de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci perplurima memoriæ traduntur. Nos uero unum opus eius memorabimus, ex quo cæteris, quæ de eo narrantur, merito fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solenni uigiliarum Paschæ, oleum deesse luminaribus: Cumq; id per ministros innotuisset, mœror plebi maximus fuit. Sed Narcissus fide fidens, ministris īperat haurire aquā, sibiq; deferri. Cumq; detulissent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere uirtutis, natura aquæ in olei pinguedinem uersa, splendorem luminū etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei a plurimis religiosorū fratrum ex eodem deo quod uersum de aqua fuerat, reseruatū est, ita ut ad nos usq; miraculi huius indicium perueniret.

I *Et benedixit aquā. Igitur benedictio creaturarum non est superstitiosa, nec nouū inuentū, ut garriunt hæretici. ecce accendebantur in ecclesiis luminaria contra insanias nouorum hæreticorum.*

Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplum animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is nanq; cum inter cętera uirtutum suarum bona esset ualde cō stantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax, quidā homunculi nequā male sibi conscij, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, non possent effugere uindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen: conueniunt auditores: testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quæ obijciebantur confirmarent: quorum unus testis, ita non igni consumeretur, uera se dicere testabatur: alius, ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem istis quisquam fidelium & deum timentium crederet, eo quod uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur, ipse tamen eorum quæ mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam ac philosophicam uitam semper habere desiderans, subterfugit ecclesiæ multitudinem, & in desertis locis atq; agellis secretioribus delitescit annis quamplurimis.

At non ille magnus diuinæ prouidentiæ oculus quiescit in longum, sed in impios ultionem per ea ipsa quę sibi in periurijs statuerant maledicta, molitur. Primus nanq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cū omni genere suo, omniq; familia, flammis ultricibus conflagrauit. Alius repente ab imis pedibus usq; ad summum capitis uerticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autem priorum exitum uidens, & oculum diuinum nō se latuisse perspiciens, prorumpit in medium, & audientibus cunctis sera pœnitentia uniuersum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autem lachrymis immanis cōmissi facinus deflet, & intantum die noctuq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiuscemodi pœnas dederunt.

Narcissus uero cum ita desertum petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret, nullus agnosceret, necessarium uisum est

episcopis ecclesiarum uicinarum, ut alium pro ipso ordinarent, cui nomē erat Diuus: cui, cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subito uelut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus, & rursus a fratribus ad præsidendum rogatur ecclesiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, uel pro eo, q criminosis innocens cessit, uel q secretam & philosophicam uitam dilexit, & q in eo compleuit dominus dicens: mihi uindictam, ego retribuam, dicit dominus.

Verum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui cum iam esset episcopus alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcissi senis euidentissimis reuelationibus euocauit. Is nanq; Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat præclare urbis episcopus, Hierosolymam adorandi, & sanctorum locorum uidendi gratia properauerat. Quem loci incolæ, mentes eorum instigante Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac ui charitatis & dilectionis nexibus uinctum redire non sinunt domum. Ostendebatur enim euidenter a domino, non solum ipsi beato uiro Narcisso, sed & alijs plurimis per reuelationes in plebe, ut ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Præterea quod supra cætera omnia magis terrificum fuit, eo die quo ingressurus urbē Alexander nunciatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, uox cœlitus manifestissime omnibus audientibus facta est, dicens: Suscipite episcopum, qui uobis a deo destinatus est. Cumq; ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset dei dispensatio declarata, episcopi urbium uicinarū compertis omnibus, quibus de eo res geri dei iudicio docebatur, residere inibi eum necessario compulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antinoitas scriptis, quæ usq; ad pręsens seruantur apud nos, meminit Narcissi tanquam socij & consortis in episcopatu, his ipsis uerbis de eo scribens: Salutat uos Narcissus, qui ante me episcopatum huius ecclesiæ regere cœpit, quiq; mecum positus, orationibus uestris centum iam & sedecim annos uitæ suæ gerit, qui & ipse uos mecum pariter deprecatur esse concordes.

2 *Dum sanctus Episcopus Hierosolymā properat, adorādi et sanctorum locorū uidendi gratia, cōfunditur moderna hæresis dānans peregrinationes longas ad sancta loca.*

Ex eodem lib. ca. 28.

Philippo autem septem annis principatu administrato, Decius succedit, Qui pro eo q infestus esset Philippo, persecutionem ecclesijs suscitat. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis uero Alexander episcopus rursum pro confessione Christi iudici sistitur, & uinculis carceris traditur. Quiq; cum longęuæ ætatis ueneranda canicie præfulgeret, posteaquam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de uinculis ad tribunal, & a tribunalibus reuocatur ad uincula, inter ipsa, uicissim sibi succedentia tormenta defecit.

Ex lib. 6. historiæ Ecclesiasti. ca. 29. & 30.

VITÆ ET AGONES METRANI, COINTHÆ,

Apolloniæ, Serapionis, & aliorum plurimorum sanctorum uirginum & martyrum sub Deciana persecutione apud Alexandriam pro Christi nomine passorum, per Eusebium Episcopum Cæsariensem scripti.

Dionysius Alexandrinus Episcopus per Dacianæ persecutionis tēpus, sicut ex ipsius epistolis uerissime comperimus, in multis sępe

confeſſionibus ſatis clarus efficitur, & pro paſſionum tormentorumq; diuerſitate magnificus. Deniq; refertur, inſectantibus ſe quibuſdam, reſpondiſſe: Quid inſectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulſum ceruicibus ſumite, & donum magnum ad tyrannum referte. Sed & idem ipſe ad Fabianum Antiochenum epiſcopum ſcribens, de his, qui ſub Decio apud Alexandriam agones martyrij deſudauerant, hoc modo refert.

Non ex pręcepto (inquit) Imperatoris apud nos perſequutio ſumpſit exordium, ſed anno integro principalia præuenit edicta miniſter dæmonum, qui dicebatur in ciuitate noſtra diuinus, ſuperſtitioſum contra nos exagitans uulgus. A quo multitudo ſuccenſa, nihil aliud q̃ piorum ſanguinem ſitiebat.

Primo ergo religioſum quendam ſenem Metranum nomine corripientes, iubent impia uerba proferre. Quod ille facere, cum recuſaret, omne corpus eius membratim fuſtibus colliſerunt, uultumq; & oculos acutis calamis terebrantes, extra urbem cum cruciatibus eiecerunt, ibiq; quod in eo ſupererat ſpiritus, lapidibus eiecerunt.

Poſt hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant recuſantem, imo potius execrantem, uincula pedibus innectentes, & per plateas totius ciuitatis trahentes, fœdo horrendoq; ſupplicij genere diſcerpunt. Dehinc omnes ſimul irruerunt ꝑ domos ſeruorũ dei, diripientes & euertentes, atq; hoſtili crudelitate cuncta fœdantes, ita ut precioſioribus quibuſq; direptis, ſi qua alia uiliora repererant, in unum congregata igni in plateis cremarent. Noſtri tamen direptionem hanc bonorum ſuorũ (ſicut Apoſtolus de illis dixit antiquis) cum gaudio ſuſceperunt.

Sed & admirandam uirginem longęuæ ętatis Apolloniam nomine cũ corripuiſſent, dentes primo ei omnes effoderunt, congeſtis deinde lignis extruxerunt rogum, cõminantes uiuam ſe eam incenſuros, niſi cum ipſis pariter impia uerba proferret. At illa ut rogum uidit eſſe ſuccenſum, paululum quid in ſemetipſa molitur, repente uero ſe è manibus proripuit impiorum, atq; in ignem, quem minabantur, ſponte proſiluit, ita ut perterrerentur etiam ipſi crudelitatis autores, ꝙ promptior inuenta eſt ad mortem fœmina, q̃ perſecutor ad pœnam. Serapionem quoq; domi ſuæ repertum, crudeliſſimis æffecere ſupplicijs, ita ut omnes ei iuncturas membrorum prius ſoluentes, de ſuperioribus eum præcipitarent. Nullum noſtris iter erat per uiam, nullius plateę trãſitus indulgebatur, neq; die neq; noctu procedendi uſquam libera erat facultas. Vt enim quis noſtrorum apparuiſſet in publico, ſtatim clamor uulgi & ſeditio naſcebatur, ut uel pedibus traheretur, qui uiſus eſſet, uel igni ſuccenderetur. Verum cũ hæc mala per dies ſingulos augerentur, ſubito inter ipſos perſequutores rabies quædam belli ciuilis exarſit, & dum inter ſe ſeditionibus prælijſq; decertant, interim nobis paululum licuit reſpirare.

Sed non in longum uenia fuit. Continuo nanq; crudeliſſima principũ mittuntur edicta, quibus tanta aduerſum nos ferebatur immanitas, ut ſecundum ꝙ prædictũ eſt a domino, ſi fieri poteſt, ſcandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis pene omnibus, quidã ex ipſis nobilibus ſe ſponte impijs actibus ingeſſerunt. Alij conuenti tantummodo nonnulli ado-

mesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his pallentes & trementes, ut magis immolari ipsi, quam immolare idolis uiderentur, ita ut etiam ab inspectante uulgo irriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad sacrificandū iuxta meticulosi uiderentur. Alij sanctam impudenter ad aras prosiliebant, ut & affirmare niterentur, se nunquam Christianos fuisse. Hi erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile saluabuntur. Cæteri uero aut istos sequebantur in præceps, aut certe uertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehensi, & in carcerem missi, alij ad primam statim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquanti paululum supplicijs toleratis ad ultimum deciderunt. Hi uero qui beati effecti sunt, tanquam columnę fortissimæ domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suę merito uirtute a domino percepta, admiranda deo & angelis martyrij sui spectacula prębuerunt.

Quorum primus uenerabilis Iulianus podagra constrictus, ita ut neque incedere, neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant offertur. Quorum unus quidem statim negauit. Alius uero nomine Eunus, cum Iuliano sene in domini Iesu Christi confessione perdurat. Qui iubentur camelis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde uerberantibus, populo inspectante laniari, usquequo finem uitæ in ipsis uerberibus ponerent.

Sed uir quidam militaris, cum assisteret, & quosdam uolentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repente aduersum eum totius uulgi extollitur. Offertur iudici fortissimus miles iam domini, & nusquam se inferior factus, in confessione persistens, capite pro pietate damnatur. Alius quidam uir nominis sui Macarius, gente Libycus, cum multis uerbis a Iudice ad negandum suaderetur, & eo maiore constantia fidem suam profiteretur, uiuus ad ultimū iubetur exuri. Epimachus quoque atque Alexander, cum multo tempore & in uinculis, & in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter diuersis supplicijs confecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremum consumi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria sancta uirgo: aduersum quā iudex summa contentione utebatur, & immensis eam atque exquisitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius sententiam uincere cupiebat, quia laudabili uoce decreuerat, nihil se prorsus eorum, quæ sibi contra fas imperabantur acturam: quæque Statuti sui tenax, ad ultimum capite punitur. Secunda uero fuit uirgo, Mercuria nomine. Anus uenerabilis, & fœcundissima in filijs, sed quos nō prætulit Christo, Dionysia, & alia Ammonaria. Quę dum nimia utuntur constantia apud iudicem, & ille uinci erubesceret a fœminis, inauditis tormentorum generibus toleratis, finem omnium ferro cædente suscipiunt.

Heron quoque, & Arsinus, & Isidorus Ægyptij, cum puerulo annorum quindecim Dioscoro, iudici offeruntur. Et primo omnium puerulū Dioscorum tanquam pro ætate facile flecti, ante uerbis post etiam uerberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere uideret, ferocius eum cruciare contendit. Tum deinde cęteros uarijs tormentis dilanians, cum pari modo constantia fidei uideret armatos, tradi ignibus iubet. Dioscorum uero puerum, quod sibi constanter & sapienter in omnibus respondisset, admiratus,

ratus,

ratus differri præcepit, ſperans eum pro ætate pœnitudinem geſturum. Quod non tam tyranni miſeratione, quam domini prouidentia ita geſtum eſt. Nunc enim nobiſcum eſt Dioſcorus, a deo nobis conceſſus ad conſolationem & firmamentum populi ſui. Nemeſius quoque etiam ipſe Ægyptius, primo per calumniam quaſi latro delatus eſt. Quo crimine abluto, poſt hæc quod Chriſtianus eſſet defertur. In hoc uero nulla a iudice moderatio reſeruatur, ſed geminatis ſupplicijs excruciatum, cum latronibus iuſſit incendi, ignorans quod crudelitate ſua optimo martyri Saluatoris ſimilitudinem detulit, qui pro ſalute humani generis una cum latronibus pertulit crucem.

Turma autem quædam in unum conuenerat militum, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grandæuus Theophilus. Qui tribunalibus aſtantes, cũ quidam Chriſtianus a iudice torqueretur, & iam pene ad negandum declinaret, dirumpebantur intra ſemetipſos, & uultu, oculis, ac nutibus, uelut erigere conabantur illum, qui in ſupplicijs poſitus trepidabat. Interdum etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuerſe inclinati, tanquam ſubleuare lapſantis animos geſtiebant. Cõuerſi uero ad eos, omnes, & quid de ſemetipſis profiterentur, ex eorum motibus agnoſcẽtes, prius penè quam in eos uulgus clamoribus inſiliret, ipſi in medium prorumpunt, ac ſeſe Chriſtianos eſſe teſtãtur. Tunc uero uerſa uice ex eorum confidentia perſecutoribus terror, noſtris conſtantia animi accreſcit: dum hi, qui per tormenta uinci putabantur, ſponte ſe cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, uelut pro quadam ſpecie uoluptatis expetitur, deo ita triumphante per ſanctos ſuos.

Sed nec Scirionis opus memorabile, fas eſt ſilentio præterire. Is nanque cum rem cuiuſdam potentis ſub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recuſans, cogebatur iniurijs: perſiſtens, rurſum blanditijs mulcebatur. Cum uero utrunque contemneret, præacuta ſude ualidiſſime transuerberatus per media uiſcera, neci traditur. Quid uero memorem, quantæ multitudines in deſertis & in montibus oberrantes, fame, ſiti, frigore, languore, latronibus, beſtijſque conſumptæ ſint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrij coronati ſunt. Denique & uenerandus ſenex Chæremon (epiſcopus hic erat urbis Ægypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicum montem una cum grandæua coniuge diſceſſiſſet, nulli ultra apparuit. Et cum ad perquirendum eum plurimi fratrum frequentiſſime proceſſiſſent, perſcrutatis omnibus locis, nec ipſos ultra quiſquam, neque corpora eorum potuit inuenire. Hæc autem non fruſtra cõmemoraui frater Chariſſime, ſed ut ſcias quãta apud nos a ſanctis martyribus ad dei gloriam geſta ſint.

Et poſt pauca addit etiam hæc, dicens: Iſti igitur diuini martyres, qui cum Chriſto in cœleſtibus ſedent, & regni eius participes ſunt atque iudices, qui cũ ipſo de lapſis fratribus iudicant, iſti (inquam) ipſi ſuſceperunt lapſos, & pœnitentiam conuerſionemque eorum non reſpuerunt, ſcientes quod deus noſter, cuius ipſi erant martyres, non uult omnino mortẽ morientis, ſed conuerſionem eius & pœnitentiam quærit. Si ergo iſti receperunt quoſdam, & in eccleſia ſtatuerunt, in oratione quoque eis & in cibo cõmunicauerunt, quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agendum putatis?

1 *Quod hic Epũs haberet coniugem grandæuam non te moueat, quia erat ſub* Eccleſia Orientali, *cui non fuit impoſitũ iugum continentiæ ab uxoribus, quæ ante ſacerdotium fuerunt ductæ, ſed in uoluntate non in neceſſitate uniuſcuiuſq; poſitum uellet ne abſtinere ab eis uel non.* Vide Hiſto. *Tripar. cap.* 14. Vel *in promotione ſua de cõſenſu uxoris pro miſerat continentiã, alioqui nõ fuiſſet ordinatus* Epũs. Lege Synodũ Arelatẽſem. 4. *ca.* 2. *et* Tertiã *can.* 1.

Nonne sequi nos eorum sententias & iudicium conuenit, atque erga eos quos illi miserati sunt, non existere crudeles & truces? Non puto quod expediat nobis sententias eorum in irritum reuocare, miserationes infringere, benefacta turbare, & recte religioseq; instituta uiolare.

Hæc Dionysius de lapsis faciens sermonem. Quo tempore Nouatus Romanæ Ecclesiæ presbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus eis salutis ademerat, etiam si digne pęnituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine se metipsos καθαρούς idest, mundos appellarunt. Ob quam rem concilium sacerdotale celeberrimum in urbe Roma cõgregatum est, episcoporum quidem sexaginta numero, presbyterorum quoq; totidem, cũ diaconis plurimis. Pręterea etiam per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatione habita, decretis significatur, quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatum quidem cum his, qui eum mentis elatione tumidum sequerentur, quiq; ad inhumanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruantem sententiam declinarent, alienũ esse ab ecclesia: eos uero, qui lapsi in certamine fuerant fraterna miseratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos.

Est oratio.20.in ordine orationũ eiusdem.

VITA SANCTORVM MACHABÆORVM, PER D. GREGORIVM NAZIANZENVM SCRIPTA.

1 *Festiuitas Machabæorum antiqua.*

QVid autem Machabæi? Horum enim præsens est festiuitas, qui licet minus honorantur à plerisq;, ꝙ non Christi certarunt gratia; omnibus tamen ueneratione sunt digni, ꝙ ob leges paternas fortiter egerint. Cũ enim ante Christi passiones martyrium sustinuere, quid facturi erant, si post Christum persecutionem pertulissent, ac illius pro nobis mortem imitati fuissent? Qui enim sine hoc exemplo tanta eminuere uirtute, quomodo non generosiores apparuissent, si cũ exemplo periclitati fuissent?

Proinde licet sermo iste mysticus sit, & absconditus, mihi tamen, ac omnibus Dei amatoribus admodum credibilis existit, neminẽ, qui ante Christi aduentum martyrio decessit, id sine Christi fide assecutum esse. Verbum enim, quod postea temporibus proprijs libere prædicatum est, ijs etiam, qui mente puri fuerunt, antea cognitum extitit; quemadmodũ ex multis liquet, qui ante illud honorati fuerunt. Non igitur despiciendi sunt, ꝙ tales ante crucem extiterint; sed propter crucem laudandi, ac honore, qui ex sermonibus prouenit digni: non ut ijs gloria inde augeatur, nã quo pacto eorum gloria crescere posset, quorũ res gestæ tam gloriosum quid habuerunt? sed ut glorificentur laude digni, uirtutemq; æmulentur audientes, memoria, tanq̃ stimulo, ad similia incitati.

2 Cæterum quales nam hi fuere? aut unde, qua'ue sub initium institutione, & disciplina impulsi, ad tantum uirtutis, & gloriæ fastigium sunt progressi? ut annuis his festiuitatibus, ac panegyribus honorarentur. Nam quod maior q̃ rerum uisibilium de eis opinio in omnium resideat animis, id liber de ijs cõscriptus discendi cupidis, & studiosis ostendit. Qui etiam docet rationem passionibus imperare, dominamq; esse, siue ad uirtutem

Annuis festiuitatib' & panegyribus honorabantur septem Machabæi.

inclinet,seu malitiã. Sanè & alios liber ille martyres celebrat, inter quos & horum meminit certaminum. Mihi uerò hoc tantum dixisse sufficiat, Eleazarum primitias tulisse inter eos, qui hic ante Christum sunt passi, quemadmodum post Christum Stephanus. Vir sacerdos, & senex, canus capillis, canus & prudentia, prius quidẽ pro populo sacrificabat, & orabat, nunc autem semetipsum hostiam obtulit Deo perfectissimam. Purgationem plebis uniuersæ, dextrum certaminis proœmium, adhortatioq́ loquens, & tacens. Adduxit autem & filios septem, institutionis suæ indicia, hostiam uiuentem, sanctam, beneplacitam Deo, omni legali sacrificio splendidiorem, & puriorem. Siquidem legitimum est, & iustissimum, ut filiorum præclarè gesta patri referantur accepta. Pueri autem illi generosi, & magnanimi, generosę matris germina generosa, gloriosi ueritatis certatores, Antiochi temporibus excelsiores, Mosaicæ legis discipuli genuini, patriarum consuetudinũ obseruatores diligentes. Numerus apud Hebræos laudabilis, & propter septenariæ quietis mysterium uenerabilis, unum spirantes, ad unũ respicientes, unicum uitę iter scientes, ut pro Deo mortem sustinerent, non minus animis fratres q̃ corporibus, inter se de morte æmulantes. Proh miraculum, tormenta tanq̃ thesauros præripientes, sub magistra lege pericula pro alijs subeuntes, quæ nõ magis ingruentia formidabant, q̃ cessantia quærebant, unum hoc declinantes, ne tyrannus eos punire differret, ac quidam ex eis incoronati discederent, inuitiq́ à fratribus separarentur, & mala uictoria superarent, ac nequaquã in patiendi periculum inciderent. Mater ibi erat animosa, & generosa, puerorum simul, ac Dei amatrix, cuius materna uiscera ultra naturę dilaniabantur rationem. Non quia eam filiorum miseraretur cruciatus, sed quod timore augeretur, ne paterentur. Neq; magis desiderabat abeuntes, quam optabat ut residui alijs adijcerentur. Et horũ quidem rationem habebat maiorem, quam eorum, qui iam decesserant. Nam horum certamen anceps erat, at illorum dissolutio secura. Et hos quidem iam Deo conciliauerat, illos autem ut Deus acciperet, curabat. 3 Laudat librum Machabœorum.

O' Anima uirilis in corpore muliebri. O' specimen admirandũ, & magnanimum. O' sacrificij illius Abrahamici, nisi forte maius quid audendũ sit. Ille enim promptè unum obtulit, licet unigenitum, & qui ex promissione erat, & ad quem promissio pertinebat; & quod maius erat, quod non generis solum, sed & talium sacrificiorum primitiæ, & radix constitueretur. At illa totum filiorum populum sacrificauit Deo, tam matres, quam sacerdotes, uictimis in iugulationem promptis exuperans. Holocaustis rationalibus, sacrificijs se urgentibus. Illa ubera ostendebat, & filijs enutritionẽ in memoriam perducebat. Caniciem prętendebat, senectutemq́ pro supplicatione subijciebat; non ut salutem quæreret, sed ut passionem moueret, nec mortem, sed dilationem periculum esse censebat. Nil eam flectebat, nihil emolliebat, nil audaciam eius minuebat. Non tormentorũ instrumenta exposita, non rotę expeditæ, non catapultæ, non ungularum acies ferrearum, non enses, quorum acies iam subigebatur, nõ lebetes feruentes, non ignis incensus, non tyrannus minans, nõ populus urgens, nõ genus inspiciens, non membra dilacerata, non carnes dilaniatæ, non sanguinis riui fluentes, non iuuentus, quæ consumebatur, nõ mala præsentia, non quæ expectabantur: sed & periculi prolongatio, quæ alijs in talibus

grauissima esse solet, illis erant leuissima; spectaculo enim oblectabātur, & passionibus ferè moram innectebant. Ita uaria tormenta illa, tanquam nullius essent momenti, contemnebant. Quin etiam persecutoris sermones multiformes, conuitiantes, cōminantes, blandientes despiciebant. Quid enim ille non tentabat, ut quod sperabat assequi posset?

Insuper & puerorum ad tyrannum responsiones tanta sapientia, ac generositate erant refertæ, ut si cuncta aliorum bona in unum fuissent congesta, parua tamen essent, si cum illorum fortitudine essent collata. Imo fortitudo eorum parua fuisset, si cum prudentia eorum in sermonibus cōparata esset. Quin & solis illis contigit, ut ita paterentur, ac interim cōtra minas persecutoris, & terrores imminentes adeò sapienter responderent. Quibus tamen pueri generosi, uel parens generosior nequaquam uincebantur. Cum uerò ipsa omnibus superstes extitisset, ac animi dolorem cum amore temperasset, pulchram parentationem illis seipsam exhibuit. Eos enim subsecuta est, quos paulò ante præmiserat: Et hoc quonam modo? Sponte ad periculum processit. At cum quali oratione funebri? Pulchri sanè puerorum ad Tyrannum sermones existunt, pulchrorumque pulcherrimi. Et cur non? Cum quibus se instruebant, & Tyrannum feriebant. At matris longè fuere pulchriores. Primo quidem consolantes, postea uero funebres. Quinam igitur puerorum sermones fuere? Bonum enim est, ut & uos illorum reminiscamini, ut quemadmodum certaminis habetis exēplum, ita etiam sermones de martyrij laude in talibus habeatis temporibus. Erant autem aliorum alij, & secundum quod unumquenque uel persecutoris sermones, aut periculorum ordo, aut animæ armabat alacritas, & si typo effingere licet, tales erant.

Nobis Antioche, ac circunstantes omnes, unus Rex Deus est, à quo facti sumus, & ad quem conuertimur; unusque legislator Moses, quē haud prodemus, seu offendemus. Non per pericula uiri, ob uirtutem exantlata, ac miracula multa, etiam si alius adhuc Antiochus nobis minaretur, te etiam truculentior. Vna autem nobis securitas est mandati obseruatio, & ut legem, qua muniti sumus, haudquaquam preuaricemur. Vna gloria omnē aliam gloriam præ illa contemnere. Solæ nobis sunt diuitiæ, quæ sperantur. Nihil autem terribilius, quàm à Deo aliquid timere. Cum his considerationibus sumus instructi, ac ita armati. Cum tali tibi iuuentute est controuersia. Dulcis equidem mundus hic est, dulce & solum patrium, necnon amici, & cognati, coætaneique, ac templum istud magnū, & nomine tam celebre, ac panegyres Patriæ, & mysteria, reliquaque cuncta, quibus nos ab alijs differre uidemur: non tamen dulciora sunt Deo, ac periculis, quæ propter honestatem sustinentur. Nec tu hoc cēseas: Alius nobis est mundus longè rebus uisibilibus sublimior, & stabilior. Patria alia Hierusalem superna, quam nullus Antiochus obsidebit. Et quia fortis est, & inexpugnabilis, nullam timet desolationem. Cognati uerò nobis sunt inspiratio, & qui secundum uirtutem sunt nati. Amici autem prophetæ, ac Patriarchæ, à quibus nobis & pietatis est typus. Coætanei uerò qui hodie nobiscum periclitantur, & fortitudine sunt contemporanei. Panegyres autem Angelorum tripudia, mysteriumque unum magnum, ac maximum, & à multis absconditum Deus: ad quem & hæc respiciunt mysteria. Desine igitur nobis parua, & indigna polliceri; non enim honorabimur inhone-

ſtis,neq; lucrabimur damnoſa, quoniam nõ tam infeliciter negociamur. Deſine etiam minari; aut contra minabimur: tuam impotentiam, & noſtra argue ſupplicia. Habemus & nos ignẽ,quo perſecutores puniamus. Exiſtimas tibi certamen eſſe cum gentibus,ac ciuitatibus? necnon regibus effœminatiſſimis? Ex quibus hi quidem uincent,illi autem fortaſſis ſuperabuntur. Verum nequaquã eis de talibus periculum imminet. Contra Dei legem aciem inſtruis,contra tabulas à Deo inſculptas, contra paterna ratione,& tempore honorata,contra ſeptem fratres unica anima colligatos,ſeptem te trophęis infamaturos. Quos uincere nequaq; magnum eſt,ab illis uero ſuperari turpiſſimum. Illorum genus ſumus, & diſcipuli, quos igni columna,& nubis in uia deduxit: quibus mare diuiſum eſt,& fluuius ſubſtitit,& ſol ſtetit,& panis pluuia deſcendit:quorum manuum extenſiones orationis gratia factæ multa milia in fugam conuerterunt: à quibus feræ ſuperabantur; & quos ignis non tangebat;ac à quibus reges generoſitatem admirantes,abſtinebant. Dicemus & aliquid tibi cognitum. Eleazari myſtę ſumus,cuius fortitudo tibi eſt comperta. Prior pater certauit,nunc filij ſuccedunt. Prior abijt ſacerdos,nunc ſubſequentur ſacrificia. Multis nos terres,ſed multo plura ferre ſumus parati. Et quid ò ſuperbiſſime,minis tuis nobis facere poteris? num perſuadebis? At nihil fortius eſt ijs,qui omnia ferre ſunt parati. Cur moramini lictores? cur cũctamini? Cur mandatum tam egregium expectatis? Vbi enſes? ubi uincula? celeritatem exopto. Maior ignis accendatur,beſtiæ efferentur,tormẽta augeantur,omnia ſint regia,& ambitioſa. Ego primogenitus ſum: primum me ſacrifica. Ego nouiſſimus,ordo mutetur. Sed & è medijs quidã inter primos exiſtat,quo ęquis partibus inter nos honoremur,ſed parcis. Expectas ue fortuitum quid,aut contrarium? Sępe,ac iterum eundem repetemus ſermonem. Nequaquã immunda comedemus, nec offeremus. Tu prius noſtra ueneraberis, q̃ nos tua colemus. Summa ſermonis, aut crudeliora adhuc excogita tormenta,aut hæc à nobis contemni ſcias. Et hæc quidem ad Tyrannum.

At quibus inter ſe adhortabantur? qualiaq; de ſeipſis ſpectacula exhibebant? q̃ fuere pulchra? q̃ ſacra? omniq; uiſione,ac auditione,Dei cultoribus ſuauiora? Ego enim recordatione ſolum uoluptate impleor,ac cogitatione cum certantibus uerſor,enarrationeq; exornor. Amplectebantur ſe mutuo,& à collis pendebant. Panegyris erat,ac ſi certaminibus initiarentur. Eamus fratres ad pericula, clamabant, eamus, urgeamus nos dum excandeſcit Tyrannus. Nil nos emolliat,ut ſalute plectamur. Conuiuium nobis propoſitum eſt precioſiſſimũ; nequaquã illud negligamus. Pulchrum eſt fratres cohabitare,conuiuium celebrare, ac una conglobari. Pulchrius uero pro uirtute periclitari. Quòd ſi poſſibile eſſet,corporibus etiam pro legibus certaſſemus patrijs; ſed & mors iſta inter laudabilia exiſtit. Verùm quia tempus hoc non admittit, corpora exhibeamus. Etenim ſi nunc haud morimur,num ideo nunquã occumbemus? num generationi debitum ſuũ non reddemus? Ex neceſſitate gloriam faciamus, diſſolutionem cauillemur,quod cõmune eſt, proprium faciamus, morte uitam comparemus. Nullus igitur è nobis animæ curam gerat,nec puſillanimis exiſtat. Tyrannus poſtquã in nos incidit,de aliorum tranſgreſſione deſperet, periculis ordinem ipſe ſtatuat, nos nihil in promptitudinis

feruore dissentiamus, primusq́; aliјs uia existat, nouissimus uerò certaminis signaculum. Hoc nobis cunctis pariter infixum sit, quod cũ perpetua domus nostræ laude coronabimur; Et quod persecutor nullam è nobis partem accipere poterit; ut quemadmodũ de omnibus gloriatur, ita unica intumescat prauitate. Non minus transmigratione, q̃ generatione, inter nos fratres appareamus, omnesq; tanquam unus periclitemur, & pro

4 omnibus singuli. Eleazare, suscipe: mater subsequere: Hierusalem mortuos tuos magnificè sepelito. Si sepultura carebimus, posteris nostra referto; sed & amatoribus tuis religiosum unius uteri sepulchrũ ostende.

Ecce magnificam sepulturam.

Et illi quidem talia dicebant, & faciebant, & aprorum instar, dentes inter se acuentes, in ordine ætatis, & promptitudine qualitatis confortabantur, uoluptatiq;, ac miraculo erant contribulibus suis: terrori autem, & stupori persecutoribus, qui cum totam gentem subegissent, adeò septem fratrum unanimitate sunt superati, ut nec spem meliorem haberent

5 de aliјs. At mater generosa, cum illi uirtute tot essent, ac tales, animal inter legem, & magnanimitatem medium, eousq; gaudio pariter, ac timore perfusa erat, in medioq; duarum passionum campo constiterat, gaudiј ob uirilitatem, & ea, quę uidebantur; Timoris uerò propter ea, quę imminebant, ac pœnarum immanitatem: & tanquam auis pullos, cũ serpens adrepit, aut aliud quid insidiatur, circumuolabat, circumgemebat, supplicabat, simul certabat; & quid nõ faciebat, quod ad uictoriam consequendam deseruiret? sanguinis guttas rapiebat, membrorum detruncationes colligebat, reliquias adorabat, cum uno loquebatur, & hunc offerebat, alium uero præparabat. Omnes autem ita alloquebatur; Euge filiј, euge optimi mei, euge in corpore constituti, corpore ferè cassi. Euge legis, ac caniciei meæ defensores, necnon ciuitatis, quæ uos aluit, & ad tantam uirtutis gloriam prouexit. Adhuc parum, & uicimus. Fatigantur tortores. Hoc timeo solum; adhuc parum, & ego felicissima inter matres ero, uosq́; beatissimi inter filios. Sed matris desiderio teneminí? At nequaq̃ uos derelinquam. Hoc uobis promitto, non enim ita natos odi.

Reliquias adorabat. Ergo non inconuenit sanctorum martyrum adorare reliquias, ea scilicet adoratione q̃ ueneratio dicitur, & magnis uiris debetur cuiusmodi adorationẽ exhibuit Nathã propheta Regi Dauid, non autem ea adoratione quæ soli deo conuenit, de qua scribitur, Dominum deum adorabis, & illi soli seruies.

Postquam autem defunctos uidit, ac securitatem ex complemento est assecuta, caput admodum lætè cum magna sustulit constantia, non secus ac ij, qui in Olympiacis uincunt; manibusq́; extensis magna & splendida uoce: Tibi, inquit, ò pater sancte gratias ago, tibi lex magistra, necnon pater noster Eleazare, qui ante filios tuos decertasti, q̃ meorum in partu dolorũ fructum accepi, quodq́; mater facta sum omnibus matribus beatior. Nihil mundo reliqui; omnia Deo tradidi, thesaurum meum, spemq́; meam senilem. Quàm magnificè sum honorata, q̃ abunde senectutis mercede perfruor, nutrimenti impensam nobis filiј remitto, cum ita nos pro uirtute decertasse uideo. Omnes coronatos conspexi, tanq̃ benefactores intueor tortores; sed & partem deest, quin me Tyranno ob seruatum ordinẽ gratias habere fatear, quòd me ultimata periculis reseruauit, quod sobolem meam decertantem uidi, & cum unoquoq; filio depugnaui. Ita enim secura cum sacrificiјs digrediar, non comas delacerabo, non uestem discindam, non carnem unguibus secabo, non luctum instaurabo, non præficas conuocabo, non in tenebris me occultabo, ut aer mecum fleat, non cõsolatores expectabo, nõ panem luctus apponam; talia enim ignobilium sunt matrum, & quæ carnis tantum sunt parentes, quarum filiј ui-

tam ſine digna aliqua finiunt relatione. Mihi uerò nequaquã mortui eſtis ò filij chariſſimi, ſed copioſum fructum produxiſtis. Nõ me reliquiſtis, ſed præceſſiſtis. Non defloruiſtis, ſed ſolidati eſtis. Non fera nos rapuit; non unda abſerpſit; non latro iugulauit, non morbus diſſoluit, nõ bellum aſſumpſit, nõ aliud quid paruum, aut magnum, quod hominibus accidere poteſt. Flerem equidem, & ualde quidẽ, ſi tale quid uobis accidiſſet. Lachrymis tum oſtẽderem quòd filiorum amatrix eſſem, quemadmodum nunc lachrymas repello. Parua hæc adhuc exiſtunt. Verè uos deplorarẽ, ſi male ſaluati fuiſſetis, ſi à tormentis uicti eſſetis, ſi quis uos ſuperaſſet, quemadmodum nunc ſuperati ſunt perſecutores. Iam uerò ſuperſtitibus uobis laus, gaudium, gloria, tripudia, ac lætitia mihi accreſcit. Ego enim poſt uos immolabor. Cum Phinea collocabimur: cum Anna glorificabimur; prætereà ꝙ ille unus erat, nos uerò tot ſcorticidæ, non corporũ, ſed animarum fornicationem confodientes. Et hæc quidem unum à Deo datum, illumq́; nuper genitum: ego autem uiros ſeptem, eoſq; uoluntarios ſacrificaui. Hieremias funebrem mihi ſuppleat ſermonem, non lugens, ſed mortem laudans beatam. ſuper niuẽ ſplendetis, ſuper lac coagulati eſtis, ſuper Saphirum compoſitio ueſtra, Deo, qui uos naſci fecit, ac mihi tribuit. Et quid amplius? Appone & me, ò Tyranne, filijs, ſiqua apud inimicos gratia eſt, quò certamen tibi ſit uenuſtius. Vtinam & per omnia tranſeam ſupplicia, ut cruorem meum ſanguini, & carnes meas ſeniles illorũ admiſceã carnibus. Amo propter filios tormenta. Quòd ſi hoc denegas, puluis ſaltem puluere iungatur, unumq; nos excipiat ſepulchrũ. Ne inuideas æqualis honoris mortem ijs, qui gloria ſunt æquales. Valete ò matres, ualete ò filij, ita enutrite eos, qui è uobis naſcuntur. Pulchrum uobis certandi exemplum præſtitimus.

Talia dicebat, ac ſeipſam filijs adiungebat. Sed quo nam modo? Ad rogum accẽſum, tanq; ſponſum adcurrit, huic enim adiudicata fuerat: nec ducentes expectauit, ne corpus ſanctum, & generoſum corpora tangerẽt polluta. Sic Eleazarus ſacerdotio eſt perfunctus e cœleſtibus initiatus, et initians. Ac Hieruſalem haudquaq; externo, ſed proprio emundauit ſanguine, diemq; noniſſimum, myſterium quoq; fecit nouiſſimum. Ita etiam filij iuuentute ſunt defuncti; non quod uoluptatibus ſeruirent, ſed quod paſſiones refrenarent, ac corpora ſanctificarent, ad uitamq́; transferrent impaſſibilẽ. Sic mater fœcunditate ſua fructum accepit, ſic uiuentes adornauit, & cum decedentibus quieuit. Quoſq; mundo genuerat, illos obtulit Deo; ac dolores ſuos certaminibus annumerauit, partuſq; conſequentiam mortibus manifeſtam reddidit; à primo quidem filio uſq; ad nouiſſimum, ijs, quæ fuere certaminis. Et quemadmodum in aquarum inundatione contingit, ſic et uirtutem aliam ſuper aliam oſtendit, ad paſſionẽq; adeò promptior erat periculis corroborata prioribus, ut tyrãno gratum fuerit, ꝙ non plurimorum mater eſſet: immo confuſus, & uictus diſceſſit, ac primum tum didicit, quod non omnia armis ſubigi poſſent, cum pueros inermes adortus fuiſſet, qui ſola pietate armati eſſent, & qui omnia potius pati, q; quæ ille iubebat facere parati erant.

Hoc ſeptem ſacrificio ſecurius, & magnificentius fuit, nequaq; enim neceſſitate eſt perſolutum, quemadmodum ibi promiſſionis feruore, ac uictoriæ factum eſt deſperatione. Verum oblatio iſta ſpontanea fuit, &

quæ solum mercedem haberet speranda. Sed nec Danielis certaminibus hoc fuit ignobilius. Qui cum in cibum datus esset leonibus, manuum extensione feras deuicit. Immo nec in Assyria pueris posterius, quos Angelus refrigerabat in igne, quoniam legem seruabant patrum, nec cibum tangere uolebant pollutum & prophanum. Quin nec certamen hoc gloria sua miraculis illis, quę postea pro Christo sunt exantlata, inferius fuit. Illi enim, quemadmodum in sermonis dicebam principio, Christi sequebantur sanguinem, & Deus talium certaminum ductor erat, qui tãtum, ac tam admirandum pro nobis obtulit precium. His uerò haudquaquã multa, neq; talia uirtutis fuere exempla. Horum uirtutem uniuersa admirata est Iudæa, & tanq; ipsa coronata esset, exultabat, ac gestiebat. Certamen enim hoc maximum fuit ex ijs, quæ unq; in ciuitate illa fuere decertata. Necesse enim erat, ut in die illa lex uel solueretur, uel glorificaretur; Eratq; res tum quasi sub nouacula posita; & ad uniuersum Hebræorum gentem illorum pertinebant certamina. Sed & Antiochus ita stupore est percussus, ut minas uerteret in admirationem (nam hominum uirtutem & hostes quoq; admirari norunt) cum ira deferbuisset, et res per seipsam fuit expensa; adeò ut infecto negocio abiret, multis patrem Seleucum ob honorem genti, necnon magnificentiam templo impensam, laudãs, multis quoq; Simonem, qui eum adduxerat, inculpans.

Tam sermone quàm opere ostendere conuenit quod est optimum.

6 Proinde hos nos, ò sacerdotes, matres, & filij, imitemur. Sacerdotes quidem Eleazari honorem patris spiritalis, qui tam sermone, q̃ opere quod optimum esset ostendit. Mulieres uerò generose matris illius gloriam, quo uerè filiorum amatrices esse uideantur, ac Christo fœturam suã offerant, nuptiasq; per talia sanctificent sacrificia. Filij autem, ut sanctos illos uenerentur, ac iuuentutem nequaq; in turpibus consument affectibus, sed in certaminibus contra passiones initis, & ut contra assiduũ Antiochum generose pugnent, qui contra membra cuncta decertat, illaq; multipliciter insectatur. Cupio enim pugiles habere, qui omnis tẽporis, omnisq; sint modi, uniuersum hominum genus, ac ætatem omnem, quæ uel palàm oppugnatur, uel cui clanculum tenduntur insidiæ, illamq; ueteribus adiuuare narrationibus, adiuuare & nouis, ac undiq; apiculæ instar, utilissima colligere, inaluearij unius fœturã, & suauitatem: quò tam per uetusta q̃ noua in nobis glorificetur Deus, qui in filio, & spiritu glorificatur, qui suos cognoscit, & à suis cognoscitur, confessus, & confitens, glorificatus, & glorificans in ipso Christo, cui sit gloria in seculũ. Amen.

Habetur Tomo primo operũ eius fol.551

ITEM ALIA VITA SANCTORVM SEPTEM MACHABOEORVM PER D. IOANNEM CHRYsostomum Episcopum Constantinopolitanum scripta.

Laudat præclarã diẽ sanctorũ Machabœorum, de eorum lumine coruscantem.

7 QVam speciosa, & grata ciuitas nobis enituit, & totius anni diebus splendidior hodierna prefulget, non de usitatis solis radijs illuminata p̃clarius, sed de lumine martyrum, supra corus cum fulgoris micantem illustrata sublimius. Multis etenim solibus illustriores sunt martyres, & magnis luminaribus clariores. Propterea hodie si dici potest, cœlo ipso ornatior terra lętatur. Sed in hac cõparatione

non

non attendas cinerem sanctorum corporum, nec fauillam reliquiarũ carnis, omniaq; ossa consumpta temporibus, sed aperi oculos fidei, & uide eos diuina uirtute, & gratia spiritus sancti amictos, & diuini luminis claritate radiantes. Hi ergo ipsi de superno solis circulo in terram radij Christo emittente iaciuntur, & a corporibus eorum prosilientes corusca luce fulgoris, sicut speciem ecclesiæ gaudentis illustrant, ita faciem diaboli inuidentis obcæcant. Nam ut audaces latronũ duces siue impij sepulchrorum effossores, si forte dum prædas agunt, aut spolia capienda conquirunt, in arma uel ornamenta imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi prædarum, tamen ita agnitis regis insignibus deterrentur, ut fugiant, neq; cominus accedere, uel attingere audeant. Vnde sibi non cõpendium procedere, sed periculum prouident imminere, si quid inde audeant usurpare: Ita profecto & dęmones, qui uere latronũ & principes, & magistri sunt, ubi coronatorum martyrum corpora uiderint posita, longe illico a conspectu eorum pauidi fugiunt, & absiliunt. Non enim ad naturam eorum intendunt, sed in arcanam dignitatem, & gloriam Christi, qui in agone certantium induta corpora martyrum suorũ, sicut arma portauit. Huiusmodi enim armis non angelus, non archangelus, nõ ulla alia creaturę uirtus induta est, sed ipse dominus uirtutum, & angelorum, sicut Paulus clamat, dicens: Si experimentum quæritis, præliantis in me Christi. Pretiosa enim sunt corpora martyrum: quoniam plagas pro domino susceperunt. Et quia stigmata propter Christum membris suis impressa ferunt, & sicut corona regalis undiq; decorata fulgores uarios emittit: ita & sanctorum martyrum corpora, sicut pretiosis lapidibus acceptis pro Christo uulneribus distincta, omni regum diademate pretiosiora & spectabilia redduntur. Et illi quidem secularium spectaculorum pręsides, siue arbitri, quos Græci agonothetas uocant, proponentes certamina, magnum muneris ambitum esse existimant, quando iuuenes, & robustos luctatores in stadium introduxerint, unde prima ostentatione miraculum spectatoribus præbeant studio. Hoc uero spirituali in agone nõ ita est, sed omnia e contrario. Agonem enim proponens Christus, non talem, qualem illi terreni agonothetæ, sed horribilem & plenum timoris. Nõ enim hominũ contra homines luctamen, sed hominum aduersus dæmones pugna est.

8 Hoc deberent in sanctis martyribus contemplari moderni hæretici, quod si facerent, non effunderent ineptias quas solent.

9 Radij ex sanctorum martyrum corporibus prosilientes, Ecclesiã gaudentẽ illustrant, & diabolũ inuidentem excæcant.

10 Vide mirum, Dæmones sentiunt uirtutẽ ex sanctorum corporibus prodeuntem, & pauidi ab eorum conspectu fugiunt, et hæretici nostri illam confiteri nolunt.

11 Quid quæso excelsius, quid dignius dici posset pro ueneratione corporum martyrum, & sanctarum reliquiarũ eorundẽ? Et unde sit eis tanta dignitas.

Tale ergo certamen nobis proponens Christus, non iuuenes exercitatos ad luctamina athletas, sed primęuos adolescentulos, & cum ipsis senem Eleazarum, simulq; mulierem anum matrem septẽ adolescentium uult considerare. Quid hoc noui est? quid paras inutilem & adhuc tenerã in bellum, in harenam, uel prælium ducis ætatem? quis enim ante hanc diem uidit, uel audiuit mulierem in ultima senectute positam dimicasse, & terribilem mortis adijsse cõflictum? Nemo huiusmodi factum audiuit unquam. Sed ego, inquit, admirabile hoc, & nouũ, quod neq; auditu aliquando perceptum est, ipsis operibus demonstrabo. Non enim talis agonotheta ego sum, ut certaminis exitium in aliqua certantium uirtute constituam, sed ipse assisto luctantibus, & auxilium præbeo, & manum præbeo athletis meis. Et quod ex proprij arbitrij libertate suscipiunt, de bonę uoluntatis affectu, ut pro legibus meis, & nomine meo dimicent, id in uictoriam ipsis procedere, mei est auxilij.

Ergo cum uideris mulierem annis confectam, senio tremulam, baculo

indigentem induci, & congressum prælio passionis dissoluere crudelem tyranni furentis insaniam, & de incorporibus uirtutibus triumphantem, & diabolo præualentem, & facile uires illius concidentem cũ potestate maiore, admirare diuini agonothetæ gratiam, obstupesce ad intuendam Christi uirtutem, cuius athletæ non corporis robore, sed fidei uirtute luctantur. Infirma eorum natura, uel uetus est, sed quæ eos unxit gratia, potens est. Resoluta sunt corpora senectute, sed solidatæ sunt mentes desiderio pietatis. Non est sensibilis hæc pugna, neq; insensibile certamen. Noli ergo istos athletas extrinsecus considerare, sed ingredere sensu rationabili ad interiorem eorum habitudinem: conspice fidei eorum fortitudinem, ut intelligas, quoniam qui contra dæmones pugnat, non robore corporali, neq; ualida compage membrorum indiget, nec de ætate iuuenili fiduciam sumit: sed & si tener adhuc adulescentulus in flore primęuo agit, & si senex ad extremas ætatis suæ metas peruenerit, animam uero fortẽ habeat & corroboratam fidem, nihil de ætate, uel modica, uel extrema ab effectu certaminis impeditur. Et quid dico senem & iuuenem? quando etiam mulieres expeditæ ad hæc pręlia cucurrerunt, & illustres coronas adeptę sunt? Nam illi extranei nobis, id est, mundani agones, & ætatis, & formæ, & generis dignitatem requirunt. Vnde & seruis, & mulieribus, & senibus, & pueris ad eos aditus denegatur: isthic uero apud nos omni personæ, omniq; ætati, & utriq; sexui indiscreta facultate studium patet, & agonis adeundi cõmune ius, & una libertas est, ut prompta omnibus sine inuidia bonitate, ineffabilem Saluatoris nostri uirtutem cognoscas, & Apostolicum sermonem opere confirmari uideas: Quia uirtus in infirmitate perficitur. Quando enim pueri, & senes supra naturam ualent, & internis uiribus modos ætatis extendunt, euidenter operantis in ipsis gratia manifestatur.

Et ut plenius appareat, quia infirmitas athletarum nostrorum, quæ in exteriori est, clariores faciat esse uictores, & senem, & pueros relinquentes, infirmiorem ipsis producamus in medium mulierem, illam anum, & septem puerorum matrem. Nam labores partuum non uel modice huic certamini impedimento sunt. Quid ergo eius prius aut potius mirabimur? quod ex natura infirmum, aut quod de ætate habuit prælijs inutile & immaturum, aut necessarię compassionis affectum? Mater enim erat, unde facile eam potuisset in tormentis uiscerum suorum uincere materna pietas, nisi diuina pietatis altior uirtus uirili fide anile pectus armaret. Magna etenim hęc impedimenta sunt ad eum cursum, cuius intentio summa indiget patientia. Ego uero & aliud his maius habeo dicere, quod & uirilem mulieris fortitudinem, & callidam diaboli uersutiam consideretis. Quid autem hoc est, diligenter inspicere debetis.

Immundi dæmonis maligna calliditas, non primam eam traxit in agonem, sed post filios eam duxit in prælium. Qua causa hoc? Ob hoc utiq;, ut præuenientibus in conspectu eius septem filiorum supplicijs, deijceret sensum eius, cum uirtutem mentis in matre fregisset, uaria crudelitate propositis ei spectaculis orbitatis suæ, cum iam eneruatam, & consumptam maternis doloribus facile uinceret, & in ruinã mentis impelleret. Ne ergo hoc consideres, ꝙ illata sibi tormenta tolerabant: sed illud magis contẽplare, ꝙ mater per singulos eorum duriores sustinebat dolores. Et hoc

quod dicitur, bene norunt quæcunq; pariendi dolores expertæ sunt mulieres,& matres factæ sunt. Nam sæpe & mater, si uideat filium suum febribus æstuare, ita perturbatur, ut ardores illius in sua cupiat membra transferri,& mutata in se si possit ægritudinis uice, transfundere in filium sanitatem suam. Ita omnibus domesticis malis eas, quę de filijs malis acciderint, erumnas grauiores existimant,& intolerabiles fiunt, quę matris sunt. Sicut ergo uera in cunctis matribus talis affectio, ita profecto manifestum est, quia mater illa grauius in supplicijs filiorum puniebatur, q̃ si ipsa pateretur: & maior erat passio in uisceribus matris, q̃ in corporibus filiorum. Si ergo unius filij nunciata est ægritudo, auditu solo uiscera materna turbantur, Hic autem non unum tantum filiorum chorum uno tempore pariter interfici uidens mater, nec absens per auditum suscipiens passiones eorum: sed præsens oculis hauriens uulnera omnium, quos pepererat, quid non patiebatur? Quomodo nõ excidit mente, unumquenq; horum spectans horribilius,& diuersis pœnarum ingenijs cruciari, & per incisiones membrorum tam crudeli, q̃ lenta morte consumi? Quomodo tam ferali spectaculo non dissilierunt uiscera eius, & desumpto corpore anima excussa est? Quomodo non & prima filij passione in ipsos ignes, quibus filius cremabatur, insiluit, ut simile, uel deterius filiorum spectaculum compendio mortis euaderet? Nam & si sapiens esset, sed mater erat: & si amans deum, sed carnem portabat: & si prompta esset fide, attamẽ fœmineum sexum gerebat: & si zelo diuinæ pietatis prõpta ferueret, sed & maternæ affectionis uinculo memor partuum tenebatur. Si enim nos, qui uiri sumus, frequenter cum uidemus reum perforum duci, refrenato ore in mortis damnationem,& eum trahente carnifice, de solo eius aspectu frangimur, eum tamen sufficientem habemus consolationem ex ipsa conscientiæ securitate, qua ab illius pœna mortis discernimur: facile metiri possumus quid illa pertulerit, quę non reum aliquem & extraneum,& damnatione cõmerita duci uidebat, sed septem filios simul in una die, nõ ista morte consumi, sed uarijs laniatos pœnis uidebat interfici. Si enim lapidea quidem fuisset,& si uiscera adamante compacta gessisset: ita forte potuisset inconcussa durare,& nihil eorum sentire, quæ mulierem,& matrem perpeti, uisa ipsa naturæ, pietatisq; cogebat. Deniq; cogita, quomodo admiremur Patriarcham Abraham, q filium suum offerens deo, ipse uinxit in apparatu hostiæ manus eius, pedesq; constringens, & eum paterna manu immolandum altari imposuit,& sapienter conferens: tunc uidebis quanta mulieris huius uirtus extiterit.

O amarissimũ illud, simul & dulcissimũ matris spectaculum: ò amarissimũ quidem propter naturã affectionis humanæ,& propter ipsorum faciem tormentorum: dulcissimũ uero propter uirtutẽ fidei, qua delectabatur domesticarũ spectaculo passionum: quo impiam sacrilegi regis crudelitatem confessio gloriosa uincebat. Vnde fortissima illa mater nõ frangebatur spectaculo orbitatũ suarũ, sed confortabatur: quia non profluentem eorum sanguinẽ aspiciebat, sed magis ad coronas eorũ, quę texebantur in cœlis intenta gaudebat. Non uidebat ad receptaculum temporale cauari petram sepeliendis, quia prouidebat æterna ædificari tabernacula coronandis. Non considerabat circunstantes populos, quia uidebat adstantes angelos. Oblita est dolores partuũ suorum, contempsit naturam

ſexus ſui, nec memor etiam ſenectutis, ipſam quoque naturæ tyrannidem animo ſuperante calcauit: naturæ (inquam) tyrannidem, quæ & beſtiarũ feritatem ſubigere conſueuit. Sæpe enim difficiles capi beluæ, per amorẽ tamen ſuæ ſobolis capiuntur. Dum enim natorum ſuorũ dilectionẽ uitæ ſuę præferunt, ita affectu pietatis incautæ in manus incidunt uenatorum: qui prius catulos eorũ uenantur, ut per affectionis captiuitatẽ perueniant ad capturam parentũ. Nullum eſt animal, nec ita infirmũ, quod non pro filijs ſuis defenſandis robur aſſumat: neque ita manſuetum, quod abreptis catulis non irritetur, & aduerſus rapientem quanta poteſt uirtute deſæuiat. Sed iſtam totam ipſam, & per homines rationabiles, & per animalia irrationabilia pari iure porrectam, atque diffuſam naturæ tyrannidem fidei uirtute diſſoluit: & non ſolum non inſiluit capiti ſæuientis tyranni, neque lacerauit faciem eius, ut beſtia uidens catulos ſuos diripi: ſed tantã magnanimitatem fidelis animi omnẽ philoſophiam ſupergreſſam monſtrauit, ut immolationem filiorum ſuorum præpararet hortatu ſuo, & ingereret perſecutori. Et cum adhuc priores punirentur, reſiduos ad æmulationem eorum exhortantibus uerbis in palæſtra paſſionis iungebat.

Audiant hæc uniuerſæ matres, & æmulentur uirilem mulieris huius fortitudinem, & ueram circa filios dilectionem, & ſecundum illam ſeptẽ martyrum matrem nutriant filios ſuos. Non enim educatio filiorum hæc naturæ eſt, ſed educatio matres facit: hæc enim uoluntatis eſt. Et ut diſcas, quia non pariendo tantum, ſed magis bene nutriendo fit mater, audi beatiſſimũ Paulum, quo modo honorificet & coronet uiduam: non propter partum, ſed propter educationem bonam filiorum, dicens enim: Vidua eligatur non minus annorum ſexaginta, teſtimonium habens in operibus bonis, ut horum bonorum laudem conſummaret, adiecit: Si filios enutriuit: non dixit, ſi peperit. Quid ergo æſtimabimus illam mulierem pertuliſſe, ſi tamen mulierem iſtam dici oporteat, cum uideret in filiorum membris uiſcera ſua cruciari, alterius auulſos a ſuis manibus digitos ſuper prunas ignium ſpargi, & unius caput clauis configi, alterius capiti cutem detrahi, & totum corpus extracta pelle nudari, & eum qui talia patiebatur ſtantem fortiter, inſuper & ipſi tyranno pœnas æternas uoce libera cõminantem? Quomodo mater hæc expectans eleuauit uultum ſuũ, & os aperuit, & linguam mouit in uerba, non in uerba materni doloris affectu mollia, ſed uerba uirtutis? Quomodo nõ receſſit a carne anima eius? Quo modo? ego dicam. Non enim in terrena præſentia intendebat, ſed in futura cœleſtia præparabatur, in his omnibus filiorum ſuorum prælijs & tormentis unum timebat, ne cuiquam tyrannus parceret, & inuidia diaboli ſoluto certamine, triumphantium ſcinderetur chorus filiorũ eius, ne quis eorum ſine corona maneret. Et quoniam hoc timebat, minimum eorũ, qui iam ſolus agoni ſupererat, tantum quod non manibus apprehendens in ignem ipſa incenſum impulit: ueruntamen pro manibus eum uerbis exhortationis impulit, & armauit eum magna trepidatione pietatis, uoce patria obſecrans eum, ne callidi perſecutoris ſęuioribus crudelitate blanditijs emollitus, euelleretur a fratribus glorioſis, & concertantium imarceſſibilem coronam uictus amitteret. Nos citra dolorẽ alienas ærumnas audire non poſſumus, ſed illa proprias & domeſticas paſſiones citra dolorem intuebatur. Hæc non negligenter, neque in ambuſtione audiamus,

ſed

ſed unuſquiſq; eorum qui audiunt, in filijs ſuis totam hanc rem ſibi depingat, in corde ſuo proponens uirtutem eorum, quę dicimus, de ſuis affectionibus metiatur: quãuis nec ita poſſit, quia naturales paſſiones ſermo non poteſt explicare, experimentis autem tantum percipi poteſt humanę affectionis expreſſio.

Quam bene igitur ad eam matrem congruit ſermo ille propheticus, ut poſt ſeptem filiorum coronas dicamus, Tu autem ſicut oliua fructifera in domo dei. Nam Olympiacis ſpectaculis, cum innumerabiles ſæpe conueniant luctatores, unum tantummodo manet corona uictorem: iſti uero de ſeptem fratribus ſeptem emicuerunt coronæ. Et quã mihi oſtendis regionem ita fertilem, quem nidum tam numeroſa prole fœtoſum? Nunquid ſimiles habuit parturitiones mater filiorum Zebedæi? Glorioſa quidem & ipſa Apoſtolorum mater, eſſe duorum tantum. Septem uero martyres neſcio unquam unum protuliſſe uterum, & ipſam eis matrẽ gloriæ ſociam in conſortio paſſionis appoſitam: & quidem nõ una: neq; ſimplici adiectione meritorum atq; uirtutum. Nam filij eius ſeptẽ martyres erant, tantum autẽ corpus matris appoſitum eſt. Corpus quidẽ erat unum, ſeptem uero martyrum legio implebatur in matre. In qua dilata eſt gloria paſſionis, & corona martyrij, in ea omnium uirtus & gloria cõfluebat: quia per unumquenq; filiorum ſuorũ paſſa eſt, & quoniam illos ipſos tales ipſa perfecit: hæc eccleſiam nobis integram martyrũ peperit, ſeptem filios enixa ſublimiter, quorum neminẽ peperit terræ, ſed omnes cœlo, magis autem regi cœlorum, cui omnes eos in uitã peperit æternã.

Ergo callidus omnis malitiæ machinator diabolus, ultimã eam duxit ad certamen, ea cauſa, quã ſupra expoſui, ut uirtute eius fracta, & in ſpectaculo filiorũ per tormenta morientium debilitata, facile poſtea debellaret afflictam. Si enim ſæpe ſanguinis humani fuſionem uidentes homines, conſueuerunt pauore percelli, & non modicę curationis eguerunt, ut & deficientem uitam reſumerent, & labantem animã reuocarent: tantos illa uidens ſanguinis riuos, non ex aliena, ſed de filiorum ſuorũ carne manantes, quod non ſuſtinuit, aut quã perturbationem mente ſuſcepit? Itaq; diabolus, ut ſupra dixi, propter quod eam poſt filios ſuos, quaſi perfractam orbitatibus, & facile uincendam in ultimũ certamen induxerat, id totum in contrarium ſibi cecidiſſe perſenſit, & muliere per hæc ipſa, quibus uincendam putauerat, uincente confuſus eſt. Maius enim cõfirmata mater exemplis filiorũ, aggreſſa eſt certamen. Quamobrẽ per orbitates ſuas non fracta eſt, ſed fortior facta eſt. Non enim iam reliquerat ſibi pro quibus angeretur, uel quibus timeret, ne forte infirmitate fraudarentur coronis, ſed omnes, ſicuti unum reponens promptuarium, ad ſupernos præmittens triumphos, & ad inconcuſſa perennis gloriæ regna, gaudebat, confidens de cætero, & ſecura cũ magnanimi uoluntate. Et ſicut coronæ quædam pretioſiſſimis lapidibus cõpoſitæ eminentem gemmã: ita carnẽ ſuam choro filiorũ coaptans, ad deſiderabilem Ieſum pullos ſuos, ut aquila ſubſequens euolauit, magnũ nobis relinquens ſolatium atq; conſilium, per id, quod in ſemetipſa opere paſſionis probauit. Quod filijs ualido ſermone perſuaſerat, ut corroborata anima, & ſublimi ſenſu inſtructa, audeat omnes ingredi paſſiones, & omnia ſiue tormentorum, ſiue diſcriminum uiſibilium dura contemnere. Quis enim uir, quæ mulier, quis ſenior,

aut quis iuuenis, de cætero ueniam possit accipere, aut excusationē habere fragilitatis carnis, & timiditatis humanæ, si propter Christum sibi pericula uideat inferri: quando mulier senectute confecta, & tantorū filiorum mater, & ante tempus gratiæ congressa, sustinuit multis uirorū per idem tēpus metu mortis inclinatis in sacrilegia perfidiæ, nec dum in domini Saluatoris aduentu extincto peccato, neq; morte deuicta, tantis animis & tanta uirtute, tantas propter deum pœnas sustinuisse cernitur, & uicisse cognoscitur, ut euangelicam perfectionem in temporibus legis impleuerit?

Vnde hæc ergo omnia cogitantes, & mulieres, & uiri, & iuuenes, & senes exēplum agonis huius, tantorumq; in filijs, in matre luctaminū, sicut in tabula, ita in corde uestro describite, assidua uobiscum exercitatione meditamini. Contra omnē spiritualium inimicorū armaturam illius patientiam proponamus ad inuictę uirtutis exēplum, ut isthic æmulantes fortitudinem sanctorum illorum, similiter illis eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationalibus continentiam demonstremus: idest contra iram & auaritiam, uel inanis glorię concupiscentiam diuino timore muniti, sensibus repugnantes, & cōsilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes uicerimus, sicut illi tyrannidis ignem uicerunt, poterimus iuxta ipsos & matrem eorum, pari gloria constituti similes haberi. Potens autem est deus ut prętet nos omnes per eandem fidem ad parem gloriam peruenire: per charitatem & gratiam domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo est deo patri regnum, gloria, cum spiritu sancto, & nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Est Epistola eiusdem sine titulo. 98. in ordine Epistolarum.

12.

Vide quantopere timebant sancti noua in Ecclesia introducere, & a priscorum patrum sententijs recedere. At nunc hæretici quicquid ex suo capite excogitant, imo somniant, statim ad plebeculas afferunt, & quasi sit Euangelium extollunt.

ADHVC DE MACHABEIS EX D. BERNARDO ABBATE.

QVod per fratrem Hescelinum tua charitas a mea paruitate quæsiuit, inde iam ad me scripserat Fulco sparnacensis abbas. Cui ego nil rescripsi: uolēs si quam forte super hoc reperissem patrum sententiam, ipsam potius ei transmittere, quam nouum uel nostrum quippiam respondere: qua non facile occurrente, iam quod sentio ego sic interim utrique respondeo, ut quodcunque forte rationabilius quilibet uestrum super eadem quęstiuncula quando uel legerit uel audierit, uel certe ipse senserit, mihi uicissim impartiri non negligat.

Quęris itaque quid nam uisum patribus fuerit, ut solis ex omnibus antiquis iustis singulari quodam priuilegio Machabęis annuam celebritatem pari cum nostris martyribus ueneratione decernerent in ecclesia solenniter exhibendam. Si dixero dignos merito martyrum gloria iudicatos, quibus non impar fuit in martyrio uirtus, erit forsitan solutum, cur ipsos, sed necdum plane cur solos, cum & alios nonnullos ex ueteribus pari constet zelo pietatis occubuisse, non tamen pari & tripudio recoli meruisse. Quod si illis non immerito huiuscemodi negatur solennis celebritas, quia nimirum quod præbuit uirtus, præripuit tempus: cur non eadē fuit in Machabęis consideratio? Siquidem & ipsi pro tempore non ad cœli

mox gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt: ne tunc quippe apparente primogenito ex mortuis, qui aperiret credētibus regna cœlorum, agno uidelicet de tribu iuda, qui aperit, & nemo claudit: ad cuius introitum cum omni auctoritate supernis potestatibus diceretur: Tollite portas principes uestras, & eleuamini porte æternales, & introibit rex glorię. Proinde si congruum uidetur cum gaudio recolere transitum, qui gaudij non fuit, caueatur & in istis. Aut si istos ob suæ uirtutis meritum festiuo prosequi fauore placet: cur non itidem deferetur & illis?

An dicendum est utrosque quidem in morte communem habuisse cū martyribus pietatis causam, sed non etiam utrosque pariter eādem cum illis adeptos fuisse martyrij formam? Vniuersis nempe tam ueteris quàm noui testamenti martyribus ęque conuenit pro iustitia occubuisse: sed interest ꝙ isti passi sunt, quia illam tenebant, illi quia non tenentes reprehendebant. Isti ꝙ eam non desererent: illi ꝙ deserentes perituros esse asserent, Et ut breuiter totum in quo differunt, proferamus, hos cultus, illos zelus iustitiam martyres fecit. Soli ex ueteribus Machabęi, quia non solum causam sed & formā ut dixi noui martyrij tenuerunt, iure fortasse in ecclesia cum nouis ecclesiæ martyribus eandem consuetæ celebritatis gloriam assecuti sunt: Instar quippe martyrum nostrorum libare & ipsi dijs alienis, patriamque deserere legem, imo mandata dei transgredi cogebantur renuebant, & moriebantur. Non sic Esaias, non sic Zacharias, non deniq; uel magnus ille Ioannes Baptista ita mortuus est: quorū primus serra fertur scissus fuisse, secundus inter templum & altare legitur occisus, tertius in carcere decollatus. Si quæritur æquibus, ab iniustis & impijs. Si qua causa, pro iustitia & pietate. Si quomodo, non tam eas confitendo quam proponendo. Proponebant ueritatem odientibus eā: ueritas pariebat eis odium, & odiū mortem. Licet iniusti & impij, non tam tamen in illis pietatem persequebātur, q̄ se repellebant, nec tam in illorum iustitiam ferebantur, q̄ propriam tuebantur iniustitiam Aliud est. aliena inuadere: aliud defendere sua. Non est idipsum nolle sequi ueritatem, & persequi, inuidere credentibus, & increpantibus indignari: obturare os confitentium, & redarguentium stimulos nō ferre patienter. Deniq; misit Herodes & tenuit Ioannem. Quamobrem? Quia Christū prædicabat? Quia uir bonus erat & iustus? Imo propter hoc reuerebatur magis illum, et audito eo multa faciebat. Sed quoniam arguebat Herodem Ioannes propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui: ideo uinctus, ideo & decollatus est: passus quidem & ipse pro ueritate: sed quam zelare uideretur, non negare cogeretur. Hinc est ꝙ hæc ipsa tanti martyris passio, multorum etiam longe minorum festiuitatibus minus festiue recolitur. Profecto si tali ratione & ordine passi fuissent Machabęi, ne ulla quidem fieret de eis mentio. Nunc autē quoniam similes illos fecit martyribus christianis non dissimilis ueritatis cōfessio, merito eos similis prosequitur & ueneratio.

Hæc moueat sane, ꝙ quemadmodum martyres nominatim & ipsi ꝓ Christo minime passi sunt, quia non interest siue sub lege pro legalibus obseruantijs, siue sub gratia ꝓ mādatis euangelicis quis patiatur. Vterq; enim æque pro ueritate, ac per hoc pro Christo, qui dixit: Ego sum ueritas, pati cognoscitur. Itaq; plus contulit Machabęis in hac parte marty-

rij genus, quam uirtus: quando ne hos quidẽ ex patribus, quos pari constat uirtute illo in tempore pro iustitia decertasse, pari etiam honore concelebrat pręsens dumtaxat ecclesia. Puto quod arbitretur indignũ quantumlibet laudabili morti, quæ Christi mortem præcederet, diem festum impendere, præsertim cum ante illam salutiferam passionem, non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa quosq; morientes exciperent. Sanè Machabeos ideo (ut dictum est) excipiendos iudicauit ecclesia: quoniam quod eis negabat tempus; contulit martyrij genus. Nec solum ipsos, sed & qui forte uitæ iam in carne manifestantæ mortem sua morte præuenerunt, siue morientes in ipsa, sicut Symeon & Ioannes Baptista: siue etiam pro ipsa, sicut Innocentes: quos alia ratione licet ad inferos & ipsi descenderint, ritu nihilominus solenni ueneramur. Et Innocentes quidem, quoniam iniustum profecto fuit innocẽtiam pro iustitia morientem ulla uel præsenti gloria defraudari. Ioannes quoque sciens quod a diebus suis regnũ cœlorum uim patitur, unde & clamat: Agite pœnitentiam, appropinquabit regnum cœlorum: simulque uidens uitam se protinus secuturam, mortem lætus excepit. Quod utique ab ipso domino moriturus sciscitari solicitus fuit, ac certificari meruit. Nam cum per discipulos eum interrogasset: Tu es, inquiens, qui uenturus es, an alium expectamus? post enarrata plura miracula audiuit: Et beatus qui non fuerit scandelizatus in me. In quo nimirum uerbo significauit se dominus moriturũ: & tali morte quæ posset Iudæis esse scandalum; gentibus stultitia. Ad hanc uocem sponsi gaudens amicus sponsi alacri animo præcessit: quo & illum in proximo esse uenturum, iam dubitare non potuit. Porrò qui lætus & tam lætus potuit mori, putauit & letam sibi memoriã promereri. Sed et senex ille tam plenus uirtutum quam dierum: morte iam propinqua uitam baiulans in manibus aiebat. Nunc dimittis seruum tuum domine secundum uerbũ tuũ in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Ac si diceret. Securus descendo in carcerem, qui tam præsto meam sentio redemptionem. Et hic ergo, qui cum tam secura iocunditate, & iocunda securitate moritur, merito in ecclesia celebrari cum gaudio memoratur. Cæterum illa, qua ratione mors festiua reputabitur, quam nulla gaudiorum festiuitas commitatur? Aut unde gaudium sumeret moriturus, qui se & ad infernales descendere tenebras certus erat: nec certi quippiam secum ferebat, unde in proximo de sui liberatore consolaretur?

Inde est, quod unus sanctorum cum audiret: Dispone domui tuę, quia morieris tu, & non uiues, conuertit se ad parietem, et fleuit fletu magno, atq; ita impetrauit exosæ mortis aliquam dilationem. Hoc deniq; & miserabiliter plangebat dicens: In dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi. Et paulo post; Non uidebo, inquit, dominum deum in terra uiuentiũ: Non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quietis. Hinc & alius quidam: Quis mihi hoc, ait, tribuat ut in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus: & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei? Israel quoq; ad filios aiebat: Deducetis canos meos cum dolore ad inferos. Quid in his solennis lætitiæ, quid festiuæ celebritatis apparet? Nostri autem martyres cupiunt dissolui & esse cũ Christo, certi ubicunque est corpus, illo sine mora congregatum iri & aquilas. Mox inquam, ibi exultant iusti in conspectu dei, & delectantur in lætitia. Ibi ibi

13 *Sancti noui testamenti ut ex hoc seculo migrauerint uident deum, & sunt cũ Christo. Quod nota cõtra* Hæreticos id negantes.

beni-

benignissime Iesu; ibi statim, ut de hoc seculo nequam sanctus quisque eripitur, adimpletur lætitia cum uultu tuo. Vna ibi uox iubilo resonat sempiterno, uox una exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Nunquid hoc decantare libebat apud inferos sedentibus in tenebris & umbra mortis: dum non erat qui redimeret, neque qui saluum faceret, quando nec dum uisitauerat nos oriens ex alto, primitiæ scilicet dormientium Christus.

Merito igitur ecclesia, quæ gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus nouit, quos pares iudicat ex uirtute, discernit tamen ex tempore: nec pari putat prosequendum obsequio, & transitum ad uitam, & descensum ad inferos. Itaque martyrium facit causa, tempus genusque discernunt. Tempus quippe Machabęos a nouis martyribus disiungit, coniungit antiquis, genus uero nouis aggregat, segregat a ueteribus. Et hæ quidem in ecclesia præmissis ex causis differentiæ obseruantur. Cæterum apud deũ uniuerso cœtui sanctorum commune est, quod sanctus ait propheta: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Vnde autem pretiosam dixerit, exponat nobis: Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris. Nec putemus solos martyres esse dilectos, cum recolamus dictum de Lazaro: Lazarus amicus noster dormit. Denique beati mortui, qui in domino moriũtur. Non soli qui pro domino, sicut martyres, sed & qui in domino moriuntur, sicut confessores, profectò beati sunt. Duæ proinde res mihi uidentur mortem facere pretiosam, uita, & causa: sed amplius causa, quam uita. Porrò illa erit pretiosissima, quam & causa commendat, & uita.

VITA SANCTORVM QVADRAGINTA MARTYRVM PER D. BASILIVM *Cæsareæ Cappadociæ Episcopum scripta.*

Tomo primo operum folio 128.

QVis modus aut quę satietas martyrum memoriam prosequendi erit, illi præsertim, qui eorum amore ac charitate magnopere tenetur? Nam honor in bonos a conseruis collatus, beneuolentiæ significationẽ apud communem dominum habet. Palam est enim, quemadmodum is qui generosos homines ac fortes cum honore exceperit, in simili, si forte contingat occasione, imitari nõ dedignabitur: Venerare igitur legitime martyres, ut egregiæ tuæ uoluntatis te testem adducas, ac demum sine persequutione, sine igne, sine uerberibus ac plagis, eodem cum illis præmio dignus habearis. Nobis hodierna die non unum propositum est celebrare, neque duos, neque decem, sed uiros quadraginta: qui unam in diuersis corporibus animam retinentes, in una conspiratione & concordia fidei, eandem erga res arduas constantiam, & pro ueritate stabile propositum ostenderunt. Omnes inter se similes, pares sententia, pares certamine, Quamobrem & parem coronæ gloriam sunt promeriti.

1 *Vide hæretice quantum honorẽ amplissimus hic pater sanctis martyribus tribuat.*

Quæ digna laus, quæ sermonis copia his poterit adhiberi? Non enim linguæ quadraginta ad prosequẽdam talium uirorũ uirtutem sat fuerint.

2 *Pari certamine parẽ coronæ gloriam sancti martyres sunt promeriti. Ecce ergo meritum in sanctis.*

Nec solum multitudo tanta, phalanx militaris, cuneus insuperabilis, atque & in bellis inexpugnabilis, ac in laudibus inenarrabilis. Sed horum unus tantum, si legitime fuerit oratione commendandus, nostram facile uim ingenij sermonisque facundiam superabit. Igitur in medium eos per commemorationem adducentes, ad communem omnium hic astantium utilitatem cōstituere, palamque omnibus, quemadmodum in pictura, fortia illorum facta reddere conabimur. Nam magnifica in bellis gesta, & oratores sæpe numero, & pictores pulcherrime demonstrant. Hi oratinne illi tabulis describentes atque ornantes; amboque plures ad fortitudinem imitandam inducentes. Quæ enim sermo historiæ per inductionem præbet, eadem & pictura tacens per imitationem ostendit. Sic & nos martyrū uirtutem commemorantes, uos astantes excitabimus, ac uobis sub aspectum ipsorum facta reducentes, eos qui sunt animo aliquantulum generoso, ac ipsis uoluntate propinquiores, facile ad imitandum accēdemus. Hæc est enim martyrum uera laus, alios ad eorum uirtutem æmulandam inuitare. Non enim encomiorum legibus, aut eorum, quæ in genere demonstratiuo experiuntur, sermones de sanctis ullo modo seruiunt. Quoniam qui laudant cæteros, ex mundi huius rebus materiam usurpare solent: quibus autem mundus crucifixus est, quomodo ex eo quicquam, quod ad laudem faciat, mutuari poterit? Non erat his sanctis una patria, alius aliunde uenerat. Quid igitur sine patria dicemus eos? aut orbis ciues? Sicut enim in Symbolorum collationibus, quæ oblata sunt communia existunt omnium conferentium: sic & in his beatis cuiuslibet patria communis omnium erat: & omnes e diuersis terrarum locis tanquam ex uno duxerant omnia cōmunia. Sed quid opus terrestres memorare patrias, cum liceat quæ iam illis uera patria sit nosse? Patria igitur horum martyrum, dei ciuitas est, cuius autor atque conditor ipse deus. Hæc est superna Hierusalem, quæ libera est, quæ est mater Pauli, & omnium ei similium. Genus autem humanum aliud alij, Genus uero spirituale, unum omnibus omnino. Communis nanque eis pater deus, & fratres omnes, non ab uno & una descendentes, sed ex adoptione spiritus in unam cōcordiam inter se per charitatem conuenientes. Chorus paratus: conuentus maximus eorum qui ab initio deum laudant: non sigillatim congregati, sed cumulatim dispositi.

Quis autem dispositionis modus? Hi magnitudine corporis, & ætatis flore, ac uirtute, cæteris omnibus præcellentes, ad militares ordines regendos promoti sunt. In tantam quoque Imperatoris dignationem uenerunt, ut ob bellorum experientiam, & animi fortitudinem primas apud eum obtinerent. Vbi uero iniquum præconium, edictumque omnibus denuntiauit, ne quis Christum profiteretur, propositaque omnia pœnarum genera confitentibus: multa quoque a iudicibus iniustis ira & feritas prodit: multæ tendebantur ubique insidiæ, doli, delationes: ignis insuper paratus, ensis in promptu, crux affixa, bothrus, rota, flagella. In tanta igitur fidelium turbatione, nonnulli fugiebant, alij succumbebant, alij fluctuabant, quidam ante certamen solis minis absterrebantur: alij ubi coram uidebant intentatos cruciatus, consternabantur: alij certamen ineuntes, deinde usque ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam ac periculum detrectabāt, & uelut in pelago naufragantes, quæ uirtute patientiæ parta multorum

annorum secum in naui uehebant, per impatientiam amiserunt. Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generosi Christi milites, cum præfectus Imperatoris literas ostendisset, & obedientiam requireret, libera uoce, audacter ac fortiter, nihil ex ijs, quæ uiderant exemplis expauescendo, sed minas omnes contemnendo, in medium procedentes, se se Christianos esse fassi sunt. O beatas linguas, quæ sacram illam uocem emiserunt, quam aer quidem excipiens sacer est factus, angeli audientes plauserunt, diabolus uero cum dæmonibus magnam accepit plagam, dominus postremo in cœlo descripsit.

Igitur horum quilibet in medium procedens: En, ait, Christianus sum. Et uelut in stadijs qui ad certamen prodeunt, dicunt sua nomina, & in locum pugnæ describuntur: sic & hi tũc nobilitatis generisq; ac dignitatis propriæ obliti, tantum seruatoris sui professi sunt nomen, quod omnes ordine fecerunt. Ex quo facta est omnium una appellatio. Non enim talem ac talem, sed christianos omneis se clamantes. Hoc itaq; cernens præfectus, anxius ac dubius erat, an blãdis uerbis uel potius minis eos ad obtẽperandum deduceret. Primum quidem ipsos, si quomodo a pietate destinata posset auertere, dulci aggreditur sermone: Nolite, inqt, iuuenes ætatem perdere uestram, neque intempestiuam mortem cum dulci hac & amœna uita commutare. Absurdum nanq; eos, qui in bellis sunt assueti fortia gerere facta, morte prauorum hominum perire. Post hęc pecuniam pollicebatur, honores ex Imperatore, dignitatesq; ac ordines militiæ primos offerebat. Cum his rebus nihil proficeret, aliud genus aliumq; modum tentauit: plagas, mortes, pœnas intolerabiles ostẽdit. Et hic quidem talia. Martyres uero qualia?

Quid, inquiunt, muneribus tuis nos demulcere studes dei hostis, ut discedamus a deo uiuente, ac dæmonibus pernitiosis seruiamus? Putas ne tantum te daturum, quantum eripere contendis? Tua respuo dona, quæ nocumentum mihi conciliant, non accipio honorem unde mihi nascetur ignominia. Pecuniam da quæ permaneat ac continuo duret, gloriã quæ semper floreat. Me Imperatori uis facere familiarem, sed me a uero rege alienare quæris? Quid enim hæc minima, quæ tu uocas magna, ex mundo polliceris: cum mundus uniuersus a nobis despiciatur? Non sunt omnia, quæ uideri possunt, spei paria, quam continuo retinemus. Vides hoc cœlum, ut aspectu pulchrum, ut magnum, & terram quanta est, quot ue in ipsa mirabilia? Nihil horum iustorum fœlicitati ac beatitudini æquiperari poterit. Illa nanq; uelociter transeunt, hæc continuo durant. Vnam tantum iustitiæ palmam expecto, circa unam gloriam, quæ in regno est cœlorum, solicitor. Honoris superni cupidus sum, pœnas uarias gehennæ metuo. Illius ignis mihi formidolosus. Nam ignem eum, quem uos nobis intentatis, conseruus est. Nouit & ipse uereri eos, qui idola contemnunt. Sagittas infantium uestras plagas existimamus. Corpus enim cędis, qđ eo clariorem assequetur coronam, quo magis tibi resistet. Si uero defecerit, eo citius a iudicibus uiolentis solutum abscedet, qui quoniam corporum dominium accepistis, etiam animabus dominari contenditis: & nisi deo nostro præferamini, non secus indignamini, q̃ si ad extremum usq; a nobis uituperemini, & hac ratione horrenda hæc supplicia intentatis, ut pietatem nostram culpabilem reddatis. At nacti estis non meticulo-

sos, neq; huius uitę cupidos, nec qui facile consternantur. Pro charitate, proq; fide in deum, & in rota poni, & cruci affigi, & flammis uri, ac omnibus demum modis torqueri parati sumus.

Vbi uero hæc audijt barbarus ille ac superbia tumidus, audaciam ac loquendi libertatem minime ferens, furore percitus modũ considerare cœpit, quo mortem eis acerbissimam prolixamq; pararet: inuenit tandẽ. Audite itaq; rem quam duram sit cõmentus. Animaduerso ille regionis naturã salebrosam & collibus præruptam esse, ac brumæ tẽpus instare: obseruauit in qua maxime parte frigus uehemens, ac boreæ flatus horridior esset. Iussit omneis nudos sub dio in media ciuitate congelandos mori. Nostis autẽ fratres dilectissimi omneis, qui hyemis horrores estis experti, quod sit genus hoc pœnę. Non enim nosse licet, nisi ijs qui exemplis similibus periculũ fecerunt. Corpus in primis frigore prostratũ, primum in pallorem concreto sanguine uertitur: deinde turbatur et fremit, dentes frendunt, uenæ contrahuntur, adeoq; & totũ corpus cõstringitur. Dolor insuper quidam acutus, & labor inenarrabilis per medullas penetrans, intolerabilem facit sic frigore concretis dolorẽ. Deinde in acutũ tendit, ut ab igne, cũ summa cremantur. Ab extremis nanq; corporis partibus consequens uapor, & ad interiora ac penitiora confugiens, quedã unde absistit mortua reliquit: nonnulla uero ad quæ tendit, doloribus afficit morte paulatim procedente. Igitur sancti dei sub dio pernoctare in stagno quodam iussi sunt, quod pro mœnibus ciuitatis erat: ac per brumam ita glacie concretum apparebat, ut equis peruium & accolarũ pedibus tritum esset. Aquæ uero solitum non retinerent cursum, earumq; natura mollior in lapidis duritiem concresceret. Boreæ nanq; mordentis spiritus animantia omnia iuxta uersantia interimebat.

Hic itaq; audito damnationis iussu, martyres, considerate quanta fuere constantia: qui loco cum summa lætitia conspecto, ultimum nuditatis amictum alacriter reijcientes, per frigus ad mortẽ properarunt: non tanquam ad supplicium, sed ad gloriosissima spolia rapienda, se inuicem hortando descendentes. Non enim, inquiunt, amictum exuimus, sed ueterẽ hominem concupiscentiæ deceptione corruptum deponimus. Gratias agimus tibi domine, quod cum isto amictu simul & peccatum exuere licet: quoniam ob serpentem eum induimus, ob Christũ uero exuimus. Relinquamus hunc amictũ propter paradisum quam perdideramus. Quas domino, qui pro nobis est spoliatus, dignas gratias reddemus? Quid magnum seruo, si ea, quæ passus est dominus, subeat? Nos causæ sumus ut illi uestis detraheretur, longe magis quam militum audacia, qui eam diripuere ac sortiti sunt. Durum profecto frigus, sed dulcis paradisus. Affligens glacies, sed delectabilis requies. Breui tempore durantes, sinus Abraham nos perpetuo fouebit. Vnam noctem cum æuo sempiterno cõmutabimus. Incendatur frigore pes, ut cum angelis continuo saltet. Torpescat frigore manus, ut facultatem habeat in deum attollendi. Quot enim nostri cõmilitones ceciderunt, fidem mortali regi seruãtes? Nos pro fide in deum uerũ seruanda hanc uitã nõ projciemus? Quot itẽ malefici homines mortẽ tulerunt in scelere deprehensi? Nos uero ꝓ iustitia mortẽ nõ subeamus? Ne obsecro cõmilitones emolliamur, neu terga diabolo demꝰ. Quando semel mori oportet, moriamur ut uiuamus. Fiat sacrificium ne-

ſtrum coram te domine: & uelut hoſtiæ uiuentes tibi placentes, noſmet hoc ſæuo gelu ĩmolantes abs te recipiamur. Pulchrum quidẽ ſacrificium, pulchra oblatio, pulchrum holocauſtum: non quidem per ignem, ſed per frigus abſumptum. Hæc igitur & his ſimilia credibile eſt inter ſe dixiſſe, ac cõmunem laborem in domino ſolatos eſſe. Veluti quandam in bello cuſtodiam inſtruentes, eam noctem ſæuos cruciatus ſuſtinendo atq; algendo præterierunt, tantum ſpe certa gaudentes, & hoſtem continuo deridentes. Vnum erat omnium uotum: Quadraginta in ſtadium intrauimus, totidem domine coronas tribue. Non deſit numero, nec unus quidem. Pretioſum eſt tempus, quod quadraginta dierum ieiunio ornaſti, per quod diuina lex in orbem tranſiuit. Quadraginta item dierũ ieiunio Helias dominum exquirens uidere meruit. Et oratio quidem eorũ talis. 3 *Pretioſum eſt tẽpus qđ quadraginta dierum ieiunio ornaſti domine.*

Vnus ex eorum numero, inde per animi inconſtantiam ſubterfugiens, mærorem ſocijs maximũ reliquit, nec propterea dominus eorũ uota inania permiſit eſſe. Nam prope aderat quidam, cui eorum cuſtodia credita eſt in gymnaſio quodam e uicino, a frigore ſeruatus, & exitum rei expectans, paratusq́;, martyres, ſi qui fugerent, ut eis clare pollicitus fuerat, in lauacro quodam aquæ calidæ quod iuxta ſitum erat, excipere ac ſeruare. Res a præfecto aſtute fuerat excogitata, talem uidelicet inuenire certaminis locũ, in quo paratũ damnati haberent refugium, ut omnem cępti propoſiti conſtantiam amitterent. Sed hoc martyrũ patientiam clariorem reddidit. Non enim qui cogitur, eſt conſtans, ſed qui liber & in oblectationis copia dura pati poteſt, is demũ conſtans ac patiens eſt. Cuſtos itaq; dum hos obſeruaret, quoſdam è cœlo deſcendentes angelos, ac coronas ſingulis martyribus uno excepto diſtribuentes aſpexit. Is autem quem indonatũ illi reliquerunt, ac honoribus cœleſtibus indignum iudicauerunt, ea repertus eſt animi mollitie atq; inconſtantia, ut ſtatim laboris tolerantiam deſperans, ad hoſtes transfugeret, miſerabile prorſus ſpectaculũ, miles transfuga, uir fortiſſimus captus, Chriſti ouis a lupo direpta: & quod miſerabilius, a uita perpetua cœleſtiq; excidens, neq; hac poſtremo diu gaudens. Nã ubi calidã attigit aquam corpore, quod glacie torpebat, diſſoluto ſtatim interijt. Cuſtos uero qui prodigium hoc uiderat, ubi illũ fugientem conſpexit, relictis omnibus ſeſe in eius demiſit locum, ac unam cũ ſanctis illis uocẽ emiſit: Chriſtianus & ego ſum. Itaq; cum eius ſubita mutatione ſtuporẽ illis incuteret: & numerũ impleuit, & męſtos ob ſocium amiſſum ſanctos conſolatus eſt: eos imitando, qui in acie prima ubi forte aliquis ceciderit, ſtatim ordini alium reſtituunt ac ſurrogant, ne proximi incõmodum patiantur. Talem igitur ipſe ſe geſſit. Vidit miracula cœleſtia, agnouit ueritatem, ad dominum confugit, cum martyribus annumeratus eſt. Exemplum eſt apoſtolorũ imitatus. Abijt Iudas, Mathias eſt ſurrogatus. Imitatus & Paulum, qui heri perſecutor, hodie factus eſt euangelizator. Superne & ipſe uocatus, non ab hominibus neq; per homines. Credidit in noĩe domini Ieſu Chriſti. Baptiſmum ſuſcepit, non ab ullo, ſed a propria fide: non in aqua, ſed in proprio ſanguine. Cum uero primũ illuxit, adhuc ſpirantes, igni traditi ſunt, ac cineres in fluuium proiecti, ut per omnem creaturam eorum tranſiret certamen. In terra primum exerciti, deinde in aere ſub dio durauere: poſtremo igne crematos aqua excepit. Horũ eſt ergo uera uox illa, Tranſiuimus per ignem

& aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.

4

Si ſancti martyres cõtra incurſum aduerſariorum refugium exhibent, ergo falſa eſt hæreticorũ aſſertio, illos nihil poſſe.

Hi ſunt, qui noſtram obtinentes regionem, quaſi quædam turres contra aduerſariorum incurſum refugium exhibẽt. Nec uno in loco ſe ſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpicio recepti, multorũ patrias ornauerunt: nec tamen ſeparati, ſed inter ſe commixti: ſi in ſingulos ipſos diuiſeris, proprium numerum non excedunt: ſi uero in unum congregaueris, quadraginta nihilominus erũt, ac ita ut ignis natura permanent. Nam ille & ad progredientem tranſit, & totus eſt apud habentem: ſic hi quadraginta ſunt unum, & omnes apud ſingulos.

5

Paratum eſt in ſanctis martyribus auxilium. Poſſunt ergo auxiliari. Quid dicis hæretice?

Beneficium igitur hoc fratres dilectiſſimi, gratiam hanc minime deficientem, ex deo obtinemus: Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, Eccleſia uidelicet martyrum, exercitus triũphantium, chorus laudantium deum, ſæpe operam dediſtis, ſæpe laboraſtis, ut unum pro uobis orantem inueniretis: quadraginta ſunt hi, unam orationis emittentes uocem. Vbi enim ſunt duo uel tres in nomine domini cõgregati, ibi deus eſt. Vbi uero quadraginta fuerint, quis dubitet deũ eſſe præſentem? Qui aliqua præmitur anguſtia, ad hos cõfugiat: qui rurſus lætatur, hos oret. Hic ut a malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti uiro reditum incolumẽ, ægrotanti uero ſalutem implorat, Cum his ergo martyribus noſtras effundamus preces.

6

Aperis'ne oculos miſer, an & ſciens & prudẽs adhuc uis manere in tenebris? Doceat hic te Baſilius ubi ſunt ſanctorum martyrum corpora, deum præſentẽ eſſe. Doceat te uel in anguſtia uel rebus lætis cõſtitutum ad ſanctos confugere. Doceat matres orare pro filijs, uxores pro maritis peregrinãtibus & infirmis. Omnes denique cũ martyribus preces effundere.

Adoleſcentes ſuos coæuos imitentur, patres talium eſſe filiorum parentes exoptent, matres exemplum matris optimæ ſpectent. Nam unius illorum mater alios iam pœne frigore comſumptos aſpiciẽs: ſuum uero filium, ob uires aliquantulum ualidiores, & aduerſus dura conſtantiam, adhuc uiuum & permittentibus lictoribus, uitæ conſulere ualentem: ipſum proprijs accepit manibus, ac currui in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, appoſuit martyris uera mater. Non enim lachrymam indecoram effundere, aut aliquid humile loqui, uel indignũ agere uiſa eſt. Sed ô nate, inquit, perfice cum tuis cõtubernalibus iter beatum, ne a chorea deſeraris, ne'ue inferior alijs domino appareas. O' matrem fœlicem, ô bonæ radicis bonum germen. Oſtendit generoſa parens, quemadmodum pietatis inſtitutis eum magis quam lacte educauerat. Et hic quidem ſic nutritus, ſic elatus eſt a pia genitrice. Diabolus uero his uiſis, præuerecundia diſceſſit, Fruſtra nanque omnem prope creaturam mouerat, & tamen omnia a uirtute martyrum ſuperata uidit. Nox horrida & uentoſa, tempus anni frigidiſſimum, corporea nuditas, patria borealis.

7

Si cõmunes humani generis ſancti martyres ſunt cuſtodes, ſi curarum ſocij, uotorum ſuffragatores, legati apud deum potentiſſimi, conuincuntur hæretici, ſanctos plurimum poſſe poſt mortem, ſcire quæ circa nos ſunt, bonum eſſe eos inuocare, & hos pro nobis apud deum benigne intercedere.

O' ſanctum chorum, ô ſacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô cõmunes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac uotorum inuicem ſuffragatores, legati apud deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores eccleſiarum: uos non terra contexit, ſed cœlum excepit. Apertæ ſunt uobis paradiſi portæ, dignum profecto exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum. Viri ætate florentes ac pares, uitam alacriter deſpiciẽtes, ſupra parentes ac filios deum amantes, in ipſo uitę flore exiſtentes, temporariam hanc uitam contempſerũt, ut in membris ſuis deum reciperent, mundo ſimul & angelis, & hominibus ſpectaculum facti, mœſtos erexerunt, dubios in fide confirmauerunt, pijs deſiderium auxere: unum omnino pro pietate omnes trophæum erigentes, una iuſtitiæ corona ornati fuere: In Chriſto Ieſu domino noſtro: Cui gloria & imperium nunc & in æterna ſecula. Amen.

VITA D. CYPRIANI EPISCOPI, ET MARTYRIS PER D. GREGORium NaZianZenum scripta.

Est oratio. 19. in operum eius uolumine.

PArum defuit, quin Cyprianus nos effugisset (ô iacturam grauem idque uos tolerare oportuisset, quibus uir hic pre cũctis alijs admodum mirabilis existit, quem & annuis festiuitatibus honoratis, & diebus. Cyprianus, inquã, cuius etiam ab obliuiosis in alijs meminisse necessarium foret, si saltem optimorum precipuè memoria est habenda, & quorum recordatio sancta pariter est, & utilis. Verum cum usura debitum reddemus, dummodo adeo abundantes uideamur, & non penitus indigi simus, & pauperes, tametsi ualde pauperes existamus. Sed scio, quod nobis ob procrastinationem, & inopiam parcetis. Cumque uir ille in omnibus magnanimis fuerit, & philosophus, uel solum ideo gratias agemus, quod haudquaquam nos effugerit: gratias autem agemus, quoniam id dignum est.

Exordiendum autem tanquam ad bonum uestrum reuertamur, ac pulchras Dei mensuras, qui omnia pondere, & mensura definit, et dirigit, ex quiete ad sermonem, ex martyris amatore ad martyres ex remissione corporali ad cõuiuium spiritale. Proinde desiderauimus uos, ô filij, à uobisque desiderabamur, id enim credo. Videte patris beniuolentiam, quod mihi accidit dico, qđ uero uobis testor: tantisperque inter nos seiuncti fuimus, donec absentia desiderium cognosceremus, & illius sumeremus experimentum. Quemadmodum pictores ad tabulas, iterum sumus regressi. Quàm magnum memoriæ incentiuum est consuetudo, etiam perbreuis ijs, qui moribus præditi sunt gratiosis, ac Dei clementiam imitantur. Et cur cum Christi simus discipuli, qui se propter nos ad serui usque formam exinaniuit, ac cum peregrini rerum essemus cœlestium, ad seipsum cõgregauit, inuicem amplecti haud deberemus, & fouere? Spiritusque unitatem in uitæ custodire uinculo? quæ legis, ac prophetarum caput existit. Proinde unicum beneficentiæ, ac primùm hoc est, ut ocyssime in mutuos ruamus amplexus; nequaquam enim dilationem fert zelus; ne ijs, qui desiderio laborant, tota uita dies est unicus. Secundum autem, quod & maximum est, ne post festum demum curramus, aut martyrum priuemur celebritate, necnon delitijs, & refrigerijs, quæ inde nobis proueniunt. Ego enim inter alia planè me segniorem esse fateor, & omne desiderium deposui, postquam me addixi Christo. Nec quicquam eorum me attollit, quæ alijs iucunda sunt, & appetuntur. Non diuitiæ deorsum trahentes, & rotantes, non uoluptates uentris, ac sacietas iniuriæ parens; non uestitus mollis circumfluens, non gemmarum gratia splendens, non auditus præstigians, non olfactus effœminans, nõ populi, & theatri plausus insanics, quos iampridem appetentibus reliquimus: non quæcunque gustus nostri primi, ob quem perijmus, sunt fœtus: sed & magnam eorum ignauiã esse scio, qui his se uincere, ac animæ generositatem uilibus his corrumpi sinunt, rebusque fugitiuis non secus ac stabilibus adhibent mẽtem. At ego in re hac admodum insatiabilis sum, illamque amplector, & affectum hũc meum magnifacio, ut martyrũ oblecter honoribus, ac certantium exul-

I *Gregorius uir sapientissimus martyrum oblectatur honorib', at hæretici nostri eorum gaudent ignominijs. Vide disparitatem fidelis & infidelis hominis.*

tem sanguine. Aliorũ sint certamina, & uictoriæ, mihi autem curæ sunt coronę: Adeò gloriã illã præripio, adeoq́; recta facta mihi domestica facio.

2 *Omnibus martyrib' peragendæ sunt festiuitates. At nostri seculi pseudo sapientes uellent eas omnino tollere.*

Proinde omnibus martyribus festiuitates sunt peragendę, omnibusq́; proptè, & lingua, & auditus, & intellectus aperiendus, tam illis, qui aliquid de istis dicunt, quam qui audiunt, omniaq́; minora, q̃ illorum putanda sunt certamina. Ita enim res se habet, quod cum multa sint, quę nos ad meliora producunt, ac multa, quæ ad uirtutẽ erudiunt, uerbum, lex, prophetæ, apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi, qui in crucem ascendit, ac me secũ deduxit, ut peccatum meum illic affligeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret uoluptatem superaret, Adam rursus saluaret, imaginem ruinam minantem reuocaret; inter tanta tamen, & talia, non minus nos martyres instruunt, cum holocausta sint rationalia, sacrificia perfecta, oblationes acceptæ ueritatis præconia, mendacij infamatio, legis spiritaliter intellectæ adimpletio, erroris dissolutio, malitiæ persecutio, peccati submersio, mundi expurgatio. Tuum autem Cypriane nomen, & opera plus mihi, q̃ martyrum aliorum sunt uenerabilia. Siquidem nulla inuidia erga martyres instigat, mirabiliterq́; á uirtute tua superor, ac memoria releuor, & tanquam numine afflatus, uoluptate corripior, ac modo quodã martyrij particeps fio, certaminiq́; communico, & totus ad te transmigro. Forte propter sermonum domesticitatẽ, quibus tantum alios superas, quantum ea, quæ naturæ sunt rationalis bruta. Cooperatur autẽ, haud scio quonã modo, amor inter conuenientes, non minus in rebus alijs, q̃ inter sanguine iunctos, forte etiam propter mutationem ingentẽ, & admirandam, quę sermone etiam, & exemplo melior existit. Quoniam sol diu nubibus obtectus lætius splendet. Sed & uer post hyemis tristitiam est acceptius, iucundior, & tranquillitas blanda, ac mare quietum post seditiones uentorum, & perturbationem aquarũ littoribus alludens.

Hic Cyprianus, ò uiri, quo uos, qui nostis, iucundiores reddamini ob memoriam, qui uero ignoratis id, quod pulcherrimũ est, ex nostris discatis narrationibus, necnon cõmunem gloriam Christianorũ. Hic, inquã, ingens olim Carthaginis nomen, nunc autẽ orbis uniuersi, diuitijs clarus, potentia conspicuus, genere cognitus (magnũ enim nobilitatis indicium, q; in Senatu clarissimus erat, & præcipuus) flos iuuentutis, naturę statua, eloquentiæ princeps, tam illius, quæ ad philosophiam, q̃ quæ ad aliam spectat doctrinam, idq́; in quamcunq́; uolueris partẽ, ita ut nõ minus in unoquoq́; uarietas q̃ subtilitas admirationi existeret; seu potius in singulis, doctrinæ uniuersę excellentia summa: uel ut manifestius distinguam, alios quidẽ uarietate, nonnullos uerò sublimitate, quosdã etiam utroq́;, omnes autẽ omnibus superabat. Sermonũ equidẽ sermones sunt testes, quos multos ille, & præclaros nobis suppeditauit, postq̃ Dei clementia, qui omnia facit, & in melius disponit studia ad meliora transtulit, rationeq́; rationis defectum effugit.

Ad ea uero, quæ sequuntur, haud scio quo pacto sermone uti, aut qualis fieri debeam. Quomodo enim non longũ extenderẽ sermonẽ, illumq́; penitus intempestiuũ? Si omnia Cypriani gesta recensere uellem. Quomodo autem non magnopere præsentes offenderẽ, si de his reticerẽ? Vt igitur per uiam mediam inter tẽpus, & audientium desiderium incedam,

ita

ita mihi faciendū esse uidetur,ut alia quidē scientibus relinquā,quo ignorantes doceant,si saltem sunt quidā,ut utrinq; pariter,tam hij,qui gesta illius docent,q̃ qui discunt,emolumenti quid capiant. Quandoquidē uiri illius solum meminisse,sanctificatio est,maximumq; ad uirtutis exhortationē incitamentū est sermo. Breuiter igitur unius, aut alterius ex gestis eius mentionē faciemus,præcipuè illarū,quæ nec data opera possibile esset,ut obmitterentur. Prioris itaq; uitæ eius meminero, & quæ salutis ei uia,ac quæ uocatio,mutatio præterea fuerit ad melius.

Nota maximum uerbū, solum meminisse Cypriani sanctificationē esse. Quid hic dicis hæretice?

Cęterū admodū ingenerosum foret,& pusillanimū,si censeretur,quod pugil ob memoriam iniuria afficeretur rudiorē. Nam hoc pacto nec Paulus ille magnus nobis esset laudandus; & Matthæus publicanus inter pessimos habendus esset; quemadmodum & Cyprianus ipse. Hic enim priorū persecutionū suarū meminit,Zeliq; immutationis,quo ex prioris uitæ cōparatione,magis benefactorē glorificaret. Ille autē in discipulorū numero publicani sibi nomen imposuit, tanq̃ aliquid, quod inter honoranda esset insigne. Cyprianus uerò longo sermone sui ipsius malitiam infamia notauit,quo & Deo confessionē fructificaret, ac multis, qui se à prauitate conuertunt,uia ad spem fieret meliorem. Quæ igitur prauitas? Et considerate qualis,ac q̃ magna.

Dæmonū cultor erat,qui postea discipulus Christi;necnon persecutor amarulentissimus,qui magnus ueritatis pugil euasit: sed & uerbo,& opere nostrā perturbabat uiam, quoniam ambobus excellebat,qui & ambobus postea optimus fuit Christianus. Quantū uerò malum fuit magia his omnibus coniuncta? quæ inter reliqua eius opera notissima erat: nec non corporis insatiabilitas,quæ & eos,qui inter alios sapientes sunt,insanos reddere potest,ac deterius sapere cogit,non secus ac pullus indomitus rationē eripiens. Cæterū sermo nobis ad caput ipsum uenit,uerū non ideo quispiam ad priora Cypriani respiciens uoluptatibus capiatur; sed posterioribus potius continens esse discat.

4 *Verbo & opere fuit optimus christianus, quia uerbo esse tantum, ut docent nostri nouatores, non sufficit.*

Virgo quædam erat nobilis,& decora,ob corporis elegantium amore,propter morum uerò præstantiam æmulatione digna. Nam & forma erat conspicua,animi autem uirtute longè præstantior. Huius pulchritudo fama diuulgata iuuenem cōfestim amore sauciauit. Audite Virgines, & unà exultate; immo quæ sub matrimonij iugo estis castæ,ac castitatis amatrices. Siquidē narratio hæc utrisq; ornamento erit. Virgo igitur illa adeò forma erat speciosa,ut diuini Dauid carmen illi cōgrueret,dum ait, omnis gloria filiæ regis ab intra. Erat enim sponsa Christi electa. Pulchritudo singularis,statua animata , asylum oblationis , tēplum inaccessum, hortus conclusus,fons signatus;at aliquid illi à Salomone quoq; accinatur. Solo enim Christo erat reseruata. Huius amore magnus captus est Cyprianus,unde,& quomodo,ignoro: nā illa penitus tutam se & decore obseruabat. Tangunt enim oculorum faces intangibilia etiam. Instrumentum enim sunt expeditissimum,& nulla satietate implendum. Ac nō solum captus est,sed & sollicitauit. Proh stoliditatis,quod illam prædari sperabat,seu potius imprudentię. Proinde,is qui tale quid audebat,& ad audendum persuadebat, ille idem erat, qui sub initium contra primam creaturam in paradisum proserpsit , & medius inter Angelos stetit , Iob exquirens tandemq; propter eandem audaciam à Domino destructus

5 *Vide quantis præconijs effert hanc uirginem. Est ergo uirginitas res deo gratissima.*

est,& interfectus, quod eum tentare auderet,qui tentationi nequaquam subiacet. Siquidem Dei apparentia,secundus illi Adam uisa est. Ac ideo illum est adortus, Ignorabat enim,cũ hominem aggrederetur,quod inci deret in Deum. Quid mirũ igitur, si per Cyprianum, etiam animam sanctã,& corpus non tangendũ tentaret? Ille igitur tentabat,sed nullo utebatur internuncio. Non muliercula aliqua iampridem ad negocium tale apta,sed dęmone quodam & corporis,& uoluptatem amatore. Quoniã uirtutes defectrices,& inuidę,admodum celeres ad ministerium sunt tale, ac multos ruinæ suæ socios quærunt. Erat autem conciliationis merces sacrificia,libationes,& per sanguinẽ,ac nidorem placatio. Talis enim merces debetur ijs, qui talia largiuntur.

6 At illa postquã malum sensit,ac insidias cognouit.Purę enim animę,ac Deo forma similes,celeriores sunt ad tentationẽ euitandũ, q̃ dæmon ad psequendũ,licet ualde sit uersutus,conatuq; uersipellis. Quid igitur facit? & q̃d cõtra prauitatis molitur opificẽ? oĩbus alijs obmissis,ad Deũ cõfugit,ac sponsum suũ contra cupidinem execrandã protectorẽ facit: qui & Susannã liberauit,et Teclam saluauit;hanc quidẽ à senibus amarulentis, illã autem à Proco Tyranno,& patre magis etiã Tyranno. Et quisnã ille erat? Christus,qui & spiritus increpat,& eos,qui in submersionis periculo erant,subleuat,& pedesterper mare ambulat, & dæmonum legiones in profundũ præcipitat, & liberat iustũ ex lacu leonibus pro cibo expositum,& manuũ extensione feras superantẽ liberat & prophetã profugũ à ceto deuoratũ,qui in uisceribus etiã fidẽ seruabat: saluat etiam in flãma pueros Asyrios,cũ rogũ Angelus refrigeraret, ac tribus se quartũ adiungeret. Hæc, & plura alia cũ cõmemorasset,Virginem Mariã rogauit,ut periclitanti uirgini opem ferret,ieiunijsq; & humi cubationis pharmacum obiecit,ac interim pulchritudinem tanquam insidiatricem tabefecit; quò subtractione materiæ passionum flãmas consumeret, simulq; Deum humilitate placauit. Siquidem ex cunctis rebus nulla magis, q̃ aduersitate colitur,ac lachrymis clementiam retribuit.

Ecce hæretice quomodo sancta uirgo recurrit ad deum, & facit sponsum suum dominũ Iesum Christum protectorem suum. Et cum hoc recurrit ad sanctissimã eius genitricem Mariam, rogans ut sibi pericli tanti opẽ ferret. Nec ob id iniuriam fecit Christo, aut minus de eo confisa est, nec blasphemauit, nec idola trauit, ut tu miser garris. Vis uidere qđ utrunq; gratum fuerit deo? Ecce recursus istius effectum. Ipsa uirgo liberata est, & præter id Ecclesiæ columnam Cyprianum fecit.

Cæterũ noui, q̃ reliqua narrationis desideratis, pro uirgine enim anxij estis, nec minus pro amatore, ne desiderium amborũ in malum desinat. Sed confidite: Cupido enim fidei hospes efficitur,ac uirginem sibijpsi desponsat amator. À Christo desponsatur,& cupidinũ flãma est extincta, ueritatis autẽ accensa. Qualiter & quonammodo? At qui narratio mihi

7 dehinc suauissima erit. Vincit uirgo,uincitur dæmon:tentator ad amatorem accedit,uictum se pręvdicat:contemnitur: contemptus indignatur,ac contemptorem ulciscitur. Vltio autem quænam fuit? In cultorem ipsum immigrat,quo malum malo pelleretur,& rabie rabiei medicamen fieret. A uirgine enim repellitur,non secus ac machina, à muro firmo & generoso,ob uerba,et orationes profugus,ac cum eo,qui illũ miserat,luctã inijt. Proh miraculi,rursus ad mittentem reuertitur,& tanq̃ Saul alterũ suffocare nititur. Quid igitur amator insipiens, & obscessus moderatus? mali solutionem quærit; inuenit. Omnis enim,qui angitur, ingeniosus existit. Et quænam fuit solutio? Ad uirginis Deum confugit,quemadmodũ Saul ad citharam,& pulsationem Dauid,ad pastorem illius accedit:purgatur quemadmodũ à cupiditate propter plagam,ita et à spiritu maligno propter fidem in Christũ, transfertq; desiderium. Diu tamen ei creditum nõ

Quid hic dicis Gregorius? Ergo sancti inuocati opem ferre possunt eos implorantibus? Et ieiunium & humi cubatio prosunt ad obtinendum aliquid a deo? Qua igitur frõte possunt hæc ab hæreticis denegari?

est,sed repulsam tulit. Res enim incredibilis uidebatur,& admirãda,Cyprianũ aliquando Christianis annumerari,etiam si omnes homines Christi sequerentur fidem.

Immutatur igitur: Argumentũ uero conuersionis manifestum,ꝙ publice libros proposuit magicos,ac de malo thesauro,necnon infirmitate sua triumphum agit,prædicat stultitiam,splendidam ex illis concitat flammam,igni longam deceptionẽ consumendam exponit,quæ unicæ carnis flammæ nullam opẽ ferre potuerat. A dæmonibus deficit; Deo redditur domesticus. O gratia quanta est: Deum malo amore,& spiritu inuenit. Quis sacrafit caulæ sacræ; &,ut ego à quodam audiui,minister etiã,multis rogatus ut in humilitate ob arrogantiam philosopharetur priorẽ. Inde pastor factus est;& ferè ex pastoribus optimus,& probatissimus. Nõ enim Carthaginensium ecclesiæ præsedit soli, seu Africæ,quæ ex illo,& per illum celebris in præsentẽ usqꝫ diem est facta;sed & Hesperiæ uniuersæ,imo Orienti ferè ipsi,ad finẽ usqꝫ meridiei,& Septentrionis, quocũqꝫ ille admiratione sua peruenit. Sic Cyprianus factus est noster. Hæc signorum,& portentorũ Deus peregit. Hæc ille fecit,qui Ioseph per fratrũ insidias in Ægyptum perduxit,ac illum per mulierem probauit,& frumenti distributione glorificauit,ac in somniĳs instruxit, quo illi in terra aliena fides adhiberetur, & à Pharaone honoraretur,paterqꝫ multorum fieret milium. Propter quos Ægyptus affligitur,mare scinditur, pane pluitur, sol sistitur,promissionis terra sorte diuiditur. Nouit enim sapientia diuina à longe etiam magnarum rerum iacere fundamenta, contrariaqꝫ contrariĳs dispensare;quo plus miranda existat.

Proinde ex Cypriani rebus pulcherrimis ad perfectæ laudis mensurã hæc sufficerent. Nunc autẽ obmissa tot sunt,& talia,ut si nihil ex prædictis ad laudem superesset, reliquis tamen omnes uincere posset. Nam ut media obmittam,ueluti pecuniarũ contemptũ,superbiæ dissolutionẽ,corporis castigationẽ,& puritatẽ pristinis moribus contrariam,uestitus moderationẽ,sublimitatẽ in colloquĳs,pariter & humanitatẽ,ita ut ex æquo tenuitas abesset,& contumacia;humi cubationes,uigilias: Nam licet tardius hæc didicisset, longè tamen præuenientes superauit: In sermonibus disceptationẽ,quibus uirtutes omnes docuit,& dogmatũ ignorantiam purgauit,ac hominũ uitas ornauit,& principalis,ac regiæ Trinitatis deitatem detruncatã, à quibusdam uero coartatã,in pristinã dignitatem reduxit,in pietatis terminis unitatis,& connumerationis permanens. Hæc igitur propter multitudinẽ contraham,ac per uitæ illius dissolutionẽ orationem etiam dissoluam.

B *Vigiliæ & humi cubationes.*

Insaniebat contra nos Decius,ac omnes pęnarũ formas excogitabat. Quædam igitur ex grauibus præsentia erant,alia uerò in futurũ expectabantur. Æquè autẽ decertabat,ut & Christianos tolleret,& priores persecutores sæuitia superaret: seu potius ut Christianos omnes,aut Cyprianum solum tolleret,& coram tribunali sisteret. Quantũ enim pietate,& gloria uirum præcellere nouerat, tantũ etiam sibi uictoriam splendidiorem,& clariorẽ fore putabat,si illum superasset. Solũ enim hunc ex Christianis superesse,quẽ si uicisset,eadem etiam opera eos philosophia ipsa, ac sermonibus,necnon lingua prius priuare posse. Inde ipsos, qui illis essent muniti,mutos,& ratione cassos seducere pulcherrimum stratagema

fore censebat; Nequaquam rectè, seu piè ita cogitans, sed potius contra rationem omnẽ, necnon consilia sua, & conatus proprios. Quod quidẽ & res ipsa ostendit. Postquam enim Cyprianus aggressionẽ omnẽ, ac tentationem uiriliter, ac generose repulisset, nõ secus ac petra marina incursiones aquarum, tandem in exilium à Decio est pulsus.

Verum nequaquam illi curæ erat generositas sua, nec ideo oblectabatur quod esset saluatus, neque corporis securitatem ignominiæ, aut animę periculum quieti præferebat: sed potissima eius cura erat, ne despiceret illos, qui eo tẽpore periclitabantur, eum nõ esset, qui eos ad certamina instrueret, & hortaretur. Siquidẽ non paruas sermo uires habet ad confirmandum animos eorum, qui iam in uirtutis stadio uestes deponunt. Ac ideo corpore quidem aberat, spiritu uerò aderat, certantesque certando adiuuabat. Verũ cum lingua opem ferre nequiret, scriptis tamen succurrebat. Et quomodo? Aliptes factus est, licet exul esset, adhortationesque cõscripsit, & quæ pietati conuenirent, literis mãdauit; ac ita solus ipse plures ferè per epistolas martyres fecit, quam omnes alij, qui laborantibus assistebant. Persuadebat enim non patriam, non genus, non opes, non potentiam, non aliud quid terrenum ueritati præferendum esse, necnon uirtutis præmijs, quæ recondita essent ijs, qui pro bono decertarent; illamque negociationẽ optimã esse, ut pauco sanguine regnũ emeretur cœlorũ, ac gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Vnicam enim patriam sublimibus esse, Hierusalem nempe, quæ mente percipitur, & non eas, quę paruis terminis circunscribuntur, ac multos incolas permutant. Vnicũ præterea generis esse splendorẽ, ut imago conseruaretur, & primo exemplari assimilaretur, quantum illac pertingere conceditur ijs, qui carne sunt ligati, & qui paruũ boni defluxum suscipere possunt. Sed & unicam esse potentiam contra malignam fortitudinẽ, & animæ in certaminibus pro pietate uim inexpugnabilem, & inuictam, quando malitia aduersus uirtutem decertat, mundusque contra mundum solubilis nempe contra permanentem, & amarus agonothetes contra pugiles generosos, necnon Belial cõtra Christum instruitur. Propter hæc itaque gladium contemnendum esse persuadebat, ignemque frigidum esse censendum, ac feras truculentissimas cicures esse putandum, famẽ uerò supernas existimandas esse delitias, lachrymas autẽ domesticorũ, necnon luctus, & ululationes negligendas esse, tanquam maligni illecebras, ac diuini itineris impedimenta. Hæc enim uirilium generosorum, & prudentium intellectu animarum esse propria. Sed & exẽplum propè erat, ille idem, qui hæc dicebat, ac scribebat, omniaque contemnebat, ut solum Christum lucrari posset.

Cyprianus igitur cũ ita sentiret, talibusque cogitationibus armatus esset, pugiles quamplurimos ad certamina instruebat. At quã mercedem inde retulit? largissimam, & gloriosissimã. Martyr post omnes, quos præmiserat, est factus, caputque illi ense est detruncatum, ita ut multis experimentis hanc tandem apponeret coronidẽ. Sic ad Christum deducitur, sic ad Christum transfertur, qui autẽ impietate abundauerat, longè tamen pietate tam maior. Cyprianus magnus persecutor, & coronæ susceptor, nõ minus mutatione, quam uirtute admirabilis. Siquidem non tam magnum est typum seruare boni, quam pietatem induere nouam. Hoc enim cõsuetudinis est, illud uerò cõsilij sani: & huius quidem exempla sunt multa, illius uero

pau-

pauca. Proinde in enarrandis illius miraculis parumper adhuc sermoni indulgebimus,quo tanto gratificemur pugili. Tales igitur uiri fuere actiones,talisq; certaminis modus.

Postq; uero uitam finiuit,si ita loqui phas est; & nõ potius rem illam ad Deum profectionem,aut desiderij impletionem,seu uinculorum dissolutionem nominare oportet,miraculis etiam hic claruit,priori uita admodum dignis. Erat nomẽ Cypriani apud omnes celebre,& nõ solum apud Christianos,sed illos etiam,qui aduersę partis erant. Probitas enim apud cũctos pariter uenerabilis existit. Corpus uero latebat,eratq; thesaurus ille apud mulierculam quandam pietate feruidam, idq; tempore longo; siue quia Deus deuotam illam honorare uoluerit, ac ideo illi martyrem concesserit; siue quia desiderium nostrum exercere destinauerit,num ęgre laturi essemus, si martyrum priuaremur reliquijs. Cum uero martyrum Deus nequaq; ferret,ut omnium bonum unius solum priuatũ esset, neq; cõmune in illius gratiam damno afficere uellet,per reuelationem corpus publicauit,idq; fœminæ cuidam tali honore dignæ manifestauit,quo & mulieres sanctificarentur: ac quemadmodũ Christum antea pepererunt, discipulisq; ex mortuis resurrectionem annunciarunt,ita nunc quoq; una Cyprianum ostendit,altera uero ob cõmunem utilitatem exhibuit. Hoc ex illius bonis ultimum fuit. Ita igitur ille in medium processit, admodũ dignus ne ultra lateret. Quomodo autem corpus furto subtractum sit,nequaq; explicare refert, quoniam sermo noster longe corporis honoribus melior est,& sublimior. Et hæc apud uos dicta sufficiant. Haud enim scio num plura restent dicenda. Nam si longum etiam sermonem extenderemus,nequaq; tamen digne illius uirtutes enumerare possemus, neq; ea quæ unusquisq; de uiro illo præsumit.

9 *Vide quid dicat de corpore beati Cypriani,& quo per reuelationem deus illud publicauerit, ne Ecclesia illius reliquijs priuaretur. Quod facit contra inhonorantes sanctorum ossa & reliquias.*

Hæc igitur breuiter percurrimus, ut debitum illius honorem uel parumper delibaremus; reliqua uero à nobis ipsis adijciantur, quo & uos aliquid martyri offeratis, ueluti dæmonum purgationem, morborum dissolutionem,futurorum cognitionem: omnia potest Cyprianus,& puluis cum fide, quemadmodũ norunt ij,qui sunt experti, ac miraculum ad uos usq; transmiserunt, temporiq; tradiderunt futuro. Quin potius maiora his offeratis, & qualia eos decent, qui illum rite uenerantur,corporis nempe exinanitionem,animę eleuationem,prauitatis declinationem, uirtutis incrementum: uirgines carnis contemptum, mulieres ornatum uirtutis magis,q; corporis. Iuuenes contra animi passiones uirilitatem,senes consilia sana, magistratus legum æquitatem. Qui in exercitu sunt mansuetudinem, eloquentes quod rationi conuenit. Quin & ex nostris,qui, dicam,sacerdotes religionis cultum. Qui ex populo sunt obedientiã, qui in luctu consolationem,qui prospere agunt timorem,diuites distributionem,pauperes gratiarum actionem. Omnes contra malignum,& amarulentũ persecutorem aciem instruunt, ne apparens feriat,ne delitescens sagittet,ne sicut tenebræ impugnet,ne sicut Angelus lucis illudat, & ad perditionis suffuretur barathrum. Graue est oculis capi,ac lingua uulnerari,necnon auditu inescari, iraq; feruidum succendi, ac gustu seduci, & tactu emolliri,armisq; salutis pro mortis uti armis. Opus est ut fidei muniamur scuto, & maligni insidijs resistamus, ut cum Christo uincamus, & una cum martyribus decertemus, quo magnam illam uocem audia-

10 *O mirabile sanctissimi pariterq; doctissimi uiri dictũ, cuncta aduersantium hæreticorum molimina destruens. Omnia potest Cyprianus, & puluis cũ fide. Confundere qui negas sanctos aliquid posse, & eorũ ossa cineres emortuos ignominiose uocare non erubescis.*

Heus tu qui negas antiquos patres ſanctos inuocaſſe, quid facit hic Gregorius? Et tu qui dicis eſſe idololatriam omiſſo Chriſto ad ſanctos recurrere, et auxilium ab eis quærere, nõne hoc totum facit hic ſanctiſſimus Theologus? Præterea ſi Cyprianus rogatur ut ab alto reſpiciat, gregem domini paſcat, & ad meliora diſponat, nõne cõuinceris ſanctos poſſe poſt mortẽ opẽ ferre implorantibus, et cognoſcere quæ circa nos ſunt?

11 mus: Venite benedicti patris mei, hæredes eſtote regni uobis parati, ubi lætantium cunctorum eſt habitatio, necnon eorum, qui choream ſaltant indeſinentem, ubi ſonus eſt feſtiuitatem peragentium, uoxque exultationis, ac deitatis illuſtratio perfectior, & purior, q̃ ea, qua nunc in ænigmatis, & umbris fruimur. His ſi Cyprianus ueneratus fuerit, magis gaudebit, q̃ omnibus rebus alijs. Hæc in uita adhuc præſens docebat; ac nunc abſens omnibus noſtra annunciat uoce. Quam nequaquam deſpicietis, ſi ſaltem tolerantia illius, necnon pro ueritate certamina, ac legatio hæc mea uobis curæ fuerint.

Proinde hæ tibi diuinum, & ſanctum caput, à me ſint primitiæ, hic tibi ſermonum, & certaminum honor, non oleaſter Olympicus, non laurus ludicrum Delphicum, non pinus Iſthmica, non aprum Nemeum, quibus ephebi remunerabãtur infelices; ſed ſermo, qui admodum peculiaris eſt cultorib⁹ ſermonis. Quod ſi certaminibus, & ſermonibus tuis eſt dignns, hoc mihi ſermonis erit præmium. Tu uerò nos ab alto propitius reſpice, noſtrumq́ ſermonem, ac uitã dirige, & ſanctum ouile hoc paſce, aut una rege, ac reliqua, quantum poſſibile eſt, ad meliora diſpone, moleſtosq́ lupos ſyllabarum, & uerborum uenatores illos abige, ac ſanctæ Trinitatis, cui nunc aſtas, ſplendorem nobis perfectiorem, & clariorem gratificare; quam adoramus, quã glorificamus, de cuius nos republica ſumns. adorantes patrem in filio, filium uerò in ſpiritu ſancto, cui & paulo poſt aſſiſtemus ſinceriores, & illæſi in ipſo Chriſto domino noſtro; Cui omnis gloria, honor, & Imperium in ſecula. Amen.

ITEM DE EODEM EX D. AVGVSTINO EPISCOPO.

Eſt ſermo eiuſdẽ in ordine. xij. inter eos, qui nuper impreſſi ſunt ex Cartuſia ad muros Pariſienſes.

12

Grata et religioſa ſolennitas, qua paſſionem beati martyris celebramus.

SErmonem a nobis debitum auribus & cordibus ueſtris exigit tam grata & religioſa ſolennitas, qua paſſionem beati martyris celebramus: Triſtis proculdubio tunc eccleſia fuit, non damno cadentis, ſed deſiderio recedentis, ſemper cupiens uidere pręſentem tam bonum rectorem atq́ doctorem. Sed quos afflixerat ſollicitudo certaminis, conſolata eſt corona uictoris. Et nunc non ſolum ſine ulla triſtitia, uerum etiam cum ingenti lætitia cuncta, quæ tunc geſta ſunt, legendo recolimus, dieq́ iſto gaudere nobis conceſſum eſt, nõ timere. Neq́ enim formidamus terribiliter uenientem, ſed expectamus hilariter redeuntem. Placet itaq́ uniuerſam illam fideliſſimi, & fortiſſimi, &glorioſiſſimi martyris paſſionem cum exultatione recordari præteritam, quam tunc fratres cum ſollicitudine ſuſtinuere futuram.

Primo igitur quod pro fide confeſſionis Chriſti in exilium Curubin miſſus eſt, non ſancto Cypriano aliquid nocitum, ſed multum illi præſtitum ciuitati. Quo enim ipſe mitteretur, ubi ille non eſſet, propter cuius teſtimonium mittebatur? Chriſtus ergo, qui ait, Ecce ego uobiſcum ſum omnibns diebus uſq́ ad conſummationem ſeculi, in omni loco membrũ ſuum excipiebat, quodcunq́ furor inimici pellebat. O ſtulta infidelitas perſequentis, ſi quæris exilium, quo Chriſtianus iubeatur ire, prius ſi potes inueni, unde Chriſtus cogatur exire. De patria ſua in alienam te ar-

bitraris excludere hominem dei, in Chisto nusquam exulem, in carne ubique peregrinum.

Sed iam considerare & commemorare delectat post illud, quod Cyprianus non senserat, sed inimicus putabat exilium, quid ex ordine passionis ipsius consecutum sit. Cum enim Cyprianus sanctus martyr electus a deo de ciuitate Curubitana, in quam exilio præcepto Aspasij paterni proconsulis missus fuerat, regressus esset, in ortis suis manebat. Et inde quotidie sperabat ueniri ad se, sicut ostensum erat illi. Quid iam fremeret persecutoris impetus aduersus cor semper paratum, accedente etiam domini reuelatione firmatum? Quando enim desereret patientem, quē non est passus præoccupari nescientem? Iam ergo, quod ad eum passioni exhibendum duo missi sunt, qui eum etiam secum in curriculum leuauerunt, in medioque posuerūt, & hoc diuinę admonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius se corpus pertinere, q inter iniquos deputatus est. Christus nanque inter duos latrones ligno suspēsus, ad extemplum patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter duos apparitores, ad passionem curru portatus Christi uestigia sequebatur.

Quid illud, quod quum in aliud diem dilatus apud custodes esset, atque illuc se multitudo fratrum ac sororum congregans, pro foribus pernoctaret custodiri puellas pręcepit, quanta intentione considerandum? quanta laudē prędicandum? quanto præconio commendandum est? Vicina corporis morte non moriebatur in animo pastoris uigilantia pastoralis, & cura tuendi dominici gregis usque ad extremum uitę huius diem mente sobria tenebatur. Nec excutiebat ab animo diligentiam fidelissimi dispensatoris manus tam proxima cruenti carnificis. Ita se martyrē cogitabat futurum, ut esse non obliuisceretur episcopum, magis curans quam rationem pastorum principi de cōmissis sibi ouibus redderet, quàm quid infideli proconsuli de fide propria responderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat, Amas me? Pasce oues meas. Et pascebat oues eius, pro quibus sanguinem fundere illum imitans præparabat. Custodiri puellas præcepit sciens non solum se habere simplicē dominum, sed etiam uersipellem aduersarium. Itaque aduersus leonem aperte frementem in confessione uirile pectus armabat, aduersus lupum insidiantem gregi sexum fœmineum muniebat. Ita uere sibi consulit, qui deum iudicem cogitat, apud quem causam gestæ huius uitę, atque ab illo sibi muneris iniuncti quisque dicturus est, Vbi omnis homo recipit sicut testatur Apostolus, quę per corpus gessit, siue in bonum, siue in malum ita sibi consulit, qui ex fide uiuens & satagens ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem, & sic deo placitos mores perducit usque ad extremum diem. Ita sibi beatus Cyprianus Episcopus misericordissimus, & martyr fidelissimus consulebat, non sicut eum lingua subdola diaboli per os possessi a se impij iudicis monere uidebatur dicens, Consule tibi: quum enim eius immobilem mentem uideret quando ei dixit, Iusserunt te principes cæremoniari. Responditque ille: non facio, adiecit, & ait; Consule tibi. Ipsa est lingua subdola diaboli: & si non huius, qui nesciebat quid loqueretur, illius tamen, qui per eum loquebatur, Loquebatur enim proconsul non tā secundum principes homines, quorum iussa sibimet iniuncta iactabat, quam secundum principem potestatis aeris, de quo Apostolus dicit, Qui ope-

ratur in filijs diffidentiæ, quem per huius quoq; linguam operari Cypria nus nouerat, quod ipse non nouerat. Nouerat, inquam, Cyprianus quum a proconsule audiret, consule tibi, quod caro & sanguis diceret stolide, hoc diabolum dicere subdole: atq; intuebatur in uno opere duos, istum oculis, illum fide: nolebat eũ iste mori, nolebat ille coronari, proinde circa istum placidus, circa illum cautus. Huic aperte respondebat, illum occulte uincebat; Fac (inquit) quod tibi præceptũ est. In re tam iusta nulla est consultatio. Dixerat quippe ille: consule tibi. Ad hoc responsum est, in re tam iusta nulla est consultatio. Consulit enim qui consilium uel impertit uel quærit; sed proconsul non a Cypriano consilium accipere uolebat, sed eum potius ut a se acciperet monebat: at ille, In re, inquit tam iusta nulla est consultatio. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito, abstulit enim mihi dubitationem ipsa iustitia. Iustus autem ut securus moriatur in carne, certus uiuit in fide. Præcesserant Cyprianum multi martyres, quos flagrantissimis exhortationibus suis ad uincendum diabolum accẽderat, & erat utiq; iustũ, ut quos ueridicus loquendo præmiserat, patiendo intrepidus sequeretur. Ergo in re tam iusta nulla est consultatio.

Quid ad hæc dicamus? Quid ad hæc exultemus, tanta cõceptione gaudiorum? In quid erumpat cor nostrum, & os nostrum nisi in ipsam uenerabilis martyris ultimam uocem? Quum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitasset Tacitum Cyprianũ gladio animaduerti pla-
13 cet. Respondit ille, Deo gratias.

Festiuitas solennissimi diei sancti Cypriani.

Habentes igitur de re tanta memoriam præsentis loci, festiuitatem solennissimi diei, propositionem saluberrimi exempli omnibus medullis nostris dicamus & nos, Deo gratias.

Est sermo. 1. D. Augustini in festo eiusdem.

VITA SANCTI LAVRENTII MARTYRIS, PER DIVERSOS AVCTORES SCRIPTA.

Beatissimi Laurentij martyris, cuius natalem hodie celebramus, passionem nosse uos credo; & quanta in persecutione pertulerit, dilectionẽ uestram scire posse non dubito. Tanta enim eius martyrij gloria extitit, ut passione sua mundum illuminauerit uniuersum. Illuminauit mundum plane Laurentius eo lumine, quo ipse accensus est, & flammis, quas ipse pertulit, omnium Christianorũ corda calefecit. Quis nolit ad horam uri Laurentij igne, ut æternum gehennæ non patiatur incendium? Beati igitur Laurentij exẽplo prouocamur ad martyrium, & accendimur ad fidem, incalescimus ad deuotionem; & si in nobis persecutoris flamma deest, fidei tamen flamma non deest. Non ardemus quidẽ corpore pro Christo, sed ardemus affectu. Non subijcit mihi persecutor ignẽ, sed subijcit mihi desiderium Saluatoris. Esse autẽ Saluatoris ignẽ legimus in Euangelio, dicente eodẽ domino: Nescitis quia ueni ignem mittere in terrã, & quid uolo nisi ut accendatur? Quo igne succensi illi duo discipuli dixerunt: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas?

Hoc igitur igne beatus Laurentius accensus flammarum non sentit incendium; & dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœnam nõ sentit.

Inquantum enim in illo fidei ardor fuerit, intantum supplicij flamma frigescit. Corporali enim beatus Laurentius laborat incendio; sed diuinus Saluatoris ardor materialem tyranni restinxit ardorē. Quamuis enim in fauilla membra soluantur, fidei tamen fortitudo non soluitur. Corporis quidem detrimentum sustinet, sed lucrum salutis acquirit. Non enim fratres beatus Laurentius breui uel simplici passione perimitur. Nā qui gladio percutitur, semel moritur, qui inflammarū camino mergitur, uno impetu liberatur: hic autem longa, & multiplici pœna cruciatur, ut mors ei adsit ad supplicium, & desit ad finē. Dicitur enim ab illo sæuissimo persecutore hæc beato Laurentio cōstituta pœna, ut ardentium exposita massa carbonū, insuper eum ferrea crate distentum lenta flamma cōsumeret, ut non tam inflammando cito interimeret hominem, q̃ diu exurendo torqueret: ita ut cum unum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus obijceret exurendum.

Legimus Ananiam, Azariam, & Misaelem beatissimos pueros à rege in camino ignis inclusos, in pęnarū suarū deambulasse flammis, & igneos globos pedibus conculcasse. Vnde & beatus Laurentius non minori est gloria pręferendus. Siquidem illi in pœnarū suarū flammis ambulabant, hic & in ipso supplicij sui igne discumbit. Illi uestigijs pedum conculcarunt incendia; iste laterum suorū diffusione extinguit. Illi, inquam stantes in pęna eleuatis manibus orabant ad dominum; hic autem prostratus in sua pœna toto corpore dominum deprecatur. Iterū ergo beatus Laurentius in dorsum supinus uertitur, & renes eius ignibus exuruntur, ut impleretur Psalmi prophetia, quæ dicit ex persona Laurentij: Proba me domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum. Vre, inquit, renes meos, & cor meum: Duplici se postulat igne comburi. Nam si de solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendijs obtulisse: Cor autem nisi flamma Christi non urit. Atq; ideo ad comprobandam deuotionem suam geminum sibi ignem postulat, ut luctamine habito ostendat in se plus posse amorem Christi, q̃ pœnam tyranni. Oremus igitur, fratres, beatum Laurentium, qui dum fide sua persecutoris flammas uicit, ostendit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superari, & amore Christi diem iudicij non timeri.

Nos uero, fratres dilectissimi, si ad consortium sanctorū martyrū peruenire uolumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid de suis uirtutibus recognoscere, ut pro nobis dignentur domino supplicare. Si enim tormenta, quæ sancti martyres pertulerunt, sufferre non possumus, uel contra malas concupiscentias ipsis intercedentibus repugnemus. Et quia non desunt quotidiana peccata, nō desint etiam quotidiana remedia. Nemo se credat aliquam fœlicitatem aut aliquod uerum gaudium in hoc seculo possidere. Beatitudinem hic pręparare potest, possidere non potest. Duo sibi tempora ordine suo succedunt, tēpus flendi, & tempus ridendi. Nemo se circumueniat, fratres; non est in hoc mundo tempus ridendi. Scimus, fratres, quod omnis homo gaudere desiderat: sed non toti ibi quærunt gaudium, ubi oportet inquiri. Verū in hoc mundo gaudium nec fuit, nec est, nec esse poterit. Sic enim ipse dominus in Euangelio suos discipulos admonet, dicens: In hoc mundo pressuram habebitis. Et iterum: Mundus gaudebit, uos autem contristabimini; sed

1 *Vt pro nobis dignētur domino supplicare.* Ergo *sancti martyres deum pro nobis orant. Quod est contra nostri tēporis* Nouatores.

2 Nota *hæretice, quod oportet hic cum labore & dolore quod bonum est facere, si uis in futuro seculo bonorum fructus colligere.* Non *ergo sufficit inanis illa fides tua.*

tristitia uestra uertetur in gaudium. Ac sic in hac uita cũ labore & dolore, quod bonum est, auxiliante domino faciamus, ut in futuro seculo bonorũ fructus colligere cum gaudio & exultatione possimus.

Est sermo. 2. eiusdem in eodem festo.

Dicit dominus in Euangelio: Cui simile est regnum Dei? Et cui simile illud æstimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suũ, & creuit, & facta est arbor, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius. Mouet fortasse sensus uestros, quare regnum Dei tam præclarum atq; magnificum grano sinapis exiguo comparetur, & spei nostrę in se tam grande solatium rei uilissimæ simile esse dicamus, præsertim cum alibi idem dominus discipulis suis dicat: Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, dicetis huic monti: Tollere, & iactare in mare, & fiet. Igitur si fides tanta est, quæ potest ab ipsis sedibus montium fundamenta transferre, necessario & granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerimus, non specie, sed uirtute, & fidei non æqualitate oleris comparandum, sed uigore acrimoniæ coęquandum. Nam si diligenter intendamus, inueniemus à domino recte hanc similitudinem comparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte speciei suæ est paruum, uile, despectum, non saporem præstans, nõ odorem circumferens, nõ indicans suauitatem: at ubi teri cœperit, statim odorem suũ fundit, acrimoniam exhibet, cibum flammei saporis exhalat, & tanto caloris feruore succenditur, ut mirum sit in tam friuolis tantum ignem fuisse conclusum. Cuius etiam semen in cibum homines hyemis præcipue tempore magna pro suauitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, uiscerum interna calefaciant. Sępe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, ut siquid inualidum, siquid ægrotum fuerit, sinapis igne curetur.

Quæ hic dicuntur de fide, intellige de fœcunda & feraci quæ per dilectionẽ operatur, non autẽ de inani illa Lutheranorũ, quæ sine operib' mortua est.

3 Ita ergo & fides Christiana prima fronte uidetur esse parua, uilis, & tenuis, non potentiam suam ostendens, non superbiam præferens, nõ gratiam subministrans. At ubi diuersis tentationibus teri cooperit, statim uigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aspirat, & tanto diuini ignis ardore iactatur, ut & ipsa ferueat, & participantes sibi ardere compellat. Sicut in sancto Euangelio duo ex discipulis dixerunt, dum cum ipsis post passionem suam dominus loqueretur: Nonne cor nostrum erat ardens in nobis in uia, dum aperiret nobis scripturas dominus Iesus? Ergo granum sinapis membrorum uiscera calefacit; fidei autem uigor cordium peccata comburit. Et illud quidem asperum algorem frigoris remouet; hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis, inquam, granum humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta consumit. Et per illud medicina capitis procuratur; per fidem autem spiritale caput nostrum, quod est Christus dominus, sæpius refouetur. Sed & fidei, iuxta comparationem sinapis, sancto odore perfruimur, sicut ait Apostolus beatus: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo.

Igitur sanctum martyrem Laurentium grano sinapis possumus comparare, qui diuersis attritus passionibus, per totum orbem gratia meruit sui fragrare martyrij. Qui ante constitutus in corpore erat humilis, ignotus, & uilis: posteaquam uexatus, laceratus, exustus est, uniuersis per totum mundum ecclesijs odorem suæ nobilitatis infudit. Recte igitur huic

comparatio copulatur. Siquidem granum ſinapis cum teritur accenditur: Laurentius cum patitur inflammatur. Illud feruor attritionis ſuæ mouet; hic ignem plurima uexatione ſuſpirat. Sinapis, inquam, in uaſculo calido decoquitur; Laurentius in craticula flammarum igne terretur. Ardebat itaq; extrinſecus beatus Laurentius martyr tyranni ſæuientis incendijs; ſed maior illũ intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat. Et quãuis Rex improbus ligna ſubijceret, incendia maiora ſupponeret, tamen ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſentit: & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt illi omne quod patitur. Nec enim poteſt in uiſceribus ignium tormenta ſentire, qui ſenſibus paradiſi refrigeria poſſidebat. Licet iaceat ante pedes tyranni exuſta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cœlis. Extenditur ergo ſuper flammarum ignitos globos, & uerſatur in latera: ſed quantum plus pœnarum tormenta patitur, tanto amplius Chriſtum dominum pertimeſcit. Nouo admirationis genere alius illũ torquet, & alij ſæuientis tormenta proficiunt. Deuotiorem Laurentium ſaluatori ſupplicia atrociora fecerunt.

Sanctum eſt, fratres, ac Deo placitum, ut natalem beati Laurentij prę- *Eſt ſermo.1. D. Maximi Epiſcopi in feſto ſancti Laurentij.*
cipua deuotione ueneremur, cuius radiantibus flammis uictrix in hunc quoq; diem toto orbe Chriſti coruſcat Eccleſia. Qui cum in ſede glorioſiſſimi patriarchę diaconatus fungeretur officio, puritate innocentis uitę, fortiſſimaq; mortis triumpho, apoſtolico ſe conſortio copulauit. Nec immerito eum apoſtolorum ſupparem prędicamus, cui & caſtitas animi leuiticum miniſterium dedit, & plenitudo fidei martyrij contulit dignitatem. Quem uenerabilis Xiſtus Romanæ urbis antiſtes, cum impietatẽ ſæuientis mundi per tormenta ſuperaret, & regnis eſſet cœleſtibus iam uicinus, uideretq; eum paterna de morte triſtiſſimum, ita ſpiritu præſcientię compellaſſe narratur. Noli fili, mœſtus eſſe, poſt triduum me ſequeris. Vnde apparet, chariſſimi, beatum Laurentium non de ſacerdotis ſui uictoria habuiſſe triſtitiam, ſed doluiſſe quia non etiam ipſe mundum cum ſuo pariter ſacerdote uincebat. Noli (inquit) fili mœſtus eſſe, poſt triduũ me ſequeris: hoc eſt, noli triſtis eſſe, uelut apud ſeculũ derelictus. Nã nec te fides, uitaq; tua tali morte priuabit. Nulla te de meo tranſitu, quo ego gaudeo, perturbet anxietas, quia mox & tu habiturus es de tua paſſione lętitiam. Vere beati Laurentij gloria ſingularis, qui tantũ de Deo ſuo cõſecutus eſt gratię, ut ei martyr de martyrio prophetaret, quẽ pro ſuorõ pręrogatiua meritorũ ante uictoria lætificauit, q̃ pugna terreret. Ergo ut cõperit ore ſacerdotis & martyris ſe quoq; omnimodo aſſumendum, congregatis inopum turbis eccleſiaſticũ cenſum religioſa liberalitate diuiſit.

4 *Sanctum eſt & deo placitum, Natalem beati Laurentij præcipua deuotione uenerari.*

5 *Prærogatiua meritorum Laurentij. Ergo ſancti habent merita, & merita ſtant cũ gratia dei, ut hic aperte uides, contra prophanũ dogma hæreticorum noſtri temporis.*

Quàm profundum ſpiritalis uiri, & q̃ cœleſte conſilium, ut & egenis conſuleret, & multitudine conſumente quæ dederat, inueniri non poſſit quod raperet perſecutor: illam nimirum ſecutus ſentẽtiam: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Miſericordiæ fuit, q; alimoniam pauperibus dedit; iuſtitiæ autem q; ut uir prudentiſſimus procurauit, ne ſanctorum ſubſtantiam auaris manibus ſacrilegus occuparet. Iuſtitia, inquit, eius manet in æternum. Quomodo non hæc ei in æternum manebit iuſtitia quod & ſancto impleuit opere, & glorioſiſſimo martyrio conſecrauit?

Hoc itaq; dolore furor gentilis accensus, craticulam continuo parat ignitam, super quam cremandum Laurentium per membra discinderet, ut indignationis suæ flammas impijs ignibus uindicaret. Ardet profecto totis uisceribus fortissimus martyr, et uritur; sed regnum cœli, promissaq; Dei fideli mente pertractans, refrigerio conscientiæ uictricis exultat. Nec pœnali flexus incendio est, cuius in pectore insuperabili sancti spiritus flamma feruebat. Aut nunquid cedere poterat momentaneæ corporis ustioni, cuius fides æternum gehennæ extinguebat ardorem? Superatis itaq; flammarum ministris, omne mundanæ insaniæ refrixit incendium, & ad hoc usque diabolica profecit intentio, ut & uir fidelis ad Deum suum gloriosus ascenderet, & crudelitas prosequentium cum suis ignibus confusa torpesceret.

Est sermo secundus ubi supra.

Sicut patrum nostrorum, fratres charissimi, non incerta relatione didicimus, cum uenerabilis Xistus Apostolicæ sedis sacerdotio fungeretur, & sanctissimo Laurentij archidiaconi ministerio Romana floreret ecclesia, inuidia ardente diaboli aduersus nomen & fidem Christi, flāma durissimæ persecutionis incanduit, atq; ut pernitiosius dominicum gregem feralis bestiæ rabies insatiata laniaret, nocendi artifex inimicus, peruigilis prius molitur custodiam pastoris eripere. Et ideo Xistum ante omnes summum Domini sacerdotē furor gentilis aggreditur, ut ecclesiastica mēbra tā ualido truncata capite, uelut munimine præsidij cœlestis amoto, cruentus persecutor inuaderet. Sed magnus ille Xistus, qui cōmissis sibi à Deo ouibus afluerat pastor in terris, aderat patronus è cœlo.

6

Beatus Xistus martyr aderat Laurētio patronus è cœlo.

Deniq; sanctum Laurentium, quasi iam pontificis sui solatio destitutum, ad subeunda supplicia manus pagana perquirit, quem mirabilis Xistus aduersus omnia sæuientis mundi mala uaticinio prophetici sermonis armauit. Nam cū idem Laurentius passionem paternam ut pijssimus filius inconsolabili mœrore defleret, Xistus, præscientia sancti spiritus edocente, futura dinoscens, ait illi; Depone omnem, fili, de mea morte tristitiā. Nec enim diu mea te cōtristabit absentia, post triduū me sequeris.

Quo responso mens deuota percepto, indubitatam suscipiens optimo ab antistite Christi martyre ueritatem, nihil magis præ omnibus curat, q̄ ut auaritia persequentis, quod de morte sanctorum contristabat ecclesiam, de prẹda ecclesiẹ gaudium non haberet. Inuenit uir prudentissimus, unde acrius suum possit torquere tortorem. Omnem igitur ecclesiæ censum, cunctaq; sacri uasa ministerij, ne ea sacrilegus macularet aspectus, conuocatis inopum turbis pia erogatione distribuit, ut futurus martyr in retributione cœlesti pariter & mercede sui sanguinis, & tantæ liberalitatis præmio ditaretur. Non dubitans & in semetipso se fidem Christo suo, & ecclesiasticas opes in pauperibus seruaturum. Propter quod protinus ad tribunal rapitur impiorum, uir simplicitate innocens, uirtute fortissimus, nihil sane aliud deferens iudicanti, q̄ uiuæ mentis constantiam, & illæsæ conscientiæ puritatem, deuotā Deo offerens animam, & castissimum tradens persequenti corpus ad pœnam, illud Euangelicum seruans: Nolite timere eos, qui occidūt corpus, animā autē non possunt occidere.

Excogitatur itaq; in Laurentium ferale tormentum, ut qui metu mortis non mouebatur, acerbitate supplicij frangeretur: sed quem suarū confortabat multitudo uirtutum, nō poterat uincere magnitudo pœnarum.

Paratur ergo craticula igne succensa, quæ triumphalis martyris & animum fatigaret, & corpus exureret. Sed ignara uerbi turba persequentiũ, & diabolicis obcæcata tenebris non uidebat, quod adustio illa membrorum fidelis animi esset æterna purgatio, & corpus, quod corrumpentibus flammis præsens uita desereret, ad incorruptionem uiuendi damnata morte transiret.

Vere incomparabile salutaris fidei huius sacramentũ, quo per tormenta beatitudo quæritur, & flammis refrigerium præparatur, ut ait patriarcha Dauid uerbis martyrum dicens: transiuimus per ignem & aquã, & induxisti nos in refrigerium. Transibat per ignem & aquam beatus Laurentius, cum hinc eum mortifera mundi flãma torreret, hinc cœlestis irrigui uitalis unda perfunderet. Transibat per ignem & aquam, cum uim furentis incendiј, diuini fontis clementia temperaret. Ardebat ergo Laurentius, sed uincebat ignis ille, de quo ait saluator: Ignem ueni mittere in terram; & q̃ uolo ut ardeat? ò nouum mirandumq; certamen unius eiusdemque uiri; & flammis corpus urebatur, & ardentis fidei calore mens ignita feruebat; sicut loquebantur adinuicem euangelici illi uiri dicentes: Nonne cor nostrum erat ardens in nobis in uia? Vbi ergo cor ardet: flammam membra non sentiunt; ubi Christi ignis operatur, diaboli necesse est uincatur incendium: & ubi Dei spiritus feruet, frigida fit flamma mortalium. 7

Triumphum Laurentij totus ubiq; mundus consona hodie deuotione concelebrat.

Et hinc est, Charissimi, quod triumphum beati Laurentij totus ubiq; mũdus consona hodie deuotione concelebrat, hinc quod insuperabilem fidem eius lætior Romę miratur, quia radijs æterni solis accensus, ignem seculi patienter sustinuit, & confidenter euasit.

Est sermo.3.ibidẽ. 8

Annua semperq; noua beatissimi Laurẽtij festiuitas, Ecclesiã dei iugiter in gaudia lætitiæ spiritualis accendit. Celebrabatur ergo etiam tunc D. Laurentij festum.

Beatissimi Laurẽtij, fratres charissimi, annua, semperq; noua festiuitas ecclesiam Dei iugiter in gaudia lætitiæ spiritualis accendit, admonens uniuersitatem credentium, ut sicut ille perfectæ deuotionis ardore furentibus non cessit incendijs, ita nos diuersarum tribulationum ignis, & malorum secularium flamma à Christe societate non moueat; ut ait ille mysteriorum cœlestium doctor, ac totius uirtutis exemplum gloriosissimus Paulus: Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Et uere nullis præsentium persecutionum potest inclinari periculis, qui semel promissa omnipotentis Dei æterna largissimi Redemptoris præmia fide stabili, & inconcussa mente cõcepit. Neq; enim potest arduum illud præcelsumq; bonorum immortalium iter debilis animus & fides clauda conscendere. Ideo & fortissimum martyrem incumbentium tormenta pœnarum, & sæuissimi persecutoris superare flamma non potuit, quia longe ardentius ueritatis radijs mens eius accensa feruebat. Vnde nec potuit de infatigabili eius pectore calorem diuinitus infusum corpore: ut ille, & mortalium ministratus manibus ignis excludere.

De hoc ualidissimo Christi milite illud credendum est dictum, quod ante multa annorum milia prænuntiatum est per prophetam dicentem: Et si transeas per ignem, flãma te non comburet. Ecce enim beatus Laurentius transiuit per ignem, quo non adustus inhorruit, sed illuminatus effulsit: transiuit per ignem momentaneum atq; terrenum, sed flammam gehennæ perpetuo exurentis euasit. Quid hoc beatius uiro, qui miseran-

tis Dei diſpenſante gratia arſit,ne arderet,ut ne ureretur exuſtus eſt? Qui ſi nullis eſſet ignibus ac ſupplicijs traditus, fuerat quidem ſecuritas libertatis,ſed nulla extiterat gloria dimicãtis. Ad hoc enim nos exemplis atq; doctrinis in eccleſia ſua Chriſtus erudit,nõ ut nihil mali patiamur in mũdo,ſed ut mundum multimoda paſſione uincamus.

Cecinit quondã uarijs tribulationibus coarctatus ille clariſſimus prophetarum patriarcha Dauid,dicens: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Quę ſententia etiam uenerabili Laurentio conuenire manifeſtum eſt,cuius cor tanta in fide Chriſti magnanimitate concaluit,ut deſpectis proprij concaluit,ut deſpectis proprij corporis cruciatibus,inſaniſſimo tortori ſuo,triumphatis eius ignibus, lætus illuderet. Vere in meditatione eius inſuperabilis exarſit ignis, qui odio perfidiæ,& amore ueritatis accenſus,appoſitam ſibi extrinſecus flammam aut non ſenſit,aut uicit.

Propter quod,chariſſimi,exultemus,& lætemur in domino, non dubitantes & perſecutorem martyris pro ignibus,quos accendit, præparata impijs incendia ſuſtinere, & ipſum beatiſſimum martyrem pro flamma, quam pertulit, apud omnipotentem Deum incorruptæ lucis illuminatione fulgere.

Habetur in ſermonibus eius de tempore To.10.fol.246.ſer.1.

VITA ET PASSIO SANCTI VINCENTII MARTYRIS, PER D. AVGVSTINVM

Hipponenſem Epiſcopum ſcripta.

IN paſſione quæ nobis hodie recitata eſt, fratres Chariſſimi,euidenter oſtenditur iudex ferox, tortor cruentus,martyr inuictus.In cuius corpore pœnis uarijs exarato,iam tormenta defecerant,& adhuc membra durabant. Tot conuicta miraculis perſiſtebat impietas,tot uexata ſupplicijs non cedebat infirmitas. Agnoſcatur ergo operata diuinitas. Quando enim corruptibilis puluis contra tam immania tormenta duraret,niſi in eo Chriſtus habitaret?In his enim omnibus ille agnoſcendus,ille glorificandus, ille laudandus eſt,qui & in prima uocatione dedit fidem,& in ſuprema paſſione uirtutem.

Vultis noſſe quia utrunq; donatũ eſt? Audite apoſtolum Paulum,Vobis, inquit, datum eſt pro Chriſto non ſolum ut credatis in eum, uerum etiam ut patiamini pro eo. Acceperat utraq; hæc beatus Vincentius leuita,acceperat & habebat. Si enim non accepiſſet,quid haberet? Habebat in ſermone fiduciam, habebat in paſſione tolerantiã. Nemo ergo de ſuo corde præſumat,quando profert ſermonẽ,nemo de ſuis uiribus confidat, quando ſuffert tentationẽ: quia ut & bona prudenter loquamur,ab illo eſt,non noſtra ſapientia: & ut mala fortiter perferamus, ab illo eſt, non noſtra eſt patientia.

Recolite dominum Chriſtũ ſuos in euangelio diſcipulos admonentẽ, Recolite martyrum regem cohortes ſuas armis ſpiritalibus inſtruentem, bella monſtrantem,adiutoria miniſtrantẽ, præmia pollicentẽ,quia cum dixiſſet diſcipulis ſuis,In hoc mundo preſſuram habebitis:mox unde territos conſolaretur,adiunxit dicens,Sed confidite,quia uici mundũ. Quid

ergo miramur charissimi, si in illo Vincentius uicit, a quo uictus est mundus? In hoc, inquit, mundo pressuram habebitis, ut si premit, non opprimat, si oppugnat, non expugnet. Duplicem mundus aciem producit contra milites Christi. Blanditur ut decipiat, terret ut frangat. Non nos teneat uoluntas propria, nõ nos terreat crudelitas aliena, & uictus est mũdus. Ad utrosq; aditus occurrit Christus, & non uincitur Christianus.

Si consideretur in ista passione humana patientia, incipit esse incredibilis: si agnoscatur diuina potentia, desinit esse mirabilis. Tanta grassabatur crudelitas in martyris corpore, et tanta tranquillitas proferebatur in uoce, tantaq; pœnarum asperitas sæuiebat in membris, ut miro modo putaremus Vincentio patiente alium loquentem non torqueri. Et uere fratres charissimi ita erat. Prorsus ita erat. Alius loquebatur. Promisit enim & hoc testibus suis Christus in euangelio, quos ad huiusmodi certamina præparabat. Sic enim ait, Nolite præmeditari quomodo aut quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestris qui loquitur in uobis, Caro ergo patiebatur, & spiritus loquebatur. Et loquente spiritu non solum conuincebatur impietas, sed etiam confortabatur infirmitas. Clariorem nobis martyrem tot tormenta faciebant. Multiplici enim uulnerum uarietate confossus, non deserebat pugnam, sed acrius iterabat.

Putares quod eum duraret flamma, non ureret, & tanquam figuli fornax lutum molle suscipiens, duram redderet testam. Poterat martyr noster dicere Daciano, Iam non uret ignis tuus carnem meam, quia exaruit sicut testa uirtus mea, & quomodo scriptũ est ueraciter, Vasa figuli probat fornax & homines iustos tentatio tribulationis. Probatus atq; decoctus illo igne Vincentius, Dacianus uero arsit & crepuit. Si enim non ardebat, unde cremabat? Quid enim erant uerba irascentis, nisi fumus ardentis? Ergo martyri nostro refrigerium in corde habenti, flammas extrinsecus admouebat, sed ipse facibus furoris accensus, tãquam elibanus intus ardebat, & habitatorem suum diabolum concremabat. Per furiosas enim Daciani uoces, pertruces oculos, & minaces uultus, & totius corporis motus ille habitator eius interior mouebatur, & per hac signa uisibilia, tanquam per signa sui uasculi, quod impleuerat crepantis rimula prouidebatur. Non tãtũ martyrem cruciabant plurima tormenta, quantum illum uastabat insania.

Sed iam fratres illa omnia transierunt, & ira Daciani, & pœna Vincentij. Nunc autem pœna Daciano, corona uero manet Vincentio. Deniq; his præmissis futuræ uidelicet retributionis finibus, etiam in hoc mundo martyrum gloriam demonstremus. Quæ hodie regio, quæue prouincia ulla quousq; uel Romanum Imperium, uel Christianum nomen extenditur, natalem non gaudet celebrare Vincentij diaconi? Quis autẽ hodie uel nomen Daciani audisset, nisi Vincentij passionem legisset? Quod uero tanta cura seruauit dominus martyris corpus, quid aliud demonstrauit, nisi gubernasse se uiuentem, quem non reliquit exanimem? Vicit ergo Dacianum uiuens Vincentius, uicit & mortuus. Viuens tormenta calcauit, mortuus maria trãsnatauit. Sed ipse inter undas gubernauit cadauer extinctum, qui inter ungulas animum donauit inuictum. Non flexit flamma tortoris cor eius, non mersit aqua maris corpus eius. Sed in his & hu-

1 *Si Christianorũ mortuorum corpora a superstitibus negligenda sunt, & cadauera exanima nullis egẽt sepulturæ ceremonijs ut dementes quidã dixerunt, cur omnipotens deus tanta cura seruauit martyris corpus, ut uel inuito Daciano qui illud a feris deuorandũ proijci mandauerat, conuenienti postea traderetur sepulturæ?*

iusmodi nihil est aliud, nisi preciosa in conspectu domini semper mors sanctorum eius.

Habetũr eodem loco fol.247.sermo.2.

Cunctorum licet dilectissimi gloriosas martyrũ passiones, quos distincta regionibus loca meruerunt, una fides faciat omnibus indiscreto honore uenerabiles: propriam tamen sibi in hoc uenerationis obsequio uendicant dignitatem, qui Ecclesiam dei & documentis præ cæteris erexerunt, & patrociniјs adiuuerunt. Inter quos iuste beatum leuitam Vincentium, cuius confessione & morte Christum incredulis prædicatũ incunctanter agnoscimus, catholicis studiјs celebramus. Qui ut fidelium deuotionẽ deo studiosius cõmendaret, altiori charitatis flammascens affectu, morti sese tandem fideliter obtulit, quo uidelicet robur fidei in solidissima petra Christo fundatum, sequacibus imitandum daretur: nec non & semen Apostolicę prædicationis per eum pluribus disseminatum ope suę

2 intercessionis tutum, ac perfectæ consummationis fruge refertum, in cœlestibus demum horreis conderetur. Nunc ergo amplius propria uenerentur, quem etiam peregrina mirantur, quatenus eis se largiorem exhibeat in beneficiјs, quibus se amabiliorem cognoscet in gaudiјs, fiatq; in eius solennitate uberior lætitiæ ambitus, de quo fidei creuit effectus. Huius deniq; spiritus tanto uirtutũ munere claruit, ut sacri ministeriј fultus officio, qui filium dei dominũ nostrum secuturus esset in passione, eiusdem Christi calicem credentibus prius ministraret in salutem. Cuius haustu fœliciter mente ebriatus, rabidi hostis atq; in Christum sæuientis insaniam interritus adiјt, modestus sustinuit, securus irrisit, sciens paratus esse ut resisteret, nesciens elatus esse quo uinceret: quia cuius amore spiritalibus armis præmunitus resistebat, eius adiutorio quicquid pœnarum in illum ferientis ira excogitabat, insuperabilis fortiter patiendo uincebat. Ideo non hunc laminę ignitæ sartaginis, non eculei, non ungulæ ferreæq; manus, nõ uires pauendę ædentium, nec dolor scissorum membrorum, non focii fragor, & strepentis in patientis uisceribus salis iniectio, Daciani quiuerunt aliquatenus subdere iussioni, sed dum in tantum eius uęcordiæ tumor excresceret, ut tantis passionis subactũ doloribus aut uicisse aut interemisse se lætabundus extolleret, suscepta spe frustratus, unde uictor uisus est apparere, inde uictus cõpulsus est erubescere, quoniam quo dei martyr duriori urgebatur pœna, eo ampliori confessionis exultabat constantia.

Habes hic sanctos exhibere beneficia, qđ negant noui heretici: Habes & in eorũ solennitatibus gaudendum esse, nõ ergo hoc est superstitio.

Vnde ipsius passionis uel ultima præuidere, seu morari fratres euidentius placet, quatenus animaduertat sanctitas uestra, quo diabolus suum perduxerit dolis ministrum, uel quomodo Christus suum in finem usque quaq; seruauerit famulum. Ex quo illud sane erat mirabile, quia quantum iste extrinsecus multiplici pœnarum genere contritus arctabatur, tantũ intrinsecus exultante interiori homine dilatabatur: quantumq; ille exterius iactantia temporalis potentiæ inflabatur, tantum interius despici se perpendens interiori uexatus homine præfocabatur. Contemni igitur se uidens sæuiebat, nec in quem iam uindictam inferret inueniebat. Videbat nanq; desęuientium manus carnificum plus in eo inuenire uulneris quam corporis, solumq; ingentem spiritum ei stultitiam exprobrare suã, quod prouocabat ueritatis normam. Quapropter credens quod causam confusionis auerteret, si personam quæ se spreuerat absentaret, minusq; Dacianus erubesceret, si Vincentium populus non uideret, iussit eum a publi-

co

co remoueri Sed nec sic quidem caret supplicio. Contusa quo iacebat testa substernitur, ut uis acuminis cõcisam molem superiecti corporis plus discinderet, atq; reddita tormentis membra quæ secarent, obuia susciperent fragmenta. Fallitur tamen uincendi opinione cæca crudelitas, Nam diuina bonitas dilectum suũ amplius in confessione comitata, infert nouam tenebris lucem, & tabernaculum splendidum obscurũ reddit ergastulum. Fouebat laceros artus medica dei manus, & uenustiori pristinæ sanitatis augumento, fossi lateris damna supplebat.

Insolita igitur huius luminis claritate perculsi, obstupuere custodes, q̃n & uocem angelis hymnũ deo concinentibus, mens pallidi ianitoris expauit. Currit exanimis minister ad præsidem, quẽ grauius relatio nuncij quã ictus percussit gladij: & cum non posset ex magnitudine rei tacere quod uiderat, tremor iudicem occupat, dolor lacerat, furor inflammat: & ne in pœnis Vincentius uincens gloriam martyrij obtineret, Citius, inquit Dacianus, producatur è carcere, ne dum insistimus rebellem punire, uideamur eum potius uictoria coronare. Profertur itaq; ex illo tetri carceris baratro, cœlesti quidẽ gratia pulchrior, & si adhuc esset passurus robustior. Sed ubi desiderium ad regni uocationem tendentis nullo pęnarũ uel mortis genere frangendum intelligit, iubet inuida mens leuioris strati fulcra substitui, ac blandiori eum requie cõfoueri, scilicet ut si amoto paululum carnifice animã quietus exalaret, diceretur non esse occisus, sed mortuus: quasi non eum pœna peremerit, cum quo & pœna simul perierit.

Interea beatum Vincentium cœlestis aula suscepit, ac beatæ fęlicitatis munere donat. Ad cuius ingressum angelici lætantur spiritus, omnesq; simul conciues gratulantur sancti. Nosq; tibi gratias agimus domine Iesu, quod anima tuo digna consortio, quæ pertinax tulit supplicium, mendax fugit obsequium: & quę fuit contenta persecutor quo fureret, sit dedignata quod parceret. Cognito igitur sancto eius abscessu, iudex insanus, & quia Christus uicisset in Vincentio nescius Dacianus, illius sibi promittit cadaueris expositione uindictam, cuius gemit ex uirtute uictoriam. Feris nanq; & canibus decepta furoris superbia absumendum proijci mandat lictoribus, ut tali pastu eorum impleret uentrem, quorum ipse gerebat mentẽ. Sed ut diuinis excrescentibus beneficijs maioris uictoriæ Vincentio gratia conferatur, mittitur coruus auis inimica cadaueribus, expositas corporis dapes seruatura ieiuna.

Hinc fratres dilectissimi, hinc aduertite distincta meritorum obsequia. Helias quondam impias Achab uel Iezabelis manus caute declinans, in deserto coruis ministrantibus pascitur: assertor autem ueritatis Vincentius Daciani rabie peremptus, feris exponitur consumendus, sed coruo famulante seruatur illæsus. Obtinuit ergo Helias diuino nutu coruis præstantibus quo aleretur, pręstitum est Vincentio obsequente quoq; coruo ne comederetur. Qui ut cœlitus se custodem designatum ostẽderet, aduentãtes reliquas aues eminus non segni impetu perturbabat, inter quas immanem quoq; lupum propius accedentem, ueluti qui commissum thesaurum sacrilega audacia attaminare præsumeret, pennis & alis diuerberans procul abegit. Sed ille quod non tam ad inferendam uenisset iniuriã, quam ad augẽdam miraculi pompam, quadam sui habitudine stupidus indicabat. O impudens furor, & stulta uæsania, coruus obsequitur, lupus

3 *Mira a deo cura exhibita ut ſancti martyris corpus intactũ ad ſepulchrum ſeruaretur, nobis indicat non negligendas Chriſti fidelium ſepulturas, et ſanctorũ reliquias eſſe uenerãdas, quicquid dicãt pſeudo noſtri prophetæ.*

ueneratur, Dacianus perſequitur, nec erubeſcit uelle ſe adhuc ferox perdere, quem manſuefacta beſtialis feritas ſatagebat protegere. Vnde ad occulendam martyris laudem non iam ſecretum, ſed profundum elegit, credens ſibi ad diliteſcendam eius gloriam non clauſtra fidem ſeruatura, ſed maria, quaſi non idem clementi dominus eſſet, per quem dudum ei carceris abdita cœleſti fulgore radiata micuiſſent. Datur nautis mergendum corpus in fluctibus, ut ad auxilium ſaltem æquora proficerent, cui ad uincendum Chriſti militem terra defeciſſet. Enauigatis itaqꝫ magna ex parte freti gurgitibus, proiectum inter ſorbentes undas præpotens eſt dei dextera conſecuta, & quæ ſpiritum intulerat in cœlum, corpus mox retulit ad ſepulchrum.

Sic prædicator ueritatis chariſſimi, nec tormentorum uincitur pœnis, nec tenebroſi carceris ſuperatur anguſtijs. Non beſtijs dilaniatur, nõ profundo cælatur, ſed littori redditur, præconio diffamatur, ut qui uere confeſſus fuerat nomen deitatis, ueritate ſibi adeſſe experiretur diuinæ ſuffragia bonitatis. Cuius glorioſam uirtute uitam ita præcioſæ mortis gratia decorauit, ut quod uiuendo docuit, moriendo cõſtanter aſtrueret: eratqꝫ conſequens quatenus ad eius uiſionem per mortem attingeret, quẽ probabilis uitæ conuerſione ſemper atteſtatus fuiſſet, ſciens quod de contemptu præſentis uitæ gloria ſurgit beatitudinis æternæ, præſtante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui uiuit & regnat &c.

Habetur To. 1. Epiſtolarũ eius ſol. 81.

VITA PAVLI PRIMI EREMITÆ PER D. HIERONYMVM SCRIPTA.

INter multos ſępe dubitatum eſt, a quo potiſſimum monachornm eremus habitari cœpta ſit. Quidam enim altius repetentes, a beato Helia & Ioanne ſumpſere principium. Quorum & Helias plus nobis uidetur fuiſſe, quam monachus: & Ioannes ante prophetare cœpiſſe, quam natus eſt. Alij autem, in quã opinionem uulgus omne conſentit, aſſerunt Antonium huius propoſiti fuiſſe caput, quod ex parte uerum eſt. Non enim tam ipſe ante omnis fuit, quam ab eo omniũ incitata ſunt ſtudia. Amathas uero & Macarius diſcipuli Antonij, quorum ſuperior magiſtri corpus ſepeliuit, etiam nunc affirmant Paulũ quendam Thebæum principem iſtius rei fuiſſe: quod non tam nomine, quam opinione nos quoqꝫ comprobamus. Nonnulli & hæc & alia prout uoluntas tulit, iactitant: ſubterraneo ſpecu crinitum calcaneotenus hominem fuiſſe, & multaquę perſequi ocioſum eſt, incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendaciũ fuit, ne refellenda quidẽ ſentẽtia uidetur.

1 *Monachorum inſtitutum antiquiſſimum.*

Igitur quia de Antonio tam græco quam Romano ſtilo diligenter traditum eſt: pauca de Pauli principio & fine ſcribere diſpoſui: magis quia res omiſſa fuit, quam fretus ingenio, Quomodo autem in media ętate uixerit, & quas ſatanę pertulerit inſidias, nulli hominum cõpertũ habetur.

Sub Decio & Valeriano perſecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore dãnati ſunt, multas apud Ægyptum & Thebaidam Eccleſias, tempeſtas ſœua populata eſt, Voti tunc Chriſtianis erat, pro Chriſti nomine gladio percuti. Verum hoſtis calli-

dus tarda ad mortem supplicia conquirens: animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipse qui ab ipso passus est, Cyprianus ait: uolentibus mori, non permittebatur occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat: duo memoriæ causa exempla subiecimus. Perseuerantem igitur in fide martyrē, & inter eculeos laminasq; uictorem, iussit melle perungi, & sub ardentissimo sole, ligatis manibus post tergum resupinari, scilicet ut muscarum aculeis æderet, qui ignitas sartagines ante superasset. Alium iuuenili ætate florentem, in amœnissimos hortulos præcepit abduci. Ibiq; inter lilia candentia & rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarum serperet riuus, & molli sibilo arborum folia uētus perstringeret, super extructum plumis lectum resupinari, & ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quo cum recedentibus cunctis, meretrix speciosa uenisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus. Et quod dictu quoq; scelus est, manibus attrectare uirilia: ut corpore in libidinem concitato, se uictrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi: et quo se uerteret, nesciebat. Quem tormenta nō uicerant, superabat uoluptas. Tandem cœlitus inspiratus: præcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superauit.

Per idem ergo tempus quo talia gerebantur apud inferiorem Thebaidam, cum sorore iam uiro tradita post mortem amborum parentum in hæreditate locupleti, Paulus relictus est annorum circiter quindecim, literis tam Græcis quā Ægyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, deum ualde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in uillam remotiorem & secretiorem secessit. Verum quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quem cælare debuerat. Non illum uxoris lachrymæ, non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto deus, ab scelere reuocauit. Ad hęc instabat crudelitas, quæ pietatē uidebatur imitari. Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem præstolaretur, necessitatem in uoluntatem uertit, ac paulatim progrediens, rursusq; subsistens, atq; hoc idem sæpius faciens: tandem reperit saxeum montem: Ad cuius radicem haud procul erat grandis spelunca, quę lapide claudebatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominum occulta cognoscere) auidius explorans, animaduertit intus grande uestibulum, quod aperto desuper cœlo, patulis diffusa ramis uetus palma contexerat, fontē lucidissimum ostendens: cuius riuum tantummodo foras erumpentem, statim modico foramine, eadē quę genuerat aquas, terra sorbebat. Erant præterea per exesum montem haud pauca habitacula, in quibus scabræ iam incudes & mallei, quibus pecuniæ olim signatæ uisebantur. Hunc locum Ægyptiorum literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuisse, ea tempestate qua Cleopatrę iūctus est Antonius. Igitur adamato (quasi quod a deo sibi offerretur) habitaculo, omnem ibidem in orationibus & solitudine duxit ætatem, Cibum & uestimentum ei palma præbebat. Quod 2
ne cui impossibile uideatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, uidisse me monachos de quibus unus ꝑ triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua uixit. Alter in cisterna ueteri (quam gentili sermone Syri cubam uocant

Vide hic miram Monachorum abstinentiam & ciborum delectum.

quinque carycis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse uidebuntur his, qui non crediderunt; quia omnia possibilia sunt credentibus.

Sed ut ad id redeam unde digressus sum, cum iam centum tredicim annos beatus Paulus uitam cœlestem ageret in terris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur (ut ipse asserere solebat) hæc in mentem eius cogitatio incidit, nullum ultra se perfectum monachum in eremo consedisse. At illi per noctem quiescenti reuelatum est esse alium ulterius multo se meliorem, ad quem uisendum deberet proficisci. Ilico erumpente luce, uenerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, cœpit ire uelle quo nesciebat. Et iam media dies coquente desuper sole feruebat, nec tamen a cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in deũ meum, quia quod mihi seruo suo promisit, ostendet. Nec plura his, conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro uocabulum indidit. Quo uiso salutaris impressione signi armat frontem. Et heus tu, inquit, quanam in parte hic seruus dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens, & frangens potius uerba, quã proloquens, inter horrentia ora senis blandum quęsiuit alloquium. Et dexteræ protensione manus cupitum indicat iter, & sic patentes campos uolucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hęc utrum diabolus ad terrendum eũ simulauerit, an (ut solet) eremus monstruosorum animalium ferax, istam quoq; gignat bestiam, incertum habemus.

Stupens itaq; Antonius, & de eo quod uiderat secum uoluens, ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homunculum uidet, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infractusq; & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei & loricam spei, ut bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal, palmarũ fructus eidem ad uiaticũ quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito, gradum pressit Antonius, & qs nam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & unus ex accolis eremi: quos uario delusa errore gentilitas, Faunos Satyrosq; & Incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur ut pro nobis cõmunem deum depreceris, quẽ pro salute mundi uenisse cognouimus, & in uniuersam terrã exijt sonus eius. Talia eo loquente, longęuus uiator ubertim faciem lachrymis rigabat: quas magnitudo læticiæ, indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi Gloria, & de interitu Satanæ: Simulq; admirans, quod eius posset intelligere Sermonem, & baculo humum percutiens aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro deo portenta ueneraris. Væ tibi ciuitas meretrix, in quã totius orbis dęmonia confluxere. Quid nunc dictura es? Bestiæ Christũ loquuntur, & tu pro deo portenta ueneraris. Necdum uerba cõpleuerat, & quasi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquã ob incredulitatẽ scrupulum moueat, sub rege Constantino uniuerso mundo teste defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo uiuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit, & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam ut ab imperatore uideretur allatũ est.

Sed ut propositum persequar, Antonius cęptam regionem pergebat, ferarum tantum uestigia intuens, & eremi latam uastitatẽ. Quid ageret,

quo

quo uerteret gradũ,nesciebat. Iam altera effluxerat dies. Restabat unũ, ut deseri se a Christo non posse consideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras: & dubia adhuc luce,procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantem,ad radicem montis irrepere. Quam sequutus oculis,& iuxta speluncam cum fera abiisset accedens intro,cœpit aspicere:nihil curiositate proficiente,tenebris arcentibus uisum. Verum (ut scriptura ait) perfecta dilectio foras mittit timorem: suspenso gradu,& anhelitu temperato,callidus explorator ingressus: ac paulatim progrediens,sæpiusq́ subsistens,sonum aure captabat. Tandem per cœcę noctis horrorẽ procul lumen intuitus:dum auidius properat,offenso in lapidem pede,strepitum concitauit: post cuius sonitum beatus Paulus ostium quod patebat occludens, sera obfirmauit. Tunc uero Antonius prę foribus corruens, usq; ad sextam,& eo amplius horã,aditum precabatur,dicens. Qui sim, unde,cur uenerim nosti. Scio me non mereri conspectum tuum: tamẽ nisi uidero,non recedam. Qui bestias recipis,hominem cur repellis? Quæsiui, & inueni:pulso ut aperiatur. Quod si non impetro,hic moriar ante postes tuos:certe sepelies uel meum cadauer. Talia pstabat memorans,fixusq́ manebat. Ad quem responsum paucis ita reddidit hęros. Nemo sic petit, ut minetur:nemo cum lachrymis iniuriam,uel calumniam facit. Et miraris si non recipiam,cũ moriturus adueneris? sic arridens Paulus patefecit ingressum. Quo aperto,dum in mutuos miscentur amplexus, propriis se salutauere nominibus,gratiæ domino in cõmune referuntur. Et post sanctum osculum residens Paulus,cum Antonio ita exorsus est.

En quem tanto labore quæsisti,putridis senectute membris operit inculta canicies. En uides hominem, puluerem mox futurum. Verum quia Charitas omnia sustentat,narra mihi quæso,quómodo se habeat humanum genus. An in antiquis urbibus noua tecta consurgant:quo mundus regatur imperio:an supersint aliqui,qui dæmonum errore rapiantur. Inter has sermocinationes suspiciunt alitem coruũ in ramo arboris consedisse, qui inde leniter subuolabat,& integrum panẽ ante ora mirantium deposuit,post cuius abscessum: Eia,inquit Paulus,dominus nobis prandium misit,uere pius,uere misericors. Sexaginta iam anni sunt quod accipio dimidii semper panis fragmentum: uerum ad aduentum tuũ,militibus suis duplicauit annonam. Igitur domino gratiarum actione celebrata,super uitrei marginẽ fontis uterq; consedit. Hic uero quis frangeret panẽ aborta contentio,pene diem duxit in uesperum. Paulus more cogebat hospitii,Antonius iure refellebat ætatis. Tandem consilium fuit,ut apprehenso è regione pane,dum ad se quisq; nititur,pars cuiq; sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquę in fonte prono ore libauerunt: & immolantes deo sacrificium laudis,noctem transegere uigiliis. Cũq; iam esset terrę redditus dies,beatus Paulus ad Antonium sic loquutus est. Olim te frater in istis regionibus habitare sciebam: Olim te conseruum meum mihi promiserat deus. Sed quia iam dormitionis meæ tẽpus aduenit,& quod semper cupiebam dissolui & esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona iustitiæ:tu missus es a domino,qui humo corpusculum meũ tegas,imo terræ terram reddas.

His Antonius auditis,flens & gemens ne se desereret, atq; ut comitẽ talis itineris acciperet,precabatur. Et ille: Non debes,inquit,quærere quæ

tua sunt, sed quæ aliena. Expedit tibi sarcina carnis abiecta, agnum sequi: Sed & cęteris expedit fratribus, ut tuo adhuc instituantur exemplo. Quã obrem quæso perge, nisi molestum est, & pallium quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad inuoluendum corpusculum meum defer. Hoc autem beatus Paulus rogauit, non quod magnopere curaret utrum tectum putresceret cadauer, an nudum (quippe qui tanto tẽporis spatio, contextis palmarum folijs uestiebatur) sed ut a se recedenti mœror suę mortis leuaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio & pallio eius audierat, quasi Christũ in Paulo uidens, & in pectore eius deum uenerans, ultra respondere nihil ausus est: sed cum silentio lachrymans, exosculatis eius oculis manibusq́; ad monasterium quod postea a Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neq; uero gressus sequebantur animũ. Sed quã uis corpus inane ieiunijs, seniles etiam anni fregerant, tamen animo uincebat ætatem. Tandem fatigatus & anhelus ad habitaculum suũ confecto itinere peruenit. Cui cum duo discipuli, qui ei longo iam tempore ministrare consueuerant, occurrissent dicentes: Vbi tam diu moratus es pater? Respondit: Væ mihi peccatori, qui falsum monachi nomen fero. Vidi Heliam, uidi Ioannem in deserto, & uere uidi Paulum in paradiso: Et sic ore compresso, manu uerberans pectus, ex cellula pallium protulit. Rogantibusq́; discipulis, ut plenius quidnam rei esset exponeret, ait: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tunc egressus foras, & ne modicũ quidem cibi sumens, per uiam qua uenerat regressus est, illum sitiens, illum uidere desiderans, illum oculis ac mente contẽplans. Timebat enim quod euenit, ne se absente, Christo debitum spiritum redderet.

Cumq; iam dies alia illuxisset, & trium horarum spatio uiam remeauisset, uidit inter angelorum choros, inter Prophetarum & Apostolorum populos, niueo candore Paulum fulgentem in sublime conscendere. Et statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superiaciebat, ploransq; & eiulans, aiebat: Cur me Paule dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis? Referebat postea beatus Antonius tanta se uelocitate, quod reliquum erat uiæ cucurrisse, ut instar auis peruolasset: nec immerito. Nam introgressus speluncam, uidit genubus complicatis, erecta ceruice, extensisq; in altum manibus, corpus exanime. Ac primum & ipse uiuere eum credens, pariter orabat. Postquã uero nulla (ut solebat) suspiria precantis audiuit, inflebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadauer Sancti, deum (cui omnia uiuunt) officioso gestu precabatur. Igitur obuoluto & prolato foras corpore, hymnos quoque & psalmos de Christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum quo terram foderet non haberet: fluctuansq; uario mentis æstu, & secum multa reputans, dicebat: Si ad monasterium reuertar, tridui iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo ut dignum est, iuxta bellatorem tuum Christe ruens, extremum halitum fundam.

3 *Tu qui derides ceremonias Ecclesiæ et ritus orandi, uide hic etiam sanctissimi uiri cadauer extẽsis manibus & complicatis genibus deum officioso affectu deprecari. Vide etiam de Christiana traditione esse hymnos et psalmos in defunctorum sepultura decantare.*

Talia eo animo uoluente, ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, uolantibus per colla iubis, ferebantur: quibus aspectis primo exhorruit. Rursusq; ad deum referens mentẽ, quasi columbas uideret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu, ad cadauer beati senis substiterunt: adulantibusq; caudis circa eius pedes accubuere: fremitu ingenti rugientes: prorsus ut intelligeret eos plangere, quomodo poterãt. Deinde

haud procul cęperunt humum pedibus scalpere: arenamq́ certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium ceruice reiecta, ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesq́ lingentes. At ille animaduertit benidictionem eos a se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoq; animalia deum esse sentirent, ait: Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis sicut tu scis. Et manu annuens eis, ut abirent imperauit. Cumq́ illi recessissent, sancti corporis onere seniles curuauit humeros. Et deposito eũ in fossam, desuper humum congregans, tumulum ex more composuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi uendicauit, quam in sportarnm modum de palmæ folijs ipse sibi contexuerat. Ac sic ad monasterium reuersus, discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebusq́ solennibus Paschæ & Pentecostes semper Pauli tunica uestitus est.

4 *Si negligenda esset Christianorum sepultura, ut quidam infelices nostro tempore iactant, non deus tanto miraculo Pauli sepulturã procurasset, nec de ea Antonius tã topere solicitus fuisset.*

5 *Nota tumulũ ex more cõposuit. Est ergo Ecclesiasticus mos super defunctorum corpora tumulos componere.*

Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, q domos marmoribus uestiunt, qui uno filo uillarum insuunt prædia: huic seni nudo quid unquam defuit? Vos gẽma bibitis, ille naturæ concauis manibus satisfecit. Vos in tunicis aurum texitis, ille ne uilissimum quidem indumentum habuit mancipij uestri. Sed econtrario illi quidem paupercu lo paradisus patet, uos auratos gehenna suscipiet. Ille uestem Christi, nudus licet, tamen seruauit: Vos uestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Paulus uilissimo puluere coopertus iacet resurrecturus in gloriã: Vos operosa saxi sepulchra premunt cũ uestris opibus arsuros. Parcite quæso uobis: parcite saltem diuitijs, quas amatis. Cur & uestros mortuos auratis obuoluitis uestibus? Cur ambitio inter luctus lachrymasq́ nõ cessat? An cadauera diuitum nisi in serico putrescere nesciunt?

6 *Dies solennes paschæ & Pentecostes etiam Antonij tempore.*

Obsecro quicunq; hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui si dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cũ meritis eius, quam regum purpuram cum pœnis suis.

VITA SANCTORVM MARTYRVM GERVASII, ET PROTHASII, PER D. AMBROSIVM *Episcopum scripta.*

AMbrosius seruus Christi fratribus, per omnem Italiam in domino æternã salutem. In diuinis uoluminibus reus scribitur, qui non studuerit dare gratis, quod ipse gratis accepit. Quicquid enim ecclesiæ domini profuturum erat, subtraxisse uidetur, cum noluerit tradere omnibus, quod ipse non cęlandum acceperit. Vnde psalmographus canit: Iustitiam tuam non abscondi in corde meo: Veritatem tuam, & salutare tuum dixi: non cęlaui misericordiam tuam in concilio multorum. Et pro hoc opere quasi uicissitudinem a deo postulans adiecit, Tu autem domine ne elonges misericordiam tuam a me. Quasi diceret deo: Sicut ego feci alios misericordiam inuenire, ita ipse nõ patiaris longe fieri misericordias tuas a me.

Aperiamus ergo, cur ista præmisimus; & uestros animos qui pie de

domino sentitis, & creditis, de inuentione sanctorum corporum ad lætitiam inuitemus. In diebus itaque transactę nuper quadragesimę cum dominus donasset mihi, Vt ieieunantium me faceret esse participem; in oratione positum ita me somnus oppressit; ut nec uigilans aperte, nec dormiens integre, uiderem apertis oculis duos iuuenes ephebos uestibus cādidissimis, idest collobio, & pallio indutos, caligulis calciatos, manibus extensis orantes. Nullam quidem grauedinem patiens: Loqui cum eis non poteram. Sed quia, ut dixi, pars in me somni incumbebat; qui me ad eorum interrogationem uerbum proferre non sineret. Plene autem mihi euigilanti uisio eorum elapsa est.

1 *Vide ieiunium quadragesimale.*

Factum est proinde ut rogarem domini misericordiam, ut si ludificatio dæmonū esset, abscederet: Si uero esset ueritas plenius appareret. Ad impetrandum uero, quod poscebam a domino, augmentaui ieiunium. Similique modo canente gallo orantes mecum iuuenes apparuerunt. Tertia uero nocte, defecto ieiuniis corpore, non dormienti, sed stupenti, cū quadam mihi tertia apparuerunt persona, quæ similis esse beato Paulo Apostolo uidebatur, cuius me uultum pictura docuerat, intantū ut ipse mecū, illis tacētibus, Loqueretur dicens: Isti sunt, qui monita mea secuti, respuētes prædia & diuitias, secuti sunt domini nostri Iesu Christi uestigia, nihil terrenū, nihilque carnale concupiscentes, in media hac Mediolanensi urbe per decem annos in dei seruitio perdurantes ad hoc pertingere meruere, ut Christi martyres fierent Quorum corpora in eo loco inuenies, in quo stas, & oras.

2 *Valet ieiunium ad impetrandū quod poposceris a deo.*

3 *Cuius me uultum pictura docuerat.* Ergo tēpore Ambrosii pingebantur Apostolorū imagines.

Duodecim pedum altitudine terræ coopertam archam inuenies, quā archam superius exaltabis, & in nomine eorum ecclesiam fabricabis. Cumque eorum nomina requirerem, dixit mihi, Ad caput eorum libellum scriptum inuenies, in quo & ortus eorum, & finis scriptus est. Conuocans itaque omnes per circuitum fratres, & Coepiscopos urbium uicinarū, & referens uniuersa, quæ uiderā ipsis coram positis, primus ego terræ fossor accessi: cæteri uero episcopi prosecuti sunt; & fodientes peruenimus ad archam, quam sanctus promiserat Paulus. Quam aperientes inuenimus quasi in ipsa hora positos sanctos, miro odore fragrantes. Ad quorū caput libellum inuenimus, in quo erant hæc per ordinem conscripta.

4 *Et in nomine eorum ecclesiam fabricabis.* Licet igitur Ecclesias in honorem dei fabricare sub inuocatione sanctorum. Cōtra nouos hæreticos.

5 *Si sanctorum corpora non fuissent tēpla spiritus sancti, quō in eorū effossis sepulchris tātus odor fragraret?*

Ego seruus Christi Philippus intra domum meam sanctorum corpora cum filio meo rapui, & sepeliui. Quorum mater Valeria, & pater Vitalis sunt dicti; quos uno ortu geminos genuere; & unum Prothasium, aliū Geruasium uocauerunt. Cumque ab intestato Geruasius, & Prothasius, hoc est patre sancto Vitale martyre, & matre sanctę memorię Valeria, defunctis utrisque, patrimonio successissent, domū propriam, in qua nati fuerant, & res uniuersas parentum, & casellulas uenundantes, & omne precium pauperibus erogauerunt, & familiolę suę, quam ingenuam fecerant. Post hæc autē Geruasius, & Prothasius in uno se cęnaculo concluserunt, & per decem annos lectioni, & orationi adhęrentes, anno undecimo conuersionis suæ, ad palmā martyrii, idola respuentes, sub Astasio principe in Mediolanensi ciuitate die kalendarum Iuniarū feliciter peruenerunt.

6 Ecce quō sancti Euangelicā paupertatem intellexerunt, realē scilicet & cū effectu bonorū omnium tēporalium abdicationē, nō animo duntaxat, sicut perperam interpretantur hæretici nostri.

Eodem tempore superueniente comite Astasio, qui proficiscebatur ad bellum, quod a Marchomānis fuerat excitatum, occurrerunt ei cultores idolorum cū sacerdotibus suis dicentes: Si uis lætus ad Augustos nostros

reuerti,& Victor;Geruasium,& Prothasium dijs nostris compelle sacrificare. Vehementer enim dij nostri de eorum contemptu cōmoti,responsa nobis dare contemnunt. Audiens hæc Astasius comes,iussit eos teneri,& ad se perduci. Cumq́ perducti fuissent ad illum,ait comes Astasius: Hortor uos,& moneo,ut a deorū nostrorum iniurijs cōmorantes ad imolandum eis deuoti studeatis insistere,ut expeditio mea unanimiter celebretur. Beatus Geruasius dixit:Victoriam de cœlo debes ab omnipotenti deo requirere, non de simulachris mutis & uanis, quæ oculos habent sine lumine,aures sine auditu,nares sine odoratu,os sine sermone, manus sine tactu,pedes sine gressu,& uentrem absq; interioribus probantur habere,& sine flatu esse noscuntur.

Tunc indignatus Astasius comes iussit beatū Geruasium tandiu plumbatis tundi,q̄ diu exhalaret spiritum. Quo remoto iussit sibi astare Prothasius. Cui & dixit: Miser uel tu uiuere stude,& noli biothanatus fieri, sicut & frater tuus Geruasius. Cui beatus Prothasius respōdens ait:Quis est miser, Ego, qui te non timeo; an tu, qui me timere probaris? Astasius dixit: ego te,miser homo,quomodo timeo? Beatus Prothasius dixit,In hoc probaris timere me,& lædi,si non sacrificauero dijs tuis. Si enim non timeres te lædi a me, ad sacrificium idolorum non me compelleres. Ego autem te non timens,contemno minas tuas,& omnia idola tua ut stercora reputans,Deum solum,qui regnat in cœlis adoro.

Audiens hæc Astasius comes iussit eum fustibus cędi,& dum diu torqueretur,iussit eum erigi,dixitq́ ei: Prothasi,ut quid tam superbus,& tā rebellis existis?Vis perire,sicut tuum probasti perire germanum Geruasium? Beatus Prothasius respondit:Non tibi irascor Astasi comes; nec ego,nec ipsa iustitia,quoniam cęcos tui cordis oculos attendo.Incredulitas enim, quæ in tuis sensibus regnat, non te permittit uidere, quæ dei sunt.Nam & dominus meus Iesus Christus crucifigentibus se non maledixit,sed potius ut eis indulgeretur orauit,addens & hoc,quia nescirent quid facerent. Vnde & ego tui,comes Astasi, misereor, quia nescis,quid facias; age ergo, quod cępisti, Vt mihi possit occurrere cum meo fratre Geruasio hodie benignitas Saluatoris nostri.

Tunc comes Astasius iussit eum capite cędi. Cumq́ decollatus esset beatus Prothasius, Ego seruus Christi Philippus abstuli cum filio meo furtim nocte sancta corpora,& in domo mea,deo solo teste,in ista archa saxea sepeliui, credens me orationibus eorum consequi misericordiam domini nostri Iesu Christi. Qui cum patre,& spiritu sancto uiuit, & regnat in secula seculorum.

7 *Vide corpora iustorũ defunctorum sancta dici, & quod orationibus eorum uiuētes misericordiam domini nostri* Iesu Christi *consequuntur.* Respōdeant ad hæc hæretici si possunt.

Miraculum, quod Mediolani factum est, cum illic essemus, quando illuminatus est cęcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis est ciuitas,& ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Protasij & Geruasij. Quæ cum laterent,& penitus nescirentur, Episcopo Ambrosio per somnium reuelata, reperta sunt, ubi cæcus ille depulsis ueteribus tenebris diem uidit.

Ex lib.22. D. Aurelij *August. de Ciuitate Dei,cap.8.*

Habetur in exhortatione eiuſdē ad Virgines.

VITA SANCTORVM MARTYRVM VITALIS, ET AGRICOLAE, PER D. AMBROSIVM

Epiſcopum Mediolanenſem ſcripta.

QVi ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta ſecū referre conſuerunt. Ego ad Bononienſe inuitatus conuiuium, ubi ſancti martyris celebrata translatio eſt, apophoreta uobis plena ſanctitatis, & gratiæ reſeruaui. Apophoreta autem ſolent habere triumphos principū: & hæc apophoreta triumphalia ſunt. Chriſti enim noſtri principis triumphi ſunt martyrum palmæ. Nec uerò huc dirigebam iter, ſed quia petitus à uobis ſum, debui mecū deferre, quæ alijs parabantur, ne minor ad uos uenirem; ut quod in me minus eſt, q̃ præſumebatur, in martyre plus inueniretur.

Martyri nomen Agricola eſt, cui Vitalis ſeruus fuit ante, nunc cōſors, & collega martyrij. Præceſſit ſeruus, ut prouideret locum, ſecutus eſt dominus, ſecurus quod fide ſeruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Paſſio enim ſerui, domini diſciplina eſt. Hic inſtituit, ille impleuit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui poteſt, quod Chriſtus donauit? Egregiè & ille, qui homini ſeruiuit, ſeruiendo didicit, quomodo Chriſto placeret. Hic tamen geminam laudem acquiſiuit: in illo magiſterij, in ſe martyrij. Certauerunt tamen inter ſe inuicem beneficijs, poſtquā æquales eſſe meruerunt. Hic illum ad martyrium præmiſit, iſte illum accerſiuit. Nullum ergo ad cōmendationem hominis conditio affert impedimentum, nec dignitas proſapiæ meritum, ſed fides affert. Siue ſeruus, ſiue liber, omnes in Chriſto unum ſumus, & unuſquiſq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à domino. Nec ſeruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide ad eam rem q̃ nihil in cōditione momenti ſit. Seruus, inquit, uocatus es, non ſit tibi curæ. Qui enim uocatus eſt in domino ſeruus, libertus eſt domini. Similiter qui liber uocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Vide, inquam, uim Apoſtoli. Plus putatur dediſſe ei, qui ſeruus, q̃ ei, qui liber uocatus eſt. Ex ſeruo enim libertus Chriſti fit, ex libero ſeruus. Sed nulli plus dedit; uerū utriq; æqualem menſuram diuiſit. Apud Chriſtum enim ſeruitus, & libertas æqua lance penduntur, nec ullo diſcerniculo bonæ ſeruitutis, & libertatis merita diuiduntur, quia nulla maior eſt dignitas, q̃ ſeruire Chriſto. Deniq; Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Hæc enim ſeruitus glorioſa eſt, in qua gloriatur Apoſtolus. An non ſumma gloria eſt, quando tali precio æſtimati ſumus, ut ſanguine domini redimeremur? Sed pergamus ad cætera.

Cumq; ſanctus Vitalis cogeretur à perſequentibus, ut Chriſtum negaret, & ille amplius profiteretur dominum Ieſum Chriſtum, omnia tormentorum genera in eum exercentes, ut non eſſet in corpore eius ſine uulnere locus, orationem fudit ad Dominum dicens: Domine Ieſu Chriſte Saluator meus, & Deus meus, iube ſuſcipi ſpiritum meum, quia iam deſidero ut accipiam coronam, quam Angelus tuus ſanctus mihi oſtendit. Et completa oratione emiſit ſpiritum. Sanctus uerò Agricola mitior habebatur moribus, ut ab ipſis etiam inimicis diligeretur. Ideoq; differebāt eius paſſionem. Sed hæc perſecutorum honorificentia, omni erat immanitate acerbior, quæ inuidebat martyrium. Deniq; ubi non acquieuit ſan-

ctus Agricola, crucifixus est, ut aduertamus illas blanditias eorum non sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio serui dominum terrere uoluerunt. Vertit hoc Christus in gratiam, ut martyrio serui dominus inuitaretur. Vtriq; nomen aptum martyrio, ut designati ad martyrium ipsis uocabulis uiderentur. Ille Vitalis dictus est, quasi qui contemptu istius uitæ, ueram illam uitam æternam sibi haberet acquirere. Iste Agricola, qui bonos fructus spiritalis gratiæ seminaret, & sacri sanguinis effusione meritorũ suorum omnium, uirtutumq; rigaret plantaria. 1 *Meritorum suorũ omnium. Habent ergo sancti merita.*

Sepulti autem erant Agricola, & Vitalis in Iudæorum solo inter ipsorum sepulchra. Iudæi ambierunt cum seruulis sepulturæ habere consortium, quorum dominũ negauerunt. Sic & aliquando Balaam dixit: Moriatur anima mea pro animis iustorum, & tamen non cõmunicauit eorũ operibus, cum uiueret, quorum in animis cupiebat mori. Et isti, quos uiuentes persecuti sunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris exuuias requirebamus, tanq; inter spinas rosam legentes, circunfundebamur Iudæis, cum sacræ reliquię eueherentur. Aderat populus Ecclesiæ cũ plausu, & lætitia. Dicebant Iudæi: Flores uisi sunt in terra, cum uiderent martyres. Dicebant Christiani: Tempus incisionis adest. Iam qui metit, mercedem accipit. Alĳ seminauerunt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audientes Iudęi uoces plaudentis Ecclesię dicebant inter se: Vox turturis audita est in terra nostra. Vnde bene lectum est: Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat scientiam. Dies diei, Christianus Christiano. Nox nocti, Iudæus Iudæo. Indicabant ergo Iudæi, quod haberẽt scientiam martyrum, sed non scientiam uerbi, Idest non secundum illam solius boni, & solius ueri scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam, & uolentes se iustificare, iustitiam Dei non receperunt. 2

Detuli ergo uobis munera, quæ meis legi manibus, idest crucis trophea, cuius gratiam in operibus agnoscitis. Certe & ipsi dæmones confitentur. Condant alĳ aurum, atq; argentum, ac de latentibus eruant uenis. Legant preciosa monilium serta. Temporalis ille thesaurus est, & sæpe habentibus perniciosus. Nos legimus martyris clauos, & multos quidem: & plura fuerunt uulnera, q̃ membra. Clamate martyrem, diceres ad populum Iudęorum, cum clauos eius colligeremus. Mitte manus tuas in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Collegimus sanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc sanctæ uiduę negare non potuimus postulanti. Munera itaq; salutis accipite, quæ nunc sub sacris altaribus reconduntur. *Vide in quanto honore sanctissimus pater habeat clauos & crucem martyris, q̃ etiã salutis munera nuncupat, & sub sacris altaribus collocat. Quid dicis Ecclesiæ hostis? Fuit ne superstitiosus Ambrosius? Minime profecto, sed pius & uerus dei cultor, & tu mendax potius & improbus.*

Ea igitur uidua sancta est Iuliana, quæ hoc domino templum parauit, atq; obtulit, quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in sobole sua templa iam domino pudicitiæ, atq; integritatis sacrauit. Dum Iulianã uolui dicere, Iudæam dixi. Non errauit lingua, sed definiuit. Iudęa enim est anima, quæ Christũ fatetur. Deniq; notus in Iudæa Deus. Idest, ubi agnoscebatur deus non ubi negabatur. Est ergo in spiritu Iudęa, ubi maior portio intellectus, & syncerior, quia salus ex Iudæis est. Linguæ igitur error testimonium sanctitatis inuenit. Honoremus ergo hanc uiduam, qa scriptum est: Viduas honora, quæ uerè uiduę sunt. Licet uerborũ nostrorũ honorem non ambiat, q̃ Apostoli mandatũ adæquauerit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educauerit, melius instituerit.

VITA SANCTI MAMANTIS MARTYRIS, PER D. BASILIVM CAESAREAE CAPPAdociæ Epiſcopum ſcripta.

Tomo operũ primo fol. 142. facie. 2.

NOn ignoro quanta ſit encomiorum publici conuentus magnitudo. At ut illam ſcio, ita & imbecillitatẽ meam ſentio. Cauſa nancꝫ ipſa exigit, ut dignum quid dicatur his qui con uenerunt, & quod ſpei reſpondeat, quã illi de nobis conceperunt, ipſi demum quocꝫ argumento quod tractandum eſt. Quoniam maxima ex parte martyrum hodie memoriam agimus, erecta eſt cuiuſcꝫ mens, & paratus auditus, expectans ut dignum aliquid tanto martyre dicatur, quod & eccleſiam deſiderio circa illum permouet. Ita nancꝫ comparati ſunt ſynceri & candidi filij, ut magnifica de parentibus ſuis exigant encomia, nec facile ferant amplitudinem eorum quæ deprędicanda ſunt, per dicentis periclitari humilitatem. Quapropter quanto maior eſt animorum ad audiendũ auiditas, tanto maius imminet dicenti periculum. Quid igitur faciemus? Quomodo & deſiderijs ueſtris ſatisfaciemus, & ne ipſi impręſentiarum nihil utilitatis ad ea quæ tractanda iam ſunt adferẽtes, inutiles abeamus,
1 cuiuſcꝫ animũ adhortabimur, ut quæ in cognitione habet ad memoriam reuocans, ac mente renouans, ex ſe ipſo ſibi alimoniam paret, ut proprijs exhilaratus ſubſidijs domum reuertatur.

Vel ſolus hic locus omnium hæreticorũ mendacia cõtra ſanctos deſtruit. Habes .n. hic Sanctos apparere in ſomnis.

Memores eſtote martyris quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcuncꝫ ex nomine aduocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad uiam reduxit, quoſcuncꝫ ſanitati reſtituit, quibuſcuncꝫ pueros iam mortuos ad uitam reductos reddidit, quotquot uitæ terminos prorogauit. Collectis in unum his omnibus ex cõmuni ſymbolo, martyri encomium conſtruite. Conferte inter uos mutuo, quæ quiſcꝫ nouit, illa ſubminiſtret ignoranti, quę ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atcꝫ ita quaſi ad conuiuium quod quiſcꝫ habet, conferentes, noſtræ ignoſcite imbecillitati. Iſta nancꝫ demum ſunt martyris encomia, ſpiritalium chariſmatum diuitiæ.

Cõſtitutos ad eorum ſepulchra, adiutores hæbere illos ad precandum.
Sanctos inuocari, & inuocatos opẽ ferre.
Aberrãtes ad uitam reducere.
Infirmis reſtituere ſanitatem.
Pueros mortuos reſuſcitare.
Vitæ terminos prorogare.
Spiritualium Chariſmatum diuitijs plenos eſſe.

Non enim eſt, quod illum more ſecularium & externorum encomiorũ cohoneſtemus. Nõ eſt cur patres ac progenitores illuſtres proferamus. Nam turpe eſt aliunde ornare eum qui propria ipſe uirtute illuſtris eſt. Lege nancꝫ conſuetudinis talia inter encomia uſurpant. Alioqui ueritatis lege, quæ cuicꝫ ſint propria, ad ferenda encomia exiguntur. Necꝫ enim uelocem equum reddit, quod is, unde natus eſt, ad curſum aptus fuit, nec canis encomium eſt, ex uelociſſimis prognatum eſſe. Sed quemadmodũ & aliorum animantium uirtus in unoquocꝫ propria conſideratur, ita & propria uiri laus eſt, cuius ex rebus ab ipſo bene geſtis teſtimonium habet. Quid filio confert, de illuſtri natum eſſe parente? Ita hic martyr non accepit aliunde quem habet ſplendorem, ſed ipſe per uitæ conuerſationẽ gloriæ faculam accendit. A Mamante reliqui, non ab alijs Mamas gloriam habet. Hi pueri, qui pietatem ab illo ſunt edocti, per illum ſunt in honore. Nam ipſe ex ſe ipſo uirtutem quaſi ſcaturigine quadam producit. Non habet ut torrens, qui ex alieno confluxu glorioſus apparet, ſed

Erubeſce igitur et cõfundere miſer, quicunq; ſanctorum gloriæ et poteſtati detrahere te poſſe putas.

fons est decorem suum ex proprijs uenis effundens. Celebremus uirum non alieno sed proprio ornamento decoratum.

Vides eos qui equestri certamine uicerunt? Vides splendida illorum monumenta, quomodo lapides sint neglecti? Ad martyris uero memoriam & tota regio mota est, & ad illius festũ diem urbs uniuersa immutata gestit. Neq; cognati diuitum ad maiorum suorum sepulchra declinant, sed omnes ad pietatis locũ tendunt. Patrem hunc ueritatis ducem, & non eos qui corpori sunt parentes, duces appellitant. Vides honorem constare ex uirtute, non ex diuitijs? Ita ecclesia in quibus eos qui præcesserunt honorat, ad ea ipsa sectanda admonet præsentes, ac si dicat, noli diuitias sectari, noli deditus esse sapientiæ huius mundi, quæ abolebitur: neque gloriæ, quæ caduca est ac fluxa. Hæc enim una cum ipsa uita intereunt. Sed pietatis esto studiosus operator. Illa te ad cœlũ usq; extollet, illa & imortalem tibi memoriam, & perennem apud homines gloriam per hoc parabit, quod eos qui præcesserunt honore afficit.

2 *Ad Mamantis festũ Vrbs uniuersa immuta est.*

Sepulchrum martyris ad quod oẽs tendunt, pietatis locus ẽ.

Ecclesia martyres honorat, ut boni filij bonorum patrũ imitentur exempla.

Audiunt ne hæc nostri temporis subuersores Ecclesiæ?

Si quisquam igitur pastoris memor est, ne admiretur diuitias. Conuenimus enim, non ut diuitem laudemus, ne diuitem admiratus domum abeas, sed ut paupertatem cum pietate coniunctam extollamus. Pastorem esse, nihil habet magnificum, nihil quod sapientiæ & industriæ referat exercitium. Caue ergo ad iracundiam motus probri gratia eum qui te lęsit pastorem uoces, nihil habentem, nisi quod ad uictum attinet quotidianum, peram et clauam remisse, tanquam diurna subsidia gestantem, nullam crastini curam habentem, bestijs hostem, animalibus mansuetis compascuum, forum ac tribunalia fugientem, sycophantarum ac mercaturæ ignorantem, diuitias nescientem, proprium tectum non habentem, sed sub eo quod mundo commune est agentem, noctu ad cœlum suspicientem, & per astra conditoris admirabilem potentiam considerantẽ. Ne pudeat nos ueritatis. Ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne ueritatem uerborum ornatu obuelemus. Nuda est ueritas, absq; patrocinio ipsa seipsam declarans. Humilitatem illius multo sermone, imo magis encomio celebrabis. Pastor ac pauper. Hæc sunt homini christiano ornamenta. Si doctrinæ pietatis duces inquisieris, piscatores inuenies ac publicanos. Si discipulos, coriarios, pauperes. Nusquam splendor. Hæc omnia cum ipso mundo abolentur. Vide igitur cuius hominis diem festum agamus, cuius gratia alacres omnes simus, propter quem immutata sit ratio uitæ nostræ.

3 *Cuius hominis diem festum agamus.*

Quoniam uidelicet pastoris admoniti sumus. Ne contemnas uirum, ubi pastorem audis. Qui deo primus placuit, Abel, pastor fuit. Quis illũ imitatus est? Moses magnus ille legislator, qui ut periculum declinaret quod a Pharaone imminebat aufugit, qui pastorum detestatus fuit insidias, ille (inquam) pecudes pauit in monte Choreb, & per pasturam ad colloquium dei peruenit. Angelum in rubo non iudicio disceptans, sed pastorem agens, cœlesti colloquio dignatus uidit. Quis Mosen subsequutus est? Iacob patriarcha, qui pecudes pascendo pro ueritate patientiam ostendit, & in modica imagine uniuersam uitam suam quasi quodam caractere obsignauit. Cui conuersationis huiusmodi zelum post se reliquit? Dauidi. Dauid a pecudum pastura peruenit ad regnum. Sorores quædam sunt pastura & regni administratio. Nisi quod illa irrationa-

lium,ista uero rationalium animantium curam habet. Ita scilicet ad maiorem illa scientiam transitnm habet. Quapropter dominus utranque complexus,& pastor est & rex,irrationales pascens,maiori ratione præditos sub regni gubernationem includens. Vis discere quantæ dignitatis sit pastor? Dominus,inquit,pascit me. Quomodo uero regiæ gubernationis soror est pastura? Quis est iste,inquit,rex gloriæ? Qui illic pastor, hic rex dicitur.

Nec putes illum ab alĳs quidem pastorem uocari, ipsum uero id appellationis pudoris gratia non agnoscere, quin ipse degeneres pastores cōpescens,in seipsum ueræ pasturæ testimonium transfert.Ego inquiens sum pastor ille bonus. Arcet degeneres, & ueritatem sibi ipsi uendicat, Ego sum pastor ille bonus.Disce quis sit pastor,& quis sit bonus ille. Ipse hoc interpretatur. Verus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Mercenarius uero,& qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ,illi nihil est curæ quando lupum uenientem uidet. Hic quærit ecclesia,si dominus pastor est,quis sit mercenarius pastor. Num diabolus? Et si diabolus mercenarius pastor est, quis sit lupus. At lupus diabolus est, bestia immitis,rapax,insidiosa,cōmunis omnium hostis. Habeat propriam appellationem mercenarius pastor. Tunc quidem mercenarios pastores dominus eos uocauit,qui tunc degenerauerant. Sunt uero & nunc, qui non ut prosint ouibus pastores agunt, quibus proprie mercenariorum appellatio conuenit. Tunc principes sacerdotum notabantur, & pharisæi,& omnis illa Iudaica secta. Illos dixit mercenarios esse pastores,qui non ueritatis,sed quæstus sui gratia pascendi potestatem usurparant, qui uano prætextu precationibus instabant, ut panem comederent uiduarū & orphanorum. Mercenarĳ sunt,qui proprium cōpendium curant. Qui prę̨sentia sectantes,ad futura non adspiciunt: mercenarĳ sunt non pastores. Et nunc mercenarĳ multi sunt,qui pro misera gloriola uitam suam impendunt ac produnt,qui iam quoque contra sana domini uerba schisma suscitant. Cū enim & tum eadem dominus dixisset,schisma inter Iudæos oriebatur. Quidam dicebant, Dę̨monium habet, quidam uero, dæmon oculos cæcos ut uideant illuminare non potest. Vides ueterem hunc esse schismatis morbum? Mox enim uentilabrum adest. Paleas secernit a frumento,& quod leue est & instabile, seiungit ab eo quod alendi uim habet. Quod autem spiritali conueniens est alimoniæ,agricolis deputatur. Quapropter schisma factum est,& alĳ isto,alĳ alio modo pręstantes fuerunt. Iudæorum est in partes scindi. Ecclesia uero dei,tunicam inconsutilem,desuper contextam adepta, quæ a militibus ne scinderetur conserua ta est,Christumq́ꝫ induta uestimentum illius ne scindat.

4 *Si Iudæorum est in partes scindi,ecclesiæ uero Christi integrā esse,considerent hære tici nostri cuius partis sint, qui in tot sectas sunt diuisi.*

5 *O uere dignam tāto uiro doctrinā. Cognoscitur deus ex eo qđ audientes præcepta illius opere adimplemus. Et cognitio dei est obseruantia mandatorum dei,nō ina-*

Et cognosco oues meas,& cognoscunt me meę. Et hęc ad blasphemię suę structuram rapuit hæreticus. Ecce,inquit,dictum est,cognoscunt me meæ,& cognosco oues meas. Quid ergo uocat cognoscere? An essentiam suam intelligere? An magnitudinem emetiri? An ea contra diuinitatē sentire,quæ tu ore impudenti & temerario pronunciasti? Vel non ex præcedentibus mensuram cognitionis huius intelligis, quid in deo cognoscamus? Oues meæ,inquit,uocem meam audiunt. Ecce quomodo cognoscatur deus. Ex eo quod præcepta illius audimus,ex eo quod illa audientes opere adimplemus. Hæc demum est cognitio dei,obseruantia uideli-

cet præceptorum dei, non inanis illa curiositas, non essentiæ dei & supra mundanorum inuestigatio, non rerum inuisibilium consideratio. Cognoscunt me meæ, & cognosco meas. Satis tibi sit scire, pastorem esse bonũ, animam suam posuisse pro ouibus. Terminus hic sit diuinę cognitionis. Quantus uero sit deus, & quę illius mensura, & qualis essentia, talia susci tanti sunt periculosa, ei qui rogatur perplexa, & talium medicina est silentium. Oues meæ uocẽ meam audiunt. Audiunt inquit, non disputant. Hoc est, non sunt inobedientes, non contendunt.

nis curiositas inuestigationis essentiæ eius & similium diuinorum secretorum. Quod etiam nota tu qui Christum Christum semper habes in ore, & nihil eorum quæ is pcipit facis.

Audisti filium, at non ita generationis modos. Neq; igitur uel a me petere, uel ipsi rationi subijcere de quibus nulla potest haberi ratiocinatio, neq; per schisma quod coniunctum est separare uelis. Hac te ratione præ occupans euangelista cõmuniuit ac cautum reddidit. Audisti mane, & continuo audis, In principio erat uerbum, ne filium humanam esse progeniem putes, quæ ex non existente prouenerit. Verbũ illum esse dixit, propter impassibilitatẽ erat, propterea quod tempori subiectus non est: principium, ut natum patri coniungeret. Vides morigeram ouiculam, quomodo audiat uocem domini? In principio, inquit, & erat, & uerbum. Ne dicas quomodo erat? Et, si erat, genitus non est, Et, si genitus est, non erat. Ouicula nõ est ista dicens. Pellis ouilla est, intus uero lupus latet. Qui hęc dicit, pro insidiatore habeatur. Oues meę uocem meam audiunt. Audisti filium? intellige similitudinem quã habet ad patrem. Similitudinem dico propter imbecillitatem ualentiorum corporum. Et alioqui ueritas ita habet. Non enim uereor accedere ueritati. Non sum ad sycophantiam cõmodus. Verbo patris & filij identitatem seruo. Proprietatem in substantia filij, formam intellige paternam, ut exacte imaginis rationem custodias, ut competenter de deo sentias. Ego in patre, inquit, & pater in me est. Non confundit essentias, sed uel similitudinem identitatẽ exprimit.

At enim dilecte res ista summe uidetur contraria, utpote quod uestra audiendi obedientia imbecillitatem nostram adegit in medium aliquid adferre ac dicere, ut potentia dei in organi imbecillitate potissimum illustraretur. Nam hac forsan ratione imbecillitas nostra superabundauit, ut hoc amplius glorificetur qui quod infirmum est corroborat. Qui uero nostram hanc panegyrim reduxit, & finem fecit anni præteriti uotis, ac initium dedit tempori iam imminenti. (Hæc nanq; dies pręteriti nobis temporis circulum terminat, & rursus initium est iam aduenienti) qui & nos huc congregauit, & futuri energiam largitur, in illo nos custodiat indemnes, illæsos, & a lupi rapacitate securos, & ecclesiam hanc immotam, ac 6
magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentium hęreticorum insidias & incursus in tranquilitate ac silentio auertat, nobis uero donec ut diuina oracula discamus, & doceamus, subministrata a spiritu sancto gratia, cui cum patre & filio sit gloria & imperium, nunc & semper & in secula seculorum amen.

Martyres turres Ecclesiæ.

VITA SANCTI GORDII MARTYRIS MILITIS CAESARIENSIS, PER D. BASILIVM

Cæsareæ Cappadociæ Episcopum scripta.

Tomo primo operum fol. 126.

NAturæ lex, est apibus innata fratres dilectissimi, ut nisi rex prius agmen præcedat, ab alueraribus nusquam discedant. Vos autem

dei populum,cum nunc primum ad martyres tanquã ad flores cœleſtes exeuntes,& huc frequentes conuenire uiderim, quo id duce feceritis exquiro. Quis ingentem hunc æſtum excitauit? Quis hyemalem hanc triſtitiam in uernam ſerenitatem cõmutauit, ut populus ex ciuitatis ædificiĳs tanquam ex apum aluearibus hilaris egreſſus,ad ſuburbanum decus præclarumq; martyris ſtadium conflueret? Quoniam igitur & nos,infirmitatis noſtræ oblitos celebritas martyris excitauit,age & ipſi quoq; quantum uoce contendere licet, ueluti bombantes apes uernantibus floribus circumfuſæ,præclara ipſius geſta perſonemus: rem quidẽ piam agentes, Simul & gratam ĳs qui adſunt. In laude nanq; iuſti populus lætabitur.

1 *Ecce quomodo etiam Baſilĳ tempore populi ad martyrum celebritates cõfluebant.*

Salomonis lectio nobis nuper recitata, quid'nam per latentẽ huiuſcemodi prouerbĳ ſenſum ſibi uelit,mecum ipſe cogitabam : an forte dicat, quod populus oratione magnifica, ac plane culta rhetoris cuiuſdam potentis quæ auditorum aures demulceat, oblectetur : præterea ſermonis ornatum, rerumq; inuentionem, ac diſpoſitionem elegantem exoptet. Quod profecto mihi uerißimile non uidetur,cum ipſe nuſquam huiuſcemodi dicendi genere uſus fuiſſe inueniatur. Nam & ſanctorũ memorias, orationis & eloquentiæ fuco proſequi,non fas erat admonere,illi prȩſertim, cuius ſcripta ſermone ſimplici, nulloq; ſtili apparatu conſpiciuntur. Quis ergo illorum uerborum ſenſus? Is uidelicet,quod populus ſpirituali lætitia gaudet, ſi eorum tantum admoneatur quæ iuſti patrarunt,atque inde ad æmulationem recte factorum,ab ĳs,quæ audit accenditur. Illorum enim qui in fide claruerunt hiſtoria ſimplex, uelut lucem quandam dei cultoribus ad uirtutis iter oſtendit. Quamobrem cum in ſacris uoluminibus Moſis uitam, morumq; lenitatem noſtræ naturæ magnopere optatam narrante ſpiritu ſancto audimus, ſtatim æmulamur. Quod ſi reliquorum facta uirorum eloquentiæ floribus ornantur,ſanctis tantum adea quæ maxima geſſere demonſtranda,ſat fuerit oratio ſimplex. Itaq; dum uitam eorum qui in pietate conuerſati ſunt exponimus, dominum cum primis per ſeruos ſuos glorificamus, deinde & iuſtos ipſos teſtimonio eorum quæ ſcimus celebramus,& populum per auditum recte factorum exhilaramus. Ioſeph dum audimus aut legimus uitam,illius aſſequi caſtitatem magnopere cupimus. Si uero Samſonis narratur hiſtoria, ad illius imitandam fortitudinem accendimur.

2 *Sicũt cũ uitas ſanctorũ exponimus, deum in primis glorificam', deinde iuſtos celebramus,ſic cum eorũ ſepulchra,memorias et pignora uiſitamus et ueneramur,ac eos in noſtrum auxilium inuocamus, o improbe hæretice.*

Sacra igitur ſchola,præcepta rhetorum aut inſtituta non ſequitur: nudam rerum expoſitionem pro encomĳs habet, quam & ſanctis,ac nobis ſatis eſſe exiſtimant. Illis quidem ad uirtutis eorũ præconium:nobis uero ad imitationis gloriam atq; formam. Encomiorum nanq; lex eſt, patriæ dignitatem oſtendere,generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Noſtrum uero dogma hæc tanquam ſuperuacua dimittit:& quæ ſunt propria,ac uernacula ſectatur. Quidnam ego ſum melior,ſi mea ciuitas olim magna bella geſſit, aut de hoſtibus triumphauit? Si eadem optimo ſit in loco ſita, æſtate ac hyeme, cœlique temperie fruatur? Si fertilis eſt uiris gignendis, ſi ager paſcendo pecori ſufficiat? Si meliores nutriat equorũ greges quam uſquam reperiantur? Quid, inquam,iſta? An ad uirtutem cõmendatiores nos reddere poſſunt? Nos ipſi profecto decipimus,ſi in montis cacumine conſtituti,nubes nos tranſcendere,ac ſublime cœlum nobis cedere uidẽtes, hac de cauſa nobis aliquid

quid accedere existimamus. Ineptum insuper, si sanctis, qui res orbis uniuersas contempserunt, his esse opus commendationibus putamus. Igitur nostri tantum causa profectus, sat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum uitæ historia & commemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodū enim ex igne naturaliter emicat splendor, ex unguento quoq; præstanti diffunditur odor: Sic è sanctorum commemoratione gestorum, ad omnes prouenit utilitas.

Fuerit haud modici momenti eorum quæ olim gesta sunt ueritatem exacte tenere. Nam obscura quędam fama, uiri huius præclara facta conseruans, ad nos usq; uenit. Quamobrem pictoribus recte comparabimur. Illi enim cum ex imaginibus imagines depingunt, uti par est, a prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerum gestarum aspectu caruerimus, ualde metuendum, ne dicendo rerum ueritatem atteramus. Verum quando eius hodie festum celebramus, qui in huiuscemodi die certamen pro Christi nomine subijt, quantum ex eius historiæ notitia deprendere licebit, enarrabimus. 5 *Hodie Gordij festum celebramus.*

Fuit hic martyr beatissimus ciuis noster Cæsariensis: ex quo non mirum, si nostra mentis affectus ad eum potissimum dirigitur, quod profecto ad uerum ac domesticum nobis facit ornamentum. Nam sicut arbores quæ bona ferunt poma, propriæ bonitatis laudem nutrienti tribuunt humo: Sic iste ex nostræ urbis prodiens utero, ad summumq; gloriæ culmen euectus, patrię quæ eum produxit atq; aluit, honorem gloriosissimi martyrij tribuit. Iucunda nempe sunt quidem & externa poma, modo sapore delectent: sed longe nostro gratiora gustui propria quam peregrina, præterquā quod & gloriam quandam nobis cōferre uidentur. Militiam exercuit, in qua locum admodum insignem tenuit, ita ut centum milites eius imperio parerent: quodq; animi uirtute & corporis uiribus pręcelleret, cunctis inter ordines militibus præstantior habebatur.

Ea sane tempestate, cū tyrannus impius qui tunc imperitabat, in Christianum nomen uirus suæ feritatis effunderet, manumq; deo inimicā aduersus ecclesiam exerceret, tota urbe pręconis tuba sonabat, toto foro & per cōpita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Christum adoraret. Qui uero contra iussa faceret, morte plecteretur. Idola proponebātur adoranda omnibus, lapideaq; ac lignea hominum simulacra pro uero numine colenda, & si qui recusarent, extrema intentabantur. Confundebatur tota ciuitas, quæ rei nouitate attonita, tota tumultuabatur. Christianorum domus singulæ uastabantur: Innocentium facultates diripiebantur. Fidelium & ingenuorum corpora, carnificum manibus discerpebantur. Matres familias per uicos trahebantur. Nulla iuuenum cōmiseratio, nulla senum reuerentia erat. Insontes noxijs ac maleficijs digna patiebantur. Complebantur supra modum carceres, domus insignes & opulentæ uacuabantur. Pleni saltus, plena perfugis loca deserta: ob unū tantum crimen, quod Christum colerent. Prodebat patrem filius. Pater filium accusabat. Frater aduersus fratrem insaniebat. Seruus domino insultabat. Adeo diabolicis artibus hominum animi affecti tenebantur, ut uelut in tenebris agentes sese minime cognoscerent. Præter hæc autem, domus orationis prophanorum manibus uastabantur, aræ sanctissimę euer-

4 tebantur, nec erat oblatio ulla, nec thymiama. Diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus. Cuncta mœror ingens ueluti diffusa caligo occupabat. Sacerdotum collegia fugabantur. Sacer omnis conuentus cladem insolitam expauescebat. Dęmones uero tripudiabant, & nidore ac sanguine uictimarum infecta cuncta dabant.

Legant hæretici nostri quæ hic dicuntur, et cum similia ab eis perpetrata sint, nouerint se paganis infidelib' infideliores esse.

Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generosus cõspiceret, tantorum malorum exitum præueniens, abiecto militiæ baltheo, sponte sibi exilium delegit. Itaq; relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, seruis, propinquis, amicis, uoluptatibus, & rebus alijs, quas cæteri maxime appetere, ac magno studio parare solent, ad uasta deserta & hominibus inuia loca contendit: longe secum melius agi putans, si in ferarũ recessibus, quam inter idola uana cum hominibus habitaret: Heliæ prophetæ secutus exemplum qui cum Sidoniorum conspiceret impietatem quotidie inualescentẽ, in montis Oreb speluncam secessit, ac sese ab omni humana conuersatione, ut deum quæreret ac uideret, abdicauit. Vidit tandem quantum fas est homini mortali. Eodem modo noster Gordius spretis omnibus, urbanos fugiens tumultus, fori clamorem, magistratuũ ambitionẽ, tribunalium fastum, obtrectatores, ementes, uendentes, peierantes, mentientes, mimos, scurras, cæterosq; huiuscemodi generis homines, quibus magnæ urbes refertæ sunt, multosq; secum tanquam magnę naues alligatas puppibus cymbas per æquora trahunt. Insuper uisu audituq;, ac animo a uitijs purgato & libero, deum ipsum cõtemplando uidere meruit: tum magna discere mysteria, quæ non ab hominibus, nec per homines fuit edoctus, sed magno usus præceptore spiritu ueritatis.

5 Quamobrem secum meditans, quã sit fallax & inanis uita humana, ac somnij phantasmatis æquiparanda, in superne illius uocationis amorem exarsit: ac ueluti fortis athleta sese ieiunijs, uigilijs, orationibus, studijs demum diuinæ eruditionis probe exercitatũ, & ad certamen instructum animaduertens, hunc maxime diem obseruauit, in quo frequens ciuitas uisendo equestri spectaculo erat intenta: quod hoc in loco ea tempestate, in Martis, seu potius furentis bellorum dæmonis, honorem celebrabatur. Populus omnis ex edito spectabat, nec ullus deerat, nõ Iudęus, non gentilis, non item Christianorum multitudo, quæ negligenter uiuebat, & cum uanitatis concilio cõmixta sedebat: nõ declinans conuentus malignantium, sed & ipsa tum equorum cursum & aurigarũ agilitatem spectabat. Serui eo die ab opere liberi. Pueri e scholis spectatum currebant. Fęminæ prostitutę ac ignobiles aderant. Plenum erat stadium, & omnis iam turba cõsederat, equestre certamen uidere intenta. Tunc magnanimus & fortis heros per montis cliuum in theatrum properans, non populum horruit, non quam hostibus se manibus traderet pensitauit, sed corde intrepido & animo excelso quasi quædam continua saxa, aut arbores multas, eos qui circa stadium sedebant prętercurrens, in medio cõstitit stadio, complens dictum illud, Iustus ut leo confidenter agit. Quid plura? adeo intrepido excelsoq; animo fuit, ut cum in eminentiore theatri parte staret, ingenti uoce, quam qui audierunt extant adhuc aliqui, exclamauerit, & clare illud Apostoli ad Romanos dixerit: Ecce inuentus sum ab ijs qui me non quærunt: his qui me nõ interrogabant palam apparui. Quibus sane uerbis se in eum uenisse locum significauit minime coactum,

Veluti fortis athleta ieiunijs, uigilijs & orationibus exercitatus.

sed ultro se ad certamẽ exhibuisse seruatoris exemplum secutum, qui cũ per atram noctem minime uideretur, se Iudæis manifestauit.

Omnium igitur oculos statim in se conuertit. Erat enim aspectu horridus, & quod montana diu incoluerat squalenti capillo, barba promissa, ueste obsita, corpore toto aridus, pera præcinctus, baculo innixus. Quæ sane omnia horrorem quendam uulgo aspicienti incutiebant, simul & eũ illustrem magnopere reddebant. Vbi autem quis esset, cognitus fuit, gentilium simul & Christianorum clamor est ortus: his quidem ob gaudium sui cõmilitonis exultantibus, illis uero qui ueritati repugnant, iudicis animum ad eius cædem accendentibus, & iam ad mortẽ condemnantibus. Igitur clamor atq; tumultus omnia cõplebat. Equos, currus, aurigas, iam despiciebant. Frustra rotarum stridor aerem uerberabat, nullus aliud quã Gordium uidere malebat, nullus quam Gordium uerba sonantem audire studebat. Totum deniq; theatrum murmure more uenti per aera sonantis perstrepebat, & equorũ cursum superabat. Vbi uero per præconem silentium imperatum, conticuere buccinæ, sopitæ fistulæ, uaria musicorũ instrumenta siluerunt: Solus aspiciebatur Gordius, solus audiebatũ. Hinc ad præsidijs tribunal qui tum in eodem loco sedebat, certamenq; instituebat, confestim adductus, & ab eo quisnam, aut cuius esset interrogatus, & patriam & generis & dignitatis locum quem tenuerat: præterea fugæ causam, ac reditus pariter enarrauit. Reuersus sum, inquit, palam ostendens, quod tua edicta nihil omnino curo, sed Iesum Christum spem meam, meumq; præsidium profiteor: cumq; acceperim te reliquos homines crudelitate superare, hoc sane tempus explendo meo uoto maxime idoneum sumpsi.

His sane uerbis uelut ignis ira præsidis accensa, quicquid in eo furoris erat, in hunc subito conuertit. Præsto sint, inquit, lictores, flagella, plumbatæ, corpus rotis scindatur, in equuleo suspendatur, omne tormentorũ genus excogitetur: Feroces adsint feræ, igni tradatur, gladio feriatur, in altum deijciatur barathrum. Verum parua hæc omnia uiro execrando, digno qui non una tantum morte intereat. Quin, inquit, Gordius, damnũ profecto me facere uideor, si sæpe uarijsq; modis extingui, uariaq; pro Christo pati supplicia nequeo. At ille his magis iritatus uerbis, magisq; se lædi ac sperni ob talem loquendi licentiam existimans, naturali eius feritati uehementior accessit impetus: ac eo truculentior fiebat, quo ille constantior in contemnenda pœna uidebatur. Cum nulla tormentorum ratione, nullis armis a cœpto proposito auerti posset, quin in cœlum oculos attollens, Sacra psalmorum carmina decantabat: dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Et rursus: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et alia istis germana, quæ de sacris promebat uoluminibus, ad animũ confirmandum, & in proposito perseuerandũ maxime facientia. Tantumq; abfuit, ut intentatas horreret pœnas, ut eas ultro in se prouocaret, supplicijq; moras uehementer increparet. Quid, inquit, tardatis? Quid statis? Corripite corpus, membra frustatim cædantur: Deniq; quodcunq; de me supplicium uolueritis, sumite. Nolite mihi beatam spem inuidere. Quanto enim mihi plus tormentorum accesserit, tanto plus referam præmiorum. Res enim in hac uita aduersæ, nobis apud deum perpetuam pariunt uoluptatem. Si uulnera mille ac cicatrices pa-

timur, in resurrectione splendido induemur amictu. Pro contumelia atque ignominia, palmas coronasque assequemur. Pro uinculis & carcere, per ampla paradisi spatia læti uagabimur. Pro accusatione demum atque iniqua condemnatione, gloriam ex deo & angelis referemus. Minæ ueſtræ semina mihi sunt diuina, unde immortalitatem perpetuaque gaudia metam.

Cum tandem uir beatus hac seueritate a fide obstinata auerti non posset, alia tunc uia præses est aggressus. Illecebris & omni lenitate contaminare conatus est, cum præsertim diabolus hac uti soleat arte, ut timidos metu perterreat, fortes leniat atque palpet. Quod imitatus præses, ubi illũ rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circũuenire quærebat: Quamobrem magna se daturum spondebat, quorum alia tunc haberet, alia Imperatorem daturum ei affirmabat, locum inter milites illustrem, facultates, opes, quicquid denique animus cuperet. At ille nec sic quidem uictus, præsidis insaniam ridebat, qui compensare dignum aliquid supernis sedibus existimaret. Impius ille tunc laxatis iræ habenis furore percitus, ensem uagina diripit, lictorem coram astare iussit, & manu & lingua nefanda ad uiri damnationem se accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo conuenit: reliquus uero populus, qui adhuc in urbe fuerat, prorumpens, ad hoc nouum properauit spectaculum, quod & angeli & homines uerebantur, dæmones uero perhorrebant. Quid plura? Concurrentibus eo cunctis, urbs pene uacua facta est, fluminis instar tota incolarum multitudine extra urbem ad locum martyrij confluente. Matres familias, nobiles, ignobiles properabant, domus sine custodibus relictæ, tabernæ negociatorum desertæ, in foro uenalia disiecta iacebant. Ex hoc tantum urbs tuta, quod omnibus extra mœnia egressis, nemo intus remanserat, qui nefas aliquid perpetrare posset. Serui ministerio neglecto, auidi spectandi erant. Qui etiam publico non fuerant adsueti, ad uirum hunc adcurrebãt. Virgines tunc primo extra domos prodeuntes, marium uultus conspexere. Valetudinarij ac senes ipsi quoque extra muros cõtendebant. In tanto itaque ciuitatis cõcursu, beatum Gordium alteram uitam iamiam per mortem corporis spectantem atque tenentem, necessariorum amicorumque turba circunsistebat, amplectabantur, oscula dabant, demum flentes adhortabantur ne sese in ardentes flammas conijceret, ne florem proderet iuuentutis, aut æthereas auras, solisque dulce iubar relinqueret. Nonnulli quando a fide omnino auertere non poterant, aut fas putarent, quibusdam eum uerisimilibus aggrediebantur rationibus, & Christum tantum corde si cuperet retinere, ore autẽ negare suadebant. Nõ enim deum uerba, sed loquentis animum inspicere: Hoc ferme modo exasperatum iudicis animum demulceri, & deum nihilominus propicium posse reddi asseuerabant.

At ille tanquam cautes immota maris exagitantibus fluctibus, nulla ui, nulloque uerborum impulsu quassatus, in obstinato cœptoque proposito inexorabilis permansit. Vt enim sapientis domum supra petram ædificatam, uis nulla uentorum, aut imber è cœlo uehemens, nec torrentis impetus quassare potest: ita demum nec preces ullæ, aut minæ constantiam eius in fidẽ Christi euertere potuerunt. Cumque mentis acie huc illuc circũcursantem diabolum, & eius impulsu ac arte hinc lachrymas oriri, inde etiam eloquentiæ suadendique copiam subministrari animaduerteret, illud

domini

domini uerbum flentibus ait: Nolite flere super me, sed flete super dei inimicos, qui in Christianos continuo grassantur. Ipsos, inquam, flete, qui ignem nobis parant, sibi met gehennæ incendia, iramq; in die iræ thesaurizantes. Meum solicitare aut emollire animum desinite. Ego enim pro nomine domini Iesu Christi mille pericula, milleq; mortes si opus foret, adire sum paratus. Alijs uero qui Christum ore negare adhortabantur respondit: Lingua quidem quam Christi beneficio retineo, adduci non possum, ut suum neget autorem. Corde nanq; credimus ad iustitiam, ore uero confitemur ad salutē. Num militaris ordo, desperatam habet salutem? Nullus ne centurio pius erit? Primi Centurionis exemplū succurrat, qui cruci seruatoris assistens, eius diuinitatem per prodigia facta cognoscens, non est ueritus adhuc Iudæis furentibus, in cęde nomen eius palam fateri. Quod enim animo sensit, id ore subito manifestauit: Vere dei filius erat iste. Alius item centurio, Christum adhuc in carne existentem, deum & regem uirtutum esse nouit, qui posset solo uerbo opem suam per ministros spiritus egentibus adferre, cuius & fidem dominus uniuerso Israeli prætulit. Cornelius item Centurio angelum domini uidere, & per Petrum saluus fieri meruit, cuius dominus preces simul & eleemosynas respexit. Horum igitur Centurionum libenter discipulus & imitator esse cupio. Negem ego deum meum, in cuius cultu sum educatus? Nonne cœlum, sol, & astra omnia, lumen mihi clauderent suū? Credam profecto humum quam pedibus tero mihi ruituram. Nolite errare. Deus nequaquam irrideri potest, ex ore nostro nos iudicat, ex nostris, inquam, uerbis nos seruat & damnat. Nonne tremendam domini sententiam audiuistis: Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis est? Mihi consulitis ut deum nosse dissimulem? Quamobrem? ut uitam prorogem? mortem differam? dies adijciam? At supernæ uitæ longæuos perdā annos. An ut corporis cruciatus effugiam? At sic non uidebo bona iustorum. Nam iri perditum dedita opera, & fraude ac dolo, sæuas tartari pœnas mercari, manifesta insania est. Vobis igitur consulo, si male sapitis, sapientiam ac ueritatem discite. Si uero dissimulatis, temporiq; obsequimini, uos hortor rogoq; relicto mendacio uera loquamini. Dicite quoniam dominus noster Iesus Christus est in gloria dei patris. Nam hanc uocem emittet omnis lingua, quando in nomine Iesu omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Omnes profecto morti sumus obnoxij, sed non omnes inclytam martyrij mortem sortiuntur. Non igitur naturalem uitæ cursum præstolemur, mundana funera, supremas nostrorū lachrymas despiciamus, cœlestem gloriam uiolenta maturaq; morte præueniamus. Velociter ex hac uita, quæ potius est interitus longus dicenda, breui quidem labore ad ueram uitam commigremus. Quid miseri supremum ætatis finem inutilem, sterilem, infructuosum, stultum, uanum, hominibus pariter & brutis cōmunem expectatis? Quicunq; enim nati sunt, aut senio tabescunt, aut ægritudine corporis resoluuntur, aut uiolento improuisoq; casu aliquo concidunt. Quando igitur omnino semel e uita migrandum est, martyrium pro Christi nomine, ut semper uiuatis, alacriter assumite: ac uitæ, quam omnino relinquere oportet, ne parcite: sit pro necessitate uoluntas. Quanquam etiam si sempiterna essent terrena ista, nihilominus sic quoq; pro

cœleſtibus commutanda eſſent. Verum quoniam fluxæ fragileſq́ſunt, & illorum comparatione magnopere indignæ, quis furor in his inuigilare, & illorum ſtudio ſpem illam beatam credentibus repoſitam negligere? Hæc ubi dixit Chriſti miles, crucis ſe ſigno cōmunit, & animi magna

6 *Angeli Gordium ſubito poſt interitum ſublimem in cœlum afferrent.*

cōſtantia, uultu intrepido, colore nuſquam mutato, ad ſupplicium hilaris contendit: ubi tantam cordis præ ſe ferebat alacritatem, ut nō lictorum, ſed angelorum manibus ſe committere uideretur, qui ſubito poſt interitum ſublimem eum in cœlum adferrent. Ad hæc tantus illius populi clamor ac tumultus eſt factus, ut uel tonāte cœlo nunq̃ſimilis ſit auditus.

Hoc igitur huius præclari martyrij certamen fuit. Hoc hodierna dies ſpectaculum uidit, quod procul dubio tale eſt, ut nec temporis diuturnitas unquam abolere, nec longæ cōſuetudinis faſtidium tollere, nec aliud quidpiam, quamuis magnum exuperare ualeat. Nam quemadmodū ſolem quanto magis aſpicimus, tanto magis eum admiramur, nec ullo modo aſſiduitate uileſcit: ſic & huius uiri ſanctiſſimi memoria, quo maiori eam temporis ſpatio retinemus, eo recentior in noſtris animis floret. In memoria enim æterna erit iuſtus. In terris quidem, dum terra durabit: In cœlis uero apud æquum & altiſſimum iudicem dominum noſtrū Ieſum Chriſtum: Cui honor & imperium in æterna ſecula. Amen.

Tomo operum primo fol. 93.

VITA SANCTÆ IVLITTÆ MARTYRIS, PER D. BASILIVM MAGNVM CAESAREAE *Cappadociæ Epiſcopum ſcripta.*

1 *Magnus Baſilius indixit populo diē ſanctæ Iulittæ celebriter agendum.*

QVæ de beata Martyre prædicatio ſe offert uobis depromendam, huiuſce eſt cauſa congregationis. Hunc enim diem uobis indiximus celebriter agendum, quippe qui memoriam nouat magni illius certaminis, quod in muliebri quidem corpore generoſo alioqui animo & pluſquam uirili deſudatum, omni admiratione ſtupore'ue perculit, cum illos qui & ipſi præſentes ſpectarunt decertantem, tum eos qui auditu percepturi ſunt in poſterum, referentibus his qui re ipſa tanti iſtius agonis periculum fecerunt.

Beatiſſima igitur mulier Iulitta, (ſi tamen decori ratio permittit eam uocari mulierem, quę heroica animi fortitudine ſupergreſſa eſt infirmam naturæ muliebris conditionem) cuius unius magnanimitate & conſtantia maximopere crediderim conſternatum eſſe & perculſum cōmunem humani generis aduerſariū, nimirum indigniſſime ferentem a mulieribus ſibi præripi palmam uictorię, quippe qui conſuerit magnificas illas uoces expromere impotenti ſuperbia inſoleſcens, ſe ſcilicet concuſſurum uniuerſum terrarum orbem, & quaſi nidum, comprehenſurum, ac uelut oua derelicta è medio ſublaturum, urbeſq́ adducturum in ſolitudinem, cū iſte interim generoſæ huius mulieris uirtute tanto conſpicitur inferior, quam quo primum tempore ſolicitabatur, a Chriſto ut deficeret, adniſus eſt elidere argumentis & conuincere inconſtantiæ, quaſi quæ per naturæ infirmitatem minus poſſet continenter pietatem erga deum tueri ſeruare ue, hanc deniq́ inuenit doctrice experientia conditione naturæ fortiorem, ut quę aduerſarij terriculamenta tanto eluſerit magis, riſuque proſequuta

est, quanto ille eam sperabat se ijsdem perterræfacturum.

Formulam enim hæc, litem'ue iudiciariam intenderat unicuipiam ex primoribus ciuitatis, uiro qui fraude & uiolenta impressione undeuis extortas opes sibi uni uendicarat, per rapinam & prædam confertim corrasérat diuitias. Hic terræ plurimũ circunciderat, neq; non agros, uillas, pecora ac famulos Iulittæ interceperat, deniq; eum omnem reliquam supellectilem apprime opulentã, & eam mulieri ademptam ad se transduxisset, forensia iudicia celeri occupatione prçuertit, ut corrumperet subornatis aliquot calumniatoribus, testibusq; falsis, simul & causam cardinẽ reponens in illiberali & sordida largitione, plane corruptela iudicũ. Dies status decidendç isti causæ ut aduenit, en tibi præco ex nomine quemq; ciebat iam adornatis & assidentibns aduocatis. Cumq; hæc cœpisset instruere iudicem de impotenti tyrannide hominis, essetq; enarratura formulam modum'ue quo initio possederit primum, simul etiam edoctura diuturni temporis prolixitudine suã confirmari ditionem, ad hæc quum iam miserũ in modũ deploraret uiolentã uiri & inexplebilẽ auaritiam in occupandis alienis, ille tum in aream fori progressus ait: Isthçc actio eiusmodi est, cui nulla quantiuis temporis præscriptio suffragari debeat. Neque enim fassit quid uis nobiscum habere cõmune eos qui hactenus minime coluerunt deos Imperatorum, in prius Christi fidem eiurarint. Prætori in speciem uidebatur is in medium proponere, quæ essent iuri consentanea, quæ'ue maximopere conducerent. Iubetur mox afferri thus, prunas item, secundum hæc, percunctantur iudices eiurare ne uelit Christũ, an secus? Eam quidem & legibus & legum suffragijs perfrui posse, abiuret modo Christum. Quod si fixius adhæresceret fidei, nullum iam sibi relinqui usum neq; fori, neq; legum, at ne reliquæ quidem Reipublicæ, quippe quæ iuxta sanctionem legis per eius temporis Imperatores latæ, notam infamiæ incurrisset. Illa quid secundũ hæc? Illici ne studio capiebatur recuperandarum opum? Num quod sibi nouerat usui fore, neglectim transmisit, obtinendæ controuersiæ causa aduersus sibi iniurium? Periculo a iudicibus impendente consternata animo est, & exterrita? Sane nihil minus. Quin ait, ipsa potius ualeat uita, ipsæ pessum eant fortuitç facultates: at ne ipsum corpus mihi prius supersit, quam in deum creatorem meum ulla impia uox mihi ex ore egeratur.

Eiusmodi suis sermonibus quo uidebat exasperari prçtorem infensius, & acrioris iræ æstu aduersum se succendi; hoc deo'uberiores exoluebat gratias, quod dum ob corruptiuas facultates controuertit raptori, ac delitigat, uisa sit sibiipsi sancire bonorum cœlestium possessionem: terram quidem perspiciebat sibi adimi, ut possideret paradisum: addici infamiæ, digna ut haberetur corona gloriæ: corpus per contumeliam concidi flagris, uita quoq; hac temperaria spoliari, compos ut esset beatæ illius spei, sanctorũ omnium choris allecta in cœlestis regni gaudio. Denique dum interrogatur crebrius, nec aliam redderet uocem contestans ancillam se esse Christi, quin & eos execraretur, qui inuitarent & hortarentur ad abiurandam fidem: tum iudex ille iniquitatis non eam modo amplissimis illis opibus quæ præter iustitiam legumque sanctiones illi ademptæ fuerant, priuauit, sed & multam ei dixit, uita ut priuaretur suo quidem arbitratu, atrociter addicens eam igni. Hæc porro nullam ad rem earum quæ

interim dum uiuitur, oblectare nos assolent, uisa est festine adeo excurrere, atq; ad destinatam sibi flãmam concita perrexit, facie, habitu, ipsis quæ depromebat uerbis, alacritate insuper efflorescente, palam indicans quod in animo delitescebat, profusissimũ gaudium. Mulieres quotquot sibi adstabant proxime, obsecrabat, ne ad tolerandos pro tuenda christiana religione labores, animos sinerent remollescere: neu causificarentur: aut prætexerent infirmam fœmineæ naturæ conditionem: eadem
2 quippe massa qua & uiri & ipsæ constamus, dicebat. Ad imaginem dei perinde ac isti, & nos conditę sumus. Est sane mulier ab opifice creata peræque ac uir capax uirtutis. Quid enim miri est? An non cõsanguineæ & ipsæ sumus uiris per omnia? Non enim ad constituendam mulierem sola est assumpta caro, sed & os ex ossibus: quo fit ut & ipsæ domino nihil minus ac uiri redhibere debeamus firmitatem fidei atq; constantiam, necnon in aduersis patientiam.

2 Requiem, quæ eius meritis congruebat.

3 Asseruauit rogus corpus Sanctæ honore præcipuo uenerabile, affinibus & cognatis incolume.

His dictis, in lignorum struem accensam insiluit, quæ perinde ac thalamus splendore coruscus, corpus sanctæ Iulittæ circumplexa, animam
4 quidem in cœlestem illam destinauit regionem, & quæ illius meritis congruebat, requiem: corpus autem honore præcipuo uenerabile asseruauit affinibus & cognatis incolumæ, nec ulla sui parte læsum, quod sane in ornatissimo primarij templi urbis totius uestibulo conditum, loco quidem adfert uenerabilem sanctimoniam, nec minus qui eo loci conueniunt, efficit sanctiores. Terra porro istius beatæ aduentu aquam emisit quæ suapte natura nulli nõ nostrum gratiosissima esse debeat, adeo ut martyr hęc
5 imaginem pientissimæ referat matris dum nutricis in morem totius incolas urbis alit suauiter, perinde ac lacte quopiam in communes usus affatim scaturiente. Hanc ipsam in nos benigne contulit martyr gratiam, quã olim suis Ierichuntinis Elisæus impartiuit, dum salsilaginem naturæ communis aquarum loci istius circunquaque finitimi benedictione permutauit in saporem, dulcem plane, delitiosum & perquam suauem.

4 Corpus Iulittæ loco affert uenerabilem sanctimoniam, eo autem cõuenietes efficit sanctiores. Quid dicis hic hæretice?

5 Tu qui dicis Sanctos nil posse post mortẽ, uide quam gratiam sancta Martyr huic urbi beati Basilij attulerit, quam utique secundum te nil ualens, neq; sciens quæ circa nos agũtur, nunquam afferre potuisset. Sunt ergo tua mera impostura & mendacia.

Viri ne, quæso, siueritis tuendæ religioni uos conspici mulieribus inferiores mulieres ab hoc proposito uobis exemplo ne desciueritis, quin citra prætextum omnem cohærescite pressius susçeptæ semel huic pietati, & reipsa facite periculum, hanc naturæ uestræ imminutionem nulli esse uobis impedimento, quo minus possitis conficere quiduis operis boni. De hac martyre plura dicere parantem reuocat, nec sinit diuturniorem trahere moram sermo, qui heri quidem mihi cœptns est, nec usquequaq; absolutus.

Tomo primo operum fol. 125.

VITA SANCTI BARLAAM MARTYRIS, PER D. BASILIVM CAESAREAE CAPPAdociæ Episcopum scripta.

PRimum quidem Sanctorum mors planctu ac lachrymis cohonestabatur. Vehementer mortuum Iacob defleuit Ioseph. Et Mosis mortẽ Iudęi haud parum planxerunt. Samuelem quoque multis lachrymis ornarunt, Nunc uero morientibus Sanctis exultamus. Tristium nanque post crucem domini immutata est natura. Iam

non

non amplius Sanctorum obitus lamentationibus prosequimur, sed tripudijs diuinis circum ipsorum Sepulchra ueluti choreas ducimus. Somnus autem iustis est mors. Imo magis migratio ad uitam meliorem. Hinc est quod martyres exultant dum trucidantur. Nam desiderium fœlicioris uita iugulationis dolorem extinguit, & emortuum reddit. Pericula non respicit martyr, coronas respicit, plagas non horret, sed præmia numerat. Non uidet lictores inferne flagellantes, sed angulos superne lætis omnibus acclamantes imaginatur, non spectat ad temperantia pericula, sed ad præmiorum æternitatem. Splendidum & a nobis iam arrhabonem assequitur, dum diuinis acclamationibus ipsi applauditur ab omnibus, & innumeros uinctos è Sepulchris conuertit & attrahit.

1 *Tripudijs diuinis circum sanctorum sepulchra ueluti choreas ducimus.*

Si iustis mors somnus est, non recte illi appellantur mortui à quibūsdam.

Hoc ipsum sane hodie forti ac strenuo Barlaam usu uenit. Insonuit enim bellica martyris tuba, & armatos pietatis milites, ut uidetis collegit. Athleta Christo adhærens prædicatus est, & statim excitatum est ecclesiæ theatrum. Et quemadmodum fidelium dominus dixit, Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet, mortuus est fortis Barlaam, & applaudit illi panegyris. In Sepulchro consumptus est, & ad conuiuium aduocat. Nunc tempus est ut exclametis. Vbi est Sapiens, ubi scriba? ubi disceptator sæculi huius? Agrestis homo insuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctrinam, quem Tyrannus rapuit quidem, ueluti facilem prædam ac uenationem nactus, postea uero insuperabilem militem sensit, quem tanquam in sana ac delira loquentem risit, mox uero angelica uirtute strenuum horruit. Mores enim hominis non fuerunt cum organo linguæ barbari, nec ratio cum Syllabis claudicare uisa est. Sed erat alter Paulus cum Paulo dicens, etiam si Sermone sum rudis, non tamen scientia. Torpebant iam flagellando lictores, martyr uero robustior inueniebatur. Lacerantium manus eneruabātur, uerum mens lacerati haud quaquam flectebatur. Neruorum harmonias iam flagra remiserant, ac fidei uigor uehemētius stringebatur. Perfossa latera absumebantur, mentis uero philosophia florebat. Maior carnis ipsius portio emortua erat, at ipse martyr quasi nondum inito certamine firmus erat. Nam quando pietatis amor animum hominis præoccupat, quodcunq; illi pugnarum genus ridiculum reddit, & quotquot illum desideratæ rei gratia conuellunt, delectant magis quam consternant. Testis mihi est affectus ille ac desiderium Apostolorum, unde Iudæorum ipsis aliquando flagella iucunda reddita sunt. Abibant enim, inquit, gaudētes a conspectu concilij, quod digni habiti essent qui pro nomine Iesu contumeliam paterentur.

Talis & nobis hodie laudatur miles, qui supplicia loco gaudij duxit. Flagellis se tanquam rosis impeti arbitratus, pietatis obfuscationem nō secus atq; iacula quædam declinauit. Iudiciarium furorem quasi quandam fumi offusionem reputauit. Efferas satellitum acies risit, pericula calcauit, quasi super rosis tripudiaret. Plagis affectus lætatus est, ac si honore afficeretur. In supplicijs uehementioribus non secus exultauit, quam si præclara brabia acciperet. Nudatos gladios despuit, manus lictorum cera molliores sensit. Lignum tormento deputatum, ueluti salutiferum complexus salutauit. Carceris clausura quasi prato quodam uiridi oblectatus est, tormentorum adinuentionibus ueluti uarijs flosculis iucundatus est. Dexteram habuit igne firmiorem, cuius illi machina postremo

ab hostibus applicabatur. Aræ nanque pro more dæmoniaci libaminis, igne imposito, martyrē adductum sistentes, focoque incenso dexteram supinam impendere iubentes, manu quasi æreo altari abutebantur, thure illi ardenti maliciosæ imposito. Sperabant enim ignis ui expugnatā manum necessario ac uelociter incensum thus in aram excussuram, papæ, quam multiiuga sunt impiorū præstigia. Quoniam innumeris uulneribus, inquiunt, contentiosi pugilis mentē non fleximus, uel manum illius flamma incendamus. Quoniam uarijs machinis animū illius haud quaquam permouimus, dexteram igni admotam permoueamus. At ne hac quidē spe miseri potiti sunt. Nam flāma manū quidem ambedit, perdurauit uero illa cineris instar flāmam ferens. Tergum sæuienti igni non dedit, quemadmodū fugitiui & imbelles solent, sed immota perstitit strenue contra flāmam dimicans, & Propheticas martyri uoces proferendas administrans, ut diceret, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellū. Ignis cum manu confligebat, sed ignis uincebatur. Luctabantur inter se flāma ac dextera martyris, sed dexteræ noua quædam certaminum uictoria concedebat, dum flāma quidem per mediam manum exigebatur, ipsa uero manus adhuc ad luctam porrecta erat.

O manum ignē contentiosiorem, o manum ab igne flecti nesciam. Et o ignē a manu uinci doctum. Ferrū uidetur ignis tyrranide emolliri, æs cedit ignis potentiæ. Solet illo lapidū quoque uinci durities. Nunc uero martyris dexterā extensam ignis ille comburens nō flexit cuius uigor omnia domat. Merito sane martyr iste ad dominū huius gratia clamaret: Tenuisti manū dexterā meā, & in uoluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Quomodo te ò strenue Christi miles appellabo? statuā ne uocabo? Sed multū ita de tua tolerantia detriuero. Nā acceptā statuam ignis emollit, dexterā uero tuā adigere non potuit ut uel uideretur aliquo usque moueri. Si ferreū nominauero, & istam imaginem dexteritate tua inferiorem inuenio. Nam tu solus flāmæ persuasisti, ne manū domaret, tu solus dexteram loco aræ habuisti, tu solus ardenti dextera facies dæmonum percussisti, & tunc quidē flāmante manu capita illorū liquefecisti, nunc uero eadē incinerata exercitus illorū pessundans excæcas.

Sed quid puerili balbutie uictorē extenuo? Quin magnificentioribus laudum ipsius linguis cedamus. Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia aduocemus. Exurgite nunc ò præclari athleticorum gestorum pictores. Mutilam ducis imaginem uestro illustrate artificio, & obscurius a me depictum coronatum athletam, uestræ industriæ coloribus conspicuum reddite. Abibo certaminum ac uictoriarum martyris a uobis posita imagine uictus, gaudebo tali hodie per uestram dexteritatem uictoria superatus. Video manus huius luctam cum igne exactius a uobis depictam, uideo alacriorem pugilem per uestram depictum imaginem: plorent dæmones & iam martyris in nobis perculsi uictorijs, ardens iterum illis ac uictrix manus ostentetur, pingatur in tabula una, & certaminum agonotheta Christus, cui sit gloria in seculorum secula. Amen.

VITA SANCTI BABYLÆ EPISCOPI ET MARTYRIS, PER D. IOANNEM CHRYSOSTOMVM *contra Gentiles scripta.*

Habetur Tomo tertio operum eiusdem fol.624.

QVod uetera ea quæ nos auditu accepimus, non minore fide digna sint, ꝙ quæ præsentia sunt, & quæ ipsi uidemus, id certe omnes fatentur, nisi si qui forte stupidi, ac delirantes fuerint, uerũ ut uictoriam etiam uel ex superioribus facultatibus reportemus, uolo & memoriæ nostræ nouum quoddam, atque inopinatum facinus proferre. Enim uero ne tumultuemini, si miraculũ ætate nostra factum dicturum me pollicitus, tamen a ueteri historia narrationis exordium contexere aggredior, neq; enim intra uetera illa tantũ subsistam, neq; quæ ego uetera sum huc allaturus, ea a rerum nouarũ argumento discrepant, sic enim utraq; inter sese cohærent, ut non possis illorũ consequentiam alteram ab altera separare. Id quod auditis rebus probe iudicabitis. 1

Si omnes hæretici iuxta Diuum Hiero. aduersus Luciferianos, sunt Gentiles, et cum hæretico sicut cũ gentili loquendum, hanc Homiliã ita contra se Hæretici nostri sicut contra Gentiles scriptam fuisse arbitrari debent.

Fuit Imperator quidam maiorũ nostrorũ temporibus, qui qualis alioqui fuerit, dicere non habeo, uerum ubi scelus ab eodem magna audacia atq; improbitate factum audieritis, et reliquam morum illius crudelitatẽ perspectam habebitis, quod nam ergo piaculum id fuit? Visum fuerat genti cuidam cum hoc Imperatore bello decertanti bellũ tandem componere, sic ut neque alteros affligerent, neque ipsi uicissim ab alteris post hac affligerentur, quin potius molestijs, periculis, omni denique timore defungerentur, ac partis contenti, nihil quicquam præterea requirerent, præstare enim timore procul depulso mediocribus frui, ꝙ plura appetentes ubiq; timere, trepidare, atq; adeo malis ultro citoque datis, & acceptis uitam transigere. Itaq; cum constitutũ illis esset, bello prorsus deposito, quietam ac minime solicitam uitam uiuere, uisum est cõmodum hoc firma aliqua pactione ac stabilibus terminis uinctum confirmare. Tum fœdere facto, dato, atque accepto iureiurando, & regi præterea suo suadere conantur, uti suo ille filio (puer autẽ is admodũ erat) pro certo pacis pignore deposito præstaret, tum ut qui prius hostes erant, bono in reliquum tẽpus animo essent, tum animi ac consilij sui testimonio prodito indicaret, se, quam pacẽ cum illis faceret, eam citra dolum omnẽ facere, qua oratione rex adductus filium dedidit, ut ipse quidẽ opinabatur, amicis, ac socijs, ut uero rei exitus probauit, beluæ omnium beluarũ crudelissimæ. Amicitiæ enim ac fœderis lege regium illum puerulum cũ accepisset, statim omnia simul conculcauit, ac subuertit, iusiurandum, pacta, pudorem eum qui homini ab homine, religionẽ quæ deo debetur, misericordiam quam a nobis ætas illa impetrare solet, ac neq; iuuentus feram illam flexit, neq; sane, quæ huiusmodi sceleribus comes esse solet, ultio agreste illud pectus terruit, neq; patris filium deponentis uerba eiusdem animũ subiere, ea, inquam, quæ ille filium in manũ tradens fortasse mandarat, dum postulat uti illius curam quã diligentissime Imperator susciperet, patrẽ etiam illũ filio suo appellans, dum obsecrat, ut quasi ipse genitor foret, sic illum enutriret, atq; erudiret, perficeretq;, ut maiorũ suorũ nobilitate dignus ille olim euaderet, denique dum idem pater inter hæc uerba media filij dextram homicidæ dextræ insertat, ac multis etiam cũ

lachrymis congressum soluit, horum omnium inquinatissimus ille nihil quicquam secum reputans, quin potius omnibus illis una ex animo excussis, cędem illā cędium omnium sceleratissimā patrat.

Hoc enim flagitium filij etiam proprij cęde grauius est, cuius rei testimonium a uobis mutuabor, qui utique non sic, opinor, indoluissetis (si modo ex animi mei affectibus & uestrorū item affectuū coniecturam facere oportet) si illum audijssetis proprium filium occidisse, tum enim unà cum cōmunibus legibus & naturæ etiam leges subuerti uisæ fuissent. Hic autem plurima simul concurrerunt, quæ numero ipso naturæ necessitudine ualidiora esse possunt. Quoties enim mihi ante oculos obuersatur adolescens ille prorsus innocens, idem a patre deditus, idem a maiorū suorū regia auulsus, idem domesticas delicias, gloriam, honorē cum extorri uita, hoc nomine cōmutans, ut posset impurus Imperator pactis cū hoste fœderibus fidere, idem postea ab illo miserè confectus, & splendore domus paternæ per eadem fœdera priuatus, denique ab eodem iugulatus, nimirū secum pugnans me subit affectus, liquefacto simul, atque exæstuante intus animo, quorū affectuum alterū mœstitia parit. Nam dum mecū reputo scelestum illum armantē sese, gladium intentantē, pueri collum apprehendentē, qua dextra depositum receperat, hac eadē gladium in illud impellentē, disrumpor, atque adeo ira suffocor. Rursus dum intueor, iuuenem illū timentem, trementē, ploratus extremos plorantem, patrē inclamantem, hunc ipsum istarū rerū autorē fuisse testantē, cędem non ei, qui gladium in guttur mergeret, sed ei, qui se genuisset, acceptam referentem, neque fugam adornare, neque sibi auxilio esse ualentem, sed quod unum superest, frustra de proprio parente expostulantē, denique plagam receptantem, palpitantem, calcibus pauimentū ferientem, terram sanguineis riuis inquinantē, ipsa mihi intus uiscera discerpuntur, ipsa mihi cogitatio obtenebratur, ac mihi ob oculos mæstitiæ caligo quædā offunditur. At uero non perinde belluinū illud Imperatoris pectus affectum uideas, quin potius quasi uel agnū, uel uitulum imolaturus, sic ad scelestā illam cędem animatus fertur.

Et puer quidē plaga accepta exanimis iacebat. At percussor admisso sceleri patrocinabatur, posteriori facinore prius illud obscurare laborās. Existimaturus es fortasse me de sepultura loqui uelle, deque Imperatoris impietate, qui a se occiso ne tantillum quidē terræ impertiuerit. Ego uero aliud quoddā facinus eo, quod a me iam dictum est, longe atrocius indicaturus sum. Nam manus illas impias tam innocenti sanguine ubi conspurcauit, atque cōscelerauit, nouamque illam tragędiam peregit, quasi nullo prorsus a se scelere facto, effrons, & ipsis etiam saxis durior, ad dei optimi maximi templum festinabundus accurrit. Miraturi fortasse sunt non nulli cur factum est, ut qui tam sęuum patrasset facinus, diuina statim plaga percussus non fuerit, aut quo pacto prius quam introisset, in illum deus nō continuo fulmen cęlitus contorserit, ita ut eiusdem os impudens cœlesti igni mox conflagraret. At ego, si quibus huiusmodi cogitatio in animum descenderit, laudo quidē illos & admiror excandescentiæ istius causa, tamen huic meæ, de illis tum laudationi, tum admirationi, nonnihil certe adhuc deesse dico. Etenim iusta quidē illos indignatio subit, tum ob peremptum iniuria puerū, tum ob diuinas leges tanta cū petulantia, atque contu

melia uiolatas, sed ijdem tamen iræ impotentia exæstuantes, rem ipsam totam non perpendunt. Iustitiæ enim lege hac, alia quædam lex longe sublimior in cœlis lata est. Lex uero ea quæ tandē esse potest? Iis qui peccatum aliquod cōmisere, pœnā non e uestigio deum irrogare, sed tēpus delinquenti concedere, ac ueluti præscriptū diem statuere, intra quem, peccatum quū deposuerit, pœnitentiæ beneficio par tandem ijs euadat, qui nullum prorsus peccatū admiserunt. Id quod & tunc deus in miseri ac perditi illius causa declarauit, sed nullus tamen propterea subsequebatur profectus, inemendatus enim persistebat. At deus, quo est in humanū genus amore, hoc etiam cū prouidisset, ne sic quidem illum despexit, neq; partes ipse suas intermisit, sed & laborantē inuisit, adhibitis etiam ijs remedijs, quæ salutē afferre possent, cæterū tantū abfuit, ut porrectum ille medicamentū admitteret, ut uel medicū ad se hoc nomine missum trucidauerit. Medicamentū porrò, ac medicinæ item ratio huiusmodi erat.

Forte fortuna per quod tempus crudelis, ac miseranda quā dixi fabula licentiose ageretur, magnus quidam atq; admirabilis uir, (si modo uiri nomine designare illum fas est) nostri huius gregis curam gerebat, Babylas huic nomen erat, is igitur, per eos dies Christi ecclesiam hanc a spiritus gratia sibi concreditā quū haberet, Heliam atq; huius æmulum Ioannem, non dico præterijt, ne inuidioso admodū uerbo utar, sed usqueadeo est assequutus, ut ne tantillum quidem illorum generosorum pectorum libertati concesserit. Neq; enim paucarū Ciuitatum tetrarcham, neq; gentis unius regem, sed eum, qui imperio suo plurimam totius orbis partem contineret, ipsum, ipsum hunc (inquam) homicidam, de quo nobis est sermo, eundem multarum gentium, multarum Ciuitatum, immensi itē exercitus dominum, eundem quoquo te uertas, tum ab imperij amplitudine, tum a morum ferocitate terribilem, quasi uile quoddam ac nullius pretij mancipium, sic a dei templo exegit, tanta adeo cum constantia atq; animi pręsentia, cum quanta pastor scabiosam, ac morbidam ouem ab ouili excludit, dum prohibet ne laborantis ouis morbus ad reliquū quoq; gregem contagione serpat. Et hæc quidem fecit Babylas, re ipsa seruatoris nostri uerbum confirmans: Solum illum uidelicet seruum esse, qui peccatum facit, ut sexcentas etiam coronas capite gestet, ut omnibus, qui super terram sunt hominibus imperare uideatur, qui autem culpæ nullius sibi conscius est, ut in subditorum classe censeatur, hunc uel regibus omnibus regaliorem, præstantioremq; esse. Ergo ipsum Imperatorem statim is, qui illius imperio parebat, rexit, & ei, qui omnium dominator erat, subditus iura dedit, atq; adeo aduersus eum damnationis calculum tulit.

Tu uero quisquis es, qui hæc audis, noli quod dictum est leuiter transmittere. Nam auditus facti huius nuncius, extitisse ex subditis qui Imperatorem a templi uestibulo exegerit, per se abunde satis est, ad cōmouendos ac perterrefaciendos auditorum animos, qui si uis miraculum totū exactè pernoscere, ne uerbum ipsum nudum spectes, sed ponito tibi ante oculos, hinc satellites hastatos, hinc milites scutatos, hinc tribunos, hinc exercitus duces, hinc permultos in aula regia educatos, hinc eos quibus Ciuitatum administratio credita esset, hinc præeuntium, hinc sequentium fastum, hinc asseclarum seipsos urgentium turbam, deniq; uniuersum Imperatoris famulitium, secundum hæc ipsum Imperatorem in medio illo

comitatu multo cum faſtu ingredientẽ, eundemq́ueſtium, purpuræ, lapillorum,hac illac conſperſorum,in dextra,in militaris ueſtis cõmiſſura, in capitis diademate refulgentium ſumptu ſibi placentem,ac ne hoc quidem loci cęptæ ſemel a te imaginis iſtius faciem finias,quin eandẽ proferas ad dei uſq; ſeruũ illum,beatum,inquam,Babylam,eiuſdemq́ humilem habitum,uulgarẽ ueſtem,animã contritam,ſenſum ab omni temeritate alienũ,atq; his demũ coloribus utrunq; cũ depinxeris, & alterũ alteri oppoſueris,tum certe facti huius miraculum belle perſpicies. Imo uero ne ſic quidem id exacte cõprehendes. Babylæ enim fiduciam nullius plane ſermo,nullius oculorũ acies repręſentare queat,ſed ſolum illius experimentum,atq; uſus,cuius generoſi animi pręſentiam ſolus is poſſit recte animo concipere, qui potuerit ad id fiduciæ faſtigium pertingere. Quomodo enim ſenex ille acceſſit? quomodo prætoriam cohortem diſſipauit?quomodo labia diduxit?quomodo uerba fecit?quomodo increpuit? quomodo dextram in pectus impactam firmauit?pectus inquã,ira turgens,ac cæde feruens,quomodo homicidam exegit?nihil illum eorũ,quę agerentur deterruit,nihil de ſententia deduxit.

Exclamare hic libet,o animũ imperterritũ,mentemq́ excelſam, o cęleſte pectus,& conſtantiam angelicã. Quaſi enim depictam in pariete uideret uniuerſam illam ſpeciem,ſic omnia intrepide generoſus ille uir peregit. Etenim illum ſacræ erudierant literæ,mundi huius res omnes non niſi umbrã eſſe,ac ſomnium,& ſiquid his uanius eſt. Propterea Babylam nihil ea omnia terruere,imò uero magis animauere,illorum enim quæ corã contuebantur aſpectus,eius cogitationẽ traducebat ad ſupremũ illum regem ſedentẽ ſuper Cherubin,abyſſos contuentẽ,ad thronũ illum glorioſum,& excelſum,ad exercitũ illum cęleſtem, ad angelorũ myriadas, ad chiliadas archangelorũ, ad ſuggeſtum terribile, ad tribunal incorruptũ, ad flumen ignis,ad iudicẽ ipſum. Propterea certe ſe ipſe totũ a terra in cęlum transferens,quaſi iudici ipſi adſiſteret,ipſumq́ audiret iubentem ut ſceleſtum atq; inquinatũ illum a ſacroſancto grege expelleret, ſic eiecit, & a reliquo armento ſeparauit,nihil prorſus reſpiciens eorũ omnium quę uidebat,quęq; terrifica aliјs uidentur,quin potius illo uiriliter,atq; admodum generoſe expellendo,diuinis legibus uim,ac tyrannidẽ patientibus opem tulit. Atqui quanta Babylas erga cæteros fiducia uſus ſit,hinc conſtare poteſt,quænam enim ex aliјs metueret,qui aduerſus ipſummet Imperatorem tantam ſibi poteſtatem ſumeret?

Equidem uir ille qualis fuerit coniectura quodãmodo aſſequor,ſeu,ut uerius dicã,de eo ſic mihi ipſe perſuaſi,ut nihil quicquã,uel in gratiam uel in odium unquã uel faceret,uel diceret,ſed generoſo ſemper ac forti animo contra timorẽ,contra item adulationẽ,quæ timore impotentior eſt, contra id genus alia (cuiuſmodi multa inter homines accidunt) ſeſe opponeret,nec unquã,ne tantillum quidem rectum adulteraret iudicium. Si enim amictus,dentium riſus,pedis ingreſſus,hominis naturam arguunt, multo quidẽ magis tot ac tanta illius egregia facta omnibus nobis fidem facere poſſint,quantã ille reliqua uita uirtutẽ amplexatus fuerit.

Neq; enim nobis ille ob fiduciam modo,qua præditus erat,admirabilis eſſe debet,uerũ ob id quoq;,quod eam fiduciam ad hoc uſq; loci perduxerit,ſimul ob id,quod eam ulterius non promouerit. Talis eſt enim

Christi sapientia,quę permittit ne quid minus,ne quid item plus iusto decertes,sed ut omnia intra modum efficias,atqui Babylæ licebat si uoluisset,ulterius progredi,ei enim qui uitę curã semel abiecerat (prorsus enim non accessisset,nisi seipse huiusmodi cogitatione armauisset) omnia libere agere licebat,& Imperatorem conuicijs aspergere & diadema capite detrahere,& pugnis os contundere, nã & dextrã in pectus iam impegerat,sed tamen ab his omnibus abstinuit,animã enim habebat sale spiritua li conditam,quæ res præstabat,ut nihil temere,nihil stulte,sed omnia recto rationis iudicio ac stato ordine exequeretur,non quemadmodũ gentilium sapientes,qui nunquã intra modũ,sed ubiq; (ut ita dicã) aut maiorem,aut minorẽ,quã decet orationis libertatẽ usurpant,idq; ut nusquam fortitudinis,ubiq; affectuũ ratione carentium opinionẽ sibi concilient, in ijs quæ assequi non possent,metus atq; ignauiæ,in quibus excessissent,insolentiæ ac uanitatis apud omnes conuicti. At non sic Babylas noster, qui quod ipsi in mentẽ uenerat,id non inconsulto aggressus est, sed nihil non accurate perpendens,& animi sui cogitationes diuinis legibus conformans,ita demum ad opus eas eduxit.Ea propter sectionẽ ipsam neq; per summa tantũ inflixit,ut ne maior mẽbri affecti pars incurata relinqueretur,neq; altiorem q̃ deceret,ut ne superuacanea plaga quod sanũ esset, offenderet,sed plaga prius ad morbũ attemperata, medicinã q̃ optimã adhibuit.Equidem hinc illum pronunciare ausim ira,pusillanimitate,arrogantia,ambitione,odio,timore,adulatione prorsus uacauisse,quod si & maius quiddam, atq; admirabilius fatendum est, non tam certe mirum mihi uidetur eundem aduersus imperatoriam insaniam tanta fiducia constitisse,q̃ uidisse, atq; intellexisse, quatenus hoc ipsum facere oporteret, nec quicquam præterea uel fecisse uel dixisse.

Et quidẽ quod postremũ hoc longe illo admirabilius sit, multos utiq; inuenias illius cõpotes euasisse,ab hoc tamen superatos,uocis enim libertatẽ utcunq; usurpare possunt,& ex plebeis permulti,at illa eadẽ decenter uti tẽpore consentaneo,congrua tum mensura,tum prudentia adhibita,magni admodum animi,& admirabilis fuerit. Quando & in beatum illum Dauid magna cũ licentia,ac contumelia inuectus est semei, quẽ & Sanguinarium uirũ appellauit, uerũ hanc ego nunquã dixerim fiduciam ac libertatẽ,sed linguæ potius intemperantiam,mentis temeritatẽ, contumaciam,dementiam,atq; id genus quodlibet uitium. Conuenit enim arbitror,ut qui alios reprehensurus est,is animũ suũ q̃ longissime ab omni temeritate,ac contumacia asserat,quanq; usurpat agendi uehementiam, eam ex uerborũ atq; rerũ natura tantũ demonstret. Etenim medici dum uel putrida mẽbra secare, uel intumescentia cõprimere opus est, non ira prius animũ suũ cõplentes,ita demũ ad curandũ accedunt,sed tum maxime decenti in statu animi cogitationẽ continere adlaborant,ut ne arti ipsi turbati animi motus officiat. Quod si corpus curaturo tanta animi sedatione opus est,quo,obsecro, animarũ medicũ loco habebimus? quantã ab eo sapientiam exigemus? Certe longe maiorẽ,atq; adeo tantã,quantam bonus ille martyr præstitit. Nobis enim quosdã quasi terminos & regulas præscribit,per quas uidelicet & in reliquis facta proportione nobis ipsi modum desumamus, sic miserum illum a sacrosanctis claustris summouit.

Ac factum quidē hoc uideri poteſt unum modo eſſe egregiæ uirtutis opus, ueruntamen ſiquis id perpendat, ac tanquā explicans undiq; diligenter ſpeculetur, inueniet & alterum, & tertium item emolumentū inde ſimul enaſci, magnumq́; inibi utilitatis theſaurū recondi. Siquidem unus tantū is fuit, quem a tēplo expulit Babylas, at multi extitere, qui lucrum inde reportarunt. Quotquot enim erant, qui fidem ſuam Chriſto nondū obſtrinxiſſent (de ĳs loquor) qui tyranni huius imperio parebant, id autem imperium bonā totius orbis partē occuparat, ĳ certe omnes obſtupuere, admirati ſunt, inde edocti quantā ſeruis ſuis libertatem Chriſtus impertierit, deriſerunt ſuam ipſorū illiberalem, & abiectam ſeruitutē, perſpexerunt, quantū inter ſe diſcrepent Chriſtianorū nobilitas, & gentiliū probrum. Qui enim apud illos templorū adminiſtrationē ſuſcepere, ĳ reges ſuos colunt pluſq; dominos, pluſq; idola etiam ipſa quæ adorant, regumq́; metu ſtatuis ipſis aſſident, ita ut maligni illi dęmones honorē omnem ſibi impenſum Imperatoribus ſolis acceptū referant. Itaq; ubi contingit Imperatorem aliquē creari, qui cū illorū religione non conſentiat, mox ibidem ſiquis in idolorū tēpla fuerit ingreſſus, paſſim aranearū telas parietibus circunfuſas uidebit, & tanto ſitu idoli ſtatuam obductam, ut neq; naſus, neq; oculus, neq; alia quæuis totius oris pars appareat. Ex altaribus autē, aliorū reliquias ſolum ſupereſſe, maiore parte iam collapſa, alia interim tam alta undiq; herba circundari, ut qui altaria ea eſſe neſcit, ſterquilinĳ aceruū aliquē eſſe putet. Cuius rei cauſa hæc eſt. Illis olim licebat quęcunq; uellent ſuffurari, & per ſtatuarū cultū uentri indulgere, nunc uero quamobrē ſeſe miſeri diſcruciauerint? accubantes enim ac ſe ipſi conficientes, ab illis tamen nullam prorſus expectant retributionē, ſunt enim ligna tantū ac lapides, uerū honore eo quē Imperatores ſtatuis ĳſdē exhibent, adducuntur illi ad huiuſmodi cultū ſimulandum, qui certe tollitur, dum Imperatores ſapiunt, dei optimi maximi filium adorantes. At non ea eſt rerū noſtrarū conditio, ſed planè contraria. Quū enim in Imperatorium thronū conſcendit qui nobiſcū in fide, ac diuinitatis opinione conſentit, hic ſegniores efficiuntur Chriſtianorū res, tantum abeſt, ut illæ per humanos honores erectę, conſiſtant. Rurſus cū impius aliquis Imperator regnat, qui nos undiq; urget, qui nos infinitis malis exercet, tum eædem pretium accipiunt, atq; inclareſcunt, tum præmiorū ac triumphorū, tempus, tum coronarū, præconiorū, ac uirtutis omnis oſtentandę facultas.

Quod ſiquis dixerit ſupereſſe etiam nunc Ciuitates, eandem quā olim ſuperſtitionē circa idolorū inſaniam præ ſe ferentes, is primū admodum paucas numerabit. Veruntamen ne hac quidem ratione officiet inſtituto a me ſermoni. Eadem enim ſuppoſitio adhuc manet, nā pro Imperatore, ciuitatis adminiſtratores habent parem ſecum idolis honorē deferentes. Atq; huius cultus cauſę hæ exiſtunt, crapulæ, cōmeſſationes tum diurnæ, tum nocturnæ, tybiæ, tympana, & quod liberū eſt, turpia quidem cum omni oris impudentia proferre, turpiora autē factitare, liberū item pręingluuie diſrumpi, præ ebrietate debacchari, & in probroſiſſimā inſaniam dilabi. Id genus indecentes ſumptus continent adhuc, & fouent intercidentē illum errorē. Nam qui opulentiores inter illos ſunt, in ordinē paraſitorū cogunt eos, qui ob ignauiam fame pereunt, quos ipſos tanquā canes ad menſas ſuas enutriunt, eorumq́; impudentes uentres iniquarū cęnarū

reliquĳs

reliquis differciunt, iisdem pro animi arbitrio abutentes. At nos, qui in uniuersum mores uestros iniquos, ac prorsus ratione carentes abominamur, qui ob propriam segnitiem, atque ignauiam esurire coguntur, eos non pascimus, quin potius suadendo hortamur, ut & sibi, & cęteris opera sua uictum sufficiant, qui uero mutilo sunt corpore, iis permittimus modo uictum necessarium ab iis, quibus facultates suppetunt, mendicare. At cõmessationes, ebrietates, & reliqua omnis insania, ac turpitudo a cœtu nostro exacta, explosaque est, pro quibus introducta sunt quæcunque grauia, quæcunque casta, quæcunque iusta, quæcunque sunt probata, siqua uirtus, si qua laus. Nam cætera illa quæ Græci iactabunde efferunt, philosophis suis attribuentes, facile cõmostrarunt uanã gloriam, temeritatẽ, & puerilis cogitationis opera esse. Neque enim temere apud nos dolio quis accepto seipse inclusit, neque uili, ac lacero panno obtectus, sic per forũ ingressus est. Ea enim admirabilia quidẽ esse uidentur, laboreque multo, ac summa erumna plena, sed indigna tamen sunt, quæ laudẽ mereantur. Est autẽ diaboli astutiæ, sibi seriuentes laboribus eiusmodi addicere, unde qui decepti ab illo fuerint, tum diuellantur, tum ridiculi omnibus appareant. Labor enim is, ex quo nullum lucrũ manat, nullam prorsus laudẽ meretur. Etenim existunt etiam hodie perditi quidam homines, nullis non flagitiis pleni, qui multo maiora iactitant, quã philosophus ille. Alii enim acutos clauos comedunt, alii calceos mandunt, & deglutiunt, alii ad alia his longe flagitiosiora male consulti se conferunt, opera porrò huiusmodi multo sunt admirabiliora, quã uel dolium illud, uel panni illi uiles, ac laceri, sed ea tamen minime probamus, sicuti neque illa, quinimo & istos, & omnes item qui similibus præstigiis mirabiles sunt, æque ac philosophum eundem damnantes deploramus.

Dices magnam uero philosophus orationis libertatẽ apud regem præ se tulit. Videamus ergo quę sit egregia illa libertas, num etiam ea dolii prę stigiis uanior sit, quænam igitur illa? Proficiscenti cum exercitu aduersus Persas Macedoni, eidemque philosophum magna instantia hortanti, diceret, siqua re indigeret, nulla, ille inquit, nisi quod regem rogauit, sibi a sole ne obstaret, acciderat enim tum iam ut philosophus à solis radiis calefieret. Hic non uos ipsos pudore suffundetis? non oculos, frontemque contegetis? non hinc facescentes terra uos obruetis, ob ea ipsa uobis placentes, ob quæ pudore suffundi oportebat? quanto enim prę stiterat ueste aliqua sumpta, eaque crassiuscula, ad opus aliquod se traducere, neque non a rege quidpiam, quod usui foret, petere, quã lacero indutum pallio sedentẽ ad solis radios calefieri, paruorũ lactentiumque puerorũ more, quos nutrices lotos, atque inunctos ibi collocant, ubi tum philosophus idem sedebat, infęlicis aniculæ gratiam flagitans? At admiranda fortassis ea est orationis libertas? imò uero & hac quoque nihil certe prodigiosius. Bonũ enim uirũ oportet publica utilitate, facta sua omnia metiri, & aliorum uitam emendatiorem reddere. Postulare uero, ut ne sibi a sole obstetur, quamnam id Ciuitatẽ, quamnã domũ, quemnã uirũ, quamnã mulierẽ conseruauit.

Age uero num quoddã lucrũ uocis huius libertas peperit? nã lucrum a libera martyris nostri uoce natum iam ipsi demostrauimus, idque ulterius progressi apertius detegemus. Tum enim Babylas iniurium Imperatorẽ, quatenus sacerdoti fas est, puniuit, principũ altos spiritus cõpressit, diui-

nis legibus, dum uiolarentur, opem tulit, supplicium pro iniustè occiso exegit, suppliciorũ omnium grauissimũ, ijs quidem certe qui mente sana sunt. Meministis quidẽ omnino, cũ de cęde ipsa uerba facerẽ, quemadmodum uestrum qui audiebatis unusquisq; intra se afficeretur, atq; inflãmaretur, percussoremq; ipsum in manũ capere desideraret, neq; non precaretur alicunde apparere, qui cędem ulcisceretur, hoc ipsum igitur beatus ille præstitit, pœnã enim sumpsit, tum se dignã, tum idoneam, quæ illũ conuerteret, si modo stupidus admodũ non fuisset, nequaquã postulando ut sibi ad solis radios calescenti abscederet rex, neu a sole obstaret, quin potius impudenter in templi septa ingredientẽ, atq; omnia confundentem, quasi canem quendam aut seruũ improbũ, a domini sui aula excludendo. Vides nunc me non iactabunde, nõ temere paulo ante dixisse, philosophorum uestrorũ miracula à Babyla puerilis sensus opera reddita fuisse?

At temperans, inquis, fuit, continentemq; uitam egit Sinopensis ille, ut qui etiam legitimas nuptias non sustinuerit? Sed adde obsecro, temperantiæ, ac continentiæ illius modum. Tu uero nequaquã addes, quin libentius tẽperantiæ laudes illi detraxeris, cũ temperantiæ eius modũ prodideris, adeo certe ille infamis, ac magno dedecore plenus. Percurrerem hoc loco & cæterorũ nugas, stultum, ac uanũ studium, deniq; turpitudinem, ubi enim, quæso, utile à seminis humani gustu non tẽperare? Id quod faciebat Stagirites, quale cõmodum cũ matribus, ac sororibus misceri? quod quidẽ philosophus Stoe præfectus lege sanxit, percurrerem etiam academiæ principẽ, illiusq; discipulum, item & eos de quibus maior est admiratio, his quos nominaui obscęniores fuisse demonstrarẽ, obscęnũ quoq; puerorũ amorẽ ab illis in honestatis ac philosophiæ parte annumeratum, omni retecta allegoria denudarem, nisi tum nobis ad alia properantibus oratio longior hac ratione fieret, tum omnium illorum risus, uno a nobis detecto satis superq; redargueretur, ubi enim est qui austeriorem philosophiæ partẽ sequi uirtus est, quiq; cæteros & linguæ libertate, & uitæ continentia excelluit, adeo turpis, adeo ineptus, adeo ĩmoderatus fuisse demonstratus est (nã & humanis uesci carnibus indifferens esse dixit) quorsum attinet & de reliquis deinceps uerba facere, præsertim ubi qui studij, ac uitæ instituti excellentia cæteris illustrior fuit, omnibus tam ridiculus, tam puerilis, tam delirus apparuit? Itaq; eo nostra redeat, unde aberrauit oratio.

Ergo Babylas sic, ut dictum est, tum eos qui nondum Christi fidẽ receperant, cõpescuit, tum eos, qui iam receperant, religiosiores etiamnum reddidit, non priuatos homines modo, sed & milites, & militũ duces, & præfectos, planũ faciens ipsum etiam regẽ, eũq;, qui summus fuerit apud Christianos, nuda tantũmodo esse nomina, ac dum uel pœna irroganda, uel honos deferendus fuerit, quisquis etiam diadema gestet, hunc uel infimis quibusq; adęquari. Ad hæc eorũ certe ora obturauit, qui impudentia quadã abutentes affirmare uellent, quã Christiani libertatẽ apostolis tribuimus, eam non nisi fictam quandã a nobis iactantiam esse, re quidẽ cõmostrans olim etiam eiusmodi uiros probabiliter extitisse, dum eorũ potestatẽ signorũ pręstatio maiorẽ efficeret, existit & hinc tertium quoddã raræ uirtutis facinus, atq; exẽplum. Futurorũ enim posthac & sacerdotũ & regũ animos, horũ quidem demisit, illorũ autẽ extulit. Planum faciens

2 *Vbi sunt qui omnem potestatem ab Epis*

terræ,& eorũ quæ in terra fiunt curã,ac præfecturã uerius residere penes sacerdotẽ,quã penes eum qui paludamento ornatus,ac purpura indutus est, nec non oportere de potestatis huius amplitudine sacerdotem nihil detrahere,sed hominẽ potius exuere,quã autoritatem huic principatui superne a deo attributã deponere,proinde qui sic e uita decesserit,uel mortuus nemini non prodesse poterit,at qui ordinis huiusmodi desertor fuerit,nõ solum nemini mortuus usui est,sed uiuentium quoq;,quibus preest, q̃ plurimos segniores,molliores q; reddit,exteris ipse interim & uituperabilis & ridiculus. Idem etiam cũ e uiuis decesserit,multo cũ dedecore,ac mœrore ad Christi tribunal sistetur,unde ipsum postea trahentes in fornacem ardentẽ abducent potestates eæ,quibus id negocij demandatum est, quamobrẽ sapientis uerbũ nos monet, Ne personã adsumpseris contra tuam ipsius animã. Quod si dissimulare tutum non est, dum homini ab homine iniuria infertur, quo tandẽ supplicio dignus non erit,qui siluerit, ac neglexerit,intuitus diuinas leges iniuriam accipere?

& Sacerdotibus auferunt, eamq; per adulationẽ Regibus,principibus & Magistratibus concedunt,in tãtum ut Laicorũ etiã iudicio eos subijcere conentur? Vide quid dicat hic sanctissimus pater de Ecclesiastica potestate, & q̃uo uerius apud Sacerdotes resideat cura eorum q̃ in terra fiunt, quã penes seculares principes,& a deo superne hanc eis collatam autoritatem.

Quinetiam & aliud item nõ minus ijs,quę dixi,bonũ nos Babylas docuit,q; uidelicet utrumquenq; oportet suo officio fungi,etiamsi inde nullum lucrum ad alios dimanet (neq; enim ipsi ad Imperatoris quidẽ emolumentũ,libertas profuit) nihilotamen secius suas omnes partes,atq; officium omnibus numeris impleuit,quũ interim qui morbo laborabat propria contumacia,atq; uecordia artificis peritiam offenderit,medicamento a uulnere magna cũ animi indignatione amoto,quasi enim abunde satis ad impietatẽ non esset,homicidium patrasse,& fronte perfricta in dei tẽplum insilijsse,sic homicidio priori & alterũ adiecit homicidiũ,& quasi simul studeret posterioribus sceleribus priora uincere,nec tamen præcedentium indignitatẽ subsequentium excellentia obscurare (ea est enim diaboli insania, ut quæ contraria, ac sibi inuicẽ pugnantia sunt adstruat, moliaturq;) sic utriq; homicidio eximium id largitus est,ut mutuã quandam interse congruentiam haberent.Et erat profecto pueri cædes prior posteriori miserabilior,Babylæ autem cędes posterior priori scelestior. Anima enim quæ peccati gustum semel fecerit,tum quæ nullius doloris, aut pęnitentiæ stimulis tangitur,magnũ certe auctarium morbo adijcere solet.At quemadmodũ usu uenit,ut scintilla ignis,si forte imensam materiam corripuerit,statim obuiam quanq; exurat,nec ante tamen subsistat, quã quod reliquũ est,id omne depascatur, quantoq; plura cõprehenderit flãma,tanto magis robur ad alia consumenda concipiat, fitq; tum ut cõprehensorum a flãma lignorũ congeries lignis ijs,quæ mox flãma cõprehensura est,quasi insidias struat,flãma eadem sese semper lignorũ cõprehensorũ auxilio contra ea,quæ intacta adhuc manent,armante,sic & peccati natura,ubi animi cogitationẽ aliquã adorta est,nec quisquam est qui malũ restinguat,procedens ulterius grauior certe,ac magis indomita efficitur,propterea sæpe fit, ut quæ posteriora sint peccata, prioribus grauiora sint, anima semper posteriorũ peccatorũ accessione ad maiorẽ contumaciam ac despicientiam sese promouente, & per hæc ipsa suam quidẽ uim eneruante,peccati autẽ robur alente,qua utiq; ratione cõplures uideas in omne peccatorũ genus imprudentes prolapsos, quod flammã initio exorientẽ non restrinxerint, sic & infęlix ille Imperator peccatis suis prioribus,posteriora grauiora adiecit, ubi enim iuuenẽ illum ex-

tinxit, e uestigio ab illius cęde ad inferendã tẽplo iniuriam irruit, rursus ab hac iniuria, tanquã iter semel cęptum persequens, ad contumaciam temeritatemq́; suam, sacerdotio contumelia afficiendo se accinxit, uinctumq́; ferro Babylam, atq; in carcerẽ coniectum, ita tum excruciabat ab eodẽ beneficij pęnas exigens, eumq́; ob quæ officia admirari potius, coronaq́; insignire, ac plusq; etiam parẽtes proprios uereri conueniebat, ob ea ipsa cogebat maleficorũ hominũ uincula, uinculorum calamitates, miserias, erumnas sustinere. Ita, quod modo dixi, peccatũ ubi initium cępit, nec est, qui id ulterius progredi impediat, cohiberi postea, ac frenari haud facile potest, equorũ insanientium ritu, qui cũ freno ab ore disiecto, nec nõ sessore ab armis excusso, atq; resupinato, neutiquã tolerabiles occurrentibus euaserint, nemine illos inhibente, ĩmoderato quodã impetu hac illac seipsi præcipites ferunt, quo fit, ut salutis nostræ inimicus huiusmodi animas ad insaniam impellat, quo eas medicorũ præsentia atq; auxilio destitutas deprehendens conciciat, & infinitis malis exerceat. Etenim qui corpore laborant, donec medicos ad se adire patiuntur, in magnã certe salutis spem ingrediuntur, ubi uero mente capti calcitrant, ac se morbo liberare uolentes mordent, tum deniq; morbo incurabili laborant, idq; non ob morbi ingenium, sed quod ab ijs destituti sunt, qui insaniam illam sanare possint. In quã insaniam & tyrannus iste sese coniecit. Nam medicũ nactus, hunc, uulnus adhuc dum secaret, statim expulit, & a domo quam potuit longissime exegit.

Hic poteras Herodis fabulam, non iam auribus tantũ haurire, sed & corã maiori sanè cũ petulantia, atq; ĩmodestia spectare, quoniam quidem & maiori certe cũ ostentatione, atq; apparatu diabolus rursus ipsam fabulam in uitæ huius theatrum agendã introduxit, pro tetrarcha regẽ substituens, pro una causa duplex argumentũ, idq; longe illo inquinatius prębens, ut non numero tantum, sed & ipsa rerũ natura, hæcce tragœdia clarior multo, atq; illustrior euaserit. Non enim hic, sicut illic nuptijs iniuria afferebatur, neq; ex illegitimo coitu, sed ex scelestiori puerilis cædis inquinamento, ex tyrannide crudelissima, ex legis transgressione, nõ in uxorem, sed in ipsam sanctimoniam præstita, historiæ huius telam diabolus contexuit. Coniectus ergo in carcerẽ Babylas, gaudebat quidẽ de uinculis, dolebat autẽ de eius exitio, a quo uinctus fuerat, neq; enim pater, neq; pędotriba, quũ ille ex filij, hic ex discipuli flagitio, aut calamitate celebriores fiunt, celebritatis huius uoluptatẽ, mœrore uacantẽ capiunt. Propterea & beatus Paulus Corinthios alloquens dicebat, Precamur autem, ut mali nihil cõmittatis, non quo nos probati uideamur, sed ut uos bonum faciatis, nos autẽ tanquã reprobi simus. Eadẽ igitur ratione, & admirabili uiro Babylæ discipuli salus desideratior erat, quã expectata ex carcere merces, cui quidẽ gratius certe accidere nihil potuisset, q̃ si per discipulũ resipiscentem huiusmodi laudibus priuati ipsum contigisset, seu, ut uerius dicã, si discipulus prorsus in istam morũ peruersitatẽ dilapsus non fuisset. Nolunt enim sancti corollas sibi alienis ex malis contexi, q; si ab alienis malis nolunt, multo minus ab ijs malis, quę ipsorũ domesticis ac familiaribus obueniunt. Quo nomine & beatus Dauid uictoria parta, ac triumpho iam acto, lugebat, & lachrymabatur, quod ad calamitatem, quã ex filio receperat, & hæc item accessisset, qui exeuntibus ad conflictũ militi-

bus

bus multa tyranni nomine mandabat, eosque qui ad illius cędem properabant, hac oratione cohibebat. Parcite puero Absalon, quem ipsum & in prælio prostratrum lugebat, non sine fletibus lachrymisque amaris inimicũ reuocans. Quod si naturalis pater tam propenso est erga liberos suos affectu, certe multo magis id de spiritali patre fatendum est. Parentibus enim spiritalibus liberorum suorũ maior cura est, quam naturalibus, Paulo ita attestante, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis offendiculum patitur, & ego non uror?

Sed hoc quidẽ æqualitatem nobis representat, quanquam certe uix patres in hanc ipsam uocem erumpant. Veruntamen demus & illos hucusque affectu accedere posse, nos enim spiritales patres maiora etiam præstare ostendemus. At hoc ipsum unde? Ab ijsdem iterũ uisceribus, & a legislatoris Mosis uerbis. Ille uero quid dicit? Si remittis eis peccatũ, remitte, sin minus, & meipsum ex libro quem scripsisti, dele, nullus sanè est pater, cui alioqui bonis infinitis perfrui liberum sit, qui tamen malit una cum liberis suis pęnis affligi. At Apostolus, ut qui in gratiæ statu uersatus fuerat, paterni huius affectus intentionem addidit, propter Christũ. Non enim Mosis exemplo cum illis pęnas dare malebat, sed ut alijs bene esset, sibi ipsi excidium imprecabatur, quum diceret, Optarim anathema esse a Christo pro cognatis meis fratribus secundũ carnẽ, tanta certe misericordia, atque affectu olim sanctorũ animi abundabant. Vnde & Babylæ nostri uiscera magis excruciabantur, quod Imperatoris exitium magis ac magis inualescere intueretur. Neque enim solũ templi causa stomachatus, sed beniuolentia quadã erga Imperatorẽ adductus id fecit, quod illum fecisse diximus. Etenim hic dum diuina sacra, contumelia afficeret, illis quidem detrimenti nihil afferebat, quin potius semetipsum infinitis malis implicabat, quapropter pater filij amore tactus, illum intuitus illata sacris contumelia furore percitum præcipitẽ ferri, imoderatum illum impetum cohibere conatus est, eundem a se obiurgatũ quasi effrenem equum retro inhibere properans.

At nõ sustinuit infœlix ille, quin potius morso freno prorsus obsistens, seque & furori, & insaniæ, rationis gyro relicto, dedens, in extremi exitij uoraginem coniecit, Babylam e carcere eductum, iubens uinctum ad mortis supplicium abduci. Atque hic quæ fierent ijs, quæ cernerentur, minime respondebant. Qui enim uinctus uidebatur, omnibus simul uinculis solutus erat, tam ferreis, quam alijs itẽ grauioribus (curas hic intelligo ac labores cæteraque mala omnia quæ nos hac in mortali uita circunsistunt) contra, qui solutus ferro, & adamante uidebatur, alijs quibusdam compedibus longe grauioribus uinctus erat, peccatorũ scilicet catenis irretitus. Sanctus igitur Babylas morti se propinquum dum uideret, corpus suũ unà cum ferreis illis catenis sepeliendum mandauit, planum faciens, quæ ignominiosa uidentur, ea quoties propter Christũ fiunt, honorifica esse, ac splendida, eumque qui ea patitur, non solum non dissimulare, sed inde sibi placere oportere, hac quidẽ in parte beatũ Paulum imitatus, qui sursum ac deorsum stigmata, uincula, catenam uersabat, ob ea ipsa gloriabundus, ac sibi placens, quorum alios puderet. Quod autem alios puderet, id ille nobis ea defensione declarauit, qua ad Agrippam usus est. Nam Agrippæ dicenti, Parum abest Paulæ, quin me Christianũ

3 *Si Christianorũm sepultura negligenda est, ut miseri quidã uolunt, ad quid sanctus Eps & martyr, de se sepeliendo mandauit, atque una cũ ferreis catenis quibus uinctus erat?*

efficias;respondit Paulus. Vtinam uel paruo,uel multo tempore,non solum tu,sed & qui hic circunstant omnes Christiani fierent, exceptis hisce uinculis,quæ uincula non utiq; adiecisset, nisi res ea ignominiosa uulgo uisa fuisset. Sancti enim dominũ uerè quum amarent, afflictiones pro illo magna cum alacritate suscipiebant, per quas etiam clariores euadebant,unde & hic idem ait, Gaudeo in afflictionibus meis. Lucas autem & de reliquo Apostolorum cætu eadẽ hæc testatur, Post multa, inquit, flagella recedebant gaudentes, quod digni habiti essent pro Christi nomine ignominia notari. Igitur ut ne quis gentilium existimaret certamina,ac dedecora ui ac necessitate a nostris sustineri, ipsa certaminum Symbola iubet Babylas unà cum cadauere suo inhumari, ostendens sibi illa pergrata, & peramica esse,pro ea quidem charitate,qua totus in Christum appensus erat. Et extant etiam nunc cum Babylæ cineribus compedes,ecclesiarum præfectos omnes cõmonefacientes,ut uinciri,ut iugulari,ut quiduis pati oporteat,certe omnia prompto atq; alacri animo,ac magna item cum uoluptate sustinenda,ut concreditæ nobis libertatis ne leuissimam quidẽ partẽ prodamus, aut contaminemus. Et quidẽ beatus ille in eo splendore,atq; honore mortẽ cum uita cõmutauit.

Enim uero existimaturus est fortasse quispiam hoc loci orationi nos nostræ finem imposituros, neq; enim uita hac finita laudatorũ operum, aut uirtutis ostentandæ occasiones suppetere, quemadmodũ neq; athletis post ipsum certaminũ tempus exactum, corollas contexi conuenire. Verũ ea quidẽ est gentilium non ab re opinio, quorum spes ultra hanc mortalẽ uitã haud quaquam prorogatur. At nos quibus uitæ huius exitus illustrioris uitæ alterius initium est, ab hac suspicione, atq; opinione longè absumus, quam sanè opinionẽ rectam esse, apertius a nobis alibi cõmostrabitur. Interim & quæ uirtutis eximiæ opera post Babylæ generosi martyris obitum obuenere, talia sunt, quæ magnam orationi nostræ fidem facere possint. Postea quã enim pro ueritate tuenda ad mortẽ usq; decertauit, & ad proprij sanguinis effusionem usq; contra peccatũ depugnans restitit,atq; ut ne ordinem eum quẽ a magno rege acceperat, desereret, ipsam etiam animã deseruit, nullo non generoso atq; egregio bellatore illustrius occumbens, animam quidẽ ipsius cœlum habuit,corpus autem (quo tanq; ministro ad uirtutis opera præstanda usus fuerat) terra,sic ut creatura ipsa athletam diuiserit.

4 *Tales sunt & hæretici, qui putant sanctos nihil posse post mortem, & una cum præsenti uita omnem eorum uirtutẽ interire & occumbere.*

Atqui poterat Babylas,uel exemplo Enoch transferri,uel Heliæ modo rapi, ut qui utriusq; æmulator fuerat. At deus qua est in humanũ genus benignitate inter alias, quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit,& hanc quoq; uiam nobis a se munitam esse uoluit, idoneũ ad uirtutẽ capessendam stimulũ, relictis scilicet interim apud nos sanctorũ reliquijs. Nam post sermonis facultatem, ipsa certe sanctorũ sepulchra proximum locum obtinent ad animas hominũ in ipsos sanctos intuentium ad uirtutum earundem æmulationem excitandas. Ac sicubi quis huiusmodi conditorijs adstat,suum statim sensum ab hac, quam dico,ui correptum animaduertit, capsulæ enim aspectus in animam inuadẽs ipsam percellit,& exuscitat,ac perinde afficit,quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat,præsensq; adesse cernatur,deinde fit, ut qui se sic affectũ sentit,mira alacritate gestiens,aliusq; prorsus quodãmodo effectus,

5 *Vide obsecro,quantũ uirtutis tribuat hic doctissimus pater sanctorum sepulchris & reliquijs, quæ uenerari nostri tẽporis subuersores dicunt uanum esse & superstitiosum.*

ita ex eo loco decedat, quisquis porro animũ aduertere uolet ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probè inde edocebitur, imaginationem de mortuis conceptã solere ex ipsis locis in animos insinuare, qui ubi mortuorũ sepulchris astiterunt protinus quasi ibidẽ sepultos coram stantes contueantur, sic eosdẽ in ipso statim uestibulo inclamant, plerique autem intolerabili dolore uexati, reliquum uitæ tẽpus ad demortuorũ monumenta habitare sibi in animũ induxerunt. Id quod nequaquam fecissent, nisi a locorũ aspectu consolationẽ aliquam cœpissent. Et quid hic de locis, ac sepulchris uerba facio? quum & sæpe uestis sola mortuorum uisa, & uerbum unum in mentem influens animum nostrũ excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias deus reliquit.

Porro autẽ quod hæc dicam non temerariæ cuiusdam iactantiæ causa, sed quod idipsum emolumenti nostri gratia factũ fuerit, abunde orationi nostræ fidem faciunt, tum quæ quotidiana a martyribus miracula æduntur, magna affatim ab illa hominũ multitudine affluente, tum illis, nihilo inferiora Babylæ præclara post ipsius obitũ uirtutis egregiæ specimina. Vbi enim ita, ut mandauit sepultus fuit, & tam longũ temporis interuallũ ab eius sepultura intercessit, ut non nisi ossa, ac cinis in feretro superarent, placuit Imperatori uni ex ijs, qui postea imperarunt, deo ipsius animũ ad id impellente, capsulam in suburbium istud Daphnẽ abduci. Quum enim deus uidisset locũ illũ adulescentium intemperantia, quadam quasi tyrannide obsessum, in periculũ uenire, ne prorsus ab ijs desereretur, qui grauiores essent, quique in honestate, ac modestia uitam degere in animo haberent, loci incõmodum, ac noxã miseratus, misit qui contumeliam uindicaret. Etenim ipse Daphnes locus pulcher atque amænus, ut esset, deus fecit, simul aquarũ copia, ac pulchritudine, simul terræ ingenio, simul cœli atque aeris temperie, non quidẽ uti solum inde oblectamentũ ac leuamentũ captaremus, sed uti his de rebus se optimũ opificẽ laudaremus. Salutis autẽ nostrę hostis (cuius ea est natura, ut dei muneribus in opus contrarium semper abutatur) locũ eundẽ cum occupasset, qua corruptorũ iuuenũ turba, qua malorũ spirituũ habitaculis, affinxit pręterea & infamẽ quandã fabulam, per quam suburbij decor omnis ac gratia dęmoni accepta ferebatur. Fabula porro sic habetur.

6 *Si a sanctis martyribus quotidie miracula æduntur, ergo falsum quod iactant aduersarij nostri, Sãctos nihil posse post mortem.*

Daphnen aiunt adhuc puellam Ladonis fluuij filiam (antiquis enim mos is receptus fuerat, ut & fluuij gignerent, et quę a fluuijs genita essent, in res postea sensu carentes mutarentur, & pleraque id genus prodigiosa effingerentur) Daphnen, inquam, puellã, forma admodũ pręstantẽ fuisse uolunt, quã cum uidisset Apollo, illius statim amore deflagrauit, hęc uero deũ cursu se capere capientẽ fugiens, in suburbium istud cũ peruenisset ibidẽ substitit, mater porrò uim patienti filię opẽ ferre uolens, aperto gremio uirginẽ statim accepit, ac pro puella eiusdẽ nominis plantulã reddidit, hic perditus amator amoribus suis fraudatus arborẽ circumplexus, tum plantã, tum locũ sibi uendicauit, propriumque fecit. In quo postea quum assiduus cõmoraretur, eum præ alijs omnibus diligere, atque amare cœpit, postremo qui tum rex erat, Apollini templũ, & aram extrui iussit, quo posset dęmon suã insaniam per eũ locũ consolari. Et hęc quidẽ uetus fabula, at incõmodum a fabula exortũ non iam fabula fuit. Posteaquã

enim iuuenes permulti impudici illuc accedentes, suburbñ pulchritudinẽ contaminarunt, ibidẽ in comessationibus, atq; ebrietatibus uictitantes, uolens diabolus malũ hoc magis, ac magis gliscere, fabulã eam, quã reci taui, confinxit, dæmonẽ loci eius incolã esse diuulgans, ut eiusmodi historia maius illis impudicitiæ, atq; impietatis incendium fieret.

7 Ad tanta porrò isthæc mala tollenda, inuenit Imperator sapientissimũ id remediũ. Sanctũ Babylæ martyris corpus eũ in locũ si transferretur, existimauit perinde fore, ac si medicus ad laborantes mitteretur. Sin iter id, quod ab urbe ad suburbiũ ferret, autoritatis regiæ mandato impediret, atq; interdiceret, iudicauit mandatũ id omnibus uulgo uisum iri tyrannicũ quoddã agreste, ac crudele factũ. Quod si mandato adderet, ut qui honesti ac moderati essent, ĳs suburbñ adeundi potestas fieret, qui uero incontinentes, atque intemperantes, ab eo arcerentur, mandatũ perplexũ, ac difficile fore censuit, utpote per quod præuidebat quotidianas censuras in diu dicanda uniuscuiusq; uita necessarias. Itaq; martyris præsentiam malorũ horũ omnium finẽ, ac remedium fore existimauit, quem quidẽ idoneũ intelligebat qui tum dæmonis potentiam antiquaret, tum iuuenũ luxũ emendaret, qua utiq; spe nequaquã falsus est. Nam ubi quis Daphnæ appropinquat, uiso statim martyris monumento, uel ab ipso suburbñ uestibulo, compescitur atq; emendatur, more adulescentis alicu ius in conuiuio accumbentis, ac pædagogũ astantẽ contuentis, eundẽq; uultus significatione iubentẽ, ut decenti ordine seruato bibat, edat, loquatur, rideat, cauens necubi modũ supergressus, suã ipse existimationẽ dehonestet, porro ab eiusdẽ monumenti aspectu, tum ab ea, quã de beato martyre concepit, imaginatione factus ille religiosior, ad capsulã ipsam continuo accurrit, ad quam cumprimũ peruenit, maiorẽ animo trepidationem recipit, mox abiecto omni contemptu tanq; uolatilis affectus, ita ab ea se loco domũ recipit. Idem etiam eos qui ab urbe in suburbium ascendunt de uia excipiens, huiusmodi cum temperantia relegat ad Daphnes laxamentũ, tantũ non uocẽ illam inclamans. Exultate domino in tremore, & apostolicum illud adĳciens, siue comeditis, siue bibitis, siue aliud quoduis facitis, ad dei gloriã omnia facite, qui idẽ si incidat in nonnullos delitĳs delibutos ex suburbio ad urbem se recipientes (si quibus forte usu uenerit, ut quadã quasi animi socordia frenum abĳciant, atq; in crapulam, in absurdas aliquas delitias præcipites ferantur) hos ebrios in suũ diuersorium excipiens, non permittit ebrietatis noxam gestantes, domũ abire, quinimmo timore incusso refrenans, ad eandem reducit sobrietatẽ qua præditi erant, anteq; ebrietate madefierent. Etenim quasi tenuis quædã aura eos, qui in martyris æde fuerint, undiq; circunspirans afflat, non ea quidẽ sensibilis, nec quæ ad augendã corporis uim faciat, sed quæ in ipsum tantũ animũ obrepat, eundemq; undiq; decenter compescens, ac terrestrẽ omnẽ sarcinam circuncidens reficiat, atq; ingrauescentem iam & fractũ agiliorẽ reddat. Et quidẽ Daphnes forma, ac pulchritudo segniores, ad se ipsa euocat, at martyr quodã quasi in piscatu confidens, & se introgressis insidias parans, eos retinet, ac ueluti ad normam quandã prius compositos dimittit, & ita dimittit, ut amata in posterum pudice, ac citra omnẽ incontinentiam sint usuri, dum enim ex hominibus alĳ socordia adducti, alĳ mundanis solicitudinibus impediti,

Quàm mira de sancti χpi & martyris corpore refert Chrysostomus? Erubescãt & confundantur oẽs qui sanctorũ gloriam infringere aut tollere frustra conantur.

sanctorũ

ſanctorũ martyrũ monumenta inuiſere negligunt, perfecit deus, ut hocce irretirentur modo, & talem ipſi fructũ curationis animæ caperent, ac perinde fit, ut ſiquis ægroto medicamenta ſalutifera admittere nolenti, medicamentũ dulci quodã condimento oblitum præparet. Qui igitur inibi tandem curantur, eo perueniunt, ut iam non delitiæ ſolum, ſed & uiſendi ſancti deſiderium ſuburbij adeundi occaſionẽ multis afferat, ſiue ut uerius dicam, qui honeſtioris uitæ ſunt, hoc uno nomine illuc uentitant, qui infirmiores illis ſunt, utroq; nomine, qui uero infirmiſſimi, non alio, quam delitiarũ captandarũ nomine, poſteaq; autẽ illuc peruenerunt, eos aduocans ad ſeſe martyr ſuis ipſius epulis ſplendide exceptos, fortique armatura præmunitos, non patitur in malum aliquod prolabi. Et eſt perinde mirum eo in loco mollem aliquẽ, ac ſocordem reſipiſcere, & tanq; e media inſania ſanum caput attollere, ut ſiquis in medios ignes coniectus ab igni detrimenti nihil accipiat, circunuallata enim rationis arce ab iuuentute, ab effrenata audacia, a uino, a ſaturitate moleſtius etiam, quam a flãma ipſa, beati Babylæ ros inſpectantiũ animã ex obtutu ipſo influens, flãmam ipſam ſopit, incendium ſiſtit, ac magnam certe animi religionẽ inſtillat. Atque in eum, quem dixi modum. Babylas intemperantiæ tyrannidem ſubuertit.

At quo idem modo & dæmonis poteſtatem extinxit? Primum quidẽ tum dæmonis inibi habitantis obſidionem, tum fabulæ noxam ijs ipſis, quas dixi rebus inefficacem reddit, deinde & dæmonem ipſum exegit. Verum antequam ad exactionis modum ueniam, illud nos annotare poſtulo, Babylã non ſtatim ubi aduenit dæmonem eieciſſe, ſed manentem eum otioſum, inertem, agendiſq; rebus ineptum reddidiſſe. Illi enim os ita obſtruxit, ut uel lapidibus ipſis magis mutus redderetur. Et quidem manentem inibi dæmonem ſuperauiſſe, non minus fuit quam ſi eundem de loco exegiſſet, quum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri ſuſtineret. Ea eſt enim ſanctorum poteſtas, ut illorum ſuperſtitum dæmones, ne umbras quidẽ, aut ueſtes ferre poſſint, uita autem ſanctorum & loculos quoq; reformident. Itaq; ſiquis quæ ab apoſtolis facta fuiſſe prædicantur, fidem non habet, his tandem memoriæ huius miracula intuitus ab impudentia ſua deſiſtat. Nam qui de omnibus olim gentilibus uictoriam reportabat, a martyre tanquam ab hero increpitus ſuppreſſa uoce latrare deſijt. At primum quidem uidebatur mutus eſſe, quod ſacrificiorum, & aliorum id genus cultuum particeps minime fieret. Dæmonem enim mores ij ſunt, ut dum mortales nidore, fumo, ſanguine eos inuitant, & allectant, tanquam canes cruoris auidi, & heluones, ebibendi abſorbendique eius cauſa præſto adſint, rurſus dum nemo eſt, qui ea offerat, quaſi fame quadã pereant. Quibus certe ſacrificia dum fiunt, ac fœda dum celebrantur myſteria (quę ipſa nihil certe aliud ſunt, quã amores quidã obſcęni, q; puerorum contumelię, q; adulteria, q; domorũ ſubuerſiones, ut nihil hic agã de inhumanis cœdium generibus, deque nefarijs illorum cœnis) quibus, inquam, fœda dum celebrantur myſteria, ſtatim aduolant, & delectantur, etiam ſi malefici, etiam ſi præſtigiatores, etiam ſi peſtes hominũ ſint, qui myſteria eadẽ peragant. Imo uero, ut uerius dicam, non alios plane habent, quã quos depinxi, ſacrorũ ſuorũ adminiſtros, qui enim temperans,

8 *Babylas dæmonis poteſtatẽ extinxit. Ergo ſancti poſt mortẽ dæmonibus ſunt fortiores.*

9 *Veſtes & loculi ſanctorũ dæmonibus formidabiles.*

modeſtus, caſtus eſt, is nec comeſſationem admittet, nec temulentiã, nec dictu fœdum aliquod uerbum ipſe proferet, nec alteri cuiquam id genus fœditatibus inſeruienti aures ſuas accõmodabit, quanquam oportebat, ſiquam illi humanæ uirtutis curam gererent, ſiquam fœlicitatis aſſeclarum ſuorum rationem haberent, nihil potius requirere, quã uitam optimam, quã mores recte emendatos prætermiſſis illis indecoris dapibus, quibus tamen (quando nihil habent antiquius hominũ exitio) magnopere delectantur, iiſdem coli ſe profitentes, quibus, tum noſtra mortalium uita ſubuertitur, tum honeſtas omnis radicitus diuellitur.

Primum igitur uidebatur hic dæmon hac, quam dixi, ratione obmuteſcere. Poſt autem conuictus fuit uiolenta neceſſitate præpeditus id facere, metus enim, quo quaſi indito in os freno cogebatur, impedimento illi fuit, quo minus ſolita contra homines impoſtura abuteretur. Vnde hoc liquet? ſed ne tumultuemini, Id enim cõmoſtrabo, atque ita cõmoſtrabo, ut ne illis quidẽ, quibus maximæ curæ ſemper fuit impudenter omnia aſſeuerare, in poſterum ea impudentia abuti liceat, quoties ſermo inciderit, uel de ueterum illorũ dæmonum, uel de iſtius dæmonis infirmitate. Neque enim mihi coniecturis opus eſt, neque id attinet planum facere probabilibus quibuſdam rationibus, ſed ipſum dæmonis hac de re teſtimonium adhibebimus. Ipſe enim lætalẽ uobis plagam inflixit, ueſtramque omnem fiduciã ac libertatẽ concidit. At uos ne illi ſuccenſeatis, neque enim prudens, ſed a maiore quadã poteſtate coactus, tyrannidẽ ipſe ſuã deleuit. Id uero qua tandem ratione factum eſt?

Mortuo eo Imperatore qui Babylæ corpus in ſuburbiũ tranſtulerat, huius fratrem ad imperii adminiſtrationẽ perduxit is idem, qui illũ Imperatorem fecerat, atque hic ſine diademate imperium accipit, hactenus enim de mortui quoque fratris poteſtas præſcripta erat. Idem hic Imperator quũ impoſtor, ac ſceleſtus eſſet, primum propter eum, a quo principatum acceperat, Chriſtianũ ſe eſſe ſimulauit, deinde eo uita defuncto, abiecta ſtatim perſona, fronte perfricta, quã antea ſuperſtitionẽ intus celauerat, hanc in mediũ productam nemini non manifeſtã fecit, diuulgato per uniuerſum terrarũ orbem mandato, ut idolorũ templa inſtaurarentur, aræ excitarentur, priſtini dæmonibus honores redderentur, magni item illis prouentus uariis ex locis ſuppeterent. Quo ex mandato magi continuo, incantatores, augures, hauriſpices, menargitæ, hoc eſt, menſtrui uiatores, ſeu dracones, denique omnifariæ impoſturæ artifices, undique ab uniuerſo orbe confluxerunt, hic cernere quidẽ licebat regiam ipſam infamibus, abiectis ac profugis hominibus refertam. Nã quotquot uſquam fame tabeſcentes, quotquot ob ueneficia ac maleficia conuicti, quotquot publicæ cuſtodiæ adiecti, atque ad metalli opus detruſi, denique quotquot ſordidarũ artium artifices uix inde uictitare poſſent, quũ ſeipſi de repente ſacerdotes eſſe profiterentur, mirum eſt quanto in honore, quanto in pretio habiti omnes fuerint. Hic Imperator duces ipſos, ac militum præfectos contemnere, aſſis unius non æſtimare, contra mares meritorios, & meretrices è fornicibus ſuis excitatas una ſecum per totã urbẽ, per angiportus omnes circũducere, quũ interim regius quidẽ equus, omneſque prætoriani pone multo interuallo ſequerentur, lenones autem, & meretriculæ ante ambulonum loco, & uniuerſus meritoriorũ adule-

ſcentũ chorus regẽ medium ſtipantes per forũ in ambularent, ſermones eos proferentes, atq; cachinnos attollentes, quos par erat eiuſcemodi farinæ homines attollere, quæ ipſa certe non neſcimus talia, tamque abſurda fuiſſe, ut poſteris fide maiora futura ſint, neq; enim priuatorum quiſquã eorum'ue qui humile pudendumq; uiuendi genus inſtituerint, uelit tam turpis, tamq; indecens publice uideri.

Sed ad eos ſane qui adhuc uita ſunt ſuperſtite, oratione nulla opus eſt, qui enim adfuere, & ea dũ fierent ſpectauere, hi & quæ hic a me dicuntur, nunc exaudiunt, propterea enim ſuperſtitibus etiã nunc teſtibus hæc ſcribo, ut nequis uetera recenſentem me, inter eos, qui rei ignari ſint, magna licentia mentiri exiſtimet. Ex ijs enim qui ea uiderunt, ſuperant adhuc & ſenes & iuuenes, quos omnes obſecro, & obteſtor, ſiquid a me hiſtoriæ adiectum fuerit, in mediũ prodeant, meq; redarguant, ſed ſcilicet tantum abeſt, ut me de meo adieciſſe quicquã ſint redarguturi, ut deprehenſuri etiã ſint, multa certe a me prætermiſſa, neq; enim fieri potuit, ut oratione turpitudinis illius immenſam magnitudinẽ repreſentarẽ, poſteris uero qui credituri iſtæc non ſunt, unum id dictum eſſe uelim, dæmonẽ ueſtrũ, quẽ Venerem appellatis; nequaquã pudere id genus adminiſtris uti. Itaq; mirũ nemini eſſe debet, ſi miſer ille, qui prorſus dæmonũ ludibrio ſeſe addixerat, ea minime diſſimularet, propter quæ dŋ ŋ, quos coleret, magnopere ſibi placent. Iam uero quis enumerauerit necromantias? quis puerorũ cædes? nã uictimæ illæ a quibus homines ante Chriſti aduentũ non abſtinebant, poſt eius apparitionem repreſſe, de integro renouabantur, non iam quidem in propatulo, nã tam etſi Imperator eſſet, ac licentioſe omnia ageret, tamen tanta erat rerũ earum impietas, ut ea imperatoriæ etiã licentiæ magnitudinem ſuperaret, uictimæ, in quã illæ deintegro tamen renouabantur.

Daphnen itaq; idẽ hic Imperator grauitatẽ ore præferens conſcendit, multis quidẽ cum donarijs, ac ſacrificŋs, manante etiã ſanguinis torrente, quẽ mactatarum pecudũ cædes effecerat. Tum a dæmone magna inſtantia oraculum poſcit, poſtulans ſibi ille ijs de rebus reſponſum ut daret, quas animo agitabat. Ibi ſtrenuus ille ſcilicet, qui pelagiq; modum, & numerum qui nouit arenæ, qui mutum capit, & ſurdum, qui intelligit idẽ, ut de ſe ipſe profitetur, belle admodum cauit, ne in eum ſermonẽ deueniret, ut aperte teſtaretur, per ſanctũ Babylam, ac uicinorum uirtutem obſtructũ ſibi eſſe os, ac propterea loqui nequaquã poſſe, nimirum ueritus, ne cultoribus ſuis ridiculus fieret. Cæterum cũ idem adumbrare uellet uiriũ ſuarum a Babyla deuictarũ conditionem, eum taciturnitatis titulum aperuit, per quẽ ridiculus magis reddebatur, quã ſi prorſus tacuiſſet, tacens enim imbecillitatem tantũmodo ſuam deteхiſſet, nunc uero imbecillitatem & turpitudinem & impudentiã declarauit, ſtudens ea adumbrare, quæ adumbrari minime queunt, quis enim color hic eſſe poteſt? Daphnes, inquit, locus cadaueribus ſcatet, id quod oraculum arcet. Et quanto præſtabat peſſime dæmun, martyris uirtutẽ non diſſimulare, quam titulum tam impudentem prærexere? & hæc quidẽ dæmon.

Imperator autẽ mente alienata cum eſſet, perinde ut in ſcena ludens, fabulamq; agens, e ueſtigio ad beatũ Babylam fertur, quanquã o nequam, ac nequiſſime, niſi uobis ipſi ultro mutuo uerba daretis, inq; aliorum exi-

tium colluderetis,quã eandem ob causam,tu quidem suppressis nominibus,atq; in genere de cadaueribus loqueris,tu uero quasi certi alicuius cadaueris nomen exaudisses, aliјs intactis, Babylæ unius cadauer mouendum tibi sumis? Oportebat enim iuxta dæmonis sententiam,conditoria ea omnia,quæ in Daphne essent,effodere,& terriculum a Deorũ aspectu quã longissime abducere. At non de omnibus,inquis,mortuis uerba Dæmon fecit? Cur igitur,id non aperte professus est? nempe tibi imposturæ fabulam agenti ænigma istud reliquit. Equidẽ cadauera, inquit, tibi dico,ut ne palam fiat,me uictum esse, nam & alioqui reformido Babylam nominatim designare,at tu intelligito quod a me dictum est, atq; unum pro omnibus martyrem amoueto. Ille enim est,per quem muti efficimur. Tantæ certe dementiæ dæmon cultores suos a se damnatos esse uoluit,ut tam apertam imposturã capere nequirent,nam ut mente alienata,atq; insana omnes essent,tamen ne sic quidẽ ignorare debebant, quod uictum sese dæmon fateretur,tam ea res manifesta,tam aperta futura erat. Nam si hominũ cadauera inquinatũ quiddam (quod tu esse uis) & execrabile sunt,multo magis brutorũ cadauera, ac tanto certe magis,quanto brutorũ genus humano genere contemptibilius est. Multorũ uero canum, simiarũ,asinorũ ossa proxime tẽplum defossa sunt,quæ potius mouenda fuerant,nisi forte censes homines simiјs esse uiliores.

Vbi nunc sunt qui solem bellum dei opificium,& ad nostrũ ministeriũ creatũ contumelia afficiunt, & dæmoni astrum attribuunt, & hunc illũ esse affirmant? Sol enim,in tanta etiam cadauerum in terra iacentium copia,per uniuersum orbem diffunditur,nec ullo loco, neq; radios,neq; radiorũ suorũ efficaciam propter ipsas locorũ inquinationes contrahit. At deus uester impuram hominũ uitam, imposturas, cædes non modo non auersatur,aut odit,sed diligit,amplexatur,amat,corpora autẽ nostra deuitat,quanquã peccati genus tale esse solet,ut uel apud ipsos autores in summã etiam reprehensionem ueniat,corpus autẽ mortuũ,& quod minime mouetur,omni reprehensione ac criminatione uacat. Sed scilicet istud est uestrorũ deorum institutũ, ut abominentur quæ abominanda nequaquã sunt, colant iјdem & approbent quæ omni odio, & auersatione digna sunt. Et bonus quidẽ uir,quisquis est, neq; a sano aliquo consilio uel dando,uel capiendo,neq; ab opere necessario faciundo per mortuũ corpus prohibebitur,imo si animo sano est,uel ad ipsa sepulchra inhabitãs, & tẽperantiam,& iustitiam, & omnẽ deniq; uirtutem præstabit, præterea q; artifex suæ quisq; artis opera absq; ullo impedimento facturus est, iјsq; qui ipsum rogauerint præbiturus,nõ solum cadaueribus propinquus assidens,sed etiam si ipsa mortuorũ monumenta extruere opus sit,& pictor,& latomus,& faber tam lignarius,quã ferrarius,deniq; omnes sua ipsorũ opera conferunt, unus autẽ omnium Apollo per cadauera impediri se ait,quo minus futura prospiciat. Atqui & apud nos magni,& admirabiles uiri extitere,qui res futuras quadringentis ac mille etiam ante annis quã euenirent,prædixerunt,quod dum facerent,nullam prorsus harum excusationũ,uel quæsierunt,uel causati sunt,neq; mortuorum sepulchra perfringi,neq; eos qui intra ea iacerent abiјci,neq; nouũ & impudentem,effodiendorũ cadauerum modum excogitari iusserunt. Attamen ex eis nonnulli,impiјs ac scelestis gentibus uicini cũ habitarent uel in mediјs

ipsis barbaris,quorũ omnia conspurcata,ac polluta erant,uere futura uaticinati sunt,neq; illis ad uaticinationẽ,aliorum obfuit cõspurcatio. Quid ita?quod quæ illi dicebant,ea re uera per diuinæ uirtutis opus dicebant. Dæmon autem cũ prorsus in eo diuina uis nulla esset, de futuris nihil habuit,quod Imperatori prædiceret. Cæterum ne hæreat,perplexusq; esse uideatur,cogitur uersisimilia quędam,& ridicula simulare. Quamobrem enim,quæro ex te superiore tẽpore nunquam tale quiddam elocutus est? quandoquidẽ tum uelamen hoc prætendere poterat,sui cultum ab hominibus intermissum esse,hac autẽ idem excusatione sibi adempta ad cadauera confugit,anxius animi quorsum euaderet.Nam a decoro ipse suo recedere nolebat. Verum ipsi uòs illum coegistis, qui cultus excusationẽ ei ademistis,neq; locum illi fecistis ad sacrificiorũ penuriam confugiendi.

Hæc igitur ubi audiuit fabulæ istius actor Imperator,iubet statim capsulam deturbari,quo omnibus dæmonem uictum esse innotesceret.Etenim si dixisset ille per sanctum Babylam loqui impedior,sed hunc tamẽ ne loco suo moueatis, ne'ue illius capsam ulterius conturbetis, nimirũ ea res dæmonis modo cultoribus innotuisset,illos enim puduisset factum id ad alios deferre.Nunc uero quasi ipsius infirmitatẽ traducere adlaboraret Imperator,sic nihil non fieri coegit,quo ne uolenti quidẽ factũ adumbrare licebat.Neq; enim iam simulatio salua,& integra esse potest,propterea quod non alius mortuus, sed solus Babylas illinc translatus est, nec solum qui urbẽ,& suburbium & agros item incolebant,sed qui remotissime etiam habitabant in rem præsentẽ cum uenirent, capsulamq; non amplius illic esse uiderent,quæsita causa statim edocebantur,dæmonẽ ab Imperatore rogatum uaticinari respondisse, id se præstare non posse, nisi beato Babyla prius a se procul amoto. Quanquã o perridicule dæmon, licebat tibi ad alias confugere excusationes cuiusmodi multis identidem uteris,infinita semper rebus in dubijs artificiose excogitans, alias Lydorum regi promittens magni Imperij perditionẽ Alym fluuium transgresso,hunc ipsum tamen regem postea super accensam pyram positum cõmonstrans,alias in Salamine hac eadem arte usus,quum tu perridiculam illam addidisses coniunctionẽ.Nam quod dixisti,muliebria pignora perdes,simile fuit illi, quod Lydorũ regi dixeras,quod autẽ adiecisti, usquã uel cerere sparsa,coeunte uel usquã,maiore id certe risu dignũ fuit,ac prorsus simile ijs,q̃ a circulatoribus in triuijs uulgo iactantur.At tibi ne istud quidem facere placuit. Licebat & tibi sermonem tuũ obscuritate uelare (nam & hoc tibi artificium solemne esse solet) at enim institissent omnes iterum,non intellectæ uocis solutionẽ quærentes? Tibi etiam licebat ad astra cõfugere,id enim tute persæpe nullo rubore,nullo pudore facis,neq; enim tibi res est cũ uiris mente præditis, sed cũ pecudibus, atq; adeo cũ longe crassioribus,q̃ sunt pecudes ipsæ,non erant utiq; qui tum te consulebant Græcis sapientiores ancipitia responsa tua audire solitis, ab errore tamen sese non eximentibus.At mendacium intellexissent? Te igitur oportuit uni tuo sacerdoti ueritatẽ aperire,qui ꝙ uictus esses melius,quã tute multo adumbrare nosset. Nunc uero quis te miser adducit,ut te in tã manifestam impudentiam obtruderes?Sed tu fortasse peccasti nihil.Imperator uero perperam fabulæ subseruiuit.In genere enim cũ de cadaueribus audijsset,ad Babylam solum adiens, te ille coarguit, & imposturã

tuam denudauit. Sed ne ille quidem uolens id fecit, necq enim unius, eiusdemq́ erat tot, ac tanta tibi donaria honoris gratia offerre, & temet rursus infamare. Verum omnium simul oculis martyris uirtus tenebras offudit, necq passa est illos ea intelligere quæ fierent, quę omnia fiebant quidē, quasi contra Christianos, risus autem non in eos qui ea paterentur, sed in eos qui ea facerent totus uertebatur, quod ipsum usu uenire uidemus, quū qui furore correpti sunt, in ipsos etiam parietes calcitrantes, & fanda, ac nefanda in pręsentes conuitia iactitantes, sibi ipsi uidentur proximos belle ulcisci, quū factis talibus non illos, sed seipsi dedecorent. Id quod & tū certe euenerat. Trahebatur enim capsula per totam uiam, reuertebatur

10 autem martyr athletæ alicuius exemplo, coronā alteram in suam urbem ferens, in qua & priorem coronā reportarat. Quamobrē si quis est forte, qui mortuorū resurrectionē neget, quū uideat martyris nostri facta illustriora post obitum esse, in posterū erubescat, qui martyr strenui alicuius bellatoris more trophæis trophea coniunxit, magnis maiora, & mirabilibus mirabiliora. Tum enim certamen illi cum Imperatore solo fuerat, nunc cū Imperatore pariter ac dęmone. Tum Imperatorē a sacro templi ambitu exegerat, nunc ex omnibus Daphnes locis pestilentissimū humani generis hostem expulit, non manū admouens, quemadmodū & prius fecerat, sed uirtute inuisibili inuisibilem uirtutem debellans.

Quid dicis hæretice? sunt sancti homines emortui? Sunt nihil potentes post mortē? O impudentiam.

11 Ac uiuentis quidē liberā orationē non tulit homicida, mortui autē cineres, necq Imperator, necq dęmon sustinuit, quo dęmone autore Imperator hæc agebat. Nam quod Babylas ambobus istis posterioribus maiorem incusserit timorem, quā antea incussisset priori illi Imperatori, inde certe aperte liquet. Prior enim ille Babylam captū, eundemq́ in uincula coniectum interfecit, posteriores autē isti Babylam solum trāstulere. Cur enim capsulam in mari demergi, necq dæmon iussit, necq posterior hic Imperator uoluit? cur non attriuit, & excussit? cur non in uastam aliquā solitudinem deferre eam mandauit? Nam si ea piaculum, & scelus fuisset, si eam abominans, ac non potius reformidans illinc dimouisset, nō intra urbem piaculum deducere, quin potius in montes quospiam, in saltus transferre oportuit. Sed scilicet perdito huic Imperatori æque atq Apollini Baby-

Mortui Sancti cineres nec Imp̄ator nec dæmon sustinuit.

12 lę uirtus, & quā cum deo haberet, fiducia cognita erat, ob id formidabat, si hoc fecisset, ne fulmen diuinū, ne'ue aliquē alium morbū in se ipse prouocaret, multa enim habebat Christi uirtutis, tum in ijs qui ante se regnauerant, tum in ijs, qui unà secum imperium administrabant, spectatæ argumenta. Nam ex superioribus Imperatoribus ij qui similia attēptauerant, multis ijsq intolerabilibus calamitatibus acceptis fęda, ac mirabili morte interierant, ita ut cuiusdā, dum adhuc uiueret, sponte ex oculis pupillæ exilierint. Maximinus hic fuit, alius autē furore, alius alia id genus calamitate uexatus mortē cū uita cōmutarit. Cæterū ex ijs qui tum cū ipso erāt, patruus, quū licentiosius insaniam suam contra nos prodidisset, ausus impuris manibus sacra uasa contingere, hoc etiam scelere nō contentus, sed contumelia ulterius progressus (uasis enim ijs inuersis, & super pauimentum collocatis, atq extensis, ita super ea desedit) e uestigio illegitimę huiusce sessionis pœnas luit. Illius enim uerenda corrupta uermiculos generarunt, ita ut morbum diuinitus illatum constaret, ad quem curandū medici aues pingues, easq peregrinas interficiebant, quibus ad putrefacta

Si deus non grata haberet cādelabra, cruces, thuribula et alia huiusmodi quibus eius cultui decenter in Ecclesijs deseruitur, ut calumniantur hæretici, nō tam seuera plaga scelestum Imperatorem percussisset, qui impuris manib' sacra uasa prius contingere, & postea super eisdem sedere ausus est.

mēbra admotis uermiculos euocabant, illi uero loco quū non mouerentur, mordicus putridis partibus inhærebant, atq; illum ita demū multis diebus absumptum perdiderunt. Alius porro regij ærarij præfectus, ante quā aulæ regiæ limen transcenderet, de repente medius crepuit, & ipse id genus impietatis cuiusdam pœnas luens, hæc sanè, & his item plura, neq; enim omnia enumerare tēporis huius est, animo lustrans impius Imperator, uerebatur temeritatē suam ulterius promouere. Me porrò hæc nō ex me enunciare ex eis constabit, quę ab illo postea ędita sunt. Interim historiæ nostræ tenorem persequamur, quid exinde euenerit recensentes, hoc enim demū mirum admodum est, non modo dei maximi uirtutem, sed & inenarrabilem benignitatem patefaciens.

Babylas intra sacrū templi septum erat, intra quod & prius fuerat, antequā Daphnem translatus fuisset. At malignus dęmon statim edoctus est, frustra sibi fraudis suæ artificia conficta, seq; non iam certamen habere cū mortuo, sed cū eo qui uiueret, qui efficax esset, quiq; non se modo, sed omnes quoq; dęmones fortitudine superaret. Is enim deum precatus ignem in templum ut cœlitus dimitteret, totū illius tectum exussit, ipsoq; idolo ad extremos usq; pedes deleto, eodemq; in cinerem ac puluerē redacto, ab omnibus parietibus, qui ipsi integri adhuc stant, abstinuit. Ac si quis nunc illo accesserit, nunquam utiq; dixerit factum id, ignis opus esse. Neq; enim incendium id, non ex cōposito factum, neq; ex materia inanimi natum, sed tanquā manu quadā ignem circumagente, atq; indicante, a quibus abstinere, quæ porrò absumere oporteret, tanta certe concinnitate, tanto artificio ipsum tēplum detectum est, nec ad simile quidem ijs, quæ casu, ac temere incendio conflagrasse uidemus, uerū ijs quæ parietū ambitum integrū cū habent, tecto tamen carent. Cætera enim omnia, & columnæ item omnes, tam eæ quæ templi culmen, quā quæ uestibulum substinebant, adhuc extant, præter unam, quæ ad posteriorē templi partem stabat, & hæc tamen non temere perfracta est, sed ea de causa, quā postea dicturi sumus.

13 *Magnum dei iudiciū dæmones confitentur sanctos esse uiuos, & hæretici mortuos esse contendunt.*

14 *Quid dicis Chrysostome? Ergo sancti deum precantur post mortem, & quod rogant obtinēt?* At hoc *aduersarij* Ecclesiæ *modo constanter negant*. Respondeant, *si possunt*.

Hoc incendium ubi accidit, statim dæmonis sacerdos in carcerē rapitur, incendij autorē indicare coactus, qui ubi non habuit quem accusaret, intortis cubitis multis flagris uapulauit, in sublime raptus, ac latera undiq; cęsus, quanquā ne sic quidē ex eo quicquā didicere, reiq; huius euentus similis erat illi, qui in Christi resurrectione accidit, tum enim dispositi fuere milites qui corpus Iesu custodirent, nequa possent eius discipuli furto illud auferre, cæterum is fuit rei ipsius euentus, ut nulla uel impudens species ijs relicta fuerit, qui resurrectionis eius fidē eleuare, ac calumniari uellent. Atq; hic distrahebatur miser sacerdos, quo testificaretur factum id non diuina ira, sed humano maleficio accidisse. Is tamen contortus, ac fęde laceratus, quum neminem haberet, quem proderet, ignem e cœlo delapsum testatus est, ut maleuolis, atq; impudentibus, nullus iam calumniæ locus relictus fuerit.

Sed quod nos paulo ante dicere uolentes in alium locum reiecimus, id ipsi hic tempestiue dicemns, quidnam uero id esse potest? Certe martyr noster Babylas Imperatorem eousq; terruit, ut furore illo suo supersederet. Neq; enim ipsum quidem sacerdotē, eumq; quem tanto antea honore prosequebatur, tot malis tecti exusti causa affecit, & immanius, quā

fera crudelis dilaniauit (a cuius etiã uorandis carnibus fortasse non tem perasset, nisi res ea detestanda, omnibusq; abominabilis uisa fuisset) Babylam autẽ, per quẽ dæmon os suũ obstruxerat, rursus in Vrbem ea de causa transtulit, ut maior illi honos ab omnibus haberetur. Etenim idem Imperator si minus prius, hoc est, quo tẽpore uictum se esse dęmon fassus est, at certe post ipsum incendium omnia subuertisset, ac perdidisset, capsulam exussisset, utrunq; item monumentũ, tum quod Daphne, tũ quod in urbe erat, nisi metus in eo, quã ira maior fuisset, ac nisi eius mœstitię timor imperasset. Solenne enim permultis esse uidemus, quũ eos ira, ac dolor corripuerit, etiam si affectuũ eorũ autores nõ nanciscantur, in obuios quosq; ac suspectos iram effundere. Non procul autẽ ab hac suspicione Babylas erat. Nam simul ut in urbẽ peruenit, statim ignis in tẽplum inuasit. Sed quod dixi affectus cũ affectu pugnabat, & iræ metus imperabat, mihi enim hic cogita, qualis esse poterat bonus ille Imperator in suburbium ascendens, hinc martyris monumentũ stans intuitus, hinc tẽplum exustum, idolum deletũ, donaria absumpta, & liberalitatis suæ, ac pompę satanicę memoriam omnẽ de medio sublatam. Nam ut concedamus futurũ fuisse, ut illum hæc cernentẽ neq; ira, neq; męstitia subire posset, ipsum certe dedecus ac risum permultũ ferre minime potuisset, quin potius sacras impurasq́; manus in sancti Babylæ sacellum intendisset, nisi illum ea, quã antedixi, causa prohibuisset. Neq; enim parui momenti ea res esse uidebatur, per quã uidelicet præcisa ademptaq́; erat omnis gentilium fiducia, & libertas, lætitia omnis extincta, ac tanta męroris nebula illorum animis offusa, quanta certe offundi potuisset, si deorũ simul omnium templa diruta, disturbataq́; fuissent.

Cæterum tẽpus iam appetere puto, ut ostendamus tum cur iram suam non in Imperatorẽ, sed in dæmonẽ conuertit, tum cur factum est, ut ignis totũ tẽplum non absumpserit, sed tẽpli tecto statim dissipato correptum simulacrũ improbarit, atq; refutarit, neq; enim ea temere, neq; sine causa contigerunt, sed ab ea dei benignitate, qua errantes homines tueri solet, facta fuere, qui enim res omnes, etiam antequã enascantur, nouit, is & hoc item una cũ aliis nouerat, futurũ, ut si fulmen contra Imperatorẽ contorsisset, qui præsentes rem spectassent, tẽporario quodã timore percellerentur, altero autẽ, & tertio uertente anno, rei eius memoria deperiret, multiq; miraculo fidem minime haberent, sin autẽ tẽplum flamma correptũ fuisset, fore, ut ea res quouis buccinatore clarius non iis modo, qui tum superstites erant, sed & posteris quoq; omnibus dei iram enunciaret, ut iis quoq; qui impudentes esse, ac factum id occultare uellent, omnis calumniandi ansa esset prærepta, quisquis enim in rem præsentẽ uenit, quasi nuper contigerit incendium, sic animo afficitur, idemq́; horrore quodã perculsus, cœlum contuitus, statim dei optimi maximi incendii eius autoris gloriam, ac uirtutẽ laudibus effert. Vt enim siquis primarii cuiusdã latronis perfracta superne spelunca, ac latibulo, uinctum illum extraxerit, tum eiusdẽ supellectile omni ablata, locũ illum feris, ac monedulis receptaculum esse siuerit, postea quisquis latibulum huiusmodi fuerit ingressus, simul ut locorũ deuastationes, ac direptiones contẽplatus fuerit, statim secum animo concipit, ac reputat, qualis fuerit, qui locũ illum prius inhabitaret, ita & hic usu uenit. Procul enim columnas quis intuitus, postea

ubi accessit, ac templi limen supergressus est, effingit sibi dæmonis abominationem, fraudem, insidias, ac dei iram, atq; fortitudinem admiratus, ita demum de loco eo decedit, sicq; prius domus erroris, & blasphemiæ fuerat, nunc diuinæ gloriæ hymnis decantandæ argumentũ est, tam ingeniosus, tanq; industrius est deus noster.

Atq; hæc quidẽ nec opinata non nunc primũ, sed iam inde a superioribus seculis magno illo miraculo ædere solet. Omnia porro recensere, temporis huius non est, cõmemorabimus tamen factum quoddã huius per quã simile. Prælio olim in Palestina a Iudæis contra alienigenas quosdã facto, uictoria potiti hostes, captam dei arcã, tanquã exuuias, & opimũ quoddã spolium suo cuidam idolo (huic nomen erat Dagon) donarij loco consecrarunt, ea porro in idoli eius tẽplum perlata, statim idoli statua delapsa in caput iacebat. Vbi autẽ diuinæ uirtutis robur hac ruina illi minime agnoscentes, idolum de integro excitatũ, in sede sua collocarunt, postridie sub auroræ tẽpus eo quũ accessissent, uiderunt non iam collapsum idolum, sed prorsus diffractũ. Huius enim manus ab humeris auulsę unà cũ pedibus ad tẽpli limẽ exilierant, reliqua idoli parte, & ea quoq; diuulsa, alio dispersa. Et Sodomorũ item tellus, ut parua magnis conferamus, hac ratione unà cũ ipsis incolis incendio assumpta, sterilis facta est, ut nõ solum qui id tẽporis superstites essent, sed & posteri item omnes locorũ uastitate admoniti, continentiores uiuerent, si enim ad homines solos supplicium peruasisset, futurũ erat, ut factum id postea ab alijs minime crederetur, propterea locus ipse plagam accepit, qui tempore prorogari potest, quiq; & sequentia omnia secula admonet, lege cautum esse, ut qui similia cõmiserint peccata, ij similes pœnas luant, etiamsi in pręsentia id nõ fiat, id quod & in tẽpli huius incendio accidisse uidemus. Ecce enim iam uicesimus ex eo annus agitur, nec tamen ædificij ab igne relicti pars ulla deleta est, sed quæ partes flammas euaserunt, eæ solidè ac firmiter stant, suntq; etiam nunc sic ualidæ, ut uel ad centenos ducentenosq;, & multo item plures annos durare possint. Id uero qui mirum uideri debet, si ex columnis nulla prorsus ab altera auulsa ad solum deciderit? Columnarum enim earũ, quæ ad posteriorem templi partẽ erant, una tantũ tum perfracta, nec ea quidẽ corruit, sed a sua sede mota, ad murũ dum caderet inclinata, sic mansit. Cuius quidem columnæ partes sunt duæ, quarũ altera a basi ad sectionẽ obliquè muro incubuit, altera a sectione eadem ad capitulum supina cõstitit, & ea ab inferiori parte suffulta, quanquã autem & uenti uehementes loco illi sæpe incubuere, & terręmotibus crebris tellus fuit concussa, ignis tamen reliquiæ inconcussę manserunt, quæ ipsę firmiter stant, propemodum clamitantes, sese ad posteriorum emendationem asseruatas esse.

Et quidem φ templum ipsum totũ non conflagrarit, hanc dicere possis causam esse, quod autẽ Imperator fulmine percussus non fuerit, aliam si quæsieris, causam reperies, ex eodẽ bonitatis & benignitatis dei fonte manantẽ. Propterea enim deus ignẽ ab Imperatoris capite defendit, eundemq; in tẽpli tectum eiaculatus est, ut alieno ille malo edoctus, pœnam sibi reseruatã effugeret pęnitentia cõpunctus, & errore liberatus. Illi enim hoc neq; solum, neq; primũ uirtutis suę signũ Christus dedit, sed & alia item multa hoc ipso non inferiora, Nam & patruus eius, & quæstor æra-

rius,sic,ut dixi,uterq; uitam finientes,pręterea & fames in urbem statim unà cũ ipso inuadens,& aquarũ penuria nunquã ante uisa, q̃ ab eo sacrificia in ipsis fontibus facta fuissent,& multa præterea alia,tum ea,quæ in ipsius castris,tum ea quæ in urbibus euenerunt, huiusmodi certe fuere,ut uel saxeam animã flectere possent,non ob id quidẽ quod permulta essent, neq; ob id quod omnia pariter ęderentur,ac deinceps & post ipsa statim scelera perpetrata,ut quondam Ægyptiorũ regis tẽpore,sed quod quæ ędebantur miracula per sese talia erant,ut ad eorũ qui ea cernerent emendationẽ aliud alio non egeret, uerũ illorũ unumquodq; hoc ipsum per se præstare possit. Nam ut cætera prætermittã,quẽ tandẽ,qui idem non admodum stupidus esset,non perterrefecisset æditum ad ueteris tẽpli Hierosolymitani fundamenta miraculum ? id porrò cuiusmodi fuit?

Tyrannus cũ uideret per omnes Imperij sui fines Christi fidem diffusam,eandemq; ad Persas usq;,aliosq; remotiores Barbaros,atq; adeo ultra etiam illos peruasisse,breuiter omnẽ eam,quã sol radijs suis lustrat,regionẽ occupare,cruciabatur animo,atq; augebatur, apparabatq; sese ad gerendum contra Christianorũ conuentus bellum,infęlix,ut qui ignoraret se contra stimulum calces. Ac quidem primũ Hierosolymitanũ templum Christi uirtute solo æquatũ excitare conabatur, & Iudæorum res quanquã Græcus homo procurabat,uirtutis Christi periculum inde facere uolens. Hic uocatis ad se Iudæis quibusdã, ijsq; sacrificare iussis (nam & illorũ maiores dicebat hunc religionis ritum obseruare solitos) ubi Iudæi ijdem eò confugerunt,ut dicerent,fas sibi nequaquã esse,id tẽplo collapso extra ueterẽ metropolim facere,iubet illos pecunia de regali thesauro sumpta,suppeditatisq; ijs omnibus,quæ ad opus necessaria forent,abire,tẽplum instaurare,& ad pristinã sacrorũ consuetudinẽ redire. Tum illi dementes planè,a matrisq; utero errantes, atq; ad canos usq; eruditione indigentes discesserunt,Imperatoris mandato parituri. At simul ut ædificaturi fossitiam humũ euacuare cęperunt,statim e fundamentis ignis exilijt,quo omnes pariter assumpti fuere. Quæ res Imperatori ut renunciata fuit,neq; ulterius insaniam suam promouere conatus est, metu enim detinebatur,neq; tamen dęmonũ errore (quorũ tyrannide prorsus pręmebatur) liberari uoluit. Ac tum quidem supersedebat.

Cæterum nõ ita multo post tẽpore ad id genus leuitatis redijt,tẽplum quidẽ non iam ædificare audens,aliunde autẽ paruulis pręlijs,ac uelitationibus nos petens,aperto enim marte nos adoriri tum differebat, primũ, atq; præcipue,quod persuasus plane esset, frustra se id tentaturũ, deinde quod nullam nobis ansam relinquere uolebat, per quã martyrij corona redimiri possemus. Ferre enim haud quanquã poterat,idq; illi quauis calamitate indignius erat, siquis in medium productus pro ueritate uel ad mortẽ usq; tormenta sustineret, usq; adeo ex animo inimicitias se nostras suscepisse declarabat, nouerat enim,nouerat (inquam) aperte, futurũ, ut si id ipse attẽptasset, omnes pro Christi nomine suas animas proderent. Proinde uafer, & callidus cũ esset,quos intelligebat ob peccatũ aliquod Christianorũ conuentuũ principibus pœnas dedisse, & a pręfectura quã gererent amotos, eos omnes liberos esse siuit, hoc modo pessimis quibusq; licentiam largiens,ecclesiæ leges subuertens,deniq; omnes inter se cõmittens,fore enim sperabat,ut postea minori negocio debellarentur,

ſi prius bello inter ſe conflictati fuiſſent,quinetiam quendã, huic Stephano nomen erat,tum ob doctrinę peruerſitatẽ,tum ob uitæ improbitatem ab Eccleſiaſtico principatu amotum, iubet de integro magiſterij ſedem occupare,atque adeo Chriſtianum nomen tunc ut extingueretur, quo ad eius poterat,elaborabat,Galilæos pro Chriſtianis nos in ædictis ſuis tum ipſe appellans,tum principes ut idem factitarent adhortans.

Intermedia autem ea ſigna,quæ per famem atq; ſiccitatem eueniſſe recenſui, a ſua ipſe impudentia,ac duritia minime deſiſtebat.Idem contra Perſas bellum ſuſcepturus,tanto cum faſtu cũ deſcendiſſet, ut ſi omnem Barbarorum gentẽ deleturus eſſet,identidem nobis cõminabatur, quũ diceret omnes ſe,poſt ſuum a Perſis reditum, funditus perditurum, hoc enim bellũ ſibi eſſe Perſico grauius,atq; adeo oportere minore illo confecto,tum demũ ad hoc quod maius foret deſcendere, & hæc quidẽ nobis nunciabant qui illi a conſilijs erant. Æſtuans porro ira aduerſum nos ad maiorem quotidie inſaniam ſublatus,in eadem nunquã ſententia perſiſtebat,ſed priore illo conſilio poſito,rurſus nobis perſequutionẽ minabatur. Cæterum cũ illam deus inhibere,atq; intumeſcentẽ ſedere uellet, ædidit rurſus ſignum hoc in Daphne,igni in tẽplum immiſſo,hic uero ne ſic quidẽ furore ſuo ſuperſedit, quin potius ſumma depopulandi noſtri cupiditate quum diſrumperetur,ne ac id quidẽ tempus, quod minitatus fuerat,ſibi temperauit, ſed Euphratem traiecturus,militum ſuorum animos probabat,ac paucos quoſdam adulatione quum corrupiſſet, quos ſuæ uoluntati repugnantes inuenit, nequaquam exautorauit, ueritus ſi eos a reliquorum cætu congregaſſet, ne copias ſuas contra Perſas debiliores redderet.

Quis nobis hic quę ſubſequuta ſunt enarrabit? quę quidem ijs multo terribiliora ſunt,quæ tum in eremo,tum in mari,tum in Ægypto acciderunt, quo tempore Pharao ille ſenſu carens plectebatur, & qui cum eo erant omnes ſubmergebantur. Quemadmodũ enim tum, poſtea quam Ægyptius ob nullũ calamitatis genus concedere,ac melior fieri uoluit, illum tandẽ deus una cũ ſuo exercitu perdidit, ſic & nunc poſteaquam ad omnia dei miracula Imperator hic impudenter conſtitit,nihil fructus inde percipere uolens,animumq; inemendatum ad omnia afferens,hunc ipſum deus idem extremis malis inuoluit,ut quoniam aliorũ calamitatibus edoctus ad frugem bonã redire non ſuſtinuit,eius ſupplicijs meliores alij euaderent. Qui enim plures militum myriadas ſecum duxerat, quam ullus unquam ante ipſum Imperator, quicque Perſidem omnem per incurſionem ac ſine puluere,quod aiunt,capturũ ſe ſperauerat,huic ſic infęliciter ac miſerabiliter res ſucceſſit,ut fœminarũ potius,ac puerulorum, quã uirorũ exercitum illum ſecum habuiſſe dicas. Primũ enim imprudentia ſua in tantã illos neceſſitatẽ adegit, ut equinis carnibus ueſcentur, ac partim fame,partim ſiti abſumpti perirent, quaſi enim in Perſarũ gratiã copias ageret, neq; illos capere, quin potius ſuos illis prodere ſtuderet, ſic eos in locorum difficultates quaſdam concluſit, ac tantum non uinctos hoſti tradidit.

Enimuero calamitatum earũ genus omne nullus poſſit, ne ex ijs quidem qui illas,uiderunt, expertiq; ſunt,recenſere,ita omnem modum exuperarunt. Sed ut ſummatim dicamus, illo turpiter ac miſerabiliter mor-

tuo (alij enim illũ uolunt a lixa quodam rerum indignitatem non ferente percussum interijsse, alij autẽ, ne uidisse quidẽ se, a quo interfectus ille sit, sed fuisse tantũmodo percussum dicũt, rogasseq; ut Ciliciam, inibi sepeliendus, portaretur, ubi etiã nunc iacet) illo, inquã, tam turpiter mortuo, quũ uiderent milites in extremo sese uitæ periculo constitutos, cũ hostibus pepigerunt, quibus cum iureiurando recepissent, abscessuros se a loco locorũ omnium tutissimo, eodemq; regionis nostræ tanquam muro quodã inexpugnabili, Barbaros humanos erga se nacti, ita euaserunt, atq; e multis pauci reuerterunt, & ipsi affectis admodũ corporibus, erubescentes ob fœdera cũ hostibus pacta, coacti uero illis per iusiurandũ paternis bonis cedere. Hic uidere erat spectaculum qualibet captiuitate mirabilius, nã urbis illius ciues a quibus gratiam aliquam expectabant, quod suos omnes intus muri instar in portu collocarant, pro omnibus semper ad omnia pericula obiecti, ab ijs hostilia omnia passi sunt, proprijs domibus, atq; agris relictis solum uertere coacti, & a maiorum suorum possessionibus auulsi, & quidẽ eam iniuriam a suis acceperunt, hunc nos fructum ab egregij istius Imperatoris operibus percepimus.

Hæc porro temere a nobis dicta non sunt, sed ut satisfactũ ijs esset, qui quęrerent, cur non antea deus de Imperatore pęnas sumpsit. Illũ enim rabie percitum sæpe numero reprimere uoluit, ne impetu ulterius procederet, & alienorũ malorũ exemplo emendare; uerum ubi restitit, extremis illum malis obiecit, iustam quidẽ peccatorũ eius retributionẽ in magnum illũ iudicij diem reijciens, præsenti autẽ pęna superiores excitans, et castigans. Talis est enim dei lenitas, ut qui eadem non recte utuntur, eos grauiore pęna afficiat, quæ quemadmodũ resipiscentibus utilis, ita & obstinatis ac peruicacibus maioris supplicij occasio esse solet.

Quod si dixeris, quid? nõne præuiderat deus fore ut tyrannus hic nunquã emendaretur? huic ita respondebimus, præuiderat quidẽ, sed tamen ob id quod malitiam nostrã prospiciat, officium ille suum non intermittit, quin potius etiamsi eius non admittamus admonitionẽ, clementiam tamen in nos suam præstat, qui si postea in grauiora etiam nos peccata impingimus, id certe non iam eo auctore euenit, qui non propterea lenis, longanimisq; est, ut pereamus, sed ut seruemur potius, uerũ nobis autoribus fit, qui in illius imensam tolerantiam iniurij sumus. Sic autẽ & infinitam suã in nos benignitatẽ ostendit, quoties enim recusamus ab eius prolixa lenitate adiuuari, tum ille in aliorũ usum eam uertit, nusquã non clementiam erga nos suam simul & prouidentiam, solertiamq; prodens. Id quod tum præstitum est.

Et tyrannus quidẽ in hunc, quem dixi, modum ẽ uiuis decessit. Rabiei autẽ eius, ac beati Babylæ uirtutis argumenta extant, & templũ & martyrij monumentũ, illud desolatum, hoc eandẽ quam prius efficaciam retinens. Cuius capsula non ultra refertur, deo rem sic dispensante, quo posteris testatiora sint præclara Babylæ eiusdẽ facinora. Quisquis enim eo aliunde accedit martyrẽ requirens, hunc ubi ab eo loco abesse uidet, statim causam sciscitatur, necq; prius de loco decedit, quã omnẽ eam historiam perdoctus fuerit, sic & dum ad Daphnes locũ accedit, & rursus ab eodẽ dum decedit, fructũ maximũ percipit. Ea est martyrũ uirtus & uiuentium & mortuorũ, & ad loca illa, uel illa adeuntium, & rursus ab eisdem

dem alio migrantium. Etenim ab initio ad finē usq; Babylæ nostri præclara facinora continua quasi serie copulata fuere.

Rem, quæso animo lustra, dei leges ab iniuria uindicauit, pro occiso pœnas sumpsit, qua ex re planū fecit, quanto inter se interuallo sacerdotiū & regnū dissideant, mundi fastū omnē dissoluit, uitæ huius opinionem conculcauit. Reges docuit nihil ultra modū ipsis a deo datum potestatē promouere, sacerdotibus planū fecit, ut principatui huic præesse oporteat. Atq; hæc quidē, & his item longe plura etiam num uiuens præstitit. Vbi autē hinc emigrauit, dæmonis robur eneruauit, gentilium imposturam coarguit, uaticinij deliramenta detexit, personā eius contriuit, simulationem omnibus denudauit, ac patefecit, eum qui in ea dominari uideretur obmutescere cogens, ac magna uehementia opprimens, hodie quoq; templi parietes recti stant, omnibus quasi prædicantes qua dæmonis impudentiam, risum, imbecillitatē, qua martyris coronas, uictoriam, uirtutē. Ea sane est sanctorū fortitudo, tam inexpugnabilis, & terrifica, tum regibus, tum dæmonibus, tum ipsi etiam dæmonū principi.

15 *Sacerdotes præsunt Regibus, non e conuerso, ut suadere conantur moderni hæretici.*

16 *Vide quot & quantas præstiterit uirtutes Babylas post mortem. Sileant igitur Sanctorū aduersarij.*

VITÆ ET AGONES PETRI, DOROTHEI, GORGONII, ET ANTHIMI EPISCOPI, AC *aliorum plurimorum sanctorum martyrum, Diocletiani et Maximiani tempore passorum, per Eusebium Episcopum Cæsariensem Scripti.*

Habetur in libro. 7. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 1.

APostolorum successionibus expeditis, dignum credidi etiam ea quæ nostris temporibus gesta sunt, posterorum memoriæ relinquere. Et hinc nobis sermo sumat exordium.

Etenim ante nostri temporis persecutionem, quam mirabiliter, quamq; magnifice per uniuersum mundū sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quantū sublimitatis ascenderit, enarrare, uires nostras superat. Nosci tamen & ex hoc possibile est, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatē regendi prouincias, iurisq; dicendi nostris præbebant: & coniugibus & ministris, atq; uniuersæ domui suæ, non solum credere in dominū Iesum Christum, uerumetiam cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebant: ita ut illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Christi nihil perfidum saperent. Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus in cubiculo regum, qui propter fidem domini fidelissimus in omnibus habebatur. Vnde & cunctis præferri honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, cæteriq; cum ipsis in domino fideles, uel qui intra palatiū in summis honoribus erant, uel qui ad prouincias gubernandas præferri cæteris fidei contemplatione merebantur. Iam uero multitudines coeuntium intra ecclesias populorū, & præcipue in diebus festis innumeras cateruas per loca singula confluentes, quis digne poterit explicare? Cū ne ipsa quidē antiqua receptacula sufficerent, sed quotidie orationum domus dilatarentur, ita ut amplitudo earum concludere instar urbium uideretur. Sic per tempus plurimū ecclesiarū status incrementis prosperioribus augebatur, & gloria earū terris excedens, & cuncta su-

1 *In diebus festis dicit, non tantum ergo Dominicis.*

2 *Ergo Ecclesiæ sunt pro orationibus.*

pereminens, festinare uidebatur ad cœlum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi dæmonis obuiabat: quoniam quidē cœlestis dextræ fulciebatur auxilio populus, etiam tum bene de Deo pro pietatis cultu, & iustitię obseruatione promeritus.

Verum ubi ex multa libertate, multaq; indulgentia uitiati sunt mores, & disciplina corrupta est, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri dero gamus: dumq; nos inuicē mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina pręlia cōmouemus: dum uerborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, seditiones & certamina concitamus: dum simulatio in uultu, dolus in corde, fallacia profertur in uerbis, & malorum per singula cumulus intumescit: diuina prouidentia iacturam disciplinę populo suo illatam, ex plurima pace & nimia sui lenitate prospiciens, aggreditur primo sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesię statu, congregationibusq; manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantū, Gentilium persecutione pulsari.

Sed cum nullus ex hoc clementiæ eius intellectus populis redderetur, quin potius uelut ignorantes deū, absq; diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis persisterent in malis suis, atque ipsi qui duces populi uidebantur & principes, diuini mandati imemores effecti, aduer sum se inuicem contentionibus, zelo, liuore, superbia, inimicitijs atque odijs inflāmarentur, ita ut tyrannidē potius quam sacerdotium tenere se crederent, Christianæ humilitatis & synceritatis obliti, sacra mysteria prophanis mentibus celebrarent, tunc demum secundū uocē Hieremiæ prophetæ: Obscurauit dominus in ira filiæ Sion, & deiecit de cœlo gloriam Israel, nec rememoratus est scabellum pedum suorū in die iræ suæ. Et sicut iterum dicit: Submersit Deus omnē decorē Israel, & omnes macerias eius destruxit. Et rursum sicut dicit in Psalmis: Destruxit testamen tum serui sui, polluit in terrā sanctificationem eius, per ecclesiarum scilicet subuersionem, & destruxit omnes macerias eius, posuit munitiones eius timorē, diripuerunt populū eius omnes qui transierunt per uiam, pro quibus cunctis opprobrium facti sumus uicinis nostris: exaltauit enim dexteram inimicorū nostrorū, & auertit adiutorium gladij sui, & non adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emundatione, & thronum eius elisit in terram. Paucos fecit dies nostros, & super omnia effudit super nos confusionē. Summa nanq; malorū nobis affuit omnium, tunc, cū domus orationis & ecclesiæ dei uiui ad solum deductæ sunt, atq; ab ipsis subuersæ sunt fundamentis, diuinę uero scripturę in medio platearū igni crematę sunt. Pro nephas, ipsi hęc nostris uidimus oculis: Sacerdotes domini & pastores ecclesiarū publice denudatos, inuerecunde & inhoneste huc atq; illuc ab impijs trahi, ita ut compleretur ille sermo propheticus, qui ait: Effusa est contumelia super principes, & seduxit eos in inuio, & non in uia.

3 *Sūmma malorū fuit, cū domus Orationis, Ecclesiæ dei uiui, ad solum deductæ sunt. Vides toties dici Ecclesiam domū esse orationis? Hoc fit ut confundantur hi qui dicunt Ecclesias nō esse factas ad orandū, sed tantū ad audiendum in eis uerbum dei, & percipiendum Sacramenta, & Ecclesias nil facere ad orationem.*

Sed non est nostrum describere, quanta in sacerdotes Dei iniuriarum genera conlata sint. Sicut ne illud quidem nostrū duximus, exponere sigillatim, quanta prius inter nostros rabies dissensiones exarserit. Hoc solū historia tradere licuit, qđ iusto Dei iudicio, & necessaria correptione diuinam sensimus manū. Neq; enim refert in medium proferre, pro

quibus uel turbo persecutionis inuectus est, uel quos, quantosq́ infidelitatis procella submersit: sed illa sola cõmemorabo, quæ uel nos ipsos dicentes, uel alios ædificent audiẽtes. Propter quod hinc iã diuinos agones beatissimorũ martyrũ breuiter inquantũ possumus, explicabimus.

Nonus decimus agebatur annus imperij Diocletiani, mensis Martius, & dies solennis Paschæ imminebat, cum edicta principis per omnẽ terrã proponebantur, ut cunctæ quæ usquam sunt ecclesiæ, ad solum usq́ destruerentur: Scripturæ sacræ igni exurerentur: Si quis inter nostros alicuius honoris prerogatiua muniretur, sublata hac maneret infamis: Si quis seruorum permansisset Christianus, libertatem consequi non posset. Hæc oĩa his quæ primo aduersum nos lata sunt, continebantur edictis. 4 *Dies solennis Paschæ imminebat.*

Post non multum uero temporis adduntur & alia. Iubetur, ut omnes qui per loca singula ecclesijs præsunt, primo quidem conijciantur in uincula, tum deinde omnibus supplicijs simulacris immolare cogantur. Hic uero ingens spectaculum sacerdotes dei effecti sunt huic mundo & angelis, & hominibus, cum persecutorum crudelitate ad supplicia raperentur, & agones mirandos omnibus desudarent. Illos autem qui & multo plures fuerunt quos metus oppressit, & ante congressionẽ solus terror elisit, præterire melius puto. Cęteri uero, quorum mens promptior, & fides ualidior fuit, tormenta patiebantur. Flagris alij discerpebantur, alij ungulis fodiebantur, alij ignitis laminis urebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant, alij usque ad finem patientiam obseruabant. Ex ipsis autem persecutoribus quidam tanquam miseratione usi, adhibebant nonnullos nostrorũ ad incesta sacrificia: & quasi sacrificassent cõclamabant, cum non sacrificassent. De alijs uero cũ ne appropiassent quidẽ immundis hostijs, acclamabant ipsi, quod iam immolassent, & abscedebant, in eo tantum culpabiles, quod crimen sibi obiectum, cum silentio paterentur. Alij semiuiui sublati, tanquã mortui proijciebantur. Alij pedibus tracti, inter eos qui sacrificassent deputabantur. Aliqui sane exclamabant ingenti uoce, & testabantur se non sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes confessione decorari. Nonnulli etiam maiori fiducia, neque immolasse se, neque unquã immolaturos esse testabantur. Quibus tamẽ ab assistentibus militibus ora continuo atque oculi contundebantur ut tacerent, & uiolenter expellebantur tanquam adquieuissent. Tanti erat impijs studij, ut propositum suũ uiderentur implesse. Sed non aduersum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patientiæ & magnanimitatis uirtutem, quamuis nullus digne proferat sermo, tamen pro mediocritate uirium nostrarum quæ possumus enarrabimus.

Igitur primo omnium quoniam, sicut diximus, ignis huius exordium inter solos militares parua scintilla conflauerat, cum diligerentur si qui essent inter milites Christiani, ut aut immolandum sibi scirent, aut militiã pariter uitamque ponendam, plurimi ex ipsis militiam pro fide Christi, pauci etiam animus posuere. Cum uero inde flamma sumens initiũ, tota per populos & sacerdotes exaggerasset incendia, possibile non est numero cõprehendi, quanti quotidie pene per singulas quasque urbes & prouincias martyres efficiebantur.

Etenim apud Nicomediã uir quidã de nobilibus honore & dignitate seculi illustris, simul ut uidit aduersum cultores dei in foro crudelia edicta,

pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectãte iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim discerpit, Augusto in eadẽ urbe simul cum Cæsare constituto. Ad quos cũ relatum esset religiosi & illustris uiri factũ, continuo omni in eũ crudelitatis genere desæuientes, ne hoc quidem solum efficere quiuerunt, ut eum mœstum aliquis uideret in pœnis, sed lęto atq; hilari uultu, cũ iam uiscera in supplicijs defecissent, spiritus tamen lætabatur in uultu. Ex quo tortores sui grauius cruciabantur, quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant.

Post hunc ad unũ ex Dorothei sodalibus qui in cubiculo regis erant, quique semper in affectu habiti fuerant liberorũ, intentionis transfertur insania. Etenim cum de immensis supra memorati martyris supplicijs liberius causaretur, educi ipse iubetur in medium, atque immolare cõpellitur: abnuens imperatur appendi, & flagris toto corpore laniari, uidelicet ut doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cũ maneret immobilis, uisceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumque etiã hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis subterstrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat in uerberibus absumpti corporis superponi, & non ad subitum, sed sensim paulatimq; succendi, quo scilicet pœna protelaretur in longũ. Cumq; ministri scelerum hinc modo corpus, modo inde uersantes, per membra singula pœnas inciperent, & supplicia renouarent, sperãtes ab eo elicere se posse consensum: ille firmus in fide, & ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, ultimum spiritũ in fide lætus exhalat. Tali Petrus (hoc enim ei nomen est) martyrio decoratus, uere Petri extitit, & fidei hæres, & nominis. Huius institutor in disciplina, & magister in officijs quæ intra palatium exhibebantur Dorotheus erat, cubiculi regij præpositus, habens secũ officio, fide, & magnanimitate parem Gorgonium. Quorum institutionibus optimis omnes pene cubiculi ministri in fide dei uigilanter & libere persistebant.

Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrũ tam crudelibus uiderent atq; imanibus supplicijs cruciari, constanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & unanimis eademq; sententia. Quos ille cũ in medium nihilominus uenire iussisset, similibus pene ut priores supplicijs affectos, ad ultimũ laqueo appensos necari iussit. Tunc & Anthimus ipsius urbis episcopus, in domini Iesu Christi confessione perdurans, martyrij gloriam capitis obtruncatione suscepit. Hunc autem tanquam uere bonum pastorem uiam martyrij præeuntem, uniuersa pene gregis sui multitudo prosequitur.

Accidit nanq; apud Nicomediam in ipsis diebus partẽ aliquã palatij incendio conflagrare. Hoc Imperator a nostris factũ falsa suspicione præsumpsit, ex quo inæstimabili furore succensus, iubet omnes nostros aceruatim collectos, alios quidẽ gladio obtruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam maior fidei ignis ardebat. Deniq; cũ assistentes ministri interrogarẽt singulos, si qui forte sacrificaturi uellent dimitti, tam uiri quã mulieres, ne interrogari quidem se patiebantur, sed

ultro uel flammis irruere, uel cædentibus gladijs certatim obiectare ceruices. Cumq; iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partē populi nauiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibiq; in sententia fidei persistentes, præcipitabant in profundum. Intantum uero apud eos rabies crudelitatis exarsit, ut regios pueros martyres effectos, cũ secundum humanitatis ordinē fuissent sepulturę mandati, effoderent denuo, & corpora eorum proijcerent in mare, hoc dicentes. Ne forte dij efficiantur Christianorum, & illi qui deos adorare 5
nolunt, seruos nostros incipiant adorare. Putāt enim quod diuinus apud nos honor martyribus deferatur.

Cum hæc apud Nicomediam gererentur, ubi cruentus & ferox autor ipse crudelitatis piorum carnibus inhiabat, haud segnius etiam apud Melitenen prouinciam Syriamq;, omnes ecclesiarũ principes carceribus retrudi, & in uincula conijci edictis principalibus urgebantur: Simulq; cũ his ex plebe uiri & mulieres nobilesq;, & ignobiles rapiebantur, & fiebat ubiq; spectaculum miserabile ac fœdum. Subito nanq; inueniebatur in urbe silentium, in carceribus constipatio, in urbe per plateas homo nullus, in carceribus uacuus locus nullus, ut non tam rei ad ergastulum duci, quã ciuitas tota migrasse uideretur ad carcerē. Catenę quæ homicidis, adulteris, uenenarijs, & sepulchrorũ uiolatoribus fuerant fabricatę, nunc episcoporum & presbyterorũ, diaconorumq; & lectorum, atq; omnium religiosorum hominũ colla constringunt, ita ut criminosis nec uincula superessent, nec locus ergastuli resideret. Verum cũ peruenisset ad principē æstuare carceres, & per innocentium pœnas locũ deesse criminosis, noua rursum decreta mittuntur, ut ex his qui conclusi erant, si quis uellet immolare, liber abscederet: qui uero abnueret, diuersis pœnarum generibus interiret.

Sic putant & moderni hæretici, sed decipiuntur. Nos enim nõ *adoramus martyres, nec angelos, aut aliã creaturam, sed solum deum.* Sanctos autem *honoramus, & eorum reliquias ueneramur ut eũ cuius sunt martyres & serui adoremus.* Vide D.Hiero. *in Epistola ad Riparium aduersus Vigilantium.*

Tum iam quantę per singulas prouincias multitudines martyrum, & præcipue in Aphricæ ac Mauritaniæ, Thebaidis quoq; atq; Ægypti regionibus extiterint, numero cõprehendere quis ualeat? Sed ne illorũ quidem, quorũ agones apud Palęstinam, uel Tyrum, quæ est urbs maxima Phœnices, præsentes inspeximus, ut dignũ est, memorare sufficimus. Tanta etenim ab eis uirtute perseuerantiæ aduersum illata supplicia pro pietate certatum est, ut nisi quis prius domino & Saluatori nostro credat, dicenti: Quia ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationē seculi: & eius uirtutē martyribus sciat esse præsentē, rebus gestis deroget fidem. At nos (ut dixi) non audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorũ genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur: post hæc tradebantur ad bestias: adhibebantur leones, ursi, pardi, atq; omne ferarum genus, apri quoq;, sed & tauri, quibus ferro & igni feritas addebatur. Præparabantur hæc omnia aduersus cultores dei, & omnis cõtra eos hominũ bestiarumq;, & elementorũ crudelitas armabatur. Ad hæc dei cultores denudati statuuntur in medio arenæ loco: additur adhuc arte intra caueas bestijs furor, & ita sæuiores semetipsis effectæ proruunt claustris, replent subito stadium, circundant ecclesiam martyrum in medio sitam: circumeunt sæpius & oblustrant: & diuinæ uirtutis adesse eis custodiam sentientes, procul ab eorũ corporibus abscedunt. Sed ilico fu-

ror qui reprimebatur in beluis, transit in homines. Nemo præsentem dei uirtutem, nemo diuinum pijs adesse sentit auxilium: sed mittuntur quibus hoc artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat. Verum illæ, ut ostenderetur omnibus, non fetitatē deesse bestijs, sed diuinam dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mittuntur, incredibili uelocitate discerpunt. Et cum iam nullus ex huiusmodi artificibus auderet accedere, iubentur ipsi sancti martyres cōmotis manibus, & uelut prouocantibus incitare aduersum se beluas. Sed nec sic quidem pati aliquid poterant. Verū & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cū peruenisset ad proximū, protinus in semetipsum conuersa repedabat. Tunc uero stupor ingens & pauor omnes qui in spectaculis cōsidebant, inuaserat, uidentes homines nudos (in quibus plurimi primę adhuc ætatis) in medio tot ac tantarū positos ferarū, intrepidos omnes & impauidos, extensis ad cœlum palmis, & oculis ac mente totos cū deo, non solum nihil curare terrena, uerū ne carnem quidem suam magni pendere, & ipsis iudicibus pauore trementibus, reos læto & hiari uultu in medio persistere bestiarum. Sed o duræ & impiæ mortalium mentes. Bestiarum feritas dei uirtute mansuescit, humana uero rabies nec ferarum mitescit exemplis. Sed tentatur adhuc ab hominibus deus. Iubentur alij uere criminosi bestijs subrigi: qui tamen ilico ut apparuerunt, alius a leone, alius a pardo, ab ursis alius exesus, aut a tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentū tēporis pereunt. Sed ne sic quidem incitatæ bestię cultoribus dei aliquid molestiæ generabant, diuino spiritu eos, uelut muris ualidissimis ambiente. Verax nanq; ille est qui dixerat: Vbi fuerint ex uobis duo uel tres, ibi ero in medio eorū. Cum ergo ne sic quidem aliquid egisset humana sæuitia, iubentur mutari feræ, & ablatis prioribus, alię rursum dimitti. Quæ cū & ipsę similiter ut priores nihil triste dei cultoribus intulissent, amotis etiam his, sæuiores feris martyribus homines mittunt, qui soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare. Gladijs igitur peragunt, quod bestijs nequiuerunt. Et ut in omnibus se ostenderent beluis esse nequiores, prohibebant etiam cadauera mandari terræ, sed iubebant fluctibus dari. Hęc apud Tyrum uenerandi martyres, qui ad illam urbem de Ægypti partibus uenerant, mirifica certamina desudarunt.

6 *Vide quā crebro arguatur hæc immanitas, prohibere ne cadauera sanctorū mandarentur terræ.*

In sua uero prouincia apud Ægyptum innumerabiles alij non inferiori gloria, tam uiri quam fœminæ, sed & pueri ac senes pro fide domini nostri Iesu Christi præsentem uitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quæsiuere. Quidam ex ipsis post uerbera, post uincula, post ungulas, post flagella, aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alij in mare præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi, ita ut sponte ceruices suas securibus darent, nonnulli inedia consumpti, alij patibulis affixi, in quibus quidā more peruerso, capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublatis.

VITÆ ET AGONES DIONYSII ALEXANDRINI EPISCOPI ET ALIORVM SANCTORUM MARTYRUM SUB VALERIANI PERSECUTIONE TOLERATI, PER EUSEBIUM CÆSARIENSEM EPISCOPUM SCRIPTI.

Habetur in libro. 7. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 9.

GAllus non integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus est. Post quẽ Valerianus cum filio galieno suscepit principatum. De quo Dionysius Alexandrinus Episcopus scribens iterum ad Hermammonem hoc modo refert. Sed & Ioanni similiter reuelatum est ut diceret: Et datum est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas per menses quadraginta & duos. Vtraq; autem complentur in Valeriano. Vere enim mirandum est, quomodo supra cæteros, qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos dei, ita ut in initijs multo tempore etiam illis benignior uideretur, qui nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum uenerabatur seruus domini, & omnis eius domus erat ecclesia dei. Deprauatus autem est, & a ueritate deiectus per quendam doctorem pessimum magistrum & principem Ægyptiorum magorum, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimi iuberet, tanquã qui aduersarentur magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erant enim re uera, & sunt etiam nunc, qui possent uirtute meritorum suorum restinguere fallacias dæmonum. Nam ille ut impuros ritus & execranda mysteria, ac sacra incesta conficeret, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris uisceribus humanas rimari per piaculum fibras, & uocem illic quærebat, ubi fugauerat uitam. Sed & multa alia huiusmodi de Valeriani piaculis memorans, addit etiam hoc, quod ipse a barbaris captus, & luminibus orbatus, filios sceleris & impuritatis suæ reliquerit successores.

Ipse uero Dionysius, quãta in eius persecutione pertulerit, & quibus affectus sit cruciatibus propter nomen dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrectator eius esse uidebatur, refert, ubi & acta confessionis suæ inseruit, apud Æmilianum præsidem gesta. In quibus cum Dionysius unum solum deum qui cœlum fecisset & terram diceret adorandum, cæteros autem neq; esse deos, neq; adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc precipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quiq; exulem Dionysium primo hostili animo, & satis auersa mente suscipiunt. Post uero cum paulatim per domini gratiam uerbũ dei his Seminare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad deum uerum, Christoq; subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, uicinum quidẽ Alexandriæ, sed incolis desertũ, ac pene habitatoribus uacuum transtulerunt. Sed & ibi cũ pro urbis uicinitate nostrorũ populi cum frequentarent, & tanquam odore pastoris recepto, grex lætior & constantior agonibus redderetur, rursum missis cũ Centurione militaribus uiris, ipsum Dionysium, & cũ eo Gaium, & Petrum catenis constrictos, & diuersis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibiq; eos in lo-

co squalidissimo, & omni usu humanitatis carente, a Paraetonio trium dierum itinere in desertum protento, nexos uinculis reliquerunt. Haec in diuersis suis epistolis supradictus uir scripta dereliquit. In quibus memorat etiam Maximũ presbyterum, & Dioscorũ, Demetriumq́ & Luciũ, nec non & Faustinum & Aquilam satis claros & insignes titulo confessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdã in insula post pœnas confessionis esse defunctos, superfuisse uero ex his Faustũ & Eusebiũ. Quibus etiã refert tantũ fiduciȩ & magnanimitatis per gratiã dei datum, ut cũ ad eos qui in carcere tenebantur fratres, nemo prorsus humanitatis & ministerij causa permitteretur accedere, isti tamen indesinenter & reuiserent, & necessaria ministrarent. Et cum per dies singulos prȩsidis furor cresceret, iugulando alios, alios supplicijs ac diuersis cruciatuum generibus affligẽdo, squalore carceris, & catenarum ponderibus enecando, & super omnia prȩcipiẽdo ne quis ad eos prorsus accederet, ut & inedia quasi aliud tormenti genus adhiberetur, concessit tamen deus supradictis diaconis gratiam, confessoribus suis prouidens, ut inuitis omnibus, istis tamen nõ negaretur ingressus. Sciendum tamen est, quod hic Eusebius, quem diaconum supradiximus, postmodum Episcopus apud Laodiciam Syriae ordinatus est. Maximus uero, quem presbyterum memorauimus, ipsi Dionysio apud Alexandriam successit in episcopatu Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor enituit, usq́ ad persecutionem quae nostris temporibus facta est, grandaeuus & plenus dierum perdurans, perfecto martyrio obtruncatione capitis consummatus est. Haec a Dionysio certissima fide memorantur.

Igitur in Valeriani persecutionibus apud Caesaream Palȩstinae, multa a diuersis martyria consummata sunt. In quibus tres quidam admirandi adolescentes, quorũ unns Priscus, alius Malchus, tertius Alexander uocabatur, cum suburbanum agellum supradictae urbis inhabitarent, diuino fidei calore succensi, cœperunt semetipsos segnitiae atq́ ignauiae incusare, quod cum cœlestes in urbe martyrij proponerentur coronae, ipsi nec desiderarent, nec raperent. Cumq́ dominus & Saluator regnũ cœlorum uiolenter diripi debere testatus sit, ipsi inglorios & desides animos humi gererent. His igitur semetipsos alloquijs incitantes, urbem petunt, & adorto iudice truculento, cur tantũ in sanguinem piorum desaeuiret, incusant. Ille continuo nobiles animos, iuuenum, quam dignis remuneratur affatibus: Deuorandi (inquit) bestijs subrigantur, quibus non placet piorum sanguinem fundi. Sed & mulier quaedam supradictorũ iuuenum secuta fertur audaciae & magnanimitatis exẽplum, similemq́ sortitur exitum pœnȩ. Quam tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Marinum quoq́ uirũ militarem Hyerosolimorũ ciuem, honore & diuitijs clarum, cũ in supradicta urbe inter collegas suos per ordinẽ gradus sui honor quidã contingeret militaris (ut fieri solet) insequentem collegã suũ. Subit inuidia, & exclamat, non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quod esset Christianus. Interrogatur a Iudice Marinus, si ita res se haberet. Ille ita esse, & uere se esse Christianum, clarissima uoce testatur. Tres ei deliberandi horae decernuntur a iudice, ut eligat utrũ uelit immolare dijs & imperatori, an Christianus interimi. Cumq́ a tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus episcopus loci apprehensa manu

eius perducit eum ad ecclesiam, ibiq; multis uerbis in fide confirmans, ad ultimum in interiora altaris perducit, gladiumq; suũ, quo præcinctus erat, ostendens ei, & rursum offerens Euangelium, quid e duobus mallet, interrogat. Marinus uero promptissima fide, cũ manum ad Euangelium tetendisset: Obtine (inquit Teotecnus) quod elegisti o fili, & contemnens præsentem uitã, æternam sperato, confidens perge, & suscipe coronam, quã tibi dominus pręparauit. Regressus continuo, ad tribunal euocatur per præconem. Aderat enim tẽpus statutum. Ille uero nec moras patitur, nec expectat interrogantem, sed continuo sibi & deliberatum asserit, & ex paternis legibus confirmatũ, quod deo obtemperare oporteat magis quam hominibus. Quem iudex illico capite puniendum pro tali responsione pronunciat.

Sed inter eos cunctis clarior, & meritis fidei supra cęteros insignis memoratur Asterius, uir Romanæ urbis Senator, patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate etiã regia, & omni bonorũ fama satis clarus. Qui cũ supradicti martyris extremis interesset exequijs, & capite cæsum cadauer subiectis humeris, & substrata ueste qua induebatur exciperet, honorem quẽ martyri detulit, continuo ipse martyr assequitur. Sed & in multis alijs eum præclaris gestis in fide Christi enituisse tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum uiderunt. In quibus etiam tale aliquid per eum gestũ memorabant. Apud Cæsaream Philippi, quã Paneæda Phœnices uocant, aiunt sub radice montis qui appellatur Panius, ex quo fluuij Iordanis prima fluenta prosiliunt, morem fuisse gẽtilis erroris, certa ac solenni die immolari uictimã. Quæ uictima arte quadam dæmonis subito nusquã cõparabat. Et erat hoc famosissimi miraculi genus, quo persuaderi adstantibus uideretur in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublatam. Accidit igitur dum hæc gererentur, adesse Asterium: qui cũ uideret omnes miraculi huius stupore constringi, humanos miseratus errores, cũ gemitu & suspirio oculos ad cœlũ pariter tendit & palmas: Christum, qui est super omnia deus, tota fide profusis lachrymis inuocat, ut præstigias fallacis dæmonis arguat, miserisq; mortalibus erroris huius soluat arcanum. Hæc illo cum fletibus supplicante, subito uictima quæ inuisibiliter credebatur assumpta, superferri aquis uidetur, & conspectibus omniũ redditur. Nec ultra in illis locis error huiusmodi potuit reparari. Ita unius Christiani prece, tantorum seculorũ deceptionis machina, cũ autoribus suis dæmonibus dissoluta est.

1 *Vide quanta fuerit unius Christiani orationis uis.*

Verum quia urbis huius fecimus mentionem, iustum uidetur commemorare etiã illud in ea, quod historia dignũ duximus. Mulierem quã sanguinis profluuio laborantem, a Saluatore curatam euangelia tradiderũt, huius urbis ciuem constat fuisse, domusq; eius in ea etiã nunc ostenditur. Pro foribus uero domus ipsius, basis quædam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutæ, palmasq; suppliciter tendentis imago ære uidetur expressa. Adstat uero alia ære nihilominus statua, habitu uiri, stola compte circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuæ, e basi, herba quædam noua specie nascitur. Quæ cũ exorta fuerit, excrescere usq; ad stolę illius ærei indumenti fimbriam solet. Quã cum summo uertice crescens herba contigerit, uires inde ad depellendos omnes morbos languoresq; conquirit:

2 *Vel solus iste locus omnes refellit hæreticorum nugas imaginum usum detestantium. Nã si dominus abhorreret imagines non operaretur tantũ miraculum in herba summitatẽ huius statuæ contingente.*

3 ita ut quæcunq; illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino uiriū gerens: si antequā æreæ fimbriæ summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem uultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra usq; tēpora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirum, si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ a Saluatore fuerant cōsecuti, huiusmodi uelut munus uidebantur offerre, cum uideamus etiam nunc apostolorū Petri, & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasq; depingi. Sed & antiquas ipsorū imagines a quibusdam conseruatas nos uidimus, quod mihi uidetur ex gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quod ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim ueterum reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum uero amoris indicium est.

Ex hoc habes non solum Domini Saluatoris sed & sanctorum eius licere nobis habere imagines, et earum usum esse antiquissimum. Sileant ergo hæretici etiā super hoc articulo.

4 Deniq; & Iacobi cathedra, qui primus in terris episcopus ab ipso Saluatore, & ab apostolis in Hierosolymis est electus, quemq; fratrē domini uolumina diuina designant, usq; in hodiernum inibi conseruatur: atq; in ea sedent omnes qui usq; ad præsens tempus sedis illius Sacerdotium sortiuntur. Seruatur ergo cum ingenti studio, uelut a maioribus tradita memoria Sanctitatis, & cū magna ueneratione habetur uel uetustatis, uel primæ Sacerdotij sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

Vides quomodo non solum Sanctorum reliquiæ sed etiam res exteræ eorum in magna ueneratione sunt habendæ ob memoriam santitatis illorū.

Vbi supra capite. 25.

Ipse autem Dionysius apud Alexandriam quieuit in pace, duodecimo anno imperij Galieni, decem & septem annis functus sacerdotio.

Habetur in Tomo. 1. operū in libro, de spiritusancto ad Amphilothium, capite. 29. fol. 212. fac. 2.

VITA GREGORII EPISCOPI NEOCÆSARIENSIS, PER D. BASILIVM EPISCOPVM SCRIPTA.

CÆterum Gregorium Magnum, & illius uoces quo loco ponam? An non cum Apostolis & Prophetis? uirum qui eodem spiritu quo illi uersatus sit, quiq; sanctorum uestigijs per omnem uitam inhæserit, quiq; euangelicæ conuersationis uigorem quandiu uixit præstiterit. Equidem illud dixerim, profecto iniuria affecerimus ueritatē si non animam illam annumeremus ijs qui deo iuncti sunt, qui uelut insignis magnaq; lucerna in ecclesia dei resplenduit, qui e spiritus ope terrorem habuit aduersus dæmonum potestatem. Nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter gentes, ut assumptis non plus septemdecim Christianis, uniuersum populum, & urbanum & rusticanū, per agnitionem adiunxerit deo. Ille & fluminum cursus in diuersum uertit, præcipiens illis in magno nomine Christi, & paludem exsiccauit, belli causam præbentem fratribus auaris.

Cæterum prædictiones de futuris eiusmodi sunt, ut nihilo sit inferior cæteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit uiri percensere miracula, qui propter donorum excellentiam quæ in ipso operabatur spiritus, in omni uirtute, signis ac prodigijs, ab ipsis etiam ueritatis hostibus alter Moses appellatus fuit. Intantū in illo in omnibus tum dictis tum factis, eorum quæ per gratiam peragebantur, ueluti lumen refulsit, supercœlestis uirtutis indicium, quæ ex occulto assectabatur illum. Cuius & in hodiernum quoq; diem magna est apud eius regionis homines admiratio,

recensq́ ac semper uigens memoria sic infixa est ecclesijs, ut nullo tēpore obsolescat. Itaq; non factum aliquod, non dictum, non figuram ullam mysticam, ultra quam illis reliquit, ecclesiæ adiecerunt. Imo hic multa in his quæ apud illos aguntur, in ritibus uidentur imperfecta, propter institutionis antiquitatem. Neq; enim sustinebant qui in ecclesiæ administrationem successerant, additamenta quæ post illum adinuenta sint recipere. Idem igitur fuit glorificationis modus, quem instituit Gregorius, & is cui nunc contradicitur, ex illius institutione ecclesiæ obseruatus. Haud multum sit negocij, ei qui se paulum excitarit, super his certitudinem accipere.

Ex eiusem Epist. 63. ad Clericos Ecclesiæ Neocæsarianæ. Tomo operum. 2. fol. 167. fac. 2.

Ad id uero quod propter psalmodias accusamur: quare potissimum simpliciores perterrefaciunt: qui nos traducunt: hoc habeo quod dicā: quod uidelicet qui iam obtinuerunt ritus, omnibus Ecclesijs dei concordes sunt & consoni. De nocte siquidem populus consurgens antelucano tempore domum precationis petit: inq; labore & tribulatione ac lachrymis indesinentibus facta ad deum confessione, tandem surgentes ad psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuisi alterni succinentes psallunt, atq; ex eo simul eloquiorum dei exercitationem ac meditationem corroborant: & cordibus suis attentionem, & reiectis uanis cogitationibus mentis soliditatem suppeditant: deinde uni ex ipsis hoc muneris dato ut quod canendum est prior ordiatur: reliqui succinunt: atque ita psalmodiæ uarietate precibusq; subinde intersertis noctem superant. Illucescente iam die pariter omnes uelut ore uno ac corde uno confessionis psalmum domino offerunt, ac suis quisq; uerbis resipiscentiam profitentur. Horum gratia si nos fugitis: fugietis simul & Ægyptios: fugietis Libyam utranq;, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnicas, Syros, & qui ad Euphratem habitant: & ut semel dicam, omnes, apud quos uigiliæ ac preces cōmunesq; psalmodiæ in pretio sunt.

1 Tu qui detrahis psalmodiæ monachorum, uigilijs ac precationibus tā nocturnis quā diurnis, uide quid cōtra te dicat hic Magnus Basilius.

Nota hoc hæretice.

Sed ista dicitis tempore Gregorij magni non fuisse: uerum, neq; Litaniæ, quas uos iam in usu habetis, illius tempore fuerunt. Quod nō reprehendendi gratia dixerim. Optarim enim uos omnes in lachrymis & iugi pœnitentia uiuere, quandoquidem & nos nihil aliud facimus, quā quod pro peccatorum nostrorum remissione supplicamus, dempto eo, quod non humanis uerbis, quemadmodum uos soletis: sed oraculis spiritus deum nostrum placamus.

2 Litaniæ erant in usū tempore Basilij, si nō Gregorij Neocæsariensis. Et sunt iam anni. 1170.

Quod autem ea quæ facimus, sub præclaro Gregorio in usu non fuerint, quibus testimonijs euincere poteritis? Nihil eorum quæ ille in usu habuit: ad hunc usq; diem illibatum seruastis. Gregorius in oratione constitutus tecto capite nō fuit. Quamobrem? Germanus erat discipulus Apostoli dicentis, omnis uir orans aut prophetans tecto capite, dehonestat caput suū, & uir non debet uelare caput suū, cum sit imago & gloria dei. A iuramentis abstinuit munda illa anima, ac digna spiritus sancti cōmunione, cui propter mandatum domini dicentis, Ego uero dico uobis, ne iuretis omnino, satis erat etiam, & non. Non est ausus ille fratrem suū uocare fatuum, cōminationem domini ueritus, tumor & ira, & amarulentia ex ore illius non processerunt. Conuicium odio prosequutus est, ut quod in regnum cœlorum haud inducat. Inuidia & arrogantia a syncero illo animo procul abfuerunt. Altare non accessit nisi fratri reconciliatus:

3 Vide ritū orandi detecto capite, esse antiquissimum, & ex Apostolica institutione.

falſum ſermonem & artificioſum, & ad detractionem concinnatum ita abominatus eſt, ut qui ſciret mendacium ex diabolo prognatum eſſe, Dominumq; omnes eos qui mendacium loquuntur, perditurum. Horum ſi nihil in uobis eſt: ſed mundi eſtis ab his omnibus, uere diſcipuli eſtis eius, qui præceptorum domini diſcipulus fuit. Si uero ſecus, uidete ne culicem excoletis, dum in pſalmodiis de ſonitu uocis diſceptantes, quæ maxima ſunt præceptorum dei diſſoluitis.

Ex libro. 7. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebij Cæſarienſis, cap. 25.

Digniſſimum puto & Gregorij Neocæſarienſis Epiſcopi tanti uiri geſta quæ ſub Orientali & Septentrionis axe cunctorum ſermone celebrãtur, ad memoriam poſteritatis inſerere.

Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus ſitũ, piſcibus copioſum, ex quorum captura prædiuites reditus dominis pręſtabantur. Iſta poſſeſſio duobus fratribus ſorte hæreditatis obuenerat: ſed pecuniæ cupiditas (quæ pene omnium corda mortalium ſuperat) etiam fraternam neceſſitudinem uiolauit. Coibatur a fratribus tẽpore captionis, non tam ad capiendos piſces, quã ad homines decipiendos: cædes ac bella mouebantur, humanus ſanguis pro piſcibus fundebatur. Sed dei prouidentia, affuit aliquando auxilium aduentuſq; Gregorij. Vidit pręlia & mortes uirorũ, furẽteſq; germanos: quid cauſę exiſteret pro qua in exitium ſui ſuorumq; fratres accenderentur, inquirit: nullam, niſi capturam piſcium comperit. Tunc ille, cum pro honore aduentus ſui utręq; partes paululum ſiluiſſent: Nolite (inquit) o filioli, rationabiles animas pro mutis animantibus uiolare, fraternam pacem quæſtus cupiditate diſſoluere, dei leges & naturę pariter iura temerare: & una mecum ad ora ſtagni exitialis accedite. Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine cruentæ contentionis abſoluam. Et cum hęc dixiſſet, in conſpectu omnium uirgam quã tenebat in manu, ad primas littoris undas defigit, & ipſe poſitis genibus palmas tendit ad cœlum, atq; his uerbis excelſo ſupplicat deo. Tu domine deus patrum noſtrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccaſſet, & mandatum tuum præteriſſet, pœnam culpę illius moderatus, ad terram, maledictionis ſententiam detorſiſti, dicens: Maledicta terra in operibus tuis. Et nunc ergo miſeratus horum iuuenum fraternum ſanguinem, qui periclitatur, præcipe ut maledictæ ſint aquæ iſtę in operibus eorum, pro quibus furore ſuccenſi, fraternæ pietatis obliti ſunt: ita ut nunquã in hoc loco uel piſcis appareat, uel aqua reſideat, ſed ſit campus aratri patiens, ac frugũ ferax, & cuſtos in æternum fraternæ concordiæ perſeueret. Simul ut ille finem orãdi fecit, ſtatim ſe unda ſubducens, & curſu uelociore refugiens, a conſpectu ſuperno iuſſa diſcedere, abyſſis ſuis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Sed & in hodiernum frugũ ferax eſſe dicitur ſolum, quod ante fuerat nauium ferax.

4 *Quid tibi uidetur hæreticæ? Eſt ne ſuperflua & fruſtratoria oratio?*

Memoratur etiam aliud illuſtrius ab eo & diuinius geſtum. In quodã loco ruris anguſti, quũ res poſceret eccleſiam conſtrui, rupes quædam uicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia uero præterfluens fluuius, ſpacium quantum eccleſię ſufficeret denegabat. Et cum alius omnino nõ eſſet locus, omneſq; mœſtitiam gererent, quod ſolum ad conſtruendam Eccleſiam non haberent, ille fide plenus, pernoctaſſe in oratione dicitur, & dominum Ieſum promiſſionis ſuæ admonuiſſe fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte

te

tē in mare & fiet utiq;. Cumq; hęc plena fide atq; deuotione deposceret, ad lucem coeuntibus populis, inuenta est rupes importuna secessisse tantum, quantum spacij ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum uideamur trahere sermonē, intermissis cæteris, unum adhuc de eius gestis adijciam. 5 *Vide & hic mirū de Oratione Gregorij.*

Iter ei fuisse quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cū peruenisset ad summum alpium iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum usquam diuersorium, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui succedens, transacta nocte discessit. Sacerdos uero erat quidam phani eius, cui consulere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiam alimoniæ quæstus esse uidebatur. Igitur post digressum Gregorij, offerre consulta, & responsa poscere sacerdos accessit ex more, nihil inde responsi ueniebat. Repetit uictimas, silentium permanet. Iterū atq; iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumq; stupore noui silentij ęstuaret sacerdos, nocte ei assistens dæmonium, dicit in somnis: Quid me illic inuocas, quo iam uenire nō possum? Percontanti causam, aduentu se Gregorij dicebat expulsum. Quid nunc remedij daretur cum perquireret, ait, non aliter sibi licere ingredi locum illum, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos occupat uiam, multa apud semetipsum uoluens, atq; animo recusante pertractans, peruenit ad Gregorium: adortusq; eum, rē pandit ex ordine humanitatis suę atq; hospitalitatis admonuit, querelam depulsi numinis promit, ademptam facultatem sui quæstus deplorat, ac reddi sibi omnia in pristinum statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc uerba.

Gregorius Apollini. Permitto tibi redire ad locum tuū, & agere quæ consueuisti. Hanc epistolam sacerdos accipit, & ad phanum defert, positaq; ea iuxta simulacrum, affuit dæmon, ac dedit responsa poscenti. Tum ille in semetipsum conuersus ait: Si Gregorius iussit, & deus iste discessit, nec potuit redire, nisi iussus, & rursum iubēte Gregorio restitutus est, quo modo non multo melior isto Gregorius, cuius hic obtēperat iussis? Clausis igitur ianuis phani, descendit ad Gregorium, epistolam secum, quam acceperat referens, omnemq; apud eum rei gestæ ordinem pandens: Simulq; se ad pedes eius prosternens, rogat ut illi se deo offerat, cuius uirtute dijs gentium Gregorius imperabat. Cumq; enixius & pertinacius persisteret, catachumenus ab eo factus est. Et cum se uitæ castissimæ & abstinentissimæ, derelictis omnibus, non solum erroribus dæmonum, sed & seculi actibus, mancipasset, etiam baptisma consecutus est. Et intantū uitæ merito ac fidei uirtute profecit, ut ipse beato Gregorio in episcopatu successor extiterit. Sed & ingenij sui nobis in paruo maxima monimenta dereliquit. In Ecclesiasten nanq; Metaphrasin idem Gregorius magnificentissime scripsit, & catholicæ fidei expositionem breuiter editam dereliquit, quam pro eruditione ecclesiarum sociare his cōmodum duxi. 6 *Nota commendari uitam castam & abstinentem, contra nouorum hæreticorū dogmata.*

Gregorij martyris & Episcopi Neocæsareæ fides. Vnus deus pater uerbi uiuentis, sapientiæ subsistentis, & uirtutis suæ, & figuræ, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Vnus dominus, solus ex solo, figura & imago deitatis, uerbum perpetrans, sapientia cōprehendens omnia, & uirtus qua tota creatura fieri potuit. Filius uerus ueri, & inuisibilis ex inuisibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immorta-

li, & ſempiternus ex ſempiterno. Vnus ſpiritus ſanctus, ex deo ſubſtantiam habens, & qui per filium apparuit, imago filij perfecti, perfecta uiuentium cauſa, ſanctitas ſanctificationis præſtatrix, per quem deus ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur, & filius per omnes. Trinitas perfecta, maieſtate, & ſempiternitate & regno minime diuiditur, neq; abalienatur. Igitur neq; factum quid aut ſeruiens in trinitate, neq; ſuperinductum, tanquam ante hac quidem non ſubſiſtens, poſtea uero ſuperingreſſum. Neq; itaq; defuit unquam filius patri, neq; filio ſpiritus ſanctus, ſed inuertibilis & immutabilis eadem trinitas ſemper. Sed de Gregorio ſatis dictum.

Habetur in libro. 8. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 9.

VITÆ ET AGONES PHILEÆ EPISCOPI, PHILOROMI, ADAVCTI, ET ALIORVM PLVRIMORUM

rum ſanctorum martyrum ſub Diocletiano & Maximiano apud Aegyptum, Thebaida, Phrygiam, Alexandriam, Anthiochiam et Pontum paſſorum, per Euſebium Cæſarienſem ſcripti.

PEr illud temporis quo Maximianus infeliciter imperabat, apud Thebaida omnem narrationem ſuperat agitata crudelitas, pro ungulis teſtas fictilium uaſorũ adhibebant tortores, quibus omne corpus eo uſq; lacerabant, donec totam carnis traderent cutem. Mulieres quoq; nudas, ita ut ne pudenda quidẽ contegerentur, arte quadam compoſitis machinis uno pede in excelſum ſuſpenſas, & capite in terrã demerſas, indigniſſimo ſpectaculo expoſitas, pendere per diem continuum ſinabant. Alias ſicubi uicinæ ſibi duæ arbores inueniebantur, ui quadam ab utraq; inflexis contra ſe inuicem ramis, eisq; ſingulis ſingulos pedes martyris obligantes, ſubito ramos quos ui inflexerant relaxabant. Qui cum ad ſitum ſuum naturali impetu referrentur, diſcerptis deſpicatisq; uiſceribus, auulſa ſecum membra rapiebant. Et hoc non paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, ſed per annos aliquot, quotidie, quando minimum decem, interdum autem & centum in una die uiri uel mulieres, ſed & paruuli ſupradictis pœnarum generibus trucidabantur.

Verum & nos ipſi per idem tempus, cum in Ægypti partibus iter ageremus, oculis noſtris inſpeximus, ut ſedenti pro tribunalibus ſæuiſſimo Præſidi, offerrentur innumeri fidelium populi, quos ille ſingulos per ordinem confeſſos ſe Chriſtianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim ſe & ſponte gladio ſubijcerent, confeſſione præmiſſa, ille inhumanus & crudelis, nec multitudinis contemplatione, nec uirtutis eorum magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cędi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguum męnibus campum, non carnificum nexibus tracti, ſed fidei uinculis conligati. Nemo defuit, cum nemo eos ſeruaret: ſponte omnes, imo & alter alterum præuenientes, ceruices cędentibus obiectabant: defecerunt carnificum manus, & ſuccedentes ſibi inuicem fatigati ſunt, hebetata eſt acies gladij. Videbam feſſos reſidere carnifices, uires reſumere, animos reparare, mutare gladios, diem quoq; ipſum non ſufficere ad pœnam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus

quidem infans deterreri potuit a morte. Sed hoc solum singuli pauesce-bant, nè forte dum properũ sol uergens clauderet diem, separatus a consortio martyrũ remaneret. Sic confidentia fidei constanter & fortiter cũ lætitia & exultatione mortem pręsentem uelut æternæ uitæ principia rapiebant. Deniq; dum priores quiq; iugularentur, reliqui non desidiæ aut torpori animos indulgebant, sed psallentes & hymnos deo canentes, locum quisq; sui martyrij expectabat, ut hæc agentes, etiam extremos spiritus in dei laudibus exhalarent.

1 Psallētes & hymnos deo canentes expectabāt sancti sui martyrij locum, ut tu hæretice discas psalmodiæ & cantui Ecclesiastico nō detrahere.

O uere mirabilis, & omni ueneratione dignus grex ille beatorum, turma uiror fortium, corona splendoris glorię Christi. Hanc sane coronam preciosior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hanc turmam præibat ductor illustrior, hunc gregem pastor nobilior decorabat, Phileas huic nomen est, qui erat Eps urbis illius quæ appellatur Thmuis. Hic nobilitatem primi generis secundum animi uirtutem de cœlestibus trahebat: de terrenis uero quantum ad seculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus, eruditione quoq; liberalium literarũ, & omnibus quæ ad animi uirtutē pertinent exercitijs apprime eruditus, nouissimam hanc, quæ prior est omnium, secundũ deum philosophiam ita suscepit, ut omnes qui præcesserant anteiret. Cumq; plurimos propinquos & consanguineos nobiles uiros in eadem urbe haberet, frequenter ad Præsidem ducebatur, eiusq; monitis adquiescere, tot & tantis propinquis exorantibus, respectum habere uxoris, & contemplationem suadebatur suscipere liberorum, neq; in cœpta præsumptione persistere. Ille uero uelut si saxo immobili unda allideretur, garrientium dicta respuere, animum ad cœlum tendere, Deum in oculis habere: parentes & propinquos, sanctos martyres & Apostolos dicere.

2 Vxorem & filios habebat hic Eps, quia erat de Ecclesia Oriētali, cui non fuit impositum onus abstinendi ab uxoribus quæ ante sacerdotiū fuerant ductæ, sed positum in cuiuslibet uoluntate uel abstinere uel non. Lege acta Concilij Nicæni.

Aderat tunc quidam uir agens turmam militum Romanorum, Philoromus nomine. Qui cum uidisset Phileam circundatum lachrymis propinquorum, & Præsidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ullatenus posse, exclamabat: Quid inaniter & superfluo constantiam uiri tentatis? Quid eum qui fidem deo seruat, infidelem uultis efficere? Quid eum cogitis negare deum, ut hominibus acquiescat? Non uidetis quod aures eius uerba uestra non audiunt? quod oculi eius uestras lachrymas non uident? Quomodo potest terrenis lachrymis flecti, cuius oculi cœlestem gloriam aspiciunt & contuentur? Post hæc dicta cunctorum ira in Philoromum uersa, unam eademq; eum cum Philea subire sententiam poscunt. Quibus libenter annuens iudex, utrunq; plecti capite iubet.

Verum quoniam Phileæ fecimus mentionem, & ingenij atq; eruditionis eius studium prædicauimus, non uidetur absurdum, si aliqua ex opusculis eius, in quibus de martyrum passionibus memorat, historiæ huic quæ ad rē uidelicet pertinent, inseramus. Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas, post aliquanta hæc refert: Horum uero nobis bonorũ exempla præbuerunt beati martyres, qui una nobiscum in agonibus perdurantes, secundum quod ex diuinis scripturis fuerant instituti, oculum mentis suæ in deo habentes defixum, mortem pro pietate absq; trepidatione capiebant. Indesinenter etenim considerabant dominum nostrum Iesum Christum, propter nos hominem factum, hoc nos docuisse,

ut usq; ad mortem obluctemur aduersum peccatum. Siquidem ipse non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit semetipsum usq; ad mortem, mortem autem crucis. Cuius exēplum secuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas susceperunt, ne fidei suæ conscientiam macularent, quoniam quidem perfecta in eis charitas foras eijciebat timorem. Quorum si uelim tolerantiæ enumerare uirtutes, & exponere robur constantiæ, nec mihi copia tanta sermonis est, nec puto alijs nisi his solis, qui oculis suis intuebantur quæ gesta sunt, uideri credibilia. Erant enim expositi omnibus uolentibus pro libidine inferre supplicia, & si quod aliquis per ocium excogitans nouum genus supplicij detulisset, licebat inferre. Verberabantur ergo alij fustibus, alij uirgis, flagris quoque alij, nonnulli loris destricti, uel funibus appensi. Et erat studium per singulos pene nouum genus inuenire supplicij. Post tergum alij uinctis manibus appendebantur, & trochleis distenti, membratim diuellebantur. Iam uero ungulis exarari, uetus & leue ducebatur. Quod & si forte hoc genus supplicij cuiquam fuisset adhibitum, non (ut latronibus & homicidis solet) tantum latera fodiebantur, sed & uenter & fœmora ac tibiæ, & usq; ad ungues ungula perueniebat. Sed ne facies quidem ac uultus & frons a tormentis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, ut posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico & nudata, non solum ueste, sed etiam cute, crudele cunctis prætereuntibus spectaculum fierent. Quosdam columnis districtos, & post tergum distortis brachijs uinctos, derelinquebant. Iam uero hi qui ante præsidem suspendebantur, non id solum temporis, quo ab eo discutiebantur, sed totum pene diem cū alij actus agerentur, in eculeis exigebant, si forte aliquis ex his, iugis pœnæ continuatione a propositi firmitate decideret. Tanta uero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, ut postea quam omne corpus uel tormentis, uel uerberibus fuisset assumptum, trahi nudum pedibus rursum iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus conclusis, recentibus adhuc uulneribus reijcerentur in solum testarum fragmentis subterstratum. Interea quam plurimi usq; ad mortem constanter & fortiter perdurantes, inuentoribus scelerum immaniter intenta tæ crudelitatis pudorem non minimum conferebant. Alij uero recepta corporis sanitate ad reparandos denuo agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescentes rursum ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cœdi iubebant. Istæ sunt ueri in deo philosophi beati martyris Phileæ uoces, quas in uinculis positus, & in carcerem retrusus, cōmissæ sibi ecclesiæ scribebat, quibus una secū socios eos martyrum & consortes cœlestium faceret coronarum.

Iam uero illud quod apud Phrygiam gestum est, quis audeat præterire? in quo & cōmunia humanitatis, & propria Romani regni iura uiolata sunt. Vbi urbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis, & honorati uiri, & curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur, circundari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus uiros, cum paruulis senes, cum ciuibus ciuitatem, iniecto igne concremari, ita ut nullus penitus ex illa urbe, etiam

cum

cum optio uolentibus daretur,abſcederet. Et hoc in ciues perpetratum eſt,quod in hoſtes egiſſe,notam crudelitatis habuiſſet. Verũ beati huius numeroſiq; martyrij pariter ab uniuerſa urbe ſuſcepti,autor & dux extitit uir pietate & religione,atq; omni benignitate clarus, Adauctus nomine,patria & genere Italus, honoribus palatij per gradus ſingulos uſq; ad officiorum magiſterium perfunctus: rationes quoq; per illud tempus ſummarum partium adminiſtrans,in ſupradicta urbe degebat. Cuius in confeſſione Chriſti conſtantiam omnis populus ſecutus, boni ducis exẽplo ſummarum uere partium per martyrium conſecutus eſt palmam. Sed unde ſufficimus propria uniuſcuiuſq; martyris per ſingulos enumerare ſupplicia? Quis enim poſſit uel illa repetere, quibus apud Arabiam Sancti martyres ſecuribus cæſi ſunt? Aut quomodo quis retexat,quæ in cappadocia geſta ſunt,ubi crura frangi Dei cultoribus iubebãtur? Quis Meſopotamiæ referat cruciatus, ubi Chriſtianos ſuini tergoris more ſingulis manibus pedibusq; ſuſpenſos, amariſſimo fumo ſubteringeſto, indignis cruciatibus enecabant? Alios uero lento igne prope adhibito,tormentis longioribus abſumebant?

Illa autem quomodo replicem,quæ apud Alexandriam geſta, etiam ueterum Poetarum fabulas uincunt? ubi obtruncatis auribus, atq; inhoneſto uulnere naribus,manuum quoq; cæterorumq; membrorum ſummitatibus amputatis,truncũ abire ſinebant deriſum. Apud Antiochiam uero quomodo recordabor craticulas prunis impoſitas, quibus Chriſtiani ſuperimpoſiti torrebantur? Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factum memorabile ſilere æquum non puto. Qui cum cõprehenſi, ſimulacris immolare cogerentur, aiunt. Ducite nos ad aras. Et cum fuiſſent adducti, manus ſuas ardenti igni ſuperponentes,ſi ſubtraxerimus,inquiunt, ſacrificaſſe nos credite. Et quoaduſq; caro omnis in ignem deflueret,immobiliter perdurarunt. Alij cum ad ſacrificandum quęrerentur ſacrilegam pollutionem uitantes,uitam præcipitio finierunt,minore quidem tolerantiæ fiducia,ſed conſeruandæ fidei maiore cautela.

In quibus admirabilis quædam & ueneranda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formoſa,genere nobilis,& copioſa facultatibus, cui erant duæ filię uirgines,honeſtæ ſatis,& ad maternæ pudicitiæ regulam nutritæ,ſpecie ſimul & moribus æmula ſibi probitate certantes, quas religioſa mater ſecundum præceptum diuinum in timore domini educauerat. Sed pro his quæ ſupra diximus,uel naturæ, uel inſtitutionum bonis, prauorum hominũ multa erga uirgines,earumq; matrem contentio exagitabatur,& Summo ſtudio ſummaq; ui perquirebantur. Cumq; declinandi turbinis gratia ſui abſentiam procuraſſent,agitur omni intentione, ut earum præſentia fieret: miſſi in hoc ipſum milites, repertas eas uenire Antiochiam cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, uehiculo impoſitæ iter agerent,talibus religioſa & pudica mater ad filias utitur uerbis. Satis dulciſſimæ mihi filiæ,quomodo uos in diſciplina Dei educauerim. Scitis quod a paruulis Deus uobis pater, Deus nutritor, Deus inſtitutor extiterit,& quod pudicitię & caſtitatis bonum ita mecum pariter dilexiſtis,ut nec oculus quidem ueſter unquam (ſicut uobis conſcia ſum) laſciuiore fuerit maculatus aſpectu. Quid igitur nunc agimus? Videtis quod iſta omnis uis,aut a deo nos ſtudet,aut a pudicitia ſeparare. Proſtituen-

tur ergo publicis lupanaribus membra quæ aer pene ipse publicus habuit incognita? Ne quęso filię: quia nec tam parua nobis in deo fides est, ut mortem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, ut uiuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum præripiamus incursus, mundumq; hunc qui nos ad impuram & impudicitiam compellet ac pertrahet uitã, pura & pudica morte damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad simile propositum uideret accensas, ad fluuium quendã in itinere positum uenerunt, ubi cum se humanę necessitatis causa descendisse simulassent, & paululum custodes cogente naturali reuerentia secessissent, adductis diligentius hinc inde uestibus, minacis se fluuij rapidis inicierunt fluentis. Sed & aliæ duæ uirgines per omnia insignes sorores, genere nobiles, uita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ satis, sed anima pulchriores, ornatæ moribus magisq; monilibus, studijs apprime probabiles, non ferentes uiolari publicis edictis ac legibus castitatem, marinis se fluctibus demersere.

Hæc apud Antiochiam. In regionibus uero Ponti crudeliora gerebantur. Arundines acutæ quibusdam sub unguibus digitorum infigebantur. Alijs plumbũ igni liquefactum, & dorso defusum usq; ad loca pudenda, quibus naturalis egestio procurari solet, infundebatur. Fœminis quoq; nerua candentia et reusta, ardentia absq; ullo humanitatis miserationisq; respectu ingerebantur per pudenda uiscerum & naturalia secreta membrorum. Sed quid faciam, quod appellationes ipsæ mihi in admissis facinoribus desunt, & gestorum scelerum nec uocabula quibus enumerari queant, inueniri possunt? Sustinebant tamen omnia fortissimi & pijssimi martyres: cum optimi & præclari iudices in eo solo sapientiam suã omnibus futuram in admiratione censerent, si aliquod nouæ crudelitatis supplicium, nouiq; generis inuenissent. Sed cum aliquantum iam non ratione aut humanitate, crudelitatis tamen nimietate satiati, respicere ad immanitatem sceleris sui cœpissent, desolatas urbes ciuibus, & optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos filijs patres, & parentes liberis, ad clementiam se humanitatemq; conuertunt, edictumq; principale proponunt. Quoniam fas non esset tot ciues in quibus fidei suæ esset obstinata persuasio, morti tradere, placere de reliquo, ut hoc genus hominum nequaquam quidem subiret interitum: omnes tamen qui hanc speciem confessionis tenerent, dextris oculis ferro effossis, eisdemq; cauterio adustis, sinistro etiã poplite nihilominus cauterio debilitato, per singulas quasq; prouincias in æris ferriq; metalla, uel operis, uel pœnę gratia deportandos. Hæc fuit clementia Principalis, qua optimis ciuibus consultum est.

3 Sed illi quidem suis (ut uidebatur) uel moribus, uel uitijs agebant. Iustis uero & sanctis uiris coronæ uirtutis, & patientiæ parabantur, domino & Saluatore nostro per hæc uel explorante fidem credẽtium sibi, uel merita remunerante. Sed sicut omnes per singulos enumerare non solum difficile, sed & impossibile est, qui tunc in passionibus carnis suæ deo gloriam dederunt: ita omnes penitus omittere, & ne paucorum quidẽ nominatim facere mentionem, satis uidetur ingratum. Paucos ergo memorabimus, & maxime ecclesiarum principes, per loca sua singulos mar

Ergo Sancti habent merita apud deum, & illa remunerantur ab eo?

tyrŋ gloria coronatos.

Primus nobis in memorŋs piorum, fulgens in regno Christi martyr scribatur Anthimus, Nicomediæ episcopus, capite cęsus. Post hunc uita & studŋs semper martyr Lucianus presbyter Antiochenus, sed tũc apud Nicomediam Christi regnum rebus gestisq; prædicans. Apud Tyrum uero nobilissimus in martyribus, & a prima ætate in Christi institutionibus enutritus Tyrannio, eiusdem urbis episcopus, Zenobius a Sidone præsbyter, & Syluanus Emisenorũ ecclesiæ episcopus, qui in sua ciuitate bestiarũ morsibus absumptus, martyrũ sociatus est choris. In Palęstina uero primus Syluanus episcopus apud Gazam, cũ plerisq; clericorũ: In metallo autẽ Fanensi quadraginta simul capite cęsi: Peleus uero, & Nilus episcopi cũ plurimis clericis igni consumpti. In eorũ numero habebatur etiam Cęsariensis ecclesię flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexandriam uero & per omnem Ægyptum, uel Thebaida primus uelut lucifer quidam inter astra consurgens, Petrus eiusdem urbis episcopus, doctrina, moribus, & uita præcipuus, & cũ eo præsbyter Faustus, & Dius, & Ammonius, nec merito, nec institutionibus, nec martyrio dispares, Phileas quoq; & Hesychius, & Pachonius, ac Theodorus, episcopi ex urbibus Ægypti, cæteriq; cũ ipsis innumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorum per singula agones describere, ne nos opus nostrum iusto longius dilatemus, suis ciuibus qui ad dicendum probe pollent, & præsentes tunc aderant derelinquo.

Interea perturbari statum nostrũ, & crudeli ubiq; animaduersione uastari, æternũ peruigilẽq; illũ non latuit oculũ. Et quoniam dñs quidẽ tradiderat familiã suã castigari paucis, cruenti uero immanitatis ministri deseuierunt in multis, adest continuo ultrix dei dextera, & illos qui primo dum pacẽ seruarent ecclesię, cũ omni prosperitate imperium gubernauerant, in tantã rerũ permutationẽ deducit, ut Augustus ipse in id uanitatis atq; amentiæ perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni insignibus, priuati & plebei post imperium uiuerent. Ille uero qui ei secundus in honore, postmodũ etiam in primis successor fuit, qui & incentor ac signifer nostrę persecutionis extiterat, tam multis uarŋsq; morbis & corporis tabe, atq; insania mentis afficeretur, ut post longos atq; inextricabiles languores, scelerum suorum furŋs agitatus, sponte uitam nephariam proderet.

VITA DOROTHEÆ VIRGINIS ALEXANDRINAE ET SOPHRONIAE ROMANAE MVLIERIS, *& plurium sanctorum martyrum sub Maximiano, Maximino & Maxentio passorum, per Eusebium Cæsariensem Episcopum scripta.*

Habetur lib. 8. Ecclesiasticæ Historiæ capite. 17.

QVo tempore Romæ Maxentius Maximiani Herculei filius tyrannidẽ cœperat, In Orientis atq; Ægypti partibus Maximinus simili per omnia crudelitate & uesania tyrannidem gerebat, ita ut alter alterum, utpote in tyrannide socius, etiam in sceleribus uideretur imitari, & nescires cui potissimum dare flagitiorum palmã de-

beres. Eo sane Maximinus præire socium sceleris uidebatur, quod etiam publicos honores & maximos magistris magorum & malarum artium doctoribus decernebat. Simulachrorum quoq; cultui satis superstitiose deditus erat, ita ut ne ad paruũ quidem motum sine augurijs & diuinationibus ac Symbolis adquiesceret. Vnde & uehementior aduersum nos & grauior prioribus persecutor fuit. Vetera quoq; delubra & olim etiam a studiosis cultoribus derelicta, renouari omnia iubet: sacerdotesq; his & põtifices, per singulas prouincias, nobiles quosq;, & alijs iam honoribus functos, ministris militaribus & salarijs additis decernit. Hæc mirũ, qui & manifestos maleficos, uel rectores prouinciarum uel duces militum promoueret. Sed ob huiuscemodi uanitatis ministerium, q̃ plurimæ copiæ auri argentiq; quærebantur. Ex quo accidit, ut omnes ubiq; prouinciæ diuersis modis & occasionibus nudarentur: grauando censum, tributa multiplicando, locupletiores quosq; exquisitis aut etiam confictis iniurijs condemnando, alios uero etiam proscribendo, omnes pariter bonis paternis auitisq; familijs euoluebat. Vnde & mõtes auri (ut ita dixerim) congregatos familiaribus suis ac Satellitibus largiebatur. In conuiuijs uero tam profusus erat, tamq; temulentus, ut insanus, & mente captus uini furore putaretur, & ea ebrius fieri iuberet, quę die postera se iussisse nesciret. Delitijs, luxu, atq; omni dissolutionum genere fluitans, turpissima suis militibus præbebat exempla. Deniq; quicquid lasciue, quicquid petulanter, quicquid luxuriose gestum a Rectoribus uel militum, uel prouinciarum fuisset, multum cedebat ob imperatoris exemplum. Cui inter cætera hoc etiam singulare studium erat, ne ullam non dico urbem, sed uel breue oppidum, absq; adulterio nobilium matronarum quæ per loca fuissent repertæ, uel corruptione uirginum, præteriret. Talis hic tantusq; uir, qui pudicitiæ, honestatis, iustitiæ, ac totius æquitatis hostis publicus erat, quid ni etiam Christianorum hostis & persecutor existeret? Aduersum quos tantum crudelitatis exercuit, ut præcessores suos uincere festinaret in scelere: ignes, laminas, cruces, bestias, maris profundum, obtruncationes mẽbrorum, effossiones oculorum, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat: quũ tamen illi magis constantes & fortes inuenirentur in tolerando, quã iste ingeniosus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim sæpius non solum a uiris, sed etiam a fœminis, quæ uerbo dei & fidei calore succensæ, ut fœminæ quidem comprehendebantur, sed ut uiri fortes in certamine coronabantur: mortẽ quippe promptius subire, imo uero & ultro expetere, q̃ corporis maculam recipere malebant.

Verum cum duobus grauissimis dominis libidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea quædã satis nobili orta familia, ingentibus diuitijs, & propinquis nobilibus pollens, sed in ea ingenij atq; industriæ bonum, cæterarumq; honestarum artium studia magis quã hæc, uigebant. Formæ uero & decoris gloria tanta ei fuit, ut mirũ ac speciale in ea dei figmentum crederetur. Sed illa quæ religione animi & honestate uitæ pulchrior quã uultu corporis esse studeret, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum & decorum inter homines uidebatur, id potius deo consecrare, quã usui humano statuit indulgere, ut uirgo deo sacrata persisteret. At ille qui diuina atq; humana, libidine simul & crudelitate fœdaret, cognito solius formæ, non etiam ingenij ac propositi bono,

I *Dorothea consecrauit deo corporis sui pulchritudinem, & statuit esse uirgo deo sacrata.*

ad

ad contemerandam uirginem, ac polluendam eius castitatem animum intendit. Comperto uero quod Christiana esset, quæ secundum sua edicta pœnæ magis quã libidini subijcienda uideretur, in ambiguo positus æstuare cœpit, & in quam se partem uerteret, ignorare. Sed ubi dubios animos libido, quæ ei latius dominabatur, obtinuit, & expectantem uirginem pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuncios de stupro interpellauit. Illa æque nephas sibi esse respondit, templum corporis sui quod semel deo consecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere. Proinde se quidem ad mortem paratam esse: a crudeli uero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignũ resolui erga se truces animos, quos quotidie undatim Christianorum pro fusus cruor duraret. Ad quæ responsa cum ille libidine accensus acrius in calesceret, & nisi uerbis adquieuisset, ui agere decerneret: omnibus uirgo pudicissima facultatibus suis, domoq́; ac familia derelicta, noctu clam cum paucis fidissimis famulis, & cum amicissima sibi comite castitate discedit, atq; illusum tyrannum, uanum amentemq́; dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres simul ac uirgines exemplo illius adortus, sed exemplo nihilominus illius paratiores ad mortem, quã ad seruitutem libidinis nactus, crudelibus supplicijs affici iubet. Quæ multo promptius & lætius quam cæteri omnes mortem subibant, eo quod duplices sibi coronas a domino præparandas, non solum pro pietate, uerumetiam pro castitate credebant.

2 *Nephas esse respondit, templum corporis sui quod semel deo consecrauerat, libidinis contagione polluere. At hoc passim facere docent hodie & compellunt religiosos et sanctimoniales fœminas falsi doctores nostri temporis.*

Sed in his relationibus positum, silere æquum non puto, etiam nobilissimę fœminę in urbe Roma mirabile factum Sophroniæ, cuius uir præfectus urbis Romæ sub Maxentio tyranno degebat. Qui cũ de supradictę fœminæ pulchritudine cognouisset (ut ei mos erat) missis stuprorum ministris, deduci ad se fœminam iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cũ cõperisset, multa secum uoluens, ad ultimum altius ingemiscens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hæc toleranda sunt, aut anima ponenda? Tũ illa ut maritum uidit, metu mortis perterritũ prodidisse pudicitiam suam: Paululum, ait his qui missi fuerant, expectare, donec composita (ut decet) & adornata procedam. Dehinc ingressa cubiculum, cum prius defixis genibus orasset, tanquã pudicitiam suam deo imolatura, pectus ac uiscera correpto mucrone transuerberat. Extremos huiusmodi nuncios ad tyrannũ per adsistentes famulas mittens: Tales (ait) magis placeant Christianæ fœminæ Tyranno.

Hoc modo in Oriente simul atq; in Occidente, uelut uno dęmonis spiritu armati, & paribus eisdemq́; uitijs accensi desæuiebant tyranni, cum tamen per hæc Christianorum uirtus animi, & constantia fidei probatior & magnificentior redderetur.

Sed cũ per decem continuos annos in Orientis partibus similis etiam Maximiani principis erga Christianos fuisset grassata crudelitas, & innumera hominum milia deum uerum colentium neci dedisset, cumq́; uires crudelitatis ac libidinis suæ indesinenter suggereret temulentia, & neq; consilium, neq; satietas finem ullum aut modum imponeret, adest cultoribus suis diuina prouidentia, & quos per ignem probauerat, educit rursus ad refrigerium. Ipsum nanq; autorem sceleris ultio diuina corripuit. Et ille qui lætis ac saginatis carnibus incedebat superbus, inflatis subito

Maximinus interim summa instantia per urbes singulas & prouincias sacerdotes simulachrorum ac Pontifices statuit, multisque eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficijs suis præueniat, ut per hæc promptiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idque eo magis obtinebat, quo gratiorem sibi duceret eum quem erga nostros sæuiorem nequioremque sensisset.

Et quãuis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiam Augusti inconcessam præsumpserat dignitatem, uideri tamen uult, quod aliquibus iustis hæc rationibus agat. Confinguntur acta quædam, uelut apud Pilatum de Saluatore nostro habita, in quibus aduersum Christũ omnis blasphemia conscribitur. Quæ acta per omnes regni sui prouincias prælato edicto mitti præcipit, & per urbes singulas, per uicos, per agros etiam proponi: præceptoribus quoque puerorum tradi iubet, uti pro his quæ ad meditandum, uel ad ediscendum dictare solent, hæc tradant pueris memoriæ cõmendanda. Cum uero hæc ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, Dux Damasci cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studens, indignissimas quasdam mulierculas de triuio conquisitas, Sisti sibi facit, & agitari in his plurimam quæstionem, per quam cogeret eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eorum, spurca quædã & impura cõmitterentur. Aliaque huiusmodi flagitia, quæ nec audire quidem bonus quisquam pateretur, mulierculas actis prosequi facit: eaque conscripta ad Imperatorem refert. At ille proponi ea nihilominus per singulas quasque urbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauisus sit. Breui nanque quadam insania desperationis incensus, in exitum uitæ suę proprias sibi intulit manus.

Nostrorum uero rursum fuga, rursum persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc Imperatori exhibentes, in nostros atrocius desæuire. Igitur apud Tyrum Phęnices urbem tres quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse cõfiterentur, bestijs subriguntur: cũ quibus & Syluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, uir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute uenerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, Alexandrinæ urbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus uirtutibus adornatus, in scripturis uero diuinis & in uerbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque singularis, & in omnibus perfectus, uere sacerdos & hostia dei subito rapitur, & tanquam ex Maximini præcepto capite obtruncatur. Cũ quo simul & alij plures ex Ægypto episcopi trucidantur.

Lucianus quoque uir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eum Præses) uir rationabilis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem? Aut si est aliqua, audiamus. Tum ille data sibi facultate dicendi, huiuscemodi orationem de fide nostra habuisse dicitur. In occulto non est, quod nos Christiani quem colimus, deus unus est, per Christum nobis annuntiatus, & per spiritum sanctum nostris cordibus inspiratus. Non enim sicut uos putatis, humanæ alicuius persuasionis errore constringimur, nec indiscussa (ut alij) parentum traditione decipimur. Autor nobis de deo, deus est. Neque enim posset sublimis illa maie-

ſtas ſenſibus humanæ mentis illabi, niſi uel ſpiritus ſui uirtute delata, uel uerbi ac ſapientiæ suę interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & ſimulachra quæ ipſi finximus, deos cœli ac terræ putabamus autores: ſed arguebat eos fragilis ſubſtantiæ ſuę a nobis præſtita conſecratio. In quibus tantum uenerationis inerat, quantum decoris manus contuliſſet artificum. Verum omnipotens deus ille, quē non noſtris manibus fictum, ſed cuius nos decebat eſſe figmentum, errores miſeratus humanos, ſapientiam ſuam miſit in hunc mundum carne ueſtitā, quæ nos doceret deum, qui cœlum feciſſet & terram, non in manufactis, ſed in æternis atq; inuiſibilibus requirendum. Vitæ etiam nobis leges, ac diſciplinæ præcepta conſtituit, ſeruare parſimoniam, paupertate gaudere, manſuetudinē colere, ſtudere pati, puritatem cordis amplecti, patientiam cuſtodire. Sed & omnia hæc quæ nunc aduerſum nos geritis, uentura nobis eſſe prædixit: educendos nos ad reges, & ante tribunalia iudicū ſtatuendos, ac uelut uictimam iugulandos. Inde eſt deniq;, quod & ipſe qui erat immortalis, utpote uerbū & ſapientia dei, morti ſe præbuit, quo nobis in corpore poſitus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos ſua morte decepit, quibus poſt tertium diem reſurrexit: non ut iſta quæ nunc falſo conſcribuntur continent Acta Pilati, ſed innocens, immaculatus, & purus ad hoc ſolum mortem ſuſcepit, ut eam uinceret reſurgendo. Quæ autem dico, non ſunt in obſcuro geſta loco, nec teſtibus indigent. Pars pene mundi iam maior huic ueritati adſtipulatur: urbes integræ: aut ſi in his aliquid ſuſpectum uidetur, conteſtatur de his etiam agreſtis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo uobis etiam loci ipſius, in quo res geſta eſt, teſtimonium. Adſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus, & Golgothana rupes ſub patibuli onere diſrupta. Antrum quoq; illud, quod auulſis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatū, quo purius inde ferretur ad cęlum. Aut ſi adhuc uobis minus digna uidentur hæc, quæ in terris ſubſtantiam gerunt, accipite etiam a cœlo adſtipulatorem fidelem: Solem uobis ipſum horum produco teſtem: qui cū hæc fieri per impios uideret in terris, lumen ſuum meridie abſcondit in cœlo. Requirite in annalibus ueſtris, inuenietis temporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole interruptum tenebris diem. Quod ſi terræ, ſi cęlo, ſi ſanguini eorum, a quibus ueritatem per tormenta perquiritis, fidem non accōmodatis, quomodo meis uerbis allegationibuſq; credetis? Et cū pene iam his uerbis auditoribus ſuadere cępiſſet, arripi iubetur in carcerem, ibiq; quaſi abſq; tumultu populi necari.

Sed & per alia nihilominus loca, tanta in breui crudeliſſimus tyrānus aduerſum nos excitauit, ut longe ſæuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduerſum nos legationes prouinciarum uel urbium, quando tot & tanta imperialia edicta uenerant, ita ut etiam ęreis tabulis incidi leges quæ aduerſum nos datæ fuerant, iuberentur? quando pueris ſcholaris meditatio de Pilato & Ieſu haberi contumelię noſtrę gratia iuſſa eſt, & confictis referta blaſphemijs, per totum diem decantari? In his uero legibus, quas aduerſum nos ære inciſas ſingulis quibuſq; ciuitatibus propoſuerat uelut in æternum manſuras, iactanter ſatis & ſuperbe deſcripſerat, quod ex quo Chriſtiani ſedibus ſuis urbibuſq; pelluntur, & aeris eſſet læta temperies, & terræ fœcunditas abundantior, ac ſegetum copia

uberior: & ideo satis recte consuli ad deorum immortalium gratiam, qui bus nullæ ita acceptabiles uictimæ litarentur, quam ut inuisum his hominum genus ex omnibus locis in quibus eorum maiestas colitur, pelleretur. Addit quoq; etiam illud: Vt quoniam tam piam, tamq; religiosam petitionem hanc ab Imperatore poposcissent, quicquid illud est (quãuis difficile uideatur) quod suis cõmodis æstiment profuturum, pro hac gratia nihil sit quod impetrare non possent: tantum ut hoc diligentius obseruent, ne Christianis qualitercunq; urbium concedatur ingressus.

Habetur libro. 10. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 3.

VITA EPISCOPI SIMPLICIS QVI PHILOSOPHVM AD CHRISTI FIDEM IN CONCILIO NIcæno conuertit, necnon Paphnutij Aegyptij, ac Spiridionis Cyprij Episcoporum, per Ruffinum presbyterum Aquileiensem scripta.

QVantam uirtutem habeat fidei simplicitas, etiam ex his quæ in Nicæno concilio gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes dei coissent, opinione commoti philosophi quoq; & dialectici ualde nobiles & opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte Dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum episcopis nostris, uiris adæq; in dialectica non improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus cõcludi a quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus laberetur. Sed ut ostenderet deus, quia non in sermone regnum dei, sed in uirtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantẽ, poscit ab omnibus locum, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem uiri & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, & uelut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi philosophe audi quæ uera sunt. Deus unus est qui fecit cœlum & terram, quiq; homini quem de terræ limo formauerat, spiritum dedit: uniuersa quæ uidentur & quæ non uidentur, uirtute uerbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc uerbum ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores, ex uirgine nascitur, & per passionẽ mortis a perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse uenturum. Credis hoc ita esse philosophe? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, nec aliud uerum esse quam quod dixerat. Tum senior: si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, & huius fidei signaculum suscipe. Et philo-

ſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos,uel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite,inquit,o eruditi uiri:Donec uerbis mecũ geſta res eſt, uerba uerbis oppoſui,& quæ dicebantur,dicendi arte ſubuerti ubi uero pro uerbis uirtus proceſſit ex ore dicentis,non potuerunt reſiſtere uerba uirtuti,nec homo aduerſari potuit deo. Et ideo ſiquis ueſtrum potuit in his quæ dicta ſunt ſentire quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo locutus eſt deus. Ita philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt uictum.

Fuit præterea in illo concilio & Paphnutius, homo dei, epiſcopus ex Ægypti partibus confeſſor,ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effoſſis, & ſiniſtro poplite ſucciſo, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia, ut ſigna per eum non minus quam dudum per Apoſtolos fierent. Nam & dæmones uerbo tantum fugabat, & ægros ſola oratione curabat: ſed & cæcis uiſum dicitur reddidiſſe,& paraliticos ad ſtabilitatem corporis reuocaſſe. Quem Conſtantinus in tanta ueneratione & affectu habuit,ut ſæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum qui in confeſſione fidei fuerat euulſus, auidioribus oſculis demulceret.

Ex eorum numero (& ſi quid adhuc eminentius) fuiſſe dicitur, etiam Spiridion Cyprius epiſcopus,uir unus ex ordine prophetarum,quantum etiam nos eorum qui eum uiderant narratione comperimus. Hic paſtor ouium etiam in epiſcopatu poſitus permanſit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures ueniſſent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendiſſent, inuiſibilibus quibuſdam uinculis reſtricti,uſq; ad lucem uelut traditi tortoribus permanſerunt. Cum uero oues ducturus ad paſcua matutinus ſe ageret ſenior, uidet iuuenes abſq; humanis uinculis in caulis pendere diſtrictos. Cumq; cauſam noxæ comperiſſet, abſoluit ſermone,quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne ſine cauſa ueniſſe uideamini, quem melius prece quam furto quæſiſſe conuenerat.

Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile: filiam habuit Irenem nomine, quæ ei cum bene miniſtraſſet, uirgo defuncta eſt. Poſt eius obitum uenit quidam dicens,ſe ei quoddam depoſitum commẽdaſſe. Rem geſtam ignorauerat pater.Perquiſitum in tota domo,nuſquam quod poſcebatur inuentum eſt.Perſiſtebat tamen ille qui cõmendauerat, & fletu ac lachrymis perurgebat:uitæ ſuæ quoq; illaturum ſe eſſe exitium, niſi commendata reciperet teſtabatur.Permotus lachrymis eius ſenex,ad ſepulchrum filiæ properat, atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de ſepulchro:Quid uis(ait)pater? commendatum,inquit, illius ubi poſuiſti? At illa locum deſignans,illic(ait)inuenies defoſſum.Regreſſus ad domũ, rem ſicut filia de Sepulchro reſponderat, repertam, tradidit repoſcenti. Sed & multa alia eius feruntur geſta mirabilia, quæ etiam nunc ore omnium celebrantur.Tales igitur in illis adhuc temporibus permulti uiri in eccleſijs domini refulgebant,ex quibus plurimi in illo cõcilio fuerunt.

Sozomenus. Sed non eſt incongruum de hoc eodem uiro etiam iſtud adijcere. Mos erat Spiridioni iſti ex fructibus qui naſcebãtur ei,alios quidem pauperibus erogare,alios autẽ gratis mutuari uolentibus. Sed neq; *Ex Hiſtoria Tripartita lib. 1. cap. 10.*

per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solum cubiculum demonstrabat. inuitans petentes, ut quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarent quantum se nouerant abstulisse. Quidam uero dum mutuum percepisset, reuersus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinē iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus, & credens latere Spiridionē, non reddidit quod debebat, sed auferens debitum, quasi reddidisset abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum nanq; tempus uenit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate ut ipse sibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum uero eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nuntiauit. Ille respondit ei: Mirum est ô homo quod loqueris. Quomodo tibi soli uisum est horreum necessarijs defecisse? sed consyderа potius apud temetipsum, ne forte mutuatus alia uice, quod debueras primitus non solueris, si enim hoc non est, indubitanter non priuaberis quibus eges, sed rursum accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit.

Dignum est igitur huius sacratissimi uiri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis ualde custodiam. Dicitur itaq; quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios episcopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem episcopum, uirum eloquio & sapientia, nec non Beryto legibus eruditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio ut faceret sermonē in populo. Cumq; ille locus uenisset ad medium, Tolle lectum tuū & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius uerbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum: quū esset uenerandus & operibus gloriosus, simulq; senex æuo atq; sacerdotis officio.

Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadragesima, quidam ex itinere uenit ad eum, quibus diebus consueuerat cum suis continuare iniuria, & die certo comedere, medios sine cibo consistens. Videns itaq; peregrinum ualde defectum: Perge (inquit suæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cumq; uirgo dixisset, nec panem esse nec ἄλφιτα (quarum rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primū ueniamq; petens, filiæ iussit ut porcinas carnes quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut una cū eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumq; se profitente: Proptérea magis, inquit, refutare non debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

1 *Notet qui nostro tempore nouas Scripturæ lectiones inducere tātopere curant, ut iam fere totam sacram paginam suis adinuentionibus conspurcauerint & inuerterint.*

2 *Quod Spiridion carnes porcinas in quadragesima ederit, et alium secū comedere fecerit, nō te scandalizet, nec id tibi quoq; faciēdi exemplū præbeat. Vt enim ait sanctus Epiphanius ad Io. Epm Hierosolymitanum, nō quid fiat, sed quō, et in quibus, & quare fiat considerandum est. Et ipse siquidē clericū in aliena parochia deprehēsum, ac ignorantem, quinimo inuitum, & palam reclamantem, per uim diaconum et presbyterum ordinauit, & quia id sola charitate compulsus fecerat, se excusauit, & nō iuste reprehendi dixit. Ita sanctus hic pater, sciens Apostoli præceptum Epm hospitalem esse debere, & uidens peregrinum ualde defectum, nec habere se domi quicquam obsonij quo eum reficeret, uehementi charitatis impulsu, quæ sola legis est plenitudo, et rebus omnibus alijs præponitur, ad esum carnium uel inuitus accessit, primum orans deum, ac ueniam petens, quasi qui optime nosset contra Ecclesiasticam facere disciplinam. Nam si culpa non fuisset tali tempore edere, cur ueniam ante a deo peteret? Admirare ergo hic facti rationem, hoc est excellentem erga proximum charitatem, factum autem ipsum dimitte.*

VITA

VITA HELENÆ CONSTANTINI IMPERATORIS MATRIS, QVOMODOQVE SANCTAM DOMINI *Crucem Hierosolymis inuenerit, per Ruffinum Presbyterum Aquileiensem scripta.*

Habetur libro. 10. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7.

PEr Nicæni Concilij tempora Helena Constantini mater, fœmina incomparabilis fide & religione animi, ac magnificentia singulari, cuius iure Constantinus & esset filius & crederetur, diuinis admonita uisionibus, Hierosolymam petit, atq; ibi locum in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum, ut si quis Christianorum in illo loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare. Et ob hoc infrequens & pene obliuioni datus fuerat locus. Sed cũ (ut supra diximus) religiosa fœmina properasset ad locum cœlesti sibi indicio designatum, cuncta ex eo prophana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lętitiam uniuscuiusq; crucis indiscreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille, qui Græcis, & Latinis, atq; Hebraicis literis a Pilato fuerat conscriptus: sed nec ipse satis euidenter dominici prodebat signa patibuli. Hic iam humanæ ambiguitatis incertum, diuinum flagitat testimonium. Accidit in eadem urbe primariam quandam loci illius fęminã graui ægritudine confectam, seminecem iacere. Macarius per idem tempus ecclesiæ illius episcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atq; omnes pariter qui aderant uidet: Adferte (inquit) huc totas quæ repertę sunt cruces, & quæ sit quæ portauerit dominum, nunc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quę decumbebat, defixis genibus huiuscemodi ad deum precem profudit.

1 *Defixis genibus precem ad deum profudit.*

Tu domine, qui per unigenitum filium tuum salutem generi humano per passionem crucis conferre dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pependit, ostende euidenter ex his tribus, quæ crux fuerit ad dominicã gloriam, uel quæ extiterit ad seruile supplicium, ut hæc mulier quæ semiuiua decumbit, statim ut eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit secundam, & ne sic quidem aliquid actum est. Vt uero admouit tertiam, repẽte adapertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum sana fuerat, tota domo discurrere, & magnificare dei potentiam cœpit. Sic euidenti iudicio regina uoti compos effecta, templum mirificum in eo loco in quo crucem repererat, regia ambitione construxit. Clauos quoq; quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos composuit quibus uteretur ad bellum. Et ex alijs galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uero ipsius salutaris partem detulit filio, partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiã nũc ad memoriam sollicita ueneratione seruatur.

2 *Quid dicis o ita spiritualis sicut materialis tẽpli euersor? Sancta fœmina Hierosolymis templum mirificum in loco ubi crucem repererat, regia ambitione cõstruxit.*

3 *Pars ligni Crucis in loco ad memoriam sollicita ueneratione seruatur.*

Reliquit etiam hoc iudicium religiosi animi regina uenerabilis: Virgi-

nes quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, ut indignum crederet, si famulorum uterentur officijs, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperij, famularum Christi se famulam deputaret. Et hæc quidem Hierosolymis gesta.

Vide humile sanctæ Reginæ erga Virgines deo sacratas obsequium. At nostri hæretici cöpulissent omnes nubere, dicentes eas uirginitatem seruare non posse. O blasphemiam impudentem.

Interea Constantinus pietate fretus, sarmatas, Gotthos, aliasq; barbaras nationes, nisi quæ uel amicitijs, uel deditione sui pacem præuenerant, in solo proprio armis edomuit. Et quanto magis se religiosius ac humilius deo subiecerat, tanto amplius ei Deus uniuersa subdebat. Ad Antonium quoq; primum eremi habitatorem, uelut ad unum ex prophetis literas suppliciter mittit, ut pro se ac liberis domino supplicaret. Ita non solum meritis suis, ac religione matris, sed & intercessione sanctorum, cõmendabilem se deo fieri gestiebat.

Sane quoniam tanti uiri Antonij fecimus mentionem, de uirtutibus eius atq; institutis, & sobrietate mentis, ut in solitudine uitam degens, usus solummodo consortio fuerit bestiarum, & de dæmonibus crebros agens triumphos, placuerit deo supra cunctos mortales, utq; institutionis suæ præclara usq; in hodiernum monachis exempla reliquerit, uolentem me aliqua exponere ille libellus exclusit, qui ab Athanasio scriptus etiam latino sermone æditus est.

ADHVC EIVSDEM HELENÆ VITA, PER D. AMBROSIVM MEDIOLANENsem Episcopum scripta.

Habetur in oratione funebri eiusdem de obitu Theodosij Tomo. 3. fol. 60. fac. 2. littera D.

Constantino licet baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata dimiserit, tamen quod primus Imperatorum credidit, & post se hæreditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit, cuius temporibus completum est illud propheticum, In illo die erit quod super frenum equi est, sanctum domino omnipotenti. Quod illa sanctæ memoriæ Helena mater eius infuso sibi sanctospiritu reuelauit. Beatus Constantinus tali parente, quę imperanti filio diuini muneris quæsiuit auxilium, quo inter prælia quoq; tutus assisteret, & periculum non timeret. Magna fœmina quæ multo amplius inuenit quo Imperatori conferret, q̃ quod ab Imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum dominicæ passionis.

Stabulariam hanc primo fuisse asserunt, sed coniunctam Constantino seniori qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia quæ tam diligenter præsepe domini requisiuit. Bona stabularia quæ stabularium nõ ignorauit illum qui uulnera curauit a latronibus uulnerari. Bona stabularia, quæ maluit existimari stercora, ut Christum lucrifaceret. Ideo illam Christus de stercore leuauit ad regnum, secundum quod scriptum est: Quia suscitat de terra inopem, & de stercore erigit pauperem.

Venit ergo Helena, cępit reuisere loca sancta, infudit ei spiritus, ut lignũ crucis requireret, accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnæ, ubi

eſt uictoria? Quæro uel uexillum ſalutis, & non inuenio. Ego inquit, in regnis, & crux domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis Chriſti triumphus? Ille adhuc latet, & latet palma uitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitror, ſi redemptio ipſa non cernitur? Video quid egeris diabole, ut gladius quo peremptus es, obſtrueretur. Sed Iſaac obſtructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam paſſus eſt. Tollatur igitur ruina, ut uita appareat. Promatur gladius quo ueri Goliæ caput eſt amputatum. Aperiatur humus, ut ſalus fulgeat. Quid egiſti diabole ut abſconderes lignum, niſi ut iterum uincereris? Vicit te Maria quę genuit triumphatorem, quæ ſine imminutione uirginitatis ædidit eum, qui cruci fixus uinceret te, & mortuus ſubiugaret. Vinceris & hodie, ut mulier tuas inſidias deprehendat. Illa quaſi ſancta dominum geſtauit, ego crucẽ eius inueſtigabo. Illa generatum decuit, ego reſuſcitatum. Illa fecit ut deus inter homines uideretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo uexillum.

Aperit itaq; humum, decutit puluerem, tria patibula confuſa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat. Sed non potuit obliterari Chriſti triumphus. Incerto hæret ut mulier, ſed certam indaginẽ ſanctus ſpiritus inſpirat, eo quod duo latrones cum domino crucifixi fuerint. Quęrit ergo medium lignum, ſed poterat fieri, ut patibula inter ſe ruina confunderet, caſus mutaret & inuerteret. Redit ad euangelij lectionem, inuenit quia in medio patibulo pręlatus titulus erat, Ieſus Nazarenus rex Iudæorũ. Hinc collecta eſt ſeries ueritatis, titulo crux patuit ſalutaris. Hoc eſt, quod petentibus Iudæis Pilatus reſpondit, Quod ſcripſi ſcripſi, id eſt, non ea ſcripſi quę uobis placerent, ſed quæ ætas futura cognoſceret, non uobis ſcripſi ſed poſteritati, propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, unde crucem domini recognoſcat.

Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignum utiq;, quia hic gentilis eſt error & uanitas impiorum. Sed adorauit illum qui pependit in ligno ſcriptus in titulo. Illum qui ſicut Scarabæus clamauit ut perſecutoribus ſuis peccata donaret. Auida mulier feſtinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare ſacramentum ſalutis. Læto corde & trepidanti ueſtigio quid faceret neſciebat. Pertendit tamen ad cubile, ueritatis lignum refulſit, & gratia micuit, ut quia iam fœminam uiſitauerat Chriſtus in Maria Spiritus in Helena uiſitaret? docuit etiam quod mulier ignorabat, & deduxit in uiam, quam mortalis ſcire non poterat.

5 *Hoc etiam modo fideles recte genuflectũt & procumbunt ante imagines Crucifixi, beatiſsimæ Virginis & ſanctorum, ad rogandum Chriſtũ & ſanctos quos repreſentant, non adorantes lignum & lapides, ut calumniantur hæretici.*

Quęſiuit clauos quibus crucifixus eſt dominus, & inuenit. De uno clauo frenos fieri præcepit, de altero diadema intexuit, unum ad decorem, alterum ad deuotionem uertit. Viſitata eſt Maria ut Euam liberaret, uiſitata eſt Helena, ut Imperatores redimerentur. Miſit itaq; filio ſuo Conſtantino diadema gemmis inſignitum, quas precioſior ferro innexas, crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret. Miſit & frenum, utroque uſus eſt Conſtantinus, & fidem tranſmiſit ad poſteros reges. Principium itaq; credentium Imperatorum, ſanctum eſt quod ſuper frenum, ex illo fides, ut perſecutio ceſſaret, deuotio ſuccederet.

Sapienter Helena egit, quę crucem in capite regum leuauit & locauit, ut crux Chriſti in regibus adoretur. Non inſolentia iſta, ſed pietas eſt, cũ defertur ſacræ redemptioni. Bonus itaq; clauus Romani Imperatoris,

qui totum regit orbem,ac uestit principum frontem, ut sint prædicatores,qui persecutores esse consueuerunt.Recte in capite clauus,ut ubi sensus est,ibi præsidium. In uertice corona,in manibus habena. Corona de cruce,ut fides luceat,habena quoque de cruce,ut potestas regat,sitque iusta moderatio,non iniusta præceptio. Habeant hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum,ut ad imitationem domini dicatur de Imperatore Romano,Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.

Ex illo gratulatur ecclesia, erubescit Iudæus: non solum erubescit, sed etiam torquetur, quod ipse sibi autor confusionis est. Dum insultat Christo,confessus est eum regem, dum regem Iudæorum appellauit, sacrilegium suum qui non credidit confitetur. Ecce inquiunt: Et crucifiximus Iesum,ut Christiani & post mortem resurgant, & mortui regnent. Nos crucifiximus quem reges adorant, quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est, & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est,atque inuisibili quadam potestate dęmones torquet. Putabamus nos uicisse, sed uictos fatemur. Iterum Christus resurrexit, & resurrexisse eum principes agnouerunt. Iterum uiuit qui non uidetur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis uehementior aduersus eum cui regna famulantur, cui seruit potestas illum contempsimus, quomodo regibus resistemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant,& Fotiniani diuinitatē eius negant? Clauū crucis eius diademati suo præferunt Imperatores,& Arriani potestati eius imminuunt.

Sed quæro quare sanctum super frenum,nisi ut Imperatorum insolentiam refrenaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnerent, quod liceret illis adulteria impune committere? Quæ Neronum, quæ caligularum cæterorumque probra comperimus, quibus nō fuit sanctum super frenum? Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, ut frena dirigeret,nisi ut omnibus Imperatoribus Sancto Spiritu dicere uideretur: Nolite fieri sicut equus & mulus? Sed in freno & chamo maxillas eorum constringeret,qui se non agnoscerent reges,ut regerent sibi subditos? Prona enim potestas in uitium ferebatur, & more pecudū uaga sese libidine polluebant. Ignorabāt deum, restrinxit eos crux domini,& reuocauit a lapsu impietatis. Leuauit oculos eorum,ut Christum in cœlo quærerent. Exuerunt se chamo perfidiæ, susceperunt frena deuotionis ut fidei, secuti dicentem, Tollite iugum meum super uos,Iugum enim meum suaue est,& onus meum leue est. Inde reliqui principes Christiani,præter unum Iulianum, qui salutis suæ autorem reliquit,dum philosophiæ se dedidit errori,inde Gratianus & Theodosius. Non ergo mentita est prophetia dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo, ambulabunt plane, ac maxime Gratianus & Theodosius præ cæteris principes,non iam armis militum, sed meritis suis tecti,non purpureum habitum, sed amictum induti gloriæ.

Habetur libro. 10. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 9.

VITA FRVMENTII EPISCOPI ET ÆDESII PRESBYTERI, QVOMODOQVE INDORVM REGIO

christianā fidem susceperit, per Ruffinū pśbyterū Aquileiensem scripta.

IN ea diuisione orbis terræ quæ ad prædicandum uerbum dei sorte per Apostolos celebrata est, cum aliæ alijs prouinciæ obuenissent, Thomæ

Thomæ Pathia, & Matthæo Æthiopia, eiq; adhęrens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta, Inter quam Parthiamq; media, sed longo interior tractu India ulterior iacet, multis uariisq; linguis & gentibus habitata, quam uelut longe remotam, nullus Apostolicæ prædicationis uomer impresserat, quæ tamen tēporibus Constantini tali quadam ex causa seminà fidei prima suscepit.

Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum locorum, & orbis perscrutandi gratia, ulteriorem dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidā Tyrius philosophus, simili ex causa adire Indiam uoluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus literis utpote propinquos instituebat. Quorū unus qui erat iunior Ædesius, alter Frumentius uocabatur. Igitur peruisis & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aquæ uel cęterorum necessariorum causa ad portum quendam nauis qua uehebatur, applicuit. Moris est inibi Barbarorum, ut si quando fœdus sibi cū Romanis turbatum uicinę nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, Barbarorum miseratione seruati, ducuntur ad regem. Horum ille alterum, id est, Ædesium sibi pincernam fecit. Frumentio uero, quem quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scriniaq; commisit. Ex quo & in honore magno apud regem habiti, & in amore.

At uero moriens rex, uxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adolescentibus autem quid uellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina suppliciter exorat, tanq; quæ nihil haberet in toto regno fidelius, ut secum usquequo adolesceret filius, regendi regni sollecitudinem partirentur: & pręcipue Frumentium, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum. Nam alius fidem puram, & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idq; dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, deo mentem eius & animos instigante, requirere sollicitius cœpit, si qui inter negociatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere ut conuenticula per loca singula facerent, ad quæ Romano ritu orationis causa confluerent. Sed & ipse multo magis eadem facere, & ita cęteros cohortari, fauore & beneficiis inuitare, pręstare quicquid oportunum fuisset, loca ædificiis, aliaq; necessaria prębere, & omnimodo gestire, ut Christianorum inibi semen exurgeret. Sed cū regius puer adoleuisset, cui procurationem regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multū licet detinentibus & rogantibus ut manerent regina uel filio, ad orbem tamen nostrum reuertuntur. Et Ædesio festinante Tyrum, parentes propinquosq; reuisere, Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non esse, opus occultare Dominicum.

Igitur rem omnem ut gesta est exponit episcopo, ac monet ut prouideat uirum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesiis constructis in barbarico solo, episcopum mittat. Tum uero Athanasius (nam is nuper sacerdotium susceperat) attentius & propensius Frumentii dicta gestaq; considerans, in concilio Sacerdotum ait: Et

1 Videant qui Eccleſiarum ædificationi tantopere aduerſantur, quod poſt primam ſidei plantationē, Templorū conſtructiones locū habuerunt apud priſtinos patres.

quem alium inueniemus uirum talem, in quo ſit ſpiritus dei in ipſo ſicut in te, qui hæc ita poſſit implere. Et tradito ei ſacerdotio, redire eum cum domini gratia unde uenerat iubet. Quiq; cum epiſcopus perrexiſſet ad Indiam, tanta ei data eſſe a deo uirtutum gratia dicitur, ut ſigna per eum apoſtolica fierent, et infinitus numerus Barbarorū conuerteretur ad fidē. Ex quo in Indię partibus & populi Chriſtianorum, & eccleſię factę ſunt, & ſacerdotium cœpit. Quę nos ita geſta, & non opinione uulgi, ſed ipſo Ædeſio Tyri presbytero poſtmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente cognouimus.

VITA MVLIERIS CAPTIVÆ PER QVAM IBERORVM GENS CHRISTI FIDEM SVSCEPIT, *per Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.*

Habetur lib. 10. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 10.

TEmpore Conſtantini etiam Iberorum gens, quæ ſub axe Pontico iacet, uerbi dei fœdera, & fidem futuri ſuſceperat regni. Sed huius tanti boni præſtitit cauſam mulier quædam captiua, quæ apud eos reperta, cum fidelem & ſobriam ſatis ac pudicam duceret uitam, totiſq; diebus ac noctibus obſecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione eſſe ipſa rei nouitas Barbaris cœpit, & quid hoc ſibi uelit, curioſius perquirebant. Illa ut res erat, ſimpliciter Chriſtū ſe deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari pręter nouitatem nominis mirabantur. Verum (ut fieri ſolet) ipſa perſeuerantia curioſitatem quandam mulierculis inferebat, ſi quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur.

Moris apud eos eſſe dicitur, ut ſi paruulus ægrotet, circunferatur à matre per ſingulas domus, quo ſcilicet ſi quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumq; mulier quędā paruulum ſuum per omnes circumtuliſſet ex more, nec aliquid remedij cunctas domos luſtrando cępiſſet, uenit etiam ad captiuam, ut ſi quid ſciret, oſtenderet. Illa ſe humani quidem remedij nihil ſcire teſtatur, deū tamen ſuum Chriſtum quem colebat, dare ei deſperatam ab hominibus poſſe ſalutē confirmat. Cumq; cilicio ſuo paruulum ſuperpoſuiſſet, atq; ipſa deſuper orationem fudiſſet ad dominum, ſanum matri reddidit infantem.

1 *Vides Ciliciorū uſum apud antiquos Chriſtianos.*

Sermo defertur ad plures, factiq; fama magnifici uſq; ad aures reginę perlabitur. Quæ dolore quodam grauiſſimo corporis afflicta, in deſperatione maxima erat. Rogat ad ſe captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne pręſumere amplius aliquid q̃ ſexus ſineret, uideretur. Ipſam ſe regina deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam ſimiliter ſupra cilicium ſuum poſitam, inuocato Chriſti nomine, continuo poſt precem, ſanam & alacrem fecit exurgere: Chriſtumq; eſſe deum dei ſummi filium, qui ſalutem hāc contulerit, docet, eumq; quem ſibi autorem ſuæ ſciret eſſe incolumitatis & uitæ, commonet inuocandum. Ipſum nanq; eſſe, qui & regibus regna diſtribuat, & mortalibus uitam. At illa cum lętitia domum regreſſa, marito percontanti cauſam tam ſubitæ ſanitatis aperuit: quiq; cum pro ſalute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, o rex nihil captiua dignatur: aurum deſpicit, argentum reſpuit, ieiunio

2 *Ieiunio quaſi cibo paſcitur. Ergo laudabilis res ieiunium, & non ſuperſtitio.*

quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocante sanauit, Christum deum colamus.

Ad hoc tunc rex segnior fuit, & interim distulit, sæpius licet ab uxore cōmonitus, donec accidit quadam die uenante eo in syluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per tetrę noctis horrorem luce subducta, cæcis iter gressibus denegari. Alius alio diuersi ex comitibus oberrant: ipse solus densissima obscuritate circundatus, quid ageret, quo se uerteret nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si uere Deus est Christus ille, quem uxori suę captiua prędixerat, nunc se de his tenebris liberet, ut ipsum ex hoc omissis omnibus coleret. Ilico ut hæc nundum uerbo, sed sola mente deuouerat, redita mundo dies, regem ad urbem perducit incolumem. Quiq; reginę rem protinus ut gesta est pandit. Euocari iam iamq; captiuam, & colendi ritum ut sibi tradat, exposcit: neq; se ultra alium deum quam Christum ueneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet Deum Christum: supplicandi ritum uenerandiq; modum, in quantum de his aperire fœminę phas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamq; describit.

Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quę erga se ac reginam gesta fuerat, exponit, fidemq; edocet, & nondum initiatus in sacris, fit suę gentis apostolus. Credunt uiri per regem, fœminę per reginam: cunctisq; idem uolentibus ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat quo columnę collocari deberent. Cumq; erecta prima uel secunda, uentum fuisset ad tertiam, cō sumptis omnibus machinis, & boum hominumq; uiribus, cū media iam in obliquū fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio, ac sępius uiribus, ne loco quidem moueri attritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abscessissent, cunctiq; mortales & ipsa opera cessarent, captiua sola in oratione pernoctans mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, uidet columnam, quam tot machinę ac tot populi mouere nequiuerant, erectam, & supra basim suā librate suspensam, nec tamen superpositam, sed quantū unius pedis spacio in aere pendentem. Tunc uero omnes populi contuentes & magnificantes deum, ueram esse regis fidem, & captiuę religionem pręsentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cū libratione consedit. Post hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate suspensus est, ut omnes quæ super fuerant, ipsa die locarentur.

3 *Vt confunderet dominus & obstrueret ora eorum qui dicturi erant, crimen eos magnū incurrere qui tantū opū insumunt templis extruendis, ornandis ac locupletandis, uoluit in huius Ecclesiæ ædificatione tantum ostendere miraculum.*

4 *In oratione sola pernoctans. Habes hic Vigilias & Orationes, quæ duo sanctis patribus fuerunt familiarissima.*

Postea uero quam ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem Dei maiore ardore sitiebant, captiuę monitis ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lętatus est, quam si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota uinxisset.

Hæc nobis ita gesta, fidelissimus uir Bacurius, gētis ipsius rex, & apud

uos domeſticorum Comes (cui ſumma erat cura & religionis & ueritatis) expoſuit, cum nobiſcum Palæſtini tunc limitis Dux, in Hieroſolymis ſatis unanimiter degeret.

SANCTI ATHANASII EPISCOPI IN VITAM SANCTI ANTONII MONACHI PRAEFATIO.

ATHanaſius Epiſcopus ad peregrinos fratres. Optimum, Fratres, iniiſtis certamen, aut æquari Ægypti monachis, aut ſuperare nitentes uirtutis inſtantia. Etenim apud uos iam plurima ſunt monaſteria, monachorum quoq; nomen eſt celebre, & hanc uoluntatem iuſte quiſq; mirabitur, orantibuſq; uobis optatum Deus tribuet effectum. Quoniam igitur exegiſtis a me ut uobis ſcriberem de conuerſatione beati Antonij uolentibus diſcere quemadmodum cęperit, quid'ue fuerit ante ſanctum propoſitum, qualem etiam habuerit terminũ uitæ, & ſi uera ſunt ea, quæ de ipſo fama diſperſit, ut ad eius æmulationem, atq; exemplum uos inſtituerẽ poſſitis, magna cum lætitia ſuſcepi ueſtræ charitatis imperium. Etenim mihi ingens lucrum eſt, atq; utilitas hoc ipſum quod recordor Antonij, & uos cum admiratione audientes ſcio eius propoſitum cupere ſectari perfecta eſt ſiquidem ad uirtutem uia Antonium ſcire quid fuerit. Ergo, ut breuiter dicam, ex omnibus, quæ de eo referentium ſermo iactauit, credite, & minima uos exiſtimate audiſſe de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuiſſe cognoſcere, cũ & ego rogatus a uobis, quantacunq; per Epiſtolam ſignificauero, non æqualia ſim eius meritis narraturus. Sed & uos omnes hinc nauigantes ſtudioſe percontamini, quo ſingulis quæ norunt referentibus, congrua dignaq; tanti nominis relatio complentur. Diſponebam itaq; poſt lectionem litterarum ueſtrarũ aliquos ad me monachos inuitare, & maxime eos, qui crebro ad eum ire conſueuerant, ut plenius aliquid addiſcens, munera uobis maiora tranſmitterem. Sed quoniam & nauigationis tempora labebantur, & litterarum portitor uehementiſſime feſtinabat, ideo ea, quæ & ipſe nouerã (frequenter enim eum uiſitaui) & quæ ab eo didici, qui ad prębendã ei aquã non paululum temporis cum eo feci, dilectioni ueſtræ indicare properaui, utrobiq; curam ueritatis habens, ut neq; plus aliquis audiens miraculorum congeſtionem nõ credat, nec rurſum meritis eius inferiora cognoſcens, non putet dignum eſſe miraculo pro tanto nominis uiro.

1 *Perfecta eſt ad uirtutem uia ſcire Antoniũ quid fuerit.*

VITA SANCTI ANTONII ABBATIS AB ATHANASIO EPISCOPO ALEXANDRINO CONSCRIPTA.

ANtonius nobilibus religioſiſq; parẽtibus natus, in Ægypto oriundus fuit, tanta ſuorum nutritus cura, ut nihil aliud præter parentes, domumq; cognoſceret. Et cum iam puer eſſet, non ſe litteris erudiri, non ineptis infantium iungi paſſus eſt fabulis ſed Dei deſiderio flagrãs, ſecundum quod ſcriptum eſt, innocenter habitabat domi. Ad Eccleſiam quoq; cum parentibus ſæpe conueniens, nec infantum laſciuias, nec puerorum negligentiam ſectabatur; ſed tantum ea, quæ legebantur

2 *Heus tu qui dicis deſertionẽ facultatũ nõ habere mandatũ dei nec conſilium. Et paupertatem Euangelicam non eſſe deſertionem rerum, ſed non eſſe auarum, non con*

gebantur auſcultans, utilitatem præceptorum uitæ inſtitutione ſeruabat: non ſuis, ut ſolet illa ætas, pro uarijs & delicatis cibis unquam tędio fuit; non eſcæ mollioris blandimenta ſectatus eſt, his ſolum, quæ dabantur, contentus, nihil amplius requiſiuit. Poſt mortem autem parentum annorum circiter decem & octo, ſeu uiginti, cũ ſorore admodum paruula derelictus, & domus, & ſororis honeſtam curã gerebat. Necdum uero ſex fluxerant menſes, quibus ad Eccleſiam (ut ſolebat) accurrens, recordabatur quomodo & Apoſtoli omnibus ſpretis ſecuti fuiſſent Saluatorẽ, & multi, ut legitur in actis Apoſtolorum, facultatibus ſuis uenditis, precia ad pedes eorum detuliſſent egentibus partienda; quæ'ue, aut quanta ſpes ijſdem repoſita eſſet in cœlis. Talia ſecum uoluens intrauit Eccleſiã, & accidit ut tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem, Si uis perfectus eſſe, uade, uende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus, & ueni ſequere me, & habebis theſaurum in cœlo. Quo audito, quaſi diuinitus huiuſmodi ante memoriam concepiſſet, & ueluti propter ſe hæc eſſet ſcriptura recitata, ad ſe dominicum traxit imperium; ſtatimque regreſſus poſſeſſiones, quas habebat, uendidit. Erant autem ei trecentæ palmę uberes, & ualde optimę, quas uicinis largitus eſt, ne in aliquo aut ſibi, aut ſorori moleſtia gigneretur. Cætera uero, quæ in mobilibus poſſidebat, uniuerſa uendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob ſororem reſeruatis, quę & ſexu, & ætate uidebatur infirmior. Rurſus autem Eccleſiam ingreſſus, cum audiſſet Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de craſtino, reliquam quoque portionem pauperibus deſtribuit, neque ſe uerſari paſſus eſt domi; ſed ſorore fidelibus ac notis uirginibus cõmendata, ut earum nutriretur exemplo, ipſe iam omnibus ſeculi uinculis liber, aſperum atque arduũ arripuit inſtitutum. Necdum autem tam crebra erant in Ægypto monaſteria, neque omnino quiſquam auiam ſolitudinem nouerat, ſed quicunque in Chriſti ſeruitute ſibimetipſi prodeſſe cupiebat, non longe a ſua uillula ſeparatus inſtituebatur. Erat igitur in agello uicino ſenex quidam uitam ſolitariam a prima ſectatus ætate: hunc Antonius cum uidiſſet, æmulatus eſt ad bonum. Et primo quidem incipiens etiam ipſe in locis paululum a uilla remotioribus manebat; exinde autem ſiquem in hoc ſtudio uigilantem compererat, procedens quærebat ut apis prudentiſſima, nec ad habitaculum ſuum ante remeabat, niſi eius, quem cupiebat, frueretur aſpectibus; & ſic, tanquã munere mellis accepto, abibat ad ſua. Tali ibidem inſtitutus exordio, cum per dies ſingulos ita animum roboraret, ut nec opum paternarum, nec ſuorum meminiſſet affinium, omne etiam deſiderium & ſolicitudinem erga id, quod cęperat, exerceret, operabatur manibus ſuis ſciens ſcriptum eſſe, Qui non operatur, non manducet; mercedẽ ſanè operis ſui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. Orabat frequenter, quippe qui didicerat quod oporteret ſine intermiſſione dominũ orare. Auditioni etiam ſcripturarum ita ſtudium cõmodabat, ut nihil ex eius animo laberetur: ſed uniuerſa domini præcepta cuſtodiens, memoriam pro libris haberet. Sic ſuam uitam inſtituens, ab uniuerſis fratribus puro diligebatur affectu, & omnibus, ad quos ſtudio diſcendi pergebat, obediens proprias ſingulorum gratias hauriebatur. Huius cõtinentiam, iucunditatem illius ſectabatur, iſtius lenitatem, illius uigilantiam, alterius

fidere opibus. Vide quid ſit dicere, ſi uis perfectus eſſe, uade, uende omnia tua, & da pauperibus &c. quod hic Athanaſius Dominicum appellat imperium. Et quomodo hãc paupertatem Euangelicam intellexerint Apoſtoli & uiri apoſtolici, nec non deo plenus Antonius, an ſecundum tua ſomnia, uel iuxta communem totius Eccleſiæ ſenſum. Diſce miſer, & corrigere aliquando. Quod autẽ hæc deſertio habeat mãdatum Maximũ. Vide Iſychium ca. 23. Leuitic. Mandatum autem uel imperium ſanè intellige; uel ſuppoſito ſtatu profeſſionis, ad quem aliquis aſpiret. Vel mãdatum accipe pro conſilio, & frequens eſt apud Patres. Vel forte (quod magis ad rẽ uidetur) inſpirato a Deo ad eã uitã proſitendã eſt mandatũ. Vnde beatus Greg. lib. 2. Regeſt. Epiſ. C. ad Mauritium Imp. ſcribens aſſerit, aliquos ſine Monaſticæ uitæ profeſſione ſaluos fieri nõ poſſe.

3
Antonius frequenter orabat.

4 legendi æmulabatur industriam, istum ieiunantem, illum humi quiescentem mirabatur, alterius patientiam, alterius mãsuetudinem prædicabat: omnium quoq; uicariam erga se retinens charitatem, atq; uniuersis uirtutum partibus irrigatus, ad sedem propriam regrediebatur. Ibi secum uniuersa pertractans, omnium in se bona nitebatur exprimere. Neq; uero aduersum coæuos aliquando mouebatur, sed ea tantũmodo flamma egregio uiro crescebat in pectore, ne secundus cuiquam in prędictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, ut cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Nam & uicini & monachi, ad quos sępe ueniebat, Antonium uidentes, deicolam nuncupabant, indultisq; naturæ uocabulis, quidam ut filium, alij ut patrem diligebant.

Vide quod etiam ante Antonium monachi ieiunabant, & humi quiescebant.

Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in se prouocaret affectũ, inimicus nominis Christiani diabolus impatienter ferens tantas in adolescente uirtutes, ueteranis eam aggressus est fraudibus. Et primo quidem tentans si quomodo posset ab abrepto eum instituto detrahere, immittebat ei memoriam possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatẽ, amorem rerum, fluxam seculi gloriam, escæ uariam delectationem, & reliqua uitæ remissioris blandimenta, postremo uirtutis arduum finem, & maximum perueniendi laborem, necnon & corporis fragilitatem suggerebat, & ætatis spacia prolixa, prorsus maximam ei cogitationum caliginem suscitabat, uolens eum a recto proposito reuocare. Postquã autem diabolus orationibus eius ad deum per passionis fidem se intellexit elidi, consueta aduersum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primum noctibus infesta multitudine, & horribili metu sonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, ut nullus ambigeret quin Antonius contra diabolum dimicaret; nã & ille cogitationes sordidas conabatur inserere, & hic eas
5 oratu summouebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore; hic fide, uigilijs, & ieiunijs corpus omne uallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris uertebatur ornatum, nulla omittens figmenta lasciuiæ, hic ultrices gehennæ flammas, & dolorem uermium recordans, ingestę sibi libidini opponebat. Ille lubricum adolescentiæ iter, & ad ruinam facile proponebat; hic æterna futuri iudicij tormenta considerans, illæsam animę puritatem per tentamenta seruabat. Ista autem omnia ad confusionem diaboli fiebant. Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescenti, ut miserrimus, deludebatur; & qui contra carnem & sanguinem sæuiebat, ab homine, qui carnem portabat, elisus est. Adiuuabat enim seruum suum dominus, qui nostri gratia carnem suscipiens, uictoriam corpori contra diabolum largitus est, ut singulis ita certantibus apostolicum liceret proferre sermonem, Non autem ego, sed gratia Dei, quę mecum est. Postremo cum nec hoc argumento destruere posset Antonium draco deterrimus, & uideret se semper ab eius cogitatibus repelli secundum quod scriptum est, stridens dentibus, & ululans, qualis est merito, talis apparebat & uultu, puer horridus, atq; niger, ad eius se genua prouoluens, humana uoce flebat dicens, Multos seduxi, plurimos decepi, nunc autẽ ut à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus. Quẽ cum interrogaret Antonius quisnam esset, qui talia loqueretur, ait, Ego sum fornicationis amicus, ego multimoda aduersum omnes adolescen-

Vigilijs & ieiunijs corpus oẽ uallabat.

tes turpitudinis arma suscepi,hinc & spiritus fornicationis uocor. Quantos pudice uiuere disponentes fefelli,quot tenuiter incipientes ad sordes pristinas redire persuasi. Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat dicens,spiritu fornicationis seducti estis: & reuera per me illi fuerant supplantati. Ego sum qui te ipsum sæpe tentaui,& semper repulsus sum. Cum hoc Christi miles audisset,gratias agens Deo,& largiore aduersus inimicum cōfortatus audacia,ait, Multum ergo despicabilis,multumq; contemptibilis es,nam & obscuritas tua, & ætas infirmarum signa sunt rerum, Nulla mihi iam de te cura est, Dominus mihi adiutor est,& ego exultabo super inimicos meos. Et statim ad uocem cantantis phātasma, quod uidebatur,euanuit. Hæc autem Antonij contra diabolum fuit prima uictoria,imo uirtus in Antonio Saluatoris,qui peccatum in carne cōdemnauit, ut iustificatio legis in nobis compleretur, quia non secundum carnem ambulamus,sed secundum spiritum. Sed neq; Antonio securitatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo semel fractæ defecere uires. Nam & iste,ut leo rugiens,quærebat aditum, per quem posset irrumpere;& ille scripturarum doctus eloquio,non ignorabat multas esse dęmonum captiones. Propter quod solerti propositum labore seruabat,considerans quia posset Satanas in carnis colluctatione superatus, nouarum aduersus se artium machinas acrius cōmouere. Idcirco magis ac magis subiugabat corpus suū,ne uictor aliorum in alijs uinceretur. Disponens igitur duriori se uitæ lege constringere, cum omnes infatigabilem adolescentis mirarentur instantiam,sanctum toleranter ferebat laborem,& uoluntarię seruitutis longum in Dei opere studium consuetudine in naturā 6
uertebat. Inediæ autem & uigiliarum intantum patiens erat,ut credulitatem uiribus uinceret. Pernoctabat in oratione sæpissime,edebat semel in die post solis occasum,nonnunquā biduo,triduoq; sic permanens,quarta demum die reficiebatur. Sumebat uero panem & sal, potumq; aquæ perparuum. De carnibus uero,& uino tacere melius puto, q̄ quicquam dicere,quoniam nec apud plurimos quidem monachorū istiusmodi escę in usu haberentur. Quieti autem membra concedens,iunco cōtexto atq; cilicio utebatur:nonnunquā etiam super nudam humum iacebat unguenta penitus repudians. Dicebat enim minime posse utentium,& præcipue iuuenum,corpora roborari, si olei essent lenitate mollita: oportere uero asperos carni labores imperare, secundum Apostoli præceptum dicētis, Quādo infirmior,tunc fortior sum & potens. Asserebatq; sensum sic animi posse reuiuiscere,si corporis fuisset impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitudine laborū merita pensabat,sed amore,& famulatu spontaneo semper tanquā in principijs cōstitutus, ad profectum diuini metus desiderium concitabat;nouisq; cupiens augeri pręterita; suprámemorati doctoris sermonum recordabatur,qui ait,Præterita obliuiscens,& in futurum conualescens. Meminerat quoq; Heliæ prophetę dicentis,Viuit dominus, cui asto hodie ante ipsum, & disserebat cur hodie esset appositū, quia non computabat Helias pręteritum tempus;sed tanquā quotidie in certamine constitutus,talem se præbere cupiebat, qualem sciebat dignū Dei esse conspectibus,purum corde,& paratum obedire uoluntati eius.

Inediæ, uigiliæ & orationes Antonij.

Vide hic miram abstinentiam Antonij, & ciborum delectū, nec solū eius, sed aliorum quoq; monachorum, quæ nostri hæretici dicunt esse superstitiosa. Ergo superstitiosus fuit Antonius? Et nō illi potius mendaces, & gulæ ac uētris serui.

Igitur sanctus Antonius secum reputans oportere Dei famulum ex instituto magni Heliæ exemplum capere, & ad illud speculum uitā suam

debere componere, ad ſepulchra non longe a uilla conſtituta receſſit, uni de cognitis mandans, ut ſtatutis diebus ſibi alimenta deferret. Et cum in una mermoria ſupradictus frater eum clauſiſſet, ſolus ibidē morabatur. Metuens ergo diabolus, ne acceſſu temporis eremum quoq; habitari faceret, ita eū aggregatis ſatellitibus ſuis uaria cęde lacerauit, ut doloris magnitudo, & motum auferret, & uocem. Nam & ipſe poſtea referebat uulnera fuiſſe tam grauia, ut uniuerſa hominum tormenta ſuperarent: ſed Dei prouidentia, quę nunq̃ in ſe ſperantibus deeſt, cōſeruauit eum. Alio die is, quē ſupradiximus, frater aduenit, cibos deferens aſſuetos, atq; eū iacentem in terra ſemimortuum, fractis foribus, inuenit. Quem impoſitū humeris ad uillulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens uicinorum, atq; affinium multitudo concurrens triſti in medio poſiti funeri debitum reddebat officium. Et iam media noctis parte tranſgreſſa, & grauis peruigiles omnium oculos uicerat ſopor; Antonius, anima paululum redeūte, ſuſpirans eleuauit caput, cæteris uero alta quiete proſtratis, eū, a quo delatus fuerat uigilare conſpexit, eumq; nutu aduocans obſecrauit, ut nullo penitus excitato, ad priſtinam ſe referret habitaculum. Relatus ergo iuxta cōſuetudinem ſolus iterum permanebat, & ſtare quidem propter recentes plagas non poterat; orans uero proſtratus, poſt orationem clara uoce dicebat, Ecce ego hic ſum Antonius, non fugio ueſtra certamina, etiam ſi maiora faciatis, nullus me ſeparabit a charitate Chriſti. Pſallebatq; dicens, ſi conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hoſtis diabolus admiratus quód poſt tot uerbera fuiſſet auſus reuerti, congregatis canibus ſuis, & proprio furore ſe lanians, Videtis, ait, quod nec ſpiritu fornicationis, nec corporis doloribus ſuperatus, inſuper audacter laceſſit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus eſt. Sentiat, ſentiat; debet ſcire quos pronocet. Dixit; & in adhortantis uocem audientium turba conſentit, quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita ut loco funditus agitato, & parietibus patefactis, multifaria dęmonum exinde turba ſe effunderet: nam & beſtiarum, & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuere phantaſijs leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentium, ſcorpionum, necnon & pardorum, atq; urſorum. Et hæc ſingula ſecundum ſuam fremebant naturam. Rugiebat leo occidere uolens, taurus mugitu, & cornibus minabatur; ſerpens ſibilo perſonabat; luporum impetus inhiabat; pardus diſcolor a tergo authoris ſui calliditates uarias indicabat. Truces omnium uultus, & uocis horridæ dirus auditus. Antonius flagellatus, atq; confoſſus, ſentiebat quidem aſperiores corporis dolores, ſed imperterritus durabat mente peruigili. Et licet gemitum uulnera carnis exprimerent, ſenſu tamē idē permanens, quaſi de inimicis luderet, loquebatur. Si uirium aliquid haberetis, ſufficeret unus ad prælium, ſed quoniam domino uos eneruante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores, cum hoc ipſum infirmitatis indicium ſit q irrationabiliū induitis formas beſtiarū Rurſumq;

7 cōfidens aiebat, ſiquid ualetis, ſi uobis in me poteſtatem dominus dedit, ecce pręſto ſum deuorate conceſſum. Si uero non poteſtis, cur fruſtra nitimini? Signum enim crucis, & fides ad dominum inexpugnabilis nobis murus eſt. Multa contra ſanctum Antonium minantes fremebant denti-

Signum Crucis et fides ad dominum, murus inexpugnabilis.

bus suis, quod nullus eorum tentamēta sequeretur effectus, sed maxime è contrario gigneretur illusio. Non oblitus Iesus colluctationis serui sui, eidem protector factus est. Denique cũ eleuaret oculos, uidit desuper culmen aperiri, & deductis tenebris radium ad se lucis influere. Post cuius splendoris aduentum, nec dæmonum aliquis aparuit, & corporis dolor extemplo deletus est. Ædificium quoque quod pauloante dissolutum fuerat, instauratum est. Ilico præsentiam domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens longa suspiria ad uisionem, quæ ei apparuerat, loquebatur dicens. Vbi eras, bone Iesu? ubi eras; Quare non a principio affuisti, ut sanares uulnera mea? Et uox ad eum facta est dicens, Antoni, hic eram, sed expectabam uidere certamen tuum. Nunc autē quia dimicando uiriliter non cessisti, semper auxiliabor tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis exurgens intantum roboratus orabat, ut intelligeret se plus recepisse tunc uirium, quàm ante perdiderat. Erat autem tunc Antonius annos natus trigintaquinque. Exinde cum uoluntati promptæ merita religiosa succrescerent, uadens ad supradictum senem precabatur ut in deserto pariter abirent. Causante illo senile æuum & rei nouitatem, solus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis ignotæ uitæ, rupto metu, uiam conatus est pendere. Sed nec tunc cessauit infatigabilis aduersarius; nam impedire eius propositum uolens, argenteum discum in itinere proiecit, quo uiso Antonius callidi artificis agnouit astutiam, stansque intrepidus, & discum toruis intuens oculis, doli authorē in phantasmate obiurgabat argenti, talia secum reputans. Vnde hic in deserto discus? auium hoc iter est, nulla sunt uestigia cōmeantiũ, lapsus de sarcina, præ magnitudine latere non potuit, sed & qui perdiderat reuersus, ob solitudinem locorum inuenisset profecto, quod ruerat. Hoc artificium, diabole, tuum est, non impedies uoluntatem meam, argentum tuum tecum sit in perditionem. Hæc illo dicente discus, ut fumus a facie eius euanuit. Dehinc non ut ante in phantasmate, sed ingentem auri massam in itinere conspexit. Verum hanc utrum diabolus simulauerit, an ad Antonium cō probandum, quia nec ueris opibus inescaretur, uirtus cœlestis ostenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia quod uisum est, aurum fuit. At ille magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido cursu, quasi quoddam uitaret incendium, ad montē usque perrexit, ibique flumine transuadato, inuenit castellum desertum plenum ob tempus, & solitudinem uenenatorum animalium, in quo se constituens nouus hospes habitauit. Statim ad eius aduentum ingens turba serpentium quasi persecutorem passa, profugit. At ille obstructo lapidibus introitu, panes mensium sex, ut Thebæis mos est, secum recondens, nam crebro per annum incorrupti durare solent, necnon & exiguũ habens aquæ, solitarius perdurabat, nusquam inde procedens, nunquam aliquem suscipiens, in tantum ut cum bis in anno per tectum desuper panes acciperet, nullum cum deferentibus haberet alloquium. Multis igitur uidendi eum desiderio, & studio requirendi ante hostium eius pernoctantibus, audiebantur ut uulgi uoces aduersum Antonium, tumultusque dicentium, Quid te nostris ingeris habitaculis? quid tibi & deserto? Abscede a finibus alienis, non potes hic habitare, non nostras insidias sustinere. Et primo quidem, qui foris erant, existimabant aliquos homines scalis positis introisse, ibique cōtendere. Postquam

autem per cauernam introſpicientes nullum uiderunt: dæmones intellexerunt contra eum contendere, & nimio metu perterriti, Antonij auxiliũ flagitabant. At ille hoſtio propinquans, ad conſolandos fratres, ne timerent, atq; ut inde recederent precabatur: trepidantibusq; aſſerebat a dæmonibus incuti metum, ſignate nos inquiens, & abite ſecuri, ipſosq; ſemetipſos ſinite deludere. Itaq; illis reuertentibus hic remanebat illæſus, nec unq; in certamine laſſabatur. Accedentium autem augmentum profectuũ, uel debilitas repugnantium, maximum eius contentioni leuamen addiderant, tum eius animo conſtantiam ſuggerebant. Ruſuſq; ad eremum uenientibus turbis, quidam mortuũ eum ſe exiſtimauerant reperturos, ille pſallebat intrinſecus, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, a facie eius: ſicut deficit fumus deficiant, ut liqueſcit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. Et iterum, omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini uindicaui in eis.

Sic Antonius annis uiginti ſolitarie tranſactis, atq; ab hominum ſegregatus conſpectibus perdurauit. Cum ergo multorũ, & propoſitum imitari cupientium, & notorum multitudo ad eum concurreret, necnon & patientiam infinita ſe caterua conglomeraret, tandem pene iam per uim foribus euulſis, quaſi ex aliquo cœleſti aditu conſecratus apparuit. Obſtupuerunt uniuerſi, & oris grãm, & corporis dignitatẽ, q nec per inquietẽ intumuerat, nec ieiunijs, dæmonũq; certamine faciẽ eius pallor obſederat; ſed econtrario quaſi nihil tẽporis egiſſet, antiquus membrorũ decor perſeuerauit. Porro quanta miracula, quæ in illo animi puritas fuit? Nunq; hilaritate nimia reſolutus in riſum eſt; nunq; recordatione peccati triſtitia ora contraxit non magnis ſtupentium ſe elatus eſt laudibus. Nihil in illo indecens ſolitudo; nihil aſperũ quotidiana cum hoſtibus bella contulerant, ſed temperata mens æquali ad cuncta ferebatur examine. Plurimos igitur ab imundis ſpiritibus, & infirmitatibus uarijs Dei gratia per Antonium liberauit. Sermo eius ſale conditus conſolabatur mæſtos, docebat inſcios, concordabat iratos, omnibus ſuadens nihil amori Chriſti anteponendum. Preponebatq; ante oculos bonorum magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quod proprio filio ſuo non pepercerit Deus, ſed pro noſtra omnium ſalute eum tradiderit. Nec mora, plura audientium corda ad humanarum rerum contemptũ hæc eius ſuaſit oratio, & habitandæ eremi iſtud eius exordium fuit. Quid ſane & Arſenoitarum oppido geſtum ſit nõ tranſibo ſilentio. Nam cum fratres uellet inuiſere, & riuulum fluminis Nili, qui crocodilis, & multis eiuſdem fluminis beſtijs plenus erat, tranſuadare eſſet neceſſe, tam cum comitibus ſuis tranſiuit illeſus, q; inde redibat incolumis. Rurſusq; in priſtinis laboribus perſeuerãs, multos magiſterio ſuo fratres confirmauit, ita ut breui tempore plurima fierent monaſteria: nouos, antiquosq; monachos pro ætate, uel tempore, paterno moderabatur affectu. Quadam autem die cum ſanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur ut eis inſtitutoria largiretur præcepta, cum prophetica fiducia exaltans uocem, aiebat, Ad omnem quidem mandatorum diſciplinam ſcripturas poſſe ſufficere; ſed & hoc optimum fore, ſi mutuis ſe inuicem Fratres ſermonibus cõſolarentur. Et uos ergo, inquit, ut patri referte, quę noſtis, & ego, quæ per longam ætatem conſecutus ſum quaſi filijs indi-

cabo. Hoc ſit autẽ primum cunctis in cõmune mandatũ, nullum in arrepti propoſiti uigore laſſeſcere, ſed quaſi incipientẽ augere ſemper debere quod cęperit, præſertim cũ humanæ uitæ ſpacia æternitati cõparata breuiſſima ſint & hac parua. Ita exorſus paululum ſiluit, & admiratus nimium Dei largitatem, rurſus adiecit dicẽs, In præſenti hac uita æqualia ſunt pro rerum cõmutatione cõmertia, nec maiora recipit ab emente, qui uendit. Promiſſio autem uitæ ſempiternæ uili precio comparatur, ſcriptum eſt enim, dies uitæ noſtræ ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus octoginta anni, quicquid reliquum eſt, labor & dolor eſt. Quando ergo octo ginta, aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere uixerimus, non pari tempore regnaturi ſumus in futuro, ſed pro annis prædictis om nium nobis ſeculorum regna tribuentur. Non terram hæreditabimus, ſed cœlum, corpus quoq; corruptũ relinquentes idipſum cum incorruptione recipiemus. Ergo, filioli, non uos aut tædium defatiget, aut uanæ gloriæ delectet ambitio. Non ſunt enim condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nemo, cum aſpexerit mundũ, reliquiſſe ſe arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem comparata cœlorũ breuis, ac parua eſt. Si ergo nec uniuerſo orbi renunciantes, dignũ aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus, ſe unuſquiſq; conſideret, & ſtatim intelliget paruis theſauris & parietibus, uel modica auri portione contẽpta, nec gloriari ſe debere, quaſi magna dimiſerit, nec tędere quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis unam æream drachmam ad drachmas centum aureas con quirendas, ita etiam qui totius orbis dominum dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in ſublimi ſede recipiet. Ad ſummũ illud perſpicere debemus (quod & ſi noſtras uelimus retentare diuitias, cum lege mortis ab ipſis diuellamur inuiti, ut in libro Eccleſiaſtes ſcriptũ eſt, Quia neſcit homo quid ſit poſt eum in labore ſuo, Cur ergo non facinus de neceſſita te uirtutem? Cur nõ ad lucranda regna cœleſtia ultro relinquimus quod lucis iſtius fine perdendum eſt? Nihil eorum curæ ſit Chriſtianis, quæ ſecum auferre non poſſunt: illud potius debemus expetere, quod nos ducat ad cœlum, ſapientiam ſcilicet, caſtitatem, iuſtitiam, uirtutem, ſenſum per uigilem, pauperũ curam, fidem in Chriſto robuſtam, animũ iræ uictorẽ, hoſpitalitatẽ. Hæc ſectantes, manſionẽ nobis in terra quietorũ, ſecundũ Euangeliũ, præparabimus. Conſideremus dñi eſſe nos famulos, & ſeruitutẽ debere ei, a quo creati ſumus. Vt enim ſeruus præteriti gratia famula tus, præſens aut futurũ non contemnit imperium, nec audet aſſerere q̃ ex labore tranſacto inſtantis operis habere debeat libertatem, ſed iugi ſtudio (ut in Euangelio ſcriptum eſt) eandem ſemper exhibet ſeruitutem, ut & domino placere poſſit, ne metum lucretur & uerbera. Sic & nos diuinis congruit parere præceptis, ſcientes quod æquus ille retributor, in quo quenq; inuenerit, in eo ſit iudicaturus, quod prophetica per Ezechielem uoce teſtatur: Nam & infelix Iudas propter unius noctis impietatẽ omni præteriti temporis labore priuatus eſt. Iccirco tenendus eſt continuus inſtituti rigor habentibus Deum auxiliatorẽ, ſicut ſcriptum eſt, Quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcandam Apoſtoli præcepta replicemus, quibus ſe mori quotidie teſtabatur; ſimiliter & nos humanę conditionis uitam ancipitem retractantes non pec-

cabimus;cum enim excitati à somno ad uesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora concedentes de lucis nõ confidamus aduentu, & ubiq; naturæ, ac uitæ incertæ memores, Dei nos intelligamus prouidentia gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur; sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos cõgregare thesauros ambiemus, quin potius metu quotidiani recessus, & se iungendi corporis iugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium, inuicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes ultimę retributionis aduentum; quia maior formido iudicij, & pœnarum timor horridus, simul & lubricæ carnis incentiua dissoluit, & ruentem animam, quasi ex aliqua rupe, sustentat. Ideoq; precor ut ad finem propositi omni labore tendamus.
8 Nemo post tergum respiciens Lot imitetur uxorem, præsertim cum dominus dixerit nullum ponentem manum super aratrum, & respicientẽ retrorsum, dignum esse regno cœlorum. Respicere autem retrorsum nihil aliud est, q̃ in eo pœnitere, quod cœperis, & mundanis rursus desiderijs obligari. Nolite, quęso, uirtutis, tanquã impossibile nomen pauere, nec peregrinum uobis, aut procul positũ uideatur hoc studium, quod ex nostro, Dei gratia pręcedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inserta natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantummodo expectat uoluntatem. Græci studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos, inanium litterarum quærant magistros, nobis uero nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet; in omni sede terrarũ constituta sunt regna cœlorum. Vnde dominus in Euangelio ait, Regnũ Dei intra uos est, uirtus, quæ in nobis est, mentem tantum requirit humanã. Cui enim dubium est, quia naturalis animæ puritas, si nulla fuerit extrinsecus sorde polluta, fons sit, & origo omnium uirtutum? Bonã necesse est esse eam, quã creauit bonus creator. Quod si forte cunctabimur, audiamus Iesum filium Nauæ populo dicentem, Rectum facite cor uestrũ ad dominum Deum Israel. Nec Iohannes dissonam tulit de uirtute sententiam prædicans, Rectas facite semitas eius: siquidem hoc est rectam esse animam, cum eius principalis integritas nulla uitiorum labe maculatur, si naturã mutauerit, peruersa tunc dicitur; si conditio seruetur, uirtus est. Animam nostram cõmendauit nobis Deus, seruemus depositum, quale accepimus. Nemo causari potest extrinsecus situm, quod in se nascitur: facturam suam qui fecit, agnoscat; opus suum inueniat ut creauit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpes, homo, quod tibi largitio diuina cõcessit, operum Dei immutare uelle polluere est. Illud etiam solicite prouidere debemus, ut tyrannicam iræ superemus insaniam, quia scriptũ est, Iracundia uiri iustitiam Dei non operatur. Et iterum, desiderium concupiscens parit peccatum, quo perfecto, mors gignitur. Diuinæ uocis præceptum est, ut iugi custodia tueamur animam nostram, quia exercitatos ad supplantandum habemus inimicos, dæmones scilicet, contra quos nobis, secundum Apostolicam contestationẽ, pugna sine intermissione est: Ait enim, Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates huius mundi, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus: Ingens eorum turba istum peruolat aerem, non procul à nobis hostium caterua discurrit. Et diuersitatem quidem eorum nõ

Facit hoc contra Monachos apostatas nostri temporis.

est

est meę paruitatis exponere, sed hanc maioribus concedo ratione. Quod autem in promptu est, & ignorare non expedit, dolos scilicet eorum aduersus nos compositos breuiter indicabo. Hoc primum debemus mentibus affigere nihil Deum fecisse, quod malum est, nec ab eius institutione dæmonum cępisse principia; peruersitas ista non naturæ, sed uoluntatis est uitium. Boni etenim, utpote a Deo cōditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cœlis, ibiq́ in cęni sordibus uolutati gentilitatis impias constituere culturas; & nunc de nobis torquentur inuidia, atq; uniuersa mala cōmouere non cessant, ne pristinis eorum sedibus succedamus. Diuersa autem eorum, & partita nequitia est. Quidam enim ad summū nocendi uerticem peruenere, alij ex comparatione peiorum uidentur esse leuiores, atq; omnes pro possibilitate uirium diuersa cōtra singulas causas sumpsere certamina. Iccirco necessarium est donum spirituum discernendorum à domino petere, ut possimus tam fraudes eorum, q; studia praeuidentes, aduersum disparem pugnam unū dominicæ crucis eleuare uexillum. Hoc munere Paulus accepto, docebat dicens, Non enim eius ignoramus astutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his, quæ passi sumus, mutuis nos inuicem instruere sermonibus. Hostile illis cōtra omnes Christianos maxime uero contra monachos, & uirgines Christi odium est. Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs, atq; obscœnis cogitationibus nituntur euertere; sed nihil nobis in hoc terroris incutiāt. Fidelium enim orationibus, atq; ieiunijs ad dominū statim corruunt; nec tamen, si paululum cessauerint, prorsus plenam putetis esse uictoriam. Solent saucij grauius assurgere, & mutata arte pugnandi, cum cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, assumentes nunc mulierum, nunc bestiarum, nunc serpentium formas, necnon & ingentia quædam corpora, & usq; ad tectum domus porrectum caput, infinitas species, & militum cateruas. Quæ omnia ad primum quoque crucis signum euanescunt. His quoq; agnitis fallaciarum modis, incipiunt præsagire, & futurorum dierum euentus uelle prædicere: Cumq́ & in his contempti fuerint, ipsum iam suę nequitiæ principem, ac totius mali summitatem ad subsidium sui certaminis uocant. Crebro deniq; Antonius talem a se uisum diabolum asserebat, qualē & beatus Iob, domino reuelante cognouerat. Oculi eius ac si species luciferi, ex ore eius procedunt lāpades incensę. Crines quoq; incendijs sparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quasi fornacis æstuantis ardore carbonum. Halitus eius, ut pruna; flamma uero ex ore eius glomeratur. Cum huiusmodi terroribus uisus est princeps dęmonū, inquit Antonius, & ingentia sæpe, ut dixi, promittens, impietatis suę definit lingua magniloqua, de qua dominus triumphauit, ad Iob dicens, Arbitratur enim ferrum, ut paleas, æramentum, ut lignum putridum maria, ut sata erasa, tartara profunda, tanquā captiua æstimabit, abyssum, ut deambulatorium. Per prophetam quoq; increpat, dicens, Persequens comprehendam, & omnem orbem terrarum manu mea ut nidum tenebo, & ut oua derelicta auferā. Si iniquus funereas euomens uoces bene uiuentium aliquos frequenter illaqueet, sed nos nec eius pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus, fallit enim, nihilq́ uerum semper promittit. Nam si non mendacia cuncta loqueretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, hamo crucis ut draco aduncatus a domino est, & capi-

9 *Cur quæso contra Monachos & Virgines Christi, maxime uersatur odium diaboli, nisi quia hi duo status sunt, magis deo propinqui, et acceptiõ. Cum autē etiam nostri hæretici hos eosdē tantopere insectentur, cognoscere potes cuius capitis illi sint membra.*

Si orationibus fidelium & ieiunijs statim dæmones corruunt, non sunt hæc res inanes et superstitiosæ, ut garriunt quidam.

ſtro ligatus ut iumentum, & quaſi mancipium fugitiuum uinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium deuorare permittitur? Nunc miſerabilis ut paſſer ad ludendum irretitus a Chriſto eſt, calcaneo Chriſtianorum ſubſtratus gemit. Ille, qui uniuerſa maria a ſe deleta plaudebat, ille, qui orbem terrarum manu ſua teneri pollicebatur, ecce a nobis uincitur, ecce me aduerſum ſe prohibere non poteſt diſputantem. Contemnenda eſt, filioli, penitus cum inanibus uerbis ſuperba iactantia, fulgorq́ ille, qui lucere ſe ſimulat, non ueri ſplendor eſt luminis; ſed quibus arſurus eſt indicat flammas. Nam dicto citius recedens, ſuarum ſecū refert ſimulachra pœnarum. Solent etiam cū modulatione nonnunquam apparentes pſallere. Proh nefas, ad hæc & impuro ore ſacra ſcripturarū eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quaſi Echo ad extrema uerba reſpondent. Dormientes quoq; excitant ad orandum, ut totius noctis ſomnum eripiant; pleroſq; etiam, dum ſe in monachorū nobilium habitu transferunt, monachos coercent, & priſtina, quibus cōſcij ſunt, peccata imputant; ſed ſpernendę ſunt eorū increpationes, & admonitiones ieiunandi, uigiliarum quoq; fraudulenta ſuggeſtio. Ob id enim familiares nobis ſpecies aſſumunt, ut affinitate uirtutum nocentes, faci-
10 lius uirus interſerant, & innocentes quoſq; per ſpeciē honeſtatis elidant. Impoſſibile poſtea, durumq́ hoc ſtudium prędicantes, ut dum oneroſum eſſe uidetur quod cœptum eſt, ex deſperatione tædium, & ex tędio ſuccedat ignauia. Iccirco Propheta miſſus à domino, luctuoſa denuncians ſublimi uoce dicebat, Væ qui potat proximum ſuum ſubuerſione turbida. Huiuſmodi enim exhortamenta deprauatoria ſunt itineris, quod ducit ad cœlum. Iccirco cum ueniſſet dominus ad terras, & uera de eo dæmones prædicarent (uere enim dicebant, Tu es Chriſtus filius Dei uiui) uociferantium ora claudebat, qui uinctas hominum linguas ſoluebat, ne cum præconio ueri peruerſitatis uenena miſcerent, & ut nos eius exemplo, etiam ſi profutura ſuaderent, in nullo his cōmodaremus aſſenſum; quia profecto non congruit nos poſt libertatem a domino conceſſam, & ſcripturarum præcepta uitalia, a diabolo uiuendi capere exempla, qui ſuum deſerens ordinem, ſacrum Chriſti temerauit imperium. Propterea etiam dominus eum de ſcripturis loquentem iubebat tacere, quia peccatori dicit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentū meum per os tuum? Omnia dæmones ſimulant, colloquuntur ſæpe cum fratribus, & eos ſæpe conturbant, ſæpe inconditos excitant ſonitus, manus apprehendunt, ſibilant, inſipienter cachinnant, ut uel in pūcto peccati Chriſtianum pectus introeant. Cumq́ ab uniuerſis fuerint repulſi, ad extremū debilitatē ſuam lamentatione teſtantur. Et dominus quidē quaſi Deus, & ſuę conſcius maieſtatis, obmuteſcere his imperabat: nos autē ueſtigijs ſanctorum inhærentes, eandem gradiamur uiam, qui memoratas ſubtilius fallacias peruidentes canebant, Cum conſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Et iterum, Ego uero tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum; Et factus ſum ut homo non audiens. Chriſtus ſilentium ut dominus imperauit, ut nos diabolo nihil credamus & uincimus. Si orare cōpellunt, ſi ieiunia ſuadent, non ex eorum nos monitis, ſed ex noſtra conſuetudine id agamus. Denique etiam ſi irruentes mortem nobis intentare uideantur, riden-

Et noſtri temporis hæretici dicentes, Oneroſus & dicens nimis eſt Monachatus, Virginitas impoſsibilis, oſtendūt ſe eſſe membra diaboli.

di potius sunt, quàm timendi, quia cum sint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. Equidem de istis iam transitorie me dixisse memini, tamen eadem nunc explicanda sunt latius, quia non mediocrem affert repetitio medelam. Adueniente domino destructus est inimicus, & omne penitus eius robur elanguit. Propter quod pristinæ uirtutis memor, quasi tyrannus iam senescens, cum ruisse se uideat, in perniciem grassatur humanam, nec tamẽ potest firmum Deo pectus cogitationum & cæterarum arte fraudũ peruertere. Nam luce clarius est cum aduersarij nostri, cum nec humana carne sint septi, ut causare ualeant, iccirco nos a se non posse superari, quia clauso ostio interiore intrare non ualeant. Et reuera si fuissent hoc fragili corpore colligati, obseruato introitu, ijsdem negaretur accessus. Cum autem (ut diximus) hoc impedimento sint liberi, & obstructa penetrent, atque in omni licenter uolutent aere, manifestum est ob eneruationem eorum permanere Ecclesiæ corpus illæsum. Denique satellites impij cũ principe suo diabolo, quem Saluator in Euangelio homicidam & patrẽ malitiæ ab initio fuisse firmat, nobis aduersum se dimicantibus fortiter nullo modo cessissent, si potestas eorum non fuisset ablata. Nam si mentior, cur nobis, Satanas, parcis, qui ubique discurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduersum te bene uiuentium, & disputantium nõ potes labefactare constantiam? sed fortasse nos diligis, quos quotidie conaris obruere, aut credibile est te esse bonitatis magistrum, & fauere magis optimis quàm nocere? Et quid tam charum tibi esse potest, quàm lædere, maxime eos, qui tuis sceleribus uiriliter repugnant, secundum quod scriptum est, Quia abominatio est pietas peccatori. Quis tam fęcundum ad malitiam possidet pectus? quis tam meditatas implere conatur insidias? Scimus te impurissimũ cadauer, scimus quia iccirco uiuimus Christiani, & contra te nobis est secura congressio, quia infirmatus es a domino. Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non sequitur effectus: Quòd si fallimur, cur cũ terrore simulato, cur magnitudine corporum nostram aggrederis fidem? Si uoluntatem sequitur possibilitas, tantum tibi uelle sufficiat. Is enim potentiæ mos est, non extranea fallaciæ adiumenta conquirere, sed sua uirtute implere quod cupiat. At nunc dum theatrali mutatione formarum, quasi rudem infantiam scenica niteris simulatione deludere, exhaustas uires manifestius probas. Nunquidnam uerus ille Angelus cõtra Assyrios missus a domino, aut populorum eguit societate, aut sonitus quęsiuit, aut plausus, & non potius tacitam exercens potestatem, centum octoginta quinque millia hostium sermone uelocius iuxta iubentis domini prostrauit imperium. Vos ergo cum fragiles sitis uiribus, perpetuus uos cõsequitur interitus. At dicet aliquis, Cur diabolus egrediens beatum Iob omnem in ruinam impulit domum? cur eius opibus penitus dissipatis, parietum quoque fundamenta subuertens, unum numerosę sobolis coaceruauit sepulchrum? cur ipsum ad extremum diri uulneris nouitate percussit? Qui hoc opponit, audiat è diuerso, non diabolum potuisse hoc, sed dominũ, a quo potestas aduersum nos dupliciter datur, uel ad gloriã, si probamur, uel ad pœnam, si delinquimus. Quin potius ex hoc animaduertat, ne contra unum quidem hominem diabolum quicquã potuisse, si non potestatem accepisset a domino. Nullus enim, quod suę ditionis est, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro, quem nec expetitum potuit uincere? sed

nec contra iumenta quidem eius,nec contra oues,nec contra sues sine cõcessu Dei proprium robur exercuit,sicut in Euangelio scriptum est,dæmones autem rogabant eum dicentes,Si eĳcis nos hinc,mitte nos in gregem porcorum. Quomodo igitur,qui porcorum expetunt mortes,imaginem Dei hominem, & tam charum conditori animal suo ualebunt iure peruertere? Magna,dilectissimi,aduersum dæmones arma sunt,uita syncera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimescit Satanas recte uiuentium uigilias,orationes,ieiunia,mansuetudinem,uoluntariam paupertatem,uanæglorie contemptum,humilitatẽ,misericordiam, iræ dominatum,& præcipue purum cor erga Christi amorem. Nouit teterrimus coluber ex pręcepto domini sub iustorum se iacere uestigĳs,qui ait, Ecce dedi uobis potestatem calcare super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Si autem & diuinationem se habere simulantes, uenturos fratres nunciauerint, & affuerint quos uenire prædixerant,nec sic fides est commodanda mendacibus:ob id enim præcessere uenientes, ut credulitas sibi paretur ex nuncio, & postea aditus ex credulitate fallaciæ. Verum in hoc nullum Christiano debet esse miraculum, cum non tantum qui lenitate naturæ per cuncta discurrunt, ualeant præuenire gradientes, sed homines quoque equorum uelocitate præuecti,nuntiant affuturos. Non enim ea quæ nondum fieri cœpta sunt referunt,quia dominus solus conscius est futurorum, sed quorum conspiciunt in actu initium,eorum sibi tanq̃ apud ignaros uendicant de futuris fieri notionem. Nam quantos nunc putatis, qui uelocitate puerili istum cœptum,nostrosq́ contra se sermones ante relatũ alicuius hic positi longe manentibus indicare? Hoc quod dico nobis perspicuum fieri potest exemplis,siquis a Thebaide aut alicuius regionis oppido cœperit proficisci, & hunc dæmones uiderint in itinere ambulantem,pernicitate memorata possunt prædicere uenientem. Ita & de Nili inundatione solenni,cũ multas in Æthiopia uiderint pluuias, é quibus fluuius intumescens ultra alueum effluere consueuit,pręcurrentes ad Ægyptum nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines si illis celeritas esset tanta natura, facile nunciarẽt. Vt enim speculator beati Dauid ad uerticem loci celsioris ascendens,prior,q̃ hi qui in terra erant prospiciens uenientes,nõ quædam incerta de futuris,sed de his,qui uenire cœperant,nunciabat: sic & dæmones cura peruigili omnia considerantes, rapido cursu sibi inuicem nunciant. Sed si forte contigerit,ut Dei nutu ad finem cępta non ueniant; hoc est,si aut uiator é media regrediatur uia, aut suspensis nubibus aquæ ad altum cœli cardinem deferantur,tunc decipientium unà cum credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis fuere principia,his præsagatorũ dolis apud delubra dæmonum quondam credebantur oracula,quæ aduentu domini nostri Iesu Christi,indicto sibi silẽtio obmutuerunt,suosq́ perdidere captiuos. Quis(rogo) arbitratur medicum ex obseruatione morborum,cum animæ æstuantis incendia de uenarum pulsu, leuiq́ digitorũ attactu,diuinam arbitratur habere notitiam? Quis gubernatorem nauigationis suæ uiam inter cœli sidera requirentem,maiestatis honore ueneratur? Quis agricolam de aridis æstatis feruoribus,aut de hyemali aquarum largitate,uel frigore disputantem,non potius experientia laudat, q̃ Dei consecrat nomine? Verum ut concedamus paulisper uera dæmones

11 *Quid dicis hæretice? pertimescit Satanas recte uiuentium uigilias,orationes,ieiunia,uoluntariam paupertatẽ,quæ tu spernis.*

nunciare;

nunciare;respondete mihi,quis fructus est nosse uenientia? Nunquid aut sciens hæc aliquando laudatus,aut punitus est nesciens? In hoc unusquisque sibi præparat,seu tormenta, seu gloriam,si uel negligat scripturarum mandata,uel faciat. Nullus ob id nostrum hãc arripuit uitam, ut habeat præscientiam futurorum,sed ut præceptis domini obediens , amicus esse incipiat de seruo . Curandum est non præscire quæ ueniunt, sed implere, quæ iussa sunt;nec institutionibus bonis hanc flagitare mercedem,cũ magis debeamus uictoriam contra diabolum ab auxiliatore domino postulare. Sed si forte aliquis hoc libẽter assumat,ut futura cognoscat, habeat purum cor ; quia credo animam Deo seruientem , si in ea perseuerauerit integritate,qua renata est,plus scire posse q̃ dæmones. Talis erat anima Helisei,quæ alijs incognitas uirtutes faciebat. Nũc iam cæteras uobis dæmonum explicabo fallacias. Solẽt nocte uenientes Angelos Dei se fingere,laudare studium,mirari perseuerãtiam,futura pręmia polliceri. Quos cum uideritis tam uos,q̃ domos uestras crucis armate signaculo,& confestim soluentur in nihilum ; quia metuunt illud trophæum,in quo saluator aereas expolians potestates, eas fecit ostentui. Solent etiam uarijs simulationibus mẽbra torquere, & nostris procaciter offerre se uisibus, ut mentẽ pauore,& corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tuta,& immota fugat eos,quasi infirma ludibria. Non est autem difficilis bonorum spirituum,malorumq́ discretio,quæ sic,Deo tribuente panditur. Sanctorum Angelorum amabilis & tranquillus aspectus est, quia non contendunt,neq; clamant,neq; audiet aliquis uocem eorum;uerum tacite,leuiter q́ properantes,gaudium,exultationem, fiduciam pectoribus infundunt,siquidem cum illis est dominus,qui est fons & origo lætitię. Tunc mens nostra non turbida,sed lenis,& placida Angelorum luce radiatur,tunc anima cœlestium præmiorum auiditate flagrans, effracto (si posset) humani corporis domicilio,& membris exonerata mortalibus,cũ his,quos uidet abire, festinat ad cœlum. Horum tanta benignitas est,ut siquis pro conditione fragilitatis humanæ,miro fuerit eorũ fulgore perterritus,omnem continuo ex corde auferant metum.Ita Gabriel,cum Zachariæ loqueretur in templo,& Angeli cum diuinum uirginis partum pastoribus nunciarent,& qui dominici corporis agebant excubias,securis uidentium se mentibus ostendentes,ne metuerent imperabant.Metus enim non tantum ex pauore animi,quantum ex magnarum rerum sæpe incutitur aspectu.Pessimorum uero uultus truces,sonitus horridi,sordidi cogitatus, plausus motusq́ indisciplinatorum adolescẽtum, uel latronum;è quibus confestim timor animę,sensibus stupor incutitur, odium Christianorum,monachorũ mœror,tædium q; suorũ,recordatio & metus mortis,cupido nequitiæ,lassitudo uirtutis,cordis hebetatio. Si igitur post timorem horrore concepto successerit gaudium,& ad Deum fiducia,atq; ineffabilis charitas,uenisse sciamus auxilium, quia securitas, animę præsentis maiestatis indicium est.Sic nanq; & Abraham Patriarcha uidens Deum gauisus est,& Iohannes cũ Mariam superuenisse sentiret,quæ in sacri uentris hospitio uniuersitatis gestabat parentem, exultauit nec dum natus in gaudium. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui uidetur,quoniam nec refouere nouit: ut Gabriel patientem uirginem,ne timeat,iubet, & sicuti pastores nuncio consolati sunt;quiui

12 *Crucis signaculo tam uos, quam uestras domos armate.*

mo pauorem duplicat, & usq; ad profundam impietatis foueam, ut sibi homines prosternantur impellit. Exinde misera Gentilitas dominicæ interdictionis ignara, falso dæmones Deos opinata est. Christianorum autem populos his fallacijs irretiri non passus, est dominus, qui diabolum in Euangelio audacter sibi principatum omnium præsumentem repulit dicens, Vade satanas, scriptum est enim, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi soli serui es. Horum uerborũ etiam nobis licentia est tributa, quia iccirco locutus est talia, ut similitudo tentamentorum authoris nostri frangatur eloquijs. Illud mei quoq; charissimi, admoneo, ut uitæ magis sit uobis q̃ signorum sollicitudo. Nullus ex uobis hæc faciens, aut ipse superbia intumescat, aut despiciat eos, qui facere non possunt. Conuersationẽ magis scrutamini singulorum in hac uita, & imitari uos quę perfecta sunt, cõuenit, & implere quæ desunt. Nam signa facere non est nostræ paruitatis, sed domini potestatis, qui ad discipulos gloriantes in Euangelio, ait, Ne gaudeatis quia dæmones uobis subiecti sunt, sed quod nomina uestra scripta sunt in cœlis. Nominum enim in libro uitæ conscriptio, testimonium est uirtutis & meriti; expulsio autem satanæ largitio Saluatoris est. Vnde his, qui non in uitæ laboribus, sed in prodigijs exultabant dicentibus, Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? respondebit dominus, Amen dico uobis, Non noui uos, Discedite a me operarij iniquitatis. Non enim nouit dominus uias impiorum. Hoc ergo magnopere postulemus, ut donum spirituum discernendorum mereamur accipere; quo, secundum sententiam scripturarum, omni spiritui non credamus. Volueram quidem iam finire sermonem, & silentio premere quæcunq; meæ acciderant paruitati: sed ne putetis me frustra cõmemorasse, quę euenire non possent, iccirco licet insipiens sim, tamen dominus, qui secretæ mentis est inspector, nouit non me causa iactantiæ, sed uestri gratia profectus hoc facere, pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimijs laudibus efferre conati sunt, cum a me in nomine domini maledicta reciperent? quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum a me audirent, Et hoc ad uestram quid pertinet curam? quoties minitãtes ut milites armati, scorpionibus, equis, beluis, & uarijs serpentibus circundederunt me, & domum, in qua eram, repleuerunt, cũ ego é contra psallerem, Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei nostri magnificabimur, & statim misericordia Christi fugebantur. Quodam autem tempore cum ingẽti luce uenientes dixerunt, uenimus, Antoni, nostrum tibi præbere fulgorem. Et ego clausis oculis, quia lucem diaboli dedignabar aspicere, orabam, & dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Post menses autem paucos cum coram me psallerent, & de scripruris sibimet sermocinarentur, ego tanq̃ surdus non audiebam. Cõmouerunt aliquando monasterium meum, & ego mẽte immobili dominum deprecabar, Sæpe strepitus, sæpe saltationes, sæpe sibilos ingesserunt, et me psallente, sonus eorum in uoces flebiles uertebatur. Credite mihi filioli, quod dicturus sum uobis. Vidi aliquando diabolum excelsum corpore, qui se Dei uirtutem & prouidentiam ausus est dicere, & ait ad me, Quid uis ut a me tibi donetur, Antoni? At ego sputum ui maxima in os eius iuge minans, totum me in eum Christi nomine armatum ingessi; Et statim ille procerus aspectu inter medias manus exoleuit. Ieiu-

nanti etiam mihi uisus est,ut monachus, & panes offerens his sermonibus suadebat ut uescerer, & huic aliquid indulgerem corpusculo: Et tu, inquit,homo es, & humana fragilitate circundaris,labor paululum conquiescat,ne ægritudo subripiat.Ilico luridam faciem serpentis agnoui,& cum ad consueta Christi munimenta confugerem, tanquam per fenestram fumus laberetur,euanuit.Auri quoque decipulam mihi in deserto frequenter tetendit,quod ideo offerebat,ut aut uisu irretiret me, aut tactu cōmacularet.Sæpe quoque me a dæmonibus non denego uerberatū:Canebam autem sic,Nullus me separabit a charitate Christi. Ad cuius uocis auditū in se inuicē desurentes,non meo, sed domini fugabantur imperio, qui ait, Vidi Satanam quasi fulgur cadentē de cœlo. Hæc ego,filioli,Apostolici memor eloquij in me transformaui,ut propositum uestram nec dæmonū terror,nec aliqua lassitudo dissolueret. Sed quoniam ob uestram utilitatem multa memorādo insipiens factus sum, & huius rei uobis impertiri cupio notionem,quam ueram esse nullus ambigat audientium. Pulsauit aliquando dęmon monasterij ostium;Egrediens uideo hominem enormi sublimitate porrectum caput usque ad cœlum. Cum ab hoc quisnam esset inquirerem,ait,Ego sum Satanas.Et ego,quid,inquam,hic quęris?respondit,Cur mihi frustra imputant monachi?cur mihi omnes Christianorum populi maledicunt? Et ego; iuste faciunt,tuis enim frequenter molestantur insidijs.At ille ait,Nihil ego facio,sed ipsi se inuicē turbant. Nam ego miserabilis factus sum. Rogo, Nonne legisti quia defecerunt inimici frameæ in finem,& ciuitates eorum destruxisti?En nullum iam habeo locū, nullam possideo ciuitatem,iam mihi nulla sunt arma,per omnes nationes cunctasque prouincias Christi personat nomen, solitudines quoque monachorum stipantur choris.Ipsi se,quæso,tueantur,& me sine causa non lacerent. Tunc ego Dei gratiam cum alacritate miratus, sic ad eum locutus sum: Non tuæ ueritati quæ nulla est, tam nouam, & tam inauditam ascribo sententiam; nam cum fallaciæ caput sis, hoc sine mendacio coactus es confiteri. Vere enim Iesus tuas funditus subruit uires, & honore nudatus angelico uolutaris in sordibus. Vix dum uerba compleueram, et ille sublimis Saluatoris nomine deiectus est. Quæ ergo iam,ó filioli,poterit residere cunctatio?quæ trepidatio manebit ulterius? Quis nos eorum turbo poterit conuellere?Securæ sint animæ singulorum,non sibi fingant uanas cogitationes,uana discrimina: non aliquis timeat a diabolo sublatum ad pręcipitia posse deferri.Pellatur omnis anxietas;Dominus enim, qui nostros prostrauit inimicos,manēs ut promisit in nobis, a uarijs nos Satanæ muniuit incursibus.En ipse diabolus,qui huiusmodi cum suis satelitibus exercet astutias,nihil se posse cōtra Christianos fatetur. Iam curæ Christianorum & monachorum sit, ne per eorum inertiam uires dæmonibus præbeantur. Nam quales nos & nostras repererint cogitationes, tales se nobis præstare consueuerunt. Et siquod in pectoribus malæ mentis & pauoris semen inuenerint,quasi latrones,qui deserta obtinēt loca, cœptos cumulant timores,& crudeliter imminentes, infœlicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in domino, & futurorum bonorum cupido nos succenderit,si semper omnia manibus Dei cōmittamus,nullus dæmonum ad expugnandum ualebit accedere;magis enim cum munita in Christo corda conspexerint, confusi reuertentur.Ita & Iob firma-

tum in domino diabolus refugit, & infœlicissimum Iudam expoliatum fide, uinculis captiuitatis innexuit. Vna est ergo ratio uincendi inimicũ, lætitia spiritualis, & animæ Dominum semper cogitantis iugis recordatio, quæ dæmonum ludos, quasi fumum expellens, persequetur aduersarios potius q̃ timebit. Non est enim nescius Satanas ignium futurorum, & æstuantis gehennæ copiosa nouit incendia. Sed ut mea iam claudatur oratio, illud in finem cõmemoro: Cum aliqua se nobis obtulerit uisio, audacter requirite quis sit ille, et unde uenerit, ac sine mora si sanctorum fuerit reuelatio, angelica consolatione timor uertetur in gaudiũ: Si uero diaboli fuerit tentatio, fidelis animę per cunctationibus euanescet, quia maximum est securitatis indicium interrogare quisnam est, & unde. Sic & Nauæ filius auxiliatorem suum interrogando cognouit; nec Danielem percun tantem latere potuit inimicus.

Postquam Antonius dicendi finem fecit, lætantibus cunctis, in alijs uirtutis cupido exardescebat, in alijs infirma refouebatur fides, ex aliorum mentibus falsæ opiniones pellebantur, ex aliorum sensibus inanium terrorum pellebatur accensio; simulq́ cum iam dæmonum insidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam spirituum discernendorum, quam, domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monasteria tanq̃ tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium; tantumq́ ieiunandi & uigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, ut futuræ spei auiditate ad charitatem mutuam, & misericordias indigentibus exhibendas iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quandam, & oppidum a mundana conuersatione seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ uidebantur incolere. Quis tantum monachorũ agmen aspiciens, quis uirilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinentium, & certamen officiorum erat, nõ in hanc statim erumperet uocem? Quã bonæ domus tuę Iacob, tabernacula tua Israel, tanq̃ nemora obumbrantia, tanq̃ paradisus super fluuios, tanq̃ tabernacula, quæ fixa sunt a domino, tanq̃ cedri Libani circa aquas. Dum hæc ita geruntur, quibus indies beatæ uitæ studium cresceret, Antonius mansionum in cœlo positarum recordans, & præsentis uitæ despiciens inanitatem, quasi parua essent quæcunq; iam gesserat, separatus a fratribus instituebatur. Cumq́ eum siue cibum, siue somnum indulgere corpusculo, aut alias naturæ necessitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quod tantam animæ libertatem modici carnis termini coercerent. Nam frequenter cum fratribus sedens, a cibo, qui fuerat appositus memoria escæ spiritualis abstrahebatur. Edebat tamen, utpote homo, sæpe solus, sæpe cum fratribus. Et cum hæc mira (ut prædixi) ageret, cum confusione animæ adhibendam magnopere corpori diligentiam persuadebat, dicens, nec corpus esse penitus enecandum, ne operatio contra uoluntatem creatoris dissolueretur, & ob id omne studium animæ conferendũ, ne uitijs superata corporis, ad æternas inferni tenebras truderetur: quinimo indultum sibi in carne imperium uindicans domicilium suum, ut Apostolus Paulus, ad tertium cœlum subleuaretur. Asserebatq́ hoc a Saluatore præceptũ, in quo ait, Nolite solliciti esse animæ uestræ quid manducetis, aut quid bibatis, nec corpori quid uestiamini, quia hæc gentes quærunt; uester

13 *Tu qui dicis Monachismum nostri temporis esse nouitium, nec a primæ uis Monachis obseruatum, uide hic qualia erant monachorum Antonij studia & exercitia, & si non eadem quæ & nostro tempore.*

autem

autem pater nouit quod indigetis his omnibus. Quærite ergo primũ regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adĳcientur uobis.

His rebus transactis cum persecutio impĳssima Maximiani furore uesano uastaret Ecclesiam, sanctis quoq; martyribus Alexandriam perductis, relicto & ipse monasterio secutus est futuras uictimas dicens, Pergamus ad gloriosos fratrum triumphos, ut aut ipsi congrediamur, aut spectemus alios prælliantes. Et amore quidem iam martyr erat, sed cum tradere se ultro non ualeret, & sociari confessoribus in metallis uel in carceribus constitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad iudicem, exhortabatur ne terrore impiorum subacti Dominum negarent. Iamq; sententia coronatos exultans, quasi ipse uicisset, neq; ad locum fœlicis sanguinis prosequebatur. Quãobrem cõmotus iudex ob Antonĳ, sociorũq; eius constantiam, præcepit nullum penitus monachorum obseruare iudicium, aut in ciuitate uersari. Et cæteris quidẽ omnibus in illa die placuit abscondi. Antonius autem impauidus, negleto persecutoris imperio, lauit ependiten, idest scapulare suum. Et alia die stans in quodam eminenti loco, candente præcinctus ueste procedentem iudicem suo prouocabat aspectu, flagrans cupiditate martyrĳ; ostendebatq; nobis contemptorẽ pœnarum & mortis Christiani animum perseuerare debere, intantum ut contristaretur, quia uolenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui suo gregi parabat magistrum, seruauit Antonium, ut institutio (sicuti factum est) monachorum nõ solum oratione eius, sed & conspectibus firmaretur. Nunq; tamen a sanctorum confessorum uestigĳs separatus est, quin anxia circa eos cura, & charitatis uinculis colligatus, magis carcerem patiebatur exclusus. Postq; autem persecutionis turbo defluxerat, & beato episcopo Petro iam ob martyrĳ gloriam coronato, ad pristinum monasterium regressus, quotidianum fidei, ac conscientiæ martyrium merebatur, acrioribus se ieiunĳs, uigilĳsq; conficiens, uestimento cilicino intrinsecus, desuper pelliceo utebatur, nunquã corpus lauans, nunquam a pedibus sordes abluens, nisi cum per aquas necessitas transire compulisset. Nullus deniq; Antonĳ corpus nudum, anteq; moreretur, unquam uidit.

14 *Antonius se ieiunĳs uigilĳsq; conficiens, intrinsecus cilicino, extrinsecus uero pelliceo usus est uestimento.*

Quodam autẽ tempore, cum ab omnium se amouisset oculis, & clauso monasterio neminem omnino susciperet. Martinianus militum præpositus, cuius filia immundi spiritus infestationibus quatiebatur, pulsans ostium obsecrabat ut suo pignori subueniret, & exigens ut Deum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minime uoluit; prospiciens uero desuper ait, ô homo quid meum poscis auxiliũ? mortalis & ego sum, & tuæ socius fragilitatis: si autem credis in Christum, cui deseruio, uade, & secundum fidem tuam ora Deum, & sanabitur filia tua. Confestim ille credẽs abĳt, & inuocato Iesu filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus est, & merito; qui enim promisit in Euangelio, Petite, & dabitur uobis, inuento, qui eius gratiam meretur accipere, suam potentiam non negauit. Nam plures uexatorum ante monasterium eius, clauso introitu, dormientes fidelibus per eum ad Christũ precibus curabantur. Hæc illi multitudo uenientium desideratam solitudinem auferens tædio fuit. Metuens itaq; ne signorum copiosa cõcessio, aut suos animos extolleret, aut alios plus de se, q̃ uidebant in ipso, coge-

15 *Qui dicũt hominẽ nihil mereri apud deũ, considerent quod hic dicit Athanasius, Inuento qui dei gratiã meretur accipere.*

ret æstimare,ad superiorem Thebaidem pergere cogitauit,ubi nullus eũ agnosceret. Et a fratribus acceptis panibus,sedebat super fluminis ripam, transitum nauis obseruans. Illo talia cogitante, uox ad eum desuper facta est dicens, Antoni,quo perges, & quare? At ille intrepide,quasi consuetam uocem loquẽtis agnosceret,respondit; Quoniam non sinunt me quiescere populi,iccirco ad superiorem Thebaidem ire optimũ duxi,præcipue quia ea exigor,quæ uirtutem meæ pusillanimitatis excedũt. Et uox ad illum ait,si ad Thebaidẽ uadas, & ad pastoralia (ut cogitas) pergas, maiorem,ac duplicem sustinebis laborem. Si autẽ uere quiescere cupis, uade nunc ad interius desertum. Cumq; Antonius diceret. Quis mihi locum auium poterit ostendere? ignarus enim sum locorũ: confestim ei uox quæ loquebatur,sarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptũ uenire consueuerant. His appropinquas Antonius rogauit ut & se pariter adducerent in desertum. Nullus obnixus est,sed tanq; a Deo missum comitem suscipientes,amplexi sunt eius societatẽ. Tribus autem diebus & noctibus itinere cõfecto,inuenit montẽ ualde excelsum, ad cuius radices fons aquæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens montem,qui palmulis perpaucis,& his neglectis,consitus erat. Hũc Antonius locum,quasi a Deo sibi offerretur,amplexus est. Is enim erat, quẽ sibi ad fluminis ripam sedenti,qui loquebatur,ostenderat. Et primo quidem accipiens a comitibus panes,solus remansit in monte, nullo alio cũ eodem conuersante. Quasi propriam enim domum agnoscens habebat locum illũ. Sarraceni quoq; uidentes eius fiduciam,optato per eum transitu,panes eidem cũ lætitia deferebant,necnon palmarum, licet mediocri,attamen aliquanto solatio refouebatur. Exinde cum fratres agnito loco,tanquam ad patrem filij,solicitè alimenta transmitterent, uidens Antonius quod ob suum refrigerium multis onerosus labor indiceretur, & pauens etiam in hoc monachis,rogauit unum de aduenientibus ut sarculum sibi bis acutum cũ frumento deferret. Quibus allatis circuiens montem,haud grandem culturæ aptum reperit locum,ad quem deriuata desuper aqua poterat influere,ibiq; seminauit,atq; exinde annuum sibi panẽ laborans gaudebat,quod sine cuiusq; molestia ex proprijs manibus uiueret in deserto. Sed cũ rursus etiam illuc quidam uenire cœpissent,misertus est lassitudini eorũ,& olus in paruo terræ cespite coluit, ut post asperum iter aliquando uenientes solatio refouerentur. Hoc fratrum refrigerium,& paruulum messem bestiæ propter aquas illuc conuenientes depastæ sunt;è quibus unam apprehendens dixit omnibus, cur me læditis nihil a me læsæ? Abite,& in nomine domini ne huc appropietis ulterius. Quis non credat post hanc denuntiationem quasi timentes nunquam illuc bestias appropinquasse? sic Antonio impenetrabilia montium,& deserti interiora captanti,orationibus etiam dedito,introeuntes fratres magnis uix præcibus extorserunt, ut oliuas,& legumen,& oleũ,quod post

16 menses aliquot ministrabant,dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati. Proh quantas ibi conuersans expertus est luctas? uere,secundum quod scriptum est,non illi aduersus carnem & sanguinem fuisse colluctationem,sed aduersus principatus, & potestates ab his, qui ad eum ingrediebãtur,agnouimus. Illic enim tumultus & uoces populi, armatorumq; sonitus prorsus plenum mõtem dæmonum multitudine se uidisse

Nota pro delectu ciborum.

referebant, ipsum etiam quasi contra inimicos palam resistentem, & fortiter colluctantem. Qui tamen & aduenientes suo refouebat hortatu, & flexis genibus armis quoque orationum omnem satanæ prosternebat exercitum. Admiratione planè dignum est in tam immani solitudine unum hominem nec dæmonum quotidianas expauisse congressiones, nec tantarum bestiarum quadrupedum, siue reptilium diuersæ cessisse feritati. Iuste Dauid cecinit, Qui confidunt in domino, sicut mons Sion, non cõmouebitur in æternum. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæmones fugabat, & feras (Sicut scriptũ est) secum pacificabat. Sed & diabolus, ut supradictus propheta ait, obseruans eum frendebat dentibus suis: Et ille Saluatoris auxilio ab uniuersis tutus perseuerabat insidijs. Quadam ergo nocte cum peruigil Antonius obsecraret dominũ, tantos in monasterium eius bestiarũ greges coaceruauit, ut omnes eremi beluas circum se aspiceret. Quæ cum rictu oris morsum corpori minitarentur, intellexit hostis astutias, dixitque, si a domino in me uobis est tributa licentia, deuorate concessum; Si autem dæmonum huc uenistis impulsu, quantocius abite, quia Christi famulus sum. ita factũ est, & iubentis uocem omnis bestiarum multitudo, quasi maiestatis uerbere cederetur, aufugit post hæc, fluxerant dies, & alia oritur cum eadem hoste certatio (nam semper ut ueniẽtibus pro his, quæ sibi detulerant, aliquod munusculum rependeret, laborabat) traxit quandam sportellam, quam texebat, tritiam, siue funiculum. Ad cuius motum exurgens uidit bestiam pubetenus humanam faciem præferentem, quæ exinde in asinam finiebatur. Post cuius aspectum uexillum crucis in fronte sua pingens, hoc tantũ ait. Christi seruus sum, si ad me missa es, non fugio. Nullum in medio spatium, & statim informe prodigium dicto ocius cum satellitum turba fugit, & in medio cursu ruens extinctum est. Ista autem explosi mors, atque enecati prodigij, dæmonum erat cõmunis interitus, qui omni studio laborantes, Antonium a deserto deducere non ualuerunt. Mirandis plus miranda succedunt. Non grande post ista tempus excesserat, & tantarũ uictoriarũ homo fratrum precibus uincitur. A monachis enim rogatus ut eos dignaretur inuisere, una cum his profectus est, impositis camelo aqua, & panibus, quia nusquam præter monasterij locum, ex quo hauserãt, potabilis aqua per arentem uiam reperiebatur. Verum in medio itinere bibendi subsidia defecerunt. Ardor nimius, cestus intolerabilis, mortem cuncta minantur. Circueunt, & quærunt saltem collectam pluuijs lacunam; nihil prorsus remedij, nihil occurrit penitus ad salutem. Camelus quasi periturus & ipse æstuans dimittitur, æstuantis pectus exuritur, & sitis desperatione feruescit. Mouit senem fratrũ cõmune discrimen, & uehementissime contristatus ingemuit. Dehinc ad solita precum auxilia confugiens, paulolum ab eis secessit, ibique genibus flexis supplices manus tetendit ad dominum. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebuliens erupit, ibique extincta siti, & arentia mẽbra refecta sunt, & plenis utribus inuentum potant camelum. Ita enim casu euenerat, ut camelus errans per eremum, dum funiculum trahit, in quodã lapide eiusdem funiculi alligatione teneretur. Tandem confecto itinere ad monachos, qui inuitauerant, peruenit. Tunc uero quasi Patri omnes obuiam occurrerunt, & honorifico salutatu in oscula eius, & amplexus

17 *Antonius flexis genibus orabat.*

18 *Vide solitum orandi modum in antiquis quoq; fuisse patribus.*

certatim ruunt. Proposito feruenti gaudet Antonius, & lętantibus de aduentu suo cunctis, quasi xenia de monte portans, spiritualia impartitur alimenta. Laudat ueterum studia, hortatur nouorum. Sororem quoque iam uetulam uirginem uidens, & aliarum puellarum magistram mira exultatione sustollitur. Exinde quasi diu abesset ab eremo, rursum festinauit ad montem. Plurimis iam ad illũ uenientibus, cum etiam uexati a dæmonibus, malo necessitatis coacti auderent deserta penetrare, quos ille consolans, & monachis in cõmune præcipiens aiebat. Credite in Iesum fideliter, mentem a malis cogitationibus, carnem ab immundicijs seruate puram, & iuxta eloquia diuina, ne seducamini in saturnitatem uentris; oditę uanam gloriam, orate sępissime, psallite uespere, mane, & meridie, & mãdata scripturarum reuoluite. Recordamini gestorum, quæ sancti quique fecerunt, ut exempli memoria animam incitet ad uirtutẽ, refrenet a uitijs. Suadebat etiam iugi meditatione retinendum Apostoli sermonem, quo ait, sol non occidat super iracundiam uestram. Non tantum autem super iracundiam solem occidere non debere interpretabatur, sed & super omnia delicta hominum, ne peccatorum unquam nostrorum aut in nocte luna, aut in die Sol testes abscederent. Illius quoque admonebat præcepti, quo memores esse dicit, Dijudicate uosmetipsos, & probate, ut rationẽ diei noctisque facientes, si in se delictum deprehendissent, peccare desisterent: Sin autem nullus error decepisset, perseuerantes instarent potius incœpto, quam arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut sibi iustitiã uendicarẽt, iuxta supradicti doctoris eloquium dicentis, Nolite iudicare ante tempus. magis debere eos Christo, cui soli occulta patent, reseruare iudicium. Multas esse (ut scriptum est) uias, quæ uidentur hominibus iustę, sed fines earum ad profundũ respicere inferni; sæpe nostra non posse nos intelligere peccata, sæpe falli in ratione gestorum: aliud esse Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex superficie corporum, sed ex mentium indicat arcanis. Æquum autem esse nos nobis compati, & inuicem onera nostra portare, ut cõcesso examine Saluatori, proprias conscientias nosmet ipsos indicantes intueremur. Necnon dicebat magnam esse ad uirtutem uiam, si singuli uel obseruarent quid gererent, uel uniuersas mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim posse aliquem peccare, cum relaturus esset ad alium quæcunque peccasset, & subire pudorem in publicũ turpia proferendi. Denique nullum peccantem coram alio audere peccare etiamsi peccet, tamen testem uitare peccati, mentiri magis & negare ei, & uetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur quasi sub oculis agebat nostris, & cogitatu confundimur & actu, si omnia referenda faciamus, multo autem magis si peccata nostra fideliter describentes, digeramus in ordinem. Tunc uero annotatio delictorũ fratrum uidebitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conscientiæ ipsi nos arguent apices; & quomodo meretricibus membra miscentes confunduntur ad præsentiam cæterorum, ita & nos erubescamus ad litterarum scripturas. Hæc agamus, hanc uirtutis gradiamur uiam, & corpora mentibus subiugãtes, pernitiosas diaboli cõteramus insidias. Talibus sermonibus, hortamentisque & uenientes ad se monachos incitabat ad studium, & patientibus condolebat, pluresque eorum Dominus per Antonium liberauit. Nunquam tamẽ aut de incolumitate curatorum est inflatus ad gloriam,

19 *Considera hæc Antonij præcepta ad Monachos suos, & uidebis si Monachismus noster res sit nouitia, an antiquissima.*

aut contristatus de obsessis adhuc corporibus murmurauit. Magis autẽ eodem semper animo, & uultu manens, gratias Deo referebat, suadens occupatis ut correptionẽ, qua uexabantur, patientius ferrent: Non enim Antonij aut cuiusq; hominũ omnino hanc esse medicinã, sed Dei solius, qui cõsueuit & quibus uellet, & quo uellet tempore dare sanitatem. Ita consolatione sua, & uexatos æquanimiter ferre tentationem, & iam liberatos non sibi, sed Deo gratias referre docebat.

Fronto autẽ quidam uir ex Palæstinis, qui infestissimo dæmonio uexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad montem, rogabatq́; beatum senem, ut pro se Dominum rogaret. Orauit Antonius, dixitq́; ad eum, uade & curaberis. Illo incredulo sibi, & uiolenter ibidem contra præceptum remoranti eadem geminabat Antonius dicens, Hic curari non poteris, Egredere, & calcata Ægypto statim te misericordia Christi cõsequetur. Tandem credidit, & profectus est, ac uisa Ægypto, secũdum promissionem senis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infestio cessauit inimici. Virgo uero quædam, quæ à Tripolitanę regionis ciuitate deuenerat, inauditis, ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lachrymæ, aurium putridus humor in terram cadens confestim in uermes uertebantur. Augebat calamitatem corpus paralysi dissolutum, oculos quoq; peruersos cõtra naturam habens. Hanc parentes eius deferentes, cum ad Antonium monachos ire didicissent, credentes in domino, qui pertinacem sanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ stare pręceperat, rogauerunt ut miserabilem filiæ comitatum susciperent. Illis renitentibus, eam usq; ad Antonium perducere, remansere parentes eius foris cũ filia debili apud beatum confessorẽ & monachum Paphnucium, qui effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, tali dehonestamẽto corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi; Cumq́; de morbo puellæ referre disponerent, relationem eorũ senis sermo præuenit, & omnem debilitatis & itineris usque ad sanctum Paphnucium causam, quasi ipse interfuisset, exposuit. Rogantibus autem eum monachis, ut parentibus cum filia permitteretur ingressus, non concessit, sed ait, Ite & inuenietis puellam, si non est mortua, curatã: Et adiecit, Nullus debet ad meam humilitatem uenire, quia largitio curationũ non est humanę miseriæ, sed Iesu Christi misericordiæ, qui ubiq; in se credentibus præstare consueuit auxilium. Quamobrem & illa, pro qua petitis, suis precibus liberata est, & cũ ad Dominum orare ego, mihi præsentia sanitatis eius indulta est. Dixit, & uerba eius puellæ incolumitas secuta est. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnucium, & filiam sospitem, & parentes lætos repererunt. Non multos autem post illos dies cũ duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defecisset, & uno siti mortuo, alter iaceret in terra mortẽ expectans, Antonius sedens in monte, celeriter ad se duos monachos uocauit, qui forte ibidem sunt reperti, & festinato præcepit, ut lagenam aquę assumentes inuaderent iter quod ducit ad Ægyptũ, dixitq́;, Vnus è fratribus huc aduenientibus modo migrauit ad Dominum, alter, si non succurreritis, addetur, hoc enim mihi nunc oranti reuelatum est. Sic ait, & iuxta præceptum eius monachi festinantes, extinctum corpus inueniunt, terraq́; id operientes alterum refo-

cillatum suo iunxerunt comitatui: erat autem spacium itineris unius diei. Fortasse aliquis quærat, cur non antequam moreretur, Antonius dixerit. Incongruo prorsus Christianis argumento utitur, quia non Antonij, sed Dei iudicium fuit, qui & de recedente, quã uoluit, sententiam tulit, & de sitiente reuelare dignatus est. Hoc tantum in Antonio mirabile est, quod in monte remotissimo sedens, corde peruigili cuncta procul posita, Domi
20 no indicante, cognosceret. Alio rursus in tempore cum sederet in monte, & oculos tendisset in cœlum, uidit nescioquã animam, lætantibus in eius occursum Angelis, ad cœlum pergere. Cuius spectaculi nouitate stupefactus, beatum dixit sanctorum chorum, orauitq; ut sibi rei præsentis agnitio panderetur. Et statim uox ad eũ facta est inquiens, istam esse Ammonis monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autẽ Ammon uir grandæuus, qui perseueranter a pueritia usq; ad senectutem in sanctitate uixerat. Itinere quoq; dierum tredecim spacio a Nitria, locus, in quo sedebat Antonius, diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantẽ, qui uenerant, deprecati sunt, ut causam hilaritatis ediceret. Quibus ait, modo Ammonem quieuisse, quem propter frequentem eius ad Antonium cõmeatum, & propter celebritatem indultorum ei a domino signorũ optime nouerant: de quibus etiam hoc unum dicendũ est. Necesse ei fuit aliquando flumen nomine Lycum subitis aquis inundatum transuadare, rogauitq; Theodorũ, qui cum ipso erat, ut paululum a suo separaretur aspectu, ne nuditatem corporis inuicem uterq; conspicerent. Recessit Theodorus; nihilominus ille seipsum cum nudare uellet erubuit. Cogitantem autem eum in alteram ripam uirtus diuina transposuit. Rursusq; Theodorus, uir & ipse Deo deuotus, transiens ad senem, mirari cœpit quod tam uelociter fluuium transuadasset: Cumq; nihil humoris in pedibus, nihil in uestibus eius aquę cõspiceret, rogauit eum ut tam incredibilem translationem quasi filio pater exponeret. Nolente illo dicere, quæ acciderant, amplexus est pedes eius, iurauitq; non se dimissurum, priusquã sibi id, quod celabat, referret. Videns ergo senex contentiose uincere uolentem fratrẽ, exegit uicissim ab eo ut nulli hoc ante suam mortem indicaret, atque ita confessus est se subito in alteram ripam fuisse transpositum, neq; omnino undis impressisse uestigia dominici corporis hoc tantũmodo priuilegium asserens, & eorum, quibus ipse, ut Apostolo Petro, donauerit, ut aquarũ leuitate humanum corpus insisteret. Hæc autem Theodorus præmisso tempore non dixit, post eius mortem retulit. Monachi uero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem, & uenientibus de Nitria fratribus post dies triginta, sciscitantes repererunt illo die, illaq; hora dormisse Ammonem, qua animam eius ferri senex uiderat. Vtriq; igitur puritatem mentis in Antonio mirati sunt, quomodo rei tam longe gestę statim ad eum fuisset perlata cognitio. Archelaus quoq; comes cum eum inuenisset in exteriori monte, rogauit ut oraret pro Policratia Publij filia, quæ in Laodicea erat, admirabili & Christo dedita uirgine. Patiebatur enim pessimos stomachi & lateris dolores, quos ieiunijs nimijs, uigilijsq; cõtraxerat, & erat penitus toto debilis corpore: orauitq; Antonius, & diem, quo oratio fuerat facta annotauit Archelaus Redit Laodiceam & inuenit uirginem incolumẽ. Percontatus diem sanitatis, reperit tempus medelę cũ annotatione congruere. Et omnes admirati sunt agnoscen

Anima quædam Lætantibus angelis pergebat ad cœlum.

tes eo tempore illam fuiſſe a doloribus liberatam a Domino, quo orans Antonius pro ipſa bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe etiam ad ſe uenientium turbarum ante dies & menſes, & cauſas prædixit, & tẽpora. Nam quoſdam uidendi eum tantum deſiderium, alios imbecillitas, non nullos obſeſſa a dæmonibus corpora pertrahebant: nemo tamen unquã uexationem aut detrimentum laboris itineris conqueſtus eſt; regrediebã tur omnes ſpiritali cibo pleni. At ille præcipiebat non ſuæ laudi hanc admirationẽ ab eis applicari debere, ſed domini, qui ſui notionẽ hominibus pro capacitate mortalitatis indulſerit. Quodam autem tẽpore cũ exiſſet ad exteriora monaſteria, & rogatus eſſet a fratribus ut in naui quadã cũ monachis proficiſcentibus oraret, aſcendit, & ſolus ex omnibus odorem ſenſit teterrimum: aſſerebant cuncti piſcium ſalſorum, & caricarũ in naui poſitarum hunc eſſe putorem. At ille alterius rei ſe fętorem ſentire affirmauit. Adhuc loquente illo adoleſcens quidam poſſeſſus a dęmone, qui procedens iuxta carinam ſe nauis abſconderat, repente exclamauit. Quo ſtatim per Antonium in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti curato, intellexere uniuerſi illum diaboli fuiſſe putorem. Alius quoq; ad eum uir inter ſuos nobilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſania, ut nõ ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnõ & corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrẽ rogatus ſenex ab his, qui eum adduxerant, ut pro illo Dominum oraret, intantum iuuenis miſeriæ condoluit, ut tota nocte peruigilans cũ eo aduerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cum iam luceſceret, & obſeſſus, impetu in Antonium facto, uehementer eũ impuliſſet, iraſci cœperunt qui eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus Antonius ait, Nolite alienam culpam iuueni miſero adſcribere; furor iſte obſidentis eſt, nõ obſeſſi. Iccirco autem in hanc proruit dolens hoſtis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eũ iuſſit, & expulſi Satanæ indicium, iſte aduerſus me impetus fuit. Nulla poſt uerba mora, adoleſcens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum ubi eſſet, agnouit, & toto Antonium complexans deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæpe relatione cognouimus. Verum nõ tantum his adhibendus eſt ſtupor, quia multo plus, quę ſequuntur, conditionem noſtrę fragilitatis excedunt. Hora circiter nona, cũ ante cibum orare 21
cępiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab angelis in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aëris dæmonibus, cęperunt Angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. Illis uero ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, criminoſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos a natiuitate eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita; ſi qua autem ſcirent 22
ex eo tempore, quo factus eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes, & cum deeſſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſcenſus aperitur. Et ſtatim rediens in ſe in eo loco, quo ſtare cęperat, hoc ſe rurſum uidit eſſe, qđ fuerat. Tunc uero oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu, ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exercitus, & laborioſum per aerem iter ad cœlum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aeris, qui

Ante cibum orabat Antonius.

Vides hæretice quod religionis aſſumptio præterita cuncta dimittit peccata, quod tu negare audes, & perperam quidem. Et quod per Monachatum quis ſe conſecrat deo.

ſciens aereas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & cõtendere, ne nobis liber trãſitus eſſet ad cęlũ, hortabatur monens, Aſſumite arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die mala, ut nihil mali habens, quod de uobis dicere poſſit inimicus, confundatur. Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis, ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit. Et Paulus quidem uſq; ad tertium cœlum raptus eſt, ibiq; auditis uerbis ineffabilibus deſcendit: Antonius autem uſq; ad aerem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecũ inquireret notionem, oranti ei a domino reuelabatur, & erat, ſecundum quod ſcriptũ eſt, a Deo doctus. Deniq; cũ a fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulo ſciſcitarentur quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, qui'ue ei locus poſt exitum concederetur, proxima nocte uox deſuper inclamitans nomen eius ait, Antoni, exurge, exi, & uide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet. Et eleuatis ad cœlum oculis, uidit quendam longum, atq; terribilem caput uſq; ad nubes attollentem; uidit etiam pennatos quoſdam uolare cupientes ad cœlum, atq; illum extenſis manibus prohibere tranſitum; é quibus alios apprehenſos elidebat ad terrã, alios fruſtra retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cœleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore nicti, uictoreſq; tribuebant. Statimq; ad eum uox facta eſt dicens, Animaduerte quod uides: Et tunc cępit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum prohibentem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum, quos decipere non poterat, cruciaretur uolatu. His uiſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neq; uero id, quod ſibi reuelatũ fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus cõpellebatur edicere; nec ſpirituales filios pura in Chriſto anima occultare quicquã uolebat, pręſertim cũ huiuſmodi ſignorum relatio, & amorẽ miniſtraret propoſito, & fructum laboris oſtenderet.

23

Vt ab Epiſcopis & presbyteris benediceretur, caput ſubmittebat.

Nunquã ille aut ira ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nam omnes clericos uſq; ad ultimũ gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoq; atq; presbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diacones uero, quia ad eum utilitatis cauſa ueniebant, cum pro adiutorio eorum eis pręſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi præponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nam & interrogabat eos frequẽter cũ quibus erat, & ſi aliquid ab eis neceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum. Habebat autem & in uultu magnã gratiam, & admirabile a Saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinẽ monachorum eum uidere deſideraſſet, nullo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoſcebat ex uultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctę mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gerens, liquido oſtendebat ſe de cœleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait, Corde lætante uultus floret, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnouit Laban ſocerum ſuũ inſidias ſibi machinantem dicens ad filias eius, Non eſt facies patris ueſtri ſicut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid, lætificatos enim habebat oculos, & dẽtes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem

inter

inter proſpera & aduerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat enim & in uultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquã ſchiſmaticorum ſe miſcuit cõmunioni, antequã eorum ſciens prauitatem atq; tranſgreſſionem: Nunquã Manichæis aut alijs hæreticis ſaltem amicabilia uerba largitus eſt, niſi tantũ ea, quæ eos poſſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atq; ſermones perditionem eſſe animæ. Sic etiam Arrianos deteſtabatur, ut omnibus dice- 24
ret nec iuxta eos quidem eſſe accedendum. Nam cum ueniſſent quidam Arrionianitę, reperit poſt eorum examinationem infideliſſimam ſectam, & fugauit eos de monte dicens, multo ſerpentibus deteriores horũ eſſe ſermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando Antonium ita ut ſe credere, admiratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira cõmotus, rogatuſq; ab Epiſcopis, atq; uniuerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibiq; Arrionitas publico ſermone condemnauit, ultimam hanc eſſe hęreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauitq; in Populo filium Dei nõ facturam, non ex ullis extantibus, ſed proprium, & unius cum Patre ſubſtantiæ; ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio uideretur, impium eſſe dicens uel mente concipere, erat quando non erat, cum uerbum Dei Deus, qui eſt, ſemper Patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt Patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat, Cum Arrianis uobis nulla ſit coniunctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chriſtiani eſtis: illi uerbum, ideſt filium, qui ex Deo Patre eſt, creaturam docentes, nullo interuallo a gentibus ſeparantur, qui ſeruiunt creaturæ potius q̃ creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elemẽta, & omnis contra Arrianum furorem, ſecundũ Apoſtoli dictum, ingemiſcit creatura, q; ſibi Dominũ ſuum, per quem omnia, & in quo omnia facta ſunt, uideat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti uiri prædicatio exprimi non poteſt quantum ad fidem populos roborauerit. Lętabantur quippe hoſtilem & Chriſto inimicam hæreſim anathematizari ab Eccleſiæ columna. Nulla tunc ætas, nullus ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoq;, & ipſi idolorum Sacerdotes ad Dominicum imperium conuolabant dicentes, Precamur ut uideamus hominem Dei, quia hoc apud uniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoq; ſaltem fimbriam ueſtimenti eius attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quot tunc diabolica obſidioue, & uarijs infirmitatibus liberati? quot ſimulachris erepta ſunt ſpolia? quãti etiam ab errore gentilium retracti, noſtro iuncti ſunt gregi? Tanti certe, ut paucorum dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium uinceret turbam. Præterea cũ irruentem multitudinem comites repellerent, æſtimantes illi tędio conuentum populum fore; ille tranquillo animo dicebat, Nunquid hic cœtus dęmonũ maior eſt turbis? nunquid obſequentium multitudo colluctatorum in monte noſtrorum cateruis eſt numeroſior? Accidit etiam ut cum eũ redeuntem circa portam proſequeremur, à tergo quædam mulier clamitaret dicens, Expecta, homo Dei, filia mea atrociſſimo uexatur dæmonio, expecta, obſecro, expecta, ne & ego corruens inteream. Hoc audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, uolens tamen & ipſe paululum ſubſtitit. Cumq; appropinquante muliere puella iaceret exploſa, orauit tacitus dominũ Ieſum, & ad cõminationem eius

Nota tu qui fidelis eſſe diceris, et tamen continue cum hæreticis conuerſaris.

ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repedabat. Erat autem ualde Sapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum litteras non didiciſſet, ingenioſiſſimus, & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat.

Aliquando etenim Philoſophi duo gentiles uenerunt ad eum putãtes Antonium ſe poſſe decipere: erat uero in ſuperiori monte. Quos cum uidiſſet, paganos intellexit ex uultu, & procedens ad eos per interpretem ita cœpit loqui, Quare tam longe ad ſtultum hominẽ ſapientes ſe uexare uoluerunt? Illis dicentibus non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, uigilanter reſpõdit, ſi ad ſtultum ueniſtis, ſuperfluus eſt labor ueſter; ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam habere, bonũ eſt, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad uos ueniſſem, uos imitarer, ſed quia uos ad me, quaſi ad ſapientem ueniſtis, eſtote ſicut ego ſum, Chriſtiani. Abſceſſerunt Philoſophi utrunq; mirantes, & acumẽ ingenĳ, & dæmonũ expulſiones. Alios quoq; ſimiliter mundi ſapientes, qui eum irridere cupiebant, quia litteras ignoraret, tali diſputatione colligauit dicens, Reſpondete mihi, quid prius, ſenſus, an litteræ? & quid cuius exordium? ſenſus ex litteris, an litteræ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus quod ſenſus eſſet author, atq; inuentor litterarum, ait, Igitur cui ſenſus incolumis eſt hic litteras non requirit. Quis pręſentium poſt hanc colluctationem non exclamauerit, cũ obſtupuerint & ipſi, qui uicti ſunt, tantam in imperito litterarum ſagacitatem animi admirantes? Neq; enim ut in ſolitudine & montibus uerſatus, atq; omnẽ ibidem exigens uitam, agreſtis, & rudis erat, ſed iucundus, atq; affabilis; ſermonem ſecundum Apoſtoli præceptũ, diuino conditum ſale proferebat, ita ut inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quaſi parum eſſet bis gentilitatem fuiſſe ſuperatam, & tertio uenerunt uiri ad eum omnis ſecularis prudentiæ nube cæcati, atq; uniuerſis philoſophiæ ſtudĳs artium ſuarum æſtimatione doctiſſimi. Hi cum rationem ab eo exigerent fidei, quã in Chriſto habemus, & niterentur arguta ſophiſmatũ interrogatione de diuina cruce eũ illudere, in ſilentium paululum uoce cõpreſſa, primum eorum miſeratus errorem eſt, deinde per interpretẽ, qui eius uerba diligentiſſime in græcũ ſolebat exprimere ſermonem, ita exorſus eſt dicens, Quid pulchrius eſt, quid'ue honeſtius, crucem colere, an adulteria, parricidium uel inceſtum his aſſignare, quos colitis; cũ in altero ſit contemptus mortis, inſigne uirtutum, in altero turpis religio obſcœnitatis magiſtra? Quid melius eſt dicere, quod Dei uerbum manens, ut erat, ob ſalutem noſtram humanum corpus aſſumpſerit, ut ſocietate mortalitatis nos eueheret ad cœlum, participeſq; naturæ cęleſtis efficeret; an, ut ipſi aſſeritis, diuinæ mentis hauſtũ ad terrena ueneranda caput ſubmittere, & pecudum, atq; ſerpentum formis cœleſte nomen includere? Quo ore Chriſtianorũ credulitatẽ audetis irridere dicentium Chriſtũ filium Dei ſine ſui detrimento & cępiſſe eſſe, quod non erat, & manſiſſe quod fuerat; cũ ipſi animam de cęleſtibus detrahentes, non tantum hominum, ſed & pecudum ſoleatis ſepire corporibus? Chriſtiana credulitas pro ſalute mundi Deum ſuũ ueniſſe teſtatur; uos uero innatam animã prædicantes, ultro citroq; transfertis. Chriſtiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiamq; ueneratur, cõſequenter

incarnationem dicit Deo fuisse possibilem, ita tamen ut non euacuauerit dignatio dignitatem: uos qui animā ex splendidissimo Dei fonte manantem turpiter decidisse iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam post sui diminutionem audetis asserere, iam illam quoq; naturam dominā seculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imago enim, quæ secundum nos naturalem similitudinē sui retinet authoris, cui una est ex quo defluit, eademq; substantia, humilitates proprias, & iniurias consequenter ad suam originē remittit. Igitur animaduertite contumelias animarū ad patrem (ut appellatis) earum per uestram blasphemiam redundare. Crux Christi domini Dei nostri hic nobis ingeritur. Rogo, quæ hęc est religionis obscœnitas? nonne potius est crucem attollere, aut alicuius generis mortē ab iniquis hominibus illatā patienter substinere, q̃ Isidis plangere post Osirim uagos, incertosq; discursus? Pudeat uos, quęso, insidiarum Typhonis; pudeat Saturni fugæ, & deuorationis crudelissimę liberorū: Erubescite parricidium Iouis & incestum, erubescite raptū eius, & coitū mulierū, atq; puerorū. Ille, sicut uestri fingunt Poetæ, ad explendum immanissimæ libidinis furorē, molles dedit in amore uagitus, ille in Dianæ fluxit sinus, ipse amator & precium; ille modulatus ales Lædæos petiuit amplexus; ille in proprium sęuiens sexum, regium puerū ministris auibus polluit. Hæc uos creditis, hæc colitis, hæc sunt uestrorū ornamenta templorū. Æquo, deprecor pro uestra salute, nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda sunt Christianis? Si nihil, nec crucis quoq;, cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si uniuersa credenda sunt, cur, cū in ijsdem libris Cruci resurrectio copuletur, passionem diuinā stolido laceratis eloquio, & non statim iungitis cæcorum uisum, surdorū auditum, claudorū gressum, leprę emundationem, seruiens ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionē mortuorū, & defunctorū ab inferis reditus? Hęc omnia scripturis diuinis, quas interpellatis, inserta sunt, & ijsdē uoluminibus continentur præconia maiestatis & mortis. Quamobrem odio, quo imbuti estis, abiecto, inuenietis ilico, & Deum uerū esse Iesum, & salutis humanæ gratia fragilem assumpsisse naturā. Vestrā tamen nobis, si non pudet, narrate religionem. Sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerū fœditate, atq; uecordia? nisi forte (ut audio) fabulas asseratis deorum uestrorū & obscœnitates, & crudelitates, & uanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis uelaminibus; Liberum raptū, terram Proserpinæ, semiclaudum Vulcanū, & debilem ignē, Iunonē aerem, Apollinē solem, Dianam lunā, Neptunū maria, & libidinū principem Iouem ætherem interpretantes. Nec post hanc excusationis procacitatem deum, sed creaturas, contempto creatore, suscipitis. Quod si pulchritudo uos elementorū ad suam traxit uenerationē, modum fas erat custodire, & oportebat mirari tantū nec colere, ne facturę ueneratio creatoris esset iniuria. Nam secundum istiusmodi, quā uos sequimini, ratio est pręposterа, atq; peruersa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici scientia ad remedia confertur, omnium quoq; artificum merita, uel laudes ad opera tranferentur. Quid ad hęc dicitis, ut agnoscamus quæ sit Crucis ridiculæ uobis ignominiosa confessio? Hac disputatione conuertentibus inter se philosophis oculos, simulq; musitantibus, subridens Antonius rursum per interpretem ait; Prædurum nanq; cuncto uidetur operi, quoties

iusto uniuersę rei tenore calcato, laboris merita factis magis q̃ factoribus adstruuntur. Elementa quidem, ut memoraui, ex ipso conspectu suam cõprobant seruitutẽ. Sed quoniam uos obseruatione dialectica necessaria, ut putatis, quæq; colligitis, hoc quoq; artificio etiam nos nostrã religionem cõpellitis affirmare. Respondete mihi. Cognitio Dei quemadmodum manifestius approbatur, per lectionẽ uerborum, an per operationẽ fidei? Et quid antiquius est, operatio fidei, an disputatio per argumenta procedens? Illis respondentibus firmiorẽ sermonibus operationem esse, hanc & liquidam de Deo cognitionem; bene eos & ipse dixisse consensit, quia operationẽ, quæ ex fide descendit, animi generat affectus, dialecticã uero ex artificio cõponentium sumpsisse oppositionis exordia. Cum ergo, ait, operationẽ fidei animo sitam quis habuerit, superflua erit uerborum cõpositio, per quã conceptam sensu nostro credulitatẽ tentatis euellere, & tamen sæpe nostras explicare intelligentias nõ ualetis. Ita solidiora sunt mentis opera, q̃ sophismatum fraudulenta conclusio. Nos Christiani mysterium uitæ nostrę non in sapientia mundi habemus repositũ, sed in uirtute fidei, quæ nobis a Deo tributa per Christum est. Hanc orationis meę ueritatem, quotidie quę geruntur, ordo cõmendat; nobis imperitis, & litterarũ uestrarũ ignaris ad dignationem eius solum uerba sufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abstracti, in uniuersum orbẽ quotidie propagamur; uobis uero post aduentum domini nodosę sophismatis defecerunt uersutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem docti idolatriam debellauimus, & per prædicationẽ ignominiosę crucis aurata templa ceciderunt. Vos, si potestis, ostendite qua contextione uerborũ gentilitatem Christo præponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Christus est agnitus, nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophię multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus, & uniuersi dæmones, quos uos ut deos colitis, rugiunt, atq; ex obsessis corporibus ad primũ dominicæ Crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? ubi Ægyptiorum incantationes? quo magorũ profecere carmina? Certe nunc uastata sunt omnia, cũ de sua cruce mundo Christus intonuit. Nihilominus uos prætermissis debilitatorũ cateruis, gloriosam Iesu mortem irridere conamini. Illud autem quale est, quod nunquã in festinatione regali concussa gentilitas, immo seculo chara, & hominum præsidijs fulta iam corruit. Nos famuli Christi, quo plus pręmimur, eo magis assurgimus & floremus. Vestra simulachra ornatis quondam septa parietibus, iam uetustate collapsa sunt, Christi uero doctrina, quæ uobis stultitia uidetur & ludus, licet tyrannica persequentium principum tentamenta pertulerit, licet uarijs sit incursata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentium barbararũ fine prohibetur. Quando tot simul in se conuenere uirtutes? continentia in matrimonio, uirginitas in Ecclesia, floret martyrum pro domino suo gloriosa constantia, quorũ omnium crux Christi principium est. Cũ interim uos inter tantos uirtutum choros syllogismorũ retia tenditis, & ueram rerum lucẽ tenebrosis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, ut dixit doctor noster, nõ in gentili persuasione, sed in fide apertissima suademus, quæ uerborum affirmationẽ præuenire consueuit; Adsunt quippe patientes a dæmonibus uexati; quos cum in medium produxisset, uerba repetiuit

tiuit dicens, Nunc uos collectionibus uestris, & quos uultis malefico carmine deos uestros, quos putatis, expellite; sin autem non potestis, uictas submittite manus, & ad Christi trophæa confugite, & statim crucifixi credulitatem maiestatis potentia prosequetur. Dixit; & inuocato nomine Iesu, cum uitale signum in sacro numero Trinitatis pressisset in frontibus, una cũ expulsis dæmonibus uana præsentium philosophorũ confutata sapientia est. Expauerunt enim stupentes hominem, cui post tantum ingenium affflueret signorum diuina largitio. At ille uniuersa Christo, qui curauerat, adscribens, usus est affatu reciproco, & ait, Nolite me putare his sanitatem dedisse; Christus per seruos suos facit ista miracula. Credite & uos, & uidebitis quia deuota Deo fides, non eloquentię uanus tumor talia signa mereatur: confugite ad Crucifixi legem, nosq; eius imitamini famulos, & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philosophi stupore perculsi, cũ honorifico salutatu ab eo recedentes, multum eius sibi fatebantur profuisse conspectum. Hoc in eo uiro mirabile est, ut hominẽ in extremo mundi limite conditum, & fauor principũ, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Constantinus Augustus, & eius liberi Constans, atq; Cõstantius, talia cognoscentes, crebro ad eum, quasi ad patrem, missis litteris obsecrabant, ut reciprocis eos scriptis hilararet. At ille eiusmodi manens, qualis & antequam litterę ad eum uenirent fuerat, nec salutatione principum monebatur, & tanquam non acceptis litteris conuocatis monachis aiebat, Reges seculi ad nos miserunt epistolas: quę hic Christianis adhibenda miratio est? licet enim diuersa sit dignitas, attamen eadem nascendi moriendiq; conditio est. Illa sunt omni ueneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, q; hominibus Deus legem scripserit, q; per filium suũ proprijs Ecclesias ditauerit eloquijs. Quæ monachis est ratio cũ epistolis Regum? cur accipiam litteras, quibus cõsueta nesciam reddere salutationis obsequia? Igitur rogatus ab uniuersis fratribus ut Christianos reges suis litteris refrigeraret, ne scilicet per silentium eius exasperarentur, ad susceptas Epistolas conuenientia rescripsit. Laudauit primũ quod Christum colerent, deinde salutaria persuasit, ne magnam putarent regiam potestatem, ne pręsentis carnis imperio tumentes se homines esse nescirent, & iudicãdos a Christo obliuiscerentur. Ad postremũ clementiæ circa subiectos, & iustitiæ, curę quoq; inopum admonuit, atq; unum sempiternũ esse regem omnium seculorũ Iesum Christum Epistolis testatus est. His Principes susceptis, uehementissime lætabantur. Sancta quoq; apud cunctos Antonij flagrabat opinio, ita ut eius se filios cuperent nominari. Magna etenim cũ aduenientibus affabilitas omnium in se studium conuerterat.

Postquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo sunt consolatione releuati, ad interiorem montem, & ad rigorem solitum regressus est; ibiq; sæpe cum introeuntibus deambulans, ac residens stupebat, sicuti in Daniele scriptum est; & interiectis horarum spacijs, consequentia respõdebat, ut intelligeretur aliqua reuelationis uidisse secreta. Nam in monte positus ea, quæ in Ægygto longe gerebantur, pręuidens, Episcopo Serapioni ibi constituto narrauit. Lamentabilis sequitur uisio, & omni lachrymarum fonte plangenda. Cum enim fratribus circa se se-

dentibus operaretur, intente fixit oculos in cęlum gemens atq; suspirans:
25 & post aliquantum spacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & statim fixis genibus ante Dei uultum prouolutus orauit, ut clementia sua futurum scelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præsentes; obsecrant ut tantæ calamitatis exponeret uisionē. Singultus occupant uocē, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu interrūpitur. Vix tamen cū uociferatione fluctuosa ait, Melius erat ò filioli, impendens piaculū cita morte lucrari. Sic incipiēs, rursum lachrymis uincitur, & inter ægra suspiria tandē pectori cōmodās uocem, Magnū, inquit, quoddam, & uniuersis seculis inauditum īminet nephas, Magno fides Catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini multorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabāt. Hæc est causa gemitum meorum, quos audistis. Et facta est uox domini dicens, Abominabitur altare meū, nec mora, uisionem sequitur effectus.
26 Nam post annos duos sæua Arrianorum irrupit insania. Tunc ecclesiarū fuerunt rapinæ; tunc diuinorum temeratio uasorum; tunc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria; tunc paganorum opificū præsidia aduersus Christum comparata cum assumptione palmarum, quod idolatriæ apud Alexandriam insigne est, ad Ecclesiam pergere cōpellebantur Christiani, ut Arrianorum populi crederentur. Proh scelus, horret animus replicare quæ gesta sunt. Virginum, matronarūq; ereptus pudor, sanguis ouium Christi in Christi templo effusus uenerāda respersit altaria: Baptisterium pro uoluntate gentilium polutum est. Nihil defuit, uisionis ueritatem monstrauit effectus, quod calcitrancium mulorū indisciplinatio, Arrianorum esset impietas. Sed istā tristitiam consequentis reuelationis prosperitate consolatus est, & ait, Nolite, filioli, mœrori uos penitus dare; ut enim iratus est Dominus, sic rursum miserebitur, & suum cito Ecclesia recuperabit ornatum, eosq;, qui in persecutionibus fidem Domini seruauerint, solito uidebitis fulgore relucentes. Reuertētur ad foueas suas serpentes, & religio longius propagabitur: tantum uidete ne fidei uestræ sinceritas Arriana labe sordescat. Non Apostolorum, sed dæmonum, & patris eorum diaboli ista doctrina est; ob id per insipientiam iumentorum similis pecudum, eorū expressus est animus. Hucusq; Antonius. Sed nos minime conuenit diffidere tam grāde miraculum per hominem potuisse ostendi. Saluatoris enim promissio est ita dicētis, si habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis huic monti transfer te, & transferetur, & nihil impossibile erit uobis. Et iterū, Amen amen dico uobis, omne, quod petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Petite, & accipietis. Ipse enim suis discipulis, & uniuerso credentium gregi nunc subiectionem dæmoniorum, nunc uariarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat, Gratis accepistis, gratis date. Nunquid suæ uirtutis imperio curabat Antonius? nunquid suæ possibilitatis arbitrabatur esse quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbiq; cesserunt, & ad Christi Dei nostri nominationem semper uniuersa perfecta sunt. Nemo sapientum sanitatum admirationem ascribat Antonio, sed domino Iesu, qui solitam erga creaturas suas exhibens beneuolentiam, nunc quoq; per electum famulum suum indulgenter exercuit. Antonius tantum orabat,

Fixis genibus ante dei uultū prouolutus orauit.

Est ne quid simile factū in Germania ab hæreticis hoc infelici tempore?

& ob uitæ eius merita, cuncta Dominus largiebatur. Sæpe autem & contra uoluntatem ad exteriorem montem a fratribus perducebatur. Et cũ iudices, qui ad interius archisterium propter asperitatem itineris, & obsequentium multitudinem, & horridam solitudinem ire non poterant precario quæsierunt, ut eius fruerentur aspectibus, ut impetrare possent, quia molestissimè ferebant uexationem discursuum; ipsos catenatos, quos aut noxietas, aut uigor publicus constrinxerat, ad eum destinabant, scientes tales ab Antonio non posse contemni: quorum fletibus superatus pertrahebatur ad exteriorem montem, agnoscens laborẽ suum utilem miseris fore; suadebatq; iudicibus, qui eum inuitauerant, ut in sententia proferenda & odio, & gratiæ Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod scriptum est, Quocunq; iudicio indicaueritis, in eo iudicabitur de uobis: attamen inter medios sermones charæ sibi solitudinis recordabatur. Post coactam itaq; præsentiam, quam ducis preces, & quod uerius est, miserorum fletus extorserat, post salutaria monita, post reorum cõmendationem quorundã etiam absolutionem postulanti duci ut paulo largius eidem suam præsentiam indulgeret, ait, non posse se diutius ibidem morari, grato usus exẽplo, quod sicuti pisces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum secularibus retardantes humanis statim resolui confabulationibus. Ob id ergo, inquit, conuenit ut pisces ad mare, ita nos ad montem festinemus, ne tardantibus nobis aliqua propositi succedat obliuio. Pro tanta hominis sapientia dux miratus iustam de eo tulit, ueramq; sententiam dicens, Verè istum esse Dei famulum agnosco, nec in rustico homine potuisse tantam aliquando inesse sapientiam, nisi diuino amore regeretur. Præterea cum Balatius, qui sub Nestorio præfecto Alexandriæ dux Ægypti fuit, homo Arrianæ iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiam persequeretur, ut animo uesano uirgines, monachosq; nudatos uerberaret in publico, ad eum Antonius litteras misit, quarum ista sententia est, Video iram Dei uenientẽ super te: desine persequi Christianos, ne te ira occupet, quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epistolam, & irrisit, atq; in eam expuens proiecit in terram, portitores quoq; multis afficiens iniurijs, Antonio talia renunciari præcepit, Quoniam cura tibi tantopere monachorum est, etiam ad te mei uigoris transibit disciplina. Sed confestim minitatorem oppressit supplicium, & post quinq; dies os effrenatum ultio diuina compescuit. Egreditur enim ad primam mansionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, cum supradicto Ægypti præfecto Nestorio, uehuntur equis, quos inter omnes Balatius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cum ergo pariter solito sibimet equi alluderent, mitior, quo Nestorius uehebatur, morsu repentino Balatium decussit in terram, ac sic in eum inhians femora eius lacerauit, atq; corrosit, ut statim relatus ad ciuitatem post tertium diem moreretur, uniuersiq; agnoscerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius consecutum, digno persecutoris fine completo. Cæteros ad se uenientes mira cum modestia Antonius admonebat, ut oblita seculi dignitate, remotioris uitæ beatitudinem appeterent. Si qui autem maiori potestate premebantur, nec poterant obtinere iustitiam, ita eos obnixè defendebat, ut ipse pro illis pati uideretur iniuriam. Multis utilis fuit præclari senis oratio; multi magnis di-

Antonius tantũ orabat, & ob uitæ eius merita, cuncta dominus largiebatur. Ergo iusti merita habẽt apud deum.

uitijs, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et ut infinita breui ſermone comprehendam, bonum Ægypto medicum Chriſtus indulſerat. Quis nõ triſtitiam apud Antonium mutauit in gaudium? Quis non iram uertit in pace? Quis orbitatis luctum non ad eius temperauit aſpectũ? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur abiecto, ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lętatus eſt paupertate? Quis poſt laſſitudinẽ monachus non eius inuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardoribus, nõ ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis uexatus a diabolo ſine medela redijt? Quis inimici cogitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopita, ſereno non regreſſus eſt animo? Sciebat enim quo quiſq; laboraret incõmodo; & ex uitæ meritis diſcretionem ſpirituũ agnoſcens, adhibebat morborũ, prout erant uulnera,
28 ſanitatem. Vnde effectum eſt, ut poſt eius doctrinã omnes diaboli panderentur inſidiæ. Multæ quoq; deſponſatæ puellæ ad eius conſpectũ ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio cõſederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eum confluebant, & uniuerſarũ gentiũ uarietas bellicoſiſſimum contra dæmones uirum conſpicere geſtiebant. Nullus ſe fruſtra illuc ueniſſe conqueſtus eſt; omnibus delectabile, atque iucundũ laboris cõmertium fuit. Fatigatio enim itineris emolumentum uiatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſolutionẽ eius, quaſi cõmuni uulnere orbitatis excepto, propriũ ſinguli parentẽ luxerũt.

Antonius abſtrahebat puellas deſponſatas a nuptijs ad uirginitatem, Noſtri autem hæretici uirgines deo dicatas a monaſterijs ad nuptias reuocant.

Quis autem finis uitæ eius fuerit, dignũ eſt & me cõmemorare, & uos cum deſiderio audire, quia & hoc imitabile in eo cunctis fuit. Iuxta conſuetudinem ad uiſendos fratres, qui in exteriori mente erant, uenit ibiq; a diuina prouidentia de ſua morte condiſens, ita exorſus eſt. Vltimam, filioli, patris audite ſententiam: non enim arbitror quod in hoc ſeculo iterum uos uiſuri ſimus. Cogit conditio naturæ, ut poſt centenarium numerum, quem annis quinq; ſupergredior, iam reſoluar. Ita locutus audientium pectora contriſtauit; gemitus, lachrymæq; dicta męrentia conſecutæ ſunt.
29 Amplexabantur eũ uniuerſi, quaſi iam de ſeculo receſſurũ. At ille tanq̃ aliena deſerens, ad propriam patriam profecturus, magna cũ lętitia præcipiebat, deſidiã inſtituto non debere ſubrepere, ſed tanq̃ quotidie morituros, ut ante prædixerat, a ſordidis cogitationibus animã cuſtodire, & omnem æmulationẽ ad ſanctos quoſq; conuertere; ad Meletianos uero ſchiſmaticoſq; ne prope quidẽ accedere. Scitis enim, aiebat, eorũ antiquã peruerſitatem: neq; cum Arrianis cõmunione iungamini, quia impietas eorũ iam omnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullũ debere Chriſtianũ, cum ſeculi uiderit poteſtates pro Arrianorũ, & Meletianorũ pugnare nequitia, a Chriſti territũ diſcedere ueritate: mortalium illã eſſe defenſionẽ, nec diu fallacẽ permanere poſſe phantaſiã. Quapropter aiebat, Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrũ religioſa traditio, quã ex ſcripturarũ lectione, & crebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu. Finito ſermone, fratres eum uehementiſſime retardabant, glorioſo patris cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demonſtrabat, præcipue tamen ob præſumptam Ægypti conſuetudinem contradixit. Mos etenim Ægyptijs eſt, nobilium & præcipue beatorum martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare, terra uero non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita

Prima pars ultimorũ uerborum Antonij ad monachos ſuos, fuit, ne cõmiſcerentur hæreticis, ſed ad ſanctos conuerterent omnem ſuam æmulationem.

Secunda, ut cuſtodirent piam fidem in Chriſto, & patrum religioſam traditionem.

Et tamen hæretici noſtri temporis audent dicere eam non eſſe ſeruandam, quia puræ doctrinæ & man-

sita reseruare. Hunc honorem quiescentibus reddi, inueteratæ consuetudinis uanitas tradidit. De hoc Antonius sępe & Episcopos deprecatus est, ut populos Ecclesiastica consuetudine corrigerent, & laicos uiros, ac mulieres rigidius ipse conuenit dicens, Nec licitum hoc esse, nec Deo placitum, quippe cum patriarcharum, & prophetarum sepulchra, quæ ad nos usq; perdurant hæc facta cōuincerent. Dominici quoq; corporis exēplum oportere intueri iubebat, quod in sepulchro positum lapide usq; ad resurrectionis diem tertium clausum fuerit. Atq; his modis uitium circa defunctos Ægypti, etiam si sancta essent corpora, coarguebat dicens, Quid maius, aut sanctius corpore potest esse Dominico, quod iuxta cōsuetudinem gentium cæterarum humo conditum esse scimus? Hæc iusta persuasio multorum insitum euellit errorem, & repositis in terra cadaueribus, Domino gratias pro bono magisterio retulerunt, Metuens ergo 30

data hominum, quæ Christus dānat. Quasi dominus Iesus Christus de sanctis traditionibus loquatur, & nō de his quæ dei mādatis aduersantur, cuiusmodi illa erant de quibus tūc uerba faciebat, quando humanas traditiones dānabat.

Antonius docuit defunctos Aegypti terra condi, etiam si sanctorū essent corpora.

cōsuetudinem supradictam, ne eodē etiam circa se laberentur errore, celeriter ualedicens monachis, qui confluxerant, ad amicuum uirtutis habitaculum repedauit. Post menses autem paucos, cum non mediocre incōmodum senilia membra turbasset, uocatis ad se duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico interuallo seiunctos instituerat, quiq; etiam ei iam seni cœperant ministrare, ait, ego quidem, filioli, secundum eloquia scripturarū. Patrum gradior uiam, iam enim Dominus me inuitat, iam cupio uidere cęlestia: sed uos, o uiscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repente perdatis. Hodie uos religiosum studium arripuisse arbitramini, & cœptæ uoluntatis fortitudo succrescet. Varias dæmonum nostis insidias, uidistis eorū & impetus feroces, & uires effeminatas: Iesum suspirate, & credulitatem nominis eius uestris figite mentibus, & a certa fide uniuersi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admonitionum mearum, & incertæ conditionis uitā quotidie ancipitem pertractate, & cœleste uobis præmium sine cunctamine tribuetur. Schis- 31

Cauenda communio cum hæreticis.

maticorum quoq;, & hæreticorū uenena uitate, meumq; circa eos odiū sectamini, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum uo- 32

Vt sancti post mortē in æterna uos recipiāt tabernacula.

luntatem, & pertinax contra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti, ut Domini præcepta seruetis, & post mortem uestram sancti quiq;, quasi amicos & notos, in æterna uos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc sapite, hæc retexite: & si qua mei uobis cura, si qua Patris memoria est, si mihi uicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias, ne uano corpus honore seruetur, ne uituperati ritus a me, ut nostis, etiam circa me seruentur obsequia; huius enim rei gratia maxime huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, uos patris operite corpusculum, & illud quoq; senis uestri custodite mandatum, ut nemo præter uestram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia necessario resurrectionis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum autem meorum sit ista diuisio; Melotem, 33

Ecce qualis Antonij uestitus.

& pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat: Seraphion Episcopus aliam accipiat melotem; uos cilicinum habetote uestimentum, & ualete, uiscera mea: Antonius enim migrat, & iam non erit in præsenti seculo uobiscū. Verba finierat; & osculantibus se discipulis, extendens paululum pedes mortem lætus aspexit,

ita ut ex hilaritate uultus eius Angelorum sanctorum, qui ad perferendã animam eius descenderant, præsentia nosceretur. Hos intuens, tanquam amicos uideret, animam exhalauit, & additus est patribus, secũdum ordinẽ scripturarum. Seruauerunt mandata discipuli, inuolutum, ut præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim usque ad hanc diem, pręter eos, ubi sit conditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hereditate ditatus, lætanter per uestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hic Antonio uitæ terminus fuit, ista principia meritorũ, quæ licet parciori, ut prædixi, sermone narrauerim; tamen ex his potestatis aduertere qualiter homo Dei a pueritia ad senectam usque peruenerit; & quod omni semper dubitatione calcata, nec languori, nec longeuæ quicquam ætati aliquando concesserit. Magis autem æqualitatem propositi tenens, nec uestimentum mutauit, nec pedes lauit, nec escam sectatus est molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium: licet paululũ ob ætatem uiderentur attriti, necnon & pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita, & contra iura naturæ meritorum gratia custodiuit, ut lauatorum corporum, quę balneis, atque delicijs confouentur, hilarior eius caro uideretur. Hoc etiam fratres, quod per omnes prouincias amor eius, famaque uolitauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congestio cõmendauit, cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est: qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio pene orbe celatum, & inter tantas positum solitudines, Africæ, Hispaniæ, Gallię, Italię, Illyrico, ipsi etiam, quæ urbium caput est, Romæ, ut in exordio promiserat, demõstrauit. Creatoris est ista benignitas, qui famulos suos, licet nolentes, nobilitare consueuit, ut uirtus possibiliter, nec ultra humanam esse naturam sanctorum doceatur exemplis, & ad beatę uitę imitationem ex fructu laboris optimus quisque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, ut agnita fideli uita sublimium monachorum, sciant quod Saluator noster Iesus Christus glorificantes se glorificat, & seruientibus sibimet non tantum regna cœlorũ, sed etiam hic in ipsis montium secretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, scilicet ut & ipsi fruantur laude meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem necessarius fuerit, & gentibus legite, ut uel sic agnoscant, quia Dominus noster Iesus Christus non solum est Deus Dei filius, sed etiam his, qui eum solicite colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit potestatem, ut dæmones, quos illi Deos esse arbitrantur, conculcent, atque eijciant, deceptores scilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

Habetur lib. 1. Historiæ Tripartitæ cap. 11.

ITEM VITA D. ANTONII, PAVLI SIMPLICIS, AMOS AEGYPTII, THEODORI, ET EVTYCHIANI

Monachorum discipulorum eius per Cassiodorum Senatorẽ scripta.

SOzomenus. Per Nicęni tempora Concilij pręcipue insignissimam Ecclesiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt uitæ uirtuti-

bus, qui cōuersatione monachica illo tēpore fruebantur. Vtilissima nanq; res ad homines uenit adeo ista philosophia, quę multarum doctrinarum & dialecticę artis studia despicit, tanquā sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad recte uiuendum nihil ostendat.

1 Monachatus res utilissima, phil sophia a deo ad homines descēdens, qui uitæ uirtutibus Christianū dogma dilatauit, & Ecclesiam dei maxime insignē reddidit. Hæc norent Hæretici nostri.

Hæc ergo Philosophia conuersatione miranda, naturali simpliciq; prudentia docet omnino quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prędicat uirtutem, sed magis exercet, nihili pendens humanam gloriam, uiriliterq; resistens passionibus animę, & neq; naturę necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ uirtutis mentem habens, semper contemplatur omnium creatorem, & eum nocte dieq; colens, orationibus & Litanijs placat indubitanter. Animę uero puritate & bonorum actuū conuersatione ad ministeria se diuina componens, purgationes aspersionesq; cōtemnens, solas uero pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolute huiusmodi dominatur. Non per stabilitatē necessitatemq; uitę qualibet uoluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur: non languore aut indigentia necessariorum cōpressa mordetur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinē, mediocritatē, in omni uita meditatur, & quantū naturæ humanę possibile est, Deo esse uicinū: ueluti in transitu utens præsentibus, neq; circa possessionē rerum occupata constringitur, neq; ultra quā opus est in pręsenti prouidere forsan urgetur. Semper autē simplicitatē & exercitium huius instructionis laudans, beatitudinē contemplatur æternā, & ad fęlicem terminū omni uiuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec usq; ad uocem emittere patiens, quorū actiones suis actibus noscitur exoluere. In breui cōprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: iustitia punit iniustitiam, & ueritate mendacium. Disciplina rerū omnium mensuras participatur: cū proximis in unanimitate & cōmunione consistit: amicorū prouida est atq; peregrinorum: quæ propria sunt, cōmunia facit egentium, & tuetur utilia singulorū: neq; gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apponens. Ad uerum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusq; consilijs, ornatu ac uano eloquio remotis, erudiens, atq; curans ueluti quibusdam medicaminibus audientes, cū honore & reuerentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, iraq; priuata. Nam cū sit rationalis, omnē motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq; elegantissimę philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Ioānes.

2 Hic uos appello quotquot religioni et institutis monasticis bellum perpetuū indixistis, pro maiori parte fere huius sanctæ disciplinæ desertores, et qui inter cætera iactatis, obseruationes monasticas non esse opera consiliorum, & arctissimū genus Monachorum ponere religionis fastigium in ceremonijs exterioribus, in Iudaicis superstitionibus, in hypocrisi & falsis opinionibus. Videte quomodo omnes uestræ blasphemiæ hoc in loco detegantur & cōfundantur, cum tam sancta, tam syncera, tam demum Christiana hæc professio esse ostendatur.

Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undiq; egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle posito philosophatos, habitaculum uero eorum & cibos & conuersationē talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorū monachos esse cōspicimus. Scribit enim inchoantes eos ad philosophiam, cedere omnibus sibi cōpetentibus rebus, cunctisq; abrenunciare permixtionibus & extra muros in solitarijs agris & hortis inhabitare. Domos autē eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur: & in eis conuersatione solita ria honesta celebrare mysteria, diligenterq; psalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante solis occasum non gustare cibum, alios autē per tres

3 Vides hic uoluntariā Monachorū paupertatē, cœlibatum perpetuū, miram abstinentiam cū ciborum delectu, secessionem & frequentes orationes, Quicquid garriant Apostatæ nostri.

dies & amplius: cæterisq; diebus in pauimento habere cubilia, uino semper & sanguinē habentibus abstinere, cibum eum esse panis & salis, & hyssopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, seniores uirgines propter amorē philosophię spontanea uoluntate nuptijs abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, uidetur aperire, quia hi qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Iudaice uiuerent, eorumq; constitutiones seruarent. Apud alios enim non inuenitur huius uitæ conuersatio. Vnde conijcio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia. Alij uero dicunt huic causam fuisse conuersationi persequutiones, quæ religionis causa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & uallibus desertisq; morabantur, ad modum se uitæ huius assueuerunt. Sed siue Ægyptij, siue alij quidam huic ab initio philosophiæ pręfuerunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summā reuerentiam atq; perfectionē, moribus exercitationibusq; decentibus, hanc conuersationem usq; perduxit Antonius maximus monachorum, quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam uirtutis eius, Imperator Constantinus amicum fecerat, literis honorabat, & ut pro quibus uellet ei rescriberet, expetebat.

Fuit autem iste uir Ægyptius genere, ortus insigni uico in loco Heraclię apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus paternos donauit agros cōuicaneis suis: aliam uero substantiam disponens, pretium pauperibus erogauit, studiosi existimans phylosophi, non solum semetipsum spoliare pecunijs, sed eas dispensare proficue. Iunctus autem studiosis se
4 cundum se uiris, uirtutes zelabatur uniuersorum, probans bonam uitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentię potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanq; semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacrę uero sapientiæ uoluntate passionibus animę repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prandijq; tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (ut ita dicatur) semper quidem iugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: Si uero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerunq; pauimento iacens, solumq; terram stratum refectionis habens: olei siquidem unctionem, lauacrorum aquæ similium usum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neq; nudum cū aliquando uisum. Literas uero neq; sciebat, neq; mirabatur, sed potius mentem bonam tanquā antiquiorem literis, quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquētibus sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certatiue quęstiones inferrent, tamē more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sępe contentionem, & ad mensurā debitam protinus transferebat: Loquentiumq; sibi strepitum temperabat, eorumq; mores ueluti quadā regula cōponebat.

Heus tu qui blateras ceremonias omnes q̄ in uictu uestituq; & alijs obseruantijs Monachorū exhibentur, uenias esse, res ridiculas & recentes confictas. Quid ad hæc dicis pauper homo, cū tantus uir Antonius eas omnes apprehenderit & ad summā perfectionem prouexerit ?

Tantis itaq; uirtutibus diuinæ prouidentię redundans, se futura pręscire
5 re non æstimabat esse uirtutem, & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnę succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram nanq; beatitudinem in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autē hæc

Et tu audes dicere, arctissimum genus Monachorum ponere re-

esset cura, docebat ut purgaret animã quo posset inspicere, & futurorũ notitiam possidere, deo uidelicet præscientiam declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene uicturum semper operari præcipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctuq́;: si quid autem indecens ageret, conscriberet, ut de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta cõperisset: simul etiam metuens ne per cõscriptionis iudicium fieret alijs manifestus. Erat enim laboriosus, & maxime pro solatijs oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissime fuit studiosus, quorũ gratia sæpe ueniebat ad ciuitates? Plurimi nanq; ui cõpellente cogebant eum legatione fungi apud iudices & magistratus, quorũ singuli uel uidere eum iudicabant nimis egregium, Loquentem audire, & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si uero necessitate faciente uenisset in ciuitatem, disposito negocio pro quo uenerat, ad desertum continuo reuertebatur. Pisces nanq; dicebat per humectam nutriri substantiam, Monachis autem ornatũ ferre solitariam uitam. Et sicut illi terræ tactu tabefiunt, sic gloria monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem uero se gratumq́; conspicientibus exhibebat. Studebatq́; ut neque haberet tumentem superbamq́; naturam, nec putaretur eiusmodi.

ligionis fastigium in ceremonijs, in prodigioso uestitu, incerto psalmorũ numero aut labore corporali. O impudentissimum mendacium.

Sed hæc quidem pauca uirtutum Antonij dicere sum cõpulsus, ut tanti uiri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos autẽ atq; probatissimos habuit auditores, quorũ alij quidem in Ægypto & Lybia, alij uero in Palæstina & Siria & Arabia claruerunt, & unusquisq; eorum non minus se quam doctor, apud quos est cõmoratus, exercuit, multosq́; docuit, & ad similem uirtutem philosophiamq́; perduxit: ita ut quorundam hic labor esset circumire per ciuitates & prouincias, uel per agros, & diligenter Antonij discipulos eorumq́; requirere successores. Sed quo modo poterant inueniri facile, quibus erat studium diligentissimum sua uita latere, & non sicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, semetipsos expompant, & cunctis insinuant?

Fuerunt itaq; probatissimi discipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, necnon & Paulus appellatione simplex. Hunc aiunt cũ rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij deprehensa, tacite subrisisse, & iureiurando firmasse nunquã se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam, Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimũ & patientẽ ualde fuisse. Deniq; cum iam senex esset ad uitam monachicæ perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem, perfecteq; eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquã non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonij testimonium, & operibus ostendebat uirũ esse gloriosum, ipsoq́; doctore superiorem, atq; ad affligendos & expellandos dæmones præparatũ. Circa hoc itaq; tempus philosophabatur & Amos Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eã fuisset expertus. In principio nanq; nuptiarum sponsam tanquã sponsus in thalamo percipiens, & solus cũ ea remanens, ait, Nuptiæ quidẽ (o mulier) nostræ usq; ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse

6

At quidam hoc tempore peruersissime docent, malum esse uir-

ginē permanere, cūm deus dixerit. Non est *bonum hominem esse solum, quasi id dixerit de uirginibus, & non de primo homine ex quo debebat fieri speciei prorogatio in futuras generatiões?*

uirginem permanere, & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de uirginitate quidem sermones uirgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cū ea mansit, neq; tunc a monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier uiri zelata uirtutem, ęstimauit non esse iustum tantū uirum domi cęlari propter se, sed oportere potius seorsum utrunq; philosophari, & ob hoc supplicauit uiro. At ille gratias agens deo pro huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ ueniens, circa locum Scyti ad montē qui dicitur Nitriæ, duobus & uiginti annis ibi philosophatus est, annis singulis uisitans secundo mulierē.

Huius itaq; sacratissimi principis horum monasteriorū, multi fuerunt digniq; discipuli, sicut successiones ostendunt: plurimaq; & ueneranda per eum prouenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos perfecteq; seruantur. Nam cū maxima diligentia per successionem traditionis alterutrę curant uirtutes antiquorum memoriæ tradere monachorū: sed a me illi memorandi sunt, qui ad nos usq; peruenerunt.

Cōtigit igitur huic uiro & Theodoro eius discipulo, euntibus aliquod transire flumen quod dicunt Lycum. Ne uero alteruter se nudum uideret, iussit Amos ut recederet Theodorus. Cumq; etiam semetipsum erubesceret nudum intueris, repente diuina uirtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens uero Theodorus aquam, & uidens nec uestem eius, nec pedes infusos, supplicabat seni ut ei causam rei depromeret. Cumq; ille dicere refutaret, ille uero non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo uiuo rem fore dicturum, confessus est quod euenit.

Proximum uero miraculum huic quoq; rei contigit quod narrabo. Iniusti parentes alicuius a cane rabido percussum filium & pene moriturū obtulerunt ei, & eiulanter deprecabantur ut curaretur. Tum ille ad eos: non eget, inquit, mea curatione, sed uos si uultis reddere bouem quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur, quod etiam contigit. Nā ut restitutus est bos, passio mox recessit a puero.

Quando autem Amos iste moriebatur, dicitur Antonium uidisse animam eius in cęlum ferri, diuinis potestatibus cum psalmodia pręcedentibus eam: consulentibusq; eis qui circa eum erant causam huius miraculi, nō abscondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cuiuspiam respiceret uisionē. Cumq; uenientes postea quidam de Scyti nunciassent horam uisionis Antonij, & conuenisset cū transitu illius uiri, beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transisset, illum uero, quia tantam a longe meruisset cernere uisionem, Multorum enim dierum iter est locorum medio positorū, quo degebat alteruter. Ethęc quidem ita relata sunt.

In hoc itaq; præsulatu audiui probatissime philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus, ad curationes passionum & miracula rerū & operum, ita ut ipsi Constantino propter uirtutē uitæ amicus esset. Illo siquidem tempore uinctus quidam Spatarius, qui in suspicionē uenerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum cōprehensus est. Roganti-

bus autem necessarijs eius Eutychianum, ut pro eo ad principem legatione fungeretur: Prius, inquit, prouidendum est ut is homo liberetur a uinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad uinculorũ direxisse custodes, rogans ut eum ab huiusmodi necessitate releuarent. Qui cũ hoc facere noluissent, sponte ianuę clausę reseratæ, & uincti catenæ sunt repente disruptę. Postea uero ad principem ueniens Bysantij tunc agentem, paratissime beneficium promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constantinus eius petitionibus denegare, cum ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaq; breuiter a nobis dicta de monachis qui tunc clare sunt philosophati, sufficiant. Cui uero de his subtilior cura fuerit, quęrens inueniet plurimorum uitas hic non esse conscriptas.

VITA ALEXANDRI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI PER CASSIOdorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 2. historiæ Tripartitæ, cap. 3.

SOcrates. Cũ plurimi disputationis delectatione in Niceno concilio traherentur, unus quidam ex confessoribus Laicis simplicem habens sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Christus & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, uanamq; uerborũ fallaciam, sed puram scientiam fide, & bonis operibus obseruandam. Hæc dicente iuuene, & animo sene, præsentes quidẽ mirati sunt, dictumq; probauerunt. Dialectici uero, satisfactione suscepta, cessarunt, rationem uidelicet simplicem ueritatis audientes.

I *Christus & Apostoli tradiderunt nobis purã scientiam fide & bonis operibus obseruandam.*

At nostri hæretici dicunt modo, Fides sola & nullũ opus ad salutem requiritur. Vides manifestũ mendacium?

Sozomenus. Dicitur autem proximũ huic quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanę ciuitatis Episcopum. Cum enim uenisset Imperator Cõstantinus Byzantium, adeuntes eum quidam philosophi, quęrebantur, quasi non deum coleret, ut deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in republica introducendo culturam, pręter ea, quę eius maioribus uisa sunt, & Græcorum, Romanorumq; principibus, quos habuerunt transacta secula, placuerunt: uolebantq; cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille uero huiusmodi exercitatione uerborum inexpertus erat, de uitę qualitate confidens. Fuit enim uir magnus, & cõuersatione mirandus. Cumq; certamẽ, Imperatore præcipiente, suscepisset, conuenissentq; philosophi, omnibus loqui uolentibus, ut unũ ex se, quem uellent, eligerent, postulauit sanctę memoriæ pater noster Alexander; cæteros uero, quicunq; essent, silentium tenere præcepit, & tantũmodo his, quæ ab utroq; dicerentur, intendere. Suscipiente autẽ uno eorum disputationis uniuersæ negocium, ad Philosophum sanctus Alexander. In nomine, inquit, Iesu Christi impero tibi, ne loquaris. Et unà cum eius sermone opus impletum est. Repente nanq; ille homo, ut sermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putas'ne iustum fuit considerare, utrũ maius hoc miraculum uideretur, ut homo, & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitteret, an certe ut lapis uiolentia uerbi manu diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum fecisse Chaldęum. Et hæc quidem sic acta referuntur.

Ex lib. 3. eiusdẽ historiæ, cap. 10.

Sed cum post concilium Hierosolymitanũ Arius uenisset in Ægyptũ,

Alexandrina ecclesia eius euitante cõmunionem, rursus uenit ad Cõstantinopolitanam urbem, concurrentibus illic consectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediæ episcopo, & concilium celebrari uolentibus. Horum studium sentiens Alexander, tunc Constantinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cumq; hoc nõ ualuisset implere, aperte Arij nisibus interdixit, non licere eum ecclesiasticũ esse dicens: nec infirmandam sententiam episcoporum pene totius terrę secum conuenientium in Nicęna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primo sermonibus flectere nequiuissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur, quod nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exilium; Arius autem in cõmunionem susciperetur uniuersorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt, illi quidem definitã diem expectantes, ut suas minas implerent: Alexander autem orabat, ne ad effectum uerba Eusebij peruenirent. Maxime autẽ ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori iam penè persuaserant, ut facerent, quod ipsi uolebant. Ante unũ uero constituti tẽporis diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus rogans deum, ut impediret terminũ inimicorum eius.

2 *Alexander sanctissimus Epus tota nocte pronus iacuit sub altari rogans deum ut impediret terminum inimicorum eius. Et die altera stupenda Arij mors subsequuta est.*

Socrates. Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri uolens, eum ad palatium reuocauit, percunctatusq; est, an Nicęni concilij decreta seruaret. Ille uero nihil moratus, repente subscripsit, decreta fidei per subscriptionem arte callida circunueniens. Et Imperator quidem miratus, ei intulit iusiurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iusiurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione, scribo. Ferunt enim conscripsisse Arium hęresim suam in charta, quam sub ala ferebat: Vnde uere se iurare credidit, dicens sic se sapere, sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi: quod uero & iusiurandum prębuerit ex epistolis Imperatoris agnoui. Credens igitur Imperator, suscipi eum ab episcopo Constantinopolitanæ urbis Alexandro in cõmunionem pręcepit, erat enim tunc sabbatũ. Et sequenti die eos cõmunicare expectabat alterutris: sed pręsumptiones Arij iudicia Dei secuta sunt. Nã dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequijs honorabatur Satellitum Eusebij, & per mediam tunc ciuitatẽ perspicuus apparebat. Cumq; uenisset iuxta locum, cui est uocabulum Constantini forum, Vbi columna Porphyretica collocata est, terror eũ subito ex quodam conscientiæ secreto constrinxit, & cum formidine secuta est uentris effusio. Percunctatusq; an secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, & unà cum stercoribus meatus quoq; prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cũ subtilibus intestinis subsequenter effluxit: decurrebantq; pariter cũ splene etiam interna iecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur & mors. Secessus uero, ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitana urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum, atq; macellum in porticu constitutum. Omnes transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arij recordantes interitũ.

3 *Vide quid sciant facere Heretici.*

Sozomenus. Post aliquod tempus quidam Fautorum Arianæ Vesaniæ diues ac potens, studium habuit eundem locum a publico comparare. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria deperiret.

riret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem,& orbi terrarum mortem Arij declarauit.

VITA EVSTATHII MAGNI ANTIOCHENÆ ECCLESIAE EPISCOPI PER CASSIO- *dorum Senatorem scripta.*

Habetur lib. 2. historiæ Tripartitæ, cap. 5.

THeodoretus. In Nicęno concilio primus inter Episcoporum chorum cum Imperatore Constantino resedit magnus Eustathius, Antiochenæ sortitus Ecclesię. Præsulatum (Nam Philogonius ad meliorem iam transierat uitam. Et hunc uenerabilem uirum, etiam nolentem, ad regimen eius ecclesiæ decreto cōmuni Pontifices ac sacerdotes,& omnis populus Christianus uenire compulerat.) Is ergo pręconiorum floribus caput principis exornauit,& studio eius, quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit.

Damnatis uero Eusebio Nicomediensi & Theogonio Niciense Episcopis,& de ciuitatibus expulsis, Nicomedię quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicęa autem Chrestus. Sed rursus cōsuetas machinationes exercentes, & Imperatoris dementiam accessibilem suis fallacijs inuenientes, restituti sunt, prioremq́ potentiam receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannice pręsulatum,& potiorem percepit pręsumptionem, frequenter ad Imperatorem ueniens,& fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra ueritatis propugnatores ſęuas contentiones instituit. Et primum quidē cupere se Hierosolymorum loca professus est,& Imperatorem, tanquā celebre illud uisurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cū multo honore dimissus est, Imperatore ei uehicula,& alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicęnus, particeps malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus.

Venientes autem in Antiochiam,& amicitiarum induti uultum, maxima ministratione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumq́ ad sacratissima loca peruenissent, & concordes uidissent suos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum,& Aetium Lyddæ, Laodiciæ Theodotum, & alios qui lepram Arij susceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerat,& cū eis uenerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur aduentus eorum, quod uero propinabatur, erat pietatis bellum.

Mulierem nanq́ prostantem mercede conducentes, & linguam eius 1
sibi impendi persuadentes, ad concilium uenerunt. Proinde alios omnes foras ire pręcipientes, miserrimam introduxere mulierem. At illa infantulum sub mamilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathij illum se & concepisse,& generasse, eumq́ clamabat sæpius impudentem. Is autem, qui calumnię eius tam manifestę conscius erat, iussit, ut hanc rem siqui scirent, deducerentur ad medium. Illa uero dicente, nullum habere accusationis testem, iusiurandum ei iustissimi iudices intulerunt, lege tamen aperte clamante: in duobus aut tribus testibus credi esse ueracia, quæ dicun-

1 Ecce quid sciunt facere hęretici ut catholicos uiros cōculcent, & inde ipsi tanquā rapaces lupi dei ecclesias inuadant.

tur,necnon & Apostolo præcipiente,ut nullus aduersus presbyterū accusationem factam extra duos,aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges,contra talem uirum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum prębuisset, adiecit affirmans, quod ille infans ex concubitu esset Eustathij. Tunc itaq; tanquā aduersus adulterum isti amatores ueritatis protulere decretū. Alijs quippe Pontificibus (cum utiq; multi adessent,& pro apostolicis dogmatibus repugnarent,& omnimodis quæ fuerant concinnata,nescirent) aperte reclamantibus,& magnum Eustathium collaudantibus,decretumq́; illorum iniquum suscipi prohibentibus.

Hoc igitur facto,uelociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorē profecti sunt,eiq́; persuaserunt,quod uera fuisset accusatio,& depositionis Eustathij iusta sententia; quem tanquā adulterum atq; tyrannum expelli fecerunt,exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti uero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tempore pauco uiuente,Eusebium Palęstinensem illuc transferre uoluerunt; eoq́; fugiente mutationem,& simul Imperatore prohibēte, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno,& paucis mensibus in episcopatu defuncto,Philacito illius ecclesię tradidere pontificatum. Isti uero omnes pestem Arij habuere cęlatam. Propterea nanq; multi pie uiuentium, & sacerdotum, & reliquorum ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conueniebant. Quos uniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur.

Porrò mulier illa miserrima passionē crudelissimi languoris incurrens manifestauit insidias,& illam Tragediæ compositionem pariter enudauit,non duobus uel tribus, sed multis admodum sacerdotibus, quæ concinnata uidebantur insinuans. Ait enim pro pecunijs illam se facere præsumpsisse calumniam. Iusiurandum tamen nō omnino fuisse falsum,quia ille infans,de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathij nomine fabri ferrarij.

Socrates. Tunc igitur in Antiochia grauis seditio in Eustathij depositione cōmota est,& postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est,ut pene ciuitas uniuersa periclitaretur,populo in duas partes dissidente:& alijs quidem Eusebium Palęstinæ transferri contendentibus in Antiochiam,alijs autē studentibus ut reuerteretur Eustathius. Erat enim in utraq; parte & populus ciuitatis,& militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, ut pene usque ad gladios peruenirent,nisi Deus,& timor principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palęstinæ repudiauit; quod admiratus Imperator scripsit ei propositum laudans,eumq́; beatum uocans, & quod non unius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenę ecclesiæ uacasse sedem. Tandem uero studio inimicorum Nicęne fidei, ordinatur Euphronius.

VITA SYMEONIS ARCHIEPISCOPI SELEVCIÆ, ET CTESIPHONTIS, AC VSTAZADIS EVNVCHI, *& aliorum sanctorum martyrum sub Sapore rege Persarum passorum, per Cassiodorum Senatorem scripta.*

Habetur lib. 3. Historiæ Tripartitæ, cap. 1.

SOzomenus. In tẽporibus religiosi Principis Constantini, & Indorum gens, & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed & Armenios tunc primum audiui Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa eius domum euenerit, Christianũ fuisse factum, & omnes simul eius ditioni subiectos una pręceptione iussisse, ut similiter Deo colla submitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma transiuit, & multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis existimo celebratum, dum quidam eorum occasione cõmercij ad Ostroinos, & Armenios uenientes (ut fieri solet) sanctis illis colloquerentur uiris, & eorum uirtutes experirentur.

Cumq́ue tempore procedente crescerent, etiam ecclesias, & sacerdotes pariter, cæterosq́ue ministros habere cęperunt. Hoc autem factum nõ mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum, ueluti quædam sacerdotalis tribus, per successionem generis ab initio cõmissam habere noscuntur; afficiebatq́ue id etiam Iudęos naturaliter quodãmodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopum Seleuciæ, & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regalium, tanquã amicus esset Cæsari Romanorum, eiq́ue Persarũ negocia propalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primũ quidem tributis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerent, crudelibusq́ue uiris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarũ, & nimietate exactorum uim passi, proprię religionis iura contemnerent.

I *Signum profectus fidei in prouincia, est habere ecclesias, et sacerdotes pariter, cæterosq; ministros. At nostri hæretici illas demoliuntur, uel in prophanas domos uertunt, hos autẽ fugant & persequuntur. Cuius signum est hoc nisi defectus fidei?*

Post hæc autem sacerdotes, ministrosq́ue dei gladijs minacibus interemit, ecclesias subuertit, & uasa eorum omnia publicauit; Symeonẽ uero deduci iussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni, atq́ue religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebant. Symeon autem cõprehensus, ferroq́ue uinctus, ad regem usq́ue deducitur. Quo uir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cũ eum torquendum Sapores iussisset introduci, neque timuit, neq́ue adorauit. Pro qua re uehementius efferatus rex, inquisiuit cur non adorasset? quippe quod prius facere consueuerat. Ad quẽ Symeon: Prius quidem non uinctus adducebar, ut negarem ueri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solennia regis, implebam; nunc autem phas mihi non est hoc agere. Veni nanq́ue pro nostro dogmate, & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare solem, & facienti plurima se daturum cũ maximo honore munera compromisit; rẹluctantem uero interminatus est esse moriturum, & omnium Christianorum gentem. Cumq́ue nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret, nunquamq́ue adoraret solem, ne proditor suę religionis existeret, pręcepit eum in uinculis retineri, credens eum posse

longo tempore inflecti.

Cumq; duceretur ad carcerem, uidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus: Et consurgens adorauit eum. Sedebat nanq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cũ furore clamauit, auersatusq; despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus uim passus adorauit solem. Quo facto, repente flens eunuchus cũ gemitu quidem uestem clarã, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domũ regiam sedebat flens, atq; gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me deum, quẽ ego negaui, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neq; uerbũ mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit?

Cumq; hæc Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum ærumna contigerit. Respõdens Vstazades, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunij passus sum. Vtinam pro his, quæ mihi nunc euenerunt, in uniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanq; cur uiuo, qui dudum mori debueram. Video Solem, quẽ tibi parere uolens, nõ uoto meę uoluntatis, adoraui. Quapropter pro utroq; me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi, & te quoq; decepi. Et ille quidem hæc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, suam ulterius non se mutare sententiam.

Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sęuiebat aduersus Christianos, tanquã maleficijs hoc agere præualerent. Parcens autem Seniori, nunc lenitate, nunc minis, omni uirtute eum se subuertere iudicabat. Cumq; nil ageret, Vstazade profitente nunquam se fore sic fatuum, ut præ deo creatore cunctorum, illa coleret potius, quæ a deo creata sunt: tunc ira cõmotus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq; duceretur ad necem, rogauit spiculatorem ut paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & uocans quendam fidelium eunuchorum, iussit ut diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus a iuuentute habui circa uestram domum (o rex) patri tuo, & tibi ministrans studio competenti, testibus non indigeo, tu nanq; bene nosti. Pro omnibus ergo quæ aliquando uobis impendi, redde mihi cõpensationem huiuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere, tanquã infidelem regni, aut male cuiuspiam uoluntatis: sed ut potius manifestum fiat, quod agitur, præco clamans denunciet uniuersis, quod Vstazades capite truncatur, nõ regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & deum proprium apud regẽ negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nunciauit.

Porro Sapores secundum petitionem Vstazadis pręconem clamare fecit. Existimabat enim alios posse a Christianitate reuocare Christianos, si mente perciperent, quod nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem, & deuotum suę familiaritatis occideret. Vstazades autẽ studuit clamari causam suę necis, credens quod cum per errorem adorasset Solem, multos Christianorum deduxerit ad timorem: nunc autẽ cognoscentes pro religione moriturum, imitatores multos suæ uirtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autẽ id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo.

2 *Festiuitas resurrectionis, & Feria sexta in qua annua salutaris passionis memoria celebratur.*

Altera uero die, quæ erat sexta feria septimanę maioris, in qua ante resurrectionis festiuitatem annua salutaris passionis memoria celebratur,

etiam

etiam Symeonẽ decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rursus e carcere ad Palatium regis, ualde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem sustinuit adorare. Eademq́ die similiter interimi iussi sunt & alij centum in carcere constituti. Nouissime uero Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem uideret uniuersorum. Erant etenim horum alij quidem episcopi, alij presbyteri, alij diuersorum ordinum clerici. Cumq́ omnes ducerentur ad mortem, adueniens summus princeps Magorum interrogabat eos, an uellent uiuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare? Cumq́ hanc nullus eligeret uitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat uniuersos, & de resurrectione, & pietate loquebatur, atq; de sacris scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidẽ ueram esse sic mori, mortem uero manifestam negare Deum: adijciens, quia post paululum, etiam nullo perimente, sponte mors accidat. Hic est enim omnibus natis finis ineuitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus similiter accidit, sed uelut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius uitæ, & eorum quæ bene gesserunt retributionem, & pęnas malorũ sine dubitatione recipient. Maius autẽ inter omnia bona nihil est, ac beatius, quam eligere mori pro Deo.

3 *Episcopi, presbyteri, & diuersorum ordinum clerici.*

Hęc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo docebat) unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumq́ omnes centum spiculator trãsisset, nouissime uenit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo nãq; senes, cani, sub eius ecclesia constituti, cum eo fuerant cõprehensi, & erant in uinculis. Tunc itaq; Pusicius, qui super omnes artifices regis erat, ibi cõsistens, & uidens Ananiam trementem cũ pręparateur ad necem, ait: Paululum (o senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Christi uidebis aspectũ. Cumq; dixisset hoc, repente comprehensus ductus ad regem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intẽtione martyribus. Tunc rex extraneo quodam, & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata ceruice exinde linguam eius eijcerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, uirgo sacra tunc comprehensa perempta est.

Sequenti uero anno, die quo passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur resurrectionis festiuitati, crudelissima Saporis pręceptio per omnem Persarum cucurrit terram, morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios nanq; per ciuitates, & uicos diligenter Magi requirentes, cęlatos inueniebant: alij uero sponte, nullo dicente, semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare uiderentur. Igitur cũ omnes Christiani perimerentur, neq; ulli parceretur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cũ quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & solummodo præceptores religionis iussit occidi.

Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis episcopi soror nomine Tarbua comprehensa est cũ famula sua pedissequa, quas contigit teneri per insidias Iudæorum accusantium, quasi maleficia

Reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina uero (quũ soleant languentes huiusmodi spebus aures accõmodare) suspicata est uerã esse detractionem, & maxime a Iudæis factam: cum & ipsa similia saperet, eosq; sine mendacio, & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam, & alias mortis acerbę perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraq; findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt.

Ferunt autẽ istam Tharbuam speciosam ualde fuisse, & a Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad uitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed obiurgatoriis uerbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam uirginitatem.

Cumq; circumirent Magi, & principes eorum uniuersam prouinciam secundum Saporis præcepta, ut sacerdotes, & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos, & presbyteros, & maxime per regionem Adiabanorum. Hic nanq; locus est Persicus, & plerunque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemã episcopum apprehenderunt, & multos clericorum eius; tenentesq; præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantiis dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidẽ meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasq;, ut poterat, curare non desinebat. Post paululum uero pęnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes ut adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eũ rursus in uincula. Sed & multos alios presbyteros, & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaq; potestate, ut ageret quod uellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam uoluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic ut nulli parceretur, uerberibus eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis uiriliter est defunctus. Quidam uero Armeniorum, quũ essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii uero, licet non minus flagellati, præter spem uixerunt: & nõ mutantes uoluntatem, denuo ad uincula sunt reducti; cum quibus erat Aithales, cuius, dum nimis tensus cederetur, humeri sunt disiuncti, ita ut mortuas postea manus portare uideretur, aliiq; eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaq; regno testimonio bonæ uitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sacræ uirgines, & in aliis officiis ecclesiæ constituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines.

Eodemq; tempore passus est unà cum Marea Bichor episcopus, atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti a Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primũ quidem militabat apud Persas, postea uero relicta militia conuersationem æmulatus est Apostolicam. Dicitur enim, quod, dum in ciuitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & uerberatus, atq; tractus, uirili mente sustinuerit. Cumq; nulli potuisset illic suadere ut Christianus esset, grauiter, ferens maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucum uero tempus primatibus eius loci in regem peccantibus su-

perueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatem subuertit,& uelut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autem episcopus solummodo peram circunferens,quæ sacrum codicem euangeliorum habebat,perrexit orationem facturus ad Hierosolymã,& inde in Ægyptum,ut uideret monachos ibidẽ conuersantes. Qualis igitur iste sanctus,& miraculorum fuerit operator Syri sunt testes, qui eius actus, uitamq; scripserunt. Fertur itaq; eorum,qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis,uirorum,ac mulierum fuisse milia quasi sedecim.

Theodoretus.In perside uero fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit.Agnoscens enim eos ab impijs uehementer affligi, eorumq; regem erroribus sæuientem diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos,qui tunc aderant,monita pietatis, rogans ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur.Sed melius studium pij principis per eius literas ualebit agnosci.

Sacratissimam custodiens fidem,ueritatis luce participatus sum:luminis ueritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Deniq; per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) uenerabilem religionem esse conspicio, & doctrinã agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem,huiusmodi cultum me habere profiteor:quia huius Dei uirtutem in auxilio habens,inchoans a finibus Oceani,omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui, ita ut uniuersi, qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscuritatem usque perducti,resumentes cõmunium rerum uindictam,rediuiua quodammodo curatione resurgerent. Hunc deum colo, cuius signũ deo dicatus meus exercitus portat in humeris:& a quo dum iusto sermone aliquid poscitur,impetratur.Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaq; deum immortali memoria me honorare profiteor,eumq; summa,puraq; mẽte super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem,& odores horribiles,ac fugiendos,omnemq; terrenam flammam nimis euito. Quibus omnibus nephandus,&ineffabilis error multos gentium,ac genera uniuersa prostrauit, & inferno contradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentiam sua clementia utilitatis causa produxit in mundum, hæc ad uniuscuiusq; desiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem, & immaculatam animã ab hominibus exigit; uirtutis,& pietatis actus exquirit; mansuetudinis, & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem,punit perfidiam,omnemq; potentiam cum fastu despicit,superborum punit asperitatem,ad fastum eleuatos interimit,humilibus autem,ac patientibus digna retribuit.Sic itaq; etiam regnum iustum magni pendens adiutorio suę uirtutis extendit, sapientiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo uideor mihi errare frater mi,hunc esse confitendo deum omnium principem, atque patrem,quem multi regnantes apud nos uęsanis erroribus seducti, denegare tentarunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitiosus,ita ut omne genus hominum post eos exurgens,clades eorum pro maledictionis exemplo præponere uideatur. Horum igitur unum esse reor Valerianum,quem uelut quædam uirga iracundię diuinæ de nostris terris expellens,uestris partibus tradidit puniendũ. Qui scilicet uerecundiæ suæ nobilissimum apud nos trophæum demon-

ſtraſſe cognoſcitur. Sed hoc quidem in bonam partem conuerſum eſt, ut in noſtro ſeculo huiuſmodi ſupplicium fieret manifeſtum. Vidi nanq; & ego illorum finem, qui nuper nephandis præceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniam integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuinã, reddita ſibi pace decenter exultat. Vnde etiam nobis ipſis credo, quoniã optime, cauteq́; uniuerſa proueniunt, quãdo per illorũ puram, probabilemq́; religionem, diuinamq́; concordiam, uniuerſa in ſe dignantur erigere. Igitur de tali hominum collegio, ideſt Chriſtianorũ (pro quibus omnis eſt mihi ſermo) quã me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Perſidos per eos amplius q̃ cupio decorantur? Tum ergo optime gubernaueris, ſi fueris ſicut illi, & habueris cõmune, quod illi. Sic enim habebis omnium dominum mitem, placidumq́;, atq; propitium. Hos igitur quoniam tantus, ac talis exiſtis, cõmendo tibi, quoniam & pietate probaris inſignis. Hos dilige; cõpetenter, & facito clementiæ tuę participes, tibi ſimul & nobis præbiturus gratiæ immenſa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non ſolum ſubiectorum habens, ſed etiam eorum, qui ſub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipſe diuina protectione potitus eſt, & Europam uniuerſam, atq; Africam, ſuper has etiam maximam Aſię partem tenens, ſubiectas habuit ubiq; deuotas. Sed etiam Barbarorum, alij quidẽ ſponte ſeruiebant, alij deuicti. Vbiq; triumphi uidebantur, & Victor cernebatur in omnibus Imperator.

VITA BEATI NICOLAI MYRENSIS EPISCOPI, PER LEONARDVM IVSTINIANVM SCRIPTA.

LEONARDI IVSTINIANI PATRICII VENETI IN BEATI NICOLAI MYRENSIS EPISCOPI *Vitam è Græco in Latinum tranſlatam ad Laurentium eius fratrem urbis Venetiarum Patriarcham Præfatio.*

CVm ætatis noſtræ ingenia mecum conſidero, Laurenti frater, ea uidelicet, quibus uetus illud & expolitum ſcribendi genus in cultu eſt, ſoleo equidem Chriſtianã gentem (ſi dicere fas eſt) nonnihil infortunatã putare. Nam cum in illa tot præſtantiſſimi fuerint in omni primaria laude uiri, ut nulla ſit cum illis gentilitas comparanda, uix quiſquam tamen eiuſmodi ſcriptorum eſt, qui non ipſe malit gentilium, quam ſanctorum noſtrorum facta literis celebrare. Id autem cur ita fiat, non certe ſatis intelligo. Nam cum Chriſtianam fidem plane profiteamur, eoq́; cenſeri nomine, & felicitati nobis imputemus & laudi, quid cauſæ dici poteſt, cur aliena malimus etiam à pueris decantata, q̃ noſtra haud ſatis cognita glorioſe, & utiliter illuſtrare? Nam Metellis, Catonibus, Lycurgis, Epaminundis, cæterorumq́; gentilium illuſtribus factis pene referta ſunt omnia, nec noua indigent laude, in quibus exprimendis cũ græce, tum latine ſumma certauerunt ingenia. At noſtrorum niſi paucorũ admodum iacet memoria, quorũ præter nomina nihil ferme celebre eſt.

Non

Non enim Crispos, aut Xenophontas, aut ex illa cohorte quenq; uitæ, facinorumq; suorum interpretem habuere. Nam ad nominis celebritatem posteritati diutissime cõmendandam, quis nesciat, non tam referre, quibus quisq; moribus, qua uirtute, quibus rebus gestis antecellat, sed multo maxime quem factorum & laudum suarum præconem sit habiturus? Vnde Lyricum illud: Vixere fortes ante Agamemnona multi; Ignotiq; longa nocte, carent quia uate sacro. Scite igitur Alexander diuinitatis cupiditate incensus, statuas suas ab alio quoquã fieri, q̃ a Lysippo uetuit, quia illius opera, ob incomparabilis artis præstantiam, immortalia fore putabat. Ita non tam res ipsæ scriptorem, q̃ scriptor illas celebres, atq; longæuas facit. Quod si Hieronymũ, aut eloquentem alterum cæteri nostri fuissent cõsecuti, legerentur illi profecto eo studio, ac uoluptate, qua Paulum eremitam, & Hilarionem, quorum uitæ splendor pari ab illo uerborum luce, & uenustate ornatus est. Nempe Paulos, & Hilariones haberemus innumeros, non eos haud æqua cum illis felicitate, aut fortuna, ut scriptorem eloquentissimum nãciscerentur, sed uoraginem nescioquẽ, aut alios indisertos e turba, quorum si fidei eloquentia par fuisset, sanctorum nostrorum præclara facinora, non modo per uulgus, uerum longe, lateq; per docta ingenia uolitarent. Et omnium uirtutum exempla peteremus ab eis, quandoquidem mille nos habemus ex nostris, quos singulis gentilibus opponamus: nec uiros modo, sed & mulierum cateruas proferamus, forti perpessas animo, quæcunq; scriptores prisci paucis in uiris tantopere laudauerunt. Adde quod externarum gentium uirtus magna quidem ex parte fucata fuit, nec tam uirtus q̃ simulachrũ uirtutis, & species appellanda. Nam si magnitudinem animi, si sapientiam, si continentiam, æquitatem, liberalitatem, cæterasq; reuera uirtutes quęrimus, haud facile dixerim, in aliјs illas, q̃ in sanctis nostris splendidius eluxisse. At sancti (dicet aliquis) non duxerunt exercitus, non acies instruxerunt, nõ classibus, non prælijs, non oppugnationibus deniq; urbium præfuerunt. Non est omnino id quidem, fuisse tamen concedamus, & hęc eadem fateamur præclara putari debere. Sed per Deum immortalem cui tandem usui, aut cuiusmodi hominibus ista dicuntur? Quotus enim quisq; legentium illa fuerit, qui aut classis præfectum, aut instructorem certaminũ, aut urbium oppugnatorem futurum se putet? O dementiam singularem. Ego qui nunq; uisurus exercitus sim, quibus artibus acies disponantur, multo didicerim studio; quo uero pacto superbiam conteram, iram extinguam, auaritiam, reliquasq; animi pestes prosternã, ex his scire neglexerim, qui hoc cõmune omnium bellandi genus scire percalluerunt. Quid igitur? Improbabimus'ne studium eorũ, qui nostro seculo eiusmodi uigilias uigilarunt, & multorum gentilium facta scripserunt? Nõ ausim id ego quidem, neq; unus pluribus temere bellum indixerim, & his potissimum, quos mihi uel necessitudine studiorum, uel officiorũ cõmuni intercessione coniunctos puto. Cæterum pertinax affirmarim præstitisse nostrorum, q̃ alienas uitas conscribere: Aut si alienæ scribendæ fuerint, non debuisse nostras omitti. Nos itaq;, qui dudum aliorum institutũ secuti nonnulla gentilium factã literarũ monumentis mandauimus, nunc, te hortante, Laurenti frater, hunc quẽ laudamus, morem inibimus. Me etenim quotidie pro tua incredibili pietate admones, ut studia, cogitationesq; meas ad beatam

uitam, animiq́ immortalitatem adipiſcendam potiſſimum conferam, & poſt longam nauigationem aliquando de portu cogitem. Nullius autem in omni re, quæ ad bene beateq́ uiuendum pertineat, maior mihi debet eſſe auctoritas, q̃ tua, qui præter incontaminatam uitæ integritatem ab ineuntibus annis ſuſceptã, mihi natura frater es, cura & ætate pater, Dei miſeratione Antiſtes. Neq; me uerbo tantum doces, ſed exemplo magis, qui inter maximas epiſcopatus tui occupationes, & Venetorum, alienigenarumq́ quotidianos acceſſus, ſacrarum literarum ſtudia ſcribens non intermittis, ne libri, quos priuatus plures edidiſti, teſtentur te in negocio ea mentis, & cogitationum poteſtate carere, qua in ocio perpetuo fruebare. Tibi igitur morem gerens, magni Nicolai uitam ſcribere orſus ſum. Neq; omnia in eum libellum congeſſi ſed ea tantum, quæ apud Græcos idoneos, máxime apud Simeonem cognomento Methaphraſtẽ, de illo ſcripta, & eccleſijs probata inuenimus. Nam quæ de ipſo feruntur, tum uetera, tum noua miracula, neq; numero, neq; magnitudine modum habent. Hunc autem potiſſimum exprimendum tibi delegi, partim quia iocunda ea lectio eſt, & digna certe, quæ de epiſcopo ab epiſcopo accurate legatur, partim ut uiro ſanctiſſimo de Venetis optime merito aliquam meę patrię nomine gratiam reddam. Noſtros enim homines, & nauigantes in primis, tanta proſequitur pietate, tãta miſericordia, ut iure poſt beatiſſimum Marcum, hunc alterum noſtra ciuitas ſibi patronum colat. At cum pro ſuſceptis ab eo muneribus, alij cæreas, alij argenteas ſtatuas ferant, ego hanc illi longe nobiliſſimam ſtatuam dedicabo, quæ non modo corporis, cæterum (quod multo præſtabilius eſt) animi & uitæ pulcherrima liniamenta immortaliter exprimat. Nec erit (ut ſpero) inanis hic noſter labor, ceu in ſcribendis gentilibus quondam fuit. Nam in eũ hoc munus contulimus, qui cum inter primos gratiſſimus fuerit, plus poteſt nobis mortuus nunc e cœlo, q̃ uiuens quiſq; in terris prodeſſe.

INCIPIT VITA SANCTISSIMI CONFESSORIS NICOLAI, COGNOMENTO MAGNI, *ac Myrenſis Antiſtitis admirandi, Feliciter.*

PAtaram rerum ſcriptores tradunt, urbem fuiſſe in terra Lycia nobilem inter primas: Eiq́ ſi cætera defuiſſent ornamenta, quibus tamen plurimis affluebat, poterat ſane uel hoc uno nobilitari præcipue, ꝙ Magnum Nicolaum Myrarum epiſcopũ tulit, uirum profecto, quẽ in Republica Chriſtiana nemo prope ſanctorũ omniũ in omni uirtutum laude facile anteiret. Nam Pataræ natum illum cõſtat, & claro quidem genere. Mater eius fœmina fuit ſanctiſſima, atq; grauis. Patri uero non tam uitę ſplendor, q̃ integritas, non tam populi q̃ Dei cultus, non tam diuitiæ q̃ elemoſyna fuerunt in precio. Mundi itaq; relictis illecebris, nullum erat illis, niſi bonarum actionũ ſtudium, atq; uoluptas. Hi tanquã lignum plantatum ſecus decurſus aquarum in tẽpore ſuo ſpecioſiſſimum edidere fructum, infantem uidelicet hunc, cuius cœleſtis indoles futuræ uirtutis præſagium præſeferret. Illum autem primum mater pariter atq; poſtremum tulit, Infœcunda poſthac cũ chariſſimo coniuge

perseuerans, siue desperante natura per illos posse huic similem alterum in lucem producere, siue ut puer hic multipharîam Baptistę similis in hoc quoq; cum illo quodãmodo conueniret. Ille enim infęcundæ matris dissoluit uterum, atq; sterilitatem: Iste fœcundæ matris uterum obstruxit. Sic itaq; parentum diligentia omnis, studia, & uoluptates in hunc unum diuine ornandum, instituendumq; sunt collectæ, ut quę carnaliter genuerant, spiritualiter educandum, & omnibus sanctissimarum institutionum ornamentis excultum, admirabilem cunctis mortalibus redderent.

Infantem autem hunc quis dubitet, in ipso statim natiuitatis exordio, diuino fuisse numine afflatum, sanctificatumq;, qui non prius uiuere, quàm Deum uenerari, nõ prius comedere, quàm ieiunare cœpit? Compertũ enim habemus, illum, cum reliquos dies, noctesq; omnes nutricis ubera sugge ret crebro, quarta tamen, sextaq; feria nisi semel duntaxat, & id uesperi quidem lac uoluisse gustare. Atque hoc semper certo, immotoq; seruauit ordine, ut nullis posset blanditijs, nullo nutricis lenocinio, nulla naturę necessitate a ieiunio cœpto deflecti. Quamobrẽ uel improbum quenq; bonarum rerum interpretem plane fateri oporteat, non fortuitu illud aut intemperie stomachi factum esse, sed quasi consulto, & Dei afflante spiritu. O miraculum singulare, & inter rara omnium seculorum spectacula per ecclesias merito decantatum, & dignum uiuendi principium, cui tam excellens uita succederet; quandoquidem crescentibus annis, debebat eius quoque uirtutibus, tum natura, tum studio, & gratia patris, fieri accessio admiranda.

1 *Nicolaus infantulus quarta & sexta feria ieiunabat, semel in die lac suggens, et id quidem uesperi.*

Postea enim quàm e pueritia excessisset, castissimos mores, & disciplinam ab optimis acceptam parentibus in melius redigens, ipse quoq; suapte natura, & ingenio non desinebat, uelut generosa quædam, & fertilis gleba, nouos quotidie honestatis, & pietatis fructus edere. Inde ætate poscente, ad capiendum animi cultum traditur studio literarũ. Vbi tum ingenij magnitudine, tum uelocitate discendi, breui admodum æuo multa ingenuarum disciplinarum scientia imbutus ab omni humanæ laudis cura abhorrebat. Æqualium uero sodalitates, conuiuia, consuetudines uitabat omnino, quia in illis cerneret sicut festiuitatis multum, ita plurimum esse intemperantiæ, atq; periculi. Mulierum non modo colloquia, uerũ etiam conspectum, tanquã iuuenilis animi pestilentissimam labem fugiens, totum se honestati, pudicitięq; addixit. Libidinum uero, & carnis incendia, quibus æstuare plerunq; omnes adolescentes solent, quotidiani labores, ieiunia, uigiliæ extinguebant. Talibus instructum artibus, totum sese accepimus ad Christi seruitium contulisse. Schola illi erat, ac diuersorium Dei templum, ut se dignum pararet templum, in quo Deus ipse pernox & perdius habitaret. Neq; bonarum disciplinarum studia aut legendo, aut audiendo, aut meditando intermittebat. In quibus tantum excelluit, quantum Magno futuro Antistiti opus erat. Sed quo uita recta doctrinis omnibus longe maxime pręstabilior est, eo plus in componendis formandisq; moribus nauabat operæ ac laboris, quo iuuenilis, fluctuantisq; ætatis inconstantiam senili quadam firmaret grauitate. Quę enim admodum non illud senium laudamus, in quo non emineat par senio, & annis modestia, sic etiam solemus iocunde admirari, multaq; laude dignã existimare adolescentiam, quæ plane didicerit eiusq; ætatis cõpescere mo-

2 *Libidinum & carnis incẽdia, labores, ieiunia & uigiliæ extinguebant.*

tus,& senectutis grauitatem,ac modestiam retinere.Est enim si iuuentus in sene turpis,ita pulcherrima quidem in adolescente senectus.

Habuit autem Nicolaus auunculum, nomine Nicolaum, a quo nunc nostrum arbitror id nominis usurpasse. Is cum nepotem animaduerteret religioni & sanctimoniæ deditum,mundo se penitus abdicasse, parentes hortatur,ut adolescentem sacerdotalibus sacris initiari permittant. Illi in sententiam uenere faciles. Cur enim gratos homines pigeat reddidisse, quod gratis acceperint,& fidelium more debitorum,æs alienum cũ ipsa etiam usura persoluere? Nam in ueteribus memorijs scriptũ inuenimus, Nicolai nostri parentes aliquandiu steriles, & propemodum de sobole desperãtes multa prece & lachrymis a Deo hunc filium impetrasse;atq; illum propterea Deo,qui dederat,reddidisse libentius. Perhibent autem auunculum, sancto afflatum spiritu, de nepote uaticinantem præcinisse in illo cœlestium donorum redundantiam.Cũ enim initiaretur,ad astantes conuersus: Nouum,inquit,fratres,terris Solem oriri uideo;& humano generi grande solatium comparat:O gregem felicem,qui hunc sibi pastorem sit habiturus. Hunc enim uidebitis errantes oues ad pietatis pascua reuocantem;Hunc periclitantibus salutem,calamitosis opem,laborantibus præbere quietem. Neq; secus,atq; iste prædixit,omnia euenisse insequens sermo docebit. Nulli autem mortalium admirabile uideri debet, uel nepotis præclara facinora usqueadeo mundum illustratura, sui splendoris uatem aliquẽ habuisse, uel auunculum prophetandi spiritum meruisse,quem admirandę uitæ integritas Ecclesię iudicio inter cęli Sydera collocauit.Nam duos fuisse Nicolaos constat,auunculum illum,hunc nepotem,sanctos ambos,episcopos ambos,illustres ambos:quanquam longe illustrior quidem nepos est habitus,is,cuius nunc uitam, & facta conscribimus, cuiq; propterea Magno cognomen fuit. Igitur factus sacerdos morum & uitæ sęueritatem pariter cum dignitate augendam putauit,naturæ sapientiam imitatus,quæ arbores ipsas,quo se celsius in cœlum tollunt,eo altius demissis in terram radicibus,firmiores reddit.Sacerdotij autem quis dubitet solidissimas esse radices,integritatem uitæ,misericordiam,pietatem,continentiam,sobrietatem,reliquasq; uirtutes id genus,quibus potissimum propius ad Deum acceditur? Itaq; corpori suo bellum indicit,non quod illud necaret,aut contereret, sed quod domitũ & omni petulantia exutum redigeret in seruitutẽ. Igitur somno,& quotidiano cibo, quantum ratio permittebat, detrahit, ieiunijs, nocturnisq; uigilijs solito plus indulgens,uino parcissimo utebatur, sæpius aqua sola contentus; Veste si non sordida,ut hypocrita,& uanus ostentator,nullo tamen conspicua luxu deinceps est usus. Crebrior illi fuit ad delubra aditus. Nulla penitus,nisi sacrarum literarum lectio. In uultu, & gestu modestia maior. Sermo rarior,& grauis quidem,& qui nihil haberet inanitatis & fuci: ut his præditus ornamentis uideretur in corpore mortali immortalium uitam degere.

3 *Parẽtes Nicolai multa prece & lachrymis a deo hunc filiũ impetrauerunt.*

4 *Solidissimæ sacerdotij radices,inter quas est continentia.*

5 *Nicolai abstinentia, ieiunia,& uigiliæ.*

Vestium eius modestia & humilitas.

6 *Auunculus Nicolai tẽplum nobile cõdidit, eique pari dignitate monasterium addit.*

Per id autem temporis Nicolaus auunculus templum nobile,sub sacræ Syon nomine struit,eiq; pari dignitate monasterium addit. Cui cum de præficiendo gubernatore pro rei amplitudine cogitaret, uisum est id negocij nepotis curæ,sapientiæq; cõmittere, tũ ut admirabiles eius uirtutes usu,& exercitatione uegetiores redderet,tum quia nemo erat in prõptu,

qui rem illam aut sapientius, aut sanctius, aut diligentius gubernaret. Nepotem itaque præfecit, eique plurimos prestantes adiungit monachos, ut uelut in re militari, & Imperatorem exercitus, & exercitum Imperator pari uirtutum cultu, & uoluntate haberet. Hoc itaque munus ita Nicolaus administrauit, ut dignitatem monasterij gubernatoris præstantia facile superaret. In eoque perstitit, quoad ipse uisendorum sacrorum locorum gratia in Palæstinam est profectus. Quod iter paulopost pluscul is attingemus. Sed me iam uideo de narrationis semita declinasse. Prius enim quam de monasterio dicerem, erat de parentum interitu, & hæreditatis distributione dicendum. Quem locum nunc paucis absoluamus. Parentes eius in illius pestilentiæ uastitate, quæ Lyciam ea tempestate depopulata est, intra triduum morientes, heredem illum testamento instituunt. Quorum mortẽ omni officio, ac pietate ita est prosecutus, ut nihil omitteret, quod ab amantissimo filio parentibus optimis præstari par sit. Hæreditatem igitur adiens, & non tam possessorem se, quam hereditatis dispensatorem relictum intelligens, cœpit, non quomodo patrimonium augeret (id quod plerique omnes mortales factitant) cogitare, sed quo pacto patrimonium seminando, uberiorẽ sibi frugem in cœlo colligeret. Quid enim aliud agat uir constans, & sapiens, qui ab ineunte ætate funditus ex animo terrenas eiecerat cupiditates, nisi ut duriore iam etate contemnat, quod teneris annis animo magno, & excelso contempserit, ne uitæ præclara exordia a succedentis ætatis actionibus dissentirent. Itaque non ad congregandas diuitias, sed ad congestas dispertiendas animum appulit, ut nil aliud patula manus, quam egenum & pauperem cogitaret. Cæterũ quemadmodum tellus ipsa omnium longe liberalissima, herbis, frugibus, arboribusue sic alimenta, atque uitæ presidia porrigit, ut nemo quidem omnino id sentiat, ita noster hic egenorum alumnus clam quidem, & nullo sciente mortalium, misericordiam suã incredibili studio in pauperes exercebat. Cuius reliquas eleemosynas intelligemus facilius, si hoc unum è pluribus celebre illius factum subijciemus.

Fuit Pataræ uir genere nobili, qui (ut fert humanę felicitatis fragilitas) ab honoribus in contemptum, a diuitijs in egestatem deciderat. Ei erant tres filiæ, corporis formæque uenustate, & morum elegantia longe præstantes, uirgines omnes, & quarum ætas (si patris calamitas nõ obsistat) nuptias flagitaret. Has inops pater omni rerum egestate calcatus, nõ modo uiro tradere, sed ne alere quidem quoquo pacto poterat: neque spes ulla miserum hominem solabatur, qua quotidiæ crescentis inopiæ uim perferret. Heu rem dictu fędam, heu quo mortalium mentes insuperabilis uis egestatis impellit. Tetrum, atrox, immane facinus patrem (paternæ pietatis memoremne, an immemorem potius dixerim?) exagitat filiarum decus, ac pudicitiam deserentem, ut natis esurientibus nõ deesset. Cœpit enim de illarum uirginitate alienæ prostituenda libidini cogitare, ut turpissimo, & flagitioso quæstu uitam pereuntis familiæ tueretur. Iam uesana fames reluctantem patris animũ ægre perfregerat. Iam crudele, & humanis indignũ luminibus spectaculum parabatur. Quid enim tam ualidum est, tamque munitum, quod necessitas non prosternat? Sed affuit de cœlo miserator dominus, qui escam daret timentibus se; qui patris in filias inuitam crudelitatem nõ pateretur; qui uirginum castissimas

lachrymas miseratus a tam fœtido flagitio liberaret. Sed quo pacto id facies dulcissime Deus, uniuersæ misericordiæ pater, & fons, aut quo ministro auxilium tuum oppressæ familiæ porriges? Angelum profecto tute tibi Nicolaum delegisti, quo nemo mortalium esset, qui tua iussa meliori aut studio, aut consilio, aut pietate perficeret. Tua igitur miseratione factum est, ut crudele consilium famulus tuus, nescio quo, nisi te uolente, sentiret, cuius animus tum rei atrocitate, tum insita pietate cõmotus, in auxilium periclitantium totus accingitur. Stimulabant misericordem animum esurientis familiæ lachrymæ. Stimulabat castarum puellarum prostituenda uirginitas. Stimulabat amantis patris misericordia, qui in pudicitiam inuitus agebat, ne in uentrẽ crudeliter agere uideretur. Sed seruus tuus, qua ratione Deus impleat præcepta non uidet. Cum enim iubeas misericordes nos esse; uetas tamen sinistram scire, quid faciat dextera nostra. Ardet animus misericordiæ faciendę studio, sed humanum sui beneficij testimonium refugit: quippe qui tibi soli, benefactorum gratissime retributor placere conetur. Tantum enim uir Dei ab omni humanæ laudis desiderio abhorrebat, ut quantum cæteri sua maleficia, tantum ipse iste beneficia sua celare studeret. His agitatus stimulis impiger animus, credo te, domine, inspirante, intẽpestæ noctis silentio e strato prosiliens, auri haud mediocre pondus sacculo belle insutum sumit, domo egreditur clanculum, miserandæ familiæ domum tacitus adit, circunspectat sagaciter omnia: animaduertit tandem, luna ipsa adiuuante, fenestram apertam paululum: Ea cubili inseruiebat, in quo infelix pater membra quieti tradiderat. Tunc Nicolaus pulcherrimam sibi a Deo oblatam occasionem ratus, auro per fenestram immisso, domum se statim proripit. Mane pater, auri comperto miraculo, stupens, cum tanti muneris datorem suspicari non posset, dæmonum eam esse, aut callidi cuiuspiam hominis fallaciam putat, adulterinoq́ credit se lusum auro. Inde cum aurum digitis contrectaret, iamq́ rei cognosceret ueritatem, incredibili lætitia gestiens, lachrymas ubertim effundit. Miratur rem, animo uersat omnia. Et cum humanum benefactorem coniectare non posset, in Deum hoc muneris transferens; Quid faciam nunc miser, inquit, ne tanti beneficij ingratus arguar? Certum est peccatum meum diluere, & impio me, ac nefario scelere expiare. Filiam, in cuius pudicitiam crudelissime sæuiebã, a fœdo periculo emam. Aurum uirginem redimat, quæ meo scelere auri gratia perdenda erat. Hæc itaq; secum reputans, primam ex tribus filiam honesto marito locat. Nicolaus non minus dato, q̃ ille accepto munere gaudens, ubi uirginem uidet a periculo liberatam; liberabo, inquit & reliquas; auriq́ tantundem noctu, ut antea, per parentem fenestram immittit. Diluculo pater cum secundum aurum inuenisset, uix sui compos humi supplex sese prosternit. Tum ora pectusq́ largis irrigans fletibus: Deus, inquit, misericors, esurientium liberalis alumne, fac (quæso) domine, ut sciam quo ministro tu flagitiorum meorum periculum sustulisti, ut te, domine, in illo laudem, te in illo magnificem, te in illo contempler, Domine, qui me iampridem sanguine tuo redemisti, & nunc auro pereuntem familiam redimis. Ostende mihi dispensatorem hunc tuum, & Angelum profecto in terris, cuius ope ecce secundam quoq; filiam, diabolo crudeliter maritandam, sancto connubio honestabo. Hæc cum dixisset,

non prius destitit, quàm alterum quoque generum sibi asciuit, nec minore certe gaudio duplicis coniugij celebrati, quàm spe tertij quoque propediem celebrandi. Iam enim tantum sibi de Dei misericordia pollicetur, ut sese putaret tertiæ quoque filiæ dotem tenere manibus. Ita ab inferno ereptus homo noctes diesque perpetuos ereptoris sui desiderio æstuabat. Statuitque noctes insomnes per excubias ducere, quoad, quisnam esset hic exploratum haberet. Nec minus admirabilis noster tertiam quoque filiam nuptijs tradi cupiebat. Profunda itaque nocte ueniens tacito (ut assolet) pede, per eandem fenestram tertiam introiecit dotem. Ac peruigil pater decidentis auri strepitu monitus, quanta potest pedum uelocitate prosiliens, Nicolaum tandem fugientem assequitur, comprehendit, tenet, atque illius pedibus aduolutus redemptorem suum, adiutorem, saluatorem pereuntium animarum flens gaudensque compellat. Nisi enim miserationes tuas, inquit, misericors excitasset dominus, dudum iam perierat infelix cum tribus infelicioribus natis pater, sed clementissimus Dominus per te saluauit nos, & a crudeli peccati casu liberauit dominus, suscitans inopem è terra, & de stercore erigens pauperem. Talia lachrymantem, beatosque osculantem pedes, Nicolaus ægre compescuit, qui cum beneficium suum quanta potuit humilitate attenuasset, multis tandem adiurationibus, ut rem nulli mortalium patefaceret, frustra precatus est. Vna igitur hæc ex innumeris prope misericordis hominis huius eleemosynis. Quod si reliquas quoque recensere pergemus, quoties indigentibus opem tulit, quoties pauit esurientes, quoties alieno grauatos ęre leuauit, immensi propemodum laboris id fuerit.

Postea uero quàm perfecta iam, & absoluta uiri uirtus illum maiore Dei familiaritate dignum effecit, cœpit eum solitudinis cupiditas ingens; in eoque desiderio diutius immoratus, statuit tandem ab omni hominũ cœtu secedentem in abditam aliquam eremum sese recondere, ut remotior mundo, Deo fieret propior. Eremus enim quietis atque tranquillitatis animi optima parens, & nutrix, comes uero, atque tranquillitas cogitationum, diuinæque contemplationis fructifera radix, certaque pronuba cum Deo coniugij spiritualis. Itaque cum ueteri uisendæ Palæstinę desiderio teneretur, ubi saluator noster ante Crucem inter mortales uersatus est, nauim in Ægyptum redituram conscendit, ut inde ad loca sancta profectus, solitudini se deinde dicaret. Sed Palæstina, & eremo intermissis, nauigationi ipsi paululum indulgeamus. Igitur è portu tranquillo cœlo soluentes rectà in Ægyptum enauigant. Cum autem docti nautæ nihil aduersi suspicarentur, quos tamen diuturnus usus futurarum tempestatum præscios solet facere, Nicolaus illis horrendas uentorum, turbinũque procellas imminere prenũciat. Etenim uidere se, ait, humani generis hostem iratum, nauim stricto gladio ingressum, atque rudentes, omniaque simul mali, & claui retinacula concidere cupientem, molientemque nauim, quasi rapidis uorticibus circumactam in profundum cum uiris ipsis demergere. Vix ea fatus erat, cum de repente, quasi signo dato, uehemẽs, atraque uis tempestatum exoritur; undique horrendo fragore erumpunt turbines, mare uertitur funditus, tolluntur fluctus in cœlum, trepidi nautæ subito metu perterriti ad genua se Nicolai prosternunt; orant, miserere, periclitantibus opem ferat, Dei auxilium pro se imploret, quibus nul-

7 *Nicolaus peregrinationem ad sancta loca assumit.*

la reliqua sit spes salutis. Tunc uir Dei confidere illos iubet, ac breui hoc periculo liberatum iri, modo iactent spem suam in domino, qui saluos facit sperantes in se. Post eum paululum orasset (mirabile dictu) sedantur fluctus. Turbines in leuem auram dissoluuntur. Lux atram caliginem dissipat, & iam undiq; læta, tranquillaq; pereuntibus dies redit. Tum nautæ à lachrymis in gaudium uersi, ex animo gratias cum Deo, tum admirabili famulo eius habere fatentur, duplici uiri admiratione commoti, quod & futurum prædixisset periculum, & præsens tam facile sustulisset. Auxit autem illorum admirationem insequentis quoque rei miraculum. Cõscenderat nauta supremum antennæ cornu, ut solutos carbasi funicolos religaret. Is dum incautior descendere pergit, & manus illum falleret, magno lapsu super nauis tabulata corruit, contusum corpus iacet exanime, & sine dubio è uita migrarat. Tum Nicolaus misericordia uehementer motus, defixis in cœlum luminibus, orauit intentius. Inde rediens ut primum cœpit illum lachrymans contractare, mortuus quasi è leuissimo somno excitatus resurgit, & corpore ut prius integro ad obeunda munera nauis redit. Post hæc uir Dei pandere illos uela iubet. Illi toto sinu flantem à tergo Corum accipiunt, nec prius illos felix deseruit aura, quàm Alexandriam adducti sunt. Ibi nautæ peruulgatis, quæ uiderant, miraculis, ciuitatem incredibili huius uiri uisendi studio excitant. Hic bone Deus, multa per seruum tuum mirabilia Ægyptijs ostendisti. Et erat operæprecium magnalia illa tua domine uirtutum singula recẽsere, nisi hoc esset negocij nimis longi. Magnus etenim factus ægrotantium hominum ad eũ concursus, magnus calamitosorum opem petentium, magnus ab immundis spiritibus uexatorum, magnus mœrentium, & infectis fortunæ casibus laborantium. Sed quis, donorum largitor Deus, quis, inquam, æger non sanus abscessit? Quis mœrens non lætus? Quis arrepticius non mundatus? Sed quid hæc ad te, domine, qui fecisti cœlum & terram in intellectu? Non tuam igitur incomprehensibilis Deus, omnipotentiam admiramur, sed ministrum hunc tuam, quem suæ uirtutis merito uiuentem, mortuumque per omnia secula nouis quotidie signis clarescere uoluisti. Hũc iure miramur; hũc uniuersus orbis immortali gloria dignum laudat, & extollit. Tua tamen hæc laus est domine, quia sine te laus ista non esset. Sed iam reliquum itineris absoluamus.

8 *Ad orationem eius sedatur atrox tẽpestas.*

9 *Nicolaus defixis in cœlum luminibus intentius orauit, inde qui mortuus erat reuixit.*

10 *Virtutis suæ merito Nicolaum uoluit deus & uiuentem et mortuum per omnia secula nouis signis clarescere.*

Ex Aegypto itaque soluens, & in Palæstinam (ut constituerat) ueniẽs, ascendit in Golgotha, ubi pro salute generis humani Christi patibulum fuit. Inde cum ad diuinæ crucis lignum uenerandum incederet, & uox illum intercepisset, ferunt templi fores tunc clausas uenienti ultro cum fractis uectibus patuisse. Nec mirum id quidem, quippe cui cœli ipsius patebant portæ. Non enim caruit cumulata mercede ista profectio: uberiorẽ enim spiritus sancti gratiam, maioraque deinceps omnium uirtutum atque signorum dona perpetuo eum habuisse accepimus. In Palæstina igitur, quantum par fuit, moratus, in solitudinem sese colligere parat. Cæterum Dominus, qui ciuitatem supra montem positam abscondi uetat, & ardentem lucernam poni sub modio, illi per uisum semel, atq; iterum imperat, ut ad oues, quas reliquerat in Syon, confestim redeat. Quod ubi diuinum id esse mandatum manifeste deprehendit, seipsum abnegans colla impiger diuino iugo submittit. Nauem Alexandrinam conduxit pretio, cum qua

11 *Nota contra hæreticos peregrinationes ad loca sancta damnantes, cum Nicolaus ex sua peregrinatione uberiorem spiritus sancti gratiam, ac signorum dona cõsequutus sit.*

cum qua è Palæstina in Lyciam remearet. Ast eum improbi nautæ dolo fallere agresſi, ſuæ prope dederunt pœnas improbitatis. Nã ſumpta mercede, cum è portu ſoluiſſent, non quo pepigerant, ſed Alexandriæ proras obuertunt. Iam erat in conſpectu patria illorum tellus, cum repens exorta procella, clauo, antennaque confractis, ultimum illis exitium minabatur. Tunc nautæ conſcij perfidiæ ſuæ ignoſci ſibi poſtulant, & ſupplices, ut deinde pro ſua exoret ſalute, magno flagitant ſtudio. Miram dictu rẽ. Vix illi ſermonem compleuerant, cum ſubito uis omnis tam ſæuæ tempeſtatis compreſſa reſedit; & nauis, nouis ſurgẽtibus auſtris, in Lyciam pulſa applicuit. Deſcendens itaque Nicolaus ſeſe ad monaſterium confert. Quod auunculus eius (ut paulo ante dicebamus) ſub nomine ſacræ Syon, 12
magnis ędificarat ſumptibus. Eum fratres incredibili gaudio excipiunt, amplectuntur, oſculantur, & quaſi Angelum à Deo ſibi redditum, uenerantur. Hunc ſibi locum Nicolaus, quaſi tranquillum aliquem portum delegerat, in quo à turbulentis mundi actionibus ad contemplandam futuræ uitę fœlicitatem conuerſus, deinceps quieturum ſeſe ſperabat. Sed breuis admodum ea ſpes, eàque quies fuit. Non enim paſſus eſt, qui omnia ſapienter gubernat Deus, ut locupletiſsimus iſte omnium uirtutum theſaurus humi lateret defoſſus, ex quo erat futura ſecula innumeris beneficijs ditaturus. Voluit enim, ut magnum hoc lumen, quod ipſe immẽſa ſua accenderat prouidentia, ſuper magnum erectumque candelabrum ſuis radijs uniuerſum orbem per ſecula illuſtraret. Itaque dum in ſecretiorem aliquando locum ſeſe orandi contemplandique gratia, uti inſueuerat, recepiſſet, uox eum de cœlo alloquitur: Nicolae ad mundi, inquit, palæſtram tibi redeundum eſt, ſi meam coronam expetis. His uerbis exterrito, cogitantique, quidnam uox iſta portenderet; Iterum uox eadem acrius intonans: Nicolae, inquit, non hic eſt ager, in quo fructum, quem ex te flagito, proferas. Ad homines redi, ut in te nomen clarificetur meum. Tunc hac uoce Nicolaus planè ſibi imperatum à Deo intelligit, ut relicto ocio, ad deferẽdum miſeris mortalibus, quam poſsit, opem, redeat. Hic cum Deo parendum exiſtimaret, diuque ſecum uerſaſſet animo, in patriamne, ac inter notos, an alio terrarum orbe ſeſe habitaturus reciperet, fecit tandem humanæ laudis odium, atque contemptus, ut neglecta Patara, & ſuis, Myras, ubi nemo quiſquam illum nouerat, commigraret.

Monaſterium Nicolai auunculus uir ſanctus magnis ædificarat ſumptibus.

Forte autem fortuna per eos dies Myrenſis pontifex è uita migrarat, cuius rei gratia (quoniam ea ciuitas Lyciæ metropolis erat) prouinciales epiſcopi, quos ſuffraganeos uocant, frequentes illo conuenerant. Ibi de ſufficiendo antiſtite actum eſt. Tum diuino operante ſpiritu, incredibilis quædam cupiditas cœpit non epiſcopos modo, uerum etiam uniuerſum clerum, ut ſanctiſsimum atque ornatiſsimum aliquem præſulem ſedes illa pro ſua dignitate, amplitudine, atque gloria conſequeretur. Quod tametſi multi præſtantes uiri nominabantur, non tamen unuſquiſque facile oſtendebatur, in quem huius concilij ſuffragia conſentirent. Ita cum uaria (ut in conuentibus hominum fit) ſtudia eorum eſſent, uariæque ſententię, placuit tandem, precibus, omnique ſupplicationum genere orari deũ, 13
ut reuelaret, quiſnam eſſet huic obeundo muneri deligendus. Magno ſtudio diutius oratum eſt; nec ieiunia etiam, nec pleraque pietatis opera defuerunt. Tandem de cœlo Dominus, non tam precantium meritis, aut

Magno ſtudio diutius oratum eſt, nec ieiunia, nec pleraque pietatis opa deſerũt.

ſedis dignitate, quam huius immenſi luminis patefaciendi gratia, uoces eorum exaudiuit. Præficiendumque antiſtem uni ex ſuffraganeis epiſcopis uenerando ſenio & uita præſtabili reuelauit hoc pacto. Huic enim antelucanam cum cæteris epiſcopis orationem facienti, apparuiſſe quendam ferunt habitu anguſtiore quam humano, eique imperaſſe, ut ab oratione confeſtim ad templi excubias ſe conferret, & quem primum in templum uenientem deprehendiſſet, illum eſſe, ad quem diuino conſilio epiſcopatus, & eccleſiæ gubernacula deferantur; hominique Nicolao nomẽ eſſe. Hæc iſte cum cæteris epiſcopis nunciaſſet, uiſum eſt omnibus, ita fieri, quemadmodum epiſcopo ſanctiſsimo reuelatum fuerat. At ne qua poſſet humana ſuſpitio Dei uoluntatem labefactare, omniſque tolleretur huius rei in fraudem nunciandæ occaſio, decretum eſt, ut nemo quiſquam omnino de templo ante rei finem egrederetur. Tum omnibus ad orationem conuerſis, hic unus ad exequenda Dei mandata pro templi foribus excubat. Habebat ſuſpenſos omnes (ut eſt humanus animus ſolicitus futurorum.) huius tante rei, diuinique iudicij expectatio. At Nicolaus media nocte ad confitendum tibi, clementiſsime Deus, de more ſurrexerat, ignarus certe uoluntatis tuæ, cui tamẽ ſe totum addixerat. Et cum in tuis laudibus (ut ſolebat) nocturna ſilentia abſumpſiſſet, antequam primos radios rutilans aurora diffunderet, ortumque ſolis ægris mortalibus nunciaret, in templum, te inſpirante, Domine, ſecurus ire pergit. Quò cum primus omnium adueniſſet, explorator iſte diuinorum iudiciorum ingrediẽti Nicolao templi ueſtibulum, ſiſte gradum, inquit, fili mi, dic quæſo, quis es, quoue nomine uociteris. Tũ uas iſtud electionis nil tale ſuſpicans, manſuete, uerecundæque, peccator, inquit, ſum, & ſeruus inutilis, nomine Nicolaus. Tum ille uultus, & morum grauitatem, uerborumque modeſtiam conſpicatus, & uiri præterea nomen ſibi cœlitus deſignatum, nõ dubitauit hunc illum eſſe, quem diuina uiſio futurum epiſcopum prædixiſſet. Non erat enim neſcius, in quos ſoleat Deus reſpicere, in manſuetos uidelicet, & humiles corde. Itaque incredibili plenus gaudio, ſicut qui inuenit ſpolia multa, aut in abſconditum agri theſaurum incidit, ſequere me, inquit, fili mi; & apprehenſum dextera ad reliquos introducit epiſcopos. Illi audita re, nouum epiſcopum non humano certe, ſed plane diuino ſuffragio declaratum, inſolita quadam ueneratione excipiunt, uenerantur, Deoque laudem, & gloriam decantantes, in medium templi ſtatuũt, non tam reluctantem, quam noui huius uelut prodigij ſtupore uix compotem ſui. His continuo promulgatis (quid enim eſt ocius fama rerum præſertim admirabilium) ad tantæ rei ſpectaculum innumerabilis propè confluit multitudo. Tum ſurgens epiſcopus ille, qui uiſum habuerat, docet, quam chari habendi ſunt, quamue a populis honorandi rectores animarum, illi præſertim, a quibus iuſte, ſancte, humanęque gubernarentur, nihilque propemodum felicius eſſe illa ciuitate, cui iſtiuſmodi antiſtitem habere contigiſſet; propterea lætari oportere Myrenenſem populum, & Deo per quam maximas habere gratias, qui eum eſſet prçſulem conſecutus, a quo plane ſperare liceat quicquid ab optimo, atque ſanctiſſimo pontifice expectari par ſit. Neminem enim dubitare oportere, hunc uirum eſſe omnium uirtutum arcam, atque theſaurum, & iocundiſſimum ſpiritus ſancti diuerſorium, qui non humano conſilio, non epiſcoporum

14
Media nocte ad orationem de more faciẽdam ſurrexerat Nicolaus.

suffragijs, non cleri, aut populi electione, sed sola Dei miseratione sit pontifex declaratus. Inde omnibus, quemadmodum euenerant, accurate expositis, abire illos læto animo iubet, & gratias unumquenque Deo pro immortali, ac inæstimabili beneficio reddere; se cum cæteris episcopis ad unctionem nouicij pastoris iturum, quem spiritus sancti digitis inunctum manifeste iam perspiciant. Cum dicendi episcopus finem fecisset, uniuersus hominum cœtus in lætitiam, lachrymasque profusus discedit. Synodus frequens ad noui præsulis unctionem conuenit. A quo magno tandē labore impetratum est, ut se pateretur inungi, tum magistratus magnitudine, tum uirium suarum, ut ipse putabat, imbecillitate deterritum: quanquam Dei hoc esse imperium multifariam planè cognouerat. Quo igitur die Myrensem thronum conscendit, secum ait: Hic dies, Nicolae, hic locus mores alios affert; iam non tibi, sed alijs est uiuendum, quandoquidem alijs uiuere, hoc est profectò sibijpsi per quammaxime uiuere. Iste cū sibi uideretur cleri, populique uitia partim corrigenda, partim tollenda esse, non soli Deo, ut ante, sed hominibus quoque uitam suam palam faciendam esse putauit, ut illi exemplo sui facerēt, quod prece, aut imperio, aut ratione fortassis facere noluissent. Erāt eius pristini mores, ut iam expressimus, absolutæ uirtutis & formæ, atque accurata quadam castigatione compositi. At quoniā alia est priuati hominis ratio, alia magistratum gerentis, uitam omnem, moresque, pro magistratus dignitate, transformandos esse putauit. Igitur in omni corporis cultu maiore, quam ante, incuria, & negligentia fuit. Nihil erat in eo uenustum, nihil elegans, nihil accuratum præter mores, uiuendique disciplinam. Vestis plus solito uilis, atque neglecta, in qua nullus esset omnino nitor, aut factus, sed castigatæ potius humilitatis & modestię significatio: nec enim alio quouis pacto poterat sapientius, aut facilius sacerdotum in uestitu luxuriem amputare. Nam quis tam impudens fuerit, qui priuatus pretiosam, & nitidam uestem non erubescat, cum magistratum amplissimum uiderit uulgariter, & negligenter indutum? Ego præterea sic arbitror, indumentorū splēdorem hunc, & plusquam regium luxum, quo nostri antistites nunc utuntur, aut nullis ecclesiasticis, aut his solummodo magistratibus conuenire, quibus nulla excellens uirtus auctoritatem uendicet, aut uenerationem, ut quod propria luce non possunt, externo fulgore oculos uulgi perstringant. At in quo uniuersæ honestatis, ac modestiæ eluceat species, maior certe gloria est, atque hominum admiratio ex ueste uulgari. Semel edebat quotidie, & uesperi quidem, ut publicis negocijs, quæ pro magistratus amplitudine magna erant, multaq́; diem licentias cōmodaret. Nec cœna tamen publico uacabat munere, quandoquidem triclinium eius suo consilio, aut ope indigentibus patebat semper; & cœna sæpius pro negociorum opportunitate intercidebatur. Cibus erat eiusmodi, qui ad ieiunitatem & abstinentiam, q̄ ad saturitatem, potius inuitaret. Carnes ab ineunte ætate ita dimisit, ut illas nunquam in omni reliqua uita resumpserit. Non plus uno ferculo cœnauit unquam, nisi hospitum gratia, quorum dignitas aut affluentiorem escam, aut delicatiorem expeteret. Nunquam sine sacrorum librorum lectione cœnatum est. Post epulas uero grauis aliquis sermo sanctissimo, atque doctissimo conuentu dignus inducebatur. Nam sacerdotes aliquot eruditione & uita probatos, perpetuos sibi

15 *Nota tu hæretice qui sacras Episcoporum et sacerdotum unctiones subsannas, quomodo sanctissimus uir in Episcopum inunctus fuit, quod fieri non permisisset, si res uana foret & superstitiosa, ut tu blateras.*

16 *Vestis Nicolai in Episcopatu uilis atque neglecta.*

17 *Abstinētia eius cum ciborum delectu ac mensæ frugalitate.*

conuiuas delegit, a quibus suauiore aliquo animi cibo aleretur. A mensa in cubile semisatur sese recipiens, totus in cœlestium contemplationum campum diffundebatur, & animum diurnis, alienisq́; curis distractum, nocturna meditatione collectum refouebat. Cumq́; inter has delicias aliquantum noctis assumpsisset, membra tandem humi demissa, somno tantum indulgebat, quantum ad perferendum diei labores sat putabat. Inde surgens socios aduocabat, quibuscum antelucana oratione resumpta, inter psalmos & hymnos aurora expectabatur. Tum una cum sole in templum prodiens diuina exoluebat officia: A quibus ad pascendum, curandumq́; gregem reliquum lucis accõmodabat. O Antistitem admirandum, & ab Ecclesia merito Magnum cognominatum, qui utranq; uitam ita complexus est, ut nunquam a diuinarum rerum contemplatione negocium, aut a negocio contemplatio læderetur.

18 *Nicolaus humi dormiebat.*

19 *Inter psalmos et hymnos aurora expectabatur.*

Vt autem suorum morbi facilius sanarentur, medicos ad eam rem præstantes magno studio undiq; conquisiuit. Nam primum omnium id curauit, ut unaquæq; ex suis ecclesia eius generis rectorẽ haberet, a quo exemplo, atq; doctrina, atq; studio uitia populi tollerentur, praui corrigerentur mores, uirtutum atq; religionis cultus induceretur. Iis medicis utebatur, ab ijs discebat quotidie, si quid insigne in animis, corporibus'ue uspiã locorum suorum esset, quod suum auxilium, aut præsentiam flagitaret. Incredibile autem est, quanto studio, & charitate opem suam quoquo modo laborantibus impartiebat. Nõ labores ulli hominem fatigabant, non sumptus deerat, quo oppressos aliqua siue corporis, siue animi mole leuaret: animo grauius laboranti medendo erat impiger iste, & longo, si oportebat, confecto itinere accurrebat. Iacebat quispiam ægroto corpore pauper, & egenus, nunquam quantum necesse fuerat rerum, & pecuniarum in hominis auxilium defuit. Non enim a Myrensibus tantum, uerum & a uicinis urbibus, haud parum argenti in eleemosynas dispertiendi quotidie ferebatur. Quod si necessitas aliqua occurisset maior, q̃ ut ei posset præsenti pecunia subueniri, ab diuite aliquo misericorde, quos multos habebat in promptu, pecuniam uel mutuo, uel dono accipiebat. Nã præter necessaria corporis operimenta, & supellectilem tenui uitæ per opportuna, nihil ei reliquum erat, quod uel pignori, uel uenum posset dari. Nam etiam, quos legebat libros, mutuo petebantur. Ita semper uoluntariam paupertatem omnibus diuitijs facile antetulit. Hoc autẽ elegans in eo, atq; præcipuũ fuit, quod cum perfacilis eius ad omnes, & omnium item ad eum accessus esset, amplitudinem tamen, & dignitatem magistratus ita retinuit, ut dignus pro sua grauitate uideretur, qui non modo Lyciam, sed multas quoq; prouincias gubernaret. Habebant Myræ nobiles quasdam matronas uita, moribus, & religione præstantes, quæ se totas ad misericordiæ contulerant studia. Iis Nicolaus (quoniam sexus iste ad eiusmodi obeunda munera uidetur impigrior) quasi exploratoribus & ministris utebatur, quibus uinctis ægrotantibus egenis, indigentibus omnibus opem ferret. Nec ei deerant graues aliquot ciues, a quibus disceret, si quid in ciuitate fieret tum publice, tũ priuatim, quod sua suiq́; magistratus cognoscere interesset, ut ea cogitatione posset aut nascentibus malis occurrere, aut iam natis remedium adhibere. Haud multo autem postea, q̃ episcopatum iniuit, prouincialem habuit Synodum, in qua

pleraq;

pleraq; multa,tum ad Dei,templorumq; cultum,tum ad uitam, moresq; 20
cleri,decreta præclare,& sapienter instituit,partim uetera corrigẽdo,antiquandóue,partim noua cõdendo, quibus uniuersa prouincia Lycia uteretur. Atq; quotannis prouincialia concilia, quoad uixit,Calendis Septẽbrib⁹ cõuenere,in quibus de institutis,ac disciplina cleri,deq; omni ecclesiarum statu accuratissime agebatur;nec improbis censuræ,ac pœnæ deerant,nec bonis faces,quibus ad meliorem uitam accenderentur. Initio autem magistratus sui ferunt,cum exoluendi officij, debitiq; reddendi magnitudinem formidaret,eum lachrymis, & gemitu Deum sæpius intensissimé deprecatum,ut ab se intolerabilem hanc molem tolleret. Nam cum hinc animaduerteret,de singulis sibi subiectis, qui innumerabiles prope erant,sibi reddendum esse rationem,illinc uires suas(quanq; erãt magnæ, ualidæq;) nihil pro sua humilitate existimaret, in desperationem satisfactionis adductus,animo incredibiliter angebatur,atq; sæpius ob id, cum uberes lachrymas effudisset, uocem tandem audiuit de cœlo in hæc feré uerba:Ne timeas, Nicolae,ut à me mea negocia fideliter gerens ingraté destituaris. Hac uoce maxime recreatus, & spem suam omnem in Deum conijciens,opem sibi à Deo pollicebatur,sed ita pollicebatur,ut omnia tamen à seipso petenda putaret, quæcunq; opera & consilio præstare potuisset. Sciebat enim Deum eos non iuuare solitum, qui seipsos negligenter deseruissent. Itaq; uires suas omnes tum animi,tum corporis ad gerendum id negocij explicauit. Quas cum(ut dicebamus)imbecillas existimaret,duos sibi quasi consiliarios adiungit, Paulum uidelicet Rhodium, & Theodorũ Ascalonitam,uiros in omni Græcia celebres, & quib⁹ explorata uirtus,atq; doctrina, & diuturnus pręterea rerum usus auctoritatem peperat. Horum fide,atq; consilio priuatim,publiceq; plurimum utebãt, à quibus ita sciebat se diligi,ut nihil illi magis in eo cuperẽt, q̃ ut Deo placeret q̃ maxime. Ad eorum itaq; sententiam,quasi ad fidele aliquod speculum proprios ornabat mores, & ad magistratũ aptos accõmodabat. In obeundis insuper ep̃atus negocijs,siqd pauló difficilius iudicãdũ, agẽdũ'ue accidisset, hos sibi cõtinuo adhibebat, cũ qbus de re ipsa statueret.

Constituit decreta multa ad templorum cultum pertinentia.

Interea uetus humani generis hostis ira crescentis Christianæ religionis feroces animos Diocletiani,Maximianiq; solito atrocius instigat,crudelioremq;,q̃ antea,persecutionem parat. Veniunt itaq; ab Imperatore edicta in omnes, qui Christianam fidem profiterentur, quibus carceres, tormenta,uincula,postremo truculenta mors indicebatur. Hæc cum Myris publicè legerentur, aderant pariter Imperatorij carnifices Christianis non obtemperantibus extrema omnia minitãtes. At contra Nicolaus pastor intrepidus,acerrimusq; Christiani gregis propugnator,fidelibus omnibus clypeum sese præstat,& Christi fidem,quanto potest ardore,ubiq; intonat,liberi profecto,atq; sanctissimi pastoris officio fungens. Tum urbis præfecti ægreferentes contemni ab eo regia mãdata,illi, nisi desistat, decernunt supplicia. At Nicolaus (perq; enim erat martyrij cupidus) contemptis minis,acrior tum insurgens, tandem uinctus in longinquas custodias abducitur,in quas & Christiani multi ex uarijs ciuitatib⁹ erant coniecti. Vbi non parum æui omnibus incommodis captiuitatis affectus,tanta mentis constantia,ac firmitate fuit,ut eum inter delicias uitam degere arbitrareris. Nec exemplo modo, uerumetiam assiduis cohortationibus im

becilliores adiuuabat socios; & uelut agricola bonus teneras plantas religionis, & pietatis riuulis irrigabat, ut eorũ radices in fertili, stabiliq; solo defigeret. Robustiora uero pectora ad martyrium inflammare, ardorẽ illis, & spiritum addere, quàm speciosa esset in conspectu domini mors sanctorum eius, disserere, & prædicare quotidie, nilque omittere, quò illi celso firmoq; animo breuem hanc, miseramq; uitam pro beata illa & immortali contemnerent, non cessabat.

Interea uero benignus dominus de cœlo suum populum miseratus, qui solem post tenebras, & post tempestates tranquillitatem solet seruis suis inducere, dissipare protinus, ac perdere crudelia sceptra parat, ac sui nominis inimicos de medio tollere, Diocletianos scilicet, & Maximianos, & quotquot cum eis suo populo impiè pręfuerunt. Erigit autem cornu salutis plebi suæ, & cœlesti Crucis signo Constantinum Constantij, & Helenæ filium aduocat ad Romanũ Imperium. Ille non ignarus, quisnã hic esset, à quo cœlitus uocaretur, omnem spem suam in eum conijciens, Maxentio confestim exacto, dignitatem nominis Christiani in propriæ maiestatis solium exaltauit, uertitq; priorũ lætitiam Imperatorum in luctũ. Tum per orbem edicta profert, quibus iubet idola, & gentium delubra euerti, solui eos, qui pro Christi nomine uincti essent; instaurari Christianorũ sacra, templa refici, & pristinum ornatum resumere. His Constantini edictis ubiq; promulgatis, Christi confessores soluti, unusquisq; in patriam suam redit. Sicq; Myrensis populus pontificem suum recipiũt, martyrem profectò uoluntate, ac desiderio, atq; incruentum athletam, & bellatorem. A quo cum cœlitus collata sibi dona miris modis exercerentur, tanta creuit apud populum de illius uirtute opinio, ut iam planè miraculo omnibus esset. Hic, cum uideret dæmonum delubra quædam, nonnullasq; gentilium aras adhuc superstites, non exiguamq; impiorum, ac uarij generis hominum multitudinem ad eas confluere, atq; id mali serpere quotidie latius, incredibili ardore succensus insurgit: Et undiq; Dei uerbũ prædicans, ubi idolorum aram quãpiam cõspexisset, funditus euertebat, nulli parcens, neminem metuens, nihil nisi de Dei gloria, hominumque salute sollicitus. Sic itaq; omni dæmonum cultu eiecto, puram gregi suo trãquillitatem, & requiem comparauit.

21 *Christianus Imperator Constantinus mãdat instaurari Christianorum sacra, templa refici, & pristinũ ornatum resumere.*

Hæc cum Christi miles, immo Imperator, & dux, aduersus principes tenebrarum, non minus feliciter, quàm fortiter auderet, cœpit continuo illum libido, quatenus ne ab ipso Dianæ templo abstineret; facinus siquidẽ desiderandum potius, quàm sperandum. Erat enim ædes hæc admirabili pulchritudine, & magnitudine singulari, & quæ à Myrensi populo inter primaria urbis ornamenta pręcipue coleretur. In hanc igitur cum robustissima iuuenum manu impetum faciens, non solo illam, ut cæteras, æquasse contentus, fundamenta quoq; radicitus euulsa disiecit, nullo prorsus ciuium obsistente. Horrenda res erat, profligatorum dæmonum audire ululatus immurmurantium, terribiliq; stridore inclamantium: Nunc se per iniuriã è sedibus proprijs eijci, atq; fugari.

Hic itaq; triũphus armis eius, & militiæ aduersus infideles finem fecit; non aũt animo, corporiq; in alienum auxilium exercendo, aut mirabilib[9] faciendis. Quæ quoniam multa sunt, non omnia iccirco silẽtio patiemur obrui, & obliuione: Sed strictim paucula attingemus, si prius ostẽderimus, qua-

lem seipse præstitit in illo celebri, & omnium nobilissimo Christianorũ conuentu, qui iterũ Niceę est habitus. Constantino igĩt, qui primus Christianorum cultum in uniuersam suam ditionem induxit, Romanum Imperium gubernante, Iulius, qui summus tunc erat pontifex, non modo Constantinum, uerum etiam cæteros oẽs, quibus præerat Imperator, ad orthodoxæ, rectæq; fidei ritum, & disciplinam assiduè inflammabat. Et cũ Arianus error haud paruam orbis partem occupasset, pontifex tandem effecit, ut suo, Imperatorisq; iussu uniuersale Christicolarũ concilium Niceam conuocaretur; ubi dogma incorruptæ fidei Christianorũ comitiorum firmaretur auctoritate, pariterq; ut Arius, Arianæq; stultitiæ sectatores damnati è Republica Christiana abigerentur. Ei concilio affuerunt trecenti decem & octo episcopi, inter quos Nicolaus non minor doctrina, q̃ uita, neq; sermone, q̃ opere in refellendis Arianis fallacijs iudicatus est. Hæresim illam acutissima ingenia tuebantur, & uiri oĩum doctrinarũ cultu, & elegantijs expoliti, quos contra non modo disputationibus, & lingua, uerum multo maxime supplicationibus, & assiduis ad Deum precibus Nicolaus pugnabat. Ita cum illorum tandem argutias, & errores ipse cum cæteris ueritatis defensoribus dissoluisset; canonemq; ipse, & reliqui synodi patres orthodoxæ fidei pręscripsissent, homousion uidelicet, hoc est consubstantialem patri, & æqualem credendum esse Christum, resarcita scissura ecclesiæ, inde discedens, ad proprium gregem regressus est: cui neq; doctrina, neq; exemplo, neq; assidua exhortatiõe defuit, quo magis omnes ad uirtutem, ad mores, ad animi cultum, ad pietatem, religionemq; perpetuò concitaret.

22 *Contra Arianos Nicolaus non modo disputationibus et lingua, sed multo maxime assiduis ad Deum p̃cibus pugnabat.*

Accidit autem ea tempestate, ut terram Lyciã ualida uexaret fames, tantaq; Myris, alibiq; tritici egestas esset, ut iam ad interitum hominum res spectaret. Tum Nicolaus ad horrea Dei, hoc est ad orationem confugit. Per id aũt temporis mercator quidam in terra Sicilia magnam frumẽti uim in nauim intulerat, exportandi in Hispaniam, dandiq; uenum causam. Huic noctu dormienti Nicolai simulachrum sese per uisum offert: imperat, ut Myras triticum primo statim tp̃e aduehat, ex eo grande pretiũ relaturus, fidemq; uerbis, tribus datis aureis, facit. Excitatus ille cum aureos propè, & cubile clausum inuenisset, admonitum se diuino numine ratus, Myras sine mora frumentum uehit, pretiumq; accipit, quod dormiẽti sibi spoponderat Nicolaus. Eo pacto Myræ sæuientis iam inediæ uim repulere. Ita cum mercator rem omnem, ut sibi euenerat, cunctis palam fecisset, Myrenses suum præsulem maiori deinceps, q̃ hominem uenerari par sit, honore & laude sunt prosecuti.

23 *Ad horrea Dei, hoc est ad orationem confugit.*

Ea tempestate Constantino nunciatum est ab nonnullis rerum nouarum cupidis, seditionem haud negligendam in superiori Phrygia excitatam. Tunc Constantinus tres ad eos reprimendos motus legatos mittit; Nepotianum uidelicet, Visum, & Herpilionem. Hi celerè cum armis ad negocium sibi datum profecti, Andriaciama appulere. Id erat in terra Lycia oppidum subiectum Myrensibus. Ibi milites aliquandiu aduersa maris tempestate detenti, emendorum ciborum gratia in terram egressi, tandem (ut est eiusmodi genus hominum rapax, & alieni appetens) ad prædam incolarum sese uertunt: multa rapiunt per uim, plurima temere deuastant. Quorum improbitas cum indies augeretur, uicit tandem incolarũ

patientiam effrenata licẽtia militum. Igitur agrum omnem armat iniuria: ſeditio, & tumultus exoritur; & iam in mutuam cædem utrinq; ruebatur: cum Nicolaus (is enim rem perſpiciens citato pede ad locũ uenerat) adeſſe nunciatur. Tum oppidum omne, necnon & ipſi Imperatoris legati, ac milites (tanta erat in omni Lycia Nicolai auctoritas, atq; nomen) depoſitis armis, uenientem epiſcopum, obuiam progreſſi incredibili quadam ueneratione ita excipiũt, ut nullum penitus tumultus, aut iratum ueſtigium appareret. Nicolaus rem ſedatam animaduertens benigne legatos congreſſus, in urbem honorificè, perhumaneq; inductos hoſpitatus eſt. Dum illi ſe, placatis uentis ad nauigandum expediunt, adſunt Myrẽſes aliquot anxij, flentesq;: hi ad ſancti uiri pedes prouoluti celeritatem, & auxilium conclamant contra nequiſsimi hominis uim autque iniuriam. Euſtachium enim præfectum urbis auro uictum, tres innocentiſsimos ciues capite damnaſſe, ciuitatem omnem in luctu eſſe, unam reliquam ſupereſſe in Nicolao ſpem, qui ſi affuiſſet, ille nunq; tam immane facinus in animũ induxiſſet; opus eſſe maturato; ni cito accurrerit, de capite & fortunis inſontium actum eſſe. Hæc illi cum flentes lamentarentur, uir Dei, diuinæq; miſericordiæ imitator, rei crudelitate uehementer percitus, iter arripit, Conſtantiniq; legatos contra præfecti uim, ſi oporteat, ſibi comites, & adiutores adiungit. Itaq; cum in locum, cui Leo nomen eſt, aduolaſſet, obuios quoſdam rogat, ſi quid de tribus his damnatis ciuibus exploratum haberent. Illi reliquiſſe eos aiũt, in Caſtoris & Pollucis campo tractos, ut mactarentur. Tum Nicolaus ad locum uelox cõtendit, ut illorum præueniat necem. Iam miſeros illos crudelis carnifex tyranni iuſſu ad portam loci ꝑ traxerat, ubi capite damnatos plecti mos erat. Quò Nicolaus incredibili ardore flagrans cum irrupiſſet, uidet magnam mortalium uim undique circũfuſam, & tres (miſerum dictu) manus poſt terga uinctos, & lumina linteolo uelatos, nuda colla carnificis ſecuri præbentes. O' miſerum ſpectaculum, & indignum profecto, quod humanos oculos, ſuæ immanitatis teſtes haberet. Iam carnifex ſecurim erexerat, & furenti ſimilis truculẽtos oculos in miſeras ceruices defixerat nihil aliud q̃ crudelitatem, atq; cruorem geſtu, uultu, fœdaq; uoce ſignificãs. At diuinus hic noſter, ut primum pia lumina nefario iniecit ſpectaculo, non tumultuans quidem, aut temerarius, ſed grauiter admodum, & cum ſeueritate carnificem compellat: Quid agis ſceleſte? ſecurim contine. ſimulq; accedens intrepidus, & fiduciæ plenus cum regia quadam auctoritate, ſecurim è manibus extortã abijcit; tribus damnatis lumina, & manus reddit, bonoq; animo eſſe iubet. Hæc cum ita fierent, nemo tamen quiſq; auſus eſt ex omni apparitorum turba, non modo Nicolao obſiſtere, ſed ne in eum quidem uel attollere oculos, tanta erat moribus auctoritas, gratia, atq; maieſtas, tantaq; de illius uirtute omnium mortalium exiſtimatio. Rei præterea indignitas illis (ut arbitror) manus & linguam ademerat. Tum tres illi, ſanctiſsimi uiri beneficio, in lucem reſtituti, quanta poterant uoce, cum lachrymis beneficium extollebant, ſimulq; uniuerſus campus, in quem facti miſericordiam ciuitatem prope omnem conciuerat, in eius laudes reſonabat. Inter hæc præfectus urbis cum adueniſſet, ei Nicolaus neq; obuiam ire, neq; uenientem inſpicere paſſus eſt. Tum ille, ſiue ſceleris ſui conſcientia, ſiue pœnæ metu (ſi Conſtantinus factum reſciſcat) in pœnitentiam uerſus epiſco

pum benignè cōgreditur. Ille repulsum seuera increpat uoce: Affirmat, hāc se publicam iniuriam non passurum, imploraturumq; non modo ultoris Dei, uerumetiam Constantini iustitiam in eum, qui auro corruptus magistratum sibi traditum fœde, & crudeliter administrasset. Cumq; illi extrema minaretur supplicia, præfectus uehementius sibi timens, iam non uerbis modo, uerum & lachrymis supplex sibi ueniam postulat, omniq; pœnitentiæ significatione Nicolaum sibi conciliare studet, in Simonidem, & Eudoxium Myrensium principes, iniuriæ culpam falso transferens. Tum incredibile est, quàm ea res charum omnibus hunc uirum reddiderit, ut in eius laudes fusa multitudine, confestim ea res tota Lycia celebraretur.

Sed iam Constantini legati, confecta re, abeundum rati, Nicolai benedictionem efflagitant, pulcherrimum, tutissimumq; itineris sui uiaticum. Ea accepta, benigne dimissi, proficiscuntur in Phrygiam, ubi cum motus illos sapienter composcuissent, Byzantium ad Imperatorem regressi, honorificè, & perhumanè excipiuntur; nouis honoribus, atque donis aucti; quippe quorum opera, atq; consilio id incendij tute, matureq; extinctum esset. Iamq; inter primos Cōstantino chari, & cæteris omnibus illustres, & conspicui habebantur. Cæterum hanc eorum fœlicitatem non diutius pertulit laudum semper, & gloriæ hostis inuidia. Ii enim quibus erat cum tribus istis de honore contentio, Byzantij prætorem clam adeunt, conficta in illos crimina afferunt, quòd scilicet illi pecunia uicti in auctores seditionis nō animaduertissent, seminaq; eiusce mali reliquissent, breui maius periculum paritura. Cæterum accusationem hanc per se infirmam, atque suspectam grandi pecunia prætori data communiunt. Prætor corruptus ad Constantinum omnia defert, comperta se habere horum peccata affirmans. Tum opinionem Imperatoris de legatorum fide, et integritate uicit suspicio, quæ regum animos facile occupat, ac dominatur. Prætori itaq; ab Imperatore datur potestas, Nepotianum, Vrsum, Herpilionem huius accusationis ignaros uinculis et custodita cohercendi. Tū prętor se satis accusatoribus fecisse arbitratus, quod illos cohercuisset, pariter intelligens ficta illa cōtra insontes crimina fuisse: neq; ad quæstiones, neq; ad crimina quouis pacto discutienda accedit. Sic ergo cum aliquantulum æui effluxisset, ueriti accusatores, ne si uincti inopinato dissoluerentur, periculum patratæ fraudis in suam redundaret ceruicem, ad prætorē redeunt, eum perq; multo concitant studio, ut negocium rerum intermissum resumat, efficiatq; ut illi factorum suorum pœnas luant; neq; sibi, neque prætori conducere, ut illi liberati acceptam iniuriam ulciscantur. Prætor & ipse sibi, pro auro ab accusatoribus sumpto, metuens ad Imperatorem redit, uultu, gestu, oculis se malę rei nuncium uenire dissimulat. Tum ubi fandi copia data est; Legatos, ait, nondum odium suum satis expleuisse ex his, quæ contra Imperij maiestatem gessissent in Phrigia; a quibus tātum aberat priorum flagitiorum pœnitentia, ut etiam uincti, & custoditi noua non desinant pericula moliri, quibus nisi occurratur, antequam ueniant, frustra cum uenerint occursurum. Cum itaq; suam fraudem prætor lachrymis contexisset, Imperator uera, atq; comperta sibi afferri putans, simulq; motus, tum ira ob illorum ingratitudinem, tum metu sui periculi, mortem reis in crastinum decernit. Erat custos carceris uir, tum humanitate præditus, tum ueteri consuetudine cum tribus his legatis cōiunctus,

quorum calamitatem ægre admodum, & molliter semper tulerat. Ad eũ igitur cum tristis crastinæ cædis nuncius aduenisset, exclamans, Me miserum, inquit, & hominum longè infelicissimum, quem tam funesti ludi spectatorem fortuna delegit: Quã noluissem unquã hos carceres cõspexisse; Quam præstabat in ultimis terrarum finibus nũc abesse. His uocibus custos omnem compleuerat carcerem; neq; largi fletus lamentis deerant. At tres illi, quibus uitæ, factorumq; innocentia dudum & mortis, & pœnæ metum ademerat, ad subitum nuncium consternati: quæ nos, inquiũt, aduersa fortuna in hoc miseriarum, atq; calamitatis impulit? Quæ tanta in nos falsa suspitio potuit, ut insontes sceleratorum hominum supplicio dãnaremur? Tum amicis cognatisq;, qui aderant, frustra imploratis, quãdoquidem, aiunt, nihil præsidij innocentibus in terris est, Deum ipsum, et integritatis nostræ testem, & iniuriæ, atq; necis ultorem inuocamus. Inter hæc Dei miseratione effectum est, ut Nepotianus in memoriam Nicolai ueniret; iamq; uersaret animo, quo pacto ille damnatis Myrensibus succurrisset, qua ui, atq; misericordia eos ab interitu uendicasset. Hæc cum socijs in memoriam reuocasset; Et quid, inquit, spei nostræ saluti superest, nisi ut hunc ipsum innocentiæ nostræ patronum ex animo imploremus, qui pulchrè didicit insontes ab omni mortis periculo liberare? Tũ & duo reliqui ad orationem lachrymis, & mente conuersi sanctissimi uiri patrocinium inuocant. Exaudiuit autem eos dominus de excelso sancto suo, & de cœlo in terram aspexit: Audiuitq; gemitus compeditorũ mirabilis dominus in sancto suo, cuius non est passus frustra patrociniũ implorari. Voluit enim, ut discerent reges, & omnes populi, principes, et omnes iudices terræ regum regem in cœlis esse, qui non spernat iniurias pauperum, q soluat iniuste compeditos, & elisos erigat. Noctu enim per quietem Imperátori Nicolaus apparuit, ore profecto sicuti uenerando, ita & terribili, formidolosoq;: atq; illi imminens: surge confestim Imperator, inquit, & Nepotianum, Vrsum, & Herpilionem uinculis, et custodia solue; Falso enim, & per inuidiam accusati sunt, & iniuria abs te damnati. Id nisi feceris, intolerabile tibi bellum indico, & fœdam insuper stragem, turpissimumq; tibi, domuiq; tuæ interitum, uerus Dei præco denuncio. Tum Imperator rei nouitate perculsus, miratusq; (ut sæpe in somnis solet) cum uiri maiestatem, & uerba, tum quòd intempesta nocte in regiam, regisq; penetrasset cubile. Et quis tu es, inquit, qui hæc mihi denuncias, & minaris? At ille, Nicolaus sum, Myrarum Dei miseratione antistes; Quo dicto, ab eo euanuit. Et Alabio prętori tunc quoq; dormienti sese per uisum offert, eodem oris habitu, ijsdemq; uerbis, quibus Constantinum terruerat. Tum Constantinum somni terrore excitatum, secumq; tum minas horrendas, tum minantis speciem reputantem pauor non mediocris occupat, idq; uisum minime negligendum ducit. Eodem pauore, eademq; animi cogitatione cum teneretur prætor, ab Imperatore adueniunt nuncij, qui uisa ab eo per quietem accurate exponant. Tum prætor metu adaucto, ad Imperatorẽ confestim uenit, quæ uidisset, quæq; audisset, quantũ potest, uerissime explicat. Ita cum singula utriusq; somni conuenirent, & uelut ab eodem imperante, quasi signo dato, in utraq; cubicula irruptum esset, tãdem uisum est, reos ipsos è uinculis accersiri. Qui cum coram constitissent, rogantur, Num disciplinam magicam didicissent? Cum negarent illi, & studia eorũ

omnibus manifesta esse contenderent. Rex, num, inquit, de interpretãdis, aut inducendis somnijs exploratum habetis aliquid? Cum illi negarent, Constantinus se per uim (quandoquidem uolũtariè non licet) ueritatem ab illis extorturum minatur. Illi regis iustitia implorata, neq; magicam, neque ullam somniorum disciplinam usquã attigisse affirmant: se a parentibus ab ineunte ætate ita educatos, institutosq;, ut nihil didicerint nisi Imperatorem uenerari, illum colere, illũ rebus anteferre omnibus, quas mortalium animus solet concupiscere. Hoc institutum ita constanter, & perpetuo tenuisse, ut nihil nisi pro augenda Imperij maiestate dixerint, fecerint'ue; si secus compertũ habuerit, nulla se prorsus misericordia dignos putet. At si nonnihil quandoq; tuendi, extollendiq; Romani Imperij causa fecerint, si uitam sæpenumero minimi pro illius dignitate æstimarunt; Si data sibi ab eo negocia, castè integreq; gesserunt, iam non præmia, quibus amplissimis eiuscemodi facinora donari solent, sed fama tantum, nomenq; ut sibi restituatur suum, supplices postulare. His uerbis cũ uultus, gestus, lachrymæ oculis obortæ fidem facerent, cœpit Constantinus de illorum innocentia cogitare, & suæ pœnitere sententiæ, qppe qui Dei iustitiam formidaret, uerereturq;, ne si ipse innocentes damnaret, nocens ipse diuino iudicio damnaretur. Iam itaq; benignus illos inspicit, benignus alloquitur, ut uultus, uerbaq; pœnitentiam animi sui facilè indicarent. Tũ illi pauló fidentius Constantinum intuiti, Nicolai simulachrum continuo uident asidentis Imperatori, & nutu sibi ueniam, & misericordiam pollicentis. Tum Nepotianus, & duo reliq deinceps uehementiore animi exultatione permoti, sublatis in cœlum oculis, conclamãt: Deus misericors, Deus Nicolai, qui tres innoxios olim Myris ab interitu liberasti, libera innocentes sperantes in te, ne angelus hic tuus frustra uideatur nostrum patrocinium suscepisse. Miratus hũc sermonem Constantinus, quid sibi hęc uerba uelint, rogat, quiue hic Nicolaus sit, quosue tres ab interitu liberarit. Tum Nepotianus ordine exponit omnia, & qd ipsi Myris uidissent, & quo pacto in uinculis illius auxilium implorassent, quem penè asidentem conspexerint. Constantinus (ut par erat) miraculo rei commotus, neque immemor domesticæ clementiæ, ac lenitatis, quam a maioribus acceptam magno ipse semper studio auxerat, utroque somnio cum istorum narratione collato, solui confestim tres uinctos iubet, & pristinæ dignitati restitui. Atq; ad illos conuersus: Abite ad eum, inquit, qui me de fortunis, & capite uestro sollicitus territat dormientem, & gratiam illi reddite, eiq; meo nomine nunciate, quid sui gratia fecerim. Hæc cum dixisset, euangelium aureis literis proferri iubet, aureumq; thuribulum gemmis et arte insigne, & duo præterea puro ex auro cãdelabra, ea omnia imperat, ut Nicolao offerant, quibus inter sacrificandum utatur, suæ pietatis perpetuum monimentum. His, atque alijs admirabilibus uiri factis eousque nomen eius diffusum est, ut iam uel remotas orbis terrarum plagas attingeret, essetq; calamitosis, & periclitantibus certissima spes, atque profugium, quibus ille uocatus deesset nunquam. Qua uero misericordia, atque pietate nauigantes olim è faucibus mortis extraxerit, operæpretium arbitror enarrare.

24 *Habes hic aureum thuribulum gemmis & arte insigne, & duo cãdelabra ex puro auro Nicolao donata ab Imperatore Cõstantino, quibus is inter sacrificãdum uteretur. Ergo nõ displicent hæc Deo, nec crimen aliquod incurrit Christianissimus Imperator hæc mittens sanctissimo episcopo, ut garriũt miseri hæretici.*

Ferunt enim nautas quosdam horrenda disiectos tempestate, furentique pelago propè absortos, Nicolai, quem nunquam uiderant, auxilium

inuocasse. Audierant enim, quàm multos sæpe è summis periculis liberasset. Itaque iam non manibus fidere, non clauo, non uiribus ullis, aut arte nauigandi, sed toti in sanctissimi uiri inuocationem proiecti contra procellarum rabiem, hoc quasi tutissimo scuto, sese tueri, illum inuocare, illi manus tendere, illi tota mentis cogitatione inniti. Tum hic noster impiger humanarum calamitatũ adiutor, inclinante iam naui, & pelagus imbibente, oculis omnium manifestus, Ecce, inquit, adsum, quem inuocatis, opem, si sperabitis allaturus. In Deo confidite, cuius ego minister aduenit: simulq; clauo, cernentibus cunctis, arrepto, nauim erigit, gubernatq; inde mare minaciter increpans, fluctus confestim, sæuiẽtesq; procellas placat, ut nautæ dicerent: Quis est hic, quia mare, & uenti obediunt ei? Et ipse Christi promissis fidem faceret dicentis; Amẽ dico uobis, qui credit in me, signa, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Ita cũ procellarum omnis illa superbia resedisset, eisq; placidam reddidisset nauigationem, ex oculis eorum euanuit. At nautæ, ut primum illos optata tellus excepit, Myras, quæ stadia, xx, à mare aberant, recta contendunt, saluatoris sui uisendi cupiditate incensi. Vbi cum sciscitantes didicissent, beatũ hunc in templo cum reliquo clero diuina officia exoluentem, templum ipsi anxij petũt. Erat sanctissimus hic noster sacerdotum choro immixtus, nihilq; habebat insigne, quod à cæteris secerneret. In quem simulatq; nautæ oculos coniecerunt, quasi bacchantes per confertam turbam ad illum irrumpunt, prostratiq;, Hic est, inquiunt, hic est, cui uitam plane debemus; hic est, cuius ope ab interitu erepti sumus; hic est, qui inuocatus, ut parens misericos laborantibus præsto fuit. His uocibus cum in se circũfusos Myrenses conuertissent, rem omnem, ut ab initio gesta fuerat, edixerunt. At Nicolaus ora ingenuo quodam rubore suffusus: Date, inquit, gloriã Deo, filij, Ego peccator sum, & seruus profectò inutilis; ipse est, qui facit mirabilia magna solus. Inde illos seorsum euocatos cum placida quadam seueritate admonet, ut post acceptam corporis salutem, animi quoq; salutẽ non negligant. Habebat enim ex spiritusancto, quem in illum Deus ubertim effuderat, ut alieni cognosceret cordis arcana. Ex quo nautas istos sciebat peccatis quibusdam, & diabolo esse obnoxios. Cognoscite igitur, inquit, cognoscite filij, errata uestra, & corda, motusq; uestros in tutiorem portum traducite, Deumq; horrendũ iudicem formidate. Estis enim (ut inquit Paulus) Dei templum; qui uero Dei templum corruperit, ut corrũpat, & destruat illum dominus, æquum est. Ego (ut dicitis) uestræ corporalis salutis adiutor, spiritualis nunc periculi nuncius uenio. Et cum post hæc secretiora quædam illorum peccata proferret, eos iusta admiratione, & pœnitentia repletos dimisit. ò medicum expetendum, & omnium mortalium linguis per secula celebrandum, qui cum corpora omni periculo liberaret, animos quoq; sanctificare non neglexisset, ut totum hominem sanum redderet, eius nullam omnino partem incuratam prætermisisset. Quãobrem uerè putandum est, Deum ipsum hoc tantum terrarũ, cœliq; ornamentum suis plasmasse digitis, & inter primas suas delicias habuisse, dedisseq; animo illi profectò cœlesti habitaculum pari omniũ elegantiarum ornatu præditum. Sic enim inter ueterũ memorias literis græcis mandatum inuenimus, beatissimum hunc cœlesti quadam oris, & uultus uenustate fuisse, moribusq; senili, ac ueneranda grauitate iocundis, &

ueluti sanctificationem quandam, & gratiam ex se spirantibus; in cuius intuitu ea esset uniuersæ honestatis species, & exemplum, ut sibi congressos aspectu solo à uitijs ad uirtutem facile reuocaret. Si quem autem nactus esset ulla animi molestia laborantem, nunquam non abunde consolatũ, atque lenitum abs se misisset. Tradunt præterea ex eius uultu uelut coruscãtia fulgura micare solita; faciemque super humanum eluxisse splendorẽ. Sermo erat admirabili quodam lenocinio, & suauitate suffusus, grauis, modestus, & in sententiam facilè etiam reluctãtes trahens. Compertum enim habemus, multos illum de ueritatis curriculo declinantes, & in hæreticã foueam delapsos ad catholicæ fidei semitam reuocasse, ut in opere, atque sermone iustè sit habitus efficax.

Hic itaque tantis præditus ornamentis sic inter mortales uersatus est, ut cœlo semper, & immortalitate omnium consensu dignissimus uideretur. Qui cum diutius, quasi lilium intra Myrenses hortos iocundissimè redoleuisset, et ueluti unguentum fragrans, diuinarum uirtutum odorem, atque suauitatem ex se spirasset, tandem dierum sanctorum plenus in uiridem senectutem inducitur. Iamque cum communi hominum lege litandum esset naturæ, in breuem, eamque leuem ægritudinem incidit. Ita cum intelligeret, hinc sibi migrandum esse, beatus iste superioris Hierusalem ueteri desiderio flagrans, in hymnos, & gratiarum actiones totus diffunditur, omnique lætitiæ significatione, uale dicto, in cœlum, quod sibi apertum cernebat, euolat, longæuam illic, & sempiternam acturus uitam, angelorũ splẽdoribus consors, diuinæque pulchritudinis perpetuus contemplator. At uenerabile corpus, singulare orbis terrarum ornamentum, episcoporũ, uniuersique cleri, & populi laudibus, & lachrymis decoratum humatur in tẽplum, quod Myris maximum, ac pulcherrimum ea tempestate fuit.

25 *Nicolaus ad cœlum euolat.*

26 *Corpus Nicolai uenerabile, & singulare orbis terrarum ornamentum, cunctorum laudibus & lachrymis decoratum, sepelitur in maximo & pulcherrimo Myrarũ tẽplo. Quod nota pro sanctorum reliquijs, pro sepulturis, & pro templorum cultu & ornatu.*

Ex purissimis autem illis, & redolentibus membris per anteacta secula in hunc usque diem nectareus distillat liquor, certissima spiritualium, ac corporalium ægritudinum medicina. Eius itaque fama, cum ad remotissimas quoque prouincias subito penetrasset, ad eius uenerabilem tumulum incredibilis continuo factus est hominum ex omni plaga concursus. Neque illis multorum licet dierum itinera uisendi busti desiderium adimebant, ut & sacro ungerentur liquore, & tumuli ipsius complexu, & ueneratione consecrarentur.

Sed antequàm finem faciamus, primum saltem eius post mortem admirandum in nautas facinus exponamus. Reliqua, quoniam propè innumerabilia sunt, & hominum linguis undique celebrata, prætermittamus. Compertum habemus quosdam amplexandi tumuli desiderio à Thanai hostio soluisse, ut Myras contenderent. Cum autem in nauim sarcinas, & uiaticum intulissent, inuidus ille dæmon, qui in eo Dianæ colebatur templo, quod pauloante dicebamus à Nicolao deiectum, huius nauigationis causa cognita, ad impediendos homines, si posit, sese dolo, & fraude exornat. Nondum enim exciderat animo ædis illius à fundamentis euersio; non uiolẽta, ignominiosaque cum sui, tum ministrorum suorum è Myris expulsio; non cultus hominum ad se cõfluentium sibi ademptus. Hæ faces ad ultionem dæmonem inflammabant, præter insitam nocendi libidinem, & alienæ uirtutis odium immortale, quo in expulsorem suũ iam toto illustrem orbe flagrabat. Igitur mulieris formam induit, uas olei

27 *Vide mirabilem Dei effectum in corpore sancti defuncti, liquorem scilicet spiritualium & corporalium ægritudinum medicinam. Vide etiam fidelium longas peregrinationes ad sancti sepulchrum, & illius uenerationem.*

plenum humero gestantis: Et nauim conscendens, se, ait, magno teneri de

siderio eiusce tumuli adorandi, sed imbecillam corpore, stomachoq́, ma
ris & nauseæ crudelitatem non posse perferre, missuram se (quando profi-
cisci non licet) oleum illud, quo tumuli lampades accendantur: rogat ita-
que, ut oleum ipsi suo nomine sanctissimo monumento offerant. Illi facile
persuasi, quippe quibus nulla inerat suspicio fraudis, dolium accipiunt.
Erat in eo prophanum nescio quid, diabolica execratum arte, & dignum
profecto, quod à dæmonæ nocendi causa præberetur. Soluentes ergo cũ
diem unum prospere sulcassent mare, cœpit insequens aurora Zephyros
in proram mittere, et noctes diesq́ deinceps plurimos sic pertinaciter ad
uersi erant, ut nautæ tædio diuturnæ procellæ, infecto itinere, de reditu co
gitarent. Iamq́ proras obuerterant, cum infatigatus hic noster omnium
laborantium adiutor, lembo se redeuntibus offert. Quò uiri tenditis? inqt.
Quid constitutum iter deseritis? Vestrum est, uiri, uentos in puppim con
uertere, & aduersæ nauigationis tollere impedimenta: Diabolica hęc fal
lacia est; non enim fœmina dolium, sed infernus uobis dæmon commen-
dauit. Liberate nauim hac peste, et uas in mare abijcite, eruntq́ deinceps
omnia uobis secunda. Nauigantes imperantis ueneratione permoti (ine-
rat enim homini diuina quædam maiestas) uas ipsum in pelagus repente
contorquent: ex quo tetra quædam exiliens flamma fumo, & caligine, ae
rem totum obnubilat, intolerabiliq́ fætore complet omnia; tantoq́ stri-
dore uas ipsum mari excipitur, ut è damnatorũ officinis exisse nemo am-
bigeret. Tum Nicolaus, cum sese, quisnam esset, patefecisset, ex oculis eorũ
euanuit. Inde nunquam constituto itineri clementes auræ defuere.

Nota ueterem morẽ fuisse accendendi lãpades ante tumulos sanctorum, cõtra præsentis temporis hæreticos.

Hæc sunt, sanctissime pater, pietatis tuæ à Deo collata pmia. Hæ sunt
laborum retributiones. Hæ certaminum tuorũ coronæ ad te in hoc mun
do delatæ. Nam quæ apud immortales spiritus es consecutus, illa eiusmo
di sunt, quæ nec ullo corporis sensu, neq́ ulla mentis cogitatione percipiã
tur. Ego uero minime dubitauerim, te fortissimum martyrem, & incruen
tum appellare bellatorem. Siquidem non tam mors ipsa per se, et cruoris
effusio, quàm moriendi pro Christi nomine ardor efficit. Nam Christia-
ni nominis sæuos oppugnatores (quandoquidem corpore uolens non po
tuisti) uita, moribus, doctrina, oratione deniq́ contriuisti, pie credentibus
ualidissimum auxilium præstitisti: Vltima minantes supplicia contempsi-
sti; uincula lætus subijsti; nihilq́ præter carnificis crudelitatem tuo defuis
se martyrio intrepidus affirmarim. Sed tua uita, beatissime pater, Deus re
rum sapientissimus dispensator plusq́ morte delectatus est, ut te genus
humanum quam diutissime clemẽtissimo, & super omnes impigerrimo
frueretur patrono in terris: Tuq́ rogatus de diabolo pro innumeris ciui-
bus Christianis abs te saluatis, gloriosissime triũphares cum Christo in
gloria per immortalia secula seculorum. Amen.

Sanctorum uitæ, libri primi finis.

REVERENDISSIMO DOMINO IOANNI Bernardo Episcopo Calaguritano, Aloysius Episcopus Veronensis.

PRoprium hæreticorum inter cętera hoc quoque esse D. Hieronymus in sextū Amos caput ait, ut quasdam scripturas probēt, quasdam reprobent, cū nullam habeant scripturarum scientiam, nec traditiones atq; doctrinam Apostolorum. Id esse quam uerissimū nostrorum quoque temporum malitia comprobat. Vt enim contra hæreticum sancti cuiuspiam scriptoris dictum pro te assumpseris, illico reclamat, hoc non est Augustini, illud non est Hieronymi, quæ tu adducis, tabulæ sunt & scioli, nam Augustinus & Hieronymus ex phrasi cognoscūtur. Hoc nihil habet Ambrosij illud nihil cum Cypriano, & cætera huiusmodi. Adeoq; seueros agūt in Ecclesia dei censores, ut nihil prorsus afferre possis, quod non huiusmodi diuerticulis effugiant & calumniētur. Sed parum esset, si in sanctorum duntaxat opusculis lusissent, ad fortiora quoque impiam miserunt manum, & in dei sacrarium temerarium pedem intulerunt, audentes dicere, Iacobi Epistola non est Iacobi, Apocalypsis liber non est Ioannis Apostoli, Epistola quæ fertur ad Hebręos, non est Apostoli Pauli, Machabæorum liber est apocryphus, secunda Petri, itemque secunda & tertia Ioannis Epistola non est ipsorum, sed aliorum quorundam, & tantum sibi in huiusmodi iudicio arrogantiæ assumpserunt, ut simplices homines eorum supercilio deterriti conquiescant, & uix mutire audeant. Quibus illud Iudæorum optime conuenire posse uidetur, O homo in qua potestate hoc facis, & quis dedit tibi hanc dijudicandi potestatem? Nunquid maior tu tota dei Ecclesia in Oecumenicis cōcilijs toties representata, quę uoluminibus his authoritatem impartiuit? Num Vicario Christi, & Petri sede tu sublimior, cui regni cœlorum claues traditæ, ut quod illa pro certo & autentico approbauerit, tu triobolaris homo infringere & infirmare audeas? Nam quis es tu, & quę domus patris tui, ut censorē in dei Ecclesia agere præsumas? Scis amplissime pater cur hæc dixerim? In manibus adest uitarum sanctorum liber secundus, cui beatissima Agnes per cuncta secula commendata, exordium pręstat. Exiuit hic Nebulo quidam, & forte typographus imperitissimus, seu qui librorum typis edendorum inuisioni suas locauit operas, qui in principio huius historiæ præmonuit, hanc uitam non esse a D. Ambrosio cōscriptam. Equide obsecro quam forti & insolubili utatur argumento. Ait is, In calce huius historiæ dicit scriptor eius, Hæc ego Ambrosius seruus Christi dum in uoluminibus diuinis reperissem scripta, non sum passus infructuoso silentio tegi. Vbi, inquit, bone uir inuenisti hanc uitam in diuinis uoluminibus scriptam? In Pentateucho ne, an in Iudicibus, aut alio aliquo ueteris aut noui testamenti codice, qui soli diuina uolumina nuncupatur? Profer locum, da authoritatem libri si uis ut credamus tibi. O acutum dialecticum qui,

adeo ineuitabilia tela iacularis, ut opus sit ad Diodorum aut Chrysippum ualentissimos logicos pro huius argumenti haurienda solutione accedere. Quasi hac uoce ita stricte semper utamur, ut non nisi de corpore Canonis proferri possit, & si quisquam sit liber in quo dei laudes enarrentur, ille lata nuncupatione diuinus appellari non possit. Et quasi non sit uulgari etiam sumptione detritum, ut quicquid in aliquo genere nobile & excellens reperiatur, id diuinum nuncupetur, sicut & cedros Dei, & montes Dei frequenter appellare mos est. Adeo ut & uina quoque optima, & auras suaues, & cantus dulces diuinorum nuncupatione dignari consueuerimus. Quo quidem sensu & Gregorius Nazianzenus Basilium diuinum caput, diuinumque os appellare non raro solitus est, cuius item generis plurima apud sacros auctores reperire facile datur. Qua loquendi phrasi & hoc in loco Ambrosius usus, diuina appellauit uolumina, in quibus luculentissimus de Dei laudibus, qui in sanctis suis admirabilis & gloriosus apparuit, sermo habebatur. Vbi enim tanta consurgunt Dei omnipotentis præconia, quanta in sanctissimæ huius uirgunculæ passione & martyrio? Sed libet in hunc dicere quod isdem D. Hieronymus aduersus Vigilantium dixit. Aliud a parua ætate didicisti, aliis assuetus es disciplinis. Non est eiusdem hominis aureos nummos & scripturas probare, & degustare uina, & prophetas uel apostolos intelligere, addo ego, & sanctorum patrum diserte scripta discutere. Verum ut omnino scioli istius obstrueretur os, D. Maximi Taurinensis Episcopi in honorem eiusdem sanctissimæ uirginis edictum sermonem subdidimus, eandem passionis eius seriem continentem, ut in ore duorum tam fidedignorum testium staret uerbum hoc fidele, & omni acceptione dignum. En igitur iam uocat te pater optime sanctissima Agnes uirginitatis speculum, eius triumphum deuota mente percurre, & Deum omnipotentem suppliciter exora, ut qui castissimæ uirgini in xiiij. ætatis anno mortem perdere, & uitam inuenire misericorditer concessit, is idem nobis iam senio ingruente concedere dignetur, ut peccatorum sordibus calcatis, ueram uitam quæ Christus est inuenire ualeamus, qui cum patre & spiritusancto uiuit & regnat Deus in secula seculorum.

VITA SANCTAE VIRGINIS, ET MARTYRIS Agnetis per D. Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Est sermo xc. in ordine sermonum eius. To. iij. fol. 401.

*

SEruus Christi Ambrosius Virginibus sacris. Diem festũ sacratissimę uirginis celebremus. Hinc psalmi resonent; inde concrepent lectiones. Hinc populorũ turbę lętent; inde sustententur pauperes Christi. Omnes ergo gratulemur in dño: Et ad ædificationẽ uirginũ, qualiter passa sit Agnes beatissima ad memoriã reuocemus. Tertiodecimo ætatis suę anno mortem perdidit, & uitã inuenit, quia solum uitę dilexit auctorẽ. Infantia qdẽ cõputabat̃ in annis; sed erat senect⁹ mẽtis ĩmensa: corpore quidẽ iuuẽcula; sed aĩo cana; pulchra facie, sed pulchrior fide. I

Qui sanctorum festis detrahunt, uideant si tempore D. Ambrosij celebrabatur festum sanctæ Agnetis martyris.

Dum à scholis reuertitur, à pręfecto urbis filio adamatur. Cuius parentes dum requisisset & inuenisset, cœpit offerre plurima, & plura promittere. Deniq; detulerat secũ preciosissima ornamenta: q̃ à beata Agne ueluti quædã stercora sunt recusata. Vnde factũ est ut iuuenis maiori perurgeret amoris stimulo. Et putans eã maiora uelle accipere ornamẽta, oĩum lapidum preciosorũ secũ detulit gloriã; & per seipsum & amicos, & notos, & affines cœpit aures uirginis appellare, diuitias, domus, possessiones, familias, atque omnes mundi huius diuitias repromittere, si consensum suum eius coniugio non negaret.

Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni dedisse respõsum. Discede à me fomes peccati, nutrimentũ facinoris, pabulũ mortis: discede à me, quia iã ab alio amatore pręuenta sum; qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta; & annulo fidei suę subarrauit me, longe te nobilior, & genere, & dignitate. Ornauit me inextimabili dextrocherio. Dextram meã, & collũ meũ cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inęstimabiles margaritas; & circundedit me uernantibus, atq; corruscantibus gẽmis. Posuit signũ in facie mea, ut nullum pręter ipsum amatorẽ admittã. Induit me ciclade auro texta; & ĩmensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incõparabiles; quos mihi se daturũ, si ei perseuerauero, repromisit. Nõ ergo potero ad contumeliã prioris amatoris uel aspicere aliũ, & illũ derelinquere, cũ quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est: cuius mihi organa modulatis uocibus cantant. Iam mel, & lac ex ore eius suscepi: Iam amplexibus eius castis astricta sum: iã corpus eius corpori meo sociatũ est, & sanguis ei⁹ ornauit genas meas. Cuius mater uirgo est; cuius pater fœminã nescit. Cui angeli seruiunt: cuius pulchritudinẽ sol, & luna mirant̃: cuius odore reuiuiscunt mortui: cuius tactu fouent̃ infirmi: cuius opes nunq̃ deficiũt: cuiusq; diuitiæ non decrescunt. Ipsi soli seruo fidẽ; ipsi me tota deuotione cõmitto. Quem cũ amauero, casta sum; cũ tetigero munda sum; cũ accepero, uirgo sum. Nec deerunt post nuptias filij: ubi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur.

Audiens hęc insanus iuuenis amore carpit̃ cœco; & inter angustias animi anhelo cruciabatur spiritu. Inter hæc lecto prosternit̃: & per alta suspiria amor medicis aperitur. Fiunt nota patri, quæ fuerunt inuenta à medi-

cis; & eadē paterna uoce, quæ fuerant iā dicta a filio, ad petitionē uirginis reuoluunt. Abnegat Agnes beatissima; & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera uiolare. Cūq; pater diceret in fascibus pręfecturę se agere, & idcirco nō sibi quēuis illustrissimū uirū etiam posse p̄ferri: cœpit tñ uehementissimè inquirere quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidā ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianā esse ab īfantia, & magicis artib⁹ ita occupatā, ut dicat Xp̄m suū spōsum.

Audiēs hæc præfectus lętus efficit, & missa apparitione cū ingenti strepitu suis eā tribunalibus præcepit sisti. Et primo quidē blandis eā sermonibus secretius prouocat, deinde terroribus pulsat. Sed uirgo Christi nec blandimentis seducit, nec terrore concutit; sed eodē uultu, eodē animo p̄seuerat; & terrentē similiter, sicut blandientē animo deridebat. Videns itaque Simphronius præfectus tantā in puella constantiā, parentes eius alloquitur. Et quia erant nobiles, & uim eis inferre nō poterat, titulū eis Christianitatis opposuit. Sequente nanq; die Agnē sibi pręsentari iubet. Et iterum iterūq; repetens, replicare cœpit de iuuenis amore sermonē. Cūq; omnis sermo eius casso labore deficeret, Sisti eā iterū suis tribunalibus iussit. Cui & dixit: Superstitio Christianorū, de quorū te magicis artibus iactas, nisi a te fuerit segregata, non poteris insanias abijcere pectoris, neq; æquissimis consilijs præbere consensum. Vnde te ad uenerandā Deā Vestā properare necesse est; ut si perseuerantia uirginitatis placet, eius die, noctuq; sacrificijs reuerendis insistas.

Ad hæc beata Agnes dixit. Si filiū tuū, quāuis iniquo amore uexatū, tñ uiuentē hoīem recusaui, hominē utiq;, qui est rationis capax, qui & audire, & uidere, & palpare, & ambulare potest, & flore lucis huius cū bonis frui: Si ergo hunc causa amoris Christi nulla possum ratione respicere; q̄uo possum idola muta, & surda, & sine sensu, & sine anima colere, et ad iniuriā summi Dei, ceruicē meā uanis lapidib⁹ inclinare? Audiens hæc pręfectus Simphronius dixit: Cupio consultū infantię tuę; & adhuc te Deos blasphemantē idcirco differo, quia annos tuos infra sensum aspicio. Noli ergo temetipsum ita despicere, ut motus Deorū incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantiā corporalē ita in me despicere, ut putes me te uelle habere propitiū. Fides enim non in annis, sed in sensibus inuenitur. Et Deus omnipotens mentes magis cōprobat, q̄ ætates. Deos aūt tuos, quorum motus me incurrere non uis, ipsos irasci permitte; ipsi loquantur; ipsi hoc mihi præcipiant; ipsi iubeant se coli; ipsi iubeant se adorari. Verū q̄m ad hoc uideo te tendere, quod impetrare non poteris; quicquid tibi uidetur exerce. Simphronius præfectus dixit: Vnum tibi è duobus elige; aut cum uirginibus Deę Vestę sacrifica; aut cū meretricibus scortaberis in contubernio lupanari. Et longè erunt a te Christiani, qui te ita magicis artibus imbuerunt; ut hanc calamitatē intrepido animo te posse perferre confidas. Vnde, ut dixi, aut sacrifica Deę Vestę ad laudē generis tu; aut ad ignominiā natalium tuorum eris publicę abiectionis scortum.

Tunc beata Agnes cū ingenti constantia dixit: Si scires quis est Deus meus; nō ista ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui uirtutē dñi mei Iesu Christi, secura contēno minas tuas, credens quod neq; sacrificē idolis tuis, neq; polluar sordibus alienis; Mecū enim habeo custodem corporis mei, angelum dñi. Nam unigenitus Dei filius, quē ignoras, murus est mihi

impenetrabilis, & custos mihi est nunquam dormiens, & defensor mihi est nunquam deficiens. Dij aũt tui, aut ærei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad usus hominũ; aut lapidei, ex quibus sternunt plateę. Diuinitas ergo nõ in lapidibus uanis habitat, sed in cœlis; non in ære, aut aliquo metallo, sed in regno superno consistit. Tu aũt, & similes tui, nisi ab istorũ cultu recesseritis; simul uos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne conflati sunt, ut funderentur; sic colentes eos perpetuo incendio conflabuntur; non ut fundantur, sed ut confundantur in æternum, & pereant.

Ad hæc insanus iudex iussit eã expoliari, & nudam ad lupanar duci sub uoce pręconis dicentis: Agnẽ sacrilegã uirginẽ Dijs blasphemiã inferentẽ, scortũ lupanaribus datam. Statim aũt ut expoliata est, crine resoluto, tantam densitatẽ capillis eius diuina gratia concessit; ut melius uideret fimbrijs eorũ, quàm uestibus tecta. Ingressa aũt turpitudinis locũ, Angelum dñi ita pręparatũ inuenit, ut circũdaret eã imenso lumine; ita ut nullus posset eã prę splendore respicere. Fulgebat enim tota cellula illa, quasi radians sol in uirtute sua: Et quanto quis curiosior oculis esse uoluisset; tanto sibi uisus aciem obtundebat. Cũq́ se in orationẽ dño prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola candidissima. Et apprehendens eã induit se, & dixit: Gratias tibi ago, dñe Iesu Christe, qui me in numero ancillarũ tuarum cõputans, uestẽ hanc mihi largiri pcepisti. Ita nanq; ad mensuram corpusculi eius aptum erat indumentum, & ita nimio candore conspicuum; ut nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatum.

Interea lupanar efficit locus orationis: in quo oĩs qui fuisset ingressus, adoraret, & ueneraretur, dans honorem immenso lumini; mundior egrederetur foras, quàm fuerat intus ingressus. Cumq́ hęc agerentur, præfecti filius, qui auctor erat huius sceleris, uenit ad locũ cum sodalibus suis iuuenculis, insultaturus puellæ; cum quibus libidinis suę se posse credebat ludibriũ exercere. Et ingressos ante se furentes pueros, & turpiter sequientes, cũ omni ueneratione, & ingenti admiratione egressos cœpit impotentes arguere; atq; uanos, & molles, ac miseros iudicare. Et irridens, locum, in quo uirgo orabat, audacter ingressus est. Et uidens tm̃ lumẽ circa eã, non dedit honorem Deo; sed irruens in ipsum lumẽ, priusquàm uel manu eã contingeret, cecidit in faciem suam; & pręfocatus a diabolo expirauit. Videntes aũt socij eius quod moras intus faceret, putabant obscœnis eum operibus occupari. Et ingressus est unus ex iuuenibus, qui ei familiarior erat; ut cõgratularetur insultationi eius; & mortuum eũ inueniens, exclamauit uoce magna dicens: Pijssimi Romani succurrite. Magicis artibus ista meretrix præfecti filium interfecit.

Fit repente concursus populorum ad theatrũ: & uaria furentis populi acclamatio. Alij dicebant magã; alij innocentẽ, alij sacrilegã conclamabant. Præfectus autem audiens filiũ suum interisse, cũ ingenti tumultu uenit ad theatrum. Et ingressus locum, in quo corpus filij eius iacebat exanime, cũ ingenti clamore dicebat: Crudelissima omnium fœminarum, ad filium meũ uoluisti apodixen tuæ artis magicæ demõstrare? Et cum talia, atq; alia huiuscemodi uerba repeteret; & causas mortis eius ab ea uehementer inquireret: ait ad eum beatissima Agnes: Ille, cuius uoluntatẽ uolebat perficere, ipse in eũ potestatem accepit. Quare autẽ omnes, qui ad me ingressi sunt, sani sunt? Quia uniuersi dederunt honorem deo, qui misit

Angelũ suũ, & induit me hoc indumento misericordiæ; & custodiuit corpus meum; quod ab ipsis cunabulis Christo consecratũ est, & oblatum. Videntes ergo splendorem angelicũ, adorabant omnes, & abscedebant illæsi. Hic aũt impudens statim ut ingressus est, sæuire cœpit, & fremere; cumq; manũ suam ad me contingendum aptaret, dedit eũ Angelus Domini in reprobam, quam conspicis, mortem. Dicit ei præfectus: In hoc apparebit, quia non magicis artibus ista gessisti, si deprecata fueris ipsum Angelũ, ut restituat mihi filiũ meum sanũ. Cui beata Agnes dixit: Licet fides uestra hoc impetrare non mereatur à Domino, tamen quia tempus est, ut uirtus Domini mei Iesu Christi manifestetur: egredimini omnes, ut solitam ei orationẽ offeram. Cumq; uniuersi fuissent egressi, prosternens

2 se in faciẽ planam, rogare cœpit Dñm, ut iuuenem suscitaret. Orante autẽ illa, apparuit Angelus Domini, qui eleuauit eam flentem; & confortans animũ eius iuuenem suscitauit. Qui egressus foras, cœpit uoce publica clamare, & dicere: Vnus Deus in cœlo, & in terra, & in mari; qui est Deus Christianorum. Nam omnia templa uana sunt. Dĳ qui coluntur, omnes uani sunt; & penitus nec sibi possunt, nec alĳs aliquod auxiliũ exhibere.

Vides hæretice, quod sanctissima Agnes suis pcibus obtinuit a deo iuuenis resuscitationem. Quid ergo garris orationes esse rem superfluam & inutilem?

Ad hanc uocem omnes aruspices, & templorũ Pontifices conturbabantur; & fit per eos uehementior, q̃ fuerat seditio populorum. Atq; omnes una uoce clamabant: Tolle magam: tolle maleficã, quæ & mentes mutat, & animos alienat. Præfectus autem uidens tanta mirabilia obstupuit. Sed ueritus proscriptionẽ, si contra templorum pontifices ageret, & Agnem contra suam sententiã defensaret; uicariũ ad seditionẽ populi iudicem dereliquit. Ipse autem tristis abscessit, quod eam non potuit post resurrectionem filĳ sui liberare. Tunc Vicarius Aspasius nomine, iussit in conspectu omniũ ignem copiosum accendi; & in medio eam præcepit iactari flammarũ. Quod cum fuisset impletum; statim in duas partes diuisę sunt flammæ; & hinc, atq; illinc seditiosos populos exurebant: ipsam aũt penitus in nullo contingebat incendiũ. Eo magis non hoc uirtutibus diuinis, sed maleficĳs reputantes, dabant fremitus inter se populi, & infinitos clamores ad cœlos. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis, his uerbis orationẽ fudit ad Dominũ. Omnipotens, adorande, colẽde, tremende Pater Domini nostri Iesu Christi, benedico te, quia per filiũ tuum unigenitum, euasi manus hominũ impiorum; & spurcitias diaboli impolluto calle transiui. Ecce & nunc rore cœlesti perfusus per spiritũ sanctum focus iuxta me moritur; flamma diuiditur; & ardor incendĳ huius ad eos, à quibus in me ministratur, effunditur. Benedico te, pater prædicãde, qui etiam inter flammas intrepidã me ad te peruenire permittis. Ecce iam quod credidi, uideo: quod speraui, iam teneo; quod concupiui, complector. Te confiteor labĳs & corde; te totis uisceribus concupisco. Ecce ad te uenio uiuum, & uerũ Deum: qui cum domino nostro Iesu Christo filio tuo, & cũ spiritu sancto, uiuis, et regnas in cũcta secula seculorũ. Amẽ

Cumq; complesset orationem, ita omnis ignis extinctus est, ut nec tepor quidẽ incendĳ remaneret. Tunc Aspasius Vrbis Romæ uicarius, populi seditionẽ non ferens, in guttur eius gladiũ mergi præcepit. Atq; hoc exitu, roseo sui sanguinis rubore perfusam, Christus sibi sponsam, & martyrem consecrauit. Parentes uero eius nullã penitus tristitiam habentes, cũ omni gaudio abstulerunt corpus eius, & posuerunt illud in prædiolo

suo, non

suo,non longe ab Vrbe,in uia quæ dicitur. Numentana. Vbi cum omnis turba Christianorum concurreret,insidias à paganis perpessi sunt:& uidentes populũ infideliũ super se uenientem armatũ,omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidum ictibus læsi euaserunt. Emerentiana autem,quæ fuerat collactanea eius,uirgo sanctissima,licet cathecumina, constanter intrepida stabat immobilis;& his uerbis exprobrabat eos. Superflui,miseri,caduci,atq; atrocissimi, deum omnipotentem colentem occidistis; & percussione lapidũ homines innocentes iugulastis.Hæc,& his similia dũ turbis furentibus diceret; lapidata est ab eis: & orans iuxta sepulchrum Agnes beatissimæ, emisit spiritum.

Non dubium est,quod in suo sanguine sit baptizata; quæ pro defensione iustitiæ dum confiteretur Dñm,mortem constanter excepit.Eadem denique hora fit terræmotus uehementissimus:& cum nimia esset cœli serenitas,tantæ corruscationes,tantaq; fulgura, & tonitrua extiterunt;ut pars maxima insani populi expiraret. Vnde factũ est, ut nullus penitus ex eo aduenientibus ad sepulchra sanctorum aliquas molestias excitaret.Veniẽtes autem parentes beatæ Agnes cũ sacerdotibus nocte,abstulerunt corpus sanctæ Emerentianæ uirginis; & sepelierant illud in confinio agelli beatissimæ Virginis Agnes.

Igitur dum parentes beatæ Agnes assiduis pernoctationibus uigilarẽt ad tumulũ eius; uident in medio noctis silentio exercitũ Virginum, quæ omnes auro textis cicladibus indutæ,cũ ingenti lumine prẹteribant.Inter quas uident beatissimam Agnen simili ueste fulgentẽ, & ad dextrã eius agnum niue candidiorem.Hæc itaq; dũ uiderent parentes eius, & qui simul erant,stuporem mentis incurrũt.Sed beata Agnes rogat sanctas Virgines parumper gradũ figere.Et stans parentibus suis dixit:Videte,ne me quasi mortuã lugeatis:sed congaudete mihi, & congratulamini,quia cũ his omnibus lucidas sedes accepi. Et illi sum iuncta in cœlis,quẽ in terris posita,tota animi intentione dilexi.Et his dictis pertransiit.

Hæc uisio publicè ab omnibus,qui uiderant,quotidie uulgabatur. Vnde factũ est,ut post aliquantos annos ad Constantiã Constantini filiam hoc factũ ab his,qui uiderant,narraretur. Erat enim ipsa Constantia regina uirgo prudentissima;sed ita obsessa uulneribus, ut à capite usq; ad pedes nulla membrorum pars libera remansisset.Accepto autẽ consilio spe recuperãdæ salutis,uenit ad tumulũ martyris nocte:& licet pagana, tñ credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dũ faceret;repentina somni suauitate corripitur. Et uidit per uisum beatissimã Agnen talia sibi monita præferentẽ.Constanter age, Constantia; & crede Dominum Iesum Christũ filium dei esse saluatorem tuũ:per quem modo consequeris omniũ uulnerum,quæ in corpore tuo pateris, sanitatẽ.Ad hanc uocem Constantia euigilat sana;& sic sana, ut nec signum in eius membris alicuius uulneris remaneret.

Reuersa igitur ad palatiũ sanissima,facit gaudiũ,& patri suo Augusto, & fratribus suis Imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: Fit lætitia militantibus,atq; priuatis,& uniuersis audientibus hæc. Infidelitas gentium cõfundebatur;& fides Dominica lætabatur.Interea patrẽ,& fratres Augustos rogat,ut basilica beatę Agnes construeretur; & sibi illic mausoleũ collocari præcepit. Currit hæc opinio ad oẽs; & quotquot credentes ad

3
Vide morem Catholicæ ecclesiæ, ut cũ sacerdotibus tumulentur Christianorum corpora.

4
Antiquitus fideles ad tumulos sanctorũ pernotationibus assiduis uigilabant. Quod hodie noui hæretici superstitiosum esse dicunt,quasi ipsi primis patribus nostris sint sapientiores.

5
O hæretice, si peccauit Constantia a sancta petere auxiliũ, si idololatria fuit eã inuocare,si superstitiosa ad eius tumulum fuit peregrinatio, ut tu falso asseris, quomodo potuit deus harum impietatũ testis esse,sanando ipsam in momento? Sed ut deus uerax est, & omnia hæc quæ in honorem sanctorũ exhibẽtur,licita, honesta

ac deo pergrata existunt, ita tu & tui similes mendax, & omnium ecclesiasticorum rituum subuersor es.

eius tumulũ aduenissent, sanabantur quacunq; fuissent infirmitate detenti. Quod facere Christũ nullus dubitat usq; in hodiernũ diem. Perseuerauit autem Constantia Augusti filia in uirginitate: per quam multæ uirgines, & mediocres, & nobiles, & illustres, sacra uelamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, usq; in hodiernũ diem multæ Virgines Romanæ Agnen beatissimã quasi in corpore manentem attendunt. Et eius exẽplo agentes uiriliter, integre perseuerant, credentes sine dubio, quod perseuerantes perpetuæ uictoriæ palmam acquirant.

6 *Si sanabantur quotquot credẽtes ad sanctissimæ Agnetis tumulum aduenirent, cur audent dicere nouatores nostri pegrinationes ad conditoria sanctorum esse superstitiosas et inutiles? Habetur in eius Homilijs de sanctis sermone secundo.*

Hæc ego Ambrosius seruus Christi dũ in uoluminibus diuinis inuenissem scripta, non sum passus infructuosos silentio tegi. Ad honorẽ igitur tantæ martyris, sicut gesta eius agnoui, conscripsi: & ad ædificationẽ uestrã, ô Virgines Christi, textũ passionis eius credidi destinandum, obsecrans charitatem spiritus sancti, ut labor noster in uestra imitatione fructum in conspectu Domini ualeat inuenire. Amen.

ITEM ALIA BEATÆ AGNETIS uita contractior, per D. Maximum Episcopum Taurinensem scripta.

7 *Virginitatis institutum ex sanctissima dei genitrice processit. Cur ergo tantopere ei aduersantur hæretici, nisi quia carnis libidines et impudicitias amant, et quod ipsi habere nolunt, alios habẽtes odio prosequuntur.*

CVm in toto mundo uirgineus Flos Mariæ immarcessibiles coronas innectat, & sceptrigerã pudoris aulã immaculato conseruet affectu, eo usq; integritas perseuerauit ad palmã, ut in puellis trophæũ sanctitatis arriperet, & per uestigia matris uirginis ad cœlestem thalamũ perueniret. Hinc est, quod annulo fidei Agnes se asserit subarratã, & clamat se amore sponsi constrictã. O quam imitabile uirginibus, uirgo tui amoris tradidisti exemplũ, o quam sanctum pectoribus dandum uirgineis tribuisti responsum, contemnendo mundi diuitias, execrando mundi concupiscentias, & solã Christi pulchritudinẽ adamando. Accedite ad puellã, puellæ, & discite in annis infantię, quales in pectore suo circa amorẽ Christi flammas accendit. Dicit se amatori suo seruare fidẽ, & eius corpus cõcupiscere solũ, qui pro amore hominũ mortis non recusauit interitum. Discite uirgines Christi, amorẽ in puella feruentem, & oẽs mundi diuitias, uelut stercora recusantẽ. Ideo enim sanctorum per literas traduntur exẽpla, ut unusquisq; pro qualitate sexus, & pro ætate annorum modum sui propositi teneat, & sicut per uirginẽ uirgines, ita per coniugẽ coniuges uincere seculum pro Christi amore studeant, ac repugnatione animi mundi dulcia recusantes, & eius non recusantes austera, ad delectationes perpetuas, et ad gaudia æterna pertingant.

8 *Tu qui matrimoniũ uirginitati comparare audes, & uirginitatẽ seruare dicis impossibile, disce miser utrumq; falsum esse, nam & uirginitas coniugio est subli-*

Hæc dicentes, non uituperamus coniugũ casta cõmertia, sed uirginum perseuerantiam adornamus. Non enim uirginitas malis rebus superponẽda est, sed est optimis rebus præferenda. Quæ enim mundis mundior, & sanctis est sanctior, non indiget malarũ rerũ uituperatione laudari. Sequãtur itaq; sancta coniugia patriarcharũ coniuges in religione posita, ac diuinis literis informatæ, Sarã, Rebeccam, Rachelẽ, Annam, Susannam, ac Sephorã imitentur uxores. Christi uero uirgines solam uirginem matrem luminis subsequantur.

Huius pedissequa Agnes beatissima magnum de se pudicitiæ excitauit

exemplũ,quum uirginitatem prætulit uitæ, omnemq́; a se amorem terr num per amorem cœlestem expellens,trophæũ crucis Christi arripuit,& tam contra libidines,quã etiam contra supplicia uniuersa, fide potius armata,quã ferro,fortiter dimicauit,& uicit. Despicit deniq; blandientem, & renuit minantẽ,incendiũ intendit,et uidet. Nescit amare aliquid,quod transit,& dũ nimis uirginitatem diligit,nec ludibria, nec flãmas,nec supplicia,nec carnifices metuit;postremo nec gladiũ furentis percussoris expauit. Compellitur uirgo ornamenta suscipere corporis,sed renuit, quoniam iam susceperat mentis. Et quia non de elegantia corporis humani placere studebat,quia timebat de fœditate animæ dño displicere, dabat intus per fidẽ suæ menti candorem,pulchritudinem excolebat animæ,& quantũ sciebat,ut animam suam pulchrã faceret,tm̃ in corpore erubescebat se esse formosam,tantoq́; studens displicere carnalibus in carnis aspectu,quanto instituit Christo,& eius angelis complacere.

mior, & cũ dei adiutorio potest quilibet uirginitatẽ custodire, & matrem domini subsequi præcedẽtem.

Turbatur iuuenis a puella cõtemptus, & se muneribus cõplacere posse existimans,aurũ,gemmas,congeminans uestes,prædia preciosa conuectat. Sed quia Christi charitas pecuniarũ non habet precium,uirginitas sacratissima in suo gradu usq; in sanguinis effusionem permansit, qm̃ suo illam sanguine subarrauerat Christus. Ad concupiscentẽ igitur reuertitur census, & inconcussa uirginitas Christo semel oblata perdurat. Discite uirgines Christi normã puellaris exempli, & oblata sub specie pietatis uirorum munuscula tota intentione respuite, & quasi rabidi canis morsus, omni cũ gaudio recusate. A quo non receperis, quo timeas deũ,non accipias,quo diligas mundũ. Accipe uirgo,sed quod amori æterno proficiat. Quotiẽscunq; hominem sequuta fueris,censum sic accipe, ut te sponsam Christi cognoscas. Videt ille intus in mente,quid facias, & quã expetẽter eius uirgines comiteris,attendit. Videte ergo qũo Agnes sequitur Mariã per opprobria. Nullũ potuit penitus formidare suppliciũ, cui etiam lupanar turpitudinis,locus orationis efficitur,& ubi ei diabolus corruptionis præparauerat ignominiã, illic eam percipere fecit dñs coronam suæ uirginitatis,& palmã. hoc est in suis sedibus hostes uincere,captiuã ductam uirginẽ ad penetralia regis libidinũ,ipsum regem a uirgine, quã captiuauerat uictũ,& uictum cum uirginis triumpho exire. Nã qui tenuerat,tẽtus est,qui traxerat tractus est,qui occidere se putabat,occisus est.

Deniq; ut probemus diabolũ a uirgine ista tunc fuisse uictum, illius iuuenis factũ ad animum reuocemus, quem contra Agnetis infantiã sic armauerat inimicus, ut nudã faceret trahi per uulgus ad lupanar, sub uoce præconantis ducis populũ ad libidinem inuitantis. Hunc ergo ducẽ fuisse diaboli nemo,qui dubitet,& uicto duce populũ superatum esse omnibus notũ est;superatis autem cũ ducæ suo populis tyrannum teneri captiuum omnibus patet. Constat ergo diabolũ superatum, quotiẽs contra uirginem arma arripuit. Nã expoliata uirgo tegitur crinibus, & nudata ab hominibus malis,uestitur ab angelis bonis,& damnata in prostibulo turpitudinis,in gremio apparuit castitatis. Efficitur oratoriũ,angelorũ,locus qui perditarũ fuerat animarũ; & ubi semper naufragauerat castitas, illic est coronata uirginitas. Deniq; populos,quos præco ad libidinẽ inuitauerat,uirgo ad castitatẽ obtinuit,& quos ad eã diabolus inquinatos induxit,illa a se mundos eiecit. Omnes nanq; sigillatim ingressi, unus alte-

rius sustinebat ingressum. Quē egressum dum non crederet mundū, se exhibebat immundū. Sed ingressus ad libidinē, ad adorandum dñm meritis uirginis tenebatur, & exibat inde dei seruus, q seruus diaboli intus fuerat ingressus, & tot facti sunt Christi cultores, quot diabolus uirginis se putauerat inuenisse corruptores.

Remansit igitur iuuenis, qui author huius extiterat probationis, qui se putabat defensorem uirginis superare. Hic dū splendori cœlesti non cessit dans honorem, uitam, quā habere uidebatur, amisit, & mortē, quam quærebat, inuenit. Ridentibus lachrymæ succedunt, & insultantibus finē gaudiorum imponunt. Attendit uirgo lugentē iudicem, & quem minantē ante contempserat, nūc deprecantē exaudit. Ilico igitur, ut cœpit orare pro mortuo, & a mortuis excitat saluū, qui morti fuerat deputat⁹; & ad gaudium euocat, qui fuerat præcipitatus ad luctū. Nā qui incestus fuerat mortuus, exurgit castus; & fit prædicator castimoniæ, qui persequutor extiterat castitatis. Ad hæc sacrilegi conturbātur in templis, & Christū hæc mirabilia facientē contremiscunt. Excitant seditiones ignobilis uulgi, ut ratio, quæ suadebat fidē, seditionum clamoribus pulsa, locū in mentibus hominum inuenire nō posset. Pater uero suscitato filio tristis abscessit, & (ut legitur) turbis furentibus uicarium dereliquit.

Virgineo itaq; corpori præparantur stridentes flāmæ, sed corpus, qđ incendia libidinū superauerat, refrigeriū in medijs flāmis inuenit. Et quæ ad hoc focos ingressa fuerat ut arderet, cœpit per sanctā uirginitatē algere, ut disceret uirginitas sibi flāmas & incendia penitus dominari nō posse. Nec illos perisse æstimes, quos pro nomine Christi consumpsit incendium. Nam quū legis Heliam ignibus raptū, & tres pueros in medijs flāmis nulla ratione consumptos, aut dū Laurentiū in craticula assatū recolis, atq; Agnem, sicut Teclam flammarū globos euasisse cognoscis, nullā in his suspiceris uarietatē fidei tunc fuisse. Vna etenim fides sanctos dei in passione execrauit, & diuerso genere gloriarū reddidit utrosq; uictores. Nam qui consumptus est martyr exultat, & qui euasit uictor exultat. Et Esaias sectus martyrē se fecit, & Daniel leonū rabiem, morsusq; contemnens, probatissimū dei cōfessorem expressit. Quo facto utrosq; Christus diaboli ostendit esse uictores. Vnus enim moritur, & triumphat, alius euadit, & regnat.

9 *Vide quantopere cōmendet uirgines.*

10 *Inuocat sanctus Episcopus beatissimam Agnen, rogat ut eius meminisse dignetur, & peccatorū indulgentiā a deo omnipotēte impetrare. Quid hic dicent hæretici?*

Veni iam uirgo ad thalamū quē quæsisti, & pro amore sponsi gladiū percussoris admitte, ut sponsam te uirginitas immaculata cōprobet Christi, & martyrem confessio probata consignet. Fœlix caterua uirginū, quibus studiū est tuæ sequi confessionis uestigia. Habebunt enim tecū coronam in cœlo, quæ tecū superauerunt inimicū in mundo. Nam sicut tibi uestigia Mariæ prosequenti participatio æternæ remunerationis apparuit, ita eis te imitantibus æterna credimus gaudia non neganda. Itaq; o splendida Christo, pulchra dei filio, & omnibus angelis, & archangelis grata, ut nostri meminisse digneris, quibus possumus, precibus exoramus, ut nobis ille tribuat peccatorū indulgentiam, qui tibi tuorū omnium laborum tradidit palmam, qui regnat cum patre, & spiritu sancto, quia ipsi est honor, laus, & gloria, & potestas in secula seculorum. Amen.

VITA SANCTORVM MARTYRVM CANTI, Cantiani & Cantianillæ per D. Ambrosium Mediolanensem Episcopum scripta.

Est sermo 75. in ordine sermonum eiusdẽ ad populum.

HOdie beatissimorũ Canti, Cantiani, & Cantianillę natalis est: quã bene & iocunde tres martyres uno pene uocabulo nuncupantur. Nec mirũ si similes sunt nomine, qui sunt similes passione, si una est illis apud homines appellatio, quibus apud deũ est una uocatio. Vniter enim uocati sunt a dño: non interpositio tẽpore aliter & aliter passi: sed omnes eodem ictu pariter martyrũ pertulerunt. Quod quidem illis parentiua quadã a Christo affectione concessum est: ut congruerent meritis, qui uocabulis concordabant: & qui erant consanguinitate fratres, fierent ẽt sanctitate germani, & quorum membra unius corporis substantia uegetabat, eorum animas eiusdem fidei confessio coronaret.

Refert autem de beatis supradictis historia: quod tẽpore passionis cũ eos persecutor inquireret: ascenso uehiculo iunctis mulabus eos secedere uoluisse: & cũ non longe ab urbis mœnibus iter agerent, Vnum animal de subiunctis subito corruisse: atq; illos a persecutoribus comprehensos, tentos ad pœnã. Quod factum quam gloriosum sit, & a diuinitate dispositum, debemus aduertere. Sẽper enim deus quos elegit, hos uictores subuectione sublimi in aulã regni cœlestis inducit. Nã sicut Helias curru applicito quasi ascendit ad cœlũ: ita & isti uehiculo admoto ad martyrium peruenerunt: & quadriga sicut illũ euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quãuis illa ignea quadriga fuerit: hæc tñ inferior non habẽda est: quia illa unũ gestauit prophetam: hæc tres martyres sustentauit. Sed dicit aliquis: Gloriosius est gestari quadriga ignea quã terrena. Nec hoc plane defuit sanctis uiris. Nã sicut Heliam ignea quadriga portabat: ita et martyres fides ignea iã ferebat. Ferebat, inquã, illos Christus: qui lumẽ est, qui ignis est: de quo scriptũ est: Dominus noster ignis consumens est.

Ergo cũ beatos de quibus loquimur, persecutor urgeret: uehiculũ conscenderunt. Qua causa? Vt fugerent? Absit. Non ut fugerent, sed ut ad martyrium citius peruenirent: non ut latitarent, sed ut Christianos se cunctis transeuntibus manifestius approbarent. Cæterũ occultius inter plures in ciuitate latere potuerant: tutius per diuersa singuli fugæ præsidiũ commẽdare. At uero ubi quis congregatione habita, stratis uehiculis, aparatu disposito, per aggerem publicũ egreditur: illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim uiri hoc facto uelut in triũphali curru positi contestabantur dicentes: Ecce persecuto: ecce proficiscimur: ecce præcedimus: quid resides? quid moraris? subsequere nostra uestigia. Nolumus. n. uideri inuiti ducti ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

VITA SANCTI HILARIONIS ABBATIS per D. Hieronymum scripta.

Habetũr Tomo primo Epistolarum eiusdem Fol. 82. facie 2.

SCripturus uitam B. Hilarionis, habitatorẽ eius inuoco spiritum sanctum, ut qui illi uirtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermonẽ tribuat, ut facta dictis exequentur. Eorum enim, qui fecere uirtutes (ut ait Crispus) tanta habenẽ merita, quantũ ea uerbis potuere attollere pręclara ingenia. Alexander magnus Macedo, quẽ uel Arietẽ, uel pardum, uel hircum caprarũ

Daniel uocat, cum ad Achillis tumulum peruenisset: Felicē te (ait) iuuenis, qui magno fruaris præcone meritorū, Homerum uidelicet significās. Porrò mihi tanti, ac talis uiri conuersatio, uitaq́ dicenda est, ut Homerus quoque si adesset, uel inuideret materiæ, uel succumberet. Quanq̃ enim sanctus Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus, qui cum Hilarione plurimum uersatus est, laudem eius breui Epl'a scripserit, quæ uulgo legitur; tñ aliud est locis cōmunibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare uirtutes. Vnde & nos fauore magis illius, q̃ iniuria cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces contēnimus, qui olim detrahentes Paulo meo, nunc forte detrahent & Hilarioni, illum solitudinis calūniati, huic obijcientes frequentiā, ut qui semper latuit, nō fuisse, qui a multis uisus est, uilis existimetur. Fecerunt hoc & maiores eorum quondam pharisæi, quibus nec Ioannis eremus, ac ieiunium, nec dñi Salua. oris turbæ, cibi, potusq́ placuere. Verum destinato operi imponam manum, & scylleos canes obturata aure transibo.

Hilarion ortus uico Thabatha, qui circiter quinq̃ milia a Gaza urbe Palęstinę ad Austrum situs est, cum haberet parentes idolis deditos, rosa, (ut dicitur) de spinis floruit. A quibus missus Alexandriam, grāmatico traditus est; ibiq́ quantum illa patiebatur ætas, magni ingenij, & morū documenta præbuit, in breui charus omnibus, & loquendi arte gnarus. Quodq; his maius est oībus, credens in dñm Iesum, non Circi furoribus, non arenæ sanguine, nō theatri luxuria delectabat; sed tota illi uoluntas in Ecclesiæ erat congregatione. Audiens aūt tunc celebre nomen Anto-
1 nij, quod per oēs Aegypti populos ferebat, incensus uisendi eius studio, perrexit ad eremum. Et statim ut eum uidit, mutato pristino habitu, duobus ferè mensibus iuxta eum māsit, contēplatus ordinē uitæ eius, morūq́ grauitatē: Quā creber in oratione; quā humilis in suscipiendis fratribus, seuerus in corripiendis, alacer in exhortandis esset: & ut continentiā, cibiq́ eius asperitatē nulla unq̃ infirmitas frangeret. Porrò frequentiā eorum, q ad eum ob uarias passiones, aut impetus dęmonum concurrebant, ultra non ferens, nec congruū esse ducens pati in eremo populos ciuitatū, sicq́
2 sibi magis incipiendum esse, ut cœpisset Antonius; illū quasi uirum fortē uictoriæ præmia accipere, se necdum militare cœpisse, reuersus est cū quibusdam monachis ad patriam. Et parentib⁹ iam defunctis, partē substātiæ fratribus, partē pauperib⁹ largitus est, nihil sibi oīno reseruās; & timēs
3 illud de Actibus apostolorū Ananiæ, & Saphiræ uel exēplum, uel supplicium; maximeq́ dñi memor dicentis: Qui non renunciauerit oībus, quæ habet, non potest meus esse discipulus. (Erat aūt tunc annorum quindecim) sic nudus, & armatus in Christo, solitudinē, q̃ in septimo miliario a Maioma Gazæ emporio per littus euntibus Aegyptū ad lenam flectit, ingressus est. Cumq́ essent cruēta latrocinijs loca, & propinqui, amiciq́ eius imminens periculum denunciarent, contēpsit mortē, ut mortē euaderet. Mirabant oēs animum, mirabant ætatem, nisi q̃ flāma quædam pectoris, & scintillę fidei in oculis relucebant. Lenes erant genæ, delicatum corpus, & tenue, & ad oēm iniuriam impatiens, quod leui uel frigore, uel æstu posset affligi.

Mutato pristino habitu. Nota quod qui monachatū assumebāt, nouum etiam habitum induebant, contra nostros subsannatores.

Orationes, continentia & abstinētia Antonij.

Vides hæretice quæ sit Euangelica paupertas, & quomodo sancti hanc scripturā intellexerint, & non p peram sicut tu?

Igitur sacco tm̄ membra coopertus, & pelliceū habens ependyten (id est superindumentū) quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sa-

gumq; rusticũ, inter mare, & paludem uasta, & terribili solitudine frueba tur, quindecim tm̃ carycas post solis occasum comedens: & quia regio latrocinijs infamis erat, nunq; in eodem loco mansitãs. Quid faceret dia bolus? quò se uerteret? Qui gloriabať ante dicẽs: In cœlum ascendam, sup sydera cœli ponã thronum meũ, & ero similis altissimo: Cernebat se uinci a puero, & prius ab eo calcatum fuisse, q̃ per ætatem calcare potuisset. Titillabat itaq; sensus eius, & pubescenti corpori solita uoluptatũ incen dia suggerebat. Cogebatur Tyrũculus Christi cogitare, quod nesciebat; & eius rei animo põpam uoluere, cuius experimenta non nouerat. Iratus itaq; sibi, & pectus pugnis uerberãs, quasi cogitationes cæde manus pos set excludere: Ego, inquit, aselle faciam, ut nõ calcitres, nec te hordeo alã, sed paleis; fame te conficiam, & siti, graui onerabo pondere, per æstus indagabo, & frigora, ut cibũ potius, q̃ lasciuiã cogites. Herbarũ ergo succo, & paucis carycis post triduum, uel quatriduum deficientem animam sustentabat, orans frequenter, & psallens, & rastro humum fodiens, ut ie iuniorum laborẽ labor operis duplicaret. Simulq; fiscellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorum monachorum disciplinam, & apostoli sentẽtiam dicentis: Qui autem non operatur, non manducet: sic attenuatus, & intantum exeso corpore, ut ossibus uix hæreret.

4 Nota simplicem & agrestem Hilarionis habitum.

5 Vide mirabilem in sancto homine abstinentiam & ciborum delectum, ut carnis titillationes compesceret. Nec dicebat sicut modo quidam, nihil nocere luxuriam, genitalia corporis membra, coitum naturali lege deposcere, quoniam ob id a Deo cõdita sunt.

Quadam nocte cœpit infantũ audire uagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierũ, leonum rugitus, murmur exercitus, et rursus uariarum portenta uocũ, ut ante sonitu, q̃ aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria; & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Taliq; armatus casside, & lorica fidei circũdatus, iacens fortius præliabatur, amodo uidere desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc, illucq; circũspiciens. Cum interim ex improuiso, splẽ dente luna, cernit rhedam feruentib⁹ equis super se irruere: cumq; inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terrę hiatu pompa oĩs absorpta est. Tunc ille ait: Equum, & ascensorẽ proiecit in mare. Et, Hi in currib⁹, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. Multæ sunt tentationes eius, & die, noctuq; uariæ dæmonum insidiæ; quas si omnes narrare uelim, modum excedam uoluminis. Quoties illi nudæ mulieres cubanti; quoties esurienti largissimæ apparuere dapes? Interdũ orantem lupus ululans, & uulpecula ganniens transiliuit, psallentiq; gladiatorum pugna spectaculum prębuit, & unus quasi interfectus, & ante pedes eius corruens sepulturam rogauit. Orauit semel fixo in terram capite, & ut natura fert hominũ, abducta ab oratiõe mens, nescio qd aliud cogitabat: insilit dorso eius festinus gladiator, & latera calcibus, ceruicẽ flagello uerberans: Eia, inquit, cur dormitas? cachinnansq; desuper, cũ defecisset, an hordeum uellet accipere sciscitabatur.

6 Prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte.

Igitur a sextodecimo usq; ad uicesimum suæ ætatis annum, æstus, & pluuias breui tuguriunculo declinauit, quod iunco, & carice (idest herba agresti, & spinosa) texerat. Extructa deinceps breui cellula, quæ usq; hodie permanet, latitudine pedum quatuor, altitudine pedũ quinq;, hoc est statura sua humiliore, porrò longitudine paulo ampliore, q̃ eius corpusculum patiebať, ut sepulchrum potius, q̃ domum crederes, capillum semel in anno die Paschę totondit, super nudam humum, stratumq; iunceũ usq; ad mortem cubitauit; saccum, quo semel fuerat ĩdutus, nunq; lauãs,

7 *Cubile Hilarionis, nuda humus. Stratum, iunci. Habitus, saccus cilicinus.*

& superfluum esse dicens, mundicias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, nisi cũ prior penitus scissa esset. Scripturas quoq; sanctas memoriter tenens, post orationes, & psalmos, quasi Deo præsente recitabat. Et quia longum est per diuersa tempora carptim ascensum eius edicere, comprehẽdam breuiter, ante lectoris oculis uitam eius pariter exponens, & deinceps ad narrandi ordinem regrediar.

8 *Tu qui ciborum delectum & abstinentiã res superstitiosas nuncupas, cibisq; asseris omnibus indesinẽter utendum, qui ad hoc facti sunt ut sumantur. Vide miser quomodo sãctissimus hic uir pessimum tuum hoc dogma totum contrarium ei faciendo quod tu dicis, prosternat & conculcet. Nõne tu magis mendax & impostor, quã Hilarion superstitiosus?*

Vicesimoprimo anno usq; ad uicesimumseptimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cum sale, & aqua. Porrò a uigesimoseptimo usq; ad tricesimum herbis agrestibus, & uirgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo usque ad tricesimum quintum sex uncias hordeacei panis, & coctũ modicè holus absq; oleo in cibo habuit. Sentiens aũt caligare oculos suos, & totũ corpus impetigine, & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem uictum adiecit oleũ, & usq; ad sexagesimum tertiũ uitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuislibet rei gustãs. Inde cum se uideret corpore defatigatum, & propinquam putaret ĩminere mortem, a sexagesimo quarto anno usq; ad octogesimum pane abstinuit incredibili feruore mentis, ut eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutẽ Dñi, quo cæteri solẽt remissius uiuere. Fiebãt aũt ei de farina, & cõminuto olere sorbitiũculæ; cibo, et potu uix qnq; uncias apprehẽdẽtib9. Sicq; cõplẽs ordinẽ uitę, nũq; ante solis occasum, nec dieb9 festis, nec ĩ grauissima ualetudie soluit ieiuniũ. Sed iã tp̃s ẽ, ut ad ordinẽ reuertamur.

Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decem & octo, latrones ad eum nocte uenerunt, uel existimantes habere aliquid, quod tollerent, uel in contemptum sui reputantes fieri, si puer solitarius eorũ impetus non pertimesceret. Itaq; inter mare, & paludem a uespere usq; ad solis ortum discurrentes, nunq; locum eius cubiculi inuenire potuerunt. Porrò clara luce reperto puero, quasi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, si latrones ad te uenirent? Quibus ille respondit: Nudus latrones non timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi potest. Possum, inquit, possum: Et ideo latrones nõ timeo, qa mori paratus sum. Tũc admirati cõstãtiã ei9, & fidẽ, cõfessi sunt noctis errorẽ, cęcatosq; oculos, correctiorẽ deinceps uitã pollicẽtes.

Viginti & duos iam in solitudine habebat annos, fama tm̃ notus oĩb9, & per totas Palęstinę uulgatus urbes, cũ interim mulier quædã Eleutheropolitana cernens despectui se haberi a uiro ob sterilitatem (iam enim p annos quindecim nullos coniugii fructus dederat) prima irrumpere ausa est ad beatũ Hilarionem, & nihil tale suspicanti repente genibus eius aduoluta: Ignosce, inquit, audaciæ, ignosce necessitati meæ. Quid auertis oculos? Quid rogantem fugis? Noli mulierem aspicere, sed miseram. Hic sexus genuit Saluatorem. Non habent sani opus medico, sed qui male habent. Tandem substitit, & post tm̃ tp̃is uisa muliere, interrogauit causam aduentus eius, ac fletum. Et postq; didicit, leuatis ad cœlum oculis, fidere iussit: euntemq; lachrymis prosecutus, exacto anno, uidit cum filio.

Hoc signorum eius principium, maius aliud signum nobilitauit. Aristęneta Helpidii, qui postea Præfectus pretorio fuit, uxor, ualde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito, & tribus liberis a beato Antonio, Gazæ propter eorum ĩfirmitatem remorata est. Ibi

enim,siue ob corruptum aerem,siue(ut postea claruit) propter gloriã Hilarionis serui Dei, hemitritæo (morbo uidelicet imperfectæ febris tertianæ) pariter arrepti,oẽs a medicis desperati sunt. Iacebat ululans mater,& quasi inter tria filiorum discurrens cadauera,quem prius plangeret,nesciebat. Cognito autem ꝙ esset quidam monachus in uicina solitudine, oblita matronalis pompæ , tm̃ se matrem nouerat:uadit comitata ancillulis, & eunuchis,uixq́ a uiro persuasum est,ut asello sedens pergeret. Ad quẽ cum peruenisset:Per ego te,ait , Iesum clementissimũ Deum nostrũ obtestor,per crucẽ,& sanguinem,ut reddas mihi tres filios , & glorificetur in urbe gentiliũ nomen Dñi saluatoris , & ingrediatur seruus eius Gazã , & Marnas corruat. Renuente illo, & dicente,nunq̃ se egressurũ de cella,nec habere consuetudinẽ,ut non modo ciuitatẽ,sed ne uillulam quidem ingrederetur,prostrauit se humi crebrò clamitans:Hilarion serue Christi,redde mihi liberos meos: Quos Antonius tenuit in Ægypto, a te seruẽtur in Syria. Flebant cuncti, qui aderãt: sed et ipse negans fleuit . Quid multa?non prius mulier recessit,q̃ ille pollicitus est , se post solis occasum Gazã introiturum. Quò postq̃ uenit,singulorũ lectulos,& arentia membra considerans,inuocauit Iesum. Et ò mira uirtus;quasi de tribus fontibus sudor erupit;eadem hora acceperunt cibos, lugentemq́ matrẽ cognoscẽtes,& benedicentes Deũ sancti manus deosculati sunt . Quod postq̃ auditum est,& longè,lateq́ percrebuit,certatim ad eũ de Syria, & Aegypto confluebant,ita ut multi crederent in Christũ, & se monachos profiterentur. Necdũ enim tunc monasteria erant in Palæstina; nec quisq̃ monachũ ante sanctum Hilarionẽ in Syria nouerat. Ille fundator,& eruditor huius cõuersationis,& studij in hac prouincia fuit. Habebat dñs Iesus in Ægypto senem Antonium:habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem.

9 *Et tu qui dicis antiquos monachos habuisse potestatem migrandi & remigrandi quo uellent , uide quid suæ circa hoc dicat esse consuetudinis pater monachorũ in palæstina.*

10 *Si Monachismus o hæretice,quem tu omnino perdere uelles,res non esset deo grata et accepta,nunquam tantus pater in Palæstina huius conuersationis et studij fundator et eruditor fuisset*

Facidia uicus est Rhinocoruræ urbis Ægypti. De hoc(sunt decem iam anni)cæca mulier adducta est ad beatũ Hilarionem : oblataq́ ei a fratribus(iam enim multi cũ eo monachi erant)omnem se substantiam expendisse,ait,in medicos. Cui respondit:si quæ in medicis perdidisti , dedisses pauperibus,curasset te uerus medicus Iesus. Clamante autem illa,& misericordiam deprecante,expuit in oculos eius; statimq́ saluatoris exẽplũ uirtus eadem prosecuta est . Auriga quoq; Gazensis in curru percussus a dæmone,totus obriguit;ita ut nec manũ agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto,cũ solã linguam moueret ad præces,audit, non prius posse sanari,quàm crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. Credidit, spopondit , sanatus est:magisq́ de animæ, quã de corporis salute exultauit.

Præterea fortissimus iuuenis,nomine Marsitas,de territorio Hierosolymæ,tm̃ sibi applaudebat in uiribus , ut quindecim frumenti modios diu, longeq́ portaret:& hanc haberet palmã fortitudinis suæ,si asinos uinceret. Hic afflictus pessimo dæmone non cathenas,non cõpedes, non claustra ostiorũ integra patiebatur,multorũ nasum,& aures morsibus amputauerat;horũ pedes,illorum gulam fregerat;tantumq́ sui terrorem omnibus incusserat,ut oneratus cathenis, & funibus in diuersa nitentiũ , quasi ferocissimus taurus, ad monasteriũ pertraheretur . Quem postq̃ fratres uidere,perterriti(erat enim miræ magnitudinis)nunciauerunt Patri. Ille sicut sedebat,iussit eũ ad se pertrahi,et dimitti. Solutoq́,Inclina, ait, caput,

& ueni. Tremere ille, & ceruicē flectere, nec aspicere contra ausus; omnique ferocitate deposita, pedes cœpit sedentis lābere. Adiuratus itaq; dæmon, & tortus, qui iuuenē possederat, septima die egressus est. Sed nec illud tacendum est, q̄ orionus uir primarius, & ditissimus urbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, a legione possessus dæmonū, ad eum adductus est. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erant, furorisq; sæuitiā torui oculi minabantur. Cumq; deambularet sanctus cū fratribus, & de scripturis nescio qd interpretaretur, erupit ille de manibus se tenentiū, & amplexus eū post tergū in sublime leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebāt enim, ne confecta ieiunijs membra collideret. Et sanctus arridens: sinite, inquit; & mihi meū palæstritā (luctatorē) dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit, apprehensoq; crine ante pedes adduxit, stringens è regione ambas manus eius, & plantas utroq; calcans pede, simulq; ingeminans, torquere dæmonū turba. Cumq; ille eiularet, & reflexa ceruice, terrā uertice tangeret: Domine, inquit, Iesu, solue miserū, solue captiuum. Vt unū, ita & plures uincere tuū est. Rem loquor inauditā. Ex uno hominis ore diuersæ uoces, & quasi cōfusus populi clamor audiebatur. Curatus itaq; & hic, non post multū temporis, cum uxore, & liberis uenit ad monasteriū, plurima, quasi gratiā redditurus, dona afferens. Cui sanctus, Non legisti, inquit, quid Hiezi, quid Simon passi sint; quorū alter accepit preciū, alter obtulit; ut ille uenderet gratiā spiritus sancti, hic mercaretur? Cumq; Orionus flens diceret; Accipe, & da pauperibus; respondit, Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes ambulas, & nosti pauperes. Ego, qui mea reliqui, cur aliena appetā? Multis nomen pauperū, occasio auaritiæ est: misericordia uero artē non habet. Nemo melius erogat, q̄ qui sibi nihil reseruat. Tristi autem, & in terra iacenti: Noli, inquit, contristari fili: Quod facio, pro me, & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego ostendam Deum, & ad te legio reuertetur.

Quis uerò possit silentio præterire, quod Gazanus Maiometes haud longè a monasterio eius lapides ad ædificandū de ora maris cudēs, totus paralysi dissolutus, & ab operis socijs delatus ad sanctū, statim ad opus reuersus est? Etenim littus, quod Palæstinæ, Aegyptoq; prætenditur, per naturā molle, arenis in saxa durescentibus, asperatur; paulatimq; cohærescens sibi glarea perdit tactū, cum non perdat aspectum. Sed & Italicus eiusdem oppidi municeps Christianus, aduersum Gazensem Duū uirum Marnæ idolo deditū, Circenses equos nutriebat. Hoc siquidē in Romanis urbibus iam inde seruatur a Romulo, ut propter felicē sabinarū raptū, ab ipso Conso, quasi consiliorū deo, quadrigæ septeno currant circūictu; & equos partis aduersæ fregisse, uictoria sit. Hic itaq; æmulo suo habente maleficū, qui dæmoniacis quibusdā imprecationibus huius impediret equos, & illius incitaret ad cursum, uenit ad beatū Hilarionem, & non tā aduersariū lædi, q̄ se defendi obsecrauit. Ineptū uisum est uenerādo seni, in huiuscemodi nugis orationē perdere. Cūq; subrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum preciū pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille respondit functionē esse publicam; & hoc non tā se uelle, q̄ cogi; nec posse hominē Christianum uti magicis artibus, sed a seruo Christi potius auxiliū petere, maximè contra Gazenses aduersarios dei, & non tam sibi, q̄ ecclesiæ Christi insultantes. Rogatus ergo a fratribus, qui aderāt,

Scyphum fictilem, quo bibere consueuerat, aqua iussit impleri, eiq; tradi. Quem cũ acepisset Italicus, & stabulũ, & equos, & aurigas suos, rhedã, carcerumq; repagula aspersit. Mira uulgi expectatio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat; & fautores Italici sibi certã uictoriã pollicentes exultabant. Igitur dato signo hi aduolunt: isti prępediuntur. Sub horũ curru rotæ feruent; illi præteruolantiũ terga uix cernunt. Clamor fit uulgi nimius, ita ut ethnici ipsi quoq; concreparent: Marnas uictus est a Christo. Porrò furẽtes aduersarij Hilarionẽ maleficum Christianũ ad supplicium poscere. Indubitata ergo uictoria, & illis, & multis retro Circensi bus plurimis fidei occasio fuit.

Eiusdem Gazẽsis emporij oppido uirginẽ Dei uicinus iuuenis deperiebat. Qui cũ frequenter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & cæteris huiusmodi, quæ solent morituræ uirginitatis esse principia, nihil profecisset, perrexit Memphim, ut confesso uulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad uirginẽ. Igitur post annũ doctus Aesculapij uatibus, non remediantis animas, sed perdentis, uenit præsumptũ animo stuprũ gestiens; & subter limen domus puellæ tormenta quædã uerborum, & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamina defodit. Ilico insanire uirgo, & amictu capitis abiecto, rotare crinẽ, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis. Magnitudo quippe amoris se in furorẽ uerterat. Perducta ergo a parentibus ad monasteriũ, seni traditur, ululante statim, & confitente dęmonæ; Vim sustinui, inuitus abductus sum: Quã bene Memphi somnijs homines deludebam. ò cruces, ò tormenta, quæ patior. Exire me cogis, & ligatus subter limen teneor. Non exeo, nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio, & lamina, strictus teneris; Dic, Cur ausus es ingredi puellã dei? Vt seruarem, inquit, eã uirginẽ. Tu seruares proditor castitatis? Cur non potius in eũ, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eũ, qui habebat collegam meũ amoris dæmonem? Noluit autem sanctus, anteq; purgaret uirginem, uel adolescentem, signa iubere perquiri, ne aut solitis incãtationibus recessisse dæmon uideretur, aut ipse sermoni eius accõmodasse fidem, asserẽs fallaces esse dæmones, & ad simulãdũ esse callidos: & magis, reddita sanitate, increpuit uirginẽ, cur fecisset talia, per quę demon intrare potuisset.

Non solũ autem in Palæstina, & in uicinis urbibus Aegypti, uel Syriæ, sed etiam in longinquis prouincijs fama eius percrebuerat. Nanq; Candidatus Constantij Imperatoris, rutela coma; & candore corporis indicãs prouinciam (inter saxones quippe, & Alemanos gens eius, non tã lata, q; ualida, apud historicos Germania, nunc uerò Francia uocatur) antiquo, hoc est ab infantia, possessus a dæmone, qui noctibus eũ ululare, ingemiscere, fremere dentibus cõpellebat, secretò ab Imperatore euectionem petijt, causam ei simpliciter indicans. Et acceptis ad consularẽ quoq; Palæstinæ literis, cũ ingenti honore, et comitatu Gazam deductus est. Qui cũ a Decurionibus illius loci quæsiissent, ubi habitaret Hilarion monachus, territi Gazenses, & putantes eũ ab Imperatore missum, ad monasterium adduxerunt, ut & honorẽ commendato exhiberent, & siquid ex præteritis iniurijs in Hilarionẽ essent offensi, nouo officio deleretur. Deambulabat tunc senex in arenis mollibus, & secũ de psalmis nescio quid submurmurabat. Vidensq; tantã turbam uenientẽ substitit. Et resalutatis omni-

bus,manuq́ eis benedicens,post horã cæteros abire præcepit,illum uerò cum seruis suis,& apparitoribus remanere. Ex oculis enim eius,& uultu, cur uenisset,agnouit. Statim ergo ad interrogationẽ suspensus homo,uix, terrã pedibus tangens,& immane rugiens,Syro,quo interrogatus fuerat sermone respondit.Videres de ore barbaro,& qui Francam tm̃, & Latinam linguã nouerat,Syra ad purum uerba resonare;ut nõ stridor,nõ aspiratio,non idioma aliquod Palæstini deesset eloquij. Confessus est itaq;, quo in eũ intrasset ordine. Et ut interpretes eius intelligerent, qui Græcã tantum,& Latinã linguam nouerant,Gręcè quoq; eũ interrogauit. Quo similiter,& in uerba eadẽ respondente, multasq́ incantationum occasiones,& necessitates magicarũ artium obtendẽte:Non curo,ait,qũo intraueris;sed ut exeas in nomine Dñi nostri Iesu Christi impero.Cumq́ curatus esset,simplicitate rustica decem auri libras offerens, hordeaceũ ab eo panẽ accepit,audiens quod qui tali cibo alerentur, aurũ pro luto ducerẽt.

Parum est de hominibus loqui:bruta quoq; animalia quotidie ad eum furentia pertrahebantur;in quibus Bactrum camelum enormis magnitudinis,qui iã multos obtriuerat,triginta, & eo amplius uiri distentum solidissimis funibus cũ clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi, spumabat os,uolubilis lingua turgebat, & super omnẽ terrorem rugitus personabat immanis.Iussit igitur eũ dimitti senex. Statim uerò & qui adduxerant,& qui cũ sene erant,usq; ad unum omnes diffugere. Porrò ille solus perrexit obuiam,& sermone Syro: Non me,inquit, terres diabole tanta mole corporis;Et in uulpecula,& in camelo unus, atq; idẽ es. Et interim porrecta stabat manu.Ad quem dum furens,& quasi eũ deuoratura bellua peruenisset,statim corruit,submissumq́ caput terræ coæquauit,mirantibus cunctis,qui aderant, post tantam ferociã tantam subitò mansuetudinem.Docebat autem senex, hominũ causa diabolũ etiam iumenta corripere;& tanto eorũ ardere odio,ut non solum ipsos,sed & ea,quæ ipsorũ essent,cuperet interire.Huiusq́ rei proponebat exemplũ,ꝙ anteq̃ beatũ Iob tentare permitteretur,omnem substantiam eius interfecerit.Nec mouere quempiam debere, ꝙ Domini iussione duo milia porcorũ a dæmonibus interfecta sunt.Siquidem eos,qui uiderant,non potuisse eos aliter credere,exisse de homine tantã dæmonum multitudinem,nisi grandis porcorum numerus,& quasi a multis actus pariter corruisset.

Tempus me deficiet, si uoluero uniuersa signa, quæ ab eo perpetrata sunt,dicere.In tantã enim a Dño fuerat eleuatus gloriam, ut beatus quoque Antonius audiens conuersationẽ eius,scriberet ei, libenterq́ eius epistolas sumeret. Et si qñ de Syriæ partibus ad se languentes perrexissent, diceret eis:Quare uos tã lõge uexare uoluistis, cum habeatis ibi filiũ meũ Hilarionem? Exẽplo itaq; eius per totam Palæstinã innumerabilia monasteria esse cœperunt;& omnes ad eũ monachi certatim currere. Quod ille cernens laudabat Domini gratiã, & pro affectu animi singulos cohortabatur,dicens præterire figurã huiusmodi, & illam esse uerã uitam, quæ uitæ præsentis emeretur incõmodo. Volens autem exemplum eis dare,et humilitatis,& officij,statis diebus ante uindemiam lustrabat cellulas monachorum.Quod postq̃ cognitum est a fratribus, omnes ad eum cõfluebant;& comitati tali duce,circumibant monasteria, habentes uiaticum suum,quia interdum usque ad duo milia hominum congregabantur. Sed

& procedente

& procedente tempore unaquæq; uillula uicinis monachis, ad susceptionem sanctorum gaudens, cibos offerebat.

Quantum autem fuerit in eo studij, ut nullũ fratrem quamuis humilẽ, quamuis pauperem præteriret, uel illud indicio est, q uadens in desertum Cades ad unũ de discipulis suis uisendum, cum infinito agmine monachorum peruenit Elusam, eo forte die, quo anniuersaria solẽnitas omnem oppidi populum in templũ Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob Luciferũ, cuius cultui Saracenorum natio dedita est. Sed & ipsum oppidũ ex magna parte semibarbarum est propter loci situm. Igitur audito quod sanctus Hilarion præteriret (multos enim Saracenorum arreptos a dęmone frequenter curauerat) gregatim ei cũ uxoribus, & liberis obuiam processere, submittentes colla, & uoce Syra Barach, id est benedic, inclamãtes. Quos ille blandè, humiliterq; suscipiens, obsecrabat ut deum magis, quã lapides colerent: simulq; ubertim flebat cœlum spectans, & pollicens, si Christo crederent, ad eos se crebrò esse uenturũ. Mira Domini gratia; nõ prius abire passi sunt, q̃ futuræ Ecclesiæ lineam mitteret; & sacerdos eorum, ut erat coronatus, Christi signo denotaretur.

Alio quoq; anno, cum exiturus esset ad uisenda monasteria, & digereret in scedula, apud quos manere, quos in transitu uisitare deberet, sciẽtes monachi quẽdam de fratribus parciorem, simulq; cupiẽtes uitio eius mederi, rogabant, ut apud eum maneret. Et ille: Quid, inquit, uultis & uobis iniuriam, & fratri uexationem facere? Quod postq̃ frater ille parcus audiuit, & annitẽtibus cunctis, uix ab inuito impetrauit, ut suum quoq; monasterium in mansionum ordinem poneret. Post diem ergo decimum uenerunt ad eum, custodibus iam in uinea, qua uenirent illi, dispositis, qui cum lapidibus, & glebarum iactu, fundæq; uertigine accedentes deterrerent. Sine esu uuę mane omnes profecti sunt, ridente sene, & dissimulante scire, quod euenerat. Porrò suscepti ab alio monacho, cui sabas uocabulum est (debemus quippe parci tacere uocabulum, largi dicere) quia Dominicus erat dies, inuitabantur ab eo uniuersi in uineam, ut ante horam cibi uuarũ pastu laborem uiæ subleuarent. Et sanctus, Maledictus, ait, qui prius refectionẽ corporis, q̃ animæ quæsierit. Oremus, psallamus, reddamus dño officiũ, & sic ad uineam properabitis. Completo itaq; ministerio, in sublimi stans benedixit uineę, & suas ad pascendum dimisit oues. Erant aũt, qui uescebant̃, non minus tribus milibus. Cumq; centum lagenis ęstimata fuisset integra adhuc uinea, post dies uiginti trecentas fecit. Porrò ille parcus frater multo minus solito colligens, etiam id quod habuerat, uersum in aconitũ sero doluit. Hoc multis fratribus senex añ futurũ pdixerat.

11 *Oremus, psallamũs, reddamus domino officium.*

Detestabat̃ aũt pręcipue monachos, qui infidelitate quadam in futurũ reseruarent sua, & diligentiam haberent uel sumptuũ, uel uestitus, uel alicuius earum rerum, q̃ cum seculo transeunt. Deniq; unum de fratribus in quinto ferè miliario a se manentem, quia comperiebat hortuli sui nimis cantum, timidumq; custodem, & pauxillum habere nummorum, ab oculis abegerat. Qui uolens sibi reconciliari senem, frequenter ueniebat ad fratres, & maxime ad Hesychium, quo ille uehementissime delectabat̃. Quadam igitur die ciceris fascẽ uirentis, sicut in herbis erat, detulit. Quẽ cum Hesychius posuisset in mensa ad uesperum, exclamauit senex, se putorem eius ferre non posse, simulq; unde esset rogauit. Respõdente autem

Hesychio, quod frater quidam primitias agelli sui fratrib⁹ detulisset: Nõ sentis, inquit, putorem teterrimum, & in cicere fœtere auaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & uide, an comedant. Quod cũ ille iuxta pręceptum in præsepe posuisset, exterriti boues, & plus solito mugiẽtes, ruptis uinculis in diuersa fugerunt. Habebat enim senex hanc gratiam, ut ex odore corporum, uestiumq; et earum rerum, quas quis tetigerat, sciret cui dæmoni, uel cui uitio subiaceret.

Igitur sexagesimo tertio uitæ suæ anno cernens grande monasteriũ, & multitudinem fratrum secum habitantium, turbasq; eorum, qui diuersis languoribus, & immundis spiritibus occupatos ad se deducebant, ita ut omni genere hominum solitudo per circuitum repleretur, flebat quotidie, & incredibili desiderio conuersationis antiquæ recordabat̃. Interrogatus a fratribus, quid haberet, cur se conficeret, ait: Rursum ad seculum redij, et recepi mercedem meam in uita mea. En homines Palæstinæ, & uicinę ꝓuincię existimant me alicuius esse momenti; & ego sub prętextu monasterij ad dispensationem fratrum, uilem supellectilem habeo. Seruabat̃ autẽ a fratribus, maxime ab Hesychio, qui miro amore uenerationi senis deditus erat. Cumq; ita uixisset lugens biennium, Aristæneta illa, cuius supra fecimus mentionẽ, præfecti tunc uxor, sed nihil de pręfecti ambitu habẽs, uenit ad eum, uolens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens: Vellem, ait, ipse quoq; ire, si non carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eũdi fruct⁹ esset; biduũ.n. hodie est, qđ totus mũdus tali parẽte orbat⁹ ẽ. Credidit illa, & substitit. Et post paucos dies, ueniẽte nũcio, Antonij dormitio

Mirentur alij signa, q̃ fecit, mirent̃ incredibilem abstinẽtiã, (nẽ audiuit. scientiã, humilitatẽ: Ego nihil ita stupeo, q̃ gloriam illum, & honorem calcare potuisse. Concurrebant Episcopi, presbyteri, clericorum, & mona-

12 chorum greges, matronę quoq; Christianorum, grandis tentatio, & hinc inde ex urbibus, & agris uulgus ignobile; sed & potentes uiri, & iudices, ut benedictum ab eo panem, uel oleum acciperent. At ille nihil aliud, nisi solitudinem meditabatur, intantum ut quadam die proficisci statuerit; & adducto asello (nimis quippe exesus ieiunijs uix ingredi poterat) iter arripere conaret̃. Quod cum pcrebuisset, & quasi uastitas, & iustitium, idest omnium rerum intermissionem, & quasi publicum luctum Palæstinæ indiceretur, plusq̃ decem milia hominum diuersæ ętatis, & sexus ad retinendum eũ cõgregata sunt. Immobilis ille ad preces, & baculo arenas discutiens loquebat̃: Fallacem dñm meum non faciam; nõ possum uidere subuersas ecclesias, calcata Christi altaria, filiorum meorum sanguinem. Vniuersi autem, qui aderant, intelligebant reuelatum ei quiddam esse secreti, quod nollet confiteri; & nihilominus custodiebant eum, ne proficisceret̃. Decreuit ergo, publica omnes uoce contestans, non cibi se, non potus quicquã sumere, nisi dimitteret̃. Et post septem dies inediæ, tandẽ relaxatus, ac ualedicens plurimis, cũ infinito agmine prosequentium uenit Betilium: Vbi persuasis turbis ut reuerterent̃, elegit quadraginta monachos, qui haberent uiaticum, & possent ieiunantes ingredi, idest post solis occasum cibum sumere. Quinto igitur die uenit Pelusiũ, uisitatisq; fratrib⁹, qui in uicina eremo erant, & in loco, qui dicit̃ Lychnos morabant̃, perrexit post triduum ad castrũ Thebatum, ut uideret Dracontium Epm, & confessorem, qui ibi exulabat. Quo incredibiliter consolato tanti uiri præ

Tu qui rerum omnium benedictiones cõtemnis et subsannas, uide hic panem & oleum ab Hilarione benedictum.

ſentia;poſt aliud triduũ multo Babylonem labore puenit,ut uideret Philonem Epm,& ipſum confeſſorem. Conſtantius enim rex Arianorũ fauẽs hęreſi utrũq; in ea loca deportauerat. Inde egrediens poſt triduum uenit ad oppidum Aphroditon,ubi conuento Diacono Baiſane,qui locatis camelis, & dromedis, ob aquæ in eremo penuriam conſueuerat euntes ad Antonium ducere, confeſſus eſt fratribus inſtare diem dormitionis beati Antonij,& peruigilem noctem in ipſo,quo defunctus fuerat, loco a ſe illi debere celebrari. Tribus igitẽ diebus p uaſtam,& horribilem ſolitudinem, tandem ad montem altiſsimum peruenerunt, repertis ibi duobus monachis,Iſaac,& Peluſiano,quorum Iſaac interpres Antonij fuerat.

Et quia ſe prębet occaſio,& ad id loci uenimus,dignum uidetẽ breui ſermone habitaculum tanti uiri deſcribere. Saxeus, & ſublimis mons p mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit:quarum alias arenę ebibũt, aliæ ad inferiora delapſæ paulatim riuũ efficiunt:ſuper quem ex utraque ripa palmæ innumerabiles multum loco, & amœnitatis,& commodi tribuunt. Videres ſenem huc,atq; illuc cum diſcipulis beati Antonij diſcurrere. Hic aiebant pſallere,hic orare,hic operari,hic feſſus reſidere ſolitus erat. Has uites,has arbuſculas ipſe plantauit;illam areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Hanc piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Iſtum ſarculum ad fodiendum terram plurib⁹ annis habuit. Iacebat ĩ ſtratu eius,& quaſi calens adhuc cubile deoſculabatẽ. Erat autem cellula non plus menſuræ per quadrum tenens, ꝙ homo dormiẽs extendi poterat. Præterea in ſublimi mõtis uertice, quaſi per cochleã aſcẽdentibus arduo ualde niſu,duæ eiuſdem menſuræ cellulæ uiſebantẽ; in quibus uenientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens,commoratus eſt. Verũ hę in uiuo exciſæ ſaxo,oſtia tm̃ addita habebant. Poſtꝙ autem ad hortulum uenerant: Videtis,inquit Iſaac, hoc pomarium arbuſculis cõſitũ, & holerib⁹uirens? Ante hoc fermè triẽnium cũ onagrorum grex uaſtaret,unum è ductoribus eorum ſtare iuſsit,baculoq; tundens latera: Quare,inquit,comeditis,quod non ſeminaſtis? Et exinde exceptis aquis,ad quas potandas uentitabant, nunꝙ eos nec arbuſculã, nec holera contigiſſe. Præterea rogabat ſenex , ut ſibi locum tumuli eius oñderẽt. Qui cũ ſeorſum eũ abduxiſſent,utrũ mõſtrauerint,necne, ignoratẽ;cãm occultãdi,iuxta pceptũ Antonij,fuiſſe referẽtes, ne Pergamius, q ĩ illis locis ditiſsim⁹ erat,ſublato ad uillã ſuã ſcti corpe, martyriũ fabrica-

Igitur reuerſus ad Aphroditon,duob⁹ ſecum tm̃ retentis fratrib⁹, (retẽ. in uicina eremo moratus eſt,tanta abſtinentia,& ſilentio,& tũc primũ ſe cœpiſſe Chriſto ſeruire diceret. Porrò iam triennium erat, quod clauſum cœlum terras illas areſecerat,ut uulgo dicerent,Antonij mortem etiã elemẽta lugere. Non latuit fama Hilarionis accolas quoq; illius loci, & certatim uirilis,ac muliebris ſexus,ora luridi,& attenuati fame,pluuias a ſeruo Chriſti,ideſt a beati Antonij ſucceſſore deprecabantẽ. Quos ille cernẽs 13
mire doluit:Eleuatiſq; in cœlum oculis, & utraſq; in ſublime erigens palmas,ſtatim impetrauit,quod rogauerat. Ecce aũt ſitiẽs, arenoſaq́ regio, *Vide modum orandi Hilarionis.*
poſtꝙ pluuijs irrigata eſt,tantam ſerpentũ, & uenenatorum animalium 14
ex improuiſo ebulliuit multitudinẽ,ut percuſsi innumerabiles,niſi ad Hilarionem concurriſſent,ſtatim interirent. Benedicto itaq; oleo uniuerſi agricolæ,atq; paſtores, tangentes uulnera certam ſalutem reſumebant. *Et oleum benedictũ.*

Videns etiam ibi se miris honorib⁹ affici, perrexit Alexādriam, inde ad ulteriorem Oasim eremum transiturus. Et quia nunꝙ ex quo cœperat eē monachus, in urbib⁹ manserat, diuertit ad quosdam fratres sibi notos in Brutio haud procul ab Alexandria: qui cum miro gaudio suscepissent senem, & iam uicina nox esset, repente audiunt discipulos eius asinum sternere, illumq́ parare proficisci. Itaq; aduoluti pedib⁹ rogabant, ne hoc faceret; & ante limen prostrati citius se mori, ꝙ tanto carere hospite, testabant̄. Quibus ille respondit: Idcirco abire festino, ne uobis molestiam generem. Certe ex posterioribus cognoscetis, non sine causa subito ambulasse. Igitur altera die Gazenses cum lictorib⁹ profecti (nam pridie eū uenisse cognouerant) intrātes monasterium, cum illum minime inuenissent, inuicem loquebant̄: Nonne uera sunt, q̄ audiuimus? Magus est, & futura cognoscit. Vrbs enim Gaza, postꝙ, profecto de Palęstina Hilarione, Iulianus in Imperium successerat, destructo monasterio eius, precib⁹ ad Imperatorem datis, & Hilarionis, & Hesychij mortē impetrauerat: amboq́ ut quærerent̄, toto orbe scriptum erat. Egressus ergo de Brutio, per inuiā solitudinē intrauit Oasim; ibiq; anno plus minus exacto, quia illuc quoq; sua fama peruenerat, quasi iam in Oriente latere non posset, ubi multi illū & opinione, & uultu nouerant, ad solas nauigare insulas cogitabat; ut quem terra uulgauerat, saltem maria cælarent.

Eodem fermè tempore Hadrianus discipulus eius de Palæstina superuenit, dicens, Iulianum occisum; Christianum Imperatorem regnare cœpisse, reuerti eum debere ad monasterij sui reliquias. Quod ille audiēs detestatus est; & conducto camelo per uastam solitudinem peruenit ad maritimam urbem Libyę Paretonium: ubi Hadrianus infelix uolens Palęstinam reuerti, & pristinam sub nomine magistri quærens gloriam, multas ei fecit iniurias. Ad extremum, conuasatis quæ a fratribus ei missa detulerat, nesciente illo, profectus est. Super hoc, quia alter locus referendi non est, hoc tantum dixerim in terrorē eorum, qui magistros despiciunt; quod post aliquantulum temporis computruerit morbo regio.

Habens igitur senex Gazanū secum, ascendit classem, quæ Siciliam nauigabat. Cumq́ uenundato Euangeliorꝝ codice, quem manu sua adolescens scripserat, dare naulū disponeret, in medio fermè Adriæ naucleri filius arreptus a dæmone clamare cœpit, & dicere: Hilarion serue Dei, cur nobis per te, & in pelago tutos esse non licet? Da mihi spacium, donec ad terram ueniā, ne hic eiectus præcipiter in abyssum. Cui ille: Si deus meus, ait, tibi concedit ut maneas, mane. Sin autem ille te eijcit, quid mihi inuidiam facis, homini peccatori, atq; mendico? Hoc autē dicebat, ne nautæ, & negociatores, qui in naui erant, se, cū ad terrā peruenissent, proderent. Nec multo post purgatus est puer, patre fidē dante, & cęteris, qui aderāt, nulli se super eius nomine locuturos. Ingressus autē Pachynum promontorium Siciliæ obtulit nauclero Euangeliū pro subuectione sua, & Gazani. Qui nolens accipere, maximè cū uideret illos, excepto illo codice, & his, quibus uestiti erant, amplius nihil habere, ad extremū iurat se non accepturum. Sed & senex accensus fiducia pauperis conscientiæ, in eo magis lætabatur, & quod nihil haberet seculi, & ab accolis illius loci mendicus putaretur. Porrò recogitans ne negociatores de oriente uenientes se notū facerent, ad mediterranea fugit loca, id est uicesimo a mari miliario; ibiq;

in quodam

in quodã deserto agello lignorũ quotidie fascẽ alligans, imponebat dorso discipuli. Quo in proxima uilla uenundato, & sibi alimoniã, & his, qui forte ad eos ueniebant, pauxillulum panis emebant.

Sed uere, iuxta quod scriptũ est, non potest ciuitas latere super montẽ posita. Scutarius quidã, cum in basilica beati Petri Romæ torqueretur, clamauit in eo immundus spiritus: Ante paucos dies Siciliã ingressus est Hilarion seruus Christi, & nemo eũ nouit, & putat se esse secretum; ego uadam, & prodã illum. Statimq; cum seruulis suis ascensa in portu naue, appulsus est Pachynũ, & deducente se dæmone, ubi ante tuguriũ senis se prostrauit, ilicò curatus est. Hoc initium signorũ eius in Sicilia, innumerabilẽ ad eũ deinceps ægrotantiũ, sed & religiosorũ hominum adduxit multitudinem; intantum ut de primoribus quidã tumens morbo intercutis, eodẽ die, quo ad eũ uenerat, curatus sit. Qui postea offerens ei infinita munera audiuit dictũ saluatoris ad discipulos: Gratis accepistis, gratis date.

Dum hęc ita geruntur in Sicilia, Hesychius discipulus eius toto senẽ orbe quærebat, lustrans littora, deserta penetrans, & hanc tm̃ habens fiduciam, quia ubicunq; esset, diu latere non posset. Transacto igitur iã triennio, audiuit Methonæ a quodã Iudæo uilia populis scruta uendente, prophetam Christianorũ apparuisse in Sicilia, tanta miracula, & signa facientem, ut de ueteribus sanctis deputaretur. Interrogatus itaq; habitũ eius, incessum, & linguã, maximeq; ætatem; nihil dicere potuit. Ille enim, qui referebat, famã ad se uenisse tantum hominis testabatur. Ingressus igitur Adriam, prospero cursu uenit Pachynũ, & in quadam curui littoris uillula, famã senis sciscitatus, consona uoce omnium cognouit, ubi esset, quid ageret; nihil in eo ita cunctis admirantibus, q̃ quod post tanta signa, atq; miracula, ne fragmen quidem panis a quoquam in illis locis accepisset.

Et ne longũ faciam; sanctus uir Aesychius ad magistri genua prouolutus, plantasq; eius lachrymis rigans, tandẽ ab eo subleuatus post bidui, triduiq; sermonẽ audit a Gazano, non posse senẽ iã in illis habitare regionibus, sed uelle ad barbaras quasdã pergere nationes, ubi & nomẽ, & sermo suus incognitus foret. Duxit itaq; illum ad Epidaurũ Dalmatiæ oppidum, ubi paucis diebus in uicino agello mansitans, non potuit abscondi. Siquidẽ draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone boas uocant ab eo, quod tã grandes sint, ut boues glutire soleãt, omnẽ latè uastabat prouinciam, & non solũ armenta, & pecudes, sed agricolas quoq;, & pastores tractos ad se ui spiritus absorbebat. Cui cum pyram iussisset pręparari, & oratione ad Christũ missa, euocato populo, præcepisset struẽ lignorum scandere, ignem supposuit. Tum itaq; cuncta spectante plebe, immanem bestiam concremauit. Vnde æstuans quid faceret, quò se uerteret, aliam parabat fugã, & solitarias terras mente perlustrans, mærebat, quod tacente de se lingua, miracula loquerentur.

Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortẽ accidit, maria egressa sunt terminos suos; & quasi rursum deus diluuium minaretur, uel in antiquũ chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere mõtium pependerunt. Quod cum uiderent Epidauritani, frementes fluctus, & undarũ moles, et montes gurgitum littoribus inferri, uerentes quod iã euenisse cernebant, ne oppidum funditus subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cũ

tria crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo,manuſq; contra tenderet, incredibile dictu eſt,in quantã altitudinem intumeſcens mare ante eũ ſteterit, ac diu fremens,& quaſi ad obicẽ indignans, paulatim in ſemetipſum relapſum eſt.Hoc Epidaurus,& omnis illa regio uſq; hodie prędicat,matreſq; docent liberos ſuos,ad memoriã in poſteros tranſmittendam.Verè illud,qđ ad Apoſtolos dictum eſt:ſi credideritis, dicetis huic monti: Tranſi in mare;& fiet;etiã iuxta literam impleri poteſt; ſi tñ quis habuerit Apoſtolorum fidem,& talem,qualẽ illis habendam Dominus imperauit. Quid.n. intereſt,utrũ mons deſcendat in mare, an immenſi undarum montes repente obriguerint, & ante ſenis tantum pedes ſaxei ex alia parte molliter fluxerint? Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo ſigni Salonis quoque percrebuerat. Quod intelligens ſenex in breui lembo clam nocte fugit,& inuenta poſt biduum oneraria naui,perrexit Cyprum. Cumq; inter Maleam & Cytherã piratæ,derelicta claſſe in littore,quæ non antemna, ſed conto regitur,duobus haud paruis myoparonibus (myoparon genus nauigij eſt ad curſum,& celeritatẽ paratum)occurriſſent, & denuo hinc inde fluctus occurrerent,remiges omnes,qui in naui erant, trepidare, flere, diſcurrere,præparare contos, & quaſi non ſufficeret unus nuncius, certatim ſeni piratas adeſſe dicebant.Quos ille procul intuens ſubriſit.Et conuerſus ad diſcipulos dixit:Modicæ inquit,fidei,quare trepidatis? Nunqđ plures ſunt hi,q̃ Pharaonis exercitus;tamen omnes, deo uolente,ſubmerſi ſunt.Loquebatur hic,& nihilominus ſpumantibus roſtris,hoſtiles turmæ iminebant,iactu tm̃ lapidis medio.Stetit ergo in prora nauis,& porrecta contra uenientes manu:Hucuſq;, ait,ueniſſe ſufficiat. ò mira rerum fides;ſtatim reſiluere nauiculæ,& impellentibus cõtra remis, ad puppim impetus redit.Mirabantur piratæ,poſt tergum ſe redire nolentes,totoq; corporis nixu,ut ad nauigium peruenirent laborantes, uelocius multo,q̃ uenerant,ad littus ferebantur.

Prætermitto cætera, ne uidear in narratione ſignorũ uolumen extendere.Hoc ſolum dicã,quod proſpero curſu iter Cycladas nauigans,hincinde clamantiũ de urbibus,& uicis,& ad littora concurrentium immũdorum ſpirituũ uoces audiebat.Ingreſſus ergo Paphum urbem Cypri nobilem carminibus poetarum,quę frequenter terręmotu lapſa, nunc ruinarũ tantum ueſtigijs,quid olim fuerit,oſtendit;in ſecũdo ab urbe miliario habitabat ignobilis,gaudenſq; quod paucis diebus quiete uiueret. Verum non ad plenũ uiginti tranſiere dies, cum per illã omnem inſulã quicunq; immundos habebant ſpiritus, clamare cœperunt ueniſſe Hilarionem ſeruum Chriſti, & ad eum ſe debere properare. Hoc Salamina,hoc Curiũ, hoc Lapetha,& urbes reliquæ conclamabant;pleriſq; aſſerentibus, ſcire ſe quidẽ Hilarionem,& uerè illum eſſe famulũ dei,ſed ubi eſſet,ignorare. Intra triginta igitur,nec multo amplius dies,ducenti fermé, tam uiri, quã
15 mulieres,ad eum congregati ſunt.Quos cũ uidiſſet, dolens q; ſe non paterentur quieſcere,& quodãmodo in ultionem ſui ſæuiens,tanta eos orationum inſtãtia flagellauit;ut quidam ſtatim,alij poſt biduum, triduum'ue, omnes uero intra unam hebdomadam curarentur.

Hilarion dæmones orationum inſtantia flagellabat.

Manens itaq; biennio, & ſemper de fuga cogitans, Heſychium ad ſe ueris tempore reuerſurum, Palęſtinam ad ſalutationẽ fratrum, & monaſterij ſui cineres uiſendos miſit.Qui cum reuertiſſet,cupiẽti rurſum ad Ae-

gyptũ nauigare, hoc est ad ea loca, quæ uocant Bucolia, eo ꝙ nullus ibi Christianorũ esset, sed barbara tm̃, & ferox natio, suasit, ut in ipsa magis insula ad secretiorem locum conscenderet. Quem cum diu lustrans oĩa reperisset, perduxit eum duodecim milibus a mari procul, inter secretos, asperosq́ montes, & quo uix reptando manib⁹, genubusq́ posset ascendi. Qui introgressus, contemplatus quidem est terribilem ualde, & remotũ locum, arboribusq́ hincinde circũdatum, habentem etiam aquas de supercilio collis irriguas, & hortulum peramœnũ, & pomaria plurima, quorum fructum nunꝙ in cibo sumpsit, sed & antiquissimi iuxta templi ruinam, ex quo (ut ipse referebat, & eius discipuli testant̃) tam innumerabilium per noctes, & dies dæmonũ uoces resonabant, ut exercitũ crederes. Quo ille ualde delectatus, quo scilicet antoganistas (aduersarios certaminis) haberet in proximo; habitauit ibi per annos quinꝙ; & sæpe inuisente se Hesychio, in hoc extremo iam uitæ suæ tempore refocillatus est, quod propter asperitatem, difficultatemq́ loci, & umbrarum (ut ferebatur uulgo) multitudinem, aut nullus, aut rarus ad se uel posset, uel auderet ascendere. Quodam autem die egressus hortulum uidit hominem toto corpore paralyticum, iacentem ante fores. Interrogauitꝙ Hesychium quisnam esset, & qũo fuisset adductus. Qui respondens ait, procuratorem se fuisse uillulæ, ad cuius confinia hortulus quoꝙ, in quo ipsi erant, pertineret. Et ille collachrymans, tendensq́ ad iacentem manum: Tibi, inquit, dico, In nomine dñi nostri Iesu Christi surge, & ambula. Mira uelocitas. Adhuc 16
uerba in ore loquentis uoluebantur, & iam membra solidata ad standũ hominem surrigebant. Quod postꝙ auditum est, etiam difficultatem loci, & iter inuium plurimorum uicit necessitas; nihil æque per circuitũ cunctis uillis obseruãtibus, ꝙ ne quo modo elaberetur. Disseminauerat enim hoc de eo rumor, diu eum in eodem loco manere non posse. Quod ille nõ 17
leuitate quadam, aut puerili sensu uictus faciebat, Sed honorem fugiens, & importunitatem. Semper.n.silentium, & uitam ignobilẽ desiderabat.

Vide hic antiquorũ Monachorum simplicem habitum, & inter cætera cucullam.

Et hic habes cucullã, tunicam cilicinam et sagum rusticum.

Quid ergo dicis cucullam nouum esse Monachorum habitum?

Igitur octogesimo ætatis suæ anno, cum absens esset Hesychius, quasi testamenti uice breuem manu propria scripsit epistolam, omnes diuitias suas ei derelinquens; Euãgelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam, & palliolum. Nam minister eius ante paucos dies obierat. Venerunt itaque ad ægrotantem de Papho multi religiosi uiri; & maxime quod eum dixisse audierant, iam se ad Dominum migraturum, & de corporis uinculis liberandum; Sed & Constantia quędam sancta fœmina, cuius generũ, 18
& filiam de morte liberauerat unctione olei. Quos omnes adiurauit, ut ne puncto quidem horæ post mortem reseruaretur, sed statim eum in eodẽ hortulo terra operirent, sicut uestitus erat in tunica cilicina, & cuculla, & sago rustico. Iamq́ modicus calor tepebat in corpore, nec pręter sensum quicꝙ uiui hominis supererat, & tñ aptis oculis loquebat̃: Egredere, qd times? Egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta propè annis seruisti Christo, & mortem times? In hæc uerba exhalauit spiritum. Statimq́ humo obrutum, ante urbi sepultum, ꝙ mortuũ nunciauerunt. Quod postꝙ Palęstinę sanctus uir audiuit Hesychius, perrexit ad Cyprum, & simulans se uelle habitare in eodem hortulo, ut diligentis custodię suspicionẽ accolis tolleret, cũ ingenti uitæ suæ periculo post decem ferè menses corpus eius furatus est. Quod Maioniam deferens, totis monachorũ, & op-

Cum mortuorum corpora, præsertim quando recenter obierint, fœtere soleant, unde fit ut ex sanctorum reliquijs fragrantiæ tãtæ odores prodeãt, nisi ex uirtute spiritussancti cuius templa dum uiuerent illi fuerunt, etiam adhuc mortuis assistente?

Constantia sanctissima mulier peruigiles in sepulchro Hilarionis solita erat noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuuandas orationes suas sermocinari.

Quid dicis hæretice?

pidorum turbis prosequentibus, in antiquo monasterio condidit, illęsa tunica, cuculla, & palliolo, & toto corpore, quasi adhuc uiueret, integro, tãtisq; fragrante odoribus, ut delibutum unguentis putares.

Non mihi uidet̃ in calce libri tacenda Constantiæ illius sanctissimę mulieris deuotio, quæ perlato ad se nũcio, quod corpusculum Hilarionis Palęstinę esset, statim exanimata est, ueram in seruũ Dei dilectionem etiam morte comprobans. Erat enim solita peruigiles in sepulchro eius noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuuandas orationes suas sermocinari. Cernas usq; hodie miram inter Palęstinos, & Cyprios contentionem, his corpus Hilarionis, illis spiritum se habere certantibus. Et tñ in utrisq; locis magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri, forsitan q͂a plus illum locum dilexerit.

Habetur Tomo primo Epistolarum eiusdem Folio 87.

VITA MALCHI MONACHI CAPTIVI
per D. Hieronymum presbyterum scripta.

QVi nauali prælio dimicaturi sunt, ante in portu & in tranquillo mari flectunt gubernacula, remos trahũt, ferreas, manus, & uncos præparant, dispositumq; per tabulata militem, pendente gradu, & labente uestigio stare firmiter consuescũt, ut quod in simulachro pugnę didicerint, in uero certamine non perhorrescant. Ita & ego qui diu tacui (silere quippe me fecit, cui meus sermo supplicium est) prius exerceri cupio in paruo opere, & ueluti quandam rubiginem linguæ abstergere, ut uenire possim ad latiorem historiam. Scribere enim disposui (si tñ uitã dñs dederit, & si uituperatores mei saltem fugientem me, & inclusum p̃sequi desierint) ab aduentu Saluatoris usq; ad nostram ætatem, id est, ab apostolis, usq; ad nostri temporis fecem, q͂o & per quos Christi ecclesia nata sit, & adulta, persequutionib⁹ creuerit; martyriis coronata sit: Et postq̃ ad Christianos principes uenit, potentia quidem & diuitijs maior, sed uirtutib⁹ minor facta sit. Verũ hęc al's. Nũc qđ iminet explicem⁹.

Maronia triginta ferme milibus ab Antiochia urbe Syriæ, haud grandis ad Orientem distat uiculus. Hic post multos, uel dominos, uel patronos, dum ego adolescentulus morarer in Syria, ad papę Euagrij necessarij mei possessionem deuolutus est, quem idcirco nunc nominaui: ut ostẽderem, unde nossem quid scripturus sum. Erat igit̃ illic quidam senex nomine Malchus, quem nos latine regem possumus dicere, Syrus natione & lingua, & ut reuera αὐτόχθων, Anus quoq; in eius contubernio ualde decrepita, & iam morti proxima uidebat̃, tam studiose ambo religiosi, & sic ecclesiæ limen terrẽtes, ut Zachariam & Helizabeth de euãgelio crederes, nisi q Ioannes in medio nõ erat. De his cum curiose ab accolis q̃rerem, quęnam esset eorum copula: matrimonij, sanguinis, an spiritus: oẽs uoce consona, sanctos & deo placitos, & mira nescio quæ respondebant. Qua cupiditate illectus, adorsus sum hominem, & curiosius sciscitans rerum fidem, hæc ab eo accepi.

Ego, inquit, mi nate Maroniaci agelli colonus, sed solus parẽtibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui, & hæredem familię ad nuptias cogerent, monachũ potius me uelle esse respondi. Quantis pater minis, quãtis mater blanditijs persequuti sint, ut pudicitiam proderem, hæc res sola indicio est, q & domum & parentes fugi. Et quia ad Orientem ire nõ po

teram, propter uicinā perfidem, & Romanorū militū custodiam, ad Occidentem uerti pedes, pauxillulum nescio quid portans uiatici, quod me ab inopia tm̄ defensaret. Quid multa? Perueni tandem ad eremū chalcidos, quæ inter Immam & Essam magis ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labore uictum quæritans, lasciuiamq; carnis refrenans ieiunijs.

Post multos annos, incidit mihi desideriū, ut ad patriā pergerē. Et dū adhuc uiueret mater, iā enim patrem mortuum audieram, solarer uiduitatem eius, et exinde uenundata possessiuncula, partē erogarē pauperibus, partem monasterio constituerem, quid erubesco confiteri infidelitatem meam? partem in sumptuū meorū solatia reseruarem. Clamare cœpit abbas meus, diaboli esse tentationē, & sub honestæ rei occasione, latere antiqui hostis insidias. Hoc esse reuerti canem ad uomitum suū. Sic multos monachorū esse deceptos, nusquam diabolum aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exempla de scripturis plurima: inter quæ illud, q̄ initio Adam quoq; & Euā spe diuinitatis supplantauerit. Et cū persuadere non posset, prouolutus genibus obsecrabat, ne se desererē: ne me perderē: nec aratrum tenens, post tergum respicerem. Væ misero mihi uici monitorem pessima uictoria, putans illū non meam salutem, sed suum solatium quærere. Prosequutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, & ad extremum ualedicens: Video, ait, te fili Satanæ Cauterio notatum: non quæro causas, excusationes non recipio. Ouis quæ de ouilibus egreditur, lupi statim morsibus patet.

De Beræa ad Essam pergētibus, uicina est publico itineri solitudo, per quā Saraceni incertis sedibus huc atq; illuc semper uagantur. Quæ suspitio frequentiā in illis locis uiatorū congregat, ut imminens periculum auxilio mutuo declinet. Erant in comitatu meo uiri, fœminæ, senes, iuuenes, paruuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subito equorū camelorumq; sessores Ismaelitæ irruunt, crinitis uittatisq; capitibus, ac seminudo corpore, pallia & latas caligas trahentes, pendebāt ex humero pharetræ, laxos arcus uibrantes, hastilia longa portabant. Non enim ad pugnandum, sed ad prædā uenerant. Rapimur, dispergimur, in diuersa trahimur. Ego interim longo post liminio hæreditarius possessor, & sero mei consilij pœnitens, cū altera muliercula in unius heri seruitutē sortitus uenio. Ducimur, imo portamur sublimes in camelis, & per uastā eremum semper ruinam timentes, pendemus potius q̄ sedemus. Carnes semicrudæ, cibus: & lac camelorum, potus erat. Tandē grandi amne transmisso, puenimus ad interiorem solitudinem, ubi dominā liberosq; ex more gentis adorare iussi, ceruices flectimus. Hic quasi clausus carcere, mutato habitu, id est, nudus ambulare disco. Nā aeris quoq; intemperies, nihil aliud præter pudenda uelari patiebat. Traduntur mihi pascendę oues, & in malorū comparatione hoc fruor solatio, quod dn̄os meos, & cōseruos rarius uideo. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob. Recordabar Moysi, qui & ipsi in eremo quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo, & lacte. Orabā iugiter, canebam psalmos, quos in monasterio didicerā. Delectabat me captiuitas mea. Agebamq; dei iudicio gratias, q̄ monachum quem in patria fueram perditurus, in eremo inueneram.

O nihil unquā tutum apud diabolum. O multiplices & ineffabiles eius

1 *Hoc facere nolunt subuersores nostri.*

2 *Vide quod etiam tē pore Hieronymi Monachi omnia sua dimittebant, & retinere aliquid, infidelitatis erat species.*

3 *Tu qui dicis tempore Hieronymi Monachorum institutum longe diuersum fuisse, & quod unusquisq; habebat integrā potestatem migrādi ac demigrandi quo uellet. Vide quantum laboris & diligentiæ adhibuerit hic Abbas ne Malchus uel ad tēpus discederet, qui etiā diceret eum Satanæ cauterio notatum, nec recipere se abitionis excusationes, et ouem quæ de ouili egreditur, lupi statim morsibus patere.*

4 *Orabam, canebam psalmos quos in Monasterio didiceram. Quæ et nunc a Monachis fiunt.*

inūdiæ. Sic quoq; latentem me inuenit inuidia. Dñs uidens gregem suum crescere, nihilq; in me deprehendens fraudulentiæ, sciebā enim Apostolū præcepisse: Dominis sic quasi deo fideliter seruiendū, & uolens me remunerare, quo fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illā conseruam meam, aliqñ captiuam. Et cum ego refutarem, dicerem'q; me Christianū, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere (siquidem captus nobiscū uir eius, ab alio domino fuerat abductus), rursus ferus ille & implacabilis ī furorē uersus, euaginato me cœpit petere gladio. Et nisi confestim brachia tendens mulierem præocupassem, ilico fudisset sanguinem.

Iam igitur uenerat tenebrosior solito, & mihi nimium matura nox. Diuo in speluncam semirutā, nouam coniugē: & pronubāte nobis mæstitia, uterq; detestamur alterū, nec fatemur. Tunc uere sensi captiuitatem meā, prostratusq; humi, monachū cœpi plangere, quem perdebā, dicens: Huccine miser seruatus sum? Ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut incanescente iā capite uirgo, maritus fierem? Quid prodest parentes, patriā, rem familiarem contempsisse pro dño: si hoc facio, quod ne facerē, illa contēpsi: nisi quod forte propterea hæc sustineo, quia patriā desideraui? Quid agimus anima? perimus an uincimus? Expectamus manū domini, an proprio mucrone confodimur? Verte in te gladium, tua magis mors timenda est, q̄ corporis. Habet & seruata pudicitia suū martyrium: iaceat insepultus Christi testis in eremo, ipse mihi ero persecutor & martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoq; micantē gladiū: & acumine contra me uerso: Vale, inquā, infœlix mulier: habeto me martyrem potius quam maritum.

5 *Ecce quod & tunc Monachi seruabant uirginitatem.*

Tunc illa pedibus meis prouoluta: Precor te inquit, per Iesum Christū, & per huius horæ necessitatem adiuro, ne effundas sanguinem tuū in crimem meū. Vel si mori placet, in me primū uerte mucronem: Sic nobis potius coniungamur. Etiam si uir meus ad me rediret, seruarem castitatem, quā me captiuitas docuit, uel interirem potius quā perderem. Cur moreris, ne mihi iūgaris? Ego morerer, si mihi iungi uelles. Habeto me ergo cōiugem pudicitiæ, & magis animæ copulā amato, quam corporis. Sperēt domini maritū, Christus nouerit fratrem. Facile suadebimus nuptias, cū nos uiderint sic amare. Fateor, inquit, obstupui, & admiratus uirtutē fœminæ, coniugē plus amaui. Nunquā tñ illius nudū corpus intuitus sum: nūquam eius carnē attigi, timens in pace perdere, quod in p̄lio seruaueram.

Transeunt in tali matrimonio dies plurimi, amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. Nulla fugæ suspitio, interdū & mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinem. Post grāde interuallū dum solus in eremo sedeo, & præter cœlū terramq; nihil uideo, cœpi mecū tacitus uoluere, & inter multa, contuberniȷ quoq; monachoꝝ recordari, maximeq; uultum patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdiderat q;. Sicq; cogitās, aspicio formicarū gregem angusto calle feruere, ferre onera maiora quā corpora. Aliæ herbarū quædam semina forcipe oris trahebant, aliæ egerebant humū de foueis, & aquarū meatus aggeribus excludebant. Illæ uenturæ hyemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea uerteret, illata semina præcidebant. Hæ luctu celebri, corpora defuncta deportabant. Quodq; magis mirū est in tanto agmine, egrediens non obstabat intranti, quin potius si quā uidissent sub fasce & onere concidisse, suppositis humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrū mihi spectaculum dies illa præ-

buit. Vnde recordatus Salomonis, ad formicarũ solertiam nos mittentis, & pigras mentes tali exẽplo suscitantis, cœpi tædere captiuitatis, & monasterij cellulas quærere, ac formicarũ illarum similitudinem desiderare, ubi laboratur in mediũ, cumq; nihil cuiusquam ꝓpriũ sit, oĩum oĩa sunt. 6 *Vide Monachorũm institutum uetus, nihil in priuato habere proprij.*

Regresso ad cubile occurrit mulier': tristitiã animi uultu dissimulare nõ potui. Rogat cur ita exanimatus sim. Audit causas: hortor ad fugam: non aspernatur. Peto silentiũ: fidem tribuit: & iugi susurro inter spem & metũ medij fluctuamus. Erant mihi in grege duo hirci miræ magnitudinis. Quibus occisis, utres facio, eorumq; carnes uiatico præparo. Et primo uespери, putantibus dominis nos secreto cubitare, inuadimus iter, utres & partes carniũ portantes. Cumq; peruenissemus ad fluuiũ, nam decem milib⁹ aberat, inflatis conscensisq; utribus, aqs nos credimus, paulatim pedibus subremigantes, ut deorsum nos flumine deferente, & multo longiusq; cõscenderamus, in alterã nos exponente ripam, uestigiũ sequentes perderẽt. Sed inter hæc madefactæ carnes, & ex parte lapsæ, uix tridui cibum pollicebant. Bibimus usq; ad satietatẽ, futuræ nos siti præparantes. Currimus, post tergũ semper aspicimus, & magis noctibus promouemus, q̃ dieb⁹: uel propter insidias late uagantiũ Sarracenoꝝ, uel ꝑp ardorẽ solis nimiũ.

Pauesco miser etiam referens: & si tota mente securus, toto tamen corpore perhorresco. Post diẽ uero tertiũ, dubio prospectu procul aspicimus duos camelis insidientes uenire concitos. Statimq; mens mali pręsaga, putare cœpit dñm meditari mortem, solẽ cernere nigrescentẽ. Dumq; timemus, & uestigijs per arenas nos proditos intelligimus, offerẽt ad dexterã specus, longe sub terrã penetrãs. Igitur timentes uenenata animalia, nam solent uiperæ, reguli, & scorpiones, cæteraq; huiuscemodi, feruorem solis declinantia, umbras petere: intrauimus quidem speluncã, sed statim in ipso introitu sinistræ nos foueę credimus, nequaquã ultra progredientes, ne dũ mortem fugimus, incurremus in mortem. Illudq; nobiscũ reputantes, si iuuat dñs miseros, habemus salutẽ, Si despicit peccatores, habemus sepulchrum. Quid putas fuisse nobis animi? quid terroris, cũ ante specum haud procul starent dominus & conseruus, & uestigio indice iam ad latebras peruenissent? O multo grauior expectata, q̃ illata mors. Rursus cũ timore & labore lingua balbutit, & quasi clamante dño, mutire non audeo. Mittit seruum, ut nos de specu trahat: ipse camelos tenet, & euaginato gladio, nostrum expectat aduentum.

Interea tribus ferme uel quatuor cubitis introgresso famulo, nobis ex occulto tergũ eius uidentibus, nã oculoꝝ istiusmodi natura est, ut post solem umbras intrantibus, cæca sint omnia, uox per antrũ sonat: Exite furciferi exite morituri. Quid statis? quid moriamini? Exite. Dominus uocat, patienter expectat. Adhuc loquebatur, & ecce per tenebras aspicimus leænam inuasisse hominẽ, & gutturæ suffocato, cruentum intro trahere. Iesu bone, quid tũc terroris nobis, quid gaudij fuit? Spectabamus domino nesciente, hostem nostrũ perire. Qui cum uideret illum moras facere, suspicatus est duos uni resistere. Sed & iram differre non ualens, sicut tenebat gladiũ, ad speluncam uenit, & furore rabido serui increpans uecordiam, prius a fera tenetur, q̃ ad nostras latebras perueniret. Quis hoc unquam crederet, ut ante os nostrum, bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similis ante oculos nostros uersabatur interitus, nisi quod tutius

erat rabiem leonis, quam iram hominis sustinere. Pauemus intrinsecus, & ne mouere quidē nos ausi, præstolabamur euentum rei, inter tanta pericula,
7 pudicitiæ tantum conscientia pro muro septi. Leæna insidias cauens, & uisam esse se sentiens, apprehēsos mordicus catulos effert, nobisque cedit hospitium, Neque tamen satis creduli, statim erumpimus: sed expectātes diu: & egredi cogitantes, illius nobis figurabamus occursum.

Ecce quantum præsidium conscientia pudicitiæ.

Sublato ergo horrore, & illa transacta die egredimur ad uesperam, uidimusque camelos, quos ob nimiā uelocitatem dromedarios uocant, præteritos cibos in ore uoluere, & in aluū missos iterum retrahere. Quibus ascensi, ut noua sitarcia, id est, annona refocillati, decima tandē die ad Romana per desertū castra uenimus. Oblatique tribuno, rē ordine pandimus: inde transmissi ad Sabinum Mesopotamię ducem, camelorum precium accepimus. Et quia iā abbas ille meus dormierat in domino, ad hęc delatus
8 loca me monachis reddo, hanc trado uirginibus, diligens eam ut sororē, non tamen ei me credens ut sorori.

Hæc mihi senex Malchus adolescentulo retulit. Hæc ego uobis narrauí senex, & castis historiā castitatis expono. Virgines castitatē custodire exhortor. Vos narrate posteris, ut sciant inter gladios, & inter deserta & bestias, pudicitiam nunquam esse captiuam: & hominem Christo deditum posse mori, non posse superari.

Hieronymus hortatur Virgines ut seruent castitatem, nostri hæretici ut nubāt, iudica tu cui magis adhærendum.

VITA VRSACII VIRI SANCTI PER Casiodorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 5. Historiæ Tripartitæ eiusdē cap. 33.

THeodoritus. Tempore Constantij Imperatoris Eudoxius Germaniciæ ciuitatis Eps, qui moriente Leontio, Antiochiæ sedem arripuerat, cœpit sua ferocitate uineam uastare dominicam. Is egerat apud potentes palatij, ut in Nicæa Synodus altera ageretur. Sed oīum pręscius Deus, cognoscens futura, ac si iam fuerint gesta, quodam terręmotu terribili prohibuit concilium celebrari. Plurimam namque ciuitatis partem terræmotus ille destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc cognoscentes, qui conuenerant, ad suas reuertuntur ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia factum: in illa namque ciuitate aduersus Ariū a sanctis patribus apostolicę fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sancire contraria, ut Arianis occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquam illam ueterem synodum proferentes. Sed ecclesiarum prospector citius soluit tale cōcilium.

Sozomenus. In momento sane temporis ciuitate concussa, ne fugere quidem potuerunt, sed primo experimento periculi sunt perempti. Fertur autem antequam fieret ea clades, quędam Vrsacium Exmilitem prouidisse genere Persam, qui sub Licinio confessor effectus, relictaque militia, in turri ciuitatis diuinam philosophiam exercebat. Cui superna uisitatio apte præcepit exire de ciuitate passura, quę paulo post fierent manifesta. Quo facto, cū uelocitate ad ecclesiā currens, nunciauit clericis, ut dño supplicarent, quo eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cum uideretur esse ridiculum, reuersus ad turrim, pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu superueniente plurimi perierunt, reliqui uero per agros, & montana di

ſperſi ſunt. Vrſacius autem in illa turri repertus eſt mortuus, pronus iacẽs, ſicut ſolebat orare. Sermo tñ eſt, quod anteꝗ moreret̃, rogauerit Deũ, ut prius ipſius finiret uitam, quam cladem inſpiceret ciuitatis, in qua prius Chriſtum cognouerat, & eccleſiaſticam uidebat̃ participatus eſſe philoſophiam. Is enim conuerſatione digna etiam dæmones effugabat.

Quodam nanqꝫ tempore cum quidam dæmonio uexaretur, euaginato gladio cœpit per totam diſcurrere ciuitatem: cũctiſqꝫ fugientib⁹, occurrens ei ſolus, & nominans Chriſtum, uerbo mundauit uirum, & fecit ab illo furore quieſcere. Inter cuius diuerſa uirtutum ornamenta, etiam hoc meminiſſe conueniet. Erat draco ante Nicomediam, qui tranſeuntes ſuo flatu perimebat, habebatqꝫ cubile circa quandam uallem. Quo ueniens Vrſacius, orauit. Tum ſponte egrediens ille ſerpens, ac ſecundo caput percutiens, interemptus eſt. Quod hi mihi retulerunt, qui eundem Vrſacium uiderunt.

VITA IACOBI EPISCOPI NISIBENSIS, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta. Theodoritus.

Habetur lib. 5. Hiſtoriæ Tripartitæ c. 45.

C

CVm ſapores rex Perſarum contra Romanos expeditionem mouiſſet, Conſtantius cum magno exercitu ueniens Antiochiam, fugauit hoſtes. Quod nõ militia Romanorum egit, ſed Deus, qui colitur a Romanis. Modum autem enarrabo uictoriæ. Niſibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam uocant, in confinio poſita eſt Perſicarum, Romanarumqꝫ terrarũ. Huius erat eþs, atqꝫ rector, & dux Iacobus apoſtolicæ gratiæ radijs illuſtratus. Cuius admirabilia, notaqꝫ miracula alibi proſecutus, hic rurſum enumerare ſuperuacaneũ iudicaui. Sed unum tantũmodo eius opus, iſtius cauſa narrationis exponam.

Huius igit̃ ciuitatẽ Romanis ſubditam Perſarum exercitus obſidebat. Et cum ſeptuaginta dies iugiter obſeruaret, & multas quidem cępiſſet ciuitates, plurimaqꝫ circa hanc molimina poſuiſſet, & uallos, atqꝫ foſſas ꝓ capienda urbe feciſſet, eam nequaquã ualuit obtinere. Poſtea uero Perſæ impetum Mygdonij fluminis ciuitatem mediam diuidentis, a longe retinentes, & utraſqꝫ ripas eius facientes celſiores, ut aqua in ſe collecta concreſceret, quo ui maiori poſſet irruere, cum uidiſſent iam etiam illas, quas fecerant ſublimes ripas impleri, ſubito auferentes quas fecerant cataractas, emiſerunt impetum fluminis contra murum: qui uehementis aquæ pondus non ferens, eſt inclinatus, & cecidit. Quo facto ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliã partem muri, unde fluuius ſolebat exire, cũ magna ruina depoſuit. Hoc ſapores inſpiciens, ſperauit ſe ſine pugna capere ciuitatem. Et illo quidem die quieuit, ut & fundus fluminis purgaret̃, & poſſet ambulari per fluuiũ. Altero uero die cum omni militia credens per loca ruinoſa murorũ ciuitatẽ intrare, uidit murum ex utraqꝫ parte fabricatũ. Ille nanqꝫ ſanctiſsimus homo, orationib⁹ milites coarmauit & alios urbis habitatores. Quo facto & murum reſtituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murũ ueniẽs egit, ſed intra templum ſacratum dño ſupplicans adimpleuit. Porro ſaporem non ſolum muri fabrica terruit, ſed etiam altera uiſio perturbauit. Vidit

I

Ecce quomodo Epiſcopus orat intra ſacratum domino templũ,

cŏtra quosdam nostri temporis hæreticos, qui nolũnt Ecclesias ad orandum esse ædificatas.

enim stantem supra murũ quendã Imperiali schemate circũamictum, & tam purpura, q̃ diademate resplendere. Arbitratus aũt esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nunciauerant non illic eũ esse præsentem. Quibus affirmantib⁹ se uera dixisse, & Constantium Antiochiæ cõmorari, ex uultu, quem uidebat, agnouit eorũ uerba esse ueracia: & ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cũq; hoc illum male haberet, infœlix sagittam emisit in aerem. Et cũ uidisset, quod in corpore eũ iaculari non potuisset, tamen a uæsaniæ suæ impetu non recessit.

Tũc igit̃ Ephrem uir mirabilis, & scriptor egregius apud Syros, sacratissimo Iacobo supplicabat, ut ueniret ad murum, & uidẽs Barbaros, maledictionis iacula cõtra eos emitteret. Flexus ergo uenerabilis homo, ascẽdit in quandam turrim: & cum milia milium uideret exercitus, aliam maledictionem eis non imprecatus est: nisi cinyphes, & culices, ut per parua animalia supernam uirtutem potuissent agnoscere. Orationẽ uero sequutæ sunt nebulæ cinyphum, & culicũ. Et elephãtorum quidem proboscidas, cũ sint concauæ, equorum uero aliorumq; iumentorum aures simul et nares impleuerunt. At illa ferre uim paruorũ animalium non ualentes, sessores suos, ductoresq; excussos dorsis proiecerunt, & diruptas acies confuderunt exercitumq; relinquentes summo impetu fugiebant. Hoc modo miserrimus Imperator paruam, clemẽtemq; correptionẽ in se cognoscẽs factam, a deo habente prouidentiam animarum ipsum pie colentium, suum inde reduxit exercitum, confusionem, non uictoriam ex illa obsidione percipiens.

Quãuis hi duo sermones unus post alterum inueniantur inter opera beati Ambrosij, sunt tamẽ D. Maximi. Vide Gennadium de Viris illustribus. Ser. I.

VITA SANCTI EVSEBII VERCELLENsis Episcopi, & martyris per D. Maximum Episcopum Taurinensem scripta.

d Epositionem sancti Eusebij hodie celebramus. Quid est depositio? Non illa utiq;, quæ sepeliendis in terra membrorũ reliquijs clericorum manib⁹ procuratur: sed illa, qua homo uinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad cœlum terrenum corpus exponit. Ipsa planè est depositio, in quo concupiscere abijcimus, cessamus delinquere, peccare desinimus; & totũ quicquid saluti est graue, quasi abiecta sarcina oneris exponimus. Nam ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur: quia uere est summa festiuitas, mortuũ esse uitijs, soli uigere iustitiæ. Vnde & depositionis ipsa dies natalis dicit̃: qđ delictorũ carcere liberati, libertate nascimur saluatoris.

I

Si sanctus Eṗs ex speciali dono sciuit se saluandum post mortẽ, nõ ergo uerum quod quidã nugãtur, xp̃ianum quemlibet id fidei certitudine scire posse, & scire debere.

Sed uideamus sanctus Eusebius cum qua gloria ad hanc diem depositionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantum tp̃is exitus sui manifesta reuelatione uidisse se Calendis Augusti de monte ad montem uolare; & prophetia quadã hoc interpretatus est, hac die exiturum se esse de corpore. In quo facto nescio quid primũ sit admirandũ; utrum quod meruit exitus sui finem nosse; an quod scire potuerit, quæ illũ post exitum gratia permaneret. Dicit sanctus Dauid: Notũ fac mihi, Domine, finẽ meum & numerum dierũ meorum: & reliqua. Ecce quod Propheta optauerat, martyr accepit. Noticiam, quam ille exorat, iste consequitur; nisi quod salua fide dixerim, amplius promereatur, Ille enim finem postulat nosse: iste ẽt ultra finẽ quid futurum esset agnoscit. Ille usq; ad exitum quid desit igno

rat:iste post exitũ quid superſit edixit. Volare ergo ſe in hac die uidit martyr Euſebius, ſicut ſcimus. Volare nõ poteſt, niſi quod purũ, leue, atq; ſubtile eſt: Cuius nec ſinceritas intẽperantia retardat; nec alacritas, nec uelocitas mole grauatur. Grauari autem uolatũ dico, non tam mole membrorum, quàm delictorum. Vnde puto etiã in ipſis auibus ideo uelocius columbã pene præ omnibus uolitare, quod alacritatẽ, & innocentiam comitetur. Deniq; ſanctus Dauid cũ puritate mentis uolare concupiſceret, non alterius animantis, niſi columbæ optauit alas, dicens: Quis dabit mihi pẽnas, ſicut columbæ, & uolabo, & requieſcam? Intelligebat enim quod altiora facilius penetrantur ſimplicitate mentis, quàm leuitate pennarum. Volauit ergo hac die ſanctus Euſebius. Feſtinemus iã eius innocẽtiam de uolatu; & puritatem eius de ipſa elatione iudicemus: Tanquàm colũba enim in domo dei degens, aſſumpſit ſpirituales pennas, & requieuit in monte. Et licet ipſe de monte ad montẽ uolare ſe dixerit, tamen in ipſa translatione maiorem requiem fuiſſe ſignifico. Quid enim aliud eſt de mõte ad montẽ uolare, niſi de Saluatoris gratia ad patris gloriam properare? Ipſi enim ſunt montes, ſicut dicit propheta: Mons de monte ſine manibus concidentium; hoc eſt, Filius de Patre abſq; illius creationis acceſſu.

Ad ſancti aũt martyris Euſebij laudem aliquid addere uelle, decerpere eſt. Tam ineffabiliũ enim doctrinarum magiſter extitit; ut merita eius facilius operibus cognoſci poſſint, quàm ſermonibus explicari. Tantum autem de eo conſcientia retinet, quantũ oratio, & narratio non præualet. Igitur geſta illius non uerbis adornanda ſunt, ſed perſtringenda ſententijs: præſertim qui ſcimus eã rem comere nos non debere ſermonibus, quã uidemus iã comptam eſſe uirtutibus: Cum dicat Apoſtolus: Regnum dei nõ in ſermone eſt, ſed in uirtute. Ergo ad merita eius aliquid addere uelle, decerpere eſt: me præcipuè, qui & ignarus rerũ geſtarum ſim, & litterarum imperitus ſacrarũ, & rudis ſacerdotalium functionũ. Potuiſſent autẽ prædicare ſancti hæc pręceſſores mei, uſu facilius, experimento probatius, doctrina præclarius, dñm & patrem ſpecialiter beatũ. Exuperantiũ loquor, qui fuit eius miniſter in ſacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius uultibus ſanctũ quoq; Euſebium uidere nos credimus; & quaſi in quodam ſpeculo, bonitatis illius imaginẽ contuemur. Facile enim cognoſcimus qualis magiſter fuerit, cuius talẽ uidemus eſſe diſcipulũ. Sed quoniam confeſsionis illius ſimilis hunc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne proprias pariter iactare uideatur. *Ser. 2.*

Quid ergo de martyris Euſebij gloria prædicẽ; cuius tota plebs iſta ſit gloria? Et cũ dicat ſcriptura: Gloria patris eſt filius ſapiens; quantę huius ſunt gloriæ, qui tantorum filiorum ſapientia, & deuotione lætatur? In Chriſto enim Ieſu per Euangeliũ ipſe uos genuit. Quicquid ergo in hac ſancta plebe poteſt eſſe uirtutũ, & gratiæ, in ſancti Euſebij magiſterio reperitur. Ex hoc autẽ quaſi quodam uirtutum fonte lucidiſsimo riuulorum hæc puritas emanauit. Nam quia caſtitatis uigore pollebat, propoſitũ uirginitatis inſtituit; quia abſtinentiæ gloriabatur anguſtijs, monachorũ introduxit forte ſeruitium: Quia blandimentis erat præditus lenitatis, cunctorum ciuium in deũ prouocauit affectum: Quia pontificij adminiſtratione fulgebat, plures è diſcipulis ſacerdotij ſui elegit hæredes. Quãuis igitur nonnulli liberis ſuis relinquant auri, argentiq; theſauros; nemotamẽ ſancto Euſe-

2 *Dum ſanctus Eps inſtituit uirgines, & monachos itroducit, ut ilia rumpãtur aduerſarijs, & Virginitas & Monachatus bona ſunt, et deo placent.*

bio ditiores reliquit. Siquidem omnes extiterunt aut sacerdotes, aut martyres. Nã ut cætera taceã; illud quoque admirabile est, quod in hac sancta Ecclesia eosdem monachos instituit, quos clericos: atque ijsdẽ penetralibus sacerdotalia officia contineri, quibus & singularis castimonia conseruat: ut esset in ipsis uiris contemptus rerũ, & accuratio leuitarum; ut si uideris monasterij lectulos, instar orientalis propositi iudices; si deuotionis cleri perspexeris, angelici ordinis obseruatione gaudeas.

Illud aũt tacẽdum omnino non arbitror; quod cum Arrianorum detestãda perfidia totam cum uniuerso mundo Italiam perturbasset; atque eiusdẽ pestilentiæ sacerdotes simplicitatẽ sancti Dionysij martyris captiuassent, ita ut subscriptionis eius uinculum retinerent; qua illum é manibus eorum sapientia liberauit? Sicut enim ait sanctus Paulus, Factus sum Iudæis tanquã Iudæus, ut Iudæos lucrifacerem: ita Eusebius hæreticis hæreticũ se esse mentitus est, ut de hæresi filium liberaret. Dixit se enim eorum consentire perfidiæ; hoc sibi placere quod illis: sed quod sibi filiũ Dionysium in subscribendo præponerent, grauiter se moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis filiũ dei Patri deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim sancti Dionysij chirographum deleuerunt, priorẽ locum subscribendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpãs, & irridens, ait: Neque ergo me uestris sceleribus polluo, neque filium meũ uobiscũ participare permitto. Vnde cum dicat Euangeliũ; In hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse, quã lucis: ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuentus est.

Tunc illi grauiter indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, nouis eum per Constantiũ principem passionibus uexauerunt. Nam post multas iniurias Orientis plagæ, illum in exilio relegarunt: in quo tanta passus est, ut martyrij inuictam gloriã reportaret. Dicitur enim inter cætera passionum genera hoc pœnale passionis suppliciũ pertulisse, ut dum interrogaretur ab Arrianis; & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliui tractu supinis pedibus ad imum usque pertraheretur. Et iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuo, cum eadem respondisset, eadẽ pateretur: ac sic frequentẽ interrogationem, frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutum. In qua passione sancti Eusebij martyris licet fuerit quassatũ caput, elisum corpus, membra confracta; animus tũ fidei mansit inuictus. Nam quanto plus illũ Arriana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum catholica integritas spiritualiter refouebat. Quem quidem scalarũ ascensum, atque descensum possumus dicere, quem Iacobus somnians prophetarit. Et sicut ille uidit etiam istas scalas ab imo ad cœlestia usque pertingere; sic quidem per has & Eusebius ascendit ad cœlum; & Arriani ad inferos descenderunt. Vnde, fratres, sanctũ Eusebiũ Machabæorum martyrum choro annumerãdum puto: siquidem illi singulis mẽbris martyrium pertulerunt; hic autem totius corporis passione Dominũ sit confessus: Nec disparem eorum esse gratiam, quos etiam dies una in martyrio copulauit.

VITA EVSEBII, NECTARII, ET ZENONIS MARtyrum per Casſiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 11.

SOcrates. Tēpore Iuliani Imperatoris, Euſebius, Nectarius, & Zenon fratres Chriſtiani fuerunt, contra quos odiū exercentes populi Gazęorum, domi cœlatos, & comprehenſos, uinculisq; traditos, atq; flagellatos: poſtea conuenientes in Theatrum, aduerſus eos clamare cœperunt, quaſi eorum tēpla deſtruxiſſent, & in iniuriam Paganoꝝ præterito tempore multa geſſiſſent. Cumq; ſe mutuo (ut uulgus ſolet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nūc ſupinos trahentes, atq; percutientes, & uulneratos lignis, lapidibus, atq; fuſtibus. Audiui nanq; etiam muleres egreſſas, & cum radijs telarum eoꝝ corpora uulneraſſe: & cocos publicos, alios aquam, alios ferLentes ollas fudiſſe ſuper eos, alios ſubulis eorum membra perforaſſe. Cumq; eos dilaceraſſent, capitaq; fregiſſent, ita ut cerebrum in terra iaceret, deduxerūt extra urbem, quo ſolebant mortua iumēta proijcere: ibiq; eorum corpora concremantes, oſſa, quæ remanſerāt, inter cadauera camelorum, & aſinorum permiſcuerunt, ne poſſent facile reperiri: quod non diu latuit.

Quædam nanq; mulier Chriſtiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in Vrnam recondens, Zenoni eorum cōſobrino ſeruanda cotradidit. Deus enim per uiſionē mulieri reuelauit hunc uirum: ei nanq; erat ignotus, & nuper habita ꝑſecutione cęlabatur. Hoc ergo modo per mulierē reliquias eoꝝ accepit, & interim domi ſeruabat. Quumq; is eiuſdem eccleſiæ ſuſcepiſſet epiſcopatum, imperāte Theodoſio, fabricata Baſilica ante ciuitatem, & altari fixo oſſa martyrum collocauit iuxta confeſſorem Neſtorem. Qui dum in uita ſua cum iſtis ſuis proximis habitaret, cum martyribus compręhenſus a populo, uinculis eoꝝ, flagellisq; participatus eſt. Is enim cum traheretur habens pulcherrimū corpus, ad miſerationem perſequentes adduxit. Quem extra portas ſemiuiuum, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidā, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus eſt.

I Si ſanctorum martyrum eſſent tantum oſſa emortua, et nihil diuinæ gratiæ in ſe latens (ut dicunt Hæretici) continerent, diuina uiſione nō fuiſſent repta oſſa iſta, quo poſtea in Baſilica altari fixo conuenienter collocarētur.

VITA MARCI EPISCOPI ARETHVSINI per Casſiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur lib. 6. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 12.

SOcrates. Heliopolitani, & Arethuſij Syriam habitantes, ad tātam uenere crudelitatem (ſicut illoꝝ temporum homines explanauerunt) ut ſacras uirgines inſolitas a populo uideri, publice nudatas ſtare cogerent in Theatro. Quas primo irriſerunt, poſtea totonderunt, nouiſsime per medium ſectas, porcos, ut eas deuorarent, prouocabāt. Vt ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem ſacrarum uirginum res illa perduxit, eo quod paterna conſuetudo, qua fornicabantur eorum uirgines, antequam nuberent, prohibita uideretur. Cōſtantinus. n. deſtructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos cōſtruxit eccleſiā, et cōſuetas fornicatiōes lege ꝓhibuit exerceri.

Arethuſij uero Marcum ſuæ ciuitatis epiſcopum ſenem, uita, & conuerſatione reuerendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius

habuerunt exoſum, eo quod Conſtãtij temporibus, ut Paganos ad Chriſtianiſmum adduceret, templum illorꝫ ornatiſsimũ, precioſiſsimumqꝫ deſtruxiſſet. Cumqꝫ Iulianus imperaret, motus in eũ eſt, & præcepit, ut aut æſtimationem templi redderet, aut id rurſus ædificaret. Et cũ utrunqꝫ impoſsibile foret Chriſtianis, ſimul & ſacerdoti, primo fugit ſecundũ Euangelicam legem: poſtea uero cũ multi propter eum periculis, & neceſsitatibus ſubderentur, de fuga reuerſus eſt, & ſpõte ſemetipſum populo, ut qđ uellent, in ſe exercerent, contradidit. Qui dũ laudare philoſophum debuiſſent, credentes potius contemptorem, irruẽtes in eum, & per ſingulas plateas trahentes, eius capillos, & membra dilacerabant uiri, ſimul & fœminæ, ita ut tenuibus reſtibus eius aures abſcinderent. Ac pueri apud magiſtros poſiti, illudebant ei, alapis cædentes, & graphijs ſine aliqua miſeratione pungentes. Quem etiam in cuniculos depoſuere fœtentes. Cumque adhuc reſpiraret, eum melle, & liquamine perungentes, & in ſportam immittentes ſuſpenderunt in aere. Fertur ergo tunc ueſpis, & apibus ipſum contingentibus, & carne eius ueſcentibus dixiſſe Arethuſijs, quod ipſe quidem eſſet excelſus, illos uero uideret in humili conſtitutos, ſed poſtea etiã ipſos fore paſſuros.

Theodoretus. Hoc igitur agentes, cogebant eum, ut templum reædificaret, aut daret impenſas. Quod dum non faceret, putãtes pauperem, uel medietatem petebant pecuniarum; nouiſsime uel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur ſuperati, ab eius ſuperſedere ſupplicijs.

Sozomenus. Sermo fertur, quod tunc præfectus pręcipue Paganus fuerit admiratus Marci Conſtantiam, & ad principem ueniens quæreretur, dicens eſſe pudendũ, ut in uno ſene tanta tormenta peragerentur: Et Chriſtianos, cum talia paterẽtur, fieri glorioſos, ſe uero magis eſſe opprobrio. Marcus ergo tali eſt fine coronatus.

Habetũr lib. 6. Hiſtoriæ Tripartitæ ca. 13.

VITA MACEDONII THEVDOLI, ET TATIANI martyrum, ac Buſyris confeſſoris, per Caſsiodorum Senatorem ſcripta.

Ozomenus. Eodem Iuliani Imperatoris tempore, Macedonius quoqꝫ, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrij pignora conſecuti ſunt. Nam cum in Meroe ciuitate Phrygię templum aperuiſſet prouinciæ iudex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes iſti per noctẽ, idola contriuerunt. Quumqꝫ propter hoc multi cõprehenſi ad ſupplicium ducerent̃, illi ſemetipſos exhibuerunt, Quos dum iudex, quaſi habita ſatiſfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibꝰ, uario tormentorum genere caſtigauit. Nouiſsime uero in craticula ſuperpoſitos ardere præcepit. Cumqꝫ cremarent̃: Si aſſis (inquiunt) carnibꝰ, ò Amati, delectaris (ſic enim uocabat̃ iudex) altera latera ignibus obijce, ne cum comedere cœperis, carnes ſemicrudas iuenias. Et iſti ergo fortiſsimo certamine de-

Aiunt autem Buſyrim in Ancyra Galatię, clariſsimã, fortiſsi- (uicerũt-mamqꝫ habuiſſe confeſsionẽ, cũ fuiſſet in hęreſi, q̃ uocat̃ τῶν ἐγκρατιτῶν, id eſt abſtinentium. Hunc enim cũ iudex cõpręhendiſſet, quaſi paganis inſultantem, torquere uolebat in publico, iuſsitqꝫ, ut appenderet̃ in ligno. Tunc Buſyris extenſis cito manibus ſupra caput, nudauit latera, dicens,

non opus esse ut ministri appendendo se, deponendoq; laborarent, quũ esset ipse paratus ad pœnã, quã uellent exercere, & latera sua tortoribus præpararet. Miratusq; eius promissionem iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cum ungulæ ferreæ uehementius latera eius exararent; quãdiu iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacrita te suscepit. Post hæc aũt reductus ĩ uincula quiescebat. Porro paulo post morte nuntiata Iuliani, usq; ad Theodosi principatũ uixit, & in ecclesia catholica, acta pœnitentia prioris hæreseos, conuersatus est.

VITA BASILII ECCLESIAE ANCIRANAE PREsbyteri & Eupsichij Cæsariensis martyrum, per Cassiodorum Senatorem conscripta.

Habetur lib. 6. Historiæ Tripartitæ ca. 14

Ozomenus. In illo porro Iuliani tempore, ferunt uitam finis se martyrio Basilium Ecclesiæ Anciranæ presbyterum, & Eupsichiũ Cæsariensem Cappadociæ, ducta nuper uxore, cũ adhuc quasi sponsus esse uideret. Eupsichius enim perem ptus est propter fortunę templum, quod (sicuti iam diximus) dirutũ fuerat, & in cõmuni Cæsarienses irã principis sunt experti, & alij q- quidem morte, alij fuga mulctati sunt. Basilius autem studiosus uir, circa dogma probatus, dum uixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine est remotus ecclesiastico.

Cũ uero Iulianus tenuisset Imperiũ, Christianos publice cõmonebat, ut proprium dogma seruarent, nec Paganorũ superstitione macularent, honoresq; collatos a principe pro nihilo iudicarent, temporales utiq;, & perpetuæ dãnationis authores. Propterea ergo in suspitionem, & odium ueniens Paganorũ, qm̃ publice sacrificantes inspiciens stabat, & ingemi scens orabat, atq; clamabat, ne ullus Christianorum huiusmodi errore te neret obnoxius, cõprehensus, & traditus prouinciæ iudici, multaq; tormẽ ta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Hæc colligens in unum retu li, licet diuersi anni, uel dies eorum uideantur esse martyrij.

VITA CYRILLI DIACONI, ET ÆMILIANI martyrum, per Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 6. Historiæ Tripartitæ ca. 15.

Heodoretus. Quæ idolorum seductionibus subditi Iuliani tp̃e cõmiserint, multa quidem sunt & proprijs libris egẽtia: sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalone siquidem, & Gaza, uirorum sacerdotio dignorũ, & mulierũ uirginitatis cõuersatione pollentiũ, diuidentes uteros, & hordeo cumu lantes exposuerunt deuorationi porcorũ. In Sebastia uero, quæ est eiusdẽ prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptistæ loculum aperuerunt, ignique tradide runt ossa, ac puluerem disperserunt.

Vide proprium hæreticorum, apire sepulchra sanctorum, ossa eorum igni tradere, & puluerem dispergere. Quod & in Anglia nostro tempore factum fuisse nouimus.

Porro scelus quod in Phœnice cõmiserunt, quis poterit uel dicere sine lachrymis, uel audire? In Heliopoli enim, q̃ est circa Libanum, erat quidã diaconus nomine Cyrillus. Is imperante Constantio, succensus zelo diui no, multa idola, quæ ibi adorabant, contriuit, & igni cremauit. Cuius fa cti memores uiri nephandi, non solum peremerunt eũ, sed etiam secantes uentrem, ex eius iecore comederunt. Qui tamen omniũ inspectorẽ oculũ non potuerunt effugere, sed dignas dederunt sua temeritate pœnas. Qui-

cunctaque enim illo scelere participati sunt, dentib⁹ oibus priuati sunt. Sed & ipse linguæ pariter defluxerunt, consumptæ putredine. Perdiderunt etiam uisum, & affectionibus suis uirtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

In Emesa uero, quæ est in eius confinio ciuitatis, Dionisi γυνίδι, id est, Baccho muliebri, ecclesiam quæ Deo nuper fuerat ædificata, dedicauerunt, ad derisionē simulachrū istud statuentes ἀνδρόγυνον, id est, quod uirum monstraret, ac fœminam;

In Dorostolo uero insigni Thraciæ ciuitate, Æmilianus inuictissimus decertator, a capitolino uniuersæ Thraciæ iudice igni traditus est. Porro Marci Arethusij episcopi gesta, uel passio, Æschili, & Sophoclis magniloquentia noscit̄ indigere, ut digne actus illius Tragœdiæ ordine recitent̄.

Habetur lib. 6. Historiæ Tripartitæ ca. 27

VITA ELEVSII, CYZICENI, ET TITI, BOSTRENSIUM EPISCOPORUM, AC ROMANI MILITIS, PER CASSIODORUM SENATOREM SCRIPTA.

Ozomenus. Cyzicenis legatione fungentibus apud principem Iulianum de proprijs rebus, & Paganorū restitutione templorū, laudans eos pp sacrorum curā, q̄ postulauerant, uniuersa cōcessit. Eleusium aūt eius ciuitatis remouit Epm, ueluti uastatorē tēplorū; & quia uiduarū pabula, sacrarūque uirginum monasteria constituerat, Paganisque suaserat, ut paternā religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne uenirent Cyzicum, credens quod religionis causa excitarent seditiones, eosque alij eius ciuitatis Christiani fouerent. Et publici simul opifices, artificesque monetę, qui in duas erant diuisi partes principum præcepto priorū, cū uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certā oblationē publico conferebant; alij quidem militū chlamydes, alij uero pecunias nouas.

1 Vide egregium Imperatorē satis iustas causas reperisse amouendi loco sanctum Epm, nempe qd tem pla paganorū uastauerat, uiduarum pabula sacrarumq; uirginum monasteria constituerat, et paganis suaserat ut paternā religionem deserentes, ad xpianum dogma se conferrēt. Considerent hæretici nostri si in aliquo horum peruerso huic Apostatæ similes reperiantur.

Cum igitur modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorū, uim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantūmodo præcepit, ut p singulas ciuitates numerus eorū cōscriberet̄: quos tn̄ nequaquam aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspēdere, quod uoluntas spontanea suggessisset. Porro clericos, & ecclesiarū præsules, a ciuitatibus submouere festinabat, studens ut eorū absentia paulatim soluere ecclesia; neque sacrorum ministri, nec qui docerēt, uel qui ministerijs participarent̄, existerent: & per hoc longo tempore paterētur propriæ religionis obliuionem.

2 Et hoc nostro tempore abunde factum nouimus a perfidis hæreticis. Quod si non credis, intuere Germaniam et Angliam nobilissimas prouincias.

Bostrensibus itaque publica uoce præcepit, ut Titum suæ tunc ciuitatis epm procul expellerent. Cumque iussisset hoc, clericisque minaret̄, quasi ipsi facerent turbas in populo. Tunc Titus libellū destinauit Imperatori, contestans eum, ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorū, atque Christianorum: & sua suasione Christiani magis a seditione quiescerent. Quo facto uisus est Imperator ex huiusmodi uerbis Tito inimicitias populi concitare, scribens Bostrensibus, Titum eorū accusatorē fuisse, dicēdo ipsius monitis, non sua uoluntate populum a seditione cessasse: cumque uelut hostem, populo suadebat expellere. Nō enim quod iustum erat, aut legitimum iubebat agi, sed odio religionis, urbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates, & prouincias

uincias Christiani diffugiebant.

Huius participes plurimi meorũ fuere progenitorũ. Simul & auus, qui de patre pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethelea uico Gazensiũ ualde populoso, habentique templa antiqua, ædeficiaq; pulcherrima, & maxime Pãtheon in ciuitatis arce locatã eminens super omnem uicũ. Quẽ locũ arbitror ex uoce Syra, & Græca, deorũ habitaculum nominatum. Fertur aũt his omnibus fuisse Christianismi authorẽ Hilarionem monachũ. Cũ enim dæmonio uexaretur Alaphion, diu pagani, atq; Iudæi incantationibus, & lustrationibus apud eum usi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solũmodo Christi nomen inuocans, dæmoniũ effugauit, eumq; in religionem Christianam repente transportauit.

Floruit itaque meus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum nostrarũ; qm̃ erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita ut nec Arithmetica artis esset expers, ac propterea Ascalonitis, & Gazensibus, & in circuitu Christianis ualde gratus, tanquã religioni necessarius, & ad soluendas dubitationes scripturæ diuinæ utilis. Primi siquidem isti in eo loco ecclesias, & monasteria construxerunt, easq; honestate, atque hospitalitate peregrinorum, & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere usque ad nostram ætatem fuerunt uiri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi.

3 *Ecce quõ qui a principio a gentilitate ad xp̃i fidem conuertebantur, ecclesias & monasteria ædificabant, & honestate atq; hospitalitate pegrinorum & indigẽtium ornabant. At nunc hæretici & hæc & illas destruunt et diripiunt, Cuius rei signum est hoc?*

Igitur Imperator iampridem dans operã, ut paganismum in omni sua ditione dilataret, grauiter ferebat, uidens Christianos magis approbari. Et templa quidẽ erant aperta, sacrificiaq; paganorũ per ciuitates secundum uoluntatem illius procedebant. Ipse aũt sollicitus erat, ne feruor ipsius ob Christianorum multitudinẽ frustrarẽt. Et maxime augebat, quod multorũ sacerdotum suorũ Christianas audiret esse uxores, & filios, atq; seruos. Considerans autẽ Christianismum ex uita bona, & conuersatione consistere, studuit ubiq; templa Paganorũ constructione, & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus, atq; processionibus, Paganorumq; dogmatibus, atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit, instar clericorũ, ut & horas certas, & dies orationum solenniter obseruarẽt, prẹcipiens pariter habere curam uirorũ, atq; mulieres philosophari scientes, habitaculis peregrinorũ, & pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita. Paganorũ religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte uel inuite peccaret, scd'm traditionem Christianorũ instituit, ut post pœnitentiã, mediocrem sustineret correctionem. Præcipue uero imitatus dicitur notas literarũ episcopalium, quibus solent alter alteri scribentes cõmendare peregrinos, & quo proficiscantur, & a quibus ueniant, modis omnibus indicare, & solatia promereri, tanquã noti, & amici sint testimonio missi signaculi. Hæc considerans dabat operã: ut Pagani Christianorũ assuescerent officijs. Sed qm̃ multis incredibile est eum studia Christianorũ sequi uoluisse, nõ aliunde q̃ ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandũ. Hmõi.n. Arsacio pontifici Galatiæ scripta misit.

4 *Cõstituit Iulianus paganos horas certas habere, & dies orationum quas solenniter obseruarent sicut Clerici Christianorũ*

Paganorũ ritus nondum agitur secundum sentẽtiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorũ claritas, magnitudo, atque sublimitas, omni oratione, omniq; spe maior est. Sed propitij sint nostris mentibus dij propter negligentiam, quam habemus; cum illorũ pro-

uidentia in paruo tempore tanta mutatio facta sit, quantã ne petere quidem quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionẽ Christianorũ auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas, & mortuos multa officia, honestaque cõuersationis studia, nõ uera, sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub ueritate geri. Non itaque satis est te talẽ esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe festinãter a sacerdotali ministerio remoue, nisi dijs cũ cõiugibus, & filijs, atque seruis colla submiserint: non ferentes ulterius suos seruos, aut filios, hoc facere contemnentes, aut Galilæos impie contra deos agẽtes, & impietatem pietati præponentes. Deinde cũctos admone, ut sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibusue turpibus, aut pudendis præsit. Qui obediunt honorent: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, ut nostra peregrini clementia perfruantur: non tm̃ nostri, sed etiam extranei pecunijs indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decreui singulis annis triginta milia modiorũ tritici per uniuersam dari Galatiam, & sexaginta milia sextariorũ uini. Horum quinta pars pauperibus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui. Turpe nanque est, ut Iudæos quidem non abijciant, sed potius nutriant impij Galilæi & suos pariter, nec non ẽt nostros: nostri uero nostrorũ solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, Paganorumque uicos offerre dijs primitias frugum, eosque huiusmodi benefactis instituе, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorũ. Homerus enim hoc probat, introducẽs Eumæum talia faciẽtem. Nos ergo ne bona quidem nostrorũ imitamur, sed alijs permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, lętitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domũ suscipe: frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis ciuitatẽ sacerdotum nullus occurrat. Cumque ad templa uenerint deorum, intra ianuas eos nemo pręcedat militum forte, aut præcedentiũ Officiorũ: sed qui uoluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nostri, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio uidetur exigere. Obedientes igitur pro ueritate pij sunt: reluctantes uanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxiliũ, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solũ sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetũ sustinebunt. Neque enim phas est, ut illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, ut si mea uolũt frui tuitione, omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

5 *Christianorũ religionem auxit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia. Cur ergo hæretice postremum hoc detestaris, & dicis sacerdotum cupidorũ esse nouum inuentum?*

Hæc itaque faciens Imperator ad abolitionem Christianorũ, persuadere hoc subditis non potuit, & aperte uim inferre erubuit. Inter hæc ut ad Paganismum milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorũ, quod Constantinus (sicut prædictum est) in crucis formam mutauerat. Verum in publicis imaginibus depingebat Iouem, quasi de cœlo illi coronam, & purpuram deferentem, Mercurium, & Martem in se respicientes, uelut pro testimonio sapientis, & fortis. Et hoc agebat imaginibus, ut sub occasione Imperij latenter adorarẽtur dij: & hoc modo subditi clanculum fallerẽtur. Arbitrabatur enim, qđ

si hoc uolentibus imponeret, postea quæ uellet impleret: Si uero respuentes agnosceret, uenia adempta torqueret, tanquam circa Romanorum solennia reluctantes, & in rempublicam, atque ipsum Imperiũ delinquentes. Pauci uero etiam pœnis subditi cognouerunt dolũ: quia sicut moris erat, adorare noluerant. Turba uero (ut fieri solet) per ignorãtiam simpliciter imagines adorabat. Quod tñ Imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret, quibus Paganorum ritus extolleret, inuenit modum, qui compluribus militibus Christianis claræ uirtutis coronã dedit. Quũ uenisset enim tempus, quo Imperalia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerunque die Kalendarũ Ianuariarum, & natali principum, & urbium regiarum) exquisiuit ut eos simpliciter, & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitque ut unusquisque ad manum Imperatoris accedẽtium, admonitus ab officijs, primo incensum offerret. Erat.n. ante eum positum thus, & ara, secundum antiquam Romanorum solennitatem.

Tunc quidem alij libere suam fortitudinẽ ostenderunt, & neque incensum offerre, neque donũ accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alij uero occasione legis, & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt, quod cõmisere peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tñ Paganismum declinare nequiuerunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti cum inter cibos (ut fieri solet) & pocula inuocarent inter se Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini inuocantes Christũ, quem paulo ante denegastis, cum donum ab Imperatore percipientes thus in ignẽ mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnouissent, statim exilientes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant deũ suum, & cũctis hominibus testabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere, atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solã manum Paganã esse, conscientia uero nihil simul egisse. Quumque uenissent ad principem, proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti uoce poscebant, ut reciperet, quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiã agere fatebãtur, eo quod improuide eorum dextra peccasset; & studere propter Christum totum corpus pœnæ contradere.

Theodoretus. Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita iussit amputari. Quumque deducerentur ad mortẽ, sequẽte populo, miranteque uirtutem eorum pro pietate susceptam, uenerũt ad locum, ubi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omniũ, ut primo cuiusdam caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet; ne dum alios respiceret, frãgeretur. Quumque ille genua fixisset in terra, & gladium spiculator euaginasset, uenit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porro iuuenis ille ait, morte frustratus: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appellaretur Et licet sanguinem sceleratus Imperator fundi prohibuisset, ductas inuidia, non tñ eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca in exilium misit.

Sozomenus. Postea uero præcepit, ut qui sacrificare nollent, in palatiũ non intrarent, & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec aliqua administratione participare iussit.

Theodoretus. Cum igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli uictoria, & ille uiciniã corporis Babylę mar

tyris accusaret, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cũ Christiani festiuitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione principis quidam Theodorus iuuenis multa passionũ tormenta pertulisset, hoc q̃dem facto, fallax dæmon martyris gloriã auxit, suum uero mendaciũ clarius detexit. Fulmen nanq; cœlitus missum, omne templũ accendit, & ipsum Pythĳ Apollinis simulacrum redegit in puluerẽ. Erat enim ligneum, sed foris deauratũ. Quod noctu Præfectus Orientis tunc nomine Iulianus

6 Iuliani θεῖος, id est, auunculus, cognoscens, festinanter uenit Daphnen, uolens succurrere deo, qui ibi colebatur: uidensq; eũ redactum in cinerem, νεωκόρους, id est, æditìuos uerberib⁹ affligebat, credẽs hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tñ mentiri noluerunt, clamantes incendiũ non ex infernis, sed è supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici uicinorum uenientes locorum, dixerunt se uidisse fulmẽ cœlitus fuisse delapsum.

Tu qui Ecclesias xp̄i destruis, & cunctis accessibile facis dei sanctuarium, qui diuinas aras polluis, qui uasorum sacrorũ ornamenta diripis, uide horribile iudiciũ dei in hos duos scelestos ostẽsum, & time ne similia tibi contingant.

Interea iubentur uasa ecclesiarum sacra fisci ærario deputari. Sublatisq; ianuis ecclesiæ maioris, quam Constantinus ędificauerat fit cunctis accessibile sanctuariũ. Ingrediente siquidem Iuliano Præfecto Orientis ecclesiam, Fœlix præpositus regaliũ thesaurorum pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerũ priuatarum. Aiunt enim & Felicẽ, & Elpidium prius Christianos, tunc a pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaq; Præfectus impudenter contra sacrũ altare minxit. Quem cũ

7 Euzoius prohibere tentaret, eũ ille percusit in capite. Fertur autẽ dixisse, Christianorũ inuentiones cœlestium cura non uacare. Porro Fœlix uidẽs uasorũ ornamenta, quæ Constantinus, & Constantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inq̃t, uasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus, uæsanisq; pręsumptionibus nõ post multũ pœnas exacti sunt. Nam repente Iulianus sæuo morbo correptus, uisceribus putrefactis, interĳt. Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os, quod blasphemĳs ministrauerat, organũ huius excretionis est factum. Aiunt aũt illius uxorẽ fide fuisse clarissimam, eamq; dixisse: Decet te, marite, laudare Saluatorem Christum, q̃m tibi per hanc correptionẽ, magnitudinem propriæ uirtutis ostendit. Non enim agnoueras, contra quẽ pugnare uoluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intulisset. His ergo uerbis, & passionibus imminentibus causam languoris cognoscens, rogabat Imperatorem, ut ecclesia, quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipse terminũ uitæ suscepit. Porro Fœlix & ipse repente flagellũ uirtute diuina suscipiens, sanguine toto die, simul & nocte ex ore fuso, & uænis corporis undiq; uacuatis, omnique uirtute simul expensa, & ipse celeriter est extinctus, æternæq; morti contraditus.

Si religiosissimus Imperator Constãtinus diuersa uasorũ ornamenta frequenter obtulit Ecclesĳs, et in illis filio dei ministrabatur tunc temporis, cur tantopere nebulones quidam hodie in sacra uasa debacchantur, et offerri deo prohibent. Nonne uides hæc omnia ex uno infidelitatis fonte procedere, sicut & scelestissimi Iuliani tempore hæc eadem pertentabantur?

VITA PVBLIÆ IOANNIS PRESBYTERI ANTIOcheni matris, per Theodoritum Episcopum Cyrenensem scripta.

Habetur lib. 3. Historiæ eiusdem ca. 19. Et Historiæ Tripartitæ lib. 6. cap. 36.

PVblia fuit Iuliani tpib⁹ nobilissima fœmina, & celeberrima, pp egregiam uirtutẽ suã. Hęc modico tpe nuptiarũ iugo subdita p̃clarum fructũ obtulit Deo. Ioannes enim, qui diutissime princeps fuit presbyterorũ Antiochiæ, ac sæpe electus præsul, perpetuus uitator dignitatis illius, de hoc admirabi-

li solo pullulauit. Hæc habebat secũ cætum uirginum castitatem uitę pro fessarum, semperq; celebrabat Deũ creatorem, ac saluatorẽ. Prætereunte uero Imperatore altius carmen cõmune modulabant̃, contemptui nimirum, & risui habentes furias illius. Accinebãt aũt potissimũ ea, quib9 simulachrorũ infirmitas incessit̃, cũq; Dauide insonabant: simulachra gentium argentũ, & aurũ, opera manuũ humanarũ: & narratione, quã nihil sentirent, absoluta, addebant, sim̃les ijs fiant, q faciũt ea, & uniuersi illis freti.

1 *Tu qui hucusque dixisti nunquam legisse uirginitatis professionem, quid dices de cætero postquam eã hoc in loco legeris?*

His Iulianus cũ summo dolore auditis, imperat illis, ut se prætereunte sileant. Quæ paruipendens leges eius, maiore cũ cura choros instituit, iussitq;, ut prius, ueniente illo, canere: Exurgat Deus, & dissipent̃ inimici ei9. At Iulianus grauiter tulit, & adduci ad se imperauit magistram chori, & conspecta anu uenerabilis senectæ, neq; misericordia canorũ motus, neq; honore habito uirtuti animi ipsius, iubet unum de satellitib9 in utranq; ei genam alapas infligere, & manibus reddere rubentẽ. Ea uero, maximi in honoris loco posita hac contumelia, reuertit̃ domunculam suã, & ut ante consueuerat impetebat illũ spiritalibus carminibus, imitata autorẽ ipsorum, & doctorem, qui spiritum malum illum, qui Sauli molestus esset, represserat.

VITA SANCTORVM IVVENTINI ET MAXIMI martyrum per D. Ioan. Chrysostomum scripta.

Habetũr Tomo tertio operum eiusdem Folio 614.

Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos hic cõgregabat, hodie uero par sanctorum militũ, in acie exercitum Christi ostẽdit. Heri quadriga martyrũ, hodie biga se effert. Impar eorũ est ætas, sed par fides. Varia certamina, sed eadem fortitudo. Illi tp̃e superiores, isti recẽtiores. Et cũ tantus thesaurus sit ecclesiæ, nouas & ueteres habẽtis margaritas: sed una oĩum est gratia. Eorum flos neq; languescit, neque defluit tp̃e. Nescit uetustatis rubiginem splendoris istius natura. Temporis accessione, opes quæ ad corpora spectant, facile intereunt, uestimenta absumunt̃ domus destruunt̃, et aurũ rubigine consumit̃: & in summa oĩum sensibiliũ facultatũ natura tp̃e tandem abolet̃, & intercidit. At non sic se res habet in spiritualib9 thesauris, de martyribus, inquã, qui semper in eodẽ manent uigore, semp̃ in eodem iuuentutis flore sunt, semper suę glorię fulgorem emittũt & radios. Quod scientes non aliter priscos, aliter recẽtiores colitis sanctos, sed eadem alacritate oẽs. Non enim exploratis tp̃s, sed exquiritis animi fortitudinẽ, fidem, zelum feruidum, & eas uirtutes quas pręse ferunt sancti ob quorum honorem hodie conuenimus. Hi enim tanto amore dei flagrabant, ut etiã extra p̃secutionis tp̃s, martyrñ corona redimiti fuerint, absq; pugna triũphum retulerint, absq; prælio uictoria potiti sint, absq; theatri certamine brauiũ rapuerit. Et qũo hoc? Ego dicã: sed forte me rẽ paulo alti9 enarrãtẽ.

Erat rex quidem etiam nr̃o æuo oẽs qui se p̃cesserũt, impietate uincẽs, de quo & heri a me dictũ. Qui cũ uideret res nostras martyrũ morte clariores fieri, & ea causa non solum uiros, sed & teneros pueros, uirginesq; nondum nubiles: & in summa, ex omni sexu & ætate quosdã pro religione ad mortẽ prosilire, cruciabat̃ & dolebat. Cęterũ mouere bellum manifeste nolebat. Omnes enim, dicebat ad martyriũ, quasi ad alueariũ apes uolabunt. Hæc aũt non a semetipso habebat, sed a progenitorib9 suis didicerat. Etenim & illi, utpote tyranni, ecclesiã infestarũt, & populi quoq;

in nos insurrexerunt; quũ adhuc parua religionis scintilla esset: eam tñ nõ expugnarunt, necq; confregerunt, sed ipsi potius confracti sunt. Augebat quotidie scintilla hęc, ferebaturq; in sublime, & oẽm undiq; orbẽ inuadebat. Cum occiderent, adurerentur, suspenderent, pcipitarent, bestijs obijcerent fideles: carbones sicut lutum calcabant, mare & fluctus sicut pratum intuebant, ad gladium sicut ad diadema & coronã currebant: oĩaq; tormentorũ genera ita contemnebant, ut ea non solum generose & fortiter ferrent, sed & alacriter & uolupe. Enimuero sicut plantę rigatę magis crescunt, ita & fides nostra oppugnata magis floret: & seditione agitata, incrementa maiora sumit. Neq; horti aquis irrigati ita germinant, & fęcũdi sunt, ut ecclesiæ, si martyrum irrigentur sanguine.

Hæc oĩa atq; plura cum rex ille sciret, meticulosior erat, quã ut manifeste cũ nostris cõfligeret. Nõ inquit, triũphos & uictorias & coronas mutuo parabimus. Sed quid facit? Vide oro malignitatem. Medicos & milites & oratores oẽs, uel a professionib⁹ suis discedere, uel fidem suã abiurare iubet. Excitauitq; in hunc modum contra nostros bellum, tela eminus mittens, ut si a fide desisterent, ridicule uincerent, utpote qui fidem opibus non preferrent, si generose perseuerarent, & uincerent, neq; sic egregia foret uictoria, neq; insignis triũphus. Nihil enim magnum, artem uel professionem pro pietate contemnere. Neq; is sæuitiæ eius finis erat. Nã ad hæc, siquis superioribus annis, cum adhuc pij reges rerum potirentur, uel altaria demolit⁹ fuisset, uel tẽpla suffodisset, uel oblationes diripuisset, uel aliud tale quiddã egisset, rapiebat ad tribunal, & occidebat, etiã isons, & duntaxat delatus. Fingebat quoq; & alias uarias causas, ita ut pie uiuẽtium nemo non lugeret. Agebat aũt hæc, ut obscuraret, cõtemptaq; esset martyrij corona, & nihilominus cædes & strages fierẽt. Nihil tñ arte hac proficiebat. Nam qui ita affligebant, non ad illius calculum & malignitatem spectabant, sed ad incorruptum iudicem, a quo & cœlestem coronã accepturos sese confidebant.

Interea cum hæc ita sese haberent, & bellũ quidẽ rex parturiret aduersus nostros, cessaret aũt, ueritus ne uinceret: accidit ut milites quoddam conuiuium haberent, in quo & martyres, quos hodie colimus, erant. Cęterum, ut cõuiuiorũ mos est, cum uarij sermones hinc inde dicerent, alijq; alia tractarent, martyres nostri mala sui seculi inter se deplorabant, longe feliciora fuisse superiora asserentes, dicebantq; & inter se, & ad sodales. Quem iuuaret ultra uiuere, uel spirare, uel solem intueri, sacris legibus ita conculcatis, pietate ita uiolata, creaturarum oĩum dño ita contempto? Omnia nidore plena sunt & fumo, oĩa sacrificijs immundis referta. Proh, neq; purũ aerem spirare possumus. Dicta hæc ne perfunctorie trãseas, sed considera qñ ea locuti sunt, & quanta pietate. Nam si in militari symposio, ubi regnat ebrietas & intemperantia, ubi certat de prodigalitate, ubi agon est stuporis & insipiẽtiæ, sic ingemiscebant & lugebant: quales erãt domi, cum soli inter se agerent? Quales erant in precib⁹ & ieiunijs, qui delitiarũ tpe, tam humiliati, & tam apostolica præ se ferebãt pectora? Gaudebant alij, hi uero lugebant: impie agebant alij, hi uero zelo urebant. Sane ipsi ob fratrũ ualetudinẽ suã sanitatẽ non sentiebant. Sic dolebãt & lachrymabant in malis q̃ tunc fiebant, quasi uniuerso mundo tutores dati essent. Neq; clandestinum fuit talia eos dixisse. Nam ex sodalib⁹ & conui

uis, adulator & irrisor quidã, obsequium regi facturus, oĩa ut dicta erant, detulit. Rex accepta occasione iam diu quæsita, causatus est ex uerbis illis affectatam tyrannidem, ut ita martyrij corona priuaret. Et iussit confiscatis facultatibus eorũ oĩbus, nudos eos in carcerem conijci. Illi aũt gaudebant & exultabant dicentes: Quid nobis diuitijs, pretiosaq; ueste opus? Si & indusiũ intimum, nempe caro, pp Xpm exuendum est, non obluctabimur, sed sponte concedimus. Et ocius dicto scripti sunt libelli indices, confiscataq; oĩa. Porro ut hoĩes in patriã migraturi, substantiã oẽm in pecuniam cõmutatã præmittunt: ita & illis accidit. Qm̃ enim in cœlos transituri, inimicis ipsis negotium agentib⁹, & in hoc ministrantib⁹ opes suas ante se miserunt. Non enim illæ tm̃ opes, quas eleemosyne noĩe dispendimus, transferunť in cœlum, sed etiam quascũq; nobis hostes fidei piorũq; persecutores rapiunt, alibi thesauri erunt. Est enim hoc non minus quam illud. De hoc audi quid Paulus dicat: Et rapinam, inquit, facultatũ uestrarũ cũ gaudio tulistis, sciẽtes uos hr̃e meliorẽ substãtiã, & manẽtẽ ĩ cœlis.

Vt aũt ingressi sunt in carcerẽ, confluxit ad eos oĩs ciuitas, tam etsi multis terrorib⁹, minis, & periculis interdictũ erat, nequis uel eos accederet, uel eis loquereť, uel quouis modo cõmunicaret. Atq; timor dei efficiebat, ut non curarenť ea principis mandata. Vnde multi ob consuetudinẽ, quã cum martyrib⁹ habebant, facti sunt & ipsi martyres. Multi enim contempta præsenti uita frequenter eos uisitando, sacras apud eos uigilias continuis psalmis perficiebant. Erant familiaritates illę spiritualis eruditionis atq; consolationis plenæ. Et clausa quidem tunc est ecclesia, carcer aũt ecclesiæ factus est. Neq; hi solum qui eos uisebant, sed et qui intus cũ eis tenebanť, meram sapientiam & uirtutem a patiẽtia & fide eorũ discebant.

Rex, ut hæc audiuit, ualde stomachatus est, cupiens tñ eos supplantare, & ab alacritate sua destituere; auaros quosdam homines, & impostores subornauit, qui si qñ priuatũ colloquium sese offerret, eos accederent: non ut a rege missi, sed quasi singulari cõpassione & proprio consilio id agentes & adhortarenť ut a religione desistãt, & ad impietatem transeãt. Dicebant enim: sic non solum imminens periculum effugietis, sed maiore dignitate honestati, maiorem quoq; principatũ adepturi estis, regis ira fœliciter placata. Nonne uidistis & alios uestri ordinis idipsum fecisse? Quibus illi responderunt: Atqui nos hac potissimum ratione uiriliter stabimus, & pro illorum ruina nosmetipsos ĩ sacrificia offeremus. Benignus & misericors nobis dñs est, solet etiã uno accepto sacrificio toti orbi conciliari. At sicut olim tres pueri dixerunt: Nõ est in tp̃e hoc princeps & propheta, & dux, neq; sacrificiũ, neq; incensum, neq; holocaustũ, neq; locus primitiarũ coram te, ut possimus inuenire misericordiam, sed in aĩo cõtrito, & spiritu humilitatis suscipiamur: quasi in holocaustis arietũ & taurorũ, & sicut in milibus agnorũ pinguium. Ita & illi uidentes altaria subuersa, clausas ecclesias, sacerdotes fugatos, fideles oẽs in exiliũ actos, studebant ut pro oĩbus offerrenť dño, relictisq; militarib⁹ signis, angelicis sese choris adiungerent. Quo circa & dicebant: Quid? etiã si nunc non morimur, moriendum tñ oĩno est non multo posthac. Satius igitur fuerit mori pro rege angelorũ, quam pro rege tam impio. Hic etsi moriať quis pro rege, nihil accipiet a rege, sua dignũ fortitudine. Et quid posset defuncto præstare, si uel maxime uellet? Atqui eis sępenumero ne sepultura quidem

1 *Si sacras uigilias continuis psalmis perficiebant sancti martyres, ergo uigiliæ & psalmodiæ res bonæ sunt & non res inutiles, ut quidam oblatterant.*

2 *Cuiusmodi plurima hodie proh dolor, in aliquibus Germaniæ partibus conspiciuntur.*

contingit, & non raro a canibus deuorantur. Quod si pro rege angelorũ mortui fuerimꝰ, certi sumus, nos accepturos corpus multo gloriosius, maiori gloria conspicui erimus, longe maiora nobis erũt laboꝝ præmia. Proinde arripiamus arma spiritualia: non opus iaculis & sagittis, sufficit pro omnibus lingua. Sunt enim & sanctorum ora pharetræ, e quibus diabolico capiti continui & crebri ictus inferuntur.

Nunciata sunt & hæc atq; similia regi, qui nec sic destitit, sed illecebrarum escis iterũ atq; iterum illos tentauit. Ita autem mandauit, quod si cederent uicti, sub omniũ oculos producerentur: sin fortes perseuerarent, Vti perduellionis rei educerentur & occiderent̃, neq; ulla Christianæ professionis, ob quam tenebant̃, mentio fieret, At qui reuelat profunda & abdita, non permisit, ut machinationes illæ occultæ manerent, & ignotæ insidiæ. Nã quemadmodum olim mulier Ægyptia Iosephũ in lecto apprehendens, licet speraret factum suũ clam fore omnibus hominibus, nõ fuit tñ occulta, uel oculo illi soporis nescio, uel posteritati. Quippe quod absque arbitro illa Iosepho dixit, id nunc toto ubiq; mũdo canitur. Ita & ea quæ per subornatos illos consiliarios, dolosus rex agebat, sperans occulta fore, nequaquã manserunt occulta. Didicerunt .n. posteri omnes, & insidias dolosas, & triumphantiũ uictorias. Deniq; cum multo tẽpore exacto alacritatẽ eoꝝ non solum non frangeret multitudo dierũ, sed potius studium & ardorem excitaret, æmulatoresq; multos faceret, iussit tandẽ media nocte in barathrũ eos abduci. Ducebant̃ itaq; in densas tenebras luminaria, & decollabant̃. Cæterum capita detruncata tunc diabolo magis terribilia erant, quã cum adhuc uocem darent: Sicut & caput Ioannis non tm̃ tenebat, cum loqueretur, quantũ cum in disco mutum afferretur. Habet .n. & sanctorum sanguis suam uocem, quæ non per aures auditur, sed occidentium conscientiam inuadit & perstringit.

Post beatam aũt illam cædem, quidã etiam cũ salutis periculo, athletas illos optimos rapuerunt, etiam ipsi uiui martyres, ut illoꝝ reliquias curarent decenter. Nã quamuis non occidebãtur, optabant tñ mori, potius, quam ut corpora illa relinquerent inhumata, ita ad uenationẽ eoꝝ festinabant. Dicunt qui tunc affuere, & quibus corpora illa recens occisa uidere datũ fuit, quod iacentibus simul illis in sepulchro, talis quædam ex eoꝝ oculis & uultu gratia resplenduerit, qualẽ in Stephano Iudæis responsuro fuisse Lucas dicit. Neq; ullus est, qui non pio quodam horrore illis adstiterit, adeo aspectus ille afficiebat omnes. Quin & omnes clamabãt in laudem eoꝝ, id quod a Dauide dictum: In uita sua non sunt separati, & in morte non sunt diuisi. Pariter enim confessi sunt pariter carcerem inhabitarunt, pariter in barathrum abducti sunt, pariter capite mulctati sunt. Et unus utriusq; corpora tumulus tenet. Et unũ quoq; tabernaculum in cœlis eos excipiet, qñ in maiorem peruenturi sunt gloriã, nẽpe immutandi.

Illos non indignum fuerit, & columnas, & scopulos, & turres, & cãdelabra, & tauros simul appellare. Nã ecclesiam sicut columnæ sustinent, sicut turres muniunt: & sicut scopuli omnes undarũ assultus repulerũt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatẽ, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudineq; eadẽ, suaue Christi iugũ traxere. Idcirco sæpe eos inuisamus, tumulos adornemus, magnaque fide reliquias eoꝝ contingamus, ut inde benedictionẽ aliquam asse-

3
An perspicis nostrorum nouatorum insanias circa sepulturas prosterni, dũ hic sanctorum martyrum reliquiæ decenter curãtur?

4
Huc huc adsint quotquot sanctorũ aduersarios mente capti agunt.
Sunt martyres Ecce muri & columnæ.
Eorum sepulchra inuisenda, tumuli adornandi, reliquiæ magna fide contingẽdæ ut inde benedictio hauriatur.
Quicquid uolunt, apud regem cœlorum imperare possunt.
Ad eos accedendum magna promptitudine, ut uarios thesauros inde colligamus.
Ergo.
Falsa, mendax & erronea aduersariorum doctrina, qui sanctos uocant emortuos, nolũt eorum sepulchra uisitari, tumulos adornari, reliquias uenerari, indeue ali-

quamur. Etenim ſicut milites, uulnera quæ in prælijs ſibi inflicta regi monſtrantes, fidenter loquunt: ita & illi in manibus abſecta capita geſtantes, & in mediū afferentes, quæq; uoluerint apud regē cœlorum impetrare poſſunt. Proinde magna fide promptitudineq; huc ueniamus, quo et uiſis ſanctorum monumentis, & conſideratis eorum præmijs inde uarios theſauros undiquaq; colligamus: & per præſentē uitam ita iuxta uoluntatē dei trāſeamus, ut in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cœlorum in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

quid benedictionis hauriri, negant eos orare pro nobis, & ſi orarent, non poſſe a deo aliquid impetrare. Demum non eſſe peregrinādum ad eorum ſepulchra, non eſſe inuocandos.

VITA PRÆSIDIS BEROENSIS, NECNON IVLIANI Sabæ per Caſſiodorum ſenatorem ſcripta.

Habetur Tripartitæ Hiſto. libr. 6. cap. 41.

Socrates.

PRiuſquam ad id, quod referre intendo, ueniam, illud quoq; quod ſub Iuliano accidit, non ſilebo. Fuit enim ſignum quidem uirtutis Xpi, & indicium contra Principē iræ dei. Cum enim cognouiſſet in Cæſarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quā Paneada uocabant, inſigne Chriſti eſſe ſimulachrū, qđ mulier illa ſanguinis liberato profluuio conſtituerat, eo depoſito, ſuā ibi ſtatuam collocauit. Quæ uiolento igne de cœlo cadēte circa eius pectus diuiſa eſt, & caput cū ceruice una parte deiectum, atq; in terra fixū: reliqua uero pars hactenus ſuperfuit, & fluminis indicium reſeruauit. Statuam uero Chriſti tunc quidem Pagani trahentes cōfregerunt: Poſtea uero Chriſtiani colligentes in eccleſiam recondiderunt, ubi hactenus reſeruat. Hoc itaq; ſimulachrum (ſicuti refert Euſebius) oīum paſſionum, & ægritudinū noſcitur eſſe medicamentum. Iuxta quod quædam herba germinauit, cuius ſpeciem nullus noſtræ terræ medicus licet expertus cognouit.

1 Nota pro uſu Statuarum et imaginum in Eccleſia, contra nouos ex ueteribus hæreticos.

Mihi ſane uidet, quod adueniente deo nullum miraculū, nullūq; beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates, & uicos plerunq; apud Prouinciales antiquitus tradita ſunt, habentia ueritatem, quod ſtatim monſtrabo. Eſt itaq; ciuitas Palæſtinæ, Nicopolis nomine; hanc cum adhuc uicus eſſet (Emaus ſacer Euangeliorū liber appellat.) Quam Romani poſt uaſtationem Hieroſolymorū, Iudaicāq; uictoriam Nicopolim ex euentu utiq; uictoriæ uocauerunt. Ante hanc urbē in triuio, ubi Chriſtus cum Cleopha poſt reſurrectionē noſcitur ambulaſſe, tanq; ad alium uicum iturus, fons quidam eſt ſalutaris, in quo morbi hominum abluunt, & alia pariter animalia diuerſis detenta languorib⁹ emūdant. Quod ut ita contingat, tradit ex quodam itinere uiſum eſſe Chriſtū apud fontem cum diſcipulis ſuis, & lauiſſe pedes, ex quo aqua facta diuerſarum curatrix paſsionum.

Fertur etiā quod in Hermopoli Thebaidos arbor, quæ uocat Perſeis, multorū morbos abegerit, ſi fructus aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaret. De hac enim arbore ferunt; q cū apud Ægyptū Ioſeph cum Chriſto, & Maria uirgine ſancta fugiſſet Herodē, ueniſſetq; ad Hermopolim ciuitatem, mox ut ingrediebat urbē, non ferens hæc arbor maximum Chriſti ſalutaris aduentum, inclinata eſt uſq; ad terrā, & eum ſuppliciter adorauit. Hæc ego de iſta arbore a multis audiens narraui. Reor aūt hoc ſignum fuiſſe factum ciuibus diuinæ præſentiæ: aut certe quia ritu Paganorū hæc arbor propter magnitudinē, atq; pulchritudinē

colebatur,mota est non ferens Christi diuinitatẽ,dæmonibus utiq; cõtre miscentibus,cũ uiderent rerum talium destructorem(nec non omnibus simulachris Aegyptiorũ secundum Esaiæ prophetiam)fugatoq; dæmonio pro testimonio Christi uacuam remansisse. Igit̃ apud Aegyptios & Palæstinos gestorum testimonia conseruantur.

Theodoritus.

Igit̃ cum Persæ mortuum cognouissent Constantiũ, sumpta fiducia uenerunt ad terminos Romanorũ denunciantes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum,atq; Dodonẽ,ad percipienda responsa,an expediret ipsi bella suscipere. Tunc uniuersi Vates, & pugnandi fiduciã dabant, & uictoriam promittebant. Vnũ uero respõsum pro exemplo mendacij,ac seductionis inserere non pigebit. Est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimus dij, uictoriæ trophea referentes circa fluuiũ Thiren. Horũ ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ νίκης τρόπαια κομίσασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ. τῶν δ᾽ ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος ἄρης. Horum itaq; carminũ ridiculum eos conuenit diuulgare, qui sapientẽ deum Musarumq; principem Pythiũ uocãt. Ego aũt mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren nanq; fluuium Tigrim uoluit appellare, quoniam Thiris eius nominis similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, & per Asyriorũ arua discurrens, sinum descendit in Persicũ. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & uictoriã mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnã Galilæis inferre parabat. Sic enim uocabat Christianonos, cõtumeliã nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorũ considerare uirtutem. Non.n. Socrates etiam si Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labẽ contraxerint: neq; Nireus Thersites uocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit. Horũ nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulachra.

Post has igitur minas, ab uno uiro in Bæroea debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusq; ciuitatis Curiæ præsidebat, quẽ zelus Christi reddidit clariorem. Videns nanq; filium in impietatẽ, quæ tunc uigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in uicinæ ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam uoluntatẽ, & abdicationẽ patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Cumq; uenisset in Beroeam, nobiles, & honoratos conuocauit ad prandium; inter quos erat huius pater, quem cũ filio in suo prãdere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi uidet̃ iustum uim facere uoluntati ad aliud declinanti, & animũ ad alia mutare, quæ non uult. Noli itaq; esse filio uiolentus, sequi tua dogmata respuenti. Neq; enim ego tibi uim facio, ut mea sequaris, licet cogere ualde possim. Ille causam diuinæ religionis mente percipiẽs: De isto, inqt, o Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & ueritati præponenti mendacium? Tum ille rursus mansuetudinis induens uultũ: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo uultũ, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo, ut hoc faciat, suadere non possum. Hæc itaq; non frustra retuli, sed uolens ostendere non solum illius admirabilis uiri fiduciam: sed quod cõtempta Iuliani a plurimis sit potestas:

In Antiochia autẽ uir quidam optimus pædagogus adoloſcentium habitabat. Eratq; illic nobilis ille Sophiſta Libanius, impius, expectansq; Iuliani uictoriã, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quaſi noſtram deridendo religionẽ: Nũc, inquit, fabri filius quid putas agit. At ille, quod paulo poſt contigit, repletus gratia diuina prędixit. Reſpondit enim: O Sophiſta, creator omniũ, quem tu fabri filium nominaſti, loculum Iuliano cõcinnat. Poſt paucos uero dies mors illius nũciatã erronei, & in loculo poſitus aduectus eſt, minarumq; tumor euacuatus.

Eo porro tpe religioſiſsimus Iulianus cognomento ſaba, qui angelorũ incorporalium uitam corporali conuerſatione uidebatã imitari, cuius etiã uitam conſcripſimus, prolixiores offerebat deo preces, cũ illius impij minas audiſſet. Et ea hora, qua ille percuſſus eſt, orans mortem eius iſte cognouit, licet pluſquã uiginti mutationes ab eo loco uſq; ad illius exercitũ eſſe uiderentur. Aiunt enim cũ continue ingemiſceret, & clementi domino ſupplicaret, ſubito lachrymarũ eius fluuium reſtitiſſe, fuiſſeq; alacritate repletum, & eius uultum exhilaratũ. Hanc animi perturbationem miniſtri reſpicientes, rogauerunt, ut eis cauſam repẽtini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ uineæ deuaſtator pœnas exactus eſt uaſtationis ſuæ, iacetq; mortuus terroribus, miniſq; fruſtratus. Hęc cognoſcentes exultauerunt omnes, deoq; hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea uero a nuntijs eſt compertum, eundem fuiſſe diem, ſimul & horam necis Iuliani, quam ille ſacratiſsimus ſenex cognouerat, atque prædixerat.

VITA SANCTI ACHOLII EPISCOPI THESSAlonicenſis per D. Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem ſcripta.

Habetur in li. 7. Epiſtolarum eius, Epiſtola. 59.

Mbroſius Anatolio, Numerio, Seuero, Philippo, Macedonio, Ammiano, Theodoſio, Eutropio, Claro, Euſebio, & Ti
a motheo dominis ſacerdotibus, & omni clero plebis Theſſalonicẽſium dilectis ſalutem. Dum ſemp affixum tenere aio deſidero uirũ ſanctũ, atq; oẽs actus eius quaſi in ſpecula po- 1
ſitus exploro, hauſi nimia indagine ſollicitudinis amaritudinẽ nuncij celerioris, & quod adhuc mallem neſcire, cognoui in cœleſtibus iam requieſcere uirum ſanctum Acholium quem in terris requirebamus.

Sancti uiri poſt mortẽ recipiuntur in cœlo

Quæritis quis hoc annunciauerit, cum ueſtræ ſanctitatis nondum ueniſſent literæ? Non teneo autorem nuncij, & uſu quidem uenit, ut non libenter teneamus nuncium męſtitudinis, ſed tñ clauſo mari, occupatis terrarum barbarica infeſtatione regionibus, cũ deeſſet qui aduenire potuerit, non defuit qui nunciaret, ut mihi uideatã ipſe ſanctus annunciaſſe ſe nobis, eo quod iam perpetuo laboris ſui potiretã ſtipendio, & ſolutis uinculis corporis inter angelorũ miniſteria Chriſto adhæreret, cupiens amantis ſui errorem abſoluere, ne illi longęuitatẽ uitæ huius deprecaremur, cui 2
uitæ ęternę iam præmia deferebantã. Abijt ergo, nõ obijt, & emigrauit a nobis ueteranus Chriſti Ieſu cœlo, terræq; iſtius ſolum mutans, et plaudens alis atq; remigijs ſpiritualibus dicit: Ecce elongaui fugiens. Cupiebat. n. apoſtolico ſpiritu iãdudum terras relinquere, ſed tenebatã uotis uniuerſorum, ſicut de Apoſtolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat eccleſiæ neceſſarium. Viuebat enim non ſibi ſed oĩbus, & populis erat ui-

Si abijt Acholius, non obijt, cur hæretici ſanctos uocant mortuos?

tæ æternæ minister, ut prius eius fructum etiam in alijs q̃ in se adipisceretur. Est igit̃ iam superiorum incola, possessor ciuitatis æternæ, illius Hierusalem q̃ in cœlo est. Videt illic urbis eius mensuram imensam, purũ aurũ, lapidem preciosum, lumen sine sole perpetuũ, & hæc oĩa iam dudũ quidẽ sibi cõperta, sed nunc facie ad faciem manifesta uidens dicit: Sicut audiuimus, ita & uidemus in ciuitate dñi uirtutũ, in ciuitate dei nr̃i. Ibi ergo positus appellat populum dei dicens: O Israel q̃ magna est domus dei, & q̃ ingens locus possessionis eius, magnus & non habens finem.

3 *Animæ sanctorum et ante Iudicij diem in cœlesti Hierusalẽ uident deum, quod aliqui nunc negaret.*

Sed quid hoc est? Dum merita uiri considero, & quasi discedentem spiritu sequor, & sanctorum choris deducentibus intermisceor, non merito ullo, sed affectu pene sum oblitus mei. Ita ne ergo raptus est nobis murus fidei, gratiæ, & sanctitatis, quem totiens ingruentibus Gotthorum cateruis, nequaq̃ tñ potuerunt barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor? Deniq; in cæteris populatores locis, illic pacẽ rogabant, mirantibusq; quid sibi sine milite ullo obsisteret, a prudentiorib⁹ intimabat̃ Helisæi intus imitatorem degere, ætate supparem, non imparẽ spiritu, cauerent ne exemplo Syriaci agminis sibi quoq; cæcitas offunderet̃. Et tñ circa discipulos suos diuersa dona sunt Christi. Helisæus quidẽ in Samariam captiuas acies induxit Syrorum. Sanctus aũt Acholius precibus suis fecit ut de partibus Macedoniæ uictores fugaret. Nõne & hoc intelligimus uirtutis superioris fuisse, ut ubi miles nullus aderat, illic pellerent̃ sine milite? Nonne & hoc cęcitatis est ut fugerent, quos nullus urgebat, sed urgebat & præliabat̃ sanctus Acholius, non gladijs, sed orationibus, non telis, sed meritis.

An incognitum nobis est dimicare sanctos etiã cũ ferient? Nõne ociosus erat Helisæus? Ociosus scilicet corpore, sed uibrabat spiritu, & orationibus præliabat̃, qñ in castris Syriæ uox equitum & uox uirtutis magnæ audiebatur, adeo ut putarent Syri aliorum regum aduersus se uenire exercitus, qui populo Israel adiumento forent, unde percusi magno fugerũt pauore, ita ut leprosi quatuor qui mortis egressi fuerant desiderio, castra hostium deprędarentur. Nonne in Macedonia similia dominus per orationes sancti Acholij fecit miracula, aut prope maiora? Nõ enim inani metu nec superflua suspitione, sed sæuiente lue & ardenti pestilentia perturbati Gotthi ac territi sunt. Deniq; tunc fugerunt ut euaderent, regressi postea pacem rogarunt ut uiuerent. Vidimus itaq; in tanti uiri meritis superiora secula, & opera prophetarum quæ legebamus aspeximus. Quasi Helisæus inter arma, inter acies, dum uixit uersatus est, meritis suis componens prælia.

4 *Si deus per orationes sanctorum facit miracula, ergo illi gratæ sunt & acceptæ.*

Deniq; ubi securitas cohabitantibus reddita est, quod ipso fuit durius bello, sanctum exhalauit spiritũ, & quasi Helias usq; ad cœlum eleuatus est, non curru quidem igneo, nec equis igneis, nisi forte illa non uidimus, nec in cõmotione aeris, sed in uoluntate & placiditate dei nostri, & sanctorum angelorũ læticia, qui ad se tantum uirum transisse gratulabantur? Certe dubitare illa nequaquam possumus, quandoquidem reliqua congruerunt. Siquidẽ eodem momento quo ille adhuc eleuabatur, uelut quodam melotidis suæ demisso amictu, sanctum Anysium discipulũ suum induit, & sui uestiuit infulis sacerdotij, cuius meritũ & gratiam non nũc primum audio, nec in uestris epistolis didici, sed in uestris literis recognoui.

Nam

Nam quasi præscius successurū sibi, & si promissis tegebat, tñ indicijs designabat, adiutum se eius cura, labore, officio memorās, ut iam declarare consortem uideret, qui non quasi nouus ad summum sacerdotiū ueniret, sed quasi uetus sacerdotij executor accederet. Cui pulchre cōuenit dictū illud euangelicum: Euge bone serue & fidelis, quoniā super pauca fidelis fuisti, sup multa te constituā. Hæc mihi de sancto Acholio uobiscū cōia.

Illud tñ speciale, quo deuinctus sum beatæ memoriæ uiro, quia tribuit mihi ut eū non ignorarem, Nam cum eo ueniente ad Italiā ægritudine cō fectus tenerer, ut non possem occurrere, ipse ad me uenit & uisitauit. Quo studio, quo affectu ipse in me & ego in eum irruimus? Quo gemitu mala istius seculi, & ea quæ hic acciderent deplorauimus, ita ut lachrymarum profluuio uestē infunderemus? dum salutatione exoptatissima mutuo desiderio et expetito diu fruimur, adheremus amplexu. Itaq; quod uoti mei erat, illius beneficij fuit, quia potui illū uidere. Nam & si maior portio & plenior cognitio sit in spiritu uidere quos diligimus, tñ etiā in figura corporis uidere desideramus. Sic aliqñ reges terræ quærebant faciem Salomonis uidere, & audire eius sapientiam.

Discessit igit̃ a nobis, & nos in hoc reliquit salo: sed qđ illi utile, id multis ipso barbarico furore est grauius: quia illū iste depellebat, hunc nobis quis poterit repræsentare? Sed repręsentat dñs, & seipsum in discipulo repræsentat. Repræsentant iudicia uestra, quibus dictū est: Date Leui manifestos eius & ueritatē suam. Viro sancto dedistis manifestū eius, utpote eius institutione fundatū, dedistis imitatorem uiri eius qui dixit patri suo & matri suæ, non uidi te, & fratres suos non sciuit, & filios non recognouit, custodiuit uerbum dñi, & testamentum eius obseruauit. Narrabunt populi iustitiā eius. Talis uiri uita, talis hæreditas est, talis conuersatio, talis successio. Ille se monasterijs puer dedidit, et intra Achaiā angusto clausus tugurio, gratia tñ multarum terrarum peragrauit diuortia, ad summū sacerdotiū a Macedonicis obsecratus populis, electus a sacerdotibus, ut ubi ante fides per sacerdotē claudebatur, ibi postea per sacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarent̃. Non aliter etiam eius discipulus imitatione, qui & ipse dixit patri suo & matri suæ, non uidi te. Nō uidit enim studio, non uidit affectu, & fratres suos non sciuit, quia deū scire desiderauit. Et hic recognouit uerbū dñi, & custodiuit testamētum eius, & imponit honorē in ara eius semper. Benedic dñe fidem eius, sanctitatem, sedulitatem. Benedictio tua ueniat super caput eius, et super uerticem ipsius. Sit honorificus inter fratres suos, sit in eo tauri species, ut uentilet corda inimicorum, & sanctorum mentes demulceat, & iudicium sacerdotum tuorum in eo sicut lilium floreat.

Ambrosius Episcopus Anysio fratri. Iam dudū te teneo, & si nunc primum lego, meritisq; compertū habeo, quem oculis non uideram. Doleo quidem illud accidisse, sed hoc successisse gaudeo. Quia licet supstite me non optauerim illud contingere, speraui tñ post illius sancti uiri exitum, hoc solum posse merito succedere. Tenemus ergo te sanctæ memoriæ Acholij dudū discipulum, nunc successorē hæredemq; eius, uel honoris, uel gratiæ. Magnū meritum frater gaudeo tibi, ne uno quidē momēto de successore tanti dubitatū uiri: & magnum onus frater tanti nominis pondus subisse, tantæ libræ, tantiq; examinis. Quæritur in te Acholius, & sicut *Vbi supra Episto. 60.*

erat in affectu tuo, ita in officijs desideratur, illius uirtutis, illius disciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam senili corpore.

Vidi (fateor) uirum, nã & hoc meritis illius debeo, quod illũ uiderim. Vidi ita illũ esse in corpore, ut extra corpus putarem. Vidi imaginẽ illius q se siue in corpore siue extra corpus nesciens, raptũ ad paradisum uiderat. Ita.n. percurrebat omnia excursu frequenti, Constantinopolim, Achaiã, Epirum, Italiam, ut iuniores eũ non possent consequi. Cedebant fortiores corpore, quia eũ sine impedimento esse corporis nouerant, ut eo tantum pro uelamine uteretur non pro officio, certe ad seruitiũ, non ad subsidiũ. Ita.n. affecerat corpus suũ, ut ĩ eo mũdũ crucifigeret, & mũdo semetipsũ.

Benedictus dñs, & benedicta adolescentia eius quam exegit in tabernaculis dei Iacob, positus in monasterijs, in quibus cum quæreretur a parentibus uel proximis, dicebat: Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem uel matrẽ uel fratres meos, sed eos qui audiũt uerbum dei & faciunt. Benedictus ẽt processus iuuentutis ipsius, in qua ad summũ electus est sacerdotiũ, maturo iã probatus uirtutũ stipendio: Venit enim tanq̃ Dauid ad pacẽ populi reformandã. Venit tanquam illa nauis aurũ secum intelligibile uehens, & ligna cedrina, & lapides preciosos, ut illas columbæ pennas deargentatas, quibus medias inter sortes somno pacis & tranquillitatis sopore dormiuit. Est enim sanctorũ etiam somnus operarius, secundum quod scriptũ est: Ego dormio, & cor meũ uigilat. Et secundum quod Iacob sanctus diuina dormiens uidebat mysteria, quę uigilans non uiderat, de cœlo ad terras aerem peruiũ sanctis, respicientem dominum, & pollicentẽ terræ eius possessionẽ. Itaq; breui somno dormiens impetrauit, quod magno labore postea acquisiuit. Hæreditas eius est.n. somnus sanctorum, feriatus ab omnibus corporis uoluptatibus, ab omni animi perturbatione, tranquillitatẽ menti inuehens, placiditatẽ animę, tã quam soluta nexu corporis se ableuet, & Christo adhęreat. Hic est somnus uita sanctorum, quã uiuebat sanctus Acholius, cuius benedicta etiam senectus ipsa est. Vere senectus illa uenerabilis, quæ non canis, sed meritis albescit. Ea est enim reuerenda canicies, quæ est canicies animæ in canis cogitationibus & operibus effulgens. Quę est.n. uere ætas senectutis, nisi uita immaculata, quę non diebus aut mensibus, sed seculis propagatur, cuius sine fine est diuturnitas, sine debilitate longæ uitas? Quo enim diuturnior, eo fortior (eo quod diutius eam uitẽ uixerit) in uirũ pfectũ excrescit.

Huius igitur successorem te dominus non solum honore sed etiam moribus probet, & summa fundare dignetur gratia, ut ad te quoq; populi concurrant, de quibus dicas: Qui sunt isti qui sicut nebulæ uolant, & sicut columbæ cum pullis suis? Veniant quoq; sicut naues Tharsis quę accipiãt frumentum, quod Salomon uerus impartiuit, uiginti mensuras tritici. Accipiant oleum & sapientiam Salomonis, & sit pax inter te & populum, & testamentum pacis custodias.

VITA BEATI PHILOGONII, QVI EX PATRONO causarum Episcopus factus est, a D.Ioanne Chrysostomo Constantinopolitano Episcopo scripta, & quinque diebus ante natalem domini ad populum dicta.

Habetur Tomo 3.operum eius folio.609.

Go quidem & hodie destinaram aduersus hæreticus luctaturus uestes exuere,quodque restabat debiti uobis persoluere: Verum beati Philogonij dies,cuius hodie memoriam celebramus,ad ipsius benefactorum enarrationem linguã nostram euocauit.Et omnino parendum est. Etenim si qui patri matriue maledicit,morte moriṫ: profecto clarum est eum qui benedixerit illis uitæ præmia recepturum: & si ijs qui iuxta naturam parẽtes sunt tantam debemus præstare beneuolentiam,multo magis id præstandum ijs,qui iuxta spiritum sunt parentes,potissimũ uero quum iam uita defunctos nostra laudatio nihilo reddat illos gloriosiores, nos uero congregatos tum qui loquimur,tum qui audimus,reddat meliores. Nam ille quidem subuectus in cœlum haud quaquam egere potest humanis laudibus, ad fœliciorem magisque duraturam quietem profectus. Cæterum nos qui hactenus hic uersamur, multaque opus habemus exhortatione illius egenus encomijs,quo uidelicet ad eius imitationem excitemur. Quapropter sapiens quidã hortaṫ,dicens: Memoria iusti cum laudib⁹. Non perinde qđ laudanṫ q decesserunt,sed qđ ij poti⁹ q res istas egregias laudib⁹ uehunt.

1 *Dies beati Philogonij, cuius hodie memoriam celebramus.*

2 *Philogonius subuectus in cœlum.*

Qm̃ igitur hac ex re tanta nobis utilitas proficiscıṫ, obtẽperemus neque recusemus. Nam & ipsum tp̃s huic narrationi congruit. Siquidem hodie beatus ille ad tranquillam oĩsque turbationis expertem uitam translatus est,eoque nauigium appulit,ubi deinceps nõ poterit metuere naufragium, nec ullam animi deiectionẽ aut dolorẽ.Et quid mirum est, si locus ille purus est ab omni molestia animi,quum Paulus hominibus adhuc in hac uita degentibus loquens dicat: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quod si hic,ubi morbi,ubi insectationes,ubi præmaturæ mortes,ubi calumniæ,ubi inuidiæ,ubi desperationes,ubi irę,ubi cupiditates,ubi innumerabiles insidiæ,ubi quotidianæ solicitudines,ubi perpetua sibique cohærẽtia mala sunt,innumeros ex omni parte dolores adferentia, Paulus dixit fieri posse ut semper gaudeamus, si quis paululum ex rerum mundanarũ fluctib⁹ erexerit caput,uitamque suam recte modereṫ cõposueritque:multo magis postquam hinc demigrauerimus, facile compotes erimus eius boni, quum hæc oĩa sublata fuerint,aduersa ualetudo,morbi, peccãdi materia, ubi non est meum ac tuum,frigidum illud uerbum,& quicquid est malorum,in uitam nostram inuehens,innumeraque gignens bella. Quamobrem maximopere gratulor huius sancti fœlicitati, quod quanquam trãslatus est, atque hanc quæ apud nos est ciuitatem reliquit,tñ in alteram transijt ciuitatem,nempe dei,ac digressus ab hac ecclesia ad illam peruenit, q̃. est primogenitorum descriptorum in cœlis,ac relictis hisce festis, trãsijt ad celebritatem angelorũ. Etenim quod & supne sit ciuitas, ecclesia ac celebritas, audi Paulum dicentem,Accessistis ad ciuitatem dei uiuentis,ad Hierosolymam cœlestem,& ad Ecclesiam descriptorum in cœlis, & ad innumerabilem angelorum frequentiam. Non solum aũt ob multitudinẽ uirtutũ cœlestium,uerum etiam ob abundantiam bonorum,ac iuge gaudium &

lætitiam,panegyrim,hoc est,totius multitudinis cœtum appellat totã illam uitam. Nec enim alia res facere solet panegyrim, quã mercium uenalium copia,quum triticum,ordeum, & omni iuge frugum species, ouium greges,boum armenta, uestes aliaq; id genus plurima importantur, alijs quidem uendentibus,alijs uero commercantibus.

Sed quid,inquis,harum rerum est in cœlis? Horum qdem nihil,sed sunt his multo magis præclara. Non enim illic sunt triticum,ordeum,ac frugũ uariæ species,sed illic ubiq; fructus spiritus,gaudium,beneuolentia,bonitas,pax,ac mansuetudo summa exuberat copia. Non ouium greges, non boum armenta,sed spiritus iustorum perfectorum,animarum uirtutes, uitæq; recta facta per omnes cœlos uidere licet. Nõ uestes aut amictus,sed coronas quouis auro pretiosiores,tum brabia,certaminũ præmia, aliaq; innumera bona reposita ijs qui recte fecerint:adhæc ibi est multitudo cõgregatorum,longe tũ copiosior,tum honoratior. Neq; enim cõstat ex uiris urbanis indigenisq;, sed hic sunt angelorũ infinita milia, illic sodalitia prophetarũ, alibi martyrum chori,apostolorũ ordines, cunei iustorum, omniumq; q fortiter rem gesserunt uarij cœtus. Profecto miranda panegyris est. Iamq; id sane maius est omnibus,quod in media frequentia uersatur horum oĩum rex. Etenim ubi dixisset, ad innumerabilium angelorũ frequentiã,subiecit,& ad iudicem uniuersorũ deum. Quis unq̃ uidit in panegyrim prodeuntẽ regem? Hic quidem nemo uidit, illic autẽ qui adsunt perpetuo uident,quatenus illũ uidere licet,non solum præsentem, uerum etiam suæ gloriæ splendore condecorantẽ uniuersum cœtũ. Et nostræ quidem celebritates sub meridiem plerunq; soluuntur,ille uero non item. Neque enim mensium in orbẽ recursus,neq; annorum circuitus,neq; dierum numerũ expectat:sed stat perpetuo,illiusq; bona finẽ non habent,nec senescere,nec marcessere possunt,sed sunt tum senij,tũ mortis expertia. Nullus illic tumultus,quemadmodũ hic:nulla turbatio,sed ingens omniũ cũ ordine decenti compositio,haud secus atq; in cithara quapiam, modulatissimum concentũ & quauis musica suauiorem reddentiũ utriusq; creaturæ dño,dum anima illic uelut in sacris adytis,diuinisq; mysterijs, diuinorum arcanorũ celebrationem peragit. Ad hanc beatam requiem transijt beatus Philogonius.

3 *Vitæ recta facta per omnes cœlos uidere licet.*

4 *Si sunt præmia certaminum,ergo & merita. Bona reposita sunt in cœlo ijs qui recte fecerint, non igitur ijs qui crediderint tantum.*

Quænam igit̃ oratio par sit uiri laudibus, quem deus tam fœlici sorte dignatus est? Non est ulla. Sed age dic mihi,num idcirco silebimus? Et cuius rei gratia conuenimus? An dicemus nos haud posse magnitudinẽ gestorũ oratione consequi? At qui ob hoc ipsum necesse est dicere,q̃quidẽ hæc est præcipua laudũ illius pars,quod factis uerba æquiparari nõ possint. Nam quorũ benefacta naturam etiam superant mortalẽ, perspicuũ est,quod horum laudes excedũt linguam humanã. Haud tñ ob id aspernabitur officiũ nostrum,quod pro uiribus præstamus,sed suũ imitabitur dñm. Siquidem & ille uiduę duos tm̃ obolos dejcienti in gazophylatiũ, non tantũ duorum obolorũ mercedem reddidit. Quur ita tandem? Quoniam non perpendebat pecuniæ modũ,sed animi diuitias. Nam si pecuniæ modũ expendas,magna paupertas est:sin uoluntatem explices,ineffabilem uidebis excelsi animi mercedẽ, Proinde quamuis nostræ facultates exiguæ sint minimiq; pretij,attamen quę possumus offerimus. Ea licet non respondeãt magnitudini meritorũ animæ præclari iustiq; Philogonij,

tamen

tamen hoc ipſum celſitudinis illius maximũ fuerit argumentũ, quod nec puſilla repellat, ſed idẽ faciat quod ſolent diuites. Siquidem illi quũ acceperint a tenuibus exigua, qbus non egent, ſua uiciſsim apponunt, remunerantes eos, q quod poterãt obtulerint: Itidẽ & hic, quũ acceperit a nobis laudem uerbis peractam, qua nequaquam eget, redonabit nobis per ipſa facta benedictionem, qua ſemper uti poſsimus. 5

Si Philogonius pro laude ſibi impenſa redonat benedictionẽ qua ſemper uti poſsimus, conſtat apertiſsimum eſſe mendaciũ, ſanctos poſt mortem nihil poſſe, nec ſiere quæ circa nos fiunt.

Vnde igit̃ laudationem illius auſpicabimur? An a, magiſtratu, quẽ ſpiritus illi tradidit gratia? Nam mũdani magiſtratus, nequaꝗ poſſunt Chriſtianoꝝ demonſtrare uirtutes, quin potius frequenter habent accuſationem malitiæ. Quã ob cauſam? Qm̃ & ſolicitudines amicorũ, & circũcurſationes, & adulationes, aliaꝗ permulta his fœdiora, tales magiſtratus ſolent cõciliare. Cæterũ ubi deus ſuo ſuffragio deſignarit aliquẽ, Illaꝗ manus ſanctũ contigerit caput, incorruptũ ſuffragium, alienũ ab omni ſuſpicione iudiciũ, indubitata fuerit delecti comprobatio, propter eius q delegit autoritatem. Porro quod elegerit illũ deus, uel ex ipſa morũ integritate perſpicuũ eſt, quippe quẽ ex medio abreptũ foro ad thronũ hunc euexerit: adeo caſtam & inſignẽ prius egit uitam, quũ uxorem haberet ac filiam, & in forenſibus negotijs uerſaret̃, adeò ſolem ipſum ſplẽdore uicit, ut protinus ab illo geſto, hoc magiſtratu dignus uideret̃, & a tribunali ad tribunal euectus ſit. Ac tũ qdem hominibus patrocinabat̃ aduerſus homines q ſtruebant inſidias, ijs qui afficiebant̃ iniuria, ſuperiores reddens ijs, qui iniuriam inferebant. Hic autem adeſt hominibus patrocinans aduerſus dæmones inuadentes. 6

Cum legis Philogonium Ep̃m uxorẽ habuiſſe & filiam, ne ſtatim in hæreticorũ labaris errorem, omnes Ep̃os debere eſſe coniugatos. Nam is Orientalis Eccẽ fuit Ep̃s, cui ab uxore ante Ep̃atum habita Nicæna Synodus non impoſuit cõtinentiã. Secus autem eſt in eccleſia Occidentali.

Quantũ autem ſit pietatis argumentũ, quod deus illũ tanto magiſtratu dignũ iudicarit, audi. Chriſtus excitatus a morte qd dicit Petro: poſtꝗ enim illũ interrogaſſet, Petre amas me? Isꝗ reſpondiſſet: Tu domine ſcis ꝙ amo te. Non dixit Chriſtus, abijce pecunias, ieiuniũ exerce, macera te laboribus, mortuos excita, dæmones abige, nihil uel horũ uel alioꝝ miraculorũ recteꝗ factorum in mediũ adduxit, ſed omnibus illis prætermiſſis dicit illi, ſi diligis me, paſce oues meas. Hoc aũt dicebat non ſolum ut nobis certiſsime declararet quãtopere ipſum diligeret Petrus: uerũetiam ut palam faceret quantã haberet beneuolẽtiam ergo ſuas oues, exemplũ propoſuit Petri erga ipſum amoris, tm̃ non dicens: Qui diligit oues meas, me diligit. Vide igit̃ quam multa propter hunc gregẽ paſſus ſit Chriſtus. Homo factus eſt, ſerui formã aſſumpſit, conſputus eſt, alapis cęſus eſt, poſtremo ne mortẽ qdem recuſauit, & quidem ignominioſiſsimã. Quin & ipſum ſanguinem ſuũ effudit. Itaꝗ ſi quis uoluerit illi commendatus eſſe, curam habeat ouiũ illius, publicam quærat utilitatem, fratrũ ſuorum ſaluti proſpiciat. Nullum enim officiũ hoc deo charius eſt. Et ob id alicubi dicit: Simon Simon, expetiuit te ſatanas ut cribraret & tanquam triticũ, ſed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quod igit̃ huius ſolicitudinis curę que præmiũ mihi rependis? Sed quam tandẽ poſcit repenſationem? Eandem curam quã nobis impendit, repoſcit. Nam & tu, inqt, aliqñ conuerſus confirma fratres tuos. Sic & Paulus ait: Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti Qũo ille factus eſt Chriſti imitator? Omnibus per omnia placens, non quærens ſuam ipſius utilitatẽ, ſed multoꝝ ut ſalui fierent. Rurſus alio loco dicit: Etenim Chriſtus non ſibiipſi placuit, ſed multis. Neꝗ prorſus alia res eſt, quæ perinde declaret doceatꝗ qs ſit fidelis & amans

7 Christi, quã si fratrũ curam agat, proq; illorum salute gerat solicitudinẽ. Hæc omnes audiant & monachi, qui montiũ occuparunt cacumina, quique modis omnibus seipsos mũdo crucifixerũt, quo pro uiribus ecclesiarum præfectos adiuuent, horumq; curas leniant precibus, concordia, charitate, scientes quod in modis omnibus opitulentẽ ijs qui tot periculis obijciuntur per gratiam dei, totq; negotiorũ curas sustinent, quibuscunq; possunt rationibus auxilientẽ, quanquam procul habitantes, & uictus sors ipsis perisset, & tota in scopulũ impegisset sapientia. Verum hoc esse maximum amicitiæ erga xpm argumentum, declaratur & hinc.

Verorum Monachorum propositum est, modis omnibus seipsos mũdo crucifigere.

Videamus autem quõ munus hoc episcopi administrarit. Quin potius non est opus hic pluribus uerbis aut uoce nostra, quũ uester fauor uestrũque studium hoc ultro declaret. Quemadmodũ enim aliquis ingressus uineam, uitesq; contemplatus, pampinis comantes, fructu grauidas, maceriјs ac septis undiq; munitas, haud quaq; desiderat orationem cuiusquã qui demonstret uinitoris industriam, & agricolæ uirtutem. Itidẽ & hic, si quis ingressus conspiciat uites spirituales, uestrumq; fructũ contempletẽ nil opus habuerit ut ex cuiusquam oratione discat qualis sit uester præpositus. Sicut & Paulus scribit alicubi: Epistola mea uos estis, quæ inscripta est, & legiẽ. Fluuius arguit qualis sit fons, & fructus indicat qualis sit radix. Dicendũ igitur erat & tempus & initium qñ uineam hanc suscepit. Neq; enim hoc minimũ habebit momenti ad absoluendam Encomij partem, sed omnino satisfuerit ad declarandam hominis uirtutem. Res tum erat multæ difficultatis, quũ nuper esset sedata persequutio, manentibus etiamnũ grauissimæ tempestatis illius reliquijs, quumq; negotia plurimã desiderarent correctionẽ. His insuper illud adiungendũ erat, quod quemadmodum dicebam, hæreticorũ factio sub illo nata, negotium exhibuit illius sapientia cuncta prospiciente.

8 Verum ad aliam necessariam materiam nobis festinat oratio, eoq; cõmuni patri, beatiq; Philogonij sectatori hęc dicenda relinquentes, ut qui melius nobis teneat quicquid est antiquatum, ad aliam concionandi rationem transeamus. Appetit enim festum oĩum festorum maxime uenerãdum, adorandumque: quod si quis appellet oĩum festorum metropolim, haudquaq; aberret. Quod aũt hoc est? Christi iuxta carnẽ natiuitas. Ab

Festũ natiuitatis domini maxime uenerandum & adorandum, ac omnium festorum metropolis.

9 hoc enim illustratio dei, festum uidelicet Epiphaniorum, ac sacrũ Pascha, Ascensio, & Pentecoste, originem ac fundamentum ducunt. Nisi enim secundum carnem natus esset Christus, nequaq; baptizatus esset, nam id festum Theophaniorũ. Nequaq; fuisset crucifixus, Nam hoc festũ Paschę. Nequaq; misisset spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes. Itaque ab hoc ceu fonte quopiam, hi diuersi amnes orti, nata sunt nobis hęc festa. Verum non ob hoc tm̃ par est hunc diem cæteris anteponi, sed etiam ob id, quod id quod in hoc natum est, cæteris omnibus est uenerabilius. Nam quod Christus homo factus mortuus est, quũ nullum omnino peccatum perpetrasset, qd huic amplius poterat adiungi miraculo? Sed mortale corpus assumpsit. Erat quidem & hoc admirandum. Cæterum quod

Vide hic per ordinem festa celeberrima Christianorum.
Epiphania
Pascha
Ascensio Domini
Pentecostes
Quæ dicit esse festa audientibus nota.

10 Deus quum esset, uoluerit homo fieri, tãtumq; sese demittere sustinuerit, quantum ne cogitatione quidem complecti queas, hoc est omnium maxime reuerendum, stuporisq; plenum. Quod quidem & Paulus admirãs dicebat, sine cõtrouersia magnum pietatis mysterium. Quod magnum?

Tu qui dicis dies æquales esse, et aliũ alio nõ esse celebriorẽ, nõ uides qđ diẽ Nata

Deus declaratus in carne. Ac rursum alibi: Non enim angelos apprehendit Deus, semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus assimilari. Propter hoc potissimũ amplector diligoq; diem hunc, & amorem eius in medium propono, ut uos huius amatorij pharmaci participes reddam. Eoq; rogo uos omnes obsecroq;, ut summo studio summaq; cũ alacritate uelitis adesse, sed prius suam quisque domum repurget, ut uideamus dominum nostrum in cunis iacentem ac fascijs inuolutum, horrendum ac stupendum spectaculum.

Quid enim excusabimus, aut quam ueniam obtinebimus, si quũ ipse nostra causa descenderit e cœlis, nos ad illum uel ex ædibus ingrauemur: quũ alienigenæ barbariq; ex Perside accurrant ut illum uideãt in præsepi iacentem, tu uero ne breue quidem spatium emetiri sustines, ut hoc fœlici spectaculo perfruaris? Nam si cum fide accesserimus, procul dubio uidebimus illum in præsepi iacentem. Siquidem hæc mẽsa uicem explet præsepis. Nam & hic ponitur corpus dominicum: non quidem fascijs inuolutũ sicuti tunc, sed undiquaq; spiritu sancto conuestitum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ dicunt. Ac Magi quidem nihil aliud quam adorarunt, tibi uero si cum pura accesseris conscientia, permittemus ut sumas, & sumpto domum abeas. Accede igitur tu quoque munera offerens, non qualia deferebant illi, sed multo religiosiora. Obtulerunt illi aurum, offer tu temperantiam ac uirtutem. Obtulerunt illi thus, offer tu puras preces, quæ sunt odoramenta spiritualia. Obtulerunt illi myrrham, offer tu modestiam, et cor submissum cum eleemosyna. Quod si hisce cum munerib⁹ accesseris, multa cum fiducia particeps eris huius sacræ mensæ. Nam hæc ideo nunc loquor, quod sciam certo futurum, quod in illa die complures accedant, irruantq; ad uictimam hanc spiritualem. Id igitur ne faciamus ad detrimentũ & condemnationẽ aĩę nr̃ę, sed ad salutẽ: iam nũc obtestor obsecroq;, ut oĩb⁹ modis repurgatis aĩs ur̃is, ita demũ adeatis mysteria.

Neq; mihi quisquã dixerit, uereor, habeo conscientiam pecccatis oppletam, sarcinam circũfero grauissimam. Sufficit enim horũ quinq; dierũ tp̃s, si sobrius fueris, si attentus, si uigilaueris, multitudinem peccatorũ reddes contractiorem. Nec illud perpende quod breue tp̃s est, sed illud considera quod benignus est dñs. Qñquidem & Niniuitæ tridui spatio tantam iram dei a se depulerunt, nec obstitit illis tp̃is angustia, sed animi prõptitudo amplectens dñi benignitatem, totũ peragere ualuit. Et meretrix illa breui tp̃is momento, quũ ad Christum accessisset, oĩa probra diluit. Quin & calumniantib⁹ Iudæis, quod illam admisisset, tantamq; præbuisset fiduciam, Christus illis quidem silentium imposuit, hanc uero malis omnibus liberatã, cõprobatoq; illius studio, ita domum remisit. Quid ita tandem? Qm̃ feruenti animo, & flagranti corde, ardẽtiq; accessit fide, sanctosq; illos ac sacros attigit pedes, solutis capillis, fontib⁹ lachrymarum ex oculis emissis, unguento profuso. Etenim per quę deceperat homines, per eadem parauit remedia pœnitentiæ; per quæ auocarat oculos intemperantium, per hæc emisit lachrymas, per capillos arte compositos multos illexerat ad pc̃m̃, per eosdem pedes abstersit Iesu. Vnguento multos inescarat, per hoc pedes illius lauit. Proinde & tu quibus rebus prouocasti Deum, per has rursum facito propitium: Prouocasti illũ pecuniarũ rapina, per easdem illũ reconcilia, quũq; & rapta restitueris illis quos iniu-

lis domini Chrysostomus cæteris diebus anteponit, eo quia qđ in eo natum est, cæteris omnibus est uenerabilius?

11

Potissimum amplector diligoq; diẽ hũc, & amorem eius in medium propono.

12

Nota pro ueritate corporis domini in sacramẽto Eucharistiæ, cõtra hæreticos negantes.

13

O impie hæretice qui dicis errorem magnũ eẽ eorum, qui ad Eucharistiæ sacramentũ accedunt huic innixi fiduciæ quod sint confessi, quod non sint sibi conscij alicuius peccati mortalis, quod p̃miserint orationes suas. Omnesque huiusmodi iudicium sibi manducare & bibere. Sed eos tantum digne sumere, qui credunt & confidunt se gratiã ibi consecuturos. Hancq; solã fidẽ facere nos puros et dignos. Vide uide miser quomodo sanctissimus doctissimusque hic pater, omnia hæc tua mendacia unico suo flatu eijciat et expellat, & uolentẽ digne sumere corpus Christi, ad puritatẽ conscientiæ & uirtutum omnium comple

mentum hortetur, alias ne accedat obtestatur. Quod si fecerit, eum in detrimentum & condemnationem animæ suæ communicaturum.

ria affeceras, & alia insup addideris, dicito iuxta Zacchæũ: Reddo si q̄d rapui, quadruplum. Prouocasti linguæ maledicentia, multis contumelia affectis, uicissim lingua placato, puras emittens preces, benedicẽs maledicentib⁹, laudans uituperantes, gratias agens iniuriam inferentib⁹. Hęc nõ egent multis diebus anni suæ, sed solo animi proposito unico die perficiũtur. Discede a malo uirtutem amplectere, desiste a prauitate. Pollicetor te posthac ista nõ cõmissurum, & istud sufficient ad excusationem.

14
Nota quod eos quos hæretici dignos censent, Chrysosto. e directo indignos iudicat.

Ego testificor ac fideiubeo fore, ut si nostrũ quisq; qui peccatis obnoxij sumus, recedẽs a pristinis malis, ex aĩo uereq; promittat Deo se postea nunq; ad illa redditurũ, nihil aliud deus requirat ad satisfactionẽ ulteriorẽ. Benignus enim est, & queadmodum parturiens cupit eniti fœtum, ita & ille cupit effundere suam misericordiã. Sed obstant peccata nostra. Diruamus igitur maceriem, atq; ex hoc iam tp̄e festum auspicemur, hosce dies quinq; negotijs omnibus ualere iussis. Valeat forũ, ualeat curia, facessant mundanæ curę cum pactis & contractib⁹: animam meam seruare cupio. Quid lucrifecerit homo, si totũ mundũ lucrifaciens, aĩę suæ iacturam faciat? Egressi sunt a Perside Magi, egredere tu e temporarijs negotijs, ad Iesum proficiscere, nõ est longũ interuallũ si uelimus. Non enim necesse est traijcere mare, neq; montium superare cacumina, sed domi sedens, si pietatem exhibeas, multamq; cordis cõpunctionẽ, potes illũ uidere, potes totam diruere maceriem, totum submouere obstaculũ, abbreuiare uiæ longitudinẽ. Deus enim, inquit, appropinquans ego sum, & nõ deus procul. Et dominus prope est omnibus inuocantib⁹ ipsum in ueritate.

15
Meretrix quæ ad pedes domini accessit, non fidem tantummodo ardentẽ secum attulit, sed cum ea plurima satisfactionis opera, charitatemque eximiam.

16
O qui dicis satisfactionem nullã requiri pro peccatis, & opera nostra ad dei misericordiam obtinendã nõ ualere, xp̃m satisfecisse ꝑ nobis abunde, atq; ob id satisfactiões nostras inanes & superfluas esse. Quam mendax esse conuinceris ex hoc loco, cum deus ipse maxime gratas habeat nostrorum operum satisfactiones, et per ipsas ꝓpitius reddatur. Resipisce miser homo. An de industria adhuc oculos opis, ut in tenebris degas, neque sursum aspicias ut illumineris?

Nunc autem multi Christianorum in tantam uecordiam, tantumque uenere contemptum, ut cũ innumeris scateant malis, nullam tamen uitæ suæ curam habeant: sed in diebus festis negligenter ac temere ad mensam hanc accedant, haud intelligentes quod cõmunionis tempus non est festum, neq; celebritas, sed conscientia pura, uitaque a peccatis repurgata. Queadmodum enim qui sibi nullius mali conscius est', hunc oportet singulis diebus accedere: Sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eũ ne in festis quidem accedere tutũ est. Neq; enim semel in anno accedere, liberat nos a peccatis, si indigne accesserimus, quin hoc ipsum potius auget damnationem, quod cum semel tm̃ accedamus, ne tum quidem pure accedimus. Quapropter adhortor uos oẽs ne negligenter, ueluti festo die cogente ad diuina mysteria accedatis, sed si qñ parabitis huius sacræ hostiæ fieri participes, multis ante diebus repurgetis uosipsos per pœnitentiam, precationem & eleemosynam. Deniq; per hoc ut uacetis spiritualibus, nec denuo conuertamini canis in morem ad proprium uomitum.

An non enim absurdum tantam habere curam rerum corporalium, ut appetente festo multis ante diebus uestem, e scrinijs depromptam diligẽter appares, emas calceamenta, mensa largior splendidiorq; paretur, deniq; uariam undiquaq; rerũ copiã excogites, omnibusq; modis temetipsum ornes, nitidumq; reddas: aĩę uero neglectæ, sordentis, squallidæ, fame cõtabescentis nullũ habere respectum, quum sola maneat impura: ac corp⁹ quidem nitidum huc adducere, animam uero nudam incultamq;? Atqui corpus quidem uidet conseruus, neq; quicquã est detrimẽti, qũocunque fuerit habitum: illam autem uidet dñs, qui grauissime punit negligentiã. An nescitis quod hæc mensa plena est igni spirituali? Et quemadmodum

17
Quod dicit hic Chrysosto. deum post ꝓmis

fontes aquæ uim exundant: ita hæc flammam quandam habet arcanam. Ne igitur accesseris stipulam adferens, non ligna, non fœnum, ne augeas incendium, exuratq; animam ad cõmunionẽ accedentẽ: sed accede ferens lapides pretiosos, aurũ, argentũ, quo puriorẽ reddas materiam, multoq; cum lucro discedas. Si quid mali est, abigas ab aĩo. Habet quis inimicũ, grauiter læsus, soluat simultatẽ, coerceat animũ exardescentẽ, intumescentemq;, nequis sit tumultus aut perturbatio. Regem enim excepturus es p cõmunionem: quum autem rex ingreditur animam, oportet magnam eẽ tranquillitatem, multũq; silentium, profundam cogitationum quietem. Sed atrociter læsus es, nec potes iram remittere. Quid igit? An igitur te ipsum magis etiam & grauius lædes? Neq; enim tantis malis te afficiet inimicus, quæcunque fecerit, quibus teipsum afficis, si non illi reconcilieris, sed dei leges conculcaris. Ille te contumelia affecit, dic mihi num tu ideo Deum afficies contumelia? Etenim non recipere in gratiam eum qui molestiam attulit, non tam est illum ulcisci, quam Deum afficere contumelia legis huius autorem, præcipientis ut inimicis reconciliemur priusquã accedamus ad altare. Proinde ne respicias ad conseruum, neque ad magnitudinem iniuriarum, quas intulit ille, sed ad Deum, illiusque timore in animum demisso, illud expende, quod quo maiorem uim admoueris animo tuo, post innumera mala cogens illum redire in gratiam cum eo qui molestiam intulit, tanto maius præmium feres a Deo, qui hæc præcepit. Et quemadmodum hic Deum excipis multo cum honore, sic & ipse te illic multa cum gloria excipiet, reddetq; tibi mille culpam istius obedientiæ mercedem: quam nobis omnibus assequi contingat, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

sionem abstinentiæ a peccatis ulteriorem satisfactionem nõ requisiturum, ne sibi ipsi sit contrarius, intellige quando nulla satisfaciendi adest opportunitas. Exempli gratia, cum fur non habet unde restituat quod surripuerit, aut mors repẽtina ingruerit ut ita latrone in Cruce. Alias satisfactio semp est necessaria, ut pauloãte uidisti. Vel intellige de remissiõe quo ad culpã, ad quã impœnitentibus deus non requirit ulteriorem satisfactionem, non autem quo ad pœnam. Vel de tali promissione abstinen. a peccatis loquitur, quæ coniuncta est cum ardenti charitate peccatorum multitudinẽ operiente ut in Magdalena.

18 *Et hic habes quæ sit digna præparatio ad sumendum corpus Christi, contra hæreticos nostros.*

Qui nullius peccati sibi conscius est, Doctor sanctus dicit eum esse dignum qui singulis diebus accedat. At pseudo nostri apostoli dicunt hunc esse indignum. Vide cui potius sit credendum.

19 *Ecce hæretice quæ sit digna præparatio ad corpus Christi, pœnitentia, Orationes, & eleemosynæ, & non tantum nuda tua illa fides.*

20 *Merito hæc mensa plena est igne spirituali non solum quia gratiam spiritussancti digne accedentibus elargitur, sed maxime quia deum nostrum præsentem habet qui ignis consumens est.*

21 *Quomodo accedere debeas ad mensam dominici corporis, & uide si non penitus cum hæreticis pugnãtia doceat.*

22 *Regem excepturus es per communionem, ergo uerum Christi corpus & non signum.*

23 *Hic deum excipis, igitur uerum Christi corpus. Habes præmium & mercedem reddi a deo pro bene gestis.*

VITA MACARII, ISIDORI, ALIIQVE MACARIJ, Heraclidis aliorumq; beati Antonij discipulorum, ac Moysi eremitæ ordinati in Episcopum, necnon Didymi Alexandrini per Ruffinum presbyterum Aquileiensem scripta.

Habetur li. 11. Historiæ Ecclesi. cap. 11.

POst Iouinianum Valentinianus imperiũ suscepit, qui pro fide nostra a Iuliano militia fuerat expulsus. Sed cõpleuit in illo dominus quod promisit, plus etiã quã centupla in præsenti seculo restituens ei. Nam quia militiã pro Christo reliquerat, recepit imperiũ. Is in consortium regni assumpsit fra

trem Valentem, & sibi quidem occiduas partes delegit, illi autẽ Orientales reliquit: Sed Valens fauẽdo hæreticis, abiјt in uiam patrũ suorũ. Nam & episcopos egit in exiliũ, & p̃sbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexandriæ præsidente) usq; ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit. Multaq́; nephanda & crudelia in ecclesiam dei molitus est: sed hæc omnia post Athanasiј obitũ. Nam illo superstite, uelut diuina quadã uirtute prohibitus, cum dabaccharetur in cæteros, in illum nihil ausus est triste committere.

Igitur ea tempestate cũ quadragesimo & sexto anno sacerdotiј sui Athanasius, post multos agones multasq́; patientiæ coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrũ tribulationũ suarum participem & socium delegit. Sed Lucius Arianæ partis ep̃s, continuo tanquam ad ouẽ aduolat lupus. Et Petrus quidem nauẽ protinus conscendens, ad Vrbem Romam profugit, Lucius uero tãquam materia sibi crudelitatis oblata, sæuior erga cæteros efficiebat̃. Et ita ibat in sanguinẽ, ut ne speciem q̃dem aliquam religionis seruare uideret̃. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in uirgines & continentes ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus gentiliũ memorantur. Inde post fugas ciuiũ & exilia, post cædes & tormenta, flammasq́; q̃bus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremũ, & bella quiescentibus indicit. Tria milia simul (aut eo amplius) uiros, per totã eremum secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggredit̃. Mittit armatam equitum ac peditum manum, Tribunos, Præpositos & bellorũ duces, tanquam aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum uenissent, nouã belli speciem uident, hostes suos gladiјs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid uenisti?

Per idem tp̃s patres monachorum uitæ & antiquitatis merito, Macarius, & Isidorus, aliusq́; Macarius, atq; Heraclides, & Pambus, Antoniј discipuli per Ægyptũ, & maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur uiri, qui consortiũ uitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, sed cũ supernis angelis habere credebant̃. Quæ præsens uidi loquor, & eorũ gesta refero, quorũ in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitũ domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatũ, exercitũ moriendo uincentem, et qui sanguinis sui profusione uictor Christum sequeretur ad cœlũ. Quiq; dum in tabernaculis positi, & orantes expectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo olim membris omnibus, & præcipue pedibus, aridus. Sed cũ ab eis in nomine domini oleo fuisset punctus, statim confirmatæ sunt plantę eius. Et dicentibus eis, in nomine Iesu Christi, quem Lucius persequit̃, surge, et sta in pedibus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, ostendens quia uere erat in eis deus.

Ante aliquantulũ uero temporis cæcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macariј, quæ erat in deserto, itinere triũ dierum. Quo posteaq; cæcus multo ductantium labore p̃uenit, Macariũ non reperit domi. Contristatus ualde, nullatenus mitigare mœsticiã poterat, sanitatis solatio carens. Tum uero feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit ad eos q̃ deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, ubi cubare senior solet. Et cũ fuisset admotus, parum luti aridi unde paries oblitus uidebat̃, assu-

mens,palmæ ſuæ ſuperpoſuit.Rogat etiam ut aquam de puteo,ex quo bibere ſolebat,haurirent.Qua reſoluens glebulã,eodemq́; luto oculos ſuos ſuperungens,& lauans de aqua quæ hauſta fuerat, repẽte recepit uiſum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad ſua. Sed ne ſecundũ leproſos illos ageret, quos a ſe curatos in Euangelijs ingratos dominus notat, cũ omni domo ſua regreſſus,& deo gr̃as referens,rẽ ut geſta fuerat ĩdicauit.

Idem ipſe Macarius leenæ ſpeluncam habuit cellulæ ſuę uicinã. Et quadam die catulos ſuos cæcos ad eũ belua producit,& ante pedes eius ponit. At ille cum intellexiſſet pro cæcitate catulorum beſtiam ſupplicare, rogauit dñm,ut eis redderet uiſum. Quo recepto matrem ſequentes redeũt ad ſpeluncam. Et paulo poſt ipſa cũ catulis ſuis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas,uelut munus pro ſuſcepta gratia ad ſenem defert, morſu oris enectas,ante fores eius depoſitis abſcedit. Verum ſi ſingulorũ mirabilium geſta proſequi uelimus,excludimur a propoſita breuitate,maxime cũ narrationem proprij operis mereantur.

Sed in his omnibus Lucius non erubuit,nec aliquid reuerentiæ uirtutũ mirabilibus detulit:quinimo iubet patres ipſos ablatos a grege ſuo,imo clam raptos,in inſulam quandã Ægypti paludiũ deportari, in qua compererat neminẽ prorſus eſſe Chriſtianũ,quo per hoc uel abſq; ſolatijs,uel abſq; conſuetis actibus uiuerẽt. Senes igitur cũ duobus ſolis pediſſequis noctu ad inſulã deducunt, in qua erat templũ quoddã ſumma ueneratione a loci in colis obſeruatũ.Cumq; primũ nauicula ſenũ orã ſoli illius contigiſſet,ecce ſubito ſacerdotis templi illius uirgo filia correpta ſpiritu,cũ ingenti uociferatione & clamoribus uſq; ad cœlũ datis,agi per medios populos cœpit,& crebros ducẽs rotatus, ſtridens huc atq; illuc rabida ora uibrare.Cumq́; ad ſpectaculũ tam ingentis monſtri, maxime quod eſſet ſacerdotis filia(qui in honore præcipuo apud illos erat) populi conueniſſent,per auras eã raptã ſequentes,perueniũt uſq; ad nauiculã ſenũ.Ibi uero proiecta eorũ pedibus & proſtrata,clamare cœpit:Quid ueniſtis huc, ò,ſerui dei ſummi,antiqs nos & ueternoſis euoluere domicilijs; In hoc loco depulſi undiq; latebamus:q̃uo uos nequaquã latere potuimus?Cedimus antiqs ſedibus:populos ueſtros terraſq́; recipite. Cũ hęc diceret,in crepitus ab eis erroris ſpiritus, effugat. Et puella ſana una cũ parentibus ſuis iacebat ad pedes noſtri temporis apoſtolorum. Qui talibus exordijs prædicantes eis fidẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti,in tantã conuerſionem repente eos perduxerũt,ut ſtatim manibus ſuis antiquiſsimũ templũ,et in ſumma ueneratione habitũ,deſtruerent, & eccleſiam confeſtim ædificarent. Nec ad deliberandũ ſpacio temporis eguerunt,quibus fidẽ rerũ fecerant, non uerba,ſed uirtus. Sed hoc cũ fuiſſet Alexandriæ nunciatũ, ueritus Lucius,ne forte etiam ſuorum in eũ odia iuſta conſurgerent,qui aperte iã bellũ non hominibus,ſed deo indiceret,occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Ægypto geruntur, ne alijs quidem locis perſecutionis flamma ceſſabat.

Edeſſa nanq; Meſopotamiæ urbs fideliũ populorum eſt, Thomæ Apoſtoli reliquijs decorata. Vbi cũ per ſe imperator populos uidiſſet eccleſijs eiectos in cãpo habere conuenticulũ,tanta dicit iracũdia accenſus, ut præfectũ ſuum pugno percuteret, cur non fuiſſent inde quoq;(ſicut iuſſerat)deturbati. At ille licet eſſet Paganus, & iniurijs ab imperatore affe-

I *Thomæ Apoſtoli reliquijs decorata. Sunt itaque Vrbium ornamenta,ſanctorum reliquiæ. Quid dicis hæretice?*

ctus,tñ consideratione humanitatis altera die ad uastandũ populũ processurus,facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent,ne inuenirenť in loco. Mane processurus,terrorem solito maiorẽ per officium mouet, agitq́ omnia quo quã minimi,uel si fieri posset, nulli periclitarenť. Videt tamen frequentiorem solito populum tendere ad locum, currere præcipites & festinare, tanquam uererentur, ne quid deessent ad mortem.

Interea uidet quandã mulierculam ita festinã & properam domo sua prorumpere,ut nec clauderet ostiũ,nec operire se,ut mulierũ habitum decet,diligentius potuisset,infantẽ quoq; paruulũ secum trahentem,cursuq; rapido,irrupto etiã officij agmine, festinantẽ. Tum ille ultra non ferens: Apprehendite,inquit,mulierẽ, & huc deducite. Cumq; fuisset adducta: Quo,inquit,mulier infœlix properas tam festina? Ad campũ,ait,quo catholicoꝝ populus conuenit. Et non,inqt,audisti, quia Præfectus illuc pergit,ut omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit, & ideo festino ut ibi inueniar. Et quo,inquit,paruulũ istũ trahis? Vt & ipse,ait,martyrium consequi mereať. Quæ cũ audisset uir moderatissimus,redire officiũ, & cõuerti uehiculũ ad palatiũ iubet. Et ingressus ait, Imperator, subire mortem si iubeas paratus sum Opus uero quod pręcipis,implere nõ possum. Cumq; edocuisset cũcta de muliere,repressit imperatoris insaniam.

Per idẽ tempus ecclesia uelut persecutionis igne conflante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in uerbis uniuscuiusq; fides,sed in exilijs et carcerib⁹ probabať: quia non honori erat catholicũ esse, sed pœnæ: præcipue apud Alexandriã, ubi ne sepeliendis quidẽ corporibus mortuorũ libera facultas fidelib⁹ erat. Quæ dũ Lucius omni arrogantia & sæuitia gereret, Mauuia Sarracenorũ gentis regina, uehemẽti bello Palæstini & Arabici limitis oppidu atq; urbes quatere, uicinasq; simul uastare prouincias cępit. Cumq; frequentibus bellis Romanũ attriuisset exercitũ,et plurimis perẽptis,reliquos uertisset in fugã,orata pacẽ,non alr se amplexurã promittit,nisi Moyses quidã nomine,monachus,genti suæ ordinareť eps.

Qui in eremo partib⁹ suis propinqua uitã solitariam ducens,meritis & uirtutibus ac signis q̃ faciebat Deus ꝑ illũ, magnifice innotuerat. Petitio eius principi indicata Romano, sine ulla dilatione iubeť impleri a ducib⁹ nr̃is,qui ibi infeliciter pugnauerãt. Captus Moyses ad sacerdotiũ suscipiẽdum Alexandriam ex more deduciť, Adest Lucius,cui ordinandi ferebať officiũ. Quo uiso,Moyses p̃sentibus ducibus qui perurgebant, & populis,ait: Ego quidẽ me non esse dignũ tanto sacerdotio iudico: Verũtamen si aliqua in me,licet indigno,diuina dispensatio putať explenda, Deũ nostrum cœli ac terræ dñm testor,qđ Lucius sanctorũ sanguine pollutas et cruentas super me nõ inijciet manus. Cũq; Lucius tam graui nota inustũ se uideret in oculis plurimorũ: Quare,inquit, ò Moyses tam facile condẽnas eũ,cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem meam, & tibi ipse magis quã alijs crede. Tunc ille: Desine, inquit,ò Luci dolosis tuis me quoq; imaginib⁹ adgredi. Bene mihi nota est fides tua,quã protestanť serui Dei per metalla damnati,ep̃i in exiliũ trusi, presbyteri,diaconi extra Christiani nois habitacula relegati, bestijs alij, alij etiam ignib⁹ traditi. Nunquid potest uerior esse fides q̃ auribus capiť,quã quæ oculis peruideť? Apud me certũ est,quod qui Christo recte credunt,

ista non faciunt. Et ita maiore dedecore deformatus (qm̄ perurgebat necessitas reipublicæ consulendi) cōpulsus est adquiescere, ut ab epis quos in exilium truserat, sacerdotium sumeret. Quo suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ custodiuit intemerata consortia.

Verum cum apud Alexādriam populos & urbē nebulosi doctoris terra perfidiæ caligo suffunderet, uelut lampadē quandam diuina luce fulgētem Didymū dn̄s accendit. De cuius uita atq; institutis (qm̄ ad ecclesiæ gloriam dei munere concessus creditur) licet in transcursu, necessario tn̄ cōmemoranda nobis pauca uident̄. Is nanq; in parua ætate, cū adhuc ēt prima literarū ignoraret elementa, luminibus orbatus, maiore desiderio scientiæ ueri luminis inflāmatur: nec desperationē cupita adipiscendi passus est, cū audisset scriptū in euangelio: Quod apud hoīes impossibile est, possibile est apud Deum. Hac igit̄ diuina pollicitatione confisus indesinēter dn̄m deprecabat̄, non ut oculorū carnalium uisum, sed ut illuminationem cordis acciperet. Miscebat tn̄ precibus studia ac laborē, & iuges cōtinuatasq; uigilias, non ad legendū, sed ad audiendū adhibebat, ut quod alijs uisus, hoc illi conferret auditus. Cum uero post lucubrationis laborē somnus (ut fieri solet) legentibus aduenisset, Didymus silentiū illud nō ad quietē uel otiū datum ducens, tanq; mundū animal ruminans cibū quem cœperat, ex integro reuocabat, & ea q̄ dudum percurrentibus alijs ex librorū lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, ut non tā audisse q̄ lecta fuerant, q; descripsisse ea mentis suæ paginis uideret̄. Ita in breui deo docente, in tantā diuinarū humanarūq; rerum eruditionem ac scientiam uenit, ut scholæ ecclesiasticæ doctor existeret, Athanasio epo, cæterisq; sapientibus in ecclesia uiris Dei admodū probatus: sed & in cæteris, siue Dialecticæ, siue Geometriæ, Astronomiæ quoq; uel Arithmeticæ disciplinis ita esset paratus, ut nullus unq; philosophorū aliqua ex eis artib9 proponēs, obtinere eū uel cōcludere quiuerit, sed statim ut responsiones ei9 acciperet, magistrū eū etiā illius de qua ꝓposuisset, crederet disciplinę.

Huius aliquanti dicta uel cōmuniter disputata, uel proponentibus responsa adhibitis notarijs descripsere: quæ etiam nunc in magna admiratione habent̄. Nos aūt qui & uiuæ uocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ a nonnullis dicente eo descripta legimus, longe maiorem gratiā, & diuinū nescio quid, ac supra humanam uocē sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebant̄, agnouimus. Hūc etiam beatus Antonius, cū fidei Athanasij testimonium laturus aduersum Arianos de Thebaide Alexandriam descendisset, magnificis cōsolatus est uerbis: Nihil te, inquit, offendat ó Didyme, quod carnalibus oculis uideris orbatus. Desunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muscæ, & lacertæ habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, e quibus De9 uidetur, per quos tibi magnum scientiæ lumen accenditur.

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, non solū eruditis in Christiana philosophia uiris, uerūetiam his qui per uastam eremū cōmanentes, signa & prodigia apostolica, simplicitate uitæ, & cordis synceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi uidimus, & quorū benedici manib9 meruimus, hi sunt, Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Beniamin in Nitria, Scyrion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmen & Io-

seph in Pispiri, qui appellabat mons Antonij. Sed & alios quã plures huiusmodi uiros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, ut uere cõpleret apostoli dictũ: Quia ubi abundauit pctm̃, superabundauit et gratia. Habuit aũt per idẽ tp̃s etiam Mesopotamia uiros nobiles, ijsdẽ studijs pollentes. Quorum aliquantos ipsi per nos apud Edessam & in Carrarum partibus uidimus, plures autem auditione didicimus.

2 *Pulcherrimus locus Sycophantas nostri tẽporis conuincit, qui diuinorum librorum intelligentiã ex ꝓpria temeritate & p̄sumptione hauriunt, non aũt ex maiorum scriptis & autoritate, qui intelligẽdi regulã ex Apostolica successione susceperunt, quemadmodum Clemens Lib. 10. Recog. & Epistola. 5. elegãter docet.*

Sed neutra harũ infœcũdior Cappodocia fuit, imo aliquid lætius Gregorium nobis cũ Basilio germinauit. Tulit igit & ipsa multorũ sanctorũ segetem satis lætam, produxit copiosam piorum uineam, oliuarũ quoq; dñi germinauit nouellam. Sed isti præcipue uelut duo filij pinguedinis assistẽtes dextera leuaq; cãdelabro, istar duorũ cœli luminariũ refulgebãt.

Vnde dignum puto de his pauca supra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitẽdã Rhetoricam rogabant. Quod opus magnifice quidẽ implebat Basilius, Gregorius uero magnificentius contẽnebat. Quiq; cũ se totum dei seruitio mancipasset, tm̃ de collegæ amore ꝓsumpsit, ut sedentẽ Basiliũ de doctoris cathedra deponeret, ac secũ ad monasteriũ manu iniecta perduceret, ibiq; per annos (ut aiunt) tredecim, omnibus Græcorũ seculariũ libris remotis, solis diuinæ scripturæ uoluminibꝰ operam dabant, earũq; intelligentiã, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate sequebant: quos & ipsos ex apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat. Quorum præcipue in prophetas cõmentarios discutientes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in uasis fictilibus perquirebant.

Est oratio. 18. numero in ordine orationum eiusdem.

VITA D. ATHANASII ALEXANDRINÆ VRBIS Episcopi per D. Gregorium Nazianzenum scripta.

1 *Et nostri hæretici uolũt quod sint mortui, unde & uocant sanctos mortuos, et emortuos homines, imo ꝑ excellentiam, emortuos. O insaniam.*

a Thanasium laudans uirtutẽ ipsam laudabo. Hunc enim solũ nominare, uirtutem ipsam est laudare, qm̃ oẽm uirtutẽ in se cõprehendens habebat, seu, ut rectius dicam habet. Deo enim uiuunt oẽs, qui secundũ Deum uiuũt, etiam si hinc sint digressi: queadmodum & Abraham, & Isaac, & Iacob audit, Deus ille Deus, tanq̃ non Deus mortuorũ sit, sed uiuentiũ. Virtutẽ uero laudans Deũ ipsum laudabo, a quo hominibus peruenit uirtus, ut ad ipsum pp cognationẽ splẽdoris deducamur, seu potius reducamur. Cum enim plura existant, ac maxima, q̃ non facile recẽseri possunt, qualia sint, & q̃ magna, quæ ex Deo habemus, & habebimus, maximũ est & clemẽtissimum, quod ad ipsum iclinamur, & domestici eius sumus. Quod enim sol est sensibus, hoc intelligentibus est Deus. Hic enim mundũ illuminat uisibilẽ; ille uero inuisibilem. Et hic quidẽ uisum corporalẽ illustrat; ille uero naturas intellectuales splendidas reddit. Et quemadmodũ hic uidentibus, & uisibilibus, his qdem ut uideant, illis aũt ut uideantur, uim subministrat, ipseq; inter uisibilia est pulcherrimus; ita & Deus intelligentibus, & intellectis, his qdem intelligere, illis uero ut intelligant suppedtat, ac ipse inter intelligibilia est altissimus; in quo omne desideriũ consistit, & super quẽ minime fertur. Nil enim sublimius quid habet omnino desideriũ, neq; mens sapientissima, & indagatrix seu curiosissima. Hoc enim ex appetitiuis est nouissimũ, & nondũ in lucem editis totius contemplationis

requies. Cuicunq; igit contingit, ut per rationem, & contemplationẽ, materiam, & carnale hoc, siue nubẽ id, seu uelamen uocare oportet, segregare, ac deo coniungi, & purissimũ lumen assequi ualeat, quantũ naturæ humane possibile est, beatus ille tã ob ascensionem, quæ hic est, q̃ diuinitatem, ad quam aspiramus. Et quã sapientię studiũ tribuit rectum, & super materialem dualitatẽ per unitatem, quę in trinitate cognoscitur ascensio. Quicunq; igit per copulationẽ deterior est effectus, ac adeo luto immersus, ut nequaq; ad ueritatis radios aspicere ualeat, nec super inferna attolli, cũ sit ex supernis creatus, & ad superna uocatus, miser ille mihi ob cęcitatem existit, etiam si pręsentibus bonis abundet, & tanto plus, quanto magis deluditur á copia, ac aliud quid bonũ prę existẽte bono esse credit, malę opinionis fructũ decerpens malum, siue in caligine damnanda, siue in igne uidendo, quem sicut lucem non cognouit.

Et hæc paucis sint philosophata, tam præsentibus, q̃ antiquis. Pauci.n. qui dei sunt, etsi oẽs illius sint creaturæ, legislatoribus, ducibus, sacerdotibus, prophetis, euangelistis, apostolis, pastoribus, & doctoribus, supplemento spiritali, ac congregationi omni. Inter omnes aũt huic, quem nunc laudandũ suscepimus. Quosnam aũt dico? Enoch illum, Noe, Abraham, Isaac, duodecim patriarchas, Samuel, Dauid, Solomonẽ quodamtenus, Heliam, Helisęũ, eos qui ante captiuitatem, necnon qui postea fuere, prophetas. Pręterea & nouissima illa ordine, prima aũt ueritate, q̃ circa Christi fuere incarnationem, uel assumptionẽ, ante lumen lucernã, ante uerbũ uocem, ante mediatorem medianteẽ. mediatorem, inquã, Testamenti noui, & antiqui. Ioannẽ præcipue, discipulos Christi, eos, qui post Christũ populum uel purgarunt, aut per signa sunt cogniti, seu per uerbũ manifestati, siue per sanguinem redditi perfecti. Cũ his Athanasio est certamen, & ab aliquibus parũper superatur, nonnullos etiam superat; si hoc nõ nimis dictum est audacter: et hos quidem uerbis, alios uero operibus, quorundam mansuetudinẽ, aliorum uero Zelum, nonnullorum pericula. Et horũ quidem plura, aliorum uero omnia est imitatus; ac aliud qd pulchritudinis ab alio sumpsit; non secus ac ij, qui formas cũ excellentia depingũt; & in solam animã suam deduxit, ac unam uirtutis speciem ex omnibus diligenter collegit. Eos enim qui sermonibus præstabant, operibus; qui uero operibus excellebant, sermonibus uicit. Aut si uultis: sermone eos, qui sermone erant celebres; operibus aũt eos, qui operibus fulgebãt, superauit. Eos uero, qui in utrisq; his mediocriter se habebant, in altero supergrediebat. Illos autẽ qui in utroq; summi erant, ambobus pręcurrebat. Proinde etsi magnũ uirtutis exemplũ hoc fuerit anticipantibus, nihilominus ad laudẽ nostri ptinet boni, quod ijs ẽt, qui post ipsum fuere, reliquerit exemplum.

Cæterum omnia illius recensere facta, & admirari, longius fortassis foret, q̃ pręsens sermonis fert series. Ac potius ad historiam pertineret, q̃ ad laudẽ. Inter uota tñ mea est, ut illa aliquãdo describere, ac posteris uel instructionis, uel delectationis gratia tradere possim, quemadmodum & ille diuini Antonij uitã conscripsit, uitæ monasticę legislationem narrationis structura contentam. Proinde pauca illius ex multis recensebimus, & quæ nobis memoria, tanq; notiora suppeditabit, quo desiderio uestro satisfaciamus, & festiuitati debitũ suum persoluamus; plurima uero tanq; penes scientes obmittemus. Sanè haud quaq; sanctum, aut tutum foret,

impiorum uitas memoria honorare,eos uero,q pietate excelluerũt, silẽtio pterire;idq́ in ciuitate, quã uix multa ẽt uirtutis exẽpla saluare possent,q̃ in diuinis non secus ac in equorũ cursibus,& theatro,ludere consueuit.

Athanasius igiẽ statim in moribus diuinis,ac disciplinis est nutritus,parumq; circularibus operã dedit artibus,ne illarum penitus ignarus esset, seu nesciret,quas contemnendas esse censeret. Haudquaq̃ enim sustinebat,ut animę generosum,& magnificũ uanis exerceret̃ studijs, ne idem ei, quod inexpertis accideret athletis,qui cũ aerem sæpius uerberant, q̃ corpora,a certamine excidunt.In testamento uero toto tã nouo,q̃ ueteri,tantum se exercebat, quantũ nec alius in uno.Ditatus est igiẽ contemplatione,ditatusq́ uitæ splendore,ita ut mirabiliter utraq; connecteret , ac aurea inde fieret cathena,multis haudquaq̃ nexibilis. In uita enim contemplationem pro duce habuit; in cõtemplationẽ autem uitæ sigillo est usus. Initium enim sapientiæ timor Dñi, tanq̃ uinculum quoddam primũ ; & sapientia timorẽ supergrediens,ac in dilectionẽ ascendens , quæ inde nos dei amicos,& pro seruis filios facit.Ita igitur educatus,et eruditus; quemadmodum & nunc oporteret illos,qui populo sunt præfuturi,& qui magnum Christi corpus tractare debent; secundũ magnum itaq; dei consilium,& prouidentiã, quæ a longè magnarũ rerum subministrat occasiones,magno huic gradui addicit̃, fitq́ unus ex appropinquãtibus deo,appropinquanti,ac statione sacra , necnon ordine dignus censetur . Cumq; per oẽm graduũ transiret seriem,ut quæ interim acciderunt abscindã,populi illi concred ta est præsidentia.Hoc est dicere orbis uniuersi præfectura. Nec referre possum utrũ uirtutis præmiũ,aut Ecclesię fontem,ac uitã, sacerdotiũ acceperit. Oportebat enim cum illa ueritatis deficeret siti, ut Ismahelis olim instar potu reficeretur, aut tanq̃ Helias ex torrente exsiccato terræ refrigeraretur humiditate, & parumper adhuc spirans reuiuificaretur,ac semen relinqueret̃ Israel,ne fieremus sicut Sodomo, & euenirent nobis talia,qualia Gomorrę,quarũ prauitas est diuulgata, sed longe magis perditio illarũ,utpote igne, & sulphure submersarũ. Quapropter erectum est nobis cornu salutis,cum iam iaceremus , necnon lapis angularis excitatus est in tẽpore , qui nos tã sibi,q̃ nobis ipsis colligaret . siue ignis paruam,& malã expurgans materiam,seu uentilabrũ rusticanũ, quod discernit quid sit ex dogmatis graue,uel leue,uel gladius malitiæ radices ex scindens.Repperitq; uerbũ auxiliatorem suũ,ac spiritus deprehendit,qui pro eo spiraret . Ita igiẽ & propter hæc suffragio populi uniuersi non per cædes,seu tyrannicè,sed spiritaliter,& apostolicè ad Marci eleuatur thronum,non minus pietatis,q̃ præsidentię successor . Hæc enim multipharia ab eo, illa uero confestim post illũ inuenitur , quę & propriè relinquenda est successio.Hoc enim concordiæ,& throni est eiusdẽ,illud autem opinionis contrariæ,& throni diuersi.Et hæc quidẽ nomen , illa uero ueritatem habet successionis;non enim cogens , sed coactus est successor . Nec qui transgredit̃,sed legitime proponitur. Neq; qui contraria sentit, sed q eiusdem fidei,existit. Nisi quis ita successorem dicere uelit, sicut ægritudinem sanitati,& lumini tenebras , & ttanquillitati tempestatem , & defectum mentis intellectui.

Postq̃ autem ita prefectus esset,ita quoq; disposuit principatũ; non enim thronũ pariter accepit, quemadmodũ ij , qui tyrannidem quandam,

aut hæreditatem præter opinionẽ sortiuntur, ac propter satietatẽ uiolenter egit. Hæc enim degenerantiũ, & adulterinorũ sunt sacerdotum, & qui professione sunt indigni, qui nihil ad sacerdotiũ afferunt, neq; boni consequendi gratia laborarunt. Nihilominus tñ & discipulos se, & doctores pietatis esse ostentant, & priusq̃ purgentur, purgant. Heri sacrilegi, hodie sacerdotes: heri sacrorũ expertes, hodie in sacris duces: ueteres in malitia, at tenues in pietate. Quod q̃dem opus est charitatis humanę, & nequaq̃ spiritus. Qui cũ omnia per uiolentiam sunt scrutati, tandem pietati etiam uim inferunt. Quorũ mores haudquaq̃ gradum indicant, sed gradus mores, cum multũ ordo immutet. Qui pluribus pro peccatis proprijs, q̃ Populi indigent sacrificijs. Et omnino in uno ex duobus delinquunt, aut q̃a cũ uenia indigeant immoderate ueniam tribuant, tanq̃ malitia non sit rescindenda, sed docenda: aut principatus asperitate propria abscondant crimina; quorũ neutrum ille fecit: sed operibus erat sublimis, prudentia uero humilis, uirtute quidem immutabilis, congressu uero admodũ facilis, mansuetus, ira uacuus, compassibilis, sermone suauis, moribus uero suauior etiam, forma angelicus, magis tñ angelicus mente, increpando tranquillus, laudando doctus, ita ut neutrũ ex bonis ijs immodestia lęderetur, sed ut increpationẽ faceret paternam, laudem uero principalem; nec tenerum fractũ, neq; rigidum austerũ, sed hoc quidem mansuetudinẽ, illud autem sapientiam, ambo autẽ philosophiã. Sanè minimũ sermonis propter morum indigebat probitatem. ij enim ad instructionem erant sufficiẽtes: minimum quoq; uirga propter sermonẽ, minus etiam incisione propter uirgam mediocriter uerberantem.

Sed cur uobis hominẽ depingo, quem Paulus depingere præoccupauit? Et hoc in ijs, quibus Pontificem magnũ cœlos ascẽdentem decantat. Hucusq; enim mihi sermo erũpere audet, q̃m Xp̃s esse nouerat, qui secundum Christũ uiuerent. Illud aũt in ijs, quæ ad Timotheũ scribens edocet, sermone effingens eũ, qui Episcopæ sit præponendus. Si enim legem, tanquã regulam, ei, qui in his laudandus est, adhibere uolueris, manifeste iustitiam cognosces. Adeste igit̃, ac mecũ circa sermonẽ laboranti panegyrim celebrate, ac multa obmittere uolenti, aliter tñ ab alio detẽto, nequaq̃ tñ id quod superat inuenienti, quẽadmodum in corpore undiq; æquali, & pulchro. Quodcunq; enim mihi in mẽtẽ incidit, semꝑ uidet̃ pulchri⁹, sibiq; uendicat sermonẽ. Quapropter adestote ac mihi, ut bona illius enumerẽ, opem ferte, quicunq; illorũ laudatores estis, ac testes, certamenq; inter uos certetis pulchrũ, tam uiri, q̃ mulieres, adolescentes, & uirgines, senes cũ iunioribus, sacerdotes cũ populo, solitarij, & promiscui, qui simplicitatẽ amplexi estis, & uirtutẽ, q̃ contẽplatione excellitis, & op̃atione. 2

Et hic quidem laudet ieiunia, & orationes, tanq̃ in hoĩe corpore carente, & experti materiæ. Ille aũt in uigilijs, & psalmodijs resonantiã, & assiduitatẽ minime superabilem, alius subsidium indigentiũ, alius contra eminentiam deiectionẽ, aut circa humilitatẽ demissionẽ. Vos uirgines pronubum; q̃ sub iugo estis moderatorẽ solitarij pennis præditũ; promiscui legislatorẽ; simplices ductorem; contemplatores Theologũ; delicati refrenatorẽ; ęrumnosi consolatorẽ; senectus baculum; iuuentus instructionem; paupertas largitorẽ; abundantia dispensatorẽ. Vident̃ & mihi uiduæ præfectũ talem laudare debere: necnon orphani patrẽ; ac inopes pauperũ cu-

Cum Athanasius tãtus uir ieiunat, orat, uigilat, psalmos canit, ostendit hæc nõ esse res inanes, superstitiosas, & recenter inuentas, ut latrant hæretici.

ratorẽ;hospitesq́ hospitalem;& fratres fratrũ amatorẽ; ĩfirmi medicum; immo si uis ægritudinẽ,& medicamentũ. Sani sanitatis custodem;oẽs uerò eũ,qui factus est oĩbus oĩa,quò lucraret oẽs,aut quãplurimos. Hæc igitur quẽadmodum dicebam alij admirent,& collaudent, quibus uel minima illius admirari uacat.Cũ aũt parua dico,illũ sibimetipsi cõparans dico,ac gesta eius cũ gestis ipsius confero. Siqdẽ nequaq́ pro dignitate gloria dignũ glorificabitis,etiam si splendidissime id feceritis, pp gloriã,quẽadmodum audiuimus superabũdantẽ. Qm̃ uel parua illius,alijs ad nominis sufficiunt claritatẽ,nobis aũt(haud enim tolerabile est, ut obmisso sermone seruiamus minorib9) ad id,quod præcipuum illius erat est conuertendum.Dei autem opus, de quo & sermo ; ut aliquid magnificentia , & anima illius dignum proferamus.

Erat tp̃s cũ nostra florerent,ac bene se haberent, qñ superuacuũ illud, & garrulum, necnon Theologiæ cõmentũ, nequaq́ introitũ in diuinum habebat ouile,sed idẽ erat,quod calculis ludere,uisum celeritate transpositionis fallentib9,aut corã spectatorib9 omnipharijs, & effœminatis desaltare concentibus. De Deo aũt quid dicere, uel audire curiosum, sermonis uerò sincerũ,& generosum pietas censebat. Postq́ uero Sexti, & Pyrones,ac linguæ opposita,tanq́ morb9 quidam uehemẽs, & mores mali in ecclesiam irruperunt,& nugæ eruditio esse uidebant, & ut Actorum liber de Atheniensib9,inquit,nullæ rei aliæ uacamus, q́ dicere quid,uel audire nouũ.O quis Hieremias nostrã deploraret confusionẽ,& excæcationem , qui solus calamitates ritè lugere sciebat. Arius rabiẽ hanc inchoauit noĩe insanus,qui & ob linguæ intemperantiam pœnas morte in locis dedit impuris. Voti,non ægritudinis opus factus,Iudæ ob similem uerbi ꝑditionẽ sustinens crepationem. Alij aũt morbũ suscipientes, artem struxere impietatis,ij nempe,qui ingenito diuinitatẽ adscribũt; cum interim non solum genitum,sed & procedentem a Deitate exterminent,nominis tantũmodo participatione trinitatẽ honorantes,aut hoc minus seruantes.

3 *Vide quam bene describat originem etiã nostrarum heresum, nempe malos mores, nugas, & cupiditatẽ noua dicendi uel audiendi.*

Verum non ita beatus ille,cũ homo esset Dei, & tuba ingens ecclesiæ. Sed sciebat quod tria contrahere in numerum unum impietatis esset, & innouationis Sabellij,qui primus diuinitatis excogitauit contractionem. Tria uero diuidere naturis,incisionẽ præternaturalem esse diuinitatis. Vnicum igit recte custodiebat,diuinitati enim: & tria pie docebat,proprietati enim:neq́ unico confundebat,neq́ tribus contrahebat, sed in terminis manebat pietatis,quo inclinationẽ in aliam partem, & contrarietatẽ effugeret immoderatam. Ac ideo primũ in synodo illa Nicęna, & prudentiũ numero,quos spiritus sanctus in unum collegit, quantũ in ipso erat ęgritudinem sedauit,nondum inter ep̃os ordinatus, primus tñ ex conuenientibus ordinandus. Nihilominus tñ uirtute clarus erat,& excellebat. Deinde cum malum iam maligni turbine inualesceret, & plurima occuparet: hinc enim mihi dramata exordium sumunt,quibus paulominus plena est terra,plenum & mare:plurimũ circa ipsum bellum erat, tanq́ generosum sermonis præfectũ. Siquidem potissimũ in resistendo uersabatur pugna, aliudq́ aliunde affluebat molestũ. Impietas enim in malorum inuentione quàm ingeniosa existit,& admodum audax conatu. Quo pacto enim hominibus parcerent? qui nec deitati parcunt.

Cæterum congressus unus difficillimus fuit, affero enim aliquid & ip-

se ad drama istud. Sed charum me solum inhibet patriæ, non quæ progenuit, sed quā malitia elegit. Hæc enim sacra est, & omnibus ob pietatē cognita. At illi indigni sunt ecclesia, q̄ eos generauit; audietis aūt & in uinea spinas pullulare. Sed & Iudas ex discipulis unus, proditor erat. Sunt igiť qui illi, qui nomine meo appellať causam dimittunt, qui ob doctrinæ amorem Alexandriæ tum degebat, ibiq; oēm assecutus fuerat dexteritatē, pariter inter filios honestissimus, & unus existens, cui ab Athanasio concrederenť maxima Rebellationē aūt, ut aiunt, moliebať patri, & præsidenti, eratq; drama aliorum, & manus Absalon sicut ferebať cū ipsis. Proinde si quis ex nobis de manu nouit, propter quā sanctus mēdacio fuit infamatus, & mortuo uiuente, & exilio iniusto, scit quæ dico. Sed & uolens illius obliuiscor. Ita.n. habeo in dubijs, ut ad humanitatē inclinari censeā oportere, & crimina potius dissimulare, q̄ condemnare. Malus enim cito contemnit bonum; at bonus haud facilè malū. Quod enim ad malitiam paratum non est, neq; ad suspicionem procliue existit.

Cæterum hæc iam non sunt uerba, sed opera: neq; suspicio incomperta, sed fides prædicata. Monstrū Cappadocense ex ultimis diebus excitatum, genis malignū, malignus mente, nec penitus liberum, sed permixtū, quemadmodū multos esse scimus Primo igiť mensæ alienæ seruus, & placentis uendibilis, peritus omnia uentris gratia & facere, et dicere: demum rebus se applicuit publicis, mirumq; in modū fidem est consecutus, ita ut carnes suillæ, quibus milites sustentanť, illi concrederentur: inde fidem fregit, ac uentri seruiuit. Cumq; solū corpus residuū ei maneret, audēdum sibi esse censuit, aliamq; ex alia permutans regionē, & ciuitatem, quemadmodū solent fugitiui, demū communis Ecclesiæ malo, tanq̄ plaga quędā Ægyptiaca, Alexandriā peruenit. Ibi ab oberrando cōstitit, ac malitiam inchoauit. Et erat inter reliqua nullius precij dignus, non sermonibus præditus liberalibus, non conuersatione urbanus, non forma reuerenti cōspicuus, sed solū fictione inani personatus. Prauitate uero, & rerū confusione omniū ualidissimus. Nostis enim, & referre scitis omnes, quæ contra sanctū innouauit. Sæpius.n. iusti in manus traduntť impiorū, non ut ab illis puniantur, sed ut isti glorificenť. Et mali quidē in morte indecenti, sicut scriptū est: nihilominus pij in tempore deridentur pręsenti, donec dei occultatur bonitas, necnon collectiones magnæ, quæ utrisq; postea sunt repositæ, cū & sermo, & opera, & cogitationes iusta dei expendentur statera, cum surrexerit ad iudicandū terram, uoluntatē coniungens, & opera, denudaueritq; penes ipsum signanda, & saluanda. Hęc tibi persuadeat Iob & patiens, & loquens, qui homo erat uerax, irreprehēsibilis, iustus, pius, & reliquis, quæ de ipso referunť, præditus uirtutibus. Tot aūt ab tentatore percellitur aduersitatibus, ac ita crebris, & abundantibus, ut licet multi multoties, omni æuo aduersitatibus fuerint conflictati, quidā etiam iustè afflicti, nullus tñ fuerit, qui illius supergressus sit calamitates. Non solum enim substantiæ, possessionū, bonorū, ac numerosorum filiorum, nec non ijs, quæ cunctis hominibus sunt charissima, amissione ita plectitur, ut nec deplorationi propter malorū crebritatē relinqueretur locus; sed ēt plaga nouissima in corpore ipso immedicabiliter percutiť, & ineffabiliter. Accessit calamitati huic consolatio uxoris peruersa, quę ultra corpus animam etiā affligere nitebatur. Habebat aūt & amicos præcipuos, con-

solatores malorum, ut ipse inquit, & nequaquam medicamentorrum administratores. Qui quidē afflictiones cernebant, sed illarum mysterium ignorabant. Nequaquam enim plagam uirtutis experientiā, sed malitiæ exactionem esse censebant: nec solū censebāt, sed nec illi grauiter exprobrare erubescebant; cū oportuisset, si etiā ob malitiam perpessus fuisset, ut uerborum consolatione dolorē sedassent. Et tales quidē Iob fuere res primæ, quibus est conflictatus. Virtutis enim certamē erat, & inuidiæ, huius quidē ut bonum, quod illi resistebat, superaret, illius aūt ut omnia ferens immobilis permaneret. Et huius quidem ut prosperaret malitiā eius, qui exercebatur, per punitionē rectè agentiū: illius autem ut conseruaret bonos, etiā si maioribus adhuc calamitatibus essent oppressi. Quid autem ille, qui respondit per turbinē, & nubem? qui tardus est ad puniendū, & uelox ad subueniendū, qui sortem iustorum haud penitus uirgæ dimittit peccatorum, ne iusti discant malitiā. Terminat certamen, pugilemque uictorē claro pronunciat præconio, ac plagæ detegit secretum. Censesne me, inquit, aliud tibi respondisse, quam ut demonstreris iustus? Hoc uulnerum remediū, talis certaminis corona, ipsa tolerantiæ est retributio. Nā reliqua forsitan parua sunt, tametsi quibusdam uideantur magna, & paruorum gratia dispensata, etiam si in duplo plus accipit, quam ei fuerat ablatum.

4

Vide quantopere laudet Aegypti monasteria, & illius monachos. Quod si non omnes hoc tempore tales inueniri certum est, num ob id totus Monachorum ordo pdendus, ut nequiter docent Nouatores nostri? Tolle bone uir abusum, & remaneat rectus rei usus, & non propter abusum uelis carere etiā recto rei usu. Vide Basilium in Regu. fus. disput. Interro. 55

Non igitur & hic quoque mirum, si Georgius plus haberet Athanasio, sed longè mirabilius, si iustus non tentaretur tentationibus. Neque hoc mirum ualde, sed si flāmæ pluribus essent cōtentæ. Sic ille è pedibus est sublatus, exiliumque pulcherrimè digessit. Sacris enim, & diuinis per Aegyptum monasterijs seipsum offerēs, illis tradidit hominibus, qui se a mūdo separarunt, & solitudinem amantes deo uiuunt, magis quam cuncta alia, quę circumuertuntur corporibus. Quidā enim penitus solitariam, & incōmixtam agunt uitam, solū cum semetipsis, & deo loquentes, & unum hunc decorē scientes, quod in eremo esse cognoscuntur. Alij aūt dilectionis legem cōione amāt, solitarij pariter, & mixti, alijs quidem hominibus mortui, necnon negocijs, quæ in medio uersantur, rotant, ac rotātur, nosque labilibus ludunt mutationibus, inuicem se decorantes, ac uirtutem asidua additione augentes. Cū ijs magnus ille est conuersatus, tanquam omniū aliorum mediator esset, & conciliator, eum imitatus, qui sanguine suo distantia redegit ad pacem: sicque uitam solitariam cū communicatiua conciliauit ostendens, quod & sacerdotium philosophia existit, philosophiaque sacrorum indiget disciplina: ita enim utraque coaptauit, & in unum reduxit, tam actionem quietā, quam quietem negociosam, ut persuaderet uitam monasticam morū potius constantia, quam corporis insigniri secessione. Quemadmodum & Dauid magnus negociosissimus erat, ille idemque perquam solitudinarius. Si saltem illud, solitarius sum ego, donec pertransiuero, magnum est, & ad sermonis demostrationē fide dignū. Ac ideo ij, qui inter alios uirtute præualent, illius sententia plus separantur, quam quantum alios uincunt. Et cum pauca ad sacerdotij afferunt perfectionem, pro ijs plura ad philosophiæ utilitatem recipiunt. Proinde lex illis erat, quicquid illi uidebatur, & rursus quicquid non uidebatur, antiquabatur. Et Mosis tabulæ illis erant dogmata eius, ueneratioque maior, quam sanctis debet ab hominibus. Quin etiā cum quidam aduenissent, qui sanctum tanquam feram indagabant, nec inuenire poterant, licet undique illū quæsiuissent, nullius precij

dignos

dignos censuere missos,sed collum ad enses protendebāt, tanq̃ pro Christo periclitarent:ac pro illo extrema quæq; pati maximam philosophiæ partē esse censebant,multumq; longis ieiunijs,ac humi dormitationibus, necnon reliquis afflictionibus,quibus illi semper oblectātur, diuiniorem, & sublimiorem arbitrabantur.

Tu qui subsannas longa ieiunia,humi dormitationes,necnō reliquas corporis afflictiones,nota quod huiusmodi res erant antiquissimorum Monachorū oblectationes. 5

Ille igitū in his erat,& Salomonis dictum illud sapiens laudabat, omni rei suum esse tp̄s. Ac ideo parumper se occultabat, donec belli tempus effugeret,ac pax se cum ipso ostenderet regrediēte,quod & paulòpost accidit. At Georgius,licet ingens solitudo impediret, per Aegyptum discurrebat,at Syriam impietatis spoliabat potentia,necnō ortum quantū poterat scrutabatur,semper quod morbidum erat secum sumens, & leuioribus,aut timidioribus adhærens. Siquidē Imperatoriæ conciliatus est simplicitati;ita enim leuitatē uoco,uenerans pietatem. Etenim si uerū dicere oportet,Zelum iam habebat,sed non secundū cognitionē. Emercabatur autem præfectos, qui magis aurū q̃ Christū amabant:abundabat enim, cum ea, quę pauperib9 debebant, male expenderet:& ex illis potissimū effœminatores,ac inter uiros uirilitate carentes,& generis dubij,impietate tn̄ manifestos. Quibus cum ea,quæ ad mulieres pertinent, sint concredita,nescio quo pacto Romanorū Reges,quæ uirorum sunt illis committunt. His igitur maligni seruus uires acquisiuit, zizaniarum seminator,antichristi præcursor. Etenim eloquentia eius,qui tū inter episcopos primarius erat,tanq̃ lingua est usus,si alicui eloquentem uocare lubet, eum,qui non tā impietatis est doctor,q̃ inimicus,& contentiosus. Nam nomē lubens suppresserim. Ipse aūt manus loco multitudini erat,ueritatēq; inuertebat auro,qđ per pietatē collectū, mali impietatis faciūt instrumētum.

Vt igitū potentia illa penitus adimpleret,primo quidē in sanctę,& egregiæ uirginis Theclæ Seleucia,postea etiā in urbe hac magna,synodus est congregata. Vnde effectū est,ut cū urbes illæ hucusq; inter pulcherrimas fuissent cognitæ, hanc ob causam inter ignominiosissimas habeant. Siue turris confusionis, q̄ pulchra linguas diuisit, quēadmodū & oportebat, nā mali gratia erat cōcordia:siue Caiphę consessus, in quo dāmnatus est Christus;siue aliud quid tale conuentus ille est appellandus,qui oīa euertit,& confudit. Nam piū dogma,& antiquū, ac trinitatis patrociniū dissoluit,iaciendo uallum, & machinationibus concutiendo consubstantialē. Impietati aūt fores reserauit,per scriptorū mediū, sub prætextu quidē uenerationis scripturæ,& usu nominū electorū, uerè aūt Arianismū introducens sine scriptis. Nam simile illud secundum scripturas, simplicioribꝰ illecebræ erant,impietatis contegentes hamum, aut imago ad oēs respiciens præsentes, non secus ac Cothurnus ille pedibus congruens ambobus,siue uniuscuiusq; auræ uentilabrū. Potestatē capiens a prauitate nuper scripta,& contra ueritatē machinatione. Sapientes enim facti sunt ad malefaciendum,& bonū facere ignorauerunt. Hinc subdola hæreticorū dānatio,quos sermone quidē declarabant,quo conatus eorum uerisimilis esse uideretur:opere uero ad ulteriora perducebant, impietatē nequaq̃ moderate,sed syngrapham incessanter criminantes. Hinc iudices sacrorum prophani,& mixtura noua,facies publica, & mystica problemata, necnon iniqua uitæ scrutatio,ac sycophantæ mercede conducti, iudiciaq; ob uerba etiā prolata. Vnde quidā iniustè a thronis sunt extrusi,alij uero eorum

loco introducti, & impietatis chirographa, tanq̃ aliud quid necessarium exacta, ac atramentũ in promptu, & sycophantes iuxta. Talia plurimi è nobis alias etiam inuicti pertulere, nõ quod intellectu caderent, sed scriptis seducerentur, & malis per utraq; in unum peruenirent, fumiq;, si non ignis participes fierent.

Ob quæ sæpius sum collachrymatus, cũ confusionẽ cernerẽ, tum uigentẽ, & recti uerbi persecutionẽ a uerbi præsidibus nunc exurgentẽ. Præsenti enim tpe pastores facti sunt insipientes, secundũ quod scriptum est: Et pastores multi deuastarunt uineam meam: confuderunt partẽ desiderabilẽ; Ecclesiam Dei dico, multo sudore, & labore tam ante, q̃ post Xp̃m congregatam, sed & magnis Dei pro nobis passionib⁹ ipsis roboratã: exceptis admodũ paucis, qui pp paruitatẽ fuere despecti, uel p uirtutẽ resistere ausi: quos oportebat ut pro semine, et radice relinquerentur Israel, quo iterum refloresceret, & spiritus uiuificaret affluentia. Oẽs se tempori adaptarunt tm̃ inter se contendentes, ut quidã antea, quidam uero postea parerent, & ut nonnulli propugnatores, ac præsides fierent impietatis, alij autẽ in secundo constituerent ordine, uel timore perculsi, aut proprij commodi gratia seruientes, seu adulatione inescati, siue ignorantia decepti, qđ erat modestissimũ, si saltẽ hoc ad excusationẽ satis est illis, quib⁹ populi concredita est cura. Quẽadmodũ enim leonum, & animalium reliquorũ motus non sunt idẽ, neq; uirorum, & mulierũ, seniorũ & iuniorũ; sed non parum inter genera interest, ac ætates, ita euenit & inter subditos, & imperantes. Fortassis enim popularibus, qui talib⁹ obnoxij sunt passionib⁹ ignoscimus, illis enim sæpius saluti est quod sint inexperti. Doctori autẽ, qui aliorũ ignorantias emendat, qũo hoc concedemus? si saltẽ non est falso noĩe præditus. Qũo enim non absurdum est, Romanorum legẽ nemini ignotam esse debere, etiamsi admodum rusticanus sit, & imperitus, Nec legem subuenire ijs qui per ignorantiam delinquunt, salutis aũt ductoribus salutis ignota esse principia, etiamsi cõtingat in alijs eos simpliciores esse, & intellectu non adeo profundo? Sed esto, detur uenia ijs, qui p ignorantiam sequuntur; quid dices de alijs, qui industriam sibi uendicant? ob quas, inquam, causas præstantiores accusant, & pietatis scenam & plurimũ ludunt, tanq̃ apparuerit quid, quod sit reprehendendum, & exorbitant. Quin & scripturam audio dicentem, semel commotum esse cœlum, & terrã, tanq̃ passi sint hoc & antea: q̃ ut arbitror, ita insignes rerũ ostendit innouationes, & nouissimum terræmotum, si Paulo credimus dicenti, nil aliud fore, quã secũdam Christi præsentiam, & uniuersi huius transmutationem, & transpositionem in immobile, & tranquillum. At temporis præsentis motum hunc nullo priorum arbitror esse minorem, per quẽ quidem a nobis mouetur quantum est philosophicum, & Deo acceptũ, & priusq̃ tempus sit eorum, qui in cœlestibus agunt. Qui cum in reliquis sint pacifici, ac modesti, hoc nequaq̃ ęquè ferent, ut deus propter quietẽ prodatur, sed & hic admodũ bellicosi sunt, et inexpugnabiles. Talis enim est zeli feruor, ac citius minus decenter contra mouerent, q̃ id, quod decens est, destituerent. Sed & populi pars non minima una abrumpitur, alitum instar, sturnatim se aggregans, ac ne nunc quidem desinit assistere.

Et hæc sunt, quæ Athanasius egit, quandiu Ecclesiam, tanq̃ columna, sustentauit, & quæ posteaq̃ improborum calumnijs cessit. Quemadmo-

dum enim ij,qui præsidium aliquod forte capere intendunt, cùm cernunt id aditu,& captu difficile esse,ad artem se conuertunt. Et quid inde? Pecunijs,aut dolo præfectũ subtrahunt præsidij,ac ita iã præsidiũ sine ullo occupant labore. Aut si mauis: Quemadmodũ ij,qui Sampsoni insidiabant, comam prius,in qua habebat fortitudinẽ,detendebant, inde iudicẽ manibus capiebant,postea illi,quantũ uolebant,illudebãt,priusq̃ uiri fortitudo resistere posset:ita & contra nos alienigenæ potentiam nostram é pedibus sustulerunt,ac gloriam Ecclesiæ abraserunt,& sic demum in impietatis & rebus,& doctrinis delitiosè egerunt.

Interea deo inuisi pastoris fautor, & protector,uitam cũ morte mutauit, malum caput Regno non malo imponens, quod & inutile,ut ferũt,in nouissima spiritus exhalatione cognouit. Nã unusquisq; aptus rerum suarum iudex existit,propter iudiciũ,quod illic est. Tria igitur mala, & quæ regno eius indigna essent sibi accidisse dixit,& generi cædẽ, & apostatæ liberationẽ,& fidei innouationem; ac cũ uoce hac discessit. Rursus igitur ueritatis sermo potestatẽ accepit,ac qui ui oppressi fuerant, loquendi libertatem receperunt,cũ zelus acueret iram. Quod quidẽ Alexãdrino accidit populo,admodũ contra uiolentos concitato. Nam cũ nequaquã uiri tolerare possent immodestiã,noua morte,improbitatem, nouaq; iniuria mortẽ infamarunt. Scitis camelũ illum,& nouum onus,sublimitatemque nouã,ac circuitũ primum,&,ut arbitror, solũ:quæ cuncta præsentibus quoq; uiolatoribus minantur. Postq̃ autem iniustitię tempestas uiolenta,pietatis interfector,maligni præcursor,tales pœnas dedit,quas nec ego laudare possum:siquidẽ non quæ illum pati,sed quę nos facere decuisset considerare oportet:dedit tamen.

Cum ira populi uniuersi,ac impetus in illũ grassaretur,regressus est athleta ex peregrinatione pulchra. Ita enim fugã illius propter trinitatem,& cum trinitate uoco. Adeò autẽ beniuole exceptus est ab urbanis,& quasi ab Ægypto uniuersa,ut undiq; & ad omnem concurreretur locũ altiorẽ, quo nonnulli Athanasij uoce solũ,alij autem forma satiarent. Quidam autem,quemadmodũ & de Apostolis audimus,ut umbra solũ,et noua corporis sanctificarentur forma:ita ut licet multis multoties a multis omni iã tempore facti sint honores,& occursus, non tm̃ principibus publice, & sacerdotibus,sed & priuatis illustrioribus,nulli tamen humaniores recenseri possint,& splendidiores. Nisi quis Athanasium ipsum cũ his uelit cõparare,& honorem, qui ei in priori exhibitus est ingressu, cũ ad eosdem, & ex eadem regressus esset fuga. Sed & talis de honore illo dicit sermo. Referatur enim,etiam si uideatur superuacuus,tanquã condimentum sermonis,& flos redolens. Quidã præfectus post illum ingressus est; introitum;noster hic erat Cappadox,& ex potissimis. Philagriũ illum sat scio nostis,& amorẽ,quo illũ homines prosequuntur,plusq̃ ullũ alium,honoremq; iuxta amorem, ut paucis uerbis illum planè cognitũ reddam. Cui & gubernatio,& legatio ciuitatis Imperatoris suffragio iterũ delata fuerat. Ex huius igit̃ comitibus quidam,cui populi multitudo infinita apparebat, & quam tanq̃ pelagi uastitatẽ nec oculis comprehendere poterat; ad quendã familiarem,& amicũ suum dixit,quemadmodũ in talibus euenire solet: Dic mihi optime, num prius tantam populi uideris multitudinem,& tam alacriter ad unius honorẽ effusam? Cumq; iuuenis negaret,

adderetq; sibi uideri nec Constantium ipsum talem consecutũ esse, tanq̃ mentione regis magnitudinẽ honoris ostendere uellet: Blande ille, & sua uiter ridens, inquit; Quid hoc tanq̃ magnum, & mirandũ dicis? Vix, ut arbitror, Athanasius magnus ita introduci posset: sed & ad sermonis cõfirmationem iuramentũ quoddam solitum addidit. Id autem sermo eius uolebat, quod & uobis constare arbitror, ut is, quem nunc laudamus, regi etiam ipsi anteferretur. Tanta apud omnes uiri erat ueneratio, tantusque stupor introitus memorandi. Per genera enim, & ætates, necnon artificia homines diuisi erant. Solet enim se ciuitas illa potissimũ ita instruere, cũ alicui honorem exhibet publicũ. Verùm quo pacto spectaculum illud ingens sermone explicare potero? Fluuius erat unus, quẽ poeta quispiam auro fluẽtem, seu spiciferũ nominare posset, per diurnum spaciũ, ac plus etiam a ciuitate, uice uersa per terram lambens.

Permittite ut me paulisper narratione oblectẽ; illic enim uersor, nec facile a festiuitate illa sermonem abducere queo. Athanasium uero pullus gestabat; & ne me socordiæ arguatis, tanquã pullus ferè ille Iesum meũ. Siue populus fuerit gentilis, quẽ benefactis ascendit, ignorantiæ uinculis solutum: siue aliud quid sermo ostendere uelit: ramisq; ipsum suscipiebant, ac uestis floridæ, & uariæ substratio, quæ sub, & super illum expandebatᷓ, cum solum ignominia afficeretᷓ sublime, & quod simile non haberet, imago, inq̃, & ipsa aduentus Christi, ac præclamantes, & præsultantes. Nec solum puerorũ turba collaudabat, sed oĩs lingua cõcordans, & discordãs inter se uincere contendebat: ut interim dicere obmittam populi uniuersi plausum, ac effusionẽ unguentorum, necnon peruigilium, & totam ciuitatem luminibus resplendentem, publicaq;, ac conuiuia priuata, & cuncta alia, quibus ciuitates lætitiam ostendere consueuerunt; quæ tum abundãter, & præter mediocritatem in gratiam eius sunt impensa, ac ita, & cũ panegyri tali, admirandus ille ciuitatem suam recepit.

Viuebat igitur, quẽadmodum populi decet præfectos, docebat aũt nõ ut uiuebat, nec decertabat, quẽadmodum docebat. Ac ideo minus q̃ ij, qui ob sermonẽ aliquem decertabant, periclitabatur. Cum uero decertabat, plus honorabatur. Sed nunquid illũ ingressus quicq̃ post ingressum pudefecit? Nequaq̃: sed omnia inter se ita habebant, quẽadmodũ in lyra una, & harmonia eadẽ, uita, sermo, certamina, pericula, quæ in regressione, & quæ post regressionẽ pertulit. Postq̃ enim ecclesiam adeptus est, nequaq̃ ei accidit, quẽadmodũ ijs, qui ob iram sunt excæcati: illi enim in quod incidunt, illud primũ urgent, & plectunt, etiam si aliqualiter uenia dignum existat, cum superet ira. Sed pręcipua tempus illud ad bonę famę existimationem sibi deseruire censebat. Qm̃ id, quod male patitur, semp est modestius; quod uero retribuendi potestatem habet, incontinentius. Nam adeo mansuete, & mite res illorum, qui ipsum offenderant, tractabat, ut nec illis ipsis si hoc dicere est possibile, uiri reditus esset iniucũdus. Purgauit enim templum Dei a cauponantibus Deũ, et uendentibus Christum, ut in hoc imitaretur Christum, præterq̃ quod non placuit flagellũ, sed sermonis persuasione id perfecit. Quod uero dissidebat tam inter se, q̃ cũ semetipso conciliauit, nullo indigens adiutore. Dissoluit aũt ijs, q iniuria affecti erant, Tyrannides, nullum discrimen faciẽs inter eos, qui partis suæ fuerãt, uel contrariæ. Suscitauitq; uerbũ, quod ceciderat. Rursusq;

Trinitas audax facta est loquendo, constituta super candelabrũ, ac splẽdido unius deitatis lumine in animabus coruscauit omnium. Et rursus orbi leges tulit, ad seq; oẽm cõuertit cogitationẽ, hos quidẽ iubens, illos uero uocans. Sed & quosdam, qui non uocati accedebant, sapiẽter instruẽs. Omnibus aũt legem unam proposuit, uelle. Illud enim solũ ad manuductionem melioris sufficit. Et ut summatim dicam, duorũ lapidum naturas imitabatur laudabilium. Factus enim est percutientib9 adamas, dissidentibus uero magnes, qui ui naturæ ineffabili attrahit ferrum, & quod firmissimum est inter materias edomat.

Verum hæc inuidia nequaquã permittere debebat, nec cernere, ut Ecclesia rursus ad eandẽ gloriã, eandẽq; resurgeret sanitatem, ac cito quod distabat, quẽadmodũ in corpore cicatricẽ duceret; & ideo suscitauit illi regem, qui a seipso deficeret, & sibĳpsi improbitate par esset, solo tpe destitutum. Qui primus ex Christianis regibus contra Christũ insaniuit, ac Basiliscum impietatis, quem occulte in seipso parturiebat, abunde peperit, postquã tempus adeptus est, ac Cæsar designatus: Malus cõtra illum, qui ei regnum crediderat, factus, Peior uero contra Deum, qui eum saluauerat. Persecutionem enim excogitauit inhumanissimã ultra oẽs, q̃ unquã fuerant. Siquidem tyrannidi admiscuit persuasionem: patientib9 enim inuidit, & honori, qui debet̃ decertantibus, ac dubiũ reddidit certamen uirile, sermonum uersutias, & nexus ad mores transferens. Seu, ut uerius dicãtur, a moribus illis operam impendens, dum spiritum malignũ, qui in eo habitabat, artis imitatur uarietate. Ille igitur rem paruam esse censebat, uniuersum Christianorũ euertere genus: magnam aũt ut Athanasiũ superaret, necnon uim, quã is habebat in sermonib9. Neminem enim uidebat machinationibus contra nos suis, plusquã uirũ illũ, obuiare, et resistere; cũ assidue Christianorũ exinanitio, prudentia illius, gentili suppleret̃ additione. Quod quidẽ admodũ mirabile erat. Hæc cũ grauis ille cerneret ueterator, & persecutor, non ultra in fictione perstitit, necnon illiberalitate sophistica; sed improbitatẽ detexit, ac uirum palam è ciuitate in exilium pepulit. Cum enim generosus ille in tribus uicisset certaminib9, oportebat, ut nouissimũ quoq;, & liberationẽ assequeretur. Verum parum in medio fuit; Cum iustitia execrandũ illum Persis, ut ibi iudicaret̃, tradidit: quæ & regem contentiosum remisit, mortuumq; illinc sine misericordia reduxit. Et ut ego a quodam audiui, neq; sepulchro conditum, sed a terra propter ipsum commota absorptum, & concrematum. Præludium, & arbitror, supplicĳ, quod illic est.

Surrexit aũt rex alius, nequaq; facie impudens, quẽadmodum prædictus, nec qui Israel malis premeret operibus, & præceptis; sed ualde pius, & mansuetus, qui ut optimum sibi regni iaceret fundamentum, & a laudabili legislatione, unde oportet, inciperet, episcopos ab exilio reuocauit, necnõ alios oẽs, & ante omnes eum, qui uirtute superabat oẽs, & qui manifestè pro pietate decertauerat. Sed & fidei nostræ ueritatem perquisiuit, a multis distractã, & confusam, ac in multas opiniones diuisam, quo orbis uniuersus, si possibile esset, in concordiam redigeret̃, ac in unũ spiritus ueniret cooperatione. Sin minus, ut ipse saltem optimũ sequeret̃, & illi robur conferret, rusus q; ab illa reciperet, admodũ sublimiter, & magnifice de maximis cogitãs. Vnde præcipue uiri patuit puritas, & fidei in Chri

stum firmitudo. Cum enim ex omnibus alijs, qui sicut & nos uerbũ in triplicitatem distribuunt, multi sunt, qui circa filium ægrotant, plures uero circa spiritum sanctũ; pauci aũt, qui circa utraq; hęc recte sentiãt: prim⁹, & solus, aut admodũ cũ paucis, pro ueritate audaciam induit, adeo manifeste, & palam, ut trium unam deitatẽ, & essentiam in scriptis confiteretũ. Et qui prius multo patrum numero gratificatus fuerat de filio, id postea ipse inspiratus de spiritu fecit sancto: donumq; regium, ac rege prestitit dignum, pietatẽ nẽpe scriptũ, contra innouationẽ non scriptã: quo rex cum rege, ac sermo cum sermone, necnon litera decertaret cum litera.

Hanc confessionẽ uidentur mihi uenerari tam ij, qui uersus occasum, q̃ qui uersus ortum degunt. Et hi quidem pietatem ad intellectum usq; deducunt, siquid ipsis dicentibus est credendũ. Vltra autem nõ producunt, tanq̃ fœtum mortuum, qui in matris occũbit utero. Illi autem parumper succendunt, tanq̃ scintillã, ac si expurgant tempus, aut ex orthodoxis feruentiores, cuius partis ego sum. Non enim plus audeo gloriari, cũ haud amplius meã dispensem timiditatem, quemadmodũ intellectũ marcidiorum. Satis enim dispensabimus, si nequaq̃ alienum assumamus, & quod nostrum est corrumpamus. Quod quidem malorum est dispensatorum: sed ut usuram in lucem deducam, & cũ omni nutriam studio, ac omnium exponam oculis semper perfectam.

Proinde ex operibus eius minus hoc admiratione dignũ existit. Qui.n. opere pro ueritate periclitatur, quid mirũ si literis illã quoq; confitetur? Hoc uero ex uiri gestis præcipue admirari cogor, ac damnũ esset, si taceretur, propter tp̃s, in quo admodum multæ pullulãt dissensiones; ac ideo id prædictis addidero. Siquidẽ actio illa ijs, etiam qui nunc uiuunt, instructio erit, si respexerimus illac. Quemadmodũ enim cum aqua quędã interciditur, non solũ tm̃, quantum manus reliquit, hauriens, sed & quantum manu continetur per digitos effluit: ita & in rebus nostris non solũ quantum impium est discinditur, sed & id, quod magis piũ existit, dilaceratur, non tm̃ in rebus paruis, & neglectu dignis, id enim minus graue esset, sed iã circa ea uerba, quæ in sententiã ferũt eandem. Cũ enim una essentia, & tres substantiæ pie a nobis dicanẽ, illud enim diuinitatis naturã ostendit; hoc autẽ proprietates trium, quæ etiã apud Italos pariter agnoscuntur, licet ob linguæ penes eos angustiã, & nominum inopiam, substantiam nequaq̃ diuidere possint ab essentia, ac ideo personas introducũt, ne tres essentias suscipiant. Quid fit? ualde ridendũ quidpiam, uel potius miserandum, ob soni in loquendo angustiã, fidei subesse uisa est differentia. Hinc postea sabellismus tribus excogitatus est personis, & Arianismus substãtijs tribus, contentionis figmenta. Postea quid? Cum semper paruum aliquid, quod ostendat adijciatur, idq; cõtentio triste reddit, periculũ imminet, ne una cum syllabis abscindantur etiam termini.

Hæc igitur beatus ille uidens, & audiẽs, ac tanq̃ uere homo dei, & magnus animarũ dispensator, absurdam illã, & adeo irrationalem uerbi incisionem, nequaq̃ negligi oportere censens, hoc a seipso remediũ attulit morbo. Et qũo hoc facit? Vtranq; aduocat partem admodũ mansuete, et humaniter, mentemq; dictorũ diligẽter est scrutatus. Postq̃ uero una sentire repperit, & in nullo circa sermonẽ differre, nomina cõcessit, rebus pacificauit. Hoc longis laboribus, et sermonib. quos omnes iam literis cele

brant, conducibilius existit, quibus & contentionis quid adnectitur, & propter hoc forsitan circa sermonē quid innouatur. Hoc multis uigilijs, et in terra dormitationibus est honorabilius, quorū lucrū ad recte acta usq; procedit. Hoc autem decantatis exilijs, & fugis uiri dignum existit; pro quibus enim illa pati elegit, ijs etiā post passionem operam impēdit, qđ & in alijs faciens peregit. Illos enim laudabat, hos uero mediocriter percutiebat. Et horū quidem segnitiem suscitabat, aliorū autē feruorem cohibebat: & his ne aberrarent prouidebat, alios autem aberrantes emendare studebat, moribus simplex, multiscius gubernatione, sapiens sermone, sapientior intellectu, humilis humiliorib9, excelsior sublimioribus, amicabilis, hospitalis, supplex, mala arcens omnia unus uere, quæ gentilium filij diuersa Deis suis celebrando attribuunt. Addo & iugale, ac uirgineū, necnon pacificum, conciliatiuūq; & pmissiuū eorū, qui hinc festināt, & q̄ mihi nomenclatura, aut uiri suppeditat uirtus, ubiq; corradere uolenti.

Cum igitur ita docens, & edoctus uiueret, ut uita eius, & mores definitio essent Episcopæ, dogmata uero rectę opinionis norma, qualē pietatis retulit mercedem? Nam nec illud præterire decet. In senectute bona uitā finiuit, additusq; est patribus suis patriarchis, & prophetis, necnō apostolis, & martyribus, qui pro ueritate decertarunt. Et ut breuiter epitaphiū quoq; adijciam, egressionis honorem maiori honorate sumptu, quam ingressionis. Siquidem multas mouens lachrymas, maiorem, q̄ quæ cerni possit circa eum gloriam omnium infundam mentibus. 6

6 Credimus Gregoriū non putasse hic blasphemare, aut iniuriā facere domino nostro Iesu xpo inuocando Athanasium in auxilium, ut nugantur hæretici, imo honorē ipsi dei filio ampliorem exhibere, qui tātum gratiæ præstiterit Athanasio, ut hæc facere posit, ad quæ inuocatur.

Cæterum ò amicum, & sacrum caput, quod & sermonis, & silentij mēsuram, inter reliqua tua bona, excellenter honorasti, hic nobis sermonem siste. Qui si ueritate fuit minor, non tñ uiribus meis inferior. Tu aūt è supnis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige Trinitatis sanctæ adoratorem, quæ in patre, & filio, & sancto uenerat spiritu, contēplationeq; comprehenditur. Et nos in pace quidē foue, & compasce: in certamine aūt dirige, & suscipe, & cū teipso statue; & ijs, qui tales sunt, ut tu, etiam si magna sit petitio; in ipso Christo dño nro: cui oīs gloria, honor, potentia in secula, Amen.

ITEM ALIAS VITA D. ATHANASII EPISCOPI Alexandrini a diuersis autoribus magis per extensum conscripta.

Ex libr. 10. Historiæ Eccle. Ruffini presbyteri Aquileien. ca. 14

1 IGitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanasi9 susceperat sedem. Quod uero esset uir acris ingenij, & in ecclesiasticis negocijs apprime uigilans, satis iam tunc hęreticis innotuerat, cum ad concilium Nicænū cū epo suo Alexandro uenerat, cuius suggestionib9 hæreticorū doli ac fallaciæ uigilanter detegebant. Statim ergo ut eum epm factum cognouerāt, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius solicitudinem non facile processura, omnibus modis quærere aduersus eum machinas deceptionū parabant. Verum non mihi absq; ordine uidetur, pauca de huius uiri origine supra repetere, & cuius a puero institutionis fuerit, ab his qui cum ipso uitam duxerant accepimus memorare. 7

7 Diem Petri martyris Alexander Eps ageret. Vide q̄uo ēt tum natales dies sanctorū Martyrū celebrabantur.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diē Alexander eps agebat, cum post expleta solemnia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari uicino, uidet eminus puerorū supra orā ma

ris ludum, imitatiũ, ut fieri solet, epm, atq; ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, uidet ab his geri quędã etiã secretiora & mystica. Perturbatus ilico uocari ad se clericos iubet, atque eis q eminus ipse uideret ostendit, Tum abire eos, & comprehẽsos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & qd egissent, uel qũo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pauidi, negare primo, deinde rem gestam per ordinẽ pandunt, & baptizatos a se esse quosdam cathecumenos confitent per Athanasiũ, qui ludi illius puerulis eps fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, qdue responderint simul & ab eo qui in-

8 terrogauerat, ubi uidet secundũ religionis nostræ uitum cuncta constare, conlocutus cũ consilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismũ non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Athanasium uero atq; eos quos ludus ille uel presbyteros habere uisus fuerat, uel ministros, conuocatis parentibus, sub dei obtestatione tradit ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autẽ tempore, cum a notario integre, & a Grãmatico sufficienter Athanasius fuisset instructus, continuo tanq; fidele domini commendatũ; a parentibus restituitur sacerdoti, ac uelut Samuel quidam in templo dñi nutritur, & ab eo pgente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale diligitur. Sed huius tãti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiã de hoc uideatur dictũ esse illud qđ scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eũ pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones uniuersus cõiuratus orbis, & commoti sunt principes terrę: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eũ. Ille autem diuinũ illud conseruabat eloquium, dicens: Si consistãt aduersum me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. Verum qm̃ tanta ac talia eius gesta sunt, ut magnitudo quidẽ rerũ nihil me præterire patiat: multitudo uero gestorum quamplurima cogat omittere, incertus ęstuat animus, dum deliberare non ualet quid teneat qd omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, sine dubio minora uero nunciatura. Nam nihil quod addere posit inueniet.

Facit contra Anabaptistas, qui rite baptizatos, perperã rebaptizant.

9 *Dum iubet adimpleri a sacerdotibus quæ mos est in baptismo, intelligit de ceremonijs quæ ex consuetudine uniuersalis Ecclesiæ adhibentur, quas moderni hæretici abominantur, dicẽtes eas a mille annis citra inuentas, quod falsum esse ex hoc loco constat.*

Igitur Alexandro mirabili sene, qui Arij prostrauerat blasphemias defuncto, post menses quinq; Nicæni concilij, Alexandrinorũ Ecclesiæ suscepit Athanasius præsulatũ. Arij uero fautores uerentes ne forte adeundi regis copia quandoq; fieret Athanasio, & per eũ de ueritate fidei quã peruertebant, secundũ scripturas edoceretur, omnimodis insimulare eum apud principẽ, & uelut omniũ scelerũ ac flagitiorum adgrediuntur exponere, usquequo humani corporis brachiũ loculo delatũ, Imperatori ostendunt, quod ab Athanasio excisum magicæ artis gratia de Arsenij cuiusdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminosa simul & flagitiosa componunt.

Quibus ex causis Imperator iubet conuocato concilio Athanasium condemnari. Idq; apud Tyrum (misso e latere suo uno ex comitibus, adnitente quoq; Archelao tunc comite Orientis, nec non & eo qui Phænicen prouinciam gubernabat) cõgregari iubet. Eo deducitur Athanasius, loculus cũ humano brachio circunfertur, inuidia & horror non solũ reli-

gioſas,ſed & uiles animas peruadit.

Hic Arſenius cuius brachiũ dicebatur excifum, lector aliquando Athanaſij fuerat, & ob culpã correptionẽ ueritus, frequentiæ ſe ſe ſubtraxerat. 10 Cuius latebras opportunas ſibi ad huiuſcemodi commentũ flagitioſi homines rati, initio compoſiti criminis occultatũ eum apud quendam, quẽ fidiſsimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant. Peruenit tñ ad hunc in latebris poſitũ, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eũ ipſa humanitatis contẽplatio, ſiue diuina perpulit prouidentia, clã per noctis ſilentia euadens clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quã cauſæ dicendæ adeſſet ultimus dies, Athanaſio ſe ſe Arſenius obtulit, utq; ſe rerum geſtarũ ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquã de eius pręſentia iubet. Interea Conciliũ cogitur, in quod aliquanti concinnatę calumniæ conſcij, oẽs pœnę infenſo animo aduerſum Athanaſium præiudicatoq; conueniunt. Peridem tp̃s Paphautius confeſſor aderat Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cũ uidiſſet Maximũ Hieroſolymorum ep̃m, qui una ſecum efoſſo oculo & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, uerũ pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicãtem, conſediſſe cũ cæteris quos factionis macula ſociauerat, mediũ conſeſſum adire nõ ueritus: Te inquit, Maxime, cũ quo mihi unũ atq; idem confeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumẽ effoſſum, clariorem diuini luminis conciliauit aſpectũ: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantiũ, & cum iniqua gerentibus introire, iniectaq; manu eleuans eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit.

Lector ordo Eccleſiaſticus.

Sed interim cauſa dicitur. Prima introducitur cauſa mulieris cuiuſdã, quę ſe diceret aliqñ hoſpitio Athanaſiũ ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem, uim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iubet Athanaſius, ingreditur cum Timotheo presbytero ſuo, eumq; monet, ut poſtq̃ mulier dicendi finẽ feciſſet, ſe tacente ad ea quę dixerat, reſponderet. Cũque mulier ea quæ edocta fuerat, peroraſſet, Timotheus conuerſus ad eã: Vere, inqt, mulier ego manſi apud te aliqñ, aut uim tibi ut aſſeris feci? Tũc illa (ut mulierũ ſe talium procacitas habet) obiurgans Timotheũ: Tu tu, inquit, mihi uim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatẽ meã. Simul & conuerſa ad iudices, obteſtari fidẽ dei cœpit, uerſa ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cœpit, quod tam facile tacente eo, factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſsi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem, unde hæc uel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia, quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat:

Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditũ. Hoc eſt, inquiunt, ubi nemo poſsit uerborum præſtigijs decipi, res oculis agitur, uerbis ceſſantibus: brachium hoc te, aiũt, Athanaſii accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quomodo, uel ad quos uſus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, ueſtrum Arſenium nouerat, ut hanc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optime ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſq; conſcientia factionis. Orat dehinc a iudicibus Athanaſius, ut hoĩem ſuum quẽ in negotium depoſceret iubeãt introduci. Cumq; introductus eſſet Arſenius, eleuato ei? uultu, Athanaſius cõcilio & iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuãs eius

nihilominus dexteram: Hęc est inquit, ēt dextera eius, hæc est & sinistra. Hæc aūt, quā isti offerunt, manus unde sit, uos requirite. Tunc uellut nox quædā & tenebræ accusatorū oculis infusæ, quid agerent, quo se uerterēt nesciebant. Ipsum etenim esse Arseniū, testes q pauloante scire se dixerant, confirmabant. Verū, qa non iudicandi, sed opprimendi hoīs causa concilīū gerebatur, fragor oīum repente attollitur magū esse Athanasiū, & decipere intuentiū oculos conclamatur, nec debere ullo modo ultra talē hominem uiuere: factoq; impetu, suis eū discerpere manibus parant: Sed Archelaus, qui cū cæteris ex præcepto Imperatoris concilio pręsidebat, ereptum eū de discerpentiū manibus, p occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua solum posset) salutē monuit cōmendare. Cōcilium tn̄ rursum conueniēs, tanquā si nihil omnino deprehensum fuisset, ut cōfessum de intentatis criminibus Athanasium condēnat. Et gesta in hunc modū ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum Imperatore cogente cæteros episcopos pertulerunt.

Sciens igit̄ Athanasius, non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus ēt inimicis, synodū relinquens uenire festinauit ad Impatorē.

Theodoretus. Igitur Athanasius ad principē ueniens, omnem præsumptionem contra se factā eporum edocuit. At ille apud Mareoten conuenientes, quosdā concordantiū ipsis sacerdotum miserunt ad principē, id est Theogoniū Nicænū, atq; Theodotum Perinthium, & Marin Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, & similes horū, mendacia texentes, & quædā commenta fingentes, & nudas admodū calūnias quasi ueras accusationes sibimet componentes. Quo facto uenerūt ad Æliam ciuitatē. Præceperat enim Imperator, ut omne conciliū a Tyro ueniret ad Æliā,

Ex lib. 3. Histo. Tripartitæ Cassiodori senatoris cap. 5.

11 Necnon & alios undiq; congregari præceperat, ut templa ædificata dedicarentur. Misit itaq; pariter deuotos Iudicū pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expendi præcipiens, non solū pontificibus ac sacerdotibus, sed ēt egentibus uniuersis qui undiq; concurrebant. Porro fuerat exornatū etiam sacrum altare palliis regalibus atque uasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

Nota dedicationē Ecclesiarum ædificatarum. Nā nunc hæretici nostri hoc deridēt.

12 Sozomenus. Imperator interea Ariū de exilio reuocauit, iussitq; ut qđ de deo crederet, scriptura currente proferret. Tunc ille nouitatem nominum quā prius adinuenerat declinans, aliā explanationem contexuit, simplicibus uerbis eā & diuina lectione confirmans, iusiurandū quoq; præbuit ita se credere, & hæc etiā mente sapere, nihilq; aliter intelligere.

Vide contra præsentis temporis nouatores, ornatum amplū altaris, pallia regalia, necnon uasa auro & lapidibus preciosis decorata, ad diuinū cultum apposita.

Athanasius autē fugiens de Tyro, Constantinopolim uenit, & quę passus esset adito Imperatore narrauit: petens ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub eius quoq; præsentia: Porro Constantinus Imperator rationabilē eius petitionē iudicans, hæc scripsit epis q in Tyro cōuenerāt.

Socrates. Igitur Imperator missa sacra conciliū euocauit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cuius uerba sunt hæc.

Victor Constantinus pius episcopis in Tyriorum urbe collectis.

Ego quidē ignoro quæ uestro concilio turbulenter atq; cū tempestate decreta sint. Apparet. n. qđ quadā tumultuosa indisciplinatiōe ueritas sit oppressa, uobis uidelicet nō considerantibus q̄ deo placent, pp iurgia quæ contra proximos uestros habetis: & uota uestra ineuincibilia esse cōtenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, ut & hæc contentio aperte de

prehensa possit euacuari, atque nobis palã fieri, siquid illic conuenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarũ causa gessistis. Quapropter cũ omni festinatione uos oẽs ad meã reuerentiã uolo concurrere, ut gestorũ apud uos integritatẽ per uos ipsos possitis ostendere. Verũ qua gratia hæc scripserim uobis, uosque ad me literis euocauerim, p ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti iã mihi ad cognominis nostri fælicissimæ patriæ ciuitatẽ cũ essem consensurũ equum, repente Athanasius episcopus in media platea cũ quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinate nos adijt, ut nobis daretur subito cuiusdã causa formidinis testis enim mihi inspector oĩum deus est, qm̃ nec cognoscere eum qs esset prima fronte præualui, nisi quidã nostrorũ, & quis esset, & quam pertulisset iniuriam tunc narrasset. Et ego quidẽ neque confabulatus cum eo sum illo tpe, nec aliqua locutione participatus. Cumque ille se audiri deposceret, ego uero refutarẽ, & pene repelli eũ pręciperem, cũ maiori fiducia nihil aliud a nobis quam uestrũ postulauit aduentũ, ut uobis præsentibus quę passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Vnde qa mihi rationabile uidetur & tẽporibus opportunum, scribi uobis libentius hæc pręcepi, ut oẽs quicunque apud Tyrum conciliũ celebrastis, indesinenter ad expeditũ nostræ mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatẽ & rectitudinẽ uestri iudicij corã me uidelicet, quẽ dei ministrũ propriũ neque uos abnegabitis. Igitur ubique pacificatur Dei nomen & integre benedicitur p meã in deo culturã, ẽt apud ipsos Barbaros qui ueritatẽ hactenus ignorabant. Certũ nanque est, quod qui ueritatẽ ignorat, neque deũ scire potest. Ve runtamen sicut prædictũ est, ẽt Barbari per me fidelẽ ministrũ recognoue runt, & deũ metuere didicerunt, quẽ utique protectorẽ meũ ubique ac prouisorẽ ipsis operibus est ostensum. Vnde præcipue ẽt deũ sciunt. Et illi quidem propter nostrũ timorẽ reuerentur Deũ. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiæ proferre uidemini, non dicã custodire, uos inquam, nihil agitis nisi quæ ad contentionẽ noscuntur & odia pertinere, & (ut absolute dicã) quæ ad humani generis tendere uidentur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos uenire cõtinuo, scientes quod omni uirtute conabor, ut quæ in lege Dei sunt ea p̃cipue sine aliqua titubatione seruentur. Quibus utique neque uituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palã cõtritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, q sub schemate sancti nominis, blasphemias uarias ac diuersas inijciũt

Hæ siquidẽ literæ ad æstuationẽ perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, qm̃ plures quidẽ ad proprias redierant ciuitates. Qui uero circa Eusebiũ, & Theogoniũ & Marin, Patrophilũ & Vrsatiũ, & ualentem erant, ad Constantinopolitanã uenientes urbem, nequaquã de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perẽpto, quod in synodo concinauerant quæstionẽ fieri permiserunt, sed aliã inuenere detractionẽ, suggerentes Imperatori, quod Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexãdreia frumenta solenniter ad Constantinopolitanã urbem, & hæc audisse dicebant Athanasio dicẽte ad Amãtiũ, Anubionem, Arbathionẽ, & Petrũ episcopos. Multum itaque derogatio præualet, qñ derogator creditur fidedignus. Hac subreptione ad furorẽ perductus Imperator, Athanasium relegauit in exiliũ, & habitare eũ præcepit in Gallijs. Aiunt enim quidã hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur ecclesię, qm̃ Atha

nasius communicare Arianis euitabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

Theodoretus. Sed nemo miretur si tantus uir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa loquentibus, cũ diuinus quoq; Dauid propheta, nõ a Pontifice, sed a seruo siba contra Miphiboset mendacia properẽte deceptus sit. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorum per decennarios annos imperij sui principes esse constituit. Idest, primum quidẽ filium sui nominis Constantinũ Hesperiarum partiũ in Decẽnali suo fecit habere principatum: secundũ uero, aui nomine nuncupatum Constantiũ in uicennalibus suis Cæsarẽ in Oriente constituit: minorem uero Constantẽ in suis Tricẽnalibus ordinauit. Anno uero post hæc transacto, ingressus quadragesimũ quintũ ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est. Qui cũ Nicomediæ degeret languore grauatus diem ultimũ obijt, cum prius Athanasium magnũ reuerti præcepisset in Alexandriam. licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

Ex eiusdem triparti te Historiæ li. 4. ca. 1

Sozomenus. Igitur sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriente, rursus ad quęstionẽ uenit dogma Nicęni concilij. Nã licet uiuente Constantino nõ id omnes susciperent, tñ aperte renuere nõ audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinuere concilio. Erant isti qui etiã primitus uidebanẽ esse suspecti: pręcipue uero Arij sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Aegyptiacæ dięceseos iura contraderent. Et illi quidẽ hæc agebant, ministrãte ipsis presbytero, per quẽ Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constanti quoq; gratus, eo quod paternũ ei seruauerat testamentum, ita ut usq; ad principẽ palatijq; potentes haberet accessum. Eusebius autẽ in aula imperiali uidebatur ita perspicuus, ut suos consectatores faceret angustos ac proceres. Quamobrẽ de dogmate rursus priuatim & publicẽ disputationes crebro proferebantur, & simul iniurię inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius euenire.

Interea ab occidentali parte Athanasius in Alexandriam est reuersus, quem ẽt Constantinus uiuens redire maluerat: Fertur autem quod ẽt testamento uoluerit hoc conscribere sed qm̃ ita defunctus est eius maior filius Constantinus Hesperiarũ partium princeps, hoc egit literasq; huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

Constantinus Cæsar populo ecclesiæ Catholicæ Alexandrię constituto. Neq; uestram sacratissimã mẽtem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem ad tp̃s in Gallias fuisse missum, qm̃ ferocitas crudelium inimicorũ eius in exitium sacri eius capitis imminebat: ne forsan per malignorũ caliditatem aliquid incongruũ sustineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me præcipiente habitare iussus est, ut in ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est eius uenerabilis uirtus, diuinis freta solatijs, ut etiã molestias asperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad charissimã reuerentiam uestram dñs noster beatæ memorię Constantinus Pius, meus pater, eundem Ep̃m in suũ locum restituere proposuisset, tamen qm̃ humana sorte præuentus, antequam hæc compleret

uota

uota requieuit, consequens arbitratus sum uoluntatem diuinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dũ ad uos remeauerit, qualem a me ueneratio nem habuerit, agnoscetis. Non enim mirabile si quid in eo gessimus qđ laudeť. Meã nancꝙ aĩam imago desiderij uestri, & schema tãti uiri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidẽtia uos custodiat fratres dilectissimi.

His literis fretus Athanasius, Alexandriã uenit, libenterꝙ eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani uero coniuratione facta aduersus eũ frequẽ tes seditiones subinde suscitabãt, per quas occasio præbebatur Eusebio, ut derogaret ei apud Imperatorẽ, quod non decernente communi concilio episcoporũ, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tãtisꝙ his derogatio nibus actum est, ut indignante Imperatore de Alexandrina urbe proijce retur. Eodẽ tempore Eusebio moriente epõ Cæsareę Palestinę cognomẽ to Pamphili, Agapius discipulus eius suscepit episcopatũ, qui & alios plu rimos ædidit libros, & de uita doctoris sui multa conscripsit.

Sozomenus. Non multo post tempore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius, dũ nititur inuadere partes iunioris fratris Cõ stantis, circa Aquileiam congressione facta perimiť, consulatu Acindyni, & Prodi. Quamobrem Romani Imperij principatus Occidentalium qui dem partium, peruenit ad Constantem, Oriẽtalis autem ad Constantiũ.

Theodoretus. Igitur tẽpore quo Constantinus ad perenne trãsiuit im perium, testamento filijs temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat præsens) presbytero a sorore propria ipsi commendato suũ cre didit testamentũ, præcipiens id Constantio dari, qui inter alios uidebatur esse uicinior, & prius uenire posse credebať. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento, accepit ad eũ ingrediendi fiduciam. Qui uidẽs facilem Constantij uoluntatẽ, & uelut calamum uentis accidentibus agi tari, præsumpsit contra euangelica dogmata bellũ assumere & aduersus ecclesias asperrime erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles, ꝗ 13
Consubstantialitatis uocẽ, quę scripta non inueniret, in fidei doctrina po suissent, quod inter sacerdotes et eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius coopera tores erant Eusebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior uidebatur, & scripsit explanationes Euangeliorum quem plurimi Heracleioten uocant. Isti nancꝙ sępius uelut propinqui Imperatori, re uersionem Athanasij multorũ causam asserebant esse malorum, & non so lum Aegyptũ, sed etiam Palęstinã & Phenicen, uicinasꝙ gentes eius gra tia dicebant esse turbatas: Proinde huiusmodi uerbis leuissimam obsiden tes Imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasiũ ab ecclesia rursus ex pelleret. Qui agnosens eorum Consilium, ad partes Hesperias abijt.

Hoc est ualidissimũ hæreticorum argumentum, non inueniri in sacris scripturis, ideo non credendum nec tenendum. Ne *mireris ergo si et hoc tempore nouatores nostri hoc utantur tã quam telo ineuitabili, quo tamen nil infirmius.* Vide Hiero. *aduersus luciferianos.* To.2.*fol.*47. *lite.*H.

Post paululũ uero temporis Imperator Constantinopolim ueniens, in dignatur ob ordinationẽ factam Arianorum Epõrum autem constituto concilio, Paulũ quidem remoueri fecit: Eusebiũ uero ex Nicomedia trãsferens Constantinopolim, epm esse decreuit. Quo facto Antiochiam pro fectus est Imperator. Eusebius itaꝙ nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commouebat, donec suũ propositum duceret ad effectũ. Egit ergo ut in Antiochia Syrię synodus fieret sub occasione quidem dedicatio- 14
nis ecclesię, quam pater Augustorum fabricari cœperat & post eius obitum Constantius decimo anno eã a tempore fundationis expleuerat, in

Ecce rursus Ecclesiæ dedicatio.

ueritate autem ad subuersionem atq; destructionem Nicæni concilij. Ad quam synodū conuenerunt ex ciuitatibus diuersis episcopi nonaginta. Maximus tñ Hierosolymitanus Macarij successor non affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, & in damnationē subscriberet Athanasij. Sed ne

15 que Iulius interfuit maximæ Romæ præsul, neq; in locū suum aliquem destinauit, cum utiq; regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis cōcilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantij Principis, Consulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorū Præsidebatque tunc ecclesiæ Antiochenæ Flacillus successor Euphronij. Fautores igitur Eusebij operæpretium iudicātes Athanasio derogare, primū quidem calumniati sunt quasi præter regulā egisset quā tunc ipsi decreuerant, qm̄ non ex sentētia communis concilij episcoporum receperat sacerdotium, sed sibimet arrogando in Ecclesiam fuisset ingressus. Deinde qm̄ eius aduentu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliq ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse contraditi. Hac derogatione tunc habita

Vide hic Romani Pōtificis priuilegium, et quod Regu. Ecclesiastica iubet, non oportere præter eius sententiam Concilia celebrari.

16 constituerunt episcopum in Alexandria, primo quidē Eusebiū cognomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt epm̄. His ita gestis transformauerunt fidē, nihil quidem culpātes Nicæni concilij, sed principiū p̄bentes ut frequentibus concilijs alia subinde mutantes & recitantes efficerent, ut definitio fidei paulatim in Arianam uæsaniam relaberetur.

Quæ definita fuerāt in Concilio Nicæno, frequētibus Cōcilijs mutantes, effecerunt ut definitio fidei in Arianam uæsaniā relaberetur.

Interea Gregorium deducebat in Alexādriam Syrianus magister militiæ, & cū eo armati milites, numero quinq; milia, quib⁹ etiam aderant Arij sectatores illic habitantes. Sed qūo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperet̄ effugerit, arbitror esse dicendū. Erat enim uespera, & populus in uigilijs obseruans, sperabaturq; futura collectio. Inter hæc uenit magister militū, & circa ecclesiā per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius aūt uidens quæ fierent, cogitauit ne propter se ulla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono ut compleret orationē, rursus psalmū fecit im-

17 poni. Cumq; consonantia psalmodiæ celebraret̄, per unam ianuam ecclesiæ egrediebant̄ oēs. Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregorius Alexandrinæ tūc præsedit ecclesiæ. Alexandrinoram uero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysij nuncupatur, incendit.

Cum psalmodiæ cōsonantia celebraretur.

Ariani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanq; odiosum, & quia propter eum factum fuisset incēdium, necnon & quia minus ipsorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocē, hominē Arianæ uæsaniæ. Theodoretus. Quomodo aūt & ille cum exercitu uenerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait. Verūtamen exquirant modū etiam discessionis, & cognoscant a suis. Erat enim Ariani cum militib⁹ cō-

Ex Histo. Tripartitæ lib. 5. cap. 1.

18 currentes, ut eos accenderent & ignorantibus nos ostenderent: & licet si ne ulla compassione sint uel audientes, tñ confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad uigilias uenerāt, expectabat̄ futura die collectio. Dux aūt repente astitit cum militibus plusquā quinquies milibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus sagittas, & ue-

Vide uigilias festorū tempore illo custodiri a Christianis.

ctes: & ecclesiam quidē ipse circūdedit, statuens milites sibimet cohærentes, ut nullus posset egredientiū ab ecclesia eorū manus euadere. Ego uero irrationabile iudicans in tanta confusione populum relinquere, & nō magis ante illos pericula sustinere: residens in sede præcepi, ut diaconus psalmum legeret, populi responderent: Qm̄ in seculum misericordia eius: & sic oēs in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militib9 sacrarium circundantibus, ut nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscētes ut & nos discederemus una cum populo. Ego uero magis e diuerso dicebam, non nos discedere nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaq;, oratione facta, sic præcepi uniuersos abscedere: melius esse dicens, me periculo subiacere, quam quē quam eorū excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorū ascendentes traxerūt nos, & ita, testis est ipsa ueritas, militib9 aliĳs sacrariū circundantibus, aliĳs per ecclesiam discurrentibus, per mediū eorum, dño iter dante atq; custodiente, pericula cuncta transiuimus Deum magnifice glorificantes: qm̄ neque populum neci tradidimus, sed etiā ut saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Socrates. Quæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasĳ, qui hęc passus est, uoce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerūt denuo nos q̄rentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora priorib9. Repente nanque milites circundantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente nanq; quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Post septimanam itaque Paschæ, uirgines mittebant in carcerem: Episcopi uincti a militibus ducebantur: orphanorum, & uiduarum domus diripiebantur, et inuasiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim, quæ fuit post sanctam Pentecosten, populus ieiunans est egressus ad cæmiterium orationis causa, eo quod oēs communionem Georgĳ declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequissimus, ipse cōcitauit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus sagittasq; ferentium facto impetu in ipso die dominico super populū irruit, & paucos orantes inueniens (quum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanq; facto statuens uirgines secus ignē, cogebat eas, ut se profiterentur Arianas. Cumq; eas cerneret esse uictrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum uultus lacerauit, ut uix agnosci post tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta uiros, tormento nouiore discerpsit. Sectis nanq; de palma uirgis, & habentibus suos aculeos, eorū dorsa ita uerberibus lacerauit, ut quidam eorum sæpius a medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: aliĳ uero dum non ferrent tormēta, mortui sint. Eos aūt q uiuere potuerunt, & quandam uirginē in exiliū deportauit in maximam Oeasim. Corpora uero mortuorū primo quidem reddi non passus est, sed cęlauit, insepulta relinquens ea, ut quasi tanta crudelitas latere uideret. Hoc autē aiunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorū gaude-

19 *Septimana Paschæ.*

20 *Sancta pentecoste.*

21 *Nota ieiunium in Septimana post pentecosten, de quo habes per D. Leonem Papā sermo. 2. de Pentecoste, esse ex Apostolica traditione.*

rent quidẽ propter confeſsionem, flerent autem pp corpora defunctorũ, maiora eorũ impietatis indicia pſonabant. Poſt hęc aũt ex Ægypto, atq; Libyis in exilium deportauerunt epõs Ammoniũ Muiũ, Gaiũ, Philonẽ, Hermem, Plenium, Pſenoſirim, Nilãmonẽ, Agathonẽ, Anagamphũ, Amonium, Marcũ, Dracontiũ, Adelphiũ, Athenodorũ, & presbyteros, Hieracẽ, & Dioſcorũ, & ſic eos acerbiſſime per itinera pepulerunt, ut quidã eorum in ipſis itineribus, alij uero p exilia morerentur. Occiderunt aũt epõs pluſquã triginta, habentes ſtudium ſecundum Achab, ut ſi poſſent amputarent penitus ueritatem.

2 Theodoretus. Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros uirginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſsimas pertulerũt paſsiones, dicens inter hæc: Propterea nemo ueſtrum ſit triſtis, licet & ſepulturam nobis denegent impij, & prohibeant uos efferri. Nam uſq; ad hoc nequitia peruenit Arianorũ, ut & portas clauderent, & circa ſepulturarũ loca ueluti dęmones reſiderent, nequis ſepeliretur fideliũ dilectorũ. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus aũt Athanaſius nullũ locum munitum cautele ſuæ putabat: cũ utiq; aut uiuũ eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator ſibi iuſſiſſet afferri. Pro quare pręmium maximum compromiſit huiuſmodi aliquid nuntianti.

Vides quãta ſolicitudo adhiberetur pro humandis corporibus defunctorum a fidelibus populis? Et cur aliqui hæretici noſtro tempore tãtopere negligunt mortuorum ſepulturas?

Igitur Athanaſius relinquens Alexandriam Romam profectus eſt. Cõtigit aũt eodem tempore etiam Paulum Conſtantinopolitanũ pontificẽ illuc una concurrere, & Marcellũ Anciræ, Aſcepãq; Gazę. Qui dũ Arianis eſſet aduerſus, calumniam paſſus ab his, quaſi ſubuertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazęorũ eccleſia Quintiano committitur. Lucianus

23 autẽ Hadrianopolites epſ ob aliam accuſationẽ eccleſia ſua priuatus, degebat in urbe Romæ. Cognoſcẽs ergo Romanus epſ crimina ſingulorũ, & oẽs Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionẽ ſuſcepit, tanq; oĩum curam gerens propter ſedis propriæ dignitatem, ſingulisq; reddidit ſuas eccleſias, & Oriẽtalibus ſcripſit epĩs, culpans quod nõ recte tractaſſent uiros inculpabiles, de ſuis eccleſijs eos expellẽtes, & qđ conſtitutiones Nicæni concilij minime obſeruarent. Quorum paucos ad certam diẽ ſibimet adeſſe pręcepit, ut corã eis oſtenderent iuſtum ſe ſuper illis protuliſſe decretũ. Et deinceps nõ ſe paſſurũ interminatus eſt, niſi ab huiuſmodi turbis & nouitate ceſſarent. Et ille quidẽ hæc ſcripſit. Athanaſius aũt & Paulus epiſtolas Iulij Orientalibus epiſcopis miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Romanus Epſ tanquam omnium curã gerens pp ſedis propriæ dignitatem, ſingulis his Epĩs uiris ſanctis ſuas reddidit eccleſias, & reprehẽſorias literas ſuper eorum iniuſta deiectione Orientalibus ſcripſit epiſcopis. Ex quo habes Romanæ eccleſiæ primatum ſuper omnes alias eccleſias.

Verũ Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio reſcripſerunt epiſtolã, ornato quidẽ ſtilo compoſitã, ironia uero maxime plenã, & non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebãtur enim circa omnes Romanorũ eccleſiã eſſe munificam, ueluti q̃ apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriẽte ad eã prædicatores dogmatis adueniſſent. Se uero non propterea ſecũdo loco habendos exiſtimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent eccleſiarum, cũ uitę qualitate non cederent: crimenq; Iulio imponebant, eo quod Athanaſii ſectatoribus communicaſſe uideretẽ, & tanq; ipſorũ concilio contumelias irrogaſſet, eorũq; ſententiã deſtruxiſſet: & ueluti iniuſtũ eius factũ, eccleſiaſticiſq; ſanctionibus diſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quod ſi ſuſciperet Iulius damnationem

tionem

tionem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos i damnatorũ locũ firmaret, pacẽ cũ eo & communionẽ haberẽt. Si uero placitis ipsorũ resisteret, contraria celebrarent: quippe cũ Orientales Episcopi non restitissent, cũ Nouatus a Romana pelleretur ecclesia. De his aũt q̃ præter cõmune placitũ de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

Hæc itaq; Orientales ep̃i Iulio Romano Pontifici rescripserunt. Cum uero Athanasius Alexãdriam fuisset ingressus, compresio populi partis Georgij, q illic fuerat ordinatus episcopus, uehemẽs facta ẽ. Et ex hoc dicebant turbas & neces hoĩum prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium uelut authorẽ sceleris referebant: cũ hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quã causam Sabinus Macedoniæ Pręsul hæreseos Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Interea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesiæ nanq; Alexandrinorum, Augustorum pater erogando pauperibus frumẽta donauerat: quæ dixerunt Athanasium uendere, & suis utilitatibus aplicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit.

Ex Historiæ Ecclesi. lib. 10. cap. 18.

Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec ull⁹ ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, præpositi, Comites, exercitus quoq; ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponunẽ, siquis uiuum maxime, si id minus, caput certe Athanasij detulisset. Ita totis regni uiribus frustra aduersum eũ, cui Deus aderat certabatur. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternæ non habentis aquã, ut solẽ nunq̃ uideret. Sed cũ per ancillam, quæ sola conscia dominorum officijs qui ei latebras præbuerant uidebaẽ, indicatus fuisset, tanq̃ dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eũ comprehendendum cũ indicibus ueniebatur, post annos sex migrauit ad alium locũ. Ita illi qui uenerãt frustrati, dñisq; i fugã uersis de ancilla ut falsa idice pęnas sumũt.

Verum ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreret, nihil sibi ultra iam tutũ in Constantij regno pręsumẽs, ad Cõstantis partes profugus abscessit. A quo satis honorifice religioseq; susceptus est. Quiq; causa eius quam fama compererat diligentis cognita, scribit ad fratrem, pro certo se comperisse quod sacerdos dei summi Athanasius, iniuste fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, si absq; ulla molestia loco suo restitueret: si id nollet, curæ sibi futurum, ut id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de autoribus sceleris sumens. Quibus scriptis perterritus Constantius (quod posse facere ea quæ immitabatur, conscius erat fratrẽ) simulata benignitate ultro uenire ad se Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictũ, ad ecclesiam suam permittit securũ ire. Admonitus tamẽ Imperator ab impijs consiliarijs: Non est (inquit, magnũ Athanasij, quod episcopi poscunt de te, ut unã ex multis quæ sunt apud Alexandriam ecclesijs, concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, deo sibi suggerente, paratũ in tempore consilium reperit: Et quid est (inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem omnium habes iubendi? Sed

unum est quod oro,ut meã quoq; petitiunculam libenter admittas. Cumque se omnia quæ uellet) quamuis essent difficilia promitteret præstaturum,si hoc unum cederet libens,ait Athanasius:hoc est quod rogo,ut quia etiam hic(nam apud Antiochiã res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt,unam eis tenere concedas ecclesiam. Æquissimum sibi uideri,& ualde præstandũ, lætus spopondit Imperator. Sed cũ rem detulisset ad eos quorũ consilijs utebatur,neq; ibi se uelle accipere ecclesiam,neq; hic dare respondent, quia plus sibi singuli quiq; quam absentibus consulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiẽdam suam ecclesiam iubet. Operæprecium autẽ uidetur ipsius Constantij literas quas pro eius reditu scripsit,his gestis ĩserere.

Ex Historiæ Tripartitæ lib. 4. cap. 16.

Socrates. Constantius uictor Augustus Athanasio episcopo. Plurimũ te circumferri & fluctuare ferocibus maris undis, nostræ mansuetudinis clementia non permisit. Patria quippe terra nudatũ & priuatum proprijs rebus,errantemq; per loca inuia bestiarum,indefecta nostra pietas nõ despexit. Igitur diu distuli scribere uoluntatis meæ propositũ, sperans sponte te ad nos forte uenturũ,& laborum satisfactionem a nobis exigere. Veruntamen qm̃ forte timor impediuit uoluntatis tuæ propositum, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus, ut sine metu nostris aspectibus uelociter tuam præsentiam præbere festines, ut desiderio tuo potius experiaris nostram clementiã proprijs restitutus. Hac etenim causa & dñm meum fratremq; Constantem uictorem augustũ pro te rogaui,ut tibi potestatem ad nos tribuat ueniendi, ut ambobus nobis annuentibus,restitutus in patriam,habeas maximũ gratię nostrę pignus.

Alia epistola eiusdẽ pro eadem re. Constantinus uictor augustus Athanasio episcopo.

Licet prioribus literis significauerimus ut sine sollicitudine ad nostrũ debeas uenire Comitatum, eo quod maxime uelimus te ad propria destinare,tñ & nunc has literas ad tuam misimus sanctitatem,per quas inuitamus, ut sine aliqua diffidentia uel metu ascendens, publicis uehiculis ad nos uenire festines,ut quæ desideras possis adipisci.

Tertia Constantij epistola pro eodem. Cõstantinus uictor Augustus Athanasio episcopo.

Dum in Edessa degeremus, præsentibus presbyteris ad nostrũ debuisses festinare comitatũ,ut uidens nostros aspectus, repẽte properares ad Alexandriam. Sed qm̃ plurimum præterijt temporis ex quo suscipiens a nobis literas non occurristi,propterea etiam nunc cõmonere te festinauimus,ut uel nunc tuam præsentiam nobis uelociter præsentare cõtendas, & ita possis patriæ tuæ restitui,tuaq; securus oratione frui. Ad plenã uero cognitionem Achitũ diaconũ destinauimus, a quo possis cognoscere etiam nostri animi uoluntatem,& quod ea quæ optas impetrare possis.

Has epistolas ab Aquileia suscipiens Athanasius(illic enim relicta sardica agebat)Mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiã Orientis Imperator ipsorũ fidei consentire,eo quod ad se Athanasium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta misit.

Iulius archiepiscopus presbyteris & Diaconis,& plebi, habitantibus

Alexandriam, dilectissimis fratribus in dño salutem. Congaudeo uobis & ego dilectissimi fratres, quod fructum uestræ fidei ante oculos iam uidetis. Hoc etenim uere gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem uitæ suæ, & uestras orationes restituit uobis deus. Ex hoc itaque creditur, puras & charitate plenas orationes uestras ascendisse semper ad deum. Memores enim estis promissionum cœlestium atq; dilectionis quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasij didicistis & integrum cognouistis secũdum insitam uobis fidem, quam percepistis: qm̃ non usq; ad finem a uobis posit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus uestris tanq; præsentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi uerbis opus est uobis scribere. Quæcũq; enim uobis a me potuerint dici, hæc iam fides uestra p̃cessit, & diuina gratia cõmunis orationis nostræ uota compleuit. Congaudeo siquidem uobis: iterũ enim dico cõgaudeo: qm̃ inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus cõgaudeo: quia licet multam sit passus tristitiã: nec unam tñ horã uestri desiderij & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tp̃s a uobis sit abstractus, spiritu tñ uobiscũ semper degere uidebat̃. Et ego quidẽ charissimi fratres oẽm tentationem contra eum surgentẽ, reos sine gloria non fuisse. Nam & uestra & eius fides cognita est uniuersis & cõprobata. Si enim non tanta & talia accidissent, quis crederet, quia aut uos tale iudicium, tantamq; charitatẽ circa talem exhibuissetis ep̃m, aut ille potuisset tantis uirtutibus circundari, per quas spe cœlesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra mariq; plurimum æstuans, omnem prauitatem Arianę conculcauit hæreseos, & crebro per inuidiam usq; ad periculũ impulsus contẽpsit mortem, munitus omnipotente Deo & dño Iesu Christo Saluatore nostro, sperans & inimicitias declinare, & consolationi uestræ restitui, deferens uobis maiora trophęa ex fortissima conscientia, pro quibus & usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaq; habens sui propositi, cœlestisq; doctrinæ, clarificatus est immortali iudicio, & ad uos reuertitur. Diligendus igit̃ apud uos clarior nunc est quam tunc, quãdo profectus a uobis est. Nam si materias preciosas, idest aurũ, & argentum, purgando ignis probat: quid dignũ dici poterit de tali tantoq; uiro, qui cũ tantas tribulationes & pericula deuicerit redditur nunc uobis immaculatus: non a nobis solummodo, sed comprobatus ab omni cõcilio? Suscipite igitur nunc fratres charissimi cũ omni diuina gratia pastorẽ uestrum ac præsulem tanquam uere ἀθαγάσιον, cum his qui tantorũ laborum eius participes sunt effecti, & gaudete fruentes orationibus, qui pastorem uestrũ, ut ita dicam, esuritis atq; sititis, qñ etiam ipsi uestram sanitatem salutaribus scripturis cibastis atq; potastis. Nam cũ degeret inter peregrinos, uos ei consolatio fuistis, & in persecutione atq; periculis resouistis cum fidelissimis uestris animabus & mentibus. Ego siquidem iam exulto considerans & ratione drospiciens, & in eius reuersione uniuscuiusque uestrũ gaudium & plebis uotiuas occursiones & concurrentiũ gloriosam festiuitatẽ, & qualis ille uobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus priscis malis quorundam machinatione sartis: nec nõ pretiosa ac uotiua reuersione cunctos in quadam plenissimi

gaudij lȩticia copulante. Huiusmodi uero gaudiũ usque ad nos magnitudine sua pertingit: quibus diuinitas hoc etiam constat esse cõcessum, ut & nos debeamus in laudem tanti uiri consurgere. Sed melius est ut Epistolã oratione claudamus. Deus omnipotens, & huius unigenitus filius dñs & Saluator noster Iesus Christus, hoc gaudium uobis præbeat in æternum, dignũ tribuens præmium admirabili uestræ fidei, quam circa põtificem uestrum glorioso testimonio demonstrastis: ut & uos & qui uobiscum sunt, & hic in futuro meliora possideatis: quæ oculus non uidit, nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Per dñm nostrum Iesum Christũ, per quem & cũ quo omnipotenti deo gloria in secula seculorum amen. Valere uos opto charissimi fratres.

Igitur Athanasij sententiam de concedenda Antiochiæ ecclesia inutilẽ sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori, quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazæ & Lucio Adrianopoleos, secundũ ea, quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorum mittebant ecclesias, quibus iubebatur ut eos repente susciperent. Igitur in Ancira expulso Basilio, & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quæ derogationem contraria sapientibus irrogauit, Asclepam uero continuo Gazȩi susceperunt in Constantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicũ tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tñ solo Imperator Eepiscopis & clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quȩ contra eum in iudicijs facta fuerant, alijs literis aboleri iussit. Quæ uero de utraque re scripta sunt, hæc esse noscuntur.

Epistola Constantij, per quam omnia contra Athanasium habita sunt cassa. Victor Cõstantius maximus, Pius, episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ salutem. Reuerendissimus eps Athanasius non est dei gratia derelictus: nam licet breui tẽpore humana fuerit probatione summissus, tamen debitũ prouidentiæ uniuersa prospicientis noscit suscepisse decretum, recipiens uoluntate dei nostroque iudicio patriã suam pariter et ecclesiam, cuius diuino nutu præsul extabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinẽ, ut omnia aduersus eũ, & eius communicatores definita, omnisque suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & uacua & reuelatio quam dudũ clerici eius habuerunt competenter firma permaneat. Sed ẽt hoc eius gratiæ adijciendũ esse censuimus, ut omnes ordines sacri cognoscant, concessum omnibus ipsi coniunctis, ut sine timore sint, siue episcopi siue sint cleri: sufficit enim unicuique circa eũ rectȩ uoluntatis unio. Quicunque enim meliori iudicio atque parte constituti, huius eligunt communionẽ, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis prouidentiæ ẽt nunc uoluntate dei, nostrȩ gratiæ largitatẽ adipisci.

Epistola Constantij ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium. Victor Constantius maximus pius, populo Alexandrino ecclesiæ catholicæ salutem. In omnibus perhibentes nostræ ȩquitatis intentionem, scientesque qm̃ diu prouidentia uestri contemplatoris estis alienati, idest, Pontificis Athanasij, qui propter insertã rectitudinem suorumque morum prudentiã cunctis innotuit, eũ denuo ad uos destinare censuimus. Hunc itaque

consuete & competenter suscipientes, & apud clementẽ deum adiutorẽ orationum habentes, uobis congruam simul & nobis placitã concordiã atq; pacem secundũ ecclesiæ sanctionem ubiq; probatæ, sufficienter festinate seruare. Non enim rationabile est aliquã discordiam inter uos agitari, aut tumultũ, nostrorum temporũ disciplinæ contrariũ: & hoc quidẽ abesse a uobis omnino uolumus. Orationibus aũt sufficienter, eo scilicet præsule & adiutore apud deũ uos instare solenniter admonemus, ut tali proposito ad omniũ uota proueniente, etiam Gentiles idolorũ errori hactenus seruientes, ad cognitionem sacræ religionis sub alacritate festinẽt. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igit̃ admonemus ut in his quæ dicta sunt persistatis, & omnes epm decreto superno nostraque sententia destinatũ libenter & pie suscipiatis: & toto animo totaq; uoluntate amplectendũ existimetis. Hoc enim & uos decet, & nostrę mansuetudini noscitur conuenire. Vt autem omnis turbæ seditionis occasio perimat̃, Iudicibus apud uos habitis literis nostris præcipimus, ut omnes quos seditiosos agnouerint, legitimæ uindictæ subijciant. Vtraq; igitur perspicientes, & nostram cũ deo sententiam, & rationem professionis uestræ, necnon & suppliciũ contra seditiosos indictum, competenter & cõgrue sacræ religionis iura seruate. Prædictumq; Deo amabilem uirũ omni reuerentia et honore colite: & orationes una cũ eo pro uobis ipsis, & nostrę uitæ fauore omnium saluatori deo lætantes offerte.

Epistola Constantij pro Athanasio ut aboleretur quicquid pro Athanasio gestũ est. Eadem uero forma præsidibus Augustæ, Nicęæ, Thebaidis, & Libyę scriptũ est. Quicquid pridem ad læsionem & iniuriã Athanasio episcopo communicantiũ reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministeriũ, quo priuati fuerãt eius clerici, eosdẽ rursus uolumus obtinere. Hanc itaq; præceptionem nostram seruari censemus, ut Athanasio Episcopo suę ecclesię restituto communicatores eius habeant ministerium, quod semper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, & ipsi gaudio potiantur.

Tantis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus uenit in Palęstinam, apprehendensq; Hierosolymã, & Episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilij, & quod Constãtius Imperator illorũ decreto iudicioq; consensisset, Præparauit ut episcoporum in illis regionibus habitantiũ synodus ageretur. Maximus aũt in nullo segnis de Syria atq; Palęstina uniuersos euocauit episcopos. Facto concilio restituit & ipse beato Athanasio communionẽ & dignitatem. Scripsit ẽt ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Libyis episcopis, clericis, atq; plebi, eã quæ de Athanasio gesta atq; decreta sunt. Ob quam rem ualde Maximo detraxerunt Athanasij derogatores episcopi quod primitus deponens eũ rursus ex pœnitentia tanquam nihil fuisset actum, sententiã pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatemq; præberet. hęc cognoscentes Vrsatius & ualens, qui circa Arianum dogma studiũ primitus ardens habuerant, declinantes a priori uoluntate Romã profecti sunt, libellumq; pœnitentię Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seq; ei deinceps communicare professi sunt. Sic itaq; tunc Vrsatius & ualẽs gestis athanasij supati cõuersi sunt. athanasi⁹ ergo p Pelusiũ pergebat

Alexandriam. Transiens autẽ per ciuitates, edocebat ut arianos uniuersi declinarent, & consubstantialitatis dogma amplecterentur in quibusdã ecclesijs & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesijs ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de athanasio prouenerunt.

Interea Respublica fortuitis casibus urgebatur. Vnde quæ sunt summaria non est incongruũ breuiter explanare, Igitur quod ędificatore Constãtinopolitanæ Ciuitatis moriente tres eius filij imperiũ susceperint, in pręcedentibus est narratũ. Sciendum autem quod cũ istis imperauit consobrinus eorũ nomine Dalmatius uocabulũ patris habens qui dũ aliquantis per imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Cõstantio ut occideretur, nec tñ prohibente. Cũ uero Constantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse a militibus congressione facta peremptus est. Hoc aũt iam sæpe dictum est. Post mortem uero Constantini iunioris Persicũ contra Romanos motũ est bellum, in quo Constantius proficere nõ ualebat: nam cũ nocte pręlium circa fines Romanorũ atq; Persarum fuisset gestum: Validiores tunc Persę ad breue tempus inuenti sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant sed per athanasium de consubstantialis uerbo circa ecclesios erat pugna.

Sozomenus. Deniq; apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, ut est cõsuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine psalmorum mõstrabant propriam uoluntatẽ. Et hi quidem patri & filio, uelut æqui honoris gloriam dicebant: hi uero patri in filio, per interpositionem præpositionis, filium secundum esse monstrãtes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi aduersa sedem Antiochiæ gubernabat, cũ prohibere non auderet eos, q secundum traditionem Nicæni concilij psallerent Deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suũ iam canum: Hæc, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionem populo generaret illa discordia, quę in hymnis fiebat, non patientibus successoribus suis cum populi uarietate sentire. Athanasius igitur ueniens ad Ægyptum, explicauit synodales Epistolas Iulij Romani Pontificis. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani quæ talia continere dignoscuntur.

Sancta synodus Hierosolymis congregata p̨ Ægyptum, Lybiam & Alexandriam constitutis presbyteris, diaconis & plebi, fratribus desideratissimis in dño salutem. Cunctorum Deo digne gratias agere non ualemus fratres charissimi: in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum ecclesia uestra fecit, pastorem uestrum & dñm consacerdotemq; nostrum Athanasium uobis sua pietatę restituens. Quis enim aliquando sperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & uos inspicitis, respicientes quẽ uidere desiderastis? sed uere orationes uestrę a Deo omnium sunt auditæ, qui curam habet ecclesiæ suæ, & uestras lachrymas atq; gemitus semper inspexit, quapropter uestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes utiq; pastorem. Propterea uisitauit uos cœlitus pastor uerus, & de proprijs ouibus curam gerens, restituit uobis quẽ noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes, uestræq; dilectioni conspirantes in eius ample-

xu præcessimus & communicantes ei per eum uos alloquimur, scriptaque præsentia destinamus. Itaque secundum gratifica uota uestra, scitote nos quoque cum eo uinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabilium nostrorum Imperatorum incessanter orare: quoniam & ipsi cognoscẽtes uestrum desiderium uobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui uobis talia condonauit. Festinate autem semper in Deo gaudere & glorificare dñm, per quem & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij sectatores, deposuit. Quibus a se depositis, ecclesias eorũ præcepit fidem tenere Nicęni concilij, eamque summo studio custodiri.

Sic itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto intestinum inflammatũ est bellum: Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricamque & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico uero & in Sirmio aliud rursus a militibus excitatũ est bellum per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat, Fratruelis nanque Constantini Nepotianus nomine, imperium assumpserat gladiatorum uirtute suffultus, & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerunt, Magnentius autem procedens uniuersas partes uastabat Hesperiæ. Horum igitur omnium malorum immẽsa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur, consulatu Sergij & Nigriani. His itaque nuntijs apparebat, quod ad Constantiũ solum Imperij iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semetipsum, (ut poterat) præparabat.

Aduersarij uero Athanasij, Opportunum se tẽpus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calumnias instruebant. Tunc Imperatori Cõstantio suggesserunt, quod omnem Ægyptum subuertisset & Libyam. Inuidiam uero maxime auxit eius, quod ordinationes in parœcijs fecisset alienis. Athanasius interea cum uenisset Alexandriam, synodum Ægyptiorum cõgregauit epĩorum. Qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorum secta præoccupatus, omnia quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Constantinopolitanæ pontificẽ Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cucusum Armeniæ, suffocarunt. Marcello autẽ denuo proiecto, ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit, Lucius autẽ Adrinopoleos ferro uinctus, in carcere moritur. Tantumque ualuerunt quæ de Athanasio dicebantur, ut in immensum furorem cadens Imperator, eum ubicunque reperiret, iuberet occidi: cum quo Theodulum & Olympium præsules ecclesiarũ Thracensium. Igitur Athanasium uoluntas Imperatoris non latuit, sed præsentiens fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Ariani, præcipue Narcissus Neromadis episcopus, Georgius laodicię, & Leontius tunc Antiochenę præsul ecclesiæ. Is enim cũ presbyter esset, dignitate priuatus est: quia cũ muliere Eustolia nomine, degens, & turpem suspitionem cælare uolens, genitalia sibimet noscitur abscidisse: & deinceps quidẽ fiducialiter cũ muliere uiuebat. Postea uero studio Im

peratoris Constantij in Antiochena Ecclesia ordinatur eps post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Hæc igit de his dicta sufficiant.

Ex historiæ Tripartitæ lib. 5. cap. 14.

Et inimici quidẽ fidei, putantes se tẽpus inuenisse cõtra defensores eius, ualde apud Principem laborabant, ut de ecclesijs pellerẽtur omnes q ab eis uidebantur esse depositi tanq̃ alterius fidei, uel quia uiuo Constante, Imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset pene ad bella peruentũ. Præcipue tamẽ Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neq; Constante uiuo, & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant. Sed Antiochię congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Pathrophylus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt oẽs uniuersis episcopis, quod contra factiones ecclesiasticas Alexandriam redijsset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant ut neq; cõmunicarent ei, neq; scripta mitterent, sed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Ahanasio nullus hinc sermo fuit.

Igitur deuicto Magnentio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset Imperium, omni studio laborabat, ut Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filiũ denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte uim facere, sed eis callide suadere, ut decreto contra Athanasiũ ab Orientalibus episcopis habito cõsentirent. Sperabat enim quod si cõmuni decreto damnaretur Athanasius, facilius suam uoluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientaliũ non multi, quoniam plurimos eorũ aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentaliũ uero ultra trecẽtos, ut pręcepto principis conciliũ Mediolani celebraretur: ubi conuenientes orientales, ante omnia contra Athanasium decretũ fieri cõmune poscebant, ut hoc facta penitus ei aditus Alexandrię clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ τριβέρεως, Dionysius Albæ metropolis Italorũ, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna uoce clamabant, dolum & circunuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim ueras cõtra Athanasiũ culpas esse dicebant, cum ad retractationẽ fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur Episcoporum.

Theodoretus. Deposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horũ perduci potuit ad effectum, cũ præsente principe clamaretur, quod iniuste ageretur & impie, quo facto & ipsi ecclesijs sunt expulsi, & in ultimis terræ finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilibis Athanasius hoc modo in illa apologia describit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt.

Tunc enim ecclesijs pacẽ habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidẽ Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædiatores ueritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpã, nisi quod in Arianam noluerint cõsentire Væsaniam, neq; in calumnijs subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene, & uero confessore Osio, etiã loqui superfluum. Omnibus enim notũ est, quod etiam hunc in

exiliū deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui nanque non præfuit synodo, aut rectè loquens non satisfecit uniuersis? Quæ ecclesia huius patrocinij memoriam nō habet? Quis aliquando dolens cum ueniret ad eum, non discessit sanus? Quis indigens quum petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

Socrates. Igitur Imperator illos quidem mittit in exiliū. Generale uero conciliū fieri cogitabat, ut omnes Orientales episcopos uenientes ad Occidentem, si posset, cōcordes efficeret. Quod cum propter itineris spacia difficile uideretur, duplicē tractauit synodū celebrari, ut in Arimino quidem Itali qui tunc aderant, conuenirent: Oriētales autem in Nicomedia Bythiniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit ut uoluit, neutrum enim conciliū sibimet concordauit, sed utrunq; diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se cōsonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi, quod suo loco narrabitur.

Theodoretus. Dialogus inter Liberiū & Constantiū habitus, & quomodo Liberius in exiliū fuerit missus. Ego quidem Liberij per omnia celeberrimi habitū pro ueritate dialogū cū Constantio uolo referre, quandoquidem a fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Siluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos & eo quod Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignū hoc iudicauimus, ut euocantes te, moneremus ut cōmunionē scelestissimi Athanasij, & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarū orbis bene fieri cōprobauit, & synodali sententia alienū ecclesiastica cōmunione, decreuit Liberius episcopus dixit: O Imperator, Iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitia. Quapropter si uidetur pietati tuæ, disceptationem iube constitui: & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnare uirū, de quo nihil examinatū est. Constantius Imperator dixit, uniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicunq; subscripserunt, nō ipsi uiderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne a te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicunq; gloriam dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non uiderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie utique condēnatus est in concilio Tyri, & in concilio pariter decreuerunt contra eum omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunq; in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicunque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio sentētiam protulerunt. Eusebius Eunuchus dixit: In Nicæno cōcilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinque soli iudicauerūt ex his qui cum eo nauigio uenerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, ut contra eum gesta conficerent. Horū itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui uero tres uiuūt, hoc est,

24

Notent hi qui Liberium Romanum Pontificem asserere audent nota Arianæ perfidiæ fuisse iniustū, quod mendacium est apertissimum. Quid enim eo Constantius & fidelius inuenire potuit? Lege obsecro hunc Dialogum, & pariter exitū huius sanctissimi uiri.

Maris, Valens, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hanc causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, ueniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanasiū gesta confecerint, libellos eorū nunc præ manibus habemus. Cui horū nos credere & cōmunicare conuenit Imperator: his qui primitus damnauerunt, & ueniam postea poposcerunt, an eis qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit, O Imperator, non fidei causa neq; iudiciorū ecclesiasticorum sermonem facit, sed ut apud Senatores in Romana constitutos urbe glorietur quasi superauerit principem. Imperator ad Liberiū dixit. Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominem uindicas nephandissimū, & orbis terrarū pacem ecclesiæq; dissoluis. Liberius dixit non eo quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalē proferri subscriptionem confirmantem fidē in Nicæa prolatam, ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nūc turbas pariunt ecclesijs, uisi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandriā conuenientes omnes, ubi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sentētiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporū. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causę publico cursu non egent. Ecclesiæ nanque sufficiunt usq; ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formam, solui non possunt. Plurimorū nanq; episcoporum debet ualere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator nunquam audiuimus absente accusato iudicem eius scelera proferentem, nisi quia propria uidentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in cōmuni, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidē memoriæ Constantem cessauit in mei inimicitias frequentes impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaq; mihi uictoria est, neq; contra Magnentiū uel syluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per episcopos tuas uindicare inimicitias. Manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandum uacare debent. Quapropter si tibi uidetur, iube uocari ad loca propria sacerdotes, & si concordes apparuerint ei quem nos in præsenti defendimus, secundū fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccauit, non reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est quod queritur, uolo enim te amplectentem ecclesiasticam cōmunionem Romam denuo destinare, & propterea concorda paci, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romę iam fratribus uale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticę sanctiones, quam Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationē habes, an uelis subscribens Romam reuertere, aut cogitare in quem uelis deportari locū. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare potest. Quapropter quo uodes mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & ne-

quaquam a suo proposito reuocato, iussit eũ in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expensas militum suorũ. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habẽt. Cumq; ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tanquam damnato mihi hæc affers? Vade prius disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens missus in exilium est.

Veritatis itaq; propugnator & uictor in Thraciam (sicuti iussum fuerat) usq; peruenit. Duobusq; transactis annis Cõstantius Romam uenit. Procerũ uero senatorumq; coniuges rogabant uiros suos, ut Constantio supplicarẽt, ut pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quod nisi flecterent animum principis, eos ipsæ relinquerent, & ad pastorem illũ maximum properarẽt. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam ueniam promeremur. Sed uobis (inquiunt) magis rogantibus forsitan parcet, & alterũ e duobus fiet, aut preces suscipiet, aut si flecti nequiuerit, sine aliqua iniuria uos dimittet. Hoc consiliũ mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cũ ornatu solito adierunt Imperatorem, ut ex ueste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adeuntes, uero principem tali uoce clamabant: Miserere tantæ ciuitatis pastoris prouidentiam non habentis, quæ luporũ patet insidijs. At ille respondit non egere pastore alio ciuitatem. Esse nanq; Pontificem, qui eorum curam haberet. Post magnum nanq; Liberium quidam diaconorũ eius Felix nomine fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcusse struauit, sed corruptoribus eius sine discretione cõmunicabat. Nullus tamen Romæ habitantiũ in basilicam ingressus est, cũ ille intus astaret. Hoc aũt etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illũ inter omnes egregiũ reuocari, & utrunq; ecclesiam gubernare cõmuniter: His ergo literis in Circensi spectaculo relectis, populus clamabat iustam principis esse sententiam: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterũ his, alterum alijs præsidere. Cum ergo primitus principis literis sic fauissent, postea cõmoti cõmuni uoce clamauerũt: Vnus Deus, unus Christus, unus episcopus. Ipsas enim uoces & ego iustum ponere iudicaui. Post has uero Christo amabilis populi pias, & iustitia exornatas uoces, sanctissimus quidem Liberius est reuersus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Theodoretus. Interea sentiẽs Athanasius sibi insidias parari, nequaquã ad Imperatorem uenire præsumpsit: neq; hoc utile iudicauit, sed electos ex Ægypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmiuensem uirum præcipua uita sanctum, & ad loquendũ ualde copiosum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos sibi placaret Imperatorem, ut pro derogationibus satisfacerent inimicorũ, aliasq; facerent, quæ ei uel ecclesijs expedirent. Quibus nauigantibus, paulo post literæ uenerunt Imperatoris euocantes eum.

Ob quam rem & Athanasius & populus est turbatus, cum neq; hæretico Imperatori obedire consultū esset, neq; reluctari periculo uacaret. Veruntamen ire distulit, & literarū baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autem æstate ueniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum) cleroq; nimis erat infestus. Porro populū paratum, uidens ad bellum, etiam ille reuersus est. Non multo post tēpore congregantur ex Ægypto & Libia Legiones. Et cum nuntiatum fuisset cęlari Athanasium in ecclesia quæ uocatur Theonæ, assumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiam introiuit, & ubiq; requirens Athanasium non inuenit. Fertur enim, quod sæpius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut & deo prouidente hoc discrimen euasit.

Sozomenus. Ex his & huiusmodi factis, ei a deo prænuntiatis, a paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo nanq; fertur, quod aliqn̄ eo procedente per ciuitatem contigerit auolantē corniculā clamitare, Quo facto astans multitudo Paganorū, uelut Mago derogantes, petebant ut eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille uero fertur silentio dixisse subridens: Cras latina lingua dies uentura significatur. Hoc ergo clamās, tristem uobis crastinū significat diem per Imperatoris Romani iussionē. Et ita contigit, ut Athanasij sermo licet derisus fuerit, uenerit ad effectū. Altera nanq; die principis literæ uenerunt ad iudices iubentes ut pagani sua ingredi non permitterent templa, neq; solennes superstitiones festiuitatesq; celebrarent. Tūc ergo festiuitas eorum uenerabilis generalisque destructa est. Socrates. Cum igitur frequenter (sicuti dictū est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Præfectus (ut dictum est) Ægypti, & dux militū eijciētibus eos & sustinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo post uenit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dū pręter schema & mores sacerdotij uiolentus existeret, & maxime circa Athanasij laudatores, quibus utiq; uincula & plagas uiris & fœminis uelut Tyrānus inferebat, accensus populus pœnæ peremerat eū, nisi uix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athanasij ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum ueniēs dux Ægypti, Georgij noscitur tradidisse fautoribus. Post hęc autem Exceptore principis ueniente, multi Alexandrinorū supplicio traditi sunt. Post quem ēt ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam qui mouerit principem ad multorū necem. Cui utiq; derogabant Ægyptij monachi, quorū gloriam multitudo uniuersa sequebatur, & uera eorum testimonia iudicabant: quia in summæ philosophiæ uirtute degebant.

Sozomenus. Interea dum adhuc Athanasius cælaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: utrosq; enim cogebat ad ipsius uenire sententiā, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sapientes Exosus quasi despiciens eos, & iudicibus imperans. Apud populū uero quasi tyrannus & ultra potentes elatus: præcipue tn̄ paganos opprimebat, quos sacrificare et paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamēta templorū abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo uero deposito occupauit Hierosolymorū

ecclesiam

ecclesiam Heremius,& post illũ Heraclius, post quem Hilarius. Hos.n. tunc illã ecclesiam gubernasse percepimus usq; ad Imperium Theodosij principis,qñ rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

Hæc igitur apud Orientales agebant ecclesias. Interea Iulianus Cęsar bello deuincens Barbaros apud Rhenũ fluuiũ residẽtes,alios quidẽ peremit,alios cœpit:claraq; uictoria decoratus, cum mediocritate uitæ atq; mansuetudine militibus gratus esset ab eis appellatur augustus. Hoc facto,nihil de Constantio cogitans,Iudices ab illo factos honoribus mulcebat:& ad illius inuidiã literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellũ contra Magnentium gestũ in Italiam Barbaros induxisse. Repente uero religione mutata,cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominauit: & ueniens ad templa Paganorũ,sacrificabat,subiectisq; talia colere suadebat. Cumq; Constantius propter bellũ Persicum apud Antiochiam moraretur,sperans ille quod sine bello posset Illyricum occupare,ad eos agebat iter,dicens se uelle Constantio satisfacere,tanquã non sponte sed uoluntate militũ infulas imperij suscepisset. Fertur itaq; cum ad hos terminos accessisset, uindemia iam collecta,circa occasum Pleiadũ uuas denuo fuisse prolatas. Insuper ẽt imbre ex aere descendente,in eius ueste simul & cęterorũ guttas singulas crucis formas se signacula. Hoc facto uidebant & ipsi & alij, quod botris extra tempus illatis bonũ rei panderetur indicium:imber aũt cadens uestem supra quã ciciderat,roboraret. Alij uero dicebant uuarũ signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorum, & parui temporis fore eius imperium. Porro de cruce dicebant prænunciare hoc signum,quod sit cœleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersius interpretati quam dixerat Imperator,ueritate fraudati non sunt: Vtrũq;.n. opportune dictum,sequens tempus ostendit. Cum audiret itaq; Constãtius contra se uenire Iulianum,instructione belli Parthici omissa,Constantinopolim ueniebat.

Socrates. Et apud Mopsucrenem inter Cilicas atq; Cappadocas,nimia cogitatione,apoplexiæ passione defunctus est, Consulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris mensis, anno uitæ suæ quadragesimo & quinto:ex quibus tredecim cum patre regnauit,uigintiquinq; post illum.

Sozomenus. Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et nõ post multũ Constantinopolim ueniẽs, appellatus est Imptor.

Initio itaq; parcens Christianis,clementior uisus est, sciens priores persecutores nihil profecisse ad augmentũ Paganismi, quod punissent Christianos:qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro uero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ,'a tormentis abstinuit,iudicans esse necessarium ut sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementẽ. Fertur enim,quum Constantinopoli apud fortunam sacrificaret uerbis, accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publice impium & ἄθεον, idest sine Deo,apostatamq; uocitasse:illũ uero solam ei improperasse cæcitatem:erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorũ manu alterius agebatur. Super hæc uolens etiam lacerare Deum,consuete dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare te potest. Respõdens uero Mares dixit, Ego, *Ex Histo. Tripartitæ lib.6.cap.5*

inquit, Deo meo pro cęcitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne te uideam pietatem nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset.

Hæc itaq; faciens, eos qui fuerant a Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & cõfiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo ut nullum lęderent Christianum, neq; nolentẽ sacrificare compellerẽt: spõte uero accedẽtes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; solitis
25 eorum sacrificijs præparabat. Clericis aũt omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosq; curiæ tradidit, simul & a uirginibus & uiduis quæ pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ pridem a publico accepisse uidebantur. Constantinus nãq; Imperator disponẽs res ecclesiarum unicuiq; ciuitati prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit, quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactiorẽ aiunt ualde fuisse cru-
26 delẽ. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamẽta sacra: templaq; sub Constantino & Cõstantio fundata destruebantur: datæ ad ędificia pecuniæ rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes, & clerici & populus Christianus crudeliter uexabantur.

Quod & faciunt hæretici nostri tẽporis, ut se Iuliano apostatæ conforment.

Et hoc eiusdem farinæ est cum superiori.

Socrates. Per idem tp̃s in Alexandrinorũ maxima ciuitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atq; neglectus, multaq; sorde completus: hic Pagani olim deo Mithræ sacrificantes homines immolabant: quem locũ Constãtius quasi uacantem ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius uolens oratoriũ extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum est illic adytũ in multa profunditate constructum, in quo Paganorũ mysteria celebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominũ plurimæ, maiorum pariter & infantiũ qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorũ uisceribus artes magicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperiẽtes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem Paganorũ uniuersis hęc facinora reserare, diuulgabantq; capita hominũ quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani uidentes, & opprobriũ non ferentes, ira succẽsi sunt, & omne quod ad pręsens inuenerunt arma iudicãtes impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladijs, alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam ẽt crucifigentes ad sacræ crucis iniuriã plurimos diuersis uulneribus affligentes. Et ita factũ est, ut neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophũ percussit, & frater fratrẽ, parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundẽ locum purgare quieuerunt.

Interea cũ Iudices denuntiassent mortuum fuisse Constantiũ, & imperare Iulianũ, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorũ & impetu facto contra Georgiũ, uinculis eum alligauerunt. Quem paulopost uenientes ad carcerẽ peremerunt eiusq; cadauer imponentes camelo, a mane usq; ad uesperam per totam traduxerunt ciuitatẽ, & circa serum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorũ q̃ a fautoribus Athanasij id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse gentiles, cũ utiq; & querelas haberent aduersus eũ propter idola & templorũ iniurias, prohibitionemq; solẽnitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testat̃ per literas

ad Alexandrinos missas, in qbus culpat eos, pœnamq; relaxat, quasi propter reuerentiam serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Igitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorū populus libenter excepit. Expuleruntq; ecclesijs Arianos, & Athanasio sceptra uenerabilia tradiderunt. Verū Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgij luctū habuerunt. Ea siquidem tempestate lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocātur. Vterq; enim ultra Thebaidos terminos ab exilio remeantes tractabant, quemadmodū corruptam ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitr ut lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Eusebius Alexandriā, ut una cū Athanasio facto concilio ecclesiæ dogmata roborarent. Lucifer tñ misit in locum suū diaconum, per quem professus est ratum se habiturum quod esset concilio ordinante constitutū. Ipse autem ueniens Antiochiam, fluctuantē inuenit ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & non tm̄ hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed ēt Melitij sequaces studiū habentes circa suum pręsulem a suis consortibus recesserunt. Tūc ergo Lucifer ordinans ei Paulinū epm̄, rursum abscessit. Eusebius autem ueniens Alexandriam, cū Athanasio conciliū celebrauit.

Sozomenus. Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac filio spiritū sanctum sunt professi, Trinitatemq; nominauerunt. Et qm̄ de substantia & subsistentia quęstio turbabat ecclesias, sapienter decretū est ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur, ne uocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod subsistentia.

Verum Athanasius librū de satisfactione fugæ olim a se conscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes utiles, & quæ prosint hic intexēs, totum librum multorū uersuum quærere & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorū hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primū contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant quod manus eorū paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissime potius ingemiscunt, quod nos penitus extinguere nequiuerūt & improperant timoris causam, ignorantes quod dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquēt culpam. Nam si fugere malū est, persequi multo deterius. Hic quidem ne moriatr absconditur: hic autem persequitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidem, scriptū est: qui aūt quærit occidere, pręuaricatur legem, & magis ipse fugiendi prębet occasionem. Si ergo fugā improperant persequentes, pudeat eos potius sui ipsorū. Quiescant insidiari, & quiescunt continuo fugientes. Sed a malitia non desinūt sua, & comprehendere omni uirtute festinant, sciētes quia fuga persequutionem patientiū indicium est maximū persequentium. Nullus enim mitem atq; clementem fugit aliqñ, sed magis ferocem simul & callidū. Omnis enim qui gemebat & uexabatr a Saul, fugiebat & ueniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere student, ne ipsorū malitiam uideantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nā quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum insidijs neces exiliaq; commissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimant, mors contra eos semper

exclamat:siue rursus exilia minent̃, undiquaq; ipsi contra se mali memoriam destinare noscunt̃. Et si quidem sanam haberent mentẽ, uiderent semetipsos in his esse constrictos, seq; in cõsilijs suis offendere. Sed qm̃ mẽtem amiserunt, propterea persequutione decipiunt̃: & quærentes occidere suam non contemplant̃ impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere quid faciant cũ uident Iacob fugientẽ Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorẽ? Qũo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domũ misit, ut interimeret eũ, dũ absconsus esset in spelunca, & mutasset uultũ suum donec declinaret ab Abimelech? ob quam causam inimicorũ euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temere, uidentes maximũ Heliam in oratione quidẽ mortuũ suscitasse, tñ absconsum propter Achab, & fugisse ꝓpter insidias Hiezabel? Tunc ẽt quæsiti filij prophetarũ cælati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanquã uetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorũ. Nam & discipuli propter metũ Iudæorum recesserunt, cęlantes semetipsos: & Paulus in Damasco a principe gẽtis quęsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis uiris scriptura dicente, quã putas excusationem suæ petulantiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, cõtra semetipsos tanquam uæsani loquunt̃: siue contra uoluntatẽ Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinarũ uidentur penitus expertes. Nã in lege præceptũ fuit, ut deputarentur etiam ciuitates ad fugam, ut hi qui quęrebant̃ ad mortẽ, quoquo modo liberari possent. In nouissimo uero tpe seculorũ ueniẽs ipsum, quod Mosi loquutũ est patris uerbũ, rursus hoc dedit mandatum, dicens: Cũ persecuti uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cum ergo uideritis abominationẽ desolationis, quę dicta est per Danielem prophetam stantẽ in loco sancto, qui legit intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertat̃ tollere uestes suas. Hæc.n. scientes sancti, hmõi habuerunt conuersationis modũ. Quæ enim tũc pręcepit dñs, hæc etiam ante incarnatã sui præsentiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominũ terminus ad perfectionem ducens, ut quod deus iubet hoc faciant. Propterea & ipsum uerbũ propter nos humanatũ, cum quęreretur (sicut nos ipsi) abscondi dignatũ est: & iterũ cum persequutionem pateret̃, fugit, & insidias declinauit. Decebat enim eũ sicuti famẽ & sitim, ita ẽt hoc pati, & hoc ostendere seipsum humanatũ. Ab initio siquidem mox ut homo factus est, cũ esset paruulus ipse per Angelũ mãdauit Ioseph: Surgens sume puerũ & matrem eius, & fuge in Ægyptũ. Futurũ est enim, ut Herodes quærat animã pueri. Mortuo quoq; Herode uidet̃ propter Archelaũ filium eius in Nazareth fugisse: & qñ iam etiam deũ seipsum ostendebat, & manũ aridam restituerat sanam, Pharisæi quidẽ egredientes conciliũ fecerunt aduersus eũ ut eum occiderent: Iesus autem sciens discessit. Nam & qñ Lazarũ suscitauit a mortuis: Ab illo (inquit) die cogitauerunt ut occiderent eũ. Iesus ergo iam non palã ambulabat inter Iudæos) sed abijt inde in regionẽ iuxta desertũ. Deinde saluatore dicẽte: Antequam Abraham fieret, ego sum, Iudæi quidẽ tulerunt lapides, ut mitterent super eũ. Iesus autem absconsus est & exijt de templo. Et transiens per mediũ illorum ibat, et ita discessit. Putas hæc uidẽtes, magis aũt

audientes,

audientes, cũ non uideant, quõ secundum quod scriptum est, non debeãt igne côburi: qm̃ contraria his quæ dñs facit & docet, cogitant & loquuntur; Nam qñ Ioannes martyriũ sustinuit, eiusq; corpus sepeliere discipuli audiens Iesus discessit inde in nauem ad deserti locum seorsum.

Dominus itaq; hæc faciens, ita docebat. Sed utinã isti uel sic erubescerent, & usq; ad homines suã petulantiã declararent, & non magis ac magis insanientes uiderentur ẽt ipsum arguere Saluatorem, contra eũ utiq; blasphemias meditantes. Sed neq; uæsanorũ quisquam eos poterit sustinere, cũ arguantur ne Euangelia quidem ipsa nosce. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis atq; uera quam in saluatore quidẽ Euangelistę positam memorarunt. Nos aũt etiam in sanctis uiris oportet talia cogitare. Nã ea quæ de saluatore humano modo côscripta sunt, eadem communiter humano generi deputanẽ. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passione nr̃as infirmitates ostendit. Quod Ioãnes ita côscripsit: Quęrebant ergo eũ tenere, & nullus misit in eũ manus, q̃a nondũ uenerat hora eius. Nã anteq̃ hæc ueniret, dicebat ipse matri: Nondũ uenit hora mea. Et eis, qui fratres eius appellabantur ait: Meũ tempus nôdum uenit. Rursus autẽ tẽpore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite, Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradeẽ in manus peccatorum. Sed neq; anteq̃ ueniret tp̃s, teneri se passus est, neq; cum uenisset tẽpus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit aduersarijs. Sic & beati martyres in persequutionibus tẽporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum uero inuenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Sed Iulianus postq̃ ad Orientẽ Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quã prius occultauerat) erga idolorum cultum fieri cœpit insania, callidior cæteris persequutor, non ui neq; tormentis, sed pręmijs, honoribus, blanditijs, persuasionibus, maiorem pene populi partẽ, quam si atrociter pulsasset, elisit, studia autorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis qui deos deasq; uenerarenẽ, patere decernit. Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus iubet. Procurationẽ ꝓuinciarum iurisq; dicendi Christianis statuit non debere committi, utpote quibus etiam lex propria gladio uti uetuisset. Et proficiebat quotidie in huiuscemodi legibus exquirendis, quibus & si quid uersutum uel callidum, tamen quod minus uideretur crudele, decerneret. *Ex libr. 10. Eccle. historiæ cap. 32.*

Sed non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum uelut tetri serpentes de cauernis terrę ebulliẽtes, ad eum processisset magorum, philosophorum, Aruspicum, augurumq; manus prophana, omnes pariter allegant nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium, uelut omnium horum obstaculum, sustulisset.

Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Ecclesia. Cumq; eũ męsti & flẽtes populi circũstarent, prophetico apud eos usus sermone perhibeẽ: Nolite (inquit) ô filij conturbari, quia nubecula est, & cito pertransit. Cumq; discessisset, & uaui per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instãter eum insequi cępit. Et cum forte applicuisset Athanasii nauicula ad quẽdam locum, comperit a prætereuntibus post tergum esse percussorẽ suum, & iã iamq; nisi prospiceret imminere. Conterriti omnes qui simul aderant so-

cij,eremum suadebant ad fugæ præsidium petendam. Tum ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat quia longe maior est qui nos defendit, quã qui persequitur. Et conuersa nauicula, iter agere obuiam ei qui se insectabatur, adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi uenire quẽ quæreret, tanquã prætereuntes aliquos interrogari iubet, ubi audissent esse Athanasium. Cumq; respondissent uidisse se eum non longe euntẽ, tota celeritate pertransiens, properat in uanum, festinans capere, quẽ ante oculos positũ uidere non potuit. Ille uero dei uirtute monitus, Alexandriam redit, ibique tuto latebras usquequo persecutio cessaret exegit.

Dedit & aliud Iulianus uęcordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castaliũ litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, responsa susciperet, causasq; silentij percontaret a sacerdotibus dęmonis, aiunt, Babylę martyris sepulchrũ ppe adsistere, & ideo responsa non reddi. Tum ille uenire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrũ martyris iu-

27 bet. Igitur ecclesia uniuersa conueniens, matres & uiri, uirgines iuuenesq; immensa exultatione succinti, trahebant longo agmine arcam martyris, psallentes summis clamoribus, & cum exultatione dicẽtes: Confundant oẽs qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis. Hæc in auribus prophani principis per sex milia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia, ut cœlũ clamoribus resultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiẽ deductus est, ut altera die comprehẽdi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Omnis ecclesia lõgo agmine arcam sancti martyris Babylæ magna exultatione trahens summis clamoribus psallebat. Quid dicis hæretice contra sanctorum reliquias, psalmodiã, & ecclesiæ concentum?

Quod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tñ iussus exequitur, & apprehensum unum quẽdam adolescentẽ qui primus occurrit, Theodorum nomine, a prima luce usq; ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus torsit, ut nulla ætas simile factũ

28 meminerit. Cum tñ ille in eculeo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore, nihil aliud faceret, nisi quod uultu securo & læto psalmũ, quẽpridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumq; se omni expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuene, abijsse fertur ad Imperatorẽ, & quid egerit nunciasse, ac monuisse ne tale aliquid tentare uellet de cætero, alioquin & illis gloriã, & sibi ignominiam quæreret. Tunc Theodorũ ipsi nos postmodũ apud Antiochiam uidimus. Et cum requireremus ab eo si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidem dolores parũ sensisse, adstitisse aũt quendam iuuenem, qui sudanti sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidã frequenter infunderet, & ita se esse delectatũ, Vt tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculeo iussus est. Comminatus igitur Imperatores post uictoriam Persicam melius se Christianos debellaturum, profectus quidẽ est, sed nullus redit. Ibi nãq; incertũ a suis, an ab hostibus confossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis imperij, finẽ uitę fecit.

Psalmum quem pridem omnis ecclesia cecinerat iterabat. Ecce cantum ecclesiasticum tpe Athanasij

Socrates, Calistus autẽ qui inter familiares Imperatoris tũc militabat, & Heroico uersu eius conscripsit historiam, ait eum a dęmone uulneratũ, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quẽ ædiderat cum Salustio, sexto die Iunij mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperij sui, septimo uero ex quo Cęsar a Constantio fuerat ordinatus,

Ex lib. 6. historiæ Tripartitæ cap. 47.

uitæ anno trigesimo primo. Post cuius mortē eius Magiæ compertæ sunt. Carrę nāq; ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habēs. Per hanc iter agēs, qm̄ p̄ Edessam propter pię religionis cultum transire noluerat, in tēplum quod a Paganis colitur, est īgressus, ubi cum quędam cum suis cōsortib⁹ sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites obseruare pręcepit, ut intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & impio pium successisset imperium, ingrediētes in tēplum inuenerunt mira principis simulacra, eiusq; sapientiam & famosissimam pietatē. Viderunt enim mulierem a capillis appēsam, extensas habentē manus, cuius uterū apperuerat, ut Persarū uictoriam in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentū est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse rep̄tas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorū. In qua urbe cū ei⁹ nuntiatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatē, & non solum in Ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in theatris Crucis uictoriam prędicabant, illius Magię insultātes. Ego aūt etiam clamorē fauoris eorum hic ponere necessariū iudicaui, ut etiam apud posteros hęc memoria reseruetur. Communiter enim clamabant oēs: Maxime fatue, ubi sunt tua uaticinia? Vicit Deus, & Christus eius.

Milites igitur in maxima sollicitudine conueniētes, omissa omni dilatione, altero die Iouiniano infulas Imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tēpore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electionē militibus lege proposuit, ut aut sacrificarēt, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris pręceptis impijs obedire. Hūc ergo tunc Iulianus p̄p̄ belli necessitatē inter uiros militares habebat. Qui cum uiolēter a militib⁹ ad imperiū traheretur, clamabat, dicēs, non se uelle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumq; uox hominum communiter proclamasset, dicentiū, se quoque Christianos, suscepit imperium. *Ex lib. 7. Histo. Tripartitæ cap. 1.*

Theodoretus. Iouinianus ergo Imperator, mox ut imperij sui terras ingressus est, primum scripsit legē, ut ep̄i de exilio redirent, & ecclesias eis reddēdas esse professus est, qui expositam in Nicęa fidē inuiolabiliter seruassent. Scripsit etiam Athanasio qui pręcipuus erat horum dogmatum propugnator, petēs ut ei rescriberet p̄fectam diuinorum dogmatū disciplinam. Qui eloquentiores ep̄os conregans rescripsit, rogans ut fidē Nicęę expositam custodiret, tanquam apostolicis dogmatibus congruentē. Cuius epistolę uerba sunt hęc.

Pijssimo atq; clementissimo uictori Augusto Iouiniano Athanasius, et reliqui ep̄i, conueniētes ex persona omnium episcoporum Ægyptiorum, Thebaidos, & Libyę Decet Deo amabilē principē discēdi habere uoluntatem, desideriumq; cœlestiū. Sic enim uere & cor habes in manu Dei, et imperiū cum pace multis annorū curriculis gubernabis. Volēte igit̄ a nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidē gr̄as ob hoc dn̄o referētes, curauimus ut prolatā ab omnibus patribus in Nicęa tuę pietati insinuaremus fidem Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidē frequenter insidiati sunt, eo quod Arianæ non consentiremus insaniæ. Autores uero facti sunt hæresis & schrismatum uniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in dominū nostrum Iesum Christū fides, est omnibus manifesta, & ex diui

nis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorundam hæreticorum eam uiolare præsumeret. Arius enim quidam, eiusq; sectatores erumpere, & impietatem aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atq; facturam, conuertibilemq; esse filiũ Dei. Plurimosq; per talia seduxerunt, ita ut etiam qui aliquid esse uidebantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verũ sancti patres nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam quidem sectam anathematizauerunt, catholicæ uero ecclesiæ fidem (scriptura teste) professi sunt. Eaq; prædicatione hæresis extincta est, quæ ubique uidebatur accensa. Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legebatur & prędicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renouare uolentes, ipsam fidem a patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt: aliqui uero fingunt se eam profiteri, sed ipsam ueritatem negare noscuntur, aliter interp̃tantes Consubstãtialitatẽ, & sancto spiritui plasphemantes, cum dicũt eum creaturam esse, atq; facturam per filiũ celebratam: necessario considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populum generatam, offerre tuæ pietati confessionem concilij Nicæni curauimus, ut pia religio tua cognoscat, cũ quanta scrupulositate conscripta sit, & quantũ errent qui

29 extra eam uolunt aliquid edocere. Cognosce Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prędicatur a seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoque fide concordant omnes ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Gallijs, Italijs, & in Dalmatijs constitutæ, in Cappadocia, Mysia, & Macedonia, & uniuersa simul Hellade, sed etiam in uniuersa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia partibusq; uicinis, & Orientales ecclesiæ prętér paucos Arij sectatores. Omniũ nanq; prædictorũ sententiam experimẽto cognouimus, literas habemus, eosq; nouimus Deo amabilis Imperator, quia cũ pauci quidam huic fidei contradicant, præiudicium facere non poterunt in toto orbe terrarũ. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt uero hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab episcopis trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides.

Nota ex hoc pulcherrimo loco prudens lector, eam fidẽ tenendã quæ a seculo prædicatur, & quam patres sancti præcedentes professi sunt omnesque in toto mundo constitutæ seruant ecclesiæ, & non eam quæ a lutheri sectatoribus in Germania tenetur. Nam pauci quidã ueræ fidei contradicentes, præiudicium facere non possunt in toto orbe terrarum.

Credimus in unũ Deum patrem omnipotentem. Et in unũ dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre unigenitum: hoc est de substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerũ de Deo uero: natum, non factũ, consubstantialẽ patri, per quem omnia facta sunt, q̃ in cœlo & q̃ ĩ terra. Qui pp nos hoĩes & pp nostrã salutẽ descẽdit, incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos, uẽturus iudicare uiuos & mortuos. Et ĩ spiritũ sanctũ. Eos aũt q dñt, erat, qñ non erat: & anteq; nasceretur non erat: & quia ex nõ extantib9 factus est, aut ex altera substãtia uel subsistentia dicẽtes esse, aut creatũ, aut cõuertibilem, aut mutabilem filiũ Dei, hos anathematizat sancta catholica & apostolica ecclesia. In hac fide Deo amabilis Imperator nos cõsistere necessarium est, tanquã sacra & Apostolica; nullaq; mouere eam seductione uerborũ atq; contentione: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus

tantibus filium dicentes. Et, quia erat, quando non erat, & creatus & factus & conuertibilis est. Propterea (sicuti prædiximus) & Nicæna synodus hæresim anathematizauit huiusmodi, fidem uero professa est ueritatis. Non enim simpliciter similem dixerunt filiũ patri, ne simpliciter similis deo deus uerus esse crederetur, sed etiam cõsubstantialem scripserunt, quod proprium est geniti uericꝗ filij, ex uero & naturale patre nascentis. Sed neque spiritum sanctum alienauerũt a patre & filio, sed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in una sanctæ trinitatis fide: eo quod una sit in sancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, confirmauit quã habuerat de sacris scientiam & affectũ: aliamcꝗ conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur ecclesijs, quam Maximus distribuerat Constantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non sinebat totam tunc summam quam Constantinus constituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad præsens impẽdi promisit, ita ut cessante fame, frumenta integra præberentur. 30

Sozomenus. Igitur Imperator tunc etiã secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, ut capitali sententia plecterentur, qui uel sacram uirginẽ nuptiali thoro uiolare auderet, uel impudico aspectu aspiceret, ne dicã abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quod Iuliani tẽpibus quidam hmõi uirgines uxores ducere ausi fuerant.

O hæretice ubi lates nunc, qui sacras uirgines nuptiali thoro uiolare audes? Considera quale crimen sit hoc, & quod impij Iuliani tempore dũtaxat præsumptũ. Quod seuerissima lege capitali pœna plectendum esse Christianissimus sanxit Imperator.

Inter hæc Athanasius Alexãdrinæ sedis episcopus cum paucis suorum cõmunicato consilio necessariũ iudicauit, ut Christianum uideret Imperatorem. Veniensc̨ꝗ Antiochiam, Principem de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, ut quæ necessaria pro religione & recta fide uiderentur, exponeret: disponensꝗ, ut decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arianæ sectæ Antiochenę ciuitatis episcopus, studebat ut probatianus quidã eunuchus, in Alexandrina urbe ordinaretur episcopus. Cumꝗ hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio præsbyter ordinatus, adijt Imperatorem, & maledicens Athanasio, quasi tẽporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetꝗ circa sacra per eum causa discordię, supplicabat ut alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorũ insidiæ factę fuissent, detractiones huiusmodi nõ respexit, sed Lucium quidam cũ multa interminatione tacere iussit, Probatianum uero eiusꝗ sequaces eunuchus, autores huiusmodi scelerũ atꝗ turbarum castigandos esse præcepit. Porro Athanasium amicum sibi maximum factum destinauit in Ægyptum, ut sicut ei uideretur causas ecclesiarum populosꝗ disponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima uirtute conuersationis sapientiæꝗ laudauerit. Aiunt quidem antequam sub Constantio Imperatore Ariani tenerent ecclesias, somnium uidisse Antonium monachum quasi burdones altare sacrũ calcibus euertissent, experrectumꝗ dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

So crates. Tunc igitur Imperator impetum retinens hæreticorũ discessit ab Antiochia, & uenit ad Tarsum Ciliciæ, ibiꝗ corpus Iuliani sepeliuit. Et cũ cuncta solẽnia funeri eius exhibuisset, cos. est designatus. Cumꝗ 31

Vide solennes exequias tunc etiã fuis-

se in usu. Ergo falsum a cupiditate sacerdotũ recẽter fuisse inuentas.

Constantinopolim festinaret, uenit ad prædium nomine, Dadastana inter Galatiam & Bithymiam, ubi philosophus Themistius cum alijs senatoribus occurrens, Consularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talẽ uirũ ab hominibus abstulisset. In prædicto nanque prædio hyemis tẽpore in phraxis languore constrictus est mortuus. Cõsulatu suo & Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mensis, qui regnauit mensibus septem, uixit annis trigintatribus.

Soxomenus. Cumq; in Nicęã Bithynię uenisset exercitus, Valentianũ ordinauit Imperatorem, uirum optimũ & apice principali dignissimum.

Socrates. Valẽtinianus igitur ordinatur uicesimo quinto die eiusdẽ Februarij mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militũ cura cõmissa: qm̃ probatissime militarẽ nouerat disciplinam. Fuit etiam uir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

Theodoretus. Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atq; iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & urbanus, ut cũ exercitus tentasset ei aliũ sociare cõsortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus. Vestrum (inquit) fuit ô milites Imperatore non existente mihi dare regimen Imperij. Verũ ubi hoc ego suscepi, meum iam & nõ uestrum est de rebus cogitare cõmunibus. Cuius uerba admirati milites, eius secuti sunt uoluntatem. At ille fratrem de Pannonia uocans, quod non debuit, socium fecit Imperij.

Socrates. Post triginta dies auspicij sui. [illegible]

Theodoretus. Cui Asiæ sceptra contradens pariter & Ægipti, Europam sibi distribuit. Et ueniens ad Hesperiam, omnem illico docuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.

Tempore autem quo ualens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cũ uero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat contra eos. Cui placuit ut nõ nudus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus armis: & hoc quidẽ bene placuit, & ualde sapienter, Quod uero postea gessit magnam animi mollitiem, & proditionem significat ueritatis. Ea nanq; infelix passus est, quæ progenitor Adã. Coniugis enim est seductas alloquio, & mulibribus uerbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam istum secum corruere in blasphemiæ foueam persuasit cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat ecclesiæ, non regens, sed suam potius mergens Nauem. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando misserrimum obligauit, & ut in impietate dogmatis permaneret, & undiq; cõtraria sapiẽtes expelleret. Sic itaq; ille doctrinã apostolicam derelinquẽs, contrarias partes sumpsit, & paulo post quæ iurauerat adimpleuit.

32 Circa hæc itaq; tẽpora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quod cum sæpe rogasset ut susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius nõ exaudisset. Hoc aũt non ideo refutauit, quod sectam declinaret Aëtij, cũ eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes unanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hęc igitur Constantinopoli gerebantur. Deinde Alexandrię præceptũ præfectorum, studio Eudoxij destinatum,

Nota uocabulũ Missæ etiam tunc tẽporis fuisse in usu, nec esse uerbũ a nostis sacerdotibus recẽter inuẽtum, ut somniant hæretici.

conturbauit ecclesiam. Verũ Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atq; timens ne malorum faciendorum ipse causa esse uideretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscondit. Cumq; propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscẽs Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, literis indicauit ut Athanasius licite teneret ecclesias. Et hæc fuit causa ut usq; ad Athanasij mortem Alexandrina non turbaretur ecclesia. Quod uero post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulo post narrabo.

Socrates. Sciendum uero quod cum uiueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam uel Ægyptum. Valens Imperator distulit commouere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuẽs ne forte seditione facta republica uexaretur. Verũ Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & probi post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est uita, quum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem.

Theodoretus. Cum igitur in Alexandria uictor Athanasius post multa certamina innumerasq; coronas, uitæ finem suscepisset, & ad laborum suorũ præmia demigrasset, suscepit Petrus uir optimus Præsulatũ, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis consentientibus, & sacerdotibus, & nobilibus, cunctaq; plebe, & fauore suo propriam ostendentibus uoluntatem. Is enim Athanasij sudorum particeps fuit, & cum esset in ciuitate, & cũ diuersa latibula peragraret, multifariaq; pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignum hęredem Petrum Athanasij clamauerunt. Cumq; eum in pontificali sede constituissent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ septa circundedit, Petrum exire præcipiens, nolẽtemq; interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere uolens, cũ ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem uerum est, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem. Petrus itaque uir admirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

VITA LETOII MELITINENSIS, AMPHIlochij Lycaoniensis, & Flauiani Antiocheni, Episcoporum, per Casiodorum senatorem scripta.

Habetur libro. 7. Historiæ Tripartitæ cap. II.

Theodoretus. Inclytus Imperator Valentinianus Apostolicis dogmatibus cũ omni cura uacabat. Ea tempestate Messalianorum, quos εὐχήτας idest, orantes appellant, hæresis est exorta. Vocantur aũt & alia appellatione ἐνθουσιαστὰς, idest, sacrificatores. Hi enim cuiusdam dæmonis operationẽ expectant, & hanc sancti spiritus præsentiã arbitrãtur. Qui uero integro huius rei languore participãtur, auersanẽ operationem manuũ uelut malam, somnoq; semetipsos tradunt, & somniorum phantasias, Prophetias appellant. Huius hæreseos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alij, qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt, dicentes diuinũ cibum nihil nec pro

desse nec lædere, de quo dñs dixit Christus: Qui comedit carnẽ meam, & bibit sanguinem meũ, uiuit in æternum. Cumq; uoluerint cęlare hunc languorem, ẽt conuicti impudenter negant, & alios hęc sapientes, quę ip si animo retinent, prorsus abdicant.

Letoius itaq; Præsul Melitinensis ecclesiæ, diuino zelo decenter ornatus, uidens eo quod hic languor multa monasteria, magis autem latronũ (ut ita dixerim) speluncas inuaderet, eas incẽdit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiam Amphilochius famigeratus ille Lycaonensis Antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam ualde repressit, & oues, quæ tali contagione uexabantur, eripuit.

Porro Flauianus ubiq; laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere, & uenenũ proprium urbibus uicinis aspergere, turbã monachorum deduxit Antiochiã, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniosos esse, testes uero mendaces.

Adelphiũ autem ualde senem cum mansuetudine uocãs, & iuxta se sedere præcipiens, ait: Nos, o senex, qui iam magnã partẽ uitæ transiuimus, humanam qdem didicimus diligenter naturã, & aduersariorũ dæmoniorum machinamenta cognouimus, ipso experimẽto gratiæ ministrationes edocti sumus, isti uero cũ sint iuuenes, nihil horum perfectius cognoscentes, spiritalia audire uerba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quõ credi tis spiritũ contrarium recedere, & gratiã sancti spiritus aduenire? His uerbis senex ille delinitus, omne uenenum, quod cęlabat, euomuit, atq; dixit: Nullã quidem utilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solã studiosam orationem inhabitantem dæmonẽ effugare dicebat. Insuper unumquenq; nascentiũ a progenitore suo, sicuti naturam, sic etiã dæmonum trahere famulatũ. Et his expulsis per illam orationẽ studiosam sanctum spiritũ aduenire, & sensibiliter, ac uisibiliter suam designare præsentiam, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam a mala uoluntate penitus liberare, ita ut nequaquã deinceps egeat, neq; ieiunio macerante corpus, neq; doctrina refręnante, & progredi ordinate edocente. Non solũ aũt qui hoc impetrauerit, corporis, inqt, exultationibus liberatᷓ, sed aperte ẽt futura præuidet, & sanctã trinitatẽ oculis cernit.

Hunc itaq; Flauianus fœtidissimum fodiens fontẽ, & eius pocula cunctis examinanda producens, infœlicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierũ, increpauit te os tuũ & non ego: labia enim tua testantur aduersum te. Quumq; hic languor cunctis innotuisset de syria quidã expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eamq; huiusmodi peste repleuerunt.

Ex lib. 9. Historiæ eiusdem cap. 25.

Reuertente autem Theodosio ab Hesperijs partibus uenit ad eũ Amphilochius uir admirandus (Cuius sæpe meminimus) supplicans, ut Arianorum concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verũ Imperator crudelem iudicans esse petitionem, contempsit eũ. Porro sapiẽtissimus Amphilochius eo quidem tpe tacuit, sed causæ remedium memorabile parauit. Post aliquot nanq; dies ingressus Palatiũ, uidensq; filium Arcadiũ iam Imperatorem adstare patri, Theodosium solenniter salutauit, filiũ uero, non ei exhibita salutatione, deseruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochiũ, inuitauit ut eum oscularetur. At ille: sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus, suam iniuriã, filio factã contumeliam iudicauit. Porro sapientissimus Amphilochius consiliũ sug inten-

tionis aperuit,& cū clamore dixit: Vides Imperator quemadmodū filio tuo contumeliam non pateris irrogari?crede ergo ēt omniū deum sic abominari eos,qui ipsius unigenitū filium blasphemare contendunt, & uelut ingratos circa saluatorem & benefactorem habere semper odio. Hoc intelligens Imperator,& gesta simul dictaq; miratus,legem statim protulit,ut hereticorum concilia prohiberentur.

PROLOGVS SEVERI SVLPITII IN VITAM sancti Martini, Episcopi Turonen.

p Leriq; mortalium studio, & gloriæ seculari inaniter dediti, exinde perēnem(ut putabant) memoriam nois sui quæsiuerūt,si uitas clarorū uirorū stilo illustrassent. Quæ res utique non perēnem quidē,sed aliquantulum tñ conceptæ spei fructum afferebat;quia & sui memoriam(licet in cassum) propagabāt;& propositis magnorū uirorū exēplis,nō parua emulatio legēti bus excitabatur.Sed tñ nihil ad beatā illam,eternamq; uitā hæc eorꝫ cura ptinuit. Quid enim aut ipsis occasura cū seculo scriptorū suorū gloria pfuit?aut quid posteritas emolumēti tulit legēdo Hectorem pugnantē, aut Socratē philosophantē?cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrime etiam impugnare dementia. Quippe qui humanam uitam presentibus tm̄ actibus æstimātes,spes suas fabulis,animas sepulchris dederint. Siquidē ad solam hominū memoriā se perpetuandos crediderūt:cū hominis officium sit,perēnem potius uitā,q̄ perēnem memoriam querere, non scribendo,aut pugnando,uel philosophando,sed pie,sancte,religioseq; uiuēdo. Qui quidē error humanus literis traditus intantum cōualuit,ut multos tñ æmulos,uel inanis philosophiæ, uel stulte illius uirtutis inuenerit. Vnde facturus mihi operepretium uideor,si uitam sanctissimi uiri exēplo aliis mox futuram perscripsero. Quo utiq; ad ueram sapientiam, & cœlestem militiam,diuinamq; uirtutem legētes incitabūtur. In quo ita nostri quoq; rationē commodi ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam,sed eternum a Deo præmium expectemus. Quia etsi ipsi non ita uiximus,ut exēplo aliis esse possimus; dedimus tñ operam ne is lateret, qui esset imitādus. Igitur sancti Martini uitam scribere exordiar,q̄ uel ante episcopatum,uel i episcopatu gesserit,quāuis nequaq; ad oīa illius potuerim peruenire;adeo ea,i quib⁹ ipse tm̄ sibi cōscius fuit nesciunt: qa laudem ab hominib⁹ nō querēs(quātum in ipso fuit)oēs uirtutes suas latere uoluisset: quāq; etiam ex iis, q̄ comperta nobis erant, plura omisimus,qa sufficere credidimus,si tm̄ excellētiora notarentur. Simul & legentib⁹ consulēdum fuit,nequod his pareret copia congesta fastidiū. Obsecro aūt eos,qui lecturi sunt, ut fidē dictis adhibeant;neq; me quicq; nisi compertū, & probatū scripsisse arbitrētur. Alioqui tacere,q̄ falsa dicere maluissem.

VITA SANCTI MARTINI

i Gitur Martinus Sabbariæ Pānoniorū oppido oriūdus fuit, sed intra Italiam Ticini alitus est, parentib⁹ secūdum seculi dignitatē nō infimis,gentilibus tñ. Pater ei⁹ miles primum, post tribunus militū fuit. Ipse armatā militiam in adolescentia secut⁹,inter scalares alas sub rege Cōstantio, deinde sub Iuliano Cæsare militauit;non tñ sponte,quia a primis fere annis diuinam

poti⁹ seruitutē sacra illustris pueri spirauit infantia. Nam cū esset annorū decem, inuitis parētib⁹ ad ecclesiam confugit, seq; cathecumenū fieri postulauit. Mox mirū in modū tot⁹ in Dei opere cōuersus, cū esset annorum duodecim, eremū concupiuit; fecissetq; uotis satis, si ætatis īfirmitas non obstitisset. Animo tñ aut circa monasteria, aut circa ecclesias semper intētus meditabatur in ętate puerili, quod postea deuotus impleuit. Sed cum edictū esset a regib⁹, ut ueteranorū filij ad militiam scriberent (prodēte patre, qui felicib⁹ eius actibus inuidebat) cū esset annorū quindecim, raptus, & cathenat⁹ sacramētis militarib⁹ est implicatus, uno tm̄ seruo comite cōtentus, cui tñ uersa uice dñs seruiebat, adeo ut plerūq; ei & calciamēta ipse detraheret, & ipse detergeret, cibū una caperēt, hic sępius ministraret. Triēnium fere ante baptisma in armis fuit, integer tñ ab his uitijs, quibus illud hominū genus implicari solet. Multa illi circa commilitones benignitas, mira charitas, patientia uero, atq; humilitas ultra humanū modū. Nam frugalitatē in eo laudare nō est nec esse, qua ita usus est, ut iā illo tēpore non miles, sed monachus putaretur. Quibus rebus ita sibi oēs commilitones suos deuinxerat, ut eū miro uenerarentur affectu. Necdū tñ regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum: assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, egentes alere, nudos uestire, nihil sibi ex militię stipendijs, pręter quotidianū uictū, reseruare: Iam tū Euangelij non surdus auditor, de crastino non cogitabat.

Quodam itaq; tempore, cū iam nihil præter arma, & simplicē militiæ uestē haberet, media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat (adeo ut plerosq; uis algoris extingueret) obuiū habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudū. Qui cum prætereuntes, ut sui misererent, oraret, omnesq; miserū præterirent, intellexit uir Deo plenus sibi illū, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tñ ageret? Nihil præter chlamidē, qua indutus erat, habebat. Iam.n. reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaq; ferro, quo erat accinctus, mediā diuidit, partemq; eius pauperi tribuit, reliqua rursus induit. Interea de circunstantibus ridere nō nulli, quia deformis esset, & trūcatus habitu uideret: multi tñ quibus erat mens sanior, altius gemere, qui simile nihil fecissent, cū utiq; plus habentes, uestire pauperē sine sua nuditate potuissent. Nocte igit̄ insecuta, cū se sopori dedisset, uidit Christū chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte uestitū. Intueri diligentissime dñm, uestemq;, quā dederat, iubet agnoscere. Mox ad Angelorū circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara uoce dicentē: Martinus adhuc cathecumenus hac me ueste contexit. Vere memor dñs dictorum suorū, qui ante prædixerat: Quandiu fecistis hęc uni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse uestitū. Et ad confirmandū tam boni operis testimoniū, in eodem se habitu, quē pauper acceperat, est dignatus ostendere. Quo uiso uir beatissimus non in gloriā est eleuatus humanam; sed bonitatē dei in suo opere cognoscens, cū esset annorum duodeuiginti, ad baptismū cōuolauit. Nec tñ statim militiæ renunciauit, tribuni sui precibus euictus, cui contuberniū familiare præstabat. Etenim transacto tribunatus sui tempore, renūciaturum se seculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione suspensus, per bienniū fere, posteaq; est baptismū consecutus, solo scilicet nomine militauit.

Interea irruentibus intra Gallias barbaris, Iulianus Cæsar coacto in u-

num exercitu apud Vagionũ ciuitatem donatiuum cœpit erogare militibus. Et (ut est consuetudinis) singuli citabant, donec ad Martinũ uentũ est. Tum uero opportunũ tempus existimans, quo peteret remissionem (neq; enim integrũ sibi fore arbitrabatur, si donatiuũ non militaturus acciperet) hactenus, inquit ad Cæsarẽ, militaui tibi; nunc patere ut militem Deo: donatiuũ tuum pugnaturus accipiat alter, Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet. Tum uero aduersus hanc uocẽ Tyrãnus infremuit, dicens eũ metu pugnæ, quę postera die erat futura, non religionis gratia detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore cõstãtior: Si hoc, inqt, ignauię ascribit, nõ fidei, crastina die ante aciẽ inermis astabo, & in noíe dñi Iesu, signo crucis, nõ clipeo protectus, aut galea, hostiũ cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiã iubet facturus fidẽ dictis, ut inermis barbaris obijceret. Postera die hostes legatos đ pace miserũt, sua omnia, seq; dedẽtes. Vnde qs dubitet hãc uere beati uiri fuisse uictoriã; cui præstitũ sit, ne inermis ad pręliũ mitteret? Et quãuis pius dñs seruare militẽ suũ inter hostiũ gladios, & tela potuisset; tñ ne uel aliorum morte sancti uiolaretur obtutus, exemit pugnę necessitatem. Neq; enim aliam pro milite suo Xp̃s debuit præstare uictoriam, quam ut subactis sine sanguine hostib⁹, nemo moreret. Exinde relicta militia, sanctũ Hilariũ Pictauę ep̃m ciuitatis, cuius tũc in Dei reb⁹ spectata, & cognita fides habebat, expetiuit, & aliquãdiu apud eũ cõmoratus est. Tentauit aũt idem Hilarius, imposito diaconatus officio, sibi eũ arctius implicare, & ministerio uincire diuino. Sed cũ sæpissime restitisset, ídignũ se esse uociferãs, intellexit uir Dei altioris ingenij hoc eum modo posse constringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniuriæ uideret. Itaq; exorcistã eũ esse præcepit. Quam ille ordinationẽ ne despexisse tanq̃ humiliorẽ uideretur, nõ repudiauit. Nec multo post admonitus ꝑ soporem, ut patriam, parentesq;, quos adhuc gentilitas detinebat, religiosa sollicitudine uisitaret, ex uoluntate sancti Hilarij profectus est, multisq; ab eo obstrictus precibus, & lachrymis, ut rediret. Mœstus (ut fertur) peregrinationẽ illã aggressus est, cõtestat⁹ frẽs multa se aduersa passurũ; qđ postea ꝓbauit euẽtus.

Ordinem Exorcistæ Martinus suscepit.

Ac primum inter alpes deuia secut⁹, incidit í latrones. Cũq; unus securim eleuatam in caput ei⁹ liberasset, ictum feriẽtis dexterę sustinuit alter. Vinctis tñ post tergum manibus, uni seruandus, & custodiẽdus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxisset, percũctari ab eo cœpit, quisnam esset. Respondit Christianũ se esse. Quærebat etiam ab eo, an timeret. Tũc uero cõstantissime profitebat, nunq̃ se tam fuisse securũ; quia sciret misericordiam dñi maxime in tentationibus affuturam: se magis illi dolere, q̃ Christi misericordia (utpote latrocinia exercẽs) esset indignus. Ingressusq; Euangelicam disputationem, uerbum Dei latroni prædicabat. Quid longius morer? Latro credidit, prosecutusq; Martinũ uiæ reddidit, orans ut pro se dñm precaretur. Idemq; postea religiosam ducere uitam uisus est, adeo ut hæc, quæ supra retulimus, ab eo audita dicant. Igitur Martin⁹ inde progressus, cũ Mediolanũ præterisset, diabolus in itinere, humana specie assumpta, se ei obuiam tulit, quo tenderet requirens. Cumq; id a Martino responsi accepisset, se quo dñs uocaret; ait ad eum: Quocũq; ieris, uel quæcũq; tentaueris, diabolus tibi aduersabit. Tũc ei prophetica uoce respondit: Dñs mihi adiutor est; non timebo quid faciat mihi homo. statim

que e conspectu eius inimicus euanuit. Itaq; ut animo, ac mēte conceperat, matrem gentilitatis absoluit errore, patre in malis perseuerāte: plures tñ suo saluauit exemplo.

Deinde cum hęresis Ariana per totum orbē, & maxime intra Illyricũ pullulasset, cum aduersus perfidiam sacerdotũ solus penè acerrime repugnaret, multisq; supplicijs esset affectus (nam & publice uirgis cęsus est) & ad extremum de ciuitate exire compulsus, Italiam repetijt. Cum intra Gallias quoq; discessu sancti Hilarij, quē ad exilium hæreticorum uis coegerat, turbatam Ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasteriũ statuit. Ibi quoq; eum Auxentius auctor, & princeps Arianorũ grauissime insectatus est; multisq; affectũ iniurijs de ciuitate exturbauit. Cedendũ itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit, comite quodam presbytero magnarũ uirtutum uiro. Hic aliquādiu radicibus uixit herbarum. Quo tēpore elleborum uenenatũ (ut fertur) grauem in cibum sumpsit. Sed cum uim ueneni in se crassantis uicina iam morte sensisset, imminens periculum oratione repulit; statimq; omnis dolor fugatus est. Nec multo post cum sancto Hilario comperisset regis pœnitentia potestatem indultā fuisse redeundi, Romæ ei tentauit occurrere. Profectusq; est ad urbē cũ autem iam Hilarius pręterisset, Ita eum est uestigijs prosecutus, ut ad eũ pertingeret. Cumq; ab eo gratissime esset susceptus, haud longe sibi ab oppido monasteriũ collocauit. Quo tempore quidam ei se cathecumenus iunxit, cupiēs uiri sanctissimi institui disciplinis. Paucis qppe interpositis diebus langore correptus, ui febriũ laborabat. At tũ Martinus forte discesserat; & cũ post triduum defuisset, regressus exanime corpus inuenit. Ita subita mors fuerat; ut absq; baptismate humanis reb9 excederet. Corpus in medio positũ tristi mœrentiũ fratrum frequentabatur officio; cũ Martinus flens, & eiulans accurrit. Tum uero tota spiritũ sanctum mente concipiens, egredi cellulā, in qua corpus iacebat, cęteros iubet; ac foribus obseratis super exanimata defuncti fratris mēbra prosternitur. Et cũ aliquandiu orationi incubuisset, sensissetq; per spiritũ Domini adesse uirtutē, erectus paululũ, & in defuncti ora defixus, orationis suę, ac misericordiæ Dñi intrepidus expectabat aduentũ. Vixq; duarum fere horarũ spacium intercesserat; uidit defunctũ paulatim membris omnib9 commoueri, & laxatis in usum uidendi palpitare luminibus. Tum uero magna ad Dñm uoce conuersus gratias agens cellulā clamore compleuerat. Quo audito qui pro foribus astiterant, statim irruunt. Mirũ spectaculum; quod uidebant uiuere, quem mortuũ reliquissent. Ita redditus uitæ statim baptisma cōsecutus, plures postea uixit annos. Primusq; apud nos Martini uirtutũ uel materia, uel testimonium fuit. Idem tñ referre erat solitus, se corpore exutũ ad tribunal iudicis ductum, deputatumq; obscuris locis & uulgaribus turbis tristē excepisse sententiā. Tunc per duos Angelos iudici fuisse suggestũ: hunc esse, pro quo Martinus oraret. Ita per eosdē Angelos se iussũ reduci: & Martino redditũ, uitęq; pristinę restitutũ.

2 *Radicibus herbarũ aliquādiu Martinus uixit. Vide ergo eius abstinentiam, & ciborum delectum.*

Ab hoc primo tempore beati uiri nomen enituit; ut qui sanctus iam ab hominibus habebatur, potens etiam, & uere apostolicus haberetur. Nec multo post dũ agrum Lupicini cuiusdam honorati secundũ seculum uiri præteriret, clamore, & luctu turbæ plangentis excipit. Ad quam cũ solicitus astitisset, & quis esset hic fletus inquireret, indicat, unũ e familia seruu-

lum

lum laqueo sibi uitã extorsisse. Quo cognito cellulam, in qua corpus iacebat, ingredit; exclusisq; omnibus turbis superstratus corpori aliquantisper orauit Mox uiuiscente uultu in ardescẽtibus oculis in ora illius defunctus erigit, lentoq; conamine enisus assurgere, apprehensa beati uiri dextra in pedes constitit, atq; ita cum eo usque ad uestibulum domus turba omni inspectante processit.

Sub idem fere tp̃s ad Episcopatum Turonicę petebatur Ecclesiæ. Sed cũ erui a monasterio suo non facile posset, Ruricius qdam unus è ciuibus uxoris langore simulato, ad genua illius ꝓuolutus, ut egrederet, obtinuit. Ita dispositis iam in itinere ciuiũ turbis, sub quadã custodia ad ciuitatem usq; deducitur. Mirũ in modũ incredibilis multitudo non solũ ex illo oppido, sed etiã ex uicinis urbibus ad suffragia ferenda cõuenerant. Vna omnium uoluntas, eadẽ uota, eademq; sententia: Martinũ episcopatu esse dignissimũ; felicem fore tali ecclesiam sacerdote. Pauci tñ & nõnulli ex Episcopis, qui ad constituendũ antistitẽ fuerant euocati, impie repugnabãt, dicentes scilicet contemptibilẽ esse personã, indignũ esse Ep̃atu hominẽ uultu despicabilẽ, ueste sordidũ, crine deformem. Ita a populo sñiæ sanioris hæc illorũ irrisa demẽtia est, q illustrem uirũ, dũ uituperare cupiũt, prędicabant. Nec uero his aliud facere licuit, q̃ quod populus Domino uolente cogebat. Inter Episcopos tñ, qui adfuerant, p̃cipue Defensor quidã nomine dicitur restitisse. Vnde animaduersum est, grauiter illum lectione prophetica tũc notatũ. Nam cum fortuitu lector, cui legẽdi eo die officiũ erat, interclusus a populo defuisset, turbatis ministris, dum expectat, qui non aderat, unus è circũstantibus, sumpto psalterio, quẽ primum uersum inuenit, arripuit. Psalmus aũt hic erat: Ex ore infantium, & lactentiũ perfecisti laudem pp inimicos tuos, ut destruas inimicum, & defensorẽ. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars aduersa confundit: Atq; ita habitũ est diuino nutu psalmũ hunc lectũ fuisse; ut testimonium operis sui defensor audiret, quia ex ore infantiũ, atq; lactentiũ in Martino Domini laude ꝑfecta, & ostensus pariter, & destructus est inimicus.

Iam uero sumpto episcopatu, qualem se, quantũq; pręstiterit, nõ est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissime perseuerabat, qui pri⁹ fuerat. Eadem ĩ corde eius humilitas; eadẽ in uestitu eius uilitas erat. Atq; ita plenus authoritatis, & gratię implebat ep̃i dignitatem: ut non tñ propositum monachi, uirtutẽq; desereret. Aliquãdiu ergo adhęrenti ad ecclesiam cellula usus est. Deinde cũ inquietudinẽ se frequentantium ferre nõ posset, duobus ferè extra ciuitatẽ milibus monasteriũ sibi statuit. Qui locus tam secret⁹, et remotus erat, ut eremi solitudinem non desideraret. Ex uno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebat, reliquam planitiẽ Liger fluui⁹ reducto paululum sinu clauserat. Vna tñ, eademq; arcta admodum uia adiri poterat. Ipse ex lignis contextã cellulam habebat; Multiq; ex fratribus in eũdem modum. Pleriq; saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli uero octoginta erant, qui ad exemplum beati Magistri instituebant. Nemo ibi quicq; propriũ habebat; oĩa in medium cõferebant. Non emere, aut uẽdere (ut plerisq; monachis moris est) cuiq; licebat. Ars ibi exceptis scriptorib⁹ nulla habebat; cui tñ operi minor ætas deputabat Maiores orationi uacabant. Rarus cuiq; extra cellulã suam egressus, nisi cũ ad locum orationis cõueniebant. Cibũ una

2 *Vestitus Martini uilitas.*

3 *Hic adesse uellẽ quotquot Monachismo æternum bellum gerere proposuerunt, inter alia dicentes, præsentem Monachismũ nouitium esse, non a pri*

meuis obseruatum. Nonne hic habes paupertatem uoluntariā in monachis Martini, uitam in communi, cessationem a contractibus, orationis instātiam, loci firmitatē, cibi & potus abstinentiam, habitus asperitatem? Quæ omnia apud ueros Religiosos etiam hodie in usu habentur. Vide ergo quam falsum sit Monachismum nostrum nouitium esse.

om̄nes post horā ieiunij accipiebant. Vinū nemo nouerat, nisi quē ifirmitas coegisset. Pleriq; camelorū setis uestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine, erat. Quod eo magis sit mirū necesse est, quod multi inter eos nobiles habebant̄, qui longe aliter educati ad hanc se humilitatē, & patientiam coegerant. Pluresq; ex his postea ep̄os uidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotē?

Sed ut reliquas uirtutes eius, quas in episcopatu egit, aggrediar; erat haud longe ab oppido proximus monasterio locus, quē falsa hominū opinio, uelut consepultis ibi martyribus consecrauerat. Nam & altare ibi a superioribus episcopis constitutū habebatur. Sed Martinus non temere adhibens incertis fidē, ab his, qui maiores natu erant, presbyteris, uel clericis flagitabat nomen sibi martyris, & tempora pasionis ostendi: grandi se scrupulo permoueri, q̄ nihil certi constans sibi maiorū memoria tradidisset. Cum aliquandiu ergo a loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat, nec auctoritatē suam uulgo accommodans, ne superstitio conualesceret, quodā die, paucis secum adhibitis fratribus ad locū pergit: Deinde super sepulchrū ipsum astans orauit ad dn̄m, ut quis esset, uel cuius meriti sepultus ostenderet. Tum conuersus ad læuam, uidet prope asistere umbrā sordidam, & trucē. Imperat nomen, meritumq; ut loqueretur. Nomen edicit, de crimine confitet̄, latronem se fuisse ob scelera percussum, uulgi errore celebratū, sibi nihil cū martyribus esse cōmune, cum illos gloria, se pœna retineret. Mira res: uocē loquentis, q̄ aderant audiebant, personam tn̄ non uidebant. Tum Martinus, q̄d uidisset, exposuit: Iusitq; ex eo loco altare, quod ibi fuerat submoueri, atq; ita populū superstitionis illius absoluit errore.

Accidit autem in sequenti tempore, dū iter ageret, ut gentilis cuiusdam corpus, quod ad sepulchrū cū superstitioso funere deferebatur, obuiū haberet. Conspicatusq; eminus uenientem turbam, quidnā id esset ignarus, paululū stetit. Nam cū fere quingentorū passuum interuallū esset, ut difficile fuerit dignoscere, quid uideret. Tamen quia rusticā manū cerneret, & agente uento linteamina corpori superiecta uolitarent, profanos sacrificiorum ritus agi credidit; quia esset hæc Gallorū rusticis cōsuetudo, simulachra dæmonū candido tecta uelamine misera per agros suos circūferre dementia. Eleuato ergo in aduersum signo crucis, imperat turbæ non moueri loco, onusq; deponere. Hic uero mirū in modum uideres miseros primum uelut saxa riguisse; deinde cū primo mouere se summo conamine niterentur, ultra accedere non ualentes, ridiculā in uertiginem rotabantur, donec uicti corporis onus deponunt attoniti; & semet inuicē aspectātes, quidnam sibi accidisset taciti cogitabant. Sed cum beatus uir comperisset exequiarum illam esse frequentiam, non sacrorum, eleuata rursum manu, dat eis abeundi, & tollendi corporis potestatem. Ita eos & cum uoluit, stare compulit; & cum libuit, abire permisit.

Item dū in uico quodam templū antiquisimū diruisset et arborē pinū, quæ fano erat proxima, esset aggressus excidere; tum uero Antistes loci illius, cęteraq; gentiliū turba cœpit obsistere. Et cum ijdem illi, dū templū euertit̄, imperante dn̄o, acquieuissent, succidi arborem non patiebant̄. Ille quidem eos sedule commonere, nihil esse religionis in stipite, dn̄m potius, cui seruiret ipse, sequerent̄, arborem illam excidi oportere, quia esset dæ-

moni dedicata. Tum unus ex illis, qui erat audacior cæteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quẽ dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidimus hanc arborem: Tu ruentem excipe; & si tecum est tuus, ut dicis, Dñs, euades. Tum ille intrepide confisus in dño facturũ se pollicet̃. Hic uero ad istiusmodi conditionem omnis illa gentilium turba consentit facilẽq; arboris suæ habere iacturam, si inimicũ sacrorũ suorum, casu illius obruissent. Itaque cũ unam in partem pin⁹ illa esset accliuis (ut non esset dubiũ, quam in partem succisa corrueret) eo loco uinctus statuit̃ pro arbitrio rusticorũ, quo arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinũ cũ ingenti gaudio, lętitiaq; cœperũt. Aderat eminus turba mirantiũ. Iamque paulatim nutare pinus cœpit, & ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, & periculo iam propiore conterriti, spem omnem, fidemq; perdiderant, solam Martini mortem expectãtes. At ille confisus in dño intrepidus operiens, cũ iam fragorem sui pin⁹ concidens edidisset, iam cadenti, & super se ruenti, eleuata protinus obuiam manu, salutis signũ opposuit. Tum uero turbinis modo retro actam putares: diuersam in partẽ ruit: adeo ut rusticos, qui in tuto loco steterant, penè prostrauerit. Tum uero in cœlũ clamore sublato, gẽtiles stupere miraculo; monachi flere præ gaudio. Christi nomen in commune ab omnibus prædicari: satisq; constitit eo die salutem illi uenisse regioni. Nã nemo fere ex immani illa multitudine gentiliũ fuit, q non impositione manus desiderata dñm Iesum Christũ, relicto impietatis errore, crediderit. Et uere 4
ante Martinũ pauci admodum, immo penè nulli in ĳs regionibus Christi nomen receperant. Quod adeo uirtutibus illius, exemploq; conualuit, ut iam ibi nullus locus sit, q non aut Ecclesĳs frequentissimus aut monasterĳs sit repletus. Nã ubi fana destruxerat, statim ibi aut Ecclesias, aut monasteria construebat. Nec minorem sub idem fere tempus eodẽ in opere uirtutẽ edidit. Nam cũ in uico quodam fano antiquissimo, & celeberrimo ignem iniecisset, in proximam imo adhęrentem domum, agente uento flammarũ globi ferebantur. Quod ubi Martinus aduertit, rapido cursu tectum domus scandit, obuiam se aduenientibus flammis inferens. Tũ uero mirum in modũ cerneres contra uim uenti ignem retorqueri; ut cõpugnantium inter se elementorum quidam conflictus uideret̃. Ita uirtute Martini ibi tm̃ ignis est operatus, ubi iussus est. In uico autem, cui leprosum nomen est, cũ idem templum opulentissimũ superstitione religionis uoluisset euertere, restitit ei multitudo gentiliũ, adeo ut non absq; iniuria sit repulsus. Itaq; secessit ad proxima loca. Ibiq; per triduũ cilicio tectus, & cinere, ieiunans semper, atq; orans precabatur dñm, ut quia templũ illud euertere humana manu non potuisset, uirtus illud diuina dirueret. Tũ subito ei duo Angeli hastati, atq; scutati instar militiæ cœlestis se obtulerunt, dicentes missos se a dño, ut rusticam multitudinẽ fugarent, pręsidiũque Martino ferrent, ne quis, dum templũ dirueret̃, obsisteret. Rediret ergo, & opus cœptũ deuotus impleret. Ita regressus ad uicũ, spectantibus gentiliũ turbis, & quiescentibus, dũ profanam ædem usq; ad fundamẽta dirueret, aras omnes, atq; simulachra redegit in puluerẽ. Quo uiso rustici cũ se intelligerent diuino nutu obstupefactos, atq; perterritos, ne episcopo repugnarent, omnes fere in Iesum dñm crediderunt, clamantes palã, & confitentes, Deum Martini esse colendum, idola negligenda, quæ sibi

Vides hæretice quod primum Christianæ fidei in populo indicium est, Ecclesiarũ & Monasteriorum constructio; Et tu ea destruis.

5 *Tectus cilicio & cinere Martinus, ieiunãs & orãs per triduum precabatur dominũ.*

adesse non possent. Quid etiam in pago Eduorũ gestum sit referã. Vbi dum templũ itidem euerteret, furens gentiliũ rusticorum in eũ irruit multitudo. Cumq; unus audacior cæteris stricto eum gladio peteret, reiecto pallio nudam ceruicẽ percussuro præbuit. Nec cunctatus ferire gentilis; sed cũ dexteram altius extulisset, resupinus ruit; cõsternatusq; diuino metu ueniam precabat. Nec dissimile huic fuit illud: Cum eũ idola destruentẽ cultro quidã ferire uoluisset, in ipso ictu ferrũ ei de manibus excussum non comparuit. Plerunq; autẽ contradicentibus sibi rusticis, ne eorũ fana destrueret, ita prædicatione sancta gentiliũ animos mitigabat, ut luce eis ueritatis ostensa, ipsi sua templa subuerterent. Curationũ uero tam potẽs in eo gratia erat, ut nullus fere ad eũ ægrotus accesserit, q non cõtinuo receperit sanitatem; quod uel ex consequenti liquebit exemplo.

Treueris puella quædam dira paralysis ægritudine tenebat, ita ut iam per multũ tempus nullo ad humanos usus corporis officio fungeret, omni ex parte pręmortua uix tenui spiritu palpitabat. Tristes ad solam funeris expectationẽ assistebant propinqui; cũ subito nunciat ad Ciuitatem illam uenisse Martinũ. Quod ubi puellæ pater cõperit, cucurrit exanimis pro filia rogaturus. Et forte Martinus iam Ecclesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante populo, multisq; aliis episcopis pręsentibus, eiulans senex genua eius amplectit, dicens: Filia mea moritur misero genere languoris, & quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu uiuit iam carne pręmortua. Rogo ut eã adeas, atq; benedicas: Confido enim quod per te reddenda sit sanitati. Qua ille uoce confusus obstupuit, & refugit dicens hoc suæ nõ esse uirtutis; senem errare iudicio, non esse se dignũ, per quem Deus signum uirtutis ostenderet. Perstare cœpit uehementius flens pater, & orare, ut exanimem uisitaret: postremo circunstantibus episcopis ire cõpulsus, descendit ad domũ puellæ. Erat autem ingens turba præ foribus expectãs, quidnam Dei seruus esset facturus. Ac primũ (quæ erant illius familiaria in istiusmodi rebus arma) solo prostratus orauit. Inde ægram intuens, dari sibi oleũ postulat. Quod cũ benedixisset, in os puellæ uim sancti liquoris infudit, statimq; uox reddita est. Tum paulatim singula cõtactu eius cœperũt mẽbra uiuiscere, donec firmatis gressibus populo teste surrexit.

6 *Si olei benedictio res esset superstitiosa o hæretice, ut impie iactas, quo omnipotens deus qui summa ueritas est, rei superstitiosæ attestaretur tantũ, pstãdo miraculũ?*

Eodem tempore Tetradii cuiusdam Pronconsularis uiri seruus dæmonio correptus dolendo exitu cruciabat. Rogatus ergo Martinus, ut ei manũ imponeret, deduci eum ad se iubet. Sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella, in qua erat, potuit; ita in aduenientes rabidis dentib⁹ sæuiebat. Tum Tetradius ad genua beati uiri aduoluit, orans ut ad domũ, in qua dæmoniac⁹ habebat, ipse descẽderet. Tum uero Martinus negat, se profani, & gentilis hominis domũ adire posse. Nam Tetradi⁹ eo tempore adhuc gentilitatis errore implicitus tenebat. Spondet ergo se, si de puero dęmon fuisset eiectus, Christianũ fore. Ita Martinus imposita manu puero, immũdum ab eo spiritum eiecit. Quo uiso, Tetradius dñm nostrũ Iesum Xpm credidit. statimq; cathecumen⁹ fact⁹: nec multo post baptizatus est; semperq; Martinũ salutis suę auctorem miro coluit affectu.

Per idem tẽpus in eodem oppido ingressus patrisfamilias cuiusdam domũ, in limine ipso restitit, dicens, horribile in atrio domus dæmoniũ se uidere. Cui cũ, ut discederet, imperaret, quẽdam patrisfamilias, q in interiore parte ædiũ morabatur, arripuit; sæuire dentibus miser cœpit, & obuios

quoscũmq;

quoscumq; laniare. Cõmota domus, familia turbata, populus in fugã uersus, Martinus se furenti obijcit; ac primũ stare ei imperat. Sed cũ dentib⁹ fremeret, hiantiq; ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit. Si habes, inqt, aliquid potestatis: hos deuora. Tum uero ac si candens ferrũ faucib⁹ accepisset, longe reductis dentibus, digitis beati uiri uitabat attingere. Et cũ fugere de obsesso corpore pœnis, & cruciatib⁹ cogeretur, nec tñ exire ei per os liceret, fœda relinquens uestigia, fluxu uentris egressus est. Interea cũ de metu, atq; impetu barbarorũ subito ciuitatem fama turbasset, dęmoniacũ ad se exhiberi iubet. Imperat an uerus esset hic nũcius fateret̃. Tum confessus est sexdecim dęmones fuisse, q rumorẽ hũc p populum disseminassent, ut hoc saltẽ metu ex illo Martin⁹ oppido fugaret̃: barbaros nihil minus, q̃ irruptionẽ cogitare. Ita cũ hæc immũdus spiritus media in ecclesia fateret̃, metu, & turbatione p̃senti ciuitas liberata ẽ.

Apud Parrhysios uero dum portam ciuitatis illi⁹, magnis secum turbis euntib⁹, introiret, leprosum miserabili facie, horrentib⁹ cũctis, osculat⁹ est, atq; benedixit, statimq; omni malo emũdatus postero die ad ecclesiam ueniens nitenti cute, gratias pro sanitate, quam receperat, agebat. Sed nec hoc prętereũdum est, quod fimbriæ uestimentis ei⁹ cilicioq; detractę, crebras sup infirmantib⁹ ęgre uirtutes. Nam cũ aut digitis illigatæ, aut collo inditæ sunt, persępe ab ęgrotantib⁹ morbos effugauerũt. Arbori⁹ aũt uir pręfectorius sancti admodum, & fidelis ingenij, cum filia eius grauissimis quartanę febrib⁹ ureret̃, epistolam Martini, q̃ casu ad eũ delata fuerat, pectori puellę in ipso accessu ardoris inseruit; statimque fugata febris est. Quę res apud Arborium tantũ ualuit, ut statim puellam Deo uoueret, & perpetuę uirginitati dicaret. Profectusque ad Martinũ, puellam ei pręsens ob uirtutũ eius testimoniũ, q̃ per absentem licet curata esset, obtulit. Neque ab alio eam, q̃ a Martino, habitu uirginitatis imposito, passus est cõsecrari. Paulinus uero uir magni postmodum futurus exempli, cũ oculum grauiter dolere cœpisset, & iam pupillam eius crassior nubes superducta texisset, oculũ ei Martin⁹ penniculo contigit, pristinamque ei sanitatem, sublato omni dolore, restituit. Ipse aũt cũ casu quodam esset de cœnaculo deuolutus, & per confragosos scalæ gradus decidens multis uulnerib⁹ esset affectus, cũ exanimis iaceret in cellula, & immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei Angelus uisus est eluere uulnera, & salubri unguento cõtusi corporis membra contingere. Atq; ita postero die restitutus est sanitati, ut nihil unq̃ pertulisse incõmodi putaret̃. Sed quia longũ est ire per singula sufficiant hæc, uel pauca de plurimis. Satisq; sit nos & in excellẽtibus non subtrahere ueritatem; & in multis uitare fastidium.

7 *Vilitas uestimenti Martini.*

8 *O sapientes doctores qui dicitis non inuenire uos uirginitatẽ aut cœlibatum, sed rem tpalem deo deuotam, ac uouere continentiam carnis p̃sumptuosum esse & illicitum, nec deo placere. Videte si tempore Martini qui fuit anno domini. 384. fiebãt uirginitatis uota, quæ sanctissimus uir nequaquam emitti sineret, si non essent licita & obseruatione possibilia, ac deo uehementer placere nosset.*

Atq; ut minora tantis inseram, quamuis (ut est nostrorũ ætas temporum, quibus iam deprauata omnia, atq; corrupta sunt) pene præcipuũ sit adulationi regiæ sacerdotalẽ non cessisse constantiam. Cũ ad Imperatorem Maximũ ferocis ingenij uirum, & bellorũ ciuilium uictoria elatũ, plures ex diuersis partibus episcopi conuenissent, & fœda circa Principẽ omnium adulatio notaret̃; seq; degeneri inconstantia regiæ clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset; in solo Martino apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandũ regi fuit, imperauit potius, q̃ rogauit. Et a conuiuio eius frequenter rogatus abstinuit, dicens, se mensæ eius participẽ esse nõ posse, qui duos Imperatores, unũ regno, alterũ uita

9 *Quæ uirginitatẽ uouerant, speciali habitu imposito deo consecrabantur. Quod fit etiam nostro tpe, ne & hoc nouitiũ quid esse dicas.*

expulisset. Postremo cũ Maximus se non sponte sumpsisse imperium affirmaret, sed impositam sibi a militibus diuino nutu necessitatẽ regni armis defendisse; & non alienã ab eo dei uoluntatem uideri, penes quem tam incredibili euentu uictoria fuisset, nullumq; ex aduersarijs, nisi in acie, occubuisse, tandem uictus uel ratione, uel precibus, ad conuiuiũ uenit, mirum in modũ gaudente regẽ, quod id impetrasset. Conuiuæ autẽ aderant, ueluti ad diem festũ euocati, summi, atq; illustres uiri; Pręfectus, idemq; Cõsul Euodius (quo nihil unq̃ iustius fuit) Comites duo summa potestate

10 prędiiti, frater regis, & patruus, medius inter hos Martini presbyter accubuerat; ipse autem sellula iuxta regẽ posita consederat. Ad mediũ fere cõuiuium (ut moris est) paterã regi minister obtulit: Ille sancto admodũ episcopo dari potius iubet, expectans, atq; ambiens, ut ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus ubi ebibit, paterã presbytero suo tradidit, nullũ scilicet existimans digniorẽ, qui post se prior biberet: nec integrũ sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos, q a rege erãt proximi, presbytero prætulisset. Quod factũ Imperator, omnesq;, qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant, placeret. Celeberrimũq; per totũ palatium fuit fecisse Martinũ in Regis prandio, quod in infirmorum iudicũ conuiuijs Episcoporũ nemo fecisset. Eidemq; Maximo longe ante prædixit futurũ, ut si ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellũ Valentiniano Imperatori inferens, sciret se primo qdem impetu futurũ esse uictorem, sed paruo post tempore esse periturũ. Quod quidem ita uidimus. Nam primo aduentu eius Valẽtinianus in fugam uersus est. Deinde post annũ fere resumptis uiribus, captũ intra Aqleiæ muros Maximũ iterfecit.

Sancti uiri, & dei spiritu pleni, nullam dignitatem sacerdotio prætulerunt. At *modo nostri hæretici,* Reges *ac principes,* Magistratus *ẽt quosque seculares præponunt sacerdotibus et* Episcopis, *& in eos potestatem in omnibus habere uolunt.*

Constat aũt etiam Angelos ab eo plerunq; uisos; ita ut conserto inuicem apud eũ sermone loquerentur. Diabolũ uero ita conspicabilẽ, & subiectum oculis habebat, ut siue se in propria substantia contineret, siue in diuersas figuras specialesq; nequitias trãstulisset, qualibet ab eo sub imagine uideret. Quod cũ diabolus sciret se effugere non posse, conuicijs eum frequenter urgebat, qa fallere non posset insidijs. Quodam tempore cornu bouis cruentũ in manu tenens, cũ ingẽti fremitu cellulam eius irrupit, cruentamq; ostentans dexterã, & admisso recenti scelere congaudens: Vbi est, inqt, Martine, uirtus tua? Vnũ de tuis modo interfeci. Tũc ille cõuocatis fratribus refert, quid diabolus indicasset. Solicitos esse præcepit per cellulas singulorũ, quisnam hoc casu fuisset affectus. Neminẽ quidem deesse de monachis, sed unũ rusticum mercede conductum, ut uehiculo ligna deferret, isse ad syluam nunciant. Iubet igiť aliquos ire ei obuiã. Ita haud longe a monasterio iã penè exanimis inueniť. Extremũ tñ spiritũ trahens indicat fratribus casum mortis, et uulneris: Iunctis scilicet bobus, dũ dissoluta arctius lora cõstringit, bouẽ sibi excusso capite inter inguina cornua iniecisse. Nec multo post uitam finiuit. Videris quo iuditio dñi diabolo data fuerit hæc potestas. Verũ in Martino illud mirabile erat, qđ non solũ hoc, quod supra retulim⁹, sed multa istiusmodi, si quoties accidissent, longe ante ꝑuidebat, & sibi nunciata fratribus indicabat. Frequenter aũt diabolus, dum mille nocendi artibus sanctũ uirũ conaretur illudere, uisibilem se ei formis diuersissimis ingerebat. Nam interdũ in Iouis personam, plerunq; Mercurij, persæpe ẽt Veneris, ac Mineruæ transfiguratũ se uultibus offerebat. Aduersus quem semp interritus, signo se crucis, & ora

tionis auxilio protegebat. Audiebant plerunq; conuicia, quibus illũ dæmonum turba proteruis uocibus increpabat. Sed omnia falsa, & uana cognoscens, non mouebat obiectis. Testabantur etiam aliqui ex fratribus audisse se dæmonem proteruis Martinũ uocibus increpantem: Cur intra monasteriũ aliquos ex fratribus, qui olim baptismũ diuersis erroribꝰ perdidissent, conuersos postea recepisset, exponentem crimina singulorum: Martinũ diabolo repugnantẽ respondisse constanter: Antiqua debita melioris uitæ conuersione purgari, & per misericordiam dñi absoluendos esse peccatis, q peccare desinerent; Contra dicente diabolo: Non pertinere ad ueniã criminosos, & semel lapsis nullam a dño præstari posse clementiam. Tunc in hãc uocem fert exclamasse Martinus: si tu ipse o miserabilis ab hominũ infestatione desisteres, & te factorũ tuorum uel hoc tẽpore (cum dies iudicij in proximo est) pœniteret, ego tibi uere, confisus in domino, Christi misericordiã pollicerer. ò q̃ sancta de Dñi pietate præsumptio; in qua & si auctoritatem præstare non potuit, ostendit affectum.

Et quia de Diabolo, eiusq; artibus sermo exortus est, non ab re uidet, licet extrinsecus, referre, qđ gestũ est. Quia & q̃dã in eo Martini uirtutũ portio est; & res digna miraculo recte memoriæ mandabit in exemplũ cauendi, siqd deinceps uspiã tale contigerit. Clarus qdã noĩe adolescens nobilissimus, mox p̃sbyter, nũc fœlici beatus excessu, cũ relictis oĩbus se ad Martinũ cõtulisset, breui tpe ad summũ fidei, uirtutũq; omniũ culmẽ enituit. Itaq; cũ haud lõge sibi ab Epĩ monasterio tabernaculũ constituisset, multiq; frẽs cõmorarent apud eum iuuenis qdam ad eũ Anatolius nomine sub professione monachi oẽm humilitatem, atq; innocentiam mentitꝰ accessit, habitauitq; aliquandiu in commune cum cęteris. Dein procedẽte tempore angelus apud se loq solere dicebat. Cui cum fidem nullus adhiberet, signis quibusdam plerosq; ad credendum coarctabat. Postremo eousq; processit, ut inter se ac Deum angelos discurrere prędicaret. Iamq; se unũ ex prophetis haberi uolebat. Clarus tñ nequaq̃ ad credendũ cogi poterat. Ille aũt ei iram dñi, & prę sentes plagas, cur sancto non crederet comminatus, Postremo in hanc uocem fertur erupisse. Ecce hac nocte uestem mihi candidam dñs de cœlo dabit, qua indutus in medio uestrũ diuersabor, idq; uobis signũ erit me in Dei esse uirtute, quod Dei ueste donatus sim. Tum uero grandis omnium ad hanc professionem expectatio fuit. Itaq; ad mediam fere noctem, fremitu insultantiũ commoueri omne monasterium loco uisum est. Cellulam aũt, qua idem adolescẽs continebatur, crebris cerneres micare luminibꝰ, fremitusq; in ea discurrentium, et murmur quoddam multarũ uocũ audiebat. Deinde facto silentio egressus unũ de fratribꝰ Sabatium noĩe ad se uocat, tunicamq; ei, qua erat indutus, ostendit. Obstupefactus ille conuocat cęteros: ipse etiam clarus accurrit adhibitoq; lumine, uestem oẽs diligenter inspiciũt. Erat aũt summa molitie, candore eximio, micanti purpura: nec tñ cuiꝰ esset generis, aut uel leris poterat agnosci. Curiosius tñ oculis, aut digitis attrectata nõ aliud, q̃ uestis uidebat. Interea clarus fratres admonet orationi insistere, ut manifestius eis dñs quidnam esset ostenderet. Itaq; reliquum noctis hymnis psalmisq; consumitur. At ubi illuxit dies, apprehẽsum dextera trahere ad Martinum uolebant, bene conscij illudi illum diaboli arte non posse. Tũc uero reniti, ac reclamare miser cœpit, interdictumq; sibi esse dicebat, ne se

11 *Reliquũ noctis hymnis psalmisque consumitur.*

Martino ostenderet. Cumq; inuitum eum ire compellerent, inter trahentium manus uestis euanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse uirtutem, ut fantasiam suam diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda dissimulare diutius aut tegere non posset? Animaduersum est tñ eodē fere tempore fuisse in Hispanijs iuuenem, qui cū sibi multis signis auctoritatem parauisset, eousq; elatus est, ut se Heliam profiteret. Quod cū plerique temere credidissent, addidit, ut se Christum esse diceret. In quo etiā adeo illusit, ut eū quidam eps, Ruffus nomine, ut deum adoraret. Propter quod eum postea ab episcopatu deiectum uidimus. Pleriq; etiam nobis fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam extitisse, q se Ioannē esse iactitaret, Ex quo conijcere possum⁹, istiusmodi pseudoprophetis existentib⁹, antichristi aduentū iminere; q iā in istis mysteriū iniqtatis opat.

Non prętereundum autem uidetur, quanta Martinum sub eisdem diebus diabolus arte tentauerit. Quodam enim die præmissa prece & circūiectus ipse luce purpurea, quo facili⁹ claritate assumpti fulgoris illuderet, ueste etiam regia indutus, diademate ex gemmis, auroq; redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, læta facie, ut nihil minus quam diabolus putaretur, oranti in cellula astitit. Cumq; Martinus primo aspectu eius fuisset hebetatus, diu, multumq; silentiū ambo tenuerunt. Tum prior diabolus: Agnosce, inquit, Martine, quem cernis, Christus ego sum: descensurus ad terras, prius me tibi manifestare uolui. Ad hæc cū Martinus taceret, neque quicquam responsi referret; iterare ausus est diabolus professionis audaciam: Martine, quid dubitas credere cum uideas? Christus ego sum. Tum ille, reuelante sibi spiritu, ut intelligeret diabolū esse, non dominū; Nō se, inquit, dominus Iesus purpuratū, & diademate renitentem uenturum esse prædixit. Ego Christū, nisi in eo habitu, formaq;, qua passus est, nisi Crucis stygmata proferentem, uenisse non credam. Ad hanc ille uocē statim, ut fumus euanuit. Cellulā quoq; tanto fœtore compleuit, ut indubia indicia relinqueret, diabolum se fuisse. Hoc ita gestū, ut supra retuli, ex ipsius Martini ore cognoui; nequis forte existimet fabulosum. Nam cū olim, audita eius fide, uita, atq; uirtutibus, desiderio illius æstuaremus, gratā nobis ad eū uidēdum peregrinationem suscepimus, simul quia iam ardebat animus illius scribere uitā partim ab ipso inquantū ille interrogari potuit, sciscitati sumus, partim ab his, qui interfuerant, uel sciebant, cognouimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate susceperit, congratulatus plurimū, & gauisus in domino, q tanti esset habitus a nobis, quem peregrinatione suscepta expetissemus. Miserū me pene non audeo confiteri, cū me sancto conuiuio suo dignatus est adhibere. Aquā manibus nostris ipse obtulit, ad uesperū autem ipse nobis pedes abluit. Nec reniti, aut contra ire constantia fuit, ita illius auctoritate oppressus sum; ut nephas putarem, si non acquieuissem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, q̄ mūdi huius illecebras, & seculi onera relinquēda, ut dñm Iesum liberi, expeditiq; sequeremur. Pręstantissimumq; nobis pręsentium temporū illustris uiri Paulini, cuius supra mentionē fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christū secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta complesset. Illum nobis sequēdum, illū clamabat imitandum, beatumq; esse præsens seculum tantæ fidei, uirtutisq; documento; cū secundū sententiam dñi diues, & posidens

multa,uendendo omnia & dando pauperibus,quod erat facto impossibile,possibile fecisset exemplo.Iam uero in uerbis, & cōfabulatione eius quanta grauitas,quanta dignitas erat?quàm alacer,quàm efficax,quàm in absoluendis scripturarum quæstionibus promptus, & facilis? Et quia multos ad hanc partem incredulos scio,quippe quos uiderim,me ipso etiam referente,non credere:Iesum testor,spemque communem, me ex nullius unquam ore tantū scientiæ,tantū ingenij,tam boni, & tam puri sermonis audisse. Quanquam in Martini uirtutibus, quantula est ista laudatio? nisi quod mirū est homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuisse?

Sed iam finem liber postulat:sermo claudendus est; non quod omnia, quæ de Martino fuerant dicenda,defecerint, sed quia nos ut inertes poetæ,extremo in opere negligētes,uicti materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari uerbis utcunque potuerūt;interiorem uitam illius, quotidianam conuersationem, & animū cœlo semper intentū, nulla unquam(uere profiteor)nulla explicabit oratio:Illam scilicet perseuerantiā, 12
& temperamentū in abstinentia,& ieiunijs,potentiam in uigilijs,& orationibus,noctesque ab eo perinde ac dies actas, nullumque uacuum ab ope re Dei tempus,quo uel otio indulserit,uel negocio,sed ne cibo aut somno quidem,nisi quatenus naturæ cogebat necessitas. Vere fatebor,nō si ipse (ut aiunt)ab inferis Homerus emergeret, posset exponere; adeò Martini omnia maiora sunt,quàm ut uerbis cōcipi queant. Nulla unquam hora,momentumque præterijt, quin aut orationi incumberet, aut insisteret lectioni. Quanquam etiam inter legendū,aut si quid aliud forte agebat,nunquam animū ab oratione laxabat. Nimirū ut fabris ferrarijs moris est,qui inter operandum pro quodam laboris leuamine incudem suam feriunt; ita Martinus etiam,dum aliud agere uideretur, semper orabat. O uere beatus, in quo dolus non fuit neminem iudicans, neminem damnans, nulli malum pro malo reddens. Tantam quippe aduersum omnes iniurias patientiam assumpserat,ut cū esset summus sacerdos,impune etiam ab infimis clericis læderetur:nec propter id eos aut loco unquam amouerit aut à sua, quantum in ipso fuit,charitate repulerit.Nemo unquam illum uidit iratum, nemo mærentem,nemo ridentem:unus,idemque semper cœlestem quodam modo lætitiam uultu præferens,extra naturam hominis uidebatur. Nunquā in illius ore,nisi Christus,nunquam in illius corde nisi pietas,nisi pax,nisi misericordia inerat. Plerunque etiam pro eorum, qui obtrectatores illius uidebantur, solebat flere peccatis,qui remotū, & quietum uenenatis linguis, & uipereo ore carpebant. Et uere nonnullos experti sumus inuidos uirtutis,uitæque eius,qui in illo oderant,quod in se non uidebant, & quod imitari non ualebant. Atque(ò nephas dolendum,& ingemiscendum)non alij fuere insectatores eius(licet pauci admodum)non alij tamen, quàm episcopi ferebantur. Nec uero quenquam nominare necesse est;licet nosmetipsos plerique circunlatrent. Sufficit,ut siquis ex his hæc legerit,& agnouerit,erubescat. Nam si irascitur,de se ipso dictum fatebitur,cum fortasse nos de alijs senserimus. Non refugimus autem,ut si qui eiusmodi sunt,nos quoque cum tali uiro oderint. Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore. De cætero,si quis hæc infideliter legerit,ipse peccabit. Ego mihi conscius sum,me rerū fide,& amore Christi impulsum,ut scriberem, manifesta exposuisse,& uera dixisse. Paratumque,ut spero,habebit à Deo

Abstinentia, ieiunia uigiliæ & orationes Martini.

præmium,non quicunque legerit, sed quicunque crediderit.

Ex Dialogo. 2. Sulpitij, Gallo, Sulpitio, et Postumiano interlocutoribus.

Gallus. Quo primum tempore,relictis scolis,beato me uiro iunxi,paucos post dies euntem ad ecclesiam sequebamur. Interim ei seminudus hybernis mensibus pauper occurrit, orans sibi uestimentum dari. Tunc ille accersito archidiacono,iussit algentem sine dilatione uestiri. Deinde secretarium ingressus,cum solus, ut erat illi consuetudo, resideret (hanc enim sibi etiam in ecclesia solitudinem,permissa a clericis libertate,præstabat) cum quidā in alio secretario presbyteri residerent, uel salutationibus uacantes,uel audiendis negocijs occupati; Martinum uero usq; in eam horam,qua solennia populo agi consuetudo deposceret,sua solitudo cohibebat, illud non præteribo, quod in secretario sedens nunq; cathedra usus est. Nam in ecclesia nemo unquam illū sedere conspexit, sicut quendam nuper(testor Deum)non sine meo pudore uidi,sublimi solio, & quasi regio tribunali,celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sellula rusticana,ut sunt istæ in usibus seruulorum,quas nos rustici Galli tripedias, uos scholastici,aut certe tu, qui de Græcia uenis, Tripodas nuncupatis. Ergo hoc secretum beati uiri pauper ille captans,cū ei archidiaconus dare tunicam distulisset,irrupit, dissimulatū se à clerico querēs ac algere deplorans. Nec mora sanctus,paupere non uidente,intra amphibalum sibi tunicam latenter educit,pauperemq; contectū discedere iubet. Dein paulo post archidiaconus ingressus admonet, pro consuetudine expectare in ecclesia populum, illum ad agenda Missarum solēnia debere procedere.

12 *Nota uocabulum Missæ.*

Cui ille respondens ait: Pauperem prius (de se autem dicebat) oportere uestiri;se ad ecclesiam non posse procedere,nisi uestem pauper acciperet. Diaconus uero nihil intelligens, quia extrinsecus indutū amphibalo, ueste nudum interius non uidebat, postremo pauperem non cōparere causatur. Mihi,inquit,uestis,quæ parata est,deferatur;pauper non deerit uestiendus. Arctatus demū clericus, & necessitate compulsus, iamq; felle cōmotus,è proximis tabernis nigerrimam uestem breuem, atq; hispidā quinque cōparatam argenteis rapit,atq; ante Martini pedes iratus exponit. En,inquit,uestem, sed pauper hic non est. Ille nihil motus iubet eum paulum stare pro foribus, secretū utiq; procurans, dum sibi uestem nudus imponeret;totis uiribus elaborans,ut posset occultū esse, quod fecerat. Sed quando in sanctis uiris latent ista quærentibus? Velint, nolint,

13 *Oblaturus sacrificiū deo Martinus procedit. Vide ergo Missam uocari sacrificiū.*

cuncta produntur. Cū hac igitur oblaturus sacrificium Deo ueste procedit. Quo quidem die(mira dicturus sum)cū iam altarium, sicut est solēne benediceret,globum ignis de capite illius uidimus emicare,ita ut in sublime contendens longius collū,crinemq; flamma produceret. Hoc licet celeberrimo factū die in magna populi multitudine uiderimus,tamen una tantū de uirginibus, & unus de presbyteris, tres tantū uidere de monachis. Cæteri cur,non uiderint, non potest nostri esse iudicij.

Per idem ferè tempus cū Euantius auunculus meus, uir licet seculi negotijs occupatus,tamen admodum Christianus, grauissima ægritudine, extremo mortis periculo cœpisset urgeri, Martinum euocauit. Nec cunctatus ille properauit. Prius tamen q; medium uiç spacium uir beatus euolueret,uirtutem aduenientis sensit ægrotus, recepta continuo sanitate,uenientibus nobis obuiam ipse processit. Altera die redire cupientem magna prece detinuit. Cum interim unū è familia puerum letali ictu serpens

perculit. Quem iam exanimen ui ueneni ipse Euantius suis humeris illatum ante pedes sancti uiri, nihil illi impossibile confisus, exposuit. Iamque se malũ serpentis per omnia membra ita diffuderat, ut cerneres omnibus uenis inflatam cutem, & utris instar tensa uitalia. Manu Martinus porrecta uniuersa pueri membra pertractans, digitum prope ipsum uulnusculum, quo bestia uirus infuderat, fixit. Tum uero (mira dicturus sum) uidimus uenenum ex omni parte reuocatum ad Martini digitum cucurrisse. Deinde per illud ulceris foramen exiguũ ita uirus stipasse cũ sanguine, ut solet ex uberibus caprarũ, aut ouium pastorũ manu pressis longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis. Nos obstupefacti tantæ rei miraculo id, quod ipsa cogebat ueritas, fatebamur, non esse sub cœlo, qui Martinum posset imitari.

Consequenti itidem tempore, iter cũ eodem, dum dioceses uisitat, agebamus. Nobis nescio qua necessitate remorantibus, aliquantulũ ille processerat. Interim per agerem publicũ plena militantibus uiris fiscalis rheda ueniebat. Sed ubi Martinũ in ueste hispida, nigro, & pendulo palliolo circũtectum contigua de latere iumenta uiderunt, paululũ in partem alteram panefacta cesserunt. Deinde funibus implicatis protensos illos, quibus (ut sæpe uidistis) misera illa animalia conglobantur, ordines miscuerunt. Dumque ægrè expediuntur, moram fecere properantibus. Qua permoti iniuria militantes, præcipitatis in terram saltibus, se dederunt; deinde Martinũ flagris, ac fustibus urgere cœperunt, Cũ quidem ille mutus, & incredibili patientia præbens terga cædẽtibus, maiorem insaniam infelicibus cõmoueret magis ex hoc furentes, quod ille quasi non sentiens uerbera illata contemneret. Nos ilico consecuti fœde cruentũ, atque uniuersa corporis parte laniatum, cũ exanimis in terram procubuisset, inuenimus; statimque eum asello suo imposuimus, ac locũ cœdis illius execrantes raptim abire properauimus. Interea illi regressi ad rhedam suam furore satiato, agi, quo ire cœperant, iumenta præcipiunt, quæ cũ omnia sola fixa, ac si ænea riguissent, tollentibus altius uocem magistris, flagris hinc, atque inde resonantibus, nihil penitus mouebantur. Consurgunt deinde omnes pariter in uerbera: consumit Gallicas mularũ pœna mastigias: tota rapitur sylua de proximo: trabibus iumenta tonduntur; Sed nihil penitus sæuæ manus agebant; uno, eodemque loco stabant fixa simulachra: quid agerent infelices homines nesciebant. Nec iam ultra dissimulare poterant, quin quamlibet brutis pectoribus agnoscerent diuino numine se teneri. Tandem ergo in sese reuersi cœperunt quęrere, quis ille esset, quem in eodem loco paululũ ante cœcidissent. Cũ percunctantes cognoscũt exuiantibus, Martinũ a se tam crudeliter uerberatũ. Tum uero apparere omnibus causa manifesta; nec ignorare iam poterant, quin ob illius uiri iniuriã tenerentur. Igitur omnes rapidis nos passibus consequuntur, conscij audacis facti, ac merito pudore confusi, flentes, & puluere, quo se ipsi fœdauerant, capita atque ora conspersi, ante Martini se genua prouoluũt, ueniam præcantes, & ut eos abire sineret postulantes; satis se uel sola conscientia dedisse pœnarum, satisque intellexisse, quod eosdem ipsos uiuos absorbere terra potuisset, uel ipsi potius, amissis sensibus in immobilem saxorũ naturam rigescere debuissent, sicut affixa locis, quibus steterant, iumenta uidissent: orare se, atque obsecrare, ut indulgeret sceleri ueniam & copiam

præstaret abeundi. Senserat etiam, priusquam accurrerent, uir beatus illos teneri; nobisque id ante iam dixerat. Veniam tamen clementer indulsit, eosdemque abire permisit, animalibus restitutis. Illud autem animaduerti sępe, Sulpiti, Martinũ tibi dicere solitũ, nequaquam sibi in episcopatu eam uirtutũ gratiam suppetisse, quam prius se habuisse meminisset. Quod si uerũ est, immo quia uerũ est, coniicere possumus, quanta fuerint illa, quæ monachus operatus est, & quæ, teste nullo, solus exercuit, cũ tanta illum in episcopatu signa fecisse sub oculis omnium uiderimus. Multa quidem illius prius gesta innotuere mundo, neque potuere cęlari. Sed innumerabilia esse dicuntur, quę, dum iactantiam uitat, occultauit, neque in hominũ notitiam passus est peruenire: quippe qui humanam substantiã supergressus, uirtutis suæ conscientia mundi gloriam calcans, cœlo teste ferueretur. Quod uerũ esse uel ex his, quæ comperta nobis sunt, nec latere potuerunt, possumus estimare. Siquidem ante episcopatũ duos mortuos uitæ restituerit, quod liber tuus plenius est locutus: in episcopatu uero (quod prætermisisse te miror) unũ tantũmodo suscitarit. Cuius rei ego testis sum, si tamen nihil de minus idoneo teste dubitatis. Idipsum autem uobis qualiter sit gestum explicabo.

Fuerat causa nescio quæ qua Carnotum oppidum petebamus. Interea dum uicum quendam habitantiũ multitudine frequentissimũ; præteriremus, obuia nobis immanis turba procesit, quæ erat tota gentiliũ, nam nemo in illo uico nouerat Christũ. Verũ ad famam tanti uiri, campos omnes latè patentes confluentiũ multitudo contexerat. Intellexit hic Martinus operandũ, & annunciante sibi spiritu totus infremuit. Nec mortale sonans, uerbum Dei gentibus prædicabat, sæpius ingemiscens, cur tanta dominũ saluatorem turba nesciret. Interea sicut nos incredibilis circundederat multitudo, mulier quædam, cuius filius pauloante defecerat, corpus exanime beato uiro protensis manibus cœpit offerre, dicens: scimus quia amicus Dei es, restitue mihi filium meum, quia unicus mihi est. Iunxit se cætera multitudo, & matris precibus acclamabat. Tum Martinus uidens pro expectantium salute (ut postea nobis ipse dicebat) consequi se
14 posse uirtutẽ, defuncti corpus propriis manibus accepit. Et cũ expectantibus cunctis, genua flexisset, ubi consummata oratione surrexit, uiuum paruulum matri restituit. Tum uero multitudo omnis, in cœlũ clamore sublato, Christũ dñm fateri, postremo cuncti cateruatim ad genua beati uiri ruere cœperunt, fideliter postulantes, ut eos faceret Christianos. Nec cunctatus, in medio, ut erat, campo cunctos imposita uniuersis manu, cathecumenos fecit, cũ quidem ad nos conuersus diceret, non irrationabiliter in campo cathecumenos fieri, ubi solent martyres consecrari. Vicisti (inquit Postumianus Galle) uicisti; non utique me, qui Martini sum potius assertor, & qui hæc omnia de illo uiro & sciui semper, & credidi sed eremitas omnes, anachoritasque uicisti. Nemo enim illorũ, sicut Martinus hic uester, immo noster, mortuis imperauit. Meritoque hũc iste Sulpitius Apostolis comparat, & prophetis, quem per omnia illis esse consimilem fidei uirtus, ac uirtutũ opera testantur. Sed perge quæso, quanquam nihil magnificentius audire posimus: perge tamen, Galle, quod etiam nunc de Martino superest sermonis euoluere. Nam etiam minima illius, & quotidiana animus festinat agnoscere, quia minima illius aliorũ maximis maiora es-

Orauit Martinus flexis genibus, & mortuus suscitatus est.

se nulli dubiũ est. Ita faciam, Gallus inquit. Verũ id, quod dicturus sum, ipse non uidi. Prius enim gesta res est, q̃ me illi uiro iungerem. Sed factũ celebre est fideliũ fratrũ, qui interfuerant, sermone uulgatum.

Eodem ferè tempore, cum primũ episcopus datus est, fuit ei necessitas adire comitatũ. Valentinianus tum maior rerũ potiebatur. Is cũ Martinũ ea petere cognouisset, quæ præstare nolebat, iussit eum Palatij foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem, atq; superbũ uxor accesserat Ariana, quæ totũ illum, à sancto uiro, ne ei debitam reuerẽtiam præstaret, auerterat. Itaq; Martinus ubi semel, atq; iterũ superbum principem frustra adire tentauit, recurrit ad nota prẹsidia; cilicio obuoluitur, cinere cõspergitur, cibo, potuq; abstinet, orationẽ noctibus, diebusq; perpetuat. Septimo uero die assistit ei Angelus, iubetq; eum ad Palatiũ ire securum, 15 regias fores, quantumlibet clausas, sponte reserandas, Imperatoris superbum spiritũ molliendum. Igitur istiusmodi prẹsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatiũ petit. Patent limina, nullus obsistit, postremo neq; ad Regem, nemine prohibente, peruenit. Qui cũ uenientem eminus uideret, infrendens cur fuisset admissus, nequaq̃ assurgere est dignatus astanti; donec regiam sellã ignis operiret, ipsumq; Regem ea corporis parte qua sedebat, afflaret incendiũ. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multũq; complexus, quem spernere ante decreuerat, uirtutem sensisse diuinã emendatior fatebatur. Nec expectatis Martini precibus, prius omnia præstitit, q̃ rogaretur. Colloquio illũ, atq; conuiuio frequenter asciuit, postremo abeunti multa munera obtulit; quæ uir beatus, ut semper paupertatis custos, cũcta reiecit. Et quia palatiũ semel ingressi sumus, licet diuersis in palatio tẽporibus gesta connectam, nequaq; enim prætermittendũ uidetur circa Martini admirationẽ reginæ fidelis exemplũ. Maximus Imperator Rempublicã gubernabat, uir omni uitæ merito prẹdicandus, si ei uel diadema non legitime, tumultuante milite, impositũ repudiare, uel armis ciuilibus abstinere licuisset. Sed magnũ Imperium nec sine periculo renui, nec sine armis potuit obtineri. Hic Martinũ sæpius euocatũ, receptumq; intra palatiũ uenerabiliter honorabat. Totus illi cũ eo sermo de præsentibus, de futuris, de fideliũ gloria, de æternitate sanctorum; cum interim diebus, ac noctibus de ore Martini regina pendebat, euangelico illo non inferior exẽplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla unq̃ fœmina contigisset, istius assiduitatem, immo potius seruitutem non poterat euadere. Non illa opes regni, non Imperij dignitatem, nõ diadema, non purpuram cogitabat: diuelli à Martini pedibus solo strata non poterat. Postremo à uiro suo poscit, dein Martinũ uterq; compellũt, ut ei, remotis omnibus ministris, præberet sola conuiuium. Nec potuit uir beatus obstinatius reluctari. Componitur castis reginæ manibus apparatus, sellulam ipsa consternit, mensam admouet, aquam manibus subministrat, cibũ, quem ipsa coxerat, apponit. Ipsa illo sedente eminus, secundũ famulantium disciplinam, solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam, & humilitatem exhibens seruientis. Miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita cænula fragmenta panis assumpti, micasq; collegit, satis fideliter illas reliquias Imperialibus epulis anteponens. Beata mulier tanto pietatis affectu, illi merito cõparanda, quæ uenit à finibus terræ audire sapien-

Nota Martini præsidia, cilicium, cinis, abstinentia, oratio, uigiliæ.

tiam Salomonis; siquidem simplicem sequamur historiam: Sed si fides reginarũ est cõferenda (quod mihi liceat separata mysterij maiestate dixisse) illa expetiuit audire sapientiam; ista non tantum audisse contenta, sed & meruit seruire sapienti.

Ad hæc Posthumianus: Iamdudũ, inquit, Galle, audiens te loquentem, uehementer admiror Reginæ fidẽ. Sed ubi illud est, ꝙ nulla unꝗ̃ fœmina ferebatur proprius astitisse Martino? Ecce ista non solũ astitit, sed etiam ministrauit: & uereor ne se isto aliquantulũ tueantur exemplo, qui libenter fœminis inseruntur. Tum Gallus: Quid tu, inquit, non uides, quod solent docere grammatici locũ, tempus, personam? Propone enim tibi ante oculos captum in Palatio Imperatoris precibus ambiri, reginæ fide cogi, temporis necessitate cõstringi, ut clausos carcere liberaret, exilijs datos restitueret, bona adempta redimeret. Hæc quanti putas constare debuisse Episcopo, ut pro his omnibus non aliquantulũ de rigore propositi relaxaret? Veruntamen qa occasione huius exẽpli male usuros esse aliquos arbitraris; illi uero felices erũt, si a disciplina istius uiri non recedant. Videãt enim quia Martino semel tm̃ in uita iam septuagenario non uidua libera, non uirgo lasciuiẽs, sed sub uiro uiuens, ipso uiro pariter supplicante, regina seruiuit, & ministrauit edenti, non cũ epulante discubuit. Nec ausa est participare conuiuiũ, sed deferebat obsequiũ. Disce igit̃ disciplinam. Seruiat tibi matrona non imperet, & ministret non recumbat. Sicut Martha illa ministrauit dño, nec tamen est ascita conuiuio: imo prælata ministranti, quæ uerbũ potius audiebat. Sed in Martino ista Regina utrunq; cõpleuit; & ministrauit ut Martha, & audiuit ut Maria. Quod si qs hoc uti uoluerit exemplo, per omnia teneat exemplũ. Talis causa sit, talisq; persona, tale obsequiũ, tale conuiuiũ & in omni uita semel tm̃. Præclare, inqt. Postumianus, nostros istos, ut Martini non egrediant̃ exemplũ, tua constringit oratio. Sed profiteor tibi, qa hæc surdis auribus audient̃. Nam si Martini sequeremur uias, nunꝗ̃ causas de osculo diceremus, & uniuersis sęuæ opinionis opprobrijs cateremus. Verũ, sicut tu soles dicere, cũ edacitatis argueris, Galli sumus: ita nos in hac parte nunꝗ̃ uel Martini exemplo, uel tuis disputationibus corrigendi, fatemur Theuthones sum⁹. Veruntamen hæc nobis iamdudũ agentibus, qd tu tam obstinate, Sulpici, taces? Ego, inꝗ̃, non solũmodo taceo, sed olim de istis tacere disposui. Nã qa quandam uiduam, uagã, nitidulã, sumptuosam obiurgauerim lasciuius uictitantem; itidemq; uirginẽ adolescenti cuidam mihi caro indecentius adhærentem (cũ quidem ipsam frequenter audissem alios ẽt, qa talia agerent, increpantem) tanta mihi omniũ fœminarũ, cunctorumq; monachorum odia concitaui, ut aduersum me utræq; legiones iurata bella susceperint. Vnde quæso taceatis; ne etiam hoc, quod uos loqmini, ad meam referatur inuidiam. Tota uobis istorũ mentio relinquatur: ad Martinum potius reuertamur. Tu, Galle, ut aggressus es, cœptũ opus explica.

16 *Notent quæ hic dicuntur, hæreticorum nostrorũ sacerdotes, qui tantopere amant colloquia, congressus & conuictus fœminarum.*

Tum ille iam qdem uobis, inqt, tanta narraui, ut satisfacere studijs uestris meus sermo debuerit. Sed quia uoluntati uestræ non obsecũdare mihi non licet, quantũ adhuc diei superest, loquar. Nam certe dũ stramen illud, quod in lectos nostros parat̃ aspicio, subuenit in memoriã etiã de stramine, in quo Martinus iacuerat, factam esse uirtutem. Res ita gesta est. Claudiomagus uicus est in confinio Biturigũ, atq; Turonorum. Ecclesia

ibi est celebris religione sanctorũ, nec minus gloriosa sacrarum uirginum multitudine. Præteriens ergo Martinus in secretario ecclesiæ habuit mansionẽ. Post discessum illius cũctæ in secretariũ illud uirgines irruerunt. Adlambunt singula loca, ubi aut sederat uir beat⁹, aut steterat: stramentũ ẽt in quo quieuerat, partiunt̃. Vna earũ post dies paucos partem straminis, quã sibi pro benedictione collegerat, Emergumeno, quẽ spiritus erroris agitabat, de ceruice suspendit. Nec mora, dicto citius eiecto dæmone persona purgata est. Per idem fere tp̃s Martino a Treueris reuertẽti fit obuiã uacca, quã dæmon agitabat: quæ relicto grege suo in homines ferebatur, & iam multos noxie petulans confoderat. Verũ ubi nobis cœpit esse contigua ĳ qui eam eminus sequebant̃, prædicere magna uoce cœperunt, ut caueremus. Sed postq̃ ad nos toruis furibũda luminibus propius accessit, Martin⁹ eleuata obuiam manu pecudẽ consistere iubet. Quæ mox ad uerbũ illius stare cœpit immobilis, cũ interea uidet Martinus dæmonem dorso illius supersedentem. Quẽ increpans, descende, inq̃t, funeste de pecude, & innoxiũ animal agitare desiste. Paruit nequã spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in buccula, quin se intelligeret liberatã. Ante pedes sancti uiri recepta gete prosternit̃. Dein iubente Martino, gregem suũ petĳt, seq̃ agmini cæterarũ oue placidior immiscuit. Hoc illo fuit in tempore, quo inter medias positus flammas non sensit incendiũ. Quod mihi nõ arbitror esse referendũ; quia hoc pleni⁹ iste sulpitius, licet in libro suo præteritũ, in epistola tñ postea, quam ad Eusebiũ tum presbyterũ, modo episcopũ, fecit, exposuit. Quam tu, Postumiane, (ut credo) legisti: aut si incognita tibi est, cũ libuerit, in prõptu ex illo armario habes. Nos ab illo omissa referimus. Quodam aũt tempore cũ dioceses circuiret, uenantiũ agmen incurrim⁹. Canes leporẽ sequebant̃. Iamq̃ multo spacio uicta bestiola, cũ undiq̃ campis late patentib⁹ nullũ esset effugiũ, mortem imminentem iam iamq̃ capienda crebris flexib⁹ differebat. Cuius periculũ uir beatus pia mente miserat⁹ imperat canib⁹, ut desisterent seq., & sinerent abire fugientem. Qui continuo ad primũ eius sermonis imperiũ constiterunt. Crederes uinctos, imo potius affixos, in suis hærere uestigĳs. Ita lepusculus, persecutoribus alligatis, incolumis euasit.

Operæpreciũ autem est etiam familiaria illius uerba spiritali sale condita memorare. Ouem recens tunsam forte conspexerat: Euangelicũ, inquit, mandatũ ista compleuit; Duas habuit tunicas, unam earũ largita est non habenti. Ita ergo & uos facere debetis. Item cũ subulcũ algentem, ac penè nudũ in pellicea ueste uidisset: En, inq̃t, Adam eiectus de paradiso in ueste pellicea sues pascit: sed nos, illo uetere deposito, nouũ Adam potius induam⁹. Boues ex parte prata depauerant; porci ẽt nonnulla suffoderant; pars cætera, q̃ manebat illæsa, diuersis floribus quasi picta uernabat: speciem, inq̃t, gerit pars illa coniugĳ, quæ pecore depasta, etsi nõ penitus gratiam amisit herbarũ, nullam tñ florũ retinet dignitatem. Illa uero, quam porci, pecora immũda, foderũt, fornicationis imaginem fœdam prætendit. Cæterũ illa portio, quæ nullam sensit iniuriam, gloriam uirginitatis ostendit. Herbis fœcũda luxuriat, fœni in ea fructus exuberant, & ultra oẽm speciem distincta florib⁹, quasi gemmis micantib⁹ ornata radiat: 17
Beata species, & deo digna. Nihil enim uirginitati est comparandũ. Ita & illi, q coniugia fornicationi comparant, uehementer errant. Et illi, qui *Sunt ne nostro tempore qui cõiugia uir*

ginitati æquãda existimant? Sunt profecto. Hos ergo tu sicut Martinus, miseros penitus et stultos dicito

18

Fornicatio deputatur ad pœnã, nisi satisfactiõe purgetur. Ecce satisfactionis opera pro peccatis. Nã quomodo alias posset satisfactione purgari?

19

Nota Monache qui es ex hæreticorum officina, & mulierum conuictus nõ potes adduci ut deseras, etiã sub nefandi matrimonij prætextu.

coniugia uirginitati æquanda existimant, miseri penitus, & stulti sunt. Verum hæc a sapientibus tenenda distinctio est, ut coniugiũ pertineat ad ueniam, uirginitas spectet ad gloriam, fornicatio deputet ad pœnam, nisi satisfactione purget. Miles quidam cingulũ in Ecclesia, monachũ professus, abiecerat; cellulam sibi eminus in remoto, quasi eremita uicturus, erexerat. Interea astutus inimic⁹ uarijs cogitationib⁹ brutũ pectus agitabat, ut coniugem, quam Martin⁹ in monasterio puellarũ esse pceperat, uolũtate mutata, secũ potius uellet habitare. Adijt ergo Martinũ fortis eremita, qd haberet animi confitet. Ille uero uehementer cœpit abnuere, fœminam uiro rursus iam monacho, non marito, incongrua ratione miscери. Postremo cũ miles instaret affirmans, nihil hoc proposito esse nociturum, se solo coniugis uti uelle solatio: porrò ne rursum se in sua reuoluerẽt non esse metuendũ; se esse militem Christi, illã quoq; in eadem eiusdẽ militiæ sacramenta iurasse: pateret Episcopus sanctus eos sexũ suũ fidei merito nescientes pariter militare. Tum Martinus (uerba uobis ipsa dicturus sum) Dic mihi, ingt, si unq; in bello fuisti, si in acie constitisti? At ille respõdens: Frequenter, ingt, in acie steti, & bello frequenter interfui. Ad hæc Martinus: Dic mihi ergo, nunqd in illa acie, q̃ armata in præliũ parabat, aut iam aduersus hostilem exercitũ collocato comin⁹ pede districto ense pugnabat, ullam fœminam stare, aut pugnare uidisti? Tum demũ miles confusus erubuit, gratias agens errori suo se non fuisse permissum, nec aspera increpatione uerborũ, sed uera, & rationabili secundũ personã militis comparatione correctũ. Martinus autem conuersus ad nos, sicut eũ frequens fratrũ turba uallauerat, Mulier, inquit, uirorũ castra non adeat; acies militũ separata consistat: procul fœmina in suo degens tabernaculo sit remota; contemptibilẽ enim reddit exercitũ, si uirorũ cohortib⁹ turba fœmina misceat. Miles in acie, miles pugnet in cãpo; mulier se ĩtra muros munimẽta contineat. Habet & illa gloriã suã, si pudicitiã, uiro absente, seruauerit. Cui⁹ hæc prima uirtus, & cõsummata uictoria est, nõ uideri.

Illud uero, Sulpici, meminisse te credo, quo affectu nobis, cum & tu corã adesses, illam uirginẽ prædicaret, quæ ita se penitus ab omniũ uirorum oculis remouisset, ut ne ipsum quidẽ ad se Martinũ, cũ eam ille officij causa uisitare uellet, admiserit. Nã cũ prope agellulũ illius præteriret, in quo se iam ante cõplures annos pudica cohibebat, audita fide illius, atq; uirtute diuertit, ut tã illustris meriti puellã religioso officio episcopus honoraret. Nos consequentes gauisurã illã uirginem putabamus, siquidẽ hoc in testimonium uirtutis suæ esse habituram, ad quã tanti nominis sacerdos, deposito propositi rigore uenisset. Verũ illa fortissimi uincula propositi, ne Martini quidẽ contemplatione laxauit. Ita uir beatus, accepta per aliã fœminam excusatione laudabili, ab illius foribus, quæ se uidendam, salutandamq; non dederat, lętus abscessit. ò uirginẽ gloriosam, quę ne à Martino quidẽ passa est se uideri. O Martinũ beatum, qui illã repulsam non ad contumeliam suam duxit, sed magnificãs illius cũ exultatione uirtutẽ, inusitatũ in his dũtaxat regionibus gaudebat exemplũ. Ergo cum haud longe ab illa uillula nos manere nox imminens coegisset, exenium beato uiro eadẽ illa uirgo transmisit: Fecitq; Martinus, quod ante non fecerat. Nullius enim ille unq; xeniũ, nullius munus accepit. Nihil ex his, quæ uirgo uenerabilis miserat, refutauit, dicẽs, benedictionẽ illius à sacerdote minime

ñime respuendã, quæ esset multis sacerdotibus præferenda. Audiant, quæso, uirgines hoc exemplũ; ut fores suas, si eas mali obsidere uoluerint, etiã bonis claudant; & ne ad se improbis sit liber accessus, non uereantur excludere etiã sacerdotes. Totus hoc mũdus exaudiat: Videri se à Martino uirgo passa non est. Non utiq; illa quemcunq; repulit sacerdotem, sed in ei9 uiri conspectũ puella non uenit, quẽ uidere salus uidentiũ fuit. Quis autem hoc alius, pręter Martinũ, sacerdos non ad suam iniuriam retulisset, quos aduersus sanctam uirginem motus, quantasq; iras mente concepisset, hęreticam iudicaret & anatematizandam esse decreuisset; q̃ uero illi beatę animę illas uirgines prætulisset, quę crebris occursib9 ubiq; se prębent obuias sacerdotib9, quæ conuiuia sumptuosa disponunt, quę una pariter accumbũt? Sed quo me ducit oratio? Paululum iste liberior sermo reprimend9 est, ne in aliquorũ forsitan ĩcurrat offensam. Etenim infidelib9 obiurgationis uerba non proderũt, fidelib9 aũt satisfaciet exemplũ. Verũ ego ita uirtutem hui9 uirginis prædicabo, ut tñ nihil illis, q̃ ad Martinũ uidendũ ex longinquis regionib9 sæpe uenerũt, arbitrer derogandũ. Si qdem hoc beatũ uirũ frequenter affectu etiam angeli frequentant.

Cæterũ id, quod dicturus sum, Postumiane, hoc te (sulpitius me aũt intuebat̃) teste perhibeo. Quodã die ego, & iste sulpici9 pro forib9 illi9 excubantes iam p̃ aliquot horas cũ silentio sedebam9 ingenti horrore, & tremore, ac si ante angeli tabernaculũ mandatas excubias ducerem9: Cum qdem clauso cellulæ suæ hostio nos ibi esse nesciret. Interim colloquentiũ murmur audiuim9, et mox horrore quodã circũfundimur; ac obstupẽtes nec ignorare potuim9 nescio qd fuisse diuinũ. Post duas fere horas ad nos Martin9 egredit̃: ac tum eũ iste sulpicius (sicut apud eũ nemo familiari9 loquebat̃) cœpit orare, ut pie quęrẽtib9 indicaret, qd illud diuini fuisset horror s, quod fatebamur nos ambo sensisse, uel cũ qb9 fuisset in cellula collocutus; tenuem enim nos licet, & uix intellectum, sermocinantiũ sonũ p̃ forib9 audisse. Tum ille diu multũq; cũctatus (sed nihil erat, quod ei sulpitius non extorqueret inuito: Incredibiliora forte dictur9 sum, sed Christo teste non mentior; nisi quispiam est tam sacrilegus, ut Martinũ putet fuisse mentitũ) dicam, ĩquit, uobis, sed uos nulli, quęso, dicatis: Agnes, Tecla, & Maria mecũ fuerũt. Referebat aũt nobis uultũ, atq; habitũ singularũ. Nec uero illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est uisitari. Petrum etiam, & Paulũ apostolos uideri a se sæpius non negauit.

20

Et nostri hæretici appellare audent sanctos emortuos.

Iam uero dæmones, prout ad eũ quisq; uenisset, suis nominib9 increpabat: Mercuriũ maxime patiebat̃ infestũ: Iouem brutũ, atq; hebetem esse dicebat. Hæc plerisq; etiam in eodem monasterio cõstitutis incredibilia uidebant̃, ne dum ego confidam oẽs, qui hęc audient, credituros. Nam nisi inextimabilem uitam, atq; uirtutem Martinus egisset, nequaq̃ apud nos tanta gloria pręditus haberet̃. Quanq̃ minime mirũ, si in operib9 Martini infirmitas humana dubitauerit, cũ multos quoq; hodie uideam9 nec Euãgelijs quidem credidisse. A Martino aũt sæpe angelos uisos familiariter et sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tñ dicam. Apud Nemausum Episcoporũ synodus habebat̃: ad quam quidem ire noluerat, sed quid gestũ esset, scire cupiebat. Casu cũ eo iste sulpicius nauigabat; sed procul ut semp̃ a cęteris in remota nauis parte residebat. Ibi ei angelus, quid gestũ esset in synodo, nunciauit. Nos postea tempus habitĩ

concilij solicite requirentes, satis compertum habuimus ipso die fuisse cõuentũ, & ea ibi ab episcopis fuisse decreta, q̃ Martino angel⁹ nũciauerat.

Hęc cum maxime Gallus, necdum explicitis q̃ statuerat referre, loqueret, puer familiaris ingressus est nuncians, refrigeriũ presbyterũ stare pro forib⁹. Dubitare cœpimus utrũ Gallum adhuc melius esset audire, an exoptatissimo nobis uiro, qui officij causa ad nos ueniebat, occurrere. Tum Gallus: Etiamsi non ob aduentũ sanctissimi sacerdotis reliquenda nobis hęc esset oratio, nox ipsa cogebat hucusq; protractũ finire sermonẽ. Verũ qa de Martini uirtutib⁹ nequaq̃ explicari uniuersa potuerũt, hæc uos hodie audisse sufficiat; cras reliqua dicem⁹. Ita pariter, accepta hac Galli responsione, surreximus.

Ex Dialogo 3. eiusdem, eisdem interlocutoribus.

Gallus. Conuenistis ad me audiendum, & sancti, & diserti; sed religiosas potius, q̃ doctas aures ut arbitror attulistis: audituri me fide testis, nõ oratoris copia locuturũ. Quę aũt hesterno die dicta sunt, non reuoluam. Illa qui non audierũt, ex scriptis recognoscẽt. Noua Postumianus expectat, nũciaturus orienti, ne se in comparatione Martini præferat occidẽti.

Ac primum gestit animus, quod refrigerius in aurẽ suggerit, explicare. Res ista in Carnotena gesta est ciuitate. Pater filiam duodennem ab utero mutam puellam Martino cœpit offerre, poscens ut linguam ligatam meritis suis sanctus absolueret. Ille cedens episcopis, qui tum forte latus illius ambiebant, Valentiniano, atq; Victricio imparẽ se esse tantæ moli, sed illis quasi sanctiorib⁹ nihil impossibile, fatebaẽ. At illi pias preces una cum patre supplici uoce iungentes, orare Martinũ, ut sperata præstaret. Nec cũctatus ultra (utrunq; præclarũ, & ostendendo humilitatẽ, nec differendo pietatem) iubet circũstantis populi multitudinẽ submoueri. Epi-

21 scopis tm̃, & puellæ patre assistentib⁹, in orationem suo illo more ꝓsternitur. Dein pauxillũ olei cũ exorcismi præfatione benedicit; atq; ita in os puellæ sanctificatũ liquorem, cũ & linguam illius digitis teneret, infudit. Nec fefellit sanctũ uirtutis euentus. Patris nomen interrogat, mox illa respõdet. Proclamat pater cũ gaudio, pariter & lachrymis, Martini genua complexus: & hanc primam se filiæ audisse uocem, cũctis stupentibus, fatebatur. Ac ne cuiq; id forte incredibile uideaẽ, perhibeat uobis præsens Enagrius testimoniũ ueritatis. Nam res ipso præsente tum gesta est.

Tũ qui dicis benedictiones creaturarum superstitiosas esse, uide contra tuum dogma uirum sanctũ benedictione exorcizati olei mutitatem a puella expulisse.

22 Parũ illud est, quod nuper, Arpagio presbytero referente, cognoui; sed non prætermittendũ uideẽ. Auitiani comitis uxorẽ misisse Martino oleũ, quod ad diuersas morborũ causas (sicut est consuetudo) benediceret: ampullam uitreã istiusmodi fuisse, ut rotunda in uentrem cresceret ore ꝑducto, sed oris extantis concauũ & non repletũ; quia id moris sit uascula cõplere, ut pars umbonib⁹ obstruendis libera relinquaẽ. Testabatur presbyter uidisse se oleũ sub Martini benedictione creuisse, quoad exũdante copia superne difflueret; eandemq;, dum ad matremfamilias uasculũ referretur, seruasse uirtutẽ. Nam inter manus pueri portantis ita semper exundasse oleũ, ut omne illius uestimentũ copia superfusi liquoris operiret; matronam ita usq; ad summũ labrum plenũ uasculum recepisse, ut presbyter hodie quoq; fateatur obdendi pessuli, quo claudi diligentius seruanda consueuerunt, in uitro illo spacium non fuisse.

Et hoc ad superiorem notulam pertinet.

Mirũ & illud, quod huic (me autem intuebaẽ) memini contigisse. Vas uitreũ cum oleo, quod Martin⁹ benedixerat, in fenestra paululũ editiore

deposuit. Puer familiaris incautior linteũ superpositũ, ampullam ibi esse ignarus, attraxit: uas super constratũ marmore pauimentũ decidit. Cunctis metu exterritis, ne benedictio deperisset, ampulla perinde incolumis est reperta, ac si super plumas mollissimas decidisset. Quę res non potius ad casum, quàm ad Martini est referenda uirtutẽ; cuius bñdictio pire nõ potuit 23 Item & hoc.

Quid illud, quod factũ a quodam, cuius nomen, qa præsens est, & pro di se uetuit, supprimetur? Cui quidem tempori hic etiam saturninus interfuit. Canis nobis importunior oblatrabat: In nomine, inquit, Martini iubeo te obmutescere. Cani hæsit latratus in gutture. Lingua ut abscissam putares, obmutuit. Ita parum est ipsum Martinũ fecisse uirtutes, credite mihi, qa etiam alij in nomine eius multa fecerunt.

Auitiani quondã comitis noueratis barbaram nimis, & ultra omnes cruentam feritatẽ. Hic rabido spiritu ingressus Turonũ ciuitatem, sequentibus eũ miserabili facie ordinibus cathenatis, diuersa perdendis parari iubet genera pœnarũ, disponens postero die, attonita ciuitate, ad opus tam triste procedere. Quod ubi Martino compertum est, solus paulòante mediam noctẽ ad prætoriũ bestiæ illius tendit. Sed cũ profundæ noctis silentio qescentibus cũctis, nulli foribus obseratis pateret ingressus, ante limina cruenta psternitur. Interea Anitianus graui somno sepultus, Angelo irruẽte pcellitur: seruus, inquit, dei ad tua limina iacet, & tu qescis; Qua ille uoce percepta, lecto suo turbatus excutitur: conuocatisq́ seruis trepidus exclamat, Martinũ esse pro foribus: Irent ptinus, claustra reseruarẽt, ne Dei seruus pateretur iniuriam. Sed illi (ut est omnium natura seruorũ) uix prima limina egressi, irridentes dñm suũ, quod somno fuisset illusus, negant quẽquam esse pro foribus, ex suomet ingenio conijectantes neminem nocte posse uigilare, nedum illi crederent in illo noctis horrore iacere ad aliena limina sacerdotem. Idque Auitiano facile persuasum; rursum soluitur in soporem. Sed mox ui maiore concussus exclamat Martinum stare pro foribus; sibi ideo nullam quietem animi, corporisq́ permitti. Tardantibus seruis ipse ad limina exteriora pgreditur. Ibi Martinũ, ut senserat, deprẹhendit. Perculsus miser tantæ manifestatione uirtutis: Quid, inquit, hoc dñe mihi fecisti? Nihil te loqui necesse est: Scio quid desideres; uideo qd requiras, discede quantocius, ne me ob iniuriam tui cœlestis ira consumat: satis soluerim hucusque pœnarum; crede quia non leuiter apud me actũ est, ut ipse procedentẽ. Post discessum aũt sancti aduocat officiales suos: Iubet oẽs custodias relaxari; & mox ipse pficiscitur. Ita fugato Auitiano, lętata est ciuitas & liberata. Hæc cum multis Auitiano referente comperta sunt: tum nuper Refrigerius presbyter, quẽ coram uidetis, ab Agarido fideli uiro ex tribunis sub inuocatione diuinæ maiestatis audiuit, qui sibi hoc ab ipso Auitiano relatum esse iurabant.

Cęterum nolo miremini me hodie facere, quod hesterno nõ feci, ut ad singulas quasque uirtutes nomina testiũ, personasque subnectam. Ad quas si quis fuerit incredulus, qa adhuc in corpore sunt, recurrat. Exigit id infidelitas plurimorũ, qui in aliquibus, quæ hesterno memorota sunt, enutare dicunt. Accipiant ergo testes adhuc incolumes, atque uiuentes; quibus, qa de fide nr̃a dubitant, magis credant. Sed si adeo infideles sunt, profiteor, qa nec illis sunt credituri. Miror aũt quenquam, qui uel tenuem sensum religionis habeat, tm̃ piaculi uelle cõmittere, ut putet quenquam de Martino posse mẽtiri. Facessat a quoque, qui sub Deo uiuit, ista suspicatio. Nec enim Martinus

hoc indiget, ut mendaciis asserat. Sed tñ totius sermonis fidem apud te, xpe, deponim⁹, nos nec alia dixisse, nec alia dicturos, q̄ q̄ aut ipsi uidim⁹, aut q̄ manifestis auctorib⁹, uel plerūq; ipso referēte, cognouim⁹. Cæterū, etsi dialogi speciem, quo ad leuādū fastidiū lectio uariaret, assumpsimus, nos pie præstruere profitemur historiæ ueritatē. Hæc me extrinsecus inserere nonnullorū incredulitas non sine meo dolore compulerit: sed redeat ad nostrum sermo consensum. In quo cum me tam studiose audiri uideā, fatebor necesse est, Aprum fecisse constanter, qui repulit infideles, eos tm̄ iudicans audire debere, qui crederent. Efferor siquidem (credite) spiritu, & præ dolore totus insanio, non credunt Martini uirtutib⁹ Christiani, quas dæmones fatebantur.

Monasterium beati uiri duob⁹ a ciuitate erat milibus disperatū. Sed si quotiens uenturus ad ecclesiam pedem extra suę cellulæ limen extulerat, uideres per totam ecclesiam energumenos rugientes, & quasi aduenicte iudice agmina damnanda trepidare; ut aduentū epī clericis, q uenturū eē nescirent, dęmoniorū gemitus indicaret. Vidi quēdam, appropinquante Martino, in aerę raptum manibus extensis in sublime suspēdi, ut nequaq; solum pedibus attingeret. Si qn̄ aūt exorcizandorum dæmonū Martin⁹ operam recepisset, neminem manib⁹ attrectabat, neminem sermonib⁹ in-
24 crepabat, sicut plerūq; per clericos rotatur turba uerborum; sed admotis energumenis, cęteros iubebat abscedere, ac foribus obseratis, in medio ecclesiæ, cilicio circuntectus, cinere respersus, solo stratus orabat. Tu uero cerneres miseros diuersos exitu perurgeri; hos sublatis in sublime pedib⁹ quasi de nube pendere, nec tñ uestes defluere super faciem, ne faceret uerecundiam nudata pars corporū. At in parte alia uideres sine interrogatione uexatos, & sua crimina confitentes. Nomina ēt nullo interrogante prodebant. Iste se Iouem iste Mercuriū fatebaē. Postremo cūctos diaboli ministros cū ipso cerneres auctore cruciari, ut iam illud in Martino fateamur impletū quod scriptum est, qm̄ sancti de Angelis iudicabunt.

Martinus in medio ecclesiæ foribus obseratis, cilicio circuntectus, cinere respsus, & solo stratus orans expellebat dæmōes.

Pagum quendam in senonū uico annis singulis grando uastabat. Cōpulsi extremis malis incolæ a Martino auxiliū poposcerunt, missa per Auspicium prefectoriū uirum satis fida legatione; cuius agros specialiter grauior, q̄ cæterorum assueuerat procella populari. Sed facta ibi oratione, Martinus ita uniuersam penitus liberauit ab ingruenti peste regionem, ut per uiginti annos, qbus postea mansit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitū esse, & non potius Martino præstitū putaretur, eo anno, quo ille defunctus est, rursus incubuit rediuiua tempestas. Adeo sensit & mundus uiri fidelis excessum, ut cuius uita iure gaudebat, eiusdem morte lugeret. Cæterū si ad hæc probanda, quæ diximus, testes etiam infirmior auditor exegerit, non unū ego hominē, sed milia multa producam, & totā in testimoniū uirtutis experte senonum aduocabo regionem. Et tamē tu, Refrigeri presbyter, credo meministi, nuper nobis super hoc cū Romulo Auspicii illius filio honorato, & religioso uiro fuisse sermonem, qui hæc nobis tanq; in comperta referebat, & cū futuris prouentibus per assidua damna trepidaret, ut ipse uidisti, magno secum mœrore lugebat, Martinum non in hæc tempora reseruatum.

Sed ut ad Auitianū recurram, qui cū in omnibus locis, cunctisq; in urbibus ederet crudelitatis suæ infanda monumenta, Turonis tantū innocens erat;

censerat; & illa bestia, quæ humano sanguine, & infeliciũ mortibus alebatur, mitem se atq; tranquillũ beato uiro præsente præstabat: Memini quodam die ad eum uenisse Martinũ, qui ubi secretariũ eius ingressus est, uidit post tergũ ipsius dæmonem miræ magnitudinis assidentem. Quem cũ eminus (ut uerbo, quia ita necesse est, parũ latino loquamur) exufflasset, Auitianus se exufflari existimans: Quid me, inquit, sancte sic aspicis? Tum Martinus: Non te, inquit, sed eum, qui ceruici tuæ teter incubuit. Ita recessit diabolus, & reliquit familiare subselliũ. Satisq; constat ab illo die Auitianũ mitiorem fuisse; seu quod intellexerit egisse & semper assidentis sibi diaboli uoluntatẽ; seu quod immundus spiritus ab illius consessu per Martinũ fugatus, priuatus est potestate crassandi, cũ erubesceret minister auctorem, nec ministrũ auctor urgeret.

In uico autem Ambatiensi, idest castello ueteri, quod nunc frequens habitatur à fratribus, idolũ noueratis grandi opere constructũ. Politissimis saxis moles turrita surrexerat, quæ in collectæ summitatis thronum sublimen procedẽs superstitionem loci operis dignitate seruabat. Huius destructionem Marcello ibidem consistenti presbytero uir beatus sæpe mandauerat. Post aliquantulũ temporis regressus increpat presbyterũ, cur adhuc idoli structũ consisteret. Ille causatus uix militari manu, & ni publicæ multitudinis tantam molem posse subuerti, ne dum id facile putaret per imbecillos clericos, aut infirmos monachos quiuisse curari. Tũ Martinus recurrens ad nota præsidia noctem totam in oratione peruigilat. Mane orta tempestas ædem idoli usq; ad fundamentũ prouoluit. Verum hæc Marcello teste dicta sunt.

25 *Totam noctẽ in oratione peruigilat.*

Aliam eius non dissimilem in simili opere uirtutem, Refrigerio astipulante, perhibeo. Columnam immensæ molis, cui idolũ superstabat, parabat euertere: sed nulla erat facultas, quà id daretur effectui. Tum ad orationem suo more conuertitur. Visum cunctis est parilem quodãmodo columnam ruere de cœlo, quæ impacta idolo totam illam inexpugnabilem molem soluit in puluerem. Parũ scilicet, si inuisibiliter cœli uirtutibus uteretur, nisi ipsæ uirtutes uisibiliter seruire Martino humanis etiam oculis cernerentur. Idem autem Refrigerius mihi testis est: mulierem profluuio sanguinis laborantẽ, cũ Martini uestem exemplo mulieris illius euangelicæ contigisset, sub momento temporis fuisse sanatam. Serpens flumen secabat, & ripæ, in qua constiteramus, annatabat: In nomine, inquit, domini iubeo te redire. Mox se mala bestia ad uerbũ sancti retorsit; & in ulteriorem ripam, nobis inspectantibus, transmeauit. Quod cum omnes non sine miraculo cerneremus, altius ingemiscens ait: serpentes me audiunt, & homines non audiunt.

Piscem paschæ diebus edere consuetus, paulo ante horam refectionis interrogat, an haberetur in promptu. Tum Cato diaconus, ad quem monasterij administratio pertinebat, doctus ipse piscari, negat per totũ diem sibi ullam cessisse capturam; sed neq; alios piscatores, qui uendere solebant, quicq; agere quiuisse: Vade, inquit, mitte linum tuum: captura proueniet. Contiguũ flumini (ut Sulpicius iste descripsit) habebamus habitaculũ. Processimus cuncti utpote feriatis diebus uidere piscantem, omniũ cordibus intentis non incassum futura tentamina, quibus piscis Martino auctore Martini usibus quæreretur. Ad primũ iactum in rete permodi-

26 *Paschæ feriati dies.*

cō immanem Isocem diaconus extraxit & ad monasteriū lætus accurēs: Nimirū ut dixit poeta nescio quis (utimur enim uersu scholastico fabulantes)Captiuumq; suem mirantibus intulit Argis. Vere iste Christi discipulus gestarū a saluatore uirtutū,quas in exemplū sanctis suis edidit, æmu

27 lator Christū in se monstrabat operantem; qui sanctū suum usquequaq; glorificans diuersarū munera gratiarum in unū hominen conferebat. Testatur Arborius ex præfecto,uidisse se Martini manū sacrificium offerentis uestitam quodammodo nobilissimis gēmis,luce micare purpurea, & ad motū dexteræ collisarū inter se fragorem audisse gemmarū.

Martini manus sacrificiū offerentis. Ecce & hic Missam dici sacrificium.

Veniam ad illud,quod propter temporū notam semper occultauit;sed nos celare non potuit. In quo illud est miraculi,quod facie ad faciē cū eo Angelus est collocutus. Maximus Imperator alias sane bonus,deprauatus consilijs sacerdotū, post Priscilliani necem Ithacium episcopū Priscilliani accusatorem,cæterosq; illius socios,quos nominare non est necesse, ui regia tuebatur , ne quis ei crimini daret opera illius cuiuscunquemodi hominem fuisse damnatū.Interea Martinus multis, grauibusq; laborantium causis ad comitatū ire compulsus, procellam ipsam totius tempestatis incurrit.Congregati apud Treuiros episcopi tenebantur,qui quotidie cōmunicantes Ithacio cōmunem sibi causam fecerant. His ubi nunciatum est inopinantibus adesse Martinū,totis animis labefactanti musitare , & trepidare cœperunt . Et iampridem Imperator ex eorū sententia decreuerat tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent,depræhensis uitam & bona adimerent. Nec dubiū erat, quin sanctorū etiam maximam turbam tempestas illa depopulatura esset paruo discrimine inter hominum genera . Etenim tum solis oculis iudicabatur,cū quis pallore potius, aut ueste,q̄ fide hæreticus æstimaretur.Hæc nequaquā placitura Martino episcopi sentiebant;sed male conscijs illa uel molestissima erat cura,ne se ab eorū communione adueniens abstineret, non defuturis qui tanti uiri constantiam præmissa auctoritate sequerētur.Ineunt cum Imperatore consiliū,ut missis obuiam magistri officialibus,urbem illam propius uetaretur accedere , nisi se cū pace episcoporū ibi consistentiū affore fateretur . Quos ille callide est frustratus. Profitetur se cū pace Christi esse uenturū. Postremo ingressus nocturno tempore adijt ecclesiam tantū orationis gratia . Postero die palatiū petit. Præter multas,quas enumerare longū est , has principales petitiones habebat,pro Narsete comite,et Leucadio præside,qui ambo Gratiani,partium fuerant pertinacioribus studijs, quæ non est huius temporis explicare,iram Imperatoris emeriti:illa pręcipua cura,nec tribuni cū iure gladiorum ad Hispanias mitterentur,Pia enim erat sollicitudo Martino,ut non solū Christianos,qui sub illa erant occasione uexandi,sed ipsos etiam hæreticos liberaret. Verū primo die,atq; altero suspendit hominem callidus Imperator ; siue ut rei pondus imponeret,siue quia nimis sibi implacabilis erat;seu quia(ut pleriq; tum arbitrabantur)auaritia repugnabat,siquidem in bona eorū inhiauerat. Fertur enim uir ille multis, bonisq; actibus præditus,aduersus auaritiam parū consuluisse:nisi ob regni necessitatem, quippe qui exhausto a superioribus principibus Reipublicæ ærario,pene semper in expeditione atq; procinctu bellorum ciuiliū constitutus facile excusabitur pro quibuslibet occasionibus subsidia Imperio parauisse.

Interea episcopi ad quorũ cõmunionem Martinus nõ ibat, trepidi ad regem cucurrunt, prædamnatos se conquerentes, actũ esse de suo omnium statu, si Theognisti pertinaciam, qui eos solos palam lata sententia condemnauerat, Martini armaret auctoritas: non oportuisse hominem recipi mœnibus; illũ iam non defensorem hæreticorũ, sed uindicem: nil actũ morte Priscilliani, si Martinus exerceat illius ultionem. Postremo prostrati cũ fletu, & lamentatione potestatem regiam implorant, ut utatur aduersus unũ hominem ui sua. Nec multũ aberat, quin cogeret Imperator Martinũ cum hæreticorũ sorte misceri. Sed ille licet episcopi nimio fauore esset obnoxius, non erat nescius Martinũ fide, sanctitate, ac uirtute cunctis præstare mortalibus. Alia longe uia sanctũ uincere parat; ac primum secreto accersitũ blande appellat, hęreticos iure damnatos more iudiciorum publicorũ, potius q̃ insectationibus sacerdotũ; non esse causam, qua Ithacij, cæterorumq́ partis eius cõmunionem putaret esse damnandam: Theognistũ odio potius q̃ causa fecisse dissidiũ, eundemq́ tamen solũ esse, qui se a cõmunione interim separaret a reliquis; nihil nouatum, quin etiam ante paucos dies habita synodus Ithaciũ pronũciauerat culpa nõ teneri. Quibus cũ Martinus parum moueretur, rex ira accẽditur, ac se de conspectu eius abripit: & mox percussores ijs, pro quibus Martinus rogauerat, dirigũtur. Quod ubi Martino compertũ iam noctis tempore est, palatiũ irrupit, spondet, si parceretur, se cõmunicaturũ, dummodo & tribuni iam in excidiũ ecclesiarũ ad Hispanias missi retraherentur. Nec mora intercessit, Maximus indulget omnia. Postero die Felicis episcopi ordinatio parabatur, sanctissimi sane uiri, & plane digni, qui meliore tẽpore sacerdos fieret. Huius diei cõmunionem Martinus iniuit, satius æstimans ad horam cedere, q̃ his non consulere, quorũ ceruicibus gladius imminebat. Veruntamen summa ui episcopis nitentibus, ut cõmunionem illam subscriptione firmaret, extorqueri nõ potuit. Postero die se inde ꝓripiẽs, cũ reuertens in uia mœstus ingemisceret, se uel ad horã noxię cõmunioni fuisse permixtũ, haud longe a uico, cui nomen est Andethanna, quæ uastas solitudines syluarũ secreta patiuntur, progressis paululũ comitibus, ille subsedit, causam doloris, & facti, accusante, ac defendente inuicẽ cogitatione, peruoluens. Astitit ei repente Angelus: Merito, inquit, Martine cõpungeris, sed aliter exire nequisti; repara uirtutem, resume constantiam, ne iam non periculũ gloriæ, sed salutis incurras. Itaq́ ab illo tẽpore satis cauit cũ illa Ithacianæ partis cõmunione misceri. Cæterũ cum quosdam ex energumenis tardius q̃ solebat, & gratia minore curaret, subinde nobis cũ lachrymis fatebatur, se propter cõmunionis illius malũ, cui se ipse uel puncto temporis necessitate, non spiritu miscuisset, detrimentũ sentire uirtutis. Sexdecim postea uixit annos: nullã synodũ adijt, ab omnibus episcoporũ conuẽtibus se remouit. Sed plane, ut experti sumus, imminutam ad tempus gratiam multiplici mercede reparauit.

28 *Communione hæreticorum uel ad modicum, Martinus diuinam in se gratiam ad tempus imminutam cognouit.*

Vidi postea ad fores monasterij ipsius adductum Energumenum, & priusq̃ limen attingeret fuisse curatũ. Testantem quẽdam nuper audiui, cũ in Tirrheno mari cursu illo, quo Romam tenditur, nauigaret, subito turbinibus exortis extremũ uitæ omnibus fuisse discrimen. In quo cũ quidam Ægyptius negociator, nec dum Christianus magna uoce clamauerit: Deus Martini eripe nos mox tempestatem fuisse sedatam, seq́ opta-

tum cursum cũ summa placidi æquoris quiete tenuisse.

Lycontius ex uicarius uir fidelis, cũ familiam illius lues extrema uexaret, & inauditæ calamitatis exẽplo per totam domũ corpora ægra procumberent, Martini per literas implorauit auxiliũ. Quo tẽpore uir beatus rem esse promisit difficilem impetrari; nam spiritu sentiebat domũ illam diuino numine uerberari: tamen nõ prius destitit, septem totos dies, totidemq́ noctes orando, & ieiunando continuans, quàm id, quod exorandum

29 receperat, impetraret. Mox ad eum Lycontius diuina expertus beneficia peruolauit, nuncians, simul, & agens gratias, domũ suam omni periculo liberatam. Centũ etiam argenti libras obtulit, quas uir beatus nec respuit, nec accepit, sed priusquàm pondus illud monasterij limen attingeret, redimendis id captiuis continuo deputauit. Et cũ ei suggereretur a fratribus, ut aliquid ex eo in sumptus monasterij reseruaret; omnibus in augusto esse uictũ, multis deesse uestitũ: Nos, inquit, ecclesia & pascat, & uestiat, dummodo nihil nostris usibus quæsisse uideamur.

Vide sancti uiri assiduitatem in orando, & ieiunando, & tamẽ quidam peruersi nostro tempore utrunque derident.

Succurrunt hoc loco uiri illius magna miracula, quæ facilius admirari possum quàm referre. Agnoscitis profecto quod dico: multa sunt illius, quæ non queant explicari; ueluti istud est, quod nescio an ita ut gestũ est, a nobis possit exponi. Quidam e fratribus (nomen non ignoratis, sed cælanda persona est, ne sancto uiro uerecundiam fecerimus) quidam ergo, cum ad fornaculam illius carbonũ copiam reperisset, & admota sibi sellula diuaricatis pedibus super ignẽ illum nudato inguine resideret, cõtinuo Martinus factam sacro tegmini sensit iniuriam, magna uoce clamans: Quis (inquit) nudato inguine nostrũ incestat habitaculũ? Hoc ubi ille frater audiuit, & ex conscientia quod increpabatur agnouit, continuo ad nos cucurrit exanimis, pudorem suũ non sine Martini uirtute confessus.

Quodam itidem die dum in area, quæ parua admodũ tabernaculum illius ambiebat, in illo suo, quod nostis, omnes, sedili ligneo resedisset, uidit duos dæmones in excelsa illa, quę monasterio supereminet, rupe consistere; inde alacres, ac lætos uocem istiusmodi adhortationis emittere. Eia te Brici: Eia te Brici: Credo cernebant miserũ eminus propinquantẽ, conscij quãtã illi rabiem spiritus suscitassent. Nec mora Bricius furibũdus irrupit; ibi plenus insania euomuit in Martinũ mille conuitia. Obiurgatus enim pridie ab eo fuerat, cur qui nihil unquàm ante clericatum, quippe in monasterio ab ipso Martino nutritus habuisset, equos aleret, mancipia compararet. Nam illo tempore arguebatur a multis quod non solũ pueros, sed etiam puellas scitis uultibus coemisset. Quibus rebus infelicissimus insano felle cõmotus, & ut credo, præcipue dæmonũ illorum agitatus instinctu, Martinum ita aggressus est, ut uix manibus temperaret; cũ quidem sanctus uultu placido, mente tranquilla, infelicis amentiam per mitia uerba cohiberet. Sed ita in eo nequam spiritus redundabat, ut ne sua quidem illi, quamuis uana admodũ, mens subesset: tremẽtibus labijs in certoque uultu decolor præ furore rotabat uerba peccati, se asserens sanctiorem; quippe quia a primis annis in monasterio inter sacras ecclesiæ disciplinas, ipso Martino educante creuisset: Martinũ uero, et a principio, quod ipse diffiteri non posset, militiæ artibus sorduisse, & nũc per inanes superstitiones, & phantasmatica uisionum ridicula prorsus inter deliramẽta senuisse. Hæc cũ multa, atque alia etiã, quæ reticere melius est, acerbiora uo-

ra uomuisset,egressus tandem furore satiato,quasi qui se penitus uindicasset,rapidus ea parte,qua uenerat,recurrebat; Cũ interea(credo per Martini orationes)fugatis ab illius corde dæmonibus,reductus in penitentiã mox reuertitur,atq; ad Martini se genua prosternit; ueniam poscens fatetur errorem,nec sine dæmone se fuisse tandem sanior confitetur. Non erat apud Martinũ labor iste difficilis,ut ignosceret supplicanti. Tum et ipsi, & nobis omnibus sanctus exposuit, qualiter illum uidisset a dæmonibus agitari; se conuicijs non moueri,quę magis illi,a quo essent effusa, nocuissent. Exinde cũ idem Bricius multis apud eum,magnisq; criminibus persæpe premeretur, cogi uon potuit,ut eum a presbyterio submoueret, ne suam persequi uideretur iniuriam: illud sæpe cõmemorans: si Christus Iudam passus est,cur ego non patiar Bricium?

Ad hæc Postumianus: Audiat,inquit, istud exẽplũ noster iste de proximo,qui cũ sit sapiens memor præsentiũ,immemor futurorũ,si fuerit leuites offensus insanit,in sua se nõ habens potestate; sæuit in clericos,crassatur in laicos, totumq; terrarũ orbem in suam cõmouet ultionẽ. In qua per trienniũ iugiter dimicatione consistens, nec tẽpore, nec ratione sedatur. Dolenda hominis, & miseranda cõditio, etiam si hac sola insanabilis mali peste premeretur. Verũ ista ei patientię, & tranquillitatis exempla referre sæpius,Galle,debueras,ut nesciret irasci, & sciret ignoscere: Qui si istum ipsum breuiter incertũ sermonem meũ in se prolatũ forte cognouerit,sciat non magis ore inimici, q̃ amici animo me locutũ. Quia si fieri posset, optarem ut Martino potius episcopo, q̃ Phalari tyranno similis diceretur. Sed istum,cuius cõmemoratio parũ suauis est,transeamus: & ad Martinum nostrum,Galle, redeamus.

Tum ego,cũ iam adesse uesperum occiduo sole sentirem,dies,inquam, abiit, Postumiane: surgendũ est; simul tam studiosis auditoribus cæna debetur. De Martino autem expectare non debes, ut ulla sit meta referendi: latius ille diffunditur, q̃ ut ullo ualeat sermone concludi.

DE TRANSITV SANCTI MARTINI.

Sulpicius. Martinus igitur obitũ suum longe ante præsciuit,dixitq; fratribus,dissolutionẽ sui corporis imminere. Interea causa extitit,qua Condatensem diocesim uisitaret. Nã clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus,pacem cupiens reformare,licet finem dierũ suorum non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam non recusauit,bonam hanc uirtutum suarũ consumationem existimans,si pacẽ ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cũ suo illo ut semper frequentisimo discipulorũ sanctissimoq; comitatu,mergos in flumine conspicatur pisciũ prædam sequi,& rapacem ingluuiem asiduis urgere captiuis,Forma,inquit,hæc dæmonũ est: Insidiantur incautis,capiunt nescientes,captos deuorant,exaturariq; non queunt deuoratis. Imperat deinde potenti uirtute uerborũ,ut eum, cui inuatabant,gurgitem relinquentes,aridas peterent,desertasq; regiones;eo nimirũ circa aues illas usus Imperio, quo dæmones fugare consueuerat. Ita grege facto,omnes in unũ illæ uolucres congregatæ,relicto flumine,montes,syluasq; petierunt,non sine admiratione multorũ, qui tantam in Martino uirtutem uiderunt,ut etiam auibus imperaret.

Aliquandiu ergo in uico illo uel in ecclesia,ad quam ierat,commoratus,pace inter clericos restituta, cũ iam regredi ad monasteriũ cogitaret,

uiribus corporis cœpit repente destitui. Conuocatisq; discipulis iudicat se iam resolui. Tum uero mœror, & luctus omniũ, uox una plangentiũ: Cur nos, pater, deseris, aut cui nos desolatos relinquis? Inuadẽt enim gregem tuũ lupi rapaces; Et quis eos a morsibus, percusso pastore, prohibebit? Scimus quidem desiderare te Christũ, sed salua tibi sunt tua præmia, nec dilata minuentur; nostri potius miserere, quos deseris. Tum ille motus his fletibus, ut totus semper in domino misericordiæ uisceribus affluebat, lachrymasse perhibetur. Conuersusq; ad dominũ hac tantũ flentibus uoce respondit: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem; Fiat uoluntas tua. Nimirũ inter spem, amoremq; positus dubitauit pene quid mallet, quia nec hos deserere, nec a Christo uolebat diutius separari. Nihil tamen in uoto suo ponens, aut uoluntati relinquens, totũ se domini arbitrio, potestatiq; cõmittens. Nonne tibi his paucissimis uerbis dicere uideretur: Grauis quidẽ est, domine, corporeæ pugna militiæ, & iam satis est quod huc usq; certaui? Sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorũ stare me præcipis, non recuso nec fatiscentẽ causabor ætatẽ. Munia tua deuotus implebo, sub signis tuis quoad ipse iusseris, militabo. Et quamuis optata sit seni fessio post laborem, est tamen animus uictor annorũ, & cedere nescius senectuti. At si iam parcis ætati, bonum mihi est, domine, uoluntas tua. Hos uero, quibus timeo, ipse custodias. O uirũ ineffabilẽ, nec labore uictũ, nec morte uincendũ, qui in nullã se partẽ pronior inclinauerit, nec mori timuit, nec uiuere recusauit.

30 *Etiam tempore mortis Martinus per nox erat in orationibus, et uigilijs, incinereq; & cilicio recubans.*

Itaq; cũ iam per aliquot dies ui febrium teneretur, non tamen a Dei operę cessabat: pernox in orationibus, & uigilijs fatiscentes artus spiritui seruire cogebat, nobili illo strata suo in cinere & cilicio recubans. Et cũ a discipulis rogaretur, ut saltem uilia sibi sineret stramenta supponi: Non decet, inquit, filij, Christianũ nisi in cinere mori. Ego si aliud nobis exemplũ relinquo, ipse peccaui. Oculis ac manibus in cœlũ semper intentus, inuictum ab oratione spiritũ non relaxabat. Et cũ a presbyteris, qui tunc ad eum confluxerant, rogaretur, ut corpusculũ lateris mutatione releuaret: sinite, inquit, sinite me fratres, cœlum potius respicere q̃ terrã: & suo iam itinere iturus ad dominũ spiritus dirigatur. Hæc locutus diabolum uidit prope assistere. Quid hic, inquit, astas, cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahę me sinus recipiet. Cum hac ergo uoce fatigatum diuinis operibus spiritum cœlo reddidit. Testatiq; nobis sunt, qui affuerunt, iam exanima corpore glorificati hominis gloriam se uidisse. Vultus luce clarior retinebat, cũ membra cætera ne tenuis quidẽ macula fuscaret. In alijs etiam, & in illo tantũ artubus non pudendis septennis quodãmodo pueri gratia uidebatur. Quis istum unq̃ cilicio tectũ, quis cineribus crederet inuolutũ? Ita uitro purior, lacte candidior, iam in quadam futuræ resurrectionis gloria, & natura demutatæ carnis ostensus est.

31 *In corpore Martini mortui, glorificati hominis gloria uisa est. Quod nota tu hæretice qui sanctorũ reliquijs adeo infensus es.*

Iam uero in obsequiũ funeris credi non potest, quanta hoĩum multitudo cõuenerit, Tota obuiã corpori ciuitas ruit. Cuncti ex agris, atq; uicis; multiq; ex uicinis etiã urbibus afluerunt. O quantus luctus oĩum: quanta præcipue mœrentiũ lamenta monachorũ, qui eo die fere ad duo milia cõuenisse dicuntur. Specialis Martini gloria; eius exemplo in domini seruitute stirps tanta fructificauerat. Agebat nimirũ ante se pastor extinctus greges suos, sanctæ illi9 multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, & aut

32 *Funus solenne D. Martini.*

emeritos senes, aut iuratos Christi in sacramenta tyrones. Tum uirginũ chorus fletu abstinens præ pudore, cum lætandũ illi potius esse sentiret, quẽ iã suo dñs gremio confoueret, q̃ sancto dissimulabat gaudio, quod dolebat? Siquidẽ fides flere prohiberet, gemitũ extorqueret affectus. Etenim tã erat sancta de illius gloria exultatio, q̃ pia de morte cõfusio. Ignosce flentibus, gratulare gaudentibus; quia & piũ est gaudere Martino, & piũ est flere Martinum, dũ unusquisq; & sibi præstat ut doleat, & illi debet ut gaudeat. Hęc igitur beati uiri corpus usq; ad locũ sepulchri hymnis canora cœlesti turba prosequitur. Cõparetur, si placet, secularis illa pompa non dicã funeris, sed triũphi. Quid simile Martini exequijs conferetur? Ducant illi præ curribus suis uinctos post terga captiuos: Martini corp9 hi, qui mundũ ducatu illius uicerant, prosequuntur. Illos confusis plausibus populorũ honoret insania: Martino diuinis plauditur psalmis: Martinus hymnis cœlestibus honorat̃. Illi post triũphos suos in tartara sæua traduntur: Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur: Martinus hic pauper, & modicus cœlum diues ingreditur. 33

Cum hymnis canora turba prosequitur corpus Martini usq; ad locum sepulchri. Hoc modo sepeliuntur Christiani.

Arcadio igitur, & Honorio imperantib9, sanctus Martinus Turonorũ ẽps plenus uirtutib9, & sanctitate, prębens infirmis multa beneficia octogesimo primo ętatis suę anno, ẽpatus aũt uigesimo sexto, apud Cõdatensem diocesis suæ uicũ excedens a seculo feliciter migrauit ad Xp̃m. Transijt aũt media nocte, q̃ dominica habebat̃, Attico, Cęsareoq; consulib9. Multi enim in eius transitu psallentiũ uoces audierũt in cœlo: quod in libro uirtutũ eius primo plenius exposuim9. Nam cum primũ sanctus Dei apud Condatẽsem, ut diximus, uicũ ægrotare cœpisset, Pictaui populi ad eius transitum, sicut & Turonici conuenerũt. Quo migrante, grandis altercatio inter utrunq; populum surrexit. Dicebant enim Pictaui: Noster est monachus, nobis Abbas extitit; nos requirimus cõmendatũ: sufficiat uobis, q dum esset in mũdo, usi fuistis eius colloquio, participastis conuiuio, firmati fuistis benedictionib9, insuper & uirtutib9 iucũdati. Sufficiant uobis ista oĩa: nobis liceat auferre uel cadauer exanime. Ad hęc Turonici respondebãt: si uirtutes nobis factas sufficere dicitis, scitote quia uobiscũ positus amplius est, q̃ hic operat9. Nam ut prętermittamus plurima, nobis suscitauit duos mortuos, unũ nobis. Et ut ipse sæpe dicebat: Maior ei uirtus ante episcopatũ fuit, q̃ post episcopatũ. Ergo necesse est, ut quod nobis cum nõ impleuit uiuus, expleat uel defunctus. Vobis est enim ablatus, nobis a Deo donatus. Verũ si mos antiquitus institutus seruat̃, in urbe, qua ordinatus est, habebit deo iubente sepulchrũ. Certe si eũ pro monasterij priuilegio cupitis uendicare, scitote quia primũ ei monasteriũ cũ Mediolanensib9 fuit. His ergo litigantib9, sole ruente dies claudit̃, corp9 q̃ in medio positũ ab utroq; pp̄lo custodit̃, futurũ ut mane facto a Pictauis per uiolentiam auferet̃. Sed Deus omnipotens noluit urbem Turonicam proprio frustrari patrono. Deniq; nocte media oẽs Pictaui a somno fallacię comprimunt̃, nec ullus superfuit, q ex tãta multitudine uigilaret. Igit̃ ubi Turonici eos obdormisse conspiciũt, appręhensam sanctissimi corporis glebam alij per fenestram eijciũt, alij a foris suscipiũt. Positãq; in naui, cũ omni populo per Viennam fluuiũ descendũt. Ingressiq; Ligeris alueũ ad urbem Turonicam cũ magnis laudib9 psallentium dirigũt iter. De quorum uocib9 Pictaui expergefacti nihil de thesauro, quẽ custodie

bant, habentes, cum magna confusione ad propria sunt reuersi. Et ciues Turonici tripudiãtes cũ sãctissimi uiri corpe ad urbẽ Turoni.sũt regressi.

Beatus aũt seuerinus Coloniensis ciuitatis eps̃,uir honestæ uitę,& per cuncta laudabilis, cũ die dominico loca sancta ex consuetudine post matutinos cũ suis clericis circuiret hora,illa qua uir beat⁹ obijt, audiuit chorum canentiũ in sublimi. Vocatoq; Archidiacono interrogat, si aures ei⁹ percuterent uoces,quas ille attentius audiret. Respondit nequaq̃. Tunc ille diligentius,inq̃t,ausculta. Archidiaconus aũt cœpit sursum collũ extendere,aures erigere,& super summos articulos baculo sustentante stare. Sed credo eũ non fuisse æqualis meriti,a quo hæc non merebant̃ audiri. Tunc prostrati terræ ipse pariter,& beat⁹ eps̃ deprecabantur, dñm ut hoc ei diuina pietas audire permitteret. Erectis aũt,rursum interrogat senex: Quid audis? Qui ait: Voces psallentiũ tanq̃ in cœlo audio; sed quid sit,prorsus ignoro. Cui ille: Ego tib qd sit narrabo: Dñs meus Martinus Eps̃ migrauit ex hoc mundo; & nunc Angeli canendo eũ deferunt in excelsum. Et ut parumper mora esset,ut hæc audirent̃, diabolus eũ cum iniquis suis Angelis retinere tentauit;nihilq; in eodem suũ reperiens, confusus abscessit: Quid ergo de nobis peccatorib⁹ erit,si tm̃ sacerdotem uoluit pars iniqua nocere? Hæc sacerdote loquente notat̃ tempus Archidiaconus Turonũ misit uelociter,qui hoc diligenter inquireret. Qui ueniens eo die & hora manifestissime cognouit transisse beatũ uirum, quo sanctus Seuerinus audiuit psallentiũ chorũ. Sed & si ad seueri recurramus historiam,ipsa hora eũ sibi scripsit cum libro uitæ suæ fuisse reuelatum.

Eo tempore beat⁹ Ambrosius, cuius hodie flores eloquij per totam ecclesiam redolent, Mediolanensi ciuitati præerat episcopus: cui celebranti festa dominicæ diei ista erat consuetudo,ut ueniens lector cũ libro non antea legere præsumeret, q̃ nutu sanctus præcepisset. Factũ est autem ut illa die dominica prophetica lectione iam lecta,ante altare stãte,q lectionem beati Pauli proferret,beatissim⁹ Antistes Ambrosius super altare obdormiret. Quod uidentes multi,cũ nullus eum excitare præsumeret,transactis fere duarũ aut trium horarũ spacijs,excitauerunt eũ dicentes: Iã hora pręterijt; iubeat dñs Episcopus lectori lectionem legere: expectat enim populus ualde iam lassus. Respondens aũt beatus Ambrosius: Nolite,inquit,turbari; multũ mihi ualet sic obdormisse,qa miraculum magnũ dñs mihi ostendere dignatus est. Nam noueritis fratrem meũ Martinũ sacerdotem de corpore egressum fuisse; me aũt eius funeri obsequiũ prębuisse. Peractoq; ex more seruitio,capitellam tm̃, uobis excitantibus,non expleui. Tunc illi stupefacti pariter,& admirantes diem & tp̃s notant. Qui sollicite requirentes ipsam diem, tempusq; reperiunt, quo beatus confessor dixerat se eius obsequijs deseruisse.

34 *Si D. Ambrosius in spiritu interfuit exequijs sancti Martini, & illas per miraculũ celebrauit, q̃uo audent quidam dicere hæc uana esse, superstitiosa & a clericorum cupiditate inuẽta? An uanis rebus & superstitiosis & propter lucrum duntaxat inuentis, deus testimoniũ perhibet?*

O beatũ uirum,in cui⁹ transitu sanctorũ canit numerus, Angelorũ exultat chorus,omniumq; cœlestiũ uirtutum occurrit exercitus: diabolus pręsumptione confundit̃; ecclesia uirtute roborat̃; sacerdotes reuelatione glorificantur. Quem Michael assumpsit cũ Angelis, Maria suscepit cum uirginum choris, paradisus retinet lætũ cum sanctis. Sed qd nos in laudem eius tentamus,quod nõ sufficimus adimplere? Ipse est enim laus illius,cuius laus ab eius ore nunq̃ recessit. Nam nos utinam uel simplicem possimus historiam explorare. Igitur si quis requirat, cur post transitũ Gratia

35 *Anima Martini in paradiso.*

hi episcopi unus tm̃,id est Lidorius usq; ad sanctũ Martinum fuisset;nouerit ꝙ obsistẽtibus paganis diu ciuitas Turonica sine benedictione sacerdotali fuit. Nam Christiani,q eo tempore uidebant, occulte per latebras diuinum officiũ celebrabant. Nam si qui a paganis reperti fuissent Christiani,aut afficiebant uerberibus,aut gladio truncabantur. A passione ergo domini usque ad transitum sancti Martini anni quadringenti duodecim computantur.

ITEM ALIA SANCTI MARTINI VITA per Diuum Bernardum Abbatem scripta.

Est sermo habitus in die festiuitatis eius.

P Vto sermonem a nobis expetit tam uester iste conuentus,q̃ aduentus horũ honorabilium personarũ, quas de lõginquo gratulamur adesse. Sane audirem eos ipse libentius:sed qm̃ eligunt,immo & exigunt magis ut loquar,mihi,si non licet audire eos,eis necesse est obaudire. Equidem uiuus est nobis sermo tam multa mãsuetudo eorũ,qua uidelicet meritis sanctiores,dignitate superiores,sapientia locupletiores, non modo ad uisitandos, sed etiam ad audiendos nos dignati sunt declinare;efficax eruditio, & omni digna acceptione doctrina. Siquidẽ non uerbo,& lingua,sed opere,& ueritate nos admonent,imitatores suos esse,sicut ipsi sunt Christi, & discere qđ ab ipso utiq; didicerũt,mites esse, & humiles corde. Sic Maria Elizabeth petijt,coniugatam uirgo;ancillam domina, præcursoris matrem iudicis mater,Dei genitrix seruuli genitricem. Sic postmodũ Iesus etiam ipse Ioannem adijt,& adijt baptizandus,utpote quẽ decebat implere omnem iustitiam Vos quoq; reuerendi patres deteriorẽ nobis non facitis partẽ uestram. Ad audiendũ quippe etiam, q̃ ad loquendũ ueIociores,ẽt inter ipsos,q uestro magis eguerant documento. Nam nos qdem,quia omnem non possum⁹ implere iustitiam, uel nonnullam uobis exhibere curamus iustũ esse non ignorantes,inferiorem superiorib⁹ obedire. Sed unde loquemur;Qui de terra est, de terra loquit̃,ait uox illa clamantis. De terra ergo loquamur,qa de terra subsistimus,& in terra.

Opportunè igit̃ iam Martinus ad mediũ ueniat, ut de medio fiat occasio peccatorũ. Hodie enim ille per omnia similis nobis plane, & sensibilis,& passibilis,sed & longe post illa patriarchaliũ,et propheticarũ tempora uisionũ;& homo purus,nihil de natura diuinitatis habens, credens aũt in eũ,quem non uidit,plenus fructu obedientiæ, & uirtutũ locuples, solũ deseruit,polum subijt,terræ commendans, quod habebat è terra,spiritũ dirigens ad patrem spirituũ,cui fideliter in adoptionis spiritu deseruiuit. Non fuit cœleste corpus,sed nec spiritus qdem cœlestis, rationale animal etiam & mortale,terrigena,filius hominis. In terra natus est,in terra educatus,in terra exercitat⁹,& probatus, in terra etiã consummatus. Nec uero patriarcha erat,aut unus ex prophetis. De qbus sanè in Euangelio ueritas ait:Quia lex,& prophetæ usq; ad Ioannẽ. Multo magis non erat ipse Christus:sed erat tñ Christus in ipso,haud aliter utiq;, q̃ per fidem.

Enimuero iuxta hũc modũ etiam modo prope est uerbũ in corde tuo, & in ore tuo,tm̃ si recto quæsieris corde. Nempe Apostolo interpretante, Verbũ fidei istud est,de quo Moyses ait. Vnde & alibi idem Apostolus, Iesus Christus,inqt,heri,& hodie,& in æternum. Hesternũ quidem ab ini

tio seculi usq; ad dominicam ascensionem: hodiernũ uero diem exinde usque ad seculi consummationem: porrò æternũ intellige post communem omniũ resurrectionem. Nulli horũ deest Christus, nulli deest Iesus, nulli deest unctio, nulli salus Patriarchis, & prophetis in uisione exhibitus est, Apostolis in humanitate, Martino in fide, Angelis iam in specie. Quam sanè speciem & electis omnibus ostensurũ sese promiserat, non quidẽ hodie, sed in æternum. Denicq; iam transierat heri, iam illud nostrũ illuxerat hodiernum; cũ Apostoli loquerentur: Et si cognouimus Christũ secundũ carnem, sed iam non nouimus. Videt̃ tamen etiam in hoc mane de carnibus agni nonnihil esse seruatũ, sed quod residuũ est, uticq; iam datur igni, quod uidelicet usq; hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter uticq;, nõ carnaliter exhibeatur. Necq; enim est quod causemur nostro huic negatam tempore, siue eam, quę ad patres ueteris testamenti factam apparitionẽ, siue eam, q̃ apostolis exhibita est præsentiam carnis eius. Siquidem fidelr̃
36 considerantib⁹ neutram deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nũc carnis ipsius uera substantia: haud dubiũ sanè quia in sacramento, assunt reuelationes, sed in spiritu, & uirtute, ut tempori gratiæ, quod nunc est, nihil in ulla gratia deesse probet̃. Denicq; nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, q̃ præparauit Deus diligentib⁹ se, nobis tñ reuelauit per spiritum suũ. Nec mireris ꝙ carnales eis manifestationes exhibuit, qui carnalem eius præstolabant̃ aduentum. Nobis enim tanto efficacior gratia, & reuelatio dignior necessaria est, quanto nimirum excellentiora constat esse, quæ expectamus.

Vera substantia carnis saluatoris nostri adest nobis in sacramento. Quod nota cõtra hæreticos nostri tpis illud negantes.

Itacq;, ut supra diximus, Martinus iste Christus non fuit, sed tñ Christũ habuit, non qũo angeli in præsentia maiestatis, non quomodo Apostoli in uisione humanitatis, nõ qũo olim locutus est in uisione sanctis suis; sed quomodo eũ etiam nunc habet Ecclesia in fide, & sacramentis. Non erat ille lux, sed lucerna planè ardens, & lucens. De Ioanne dictum est: sed si illum protulero puto dicetis; Maximus hominũ est; plusq; propheta est; ẽt Angelus est Dei Patris, sicut ipse testat̃: Ecce mitto Angelũ meum &c. Et Martinus lucerna erat ardens, et lucens. eũ saltem non pigeat imitari. Sed imitari in eo, quod est imitabile, non aũt quod mirabile exhibetur.

Ad mensam diuitis sedes hodie: diligenter considera, quæ tibi apponũtur. Discerne inter cibos, & uasa ciborũ. Illos enim iuberis tollere, sed nõ illa. Diues est iste Martin⁹, diues in meritis, diues in miraculis, diues in uirtutibus, diues in signis. Diligenter ergo considera quæ apponunt̃ tibi: quę nam uidelicet ad admirationẽ: quæ uerò ad imitationem. Aut certe qa sequitur in scriptura illa; qm̃ talia oportet te præparare, diligenter considera quid apponit̃, & in quo. Suscitauit Martin⁹ tres mortuos, quantos nimirum saluatorem legerat suscitasse. Reddidit uisum cœcis, surdis auditũ, mutis loquelam, claudis gressum, aridis sospitatem. Euasit diuina uirtute pericula, ꝓprij corporis obice flammas repulit, immanem sacrilegæ machinæ molem colũna parili cœlo descendente ꝓstrauit, leprosum mundauit osculo, curauit oleo paralyticũ, dæmones uicit, angelos uidit, futura præuidit. Verũ hæc quidem, cæteracq; eiusmodi altissima, quæ fecit magnalia, quidni mirifica q̃dam uasa dixerim diuitis huius, auro grauia, gemmis micantia, paritercq; materia, & opere preciosa? Noli in his saporẽ quęrere, sed mirare splendorem. Luceat in hmõi lucerna nostra, ut in lumine

eius uideamus lumen,quod quidem purũ,prout in se est, necdũ præuales intueri. Non enim est iste lux,sed ut testimoniũ phibeat de lumine, & appareat tibi interim gloriosus Deus in sancto suo, dũ nõ potes ad gloriam eius,sicut est in seipso. Cęterũ ne putaueris ornatas quidem Martini lampades,sed uacuas inueniri,non est fatua uirgo,habet in uasis oleũ,habet uinum in phialis,habet intra paropsides istas ciborũ copiam,delitias utiq; spiritales,ut non modo uideant,& mirent̃,sed edant pauperes,& saturentur:atq; in illis quidem Dñm laudent,porrò in his uiuãt corda eorũ. Alioquin qũo mortui laudabunt te dñe?Vt ergo sit iocunda,decoraq; laudatio,in admiratione etiã uiuant ex imitatione;& ut auidius sumãt delitias, ipsas quoq; diuitias curiosius contemplent̃. Sic nimirũ inter splendorem, & feruorem lucernæ huius uicariis quibusdã affectib⁹ discurrendũ,ut nobis alter ex altero cõmẽdet̃, & ex mutua collatiõe uterq; cõplacitior fiat

Siquidem humilis fuit,& spiritu pauper iste Martin⁹,sicut euidentissime pbat effectus ipse diuinæ gratiæ,quam profecto tam multã nisi multum humili non dedisset.Vt tamen pauca uirtutũ eius inditia promã,pauperem illũ spiritu beat⁹ nouit Hilarius, cũ imponere ei diaconatus officiũ tentans,nec præualens, q̃ indignũ sese uociferaretur, exorcistam eũ esse præcepit:in quo qdem locus iniuriæ uideretur,sciens nimirum q̃ humiliorem ordinationem minime repudiaret.Pauper fuit,ueste sordibus,crine incultus, facie despicabilis. Quæ quidem licet in electione eius a quibusdã maliuolis obiecta fuissent, & in ipso tamen episcopatu, sicut scriptũ est, penitus non mutauit Deniq; quia uere pauper fuit spiritu, Martinus pauper, & modicus meruit nominari. 37 *Exorcistæ gradus, humilis est ordinatio.*

Audi uerò mansuetudinem eius suo illo sulpitio sic scribente: Tantã aduersus omnes iniurias patientiam assumpserat,ut cũ esset sum⁹ sacerdos, impunè etiam ab infimis clericis læderet̃, nec pter id eos aut loco unq; amouerit,aut a sua,quantũ in ipso fuit,charitate repulerit. Quod quidem in Brictio manifeste probatũ omnes uos arbitror meminisse. Eũ nempe ex omnib⁹ sibi successorem elegit, & de tanta post futura aduersitate pręmonuit.Postremo in fide,& lenitate ipsius sanctũ fecit illum; ad cuius os aures suæ fuerant,cũ responderet homini,qui de eo sciscitabat̃, si illum delirũ quæris,prospice emin⁹.Ecce cœlũ solito sicut amens respicit.Crebro siquidem homo dei, utpote terram despiciens cœlũ suspiciebat. Nempe sciebat ad hoc sese,ut supra meminimus, rectam in corpore accepisse staturam:sciebat ille sese thesaurũ suum, sciebat illic sedere in patris dextera Christum suũ;sciebat nunq; sese,donec illuc pueniret, quod desiderabat assecuturũ. Vnde & hoc ipm quod delirus uocabatur i terra,merito non attendit,cui⁹ nimirũ conuersatio esset in cœlis,cui⁹ oculi in capite suo. Sanè illuc ẽt lachrymę eius a maxilla ascẽdere consueuerant,quib⁹ sic abũdabat,ut soleret pro illorũ quoq;,qui obtrectatores sui uidebant̃,flere pctis.

Sanè quantum iustitiam esurierit,tum in cæteris eius actibus, tum specialiter in idololatriæ persecutione probatum est, in templorum destructione,in statuarum deiectione,in succisione lucorum.Vbi se quoq; aliqñ non est ueritus dare discrimini, ut occasio tanti criminis de medio tolleretur.Nam misericordem eum in paupere se expertũ saluator ipse apud angelos gloriabat̃, datam sibi medietatem uestis ostentans. Vtinam nobis etiam miseris apud summum iudicem, in cuius admirabile tabernaculum 38 *Vides hæretice quod sancti in cœlo pro no-*

bis orant, & quod orantes magis nũc ex audiuntur a deo, quã dum erant in carne?

introiuit, misericordiam illam exhibere dignetur, qua & illos olim morti destinatos, & tormentis uarijs deputatos eripuit, pro quib⁹ ante terreni iudicis ianuam nocte media scribitur iacuisse. Quomodo enim nõ audiet eum nunc, qui tunc quoq; fecit audiri?

Porro mundiciam cordis eius illud uel maxime indicat, quod non est confusus inimico loquens in porta; nihil in me funeste reperies, Abrahæ me sinus recipit. Nam in opere pacificorum feliciter plane consummans labores suos, licet dierum suorum finem non ignoraret; clericos tñ adijt dissidentes; inter quos reformata pace, in pace ipse quieuit.

Cæterum persecutiones, quas sustinuit pp iustitiam longum est numerare; quomodo apud Iulianum Augustum in ciuitate Vuangionum intrepidus, immo & illato terrore, constantior custodiæ mancipatus est, ut inermis postero die barbaris opponeret; quomodo circa alpes subsecuri, quam in uerticem eius latro uibrabat, securissim⁹ fuit; quomodo illũ Mediolani Auxentius Arrianus grauiter insectatus, multisq; appetitum iniurijs tandem de ciuitate exturbauit; quomodo & alibi pri⁹ aduersus sacerdotum perfidias acerrime pugnans supplicijs fuit affectus, publice uirgis cæsus, inde quoq; exire compulsus est; quõ item in cuiusdam fani euersione cum gentilis eum stricto gladio peteret, nudam ceruicem præbuit percussuro, donec ille extollens ad ictum dexteram cecidit resupinus; quomodo alter eum cultro ferire uoluit, sed ferrum de manib⁹ eius elapsum repente disparuit. Pro quibus omnibus dubium non est multipliciter coronari eum; qui qdem et si non semel effectu consummatæ passionis, sed toties martyr fuit affectu deuotissimę uoluntatis. Comedite iam amici, & bibite, & inebriamini charissimi. Sic enim uiuit, et in talib⁹ uita spiritus uestri. Nisi forte beatos prædicat sermo diuinus, qui mortuos suscitant, cæcos illuminant, morbidos sanant, leprosos mundant, paralyticos curant, dæmonib⁹ imperant, futura pnuntiant, miraculis coruscant, & non magis pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes, & sitientes iustitiam, misericordes, mũdicordes, pacificos, persecutionem propter iustitiam sustinentes.

Ignoscite mihi fratres; exemplum obedientiæ paulominus præteriui: quod qdem uel solum iuxta propositum ordinem in Martino quoq; nobis conuenit exhiberi. Sane moram facimus: sed ut arbitror, bonũ est nos hic esse. Tardius enim hodie uenimus ad Martinum. Dñe, inquit, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: Fiat uoluntas tua. O uere sanctissimam animam, ò inæstimabilem charitatem, ò obedientiã singularem. Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem seruasti. De reliquo superest tibi corona iustitiæ, quam reddet tibi Dñs hodie iudex. Et adhuc dicis, non recuso laborem; Fiat uoluntas tua. Obtulisti plane Isaac unicũ illum, quem diligis; quod in te est, iugulasti, immolasti singulare gaudium tuũ pia deuotione, paratus redire iterum in pericula, inouare certamina, denuo subire laborẽ, sustinere tribulationem, prolongare tentationem, deinde differri adhuc ab illa tanta felicitate, & diu desiderata societate spirituũ beatorũ, atq; in huius mortalitatis ærumnas ab ipso introitu gloriæ reuocari, postremo, quod maximũ est, a Christo tuo peregrinari diutius, si modo ipse uoluisset. Nec sane dubium, quin ampliorem gratiam mereat, qui paratum se exhibet, etiam ante mandatum, quàm q obedire satagit post mandatum.

Magna quidem obedientia ueſtra Angeli ſancti, ſed qđ dicere audeã pace ueſtra,neſcio an inueniat̃ in uobis quiſquam paratus in tale aliqñ miniſteriũ mitti;in quo neceſſe habeat nõ uidere faciẽ patris.Magnũ eſt Petre, quod Dñm ſecuturus omnia reliquiſti:ſed audiui te in monte dicentẽ, ubi transfiguratus eſt coram uobis:Domine, bonũ eſt nos hic eſſe;faciamus hic tria tabernacula:Non eſt hoc; ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius,non recuſo laborem.Paratũ cor tuũ Martine, paratum cor tuũ, ſiue manere in corpore,ſiue diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Et magna quidem in horrenda morte ſecuritas,magna in uiſione Chriſti deſideranda, & tam feruenter, ac ſingulariter deſideranda perfectio reperit̃:ſed id quidem longè amplius per omnem modũ,ꝙ qui mori non metuis,immo ꝗ tantò deſiderio præſentiam domini concupiſcis,uiuere quoq; non renuis, & expectatione moleſtiſsima fatigari. In quo ei alio non obedire potuerat, ꝗ in hoc tanto articulo tam deuote clamabat;Fiat uoluntas tua?

Hæc ergo pars noſtra ſit fratres in conuiuio hodierno:Hãc nobis obedientiam in menſa pauperimi iam diuitis huius appoſitam diligenter conſideremus,ſcientes qm̃ ipſa eſt,quæ a nobis exigitur,ipſa, quam oportet nos ꝑparare;ut ſinguli quiq; dicamus:Quia paratus ſum,& non ſum turbatus,ut cuſtodiam mandata tua.Nec modo ſemel, aut in parte:ſed paratum cor meũ Deus,paratum cor meũ,paratum ad utrunq;, & in nullo tuam præſcribens diſpoſitionem.Forte hoc cupio,& ſpecialiter,& uehementer;ſed ne quidem illud recuſo, ſicut fuerit uoluntas in cœlo, ſic fiat. Deſidero requiem,ſed non recuſo laborem:Fiat uoluntas tua.

VITA SATYRI FRATRIS D. AMBROSII MEdiolanenſis Epiſcopi per eundem conſcripta,

Eſt oratio funebris in morte ipſius. Quæ habetur Tomo 3. ope*rum euſdem foli.16.*

Eduximus fratres dilectiſsimi hoſtiam meam,hoſtiam incõtaminatam,hoſtiam Deo placentem, dñm & fratrem meũ
d Satyrum. Memineram quippe eum eſſe mortalem, nec fefellit opinio,ſed ſuperabũdauit gratia.Itaq; nihil habeo qđ querar:ſed habeo in quo Deo gratias agam:ꝗa ſemꝑ optaui,ut ſi q̃ perturbationes uel Eccleſiam uel me manerent, in me potius ac meam reciderent domum.Deo igit̃ gratias,ꝗa in hoc oĩum metu, cũ omnia motibꝰ ſint ſuſpecta barbaricis,communem mœrorem priuato dolore tranſegi,et in me conuerſum eſt quicquid timebamꝰ oẽs. Atq; utinam hic conſumatum ſit,ut dolor meus publici doloris redemptio ſit. Nihil ꝗdem habui,fratres chariſsimi, in rebus humanis tanto fratre precioſius, nihil amabilius,nihil charius.Sed præſtant priuatis publica,Ipſius quoq; ſi quis ſentẽtiam ſciſcitaret̃,mallet occidi pro aliĳs,q̃ ſibi uiuere. Propterea enim pro omnibꝰ ſecundum carnem Chriſtus eſt mortuus, ut non nobis ſolis uiuere diſceremus.Accedit illud ꝙ ĩgratus diuinitati eſſe nõ poſſum. Lætandum eſt enim magis,ꝙ talem fratrem habuerim, q̃ dolendũ quod fratrem amiſerim.Illud enim munus,hoc debitum eſt. Itaq; perfunctus ſum,quãdiu licuit,commiſſo mihi fœnore: qui depoſuit pignus, recepit. Nihil intereſt utrũ abiures depoſitum,an doleas reſtitutum. In utroq; enim fidei ambiguũ,uitæ periculum eſt. An ſi pecuniam neges, culpa eſt: Si hoſtiam neges,impietas non eſt;cũ pecuniȩ fœnerator illudi poſsit; na-

turę auctor, & necessitudinis creditor fraudari non queat? Itaq; quanto uberior fœnoris summa, tãto gratior usura sortis. Vnde ingrati de fratris morte esse non possumus, qa quod naturæ communis fuit reddidit, quod gratiæ singularis est, meruit. Quis enim communem conditionẽ recuset? Quis doleat propriũ sibi pignus ereptũ, cum ad solatium nostri filiũ suũ unicũ pro nobis pater tradiderit ad mortem? Quis exceptũ se putet esse debere a conditione moriendi, qui non sit exceptus a conditione nascendi? Magnũ pietatis mysterium, ut mors corporis nec in Christo esset excepta. Ac licet naturæ dominus, carnis tamen, quã susceperat, legem non recusaret. Et mihi necesse est mori: illi necesse non fuit. An qui de seruo dicit, si eũ uolo sic manere donec uenio, quid ad te? non potuit ipse sic manere si uellet? Sed perpetuitate uitæ huius sibi preciũ, mihi sacrificium perdidisset. Quid igit maius est solatiũ nostri, q̃ quod scd̃m carnem & Christus est mortuus? Aut cur ego uehementius fleam fratrem, cũ sciam illam mori non potuisse pietatẽ? Cur solus pręcæteris fleam, quẽ fletis omnes? Priuatũ dolorẽ communi dolore digessi: præsertim cũ meæ lachrymæ nihil prosint: uestræ aũt lachrymæ fidem astruant; consolationem afferant. Fletis diuites, & flendo probatis nihil opitulari repositas diuitias ad salutem: cũ pecuniæ precio mors differri non queat; & pari usu diuitem, inopemq; dies supremus eripiat. Fletis senes, q in hoc liberorũ sortem pauetis. Et ideo qa uitam corporis ꝑducere non potestis, instituite liberos nõ ad usum corporis, sed ad uirtutis officium. Fletis & iuuenes, q naturæ finis non sit maturitas senectutis. Fleuerũt & pauperes; & quod multo est preciosius, multoq; uberius, lachrymis suis eius delicta lauerunt. Illæ sunt lachrymæ redemptrices; illi gemitus qui dolorem mortis abscondunt: Ille dolor, qui perpetuæ ubertate lætitiæ, ueteris sensum doloris obducat. Itaq; licet priuatum funus, tamen fletus est publicus: Et ideo non potest fletus esse diuturnus, qui uniuersorũ est affectibus consecratus. Nam qd te mi frater amantissime, fleam, q mihi sic ereptus es, ut esses somniũ? Nõ enim perdidi usum tui, sed commutaui. Ante corpore inseparabilis, nũc indiuiduus affectu. Manes enim mecũ, ac semper manebis. Et quidem cũ uiueres nobiscũ, nunquam te patria eripuit mihi, nec ipse mihi unquã patriam prætulisti; & nunc alterã præstitisti. Cœpi enim hic iam non esse peregrinus; ubi melior mei portio est. Nunq; enim totus in me fui, sed in altero nostri pars maior amborũ: uterq; aũt eramus in Christo, in quo & sũma uniuersitatis & portio singulorũ est. Hic mihi tumulus genitali solo gratior, in quo non naturæ, sed gratiæ meæ fructus est. In isto corpore.n. quod nunc exanimatũ iacet, præstantior uitæ meæ functio: quia in hoc quoq;, quod gero, corpore, uberior tui portio. Atq; utinam ut memoriæ, ut gratiæ, ita etiam uitæ tuæ hoc quicquid est, quod spiramus, spirare possemus, dimidiumq; meorũ decideret temporũ, quod ad tuorum proficeret usum. Par enim erat, ut quibus indiuisum semper fuit patrimoniũ facultatum, non esset uitæ diuisum tempus. Vel certe qui indistincta semꝑ habuimus uiuendi consortia, non haberemus distincta moriendi. Nunc uero, Frater, quò progrediar, quoúe conuertar? Bos bouem requirit, seq; nõ totũ putat, & frequenti mugitu piũ testatur affectum, si forte defecerit cũ quo ducere collo aratta consueuit: ego te frater non requirã? Aut possum unquam obliuisci tui, cũ quo uitę huius semper aratra sustinui? Labore.n.

I *Satyri delicta lachrymis suis pauperes lauerunt. Ergo opera nostra prosunt animabus defunctorum.*

inferior fui,sed amore coniunctior,non tam mea uirtute habilis,quam tua patientia tolerabilis, qui pio semper sollicitus affectu, latus meũ tuo latere sepiebas,charitate ut frater,cura ut pater,sollicitudine ut senior, reuerentia ut iunior. Ita in unius necessitudinis gradu, compluriũ mihi necessitudinum officia impendebas; ut in te non unũ, sed plures amissos requirã: in quo uno ignorata adulatio est expressa pietas. Neq;.n habebas quod simulatione adderes,qui totũ pietate comprehenderas,ut nec incrementa reciperes,nec uicem expectares.

Sed quò immemor officij,memor gratiæ ĩmodico dolore progredior? Reuocat Apostolus,& tanquam frenos mœroris inducit dicens, sicut nuper audistis: Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus, ut non tristes sitis,sicut & cæteri,qui spem non habent. Date ueniam, fratres charissimi: Neq; enim oẽs possumus dicere: Imitatores mei estote,sicut & ego Christi. Sed ad imitandum,si auctorem quæritis, habetis quem possitis imitari. Non omnes ad docendum idonei: utinam omnes ad discendũ habiles. Non grauem lachrymis contraximus culpam. Non omnis infidelitatis, aut infirmitatis est fletus. Alius est naturæ dolor, alia est tristicia diffidentiæ: & plurimũ refert desiderare,quod habueris, et lugere quod amiseris. Non solus dolor lachrymas habet, habet & lætitia lachrymas suas. Et pietas fletũ excitat,& oratio stratum rigat,& precatio iuxta propheticũ dictum,lectulum lauat. Fecerunt & fletũ magnum sui cũ patriarchę sepelirentur. Lachrymæ ergo pietatis indices,non illices sunt doloris. Lachrymatus sum ergo,fateor, etiam ego: sed lachrymatus est & Dñs. Ille alienum,ego fratrẽ. Ille in uno lachrymatus est omnes: ego in omnib9 lachrymabor te frater. Ille nostro,non suo lachrymatus est affectu. Neq; enim diuinitas lachrymas habet: sed lachrymat9 eo,quo crucifix9 est,quo mortuus,quo sepultus est. Lachrymatus est eo,de quo hodie nobis insinuauit propheta dicens; Mater Sion dicet homo,& homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Eo lachrymatus est,quo matrẽ Sion dixit,genitus in Iudæa,susceptus ex uirgine. Matrem aũt sc̃dm diuinitatem habere non potuit,qui auctor est matris. Ille factus est nõ diuina generatione, sed humana: q̃a homo factus est,Deus nat9 est. Sicut & alibi habes,Puer natus est nobis,filius datus est nobis. In puero enim nomen ętatis, in filio plenitudo diuinitatis est,factus ex matre,natus ex patre: idem tamen & natus & datus; non diuersum,sed unũ putes. Vnus enim Dei filius & natus ex patre,& ortus ex uirgine distanti ordine, sed in unũ cõcurrente nomine,sicut & præsens lectio docet,q̃a & homo factus est ĩ ea,& ipse fundauit eã altissimus; homo utiq; corpore,altissim9 potestate. Etsi Deus & homo diuersitate naturæ,idem tamen,non alter in utroq;. Aliud ergo speciale naturæ suæ,aliud cõe nobiscũ,sed in utroq; unus, & in utroq; perfectus. Non igit̃ mirandũ est,quia & Dñm eum,& Christũ fecit Deus. Fecit ergo Iesum eũ utiq; qui ex corpore nomen accepit. Fecit eũ,de quo ẽt patriarcha scribit Dauid: Quia mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus dissimilis,utiq; non diuinitate,sed corpore: nec discretus a patre,sed exceptus in munere, manens in cõsortio potestatis,segregatus in mysterio passionis.

Plura loci huius tractatus exposcit, quibus possimus ostendere auctoritatem Patris, proprietatem filij,trinitatis totius unitatẽ: sed consolandi

hodie,non tractandi partes recepi;quanq̃ abducere a mœrore animũ intentione tractandi consolationis usus sit. Sed temperandus mihi mœror, q̃ alienandus affectus est,ut mulceant̃ magis desideria q̃ sopiantur. Non libet enim abire a fratre longius, & occupatione subduci,cũ uelut commutandi eius gratia hic sermo susceptus sit, ut diutius sensu ꝓsequar proficiscentem,& quem oculis teneo,mente complectar.In illo enim totam oculorũ aciem figere libet:cũ illo totis animorũ officijs immorari; illũ toto blanditiarum ambire obsequio;dum stupet animus, nec amissum credo,quem adhuc cerno præsentem,nec mortuũ puto, cuius adhuc officia non requiro: q̃bus ego uitæ meæ usum,& spirandi omne munꝰ addixerã. Quid enim referam tantæ gratiæ,tanto labori?Ego te frater,hæredẽ feceram;Tu me hæredem reliquisti.Ego te superstitem optabã; Tu me superstitem dimisisti.Ego pro muneribꝰ tuis,ut compensarem beneficia,uota referebam:nunc & uota perdidi,sed tñ tua beneficia nõ amisi. Quid agam mei successor hæredis?Quid agam meæ uitę superstes?Quid agam exors huius,quod cupio,luminis?Quas grates,quæ munera referã tibi? Nihil a me,prę ter lachrymas,habes. Aut fortasse securus meriti tui, quas solas superstites habeo,lachrymas non requires. Nam etiã cũ adhuc uiueres flere prohibebas:mœroremq́ magis nostrũ,q̃ tuam mortem, tibi esse testabaris dolori.Prohibent ulterius ꝓdire lachrymæ, fletusq́ reuocant.Prohibet etiam tui gratia;ne dũ nostra deflemus,de tuis meritis desperare uideamur. Aut certe ut nobis ẽt mœroris istius minuas acerbitatẽ. Non habeo quod timeã,q̃ timebam tibi:Non habeo quod mihi iam mundus eripiat. Etsi sancta supersit soror Marcellina,integritate uenerabilis,æqualis moribus,non impar officijs;tibi tamen ambo plus timebamus, in te uitæ huius iucunditatem repositam putabamus. Propter te uiuere delectabat;ꝑ te nõ pigebat mori.Te.n.ambo supstitẽ p̃cabamur; tibi nos supuiuere nõ iuuabat. Qñ nõ cohorruit aĩus,cũ metus hmõi titillaret? Qũo cõsternata mẽs erat ęgritudinis tuæ nũcio?Vę miseræ opiniõi,putabamꝰ redditũ,quẽ uidemꝰ dilatũ. Tuis.n.uotis apud sc̃tm̃ martyrẽ Laurẽtiũ ĩpetratum esse nũc cognoscimus cõmeatũ;atq̃ utinã nõ solũ commeatũ, sed ẽt prolixũ uitę tp̃s rogasses.Potuisti annos plurimos impetrare uiuendi, qui potuisti commeatum impetrare ueniendi.

2 *Apud sanctũ martyrem Laurentium uotis suis satyrus impetrauit commeatum eundi.*

Et q̃dem tibi omnipotens ęterne Deus gratias ago, q̃ uel hęc nobis suprema solatia non negasti, q̃ amantissimi fratris ex siculis, Africanisue regionibus exoptatũ nobis reditũ contulisti.Ita enim maturè,postq̃ uenit, ereptus est,quasi ꝑ hoc solum uideret̃ esse dilatus, ut ad fratres rediret. Habeo planè pignus meũ, quod nulla mihi peregrinatio iam posit auellere. Habeo quas complectar reliquias. Habeo tumulum, quem corpore tegam.Habeo sepulchrũ,super quod iaceã: & cõmendabiliorem Deo futurum esse me credam, q̃ supra sancti corporis ossa requiescã. Vtinam sic potuissem aduersus mortẽ quoq̃ tuã meũ corpus obijcere. Si gladijs petitus esset,me pro te potius suffigendũ dedissem. Si exeũtẽ potuissem reuocare animã,meam potius obtulissem. Nihil mihi profuit ultimos hausisse anhelitus:nihil flatus meos inspirasse morienti. Putabam enim q̃ aut tuã mortem ipse susciperem,aut meã uitam in te ipse transfunderem. O infelicia illa,sed tñ dulcia suprema osculorum pignora. O amplexus miseri, inter quos exanimum corpus obriguit,halitus supremus euanuit. Stringebam

3 *Dicit se requieturũ supra sancti corporis ossa. Sũt igitur iustorum sanctæ reliquiæ, & non cineres emortui,ut latrãt hæretici*

quidem

qdem brachia, sed iam perdideram, quē tenebā: & extremum spiritū ore religebā, ut consortium mortis haurirem. Sed nescio qūo uitalis ille mihi halitus factus est, & maiorem gratiam in ipsa morte redolebat. Atq; utinam si tuam nequiui meo spiritu uitam producere, uel ultimi anhelitus tui uigor transfundi potuisset in meā mentem; & illā tui animi puritatē, atq; innocentiā noster spirasset affectus. Hanc mihi hæreditatem, frater charissime, reliquisses, quæ non lachrymabili dolore percuteret aspectum, sed memorabili gratia commendaret hæredem.

Quia igit̄ nūc agā, cū oēs uitæ istius suauitates, cūcta solatia, cūcta deniq; ornamenta amiserim? Tu enim mihi unus eras domi solatio, foris decori. Tu (inq̄) in consilijs arbiter, curæ particeps, deprecator solicitudinis, depulsor mœroris: Tu meorū assertor actuū, cogitationūq; defensor; tu postremo unus, in quo domestica solicitudo resideret, publica cura requesceret. Testor sanctam animam tuam, me in publicis ecclesiæ id sæpe ueritum esse, ne displicerem tibi. Denique ubi redisti, obiurgasti moram: ita domi, forisque eruditor quidam, & arbiter sacerdotis, ut domestica cogitare non sineres, publica curare censeres. Vt uereor, ne uidear arroganter dicere. Hæc enim laudis tuæ portio est, quia sine offensione ulla & gubernasti fratris domū, & cōmendasti sacerdotiū. Sentio equidem q; repetendis officijs tuis, recēsendisq; uirtutibus, afficiatur animus, sed tamen in ipsa mei affectione requiesco: Atq; hæ mihi recordationes etsi dolorem renouant, tamen uoluptatem afferunt. An ego possum aut non cogitare de te, aut unq̄ sine lachrymis cogitare? Et potero unq̄, aut tanti non meminisse fratris, aut sine lachrymabili quadam meminisse gratia? Quid enim mihi unquam iucundū, quod non esset ex te profectum? Quid (inquā) mihi sine te, aut tibi unquā sine me uoluptati fuit? Quis non usus nobis, & prope uisus ipse, somnusq; cōmūnis? Quæ discreta unq̄ uoluntas; quod non cōmune uestigium ferè ut cū gradum tollerem, uel tu meum, uel ego tuū corpus uideremur attollere? Quòd si quando sine altero prodeundū fuit, intectum latus putares, affectū uultum cerneres, mœstum animū iudicares; non assueta gratia, non uigor solitus præmitebat; suspecta omnibus solitudo metū alicuius ægritudinis afferebat. Ita nouū uidebatur omnibus nos diuidi. Ego certe fraternæ absentiæ impatiens, uel non immemor, quasi præsentem, reflexa sæpius ceruice, quærebam, & coram alloqui, atq; aspicere uidebar mihi. Sed tanq̄ suspensum collo iugum, ubi speratis excideram, trahere me putabam: difficilis progredi, uerecundus uideri, & redire deproperans, q; sine te procedere non liberet. At uerò ubi ambobus prodeundū fuit, non plura in itinere uestigia, q̄ uerba, nec incessus, q̄ sermo crebrior, nec ambulandi cura, sed colloquendi gratia. Vterq; enim nostrū ex alterius ore pendebat, non intento aspectu legere iter, sed mutuò sollicitos excipere sermones, haurire oculorū gratiam, spirare fraternæ imaginis uoluptatem. Quas uirtutes tuas tacitus mecum ipse mirabar. Quàm plaudebam mihi, quòd tali me dominus fratre donauerat, tam pudico, tam efficaci, tam innocenti, tam simplici; ut cum tuam innocentiam cogitarem, efficaciam desperarem, cū efficaciam cernerem, innocentiam non putarē; sed utrunq; mira quadā uirtute iungebas. Deniq; ea, quæ ambo requiuieramus concludere, solus implesti. Plaudebat sibi, ut audio, Prosper, q; sacerdotij mei occasione redditurū se quæ

abstulerat non putabat; sed uehementiorem tuã unius efficaciam expertus est, q̃ duorũ. Itaq; soluit omnia, nec moderationi ĩgratus tuæ, nec alludens pudori, sed & modestiæ gratus, nec insolens efficatiæ. Sed cui, frater, illa quæsisti? Nos enim idem uolebamus laborũ tuorum esse prẽmiũ, quod documentũ erat. Peregisti omnia, & ubi perfunctus omnibus reuertisti, tu solus nobis, qui omnibus es præferendus, eriperis, quasi ideo mortem distuleris, ut consumares pietatis officiũ, palmam efficatiæ reportares. Quàm nec ipsi, frater charissime, seculi huius delectabant honores, q̃ nos a nobis inuicẽ diuidebant: quos ideo adepti sumus, non quia fuit eorum expetenda perceptio, sed ne uilis dissimulatio uideretur. Aut fortasse ideo sunt tributi, ut quia immaturo tui obitu nostræ futurus erat uoluptatis occasus, sine nobis iam uiuere disceremus: Equidem præsagæ mentis agnosco formidinem, dum repeto sæpe, quæ scripserim. Reuocabam te, frater, ne ipse Africam peteres, ac potius aliquem destinares: timebam te cõmittere uitæ. Sed & peregrinationem explicuisti, & rem ordinasti, & ueteri, & sentinoso (ut audio) nauigio iterũ te fluctibus credidisti. Nanque dum celeritatem aucuparis, cautelã prætermisisti, auidus nostræ gratiæ, dissimulans periculi tui. O fallax lætitia, o incerta humanarũ rerum curricula. Ex Africa redditũ, ex mari restitutũ, & naufragio seruatũ, putabamus iam nobis non posse eripi: Sed grauiora naufragia in terris positi sustinemus. Nam quem non potuerunt naufragia ad mortem deducere, strenuis natatibus euitata, eius mors cœpit nobis esse naufragio. Quid enim superest superest suauitatis, quibus tam prædulce decus, tam charũ in his mundi tenebris lumen extinctũ est; in quo non nostræ solũ familiæ, sed totius patriæ decus occidit?

Habeo sanè uobis, frater dilectissimi, plebs sancta, maximam gratiam, q̃ non aliũ dolorem meum q̃ uestrũ putatis, q̃ uobis accidisse hanc nostri creditis solitudinem, q̃ fletũ totius ciuitatis, ætatum omnium, ordinũ omnium, uota noua quadam pietate defertis. Nõ enim misericordiæ priuatæ dolor, sed quoddã publicæ officiũ, & munus est grẽ. Aut si qua uos mei tangit misericordia, q̃ talẽ fratrem amiserim, habeo fructũ uberem, habeo uestri pignus affectus. Mallem fratrem uiuere: sed tamen publicũ officiũ in secundis rebus iucundius est, in aduersis gratius. Neq; uero mihi mediocre meritum tanti uidetur officij. Neque enim ociose uel in actibus Apostolorũ Thabitam mortuam flentes uidue describuntur: uel in Euangelio mota lachrymis uiduæ prosequens turba funus adolescentis inducitur, cui resurrectio debebatur; illam tamen Thabitam uiduæ, hunc tota ciuitas fleuit. Non ego dubiũ est uestris lachrymis Apostolorũ patrocinium cõparari, non (inquam) dubiũ est Christũ misericordia motũ, cum uos flentes uideret, etsi nunc non tetigit loculũ, suscepit tamen cõmendatum spiritũ: Et si non appellauit corporis uoce defunctũ, diuinæ tamen potestatis auctoritate a cruciatibus mortis, & nequitiæ spiritalis incursionibus eius animam liberauit. Et si non resedit in loculo, qui erat mortuus, tamen requieuit in Christo. Et si non locutus est nobis, tamẽ ea, quæ supra nos sunt, cernit; & quæ potiora sunt nobis, iam se uidere lætatur. Per ea enim quæ in Euangelio legimus, quæ futura sunt intelligimus: & præsentiũ species futurorum est. Non opus fuit ei resurrectio temporalis, cui æterna debetur. Quid enim in hanc miseram, & ærumnosam recideret

labem, atq; in hanc flebilem uitam rediret, quē raptū magis esse ex tam imminentibus malis, urgentibusq; periculis gaudere debemus? Nam si pacato seculo, bellisq; cessantibus raptū Enoch nemo defluit, sed magis propheta laudauit; sicut de illo scriptura dixit: Raptus est, nec malicia mutaret cor eius: quanto magis nūc iure dicendū est, cùm ad seculi lubricum uitæ accedat ambiguū? Raptus est ne manus incideret barbarorū. Raptus est ne totius orbis excidia, mundi finem, propinquorū funera, ciuium mortes; ne postremo sanctarū uirginum, atq; uiduarū, quod omni morte acerbius est, colluuionem uideret. Ego enim te, frater, tum uitæ tuę flore, tum mortis cōmoditate beatū arbitror. Nō enim nobis ereptus es, sed periculis; non uitam amisisti, sed ingruentiū acerbitatū formidine caruisti. Nam qui eras sanctæ mētis misericordia in tuos, si nunc urgeri Italiam tam propinquo hoste cognosceres, quantū ingemisceres, quàm doleres in alpiū uallo summam nostræ salutis consistere, lignorumq; concedibus construi murum pudoris. Qua afflictione mœreres, in tanto teneri discrimine tuos ab hoste impuro, atq; crudeli, qui nec pudicitiæ parceret, nec saluti? Quonam (inquam) hæc modo ferres, quæ nos perpeti, & fortasse, quod grauius est, spectare cogemur: rapi uirgines; & auulsos a complexu parentū paruos liberos supra tela iactari; incestari sacrata Deo corpora, & senilem uiduæ maturioris uterū, in usus desuetos onerū redire, nō pignorū? Quonam (inquam) modo ista tolerares, qui etiam ultimo spiritu, tui iam fortassis oblitus, & adhuc nostri non immemor, de cauenda incursione barbarorū nos sæpius admonebas, cōmemorans non frustra te dixisse fugiendū; fortasse ideo ꝙ nos destitui tua morte cernebas: quod non infirmitate animi, sed pietate faciebas; Etsi infirmus pro nobis, tamen firmus tibi. Qui cū a uiro nobili reuocareris Symmacho tuo parēte, ꝙ ardere bello Italia diceretur; ꝙ in periculū tenderes; ꝙ in hostem incurreres; respondisti hanc ipsam tibi causam esse ueniendi, ne nostro deesses periculo, ut consortē te fraterni discriminis exhiberes. Felix igitur tam opportuno obitu, quia nō es in hunc seruatus dolorem. Certe felicior, q̄ sancta soror, quæ tuo solatio destituta, de suo pudore sollicita, duobus nuper beata germanis: nunc ex duobus fratribus ærumnosa, neq; alterū sequi potest, neq; alterū derelinquere: cui tumulus hospitiū tuus, & corporis tui sepulchrum est domus: Atq; utinam uel hoc tuū diuersorium cibus in fletibus, potus in lachrymis. Cibū etenim dedisti nobis panem lachrymarū, & potum dedisti nobis in lachrymis in mensuram, aut fortasse ultra mensuram. Nam quid de me loquor, cui neq; mori licet, ne sororē relinquam, neq; uiuere libet, ne a te reuellar? Quid enim mihi sine te potest esse iucundum, in quo omnis semper fuit nostra iucunditas? Aut quid diutius in hac uita degerere iuuat, atq; in terris morari, in quibus tandiu iucūde uixim⁹, quādiu simul uixim⁹? Et si eēt qđ hic delectare nos posset, sine te delectare nō posset. Et si qñ uoluissem⁹ impense uitā ꝑducere, iā tamen sine te esse nolemus. Nec intolerabilia. Quid enim tolerabile sine te tanto uitæ comite, tanto laborū meorum, officiorumq; consorte? Cuius ego casum, quo esset tolerabilior, nec præmeditari potui, ita pauebat animus de illo tale aliquid cogitare, non quo conditionem ignorarem: sed quidam uotorum usus sensum cōmunis fragilitatis obduxerat, ut de illo, nisi secunda omnia cogitare nescirem.

Denicꝫ proxime cnm graui quodam,atcꝫ utinam supremo,urgerer occasu,hoc solũ dolebam ꝙ non ipse asfideres lectulo, ac uotiuum mihi cũ sancta sorore partitus officium, morientis oculos digitis tuis clauderes. Quid optaueram? Quid rependo? Quæ uota deficiunt? Quæ ministeria succedunt? Aliud præparabam: aliud exhibere cõpellor, non iam ipse ministerium funeris, sed minister. O dura oculorũ lumina, quæ potuistis fratrem uidere morientem. O immites, & asperæ manus, quæ clausistis oculos, in quibus plus uidebam. O durior ceruix, quæ tam lugubre onus, cõsolabili licet obsequio, gestare potuisti. Hæc tu, frater, mihi iustius exhiberes. Hæc ego a te expectabam. Hæc ego officia desiderabam. Nunc uero ipse meæ uitæ superstes, quod sine te solatiũ capiam, qui solus mœrentem solari solebas, excitare læticiam, mœsticiam propulsare? Qualem te nunc ego, frater, aspicio, iam nulla mihi uerba referentẽ, iam nulla offerentem oscula? Quanquam ita mutuus semper utricꝫ nostrum insederit amor, ut interiore potius foueretur affectu, q̃ forensi blanditia diuulgaretur. Necꝫ enim aliorũ quærebamus testimoniũ, qui tantam nostri gratiã tenebamus. Ita uirilis se utricꝫ nostrũ germanitatis sucus infuderat, ut nõ blanditijs probare amorem, sed conscientia teste pietatis interno amore contenti, sucũ blandiciarũ non requirere uideremur; quos & ipsa in amorem mutuũ imago formaret. Nescio qua enim expressione mentis, qua corporis similitudine alter in altero uidebamur. Quis te aspexit, qui non me uisum putaret? Quotiens aliquos salutaui, qui quoniam te prius consalutauerant, se a me iam dicerent salutatos? Quãti tibi dixerunt aliquid, qui se mihi dixisse memorarent? Quæ mihi hinc gaudia: quanta frequenter oborta lęticia, ꝙ eos errare in nobis cernerem? Quàm gratus error, q̃ iucunda prolapsio, q̃ religiosa fallacia, q̃ suauis calumnia. Necꝫ enim de tuis erat aliquid, aut factis, aut sermonibus, quod timerem, qui mihi tua lætabar ascribi. Tamen si uehemẽtius contenderent, ꝙ se mihi aliquid intimasse memorarent, respondebam ridens & gaudens, Videte ne fratri dixeritis. Nam cũ omnia nobis essent nostra cõmunia, indiuiduus spiritus, indiuiduus affectus: solũ tamen cõmune non erat secretum amicorũ; non quo conferendi periculũ uereremur, sed tenendi seruaremus fidem. Sane si consilio pendenda res esset, erat semper cõmune consiliũ, non semper cõmune secretũ. Nam etsi amici ita alteri nostrũ dicerent, ut dicta sua ad alterutrũ peruenirent: tamen scio plerunꝗ complacitũ ita fidem secreti esse seruatam, ut nec fratri cõmitteretur. Erat enim fidele iudiciũ, & extraneo non esse proditũ, quod nõ esset cũ fratre collatũ. His igitur tantis, ac talibus bonis in excessum quendam, fateor, mentis elatus: superstitem me timere desiderarem, ꝙ illum uita crederem digniorem. Et ideo excepi plagam, quam ferre non possum. Tolerabiliora enim tanti doloris præmeditata, q̃ inexplorata uulnera.

Quis iam mœstum solabitur? Quis afflictũ leuabit? Cũ quo participabo curas? Quis me ab istius mundi uindicabit usu? Tu enim auctor negociorũ, censor seruulorum, arbiter fratrũ; non litis, sed pietatis arbiter. Nã si quando aliquid cũ sancta sorore mihi conferendũ fuit, utra melior uideretur sententia, te iudicem sumebamus: qui nullius læderes os, atcꝫ utricꝫ satisfacere gestiens, & amandi affectũ tenebas, & censendi modũ, ut & utrunꝗ gratũ dimitteres, & utriuscꝫ tibi gratiam uendicares. Aut si ipse

aliquid

aliquid disceptandũ deferres: q̃ grata contentio tua: q̃ sine felle ipsa indignatio: q̃ seruulis ipsis coërcitio non amara: cũ te fratribus magis deferre, q̃ ex affectu diceres uindicare. Nobis enim professio repressit studia coërcẽdi. Immo tu frater, ab omni nos abducebas coërcitiõis affectu, uindicare pollicens, & lenire desiderans. Nõ mediocris igitur prudentiæ testimoniũ, quæ ita a sapientibus definitur: Bonorũ primũ esse Deũ scire, & uerũ illud, atq; diuinũ pia mente uenerari: illã amabilem, & concupiscendam æternæ pulchritudinẽ ueritatis, tota mentis charitate diligere. Secũdũ autem in proximos a diuino illo fonte atq; cœlesti, naturę deriuare pietatem: Quod etiã mũdi sapiẽtes nr̃is hausere de legibus. Neq;.n. deriuare ista in hoĩum disciplinas, nisi de cœlesti illo diuinæ legis fonte potuissent.

Quid igitur obseruantiã eius erga Dei cultũ prædicem, qui priusq; perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus: cum ea, qua ueheretur, nauis scopuloso illisa uado, & urgentibus hinc, atq; inde fluctibus solueretur, non mortẽ metuens, sed ne uacuus mysterij exiret e uita, 4
quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinũ illud fidelium sacramentũ poposcit; non ut curiosos oculos insereret arcanis, sed ut fidei suæ cõsequeretur auxiliũ: Etenim ligari fecit in orario, & orariũ inuoluit in collo, atq; ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulã, cui supernatans iuuaretur, qm̃ fidei solius arma quæsierat. Itaq; his se tectum, atq; munitũ satis credens, alia auxilia non desiderauit. Simul fortitudinem eius spectare licet, q̃ fatiscente remigio non quasi naufragus tabulam sumpserit, sed quasi fortis ex seipso adminiculũ suæ uirtutis assumpserit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Deniq; primus seruatus ex undis, & in portũ terrenæ stationis euectus, præsulẽ suũ, cui se crediderat, recognouit: statimq; ubi ẽt cæteros seruulos suos, uel ipse liberauit, uel liberatos comperit, negligens facultatũ, nec amissa desiderans, Dei ecclesiam requisiuit, ut ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullũ referendæ gratiæ maius esse officiũ. Quod si homini non referre, simile homicidio indicatũ est: quantũ crimen est nõ referre Deo? Est ergo prudentis agnoscere seipsum, & quemadmodũ a sapientib9 definitum est, secundũ naturã uiuere. Quid enim est tã secundũ naturã, quã referre auctori gratiã? Aspice cœlũ hoc, nonne auctori refert gratiam, cũ uidetur? Cœli enim enarrant gloriã Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentũ. Mare ipsum cũ sedatũ, atq; tranquillũ est, diuinæ serenitatis testatur indiciũ: cum mouetur, indignatio superna terrori est. Nonne omnes Dei gratiã iure miramur; cũ aduertimus q̃ insensibilis natura quadã sensibili ratione suos fluctus coerceat, & fines suos unda cognoscat? Nã de terris q̃d loquar, quæ diuino obedientes præcepto, omnibus spõte animantibus pabulũ subministrant; atq; id quod acceperint agri, uelut crescentibus usuris, multiplicatũ, cumulatumq; restituunt? Ergo ille, qui natura duce diuini rationẽ operis igneo mentis uigore perceperat, sciuit primo omniũ seruatori suo gratiã esse referendã. Sed quia referre poterat, habere poterat. Est.n. huiuscemodi gratiæ uis, ut & cũ refertur, habeatur; & habendo referat. Referebat igit̃ gratiã, deferebat fidẽ. Nam qui tm̃ myste 5
rij cœlestis inuoluti in orario præsidiũ fuisset expertus; quantũ arbitrabatur si ore sumeret, & toto pectoris hauriret arcano? Quia maius putabat fusum in uiscera, quod tm̃ sibi tectũ orario profuisset? Sed non ita auidus

Diuinum fideliũ sacramentum sanctissimã intelligit Eucharistiam, qua in orario ligata, tutus se Satyrus deiecit in mare.

Et hic cœleste mysterium sacratissimã eucharistiam appellat,

fuit,ut esset incautus. Scimus.n.plerosq; auiditate studij ptermittere cautionem. Aduocauit ad se Episcopũ,nec ullam uerã putauit, nisi ueræ fidei gratiã:Percontatusq; ex eo est,utrũ nam cũ Episcopis catholicis, hoc est cũ Romana Ecclesia conueniret. Et forte & ad id locorũ in schismate regionis illius Ecclesia erat. Lucifer.n.se a nostra tunc tẽporis cõione diuiserat:& quanq; prouide exulasset,& fidei suæ reliquisset hæredes,non putauit tñ fidẽ esse in schismate. Nam etsi fidẽ erga Deũ tenerent,tamen erga dei Ecclesiam non tenerent; cuius patiebant̃ uelut quosdã artus diuidi,& membra lacerari. Etenim cũ propter Ecclesiam Christus passus sit; & Christi corpus Ecclesia sit,non uidet̃ ab his exhiberi Christo fides,a q bus euacuatur eius passio,corpusq́; distrahit̃. Itaq; quãuis gratiæ fœnus teneret, & metueret tanti nominis debitor nauigare:tñ eo trãsire maluit, ubi tuto posset exoluere. Iudicabat.n.diuinæ solutionẽ gratiæ in affectu ac fide esse:quã quidẽ statim ubi primũ copia liberior Ecclesiæ fuit,implere non distulit. Dei gratiã & accepit desideratã, & seruauit acceptã. Nihil igitur ea prudentia sapientius,quæ diuina,& humana secernit. Nã qd spectatam in stipendijs forensibus eius facundiã loquar, quæ incredibili admiratione in adiutorio emicuit? Sed malo illa laudare,q̃ perceptis mysterijs Dei duxit humanis esse potiora. Fortitudinẽ quoq; eius si quis plenius expectare uolet, consideret quoties post naufragiũ inuicto quodam contempto uitæ huius maria transfretauerit, diffusasq́; regiones obeundo peragrarit. Postremo q hoc ipso tẽpore periculũ non refugerit, sed ad periculũ uenerit,patiens iniuriæ,negligens frigoris,atq; utinã sollicit⁹ cautionis:sed hoc ipso beatus, quod dũ licuit uigore uti corporis, inoffenso ad exequenda quæ uellet functus iuuentutis officio, uitã uixit; debilitatẽ ignorauit. Qua uero persecutione simplicitatẽ eius edisserã? Ea est enim quædam morum temperantia,mentisq; sobrietas.

quibus uerbis minime uteretur, nisi in ea uerum xpi corpus esset.

6 *Vide hic* Romanæ *Ecclesiæ priuilegium super omnes* Ecclesias. *Cur enim pquisiuit* Satyrus *num* Episcopus *ille cum* Episcopis *catholicis conueniret, hoc est, cum* Romana *ecclesia, nisi p pterea quia qui conuenit cum matre & capite, conuenit cum filijs & membris reliquis?*

7 *Notẽt hæretici, quod & si fidem in deum rectam tentant, si tamen in eius* Ecclesiã *non teneant, nequaquã pro fidelibus habeantur.*

Date,quæso,ueniã;& permittite dolori meo,ut de eo mihi paulo uberius liceat loq,cũ quo iã non conceditur colloq. Certe & uobis proficit,ut aduertatis nõ fragilitate quadã uos hoc officiũ,sed iudicio detulisse; nec misericordia mortis impulsos,sed uirtutũ honorificẽtia prouocatos. Anima enim benedicta oĩs simplex. Tantæ aũt simplicitatis erat, ut conuersus in puerũ,simplicitatẽ illius ætatis innoxiæ,perfectæ uirtutis effigie, & quodã innocentiũ morũ speculo reluceret. Intrauit igit̃ in regnũ cœlorũ; qm̃ credidit Dei uerbo: Qm̃ sicut puer artẽ repulit adulandi: Iniuriæ dolorẽ clementer absorbuit,quã clementius uindicauit: Querelæ,q; dolo prõptior; satisfactioni facilis; difficilis ambitioni; sanctus pudori: ut frequẽter in eo superfluã magis uerecundiã prædicares,q; necessariã quæreres. Sed nunq; superflua fundamenta uirtutis. Pudor enim non reuocat, sed commendat officiũ. Itaq; uelut quadã uirginali uerecundia suffusus ora cũ uultu affectũ proderet: si forte aliquam subito ueniens offendisset parentem, uelut depressus & quasi demersus in terram; licet in ipso nequaq; dissimilis cœtu uirorũ; ratus attollere os, eleuare oculos, referre sermonẽ: quod pudico quodam mentis pudore faciebat; cũ quo castimonia quoq; corporis cõgruebat. Etenim intemerata sacri baptismatis dona seruauit, mũdo corpore, purior corde, non minus adulterini sermonis opprobriũ, q; corporis phorrescens; non minorem ratus pudicitiæ reuerentiã deferendã integritate uerborũ,q; corporis castitate. Deniq; intantũ castimoniã dile

xit, ut nec uxorē expeteret; licet in eo non solum castitatis appetentia fuerit, sed etiam pietatis gratia. Miro aūt modo & coniugium dissimulabat, & iactantiam declinabat: tantaq; erat dissimulatio, ut nobis quoq; urgētibus differre magis cōsortiū, q̄ refugere uideret. Hoc unum itaq; fuit, qđ nec fratrib⁹ crederet, nō aliqua cūctatiōis hęsitātia, sed uirtutis uerecūdia.

Quis igit̄ non miret̄ uirū inter fratres duos, alteram uirginē, alterū sacerdotē, ætate medium, magnanimitate non imparem, ita inter duo maxima munera p̄stitisse, ut alterius minoris castitatē, alterius sanctitatē referret, non professionis uinculo, sed uirtutis officio? Ergo si libido, atq; iracūdia reliquorꝶ uitiorū educatrices sunt, iure castitatem, atq; clementiam dixerim quasdam uirtutum parentes: Quanq̄ pietas quoq; ut omnium principatus bonorū, ita etiā seminariū uirtutū est cæterarū. Nam de parsimonia quid loquar, & quadam habendi castitate? Is enim non quærit aliena qui sua seruat; nec inflatur in modico, qui contentus est proprio. Nihil ergo aliud nisi propriū recuperare uoluit, magis ne fraudaret, q̄ ut ditaret. Nam eos, qui aliena quærunt, rectè accipitres pecunię nominabat. Quòd si radix malorꝶ oīum auaritia est, utiq; uitia exuit, qui pecuniam non req̄rit. Nō unq̄ accuratiorib⁹ epulis, aut congestis ferculis delectatus est, nisi cū amicos ad epulas rogaret; quantū naturæ satis esset, non quantū uoluptati superesset requirens. Et certe erat non pauper opib⁹, sed tñ pauper spiritu; qm̄ ipsorū est regnū cœlorꝶ. De istius beatitudine nequaq̄ utique dubitare debemus; q neq; ut opulens exultauit i diuitijs; neq;, ut pauper, exiguum, quod habuit, iudicauit.

Superest ut ad conclusionem cardinalium uirtutum, etiam iustitiæ partes in eo debeamus aduertere. Nam etsi cognatæ sint inter se, concretęq; uirtutes; tñ singularum quædam forma expressior desiderat̄, maximeq; iustitiæ. Ea enim sibi parcior foris tota est: & quicquid habet, quadā inclementia sui, dū rapitur amore cōi, transfundit in proximos. Sed huius multiplex species. Alia erga p̄pinquos, alia erga uniuersos, alia erga Dei cultum, uel adiumentū inopū. Itaq; qualis in uniuersos fuerit, prouincialium, q̄bus præfuit, studia docent; qui parentē magis fuisse propriū, q̄ iudicem loquebantur, gratū piæ necessitudinis arbitrū, constantē æqui iuris disceptatorem. Inter fratres aūt qualis fuerit, licet omne hominū genus beniuolentia complecteretur, indiuisum patrimoniū docet, nec distributa aut delibata, sed reseruata hæreditas. Etenim pietatē sibi causam esse negauit testandi. Nā hoc quoq; ultimo sermone signauit; cū quos dilexerat commendaret: sibi nec uxoris arbitriū fuisse ducendæ, ne a fratribus diuelleretur; nec testamenti faciendi uoluntatē, ne nostrū in aliquo arbitriū læderetur. Deniq; & oratus, & obsecratus a nobis, nihil tñ condendū putauit, non oblitus pauperū, sed tm̄ obsecrans esse tribuendū, quantum nobis iustum uideret̄. Quo uno satis & diuini timoris expressit indiciū, & humanæ edidit religionis exemplū. Nam quod pauperibus contulit, Deo detulit. Qm̄ qui largitur pauperi, fœneratur deo: & postulando quod iustum est, non exiguū, sed totum reliquit. Hæc enim est summa iustitię, uendere quæ habeas, & conferre pauperibus. Qui. n. dispersit, dedit paup:bus: iusticia eius manet in æternū. Ergo dispensatores nos, non hæredes reliq̄t. Nam hæreditas successori quærit̄, dispensatio pauperibus obligat̄. Vnde non immeritò quantus fuerit, hodie quoq; per uocē lectoris paruuli spi-

ritusſanctus expreſsit:Innocens manibus,& mundo corde,qui non accepit in uanũ animam ſuam,nec fecit proximo ſuo dolũ.Hæc eſt generatio requirentiũ Deum. Hic ergo & in montem dñi aſcendit:& in tabernaculo habitabit Dei;quia ingreſſus ſine macula operatus eſt iuſticiã, locutus eſt ueritatẽ,non decepit proximũ;nec pecuniam operatus eſt ſuã, qui ſemper uoluit recuperare hæreditariam. Agnoſco oraculũ:quod enim nulla ordinauit diſpoſitio,ſpiritus reuelauit.

Quid uero illud recenſeã, quod ſupra ipſam iuſticiam pietate progreſſus,cũ quædam incubatori communiũ fructum mei contemplatione muneris putaſſet eſſe tribuenda,largitatis me iactabat auctorẽ;portionis ſuę lucrum ad cõe conſortiũ conferebat.Hæc, & alia,quæ mihi tũc erant uoluptati maximæ,nunc recordatione doloris exaſperaui. Manent tamen, eruntq́ſemper:nec tanq̃ umbra præterierunt,neq; uirtutis gratia cũ corpore occidit;nec idẽ naturæ,meritorũq́ finis:licet ipſius naturæ uſus non in æternũ occidat,ſed temporali quadã uocatione requieſcat.Talibus igitur perfunctũ uirtutibus, ereptũ periculis, deſiderio magis q̃ amiſsione flebo. Suadet.n.ipſa opportunitas mortis, ut proſequendũ magis grã q̃ dolendũ putemus. Scriptũ eſt enim in cõi dolore propriũ uacare debere. Neq;.n.prophetico ſermone uni illi mulieri,quæ figurat̃,ſed ſingulis dicitur,cũ Eccleſiæ dictũ uidetur.Dicit̃ ergo & ad me.Et dicit ſcriptura cœleſtis;Hoccine doces;ſic inſtituis Dei plebẽ? An neſcis quia exemplũ tuum periculũ cæterorũ eſt?Niſi forte exauditũ nõ eſſe te quereris.Primũ iſtud arrogantis eſt impudentiæ;mereri ſolũ uelle, quod multis ẽt ſanctis negatum noueris;cũ ſcias quia non eſt perſonarũ acceptor deus. Nam & miſericors deus:tñ ſi ſemper exaudiret omnes,non iam ex uoluntate libera, ſed ex quadã uelut neceſsitate facere uideret̃. Deinde cũ omnes rogent,ſi exaudiret omnes,nemo ergo moreret̃.Pro quantis quotidie rogas? Nunquid conſtitutio dei contẽplatione ſoluenda eſt tui? Cur ergo nõ impetratũ aliquando doles,ꝙ non ſemper impetrabile eſſe cognoſcis?Stulta, inquit,ſuper omnes mulieres,nonne uides luctũ noſtrũ, & quæ nobis contigerunt?Qm̃ Sion mater noſtra omniũ in triſticia contriſtat̃,& humilitate humiliata eſt.Lugete ualidiſsime & nunc, qm̃ omnes lugemus;& triſtes eſtote, qm̃ omnes contriſtati ſumus. Tu enim contriſtaris in fratrẽ. Interroga terrã,& dicet tibi,qm̃ hæc eſt,quæ debebat lugere tantorũ ſuperſtes germinũ:Et ex ipſa,inquit,initio omnes nati; & alij uenient, & ecce pene omnes in ꝑditionẽ ambulant; & in exterminiũ fit multitudo eorum. Et qs ergo debet lugere magis, niſi quæ tam magnã multitudinem perdidit,q̃ tu,qui pro uno doles? Abſorbuit igit̃ noſtrũ dolorem cõis dolor,& acerbitatem proprij mœroris excludit. Non enim dolere debem⁹ eos quos cernimus liberatos.Neq; enim ocioſe tã ſanctas hoc tempore animas corporeis uinculis reminiſcimur abſolutas. Namq; uelut diuino iudicio tã graues uiduas ita uno tpe defunctas uidemus; ut ꝑfectionis quidam uideat̃ exceſſus,non mortis occaſus;ne ueterana emeritis ſtipendijs pudicitia dubiũ diu ſeruati pudoris incideret.Quos gemit⁹ mihi,quos dolores tã acerba excitat recordatio? Et ſi mœroribus non uacabant, tñ in ipſo dolore priuato, in ipſo tantorũ amiſſo flore meritorũ cõis quædã naturæ me conditio ſolabat̃;defixusq́ in uno dolor, acerbitatem publici funeris domeſticæ ſpecie pietatis obduxerat.

Repete ergo sacra scriptura solatia tua. Iuuat enim tuis pręceptis, tuis sententijs imorari. Quia facilius est cœlũ & terrã præterire, q̃ de lege unũ apicẽ cadere. Sed iam audiamus quæ scripta sunt: Nunc, inqt, retine apud temetipsum dolorem tuũ, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. Si.n. iustificaueris terminũ dei, & filiũ tuũ recipies in tpe, & in mulieribus col laudaberis. Si hoc ad mulierem, quanto magis ad sacerdotem? Si de filio; non utiq; absurdũ etiã de fratrũ amissione talia memorari: quanq̃ si mihi fuisset filius, nunquã eũ amplius dilexissem. Nam sicut in obitu liberorũ effusi labores, suscepti frustra dolores mœrorẽ uidenť augere; ita etiam in fratribus consuetudinis usus, atq; collegij, acerbitatẽ doloris accendunt. Sed ecce dicentẽ scripturam audio, Noli facere hunc sermonem, sed consenti psuaderi. Qui enim fles casus Sion: & Consolare propter dolorẽ Hierusalem. Vides enim quia sancta nostra contaminata sunt; & nomen, qđ nominatum est super nos, penè pphanatum est; & iuuenes nostri contumeliam passi sunt; & sacerdotes nr̃i succensi sunt, & Leuitæ nostri in captiuitate fuerũt; & mulieres nostrę contaminatę sunt; & uirgines nostræ uim passę sunt; & iusti nr̃i rapti sunt, & paruuli nostri pditi sunt; & iuuenes nostri seruierunt; & fortes nostri inualidi facti sunt. Et quod omnium maius, signaculũ Sion: Qm̃ resignata est de gloria sua nunc, & tradita est in manibus eorũ, qui nos oderunt. Tu ergo excute multã tuam tristiciã, & depone abs te multitudinem doloꝝ, ut tibi repropitieť fortis, et requiẽ faciat tibi altissimus requietione dolorum.

Cessabũt igiť lachrymæ. Parendũ est enim remedijs salutaribus, qa debet aliqd inter fidos & perfidos itéresse. Fleant ergo, q spem resurrectionis habere non possunt; quã non sententia Dei eripit, sed fidei inclementia. Intersit inter Christi seruulos, idolorũq; cultores; ut illi fleãt suos, quos in ppetuum existimant interisse. Illi nullas habeant lachrymarũ ferias, nullã tristitiæ requiem consequanť, q nullam putant requiem mortuorum. Nobis uero, qbus mors non naturæ, sed uitæ istius finis est, qm̃ in melius ipsa natura reparať, fletus oẽs casus mortis abstergat. Certe si illi sibi aliqua solatia reppererunt, q finem sensus, defectũq; naturæ mortẽ arbitrati sunt: quanto magis nos, qbus meliora post mortẽ præmia bonoꝝ factoꝝ conscientia polliceť? Habent gentiles solatia sua, qa requiem maloꝝ omniũ mortem existimant. Et ut uitæ fructu carent; ita etiã caruisse se putant omni sensu & dolore pœnaꝝ, quas in hac uita graues, & assiduas sustinem⁹. Nos uero ut erectiores præmio, ita etiam patientiores solatio esse debemus. Non enim amitti, sed præmitti uideнť; quos non absumptura mors, sed ęternitas receptura est.

Cessabunt ergo lachrymæ, aut si cessare non poterunt, in communibus lamentis flebo te, frater; & sub dolore publico domesticos gemitus tegã. Nam cessare non poterunt, cum ad omnem sonum nominis tui lachrymę surrepant, uel cum usus ipse recordationem excitat, uel cũ affectus imaginem representat, uel cũ recordatio dolorẽ renouat. Qñ enim dees, q tantis officijs repręsentaris? Ades, inquam, & semp ostenderis; & toto te animo ac mente complector, aspicio, alloquor, osculor, comprehẽdo, uel in ipsa quiete nocturna, uel in luce clara; cum reuisere, & solari dignaris mę rentem. Deniq; ipsæ iam noctes, q̃ quasi molestiores uiuente te uidebanť, q; mutui conspectus copiam denegarent; ipse iã somnus colloquioꝝ no-

ſtroꝝ dudũ iterruptor inamabilis, dulcis eẽ iã cœpit, qa te mihi reddidit.

Non igiť miſeri, ſed beati quoꝝ nec pſentia deficit, nec cura minuiť, & augeť gr̃a. Etenim ſomni ſimilis imago mortis. Quod ſi in quiete nocturna uinculis adhuc corporeis inhærentes, & quaſi inter carceraria religatę clauſtra membroꝝ, poſſunt tñ animæ altiora, & diſcreta pſpicere; quanto magis ſpectant hæc, cum iam puro, æthereoq́ʒ ſenſu nulla corporeę labis impedimenta patiunť? Meritoq́ʒ mihi conquerenti, urgenteqʒ iam in occaſum die, non reuiſeres quieſcentem; totus omni tpe indiuiduus affuiſti, ita ut illo pfuſus ſopore membroꝝ, cum ego uigilarem tibi, tu uiueres, mihi dicerem: Quid eſt mors frater? Nam certe nullis a me ſeparare momentis. Ita enim ubiqʒ pſto eras, ut quam in iſtius uitę uſu habere copiam nequibamus, nunc nobis ſemp & ubiqʒ pſto ſit. Nam tunc utiqʒ oïa pſto eſſe non poterant: nec enim complexiones nr̃æ, conſpectuſqʒ, & oſculoꝝ corporaliũ ſuauitates locis omnibus, & omnibus temporibus ſuppetebant. Animoꝝ imagines ſemp nobiſcum erant, etiam qñ nõ eramus una: quę ne nunc quidem occiderunt, aſsidueq́ʒ aduolant, quo maiore deſiderio, eo maiore copia. Teneo igiť te, frater; nec mihi te aut mors, aut tp̃s auellet. Ipſæ dulces lachrymæ ſunt; ipſi fletus iucũdi, qbus reſtinguiť ardor animi, et quaſi relaxatus euaporat affectus. Neqʒ enim ſine te eẽ poſſum, aut tui non meminiſſe unqʒ; aut meminiſſe unqʒ, & meminiſſe ſine lachrymis. O amari dies, q interruptã copulam proditis. O flebiles noctes, q̃ tã bonum conſortem quietis, & indiuiduum mihi comitem pdidiſtis. Quas ederetis cruces, niſi ſe offunderet imago pſentis; niſi uiſiones animi repræſentarent, quem ſpecies corporis denegaret? Iamiam frater animo meo chariſsime, quanqʒ imaturo deceſſeris obitu, beatus tñ q iſta non ſuſtines, nec amiſſum fratrem mœrere compelleris, quẽ abſentem diu ferre nõ poteras, ſed recurſu celeri reuiſebas. Quòd ſi tũc ſolitudinis meę tędia repellere, mœſtitiam fraternę mentis ableuare pperabas: quanto nunc crebri⁹ afflictum animum debes reuiſere, & ex te conceptũ, per te lenire mœrorem? At mihi tñ dat aliquas officij uſus inducias; & obſequij ſacerdotalis intentio abducit animum.

De ſancta uerò ſorore quid fiet? Quę licet diuino metu pietatem temperet, rurſus tñ ipſum pietatis dolorẽ ſtudio religionis accẽdit. Strata humi, & totũ gremio ſui complexa tumulũ, laborioſo feſſa inceſſu, triſtis affectu, dies noctesqʒ mœrorẽ integrat. Nam licet fletũ pleruńqʒ ſermone ſuſpendat, in oratione renouat. Et quãuis ſcripturarũ memoria cõſolationes ferentibus pcurrat; flendi tamen deſideriũ precandi aſsiduitate compenſat, lachrymaꝝ ubertatem tunc præcipue, qñ nemo interrũpere poſſit, inſtaurans. Ita quod miſerearis habes: quod rephendas non habes. Flere enim in or̃one uirtutis eſt. Et quanqʒ iſtud familiare uirginibus, qbus mollior ſexus, tenerior affectus contuitu communis fragilitatis; in lachrymas etiam ſine domeſtici ſenſu doloris exuberat: tñ cũ maior cauſa mœrendi eſt, finis mœroris excludiť. Deeſt igiť conſolandi uia, quia ſuppetit excuſandi gr̃a. Neqʒ enim poſsis phibere quod doceas, pſertim cũ religionis aſtruat lachrymas, non doloris; & cõmunis ſeriẽ deplorationis in metu pudoris obtexat. Conſolare ergo, qui potes adire animum, penetrare mentẽ. Cernat te eſſe pſentem: ſentiat non eſſe defunctũ, ut cuius ſecura de merito, eius functa ſolatio, diſcat pro eo nõ grauiter dolere, qui ſe ad-

monuerit non dolendum.

Sed quid ego demoror, frater; quid expectem ut nostra tecũ cõmoriatur, & quasi consepeliat oratio? Licet ipsa species, & exanimis corporis forma solet: oculosq́ manens grã, & permanens figura demulceat. Nihil inquã, moror: Procedamus ad tumulũ. Sed Prius ultimũ coram populo uale dico, pacem prædico, osculũ soluo. Præcede ad illã communẽ omnibus, & debitã, sed iam mihi pręcæteris desiderabilẽ domũ. Para hospiti consortiũ. Et quemadmodũ hic omnia nobis fuere cõia, ita illic quoq; ius diuiduũ nesciamus. Ne, quæso, cupientem tui diu deseras: ꝓperantem expecta, festinantem adiuua; & si diutius morari tibi uidebor, accersi. Neque enim unquam ꝓlixius absuimus a nobis: tu tñ solebas reuisere. Nũc qm̃ tu redire iam non potes; nos ad te ibimus. Æquũ est ut officium repẽdamus, subeamus uicem. Nunq; nobis fuit uitæ conditio discretior. Semper aut sanitas, aut ægritudo cõmunis, ut cũ alter ægresceret, alter incurreret; cũ alter reualesceret, uterq; consurgeret. Qũo ius nostrũ amisimus? Et nunc consortiũ ægritudinis fuit; qũo mortis consortiũ non fuit? Tibi nunc omnipotens Deus innoxiã commendo animã: Tibi hostiã meam offero. Cape ꝓpitius, & serenus fraternũ munus, sacrificium sacerdotis. Hæc mei iam liba præmitto. In hoc ad te pignore uenio; non pecuniæ, sed uitæ pignore; ne me diutius residere facias tanti fœnoris debitorem. Non mediocris est fraterni amoris usura, nec uilis naturæ sors, quam cumulauit incrementum uirtutis. Possum ferre, si cito cogar exoluere.

VITA EVSEBII SAMOSATENI, ET BARSÆ Edisseni Episcoporum, per Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetũr li. 7. Historiæ Tripartite ca. 16.

THeodoretus. Eusebius Samosatenus Episcopus sub Valente Imperatore in Thraciam in exiliũ deportatus, Apostolicis laborib9 desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τιάρα caput operiẽs, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinã, p̃sbyteros ordinans, atq; diaconos, aliaq; ecclesiæ ꝑagebat officia. Sicubi aũt inueniret sibi cõcordes ep̃os, eos Pręsules ĩdigentibus cõstituebat ecclesijs. Quantã uero fortitudinẽ, sapientiãq; monstrarit, Imperialem suscipiens iussionẽ, qua eum p̃cipiebat in Thracijs habitare, necessariũ arbitror nescientes cognoscere. Venerat. n. baiulus huius p̃ceptionis circa uesperã, quem Eusebius silentiũ habere, & aduentum suum cælare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflãmata, te quidem interimet: ego aũt pro tua morte apud Deum pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixisset uespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famuloꝝ secretũ pãdens, solus egressus est senex: sequebat̃ famulus, puluillum tantũmodo, & codicẽ gerens. Cumq; uenisset ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauẽ, ut Zeugma nauigaret, iussitq́ nautis, ut remigarent. Et facto die, ille quidem ꝑuenit ad Zeugmatis locũ: Samosateni uero gemitibus, & lamentatione repleti sunt. Nam cũ ille seruus eius proximis, quæ iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficiscerent̃, & quos codices detulisset, ingemiscebant uniuersi, pastore uidelicet priuati. Fluuiusq; nauigã-

tibus,atq; sequentib⁹ est impletus. Cumq; uenissent, & desideratũ pastorem cernerẽt,amplius eiulabant:ac suspirantes,fundenteſq; lachrymarũ fontes,eum retinere nitebanť,ne in lupos oues eius inciderent. Quem cũ flectere non ualuissent,audierunt,eo legente,Apostolicam legem, q̃ apte iubet nos principib⁹,et potestatib⁹ esse subiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerunt aurũ,alij argentũ,alij uestes, alij famulos, tanq; ad peregrinam,& exteram properanti terram. At ille pauca quædam a ualde uotis accipiens,doctrinisq; cũctos,& orationibus armans, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare p̃cipiens, ad Histrum profectus est. Illi uero ad urbem propriã remeantes, & mutuo se exhortantes,luporũ circũspiciebant prudenter insidias. Nunc uero narrandus est horũ fidei calor, & puritas. Puto enim me delinquere, nisi p hanc relationem illi semp memorabiles habeanť. Quum ergo Arianorũ participes egregio pastore priuassent gregem,aliumq; pro eo Eunomium noĩe fecissent ep̃m, nullus illic habitãtium,non pauper,non diues,non famulus,non opifex,non agricola, non hortulanus,non uir,non mulier,non iuuenis,non senex, ad ecclesiasticum accessit consuete collegium. Solus itaq; degebat ep̃s, tum nullo eum neque uidente,neq; penitus appellante,licet feratur cum multa eum uixisse mansuetudine:cuius rei hoc probať iudicium. Cum enim uoluisset lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, uolenteſq; ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas uidens,eas aperire p̃cepit,& libenter secum omnes lauacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit. Nam quũ lauanti sibi quosdam uideret astare,iussit ut cũ ipso communiter aqua calida fruerenť,qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putãs, uelociter ascendens egressus est. Illi uero nequissimæ hæreseos immunditia,etiam aquã iudicantes esse pollutam, eã repente cuniculorũ egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille congnoscens,relicta ciuitate discessit,inimicam habitare ciuitatem,& horrorem habentẽ aduersum se communẽ, arbitratus esse stultum.

Quo de Samosata abeunte,Lucium pro eo aperte lupũ, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tñ quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinã apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Qũo enim etiam Lucium oẽs habuerint odio,alijs narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphæram alter alteri porrigẽtes,lusu delectabanť. Isto aũt transeunte,contigit ut sphæra cadens, p asini eius transiret pedes: tum pueri uehementer eiulauerunt, arbitrati sphęram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, p̃cepit cuidam sequentium,ut expectaret,& quod gerereť,cognosceret. Pueri uero accedentes ignem,& sphæram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile,& consuetudinis antique reliquias. Veruntamen indiciũ est,quo posſit ostendi quale odiũ circa Arianam uæsaniam ciuitas habuerit uniuersa.

At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium,sed multos quidem sacerdotũ fecit per iudices in exiliũ deportari,eos pręcipue,qui uiriliter pro sacris dogmatibus dimicabãt,usq; ad nouissimos Romani fines Imperij,Euolciũ diaconij ministerio functũ in eremum Oasim,Antiochũ uero Eusebij maximi generatione decoratũ (erat enim cõsobrinus eius) & multis uirtutibus coruscantem, necnon sacerdotij dignitate fulgẽtẽ,

in

in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat?

Quum itaque uir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerasque uictorias etiam coronã martyrij suscepisset, conuenit solenni modo prouinciæ synodus, pariter & Iouianus Pergenæ tũc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Quumque uniuersi Antiochũ elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sacrũ perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus, & uidens Iouianũ suo capiti dexteram imponentẽ, manũ eius repulit, dicens, non esse ferendã dexteram, quæ aliquando sacramenta blasphemijs celebrata suscepisset. Sed hæc quidẽ non post multũ temporis euenerunt. Tunc.n. in interiorem est (ut dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate uir sanctus Eusebius morabatur apud Histrũ, Celtis Thraciam deuastantibus, & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Barsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solũ in Edessa, quã regebat, uicinisque prouincijs, sed etiam in Phœnicę, & Ægypto, necnon Thebaide, quas gentes cũ maximo uirtutis suæ splendore transierat, primũ quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cumque cognouisset innumeros ad eũ concurrere populos (quia cũ plenus esset gratia, uerbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Ægypti urbem eũ in exilium destinauit. Cumque etiam illic eius gloria omnes accederet, in quoddam castrũ extremũ Barbaris uicinũ, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti urbe deductus est. Aiunt quidã in Arado hactenus eius extare lectum, eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cũ in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

I *Lectus sancti sanat ægrotantes, quãto magis eius reliquiæ quæ lectum tetigerunt sanarent?*

VITA OCTOGINTA LEGATORVM ORthodoxorum, a Valente Imperatore occisorum, per Casiodorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 7. Historiæ Tripartitæ ca. 19.

Socrates. Imperator Valens festinans Antiochiam, de Constantinopoli digressus, uenit in Nicomediã, & illic huiusmodi de causa moratus est. Eudoxius enim Arianæ religionis mox post egressum Imperatoris defunctus est, cõsulatu Valentiniani, & Valentis tertio, cũ undecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locũ eius ordinauerunt Demophilũ. Verum prędicatores consubstantialitatis oportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagriũ quendam suę fidei constituerunt episcopũ. Quem ordinarat Eustachius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem a Iouiniano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut consubstantialitatis prędicatores sua pręsentia roboraret. Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebant. Hęc gesta cũ peruenissent ad principẽ, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manum a Nicomedia Constantinopolim destinauit, pręcipiens ut teneretur & ordinator, et ordinatus, & alius alio mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alium destinatur.

His ita gestis Ariani amplius efferati, uexabant uehementer orthodo-

xos, cædentes, contumelijs affligentes carceribus recludentes, pecunijsq; sæpe spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cũ illi ferre non possent, ut deprecarent principem ueniebãt, si quo modo mererent uiolentias euitare. Sed hoc cogitantes, ualde frustrati sunt, ab iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cumq; uiri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus pẽerant Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediã peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, uiolentiam proclamantes, & ea, quæ uidebantur esse perpessi.

Indignatus igit Imperator, ad pręsens cęlauit iram, latenter aũt Modesto Pręfecto præcepit, ut eos comprehensos occideret. Modus aũt mortis erat quodãmodo peregrinus: quapropter memorię contraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceret in populo, si eos palam perimeret, simulauit se eos uiros in exiliũ destinare. Illis aũt simpliciter acquiescẽtibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, uelut in exiliũ deuehendos, præcipiens nautis, ut cũ ad mare medium peruenissent, eos dimergerent, & hoc modo morerent. Quo facto, perductis in mediũ sinum, qui uocat Astacenus, quod iusserat præfectus Impatoris, impletũ est, & in alia sequẽti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit aũt uentum subsolanũ ualde flare, & ita nauis uelociter est accensa. Cuius reliquę peruenerunt ad locũ qui Acidiza nuncupat, ubi ad plenum cum uiris religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiunt non sine ultione transisse. Fames nanque repente secuta est circa Phrygias gentes, ita ut necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, & ad Constantinopolim, diuersasq; prouincias properare.

Habetur in libro 7. Historiæ Tripartitæ cap. 32.

VITA MVLIERIS ORTHODOXÆ, QVÆ AD Martyrium cum filio accurrebat, necnon Eulogij, & Protogenis confessorũ Dei, per Casidorũ senatorem scripta.

1 *Basilica Thomæ Apostoli clara ualde & ornata.*

SOcratres. Dicendum quoq; est, quod in Edessa Mesopotamiæ sub Valente Imperatore gestũ esse dinoscitur. In hac urbe est Thomæ Apostoli basilica, clara ualde, pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiã Collectæ sæpius celebrantur. Quã uolens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidem conuenire, fertur manu percusisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset uniuersos. Cumq; præfectus iniuriam passus, inuitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim uolebat tot hominibus cædem inferre) latenter mandauit, ut nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neq; consiliũ, neq; terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt.

2 *Ecce quomodo ecclesia est locus oratiõis, quod negãt quidam ex nostris hæreticis.*

Cumq; Præfectus cũ multa militũ manu ad basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret iussionem, quædam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursuq; ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium.

Indignatus uero Præfectus, mulierẽ sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quo sic indecenter curris? At illa: Quo & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille. Non audisti, ꝙ Præfectus illic occisurus est uniuersos, quoscunq; repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq; festino, ut illic in-

ueniat inter eos. Et quo hunc paruulũ trahis infantem? Tum mulier ait: Vt & iste martyriũ suscipere mereatur. Hæc cũ audisset uir ille, considerauit concurrentiũ animum, & mox recurrens ad principẽ, suggessit ei, q͞p essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens, breui tẽpore tantã multitudinẽ occidere. Quo dicto, ab ira auocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorẽ Imperatoris effugiunt.

Theodoretus. Et hæc quidem cũ Præfectus Imperatori dixisset, populum quidem, quod expectabat, non pertulit experiri. Verũ duces eorum, id est, presbyteros, atq; diaconos interrogari pręceptũ est, ut unũ è duobus eligerent, aut cõmunicare lupo, aut urbe pelli, & in quasdã extremas partes destinari. Cumq; congregasset uniuersos, mitibus utebatur uerbis, persuadere nitens, ut leges sequerentur Imperatoris, indicium uæsanię dicens esse, quod tanto Imperatori pauci homines repugnarẽt. Cumq; cuncti tacerent, ad horũ ducem Eulogium, uirum ualde laudandũ, Præfectus ait: Cur non respondes his, quæ dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatũ respondere. Tunc præfectus: Multa itaq; uerba locutus sum, monens uos, quæ satis expediunt. Porro Eulogius uniuersis hęc dicta fuisse respondit, & incongruum esse, ut solus alios contẽnens responderet. Si uero me solũ, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Cõmunica possidenti regnũ. At ille pacifice, & ualde benigne ait: Et mihi regni quoq;, sacerdotijq; consortiũ est. Tunc Præfectus irrisionem sentiens sæuiebat, & iniurijs contra senem usus, etiã hæc adiecit. Non hoc locutus sum fulminande, sed quibus cõmunicat Imperator, cõmunicare uos monui. Cumq; dixisset senex pastorẽ se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tẽpore cõpræhendens destinauit in Thraciam: qui cũ ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebãtur. Ciuitates enim occurrebant, & uici, uictores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, ut Imperatori dicerent, plurimorũ honorem uiris illis decretam exilij contumeliã afferre. Hęc cognoscens Imperator, iussit ut bini & bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiã, alios uero in Thebaidos dispersit urbes. Aiunt enim, quod etiam fratres, quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porro Eulogiũ Pręsulem illorũ, & Protogenem, qui post eum fuit, in Antinoum usq; transmisit. Quorũ uirtutem non patior obliuioni contradere. Quum enim concordem uiderent ciuitatis episcopũ, ecclesiasticoq; collegio qui cõmunicarent, uiderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua re consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, unde dolentes de eorũ incredulitate lamentati sunt: non tamen esse diulugendũ arbitrati sunt, sed omni uirtute de medicina curauerunt.

Sacratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die, totaq; nocte omniũ deprecabatur Deum. Protogenes aũt ualde dignissimus, Eunomij literis eruditus, ad scribendũ uelociter prõptus, inueniens opportunũ locum, eumq; sibi segregans ad docendũ, adolescentiũ magister effectus est, quos & scribere uelociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumq; unus adolescentiũ incidisset in morbũ, uenit ad domũ eius, & tenens ægroti dexterã, morbũ orationibus effugauit. Hoc cognoscentes aliorũ parentes infantium, deduxe 3

Eulogius morbos orationibus effugabat.

runt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille non ante se dixit Deum, ut expellerētur morbi, rogaturū, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cū gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos salutis desideriū, & simul animę, corporisq; sanitate fruebantur. Si quando uero alicui suasisset, ut sacram gratiā mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & cōcutiens ianuam, rogabat, ut aperiret, ac signū dominicum ei, qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationē, dicebat potius esse necessariā salutem errantiū. Mirabantur igitur uniuersi uidentes Protogenem talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impartiret, tamen Eulogio primatū per omnia reseruaret, ut eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde conijciebant multo magis uirtutē illius eminere. Quum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscētes, & lachrymantes, maxime uero præsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cumq; ad propria remeassent, sanctus quidē Eulogius Barsæ maximo ad uitam felicissimam transeunte, eius suscepit regimē ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere iussus est urbē Carrensiū desolatā, & spinis gentiliū plenā, quę utiq; pluribus laboribus indigebat.

Habentur libro 8. Historiæ Tripartitæ cap. 38.

VITA, ET AGONES MACARII, ALTERIVSQVE Macarij, Isidori, & cæterorum monachorum, nec non Episcoporum, præsbyterorum, & Diaconorum sanctarumq; Virginum, sub Lucio Alexandrino Episcopo intruso tolerati, per Cassiodorū Senatorem scripti.

THheodoretus. Post recessum Petri Alexandrini Episcopi, qui legitime Athanasio successerat, trāsactis diebus paucis, Euzoius ab Antiochia uenit cum Lucio, & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Paulus autem doctrinis primū Athanasij satiatus, deinde fastidiens cibū sibi offerri contrariū, ab ecclesiasticis collegijs se subtraxit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios uerberauit, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorū uero instar Barbarorum uastabat domos. Sed hæc melius uir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum e sceleribus Lucij prius referens, epistolam Petri ponam.

Viri quidam in Ægypto conuersationem imitantes angelorū, & ciuitatis euitantes turbas, uitā agere in eremo potius elegerunt, arenosamq; terrā, & sterilem frugiferam reddiderunt, fructū uidelicet Deo suauissimum uirtutis eorū, & optimū referentem. Cuius uitæ multi quidē uidentur esse authores. Sed a puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis uirtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Huius ergo loci tunc incolas sequaces Antonij, infelix Lucius expulit, eorumq; sanctissimos Præsules, Macariū uenerabilē, aliumq; Macarium, Isidorū, & cæteros speluncis suis ejciens, in quandam insulam, quæ ab impijs inhabitabatur hominibus, destinauit: quippe quæ nunquā magistrū susceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolū, ubi dudum habitare cō-

suceuerat,

sueuerat, filiam sui sacerdotis inuasit, & Bacchantem illuc usque perduxit, ubi nauis aduenerat monachorū. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti uiri, simul & mulieres, dęmone proclamante: O potentiā uestram, o ministri Christi: undique a uobis expellimur, a ciuitatibus, atque uicis, a montibus, simul atque collibus, ab eremo, quæ priuata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula cōmorantes, a uestris iaculis liberari, qua spe noscimur esse frustrati. Huc uos persecutores miserunt, non ut uos uexarent, sed ut nos per uos expellerēt. Ecce recedimus ab hac insula: uirtutis enim uestræ radijs iaculamur. Hæc dicentes & his similia, puellamque in terrā prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam, & suo patri sanā, ualentemque restituit. Verum illi, qui miraculū conspexerant, ad sanctorū prouoluti pedes, salutis uiaticū se percipere supplicabant. Et templū quidē dæmonū destruxerūt: doctrinæ uero radijs illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. 1 *Oratione facta sacratissimus Monachorū chorus suscitauit puellam.*

His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicentes iram sibi imminere diuinitus, nisi sanctorū reuerteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum Lucius ciuitatis, sacratissimos uiros ad suas speluncas redire præcepit. Et hæc quidē sunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant. Veruntamen temeritatis eius scelera literæ Petri illius admirabilis edocebunt. Quarū ego prolixitatem fugiens, quę in medio posita sunt, ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius, cū esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christū sæpius pugnare conabatur, & colligens prædictū populum, impetū fecit aduersus ecclesiam, perinde ac si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solū dictare uolēs, ipsa rei memoria dolore maximo sum cōmotus, & fluxū protuli lachrymarū, diuque hoc potueram pati, nisi diuina ratione animū releuassem. In ecclesia enim, quæ Theone uocatur, ingressa multitudo pro uerbis honorabilibus idolorū fauoribus exultabant. Pro sacrarū lectione scripturarū turpes manuum plausus agebantur. Infracteque cū turpitudine uoces contra Christi uirgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim unusquisque sapientium talia, claudebat aures: & magis optabat esse surdus, ne huiusmodi uerba audire cogeretur. Sed utinā uerbis peccando quieuissent, & non actu uerborum turpitudinem superarēt. Tolerabilis nanque detractio est huiosmodi, apud quos Christi sapientiæ, & doctrinę cultus inhabitat. Hi siquidē iræ uasa ad perditionem facta, subsannantes, & horribilem sonū de naribus emittentes, & ut ita dicam, fœtorem ueluti de quodā cuniculo profundentes, uestes sanctarū Christi uirginū dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam circunferentes urbem, sicuti uolebant, eis cū turpitudine illudebant. Si quis aūt eos tunc compatiendo prohibuisset, uulneribus maceratus agebatur. Vę illis cladibus. Multę siquidē uiolentia corporis sustinuere corruptionem: plurimę uirginū uectibus in capitę cęsę, sine uoce manserūt: quarum etiam funera solenni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora hactenus a parentibus ingemiscētibus inquisita reperiri non possunt. 2 *Continentia uirginū sanctorum Angelorū formam imitabatur. Ergo possibile illis erat o hæretice, uirginitatē suā custodire?* 3 *Corpora sanctarū uirginū solenni sepulturæ tradi prohibita sūt.*

Sed cur parua de magnis loquor? Cur in istis moror, & non potius ad

necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nõbiscum obstupescens patientiam domini, eò quod non repente uniuersa concluserit. Quę enim nunquam facta sunt, neq; per scripturas patrũ nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impij cõmittebant. Velut enim in scena turpi consisterent, puerũ quendam naturam masculi denegantem, & utentem ueste fœminea inunctis oculis, & uultu serico colore de picto, & ut apud prophetã scriptũ est, idolũ fœminei schematis super ipsum altare, ubi aduentũ sancti spiritus inuocamus, circuitus, huc, & illuc agere, & manibus saltationem celebrare fecerũt, ridentes, nephandasq;

4 mittentes uoces. Qui rursus hoc paruum iudicantes, & præterita decora, quam turpia magis existimãtes, quendam ex suis turpitudine notissimũ, ueste, genitalibusq; nudatũ in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra Christũ impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim uerbis, ille scelera ptoferebat, pro honestis laudabat luxuriã, pro pietate impietatẽ, pro continentia fornicationem & adulterium, masculorũ concubitũ, furtum, cibos, potum, uitæ huic utilia proclamabat.

Vide quomodo perfidi isti sacrũ Altare et ecclesiã pphanabant,

His ita gestis, & me ab ecclesia recedente: quippe quum illic stare non possem, ubi militũ inuasiones, ubi populus pro seditione redeptus largitate pecuniarũ, & gentilium multitudo magnis promissionibus aderat noster quidem successor missus est, episcopatũ uelut mundanam cõparans

5 dignitatẽ quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorũ episcoporũ concilio, non decreto ueracium clericorũ, non petitione populorũ electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones.

Ecce quales episcopi hæreticorum.

6 Non quisq; episcoporum, nõ presbyterorũ, non diaconorum, non populi multitudo, non pręcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum, sed Euzoius erat cũ eo pridem quidẽ damnatus cũ Ario in sancto Nicæno, maximoq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochensium uastator ecclesiæ, & comes largitionũ, ac militũ, Dux in omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani tẽporibus Berytiorũ incendens ecclesiam, beatæ memoriæ Iouiniani tẽporibus ex proprijs facultatibus eam reparare coactus est, ita ut pene caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiã meruisset. Considerare quidẽ hæc uestrum zelum, & ad uindictam excitari deposco, quanta, & qualia sint cõmissa contra Dei ecclesiam, cũ talis aduersum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is.n. Lucius, qui per uestram religionẽ, & oẽs orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit ciuitati: & non solũ sicut blasphemus, & insipiens, dicit in psalmis: nõ est Deus uerus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atq; corrupit, gaudens in blasphemijs contra eos, qui saluatorẽ colere cõprobantur. Quum enim Paganorum sensibus situicinus, recentem præsumit erroneus colere Deum. Nam alij coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene uenisti episcope, qui filiũ non difendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simula crũ utiq; Paganorum nominantes.

Monachi non præcedebant episcopũ hymnos decantantes scripturarum.

Inter hęc eodem momento prædictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis eius, collecta multitudine populorũ, presbyteros atq; diaconos decem & nouem numero comprehendens, quorũ quisdam octogesimũ transcenderant annũ, tanquam captos in quodam scelere, & Romanorum inimicos, legibus co-

artabat, nesciens uirtutem Christianorũ legis, & apostolorum fidem per patres traditam nobis; hæc etiam clementissimũ principem Valentẽ grata habere pronuntians: Flectimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim uobis diuinitas, licet ueræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed uiolenter hoc facientes. Necessitati nanque satisfactio adest: Spontaneam uero uoluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, prompte sequimini, & dogmati Ariano subscribite, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes, quod si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes uero carceres supplicia, tormenta, flagella, uincula sustinebitis: Pecũnijs simul, possessionibusq; priuati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contemperans, inuitabat, atque cogebat ut omnes a pia sententia deuiarent. 7 *Nesciens Apostolorũ fidem per patres nobis traditam.*

At illi nihil amarius existimãtes, q̃ pietatis proditionem, huiusmodi respõderũt uerbis, uirtute, fortiq; sensu seductionẽ, minasq; subdẽtes: Quiesce, iam quiesce his nos terrere sermonib⁹, æsca uerba uana proferre. Nos neq; nouum, neq; recentẽ colimus Deum. Et licet inaniter furias, teq; cõcutias, sicut uehemens uentus, in dogmatib⁹ pietatis ad mortẽ usque consistimus: non impotentem, non insipientẽ, non sine ueritate aliqñ fatentes Deum: non aliqñ quidem existentẽ, sicut impietas Arij tẽporalem prædicat filium. Si enim creatura secundum eius uesaniam Filius non existens cum patre, etiã Pater aliqñ non fuit, quippe filio non extante secundũ eos aliqñ. Si uero semp est pater, existente uidelicet ex eo uero Filio, & nõ secundum generationis fluxũ (deus enim impassibilis est) qũo non est insipiens, atq; uæsanus, qui hoc de filio profitet, dicens: Erat quãdo non erat, per quem omnia ut sint, per gratiã constituta sunt? Nostri siquidẽ patres (a quibus isti cadentes, iuste sine patre sunt facti) in Nicæam uenientes, & anathematizantes Arij sectã, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantię, quod tu fateri nos cogis, ex natura Patris esse dixerũt, sed ex eius essentia: Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum uerborum collectione consubstantialem esse professi sunt.

Talia aũt, & his similia dicentes, per multos dies coercuit, purãs a pia eos sententia posse mutari. Qui magis uelut in stadio fortiores effecti, terroremq; conculcantes, & seipsos patrũ rationibus coarmantes, ualidiorem habuerunt de pietate sensum, uirtutis exercitiũ sua pericula iudicantes. Sic igit̃ illis decertantibus, & spectaculũ factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, uniuersa ciuitas cõcurrebat, athletas cõtemplatura Christi, sua constantia uerbera Iudicis, & flagella superãtes, triumphumq; pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utiq; credebat se uincere, & illorũ impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus, atq; lugentibus, rursus collecta incomposita multitudine, ad iudiciũ eos, imo magis ad damnationem circa portam fecit adduci. Et cũ illic consuete contra eos clamores emitterent a Paganis, atq; Iudæis, & illi nollent Arianorũ impietatib⁹ cõsentire, sententiam protulit, uniuersis ante tribunal eius ingemiscentibus, ut ab Alexandria sublati in Heliopolim Phęniciæ ducerent: cuius habitatores ne nomen quidẽ Christi erudire sustinent, sunt nanq; Pagani. Quo

facto, iubens eos nauem conscendere, ipse stabat in portu, nudũ gladium uibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hostiles dęmones crebrius uulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absq; sumptibus, & absq; aliquo solatio, nauigare præcipiens mari spumante, &(ut ita dicam) nolente per susceptionem uirorũ iniquę iusioni communicare. Ingemuit enim ciuitas uniuersa, & hactenus lamentatur: & alij quidẽ suis manibus pectora percutiebant, alij uero manus, & oculos tendebant ad cœlum, uiolentiã protestantes, & ueluti dicentes: Audi cœlũ, & auribus percipe terra, qm̃ iniusta sunt, quæ gerunt. Cunctaq; simul gemitu cõplebantur, & ueluti cantus quidã erat in ciuitate luctificus, currebatq; fluuius lachrymarũ. Cum igit Iudex ille pręcepisset ut uela nauis tollerent, tunc gemitus ingens uniuersorum uirginum & mulierum, seniorum, & iuuenum permixtus lachrymis est emissus.

Quum illi ergo Heliopolim nauigarent, ubi diabolica superstitio celebratur, oẽs in media ciuitate communiter & singuli ingemiscẽtes, atq; lugentes agebant. Quibus tamen nec apte licebat flere iusione urbis Præfecti Palladij: erat enim & ipse Paganus. Multi deniq; flentiũ arrepti, & in carcerẽ ducti, deinde castigati, lacerati, uerberati, nouissime in metalla sunt traditi: uiri utiq; ecclesiæ, & propter diuinũ zelum ualde pugnantes. Erant enim plurimi eorũ monachi, eremũ incolentes, numero uigintitres: cũ quibus paulopost Diaconus a dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergũ uinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur: ueluti aliquis reus insignis, & homicidarũ uerberibus coæquandus, lapidibusq;, simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio in metallicũ deportatus exiliũ. Cumq; Iudex ille multos quoq; infantiũ cruciasset, quidã eorũ
8 morientes, neq; parentũ, neque fratrũ exequijs solennibus sunt potiti. O multã inhumanitatem iudicantis, magis uero condẽnantis. Qui enim propter pietatẽ decertarunt, homicidis cõparari potuerunt, quorũ utiq; corpora insepulta relicta sunt: pie laborãtes escis bestiarũ, uolatiliumq; proiecti sunt. Quiq; patrib⁹ necatorũ naturalium conscientia compati uoluerunt, ueluti iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorũ, quæ Barbarorũ sententia, quoslibet patribus condolentes punit? quando quispiã ueterũ huiusmodi gessit iniquitatẽ? Iussit itaq; Pharao, ut masculi interficerentur Hebræorũ, sed inuidia, & timor tunc protulit hoc p̃ceptum. Quanto tñ illa, quæ tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt; quanto desiderabiliora ad discretionẽ iniquitatis huius? Et licet malitia nequaq̃ separentur alterutris, sunt tñ incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in q̃bus exultabant Ariani, choros agẽtes, quũ uniuersa ciuitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur.

Neque fratrum exequijs solennibus sunt potiti. Erant itaque etiam tum solennes exequiæ. Non ergo cupidorum sacerdotũ recens iuuentum, ut dicunt Nebulones nostri.

Et quũ hæc ita sint gesta (non enim quieuerunt iniq̃tatis authores, sed ad peiora profecti) usq; ad episcopos prouinciarũ uenena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatiũ, Comitem largitionũ, quem prædiximus, Magnũ. Alios etenim episcoporũ Curiæ tradiderũt, alios diuersis machinationibus affecerunt, uolentes uniuersos impietatibus obligari, & scd'm patrem ipsorũ diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent.

rent. Super hęc aũt undecim Ægyptiorũ episcopos, uiros pene ab infantia usq; ad senectutem eremũ incolentes, uerboq; superantes, & actu libidinem, piamq; fidem sine confusione pdicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq; uictorias de dæmonibus exercentes, & Arianã sectam sapientissima ratione denotantes, in exiliũ miserunt in ciuitatem Iudęorum, nomine Diocæsaream. Et uelut infernus crudelissimus nunq; morte satiati fratrũ, suæ sæuitiæ memoriã relinquere uoluerunt. Nuper enim ecclesiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cũ fidelibus monachis, uolẽtesque eorũ scelera denotare, aures imperatorias inflammantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui, puto, propter inclementiã locorũ, etiam uita priuati sunt. Tales itaq; tempus illud tragædias exercuit, silentio quidem, & obliuione dignas, sed literis memorandas, ad obiurgationem eorũ, qui contra unigenitũ linguas suas exacuerunt. Hi nanque rabie coarmati blasphemię, non solũ dominum omniũ iaculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine ullo fœdere susceperunt.

VITA APHRAATIS, IVLIANI ET ALIORVM Monachorum per Casiodorum Senatorem scripta.

Habetũr lib. 8. Historiæ Tripartitæ ca. 4.

Heodoretus. In his qui Valẽtis tẽpore pro pietate egregie laborabant, fuit etiã Aphraates monachus. Is ouium salutẽ suæ quieti præponẽs, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quãtas uero uirtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantũmodo eius debet dici, quod huic historiæ ualde congruit.

Boreæ parte fluuius currit Oruntes circa palatium: a meridie uero est maxima porticus, undiq; turres excelsas habẽs. Inter palatiũ uero & flumen platea est, quæ egredientes ex urbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plateã cum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat, ut sacris ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciẽs Imperator, uilissimo pallio uidit indutũ, & in longæua senecta celeriter pperantẽ. Quumq; dixisset quidã istũ esse Aphraatẽ, a quo ciuitas uniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quo uadis? At ille sapienter respõdit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundũ monachicum morẽ. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis. Si sic quoq; pmitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Christi oues pace pristina fruebantur. Quia uero tumultu maximo cõmouentur, & periculi onus impendet, ne captiuæ teneant, necesse est quouis discurrere, easq; a necessitate saluare. Sed dic mihi, serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ uacans, uideremq; paternam domũ ignibus cõcremari, quid me facere deceret? sedere intus, & ardentẽ contẽnere domũ, an certe discurrere ubi aquã ferrẽ, & flãmas extinguerẽ? credo te dicere hoc potius fuisse faciendũ: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agit Imperator. Te nanq; in paternã domũ nostrã mittente flãmas discurrimus, ut eas ualociter extinguamus. Hæc illo dicẽte interminatus est quidẽ, sed tacuit Imperator. Vnus uero cubicularius Imperatoris aspere respõdens uiro sanctissimo, huiusmodi cladẽ noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei cu-

ram: quo post hæc uerba descẽdens, ut Imperatori pararet ingressum, & mente pculsus in aquam feruentẽ descẽdit, ibiq; defunctus est. Sedebat Imperator expectans, ut eo renunciante lauaret: eoq; tardante, misit alios uiros, quur moraret. At illi ingressi uiderunt eũ in solio feruẽte defunctũ, atq; solutũ. Quod cum nuntiatum fuisset Imperatori, cognouerunt uirtutẽ orationis Aphraatæ, non tñ ab impijs dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

Hac tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta uenit Antiochiam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mendacia: hunc uirũ suæ dicerẽt esse prauitatis, miserunt ad eum lumen ueritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acaciũ uirtute florentẽ, q postea Berœę fuit eps, rogantes ut multis hominum milibus subueniret, & aduersariorũ fallaciam redargueret, ueritatisq; dogmata confirmaret. Is ergo uir sanctissimus, & ueniendo, & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia deo amabili a nobis conscripta retulimus. Quod uero totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenerit, nullũ seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probant uniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille uir operatus sit, etiã ueritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandria temporibus Constantij fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens uniuersis, quod Athanasius doctrinę Apostolicæ pręedicator extaret, & hostes essent ueritatis participes Arij. Sic igit̃ sciebant illi sacratissimi uiri, quid tempori unicuiq; congrueret, & qñ opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

1 *Ex hoc loco habes qđ antiqui Monachi non uagabantur huc & illuc ut uolunt somniatores nostri, sed in eremo & cellis suis manebant inclusi. Quod si quandoque ad oppida & ciuitates ueniebant, illud erat ut sanctorũ animas cõfortarent, qui pro Christiana fide tuenda decertabant.*

Fuit porro illo tẽpore in Cyrestensiũ eremo famigeratus ille Æcepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neq; uisus, neq; loquutus. Zeugmatius quoq; ille admirabilis, qui licet oculorũ acie priuaret, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisq; resistens. Propter quã causam monachicam eius cellulã concremauerunt: sed Traianus magister militũ fidelissimus aliam ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoq; tempore fuit Ephrẽm in Edessa, in Alexandria uero Didymus. Et Ephrẽm Syra usus lingua. Spiritalis gratię radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Grẽcam, multos Græcorũ eruditosq; redarguit, & totius hęreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et qm̃ tunc Harmonius Bardisanę quędam cantica cõponens, & impietatem melodicę suauitati permiscens, illiciebat audientes, & ad perniciem uenabatur: iste sumẽs inde harmoniã, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suaue admodum & utile medicamen apposuit: quę cantica triumphatorum Martyrũ festos dies etiamnum efficiunt clariores.

2 *Festi dies sanctorum Martyrũ triumphantibus Canticis efficiuntur clariores.*

VITA CÆSARII FRATRIS D. GREGORII
Nazianzenij Cõstãtinopolitani epi per eundẽ conscripta.

Est oratio septima in operum eius uolumine. Fol. 43.

A Rbitramini fortassis, patres, amici, ac fratres, tam re, q̃ nomine suauissimi, alacriter me orandi munus hoc suscepisse, quo ob fratrem defunctũ lachrymas uobis excutiam, ac luctũ ciem, seu ut sermones prolixos & ornatos, quibus multi oblectantur, extẽdam, quo ex uobis quidam, tanq̃ colla-

chrymantes & condolentes præparemini,ut ob meam calamitatẽ,domesticam etiã,si saltẽ alicui talis quædã accidit,deploretis, & in animi afflictionibus,proprij doloris experientiã sumatis?Alij autẽ ut auditũ cibent, & afficiãtur uoluptate. Necesse.n.putant,ut calamitas hęc ostẽdat,qualiter tandem se habeant nostra,qm̃ in alijs tam materia, q̃ sermonis copia,satis simus abũdantes,prius etiã q̃ ad uerã, & altissimã suspiciamus rationẽ,ac omnia accepta feramus Deo, a quo sunt oĩa,Deumq́ præ cunctis accipiam⁹. Cęterũ nil tale nos perpulit,nec ita de nobis suspicari debetis, si saltẽ quid dextri de nobis suspicari uelitis. Non.n.defunctũ plus deplorabimus q̃ fuerit decorũ,cũ nec in alijs talia probare soleamus:nec etiã ultra modũ laudabimus,tametsi mihi sermo præ ceteris donũ sit charissimũ ac peculiare, si saltẽ quid prudenti charũ esse debet,& præsertim fama, quæ meos sermones diligere consueuit,& nõ solum donũ, uerũ & debitum omniũ debitorũ iustissimũ:Sed solum legem in talibus obseruari consuetam,aliqualiter delibabimus,ita ut & lachrymas profundamus, obiter tamen admiremur. Siquidem hoc nequaquam a philosophia nostra alienũ existit,etenim memor esto, inquit, iustorũ cum laude, & pro mortuo effunde lachrymas, ac tanquam aduersa patiaris,luctũ instaura. Id enim pariter nos & ab indolentia separat,& ab immodestia. Deinde humanam ostendemus imbecillitatẽ, & de animi dignitate faciemus uerba. Demũ debitam mœrentibus adhibebimus consolationẽ, doloremq́ a carne ac a temporalibus ad spiritualia,& æniterna transferemus.

Cæsario itaq́ parentes fuere(ut inde incipiam unde est conuenientissimum) quos omnes cognoscitis,& quorũ uirtutes uidistis, & audiuistis, æmulamini, admiramini, & ignorantibus enarratis,si saltem aliqui sunt homines,ex quibus alius aliam quandam accipit partem,quoniã impossibile est ut unus & idem omnia sortiatur, nec illud linguæ unius opus existit,etiam si quis admodũ laboris,& honoris sit amator.Proinde multa illis ac magna ad laudis superfuere gloriã, & ne superuacua enumerare uidear,dum admiror domestica,unũ uel omnium maximũ,& præ cunctis alijs fuit dignũ,piętas nempe, de castris illis loquor, & canis, & qui non minus propter uirtutem pariter erant uenerandi,q̃ propter senectutem. Quorũ corpora ob temporis laborabant diuturnitatẽ, animæ uero Deo adolescebant.Pater ex oleastro insertus fuit in oleam,& ita de qualitate illius cõmunicauit,ut ipse alios quoq́ insereret,quo crederent Deo, & curam gererent animarũ. Sublimis inter populũ hunc, sublimiter purificatus. Aaron quispiam secundus,aut Moses,dignus factus qui Deo appropinquaret,& diuinã uocem alijs suppeditaret, stans a longe,mansuetus,ira uacuus,specie tranquillus,spiritu feruidus,corporis effigie conspicuus,longe uero occultis uirtutibus opulentior. Verùm quid nobis designare necesse est eum,quẽ prius cognoscitis? nam si longe etiam sermonẽ extenderimus,nequaquã tamen tantũ dicere,quantũ ille dignus est poterimus,& quantũ unusquisq́ nouit, & sermonẽ exigit, ac ideo melius est suspitioni cedere,q̃ a sermone,miraculi magnitudinẽ abscindere. Mater autem ab antiquo, & a maioribus Deo erat dedicata, & in sortẽ uocata necessariã,nec sibi soli,sed eis etiam,quos genuit,pietatẽ asciuit,cũ ex primitijs sanctis sancta quoq́ esset massa. Adeo autem sortẽ suam auxit, & abundantẽ reddidit,ut iam a quibusdã (dicam equidẽ, licet sermo sit au-

dax)nec mariti sui perfectio, alterius quam huius opus fuisse crederetur, & diceretur. Et o miraculũ, certamen pietatis, maiorẽ & perfectiorẽ conferre pietatem uideretur. Sane filios amabant ambo, sed longe plus amabant Christũ, seu potius Christi magis amatores erant, quam filiorũ. Vnica autem eis natorũ erat fruitio, ut illi a Christo cognoscerentur, & ab eo nominarẽtur, unicusque fortunatæ sobolis terminus, uirtus & ædificatio in melius. Misericordes erant, & cõpassionis affectu insignes. Nam multa tineis, furibus, & huius mundi surripuerunt dominatori, quæ ex fragili hospitio in firmũ transtulerunt habitaculũ, ita ut natis maximã colligerent hæreditatem, splendorẽ nempe seculi futuri, prius etiã quam ad maturã peruenirent senectutẽ. Virtute & ætate pares, & diebus pleni, tam permanentibus, quam iam elapsis. Tantũ autem utrique partes primas in terra non habuerunt, quantũ inter se prohibuerunt, ne de primo honore contenderent. Totius igitur felicitatis mensurã impleuerunt, præter nouissimã hanc, quẽadmodum quidã arbitrantur, siue illam probationẽ nominare oportet, siue dispensationem. Cæterũ adeo secure è uita migrare, & ad supernã transferri habitationẽ, nil aliud iuxta meam est opinionẽ, quam præmissio quædã filij, qui ob ætatem plusque alij periculo obnoxius erat. Et hæc breuiter attigi, non quod illos laudare uoluerim, cũ non ignorem, uix aliquẽ digne hoc facere posse, etiã si sermonem totũ in solo laudis huius argumento absumere uoluerit, sed ut ostenderẽ Cæsario uirtutem a parentibus fuisse innatam. Proinde nolite mirari, aut minus fidem adhibere, cũ ex talibus ortus fuerit parentibus, si tanta se laude exhibuit dignũ, sed potius mirandum esset, si ipse ad alios respiceret, ac interim domestica, & peculiaria negligeret exempla.

Et prima quidẽ fuere talia, qualia esse conuenit eorũ, qui ex stirpe clara sunt prognati, & quos præ cæteris bene uiuere decet. Cæterũ media sciens prætereo, ueluti pulchritudinẽ, magnitudinem, & erga omnes uiri gratiã, mores præterea cõpositos, nil concinnitate sua a uocũ harmonia distantes: quoniã nequaquam ad nos ptinet, ut talia admiremur, etiamsi alijs minime parua uideantur, ac ideo ad reliqua sermone transeo, necnon ad ea, quæ nec a uolente facile obmitti poterũt. Parentes igitur cũ illum sub talibus educassent moribus, egregieque erudijssent, & reliquis deinde disciplinis satis exercuissent, multos ille tam celeritate, quam naturæ felicitate exuperauit. Verũ ne propter rerum harũ memoriam lachrymas effundere cogar, & me animi passio præter pollicitationẽ minus philosophum esse redarguat, sciens hæc prætereo.

Sane postquam peregrinandi tempus aduenisse uisum est, primũ tum inter nos diuisi sumus, & ego in Palæstina, ob rhetoricæ permansi amorẽ: nam ea tum tẽporis egregijs florebat præceptoribus. At ille Alexandriã perrexit, quæ tunc quemadmodũ & nunc uniuersæ doctrinæ officina esse uidebatur, & erat. Verũ quodnam primũ & maximũ ex illius recenseam bonis? quidue obmittã? ne sermonem re defraudẽ maxima. Quisnam illo præceptoribus fuit fidelior? Quis sodalibus plus dilectus? Quis magis improborũ fugit amicitiã, & consuetudinẽ? Quis plus cũ optimis conuersatus est hominibus? necnon alijs, qui ex patria eius erant clarissimi, & notissimi, sciens quod consortio non parũ, uel ad uirtutem, uel ad improbitatẽ occasionem præbere solent. Ob quæ, quis est magis a principibus, quam ille,

honoratus? Quis etiam a Ciuitate uniuersa? tametsi propter magnitudinem eius omnia fere abscondi soleant. Quis modestia fuit notior? aut prudentia clarior? Quodnã disciplinę genus nõ est scrutatus? seu potius quod nam, non solũ sicut alter? cum quo unquam cohabitauit, quem non paulatim meliorẽ reddiderit? non tm̃ æquales suos, & ętatis eiusdem, sed & seniores, & qui iam diu in disciplinis uersati fuerãt. Omnia enim tanq̃ unũ exercebat, & pro omnibus unumquodq;. Nã argutos natura, laboris superabat asiduitate, & exercitatione pręstantes, mentis acumine, seu potius celeres celeritate, & studio uincebat studiosos. Eos uero, qui ambobus his pręstabant, ambobus etiam supergrediebatur.

Sané ex Geometria & Astronomia, necnõ alijs disciplinis periculosis, id solũ elegit, quod utile erat, nempe ut ex harmonia perpulchra, & ordine cœlesti laudaret creatorem. Quicquid uero ex illis nociuũ esse uidebatur, ab illo declinabat. Haud. n. astrorũ motui, siue præsentia, siue futura ascribebat, eorũ instar, qui creaturam conseruã suam, super creatorem statuunt. At ipse omnia quemadmodũ & decebat, attribuebat Deo, ac præcipue cursum illũ cœlestẽ. Sanè quis adeo imperitus, & contentiosus esse potuisset, ut illi in numerorũ computatione, & admiranda medicina, quãtum de naturalib9, & complexionibus, necnon ægritudinũ philosophatᵉ principijs, ita ut radices extirpet, & repullulationẽ detruncet, secũdas partes tribueret, & non potius optaret, ut ipse confestim post eius enumerationem, dignitatẽ ferret secundã? Et hæc non sunt uerba, quæ testimonio carent, sed & ortus & occasus, & quocunq; ille postea deuenit, statuę insignes illius existunt doctrinæ. Postq̃ autem cunctã uirtutẽ & mathesim, tanquam magnũ onus, & omnifarias merces, in unicam suam congregasset animã, omnia ad suam misit ciuitatẽ, quo & alijs pulchram doctrinæ suę collationẽ impertiret. Verũ enimuero res interea accidit miranda, quã nec reticere queo: illius enim recordatio præ cunctis alijs potissimum me oblectat, quin & breuiter recensita, uobis quoq; iucunda erit.

Cum a matre discederemus, uoto illa materno, & quod filialis amoris index esset, optauit, ut quemadmodũ nos ambos emitteret, ita ẽt nos pariter reuersos uideret. Siquidem coniugales apparebamus, & si non alijs, maternæ tñ orationi, & uisioni, digne inter nos colligati uidebamur, licet nunc male ab inuidia simus disiuncti. Deo igiᵗ sic disponente, qui preces exaudit iustas, & benignũ parentum amorem erga filios honorat, nullo intercedente consilio, nullaq; conuentione, ambo eodẽ tempore, hic quidem ab Alexandria, & per mare, at ego a Græcia itinere terrestri, in eandem reuersi sumus ciuitatem. Cæterũ non multũ intercessit temporis, cũ Cæsarius tm̃ gloriæ in Byzantio (quæ nunc ciuitas in Europa præcessit uniuersa) est consecutus, ut & publicis honorareᵗ officijs, nuptiasq; sortiretur splendidissimas, demumq; in senatũ legereᵗ. Quin etiam cũ ciuitas illa primaria, communi decreto legationẽ ad Imperatorem magnũ mittere uellet, legationemq; illã primario, ac eloquenti aliquo uiro ornare decreuisset, quò uere primatus curã gereret, & rationem dignitatis nominis sui habere uidereᵗ, hũc elegit præ omnibus. Sed & hoc electionis eius additum fuit narrationibus, ut illa digne ornareᵗ a Cæsario, incola, & medico. Licet ea inter reliqua sua ornamenta multis & magnis abundaret uiris, qui tam in philosophia, q̃ alijs excellerent disciplinis. Cæterũ de his sa

tis. Proinde licet aliȷs casus ille, fortuito & sine causa accidisse uideri possit, quemadmodũ & multa alia in rebus humanis casu euenire solẽt, piȷs tamen hominibus plane perspectũ erat, accidens illud, nil aliud, q̃ piorũ parentum opus esse, qui filios è mari & terra in unã orationis collegerant implectionem. Nos igit̃ nec illud ex Cæsariȷ rebus præterire uoluimus, licet aliȷs fortassis parua & relatu indigna uideri possit, mihi uero & tunc, & nunc maxima est uisa, forsitan quia amor fraternus plus ad laudem est procliuus. Quin nec unq̃ illã inter p̃cipua ponere desinam, quotiescunq; de rebus eius gestis uerba sum facturus. Ciuitas igit̃ illum in eo, quemadmodũ dixi, habebat honore, nec eũ quicquid accideret dimittere uelle asserebat. Verũ ego, qui in omnibus Cæsario magnus erã, & honorabilis, prȩualui, & ut parentibus explerem desideriũ, ac Patriæ redderẽ debitũ, meoq; satisfacerẽ desiderio, uiæ illũ sodalem, & cõmercatorẽ assumpsi. Sanè non solũ a ciuitatibus, & populis honore est affectus, prouentusq; uariȷ, una cũ honoribus multiplicibus undiq; ad illũ partim affluebant, partim quoq; sperabant̃, sed & a rege ipso, & iussionibus imperialibus, quȩ ab illo ueniebant, est honoratus. Tum temporis ego Philosophari deliberaui, & me uitæ adaptare supernæ, quo omnẽ gloriam humanã, tanq̃ grauem dominam, & ægritudinẽ abiȷcerem molestã, seu potius desideriũ hoc antiquũ erat, tametsi uita fuerit posterior. At ille primitias eruditionis patriȩ suæ dedicare uoluit, quo ob laborẽ admiratione dignus haberetur. Quin ẽt gloriæ desiderio, necnon ut urbi p̃esse posset, quemadmodum mihi uidet̃, regibus se addixit, nequaq̃ rem mihi faciens gratã, aut scd'm meam agens sententiam. Siquidẽ manifestè coram uobis fateor, lõge melius esse, & eccellentius, ut quis deo adhȩreat, q̃ ut apud terrenos reges uel primas partes ferat. Quãuis nec istud reprehensione dignũ censeri debeat. Etenim quanto res maior est, uerȩ incũbere philosophiȩ, tanto etiam difficilior existit, & nequaq̃ multorꝝ hominum, immo nec aliorum, q̃ qui a diuina uocati sunt prouidentia, quæ ad illã prȩdestinatis, probe manũ prȩbere solet. Quin nec res est parua, siquis uel secundariã eligit uitã, sicq; ꝓbitatis fit cõpos, ac maiorẽ rationẽ habet Dei, & salutis propriȩ, q̃ splẽdoris inferni. Quod quidem nec Cæsariũ ignorasse scimus.

In primo igit̃ medicorꝝ statuitur ordine, non tamen ut multo degrauaretur labore, sed solũ ut eruditionem suam, seu potius breuẽ quendam doctrinȩ prologũ ostẽderet. Hinc confestim amicis annumeratus est regiȷs, ac magnos adeptus est honores. Artis uero beneficiũ sine ullo precio potentioribus est impertitus. Videbat enim quod nihil homines adeo eueheret, q̃ uirtus, & uirorũ optimorum cognitio. Hinc euenit, ut licet ordinis esset secundi, multũ tamen in illo excelleret gloria. Sanè ob modestiã singularem, omnibus erat charus, ac ideo prȩcipua illi concredebantur, adeo ut nec Hippocratis indigeret adiuratione, nec Cratetis simplicitas cũ simplicitate illius conferri posset, cunctis aũt plus q̃ secundum dignitatem eius uenerabilis erat. Semperq; rebus dignior censebat̃ prȩsentib⁹, ac maiori iam spei destinabat̃, non solũ ab iȷs, qui in aula pollebant, sed ẽt a regibus ipsis. Et quod maximũ erat, nequaq̃ inter gloriã & delitias, animi eius corrumpebat̃ generositas, sed cũ rebus multis, ac magnis abundaret, una sola dignitas illi erat prȩcipua, nempe ut Christianus esset, & uocaretur. Cuius rei cõparatione, cuncta reliqua illi ludus & nugæ esse iudi

cabantur. Alia enim aliis, non secus ac in scæna ludibria arbitrabat̃ celerrime augeri, & dissolui, ac citius & facilius corrumpi, q̃ durare, quemadmodũ facile ex uariis mutationibus uitæ, necnon è sorte sursum & deorsum rotante, cernere licet. Solũ autem propriũ bonum, ac firmiter permanens, pietatem esse cẽsebat. Taliter itaq; Cæsarius philosophabat̃, tamet si ageret in aula, talibusq; uiuebat cogitationibus, quibus etiã discessit, soli deo cognitus, q̃ maioris esset pietatis, q̃ ipse palã præseferret, cui & hominem exhibebat occultũ. Proinde ut cuncta alia obmittã, ueluti gubernationem eorũ, qui propter genus infortunate agebant, superbiæ despectionem, erga amicos honoris æqualitatẽ, coram principibus loquendi libertatem, pro ueritate certamina & sermones, quos multos contra multos habuit multoties, non rationabiliter solũ, sed & admodũ pie & seruide, unum eius notissimum p̃rę cunctis recensere pergam.

Insurrexit contra nos Imperator scelestissimus, q primũ contra semetipsum, p̃p impietatem erga Xp̃m insaniuit, iamq; oĩbus aliis intolerabilis erat: non q̃ in p̃petrandis sceleribus, reliquis Xp̃i impugnatoribus animi magnitudine par esset, sed quia persecutionem sub mansuetudinis occultabat figmentis, ac secundum tortuosum illũ anguẽ, cuius & animã habebat, cũctis machinationibus, homines miseras in suũ trahebat barathrũ. Primus itaq; eius fuit dolus, & molimen primũ, ne ob fidei certamina honorẽ assequeremur. Siquidẽ ea generosus ille Christianis inuidebat, quo tã quã Christiani pateremur, uerũ tanq̃ malefici plecti uideremur. Secũdo uero aliud rei nomen imponere decreuit, q̃ ut tyrannice fieret, tanq̃ turpitudo maior esset q̃ periculũ, quo hoĩes sponte ad impietatẽ accederẽt: ac ideo quibusdã pecuniis p̃suasit, aliis uero dignitatibus, nonnullis aũt p̃missionibus, aliquos uero omnifariis p̃uenit honorib⁹, quos tñ nequaq̃ regie, sed admodũ seruiliter in oĩum oculis exoluit. Omnes aũt uerborũ p̃stigiis, ac suipsius decepit exẽplo. Igit̃ & Cæsariũ quoq; multis tentare cœpit dolis. Proh dementiam, ac stultitiam, q̃ eũ, q Cæsarius, ac me⁹ frater esset, talibusq; prognatus parentib⁹, cõpilare speraret. Cæterũ ut parumper sermoni ĩmorer, & oblecter narratione, tanq̃ ii, qui miraculo adsunt: periclitabat̃ generosus ille, Xp̃i munitus signaculo, magnũq; illius p̃tendebat uerbũ. Quin nec illius terrebat̃ aspectu, neq; ob adulationẽ abiiciebat prudentiã: sed ad certamen paratus erat, ut sermone, & opere contra illũ contẽderet, qui ualidus erat ambobus. Stadiũ igit̃ tale erat, & pietatis athleta tantus. Agonothetes, hinc quidẽ Xp̃s, qui athletã suis armabat passionibus: inde aũt potens & callidus tyrannus, qui illũ sermonũ familiaritate seducere, & potestatis magnitudine terrere conabat̃. Spectatores aũt utrinq; erant, & ii q iam a pietate defecerũt, & illi qui adhuc in illa perseuerabant. Hi considerabant quorsum res esset euasura, & quisnã ex his duobus uictor esset p̃mansurus, plus certamen æstimantes, q̃ circa quos esset theatrũ. Cæterũ nolite timere, ne forsitan Cæsarius q̃d prõptitudine sua indignũ patiat̃, sed cõfidite, cũ Xp̃o enim remanet uictoria, qui & mundũ superauit. Quæ igit̃ tum ab utroq; dicta & proposita fuere, nunc quoq; referre pergerẽ: nã cuncta, ut intelligatis, honore digna censeo, q̃m rationes quasdam habẽt acerrimas, & nequaq̃ eloquentia carẽt, mihiq; non insuauiter memoriã refricant: uerum penitus a t̃pe, & sermone sunt aliena. Postq̃ uero Cæsari⁹ oẽs sermonis nexus, q̃bus illi utunt̃ dissol

uiſſet,uniuerſamq́ experientiã,tam occultã,q̃ manifeſtã,non ſecus ac ludum quendã in nihilũ redegiſſet,magna uoce proteſtatus eſt, ſe Chriſtianũ eſſe,ac manſurũ ſemp. Verũ nec ſic quoq; Imperator illũ ablegauit:ingenti enim amore flagrabat,ut eruditionis Cæſareæ compos fieri, & illa ornari poſſet Vnde & uulgare iſtud in oĩum protulit auditu, ò parẽtes felices,ò filios infelices. Poſtq̃ & nos dignos duxit, ut ſua honoraret ignominia,quorũ doctrinã & pietatẽ iampridẽ nouerat Athenis. Ad ſecundã igit̃ aggreſsionẽ eſt reſeruatus,nam tum iuſtitia diuina rectè illum contra Perſas armabat:ideoq́ beatus ille exul ad nos eſt regreſſus, ſine ſanguine uictor, & magis ignominia,q̃ ſplendore clarior.Hãc ego uictoriam longè maiorẽ & honorabiliorẽ,q̃ magnã Iuliani potentiã, ac ſplẽdidam purpurã,necnon precioſum illius diadema cẽſeo. Hacq́ narratione plus efferor, q̃ ſi uniuerſum ei regnũ tradidiſſet. Ille igit̃ malis ceſsit tẽporibus, & hoc ſecundum legis nr̃ę iuſsionẽ: Cum enim tp̃s inſtat, ut pp ueritatẽ periculũ ſubeat̃, & pietas nequaq̃ pp timiditatẽ ꝓdat̃,iubet illa,ne pericula,quantum licet prouocent̃, ſiue animæ noſtræ requirant̃, ſiue ab imminentibus cauere oporteat diſcriminibus.

Cæterum poſtq̃ caligo eſt diſſoluta, & exterminium rectè dijudicatũ, ac uibrans romphea impiũ illum transfixit,reſq́ Chriſtianorũ ad meliorẽ ſtatum ſunt perductæ,quid dicere refert, cũ qua gloria, & honore,aut qualib⁹ teſtimonijs,et quantis, ac tanq̃ magis gratiã tribuẽs,q̃ accipiẽs, rurſus a regibus ſit ſuſceptus? Siquidẽ primũ honorẽ ſecũdus excepit. Verũ reges tp̃s diſſoluit,Cæſarij aũt gloria ſemp durat,necnõ honor illi a regibus habitus,qui inter ſe contendebant,cuinam Cæſarius magis domeſticus eſſe deberet,ac nihilominus amicus ille uocabat̃, & notus.Hæc Cęſario pietate pro pietate ſunt retributa. Audiant iuuenes, & uiri,ac pp uirtutẽ eandẽ,ad eundẽ feſtinent ſplẽdorẽ (ſiquidẽ bonorũ laborũ glorioſus quoq; eſt fructus) quibus talia pp ſtudiũ, felicitatis pars etiam eſſe cẽſet̃. Verũ quale & illud inter eius fuit miracula? Magnũ tam paternæ, q̃ propriæ pietatis habẽs indiciũ. Agebat in Bithynia, ubi non minimũ a rege ſibi demãdatũ adminiſtrabat officiũ,ſiquidẽ quæſtoris fungebat̃ officio. Hinc enim Rex illi ad principatũ maiorem ſtruebat uiam. Cũ uero eo tẽpore terręmotus maximus,ac omniũ, quos ſando audiuimus grauiſsim⁹, Nicęam conquaſſaſſet,ac fere omnes obruiſſet,ciuitatisq́ pulchritudinẽ penitus obſcuraſſet,ſolus ipſe ex illuſtribus,aut ualde pauci, a piculo eſt exemptus. Sub qua calamitate ſalutẽ abſcondit incredibilem, ac parua ſigna pręſe tulit periculi,ita tamen,ut timorem, maioris ſalutis pædagogũ acciperet,totusq́ ſupernæ fieret partis, militiam tranſmutans ex periculis,ac rependens ſibijpſi Regia. Hęc ſecũ uoluebat,ac diligenter ſibijpſi inculcabat,quemadmodũ etiam ad me ſcripſit, ſuadens ut tempus ſumerẽ admonitorem,quod quidem nec aliud faciens,intermittam:interim tamẽ animi eius nobilitati inuidere cogor,quod ita manibus uolueretur,ac anima illius adeo philoſophica,reb⁹ attereret̃ publicis, & ſolis inſtar obſcuris tegeret̃ nubibus.Cęterũ a terręmotu illo eſt ſaluatus,ab infirmitate autem minime:nam homo erat, & hoc quidem propriũ ipſius exiſtebat,illud uero alijs etiam cõmune. Hoc pietatis,iſtud naturę. Ac ita conſolatio calamitatem pręoccupauit,inſtruens nos,quod morte concuſsi admiranda,uenturi ſeculi gloriabimur ſalute.

Et nunc uenerandus nobis Cęsarius salutem est adeptus, ciuis honorādus, mortuus laudandus, hymnis post hymnos pręmissus ad martyrum gradus, cū pompa elatus, sacris parentū manibus honoratus, cum mater luminaris pręlatione, calamitati pietatē opponeret, ijs uero q lachrymis uincebant, philosophia, cum psalmodię sedarent luctū, & anima nouiter recreata, quam spiritus per aquā transformauerat, dignū fructificaret honorem. Et hęc tibi, ó Cęsari, a me sit parentatio, hę quoq; sermonū meorum primitię, quas tu celari sępius incusasti, uerū in te ipso primum exerceri debebant. Hic tibi a me fit ornatus, omni ornatu, quemadmodū certe noui, tibi charior. Plusq̃ serum stamina tenuia, & mollia, quibus nec cū superstes esses, multorū instar gaudebas, sola uirtute decoratus. Plusq̃ lini textura subtilis, plusq̃ unguentorū effusio preciosorū, quę & antea muliebribus linquebas delitijs, & quorū odorē uel unicus dissoluit dies. Plus quoq; q̃ aliud quid paruū, & paruis honorandū, quæ hodie cuncta amarus hic abscondit lapis, una cū corpore tuo per pulchro. Proinde referant mihi certamina græca ac fabulæ, qbus infelices honorant ephebi, parua præmia, paruis ꝑponentes certaminibus, ac cuncta quibus per homines & primitias, aut coronas, necnon flores nuper decerptos, abeuntes expiātur mortales, legi magis paternæ, & irrationabilitatis affectui seruientes, q̃ rationi. Donum aūt meum sermo est, qui forsitan futuro quoq; excipietur tempore. Nam semper durat, nec quenq̃ penitus abire sinit, etiā si ex hoc discedat seculo: semper honorandū, auditui & animabus cōmendat, ac manifestius q̃ tabulæ, desideranti imaginē repræsentat. Et sic se nostra habent. Quod si parua, & minus digna existunt, scimus tñ deo acceptū esse, quicquid fit pro uiribus. Et hęc quidē præstitimus, alia autem præstabimus, ac singulis annis nos q superstites sumus, honores hos instaurabimus, ac defunctorꝝ renouabimus memoriam. At tu nobis diuinū et sacrū caput, in cœlum ascendisti, ac in sinu Abrahæ (si saltē aliqui tales sunt) requiescis, angelorumq; inspicis choros, necnon beatorꝝ hominum gloriā, & splendorem, seu potius una choros ducis, & collętaris, omnia quę hic sunt ab alto despiciens, & dignitates fluxas, & honores falsos, necnon errorem, qui fit per sensus, ac uitæ huius circumrotationem, confusionemq; ac ignorantiā, non secus ac in pręlio nocturno, magno assistens regi, & illius lumine repletus: cuius paruū defluxum in hoc percipimus seculo, quale uel in speculis imaginari possemus, aut ęnigmatibus: post hæc autē fonte boni ipsius perfruemur, pura mente, puram ueritatem intuentes: mercedemq; hanc laboris hic propter bonū exhausti, inueniemus, ut perfectius bono perfruamur perfecto, & illud contemplemur, quod qdem sacrę nostræ finis est disciplinæ, tam animæ, q̃ libri Theologici uaticinantis.

1 *Vides hic Cæsarium mortuum cū hymnis & pompa elatum.*

2 *O hæretice qui anniuersaria mortuorum nouitia inuenta esse asseris cupidorum sacerdotum, uidæ si ēt antiquorum patrum tempore erāt in usu.*

3 *Cæsarius in cœlum ascendit, & magno assistit regi illius lumine repletus.*

4 *Mercedem hanc laboris propter bonū hic exhausti inueniemus, diuinam fruitionem in cœlo. Quod nota pro merito sanctorum cōtra hæreticos.*

Proinde quid adhuc reliquū est? Nempe ut medelā, qualis per sermones fit, dolentibus afferamus. Et uere quidem magnū est remediū, quod a condolentibus procedit, pręcipue ab ijs, qui eisdem animi passionibus detinentur: hi enim ad consolandū afflictos, uehementiores existūt. Ad hos igitur potissimū noster dirigit sermo, & profecto illorꝝ gratia pudore suffunderer, si non, quemadmodū in alijs bonis cunctis, tolerantiæ etiam primas partes ferrent, & tanto plus, quāto magis filiorū amatores existūt; qm̃ & pre omnibus philosophi sunt, & philochristi, ac ideo plus transitū ex hoc seculo meditantur, ac eos qui ex ipsis nati sunt edocent; seu potius

totam uitam ita instituunt,ut illã nil aliud, q̃ solutionis meditationem ar bitrentur. Quòd si calamitas rationem adhuc obscurat, & ueluti ingrues oculorũ lippitudo,nequaq̃ deces cernere sinit,agite uos seniores,cõsolationẽ suscipite iunioris,ac parẽtes filij,& q potius a talib9 admoneri deberet, qui multos admonuerunt , & longo tempore experientiam collegerunt. Cæterum mirari nolite,si iunior ego,seniores monere audeam , nam & hoc uestri est beneficij,si canicie etiã accuratius pspicere possum. Quãto adhuc senes uenerandi,ac Deo appropinquãtes , tpe uiuemus? quanto malis hic expositi erimus? neq;.n.uniuersa uita humana longa existit,si diuinæ naturæ imperfecta hæc fuerit cõparata, nõ quod uiuendi reliquũ,& solutio,ut diximus,humanę respirationis, tẽporalis ẽt uitæ sint nouissima. Quanto nos tẽpore Cæsarius præuenit? Quandiu illũ adhuc deplorabimus digressum? Nonne & nos ad eandẽ festinamus mansionẽ? Nõne cõfestim sub eodẽ condemur lapide? Nonne tantũ in paucis his lucrabimur diebus,quantũ plus mali uel uidemus,uel patimur, aut fortassis ẽt perpetramus? Tributũ cõmune,& inconcussum,naturæ legi exoluere oportet, & hos quidẽ abire,alios aũt ꝑuenire,ac quosdã lugere, alios uerò deplorari,& ab alijs accipere,quod impẽdimus alijs , nẽpe fructũ lachrymarũ. Talis uita nostra est,ò fratres,& maximè eorũ , q tẽporaliter uiuunt. Talis hic est ludus super terrã,ut qui non sunt gignantur,& qui geniti sunt discedant. Somniũ sumus nequaq̃ stabile;phasma quoddã incomprehensibile;uolatus auis præteruolantis;nauis in mari, uestigio carens , cinis,uapor,ros matutinus,flos cũ tẽpore uirens,& cũ tempore marcescens. Dies hoĩs sicut fœnum , & ipse tanq̃ flos agri efflorescit . Rectè diuinus Dauid de nostra philosophatus est imbecillitate. Et in illis rursus uerbis, Paucitatem dierũ meorum annũcia mihi , & palmarũ mensura humanos disterminat dies. Quid aũt dices ad Hieremiam? qui dolens matri quoq; generationẽ improperat,& hoc ob calamitates alienas. Omnia uidi,Ecclesiastes inquit,oĩa humana scrutatus sum ratione,diuitias,delitias,potẽtiam, gloriam,instabilem illam sapientiam,quæ plus fugit,q̃ retinet. Rursus delitias,rursus sapientiam, postea hæc eadem sæpe repetit , uoluptates uentris, delitiarũ hortos,multitudinẽ seruorũ,multitudinem possessionũ , poculi ministros ac ministras,cantatores & cantatrices,arma,satellites,gẽtes subactas,tributa imposita, supercilium regiũ, ac oĩa alia , siue ad uitã necessaria,siue superflua, quib9 cũctos ante se reges superauit; Et quid de his dicit? oĩa uanitas uanitatũ,& afflictio spiritus,siue motus quidam animæ irrationalis,& distractio hoĩs,ex ueteri forsitan casu damnati. Cæterum finis sermonis,totum enim audi, Deum,inquit,time,ibi totus stabilitur defectus,& solum hoc tibi ex præsenti uita lucrum accedit, ut per turbas uisibiliũ,& fluctuantiũ harũ rerũ,ad stabilia perducaris,& imobilia.

Ne igit̃ Cæsariũ deploremus,cũ sciamus a qualibus ille malis sit solutus, sed potius nosmetipsos , q tot calamitatibus sumus relicti . Et quid nam thesaurizauerimus? Si minus legitime Deo adhæreamus, ac currentia transcurrentes,nequaq̃ ad uitam festinemus supernam , terramq̃ linquamus,cũ adhuc in terra agamus,& spiritum,qui nos ad alta euehit,minus rite sequamur. Hæc quidẽ pusillanimibus peracerba,at ijs qui animo sunt uirili,admodum facilia existunt. Quin & ita consideremus,Non dominatur Cæsarius, uerum nec aliorũ subiacet dominio. Non timet a qui-

buſdam,atqui nec moleſtũ feret dñm,ſæpiſsime dominari indignũ. Non congregat diuitias,at non obnoxius eſt inuidiæ,nec animã affligit,dũ male colligit,ſemꝑ tm̃ addere quærens,quantum prius poſsidet. Talis enim diteſcendi eſt ægritudo,ut terminũ incrementi nullum uideat, ſed ſemper potũ ſitiat,etiam cũ bibit pharmacum. Rationes Cęſarius nullas amplius aſsignat,ſed rationes ipſum admiranť. Non amplius in doctrina Hippocratis,ac Galeni philoſophatur,ac nec in illorum contradictorijs, ſed nec morbis infeſtať,uerũ non ex alienis calamitatibus dolores fructificat proprios. Non uerſatur in Euclidis, Ptolemæi, & Hieronis demonſtrationibus,uerũ non indignatur imperitis,cũ producant etiã maiora. Nõ doctrina Platonis,aut Ariſtotelis,ſiue Pyrronis igeniũ exornat, nõ Anaxagorę, uel Cleanthis,ſeu Epicuri,aut neſcio quorũ aliorũ ex ſtoa ueneranda, & Academia. Cęterum nequaꝗ̃ curat,quõ illorũ perſuaſiones ſoluat. Et qd opus eſt receſere alia? Cũ pręducta oĩbus ſint uenerãda, & perꝗ̃ accepta. Nõ uxorẽ duxit,aut liberos ꝓcreauit,at illos nõ deplorat,nec ab illis deplorať,neqꝫ alijs relinquit,aut relinquiť calamitatis monimentũ. Non aſſequiť hęreditate pecunias,at ipſe hęreditas erit illarũ rerũ,q̃ ſibi utiliſsimæ exiſtent,& quas ipſe elegit,quo diues hinc emigraret,ac oĩa ſecũ ferret.

Cęterũ ó gloria ingens,ó Conſolatio noua,ó magnanimitas abundãs, auditum eſt præconiũ,omni auditione dignum, matriſqꝫ calamitas propter pulchrã & ſanctam releuať promiſsionem:illa enim cunctas Cæſarij diuitias,filio ſe donũ ob parentalia dare promiſit, ita ut nihil ex hæreditate illius expectare uellet. Nondũ hæc ad conſolationem ſufficiunt? At maius adhibebo remediũ. Sapientium credo ſermonibus, ꝙ omnis bona ac Deo accepta anima,poſtꝗ̃ a corporis exoluitur uinculis,& hinc diſcedit, ꝗ̃ primum ad intellectũ & contemplationẽ boni,quod ipſam manet,peruenit,tanꝗ̃ a tenebris purgata, aut luſtrata, uel neſcio quõ dicere debeã, gaudio quodã admirando lætať & exultat,ac hilaritate perfuſa ad ſuum accedit dñm:tanquam a carcere quodam graui, uita nempe hac effugerit, ac a uinculis liberata ſit moleſtiſsimis, a quibus mentis cohercebanť pennæ,quæ iam imaginatione ſua felicitatẽ ſibi reſeruatam fructificabat; pauló uero poſt & cognatam recipiet carnẽ,cũ qua illic conphiloſophabatur,a terra ei & credita,per modũ quem ille nouit,qui hæc colligauit, & diſſoluit deus. Hęc caro una quoqꝫ hæreditario iure gloriã, quæ ibi eſt ſortieť: & quemadmodũ malorũ propter cognationem naturæ particeps fuit,ita & iucundoꝝ quoqꝫ particeps erit,ac tota ab illa abſumeť,& cum illa unũ fiet,& ſpiritus,& mens,& deus,quod & a uita mortali, & fluxa deſiderať. Audi igitur qualia diuinus Ezechiel de compoſitione carnis,et neruorũ philoſophať, & quæ poſt illũ Paulus diuinus de habitaculo terreſtri,& domo non manufacta. Ex qbus quidem illud diſſolueť, hæc aũt in cœlo repoſita permanebit. Quin etiã egreſsionem a corpore,ingreſsionem ad Dñm eſſe ait, obiterqꝫ uitã hanc tanꝗ̃ ꝑegrinationem deplorat, ac propter hoc deſiderat,& feſtinat ut diſſoluať. Cur igitur ſpe eſſem puſillanimis? Cur temporalibus ſubiacerem? Archangeli uocẽ expecto,tubã nouiſsimã,cœli transformationem,terrę immutationẽ, elementorũ libertatem,totius mundi innouationẽ: Tum Cæſariũ ipſum uidebo, non amplius peregrinantẽ,non amplius efferendũ,non amplius deflendũ,nõ amplius commiſerandũ,ſplendidũ,glorioſum,ſublimẽ;qualis & mihi ſæpius

Sentẽtia Gregorij et ſapientum de ſtatu ſanctarum & deo acceptarum animarum poſt mortem,contra nonnullos hæreticos quæ quidem certa eſſe debet & indubitata in eccleſia catholica, poſtquam in Cõcilio Florentino eſt definita.

per somniū es uisus,frater charissime,& charissimorū optime, aut si hoc non uultis,formam repræsentans,siue etiam ueritatis.

Nūc autem obmisso luctu,ad meipsum respicere incipio, ne quid luctu dignū,clanculum in me circumferam,ac ideo memetipsum considerabo. Filij hominū,ad uos enim iam sermo dirigit, quandiu graui eritis corde, ac ueloces cogitationibus?Vt quid diligitis uanitatē,& quæritis mendacium? Qui magnū quid uitā præsentem, & paucos hos dies aliquot esse censetis, & a separatione hac placida & suaui, tanquam a re aliqua graui & terribili abhorretis. Nunquam nosipsos cognoscere incipiemus? Nunquā ne umbratilia abijciemus? Nunquam ad intellectum aspiciemus? Nonne si alicuius rei gratia dolere oportet,contrarijs potius est tristandū? incolatu nēpe prolungato,scd'm Dauid diuinū,qui talia habitacula tenebrarum,nec non locū afflictionis,& limū abyssi, ac umbram mortis appellat. Qm̄ se pulchris immoramur,quæ nobiscū circumferimus. Qm̄ tanquam homines morimur,peccati morte,cū facti simus diuini. Hoc timore ego timeo; hoc ego die & noctu mecū reuoluo. Nec me respirare sinit gloria uentura,ac iudicium:ex quibus illā desidero,donec dicere ualeo, Defecit in salutare tuū anima mea:Hoc uero horreo,ac uehemēter effugere cupio. Illud autem nequaquam timeo,ne mihi corpus hoc destruatur,ac corruptū omnino pereat,sed potius ne gloriosum Dei figmentū intereat. Siquidem gloriosum est,ubi fuerit emendatū:quemadmodū ignominiosum, cum peccat. In quo ratio,lex,spes,eadē ignominia,qua irrationabilia sunt cōdemnata,& nihil plus quam post separationē. Quemadmodū recte conuenit malis,& qui igne illo digni existunt. Vtinā mihi concedatur,ut membra mea supra terrā mortificem. Vtinā omnia in spiritus expendam cōmoda: per angustamque ac paucis per uiā gradiar semitam,& nequaquam latam & diffusam:quandoquidē quæ dehinc sequent̄,splendida sunt,& ingētia,ac spe maiora quam ut digne explicari possint. Quid est,homo,quod memor es eius? Quod hoc nouū de me mysteriū?paruus sum,& magnus;humilis,et sublimis;mortalis,& immortalis;terrestris,et cœlestis; illa cū mūdo inferno, hæc autem cum Deo excelso:illa cū carne, hæc cum spiritu:cum Christo me sepeliri,cum Christo resurgere oportet. Christi cohæredem, ac filium Dei fieri,Deumque ipsum uidere.

Verū quo nos procedens sermo produxit? Parum deest quin me animi passioni gratiam debere fatear,qm̄ talia sum philosophatus,ac ideo resurrectionis futuræ plus sum amator effectus. Hoc magnū nobis uult mysteriū,pp hoc Deus homo,& pauper factus est,ut restitueret mihi carnē,& saluaret imaginem,reformaretque hoiem:quo oēs unum fieremus in Xp̄o, qui oīa factus est in nobis oībus perfecte, quēadmodum & ipse est perfectus:ut nō amplius uir,& mulier existamus, non barbarus,scytha,seruus, liber,quantū ad carnis pertinet signa, sed solum in nobis ipsis diuinū gestemus characterē,a quo & in quem sumus facti:tm̄ ab ipso formati,& signati,ut ab eo solo cognoscamur:quod & fiet,quēadmodū speramus,secundum magnam Dei,magna tribuentis clemētiam: q magna dare solet, cū parua ab ipso petunt̄,nunc & in tp̄s futurū ijs, qui rite eum diligunt, q omnia sustinent,omnia tolerant pp dilectionem,& spem,quam in illo repositam habēt,qui in oibus gratias agunt,a dextris & sinistris, in secūdis & aduersis. Qn̄quidem ratio,sæpius hæc arma salutis esse nouit. Illi animas nostras

mas noſtras addicamus,necnon eorum qui ante nos ſunt diſſoluti, tanq̃ qui in uia iam fuere paratiori. Et ſic quidem ſermonẽ ſiſtemus, uobis uero lachrymas. Ad ueſtrumq́; iam feſtinabimus ſepulchrũ,quod a uobis Cæſarius donum habet,triſte,& ſolum, quod parentibus,ac ſenectuti in tp̄e ſuo fuerat præparatum, filij uero iuuentuti, & illi qui non indecenter noſtra diſpenſauit,præter conueniens donatum.

Verum ô Domine omnium,& factor, qui longe ab hac diſtas factura. O hominum tuorũ Deus,& Pater,& Gubernator. O uitæ & mortis Domine. O animarum noſtrarum cuſtos & benefactor. O qui facis omnia, & artifici præparas ratione ſecũdum tp̄s,et queadmodum tu noſti, iuxta ſapientiæ tuæ profunditatem,& diſpenſationẽ. Nunc quidẽ Cæſariũ ſuſcipe,peregrinationis noſtræ primitias,ſiue nouiſsimũ primũ,tuis concedimus rationibus,quibus omnia feruntur. Suſcipe & nos poſtea in tempore opportuno,ac in carne noſtra, quãdiu id nobis conducit, guberna: ſuſcipeq́; per tuum timorem paratos,& nequaq̃ territos, nec in die nouiſſima deficientes,uiq́; inde diſtractos (quæ paſsio animarũ mundi,& carnis amatricum propria exiſtit) ſed prompte nos ad uitam,q̃ illic eſt,longæuam,& beatam excipe,in Chriſto domino noſtro, Cui ſit gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA GORGONIÆ SORORIS D. GREGORII Nazianzeni Conſtantinopolitani ep̄i per ipſum cõſcripta.

Eſt oratio nona in operum eius uolumine.

CVm ſororem laudo,admiror domeſtica;quæ non ideo falſa ſunt,q̄a domeſtica,ſed uera,ac ideo laude digna. Vera aũt, quoniam non ſolũ iuſta,ſed & maniſeſte cognita. Proinde haud quaquã ad gratiã noſtra declinabit oratio, etiã ſi cuperemus,ſed in medio ſermonis, & ueritatis ſtatuetur auditor,tanq̃ diſpenſator quiſpiam prudens. Quin nec præterq̃ decorũ eſt illam laudabo;quod uero decorũ eſt iuſtus etiam exigit:ac ideo nequaq̃ tali timeo timore,ne ueritatẽ tranſcendam,ſed penitus contrariũ, ne aliquid de ueritate obmittã,ac multa,quæ digna ſunt,prętercam,gloriamq́; laudis diminuam;quandoquidẽ difficile eſt,& rem, & ſermonẽ,recte ſororis adoptare uirtutibus. Nil igitur alienũ laudabo, quod non ſit etiam iuſtum; ſed interim nec domeſticũ, & quod honore dignũ eſt afficietur ignominia: ne lucrũ ſit quod eſt alienũ; illud uero in damnũ cedat proprium: Vterq; enim ſermo iuſtũ excedit modum,& cũ aliena laudantur, & domeſtica obticentur. Veritate igitur tanq̃ canone utemur, ac termino,ad illamq; ſolam reſpiciemus;ita ut nil aliud conſideremus, quemadmodũ multi facere ſolẽt,& præcipue abiecti. Solũ igitur ea laudabimus, & ea tacebimus,quæ laude,uel ſilentio digna erunt.

Sane præ omnibus rebus eſt abſurdiſsimũ, & propinqui laude priuentur debita: Cõuicijs uero illos dilacerare,uel accuſare, aut in alio quopiã, ſiue paruo, ſeu magno afficere iniuria, impijsſimũ eſſe cenſeamus, immo omnium deterrimũ,iuxta adagium uſitatũ. Sed nec eos ſermone,qui pręcipue bonis debetur priuare decet,quoniam cũ illo memorię cõmendantur perpetuæ. Deinde iuſtũ quid nos agere putamus,ne maiorẽ rationem habere uideamur malorũ,qui id & gratia exigunt,q̃ modeſtorũ,quibus

Hh

officiũ illud dignitatis cõpetit causa. Sane externos laudare, nequaq̃ prohibet, quod ignoti existant, aut testes desint, tametsi hoc iustius esset: natos uero cõmendare, amicitia prohibet, & odiũ quod regnat in multis. Proinde hoc laudis genus potissimũ debetur ĳs, qui hinc migrarunt, & quibus nulla amplius gratificandi est cura, quiq̃ tam laudatores, quam uituperatores cũ alĳs reliquere cunctis. Sane postq̃ abunde de his uerba fecimus, ostendimusq́ nobis ipsis sermonẽ hunc potissimum cõpetere, agite nunc ad laudes ipsas, omni sermonis elegantia, & affectione neglecta deueniamus: quoniã nec fucata erat, quam laudandã suscepimus. Hęc enim pulchritudo eius erat, ut ornatu careret. Attamen debitã pietatem tanq̃ æs alienũ, & perq̃ necessariũ exoluemus, simulq́ plurimos ad imitandũ uirtutes eius instituemus: quandoquidẽ huic uni rei, in omni sermone, & opere studemus; ut eos, qui fidei nostræ sunt cõmissi, instruamus.

Proinde alius defunctæ laudet Patriam, & genus, leges uenerans eorũ, qui mortuos laudare cõsueuerunt; quandoquidẽ nequaq̃ multis, aut pulchris indigebit uerbis, qui hanc rebus exornare uelit externis, ueluti a forma pulchra, & ueneranda, gẽmis, & auro, necnon artificioso manuũ decore, quæ iuxta posita deformitatẽ etiam redarguũt; At pulchritudo etiã si rebus haud ornata fuerit pulchris, nequaq̃ tamen diminuitur. Ego aũt tantisper hac utar formula, dum cõmunium recordabor parentũ: siquidẽ haudquaq̃ pium esset, tantorũ parentum, & doctorũ obmittere decus. Deinde breuiter ad illam sermonẽ conuertam; nec eos defraudabo, qui illius tenentur desiderio. Quis igitur ignorat, nouum Abraham nostrũ, necnon & Sarram? Gregoriũ dico, & huius coniugem Nomiã. Decet enim, ne & nomina quoq; tanq̃ uirtutis monimenta obmittamus, illũ fide iustificatũ, hanc uero fidei cohabitatricem. Patrẽ multarũ gentiũ, idq; præter spem; hanc autẽ spiritaliter parturientem. Illũ seruitutem paternorũ fugientem Deorũ, necnõ filiã, & matrẽ liberorũ, qui e domo sua, ac cognatione propter terrã promissionis est egressus: Hanc uero peregrinationis causam, quæ ei uni accepta est ferenda, quo aliquid auderet etiam super Sarram. Illũ recte habitantem, hanc aũt prompte cohabitantẽ. Illum domino addictũ, at hanc uirum suũ dominum appellantẽ, & censentẽ, partimq́ propterea iustificatam. Quorũ erat promissio, & quorũ (quantum in ipsis) Isaac erat, & quorũ erat domũ, cuius erat pastor ille bonus, optabilis, & dux itineris, necnon figura recte pascentis. Cuius erat rite fugere idola, dehinc etiã fugare dæmones; illius aũt, haud unq̃ cũ alĳs cõmunicare ĳs quæ sunt ex idolis. Sed & eodẽ fruebatur honore, eadẽ sentiebat, ac una cũ illo anima erat, non minus in ĳs, quæ ad res spectabant diuinas, q̃ cognationẽ carnis. Ætas par erat, ac canicies æqualis, necnon & prudentia & splendor, in hisq; certamen mutuum, quo longe reliquis præstabant, Carne quidem parũ occupati, spiritui uero etiã ante copulationẽ dediti. Quorũ haud erat mundus, & quorũ erat mundus, hic quidẽ despectus, ille uero prælatus. Quorũ erat negligere diuitias, & quorũ erat pulchris ditescere operibus. Hæ.n. quæ hic sunt despiciebantur; istæ uero, quę illic existunt, desiderabantur. Quibus uitæ huius reliquũ breue erat, præterq̃ quod relinquebatur pietati; uita uero, pro qua antea laborauerant, longe felicior censebatur. Cæterũ unum adhuc sermonibus de ipsis adĳciam, qui recte ac iuste amborũ conueniunt stipiti: siquidẽ hic uirorũ, at il-

la mulierũ erat decus,& non solũ decus,sed & uirtutis exẽplum.

Ex talibus orta erat Gorgonia soror, tam uita,q̃ probitate excellens. Hinc illi pietatis erant semina, ab illis innatũ erat,ut recte uiueret, & spe meliore pieq; deceret. Præclara hæc quidẽ sunt, & quæ haud facile multis;qui ob generis nobilitatẽ superbiunt,sunt concessa.Proinde si altius de his philosophari oportet:Gorgoniæ patria superna erat Hierusalẽ,ciuitas nequaq; uisibilis,sed mente tantum perceptibilis,in qua uersamur, & ad quam tendimus; cuius ciuis Christus etiã existit,conciuesq́ sunt panegyres,necnon Ecclesia primogenitorũ, quorum nomina in cœlis sunt descripta,& qui circa magnũ ciuium moderatorẽ festiuitatem celebrant contemplatione gloriæ ipsius,choreasq; ducunt indesinentes. Nobilitas autem uera imaginis est conseruatio,& ad exẽplar configuratio,quam operatur uerbũ,& uirtus,necnon desideriũ purũ semper,& magis legitimos supernorũ mystas secundũ Deum formans,ac cognoscere faciens,unde, & quinã existamus,curq́ simus creati.Ita enim ego de his sentio,ac ideo animã illius, radiĳ solaribus nobiliorẽ esse scio,& uoco, longe meliori,q̃ plures aliĳ,nobilitatis & ignobilitatis regula ac libra utens; & haud sanguine,sed modo quodã hæc designo. Neq; enim laude, seu uituperio dignos,secundũ cõgregationem cõmunem,sed speciẽ uniuscuiusq; iudicio. In speciebus autẽ sermo de uirtutibus sororis uersatur. Vnusquisq; igitur sermoni auxilietur,& opem ferat;quandoquidẽ nequaq; possibile est uni cuncta cõprehendere,etiam si admodũ auditu,& intellectu excellat.

Gorgonia igitur tantũ castitate præstabat,tantumq́ sui tẽporis fœminas exuperabat omnes, ne dicam antiquas illas, & de quibus plurimus est sermo; ut cũ in hæc duo uniuersa diuisa sit uita,in nuptias dico,& uirginitatem,sitq́ hæc sublimior,ac diuinior,laboriosior autẽ, & lubricior; illæ uero humiliores,& securiores,utriusq; tamen declinaret absurditatẽ, ac ex ambabus unũ,quod pulcherrimũ esset, eligeret, & in unũ copularet,huius quidẽ sublimitatem,illarũ autem securitatẽ: fieretq́ casta citra ostentationẽ,cũ nuptĳs uirginitatis bonũ admisceret; & ostẽderet quod neutrum horũ,uel Deo penitus, uel mundo coniungit, rursusq; dissoluit: ita ut hæ propter naturã propriam penitus sint fugiẽdæ,illa autem nimiũ laudanda. Verũ mens est quæ nuptĳs, & uirginitati recte dominatur, & tanq̃ materiã rationi opifici hæc adaptat, & ad uirtutẽ operatur. Carni enim cõglutinari,nequaq; separat a spiritu; neq; si qua caput habet uirũ, ideo caput primum ignorat: sed parumper mundo ministrat,& naturæ, quantũ lex exigit carnis,seu illi potius,qui carni legẽ hanc tulit,Deo.Hoc autem pulcherrimũ fuit,& uenerandissimũ,q maritũ ita sibi conciliauit, ut illum non dominũ imperiosum, sed conseruũ haberet bonum: nec illũ solũ,sed & corporis fructũ,filios dico,& filiorũ filios fructum fecit spiritus;ita ut genus totũ,& domum totam, pro una anima sanctificaret, & conciliaret Deo; necnon nuptias laudabiles, propter summã in nuptĳs tranquillitatẽ,& pulchram inde fructificationẽ.Siquidem quandiu uixit, totius boni se suis exhibuit exemplũ:postq; autem uocata fuit, uoluntatem suam domui post se reliquit, admonitionem tacitam.

1 Vbi sunt qui nuptias uirginitati præferũt, aut saltẽ coæquant? Vide hic omnino cõtrariũ p Theologum singularẽ diffiniri.

Sane diuinus Salomon in paræmĳs,ubi sapientiã docet, laudat mulierem,quæ domi curã gerit,& maritũ amat; ac illi, quæ extra domũ oberrat,incontinentiaq́,& ignominia animas uenatur honorandas, sub spe-

cie, & nomine meretricis, eam opponit, quæ intus honeste delitescit, ac in rebus muliebribus uiriliter se gerit, semperq; ad fusum manus habet, ac uiro uestem concinnat duplicē, ac cibaria in tempore emit opportuno, recteq; pascit domesticos, una cū alijs, quæ ille fœminam prudentē, & operosam decere ait. Verū si ego ob talia sororem laudarē, ab umbra laudarē statuam, aut ab unguibus leonē, obmissis maioribus, ac perfectioribus. Sane quænam spectatu dignior erat? aut quænam minus apparebat? Siquidem a uirorū aspectu plane inuisibilē se custodiebat. Quænam magis mensurā inter seueritatem, & hilaritatē retinere sciebat? ita ut nec seueritas uideretur inhumana, nec hilaritas immodesta; sed hæc prudens, illa uero humana, terminusq; esset decoris, ut humanitas uinceret inurbanitatem. Audite, mulieres, quæ ualde, ac prompte uos ostentare, ac pudoris tegmen ignominia afficere soletis. Quænam sic oculos refrenauit? Quænam ita risum continuit? Magnum enim quid esse uidebatur, si illa uel parumper fuisset cōmota. Quænam magis auditui fores occlusit? Quænam illū diuinis sermonibus magis aperuit? Quænam magis linguæ mentem posuit custodem? & iustificationes diuinas cū illa laudauit? Quænam ordinē labijs plus decorauit? Addo & illud. Vultis ne aliquid de illius audire pulchritudine? Nam licet precij nullius esse uideatur ijs, quæ uere moribus sunt castæ, magnū tamen quid uideri fecerunt illæ, quę ualde ornatui, & pulchritudini student, & neq; sermone eorū purgantur, qui meliora docent. Non aurū illam ornabat, arte ad pulchritudinis nondū elaboratum; non capilli flaui, interlucentes, & concinnati; nō coma retorta, & suppostitia, quæ uenerandū caput fraude sua ignominia afficeret; non uestis fluidæ, & lucidæ uarietas; non gēmarū splēdores, & gratiæ, quę aërem propinquū colore inficiunt, & relucent aspectu; nō ars pictorū, ac fucus, pulchritudoq; uilis, quam infernus facil artifex, qui Dei figmentū fraudulentis abscondit coloribus, & honoris gratiā dedecorat, diuinamq; formam, meretricū idolum auidis exponit oculis, quo pulchritudo uelamine obfuscetur, idq; imaginē suffuretur naturalē, Deo, ac seculo conseruandam futuro. Cæterū multos, immo omnes, externus mulierū oblectat ornatus, cū nullus preciosior existat, q̄ mores illorū honesti, et splendor internus. Vnicus igitur rubor sorori peculiaris erat pudoris, candor unicus continentiæ: Picturas uero, & superpicturas, ac tabulas uiuentes, necnon pulchritudinem fluxam, illis relinquebat, quæ theatra frequentabant, & quæ in triuijs agebant, quibusq; uerecundia, ac uerecundari ignominia uidetur. Et hæc ita se habebant.

Cæterū prudentiā illius, & pietatē, nullus sermo digne explicare posset. Siquidem multa maiorū suorum, tam secundū carnem, q̄ spiritū reperiebat exempla, ad quos solū respicipbat, ac nequaq; illis uirtute erat inferior, tametsi in hoc uno, & admodū prompte uinceretur, q ab ijs bonū defluere sciret, eosq; domestici splendoris radices esse & gaudebat, & fatebatur. Porro quid intellectu eius acutius erat? quem non solū ij, qui ex illius genere essent. nec illi, qui eiusdem essent populi, & caulæ unius, sed omnes, qui in circuitu habitabāt, cōmune symbolū esse sciebāt, legemq; indissolubilem documenta illius, & admonitiones. Quid aūt sermonibus illius sanctius; quidue silentio prudentius? Verū quia silentij mentionē feci, rem & ipsi perquam peculiarē, necnon alijs mulieribus dignissimam,

præsenti

præſenti aũt tempori utiliſsimã tetigi. Quænam magis res norat diuinas, tam ex oraculis diuinis, ꝙ intellectu proprio? Quænam minus loquebatur? in terminis muliebribus, pietatis nempe permanens. Maritus igitur illius cõmodum hinc accipiebat, ut uere ob eius cõmerciũ pie ageret, & non ſolũ ob pulchram inſatiabilitatẽ. Quænam templa ita oblationibus ornauit? tam alia ꝙ iſtud, quod neſcio utrũ illa ſublata dehinc ornari poſſit; ſeu potius quænam ſic uiuens templũ ſe Deo exhibuit? Quæ ita in honore habuit ſacerdotes? tam alios, ꝙ illũ, qui pietatis eius doctor erat, & concertator, cuius bona ſunt ſemina, & Deo conſecrata filiorũ coniugatio. Quænam magis domũ ſuam exhibuit ijs, qui ſecundũ Deum uiuunt? pulchra illa ſuſceptione, ac quę homines reddit diuites. Et qđ hoc maius eſt, quænam tali ſuſcepit reuerentia? & ſecundũ Deum greſsibus, ac illis, quæ his adhærent. Quænam mentẽ oſtendit in afflictionibus minus afflictam? quæ magis animã condolentem patientibus? Quæ manũ largiorẽ indigentibus? ita ut ego audacter illam uerbis his Iob ornare audeam. Ianua illius unicuiqꝫ aduenienti patebat, nec extra pernoctabat peregrinus. Oculus erat cœcorũ, peſqꝫ claudorũ, ac mater orphanorũ. De miſericordia uero erga uiduas, quid maius dicere oportet? ꝙ quod illũ fructũ tulit, ut nequaꝙ uidua uocaretur. Sane domus eius cõmune erat pauperibus ex ſanguine hoſpitiũ, ſubſtantiaqꝫ cõmunis, omnibus indigentibus, non ſecus ac ſi uniuſcuiuſqꝫ eſſet propria: Diſperſit dedit pauperibus; & propter promiſsionis certitudinẽ, ac nequaꝙ fallacem, multa cœleſtibus intulit torcularibus, multotienſqꝫ Chriſtũ propter multos refocillatos ſuſcepit. Et quod pulcherrimũ erat, non maioris apud eam momenti fuit, ut uideretur, ꝙ ueritas ipſa; ſed recte agriculturam ſuam Deo exercebat occulte; ille enim & pietatem aſpicit occulte. Omnia mundi dominatoris rapiebat, omniaqꝫ intutiſsima recõdebat repoſitoria, ita ut nihil terræ relinqueret, præterꝙ corpus. Omnia pro ſpe ꝑmutauit futura, unicas diuitias liberis ſuis reliquit, imitationẽ nempe, & ut ipſi quoqꝫ in talibus decertarent. Nonne talia magnanimitatis ſunt, & incredibilia ferme? Corpus uero a delicijs, & effrenibus continebat uoluptatibus, quibus illud ſoluitur, ac dilaceratur, nequaꝙ confidens bene actis. Siquidem ꝙ plurimis accidere ſolet, ut operibus miſericordiæ, quæ inopibus impertiũtur, delicias redimant, et nequaꝙ bono malum ſanent; ſed pro bono malum accipiant. Illa uero terrã ieiunijs ſuperabat; alijs aũt ut in terra dormirent pro remedio dimittebat. Ieiuniũ enim deprehendit animę eſſe adiutoriũ. Somno autẽ menſuram alienæ rei gratia minus ſtatuebat, aut ita lege firmabat, tanꝙ careret corpore. Genua aũt inflectebat ad terram, cũ et alij totam uigilarent noctẽ, ſicqꝫ corpore manebat recto, quod quidem pręcipuum philoſophicorũ hominũ certamẽ exiſtit. Nam licet hoc nequaꝙ ꝑtineat ad mulieres, ipſa tñ īter uiros generoſiſsimos, uiſa eſt perꝙ uirilis

2 Nota contra hæreticos noſtros, qui tẽplorum cultus, & oblationes fidelium in eis criminantur.

3 Habes hic iei uniũm uigilias, genuflexiones, contra no uor m hæreticorũ figmenta

Cæterum eſt ne uir aliquis, aut mulier, qui hãc pſalmodiarũ tono prudenti, uel eloquiorũ diuinorũ colloquijs, ſiue explicatione, aut memoria tempeſtiua, ſeu genuũ attritorum inflexione, et pauimenti inſtar indurato rum, uel lachrymis, ſordiũ purgatione, in corde cõtrito, et ſpiritu humiliato, aut precibus, ac mente non uaga, ſed ſublimi, et in altum ſublata, his omnibus, aut quibuſdam ex illis ſuperaſſe gloriari poteſt? Atqui et hoc dictu magnũ exiſtit, ueruntamen quod ex bonis quædam æmulabatur, in

4 Ecce & hic Pſalmodiam cum tono prudenti.

5 Vide cuncta per ordinem.

Genuum attritionē, Purgationem sordiū Lachrymis, Preces cum mente sublimi, Sordidum corporis indumentum, Animā sine alimento fere immaterialē, Noctes insomnes, Psalmodias ac stationes de die in diem peractas, Membra detrita & exasperata. Faciūt ne hæc omnia cōtra nostri temporis subuersores?

quibusdam autem erat æmulationi;et hoc quidem inueniebat, illud autē uincebat.Sed quid in singulis defatigari necesse est? Vt igitur cuncta paucis comprehendā,in omnibus superior euasit: ita enim cuncta egregie disposuit,quemadmodū alius quispiam,unū, & mediocre:ita autē ad summum singula, ut ex omnibus uel unū sufficeret. Cæterū ò quale corpus? & sordidum carnis indumentū;in quo sola uirtus florebat.O anima imperans corpori, & sine alimento fere immaterialis, seu potius quæ corpus ante separationē etiam mortificari coegit, quo anima libertatē adipisceretur,& nequaq̃ impediretur a sensibus.O noctes insomnes,psalmodiæ,& stationes de die in diem peractæ. O Dauid fidelibus solū animabus non prolixa decantans.O mēbra tenera a terra detrita, & contra naturā exasperata.O lachrymarū fontes in tribulationibus seminatæ, in exultatione metendæ.O clamor nocturnus,nubes etiam pertransiens, & ad cœlū usq̃ perueniens.O feruor spiritus,idem audens,quod canes nocturni,ꝑ desideriū orationis.O algoris pluuiæ,tonitrui,grandines, & tēpestates. O natura muliebris,uirilē etiā propter commune salutis certamen superans,& corpore non anima differens,muliebriq́ uirile redarguens.O puritas post ablutionē,& anima sponsa Christi, in puro corpore pura sponso puro.O gustus amarus,& Eua mater tā generis, q̃ peccati, anguisq́ seductor,& mortifer,illius continentia deuicta.O Christi exinanitio, & serui forma,passionib⁹ illius mortificatione honorata.O quō uel cuncta illius enumerabo? Vel cū plurima obmitto,nequaq̃ læsero ignorantes.

Cæterum tempus est,ut iam de pietate illius, & conatib⁹ loqui desinā; uos enim,q recte illius facta nouistis,iampridē mihi desiderare, & in sermone quærere uidemini,non pręsentia solū, nec ea,quibus nunc illic exultat,quæ menti humanæ,auditui,& uisui plane sunt incognita, sed qualia etiā iustus ei pręmij retributor in hoc retribuerit seculo; quandoquidē sæpius hoc in ædificationē infideliū facere solet,paruis magna, & uisibilib⁹ concedens inuisibilia.Dicam aūt quędam omnibus cognita,nonnulla uero a multis abscondita:hoc.n.ad ipsius pertinet philosophiā, ut haud nimium laudibus ornetur ob gratiā.Nouistis igitur iumenta insana, et raptū è uehiculo,ac circuitū illum detestandū,necnon abstractionem, et contritionem miserandā,et scandalū,quod hinc ortum est infidelib⁹, si ita iusti tradantur,ac celerē incredulitatis emendationē,qm̄ omnia contrita sunt, & concisa,& ossa,& mēbra,& occulta,& manifesta; & quod nullū aliū medicum q̃ tradentē tulerit,præ pudore aspectus uirilis,& manus:decorem enim ægrotos quoq̃ seruare decet:paritérq́ quod responsionē quęsiuerit ab eo,qui illā hęc pati permittebat. Neq̃ ab alio quopiā, q̃ ab illo salutē est consecuta,ita ut quispiā non magis ob passionē,q̃ mirabilem illius sanitatis restitutionē admiratione capi deberet; ac ideo cēseri posset, tragœdiam inde ortū sumpsisse, quo passionū censura tanq̃ homo passa fuisset,super hominē tamen sanatā esse uideri posset, ac narrationē posteris pręstitisse per maximā,ad demonstrationē fidei in passionib⁹,& in aduersis tolerantiæ, longe autē plus clementiæ diuinæ circa tales homines. Deo enim cū cadit,non conterit;de iusto recte dictū. Surgit enim huic,et cū conteritur,cito emendatur,et glorificat. Si enim præterq̃ decens erat patiebat,attamen ultra q̃ decebat ad ipsam est reuersa;ita ut parū abfuerit,quin passio sanitatē subterfugerit, & manifestior fieret medela, q̃ pla-

ga. O calamitas laudabilis, & admiranda. O passiones omni passione carente sublimiores. O uerbera, & uulnera, & reconualescẽtia, & post tres dies resurrectio, in mediũ ferens quid magis mysticũ, quemadmodum et tulit, non minus autẽ huius congruens passionibus. Hoc quidem omnibus manifestũ est, ac longinquis quoq;, postq̃ et miraculum hoc ad omnes peruenit, narratioq́; hæc in omnium linguis, et auditu, una cum alijs Dei miraculis, et uirtutibus resonare cœpit.

Illud autem, quod nunc dicere pergã, usq; huc multis est incognitum, ac propter philosophiam, quã dixi, absconditum, ob pietatemq́; omni caret ambitione, et ornatu. Proinde si iubes pastorũ optime, ac perfectissime, sacrę illius ouis pastor dicere pergã: et quia annuis, reliquũ est, ut q̃m soli miraculum hoc sciamus, alijs quoq; de illo testimonium prębeamus, si saltẽ defunctæ fidem adhuc seruamus. Verũ quemadmodum tunc tempus silentij, ita & nunc propalationis mihi esse uidet̃, non solũ ad Dei gloriam, sed ob consolationẽ eorũ, qui sunt in tribulationibus. Laborabat soror corporis ægritudine, & admodũ male affecta erat morbo inconsueto, ac plane peregrino: nã subito sanguis feruebat, & ebulliebat, moxq́; sistebatur, postea torpedo; & stupor sequebat̃ incredibilis, mẽtisq́;, ac mẽbrorũ solutio, idq; non longo accidebat interuallo, sed nonnunq̃ frequenter eueniebat, ita ut malum illud nequaq̃ humanũ esse putaretur: nec medicorũ proderant artes, tametsi magna diligẽtia morbũ illum curare studerent, non solũ singuli, sed uniuersi etiã in unũ collecti. Sed nec parentũ lachrymæ opem aliquã afferebant, licet multis multotiens profuissent; neque uulgi preces, quas populus uniuersus pro salute illius effundebat. Siquidem ad omniũ salutem pertinebat, ut illa saluaret̃; quemadmodũ calamitas contra erat cõmunis, si ægritudine male afficeret̃. Quid igitur anima faciebat magna, & maximis digna? Et quodnã aduersus infirmitatẽ remedium habebat? Iam enim occultũ proditur. Cum iã de omnibus alijs desperasset, ad omniũ confugit medicũ, noctisq́; captata solitudine, cũ illi morbus paruas concessisset inducias, ante altare cum fide procubuit, ac illum, quem uenerabatur, magna uoce, ac omni inuocauit conamine eique miracula cuncta, quæ olim fecerat, in memoriam reduxit, nam & uetusta, & noua callebat. Tandem impudentia quadam pia, & pulchra, impudens facta, illam imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ Christi a fluxu sanguinis est sanata. Et quidnam fecit? Super altare caput reclinát, ac cum simili clamore, & lachrymarum profluuio, instar illius, q̃ olim pedes Christi rigauit, opem implorat, & non antea se cessaturã est cõminata, q̃ sanitatẽ fuisset adepta. Inde totũ corpus pharmaco illo suo perunxit, & si alicubi manus ex uenerando corporis, & sanguinis Christi subexemplari quid recondiderat: Proh miraculum: Discessit, cũ confestim de corporis salute facta est certa, tam aĩa, quã corpore, ac mẽte releuata, mercedem spei sumens, id qđ sperauerat, animæq́; sanitate, corporis etiã bonã ualetudinẽ nacta. Hæc quidem magna sunt, & nequaq̃ conficta. His uos oẽs, & qui ægrotatis, & qui sani estis, fidẽ adhibete. Quod uero narratio hæc nequaq̃ iactatio existat, uel inde liquet, quod ea uiuente, silentium de hac re fuit, nunc uero reuelat̃. Et certe sciatis quod ne nunc quidẽ diuulgatũ fuisset, nisi timor me corripuisset, si miraculũ tm̃ tam fidelibus, q̃ infidelibus, p̄ntibus, & futuris abscondissem. Et talia fuere, q̃ illi acci-

6 *Sanatur Gorgonia suis precibus ad altare, ut confundatur hæreticus blasphemans non plus ualere templum & altare ad orandum, quam stabulum porcorum. O impietatem inauditã.*

derunt in uita, tametsi multa ob sermonis obmittamus moderationẽ, & ne uideamur in laudibus illius recensendis insatiabiles esse.

Sanè & oblitũ fortasis eius sanctũ, ac celebrẽ iniuria afficiemus, nisi et ibi rerum honestarũ eius reminiscamur, præcipuè cũ ipsa hoc quærat, ac desideret: mentionem aũt faciemus quantũ posibile est, uerbis breuissimis. Desiderabat iam dissolutionẽ; nã magnã erga uocantẽ habebat fiduciã, & ut cũ Christo esset, omnibus terrenis preferebat rebus. Nemo enim corpus suum ita amat, etiamsi ex eorũ sit numero, qui ualde illud diligũt, quemadmodum ipsa desiderabat, ut ex uinculis carnis soluereť. Materiã igiť, cũ qua uiuimus, transcendere cupiebat, & purè uero bono coniungi, quo amatũ accipere posset totũ; addo etiam amatorẽ, cuius nunc paruo illuminamur splendore, & a cuius cognitione, quantũ posibile est, haud segregamur. Nequaq̃ igiť desiderio illo est defraudata, cũ ita rebus diuinis, & sublimibus esset implicata. Et quod hoc maius est, bono tali antea per præcognitionẽ & uigilias multas fruebať. Nã somnus unicus, ac suauissimus, necnon uisio unica desideriũ illud adimpleuit, peregrinationẽq; præscriptã ei ostẽdit. Ipsa igiť purgationi, & expiationi iam appropinquabat, quam donũ commune & secundæ uitæ principiũ a Deo accipientes habemus: seu potius tota uita illi purgatio erat, & expiatio. Et hanc quidem a regeneratione ex spiritu, securitatẽ uero ex uita cœperat transacta: & solum ferè, ut audacter loquor, signaculum erat, sed non gratia, mysterium. Cæterũ cunctis mariti expiationẽ addere desiderabat (q̃ si uultis, uirũ quoq; illum breuiter describã. Maritus talis erat mulieris. Ac nescio quid plus dicere oporteat) quo toto corpore expurgareť, & non ex dimidio expiata discederet. Sed nec his frustrata est precibus ab eo, qui uoluntatem implet timentibus eũ, & qui ad finẽ deducit orationes. Postq̃ autẽ omnia illi successere ex sententia, nec aliquid deerat ex ijs, quę sperauerat, iamq; hora fatalis aduenerat, illa se ad mortẽ, & peregrinationẽ p̃parãs,

7 humanã legẽ per dissolutionẽ adimpleuit. Funeris autem honos talis illi a marito, & filijs, ac amicis est habitus, qualis & mariti, & filiorũ, & fratris amatricẽ decebat, ac eam, quæ iã splendide de illis, quę ibi sunt, philosopharetur, & panegyreos diẽ faceret nouissimũ. Obdormiuit autẽ plena iam, non dierũ humanorũ, nã nec illos sibi exoptabat, malos, & dolorificos, ac ut plurimũ miserijs, & erroribus permixtos: sed illorũ, qui secundum Deũ sunt, & admodũ plena, ita ut haud sciã, nũ quis adeo facile ex illis etiam, qui in multa dissoluunť senectute, & q multos annorũ enumerant circuitus. Et sic illa dissoluta est, uel, ut rectius dicã, nos p̃occupauit, aut euolauit, aut transmigrauit, aut parumper a corpore est peregrinata.

Ecce honor funeris sepulchralis, contra abominantes illum.

8 Cæterũ postq̃ aliquantisper res illius p̃currimus, forsitan nequaq̃ nobis tu pater illius spiritualis permittis, ut miraculũ, quod tu tam diligẽter abscondis, manifestemus. Quod quidẽ illi in magnã cedit gloriã: magnũ quoq; nobis, ob uirtutis existit recordationem, & desideriũ dissolutionis illius. Etenim quoties miraculi huius reminiscor, toties mihi horror lacrymis cõmixtus suscitať. Dissoluebať iam, ac ultimũ trahebat spiritũ, eratq; circa ipsam chor⁹ tã domesticorũ, quam exterorũ, qui illi felicem exoptabant exitũ, matrisq; senis assensus, ac animæ afflictio, quæ illi inuidebat peregrinationẽ. Amor uero omniũ solicitudine mixtus, ex quibus aliqui exitũ eius audire, alij uero ut illũ cæteris referre possent desiderabant, ne-

Vide quibus uerbis exprimat mortẽ sanctæ, ut discant hæretici non uocare iustos mortuos.

mo tñ uel mutas lachrymas profundere audebat,ita ut dolor suo careret remedio. Siquidẽ nequaꝙ sanctũ uidebatur, ut ea lachrymis honorareť, quæ taliter separareť a corpore. Erat aũt silentium altũ, & multa mortis imago. Illa uero immobilis iacebat,sine uoce,ac spiritu, quemadmodum apparebat,silentiumq́ corporis dissolutio esse uidebať, tanꝙ iam instrumenta uocalia,propter motus discessum,essent demortua. Cum uero labia illius quiete mouerenť,sensit id pastor, qui cuncta illius diligẽter obseruabat,ob miraculũ in cunctis, auremq́ illius adhibuit labijs : id.n.ob morũ probitatem,necnon compassionẽ audacter facere poterat. Cæterum tute pastor quale erat mysteriũ taciturnitatis,referto;quo nemo tibi dicenti fidẽ deneget. Psalmodia erat,id qđ loquebať, psalmodiæq́ egressionis uerba;aut si ueritatẽ dicere oportet,testimoniũ confidentię, cũ qua illa discedebat: & beat⁹ quicunq; post illa requiescit uerba: In pace in idipsum,dicebat,dormiã, & requiescã. Hæc a te cantabanť, mulierum optima, & cũ his discedebas. Psalmodiaq́ iam erat adimpleta; & post peregrinationem honor sepulchralis.

9 *Psalmodia & honor sepulchralis.*

10 *Vides quod sancti dicuntur dormientes & non mortui.*

O quam bene tu a passionibus quieuisti, & somni, qui dilectis debeť, compos es facta,somnũ sumens ad dormitionẽ communem,quemadmodum decebat uiuentẽ, & abeuntem in uerbis pietatis. Scio igiť meliora tibi esse, & longe honorabiliora ea,q̃bus nunc frueris, ꝙ uisibilia, somnia nempe;festiuitatẽ peragentiũ Angelorum tripudiũ,ordinem cœlestiũ,cõtemplationem gloriæ,ac inter cætera supernę trinitatis splendorem puriorem, & perfectiorẽ,non amplius mentẽ fugientem ligatã, & sensibus obfuscatã,sed totam toti contẽplationi cognitam,ac deprehensam, queadmodũ fulgore nostras præstringit animas,cũ toto lumine deitatis; omnibusq́ frui te rebus,quibus carebas in terra,propter germanã erga illas inclinationem. Proinde si nostri sermões uel parũper tibi curę sunt,honorq; talis sanctis a Deo habeť animabus,ut talia rescis cant: suscipe & tu sermonem nostrũ,pręfunebribus multis, & ante multos, quẽ Cæsario ante te, & tibi iã post illũ tribuimus: pariter enim tam fratri,quã sorori parentauimus. Vtrũ autem quispiã nos quoq; post uos sit honoraturus, nequaꝙ dicere possum;tm̃modo optamus,ut eo honore honoremur, qui in Deo est, & ut habitemus,ac incolamus in Christo Iesu Domino nostro, cui sit gloria in secula. Amen.

11 *Ecce quõ sanctorum animæ ex corporibus exeuntes cõfestim recipiuntur in cœlo, & diuina uisione perfruuntur, contra quorundam sciolorum opinionem.*

12 *Quod sancti sciant q̃ circa nos aguntur,ex alijs sanctissimi Gregorij locis patet,unde quod hic dicit, nõ dubitatiue, sed assertiue intelligendũ est. Vt si, stet pro quia,sicut sæpe in scripturis usurpatur.*

VITA GREGORII EPISCOPI PATRIS D. Gregorij Nazianzeni per eundem conscripta.

Est oratio nume.14. in ordine orationum eius, habita præsente Basilio Magno.

HOmo Dei, & serue fidelis, diuinorumq́ mysteriorũ dispensator,ac uir desideriorũ spiritus. Ita enim scriptura uocat in altũ progressos,ac sublimes, & q uisibilia exuperarunt. Sed & Deũ Pharaonis te uocare audeo, necnon uniuersæ Ægyptiacæ,ac opposite potestatis,columnã, ac fundamentũ Ecclesię,uoluntatemq; Dñi, & luminare in mundo,habens sermonẽ uitę, ac fidei firmamentũ,spiritusq; habitaculũ. Et quo pacto omnes appellationes tuas,quas uirtus tibi conciliauit,enumerare possem? cũ alia aliam tibi domesticam reddiderit, & indiderit. Veruntamen hoc nobis dicas,unde ades? Et quodnã opus tuũ? Et quid nobis gratificaturus aduenis? Postꝙ

omnino cũ Deo, & circa Deum moueri, & ob benefaciendi gratiã eorũ, qui te suscipiunt, uenire scio, ut nos aspicias. Nũ pastorem quęris? aut nos oues uisitare intendis? non amplius superstites, sed magna ex parte una digressos, ac loco afflictionis indignantes. Maxime nunc postq̃ guberna torem peritũ, ac uitę nostræ lampadẽ perdidimus. Ad quẽ dirigentẽ aspiciebamus, & qui a supernis nobis salutẽ per ignẽ significabat. Illum, inq̃, qui cũ omni bono, & uniuersa disciplina pastorali, quã longo collegerat tẽpore, est peregrinatus, plenus diebus, simus & prudentia, necnõ senectu tis gloriatione, si Salomonis illud dicere oportet, coronat⁹. Cæterũ grex indigus est, & abiectus; et cernis'ne quanta tristitia, & mœstitia plenus? non amplius in loco uirenti requiescens, nec aqua qetis refectus, præcipi tia quęrens, & barathra, necnon loca deserta, per quę dispergat̃, & corrũ patur, incertus nũ pastorem alium tã prudentem sit consequuturus, etsi non talẽ, licet ualde confidat, gratũ tamen, si non longe deteriorẽ. Proinde cũ tria sint quemadmodũ dicebam, quę pręsentiã tuã necessariã reddunt, ac omnibus ex ęquo tã nobis, q̃ pastori, necnon gregi, age iuxta spiritum culturę, qui in te est, unicuiq; suũ tribue cõmodũ, & in dispensatione dijudica sermonem, quo te magis ob sapientię admiremur magnitudinem.

Cęterum qũo dispensabis? nẽpe si uirtutẽ huius merito laudaueris, non solũ ut sermonem funebrẽ purum persoluas puro, sed ut alijs quoq; conuersationẽ illius pietatis characterẽ, et admonitionẽ esse ostẽdas, nobisq̃ breuiter de uita, et morte, necnon de corporis, et animę coniunctione, et disiunctione philosopheris: Insuper et de mũdis duobus, pręsenti nempe, ac instabili, de intellectuali quoq;, et permanente: ac nobis persuadeas, ut illius deceptiones, confusiones, et inęqualitates contẽnamus, qbus tanq̃ in undis susq;, deq; ferimur fluctuantes: Huius aũt soliditati, et stabilitati, necnõ pulchritudini innitamur, cũ semper eodẽ pduret modo, ab omniq; perturbatione, ac confusione liber existat. Ita enim minori afficiemur tristitia, si citius ex hac uita emigremus, imo potius lætabimur, si nos sermo hinc abduxerit, et in supernis statuerit, ac præsentẽ insuauitatẽ bono absconderit futuro, nobisq; persuaserit, quod ad Dñm agamur bonũ, & qđ melior sit habitatio firma, q̃ peregrinatio incerta, quodq; nauigantibus portus est tranquillus, id ijs, q in huius uitæ iactant̃ tẽpestate transmigratio hinc sit, & translatio. Aut quemadmodũ ij, qui iam longã præoccupa uerunt uiã, peregrinantib⁹, & adhuc laborantibus uegetiores sunt, & mi nus defatigant̃: ita qui hospitiũ assecunt̃, quod ibi est, illis, qui adhuc uitæ præsentis terunt inęqualia, & præcipitia, feliciores, et qetiores existunt.

Nos igitur ita consolare: At gregẽ quo pacto? Primũ illi tuam promit tito præfecturã, & pascendi curã, sub cuius alis oĩbus bonũ est requiescere, & cuius uocẽ nos, qui siti laboramus, non secus ac fontẽ sitimus purissimum. Deinde nobis persuade, quod ne nunc quidem pastor ille bonus nos dereliquerit, qui animã suam posuit pro ouibus suis, sed quod supersit, & pascat, ac dirigat proprias, & a proprijs cognoscatur, corporaliter quidem nequaq̃ comparens, spiritaliter uero nobiscum conuersans; con tra lupos pro grege depugnans, & nemini permittens, ut caulam furtiue, aut dolose transgrediatur, a uoce peregrina animas bene institutas seducat, ac decipiat. Et ut ego mihi persuadeo, nunc magis proficit precibus, quã antea doctrina: quanto ẽt plus Deo est propinquior, postquã ꝓincu-

1 *Hoc in loco omnia hæc Ecclesiæ dogmata manifeste comprobantur, Sanctos post mortem orare deum ꝑcibus.*

la deposuit corporalia, & a materia, quæ mentē turbabat, est liberatus, nudus cum nudo conuersans, nempe cū mente prima, ac purissima, ordine angelico, & fiducia cœlesti (nisi hoc nimis audacter dictū est) effectus dignus. Hæc quidem tu melius digesseris, & philosophaberis, ꝙ ego sermonis, & spiritus uirtute ostendere queam. Cæterum ne per ignorantiam bonorum, quibus ille præditus erat, sermo multum sua imminuat dignitate, breuiter laudem ex ijs, quæ mihi de digresso cognita sunt, depingā, insculpam, ac bono tibi talium pictori tradam, ut uirtutis illius pulchritudinem confirmes, ac omnium auditui, & cognitioni exponas.

Scire quæ circa nos fiunt.

Spiritualiter nobiscū conuersari.

Iustorum animas esse in cœlo.

Ille igit̄ ut Patriam, & genus, necnon corporis habitudinē, ac splendorem externū cum alijs, quib9 potissimum homines gloriari solent, laudis relinquā legibus; ex primordijs nostris, & perquā domesticis exordium sumā. Germen fuit radicis nequaꝗ laudabilis, aut fertilis pietatis: Siquidem cū nouissimis confidam, nequaꝗ erubesco ob prima: nec quæ in domo Dei plantata esset, sed ualde absurdæ, & alienæ, ex rebus duabus cōmixtæ diuersissimis, ex errore nempe gentili, & monstro legali. Quæ ambo partim effugit, partim uero ambobus obnoxius fuit. Siquidē hoīes illi idola, & sacrificia reijciunt, ignem aūt uenerant̄, & lampades. Sabbatum præterea honorant, & in cibi delectu admodū sunt scrupulosi; circūcisionem contēnunt. Humiles aūt illi Hypsistarios, hoc est sublimes se appellant. Solum uero creatorem omnium uenerant̄. Ac ita ille ad impietatem anceps erat, ex aliquo aliquid factus. Ac ideo ignoro, utrum grām ipsum uocantem plus laudare debeam, aut etiā electionē illius. Sane ita illi mentis oculus a lippitudine, qua detinebat̄, est purgatus, tātaq́ uelocitate ad ueritatē accurrit, ut & a matris grā, & substantia penitus excideret, nilq; ei, nisi supni pr̄is, ac uera relinqueret̄ hæreditas, quā & retinuit. Hanc ignominiam facili9 etiā tulit, ꝙ alij honores maximos. Verum minus hoc admiror, licet admiratione sit dignissimū. Et cur nam? Qm̄ ipsi inter multos alios cōmunis erat cōtentio, oēsq́ in magna Dei sagena includi oportet, & piscatorū sermonib9 capi, tametsi qdā prius, alij uero posterius ab Euāgelio cōprehendant̄. Quod uero potissimū ex rebus illius me admiratione perculit, hoc etiam enarratione dignū existit. Erat ille noster antea etiam, ꝙ ex nr̄a esset caula. Mores enim nobis ipsum conciliarunt. Nam quēadmodum multi ex nostris nequaꝗ nobiscum sunt, quos uita a corpore alienat cōmuni; ita multi inter externos erga nos sunt inclinati, qui moribus fidem præueniunt, & solo nomine indigent, opera enim prius habent. Ex illorum numero meus Pater erat, ramus alienus, uita sua ad nos inclinans. Modestia uero tm̄ excelluit, ut perquā amabilis, pariterq́ honestissimus esset, quæ ambo haud faciliter concurrere solent. Iustitiæ uero quodnam maius, & manifestius documentū esse posset? ꝙ quod licet minime secundas partes in Republica sortitus fuisset, nec unica drachma substantiā suā augmentauit: tametsi cerneret, ꝙ alij Briarei manus rebus iniijcerent publicis, facultatibusq́ inflarent̄ malis. Ita enim iniustam uoco opulentiā. Sanè prudentiæ nequaꝗ parua ī eo fuere signa, quēadmodum ex sermone liquebit procedenti. Huius mercedē, ut arbitror, fidem tulit.

Verum quonam modo illud (haudquaquā enim decet, ut res tanta sileatur) explicabimus? Igit̄ mulierē fortem quis inueniet? Diuinam scripturam dicentem audiui, & donum Dei esse, ut quis a Domino coniugiū sor

tiatur bonum. Quod & externis uidet. Nam illorum illud est.

Nil homini melius contingit coniuge casta.

Cæterum dici nequit, quisnam coniugio felicior extiterit, quam ille. Arbitror enim, si aliquis ex finibus terræ, & omni genere humano, coniugium optimum contrahere studeret, nequaquã uxorem hac meliorem, aut magis conuenientem inuenire potuisse. Nam uirorum, & mulierum optima quæque conuenere in unum, ita ut nuptię illæ nõ minus uirtutis, quam corporis esset cõiunctio. Nã licet alios exuperarẽt, inter seipsos tñ pp uirtutis æqualitatẽ, & honoris paritatẽ se superare nequibãt. Sanè q̃ Adamo tradita est, ut illi auxiliaret, postq̃ bonũ erat, ut homo nõ esset solus, p adiutrice facta est hostis, & nequaquã cõthoralis, sed aduersaria, uirũ per uoluptatẽ suffurans, & cognitionis ligno a uitæ ligno abalienans. Patri aũt non solum cooperatrix a Deo est tradita, id enim minus admiratione dignũ, sed & rectrix est facta, quæ illũ per se tam opere, quã sermone ad optima quæque perduceret. Nã licet optimũ iudicaret, ut in alijs secundum coniugij legem uiro pareret, in pietate tñ nequaquã illã puduit, quo minus se doctricem exhiberet. Quod quidem admiratione dignum existit. Sed plus admirandum, q͂ ille ultro ab ea deuinci uoluit.

Illa etenim est, quæ cũ alię mulieres de pulchritudine tã naturali, q̃ fictitia contendunt, & efferunt, unã solam pulchritudinẽ nouerat, animæ nẽpe uenustatẽ, & ut imaginẽ diuinam custodiret, aut pro uiribus repurgaret. Ornatũ autẽ depictum, et artificialẽ ad eas, quæ in scena uersant, relegabat, & unã solam nobilitatẽ existimabat pietatẽ, & ut sciret unde facti simus, & quorsum tendamus; solasque diuitias firmas, ac tutas, Deo distescere, & pauperibus, maxime cũ in genere propinquos incideret, quibus usque ad indigentiã subuenire, nequaq̃ calamitatis solutionẽ, sed monitionẽ continere censebat. At liberalius benefacere, honoris firmioris, et consolationis esse perfectioris. Cũ hi cõmodo domestico, illi uero pietate excellant, & quãuis admodũ difficile sit hæc utraque assequi, in utrisque tñ oẽs alias exuperabat, et utrunque exactissime pfecit, duoque in unũ connectit. Ita igitur domum suis adauxit curis, & cogitationibus (secundum Salomonis de muliere forti terminos, & leges) tanquã pia esse ignoraret.

Ita aũt Deo, ac rebus operam impẽdit diuinis, ut licet plurimum a cura abesset domestica, neutrũ tñ offenderet pp alterũ, sed pariter ambo pficerentur. Proinde quodnã tp̃s, aut q̃s locus illius ignorat orationes? Qui
2 motus & ipsi primus fuit ex omnibus in die. Seu potius quæ ita petendo, simul et petitionẽ consequi sperauit? Sanè quęnã ob sacerdotum ita oblectata est manũ, et faciẽ, seu oẽm speciem philosophiæ ita honorauit? Quæue magis ieiunijs, et uigilijs carnes suas macerauit? Aut se psalmodia tam nocturna, q̃ diurna exercuit? Quę magis uirginitatẽ dilexit? tametsi uinculis ligata esset coniugalibus. Quæ orphanorũ, et uiduarũ melior adiutrix fuit? Quę calamitates suas deplorantes plus consolatione subleuauit? Cæterum hæc forsitan parua uident, ac quibusdã contemnenda, q̃m haud facile plurimis sunt concessa. Verũ quo pacto ea, quę paucis contingunt, et creditu difficilia existunt, inuidiæ minus obnoxia essent? Mihi uero admodum sunt uenerãda, q̃m fidei sunt indicia, et spiritalis feruoris conamina. Quale et hoc est, q͂ nunq̃ uox eius in sacris audita est conuentionibus, aut locis, præterq̃ in necessarijs, et mysticis. Proinde si magnum olim fuit, ne

Habes hic orationes, ieiunia, uigilias, psalmodiam tam nocturnam quam diurnã, & uirginitatem.

super

super altare ascenderet bipennis, aut ascia uideretur, seu audiret, ex ratione maiori, tanquam naturale esse deberet, et omni artificio carere, omne quod Deo consecratur: cur non et in illa magnū esset, ut silentio ueneraretur sacra? ac nunquam tergum uenerandæ præberet mensæ? seu in diuinū expueret pauimentū? uel nec manus gentilibus porrigeret? aut labia labijs admoueret, et neque inter alias mulieri ēt, quæ honestissima esset, et admodū domestica? Quinimmo nec cōmunicare uoluit, non solū uoluntarie, uerum neque coacte, ijs, quę a prophana, et impura ueniebant mēsa. Sed nec unquam iuxta templa scelesta transire, aut illa præter conscientię legē aspicere sustinuit; neque narratiunculis gentilibus, seu cantilenis theatralibus auditū inquinare; uel linguā, quę iam susceperat diuina, ac illa etiā loquebatur. Si quidem prophana nequaquam sacris cōuenire putabat. Et quod his plus admirandū fuit, nec unquam uel parumper luctui indulsit corporali, tametsi mirum in modū alienis etiam flecteret calamitatibus, ita ut uel uocē aliquā emitteret flebilem, ante gratiarū actionem, aut lachrymę ex illius exciderent palpebris, quę iam mysticæ erant, signatę, seu luctus pręberet speciē: quamuis multoties multa ei acciderent molesta, in die ēt clara. Siquidem ad animā Dei amore detentā pertinere arbitrabat, ut diuinis cuncta subijcerentur humana. Taceo his secretiora, quorum deus testis est, & seruæ fideliores, quibus illa concredebat talia.

Cæterū quæ ad nos pertinent, nec memoria fortassis sunt digna, tanquam indigni sumus, ut quid de nobis sperari deberet: iudicia tamen sint magni illius conatus. Nos enim, antequam nasceremur, Deo uouit, nequaquam de futuro solicita; & quam primū nati essemus, Deo se nos oblaturos promisit, nec oratione sua a Deo est defraudata, nec is hostiam sibi oblatā reiecit. Cōfestim igitur quædā ex his iam præsentia, alia autē erant futura, quotidianis additionibus adaugenda. Et quemadmodū sol iucundissime matutinis fulget radijs, meridianis uero calidior existit, et lętior, ita ipsa nequaquam paruas pietatis primitias texens, nouissimo lumine plus resplenduit.

Tū qui uota omnia dicis esse tollēda, uides ne matrem Deo uouisse Gregoriū antequam nasceretur?

Cæterū non paruus illi ad pietatem stimulus erat, quod ex arbore fructifera, & nequaquam syluestri, ortū sumpserat, licet copulata esset illi, qui domesticus factus fuerat. Longa enim serie, & a maioribus hæreditate paterna Dei, & Christi amatrice uirtutem acceperat, & nequaquam mariti instar, ex oleastro in oleam inserta fuerat. Non igitur minus fidelis iugum propter fidei ferre poterat excellentiam, sed in illo solo tota erat, quod id haud tolerare ualeret, cū alias inter mulieres fortissima esset, & admodū mascula. Hoc aūt erat ex dimidio reluctari Deo propter alienationē particulæ alterius, & nequaquam copulę corporali spiritus adiungere cognationem. Deo igitur die, & nocte ob hanc rem supplicabat, & illū multis ieiunijs, & lachrymis pro capitis salute orabat; nihilominus tamen uirum & laborū demerebatur assiduitate, ac morū mercabatur uarietate, opprobrijs, admonitionibus, obsequijs, abalienationibus, potissimū uero moribus familiaribus, & erga religionē feruentioribus, quibus præcipue anima flectitur, & emollitur, uoluntarieque ad uirtutem cogitur. Futurū igitur erat, ut aquę gutta assidue destillās petrā tandem excauaret, ac illa rem, cui tantū studebat, cū tēpore perficeret. Quod quidē ostenderunt sequentia. Et illa quidē hæc petebat, & sperabat, tanquam quæ fide magis flagraret, quam iuuentute. Nemo enim ita confidit pręsentibus, quemadmodū ipsa

speratis,experientia edocta,quanta essent Dei dona: Marito aũt ad salutem cooperabatᷣ cõsideratio,quę paulatim suscipiebat obsequia.Cooperabatur etiã Deus,ac uisiones somniorũ, per quas sępius Deus animæ saluandæ benefacit.Cæterũ qualisnam fuit uisio? Iam enim narratio suauissima exordiũ mihi sumit.Visum est ei,quod nunq̃ antea,licet uxor sępius orasset,& rogasset,particulam illam ex diuino Dauid cantare: Lætatus sum in his,quę dicta sunt mihi,in domũ Domini ibimus. Erat igitur psalmodia peregrina,ac desideriũ cum cantu intrabat. At illa cum audisset, quod uoti cõpos facta esset,tempus arripuit, ac uisionem in optimã partem est interpretata,cũ ueritate,& gaudio beneficij ostendens magnitudinem,& ut ille salutem assequeretur festinabat; timens ne quid interueniret,quod uocationem impediret, & ipsa studio suo frustraretur.

Accidit autẽ tum temporis,ut multi Episcopi Nicæam festinarent, ut Arij resisterent insaniæ,cũ malum illud nuper pullulare,& Deitatem incidere cœpisset. Ille igitur Deo, ac ueritatis præconibus se tradidit,desideriumq̃ est confessus,ab ipsisq̃ cõmunem salutẽ quæsiuit; ex quibus unus erat Leontius,uir excellens,qui tum nostræ præerat metropoli. Proinde cum hic a charitate obuiam se ferat miraculum, admodum ego charitatem offenderem,si tacitus illud præterirem,præcipue cum non pauci miraculi huius testes supersint.

Errabant errore quodam spiritali diligentiæ doctores, & gratia præsignabat id quod futurũ erat, figuraq́ sacerdotij instructioni admiscebatᷣ. O instructio minus uoluntaria; genibus enim inclinatus instructionis expurgabatur sermonibus,ita ut multi,qui tum aderant, præsagirent id qđ futurũ erat,nõ ex sublimioribus tantũ, sed etiam humilioribus intellectu, signis haud obscuris credentes futura: Parũ igitur in medio fuit,cũ miraculum miraculo ex coniunctũ. Producam igitur fideliũ auribus sermonẽ quoq̃ illũ. Nam animabus prophanis nihil ex bonis fide dignũ uidetur. Accedebat ipse ad regenerationẽ,quæ fit per aquam,& spiritũ,perquam confitemur Deo hominis secundũ Christum formationẽ, & expiationẽ, necnon materiæ terrenæ ad spiritũ transpositionem,& reformationẽ; & accedebat ad ablutionẽ cũ desiderio feruido,ac spe præclara,expurgans se antea pro uiribus,tam anima, q̃ corpore sanctificatus longe magis,q̃ ij,qui tabulas a Mose accipere debebant.Illis enim sanctificatio ad indumenta usq̃ procedebat,& uentrẽ,parua coarctatio,& tẽperantia quædã frugalis:illi aũt uniuersa præparatio in media uita splendoris erat, & ante purgationem purgatio muniens donũ,,quo expurgatio concrederetur puritati, & bonũ haud periclitaretur, ac deinceps contra gratiã auderet. Cum aũt ex aqua egrederetur,lux circa illum fulsit,& gloria affectu eius digna,cũ qua etiam processit gratia fidei. Sane hæc res & alijs quoq̃ cognita est,qui tum miraculũ sub silentio custodierũt, nequaq̃ illud narrare audentes. Vnusquisq̃ enim putabat uisionem hanc sibi soli apparuisse: paulopost uero inuicem retulerunt. Baptizanti uero, & expianti adeo manifesta fuit,& cognita, ut nequaq̃ mysteriũ celare posset, ac publice uocem diuulgaret,q̃ successorem suũ unxisset spiritui.Et hoc ex audientibus,& cognoscẽtibus nemo non credebat. Quoniã & Moses cũ adhuc paruus esset multis,ac precij nulli⁹ dignus,ex rubo uocatur ardente, minime tamen igni cedente,seu potius ab eo, qui in rubo imaginatione de-

prehendebatur:illicq́ primũ concreditur miraculũ. Moses ille,a quo mare diuiditur,& cui cœlũ panem pluit,& qui a petra aquã eduxit, quemq́ ignis,& nubis colũna inuicem sibi succedẽtes in uia deduxerunt, & cuius manuũ extensio trophæum erexit,ac multa agmina deuicit,Crucẽ forma illa designans. Esaias aũt ille gloriæ, & seraphin inspector,& post illũ Hieremias,cui magna gentiũ,& regnũ potestas concredita fuit, hic quidem uoces audiuit diuinas,& ad prophetiæ misteriũ carbone antea purgatur. Ille uero ante fictionem cognoscitur , & ante natiuitatem sanctificatur. Paulus aũt cum adhuc persecutor esset,magnus ille ueritatis præco,gentium in fide doctor, & lumine circundatur,& illũ, quem persequebatur cognoscit,magnumq́ ei concreditur ministeriũ, ac uniuersus illi auditus, & cogitatio tota repletur Euangelio. Cæterũ quid necesse est omnes enumerare,qui a Deo uocatione fuerunt præuenti,& talibus miraculis ad fidem perducti, quibus & Pater meus in pietate est confirmatus. Ac ideo prima illius non adeo sunt incredibilia, & admiranda.

Sane quidam posterioribus priora deturparunt,non secus q̃ siquis cito bonis exatiatus, deinde ulterius progredi contemnat, aut omnino ad prauitatem recurrat. Verũ hoc nequaq̃ de eo dici potest; seipsum enim non minus,q̃ quæ acceperat,diligẽter conseruabat, ita ut utraq; recte inter se congruerent,tam ea,quę ante sacerdotiũ,q̃ postea egit. Nec minus honeste incepit,q̃ finiuit: neq; aliter finiuit, q̃ incepit. Sacerdotiũ uero illi concreditũ est,haudquaq̃ secundũ facilitatem, & confusionẽ præsentem. Verũ parum defuit, quin purgationi adderetur & purgandi peritia, & uirtus,quemadmodũ lex est consequentiæ spiritalis. Postq̃ autẽ concreditũ fuit,plus glorificata est gratia,tanq̃ Dei esset gratia, & nequaq̃ hominũ. Neq; ut Ecclesiastes inquit, Cõmotio quædam spontanea, sed electio spiritus. Accepit enim Ecclesiã spinosum, & incultam,ac nequaq̃ antea sicut Episcopam gubernatam, sed ab uno solo ante eum decoratã, eoq́ admirando,& moribus Angelico,sinceriori uero,q̃ nunc sint populi prẹfecti. Quo cito sublato,rursus ob gubernatoris defectũ,ad segnitiem multam reuoluta est, & insaniam.

Primum igitur hominũ mores haud difficulter mansuefecit, & sermonibus,qui pastoralis essent scientiæ, & quod seipsum exhibebat exẽplar, tanq̃ statuam spiritalẽ,pulcherrime ad omne opus bonũ tornatam. Inde diuinis literis assidue incumbere cœpit. Quapropter licet in talibus tarde discere inciperet,tantam tamen sapientiam in breui collegit tempore, ut quemadmodũ & in aliĳs nemini posterior esset,ac ne illis quoq;, qui plurimum laboris exhauserant. Quin & gratiã hanc a Deo accepit præcipuã, ut rectæ doctrinę pater fieret,& præceptor. Non quẽadmodũ sapientes, p̃sentes, qui se adaptant tẽpori,nec tanq̃ medi9,& artificiose sermonib9, qui contra nos proferuntur,assentiebatur,sicuti ĳ,qui nequaq̃ fidem habent firmam, seu ueritatis negociatores existunt;sed erat ĳs, qui sermone ualent, magis pius;illis autẽ,qui recte sentiebant,plus ratione pollens:seu potius sermonibus partes tribuebat secundas, pietate uero omnibus dominabatur. Siquidẽ unum Deum in trinitate adorandum esse, tria uero in unicam deitatem contrahenda sciebat:& neq; unitate Sabellĳ, neq; trinitate Arĳ sequebatur errorẽ: sed nec diuinitatem impie contrahebat,aut dissoluebat,neq; inæqualibus incidebat alienitatibus,siue magnitudinis,

ſeu naturæ. Haud enim unumquodq; incōprehenſibile, & ſuper noſtrum eſt conſideratione. Nam quō id, quod hic noſtrū ſuperat intellectū, aut cognoſci, aut doceri poſſet? aut ubi menſurari quiret inexpertū? ut hoc patiatur diuinitas, qd' eſt terminātiū gradib⁹ mēſurata, & gradib⁹ inferiob⁹.

Hæc magnus ille homo Dei, & uerus noſcebat Theologus, & eum ſpiritu circa hæc uolutatus: Et quid aliud dicere oportet, q̄ quod efficit, ut Eccleſia hæc Hieruſalem noua, & arca alia ſuper aquas delata, quemadmodum Noe illius magni, ac mundi huius patris ſecundi uocaretur, cum eo tēpore animarum diluuiū, hæreticorumq; inſidiæ cuncta occupaſſent; quantumq; multitudine aliorū ſuperabatur, tantū nominis antecellebat claritate. Idemq; illi accidit, quod Bethlehem ſacræ, quam nihil prohibuit, licet eſſet puſilla, quomin⁹ orbis eſſet metropolis, tanq; nutrix Chriſti, ac mater, qui mundū creauit, & deuicit. Huius ſermonis teſtimonium eſt, q eo tēpore, quo feruidior pars Eccleſiæ contra ipſum ſeditioſe decertabamus, literis decepti, ac uerbis artificioſis, ad prauā cōmunionē protracti, ſolus ipſe creditus eſt mentē habere ſanā, & nequaq; nigredine illa animā una obfuſcaſſe, tametſi mentis quadā arreptus fuerit ſimplicitate, & dolū ob animi innocentiam minus caueret. Solus autē, immo primus ſeditionē illam contra nos ſuſcitatā, pietatis zelo & quantū ad eum, necnon alios pertinebat, ſedauit, quantū & ad accurſum primū, quantumq; ad diſceſſum ſpectabat nouiſſimū, tam reuerentia ſua q̄ doctrinæ puritate. Ita ut multarū eccleſiarū ceſſaret fluctuatio, tēpeſtasq; mutaretur in ſerenitatem, orationibus illius ſedata, & admonitionibus. Proinde ſiquid iuueniliter agere oportet, nos quoq;, qui hac in re ſocij fuimus, ac ei tam tam pietate, q̄ actione in omni bono auxilium præſtitimus, ac quaſi aliqualiter una peccauimus, & una cucurrimus, plurimā partē ferre, dignos ducimus. Verū cum ſermo parumper in his ſit euagatus, hic iam ſiſtatur.

Ceterū quiſnam bona illius, & multitudinem eorundē enumerare poſſet? aut ſi plurimū percurrere uellet, non difficulter reperiret omiſſa? Semper enim in intellectus progreſſione, melior, q̄ prius fuerat, apparebat. Vnde quotieſcunq; res illius mecū uerſo, magis me copia quid omittendum ſit, q̄ alios laudatores inopia quid dicendum ſit, ſolicitat: ita ut me abundantia quodāmodo offendat, ac mentem mihi ſolicitā reddat, dum res illius laudare conatur: nihilominus tamen nec quid in tam multis honore dignis, & æqualibus uincat, inuenire queat. Etenim quemadmodū in undis euenire cernimus ſtantibus, ut quotieſcunq; calculus inijciatur, centrū oriatur aliud, circuluſq; ſuper alio ſuſcitatus, & aſſidue dilatatus, ſemper diſſoluat extremum: illud idem & mihi palam in re præſenti accidere uideo. Dum enim mihi aliquid in mentem uenit, aliud elabitur, ac ideo circa electionem laboro, cum aſſidue id quod in memoria erat, præoccupet, illud, quod denuo affluat.

Proinde quis illo ſtudioſior in rebus fuit cōmunibus? quiſ'ue in domeſticis prudētior? quoniam & domū, & facultates mediocres illi tribuit, qui cuncta recte, & uarie diſpenſat Deus. Quis pauperibus æqualis naturæ, ac parti abiectæ, uel anima magis eſt cōpaſſus, uel manu plus eſt largitus? In ſubſtantia enim propria aliorū ſe diſpenſatorem eſſe cenſebat, ac ideo pro uiribus inopiæ ſuccurrebat, ita ut non ſolū conſumeret ſuperuacua, ſed ea etiā, q̄ erat neceſſaria. Quæ res manifeſta demonſtratio extitit,

quantã curam pauperũ habuerit. Dedit enim partem non ſeptem ſolum iuxta Salomonis legẽ,ſed etiam ſi accederet octauꝰ. Quin nec ibi, rebus uacabat uilibus, ſed maiori uoluptate ſua abÿciebat, ꝗ̃ alios poſsidere cognoſcimus. Sed & omnẽ propinquitatẽ, ac inopũ auferebat electionẽ, quæ mihi quidem uilis animi indiciũ, & cenſura eſſe uidetur accipientis, quiſnam dignus ſit,quiue minus:uerbumq; murmurationis una cũ diſtributione prolatũ,euitabat. Quã rem multis accidere uidemus,qui tametſi aliÿs impertiant,id tamen abſq; beniuola faciunt prõptitudine,quę quidem largitione maior eſt, & perfectior. Longe enim melius eſt propter dignos dare etiã indignis, quam dignos priuare ob timorem indignorũ. Et hoc eſſe uidetur, quod ſcriptũ eſt, oportere ut quis panem ſuũ etiã per aquam mittat,tanq; haud ab illa peſſundari,aut coram iuſto harũ rerum cenſore perire poſsit. Sed illic occurſurũ, ubi cuncta noſtra repoſita ſunt, & eo occurſurũ tempore,quo minime putamus.

Cæterum hoc pulcherrimũ erat,& maximum,ꝙ magnanimitas illius omni contentione carebat. Quomodo uero,& qualiter,nunc dicere pergam. Cum certamen pulcherrimũ inter ipſum & coniugem eſſet, de pecunia cõmuni in pauperum uſus expendenda, maior diſtributionis pars in coniugis manus,tanq; diſpenſatricis optimæ taliũ,& fidelisſimæ peruenit. Cuius mulieris dico,& qualis? Cui nec Atlanticũ pelagus exhauſtũ, aut ſi quod aliud eſt ex maximis,ſatis eſſe poſſet. Talis,& tam immoderatus expendendi amor eam detinebat. Etenim Salomonis hirundinẽ ex cõtrario ęmulabatur:nam inſatiabilitate melioris, deterius uincebat,nec tamen benefaciendi promptitudine exatiari poterat:quin & totam ſubſtantiam,quam ambo uel prius habuerat,uel poſtea fuerant aſſecuti, minorem putabat, ꝗ̃ deſiderio ipſius ſatisfacere poſſet. Sed & ſæpius eam dicentẽ audiui,quod prompta foret,ſi ita neceſsitas exigeret,ut tã ipſa, ꝗ̃ liberi eius priuarent̃,dũmodo bona eius in pauperũ uſus diſtribuerent̃. Pater itaq; totas matri habenas in expendenda dimiſit pecunia, quod mihi quidẽ exemplo melius eſſe cenſet̃. Nã pecunÿs magnanimũ eſſe,& liberalem,haud difficulter apud alios quoq; reperies,non ſolũ in ÿs, quæ ob cõmunis,ac ciuilis ambitionis gratiã dilapidant̃,ſed ẽt illis,quæ ob dei amorem inter inopes diſpergunt̃,& ſolũ conſumentibus recondunt̃. Cæterũ ꝗ gloriam ob hæc contẽnat,nequaq; facile inueniemus. Quãplurimis enim gloriæ amor promptitudinẽ ſubminiſtrat expendendi, & nequaq; diſtributio occulta. Ibi enim largitio eſt obtuſior. Manus itaq; talis erat, licet multa,tanq; inter ſcientes obmittamus. Nã ſi uel aliud tale nobis teſtimonium præbere poſſet,ex eodẽ fonte, ac eiuſdem fluuÿ eſſe deprehenderet̃.

Sanè quis magis cũ Dei auxilio,aut gradui adduxit,aut iniurias ꝓprias adeo contẽpſit? aut cũ timore ſacrã menſam ab impuris mundauit? Quis conſilio tã diligenti,ac iuſtitiæ ſtatera,aut cauſas diÿudicauit? Seu prauitatem odio habuit? uel uirtutẽ honorauit? ſiue optimos eſt ueneratus? Quis ita pepercit delinquentibus? aut quis cum recte currentibus ita cucurrit? Quis præterea melius uirgæ,aut baculi tẽpus nouit? aut baculo plus tribuit? Cuius oculi magis reſpexerunt ſuper fideles terrę? necnon alios,qui Deo uiuunt in uita ſolitaria, & celibe,terram,ac terreſtria contemnentes? Quis magis ſuperbiã caſtigauit? aut humilitatẽ dilexit? nequaq; ficte,aut ſuperficialiter,quemadmodũ nunc multi ſe philoſophari ſimulant,ac prę

ſtantes uidentur;non ſecus ac mulierculæ inſipientiſsimæ, quæ cum pulchritudine careant naturali,ad colorũ fucos cõfugere ſolent, ſuntq́(quonãmodo dicere debeo)theatrales ornatiſsimæ,propter uerecundiã inuerecundiſsimæ,& ꝓpter turpitudinẽ turpiſsimæ.Humilitas enim nequaq́ illi in ueſtimento ſita erat,ſed in penetralibus animę. Quin nec ceruicis inflexionẽ mollẽ,aut uocis infractionẽ,ſeu uultus cõpoſitionẽ fictã, uel barbæ denſitatẽ promiſſam,ſiue capitis colorationẽ adulterinã, aut inceſſus modũ compoſitũ,humilitatẽ eſſe indicabat.Talia.n.facile effinguñt,cito tamen redarguuñt. Nil enim ſimulatũ durabile eſſe poteſt. Ipſe autẽ uita erat ſublimis,humilis uero prudentia,uirtute imitatu difficilis,cõſuetudine autem perq́ facilis,ueſtitu quoq́ nequaq́ ſumptuoſus,ita ut faſtũ pariter,ac nimiã effugeret humilitatẽ. Præ multis aũt ſplendorem internũ,& uentris morbũ,necnon inſatiabilitatẽ,ac ſi quis alius,licet non uideretur,domabat.Hoc quidẽ ut purgareñ,illud aũt ne attolleretur, re inani nominis uenans claritatẽ.Nam ciuilis operis eſſe cenſebat,ut omnia fierent,& dicereñ, propter quæ apud externos nomen qs aſſequi poſſet bonũ. Qua re nil in hac uita beatius eſſe poteſt.Spiritalis aũt,& noſtrum eſt,ut ad ſalutẽ reſpiciatur ſolũ.Ac ideo cũ quis ad hũc ſcopũ tendebat, magni hunc æſtimabat;ſin uero minus,deſpiciebat. Quæ.n.cerni poſſent,contẽnenda eſſe ducebat,quo interna ſe haberent rectiſsime. Solũ aũt ea conſideranda,& longe alijs præferenda eſſe putabat, ex qbus aliquis plus dignitatis aſſeq,& alios ad id,quod optimũ eſt, ſecũ pertrahere poſſet.Cæterũ inter res illius pulcherrimũ,ac perq́ peculiare, & nec alijs ignotum erat ſimplicitas,& morum innocentia,necnon obliuio malorum.

Porrò tam ex ueteribus,q́ iunioribus, alij aliud bonũ quoddã egregiũ concreditũ fuit,ſcd'm quod unuſquiſq; gratiam aliquã a Deo conſeq dignus erat.Iob tolerantia in afflictionib⁹,& animi fortitudo.Moſi,& Dauid manſuetudo.Samueli iuriſdictio,& ut cerneret futura. Phineæ æmulatio,a qua & nomen eſt ſortitus.Paulo,& Petro cõcordia præconij. Zebedæi filijs magniloquentia:Vnde & tonitrui filij ſunt appellati. Et qũo ſermo omnes in ſpecie enumerare poſſet? Stephani aũt,& mei patris donum unũ ferme,& idẽ fuit. Hic enim nec in periculo conſtitutus odio habebat iaculantes,ſed dũ lapidareñ,pro lapidantib⁹, tanq́ Chriſti diſcipulus,orabat,pro quo & piculũ ſubibat,mai⁹ quid deo fructificans,q́ mortem,longanimitatẽ nempe. Patri aũt nihil mediũ fuit inter inuaſionẽ, & dimiſsionẽ,ita ut parũ abfuerit,quin afflictio conceſsionis ſurripereñ celeritate.Etenim dei irã ſecẽ quandam eſſe & credimus,& audim⁹,cõmotionis contra dignos reſiduũ: Qm̃ Deus ultionum eſt dñs. Qui licet ob clementiã a ſeueritate ad remiſsionẽ inclinari conſueuerit,non tamen in omnibus parcit peccantib⁹,ne illi bonitate ſua fiant deteriores. At ille nequã quam ab irritantib⁹ ſuperabaꝛ, tametſi animo non omnino eſſet inuulnerabili,præcipue uero in ſpiritalib⁹,zelo ſuccũbens,præterq́ ſi aliqñ præparatus eſſet, & armatus, ac tanq́ contra aduerſariũ a longe inſtrueret offendiculũ.Ita enim nec a milib⁹, ut dici ſolet,labefactabaꝛ. Eratq́ hoc ei animi affectio ſuauiſsima.Ira.n.nequaq́ illi,anguis inſtar,itus ardebat,& ad uindictã erat parata;neq́ ad iracũdiam ex primo motu,& retributionis prorumpebat deſiderĩu.Verũ quemadmodum apis aculeus, citra mortẽ percutiebat.Humanitas aũt eius ſupra hominẽ erat. Rotas ſępe mi

nabatur,& flagella;& iã adhibebant:uerũ periculũ erat,aurium compreſſio,aut genarũ iniuria,aut pugnus ſuper collũ,ſicq; minę diſſoluebant.Veſte uerò maleficus ſpoliabat,ac calceis, ipſeq; proſternebat in terram,inde ira nequaquam contra iniuria affectũ procedebat, ſed contra eũ , qui propte ſeruierat,tanquam miniſtrũ malorum.Et quo quis magis deo bonus eſſe uideret?aut dignus ut deo offerret dona?Sępe enim nec cõmotus apparebat,& pro cõmoto reſpondebat,tanquam domeſticis illius peccatis erubeſcens. Et profecto ros matutinus ſolares potius ſuſtinuiſſet radios , quam ut aliqd ex ira eius reliquũ permanſiſſet.Et tamen dicebat; uerum ſermo euanuit cũ uerbis,ſolum relinquens uirũ illũ bonum. Non enim indignatio eius ſolis occaſu longior erat:neq; iram,quæ ẽt prudẽtes perdit, nutriebat,aut aliqd ex prauitate eius uel corporis ſigno oſtendebat;ſed tranqllitatem motu etiã conſeruabat.Admiranda igit res illi accidit,non ut ſolus ob hanc honoraret,ſed ſolus ab accuſatorib9 ſuis amaret , & admirationi haberet, cum bonitas eius ſuperaret feruorem:euenitq; ut uenerabilior eſſet iuſto,cũ illum corriperet, quam improbo,cũ eum admoneret . Huic enim aſperitas propter commodũ lenitas uidebat; illi autem ob mores malos bonũ etiam ſuſpectũ erat.Et licet ita tam anima , quam corpore ſe haberet ſimpliciter,& deo accepte,nihilomin9 tamen conuiciatorib9 ob pietatem timori erat;ſeu potius nil aliud illos magis deterrebat, quam ſimplicitas eius deſpiciens.Nunquam enim illi uel precationis,uel execrationis excidebat uerbũ , neq; confeſtim retribuebat aliquid, quam bonũ durabile , aut triſte quid temporale.Illud enim ex profundo proficiſcebat animæ. Hoc uero in labijs uerſabat ſolũ , ac tm̃ redargutio erat paterna . Multis autẽ, qui eũ offenderant, nec diuturna quidem repenſa eſt retributio ; ſed neq; pœna a tergo eſt exacta.Verũ ſub cõmotionem primã percellebant, conuertebantur,accedebant,genua flectebant, ueniã conſequebantur,diſcedebant,bene ſuperati meliores fiebant, prudentiores , & cognoſcentes: qm̃ ſæpius uenia multũ prodeſt ad ſalutẽ.Pudore enim reprimit offendẽtem,& ex timore ad beniuolentiã perducit firmiorem. Sane quidam erudiebantur a bobus,q perterriti iugũ abiecerant,& iuncti occurrebant,cũ eis antea nil tale accidiſſet.Alij autẽ ab equis proiecti,& conculcati,obedientibus,& manſuetis. Nonnulli uero febrib9 intolerabilibus cõprehenſi,& imaginationib9,ob ea,quæ fuerant auſi.Alij quoq; alijs inſtruebant aduerſitatibus,& obedire diſcebant,propter ea,quę iã fuerant paſsi.Tali igitur, & tam manifeſta pręditus erat manſuetudine.

Cæterum nũ in gubernandi arte,& uirtute agendi concedebat , ut ali9 illi præſtaret?Nequaquam:ſed ille idẽ manſuetus erat,ac ſi quis alius;in manſuetudine tamen grauis . Cũ enim hæc duo ut plurimũ inter ſe pugnẽt,et contraria exiſtant,ſimplicitas,inquã , et auſteritas:et hæc manſuetudinẽ habeat,agendi aũt arte careat;illa uero in agendis peritia,citra tñ manſuetudinem polleat,mirabiliter ei ambo affuere;ſcilicet,ut agere ſciret,tanquam ſeuerus,cũ manſuetudine tamen remittere,tanquam agendi imperitus,sed cũ arte gubernandi in pręfecturis,in conſidentijs,in omni ſpecie gubernationis.Siquidẽ ſerpentis prudentiã circa malitiam,cũ columbę circa probitatem miſcebat ſimplicitate.Nec prudentiã maleficam fieri ducebat, neq; ſimplicitatem ſtultam,ſed potiſsimum in ſpecie manebat uirtutis, ex ambobus diligenter circummunitus.

Cū igit̄ talis esset, ac ita sacerdotij munere fungeret̄, ab omnibusq́ glo riā est consecutus, quid mirū si signis, quibus Deus corroborat pietatem, dignè p̄ditus foret? Sanè unū illi mirandū accidit: ualetudine laborabat aduersa, ac corpore malè affectus erat. Et quid mirū si sancti ēt ægrotent? Siue ob limi uilis purgationē, seu uirtutis probationē, & experimentū phi

4 losophiæ, uel ob instructionē imbecillorꝝ, ut ab illis tolerare discant, &

Nox splendida, & dies paschæ festiua, dies dierum regina. Nō ergo omnes dies æquales sunt.

nequaq́ succūbant in afflictionibus. Laborabat igit̄, sanctūq́, ac celebre tp̄s paschæ aderat, dies dierū regina, & nox splēdida solucēs tenebras pec cati, in qua nos sub largo lumine, ob nostrā salutē festiuitatē peragimus, ac cū lumine, qđ pp̄ nos mortē obijt, cōmorimur, cū resurgentiq́ una resurgimus. Erat aūt morbus diuturnus, & ut breuiter dicā, febris uehemēs, & ardēs, cūcta interna deurens. Vires deficiebant, & cibi nausea infestabat̄, somnꝰ uero aufugerat, ac plane dubitatio aderat, palmarūq́ collisione deplorabat̄. Cuncta aūt oris interna, & palati excoriabant̄. Tot enim pustulis, adeoq́ acutis, & densis scatebant, ut nec aqua facilè, & absque periculo transire posset. Sed nec medicorꝝ artes, nec domesticorꝝ preces, licet ualde orarent, nec ulla, q̄ adhibebat̄, medela succurrebat. Et ille q̄dē in his erat, parūper spirans, & dubiè: nec eos, qui aderant, amplius cogno scebat, sed totus in peregrinatione erat, & in ijs, q̄ diu ab eo erant deside rata, & p̄parata. Nos aūt tēplū habebat, mystas simul, ac oratores: postquā enim de oībus alijs desperaueramꝰ, ad magnū medicū, et noctis illius confugeramꝰ uirtutē, tanq́ ad subsidiū extremū. Cæterū quid referā? nū festiuitatē agentes, seu lugentes? panegyrim celebrantes, uel honorantes

5 eū, qui non amplius hic habebat sepulchralia? ò lachrymæ illæ, q̄ tum ab

Ad uirtutem noctis illius (paschalis scilicet) confugeramus.

uniuerso profundebant̄ populo. O clamores, & uoces, qui cū psalmodijs cōmiscebant̄. Quærebant apud sacellū sacerdotē, apud mysteria sacrorꝝ ducē, apud Deum adiutorē dignū. Et hæc meæ Mariæ erant inchoamenta, q̄ tympanū pulsabat, & non epiniciū, sed supplicationis carmen decā tabat, ac tum primū ob aduersitatē inuerecūda esse discebat, cū populum pariter inuocaret, ac Deū: hunc quidē ut dolenti condoleret, & una decer taret cū lachrymis; illū aūt ut exaudiret supplicātē, oīa illi miracula priora ad memoriā reducens. Calamitas enim inuentrix est ingeniosa. At q̄d ide noctis illiꝰ, et decūbētis deꝰegit? horror me subijt, cū ad reliqua enarrā dum procedo: quin & uos, qui auditis, horrescitis. Cæterꝝ nolite fidē denegare, id enim haud sanctū est, tam nr̄i, q̄ illius, de quo loq̄mur, gr̄a. Aderat iam mysterij tp̄s, statioq́ ueneranda, & ordo distribuebat̄ initiandis:

6 At ille a uiuificante mortuos, & sacra nocte suscitatus, primo parūper mo

A uiuificante mortuos & sacra nocte suscitatus.

uet̄, inde fortius, post ea ancillā quandā, q̄ ibi remanserat, noīe uocauit, uo ce tenui, & admodū submissa, iubens ut adesset, ac uestē afferret, eiq́ manum porrigeret. At illa aderat, eiq́ cū admiratione seruiebat, ille uero tan q́ baculo manuductione eius utebat̄, Mosen in monte imitās, ac debiles manꝰ ad precum figurā cōponēs, expeditè cū pp̄lo mysteria peregit, aut p̄egit, uerbis quidē paucis, & q̄bus poterat, intellectu aūt, ut mihi uidet̄, admodū pfecto. Proh miraculū sine gradu sup gradū, sine altari sacerdos, pontifex longè ab expiandis seiunctꝰ: Et hæc aderant illi a spiritu sancto, ipsi quidē cognita, alijs uero, qui p̄sentes erant, nequaq́ uisa. Deinde eucharistiæ uerba, quēadmodū moris est, protulit, populoq́ benedicēs rur sus ad lectū est reuersus: cibo aūt parūper refectus, ac somno recreatus in-

uocauit

uocauit spiritũ. Paulatim igiẽ melius sensit, quoad tandẽ pristinæ sanitati est restitutus. Aderat itaq; noui diei, quẽadmodũ nominamus, festiuitas, quã primã dominicã post resurrectionẽ habemus. Quapp ad tẽplum cũ uniuerso Ecclesiæ processit supplemento, renouans salutẽ, ac gratiarũ offerens actionẽ. Proinde opus hoc nõ minus mihi uenerandũ existit, q̃ qđ Ezechiæ accidit, quẽ ægrotantẽ, & orantẽ Deus uitę glorificauit additione, idq; per umbrã cognouit ascẽsam, q̃ secũdum preces infirmi est regressa, cum Deus pariter regem & gratia, & signo honorasset, ipseq; additione diei, additionem dierum uitæ suæ esse credidisset.

Sanè paulòpost simile quodammodo miraculũ matri quoq; accidit meæ; quod et relatu dignũ censeo: nam illã merito honorabimus, si saltẽ honore aliquo digna existit: Patri uero narrationis cõmunione rem gratam faciemus. Infirmitate igiẽ et illa tacta est, cũ omni tempore reliquo sana fuisset, ac recte ualuisset. Cũ igiẽ multa essent, quę illã affligerent, ne longius sermonẽ extendã, inedia potissimũ cruciabaẽ, quę multis perdurabat diebus, ita ut nullũ contra malũ inueniret remedium. Qũo igiẽ illam deus pauit? Non mãna illã rigauit, quẽadmodũ olim Israel, nec ex petra potũ elicuit, ut populũ reficeret sitientẽ: non coruis præcepit, ut illã, quẽadmodũ Heliã pascerent, aut tanq̃ prophetã sublimẽ exsatiauit, quemadmodũ antea Danielẽ in lacu famis. At quonã modo? uisus sum illi, cui erã charissim⁹, ita ut non solũ nos in somno magnificaret, sub multa nocte cũ canistro, & splendidis astare panibus; ac cũ illis eam, dũ oraret, quemadmodũ consueuimus, signare, necnon cibare, & sanare, ac eã ad pristinam uirtutẽ reducere. Et nocturna quidẽ uisio diurna fuit ueritas. Ab eo.n.tempore spẽ concepit meliorẽ; & hoc palã, & manifeste apparuit. Cũ enim dies exort⁹ esset, summo ad illã mane accessi, primumq; alacriorẽ eam, q̃ antea, conspexi: Inde cũ ab ipsa quæsiuissem, qũo nocte habuisset, & nũ re aliqua indigeret, ac cætera interrogarẽ consueta: Tu me, inqt, fili admodũ laute, & suauiter pauisti. Cumq; quonã modo id accidisset, admodũ blande, et humaniter sciscitat⁹ fuissem, pariterq; ministræ innuissem, ut illam hortaretur, ne contra tenderet, sed prompte rem explicaret, & illam pandere haud moleste ferret, illa ueritatem detexit. Quin & unum adhuc ambobus commune addidero.

Cum ego ab Alexandria in Græciã per mare Partheniũ nauigarẽ: (Nauigabam aũt omnino præter anni tp̃s, cũ ita me desideriũ instigaret, in naui Æginetica) Hoc aũt potissimũ me adigebaẽ, q uectores nactus essem domesticos: Cumq; parũper nauigando ꝓgressi essemus, ingens orta est tempestas, & qualis non multũ antea uisa fuit, quemadmodũ referebant ij, qui una nauigabant; cumq; omnes cõmunẽ mortẽ timerent, mihi animæ mors terribilior erat. Periculũ enim mihi misero imminebat, ne nondũ initiatus abirẽ, ac ideo spiritus aquã in mortis aqua desiderabam. Clamabã igiẽ, orabã, et paruas uitæ desiderabã inducias: mecũ quoq; clamabant connauigantes, & hoc in discrimine cõmuni, tanq̃ nequaq̃ ad exercitiũ illud essent apti, hospites humani, & qui una dolere ex cõi discerent periculo. Et ego quidẽ talia patiebar; cõpatiebanẽ & mihi parentes cões per imaginationẽ nocturnã, ac periculi participes erant, et a terra auxiliũ ferebant: per orationes quoq; undas incantabant, quẽadmodũ postea cũ uenissem ex temporis collatione cognouim⁹. Quin & somnus saluta- 7

Parentes Gregorij p orationes undas incã tabant.

ris,quo postq̃ tẽpestas parumper quieuerat, occupabamur, hoc nobis ostendit. Erinym.n. quandã, uisu terribilẽ,& periculũ annuncianteẽ, cœpisse mihi uidebar, nã exacte nobis hanc nox designabat. Alius quoq; qui una nauigabat (erat aũt puer mihi admodũ acceptus, & charus, quiq; tẽpestatẽ molestissime tulerat (matrẽ meã supra mare gradientẽ, nauemq; accipientẽ,& haud multo labore ad terrã trahentẽ uidit. Cui uisioni ipse quoq; credidit. Mare.n.quieuit,ac confestim insula Rhodus nos excepit. Verũ non multũ temporis post periculũ hoc elapsum est, cũ & nos domum peruenimus, quemadmodũ noueramus Deo,si saluaremur, secundum uotum enim nos obtulimus.

8 *Vide Gregorium uouisse se deo si saluaretur in mari, & uoto satisfecisse. Quid ergo latras uota superstitiosa esse & psumptuosa nec fieri debere? Quid etiam garris contra uota conditionata, quæ irridendo pactiones quasdã cum deo esse dicis?*

Proinde cõia hæc. Verũ iampridẽ quosdã mirari arbitror, qui res illius manifeste norunt, q̃ his ita sumꝰ immorati, tanq̃ solũ ad laudẽ pertineant; tẽporis uero difficilimi memoriã hucusq; distulerimus; ad quod ille plane ordinatus fuisse uidet; tanq̃ illa, quæ tũ facta sunt, ignoremus, uel haud magna fuisse censeamus. Sed age; & illa quoq; iã prædictis adiungere conabimur. Tulit tp̃s nostrũ primum malũ, sed ut arbitror & nouissimum, Regẽ dei & rectæ considerationis desertorẽ, qui rẽ parui operis esse putabat, si Persas subiugaret, magnũ autẽ, si his adderet Christianos. Cumq; pariter dæmones eũ agerent, ac illud ei persuaderent, nullã impietatis speciem obmisit, suadendo, cõminando, decipiendo, pertrahens ad se nõ solũ defraudando, sed ui etiã cogendo. Et ubi latere poterat, insidijs dolosis mentẽ suffurabat: ubi uero minus, aperte potentia sua abutebat, quo omnino cũcti caperemur, uel male affecti, uel ui etiam coacti. Hũc qs magis q̃ pr̃ despexisse, aut dissoluisse est repertus? Contemptus itaq; præ multis alijs iudex est, præfectus sagittariorũ cũ suis, quos ducebat, ut sacras domos nostras occuparet, aut subiugaret. Cũ enim multos alios aggressus fuisset, huc quoq; cũ eadẽ pũenit intentione, ac tẽplum petebat cũ mãdatis. Verum tñ abfuit, ut quæ uellet peragere posset, ut parũ defuerit, quin a patre meo excluderet. Id cũ p semetipsum intelligeret, aut ab alio quodam consulente audiuisset, licet pedũ dolore laboraret, discessit, cũ sacerdos ira ac zelo contra eũ, tẽpli causa arderet. Cæterũ quonã modo contẽptum magis ostendere potuisset? q̃ q̃ publice orationibus, & totius populi precibus scelestũ feriret, ac nec tp̃s quidẽ timeret: priuatim uero nocturnã aciẽ opponeret, humiq; dormitando seniles, & macie cõsumptas domitabat carnes, ac lachrymis solũ rigabat, paulominus q̃ per annũ integrũ. Et hoc modo secretorũ cognitori philosophabat. Corã nobis uero latere contabat, ob ostentationis, ut dicebat, euitationẽ, & omnino latuisset, nisi ego subito aliqñ cubile ingressus humi dormitationis indicia dep̃hẽdissem, ac q̃siuissem, cuiusnã hæc essent, noctisq; mysteria cognouissẽ.

9 *Pater Grego. per annũ integrum humi dormiẽs, orationibus & lachrymis deum placabat.*

Sed & aliã quoq; eiusdẽ tp̃is, ac fortitudinis narrationẽ accipite. Cæsariensiũ ciuitas de pontificis disceptabat electione, cũ unus obijsset, alter uero in locũ eius substituendus quæreret. Feruebat itaq; seditio, nec facile sedari poterat. Ciuitas enim illa ex sui natura, admodũ hãc orbẽ ad seditionẽ est procliua, cũ pp̃ fidei ardorẽ, tũ cathedræ præstantiã singularem. Et hæc erant, q̃ contentionẽ plus accendebant. Aderant itaq; ep̃i quidã, ut pontificẽ darent. Cum uero populus inter se diuisus esset, & alius aliũ proponeret, quẽadmodũ in talibꝰ fieri consueuit, secundũ qđ unusquisq; uel amicitia alicuius, uel pietate erga Deũ affectus erat; Tandem pp̃ls uni

uersus consensit,ut quendã ex primis inter eos uita p̃stantẽ, nondũ tñ diuino baptismate signatũ,inuitũ etiã raperent.Auxilio itaq; manus militaris,q̃ tum forte aderat,illũ sup gradũ posuerunt,ac Epis obtulerunt,rogãtes,ut illũ expiarent,& pontificẽ pronũciarent:interimq; psuasionib⁹ uim quoq; intermiscere nõ dubitabant,nõ admodũ decẽter, sed magno fidei feruore impellente. Verum enimuero nõ huius tpis est referre,quẽnam illo præstantiorẽ,aut sanctiorẽ ostẽderit tp̃s. Quid igit̃ factũ est?aut quousq; processit seditio?Coegerunt, expurgauerũt,pronũciarunt, sup thronũ collocarũt,manu potius,q̃ uoluntate,& dispositione sp̃us. Quod patuit quidẽ ex sequentib⁹. Nã postq̃ hæc peregerũt,& ad se reuersi, uoluntatis propriæ facti sunt dñi, consiliũ inter se inierũt, sed utrũ spiritu bono ignoro,attamen inierunt,& decreuerũt,neminẽ rerũ gestarũ autorẽ censeri debere,nec electionẽ ritè esse factã. Nihilominus uiolentiã imputabãt coacto,ac uerba quædã excipiebant,q̃ tum magis temerariè, q̃ prudenter fuerant prolata.Cæterũ sacerdos magnus,& iustus rerũ gestarum cõsiderator,nequaq̃ ijs,qui ita censebant,consensit, aut sententiã laudauit, sed immotus permansit,ac constans,non secus, ac si electus nequaq̃ fuisset coactus. Oportere enim cẽsebat,cũ uis cõmuniter fuisset illata, ut aut accusantes è diuerso accusarent̃,aut si dimitterent,ipsis quoq; dimitteret̃, uel quod iustius esset,ut neq; dimittentib⁹ dimitteret̃:si uero ipsi uenia digni essent,omnino & electũ culpa carere;si autẽ nec illũ,multo minus ipsos:longe præterea satius esse tunc periclitari,& omnino contra tendere, q̃ postea insidiari,præcipue eo tẽpore,quo meli⁹ esset inimicitias iã cõtractas dissoluere,q̃ nouas suscitare. Et ita res se habebat. Aderat.n.Imperator,Christianis cõminans,& ob electionẽ irascebat̃. Minabatur & præfectus. Ciuitas autẽ in magno constituta erat periculo,timens ne post diẽ illum superstes non foret,aut saluaret̃,seu ullã consequi posset ueniã. Accedebat quod a fortuna quoq; in tpe fortunato irritata, & de peculatu suspecta fuerat,& innouatio,quæ cũ uiro illo acciderat, non secus habebatur,ac si pecuniæ publicę fuissent interuersæ. Sed & gentis princeps quęrebat quo pacto tẽpori gratificari, & electũ male afficere posset, erga quẽ nec alias benigne se habebat,sed ob disceptationes ciuiles ab illo dissidebat.Per epistolas itaq; electores, tanq̃ accusatores uocabat,non iã modeste,sed minis agens,sub p̃textu,quasi Imperator ita iuberet. Cũ igitur ad ipsum quoq; Epistola fuisset missa,nequaq̃ perterritus est, neq; ut rescriberet,uel parũper distulit. Quanta uero ipsius fuerit fiducia,qualiaq; spiritu responderit,ex rescripto eius considerare licet.

Nos enim,inq̃t,fortissime præses,ob cuncta, quæ agimus, unũ habemus scrutatorẽ,& regẽ, qui nunc oppugnat̃:is & de præsenti inquiret electione,quã illi legitimã,& acceptã fecimus. Quòd si q̃s alijs in rebus uos honorare uoluerit, id admodũ facile efficere poterit: Ad hoc autẽ nemo 10
nos cõpellet,ut his uobis consentiamus,tanq̃ haud recte,aut iusta facta sint,quæ facta sunt. Nisi uos,q̃bus fas non est, rebus miscere nostris,ac legem talẽ ferre uolueritis. Has literas & præses ipse,cũ accepisset,admiratus est,tametsi aliqualiter fuerit indignatus,quẽadmodũ a multis, qui res illius bene norant,est cognitũ. Hæc epistola & regis quoq; sedauit impetũ,ac ciuitatẽ liberauit a periculo:nec male addiderim, nos a turpitudine. Hoc parui ciuis opus fuit,& qui secundas cathedræ partes habebat. Ve-

Vides q̃d laicis magistratibus fas non sit sacerdotum rebus se immiscere? Vnde ergo quidam nunc illis in sacerdotes & Ecclesias potestatem

mnem tribuere conã tur? Hoc ne tolerauit sanctus hic uir, aut magnus antistes Ambrosius?

rũ longe melius est in talib⁹ eminere, q̃ a sublimi ẽt throno uerba facere, & rebus potius excellere, quàm nominibus.

Cæterũ quis a nostro orbe adeo est remotus, qui & hoc, quod ex gestis eius ordine fuit nouissimũ, sed rei magnitudine uel præcipuũ ignoret? Conflictabaẽ ciuitas illa seditione noua, ob causam eandẽ, cũ cito subtractus esset, qui bene fuerat coactus, & ad dñm peregrinatus, pro quo generose, & uiriliter in persecutionibus decertauerat. Eratq́ seditio quanto feruentior, tanto ẽt turbulentior. Non enim latebat is, qui præ aliĳs excellebat, quẽadmodũ nec sol inter stellas delitescere potest, sed ualde erat conspicuus, cũ aliĳs cunctis, tũ populo electo, & purissimo, necnõ ĳs, qui circa gradus uersabanẽ, ac Nazaræis, qui apud nos sunt, q̃bus solis aut potissimũ primus ĩminebat conflictus. Ecclesiæ enim a malo erãt immunes, pariter & opulentiores, ac potentiores, sed omnis impetus, ac seditio inter plebẽ erat, ac pręcipue uilissimã. Cæterũ nunc mihi periculũ imminet, ne regimen populare plus cõpositum q̃ nostrũ, cum quo gratia celebraẽ diuina, censeã; ac meliorẽ taliũ dispẽsatorẽ timorẽ, q̃ rationẽ putẽ: postq̃ quidam ex recte sentientibus cõtra aliũ uenit, te caput sacrũ, ac diuinum relinquens, qui manibus dñi eras fictus, qui iugo carebas, inops eras, sine carne, ac fere sine sanguine, q̃ in sermonib⁹ utebaris ratione, qui inter philosophos sapientia pręstabas, qui in mundanis supermundanus eras, qui in honestis plusq̃ honestissimus: Te meũ illum amicũ dico, & cooperatorẽ, animæ meæ partẽ ingentẽ, ut quid dicã audacius, uitæq́, ac doctrinę sociũ. Vellẽ sane hic ut sermo liber esset, ac te in aliĳs depingeret, ac non in præsentia tua talia exquireret, plurimaq́ propter adulationis suspicionẽ obmittere cogereẽ. Sed ut loquerer ratio cõpulit; spiritus. n. nouit illũ qui eius sit, & cur non? Obstat autẽ inuidia; id cũ sit, loqui erubesco. Vtinã autem nec cum aliĳ loquunẽ, & exacte nostra comicis incessunt cauillis, audirem. Hæc breuiter transcurrimus, non sec⁹ ac fluuĳ, q̃ inter petras labuntur, silentio honorantes quæ uere digna existunt. Nunc uero ad sermonis progredimur reliquũ. Pater itaq́, cũ spiritus esset, exacte nouerat quæ spiritus essent, ac ideo censebat nihil humile sapere oportere, neq́ per cõmendationes, aut præiudicationes pugnare, ac fauori plusq̃ deo tribuere, sed solũ ad Ecclesię utilitatẽ, & salutem cõem respiciendũ esse. Quapropter scribebat, admonebat, cõponebat, populũ, sacerdotes, necnon alios, qui ad gradũ pertinebant, obtestabaẽ, eligebat, calculũ ferebat, licet præsens haud esset: Caniciei tribuebat, ut autoritate fungereẽ, quẽadmodum domesticis, ita & alienis. Tandẽ cum electio canonice fieri deberet, unusque, qui pronunciari debebat, numero destituereẽ, e lecto, senectute, & ægritudine degrauatus, surrexit, & ad ciuitatẽ iuuenili perrexit animo, seu potius corpore ferebaẽ mortuo, ac parumper spirante: festinationẽ illam, pulchrum sibi sepulchrũ fore censens, ẽt si quid eum pati oporteret. Quin & tunc quoq́ signum non incredendũ est factum. Conualescit labore, iuuenescit promptitudine, dispensat, ordinatur ille, collocat eũ in thronum, cum pompa producitur, non amplius sella uili, sed archa utens diuina.

Cæterũ longanimitatẽ, quã paulo ante laudare cessauerã, hic rursus, & abundantius oñdere conabor. Siq̃dem cũ ægreferrent cõpresbyteri, q̃ tã turpiter fuissent deuicti, pariterq́ ob potentiã senis in reb⁹ gestis indignarenẽ, ac ip̃m conuicĳs impeterent, solũmodo tolerando p̃ualuit, & ut su-

perior fieret, magnũ in mãsuetudine auxiliũ repperit, ac ne maledicẽtib⁹ rema!ediceret. Cur.n.molestũ esset, cũ re ipsa uiceris, si linguæ petulantia etiã uincaris? Ita igiť illos placauit longanimitate, accepto ẽt in sententiæ auxiliũ tpe; ita ut illi loquẽdo defatigarenť, ac ideo desisterent, indignatio nẽ in miraculũ mutantes, ob priora pudefacti, illoq; patriarcha, legislatore, & iudice uterenť, omni odio penitus abiecto. Eiusdem zeli fuit contra hæreticos controuersia, cũ nobis bellũ indicerent, una cũ impietate regia, tanq; nos subiugaturi, & alijs adiuncturi, cũ ferè cũcti iã seruirent. Tũ.n. non paruã nobis conciliauit partẽ, ac tã per seipsum, q̃ per nos, qbus præerat, illis tanq; truculentissimis restitit feris; nosq; tanq; catulos non ingenerosos, ad pietatis exercuit studiũ. Cæterũ in uno uos ambo inculpo, sed nolite mihi ob loquendi audaciã indignari: Siquidem qd me perturbarit, enarrare pergã, etiã si id mihi sit molestius. Nẽpe q me uitæ malis indignã tem, & solitudinis amantẽ, ita ut ignorẽ num qs alius, q apud nos sunt, taliter, & cõmunẽ hanc tẽpestatem, & puluerẽ, quẽadmodũ habeo celeriter euitare contendentẽ, & ad securitatis portũ perducere conantẽ, haud scio qũo oneroso, & insidianti animarũ foro huic me implicantes, per honorabile sacerdotij nomen tradidistis. Vnde iã pleraq; euenere mala, alia uero speranť. Quid enim iterest? Si uel iam patiaris, aut in futurũ desperes. Licet ratio aliud suadeat, & id, quod melius est, sibi polliceatur.

Proinde nec illud ex bonis eius prætererim, qđ planè tolerans erat, & in aduersis superior. Vltima uero ægritudine, admodũ est afflictatus, q̃m senectus cũ illa cõcurrebat, eaq; longæua, & lubrica. Sanè qđ ægrotaret, cõmune illi cũ cæteris erat hoĩbus, hoc uero nequaq; cõmune, sed admodũ sibi propriũ, ac reliquis adhærens mirandis, q nullo non tpe morbi affligereť incõmoditate, ac sæpius quidẽ in die, nõnunq; etiã horis singulis: solũmodoq; ministerij confortabať tpe, tum enim passio eũ relinquebat, tanq; mãdato quopiã effugareť. Cũ aũt circiter annos uixisset centũ, fine Dauidicorũ terminorũ, tẽporis eius, quo nos uiuimus, in sacerdotio uero quadragintaquinq;, mensura uitæ humanæ, in senectute bona uitam finiuit. Et hoc qũo? In orationis uerbis, & figuris, nullius prauitatis uestigia, sed plurima uirtutis relinquẽs monimenta. Nil mirũ igiť si ueneratio eius plusq; humana, omniũ hominũ celebreť linguis, & cogitationib⁹, nec facile reperiri põt, q eius recordeť, qn nõ ẽt imaginationẽ amet, & hãc scripturam manu admoueat ori. Talis itaq; uita eius fuit, talisq; uitę finis, & impletio. Cęterũ postq; necesse erat, ut memoria de eius relinqueretur magnanimitate, qd magis oportebat, q̃ tẽplum hoc Deo, & nobis erigere? In cuius ædificatione pauca quidẽ populo iniunxit, plura uero ex facultatib⁹ proprijs subministrauit: opus nequaq; silentio dignũ, magnitudine quidẽ sup multa, pulchritudine aũt ferè sup oĩa. Octo.n.lateribus rectis in seipsum concurrit: Columnis uero, & porticuũ pulchritudine in altum surgit, ita ut structura eius nequaq; cedat naturæ. Supernè aũt a cœlo illustratur, ac largissimis lucis fontib⁹ aspectũ illuminat, tanq; lucis habitaculum uerũ. Vndiq; aũt materia excurrit, & cingiť splẽdida, idq; lateribus æqualib⁹, ita ut multũ interius spacij cõprehendať. Porticib⁹ uero, & ambulachris resplendet speciosis, quib⁹ a longè accedentes excipiunť, ut interim externũ ornatũ dicere obmittam: ueluti lapidis quadrupedis, in comæ formã fastigiati, magni, ac perpulchri: quantũq; sedilia marmorea, &

11 *Tu qui adeo uehemẽter reprehendis, & crimine non care re dicis, tãtas opes in extruendis, ornandis locupletandisq; templis insumere, unde qũo magnus* Theologus *laudet patrem a mirabili, magnanimi & prædiuiti templi structura.* Hoc au*tem ideo facit, ut te*

& tui similes ab his effutiendis insanijs cõpescat, diuini enim spiritus instinctu hæc conscripta fuisse semper asseruerim. Quoniam in his quæ ad dei gloriam cedunt, nunquam satis, nedũ nimiũ repiri potest.

capita angulos exornent. Et ꝙ lapis ꝓuincialis nihil sit peregrino iferior: necnon zonas diuersas & uarias prominẽtes, & insculptas a fundamẽto usq; ad uerticẽ. Qui cum uisum terminat, spectatorẽ etiam fatigat. Verũ quo pacto sermo tanti temporis & manuũ laboris opus adeo breuiter explicare posset? Hoc solũ dixisse sufficiat, ꝙ cum aliæ ciuitates multis cum publicis, tum priuatis ornatæ sint ædificijs, hoc solũ præualet, ac nos pluribus reddit celebriores. Et tẽplum quidẽ ita se habet. Verum qm̃ et sacerdote opus erat, illũ quoq; domesticũ dedit. Vtrum uero scd̃m templi dignitatẽ, nequaq̃ dicere habeo, præterq̃ quod dedit. Sed quia sacrificia ẽt requirebantur, & illa quoq; adiunxit, afflictiones filij, & in aduersis tolerantiã; ut Deus ab eo haberet fructificationẽ rationalẽ, uictimã spiritalẽ, pro sacrificio legali rectè expenso. Cæterũ quid ais, pater? sunt'ne hæc satis? recipisq; laborũ retributiones, quos ob meos exhausisti sermones, laudemq; hanc: siue præmissiuã, seu funeralẽ, tribuisq; pacẽ sermoni, more ueteri, hicq; illũ terminas, quo fugias satietatẽ, si qua hodie accidit? aut adhuc additionẽ aliquã q̃ris? Sed terminas, scio: sufficit enim, hoc tñ addere permittas. Ostende nobis, ubi nã sit gloria, & lumen, quod circũ te est, & circa tuã paulò post uxorẽ, nec nunc filios, quos ꝑoccupasti, meq; eisdẽ suscipe tabernaculis, aut nihil ẽt, aut parumper in hac uita mali patientẽ: & priusq̃ ad tabernacula perueniã, dulci illo lapide, quẽ ambobus statuisti solare, quo hic etiã tuũ uenereris sacerdotẽ, & nomine parẽ: populoq; tuo ueniam concede, tã illi, qui tibi cõmissus fuit, q̃ qui gratię tuæ particeps est factus; tuteq; illos dirige, præcipue uero pastores omnes, et episcopos cunctos, quorum tu Pater uocaris, ac pręsertim illum, qui a te est coactus, puterne tñ, & spiritaliter, ne omnino te inculpẽ tyrannidis.

12

Cùm hæc omnia uideas in sanctis, quid habes quod ultra loquaris hæretice? Nonne hic legis sanctorum gloriã & lumen? Potestatem alios suscipiendi in dei tabernacula, concedẽdi ueniam populo, & dirigendi episcopos omnes. Demum sanctorum inuocationẽ?

Tibi uero, o meorũ sermonum, & cõmotionũ iudex, si satis de his disseruisse uidemur, & ut desiderio nostro dignũ fuit, decerne, & habebimus ratũ, quandoquidem calculus tuus omnino concordat cũ Deo. Si autem infra gloriam patris, ac spem tuã uerba fecimus, ut nobis auxiliũ ferto, ac bonis illius tuã impertias uocẽ, q̃ non secus expectatur, q̃ imber tempestiuus. Omnino autem te in rebus maximis debitorem habet, & tanquã pastorem pastor, ac tanquam pater filium in charitate. Quid mirũ, si per te intonat orbi, ipseq; aliquantisper tua fruitur uoce?

Proinde quid reliquum est? scilicet ut spiritali Sarræ, magni patris nostri Abraham consorti, & contemporaneę conuenientia philosophemur. Non eadem o mater, dei natura est, & hominũ, seu potius diuinorũ oĩno, & terrestriũ. Apud illa.n. esse ĩmutabile ẽ, & ĩmortale, necnõ suũ, & eorum, quæ pertinent ad esse: solidorũ enim sunt solida. Nostra uero quo pacto se habent? Fluunt, & aguntur, subindeq; aliam accipiunt immutationẽ. Vita igitur, & mors, licet, ut dicitur, plurimũ inter se distare uideantur, inter se tamen conueniunt. At quo pacto, cũ opponantur? Quoniã uita ex corruptione matre nostra initiũ sumit, ac semper per corruptionem præsentis transit excessus, donec uitæ huius dissolutionẽ in corruptionem uertat. Mors uero a præsentibꝰ malis liberationẽ habet, ac sæpius ad uitam perducit supernam. Ac ideo ignoro, num proprie mors uocari debeat, cũ nomine potius, q̃ re terribilis existat. Periclitamur igitur ne passionem quodãmodo patiamur irrationalem, cũ timeamus, quę terribilia nõ sunt, quæ uero terrore digna, tanquã potius eligenda fouemus. Sola uita est,

ut ad uitam respiciamus. Sola mors peccatum; animæ enim est pernicies. At reliqua, quæ nonnulli magnifaciunt, somniorũ sunt uisiones, quæ in rebus ludunt existentibus, animæq́ phasmata deceptibilia.

Cum igitur mater mea ita habeamus, nec uitam hanc nimis magnam ducamus, neq; ob mortem nimia afficiamur tristitia. Quid enim molesti patiamur, si hinc ad uerã transcẽdamus uitam? si a uersutijs, captionibus, satietate, ac turpium rerũ collectione liberemur? ad stabiliaq́ & nequaq; fluxa pertingamus? ubi parua luminaria circa lumen magnũ lætos ducemus choros. Verũ perturbat te separatio; ac spes te lætificet. Sed molesta est uiduitas: At illi nequaq; molesta. Et ubi est dilectionis mandatũ? ut tibi bona optes, proximo uero impartias aduersa. Quid aũt omnino molestũ esse potest illi, quæ paulo post dissoluetur? Prope est hora fatalis, tristitia, haudquaq; est constantia. Ne oneremus leuissima cogitationibus ingenerosis. Re magna priuati sumus; sed & nacti sumus. Siquidẽ priuari omniũ est, consequi uero haud multorũ. Non hoc te flectat, sed illud cõsoletur. Quandoquidẽ rationabilius est, ut melius uincat. Tulisti mortẽ liberorũ adhuc iuuenũ, & ad uiuendum aptissimorũ perq; uiriliter, ac philosophice, ferto etiam corporis depositionem senilis; cũ iam uita in sensibus quoq; ęgrotaret impassibilibus, licet animæ tonus perduraret inuiolabilis. Sed curatore indiges. Vbi aũt est Isaac ille tuus, quẽ tibi pro omnibus reliquit? Pete ab ipso parua, nempe manuductionẽ, & seruitutem: retribue aũt magna, benedictionem maternã, & orationes, necnon libertatẽ uenturam. Cæterũ indignaris, ꝙ admoneris; sed & hoc laudo. Multos enim admonuisti, quos longum tempus sub tuum perduxit intellectum, ac ideo sermo noster nihil ad te, quæ admodum sapiens existis, pertinet. Sit igitur lugentibus consolationis remedium commune, ut homines, cum homines præmittunt, eo fruantur.

VITA SANCTI BASILII CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ Episcopi per D. Gregorium Nazianzenum scripta.

Est oratio, 8. in numero orationũ eiusdem.

CVm Basilius magnus semper nobis sermonũ argumẽta pręstiterit, plus enim meis celebratus est orationibus, q; nemo unquam proprijs; restabat, ut nunc quoq; seipsum in argumentũ certaminis exhiberet maximũ ijs, qui eloquẽtiæ operam impendunt. Arbitror aũt, si quis in ui dicendi experientiam facere, deinde illam uel mediocriter expendere, ac unũ ex omnibus sibi argumentũ proponere uoluerit, non secus ac pictores tabulas exemplares, solũ hoc tanq; sermone dignũ sumpturum, ac præ cunctis alijs electurũ. Tantum opus est de laude uiri huius dicere, nõ solũ nobis, qui iam pridem omni dicendi glorię renũciauimus, sed ijs etiã, quibus oratio uita est, & qui hoc unũ, ac solũ curant, ut talibus excellant argumẽtis. Sic ita de his sentio, & ut mihi persuadeo, admodum recte.

Cæterum si nunc sermonibus haud utar, ignoro ad quid aliud illis dehinc uti debeam; aut qua re mihi ipsi plus gratificari possim, siue laudatoribus uirtutis, uel sermonibus ipsis, q; ut uirũ hunc admirer. Proinde satis mihi erit, si debitũ hoc tantum delibauero. Debitũ enim est bonis, ac si quid aliud, inter alia de sermone sermo. Illis enim pariter ad uoluptatẽ ce-

dit,obiterq́; adhortatio fit ad uirtutem. Quorũ enim laudes noui,horum, & manifeste retributiones esse scio. In nulla igitur re ex omnibus accidit, ut non sint omniũ. At in sermonibus utrinq; res se male habet, siue ad dignitatem prope accedant, ac uim suam ostendant: seu plurimum destituant, quod omnino necesse est accidere ijs, qui uirum hunc laudant, ut re ipsa se uictos demonstrent, insuper eum, quem laudandum susceperunt, sermonis ui præstantiorem esse fateantur. Quæ igitur ne ad dicendũ perpulere, & ad hoc deduxere certamen, hæc sunt.

Proinde nemo miretur, si ego post tanti temporis interuallũ, ac post tot laudatores, qui illũ publice ornarunt, ac priuatim, hoc fungor officio. Anima enim diuina, & in omnibus mihi tam nunc, q̃ prius ueneranda, ignoscet. Quemadmodũ igitur cũ adhuc nobiscũ ageret, multa meorum meliori omnino termino, & amicitiæ lege emendabat (haud enim me dicere pudet, q; omnibus uirtutis lex erat) ita nunc postq̃ super nos euasit, nobis parcet: parcent & una feruentiores è uobis uiri huius laudatores, si saltem alius feruentior est alio. Nec hi solũ, uerum omnes, qui in laude hominis pares sunt honore. Non enim ob negligentiam id, quod decuisset, est obmissum; nunq̃ enim tam negligẽtes, uel in uirtutis, uel amicitiæ erimus officio, neq; alijs potius laudem conuenire, q̃ nobis putabimus. Verũ sub initiũ loqui cunctabar. Dicatur enim ueritas, quemadmodũ ij, qui ad sacra accedunt, priusq̃ auditu & mente sint purgati. Deinde nõ ignoratis (ad memoriam enim pariter reducam) quantũ interim, dum ueritatis sermonem exercui, sim periclitatus, bene coactus, & secundum Deum forte peregrinus effectus: & neq; ex sententia generosi illius ueritatis pugilis, ac nihil aliud spirantis, q̃ sermonem pium, & orbis totius salutem. In ijs enim, quæ ad corpus pertinent, nequaq̃ fortassis confidendũ esse dicere oportet, uiro generoso, & qui supra corpus est, priusq̃ hinc transmigrauerit, & qui penitus nihili facit animę bona, quę a uinculis coërceri possunt: & ita hic sistantur, quæ ad responsionem spectant. Non enim, ut arbitror, opus est ut prolixiores de illa fiant sermones, pręcipue apud eos, qui manifeste nostra cognoscunt. Ac ideo iam ad laudem ipsam est accedendũ: sermoni uero Deum illius præparo, ne uirum laudibus meis afficiã iniuria, ne'ue multũ diuerse ab alijs incedã; tametsi omnes fortassis deficiemus, quemadmodũ ij, qui cœlũ, & solis intuentur radios.

Proinde si illũ uiderẽ genere, & ijs, quę ex genere sunt gloriari, aut omnino re aliqua parua, & ijs, quibus in terrã respicientes extolli solent, alius utiq; heroum uideretur catalogus, si ea recensere uellemus, quæ de illo temporũ afferre possemus serie. Immo nec historijs cõcederemus, ut plus q̃ nos haberent, sed & in eo plane pręstaremus, quod eũ nec fictionibus, aut fabulis, sed rebus ipsis, quarũ mihi testes existunt, ornaremus. Siquidẽ multas nobis de eo Pontus ob patrẽ suppeditat narrationes, miraculaq́; nequaq̃ priscis inferiora. Multas etiam solũ meum patrium, ueneranda Cappadocia nõ minus iuuentutis altrix, q̃ equorũ generosorũ procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternũ. Sane quinam numerosioribus, aut maioribus ornati fuere præfecturis, administrationibusq; publicis? Quinam in aulis regijs potentia plus floruerunt, & opulentia, necnõ throni sublimitate, honoreq́; populari, ac sermonũ splẽdore? Quę cuncta, si uellemus, recẽsere possem⁹. Siqdẽ nil essent Pelopidæ, & Cecro

didat,

pidæ, necnon Alcmeones, Æacidæ, & Heraclidæ, & quibus nil est sublimius. Qui cũ nihil ex domesticis manifesti, quod referre possent, haberẽt, ad obscuriora confugerunt, dęmonibus quibusdam, ac deis, necnon fabulis progenitores infamantes; quorum uenustissima fuere incredenda, planeq́ credentium iniuria.

Cæterum postq̃ nobis sermo de uiro est, qui dignũ esse duxit, ut nobilitas secundũ uirum iudicaretur, & nequaq̃ deceat, ut formæ, & colores ex seipsis censeantur, aut equi generosissimi, uel abiectissimi; unum, aut duo extraria depingemus ex ijs, quæ sub initio illi indita fuere, eaq́ uitæ eius peculiaria, & quibus potissimũ in loquendo gaudebat; sicq́ deinde ad ipsum conuertar. Alijs igitur aliud sit decus, siue generis, seu rerũ singularum, minorũ, seu maiorum, tanq̃ hæreditas quædam paterna, a longe, uel proxime incipiẽs, ac ad posteros se extẽdens. Basilio uero utriusq̃ generis insignia fuere pietas, quod quidẽ nunc sermo ostẽdet; persecutio erat, & persecutionũ sæuissima, ac grauissima. Scientibus Maximinũ dico, qui cũ ex multis, qui nuper fuerant, pullulasset, omnes modestos fuisse ostendit. Siquidem multa flagrabat audacia, & ut impietatis coronaretur potentia satagebat. Hanc multi ex nostris superarũt pugilibus, & ad mortem usq̃ decertarunt, & ante mortẽ parumper, solũ tandiu relicti, ut uictoriæ superuiuerent, & non una cũ certaminibus abirent, sed alijs reseruarentur. Aliptæ uirtutis, martyres uiui, sta tuæ spirantes, præconia tacita. Multis igitur enumerandis, tempus quoq̃ illud auo Basilij, ac parentibus, qui omnem pietatis exercuerunt uiam, pulchram hanc attulit coronidem. Siquidem ita erant animati, ac præparati, ut omnia facile sustinerent, ob quæ Christus eos coronat, qui certamina, quæ pro nobis pertulit, imitantur. Quoniam uero oportebat, ut certamen legitime peageretur, lex aũt martyrij persecutis parcit, & imbecillioribus, ne ultro ad agonem procedant: Cũ uero præsentes sunt, ne subterfugiant, iubet. Hoc.n. audaciæ, illud uero est ignauiæ. In hoc ideo illi honorantes legislatorem, quid machinantur, seu potius ad quid feruntur a prouidentia, quæ cuncta illorũ gubernat? Ad syluã quandã in Ponticis fugiunt montibus; sunt autem ibi q̃ plurimæ, densæ, ac late se extendentes, admodũ paucis fugæ utentes comitibus, cibiq́ ministris. Alij igitur tẽporis admirentur longitudinem, siquidẽ ut plurimũ ibi, ut aiunt, ex fuga sunt cõmorati annos circiter septem, paruo uictu, ac tenui, uti credere par est, & fortuito corpora sustinentes sub dio, in pręcipitijs, frigoribus, & caloribus afflicti. Desertũ præterea inhospitale, ab omniq́ cõione, & societate humana seiunctum, permolestũ fuit ijs, qui olim honorati, & multis satellitibus culti fuerant.

Ego uero quod his maius est, & mirabilius, dicere incipiam. Et nemo mihi fidem deneget, siue non magnũ censeat, persecutiones, ac discrimina propter Christũ exantlata, male sentiens, & admodũ periculose. Desiderabant quippiam generosũ, & quod ad uoluptatem deseruiret temporis laborantes longitudine, & necessarijs iam satiati. Nec tamẽ ea, quæ olim Israël, pertulerũt, quoniã minime murmuratores erant, quemadmodũ illi cũ in eremo post fugã ex Ægypto affligebantur, tanq̃ Ægyptus melius eis, q̃ desertũ fuisset, quoniam abũde lebetes carnibus suppeditasset plenas, cũ alijs, quæ ibi reliquerant. Lutũ enim, & laterũ fictio nullius tũ momenti propter stultitiam penes eos erat, sed alia, tanq̃ magis pia, & fide-

liora,proferebant.Nunquid ex incredendis est dicebant,quod,cũ miraculorum sis Deus,populũ peregrinum, & fugientem large pauisti in deserto,ita ut illi panem per pluuiam demitteres, & coturnice exaturares, ac eos non solũ necessarijs,sed & superfluis nutrires: qui mare diuisisti, & solem firmasti,ac flumina siccasti? Sed & alia recensebant,quæ fecerat. Anima enim in talibus historias amare solet, & Deum miraculis laudare q̃ plurimis. Ac ideo nobis cibũ dicebant hodie largire,ac delicate nos pietatis pugiles pasce. Siquidẽ multæ sunt bestiæ, quæ diuitũ effugerũt mensas; quẽadmodũ olim & nostras,qui ĩ his latitamus montib.⁹ Multæ etiã aues comestibiles,super nos desiderantes uolant. Ex quibus quid a te solum uolente capi nequit? Talia dicebant,& uenatio aderat, cibus spontaneus, inemptus, omnifarius. Cerui turmatim super tumulis apparentes, admodũ ingentes, admodũ pingues, admodũ prompti ad iugulationẽ. Solũ hoc percipi nequibat,quod moleste ferrent,si non celerius aduocarentur. Et hi quidẽ nutu trahebantur,alij aũt ducebantur, quonam persequente,aut cogẽte? nemine. Quibus equis? quibus canibus? quo latratu? aut clamore? aut quibus iuuenibus uenationis exitus præoccupantibus? legibus orationis ligati,& petitionibus iustis. Quis talem nouit uenationem ex ijs,qui olim fuere,seu nũc sunt? Proh miraculũ: Ipsi uenationis erãt pennarij. Quantum placebat,uoluntate solũ detinebatur. Quod uero superabundabat, siluis ad secundã remittebatur mensam. Habebant igitur obsoniorũ artifices frugales,cœnam decentẽ, conuiuæ grati, præambulũ iam speratorũ,miraculum præsens,ob quod ad certamẽ,pro quo hæc sustinebant,promptiores fiebant. Et hæ meæ sunt narrationes.

Tu uero tuos mihi recense uenatores, Oriones,& Actęones,uenatores infelices,persecutor meus,qui fabulas miraris, & ceruã pro uirgine suppositam; si tibi aliquid tanti est ad contentionẽ, etiã si cõcedamus, nequaq̃ fabulam esse,quæ narratur,quemadmodũ sermonis reliqua,& ualde turpia. Quid enim opus erat retributione,si uirgo saluata erat,ut hospitũ doceretur cædes, & inhumanitas pro humanitatis disceretur retributione? Et hoc quidẽ tale ex multis unũ,& pro multis,ut meus est sermo. Et illud percurri,non ut Basilio aliquid gloriæ adderem; nequaq̃ enim mare indiget fluminibus,ut in illud exonerẽt,licet multa influant,ac magna. Neq̃ ut aliquid afferrẽ laudis ei qui nunc celebratur; sed ut ostenderẽ,quænam illi ab initio affuerint,& ad quale exemplũ respiciens tantũ præcelluerit. Etenim si magnum est alijs, ut aliquid a maioribus ad gloriæ accipiant splendorem,longe maius est illi,ut maioribus a seipso aliquid addat, non secus ac fluuius currens.

Cæterũ de cognatione maiorũ,non minus secundũ uirtutis, q̃ corporis cõparationẽ,multa quidẽ & alia extant indicia,ueluti pauperũ sustentatio,hospitũ exceptio,animæ per temperantiã purgatio, facultatũ portio Deo consacrata. Res,cui nondũ tunc multi studebant,quemadmodũ nunc ex primis auctũ,& honoratũ est exemplis. Necnon alia, quæ Ponto,& Cappadocibus impensa satis ad multorũ aures implendũ forent. Mihi uero bonorũ generatio filiorũ, res uidetur maxima, & clarissima. Siquidẽ numerosam,& pulchram prolem fabulæ fortassis habent: nobis autem experiẽtia hos contulit,ita factos,ut si & non taliũ essent parẽtes, sibijpsis sufficerent ad gloriã. Talium aũt existentes patres, etsi ipsi non

tam clari essent uirtute, omnes superarēt prolis felicitate. Equidē unum, uel duos laude dignos nasci, naturæ quispiā ascribere posset: at præcellentia in omnibus, manifeste parentū laus est. Quinimmo beatissimus sacerdotū, ac uirginū numerus ostendit eos, & qui nuptiali iugo sunt alligati, nullū damnū in æquali uirtutis excellentia perpeti, sed ob uitæ potius electionem, aut conuersationem talia facere.

Quis igitur ignorat Basilij huius patrē, Basiliū magnū penes omnes nomen, qui optionē paternā est assecutus (ne dicā solus) ac siquis alius inter homines: nā cum omni uirtute prǣditus esset, a solo filio prohibitus est, ne partes haberet primas? Quis ignorat Emmeliā, quæ ab eo, quod fuit, nomen est sortita, aut facta, quod appellata fuit? Vnde iuste cōcinnitatis cognomine ornata extitit, quæ illud inter mulieres esse uisa est (ut breuiter dicā) quod ille inter uiros. Ac ideo si necesse fuisset, ut omnino mos gereretur naturæ, & is, quē nūc laudamus, hominib⁹ daretur, quēadmodū olim ueterū quidā, qui a deo ob cōem utilitatē orbi sunt concessi, nequaquam conuenisset, ut ex alijs potius, quam talibus nasceretur parentibus: neque ut ij ab alio magis, quam hoc, parentes nominarentur.

Cæterum quicquid ipse recte egerit, iā enumerare incipiem⁹: nā postquam laudis primitias, lege persuasi diuina, quæ parentibus cunctū honorē tribuere iubet, cōmemorationi horum dedimus, ad illum iā transibimus, hoc tm̄ addentes, quod & omnibus uere dictū uideri puto, quid illum cognorunt, nobis, cū eum laudamus, sola eius uoce opus esse. Ipse.n. materia est splendida laudantib⁹, solusque materia sermonis uiribus dignus. Pulchritudinē uero, fortitudinē, & staturæ proceritatem, quibus multos gaudere uideo, laudare uolentib⁹, & ijs relinquo, qui rebus student minutis, & circum corpora uolutant; non quia his minus, quam alius quispiā præditus fuerit, cū adhuc iuuenis esset, ac nondum carnē philosophia perdomuisset. Sed ne mihi, quēadmodum inexpertis accidat pugilibus, qui uires temere, & superuacaneis euacuant certaminib⁹, ac ideo inferiores suo tēpore inueniuntur in ijs, ex quib⁹ uictoria acquirit, & ob quæ coronæ pronunciātur. Quæ autē arbitror, nequaquam uideri superuacue dici, ne oratione a scopo aberrem, ea quoque laudabo.

Arbitror igitur cunctos fateri, qui mente sunt prǣditi, institutionē disciplinarum primū ex bonis nostris esse; nō solum generosiorē illam, & nostrā, quæ omnē sermonis fastū, & contentionē despicit, solaque salutis & rerū intellectualium continet pulchritudine; sed & externam, quā Christiani plerique tanquam insidiatricē, ac deceptricem, & quæ a deo segreget despiciunt, male sentientes. Quēadmodū enim terra, & cœlū, necnon aer, & similia, non ideo sunt contēnenda, quia quidam male his sunt abusi pro deo ea, quæ dei sunt, uenerantes. Ita ēt quicquid utilitatis ex philosophia percipi potest, id omne ad uitæ usum fructificare debem⁹; ita tñ ut periculū effugiamus, & nequaquam contra creatorē creaturam, iuxta insipientes, concitemus, sed ex opificio opificē deprehendamus; & sicut diuin⁹ inquit Apostolus, omnē intellectum Christo captiuemus. Quemadmodū igitur ignem, et cibum, ac ferrū, necnon alia per sese nec utilia, aut noxia esse scimus, sed quēadmodum uidetur utentib⁹: quin ex reptilibus medicamenta ēt quædā theriacalia temperamus ad salutē, ita & in illis. Siquidem indagationem, & contemplationē suscipimus: Cū autem ad dæmones, & errorē perdu-

1 *Aduerte studium philosophiæ & humanarum disciplinarum non esse omnino inutile uel a Christianis scholis explodendum, ut hæretici deblaterant, quanuis nōnulli eo interdum abutantur, nam & scripturæ non sunt de medio tollendæ quod hæretici in sui ipsorū perditionem eas detorqueant ut ait D. Petrus.*

Sic & nostro tempore licet monachatu quidã sint abusi, non ob id contemnendus, aut de terra tollẽdus monachismus, ut uellent nonnulli.

cit, necnon perditionis profundũ, contemnimus. Nã licet hęc nequaquam nobis ad pietatem prosint, ex deteriori tamen id, quod melius est, seligimus, ac sermonem nostrũ cũ illo roboramus. Haudquaquam igitur disciplinæ sunt uituperandæ, quemadmodum nonnullis uidetur. Sed rudes, & imperiti, & qui ita habent sunt negligendi. Vellent.n. omnes tales, quales ipsi sunt, esse, quò in cõi ignorantia latere, & inscitiæ argumenta effugere possent.

Cæterum postquam hæc pro confessis habentur, age de Basilio ipso consideremus. In prima itaque ętate a magno patre, quẽ communem tũ uirtutis pręceptorem Pontus elegerat, institutus est, et formatus formatione optima, & purissima; quã diuinus Dauid recte diurnam uocat, quoniam nocturnæ opponitur. Sub hoc igitur admirandus ille tã uita, quam sermone auctus in utrisque coaluit. Nequaquam ob Thessalicũ antrum, tanquam uirtutis officinã glorians, nec ob Centaurum quendam superbum, heroũ præceptorem, nec quod lepores uenari, uel hinulos cursu superare, aut ceruos capere ab eo didicisset, siue ut in rebus bellicis fortissimus esset, aut optime equos domaret, eodẽ pullo, & magistro utens, uel ceruorũ, & leonum medulla a fabularum nutriretur fictoribus: sed disciplinas didicit circulares, obiterque pietatem exercuit. Et ut breuiter dicã, ad futuram perfectionem, a disciplinarum perductus est principio. Qui enim uel uitã solum recte instituunt, aut eloquentię tantummodo student, ita ut alterum omittant, nihil mihi a monoculis distare uidentur, quibus magnũ est nocumẽtum, maior uero turpitudo, cũ quempiam inspiciunt, seu inspiciũtur. Quibus uero contingit, ut in utrisque excellant, & sint idonei, hi illud ẽt assequuntur, ut perfecti euadãt, & cum beatitudine uiuant futura. Proinde & illud Basilio contigit, ut ad bene uiuendũ domesticum uirtutis haberet exemplũ; ad quod respiciens confestim optimus euasit; quemadmodũ pullos uidemus equinos, necnon uitulos, simul ut nati sunt, matribus suis alludere; eodẽ modo & ipse equino quasi hinnitu, patrẽ circumsiliebat, non multũ summis uirtutis moribus inferior: aut si mauis, quemadmodũ in adũbratione picturę, ubi mox futura pulchritudo figuræ indicatur, & ante diligentiæ tempus ea, quæ diligentiæ sunt, præsignantur.

Postquã autẽ abundè disciplinis illis instructus fuit, ipsumque nihil pulchri effugit, cũ nec apibus cederet laboriosis, quæ ex cunctis floribus utilissima colligunt, ad Cæsariensem profectus est ciuitatẽ, quæ eo tempore disciplinarũ florebat institutione. Splendentẽ illam dico, et nostram, quoniam & ipsa meorum sermonum ductrix est, & institutrix, ac non minus sermonũ metropolis existit, quam earum ciuitatũ, quæ illi subsunt, & super quas habet potestatẽ: quã siquis uirtute priuaret sermonũ, illi ẽt, quod pulcherrimũ habet, & peculiarissimũ auferret. Aliæ.n. ciuitates alijs exultant ornamentis, siue uetustis, aut nouis, secũdum quod, ut arbitror, fabulis celebrantur, aut spectaculis. Hanc autem sermones notã reddunt, perinde ac signa in armis, siue fabulis. Reliqua uero hi referant, qui uirum apud eos erudiebant, & institutione fruebãtur. Sed qualis fuit erga præceptores? qualisque coëtaneos? Hos quidẽ æquabat, illos aũt omni doctrinæ genere superabat, ita ut paruo tempore apud omnes laudis gloriam referret, ac tam populo, quam ciuitatis primoribus maiorem eruditionẽ, quã ætatẽ, maiorẽque morũ grauitatem, quam eruditionem ostenderet. Rhetor inter rhetores, etiam ante thronos sophisticos. Philosophus inter philosophos, etiã ante dogmata philosophica. Et quod maximũ erat,

sacerdos

ſacerdos Chriſtianus, & ante ſacerdotiũ etiam. Tantum illi in omnib⁹ tribuebatur ab omnib⁹. Eloquentiæ uero ſtudium ei ſuperuacaneum erat, ex eo tamen tantum decerpſit, quantum illi ad philoſophiam noſtram opus erat. Quoniam & uis huius ad intelligendoꝶ demonſtrationẽ eſt neceſſaria. Siquidem mens motus eſt ineffabilis torpentiũ: philoſophia aũt ſtudiũ, & mũdo perire, ac Deo adiungi, iĳs, q pro infernis ſuperna cõmutant, inſtabilibuſq́; ac fluxis, ſtabilia præferunt, & manentia. Inde Byzantium profectus eſt, ciuitatẽ orienti p̃ſidentem. Ea.n. ſophiſtis, & philoſophis p̃cellebat clariſsimis, quoꝶ fortiſsima quæq́; ob naturam uerſatilẽ, & ingẽtem breui collegit tẽpore. Hinc ad ſermonũ parentẽ Athenas a Deo mittitur. Athenas inquã, q̃ i diſciplinis pulchrã habent inſatiabilitatẽ; mihiq́; aureæ ſunt, & honoꝶ, ac ſi alicui aliĳ, hoſpites. Hæ.n. mihi uirum hunc cognitũ reddidere, licet nec antea ignotũ. Cumq́; eloquentiã quærerem, felicitatem retuli: & licet per modum alium, idem tñ mihi euenit, qđ Saul; qui cum patris quæreret aſinos, regnum inuenit, dum præter opus deſtinatum, maius quid opere mercaretur.

Sanè rectè ſermo noſter hucuſq́; cucurrit, & per uiam delatus eſt planam, admodũq́; facilem, & regiam, in laudib⁹ uiri. Dehinc uero ignoro qualiter ſermone utar, aut quo me conuertam. Habet enim ſermo contrarium quid nobis. Deſidero.n. hic, poſtq́; in hunc incidi ſermonẽ, ac temp⁹ hoc nactus ſum, aliquid a meipſo p̃dictis adiungere, ac parumper narrationi immorari; unde, & quomodo, a qualiq́; principio noſtra inceperit amicitia; aut ſi magis proprie loqui oportet, conſpiratio, & coadunatio. Nam & uiſus haud facile a iucundis diuelli ſolet ſpectaculis: ſi uero uiolẽtia quadam abſtractus fuerit, iteꝶ illac refert, quemadmodum ſermo a narrationib⁹ ſuauiſsimis. Proinde licet magnitudinẽ timeam conatus, modeſtè tñ, & quantum poſsibile eſt, uerba facere ſtudebo. Si uero alicubi ob nimiũ cogemur deſiderium, affectui noſtro parcendũ erit, cum omniũ affectuum ſit iuſtiſsimus, ac paſsionibus haud affici, damnum cenſeat ab iĳs, q præditi ſunt mente. Habebant igit̃ nos Athenæ, perinde ac defluxũ quendam fluuiatilem, ab uno patriæ fonte, in diuerſas diuiſos terras, rurſuſq́; in unum, tanq́; ex p̃ſcripto Dei motu conuenientes. Ego aũt paulo prius adueneram, illeq́; confeſtim poſt me multa, & præclara ſpe exceptus. Nam multoꝶ celebrabat̃ linguis, prius etiam, q̃ ueniret, ſinguliſq́; magnum erat præoccupare eũ, cui ſtudebant. Verum nil oberit, ſi ſermoni narratiunculam quandam breuẽ, tanq́; condimentũ aliquod addam⁹, quo ſcientib⁹ memoriã refricem⁹, ignorantib⁹ autẽ doctrinã impertiamur.

Athenis ex iuuenibus quãplurimi, imo modeſtiores etiam, circa ſophiſticam deſipiunt, non ingeneroſiores ſolam, & noĩe obſcuri, ſed generoſiores iam, & clariores: non ſecuſq́; ac multitudo inter ſe decertant, cũ motibus præditi ſint iuuenilib⁹, & haud facile cohiberi poſsint. Ac ideo uidere eſt idem illis accidere, qđ & equorum, ac ſpectaculoꝶ amatorib⁹, in curſu equorum aduerſariorum. Saltant enim, clamãt, puluerem in cœlũ ſpargunt, in aurigas ſedentes, aẽrem uerberant, equos digitis, tanq́; flagellis cum coniungentibus coniungunt. Et cũ nullius ſint dñi, facile inuicẽ concedunt, aurigas, equos, ſtationes equoꝶ, præfectos. Ac quinã ſunt illi? Vt plurimũ indigentes, ac pauperes, & qui nec tm̃ habent, ut uno ſuſtineant die. Eodẽ modo & iĳ in his admodũ pro doctoribus ſuis conflictant, &

aduersarijs indignanť, quo ipsi plures existant, ac doctores, quorum illi curam gerũt pcipuã, locupletiores reddant. Quæ res admodũ absurda est, pariter, & infelix. Præoccupanť.n.ciuitates, uiæ, portus, mõtiũ summa, cãpi, nouissima quæq;: nec quicq; est in tota Attica, aut in Græcia reliqua, quod nõ in partes cedat, cũ incolis quãplurimis; nã & hos studijs suis addictos habent. Cum igiť quispiam in manus horum incidit exploratorum, qd' uel ui accidit, uel uoluntarie, hæc lex illis est Attica, & ludus serio pmixtus. Primũ.n.hospitio excipiť a preoccupante aliquo, uel amico, aut cognato, siue patriæ eiusdẽ, aut ijs, q admodũ in sophistica præcellunt, & captionibus. Idq; præcipue in honorẽ fit eorum, qm̃ & hæc illis merces est, ut studiosissimos adipiscanť. Deinde nugis agiť ab omni uolente. Hec, ut arbitror, ideo faciũt, quo fastũ eorum, q nuper aduenerunt, contendant, & sub initiũ eos sibi morigeros reddant. Alij igiť nuganť proteruius; alij uero rationabilius, secundũ qd' plus ciuiles sunt, aut agrestes. Et res quidẽ illa ignorantibus timorẽ incutit, & immitis uideť. At prescientibus admodũ suauis, & humana. Maior.n.ostentatio est, q̃ opus rerũ, de quibus concertať. Deinde p forũ duciť cum pompa; quæ talis est. Ij, qui adolescẽtis ad balneũ sunt p̃cursores, seipsos in ordinẽ redigunt, secũdum cognationes seriatim. Cum uero appropinquant, multo utunť clamore, saltantq; tanq; insanientes: iubet aũt uox illa eos non ultra progredi, sed cõsistere, tanq; balneũ eos minime capere uelit, simulq; portas calcibus pulsant, strepitu iuuenẽ perterrẽtes: deinde ingressum concedentes, ita iã libertatẽ præstant. Ac ex balneo honore æqualem, & tanq; unũ ex eis suscipiunt. Hocq; eis ex ludicro illo iucundissimũ est, ut q̃ celerrime ea, quæ perturbant, reconcilienť, & dissoluanť. Ego igiť tum meũ, ac magnum Basiliũ, non solum ob reuerentiã haud deduxi, cũ eum uiderẽ moribus constantiorẽ esse, & sermonibus plus idoneũ: sed & alijs, q iuuenẽ illum haud cognoscebant, persuasi, ut idẽ facerent. Siqdem a multis confestim habitus est uenerabilis, auditu præcognitus. Vnde accidit, ut solus fere ex aduenis legẽ illam effugerit, dignior uisus honore hoc iuuenili. Et illud amicitiæ nostræ fuit præludium, hinc consortij nostri scintilla sic inuicem fuimus sauciati. Inde tale quid euenit; nam nec hoc nobis est prætereundum.

Armenios nequaq; simplex hominũ genus esse inuenio, sed admodum uafrũ, & scopulis, seu aris simile marinis: Ex qbus multi eũ conueniebãt familiares, & sodales quidã, etiam ob amicitiã pristinam, & paternã. Siqdem in eodẽ ludo uersati fuerant literario. Accedebant igiť cum amicitiæ fictione: sed inuidia, & nequaq; beneuolentia eos instigabat. Interrogabantq; eum contentiose potius, q̃ rationabiliter, ac illũ per primũ conatum sibi subijcere quærebant, superiorẽ uiri laudem cognoscentes, presentem uero honorẽ minime ferentes. Moleste enim ferebant, cũ iampridem philosophicã, ac tritam sumpsissent uestẽ, molliterq; susurrare didicissent, si non plus hospite haberent, ac iuuene. Ego aũt nimius Athenarum amator, & uanus (ignorabã enim, quod hæc ob inuidiã fierent, sed fictioni credebam) cũ iam aures demitterent, ac tergũ uerterẽt (indigne enim ferebã Athenarum gloriã in illis dissolui, & adeo cito contemni) iuuenibus opem tuli. Sermonẽ enim instauraui, & illis a me ipso robur præstiti. Siquidẽ parua quædã additio omnia potest in talibus, ita ut in pugna simili equalia sermoni capita constituat. Verũ postq; cognoui qd sub disputatione illa la-

teret, necꝗ enim iã tolerabilis erat, sed palã se denudabat, confestim imutatus fui, ac puppim cohibui, illicꝗ ad stiti, & uictoriã in alteram partẽ inclinare feci. At ille confestim ob rẽ hanc gauisus est, sagax enim erat, ac si quis alius, alacritateꝗ; repletus, ut plane Homericis uerbis eum describam. Sermone igitur generosos illos exagitabat, syllogismisꝗ; uerberãs non prius dimisit, quã manifeste in fugã uertisset, ac plane uires eorũ fregisset. Hoc nobis amicitię secundæ non iã scintilla erat, sed ignis accensus splẽdens, & manifest⁹. Illi igit̃ re discessere infecta, multũ seipsos ob temeritatẽ incusantes, multũꝗ; mihi ob insidias indignantes, tanꝗ ex professo illis inimicitias indixissem, quas etiã proditionẽ uocabant, nõ eoꝝ solum, sed & Athenarũ ipsarũ. Ac ita illi in tẽtatione prima succubuere, & adeò ab uno confusi sunt uiro, ut nec amplius in futurum spem conciperent meliorẽ. At ille (siquidẽ humanus est affectus, cũ magna sperantes, expeditiꝗ; speratis occurrim⁹; uidemus aũt apparentia longè opinione nr̃a esse inferiora) tristabat̃, affligebat̃, nec habebat, cur se ob peregrinationẽ suã laudaret, quærensꝗ; quod sperauerat, Athenas felicitatẽ uocabat inanem. Et hic in illis erat; ego uero plurimũ tristitiæ ei ademi: nam ratione occurri, cõsiderationibusꝗ; uirum deliniui. Et quod uerè ita se habebat dicebam, Nequaꝗ hominũ mores confestim, sed tp̃e longo, & consuetudine perfectiore deprehendi, nec disciplinas a scrutantib⁹ breui cognosci posse. His uerbis lætitiam ei reduxi, experimentũꝗ dedi, & accepi, ac plus illũ mihi colligaui. Cum uero tp̃e procedenti desideriũ inter nos confiteremur, ac philosophiam esse, cui studebamus, tũ oĩa iam inter nos eramus. Eadem enim domo, ac mensa utebamur, cõtubernales unanimes, idẽ sentientes, semp̃ inter nos desideriũ feruentius, & firmius augentes. Qui enim corpora amant, q̃m fluxa sunt, instar uernis diffluunt florib⁹. Quin nec flamma permanet, cũ materia est consumpta, sed cũ illa accendente euanescit. Ita nec desideriũ subsistit, cũ marcet feruor. Modesti uero, & q̃ secundũ deũ uiuunt, postꝗ rei sunt firmioris, ideo etiam stabiliores existunt: Ac quantum pulchritudo plus ab eis imaginatione deprehendit̃, tanto illos magis sibiipsi, & amatores eoꝝ inuicẽ colligat. Et hęc de nobis lex est amo-

Proinde scio, qđ tp̃is, & mẽsurę terminos transgredior, & ignoro (ris. q̃uo in has incidam considerationes. Non tñ habeo q̃uo me a narratione contineam. Nam semp̃ id, qđ mihi in mentẽ uenit, necessariũ uidet̃, ac melius, ꝗ̃ quod est obmissum. Quòd si me quis uiolẽter inde abstraxerit, idem mihi, quod polypodi accidet. Illi enim, cũ quis eos ex cauernis suis extrahere nitit̃, adeo fixe saxorũ adhærent cõcauitatib⁹, ut nequaꝗ inde auelli queant, nisi q̃d secũ uiolenter abstrahebant, aut ipsi relinquant. Si igit̃ quispiam permittet, habeo quod quæro: sin minus, a meipso reprehendar. Cũ igit̃ ita inter nos agerem⁹, ac in bene murato thalamo aureas fundaremus statuas, quemadmodũ Pindarus ait, ita quoꝗ ad ulteriora sumus progresi, Deo pariter, & desiderio nostro cooperatorib⁹ utentes. O q̃uo sine lachrymis, harũ rerum memoriam refricare possum? Spe.n. ducebamur pari in re inuidia plena, sermonũ nempe. Verum inuidia aberat, æmulatio autẽ urgebat, certamenꝗ ambobus erat, non uter è nobis primas ferret partes, sed ut illas amico concederet: nã ut inuicẽ excelleremus propriũ feceramus. Vna enim ambob⁹ anima esse uidebatur duobus corporibus inclusa. Proinde etsi non facile credendũ sit dicẽtibus, omnia sibi

cum omnibus conuenire;nobis tamen credendum est,tanq̄ ijs, q̄bus inuicem,& inter nos recte conueniebat.Eratq̄ ambobus opus unū, uirt⁹, & ut ad spes uiueremus futuras,priusq̄ abscederemus hinc, cū sciremus plane nos aliq̄n emigraturos. Ad quod respicientes,ac omnē uitā,& actionem nostrā dirigentes,ita deducebamur a mandato,uirtutemq̄ inter nos acuebamus; & nisi mihi hoc dictu nimis sit magnum, libra inuicem eramus,in qua expenditur id,quod rectum est,ac obliquum.

Conuersabamur aūt cū amicis nequaq̄ improbis, sed modestissimis, neq̄ cum pugnacissimis,sed cū pacificis,& cum q̄bus uersari cōduceret, facili⁹ esse scientes,malitia aliorū inquinari,quam alijs uirtutē impertiri. Nā & morbo citius q̄s inficit,quam sanitatē conferre possit. Disciplinis uero non tā iucundissimis,q̄ pulcherrimis gaudebamus. Siq̄dem hinc iuuenes ad uirtutē,uel uitia formari contingit. Porro duæ nobis uiæ cognitę erāt, una prior,& uenerabilior,alia aūt secundaria, & nequaq̄ dignitate cum priori conferenda. Prima nos ad domos sacras,& doctores, qui illic agebant,ducebat:secunda aūt ad magistros externos;reliquas uolentibus reliquimus. Festiuitates,theatra,panegyres, conuiuia. Nihil.n.honorabile censeo,quod non p̄ducit ad uirtutē,neq̄ meliores facit eos,q̄ illi student. Alijs igit̄ aliæ quædā sint nomenclaturæ,uel a maiorib⁹,aut familijs deductæ,siue ab institutis proprijs,aut egregie gestis. Nobis uero res erat magna,ac nomen ingens, ut Christiani essemus,& censeremur. Quo magis exultabam⁹,quā Giges ille anulo(etiam si haud fabula esset) Cuius ope Lydoꝝ assecutus Regnū. Aut Midas olim auro, cuius gratia ēt perijt,cū uoti cōpos effectus esset,& nil nisi aurū possideret. Alia hæc fabula phrygia. Nā quid de Abaridis Hyperborei dicerē sagitta? aut de Pegaso Argiuo? q̄bus haud tm̄ per aerē ferri poterant,quantū nos mutuo,ac inter nos ad Deum eleuabamur. Dicam quid succinctius.

Athenæ cū alijs,quantum pertinet ad animā,nociuæ essent,quēadmodum non male a pijs censet̄ hominib⁹:Idola.n.ibi præ reliqua Græcia mala abundant abundantia,difficileq̄ est hoꝝ laudatorib⁹, ac patronis non arripi:nobis uero nullū ab ijs accidit damnū, q̄ mente iā eramus stabiliti, & muniti. Immo si contrariū,& mirū q̄d dici debet,hinc ad fidē confirmabamur,cū deceptiones eoꝝ,& imposturas perdisceremus. Vnde dæmones contēnebam⁹,& nequaq̄ admirabamur. Proinde si fluuius est q̄spiā, aut esse credit̄,q̄ per mare dulcis fluit,aut animal,quod igne,q̄ cuncta absumit,circūuolat,hoc nos inter cunctos eram⁹ coetaneos,& hoc pulcherrimū erat,q̄ sodaliciū quoddā non ingenerosum circa nos erat,duce illo, instructū,ac deductū,quod plane gaudebat eisdem. Qm̄ & pedestres iuxta currū currebam⁹ Lydiū eo cursu, & modo, ex q̄bus nobis contigit, ut clari apud condiscipulos nostros haberemur, ac sodales, clariq̄ apud Græciā uniuersam,præcipue uero apud notissimos. Sed & ultra terminos iā progressi fueram⁹,quemadmodū manifestū factum est a pluribus, qui hæc narrarunt;tm̄ enim præceptores nostri præcellebāt,quantū & Athenæ,nos uero tm̄ quantū præceptores inuicem nos audientes,& inter nos colloquentes. Amicoꝝ pars eramus non incelebre,ita ut nec apud eos tale q̄d audirent orestæ,& Pilades,neq̄ Molionidę, Homerici libri miraculū:quos calamitatū cognatio notos reddidit, & quod pulchre currū agitare scirent,partē inde sumentes legitimam:unde etiam uerbera.

Cęterū mei oblitus uideor, dum in meas prouehor laudes, quod quidē nec ab alio admitterē unq̃: Sed nil mirum, sic enim amicitia illius aliqualiter pfrui licuit, dū sic uixit cū uirtute, ut illi cesserit in laudē. Nunc uero sermo nobis rursum ad metā reducatur. Quis nobis adeo canus intellectu fuit ante caniciē ēt? Sic enim à Salomone senectus definitur. Quis ēt tam uenerabilis tā seni, q̃ iunioribus? non solū qui eo uixerunt tempore, sed q ēt præcesserunt. Quis min⁹ indigebat sermone pp mores? Quis magis cōpos fuit orationis, idq; cū moribus? Quodnā doctrinæ genus non est perscrutatus? seu potius quodnā haud cū excellentia? idq; tanq̃ solum. Ita. n. in cunctis est uersatus, quemadmodū nemo unq̃ in uno. Ita ēt exacte singula calluit, tanq̃ alia ignoraret. Diligentia enim cū ingenio cōcurrebat, ex quibus scientiæ, & artes uires suas habent. Naturæ enim celeritate minime pp ingenīj indigebat acumen, minimeq; acumine propter uelocitatem. Ita aūt utraq; colligebat, & in unū deducebat, ut incertū foret, quonam ex illis admirabilior esset. Quis adeo Rhetoricā pernouit, impetum spirantem ignis, tametsi mores eius longe à rhetoribus essent alieni? Quis ita in grāmatica excelluit, q̃ linguā exornat, historias colligit, metris imperat, legemq; fert poëmatibus? Quis ita philosophia inclaruit, sublimi illa, & sursum ascendente, tā actiua, q̃ contēplatiua; ac ea quoq;, quæ circa rationales uersatur demonstrationes, quæ cōtrapositiones habet, & exercitia, quā & Dialecticā uocant: ita ut facilius esset è labyrinthis euadere, q̃ illius sermonū retia effugere, si ita foret necesse? De Astronomia autem, & Geometria, necnon numerorū proprietate tantū sumpsit, ut nō inquinaretur illorū argutijs: superuacuū uero contempsit, tanq̃ pie uolentibus uiuere inutile foret. Ita ut electio magis, q̃ oppositū admiranda esset seu potius oppositū electione. Sane medicandi artē, & corporis ægritudo, ac infirmitas assidua, cū philosophiæ, & laboris sit fructus, necessariā sibi fecit. Hinc enim incipiēs in habitū peruenit artis, & huius, non quemadmodū se circa apparētia habet, & inferna, sed quantū circa dogmatica, & philosophica. Cæterū qualia sunt hæc, licet talia existant, sicū uiri doctrina, quā in moribus habuit, fuerint cōparata? Nugæ perfecto erunt cū gestis eius collati Minos, & rhadamātus, quos Græci Asphodili pratis, & cāpis cēsuere dignos Elisijs, cū in opinionē, quemadmodū & nos, paradisi deuenissent, ex libris, ut arbitror Mosaicis, ac nostris, licet nomenclatura aberrarunt, alijs nominibus paradisum ondentes. Proinde & sic se illa habebant. Eratq; nauis doctrinæ plena, quatenus natura pertingere potest humana; ultra enim transiri nequit.

Reliquū erat, ut de reditu, ac uita cogitarem⁹ perfectiori, acciperemusq; sperata, & ea, propter quæ conueneram⁹. Iamq; dies aderat regressionis, & parata erant, quæ ad peregrinationē pertinebant. Sermones ualedicentes, præmissiones, reuocationes, gemit⁹, amplexus, lachrymę. Nil. n. adeo triste est ubiq;, q̃ cū contubernales ab Athenis, & seipsis diuelluntur. Factum igit̄ tū est spectaculum miserabile, & historia dignū. Circumstabat nos amicorū, & coętaneorū chorus, sed & præceptores nonnulli aderāt, q nos nequaq̃ dimittendos esse dicebant, rogantes, cogentes, persuadentes; & qd non dicentes? quidue non facientes: quēadmodū par est dolentes? Cæterū quid hic accusem? nū meipsum, aut diuinā illam, & incōprehensibilē animā, siue audaciā ipsam? Ille. n. causam de regressione depro-

mens,superior uisus est contentione,ac ui ẽt detinentiũ, ideoq; illi permissus est reditus. Ego uero Athenis derelictus sum, partim languens, partim aũt(nam uerũ dicaꝫ)proditus ab illo persuadente, ut dimitterẽ non dimittentem, cederemq; trahentibus. Res prius q̃ fieret, nequaq̃ credenda. Siquidẽ facta est incisio corporis unius in partes duas, & mortificatio amborum, aut uitulorꝫ collactaneorũ, & coniugalium separatio, flebiliter inter se mugientiũ, & haud ferentium disiunctionẽ. Mea tamen longior erat mulcta. Non n. diutius sustinere poterã, ut uiderer miserandus, ac omnibꝰ rationem separationis redderẽ: sed cũ tẽpore haud longo Athenis mansissem, desideriũ, Homericum me fecit equum; uincula.n. quæ me retinebãt, abrupi, ac per campũ lasciuiens ad contubernalẽ me contuli.

Postq̃ autem regressi sumus, parumper mundo, ac scenæ gratificati sumus, quo desiderio satisfaceremus multorꝫ. Cum enim nequaq̃ theatrice haberemus, seu ostentabũde, celerrime nostræ facti sumus potestatis, & inter uiros censi sumus, uirilius adiumento philosophiæ proficientes. Non amplius iã una, id enim inuidia haud permisit, desiderio tamen una conuersati sumus. Hunc.n. Cęsariensis continebat Ciuitas, tanq̃ secundũ quendã conditorẽ, & ciuitatis gubernatorẽ: deinde peregrinationes quædã necessariæ, postq̃ nos haud habebat, illũ excepere, nec a philosophię instituto alienæ. Me uero parentũ pietas, & senectutis horũ cura, necnon calami tatũ aduersitas a uiro abduxit, forsitan minus bene, aut iuste, abduxit tamen. Cogito aũt, num omnis mihi inde uitæ inæqualitas, & difficultas acciderit, & ad philosophiam impedimẽtum nequaquam desiderio, aut proposito dignum.

2 *Ferentur melius nostra intercessionibus Basilij. Ergo sancti intercedunt pro uiuẽtibus.*

Cæterũ nostra quocunq; Deo placuerint ferantur, ferentur aũt intercessionibus illius melius. Hunc aũt multiplex Dei clementia, & circa genus nostrũ dispensatio per multa media notũ faciens, semperq; clariorẽ ostendens, ecclesię illustri facẽ præposuit splendentẽ, celebremq; illũ ad sacros presbyterij thronos elegit, & per unã ciuitatem Cęsariensem, orbi succendit uniuerso. Et quonã modo? Nequaq̃ festinanter ad gradus perduxit, neq; per obtrectationes, & fraudes, more multorũ, q nũc præsidentias concupiscũt, sed ordine, & lege ascensionis spiritalis honorẽ adauxit. Sane nequaq̃ rerũ, & ordinis apud nos laudo confusionẽ, cũ aliquando peruerse a quibusdã præsidetur in gradibus. Siquidẽ non oẽs accusare audeo, neq; uisum est: obiter tñ legem laudo nautarũ, quæ prius gubernatori remũ in manus dat, indeq; in prorã deducit, & ulteriora concredit. itaq; tandẽ super gubernacula, cũ multa maris experientia, & uentorũ statuit cognitione. Pariter & in rebus fieri solet bellicis; miles sub initiũ quis efficitur, deinde ordines regit, tandẽ ẽt in ducẽ euadit. Siquidẽ ordo ipse optimus est incipientibus, pariter & utilissimus. Res uero nostræ multum dignę essent, si ita se haberent. Nunc aũt sanctissimus apud nos periclitatur ordo, ne præ rebus cunctis sit ridiculosissimus. Non enim ex uirtute magis, q̃ malitia oritur præsidentia, neq; digniorũ, sed potentiorũ sunt throni. Samuel inter prophetas futura ꝓuidens, sed & Saul abiectus. Roboã Salomonis inter reges, quin & Hieroboã seruus, & desertor. At nec medicus, aut pictor ullus est, qui non prius ægrotantium considerat naturas, aut colores tẽperat multos, & deliniat figuras. Cathedra uero etiã sine ullo acquiritur labore, non secus, ac cũ fabulæ gigantes fingunt. Vnius diei

sanctos facimus, ac sapientes esse iubemus eos, q nulla præditi sunt sapiẽtia, & q nil ad gradũ, præterq̃ uelle, afferunt. Et hic qdem inferiorẽ amat locũ, & humilis cõsistit, cum dignus sit sublimi; ac multũ in literis exercitatus diuinis, multumq́ carnẽ ad spiritus domauerit subiectionem. Alius uero sedet arrogans, supercilia q; tollit cõtra meliores, nec tremit ob thronos, minus horret aspectũ, modeste deorsum aspiciens, ; sed longe se uiribus suis, & seipso meliorẽ esse censet, male sentiens, ac sapientiã a potestate desumens. Verũ nõ ita magnus, ac celeber Basilius, sed quemadmodũ in cunctis reliqs, ita & circa decus illud multis exemplar est factus. Sub initiũ enim sacros populo legit libros, horumq; enarrator fuit, nec ordinẽ hunc gradus dedignatus est: sic in cathedra presbyterorum, sic in Episcoporum laudauit Dominum, nequaq̃ potestatem suffurans, aut rapiens: neq; honorem insecutus est, sed honor secutus est eum; nec gratiã humanam, sed diuinam, & a deo suscepit.

Basili. per gradus ecclesiasticos a lectoratus ordine ad Episcopatum ascendit.

Proinde sermo de præsidendo aliquantisper inhibeatur, de subiectione uero parũper intendatur. Decet enim, ut & hoc breuiter percurramus, cũ in medio dicendorũ sit constitutũ. Conflatũ est uiro dissidium cũ duce quodam Ecclesiæ. Vnde aũt, & quomodo satius est tacere, prẹterq̃ quod incidit cũ homine in aliĳs non ingeneroso, ac pietate admirando. Quemadmodũ ostendit persecutio, & causa contra ipsam acta. Attamen humanum quid contra illũ est perpessus. Inuidia enim non solũ multos, sed & optimos tangit, ita ut solũ Dei sit, penitus ab illa purũ, & inexpugnabilẽ esse. Cõmouit igitur contra eum quicquid eximiũ, & prudentius erat, si saltem præ multis sapientiores sunt, qui seipsos ornatu secernunt, ac Deo uitam consecrant. De Nazaræis nostris loquor, & ĳs, qui plurimũ rebus illis studiũ impendunt. Ii enim moleste ferebant, si potentiam suam iniuria affectam, & eneruatam negligerent. Rem itaq; ausi sunt periculosissimam. Defectionem enim moliti sunt, & expulsionem magni, & ab omni seditione corporis Ecclesiæ alieni. Sed nec paruam populi partem absciderunt, tam ex humilioribus, q̃ dignioribus, quod quidem facile ob tres fortissimas erat causas. Erat enim uir ille uenerabilis, & num alius ex philosophis nostris talis ignoro, satisq́ sibi confidebat, ut quæ uellet, congregationi etiam præstaret. Ciuitas uero, quia illũ iniuria affecerat, suspectũ habebat ob tumultũ ordinis, tanq̃ nõ legitime, neq; canonice, sed potius Tyrannice præeminentiam suscepisset. Aderant & ex occidentalibus episcopis quidam, qui Ecclesias, quotquot esset orthodoxæ, ad se pertrahebant. Quid igitur fecit generosus ille, & pacifici Christi discipulus? Non enim potis erat, ut ĳs, qui eũ iniuria afficiebant, reluctaretur, necnon aliĳs, qui fauore præcellebant; neq; contra illos pugnare, aut Ecclesiæ corpus dilacerare uolebat, præcipue cũ & alias oppugnaretur, & in magno ob hæreticorũ potentiam uersaretur discrimine; simul & consultore nobis in hac re usus, adhortatoreq; fideli, exul hinc nobiscũ in Pontum secessit, & monasterĳs, quæ ibi sunt, præfuit, quæ ipse admodũ digne moderabatur, solitudinemq́ cũ Helia, & Ioanne, qui admodũ philosophi fuerunt, mire amplectebãt, satius hoc sibi esse ducens, q̃ de præsentibus aliquid cogitare, quod philosophia eius foret indignũ, & ut in tempestate gubernationem disperderet rationis debitam tranquillitati.

Proinde licet secessus ille adeo philosophicus fuisset, & admirandus,

meliorem tamen, & admirabiliorem inuenimus reditũ. Ita enim res se habebat. Cũ in ĳs uersaremur, insurrexit repente nebula grandine plena, & pernicies calamitosa, quæ omnẽ contriuit Ecclesiam, & discerpsit, quam Rex accepit Christi cultor, pariter & Christi osor, qui & in his duobus maximis ægrotabat, insatiabilitate, & blasphemia. Qui post persecutorem persecutor fuit, & post desertorem non desertor quidem, sed nil melius Christianis: seu potius Christianorũ parti pĳssimo, purissimoq́ trinitatis adoratori; Quam ego solam pietatẽ uoco, & opinionem salutarem. Siquidem nequaq̃ deitatem expẽdimus, neq; unicam, & inaccessibilem diuinitatem a seipsa exulem facimus ex generibus alienationũ, neq; malũ malo curamus, impiam sabellĳ contractionem diuisione longe impiore, & incisione dissoluentes. Qua Arius cognomine insanus ægrotans, ualde corrupit Ecclesiam, qui nec Patrem honorauit; ignominia uero affecit ea, quæ ex illo sunt propter Deitatis gradus inæquales. Nos uero unam Patris gloriam agnoscimus, unigeniti honoris æqualitatem; unicã & filĳ, quæ & spiritus existit. Ac quicquid ex tribus deorsum ponimus, totũ subuertere censemus; tria quidem proprietatibus, unũ uero diuinitate uenerantes, & agnoscentes. Ex quibus nullum ille cognoscens, neq; sursum aspicere ualens, sed a seducentibus humiliatus, ausus est & deitatis naturam secũ humiliare, fitq; conditura mala, dominationem perducens in seruitutem, ac naturam inconditam, & omne tẽpus excedentem, cũ conditura statuit. Et ille quidẽ ita sapiebat, ac cũ tali impietate cõtra nos bellũ gerebat. Quod quidẽ nil aliud, q̃ barbarica credenda est incursio, quę nõ muros, seu ciuitates, aut domos euertit; nec parua quædã, & manufacta, ac quæ iterũ restaurari possent: sed quæ animas ipsas distraheret. Irrupit & cum eo exercitus illo dignus, mali nempe Ecclesiarũ duces, tetrarchæ amarulenti orbis, qui sub ipso erat. Illi siquidem ex ecclesĳs iam quędam habebant, alia autem inuadebant, nõnulla uero regis sperabant auxilio, & manu; cũ illud immineret, hæc autem minaretur.

Aduenere igitur, ut & nostram subigerent Ecclesiam, nullæ rei ex omnibus adeo confidentes, q̃ pusillanimitati prædictorũ, & inexperientiæ, quæ nos tum inuaserat, necnon morbo, qui tum inter nos pullulabat. Certamen igitur magnũ erat, promptitudoq; multorũ non ingenerosa: uerũ ordo debilis, cũ non haberet præcertantem, & propugnatorem artificiosum in potentia sermonis, & spiritus. Quid igitur fecit anima illa generosa, & magnanima, ac Christi cultrix? Non multis indigebat uerbis, ut adesset, & una pugnaret: sed q̃ primũ nos uidit Legati officio fungentes; certamen enim cõmune erat utrisq;, tanq̃ uerbi propugnatoribus, legatione est deuictus, senumq́ ea decreuit, quæ optima forent, & perq̃ philosophica considerationibus spiritalibus: aliud quidem pusillanimitatis tẽpus esse, si ita perpeti necesse foret, securitatis nempe: aliud aũt longanimitatis, necessitatis scilicet. Confestim nobiscũ è Ponto migrauit, ob ueritatemq; periculo obnoxiam ęmulatione correptus, socius fit spontaneus, seipsumq; offerens matri reddidit Ecclesiæ. Sed nunquid ita se negocio ingessit, ut minus digne prõptitudine sua decertaret? aut nũquid uiriliter pugnauit, sed nõ assidue? uel erudite, & citra periculũ? aut potius cuncta hæc perfecte, & plusq̃ dici possit? uel nunqd relictæ fuere in eo pusillanimitatis reliquiæ? Nequaq̃: sed cuncta pariter reconciliauit, cõsulit, ordi-

nauit; & quę in medio erãt scandala, & offendicula dissoluit. Ea quoque, quibus illi confidentes contra nos monstrose inducebãt, partim suscipiebat, partim retinebat, nõnulla uero penitus repellebat: factusque est his q- dẽ murus fortis, & uallũ, aliјs aũt securis, quę incideret petras, aut ignis in spinis (quẽadmodũ diuina inqt scriptura) facile cõsumẽs sarmẽta, & deitatis uiolatores. Quòd siqd & Barnabas, q hęc dicit, et scribit, una cũ Paulo concertauit, Paulo sint grãe, q illũ elegit, & cooperatorẽ fecit certaminis.

Hi igitur infecto negocio ita discessere, mali male tum primũ pudefacti, & deuicti, discentes minime ex cunctis hominibus Cappadoces esse contemnendos, quibus nihil tam propriũ est, quàm fides inconcussa, necnon erga trinitatẽ confidentia germana, a qua ipsis uires una cũ laude adsunt, quæ succurrunt succurrentibus, seu potius longe meliora sunt, & fortiora. Proinde secundũ opus, & studiũ erat, ut placaret præsidentem, ac suspicionem dissolueret, omnibusque persuaderet hominibus, quod ea, ob quæ fuisset afflictus, tentationes fuissent maligni, ac deceptio, per quam concordiæ inuidere solet bono. Ipse aũt cũ iam sub lege esset obedientiæ, ac ordine spiritali, ubique aderat, sapientiam docebat, obediebat, admonebat, omniaque illi erat, consultor bonus, socius dexter, rerum diuinarũ enarrator, agendarũ præceptor, senectutis baculũ, fidei sustentaculũ, in interioribus fidelissimus, in exterioribus agilissimus. Et ut uno dicam uerbo, talis erga illũ erat beneuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuisse putabatur. Hinc ipsi robur suppetebat ecclesię, tametsi secundas partes haberet cathedræ. Cũ enim beneuolentiam afferret, potestatẽ reіјciebat, eratque inter eos concordia admiranda, & nexus potestatis. Hic enim populum ducebat, ille uero ducentem. Eratque tanquam curator leonis arte mansuefaciens ferocientem: ita enim necesse erat, cũ nuper in cathedram constitutus fuisset, & adhuc aliquid mundanæ materię spiraret. Cũ igitur sic cõposuisset spiritalia, ac multę ingruissent tẽpestates, necnon Ecclesię hostes, dum ipse eã manuduceret, illique prouideret; ideo etiã cõfœderationẽ dilexit, & dominante illo ipse dominari sustinuit. Cæterũ de cura, & præfectura Eccclesiæ, multa alia uiri sunt indicia; loquẽdi libertas erga principes, tã alios, quàm ciuitatis potẽtissimos, discordiarũ solutiones nõ suspectę, sed ab illius uoce signatæ, cũ mores pro lege essent, indigentiũ subsidia, plura quidem spiritalia, non pauca aũt corporalia; sæpius enim hominẽ ad animũ reuocat, cũ beneuole inseruitur; pauperũ sustentatio, hospitum receptio, uirginũ congregatio, monachorũ institutio, tam scripta, quàm oretenus prolata, precũ ordinationes, gradus exornatio, necnon alia, quibus uere homo Dei, & cũ Deo constitutus populũ iuuare potest.

Vnum aũt maximum fuit, & notissimũ. Fames accidit grauissima, talisque qualem nemo unquam euenisse recordabatur, Laborabat igitur ciuitas: auxiliũ uero erat nullũ, nec mali remedium. Verũ loca maritima indigentiam talem non admodũ grauiter ferunt, quia mare illis necessaria suppeditat; a nobis uero mediterraneis quod superest, uendi, & quod deest, cõparari nequit. Vnde non habemus quomodo disponamus ea, quæ nobis supersunt, uel nõ sunt: & quod grauissimũ est in talibus, omnis habentiũ abest cõpassio, planeque superat insatiabilitas. Obseruant enim tẽpus, & ut penuriam inducant negociantur, calamitatesque pro agricultura exercent. Non enim audiunt, ut domino fœnerentur, qui miseretur pauperũ;

nec quod frumētū suppressum populi sit execratio, neq; aliud quid, quod promissum est humanioribus, aut inhumanioribus cōminatū. Sed magis insatiabiles sunt, q̄ oportet, ac male sapiunt, quoniā populo sua, sibi uero Dei claudunt uiscera, ignorantes q̄ magis illo indigent, q̄ ipsorū alij. Et hæc faciunt frumentatores, & tritici negociatores, nec cognatos ueneran tes, neq; erga Deum grati, a quo ipsi habent, cū alij premuntur. Cæterum Basilius, cū haudquaq; panem per pluuiam precibus è cœlo elicere posset, ac populū fugientem pascere in deserto, nec uasa implere uacua oleo, omni carente sumptu, quod perq; mirandū erat, quo aleret alentem in re tributionem hospitalitatis, neq; panibus quinq; tot milia conuiuio excipere, quorū reliquię multis alijs mensis satisfacere potuissent. Talia enim Mosis erant, & Heliæ, necnon Dei mei, a quo & illi habebant, ut talia facere possent. Fortassis aūt & temporū illorū status eiusmodi erant, quoniam signa incredulorū, & nequaq; credentiū gratia fiunt. Cæterū quæ his sunt similia, ac pariter illac tendunt, cū eadem cogitauit, & perfecit fide. Siquidem uerbis tantum ditiorum aperuit horrea, persuasionibusq; scripturę illud perfecit. Frange esuriētibus cibū, & pasce inopes panibus. Et enutriuit eos in fame, animasq; esurientes impleuit bonis. Et quonam modo? Id enim non parua est additio.

Omnes, qui fame laborabant, congregauit, ex ijsq; nonnullos, qui uix spirabant, uiros, & mulieres, iuuenes & senes, omnem ætatem miserandā, Sed & omnis generis cibaria, quę famis tēpore succurrere poterant, collegit, proposuitq; ollas fabis plenas, obsoniaq; salsa, quibus apud nos sustentantur inopes. Inde Christi instar illis ministrauit, qui & linteo accin ctus non dedignatus est discipulorū pedes lauare. Cumq; in hac re filiorū suorū, siue conseruorū opera usus fuisset, pauperū pauit corpora, pauit & animas, connectens necessitati honorē quoq;, facilioresq; utrinq; reddidit. Talis nobis erat nouus frumenti distributor, ac Ioseph secūdus; excepto q̄ aliquid plus dicere habemus. Hic enim interueniente fame negociabatur, Ægyptumq; emit humanitate, abundantiæ tēpus in famis repo nens tēpus, & ad aliorū somnia propterea ordinatus. At ille gratis bonus erat, & frumenti inempti sine lucro distributor, ad unū hoc respiciens, ut humanitatem acquireret humanitate, & propter hanc frumenti distributionem bona, quæ illic sunt, assequeretur. Hæc cū uerbi cibo, ac cū beneficio perfectiori, & impertitione sublimiori, q̄ sit humana: si saltem uerbum panis est Angelorum, quo animæ cibantur, & potu reficiuntur, quæ Deum esuriunt, & cibū quærunt, nequaq; fluxū, aut euanidū, sed qui permanet semper: cuius distributor ille erat, & ualde diues, licet pauperrimus esset, & admodū indignus omniū, quos nouimus, nec famem panis, nec sitim aquæ magni censens, sed desideriū uerbi uere uiuificatiui, & nutritiui, & quod recte nutrientē ad augmentū perducit ætatis spiritalis.

Inde & ob hæc (Quid enim in cunctis recensendis immorari oportet?) cū is, qui pietatis nomen ferebat, transijsset, ac suauiter in manibus illius spiritū efflasset, super excelsum Episcopæ sublatus est thronū, non tamen sine labore, inuidia, & decertatione eorū, qui Patriæ præsidebant, cū quibus & pessimi quiq; conspirabant. Verū necesse erat, ut spiritus uinceret sanctus, qui & egregie uicit, siquidem uiros concitauit extraneos pietate insignes, & zelotes, inter quos & nouum Abraham, ac patriarcham no-

ſtrum, patrem nempe meum, cui & res quædam accidit miraculi plena. Siquidem non ſolũ ob annorũ deficiebat multitudinem, ſed ir firmitate etiam affligebatur graui, ac ultimũ trahebat ſpiritũ. Viam tamen ingredi eſt auſus, quo ſuffragio ſuo illi ſubueniret. Spiritui igitur confiſus, ut breuiter dicam, ſemimortuus in lecticam, tanꝗ ſepulchrum poſitus eſt, ualidus uero, & quaſi iuuenis rediȷt, ſurſum aſpiciens, ſanus è manu, & unctione, & ne multis dicam, è capite uncti. Hoc priſcis addatur narrationibus, ꝙ labor ſanitatem confert, & promptitudo ſuſcitat mortuos, ſaltatq́ ſenectus ſpiritui confidens. Ita aũt Baſilius præſidentia dignus eſt habitus, ut ȷs, qui tales euadunt, talemq́ gratiam conſecuntur, ac ita eligi debẽt, nequaꝗ dedecori eſſet, ſiue in ȷs, quæ ad philoſophiam eius, ſeu credentium ſpes pertinerent: ſed ſemper tantũ ſemetipſum ſuperabat, quantum antea alios ſuperare oſtenderat, optime, & ſapientisſime de his ſentiens. Siquidem uirtutẽ hominis priuati eſſe cenſebat, ne malus foret, aut ſaltẽ aliqualiter bonus: principis uero, ſeu præſulis improbitatem, ac prȩcipue in principatu tali, ſi non multũ inter multos excelleret, nec ſemper melior appareret, neq; uirtutẽ dignitati, & throno cõmenſuratam redderet. Vix enim ſummi eſſe, ut mediũ aſſequi, ac uirtutis abundantia multos ad mediocritatẽ perducere poſſet; ſeu potius, ut aliquantulũ melius de his philoſopher, illud idem hic accidiſſe conſidero, quod in ſaluatore noſtro cõtemplor, & ut arbitror, ex ſapientioribus quiſq;, cũ nobiſcum uerſaretur, ac formam noſtrã pro nobis aſſumpſiſſet. Ille enim proficiebat, inquit, quemadmodũ ætate ita etiam ſapientia, & gratia, non ꝙ incrementum aliquod ſuſciperet; Quid enim ex perfectis a principio ꝑfectius fuit? Sed quia hȩc paulatim detegebantur, & apparebant: pariter quoq; uiri huius uirtutem nequaꝗ tum additionẽ, ſed operationem maiorem accipiẽdam eſſe arbitror, cũ poteſtas maiori uteretur materia.

Primum igiẽ omnibus hoc manifeſtũ fecit, ꝙ opus eius nequaꝗ gratiȩ eſſet humanæ, ſed donũ a Deo datũ, quod & res noſtræ oſtendunt. Qualia.n. mihi de temporibus illis philoſophanti, una philoſophatꝰ eſt? Cum enim me omnes alȷ ad illũ Epm creatum accurſurũ putarent, & congratulaturũ, quod alius forſitan feciſſet, ac una principatũ adminiſtraturũ, & regnaturũ, coniecturã ab amicitia noſtra ſumentes; poſtꝗ moleſtiã declinaui, quod qdem in omnibus præ alȷs facere ſoleo, ſimul & tẽporis inuidiam, necnon & eos, q electionẽ illius moleſte ferebãt, & adhuc turbati erant, domi remanſi, ac animi refrenaui affectũ. Incuſauit hoc ille ſub initium, deinde perſeueranti mihi pepercit. Quòd uero cathedræ huiꝰ honorem ob eandẽ cauſam nequaꝗ ſuſciperẽ, neq; honoris inter presbyteros prælationẽ, neq; incuſauit, ſed recte faciens laudauit, ſatius eſſe ducens, ut arrogantia a paucis accuſarẽ, q hanc ignorabant diſpenſationẽ, ꝗ ut aliquid fieret, quod rationi, & conſilȷs eius contrariũ eſſet. Quod qdem luculenter oſtendit, homo anima præditus ab omni aſſentatione, & adulatione aliena, & quæ ad unũ ſolum, honeſti nẽpe reſpiceret legẽ. De nobis enim ita ſenſit, quos inter primos amicos eius, & familiares eſſe cognoſcebat. Deinde eos, q contra illũ diſceptauerãt, emollire, & ſanis ſermonibꝰ magnifice curare perrexit. Verum nec adulatorie, aut illiberaliter id fecit, ſed admodũ uiriliter, & magnifice; quẽadmodũ cũ quis non ſolũ conſiderat prȩſentia, ſed & futurã diſponit obedientiã. Cum.n. uideret nimis tene

rum esse,& molle,austerũ uero,asperum,& peruicace,ambob⁹ per utraq; succurrit:morositatẽ.n.placabilitate, teneritudinẽ uero grauitate temperauit,in paucis qdem sermone indigens,operib⁹ uero multũ præualens:& ut coleret̃,nequaq̃ arte seruili,sed beneuolentia acquirebat. Potestate minime utebat̃,sed qa parcere sciebat,homines in suã perducebat sententiã; & quod maximũ erat,omnes sciebant illi⁹ se superari intellectu,ac impossibile esse,ut eius imitarent̃ uirtutes, unicamq; eorũ salutẽ esse censebant, si cũ illo,& sub illo ordinarent̃:unicũ quoq; periculũ ab illo refelli. Siquidem repulsionẽ eius a Deo alienationẽ esse censebant, sicq; ultro subdebantur,& subigebant̃,ac tanq̃ tonitrui sonitus dissoluebant̃, cũ alius aliũ excusatione præueniret, inimicitiasq; in beneuolentiã, necnon in uirtutis conuerteret retributionẽ. Quam solã excusationẽ quisq; fortissimã inueniebat,nisi qs eam ob prauitatẽ immedicabilẽ negligeret, ac nihili penderet,quo ipse in seipso contereretur, & consumeretur,quemadmodum ferrum consumitur a rubigine.

Postq̃ autẽ illi res domi ex sententia cessere,quẽadmodũ nullus infidelis,& qui illũ non nouerat,existimasset;maius qd, & altius mente uoluere cœpit. Cum.n.cuncti alĳ solũ ea,quæ ante pedes sunt,cernũt,ac animo uertunt,ut securissime habeant,si saltẽ hoc securũ est,ultra uero haud progrediũtur,neq; magnũ qd,aut uirile excogitare,aut perficere possunt:ipse,licet in alĳs modestus esset,nequaq̃ tñ in illis modeste egit, sed alte caput extulit,ac animæ oculũ per gyrum circũtulit, totumq; orbẽ, per quẽ saluatoris cucurrit sermo,considerauit:cumq; uideret magnã dei hæreditatem,quã ille sibi sermonib⁹,legibus,& passionib⁹ uendicarat, gentem sanctã,sacerdotiũ,regiũ male affectã,ac in opiniones infinitas, & errores distractã;uineamq; ex Ægypto translatã,& plantatã, ex ignorantia impia,& caliginosa,in pulchritudinẽ imensam, ac magnitudinẽ progressam esse,ita ut uniuersam obũbraret terrã,ac super cunctos fines, & cedros extenderet̃,eã tñ ab apro maligno,& agresti, diabolo nẽpe deuastatam,nequaq̃ satis esse duxit,ut tacite calamitatẽ illã deploraret, ac solũ man⁹ ad Deũ attolleret,ab eoq; iminentiũ malorũ dissolutionẽ quæreret,ipse uero interim dormiret. Sed & a seipso auxiliũ ferre, & adducere oportere censuit. Quid.n.calamitate tali molestius esse posset? Decere igit̃,ut is qui superna consideraret,pro cõi bono solicitus esset. Cum n.unus bene,aut male agit,nihil hoc ad publicũ pertinet bonũ:cũ uero cõe, ita uel aliter se habet,plane necesse est,ut singuli ẽt ita sint affecti. Hæc cõmunitatis procurator,& præsul considerans,qm̃ cor afflictum tinea est ossium,quẽadmodũ Salomoni,ac ueritati ẽt uidet̃; quod enim dolore caret,iucundum est, quod uero affligit,molestũ,liquefactioq; cordis existit; assidue ob id discruciabat̃,affligebatur,uulnerabat̃,ac eadẽ patiebat̃,quæ Ionas,quæ Dauid. Dolebat in anima,nec dabat somnũ oculis, neq; palpebris dormitationẽ:quod ex carne residuũ erat,curis absumebat, quoad mali repperit solutionẽ. Diuinũ igit̃,ac humanum quærebat auxiliũ,num qs incendium cõe,& caliginẽ iminentẽ extinguere uellet. Solũ igit̃ unũ agebat,idq; admodum salubriter,colligebat seipsum,quantũ erat possibile, ac spiritui se concludebat,omnesq; humanas considerationes cõmouit,totamq; scripturæ profunditatẽ collegit,ac pietatem scriptis suis defendit,certaminibusq;,& prælĳs hæreticorũ multitudinẽ confidenter repulit; & eos, q manus cum

nus cũ eo conferebant, armis, quæ cõminus feriunt, lingua nẽpe, uulnerabat: quero procul erant, iaculis potius atramentarijs eminus ulciscebat. Nequaq̃ enim abiectiores tulit leges, q̃ quæ tabulis insculptæ fuerant; neq; soli, ac paruæ illi Iudæorũ genti, de cibo, potu, ac sacrificijs rite peragendis, & quæ carnẽ expurgant, sed de ueritatis ratione uniuerso orbis generi, ac parti præcepta dedit, ex qbus & salus cõtingit. Deinde uero (qm̃ quidẽ æque inutilis est actio sine sermone, & sermo sine actione) sermoni actionis coniunxit auxiliũ. Ad quosdam.n. proficiscebat, alios uero rogabat, nonnullos hortabat admonens, corripiens, increpans, cõminans, exprobrans, propugnans, gentib⁹, ciuitatibus, priuatis, omnẽ salutis excogitans speciem, Beseleel ille tabernaculi diuini fabricator, omni materia, & arte ad opus hoc, planeq; in pulchritudinẽ unius copiam nectens, & consonantiam. Et quid alia referre necesse est?

Rursus nobis Rex Christi superuenit impugnator, ac fidei tyrannus cũ maiori impietate, & feruoris apparatu, cũ ei contra aduersarium fortiorẽ disceptatio esset, instar impuri illius, & maligni spiritus, a quo cũ homo solutus est, rursus ad eundẽ cum numerosioribus reuertit spiritibus, ut in illo habitet, quẽadmodum in Euangelijs audiuimus. Huius igit ille fit discipulus, quo pariter ante acceptã restauraret cladẽ, ac aliqd prioribus adijceret certaminibus. Siqdem intolerandũ, ac calamitosum esse censebat, cũ tam multis dominaret gentibus, ac gloria præditus esset imensa, omnesq; per gyrũ impietatis subegisset uirib⁹, ac oẽs, in quos incidisset, ditioni suæ subdidisset, si ab uno uiro, & ciuitate unica superari uideret, ac ludibrio exponi, non solũ impietatis ductorib⁹, sed & hominibus, quẽadmodũ ipse putabat, uniuersis. Sanè Persarũ rex, cum aliquando Græciæ bellũ inferret, ac omne hominũ genus contra Græcos duxisset, plane fastu, ac ira flagrabat, non ideo solũ ut arrogantia tumesceret, & minis esset intolerandus, sed potius ut illos perterrefaceret, & se terribilẽ exhiberet, elementorum ẽt inuersione, qua tã terra, q̃ mare nouũ qd a nouo audiuit opifice. Exercitus præterea continentẽ implebat, ac per mare pedibus ibat: insulæ uero diripiebant, ac mare flagellabat, omniaq; alia fiebant, per quę palã belli illius, ac exercit⁹ terror incuteret, terror qdem timidiorib⁹, risus uero uirilioribus, & audacia constantioribus. Valens uero cõtra nos ducẽs, nulla re tali indigebat, sed q̃ his deterius erat, hoc facere, & dicere audebat. In cœlũ os suũ posuit, ac in altitudinẽ locutus est blasphemiã, & lingua eius pertransiuit super terrã. Recte.n. eum diuinus ante nos Dauid in famia notauit, quod cœlũ in terrã deprimeret, & cũ conditura naturã numeraret supermundanã, quã nec conditura capere potest; licet illa nobiscum aliqñ ratione amoris erga genus humanũ sit uersata, quo nos humi iacẽtes ad se ꝑtraheret. Et ꝑfecto prima ei⁹ molimina temeraria, splẽdida fuere, sed lõge splendidiora nouissima contra nos extitere certamina. Sed quænã prima uoco? Exilia, fugas, bonorũ publicationes, insidias cũ manifestas, tũ occultas. Tẽpus ꝑsuadẽdi haud erat, sed ui cũcta agebant, cũ ꝑsuasio locũ non haberet. Quidã pellebant ab ecclesijs, qcunq; rectã, ac nostrã sequebant fidẽ. Alij aũt q regiã sequebant perditionẽ, introducebantur: nonnulli impietatis exigebant subscriptiones; alij uero his atrociora etiã scribebant. Presbyteri exurebant: Duces uero impij nequaq; Persas superabant, non Scythas subigebant, non genus aliud barbaricũ perseq-

4 *Cogita num & similia pacta sint nostro*

tempore in aliquibus regionibus ab impuris hæreticis.

bant:sed contra Ecclesias militabāt,ac inter altaria saltabant,sacrificiaq; incruenta hoīum,& sacrificioꝶ sanguine cruentabant,ac uirginū pudorē uiolabant;ut aliqd fieret, quo Iacob patriarcha expellerēt, & Esau, qui, antequā nasceret, odio habebat, introducerēt. Et hæ inconsideratæ eius temeritatis primæ fuere explicationes, q̄ multis præsenti ēt tpe lachrymas mouent,cū auditu percipiunt,aut memoria recolunt. Postq̄ aūt oia pera grauit, ac contra hanc quoq; inconcussam, & inoffensam Ecclesiaꝶ matrem,in qua sola adhuc ueritatis scintilla reliqua erat,mouit,quo illā ī seruitutē redigeret,tū primū intellexit q̄ malè sibi consuluisset. Nā quasi sagitta,q̄ fortiori occurrit,est reiectus,et tāq̄ pulchre fract⁹ cessit,cū in talē ecclesię incidisset præsulem, tantoq; repulsus ꝓpugnaculo esset dissolut⁹.

Proinde alia,q̄ tum fuerint tentata,& scribentib⁹,& referentib⁹ audire licet.Ex ijs enim nemo non cūcta recenset:oēs uero, q certamina illa norunt,præcipue admirant̄,oppugnationes, ꝓmissiones,cōminationes,nec non eos,q ad illū ex Iudicū ordine missi,ipsi ꝑsuadere sunt conati, ex ducum ordinib⁹,ex eunuchis,ex mulierū custodib⁹,q inter mulieres uiri sūt, inter uiros aūt mulieres,& impietate solū uiriles; q cū naturali careāt fornicatione,qđ solū possunt, lingua scortant̄, istar Nabuzardam coquoꝶ magistri,qui secūdum artem suam gladios minabat̄, & peculiari suo igni q̄ reseruabatur. Quod uero præcipue ex gestis eius admiror, nec uolens q̄dem præterire possem. Nūc quā breuiter potero,recensere conabor.

Quis non nouit,q̄ ingenti audacia temporis illius præfectus cōtra nos sit usus,qm̄ apud illos baptismatis erat initiator,uel coinitiator,ac plusq̄ necesse erat Imperatoris obsequebat̄ mandatis,in oīb⁹ q; illi gratificabatur,quo diutius potestatē retinere,& conseruare posset? Ad hunc ꝑ ecclesias minaciter discurrentē,& sub leonina forma leonine quoq; frementē, nec multis præsentiæ suæ copiam exhibentē,Basilius generosus introductus est,seu potius ingressus est,tanq̄ ad festiuitatem, & nequaq̄ ad iudicium uocatus. Cęterum qūo digne explicare potero, uel præfecti ferociā, uel Basilij prudentē cōtra illū decertationē? Quid tibi heus (præfectus inquit,nomine eū compellans, qm̄ indignū censebat ut Episcopū uocaret) contra potentiam tantam audacia? Et q; solus ex omnib⁹ in tua perseueras contumacia? Cuius gr̄a generosus ille ait:Et quænam mea est contumacia? Nam nondum illa percipere queo. Qm̄,præses inquit,nequaq̄ regis sequeris religionem,licet omnes alij subacti sint, & uicti. Verū Basili⁹ respondit,Nequaq̄ hoc rex meus permittit,neq; ut conditura adoret̄ tolero,cum Dei conditura existā,ac Deus esse sim iussus. Nos autē qd tibi, præses ait,uidemur,q hęc imperamus? num forte momenti nullius? Nōne magnum tibi erit,ut nobiscū censearis,& nos socios assequaris? Cui Basilius,præfectos uos esse,inquit, & clarissimos quidē, nequaq̄ inficias eo, non tñ Deo honoratiores. At socios uos habere magnum qd est. Et cur non,cum & uos Dei conditura sitis, quemadmodū & omnes alij, q nobiscum censent̄? Siquidem Christianismum nequaq̄ facieb⁹, sed fide designamus. Tunc præfectus concitatus plus ira feruere cœpit, è sellaq; exurgens asperiorib⁹ contra eum usus est sermonib⁹. Et nunqd potestatē, ait, times? Absit hoc,Basilius respōdit,ut tale qd mihi accidat. Nōne ex multis uel unū,præses inquit,q̄ meæ sunt potestatis? Et Basili⁹, Quænā sunt illa? indicent̄ nobis. Et præses, bonoꝶ publicationes,exilia,tormēta,mors.

Cæterum aliud qd, Basili⁹ ait, minitare; nil enim hoꝶ nos tangit. Cumq́ præses dixisset, qui, & quonam modo? Qm̄, Basilius inquit, incōprehensibilis, & bona eius, qui nihil possidet, publicari nequeunt, nisi forte pannis his indigeas tritis, & laceris, & libris paucis, ī quib⁹ tota mea est uita. Exilium uero nil ad me spectat, q nullo loco sum circūscriptus. Sed nec quā nunc inhabito, domus mea est, licet omnis mea sit, in qua incido, seu potius Dei omnis, cuius ego hospes sum, & incola. Tormēta aūt qd auferre possent, Cum nullū mihi corpus residuū sit, præterq̃ si primā dixeris plagam? Huius enim tu solus dn̄s existis. Mors uero benefactor erit. Celeriter enim me ad Deum mittet, cui uiuo, & cui⁹ negocia administro, ac cui iam plurimū occubui, & ad quē a longe festino. His præfectus perculsus, cū eū suo compellasset noīe, Nullus, dixit, hucusq; ita mecū, ac cum tanta disseruit audacia. Cui Basili⁹, in nullū fortassis Ep̄m incidisti; oīno.n. pro talib⁹ decertans hoc egisset modo. In aliīs.n. præfecte, modesti sum⁹, & omnibus reliquis humiliores, ita enim mandatū iubet; nec solū contra tantam potentiā, sed nec contra hoīes uiles superciliū attollim⁹: ubi uero dei periclitat̄ negociū, cūctis aliīs contemptis ad illū solū respicimus. Gladiī uero, bestiæ, & ungulæ carnes dissecātes, potius delitiæ nobis sunt, q̃ tormenta. Ac ideo iniuria affice, minare, & omnia, quæ uolueris, perage, ac potestate fruere. Sed & Rex hæc audiat: nunq̃ nos adiges, aut efficies, ut astipulemur impietati, etiam si grauiora adhuc fueris minitatus.

Postq̃ uero præfectus ita eū loq audiuit, ac uiri causam examinauit, illumq; tā imperterritū, & constantem deprehendit, a se dimisit, non iam minabundus, sed cū reuerentia quadam, ac secessione: ipse uero q̃ cito potuit, ad regē festinauit, ingens, Victi sumus, rex, in Ecclesiæ huius negocio. Vir.n. ille minis est superior, uerbis robustior, persuasionibus fortior. Aliū quendā ignobiliorem tentare oportet, hunc aūt uel palam cogere, aut nequaq̃ expectare, ut subigat̄ minis. Hæc cū Rex audiuisset, ac in se conuersus hominis laudibus esset uictus (qn̄quidem & hostis uiri uirtutē admirari solet) præfectū a uiolentia cohibuit; acciditq́ ei, queādmodū ferro, quod licet igne emolliat̄, nihilominus tn̄ ferrum permanet. Porro minas in admirationē conuertit; cōionem aūt suscipere noluit, cum imutationis puderet, sed excusationem quærebat honestā, quā & sermo noster ostendet. Siqdem tēplum cū uniuersa satellitum manu est ingressus. Erat autē 5
dies Epiphanioꝶ. Congregati populi igit̄ pars factus, sic cōionem est professus. Sanè nec hoc prætereundū, postq̃ intus fuit, auditumq; psalmodię 6 adhibuit perstrepenti, ac populi multitudinē cū ornatu cuncto conspexit, tam eo, q circa aram, q̃ illo, qui iuxta erat, Angelicam potius, q̃ humanā; populi uero præsulem erectū, quemadmodum scriptura Samuelē depingit, & corpore, & uisu, & cogitatione imobilem, ac si nil noui accidisset, Deoq; & gradui, in statuā, ut ita dicam, obduratū; illos aūt timore & reuerentia quadā eum circumstare: hæc postq̃ uidit, & quæ uiderat cū nullo exēplo conferre potuit, humanum quid perpessus est. Ob stuporem.n. uehementi & oculoꝶ, & animi correptus est uertigine. Verū id tum multos adhuc latebat; postq̃ autē dona ad mensam diuinam afferri oportebat, ipseq; illa propriīs gestaret manibus, ac nemo, sicut moris erat, ea acciperet, cū incertum esset, num Basilius illa suscipere uellet, tum morbus est cognitus. Titubare.n. cœpit, & ni quidam, qui pro gradibus stabat,

Epiphaniorum dies.

Auditum adhibuit psalmodiæ pstrepēti.

manũ ei ſuppoſuiſſet, ac caſum cohibuiſſet, ruina plane lachrymis digna cecidiſſet. Sed eſto. Cæterum quid dicere refert? quænã cum Rege diſſeruerit, qualiq́; ſapientia illa repleta fuerint. Cum eo.n.rurſum modo opportuno in ſacrariũ perducto eſt congreſſus, ac in conſpectũ uenit. Nam diu iã eius alloquendi deſiderio tenebat̃. Siquidẽ nil aliud, q̃ dei uoces, tã ab ijs, qui cũ rege, q̃ a nobis, q cũ Baſilio ingreſsi fueramus, auditæ ſunt. Sanè congreſsio illa initium fuit, & reſtauratio prima humanitatis erga nos Regis: conſiliumq́; hoc ut plurimũ contumeliã tum nos infeſtantem, non ſecus ac nebulã diſsipauit. Proinde nil prædictis inferius fuit. Vincebant mali, iamq́; Baſilius in exiliũ pellebat̃, ac nihil deerat, quod nõ illac tenderet: nox præſens, currus, quo auehi debebat præparatus, plaudebãt inimici, dolebant pij; nos uero circa animoſum uerſabamur uiatorẽ. Reliqua ẽt cuncta pulchra referta erãt ignominia. Quid igitur accidit? Deus illã diſſoluit. Qui enim Ægypti contra Iſrael exaſperati primogenita percuſsit, hic ẽt Imperatoris filium grauiſsima ægritudine perculit. Et quanta celeritate? Hinc exilij literæ, inde ſententia ægrotationis, manusq́; iam ad ſubſcriptionẽ extendebatur improbam; & tamen ſanctus ille ſaluat̃, fitq́; uir pius, febris donum, cum rex furorem cohibuiſſet. Quid his manifeſtius, aut celerius? Sed ad reliqua.

Ægrotabat fili⁹ regis, ac corpore male affectus erat, unaq́; ægrotabat pater: & pater qdem, tanq̃ pr̃, ubiq́; cõtra morbũ remediũ q̃rebat. Nam medicos accerſebat optimos, precibusq́;, ac ſi unq̃ in terrã ꝓſtratus incũbebat. Calamitas.n.reges quoq́; humiles fecit: nec mirũ, cũ & hoc prius Dauid in filij morte accidiſſe ſcriptis ſit mandatũ. Poſtq̃ aũt nullibi ullũ morbo inuenit remediũ, ad Baſilij fidem confugit: per ſe tñ nequaq̃ illum aduocauit pudore prohibitus ob ignominiã, quã illi intulerat, alijs uero legationẽ cõmiſit, q ei perq̃ domeſtici, & amiciſſimi erant. Cumq́; is nihil cũctatus aduenisſet, nec tp̃s, queadmodũ alius triuiſſet, confeſtim p̃ſentia eius morbus eſt lenitus, paterq́; ſpem concepit meliorẽ. Qui niſi aquæ potabili ſal admiſcuiſſet, pariterq́; hunc aduocaſſet, ijs tñ, qui diuerſæ erant opinionis, crediſiſſet, fili⁹ patris manib⁹ ſanus reſtitutus fuiſſet: idq́; credebat̃, ab ijs etiam, q tum aderant, & paſſionis participes fuerãt. Illud idẽ paulo poſt etiam præfecto ipſi accidiſſe ferunt. Nam & illum infirmitas quædam incidens ſancti flectit manib⁹. Siquidẽ aduerſitas plerũq́; rectè ſentientib⁹ fit emendatio, ſæpiusq́; calamitas proſperitate melior exiſtit. Ægrotabat igit̃, ille, plorabat, diſcruciabat̃, accerſebat, rogabat, excuſationem habes clamabat, ſalutẽ mihi tribue. Quã & tandẽ illius interceſsione, ſicut ipſemet faſſus eſt, impetrauit. idq́; multis, q hoc ignorabant, perſuaſit. Non enim deſinebat facta illius, & admirari, & prædicare.

Quæ igit̃ inter Baſiliũ, & illos incidere, talia ferme fuere, finemq́; habuerunt talẽ. Sed nunqd ea, q̃ illi aliter cum alijs ſunt decertata, parua, aut de rebus fuere paruis? uel mediocri ſapientia condita, aut ſilentio digna, ſeu non ualde laudabilia? nequaq̃. Sanè q olim contra Iſrael concitauit Ader ſceleſtũ, ille idẽ & contra Baſiliũ Ponti cõmouit præfectũ, ſub prætextu ac ſi ob mulierẽ quandã indignaret̃. Sed re uera ꝓ impietate decertabat, & contra pietatẽ ſtabat; ut interim dicere obmittã, qualiter, quantisq́; uirũ afficeret iniurijs, ſeu forte Deũ ipſum, contra quem, & pro quo bellũ gerebat̃, qui & iniuriantẽ confudit, ac pugilẽ ſuum exaltauit: ſi ſaltẽ

magnum

magnum quid, & sublime est philosophia, & ut is, qui præest multis, talis esse uideatur. De quo nunc uerba facere pergam.

Iudicis assessor mulierẽ quandã illustrem, cuius maritus uitã paulò ante cũ morte mutauerat, qm̃ ei nubere dedignaret̃, uiolenter urgebat. Cũq; illa tyrannidẽ se effugere haud posse cerneret, consiliũ cœpit non tã audax, q̃ prudens. Ad sacrã enim confugit mensam, ac Deũ contra uiolentiã ad iutorẽ sibi facit. Quid igit̃ per trinitatẽ ipsam fieri oportuisset (ut inter laudandũ iudiciale ẽt quippiam proferã) non solũ quod Basilium magnũ, et q ab omnibus pro legislatore habebat̃, decuisset, sed aliũ quendam longe illo inferiorẽ, dũmodo sacerdos fuisset? Nonne obsistere, retinere, curã eius gerere, manũ porrigere, scd'm clementiã diuinam, & legẽ, quæ honorauit aras? nonne omnia prius facere, & pati uelle, q̃ aliqd inhumani contra mulierẽ perpetrare? obiterq; mensam sacrã, necnon fidẽ, cum qua rogabat, iniuria afficere? Nequaq̃ ait iudex nou⁹: sed omnes potestati meæ subdi oportet, Christianosq; legũ suarũ proditores fieri. Ille igit̃ supplicẽ quærebat, ac insaniebat: hic aũt ui mulierẽ retinebat. Tandem uero quosdam cũ potestate misit, q sancti scrutarent̃ cubile nõ necessitatis magis, q̃ ignominiæ gratia. Quid ais? Domũ eius, qui affectibus cunctis erat superior? quẽ fouent Angeli? quẽ mulieres intueri non audent? Nec solũ hoc egit, sed & Basiliũ adesse, ac causam dicere iussit. Nequaq̃ tamẽ placide, aut humane, sed quasi condemnatũ quẽpiam. Et hic qdem aduenit. Præfectus uero ira, & fastu plenus pro tribunali sedit. Stetit igit̃ Iesus meus corã iudice Pilato. Et fulmina qdem cũctabantur, Deiq; gladius, licet radiaret, adhuc tñ continebatur. Arcus uero intendebatur, sed cohibebat̃, quo pœnitentiæ concederet tp̃s, quemadmodũ dei lex est. Sed & aliud pugilis, & persecutoris uide certamen. Præfectus sudariũ, quod circa collũ gestabat, dilacerare iubet. At Basilius, Tibi, inqt, si uolueris, tunicã ẽt dabo. Verbera carnibus fere experti minabat̃, at ille se paratũ offerebat. Sed & ungulorũ dilaniationem intentabat. Verũ epati, Basilius respondit, remedium tuleris. Cernis fortassis quo pacto mihi subuenire possis, si a talib⁹ curaueris tormentis. Et hi quidem in illis erant.

At ciuitas cum malũ, & cõe omnium cognouisset periculũ; siquidem unusquisq; iniuriã hanc suã esse censebat, tota insaniebat, & incendebat̃, & ueluti cũ apum examen fumo cõmouetur, ita alius ab alio concitabatur, & insurgebat: omne hominũ genus, ætas omnis, præcipue uero ĩj, qũi regi texendo, & arma faciendo operã impendebant. Hi.n. in talibus feruentiores sunt; audaciã enim ex libertate habẽt. Arma uero unicuiq; erãt singula, quæ ex artis obueniebant instrumentis, aut si aliud qd casu forte obuenisset. Faces erant in manibus, lapides ad iactũ expediti, fustes parati, cursus omniũ unus, clamor idem, alacritas cõis. Ira dux grauis, aut miles, sed nec mulieres armis tũ carebant, cum eas tp̃s exacuisset. Radios.n. habebant fraxineos, zeloq; roborabant̃, ac in audaciã uertebant̃ uirilẽ, &, ut breuiter dicã, pietatẽ diuidi arbitrabantur, si hunc inter se partiti fuissent, isq; magis pius censebatur, qui primus manus præfecto talia auso intulisset. Quid igit̃ faciebat iudex seuerus, & audax? Supplex erat, miserabilis, ærũnis plenus: & cui non humilior, donec illustris ille sine sanguine martyr, & sine plagis coronatus, populi cõpescuisset uiolentiã, illumq; sui cohibuisset reuerentia, sicq; supplicẽ suũ, & offensorẽ saluasset? Hæc deus

sanctorum operatus est, q omnia facit, & in melius dirigit, qui superbis resistit, humilibus uero gratiã tribuit. Et cur hoc non faceret, q manuũ extẽsione trophęa erigit, ut populũ saluet fugientẽ, illũq; eripiat è piculis? Praeclarũ igit̃ bellũ ita desijt, & finẽ a deo sortitũ est scd̃m, ac illi⁹ fide dignũ.

Deinde uero Episcopo℞, & socio℞ incepit bellũ, qd' magna sui parte ingloriosum fuit, incipientib⁹ uero admodũ damnosum. Quis. n. alijs modestiã psuadere posset, cũ praesules ipsi ita essent affecti? Iã diu enim haud humaniter erga illũ se habebant. Tria aũt dissidij causa erant. Nã nec ob fidei conueniebant rationẽ, nisi sũma multitudinis necessitate coacti: Nec pusillanimitatem in electione penitus deposuerant: Et q multũ gloria ab illo superarent̃, oĩum eis molestissimũ erat, etiã si id fateri turpissimũ eẽt. Sed & aliud factũ est dissidiũ, aut ista suscitauit. Cum. n. Patria nr̃a ĩ duas diuisa sit praefecturas, & metropoles, multaq; nouae ex priori addita fuissent, seditio eo℞ potissimum exordiũ hinc sumpsit. Ille enim cum secularibus bonis nostra quoq; diuidenda esse censebat. Ac ideo, q̃ nuper accesserant, transmutauit, tanq; ab ipso iam differrẽt, ac ei acciderent. At hic cõsuetudinẽ seruabat antiquã, ac diuisionẽ olim a patrib⁹ factã. Hinc multa iam acciderunt mala. Alia uero ortũ sumpsere. Cõuentus. n. a nouo distrahebant̃ metropolitano; redditus diripiebant̃. Ecclesia℞ presbyteris quibusdã persuadebat, alios aũt inuitabat. Inde euenit, ut ecclesiae etiã peius haberent, qñ ita diuiderent̃, & inciderent̃. Homines. n. ob tales ferè rerum innouationes gaudere solent, qm̃ libenter sua adaugent; ac facilius bene instituta dissoluunt̃, q̃ dissoluta restituunt̃. At ille infestius Basilium exagitabat. Tauro℞ enim prouẽtus, & transitus ab eo tm̃ conspiciebant̃, ad illum uero deducebant̃. Sed & ex monte sancto fructus colligere magni ducebat; ita ut cũ uiri mulos aliqñ deprehendisset propriam uiã euntes, illos postea praedatoria cohibuerit manu. Et cõmentũ quasi honestũ erat. Filij. n. spiritales, & animae, & fidei sermo, & talia auaritiae erant tegumenta. Res ditio℞ propria. Et q non oporteat, tributũ pendere hoĩbus malae famae. Verũ oĩs offendens malae erat famae. Proinde sanctus Dei, & supernae Hierusalem metropolites detrimentũ tolerare, & haec negligere cogebat̃, siue paruã mali dissolutionẽ excogitare: sed uideamus q̃ magnam, & admirandã, ac planè anima illius dignã. Ex seditione enim Ecclesiã opulẽtiorẽ reddidit, aduersitateq; perbelle disposuit. Siquidẽ plurimis Episcopis patriã roborauit. Ex qua re tria contigere pulcherrima; plurimarum nempe anima℞ cura; & ut ciuitas quaeq; sua hẽret; & ut bellũ dissolueret̃.

Caeterum timeo ne & ego consilio isto ociosus sim factus. Haud enim scio, qũo rectius dicere conueniat. Licet enim cũcta uiri huius, quantũ dictu possibile est admirer, hoc unũ laudare nequeo. Animi. n. passionẽ fatebor, nec alias multis ignotã, nostrã dico innouationẽ, & infidelitatẽ, cui⁹ dolorẽ nullũ unq; delebit tp̃s. Ibi enim cũctae mihi uitae inciderũt aduersitates, confusioq;, ut philosophiae incũbere nequirẽ, aut posse putarẽ. Tametsi parua sit ratio secũdi: praeterq; si quis illud a nobis in uiri excusationẽ dictũ suscipere uoluerit, quod longè supra res saperet humanas: & quę hic faceret, priusq; abiret, omnia spiritus instinctu ageret. Licet enim amicitię uenerationem seruare sciret, in hoc uno tñ igr omnia affecit, ubi Dei honorẽ p̃ferre oportebat. Lõgè. n. spata amicitiae dissolutiõi anteferebat.

Caeterũ timeo, ne dũ socordiae crimen effugere contendo apud eos, q

cunctas res illius gestas scire desiderant, scribendo tñ in crimen insatiabilitatis apud eos, qui modũ laudant, incidã. Quã rem nec ipse negligebat, sed mensurã ex omnibus optimã esse inter potissima laudabat, ac in omni uita sua diligenter obseruabat. Ita igitur sermone utar, ut tã breuitatis, q̃ insatiabilitatis amatorib⁹ pariter satisfacere queam alij igitur in re aliqua excellunt, alij aũt in plerisq;, cũ plures uirtutis species existant; nullus uero ex omnibus, quos nos cognoscimus, ad summũ peruenit. Sed ille nobis optimus est, qui in plurimis recte agit, aut in una potissimũ. Basilius uero ita cuncta attigit, ut naturæ contentio esse uideret̃. Nã ita considera-mus: inopiã quis laudat, uitamq; omni carentẽ apparatu, & superfluitate. At quid ille habebat, præter corpus, & ea, qbus carnis tegeret necessaria? Diuitiæ autẽ illi erant, ut nihil possideret, cruxq;, cui soli supuiuebat. Hęc longe sibi multis pecunijs honorabiliora esse censebat, nec possibile, ut quis, si ẽt uellet, omnia possideret, sed ut qs omnia contẽnere sciret, sicq; omnibus melior appareret. Cumq; ita sentiret, et haberet, nequaq̃ altari, ac uana indigebat gloria, nec præconio illo publico, Crates Cratetẽ thebanum in libertatẽ uendicat. Optimus. n. esse potius, q̃ uideri malebat; ac ideo nequaq̃ in dolio, ac in medio foro habitabat, ut omnib⁹ ludibrio esset indigentiã noua resartiens abundantia. Sine ambitione igitur, & arte quæstuosa pauper erat, ac omnia, quę habebat, profundebat, quo expeditius per uitæ nauigaret mare.

Sane abstinentia, & frugalitas res est admiranda, & nequis a uoluptatibus superet̃, aut uentri, tanq̃ amaro, & illiberali subijciat̃ domino. At qs magis in cibo parcus? Et ne multa dicã, sine carne fere erat. Superfluitatẽ aũt, & satietatem ad irrationabiliores, & quorũ uita seruilis, ac deorsum urgens erat, reiecit. Ipse autẽ nihil magnũ esse censebat, quod gutturi applauderet; sed solum necessarijs, quantũ poterat, sustentabat̃, solasq; delitias esse ducebat, ne delitijs diffluere appareret, ac ideo indigeret plurimis. Sed ad lilia respiciebat, & uolatilia, quæ pulchritudine prædita sunt mirabili, ciboq; utunt̃ fortuite oblato, secundũ magnã Christi mei admonitionẽ, & carnẽ propter nos mendicantẽ, quo nos diuinitate ditaremur. Hinc illi tunica una, & palliũ tritũ, in humoq; dormitatio, & illuuies, & uigiliæ eius erant exercitamenta. Cœna aũt suauissima, ac cibus panis cũ sale, aut ficus recentes: potus uero sobrius erat, & abunde illi sufficiens, quẽ fontes producunt, ijs ẽt, qui non laborant. Verũ ex his, aut cũ his ęgritudines sequebant̃, & medicamenta, cõia nobis exercitia. Oportebat. n. me miserũ in talib⁹ æque affectũ esse; licet in alijs longe inferior forem.

7 Vide in Basilio omnia hæc.

Pallium tritum

Humi dormitationẽ

Illuuiem & uigilias

Delectum cibi & potus

Mirã abstinentiam.

Sane res magna est uirginitas, & Angelis aggregari, ac absq; iugo esse, naturæq; solitariæ: nã Christi illã uocare cunctor, q cũ nasci deberet, ob nos natos, ex uirgine nascit̃, ut uirginitatẽ lege sanciret, tanq̃ inde deductam, & mundũ abscindentẽ, seu potius mundũ mundo præmittentẽ, pręsentẽ futuro. Quis igit̃ uirginitatẽ magis honorauit, q̃ Basilius, aut carnis puritatẽ quasi lege sanciuit: non solũ exemplo proprio, sed eorũ ẽt, quib⁹ studebat, quemadmodũ ex uirginitatis laude, & institutionibus ei⁹ liquet scriptis, qbus omnẽ sensum refrenauit, ac cuncta mẽbra ad modestiã redegit, necnon uirginitatẽ seruandã persuasit, pulchritudinẽ ad interna cõuertens, a uisibilibus ad inuisibilia? Et externũ qdem languidũ reddebat, ac materiã subducebat flammæ: occultũ uero ostendebat Deo, q solus ani-

8 Considera quã mira dicat de uirginitate. Et quõ Basilius uerbo & exẽplo proprio eam honorauerit, & carnis puritatẽ quasi lege sancierit, necnõ Virginitatẽ seruandã persuaserit. At hæretici nostri matrimo

nium super omnia cōmendant, & nuptias summis laudibus extollunt, uirginitatēq; deprimūt. Vides quō quasi ex diametro cū dictis pugnent & factis sanctorum?

marum depuratarū sponsus existit, quiꝙ animas ad se pertrahit uigilantes, quò cum lampadibus splendidis, & largo, ei olei occurrāt nutrimēto.

Sanè cū uita solitaria, ac mixta ut plurimū inter se distarent, ac pugnarent, neutrumꝗ́ bonū a malo penitus segregatum haberet, sed hæc magis quieta, & moderata esset, & deo copularet, non tñ arrogantia propter uirtutis securitatē, & existimationē careret; illa aūt actiua magis, & utilior, uerū a turbis nequaꝙ segregata esset; ambas inter se bellissime conciliauit; & ita tēperauit, ut sapientia non sine actione, nec actio sine sapiētia foret: sed tanꝙ tellus, & mare bona sua utrinꝙ conferrent, ac in unā dei gloriam concurrerent. Et qd plus? Pulchra est humanitas, ac pauperū sustentatio, humanęꝗ́ imbecillitatis subsidiū. Parumper igiť ab urbe progredere, & urbē cerne nouam, pietatis promptuariū, cōe diuitū repositoriū, quo opum superuacua, imo iā necessaria admonitione illius reconderent, quo tineas excluderent, nec fures exhilararent, inuidięꝗ́ certamen, & tēporis effugerent corruptionē. Vbi ægritudo philosophať, & calamitas beata cēsetur, cōpassioꝙ in reputatione est. Quid mihi ad opus illud Thebæ Ægyptiacæ cū portis septē? ac muri Babylonici, necnon sepulchrū Mausoli Caris, & Pyramides, ac Colossi: æs pondere carens: siue tēplorum magnitudo, ac pulchritudo; Quæ amplius haud supersunt, cū aliis, quæ homines admirantur, & librorum mandant memoriæ: quæ nil conditoribus suis præter paruam prosunt gloriolam?

Mihi uero salutis uia hæc cōpendiaria, ac facilis in cœlū ascensus admirationi est præcipuę. Non enim amplius oculis nostris expositū est spectaculū graue, & miserandū, homines ante obitū mortui, & plurimis corporis mutilati membris, ab urbibus, domibus, foris, aquis, quin a charissimis suis expulsi, nominibus potius, ꝙ corporibus noti, nec amplius in triuiis, & conuentibus secundū cognationem, & concentū exponuntur, non iam ob morbū miserandi, sed exosi, membrorū miserabiliū artifices miri, si uox saltem quibusdam est residua. Sed cur cuncta nostra tragice enumero; cū sermo haudquaꝙ sufficiat passioni? Basilius uero prę omnibus maxime hominibus persuasit, ut cū homines essent, nequaꝙ homines contemnerent, nec Christū unicum caput omniū propter inhumanitatem erga illos ignominia afficerent; sed in calamitatibus alienis facultates suas recte disponerent, a Deoꝗ́ misericordiam, cū misericordia indigerent, pro fœnore extorquerēt. Ac ideo generosorū generosissimus ille, & gloria plusꝙ splendens, ægrotos nec ab osculi arcebat honore, sed tanꝙ fratres salutabat. Non quemadmodū quis suspicari posset, inanis gloriæ gratia. Quis enim plus a tali aberat affectu? sed ut corpora curandi causa attrectaret; philosophiæ eius formula, & loquens, & tacita erat adhortatio. Nec ciuitas ita, regio uero adiacens, & externa aliter se habebat; sed omnibus cōmune certamen proposuit, ita ut & populi præfecti ciues humanitate imitarentur, & magnificentia. Proinde quemadmodū aliis curæ sunt propinatores, ac mēsæ lautiores, necnon coquorū cōmenta, & irritamenta gulæ, sellæꝗ́ elegantes, ac uestes molles, & fluidæ: ita & Basilius infirmorū, & ulcerum eorū ad imitationem Christi gerebat curam, non sermone, sed opere lepram purgans.

Quid nobis ad hæc dicent ii, qui ei superbiam, & supercilii obiiciunt fastū; amarulenti taliū censores, ac qui neutiquam regulas adhibent regulæ. Num

læ? Num quis lepræ curam gerit, & eousq; se humiliat, sanos uero contẽnit; aut carnes per abstinentiam macerat, animæ elatione intumescit inani: Maxime cũ pharisæi iactantiam nouit, & ex tumore humilitatem prædicat, & Christũ ad serui usq; formam descendisse non ignorat, illumq; cũ publicanis comedisse, & discipulorũ pedes lauisse; sed nec crucem renuisse, ut illic peccata affligeret mea: Et quod his est admirabilius, Deum uidet crucifixum, idq; cũ latronibus, & a prætereuntibus irrideri inconsumptilem illũ, & omni passione sublimiorem? Num ille seipsum adeo effert, ut neminem sibi honore æqualẽ esse censeat: quemadmodũ uidetur ijs, qui illi inuident? Verũ, & arbitror, morũ constantiam, seueritatem, & integritatem illam absolutam, superbiam uocarũt. Equidem illi ijdem ut mihi uidetur, eodem modo hominẽ fortem temerariũ, timidum uero circumspectũ appellarent, modestũ quoq; inhumanũ, ac iustum immobilẽ. Quidam enim non inepte indagarunt, uirtuti uitia esse adiuncta, & quodammodo contigua, facileq; a rerũ inexpertis aliud pro alio accipi. Quis enim uirtutem plusq; Basilius honorauit? aut malitiã redarguit? siue bonis uisus est melior, uel delinquentibus asperior: cuius subrisio sæpius laus erat, silentiũ uero increpatio, quæ conscio malũ suum ultro extorqueret?

Cæterũ si non garrulus erat, aut risu diffluens, siue circumforaneus, nec multis placebat, quoniam non omnibus omnia fieret, aut gratificaretur, quid hoc ad rem? Nõne potius laude, q; reprehensione dignũ est ijs, qui præditi sunt mente: Nisi quis leoni obijcere uelit, quod non figuram simiæ, sed seuerã, & regiam præseferat; cuius lasciuiæ tamen generosæ sunt, & cũ admiratione diligendę? Sane eos, qui in scena uersantur, tanq; iucundos, & humanos quis miretur, quoniã populi gratiam captant, ac risum mouent per alapas, & uerbera? quanq; si hoc querimus; Quis adeo iucũdus fuit in conuersationibus: Quemadmodũ ego potissimũ noui, qui prę reliquis uiri mores sum expertus? Quis narrando gratiosior? Quis mordendo peritior? Quis reprehendendo syncerior? Siquidẽ non nimis seuere reprehẽdebat, nec nimis facile remittebat, sed immodestiã in utroq; fugiebat, ac utroq;, iuxta Salomonis leges, cũ ratione, & in tẽpore utebatur.

Cæterũ quid hæc sunt, si cũ uiri collata fuerint eloquentia, aut magnitudine doctrinæ, qua sibi fines orbis conciliauit totius? Verũ adhuc circa mõtis uersamur ima, ac multũ a sũmitate distam9. Adhuc circa littora ferimur, ac nõdũ mare ingressi sumus profundũ. Arbitror enim si unq; fuit, aut erit tuba longe sono suo per aërem diffusa, aut terræmotus orbis ex innouatione quadã, aut miraculo ortus, hoc uocem illius esse, & ingeniũ tantũ omnes antecellens, & post se relinquens, quantũ nos naturam exuperamus irrationaliũ. Quis enim magis se expurgauit spiritui; & dignum fecit, ut diuina explicaret mysteria? Quis magis cognitionis lumine illuminatus fuit, & ad profunda pertigit spiritus? cũ Deoq; ea, quę Dei sunt, est contẽplatus? Quis sermonem sortitus est melius interpretantẽ ea, quę cognitione sunt digna: ita ut non multorũ instar altero pede claudicaret, uel mente sermone carente, aut sermone minus solidato mente? Verum utrisq; pariter exceluit; sibi ipsiq; similis apparuit. Et ubiq; sane sensit. Siquidẽ quod cuncta Dei profunda scrutatus sit, spiritu est testificatus, non tanq; ignorante, sed ueluti contẽplatione exultante. Omnia enim, quæ spiritus sunt, ab illo sunt indagata; unde euenit, ut moribus institueret cun

ctos,eloquẽtiã ostẽderet,pſentibus nunciaret, & se accingeret ad futura.

Porro solis pulchritudo cum magnitudine, ac cursus sui uelocitate a Dauid laudatur,splẽdens tanq̃ sponsus, magnus ut gigas,cuius uires tantæ sunt, ut cursu suo a summis pariter illustret summa, nec calor eius distantia imminuatur.Basilij aũt pulchritudo,uirtus erat, magnitudo uero Theologia;at cursus,mobilitas assidua,quæ ascẽsibus suis ad Deum usq; perducit;uires uero,satio sermonis,& distributio, ita ut recte mihi scripturæ illud de eo usurpare liceat;In omnem terram exiuit sonus eius, & in fines orbis uis uerborũ eius. Quod beatus Paulus de Apostolis a Dauide dictũ eẽ ait.Quę.n.alia hodie ĩ cõuentib⁹ est grã? Quę ĩ cõuiuijs uoluptas? Quæ in foro? Quæ in concilijs? Quæ principũ cum suis delitiæ? Quæ monachorũ,aut mixtorum? Quæ ociosorũ,aut negociosorum? Quę orũ,qui in externis,aut nostris philosophantᷓ? Vnica profecto uoluptas per omnia,& in omnibus maxima,illius sunt scripta,& labores. Nec scriptoribus ulla post illũ relicta est facultas, præterq̃ monimenta eius literaria. Sileant uetera,quæ a quibusdam in sacris elaborata sunt sermonibus,clament noua. Is enim nobis optimus est in sermonibus, cui concessum est, ut supra scripta illius potissimũ cognoscat,& lingua proferat,auribusq́ infundat. Solus enim pro oĩbus ad doctrinæ adeptionẽ sufficit studiosis.

Ego aũt hoc solum dicam, quotiescunq; Exameron eius in manus sumo,& relego,ad conditorem omniũ accedo, & conditurae rationes cognosco,ac conditorem plusq̃ antea admiror, dum solo uisu ipso doctore utor. Cũ autem in contradictorios incido sermones, Sodomiticũ uideo ignem,quo linguæ exuruntur malæ,& aberrantes; aut cõfusionis turrem male quidem ædificatam,male quoq; dissolutam.Cũ uero, quæ de spiritu scripsit,relego, Deum inuenio,quem habeo, & in ueritatis prolatione audax fio,dum per illius gradior Theologiam,& contemplationem. At cũ alias eius perlego enarrationes,quibus parum uidentes illuminat, & quas tripliciter in solidis cordis eius tabulis conscripsit, disco nõ in litera consistere solũ,aut superuacue intueri tantũ,sed & pergere ulterius,& ex profundo adhuc in profundũ transire,abyssum asciscens abysso,& lumini inueniens lumen,donec in summũ peruenio. Cum aũt martyrũ laudes relego,corpus contemno, & cũ laudatis uersor, ad certamenq́ excitor. Cum uero sermones eius tam morales euoluo, q̃ actiuos, anima pariter purgor, & corpore, ac templum Dei fio capax, organumq́ pulsatum a spiritu,diuinam decantans gloriam, & potentiam. Cum hoc immutor, & dirigor,aliusq́ ex alio fio alteratione alteratus diuina.

Cæterum postq̃ Theologiæ memini, ac uiri in hac singulariter præstantis,& hoc quoq; prædictis addidero.Vtilissimũ enim est multis, qui male de eo sentiunt,ne offendantur; sed ad maleficos sermo pertinet noster,qui ex ijs,quibus alios calumniantur,sibi subsidiũ quærere solent.Ille enim ob sermones rectos,& erga trinitatem sanctã connexionẽ, & condeitatẽ,uel nescio quomodo magis proprie, aut manifestius dicere oporteat, non solũ a thronis excidere, cũ nec sub initiũ illis oblectaretur, sed exiliũ,ac mortem, necnon supplicia extrema prõpte subire paratus erat, idq; lucrum,& minime periculũ esse censebat. Quod quidẽ ex ijs partim liquet,quæ fecit,partim uero,quæ perpessus est.Postq̃ enim pro ueritate damnatus, & in exilium pulsus fuit, nullius rei alterius curam habuit, q̃

ut comitem quendam suum libellũ tollere, & sequi iuberet.

Cæterũ ut condemnationis etiam tempore sermonibus ædificaret ueritatem, necessariũ putabat, diuino Dauid hac iure consultore usus, ut parumper belli tẽpus suspendere, & hæreticorũ potestatem infringere posset, quoad libertatis tẽpus, ac linguæ licentia concederetur loquendi. Illi enim quærebant, ut uox de spiritu acciperet̃ nuda, tanq̃ esset Deus, quod & uere est; sed impie ab illis, & a malo impietatis accipiebatur prętecto, quo Basiliũ cum lingua Theologica ex urbe pellerent; ipsi uero occuparent Ecclesiã, eamq́ impietatis suæ propugnaculũ facerent, ac inde cuncta, tanq̃ ex arce quadam percurrerent. At illę aliis scripturę uocibus, & testimoniis manifestis, quæ illud idem possent, necnon syllogismis necessariis ita redarguit contradicentes, ut nequaq̃ contra tendere possent, sed uocibus caperentur propriis. Quod quidem uim maximã habet, estque prudentię singularis, quemadmodũ sermo ostendit, quem de hac re conscripsit, ubi stilũ tanq̃ è spiritus concitat pyxide. Cęterũ domini uocem tantisper distulit, a spiritu ipso, & geminis eius concertatoribus ueniam petens, ut non moleste dispensationis illius consilium ferrent, ne dum ob unius uocis gratiam resisterent, cuncta propter insatiabilitatem disperderent, pręcipue cum tẽpore illo pietas ita distraheretur. Nullũ enim detrimentum eis inde euenturũ censebat, si dictiones parumper immutarent̃, ac uocibus aliis illud idem doceretur. Cũ non in uerbis potius, quam rebus salus nostra consisteret. Siquidẽ nec Iudęorum gentem reiiciendã esse, si uncti uocem pro Christi immutare, sicq́ nobiscum censeri uellent. Cum uero Ecclesia scinderetur, maximũ cõmunitati imminere damnũ. Verum licet spiritũ omnino Deum esse affirmaret, quemadmodũ liquet ex iis, quæ sępius, dum tempos ita ferret, publice pr̨edicauit, necnon priuatim interrogantibus expresse est confessus, manifestius tamen id fecit in sermonibus, quos mecum habuit. Nihil enim in illis ita abscondebat, ut id non libenter mecũ conferret. Neq̃ hoc simpliciter definiebat, sed ꝙ nõ sępius antea fecerat, horrendissime se execrabat̃, ac sibi, ut a spiritus gratia excideret, imprecabatur, si spiritũ non æque ac patrem, ac filiũ, tanq̃ consubstantialem, & eiusdem honoris ueneraretur. Proinde si quis me in his socium ipsius suscipere uelit, aliquid multis adhuc absconditũ proferam, nempe ꝙ tempore nos angustante, sibi dispensationem reseruauit, nobis autem loquendi libertatem cõmisit. Nemo igitur nos indicare, aut ideo reiicere debet, quod patriæ honorati simus obscuritate, cum amborum opera Euangelium apud nos sit roboratum.

Hęc non ideo percurri, ut excusatione nostra opiniones illius defendã Calumniatorũ enim reprehensione, si saltem aliqui sunt, lõge uir ille melior est: sed ne ii, qui censent, uoces solũ a uiro in literis adinuentas, pietatis finem esse, fidem debiliorẽ, ac Theologiam illius demonstrationẽ improbitatis habeant proprię, quam tẽpus produxit cũ spiritu: sed scripturę sensum examinantes, necnon scopũ, ad quem illa est conscripta, magis ad ueritatem accedere, & impiorũ ora obstruere ualeant. Mihi igit̃ Theologia illius non aliter q̃ amicus quispiam erit, tantamq́ fiduciam in uiri puritate de hac re pono, ut illam omnibus faciam cõmunem. Et mea quidem ab illo expendantur, illius autẽ a me, & coram Deo, & hominibus æquioribus, ita sint considerata. Nec enim Euangelistas inter se dissentire

dicimus,quia quidam carni Christi magis operam impenderunt, alij autem Theologiæ plus incubuere;ac hi quidem ex rebus nostris,illi autem ex supernis initiũ fecere,præconiumq; ad utilitatem, ut arbitror,capientium distribuerunt,cũ ita in eis spiritus figuraret.

Proinde cũ multi olim fuerint pietate clari, ac nunc quoq; sint homines,ueluti legislatore,populorũ duces,prophetę,doctores, fortes ad sanguinis usq; effusionem,age cũ illis nostra consideremus; sic enim uirũ hũc recte cognoscere ualebimus. Adam Dei manu, necnon delitijs paradisi, & legislatione prima factus est dignus:sed ne quid blasphemi contra primæuum proferam parentem,reuerentia dictũ sit, mandatũ non seruauit. Basilius uero accepit, & seruauit, ac nequaq; cognitionis læsus est ligno, rõpheamq; euasit igneam, & ut plane noui,paradisum est adeptus.Enos primus sperauit;ut inuocaret dominũ: Basilius autem inuocauit, & alijs quoq; prędicauit,quod quidẽ inuocatione longe honorabilius est. Enoch ob breuem translatus est pietatem,tum enim fides adhuc in umbra erat, præmium pietatis inueniens translationem,sicq; reliquæ uitæ periculum effugit: Basilij aũt tota uita translatio fuit,ipseq; perfecte in uita probatus perfecta. Noë archa, & semina mundi secunda, in ligno concredita fuere paruo, & per undas seruata: Basilius aũt impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem suam celeriter salutis fecit archam, cum undiq; hæreticis esset referta,ex qua & mundũ totum reuocauit. Magnus fuit Abraham, & patriarcha, & sacrificus sacrificij noui,qui eum, quem ex promissione acceperat,sacrificiũ promptum suo obtulit datori, & ad iugulationẽ usq; produxit:sed nec Basilius illo minus fecit,seipsum enim Deo obtulit, & nihil tanq; idem esset supposuit: Quid enim erat uictimã offerre? Isaac ante natiuitatem etiam promissus est; Basilius uero promissio ipsa fuit, Rebeccamq; Ecclesiam dico,nõ longinquè,sed propinquè duxit, non per legationem seruilem,sed a Deo traditam, & cõmissam, neq; in filiorũ prælatione deceptus fuit,sed unicuiq;,quę digna erant, cũ spiritus iudicio distribuit. Iacobi scalam laudo, ac statuam quam Deo unxit, necnon luctam cũ illo,si qua saltem fuit humanæ,ut arbitror, mensuræ ad numinis sublimitatẽ comparatio,unde & fęmoris dolor,naturę deuictę symbolũ. Laudo etiam pulchrũ illud uiri circa pecora cõmentum, & successum, necnõ duodecim ex eo patriarchas,ac benedictionis distributionem cũ prophetia futurorũ nequaq; ingenerosa. Verũ & Basilij laudo scalam, non solũ uisam,sed & ascensam ascensionibus per uirtutem pedetẽtim,ac statuam non quam unxit,sed Deo erexit,quò impiorũ facta notaret infamia, & luctam,non qua contra Deum,sed pro Deo decertauit,dum hæreticorũ errores in terram prostrauit;sed & pastoralẽ uiri artem,ex qua ditatus est, & pecora potius generosa,q; obscura possedit,ac pulchrã sobolem eorũ, qui secundũ Deum sunt nati,necnon benedictionẽ,quæ confirmauit multos. Ioseph frumẽti distributor fuit,sed in Ægypto solũ,nec sæpius, & corporaliter quidẽ: Basilius uerò omnibus distribuit, semper & spiritaliter. Quod mihi distributione illa longè uenerabilius existit. Cũ Iob tentatur, & uincit,in fineq; splendide certaminũ uictor pronunciatur, a nullo impugnante,licet multi forent, concussus, uerũ longè tentatorem superans in lucta:Sed & amicorũ irrationale refrenauit, qui passionis ignorabãt mysterium. Moses, & Aaron inter sacerdotes eius, & magnus quidẽ. Moses

affligens Ægyptũ,& populum saluans in signis multis, ac miraculis,nũbem ingrediens,duplicem legem ferens, literalem extra, spiritalem intra; Aaron aũt Mosis frater,& corpore, & spiritu, pro populo orans,ac sacrificans,tabernaculi sacri, & magni, quod cõpegit dominus,& non homo,mystes. Amborũ horum Basilius æmulator fuit, nequaq̃ corporalibus flagellis,sed spiritalibus,& rationalibus,populũ hæreticum,& Ægyptiacũ affligens.Deduxit autem populũ acceptum,bonorũ operum ęmulatorem ad terram promissionis,tabulisq́ minime frãgibilib⁹, sed dura rturis legis inscripsit,non iam umbratiles,sed ualde spiritales.In sancta ue ò sanctorũ non semel in anno,sed sæpius,& per singulos ut ita dicã, dies est ingressus. Vnde & sanctã nobis reuelauit trinitatem, populumq́ expiauit non aspersione temporali, sed expurgatione perpetua. Porrò quid ex Iesu Naue rebus pulcherrimũ fuit? Imperiũ rei militaris,sortis distributio,ac terræ sanctæ occupatio. Basilius uerò nonne princeps, & dux fuit eorũ,qui per fidem saluantur? Nonne hæreditatũ penes Deum diuersarũ distributor,& illarũ tantum,quas distribuit ĳs,quorũ dux fuit; ita ut uocem illam emittere posset,quoniam sors mihi cecidit inter fortissimos,& in manibus sortes meæ,longe honorabiliores, q̃ quæ in terra sitæ sunt,& diripi possunt? Et ut Iudices pręteremus,aut Iudicũ clarissimos: Samuel inter eos,q̃ inuocant nomen eius,& ante natiuitatẽ suã oblatus,ac statim postq̃ genitus fuit sacerdos,& unctor regũ,ac sacerdotũ per cornu: Basilius uero nonne ab infantia Deo a matre est consecratus;& cũ tunica oblatus altari;uiditq̃ supercœlestia unctus dñi,& unctor eorũ, qui ex spiritu sunt initiati? Dauid inter reges decantatus,cuius multæ cõtra inimicos referunt uictoriæ,& trophea,sed mansuetudo in eo præcipua fuit, & ante regnũ citharæ uis,quæ spm̃ incantabat malignum.Salomon cordis latitudinem a deo petĳt,& consecutus est,adeoq̃ sapientia,& contẽplatione profecit, ut inter cũctos tẽporis sui homines clarissimus sit effectus: Basilius uero mansuetudine huius,sapientia aũt illius, secundum opinionem meã,minime,aut parumper superatur.Nam et regũ insanientium audaciã demulsit,& non Austri reginã solam,neq̃ hunc, seu illũ ob sapientiæ eius gloriã ex finibus terræ attraxit uniuersæ,sed omnibus finibus sapiẽtia sua cognitus est.Reliqua uero Salomonis obticeo; omnibus.n.nota sunt,etiã si nos parcamus.Laudas Heliæ contra tyrannos dicendi audaciam, & raptum per ignẽ, necnon pulchram hæreditatẽ Helisæi pallium, siue spiritũ Heliæ subsequentẽ:lauda ẽt Basilĳ in igne uitam,multitudinem (inquam) tentationũ, & per ignem salutem,ardentem q̃dem, sed non deflagrantẽ, rubi miraculũ,ac pulchrum ex alto indumentũ,carnem consumptã.Obmitto alia.Iuuenes in igne rore perfusos, ac prophetã fugitiuũ in ceti uentre orantem,necnon iustũ illum in lacu,tanq̃ a thalamo bestiæ procedentem,& leonũ ferociam ligantẽ, aut septem Machabæorũ certamen, qui cum matre sancta per sanguinẽ sunt consecrati,cum omnibus alĳs,qui sui experimentum exhibuere; quorũ constantiam Basilius est æmulatus, ac gloriam tulit sempiternam.

Proinde si ad nouam accesero legem,& eos,qui in illa claruerunt,cum Basilio conferã,discipulũ honorabo per doctores. Quis Iesu fuit præcursor? Ioannes,tanq̃ uox uerbi,& quasi lampas luminis, erga quẽ etiã exultauit in utero,& ante illum ad inferos præcurrit,per Herodis insaniã illuc

demiſſus, ut & ibi Chriſti annunciaret aduentum. Quod ſi ſermo noſter uidetur audacior, illud prædictis addatur, quod nequaquam ideo hanc facio comparationem, quia uirum illum præponam, aut parem putem illi, qui inter natos mulierũ omnes ſuperauit, ſed ut oſtendã hunc illius fuiſſe imitatorem, & aliqd ex charactere eius retinentẽ. Siquidẽ res non parua eſt honeſtis imitatio maximorũ, etiam ſi ſit parua. Nonne enim uir ille ſimulachrum fuit manifeſtũ philoſophiæ illius? Nam & hic in deſerto habitauit, & in nocte ueſte amiciebatur aſpera, quæ celabatur, & nequaquam oſtendebatur; ſed & parẽ cibum dilexit, deo per abſtinentiã purgatus: quin et Chriſti præco fieri optauit, etiam ſi non eſſet præcurſor: & exiuit ad eum non ſolũ regio circumiecta, ſed remotiſsima etiam. Sed & inter duo medius fuit teſtamenta: huius enim literam diſſoluit, illius autem ſpiritũ publicauit: nam impletionem legis occulti manifeſtam fecit diſſolutionem. Petri zelũ imitatus eſt, & uigorem Pauli, clarorũ illorum, & pluſque celeberrimorum, amborũ uero fidẽ. Filiorum Zebedæi magniloquentiã: omnium diſcipulorum frugalitatẽ, & mediocritatẽ. Quapropter cœlorũ claues illi ſunt concreditæ Non.n.a Hieruſalem uſque in Illyriam ſolũ, ſed maiorem etiã circulũ eſt amplexus; nec tonitrui filius eſt uocatus, ſed factus. Quin & ſuper Ieſu pectus recubuit, unde & ſermonis uim, necnon ſciẽtiæ hauſit profunditatem. Stephanus autem fieri prohibitus eſt, tametſi prõptus eſſet, reuerentia cohibens lapidantes.

9 *Baſilius deo per abſtinentiam purgatus.*

Sed & ſuccinctius dicere poſſum, ne facta eius enumerẽ ſingula: ex bonis quædã adinuenit, alia imitatus eſt, nonnulla aũt deuicit. Nã oĩum gr̃a uenire, eorum etiã, q nũc ſunt, oĩum eſt dñari. Vnũ oĩbus breuiter addidero; Tanta uiri erat uirtus, tãtaque gloriæ eius abũdantia, ut & multa, ac q̃ ex paruis illius erant, inter q̃ & refrenationes corporales erãt, ab aliis ad gloriã cedere putarentur; ueluti pallor, barba, ĩceſſus compoſitus, ac tarditas ĩ ſermone, q plenus erat prudẽtia, & ad ĩterna ptingens: q̃ multis, q ea minus bene imitari, & cognoſcere poſſunt, ĩ moroſitatẽ cedũt. Quin ĩ ueſtitus forma, ac lecti figura, necnon cibi conſuetudine, nulla ab eo adhibebatur diligẽtia, ſed ſimpl'r ſe gerebat, & fortuito, ſecũdũ qd' eueniebat. Sanè multos Baſilios, quantũ ad uiſum cernere licet, ſtatuas umbratiles: nimiũ enim ẽ ut nominentur poſtphani. Vox enim ea eſt nouiſsima; ſed euidentius diſcernitur. Illi aũt longius a uiro diſtant, quam quantũ appropinquare deſiderãt. Verum hoc iã nequaquam paruũ ẽ ad gloriã; & merito qdem, ut eis aliqñ uel parũper appropinquare cõtingat, quo emẽdentur, aut aliqd ſtudioſè, ac diligenter dictũ, aut factũ eius mandent memoriæ: quẽadmodũ ego mihi ſæpius ad gloriã ceſſiſſe ſcio, qm̃ ea, q̃ uiro fortuito exciderũt, longè præſtantiora ſunt, & clariora, quam quæ ab aliis magna diligentia ſunt elaborata.

Poſtquam aũt curſum perfecerat, ac fidẽ ſeruauerat, reſolutionẽ deſiderabat, iamque coronarum ĩſtabat tp̃s. Verũ minime ĩ montẽ aſcẽdere, & ibi occũbere iuſſus eſt. Obiit aũt, & ad nos aſcẽdit. Sed & hic miraculum p̃dictis nõ poſterius accidit. Iam ferè mortuus erat, ita ut nec amplius ſpirare, ac multũ uitæ exhalaſſe uideretur, uocalior tñ in ſermonibus redditus eſt nouiſsimis, quo cũ uerbis abiret pietatis. Inſup & ſucceſſorẽ elegit miniſtrũ ſuũ fideliſsimũ, cui & manũ, & ſpiritũ dedit, ne gradus diſcipulos eius, & ſacerdotii adiutores afficeret iniuria. Verũ ſermo iã ultra progredi cunctatur; progredietur tñ, quãuis plus alios, quam me deceat, qm̃ nequaquam ĩ afflictio-

nib⁹ philosophari queo, ēt si ualde philosophari studeā, cōmunis memor damni, & afflictionis orbis uniuersi. Decūbebat uir, spiritūq́ trahebat nouissimum, & a superno q̄rebat̃ choro, ad quē iampridem respiciebat. Cōfluebat aūt ad eum ciuitas uniuersa minime damnū ferens, peregrinationemq́ illius, tanq̃ tyrannū incusabat, ac aīam eius, quasi manibus, uel precib⁹ cogi posset, retinere satagebat. Siquidē calamitas ea hoīes quasi desipientes reddebat, & unusquisq; aliqd de propria uita, si possibile fuisset, illi impartiri paratus erat. Postq̃ aūt superati sunt, necesse. n. erat ut ostenderet̃ q̄ homo esset; & ipse in manus tuas dn̄e sp̄m meū repono, angelis nouissime dixit abducentib⁹, non insuauiter expirauit, præsentesq́ sacris qbusdam īstruxit, ac meliores extremis reddidit mandatis. Tum miraculum factum est īter oīa quæ unquā acciderūt, celeberrimū. Gestabat̃ sanctus manibus sanctorum eleuatus; singuliq; contendebant, & hic qdem ut fimbriam contingeret, uel ab umbra contingeret̃, alius ut lectulū, quo sacer ille efferebat̃, solum tangeret: Quid enim corpore illius sancti⁹, ac purius? alius ut gestantib⁹ appropinquare posset, qdam ut solum spectaculo perfrui ualeret, ac si necesse foret, ut & illud celebraret̃. Plenæ erant porticus, fora, fenestræ, culmina hoībus, q illū præmittebant, gerebant, & inuicē succedebāt ex omni genere, & ætate numerus infinit⁹: psalmodiæ resonabant antea incognitæ, luctu permixtæ, sapientiaq́ passionis soluebat̃ magnitudine. Certamē aūt nostris cū Græcis, externis, Iudæis, & alienis erat, pariter & illis nobiscū, ut q pl⁹ lugeret, mai⁹ quoq; referret cōmodū. 10

Vide solennes Basilij exequias.

Nil corpore Basilij mortui sanctius & purius.

Psalmodiæ in eius elatione resonabant.

Finis sermonis, & ad periculū usq; animi ꝓcessit affectio. Cum ipso. n. discessere animæ non paucæ, afflictionis, & ꝑturbationis ui abreptæ, q̄ & tandem ueluti itineris comites beatitudinē sunt assecutæ. Eas ex feruentioribus quispiā recte uictimas sepulchrales appellauerit: corpus uero uix effugit discerpentes; uicitq; instaurantes pompā, sicq́ sepulchro patrū suorum est illatus, sacerdotibusq́ iūctus archisacerdos, præconibus uox magna, & in auribus resonans meis, martyr martyribus. Et nunc in cœlis degit, ibiq; pro nobis, ut arbitror, sacrificia offert, ac pro populo orat. Licet enim nos reliquerit, non tamen omnino reliquit. 11

Lege lege sanctorū inimice. Basilius nūc degit in cœlis, ibi pro nobis affert sacrificia, orat pro populo, nec nos omnino reliquit.

Ego uero Gregorius semimortuus sum, & semisectus, tam magna priuatus conuersatione, uitamq́ exigo lugubrē, & nequaq̃ prosperā, quemadmodū par est segregatū ab illo. Ac nescio qūo post institutionē illius finiam, q nunc ēt per uisum admoneor nocturnū, & resipisco, cū excido a decoro. Verū nequaq̃ hæc ideo refero, quo laudibus intermisceā lachrymas, sed ut uiri conuersationē memoriæ cōmendem, ac tēpori, cōem uirtutis statuā tabulā, & inscriptionem salutarē Ecclesijs; ac animabus cunctis; ad quā respicientes, uitam tanq̃ ad legē dirigant animatā. Vobis autem, q gesta eius celebratis, in primis consulo, ut semper ad eū respiciatis, & tanq̃ ipse uideat, & uideat̃, præparemini spiritui. Adestote igit̃, ac uniuerso choro illius me circūsistite, tā ij, qui gradus sunt, q̃ inferiores, siue nostri, seu extranei, ac laudē eius pariter mecū celebrate, aliusq; aliud qd ex rebus eius narret, aut quærat pulchris; qui in throno considetis legislatorem, q res administratis publicas rerū publicarum administratorē, populares disciplinā, eloquentiæ studiosi doctorē, uirgines pronubū, iugo subiectæ moderatorē, solitarij alatū, permixti iudicem, simplices ductorē, cōtemplantes Theologū, læte agentes frenum, calamitatibus oppresi con 12

Et tanquam ipse uideat & uideatur, ꝑparemini spiritui.

Ergo sancti sciūt quæ circa nos aguntur.

13 solationem,senectus baculũ, iuuentus correptorẽ, paupertas largitorem, opulentia dispensatorẽ:sed & uiduæ uidenť mihi tutorem laudare,& pupilli patrẽ;pauperes uero pauperũ amatorem,ac hospitalem hospites,fratresq; fratrum amatorem,ægrotantes medicum, in quacunq; infirmitate remedium, sani custodem sanitatis, omnes eum, qui omnibus factus est omnia,ut lucraretur omnes,aut plures.

Tu qui dicis priscos patres deum interpellasse,non sanctos. Iniuriã facere xp̃o qui eo omisso ad sanctos recurrũt. Sãctos mortuos nihil posse. Inuocationem dei necessariã,obtenebrari p idololatricã inuocationẽ mortuorum hominũ. Vide quõ hoc in loco omnia tua mendacia prosternantur & conculcentur penitus. Inuocaret ne Theologus præstantissimus Basilium mortuũ,si hæc uera essent, quæ tu miser confingis? Non equidem. Habetur lib.7.Historiæ tripartitæ, cap.36

Hoc tibi,Basili,munus a nobis sit impensum, tanq; a lingua tibi quondam suauissima,& eo,q honore,& ætate tibi fuit æqualis. Quod si iuxta dignitatẽ tibi sint gratiæ, tui enim confidentia sermonem hunc de te instituí. Si aũt a spe longe excidi, quid me pati oportet senectute, & morbo, necnon desiderio tui maceratũ? Attamen deo acceptũ est qcquid fit pro uiribus. Tu aũt sacrum ac diuinum caput,ex alto nos respice,& carnis stimulũ,instructionem nostram a deo nobis datã, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamq; uitã nobis in melius permuta. Cũ uero emigrabimus, nos ibi tuis excipe tabernaculis, quo simul uiuentes, Trinitatẽ sanctam,& beatam pariter aspiciamus purius,& perfectius,cuius nunc simulachrũ mediocriter percipimus. Ibi desiderium sistemus,ac eã accipiemus retributionẽ,quam pugnando acquisiuimus,& acqrimus. Tibi igitur hic a nobis dictus sit sermo:nos autem quis post te, cum uitã exegimus,laudabit? Si saltem quid laũde dignũ præstitimus sermonibus, in Christo Iesu domino nostro,cui sit gloria in secula. Amen.

EORVM QVÆ D. BASILIO CVM VALENTE Imperatore contigerunt, particularis narratio, per Cassiodorũ senatorem conscripta.

THeodoretus. Valens Imperator cũ uniuersas(ut ita dicam) ecclesias pastore nudasset,in Cæsareã Cappadociæ uenit, cuius tũc pręsul erat Basilius,lumen totius orbis. Pręmisitq; Præfectum præcipiẽs,ut aut flecteret Basilium, ut dogmati cõmunicaret Eudoxij,aut hoc facere nolens expelleret. Audiens enim gloriam tanti uiri,uoluit ei prius inferre certamen, ne cũ fortiter Basilius eius iacula deuitaret,fieret cæteris clarior imago uirtutis.

Huius machinamenta uelut tela aranæ facta sunt:suffecerunt enim cæteris sacerdotib9 ad utilitatẽ sui antiquæ patrũ narrationes, & uelut quædam turres murũ fidei indeclinabilem seruauerũt. Porro Præfectus cæsareã ueniens, & euocans magnũ Basiliũ honorauit, & mansuetis apud eũ sermonib9 usus est,monens,ut tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatũ subtilitatẽ uexari pateret. Promittebat ẽt imperatoriam amicitiã,multaq; beneficia pp hæc plurimis offerenda. Verum ille

14 uir sacratissimus ait adolescentib9 hęc uerba cõgruere:illi,inquit,& illorũ similes talia promissa respiciunt. Nam q diuinis inutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatib9 ne unam qdem syllabam patiunť, sed pro bis (si contingat)etiam omnes mortis species amplectunť. Amicitiã aũt Imperatoris magnam qdem cum pietate iudico,sine qua perniciẽ potius hanc appello. Cumq; Præfectus sæuiret in eum, stultumq; uocaret; sanctus Basilius ait:Hanc stultitiam semp habere exopto. Quem cum egredi tunc iuberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamq; suã altero die depromeret,

Nota heretice quod qui diuinis sunt innutriti eloquijs,ne unã quidem syllabam de diuinis dogmatibus corrũpere patiuntur, & pro his etiã si con

depromeret, ferẽ uir ille inclytus hoc dixisse: Ego qdem etiam cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam nõ permutes, sed utere minis tuis. Post hæc uerba Præfectus occurrens, Imperatori quæ dicta fuerant, & uirtutẽ uiri huius, animæq; fortitudinẽ, & fiduciam nunciauit. Tunc ergo tacens Imperator ingressus est. Post hæc contigit, ut diuinitus sibi plagas uideret immissas. Filius.n. eius ægrotãs, circa ipsius mortis metas agebaẽ. Sed & coniugẽ diuersæ occupauerant passiones. Cognoscẽs ergo causas suæ tristitiæ, uirum sacratissimũ, quẽ punire minabaẽ, uenire ad palatiũ deprecatus est. Duces aũt præceptis imperialibus ministrabant. Tum itaq; magnus Basilius ueniens ad palatium, uidensq; principis filium circa mortẽ, ad uitam eum remeaturũ esse promisit, si per pios uiros sacro baptismate potireẽ. Hæc cum dixisset egressus est. At ille iusiurãdi, quod baptismatis tempore promiserat memor, secundũ stultum errorem præsentib⁹ Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans finem uitæ sortitus est. Pœnitentia uero ductus Valens, & noxiam iusiurandi iudicans ueritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solennia. Quem intra aulæa, ubi ipse residebat, ueni re præcipiens, multa apud eũ de diuinis dogmatib⁹ uerba locutus est, & docentẽ libenter audiuit. Vbi tunc aderat qdam noĩe Demosthenes sup Imperiales epulas constitutus, q cũ doctorẽ mũdi culparet, Barbarismũ fecit. Tum sanctus Basili⁹ subridens: Vidimus, inqt, sine literis Demosthenẽ. Quum uero magis ille minareẽ, sanct⁹ ait Basilius: Tuum est de pulmẽtarijs cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc Imperator ita dilexit uirum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus, qui ab eo gubernabanẽ, offerret, ex qb⁹ leprosis p̃cipue necessaria ministrãẽ.

tingat, omnes mortis species amplectũtur. Et tu nũc audes omnia illa subuertere?

Primum ergo Valẽtis impetũ hoc modo magnus Basilius declinauit. Quum uero postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, qm̃ a seductoribus eius uoluntas obsidebaẽ, rursus eũ monebat, ut ad partes inclinaretur hæreticas. Cui non persuadens, legem de eius scribi præcepit exilio, quã uolens manus suæ subscriptione roborare, nullũ apicem complere ualuit: calamus.n. contritus est. Cumq; secundus, & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legẽ impiam firmare contenderet, commota est eius dextra, eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartã rupit. Ostenditq; prouisor omnium deus, q & alios ipse permiserit pati, & hunc ab insidijs liberarit: & per ea, quæ in isto contigere, signum propriæ uirtutis ostendens, & per alia dispensationis fortitudinem uirorum prædicans optimorum.

VITA D. GREGORII NAZIANZENI THEOlogi a Gregorio Presbytero conscripta.

Conuocat uos, uiri, Gregorius, recte Theologi cognomine insignitus, ad spirituale sermonũ conuiuium, apponitq; uobis cibũ imaterialem, cunctis delitijs conditũ, ac omni corruptibili sublimiorẽ. Cæterũ nolite mirari, quod ad tantam prolapsus sum audaciã, ut tã propriæ imbecillitatis, quã magnitudinis illius oblitus esse uidear, cũ ipse ob uirtutis excellentiã, usq; ad hodiernũ fere diem, ab omnibus taciturnitate fuerit honoratus, nullusq;

doctor, aut scriptor uitã eius tali ordine, & serie explicuerit, ut tãti uiri res præclare gestæ digne posteritati fuissent cõmendatæ: quod ipse quidem magno pstitit Basilio, necnon Episcopis alijs, ac martyribus beatis, quorum uitã cũ uniuersis eorꝫ gestis memoriæ mandauit perpetuæ. Primum enim impossibile erat, ut uenerando huic genitori, qui hic uobiscũ astat, contradicere, cũ sermones, tanq̃ debitum quoddã a me extorqueret, & ad diuini Gregorij laudẽ celebrandã, non minus paterne, q̃ heriliter, & uehementer quidẽ cõpelleret, ac obedire iuberet, insuper non parũ percõminaretur, & hanc tã generationis, q̃ educationis retributionẽ exigeret. Deinde nequaq̃ mihi uidenť sancti, talẽ nobis uirtutem inuidere, quæ cũ in uita ob oculos posita fuerit, multos ad imitandum hortari possit, & bonum haud sinat ex hominũ aboleri memoria, sed illud quotidie renouet. Quapropter obmisso præludio longiori, Theologũ meorꝫ sermonũ primitijs, tanq̃ nuper decerptis coronabo floribus. Quod si tenuius, q̃ dignitas eius requirit, animi tñ promptitudo nequaq̃ deerit. Arbitror autẽ uirum hunc tanq̃ in omnibus perfectũ, & hanc meam laudẽ benigne laturum: nã & patribus magis accepta est infantiũ balbuties, præcipue cũ ex animi procedit simplicitate, q̃ adultorꝫ sermo articulatus, & admodum sonorus. Accedit q, honor, q per sermones celebrať, præcipue Gregorio nostro peculiaris existit. Quibus enim unusquisq; oblectať, eisdem ẽt aliquando honoratus lætatur: quin ẽt cũ uiueret corporaliter, præ cunctis rebus alijs sermonibus gaudebat. Ac ideo cũ sapientiam amplexus fuisset, & illius amator esset factus, & ab ipsa iuxta parœmiã fuisset seruatus: cur postq̃ huius seculi rebus ualedixit, & præsentia cũ uita puriori, & q̃ plus accedit sapientię permutauit, non magis his gauderet, & oblectareť? Vos aũt, c. ntio sacra, precor, nolite multitudinẽ rerum præclare ab ipso gestarum nimis exacte scrutari, qm̃ nullus scriptor illas nobis per manus tradidit, sed eas mihi per sermones eius hinc inde dispersos colligere necesse fuit, ædificantiũ instar, qui undiq; calculos colligunt, ac eos in unius domus supplementum coaptant.

Incipiã igiť unde incipere est conuenientissimũ, nempe a patria illius, quæ ciuitas fuit Nazianzensis, inter Cappadoces dignitate secunda: quę tanti uiri natiuitatẽ adeo est illustrata, ut ad ultimos orbis fines per eũ sit cognita. Siquidem nequaq̃ Pella per Alexandrũ adeo splendida est facta, nec Persæ per Cyrũ tam uehementer sunt exaltati, quantũ Nazianzum per Gregoriũ, quod oppidum, iuxta meã opinionẽ, propter uiri tanti uirtutes, ex diametro inter Indos, & Britannos est sitũ, quo utrinq; redderetur insigne. Parentes autẽ eius generosi fuere, & iusti, magisq; animarum, q̃ corporũ puritate inseparabiles, ex quibus Pater, tanq̃ alius Abraham paternã reliquit terram, & idola, peregrinatusq; est ad religionẽ. Siquidem deposita infelicitate, & abiecto Hypsistariorũ errore, legitimus gratiæ factus est mystes: primo quidẽ ouis, deinde ob summã eruditionẽ in Nazianzensis ẽt Ecclesiæ assumptus est pastorem. Matrẽ uero sortitus est sanctã, & ex sanctis maioribus ortam, quæ inter cætera pietatẽ quoq; hæreditario quasi iure acquisiuit. Sane cũ prolis uirilis teneret desiderio, taliũ bonorꝫ datori supplicauit, ut uoti huius cõpos fieret. Et proh fides, proh feruor spiritus. Quã primũ deo partum, quẽadmodũ Anna Samuelem uouisset, mox ẽt nascendum concepit. Ille igitur, qui uoluntatẽ timen-

1 *Tu qui dicis non esse uouendum, eo quod Christus donauerit nobis libertatem, &*

tium eũ implet, per uisum nocturnum ipsi puerũ ẽt nondum natum osten dit, simul & formam, ac nomen illius indicauit. At illa cũ eum peperisset, paulopost ẽt deo dicauit: dolores maternos, necnõ mœrores muliebres, doni supernas magnanimitate. At puer in paternis moribus enutritus, naturæ felicitate, adeo inter cœtaneos præcelluit, ut ætas tenera nequaquã illi impedimento esset, quò minus ad perfectorum, & mores, & doctrinam accedere posset.

Disciplinas igiť iuueniles, ac triuiales, cum ferè cursim attigisset, penit⁹ despexit, tanq̃ inutiles, & quæ non nisi meliorib⁹ impedimento forent. Si quidẽ uirtutis possessionẽ aufert malitia, quẽadmodũ & unguenti odorẽ fœtor corrũpit, si iuxta constitutus fuerit. Sanè cũ iam ad pubertatẽ peruenisset, ac eloquentiæ teneref desiderio, cęsareã perrexit, ubi & cũ optimis conuersatus est p̃ceptoribus, doctrinamq́; hanc paruã est adeptus. Hinc in Palæstinã nauigauit, ut ibi Rhetoricæ operã daret, quo & eloquentia excellere, & hoĩum illoꝝ mores ꝑdiscere ualeret. Inde Alexandriã perrexit, & ad Pharum, ita ut multas ciuitates uideret, & multoꝝ hoĩum prudentiã, pro sapientia acquirenda addisceret: quẽadmodũ ex sapientibus quidã inquit. Cumq́; plurimũ utilitatis ibi fuisset consecutus, ad matrem sermonũ Athenas naue Æginetica transfretauit. Verũ cũ in Parthenio nauigaret pelago, tpe procelloso, ac nauigatione iactarenť aduersa, subito tempestas adeo uiolenta est exorta, ut in uitæ etiã ueniret discrimen. Caligo. n. nequaq̃ procellis tolerabilior, tam pontũ quã ętherẽ abscondebat. Cumq́; oẽs corporalem deplorarent mortem, ipse de aĩę solicitus erat interitu, nondum enim baptismate signatus erat. Mors igiť q̃ ex aqua immi nebat, salutẽ illi per aquã contulit. Quid igiť facit magnus ille, et q ante regenerationẽ seipsum ueritate formabat? Vestimento circũdatus, clamoribus, & eiulationib⁹ ita pariter nauigantes cõmouit, ut oẽs propriis neglectis periculis luctũ illius adiuuarent. Dei enim miracula recensuit, quæ in Ægypto, & in deserto, tam in pelago, q̃ in terra perpetrauerat: ueluti maris rubri diuisionẽ, & mox reductionẽ, quẽadmodũq́; ex petra fontem ꝓfudisset, et aquã amarã edulcasset: Amalec obtrũcasset p manus inermes, q̃ salutiferã portenderent crucẽ: muros Hierichontios absq; cũctis subuertisset machinis: prophetã ex ceti uentre saluasset. Et alia, q̃ in sacris continenť libris. Promittens obiter, si ex pelagi saluareť periculo, & baptismatis remissionẽ consequereť, quod se saluanti esset dedicaturus. Precib⁹ igiť illũ flectit, q alioq propitius eẽ, & culpã ob naturæ mansuetudinẽ remittere solet. Confestim nanq; mare fluctuare cessauit, & tempestas in serenitatẽ est conuersa, ac pelagus quod eousq; uehementer sęuierat, quieuit. Et hic qdem in illis erat. At parentib⁹ eius in somno ostendebať, qd filio accidisset. Illi uero patrũ more (quid enim plura dicere referť) orationib⁹ & lachrymis Deum obsecrabant, ut illi in mari periclitãti opem ferret. Cõfestim igiť post supplicationẽ uiderũt in somno filiũ, Erinnym quandam, & ultricẽ furiã manib⁹ captiuam tenere. Quę uehementer illi reluctabať. Hæc cũ post reditum eius a parentib⁹ referri audiuisset, grãs egit saluatori. Et hæc postea euenere. Quidam præterea ex iis, q una nauigabanť, iuuenis admodũ illi acceptus, uidit in nocte, cũ res in maximo esset discrimine, matrẽ beati illius, per mare gradientẽ, & nauem ad continentem ptrahentem. Hanc uisionẽ cũ enarrasset, cõfestim mira secuta est trãquillitas.

uota redigant in seruitutẽ, Vide hic Gregorium ex uoto sanctissimæ matris suæ natum, & deo post natiuitatẽ ab illa dedicatum. Nam libertas qua te Christus donauit, non est a uoti aut iuramenti obligatione, nec ab obedientia magistratus tam secularis quã Ecclesiastici, sed a peccatis, & ab iis quæ spiritum nostrum quoquo modo impediũt, quo minus deo totus seruiat.

2 *Videsne & hic uotũ a Gregorio si ex mari saluaretur, deo factum?*

Quapropter infideles cũcti,q in naui erant,fide ad Gregorij accurrebant Deum,ipsumq́; adiutorem fuisse sunt confessi. Nunqd hoc Heliæ miraculo est inferius? qui cum contra idolatricam insaniam sidoniæ stetisset,igne peregrino,& cœlesti sacrificiũ consumpsit, quo Israel ad ueri Dei fidẽ inducere posset, ita ut populus admiratione captus clamaret: Dñs ipse est Deus,uerus De⁹ est ipse. Talis erat Gregorius inopinata salute prædit⁹: multos.n.ĩfinitis errorib⁹irretitos in unam uiã, et fidei perduxit semitam.

Postq̃ uero Græcia ipsum tenuit, & gloriosum nomen Athenarũ, qd dicere necesse est,cũ quanta animi susceptus sit beneuolentia? Confestim enim tam a doctorib⁹,q̃ a discipulis,præstantissimus in sermonib⁹ est iudicatus.Cum uero non multũ effluxisset temporis, uenit Athenas a Byzantio Basilius magnus,eiusdem doctrinæ causa. Sodales igit̃, & contubernales sunt facti,uerũtamen haud facile qs explicauerit,quantũ coniũctio illa,& consuetudo utriq; profuerit. Qui enim solus est, etiam si quid recte nouit,non tamen sibijpsi credit, sed obambulans q̃rit a quo cõfirmetur.Cum aũt duo in unũ doctrinæ cõmiscent̃ desideriũ,tum iter se ostendunt firmamentũ,ac eũ,q partim inuenit,necnon illũ,q ueritatẽ cõfirmat, comprehendunt in seipsis.Et ut breuiter dicã,pari æmulatione sub unum reducti sunt iugũ: Siquidẽ una fide erant illuminati, & unanimes uirtutis amatores,q pari festinarent cursu,ita ut arantiũ,aut agricolarũ instar,prõ ptitudine æquali sapientiæ aruum seminarent,meterent, & copiosum colligerent fructũ.Animi enim fortitudine, & aduersitatũ tolerantia omnes fere coætaneos exuperabant.Etenim quẽadmodũ equi ut plurimum umbra & strepitu cõmoueri solent, ita ẽt iuuentus ob res aduersas indignari consueuit, & dolere: at ipsi ediuerso constantes erant, & immobiles,in ijs quæ sæpius ac multipliciter quidẽ accidebant, ita ut cũ terræmotus horrendus Græciam concussisset, ipsi apud omnes magnanimitatẽ suam,& prophetica uoce se dignos ostenderent,quæ ait, si etiam terra fuerit concussa,non tñ timebimus. Proinde corpora a iuuentute omni exercuerunt abstinentia,contenti necessarijs,Heliæ instar, & Ioannis,qui ex arborũ uiuebant fructibus. Quę uero ad uentris delicias,necnon ad gulæ ptinerent irritamenta,penitus contempserunt, uoluptatesq́; longe ualere iusserũt. Quid autem de castitate dicam? quã in omni uita pure ac illibate deo conseruarunt,ita ut minus redargui possent,q̃ Xenocrates ille, & Polemon: ex qbus hic dum cũ scorto dormiret ĩmobilis iacuit: ad illũ uero uix prostitutæ ingredi audebant,cum nimiũ philosophi seueritatem timerent. Et in his quidem uiri isti egregie se gerebant. Sane fori, aut concertationum nullam habebant curã, Aristidẽ in hac re imitati,ne ex uirtute pecuniã acquirere,aut philosophiã ultro mercenariam facere uiderent̃.Erant aũt omnibus æque boni,auaritiamq́;, & prodigalitatẽ pariter fugiebãt, ac intra terminos manebant honesti. Adeo aũt concertationes contemnebãt, & ita super Antisthenẽ, & Diogenem,necnon Cratetẽ attollebãtur, ut disciplinam illorum differendi abijcerent. Pariter.n.facultates tales despiciebant. Arrogantiam aũt, & gloriam inanem longe repellebant, qbus admirandi illi canes,publicis præconijs,homines capere solent, superbia, aliorum omnium instar philosophiæ puritatem inquinantes.

3 *Ecce mirã Gregorij & Basilij abstinẽtiã.*

4 *Dũo isti præcipua Orientalis Ecclesiæ lumina, in tota uita pure ac illibate seruarunt deo castitatem. Et quidam nostro tẽpore audent dicere, sacerdotes domini deberent permitti uxores habere,sicut sacerdotes ueteris legis & Græci.*

Cæterũ de studiorũ diligentia, quid dicere attinet? cum uniuersa eorũ uita in sola uersaret̃ meditatione, desideriumq́; indesinens in scientiæ sitũ

esset adeptione, ita ut die & nocte pro ea insudarent, quẽadmodũ Iob inquit beatus. Recte.n.nouerant generosi, quod meditatio referta esset labore, at perseuerantia, & multitudo cognitionis prestaret robur. Inde illis contigit, ut non solũ temporis sui doctores, sed & ueterũ q̃plurimos tam labore, q̃ naturæ superarent felicitate. Porro honestis tm̃ incumbebant studijs, siquidẽ in Grammatica nihil eos latebat. Ex Rhetorica autẽ solũmodo eloquentiæ decerpebant florem, reliquas uero nugas dimittebant. Philosophiã aũt moralem, & ratiocinationũ, tã in disciplinis mathematicis, quam in medicandi arte demonstrationes, necnon reliqua studia liberalia, non leuiter tm̃, aut ideo attingebant, ut priuatis plus haberent, sed ita perdiscebant, ut præceptores, & doctores esse possent præstãtissimi. Ex Musica aũt solum uetustũ illud ac concinnũ, & quod animæ iracundũ, & reluctans demulcet, perdiscebant: quod uero uoluptatẽ concitat, scenæ demandarunt. Numeroꝝ aũt computatione, & Geometriæ adæquatione, necnõ astroꝝ motu, & positione, tanq̃ noui Moses, & Daniel instituebanť: non tam ad studia ea impulsi, quã intellectũ omnem ad Christi (ut scriptũ est) obedientiã captiuantes. Siqdem scientias illas solũmodo philosophiæ ornatũ, & protectionem esse censebant. Per omnes igiť tam meliores, q̃ deteriores, ut dici solet, disciplinarũ semitas gradiebantur, quò quædã declinare, alia uero cũ prudentia eligere possent. Eum siquidẽ laudo, licet extra nostram sit caulam, q̃ dixit, nequaq̃ ignominiosum esse, id ẽt, quod minus bonum existat cognoscere: quandoquidem remedium ex illo contingere solet ijs, qui nequaquam odiose, sed beneuole quæ dicuntur excipiunt.

4 *Etiam ex horum sanctorum exemplo habes non esse damnanda liberalium disciplinarum studia, præsertim philosophiæ et logices, ut hæretici impudenter faciunt, quinimo ad scripturarum intelligentiam expeditiorem plurimum conducunt.*

Cæterũ q̃d mihi accidit amici? Interim enim dum sermo ꝓcedit, non secus me, ac equus insessorẽ, in beati Basilij laudes abripuit. Parũper igiť illum ueluti habenis moderabor, et nimiã euagãdi licentiã cõpescã. Qui.n. ultra uires nitunť, etiã a reb⁹ excidunt mediocrib⁹. Basilius igiť pulcherrimis mercib⁹ coemptis, domũ cõcessit. Gregori⁹ aũt tenaciter ab Atheniẽsibus retinebať discipulis, q̃ nec illi abeũdi facultatẽ concedebant, sed ut eos doceret uehemẽter orabãt. Quin etiã ut sophisticam cathedrã ascẽderet hortabanť. Ille igiť ut ijs gratificareť, parũper remansit: paulo post uero oibus supplicauit, ac persuasit, & q̃d necessariũ esset ut ad parẽtes rediret, cũ iam triginta annos in studioꝝ disciplinis consumpsisset: ac ita se patriæ reddidit. Primũ igiť diuinũ suscepit baptismũ, cuius uirtute iam antea erat illuminat⁹, terminũq; sibijpsi statuit, ne unq̃ iuraret, donec ĩ hac uita ageret, quẽ etiã ad finẽ usq; seruauit. Deinde desideriũ parentũ ac amicorũ adimpleuit, q̃ sermones eius audire desiderabãt. Cumq; consulerẽt, ac necesse esse dicerẽt, ut se tã publicis, q̃ domesticis ĩmisceret malis (ita.n. rerũ materialiũ splendorẽ uoco) ipse sibijpsi consuluit, ut se offerret Deo, quẽadmodum etiã dum periclitareť uouerat: ac se a mũdo segregaret, & soli purissimo addiceret, ac sacris incũberet libris, ut ide ueritatis eliceret splendorẽ. Quod consiliũ etiã re ipsa adimpleuit. Elegit.n.ut solitari⁹ pro mundano, & inops pro quæstuoso fieret. Sæpius igiť Xp̃m manifeste in somno uidit, necnon in meditatione nocturna. Et hanc retributionẽ ꝓ illa accepit puritate. Nam ut liber inq̃t sacer, Beati puri corde, q̃m Deũ uidebunt. Siquidẽ illũ purum uocat Dñs, qui instar Gregorij magni ciuitates, forũ, theatra, sophistarum fastũ, principũ arrogantiam, iudicũ citationes,

5 *Ecce ultra baptismi uotum, aliud Gregorij uotum, ut se a mũdo segregaret, et deo offerret, quod hæretici dicunt ꝑsumptuosum esse, cum omni conatu nõ possit quis*

Hus facere uidesne quomodo sanctorum gesta horum impostura proturbent omnino & conculcent?

litigantiũ contentiones, rhetorum nugas, furum insidias, mercatorũ insatiabilitatem, cauponum periuria, diuitũ superbiam, inopũ maleficia, satietatem nauseantẽ, ebrietatẽ petulantem, gloriã labilem, uestes preciosas, uasa ex argento, & auro elaborata, domus picturis, & marmorũ crustis, ac lapillis sumptuose exornatas, necnon alia cuncta derelinquit. Quoniam puras mentes perturbare solent, quominus purissimo lumini concedatur ingressus. Et hæc noster egit Gregorius, cũ adhuc in flore iuuẽtutis esset cõstitutus.

Postquam autem pater filiũ ad sacerdotium promouisset, ac in presbyterum elegisset, uique eum, & uix ad sententiam suam perduxisset, quid facit? Ecclesiam relinquit, & curas, quę mentẽ distrahunt, effugit, in Pontumque profectus, cũ Basilio philosophiæ incumbit. Cũ enim simul operam litteris dedissent, ac parumper a se inuicem fuissent diuisi, rursus conuenerunt, cũ eos morum similitudo, & promissa fides in unũ compelleret, quo in ipsis impleretur, quod dictũ est, ubi duo, aut tres in nomina meo collecti

6 fuerint, ibi in medio eorũ existo. Vna igitur agebant, ac uirtutem conuersatione mutua adaugebant, exercitationisque leges Deo acceptis exercitatoribus, & qui mundũ reliquissent, constituebant. Leges inquam, quę longé magis quam Lycurgi illius essent pacificæ, & quam Solonis plus syncere, necnon Minois magis æquæ. Et ut eccellentius quid de uiris illis dicam, Mosen imitabantur: nebula enim contecti erant, & montes turbidæ huius uitæ exuperabant, ac longe seipsos segregantes leges ferebant. Pater uero senectute, & curis degrauatus, insuper luctu filij Cæsarij oppressus, molestissimè uitam ferebant solitariã: ac ideo epistolis supplicibus Gregoriũ ad reditum sollicitabat. Ille uerò impiũ esse iudicans, si patri, & sacerdoti, & seni haud obediret, partim uolens, partim uero nolens est reuersus. Quietis enim desideriũ illum in Ponto remanere suadebat, uerũ pietatis scopus, & obsequium paternũ eum inde retrahebat. Cæterũ cum Cæsarius in maximo constitutus fuisset officio, siquidem thesauri, & pecuniæ publicæ illius cõmissę fuerant curæ, ac sub officij ingressum uitam cũ morte permutasset, oportebat secundũ legem, ut pater filij bona hæreditatis iure adiret, & si quid ex tributis deficeret, ipse pro illo satisfaceret, unde magnus Gregorius maximis curarũ inuolutus est turbis. Multi enim canum instar ad fores eius accurrebant, existimantes illum demortui facultates deserturũ. Pater enim senectute & morbis degrauatus, ac in nonagesimo iam constitutus anno, fori certamina nequaquã subire poterat. Ad Gregorium igitur omnis cura est deuoluta. Veruntamen ueneratio erga parentes, & spes mercedis promissæ, quæ debetur ijs, qui in parentes fuere pij, cuncta grauia reddebant leuia.

De Regulis loquitur Monachorum, quas si legere uellent qui nunc suis deceptionibus Ecclesiã Dei conturbant, optime cognoscerent num Monachismus nostri tẽporis sit res fictitia, nuper inuenta, Iudaica superstitio, & mille similia quæ improbi mentiuntur.

Interea res accidit talis. Cũ hæresis Ariana, per spiritus malitiæ Ecclesiam infestaret, multi ciuitatũ Episcopi in exiliũ sunt pulsi, ac multipliciter tam ui quam calumnijs agitati. Sacerdotes uero & populi multitudo ita affligebantur, ut cõgregationes suas sub æthere facere cogerentur. Non enim domus habebant, in quibus orarent, neque cõtra leges, & iustitiam impijs cõmunicare uolebant, cũ hęresis omnes ferè terrarũ occupasset fines, manu ac impietate regia audaciam sortita. Data est igitur potestas pastoribus perniciosis, qui sub aguino tegumento lupũ abscondere solent, ut Episcopos expellerent pios, & qui primo pastore Christo digni erant. Quidam igitur timore perculsi, alij blanditijs emolliti, nonnulli pecunia deli-

niti, aliqui simplicitate morũ decepti, hæreseos inescati sunt illecebris, ita ut aduersariis cõmunione adiungerent, idq; manuũ scriptura testarentur. Ex qbus unus erat beati Gregorij pater, simplicitate quadam hamũ deglutiens. Hoc regionis illius monachi nequaq; tolerantes, a cõmunione eius se subtraxerunt, cũ quibus & non minima pars populi defecit, monachorũ fidem tanq; digniorem manifeste secuta. Quid igitur seruus facit Dei? Primo Deum precibus, & nocturnis placat uigilijs, orans ut malum hoc dissolueret, & dissensioni obduceret cicatricẽ. Inde silere potius, quã loqui decreuit, ac ita tacendo tristitiam manifestã præ se tulit. Postea uerò patrem admonuit, ut ob lapsum ueniam peteret, ac purè, & sinceriter peritatem confiteretur: pariterq; eos, qui ab illo defecerant, ad concordiam, & unitatem reduxit, sicq; ornatũ reddidit Ecclesiæ, & utriq; parti factus est uenerabilis, tam patri, q̃ gregi pio: sermonibusq; pacificis diei festiuitatẽ exhilarauit, cõglutinans dissidentia, & remedij celeritate obliuionem inducens ęgritudini. Sanè Cratem ferunt Thebanũ dissidentium domus ingredi, ac sermonibus pacificis lites dirimere solitũ: uerum factũ hoc Gregorij longè illud exuperat. Non enim priuatim, quemadmodũ ille, sed publicè concordiã patriæ reddidit. Et quod maximũ est, nequaq; inter eos dijudicauit, qui de pecunijs aut iniurijs disceptabant: ibi enim sæpius uel leuis adhortatio facile discordiam sedare consueuit: uerũ inter eos, qui de fide disceptabant, ubi rei magnitudini, concertatio quoq; admisceri solet, ita ut sapientes quoq; sermones, uix etiam parumper dissidentia, componere ualeant.

7 *Si precibus et nocturnis uigilijs placatur Deus, ergo utræq; ei gratæ sunt & acceptæ.*

Postq; autem Christianorũ malitia, & uita dissoluta, Deum & mandata eius contemnere cœpit, Imperatorem Christi osorem nobis suscitauit, Iulianũ dico Tyrannũ, qui uirtutem progenitorũ suorum, ac fidẽ Constantini magni, planè contrarijs superare contendit: ac ideo Christianos ab omnibus arcuit iustis, tametsi nequaq; lege publica Christianorũ persecutionem proclamari iuberet, nutu tamen tacito, ac legislatione impia illos infestabat. Voluit enim ut Christiani haudquaq; græcorũ sermonũ, & disciplinarũ compotes fierent. Deus igitur ex longanimitate sua diu scelestũ illum exaltari permisit: cũ uero malitiam eius penitus inemendabilem esse uideret, romphea sua fulminea, quemadmodũ impietas eius digna erat, illũ prostrauit, & scelerũ pœnas ab eo exegit, in oris barbaricis, barbaricam & ferinam illius uitam detruncans. Confestim igitur Gregorius magnus prauitatem illius, & impietatem notauit infamia, una cũ sibariticis gentiliũ turpiloquijs, quorũ fabulas antiquas, & uariorũ deorũ errorẽ in omniũ denudauit oculis, ita ut sapientibus cõmunem excitaret risum. Cæterũ cur ego uiri res magnas, & ingentes sermone breui iniuria afficere, & planè contra scopũ constitutum incedere conor? ac in tẽpore collaudationis, cũ præcipue oporteat laudandũ, deliberatione rerũ gestarum gloriosiorem reddere, tam cito ab infamantibus illis sermonibus discedere nitor? cum planè sint admirandi, tam ob historiæ uarietatem, q̃ harmoniam, necnon summam in dicendo eloquentiã. Præcipuè igit contra Tyranni legislationem mirandã, quæ prohibet ne Christiani gentiliũ instituant disciplinis, sancti nostri prudentiã considerate. Ibi enim & heroicis, & iambicis, & trimetris, necnon uarijs alijs usus est carminibus, dicendi præterea charactere tam tragico q̃ comico, uniuersa insuper cõpo

ſitionis ſpecie:quin paulominus omniũ diſciplinarũ doctrinam in ſuis expreſſit ſermonibus,ubiq; pia inſulciens argumenta, aut uirtutis laudem, uel animæ,aut corporis puritatem,ſeu Theologiam, aut deprecationes, uel ſimilia metrica conſcribens oratione: omnem laſciuiam declinans,fabularũ nugas & Deorũ monſtra, quemadmodũ & decebat, penitus detexit,& hoc modo doctrinã perq; ſapientẽ Chriſtianis exhibuit. Oſtendit enim, q leges impij illius Tyranni illicitæ, ac nullius eſſent utilitatis, cũ Chriſtianis diſciplinarũ gratia inuiderẽt:immo potius è diuerſo ſemetipſos plecterent,& ulciſcerent. Talis enim inuidiæ eſt natura, ut parũ aut nihil oſtendat eos, quibus inuidet:uerũ eos,qui illam parturiunt, ingenti afficit detrimento. Quin etiam cũ Athenis ageret,cũ Iuliano eſt congreſſus admodũ adhuc iuuen e,& nondum ad imperiũ aſcito,ſed cũ diſcendi gratia ad doctores pergeret:ibi etiam amicis prædixit,adoleſcentẽ perniciosum,infidelem,ac ualde impiũ, necnon ad omne malũ procliuum fore:inde coniecturã ſumens, q illum animi paſſionibus obnoxiũ cerneret, & quia riſum haberet petulantem,necnon uiſum ferinũ,ac totum corpus eius ſubſultaret, ipſeq; aſſiduè moueret. Sed & impetus ſtultitiæ plenos, & collocutiones impietate refertas in illo notauit, tametſi hæc ſub exercitij ſpecie occultari uiderent. Præcipuè uerò mouebat,q cerneret illũ homines malos amare,uirtutis autẽ laudatores contẽnere. Hæc cũ uidiſſet, omnibus prædixit,peſſimã illius fore manifeſtationem, & occultæ mentis eruptionem. Oportere enim naturas bonas,teſtimoniũ rebus præbere futuris,& quę obſcurè oſtẽdunt,coniectura,& intellectu,priuſq; eueniant percipere. Verum ille malè perijt,cum fruſtra ſceleſtus fuiſſet, & nihil ſibi aliud, q̃ pœnæ materiam recondidiſſet.

Gregorius aũt non poſt multum tẽporis,cum hęreticorũ caterua ubiq; per Cæſariæ oram uagaret,ac ſanctus Euſebius metropolis gubernacula teneret,cui cũ Baſilio tunc presbytero,ac in Ponto philoſophanti, inimicitiæ erant,hæreticorũ timens conſpirationẽ, & quia Eccleſiæ præfectus inſultũ talem nequaq̃ uiriliter ſuſtinere poſſet, (leuior enim erat, licet uitæ eſſet puræ,ac in Theologia nequaq̃ inexercitatus) ad Baſiliũ luminis inſtar ſplendentem Gregorius miſit,ac illũ rogauit, ut inimicitias remitteret,& cũ animarũ periculũ cognoſceret,q̃ celerrimè metropoli,ac tantæ Eccleſiæ auxiliũ ferret. Quin & præſentiã obiter ſuam, & auxiliũ promiſit. His optimo perſuaſit duci,ut bellũ deponeret, cui & ipſe una militaturus acceſſit, ac in hæreticorũ munimenta impetũ fecit, impiorumq; dogmata abſcindens,& diſſoluens,tropheum erexit, ac hoſtes in fugam ita conuertit,ut uirtutis eius manifeſtũ caperent experimentũ. Hæc Deus per ſeruos ſuos fecit, qui cũ multam hominũ impietatẽ emergere uidit, ob honoratiſſimæ creaturę cõmiſerationem, uiros tandem excitauit, qui ſubſidiũ,& emendationẽ periclitantibus afferre poſſint, ne ob defectum confirmantis, humanũ genus inficeret. Quemadmodũ & tum quoq; fecit,ac ſuos confirmauit,hoſq; non ſecus ac coagulũ lacti inijciens in medium ſtatuit,ac eos qui uaria prauitate & impietate, multũ inter ſe diſſidebant,in unam colligauit amicitiam & harmoniam.

Interea non multũ temporis effluxit, cũ prędictus Eccleſiæ præſes ad meliorẽ tranſiuit uitam,unde multus labor Gregorio eſt excitatus, cũ & ad ciuitatẽ nunc priuatim quibuſdã, nunc publicè ſcriberet omnibus, &

tam per patrē q̃ per seipsum suaderet, ut Basiliū in Episcopatus assumerent thronū: non ideo solū ut amico cōmodaret, uerū & ut in uniuersum omnibus prouideret. Vidit enim, uidit inquā, manifestè, adiutorem spiritū dignū: quapropter non prius destitit, quā consiliū tam egregiū perduceret ad finem, sicq́ rem tandē peregit. Basilius igitur Cæsareensium tenuit gubernacula, uerūenimuero ob inuidiam, & dominandi libidinē maleuolorū quorundā, Cappadocia in duas diuisa est partes, quę usq; ad tēpus illud semper fuerat unita, inde quoq; a Cæsareensibus segregata est Tyana, & se deinde contra utrasq; defendit. Sed & reliqua oppidula dubitare cœperunt, cui parti potius adhęrere deberent. Vnde magna exorta est contentio, prętextū habens, quasi animarū gereret curam: studiū autem nimis uehemens, auaritiā, & dominandi libidinem', quoniā res erant turpissimæ, honestis appellationibus celare satagebant. Rerum igitur nouitate Basilius magnus oppressus, simul & domesticis priuatus, Gregoriū Sasimis Episcopum dare decreuit, quo cōmuni consilio dissidiū, tanquam damnum aliunde sibi emergens hoc pacto sedaret, simul ut si regionem Episcopis firmasset, maiorem curam Ecclesijs impendere posset. Nullus igitur Basilio uisus est utilior, q̃ Gregorius, & nemo ex episcopis fortior, qui resistere posset siquid incideret noui. Itaq; cū consilium illud cū patre Gregorij admirandi cōmunicasset, ui uirū ad munus protraxit suscipiendum: & opus quidē finem habebat, at ille quēadmodū sæpius diximus, cum scopū haberet quietis, & a negocijs liberationē, tristabat̃ & indignabatur, qm̃ necessarium arbitrabat̃ ut priuatim sui ipsius curā gereret. Ad quā rem, regio illa, Sasimā dico, minime ipsi apta erat, utpote tumultus & ciuiliū turbarū plena. Siquidē in uia sita est regia, & equorū publici cursus stationes habet, ac ideo multā perturbationem quietis concitat amatoribus: utilitatem aūt, seu fruitionē, uel fortuitam quasi nullā præstare solet. Hæc cū uideret, ad curā fugit ęgrotorū, ubi ministerio, & sermonibus spiritalib9, morborū leniebat dolores, ac philosophiā temporū faciebat exercitiū. Fertur etiā nec oblationes, uel electionis munera, neq; aliud q̄d, quēadmodū alij Episcopi Sasimis solebant accepisse, sed in electione solum de actione cogitasse. Interea Pater multis illū rogauit, ut rursus Sasimæ Ecclesiam reciperet. Verū postq̃ a scopo aberrauit, secūdo effecit, ut ille pro illa Nazianzi curā assumeret. Idq́ nō solū admonitione perfecit, sed iam execrationē quandā admiscuit, quę ob sacerdotalē negligentiam emergere posset. Ab illo tēpore Gregorius assiduè patri adhæsit, ac rem magnā esse iudicauit, obedire patri. Quē & talibus allocutus est uerbis: Pater, tametsi molestè imperata ferā, gratiam tamen tuā nequaq̃ sperno. Nazianzi curas suscipio. Cognoscat aūt sacra tua, & Deo accepta prudentia, quod impossibile sit, cū tu a uita hac discesseris, ut ego Ecclesiam retineam. Suscipiens uerò pater, mihi inquit, fili uiuenti baculus fias, ac senectutem sustenta, & tu quoq; precibus sustentaberis. Cū uerò obiero, quēadmodū tibi placuerit, res tuas disponito. Hæc cū audiuisset, q̃ optimè potuit senū parentū curam gessit', cū pater iam centesimo appropinquaret anno, mater uerò haud longè ab illo distaret, ac ambo multo iam, ut credere par est, indigerent ministerio: præcipue cū iam Cęsarius obijsset, necnon Gorgonia soror inter mulieres sanctissima, ac ambo ad uitā meliorē, necnon felicitatē transijssent stabiliorē: quos etiā orationib9 ho-

norauit funebrib⁹, solus senectutis derelictus cōsolatio, debilitatis medela, parentū piorū, ne qd magni dicā, melior successio: gloria uero adeo satisfaciebat maioribus, ut illorū & memoriam prolungaret, & usque ad mundi extenderet durationem.

Quis igitur unq̃ plus pius tam scientia q̃ amore diuino, domesticorū, necnon domus propriæ extitit dispensator? q̃ ille, qui unicuiq; suū impartitus est officiū, cognatis, amicis, famulis, hospitib⁹: Ecclesiastica uero ita disposuit, ut curā suam pastoralē, tanq̃ regulam quandā iustam cunctis proponeret pastorib⁹. Recte igit̃ a diuino dictū est Paulo, qui reb⁹ priuatis præesse non nouit, qūo Ecclesiæ Dei curā gerere poterit? Et ille unū solum prudentia instruebat, ut hoc pacto domū unā saluaret: at noster hic ut domū & Ecclesiā, immo Ecclesiā, & ciuitatē. Siquidē domus est respublica bene ordinata, & ciuitas ambitu utiq; domo perfectior. Eiusdē uero est scientiæ multos saluare & paucos, aut etiā unum solū: ac ideo non toto & omni, sed solū quanto talia differunt. Cum aūt pater eius Gregorius (ita enim & ipse uocabat̃) uitam cū morte permutasset, ipse patrem oratione honorauit funebri: nam Deo acceptā matrem Nonnam, adhuc uiuentē laudauerat, piè ac sanctè faciens, & quemadmodū patris & matris, necnon Christi amatorē decebat. Curā igit̃ eius in uiduitate constitutæ gessit, cū in senectute longæua auxilio egeret, & quiete. Verum post eius obitum, ecclesia excessit, ac seleuciam est profectus, ibiq; apud uirginum sanctæ Teclæ domicilium habitauit tēpus tribuens, ut Episcopus aliquis Nazianzo præficeretur. Cum uero regressus esset, inter æquales uersabat̃, minime pastoris fungēs officio. Cūq; populo ipsum expeteret, nequaq̃ flectebat̃ precib⁹, sed imobilis ꝑsistebat, nō secus ac quercus annosa ad uentoꝝ flatus incōcussa. Quod aūt mihi ferè excidisset, nunc nobis narrare pergam, nō magis ob eius gloriā, q̃ utilitatē uestrā. Siquidem omne bonū æmulatione etiā dignū est: qđ aūt æmulatione dignū, id etiā uirtutē conferre ualet: uirt⁹ uero ipsa, sectatores suos ad Deū usq; prouehit. Cum Basilius magnus fratres detrimento affici uideret, q ualde cōmiseratione, & cōpassione digni erant, cū interim tn̄ nemo illoꝝ tangeret̃ misericordia, sed quāplurimis ꝑꝑ ruditatē, & inhumanitatē nimiā, piaculi aut inquinationis instar abominationi essent, naturali cōmotus est instinctu, consiliumq; cœpit piū, & fraterna charitate dignū: domos enim ædificauit ingentes, ex prouētibusq;, quos ab opulentiorib⁹ colligebat, inopes alebat. Illos enim sermonibus prudentibus ad distributionē hortabatur, ac omnes debiles ad domus illas, quas pauperū uocabat receptacula, colligebat. In hac re Gregorius illi egregiā nauauit operā, quēadmodū liquet ex oratione, quā de fouendis habuit pauperib⁹. Ex qua intelligere datur, quantum studium in hac re magno impenderit Basilio. Ibi.n. planè ostendit, inopum sustentationē mandatū esse maximū, immensitateq; ac clementia Dei dignissimū esse. Verū id adeo modeste facit, ut nequaq̃ ꝑcipi possit, ꝙ ipse rem tam egregiam peregerit.

Cæterum cum Ariana hæresis longo tempore Ecclesiam præmeret, ac manu regia Dei subuersa essent munimenta, ut ad impietatem protraherentur simpliciores (Docet aūt illa magnū deū patrem, & paruum filiū, creaturamq; spm̄ sanctū) pullulauit tandem ueluti ex hydra quadā nouū caput uirescens, nēpe pneumatomachoꝝ hæresis, de filio quidē recte sen-

tiens,& uerbũ æquale Patri ſtatuens,ſpm̃ uero ſanctũ blaſphemans,idq́ duplicιter. Quidã enim illũ manifeſte creaturã eſſe docent, alij autẽ neq́ creaturã,neq́ Deum,ſed liberũ;quos ille recte dimidiarios uocabat, aſſe rens appellationẽ hanc probe eorũ conuenire opinioni. Venerant enim fi lium,ſed ſpm̃ ſanctum afficiunt ignominia.Hæc contentio uniuerſum Ro manum occupauit orbẽ,ſed potiſsimũ Byzantij præualebat.Deus igitur ſpiritus ſanctus,Gregoriũ excitauit Theologũ,cum miſeraret eorum,qui ſub eo peribant dogmate,& tanq́ ad Moſen dixit:Videns uidi uexationem populi mei, q in Ægypto eſt(At Ægyptus lingua Hebręorũ caligo uocat, ac ideo & nunc quoq́ palpabiles hæreticorũ ſignificat tenebras) & gemitus eorũ audiui,& deſcendi ut eos liberarẽ,quapropter nunc adeſto,ut te mittã in Ægyptũ. Tali igit adhortatione uirũ cõmouit,ut Byzãtium nauigaret,ſpiritu repletus,ut pro ſpiritu pugnaret. Confeſtim igitur impetus ille a Baſilio luminari magno eſt incitatus, ipſeq́ ad certamẽ ſpirituale unctus:quinetiã q́plures Pontifices,& ex regia urbe fideles, cũ auxilio indigerent, ſummis illũ rogabant precibus, ut mala ab eis pelleret. Quapropter in auxiliũ urbis illius aduolauit,omnibus delitijs, ornatu,& opibus caſſus,ſpiritu uero plane repletus. A cognatis igit non minus corpus eius,q́ pietas,benigne eſt ſuſceptũ. Reperit aũt Eccleſiam tanq́ nauis malũ in monte erectum,uel ſicut uiæ ſignum in colle, ut prophetice loquar,conſtitutũ,exiguã,attenuatam,& deliteſcentẽ, ac per uim omni loquendi libertate priuatã. Sacras uero domus cũctas direptas,& ui occupatas, adeo ut ſola Anaſtaſia ſancta,orthodoxis eſſet relicta: forſitan qa tum propter ambitus contẽpta eſſet anguſtiam,quẽadmodũ norunt ij,q templũ uiderunt antiquũ.Confeſtim igit quemadmodũ Dauid alius emicuit,& alienigena dogmata ſermonũ firmitate,tanq́ funda diſiecit,fidelibusq́ fideliter loquendi audaciã præſtitit,quotidie recipiens & capiens Deo eos,qui male a ueritate deſciuerant. Paruo igit elapſo tpe, tantã multitudinem conuertit,ut nequaq́ cum primis cõferri poſſet,planeq́ hic ſacra impleta eſt ſcriptura,quæ ait:Domus Dauid procedebat, & magnificata eſt,domus aũt Saul retrocedebat, & eſt debilitata. Variã igitur cernere erat diſciplinam inter eos, q ſaluati erant:qdam enim iã in retia inciderant,alij uero appropinquabant, nonnulli in fide erant perfecti,& ij alios uenabant,& docebant. Ob hæc Arianorũ qdam iraſcebant,quidam uero inuidebant,è quibus tñ nonnulli decorũ eſſe cenſebant, ut illũ adiuuarent,& cũ decertante cõcertarent:licet.n.ob emendationis ſucceſſum indignarent,ob inuidiã tamen Eccleſię procurabant incrementũ. Et cum inter æquales excellere nequirent,aut non uellent, prauitate uirtutẽ dilatare cõtendebant. Cęterum cum malũ hoc nondũ quieuiſſet, exortus eſt Appolinaris Syrus, qui de nouo propriũ quoddam prauitatis excogitauit documentũ. Incarnationem.n.nequaq́ ueram fuiſſe cenſebat,ſed carnis ſolũ & animæ irrationalis aſſumptionẽ docebat,ac animam rationalem penitus a diſpenſatione abſcindebat. Cumq́ doctrina gentili admodum præſtaret,multos ſermonis decepit uarietate. Ab omnibus igit terrarum oris hæreſeos aderãt diſcipuli,q indoctos tanq́ hamis in perditionem trahebant. Gregorius itaq́ rurſus perdiſſicili implicitus eſt certamini. Vbiq́ enim aderat;arguens,cõminans,adhortans, quoſdam in fide ſeruabat,alios unde exciderant reducebat. Accidit autẽ quemadmodũ in ta

libus fieri consueuit, ut perfectæ incarnationis confessio, in duos filios ab indoctis censeret diuisio. Cũ igit discipuli Apollinaris assidue populi aures obtunderent, & sancti patris accusarent facta, præualuit tandẽ calumnia. Gutta.n. assidue distillans, saxũ ẽt tandem excauat. Et qa talia multorum auditu sublimiora erant, q nequaq̃ dispensationis profunditatẽ intelligere poterant, lupis credebat, pastor aũt, qui ueritatem docebat, suspicioni obnoxius erat. Qui igit pro Apollinaris pugnabant opinione, tanq̃ apri Syluestres, cũ iampridẽ iram acuissent, perturbationemq́; & calumniam, quæ Gregorio ex Apollinaris opinionũ censoribus concitabant, in auxiliũ sumpsissent, populũ ementitis concitarunt sermonibus, ut uirum, quẽadmodũ olim Iudæi Stephanũ lapidarent, nisi quod ictibꝰ aberrarũt, cum Deus suũ protegeret propugnatorẽ. Comprehendentes autẽ illum tanq̃ seditiosum quendã, & pacis turbatorẽ, ad Consulis pertraxerũt tribunal. Proh impudentia, proh mendacij uiolentia. Gregorius de talibꝰ iudicatur, q alienæ iræ, & turbationis mitissimus erat medicus, qui pacis erat dispensator, qui Christi erat discipulus, clementis illius, & humilis, & q mansuetudinem lege statuisset. At ipse q̃uis talibus oppressus esset difficultatibus, solũmodo hæc in ore habuit: Propter nomen tuũ Christe, ẽt si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, qm̃ tu mecum es. Mox sine uerberibus, et supplicio est dimissus, martyr absq̃ corporis afflictione, & sine uibicibus coronatus, solummodo tm̃ tolerans, quantũ sustinuit uoluntate, sed ne pateretur, Christus concessit.

Igit cũ talibus fulgeret certaminibus, iam omnibus cognitus erat, acceptus ob loquendi libertatẽ, acceptus ob uirtutẽ, & labores similes, cõspicuusq́; multitudini Ecclesiæ: ita ut Petrus, q tum magnæ urbis Alexandrinoꝝ Eps̃ erat, & post Athanasium curam pastoralem susceperat, ad Gregoriũ magnũ mitteret, & illi Constantinopoleos Episcopã confirmaret, admodumq́; recte, ac iuste Episcopi eum officio fungi iuberet, quo labores dignitate compensaret, & mercedẽ sudoris, thronũ, non tamen gratia humana, retribueret. Cæterũ multiplex rerum gestarũ congeries, mentem mihi interturbauit, & quemadmodũ singula acta fuerint confudit, sequentiumq́; copia non secus ac in undarũ collisione, priora abscõdit. Verum cũ semel loqui cœperim, nequaq̃ desinam, priusquã ad optatum finẽ deueniã; qua in re meæ imbecillitati diuinũ Gregorium adiutorẽ sumam, necnon a mansuetudine uestra, meæ in dicendo tenuitati, ueniã me impetraturum spero. Erat quidam in urbe regia, Maximus nomine, genere Ægyptius, moribus Barbarus, qui Gregorio non secus ac Mosi olim nouus Iamnes est factus. Cynicus is erat philosophus, baculo, coma, & ueste attrita seuerus, eo usq̃.n. philosophabat; uerum gula, auaritia, ac impudentia canis magis q̃ Cynicus erat, & Antisthenis familiaribus contrarius: quẽadmodũ & de Nabal audimus. Is igit ad sacrum accessit pastorem, a quo ẽt est instructus, cumq́; impietatẽ dedicisset, membrum est factus Ecclesiæ, ac per baptisma regeneratus. Inde cũ religionem simulasset, a Pontifice mensæ quoq̃ & poculo est adhibitus, q & omnia illi concredebat. Erat.n. minister egregius, laudator sermonum beneuolus, Christianus nequaquam pessimus. Cum uero temporis successu, sui quoque specimen præstitisset, gradu etiam dignus est reputatus, ac sic Clericorum numero ascriptus. Cõfestim igitur Iudam imitatus, defectionẽ mo-

liri cœpit, & doctori suo bellũ inferre cogitauit. Ad quã rem perficiendã ecclesię presbyterum quendam adiutorẽ assumpsit, q nullũ unquã honorẽ adeptus fuerat, sed nec honorãdis adnumerabat: is Maximo negociũ illud concinnabat, quo agebat, ut eũ Byzantij epm constitueret. Verum qa ad rẽ hanc aurum necessariũ erat, unde illud sumptũ sit audite. Presbyter qdam insularis ex Thaso, Byzantiũ applicuerat, ac secũ attulerat pecunias, ut pro illis Proconesij marmoris tabulas emeret. Hunc aggressi, promissis inescant (perfacilè enim lenitas deceptioni est obnoxia) ac aurũ prauitatis suæ coëmptorẽ accipiunt. In Alexandriã igit mittunt, ac Petro persuadent, ut uiros Byzantiũ legaret, q Maximũ in Constantinopolitanũ eligerent epm. Vixq́ hæc sermonib⁹ tractata fuerãt, cũ mox ab Ægypto aderant, q Maximo Episcopã traderent. Erat aũt Petrus ille idem, qui prius Gregoriũ in thronũ constituerat, tum uero Maximũ eligebat citra ullum iuris ordinẽ, necnon absq; omni tum uirtutis, tum gloriæ uiri respectu. Cum igit aduenissent q ab illo mittebant, mane erat, ipsiq́ Ecclesiam sunt ingressi, nequaq; pastori illud significantes, non presbyteris, non clero, non magistratui, non populo fideli, cõfestimq; ad electionem se accingebant. Id cũ auditum esset, turmatim aderant sacerdotes, clerus, populi multitudo hæreticorum turba: omnes enim tanquã insani agebant, rei iniquitate, & hominum prauitate tam immensa perculsi. Malitiæ enim magnitudo inimicos etiã quandoque ad uindictam innocentũ concitare solet. Postquã igit consilia eorum procedere nequibãt, sed necessitas eos ab inceptis desistere cogebat, siquidẽ populi illius obstabat audacia, qd faciunt? Ecclesiam egrediunt, & in domum cantoris cuiusdã se recipientes, Maximum ibi elegerũt, cũ quosdã è populo coadiutores, & auxiliatores haberent, q pp morum peruersitatẽ ab Ecclesia fuerãt eiecti. Tales enim ob mutationes repentinas gaudere, ac res bene dispositas odio habere, semperq́ innouationib⁹ oblectari solent. Ciuitas igitur ira flagrabat, nec facile quis referre posset, quot cõuitijs Maximus discerperet. Sed & Gregorio ipsi homines indignabant, q tanta beneuolentia Maximũ dignum censuisset, ac talẽ audaciam illi suppeditasset: quapropter & nouũ illi excusationis certamen est suscitatũ. Vt igit populi ardorem sermonis demulceret medicamento, ita ad eos locutus est, Nolite mihi, uiri, uestro irasci patri: Etenim si ego illi bonus uisus, & ideo culpæ sum obnoxius, q mali tiam eius minus puiderim, qualis erit q beneficia accipit, & pro illis reddit insidias? Siqdem malitiã non præuidisse, nequaq; facit reum: hoc.n solius dei est. Præterea & lex quoq; iubet, ut omnibus misericordiæ uiscera aperiamus, & affectu paterno fideles suscipiamus. Omnem.n. ad me uenientem, Christus ait, non eijciã foras. Res magna mihi erat Maximus, ex gentili baptizatus. Res magna mihi erat, homo uirtutẽ simulans; tametsi nouissimis ostenderit, qd in prioribus simulauerit. Verũ nequaq; ad nos pertinet ut coniecturæ innitamur, quandoqdem haud in opinionibus ambulamus, neq; qd futurũ sit cognoscimus. Id.n. solũ diuina donat prudentia, ac ideo nos faciẽ intuemur. Deus uero, quemadmodũ audiuistis, scrutatur corda. His uerbis multitudinis indignationẽ sedauit, effecitq́, ut ob tantã animi bonitatem magis Episcopo suo faueret. Cæterũ cũ Theodosius, qui ex Hispania generis ortum trahebat, in Macedonia castra haberet, & contra Hesperios barbaros bellũ gereret, accepit Maximus Ægy-

ptiorum Epiſcoporũ cateruam,qui ipſum in ſacerdotem elegerant,ac cũ ῆs Theſſalonicã profectus,Imperatorẽ conuenit,ac regiæ urbis ſacerdotium petῆt. Nã ex legibus Eccleſiaſticis illud conſequi haud poterat, ac ideo illud ex mandato regio adipiſci cogitabat, tanq̃ minime ad ſacerdotiũ,ſed potius ad tyrannidẽ electus eſſet.Verũ illi repulſam tulerunt,iratusq́ꝫ Imperator multis eos conuitῆs abegit. Quid igit̃ facit Maximus?inexpugnabilis.n.eſt dominandi libido.In Alexandriã nauigat,& ῆſdẽ conatibus domeſticos quoſdã Petri auro decipit, illumq́ꝫ pari aggredit̃ malitia.Aut mihi,inqt,regiæ urbis Pontificatũ acquire, aut nec a tuo abſtinebo. Et iã audacia in manifeſtũ prorumpebat periculũ,niſi præſes, q tũ Alexandriam moderabat̃, Maximũ ab urbe pepuliſſet,timens ne res ad ſeditionẽ, & cædes uſq; procederet. Et ſic ille dignã audaciæ ſuæ mercedem tulit. Gregorius uero multitudine laborũ preſſus,& ob uarias curas feſſus,domũ, depoſito officio ire conſtituit, prius tamen populũ admonuit,ut fidẽ quam ab eo acceperat,firmiter ſeruaret,uirtutiq́ꝫ ſtuderet, quã ipſis & re & uerbo oſtendiſſet.Hæc cũ clerus & populus audiuiſſet, magnus clamor eſt exortus. Omnes.n.ob diſceſſum eius lugebant, cernereq́ꝫ erat ſpectaculũ miſerabile,uiros,mulieres,iuuenes,ſenes,eximios,indoctos,principes,priuatos,omnes deniq; cõi reſonare planctu, & patris priuationem nequaq̃ ferre,ita ut qdam ſublata uoce clamaret,Aude Pater,ac tecũ trinitatẽ ipſam eῆce. Hanc uocem cum generoſus ille audiſſet, impetũ refrenauit,& ſe cũ eis remanſurum promiſit,donec Ep̃orum fieret congregatio. Sperabat̃ enim,quendã ab ῆs præpoſitum iri,q officio Epiſcopali dignus eſſet, quo ipſe a tantis abſolueret̃ curis: nihilominus tñ diſceſſum illi inhibuerunt,ac ita concio eſt ſoluta,tametſi res nequaq̃ iureiurando firmata fuerit,cũ morum eius integritati confideret̃. Cũ igit̃ turbæ illæ aliquantiſper ſedatæ eſſent,quieſq; reddita eſſet rebus,rurſus effulſit trinitatis dogma,doctrina & labore beati Gregorῆ,inter omnes fideles dilatatũ. Illã.n.pulcherrime excoluit, adeo ut cultura quã Noe olim fecit,longe fuerit uenerabilior. Siquidẽ Eccleſiæ aruum ad fundũ uſq; elaborabat,& impietatis ſpinas ſermone tanq̃ aratro,ab animabus extirpabat. Animas.n.quaſdam adaquabat, ut prophetice loquar. Alῆs uerbũ ſeminabat diuinũ. At q̃dã æqualiter pullulabant, & radices agebãt altiores. Nonnullæ carmina cantabãt,quædã ad genua uſq; ueſtimẽta ſuffarcinabant. Aliæ ad ſpicas colligẽdas ſe accingebãt. illę exultabãt,& ad meſſem erãt paratiores. Quaſdã iã area continebat, nonnullas uero cumulus. Aliæ uentilabro paleã,& dogmata rationi cõtraria diſcernebãt,purgatæ xp̃o aliquæ dignæ erant ut conderent̃ horreis. At quædã in panẽ iam erãt elaboratę. Et hic eſt finis agriculturæ uniuerſæ, cuius delitiarũ ſcopus eſt, tranſmutatio, p̃p quã unuſquiſq; meſſem ac laborẽ oẽm lætẽ tolerat. Tali igit̃ ſudore,tantoq́; ſtudio uir Dei pro ſalute laborabat multorũ. Cæterũ fruitio his nequaq̃ reſpondebat. Nõ enim queadmodũ agricola fructuũ particeps erat,ſed gratis bon⁹ exiſtebat. Labores enim ſuſtinebat, ex Euangelio uero nullos ſumptus colligebat. Vnde accidit,ut magis diligeretur:cũq́ꝫ magis diligeret̃,libenti⁹ etiã audiret̃,Deoq́ꝫ plures animas lucraret̃,non quod iracundia graſſaret̃, ſed manſuetudine imperitiam pelleret, & animas ſermonum uirtute ad meliorem habitũ perduceret. Quidam enim orationis capiebant̃ ſuauitate,alῆ exactã amplectebant̃ doctrinam.

Nonnulli uiri laborib⁹, & tolerantia inflectebant, quibusdam mansuetudo eius uenerabilis erat. Alios aũt sinceritas, & planè hominis philosophi cum plus mouebat. Quidam tanꝗ uenationẽ hanc aduocassent ac tenerent, illam quoque fouebant, suoq; applaudebant suffragio. Et quod maioris erat prudentiæ, non omnibus omnia, credebat, sed uirtutem uniuscuiusq;, non secus ac medicus quispiam optimus ægrotantiũ habitũ diligẽter expendebat, ac unicuiq; debitũ suum distribuebat medicamentũ. Sed nec prophanis, seu imbecillibus mysterĳ concredebat archana, neq; ab hominibus ritè initiatis aliqd abscondebat, tanquã illis ea inuideret, quæ utilia essent. Quosdam publicè redarguit, quos pudor ad pœnitentiã perducebat. Aliĳs priuatim delicta sua ob oculos ponebat. Nonnullis minabatũ, quibus id melius esse censebat. Qui aũt se emendauerant, illos paterne & officiose laudabat. Minime enim assentabatũ; sed uirtuti ꝑ rectũ tramitem ad fœlicitatẽ iter struebat. Siqdem Rhetorica in hoc differt a philosophia, quod illa adulatione cauponaria, ac laudib⁹ suis beneuolẽtiam captat mortaliũ. At illa humanæ utilitatis curam gerit, ac sermonũ celebratione mellis instar edulcat, laudisq; uoluptate, ad uirtutẽ eos pertrahit, q in illam inciderunt. Cæterũ in omni doctrinarũ genere, præcipue uero Theologica profunditate, tantum eminuit, ut licet tẽpore multo, multi extitissent uiri in Theologica sapientia præstantissimi, famaq; & nominis celebritate clarissimi, solus tñ iste, post Ioannẽ Euangelistã Theologi nomine sit insignitus, appellationemq; hanc tanꝗ præcipuã sortitus. Proinde cum omne bonũ in corde eius esset inclusum, nec prophetico etiã carebat spiritu: & hoc uos mihi credituros scio, qui i uiri huius sapiẽtia oblectari soletis. Decet igiẽ ut dictis suis & scriptis, in hac quoq; decoreẽ parte. Siquidẽ in oratione, quã in Episcoporum habuit præsentia, ita est locutus, Talis olim grex, talis quoq; nunc est, ita bene habituatus, ac dilatat⁹. Proinde si olim non erat populus, paulatim tamẽ ad hanc auctus est multitudinem. Prophetizo autem quod & plus augebitur: hæc mihi sanctus spondet spiritus, si quid in me propheticum est, & rite prospicio futura. Siqdem non multum temporis effluxit, & prophetia hæc est adimpleta. Qm̃ Ecclesiæ multitudo, maris fere adæquauit arenam. Ac ita prophetiæ prodigium, per euentus comprobatum est miraculum.

Postꝗ autem prædictus Theodosius pius, in Cæsarẽ est electus, & liberum lumen Ecclesiæ est exortũ, qd dicere refert quot panegyricis exultauerit sermonibus? Quantũ orthodoxorũ iram demulserit, qui hæreticis acceptã malitiam recompensare contendebant, ac eos a quibus in tẽpore potentiæ, persecutionẽ & supplicia pertulerant, in tpe mutationis pari retributione ulcisci quærebant. Quid igiẽ sanctus dixit? Non hoc, inquit, exigit Christus, nec ita nos docet Euangeliũ. Tempus est ut errantes conuertanẽ, cognoscant errorẽ suum discendo. Procidant coram dño, abrenũcient impietati, ouiumq; admisceanẽ gregi. Hæc mea sit ultio, ut saluenẽ q nos affecere iniuria, & confiteanẽ ea bona esse, quæ prius sunt persecuti. Longanimes estôte filĳ, uir longanimis abundat sapientia. Benefacite ĳs qui uos oderunt, & dimittite eis delicta sua plane. Si aũt ira uestra nimiũ adhuc ardet, & nequaꝗ penitus cohiberi potest, saltẽ quod secũdum est a uobis fiat. Relinquite hæc Christo, & futuro reseruate iudicio. Mea.n. est uindicta, & ego retribuam, ait dñs. Hisce sermonibus illis persuasit, ut

quiescerent. Cũ autem bellum, quod cum Hesperijs barbaris contractum fuerat, esset finitũ, omniaq́ꝫ ex Imperatoris constituta essent sententia, ac ille pœnas ab illis eorũ ausibus dignas exegisset, captiuosq́ꝫ abegisset, ac uictis tributũ imperasset, triumphũ superbum, & spectatu dignũ in regia egit Ciuitate. Tumq́ꝫ Episcopum Gregoriũ, honorifice, & quemadmodum ob labores suos dignus erat, suscepit, ac sermonibus prolixiorib⁹ beneuolentiã suam erga illum declarauit. Quibus in fine adiũxit: Pater tibi, & sudoribus tuis Deus per nos Ecclesiam tribuit, ecce do tibi domũ sacram, & thronum. At beatus gaudio perfusus, Imperatorẽ salutauit, illiq́ꝫ bene precatus a regia exiuit. Cæterum Ariani (hucusqꝫ enim sacram occupabant domũ) contra sanctum concitati, rem armis, & bello decernere satagebant, obiterq́ꝫ Imperatorem rogabant, ne eis domũ auferret, nã potentiæ resistere timebãt. Gregorio autem sancto, necnon ĳs q cũ illo erãt, mortem minabant̃. Publice itaqꝫ ad pugnam se expediebant, priuatim uero quendam submiserunt, qui clanculũ Epm̃ aggrederet̃, & gladio illum transuerberaret. Et hoc erat hostium consilium. Mane autẽ facto, Populus dei cum suo processit pastore, ut domum occuparent sacram. Erat autem tumultus magnus, & perturbatio haud minor, q̃ꝫ cum urbs quędam hostili diripit̃ insultu. Multi. n. undiqꝫ armati in plateis uersabant̃, qdã uero domoꝝ occupauerãt culmina. Magnus p̃terea ululatus ex mulierũ, & pueroꝝ luctu cõmit⁹, ĩ altũ tollebat̃. In tẽplũ igit̃ Impator cũ sancto est ingressus. Verũenimuero quẽadmodũ sæpius in reb⁹ accidit humanis, cũ adhuc mane esset, factæ sunt tenebrę, nebulaqꝫ solarem abscondit circulum. Quapp contigit, ut accidens hoc a festiuitate, & lætitia fieret alienũ. Siqdem Arianos gaudio replebat, tanq̃ꝫ Deo domus displiceret mutatio. Fidelium autem animas tristitia quædam subĳt, ac perturbatio. Postq̃ꝫ aũt pastor, & Imperator intra sanctũ ingressi sunt ambitũ, uox una laudis ab omnibus est leuata, lachrymæqꝫ effusæ sunt, & manus in altum protẽsæ. Cumqꝫ densitas nubis disparuisset, solare lumen rursus fulgere cœpit, ac sacrum templũ illuminauit. Cum itaqꝫ cœlũ rursus luce splenderet, hominum mentes ex tristitia in gaudiũ sunt mutatæ. Imperatorem itaqꝫ populus rogauit, ut sanctum confirmaret in sede. Verũ beatus ille repugnabat, & nequaq̃ꝫ ibi confirmari uolebat. Cæterũ cum ob abstinentiam nimiã & debilitatẽ, multitudinem haud alta uoce alloqui ualeret, per uocaliorem quendam id faciundum curauit: illamq́ꝫ talibus cõpellare iussit uerbis. Nunc filĳ tẽpus est, ut grati sitis, ac gratiam confiteamini acceptã, ob ea quæ nobis gratificata est Trinitas ueneranda. Cæterũ throni negociũ in aliud tp̃s differemus. His uerbis populus delinitus quieuit. Imperator uero ob tantã uiri modestiam, magna admiratione est perculsus, ac ita panegyris est soluta: cũ Christus lætitiã, necnon securitatẽ suis tribuisset q̃ꝫplurimam, adeo ut armoꝝ apparatus, ac insaniæ furor penitus dispareret. Solum autem unus enudatus est gladius, qui tamen citra sanguinẽ rursus in uaginam est reconditus.

Cæterũ Gregorio non usquequaqꝫ concessum est, ut haud confirmaretur in throno. Nam licet nollet, & fortiter repugnaret, nihilomin⁹ tñ Episcoporum multitudine in Episcopali confirmatus est sede. Verũ hæc paulo post acciderunt. Porrò Imperator fidẽ illi dedit, ac honorẽ paternum, & uenerationẽ promisit. Nam licet uir ille doctrinæ expers esset, pietate

tamen,

tamen, & mansuetudine, ac si quis alius excellebat. At Gregorius meli9 esse duxit, ut Deo, potius uacaret, q̃ Imperatori, ac ideo raro se Imperatoris immiscebat negocijs. Etenim cũ cerneret potentes in aula auaritia laborare, ac munerũ causa hominibus gratificari, eos uero, qui nihil donarent admodũ despicere, orationibus & doctrinæ, necnon infirmorũ curę, ac uisitationi incũbere maluit, talibusq́ seipsum, ac gregẽ purgare Deo. Nonnunq̃ uero in agrũ quietis secedebat desiderio, quò corpus ob defatigationis assiduitatẽ, aliquantisper refocillaret, & ad reliquos labores perferendos corroboraret. Ac ideo non nisi raro ad Imperatoris pergebat aulam, recte ac decenter Parœmiæ memor, quæ iubet, ut raro pedẽ amicorum domibus inferamus, ne ob assiduitatẽ nimiam nos odio habere incipiant. Proinde licet tantæ Ecclesiæ pastor esset designatus, totq́ redit9, & uariarũ opum acciperet cumulũ, nec unam inde drachmam in suã uertit utilitatẽ. Si enim uoluisset, uim auri colligere potuisset ingentem. Quin nec ab Ecclesiæ dispensatoribus prouentus & expensæ rationem aliquãdo exegit. Sed nec unq̃ uasa descripsit sacra; Asserens curam talẽ ad institores potius q̃ ad uiros pertinere sacros, ac principũ magis propriam esse q̃ Episcoporum. His omnes edocuit, ut potius conscientiæ puritatem Deo exhiberent, q̃ homines negociorum rationibus tentarent.

Cæterum laborũ assiduitate, senectute, & debilitate iam incuruatus, ita ægrotare cœpit, ut in lecto decũbere cogeretur. Populi igit̃ multitudo turmatim ad domũ, in qua iacebat, aduolauit: at ipse quemadmodũ perterriti solẽt, demissis ad pauimentũ pedibus, in lecto cõsedit, interrogans quid sibi eorũ uellet aduentus. At illi ob ea quæ acciderant Deo gratias agebant, ac pro Rege, tẽpli, & aliarũ sacrarũ ædiũ gratia, necnon pro orthodoxorũ Ecclesia orabant, asserentes pastorẽ omnium harũ rerũ causam esse: sic lætitia perfusi abierũt. Adolescens uerò quidã ibi relictus, manibus suis, sancti pedes apprehẽdit, illumq́ fletu ingenti, ac lachrymis rogauit abortis, ut ei delictũ suum dimitteret. Cumq́ a beato interrogaretᷣ, quidnam cõmisisset, nihil ille respõdit, sed solũ flens in uenia petẽda perstitit. Uerũ ex astãtibus quidã, Pater, ait, hic est homicida ille, qui ex submissione quorundã, ensem per uiscera tua adigere debebat, a quo periculo Christus manifeste te liberauit. Quantum enim in illis fuit, scelus iam perpetratũ erat. Ob tanti igitᷣ facinoris audaciã pœnitens, ad pedes tuos cũ clamore procedit. E uestigio igitᷣ pater tanq̃ pater, fiat tibi amicissime, inquit, Christus propitius, ipseq́ tibi ueniam concedat, cũ & tu mihi peperceris. Tantũmodo ad execusationẽ audaciæ, meus fias, hæresimq́ detestare, ac Deo adiungere, cui & seruias seruitute sincera & spontanea. Ciuitas igitur cum responsionis audiuisset longanimitatem; maiori illum prosecuta est beniuolentia.

Eodem tẽpore ex uniuersa Romanorũ ditione, præterq̃ ex Ægypto, & Hesperia, sancta centũ & quinquaginta Episcoporũ cõuenit synodus, ut urbi regiæ fidelẽ præponerent Episcopũ, ac hæreses quæ inter Ariana pullulauerant tẽpora, uniuerso conuentus calculo ab Ecclesia extirparẽt. Cæterũ quantũ ad hæreses pertinebat, iampridẽ Gregorius magnus uiã strauerat, ac feras Ecclesiastico gregi insidiantes, strenue persecutus fuerat, tum quoq́ in sancta synodo diligentẽ nauabat operã. Sancta uerò synodus eum in cathedrã constituit, duce magno pastore Antiochię, Me-

letio, uiro in fide pio, & qui Arianicis temporibus ab Ecclesia expulsus, multas calamitates pertulerat, ac longo tẽpore solũ exilij causa uerterat. Verũ quid dicere attinet, qualis fuerit moribus? Mansuetus enim erat, strenuus, iustus, uirilis, sapiens, & oĩbus uirtutibus egregiè ornatus. Huius consilio, & persuasione præualuit suffragiũ, ut Gregorius pręeminentiam in urbe sortiret̃ regia. At ille licet reliqua, quæ ad Episcopatũ spectarent, permoleste ferret, gregis tamen desiderio, & qa putaret si regię urbi pręsideret, quod orbis lites tanq̃è specula quadã considerare, sicq́; dissoluere, & Ecclesias dissidentes ambabus manibus ad unitatẽ reducere posset, Episcopã suscipere decreuit. Cũ uerò sanctus Meletius, ultimũ uitæ diem in urbe regia clausisset, ita funebri honoratus est põpa, ut tota ciuitas regia ad illã effunderet̃, multasq́; profunderet lachrymas. Tumq́; cognosci potuit, quanta ciuitatis multitudo esset. Rursus igit̃ contentio de sede est suborta, inter seq́; discrepabant Episcopi. Et quidã comitia iusta fuisse iudicabant, ac ideo etiã uolebant ut firma permanerent. Alij aũt ijs quæ bene decreta fuerant, contradicebant. Hæc cũ Gregorius intellexisset, licet semel cathedrã accepisset, confestim tamen illã relinquere deliberauit, taliq́; apud Episcopos usus est oratione. Ego sub initiũ, pastores sacri, ac uenerandi, regię urbis sede, ut nostis, sanctificari nolebam. Proinde si me laboris & sudoris gratia in Ecclesiã induxistis, & ut huic præessem optastis, sufficit mihi, ut ego his Deo thesaurizem, a quo & retributionẽ expecto. Verũ postq̃ me gregis desideriũ, ac cõmune uestrũ suffragium cathedram suscipere coëgit, nequaq̃ mihi recte agere uidemini, q̃ nũc decreta subuertatis propria, & nõ oẽs in unũ consentiatis: sed quibusdã uideatur, ut quæ semel decreta sunt maneant firma, alijs uerò minime. Ego uerò cũ nequaq̃ diuitem, aut sublimẽ desiderem cathedrã, neutiquam mihi lucrũ esse censeo, q̃ regiæ urbis iam Episcopus existã: cęterum filiorũ orbationem absq; animi passione ferre, molestissima simul & stolidissima mihi passio uidet̃. Proinde ne uideamini ex inuidia, & animi leuitate quadam, alia facere q̃ quæ prius decreuistis, uincantq́; apud uos præsentia, pristina uerò tanq̃ inania contẽnatis, lubens Episcopa cedo. Consulite, ac per uos agenda agite: mihi uerò & nũc, & olim solitudo cordi est, nec a Deo excludunt̃, qui priuant̃ throno. Hæc cũ dixisset, ac sciret multos clam aliter sentire, q̃ palã pręseferrent, domũ in qua habitabat reliquit, ac ad aliã longè ab Ecclesia remotã se transtulit, quo & tumultus, & turbarũ fugeret conuentus. Multi igit̃ ex populo illuc confluebant, rogantes & orantes, ut misereret̃ gregis, quem tot laboribus, ac sudoribus enutriuisset, & auxisset. Da, inquiebant, amantissimis tuis gratiam hanc, & cũ uigorem uitę tuę primũ, in nostrã expendisti salutẽ, fac ut nec nouissimo tuo priuemur subsidio, saltemq́; corpus tuũ nobis sit residuũ, qui tua doctrina sumus illuminati. His ille uocibus, tanq̃ filios amans pater deliniebat̃, ac quidnam faceret dubitare cępit: Deum itaq; rogauit, ut cuncta pro bonitate ac dignitate sua disponeret.

8 *Meletius sanctus Episcopus pompa funebri totius ciuitatis Bizantij est honoratus.*

Hæc cũ ita se haberent, uenerunt Byzantiũ Episcopi, qui ex Ægypto, & Macedonia uocati erant, cũ synodus publica adhuc duraret: ij quoniã beatus Gregorius sine eorũ consensu confirmatus fuerat, humana animi deuicti passione, electionis contradicebant decreto: non q̃ Gregoriũ ita odio haberent, ut ipsum occultis peterent insidijs, sed ut illos ulciscerent̃,

qui sine eorũ consensu Gregoriũ cõfirmauerant, & thronũ ei tradiderãt. At Beatus ille, cũ Epi hac de re conuenissent, in medium processit, & ita est locutus, Viri gregis sacri cõpastores, turpe foret, & nequaꝗ̃ nostrũ, si alios pacẽ nos doceremꝰ, inter nos aũt bellũ concitaremꝰ. Quo pacto.n. alios ad concordiã reuocare poteritis, cũ ipsi in ijs, quę iam decreta sunt, discordetis? Verũ per Trinitatẽ ipsam uos oro, ut cuncta honeste, & pacifice inter uos cõponatis. Si uerò ego uobis diuisionis huius causa existo, nequaꝗ̃ purior sum Iona propheta, proijcite me in mare, & cessabit a uobis tẽpestas calamitatũ: paratus sum, licet me insontem esse sciam, uestrę concordiæ causa, quicquid uobis libitũ fuerit perpeti. Throno me priuate, ab urbe pellite, solũmodo ueritatẽ, & pacem, ut Zacharias ait, diligite. Valete sacri pastores, & me laborũ meorũ memores liberate. Hæc cũ dixisset, pudore illi sunt confusi. Gregorius aũt è congregatione egressus, ad Cappadocũ transiuit uicum, gaudio pariter, & mœrore suffusus: gaudio, ꝙ a laboribus liberaretẽ: mœrore aũt gregis causa, ꝙ illũ relinqueret. Sed & in regiam perrexit, ut Imperatori ualediceret. Ad quẽ inter cætera sic quoq; locutus est: Tu quidẽ Imperator, Ecclesiã multis affecisti beneficijs, refundat tibi Christus in die retributionis. Verũ Cęsar potentissime, pro quibus nunc rogo, tu mihi indignari noli: non pecunias peto, nõ uersicoloria altariũ desidero uelamina, nõ cognatorũ principatus, sed laborum remissionẽ precor. Cesset inuidia, pacẽ faciant Episcopi, potissimũ te authore. Tu qui barbarorũ audaciam cõpescuisti, sacerdotũ etiã pugnas sedato. Trophea potentiæ tuę maxima, unica Episcoporũ concordia ornato. Hoc ego donũ peto, hanc ultimã mihi gratiã dato. Hæc cũ Imperator audisset, admiratione est perculsus, pariter & senatus. Maximo enim uiri tenebantẽ desiderio, ac ideo difficulter eum absolueruet, & abitũ concesserunt. Interim & dum adhuc in aula esset regia, Nectarius quidã Tarsensis Ciliciæ præfectus, a synodo in ipsius constitutus est Ecclesiã. Gregorius aũt clerum, & populi conuocauit præcipuos, ipsosq; adhortatus est, ut fidei custodirent depositum, & Dei mandata seruarent. Deinde illis ualedixit; & cũ omnibus lachrymarũ fontem excussisset, ab urbe discessit. Contulit aũt se ad agrum Arianzũ, quẽ ex hęreditate paterna in Cappadocia possidebat. Cum aũt multum effluxisset tẽporis, ex quo Basilius magnus ab hac uita ad Deum concesserat, præsentia cum sublimioribus permutans, epitaphium illi conscripsit, ac Cæsareã, metropolim sacram profectus, corã Ecclesia sermonẽ recitauit, quo facto rursus domũ concessit. Cũ uerò iamdiu ob morã in urbe regia factã, a patria abfuisset, duodecim enim annos Byzantij egit, accidit ut Apollinaris discipuli quidã, secundã Cappadociæ prouinciam inuaderent, ac multos impietatis deciperent sermonibus. Quinetiã ad illam accedere sunt ausij, ita ut Episcopum regioni, & Nazianzo eligerent. Verũ ipse celerrimè Nazianzũ hoc scelere purgauit. Cumq; uehementer rogaretẽ, ut patriæ curã gereret, Episcopam suscipure abnuit. Vehementer enim quietã amplectebatẽ uitam. Eulalium aũt quendam Nazianzo constituit pastorẽ, quem ipse inter honoratos habebat pręcipuum, non ideo solũ ꝙ ab illo colebatẽ, sed ꝙ moribus quoq; modestissimus erat. Ipse uero cũ iã ægritudinibꝰ infestaretẽ, in Arianzo se refocillabat. Cumq; iam non amplius ambulare posset, Clydonio presbytero, uiro pio, & legitimo Dei seruo, necnon alijs qui-

buſdã mandauit, ne peſtẽ hęreſeos, & electiones Apollinariſtarum, tanq̃ reprobas, & ab eccleſia catholica alienas ſuſciperẽt. Quin nec cõtentus leui inter illos uti teſtimonio, fuſius ſcripſit, ac ſingulatim Apollinaris ſubuertit deliria: quemadmodũ Epiſtolæ duæ ad Clydoniũ conſcriptæ manifeſte oſtendunt, necnon carmina ab illo relicta.

In carminibus aũt, quorum & antea meminimus, duplicẽ ſcopum habuit: primum quidẽ ut illicitam Iuliani legẽ planè puerilem, & inefficacem redargueret. Ea enim iubebat ne Chriſtiani gentilium diſciplinarum participes fierent. Secundum autẽ, quoniã uidebat Apollinarẽ uarios libros diuerſo metroq; genere conſcribere, ac horum elegantia q̃ plurimos hæretica decipere impietate, neceſſarium duxit, cum poſt regresſionẽ ſuam in Arianzo quieſceret, ac a negocijs feriatus ocium ageret, ut & ipſe carmina ſcriberet. Vnde mihi plurima argumenti deprehendit̃ materia. Dehinc per aliquod tẽpus quieuit, philoſophia uitã expurgans. Cumq; iam contemplationi maiori immerſus eſſet, fragilem hanc uitam, cum conditione meliori, & ſublimiori in multa permutauit ſenectute, cuius hic uix ſimulachrum aliquod deprehenderat.

Proinde ego iam uiro tanto pro uiribus honorem impendi, quo patris optimi, necnon eorũ, qui res illius geſtas ſcire deſiderant, ſatisfacerẽ deſiderio, ipſi breuem quandã uitæ, ac paucis cõprehenſam haberent deſcriptionem. Haud enim ſcio, num aliquis ex illis etiã, qui admiranda præditi

9 ſunt ſapientia, omnia digne enarrare poſſet. Tu uero, pater beate, ſcenęq; uerræ ſpectator, & Myſta, ubi uoce exultationis & ſalutis, Angeli cũ ſanctis Deum collaudant, tui memor ſis Gregorij, qui hæc breuiter eſt philoſophatus. Etenim ſi dum hæc apud te proloquor ob uiriũ etiam defectum, dignitate deſtituor, animi tamen promptitudine inobedientiæ me culpam euitaturũ ſpero. Siquidẽ non minus ad te, q̃ ad Deum ipſum ſacra uox illa pertinet, acceptum eſſe quicquid fit pro uiribus.

Inũocat Gregorium qui eſt in cœlo, ut ſui ſit memor. Quid dicis hæretice?

Eſt præfatio einſdem in D. Gregorij Apologeticum.

EIVSDEM VITA CONTRACTIOR PER Ruffinum presbyterum Aquileienſem ſcripta.

Proficiſcenti mihi ex urbe magnopere iniungebas Aproniane fili chariſſime, ut tibi abſens quoq; aliquid operis impenderẽ, ne uos a conſuetis ſtudijs necesſitas meæ profectionis inhiberet. Petebas ergo Gregorium

10 tibi in latinũ uerti, uirũ per oia incõparabilẽ, qui uerbo & operib⁹ clarus, ſplendidisſimũ, lumen ſcientię Chriſti eccleſijs præbuit, dũ ea docuit quę fecit, nec ſeipſum condẽnauit agendo contraria q̃ docebat.

Vides quod Gregorius ea docuit quæ fecit, nec ſeipſum condẽnauit agendo contraria quã docebat.

Is Cappadocia, domo, epõ patre, matre quoq; ſatis religioſa oriundus fuit. Athenis & alitus & eruditus, ut pauci: nec tñ in conuerſatione ſcholari, uel ætatis uel ſodaliũ illecebris cedens perdidit pudicitiam, ſed tan-

11 quam a Deo ſibi commiſſum theſaurum ad domum caſtam reportauit integrum ſignaculum caſtitatis.

Gregorius caſte & pudice uixit.

Deniq; cũ philoſophiæ ſtudijs apud Athenas uacaret, uidit per ſoporẽ ſedenti ſibi & legenti duas decoras ſatis dextera læuaq; fœminas conſediſſe. Quas ille caſtitatis inſtinctu oculo toruiore reſpiciens, quænam eſſent, uel quid ſibi uellent, percontabat̃. At illæ eum familiarius & ambitioſius cõplectentes, aiũt; Ne moleſte accipias iuuenis, notę tibi ſatis & fa-

miliares

miliares sumus, altera enim ex nobis sapiētia, altera castitas dicit, & missæ sumus a domino tecum habitare, quia iucundum nobis & satis mundum in corde tuo habitaculum præparasti.

Tum deinde, cū ob eximium in literis profectū Athenis ut oratoriam doceret, astringeret, furtim nauim ingressus, abscessit. Et cū se inexplorato mari cōmisisset, tempestate uexatus est, in qua se Deo seruiturū uouit, quodq; cū faceret, subito a patre episcopo in sacerdotiū subrogatus est, quod ęgre ferens, discessit ad tēpus. Postmodū uero regressus, libellū hūc apologeticum dixit in ecclesia, causas suæ abscessionis, uel etiā reditus, allegans. Post hæc etiā defuncto patri succedit in episcopatum apud Nazanzum breue oppidū. Et inde cum post Valentis Ariani tēpora, ecclesias catholici recepissent, Constantinopolim ad instituendam uel docendam ecclesiam transire exoratus est. 12 *Greg. uouit ī mari se deo seruituū. superstitiosum ne fuit hoc uotum, ut hæretici nugantur? Minime profecto, nam sapientissimus uir nequaquā illud emisisset.*

Vbi cum magnificum opus in uerbo Dei ageret, & infinitas quotidie pene multitudines ab hæreticis ad fidē ueram conuerteret, ut fieri solet, gloriam æmulatio subsecuta est. Ille uero tam erat in timore Dei perfectus, ut cum sensisset causa sui esse inter episcopos disceptationē, statim sponte discederet, dicēs illum tantūmodo propheticū sermonē: Si ꝑpter me tēpestas ista, tollite me, & mittite ī mare, & desinet a uobis cōmotio.

Huius neq; uita aliquid probabilius & sanctius, neq; eloquentia clarius & illustrius, neq; fide purius & rectius, neq; scientia plenius & perfectius inueniri potest. Qui solus sit, de cuius fide ne dissidentes quidē inter se (ut fieri solet) partes & studia disputare potuerint. Sed id obtinuerit apud Deū & ecclesias Dei meriti, ut quicunq; ausus fuerit doctrinæ eius in aliquo refragari, ex hoc ipso, quia ipse magis sit hæreticus, arguatur. Manifestum nanq; iudicium est, non esse rectæ fidei omnem, qui in fide Gregorio non concordat. 13 *Ergo et uita sanctitas una cum puritate & rectitudine fidei requiritur, nec fides sola sufficit.* 14 *Hoc apud Deum & Ecclesias Dei meritum obtinuit.*

Hunc ergo absq; ullo scrupulo lege, sciens tamen ꝙ eloquentiæ eius præfulgidum in græco lumen, non parum necessitas interpretationis obscurat. In quo utrum nostri sermonis paupertas, an ipsa interpretationis natura hoc agat, tu qui utriusq; linguæ habes peritiam, magis probato.

VITA MARCELLI APAMIENSIS EPISCOPI per Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetūr lib. 9. Historiæ tripartitæ cap. 32.

THeodoritus. Fidelissimus Imperator Theodosius contra errorē Paganorum suum transtulit studium, legesq; conscripsit, pręcipiens idolorū templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudandus, qui primus pietate ornauit imperium, dęmonibus qdem sacrificare oībus īterdixit, non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filij paterna uestigia sunt sequuti. Iulianus aūt renouauit impietatē, & flāmā ueteris seductionis reaccēdit. Porro Iouinianus imperio assumpto, rursus īmolationes prohibuit idolorū. Valentinianus aūt maior, huiusmodi legibus usus gubernauit Europā. Porro Valens omnibus qdem alijs cōcessit, ut religiones suas colerent sicut uellent, eos solos impugnans, q apostolica dogmata propugnabant. Omni siqdem tempore eius imperij, ad aras ignis accendebaī, & libamina atq; sacrificia idolis offerebanī. Sed & pu-

blicas festiuitates per plateas agebant, & Orgia Dionysij celebrabāt, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atq; bacchantes, & agētes oīa, q̄ nequitiā proprij doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni cōtradidit.

Primus igit̃ aliorū Marcellus episcopus lege principis pro armis usus, propriæ ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominū uirtute præsumens. Quod opus dignū memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo, Marcellus uir sanctissim⁹ ordinatus est, feruens spiritu secundum apostolū. Inter hæc uenit præfectus Orientis Apamiā duos χιλιάρχους cū subiectis habens, Quo facto, populus militari timore perterritus est. Vbi cū esset templum Iouis ualde Insigne, & ornamentis plurimis uariatū, id præfectus destruere nitebat̃. Videns aūt forte admodum ædificium ac robustū, impossibile iudicauit hominibus, lapidum iuncturas & cōmissiones posse dissoluere. Erant.n. ingentes, & inter se inligati, insuper & ferro, plumboq; coniuncti. Porro Marcellus pusillanimitatē præfecti uidens, eū quidem misit ad alias ciuitates: ipse uero supplicabat deo, ut tēpli destruendi præberet successum, Inter hæc uenit quidam suapte sponte diluculo, non structor, non lapidū sector, neq; alterius cuiusq; peritus artis, sed lapides ferre et ligna in humeris consuetus. Is ergo accedens promisit facile templū esse soluendū: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cumq; hoc sanctus pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat.n. tēplo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus, erantq; colūnæ ingentes, & altitudinem tēplo habentes æqualem. Singularū uero circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura lapidis durissima erat, quæ non facile quibuslibet ferramentorum generibus rumperet̃. Harum itaq; tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignē. Quo facto non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmō etenim quidā teterrimus apparuit, q flammā scd̄m uires suas prohibebat operari. Cumq; frequenter hoc facerent, & molitionē suā explere non possent. nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurrens, & aquā in uasculo portari præcipiens, aquā posuit sub altari. Ipse uero in pauimento posita fronte clementi domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni ullam permitteret, sed ut infirmitatem illius denudaret, & signū propriæ uirtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceret̃. Hæc cū dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo munitum, sumere iussit aquā, & uelociter currere, & cū fide aspergere, ignēq; supponere. Quod cū fuisset factum, dæmon effugit non ferens aquæ uirtutem. Ignis autē uelut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaq; sunt ligna & repente consumpta. Columnæ uero suffulturæ subsidio nudatæ, & ipsę ciciderunt, & alias duodecim una traxerunt. Tum latus, qd̄ cohærebat tēplo, uiolentia ruinę detractum est. Sonus aūt totā concutiēs ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæmonis aperte cognouissent fugam, in diuinas laudes ora soluebant. Sic uero & alia templa sacratissimus pontifex ille destruxit. Qui & uictoribus scribebat martyrib⁹, & rescripta suscipiebat, & nouissime ēt ipse martyrio coronat⁹ est.

VITA DONATI BEROENSIS, THEOTIMI TOmitiani, & Epiphanij Cypri Episcoporum, per Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 9. Historiæ tripartitæ ca. 46.

SOzomenus. Theodosij Imperatoris tempestate plurimi inter episcopos effulgebāt, Sicut Donatus Euryampi. De quo cū prouinciales miracula multa testent̄, maximū tamen est, quod de dracone gessit. Is enim circa pontē in uia publica iacens cibū habebat oues, capras, equos, boues, & hoīes abripiens deuorabat. Ad quā bestiā Donatus sine gladio, sine aliquo iaculo ueniens, cū illa leuasset caput quasi uoratura uirū, tunc ille uexillum crucis ante faciē eius digito designans in aere, in os eius expuit. Bestia uero sputū mox ore suo suscipiēs expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria boum in uicinum cāpum traxerūt. Et misso igne cōbusta est, ne aerē fœtore corrūperet. Huius Donati sepultura insignis est, ubi oratoriū ex eius nomine uocat̄, habens fontē aquarū, quē ipse fert̄ orationibus inuenisse. Nam cū esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando uenisset, aiunt quod fatigatis illis q cū eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat.

1 *Orationibus aquarū fontem inuenit.*

Eo tempore Tomitanā & Scythiæ ecclesiā Theotimus gubernabat, uir in philosophia nutritus, cuius uirtutē diligētes Barbari trans Histrum habitantes, deum Romanorū esse prædicabant. Diuinarū siquidē in eo rerū experimenta sæpius perceperūt. Nam cū quodā tempore iter faceret, illius terræ barbari occurrerunt ei. Et cū hi, q erant circa eū, terrore turbarent̄, quasi continuo morituri, ex equo descendens orauit. Porro Barbari neq; eū, neq; sequaces eius, nec equos de qbus descenderant uidentes, trāsierunt. Cum igit̄ crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusq; mansuefaceret, quidā barbarorū arbitratus eū esse locupletē, cœpit insidiari, ut eū caperet, alligaret, & traheret. Cum hoc iam parasset, & dexterā ad hoc haberet, ut eū iactu illaquearet, manus in aere mox ligata, & Barbarus ille inuisibilib9 uinculis est obstrictus. Tunc alijs pro eo rogātib9, supplicauit Deo Theotimus, ut Barbarus solueret̄.

Eo quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorū episcopus, ad cuius sepulchrum hactenus dæmones expellunt̄. Is enim cum substantiā propriā necessitatē sustinentibus erogasset, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit, ut pecunijs deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidā in domo, in qua habitabat œconomus, sacculum multarū pecuniarum dedit, & ita disparuit, ut nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerunt.

2 *Quid dicis hæretice sanctorum sepulchra non esse ueneranda, cum dæmones ad ea expellantur?*

Aliud quoq; eius libet referre miraculum. Quidā pauperes studentes Epiphaniū arte deludere, ut sibi aliquid daret: cum iter ageret, unus eorū supinum se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eū sepelire potuisset. Epiphanius autē superueniens, orauit ut sub quiete dormiret. Et sepulturæ necessaria præbuit, simulq; consulatus est flentē, dicens: Quiesce fili a lachrymis; Non. n. fletu resuscitari poterit. Est. n. ineuitabile, quod euenit. Cumq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium, ut resurgeret. Et cum hoc semel & secundo fecisset, di-

cens: Surge, ut hodie de tuis laboribus epulemur, & ille penitus non senti ret, cognoscens uere mortuũ, cucurrit ad Epiphaniũ flens, & petens, ut suũ socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauiter ferret, quod euenisset. Non tñ defunctũ denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factũ, ut non facile dei ministri deludantur.

Eo tempore fuit Æas & Zeno in Palestinæ Gaza philosophantes. Et Æas fert cum pulcherrimã duxisset uxorem, ter cũ ipsa solũ concubuisse, & tres filios genuisse, postea uitã monachicam apprime esse sectatus, Zeno uero eps ferme annorum centum habens ætatem, nunquã solennibus minor fuit, aut quieuit officijs.

3 *Si sanctorũ ossa aut sepulchra uenerari uanum esset et superstitiosum, ut nostri hæretici mẽtiuntur, corpora sanctorũ prophetarũ non fuissent diuina reuelatione ostensa.*

Non solum autẽ religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiã Abacuc & Micheæ prophetarũ corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cũ Zebennus tunc Eleutheropolitanã gubernaret ecclesiam in uico, qui prius uocabat Ceila, in Berethasia prædio, quod distat ab urbe ferme stadijs decem. Circa hunc locũ sepultura Micheæ fuit, quã nescientes qd dicerent prouinciales, ò fidelem memoriam uocitabant.

Ex libro 7. Historiæ Eccle. cap. ultimo.

VITA D. MELETII PRIMVM SEBASTENI, POstea Antiochenæ Ecclesiæ Episcopi per diuersos authores scripta.

Meletius, qui postmodum Sebastenæ ciuitatis episcopus factus est, apud Pontum tantæ fuit suauitatis in moribus, & tantæ dulcedinis, ut mel Atticum a sodalibus uocaretur. In omni eruditione pfectus. In rhetoricis talis erat, ut alijs studijs nũquã uacasse putaretur. In cũctis uero philosophiæ generibus, quæ in quinque diuidunt disciplinas, ita erat per singulas consummatus, ut cum in unaquaque qs experiri uoluisset, in hac eũ sola a puero habuisse exercitiũ iudicaret. Cumque esset eruditionũ prærogatiua magnificus, uirtus tñ animi, & uitæ synceritas longe in eo magnificentior habebat. Quẽ nobis persequutionis tpe in fuga positũ, apud Palæstinã diligentius, & plenius agnoscere licuit.

Ex libro. 2. Historiæ Theodoriti cap. 31.

Quo autem tempore morabat Antiochiæ Constantius, sedata tempestate, & Persico bello confecto, rursum cogebat Episcopos, compellebatque cũ coessentialitatẽ, tum diuersi essentialitatẽ abnegare. Illius urbis soliũ occuparat post Leontium Eudoxius, qui inde expulsus, & post multarũ Synodorũ celebrationẽ Constantinopoli arrepta, uacantẽ pastore reliquerat ecclesiã Antiochenam. Tum episcopi, qui undique coacti plurimi aderant, ante oĩa aiebãt prospiciendũ de pastore ecclesiæ, atque ita demũ una cũ illo communiter de dogmatis consultandum esse.

Illo tempore diuus Meletius cũ gubernaret quandã Armeniacã urbẽ, offensus subditorũ inobedientia alio se se cõtulerat, & priuatus otiosam degebat uitã: eũ, rati factio Ariana concordem, consentientemque habere in dogmatis, a Constantio ut crearet Epm Antiochiæ impetrant. Audacissime enim omnes leges uiolabant, dũ stabilirent impietatem. Suã, fundamentumque erat impietatis cunctarum sanctionũ transgressio: multaque extant multis in partibus orbis terrarũ nullo exemplo ab illis facta. Sed studiosi dogmatũ apostolicorum, non ignorãtes qua esset magnus Meletius, & sanitate sententiæ, & claritate uitæ, & uirtutis copia, nequaquam refragari, sed

ri, sed anniti, ut de illo decretũ scriberet, & ab uniuersis subscriptiones adderentur. Idq; datur quasi cõe depositum asseruandum Eusebio Episcopo Samosatensi, strenuo ueritatis pugili. Accersito autem ab Imperatore, appropinquantiq; ad urbẽ Meletio, obuiam processere omnes sacris Pontificalibus initiati, processere & alij cœtus ecclesiastici: deniq; uniuersa ciuitas una, cũ Iudæis, ac Græcis, cupidi celeberrimũ illũ aspiciendi Meletiũ.

Tum rex & illũ, & alios disertos iubet explicare pp̃lo, qđ scriptũ est: Dñs cõdidit me principio uiarũ suarũ ad opa sua: negotio dato notarijs, ut pscriberent quæ a quoq; dicerent; neq; ullã exquisitiorẽ doctrinã esse posse credidit. Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorẽ hæreticum, post quẽ Acacius Cęsariensis media quadã uia incedens, longissime quidẽ se remouit a blasphemia illorũ, non tamen apostolicã præscriptionẽ exactã, integrãque custodiuit. Tertio surrexit Magnus Meletius, & rectitudinẽ theologicę regulæ protulit, ad ueritatis quasi amussim respiciẽs, ne quid nimis, neue plus diceret, q̃ oporteret. Cuius dicta cũ oĩum acclamatione comprobarent, cũque peteret ut cõpendio quodã totã doctrinã complecti uellet, trib⁹ erectis digitis, & mox adductis duob⁹, unũ tenens erectũ, dignã laude uocẽ illam edidit, Tria sunt, quæ intelliguntur, unũ autẽ quod compellamus. Aduersus quã doctrinã ij, quorum animos insederat Ariana pestis, exacuere linguas suas, & texere calumnias, q Sabellianum dogma diuum asserere Meletium dicerent, ac mouere quidẽ Euripũ illum, q facillimo momento huc illucque impelleret; effecerũtque ut Meletius relegaret in patriã suam, moxque Euzoium pro illo subiecere, manifestum patronum Ariani dogmatis: cumque esset diaconus, magnus eũ Alexander una cum Ario dignitate priuauerat.

His gestis statim sana pars populi ab altera Ariano malo infecta separata, conuentus habere cœpit in apostolica ecclesia, in ueteri urbe, ut uocatur, sita: nam triginta annis post insidias structas laudatissimo Eustathio, pertulerant Arianam prauitatem, sustentati melioris temporis spe: ubi uero apud illos crescere impietatem uiderunt, eisque, qui defenderent apostolica dogmata, cũ palã bella indici, tum clanculum strui insidias, & esse eiectum D. Meletium, illique in præsulatu subrogatum Euzoiũ principem sectæ, tum recordati sunt eorum, quæ ad Loth dicunt; saluans salua animam tuã; & præterea Euangelicarũ legũ, quæ plane edicũt: si oculus tuus dexter offendiculo tibi sit, excidendũ illum, & abijciendum: quæ similiter a domino & de manu, ac pede sanciunt. Et additur: Expedit enim tibi unũ potius perire membrũ tuum, quã totũ corpus in gehennã cõijci. Et ecclesiæ quidem diuisio, ita ut diximus accidit.

Verum admirabilis Eusebius, cuius & supra meminim⁹, cuiq; esset creditum cõe decretum, cũ cerneret conuentis non stari, reuertit in cõmissam sibi urbem. Sed illi metuentes a scripturæ testimonio, persuasere Imperatori, ut ad Eusebium mitteret illos, qui celerrime responsa solent referre, quod crebro in cursu equos mutent: quorũ cum unus cũ Imperatoris mãdatis ad illum uenisset, non est integrũ mihi, inquit admirabilis Eusebius, restituere commune depositũ, nisi congregatis uniuersis, qui mihi commiserunt. Quo renuntiatio inflammatus ira Imperator, literas illi misit, quibus petebat decretũ sibi mitti, cum adiunctis minis, ni faceret, amissurum eũ dexteram manum. Hæc tamen ad pręterrendũ illum tam uehementer

ſcripſerat: nam tabellario, ne faceret, fuerat imperatum. Cum igitur reſignatis literis, uidiſſet diuinus homo, quod ſupplicij interminaretur ſibi Imperator, prolata una cum dextera manu etiam læua, ſeca, inquit, ambas, nam cõmune decretum non reſtituam tam clarum teſtimonium Arianæ prauitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Conſtantius, laudare nunquam deſtitit. Nam & inimici admirantur aduerſariorum excellentias compulſi magnitudine actionum. Theodoritus. Mortuo autem Conſtantio, cum Iulianus imperaret, adoleſcens quidam ſacerdotis filius, in Paganiſmo nutritus, ea tẽpeſtate ad Chriſtianorum translatus eſt chorum. Erat. n. tunc quædam inſignis reuerentiæ mulier, & Diaconiſſæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ ſæpius cum huius mater ad ipſam ueniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultum Chriſtiani nominis inuitabat. Porro matre defuncta, ueniebat adoleſcens ad eam, & doctrina conſueta fruebatur. Cumque fermiſsime eius conſilium percepiſſet, interrogauit Doctricem, quo poſſet argumento, & patris ſuperſtitionem declinare, & prædicationem ueritatis adipiſci. Quæ dixit, ut patrem fugeret, & creatorem ſuum, atque illius potius ſequeretur, atque ad aliam iret urbem, in qua latenter Imperatoris impij manus effugeret, ipſam ſe eius curam habere promittens. Ad quam adoleſcens: Reuertar, inquit, poſtea, & animam meam tibi contradam. Cum uero pauci tranſiſſent dies, Iulianus uenit ad Daphnen, celebraturus publica ſacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat. n. ſacerdos, & ſequi ſolitus Imperatorem. Cum quo erat & iſte puer, eiuſque frater, habentes officium, ut cibos Imperatori apponerent. Solebant. n. ſeptem diebus in Daphne feſta celebrari. Primo quidem die cum ſtaret iſte ante Imperatoris accubitum, & epulas ſolenniter aſperſiſſet, repletus horrore, cum celeritate Antiochenam uenit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierem. Quo facto, ego, inquit, nequaquam tibi de promiſsione mentitus, tu uero utriuſque ſaluti cõſulens, promiſſa cõple. At illa repente ſurgens ad dei uirum Meletium perduxit adoleſcentem: uerum ille in ſuperiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnem circuibat omnem; & ad urbem ueniens, plateas cunctas perambulabat, & uicos oculis undequaque currentibus, & eum inueſtigari deſiderantibus. Cumque perueniſſet ad locum, ubi habitaculum ſanctus Meletius habebat, ſuſcipiens, uidit illum de feneſtra proſpicientem. Et currens traxit, ac depoſuit, atque domum uſque perduxit. Primumque eum multis flagellis afficiens; deinde calefaciens obolos, manibus, ac pedibus, & dorſo eius impoſuit. Poſt hæc uinctum in cubiculo clauſis Ianuis dereliquit, & ita profectus eſt ad Daphnem. Hæc ego a uiro iam ſene, cum narraret, audiui. Qui etiam hæc adiecit, quod ſpiritu diuino, gratiaque repletus, contriuerit omnia patris idola, & eorum infirmitati cœperit irrogare blaſphemias. Quo facto mente percipiens quod egiſſet, formidauit præſentiam patris, rogauitque dominum Chriſtum, ut ipſi ferret auxilium, clauſtraque confringeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine pertuli, & hæc agere non expaui. Cum hæc, inquam, dixiſſet, ceciderunt repente clauſtra, apertæque ſunt ianuæ. At ille rurſus ad magiſtram uenit, quæ continuo eum induens ſchemate mulieris, & in camera reſidere iubens, poſt paululum obtulit rurſus ſancto Meletio. Qui eum epiſcopo Cyrillo Hieroſolymitano contradidit, & ita uenerunt noctu in Palæſtinam. Verum poſt Iuliani mortem, etiam patrem iſte duxit ad ueritatem Chriſtianam: quod inter alia quoque nobis expoſuit.

Ex Hiſtoriæ Tripartite lib. 6. cap. 33.

Sozomenus. Cum aũt postea Valens suscepisset Imperiũ, uenit in Euroeam: metuebat n. ne forte Persæ pacta sub Iouiniano triginta annorũ facta soluerent. Qui cũ nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletiũ quidem epm destinauit in exiliũ; Paulinum uero reueritus, illius uitæ pepercit. Eos aũt, qui Eudoxio communicare nolebant, ecclesijs expulit, pecunijs cõdẽnauit, uerberib⁹, & alijs reb⁹ afflixit. Theodorit⁹.

Ex Histo. Tripartitæ lib. 7. cap. 14.

In Antiochia uero Valens plurimo tpe commoratus, oĩbus licentiam dedit Gentilibus, atq; Iudæis, necnon hæreticis. Nã & Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianũ a Iouiniano idolatriæ uanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultum, atq; Dionysij, sacraq; Cereris iã non in occulto, tanq; sub Pio Imperatore celebrabant, sed per mediã plateam baccantes ubiq; currebant. Illis tm̃modo tunc princeps erat inimicus, q Apostolicam doctrinã prædicare uidebantur, & eos primũ quidem a sacris basilicis fecit expelli: gbus Iouinianus inclytus Imperator nouã dederat ecclesiam. Cumq; in monte sacra celebrarent, hymnis laudantes deum, & diuinis illic eloquijs perfruẽtes, licet aeris aduersitatem sæpius sustinerent, aliqñ pluuijs, aliqñ niuibus, aliqñ gelu, frequẽter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi quidẽ locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militibus effugauit.

Ex lib. 8 eiusdem Historiæ cap. 3.

Tunc Flauianus, atq; Diodorus, ueluti quædã propugnacula, iaculis imminentibus resistebant. Nam cũ Meletius ipsorũ pastor seorsum degere cogeret, isti curã gregibus adhibebant, lupis qdem obijciẽtes propriã fortitudinẽ, & sapientiam suam; Quibus aũt curam congruam iugiter afferentes. De montanis aũt locis expulsi contra ripas uicini fluminis pascebant oues. Non. n. patiebantur scd'm Israelitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabat creatorẽ, & largitorem deũ in omni loco dominationis eius. Sed neq; in hoc loco concilium piorꝝ quietum esse permisit hostis seruorum Christi. Veruntamen concordia illorũ mirabilium pastoris magni discipulorũ ad exercitium sanctas oues enutriens, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus qdem sapientissimus, atque fortissimus, uelut quidam fluuius perspicuus, atq; torrens, oues quidẽ proprias irrigabat, luporũ uero blasphemias penitus abluebat: et generis sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat quãlibet pro fide calamitatem. Flauianus uir optimus, & ipse genere nobilissimus, honestatẽ solã iudicabat esse pietatẽ, & uelut puer exercitatus, maximũ Diodorum, quasi quẽdam infinitorꝝ certaminũ ungebat athletam. Illo nanq; tẽpore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat consiliorꝝ, & scripturarũ, & expositionũ. Et doctores qdem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste uero uelut ex quibusdã pharetris suæ mentis sagittas congruas offerebat, & non solũ domi, sed etiam publice hæreticis resistens, retia eorũ facilius perrumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum.

Socrates. Gratianus aũt cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus, lege sanciuit, ut unaqueq; religio licite sacra celebraret, solos uero ab ecclesijs prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichæos. Theodoritus. Tunc igit in Antiochia, quæ præsidet Orienti, cõtentio huiusmodi causa prouenit. Pro apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam dictũ est) erant diuisi, & alij post calũnias irrogatas Eusta-

Ex libro nono eiusdem cap. 2.

thio Arianã abominati uesaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinũ habebant antistitẽ. Alij uero post ordinationẽ Euzoij cũ Meletio conuenientes; eius doctrina fruebantur. Ad hæc aũt Apollinaris laodicenus alterius partis sibi Præsulatũ assumpsit. Qui cũ pietatis indueret uultum, & Apostolica se fingeret dogmata conseruare, paulopost manifestus hostis apparuit. De diuina nanq; natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quosdã generans dignitatũ, & sacramentũ dispensationis imperfectũ explanare præsumens, animamq; rationalẽ, quæ corpus regit, priuatã salute confirmans. Si enim animã non assumpsit, secundũ illius rationem, deus uerbũ, neq; medicinã præbuit, neque honorẽ dedit: sed corpus quidẽ terrenum ab inuisibilibus uirtutibus adoratur; anima uero secundũ diuinã imaginẽ facta inferne ꝑmansit, contumelijs induta peccati. Qui plurima super hæc uæsanus asseruit. Aliquando etenim pariter confitebatur & ipse ex sancta uirgine assumptã carnẽ: aliquando uero eam cum deo uerbo cœlitus descendisse: aliquando eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasq; plurimas, & inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsenti dicere superfluũ iudicaui. Talia quidẽ ille dicens, non solũ suos peste repleuit, sed ẽt quosdã nostrorũ fecit huiusmodi lepra participari. Post modicũ uero tẽporis cum suũ uiderent opprobriũ, & ecclesiæ claritatẽ, pene cuncti reuersi sunt, & communionẽ ecclesiasticã percipere meruerunt, nõ tñ priorẽ deposuere languorem, sed magis cõplures constantiũ latenter sauciauerunt. Ex hac ergo radice in ecclesijs germinauit una carnis, deitatisq; natura, et ut diuinitati unigeniti passio copuletur: & alia quecunq; populis & sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur ueniente sapore magistro militiæ, & ostendente Principis legẽ, Paulinus quidẽ fatebatur se Damasi esse participẽ. Promittebat ẽt Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus uero Meletius sub ꝗete degens, illorũ certamina deuitabat. Porro Flauianus sapientissimus tunc in ordine presbyterij cõstitutus, primo quidẽ ueniente magistro militũ ita ad Paulinũ loquutus est: Si communionẽ Damasi o amice, sectaris, ostende nobis dogmatũ tuorũ aperte cõcordiam. Ille nanq; unã Trinitatis substantiã confitens, tres subsistentias prædicat in aperto, uerũ tu e diuerso subsistentias perimis Trinitatis: ostẽde itaq; dogmatum concordiã, & suscipe secundũ legem ecclesias. Quũ ergo illũ his sermonibus obiurgasset, conuersus Apollinari dixit: Admiror te, amice, sic impudenter ueritati resistere, cũ aperte noueris, quòd laudabilis Damasus perfecte naturã nostrã a deo uerbo dicat assumptã, tu uero contraria fatearis. Mentẽ nanq; nostrã salute fraudas. Si aũt false loqmur, te forsitan accusantes, uel nunc nouitatẽ a te natã denega, & Damasi amplexus doctrinã, sectam suscipe uenerandã ueritatis. His rationibus sapientissimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit.

Porro Meletius omniũ mansuetissimus hominũ, benigne, atq; suauiter Paulino dixit. Quoniã & mihi harũ ouium curã cõmisit dominus, & tibi similiter aliarũ, suscipe hanc sollicitudinẽ, & cõmunicemus inter nos sub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & soluamus de Præsulatu contentionem; cõmuniter pascentes oues, curam eis cõmuniter exhibeamus. Si aũt de sede certamen est, ego etiã hanc contentionẽ conabor dissoluere. In sede sacrũ ponat Euangeliũ, & ex utraq; nos parte sedea-

mus. Et si quidẽ prius ego finem uitæ suscepero, solus eris Antistes: si uero hoc tibi prius euenerit, ego rursus gregis habebo curam. Cũ hæc ergo Meletius cũ omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere nõ consensit. Tum magister militiæ iudex utriusq; uerborum, ecclesias Meletio tradidit. Paulinus aũt aliarum ouium permansit Antistes. Verũ Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesiæ, nouitatẽ doctrinę suæ aperta impudentia prædicabat, & ducẽ semetipsum ostendit Hæreseos; & ipse quidẽ in laodicia crebro morabatur. In Antiochia uero pridem Vitalem ordinauerat, uita quidem optima decoratam, & apostolicis dogmatibus immitritũ, postea tamen hoc languore putrefactum.

Porro sacratissimus Meletius Diodorũ illum (cuius iam meminimus) qui sub tẽpestate oppido q̃ aspera ecclesiæ nauem a submersione seruauerat, Tarsensium pastorẽ constituit, eiq; Cilicũ gentis curam cõmisit. Apamiæ uero pontificalem curã Ioanni dedit. Qui licet genere, ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores proprĳs uirtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat, & uita. Is itaq; tẽpore tempestatis confideliũ suorũ numerũ gubernauit, cooperatorẽ habens laudabilem stephanũ, quem sacratissimus Meletius ad alia certamina destinauit. Nam cũ cognouisset Germaniciã Eudoxĳ peste corruptam, hunc eo tanq̃ sapientissimũ medicum destinauit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrẽ spe sua fraudatus nõ est. Vsus nanq; dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues.

Porro magnus Eusebius de exilio remeans Acacium summæ claritatis uirũ in Bęrea ordinauit episcopũ, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuersatio hactenus decantaẽ, Eusebiũ in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt uero quod etiã Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatib⁹ decertarat, & in Antincon cũ Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit episcopũ, Barses enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus uero Eusebius ultimũ episcopum Marin in ciuitate Dolica fecit. Hæc enim parua ciuitas uæsaniam tunc obtinuerat Arianam. Quo cũ accesisset Eusebius, ut Marin uirũ plurimis uirtutibus decoratũ in sede collocaret episcopali quędã mulier Ariana peste repleta, tegulã de testo demisit, quæ eius caput ualde cõtriuit. Isq; paulo post ad uitã meliorem de hac luce migrauit. Qui moriens præsentes iureiurando constrinxit, ut ab ea, quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suum, qui de crucifigentibus ait: Pater remitte eis; non enim sciunt quid faciant. Simul & conseruũ stephanũ, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatũ. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorũ hęreticorum manus declinare nõ potuit, sed martyrĳ coronã illorũ ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Porro Gratianus Thraciam Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta, in Peoniam uenit. Ea tẽpestate Theodosius tam propter parentũ nobilitatem, q̃ propter fortitudinẽ propriam nominatissimus habebaẽ, & ob hanc causam inuidia pariũ Iudicum fatigatus, in Hispania morabaẽ, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cũ Barbari eleuati uictoria inexpugnabiles esse uiderenẽ, ducatu Theodosĳ pugnam credidit finiri. Repẽte siquidẽ cum ab Hispanĳs euo-

cans, & magistrũ militum esse denuntians, cũ expeditione ad Barbaros destinauit: At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quo cũ uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitũ ordinauit ad pugnã. Congressione uero facta, impetũ Barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidẽ fugiebant, hi uero fortiter sequebant. Immensaq; cedes tunc facta est Barbarorũ. Plurimis igit interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus, exercitu disperso, per uicinas urbes uelociter redit ad Principem, ita ut ipse triumphorũ suorũ nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori, cum miraret factum, credibile uidebat. Æmuli siquidẽ & fugisse eum dicebant, & exercitũ perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petijt mitti, qui uiderent hostiũ multitudinẽ peremptorum. His uerbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerẽt, sibiq; renuntiarent. Porro dux optimus inter hæc diuinã uisionẽ uidit, & ab ipso Deo aperte sibi monstratã. Conspexit enim in somnis, quod sanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum uestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc cũ nocte uidisset, cuidam mane retulit clericorũ. At ille clarũ esse somniũ dixit, & nihil ęnigmaticũ, nihil dubiũ continere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictorię inspectione missi fuerant redierunt, peremptaq; hostiũ multa milia narrauerunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodosium fuit Imperatorem.

Theodoritus. Assumpto itaq; ad Imperium Theodosio, cũ Episcopi centum, & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati, pręcepit Imperator, ut nullus proderet quis nam esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnij uirũ illum sibi ipsi indicari. Cum ergo omnis illa multitudo Pontificũ regiam introisset domũ, relictis omnibus, ad magnũ cucurrit Meletium, & ueluti quispiã filius patris amator, post multum tẽporis paterna uisione potitus, cõplectebat eum, & simul osculabat oculos, labia, pectus, & caput, dextramq;, quę ipsum in somnis co-

1 *Funus Pauli Episcopi Ancyræ cum honore maximo & reuerentia suscepit Theodosius Imperator.*

ronauerat, insinuauitq; illi que eam uiderat uisionẽ. Cumq; etiam cæteros congrue salutasset, rogauit tanq; patres, ut de rebus pñtibus cogitarẽt.

Paruo porro tempore transeunte sanctus quidem Meletius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum pręconijs maximis est sepultus.

Socrates. Interea Theodosius Imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tunc reuocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedoniũ in exilium destinatũ in Cucuso Armenię fecerat suffocari. Quod funus cũ

2 *Funus magni Meletij iussu Thedosij ministrantibus cunctis ciuitatibus ex Constantinopoli usq; ad Antiochiam cũ psalmodia et honore debito deportatum.*

honore maximo, atq; ueneratione suscipiens in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscit appellari, quã tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diuisi, & expulsi ab Imperatore, q eius noluissent sequi fidẽ.

Sozomenus. In qua basilica plurimi nescientes ueritatẽ, Paulum Apostolum iacere credunt, & maxime mulieres, ac populus. Hoc itaq; tẽpore etiam Meletij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscunt esse reconditæ. Fertur uero, q per totã uiam iussu principis, ministrantibus cunctis ciuitatib9, cũ psalmodia, & honore debito funus eius usq; ad Antiochiam fuerit deportatum.

VITA D. AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENsis & Macedonij uiri sancti per Ruffinum presbyterũ Aquileiensem, & Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetur lib. 11. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 11.

Defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo, utriusq; partis populi diuersis studijs ferebant. Dissensio grauis, & periculosa seditio urbi propriæ maturũ parabat exitium, si pars utraq; cũ diuersum uellet, nequaquã quod proposuerat, obtineret. Ambrosius tunc consularis eiusdem prouinciæ fasces regebat. Is cũ perniciem ciuitati uideret impendere, pro loco atq; officio suo, confestim ecclesiã seditionẽ populi mitigaturus ingredit. Cumq; inibi multa secundũ leges & publicã disciplinã pro quiete & tranquillitate perorasset, pugnantis inter se & dissidentis populi subito clamor & uox una consurgit, Ambrosium episcopũ postulantes. Baptizari hunc protinus clamant (erat enim cathechumenus) & sibi episcopum dari: nec aliter unũ populum fore atq; unam fidem, nisi Ambrosius sibi daret sacerdos. Obluctante illo & plurimũ resistente, ad Imperatorẽ relatum populi desideriũ, omni maturitate iubet impleri. Dei enim ait esse, quod discordantẽ populi fidẽ, & animos dissidentes conuersio subita in unũ consensum atq; in unam sententiã reuocaret. Moxq; Dei gratiam consecutus, & initiatus sacris, & sacerdos effectus est. 1

Si oẽs fideles ex æquo sunt sacerdotes, ut quidã nunc mentiuntur, quid fuit necesse ut Ambrosius mox baptizatus, & initiaretur sacris, et sacerdos efficeretur, Cap. XV.

Mortuo aũt Valentiniano Iustina uxor eiusdẽ, ac Valẽtiniani pueri mater, Arianæ hæreseos alũna, impietatis suæ uenena, quæ uiuente uiro suppresserat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igit̃ apud Mediolanũ posita, conturbare ecclesiarũ statum, cõminari sacerdotibus depulsionis exilia, nisi Ariminensis concilij decreta, quibus fides patrũ temerata fuerat, reuocarẽt. Quo bello ecclesiæ murũ & turrim ualidissimã pulsabat Ambrosium. Eumq; minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primũ sibi aditum debellandæ rimabat̃ ecclesię. Sed quamuis illa Iezabel spiritu pugnaret armata, resistebat tamen Ambrosius, Helię uirtute repletus & gratia. Ipsa aũt in ecclesijs garrire, strepere, animare, & inflãmare ad discordiã populos: Sed quod minus res ex sententia cederet iniuriã putare, & pro hoc ad filiũ conqueri. Vnde adolescentulus pro contumelię inuidia, quam falso conflauerat mater accẽsus, armatorũ globum ad ecclesiam mittit: confringi ianuas, oppugnari sancta, sacerdotem pertrahi atq; in exiliũ mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perseuerãtia fidelium populorũ, ut animas prius amittere, quam episcopum mallent.

Interim dictanda aduersum fidẽ patrum imperialia decreta mandant̃ Beneuolo, tunc memoriæ scrinijs præsidenti. Sed ille cui ab in cunabulis sacra fides & uenerabilis fuit, abnegat se impia uerba posse proferre, & contra deũ loqui. Tum uero ne inceptũ reginæ frustrari uideret̃, celsior ei honor promittit̃, si impleret iniuncta. Ille q nobilior in fide esse quã in honoribus cuperet. Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorẽ promittis gradũ? Hunc ipsum quẽ habeo tollite, tm̃ mihi conscientia fidei duret illęsa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientiũ cingulũ iecit. Ambrosius uero aduersum reginæ furorẽ, non se manu defensabat aut telo, sed ieiunijs continuatisq; uigilijs sub altari positus, per obsecrationes defensorẽ sibi atq; ecclesiæ deũ parabat. Dumq; hæc in longũ diuersis machinis, & 2

Idcirco ieiunijs, cõtinuatisq; uigilijs sub

altari positus per obsterationes defensorē Ecclesiæ parat deū Ambrosius, ut etiam ex hoc subuertantur insaniæ nostri tēporis quorundam, qui hæc omnia subsannant et derident.

oppugnationibus nequā,Iustina moliret, Maximus,qui se exuere tyrāni infamia,& legitimū principem gestiret ostendere,datis literis impiū protestatur inceptū,fidem dei impugnari, & statuta catholicæ ecclesiæ subrui,& inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Iustina cōperto,hoste simul atq; impietatis conscientia perurgente, in fugā uersa cū filio, exilia quæ dei sacerdotibus præparabat,prima sortitur.

Adfuit tn̄ Theodosius propter regni fidē, bonitatisq́; ac beneficiorū Gratiani memor:& in uindictā,totius uiribus orientis insurgens,ultus est sanguinē iustū. Valentiniani quoq; impia inter hæc matre defuncta,fidē catholicam,quā ipsa uiolauerat,& regnū tyrannide depulsa,restituit. Atque ipse posteaq; Romam illustri triumpho inuectus est,ad propria rursus regna remeauit. Theodoritus.

Habetur li.9.Historiæ tripartitæ cap.30

Sed non est facile hominibus,uniuersas uitare hostis insidias. Nam ubi quispiam libidinis effugerit passionē, incurrit in auaritiā. Qua declinata, inuidiæ fouea parat̄. Hanc si transcendat,uitiū furoris incurrit. Atq; alios plurimos ponit laqueos inimicus,quo capere possit incautos. Et corporis q̄dem passiones habet facile ministrantes, ut animā possit occidere. Sola aūt mens eius qui uigilarit,diuinis uacando uictoriā reportat,machinationum imperiū dissoluens. Humana itaq; natura participatus Theodosius Imperator,habuit passionū quoq; cōionem,iustoq; furori immensam permiscens crudelitatē,iniustam operatus est passionem. Quā rem narrare necessariū est,& pro utilitate legentiū, & pro memorabili uirtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa,in qua cū fuisset orta seditio,q̄dam iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundia non refrenauit impetū, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & una cū nocentibus innocentes interimi. Septē milia etenim hominū(sicut fert̄)occisa sunt,non præcedente iudicio, sed tanq; in messibus omnes simul occisi sunt. Huiusmodi cladem plenā ualde gemitibus,audiens Ambrosius, cū princeps Mediolanū uenisset, & solenniter in sacrū uoluisset intrare templū, occurrit foris ad ianuas,& ingredientē his sermonibus a sacri liminis incessu prohibuit. Nescis imperator perpetratæ a te cædis quāta sit magnitudo? neq; post causam tanti furoris mens tua molē præsumptionis agnoscit, sed forte recognitionē peccati prohibet potestas imperij? Decet tn̄ ut uincat ratio potestatem. Scienda q̄ppe natura est,eiusq́; mortalitas atq; resolutio,& puluis progenitorū ex quo facti,& in quē redigendi sumus,& nō flore purpureo confidentē infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualiū hominum princeps es o imperator,& conseruorꝝ. Vnus enim est omniū dominus, rex omniū & creator. Quibus igit̄ oculis aspicies communis dn̄i templū? q̄bus calcabis pedibus sanctum Illius pauimentum? q̄uo manus extendes,de q̄bus adhuc sanguis stillat iniustus? q̄uo huiusmodi manibꝰ suscipies sanctum dn̄i corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies,q̄n furore uerborū tuorum tantus iniuste est sanguis effusus? Recede igit̄ recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suscipe uinculū quo te omnium dominus nunc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens(erat.n. diuinis eruditionibus innutritus,& aperte sciens quę sint propria sacerdotum,quæ regū)gemens & flens ad Regalia reuersus est. Cumq; octo mē sium

3 *Ecce sanctum Ecclesiæ pauimentum. Et sanctum domini corpus i Eucharistia, & preciosus eius sanguis in poculo. Vtrumq; hoc contra pseudoapostolos nostros.*

sium continuorũ transisset tp̃s, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator aũt lamentationibus assiduis in palatio residẽs, continuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus itaq; Ruffinus tunc Magister, & singularẽ apud principem habens loquendi libertatẽ, & uidens principẽ in lamentatione prostratũ, accessit ut lachrymarum causam inqreret. At ille amarissime ingemiscens, & uehementius lachrymas fundens: Tu, inqt, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autẽ lamentor & gemo calamitatẽ meam: qa seruis quidẽ & mendicantibus aperta sunt tẽpla dei, & propriũ dñm ingredientes licite exorant, mihi uero ingressus ad eũ non est. Insuper ẽt cœli sunt mihi clausi. Hæc dicẽs, uerba singula singultib⁹ interrumpebat. Ruffinus uero: Currã, inqt, si tibi placet, pontificiq́; precibus persuadebo ut soluat uinculũ quod illigauit. Ait Imperator: Non suadebis Ambrosio. Noui ego decretũ illius esse iustum, neq; reuerebit imperialem potentiã, ut legẽ præuaricet diuinam. Cumq; Ruffinus uerbis plurimis uteret, & promitteret Ambrosium esse flectendum, Imperator eũ proficisci cum festinatione præcepit. Ipse uero spe data paulopost est sequutus, credens Ruffini promissionibus.

4 *D. Ambrosius excommunicat Theodosium Imperatorem.*

5 *Festiuitas Natiuitatis Saluatoris.*

Porro uir mirandus Ambrosius mox ut uidit Ruffinũ, ait: Impudentiã canũ imitatus es ò Ruffine, tantæ uidelicet cædis autor existens, pudorẽ ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginẽ latrare diuinam. Cumq; Ruffinus supplicaret, & Imperatorẽ diceret esse uenturum, superno zelo accensus Ambrosius, ait: Ego uero, inquit, Ruffine prædico, quod eũ ingredi sacra limina ꝓhibebo: Si uero imperiũ in tyrannidẽ mutabit, necẽ libenter & ego suscipiã. Hæc & alia plurima Ruffinus audiẽs, nuntiauit imperatori uotũ antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At Imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergã, inquit, & iustas suscipiã contumelias. Cũq; ad sacra limina peruenisset, in sanctã q̃dem basilicã non intrauit, sed ueniens ad Antistitẽ, & inueniens eũ in salutatorio residentẽ, supplicabat ut ipsius uincula resolueret. At ille tyrannicã dicebat eius esse præsentiã, & cõtra deũ insanire Theodosiũ, eiusq; calcare leges. Verum Imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, neq; inique ingredi limina sacra contendo, sed te soluere mea uincula deposco, & cõmunis dñi pro me exorare clementiã, nec mihi ianuam claudi, quã cũctis pœnitentiã agentibus dñs noster aperuit. Tũ Antistes: Quã, inquit, pœnitentiã ostendisti post tanta scelera? Quib⁹ medicaminibus incurabilia uulnera plagasq; curasti? At Imperator, Tuum, inqt, opus est & docere, & medicamina temperare: meũ uero oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosi⁹: Qm̃ furori, inquit, tuum iudiciũ cõmisisti, & non ratio protulit sententiam, sed protinus iracũdia, scribe legẽ q̃ decreta furoris euacuet, ut triginta dieb⁹ sententia necis atq; proscriptionis in literis tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quib⁹ transactis diebus ira uidelicet iam cessante, ratio causam iudicãs, apud seipsam quæ cognouerit sub ueritate disponat. In his enim dieb⁹ cognoscet an iusta sit quã protuleris, an iniusta sententia. Et si q̃dem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: Si uero iusta, firmabit. Dierũ uero numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionẽ Imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidens, legẽ conscribi repente præcepit, & propriæ manus literis confirmauit. Quo facto uinculũ eius soluit

6 *Heus bone uir qui negas satisfactionis opera necessaria esse pœnitenti, quoniam Christus abunde pro omnibus satisfecit, Quid dicis ad hunc locum?*

Ambrosius. Quæ lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætorio Illyrici. Si uindicari in aliquos seuerius contra nostram consuetudinẽ pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta sup statu eorum sors & fortuna suspensa sit. Reos sane accipiat uinciatq; custodia, et excubijs solertib⁹ uigilanter obseruet.

7 Sic igiť sacratissimus Imperator ingredi limina tẽtans, non stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit uocẽ: Adhæsit pauimento anima mea, uiuifica me secundum uerbũ tuũ. Manibus aũt capillos euellens, frontẽq; percutiẽs, & pauimento lachrymarũ guttas aspergens, ueniam impetrare poscebat. Cũque tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lachrymis est ingressus. cum uero obtulisset, sicut solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quieuit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidẽ interrogauit, quid ibidem expectaret? Imperatore dicente, expectare se sacrorũ pceptionẽ mysteriorũ, per Archidiaconum remãdauit: O Imperator, interiora loca tñ sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec contingere permittunť. Egredere igiť, & hanc expectationẽ cũ cæteris habe cõmunem. Purpura nanq; Imperatores, non sacerdotes facit. Tum fidelissimus imperator etiã hanc traditionem animo lubenti suscipiens, remandauit: Non temeritatis causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinẽ eẽ cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tãtaque & præsul & Imperator uirtute clarebant.

Nõne omnia ista sunt satisfactionis opera? Quid dicis tu qui asseris hæc aduersari Euangelio, doctrinæ fidei, et obscurare beneficium Christi?

8 *Si ex æquo omnes essent sacerdotes, ut dicũt noui hæretici, Ambrosius non expulisset Imperatorem a locis sacerdotalibus.*

Ego sane utriusq; opus admiror, illius libertatẽ, huius autẽ obedientiã: illius zeli feruorẽ, huius fidei puritatem. Porro regulas pietatis quas a magno sacerdote percepit, etiã reuersus in Constantinopolitana urbe seruauit. Nam cũ festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tũ præsul ecclesię rogasset, cur intus stare noluisset, mandauit princeps: Vix, inqt, potui discere quæ differentia sit imperatoris & sacerdotis, uix. n. inueni ueritatis magistrum. Ambrosium nanq; solum noui digne uocari pontificem. Tantũ itaq; profuit increpatio a uiro uirtutibus florente profecta.

Habebat igiť Imperator & aliam utilitatis occasionẽ, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx. n. eius de diuinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tñ perfecte prius erudiens. Non. n. regni fastigijs eleuata est, sed potius diuino amore succẽsa. Beneficij nanq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repẽte ergo ut uenit ad purpuram, claudorum atq; debiliũ maximã habebat curã, non seruis non alijs ministris utens sed per seipsam agens, & ad eorũ habitacula ueniens, & unicuiq; quod opus haberet præbẽs. Sic ẽt per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manib⁹ ministrabat infirmis, ollas eorũ tergens, ius gustãs, offerens coclearia, panẽ frangens, cibosq; ministrans, calices abluens, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis aũt qui ei tales res nitebanť prohibere, dicebat: Aurũ distribuere opus imperij est: ego aũt pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia cõferenti. Nã uiro suo sæpe dicebat: oportet te semper marite cogitare, quid

pridē fueris, q̄d modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperiū quod suscepisti, legitime gubernabis, & harū rerum placabis autorē. His ergo sermonib⁹ semper usa, uelut optimā quandam utilitatē, uirtutisq; abundantiā coniugi suo alioq ad optima propenso offerebat. Hæc uero ante maritū defuncta est. Post aliquantū uero tempus mortis eius aliq̄d tale accidit, quod maximū amorem quē habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siq̄dem Theodosius plurimorū cōtinuatione bellorū, quandam exactionē nouam, imposuit ciuitatib⁹. Antiochena uero ciuitas nouū uectigal ferre non potuit: sed uidens populus suspendi eos a q̄bus fuerat exacta pecunia, cū alia egit (ut uulgus solet) occasionem seditionis inueniens, tū deijcientes æneā statuam laudatissimæ Placillæ (sic.n. Augusta fuerat uocata) ēt diu per omnem traxere ciuitatē. Hæc ubi Imperator cognouisset, ægerrime q̄dem tulit, ut æquum erat, ac priuilegia ciuitati ademit, urbiq; uicinæ primatū tribuit, putans hoc illis maximo dolori futurū. Inuidebat.n. iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc aūt & incendiū & deuastationem minabat̄, & in uici formam se urbem redacturū. Porro magistratus ipsi quosdā in ipso facinore cōprehensos supplicijs affecerant, priusquā de hac Tragædia Augustus fuisset certior redditus. Hæc aūt omnia Imperator q̄dem præcipiebat, non tū fiebant, prohibente id lege quā proferri fecerat Ambrosius. Cum igit̄ uenissent q̄ ferebant minas Imperatoris, Allebichus Magister militū, & Cæsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti.

Porro uiri eremū habitantes, uirtutis propugnatores, multi sancti, & optimi uiri, plurima monita simul & preces eis q̄ a principe missi fuerāt offerebant. Macedonius aūt uir sanctus, nihil huius uitæ sciens, sed ēt diuinorum librorū penitus expers, in summitatibus habitans montium, diu noctuq; saluatori omniū puras offerens preces, non Imperatoris indignatione permotus, non iudicū ab eo missorū, in media ciuitate utriusq; clamydem apprehendens ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi seniculū pannis obsitū uilissimis intuentes, primū indignati sunt. Cum uero q̄dam obsequia exhibentiū, uirtutem uiri illius indicassent, repente ab equis desilientes, & genua tenentes, eius ueniā suppliciter implorabāt. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis uerba loquut⁹ est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solūmodo, sed ēt homo. Noli itaq; respicere solū imperium, sed considera quoq; naturam. Nam cū sis homo, eiusdem naturæ hominib⁹ cognosceris imperare, & scd'm imaginem diuinā atq; similitudinem hominū creata natura est. Noli igit̄ crudeliter atq; sæuissime dei imaginē occidere. Iritas enim creatorem, cū illius punis imaginem. Illud quoq; considera, quod tu ipse tm̄ propter æreā contristaris imaginē. Quantū uero differat inanimata res ab animata, uiuenti atq; rationali, cūctis sensum habentibus est apertū. Insuper etiā illud consideret, nobis quidem facile esse pro una imagine complures æreas reparare, at illi omnino difficile uel unū capillū restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principiq; referentes, flammā iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionē rescripsit, & causam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortē tantam contumeliam sustinere. Aduersum me nanque furorem indignantes decebat armare. Adiecit etiam, quod doleret & igemisceret, eo quod

Est Epistola D. Basilij in ordine Epistolarum eius. 55. ad D. Ambrosium scripta.

audisset quosdam a Iudæis peremptos.

ITEM DE EODEM EX D. BASILIO

Magna semper & multa quidē sunt dñi nostri dona, quorum neq; magnitudo mensurabilis, neq; multitudo numerabilis est: unū uero, qđ inter maxima reputari potest ab ĳs, q non difficili beneficiorū dei in se collatorū sensu tangunt̃, & præsens, hoc est, quod quam longissime pp locorum distantiam seiunctis per literarū alloquiū mutuo coalescere dedit. Largitus est autem duplicem cognoscendi modum, Vnū per præsentem conuictum & congressum. Alterum per consuetudinē literariā. Qm igit̃ te p ea q̄ locutus es cognouimus: cognouimus uero non ex eo quod nota quædam corporis tui menti nostræ impressa sit; sed quod interioris hominis tui pulchritudinē ueluti ex uariegata sermonū pistura cognouimus. Nam quisq; nostrum ex abundantia cordis loquit̃. Glorificauimus autem deū nostrū, qui ex quauis mortalium generatione eos, qui sibi placuerint, deligit. Qui olim quidē ex pastorib⁹ ouium populo suo principē excitauit, & Amos de grege caprarū sumptū spiritu suo instruxit, & ad propheticā dignitatē extulit: nunc uero uirum ex urbe regia cui totius gentis principatus concreditus erat, sapientia sublimē, generis claritate, uitæ splendore, orandi facultate, & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturam traxit, q proiectis huius uitæ opibus uniuersis, proque damno habitis ut Christum lucrifaceret, commissa sibi magni ac præclari nauigĳ, ecclesiæ uidelicet dei, in fide Christi gubernacula accepit.

9

Nota, Renoua prisca patrum uestigia, quoniam qui per nouorū hominū figmēta ambulāt in errorib. uersantur.

Age igit̃, ò homo dei, quandoquidem non ab hominibus accepisti, aut doctus es euangelium Christi, sed ipse te dñs e medio iudicum terræ desumptū ad præsidentiam Apostolicā transtulit: certa bonū certamen, corrige ac moderare infirmitatē populi, si qua Arianæ uesaniæ labe tactus est: renoua prisca patrū uestigia: & quod dilectionis erga nos fundamentum iecisti in ipsam structuram assiduitate mutui nostri alloquĳ excitare ac ꝓuehere stude. Nam hoc pacto spiritu poterimus cōiuncti esse, licet terrestri habitatione quam longissime alter ab altero dissiti simus.

Habetur To. 1. operū eiusdem in principio.

ITEM ALIA D. AMBROSII VITA PER PAVLInum Nolanum episcopum ad beatum Augustinum Episcopum scripta.

h

Ortaris uenerabilis pr̄ Augustine, ut sicut beati uiri Athanasius eps̄ & Hieronymus presbyter, stilo persecuti sunt uitas sanctorum Pauli & Antonĳ in heremo positorum. Sicut etiam Martini uenerabilis episcopi Turonensis ecclesiæ, Seuerus seruus dei sermone contexuit, sic etiam ego beati Ambrosĳ episcopi Mediolanensis ecclesiæ, meo prosequar stilo. Sed ego ut meritis tantorum uirorum, qui muri ecclesiarum sunt & eloquentiæ fontes, ita etiam sermone me imparem noui. Tamē qa absurdum esse opinor quod præcipis declinare, ea quæ a probatissimis uiris q ille ante me astiterunt, & maxime ab sorore ipsius uenerabili Marcellina didici, uel quæ ipse uidi cum illi astarē, uel quæ ab his agnoui qui illū in diuersis prouincĳs post obitum ipsius se uidisse narrarunt, uel quæ ad illum scripta sunt cum adhuc obĳsse nesciret, Adiutus orationib⁹ tuis & meritis tanti uiri, licet iculto sermone breuiter strictimq; describā: Vt lectoris animū et si ser-

mo ostendit

mo offendit, tamē breuitas ad legendū prouocet, ne uerborū fucis ueritatem abducā: Ne dū scripto elegantiæ pompam requirit, lector tantarum uirtutum amittat scientiam, Quem nō magis uerborū phaleras pompasque sermonū, quam uirtutes rerū, gratiamque spiritussancti spectare conuenit. Siquidem nouerimus uiatores gratiorem habere aquam breui uena stillantem, forte cū sitiunt, quā profluentis fontis riuos, quorum copiā nō sitis tempore reperire possunt. Et hordeace⁹ panis dulcis solet esse, etiam his qui centenis uicibus ferculorum quotidiani cōuiuij copias ructare cōsuerunt. Sed & hortorum amœna mirantibus herbæ agrestes placere cōsuerunt. Quamobrem obsecro uos omnes in quorum manibus liber iste uersabit̄, ut credatis uera esse quæ dicimus. Nec putet me quisquā studio amoris aliquid quod fide careat posuisse. Quandoquidē melius sit penit⁹ nihil dicere, quā aliquid falsi proferre, cū sciamus nos omnium sermonū nostrorum reddituros esse rationem. Nec dubitem & si non ab omnibus omnia, tamen ab diuersis diuersa sciri, & ea cognita nonnullis esse, quæ ēt minus ipse aut audire aut uidere potui. Vnde ab die natiuitatis eius narrandi initium sumam, ut gratia uiri ab incunabulis quę fuerit agnoscatur.

Igitur posito in administratione præfecturæ Galliarum patre eius Ambrosio, natus est Ambrosius, qui infans in area prætorij in cunabulis positus, cum dormiret aperto ore, subito examen apum adueniens faciē eius atq; ora cōpleuit, ita ut ingrediendi egrediendiq; frequentarēt uices. Quæ pater q prope cū matre uel filia deambulabat, ne ambigerent̄ ab ancilla quæ curā nutriendi infantis susceperat, prohibens, sollicita.n.erat ne infanti nocerent, Expectabat tn̄ patrio affectu, quo fine illud miraculū clauderetur. At illæ post aliquandiu euolantes, in tantam aeris multitudinē subleuatæ sunt, ut humanis oculis minime uiderent̄. Quo facto territus pater ait: Si uixerit infantulus iste, aliqd magni erit. Operabat̄ enim iam tūc dominus in seruuli sui infantia, ut impleret̄ quod dictū est: Fauum mellis sermones boni. Illud enim examen apum, scriptorū ipsius nobis generabat fauos, q cœlestia dona annunciarent, & mentes hominum de terrenis ad cœlū erigerent. Postea uero cum adoleuisset, & esset in urbe Roma constitutus cū matre uidua & sorore quæ uirginitatē iam fuerat professa, comite alia uirgine, cuius soror Candida & ipsa est eiusdem professionis quæ nunc Carthagine degit iā anus, cum uideret sacerdotibus a domestica sororis uel matris manus osculari, ipse ludens offerebat dexteram, dicēs, & sibi id ab eis fieri oportere, siquidē epm̄ se futurū esse memoraret: loquebatur enim in illo spiritussanctus: qui illum ad sacerdotiū nutriebat. Illa uero ut adolescentem & nescientem quid diceret respuebat.

Sed postq; edoctus est liberalibus disciplinis, ex urbe egressus est: Professusq; in auditorio præfecturæ prætorij ita splendide causas perorabat, ut eligeret̄ a uiro illustri Probo, tunc præfecto prætorij ad consiliū tribuēdum. Post quod consularitatis suscepit insignia, ut regeret liguriam Æmiliamq; prouincias, uenitq; Mediolanū. Per idem tempus mortuo Auxentio Arrianæ perfidiæ episcopo (q Dionysio beate memoriæ confessore ad exiliū destinato, incubabat ecclesiam) cū populus ad seditionē esset, quæ illi cura sedandæ seditionis ne populus ciuitatis in periculum sui uerteret̄, perrexit ad ecclesiam. Ibiq; cum alloqueret̄ plebem, subito uox fert̄ infantis in populo sonuisse, Ambrosium episcopum. Itaq; qui antea turbulen-

tißime dissidebāt, quia & Arriani sibi & catholici sibi episcopum cupiebant superatis alterutris ordinari repente in hunc unū mirabili & incredibili concordia consenserūt. Quo ille cognito, egressus ecclesiam tribunal sibi parari fecit, quippe mox futurus eps altiora conscendit. Tunc contra consuetudinē suam tormenta iussit personis adhibere. Quod cū faceret, populus nihilominus acclamabat: Peccatū tuum super nos. Sed non similiter is populus tunc clamauit sicut ppl's Iudæorum. Illi enim uocib⁹ suis sanguinem dominicū effuderunt, dicentes: Sanguis huius super nos: Isti uero cathecumenū scientes, Fideli uoce remissionē illi peccatorum omnium per baptismatis gratiā promittebant. Tunc ille turbat⁹ reuertens domū: philosophiam profiteri uoluit, futurus sed uerus philosophus Xpi, q contemptis secularib⁹ pompis, piscatorum secuturus esset uestigia, q Christo populos congregarunt: Non fucis uerborū, sed simplici sermone & ueræ fidei ratione, missi sine pera, sine uirga, et ipsos philosophos cōuerterūt. Quod ubi ne faceret reuocat⁹ est, publicas mulieres publice ad se ingredi fecit, ad hoc tm̄, ut uisis his, populi intentio reuocaret. At uero ppl's magis magisq; clamabat: Pctm̄ tuum super nos. At ille cū uideret nihil intentionē suam proficere posse, fugā parauit. Egressus noctis medio ciuitatē, cū Ticinum se pergere putaret, mane ad portā ciuitatis Mediolanēsis, quæ Romana dicit, inuenitur. Deus enim q ecclesiæ suæ catholicæ murū parabat aduersus inimicos suos, & turrē erigebat, dabat contra faciem Damasci, hoc est perfidiā hæreticorum, fugam illius impediuit. Qui inuent⁹ cū custodiret a populo, missa relatio est ad clementissimū Imperatorem tunc Valentinianū, q summo gaudio accepit quod iudices a se directi ad sacerdotium peterent. Lætabat etiam Probus præfectus, quod uerbū eius impleretur in Ambrosio Dixerat.n. proficiscenti cū mandata ab eodem darent ut moris est: Vade age non ut iudex, sed ut eps, Pendente itaq; relatione iterū fugam parauit, atq; in possesione cuiusdā leontij clarißimi uiri aliquandiu delituit. Sed ubi relationi responsum est ab eodē leontio prodit, præceptum.n.erat uicario ut sisteret rebus perficiendis. Qui iniuncta sibi cū uellet implere, proposito edicto, conuenit oēs, ut si uellent sibi consulere rebusq; suis, proderent uirū. Productus itaq; et adductus Mediolanū, cum intelligeret circa se dei uoluntatē, nec diutius posse resistere, postulauit non se nisi a catholico episcopo debere baptizari. Sollicitam enim habebat perfidiā Arrianorum. Baptizatus itaq; fert omnia Ecclesiastica officia implesse atq; octaua die eps ordinatus est cum summa gratia & lætitia cunctorum. Igit post annos aliquot ordinationis suæ ad urbē Romam, hoc est ad propriū solum perrexit, ibiq; sanctā Puellam de qua supra memorauimus, cui manū offerre solitus erat, in domo propria cū germana sicut reliquerat, inuenit, matre iā defuncta. Atq; cū illa dexteram illius oscularet, subridens ait illi: Ecce ut dicebā tibi sacerdotis manū oscularis. Per idem tps cū trans Tyberim apud quandā clarißimam inuitat⁹, ut sacrificiū in domo offerret, quædā balneatrix atq; paralytica in lecto iacebat. Cū cognouisset ibidem esse dñi sacerdotem, in sellula se ad eandem domū ad quam ille inuitatus aduenerat, portari fecit, atq; oranti & imponenti manus, uestimenta attigit, quæ cum exoscularet, statim sanitate recepta ambulare cœpit, ut impleret illud dominicū dictum ad Apostolos, Etiam maiora his facietis, credentes in nomine meo. Quod tñ ...

9 *Vt sacrificium in domo offerret, hoc est Missam celebraret. Habes ergo et priuatam Missam fuisse in usu, & Missam dici sacrificium. Vtrumq; cōtra somniatores nostros.*

gnum sanitatis ut mirabile fuit, ita etiam Gionẽ post annos plurimos sanctis uiris referentibus positus in urbe cognoui. Sirmium uero cum ad ordinandum episcopum Annemium perrexisset, ibiq; Iustinæ tunc temporis Reginæ potentia & multitudine coadunata de ecclesia pelleretur, ut non ab ipso, sed ab hæreticis Arrianis episcopus in eadem ecclesia ordinaret, essetq; cõstitutus in tribunali, nil curans eorũ quæ a muliere excitabãtur, una de uirginibus Arrianorum impudentior cæteris tribunal conscendens, apprehenso uestimento sacerdotis, cũ illũ attrahere uellet ad partẽ mulierũ, ut ab ipsis cæsus de ecclesia pelleret̃, audiuit (ut ipse solitus erat referre) Et si ego indignus tanto sacerdotio sum, tamen te non conuenit uel professionem tuam in qualecũq; sacerdotem manus iniĳcere, unde debes uereri dei iudiciũ, ne tibi aliquid eueniat. Quod dictum exitus confirmauit. Nam alio die mortuam ad sepulchrũ usq; deduxit, gratiam pro cõtumelia rependens. Sed hoc factũ non leuem aduersarĳs incussit metũ, pacemq; magnam ecclesiæ catholicæ in ordinando episcopo tribuit.

Ordinato itaq; catholico sacerdote Mediolanum reuertit̃, ibiq; supradictæ Iustinæ mulieris innumeras insidias sustinuit, quæ muneribus atque honoribus aduersus sanctũ uirũ oblatis, populum excitabat: sed infirmorum mentes talibus promissis decipiebant̃. Promittebat enim tribunatus & diuersas alias dignitates, his qui illũ de ecclesia raptũ ad exiliũ perduxissent. Quod cũ multi conarent̃, sed deo præsule, perficere non ualuerunt. Vnus infelicior cęteris nõie Eutimius, tanto furore excitatꝰ est, ut iuxta ecclesiam sibi domum pararet, atq; in eadem carrum constitueret, quo facilius raptum superpositum carpento ad exilium perduxisset. Sed iniquitas eius in uerticẽ ipsius descendit. Post annum eodem die quo ille rapere se arbitrabat̃, in eodem carpento impositus, de eadẽ domo ipse ad exilium destinatus est, reputans sibi iusto iudicio dei id in se esse cõuersum, ut in eodem carpento dirigeret̃ ad exiliũ, quod ipse parauerat sacerdoti. Cui non minimũ solatĳ sacerdos præbuit dando sumptus, uel alia quæ erant necessaria. Sed hæc confessio hominis nec mulieris furorẽ, nec uoces sonorũ Arrianoꝝ clementia repressit. Maiore.n. accensi dementia, basilicam Portianã inuadere nitebant̃. Exercitus ẽt armatus ad custodiendas fores ecclesiæ est directus, ut nemo auderet catholicã ecclesiam ingredi. Sed dñs qui de aduersarĳs suis ecclesiæ suę triũphos donare consueuit, ad ecclesiæ suæ munimentũ militum corda conuertit, ut aduersis scutis ecclesiæ fores seruarent, nec egredi dimitterent, sed ingredi ecclesiam plebẽ catholicam minime prohiberent. Sed nec hoc satis erat missis militibꝰ, nisi ut etiã pro catholica fide cũ plebe pariter adclamaret̃. Hoc in tpe primo 10
Anthiphonæ, hymni ac uigiliæ in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt: Cuius celebritatis deuotio usq; in hodiernum diem, non solum in eadem ecclesia, uerum per omnes pœnæ prouincias occidentis manet.

Antiphonæ hymni et uigiliæ in Ecclesia Mediolanensi D. Ambrosĳ tẽpore celebrari cœperunt.

Per idem tps sancti martyres Prothasius & Geruasius se sacerdoti reuelauerunt, erant enim in basilica positi in qua sunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrũ. Sed sancti martyres Nabor & Fœlix celeberrime frequentabant̃: Prothasĳ uero & Geruasĳ martyrũ, ut nomina, ita etiã sepultura incognita erant, intm̃ ut supra ipsorum sepulchra ambularent omnes qui uellent ad cancellos peruenire, quibus sanctorũ Naboris & felicis martyrũ corpora ab iniuria sepulchri defendebant̃. Sed ubi sanctorũ

11 martyrum sunt corpora leuata & in lectis posita, multorũ ibi sanatæ ęgritudines perdocentur. Cæcus etiam seuerus nomine, qui nunc usq; in eadẽ basilica quę dicit̃ Ambrosiana, in qua Martyrũ corpora sunt translata religiose seruit, ubi uestẽ martyrũ attigit, statim lumen recepit. Obsessa etiã corpora ab spiritib⁹ immundis curata summa cũ gratia domũ repetebãt. Sed his beneficijs martyrũ in quantũ crescebat fides ecclesiæ, catholicæ in tm̃ Arrianorum perfidia minuebat̃. Deniq; ex hoc tp̃e sedari cœpit persecutio quæ Iustinæ furore accendebat̃, ut sacerdos de ecclesia pelleretur: Tamen qm̃ intra palatiũ multitudo Arrianorũ cum Iustina constituta

Apud sanctorum martyrum Geruasij & Prothasij corpora, multorum ægritudines sanatæ sunt.

12 deridebat tantã dei gratiam, quam ecclesiæ suæ catholicæ dñs Iesus meritis martyrũ suorum conferre dignatus est, uenerabilemq; uirũ Ambrosium narrabat pecunia cõparasse homines q se uexari ab immundis spiritibus mentirent̃, atq; ut ab illo, sicut & a martyribus se torqueri dicerent: Sed hoc Iudaico ore loquebant̃ Arriani suppares scilicet eorum: Illi enim de dño dicebant qm̃ in Beelzebub principe dęmoniorum eijcit demonia Isti de martyrib⁹ uel de domini sacerdote loquebant̃, quod non dei gratia quæ per ipsos operabat̃ immundi spũs pellerent̃, sed accepta pecunia se torqueri mentirent̃. Clamabant.n. dæmones, scimus uos martyres, Et Arriani dicebant: Nescimus esse martyres. Iam hoc & in euangelio legimus, ubi dixerunt dæmones ad dñm, scimus quia sis dei filius. Et Iudæi: Hic aũt unde sit nescimus. Sed non hic testimoniũ accipit̃ dæmonum, sed confessio. Vnde miseriores Arriani uel Iudæi ut quod confitent̃ dęmones illi negant. Deus tamen q gratiam ecclesiæ suæ augere consueuit, non passus est diu insultari a perfidis sanctis suis.

Ecce martyrum merita.

Vnus itaq; ex ipsa multitudine, subito arreptus spiritu immundo, clamare cœpit, ita torqueri eos ut ipse torquebat̃ qui negarent martyres, uel q non crederent in trinitatis unitatẽ quã docet Ambrosius. At illi hac uoce confusi qui conuerti debuerant, & dignã tali confusione agere pœnitẽtiam, in piscina demersum hominẽ necauerunt, perfidiæ homicidiũ iungẽtes, Deduxit enim illos ad hunc finẽ digna necessitas. Sanctus uero Ambrosius eps̃ maioris humilitatis uir factus, donatã sibi a dño gratiã reseruauit, crescebatq; quotidie fide & amore corã deo & hominibus.

Per idem tẽpus erat quidam uir de hæresi Arrianoꝝ, acerrimus nimiũ disputator, & durus atq; inconuertibilis ad fidem catholicam. Is constitutus in ecclesia tractante episcopo, uidit (ut ipse postmodũ loquebat̃) angelũ ad aures episcopi tractantis loquentẽ, ut uerba Angeli populo episcopus renunciare uideret̃. Quo uiso cõuersus, fidem quam expugnabat, cœpit ipse defendere. Fuerunt etiã duo cubicularij tunc tp̃is Gratiani Imperatoris de hæresi Arrianoꝝ, qui tractandam episcopo quæstionẽ proponerent: Ad quã audiendam altero die ad basilicã Portianam se affuturos promiserant: Erat enim quæstio de incarnatione domini. Sed alio die miserandi homines superbię tumore cõpleti, nec memores promissorum, contemnentes deum in sacerdote ipsius, nec plebis expectantis considerantes iniuriã, immemores etiam dictorũ dominicorum: Quoniã qui scandalizauerit unũ ex minimis istis, oportet ut mola asinaria collo eius alligetur, & demergat̃ in profundũ maris, conscendentes in equos quasi gratia gestandi, ciuitatẽ egressi sunt, expectante sacerdote, & plebe in ecclesia constituta. Sed huius cootumatiæ qui finis fuerit, horresco referens, subito enim

to enim præcipitati, miseras animas emiserunt, atq; corpora illorũ sepulturæ sunt tradita. Sanctus uero Ambrosius cũ ignorasset quod factũ esset, ne diutius posset plebẽ tenere, ascendens pro tribunali, de eadẽ quæstione quę fuerat proposita, sermonem adorsus est dicens: Debitũ fratres curo soluendũ, sed hesternos meos non inuenio creditores, & reliqua quę scripta sunt in libro qui de Incarnatione domini intitulatur.

Occiso itaq; Gratiano Imperatore, recipiendi corporis eius causa, secundam ad Maximũ suscepit legationẽ: Apud quẽ quam constanter egerit, q uoluerit cognoscere, ipsius legationis epistolã ad Valentinianũ iuniorem datã cum legerit approbabit. Nobis enim alienũ a promissione uisum est illa inserere, ne adiunctæ epistolæ prolixitas fastidiũ legenti afferret. Ipsum uero Maximũ a cõmunionis cõsortio segregauit, admonẽs ut effusi sanguinis domini sui, & quod est grauius, innocentis, ageret pœnitentiam, si sibi apud deum uellet esse consultũ. Sed ille cũ pœnitentiam declinat superbo spiritu, non futurã, sed etiam præsentem salutẽ amisit, regnũq; quod arripuerat, fœmineo quodamodo timore deposuit, ut procuratorẽ se reipublicæ nomine præfuisse confiteret. Mortua uero Iustina quidã aruspex Innocentius nomine, non opere, in causa maleficiorũ cum a iudice torqueret, aliud quã interrogaret fateri cœpit: Clamabat enim, ab angelo maiora tormenta sibi adhiberi eo qui custodiret Ambrosium, qm̃ temporibus Iustinæ ad excitanda odia populorũ in Episcopũ, cacumen tecti ecclesiæ cõscendens medio noctis sacrificauerit: Sed quãto instantius & sollicitius opera maligna exercebat, tanto magis amor populi circa fidem Catholicã & domini sacerdotẽ conualescebat: Misisse etiã se & dæmones qui illũ internecarent fatebat: Sed dæmones renunciasse, se non solũ ad ipsum appropinquare minime posse, uerũ etiam nec ad fores domus in qua manebat episcopus, quia ignis insuperabilis omne illud ædificiũ cõmuniret, ut etiã longe positi urerent, atq; ita cessasse artes suas quibus aduersus domini sacerdotẽ se aliquid posse arbitrabat. Alius etiã gladium ferens ad cubiculũ usq; peruenit, ut interficeret sacerdotẽ, sed cũ eleuasset manum, destricto gladio dextera obrigente remansit. Tunc se missum a Iustina postq; confessus est, brachiũ quod inique cũ extenderet riguerat, sanatũ est confessione. Per idem tẽpus cum uir illustris Probus, puerũ suum notariũ qui spiritu immundo grauiter uexebat, direxisset ad Episcopũ, egressum urbe dimisit diabolus, timens ad uirũ sanctũ perduci: Atq; ita puer quandiu Mediolani apud Episcopũ fuit, nulla cõminatio diaboli apparuit. Sed ubi egressus de Mediolano est, & prope urbẽ peruenit, idem spiritus qui illũ antea habuerat, uexare cœpit. Qui cũ interrogaret ab exorcistis, cur quandiu Mediolani fuit, non in illo apparuisset, confessus est diabolus timuisse se Ambrosium, & ideo recessisset ad tempus, atq; expectasse in illo loco ubi ab illo recesserat, donec reuerteret, quo reuertente, uas quod deseruerat repetisset.

Extincto itaq; Maximo, posito Theodosio Imperatore Mediolani, Ambrosio uero episcopo cõstituto Aquileiæ, in partibus orientis in quodam castello a Christianis uiris synagoga Iudæorũ & lucus Valentinianorũ incendio concremata sunt, propterea quod Iudæi uel Valentiniani insultarent monachis Christianis. Valentinianorũ enim hæreses triginta deos colunt. Sed de huiusmodi facto comes orientis ad Imperatorẽ rela-

tionẽ direxit: Qua acta Imperator præceperat ut synagoga ab episcopo reædificaret. Sed huius præcepti tenor cũ ad aures peruenisset uenerabilis uiri Ambrosij episcopi, direxit ad Imperatorẽ epistolam, quia ipse in tempore excurrere non poterat, qua illũ conuenit ut id quod ab eodẽ statutũ fuerat reuocaret, seruaricꝫ sibi deberi ab eo audientiam, qm̃ si dignus non esset qui ab eo audiret, dignus etiam non esset qui pro illo audiret, uel cui preces suas, aut cui sua uota cõmitteret. Paratũ etiam se esse pro tali negocio mortem subire, ne dissimulatione sui præuaricatorẽ faceret Imperatorem, qui tam iniusta contra ecclesiam precipisset. Postea uero cũ Mediolarũ reuertit, posito Imperatore in ecclesia de eadẽ causa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit domini personam loquentis Imperatori: Ego te ex ultimo Imperatorem feci, ego tibi exercitũ inimici tui tradidi, ego copias quas ille aduersum te exercitui suo præparauerat dedi, ego inimicum tuum in potestate tua redegi, ego de semine tuo supra soliũ regni constitui, ego te triumphare sine labore feci, & tu de inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti exedram Imperator ait: Contra nos posuisti hodie episcope. At ille respondens ait: Non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse loquutũ. Tunc Imperator: Reuera (inquit) dura pręceperã contra episcopũ de synagoga reparanda. In monachos uero uindicandũ esse, a comitibus qui in tẽpore aderant dicebat. Quibus episcopus: Ego quidem cũ Imperatore nunc ago, uobiscũ uero mihi aliter agendũ est. Atcꝫ ita obtinuit, ut illa quæ statuta fuerant reuocarentur. Nec prius ad altare accedere uoluit, nisi fide sua Imperator illũ agere debere testaret. Cui episcopus. Ergo ago fide tua. Respõdit Imperator: Age fide mea. Qua sponsione iterata, iam securus peregit sacerdos diuina mysteria. Hæc aũt scripta sunt in epistola quam ad germanam suam fecit: In qua tractatum inseruit, quem eodem die habuit de baculo nuceo, qui a propheta Hieremia uisus esse describitur.

Per idem tempus causa Thessalonicen. ciuitatis non minima successit tribulatio sacerdoti, cũ pene cõperisset ciuitatem deletã: Promiserat enim illi Imperator se ueniam daturũ ciuibus supradictæ ciuitatis, sed agentibus comitibus occulte cũ Imperatore, ignorante sacerdote uscꝫ in horã tertiã gladio ciuitas est donata: atcꝫ plurimi interẽpti innocentes. Quod factũ ubi cõperisset sacerdos, copiã Imperatori ingrediẽdi ecclesiam denegauit: Nec prius dignũ iudicauit cętui ecclesiæ uel sacramentoꝝ communioni, quã publicam ageret pœnitentiã. Cui Imperator contra asserebat: Dauid adulteriũ & homicidium perpetrasse: sed responsum ilico est: Qui secutus es errantẽ, sequere corrigentẽ. Quod ubi audiuit clementissimus Imperator: ita suscepit animo, ut publicã pœnitentiã nõ abhorreret: Cuius correctionis profectus secundam illi parauit uictoriam.

Per idem tẽpus duo potentissimi & sapiẽtissimi uiri persarũ ad famam sacerdotis uenere Mediolanũ, deferentes secum plurimas quæstiones, ut ex illis probarent sapientiã uiri. Cum quo ab hora diei prima uscꝫ ad horam fere tertiã noctis per interpretẽ disputauerunt, admirantescꝫ discesserunt ab eo. Et ut se ꝓbarent non ob aliã causam uenisse, nisi ut certo certius nossent uirũ quem fama cõpererant: Alia die ualefacientes Imperatori, profecti sunt urbẽ Romam, illic uolẽtes cognoscere potentiã illustris. uiri probi, qua cognita ad propria reuerterũt. Sed egresso Theodosio de

Italia, & Constantinopoli constituto, Valentiniano Augusto intra Gallias posito, directa relatio est sub nomine Senatus a Symmacho tūc pręfecto urbis de repetēda ara uictoriæ & sumptib⁹ cæremoniarū. Sed ubi cōperit sacerdos, misso libello ad Imperatorē postulauit ut ad se relationis exēplaria dirigerent, qbus ipse pro partibus suis responsurus esset. Qua relatione accepta, præclarissimū libellum conscripsit, ut cōtra nihil unꝙ auderet Symmachus uir eloquentissimus respondere.

Sed postꝙ augustæ memoriæ Valentinianus in Viēnensi ciuitate (quæ est Galliarū ciuitas) uitam finiuit, Eugenius suscepit imperiū, qui ubi imperare cœpit, non multo post petentibus tunc Flauiano præfecto & Arbogaste comite, aram uictoriæ & sumptus cæremoniarū, quod Valentinianus Augustæ memoriæ adhuc in Iunioribus annis constitutus, petentibus denegauerat, oblitus fidei suæ concessit. Hoc ubi audiuit sacerdos, relicta ciuitate Mediolanensi, ad quam ille festinato ueniebat, ad Bononiensem ciuitatē emigrauit, atꝗ inde Fabentiam usꝗ perrexit. Vbi cū aliquantis degeret diebus, inuitatus a Florentinis, ad Thusciam usꝗ descendit declinans magis aspectū sacrilegi uiri, non formidans imperantis iniuriam. Nam epistolam ad eundē dedit in qua conuenit conscientiā illius, de qua pauca de multis ponenda duxi. Et si imperatoria potestas magna sit, tamen considerato quantus sit deus qui corda hominū uidet, conscientiam interiorē interrogat. Nouit omnia anteꝙ fiant, nouit interna pectoris tui. Ipsi falli uos non patimini, & deum multis cœlare. Non cecidit in animū tuum quicꝗ, si illi agebant tam perseueranter, nonne tuū fuit Imperator pro dei summi & ueri & uiui ueneratione perseuerantius obsistere, & negare quod erat iniuria sacrilegis? Et iterum: Qūo igit̄ meis uocibus & apud deum & apud omnes homines teneor? Aliud mihi nō licere intellexi, aliud non oportere nisi consulerē mihi, quia non potui tibi. In supradicta itaꝗ ciuitate Florentinorū, cum in domo clarissimi quondā uiri Decentis, & quod est amplius, Christiani, maneret, filius ipsius Pansophius nomine, admodū paruulus, cū spiritu immundo laboraret, frequenti oratione & impositione manus sacerdotis ipsius est sanatus. Sed post aliquantos dies subita infirmitate correptus infantulus exhalauit spiritū: Cuius mater ualde religiosa, & plena fide ac timore dei, ablato illo de superiore parte domus, ad inferiora descēdit, ac in lecto sacerdotis ipso absente cōposuit. Quē cū reuertens sacerdos in lectulo inuenisset, Erat enim illoꝗ in tēpore extra domū positus, miseratus matrē, & fidem ipsius cōtēplatus, Helisęo similis supra corp⁹ infantis se ipse cōposuit, atꝗ orando 13
meruit uiuum reddere matri quē mortuum inuenerat. Ad quē etiam infantulum libellū conscripsit, ut quod ętatis infantia scire non poterat, legendo agnosceret. Veruntamen factū scriptis suis non cōmemorauit, sed quo affectu declinauerit cōmemorare, non est nostrū iudicare. In eadem etiā ciuitate basilicam constituit, in qua deposuit reliquias martyrū Vitalis & Agricolæ, quorū corpora in Bononiensi ciuitate leuauerat: Posita enim erant corpora martyrū inter corpora Iudęorum. Nec erat cognitum populo Christiano, nisi se sancti martyres sacerdoti ipsi reuelarent. Quæ cū deponerent̄ sub altari quod in eadem basilica constitutum est, magna illic totius plebis sanctæ lætitia atꝗ exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium martyrum merita. 14

Orādo Ambrosius infantulum mortuū suscitauit.

Et hic habet martyrum merita.

Per idem tēpus Arbogastes comes aduersum gentē suam,hoc est Francorum,bellū parauit, atq; pugnando non paruam multitudinē manu fudit cū residuis uero pacē firmauit. Sed cū in conuiuio a regibus gentis suę interrogaret̄,Vtrum sciret Ambrosium, & respōdisset nosse se uirū,& diligi ab eo,atq; frequenter cū illo conuiuari solitū: Audiuit:Inde hoc uincis omnes,qa ab illo uiro diligeris,qui dicit soli,sta, & stat. Quod ego ideo posui, ut cuius famæ fuerit uir sanctus etiā apud Barbaras gentes, legentes agnoscant.Nam & nos referēte iuuene quodā Arbogastis, admodū religiosum cognouimus qui tunc interfuit. Erat enim in tēpore quo hæc loquebatur, uini minister. Profectus itaq; sacerdos de Thusciæ partibus Mediolanū reuertit̄. Iam inde egresso Eugenio contra Theodosium Imperatorem;ibiq; Christiani Imperatoris præstolabat̄ aduentū securus de dei potentia, quod non traderet credentē in se hominibus iniustis, nec relinqueret uirgam peccatorū super sortem iustorū, ne extenderent iusti ad iniquitates manus suas. Promiserat enim Arbogastes tunc comes,& Fabianus præfectus cū uictores reuertissent, stabulū se esse facturos in basilica ecclesiæ Mediolanensis,atq; clericos sub armis probaturos. Sed miserandi homines cū dæmonibus suis malè creduli sunt, & aperiunt os suū in blasphemiā ad deum,spem sibi uictoriæ ademerunt. Causa aūt cōmotionis hæc fuit,quia munera Imperatoris qui se sacrilegio cōmiscuerat,ab ecclesia respuebant̄,nec orandi illi cū ecclesia societas tribuebat̄.Sed dominus qui ecclesiam suā tueri cōsueuit,de cœlo iaculatus est iudiciū, atq; omnem uictoriā ad religiosum Imperatorē transtulit Theodosium.

Extincto itaq; Eugenio a satellitibus eius, cū scripta acciperet Imperatoris;nō illi alia maior cura fuit, quā ut pro his interueniret quos renatos inuenerat. Obsecratus est primo scriptis Imperatorem misso diacono; postea uero quā directus est Ioannes tunc tribunus & notarius,qui nunc pręfectus est ad tuitionem eorū qui ad ecclesiam confugerunt, etiam ipse Aquileiam perrexit,precatus pro eis:quibus sceleris uenia impetrata est,
15 quia Christianus Imperator prouolutus pedibus sacerdotis,testabat̄ meritis & orationib⁹ eius saluatū se esse.Reuertens itaq; de urbe Aquileiensi,uno die præcessit Imperatorē. Nec diu clemētissimæ memoriæ Theodosius Imperator susceptis filijs in ecclesia & traditis sacerdoti,in hac luce fuit.Post cuius obitū fere trienniū superuixit. Quo in tēpore sancti Nazarij martyris corpus quod erat in horto positū extra ciuitatē, leuatū ad basilicam Apostolorū quę est in Romana,transtulit.Vidimus enim in sepulchro quo iacebat corpus martyris,qui quando sit passus, usq; in hodiernū diem scire non possumus,sanguinē martyris ita recentē,quasi eadē die fuisset effusus.Caput etiā ita integrū atq; incorruptū cum capillis capitis atq; barba,ut nobis uideret̄ eodem tēpore quo leuabat̄, lotum atq;
16 cōpositū in sepulchro.Et quid mirū?quandoquidē dominus hoc in Euangelio ante promisit,quod capillus de capite eorū non periret. Etiā odore tanto repleti sumus,ut omniū aromatum uinceret suauitatē.Leuato corpore martyris & in lectica cōposito,statim ad sanctū Celsum martyrem qui in eodē horto positus est,cū sancto sacerdote ad orationē perreximº. Nunq; tamen illū antea orasse in eodem loco cōpertū habemº. Sed hoc erat signū reuelati martyris,si sanctus sacerdos ad locū ad quem nunquā antea fuerat oratū,isset.Cognouimus tamen a custodibus loci ipsius,qd

Meritis & orationibus Ambrosij se seruatum fuisse testabatur Theodosius.

Odor ex sanctorūm martyrū corporibus emanans, testimoniū perhibet habitantis in eis gratiæ spiritus sancti.

a parentibus illis traditũ sit, nõ discedere de loco illo per oẽm generationem & progeniem suorũ, eo quod thesauri magni in eodẽ loco positi essent, & uere magni thesauri, quos non erugo neq; tinea exterminat, neq; fures effodiunt & furant̃, quia custos eorũ Christus est, & locus eorũ aula cœlestis est, quibus uiuere Christus fuit, & mori lucrũ. Translato corpore martyris ad basilicam Apostolorũ, ubi pridie sanctorũ Apostolorũ reliquiæ summa omniũ deuotione positæ fuerant, cũ tractaret episcopus, quidã de populo repletus spiritu immũdo, clamare cœpit se torqueri ab Ambrosio. At ille conuersus ad eum ait: Obmutesce diabole, quia nõ te torquet Ambrosius, sed fides sanctorũ & inuidia tua, quoniã uides ascendere homines unde tu deiectus es. Nam Ambrosius non scit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat obmutuit, prostratusq; in terra est, nec amplius uocem quam obstrepi possit emisit.

17 *Custos sanctorũ martyrum Christus est, & locus eorum aula cœlestis.*

18 *Vbi pridie sanctorũ apostolorum reliquiæ summa omnium deuotione positæ fuerant. Hoc nota qui sanctorũ reliquijs hostem te exhibes.*

Per idem tẽpus cum consulatus sui Imperator Honorius in urbe Mediolanensi Libicarũ ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente data copia est: Missis militibus ab Stilicone comite, hortatu Eusepij præfecti, ut Cresconius quidã de ecclesia raperet̃. Quem confugientẽ ad altare domini sanctus episcopus cũ clericis qui in tẽpore aderant defendẽdũ circumdedit: Sed multitudo militũ, quæ duces suos habebat de perfidia Arrianorũ, præualuit aduersum paucos, atq; ablato Cresconio exultantes ad amphitheatrũ reuerterunt, ecclesiæ luctum non modicũ relinquentes: Nam sacerdos prostratus ante altare domini factũ diu fleuit. Sed in tpe cum reuertissent & renunciassent his a q̃bus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locũ in quo sederant q̃ de ecclesia triumphabant, ascendentes grauiter laniatos reliquerunt. Quod ubi uidit Stilico comes, pœnitẽtia motus est, ita ut per multos dies satisfaceret sacerdoti, & illęsum q̃dem illũ qui ablatus fuerat dimiserat. Sed q̃a grauissimorum criminũ erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multo post indulgentia prosequente.

19 *Vide miraculum perpetratum ob uiolationẽ priuilegiorum Ecclesiæ.*

Per idem tp̃s cum ad palatiũ pergeret, quem pro loco officij nostri sequeremur, Theodolo tunc notario, q̃ postea summa cũ gratia Vtinensem rexit ecclesiam, cũ casu quidam pede esset lapsus, atq; prostratus iaceret in terra, ridente: Conuersus sacerdos ait, & tu q̃ stas uide ne cadas, Quo dicto statim is qui alienũ lapsum riserat suum doluit. Per idem tp̃s Fritigil quædam regina Marcomannorũ, cum a quodam Christiano uiro q̃ ad illam forte de Italiæ partibus aduenerat, referente sibi audiret famã uiri, Christo credidit, cuius illũ seruulum recognouerat, missisq; muneribus placatos ab ecclesia postulauit, ut scriptis ipsius qualiter credere deberet informaret̃. Ad quam ille epistolã fecit præclaram in modũ catechismi, in qua ẽt admonet ut suaderet uiro Romanis pacẽ seruare. Qua accepta epistola mulier suasit uiro, & cũ populo suo se Romanis tradidit. Quę cũ aduenisset Mediolanũ, plurimum doluit quod sanctum sacerdotem ad quẽ festinarat minime repperisset: Iam.n.de hac luce migrauerat.

Temporibus uero Gratiani (ut retro redeam) cũ ad prætoriũ Macedonij tunc magistri officiorũ pro quodam intercedendo tũc perrexisset, atq; præcepto supradicti uiri fores inuenisset clausas, nec copiã ingrediẽdi adeptus esset ait: Et tu quidem uenies ad ecclesiam, nec clausas ianuas inuenies quã ingrediaris. Quod factũ est: Mortuo Gratiano, confugiens

Macedonius ad ecclesiam patentibus ianuis aditū reperire non poterat.
20 Ipse aūt uir uenerabilis episcopus erat multæ abstinētiæ & uigiliarū multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi nunq̄ consuetudo fuit nisi die sabbato & dominico, uel cū natalicia celeberrimorum martyrū essent. Orandi etiam assiduitas magna die ac nocte. Nec operam declinabat scribendi propria manu libros, nisi cū aliqua infirmitate corpus eius attenuaret̄. Erat enim in illo sollicitudo omniū ecclesiarum, interueniendi etiam magna assiduitas & constantia. In rebus etiam diuinis implēdis fortissimus labor, intm̄ ut quod implere solit⁹ erat circa baptizandos, quinq̄ postea episcopi tempore quo decessit uix implerent. Sollicitus ēt pro pauperibus & captiuis nimium: Nam in tempo
21 re quo ep̄s ordinatus est, aurum omne atq̄ argentū quod habere poterat, ecclesiæ uel pauperibus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reseruato usufructu germanæ suæ, donauit ecclesiæ suæ: Nihil sibi quod hic suum diceret derelinquens, ut nudus atq̄ expeditus miles Christi dn̄m sequeretur. Qui cum diues esset, propter nos pauper factus est, ut nos eius inopia ditaremur. Erat enim gaudens cū gaudentibus, & flens cū flentibus. Siquidem quotienscunq̄ illi aliquis ob percipiendā pœnitentiam lapsus
22 suos confessus esset, ita flebat ut & illū flere compelleret. Videbat̄ etiā sibi cum iacente iacere. Causas autem criminū quas illi confitebant̄, nulli nisi domino soli apud quē intercedebat, loquebat̄: Bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus ut intercessores apud deū sint, magisq̄ accusatores apud homines. Nam & scd'm Apostolum circa huiusmodi hominem confirmanda charitas est, quia ipse sui accusator est. Nec expectat accusatorem sed præuenit, ut confitendo suū alleuet ipse delictū, nec habeat quod aduersarius crimineť. Ideoq̄ scriptura dicit: Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vocem.n.eripit aduersario & quasi dentes quosdam paratos ad prædam criminationis infestæ peccatoꝝ suorum confessione confringit, dans honorē deo, cui nuda sunt omnia, & q̄ uult uitā ma
23 gis peccatoris quam mortē: Nā ipsi pœnitenti non sufficit sola confessio, nisi subsequat̄ emendatio facti ut pœnitens non faciat pœnitenda. Humiliet ēt animam suā sicut Dauid sanctus, qui postq̄ audiuit a propheta, dimissum est pc̄tm̄ tuum, humilior factus est in emendatione peccati, ita ut cinerē sicut panem manducaret, & potū suum cū fletu misceret. Flebat ēt amarissime quotienscunq̄ forte nunciatū illi fuerat de cuiusq̄ sancti obitu sacerdotis, in tm̄ ut nos illū consolari uideremur, ignorantes pium affectum uiri, nec qua ratione ita fleret intelligentes. Quibus ille huiusmodi responsum reddebat: Non se flere quia recesserat qui fuerat mortuus nunciatus, sed quia se præcesserat: Vel quia difficile esset inuenire uirum qui summo sacerdotio dignus haberetur.

Abstinentia, ieiuniū, uigiliæ & oratio Ambrosij.

D. Ambrosius donauit prædia quæ habebat Ecclesiæ suæ, reseruato sorori usufructu.

Ecce confessionem sacerdotalem Ambrosij tempore.

Ecce & satisfactionē pro peccatis post confessionem.

Ipse autem de sua morte ante prædixit quod usque Pascha nobiscum futurus esset, qd' quidem meruit dn̄m obsecrando, quo maturius hinc liberaret̄. Ingemiscebat enim uehementer cum uideret radicem omniū malorum auaritiam pullulare, quæ neq̄ copia neq̄ inopia minui potest, magis magisq̄ increscere hominib⁹, & maxime in his q̄ in potestatib⁹ erant constituti, ita ut interueniendi illi apud illos grauissimus labor esset, q̄a omnia precio distrahebant̄. Quæ res primo omne malum inuexit Italiæ, & exinde omnia uergunt̄ in peius. Et q̄d dicam, si in huiusmodi personis ita

rabiē suam exercet, q solent aut filiorum aut propinquorum causas prætē dere,ad excusandas excusationes in peccatis? Quandoquidem plerosque cęperit etiam cęlibes sacerdotes uel leuitas,qbus portio deus est, ut etiā ipsi illam appetant. Et ue mihi misero qa nec fine mundi prouocamur,ut tam graui iugo seruitutis liberari uelim⁹,quo dimergimur ad profundum inferni,ut faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis,qui nos recipiant in æterna tabernacula. Attamen beatus ille q quandoq; conuersus diruptis uinculis,atq; proiecto iugo huiusmodi dominationis, tenebit & allidet paruulos eius ad petram,hoc est, omnes intētiones eius allidet ad Christum, qui secundum Apostolum petra est, quæ omnes ad se allisos interimit,ipsa inuiolabilis manens,nec reum faciens eū q ad se alliserit ne quissimi uteri deteriores partus,sed innocentē:ita ut securus possit dicere, Portio mea dominus,Quia cui nihil in seculo est, illi uero portio est Xp̄s: Et q contēpserit pauca,multa percipiet,insup & uitā æternam possidebit.

Ante paucos uero dies quam lectulo detineret, cū quadragesimū tertium psalmū dictaret,me excipiente & uidente, subito in modū scuti breuis ignis cooperuit,atq; paulatim p os ipsius tanq; in domo habitator ingressus est.Post qđ facta est facies eius uelut nix. Postea uero reuersus est uultus eius ad speciem suam.Quod cū fieret,stupore pcussus obrigui,nec potui scribere q̄ ab illo dicebant,nisi posteaq; uisio ipsa transibat. Dicebat enim in tempore testimonium scripturæ diuinæ, quod ego optime re tinebam.Nam scribēdi uel dictandi ipso die finem fecit.Sed qdem ipsum psalmum explere non potuit:Ego uero id qđ uisum a me fuerat,honorabili uiro casto diacono(sub cuius cura degebam statim retuli.At ille repletus gratia dei)spiritussancti aduentū me in illo uidisse edocuit lectione Actuum apostolorū. Superiorib⁹ aūt diebus cū Stiliconis tunc comitis seruus q dæmonio laborauerat,cū in Ambrosiana basilica iam sanus maneret,commendatus a dño suo,ferebat enim quod libenter ab eodem haberet,facere falsas epistolas tribunatus compertū est,in tantū ut tenerent homines q ad ministrandum pgebant. Sed ubi ad personam serui sui peruenit comes Stilico,ipse in seruo suo noluit uindicare. Homines etiam q decepti fuerant interuentu sacerdotis dimisit,de ipso uero seruo sacerdoti q̄stus est.Quē uir sanctus cū de ecclesia Ambrosiana egrederet, requiri fecit,atq; ad se pduci.Quem cum interrogasset, & deprehēdisset auctorem tanti flagitij,ait:Oportet illum tradi Satanæ in interitū carnis,ne talia aliquis in posterum audeat admittere.Quem eodem momento cum adhuc sermo esset in ore sacerdotis sancti, spiritus immundus arreptū discerpere cœpit.Quo uiso non minimo timore repleti sumus & admiratione. Multos etiam diebus ipsis imponente illo manus & imperante, ab spiritibus immundis uidimus esse purgatos.

Per idem tempus Nicentius quidam ex tribuno & notario quodā pedum dolore tenebat, ut raro in publico uideret:Cum ad altare accessisset ut sacramenta pciperet, calcatusq; casu a sacerdote exclamare audiuim⁹: Vade & amodo saluus eris. Nec se amplius doluisse pedes tempore quo sanctus sacerdos de hac luce migrauit, lachrymis testabat. Sed post dies hos ordinato sacerdote ecclesiæ Ticinensi incidit in infirmitatē: Qua cū plurimis dieb⁹ detineret in lectulo, comes stilico dixisse fert, Quod tanto uiro recedēte de corpore interitus immineret Italię: Vnde conuocatis ad

se nobilib9 uiris illius ciuitatis, quos diligi a sancto sacerdote cognouerat, partim interminatus est illis, partim blando sermone persuasit ut pergerent ad sanctum sacerdotē, suaderent illi ut sibi uiuendi peteret a domino cōmeatū. Quod ille ubi ab illis audiuit, respondit: Non ita inter uos uixi ut pudeat me uiuere, nec timeo mori, qm̄ dn̄m bonū habemus. Per idem tempus cum in extrema parte porticus in qua iacebat, in uno positi Castus, Polemius, Venerius & Felix tunc diaconi secū tractarent, uoce ita repressa ut uix inuicem se audirent, q post obitum illius ep̄s ordinandus esset, atq; cum de nomine sancti loquerent̄ Simpliciani, tanq; interesset tractatui cum longe positus ab ipsis iaceret, approbans exclamauit tertio: Senex, sed bonus, Erat enim Simplicianus æui maturior. Qua uoce audita expauescentes fugerūt. Defuncto tamen eo non alius illi successit in sacerdotio nisi is quē ille bonū senem trina uoce signauerat. Cui Simpliciano Venerius quē supra memorauimus successor fuit. Felix uero nunc usq; Bononiensem regit ecclesiam. Castus autem & Polemius nutriti ab Ambrosio bonæ arboris boni fructus, in ecclesia Mediolanen. diaconij fungūtur officio. In eodem tamen loco in quo iacebat (sicut referente beato Basiano episcopo Laudensis ecclesiæ, q ab eodem audierat didicim9) cum oraret una cū supradicto sacerdote, uiderat dn̄m Iesum aduenisse ad se, et arridentem sibi. Nec multos post dies ablatus est.

24 *D. Ambrosius tempore mortis suæ expāsis manibus in modum Crucis orauit.*

Sed eodem tēpore quo a nobis migrauit ad dn̄m, ab hora circiter undecima diei, usq; ad illam horam qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit: Nos uero labia illius moueri uidebamus, uocem aūt non audiebamus. Horatus autē sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cū in superiora domus sequi eū composuisset, tertio uocem uocātis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina, quia modo est recessurus. Qui descendens obtulit sancto domini corpus, Quo accepto ubi glutiuit, emisit spiritum. Bonū uiaticum secū ferens, ut in uirtute esce anima refectior, Angelorum nunc consortio quorū uita uixit in terris & Heliæ societate lætet̄: Quia ut Helias nunq; regibus uel ullis potestatibus, ita & iste pro dei timore loquutus est. Atq; inde ad ecclesiam maiorem ante lucana hora qua defunctus est, corpus ipsius portatū est: Ibiq; eadem fuit nocte quā uigilamus in pascha, quē plurimi infantes cū a fonte uenirent uiderunt, ita ut aliqui sedentē in cathedra tribunali dicerent, alij uero ascendentē suis parentib9 digito ostenderent, sed illi uidentes uidere non poterant, q͂a mundatos oculos non habebant. Plurimi aūt stellam supra corpus eius se uidere narrabant: Sed lucescente die dominico cū corpus illius peractis sacramētis diuinis de ecclesia leuaret̄, portandum ad Basilicā Ambrosianam in qua positus est, ita ibi dæmonū turba clamabat se ab illo torqueri, ut eiulat9 eorum ferri non posset. Quæ gratia sacerdotis non solū in illo loco uerum etiā in plurimis prouincijs usq; in hodiernū diem manet. Iactabant etiam turba uirorū ac mulierū oraria uel semicinctia sua ut corpus sancti aliquatenus ab ipsis contingeret̄. Erat enim exequiarū turba innumerabilis totius dignitatis, totiusq; sexus, omniumq; pœnę ætatū, nō solum Christianorum, sed etiam Iudæorū & paganorum, maiore tamen gratia ordo pręcedebat eorum qui fuerant baptizati.

25 *Ecce quomodo moriūtur sancti, nēpe prius accepto domini corpore.*

26 *Quāta deuotio populi erga corpus D. Ambrosij defuncti.*

27 *Solēnes exequiæ Ambrosio exhibitæ.*

Eadē qua obijt die, sicut text9 ep̄lę loquit̄, q a successore ei9 uenerabili uiro Simpliciano suscept9 est, de partib9 oriētis ad ipsum tanq; adhuc no

biscum

28

biscũ uiuente directa, quæ nunc usq; Mediolani habet in monasterio cuiusdam uiri sancti apparuit, orans cum illis, & imponens illis manus. Habet enim diem epistola quæ directa ē: Qua lecta inuenim⁹ diem esse quo ille defunctus est. Intra Thusciam ciuitate Florentiana, ubi nunc uir sanctus Zenobius nomine, episcopus est, quia promiserat se petentib⁹ illis illos se sæpius uisitaturũ, frequenter ad altare quod est in basilica Ambrosiana, quæ ibidem ab ipso constituta est, uisum orare, ipso sancto uiro sacerdote Zenobio referente didicimus. In eadē etiam domo in qua declinans Eugenium mansit tempore quo Ragadaisus supradictam ciuitatē obsidebat, cũ iam de se penit⁹ desperassent uiri ciuitatis, p uisum cuidam apparuit, & promisit alio die salutē illis affuturam. Quo referente ciuium animi sunt erecti: Nam altero die adueniente Stilicone tunc comite cum exercitu, facta est de hoste uictoria. Hæc Pansophia religiosa fœmina, matre pueri Pansophij referente cognouim⁹. Mascezeli etiam desperante de salute sua, uel exercitus quē ducebat contra Gildonem, baculum tenens manu in uisu noctis apparuit, atq; cum prouolueret ad pedes sancti uiri Mascezel, percutiens in terra senex baculo quo regebat tertio, hac enim illi specie apparuerat & ait: Hic hic hic, signans locũ, deditq; intellectum uiro, quē uisitatione dignum fuerat arbitratus, ut agnosceret in ipso loco in quo sanctam domini uiderat sacerdotē, die tertia uictoriam adepturũ, atq; ita securus bellum & inchoauit & consummauit: Nos tamen ea Mediolani positi, ipso Mascezeli referente cognouim⁹: Nam & in hac puincia in qua nunc positi describim⁹, plurimis hoc ipsum retulit sacerdotib⁹, quibus etiam referentibus securius ante nobis cognita huic libro adiungere arbitrati sumus. Sisinni etiam & Alexandri martyrum, qui nostris temporibus, hoc est, post obitum sancti Ambrosij in Ananiæ partib⁹ psequentib⁹ gentilibus uiris, martyrij coronā adepti sunt, cum reliquias Mediolanenses summa cũ deuotione susceperunt, adueniente quodā cæco & referente cognouimus, q eodem tacto lectulo, in quo sanctorũ reliquiæ portabanẽ, lumen recepit eo quod per uisum noctis uidisset nauem appropinquare littori, in qua erat multitudo ablatorũ: quibus descēdētibus ad terram cũ unum de turba precaret, ut sciret qui essent ij uiri, audierit, Ambrosium eiusq; consortes. Quo audito nomine cũ deprecaret ut lumen reciperet, audierit ab eo: Perge Mediolanũ, & occurre fratrib⁹ meis q illo uenturi sunt, designans diem, & recipies lumen erat enim uir (ut ipse dissérebat) de littore Dalmateno, nec se ante uenisse in ciuitatē asserebat, priusquam recto itinere reliquijs sanctorum occurrisset, nondum uidens sed tacto loculo uidere cœpisse.

Tu qui sanctos dei mortuos appellare nō erubescis, unde si Ambrosius mortuus has apparitiones præstare potuisset.

29

Reliquiæ martyrum a Mediolanensibus summa cum deuotione susceptæ.

30

Tacto lectulo in quo eædem reliquiæ portabantur, cæcus lumē recepit.

His itaq; decursis non arbitror graue uideri, si paululũ promissi nostri metas excesserimus, ut domini dictũ quod per os sanctorũ pphetarum locutus est, completũ esse doceamus: Sedentem aduersus fratrem suũ & detrahentem occulte, persequebar. Et alibi: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Vt quicunq; forte huiusmodi captus est consuetudine, cũ legerit qualiter in his q sancto uiro detrahere ausi sunt, fuerit uindicatũ, ipse etiā in alijs emendet. Igitur donatus quidam natione Apher presbyter tñ Ecclesiæ Mediolanensis, cũ in conuiuio positus in quo orant nonnulli militares religiosi, detraheret memoriæ sacerdotis, aspernantibus illis & deferentibus linguam nequā, subito uulnere percussus graui, de eodem loco

31

Discāt ex hoc loco hæretici sanctis non detrahere.

in quo iacebat, alienis manibus subleuatus, in lectulum positus est, atque inde ad sepulchrũ usque perductus. In urbe ẽt Carthaginẽsi, cum apud fortunatum diaconum fratrem uenerabilis uiri Aurelij episcopi ad conuiuiũ conuenissem, una cum Vincentio Colositano episcopo, Murano etiã episcopo Bolitano, sed & alijs episcopis & diaconibus, tunc Maurano episcopo detrahenti sancto uiro, retuli exitum presbyteri superius memorati quod ille de alio dictum de se oraculum, maturo suo exitu comprobauit. Nam de eodem loco in quo iacebat, cum subito uulnere ingenti esset percussus, alienis manibus ad lectumque portatus est, atque inde ad domũ in qua hospitabatur reductus, diem clausit. Is finis uirorum detrahentium fuit, quem uidentes qui tunc aderant admirati sunt. Vnde hortor & obsecro omnem hominem qui hunc librum legerit, ut imitetur uitã uiri, laudet dei gratiam, declinet detrahentium linguas, si uult magis consortium habere cum Ambrosio in resurrectione uitæ, quam cum detrahentibus illi subire supplicium, quod nullus sapiens nõ declinat. Tuam etiam præcor beatitudinem pater Augustine, ut pro me humillimo & peccatore Paulino cum omnibus sanctis qui tecum inuocant nomen domini nostri Iesu Christi in ueritate orare digneris, ut quia in adipiscenda gratia cum tanto uiro non sum dignus habere consortium adeptus meorum ueniam peccatorum, sit mihi præmium fugisse supplicium.

Libri secundi Finis.

PIENTISSIMO PATRI D. IOANNI BERNARDO Episcopo Calaguritano. A. Episcopus Veronensis.

MIRVM ualde est colendissime pater, q̃uo nostri temporis hæretici tantum a recta uia aberrent, & a Saluatoris nostri atq; apostolorum eius uestigijs abalienati sint, ut nihil eorum prorsus quæ illi mandauerunt seruare inueniantur. Quod ut manifestius fiat, rem ipsam exemplis si potero, mox idicare curabo. Accipe hinc ex parte una quæ Xp̃s & eius Apostoli docuerũt, sume inde ex altera quæ hæretici docent & faciunt, & uidebis quod non modo una eademq; non sit doctrina, sed prsus ex diametro pugnans, & oino cõtraria. Dicit dñs Iesus, oportet semper orare, & non deficere. Idẽ & eius Apostolus orbis doctor sine intermissione orate. At Valdenses & nõnulli nostræ tẽpestatis hȩretici q oĩa de necessitate absolutȩ euenire dogmatizarunt (quamuis in ea sententia sicut moris est hæreticorũ, postmodũ non perstiterint) & ab orationibus abstinuerũt, & illas res superfluas & inutiles omnino esse asseruerũt. Vt qd enim (dicunt) oras? aut ut deo quæ tibi sunt necessaria innotescãt, aut ut eũ quo a flagellis abstineat flectas? Sed deus scit oĩa, nec est opus ut quis eũ doceat. Nec est deus ut homo qui mutetur, & pœniteat eũ sententiæ suæ. Quasi deũ oremus ut quæ ignorat ei propalemus, & nolit requiri a se ẽt quod ipse pollicetur. Ad quid enim (ut D. Bernardus ait) multa quæ dare disposuit prius pollicetur, nisi ut ex promissione deuotio excitetur, & quod gratis datur⁹ erat, deuota oratio promereatur? Sic. n. pius dñs qui oẽs homines uult saluos fieri, merita nobis extorquet a nobis, & dũ nos p̃uenit tribuẽdo quod retribuat, gratis agit ne gratis tribuat. Qd̃ si de flagellis agitur; quis dubitet sanctos uiros orationibus suis occurrere posse deo, & eius irã placare, sicut & Moyses stetisse in percussione contra dñm legitur, ut auerteret irã furoris eius? Samuel quoq; idem fecit, Et dñs ad Moysen, Dimitte me (ait) ut percutiã populũ istum. Qñ enim dicit, Dimitte me, oñdit se pre cibus sanctorũ posse retineri. Quod si dicas, Mutabilis est igitur deus, & pœnitens ut homo. Respondeo, Mutatur homo, & pœnitet erroris sui, & tunc immutabilis deus reuocat sententiã suã, cũ omnes comminationes eius sub conditione latæ intelligant̃, si perseuerauerit homo in delictis. Quod ne meũ dixeris commentũ, accipe apertam D. Hieronymi hac de re sententiã, sic enim ait ipse in Zachariã cap. 9. Pœnituit deũ quod Saul unxit in regem. Et apud Niniuitas qbus per prophetam nunciauerat, Adhuc triduũ & Niniue subuertet̃: qa egerũt pñiam, dicit̃ & ipse mutasse sententiã suam: non uitio mentis improuidæ, sed ex eorũ qui male aut bene faciunt uarietate. Si. n. male fecerint, cõminatur: si pristina peccata defleuerint, non mutat̃ deus q unus atq; idem est, & mutari non potest: sed illis ex malis ad bona opera cõmutatis, mutat & ipse suũ decretum. Qui & in Genes. loquit̃: Clamor Sodomorũ & Gomorræ multiplicatus est: & peccata eorũ magna sunt nimis: descendens ergo uidebo si iuxta clamorẽ eorũ qui uenit ad me cõpleant, siu aũt non, ut sciã. Quod dixit, hoc est: si permanserint in furore, non deerit pœna peccantibus: si desierint ab insania, mea fient cognitione dignissimi. Cognoscit autem dñs eos qui sui sunt. Et Apostolus scribit ad Galatas: sed tunc nesciẽ

tes deum. Cumq; nouerit omnes deus, & nihil eũ nec præteritorũ, nec prę sentiũ lateat: nec futurorũ impios in euangelio nescire se dicit: Recedite a me operarij iniquitatis, nescio uos. Ergo & notitiã, & pniam, & iram, & indignationẽ & omnes affectus dei: non humani sermonis uitio, sed diuinæ maiestatis sensu accipiamus. Et hæc quidẽ ille. Prosequamur reliqua. Interrogauit quidam dñm saluatorem, Magister, qd faciendo uitã æternam possidebo? Cui ille respondit, Serua mandata. Et alteri dixit, Vade & tu fac similiter. Item & Apostolis suis. Non omnis q dicit mihi domine dñe, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatẽ patris mei q in cœlis est, ipse intrabit in regnũ cœlorũ. Et iterum eisdẽ si hæc scitis beati eritis si feceritis ea. Apostolus quoq;, Non.n. auditores legis iusti sunt apud deũ, sed factores legis iustificabunt. Et Apostolus Iacobus, Estote factores uerbi & non auditores tm̃, fallentes uosmetipsos, Quia si qs auditor est uerbi & non factor, hic cõparabit uiro consideranti uultũ natiuitatis suæ in speculo. Considerauit.n. se & abijt, & statim oblit⁹ est qualis fuerit. At qd hæretici? Totũ contrarium. Primũ operari bona renuunt flagitiosissime uiuentes, deinde si quẽ operibus insistentem bonis inuenerint, blandis eũ uocibus cõpellant, & seducunt ingentes, Deus nihil aliud quærit nisi fidei ueritatẽ, quã si custodieris, nõ curat quid agas. Crede ergo Christũ, & saluus eris, nihil.n. tibi ultra necessariũ. Quid hic tibi uidetur? Nonne penitus aduersaret hæc doctrina Christianæ pietati? Et tamen Saluator ipse quod docuit, ẽt opere compleuit, de quo scribit, Cœpit Iesus facere & docere, imo prius fecit quã docuit, ne nos excusationis prætextũ habere possemus, ipsum docuisse & non fecisse quod docuerit. An aũt & Apostoli eius operati sint, q scire uoluerit, uideat Paulũ in secunda ad Corinthios Epistola, ut uel ex eo solo discat cęteros omnes quales fuerint. Dicamus & aliud. Saluator ait, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum, Et dñi præcursor, Facite fructus dignos pniæ. Et Apostolus Petrus, Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Et uas electionis, si aũt filij, & hæredes, hæredes qdem dei, cohæredes aũt Christi, si tamen cõpatimur, ut & conglorificemur. Quid his aduersum prædicant hæretici? Vera pnia est noua uita. Satisfactionis hæc externa opera sunt inutilia, quoniam Christus abunde satisfecit pro omnibus. Si tuis externis operibus satisfacere pro peccatis tuis putas, iniuriã cruci Christi facis, quasi minor eius fuerit satisfactio, & aliqd ei defuerit, cum tamen plenissima, & copiosa eius fuerit redemptio. Sed o bone uir quis negat satisfactionem Christi fuisse plenissimam? Verum ut hoc nullus sanæ mentis inficiari potest, ita negant sancti meritum passionis eius in te fructum habiturũ, nisi & te peccatorũ tuorũ pęnituerit, & operib⁹ iustitiæ peccato contrarijs, preciosum eius sanguinem ad te attraxeris collegerisq;, q inde postmodum ad eorum consequẽdam indulgentiam, & pœnarum remissionẽ tibi proficiat. Vnde diuin⁹ ait Basilius. Maledixisti? Benedicas. Circũuenisti proximum ĩ negotio? Redde. In ebrietatẽ incidisti? Ieiuna. Arroganter & superbe egisti? Humiliare. Inuidisti? Obsecra. Occidisti? Tu testimonio tuomet profitere te reũ, aut certe p confessionẽ, tuum ipsius corpus affligito quasi contra te redditur⁹ testimonium, Hæc ille. Et d. Hieronymus, Age pœnitentiam, in sacco uersare & cinere, & tantum scelus iugibus absterge lachrymis, si tãdem tibi

dimittatur

dimittat hæc impietas. Vides ergo quod uera pœnitentia non sit duntaxat noua uita? Hæc autē hominis satisfactio, ueræ & unicæ illi satisfactioni, quā dñs Iesus in cruce pro peccatis totius mundi abundantissime fecit inhæret, ut inde tantū & non aliunde, omne robur & uim sortiatur, quia sine eo (ut ipse ait) nihil oīno facere possumus. Non ergo gloriā crucis obnubilat nostra satisfactio, imo extollit magis, q̄ tanti fuerit meriti & uirtutis, ut homini dederit pusillę creaturę, suis bonis actionibus satisfacere posse deo pro peccatis commissis. Et ne longū faciā, potest prudentia tua cogitare oīa alia in hunc eundē modum sese habere. Dicet quispiā. Quid igitur faciet simplex homo, & qui nō perfecte in dei scientia sit eruditus, ex una parte clara & aperta dei mandata audiens, ex alia sophismata adumbrata, & populariū sensum palpantia dogmata? Quid inqs? Habeat cū Apostolo pro anathemate, quicunq; & si Angelus de cœlo sit, aliud Euangeliū euangelizauerit, quā hucusq; euangelizatū est. Et sicut magnus docet Theologus Nazianzenus illā fidem teneat mordicus, quā credidimus omnes, & quā coram deo & hominibus sumus confessi, nihil timens, neminē pudefaciens, non inimicos externos, non falsos qui inter nos sunt Christianos, ac hostes spiritus, quin et usq; ad nouissimū spiritū in fiducia multa confitebitur patrum sanctorū depositū, qui proximiores fuere Christo, & primæ fidei confessionē quæ in eo a pueris usq; est enutrita, quam sub initiū suscepit, & cum qua in fine discedet, pietatē hanc, & si nil aliud secū auferens. Hoc ipsum docet nos eruditissimus Hieronymus in calce libri aduersus Luciferianos sub his uerbis. Breuē tibi apertamq; animi mei sententiā proferam, in illa esse ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, usq; ad diē hanc durat. Sicubi audieris eos q dicuntur Christi, nō a domino Iesu Christo, sed a quoquā alio nūcupari: utputa Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue campates: scito nō ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogā. Ex hoc. n. ipso quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarū capitulis uidentur sibi affirmare quod dicunt, cū & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistūt, sed in intelligendo. Alioqui si literā sequimur, possumus & nos quoq; nouum nobis dogma cōponere: ut asseramus in ecclesiam non recipiendos, qui calciati sint, & duas tunicas habeāt. Et ita quidē Hieronymus. At dices Horrendū ualde, cum hæc tam clara sint, ut meridianus sol non ita resplendeat, cur hęretici q alias acutissimi sunt ingenij, & perspicacis sensus hæc non uideant, & manifestis sanctorū dictis & factis tam impudenter contra ire minime erubescant. Accipe breue respōsum. Difficile homines superbi, ambitiosi, auari, & sensui seruientes credunt deo, & sanctis eius, obcæcatur enim mens eorum lucri cupiditatibus, & excellentia mundanæ gloriæ, crapula, ebrietate & luxuria eneruantur, & circundati uitijs, non possunt uidere uirtutes, simplicitatiq; scripturæ sanctæ non suas uolūtates accommodant, sed magis ad deprauatas eorū mentes & consciētias rectos scripturarū ipsarum sensus inuertere & contorquere nituntur. Adde quod usq; adeo præceps est & uehemens illorū cōtradicendi studium, ut quid uerū sit necne nequaq; attendant. Verū his pestibus omissis post toti mundo propalatū Euangeliū, quæ fuerit sanctæ matris ecclesiæ indubia semper & inuiolata fides, ex prima huius libri tertij historia qlibet perdiscere

poterit, in qua (ſicut olim in Deuteronomio legis iteratio facta eſt) totius euangelicæ diſciplinæ doctrina ad longũ repetita uidetur quam ſanctiſsimus Barlaam regium adoleſcentem ea ſpiritus plenitudine, qua totus afflatus erat, luculenter edocuit. Ea igitur ne te diutius detineam Antiſtes digniſsime, eſt huiuſmodi.

VITA BEATORVM BARLAAM, ET IOSAPHAT CONFESSORVM, NECNON SANCTORVM MONACHOrum Agones, & Martyria, ſub Auenniro Rege Indiæ Paſſorum, per Ioannem Damaſcenum Scripta.

1 *Nota hæretice quantæ ſint laudes monachorum.*

CVM Cœpiſſent monaſteria conſtrui, ac monachorum congregari multitudines, & illorũ uirtutum, & Angelicæ conuerſationis fœlix fama fines orbis occuparet, & uſq; ad Indos perueniret, eoſdem ad ſimilem zelum excitauit: ita q; multi eorũ omnia deſererẽt, ac peterent deſerta, & in corpore mortali conuerſationem ſuſciperent angelorũ. Rebus igitur ſic bene ſe habẽtibus, & aureis (ut ita dicam) pennis multis in cœlum uolantibus, ſurrexit quidam rex in eadem prouincia, Auennir nomine: magnus quidẽ factus diuitijs & potẽtia, & contra aduerſarios ſuos uictorioſus, & in bellis ſtrenuus. Erat enim corporis magnitudine paritérq; uultus decore uenerandus, omniumq; mundialiũ rerum cito marceſcentiũ ſucceſsibus gloriabat: Secundũ uero animam ultima grauabat inopia, multis malis ſuffocatus. Gẽtilis nanq; erat profeſsionis, nimiumq; ſuperſtitioſo errori idolorũ deditus. Cumq; in multis delicijs uiueret, & delectationibus, atq; iucunditatibus præſentis uitę deditus eſſet ex toto corde, nihilq; quod uellet, atq; deſideraret, ei deeſſet: Vnũ tamen uidebat eſſe, quod lætitiã illius minuebat, curiſq;, ac ſolicitudinibus ipſius animam affligebat, uidelicet ſterilitatis malũ: nam filios habere nõ poterat, & idcirco multũ ſolicitus erat, quatenus tali uinculo ſolueretur, pater filiorum uocaretur: quæ res multis eſt optabilis. Talis itaque res erat, & talem intentionem habebat.

Glorioſiſſimum uero genus Chriſtianorũ, & monachorũ multitudines Regis cultũ uilipendentes, & prorſus minas eius nõ formidantes, proficiebant Chriſti gratia ad ſermonis meliorẽ plenitudinem traditi, paruipendentes regẽ, regiſq; ſermonẽ: ea uero quæ ad Dei cultũ pertinebant, ſtudioſius agebant. Et ideo multi qui monachicum ſuſceperãt ordinem, omnes quidẽ æqualiter mundi delectationes a ſe repellebãt: ad unius uero Dei cultũ tota intentione ſe cõtulerant, & pro Chriſto mortẽ ſitiebãt, ęternam deſiderantes beatitudinẽ. Prædicabant ergo ſine timore aliquo, & dilatione, & ualde confidenter ſalutare Dei nomen; & nihil aliud niſi Chriſtũ in ore habebant. Fluidam uero & corruptibilem naturã præſentium rerũ, & ſtabilitatem, atq; incorruptionẽ futuræ uitæ aperte cunctis demonſtrabant, & ſeipſos illis exemplũ præbebant, & prædicationis ſemina ſpargebant, ut familiares illos Deo efficerẽt: quatenus quæ in Chriſto abſcondita eſt, uitam mererent. Hinc multi dulciſsimã illam doctrinã ſuſcipientes, amaras quidẽ deceptionis deſerebãt tenebras, clariſsimoq;

2 *Vitam quæ in Christo eſt abſcõdita, mererentur.*

ueritatis lumini iungebantur: adeo ut quidam nobilium, atque senatorum, omnia deponentes uitæ seculi onera, monachi fierent. 3 *Vide quomodo intelligant præceptũ desertionis bonorũ seu facultatum.*

Rex aũt ut hoc audiuit, ira maxima repletus, atque furore succensus, edictum ilico posuit, omnem Christianũ coarctari, ut negaret fidem Christi. Vnde nouas contra ipsos quidẽ Christianos species tormentorũ excogitabat, & studiose perquirebat, nouos mortiũ modos minabat̃ eis, & literas per uniuersas sibi subiectas prouincias delegabat principibus, atque ducibus, pœnas aduersus pios, & neces iniustas decernens. Præcipue uero aduersus monasterij ordinis prępositos furens, atrocissimũ contra eos, ac ineffabile excitauit bellũ. Tunc multi fideliũ mente cõmouebant̃. Alij uero tormenta sustinere non ualentes, execrabili illius obediebãt pręcepto. Monastici aũt ordinis duces, ac principes, palam quidẽ, atque in facie regis impietatem redarguentes, per martyrium temporalem uitę finem sortiebant̃, & ęternam acquirebant beatitudinem. Alij uero in solitudinibus, & montibus abscondebant̃, non quod tormenta metuerent, sed dispensatione quadam diuina hoc agebant.

Huiusmodi ergo oscuritate Indiũ occupante, & fidelibus quidẽ undique repulsis, impietatis uero ministris omnia tenentibus, cruoribus, & nidoribus sacrificiorũ etiam ipso iam aëre inquinato, quidã regis archisatrapa, qui dignitate, qui animi constantia, magnitudine, atque forma, & omnibus alijs, quibus pulchritudo corporis, & fortitudo significari potest, ab alijs omnibus differebat, ut audiuit impium illud præceptũ, ualefaciens huic uanæ gloriæ deorsum trahenti, atque delicijs tẽporalibus, monachorũ præpositis semetipsum cõmiscuit, montiũ deserta petens, ibique ieiunijs, & uigilijs, ac diuinorũ eloquiorum meditationi intentus, sensus suos uigilanter emundabat, & animã ab omni liberans passibili affectu, impassibilitatis lumine illustrabat. Rex aũt hunc ualde diligebat, & in honore maximo habebat. Qui postque audiuit de eo talia, doluit quidẽ animo, quoniam amicum perdiderat: contra monachos uero amplius exarsit in iram. Misit itaque ubique ad eius inquisitionem, & omnem lapidẽ, ac montium concaua, & speluncas, ut inueniretur, perquiri fecit. 4 *Apud monachos ieiunijs, uigilijs ac diuinorum eloquiorũ meditationi intentus.*

Post aliquantum uero tẽporis hi, qui ad inquisitionẽ illius directi fuerant, ut senserunt in desertis eum habitationẽ habere, perscrutantes inuenerunt eum. Quem cõpræhendentes, regis tribunali exhibuerunt. Videns aũt rex sic in paupere, & asperrimo uestitu illũ, uidelicet qui splẽdidis aliquando induebat̃ uestimentis, & multis affluebat delicijs: nunc uero maceratũ dura anachoreseos conuersatione, & eremiticæ uitæ patiẽter opertum uestimẽtis, tristitia simul, & ira replebat̃, & ex ambobus sermonem miscens, ait ad eum: O stulte, & mentis perditæ, cuius rei gratia mutasti honorẽ in contumeliam, & splendentẽ gloriam in hũc ignominiosum, ac uilem aspectũ? Es primus in regno meo, & meæ archistrategos potẽtię. Ludum puerorũ temetipsum constituisti, non solũ nostræ amicitiæ, atque fidutiæ oblitus, sed & contra ipsam insurrexisti naturã, & neque propriorũ filiorũ misertus, diuitias, & omnẽ uitæ gloriã pro nihilo reputasti, & tantum inhonorationẽ inclytæ præposuisti gloriæ. Vt quid hoc fecisti? & quid hinc lucraberis, quod omnibus, dijs uidelicet, & hominibus, illũ, qui dicitur Iesus, prætulisti, duramque etiã istam, & superstitiosam cõuersationẽ, delectationibus, atque iucunditatibus dulcissimæ uitæ huius. 5 *Ecce uestitus asperitas in Monachis, & dura conuersatio.*

Hæc audiens ille homo dei,hilariter simul,ac plane respondit:Si rationem a me audire uis,o rex,inimicos tuos de medio prętorij tui eijce,& tūc respondebo tibi de quibuscunq; interrogare uolueris.Illis nanq; præsentibus,nullus a me tibi sermo reddet.Præter rationem uero,torq;,occide, fac quod uis.Mihi enim mūdus crucifixus est,& ego mundo, ait doctor meus.Rege aūt dicente;Et qui sunt inimici isti, quos de medio pellere me iubes?ait uir sanctus; Ira,& concupiscentia. Hæc enim ab initio quidem cooperatoria naturæ, ab authore inducta sunt, & nunc similiter habent ea,qui non secundū carnem conuersant,sed secundū spiritum. In uobis autem,qui toti estis carnei,& nihil habetis spiritus,contraria facta sunt, & quæ inimicorū,& hostium sunt,agunt.Nam concupiscentia in uobis operatur quidē uoluptatem,& incitat,ira uero destruit.Abscedant igit hodie ista a te:assideant uero ad audientiam dicendorum,atq; iudicium,prudētia, & æquitas. Si enim iram, & concupiscentiā de medio tuleris, & pro his prudentiā,& æquitatem adduxeris,omnia ueraciter dicam tibi. Ad hæc rex ait:Ecce annuens tuæ postulationi, eijciam de concilio cōcupiscentiā, & iram,in mediū uero adducere prudentiā,& ęquitatē faciam. Dic ergo mihi secrete,unde tibi tantus error factus est,ut quæ inani spe consistunt, præponas his,quæ in manibus habent, & oculis uident.

Respondens autē eremita, dixit:Si initiū quæris,o rex, unde mihi factū est,tēporalia quidem despicere,totumq; meipsum æternorum spei dedisse, audi.In diebus antiquis, cū ualde iuuenis essem, audiui uerbū quoddam bonū,& salutare,& me fortiter huius uirtus rapuit, & quasi cuiusdā diuini seminis,huius memoria in meo plātata est corde, inseparabiliterq; semper conseruat:adeo ut radicata sit,& exorta, & quē cernis fructū, attulerit in me.Verbi uero uirtus hęc fuit:Visum est(inquit)insipiētibus,ea quidem quæ sunt,despicere quasi non sint: quæ uero non sunt, quasi sint appræhendere,& continere.Qui ergo non gustauit eorū,quæ sunt,dulcedinem:non poterit eorum,quę non sunt, adiscere naturam. Ignoras aūt,quomodo ista despiciet.Existentia quidē,uocauit sermo ęterna, & non mutabilia:Non existentia uero,prępertim uitam, & delicias, atq; fallacē prosperitatē;quibus,o rex,male(heu)cor tuum addictū est.Ego etiam his aliquando detinebar, sed uerbi uirtus exuperans animā meam, indesinenter incitat mentē meam ad id,quod melius est, eligendū. Lex uero peccati, resistens legi mentis meę, & quibusdā ferreis cōpedibus uinciens me,affectu præsentiū captiuum tenebat. Quando aūt complacuit bonitati, ac benignitati Saluatoris nostri Dei, ut liberaret me de sęua illa cupiditate, confortauit mentē meā,ut uinceret legē peccati;& aperuit oculos meos, ut discernerem bonū a malo.Tunc iam consideraui,& uidi, & ecce omnia pręsentia uanitas,& afflictio spiritus: sicut & Salomon sapiētissimus dicit in suis sermonibus.Tunc sublatū est de corde meo uelamen peccati, & quę ex corporali crassitudine superposita erat animę meę nigredo tetra,dissipata est,& cognoui ad quod factus sum, & quia oportet me ad authorem meum ascendere per ipsius operationē mandatorū.Vnde omnia derelinquens,secutus sum eum, & gratias ago ei per Iesum Christum dominū nostrum:quia eruit me de lacu miserię, & de luto fecis,id est,potestate sęuissimi exterminatoris,principis tenebrarū seculi huius,et ostendit mihi uiam cōpendiosam,& facilem, per quā potero in hoc fragili, ac

6 *Oportet me ad authorem meum ascendere per ipsius operationē mandatorū. Ergo nō per solam fidē ut uolunt præsentes hæretici.*

fictili corpore angelicam ducere conuersationẽ. Quam apprehendere cupiens, strictam, & arduam adamaui pergere uiam, condẽnando pręsentiũ uanitatem, & instabilẽ impetũ istorũ, ac reflexũ, & nescio aliquod aliud bonũ uocare, pręter illud quod uere bonũ est a quo miserrime tu, o rex, abruptus es, & disiunctus. Vnde te deseruimus, & a tuo consortio nos separauimus, eo ꝙ in certã, & uidentem te pręcipitasti perditionem; & ad ęquale urges deducere nos periculũ. Nam quandiu mundanã exercuim⁹ militiam, nihil eorũ, quę decebant nos, prętermisimus; Sicut & ipse nobis testimoniũ perhibes; nec inertię alicuius, aut negligẽtię aliquando crimen incurrimus. Quando uero & ipsum omniũ bonorũ principale bonũ a nobis amputare contendis, id est, pietatẽ, & deum deserere, quod damnis est omnibus pręferendũ, & ꝓpter hoc honores ac munera repromittis, qũo boni notitiã te habere ullã recte dicere possim, cũ ex ęquo prorsus cõparas ipsa ad inuicem (pietatẽ dico in Deum, & amicitiã humanã, & gloriam) uelut aquam defluentẽ? Quomodo ergo tibi in hoc cõmunicare possumus, & non magis e contrario amicitiam, & honorẽ, & affectũ filiorum, & si quid aliud erat, negabimus? Videmus enim te, o rex, ingratum esse Deo, qui & ipsum tibi esse, & respirare prębuit, qui est Christus Iesus dominus uniuersoꝶ, coæqualis, & coæternus Deo patri, qui cœlos uerbo, & terrã stabiliuit, hominemq́ manibus proprijs formauit, & hũc immortalitate donauit, regemq́ cunctoꝶ, quæ in terra sunt, cõstituit, & quasi regalẽ sedem omnibus pulchriorem paradisum ei subdidit: qui inuidia diaboli deceptus, & uoluptate (heu proh dolor) illectus, miserrime ab uniuersis his corruit bonis. Nã qui prius erat Deo dilectus, factus est miserrim⁹, lachrymis propter suam miseriã omnimodo plangendus. Sed qui nos formauerat & creauerat, benignis rursus respiciens oculis opus manuũ suarum, cũ deus esset, non amittens, quod erat ab initio, factus ꝓpter nos, absq́ peccato, quod sumus nos, crucem sponte ac mortẽ sustinens, hostem iam supradictũ, qui primũ parentem nostrũ deceperat, deiecit, & de illius amara seruitute nos redimens, in pristinam benignissime restituit libertatem. Et unde propter inobedientiã cecideramus, illuc denuo sua nos reduxit misericordia, potiori nos pristino honore efficiẽs dignos. Tu aũt illũ qui talia ꝓpter nos passus est, & talib⁹ nos bonis iterũ dignos effecit, ipse respuis, & in illius crucẽ offendis. Totus uero delicijs corporis deditus, & exterminandis subditus passionibus, deos appellas, ignominiæ, & confusionis idola: & non tantũ te ipsum a cœlestiũ bonorum hæreditate alienum efficis, sed oẽs, qui tuis præceptis obaudiunt, ab hac iã deiecisti, & animarũ periculo tradidisti. Scito igitur quod ego nõ credam tibi, nec acquiescã, aut cõmunicabo tibi in huiusmodi contra deũ impietate, neq́ meum benefactorẽ, & saluatorẽ negabo, etiam si me bestijs deuorandũ proijcias, uel gladio, & igni tradas, quod nunc tuæ est potestatis. Non enim mortẽ timeo, nec amo præsentia, multã eorũ cognoscens infirmitatẽ. Quid enim in ipsis utile est, uel sufficiẽs, aut stabile? Nec hoc solũ, sed & in ipso suo esse, grandis inest eis miseria, et multa tristitia, multaq́ sine intermissione solicitudinis cura. Nã lætitiæ ipsorum, & delectationi, omnis copulatur dolor, & tristitia. Diuitiæ ipsorũ sunt penuria, & sublimitas ipsorũ ultima deiectio. Et qs eorũ mala enumerabit? Quod tñ per modica uerba mihi meus theologus insinuat, inquiẽs: Mundus to-

Monachismus uia cõpendiosa & facilis, p quam in hoc corpore fragili angelicã quis potest ducere conuersationem.

tus in maligno positus est, & nolite diligere mundũ, neq; ea, quæ in mundo sunt: qm̃ omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorũ, & superbia uitæ. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autẽ facit uoluntatẽ dei, manet in æternũ. Hanc igiť uoluntatẽ dei bonam exqrens, dimisi omnia, & adhæsi illius habentibus desideriũ, & eundẽ quærentibus Deum. In quibus non est contentio, aut inuidia, tristitia, uel solicitudo, sed omnes æqualẽ peragunt gressum, ut ad æternas perueniant mansiones, quas parauit pater luminũ diligentibus illũ. Hos ego parentes, hos ego fratres, hos amicos, et notos possedi. Ab illis uero, qui aliqñ mihi fuerunt amici, & fratres, elongaui fugiens, & mansi in solitudine, expectans Deũ, q saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tẽpestate. His ita facile, & luculenter a dei homine pronuntiatis, rex cõmouebatur quidem ab ira, & amarissime torquere sanctũ uolebat: sed retardabatur denuo, & reuocabať, honorẽ illius, atq; nobilitatem reuerenter considerans. Exorsus ergo, inqt ad eum: undiq; miser tui ipsius meditatus es perditionem, ad hanc (prout arbitror) a fortuna perductus. Acuisti nanq; mentẽ simul, & linguam tuã, quatenus fatuã istam, ac uanã fabulationem garriendo effutires. Sed nisi in principio sermonis promisissem tibi, quod de medio concilij irã remouerem, nunc utiq; igni tuas carnes traderem. Qm̃ uero anticipans, talibus me circũuenisti sermonibus, suffero modo tuã procacitatem, quin & propter priorẽ meã ergo te amicitiam. Surge ergo, & fuge ex oculis meis, ne ultra te uideã, & male te perdam. Tunc egressus uir dei, secessit in desertũ, contristatus quidẽ, quod martyrium non sustinuit: martyriũ tñ quotidie in conscientia tolerabat, pugnãs aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarũ harum, contra spiritualia nequitiæ; sicut ait beatus Apostolus. Illo igiť abeũte, amplius rex iratus, persequutionẽ uehementiorẽ contra monachorum meditať ordinem, ampliori q; honore idolorũ cultores uenerať, ac pontifices. Cum in tali ergo rex esset errore crudeli, & seductione, nasciť ei filius pulcherrimus, qui ex ipso florido decore, quod futurũ de eo erat, prefigurabat. Dicebatur enim, nequaq; in terra illa talẽ aliqñ apparuisse gratissimum, ac speciosissimũ puerũ. Gaudio itaq; rex maximo in natiuitate eius gauisus, hunc quidẽ Iosaphat uocauit: ipse aũt ad tẽpla idolorũ stultus abijt, insipientioribus se dijs imolaturus, & gratiarũ actiones, & hymnos, & laudes redditurus, ignorans miser, quis uere bonorũ author sit omnium, cui spirituale oportebat offerre sacrificiũ. Ille autem inanimatis, & surdis causam pueri sibi nati adscribens, ubiq; transmisit, ut congregarentur multitudines ad istius pueri natalicia: Tũc uidens omnes confluere, timore regis afferentes secũ, quæ sacrificio erant idonea, sicut cuiq; possibile erat, & manus illius inuenire poterat, & regalẽ dignitatem decebat: maxime uero ipse eos prouocabat ad solennitatẽ, tauros plurimos & maximos ad immolandũ afferens. Et sic celeberrimo festo peracto, cunctos honorificauit muneribus, tã maiores, quam minores; tã nobiles, quã ignobiles. In ipsa uero solennitate conuenerunt ad regem prælecti uiri quasi quinquagintaquinq;, circa astronomicã Chaldæorũ sapientiã uacantes: Et hos propius accersitos ad se rex, rogabat edicere singulos, qd futurus esset puer, qui sibi natus erat. Illi uero plurima perscrutantes, dicebant illum magnũ esse futurum in diuitijs, & potentia; & supergressurũ omnes,

qui ante eũ fuerunt, reges. Vnus autẽ de astrologis, excellentior cunctis, ait: Sicut ex his quæ docuerunt astrorũ cursus, ualeo conijcere, ô, rex, pueri huius profectus, qui nunc natus est sibi, non in tuo erit regno, sed in alio meliori, & incõparabiliter eminentiori. Æstimo uero illũ, quam persequeris Christianorũ religionem, fore suscepturũ, nec puto quod sua spe ipse priuet. Hæc quidẽ astrologus dixit, sicut olim Balaam, astrologia non uera pronunciante, sed deo per aduersarios ea, quæ sunt ueritatis, significante, ut omnẽ impijs excusationem adimeret. Rex igit̃ ut audiuit talia, grauiter hanc suscepit annunciationẽ, tristitiaq; mox illi lætitiã intercidit. In ciuitate itaq; seorsum palatiũ ædificauit speciosissimum, & in eo cameras splendidas artificiose atq; operose construxit, ibiq; puerũ posuit ad habitandum. Postq; autem infantiæ cõpleuit ætatẽ, inaccessibilẽ omnibus fore imperauit, pædagogos illi, & ministros constituens, iuuenes ætate, et aspectu pulcherrimos, præcipiens illis, ut nihil horũ, quæ in hac uita tristitiã generant, manifestũ illi facerent; non mortẽ, non senectutẽ, non infirmitatem, non paupertatẽ, nec aliqd aliud, quod eũ contristaret, & lætitiam ei minuere posset, sed omnia iucunda, & delectabilia ei proponerent: quatenus his mens ipsius iucundata, & delectata, nihil omnino de futuris cogitare ualeret. Pręcepit etiã, ut nec modicũ uerbũ de Christo, & de ipsius dogmatibus penitus audiret. Hoc etenim magis omnibus occultare ei cupiebat, astrologi metuens prænunciationẽ. Si quẽ uero ministrantium ei, infirmari contigisset, hunc mox inde iubebat eijci: aliũ uero pro ipso floridum, & sanũ dabat, ut nihil omnino fœdũ, uel enorme oculi uiderent illius pueri. Rex uero sic ista disponebat, & faciebat. Videns nanq; non uidebat: & audiens non intelligebat. Audiẽs aũt quosdã monachos adhuc superesse, quorũ nec uestigiũ remansisse putabat, furore replebat̃, & uehementissime contra ipsos agitabat̃. Præcones itaq; per uniuersas ciuitates, & regiones præcepit discurrere, clamantes, ut nullus omnino post tres dies horum monachorũ inueniret̃: si autem aliqui inuenirent̃ post determinatos dies, per ignem, et gladiũ perditioni traderent̃. Isti enim sunt, inquit, qui suadent populo, ut quasi deo, intendant crucifixo.

Interea qddam tale accidit, unde sæuior, ac truculentior rex efficeret̃, & contra monachos ardentius irasceret̃. Nam uir quidã erat de nobilioribꝰ, & q inter primos illius regni præpollebat, uita quidẽ mansuetꝰ, fide pius, & suæ salutis solicitus, sed latebat pp timorẽ regis. Vnde qdã pp familiaritatẽ, atq; fiduciã, quã apud regẽ habebant, qua eũ arte conuincerẽt, meditabant̃, & hoc facere omni solicitudine satagebant. Cum aliqñ ad uenationẽ rex egrederet̃, cũ consueta sibi obsequentium multitudine, unus erat senatorum bonus uir ille. Ambulante uero ipso singulariter, ex diuina sibi, sicut arbitror, dispensatione contigit illud. Inuenit nanq; hominẽ in loco quodã nemoroso in terrã proiectũ, & male habentẽ pedẽ a bestia contritũ. Qui uidens eũ prætereuntẽ, rogabat ne pertransiret illũ, sed misereret̃ eius in tã malo euẽtu, & in suã domũ deferret: simul istud adijciẽs, quod non inutiliter tibi & oĩno inefficaciter (inquit) inuentus sum ego. Ille autem uir inclytus, dicit ei: Ego qdẽ propter naturã suscipiam te, & curationẽ tibi, quantũ potero, exhibebo. Sed qđ est proficuũ, qđ a te mihi futurũ esse dixisti? Pauper autem ille & infirmꝰ, ait: Ego homo sum medicus uerborũ. Si enim aliquando in uerbis, aut colloquijs lædat̃ aliqs, aut

in tribulatione inueniatᷣ,congruis medelis ita curabo, ut nõ amplius morbus succrescat.Igitᷣ religiosus uir,quod dictũ fuerat, pro nihilo computauit:illũ uero propter mandatum dei conducere in domum suam fecit, & competentem curam ei exhibuit. Supra uero memorati inuidi illi ac malitiosi,quam nuper conceperant malignam nequitiam,ad effectum perducere non differunt. Nam derogant uiro apud regem,qa non tantũ illi⁹ amicitiam obliuiscens,negauit deorum cultũ, & ad Christianorum fidem declinauit,sed etiã mala aduersus ipsius meditatᷣ regnũ,turbã puertens, atq; solicitans, & sibimetipsi cunctos concilians. Sed si uis(inquiũt)cert⁹ fieri, nihil nos fictũ dicere,uoca eũ seorsum, & dic tẽtando,uelle te derelinquere paternã sectã, & gloriã regni, & Christianũ fieri, & monachicũ sumere habitũ,quẽ quondam psequutus es: quasi non bene sit a te hoc factũ. Talia nequiter aduersus uirum machinantes, nouerant ipsius uoluntatis mundissimam deliberationẽ, quia si talia a rege audiret,illi qdem meli⁹ requisitus consilium esset daturus,hoc est,ut non negligeret perficere, quæ bene cogitauerat, & ex hoc uera dicere illi probarentᷣ. Rex aũt erga se uiri amicitiam, quanta esset, non ignorans,incredibilia, & falsa, quæ dicta fuerant,suspicabatᷣ:nec tamen sine examinatione fore relinquendũ,sed pbare rem ad derogationẽ cogitabat. Vnde aduocans eũ seorsum,ait ei tentans: Nosti ô amice,quanta mala ostendi monachis, & omnib⁹ Christianis? Nunc uero pœnitentia ductus super hoc, & despiciens præsentia, spe illius immortalis regni,quod prædicant, ad aliam futuram uitã cupio pertingere,nam præsens,morte utiq; amputabitᷣ. Non aliter uero hæc me cõsequi posse arbitror, nisi Christianus fiam, & abrenuncians gloriæ regni mei, & cęteris delectationib⁹, & iucũditatib⁹ huius uitæ,eremitas & monachos reqram ubicũq; sint,quos iniuste psequutus sum, illisq; meipsum admisceã. Ad hoc qd dicis ipse, & quale das consiliũ? Dic ipsam ueritatẽ. Noui te enim super omnes ueracẽ, & bonum hominẽ esse. Ille uero ut hoc audit,nequaq̃ occultũ dolum intelligens,compũctus animo, & lachrymis perfusus,simpliciter respondit:Rex,in æternũ uiue. Consiliũ enim bonũ, & salutare reperisti: qa & si difficile est ad inueniendũ cœlorũ regnũ, attamen hoc omni uirtute est quærendũ. Nam q quærit,inuenit illud. Delectatio enim præsentium, etsi in præsenti iucũda sit & delectet, sed tamẽ bonũ est illam abijcere. Nam in ipso suo esse non est, & quod lætificat,septempliciter rursus contristat. Nam bona eius, & tristia,umbra sunt infirmiora, & quasi uestigiũ nauis per mare transeuntis, aut auis per aera uolantis,mox dispereunt. Futurorũ uero spes,quã prædicant Christiani,firma est, & stabilis:tribulationẽ tñ habet in mundo. Sed nostra nunc iucũditas breuis tẽporis,ibi nihil aliud nisi pœnã solã inueniet, & tormẽta per secula duratura. Nam dulcedo horum,tẽporalis:dolores uero,perennes. Christianorũ autẽ labor, temporalis est, dulcedo uero, & satietas, æterna. Dirigatᷣ ergo regis bona uoluntas. Bonũ enim, & nimis bonũ est, corruptibilia æternis commutare.

Rex aũt ut audiuit ista, ualde contristatus est:continuit tñ iram, & nihil tũ uiro locutus est. Ille aũt,cum esset sapiens, & subtilis ingenij,cognouit grauiter suscepisse regẽ uerba sua, & quod in dolo tentauerat eũ. Reuersus aũt ad domum suã,tribulabatᷣ,atq; grauabatur, hæsitans quasi modo deliniret regẽ, & euaderet imminens sibi periculũ. Insomnẽ itaq; totã

noctem ducenti, in memoriā uenit is, qui pedē læsum habuerat, & huic ad se adducto ait: Reminiscor quia dixeris te uerborū medicum, ac procuratorē esse malorū. Ille uero inquit: Etiam. Et si opus habes, ostendā tibi artem meā. Senator aūt cōtinuo narrauit ei, quam ab initio apud regē amicitiam, atq; fiduciā obtinebat, & paulo ante propositū sibi ab ipso rege fraudulentū colloquiū, & qūo ipse quidē bene responderit: rex uero grauiter sermonē suscipiens, uultus immutatione internā sibi iram ostenderit. His auditis, pauper ille, & infirmus, parūper deliberans in semetipso, ait: Notū tibi sit gloriosissime, qm̄ nunquā habet erga te rex suspicionē, quasi uelis eius appræhendere regnū. sed tentando te, dixit ea, quę dixit. Surge ergo, & tonde comam tuā, & exuendo uestimenta splendida, cilicium indue, summoq; diluculo accede ad regē. Illo uero interrogāte, qd sibi uult habitus iste, respondebis: Pro his quæ hesterno die locutus es, ò rex, ecce adsum paratus sequi te per uiā, qua desideras ambulare. Nā etsi deliciæ sunt amabiles, atq; iucundæ, sed non Contingit mihi his post te perfrui. Virtutis enim uia, qua iturus es, etsi difficilis est, & aspera, tū tecū existenti facilis mihi erit, & plana, & amabilis. Sicut enim me sociū habuisti prę sentium bonorū, sic & tristiū habebis, ut & futurorū sim particeps tecū bonorū. Nobilis igit̄ uir ille, infirmi uerba suscipiēs, fecit iuxta quod ei locutus est. Quem uidens rex, & audiens, super hæc uehementer obstupuit, & erga se ueram uiri intellexit amicitiam: falsa uero, quæ contra uirū illū dicta fuerant, agnoscens, ampliori honore, & maiori fiducia penes se sublimauit. Aduersus monachos uero ira denuo nimiū replebat̄, illorū esse ista dogmata dicens, ut remoueant̄ homines ab huius uitæ delectationibus, & quasi incertæ somniorū spei addicantur.

Iterum rex egressus ad uenandū, uidit duos monachos per eremū gradientes, quos teneri & ad se adduci præcepit, furibundeq; respiciens, & quasi ignis scintillas ex oculis iaculans, ait: Nō audistis o erronei, & seductores, præcones meos aperte clamantes, ut nullus uestræ superstitionis, post tres dies in ciuitate, aut regione meæ potestatis inueniretur, alioqui igne cremaret̄? Monachi aūt dixerunt: Ecce, inquiunt, quēadmodū iussisti, egredimur de tuis ciuitatibus, & regionibus. Longa aūt nobis uia imminente pergendi ad fratres nostros, necesse habuimus cibū emere, ut haberemus expēsas, ne in uia fame deficeremus. Rex aūt ait eis: Mortis minas metuens, escarū mercimonijs non adhibet studiū. Responderunt monachi: O rex bene dixisti: qm̄ mortē timentes, solicitudinē gerunt, qualiter illā euadere possint. Sed qui sunt isti, nisi qui corruptibilibus dediti rebus, his inhiantes sunt, qui nullam bonū sperantes illic inuenire, radicitus inhærent præsentibus, & ideo timent mortē? Nos aūt, qui ex multo iam tēpore odiuimus mundū, & quæ in mundo sunt, & strictā, & arduā pergimus uiam propter Christū: neq; mortē timemus, neq; præsentia diligimus, sed futura tantū desideram⁹. Quoniā ergo a uobis mors illata nobis propter testimoniū sit ęternæ uitæ, & melioris, amabilis nobis est magis, q̄ terribilis. Rex uero monachos argumentatione uolens cōpræhendere, ait: Quid aūt? nonne pauloante dixistis uos discedere, idcirco quia ego iusserā? Et si mortē non timetis, quare fugam arripuistis? Ecce & ista uana iactantes, mentiti estis. Tunc responderunt monachi: Non a te minatam mortē timentes fugimus, sed miseremur tui, & ne abundantioris cō-

demnationis tibi causa efficiamur, cogitauimus discedere; nō quod tuas ullo modo minas formidemus. Ad hæc rex iratus, iussit illos igne cremari, & consummati sunt Christi famuli, per ignē martyrij coronā adepti. Tunc rex edictū posuit, ut sicubi quis inueniret monachorum, sine interrogatione necaret. Et ita nullus relictus est huiusmodi ordinis in regione illa, nisi hi, qui in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ semetipsos absconderant. Hæc quidē taliter se habebant.

Filius aūt regis, de quo sermo ab initio dicere cœpit, in præparato sibi palatio inaccessibilis existēs, ad ætatē peruenit adolescētiæ, omni Æthiopum, & Persarū disciplina imbutus, non minus anima, quàm corpore fulgebat, sapiens, & prudens, & omnibus bonis fluens: quæstionesque naturales doctoribus suis proponebat, ita ut mirarent ipsi de uelocitate ingenij eius, & intellectu, stuperet etiā rex & gratiā uultus eius, & animę constantiam. Mādata uero dedit his, qui cū ipso erant, ut nihil omnino eorū, quæ in uita hac tristitiā generant, notificarent ei: neque hoc, quod mors præsentes delectationes amputat. Vanæ. n. incūbebat spei, & istud uerbū quasi in cœlū sagittare conabat. Sed quando naturam hominū mors latere potest? Et quōo puer iste ignoraret eam, qui mentē omni intellectu exornatam possidebat? Pensabat uero in semetipso, cur eum inaccessibilē fore pater adiudicauerat, & omni uolenti ad eum ingredi, non permittebat introire. Nouerat enim, quod nō sine patris sui Imperio istud fiebat, Tamen uerebat interrogare eum, nec omnino interrogandū esse arbitrans, certus quod non inutilia pater ei aliquo modo prouideret, simul etiā attendens, quod si secundū uoluntatē patris res agit, etsi interrogaret, nunquàm ei pater ueritatē aperiret. Vnde ab alijs, & non a patre, ista discere excogitauit. Vnū uero ex pædagogis amabiliorē cæteris, in partē traxit. Quē interrogauit, cur se pater intra muros reclusisset, adiungens, quod si hoc ueraciter manifestū mihi feceris, mihi charus eris præ omnibus, & testamentū perennis amicitiæ disponā tecū. Pædagogus itaque cū esset & ipse sapiens, & sciret pueri intelligibilē, & perfectā prudentiā, ne sibi quandoque idem puer author periculi fieret, cuncta ei enucleatim reserauit, id est, aduersus Christianos indictā a rege persecutionē, & præcipue contra eremitas, & quōo effugati sunt & eliminati de omni in circuitu regione illa, qualiaque in natiuitate eius astrologi prænunciauerunt. Ne ergo, inquit, audiens illorū doctrinā, hanc præponas nostræ sectæ, non multos tecū colloqui uoluit, sed bene sibi probatos, & fideles circa te nos constituit, mandata nobis tribuens, ut nihil tibi tristium uitæ notificaremus.

Hæc ut audiuit iuuenis, nihil aliud apposuit loqui. Tetigit quippe cor illius sermo salutaris, & paracleti gratia intellectuales eius oculos aperire cœpit, ad uerum conductura Deum, prout sequens sermo declarabit. Frequenter uero pater eius ad uidendū puerū ueniebat. nam excellenti amore diligebat eum. Quadā aūt die intulit ei filius: Discere a te cupio, o domine rex, unde tristitia assidua, & solicitudo continua corrodit animā meam. Pater uero ut hæc audiuit, concussa sunt mox omnia uiscera eius, & ait illi: Dic mihi amantissime fili, quæ est, quæ te detinet, tristitia, & continuo ipsam in gaudiū conuertere festinabo. Qui dixit illi. Quid sibi uult, quod intra muros istos, & portas concludens me, inaccessibilē prorsus, & incontemplabilē cunctis constituisti? Tunc pater ait; Nolo fili, ut ui-

deas aliquid, quod cor tuũ posſit amaricare, & tibi lætitiã amputare. In delicijs enim iugibus, & gaudio perenni, & hilaritate uiuere te per omne seculũ desidero. Ait aũt patri filius: Bene scias domine, q̄m isto modo nõ in gaudio & lætitia uiuo, sed in tribulatione potius, & angustia multa, in tantũ ut & ipse cibus, & potus insipidus mihi appareat, & amarus. Videre enim desidero, quæ extra portas istas sunt, omnia. Si ergo uis ne doloribus deficiã, iube quo uoluero procedere, & animo queam delectari contẽplatione rerũ, quas hactenus non uidi. Contristatus est igit̃ rex, ut audiuit talia, perpendebatq;, quod si denegaret ei, quod petebat, amplioris ei tristitiæ, & solicitudinis author existeret. Tunc ait illi: Ego fili tuo desiderio satisfaciã. Electos igit̃ equos adduci continuo, & obsequiũ regale, & idoneũ præcedere eum imperans, quocunq; uellet, pergere permisit, diligenter præcipiens ministris eius, ut nihil fœdũ in occursum ei ueniret, omni cautela satagerent: sed omne bonum, & iucundum ei demostrarent, chorosq; plaudentes in canticis, & omni genere musicorum eum antecedere, & uaria delectationis spectacula facerent, ut his mens eius uacaret, & iocundaretur.

Igitur sic frequentans procesſiones regis filius, uidit die quadam clam ministris duos uiros, quorũ un⁹ q̄dẽ leprosus, cęcus uero alter erat. Quos uidens contristatus est animo, & dicit his, qui secũ erant: Qui sunt isti, & qualis horũ fœdus aspectus? Illi non ualentes, quod ad aspectũ illius uenerat, occultare dixerunt: Pasſiones istæ sunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala cõplexione, hominibus solent accidere. Et ait adolescens: Omnibus hominibus nunquid ista contingere solent? Dicunt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorũ malorum abundantia. Rursus ergo interrogauit puer: Si non omnibus hominibus istud contingere solet, sed quibusdã; ergo noti sunt, quos appræhensura sunt ista mala, an indefinite, & improuise superueniunt? Respondent illi: Et quis hominũ futura præuidere potest, & diligenter cognoscere? Hoc enim humanam naturam supergreditur, solisq; hæreditariũ est dijs immortalibus. Et cessauit quidem regis filius interrogare. Super hoc uero, quod uiderat, doluit corde, & immutata est species uultus eius propter inconsuetudinem rei.

Post multos uero dies, rursus progrediens, reperit senẽ inueteratũ dierum multorũ, rugosam habentẽ faciem, dissolutis brachijs, & dorsum inclinatũ, & toto capite cano, carentẽ dentibus, & balbutiendo loquentẽ. Stupefactus igit̃ assumit eum, & propius adducens interrogat, discere cupiens uisionis miraculũ. Præsentes aũt dixerunt: Iste iam plurimorũ existit annorũ, paulatimq; imminuta sibi uirtute, & ægrotantibus mẽbris, ad hanc, quam cernis, peruenit miseriã. Quis est, inquit, huius finis? Illi aũt dixerũt: Nihil aliud, q̃ mors istũ suscipiet. Sed & omnibus, inquit, hominibus istud imminet, an aliquibus tantũ? Respõderunt ei: Nisi mors præueniens hinc transferat hominẽ, imposſibile est annis succedentibus, non ad istius uenire status experientiã. Et ait puer: Igit̃ in quot annis superuenit alicui? & si penitus mos imminet, & non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniat̃ miseriã? Dicunt ei: In octoginta quidẽ, uel centũ annis ad hanc senectutẽ deueniunt homines, deinde moriunt̃; nec aliter fieri potest. Debitũ nanq; naturale mors est, ab initio inditũ hominibus; & ineui-

tabilis huius aduentus est. Hęc omnia ut uidit, & cogitauit sapiens ille, & prudens iuuenis, ingemiscens de profundo cordis, ait: Amara est uita ista, & omni dolore, & amaritudine plena. Si hæc ita se habent, quõ securus poterit esse aliquis, mortẽ incertam præstolando, cuius aduentus nõ tantum ineuitabilis, sed & incertus est, sicut dicitis? Et abijt, ista intra se seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam, & ob hæc in doloribus, & defectionibus iuuenis continuã habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso: Ergo ne aliquando me mors appræhendet? Et quis erit memoriã mei faciens post mortem, tempore obliuioni omnia tradente? &, si moriens in nihilum dissoluar, aut est aliqua uita alia, & alius mundus?

Hæc, & his similia incessanter cogitans, pallidus tabescebat. In prę̨sentia aũt patris, quando contingebat uenire illum ad eũ, fingebat hilaritatẽ & lætitiam, nolens ad notitiam patris sui meditata peruenire. Desiderabat aũt incomprę̨hensibili quodã desiderio, & æstuabat inuenire aliquẽ, q posset sibi certificare cor, & sermonẽ bonũ aurib⁹ eius infundere. Sæpe uero memoratũ pę̨dagogũ rursus interrogabat, si alicubi cognosceret uirum aliquẽ, q posset auxiliari ad id, qđ desiderabat, & mentẽ illi⁹ cõfirmare male in cogitationib⁹ fatigatã, & non ualentẽ repellere harum solicitudinem Ille aũt prædictorũ denuo recordatus, dicebat: Dixi tibi iamprìdem, quõ pater tuus sapientes, & eremitas illos semp de talibus philosophantes, alios qdem interemit, alios uero cũ ira psecutus est: & non cognosco modo quenquã in hac regione remansisse. Multa igiť sup his tristitia ille repletus, & in animo male sauciatus, assimilabať uiro, q magnum thesaurũ pdiderat, & ad eius inqsitionẽ totã mentẽ suã conuerterat. Hinc in agone assiduo, & solicitudine uiuebat, & omnia delectabilia & iucunda mũdi, erant in oculis eius quasi inqnamenta quę̨dam, & abominatio. Sic ergo habente se iuuene, & desiderante secũdum animam bonũ inuenire, uidit eũ, q cũcta cernit oculis, nec despexit, q uult oẽs saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire. Sed solitã suam benignitatem in hoc ostendẽs, notam fecit ei uiam, qua oportebat eum ambulare, modo tali.

In illo tempore fuit qdam monachus, diuina prudentia sapiens, uita, & sermone ornatus, q ad summam perfectionem totius monasticæ professionis peruenerat. Vnde uero uenerit, & ex quo genere fuerit, non habeo modo dicere. In deserto aũt quodam terræ Sennaar sibi cellam fecerat, & sacerdotij decorabať gratia. Barlaam huic seni nomen erat. Hic ergo reuelatione diuinitus sibi facta, cognouit ea, quæ circa filiũ regis agebantur. Qui egressus de eremo, ad seculũ descendit: & mutato habitu suo uestimentisq́ȝ secularibus indutus, ascendit nauẽ ad partes Indiæ profecturus: & negociatorẽ se esse simulans, applicuit ad ciuitatẽ, in qua regis filius palatiũ habebat. Ibiq́ȝ multis diebus cõmoratus, diligenter inquirebat de eo, & de his, qui ministrabant ei. Vt aũt didicit supradictũ pædagogum inter reliquos plus ei familiarẽ esse, accedens ad eum, secrsum ait illi: Cognoscere te uolo domine mi, qm̃ negociator ego sum, & de remota ualde regione huc ueni. Et est mihi lapis preciosus, cui similis aliquãdo inueniri non possit, & nulli usq́ȝ modo hunc manifestaui. Tibi uero iam manifestũ facio, sapientẽ te, atq́ȝ prudentẽ uirum considerans, rogans ut introducas me ad filiũ regis, & tradã illum ei. Omnibus enim bonis incomparabiliter

comparabiliter excellit. Valet quippe cęcis corde lumen conferre sapientię, aures surdorũ aperire, & mutis uocẽ reddere, & sanitatẽ infirmantibꝰ exhibere, stultis sapiẽtiã dare, dęmones effugare: & totũ, quod bonũ est, & amabile, largiter se posſidenti tribuere. Dicit ad eum pędagogus: Video te hominẽ stabilis, & prouectę prudentię, uerba aũt tua in immẽsum te gloriari insinuant. Lapides enim eximios, & preciosas margaritas minime tibi posſum enarrare, quot uiderim. Habentes uero tales, quales dixisti uirtutes, neq; uidi, neq; audiui, tamen ostende mihi ipsum, & si est secundũ uerbum tuũ, mox inferã hunc ad regis filiũ, & honores q̃ maximos, & munera suscipies ab ipso. Priusq̃ tamen certificer ueraci oculorũ uisione, imposſibile est mihi domino meo regi de te manifesta hęc eximia nunciare. Barlaam uero ait: Bene dixisti, neq; uidisse aliquando, neq; audisse te tales uirtutes, & operationes. Nam sermo, qui a me prõptus est, non de re qualicunq; est, sed de mirabili quadã, & magnifica. Quoniam uero petisti uidere istum, audi uerba mea. Lapis iste preciosus cũ prędictis operationibus, & uirtutibus, adhuc habet & istam uirtutẽ. Nõ ualet contemplari eum fortuito, qui sanã non habet oculorũ uisionem, & integrã, castum etiã corpus, & nullo modo inquinatũ. Si enim aliquis ista duo nõ bene habet, temerarie inspiciet preciosum lapidẽ istum, & istã iam, quã habet, uisibilem uirtutẽ, & mentem perdet. Ego uero cũ expers non sim artis medicinalis, considero oculos tuos sanos non esse, & uereor ne & huius, quã habes, uisionis priuationẽ incurras, & ego tibi tãti mali author existã. Filium aũt regis audiui uitam quidẽ ducere pudicam, oculos uero pulcherrimos & sanos, & clare uidentes habere. Quapropter illi ostẽdere thesaurũ istum confisus sum. Tu ergo nõ negligenter de hoc disponas, neq; re tali dominũ tuum priues. Ille aũt dixit ad eum: Si sic ista se habẽt, noli mihi lapidẽ ostendere. In peccatis etenim multis uita mea sorduit, neq; uisionẽ oculorũ incolumẽ, sicut dixisti habeo. Sed ego tuis adhibendo fidem sermonibus, notificare ista domino meo regi non pigritabor. Dixit ista, & ingresſus, diligenter omnia filio regis annunciauit. Ille aũt ut audiuit sui uerba pędagogi, gaudio quodam, & lętitia spirituali sensit cor suum aspiratum, & anima illius diuinitus illustrata est. Iusſit itaque statim introduci uirum.

Igitur postq̃ introiuit Barlaã, salutauit eũ. Tunc præcepit eũ sedere, & pædagogũ abscedere. Quo discedente, dixit Iosaphat seni: Ostende mihi lapidẽ preciosum, de quo quædã magnifica & mirabilia te dicere meus narrauit pædagogus. Tunc Barlaã sic fari cœpit ad illũ: Iniustũ est, ò rex, falso ac temerarie aliqd me dicere tuæ excellenti gloriæ. Cuncta etenim quæ tibi de me manifestata sunt, uera existunt & indubitabilia. Sed nisi prius experimentũ tuæ capiã prudentiæ, incongruũ est mysteriũ hoc tibi manifestare. Ait enim dñs meus: Exĳt, qui seminat, seminare: Et dũ seminat, alia quidẽ ceciderunt secus uiã, & uenerunt uolucres, & comederunt illa. Alia uero ceciderunt in petrosa, ubi non erat terra multa, & confestim exorta sunt, eo q; non haberent profundã terrã: Sole uero exorto, æstuauerunt: & quia non habebant radicẽ, aruerunt. Alia uero ceciderũt inter spinas, & surgentes spinæ, suffocauerunt eã. Alia ceciderunt in terrã bonã, & dederunt fructũ cẽtuplũ. Si ergo terrã inuenero in corde tuo fructiferã, & bonã, non tardabo diuinũ ibi seminare semen, & magnũ myste

rium tibi reuelare. Si uero petrosa hæc, & spinosa est, & uia conculcabilis omni uolenti, melius est nequaquam hoc salutare in illa spargere semen, & in direptionẽ ipsum ponere uolucribus, & bestijs; ante quas omnino nõ ꝓijcere margaritas, mandatũ accepi. Sed confido de te meliora & uiciniora saluti, qa & lapidem uidebis preciosum: & radio luminis eius, lux & ipse mereberis effici, & fructũ afferes centesimũ. Propter te enim laborem sustinui, & longam peragraui uiam, ut ostendam tibi, quæ nunquam uidisti, & doceam te, quæ non audisti.

Dixit aũt ad eum Iosaphat: Ego quidẽ uenerande senex, desiderio quodam, & amore incõpræhensibili, quæro sermonẽ audire nouũ aliquem, & bonũ: qa ignis intrinsecus in corde meo exardescit, fortiter urens me, & incitans ad discendas quasdã necessarias quæstiones. Non enim hactenus hominẽ reperi, qui de his me potuerit instruere. Sed si inuenero sapiẽtem aliquem, & audiero ab eo uerbũ salutis, nequaquam uolucribus (prout æstimo) siue bestijs illud dabo, neque petrosa, aut spinosa terra, sicut dixisti, apparebo, sed gratanter accipiam, & sapienter seruabo. Tu uero, siqd tale nosti, non abscondas a me, sed indica mihi. Nam qm̃ audiui te de terra longinqua uenisse, sensit anima mea, & bonæ spei factus sum, quia per te, quod iã diu desideraui, assequar: idcirco mox ingredi feci te ad me, libenterque suscepi, quasi aliquẽ de familiaribus, & coætaneis meis: si tamẽ non de mea spe fallar. Tunc Barlaam ait: Hoc bene fecisti, dignumque regali fuit magnificentia, quoniam non apparenti intendisti paruitati, sed reconditæ factus spei es.

Nam quidã rex fuit magnus, & gloriosus; Et factũ est, procedente illo in curru deaurato cũ regali obsequio, obuiasse illi duos uiros, attritis, & sordidis indutos uestibus, attenuatos macie, & pallidas facies habentes. Rex autem ilico cognouit eos maceratione corporis, & exercitij sudoribus carnem consumptã habentes. Vt ergo uidit illos, desiliens confestim de curru, & in terrã procidens, adorauit: & surgens amplexatus est eos, & affectuose osculatus. Magnates uero illius, ac proceres de hoc ualde indignati sunt, arbitrantes eũ fecisse indigna regali gloria, non tñ ausi illũ in facie repræhendere, germano fratri eius suggesserunt, ut ei loqueret̃, ne tantæ excellentiæ diadematis tantam inferret contumeliã. Qui cum fratri ista diceret, & regis inutilẽ (ut sibi uidebatur) humiliationem repræhenderet, ei rex responsum dedit, quod tamen ille non intellexit. Consuetudo autem erat illi regi, quando sententiã mortis contra aliquẽ dictabat, præconem ante ianuã illius cũ tuba huic officio deputata, mittere, cuius uoce cognoscebant omnes, mortis reũ illum existere. Vespere igit̃ ueniente, misit rex buccinã mortis tubicinare ante ianuam domus fratris sui. Vt ergo audiuit ille tubam mortis, de sua salute desperauit, & tota nocte sua disposuit. Summo uero diluculo, nigris, ac lugubribus indutus uestibus, cũ uxore, & filijs pergit ad fores palatij, flens, & lugens. Quem rex ad se ingredi fecit, & uidens eũ ita lugentẽ, ait illi: O stulte, & insipiens, si tu sic timuisti præconem germani fratris tui, aduersus quem teipsum nihil deliqsse cognoscis: qũo mihi repræhensionem intulisti, quia in humilitate salutaui, & osculatus sum præcones dei mei, sonorabilius tuba mortem mihi significantes, & terribilẽ domini occursum, cui multa, & magna meipsum peccasse conscius sum? Ecce denique tuam arguens insipientiam, isto usus

rum modo. Nunc uero & illorũ, qui te ad meam submiserunt repræhensionem, stultitiam omnibus modis aperte arguere curabo. Et ita instruẽs fratrem suũ, domũ remisit. Præcepit aũt fieri de lignis arcellas quatuor, et duas quidẽ undiq; auro coopertas, ossaq; mortuorũ putentia mittens in eis, aureis obfirmauit seris. Alias uero duas pice, & bitumine liniens, repleuit lapidibus preciosis, & inæstimabilibus margaritis, & omniũ unguentorum odoribus, funiculisq; cilicinis astrinxit. Deinde accersiri fecit reprę hensores suos, magnates uidelicet illos, ac proceres, & posuit ante eos ipsas arcellas, ut æstimarent quanto quidẽ istæ, quãto uero illæ precio sunt dignæ. Illi itaq; duas quidem deauratas, quia precij maximi sunt, iudicauerunt. Expedit enim (inquiunt) in ipsis diademata regalia reponi. Quæ uero illita pice, & bitumine fuerant, uili quodam, & exili precio dignas dixerunt. Rex aũt dixit ad illos: Sciebã & ego talia uos esse dicturos. Exterioribus enim oculis exteriora cernitis. Et tñ non ita oportet facere, sed internis oculis intrinsecus recondita expedit uidere, siue honorẽ, seu contumeliam. Et mox præcepit ut aperirẽt arcellæ deauratæ. Reseratis igĩt illis, dirus quidam fœtor exhalauit, & fœdissimus uisus est aspectus. Ait ergo rex: Iste typus est eorũ, qui splendidis quidẽ induunt uestimentis, multa uero gloria & potentia sunt elati, sed intrinsecus mortuis, ac fœtentib9, malignisq; operibus referti sunt Deinde piceatas, bituminatasq; præcipiens dissolui, & aperiri, cunctos q aderant, lætificauit eorũ, quæ intus reposita erant, splendore, & odore. Tunc ait ad illos: scitis qbus similia sunt ista? humilib9 illis, qui uilibus operti erant uestimentis, quorũ uos exteriorem attendentes habitũ, contumeliam putastis, me aũt prostraui ante faciem illorũ in terram ad orationem. Ego uero intellectualibus oculis reuerentiam illorũ, & decorem considerans animarũ, glorificatus sum quidẽ horũ tactu, omniq; corona: & uniuersa regali purpura preciosiores istos existimaui. Illos igĩt ita confundens, docuit ne errarent in his, quę foris apparent, sed interna attenderent. Secundũ illũ itaq; pium, ac sapientem regem tu quoq; fecisti, bona spe suscipiens me: quæ te non decipiet, sicut ego æstimo. Dixit aũt ad eũ Iosaphat: Ista quidem omnia bene, & conuenienter dixisti. Sed illud uolo discere, quis est dñs tuus, quẽ in initio sermonis de semine illo dixisse asseruisti? Rursus igĩt repetens sermonẽ Barlaam, dixit: Si meũ uis dñm agnoscere, dominus est Iesus Christus, unigenitus filius dei, beatus, & solus potens, rex regũ, & dñs dominantiũ, qui solus habet immortalitatem, & lucẽ habitat inaccessibilem, cũ patre, & spiritu sancto glorificandus. Non enim sum ego de illis, qui multos istos, & inordinatos deos inuocant, & inanimata hæc, & surda colunt idola: sed unũ deum cognosco, & confiteor, in tribus personis glorificandũ, patrem inquã, & filiũ, & spm̃ sanctum; in una uero natura, & substãtia, in una gloria, & regno indiuiso. Ita ergo in tribus personis unus deus sine initio est, & sine fine æternus, sempiternus, increatus, inconuertibilis, incorporeus, inuisibilis, incircunscriptus, inæstimabilis, bonus, & iustus solus, qui cuncta de nihilo constituit, uisibilia, & inuisibilia. Primũ quidem inuisibiles uirtutes, & cœlestes innumerabiles quasdam multitudines, & incorporales administratorios spiritus magnitudinis dei: deinde uisibilẽ mundũ istum, cœlũ uidelicet, & terrã, & mare, quę & luce illuminans exornauit Cœlũ qdem sole, & luna, & stellis; terram uero uarijs uirgultis, et diuersis

animalibus; mare iterũ multiplici natatiliũ genere: Hęc omnia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Deinde formauit hominẽ manibus suis, puluerẽ quidem sumens de terra ad formationẽ corporis, animam uero rationalẽ, & intellectualem per propriam insufflationem ei tribuens. Quæ scd'm imaginẽ quidem, & similitudinẽ dei, creata fuisse scribitur. Secundũ imaginem qdem, propter intellectũ, & liberũ arbitriũ: secundum similitudinẽ uero, propter uirtutis (prout possibile est) similitudinẽ. hunc hominẽ libero arbitrio, & imortalitate beatificans, regẽ super terrã constituit. Fecit autẽ ex ipso fœminam, & adiutricẽ sibi similẽ. Plantauit etiam paradisum uoluptatis in oriente, lætitia, & omni delectatione plenum, & posuit in illo hominẽ, quem formauerat, omniumq; qdem sibi diuinarum arborũ præcepit libere participari. De una uero sola ne penitus gustarent, mandatũ posuit, quæ lignũ dinoscentiæ boni, & mali uocatur, sic dicens: Quocunq; die gustaueritis ex ea, morte moriemini. Vnus uero de prædictis angelicis uirtutib9, unius exercitus prælatus, nequaq; in seipso a creatore malitiæ naturaliter habens uestigiũ, sed in bono factus, libera arbitrij uoluntate conuersus est de bono ad malũ: & elatus superbia, rebellare uoluit contra dñm & Deum suũ, propter quod deiectus est de ordine suo, & dignitate, & pro beata gloria illa, & angelica nuncupatione, diabolus uocat̃, & satanas nominat̃. Proiecit enim eum Deus, ceu indignum superna gloria. Euulsa est aũt cum eo, & deiecta multitudo magna ordinis angelorũ, q sub ipso erant. Qui mali effecti propria uoluntate, & bono derelicto, apostasiam imitantes principis sui, dæmones nominati sunt, uelut erronei, & deceptores. Abnegans ergo omnino bonũ diabol9, ac malignam arripiens naturam, inuidiã suscepit aduersus hominẽ, cernẽs seipsum qdem de tali gloria expulsum, illũ uero ad huiusmodi honorẽ sublimatum, callide ingrebat qũo priuaret eũ beata illa conuersatione. Serpentem igit̃ instrumentũ suæ deceptionis arripiens, per ipsum locutus est mulieri, & suadens ei comedere de prohibito ligno isto spe deificationis, per ipsam decepit & Adã. Sic protoplasto seducto, & comedente de ligno inobedientiæ, exterminatus est de paradiso deliciarũ a creatore, & probata illa uita, & fœlici conuersatione, in miseriam hanc, et erumnosam (heu mihi) uitã corruit, et morte demũ condemnatus est. Hinc uirtutẽ diabolus accipiens et uictoria elatus, et multiplicatis super terram hominibus, oẽm malitiæ uiam eis indidit. Amputare uero multã peccati enormitatem uolens omnipotens Deus, diluuiũ induxit super terram, disperditq; Omnẽ animam uiuam. Vnũ uero solũ inueniens iustũ in generatione illa, hunc cũ uxore et filijs in arca quadã saluans, solũ super terrã constituit. Cum aũt cœpisset iterũ in multitudine genus hominum dilatari et crescere, obliti sunt deũ, et in deteriorem proficientes impietatẽ, diuersisq; irretiti sceleribus, ac execrabilib9 corrupti impietatibus, in omnem prorsus errorẽ dispersi sunt. Alij nanq; cuncta sponte sua fieri putauerunt, et sine prouidentia regi, quasi nullo existente dño. Alij fortunam putauerunt, fato totũ concedentes. Alij plures deos malos, & uitiosos coluerũt, ut haberent eos suorũ uitiorum, & malarũ actionũ authores. Quorum et formas figurantes, erexerunt statuas, surdaq;, & insensata idola, & concludentes ea in tẽplis, adorauerunt, seruientes creaturæ potius, quã creatori. Alij uero soli, & lunæ, & stellis, quæ posuit deus ad lucẽ præbendã

terreno

terreno huic mundo, cũ sint inanimata, & insensibilia, prouidentia creatoris illuminata & gubernata. Alij aũt igni & aquis, et cæteris elemẽtis terræ & inanimatis et insensibilib⁹ seruierunt, & non erubuerunt animati et rationales, talia colere. Alij bestijs et reptilibus et pecudibus quadrupedibus cultũ exhibebant, irrationabiliores his, quæ colebant, semetipsos ostendentes. Alij uero quorũdam hominũ turpiũ, et infirmorum imagines fecerunt, & istos deos inuocauerunt, alios qdem eorũ masculos, quosdã autẽ fœminas nominantes, quos ijdem ipsi exposuerunt adulteros fuisse, & homicidas, iracundos, & inuidos, & furibundos, parricidas, & fratricidas, fures, & raptores, claudos, & debiles, ueneficos, & furiosos; et horum quosdam qdem propria morte defunctos, quosdam uero fulmine ictos, & in animalia transformatos, ad execrabiles et turpes usus exercẽdos. Vnde assumentes homines exẽpla & occasiones a dijs suis, sine timore contaminabant omni imunditia. Et tetra tegebat obscuritas genus nostrum in illis temporibus, & non erat, q intelligeret, non erat q requireret Deũ. Abraham aũt qdam in illa generatione solus inuentus est, q sensus animæ habebat incolumes, q contẽplatione creaturarũ cognouit creatorem. Considerando. n. cœlum, et terram, et mare, solem, et lunam et cætera, admiratus est congruentissimũ ornatũ istum. Videns aũt mundum, et quæ in illo sunt omnia, non per semetipsa facta fuisse, et conseruari existimauit, neq; elementis terræ, neq; inanimatis idolis causam talis ornatus attribuit, sed uerũ Deum per ista cognouit, et ipsum esse authorẽ, et creatorem omniũ intellexit. Suscipiens autem hunc gratanti, et recto iudicio Deus, manifestauit ei semetipsum, non scdm substantiam suam, (Deũ. n. uidere, humanæ naturæ impossibile est) sed dispensatiuis qbusdam theophanijs, sicut nouit ipse; et perfectiorẽ scientiam ponens in anima eius, glorificauit, et familiarem sibi famulũ effecit. Qui et per successiones his, q ex eo nati fuerunt, transmittens fidei pietatẽ, eos uerũ cognoscere deum edocuit. Propter quod et in multitudinẽ innumerabilẽ crescere semẽ illius domino bene cõplacuit, et populũ peculiarem sibi nominauit, et de seruitute eos Ægyptiaca, et potestate Pharaonis cuiusdã tyranni, signis, & prodigijs terribilib⁹, & præcipuis eduxit per Mosen, & Aarõ uiros sanctos, & gratia prophetiæ glorificatos. Per quos Ægyptios afflixit digne satis ob illorũ malitiam, et Israelitas (sic. n. populus ille, q de Abraham stirpe descenderat, uocabat̃) per mare rubrũ, quasi per aridam, diuisis aquis traduxit, et quasi murus a dextris, et a sinistris existentibus. Pharaonem uero, et Ægyptios post uestigia ipsorũ ingressos, reuersæ aquæ subito perdiderunt. Deinde miraculis eximijs, et diuinis manifestationib⁹ per annos quadreginta deducens populũ in deserto, et pane cœlesti alens, legẽ dedit in tabulis lapideis diuinitus scriptã, quam dedit in manu Mosi super mõtem, typũ, et figuram futurorũ habentem, ab idolis qdem, et omnibus malis actibus homines prohibentem. Solũ namq; docet uerũ colere Deum, et bonis operibus inhærere. Talia igitur prodigia operãdo, introduxit eos in bonam quandam terram, quam olim patriarchæ illi Abraham promisert se daturum, et semini eius.

8 *Lex uetus solum docet uerum colere deum, et bonis operibus inhærere.*

Longum est aũt enarrare, quanta eis ostẽdit magnalia & miracula gloriosa, & præcipua, quorum non est numer⁹. Per quæ omnia id studij fuit, ut ab omni execrabili idolorum seruitute, & actione genus hominum ab-

ſtraheret, & ad antiquum ſtatum reduceret. Sed adhuc ſpontanea uoluntate regnauit mors in hoībus, tyrannide dīaboli condemnationi inferni omnia tranſmittens. In talem ergo ærumnam & miſeriam cum deueniſſemus, non deſpexit nos Deus, q̃ de nihilo nos creauerat, neq; dimiſit in finem perire opus manuum ſuarum: ſed per uoluntatē Dei patris unigenit⁹ filius uerbū Dei, q̃ eſt in ſinu patris, conſubſtantialis, & coæternus ei, & ſpiritui ſancto, q̃ erat in principio apud Deum, & Deus erat, condeſcendit ſeruis ſuis condeſcenſione ineffabili, & incomprehenſibili: & Deus exiſtēs perfectus, factus eſt homo perfectus, de ſpiritu ſancto, & Maria ſemp̃ uirgine Dei genitrice, ſine ſemine uiri, ac coniunctione, intra uirginis intacta uiſcera conceptus, ſed de ſpiritu ſancto, ſicut & ante conceptionem unus archangelorum miſſus eſt, annūcians uirgini extraneam conceptionē illam, & ineffabilem partū. Sine ſemine enim conceptus eſt fili⁹ dei de ſpiritu ſancto, & compingens ſibimetipſi in utero uirginis animatam carnem anima rationali, & intellectuali, proceſſit in una perſona. Sed in duabus naturis perfectus Deus, & perfectus homo, incorruptam uirginitatē genitricis etiam cuſtodiens poſt partū, & in omnib⁹ ſimilis nobis paſsibilis factus, abſq; peccato, infirmitates noſtras ſuſcepit, & languores portauit. Nam q̃a per peccatū mors introiuit in mundum, oportebat eū, q̃ redēpturus erat mūdum, ſine peccato eſſe, & non morti p̃ peccatum addictū. Per triginta uero annos cum hominibus eſt cōuerſatus, & baptizatus eſt in Iordane flumine a Ioāne uiro ſancto, & omnib⁹ prophetis excellentiore. Baptizato uero ipſo, uox delata eſt cœlitus a Deo patre, dicens: Hic eſt filius me⁹ dilectus, in quo mihi bene complacui. Spiritus etiam ſanct⁹ in ſpecie colūbæ deſcendit ſup ipſum. Et ex tunc cœpit ſigna facere magna & mirabilia, mortuos uidelicet ſuſcitando, cæcos illuminādo, dæmones fugando, ſurdos, & mutos, & debiles curando, leproſos mūdando, et noſtram inueteratam naturam interi⁹, & exterius renouando, operibuſq; erudiendo, & docendo uirtutis uiam, a corruptione q̃dem renouando, ad æternam uero uitam perducendo. Vnde & diſcipulos elegit duodecim, quos & apoſtolos uocauit, & omnib⁹ prædicare cœleſtem conuerſationem præcepit, quam uenerat ſuper terram oſtēdere, & nos humiles, et terrenos ſua diſpenſatione cœleſtes facere. Inuidia uero mirabilis illi⁹, & deo dignæ conuerſationis, & innumerabiliū miraculorū, pontifices & principes Iudæorū, inter quos conuerſabat̃, contra illū inſanientes, q̃bus prædicta mirifica ſigna faciebat, imemores omnium, morte eū cōdemnauerūt. Vnum diſcipulorum eius ad traditionē rapientes, tenuerunt dn̄m, & gentibus tradiderūt, uitam uidelicet omnium, qui hæc oīa ſpontanea uoluntate ſuſcepit. Venit enim propter nos omnia pati, ut nos a paſsionib⁹ liberaret. Multa uero in ipſum exercentes, ad ultimū in cruce ſuſpenderūt. Et omnia ſuſtinuit natura carnis, quam ex nobis accepit. Duarum nanq; naturarum erat, diuinæ ſcilicet, & humanę. Humana q̃dem natura paſſa eſt, diuina uero impaſſibilis extitit, & immortalis. Crucifixus eſt igit̃ carne dominus noſter Ieſus Chriſtus ſine peccato. Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Propter peccatum enim, ſicut prædixi, mors introiuit in mūdum. Nam propter nos carne mortuus eſt, ut nos a mortis liberaret tyrānide. Deſcendit in infernū, & hūc conterens, a ſeculo cōcluſas illic iuſtorum animas liberauit. Poſitus in ſepulchro, tertia die reſur-

texit superando mortem, & nobis uictoriam donauit aduersus eam. Et incorruptibili carne resurgens incorruptionis largitor, apparuit discipulis, pacem donans illis, & per ipsos omni humano generi. Post dies aūt quadraginta cœlos ascendit, & ibi sedet in dextera patris: unde uenturus est iterum iudicare uiuos, & mortuos, & reddere unicuique secūdum opera sua. Post gloriosam uero suam in cœlos ascensionē, misit paracletum spm̄ super sanctos discipulos suos in specie ignis; & cœperūt uarijs linguis loqui, prout spūs sanct⁹ dabat eis pronūciare. Exinde grā illius dispersi sunt in omnes gentes, & prædicauerūt catholicam fidem, baptizantes eos in noīe patris, & filij, & spūs sancti, & docentes seruare oīa mandata saluatoris. Illuminauerunt ergo gentes, quæ prius errabāt, & superstitiosum errorē idolorū destruxerūt. Nō ferēs igit̄ hostis antiquus suam deiectionē, bella etiam nūc aduersus nos Christi fideles excitat, suadens stultos, & insipientes adhuc seq idololatriam. Sed uirtu eius infirmata est, & frameæ illius defecerūt in finem Christi uirtute. Ecce tibi dominum meū, & deū, & saluatorem per modica uerba notificaui. Perfectius uero cognosces, si gratiam ipsius susceperis in anima tua, & seruus illius fueris factus.

Vt ergo audiuit uerba ista regis fili⁹, lumē illustrauit eius animam. Qui surgens de throno suo, præ gaudio cōplexatus est Barlaam, & ait ei: Forte iste est, (sicut ego existimo) reuerendissime hoīum, lapis iste preciosissimus, quē in mysterio conuenienter satis contines, non omni cernere uolenti ostendens, sed qbus sani sunt hominum sensus. Ecce enim, ut hæc uerba suscepi auditu, lumen dulcissimum ingressum est cor meū, & graue illud tristitiæ uelamen, multo iam tempore superpositū menti meæ, statim sublatum est. Si ergo ista bene perpendi, nūcia mihi. Si autem & melius aliquid illis, quæ dixisti, cognoscis, ne differas confestim manifestare mihi.

Rursus ergo Barlaam respondit: Etiam domine mi rex, hoc est magnū mysterium, quod absconditum est a seculis, & a generationibus, nouissimis uero temporib⁹ manifestatū est generi humano. Cuius manifestationem prænūciauerūt multi prophetæ, & iusti spūs sancti gratia illuminati, multifariæ, multisq; modis. Et omnes interiorē salutē a longe speculantes, desiderabant hanc præsentē uidere, & non uiderunt, sed nouissima generatio ista meruit suscipere saluatorē. Igit̄ q crediderit, & baptizat⁹ fuerit, saluus erit. Qui uerò non crediderit, condemnabit̄. Iosaphat uero ait: Omnia, quæ dixisti, indubitanter credo, &, quem annūcias, glorificabo Deum; tamen enucleati⁹ ista mihi expone, & quicqd oporteat facere, diligentius edoce: necnon etiam baptismum quid sit, quod fideli suscipiendum dixisti, consequenter insinua.

Barlaam uero respondit ei: Sanctæ huius, & immaculatæ Christianorum fidei radix, & stabile fundamentū, diuini baptismatis est gratia, cunctorum a natiuitate peccatorum emundationē faciens, & perfectissimam ablutionem subintrantium malitiæ pollutionū. Sic enim saluator mandauit, ut per aquam regeneremur, & spm̄, & in antiquā reuertamur dignitatem, per orationem uidelicet, & ipsi⁹ saluatoris inuocationem, atq; spiritu sancto superueniente. Baptizamur itaq; iuxta sermonē domini, in noīe patris, & filij, & spūs sancti. Sicq; spūs sancti grā habitat in anima baptizati, eum illuminando, & ad dei imaginē, & similitudinē renouādo. Tūc omnia uetera nequitiæ opera abijcientes, compaginamur Deo, & initium

purioris conuersationis facimus:ut et cohæredes simus ad incorruptionē regeneratorū, et æternam salutē capiamus. Sine baptismate uero nullus bonam spem ualet adipisci, si cunctis ēt bonis polleat operibus. Sic.n.ad saluationem generis nostri, homo factū Dei uerbum dixit: Amen amen dico uobis, nisi renati fueritis ex aqua, et spiritu sancto, non intrabitis in regnum cœlorū. Ideo ante omnia rogo te, quatenus in anima tua fide suscepta, accedas sine mora ad baptismū toto mentis desiderio, et nullo modo hoc agere differas. Periculosa enim est dilatio, eo ꝙ incertus est mortis terminus. Iosaphat autem dixit ad eū: Et quæ est bona spes illa, quam dixisti sine baptismate non adipiscendam? Quidue est illud, quod regnū cœlorum appellas? Vnde ēt incarnati dei uerba tu audisti? Quis est aūt incertus terminus, de quo solicitudo multa cordi meo infixa, in tristitia, et doloribus cōsumit carnes meas, etiamq; ipsorū ossium fortitudinem comedit? Vtrū morientes in nihilū dissoluimur homines? aut si est alia quælibet uita, postq; hinc exitur? Hæc et his similia discere uehemēter concupisco.

Barlaam uero tales his responsiones dedit: Bona qdem spes quam dixi, regni cœlorum est. Hæc tñ linguæ humanæ extat prorsus ineffabilis. Ait enim scriptura: Quæ oculus non uidit, et auris nō audiuit, et in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Qñ uero digni effecti fuerimus deponere hanc carnis corruptibilitatem, et crassitudinē, ac beatitudinem illam assequi, tunc ipse, q hanc spem nobis tribuit, docebit, et notificabit bonorū illorum gloriam, quæ sensum superat omnē, et ineffabile lumen, ac perpetuam uitam, et cū angelis conuersationem. Si enim Deo coniungi digni fuerimus, in quantum humanæ possibile est naturæ, omnia cognoscemus per ipsum, quæ modo ignoramus. Hoc.n.ego ex diuinitus inspiratarum scripturarū instructus doctrina, omnium maxime regnū cœlorū facio propinquius esse contemplationi sanctæ, et indiuiduæ trinitatis, & inaccessibili lumine eius illustrari, clariusq; & lympidi⁹ reuelata facie illius gloriam speculari. Si.n. possibile esset, gloriam illam, & lucem, & ineffabilia bona illa exhibere uerbo, nihil esset mirabile. Sed neq; essent magna, & præcipua, si nobis terrenis, & corruptibilib⁹, & grauem istam, ac passibilē carnem gestantibus, liceret cogitatione compræhendere, aut uerbo demonstrare. His ergo sic cognitis, fide sola suscipe indubitanter nihil fictū habere, & per opera bona festina ad immortale regnum peruenire. Ad quod cū perueneris, addisces perfectionē. De his uero quæ interrogasti, qūo nos incarnati Dei uerba audiuimus, per sacra euangelia noueris nos hæc omnia didicisse. Sic.n. sanctus ille liber uocatur: qm̄ imortalitatem, & incorruptionem & uitam æternam, & peccatorū remissionem, & regnū cœlorum mortalibus nobis, & corruptibilibus, et terrenis euangelizat. Quē conscripserunt illi, q uiderunt, & ministri sermonis fuerunt, quos discipulos, & apostolos saluator noster Christus elegit. Et tradiderunt nobis in scripto post gloriosam illius in cœlo ascensionem, super terram uidelicet ipsius conuersationē, doctrinamq; eius & miracula, quantū ex his scripturæ tradi sufficiebat. Sic.n. in fine sermonis præcipuus diuinorū illorum euangelistarum dixit. Sunt (inqt) & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere eos, q scribendi sunt, libros. In isto ergo diuinorū euangeliorum libro continetur incarnationis, demonstrationis, miraculorumq; ipsius historia,

9 *Ecce fidem & opera bona per quæ duo ad immortale regnū possumus peruenire. Nō ergo sufficit unum sine altero. Quod nota contra nouos hæreticos.*

ſtoria,ſpiritu dei ſcripta. Dende & de ueneranda ipſius paſsione, quā ſuſtinuit propter nos dn̄s,ſanctaq́; tertia die facta reſurrectione,et in cœlos aſcenſione,inſuper & de glorioſo,ac terribili ipſius ſecundo aduentu. Venturus eſt etenim iterū filius dei in terram cum gloria ineffabili, & multitudine cœleſtis exercitus iudicare genus noſtrum,& reddere unicuiq; ſecūdum opera ſua. Hominem nanque ab initio deus de terra formans, ſicut & antea dixi,inſpirauit in eū ſpiraculum uitæ, quod anima rationalis, & intellectualis appellatur. Quoniam uero in mortem condemnati ſumus, omnes moriemur,& nullus eſt hominum,qui hunc calicē euadere poſsit.

Eſt autem mors,animæ ſeparatio a corpore. Illud enim corpus de terra formatum,ſeparatum ab anima,in terram reuertitur, de qua ſumptū eſt, & corruptum diſſoluitur. Anima uero ambulat, ubi creator præcepit, magis autem,ſicut ipſa hoſpitium ſibimetipſi præparauit,cum adhuc eſſet in corpore. Nam quemadmodū quis conuerſabitur hic,recepturus eſt ibi. Deinde pôſt plurimos annos ueniet Chriſtus deus noſter in maieſtate terribili & inenarrabili,ut mundū iudicet. Cuius timore uirtutes cœlorū mouebūtur, et cūcti angelorū exercitus cum tremore ſtabunt in conſpectu eius. Tunc in uoce archangeli,& tuba Dei reſurgent mortui, & aſsiſtent illius throno terribili. Eſt autem reſurrectio, coniunctio animæ rurſus, & corporis. Ipſum ergo corpus,quod corrumpitur, & diſſoluitur,id ipſum reſurget incorruptū. Et nulla incredulitatis tibi de hoc ſubintret hæſitatio. Non enim eſt impoſsibile ei, qui de terra ab initio formauit illud, denuo conuerſum in terram,de qua ſumptum eſt, ſecūdum eiuſdem conditoris ſententiam iterū reſuſcitare. Si enim cōſiderare uolueris, quanta de nihilo fecit deus,ſufficiens erit tibi illa demonſtratio. Etenim terram accipiens fecit hominem:terram, quæ prius non erat. Quomodo ergo terra facta eſt homo? Quomodo uero ipſa,cū non eſſet,creata eſt? Quale aūt ſub ſe fundamentū habet? Quomodo uero ex ipſa irrationabiliū prodierunt innumerabilia genera,totq; ſeminum,atq; arborū ſpecies? Sed etiam nūc perpende noſtram generationē,cuius ſemen breue funditur in uuluam ſuſcipiētem illud. Vnde igitur tanta huius animalis formatio? Ei ergo, qui de nihilo creauit hæc omnia,& adhuc creat,impoſſibile nō eſt de terra mortua,& in puluerem redacta reſuſcitare corpora, & unuſquiſq; recipiat ſecūdum opera ſua. Operationis enim,inquit, præſens tempus eſt:futurū, retributionis:quoniam ubi iuſtitia dei monſtraretur,niſi reſurrectio futura eſſet? Multi.n. cum iuſti eſſent,plurimum in præſenti ſeculo tribulati, & uexati, demum uiolenter necati ſunt. Nonnulli uero cum fuiſſent impij,& iniqui, in delitijs,& proſperitate præſentem uitam peregerunt. Deus autem, quoniam bonus eſt,& iuſtus ſtatuit diem reſurrectionis, & iudicij, ut reſumat quæq; anima proprium corpus. Malus quidem, qui hic bona recepit, illic pro his quæ deliquit,torquebitur. Bonus uero hic pro peccatis ſuis afflictus, ibi bonorū hæres efficietur. Audient(inquit dominus)hi,qui in monumentis ſunt,uocem filij Dei: & procedent,qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ:qui uero mala egerunt,in reſurrectionem iudicij. Quando & ſedes ponentur, & antiquus dierum,qui creator eſt omnium,ſedebit,et libri aperientur, omnium noſtrū actiones,ſermones,cogitationes deſcriptas habentes,& thronus eius ut flammæ ignis eſt,ubi omnia occulta reuelabuntur. Nullus ibi aduocatus aut perſuaſor uerborū,aut falſa excuſatio,uel dignitatū excellentia, aut acceptio

numerum,quæ rectum peruertere solet iudicium: Sed iustus ille & uerus iudex,lance iustitiæ omnia decernet, & actum & sermonem, & cogitationem.Et ibunt q bona fecerunt, in uitam æternam, cũ angelis lætaturi, & ineffabilia bona recepturi:q uero mala egerunt,in damnationem æternam, quæ gehenna dicitur, & tenebræ exteriores,& uermis, q non dormit,& stridor dentiũ,& alia plurima tormenta.Atrocissimum uero omnium,alienari a Deo,& projci a dulcissimo uultu eius, & gloria illa ienarrabili priuari,& ostentui coram omni creatura fieri,et confundi confusione finem non habitura. Nã post datam illam terribilẽ sententiam omnia inconuertibilia manebunt,et imutabilia;neq; iustorum splendida conuersatio est ulterius finẽ habitura, neq; peccatorum miseria atq; cruciatuum pœna terminum sortitura:neq; iudex post illũ celsior, neq; per opera bona satisfactio,non terminus alterius regenerationis,non alia quęlibet ars tunc subueniet cruciandis,perseuerante illis cruciatu. Cum hæc ita se habeant,quales nos oportet esse in sanctis conuersationibus, et pijs actib⁹, ut effugere mereamur futuras minas,& stare a dextris filij dei?Ipsa est.n. statio iustorũ.Peccatoribus uero a sinistris miserrima pars deputat̃. Dein de iustos qdem benedictos patris uocando, dñs in regnum sempiternũ introducet:peccatores uero cũ ira, & maledictione ejciendo a facie sua, mansueta quidem,& quieta,in amarissimum pariter, & sæuissimum præcipitabit tormentum æternum.

Tunc Iosaphat dixit ad eum:Magnificas quasdam,atq; mirabiles res mihi dicis,o,homo, multo timore pariter, & tremore dignas. Si hæc ita sunt,& est rursus post mortẽ,& in cinerem,& in puluerẽ dissolutionẽ,resurrectio,atq; generatio,bonorumq; gloria,& malorũ pœna; rogo,quæ est horũ assertio?& qũo nunc quod non uidet̃,discentes,sic manifeste,sic constanter,& indubitanter creditis? Nam ea,quæ iam facta sunt,etsi ipsi non uidistis,attamen ab historiographis audistis. Qũo uero de futuris talia magna,& immensa prædicantes,firmã de ipsis habetis certitudinẽ?

Et ait Barlaam:Ex præteritis habemus futurorum certitudinem. Qui enim ista prędicauerunt,in nullo a ueritate deuiauerunt,sed signis, & prodigijs,& uarijs uirtutibus,quæ dixerant destruentes,ipsi de futuris narrauerunt.Sicut ergo hic nihil fatuum,aut fictũ docuerunt,sed omnia splendidiora sole fulserunt,quæcunq; fecerunt,& dixerunt, sic & ibi uera docuerunt,quæ & ipse dominus noster, & dominator Iesus Christus uerbo,& opere confirmauit. Amen amen(inquit)dico uobis,qm̃ uenit hora, quando mortui audient uocẽ filij Dei,& qui audierint,uiuent. Et iterũ: Venit hora,in qua omnes qui in monumẽtis sunt,audient uocẽ filij Dei. Et procedent,qui bona fecerunt,in resurrectionẽ uitæ:qui uero mala egerunt,in resurrectionẽ iudicij.Et iterũ ait: De resurrectione mortuorũ non legistis, quod dictũ est a Deo,dicente:Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob?Non est deus mortuorũ,sed uiuorũ. Sicut enim colligunt zizania & igni cõburunt,sic erit in consumatione huius seculi. Mittet filius Dei angelos suos,& colligent omnia scandala,id est,eos, qui faciunt iniquitatẽ,& mittent eos in caminũ ignis:ibi erit fletus,& stridor dentiũ. Tunc iusti fulgebunt,sicut sol,in regno patris eorũ. Hæc dicens,addidit: Qui habet aures audiendi,audiat. Talibus quidẽ sermonibus,& alijs pluribus,corporũ nostrorum resurrectionẽ dominus declarauit. Opere etiã

sermones confirmauit,multos resuscitando mortuos. Nam circa finẽ suæ
in terra conuersationis, etiã quatriduanum iam putrefactũ , & fœtentem
Lazarũ quendam amicũ suum,de monumẽto uocans,& quasi dormien
tem excitans,uiuentẽ exhibuit.Cũ his aũt & ipse dominus primitiæ per-
fectæ,& non ulterius morti subiacens, carne mortẽ gustando , resurrexit
tertia die,& mortuorũ primogenitus factus est. Surrexerũt etiã quidam
alij ex mortuis,sed iterũ mortui sunt, & non potuerunt imaginẽ uitæ futu
ræ uere exhibere. Solus aũt ille resurrectionis illius princeps factus est,re-
surgens primus immortali resurrectione.Ista & qui ab initio ipsi uiderũt,
& ministri fuerunt sermonis,prędicauerũt.Ait enim beatus Paulus,cuius
uocatio non ex hominibus,sed de cœlo facta est:Notũ uobis facio euan-
geliũ fratres,quod prædicaui uobis. Tradidi enim uobis, quod & acce-
pi,quia Christus mortuus est ꝓpter peccata nostra secundũ scripturas,
& quia sepultus est,& q̃a resurrexit secundũ scripturas. Si aũt Christus
prædicat̃,quod resurrexit a mortuis,q̃uo dicunt quidã ꝙ resurrectio mor
tuorũ non est? Si enim mortui non resurgunt,neq; Christus resurrexit. Si
aũt Christus non resurrexit,uana est fides uestra.adhuc enim estis in pec-
catis uestris. Si in hac uita tantũ sperantes sumus in Christo, miserabilio-
res sumus omnibus hominibus. Nunc aũt Christus resurrexit ex mortuis,
primice dormientiũ:Quoniam quidẽ per hominem mors,& per hominẽ
resurrectio mortuorũ.Et sicut in Adam omnes moriunt̃,sic & in Christo
oẽs uiuificabunt̃. Et post pauca. Oportet enim(inquit)corruptibile hoc
induere incorruptionem,& mortale hoc induere immortalitatẽ. Quan-
do uero corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, et mortale hoc induerit
immortalitatẽ,tunc complebit̃ sermo, qui scriptus est: Absorta est mors
in uictoria.Vbi est mors uictoria tua?Vbi est mors aculeꝰ tuus?Destrue-
tur enim tunc perfecte uirtus mortis,et deperibit,nihil ulterius actura:sed
immortalitas de reliquo,et incorruptio dabit̃ hominibus æterna.Erit ꝑ-
fecto,erit indubitanter mortuoꝝ resurrectio. Et hoc fideliter credimus.
Nam et gloriam iustoꝝ,et pœnas impiorũ,nõ dubitamus in die tremen-
da aduentus Christi futuras,in qua cœli igne soluent̃,et elementa arden-
tia liquescent,sicut ait quidã sanctorũ:Nouos aũt cœlos, et nouam terrã,
secundum promissionẽ illius expectamus. Nanq; retributiones sunt bo- 10
norũ,et malorũ operũ,nihilq; ibi remanebit indiscussum:sed ꝙ de operi-
bus,et cogitationibus,atq; sermonibus ratio sit reddẽda,testat̃ dominus,
dicens: Quicunq; potũ dederit uni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidæ
tantũ in nomine discipuli,non perdet mercedẽ suam. Et iterũ dicit: Cum
uenerit filius hominis in maiestate sua,et oẽs angeli cũ eo,tunc sedebit su
per sedẽ maiestatis suæ,et congregabunt̃ ante eum oẽs gentes, et separa-
bit eos ab inuicẽ,sicut pastor segregat oues ab hędis. Et statuet oues qui-
dem a dextris suis,hędos aũt a sinistris: Tunc dicet rex his, qui a dextris
eius erunt:Venite benedicti patris mei, possidete præparatũ uobis regnũ
a cõstitutione mũdi. Esuriui.n.et dedistis mihi mãducar̃:sitiui,et dedistis
mihi bibere:hospes erã,et collegistis me:nudꝰ & operistis me:infirmꝰ,et
uisitastis me,ĩ carcere erã,et uenistis ad me.Cur hęc dicit,nisi q̃a misericor
diã, q̃ indigẽtibus præbemus,in semetipso suscipit?Et alibi dicit:Omnis
qui me confessus fuerit corã hominibus , cõfitebor et ego eum corã patre
meo in cœlis. Ecce his omnibus, et alijs pluribus monstrauit firmas esse,

Retributiones erunt bonorũ & malorum operũ in die iudicij.

11 et ſtabiles retributiones bonorũ operum. Sed et aduerſariјs tormenta re-
ſtare prænunciauit per parabolas mirabiles,ac præcipuas, quas fons ſa-
pientiæ enarrauit:aliquando quidẽ diuitem quendã introducens, purpu-
ra,et byſſo indutũ,et epulantem quotidie ſplendide,tenacẽ uero, et immi
ſericordẽ contra egenos exiſtentẽ:ita ut et pauperem quendã, Lazarum
nomine,ante ianuam illius iacentẽ,ſperneret,et neq; ex ipſis, quæ de men
ſa illius cadebant,micis daret illi. Mortuis igit̃ utriſq;, pauper quidẽ il-
le,et ulceroſus deportatus eſt(inquit)in ſinũ Abrahæ,iuſtorũ requiem ita
inſinuans.Diues uero ſepultus eſt in inferno,in flamma,et tormentis. Ad
quem et Abraham dixit:Recepiſti tu bona in uita tua, et Lazarus ſimili-
ter mala:Nunc aũt hic conſolat̃,tu uero cruciaris.Alibi uero cõparat cœ-
lorũ regnũ homini regi,qui fecit nuptias filio ſuo,futurã lætitiã, atq; ſplen
dorem ita inſinuans. Omnibus nanq; humilibus,et terrena ſapientib⁹,de
conſuetis eis,et cognitis dabat parabolas,non tamen nuptias, et menſas
futuras eſſe in illa æternitate demonſtrabat,ſed illorũ condeſcẽdens craſ-
ſitudini,talibus nominibus utebat̃,nota facere eis futura uolens. Omnes
igitur(inquit)inuitauit rex excelſa prędicatione,ut cõuenirent ad nuptias
et ſatiarent̃ ineffabilibus bonis illis. Multi uero ex illis,qui erant inuitati,
negligentes,nõ uenerunt,ſed ſubtrahentes ſemetipſos, alius quidẽ in uil-
lam abijt,alius ad negociationẽ, alius ad ducendã uxorem, et ita ſeipſos
priuauerunt ſplendore ſponſi. Illis uero uoluntarie alienatis a delectabi-
li iucunditate,alij uocati ſunt,& repletę ſunt nuptię diſcumbentiũ.Ingreſ-
ſus aũt rex,ut uideret diſcumbentes, uidit ibi hominem non ueſtitum ue-
ſte nuptiali.Et ait illi.Amice,qũo huc intraſti non habens ueſtẽ nuptialẽ?
At ille obmutuit.Tunc dixit Rex miniſtris:Ligatis manibus eius,& pe-
dibus,mittit eum in tenebras exteriores.Ibi erit fletus, & ſtridor dentiũ.
Illi ergo,qui uenire renuerunt,& prorſus inobedientes extiterunt,ſunt hi,
qui ad fidẽ Chriſti nolunt uenire,ſed ſiue in idololatria, ſiue in aliqua hæ-
12 reſi perſeuerant.Ille uero,qui ueſtẽ non habebat nuptialẽ,fidelis quidem
eſt,ſed ſordidis actibus intellectualẽ ueſtem polluit, & iuſte proijcitur de
gaudio nuptiarũ.Et aliam parabolã huic conſonantẽ addidit, decẽ quaſ-
dam uirgines figurans. Ex quibus erant quinq; prudẽtes,quinq; uero fa-
tuæ.Quæ fatuę,acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecũ:ſapien
tes aũt ſumpſerunt.Per oleum,bonorũ operum poſſeſsionẽ ſignificat.Me
dia uero nocte(inquit)clamor factus eſt. Ecce ſpõſus uenit, exite obuiam
ei.Per mediã noctem,incertitudinẽ diei ſignificat.Tunc ſurrexerũt omnes
uirgines illæ,& quę paratæ erant,exierunt obuiam ſponſo,& intrauerunt
cum eo ad nuptias:& clauſa eſt ianua. Quæ uero paratæ non erant,quas
conuenienter fatuas appellauit,extinctas lampades ſuas cernentes,ierũt
ad emendũ oleum: Reuerſæ uero clauſa iam ianua, clamabant, dicentes:
Domine domine aperi nobis. Ille aũt reſpondens,dixit: Amen dico uo-
bis,neſcio uos.Ex his ergo omnibus manifeſtũ eſt,futurã eſſe retributio-
nem malarũ actionum,nec non & uerborũ,& ipſarum cogitationũ. Di-
xit enim Saluator:Dico uobis,quod omne uerbũ ocioſum, quod locuti
fuerint homines,reddent de eo rationẽ in die iudicij. Et iterũ:Veſtri uero
(inqt)& capilli capitis,oẽs numerati ſũt:p capillos minutiſsima queq; co
gitationũ,& intentionũ demonſtrans.Cõſona uero his, & beatus docet
Paulus: Viuus eſt enim(inquit)ſermo dei & efficax,& penetrabilior om-

Et hic rurſus habes, Firmas et ſtabiles eſſe retributiones bonorum operum.

Nota tu qd dicis ueſtem nuptialem eſſe fidem quam ille non habuit, quod non recte ſacram ſcripturã interpretaris, habebat enim ille fidem, ſed fidem ſuam malis operibus polluerat, & ideo a regno dei fuit expulſus.

ni gladio ancipiti, & pertingens usq; ad diuisionē animę & corporis,cōpagum quoq;,& medullarū,& discretor cogitationū,& intentionū cordis,et non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia aūt nuda, & aperta sunt oculis eius,ad quē nobis sermo. Hæc et ꝓphetæ ante multa tēpora spiritus sancti illuminati gratia, manifestissime annunciauerūt. Ait enim Esaias:Ego opera illorū scio,et reddā eis. Ecce cōgregare uenio omnes gentes,et linguas,et uenient,et uidebunt gloriā meam,et erit cœlum nouum,et terra noua, quæ ego facio manere corā me. Et ueniet omnis caro,et adorabit in conspectu meo, dicit dominus. Et exibunt,et uidebunt cadauera hominū, qui præuaricati sunt in me. Nam uermis eorū non morieť,et ignis eorū non extingueť. Et erunt usq; ad satietatē uisionis omni carni. Et iterū de die illa dicit:Et inuolueť cœlum sicut liber,omnes stellæ cadent, sicut folia de uinea. Ecce enim dies domini uenit plena furore,et ira,ut ponat orbem totū desertū, et peccatores perdat ex eo. Nā astra cœli,et Orion,et omnis ornatus cœli,lumen suū non dabunt:Et obtenebrabiť dies orto iam Sole,et luna non dabit lumen suū. Et rursus dicit:Væ,qui trahitis iniquitatē in funiculis uanitatis, et quasi uinculū plaustri peccatū. Væ,qui dicitis bonū malum,et malū bonum;ponentes amarum in dulce,et dulce in amarū. Væ,qui potentes estis ad bibendū uinū, et uiri fortes ad miscendū ebrietatem, qui iustificatis impiū pro muneribus,et iustitiā iusti aufertis ab eo. Qui declinatis iudiciū pauperū, et diripitis substantiā egenorum,ut sit uobis uidua in rapinā,et orphanus in prędam. Et quid facietis in die uisitationis? et ad quē confugietis in auxiliū? et ubi derelinquetis gloriā uestram? Et his consonans alius propheta,ait: Iuxta est dies magna,iuxta et uelox nimis. Vox diei domini amara,tribulabiť ibi fortis. Dies iræ dies illa,dies tribulationis, et angustię,dies calamitatis,et miserię,dies tenebrarū,et caliginis,dies nebulę,et turbinis, dies tubæ,et clangoris,super ciuitates munitas, et super angulos excelsos. Et tribulabo malignos,et ambulabunt, ut cæci, quia domino peccauerunt. Et effundeť sanguis eorū sicut humus, et corpus eorū sicut stercora. Sed et argentū eorum,et aurū eorum, nō poterit liberare eos in die furoris domini. In igne cœli eius deuorabiť omnis terra, quia consummationē cum festinatione faciet cunctis habitātibus terrā. Cum his & Dauid rex propheta clamat:Deus manifeste ueniet,Deus noster,& non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet,& in circuitu eius tēpestas ualida. Aduocabit cœlū desursum,& terrā discernere populum suū. Et iterum:Surge(inquit) Deus,iudica terram; qm̄ cogitatio hominis confitebiť tibi, & tu reddes unicuiq; secundū opera sua. Multa uero, & alia huiusmodi tam psalmographus, q̄ & omnes prophetæ diuino edocti spiritu, de futuro iudicio, & retributione prædicauerunt. Quorū sermones,& saluator firmiter stabiliens,docuit nos credere resurrectionem mortuorum,& retributionem defunctorum,uitamq; immortalem futuri seculi.

His auditis,Iosaphat uehementer cōpunctus corde,totusq; lachrymis perfusus,ait ad senē: Aperte mihi omnia nota fecisti, luculenter perorasti terribilē hanc,atq; mirabilem narrationē. His ergo imminentibus nobis, quid oporteat me facere,ut euadam præparatus peccatoribus pœnas,& merear gaudio perfui iustorū? Barlaam respondit:Scriptū est,q̄ docente Petro populū,qui & princeps uocatus est apostolorū,cōpuncti sunt cor-

de,sicut & tu hodie. Et dicentibus illis, quid faciemus? ait ad eos: Peniten tiam agite, & baptizet unusquisq; uestrum in remissionem peccatorũ, & accipietis spiritus sancti donũ. Vobis enim est promissio, & filijs uestris, & omnibus, qui longe sunt, quoscunq; aduocauerit dominus deus noster. Ecce igitur & in te effudit abunde misericordiam suã, & uocauit te, cũ ab eo longe esses uoluntate, & alienis deseruires non dijs, sed dœmoni bus, & simulacris mutis, & insensibilibus. Propter quod ante omnia accede ad eum, qui uocauit te, a quo accipies uisibiliũ & inuisibiliũ ueram notitiam. Si uero & post uocationem uenire nolueris, aut tardaueris, iusto Dei iudicio exhæredaberis. Sic.n. & ipse apostolus Petrus, ad quendã discipulorum dixit: Ego aũt credo qa & obaudisti uocationi, & adhuc ma nifestius obaudiens, tolles crucẽ, & sequeris uocantem te dominatorem Deũ, q uocat te de morte ad uitam, & de tenebris ad lucẽ. Nam Dei ignorantia, ueraciter tenebræ sunt, & mors animæ. Et seruire idolis ad naturę perditionẽ, omni mihi uidetur stoliditate esse deterius. Quos cui assimilabo? & qualẽ fatuitatis imaginẽ istorum tibi exhibebo? Sed tñ exemplũ tibi proferam, a quodã uiro sapientissimo mihi dictũ. Aiebat.n. quia simi les sunt idolorũ adoratores uiro sagittario, q compræhendit unam de mi nutissimis auiculis, philomenã hanc uocant. Arripiens igiť cultellum, ut occideret eã, & comederet, data est philomenæ uox articulata, & ait ad sagittarium: Quod tibi, o homo, necis meæ proficuũ est? Non.n. de me tuũ implere uentrẽ poteris. Sed si me a uinculis liberaueris, tria mandata tibi dabo. Quæ si custodieris, ex his magnam per totam uitã tuam utilitatẽ cõsequeris. Ille uero stupefactus illius loquela, promisit, quod si qd nouũ audiret ab ipsa, mox eam a uinculis liberare. Conuersa itaq; philomena, dicit homini: Nunquam aliqd coneris compræhendere eorũ, quæ appræ hendi non possunt: & ne doleas de re perdita quã recuperare non potes: & uerbũ incredibile non credideris aliqñ. Hæc tria mandata custodi, et bene tibi erit. Admiratus aũt uir perspicuam uerborũ intelligentiã, soluens eam a uinculo, per aëra dimisit aduolare liberam. Philomena igiť uolens probare, si recognouit uir dictorũ sibi uerborũ uirtutẽ, & lucratus est aliquam ex ipsis utilitatẽ, dicit ed eum uolitans in aëre: Væ tibi homo, q̃ malum consiliũ habuisti, & qualem thesaurũ hodie perdidisti. Est enim in uisceribus meis margarita, quę struthionis ouum sua uincit magnitudine. Vt hoc audiuit Sagittarius, contristatus est ualde. Pœnituit nanq; eum, q̃ euaserit philomena illa de manu sua, & denuo tentans illã appræhendere, dixit: Veni in domũ meam, & omnẽ humanitatẽ tibi exhibebo, deinde honorifice te dimittã. Tunc ait philomena: Nunc cognoui certissime te esse fatuũ Suscipiens nanq;, quę tibi dicta sunt a me, prompte, & liben ter audiens, nullũ ex his proficuũ assecutus es. Dixi tibi ne doleres de re perdita, & irrecuperabili. Mandaui tibi, ne tentares incompræhensibilia capere, & tentasti me cõpræhendere, cũ non ualeas itinere meo pergere. Cũ his etiã, ne uerbũ incredibile crederis, tibi mandaui. Sed ecce credidisti in uisceribus meis esse margaritã supergredientẽ mensuram uentris mei, & nõ ualuisti intelligere, qm̃ ego tota nõ possim pertingere ad magnitudinẽ oui struthionis, & qũo margaritam talẽ caperem in me? Sic ergo stulti sunt & illi, qui cõfidunt in idolis. Operantur ea manibus suis, & adorant, quæ fecerunt digiti eorũ, dicentes: Isti sunt qui plasmauerũt nos.

Qūo ergo plasmatores suos ab ipsis plasmatos, & factos existimēt? Sed & seruantes eos in custodia, ne a furibus rapiant, custodes uocant suæ salutis. Et quantæ insipientiæ est, non cognoscere, qm̄ qui non sufficiunt semetipsos adiuuare, & custodire, qūo poterūt alijs hoc præstare? Euacuāt thesauros suos, statuas dæmonibus, & imagines erigendo, & amentes dicunt ipsos doctores bonorū, quæ neq; aliqn̄ possederunt, neq; aliquando sunt possessuri. Ideo scriptū est: Similes illis fiant, q faciūt ea. Qui mercede conducentes artificē, fecerunt opera manuū, & procidentes adorauerunt ea. Deinde tollunt illa super humeros suos, & ambulant. Si aūt posuerunt ea in loco, manent in eo, nec mouent. Et quantumcunq; clamauerunt ad ea, non exaudient, nec a malis liberabunt eos. Ideo confunduntur confusione, qui confidunt in sculptilibus, q dicunt fusilibus; Vos estis dij nostri. Immolauerunt (inqt) dæmonijs, & non Deo, dijs, quos ignorabāt. Noui, recentesq; uenerunt, qa generatio peruersa est, & non est fides in eis. Ex hac ergo generatione mala, & infideli, uocauit te dn̄s, dicens tibi: Exi de medio eorū, & separare, & immundū ne tetigeris, sed saluare de generatione ista, Surge, & uade, qa non est tibi requies in ea. Nam multiplices apud uos dij, & inordinati, atq; seditiosi, & omnino discordes. Apud nos uero nō sunt dij multi, & dn̄i, sed unus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus dn̄s Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, q imago Dei est inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, & omniū seculorum: qm̄ in ipso creata sunt omnia, quæ in cœlis & quæ in terra, uisibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum, & sine ipso factum est nihil. Et unus spūs sanctus, in quo omnia, dn̄s, & uiuificans deus, & deificans, spiritus bonus, spiritus rectus, spūs paracletus, spiritus adoptionis. Harum trium personarū unaquęq; Deus perfectus est, sed non tres dij. Qualis pater, talis filius, talis spūs sanctus. In his tribus personis una natura, unū regnum, una uirtus, una gloria, una substantia: diuisio tm̄ in personis, sed unitas in deitate: Vnus enim pater, cui propriū est ingenitum esse: unus unigenitus filius, cui propria est natiuitas: unus uero spūs sanctus, et propria eius processio. Sic.n. nos de lumine patre lumen uidentes filiū in lumine spiritu sancto uiuificamur, in tribus personis unā glorificantes deitatem: & ipse est uerus, & solus deus in trinitate cognitus, qm̄ ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Huius gratia & ego cognoscens de te missus sum ut docerē te, quę didici, & seruaui usq; ad caniciē meam. Si ergo credideris, & baptizatus fueris, saluus eris. Si uero non credideris, condemnaberis. Nā ista, quæ cernis hodie, & in qbus exultas, id est, gloria, deliciæ, & diuitiæ, & omnes uitæ seductiones cito transeunt, eijcientq; te ēt hinc nolētem: & corpus qdem concludet paruo monumento, solū derelictum, omniq; destitutū amicorum & cognatorū affectu. Abijcient uero delectationes mundi: & multa fœditas, & putrida corruptio, pro præsenti decore, & bono odore inducetur. Animā uero tuam mittent in condemnationē inferni, usq; ad ultimā resurrectionis diem, qn̄ rursus suo sumpto corpore, eijciet a facie domini, & tradetur igni gehennæ, sine fine arsura. Hæc tibi contingent, & multa his deteriora, si remanseris in infidelitate. Si uero ultroneus obaudieris, et q te uocat ad salutē, & accesseris ad eum cū gaudio, & desiderio, et lumine illius signatus fueris, & toto corde secutus fueris eum, omnia quidem

respuens, & illi soli adhærens, quales habebis stabilitates, & delectationes, audi: si sederis, securus eris: si dormieris, iucunde soporatus quesces, & non formidabis terrorẽ superuenientẽ, neq; impetus sæuorum dæmonum intentatos, sed ambulabis confidens sicut leo, & uiues cum læticia, et in æternũ exultabis. Nam super caput tuũ exultatio, & laus, et læticia compræhendet te: aufugiet dolor, & tristitia, et gemitus. Tunc erumpet quasi mane lumen tuũ, et sanitas tua citius orietᷣ. Et anteibit faciem tuam iustitia tua, et gloria dñi colliget te. Tunc inuocabis, et dñs exaudiet. Clamabis, et dicet, ecce adsum. Ego.n. sum, qui deleo iniquitates tuas, et non me morabor. Tu uero memor esto, et iudicemur. Dic tu iniqtates tuas, ut iustificeris. Si fuerint peccata tua, ut coccinũ, quasi nix dealbabunᷣ. Et si fuerint rubra, quasi uermiculus, uelut lana alba erunt. Os enim dñi locutum est hoc. Dicit ad eũ Iosaphat: Omnia uerba tua bona, et admirabilia sunt, quæ credidi, et credo. Omnẽ quidem idoloũ seruitutem ex corde odiens, ẽt priusquam tu intrares ad me, qa inuitus, et dubitans erga ista se habuit semper animus meus: Nunc uero perfecto odio odiui, discens a te uanitatem, et insipientiã illorum, q seruiunt eis. Desidero aũt uerus dei seruus fieri, si tñ non repulerit me indignum, propter meas iniquitates. Sed cõfido, qa dimittet mihi omnia peccata mea, qm̃ benignus, et misericors est, sicut tu doces. Ideo ego paratus sum baptismum suscipere, et omnia quæcunq; dixeris, custodire. Quid uero me oporteat facere, postquã baptizatus fuero, et si hoc solũ sufficit ad salutem, credere uidelicet et baptizari, an alia oportet aliqua subsequi, manifesta?

13 Tunc ait ad eũ Barlaam: Audi quid oportet facere post baptismũ. Ab omni qdem peccato, et ab omni uitio abstinere, ædificare uero super fundamentum rectę fidei, uirtutũ operationẽ: qm̃ fides sine operib⁹ mortua est, sicut et opera sine fide. Ait.n. Apostolus: spirtu ambulate, et desideria carnis non perficietis. Manifesta autẽ sunt opera carnis; quæ sunt adulteria, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorũ seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, auaritia, maledictiones, amor uoluptatũ, ebrietates, comessationes, et his similia. Quę prædico uobis, sicut prædixi, qm̃ qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus enim spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, lõganimitas, bonitas, mãsuetudo, fides, continẽtia sanctificatio animæ, et corporis, humilitas cordis, et contritio, eleemosyna, imemoria mali, humanitas, uigiliæ, diligens pœnitentia omnium præteritorũ peccatorũ, lachrymæ cõpunctionis, luctus tam pro peccatis suis, quã pro peccatis proximorũ suorũ, & his similia: quæ uelut qdã gradus, & scalæ inuicẽ uinctæ, et subinde auctæ, in cœlũ animã subleuant. Ecce ista mandamur post baptismũ fortiter tenere, a contrarijs uero abstinere. Si aũt post acceptã ueritatis cognitionẽ, priora rursus mortua appræhenderimus opa, et sicut canis ad uomitũ reuersi fuerimus, continget nobis, qđ a dño dictũ est: Cum enim (inquit) spiritus imundus exierit ab hoĩe, (gratia uidelicet baptismatis) ambulat p loco inaquosa, quærens requiẽ, & non inuenit. Non ferens autẽ diutius sine domo, & sine tecto errare, dicit: Reuertar in domũ meã, unde exiui. Et ueniens, iuenit scopis mũdatã, & ornatã, id est, uacuã & uacantẽ, ceu q̃ gratiæ non suscepit operationẽ, nec seipsam uirtutũ diuitijs ditauit. Tũc uadit, & assumit septẽ spũs negores se, et igressi habitant

Adeste hic Nouatores, qui solam fidem dicitis & nullum opus ad salutem requiri, quoniam dicat dominus, Hoc est opus dei ut credatis in eũ quem misit ille, Ioã. 6. Quasi opus fidei excludat opus actionis? O miseri & obcæcati. Legite q̃ hic dicuntur, & erubescite, et cõfundimini.

bitant ibi:Et fiunt nouissima hoīs illius, peiora priorib⁹. Nam baptismus omniū qdē præteritorū peccatorū chirographa pfectæ tradit perditioni, & deinceps murus est nobis firmus,& antemurale,& arma fortia aduersus inimici pręliū. Non aūt destruit liberū arbitriū, neq; post baptismum peccatorū habet indulgentiā,neq; secūdā ī piscinā descēsionē. Vnū enim confitemur baptismū: & ideo opus est omni custodia seruare semetipsos, ne rursus polluanť;quin potius mandata domini cōpræhendant. Dicēs.n. ad apostolos,Euntes docete oēs gentes,baptizantes eos in noīe patris,et filij,et spūs sancti;non hic restitit, sed addit, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui uobis. Mandauit enim pauperes qdem esse spiritu, quos beatos esse dicit: & regno cœlorū dignos appellat. Deinde lugere ī præsenti subdidit uita,ut futura cōsolatione digni efficiamur. Mites quoque esse,& semper esurientes,& sitientes iustitiam,misericordes, & facile tribuentes,miseratione habentes,& cōpassionē,mundos corde, abstinētes ab omni pollutione carnis,& spūs:pacificos contra proximos, & cōtra animā suā,subijcientes uidelicet deterius meliori, & inter ipsos pertinax bellum recto iudicio pacificantes. Sustinere etiam omnem persecutionē, & omnem tribulationē, & opprobrium pp iustitiam pro nomine eius nobis illatum,ut ęternum gaudiū in splendida distributione adipisci mereamur. Sed & in mundo præcepit, ut sic luceat lux nr̄a corā hoībus, ut uideant opera nostra bona, & glorificent patrē nostrū, q in cœlis est. Nam lex Mosi,quæ quondam data fuit Israelitis,Non occides,īquit,Nō mœchaberis,Non furaberis,Non falsum testimoniū dices.Christus uero ait,quia oīs,qui irascit̄ fratri suo sine causa,reus erit iudicio. Quicūq; dixerit fatue,reus erit gehennæ ignis. Et quia si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, qa frater tuus habet aliqd aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare,et uade prius reconciliari fratri tuo. Et qa omnis,q uiderit mulierē ad concupiscendū eam, iam mœcatus est eā ī corde suo,pollutionē animæ,& uitij consensum,adulteriū uocans. Sed & lege periurium prohibente,Christus nec omnino iurare, præter est, & non, mandauit.Oculū pro oculo,et dentē pro dente,ibi:hic autē,Quicūq; percusserit te ī dexterā maxillam,præbe ei et alteram:Et qui tecū uult iudicio contendere,et tunicam tuam tollere,dimitte ei et palliū.Et quicūq; te angariauerit mille passus,uade cū illo,et alia duo.Qui petit a te, da ei:Et uolētem a te mutuari,ne auertas. Audisti quod dictū est, Diliges proximū tuum,et odio habebis inimicū tuum. Ego aūt dico uobis: Diligite inimicos uestros,benefacite his,q oderunt uos,et orate ꝑ persequentibus,et calumniantibus uos,ut sitis filij patris uestri,q in cœlis est, qui solem suū facit oriri super bonos,et malos,et pluit super iustos,et iniustos. Nolite iudicare,ut non iudicemini. Dimittite,et dimittet̄ uobis. Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra,ubi ærugo,et tinea demolitur,et ubi fures effodiunt,et furanť. Thesaurizate uobis thesauros ī cœlo, ubi neq; ærugo,neque tinea demolit̄,et ubi fures non effodiunt,nec furanť. Vbi enim est thesaurus tuus,ibi est et cor tuum.Ne soliciti sitis animæ uestræ, qd manducetis,neq; corpori uestro, qd induamini. Scit enim pater uester cœlestis, qm̄ his omnibus indigetis.Qui ergo animam dedit,et corpus, dabit prorsus et cibum,et uestimentū, qui uolatilia cœli nutrit,et lilia agri tali exornat pulchritudine. Quærite uero primum regnum dei,et iustitiam eius,et

omnia ista adijcient uobis. Nolite soliciti esse de crastino. Nam crastinus dies suipsius solicitus erit. Omnia quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, sic & uos facite illis. Intrate per angustã portam, qa lata est porta, & spatiosa uia, quæ ducit ad mortẽ, & multi sunt q intrant per eam: Qm̃ angusta porta, & stricta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci qui inueniunt eã. Non omnis, q dicit mihi, Domine, dñe, intrabit in regnum cœlorũ, sed q facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est. Qui diligit patrẽ, aut matrẽ, plus q̃ me, non est me dignus. Ecce ista, & his similia mandauit saluator apostolis, ut docerent fideles. Et hæc omnia debemus custodire, si desideramus perfectionem consequi, & incorruptibilẽ coronam iustitiæ promereri, quam reddet dñs in illa die iustus iudex, omnibus diligentibus se.

Dicit ei Iosaphat: Igitur quantũ ex hac dogmatum subtilitate perpendere ualeo, si hanc mundam conuersationẽ post baptisma, unius uel duorum transgressione mandatorũ istorum uiolare me contigerit, ab omni mea corruam intentione, & omnis spes mea irrita fiet? Respondit ei Barlaam: Noli sic ista perpendere. Nã pro saluatione generis nostri, homo factus Deus uerbũ, sciens infirmitatẽ multam, atq; miseriã naturæ nostræ, nec in hac parte dimisit nos sine medicina languere, sed sicut sapientissimus medicus, lubricæ nostræ, atq; peccatrici uoluntati cõmiscuit antidotum pniæ, prædicans ista in remissionem peccatorũ. Post acceptam etenim cognitionẽ ueritatis, & sanctificationem per aquam, & spm̃, omnisq; peccati, & totius sordis facilẽ emundationem, si contigerit in aliquos peccatorum casus nos corruere, non est qdem per baptismũ secunda regene-
14 ratio in qua piscinæ per spm̃ sanctificata, quæ perfecte renouat baptizatos: hoc qppe donum semel dat: sed per pniam laboriosam, & lachrymatum abundantiam, ærumnasq;, atq; sudores fit emundatio, atq; remissio culparũ, per uiscera misericordiæ Dei nostri. Baptismus.n. uocatus est & fons lachrymarũ, secundum gratiam dñi, sed labore, & dolore indigens. Multosq; de pluribus peccatis liberauit, eo quod peccatũ non ualet Dei superare benignitatẽ, si tñ occurramus pœnitentiam agere, & lachrymis delictorum sordes abluere, ne mors præueniens hinc sordidos eijciat. Nõ est enim in inferno pnia, uel confessio. Dum enim uiuimus (fundamento tñ rectæ fidei stabili permanente, etsi aliqd trabium, uel tectorũ dissoluatur) licet, quod putrefactũ est negligentia pnia renouare. Nam multitudinem miserationũ dinumerare, & magnitudinem misericordiæ illius metiri, ipossibile est. Peccata uero, quantacunq; sint, atq; delicta, mensurę subiacent, & numerabilia esse constat. Ergo mensuræ, & numero subiacentia peccata nostra, imensam misericordiã, & innumerabiles Dei uincere nequeunt miserationes. Quapropter non debemus in multitudine desperare peccatorũ, quorum remissio nobis adiacet benignitate Christi, qui pro peccatis nostris suũ effudit sanguinẽ. Vbiq; uero per scripturas pniæ uirtutem discimus, & maxime ex præceptis, & parabolis dñi nostri Iesu Christi. Ex tunc enim, ait, Cœpit Iesus docere, & dicere. Pœnitentiam agite; appropinquauit.n. regnum cœlorum. Sed & in parabola filiũ quadam narrat, q accepit patris substantiam, & abijt in regionẽ longinquam, ibiq; totã dissipauit uiuendo luxuriose. Deinde fame in regione illa facta, abijt, & adhæsit uni malignorũ ciuium regionis illius peccatricis. Qui & misit illũ ut pasceret porcos, asperrimum; et abominabile sic uocans peccatũ.

Quid dicis hic tũ qui ais sufficere ad pœnitentiam, credere culpam remitti, & mores in melius cõmutare. Nonne uides qđ & satisfactionis opera requiruntur secũdum uerũ sanctæ ecclesiæ dogma?

Multum enim tribulatus, & ad extremam deueniens miseriam, in tm̃ ꝙ nec de siliquis, quas porci manducabant, suũ posset implere uentrem, tandem aliqñ suam in se reuersus sentit confusionẽ, lamentansq́; seipsum, dicebat: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrẽ meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlũ, & coram te, & iam nõ sum dignus uocari filius tuus, fac me sicut unũ de mercenarijs tuis. Et surgens, uenit ad patrem suũ. Cum autem adhuc longe esset, uidit illum pater ipsius, & misericordia motus est: & accurrens, cecidit super collum eius, & osculatus est eũ. Et in priorem restituens illũ honorẽ, solennitatẽ lætabundam fecit in eius inuentionem, occidẽs uitulũ paschalẽ. Ecce parabolã hãc de peccatoribꝰ ad pn̄iam reuertentibus nobis narrauit. Sed & pastorẽ quendã bonũ, q centũ oues habuit, & una perdita, dimisit nonagintanouem, & ad quærendã illã exiuit, donec inuenit eam, & inuentã in humeros suos leuauit, & alijs, q̃ non errauerant, coniunxit: uocauitq́; amicos, & uicinos ad epulas in eius inuẽtionẽ. Sic (inquit Saluator) gaudiũ erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agente, ꝙ super nonagintanouẽ iustis, qui nõ indigent pœnitentiã. Princeps ẽt Apostolorũ Petrus, fidei petra, circa ipsum tempus passionis Christi ad modicũ derelictus, dispensatiua quadã desertione, ut agnosceret humanæ infirmitatis pusillanimitatẽ, & miseriã, negationis crimen incurrit: deinde statim uerborũ dñi recordatus, exijt foras, & fleuit amare, lachrymisq́; illis deiectionis uerecundiã protestatus, uictoriã reportauit. Nã cũ esset arte bellandi imperitus, cecidit; non tñ est dissolutus, neq; in semetipso desperauit, sed resiliens, amarissimas de corde cõtribulato ꝓduxit lachrymas. Statimq; hostis cernens hoc, quasi flãma uehementissimæ facis succensus, recessit fugiens longius, & durissime eiulans. Princeps aũt apostolorũ Petrus ante fuit, fuit & postea magister orbis ordinatus. Sic iã & pœnitentiæ forma effectus est. Post resurrectionẽ uero suã Christo dicente ei, Petre amas me? ternã negationẽ correxit, ipso apostolo respondente, Etiã dñe, tu scis qđ amo te, Ex his enim omnibus, & alijs pluribus, & numerũ superantibus exẽplis, discimus uirtutẽ lachrymarũ, 15
& pœnitentiæ, tantum ut modus huius digne & rationabiliter fiat, ex affectu abominando peccatũ, & odiendo atq; condemnando, lachrymas etiã fundendo, sicut ait propheta Dauid: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stratũ meũ rigabo. Et ita peccatorũ emundatio fiet per sanguinẽ Christi, ĩ magnitudine misericordiæ illius, & multitudine miserationũ dei, dicentis: Quod si fuerint peccata uestra sicut phœniciũ, quasi nix dealbabunt: Si aũt fuerint ut coccinum, quasi lana alba erunt. Hæc quidẽ ita sunt, & ita credimus. Oportet itaq; ut post acceptã notitiã ueritatis, & regenerationis, & adoptionis filiorum dei, dignitatẽ, & mysteriorũ gustũ diuinorum, omni uirtute obseruare ne ruamus. Nam cadere non expedit certanti, qm̃ iam multi, q corruerunt, resurgere non potuerunt. Alij uitijs quidẽ ianuam aperientes, & inseparabiliter eis adhęrentes, ulterius ad pœnitentiam uenire nequierũt. Alij uero morte præuenti, et non occurrentes per pœnitentiam seipsos a sorde peccati abluere, cõdemnati sunt. Propterea periculosum est ĩ quodcunq; uitium cadere: si uero contigerit, statim resilire oportet, & rursus in bono stare certamine. Et quotiescũq; istud acciderit, & illud mox fiat, id

Ecce quomodo agitur uera pœnitẽtia.

est,resurrectio,& statio usque ad mortem. Nam conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos,dicit dominus Deus.

Ad hæc Iosaphat dixit: Qũo igiť qs custodiet seipsum post baptisma mundũ ab omni peccato?Nam si restat delinquentib⁹ pœnitentia, sed tamen non sine labore, & dolore, flectu, & planctu, quæ non facilia multis fore mihi uidenť.Et ideo mallem inuenire uiam, ut custodirem diligenter præcepta Dei,& non declinarẽ ab eis, ne post indulgentiã priorũ malorũ,ad iram prouocarẽ iterum dulcissimum dominum meum.Tũc Barlaam ait: Bene dixisti dñe mi rex: Nam hoc et hoc mihi desiderabile est. Sed laboriosum est,et ualde impossibile,iuxta ignẽ conuersari aliquẽ, et non fumigari.Difficile est ergo,et nimis arduum,secularibus uinctũ negocijs,& eius curis implicitũ,& conturbationibus,& in delicijs atq; diuitijs uiuentem,mandatorũ dei inclinabiliter uiã pergere,& mundũ seipsum cõseruare. Ait enim dñs:Nemo potest duobus dominis seruire. Aut.n.unũ odio habebit,& alterum diliget:aut unũ sustinebit,& alterũ contemnet. Non potestis Deo seruire,& mammonæ. Scribit aũt & dilectus ipsius discipulus Ioannes euangelista & theologus in epistola sua, sic:Nolite diligere mundũ,neq; ea quæ in mundo sunt: Qm̃ omne, quod in mundo est, concupiscentia carnis est,& concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre,sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscẽtia eius. Qui aũt facit uoluntatẽ Dei, manet in æternũ. Ista ergo diuini ac deiferi patres nostri,& Apostolũ audientes,qa per multas tribulationes oportet nos introire in regnũ cœlorum,festinauerunt,post sanctũ baptismum,imaculatam & impollutã incorruptionis seruare tunicã. Vnde quidam illorũ & aliud addiderunt baptismũ suscipere,per sanguinẽ,dico,& martyriũ. Baptismum.n.& hoc nominať,& ualde preciosum,atq; laudabile. Secundis nanq; peccatorũ non polluitur sordibus. Quod & dñs pro nobis suscipiens,baptismũ decenter uocauit. Hinc ipsius imitatores facti, prius quidẽ sui discipuli,& apostoli, deinde uero & omnis sanctorũ martyrum chorus,cultoribus idolorũ,regibus,& tyrannis semetipsos pro nomine Christi obijcientes, omne genus tormentorũ sustinuerunt:uidelicet bestijs proiecti,& ignibus exusti,atq; gladijs interẽpti, bonamq; confessionem confessi,cursum consummauerunt,fidẽ seruauerunt,iustitięq; brauium sunt adepti, angelisq; associati, & Christi cohæredes effecti sunt.
16 Quorũ uirtus intm̃ resplenduit,q̃ in omnem terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. Istorum non tm̃ uerba, & opera,sed & sanguis,& ossa,omni sanctitate sunt plena, Dæmones nanq; potẽter ejciũt, insanabiliũ uero languorũ sanitates fide accedentibus præstat. Vestimenta uero,& si quid aliud preciosis ipsorum appropiauit corporibus,creaturæ omni semper sunt ueneranda. De quibus longus erit sermo,si per singula uirtutes eorum referre uoluerimus.

Vides o hæretice qd̃ sanctorum martyrũ sanguis, ossa, uestimenta, & quicquid eorum preciosis adhæsit corporibus omni creatura ueneranda sunt, Dæmones eijciunt, & insanabiliũ langorũ sanitates p̃stant? Sed & sanctorum martyrum reliquias uenerandas es

Postq̃ uero crudeles illi,& atroces tyranni mali male perierunt, & p̃secutio quieuit, regesq; fideles per uniuersum orbẽ regnauerunt: suscipientes alij, & imitantes zelũ illum, & diuinũ desiderium,(martyriũ dico)& eodẽ amore in animo uulnerati, diligenter satagebant mundã animam, & corpus impollutũ dño exhibere, omnesq; uitiorũ illecebras circuncidentes,& ab omni pollutione carnis,& spiritus seipsos emũdantes. Qm̃ uero non aliter hoc,q̃ per custodiã mandatorũ Christi effici posse nouerant,

rant, custodiam aũt mandatorum & operationẽ uirtutũ, difficile in medio mundialiũ fieri posse considerabant, aliam quandã uitã peregrinam, & sibimet insolitã ducere studuerũt, & scd'm diuinã uocẽ oĩa derelinquẽtes, uidelicet parẽtes, filios, amicos, & cognatos, diuitias, atq; delicias, & oĩa, q̃ in mũdo sunt odiẽtes, & deserta q̃si qdã fugitiui adierunt, egeni, angustiati, afflicti, qb⁹ dign⁹ nõ erat mũdus. in solitudinib⁹ errãtes, ĩ mõtib⁹, & in spelũcis, et ĩ cauernis terrę. Ab oĩb⁹ terrenis delectatiõib⁹, & refrigeriĳs seipsos elõgãtes, ipsum ẽt uictũ, & uestitũ ualde tenuẽ hñtes: Ista duo negociãtes, ut uiderent materias uitiorũ, radicitus ipsorũ cõcupiscẽtias de animo euulserunt: & eorũ delentes memorias, amorẽ, & desideriũ diuinorũ, & cœlestiũ in seipsis plantauerũt. Ad hæc etiã p̃ macerationẽ carnem suã affligentes, & martyres uoluntate effecti, ne priuarent̃ gloria illorũ, q per effusionẽ sanguinis sui consummati sunt, sed imitatores & ipsi Christi passionũ, quantũ in ipsis est, effecti, & perennis regni participes. Sic ergo uirtutib⁹ adornati, solitariã, & quietã uitã ducebant. Alĳ qdẽ sub dio absque tecto perdurantes, solis æstu, & rigorib⁹ frigoris, & imbrib⁹, & turbinibus uentorũ affligebant̃. Alĳ uero tuguria figentes, aut speluncis, & antris latitantes, degebant. Sic ergo uirtutes uirtutib⁹ cumulantes, omni carnali consolationi, & repausationi penitus abrenunciauerunt, oleribus crudis, & herbis aut glandibus, seu pane arido, & ualde sicco transigebant diętam, non solum qualitati delectationum abrenunciantes, sed etiã ipsi tenori abstinentiæ, ex sua parte semp̃ aliq̃d addebant. Nam tantũ de ipsis talibus, & abiectis sumebant escis, ut solũ uiuere possent. Quidã nãque eorũ tota hebdomada ieiuni permanentes, dominica die cibũ sumebant. Alĳ uero bis in hebdomada, huius memoriã habebãt. Alĳ aũt post dies duos uespere edebant, tantũmodo modicũ gustãtes, orationibusq;, & uigiliĳs uacabant, angelorũ uitã imitantes, auri, argentiq; possesionibus, emptionib⁹ & uenditionib⁹ abrenunciantes, inter hoĩes se esse obliuiscebant̃. Inuidia uero, atq; superbia, quæ maxime bona, opera comitari solent, in eis locũ non habebant. Nam neq; q in cõuersatione minor erat, aduersus eũ, q amplius pollebat, inuidiæ cogitationẽ ullo modo in semetipso suscipiebat. Nec rursus magnifice agentẽ aduersus infirmiores in sup̃biam extollebat arrogantia, ut sperneret proximũ, aut gloriaret̃ ĩ sua sanctitate, aut magnifice saperet in uirtutib⁹. Nam q plus uirtutis habebat, non propriĳs laborib⁹, sed dei gratiæ totum adscribebat, in humilitatẽ deprimens semetipsum, nihil omnino esse reputãs quod agebat, iuxta quod ait dominus: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite: Serui inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecimus. Illi uero nec fecisse aliquando, quæ præcepta sunt, confidebant seipsos, sed plura sibi deesse arbitrabant̃, quæ fieri oporteret. Et rursus qui in conuersatione debilior erat, despiciendo se miserum clamitabat, negligentiæ uoluntatis, nõ naturæ infirmitati, quod deerat imputans. Sic ergo alius alio, & omnes omnib⁹ erãt humiliores. Cenodoxiæ, uel placendi hominib⁹ uitium qũo esset in illis, q ideo de mundo fugerant, & desertũ inhabitabãt, ne hoĩbus, sed soli deo, uirtutum suarum operatio nota fieret, a quo & bonorũ retributiones sperabant; bene scientes, q̃a quæ propter uanam gloriam bona perficiuntur opera, sine mercede remanent? Nam propter laudem hoĩum fiunt, & non propter deũ. Vnde & dupliciter huiusmodi detrimentũ patiunt̃, corpus q

e docet D. Augustinus exẽplo reliquiarum beati Stephani in Epist. 152. ad Quirinum.

17 *Tu qui dicis ãtiquos monachos non ea seruasse quæ nostri nũc seruant, in uictu, uestitu, conuersatione, permanentia, et aliĳs religionis institutis, lege totũ hoc caput, & uidebis quam sit arrogans mẽdacium tuum.* Pro quo ẽt uide D. Basiliũ de Constitutionibus Monasticis, *& in Regulis contractioribus, ac de* Institutiõibus Monachorum, necnon B. Ephrem *in tractatu de compunctione cordis.*

18 Vide hæretice *ad quid intenderent antiqui* Monachi.

19 Ecce in Monachis *ueteribus ciborum delectum.*

20 Vide *miram abstinẽtiam, Ieiunia, Orationes & Vigilias, Paupertatem uoluntariam, Et uitæ innocentiam in eisdem.*

21 *Cur Monachis de mũdo fugissent.*

dem macerantes, & mercede carentes. Illi uero supernæ gloriæ inhiantes, & hanc toto corde desiderantes, omnem terrenam, & humanam laudẽ spreuerunt. Habent autem habitacula sua, alij quidem in omnimodo recessu, & solitudine agonem percurrentes, elongantes seipsos ab hominũ commoratione per totum tempus uitę suæ, & Deo appropinquant. Quidam uero longe ab inuicẽ cellas habentes, dominicis dieb9 ad ecclesiam unã conueniunt, & diuina mysteria sumunt (sacrificiũ dico intacti corpo-
22 ris, & preciosi sanguinis Christi) quę fidelibus in remissionẽ peccatorum, illuminationemq́;, & sanctificationem animæ, & corporis dñs donauit, instruentes alterutrũ exercitijs diuinorum eloquiorũ, & solitis admonitionibus occulta colluctatorũ bella publicantes, ut nullus ab his detineatur luctandi artẽ nesciens. Deinde domũ unusquisq; reuertitur, mel uirtutum in fauis cordiũ diligenter reponentes, & operantes fructum dulcissi-
23 mum, & cœlesti mensura dignissimũ. Alij uero cœnobialem ducunt uitã. Qui plures in simul congregati, sub uno prælato ab omnibus differentes degunt, omnẽ uoluntatem suã obedientiæ gladio occidentes, et quasi seruos emptitios se uoluntarie reputantes, non sibimetipsis uiuunt, sed cui
24 propter Christi amorem semetipsos subdiderunt. Familiarius aũt magis est dicere, quia non uiuunt sibi, uiuit uero in eis Christus, quem sunt sequuti, omnia deserentes. Hoc enim est mundi secessio, uoluntariũ odium, et
25 naturæ negatio, eorũ, quæ supra naturam sunt, desiderio. Hi ergo quasi angeli in terra conuersantur, psalmis, et hymnis unanimiter Deũ laudantes, et confessores laboribus obedientiæ apparent, in qbus et Dominicus sermo adimpletũ. Ait enim: Vbi sunt duo, uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Non hac mensura in nomine ipsius congregationem circumcludens, sed per duos, uel tres, indeterminatum numerũ demonstrat. Siue enim pauci, siue multi propter nomen sanctum eius congregentur, ardente seruientes ei desiderio, ibi hunc adesse credimus in medio seruorum suorum.

22 Diuina mysteria sumunt, sacrificium scilicet intacti corporis & preciosi sanguinis Christi.

23 Vide hic descriptum morem uiuẽdi nostrorum Monachorum.

24 Monachorum obediẽtia.

25 Cœnobitæ palmis et hymnis unanimiter Deum laudant.

His exẽplis, & talibus conuersationibus, atq; ordinibus, terreni, & lu-
26 tei, uitam imitati sunt cœlestiũ, in ieiunijs, & orationibus, & uigilijs, in lachrymis feruentibus, & inconsolabili luctu, in peregrinatione mortis, in mansuetudine, & lenitate, in silentio labiorũ, in egestate, & inopia, in castitate, & prudẽtia, in humili sensu, & tranquillitate, in charitate perfecta erga Deum, & proximũ, præsentem peregere uitã, quasi angeli moribus effecti. Vnde Deus miraculis, & signis, & uarijs uirtutibus ipsos exornauit, & sonũ admirandæ conuersationis eorũ in omnem terrã effudit. Et si uitã unius ipsorũ per partes enarrauero, qui & author fuisse monachicæ conuersationis dicitũ, Antonius uero nomen fuit ei, cognosces utiq; ex una arbore, reliquarũ, quæ eiusdẽ sunt generis, & speciei, dulcedinẽ fructuũ; & quale posuit ille anachoreseos fundamentũ, qualẽ etiã structurã superędificauit, & qualia meruit a saluatore adipisci charismata. Multi uero & alij post illũ simili agone decertantes, similẽ adepti sunt coronam gloriæ. Beati isti, & ter beati, qui Deum amando, propter charitatẽ illius omnia despexerunt, fleuerunt, & luctũ habuerunt diebus, ac noctibus, ut in futuro æternã haberent consolationẽ. Humiliauerunt seipsos uoluntarie, ut illic exaltarentũ. Afflixerunt carnes suas fame, & siti, & uigilijs, ut ibi susciperent eos deliciæ, & exultatio paradisi. Tabernaculũ facti sunt spiritus san

26 Catalogus uirtutum omnium in antiquis Monachis. In quibus etiam fuerunt quæ sunt in uostris uidelicet, ieiunia, oratiões, uigiliæ, lachrymæ, luctus, mansuetudo, silentium, paupertas, castitas, prudẽtia, humilitas, & charitas perfecta.

cti, in munditia cordis, sicut scriptũ est: Inhabitabo in eis, & inambulabo. Crucifixerunt semetipsos mundo, ut a dextris crucifixi, stent in die iudicij. Præcinxerunt lumbos suos in ueritate, & paratas semper habebant lampades, immortalis aduentũ præstolantes. Intellectualibus enim mentis oculis præuidebant assidue terribilẽ horam illã, contemplationeq; futurorum bonorũ, & æterni cruciatus, cor eorũ repletũ semper erat, ut perennem gloriã acquirerent, facti sunt impassibiles sicut angeli, & nunc cum illis lætant̃, quorum & uitã imitati sunt. Beati isti, & ter beati, qui oculis interioribus non fallentibus, considerauerunt pręsentiũ uanitatem, & humanæ actionis instabilitatẽ, & lubricitatem, & hanc abnegantes, æternã sibi thesaurizauerunt bona, & nunquam casura, neque morte amputandam uitam acquisierunt.

Hos ergo mirabiles, & sanctos uiros, & nos despicabiles, & indigni imitari satagimus, non quod pertingere ualeamus ad altitudinẽ cœlestis conuersationis eorũ, sed secundũ posse infirmæ naturæ, & miseræ, uirtutis uitam eorũ figuramus, & habitu eorũ operti sumus, quãuis operibus nõ impleamus. Nam ista diuina promissio, a peccandi uoluntate nos retrahit, & ad incorruptionẽ, quæ nobis in diuino mysterio baptismate data est, nos astringit. Vnde sermones beatorũ illorũ sequẽtes, ualde abhorremus corruptibilia hęc, & mortalia uitæ negocia, in q̃bus nihil potest inueniri firmũ, neq; planum, neq; stabile in seipsis, sed uanitas sunt omnia, & afflictio spiritus, multas in puncto ferẽtia transmutationes. Somno enim, & umbra, & aura per aẽrem flante, sunt fragiliora, minimaq; inest eis gratia, & neq; gratia, sed error quidẽ, & seductio malitiæ mundi, quæ nõ diligere, sed potius odire ex corde, pręcipimur. Et est, secundũ ueritatẽ, odibilis iste mundus, & abominabilis. nã quantacunq; donat amicis suis, cũ ira denuo diripit ea, nudatosq; omni bono, & confusione indutos, omnibusq; grauibus prægrauatos, æterna transmittit tribulationi. Quos modo exaltat, subito ultima miseria humiliat, subdens eos pedibus omnium inimicorũ suorum. Tales ergo gratiæ ipsius, talia sunt & dona. Inimicus enim est amicorũ suorum, & hostis omniũ, qui faciunt eius uoluntatem. Discerpit crudeliter incumbentes super se, eneruat illos, qui confidunt in eo. Fœdus posuit cũ insipiẽtibus, & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantũ, ut trahat eos ad se. Illis sibi acquiescentibus ingratus ipse, & fallax demonstrat̃, nihil eorum cõplendo, quæ ꝓmiserat. Hodie nanq; epularũ delectationibus eorum gulã illicit, deuorandos inimicis cras eos totos projicit. Hodie regẽ aliquem constituit, & cras seruitutis iugo supponit. Hodie multis affluentẽ bonis cras mendicantẽ reddit. Hodie coronam glorię, eius uertici imponit, sed uultũ illius cras in terrã deprimit. Hodie exornat collũ illius splendidis gẽmis, dignitatũ torquibus, cras humiliat ferreis uinctũ compedibus. Amabilẽ hunc ad modicũ omnibus facit, odibilẽ uero paulo post facit, & abominabilẽ. Hodie lętificat, & cras lamentis eum, & fletibus afficit. Qualẽ uero & his finẽ imponit, audi: Habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miserrime. Talem habet intentionẽ semper, taleq; propositũ: Neq; recedẽtes hinc lamentat̃, neq; remanentium miseret̃. Illos enim male seduxit, & retibus conclusit: ad istos uero rursus artem suam transferre conat̃, nolens aliquẽ suos sæuos effugere laqueos. Itaq; qui tali seruiunt duro, & maligno domino, & a bono, ac be

27 *Et habitu eorũ operti sumus.* Hoc dicit quia certus etiam illo tempore erat Monachorum habitus.

nigno, mente perdita semetipsos elongant, & præsentibus inhiant negocijs, & eis tenent adstricti, & nullam futurorũ habent memoriã, sed delectationes corporales incessanter desiderant, animas uero suas demittentes fame tabescere, & innumerabilibus affici malis, similes esse arbitror homini fugienti a facie furentis unicornis: qui non ferens sonũ uocis illius, et terribilium mugituũ, fortiter fugiebat, ne deuoraret ab eo. Dum ergo uelociter curreret, in magnũ quoddam decidit barathrũ. Dum aũt caderet, manibus extensis arbusculã quandam apprehendit, et fortiter tenuit, et in basi quadã pedibus impressis, uisum est sibi in pace de reliquo fore, et stabilitate. Respiciens ergo, uidit duos mures, albũ quidem unũ, alterũ uero nigrũ, corrodentes incessanter radicẽ arbusculæ, quã appræhẽderat: et iam prope erat, ut eam abscinderent. Considerans etiã ipsius barathri fundũ, uidit draconem aspectu terribilẽ, ignem spirantẽ, et feralibus oculis aspicientẽ, osq; terribiliter aperire, et deuorare eum cupientẽ. Intuens uero rursus basem illã, su qer quàm pedes habebat firmatos, contẽplatus est quatuor aspidũ capita de pariete prodeuntia, ubi consistebat. Eleuans autem rursum oculos, uidit de ramis arbusculę illius exiguũ mel distillãs. Dimittens ergo considerare, quæ circundederunt eum mala, scilicet quõ sursum quidẽ unicornis horribiliter insaniens, quærebat hunc deuorare, deorsum uero amarissimus draco inhiabat deglutire eum: arbuscula uero quam appræhenderat, post modicũ erat excidenda: pedes super lubricam, et infidelẽ basem statuerat: et tantorũ ac talium malorũ oblitus, se ipsum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hęc similitudo est eorũ, qui seductioni pręsentis seculi adhęserunt. Cuius expositionẽ mox dicã tibi.

Vnicornis quidẽ figuram tenet mortis, quæ semper persequit, & compræhendere desiderat genus humanũ. Barathrum uero mundus est iste, plenus omnibus malis, & mortiferis laqueis. Arbuscula aũt, quæ a duobus muribus incessanter incidebat, quam appræhendimus, uitæ uniuscuiusq; nostrũ mensura est, quæ consumit, & diminuit per horas diei, & noctis, & incisioni paulatim appropiat. Quatuor uero aspides, de quatuor fragilibus, & instabilibus elementis, constitutionẽ humani corporis significant: quibus inordinatis, & conturbatis, cõpagno dissoluit. Cum his & igneus ille, atq; crudelissimus draco, terribilẽ figurat uentrem inferni, cupiens suscipere eos, qui præsentes delectationes futuris pręponunt bonis. Stilla uero mellis, dulcedinẽ significat delectationũ mundi, per quam seductor ille suos amicos non sinit propriam uidere salutem.

Hac ergo Iosaphat ualde libenter suscepta parabola, ait: Quàm uerus est iste sermo, & q̃ bene coaptatus? Ne, quæso, pigriteris tales semp mihi typos subrogare, ut sciã diligenter, qualis est pręsens uita nostra, & quorum amicis suis author malorũ sit. Senex uero dixit: Rursus similes sunt amatores seculariũ delectationũ, & qui harũ dulcedine illiciunt, atq; futuris, & stabilibus fluida, & fragilia pręferunt, homini, qui tres amicos habuit, quorũ quidem duos præcordialiter, & affectuose honorabat, ac uehementer eorũ charitate afficiebat, usq; ad mortẽ pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersus tertiũ uero, multo ferebat despectu, neq; honore, neq; decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisi modicam quandã, & exiguam ad eum simulans amicitiã. Venerunt ergo die quadã terribiles quidã, ac præcipui milites, festinantes celeritate multa hunc ad

Imperatorẽ

Imperatorē ducere, rationem redditurū pro debito decem milium talentorum. Coarctatus uero ille, quærebat adiutorē ad subueniendum sibi, in terribili rationis positione apud regē. Currens igit ad primum suū, & prę omnibus alijs charissimū amicum, dicit ei: Nosti o amice, qūo animam meam semper pro te posui. Nunc aūt indigeo auxilio tuo in die ista, detinente me necessitate. Quomodo ergo promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te reposita mihi spes est dilectissime? Respōdens ergo ille, ait: Non sum amicus tuus o homo, neq; scio quis sis. Habeo enim alios amicos, cū quibus oportet me hodie lætari, & amicos istos amodo possidebo. Prębeo tantū ecce tibi ciliciola duo, ut habeas ea in uia, qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullā spem a me præstoleris: Hęc audiens ille, & diffidens de auxilio, quod sperauerat ab eo, ad secundū perrexit amicū. Cui & ait: Recordare amice, quantū a me recepisti honoris, & gratiæ. Hodie uero in tribulationē corruens, & aduersitatē maximam, auxiliatore opus habeo. Quantū igitur uales mihi subuenire nunc, indica mihi. Ille uero ait: Non uacat mihi hodie, ut tecū subeam agonem. Curis enim, & solicitudinib9 circundor, & in tribulatione sum. Modicū tamen tecū pergam, quāuis non sit tibi profuturū: & statim domū reuersus, proprijs uocabo negocijs. Vacuis ergo manibus homo inde reuersus, & undiq; destitutus, lamentabaẽ seipsum de uana spe ingratorū suorū amicorum, & de inutilibus laboribus, quos pro illorū sustinuit dilectione. Pergit etiā ad tertium amicū, de quo magnam curā habuit, nec socium lætitiæ sue aduocauit. Et ait ad eum, confuso, & in terrā uultu demisso: Non habeo os loquendi ad te. Cognosco enim diligenter, q nunq; tibi bene feci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed qm̄ aduersitas me appræhendit dirissima, & nullā spem salutis in cæteris meis amicis reperi, ueni ad te, rogans si est tibi possibile, quolibet auxiliū uel modicum impendere ne tardes, memor ignorantiæ meæ. Tunc ille respondit ei hilari, & sereno uultu: Certe amicū meum charissimū confiteor te esse, & modici illius beneficij tui nō immemor, cū usuris retribuam tibi. Ne timeas ergo, neq; formides. Ego enim præcedā te. Ego interueniam pro te apud regē, & non tradā te in manus inimicorum tuorū. Confide ergo dilectissime, & ne tristeris. Tunc cōpunctus ille, dicebat cū lachrymis: Heu mihi, quid prius lamentabor, aut quid potius plangā? Vanum affectū meum repræhēdam, quem ingratis illis, & falsis exhibui amicis? An amentiā meam plangā, q huic uero, & germano amico nullā ostendi familiaritatē? Iosaphat aūt & istum cū admiratione sermonem suscipiens, expositionē requirebat. Tūc ait Barlaam: Primus amicus utiq; est diuitiarū possessio, & amor pecuniarum, pro qbus homo multis subiacet periculis, & plurimas sustinet miserias. Veniente uero ultimo mortis termino, nihil ex omnibus illis, nisi qui ad sepulturā pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus aūt amicus uocaẽ uxor, & filij, & cognati, & cæteri amici, quorū affectui adhærētes inseparabiliter tenemur, ipsam animā, & corpus propter illorū spernentes amorem. Sed nullā aliquis ex eis utilitatem consequiẽ in hora mortis, nisi quod rantūmodo usq; ad monumentū secū pergunt: deinde mox reuertentes, suis uacant curis, ac solicitudinib9, non minus obliuione memoriam, q̄ corpus aliquando amici operientes sepulchro. Amicus uero tertius despectus, & grauis, non familiaris, sed exosus, & quasi aduersus,

Nota bona opera fidelissimum esse amicũ, qui nec post mortem nos deserit.

iustorũ operum chorus est:uidelicet spes,charitas,fides, eleemosyna, humanitas,& cætera uirtutũ congregatio, quæ potest præcedere nos cum eximus de corpore, & pro nobis apud deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare,qui calumniã, & amaram rationis exactionẽ nobis cõmouent,in aëre nos cõpræhendere tentantes. Iste est gratus amicus,& bonus, qui & modicum bonum opus nostrũ in memoria fert,& cum usura nobis integrum restituit.

Rursus ergo Iosaphat ait:Bene sit tibi a domino Deo tuo, o sapientissime omniũ.Lætificasti nanq; animã meam congruis, ac dignis sermonibus tuis.Rogo etiã te,ut depingas mihi imaginẽ uanitatis mundi, & quõ eum aliquis libere, ac sine impedimento transire ualeat. Assumpto uero sermone,Barlaam ait:Ciuitatẽ quandam didici fuisse magnã,cuius ciues talem habebat consuetudinẽ antiquitus,ut assumerẽt extraneum aliquẽ, & ignotum uirũ,nihil legum ciuitatis suæ, & traditionũ penitus scientẽ, & hunc sibi regem constituebant.Qui oẽm potestatẽ accipiebat, & suarum uoluntatũ perficiendarum facultatẽ habebat, usq; ad cõpletionem unius anni.Deinde in omni securitate eo permanente, delicijsq; ac suauitatibus sine ulla formidine, & secũ semper permãsurum regnũ existimante,repente surgentes ciues illi cõtra eum,regali ablata stola, nudũ per totam trahentes ciuitatẽ,exulem trãsmittebant in magnã,ac longius remotam insulã: in qua neq; cibum inueniens,neq; uestimentũ, in fame,ac nuditate male atterebat̃,præter spem concessis sibi delicijs, & gaudio,in tristitia rursus præter spem oẽm,& expectationẽ transmutat⁹.Interea iuxta morem consuetudinũ ciuium illorũ, ordinatus est quidã uir in regno, qui non exiguo mentis intellectu uigebat.Qui tanta,ac tali ex improuiso accidente sibi abundantia,mox non est dissolutus, nec ab ea raptus,neque eorũ,qui ante eum regnauerunt,& miserrime eiecti fuerunt,incuriã secutus est,sed solicitudinẽ gerebat, & laborabat animo quõ se, & sua bene disponeret. Dum ergo assidua meditatione diligentius ista pertractaret, cognouit per quendã sapientissimũ consiliarũ suum, consuetudinẽ ciuiũ, & locũ perennis exilij,& quõ oporteret semetipsum custodire sine errore,edoctus est:Hoc ergo ut agnouit, & quia oporteret eum prius paululum ad illã applicare insulã,hoc quoq; caducum regnũ,& peregrinũ alienigin̄is rursus derelinquere:apertis thesauris suis, (quorũ tunc liberã habebat facultatem,& de illis,quod uellet,facere)accepit pecuniarũ multitudinem,auri uidelicet,& argenti, & lapidũ preciosorũ amplissimũ pondus:& fidelissimis cõmittens famulis,in illã præmisit, ad quam ducẽdus erat,insulã.Peracto igit̃ anni termino,in seditionẽ uersi ciues, nudũ (sicut & illos,qui ante eum fuerunt)in exiliũ transmiserunt. Tunc cæteri stulti, & tẽporales reges male fame cruciabant̃. Ille uero,q̃ diuitias ante ibi deposuerat,in abũdantia perpetua uiuens,& delitias infinitas habens, timoreq; prorsus incusso infidelibus, & malignis ciuibus, sapientissimo seipsum beatificauit consilio.Ciuitatẽ ergo,intellige uanum istũ, & deceptorẽ mundũ. Ciues aũt principes,& potestates dęmonũ,mundi rectores tenebrarũ seculi huius,qui illiciunt nos dulcedine uoluptatũ, & suggerũt ut corruptibilia,& mortalia, ceu immortalia & semper nobiscum mansura consideremus.Sic ergo nobis seductis, & nullam solicitudinẽ de stabilibus, & æternis gerentibus, neq; nobis ipsis aliquid in illa uita recondenti

bus,repente nobis iminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni,& amari suscipientes tenebrarũ ciues, cum q̃bus totũ expendimus tempus,ducunt nos in terrã tenebrosam,& caliginosam, in terrã tenebrarum æternarũ,ubi non est lux,nec uita hominũ.Consiliariũ autem bonũ, q̃ omnia uera fecit nota,& salutaria edocuit studia sapientẽ, ac prudentẽ regẽ,meam æstima paruitatẽ,qui bonã,& rectam uiam ueni demonstrare tibi,introducens te in æterna & infinita bona,ibiq́ te omnia consulens reponere,abstractũ ab errore mundi huius,quẽ & ego aliquando infœliciter diligebã,& ipsius delectationibus detinebat,atq́ iucunditatib⁹:donec ueracibus mentis oculis consideraui, q̃uo in istis omnis hominũ uita atterit̃,aliĳs quidẽ uenientibus,aliĳs uero discedentibus, & nullis firmum statũ habentibus, neq́ diuitibus in diuitĳs, neq́ potentibus in potentia, neq́ qui prosperantur in prosperitate sua, neq́ q̃ delicĳs affluunt in iucunditate sua,neq́ putantibus firmiter se uiuere in uana sua, & infirma stabilitate,neq́ in aliquo alio eorũ,quæ laudantur in hac uita: sed omnia similia sunt torrenti impetu magno in profundũ maris ruenti. Fluida nanq́ sic sunt omnia præsentia, & tẽporalia. Hinc intellexi q̃a uniuersa ista uana,& in q̃bus utilitas est nulla,sic obliuioni tradunt̃ perpetuæ, & absentantur,siue gloriã dicas,siue regnũ, siue splendorem dignitatũ,siue potentatuum magnitudinem,siue tyrannorũ crudelitatẽ,siue quidlibet taliũ:in futuris temporibus obtinebunt̃. Ex quibus cũ & ego unus sim, consuetæ nimirũ mutationi subiaceo, & quemadmodũ mei prędecessores iucundari præsentibus non omiserunt,ita erit & in me. Noui.n. qualiter homines tyrannus iste ac turbulentus agitat mundus, hinc inde eos transferens, hos quidẽ de diuitĳs ad inopiam,illos uero de paupertate ad gloriã,quosdam quidẽ subtrahens uitæ, alios uero rursus inducens:nonnullos quidẽ sapientes,& prudentes reprobans,quosdã contumeliosos scilicet, & exiguos,honorabiles & splendidos faciens:alios ẽt insipientes, & fatuos,in sede collocans gloriæ:honorabilesq́,ignominiosos,& obscuros demonstrans omnibus. Et est uidendũ,q̃uo genus hominum nequaq́ ante faciẽ ipsius tyrannidis crudelis habet statũ, sed est sicut columba,quæ fugiens aquilã,uel accipitrem,mutat se de loco ad locũ,tunc q̃dem huic insidens arbori:unde rursus mota,immergit se uepribus:deinde statim cauernis petrarum,& diuersis spinarũ densitatibus semetipsam cõmittens,nusquam tutũ inueniens refugium,in motu,& defectione tribulat̃ assidua. Sic sunt, qui præsentia perdere metuentes,& sub impetu q̃dem irrationabili miserrime laborantes,nihilq́ penitus tutũ, uel firmum tenentes, neq́ scientes ad qualẽ peruenturi sunt finẽ, & q̃ eos uana deseret uita, cui subdiderunt semetipsos ualde infœliciter, & miserrime. Mala enim pro bonis appetunt,pro bonitate malitiã exercentes: & ignorant q̃s frigidos multorũ, & grauiũ suorum laborũ suscepturus sit fructus,siue domesticus,siue alien⁹, & multoties neq́ amicus omnino,uel notus,sed hostis,& inimicus.

Hæc omnia & his similia dĳudicans in prætorio cordis mei,odiui præsentẽ uitam,quæ in uanitatibus tota consumitur,quã olim & ego deducebam,terrenis laboribus addictus. Abĳciente uero me de animo meo horum affectũ,& longius proĳciente, apparuerunt mihi ea, quæ ueraciter sunt bona,id est,deũ timere,& facere eius uoluntatẽ. Hoc enim cognoui cunctorũ bonorũ caput esse;hoc & initium sapientiæ dicit̃, & etiam per-

fecta sapientia. Nã uita est sine tristitia, & sine tẽtatione secura, atq; quieta, & incumbentibus super se, quasi super rectissimã uiam mandatorũ domini, & agnoscens subtiliter, nihil ei tortuosum, aut anfractuosum esse, neque defossum, uel arduũ, sed spinis & tribulis carentẽ, & totam facilẽ penitus, & gratã, atq; planam, delectantẽ quidem oculos ambulantiũ per eã, splendidissimis contemplationibus spatiosos exhibens pedes, & calceas in præparatione euangelij pacis, ut secure, & expedite gradiantur. Quã omnibus merito præposui, & ædificare cœpi deiectã animæ meæ, & corruptã domũ. Sic ergo me ea, quæ apud me erant disponente, & defectum mentis corrigente, uerba audiui cuiusdam doctoris sapientis, talia mihi præcipientis: Exite (inqt) qui saluari desideratis, separate uos a uanitate mundi. Præterit enim figura eius. Quantulumcunq;, & ecce non erit. Exite indeclinabiliter, non sine dote, & mercede, sed expensas ferentes æternæ uitæ. Longinquam enim ituri estis uiam, multarũ expensarũ censu opus habentẽ, & peruenietis ad æternum locũ, duas habentẽ regiones, quæ multas in se mansiones habent. Quarũ quidem unã prꝑparauit Deus his, q diligunt eum, & eius mandata custodiunt, omnibus bonis plenam. Quã promerentes in incorruptione uicturi sunt durabili, atq; perpetua, perennem accepturi immortalitatẽ, ubi aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Secunda uero regio plena est tenebris, atq; tribulationibus, & doloribus, quæ præparata est diabolo, & angelis eius: in quã mittentẽ & illi, qui per opera mala hanc sibimet acquisiuerunt, & q incorruptibilia, & æterna pro præsentibus cõmutauerunt, & se totos cibum ignis æterni fecerũt. Hanc ego uocẽ audiens, & ueritatem illius recognoscens, ad illã peruenire habitationem studui, quæ ab omni qdem dolore, & tristitia libera est, tanta securitate, talibusq; bonis repleta. Quorũ scientiam nunc quidẽ ex parte in me est, adhuc ætate spirituali paruulo, & quasi per speculũ, & in ænigmate, quæ ibi sunt, uidente: Cũ autem uenerit, quod perfectum est, et cognoscam facie ad faciẽ, tunc quod ex parte est, destruetur. Gratias ago Deo per Iesum Christum dñm nostrũ. Nam lex spiritus uitæ in Christo Iesu liberauit me a lege peccati, & mortis, & aperuit oculos meos, ut absque errore uiderent: qa prudentia carnis mors est, prudentia uero spiritus uita, & pax. Igitẽ sicut ego prudentiũ recognoscens uanitatem, ea perfecto odiui odio, sic & te recognoscere, & odire fideliter moneo; ut quasi aliena, & mox desitura reputes ea, & auferens hinc oĩa, thesaurizes tibimetipsi in seculo incorruptibili thesaurũ securum, diuitiasq; indeficientes, quo te proculdubio oportet proficisci, ut cum perueneris nõ sis egenus, sed diuitijs plenus, sicut horum tibi similimam supra depinxi imaginem.

Dixit Iosaphat seni: Quomodo ergo possum thesauros pecuniarum, et diuitiarum illuc præmittere, ut securam ipsorum, & incorruptibilem iucũditatem abiens reperiã? & qualiter demonstrem aduersus prꝑsentia odiũ meum, & amorem æternorum, plane quæso insinua mihi. Et ait Barlaam: Diuitiarum quidẽ ad æternũ locum præmissio, manib⁹ fit egenorum. Ait enim quidã prophetarũ Daniel sapientissimus regi Babylonis: Propterea ô rex consilium meũ placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus egenorum. Dicit autẽ & saluator: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Et lõgum superius seruis sermonẽ dñs de elec

mosyna, & largitione pauperum facit, sicuti in Euangelio didicimus. Sic ergo tutissime uade, præmittens illuc omnia egenorum manib9. Quanta enim his feceris, sibi dominus attribuens, multiplicius tibi restituet. Vincit enim semper donorũ retributionib9 diligentes se. Hoc ergo modo nũc thesauros seculi istius, quasi diripiendo a domino suo, cui & tu miserrime seruisti, bene ex his in futuro sumptũ tibi repones: & ab alieno auferens, tibi cũcta recondes: & p fluida ista, & temporalia, stabilia, atq; manentia comparabis. Deinde Deo tibi cooperante, peruidebis instabilitatem, ac prauitatẽ mundi, & ualedicens omnibus, ad futura cum affectu multo transuolabis: prætergrediens quidem transeuntia, sperandis uero, ac stabilibus inhærens, & deserens tenebras cũ umbra mortis; odiens uero mũdum, & mundi rectorem, & corruptibilem carnẽ inimicitiam tibi reputans, currens ad lumen inaccessibile, & crucẽ super humeros tollens, seq̃ris eum indeclinabiliter, ut & cum ipso glorificeris, & æternæ uitæ hæres ostendaris. Iosaphat uero ait: Cuncta ergo despicere, & istam laboriosam assumere uitam, sicut dixisti superius, traditio est antiqua, ab apostolorum descendẽs doctrina an modo nouiter uobis sic uisum est, mẽtis uestræ scientia, quasi melius eligentib9 istud? Respondens senex ait: Non legem recẽter introductam doceo te (absit hoc a me) sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, q interrogauit eũ, qd faciendo uitam æternã possideret, & glorianti omnia se custodisse, quæ scripta erãt in lege: Vnum inquit, tibi deest. Vade, & quæcũq; habes uende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & ueni, sequere me, tollendo crucẽ. Ille uero hoc audiẽs, tristis effectus est. Erat enim diues ualde. Videns eum contristatũ dominus, dixit: Quam difficile q pecunias habent, intrabunt in regnum cœlorum. Facilius enim est camelum per foramen acus transire, q̃ diuitẽ intrare in regnum cœlorum. Hoc ergo mandatum cuncti audierunt sancti, & separari ab omni tali diuitiarũ difficultate studuerunt, cũcta sua dispergentes in pauperum erogationem, & diuitias sibi æternas reponentes, tulerunt crucẽ, & secuti sunt Christũ. Alij qdem martyrio, sicut iam dixi tibi, consummati sunt. Alij uero eremitice agonizantes, & nihil eorum, quæ ad conuersationem huius ueracis philosophiæ pertinent, omiserunt. Mandatum igitur hoc esse noueris Christi regis nostri, et Dei, qd nos ab amore tẽporalium retrahit, & æternorũ participes efficit.

29 *Nota tu qui dicis Euangelium non consulere propriarum rerum abdicationẽ, sed hanc esse humanam traditionem, & uide in quanto errore uerseris. Cũ dicatur hic omnes sanctos qui ad perfectionem uitæ cõtendere uoluerunt, hoc domini mandatũ ad literam seruasse.*

Cum igit (inquit Iosaphat) sic antiqua, & necessaria huiusmodi sit philosophia, cur non hodie hanc multi sequunt? Senex uero ait: Multi qdem imitati sunt, & imitant; plurimi uero pigri remanẽt, & negligẽtes. Pauci enim sunt, sicut ait dominus, q strictam, & arctam pergant uiam, amplã uero, et latam plures. Qui enim semel ab auaritia, et uoluptate malorũ capiuntur inani, ac uanæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipsis astricti remanent, et quasi seruos, semetipsos uoluntarie uenundantes alieno domino, et ex aduerso stantes ista præcipienti deo, et uincti ab eo tenent. Anima enim, quæ semel de sua salute desperat, habenasq; suas irrationabilib9 laxat cupiditatib9, ubiq; fert. Propterea deflens propheta circũfusam stultitiam huiusmodi animabus, et adiacentis eius caliginis crassitudinẽ deflens, dicebat: Filij hominum, usquequo graui corde? ut quid diligitis uanitatẽ, et quæritis mendacium? ita et quidam nostrorũ sapientium, et doctorum rationabilis uir, et continens, et quędam a seipso adijciens, clama

bat omnibus uelut de euidenti, et altissima specula: Filij hominum usque quo graui corde? ut quid diligitis uanitatē, et quæritis mendaciū, magnū quid uitam istam, et delicias, atq; modicam gloriā, et humilem potentiā, et falsam prosperitatem arbitrantes? Quæ non eorum sunt, qui uident, uel putant se habere illa; sed sicut puluis agitanť, et ad alios uentilata trāijciū tur, aut sicut fumus defluētia, et somnia illudentia, et uelut umbra inania, neq; absentia desperata non habentibus, neq; præsentia defluentia possidentibus. Si uero Saluatore mandante, prophetis ēt, & apostolis prædicantibus, ac sanctis omnibus opere, & sermone ad uirtutis uiā rectissimā uos exhortantibus, etsi pauci per hanc gradiunť, cū plures spatiosam, & quæ ad perditionē ducit, eligant, nonne ex his conuersatio diuinæ huius adnihilať sapientiæ? Nam sicut sol ad illuminationē omnibus ortus, sine inuidia porrigit suos radios, cunctosq; illuminari permittit: ita & uera sapientia sui appetitores more solis illuminat, & illustrat, & splendidos ostendit. Si quidā claudentes oculos, uidere eius fulgorē nolunt, non idcirco repræhendendus est sol, uel a cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorū inhonorabiť stultitiā, sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cęci palpabunt parietē, & in multis cadent foueis, pluribusque lacerabunť facies eorū spinis. Et quemadmodū sol in suo splendore permanens, illuminat reuelata facie fulgorē suū speculātes: eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissime largiens eis suā claritatem: participat uero unusquisq;, iuxta quod desiderat, & appetit. Neq; enim deest alicui uolentiū se intueri sol iustitiæ, neq; tñ cogit sponte suas tenebras eligentes, sed proprio unusquisq; relinquitur arbitrio & prælectioni, quandiu in hoc seculo est. Iosaphat aūt sciscitante, quid est liberū arbitriū, & qd prælectio, respondit senex: Liberū quidem arbitriū est animæ rationalis uoluntas, sine prohibitione cuiusquā mota ad quodcunq; uoluerit, siue ad bonū, siue ad malum, sic ab authore concessum. Rursus liberum arbitriū est intellectualis animæ motus sui iuris. Prælectio, est cō sultum desideriū eorū, quæ in nobis sunt, aut consiliū desiderabile. Quod enim præiudicatū est ex consilio, tenemus eligentes. Consiliū uero est, desiderium perquirens de his, quæ a nobis sunt facienda. Consiliať enim qs, si debeat rem peragere, uel non: deinde iudicat quod melius est, & uocať iudiciū. Exinde appetit, & amat, quod ex consilio iudicatū est, & dicitur deliberatio. Si.n. iudicat, & non affectat, quod iudicatū est, id est, non diligit illud, non diciť deliberatio. Deinde post dispositionē fit prælectio. Nam prælectio est, duorū propositorū unum eligere præ altero. Et hoc manifestum est, q̄ consiliū est post iudicium, uel prælectionē, & ex ipsa etymologia. Prælectū quippe est unū præ altero electum. Nullus uero aliqd ante iudicat, quā uideat: neq; prælegit, nisi ante iudicet. Non.n. omnia, quę uidenť nobis, ad effectū deducere cogitamus. Tū prælectio, & prælectum fit, qñ quod ante iudicatū est ex consilio, accipit appetitū. Et sic colligitur, prælectionē esse desiderium consultū eorum quæ in nobis sunt. Nam quod ante iudicatū est ex consilio, desideramus præeligentes. Omne.n. consilium fit propter illud, quod agendū est: & sic ante omnem prælectionē consiliū est, ante uero omnem actionē prælectio. Idcirco non solū actiones, sed & ea quæ scd'm intentionē prælectiones exhibent, & coronæ, & tormenti iure causa fiunt. Principiū enim peccati, &

Iustæ actionis, præelectio est ex his, quæ a nobis sunt inducta. Quorum enim in nobis affectus sunt, horũ & actiones. In nobis uero secundum uirtutem operationes sunt, in nobis utiq; & uirtutes. Proprie nanq; in nobis sunt animata omnia, & ea, de quibus consiliamur. Sic per liberũ arbitriũ considerantibus hominibus, & ipsum idem præelegentibus, quanto quis præelegit, tanto participatur diuini luminis, & proficit in philosophiæ studijs. Differentię enim præelectionũ, sunt uelut quidam fontes aquarũ, de uenis terræ scaturientiũ. Alij qdem in superficie terrę oriunt̃, quidam uero paulo profundius, nonnulli autẽ profundissime. Harum qppe aquarũ nõ nullæ quidem indesinenter fluunt, & gustu dulces sunt. Quædã uero de profundo prodeunt, et amaræ sunt, aut sulfureæ. Aliæ aũt largiter fluẽtes, alię uero distillant modice. Sic et in præelectionibus intellige alias qdem ueloces esse, et ualde feruentes, quasdam uero torpentes, et frigidas: et alias qdem ad bona iter habentes, nonnullas uero ad contrariũ omni uirtute declinantes. Ergo iuxta affectũ earũ, et actiones, sequuntur impetus.

Tunc Iosaphat ait seni: Sunt ergo & alij, qui ea, quæ tu prædicas, prædicent? an solus es tu hodie, q ista doces, et sic odibilẽ præsentem uitã adstruis? Respondens autem Barlaam, dixit: In uestra infœlicissima regione ista neminem esse cognosco. Nam patris tui tyrannica crudelitas inumerabilibus hoc mortib⁹ tradidit, et sategit ne penit⁹ audiat̃ in uobis diuinæ notitiæ prædicatio: in cæteris uero, omnibus linguis cantant̃ ista, et glorificant̃. Alijs quidem rectissimo sermone, alijs uero distorto, hoste nostrarũ animarum declinare eos a rectitudine faciẽte, et alienis monente glorijs, 30 et dicta quædam scripturarũ aliter, & non secũdum congruũ sensum interpretari docente. Vna aũt ueritas est gloriosis apostolis, & deiferis patribus, & in catholica ecclesia a finibus usque ad fines orbis, sole splendidi⁹ coruscans, cuius ego prædicator, & doctor missus sum tibi.

Vna est ueritas in tota Ecclesia et per uniuersum mũdum gloriosis Apostolis et deiferis patribus coruscans. Non ergo apud Lutheranos, Zuinglianos, œcolampadianos, & cætera huiusmodi humanæ naturæ monstra.

Dixit aũt Iosaphat ad eũ: Nunqd non aliquid ex his meus aliquando didicit pater? Et ait senex: Subtilius, & conuenienter nihil didicit. Clausis enim mentis sensibus, bonum non uult suscipere, ad malum uero præcipiti ruit impetu. Sed uellẽ, ĩquit Iosaphat, etiam illum ista didicisse. Ait uero senex: Apud hominem impossibilia sunt ista, apud deũ omnia possibilia sunt. Quid enim scis, si tu saluum facies patrẽ tuum, & modo mirabili genitor tui efficiaris genitoris? Audiui enim regem quendam fuisse, multum bene regnũ suũ disponentẽ, mansueteq;, ac leniter erga suum se habentem populum. Hoc aũt solum sibi deerat, ꝙ non habebat diuinæ notitiæ illuminationẽ, sed errore idolorũ detinebat̃. Habebat aũt consiliarium quendam bonũ, & perfectę exornatũ, tam, quæ ad Deũ pertinet, pietate, ꝗ̃ & omni reliqua uirtutum sapientia. Qui multum grauabat̃, et tristis erat, eo quod rex in tali permaneret errore. Volebatq; eum quandoq; redarguere, sed ab impetu isto reuocabat̃, metuẽs ne forte author malorũ sibimet, et suis omnibus fieret, & quæ per eũ multis proueniebat, utilitatẽ amputaret. Quærebat tamẽ tempus opportunum, ut traheret eũ ad bonũ. Dixit itaq; rex ad eũ: Veni, egrediamur, & perambulem⁹ ciuitatem, sicubi forte aliquid utilitatis uideamus. Deambulantibus uero eis in ciuitate, uiderũt lucis fulgorẽ per quoddam foramen relucentẽ: & huic oculos inijcientes, aspiciunt subterraneum habitaculum, ante quod sedebat uir ultima degens inopia, q uili quodam, ac dilacerato amictus erat indumento. Assir-

ftebat ei uxor fua propinatura. Quo uitreū calicē in manus fufcipiente, dulcifsimū cantando melos, illa iucunditatem ei exhibebat, faltans, & uirum laudibus extollens. Tunc hi qui iuxta regem aderant, diutius ifta cōfiderantes mirabant: qm̄ tali inopia grauati, q nec domum habebat, & ueftimentis carebant, ita locupletē, ac fecurā uitam ducebant. Tūc ait rex confiliario fuo: O miraculū amice, quia mihi, et tibi nunq̃ fic noftra placuit uita, quæ tantis delicijs, & tanta refulget gratia, ficut uilis hæc, & miferrima fua uita hos ftultos lætificat, & iucūdat, lenis eis, ac fuauis apparens, cū fit odibilis, & afpera. Opportunā itaq; nactus horam protofymbolos, ait: Reuera ò rex, qualis tibi uidet horū uita? Qui ait: Omniū, quæ aliquando uidi, amariffima, et infelicifsima, abominabilifq;, et auertenda. Tunc dicit ad eum protofymbolos: Ita ergo bene fcias, ò rex, quia multo amplius ante miferam, et infœlicē noftram deputant uitam, contēplatores, ac narratores æternæ gloriæ illius, et bonorū, quæ omnem fuperāt fenfum. Nā auro fplendentia palatia noftra, et fplendida indumenta ifta, ftercoribus, et cœno fœtidiora uident oculis contemplantiū inenarrabilē pulchritudinē in cœlis, non manu factorū tabernaculorū, ftolęq; diuinitus textæ, et incorruptibiliū diadematum, quæ præparauit deus diligētibus fe. Quemadmodū enim defipere nobis ifti uifi funt, eodem modo, et eo amplius, nos, q in hoc mundo erramus, et fufficientiam nobis effe putamus in falfa gloria, et inutilibus delicijs, lamētationibus digni fumus, et lachrymis in oculis eorū, q guftauerunt dulcedinem bonorū æternorū. Rex aūt his auditis ftupefactus, ait: Qui funt ergo illi, qui meliorem noftra uitam obtinent? Omnes (inqt protofymbolos) qui æterna præponunt tēporalibus. Rurfus ergo fcire rege cupiente, quæ æterna, ait uir: Regnū fempiternum, & uitā, quę morti non fubiacet, & diuitias, quæ nunq̃ metuunt egeftatem, gaudiū quoq;, & lætitiam totius expertē triftitiæ, & grauitatis, et pacē perennem, liberam ab omni inimicitia, & contentione. Qui iftā merebuntur accipere, beati erunt: & hoc certifsimū eft. Sine dolore enim & fine triftitia uiuent in æterna uita, & omnia delectabilia, & iucunda, quæ funt in regno dei, abfq; labore percepturi, & cū Chrifto fine fine regnaturi. Et qs dignus erit ifta percipere, ibi dicente rege, ille refpondit: Omnes q uiam tenent, illuc ducentē. Facilis.n. eft introitus uolentibus tm̄. Tunc rex ait: Et quæ femita illuc producens? Refpondit ei uir nobilis: Cognofcere folū uerum Deum, & Iefum Chriftū unigenitū eius filium, & fanctū, ac uiuificantē fpiritū. Rex igitur regalem habens intellectū, ait ad illum: Et qs prohibuit te hactenus ifta nota mihi facere? Non.n. abiectione, & defpectu digna mihi uident effe ifta, fi uera funt. Si aūt ambigue, ftudiofe oportet quærere, donec quod certū eft inueniamus. Non negligentia (inqt uir) aut inertia detentus, ifta tibi notificare diftuli, cū uera fint, & omnino indubitabilia, fed excellentiam metuens tuæ gloriæ, ne forte generarē tibi moleftiam. Si ergo iufferis tuo famulo, ut amodo de his aliqua tibi recommemorem, per omnia tuo obfecundabor imperio. Etiā (inqt rex) non per fingulos dies tm̄, fed ēt per fingulas horas horū memoriā mihi afsidue renoua. Non negligenter.n. oportet his attendere, fed feruentius, & ftudiofius. Audiuimus nanq;, ait Barlaā, pie regem iftū uixiffe poftea, & tranqlle præfentē duxiffe uitā, nec futura priuatū effe beatitudine. Si igitur & patri tuo talia qs opportuno fuggefferit tēpore, forfitan intelliget, & cognofcet, quantis

scet, quantis obsessus est malis: & ab his declinans, eliget bonum. Nunc ergo cęcus est, uero se priuās lumine, spontequ; sua ipietatis agit tenebras.

Dixit aūt Iosaphat ad eum: De patre meo faciat dñs, sicut ei placet. Ipsi enim (sicut iam dixisti) possibilia sunt omnia, quæ apud homines impossibilia sunt. Ego uero ex tuis sacris sermonibus præsentiū cognoscens uanitatem, discedere qdem penitus cogito, & tecū reliquū uitæ meæ ducere, ne propter temporalia ista, & fluida, ab æternorū, & incorruptibilium excidam refrigerio. Cui senex respondit: Si hoc feceris, similis eris cuidam iuueni sapientissimo, de quo audiui, ꝙ filius fuit ditissimorū parentum, cui pater suus desponsauit filiam cuiusdā nobilissimi, & præ omnibus locupletissimi uiri, nimis pulcherrimā. Mouit autem cū puero sermonem de nuptijs, & qūo facere meditabať, annunciauit. Quod ille audiens, & quasi rem malā ac nefariam respuens, relicto patre, fuga elapsus est. Ambulans aūt, declinauit in domū cuiusdam senis pauperis, propter æstum diei semetipsum repausaturus. Tunc filia senis uirgo, quæ erat ei unigenita, sedens ante ianuā, operabať manibus: ore uero suo Deū laudabat assidue, gratias agens ei de imo cordis. Huius autē laudes iuuenis auscultans, ait: Quid est istud tuū, o mulier, studium? Cuius aūt rei gratia, cum ita sis pauper & tenuis, quasi pro quibusdā magnis donis gratias referendo, sic laudas datorem? Quæ respondens ait ad eū: Nescis ꝙ sicut exigua medicina, de magnis languoribus sæpius liberat hominē, ita & in paruis Dei donis gratiarū actio, magnorum auctrix efficitur bonorū? Ego quidem filia sum senis pauperis, gratias tñ refero deo pro modicis istis donis, & benedico dñm, certa qm̃ qui hæc contulit, & maiora ualet dare. Et ista qdē de his, quæ extrinsecus sunt, & nostra non sunt: e qbus neqꝫ multa possidētibus lucrū aliquod prouenit, ut non dicā, ꝙ & sæpius damnū sustinent; neqꝫ minora accipientibus accidit detrimentū, eandē utriusqꝫ uiā pergētibus, & ad eundē peruenientibus finē. Eorum uero, quæ magis sunt necessaria, & perfectissima, multa, et maxima accepi Dei dona, quæ innumerabilia, et inæstimabilia sunt. Nam secūdum imaginē Dei facta sum, et ipsius notitiam habere merui, & ratione præ omnibus animalibus sum prædita, et ab ipso Deo inuitata sum ad uitā ꝑ uiscera misericordiæ eius: cuius & mysterio particeps esse promerui, & paradisi ianua aperta est, facile, si uoluero, introitū mihi præbitura. Pro tantis igiť, ac talibus donis, quæ indifferēter diuites percipiunt, & pauperes, ut dignū est, gratias agere penitus est impossibile. Si autem & modicam istam laudationem largitori bonorū non obtulero, qualem excusationem habebo? Iuuenis itaqꝫ eximium illiꝰ stupens itellectū, eius patrem accersiuit, cui & dixit: Da mihi uxorem filiam tuam, adamaui enim illam propter intellectum eius, ac pietatē. Tūc senex ait: Non licet tibi accipere pauperis filiam, cū diuitū parentū sis filius. Rursus autem iuuenis ait: Etiam hanc accipiam, si tamen mihi non negaueris eam. Nobilium quippe, & diuitum quorundam filia mihi fuit desponsata, sed hanc respuens fugam arripui. Filiam uero tuam propter pietatē, quam habet in Deum, & præclarum illius intellectū adamans, copulari eam mihi præ omnibus cogitaui. Senex autem dixit ad eū: Non possum tibi hāc dare, ut ducas in domum patris tui, & ab ulnis meis separes illam. Vnica enim mihi est. Sed ego (inquit iuuenis) apud uos manebo, & uestrā suscipiens conuersationē. Deinde et splendidū deponens uestimen.

tum, senis habitū postulans induit. Tunc ille senex in multis tentans eū, & uarie ipsius examinans cogitationem, postq̄ cognouit firmā mentis illius stabilitatē, & quia non amore insipientię detentus petīt eius filiā, sed pietatis amore elegit pauperrime uiuere, hanc præponens suæ gloriæ, & nobilitati, tenens eum manu, introduxit in suum cubiculū, & ostendit ei diuitias multas ibi repositas, & immensum pōdus pecuniarū, quantū nō uiderat aliquando iuuenis ille, & ait ad eū: Filij hæc oīa tibi do, eo q̄ elegisti meæ fieri hæres substantiæ. Quā tenens hæreditatē ille, oēs supergressus est gloriosos terræ, & diuites. Dixit aūt Iosaphat ad Barlaā: Conueniēter satis & ista me tangit narratio, unde & a te ista dicta esse de me existimo. Sed quæ est examinatio, per quā cognoscere firmitatē mentis meę quæris? Cui senex ait: Ego quidē examinaui iā, & cognoui q̄ sis prudēs, & firmæ mentis, et animi uere rectissimi. Sed finis tuæ actionis, utinā ista corroboret. Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum nostrū, in trinitate glorificandū, oīum creatorē uisibiliū, et inuisibiliū, q̄ semper est, et erit, nec unquā initiū habuit sua deitas, nec habitura finē, terribilē, et omnipotentē, bonū et misericordem, ut illuminet oculos cordis tui, et tibi spiritū sapientiæ, et reuelationis in agnitionē ipsius, ut uideas, quæ est spes uocationis eius, et quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, et quæ supereminens magnitudo uirtutis illius in nos, qui credimus: ut iā non sis peregrinus, et aduena, sed ciuis sanctorū, et domesticus dei, superædificatus super fundamentū apostolorum, et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

Iosaphat aūt nimium cōpunctus corde, ait: Hæc omnia & ego desiderans scire, precor te, ut ea nota mihi facias, diuitias scilicet uirtutis Dei, & magnitudinē supereminentem uirtutis eius. Tunc dixit ei Barlaam: Oro Deum, ut ista doceat te, & scientiā talium infigat animæ tuæ, quia apud homines ipsius enarrare gloriā, & potentiam prorsus est impossibile, etsi omnes, qui modo sunt, & aliquando fuerunt, hominū linguæ una fierent. Deum eum (inquit euangelista & theologus) nemo uidit unq̄. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse narrauit. Inuisibilis aūt, & inæstimabilis gloriam, & magnificentiā quis poterit terrigenarum cōpræhendere, nisi cui ipse reuelauerit quantū uult, sicut prophetis suis, & apostolis referauit? Nos uero & ex prædicatione eorū, & ex ipsa rerum natura, iuxta quod possibile est, didicimus. Dicit enim scriptura: Cœli enarrant gloriā Dei, & opera manuū eius annunciat firmamentū. Et inuisibilia eius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciunt, sempiterna quoq; uirtus eius, & diuinitas. Sicut enim aliquis domū cernens splendidissimā, & artificiose fabricatā, cuius forma ingeniose cōpacta est, ædificatorem, aut architectū mox considerans mirabitur: ita & ego de non extantibus formatus, & ad hoc, quod sum adductus, etsi plasten, atq; factorē uidere non possum, sed tamen ex bene facta, & mirabili fabrica meīpsius, ad notitiam ueni sapientiæ eius, non secundū quod est, sed sicut potui intelligere: quia non a meipso ueni, nec meipsum feci, sed ille plasmauit me, sicut uoluit. In principio oēs quidem fecit creaturas, quarū aliquas diminutas, & contritas, rursus meliori innouatione reformat. Deinde subleuans hinc diuino suo Imperio, ad aliā transfert uitam infinitā, & æternam. In nullo

horũ possum resistere fortitudini illius prouidentiæ, nec aliquid adijcere mihi ipsi, neq; demere, siue secundũ staturam, seu iuxta formæ speciẽ. nec inueterata in me renouare præualens, nec corrupta redintegrare. Nullus enim hominũ horum aliquid potuit aliquãdo perficere, neq; rex, neq; sapiens, neq; diues, neq; potens, nec aliquis alius humana peragens studia. Nullus enim regũ (ait quidam) aut eorũ, qui in sublimitate sunt, aliud habuit natiuitatis exordiũ: unus enim omniũ introitus ad uitã, exitusq; similis. Ex his ergo, quæ circa me sunt, ad scientiã creatoris magnifice perductus sum. Cum his aũt & bene compactã fabricam, & conuersationẽ totius creaturæ consideraui, & uidi q ipsa omnia, secundũ se ipsa quidem, conuersioni subiacent, & mutationi. Intellectualia quidẽ, secundum liberum arbitriũ, & in bono profectũ, & a bono defectũ: sensibilia uero iuxta generationem & corruptionem, augmentumq;, & detrimentũ, & iuxta qualitatem transmutationũ, & localem motionẽ. Et ex his prædicant uocibus ineffabilibus, ab increato, & immutabili se facta esse Deo, contineriq;, conseruari, & semper prouideri. Quomodo ergo contrariæ naturæ ad unius mundi cõpletionem insimul conuenerunt, & indissolubiles permanserunt, nisi quædã oĩpotẽs uirtus ista cõmiscuisset, & semper indissolubilia conseruaret? Quomodo enim aliquid maneret, nisi ipse uoluisset? Aut quod non uocatũ est ab eo, qũo (ait scriptura) seruaret? Si enim nauis sine gubernatore nõ potest subsistere, sed mox submergit, & domus modica nunq; stabit sine prouisore: mundus qũo constat tanto tẽpore, creatura sic magna, sic bona, & mirabilis, sine gloriosa quadã, & magnifica, atq; mirabili gubernatione, & sapientissima prouidentia? Ecce enim coelum quantũ tempus habet, & non denigratũ est: terræ uirtus non est lassata, ex tanto creata tẽpore: Fontes nõ desierunt fluere, ex quo facti sunt: mare tot, & tanta suscipiens flumina, non supergredit mensuram: cursus Solis, & Lunæ non mutant, ordines diei, & noctis nõ peruertunt. Ex omnibus istis ineffabilis Dei uirtus, et magnificentia nobis declarat, testificata a prophetis, et apostolis: sed nemo digne considerare, uel laudare gloriam eius poterit. Omnia nanq; uisibilia, et inuisibilia Apostolus, q Christum habebat in seipso loquentẽ cõsiderans, dixit: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum aũt uenerit, quod perfectũ est, euacuabit quod ex parte est. Ideo stupens inæstimabiles diuitias eius, aperte clamat: O altitudo diuitiarũ sapientiæ, et scientiæ Dei, q; inscrutabilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles uiæ eius. Si aũt ille, qui usq; ad tertiũ raptus est coelum, tales emisit uoces, quis similis mei omnino audebit abyssum tantorum mysteriorũ, non solum non discere, sed nec etiã cogitare digne, nisi ei ipse largitor sapiẽtiæ, et insipientiũ corrector, gratiam suã infuderit? Nam in manu eius et nos, et sermones nostri, omnisq; sapientia, et operũ disciplina ab ipso est. Ipse enim dedit nobis horũ, quæ sunt, scientiã ueram, ut sciamus dispositionẽ orbis terrarũ, et uirtutes elementorũ, initium, et cõsummationẽ, et medietatem, temporũ uicissitudinẽ, permutationes omnium horarũ, et quod omnia in numero, et mensura, et põdere ordinauit. Nam magnifice posse ei exhibuit semper; et fortitudinẽ brachij eius quis sustinebit? Quia sicut ictus stateræ totus mundus in conspectu eius, et sicut stilla roris mane pertrãsiens. Miseret uero omniũ, quia omnia potest, et dissimulat peccata hominũ propter poenitentiã. Neminẽ quippe abo-

minatᷣ, nec̨ auertit ad se currentiũ, solus bonus, et amator animarũ dominus: bñdictũ sit nomẽ eius, et laudabile, et superexaltatũ in secula. Amen.

Dixit aũt ad eum Iosaphat: Si multo tẽpore meditareris, sapientissime, quatenus propositarũ enodationẽ quæstionũ nobis dissolueres, non melius id facere posse mihi uideris, q̃ talia dicendo, qualia paulo ante protulisti. Auctorẽ enim cunctorum, et datorẽ bonorum Deum docuisti esse. Incomprahensibilẽ etiã cogitationibus humanis gloriã magnificentię eius, sermonibus euidentissimis ostendisti, et qa non aliter quis ualet hanc apprahendere, nisi ipse Deus (quantũ sibi placet) reuelauerit. Propter quod tuam ualde rationabilẽ sapientiam admiratus sum uehementer. His ergo prætermissis, dic mihi beatissime, quot annorũ ipse es, & in quibus locis conuersaris, quosq̨ huius philosophię socios habes. Fortiter enim anima mea ex tua pendet, & nequaq̨ a te omni tẽpore uitæ meæ uolo separari. Cui senex ait: Annorũ sum (sicut opinor) quadragintaquinq̨. In desertis enim terræ Sennaar degens, agonizantes mecũ habeo eos, qui in cursũ superni itineris laborant. Quomodo (inquit) Iosaphat, ista mihi dicis? Amplius enim appares mihi septuaginta annorũ esse. Quid igiᷣ sermo sibi uult, quadraginta annorũ? Non uideris mihi in hoc uerũ dicere. Dixit aũt ad eum Barlaam: Siquidem a natiuitate annos meos quæris discere, bene hos æstimasti amplius septuaginta annorũ esse. Sed nullo modo a me in mensura uitæ cõputanᷣ, quotquot in uanitate mundi expensi sunt. Quando enim uiuebã carne seruiens peccatis, mortuus eram in interiori homine. Annos igiᷣ mortis, nunq̨ uitæ nominabo. Ex quo uero mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, & deposui ueterẽ hominem qui corrumpiᷣ secundũ desideria erroris; non iam uiuo in carne, sed uiuit in me Christus. Quod autem uiuo, in fide uiuo filij Dei, qui tradidit semetipsum pro me. Hos merito & annos uitæ, & salutis dies uocabo, quos circa quadragintaquinq̨ cõputo annos: secundũ ordinem tibi, & nõ secundũ opinionem horũ dixi numerũ. Et tu talẽ ergo habeto cogitationem semper, nequaq̨ uiuere arbitrans eos, qui mortui sunt quidẽ in bono opere, uiuunt autẽ in peccato, & mundi rectori seruiunt, deorsumq̨ tracti, in uoluptatibus, & desiderijs malis uitã expendunt: sed mortuos esse istos non ambigas, & defunctos efficaciæ uitæ. Nam peccatũ mortem, immortalis sapiens quidem pulchre appellauit. Ait aũt & Apostolus: Cum serui eratis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quẽ ergo fructũ habuistis tunc in illis, in quibus nũc erubescitis? Nam finis illorũ mors est. Nunc aũt liberati a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructũ uestrum in sanctificationem finem uero uitam æternam. Stipendia enim peccati, mors; gratia autem Dei, uita æterna in Christo domino nostro.

Dixit itaq̨ Iosaphat ad eum: Quoniã quidẽ uita carnalis non iure uita uocaᷣ, ergo nec mors tẽporalis, mors debet appellari. Cui senex respondit: Indubitanter & de his ita sentio, nequaq̨ temporalẽ hanc mortẽ timens, nec mortẽ ipsam penitus appellans. Nam si me in uia mandatorũ ambulantem cõprahenderit, transitus est magis de morte ad uitã, scilicet meliorẽ & perfectiorem, & in Christo absconditã. Quam desiderantes assequi sancti, magnũ uitę pręsentis tædium patiebanᷣ. Propter quod ait Apostolus: Scimus qm̃ si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluaᷣ, q̨ ædificationem ex Deo habeamus, domũ non manufactam,

sed

sed æternā in cœlis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationē nostram, quæ de cœlo est, superinduci cupientes, si tamen uestiti, & non nudi inueniamur. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeat, quod mortale est, a uita. Et iterū: Miser (inqt) ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rursus: Cupio dissolui, & esse cū Christo. Propheta etiam: Quando ueniā, inquit, & apparebo ante faciē Dei? Quia & ego omniū seruorum Dei minimus, istam tēporalem mortē nullo modo formidem, uales hinc indubitanter perpendere: qm̄ contemnens patris tui minas, absq; timore ad te ueni, & salutare tibi uerbū annunciaui, cū diligenter nouerim, qđ si ei in notitiā ista uenerint, mille me (ut possibile est ei) mortibus subijciet. Sed ego omnibus uerbū Dei præponens, & ipsum deside rans assequi, neq; paueo tēporalem mortē, neq; tali appellatione dignam ipsam prorsus iudico, dominico obediens mandato, discenti: Nolite time re eos, qui corpus occidunt, animā uero non possunt occidere: sed magis eum timete, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

Ista uero (inquit Iosaphat) ueracis uestræ philosophiæ exercitia, nimis supergrediunt̄ naturam terrenorū, uitæ præsenti radicitus inhærentium. Beati estis uos, qui tam uirilē, atq; constantē habetis uoluntatē. Sed unde, & qualis tibi, & his qui tecū sunt, in huiusmodi deserto uictus, unde 31
etiā indumenta, & qualia, ueraciter quæso mihi insinua. Cui Barlaam ait: Victus quidē nobis est ex his, quæ inueniri possunt, fructus uidelicet arborum, & herbæ, quas eremus defert rore irrigata cœlesti, & præcepto creatoris obediens, pro quibus nullus nos impugnat, uel nobiscū conten dit, plus quærens diripere auaritiȩ causa, uel lege cupiditatis. Sine inuidia enim omnibus adiacet illaborata esca, & ultro præparata mensa: Si uero aliquando & uicinorū aliquis fidelium fratrū panis offerat benedictionē, quasi diuina prouidentia transmissum, suscipimus illū pro benedictione fideliter offerentiū. Indumenta uero lanea, & cilicina, & melotaria, inueterata, & aspera sunt, atterentia infirmā carnem istam. Idipsum nanq; nobis est opertoriū æstate, & hyeme: quod nullo modo, ex quo induimus, exuere licet, donec inueteratū penitus corrumpat̄. Sic enim frigoris & ardoris necessitatibus uexati, futurorū incorruptionis uestimentorū meremur nobis ipsis operimenta. Iosaphat uero ait: Vnde igit̄ hoc tuū est, quo indueris, uestimentū? Respondit senex: In usu istud a quodā fidelium fratrum suscepi, iter ad te facturus. Non enim congruebat cū consueta ueste huc aduenire. Feci enim sicut quidā, qui habebat dilectissimū sibi cognatum captiuū, in alienam gentē ductum: & hunc uolens inde educere, 32
deposito habitu suo, & aduersariorū induto, adijt regionē, & multimode domesticū de amara liberauit tyrannide. Eodē modo & ego, quæ circa te sunt agnoscens, hoc indutus habitu, semen diuinæ prędicationis in tuo corde ueni serere, & de seruitute crudelissimi mundi rectoris liberare. Et nūc ecce diuina uirtute, quātū in me fuit, ministeriū meum cōpleui, Deiq; notitiam annunciaui tibi, ac prophetarū, et apostolorū prædicationē notificaui, ostendiq; simul ueraciter, et sine errore præsentium uanitatem, et quantis, et qualibus malis mūdus est plenus, crudeliter seducens obedien tes, sibi, atq; multimode eos illaqueans. De cętero redire me oportet, unde ueni: quo cū peruenero, alieno habitu deposito, propriū resumam. Ro

Abstinentia & ciborū delectus Barlaam & sociorum eius Monachorum.

Item asperitas uestitus eorū. Quod nota tu qui dicis uestitū antiquis Monachis non fuisse præscriptū, sed suo cuiq; arbitrio simplicem, & nō qui prodigiosa nouitate faceret insignem.

Sic meremur nobis futurorū incorruptionis uestimentorū operimentum. Vide meritum in sanctis.

gat igitur senem Iosaphat, ostendi sibi ab eo consuetũ uestimẽtum. Tunc Barlaam, exuta, qua indutus erat, ueste forinseca apparuit Iosaphat uisio horribilis. Erat enim tota carnis qualitas consumpta; denigrataq; cutis ab ardore solis, et ossibus hærens, et tensa, ac si pellis subtilibus tendatur calamis. Laneo uero quodam panno discisso, et ualde aspero pręcinctus erat a lumbis usq; ad genua. Simili quoq; hui9 pallio circa humeros opertus erat. Admiratus est itaq; nimium Iosaphat huius duri laboris conuersationem, et perseuerantiæ stupuit eminentiã, et ingemiscens lachrymatus est, et ait seni: Quoniam me de dura et amara diaboli seruitute liberare uenisti, finem congruum tuo imponens beneficio, educ animam meam de carcere isto, & me tecũ sumpto, eamus hinc: ut perfecte redemptus de mundi errore, signum tunc suscipiam salutaris baptismatis, & socius tibi huius admirabilis philosophiæ, & eximiæ conuersationis fiam.

Dixit aũt Barlaam ad eum: Hinnulũ capreæ nutrierat quidam diuitũ. Qui cũ creuisset, deserta desiderabat, naturali tracta affectu. Egressa igit̃ die quadã, inuenit gregẽ caprarum pascentiũ: & iuncta his, circuibat per cãpos, & syluas. Reuersa tamen ad uesperũ, denuo summo diluculo famulorum negligẽtia exibat, & syluestribus aggregata capris, pascebat̃ cum eis. Quibus longius ad pascendũ recedentibus, subsecuta est & illa. Ministri diuitis hoc sentientes, ascensis equis, abierunt post eas. Et suam quidem capream unã capientes, & reducentes domũ, de cętero exire prohibuerunt: Reliquum uero persecuti sunt gregẽ, & alias quidem occiderunt, alias uero disperdiderunt. Eundem nanq; modũ timeo fieri & in nobis, si me secutus fueris. Nam & tuo consortio carebo, & multorũ malorũ fratribus meis author existam. Sed hic te uult dominus, nunc quidẽ signari signo Baptismatis, & manere in regione ista, omnemq; firmiter tenere pietatem, & mandatorũ Dei operationem. Cũ autem hoc author dederit omnium bonorum, tunc uenies ad me, & reliquum præsentis uitæ simul habitantes ducemus. Confido uero in domino, quia & in futuri seculi conuersatione coniuncti erimus, & associati.

Rursus lachrymatus Iosaphat, ait ad senẽ: Si domino ista placent, uoluntas eius fiat. Consigna ergo me de reliquo diuino baptismate, & assumptis a me pecuniis, & 9 uestib ad uictũ, & ad uestitum tui, atq; tuorũ fratrum, uade ad locum conuersationis tuę in pace a Deo conseruatus, et me ne deseras, orando ut non excidã de spe mea, sed citius ualeam ad te peruenire, & in secura quiete a te percipere profectus mei utilitatem. Cui Barlaam ait: Christi quidem suscipiendi signum prohibitio nulla, imo congruit de cætero temetipsum domino cooperante consignari. De his autem, quæ dixisti, id est, pecunias mihi, & meis te daturum, quomodo erit istud, ut tu pauper diuitibus præbeas eleemosinam? Diuites nanque semper egenis benefaciunt, nõ inopes locupletibus. Extremus enim omnium meorum, ditior te incomparabiliter est. Sed confido in miserationibus domini, & te paulo post ditari, & tunc misericors non eris.

Dixit aũt Iosaphat ad eum: Enuclea mihi sermonem, qũo ultimus omnium tuorum superat me diuitiis, quos in ultima uiuere inopia, & nouissima tribulari egestate paulo ante dixisti: Qũo etiam me pauperem uocas, sed qñ locupletabor, tunc misericordem non fore dicis, nunc ẽt misericordem existentẽ. Barlaam respondit; Non egestate hos dixi tribulari, sed di-

uitijs abūdare indeficientibus: Nā semper pecunias addere pecunijs, & non ab hoc impetu frenari, sed amplius his insatiabiliter inhiare, istud extremæ inopiæ est, & ultima paupertas. Præsentia uero contemnentes desiderio æternorū, & quasi stercora ista existimantes, ut Christū solum lucrifaciant, omnemq; ciborū, et uestimentorum deponentes solicitudinē, & in domino hanc projcientes, lætantes inopia, sicut quiuis amator mūdi nonnunquā lætat̃ diuitijs, et pecunijs honoratus, & uirtutū diuitias sine inuidia aggregantes, speq; indeficientiū saginatos bonorū, merito ditiores te, et omni regno terreno uocaui. Deo aūt cooperante accipies et ipse huiusmodi spirituale substantiam, quā diligentius seruās, et ampliare semper merito desiderans, nunquā poterit aliqd huius uacuari. Hæc enim uera substantia. Temporaliū uero immensitas diuitiarū, suos potius lædit amicos, quā prosit eis. Merito igit̃ extremā inopiam has uocaui, qbus amatores cœlestiū bonorū penitus abrenunciant, eas fugientes, sicut refugit aliquis a facie colubri. Si uero hostē, quem iā necauerunt, & sub pedib⁹ conculcauerunt confratres mei, & cōmilitones, hunc denuo uiuentē a te suscipiens eis inferā, & author eis bellorū, ac uitiorū fiam, eroq; proculdubio angelus malus. Quod absit a me ut faciā. Eadem quoq; & de uestimentis intellige. Nā exuta uetustatis corruptione, & inobedientia, quantū in ipsis est, deposita, Christo uero quasi uestimento salutis, & indumento lætitiæ ab eis induto, qūo cogam eos iterū pelliceas induere tunicas, & confusionis operiri amictu? Sed meos qdem omnes, nullo taliū indigere cognoscens, eremi uero contentus exercitio, & delicias hoc reputantes uerissimas pecunias, & uestes, quas eis te uelle p̄bere dixisti, egenis tribue, thesaurumq; tibimetipsi in futuro securū, Deo procurante, illorū orationibus, repone. Sic.n. magis cooperantibus diuitijs ad bona uteris. Deinde & armaturā spiritus assumens, & lumbos in ueritate habens præcinctos, indutusq; lorica iustitiæ, & galea salutis assumpta, pedesq; in preparatione euangelij pacis calceatus, & in manu fidei assumpto clypeo, & gladio spiritus (quod est uerbū Dei) undiq; fortiter armatus, atq; munit⁹, sic confidenter ad bellū contra impietatem egredere; & hac in fugā a te conuersa, & illius principe diabolo in terram prostrato, uictoriæ corona adepta, coronaberis uiuifica dextra dominatoris.

Talibus ergo dogmatibus, & uerbis salutaribus instruens Barlaam filium regis, & ad diuinū baptismū præparans, ieiunare quoq;, & orare ei mandans, per plurimos dies non deseruit eū: sed frequenter ingressus, totam ex integro seriē orthodoxæ fidei insinuans, & diuinū euangelium recitans ei, insuper & apostolicas admonitiones, & prophetica dicta exponens (nam uir ille a Deo doctus, totā in ore ueterem, & nouā scripturā ferebat, diuino afflatus spiritu) illuminauit eū ad ueram Dei noticiā. In ipsa itaq; die, qn̄ baptizandus erat, intulit ei dicens: Ecce Christi debes accipere signaculū, & lumine signari uultus domini, & filius Dei fieri, & templum spiritus sancti. Crede igit̃ in patrē, & filium, & sp̄m sanctum, sanctā, & uiuificam Dei trinitatē in tribus personis, & unam deitatē glorificandam, diuisam qdem in personis, & personarū proprietatibus, unitā in substantia. Vnum qdem cognosce Deū patrem ingenitum, filiū unigenitum dn̄m nostrum Iesum Christū, lumen de lumine, Deum uerū de Deo uero, natū ante omnia secula. Nā de bono patre, bonus natus est filius. De lu-

33 *Ante baptismum per plurimos dies præparauit filiū regis mandans ei ieiunare & orare, quēadmodum etiam Petrum docuisse auctor est Clemēs in Epistola prima ad Iacobum.*

mine uero tanto, lumen resplenduit sempiternũ: & de uera uita, fons uiuificans prodijt: & de uirtute patris, filij uirtus apparuit. Qui est splendor gloriæ, & uerbũ substãtiale, quod erat in principio apud Deũ, & sine initio est, & sine fine, per quẽ facta sunt omnia uisibilia, & inuisibilia. Et unũ scias spm̃ sanctum, ex patre filioq́ procedentẽ, Deum perfectũ, & uiuificantem, & sanctificationis largitorem, suæ uoluntatis, suæq́ potestatis substantiuũ. Ita ergo adora patrem, & filium, & spm̃ sanctũ in tribus personis, id est, proprietatibus, & diuinitate una. Vna nanq; est triũ deitas, et una eorũ natura, una substantia, una gloria, unũ regnũ, una uirtus, una potestas, cõe autem est & filio, & spiritui sancto, de patre esse. Proprium est aũt patris, ingenitum esse: filij uero, natiuitas: spiritus uero sancti, ꝓcesio. Sic ista crede. Compræhendere uero modum natiuitatis, uel processionis non quæras. Incompræhẽsibilis enim est. Sed in rectitudine cordis accipe, quia pater, & filius, & spiritus sanctus per omnia unũ sunt, exceptis proprietatibus, quas pauloante dixi, & q̃a unigenitus filius, & uerbum dei, & Deus, propter nostram salutẽ descendit in terram, & uoluntate patris, & cooperatione spiritus sancti, sine semine uirili conceptus est in utero uirginis, & Dei genitricis Mariæ per spm̃ sanctũ, & ex ea natus est homo perfectus, ex duabus, & in duabus intellectualibus naturis, & in una persona. Et ista indubitanter accipe & fideliter crede. Nec uelis discutere q̃uo semetipsum exinaniuit filius Dei, & homo factus est de uirginali sanguine, sine uirili semine, & sine matris corruptione. Fide enim ista edocti sumus tenere, diuinitus nobis ex diuina scriptura tradita. Modũ uero ignoramus, nec dicere ualemus. Crede filiũ Dei per uiscera suæ misericordię factum hominẽ, omnes suscepisse, quæ sunt humanitatis, naturales, & ineuitabiles passiones. Esuriuit enim, & sitiuit, & in agonia fuit natura humanitatis, & pro nobis impijs ductus est ad mortẽ, et crucifixus est, mortemq; gustauit, & sepultus est, deitate tñ impassibili, & incommutabili permanente. Nihil. n. omnino passionum impassibili attribuimus naturę, sed corpore cognoscimus eũ passum, & sepultum, et diuina maiestate a mortuis resuscitatũ in incorruptione, & ad cœlos ascendisse, & iterũ cum gloria uenturũ iudicare uiuos, & mortuos, & reddere unicuiq; secundum opera sua. Resurgent quippe mortui, & exurgent, qui in monumentis sunt. Et q̃dem, q̃ Christi mandata seruauerunt, et in recta fide perstiterunt, hæreditate possidebunt uitã æternam: illi uero q̃ in peccatis, et iniquitatibus semetipsos corruperunt, et a recta fide declinauerunt, in supplicium ibũt æternum. Noli credere substantiã aliquam mali esse, aut regnũ, neq; principium illud esse suspiceris, aut a seipso subsistere, uel a Deo factum: sed nostrum opus hoc esse, et diaboli, quod nostra superbia irrepserit nobis, ac per liberũ arbitrium nos illud fecisse et propria uoluntate elegisse, siue bonum, siue malũ. Cum his confitere unũ baptisma, ex aqua, et spiritu in re-

34 missionem peccatorũ. Accipe et perceptionem illibatorum Christi mysteriorum, et crede in ueritate corpus, et sanguinẽ esse Christi Dei nostri, quem dedit fidelibus in remissionẽ peccatorũ. Nam nocte, qua tradendus erat, sanctis suis discipulis, et apostolis, et per eos omnibus in se credituris dixit: Accipite, et manducate: Hoc est corpus meũ, quod pro uobis tradetur in remissionẽ peccatorum. Similiter et calicem accipiens, dedit eis, dicens; Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui testamẽti, qui

Nota cõtra hæreticos negantes ueritatem corporis & sanguinis domi. nostri Iesu xp̃i in sacramẽto altaris.

pro uobis effundetᷓ: hoc facite in meam commemorationẽ. Ipse enim dei sermo uiuus, et efficax, et omnia uirtute sua peragens, facit, et conuertit diuino uerbo suo panis, et uini oblationem in corpus, et sanguinẽ suum, superueniente spiritu sancto in sanctificationẽ, et illuminationem cũ deuotione percipientiũ. Adora eum fide osculando, uenerando imaginẽ dominici characteris pp nos incarnati Dei uerbi, ipsum te reputãs creatorẽ cernere imagine sua. Reuerentia nanq; imaginis (ait quidã sanctorũ) ad exẽplar eiusdẽ transit imaginis. Exemplar uero est, ex quo ipsa imago deriuatur. Nã in imagine figurã intuentes, mentis oculis ad uerũ transimus illius aspectũ, cuius imago est. pie adorantes propter nos incarnati effigiẽ, non Deum facientes, sed imaginẽ incarnati Dei osculantes desiderio, & amore, q semetipsum exinaniuit propter nos usq; ad formã serui. Similiter etiã & figurã uiuificæ, & uenerandæ crucis adorando cole, propter eũ, qui in ea carne pependit pro salute generis nostri, scilicet Christum, & saluatorẽ mundi, q dedit nobis huius protectionẽ contra insidias diaboli. Pauescit enim ipse, & tremit, non sustinens adorandam ipsius uirtutẽ. In huiusmodi documentis, & in tali fide baptizaberis, incõmutabilem hunc, et purum ab omni hæresi custodiens, usque ad ultimã expirationẽ. Omnem uero doctrinam, & totam dogmaticã uocẽ, huic immaculatæ fidei contrariam, abominare, & alienationem cogita esse a Deo: Ait enim Apostolus: Quia & si nos uel angelus de cœlo euangelizauerit uobis, præter quod accepistis, anathema sit. Non est enim aliud euangelium, uel alia fides, præter illam, quæ ab apostolis fuit prædicata, & per sanctos patres in diuersis synodis extitit cõfirmata, & ecclesiæ catholicæ tradita.

Hæc dicens Barlaam, & fidei symbolum expositũ in Nicæna synodo docens regis filium, baptizauit eũ in noĩe patris, & filij, & spũs sancti, in piscina aquæ, quæ erat in paradiso eius: uenitq; sup eũ gratia spũs sancti. Reuersus aũt ad hospitiũ suũ, sacrã missã celebrauit, tradiditq; ei intacta Christi mysteria, & exultabat spiritu, gloriã referens Christo Deo, & domino nostro, dixitq; ad Iosaphat: Benedictus Deus, et pater domini nostri Iesu Christi, q secũdum magnam misericordiam suam regenerauit te in spem uiuam, in hæreditatẽ incorruptibilem, & incontaminatã, & imarcessibilem, cõseruatam in cœlis, in eodẽ Christo Iesu domino nostro per spm̃ sanctũ. Hodie nanq; liberatus a peccato, seruus aũt factus Deo, pignus accepisti æternæ uitæ: & tenebras deserens, lumen induisti, adoptatus in libertatẽ glorię filiorũ Dei. Quotquot enim receperũt eũ, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his q credunt in nomine eius. Itaq; iam nõ es seruus, sed filius, & hæres Dei, per Christũ in spiritu sancto. Ideo charissime festina mũdus, & immaculatus ei inueniri, bonũ operando fundamẽtum fidei. Fides enim sine operibus mortua est, necnõ & opera sine fide, quẽadmodum & antea memini dixisse tibi. Deponens ergo de cætero omnem malitiã, & omnia opera ueteris hoĩs odiens, q corrumpitᷓ secundũ desideria erroris, quasi modo genitus infans, rationabile, & sine dolo lac uirtutũ concupisce, ut in eo crescas, & peruenias ad agnitionẽ mandatorũ filij Dei, in uirum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut nõ iam paruulus sensibus fluctues, & circũferaris omni uento erroris, sed malitia paruulus esto, et ad bonũ stabilẽ, & firmũ habeto sensum, ut digne ambules uocatione, qua uocatus es, in custodia mandatorũ domini,

35 *Vide Eucharistiam adorandam esse, & si secus hodie faciendũ esse hæretici blasphemando asserant. Vide etiam pro cultu imaginum cõtra Nouatores nostros.*

36 *Si aduerterent hæretici quæ hic dicũtur, non tot insanias circa cultum imaginum effutirent. Nõ enim facimus imaginẽ deũ, nec lignum aut lapides adoramus, sed imaginem intuẽtes, mentemq; ad deum transferentes, ipsum solum adoramus & colimus.*

37 *Si non est aliud Euãgelium, uel alia fides præter ab Apostolis prædicatã, & in Concilijs per sanctos patres confirmatam, ac Ecclesiæ traditã, cũr nobis o hæretice aliũ modo Euangelium, & aliam prorsus fidẽ annuncias?*

38 *Barlaam in suo hospitio sacram Missam celebrauit. Ecce nomen Missæ, & priuatam eius celebrationem. Vtrunq; contra nostri temporis hæreticos.*

repellens a te,& alienans uanitatẽ prioris conuersationis: quẽadmodum gentes ambulant in uanitate sensus sui, obscuratũ habentes intellectũ,& alienatæ a gloria Dei, subdunẽ desiderijs,& irrationabilibus motibus carnis. Tu uero sicut accessisti ad Deũ uiuũ,& uerũ, ita ut filius lucis ambula. Fructus enim spiritus est in omni bonitate, et iustitia, et ueritate. Et nouum, quẽ induisti hominẽ, ne ulterius priori corrũpas uetustate, sed renoua de die in diẽ in iustitia, et sanctitate ueritatis. Possibile est enim omni uolenti, sicut audisti, q̃a potestatẽ dedit filios dei fieri. Itaq; non iã possumus dicere, quia impossibilis est nobis uirtutũ possessio. Facilis est.n. uia, et plana, et si stricta, et arcta uoceẽ propter corporis macerationẽ, tamen desiderabilis est, et recta propter spem futurorum bonorum eis, qui non insipienter gradiunẽ, sed diligenter attendunt, quæ sit uoluntas Dei, et armaturam illius induunt ad præliandum contra uersutias aduersarij, et in oratione, et obsecratione in idipsum uigilantibus in omni patientia, et spe. Tu ergo sicut audisti a me, et didicisti, firmũ pone fundamentũ, et i ipso abunda crescens, et proficiens, et bonã exerce militiã, habens fidem, & bonam conscientiã testificatam, sectando iustitiã, pietatẽ, fidem, charitatem, patientiã, mansuetudinem, ut consequaris æternã uitam, ad quam uocatus es. Omnẽ uero uoluptatem,& uitiorũ libidinẽ non solũ operationis effectu elonga a te, sed ẽt mentis cogitatione, ut impollutã animã tuã

39 Deo repræsentes. Non solũ enim actiones nostrę, sed & cogitationes, coronæ nobis, seu pœnæ Causa sunt. In cordibus.n. mundis habitare Christum, una cum patre,& spiritu sancto credimus. Econtrario sicut fumus apes, sic malignæ cogitationes fugant spiritus sancti gratiã. Quapropter diligenter hoc attendendo, omnem cogitationũ possibilitatem ex anima tua dele,& beneplacitos insere cogitatus, templũ teipsum faciendo spũs sancti. A cogitationibus.n. ad effectum operationis peruenimus:& omne opus a mente,& cogitatione originẽ ducens, paruũ quidem est in initio, sed paulatim augmentũ capiendo magnũ efficiẽ. Propterea nullo modo tui dominari consuetudinẽ permittas malam, sed dũ adhuc moderna est, euelle de corde tuo radicẽ paruã, ne forte exorta,& in profundũ fixis radicibus, mora pariter, ac dolore, ut eradiceẽ indigeat. Idcirco.n. semper maiora peccata superueniunt nobis,& uim inferunt animabus nostris, q̃a minora non uitanẽ: ut sunt cogitationes malæ, sermones incongrui, colloquia praua, quæ solerti egent correctione. Sicut enim in corporibus, q̃ modicas despiciunt plagas, putredinẽ ac mortem sępius incurrũt: sic & in animabus, q̃ modica spernunt uitia,& peccata, maiora subrepunt eis crimina: quæ cum in habitũ duxerit anima, contemnit. Nã impius (inq̃t) cum in profundũ malorum uenerit, contemnit,& de reliquo, sicut sus in uolutabro luti lota, delectaẽ. Infœlix q̃ppe anima malis consuetudinibus detenta, nec ẽt peccatorum fœtorẽ sentit, sed potius oblectatur in ipsis,& gaudet, quasi bonũ aliquod malitiam deputans. Quæ licet tandẽ aliq̃n resipiscens in sensum uenerit, labore tñ multo,& sudore liberaẽ ab his, quæ peregit, ultro semetipsam subijciens seruituti malignæ consuetudinis. Propter quod omni uirtute elonga temetipsum ab omni praua intentione,& cogitatione maligna,& uniuersa uitiosa consuetudine. Potius uero temetipsum in uirtutibus exerce,& in habitũ harum operationem ducito. Si enim modicum laboraueris in eis,& habitum ducere præualueris, de reliquo

Vide quod & actiones & cogitationes nostræ sunt nobis coronæ & pœnæ causa.

ſine labore,Dei cooperatione,proficies. Nam uirtutũ habitus animæ inſertus,quaſi naturalem cognationem habens erga eam,& Deũ cooperatorem poſsidens,indiuulſus permanet,& ualde ſtabilis, ſicut cernis:quia & fortitudo,atq; prudentia,temperantiaq;,& iuſtitia, uirtutes ſunt inſeparabiles.Habitus enim animę ſunt,& qualitates,& operationes,in profundo illius dimiſſæ.Si.n.paſsiones malitiæ, cum nõ ſint nobis naturales, ſed extrinſecus aduenïant,dũ in habitum uenerint,uix abijci poſſunt;quãto magis uirtus naturaliter nobis inſerta ab authore,& ipſum procuratorẽ habẽs,ſi modicũ laborãtibus radicata fuerit in aïa, ĩdiuulſa ꝑmanebit?

Vnde quidam huius operator mihi narrauit, ꝙ poſtq̃ accepi contemplationẽ diuinã in habitu firmiſſimam, et huius meditatione impinguatã habui animã, uolui aliquando conſuetudinẽ huius abijcere: Sed detinebat mentẽ meam,non permittens eam ab aſſueta meditatione diſcedere. Et cognoui illam contriſtatam,& grauiter ferentẽ, & ad ipſam incõpræhenſibili inhiantem deſiderio, et nullo modo ad contrariam aliquã cogitationem declinare ualentẽ.Cum aũt modicũ laxarẽ habenas, uelociter mox recurrebat ad ſuã operationẽ,ſicut ait propheta: Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad Deũ fontẽ uiuũ. Oſtenſum eſt igitur ex his omnib⁹, quia in nobis eſt poſſeſſio uirtutũ, & nos huius domini exiſtimus:ſi tamen uelimus hãc tenere, & pc̃tm̃ reſpuere.Qui enim malitiæ ſeruiunt,radicitus ei inhærent, quẽadmodũ ſuperius dictum eſt. Tu autem de cætero liberatus ab eą per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, & Chriſtum indutus ſpũs ſancti gratia, totum temetipſum transfer ad dominum,nulloq; pacto ulterius uitijs aperias ianuã, ſed bono odore,ſplendore uirtutũ exornando animã tuã, templum illam ſanctę trinitatis facito,& eius contemplationi omnes mentis tuæ uirtutes adhibe.Si ergo aliquis cũ rege terreno cõuerſans,& ei familiariter colloquẽs, beatus omnibus eſſe uidet̃:mente Deũ cernere,& cũ eo eſſe, ipſumq; contemplari aſsidue,quantæ beatitudinis eſt?& ei coniungi,quantæ dulcedinis,ſecũq; colloq̃ per orationẽ & deprecationẽ,& ei appropinquare? Nã amore feruentiſsimo, & corde mũdiſſimo precando,& ab omnium materialium quidẽ externorũ amore cor penitus elongando, cum timore,ac tremore deprecationẽ ſuam offerendo, talis appropinquat Deo,& quaſi facie ad faciẽ loquit̃ cum eo. Adeſt enim ubiq; bonus Deus noſter,et dominator,exaudiens illos,q̃ puro corde, & ſyncero inuocant & deprecantur eũ;ſicut ait propheta: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Et ideo ſancti patres per orationẽ coniungi hoĩem Deo poſſe dicunt,& opus angelorum hãc uocant, futuræ lætitiæ prooemium. Nam eam regni cœlorum appropinquationẽ, & contemplationẽ ſanctæ trinitatis eſſe plus omnibus alijs iudicant. Ad hanc uero, deuotionis intentio mentem deducit.Conuenienter gratia prooemium, & quaſi præimaginatio illius beatitudinis uocat̃ iſta.Non tamen omnis oratio talis eſt, ſed q̃ appellatione iſta ueraciter eſt digna,Deũ uidelicet habens magiſtrũ, qui tribuit orationẽ deprecãti ſuper omnia,quę in terra ſunt ſubleuata, & domino Deo munde ꝓſentata.Hanc tibimetipſi ſolerter acquire,& ad hanc agoniza proficere. Sufficiens enim eſt de terra ad cœlos te ſubleuare.Nõ enim improuide, et quaſi caſualiter proficies in ea, ſed ab omnibus uitijs animam tuã purifica, et ab uniuerſa maligna cogitatione illam ablue, ut

40

Vide pro oratione plurima.

uelut mundū, & prçclarißimum fiat speculum. De corde tuo etiam iram, & indignationē eÿce. Nam hæ plus omnibus nostras orationes ad Deū ascendere prohibent. Quapropter omnibus in te peccantibus ex corde dimitte offensas, & de eleemosynis & miserationib⁹ pauperum ipsi orationi alas faciendo, offer eam Deo cū fruentibus lachrymis. Sic orando poteris dicere, quod & beatus Dauid. Hic enim cū esset rex, & plurimis distraheret̃ solicitudinibus, ab omnibus tñ suam purificans animam, dicebat Deo: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem aūt tuam dilexi. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea uehementer. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo dñe, iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. Sic ergo, te uociferante, Deus exaudiet; & adhuc te loquēte, dicet, Ecce adsum. Vnde si talem orationē possederis, beatus eris. Impossibile est enim, hominem cū tali deuotione orantem, & obsecrantem Deū, non quotidie in bono proficere, & cunctos inimici laqueos præteruolare. Nā calefaciēdo mentem suam (sicut quidam sanctorū ait) & animam resuscitando, & ad Deum semetipsum transferendo, ita dñm suum inuocando, memorq́ peccatorū suorum, & pro indulgentia eorū postulando, & lachrymis feruentißimis exorando, propiciū sibi fieri Deum, non est dubium. Nā pro consuetudine sermonū, & cogitatuum istorū, omnē deponit secularem solicitudinē & humanis passionibus celsior fit, & Dei collocutor uocari meret̃. Quo quid beatius, aut sublimius est? Dignū ergo te faciat dñs, huiusmodi adipisci beatitudinē. Ecce enim ostendi tibi uiā mādatorum dñi, & non subterfugi, quin annunciarē tibi omne consiliū Dei. Et ego quidem iam erga te ministeriū meum compleui. De reliquo ipse præcingens lumbos mentis tuę, scd'm illum, quo uocauit te, sanctum, & ipse sanctus in omni conuersatione tua esto. Sācti enim estote, qm̄ & ego sanctus sum, dicit dñs. Scribit autem & princeps apostolorū Petrus: Si patrē (inqt) inuocatis eum, qui sine acceptione personarū iudicat secundū opus uniuscuiusq;, cum timore incolatus uestri tempore conuersamini, sciētes quod non corruptibilibus auro, uel argento redēpti estis, de uana uestra conuersatione paternarū uestrarum traditionū, sed precioso sanguine, quasi agni incontaminati, & imaculati Christi. Hæc igit̃ omnia in corde tuo reposita, sine intermißione recole, ante mentis oculos semper habēdo timorem Dei, & terribile illud iudiciū claritatemq́ iustorū, quā accepturi sunt in illo seculo, necnon & condemnationē peccatorū in tenebris profundißimis, fragilitatemq́, & uanitatem præsentiū, & futurorū æternitatem. Quia omnis caro fœnū, & omnis gloria hominis sicut flos fœni. Exiccatum est fœnū, & flos decidit, uerbū autem dñi manet in æternū. Hæc meditare semper, & pax Dei tecū sit, & illuminet te, atq; intellectum tibi tribuat, ad uiamq́ salutis perducat te, & omnē uoluntatē malam longius a tua mente repellat, muniendo animā tuam signo crucis, ut nihil tibi appropiet scandalorū maligni, sed merearis in omni perfectione uirtutum, fructū adipisci infinitum, & insuccessibile regnū, & illustrari lumine beatæ, ac uiuificę trinitatis in patre, & filio, & spiritu sancto glorificandę. Talibus ergo moralibus sermonibus instruens preciosißimus senex filium regis, in suum abÿt hospitium.

Ministri uero iuuenis, & pædagogi, frequentē ipsius Barlaam introitū

in palatium cernentes, mirabantur. Vnus autem, q inter eos præpollebat, quem quasi fidelissimũ sibi, atq; gratissimũ rex constituerat in palatio filij sui, Zardan nomine, ait ad filiũ regis: Nosti utiq;, domine mi, quantus patris tui timor inest mihi, & quanta mea apud eum fides est. Ideoq; me quasi famulũ fidelissimum, ut tibi seruirem, præcepit. Nunc autem uirum hunc extraneũ frequenter uidens colloquentẽ tibi, uereor ne forte sectæ sit Christianorũ, aduersus quam ualde hostiliter se habet pater tuus: & si hoc est, mortiferæ condẽnandus subiacebo sententiæ. Nunc ergo uel regi de ipso notifica, aut amodo cessa ab eius collocutione. Si aũt istud non uis facere, eijce me a facie tua, ne sim repræhensibilis, & aliũ loco mei postula patrem tuum huc introducere. Filius autẽ regis ait ad eum: Hoc ante omnia Zardan fac: Ingredere tu infra cortinã, & audi ipsius ad me sermocinationem, & postea dicam tibi, qd te oporteat facere. Venturo itaq; Barlaam ad eũ, introduxit Zardan, & post cortinã posuit eũ, & dixit seni: Recapitula mihi diuinam doctrinam tuã, quatenus cordi meo fortius infigatur. Exorsus itaq; Barlaam, multa de deo, & de fidei pietate pronũciauit, & qũo ipsum solum oportet diligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & custodire mãdata eius cũ timore pariter, & amore, & quia ipse factor omnium uisibiliũ, & inuisibilium. Cum his & primi hominis psalmationẽ recommemorauit, datumq; sibi mandatũ, & pro præuaricatione a plasmatores condemnationẽ. Deinceps etiã bona enumerauit, quorũ spernentes mandatũ, nosmetipsos priuauimus. Et rursus memorauit tristiũ, quanta post illorum amisionem nos miserabiliter cõpræhendere. Cũ his etiam non tacuit, quomodo creator nostræ salutis sollicitudinem gerens, benignitatẽ suam impẽdit. Nam misit prophetas unigeniti filij sui incarnationem prædicare, & postea illius descensionem, incarnationis beneficia, miracula pro nobis ingratis, passiones, crucem, lanceam, spontaneam mortẽ, finem, restaurationẽ nostram, reuocationem in statum bonũ, post hęc suscepturum dignos cœlorum regnum, repositum malis supplicium uidelicet ignẽ inextinguibilẽ, tenebras indeficientes, immortalem uermẽ, & quantamcunq; aliam pœnã, sibimetipsis peccati serui thesaurizauerunt. Ista pertransiens, & imortali doctrina sermonẽ suum confirmans, multaq; de munditia uitæ disputãs, & præsentiũ uanitatẽ demonstrans, miseriamque eorum qui istis addicti sunt redarguens, & ad orationem conuersus, exorabat Deum, ut Iosaphat non conuerteretur ad priorem errorem, sed indeclinabilem teneret orthodoxæ fidei confessionem, immaculatã uitã, & mundã conuersationem. Finitaq; oratione, ad hospitium iterum abijt.

Regis itaq; filius Zardan accersens, & ipsius tentans dilectionem, ait: Audisti qualia mihi seminator uerborũ iste dixit, seducere me uanis suis moliens persuasionibus, & alienare a iucũda ista delectatione & refrigerio, et extraneo seruire Deo? Zardã uero ait: Quid tibi uisum est, domine mi rex, tentare me famulũ tuum? Noui enim profundius in cor tuum descendisse huius uiri sermones. Nisi enim hoc esset, non utiq; tam libenter, et incessanter cum eo loquereris: nec ẽt nos ignoramus hanc prædicationem. Sed ex quo pater tuus persecutionem sæuam aduersus Christianos excitauit, et ipsi hinc effugati sunt, siluit prædicatio eorũ. Si uero nunc beneplacitum dogma illorũ apparet, ac duritiam illius, ac laborẽ suscipere

præuales, dirigat̃ uoluntas tua in bonũ. Ego uero q̃d faciam, ad huiusmodi q̃dem austeritatem, nec ẽt respicere ualens? Timore uero regis animo meo in doloribus, et angustijs posito, solicitus sum, q̃d respõdeam ei. Nã negligentius illius præceptis inuigilans, hunc ad te intrare uirũ permisi. Tunc ait ad eum regis filius: Ego q̃dem maximæ tuæ beneuolentiæ erga me, nullam aliã magis congruam recompensationem agnoscens, hanc dignam tuo beneficio reperi, ut opus istud bonũ manifestum tibi facerẽ, ut scires ad q̃d factus es, et creatorem tuum q̃ te fecit, recognosceres: quatenus derelinquendo tenebras ad lucẽ curreres: moxq́ ut audires, incõpræhensibili desiderio illam sequereris. Sed sicut uideo, spes mea fefellit me. Nã cerno te durũ ad ea, quæ dicta sunt, atq́ stolidum. Si uero ista regi, et patri meo manifestaueris, nihil aliud efficies, q̃ curis, atq́ tristitia animũ illius replebis. Sed si illi gratiã uis impendere, nullo modo usq́ ad tempus opportunũ quicquam de eis annuncies. Talia q̃dem ad ipsum loquẽs, in aquis uisus est seminare. Nam in animam stultam non introibit sapientia.

Mane ergo Barlaam uenis, de profectione sua loquebat̃. Iosaphat aũt huius non ferens separationẽ, aĩo tristabat̃, et lachrymis occuli illius replebant̃. Multa tũc senex ei locutus est, et ut ĩmotus p̃manerent in bono, contestabat̃, uerbisq́ consolatorijs cor illius stabiliuit: et ut se alacriter dimitteret, precabat̃: simul et prædixit, q̃ non post longũ tp̃s denuo sociarẽtur ipsi societate inseparabili. Tunc ergo regis filius nolens amplius seni labores iniungere manendi, & ab itinere, q̃d desiderabat, eũ prohibere, simul etiam metuens, ne manifesta de ipso Zardan ille regi faceret, & tormentis ipsum subijceret, dicit ad eũ: Quoniã quidẽ tibi hoc uisum est, pater spiritualis, & magistrorũ optime, ac mihi boni totius author, me sic derelinquere, & cũ mundi uanitate adhuc conuersari, tu uero ad spiritualis quietis tuæ locũ uis pergere, ulterius te detinere, & impedire non audeo. Vade igit̃ in pace a Deo custoditus, & meæ miseriæ in sanctis orationibus tuis memor esto propter dominum, ut ualeam uenire ad te, & uenerandam faciem tuã semper uidere: Sed fac unam meã petitionẽ: Q̃m quidem noluisti accipere pro fratribus tuis, suscipe saltem pro temetipso modicam aliq́ pecuniã ad uictum, & uestitum. Ille aũt respondit ei: Si pro fratribus meis a te quicq́ non accepi, (non enim illi indigent mũdi materias suscipere, a q̃bus uolẽtes elongauerũt se) q̃uo mihimetipsi assumã, q̃d illis denegaui? Si.n. bona esset pecuniarũ possessio, illis utiq́ poti⁹, quã mihi res eas tradidissem. Q̃m uero fragilẽ ipsarũ noui possessionem esse, neq́ illos, neq́ meipsum talib⁹ suppono laqueis. Quia uero in hoc obedire nõ acqeuit Barlaam, rursus secundam petitionẽ facit Iosaphat, ne penitus ipsius deprecationem sperneret, & in omni illum dimitteret defectione, sed relinqueret ei laneũ illud uestimentũ, & asperum pallium, & tam in memoriam religionis magistri, quam ad munimentũ sibi contra oẽm satanæ operationẽ susciperet etiam aliud a se pro ipso, ut utique a me datum, inquit, cernens, meam semper in memoria feras humilitatẽ. Senex uero ait: Vetus q̃dem, ac scissum tibi dare, et nouum uestimentũ accipere nõ decet, ne modici laboris mei retributionẽ in hac uita recipiã. Vt aũt tuã deuotionẽ non amputẽ, uetera, & quæ nihil a meis differant, quærantur ciliciola, & illa suscipiã. Quæsita sunt igit̃, & data sunt seni. Cuius Iosaphat & ipse indumentum suscipiens, uehementer gaudebat, omni purpura regali, & ueste coc-

cinea preciosius illud incomparabiliter existimans.

Tunc sanctus Barlaam post paululum discessurus, nouissimam ei doctrinam adhibuit, dicens: Frater dilectissime, & fili dulcissime, quem per euāgeliū genui, scito cui militas regi, & apud quē confessiones tuas deposuisti. Oportet ergo ut firmas istas custodias, & militiam deuotus compleas, quantacunque promisisti in charta confessionis omniū domino, præsente cœlesti exercitu, & testificante, nec non & describente confessiones tuas, quas si custodieris, beatus eris. Nihil igitur præsentiū, Deo & ipsius præferas bonis. Quid.n. sic terribile est in hac uita, qūo est gehenna ignis æterni ardentis, nec prorsus lucē habentis, cruciantis, & nunquam desinētis? Quid aūt rursus mundi bonorū taliter lætificat, sicut Deus idem ipse diligentibus se donaturus? Cuius pulchritudo quidē ineffabilis, potentia uero inexpugnabilis, & gloria sempiterna: cuius bona suis amicis reposita, omnibus uisibilibus incōparabiliter supereminent: quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt: quorū hæres fieri merearis, Dei manu potentissima conseruatus. Tunc filius regis lachrymis perfusus, mœrore, & luctu detinebatur, a patre tam amabili & magistro optimo derelinqui non sufferens, aiebat: Quis mihi, pater, uicem tuā supplebit? aut ubi talē pastorem & ducē salutis animarū reperiam? quod uice tua amoris solatiū capiam? Ecce enim malū seruum, & apostatā Deo reconciliasti, & in filij, & hæredis ordine constituisti, & qui perieram, & errauerā, & omni bestiæ expositus eram ad deuorandū, me requisisti, & eis, quæ non errauerant, Dei ouibus copulasti, & ostendisti mihi cōpendiosam ueritatis uiam, educens me de tenebris, & umbra mortis, & pedes meos transferēs de lubrica, & mortifera, & distorta, atque praua uia, magnorū mihi, & mirabilium factus es author bonorū: quorum nullus sufficiet sermo excellētiam referre: magnorū & ipse, propter me paruum, efficieris particeps Dei bonorū, & quod meæ esset gratiarū actionis, cōpleat dominus, qui solus uincit donorū retributionibus diligentes se.

Barlaam itaque lamentationē illius amputare uolens, surrexit, & in oratione stans, eleuatis manibus suis ad cœlū, ait: Deus pater dñi nostri Iesu Christi, qui illuminasti, quæ obscura prius erant, & uisibilē istam, & inuisibilem creaturam de nihilo fecisti, & tuum plasma ad te conuertisti, & non permisisti nos post insipientiā nostram abire: gratias agimus tibi, & tuæ uirtuti, & sapiētiæ dño nostro Iesu Christo, per quē & secula, nosque, qui cecideramus, resuscitasti, & derelinquentib. peccata dimisisti, errātes reduxisti, captiuos redemisti, mortuos uiuificasti præcioso filij tui sanguine. Te ergo inuoco, & unigenitū filium tuū, & sanctissimum tuū spiritū, respice super hanc rationabilē ouem tuam, accedentē per me indignū ad sacrificium tuū, & sanctifica ipsius animā tua uirtute, & gratia, & conuerte uineam istā tuo sancto plantatam spiritu, & da ei ferre fructū iustitiæ, conforta illā, disponendo in ea testamentū tuum, & eripe illā a diabolo, sapiētia boni spiritus tui. Doce illū facere uoluntatē tuam, et auxiliū tuum ne auferas ab eo. Dignare eum mecū indigno famulo tuo æternorū bonorum tuorū hæredem fieri, quoniā benedictus es, et gloriosus in secula, Amen. Consumata ergo oratione, cōuersus osculatus est filium, eique cœlestis patris pacem, et salutem imprecando, exijt de palatio, et ibat gaudens, et gratias agens Deo, qui prosperam fecit uiam eius in bonum.

Iosaphat uero,postq̃ Barlaam egressus est, in orationem semetipsum dedit,et lachrymis feruẽtissimis dicebat:Deus in adiutoriũ meum intende,domine ad adiuuandũ me festina . Quoniã tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.Respice in me,et miserere mei,quia oẽs uis saluos fieri,et ad agnitionẽ ueritatis uenire. Saluum me fac, et conforta me indignum,ut ambulem per uiam mandatorum,qm̃ quidem ego debilis sum, et infirmus,et ad faciendũ bonũ insufficiens: Sed tu me potes saluũ facere,quia omnia uisibilia,et inuisibilia contines,et sustines. Ne dimittas me post uoluntates carnis uias ambulare,sed tuam doce facere uoluntatem, et conserua me in ęterna,et beata uita tua.Pater,et fili,et spũs sancte,consubstãtialis,et ĩdiuidua.Deitas,te inuoco,et te glorifico.Te.n.laudat oĩs creatura,et te glorificant ĩtellectuales ĩcorporaliũ uirtutes in scl'a. Amẽ.

Ex tunc itaq; Iosaphat omni custodia attendebat sibimetipsi, puritatem animæ pariter,et corporis uigilantius seruans,in abstinentia uiuens, et in orationibus totis noctibus. Diei nanq; sæpius partẽ amputabat eorum,qui secũ erant, cõmoratione præpeditus. Fiebat aliquando ei et regis ad illũ aduẽtus,aut eius ad ipsum regẽ uocatio. Sed nox ei,qđ deerat diei,supplebat in orationibus, et lachrymis usq; ad aurorã eo perseuerante,et Deum inuocante. Vnde propheticus ille sermo in eo complebatur: In noctibus extollite manus uestras in sancta,et benedicite dominũ.Zardan uero ille illius sentiens conuersationẽ,tristitia replebatũ,curisq; malis ĩ aĩo agitatus,nesciebat qualiter euaderet,aut ad quẽ finem peruenire posset. Tristitia ergo cõpræhensus in domũ suam abĳt, & ægrotare se simulauit. Vt aũt in notitiam regis istud peruenit, aliũ pro illo ministrare filio direxit.Ipse salutis Zardan solicitudinẽ gerens,medicum mittit ei probatissimũ, & multum curationis studiũ ei iubet impendere. Medicus itaq; sciens,q̃ Zardan sic regi charus erat,uigilanter ei intendebat. Qui cũ de illo certius agnouisset, regi protinus nunciauit, dicens: Ego quidẽ nullius infirmitatis causam in homine isto inuenire ualeo.Existimo tamen,q̃ defectione quadã obsessus sic infirmetur. Rex aũt his auditis, suspicatus est grauiter ei filiũ indignatũ fuisse, & huius rei gratia cõtristatũ Zardan ab eo discessisse.Discere aũt rem uolens,mandauit illi,q̃ crastina die(inquit) ad te uisendũ ueniam,ut quæ tibi accidit,ægritudinẽ agnoscã. Tunc Zardan,hoc audito nuncio,summo diluculo induens se uestimento suo, pergit ad regem.Et ingressus,adorauit eum super terrã. Rex aũt ait: Quare uim tibimetipsi intulisti, ut uenires ad me? Nam ipse te uolebam uisitare, & amicitiã,quam erga te habeo,oĩbus demonstrare. Cui ipse ait:Mea,o rex,infirmitas non est de his,quæ solent hominibus contingere, ægritudinibus,sed ex tristitia, & abundantia animæ, & corde dolente, condoluit & corpus.Stultitia magna esset,cum ita sim,si non ad tuũ,ut pote seruus, uenissem Imperiũ,sed tuum regnũ expectarem fatigari usq; ad me famulem tuũ. Rege ergo sciscitante, quæ defectionis tuæ est causa, respondit Zardan:Magnũ mihi periculum iminet, & maxime ego dignus sum tormentis,multarũq; etiã mortiũ reus existo: qa tuis præceptis negligenter obaudi ẽs, tristitiæ tibi multæ cã paulo ante effectus sum. Iterũ rex interrogauit eum:Et quæ est ista negligentia,uel qs est timor, qui circundedit te?Respondit ille:Circa dñm meum filiũ tuum negligẽtius uigilaui.Nam quidam malignus homo,& magus ueniens locutus est ei,quę ad sectam

Christianorũ

41 Iosaphat nouus effectus fidelis, uiuebat in abstinentia,orationibus & uigilijs.

Christianorũ pertinent. Deinde narrat minutatim regi ea, quæ filio eius a sene dicta sunt, & cũ quanta dilectione, ac desiderio idem filius sermonẽ suscepit, & qũo totus Christi est effectus, insuper & senis uocabulũ significat, Barlaam hunc uocari dicens. Audierat aũt rex prius de Barlaam, & de summa abstinentia eius. Vt aũt in aures ista peruenerũt regis, mox cõturbatus est, & obriguit, repletusq́ʒ est furore, & mẽtis insania agitabat: fecitq́ʒ accersiri statim Arachim quendã nomine, qui secundus erat a rege, & primus ei in oĩbus consilijs aderat, simul etiã astrologicæ artis scientia nimiũ pollebat. Cui ad se uocato, rex quod sibi contingerat, cũ defectione multa, & animi destitutione narrat. Ille ergo conturbationẽ illius, & confusionẽ animi considerans, ait: O rex noli, cõturbari, & cõtristari. Non.n. despero me posse suadere ei, qđ uolo, sed certo certius cognosco, statim ipsum negaturũ illius seductoris doctrinã, & tuæ cõsensurũ uoluntati. His ergo sermonibus Arachis regẽ animo quietiorem reddit. Deinde erga negocij meditationẽ, & considerationem se totũ contulit, & ait: Ante oĩa rex istud faciamus: malignũ Barlaam cõpræhendere festinemꝰ: & si hunc consequi poterimꝰ, nostra intẽtione nõ priuabimur, neq́ʒ a spe nostra decidemꝰ. Sed idem ipse, aut uerbis persuasorijs, aut diuersis tormentorũ generibus coactus, etiã nolens confitebiť falsa, & erronea se dixisse, & dñm meum etiam filiũ tuum, ad sequendũ paternũ dogma suadebit. Si uero illũ compręhendere nequiuerimꝰ, aliũ ego cognosco senẽ eremitam solitariũ, qui Nachor uocať, similem Barlaam per oĩa: quem non est facile dignoscere, illũ Barlaam non esse. Sed iste de nostra secta est, & magister meus in literarũ eruditione fuit. Hunc ergo allocutus adibo nocte, cunctaq́ʒ per singula ei notificabo. Deinde captũ esse Barlaam diuulgantes, hunc exhibebimꝰ, qui & Barlaã semetipsum nominabit, & dogmata Christianorũ tueri simulabit. Qui post multã disputationem, quasi responsione deficiẽs, potenter superabiť. Cum ista filius regis uiderit, q́ʒ Barlaam quidẽ uictus erit, nostri uero uictores, uictoribꝰ omnino palmã dabit, libenterq́ʒ tuum regnũ timebit, & tibi, quæ grata sunt, facere non tardabit. Conuerteť insuper & ille qui personam Barlaam simulabit, & errasse semetipsum confitebitur.

His igiť auditis, rex gauisus est nimis, et optimũ reperisse Arachim consiliũ arbitratus est. Vanæ etenim spei incũbebat. Quia uero Barlaã nouiter discessisse cognouerat, appræhẽdere eũ festinabat. Insidiatoribꝰ igiť, & lancearijs missis, plures exitus uiarũ occupauit. Vnã uero ex ipsis omnibus metuebat, quã ipse ascensis equis indeclinabiliter tenẽs, celerius præoccupare eum ꝓculdubio sperabat. In totis uero sex diebꝰ laborans, uane fatigatus est. Deinde ipse quidẽ in quodam regaliũ palatiorũ in uilla posito restans, Arachim cũ militibus non paucis usq́ʒ ad Sennaaritidẽ eremũ ad inquisitionẽ Barlaam direxit. Perueniens itaq́ʒ ille ad locũ omnes uicinos conturbauit. Quibus nõ se uidisse uirũ asserentibꝰ, ad deserta ipse princeps pios uenaturus exijt, multoq́ʒ eremi transmisso spatio, mõtes circundedit, & ualles inuias, & prærupta quædã pedibus, & manibꝰ reptando, cũ turba, quæ secum erat, ad crepidinẽ montis cuiusdam peruenit. Super quã stans, uidet sub ipso monte cuneum eremitarũ ambulantẽ. Et statim præcepto principis oẽs super eos unanimiter irrunt, alius aliũ cursibꝰ præuenire contendentes: & præuenientes, circundederunt eos quasi eos

canes multi, & bestiæ q̄dā feroces, & inhumanę. Et tenent uiros specie, & habitu uenerandos, & signa eremiticæ conuersationis in uultib⁹ ferentes. Et hos trahentes exhibent principi, nō tumultuantes omnino, nec quicq̄ pauidū, aut triste ostendentes, uel pronunciantes. Ille uero, qui præcedebat eos sicut abbas, peram portabat laneam, plenā reliquijs quorunndā

42 sanctorū patrum. Considerans uero ipsos Arachis, postq̄ non uidit Barlaam (agnoscebat quippe eum) cōtristatus est ualde, et dixit ad eos: Vbi est erroneus ille, qui filiū regis seduxit? Tūc ille qui perā gestabat, respondit: Non est ille inter nos. Absit. Fugit enim nos Christi gratia repulsus; Sed in uobis habitationes habet. Ait princeps: Cognoscis ergo illū? Etiā inquit eremita, Noui seductorem illū, qui est diabol⁹, qui in medio uestri habitat, et apud uos latitat, et ibi procurat. Princeps aūt dixit: De Barlaā ego te requisiui, et discere cupiens ubi sit, interrogaui te. Monachus autē ait: Et cur aliud pro alio locutus, et de illo, qui seduxit filiū regis, interrogationē intulisti? Si enim Barlaam quæris, oportebat utiq̄ te dicere: Vbi est, qui de errore cōuertit, et liberauit filiū regis? Ille enim frater noster est, et sanctæ conuersationis, sed ex multis iam diebus non uidimus eum. Et ait princeps: Habitaculū illius nobis ostende. Eremita respondit: Si uidere uos uoluisset ille, utiq̄ in occursum uestrum exijsset. Nobis uero non licet cellā illius uobis demonstrare. Furore igi͞t super hoc repletus princeps, dixit ad eum, iracunde pariter, ac ferociter eum conspiciens: Extranea quidē morte uos iterficiam, nisi cōtinuo Barlaam exhibueritis mihi. Et quid (inquit eremita) mundialiū cernis, quod tenacius amantes, præ-

43 sentem timeamus uitā amittere, & a te intentatā formidemus mortē? Potius enim gratias tibi confitebimur, si nos uirtutū amatores, præsenti subduxeris uitæ. Non mediocriter enim finis nostri timemus incertitudinē, ignorantes qūo illum sumus consecuturi, ne forte uoluptatis lubricū, uel tentatio quęlibet diabolica, præelectionis statū peruertat, & alia sapere, aut facere, q̄ Deo promisimus, suadeat. Vnde uos adipisci, quæ speratis, penitus desperātes, ne tardetis facere, quod estis facturi. Neq̄ enim adeo dilecti fratris nostri habitaculū, etiam scientes, demonstrabim⁹, neq̄ aliqua alia uobis latentia monasteria prodemus. Sic mortē effugere, pessimum iudicamus. Optimū uero nobis erit si moriamur, sudorem uirtutis prius, & nunc strenuitatis sanguinē deo offerentes. Ita cōfidenter loquentes non sustinens miser, sed aduersus fortitudinē prudentiæ celerrime cōmotus, multas eis imposuit plagas, & tormenta, quorū magnanimitas, & fortitudo, etiā tyranno, dignæ miraculo uisæ sunt. Vt aūt post multos cruciatus suadere non potuit, ut aliquis eorū cellam Barlaam sibi uellet ostendere, assumens istos ad regē iubet eos ducere gestantes etiā peram reliquiarū. Post dies ergo non modicos, nenerunt ad regē, cui Arachis de illis nota fecit oīa. Deinde præsentat eos ante faciem regis atrociter furentis. Quos cū uidisset, furore succensus est, & furioso similis, cœdi illos immisericorditer iubet. Postq̄ aūt uidit eos crudeliter plagis laceratos, uix a multa respirans insania, quiescere cœdētes iubet. Et ait ad illos: Cur ossa ista defunctorū circunfertis? Si ergo illos amantes, ossa eorum baiulatis, hac hora ponā & uos cū ipsis, ut desideratos adepti, grates nobis exinde referatis. Diuinæ huius cohortis princeps, & magister pro nihilo regis minas cōputans, ac si nihil triste contigisset ei, libera uoce, & sereno uultu,

Abbas Monachorum deferebat secum peram laneam plenam reliquijs sanctorum patrum.

Ecce quomodo sancti uiri sunt incerti de salute sua, & tamen hæretici nostri polliceri audent omnibus certitudinem.

& habitantē in gratiam significans, ait: Ossa ista munda, & sancta circūferimus, o rex, illorū repræsentantes mortem, quorū sunt, mirabiliū uirorum, & exercitij eorū, & adeo dilectæ conuersationis in memoriam nosmetipsos reducentes, & ad similē zelum excitantes; requiē quoq; speculantes, & delicias, in qbus modo conuersant. Hos quia beatificamus, & inuicem nosmetipsos exhortamur, & eorū sequi uestigia satagimus, insuperet mortis nosmetipsis assidue memoriam præsentamus, ualde utilem existentem, & ad sanctæ conuersationis agones deuotius erigentē, & sanctificationem nobis horū tactu haurimus: Rursus autem rex ait: Si utilis est mortis memoria, sicut dicitis, cur non in corporū uestrorum ossib⁹ huius accipitis memoriā, proprijs uestris, & paulopost corrumpēdis, si alienis istis, & iam corruptis assumitis? Tunc monachus ait: Cum ego quidē causas quinq; fuisse dixerim, cur sanctorum reliqas circunferimus, ad unā eorum respondendo subsannare nō uideris. Sed luce clarius nostri, quod ossa mortuorū mortis exhibent memoriam uiuentibus, & qm̄ ista sic esse cognoscis, & in carne tua ossa mortē tibi significant, cur non & ipse paulopost uenturæ memor mortis, bene, quæ tua sunt, disponis, sed omnibus quidem animā tuam tradidisti impietatibus, uiolenterq;, & immisericorditer interficis seruos dei, q in nullo te lædunt, neq; præsentiū aliquid tecum diuidunt, aut auferre contendunt? Cui rex ait: Male uos, & populos seducitis, & monetis ut a delectationibus seculi discedant, & pro dulcedine uitæ, & desiderantissima concupiscentia, & uoluptate, durā, & sordidam, ac miserā istam eligere conuersationem cogitis, & deorū honorem Iesu deferendū esse prædicatis. Ne ergo uestrum sequentes errorem populi, desertā terrā derelinquant, & a paternis dijs recedentes, alieno seruiant, tormentis uos, et morti subijcere æquum iudicaui. Cui monachus ait: Si omnes participari bonorū desideras uitę, cur non omnibus æqualiter largiris delicias, atq; diuitias, sed multo pluribus inopia laborātibus, tu, quę eorum sunt diripiens, tuis apponis? Non ergo pro multorū solicitus es salute, sed etiam impinguas carnē, materiam præparans uermiū deuorationi. Propterea et omniū abnegans Deū, eos, qui non sunt, deos appellas, totius sceleris inuentores, ut tu secundum imitationem eorum luxuriādo, & scelera exercendo, imitator appellari deorum tuorum ualeas. Qualia nanq; dij uestri egerunt, cur non & obedientes eis homines agerent? Errore igit̄ magno eras, o rex. Metuis enim, ne aliquos de populo suadeamus nobis consentientes discedere a manu tua, & omnia continenti offeramus manui. Vis. n. multos esse, qui tuæ seruiāt auaritiæ, ut ipsi qdem miseri sint, tuo uero, quæ eorū, lucro proueniant. Quemadmodum aliquis canes nutriens, aut accipitres uenandi gnaros, ante captionē qdem blandiri eis uidetur: Cum aūt uenationis aliquid compræhenderint, uiolenter de ore ipsorum, quod captū est, extrahit: Sic & tu multos habere uolens redditus, tibi & uectigalia, atq; censum de terra, & mari afferentes, dicis qdem ipsorum solicitudinē te gerere salutis, perditionē uero eis præparans æternā, ante omnes proculdubio tibimetipsi, ut solū modo tibi quasi stercorum, & cœni inutilitatis fluant diuitiæ, lethargiā patiens, tenebras pro lumine approbans. Sed euigila de graui somno isto, et aperi clausos oculos tuos, & uide ubiq; splendentē omnibus Dei nostri gloriā, & tu aliqn̄ te ipsum seruum illius facito. Intelligite. n. insipientes in populo, & stulti aliqn̄ sapi

44 *Nota hæretice qui sanctorū reliquijs detrahis, quā sublimia hic dicantur de ossibus eorum, et quomodo etiam ad illorum tactū hauriatur sanctificatio.*

te. Intelligite ergo, quia non est Deus, sicut Deus noster, & non est salus nisi in ipso. Tunc rex ait: Ab hac tua stulta nugacitate quiescens Barlaam ilico ostende mihi, aut experieris tormentorũ genus, quorum nunquam experientiam accepisti. Sapientissimus ergo, ac constãtissimus eremita, & cœlestis amator philosophiæ, nullo modo minas illius formidabat, sed intrepidus permanens, dicebat: Non ea, quæ tu imperas facere, o rex, iussi sumus, sed præcepta dñi Dei nostri, qui sobrietatem nos docuit, & a præsentibus delectationibus, & desiderijs abstinere, & fortitudinẽ exercere, & omnẽ tribulationem pro iustitia sustinere. Quanto ergo nobis pro pietate deteriora intuleris, tanto præstantius beneficiũ exhibebis. Fac igitur quod uis, nobis.n. extra quod conuenit, agere aliqd non est congruũ, nec peccato ullũ dabimus assensum. Non autẽ hoc paruum putes esse peccatum, si confratrem nostrũ, & commilitonẽ in tuis tradiderimus manib9. Sed de nobis hanc derisionem nunquam facies, etiamsi innumerabilibus nos subieceris mortibus. Non.n. ita debiles sumus, ut formidine tormentorũ tuorũ nostram prodamus philosophiã, & indignum aliqd agamus diuina lege. Quid plura? Quodcunque nosti tormentorũ genus, adhibe: nobis enim uiuere Christus est, & mori pro eo lucrũ optimum. Super his ergo furore accensus tyrannus, iussit diuinas ipsorũ abscindi linguas, erui uero oculos, manusque simul, & pedes detruncari. Data igitˉ sententia, apparitores quidem circunstantes, atque lictores, inhumane, & ĩmisericorditer summitates membrorũ detruncabant. Et linguas quidem eorũ uncis detrahentes crudeliter abscindebant oculos uero ferreis unguibus eruebãt, pedes, & manus securibus abscindebant. Beati igitˉ illi, & omni reuerentia digni, animo constanti, quasi ad epulas inuitati, uiriliter accedebãt ad tormenta, inuicẽ semetipsos exhortantes, & ad mortẽ propter Christum sine timore accedentes. In talibus ergo, & tam diris tormentis perseuerantes, animas suas sacri eremitæ illi dño tradiderunt, decem & septem numerũ perficientes. Manifestũ est ergo, quod rector est passionũ pius animus, sicut quidã nostrorum ait, agones referens cuiusdam senioris sacerdotis, & septem iuuenũ, matre consentiente, agonizantiũ pro paternis legibus, quorum perseuerantiæ, & magnanimitati isti similes extiterunt admirandi patres, supernæ Hierusalem ciues, & hæredes.

His ita pie consumatis, protoconsiliario suo rex Arachi dixit: Primo irrito facto, ad secundum consilium respice, & Nachor illum accersire. Arachis itaque intempesta nocte speluncã illius adijt. Nam in desertis habitabat, diuinationũ uacans artibus. Tunc omnibus ei consiliorũ adinuentionibus reseratis, ad regẽ summo diluculo redijt, et equitibus rursus ab ipso postulatis, & acceptis, ad perscrutandũ Barlaam egredi simulauit. Exeũti uero, & deserta circũeunti, apparet uir quidã de ualle quadam egrediẽs: illoque ad persequendũ eũ præcipiente, consequunˉ eũ uelocius, & cõpræhendentes ad se adducunt. Illo uero sciscitante, & quis esset, & cuius professionis, aut quis uocaretˉ, ille Christianũ quidem semetipsum uocauit, Barlaã uero nominauit, sicut edoctus erat. Gaudio itaque replet9 Arachis, sicut apparebat, hoc assumpto, celerius ad regẽ reuertitˉ, & iussus est ad regẽ intrare. Et ait rex in audientia oĩum assistentiũ. Tu es dæmonis operator Barlaã? Respondit ille: Dei operator sum, et non dæmonũ. Noli ergo malũ dicere mihi. Multas.n. mihi grãs agere debes, quia filiũ tuũ Deũ colere

lere docui,et ab omni errore liberaui, & uero reconciliaui Deo, & omni uirtutũ specie adornatũ reddidi illũ. Rursus aũt rex quasi iratus ait: Iustũ esset eqdẽ,ut sermonis pariter,et responsionis tibi facultate sublata,absq; ulla interrogatione morti tradereris; sed suffero te, ꝑpter naturaliter mihi insitã humanitatẽ,usq; ad cõstitutũ diẽ. Perscrutabor nẽpe de te. Et siqdẽ obedieris mihi,indulgentia dignus eris: sin aũt,male peribis. Sic locutus, Arachi illũ tradidit,custodiri diligentissime mandans. Sequẽti igit̃ die surgens inde,ad suũ rediјt palatiũ. Et auditũ est, captũ esse Barlaã,peruenitque fama usq; ad regis filiũ. Quod cũ audisset,uehementer animo doluit, & nullo modo a lachrymis abstinere potuit. Gemitib⁹ etiã, & lamentationibus deũ exorabat,& in auxiliũ senis inuocabat eũ. Non despexit uero illũ,nec diutius affligi ꝑmisit benignus,ac misericors Deus. Præsto nanque est omnib⁹ inuocantibus eũ in die tribulationis, & cognoscit eos qui colunt illum, Qui & iuueni ꝑ uisionẽ nocturnã notificat, et fortitudinẽ illi imittit,et ad pietatis confortat agonẽ,et fiduciã præstat, gaudioq; plenũ,et confidentia,et lumine dulcissimo,pauloante contristatum, et dolore plenũ,cor suũ reperit. Rex itaq; sic ista peragẽs, & ita considerans,gratulabat̃, bene prouidisse existimans, et Arachi imensas reddebat grates: Sed mentita est iniquitas sibi; sicut sanctus Dauid ait; et iustitia uincit iniquitatẽ,perfectius ipsam deiectura, et memoriã illius disperditura cũ sonitu,prout in sequentibus sermo declarabit.

Post duos autẽ dies,pergit rex ad palatiũ filiј sui. Et hunc in occursum patris egressum,nõ osculatus est pater,ut solebat, sed indignato,& quasi irato similis,ingressus est regale cubiculũ,& mœstus sedit. Deinde filiũ aduocans,ait: Fili mi,quæ est ista fama,quæ auribus meis insonuit, & defectionibus animã meã comburit? Nullus enim hominũ tanto fuit repletus aliqñ gaudio in filiј natiuitate,prout arbitror,quantũ ego in tua: neq; rursus contristatũ esse puto,sicut tu me nunc in tristitiã deposuisti,& meã inhonorasti caniciẽ,lumenq; abstulisti oculorũ meorũ, & meorum uires excidisti neruorũ. Timor enim,quẽ timebã de te, euenit mihi: & qđ uerebar,accidit mihi: & factus sum inimicis meis ĩ derisum,et aduersariјs meis in delusionẽ. Indisciplinata mẽte, & infantili consilio seductorũ uerbis obaudiens,& consiliũ male sapientiũ meo præferens,& nostrorũ deorũ cultũ derelinquens,alieno seruisti deo. Quare fili hæc fecisti sic? & quẽ sperabam cũ omni nutrire,& educari custodia, et senectutis habere baculum, et fortitudinẽ,regniq; successorẽ optimũ derelinquere,ea,quæ inimicorũ, et hostiũ sunt,non erubuisti ostẽdere mihi in te? An non oportebat mihi amplius obedire te,et mea sequi dogmata,q̃ dolosi, & putridi senis obaudire fatuitati,et stultiloquiјs, amarã tibi pro dulci suggerentis uitã,et ꝓ amantissimis deliciјs durã,& asperã pergere uitã, quã filius Mariæ ambulare præcepit? Non timuisti etiã maximorũ deorũ indignationẽ, ne fulmine te interficiant,aut hiatu terræ absorbeant, q tanta nobis bona fecerũt, ut diuitiјs,& potentia, ac diademate regni nos ornarent, & gentes innumeras nobis subiјcerent,& te prærer spem per orationem meam, & deprecationẽ nasci facerent,& dulcissimo isto participare lumine concederent? Hos contemnens,atq; despiciens,crucifixo adhæsisti,seductus inanibus uerbis famulorũ illius, q nescio quæ fabulose dicunt futura secula, & mortuorũ corporũ resurrectionẽ delirãt, & alia plurima ad seductionem

stultorũ introducẽtes. Sed nunc fili chariſſime, mihi patri tuo acquieſce, & longe ab iſtis deliramentis ſecedendo, ueni & ſacrifica pijs, ac manſuetis dijs centũ tauros, ſi forte libaminib⁹ eos placare poterimus, ut ueniam tibi offenſionis præbeant. Nam potentes ſunt, & fortes, tã ad benefaciendum, quã ad inferenda ſupplicia. Atqui dictorũ exẽplum nos eſſe poſſumus, q eorum miſericordia ad hunc principatũ peruenimus. Ideoq; grata illis ſeruitia rependimus, et eorũ cultoribus honores, & eis ſacrificare cõtemnentibus tormenta exhibentes. Multa ergo talia uaniloquia rege percurrente, & noſtra quidẽ irridente, ac reſpuente, idola uero efferente, atq; laudante; uidens ſanctiſsimus iuuenis, q non oporteret iam rem in angulo, & occulto, ſed ſuper candelabrũ in excelſo poni, ut manifeſta fiat omnibus, confidentia ſimul, & conſtantia repletus, ait:

Quod circa me actum eſt, domine pater, nunq; negabo. Tenebras effugi, ad lumẽ cucurri, & errorẽ deſerui, ueritati acqeui, et dæmonibus abrenunciaui, Chriſtoq; fœderatus ſum dei patris filio, & uerbo, per quẽ totum, quod eſt, factũ eſt; qui & hominẽ de limo terræ formauit, & uitalẽ ei flatũ indidit, & in paradiſo deliciarũ poſuit conuerſari. Præuaricantem uero mandatũ illius, & morti addictũ, poteſtatiq; diaboli rectoris tenebrarum ſubditũ non deſeruit, ſed omnia patiendo, ad antiquũ honorẽ uolens eũ reducere, totius factor creaturę, & noſtri generis author, homo factus eſt propter nos, de uirgine ſancta natus, in terra cũ hominibus cõuerſatus eſt, & pro nobis indignis, & ingratis famulis ſuis dñs mortem ſuſcepit, & mortẽ crucis: quatenus ſolueretꝰ peccati dominiũ, & prima condẽnatio deſtruerẽt, & cœlorũ portæ rurſus nobis panderent. Illuc enim noſtram naturam eleuauit, & in throno gloriæ collocauit, regnumq; perenne diligentibus ſe donauit, & bona meliora uerbi auditu contulit. Ipſe.n. eſt fortis, & ſolus potens, rex regnantiũ, & dñs dominantium, cuius imperium inexpugnabile, & poteſtas inæſtimabilis, & ſolus ſanctus, & in ſanctis requieſcens, cũ patre, et ſpiritu ſancto glorificandus, in cuius nomine baptizatus ſum, et confiteor, et glorifico unũ Deum in tribus perſonis, conſubſtantialẽ, increatũ, et immortalem, æternũ, et inæſtimabilem, incircumſcriptũ, et incorporalem, impaſsibilẽ, et inconuertibilẽ, immutabilẽ, et indefinitũ, fontem bonitatis, et æquitatis, et lucis æternæ, omniũ creaturarum uiſibiliũ, et inuiſibilium factorẽ, continentemq; omnia et conſeruantem, omniũ prouiſorẽ, tenentem omnia, et regentẽ. Neq; enim factum eſt aliqd eorum, quæ ſunt, ſine illo, nec abſq; illius prouidentia ſubſiſtere quidpiã ualet. Ipſe.n. uita omniũ, ſtabilitas cunctorum, et illuminatio, omnimoda dulcedo, auiditas inſatiabilis, et omniũ deſiderabiliũ ſumma. De relinquere ergo ſic bonũ, ſic ſapientem, ſic potentem deũ, et dæmonibus immundis, & omniũ ſcelerũ authoribus ſeruire, & idolis ſurdis, & mutis cultũ exhibere, quæ nunq; fuerunt aliquid, nec futura ſunt, quãtæ eſſet utique pater inſipientiæ, atq; ſtultitiæ? Qñ enim audita eſt aliqua loquela, aut ſermo ab ipſis? Quando uel paruã reſponſionem exorantibus ſe dederunt? Qñ ambulauerunt, aut ſenſum aliquẽ oſtenderunt? Neq;.n. ſtantes ſeſsionis aliquando recordati ſunt, neq; ſedentes ſurgere uiſi ſunt. Quorũ turpitudinem, & fœtorẽ, atq; inſenſualitatẽ, necnon & in eis operantium, & per illa uos ſeducentiũ dæmonum fragilitatẽ, a uiro ſancto diſcens, & eorũ malitias conſpuens, & pfecto odio odiens eas, uiuenti, & uero Deo

adhæsi,& illi seruiã usq; ad diem uitæ meæ, ut & in manus eius ueniat spiritus meus. Igit cum tam inenarrabilibus bonis occurrentibus mihi,gauderem qdem,q de malignorũ seruitute dæmonum liberatus, & de dura captiuitate reuocatus essem,& lumine uultus dñi illustratus,dolebam tamen,q animã meam dimidiã perdidissem,eo q tu dñs,ac pater meus, talium non esses particeps bonorũ; sed considerans tuæ pertinaciã uoluntatis,continebam in memetipso tristitiã,nolens te ad iracundiã prouocare. Deũ uerum incessanter exorabã,ut traheret te ad se, & de longinquo reuocaret exilio,cuius tu author tibimetipsi (heu mihi)fugitiuus pietatis factus,& malitiæ minister totius impietatis. Qm̃ uero tu ipse opera in manifestum,quæ circa me erant,adduxisti, perfectionem mei ausculta consilij.Non uiolabo fœdus,quod composui cũ Christo;non perdam illũ,qui me redemit precioso sanguine suo,& si me oporteat mori pro eo. De me igit sic certus factus,noli frustra laborare,qm̃ nunquam me poteris a bona confesione reuocare. Sicut.n.tibi imposibile est,cœli altitudinem manu tangere, aut maximũ siccare pelagus,(inefficax utiq; conatus est iste, & inutilis)sic & istud esse cognosce. Si ergo ipse meo acquiescere uolueris consilio,Christo reconciliaberis: & quæ super mentẽ humanam sunt, experientiam accipies bonorũ,socijq; adinuicẽ erimus,sicut naturæ,ita & sidei:aut a tua discedã(bene scias)filiatione, & Deo seruiã munda conscia.

Rex igit,ut audiuit hæc omnia,statim commotus est, & furore incompræhensibili arreptus,iracunde ei loquebat, & amarisime dentibus frendens,& furioso similis,ait:Et qs mihi horũ author est malorũ, nisi ego ipse,q sic te disposui,& talia tibi feci, qualia nullus aliquando patrũ fecit filio suo?Quapropter prauitas tuæ uoluntatis, & contentio impudenter effrenata,aduersus caput meũ insanire te fecit. Merito igitur in tua natiuitate astrologi dixerunt,te malignũ fore uirum ac pesimũ,arrogantemq;,& parentibus inobedientẽ. Nuncuero si meo non obaudieris consilio, & a mea discesseris filiatione,pro patre inimicus effectus,illa faciam tibi,quæ nec etiam hostibus aliquis ostendit.

Tunc Iosaphat respõdit:Cur rex ita succensus,qm̃ ego taliũ particeps effectus sum bonorũ,tristaris? Et quis unq; pr̃ in filij fœlicitate contristatus apparuit?Aut quomodo iam pater talis,& non ut inimicus,reputabitur?Non ergo patrẽ meũ de reliquo uocabo te, sed discedam a te,sicut aliquis fugit a serpẽte, si cognouero te inuidere saluti meæ, & ad perditionẽ coarctari uiolenta manu. Quod si contra tyrannice,et hostiliter egeris;sicut et dixisti,quid aliud lucraberis, nisi quod pro patre tyrannus,et homicida duntaxat uocaberis?Et quia facilius est tibi aquilæ uestigia seq,& p ipsum aerẽ uolitare,q̃ quæ in Christo est,fidẽ meã mutare, et quã ei confessus sum,bonã confesionẽ puertere,ab hoc conatu quiesce. Sed potius intellige pr̃,et albuginẽ,atq; caliginẽ de mentis tuę oculis excute,ut cernere ualeas dei mei splendidisimũ lumen,& ipse aliquando illustrari dulcisimo lumine isto merearis. Quare enim totus deditus es carnis passionibus, & uoluptatibus,& respectus non est in te? Scito q omnis caro fœnũ, & omnis gloria hois ut flos fœni. Exiccatũ est fœnũ, et flos eius cecidit. Verbũ aũt dñi mei quod euangelizatũ est omnibus,manet in æternũ. Cur ergo sic insane tenes,ac defendis,more uernaliũ florũ, marcidã, & peniturã gloriam, atq; abominandas, fœtidasq; delicias, & uentris,ac sub uentre

immundissimas passiones, quæ ad tempus quidem delectant sensus stultorum, postea uero amariores felle faciunt retributiones? Qm̃ quidẽ umbræ ipsi, & somnia uanæ istius pertransibũt uitæ, in dolore uero perenni ignis inextinguibilis, et obscuri, concludent horum amatores, & iniqtatis operarũ, ubi uermis eos non dormiens sine fine comedet, et ignis assidue, et inextinguibiliter in secula exuret, nullũ exitũ habituros. Cũ qbus (heu mihi) & ipse conclusus, & atrocissime cruciatus, multũ quidem conscientia malorũ consiliorũ, multum uero, & meorum uerborum requires præsentes dies, sed utilitas pœnitentiæ non erit. Nam in inferno confessio, & pœnitentia non est. Sed præsens tempus, operationis est; futurũ uero, retributionis erit. Si.n. præsentes iucunditates non perditioni subiacerent, & fluxui, sed perenniter florerent permãsuræ cũ dominis suis, nec si oporteret Christi bonis, & æternis donis ista prẹferre. Quanto enim sol nocte profunda splendidior est, & lucidior, tanto, & eo amplius bona promissa diligentibus Deũ omni terreno regno & gloria gloriosiora sunt, & magnificentiora. Et omnino conuenit maiora minoribus anteferre. Qm̃ uero, & fluxui omnia, et corruptibilitati subiacent, et quasi uisio, et somniũ, et umbra prætereunt, et pereunt, et auræ potius est credendũ non stanti, et nauis pontũ præterlabentis uestigijs, q̃ hominum prosperitati: quantæ est improuidentiæ, uel potius uecordiæ, & imprudentiæ, corruptibilia, & mortalia, infirma, & fragilia incorruptibilibus præferre, & æternis, immortalibusq́;, & infinitis, & tẽporali horũ refrigerio, insuccessibili priuari bonorũ illorum refectione? Non intelligis ista pater? Non pertransibis transeuntia, & adhærebis permansuris? Non præferes habitationẽ incola tui, lucẽ tenebris, æternam uitã umbræ mortis, non indissoluenda fluidis? Non fugies a dura seruitute mali rectoris, neqssimi (inquã) diaboli, & bono, atq́; clementi, & multũ misericordi non reconciliaberis dño? An non a multorũ discedens, & falsorum deorũ seruitute, uni seruies uero, & uiuẽti Deo? Nam etsi peccasti, & diutius blasphemando, eiusq́; famulos diris tormentis perimendo, suscipiet te tñ proculdubio, quia benignus est, si cõuertaris ad illum, & omniũ tuorum immemor erit delictorũ. Non.n. uult mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & uiuat. Qui de innumerabili altitudine descendens, ad inqsitionem nostri, q errraueramus, crucem, flagella, mortẽ pro nobis sustinuit, & suo nos precioso sanguine redemit, uenundatos sub peccato. Ipsi gloria, & laus in secula. Amen.

Rex aũt stupefactus pariter, & ira repletus, tã intellectu pueri, & uerbis, qbus contradici non ualebat, q̃ & ex hoc, ꝙ non dimiserat filius eius quicquã, quod ad deorũ derogationem pertinere potuerit, sed totã eorũ subsannauerit, & deriserit uitam: Sermonis tñ claritatẽ ob internam tenebrarum crassitudinẽ non percepit, & punire illũ, aut mali aliqd de illo disponere, propter naturalẽ amorẽ nõ potuit. Peruertere se illũ minis posse omnino desperabat, & insuper metuebat, ne si amplius moueret erga illũ sermonẽ, illo fiducialiter acturo, & deos illius despecturo, ampliori furore succenderet, & cogeretur aliqd mali irrogare ei. Cũ ira igiẽ surgens, discessit, & dixit: Vtinã nunq́; natus esses, uel in lucẽ istam processisses, talis futurus blasphemator deorũ, & paternẹ spretor amicitiẹ, & admonitionis. Sed nõ in finẽ inuictos subsannabis deos, nec in longũ gaudebunt aduersarij, aut horũ præualebunt maleficia. Nisi.n. obediens fueris mihi, & dijs

gratus

gratus extiteris,& multis,et uariјs afflictū tormentis male te interficiam, non sicut filium te tractans,sed quasi hostem quendam, & apostatam.

Hæc patre minante,et cū ira discedente,in suū cubiculū filius ingressus, ad suum adiutorē,oculis eleuatis,orauit:Dñe Deus, de profundo cordis clamaui,dulcis pes mea,et uera promissio, tu refugiū ad te confugientiū, uide contritionē cordis mei propicio et māsueto oculo, et ne derelinquas me,neq; discedas a me, sed secundū ueram promissionē tuam adesto mihi indigno famulo tuo. Te.n.cognosco,et confiteor factorē, et prouisorē omnis creaturæ.Ipse ergo me conforta,ut in bona confessione permaneā, usq; in finē uitæ meæ.Respice in me,et miserere mei,et assiste mihi,de uniuersa me diabolica illęsum seruans operatione.Respice rex.Inflāmata est enim fortiter anima mea tuo amore,et desiderio,et exarsit quasi in siti ardoris in inaquoso,desiderans fontē immortalitatis. Ne tradas bestiјs animam confitentē tibi,animam pauperis tui ne obliuiscaris in finē,sed concede mihi peccatori in omni uita mea,pro tuo nomine,et confessione omnia pati,et totū meipsum tibi sacrificare. Te.n.uires subministrante, et infirmi fortes efficiunt̄,q̄a solus adiutor insuperabilis, et Deus misericors, quem benedicit omnis creatura glorificandū in secula, Amen.Sic orādo, 45 diuinam sensit consolationē in cor suū descendisse:et constantia repletus, persequerauit tota nocte in oratione.

Perseuerauit tota nocte in oratione.

Rex aūt Arachi amico nota faciens de puero, et duram illius pertinaciam,et immutabilē significans uoluntatē,consilium ab eo accepit, cū eo amabilē potius,ac suauem faciendā esse,q̄ ſęuam, et asperā collocutionē, blanditiјs sperans penitus esse trahendū. Venit igitur rex sequēti die ad filium.Et sedens propinquius,aduocauit eū. Deinde circumplectens osculatur eū,mansuete subingrediens,et leniter dicendo: Fili dulcissime,et amantissime,honora tui canitiē patris, et meā audiendo deprecationē,accedens offer sacrificia diјs.Sic enim illos clementes habebis,et longitudinem dierū,gloriæq; omnis,et regni, et omniū bonorum participationem ab ipsis accipies,mihiq; patri tuo eris gratus per totam uitā, et omnibus hominibus uenerandus,atq; laudabilis.Patri enim obedire, magna laus est,& maxime in bono,& erga deos dilectione.Cur ergo fili uisum est tibi,q uolens de bono declinando,uiā contrariā ambulando prælegi; aut ignorantia & experientia boni, perditioni meipsum dedi? Sed si uolētem me putas utilitati præferre malū, & uitæ præponere mortē, multū mihi uideris,fili,a recto deuiare iudicio.An non uides,quanto labori,& fatigationi memetipsum trado,expeditionibus contra inimicos,uel aliјs q̄busdam reipublicæ utilitatibus uacans?famē ēt,& sitim,itineris pedū fatigationem,& in nuda terra cubationē,quando necessitas incūbit, sustineo. Diuitiarū uero, & pecuniarum tantus mihi contemptus inest atq; despectus,ut sæpenumero satis prodige omnia promptuaria palatiј mei,uel tui euacuauerim,ut ædificarē maxima templa deorū,& meis exercitibus largiter dispensauerim thesauros pecuniarū. Cum igit̄ tantæ sim particeps largitatis,& laborū,& perseuerantiæ, si Galilæorum cognouissem meliorem sectā nostra esse,qūo illam omni studio, & festinatione non appræhendissem,cuncta deferendo,& spernendo causa salutis meæ? Si aūt ignorantiam meā,& inexperientiam boni reprehenderis, attende quantas sępius noctes insomnes duxi,quæstione aliqua proposita, & sæpe non mul

tum necessaria, non tñ indulgebã mihimetipsi penitus requiẽ, priusq̃ quæstionis apertã, & congruentissimã inuenirem solutionẽ. Si ergo harũ rerũ temporalium nec minimũ aliquid despectui habui, sed omnia diligenter ad utilitatẽ uniuersorũ inuestigaui, intm̃ quod in perscrutatione, atq; sciẽtia ẽt ineffabilium, quæ sub sole sunt, sicut arbitror, nulli secundus fuerim: qũo consequens est, ut diuina, quæ coli, & uenerari oportet, despicienda iudicarẽ, & non omni studio, omni uirtute, tota anima, & tota mente ad eorũ uacauerim inquisitionẽ, ut inuenirẽ uerã uiam, & competentissimã? nam & quæsiui laboriosius, plurimas noctes, ac dies in his expendens: multosq; sapientes, & eruditos ad istud consiliũ conuocaui, nonnullis ẽt Christianorũ sæpius locutus sum: & uiuaci conq̃sitione, & experientissima perfecutione inuenta est a me ipsa uia ueritatis; quæ a sapientibus, tã rationabilitate, q̃ intellectu præditis testificata est, q̃a non est alia, nisi per quam hodie ambulamus, maximis dñs seruientes, & dulcissimã uitã, atq; iucundam tenentes, omnibus hominibus ab ipsis distributã, quę delectatione, & lætitia plena est: quam Galilęorũ principes, & pontifices imprudenter repulerunt, q & dulce lumen istud, & iucũditates omnes, quas ad refrigeriũ nobis dñ largiti sunt, spe cuiusdã alterius incertæ uitæ reñciunt, nescientes q̃d dicunt, uel de q̃bus affirmant. Tu autẽ, fili tenere, patri tuo acquiesce diligenti, & uerissima scrutatione indubitanter bonũ inuenienti. Ecce.n. ostensum est, quia neq; uolens, neq; ignorantiæ modo detorsi a bono, sed inueni, & accepi: desidero ẽt & te nõ uecorditer errare, sed me sequi. Verere igĩ patrem tuũ. An nescis quale bonum est patri obedire, & eũ in omnibus lætificare? Sicut econtrario q̃ detestabile est, & malignũ, patrem exacerbare, & ipsius mandata pro nihilo computare? Quotquot enim hoc fecerunt, male perierunt; cũ q̃bus tu fili non annumereris, sed patrem lætificans, adipiscaris bona omnia, & hæres fias meæ benedictiõis, & regni. Prudentissimus uero, & uere nobilis iuuenis, patris superflua locutione, & stulta oppositione audita, & agnita tortuosi draconis uersutia, qũo a dextris pedibus illius parauit laqueũ, capere deificam animã artificiose tentans, & ad propositũ impedire brauiũ, domini ante oculos posuit pręceptũ, Non ueni mittere pacẽ, dicentis, sed gladiũ. Veni enim separare filiũ a patre suo, & filiam a matre sua, &c. Et qm̃ qui diligit patrẽ, aut matrẽ plus quam me, non est me dignus. Et quicunq; negauerit me coram hominibus, negabo eũ & ego coram patre meo, q est in cœlis. Hæc cogitãdo, & diuino timore animam erudiendo, desiderioq; & amore cõfortando, Salomonis illud uerbũ nimiũ gaudens assumpsit, dicentis: Tẽpus amandi, & tẽpus odiendi: Tempus belli, & tẽpus pacis. Et primũ q̃dem in mente orans, illud Dauidicum dixit: Miserere mei Deus, miserere mei, qm̃ in te confidit anima mea. Et in umbra alarũ tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Clamabo ad Deum altissimũ, Deum qui benefecit mihi: Et cætera psalmi. Deinde dixit ad patrẽ: Procurare patrem & illius obedire mandatis, charitate quoq;, & amicitia ministrare, cõmunis nos edocet dñs, naturalẽ nobis huiusmodi inferens amorẽ. Quando uero parentũ affect⁹, et amicitia ipsam animã fert ad periculũ, et ab authore remouet, abscindere hanc penitus iubemus, & nullo modo obedire debere separantibus nos a Deo, Sed odire istos, & auertere, ẽt si pater sit, qui execrabilia præcipit, & si mater, uel rex, & si uitæ ipsius dñs. Nam pro-

pter affectũ paternum Deũ perdere, impossibile mihi est. Quapropter noli tibimetipsi laborẽ incutere, uel mihi, sed potius crede, & uiuo, et uero uterq; seruiamus Deo. Quæ.n. nunc colis idola, sunt manuũ hominũ opera, flatu carentia, & surda, nihil aliud penitus, q̃ solam perditionẽ, & cruciatus æternos se colentibus exhibentia. Si uero istud facere nolueris, fac de me, quod tibi uidet̃. Seruus.n. sum Christi, & neq; blanditijs, neq; tormentis ab illius discedã charitate, sicut in anterioribus dixi tibi, in medio ponens huius nomen dñi, & firmissime uerbũ astruens. Quia uero neque uolens dixisti te male agere, neq; ignorantia a bono declinare, sed multa, & laboriosa inq̃sitione hoc cognouisti ueraciter bonũ esse, idolis seruire, & libidinibus passionũ affligi, malũ quidem te ex industria agere nolo dicere: Ad multa tibi circunfusa est caligo ignorantiæ, & quasi in tenebris palpando ambulans, penitus non uides luminis uel modicũ quemlibet radiũ. Vnde rectitudine perdita, per præcipitia mala, & deuexa errabundus non recte graderis. Hoc & ego indubitanter scio, & te pater cognoscere uolo. Ideo tenebras pro lumine ponens, & mortem pro uita approbans, putas tibi bene consultũ esse, & utiliter prouidisse. Sed non est ita. Neq; enim, quæ colis, dij sunt, sed statuæ dæmonũ, omnem illorũ execrabilem operationẽ intrinsecus habentes, neq; quam uocas dulcẽ, & iucundam uitã, delectatione, ac lætitia putes repleri. Huiusmodi est naturæ: sed potius abominabilis habetur ista, scd'm ueritatis sermonẽ, & execranda. Temporaliter.n. gulam lenit, sed postea amariores felle facit retributiones (sicut meus magister ait) & acutiores gladio ancipiti. Et q̃uo hui9 narrabo mala? Enumerabo ea, & super arenã multiplicabunt̃. Hamus.n. est diaboli, præsens uita, opta abominabili uoluptate uelut esca, per quã seductos ad profundũ trahit inferni. Sed a dño meo promissa bona, quæ tu incertæ uitæ spẽ nominasti, uera sunt, & immutabilia: finẽ nesciunt, corruptioni non subiacent. Sermo non est, q̃ referre magnitudinem illius gloriæ, & delectationis ualeat, gaudij quoq; ineffabilis, & lætitiæ perennis. Omnes.n. (sicut ipse cernis) morimur, & nõ est homo q̃ uiuet, & non uidebit mortem. Rursus aũt resurrecturi sumus, q̃n ueniet dñs Iesus Christus filius Dei in maiestate ineffabili, & terribili uirtute, solus rex regũ, & dñs dominantium, cui omne genu flectet̃ cœlestium, terrestriũ, & infernorum; & tm̃ terrorem tunc incutiet, ut ẽt ipsæ cœlestes uirtutes timeãt. Adstabunt uero ei cũ timore milia miliũ, & decies centena milia angelorũ, & archangelorũ, & cuncta timore, & tremore erunt plena. Vnus autem archangelorũ tuba canet, & mox cœlum inuoluet̃ sicut liber. Terra autẽ dirupta, emittent̃ corpora hominũ, quicunq; fuerunt, ex quo Adam primus homo factus est, usq; ad diẽ illam. Et tunc omnes a seculo mortui, in ictu oculi uiui astabunt tribunali imortalis dñi, & unusquisq; redditurus est rationẽ operum suorũ. Tunc iusti fulgebunt sicut sol, q̃ crediderunt in patrẽ, & filium, & spm̃ sanctum, & in operibus bonis finierunt præsentẽ uitam. Q̃uo uero tibi enarrabo, qualẽ illi tunc suscepturi sunt gloriã? Nã & si solis comparem claritati splendorem eorũ & pulchritudinẽ, uel fulguri coruscanti, nihil splendore illo dignũ referám. Oculis.n. non uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod præparauit Deus diligentibus se in regno cœlorũ, in luce inaccessibili, in gloria ineffabili & infinita. Et iusti q̃dem talia adipiscent̃ bona, talemq; beatitudinem: illi autẽ

46 *Iusti fulgebunt sicut sol, qui crediderũt in sanctam Trinitatẽ, & in operibus bonis finierunt præsentem uitam. Vides ergo quod non sufficit tantum credere, sed & operari necesse est.*

qui uerũ Deum negauerunt, plaſmatorẽ, & creatorem ignorantes, dæmones, uoluptatesq́ uanæ huius uitæ amauerunt, & more pecorũ in cœno uitiorũ uolutati ſunt, & totius nequitiæ ſentinã animas ſuas fecerunt, ſtabant nudi, & miſeri, cõfuſi, & deiecti, & habitu, et re ipſa opprobriũ facti omni creaturæ. Cuncta.n. quæ egerunt in uerbo, in opere, in cogitatione, ante faciem illorũ uenient. Deinde poſt confuſionẽ illam duriſsimã, & opprobriũ illud intolerabile, præcipitabunẽ in ignem inextinguibilẽ, & teterrimum, in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & ſtridor dentiũ, & uermis immortalis comedet carnes eorũ. Hæc eſt pars eorũ, & hæreditas. In his per ſecula ſine fine cruciabuntur, eo q̃ bona a deo promiſſa deſpicientes, propter temporalẽ peccati uoluptatẽ, & damnationẽ æternam elegerũt pro iſtis. Itaq; pro ineffabili quidem gaudio adipiſcendo, & inæſtimabili gloria perfruenda, & luce cũ angelis, ut bono ac dulciſsimo domino cum fidutia aſsiſtere mereamur, amariſsima uero, & infinita tormenta, & execrabilem illã confuſionem poſsimus euadere, dignũ eſt, non tm̃ pecunias, ſed & corpora, & ipſas animas impẽdere. Quis.n. ita uecors eſt, & abſq; ſenſu, q non potius uellet mille ſuſtinere mortes temporales, ut ab ęterna liberatus, et infinita morte, uitam poſſideat beatam, et immortalem, et luce reſplendeat indiuiduæ Trinitatis?

His auditis rex ſermonibus, & firmitatem, atq; ſtabilitatem pueri conſiderans, q̃ neq; blanditijs delinitus ſermoni obedire uoluerit, neq; pœnarũ minis, mirabaẽ quidem in ſuaſione uerbi, & reſponſionibus eius acutiſsimis, & arguebaẽ a propria cõſcientia, uera dicere illũ, & iuſta: ſed retrahebaẽ a mala conſuetudine, & ex uſu confirmatis in eo uitijs, a quibus chamo, & freno conſtringebaẽ, non permiſſus lucẽ uidere ueritatis. Vnde omnimodã obliuionẽ ſermonis faciens, detinebaẽ ueteri intentione, præmeditatũ a ſe cum Arachi conſiliũ, ad effectum perducere uolens. Et ait puero: Oportebat te q̃dem, fili, meis obedire præceptis in oĩbus. Sed qm̃ durus exiſtens & inobediens, ita fortiter reſiſtis mihi, tuam potius, quam meam cupiens facere uoluntatem, ueni, ut poſtpoſita pertinacia, & uana contentione, ambo pariter cedamus ueritati. Et qm̃ Barlaam qui te ſeduxit, ferro uinctus apud me teneẽ, congregabo eccleſiam magnã, & omnes noſtros, & Galilæos in unũ conuocabo, præconesq; manifeſte clamare præcipiam, ut nullus Chriſtianorũ metuat, ſed omnes ſine timore conueniant, & ſic cõmuni conſiderabimus deliberatione, ut aut ſuadentes uos cũ ueſtro Barlaam aſſequamini, quæ optatis, uel ſuaſi a nobis, ultronea uoluntate præceptis noſtris obedire conſentiatis. Prudens uero Iuuenis, per uiſionẽ diuinitus ſibi demõſtratam præcognita regis fictione, ait: Voluntas domini fiat, & ſit quemadmodũ iuſſiſti. Ipſe enim bonus dñs, & Deus præſtet, ne a ueritate eius deuiemus. Nam in ipſo confidit aĩa mea, & ipſe miſerebiẽ mei. Tunc iam iubet rex oẽs congregari, idolatras uidelicet, & Chriſtianos, literis quidem ubiq; tranſmiſſis, præconibusq; per uniuerſas ciuitates, & uillas clamantibus, ut nullus Chriſtianorũ timeat ſe aliq̃d mali, quod nõ ſperat, paſſurũ, ſed ſecure oẽs per tribus, & cognationes in unũ conueniunt, ad ſpontaneam & nõ coactam ueritatis conquiſitionem futurã, cũ principe, ac duce ſuo Barlaam. Similiter uero pontifices, & cultores idolorũ, & ſapientes Chaldæorũ, & Indorum, qui in toto regno illius, & principatu reperiri potuerunt, conuocauit, & quoſdã

augures, & magos, & diuinos. Cõuenit itaq; ad regẽ magnitudo magna de sua execranda secta: Christianorũ uero unus inuentus est solus, in auxiliũ ueniens illius, qui putabat esse Barlaam, nomine Barachias. Alĳ aũt fidelium mortui erant ab insania principũ, qui per ciuitates erant occisi: alĳ uero in montibus, & speluncis latitabant timore imminentiũ malorum, nõnulli timebant minas regis, & nõ audebant in aperto parere, sed nocturni erant Dei cultores, latenter Xp̃o seruiẽtes, & nequaq; cõfidẽter agentes. Ille aũt solus eũ esset forti animo, & agonẽ processit ueritatis.

Residente igitur rege in tribunali excelso, & eleuato, considere sibi filium iussit. Ille uero ob patris & reuerentiã, & honorem hoc uoluit facere, sed in terra prope illũ sedit. Astiterunt aũt eruditi sapientia, quã Deus stultũ fecit: quorũ insipiens cor errauit, sicut dicit Apostolus: putantes .n. se esse sapientes, stulti facti sunt, et mutauerunt gloriã incorruptibilis Dei, in similitudinẽ mortuorum hominũ, et quadrupedum, et serpentiũ. Hi uero conuenerunt sermonẽ facere aduersus filiũ regis, et eos, qui secũ erant: et cõpleta est in eis illa parabola, q̃ aduersus leonẽ caprea pugnam inĳt. Ille nanq; altissimũ posuit refugiũ suum, et in umbra alarũ illius sperauit: At illi in principibus confidebant seculi huius destruẽdis, et principe tenebrarũ, cui semetipsos miserabiliter, et infœliciter subdiderunt. Adducitur igitur Nachor, simulans se Barlaam esse. Et hi q̃dem qui erant circa regẽ, talem habebant intentionẽ, sed sapiens prouidentia desuper ordinabat alia. Assistentibus itaq; his oĩbus, ait rex rhetoribus suis, et philosophis, imo populi seductoribus, et stultis corde: Ecce certamen nobis adiacet, et agonis magnitudo. De duobus enim alterũ fiet uobis hodie. Aut nostra manu tenentes errare Barlaam, et eos, qui cũ eo sunt redarguẽtes, et gloriam maximã, et honorem a nobis, et ab omni senatu consequemini, et coronis uictoriæ coronabimini: uel superati, cũ omni cõfusione pessimæ morti trademini, et omnia uestra populo dabunt, et ut omnino deleatur memoria uestra de terra, corpora etiã uestra bestĳs dabo ad deuorandũ, et filios uestros perenni condemnabo seruituti. His ita dictis a rege, filius quoq; illius ait: Iudicium iustum hodie iudicasti, o rex. Corroboret dominus hanc uoluntatẽ tuam. Sed et ego eadẽ dico magistro meo. Et conuersus, ait ad Nachor: Nosti o Barlaam, in quali me gloria inuenisti, et delicĳs. Sed uerbis plurimis suasisti mihi, ut a paternis quidẽ discederem legibus, & moribus, & ignoto seruirẽ Deo, ineffabiliũ quorundã, & ęternorum bonorũ promissionibus trahendo mentẽ meam ad sequenda tua dogmata, & meum exacerbandũ dominum, & patrẽ. Nunc ergo quasi in lance existima temetipsum stare. nam si uiceris iminentem luctã, uera esse dogmata tua ostendes, quæ me docuisti, erroneosq; redargues, qui contra nos hodie dimicaturi sunt: & tu glorificaberis plus oĩbus, qui aliquando fuerunt, & prædicator ueritatis uocaberis. Ego quoq; in tua permanebo doctrina, & Christo seruiam usq; ad finem uitæ meæ. Si uero superatus, seu ueritate, seu falsitate, cõfusionis mihi hodie author extiteris, statim meã contumeliã uindicabo in te, manibus meis cor tuũ, & linguã extrahens, canibusq; ad deuorandũ ista cum cętero corpore tuo tradam, ut discant omnes per te, ne præsumant filios regũ in errorem mittere.

His auditis Nachor sermonibus, tristis effectus est ualde, & deiectus, uidens semetipsum cecidisse in foucam, quã fecit, & laqueo, quẽ abscon-

dit, esse cõpræhensum, & gladium suũ in cor eius ingressum. Animaduertens ergo in semetipso, cognouit sibi melius esse regis filio adhærere, & partẽ illius defendere, quatenus euaderet pręparatũ sibi periculũ. Sciebat enim qm̃ erat ei facilimũ, tormentis se tradere, si uel modicum illũ exacerbaret. Totũ tamen ex diuina fiebat prouidentia, sapienter etiã per aduersarios nostra tuente. Vt enim ad uerba utriq; uenerũt, cultores scilicet idolorum, & Nachor, ibi Nachor, quemadmodũ ille Balaam, qui sub Balach aliquando maledicere Israel proposuerat, econtrario quoq; multis philosophis restitit. Sedente itaq; rege in throno suo, consedente quoq; filio, sicut iam diximus, astiterunt & insipiẽtes rhetores, qui quasi gladiũ linguas suas exacuerunt ad destructionẽ ueritatis. In qbus impletũ est illud, quod scriptũ est: Conceperunt dolorẽ, & pepererũt iniquitatẽ. Conuenerunt & innumerabiles populi ad spectaculum illius certaminis, quæ pars uictoria potiretẽ. Tunc unus rhetorũ sapientior oĩbus, dixit ad Nachor: Tu es Barlaam, qui impudenter sic, & inuerecunde dñs nostris cõtumeliã, & omne dedecus infers, et dilectissimũ regis filiũ in errorẽ induxisti, & crucifixo seruire docuisti? Cui Nachor rñdit: Ego sum Barlaam qui deos tuos (sicut dixisti) despicio, filiũ aũt regis nõ in errorẽ misi, sed ab errore liberaui, & uero recõciliaui Deo. Et rhetor ait: Cũ eximij, & mirabiles uiri, qui oẽm sapientiæ artem adinuenerunt, deos excelsos nominauerint illos, & ĩmortales, & cuncti, qui in terra fuerunt, & sunt reges, & gloriosi, & nobiles, eos adorauerint, & coluerint, qũo tuipse linguam aduersus eos cõmoues, & omnino sibilare audes talia? Quæ aũt assertio est, hos deos non esse, sed crucifixũ? Suspiciens ergo Nachor, rhetorẽ quidem illũ nullo modo responsione iudicauit esse dignũ: manu aũt multitudini silentiũ Indicens, & aperiens os suũ, sicut asina Balaam, quæ non proposuerat dicere, illa locutus est, & ait ad regẽ. Ego rex prouidentia dei ueni in mundũ, & considerans cœlũ, terram, mare, & solẽ, & lunam, & cętera, admiratus sum ornatũ eorum. Cernens aũt mundũ, & quę in eo sunt oĩa, quia secundũ necessitatem mouentẽ, intellexi mouentẽ, & tenentem esse Deum. Omne enim mouens, fortius est moto: & tenens, fortius est tento. Ipsum ergo dico esse Deum, qui constituit oĩa, & tenet, qui sine initio est, & sine fine, ĩmortalis, ęternus, nullo egens, superior oĩbus passionibus, & diminutionibus, id est, ira, & obliuione, ignorantia, & cæteris; per ipsum uero oĩa sunt cõstituta. Nõ indiget sacrificio, & libamine, nec aliquo cunctorum apparentiũ: omnes uero illo indigent. His ita de Deo prolatis, sicut permisit me de se dicere, ueniamus & ad genus hominũ: quatenus uideamus, qui eorũ participes sint ueritatis, & qui erroris. Manifestum est nobis, o rex, quia tria genera sunt in hoc mundo, quorũ sunt apud uos, qui dicuntẽ Deorũ adoratores, & Iudæi, & Christiani. Ipsi aũt rursus, qui multos colunt Deos, in tria diuiduntẽ: Chaldęos uidelicet, & Gręcos & Ægyptios. Nam isti fuerunt principes, & magistri cæteris gentibus, in multorum Deorũ cultu, et adoratione. Videamus ergo, horũ qui sint participes ueritatis, et qui erroris. Chaldæi nanq; nescientes Deum, errauerunt post elementa, et cœperunt colere creaturã potius, q̃ suum creatorẽ. Quorum et imagines quasdã facientes, nominauerũt figurã cœli, et terræ, et maris, solisq;, et lunæ, et cæterorũ elementorum, et luminariũ. Et concludentes in tẽplis, adorauerunt, deos uocantes eos, quos seruant diligenter, ne fa-

plantē a furibus: et nō intellexerunt, qđ omne qđ seruat, maius est seruato: et faciens, maius est facto. Si.n. inualidi sunt dij eorū circa suā salutē, qūo alijs saluationē exhibebunt? Errore igitē magno errauerunt Chaldæi, colētes statuas mortuas, et iutiles: et mirari satis nequeo, o rex, qūo qui dicunt philosophi eorū nullo modo intellexerunt, qđ et elēnta corruptibilia sunt. Si aūt elēnta corruptibilia sunt, et subdita necessitati, qūo statuæ, q̄ factæ sunt ad honorē illorū, dij existūt? Veniam⁹, o rex, ad ipsa elemēta, ut osten dam⁹ de eis, ꝙ nō sunt dij, sed corruptibilia, et mutabilia, de nihilo creata ꝑcepto dei, q est icorruptibilis, et imutabilis, et iuisibilis. Ipse.n. cūcta cernit, et queadmodū uult, imutat, et trāsponit. Quid ergo de elemētis dico?

Qui putant cœlū esse Deum, errant. Nam uidemus ipsum uolubile, et secundū necessitatem motū, et ex multis constitutū, pp quod κόσμος uocatur. κόσμος aūt fabrica est alicuius artificis. Quod aūt fabricatum est, initiū et finem habet. Mouetur aūt cœlum cū suis luminaribus secundū necessitatem. Nam astra ordine, et spatio ferunt de signo in signū, et nunc quidē occumbunt, nunc aūt oriuntur, et secundū tempora iter peragunt, ut perficiant æstatē, et hyemem, sicut est eis ordinatū a Deo, et pertranseant proprios terminos secundū ineuitabilem naturæ necessitatē cū cœlesti ornatu. Vnde manifestum est, non esse cœlum Deum, sed opus Dei. Qui aūt putant terram esse deam, errauerunt. Videmus enim illā ab hominibus contumeliā patientem, et dominationi eorū subiacentē, defossam, et conspersam, et inutilem factā. Nam si igne torreatur, efficit mortua, sicut uidemus, ꝙ de testa nihil oritur. Insuper et si paulo amplius infundat, corrumpit et ipsa, et fructus eius. Conculcatur aūt ab hominibus, et cæteris aialibus, sanguine interfectorū inquinat, effoditur, et implet, mortuorū theca fit corporꝫ. His ita se habentibus, non sequit terram esse deam, sed opus Dei ad utilitatem hominū. Qui aūt putant aquam esse deam, errauerunt. Nam & ipsa ad usum hominū facta est, & dominationi subiacet eorū. Polluitur, corrumpit, & immutat, calescit, & tingit coloribus, & frigore congelat, & cruoribus inquinat, et ad cunctarū sordium ablutionē assumit. Idcirco impossibile est aquā esse deam, sed opus Dei. Illi uero, q arbitrant ignem esse deum, errāt. Nam ignis factus est ad usum hominū, & subiacet illorū dominationi. Circunfertur de loco ad locū, & accenditur ad elixandas, & ascandas carnes, adhuc aūt & mortuorum corpora cōburenda. Multis etiā modis corrumpit ab hominib⁹, & extinguit. Propter quod non est congruū, ignem deum æstimare, sed opus Dei. Qui aūt credunt uentorū flatum esse Deum, errant. Manifestū est ꝙ seruit alijs, & ad gratiā hominū præparatus est a Deo ad conductū nauium, & ad uentilationem segetū, & cæteras hominū utilitates, secundū præceptū Dei. Quapropter non est equum, uentorum flatum esse Deum, sed opus Dei. Opinantes uero solem esse Deum, errant. Videmus.n. illum agitatū secundum necessitatē, & uolubilem, & translatū de signo in signum, occūbentem, & orientem, & calefacientē pullulantia plantaria ad usum hominū, insuper & diuisionem habentē cum cæteris astris, & multo minorē cœlo existentem, & defectū luminis patientem, & nullā in se potentiā habentem. Quapropter nō æstimes solē Deum esse, sed opus Dei. Qui aūt lunā putant esse deam, errant. Videmus enim illā secundum necessitatē motā, & conuertibilem, & translatā de signo ad signū, occumbentem, & resur-

gentem ad utilitatẽ hominum, & minorẽ esse sole, crescentemq́, et diminutam, et eclipsim patientẽ. Ideoq́ non debemus lunam putare Deam, sed opus Dei. Qui aũt hominem putant esse Deũ, errant. Videmus quippe illũ motum secundũ necessitatem, et enutritũ, ac senescentem, etiã se nolente. Et aliquando quidẽ lętat, et aliquando tristat. Indiget cibo, et potu, et uestitu. Est et iracundus, et inuidus, et auidus, et pœnitens, et minorationes multas habens. Corrumpit etiam multis modis ab elementis, et aĩalibus, uel iminẽte sibi morte. Nõ cõuenit ergo, hoĩem ipse deũ, sed op⁹ dei. Errore igit magno errauerũt Chaldæi post opiniones suas. Colũt corruptibilia elemẽta, et mortuas statuas, et non sentiunt ista deos faciẽtes.

Veniamus itaq; ad Græcos, ut uideamus quid forte de Deo sentiant. Græci nanq; dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, deterius chaldæis, introducẽtes plurimos deos factos esse, alios quidẽ masculos, et alios fœminas, omnium uitiorũ, cunctorumq́ authores iniquitatũ. Vnde ridicula, et fatua, et impia induxerunt Gręci, o rex, eos, qui non sunt deos appellantes, secundũ maligna desideria sua, ut aduocatos istos, et patronos habentes suæ nequitiæ, adulterent, rapiant, occidant, et oĩa mala faciant. Si enim dĳ illorũ talia fecerunt, qũo et ĳdem ipsi eadẽ non facient? Ex his igitur errorũ adinuentionibus accidit hoĩbus bella habere frequentia et occisiones, et amaras captiuitates. Vnde si unumquẽq; deorũ suorũ uoluerimus sermone pertransire, plurimã intueberis horum malitiã. Inducit enim ab eis ante omnes deos Saturnus, et huic sacrificant filios suos. Qui genuit pueros multos de Rhea, et insaniẽs comedit filios suos. Aiunt aũt Iouem abscidisse sibi uirilia, et proiecisse ea in mare, Vnde uenus fabulose dicitur fuisse nata. Alligans ergo suum patrẽ Iuppiter, proiecit in tartarũ. Cernis errorem, et luxuriã, quam inducunt aduersus Deum suũ? Conuenit ergo, Deum esse uictũ, et desertum. O insipientia. Quis mentẽ sanam habentiũ hac dixerit? Secundus inducit Iuppiter, quem ferunt regẽ esse aliorũ deorum, et transformatũ fuisse in aĩalia, ut cũ mortalibus mulieribus adulteria cõmitteret. Inducunt enim hunc transformatũ in taurũ propter Europam, et in auem propter Danaen, et in Cygnũ propter Ledam, et in satyrum propter Antiopen, et in fulmẽ propter Semelen, et ita genuisse ex his filios multos, Liberũ uidelicet, et Rhetũ, et Amphionem, et Herculem, et Apollinem, et Arthemiam, et Perseum, Castoremq́ et Pollucem, et Helenam, et Minoem, et Rhadamanthum, et Sarpedonem, et nouẽ filias, quas appellauerunt musas. Deinde inducunt de Ganymede. Contigit ergo, o rex, hominibus imitari hæc oĩa, ut fiant adulteri, et masculorũ concubitores, et aliorũ malorum operũ patratores, secundum imitationem Dei sui. Quomodo ergo credit deũ esse adulterum, aut sodomitã, uel parricidã? Cum hoc uero & uulcanũ quendam inducũt deũ esse, & istũ claudũ, & tenentẽ malleũ, & foccipes, et ferrariã artẽ exercentẽ uictus gr̃a. Ergo egenus erat, quod non conuenit deum esse, nec claudũ. Deinde Mercuriũ inducunt deum esse, cupidũ, & furẽ, & auarũ, & magum, & uersipellem, & sermonũ interpretem. Sed non conuenit deum esse talem. Asclepium etiã inducunt deũ esse medicũ, et potiones conficientem, et emplastra componentem uictus gratia. Indigentiam enim patiebat. Nouissime uero fulmine ictus a Ioue, propter Darĳ Lacedęmonĳ filium, interĳt. Si ergo Asclepius deus est, et fulmine ictus non ualuit sibimetipsi auxiliari, quomodo

alijs auxiliabit? Mars autem inducit deus belligerator, et zelotes, cupid⁹ ouium, & aliarũ quarundam rerum. Nouissime uero adulterio perpetrato, cum uenere esse ferunt ligatũ a paruulo Cupidine, & a Vulcano. Quo modo deus ergo cupidus, et belligerator, et adulter, et uinctus? Bacchum uero inducunt deũ esse, nocturnas agentẽ festiuitates, et magistrum ebrietatis, et euellentem uxores proximorum, et furiosum, et fugitiuum. Nouissime autem a Titanis occisus est. Si ergo Bacchus occisus non potuit semetipsum adiuuare, q et ebriosus fuit, et furiosus, et fugitiuus, quomodo erat deus? Herculẽ uero inducũt ebriosum fuisse, & insanũ, et suos occidisse, et ad ultimum igne consumptũ interijsse. Sed quomodo de⁹ erat ebriosus, et interfector filiorũ, et combustus? Aut qua ratione alios adiuuabit, q sibimetipsi auxilium præbere nõ potuit? Apollinẽ quoq; inducunt deũ esse zelotem, insuper arcum, et pharetram gestantẽ, aliquando uero citharam, et tibiam, et diuinantẽ hoibus mercedis gratia. Ergo indigebat. Sed non conuenit deũ indigentem esse, et zelotẽ, et citharistam. Dianam uero inducunt sororẽ illius fuisse uenatricẽ, & arcũ habuisse cũ pharetra, & hanc errare ĩ montibus solam cũ canibus, ut caperet ceruum, aut capreã. Quomodo ergo erit dea, talis mulier uenatrix, et per montes uagabunda cum canibus? Venerem autem dicunt etiam deam esse adulteram. Nam aliquando habuit mœchum Martẽ, aliquando uero Anchisen, et aliquando Adonidem, cuius mortem deflet, quęrens amasium suum: quam dicũt etiam ad infernũ descendisse, ut redimeret Adonidem a Persephona. Vidisti, ó rex, maiorẽ hac dementiam, deã inducere adulterantẽ, & lamentantẽ, atq; flentẽ? Adonidẽ quoq; inducunt deũ esse uenatorẽ, & hunc uiolenter mortuum esse ab apro plagatum, et non potuisse auxiliari miseriæ suę. Qũo ergo corporum solicitudinẽ habebit mœchus, et uenator, atq; biothanatus? Hæc omnia, et multo plura, turpiora, et maligna inducunt Græci, o rex, de dijs suis, quæ neq; dicere congruit, neq; in memoriã omnino deferre. Vnde sumentes homines occasionẽ a dijs suis, perpetrant omnẽ iniquitatẽ, et luxuriã, et impietatẽ, polluentes terrã, et aerẽ prauis suis actib⁹.

Ægyptij uero sceleratiores, et stolidiores his existentes, deterius omnibus gentibus errauerunt. Non.n.contenti fuerunt Chaldæorũ, et Græcorum cultibus, sed insuper et bruta animalia induxerunt deos esse, terrena uidelicet, et aquatilia, et arbores, et germinantia, et cõtaminati sunt omni insania, et luxuria deterius omnibus gentibus, quæ sunt in terra. Nã in principio colebant Isin, habentẽ eundem, et fratrem, et maritũ Osirin, q interfectus fuit a fratre Typhone, et ideo fugit Isis cũ Oro filio suo in Byblũ Syriæ, quærendo Osirin, et amarissime lamentando, donec creuit Orus, et interfecit. Typhonem. Itaq; neq; Isis potuit adiuuare suũ fratrem, et maritum, neq; Osiris occisus a Typhone, ualuit subuenire sibimetipsi, neque Typhon fratricida perditus ab Oro, et Iside, quiuit se a morte eruere. Et cum in huiusmodi infœlicitatibus uixisse, et occubuisse sint cogniti, dij tñ a stultis Ægyptijs fuisse existimati sunt. Qui neq; his contenti, uel cæteris cultibus gentiũ, etiam bruta, et muta animalia induxerunt deos esse. Nam quidam illorũ coluerunt ouem, quidã uero hircum, alij aũt uitulũ, et porcum, nonnulli uero coruum, et accipitrem, et uulturem, et aquilam, alij uero crocodilum, quidam uero cattũ, et canem, et lupum, et simiã, et draconem, et aspidem, et alij cepas, et allia, et spinas, et cæteras creaturas. Et nõ

intellexerunt miseri de his omnibus, ꝙ nihil agere preualent. Videntes. n. deos suos comestos, et interfectos ab aliis hominibus, et concrematos, et putrefactos, non intellexerunt de ipsis, quia non sunt dii. Errore ergo magno errauerunt Ægyptii, et Chaldæi, et Græci, tales introducentes deos, et statuas eorũ erigentes, et adorantes surda, et insensibilia idola. Et miror quõo uidentes deos suos ab artificibus factos, et dolatos, et detruncatos, et præ uetustate temporis consumptos, et dissolutos, et conflatos, non sapuerunt de ipsis, quia non sunt dii. Qui. n. de sua salute nihil potuerunt agere, quomodo hominũ prouidentiã habebunt? Sed poetæ eorũ, et philosophi, Chaldæorum scilicet, et Græcorũ, et Ægyptiorum, uolentes poematibus suis, et scripturis uenerari deos suos, maiorẽ confusionem eorũ, et dedecus detexerunt, et nuda omnibus exposuerunt. Si enim corpus hominis cũ de multis constet partibus, non reiicit tñ aliquid membrorum suorum, sed erga omnia mẽbra indiscissam unitatem seruans, sibimetipsi cõsonat, quõo in natura dei pugna, et discordia tanta est? Si enim una natura deorum esset, non deberet deus deos persequi, nec occidere, nec affligere. Si autẽ dii a diis insectati sunt, et occisi, et rapti, et fulmine icti, non iã una natura est, sed uoluntates diuisæ, oẽsq́ malignæ. Itaq; nullus ex eis deus est. Manifestum est igĩt o rex, errorem esse omnem de diis physiologiam. Quomodo autẽ non intellexerunt philosophi, et rationabiles Græcorũ, qm̃ authores legum a suis legibus iudicantr? Si. n. leges iustę sunt eorũ, qui iniqua egerunt, id est, inter se homicidia, et ueneficia, et adulteria, et furta, et ἀρσενοκοίτας, si bene fecerunt, istæ leges igĩt iniustę sunt, aduersus deos decernentes. Nunc autẽ leges iustæ sunt, et bonę, bona laudantes, et mala fieri prohibentes: Opera autem ipsorũ deorũ, iniqua. Iniqui igitur sunt dii eorũ, et rei mortis uniuersi, et impii, q tales deos inducunt. Nã et si fabulosæ de ipsis sunt historiæ, nihil sunt nisi tm̃modo uerba Si ergo physicæ, nõ iam dii sunt, q ista fecerunt et passi sunt: Si aũt allegoricæ, fabulæ sunt, et non aliud aliqd. Ostensum est ergo, o rex, omnes istos multorũ deorum cultus, erroris opera, et perditionis esse. Non conuenit enim deos nominare, uisibiles, et nõ uidentes, sed inuisibilẽ omnia uidentem, cunctorumq; creatorem oportet Deum colere.

Veniamus ergo o rex et ad Iudæos, ut uideamus quid sentiant et ipsi de Deo. Hi nanq; existentes de stirpe Abraham, Isaac, & Iacob, habitauerunt in Ægypto. Eduxit aũt illos Deus inde in manu forti, & brachio excelso p Mosen legislatorem ipsum, & prodigiis multis, & signis notam fecit illis uirtutẽ suam. Sed ingrati & ipsi apparuerunt, et perfidi. Nam sępius diis gentium seruierunt, et missos ad se prophetas, et iustos interfecerunt. Deinde postq; complacuit filio Dei, ut ueniret in terram, negantes eum, tradiderunt pręsidi Pilato Romanorum, & crucifixerunt eũ, immemores benefactorũ eius, & innumerabilium miraculorum, quæ inter eos operatus est, & perierunt propria iniquitate. Colunt etiam nunc solum Deum omnipotentem, sed non secundum sciẽtiam. Nam Christũ negant filium dei, & sunt similes gentibus: licet appropinquare aliquo modo ueritati uideantur, a qua seipsos elongauerunt: Ista de Iudæis dicta sufficiant.

Christiani autem a Christo dicunt. Si enim filius Dei altissimi uocat, q de cœlo descẽdens propter salutẽ hominũ, de spiritu sancto ex Maria uirgine natus absque uirili semine, & salua matris integritate, carnẽ suscepit,

& hominibus apparuit, ut a multorum deorum errore ipsos reuocaret. Qui mirabili sua dispensatione per crucẽ morte gustata, spontanea uoluntate post tres dies resurgens, per quadraginta dies cũ eis conuersatus, cœlos ascendit. cuius gloriam aduentus, ex ipsa sacra scriptura euangelica licet tibi (si placet) rex agnoscere. Vbi inuenies, quia duodecim habuit discipulos, q post eius in cœlum reditum, exierunt in oẽs orbis prouincias, & docuerũt illius magnificentiam, quemadmodũ unus ex eis nostras circuit regiones, dogma prædicans ueritatis. Vnde qui adhuc ministrant iustitiæ prædicationis illorum, Christiani uocant. Et hi sunt, q super oẽs gẽtes terra inuenerunt ueritatẽ. Cognoscũt enim Deum creatorẽ, & authorẽ omnium, in filio unigenito, et in spiritu sancto, & alium deum præter illum non colunt. Habent mandata ipsius domini Iesu Christi cordib⁹ exarata, et ista custodiunt, præstolantes resurrectionẽ mortuorũ, & uitã futuri seculi. Non adulterant, non fornicant, non falsum testimoniũ dicunt, nõ concupiscunt aliena, honorant patrẽ, & matrem, & proximos amant; iusta iudicant: et quæcunque nolunt sibi fieri, non faciunt alijs, Nocentes se obsecrant, et amicos faciũt, inimicis benefacere student, mites sunt, et mãsueti; ab omni copula iniusta, et ab omni inuidia abstinent: uiduam non spernunt, orphanũ non contristant; q habet, non habenti libenter tribuit. Peregrinum si uiderint, sub tectũ introducunt, et gaudent in eo, quasi i fratre uero. Non enim secundum carnẽ fratres seipsos uocant, sed secundum animam. Parati sunt pro Christo animas suas ponere. Nam præcepta illius firmiter custodiunt, sancte, et iuste uiuentes, sicut dominus Deus eis præcepit, gratias agentes ei omni hora, in omni cibo, & potu, & cæteris bonis. Veraciter. n. hæc est uia ueritatis, quæ ambulantes per eã, in regnũ perducit æternũ, promissum a Christo in futura uita. Et ut noueris, rex, ꝙ non a meipso dico, scripturas intuẽs Christianorũ, inuenies nihil extra ueritatem me dicere. Bene igit intellexit filius tuus, & iuste edoctus est seruire Deo uiuenti, ut salutẽ ab eo in futuro seculo adipisci mereat. Magna enim, & mirabilia sunt, quæ a Christianis dicuntur, & agunt. Non autem hominũ uerba loquunt, sed Dei. Reliquæ gentes errant, & semetipsos decipiunt. Ambulantes. n. in tenebris, impingũt in seipsos quasi ebrij. Hactenus ad te sermo meus, o rex, a ueritate in mente mea pronunciatus. Quapropter qescant stulti sapiẽtes tui aduersus Christũ uana loqui. Expedit enim nobis Deum creatorẽ colere, & incorruptibilia illius auribus percipere uerba, ut condemnationẽ euadentes, & tormenta, uitæ inextinguibilis hæredes esse mereamini.

Vt aũt pertransiuit ista Nachor, rex quidẽ furore concitabat, rhetores uero illius, & sacerdotes idolorũ muti stabant, non ualentes contradicere, nisi ꝙ infirma quædã, & nullius momenti uerbula mussitabant. Filius aũt regis exultabat spiritu, & lætabunda facie glorificabat Deum, qui in inuio transitũ fecit confidentibus in se. Nã per hostem, & inimicũ ueritatis ueritatẽ defendit: & erroris princeps aduocatus recti sermonis monstratus est. Rex quidẽ quanuis atrociter iratus fuisset Nachor, nihil tamẽ in eũ exercere mali potuit, eo ꝙ coram omnibus iusserat ei, ut fiducialiter sine ullo timore ageret pro Christianis. Multũ tamen ipse contradicens, subinferebat per ænigmata, ut cederet instantiæ disputandi, & pateretur se uinci a rhetoribus. Sed Nachor multo magis conualescebat, dissoluẽs

omnes oppositiones eorũ,& syllogismos, & redarguens persuasionẽ erroris. Protracta uero fere usq; ad uesperam disputatione, iussit rex dissolui concilium, quasi sequenti die rursus de his tractaturus. Filius aũt ait regi: sicut in principio præcepisti iustum iudiciũ fieri dñe, iustitiam fini impone, de duobus alterũ faciendo: aut meũ magistrum permitte manere mecũ nocte ista, ut simul conferamus de his, quæ opus est cras respondere aduersariis nostris: Tu aũt denuo tuos tecũ assumens, congrua uobis meditamini, prout uolueritis: aut tuis mihi permissis, accipe meũ ad teipsum. Si uero utriq; fuerint apud te, meus quidẽ erit in tribulatione, & timore, tui uero in gaudio futuri sunt, & requie. Et hoc mihi non uidetur iustũ esse iudicium, sed uiolentiã esse potestatis, & fœderis pręuaricationem. Superatus deniq; rex euidentia sermonis, suis quidẽ philosophis, & sacerdotib⁹ penes se retentis, Nachor concessit filio, spem adhuc in illo retinens, & seruaturum, quæ promiserat, arbitrans.

Abiit igit̃ regis filius ad palatium suũ, quasi quandam olympiacam uictoriam de aduersariis reportãs, habens secũ Nachor. Quem singulariter aduocans, ait ad illũ: Ne putaueris me ignorare quis sis. Scio enim diligẽter te non esse sanctũ Barlaam, sed Nachor astrologũ. Et miror quomodo uisum est uobis talẽ simulare hypocrisim, & tantæ cæcitatis me putare esse, ut media die lupũ pro oue susciperẽ. Sed bene sermo cantat, q̃a cor fatui uana cogitabit. Cogitatio igit̃ uestra, inanis: & consiliũ illud, uanum fuit, & omnino fatuum: sed opus, quod operatus es, omni intellectu plenum est. Ideo gaude Nachor, et exulta. Plurimas tibi gratias refero, q̃ defensor ueritatis factus es, et non contaminasti labia tua pollutis sermonibus, & dolosa simulatione, sed potius illa purificasti ab inquinationibus, errorẽ falsorũ redarguendo deorum et ueritatẽ Christianorũ dogmatũ asserendo. Ego aũt sategi te mecum adducere duabus de causis, ne uidelicet rex seorsum te suscipiens, tormentis addiceret, eo q̃ non sibi placita pronunciasti: & ut gratiã hanc, quam hodie operatus es, tibi recompensarem. Sed quæ est retributio? Ista scilicet, ut ostendã tibi declinare a uia mala, & lubrica, per quã hactenus incessisti, & ambules per rectã, & salutarem semitã, quam non ignoranter, sed scienter, & sponte male agendo effugisti, barathris, ac præcipitiis teipsum committendo. Intellige ergo Nachor intellectualis existens, et præ omnibus solum desidera Christum, ut apud ipsum absconditã uitã lucreris, fluxa ista, & corruptibilia despiciẽs. Non enim per omne uiues seculũ: sed cũ sis talis, discedes hinc post modicum, sicut et omnes alii, qui ante nos fuerunt. Et uæ tibi, si graue peccati onus baiulans, ieris illuc, ubi iudiciũ iustum, & retributio operũ est, et nõ abieceris prius illud, cum facilis sit eius dispositio.

Nachor igit̃ compunctus animo in uerbis istis, ait: Bene dixisti, rex, bene dixisti. noui enim & ego uerum, &, qui non mentit̃, Deum, per quẽ omnia facta sunt, & futurũ iudiciũ scio, quia ex multis scripturis hoc audiui: sed mala consuetudo ueteris inoleuit erroris, quæ oculos cæcauit cordis mei, & tenebras profundas aspersit cogitationibus meis. Nunc autem in uerbo tuo uelamentũ obscuritatis reiiciens, ad lumen curro uultus domini. forsitan miserebit̃ mei, & ianuam pœnitentię aperiet seruo nequã apostatæ: licet impossibile uideat̃ mihi, remissionẽ peccatorũ meorũ (quæ arena maris grauiora sunt) posse adipisci, quæ scienter, & ignoranter peccaui

ab infantia

ab infantia usque ad hanc ætatem. Hæc ut audiuit regis filius, mox spiritu sancto inflammatus, intrinsecus in corde concaluit, & cogitationem Nachor ad desperationẽ inclinatam releuare cœpit, et ad stabilitatẽ fidei Christi erigere, dicens. Nulla, ò Nachor, nulla sit tibi in hoc dubitatio, scriptum est enim: Possibile est Deo, & de lapidib⁹ istis excitare filios Abrahę. Quod quid aliud, q̃ hoc est, sicut pater ait Barlaam, de desperatis, & omnibus detentis iniquitatibus, saluari posse, & seruos fieri Christi? Qui propter summam benignitatis eminentiã omnib⁹ ad se conuersis cœlestẽ aperuit ianuã, nulli salutis denegans introitũ, sed misericorditer pœnitentes recipit. Nam ideo & prima, & tertia, & sexta, & nona & undecima hora, æqualis omnibus merces reddĩ, sicut sacrũ refert euãgelium. Itaq; licet hactenus in peccatis consenueris, si flagranti corde accesseris, eorum q̃ a iuuentute pondus diei, & æstus portauerũt, consortio dign⁹ efficieris.

Hæc, & alia multa de pœnitentia locutus sanctissimus iuuenis, in malis inueterato Nachor, & pollicitus remissionẽ peccatorũ, promittensq; Christum fore propicium, & plurimis exemplis certificãs, quia parat⁹ est semper ad suscipiendam pœnitentiam, languidã illius animam uelut quibusdã medelis refocillans, plene restituit sanitati. Ait enim confestim Nachor ad illum: Tu quidẽ, ò nobilissime anima pariter, & corpore, bene instructus his mirabilibus mysterijs, perseuera in bona confessione usq; ad finem: nullus modus, uel tẽpus hanc de tuo corde amputet. Ego uero continuo uadã salutem meã quærere, et per pniam Deũ placare, quem iritaui. non enim regis ulterius uidebo faciẽ, si tu tm̃modo uolueris. Lætus igitur uehementer effectus est regis filius, et gratanter uerbũ suscipiens, cõplexatus eũ osculatur, et attentissime pro eo oratione fusa, et cõmendans eũ Deo, emisit de palatio. Egressus aũt Nachor cõpunctus corde, et ad profundissimam currendo, quasi ceruus, peruenit eremũ, et monachi cuiusdã sacerdotali honore præditi speluncã attigit, ubi ille absconsus latebat propter regis timorẽ. Cui humiliter prostratus, abluit pedes lachrymis, imitatus meretricẽ de euangelio, et diuinũ postulabat baptismũ. Sacerdos igitur, cũ diuina plenus esset gratia, intellexit illud diuinitus fieri, et continuo (sicut mos erat) catechizans eũ, et instruens diebus non modicis, demum baptizauit eũ in nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Mansit itaq; Nachor cũ eo, pniam agens de peccatis suis, et benedicens Deũ, q̃ non uult aliquem perire, sed oĩum conuersionem expectat, et pœnitentes benigne suscipit. Mane aũt discessu Nachor cognito, rex decidit de spe, quã retinebat in illo. Videns aũt suos sapientes, et imprudentes rhetores ita facile superatos, in defectu erat maximo. Et illos quidem contumelijs plurimis, & dedecore affectos, quosdam ẽt & neruis uehementer flagellatos, nonnullos oculis orbatos, eiecit a facie sua. Ipse aũt partim recognoscere cœpit falsorũ deorũ infirmitatem, licet perfecte lumen Christi respicere tunc noluerit. nã circumfusa caliginis spissa nebula, adhuc cordis illius uelabantur oculi. Veruntamen iã sacerdotes non honorabat, neq; festiuitates agebat, & libamina non exhibebat idolis, sed uacillantẽ utrobiq; mẽtem gestabat: hinc q̃dem infirmitates recognoscens deorũ suorum, inde uero certitudinẽ, atq; diligentiam formidans euangelicæ conuersationis. Sed radicitus malignis tenebaĩ moribus. Vehementer.n.uoluptatibus seruiebat corporis, & oĩno uitijs more captiui inhiabat ebrius (sicut Esaias

ait)sed non à uino,& quasi chamo prauæ consuetudinis trahebat. Sic ergo rege cũ duabus luctante cogitationibus,nobilissimus eius filius, & uere imperialẽ possidens animã,in suo quiescebat palatio , naturæ suæ strenuitatem,ornatumq́;,atq; perfectũ operibus cunctis repræsentans. Theatrum nanq;,& cursus equorũ,& uenationis inductiones,meditationes,et omnis iuuentutis inania studia,& seductiones,quæ sunt imprudentiũ animarum illecebræ,pro nihilo cõputabant ab eo, sed omnino Christi mandatis instruebat,et ipsum sitiebat,uulneratã gestans aîam eius amore, ipsumq; desiderans uere desiderabilẽ,q est tota dulcedo, & insatiabilis sua uitas. In memoriã uero reducens magistrũ Barlaam & illius speculans uitam,amore illius liquefiebat. Et ut ipsum aliqñ uidere posset, solicitudinẽ gerebat assiduã,& sermones illius in corde circunferebat indesinenter,similis ligno,quod plantatũ est secus decursus aquarũ, irrigatum assidue, et speciosos afferens fructus dño. Multas enim animas eripuit de principatu diaboli,& Christo saluãdas obtulit. Plurimi.n.ad ipsum uenientes, uerba hauriebant salutaria. Vnde non pauci errore derelicto, ueritatis uiã indeclinabiliter tenebant. Nõnulli etiam secularibus abrenunciantes, eremiticam subibant palæstrã. Ipse aũt orationibus uacabat , & ieiunijs,& frequenter hãc emittebat uocẽ,dicens: Dñe domine rex meus,cui ego credidi,ad quẽ ego confugi,& per quẽ ab errore sum liberatus, retribue mercedem dignã seruo tuo Barlaã,qui mihi ad te reducto monstrauit uiã, & ueritatem,et uitã,& præsta mihi, ut citius uideã in corpore illũ angelum, quo mundus non est dignus,& cũ ipso peragam reliquũ uitæ meę,ut per uestigia conuersationis illius incedens, placeam tibi domino meo.

47 *Iosaphat orationibus uacabat & ieiunijs.*

Secundũ tempus illud solennitas erat futura falsorũ deorum celeberrima in ciuitate illa. Solebat aũ rex interesse festiuitati,& sacrificiorũ largitate hanc exornare. Vnde metuebãt templorũ pontifices, cernentes eũ negligenter circa cultũ eorum,& tepide se habentẽ, ne forte ex toto subtraheret præsentiã suam a templis, & priuarent ipsi regali munificentia, quæ dabat eis,& cæteris oblationibus. Surgentes itaq;,adeunt antrũ in uastissima positũ eremo,ubi habitabat quidã uir magicis uacãs artibus,& idolorum erroris acerrimus defensor, Theodas nomine. Quẽ rex honorabat magnifice,& ut amicũ colebat,& magistrum,dicẽs, per ipsius diuinationem ad augmentũ, & profectum peruenisse suũ regnum. Vt ergo sordidi sacerdotes peruenerunt ad illũ,hunc in auxilium suum conuocant, & factam regi deorũ hæsitationẽ,manifestam faciunt, & qualia regis filius egerit,qualiterq́; Nachor aduersus eos publice concionatus sit. Et qa nisi ipse(inquiunt)ueneris nobis auxiliaturus,tota spes nostra defecit,cũctiq; deorũ cultus perierunt. Tu.n.solus nobis derelictus es in aduersis consolatio,& in te spem nostrã ponimus. Surgit ergo Theodas cũ præsenti sibi diabolica malitia,& contra ueritatẽ armat, multosq́; malignorum spirituum uocans,quos ad mala facienda nouerat promptissimos,& quibus ille ministris semper utebat,cũ his proficiscitur ad regem. Vt aũt nunciatus est regi aduentus eius,et intrauit quidẽ uirgam oliuæ baiulans, melote uero præcinctus,surrexit rex de sede sua:et procedens obuiã illi, osculatus est eũ,et allata sede,iuxta sedere fecit. Tunc Theodas ait regi: Rex in æternũ uiue,maximorũ deorum benignitate protectus. Audiui.n.te certamen magnum egisse aduersus Galilęos, et splendidissimo uictoriæ diade

mate esse coronatũ. Ideoq; ueni, ut lætabundã solennitatẽ simul celebremus, iuuenesq; pulcherrimos, et decoras uirgines imortalibus dĳs sacrificemus, taurosq; centum, et animalia plurima his offeramus, ut habeam9 eos et deinceps adiutores inuictos, et per omnẽ uitam nostrã placabiles. Ad hæc rex ait: Non uicimus, o senior, nõ uicimus, sed debiliter potius superati sumus: nã q pro nobis putabant esse, subito contra nos facti sunt: et bacchantẽ, et amentẽ, et infirmã nostrã inuenientes aciẽ, prorsus hãc deiecerunt. Nunc uero, siqua tibi uirtus adest, et fortitudo, ad auxiliandũ depositæ sectę nrę, et rursus hãc erigendã, annũcia mihi. Tũc Theodas tales dedit regi responsiones: Galilęorũ quidem cõgressiones, & uaniloqa noli rex formidare. nam quid sunt, quæ dicunt ab eis, aduersus uiros rationabiles, & sapientes? Quæ si mihi obuiauerint, multo facilius deĳcient, q̃ folium quod a uento motũ corruit. Neq; enim ante faciem meã uenire sustinebunt, nedũ & sermonẽ mecũ conferre, & interrogationes, & oppositiones facere. Sed ut istud propositum certamen, & totũ quodcũq; uoluerimus, recte nobis eueniat, & secundũ uotũ res nobis procedat, exorna solennitatẽ hãc celeberrimam, & pietatẽ deorũ, quasi quædam arma fortia indue, & bene tibi erit. Sic gloriabat potẽs in malitia, tota die meditans iniquitatẽ, sicut ait Dauid: & cooperatione malignorum spirituũ, ex toto regem fecit obliuisci uerba salutaria, quæ cor illius aliquantulum tetigerant, & ad consueta penitus reuocauit. Vnde literæ regales undique mox transmissæ sunt, ut conuenirent omnes ad execrandam solennitatẽ deorũ. Tunc uideres confluentes multitudines populorũ, oues, & boues, & diuersa adducentium animalia. Omnib9 itaq; congregatis, surgens rex, cũ seductore Theoda ad templum abĳt, tauris ad sacrificiũ adductis centũ uiginti, & alĳs multis animalibus; & celebrant prophanã solennitatem, adeo quod resonaret quidẽ ciuitas a uocibus brutorum animalium, et ipse aer pollueretur nidore sacrificiorum.

His ita consummatis, & nequitiæ spiritibus ualde gloriantibus, super uictoria Theodæ, & gratias ei referentibus templorũ sacerdotibus, rex iterũ ad palatiũ redĳt, & ait Theodæ: Ecce sicut iussisti, totum impendimus studium in exornatione solennitatis, & sacrificiorũ liberalitate. Iam ergo tẽpus est ut promissa adimpleas, & filiũ meum quia nostris discessit cultibus, ab errore Christianorum liberes, & clementib9 dĳs reconcilies. Ego enim omnem artem, & manus agitans, nullã morbi huius inueni curationẽ, sed omnib9 potiorẽ eius reperi uoluntatẽ. Si mansuete eũ aggressus sum, et leniter, nec sic mentẽ illius attendentẽ mihi uidi. Si uero austeritate usus sum, & contumelĳs, ad superbiã magis, & pertinaciam declinantẽ consideraui. Tuæ de reliquo sapientiæ, quod mihi contigit infortunium, cõmitto. Si ergo ab hoc liberatus, per te rursus uidero filiũ meũ dĳs seruientẽ, & delectationib9 uoluptuosæ uitę huius, & regni fruentẽ, statuã tibi erigens auream, sicut dĳs sacrificabo illi, & ab omnib9 honorari te faciam per infinita tempora. Theodas igit aurem attente inclinãs maligno, & ab illo edoctus consiliũ malum, & exterminabile, lingua illius & os effectus, ait ad regẽ: Si recuperare tuũ uis filium, et uanã illius peruicaciã deponere, inueni artẽ, cui non pręualebit resistere, sed facile mollescet rigida eius cogitatio, sicut cera a facie ignis. Rex aũt uanũ sic superuacue se iactãtem cernẽs, ad delectationẽ mox, & alacritatẽ transpositus est, sperans im

pudicā illā,& audacē linguā circūuenire posse filij sui a deo doctā,& sapiē tia plenā animā.Et discere uolens,quæ esset ars illa, interrogauit eū. Tūc Theodas quasi nouaculam acutā præparat malitiā, & dirum condit ueneficiū,& contemplatur sophisma artificiosum, & a maligno suggestionē,& ait:Cunctis,ó rex,asistentib⁹ filio tuo, et ministrantibus longe ab eo remotis,mulieres decoras,& ualde speciosas, & ornatas introduci pcipe,ut sint cū eo asidue,& ministrent ei,conuersent, & morent cum eo. Ego autem de spiritib⁹ unum,qui ad huiusmodi mihi ordinati sunt,immittens,ei fortius libidinis ignē succendā. Et postq̃ coierit ipse cum una sola talium mulierū,nisi omnia tibi concesserit pro uoto,despicabilis ero tibi, & de reliquo inutilis,et supplicijs dignus. Nihil.n.ut facies mulierū,adducere,et seducere iuuenū cogitationes præualet:et audi narrationē,meo ser moni testificantē: Quidā rex filios mares habere non poterat. Vnde uehementer tristis erat,et hoc infœlicitatē esse non modicā æstimabat. Qui cū in huiusmodi esset anxietate,nascit ei filius. Et sup hoc gauisus est gaudio magno. Dixerunt aūt ei peritisimi medicorū, q̃ si infra decem annos solē,uel ignem uiderit,omnino lumine priuabit.Hoc.n.oculorum illius po sitio significabat.Rex itaq; ut audiuit talia, fert speluncam in quadā petra excidisse, et ibi filiū cum nutricibus suis inclusisse, ut nullo modo usq; ad completionē decem annorū,lucis claritatē uideret. Finitis aūt decem annis,de antro puer educit,nullam mundialiū rerum per uisum habens notitiam. Tunc iubet rex omnia sibi secundū genus exhiberi,et ostendi ei: uiros quidē in uno loco, alibi uero mulieres; hic aurū,et argentum, ibi margaritas,et lapides preciosos,uestes splendidas,et ornamenta,currus preciosos cū equis regalibus frena aurea habētibus, et purpura coo pertis,et ascensores armatos,et armenta boum,et greges ouium. Et ut breuiter dicam,omnia secundū ordinē,et genus ostenderunt puero. Interrogante uero ipso,qd horū unumquodq; uocaret,regis ministri uniuscuiusq; appellationem indicauerunt. Cum autē mulierum nomen discere anxie quęreret, fert spatarius regis ludendo dixisse,dæmones eas, esse quæ seducunt homines. Cor autē pueri illarum desiderio, plus q̃ cæteris rebus anhelabat. Ostensis igit sibi omnibus,ad regē reduxerunt eū. Tunc interrogat rex filium,qd amplius amaret ex oībus, quæ uiderat. Quid(inqt)pater aliud, nisi dæmones illos,q seducunt homines? Nullus.n.horū, quæ mihi hodie demonstrata sunt,sicut illorū amicitia exarsit anima mea. Et miratus est rex ille in uerbo pueri. Et uide q̃ tyrannica res est amor mulieris. Et tu igitur non aliter putes superare te posse filiū tuū,nisi hoc modo. Suscipit uerbum rex libenter. Et adducunt ei præelectæ puellæ,decoræ, et ualde speciosæ,quas & ornatu illustrat splendido, ut amplius ad captiuandū puerum sint idoneæ. Famulos quidē,& ministros pueri omnes eiecit de palatio,illas uero in loco eorū constituit. Itaq; ipsæ asident ei,circumplectuntur,ad execrandū suum coitū illiciunt,omni gestu, & uerbis inuitātes ad libidinem. Nō habebat aliū,ad quem respiceret,aut cū quo loqueret, uel cū quo conuesceret. Ipsæ nanq; erant ei omnia. Et ista quidē rex faciebat.

Theodas uero rursus ad illam malignam speluncam suam redijt,& libros suos respiciens, per quos talia operari poterat, unū malignorū accersiuit,& ad bellandū contra Christi militem transmisit, ignorans miser qualem derisionē habebat sustinere,& quanta confusione repleri cū tota

sua cohorte diabolica. Malignus uero spiritus alios quoq; nequiores se secũ assumens dęmones, cubiculũ adijt fortissimi iuuenis, & irruit in eum, uehementissimũ carnis succēdens caminũ. Et malignus quidē intrinsecus inflãmabat, facie aũt pulcherrimæ, sed anima turpissimæ puellæ, exterius diræ libidinis excitabant ardorē. Munda uero illa anima diaboli suggestiones sentiens, & bellũ cernens malarũ cogitationũ super se fortiter uenientiũ, turbatur, & solutionē tanti mali quærebat inuenire, mundumq; seipsum exhibere Christo, ne cœno uitiorũ macularet sanctã illam stolã, quam baptismatis illũ induit gratia. Mox uero amori libidinoso diuinũ amorem opposuit, & in memoriã reduxit seipsum illius pulcherrimæ, & ineffabilis gloriæ Christi, immortalis sponsi mundarũ animarum, & nuptiarũ, de quibus miserrime eijcient, qui nuptialem polluerunt tunicam, ligatis manibus, & pedibus, in tenebras exteriores. Hæc cogitans, & lachrymis perfusus, percutiebat pectus suũ, ut malignas inde cogitationes effugaret. Deinde surgens, & manus in cœlũ eleuans, flagrantissimis lachrymis, & gemitibus Deum inuocabat ad auxiliũ, & dicebat: Domine Deus omnipotens, misericors, & miserator, spes desperatorũ, & destitutorum adiutorium, recordare mei, indigni serui tui, in hac hora, & propicio me oculo respice, & libera a gladio dæmoniaco animã meam, & de manu canis unicam meam; & ne sinas me incidere in manus inimicorum meorum, ne supergaudeant mihi, qui oderunt me: ne derelinquas me corrumpi in iniquitatibus, & inquinare corpus meum, quod castũ tibi exhibere promisi. Te enim desidero, et te adoro patrē, & filium, & spiritũ sanctum, nunc et semper in secula seculorũ. Et cum dixisset, Amen, diuinã sensit consolationē cœlitus super se uenientē, et statim malignæ discesserunt cogitationes. Ipse uero usq; mane in oratione perstitit. Et agnitis machinamentis diaboli, cœpit corpus suũ amplius affligere fame, & siti, & alia contritione. Totis nanq; noctibus stabat super pedes suos, sibimetipsi reducens in memoriam, quæ promiserat Deo, & describens in animo hinc iustorum splendorem, & inde malorum ghennam cõmemorans assidue, ne ociosam, et uacuam suam inueniens hostis inimicus animã, cogitationes illi malas facile aspergeret, et mentis munditiam pollueret.

Vndiq; igit hostis destitutus, et omnino desperans seipsum taliter posse strenuum deijcere iuuenem, aliam uadit dirissimus hostis inuenire seductionem. Et cũ semper malignus sit ad nocendũ, et ad lædendũ callidus, nunc multo attentius satagebat, nihil omittens quatenus ad effectũ perduceret, quæ sibi a Theoda iniuncta fuerant, et tale rursus conficit ueneficium. Nam ingressus est unã iuuencularum illarũ, quę cunctis erat formosior, & regis erat filia, quę captiua de sua alienata est patria, & regi Auenniro, quasi quoddam munus eximium fuit oblata. Hanc eo q; esset pulcherrima, ad lapsum, et supplantationē filij pater transmiserat, eamq; seductor (ut dictũ est) ingressus, sermones ei suggerit, intellectum, atq; prudentiam sonantes illius intētionis. Omnia.n. ad malitiã pertinentia machinamēta, facile, et cito malignus inuenit. Deinde regis filio a dextri corruēs, cõpassionis charitatē erga puellam immittit ei, quasi sub obtentu intellectus, & ornamēti mentis illius, q; esset ingenua, & de regali genere, patria etiã Syria; & gloria esset priuata. Cũ his, & cogitationes submittit ei, ut liberaret eam ab idolis, & Christianã faceret. Sed hæc oĩa fraudes erant

uersuti draconis. Sic enim animũ suum disponens regis filius, & nullã cogitationem sordidã, uel amorem uitiosum cernens in seipso erga puellam cõmotum, nisi tantũ compassionẽ, & misericordiam, tam captiuitatis illius, ꝙ animæ perditionis, nequaꝗ hanc rem putabat esse tunc diabolicã seductionẽ. Nam diabolus cũ sit author tenebrarũ, aliquando se in angelum lucis transformat. Vt ergo loqui cœpit puellæ regis filius, & diuinæ notitiæ sibi uerba ꝓferre, dicens, o mulier cognosce uiuentẽ in secula deũ, & noli hoc errore idolorũ corrumpi, sed dominũ Iesum Christũ intellige authorem esse omniũ rerum, & beata eris, desponsata immortali sponso: multaꝗ alia dicẽte illo, mox spũs malignus suggerit mulieri, ut seductionis expandat reia, et ad peccati foueam trahat Deo dilectã animam illã, quemadmodũ primum hominẽ decepit per Euam, & a beata, & immortali uita, & a Deo separans, a paradiso etiã extorrem in huius uitæ exiliũ præcipitauit. Vt enim audiuit puella uerba illa omni sapientia plena, stulta existens non intellexit, sed tales dedit responsiones, ceu lingua, & os diaboli facta, & ait: Si meæ salutis, domine mi, solicitudinẽ geris, & cupis Deo tuo me offerre, & humilem animã meam saluã facere, fac & ipse unã petitionem meã, & omnibus statim paternis dĳs abrenuncians, tuo adhærebo Deo, usꝗ in finẽ uitæ meę seruitura ei, & mercedẽ recipies pro mea saluatione, & ad Deum conuersione. Tunc eo interrogante, quæ est postulatio tua, o mulier? illa habitũ, & gestum, & oculos, & totã semetipsam ad libidinẽ transformans, inquit: Coniungere mihi nuptiarũ copula, & ego præceptis tuis gaudens obediã. Cui ille: Inaniter, o mulier, talẽ mihi prætendis petitionẽ duram. Ego enim licet fortiter tuæ solicitudinẽ geram salutis, & de profundo perditionis desiderem te extrahere: inquinare tamen corpus meũ per turpem cõmixtionem graue mihi est, & omnino impossibile. Illa aũt totam cõplanans illi uiam, & iniungens: Quare, inquit, talia faris tu omni replete sapientia? Vt quid pollutam rem, & turpem, uocasti cõmixtionem? Non.n. & ego expers sum scientiæ Christianorũ librorum, sed multa uolumina legi in patria mea, multosꝗ Christianos mecũ colloquentes audiui. Nonne scriptũ est in quodã librorum uestrorũ, Honorabiles nuptię, & torus imaculatus? Et, melius est nubere, ꝙ uri? Et, quod Deus coniunxit, homo non separet? An non omnes antiquos iustos patriarchas, sed & prophetas, uxores habuisse docent scripturæ uestræ? Nonne Petrum illũ, quem principem Apostolorum dicis fuisse, coniugem scriptũ est habuisse? Quibus igit̃ authoritatibus fultus, nuptias pollutionẽ debes appellare? Valde mihi uideris a ueritate dogmatum uestrorũ errare. Cui ille respondit: Etiã mulier sic se habent ista, quẽadmodum dixisti. Nam permittit̃ uolentibus uxores ducere, sed non eis, qui semel ꝓmiserũt Christo uirginitatẽ illibatã seruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus sum diuini baptismatis, a iuuẽtutis, & ignorãtiæ meæ delictis mundũ meipsum seruare Christo spopondi. Et qua ratione, quod Deo ꝓmisi, uiolare potero? At illa rursus ait: Sit & ista tua uoluntas, quẽadmodũ proposuisti. Aliam uero minimã quandam, & fere nullã petitionem meam perfice, si uis saluã facere animã meam: Concumbe mecũ hac nocte tantũ, & tua perfrui me patere pulchritudine, nec non & ipse meo satiare decore: & promitto tibi ꝙ summo diluculo Christiana fiam, & omni abrenunciabo cultui deorũ. Et erit tibi non solũ indulgentia pro di-

48 *Huc huc o hæretici oculos admouete, qui deo dicatas uirgines et sanctimoniales fœminas quæ uirginitatem professæ sunt, monachos item sub nuptiarum prætextu ad incestum solicitatis. Videte hic friuolas rationes & sophismata uestra confutata, & impiorũ dogmatum uos esse satores cognoscite, quæ non nisi a diabolo sunt, cuius estis ministri.*

spensatione ista, sed insuper munerũ retributio pro salute mea a Deo tuo. Nam gaudiũ fit in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agente. Si ergo fit gaudiũ in cœlo propter conuersionẽ peccatoris, authori conuersionis nonne merces magna debet? Etiam ita est, & penitus indubitabile. Nonne plurima & principes religionis uestræ apostoli secundũ dispensationẽ egerunt, prætereuntes nonnunq̃ minus, propter maius, mandatũ? Nonne Paulus dicit circuncidisse Thimotheum propter meliorem dispensationem? Et licet execrabilis sit Christianis circuncisio, tamen ille nõ respuit hanc facere. Et multa talia in scripturis tuis inuenies. Si ergo secundũ ueritatem saluare quæris animã meam, modicũ istud meum cõple desiderium. Et ego quidẽ perfecta tibi copula nuptiarũ coniungi postulans, q̃m mihi minime desiderabile est, ulterius te non cogã, quæ tibi placita sunt, omnia tamen factura. Ergo & ipse ne omnino me execreris, sed acquiescendo mihi semel in hoc, saluabis me a superstitioso idolorũ cultu liberans, & tu deinceps, quæ tibi uisa fuerint, facies omni tẽpore uitæ tuæ. Sic locuta est. Nã & habebat narratorẽ, cui & aures adhibebat ipsa occulte: & scripturarũ experiẽtissimus est, totius malitiæ author, & magister diabolus. Hæc igit̃ dicens, & blandiens, retiaq́, & laqueos a dextris, & a sinistris circumplicãs, fortitudinẽ animæ illius cõmouere cœpit, rigoremq́ deponere propositi illius, et deliberationẽ nutabundã efficere. Seminator aũt malitiæ, & iustorũ inimicus, uacillans illius cor considerans, gaudio magno repletus est, & qui secũ uenerant nequitię spiritus, mox aduocat, uociferans: Videtis q̃uo puella ista concussit, quẽ nos non potuimus cõmouere? Venite ergo, fortiter irruamus in eum. Aliud enim tẽpus non inueniemus ita congruum ad cõplendam uoluntatẽ illius, qui misit nos.

Hæc locutus uersipellis, & omni dolo plenus, cũ suis canibus unanimiter aggrediũt Christi militem, oẽsq́ illius animæ uirtutes conturbant, & dirum amorẽ puellæ suggerentes, ignẽ uehementissimũ concupiscentiæ succederunt in eum. Cernens aũt ille seipsum fortiter inflãmatũ, et ad peccandũ captiuatũ, puellæ salutem, & ad Deum conuersionẽ, quasi hamo escã, propositæ actioni circũpositas, & occultantes ei nõ esse hostis submissiones, id est, peccatũ, pro salute animæ semel mulieri misceri, ingemiscens defactionẽ animæ pessundatæ, mox semetipsum ad orationẽ cõuertit, & flumina lachrymarũ ex oculis largiter profundẽs, clamabat ad Deum, qui saluos facit sperantes in se: In te dñe speraui non confundar in æternũ. Neq; irrideant me inimici mei tua protectũ dextera, sed adesto mihi in hac hora, et scd'm uoluntatẽ tuã dirige uiã meã, ut glorificet̃ nomẽ tuũ sctm̃, et gl'iosũ, et terribile in me famulo tuo, q es bñdict9 in scl'a. Añ.

Per plurimas uero horas cũ lachrymis orans, & multas genuflexiones faciens, collocauit seipsum in pauimento. Et soporatus paululũ, uidet semetipsum a quibusdã terribilibus raptũ, & loca, quæ nunq̃ uiderat, pertranseuntem, & ad quoddã perductũ maximũ pratũ, decoris floribus, & bene redolentibus exornatũ: ubi arbores quidẽ cernit omnigenas, & uarias fructibus extraneis quibusdã, & mirabilibus oneratus: foliaq́ arborum dulcẽ sonũ reddebãt, aura quadã grata agitata, & insatiabilẽ, & gratissimũ odorẽ emittebant: sedesq́ positæ erant de mundissimo auro, & lapidibus preciosis fabricatæ, nimiũ splendorẽ reddentes: & lecti lucidi preciosissimis stramentis, quæ decore suo oẽm narrationẽ superant: aquę

49 *Orans cũ lachrymis per horas plurimas, & multas genuflexiones faciens.*

etiã præterfluunt lympidisſimæ, ipſos lætificantes oculos. Per mirabilem uero iſtũ & maximũ campũ terribiles illi deducẽtes illũ, in ciuitatẽ introduxerunt, ineffabili fulgore ſplendentẽ. Et ex auro qdẽ obrizo muri erãt, & de lapidibus quos nullus aliquando uidit, propugnacula altisſima. O quis illius referre præualet ciuitatis decorẽ, & claritatẽ? Lux aũt deſuper infuſa radijs ſuis, oẽs plateas ipſius illuſtrat, & ætherei quidam exercitus ſplendidi in ea conuerſant̃, canticũ cantantes, quod auris mortalis nunq̃ audiuit. Et uocem audiuit dicentẽ: Hæc eſt requies iuſtorũ, iſta eſt lætitia eorũ, qui placuerunt dño. Inde deniq; educentes illũ reuerendisſimi uiri illi, repedabant. Qui iucunditate illa, et gaudio totus perfuſus, ait: Ne priuetis me, rogo, ineffabili gaudio iſto, ſed cõcedite me in uno præclaræ ciuitatis huius angulo conuerſari. Illi aũt dicebant: Imposſibile eſt te nunc hic eſſe, ſed labore multo, & ſudore uenies huc; ſi tamen tibimetipſi uim inferre potueris. His dictis, & maximũ illum campũ rurſum tranſeuntes, ad loca deduxerũt tenebroſa, & omni fœditate, & triſtitia, & tribulatione, & turbine plena, ubi fornax æſtuabat igne ſuccenſa, & uermiũ genus, atq; ſerpentiũ ibi erat inter flãmas uiuens, & animas crucians. Et uox audita eſt, dicens: Iſte locus eſt peccatorũ. Iſta ſunt tormenta eorũ, qui prauis actibus, & turpibus ſemetipſos polluũt. Poſtea eduxerunt eum inde hi, qui eum introduxerunt: ſtatimq; in ſemetipſum reuerſus, tremebundus erat totus, fluminaq; lachrymarũ decurrebant ex oculis eius. Omnis aũt pulchritudo illius impudicæ puellæ, & cæterarũ fœtidior ſtercore, atq; putredine ei uidebat̃. Voluens aũt in animo eorũ, quæ uiderat, memoriã, deſiderio bonorũ, & timore malorum, ſuper lectũ infirmus decubuit, nequaq̃ ſurgere ualeus. Nunciat̃ ergo regi ægritudo filij. Qui poſtq̃ uenit, interrogat quidẽ, quod acciderat. Ille aũt refert ei per ordinẽ, quę uiderat, & ait: Vt quid laqueum pedibus meis pręparaſti, & deijcere animã meã uoluiſti? Niſi enim adiuuiſſet me dñs, paulo minus in inferno habitaſſet anima mea. Sed q̃ bonus Iſrael Deus rectis corde, qui & meã eripuit humilitatẽ de medio catulorũ leonum, & dormiui cõturbatus. Sed uiſitauit me ex alto Deus ſalutaris meus, & oſtendit mihi qualibus priuauerunt ſe bonis, qui eum prouocant ad iracundiã, qualiumq; tormentorũ pœnas ſuſtinebunt. Et nunc, o pater, q̃m aures tuas obturaſti, ne audires uocem meam bona tibi ſuggerentẽ, ſaltẽ me ne prohibeas uiam rectã incedere. Hoc. n. deſidero, hoc ambio, id eſt, ab oĩbus terrenis liberari, & ad loca pergere, ubi Barlaam Chriſti famulus habitat, & cũ eo reſiduum præſentis uitæ meæ expendere. Si autem ut retinere me uolueris, uidebis me repente triſtitia & anguſtia mori, & neque tu pater de reliquo uocaberis, neque filium me ulterius habebis.

Iterũ ergo defectus appræhendit regẽ, & rurſus tædet eum uitæ ſuæ: & male cõuerſus ad ſemetipſum, ĩ ſuuũ abijt palatiũ. A Theoda uero qui miſſi fuerant nequitiæ ſpiritus aduerſus ſanctũ puerũ, redeuntes ad eum confuſi deiectionẽ confitent̃; & licet ſint mendacisſimi, tamẽ caſum ſuæ deiectionis aperte retulerunt. Ille aũt ſic ait: Vos infirmi, & miſeri, quomodo ab uno puero eſtis ſuperati? Tunc maligni ſpiritus diuina uirtute
50 compulſi, in lucẽ (licet inuiti) ueritatẽ protulerunt, dicẽtes: Non ualuimus
Signũ crucis Chriſti fugat dæmones. ſuſtinere, nec omnino reſpicere Chriſti uirtutẽ, & uexillum paſsionis eius, quod crucẽ uocant. Illo. n. ſigno rediuimus eneruati, fugientesq; exuſti-

mnis aeris principes, & rectores tenebrarũ. Nã priusq̃ perfecte eo signaretur iuuenis iste, super eũ irruentes fortiter, conturbauimus eũ. Vt autem Christũ inuocauit in auxiliũ, & signo crucis armauit semetipsum, nos persecutus est cũ ira, & præsidium sibimet tutissimũ posuit. Meditãtes ergo inuenimus instrumentũ, per quod et protoplasto locutus est aliqñ princeps noster, & eũ superauit. Sed nunc pro nihilo reputati sumus a puero isto, & irrita facta est spes, quam habuimus de illo. Nam inuocatus Christus in auxiliũ, ignis supernæ iræ nos inflãmauit, & in fugam conuertit, ut amodo non audeamus appropinquare ei. Sic ergo maligni spiritus aperte nota fecere Theodæ, quæ facta fuerant.

Rex autem undiq; destitutus, Theodam iterũ aduocat; cui et dixit: Omnia quæ nos docuisti, o sapientissime cõplentes, nullam utilitatẽ consecuti sumus. Nunc aũt si quæ alia ars tibi residua est, & illius experientiã capiemus: forte inueniemus aliquã mali solutionem. Petente uero Theoda ad colloquiũ uenire filiĳ, mane rex secũ assumens eũ, ad uisitandũ pergit filiũ. Et sedens rex loq; cœpit, exprobrans, & repræhendens de inobedientia sua, & pertinaci uoluntate. Illo uero denuo confirmante, & nihil pręponendũ esse Christi charitati clamante, procedens in mediũ Theodas, ait: Quid cognouisti, o Iosaphat, in imortalibus dĳs nostris, quod ab eorũ cultu discessisti, & patrẽ tuum regẽ ita ad iracundiam prouocasti; odibilis factus omni populo? Nonne ab ipsis tibi præstita est uitę? Nõne & ipsi exhibuerunt te patri, oratione eius exaudita, & de sterilitatis eum uinculo liberauerunt? Plura autẽ uaniloquia, & inutiles nugacitates in malis inueteratus proponens, & syllogismos consuens, de prędicatione euangelĳ uolẽs quidẽ istum deridere, idolorũ uero dogmata defendere, modicum sustinens superni regis filius, & urbis illius ciuis, quam fixit dñs, & non homo, ait ad Theodã: Audi erroris profunditas, & palpabiliũ tenebrarum fœtor, Babylonium semen, et Chaldemicæ turris construentium proles, propter quam mundus cõfusus est, uaniloque, ac miserrime senex, cuius & igne, et fulgure concremata Pentapolis, leuiora sceleribus operata est. Cur deridere conatis salutis prędicationẽ, per quam errabundi uiã inuenerunt, per quam perditi & male captiuati, reuocati sunt? Quid melius est, dic mihi, Deo seruire omnipotenti, cũ filio suo unigenito, & spiritu sancto, Deo increato, et imortali, principio & fonti bonorũ, cuius imperium inęstimabile, et gloria incõpręhensibilis, cui adstant milia miliũ, & decies centena milia angelorum, et cœlestiũ ordinum, & pleni sunt cœli, et terra gloria eius, per quẽ omnia de nihilo facta sunt, per quem omnia continenẽ, et gubernantur, et prouidentia illius regunẽ: an dæmonib⁹ perditis, et inanimatis idolis, quorũ gloria, et laus adulterium est, et puerorũ corruptio, & cætera impietatis opera, quæ de uestris dĳs scripta sunt in institutionibus superstitionis uestrę? Non erubescitis miseri, et ignis inextinguibilis cibus? Similitudo generis Chaldaici, non confundimini mortuas statuas adorantes, manus humanæ opera? Lapidem. n. dolantes, uel lignum cędentes, deum appellatis. Deinde meliorẽ de armẽtis taurum tollentes, uel aliud, quod occurrerit decentissimum de animalibus, mortuo delubro sacrificatis. Stulte, preciosius est tuo idolo animal, quod offertur ei. Nã idolum homo fecit, animal Deus creauit. Et ideo longe te rationali intellectualius est irrationabile animal. Nam illud cognoscit nutrientem se, tu uero Deum ignoras, per quẽ de nihilo factus es, per quẽ uiuis, et con-

seruaris. Et appellas Deũ, quem pauloante uidisti ferro cæsum, et igne cõ flatum, et malleis pr oductũ? Quem argento, et auro circũtexisti, et de ter ra eleuans in alto collocasti. Deinde corruens in terram, miserũ lapidem miserior illo ador as, et non Deũ, sed opera manuũ tuarum mortua, et ina nimata imo neq; mo rtuum utique est iustũ uocari idolũ. Qũo enim mor tuũ est, quod nunq; uixit? Sed quo ddam nouũ oporteret inueniri sibi no- men, tamen fatuitate dignũ: Nam lapideus puluis efficit; ligneus corrũpi- tur; æneus fuscat; aureus, & argen teus conflat. Nec hoc solũ, sed etiam di- strahunt dñ tui, alñ modico, alñ precio multo: non enim diuinitas inest eis. Deus enim quis emit? Deũ quis uendit? Quomodo deus uocat, qui non mouet? An nõ cernis, qm qdẽ stans, nũq; sedet: sedẽs uero, nũq; surgit. Eru besce stulte, et manũ pone sup os tuũ fatue, talia laudãs. Nã a ueritate alie nat9es, mẽdacibusq; figuris seduct9, statuas fingẽs, et opib9 manuũ tuarũ dei nomẽ iponẽs. Euigila ifelicissime, et itellige q antiqor es tu deo a te fa- cto. Ista plurimæ sunt insaniæ. Confidis n. temetipsum, cũ sis homo, deum posse facere. Et quomodo potest hoc fieri? Itaq; non deũ facis, sed effigiẽ hominis, uel alicuius animalis, linguã non habentẽ, neq; guttur, neq; cere- brũ, neq; aliquid interius. Itaq; neq; hois similitudo, neq; animalis, sed om nino quiddam inutile, & uanitate plenũ. Cur ergo insensibilib9 adularis? Cur immotis, & inutilibus asſides? Nisi enim ars fuisset cæsoris lapidum, uel architecti, aut ferrarñ, deũ utiq; non habuisses. Nisi custodes assiderẽt, utiq; deũ tu perderes. Quem enim sæpius urbs populosa insipienter pre- catur ut deũ, ut ab eo custodiat, huic custodes pauci asſident, ne a furib9 rapiat. Et si quidem aureus, uel argenteus fuerit, solerter custodiet: Si uero lapideus, aut luteus, uel alterius cuiuslibet uilioris materiæ, semetipsum custodiet. Forsitan robustior est luteus apud uos aureo. Non est igit con- gruum, uos insipientes, & cæcos, & sine intellectu, iustos subsannare, sed potius uosmetipsos deflere. Amentiæ quippe, non pietatis, sunt opera ue- stra. Nam studiosus bellorum militaris aspectus, simile idolum erigens, uocauit Martẽ. Alius autem mulierum concupiscentia succensus, uitiũ suũ deũ fecit, quẽ uocauit uenerẽ. Iste autem propter suam uinolentiam finxit idolum, quod uocauit Bacchũ. Similiter uero & aliorũ malorũ concupi- scentes, suorum uitiorũ statuerunt idola. Nam pasiones suas deũ uocaue runt. Et ideo in delubris suis impudicæ fiunt ab eis saltationes, & luxurio sa cantica resonant, & furiosi in impetu fiunt. Quis aũt horum per ordinẽ abominabilem edicet actionẽ? Quis sustinebit, illorũ turpitudines referen do, os suum inquinari? Sed omnib9 manifesta sunt, & si nos taceamus. Isti tui cultus sunt, ò Theoda, statuis insensibilior. Hæc me suades adorare? hæc colere? Tuæ ueraciter est malitiæ, & stultę uoluntatis tale consilium. Sed similes illis fiant tu, & omnes, qui cõfiditis in eis. Ego uero Deo meo seruiam, & sacrificabo totum meipsum Deo creatori, & prouisori uniuer- sorũ, per dominum nostrum Iesum Christum spem nostrã, per quẽ acces- sum habemus ad patrẽ luminũ in spiritu sancto, per quẽ redempti sumus de amara seruitute in sanguine eius. Nisi enim humiliasset semetipsum usq; ad formam serui, nunq; nos filiorum adoptione digni essem9. Humiliatus est ergo propter nos, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Nã quod erat permansit: & quod non erat, assumpsit. Locutus est hoibus, a- scendit in crucẽ carne sua, positus est in sepulchro trib9 diebus, descendit

in infernum, eduxit eos, quos uinctos tenebat fæuus mundi rector uenundatos sub peccato, resurrexit die tertia, ascendit in cœlũ, inde uenturus iudicare uiuos, & mortuos. Quæ igit̃ sibi ex his læsio facta est, quem subsannare uideris? An non cernis solẽ istũ, quos, et quantis transmittit radiũ suũ locis inhonestis, et sordidis, et quanta corpora respicit fœtida, atq; putentia? Nunquid aliqua sibi ex his prouenit macula? Nonne potius sordida, & fœtentia, atq; saniem decurrentẽ desiccat, astringit, tenebrosa uero illuminat, & ille illæsus omnino, & intactus ab omni macula pmanet? Quid uero ignis? Nonne frigidũ ferrum, & nigrum suscipiens in seipso, flammigerum totum, atq; ignitũ efficit? Nunquid recipit ferri proprietates? Nunquid cæso ferro malleis, & concusso, patitur aliquid ignis, aut lęsionem ullo modo sustinet? Si ergo creaturas istas corruptibiles nihil ex societate uiliorum pati constat, qua ratione, o stulte, & lapidei cordis, repræhendere præsumis, dicẽs, quia filius, & uerbũ Dei, nullo modo discedens a paterna gloria, sed Deus existens, pro salute hominum suscepit corpus humanũ, ut homines participes diuinæ, & intelligibilis naturæ faceret, & de inferno educeret substantiã nostrã, & cœlesti gloria donaret; ut principẽ tenebrarum seculi huius assumptione carnis illiciens subijceret, & genus nostrũ ab illius tyrannide liberaret? Vnde impassibilis sustinet passionẽ crucis, duas naturas manifestans suas. Nam ut homo crucifigit̃, sed sicut deus solem obscurat, commouet terram, & multa, qui dormierant, suscitauit corpora sanctorũ de monumẽtis. Rursus ut homo moritur, sed sicut Deus resurgit, spolians infernũ. Ideo clamat propheta: Infernus lætatus est, obuiã tibi deorsum. Nã exultabat, hominẽ putans se suscipere infirmũ. Sed in Deũ incidit, & inanis subito effectus est, & captiuus. Surgit ergo sicut Deus, & redijt in cœlũ, unde nunq; discessit, & naturã nostram, priꝰ despicabilẽ, & omnibus inferiorẽ, ingratam, & inhonoratã, omnibus superiorem effecit, & in throno gloriæ collocauit. Igit̃ quæ ipsi de uerbo hoc facta est læsio, quod blasphemare non desinis? Quid.n. pulchrius, q̃ ista confiteri, & talẽ colere Deum bonũ, ac benignũ, q mandat iustitiam, constantiam imperat, munditiã iubet, misericordiam docet, fidẽ exhibet, pacẽ prędicat, ipsa ueritas nominat̃, & est ipsa Charitas, ipsa bonitas? Hunc melius est colere, q̃ deos tuos nefarios, & uitiosos, turpes pariter actibꝰ, & nominibus. Væ nobis, q estis lapidibus duriores, & irrationabilibus irrationabiliores, filij perditionis, tenebrarũ hæredes. Beatus uero ego, & omnes Christiani, Deũ habentes bonũ & benignum. Nã q ei seruiunt, & si modico tpe in hoc seculo mala sustinẽt, sed imortalem retributionis fructum uindemiabunt in regno perenni, & diuinam beatitudinem.

Dixit aũt ad eum Theodas: Ecce manifestũ est, q nostram sectã multi, & magni sapientes, & narratores tã uirtute, q̃ scientia mirabiles, tradiderunt, & omnes reges terræ, & potentes, ceu bonã, & nihil falsitatis habentem susceperunt: Galilæorũ uero, rustici quidã pauperes, & uiles homines prædicauerunt, & ipsi pauci numero, nec duodenariũ supergrediẽtes. Qũo ergo paucorum, & ignobiliũ, atq; rusticorum prædicatio præponenda est multorũ & magnorum, sapientia tanta splendentiũ, traditioni? Quæ est aũt assertio, hos uera dicere, & illos mẽtiri? Rursus ergo regis filius respondit: Forsitan, Theoda, asinus es, lyrã rationis audiens, & sine intellectu permanens; uel potius aspis obturans aures, ne audias uocẽ in-

cantantiũ. Bene igiť propheta ait de te: Si mutauerit æthiops pellem suã, & pardus uarietatem suã, & tu poteris benefacere, cũ didiceris mala. Stulte, & ecce quomodo non reducis te in sensum ueritatis? Hoc.n. ipsum, ꝙ a multis quidem sapientia admirandis uestri cultus laudati sunt, & a multis regibus defensi; prædicatio uero euangelij a paucis, & ignomilibus uiris prædicata est, ostendit diuini cultus nostri uirtutem, & uestrorum malignorum dogmatum infirmitatem, & exterminium. nam uestra licet aduocatos habuerint sapientes, & defensores fortissimos, tamen extinguuntur, & debilitantur: nostra uero nullo humano sulta auxilio, lucent splendidiora sole, & mundi obtinent plenitudinem. Si enim a rhetoribus, & philosophis exposita fides nostra fuisset, regesque, & potentes habuisset cooperatores, merito dicere posses humana uirtute totũ fieri. Nunc autem cernens a piscatorib⁹ quidẽ uilibus sanctũ compositũ euãgelium, ab omnib⁹ uero tyrannis persecutũ, & postea orbẽ implesse uniuersum: nam in oẽm terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorum: quid dicere potes aliud, ꝙ diuinã quandam esse, & inexpugnabilem uirtutẽ, pro salute hominũ semetipsam astruentẽ? Quam ergo assertionẽ requiris insensate, mentiri quidẽ tuos, uera aũt dicere nostros, his ꝗ dicta sunt, potiorẽ? Si enim non deliramenta essent, & mendacia omnia tua, nunꝙ tantam obtinentia ab omnibus fortitudinẽ, & defensionẽ, sic essent imminuta, & infirmata. Vidi enim (inquit) impiũ superexaltatũ, & eleuatũ, sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui eũ, & nõ est iuentus locus eius. De uobis ista dixit propheta propugnatorib⁹ idololatriæ. Modicũ enim quantulumcũꝙ, & non inueniet locus uester, sed sicut deficit fumus deficiens, et queadmodum liquescit cera a facie ignis, sic peribitis. De euangelica uero, & diuina notitia inquit dominus: Cœlũ, & terra transibunt, uerba aũt mea non transibunt. Et iterũ psalmographus ait: Initio tu domine terrã fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli: Ipsi peribũt; tu aũt permanes, & omnes sicut uestimentũ ueterascẽt: Et sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabunť: tu aũt idem ipse es, & anni tui non deficient. Et qdem diuini præcones aduentus Christi, sapientesꝙ orbis prędicatores, oẽs traxerunt de profundo erroris, quos nũc infœlix, & uere seruus peccati, despicis. Nã ipsi resplenduerũt signis, & prodigijs, & uarijs uirtutibus, uelut sol in mundo, cæcis lumen donantes, surdis aũt auditum, & claudis gressum, mortuis uitã exhibentes. nam umbræ illoꝝ solę, omnes languores hominũ curabãt. Dęmones, quos uos timetis quasi deos, non solũ ab hominum pellebant corporibus, sed ẽt ab ipso extirpauerunt mundo crucis signo, per quod omnẽ perdiderunt machinam, & omnia ueneficia, inefficatia esse fecerunt. Et illi quidẽ humanam ita sanantes infirmitatẽ Christi uirtute, & creaturã totam renouãtes, ceu ueritatis pręcones, merito admirabiles uidebanť omnibus recta sapiẽtibus. Quid ergo potes dicere de sapientibus tuis, & rhetoribus, quorũ stultam fecit Deus sapientiam? Fautores diaboli qd memoria dignum reliquerunt seculo? Quid potes dicere de ipsis, nisi irrationabilitatem, & turpitudinem, & artẽ uanam, ornatu uerborũ cœnum contegentem fœtentissimæ sectæ uestrę? Sed et ipsorũ poetarũ, quicunꝙ uisi sunt aliquo modo a multa resipuisse insania, quod uerius est dixerunt, ꝙ hi q dicuntur dij, homines fuerunt, & eo ꝙ qdam illorũ ædificauerunt ciuitates, & regiones gubernauerunt,

runt,uel quodlibet aliud egregiũ facinus scd'm seculum fecerũt,errantes homines,deos eos uocauerunt. Nã in initio Seruch ille dicit idola reperisse. In antiquis nempe temporibus qsquis uel fortitudinis,uel amicitiæ suæ, uel alicuius alterius industriæ opus memoria dignum ostendisset, statuis fert,& imaginibus fuisse honoratus. Postea uero homines prædecessorũ suorum ignorantes intentionẽ,q̃ propter memoriam solam eis,q aliquid fecerunt laudabile,statuas,& imagines erexerunt, paulatim errantes,diabolica seducti uersutia,quasi imortales, & incorruptibiles homines adorauerunt,& sacrificia eis,& libamina obtulerunt, certumq́ dæmonibus in idolis habitantibus ad se honorẽ,& sacrificia trahentibus. Nam illi eis, q non probauerunt Deũ habere in notitiã,persuaserunt deos se credi duabus ex causis,ut illi qdem in appellatione ista gloriarent. Delectantur.n. nimirũ superbia,& arrogantia pleni,quasi dĳ honorari, & ut eos, quos seduxerunt,in præparatũ sibi pertrahant ignẽ. Vnde omnem illos docuerunt impietatẽ,ac turpitudinem,ut suæ subderent ditioni. Ad hanc igitur eminentiam malorũ peruenientes homines,obtenebrati mẽte,unusquisq; sui uitĳ,& propriȩ concupiscentiæ erexit statuam,& deũ nominauit,abominabiles errore,abominabiliores impietate eorũ, quos adorauerunt effecti,donec ueniens dñs per uiscera misericordiæ suæ liberauit nos, q credidimus in eũ,de maligno hoste,& perdito errore,& docuit uerã Dei notitiam. Non est.n.salus nisi in ipso,& non est alius deus neq; in cœlo, neque in terra,nisi ipse solus omniũ factor,omnia portãs uerbo uirtutis. Verbo.n.Dei cœli firmati sunt,& spiritu oris ei⁹ omnis uirtus eorũ. Et omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil.

Theodas aũt his auditis sermonibus, qa sermo plenus erat diuinæ sapientiæ,quasi tonitrui fragore consternatus, sine uoce obstupuit. Sero autem & uix suã sensit miseriã. Tetigit aũt obtenebratos cordis illius oculos sermo salutaris. Multũ igiẽ de prioribus actibus suis pniam gerens,& idolorũ errorẽ condemnans,ad lumen ueritatis cucurrit. Et ex illo tẽpore ita a maligna conuersatione discesit, & tm̃ seipsum execrandis uitĳs,& magicis artibus hostẽ exhibuit, quantũ ante hoc tp̃s erga illas amicitiam habuit. Tunc.n.in medio consilĳ stans,rege præsidente,magna uoce clamauit: Vere,rex,sp̃us Dei habitat in filio tuo. Veraciter uicti sumus,& nullam ultra responsionem habemus, nec resistere his, quæ ab eo dicta sunt præualemus. Vere magnus est Deus Christianorũ, magna fides eorũ,magna mysteria. Conuersus ergo ad filium regis,ait: Dic mihi, illuminata anima,suscipiet me Christus,si discedens a malis actib⁹ meis,conuertero me ad ipsum? Etiam,inq̃t ueritatis præco,ẽt suscipiet te,& omnes, q conuertuntur ad ipsum. Suscipiet aũt non qualitercunq;, sed sicut pater filio,qui de longinqua reuersus est regione,id est,de uia iniqtatũ conuersus est,obuiam exiuit, & hunc appræhendens osculatus est, & peccati confusione sublata,mox eũ ueste induit salutari, & stola splendidissima circundedit, mysticamq́ supernis uirtutibus lætitiã & solennitatẽ pro conuersione p̄ditæ ouis exhibuit. Nam ipse dñs ait; gaudiũ fieri in cœlo super uno peccatore pniam agente. Et iterũ dicit: Non ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Deinde & per prophetam: Viuo ego,dicit dñs, nolo mortẽ impĳ,sed ut conuertat de uia sua mala, & uiuat. Conuersione conuertimini de uia uestra mala,& quare moriemini domus Israel? Iniquitas

enim iniqui non nocebit ei. In quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua peccator, & fecerit iustitiã, & in præceptis uitæ ambulauerit, uita uiuet, & non morief. Omnia peccata illius, quę peccauit, non recordabuntur. Quia iudicia iusticię fecit, in ipsis uiuet. Et rursus per aliũ prophetã clamat: Lauamini, mundi estote, auferte malũ cogitationũ uestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruerse, discite benefacere. Et si fuerint peccata uestra sicut phæniciũ, ut nix dealbabunf: & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana alba erunt. Talibus ergo propositis a Deo promissionibus his, q ad eum conuertunf, noli hæsitare, o homo, neque ambigas, sed ueni ad xp̃m benignum Deũ nostrum, & illuminare, & facies tua non confundef. Mox.n. ut descenderis in piscinam diuini baptismatis, omnis confusio ueteris hominis, & tota sarcina multorũ peccatorum sepelietur in aqua, & in nihilũ defluent. Iuuenis uero tu inde, & ab omni sorde mundus exibis, nullã maculam, uel rugã peccati deferens tecũ. Et de reliquo in te erit, ut conserues tibimetipsi adeptam emundationẽ per uiscera misericordię Dei nostri. Teodas igif his instructus sermonibus, exijt continuo, et execrabile illud antrũ repetens, & suæ magicæ artis libros assumẽs, uelut totius authores malitiæ, & mysteriorum dæmonicorum thesauros, igne cõbussit. Deinde uero speluncam adijt sacratissimi illius uiri, ad quẽ Nachor uenit, & de se narrat omnia, puluerẽ super caput suũ aspergens, graues gemitus emittens, & abluens semetipsum lachrymis, per ordinem ẽt seni execrandas suas referens actiones. Ille uero cũ ad saluandas animas, & de fraudulenti draconis faucibus rapiendas artificiosus esset, incantat illũ uerbis salutaribus, peccatorũ remissionem promittit, propiciũ spondet fore iudicẽ. Deinde catechizãs eũ, ieiunare multis diebus pro his, quæ

51 deliquerat, mandauit, lachrymisque, & gemitibus Deum pro illo exorãs.

Ecce ieiunium indictum pro peccatorum commissorum satisfactione cõtra nouos hæreticos.

His itaque peractis, rex undique destitutus, uehementer tristis erat, et plurimã commotionẽ in animo ferebat. Conuocans autem rursus quotquot de consilio habebat, diligenter perquirebat ab eis, quid de reliquo suo faceret filio. Multa aũt consilia multis supponentibus. Arachis ille superius memoratus, illustrior ducatu, & primus consilij existens, ait regi: Quid oportebat, rex, filio tuo facere, & non fecimus, suadẽdo ei nostra seq dogmata, & nostris seruire dijs? Sed ut uideo, ad impossibile nitimur. Nam ex natura inest ei, uel forte ex fato, contentio ista, atque duritia. Igitur si tormentis eũ tradere uolueris & cruciatibus, tu hostis eris naturæ, & pater non uocaberis, & illũ amittes pro Christo mori cupientẽ. Restat igif istud ad faciendũ, id est ut diuidas ei regnũ, & in parte, quæ contigerit ei, regnare permitte. Et si quidẽ rerũ negocia, & cura seculariũ traxerint eũ ad nostrũ laborẽ sequendũ, & uitã, ex sententia nobis res proueniet. Nam mores fortiter in animo roborati facile deleri non possunt. Et ideo suasione potius, quam ui sunt transmutandi. Si aũt in secta permanserit Christianorũ, hoc ipsum, non amisisse te filium, erit tibi magnũ defectionis solatiũ. Hæc Arachi dicente, omnes laudauerunt suscipientes consilium. Consentit itaque rex sic ista disponi. Mane aũt facto, & accersito filio, rex ait ei: Iste mihi ultimus iam ad te sermo fili, cui nisi confestim obaudieris, & saltẽ in hoc cor meũ recreaueris, non ultra (bene scias) parcam tibi. Illo uero sciscitante, quæ uirtus est uerbi: Qm̃ quidẽ, inquit, multũ laborans inobedientẽ te ad omnia reperi, ut acquiesceres sermonibus meis; ueni, iam regnũ diuidẽs,

in una parte te esse, & regnare te faciã, & erit tibi amodo licitum, quacunque desideras pergere uiam. Cognoscens autem illa diuina ueraciter anima, & istud ad lapsum suæ deliberationis proponere regẽ, tamen obedire consensit, ut ipsius manus euaderet, & desideratam sibi uiam ambularet. Suscipiens aũt ait regi: Ego quidẽ desiderabã diuinũ illũ quærere uirum, q ostẽdit mihi uiam salutis, ut omnib⁹ abrenunciando terrenis, cum ipso residuum uitæ meæ expenderẽ: Sed qm̃ me, pater, non permittis, ut desiderata peragam, in hoc obediam tibi. Nam in qbus non adiacet manifesta perditio, & a Deo alienatio, bonũ patri obedire est. Rex igit̃ maximo replet⁹ gaudio, diuidit statim in duas partes uniuersam sibi subiectã prouinciã, ordinat filiũ regẽ, ornat diademate, & omni hũc regali illustrans gloria, in designatũ sibi dirigit regnũ, cũ splendido comitatu, & decenti obsequio. Principib⁹ aũt, & ducibus, magistratibusq;, & satrapis præcepit, licere omni uolenti abire cum filio suo rege: & ciuitatẽ quandã magnam, et populosam cõstituit ei in caput regni, & oĩa tribuit, q̃ erãt cõgruẽtia regi.

Tunc iam Iosaphat regni potestate percepta, cũ peruenit ad ciuitatẽ, in qua regnaturus erat, passionis quidẽ signum, id est, Christi crucẽ uenerandam in unaquaq; urbis turriũ posuit: Templa uero idolorũ, & delubra in statuis insequens destruit, & usq; ad fundamenta diruit, ipsaq; etiã fundamẽta effodit, nullas impietatis reliquias derelinquens. In medio aũt ciuitatis templũ magnũ, & speciosum domino ædificat Christo, & præcepit multitudini, ut ibi frequenter conueniant ad exhibendũ Deo cultũ per sanctę crucis adorationẽ. Tunc in mediũ ante oẽs ipse pręcedit, & intentissime se tradens orationi. Omnes aũt, qui sub ipsius erant potestate, admonet, obsecrat, oĩa facit impensius, quatenus a superstitioso dæmonum errore separet eos, & Christo reconciliet. Deceptionẽ ostendit idololatriæ, & prædicationẽ insinuat euangelĳ; Dei uerbi descensionẽ, docet, & miracula, prę, dicat aduentũ eius, passionẽ notificat crucis, per quã saluati sumus, resurrectionis uirtutẽ, & ad cœlos ascensionẽ, metuendã cunctis denunciat diem terribilis illius aduentus, repositaq; fidelibus bona, & susceptura peccatores supplicia. Hæc oĩa suauibus moribus, & mellifluis pertransit sermonibus. Non enim tantũ eminentia potestatis, & regali munificentia ambiebat uenerabilis esse, & metuendus, quantũ humilitate, & mansuetudine. Et eo amplius trahebat oẽs ad se ipsum, quo erat quidẽ operibus mirabilis, mansuetus, & modestus moribus. Vnde potestas, humilitate, & mansuetudine magnis adiunctis sibi cooperatoribus, oẽs obedire suis facile persuasit sermonibus. Itaq; sic in breui tẽpore cunctus sibi subiectus populus, ciues scilicet, & ruricolæ, diuinis illius edocti sermonibus, ut abnegarent quidẽ multorum deorum errorem, & abrumperent̃ ab idolorũ sacrificĳs, et abominationibus, rectæq; iungerent̃ fidei, et eius certissimis doctrinis Christo reconciliarent̃. Omnes, qui in mõtibus, et speluncis propter timorem patris illius inclusi fuerant, sacerdotes scilicet, et monachi, et ep̃orum pauci, egressi de abditis suis, ad eum gaudentes ueniebant. Ipse aũt eos, qui propter Christũ in talibus deciderant malis, et tribulationibus, obuiam exeũdo honorifice suscipiebat, et in suũ introducebat palatiũ, pedes lauans, capita abluẽs, et omnimodo eos procurans. Deinde nouiter a se ędificatã ecclesiam dedicat, et quendã episcopum, qui multa propter fidẽ Christi mala passus fuerat, et sui episcopatus

52 *Templum magnum & speciosum Iosaphat domino Christo ædificat, præcipit ut illuc omnes conueniant ad exhibendũ deo cultũ per sanctæ crucis adorationem. Quid hic dicent hæretici?*

53 *Dedicat ecclesiam Iosaphat a se ædificatã.*

Quod nota cōtra subuersores nostros qui Eccl. siarum dedicationes derident, ipsi magis deridendi, seu potius deflendi.

amiserat sedē, archiepiscopū in hac cōstituit, uirū sanctū, & ecclesiasticis institutionibus eruditū, zeloq; diuino ferentē. Piscinam aūt cōfestim pręparat, baptizari eos, qui ad Christū conuersi fuerant, iubet. Et baptizantur principes prius, et quotquot in dignitate erant, deinde milites, et reliqua turba. Et baptizati nō tantū animarū recipiebant sanitatē, sed etiam quanticunq; languoribus fuerant grauati corporalibus, et febribus uexati, oīa deponentes, anima purificati, corpore roborati a diuino fonte egrediebantur, curatione adepta animarū, simul et corporū. Hinc et confluebant ad regē Iosaphat undiq; multitudines, pietatē ab eo discere quærentes, et omnia quidē subuertebant templa idolorū. Tollebanť uero omnes

54 diuitiæ, et repositæ in phanis pecunię. Sacra aūt Deo templa ędificabanť, et diuitias illas eis, et preciosa uestimenta, et thesauros rex Iosaphat reposuit, de execrabili, et superflua illa materia opus faciens bonū, et utile. De tēplis uero illis, ac delubris, in q̄bus prius cōuersabanť sordidi dęmones, ꝑsecutione atrocissima pellebanť, et miseriā, quę eis superuenerat, in multorū audientia uociferando flebant. Et liberata est tota regio illa a teterrima seductione eorū, luceq; fulgebat immaculatæ fidei Christianorū.

Legant hæc hæretici qui templorum cultui tantopere aduersantur, & resipiscant quandoque ab erroribus suis.

Igitur & rex bonū omnibus se præbebat exemplū, & multos ad similem inflāmabat intentionē, & accendebat. Qualibus enim potestas conformatur, talibus semper subiectus sibi populus inhiant, & ambit illa, in quibus principem gaudere sentit. Hinc Deo cooperāte, pietas crescebat in eis, & confortabatur, q̄m rex in mandatis Christi, & ipsius dilectione perfectus erat, dispensatorq;, & gubernator animarū, ad portū Dei eas perducendo. Sciebat enim, ante oīa hoc regis opus esse, ut homines doceat deum timere, & iustitiā seruare: quod & faciebat, & semetipsum regendo, & uoluptates corporis domando, subiectosq; suos admonendo, sicut gubernator optimus solerter æquitatis tenens gubernacula. Hæc.n. ueri regis diffinitio est, uoluptates regere, et tenere, quod ille faciebat. De parentū quippe nobilitate, & regali gloria, quæ inerat ei, nullo modo extollebať, sciens q̄ luteum habemus generis nostri primū parentem, & de ipsius massa sumus diuites, & pauperes. In ꝓfundo uero humilitatis mentem semper deprimebat, & futuræ beatitudinis memor, aduenā quidem seipsum hic reputabat. Illa aūt agnoscebat propria esse, quæ adepturus foret, postq̄ de hac uita migraret. Quoniā uero bene ista disposuerat, & oēs qui sub illius erant ditione, ab antiquo liberatos errore paternarū traditionū, fecerat seruos illius, qui redemit nos de maligna seruitute precioso sanguine suo, meditať secundū opus, misericordiæ uirtutē. Pudicitiam nempe, & iustitiā iam prius adeptus fuerat, & diademate pudiciæ coronatus, & purpura iustitiæ coopertus. Perpendebat deniq; terrenarū diuitiarū īstabilitatē, fluminaliū aquaꝶ imitari cursum. Quapp ibi studuit eas reponere, ubi neq; ærugo, neq; tinea demoliť, & ubi fures nō effodiūt, nec furanť. Et cœpit oēs pecunias paupib⁹ distribuere, nullo modo parcseis. Sciebat.n. q̄ magnā potestatē assumēs, datorē potentię scd'm uirtutē debet imitari. In hoc autē maxime Deū imitabať, q̄d nihil æstimabat misericordia preciosius. Sup aurū ergo, & lapidē preciosum, misericordiæ diuitias sibimetipsi aggregabat. Et hic lætabať spe futurę quietis, & ibi iucundabatur experientia separatæ beatitudinis. Hinc perscrutabanť ab eo carceres, & qui in metallis erant conclusi, & qui a creditoribus erant suffocati,

cati,& oībus omnia largiter miniſtrabat. Pater erat omniū orphanorū, & uiduarū,& egenorum,pater amabilis,& benignus,ſibimetipſi putans beneficiū impendere, cū aliorum miſereret̃. Nā diues erat muneribus, et uere regalis animi. Omnibus dabat liberaliter indigentibus, multiplices ſperans pro his recōpenſationes in tēpore operū retributionis. Vbiq; aũt huiuſmodi illius fama in breui crebreſcentē, uniuerſi ad eum, quaſi quodam odore unguenti tracti,per ſingulos dies confluebant,et per ora omnium uolitabat. Nam timor,& coactio minime trahebat populū,ſed deſideriū,& ad Chriſtū ex corde uera dilectio;quę ex Deo,& eius pulcherrima conuerſatione, animis omniū erat inſita. Tunc & illi, qui patri eius erant ſubditi,ei potius adhærebant; cunctumq; errorem abijcientes,ueritatem euangelixabant. Et domus quidem Ioſaphat creſcebat,& cōfortabatur:domus aũt Auennir minuebatur,& infirmabatur, quemadmodum de Dauid,& Saul Regnorū narrat hiſtoria.

Iſta rex Auennir conſiderans,& uix atq; ſero in ſenſum rediens, ſuorū recognouit falſorū infirmitatem deorū,& uanam ſeductionē: & iterum primos cōſilij conuocans,in lucē profert a ſe meditata. Omnibus aũt eadem confirmantibus(uiſitauerat enim eos oriens ex alto, ſalutaris exaudita oratione famuli ſui Ioſaphat) uiſum eſt regi, filio manifeſta facere. Scribit igit̃ ſequenti die epiſtolam Ioſaphat,continentem hunc modū.

Rex Auennir dilectiſſimo filio Ioſaphat bene ualere. Cogitationes plurimæ,fili chariſſime, meam ſubintrantes animam,crudeliter conturbant. Nam noſtra omnia cernens deficientia,quemadmodū fumus deficit,quę uero ſunt ſectæ Chriſtianorū,ſuper ſolem reſplēdentia,ſenſi uera eſſe, quę mihi ſemper a te dicebant̃. Et quia tenebræ nos peccatorū profundæ, & impietatis operuerunt,ut hinc neq; ad ueritatē reſpicere, nec uniuerſorum authorem ualeremus recognoſcere, ſed & lucem ſic ſplendidā per te nobis oſtenſam,oculos claudentes,uidere noluimus. Multa tibi quidē mala oſtēdimus,infœliciterq;(heu)& Chriſtianorū non paucos occidimus, qui cooperante ſibi inexpugnabili uirtute roborati, per mortē aduerſus noſtrā crudelitatem dimicauerunt. Nunc aũt craſſam illam nebulā de noſtris auferentē oculis,lucem quandā,licet modicam, ueritatis cernimus, & priorū nobis pœnitentia ſubintrat malorū. Sed & hanc lucem nubes alia malæ deſperationis interpellās obtenebrare tentat, multitudinē opponens meorū malorum,& q; abominabilis ego ſum Chriſto,& non ſuſcipiendus,ſicut apoſtata,& hoſtis illius factus. Quid igit̃ ad iſta dulciſſime fili,dicas,ipſe mihi manifeſtū citius facito, & qd oporteat me facere tuum patrem edoce,& ad notitiam rei, quæ expedit,me pertrahe. 55

Hanc epiſtolā Ioſaphat ſuſcipiens, & quæ in ea continebant̃, legendo pertranſiens,& gaudio ſimul,& admiratione replebat̃. Moxq; ingreſſus in ſuū cubiculum,ante dominicā imaginem in faciē corruit,& lachrymis terram rigans,gratias egit dño,ſimul & confitens, & labia exultationis mouens, hymnū dixit:Exaltabo te Deus meus rex, & benedicā nomini tuo in ſeculū ſeculi. Magnus es dñe,& laudabilis nimis, & magnitudinis tuæ non eſt finis. Et quis loquet̃ potentias tuas, qui conuertiſti petram in ſtagna aquarū,& rupem in fontes aquarū:Ecce enim rupes iſta, & petra,duriſſimū cor uidelicet patris mei,te uolente, quaſi cera effectum eſt molle. nam & poſſibile eſt tibi, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

Ante dominicā imaginem in faciem corruit,et lachrymis terram rigans, gratias egit domino. Nota ergo quod procumbere coram imagine Chriſti ad rogandū eum, uel gratias illi agendas, opus bonum eſt & pium.

Gratias ago tibi dñe, amator hominũ, Deus misericordiæ, q libenter sustinuisti, & patiẽter sustines excessus nostros, & hactenus nos impunitos dimisisti. Nos. n. eramus olim digni proijci a facie tua, & exẽplũ fieri in populo tuo, sicut Pentapolim habitantes facinorosi fuerũt, quos igne, et sulfure cõbusisti. Sed imensa tua patientia misericorditer effusa est sup nos. Gratias ago tibi humiles ego, & indignus, & si nõ sum sufficiens ad glorificandã bonitatem tuã: deprecor inæstimabiles tuas miserationes dñe Iesu Christe, fili, & sermo inuisibilis patris, qui oĩa uerbo deducis, & uoluntate contines: qui positus super lignũ, ligasti fortem, & sub illo ligatis æternã dedisti libertatẽ: ipse nunc extende manũ tuam inuisibilẽ, et omnium operatricẽ, & perfecte libera seruum patrẽ meũ de sęua illa captiuitate diaboli, et ostende ei efficacissime, quia tu es qui semper uiuis Deus uerus, & rex solus, æternus, et imortalis. Vide contritionẽ cordis mei propicio, et misericordi oculo, et secundũ ueram propiciationẽ tuam adesto mihi cognoscenti, et confitenti te factorẽ, et prouisorẽ totius creaturæ. Influe in me tuam salientẽ aquam, et detur mihi sermo in adapertionẽ oris mei, et sensus bene fundatus in te summo angulari lapide, ut ualeam inutilis famulus tuus annunciare meo genitori, sicut oportet, mysteriũ dispensationis tuæ, et separare eum tua uirtute ab errore uano malignorũ dęmonum, et ad te adducere Deũ, et dñm, qui nõ uis mortẽ nr̃am, sed expectas conuersionẽ, et pœnitentiã, qui es gloriosus in secula seculorũ. Amen.

Sic orauit, et certitudinẽ accipiens consequendi a Deo, quod desiderabat, et in misericordia Dei confisus, tollens se inde, cũ regali officio ad regnum patris sui uenire festinauit. Vt aũt patri nunciatus est aduentus filij, egredit̃ cõfestim obuiam illi, circumplectit̃, osculat̃, maximũ facit gaudium, et celebrẽ festiuitatẽ peragit in aduentu eius. Quid plura? Post hæc pariter consident. Et quis dicet quæ disseruit patri filius, et cũ quanta philosophia? Sed quæ alia, nisi quæ sibi a sancto spiritu fuerant administrata, per quẽ piscati sunt xp̃o totũ mundũ piscatores, et illiterati sapientibus sapientiores ostensi sunt? Huius gratia et ipse locutus est patri, illuminans eum lumine scientiæ. Etenim prius multũ laborauit, ut traheret eum a superstitioso errore, quid non dicens, quid non faciens, ut abduceret eum? Sed inaniter canticum psallebat, quod in aure minime audientis dicebat. Quando aũt respexit dñs ad humilitatẽ serui sui Iosaphat, et deprecationem eius exaudiuit, clausam ianuã cordis patris sui mo: arripuit, (uoluntatem enim, inquit, timẽtium se faciet, et deprecationem eorũ exaudiet) facile quæ dicebant̃ a filio, rex ĩtellexit. Itaq; Iosaphat Dei gratia opportuno tempore, quo insurgere deberet aduersus uictoriam malignorũ spirituum, q dominati prius fuerant animæ patris sui, & de illorũ perfecte errore liberare eũ, salutare uero aperte notificare uerbũ, & in cœlis uiuenti Deo reconciliari. A principio. n. sermonem repetens, annunciauit ei, quæ nesciebat magna, & mirabilia, & auribus cordis non audierat. Multa quidem de Deo locutus est, & fidei pietatẽ ostendit, qa non est alius deus in cœlo sursum, neq; in terra deorsum, nisi unus Deus pater, & filius, & spũs sanctus. Plurima illi ẽt mysteria nota fecit theologiæ, & de uisibili, atq; inuisibili creatura, qũo ex nihilo omnia creauit, & secundũ imaginem, & similitudinem suam formauit hominẽ, & hunc libero arbitrio donãs, in paradiso posuit, & omniũ bonorum participari licentiã dedit, abstinere ue-

ro ab uno solo pręcipiens,quod erat dinoscens boni,& mali. Præuaricantem uero mandatũ de paradiso expulit. Vnde de familiaritate, quam obtinebat apud Deũ,elapsum genus humanũ,in multos decidit errores,seruiens peccatis,& subditũ morti per tyrannidē diaboli, q subditos semel homines accipiens,ex toto obliuisci facit Deũ,& dñm,et sibi seruire persuasit idolorũ execrabilem cultũ. Misericordia igiť ductus, q nos formauit Deus,ex uoluntate patris,& cooperatione spũs sancti,complacuit de sancta Maria uirgine apud nos nasci, & passibilis et mortuus est immortalis. Qui tertia die resurgens nos liberauit a mortuis, prioriq; honore,et sublimi gloria dignos effecit. Nam subleuauit nos secũ in cœlum, ascendens unde descenderat. Quem et iterũ uenturũ credimus,ut plasma suum resuscitet,redditurumq; unicuiq; scd'm opera sua,hoc est, electos cœlorũ regnũ suscepturos, et ineffabilia, bona malos uero æterna habituros tormenta,id est ignē inextinguibilem,tenebras exteriores,immortalem uermem,et quantacunq; alia sibi thesaurizauerũt supplicia, seruiendo peccatis. Hæc omnia uerbis plurimis, & abunde sibi inesse spũs sancti gratiam testificantibus,pertrãsiens, deinde & inuestigabile benignitatis Dei enarrans pelagus,& qũo paratus est semper ad suscipiendam pniam ad se cõuertentium: & ꝙ non est peccatum uincens eius pietatis uiscera, si tantũ uoluerimus pœnitentiam agere. Et multis hoc exemplis,& scripturarum confirmans testimonĳs,sermoni imposuit finem.

Compunctus itaq; rex in hac a Deo docta sapientia, uoce magna, flagrantissimo animo saluatorē Christũ confiteť, ab omni dæmoniorũ errore discedens, signũq; uiuificæ crucis adorat sub aspectu omniũ, & in cunctorũ audientia Deum prædicat esse uerũ dominũ nostrum Iesum Christum,prioremq; suam confiteť impietatē,& propriam aduersus Christianos crudelitatē, & homicida arguit: magnaq; portio ad pietatē efficiť, ut in eo quod dictũ est a Paulo, opere completũ esse uideať: Vbi abundauit iniquitas,ibi abundauit & gratia. Multa igiť sapientissimo Iosaphat his, q conuenerant magistratibus,& satrapis,& omni populo de Deo,& de pietate eius fidei perorante, & quasi ignita lingua nouũ canticũ cantante,cum spiritus sancti gratia superueniens, omnes excitat ad glorificationem Dei,quasi ex una uoce turbis clamantib⁹: Magnus Deus Christianorum: Non est alius Deus præter dñm nostrũ Iesum Christũ cum patre,& spiritu sancto glorificandũ. Zelo itaq; diuino succensus rex Auennir,insurgit fortiter aduersus idola,quæ erant in palatio suo ex auro,et argento facta,et in pauimentũ ea proiecit. Deinde perminute diuidens,egenis distribuens,proficuũ sibi de inutilibus fecit. Postea et cũ filio idolorũ templa, et delubra oĩa instanter usq; ad ipsa subruit fundamenta. Sacra aũt Deo oratoria,in loco ipsorũ ædificat. Nõ solũ aũt in ciuitate,sed etiã in uniuersa regione miro studio eadē perficiũt. Maligni uero spũs,qui habitabant in delubris, eiulantes pellebanť, et inexpugnabilē esse Dei nostri uirtutē trementes confitebanť. Omnis aũt in circuitu regio, et uicinarũ gentium multitudines,ad piam fidē Christi currebant. Tunc supra iam dicto episcopo ueniente, cathechizať rex Auennir, et diuino perfruiť baptismate, in nomine patris,et filĳ,et spũs sancti,et Iosaphat eum de diuino fonte suscepit,et carnali genitori spũalis regenerationis author effectus est. Nã cœlestis patris filius erat,et fructus ueræ diuinæ radicis sanctissimus,radi

56 *Rex Auennir sub aspectu omnium uiuificæ Crucis signum adorat.*

57 *Sacra deo oratoria ædificat.*

58 ce illa clamante: Ego sum uitis, uos palmites. Ita renatus rex per aquã, et spũm sanctum, lætabat̃ gaudio ineffabili. Cũ quo et tota ciuitas, et in circuito regio uniuersa diuinũ meruit baptisma accipere; et filiȷ̃ lucis effecti sunt, qui prius erant tenebræ. Cunctus aũt languor, et omnis dæmoniaca calamitas procul a credẽtib9 pulsa est, perfecti aũt et sani oẽs animabus, & corporibus erant. Et plurima alia miracula, ad confirmationem fidei peracta sunt. Ecclesiæ reædificabant̃, & episcopi, q̃ absconsi erant propter timorẽ, exibant, & suas recipiebant ecclesias, & aliȷ̃ de sacerdotibus, & monachis ordinabant̃ ad pascendum gregem Christi.

Ecclesiæ reædificabantur, episcopi pulsi suas recipiebant sedes, sacerdotes et monachi ad pascendum Christi gregem ordinabãtur. Quæ quandiu fieri nõ uides, nõ est receptæ Christianæ fidei signum.

Rex q̃dem Auennir, ita priore illa infœlici conuersatione: derelicta, & pñiam agens de his, quę fecerat, totũ quidem regalem principatũ filio tradidit: ipse aũt apud seipsum solitariã uitam ducẽs, puluerem q̃; semper capiti aspergens, graues gemitus emittebat, lachrymis semetipsum abluendo, solus soli ubiq̃ præsenti colloquebat̃, indulgentiam ab eo suarũ postulans culparũ. In tantam uero compunctionis, & humilitatis abyssum semetipsum deposuit, ut non auderet nomen Dei suis nominare labiȷ̃s, & uix hoc filiȷ̃ exhortatione præsumeret. Igit̃ bona mutatione mutat9, ad uirtutem se deducentẽ perrexit uiã, ut supergrederet̃ pietate priorũ iniq̃tatũ ignominiam. Per quatuor uero annos ita uiuens in pñia, & lachrymis, & omni uirtute, in ægritudinẽ decidit, de qua & mortuus est. Q̃ñ & finis ei9 appropinquauit, cœpit timere, & tœdere, & sedulo in memoriã reducens mala, quæ fecerat. Iosaphat aũt uerbis consolatoriȷ̃s alleuiabat tristitiã, et formidinẽ, quæ sibi contigerat, dicens: Quare tristis es pater; & quare temetipsum conturbas? Spera in Deo, & confitere ei, q̃ est spes omniũ finiũ terræ, & in mari longe; sicut scriptũ est per prophetã, dicentẽ: Lauamini, mundi estote, auferte malũ cogitationum uestrarũ ab oculis meis, q̃escite agere peruerse, discite benefacere. Et si fuerint peccata uestra sicut phœnicium, quasi nix dealbabunt̃: si uero ut coccinum, sicut lanam dealbabo. Noli ergo pater timere, noli dubitare. Non uincunt. n. peccata conuertentiũ se ad Deũ, inæstimabilem illius bonitatẽ. Ipsa q̃ppe sub mensura sunt, & numero, quantacunq̃ sint: Illa uero immensa est, & innumerabilis. Nõ enim potest, quod subiacet numero, imensum superare. Talib9 consolatoriȷ̃s uerbis incantans ipsius animam, bonæ spei effecit. Deinde extendens pater manus, gratias agens, bona ẽt precabat̃ illi, & diem benedicebat, in qua natus ipse fuit, dicens: Fili dulcissime non meus, sed cœlestis patris, quam retribuã tibi gratiã, qualibus te benedicam benedictionibus? Quã uero gratiarũ actionẽ referam Deo pro te? Perditus. n. eram, & inuentus sum per te. Mortuus erã peccatis, & reuixi. Inimicus Dei, & apostata fui, & reconciliatus sum. Quid ergo retribuã tibi pro his omnib9? Deus est, q̃ dignas reddat tibi retributiones. Sic locut9 est, & frequenter dilectũ osculabatur filiũ. Deinde orauit, dicens: In manus tuas, benignissime Deus, cõmendo spiritum meum: & ita in pœnitentia dño animam reddidit.

59 *Ecce qualẽ Rex egit pœnitentiam, & quo modo satisfactiõis operibus priora peccata compensauit. Non ergo satis fuit ei noua uita, ut docent pseudo Apostoli nostri.*

60 Tunc filius eius Iosaphat lachrymis honorans patrem mortuũ, & exequias dignas illi exhibens, posuit corpus eius in monumento inter uiros sanctos: & non tñ operuit uestimento regali, sed pñiæ texit cilicio. Stans aũt super monumentũ, manibus in cœlũ eleuatis, & flumina lachrymarũ ex oculis deducens, orauit ad dñm, dicens: Deus, gratias ago tibi rex gloriæ, solus potens, & imortalis, q̃a non despexisti deprecationẽ meam, lachrymas

Iosaphat exequias dignas patri exhibuit, collocans corpus eius in monumento inter uiros sanctos, & pœnitẽtiæ cilicio texit.

chrymas meas non spreuisti: qm̃ complacuit tibi, ut istum seruũ tuum, patrem meũ, conuerteres ab iniqtatibus, & ad teipsum traheres saluatorem uniuersorũ: separansq́; a superstitione idolorũ, dignum fecisti, ut cognosceret te uerũ Deũ, & amatorem hominum. Et nunc dñe Deus, inuestigabilis, & imensæ bonitatis, colloca eũ in loco refrigerij, & i loco qetis, ubi lux splendet uultus tui, & ne memineris iniquitatũ illius antiquarum, & scdm magnam misericordiã tuam dele chirographũ peccatorum suorũ, & chartã illius scinde criminum, & sanctos tuos pacifica ei, quos igne, & gladio interemit, & præcipe illis ne contra eũ iram teneant. Omnia possibilia tibi sunt omniũ dño, nisi hoc solum, misereri eorũ q non conuertunt ad te, hoc est tibi impossibile. Nam misericordia tua effusa est super omnes, & saluas inuocantes te dñe Iesu Christe, quia decet te omnis gloria in secula, Amen. Tales orationes, & deprecationes obtulit dño in totis septem diebus, nullo modo a monumento surgens, imemor penitus cibi, ac potus, nec qetis, somniq́; particeps; sed lachrymis pauimentũ rigabat, gemitibusq́; inenarrabilibus orando Deũ pulsabat. Octaua autem die ad palatiũ regressus, cunctas diuitias, & pecunias indigẽtibus distribuit, ita ut nullus iam relinqueretur inopiam patientium.

61 *Vide sanctum uirum orationẽ fundere pro anima patris sui defuncti. Iuuãtur ergo orationibus uiuorum mortuorum animæ.*

62 *Tu qui dicis anniuersaria mortuorum, Tricenaria, & septenaria orandi pro defunctis, esse cupidorũ sacerdotum inuenta, nota hic obseruari a sanctissimo uiro septem dies in fundẽdis precibus pro patre mortuo.*

In paucis ergo diebus hmõi perficiens ministeriũ, & oẽs thesauros euacuans, quatenus per angustã intraturũ portã, non impediret põdus pecuniarũ: quadraginta dies obit⁹ patris sui memoriã ei pficiens, cõuocat oẽs principes & militari pcinctos baltheo, & urbani ppli nõ paucos, sedensque pro tribunali, ait in audiẽtia omnium: Ecce sicut uidetis, rex Auennir pater meus, quasi unus de pauperibus mortuus est: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neq; ego dilectus filius illius, neq; aliquis de ceteris amicis suis, & cognatis, adiuuare illum pualuerunt, ut ineuitabilem sententiã prę teriret: sed abijt ad illa iusta iudicia, rationẽ redditurus cõuersationis præsentis uitæ, nullũ de omnibus ducens secum adiutorẽ, nisi tm̃, quæ egit opera, qualiacunq; sint. Idipsum aũt & oibus humanã sortitis naturã contingere constat, nec aliter. Nunc ergo audite me, amici mei & fratres, populus domini, & hæreditas sancta, quos redemit Christus precioso sanguine suo, & de antiquo errore, & seruitute aduersarij eruit. Ipsi nostis inter uos conuersationem meam, quomodo ex quo Christum cognoui, & seruus eius esse merui, omnia habens odio, ipsum cõcupiui solum, & istud mihi erat desiderabile, ut a strepitu uitæ, & uana conturbatione subtrahẽdo me, solus sibi uacarẽ, & si in silentio, & quiete animi seruirẽ dño Deo. Sed impediuit me patris mei obstinatio, & mandatũ honorari præcipiẽs genitorẽ. Vnde dei gratia, & cooperatione, nõ frustra laboraui, nec in uanum tales dies expendi. Nam illũ Christo recõciliaui, & omnes uos hũc solum cognoscere uerũ deum, & dominum omnium, docui. Non aũt hęc ego feci, sed gratia Dei mecum, quæ & me de superstitioso errore liberauit, & de seruitute idolorũ eripuit, & uos populũ meũ de sæua captiuitate liberauit. Iam ergo tempus est, ut de cætero compleam, quæ promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quo ipse deducet me, & reddã uota mea, quæ uoui ei. Nunc ergo uos considerate, qumecunque uelitis pręesse uobis, & regnare. Iam enim perfecti estis in uoluntate domini, & nihil uos latet præceptorũ eius. In istis ambulate, non declinãtes ad dexteram, uel ad sinistram, & Deus pacis erit uobiscum.

63 *Ecce & Quadragesimum seruatum diẽ in memoriam obitus patris.*

Hæc ut audiuit populus ille,& uirorũ congregatio, tumultus ilico,& planctus,& uox maxima,& confusio fit,flentib⁹ omnibus,& lamentantibus suam desolationẽ. Talia lamentantes, & cũ lamẽtationibus etiam sacramentis obtestabant̃,se non eũ dimissuros aliquatenus,sed comprehẽsuros,& discedere penitus non concessuros. Ita uociferãte populo, et principibus omnibus,rex turbã sedare uolens,silentio imperato, eorum se obedire promisit obstinationi. Contristatos tamen,& tristitiæ signa in uultu ferentes,domum remisit. Ipse autem unum de principib⁹,q erat ei charus præ omnibus,& propter fidei pietatẽ,& pudicitiã uitæ admirandus, Barachiã nomine,quẽ & superius sermo demonstrauit, qñ Nachor Barlaam simulans,cũ philosophis disputauit,q solus paratus fuit secũ astare, & decertare aduersus illos,zelo diuino succensus in corde, singulariter assumens,leniter alloquebat̃,& dulciter flagitabat, ut regnũ susciperet, & cum timore Dei,populum illius regeret, quatenus ipse desideratã a se uiã pergeret. Vt autẽ illum negantẽ uidit,et omnino respuentẽ, et dicentem: ò rex,quã iniustũ est iudiciũ tuum, quãq; non secũdum mãdatũ tuum,tuus est sermo. Si enim diligere proximũ tuũ sicut teipsum edoctus es,qua oratione onus, quod ipse deponere festinas,mihi conaris imponere? Nam si bonũ est regnare,ipse,quod bonũ est,tene. Si autem istud animæ scandalum,atque offendiculum,cur mihi imponis illud, & uis me supplantare? Postq̃ ergo talia dicentẽ,& asserentẽ uidit,a colloquio cessauit. Et ecce intempesta nocte,epistolam quidẽ ad populum scripsit, multa refertã philosophia,& oẽm pietatẽ pronunciantẽ, qũo deberent in domino gloriari,& qualem uitã ei offerre,qualesq; hymnos, & quas gratiarũ actiones: deinde non alium,q̃ Barachiam,præcepit in regalẽ principatũ eis assumere. Et in suo cubiculo chartam, in qua epistola erat scripta, derelinquens,clam omnibus de palatio egreditur. Sed penitus latere non potuit. Nam summo diluculo hoc auditũ est,& turbationẽ repentinã,& luctum populis exhibuit. Qui celeritate multa ad inquisitionẽ eius egrediunt̃,præripere fugam ei omni modo satagentes. Vnde nec inanũ cessit eis studiũ. Vt enim omnes præoccupauerunt uias,cũctosq; montes circũdederunt,

64 & inuias circuierunt ualles,in torrente quodam hunc inuenerũt, manus in cœlum extensas habentẽ,& orationẽ sextæ celebrantẽ horæ. Videntes autem eum,perfusi sunt lachrymis,rogantes & discessionẽ improperantes. Ille autem ait: Cur frustra laboratis? Non enim ultra me regem habere ualetis. Plurima uero illorũ constrictus instantia,reuertit̃ ad palatium. Et congregatis omnib⁹,suum declarauit consilium. Deinde & iuramẽto cõfirmat sermonẽ, q nec unam cũ ipsis diem de reliquo facturus esset. Ego enim,inquit,ministerium meum in uobis impleui,& nihil dimisi, neq; subterfugi utiliũ,quin annunciarẽ uobis,et docerẽ,testificans omnibus fidem domini nostri Iesu Christi, & pœnitentiæ uiam ostendens. Et nunc ecce ego pergo uiam,quam ex longo iam tempore desideraui, & amplius nõ uidebitis faciẽ meam uos oẽs. Propter quod testificor uobis hodie secundum diuinum Apostolum,q ego mũdus sum a sanguine omnium uestrũ. Non enim subterfugi,quin annunciarẽ uobis omne consiliũ Dei.

Iosaphat extensione manuum orationẽ sextæ celebrabat horæ.

Hæc audientes,& intentionis eius firmitatẽ scientes, qm̃ a proposito suo non ualerent eũ prohibere,mœrebant quidem desolationẽ suam,non poterant aũt omnino ipsi suadere. Tunc rex Barachiam illũ, quem & su-

perior sermo demonstrauit, apprǽhendens, dixit: Fratres, hunc uobis ordino regem. Illo uero fortiter aduersus negociũ repugnante, inuitũ, atq; nolentem in regali principatu constituit, diadema capiti eius imposuit, annulumq; regalẽ misit in manu eius: & stans contra orientẽ, orationem pro eo fudit ad dñm, inconuertibilem sibi in Deũ fidem seruari, & indeclinabilem scd̃m mandata Christi inuenire uiam. Orauit ẽt & pro omni grege, & hæreditate, petijtq; auxiliũ a dño eis, et salutem, & omne quodcunque eis expediret ad utilitatẽ dispensandã. Ita oratione facta, conuersus dixit Barachiæ: Ecce tibi frater mando, sicut aliqñ Apostolus testificatus est: Attende tibi, & omni gregi, in quo te spũs sanctus posuit regem ad regendum populũ domini, quem acquisiuit sanguine suo. Et sicut ante me cognouisti Deũ, & seruisti ei munda conscientia, sic & modo ampliori studio placere satage illi. Nam quanto maiorem a dño adeptus es principatum, tanto potioris exactionis debitor existis. Et ideo retribue benefactori debitũ gratiarum actionis, sancta illius custodiendo mandata, & ab omni declinando uia, quæ ducit ad perditionẽ. Sicut.n. in nauigantibus qñ quidem nauta fallit, modicã remigibus infert læsionem: qñ uero gubernator, totius efficit nauis perditionẽ: sic & in regibus. Si quis principum delinquit, non tm̃ populo, quantum sibimetipsi nocet: Si uero rex ipse, omnis operat̃ conuersationis detrimentum. Et ideo maximas sustinebit pœnas, si quid utilium spreueris. Quapropter cum multa diligentia custodi teipsum in bono, cunctã exosam habendo uoluntatem, ad peccatũ te trahentem. Ait.n. Apostolus: Pacẽ sectamini cũ omnibus & sanctimoniã, sine qua nemo uidebit Deũ. Cyclum attẽde humanarũ rerum, qũo currit, contrarioq; modo, & uano fert ipsas, & circũfert. Et in istarũ ueloci permutatione, imutabilẽ serua piam cogitationem. Nam uariari rerum mutatione, mentis inconstantis indiciũ est. Tu aũt fixus esto in bono, & omnino stabilis. Ne extollaris propter temporalẽ gloriã inani tumore, sed expiata cogitatione, ignobilitatẽ tuæ naturæ considera, breuitatemq;, & incertitudinem istius uitæ, & carni mortẽ copulatam. Et ista cogitans, in superbię non decides foueam, sed timebis Deũ uerum, & cœlestem regem, & uere beatus eris. Beati.n. (inquit) omnes, q timent dñm, & qui ambulant in uijs eius. Et, Beatus uir, qui timet dñm, in mandatis eius uolet nimis. Quæ uero ante omnia debes seruare mandata? Beati misericordes, qm̃ ipsi misericordiam consequent̃. Et, Estote misericordes, sicut pater uester misericors est cœlestis. Hoc.n. mandatũ ante omnia debent seruare, q in maiore sunt principatu locati. Et certe maximam potestatẽ accipiẽs, datorẽ potestatis iuxta possibilitatem debet imitari. In hoc aũt Deũ maxime imitabit̃, si nihil iudicauerit, q̃ misereri, preciosius. Sed & obedientem nihil ita ad amicitiã Dei pertrahit, sicut beneficentiæ gratia indigentibus exhibita. Nam propter timorẽ facta eleemosyna, adulationi est comparanda, ficto honoris nomine sibi attendentes decipiens, & non sponte subditũ, resilire facit temporis occasione reperta. Vinculis uero amicitiæ astrictus, firmam habet ad id, ad quod tenet̃, affectionẽ. Idcirco beneficus esto indigentib9, & aperi aures pauperibus, ut inuenias auditũ Dei tibi reseruatum. Quales enim nostris conseruis erimus, talem circa nos inueniemus dñm, & sicut audierim9, audiri merebimur: & sicut uidebim9, uidebimur a diuino, & oĩa cernente oculo. īferamus igit̃ misericordiæ misericor

diam,ut pro simili similem accipiamus. Sed & aliud audi mandatũ consimile primo: Dimittite, & dimittet̃ uobis. Et si nõ dimiseritis hoĩbus peccata eorũ,neq; pater uester cœlestis dimittet uobis peccata uestra. Quapropter malitiæ memoriam non retinebis aduersus peccantes, sed ueniã postulans delictorum tuorũ,indulge & ipse in te peccantib9: qm̃ remissio ni recompensat̃ remissio, & aduersus conseruos nostros reconciliatio, dominicæ iræ fit sedatio: & rursus duritia nostra erga peccantes, irremissibilia nobis facit nostra peccamina,sicut audis quid milium passus est debitor talentorum,erga proximũ immisericordia sibimet ad actum reuocãs huiusmodi debitũ. Propter quod diligenter nobis considerandum est,ne nos similia patiamur,sed dimittamus omne debitũ, et oẽm iram ex corde eijciamus,ut & nobis dimittant̃ nostra delicta. In omnib9 aũt, & ante omnia bonũ custodi depositũ,piam uidelicet fidei rationẽ, quam didicisti, & omnis zizania hæresis non pullulet in uobis, sed mundũ & sine dolo semen conserua diuinũ,ut multiplicem fructũ dño consignes,quando ueneritrationẽ ponere cũ unoquoq; nostrum, & reddere unicuiq; iuxta opera sua: qñ iusti quidem fulgebũt sicut sol, peccatores uero tenebræ operient, & æterna confusio. Et nunc fratres cõmendo uos Deo, qui uos potest ædificare, & dare uobis hæreditatẽ in sanctificatis omnibus. Et hęc di

65 cens,positis genibus suis,cũ lachrymis rursus orauit. Et conuersus, osculatus est Barachiã,quem regẽ ordinauerat, & omnes principes. Tũc iam fundunt̃ lachrymæ ueraciter ex corde. Circunstãtes enim eũ uniuersi,quasi animę illorũ ex illius penderẽt anima, & sine illo nullo modo uiuere possent, qd non compassione dignũ dixerunt? qualem lamentationis excellẽtiam dereliquerunt? Osculabant̃, & amplexabant̃; reuerentiæ obliuionẽ doloris passio fecerat. Væ nobis, clamabant, ab hac infœlicitate atrocissima. Deinde illũ uocabant patrem, saluatorẽ, benefactorẽ. Per te, inqunt, Deũ cognouimus. ab errore liberati sumus, & ab omnibus malis requiẽ inuenimus. Quid ergo erit nobis post tuũ discessum? Quæ nos mala non appræhendent? Talia dicentes, pectora percutiebant, & quę compræhẽderant eos, deflebant infortunia. Ille aũt in sermonibus consolationis plurimos gemitus illorũ compescuit, cum eis se spiritu futurũ promittens, qd corpore iam esset impossibile. Talia dicens, omnibus uidentibus egredit̃ de palatio. Cum quo mox omnes exierunt, promittentes se ad ciuitatem non reuersuros, nec ẽt oculis eam amplius se uisuros. Vt aũt extra ciuitatẽ facti sunt, quia sermone blando ab illo nolebant discedere, increpatione auulsi sunt, & inuiti reuertebant̃. Frequenter eis cõuertentibus oculos, & in itinere pedibus offendentibus; quidã aũt feruentiores, mœrentes a longe sequebantur eum, quousq; nox superueniens, separauit eos ab inuicẽ.

Positis genibus rursus orauit cum lachrymis.

Egrediebatur ergo de regno suo fortis ille iuuenis gaudens, uelut qñ de longo exilio in suã aliquis reuertens patriam lætus ambulat & erat indutus extrinsecus quidem consuetis uestibus, intrinsecus uero laneo panno, quẽ Barlaam sibi dederat. Nocte itaq; illa in domuncula cuiusdã pauperis hospitatus, uestimentis suis exutis, ea pauperi tradidit, ultimã eleemosynam istã perficiens. Et sic tam illius, quã aliorũ multorum pauperũ orationibus procuratorẽ sui dñi acquirens, & ipsius gratiã, & auxiliũ quasi uestimentũ salutis, & indumentũ lætitię sibimet circumponens, ad eremiticam egressus est uitã, non panẽ secũ deferens, non aquã, non aliqd aliud

ad cibũ pertinens, non uestimento indutus alio nisi duro illo panno tm̃, cuius pauloante memoriã fecimus. Desiderio.n.quodam incredibili, & amore diuino uulneratus animo imortalis regis Christi omnino desiderati, erat extra se factus totus eius liquefactus amore. Fortis enim, inquit, ut mors dilectio. Huiusmodi ipse a diuina charitate susceperat ebrietatẽ, ita exarserat siti secundum prophetã, dicentẽ: Quẽadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus fontem uiuum. Et quẽadmodum uulnerata tali dilectione anima, clamat in cantico canticorũ: Vulnerata charitate ego sum. Et alibi: Ostẽde mihi faciẽ tuã, & fac me audire uocẽ tuam. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Huius ineffabilis pulchritudinis Christi amorẽ uelut ignẽ in corde suscipiẽs apostolorum chorus, & martyrum populi, omnia spernebant, quæ uidentᷓ, omnem scilicet uitã tẽporalem. Mille tormentorũ specie subibant amantes diuinã pulchritudinẽ, & circa nos Dei uerbi cogitantes dilectionẽ. Hunc ignẽ & bonus iste, nobilis quidẽ corpore, nobilior uero, & regalior anima, in seipso suscipiens, omnia simul terrena despiciebat, omnesq; conculcabat corporis uoluptates. Spernebat diuitias, & gloriã, et ab hominib⁹ honorẽ. Deponebat diadema, & purpurã, aranearũ tela fragiliora ista cogitans. Ad omnia uero laboriosa, & tristia eremiticæ uitæ promptum semetipsum exhibuit, clamans: Adhæsit Christe, adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Et ita inconuertibiliter ingressus est uastitatẽ eremi, & quasi onere quodã, & graui catena deposita rerũ temporalium confusione, lætabatᷓ spiritu, & desideratũ intuens Christũ, clamabat ad eũ quasi præsentem & uocẽ audientẽ, dicens: Bona mundi huius dñe ne uideat oculus meus, neq; eleuetᷓ amodo mens mea pręsenti uanitate, sed imple oculos meos lachrymis spiritualib⁹, dirige gressus meos, & ostende mihi famulũ tuum Barlaam, ostende mihi eũ, q mihi salutis tua gratia author factus est, ut eremiticæ uitæ huius per ipsius diligentiã addiscam exercitiũ, ne pugnandi imperitia ab inimico supplanter. Da mihi dñe uiam inuenire, per quã ueniam ad te, qa uulnerata est anima mea amore tuo, & te sitio fontẽ uitæ, & salutis. Hæc uoluebat penes semetipsum semper, & Deo dicebat, per orationẽ ei, & contemplationẽ altissimam iunctus, & ita impensius iter suũ peragebat, ad chorũ sanctorũ peruenire satagens, ubi Barlaã degebat. Edebat uero herbas, quæ per eremũ nascebantᷓ. Nihil enim aliud deferebat secũ, ut dictum est, nisi solũ corpus suum, & pannũ, quo coopertus erat. Sed & cibũ quidem mediocrẽ, & paruũ de herbis sumebat. Aquæ uero omnino penuriã patiebatur, inaquosa, & arida existẽte eremo illa. Itaq; iã circa meridiẽ sole ardente uehementer, iter agendo uehementius ipse æstuabat siti, æstu perseuerante, & ultima affligebatᷓ miseria. Sed uincebat desiderium naturam, & sitis, qua Deum sitiebat, flammam rorabat sitis aquæ. 66

Vide sancti uiri paupertatem & abstinẽtiam.

Inuidus uero, & osor hominũ diabolus, non sufferẽs in iuuene tale cernere propositũ, & sic feruentissimã in Deo dilectionẽ, plurimas ei per eremum excitauit tentationes, summittens ei memoriã regalis gloriæ suę, & dudũ assistentium ei splendidissmi obsequij amicorũ, & cognatorũ, atq; coætaneorũ; & qa cunctorum animæ ex ipsius peificiebantᷓ anima, & alia uitæ refrigeria. Deinde asperitatẽ conuersationis proponebat ei, et plurimos illius sudores, corporisq; infirmitatẽ, & inconsuetudinẽ eius in tali

miseria, & tẽporis longitudinem, præsentisq́ sitis necessitatẽ, & nusquã sperandam consolationẽ tanti laboris, uel finẽ. Et omnino multũ excitauit ei puluerẽ cogitationũ in mente, quemadmodũ scriptũ est de magno Antonio. Vt autẽ uidit semetipsum inimicus debilem aduersus illius prepositũ (Christum enim ipsum cogitans, & illius desiderio accensus, speq; bona confortatus, & fide stabilitus, pro nihilo illius submissiones reputabat) erubuit. Tunc a prima congregatione decidens, alterã peregit uiam. Multæ enim malitiæ eius semitæ, & phantasmatibus uarijs, & inanibus eũ euertere tentabat, & in formidinẽ mittere. Aliquãdo uero gladiũ acutum tenens, insiliuit super eũ, & percutere minabať, nisi retro statim conuerteret. Alia uice bestiarũ diuersarum formas assumebat, frendẽs aduersus eũ, dirissimum edens mugitũ, & sonitũ. Deinde & in dracone, & aspidem, & basiliscum transformabať. Bonus uero ille, & fortissimus athleta, intrepidus erat aĩo, ceu q altissimũ sibimetipsi refugiũ posuerat. Mente uero uigilãs, & malignũ subsannãs, dicebat: Non latet me o seductor qs sis, q ista mihi excitas, q & ab initio cõtra gen⁹ hoĩum talia es fabricat⁹, & semp malign⁹ es, & lædere nunq; cessas, & aptũ tibi habitũ, et familiarissimũ assumis, hoc est, bestias, et serpẽtes imitaris, bestialitatẽ cõsilij tui, ac prauitatẽ, uenenũq;, et læsionẽ intẽtionis tuæ demõstrãs. Cur ergo ad ĩpossibilia conaris miserrime? Ex quo .n. agnoui tuæ esse neqtiæ machinamenta ista, & terrores, mihi nulla de te cura fuit. Dominus mihi adiutor est, & ego despiciã inimicos meos. Et super aspidẽ, & basiliscũ ambulabo, quibus et similem te fecisti, te conculcabo et leonẽ, & draconẽ, uirtute Christi confortatus. Confundanť, & reuereanť oẽs inimici mei, auertan-
67 tur, et erubescant ualde uelociter. Hæc dicens, & signũ crucis sibimet imprimens arma inexpugnabilia, omnia diaboli phantasmata absentauit. Tunc enim bestiæ, ac serpentes, sicut deficit fumus, defecerunt, & sicut liquescit cera a facie ignis, sic perierunt. Ipse uero Christi uirtute munitus, ambulabat gaudens, & gratias agens domino. Sed et bestiæ plurimæ, et uariæ, & serpentiũ, atq; draconum diuersa genera, quæ eremus illa nutrit, obuiantia illi, non iam phantastice, sed in ueritate apparuerunt. Quocirca timore quidẽ erat plena uia, & labore. Ipse uero utraq; spernebat animo, timorẽ quidẽ dilectione (ut ait scriptura) foras mittente, laborẽ uero amore alleuiante. Ita ergo multis, ac uarijs incõmodis, et miserijs fatigatus dieb⁹ non modicis, tandem peruenit ad eremum illã Sennaariticæ terræ, in qua Barlaam habitabat, ubi & aquam inueniens, flãmã sitis extinxit.

Signum crucis arma inexpugnabilia.

Mansit aũt Iosaphat duobus annis integris per eremi illius uastitatem uagabundus, et non inueniebat Barlaam, Deo & in hoc fortitudinem animi eius, & cogitationis stabilitatẽ probante. Et erat ita sub dio sole exustus per diem, & frigore per noctem congelatus, & incessanter quærens, uelut aliquẽ thesaurũ preciosum, uenerandũ senẽ. Plurimas uero sustinuit tẽtationes, & pugnas malorũ spirituũ, & multos labores, herbarũ indigẽtia, quibus in cibum utebatur: quia & istas, cum sicca esset, eremus rarissimas ferebat. Sed amore domini inflãmata adamantina anima illa, & inuicta, facilius sustinebat tristia ista, q̃ uoluptates: Ideoq; superno non fuit priuatus adiutorio, sed secundũ multitudinẽ dolorũ ipsius, & laborẽ, a desiderato Christo fiebant consolationes nocte lætificantes animam. Cõpletis ergo duobus annis, Iosaphat quidẽ incessanter circuibat, quæ

rens desideratũ,& rogabat Deum,lachrymarũ flumina effundens,& clamabat: Ostende mihi domine, ostende mihi uiatorẽ tuę cognitionis,& tãtorum authorẽ bonorũ, & ne propter multitudinẽ peccatorũ meorũ bono tuo priues me, sed dignũ me fac uidere illum, & æqualem ei agonem conuersationis ponere.

Inuenit aũt Dei gratia speluncã, uestigia sequens illuc ambulantiũ, & monachorũ quendam reperit eremiticam uitam transigentẽ. Et hunc flagrantissime amplexatus, & osculatus rogabat ab illo sibi ostẽdi Barlaã habitaculum,& de seipso cuncta uiro illi manifesta fecit. Per ipsum itaq; didicit habitationẽ illius, quẽ quærebat. Peruenitq; celerrime, uelut quando uenator gnarus uestigia incurrit uenationis: & habens alia signa ab illo sene sibi demonstrata,ambulabat gaudens,& spe robustus, sicut paruulus ex longo tẽpore patrẽ cupiens uidere. Quando enim amor, qui secundũ deum est,in anima destillat,naturali multo est feruentior, atq; fortior. Stetit igit̃ ante ostium spelũcę,& pulsans,benedic pater,ait,benedic. Vt aũt uocem audiuit,exijt Barlaam de spelunca. Cognouerat enim per spm̃,quem scd'm exteriorem aspectũ perfecte recognoscere non ualebat, propter mirabilẽ illam transfigurationem,& immutationẽ, qa immutatus,& transfiguratus erat ab aspectu illo priore,& decora, ac florida iuuentute. Nã denigratus erat ab ardore solis,comatusq; crinibus, exesam habens faciẽ,& oculos in profundũ habens demersos, & cilia exusta habens riuis lachrymarũ,& multa inopiæ afflictione. Sed Iosaphat spiritualem cognouit patrẽ,characterem uultus seruantẽ eundem. Stãs ergo mox contra orientẽ senex, orauit gratias agendo Deo. Et post orationẽ dicto Amen,apprehendentes se,& osculantes,feruentissimis alterutrũ amplexibus constringebant,& præ interno amore satiari non poterant. Vt autem sufficienter se uiderunt,osculati sunt inuicẽ, & proprijs nominibus se salutauerunt,sedentesq; colloquebant̃. Sermonem autẽ incipiens Barlaã, Bene uenisti,dicebat,fili dei,& hæres cœlestis regni,per dñm nostrum Iesum Christũ,quem dilexisti, quẽ merito desiderasti super omnia temporalia,& corruptibilia. Et sicut prudens negociator, & sapiens omnibus uenditis,preciosissimã emisti margaritã,& thesauro abscondito in agro reperto mandatorũ domini,omnia dedisti,nulli parcens prætereuntium, ut agrũ illum emeres tibimetipsi. Donet tibi dñs pro temporalibus æterna,pro corruptibilibus incorruptibilia,& non ueterascẽtia. Dic ergo mihi,fili dulcissime,qũo huc uenisti,& quomodo post meum discessum factum est de te,& si cognouit Deũ pater tuus,aut si & hucusq; in prima perseuerans insipientia,ac dæmonum seductione captiuatur.

Hæc Barlaam interrogante,Iosaphat referre cœpit, quanta post illius abscessum facta sunt ei, et qũo dominus oĩa in prosperitatem uertit,usq; ad præsentem eorundẽ coniunctionem. Senex aũt audiens ista cũ delectatione,et miraculo,prę gaudio lachrymatus dicebat: Gloria tibi Deus noster,qui semper ades,et auxiliaris diligentibus te. Gloria tibi Christe rex uniuersorũ,et Deus benignissime,quia cõplacuit tibi semen,quod in anima seminaui serui tui. Iosaphat,sic cẽtesimũ referre fructũ, dignũ quidem te agricola,et dño nostrarum animarum. Gloria tibi paraclete bone,sanctissime spũs,quia quam dedisti gratiã sanctis tuis apostolis,huius participem dignũ fieri fecisti seruũ tuũ, & innumeras hominũ multitudines a

superstitioso per ipsum errore liberasti,& uera illuminasti Dei notitia.

Sic sic ab ambobus deo gratiæ referunt,& talia colloquẽtibus,& Dei exultantibus gratia,superuenit uespera. Tunc ad orationes surgẽtes,consuetũ celebrarunt officiũ. Deinde cœnaturis ponit mẽsam Barlaam locupletem,spiritualibus plenã epulis, sensualis uero nequaquam participẽ consolationis. Olera enim fuerunt cruda,quorum senex ipse operator,& cultor fuit,& dactyli pauci,qui in ipsa eremo inueniebant, & syluestres herbæ. Gratias igit agentes,& apposita edentes,& aquã de fonte qui aderat,bibentes,aperienti manũ,& implenti omne animal denuo gratias egerũt. Rursus aũt surgentes,& nocturnas cõplentes orationes,spũale post orationem repetunt colloquium:sermones uidelicet salutis,et cœlesti plenos philosophia, per totã secum conferentes noctẽ, donec eos mane solitarũ iterum recordari orationũ fecis. Mansit aũt Iosaphat cũ Barlaam sic plurimis annis,mirabilem illã, et super hominem transigens cõuersatione m et quasi patri huic eruditori per oĩa obediens,et consentiens,omniq; subiectione, et humilitate se illi subijciens, et ad oẽm uirtutis speciem semetipsum exercens, optimeq; instructus ad luctandum contra iniquissimos spũs. Hinc quidẽ passiones cũctas mortificat,prudentiã uero carnis subiecit,spiritui quasi seruum dño,deliciarũ, et requietionis penitus oblitus. Somno uero quasi malo pręcipiebat dño.Et ut simpliciter dicam, tantus inerat ei labor cõuersationis,ut et ipse miraret,qui plurimos in hac expenderat annos,Barlaam,et perseueranti illius uinceret instantia. Nan tantũ de illo duro,et inconsolabili cibo percipiebat, ut solũ posset uiuere, ne si uiolenter moreret,mercedes amitteret bonarũ operationũ. Sic aũt ad uigilandũ naturam subdidit,quasi incorporeus aliquis, et sine carne. Orationis etiã illi,et intellectualis operis incessabile opus erat, et omne uitæ tẽpus in contemplationibus expendebat spiritualibus, et cœlestibus, ut nec horam, nec punctũ ipse perderet omnino, ex quo in illa eremo habitauit. Hoc enim opus uere monastici ordinis est, nunquam ociosum inueniri a spirituali operatione. Quod bene obseruauit ille fortis,et congruentissimus cursor stadij cœlesti itineris,et inextinguibilẽ calorẽ ipsius custodiuit: a principio usq; in finẽ ascensiones semper in corde disponens,et de uirtute in altiorem ascendens uirtutem,desideriũ desiderio, studiũ studio assidue iungens,donec peruenit ad separatam,et desideratã beatitudinem.

68 Ecce et Barlaam abstinentia, et ciborum delectus.

69 Vigiliæ & nocturnæ orationes, ac spiritualia colloquia ex more ueterũ Monachorum.

70 Vide hæretice sanctorum Monachorũ antiquorum quã arduũ institutum, & amplius ne dicito hoc nõ faciebãt antiqui Monachi.

Sic aũt inuicem conuersantibus Barlaam, et Iosaphat,et bona coniunctione unitis,et extra solicitudinẽ,et uniuersam secularẽ existentibus perturbationẽ,purificatamq; mentẽ possidentibus, et expiatã ab omni confusione,post multos suos pro pietate labores,quadã die aduocauit senex spiritualem filiũ,quẽ per euangeliũ genuit, et tunc sermonẽ arripuit,et spirituale colloquium,ita dicens: Dilectissime Iosaphat, in hac te eremo habitare oportebat.Et hoc mihi Christus oranti de te promisit ante uitæ meę obitum uidendũ. Vidi ergo,sicut desiderabã. Video enim te modo a mundo abstractũ,& ab his,quæ in mundo sunt; Coniunctũ uero Christo inseparabili mente, & in mensurã uenisse perfectionis plenitudinis ipsius. Nunc aũt quoniam iam mihi resolutionis tẽpus in ianuis est,& sociale,et coætaneum desideriũ esse cum Christo iam cõpletum est: tu quidẽ corpus meum terra operi, & puluerẽ trade pulueri: Mane uero de cætero in hoc loco,spirituali adhærens conuersationi,& meæ memoriã faciens humilitatis.

militatis. Timeo enim, ne forte obscura dęmonum multitudo animæ meæ obsistat, propter multitudinē ignorantiarū mearū. Tu ergo, fili, ne timeas laborem conuersationis, neq; formides longitudinem tēporis, & uersutias dæmonū. Sed horum quidē infirmitatē, Christi uirtute munitus, audacter deride. Aduersus uero duritiā laboris, & temporis spatiū sic eris, quasi quotidie hinc migrationē expectans, & quasi initiū esse tibi conuersationis hanc diem, & finē existimans. Sic semper ea, quæ retro sunt obliuiscens, & ad ea quæ ante sunt, se extendens, secundū intentionem persequere ad brauiū supernæ uocationis Dei in Xp̄o Iesu. Quemadmodū sanctus Apostolus iubet, non deficiamus, dicens: Sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpat̃, tñ is, qui intus est, renouat̃ de die in diē. Nā momētaneū, & leue tribulationis nr̃æ, supra modū in sublimitate æternū glorię pōdus operat̃ in nobis, non contēplantibus nobis, quæ uident̃, sed quæ nō uident̃. Quę.n. uident̃, temporalia sunt: quæ aūt non uident̃, æterna. Ista cogitans, charissime, confortare, & esto robustus, & quasi bonus miles contende regi tuo placere. Et si cogitationes tibi pusillanimitatis malignus immiserit, & rigorem relaxare propositi studuerit, ne acquiescas eius uersutijs, dominicū considerans præceptū: In mundo tribulationē habebitis; sed cōfidite, q̄a ego uici mundū. Ideoq; gaude in dño semper, q̄a elegit te, & separauit de mundo, & posuit ante faciē suam. Ipse aūt, qui te uocauit uocatione sua sancta, adest tibi semper: nihil solicitus sis, sed in omni oratione, & obsecratione, cū gratiarū actione petitiones tuæ apud Deū innotescant. Ipse enim dixit: Non te deserā, neq; derelinquā. Sic ergo in duritia conuersationis, & pusillanimitate exercitij tales possidens cogitationes, lætare memor dñi Dei nostri. Memor enim (inquit) fuit Dei, et delectatus sum. Quando aūt rursus alium deceptionis modū econtrario callide perquiret hostis, elatas supponens cogitationes, & gloriā multā regni quod dimisisti, & cætera, quæ in mundo sunt, salutarem appone sermonē quasi scutū, dicentem: cū feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite: Serui inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecim⁹. Sed quis ex nobis ualet debitum persoluere, quod debemus dño, pro eo q; cū diues esset, pro nobis pauper factus est, ut nos illius paupertate ditaremur, et passus est impassibilis, ut a passionibus nos liberaret? Quæ enim est gratia seruo, similia dño pati? Nobis enim plura desunt de passionibus eius. Hæc meditare, cogitationes emundans, & oēm altitudinem extollentē se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatē ducentem redige oēm sensum in obedientiam Christi. Et pax Dei quæ superat omnem sensum, custodiat cor tuum, & intelligentias tuas, in Christo Iesu domino nostro.

His a beato Barlaam dictis, riui lachrymarū Iosaphat mensuram non habebant, sed uelut de fonte multifluo scaturientes, eum totū, ac terram, in qua sedebat, rigabant. Deflens aūt separationem, uehementer rogabat, ut comes eius itineris moriendo fieret, & ne post se relinqueret illū in hac uita, dicens: Cur quæ tua sunt, tantū pater quæris, & non ea, quæ proximi sunt? Quomodo uero perfectam in hoc imples charitatem secundum eum, qui dicit, Diliges proximū tuum sicut teipsum? Ad requiem quidem ipse pergens, in tribulatione, ac miseria me derelinquis: & priusquā bene exercitatus sim laboribus conuersationis, & hostiū didicerim multimodas congressiones, ad monomachiam me ipsorū exponis: & quid fiet ali-

quid, nisi ut prosternar multimodis illorũ machinamentis, & moriar in anima (heu mihi) & æterna morte, quod inexpertis, & formidolosis contingere constat pugnatoribus? Sed deprecare dñm, quæso te, ut comitẽ me de hoc seculo tecũ assumas: etiã per ipsam spem, quã habes recipiendi laboris præmiũ, deprecare, ne uel unam diem post tuum discessum faciam hac in uita, & in uastitate huius deserti oberrem.

Hæc Iosaphat cũ lachrymis dicente, senex leniter, & plane respondit, dicens: Non debemus, fili, incõpræhensibilibus iudicijs Dei resistere. Ego enim plurimũ de hoc deprecatus sum dñm, ne separaremur ab inuicẽ: & edoctus sum a bonitate illius, quia non est congruum te nunc pondus deponere carnis, sed permanere oportet in exercitio, donec splendidiorẽ co-

71 ronam tibimet cõponas. Non enim sufficienter adhuc decertasti ad eam, quæ tibi præparata est mercedis retributionẽ. Sed oportet te hic modicũ laborare, ut lætus intres in gaudium dñi tui. Ego enim fere centũ sum annorum. In hac uero eremo annos septuagintaquinq; peregi. Tibi autẽ licet non tantũ tempus sit constitutũ, sed tamen appropinquare oportet, sicut iubet dñs, ut consimilis ostendaris mihi, & nihil minus habẽs ab eis, qui portauerunt pondus diei, & æstus. Suscipe ergo charissime libenter, quæ a Deo decreta sunt. Nam ea, quæ ipse disposuit, quis hominũ sufficit mutarem. Vnde in his perseuera, eius custoditus gratia. Vigila aũt semper aduersus contrarias cogitationes, & munditiã mentis, quasi quendã thesaurum preciosum conserua, ad altiorẽ operationem: & contemplationẽ uegetans temetipsum quotidie, ut impleat in te, qđ amicis suis saluator ꝓmisit, dicens: Si quis diligit me, sermones meos seruabit; Et pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Hæc dicens senex, & multo plura, sanctissima illius anima, & theologa lingua digna, contristatam Iosaphat animã consolatus est. Deinde ad quosdam transmittit eum fratres procul habitantes, ut afferret ei, quæ ad sacrã hostiam consecrandã erant necessaria. Tunc cõfortatus Iosaphat ualde, uelociter ministerium impleuit. Metuebat enim, ne forte se absente naturæ debitũ Barlaam solueret, & spũm domino traderet, detrimentumq; sibi dirissimũ inferret, non uerba tectatoria, non orationes, nõ benedictiones

72 illius adepto. Ita ergo uiriliter ab illo longa uia peracta, & allatis pro quibus ierat, offert Deo sacrificiũ santissimus Barlaam. Et cõmunicans ipse, tradidit & Iosaphat incõtaminata Christi mysteria, & exultauit spiritu. Deinde consuetũ percipientes cibum, ędificatorijs uerbis animam rursus Iosaphat alebat, dicens: Non iam nos dilectissime fili in unũ congregat esus, & mensa in hac uita. Ingredior enim iam uniuersalem uiam patrum meorũ. Oportet ergo te erga me dilectionẽ per custodiã mandatorũ Dei, & in hoc loco usq; in finem perseuerantiã ostendere, conuersans quemadmodum didicisti, & edoctus es, memor semper humilis, & negligentis

73 animæ meæ. Gaudio igiť gaude, & in Christo exultatione lætare: qa pro terrenis, et corruptibilibus accipio æterna, et incorruptibilia; et qa appropinquat merces operũ tuorũ, & mercedis retributor iam adest, qui uenit uineam inuisere, quã coluisti, et plenius tibi mercedẽ operis tui exhibebit. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, sicut sanctꝰ clamat Apostolus Paulus: Nam si cõmorimur, et conuiuemus: Si sustinemus, et conregnabimus in regno æterno, et infinito, luce splendentes inacessibili, et splendo-

Non sufficiẽte decertasti ad eam quæ tibi præparata est mercedis retributionem.

Ecce dico Missam sacrificium, & sacram Eucharistiam, incontaminata Christi mysteria.

Nota hæretice quotiens iteretur mercedis nomen? Additur etiã, retributor mercedis, merces operis tui.

re digni effecti beatæ, et indiuisæ trinitatis.

Talia quidē Barlaam usq; ad uesperā, & per totam noctē Iosaphat loquebat̄ ineffabili dolore detento, & separationē non ferenti. Mox uero illucescente die, ad eum collocutionē finiens, eleuatis in cœlū manibus, & oculis, & gratiarū actionem referens Deo, ait: Domine Deus meus, qui ubiq; præsens es, & oīa imples, gratias ago tibi, quia respexisti humilitatē meam, & in orthodoxa confessione, & in uia mandatorū tuorum dignum me fecisti cursum consummare huius incolatus mei. Et nunc optime dñe, & misericordissime, suscipe me in æterna tua tabernacula, & ne recorderis peccata, q̄ tibi peccaui sciēter, & ignorāter. Custodi ēt et hunc fidelē famulū tuū, cui p̄esse me uoluisti indignū famulū tuū. Erue eū ab oī uanitate, & tentatione aduersarij, & altiorē illū facito perplexis laqueis, quos in laqueū posuit malignus oībus, qui salui fieri uolunt. Disperde op̄s oēm uirtutē seductoris a facie serui tui, & da ei p̄tātē cōculcandi nequissimū caput hostis aīarū nostrarū. Mitte ex alto gratiā sācti spūs tui, et corroboraillū aduersus inuisibiles hostes, ut uictoriæ mereat̄ a te coronā accipere, & magnificet̄ nomē tuū in ipso: q̄a te decet glr̄ia, & la⁹ in scl̄a, Am̄.

Finita oratione, paterno affectu amplexatus Iosaphat, osculatus est eū in osculo sancto; signoq; crucis semetipsum signans, & pedibus extēsis, exhilarato uultu quieuit in pace, senex, et plenus dierū. Tūc Iosaphat corruens super eum, fletibus, atq; suspirijs, gemitibusq; dolori satisfaciens, et lachrymis corpus abluens, ac laneo panno, quē dederat ei in palatio, inuoluens, decantabat psalmos, per totā diem, & totā noctem psallens, pariter & lachrymis uenerandū beati madefaciens corpus. Sequenti uero die sepulchrū faciens prope speluncam, & religiose ualde, & cū summa reuerentia sacram glebā deferens, in monumento deposuit spiritualē patrem bonus, ac uenerabilis filius, & flagranti animo ad intentissimā extendens se orationē, ait: Domine deus meus, exaudi orationē meam, qua clamaui ad te, miserere mei, & exaudi me: qm̄ te ex toto corde meo quæro. Exquisiuit te facies mea. Ne auertas faciē tuam a me, ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me Deus salutaris meus. Quoniā pater meus, & mater mea dereliquerunt me, dn̄s autem assumpsit me. Legē pone mihi domine in uia tua, et dirige me in semita recta propter inimicos meos. Ne traderis me in animas tribulantiū me: qm̄ in te proiectus sum ex utero, de uentre matris meę Deus meus es tu, ne discesseris a me, qm̄ præter te non est, qui adiuuet me. Ecce enim in multitudine miserationū tuarum spem posui animæ meæ: guberna uitam meam, qui oēm creaturam ineffabili sapientiæ prouidentia regis. Et notam fac mihi uiam, in qua ambulem; & saluum me fac, quoniam bonus es amator hominū, orationibus, & intercessione famuli tui Barlaā. Quia tu es Deus meus, et te glorifico patrē, & filiū, & spūm sanctū. Amen.

74 *Ecce quomodo Iosaphat super corpus defuncti decātabat psalmos, et per totā diem ac noctem psallebat. Qui christianus mos est.*

Finita oratione, iuxta sepulchrum sedebat flens, et sedens obdormiuit. Et uidit terribiles uiros illos, quos et prius uiderat uenientes ad se, et deducentes in maximū illum et mirabilē campum, deinde ad gloriosissimā, & splendissimā introduxerunt ciuitatē. Ingrediente uero illo, alij obuiabant multo fulgentes lumine, coronas in manibus ferentes ineffabili decore resplendentes, et quales humani oculi nunq; uiderunt. Interrogante uero Iosaphat, cuius sunt coronæ gloriæ splendidissimæ, quas cerno, responde-

75 *Orationibus et intercessione famuli tui Barlaam. Ergo sancti post mortē orant & intercedunt pro nobis.*

runt: Tibi quidē una propter multas animas quas saluasti, præparata est, exornanda uero nunc amplius pro exercitatione eremitica, quā peragis, si tamen uiriliter in hac in finem usq; perduraueris. Altera uero tua quidē et ipsa, sed patri tuo oportet te exhibere eā, qui per te a uia mala declinando, et pœnitentiam ueraciter agendo, reconciliatus est domino.

Iosaphat itaq; hoc audito, hæsitanter & mœste hoc accepit, & dixit: Quō possibile est, non impar mihi, q tanta sustinui, patrem meū adipisci donū pp solam pniam? Dixit hęc, & Barlaā confestim æstimabat se uidere, quasi exprobrantē sibi, & dicentem: Isti sunt sermones mei, Iosaphat, quos aliqn dicebam tibi, & qa cū prædiues fueris, non beneficus eras, & ipse hæsitabas in uerbo. Nūc aūt quomodo contristatus es de æquali honore, tibi uidelicet, & patri, et non potius lætatus es animo, q exaudita est tua multa pro ipso oratio? Iosaphat aūt, prout mos erat ei semper dicere: Ignosce, ait, pater ignosce, & ubi habitas ostende mihi. In hac (inqt senex) speciosa, & magna ciuitate habitationem habere merui, in media urbis platea, luce fulgentē eximia. Rogare uero iterū Iosaphat Barlaā se putabat, ut eū induceret in habitaculū, & effectuose in hospitio suo reciperet. Sed nondū tēpus uenisse dicebat ille, quo ad illa peruenire posset habitacula, adhuc humani subiectus corporis ergastulo. Si ergo uiriliter perseueraueris, quemadmodū mandaui tibi, uenies paulopost, & eisdem dignus efficieris mansionibus, & eandē gloriam consequeris, & eodē gaudio frueris, & in æternū simul erimus. Excitatus uero a somno Iosaphat, luce illa, & ineffabili gloria habebat animam adhuc satiatā, & cum multa admiratione domino gratiarum referebat hymnum.

Mansit aūt usq; ad finem uitæ suę, angelicam ueraciter in terra ducens conuersationē, & duriore exercitatione post transitū senis utens. Ætatis quidē suæ uicesimoquinto anno terrenū deseruit regnū, & eremiticum subijt laborē, triginta uero & quinq; annos in hac eremo cōuersatus est. Multas prius animas hominū diabolo surripuit, & Deo saluandas obtulit, & in hoc perficiendo apostolicā gratiam promeruit. Erat aūt martyr uoluntate. Nam cū fidutia magna Christū in conspectu regū, & tyrannorum confessus est, & prædicator eius magnitudinis eximius claruit. Multos ēt spiritus nequitię in eremo luctando prostrauit, & omnes Christi superauit uirtute, cœlestisq; particeps muneris diutius extitit, & gratię. Insuper & mundū animæ oculū ab omni terrena caligine habuit, & ualde præsentia, futura cōtemplabat̃, & Christus erat ei pro omnibus, Christū desiderabat, Christū quasi præsentē cernebat, Christi decorē assidue speculabat̃, scd'm prophetam dicentē: Prouidebam dn̄m in conspectu meo semper, qm̄ a dextris est mihi, ne commouear. Et iterum: Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Adhæsit. n. uere anima illius post Christū, coniunctione indissolubili illi copulata. Non. n. defecit a mirabili ista operatione, nec imutauit rigorē conuersationis suæ a principio usq; in finē, ęqualem seruans promptitatē a puero usq; ad tantam ętatē: immo ad altiorē in dies profecit uirtutē, & mundiorē promeruit contemplationem: Deniq; tali peracta conuersatione, & ita dignā sua uocatione operationem retribuens ei, q se uocauit, crucifigens mundū sibi, & seipsum mūdo, in pace ad Deū pacis uadit, & ad eū, quem desiderauit semper, proficiscitur dn̄m, & uultui domini nitide, & munde præsentat̃, illiusq; gloriæ

iam

am ante promissa sibi corona exornat, & Christũ cernere dignus efficitur, & cum Christo esse meretur, Christi decore semper exultat. Cuius in manus animam suam commendans in uiuentium transmigrauit regionē, ubi sonus epulantium, ubi lætantium omnium habitatio.

Preciosum uero corpus illius qdam uir sanctus, qui habitationem suã non procul ab eo fecerat, qui & ad Barlaam iter illi prius ostenderat, diuina quædam edoctus reuelatione, ipsa hora eius dormitionis aduenit, et sacris laudibus honorificans illum, lachrymasq; effundens signũ erga illum dilectionis, & omnia alia perficiens, quæ Christianis sunt legitima, in sepulchro patris Barlaam posuit eũ. Nam decebat eorũ simul esse corpora in terra, quorum in cœlis perenniter erant animæ iunctæ. Præcepto etiam cuius terribili per uisionē fortiter illũ in mente contestantis, acquiescens eremita, qui eũ sepelierat, ad regnum Indorũ pergere contendit, & ad regem Barachiam peruenit, omniaq; sibi manifesta de beato Iosaphat facit. Ille aũt non negligens, ilico pergit cũ multitudine magna, & uirtute, & ad speluncam peruenit. Monumentũ aspicit, & superlachrymatus, tollit operculũ, & uidet Barlaam, & Iosaphat, habentes mēbra secundũ proprietatem speciei utriusq; posita, & corpora nil a priore colore imutata, syncera uero, & omnino integra cũ suis indumentis. Tunc illa sancta rum animarũ tabernacula multã odoris suauitatem emittebant, nihil penitus fœditatis retinentia. Quæ rex in thecis preciosis reposita, in suam reportauit patriam. 76

Vide hæretice quod sanctorum corpora habitaculum fuere spiritussancti, et ideo nõ fœtorem, sed odoris suauitatē exhalant, quæ Rex Barachias thecis preciosis reposita, in suam reportat patriam.

Vt autē ad aures peruenit populi quod factũ fuerat, multitudo innumerabilis ex omnibus ciuitatibus, & in circuitu regionibus, ad adoranda & uidenda beatorũ illorum uirorum corpora confluebant honorifice, cum hymnis, & canticis, & lampadibus, & cereis ardentibus. Vnde quidam ibi congruenter satis, & ualde idonee dixit: Luminaria circa luminis filios, & hæredes. Splendide uero simul, & magnifice in ecclesia, quam Iosaphat ab ipsis fundamentis erexerat, deposita sunt corpora. Plurima ergo miracula, & sanitates in translatione, & depositione, et deinceps per sanctos suos famulos operatus est Christus, ad laudē, & gloriam nominis sui. Et uidit rex, & omnis turba uirtutes, quæ per eos fiebant. Et plurimæ gentes, quæ erant in circuitu, infidelitate languentes, & Dei ignorantia, per ea, quæ ad sepulchrũ fiebant signa, crediderunt. Et omnes uidentes, & audientes angelicã Iosaphat conuersationem, et a pueritia inæstimabilem eius ad Deum amorem, mirabantur, glorificãtes in oĩbus Deũ, q cooperat̃ diligentibus se, et maximis illos glorificat donis, et uirtutib9. 77

Ecce cum quanto honore suscipiuntur sanctorum corpora, simul & cum hymnis & canticis & lampadibus & cereis ardentibus.

Hucusq; finis præsentis laboris, quem secundũ uirtutem meam scripsi, sicut accepi a uenerabilibus uiris, qui ueraciter illum tradiderunt mihi. Contingat igitur uobis legentibus, et audientibus utilem animarum narrationem, ut in parte sanctorum, qui ab initio placuerunt domino, computari mereamur, precibus, et intercessione Barlaam, ac Iosaphat beatorum, de quibus est narratio, in Christo Iesu domino nostro, cui est decus, honor, et imperiũ, gloria et magnificentia, cum patre, et spiritu sancto, nunc, et semper, et in secula seculorum. Amen. 78

Plurima sanctorũ miracula in translatione & depositione eorum, necnon ad illorũ sepulchra patrata. Ad confusionem hæreticorum.

79

Precibus & intercessione Barlaam ac Iosaphat Beatorum.

VITA PAPINIANI, MANSVETI, QVODVVLTdeuse piſcoporum, Sebaſtiani Comitis, & aliorum plurimorum epiſcoporum & martyrum ſub Geiſerico rege Vandalorum paſſorum, per D. Victorem epiſcopum Vitenſem ſcripta.

Habetur libro primo hiſtoriæ eius de perſecutione Vandalorum.

SExageſimus nunc ut clarum eſt, agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac ſæuus Vandalicæ gentis Africæ miſerabilis attigit fines, tranſuadens facili tranſitu per anguſtias maris, qua inter Hiſpaniam Africamq; æquor hoc magnũ et ſpacioſum biſſenis milibus, anguſto ſe limite coartauit. Tranſiens igit̃ quantitas uniuerſa calliditate Geiſerici ducis, ut famã terribilem ſuæ faceret gentis, ilico ſtatuit oẽm multitudinẽ numerari uſq; ad illã diẽ, quã huic luci uterus profuderat uentris. Qui reperti ſunt ſenes, iuuenes, paruuli, ſerui uel domini octoginta milia numerati. Quæ opinio diuulgata uſque in hodiernũ a neſcientibꝰ armatorũ tantus numerꝰ æſtimat̃, cũ ſit nũc exiguus & infirmus. Inuenientes igit̃ pacatã quietãq; prouinciam, ſpecioſitatẽ totius terræ florentis quaqua uerſum impietatis agminibꝰ impendebant, deuaſtando depopulabant̃, incẽdio atq; homicidijs totũ exterminantes. Sed nec arbuſtis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antra montiũ aut prærupta terrarũ, uel ſecluſa quęq; occultauerant, poſt eorum tranſitũ illis pabulis nutrirent̃: & ſic eadẽ atq; iterũ tale crudelitate furentibꝰ, ab eorũ contagione nullus remanſit locus imunis. Præſertim in eccleſijs baſilicisq; & cœmiterijs & monaſterijs ſceleratius ſæuiebant, & cũ maioribꝰ incendijs domus orationis magis quã urbes cũctaq; oppida concremarent, ubi forte uenerabilis aulæ clauſas repererunt portas, certatim ictibus dextralium aditum reſerabant, ut recte tunc diceret̃: Quaſi in ſilua lignorũ ſecuribꝰ conſcidere ianuas eius in idipſum, in ſecuri & aſcia deiecerũt ea, incenderunt igni ſanctuariũ tuũ, & in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

I *Et noſtro tempore hæretici in Eccleſias, Oratoria, Altaria, & Cemiteria ſceleratius ſæuierũt, ut cognoſcant qualibus hominibus ſe ſimiles reddiderunt, nẽpe Vandalis, hæreticis Arianis.*

Quanti tunc ab eis præclari pontifices & nobiles ſacerdotes diuerſis pœnarũ generibus extincti ſunt, ut traderent ſi quid auri uel argenti proprium uel eccleſiaſticũ haberent? Et dũ hæc quæ erant urgentibꝰ pœnis facilius proderent̃, iterũ crudelibꝰ tormentis oblatores urgebant, autumantes quandã partẽ nõ totũ eſſe oblatũ, & quãto plus dabant, tãto amplius quẽpiam habere credebant. Alijs palorũ uectibus ora reſerãtes, fœtidũ cœnũ ob confeſsionẽ pecuniæ faucibus ingerebant. Nõnullos in frõtibus & tibijs neruis remugientibus torquendo cruciabant. Pleriſq; aquã marinã, alijs acetũ, amurcã, liquamenq;, & alia multa atq; crudelia tanq̃ utribus imbutis ori impoſitis ſine miſericordia porrigebãt. Nõ infirmior ſexus, non conſideratio nobilitatis, non reuerentia ſacerdotalis crudeles animos mitigabat: quin immo ibi exaggerebant̃ ira furoris, ubi honorem conſpexerant. Quantis ſacerdotibus, quãtiſq; illuſtribus, onera ingentia ut camelis uel alijs generibus iumentorum impoſuerint nequeo enarrare, quos ſtimulis ferreis ad ambulandũ urgebant, quorum nonnulli ſub faſcibus miſerabiliter animas emiſere. Senilis maturitas atq; ueneranda canities, quæ cæſariem capitis ut lanã candidã dealbarat, nullã ſibi ab hoſpitibus miſericordiã uindicabat. Sed etiam paruulos ab uberibꝰ rapiens maternis Barbarus furor, inſontẽ infantiã elidebat ad terrã. Alij paruulũ pe-

dibus tenentes,a meatu prorſus naturali uſq; ad arcē capitis diſsipabant, quando tunc forte Sion captiua cantabat: Dixit inimicus incendere fines meos,interficere infantes meos,& paruulos meos eliſurū ad terram.

In ædificijs nonnullis magnarū ædiū uel domorū ubi miniſteriū ignis minus ualuerat,tectis admodū deſpicatis pulchritudinē parietum ſolo æquabant,ut nunc antiqua illa ſpatioſitas ciuitatū, nec quia fuerit prorſus appareat. Sed et urbes quamplurimæ, aut raris aut nullis habitatoribus incolunt. Nam et hodie ſi qua ſuperſunt,ſubinde deſolant, ſicut ibi carthagineo dignā theatro ædem Memorię, et uiā quam Cœleſtis uocitabant, funditus deleuerunt. Et ut de neceſſarijs loquar, baſilicā maiorem ubi corpora ſanctarū martyrum Perpetuæ atq; fœlicitatis ſepulta ſunt, Celerinę uel Scillitanorū,et alias quas non deſtruxerunt, ſuæ religioni licentia tyrannica mancipauerunt. Vbi uero munitiones aliquę uidebant,quas hoſtilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret,cōgregatis in circuitu caſtrorum innumerabilibus turbis,gladijs feralibꝰ cruciabant,ut putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente murorū defenſione, corporū liqueſcentium enecarent fętore.

Quanti et quam numeroſi tunc ab eis cruciati ſunt ſacerdotes explicare quis poterit? Tunc etenim noſtræ ciuitatis uenerabilis Papinianus antiſtes,candentis ferri laminis toto aduſtus eſt corpore. Similiter et Manſuetus Vricitanus,in porta incenſus eſt Fornitana. Qua tēpeſtate Hipponeregiorum obſeſſa eſt ciuitas,quam omni laude dignus beatus Auguſtinus librorū multorū confector,pōtifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod ubertim per omnes campos eccleſię decurrebat,ipſo metu ſiccatum eſt flumen,atq; dulcedo ſuauitatis dulcius propinata, in amaritudinem abſinthij uerſa eſt, ut Dauidicū præconium conueniret: Dū conſiſteret peccator aduerſum me, obmutui et humiliatus ſum, et ſilui a bonis. Vſq; ad illud tempus.cc.iam.xxx.et duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epiſtolis, uel expoſitione totius Pſalterij et Euangeliorū, atq; tractatibus popularibus,quas Græci Omelias uocant, quorum numerum compræhendere ſatis impoſsibile eſt.

Quid multa? Poſt has crucis impietates inſaniæ, ipſam urbem maximā Carthaginē Geiſericus tenuit et intrauit, et antiquam illā ingenuā ac nobilem libertatē in ſeruitutem redegit. Nam et ſenatorū urbis non paruā multitudinem captiuauit. Deinde proponit decretū,ut unuſquiſq; auri,argenti,gemmarū, ueſtimentorumq; precioſorū quodcunq; haberet offerret, & ita in breui auitas atq; paternas opes tali induſtria abſtulit rapax. Diſponens quoq; ſingulas quaſq; prouincias,ſibi Bizacenā, Abaritanam atq; Getuliam & partem Numidię reſeruauit, exercitui uero Zeugitanā uel proconſularē funiculo hæreditatis diuiſit, Valentiniano adhuc Imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defendente. Poſt cuius mortē totius Africæ ambitum obtinuit,necnon & inſulas maximas, Sardiniam,Siciliā,Corſicam,Ebuſum,Maioricā,Minoricam, uel alias multas,ſuperbia ſibi cōſueta defendit. Quarū unam illarū ideſt Siciliā Odoacro Italiæ regi poſtmodū tributario iure cōceſsit,ex qua eis Odoacer ſingulis quibuſq; temporibus,ut dominis tributa dependit,aliquam ſibi tamen reſeruantibus partem.

Præterea pręcipere nequaquam cunctatus eſt Vandalis, ut epiſcopos

atq; laicos nobiles de suis ecclesijs & sedibus nudos penitus aufugeret. Quod si optione proposita exire tardarent, serui perpetui remanerent. Quod ēt in plurimis factū est, multos.n.episcopos & laicos claros atq; honoratos uiros, seruos esse nouimus Vandalorū. Tunc uero memoratæ urbis epm id est, carthaginis, deo & hominib⁹ manifestū, nomine Quoduultdeus, & maximam turbā clericorū nauibus fractis impositam, nudos atq; expoliatos expelli præcepit. Quos dn̄s miseratione bonitatis suę pro spera nauigatione Neapolim campaniæ perducere dignatus est ciuitatē. Senatorum atq; honoratorū multitudinē primo exilio crudeli contriuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso nanq; episcopo ut præfati sumus, cū clero uenerabili, ilico ecclesiam nomine Restitutā, in qua semper episcopi cōmanebant, suæ religioni mancipauit, atq; uniuersas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cū suis diuitijs abstulit. Sed etiam quæ foras muros erant, quascunq; uoluit occupauit, & præcipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, unā ubi sanguinem fudit, aliam ubi eius sepultū est corpus, q̄ locus Mappalia uocitat̄. Quis uero sustineat atq; possit sine lachrymis recordari, dū præciperet nostrorum corpora defunctorum, sine solennitate hymnorū cum silentio ad sepulturam perduci? Addidit adhuc, ut & pars clericorum quæ remāserat, pœnali exilio truderetur.

2 *Vide si non etiam in hoc hæretici nostri tēporis impios istos imitantur, qui defunctorum suorum corpora sine solennitate hymnorum cum silētio ad sepulturā perducunt.*

Et dum ista gerunt̄, qui supererant magni sacerdotes atq; insignes uiri memoratarū prouinciarum quas diuiserat uandalis, cogitauerunt supplicandi gratia regē adire. Qui dū, ut moris est, ad Massilitanū litus exisset, quod ligula uulgi consuetudine uocitat̄, amissis iam ecclesijs & rebus occurrere uisi sunt supplicantes, ut ad consolandū populum dei saltē habitādi facultas, Vandalis iam dominātibus, concederet̄. Quibus ille per internuntium rabido respondisse ore probat̄. Decreui ego de nomine & genere uestro nullum dimittere, & uos audetis talia postulare? Quos ēt uicino mari uoluit eadē hora demergere, nisi a suis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedentes illi tristitia & mœrore confecti, cœperunt qualiter poterant & ubi poterant, ablatis ecclesijs diuina mysteria celebrare. Subinde aūt crescente opibus regno, maior cœpit, & superbia propagari.

Referam factū, quod ipso gestū est tēpore. Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Bonifacij, acer cōcilio, & strenuus in bello. Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita & præsentiā formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occasionē mortis de religione quæsiuit. Cogitauit rex ut præsentibus episcopis atq; domesticis suis, Sebastianū taliter conueniret: Sebastiane, inquit, Scio quia fidelr nobis adhæsisse iurasti, cuius ueritatē sacramenti, labores tui uigilantiaque demonstrant. Sed ut nobis connexa semper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præsentibus sacerdotib⁹ nostris, ut eius efficiaris cultor religionis, quā & nos & noster populus uenerat̄. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisq; necessariā, pro tempore acute respondit: Quæso domine rex, ut nunc unus panis mundissimus ac similaceus afferat̄. Quē cū ignorasset Geisericus Sebastiani uictoriā, illico iussit afferri. Apprehendēs itaq; Sebastianus mundissimum panē, ita effatus est. Hic enim panis ut ad tantū decorē splendoris uenisset, & mensæ regiæ necessarius haberet̄, discussa spuria furfuris ex massa similaginis conspersus per aquā transiuit & ignē, idcirco & aspectu clarus, & esu suauis habet̄. Ita et ego mola catholicæ

tholicæ matris commolitus, et cribro examinationis ut similia mūda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis, et igne sancti spirit⁹ coctus. Et ut hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorū diuinorū, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si uelis, ut ipse propono: Iste panis confringatᷓ in frusta, madidetᷓ aqua, & iterū conspergatᷓ, mittatᷓ in furnū: si melior exierit, faciā quæ hortaris. Quā propositionē Geisericus cū omnibus qui aderant cū audisset, ita ligatus est, ut se soluere omnino non posset. Quē alio generis argumento, postea bellicosum uirum occidit.

3 *Mirabile exemplum etiam cōtra nostri tē poris dogmatistas faciens.*

Et ut ad id redeamus unde digresi sumus, terret præceptis feralibus, ut in medio Vandalorū nostri nullatenus respirarent, neq; usq; orādi aut immolandi concederetᷓ gementibus locus, ut manifeste tunc prophetiæ uaticiniū compleretᷓ, Non est in hoc tēpore princeps aut propheta uel dux, neq; locus ad sacrificandū nomini tuo. Nam & diuersæ calumniæ nō deerant quotidie etiam illis sacerdotibus qui in his regionib⁹ uersabantᷓ, quæ regiones palatio tributa pendebant: & si forsitan quispiam ut moris est, dum dei populum admoneret, Pharaonē, Nabuchodonosor, Holofernē, aut aliquē similē nominasset, obijciebatᷓ illi quod in personā regis ista dixisset, & statim exilio trudebatᷓ. hoc enim persecutionis genus agebatᷓ hic aperte, alibi occulte, ut piorū nomē talib⁹ insidijs interiret. Qua de re plurimos sacerdotū tunc nouimus relegatos, sicut Vrbanū Girbensem, Crescentē Metropolitanū Aquitanæ ciuitatis qui. cxx. episcopis, Habet deū Teudalensem, Eustratiū Sufetanū, & Tripolitanos duos, Vicessabratenum, & Cresconiū Eensem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem episcopū, ob hoc quod suscepisset quendā Ioannem monachū transmarinū, sed & alios multos quos longū est enarrare. Quibus tñ in exilio positis dū obitus aduenisset, non licebat alios eorū ciuitatibus ordinari. Inter hęc tamē dei populus in fide consistens, ut examen apum cęreas ædificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, ut impleretur illa sententia, Quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur, & inualescebant nimis.

VITA DEOGRATIAS EPISCOPI CARTHAGInensis, agonesq; & martyria Martiniani, Saturiani, Maximæ Valeriani episcopi, Armogastis, Masculæ & Saturi confessorum, per D. Victorem episcopum Vitensem scripta.

Habetūr hæc libro 1. eiusdem de persecutione Vandalorum.

Svpplicante Valentiniano Augusto Geiserico regi, Carthaginensi ecclesiæ post longū desolationis epm ordinari, nomine Deogratias, factū est ut is ordinaretᷓ. Cuius si nitatᷓ quisquam quæ per illum dominus fecerit paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quā ille aliquid ualeat explicare. Illo igitᷓ episcopo constituto, factū est peccatis urgentibus, ut urbē illam quondam nobilissimam atq; famosam xv. regni sui anno Geisericus caperet Romam. Et simul exinde regū multorū diuitias cū populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africanū attingeret litus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentē populi quantitatem, ut moris est Barbaris, mariti ab uxoribus, liberi a parentibus separabantur. Statim sategit uir deo plenus & charus, uniuersa uasa ministerij aurea

uel argentea distrahere, & libertatē de seruitute Barbarica liberare, & ut coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et q̃a loca nulla sufficiebant ad capessendā multitudinē tātam, basilicas duas nominatas & amplas Fausti & Nouarū, eorum lectulis atq; straminibꝰ deputauit, decernens per singulos dies quantū quis pro merito acciperet. Et q̃a plerosq; insuetudo nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos fuerat numerus ægrotorū, quos ille beatus antistes ut nutrix pia per momenta singula cū medicis circuibat sequentibus cibis, ut inspecta uena q̃d cui opus esset illo præsente daret̃. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiæ feriebat̃, sed pergebat excurrens per singulos lectos, sciscitans qualiter quisq; haberet: ita se tradiderat omnino labori, ut nec defessis mēbris, nec cariosæ iā senectuti parceret. Quo liuore Ariani succensi, dolis eū quamplurimis uoluere sæpius enecare. Quod credo præuidens dn̄s, cito passerē suū de manibus accipitrū uoluit liberare. Cuius exitū ita Vrbici captiui planxerūt, ut tunc se putarent magis tradi
1 manibus Barbarorū, quando ille perrexit ad cœlū. Functus est aūt sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti dum auocatur, nesciente multitudine sepeliretur.

Sancti quando decedunt p̄gūnt ad cœlū.

Et q̃a tacendū semper non est de impietatibus hæreticorū, nec uerecundum poterit esse quod ad laudē proficit patientis: ordinator quondā memorati sacerdotis nomine Thoma, dū uarijs ab eis insidijs sæpius attaretur, quodā tempore uenerabilem senem in publica facie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobriū sed ad mercedē computans gloriæ suæ, in dn̄o lætabatur. Vnde factū est, ut post obitū episcopi carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari p̃uinciæ episcopos interdiceret ordinandos, quorum erat numerus clxiiij. Qui paulatim deficientes, nunc q̃ simul ipsi super sunt tres tm̄ esse uident̃, Vincentius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus. Qui nunc persecutionē fugiens, apud Edessam Macedoniæ ciuitatē commanet peregrinus. Sed ēt martyria quāplurima esse probant̃, confessorū autem ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo.

Erant tunc serui cuiusdā Vandali (fuit hic Vandalus de illis quos Millenarios uocant) Martinianus, Saturianus, & eorū duo germani, erat & cōserua eorū quædam egregia Christi ancilla, nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et q̃a Martinianus armifactor erat, & dn̄o suo satis uidebat̃ acceptus, & Maxima uniuersæ domui dominabat̃: credidit Vandalus ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianū Maximamq; coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorū secu
2 larium more coniugiū affectabat: Maxima nanq; iā deo sacrata, humanas nuptias refutabat. At ubi uentū est ut cubiculi adirent̃ secreta silētia, & Martinianus nesciens q̃d de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cū coniuge cuperet cubitare, uiua ei uoce memorata famula Christi respondit: Christo ego, o Martiniane frater mēbra mei corporis dedicaui, nec possum humanū sortiri coniugiū, habens iam cœlestē & uerum sponsum. Sed dabo consiliū: si uelis poteris & ipse tibi præstare cū licet, ut cui ego concupiui nubere, delecteris & ipse seruire. Ita factū est domino procurante, ut obediens uirgini, ēt adolescens suam animā lucraret̃. Nesciens

Non refutasset quidē nuptias, ēt si deo sacrata fuisset, si Lutheranos habuisset magistros. Verum quia sanctissimos patres habuit præceptores, ideo refutauit.

te igit Vandalo, compunctus atque spiritualis secreti commerciũ mutuat' Martinianus, & suis fratribus persuasit, ut thesaurũ quem inuenerat habe rent, utpote germani cõem. conuersus est itaque cũ tribus fratrib' suis. Dei puella comitante nocte clã egredientes, Tabraceno monasterio cui præerat tunc nobilis pastor Andreas sociantur. Illa uero haud procul monasterium incoluit puellarum. 3

Notent hæretici qui nubere palam docent deo dicatas uirgines, & nolentes quoque compellunt.

Sciscitante igit barbaro inquisitionib' & muneribus crebris, quod gestũ erat cælari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi mancipia, conijcit in uinculis, & uarijs tormentis dei famulos insectat, agens cũ eis non tantũ ut pariter miscerent, sed quod grauius est, per rebaptizationis cœnum fidei suæ ornamenta turparent. Peruenit hoc ipsum usque ad notitiam Geiserici. Decernit rex, ut tãdiu implicabilis ferus seruos affligeret, quãdiu illius succumberent uoluntati. Iubet in modũ ferarũ fustes robustos ueluti palmatos cũ stirpib' fieri, qui quatientibus tergis non solũ ossa confringerent, sed etiã terebrantes aculei intrinsecus remanerent. Qui dum sanguis effluеret, & dissipatis carnibus uiscera nudarent, sequẽti die Christo medente incolumes reddebant. Hoc sæpius ac multo factum est tempore, & nulla plagarũ uestigia uidebant, sancto spiritu subinde curante. Post hoc artat Maxima duræ custodiæ, cuspidique crudele extẽdit. Cui cum dei seruorum non deesset frequentia uisitantium, uidentib' cũctis ingentium lignorũ putrescens soluta est fortitudo. Miraculũ hoc & uoce omnium celebratur, & nobis ad quem custodia pertinebat, cum sacramẽto testatus est ita fuisse.

Ast ubi Vandalus uirtutẽ neglexit cognoscere diuinam, cœpit in domo eius uindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul te filij, familiæ atque animalium quæcũque optima erant pariter intereunt. Remãsitque domina uidua, marito, filijs, & substantia destituta seruos Christi cognato regis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cũ res eos utpote oblatos cũ gratulatione nimia suscepisset, filios & domesticos sanctorũ merito male cœpit dæmon uarijs motibus agitare. Ex ordine ille cognatus ut gestũ erat suggerit regi. Decernit statim rex, cuidã gẽtili regi Maurorũ, cui erat nomẽ Capsur, relegandos debere transmitti. Maximam uero Christi famulam confusus & uictus propriæ uoluntati dimisit, quæ nunc superest uirgo, mater multarum uirginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenietes aũt tradũtur memorato regi Maurorum, commanenti in parte eremi, quæ dicit caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrificiorũ sacrilegia, cœperunt prædicatione & conuersatione sua ad cognitionẽ domini dei nostri Barbaros inuitare: & tali modo ingentẽ multitudinẽ gentilium Barbarorũ Christo domino lucrauerunt, ubi antea nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur qd fieret, ut ager iã cultus & egraminatus uomere prædicationis euangelicũ susciperet semen, & imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti: peruenitur tandẽ ad ciuitatẽ Romanam. Rogatur episcopus, ut presbyterũ & ministros credenti populo destinaret. Explet cũ gaudio quod petebatur pontifex, dei constituitur ecclesia, baptizatur multitudo maxima Barbarorũ, & de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorũ. Hoc Geiserico relatione sua nunciat Capsur. De qua re surgẽs inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus post terga currentiũ quadri-

garũ, inter ſpinoſa loca ſyluarũ pariter interire, ut ducta atq; reducta dumoſis lignorũ aculeis innocentiũ corpora carperẽtur, ita deligans, ut exitum ſuũ inuicẽ peruiderent. Qui cũ e uicino currentibus Mauris ſeſe mutuo conſpicerent, uale ſibi in anguſto fugæ unuſquiſq; ita dicebãt: Frater ora pro me, impleuit deus deſideriũ noſtrũ, taliter peruenitur ad regnum cœlorũ. Itaq; orando atq; pſallendo, gaudentibus angelis pias animas emiſere. Vbi uſq; in hodiernum diem non deſinit ingentia mirabilia Ieſus Chriſtus dñs noſter operari. Nã nobis beatus quondam Fauſtus Buronitanus epiſcopus atteſtatus eſt, cæcam quandam mulierem illuminatã fuiſſe, ubi ipſe aderat præſens.

Accendit̃ propter hæc aduerſus dei eccleſiam Geiſericus. Mittit Proculum quendã in prouinciam Zeugitanã, q coartaret ad tradendũ miniſteria diuina uel libros cunctos dñi ſacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes hoſtis callidus captiuaſſet. Quibus ſe nõ poſſe rradere clamantibus, ipſe rapaci manu cuncta depopulabat̃, atq; de pallijs altaris pro nefas, camiſias ſibi & femoralia faciebat. Qui tñ Proculus hui⁹ rei executor, fruſtatim ſibi comedens linguã, in breui turpiſsima conſumptus eſt morte. Tunc.n. ſanctus Valerianus Abenſis ciuitatis epiſcopus, dũ uiriliter ſacramenta diuina ne traderet dimicaſſet, foras ciuitatẽ ſingularis iuſſus eſt pelli, & ita prçceptũ eſt, ut nullus eũ neq; in domo neq; in agro dimitteret habitare. Qui in ſtrata publica multo tempore nudo iacuit ſub aere: annorum erat plus lxxx. quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus ſalutare.

4 *Vide dei ultionem cõtra prophanum hominem rebus ſacris abutentem.*

Quodam tpe paſchalis ſolennitas agebatur, & dũ in quodam loco q Regia uocitat̃, ob diẽ paſchalis honoris noſtri ſibimet clauſam eccleſiam reſerarent, compererunt Ariani. Statim qdam presbyter eorũ Andiot nomine, congregata ſecũ armatorũ manu ad expugnandã turbam accendit̃ innocentũ, Introeunt euaginatis ſpatis, arma corripiunt, alij quoq; tecta conſcendunt, & p feneſtras eccleſiæ ſagittas ſpargunt. Et tunc forte & canente populo dei, lector unus pulpito ſiſtens, alleluiaticũ melos canebat. Quo tpe ſagitta in gutture iaculatus, cadente de manib⁹ codice, mortuus poſt cecidit ipſe. Nã & alij quamplurimi ſagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probant̃ occiſi. Nam q gladijs tunc interempti nõ ſunt, poſtea pœnis attriti, regio iuſſu omnes pene necati ſunt, præſertim maturioris ætatis. Alibi nanq; ſicut Thunazudæ cõtigit, Galibus, uico Ammoniæ, uel alijs in locis, tpe quo ſacramenta dei populo porrigebant̃, introeuntes maximo furore corpus Chriſti & ſanguinẽ pauimentis ſparſerunt, & illud pollutis pedib⁹ calcauerunt. Ipſe.n. Geiſericus præceperat, ita perſuadentibus epiſcopis ſuis, ut intra aulam ſuã filiorumq; ſuorũ non niſi Ariani per diuerſa miniſteria ponerent̃. Inter alios uentũ eſt tunc ad Armogaſtem noſtrũ. Cuius cũ diu ac ſæpius tibias torquendo tumentibus conſtringerent cordis, & frontẽ in qua Chriſtus uexillũ ſuç fixerat crucis, rugatam magiſq; aratã deſcendentes atq; mugientes oſtenderent nerui, ut fila aranearũ ſancto cœlũ reſpiciente crepabant. At ubi tortores neruicas cordas diſruptas eſſe uiderunt, allatis crebrius fortiorib⁹ cordis atq; cannabinis, illo nihil aliud niſi Chriſti nomen inuocante, illa omnia uaneſcebant. Sed & capite deorſum dũ ad unum penderet pedẽ, dormire quaſi ſuper lectũ plumis ſtratũ omnibus uidebat̃. Quem cũ Theodoricus regis

4 *Nota paſchalem ſolẽnitatem.*

filius q̃ eius dominus erat, pœnis non ualentibus capite truncari iussisset, a suo prohibet Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eũ diuersis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipient Romani martyrem prædicare. Tũc Theodoricus in Byzacenã prouinciam ad fodiẽdas eũ condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium haud procul carthagine ubi ab oĩbus uideretur pastorẽ eum pręcepit esse uaccarum.

Inter hæc dño reuelante cũ dormitionis suæ proximum cerneret diem, aduocat quendã Felicem uenerabilem Christianũ, procuratorem dom⁹ filij regis, q Armogastem ut apostolũ uenerabatˀ, dicitq; illi: Tẽpus meæ resolutionis aduenit, obsecro te per fidẽ quã utriq; tenemus, ut sub hac siliquæ arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationẽ: non quod ille curaret ubi aut qualiter suũ sepeliretˀ corpus, sed ut illud demonstraretˀ, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondet Felix & 5
dicit: Absit a nobis confessor uenerabilis, sed sepeliã te in una basilicarum cũ triumpho & gratia quã mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominẽ contristare, ueraciter quod ingesserat promisit esse facturũ. Statim intra paucissimos dies comes bonæ cõfessionis de hac uita migrauit. Festinauit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrũ. Cui cũ intextæ radices & soliditas aridæ telluris morã facerent, & labore angeretˀ quod tardius sancti mẽbra corporis humarentur, tandẽ abscissis radicibus multo altius terram cauans, cõspicit sarcofagum splendidissimi marmoris præparatũ, qualem fore nullus omnino habuit regum. Sed nec quendã archimimũ nomine Masculan debeo præterire. Qui cũ multis insidijs premeretˀ, ut catholicã omitteret fidẽ, ipse eũ rex postea blandiendo affatibus secularib⁹ mutabat, promittens multis eũ diuitijs cumulandũ, si uoluntati eius auditũ facilẽ cõmodasset. Qui cũ fortis atq; inuictus maneret, iubet eũ subire sententiã capitalem, ita tamen callidus occulte præcipiens, ut si in illa hora uibrãtis gladij pertimesceret ictũ, magis eũ occideret, ne martyrẽ gloriosum fecisset. Si aũt fortẽ in confessione conspiceret, a gladio tẽperaret. Sed ille ut colũna immobilis Xpo solidante fortis effectus, confessor reuertitˀ gloriosus. Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, confessorũ tñ nostrũ nõ potuit uiolare.

Sepeliam te cum triũpho & gratia quam mereris.

Nouimus & aliũ ea tẽpestate nomine saturũ. Qui cum lucidũ esset mẽbrũ ecclesiæ Christi, & prauitatẽ Arianorũ libertate catholica frequẽter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici) conuenitˀ accusante Mariuado quodã diacono, quem Hunericus ĩfaustus singulariter honorabat, ut fieret saturus Arianus. Promittuntˀ honores & diuitiæ multæ si faceret, præparantˀ supplicia dira si nollet. Hac optione proposita, ut si regalibus iussis non obediret, primo facta discussione, & ante amissa domo uel substantia, distractis omnib⁹ mancipijs ac filijs, uxor eius ipso pręsente camelario in coniugium traderetˀ. Quod ille plenus deo magis ut uelociter ꝑuenisset, impios prouocabat. Ob quã causam uxor eius inducias uisa est ab his qui exequebantˀ, nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua, consilio magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit, qui illecebrosa uetitæ arboris poma contingeret, quia non indigens sed Saturus uocabatˀ, saturatus ab ubertate domus dei, & torrente deliciarũ eius potatus. Aduenit mulier ad locũ ubi maritus singularis orabat, conscissis uestib⁹ crineq; soluto, secum comitantib⁹ filijs, unamq; infantulam quæ tunc la-

ctabat manib⁹ gestans, quæ nescientis proijcit ad pedes mariti. Etiã ipsa suis genua complectit ulnis, sibilans uociferatiõe draconis: Miserere mei dulcissime simul & tui, miserere communibus liberis quos conspicis ipse. Non subiaceant conditioni seruili, quos claros prosapia reddidit generis nostri. Non subijciar ego indigno & turpi coniugio uiuente marito, quæ mihi semper inter coæuas plaudebam de Saturo meo. Cognoscit Deus quia inuictus facturus es hoc, quod forte uoluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti uoce respondit: Tanq̃ una ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarẽ mulier, si sola esset huius uitæ amara dulcedo, artificio coniunx diaboli ministraris. Si diligeres maritũ, nunq̃ ad secundam mortẽ attraheres propriũ uirum. Distrahant filios, separent uxorem, auferant substantiã, mei dñi ego securus de promissis uerba tenebo: si qs non dimiserit uxorẽ, filios, agros aut domũ, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra? discedente muliere cũ filijs refutata, confortat saturus ad coronam, discutit, expoliatur, pœnis conterit, mendicus dimittitur. Interdicitur ei prodeundi accessus, totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt.

6 Post hæc Geisericus ecclesiam carthaginis claudi præcepit, dissipatis atq; dispersis per diuersa exiliorũ loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris & ministris. Quæ uix reserata est Zenone principe supplicante per patriciũ seuerum, & sic uniuersi ab exilio redierũt. Quæ uero in Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro uel Hellada gesserit, melius ibi ipsi q passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam persecutionis nostræ a Geiserico quãto sublimiter, tanto crudeliter gestæ, iste sit finis. Durauit autem in regno annis xxxvij. mensibus tribus.

Simile factum est in multis Germaniæ partibus a nouis hæreticis.

VITA EVGENII EPISCOPI CARTHAGINENSIS & Cypriani Vnizibirensis, ac Læti martyris, & aliorum sanctorum sub Hunerico Rege passorum, per D. Victorem Vitensem Episcopum Scripta.

Habetur libro secundo Historiæ eiusdem de persecutione Vandalica.

MOrtuo Geiserico Vandalorum rege, Hunericus maior filius patri succedit. Qui primordio regni ut habet subtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem nostrã, ut etiã ubi antea sub rege Geiserico prẹiudicatum fuerat, ne spiritales fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos aũt distraxit nauibus transmarinis, quos pene oẽs Manichæos suæ religionis inuenit, & prẹcipue presbyteros & diaconos Arianẹ hæreseos. Vnde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est unus nomine Clementianus monachus illorũ scriptum habens in femore, Manichæus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus uidebat, in uno displicens, q̃a cupiditati insatiabili uehementius inhiabat, & prouincias regni sui uarijs calumnijs atq; indictionibus onerabat, ut de illo prẹcipue diceret, Rex egens, magnus est calumniator. Dedit aũt licentiam Zenone Imperatore atq; Placidia relicta Olibrij ro-

gantibus, ut Carthaginẽsis ecclesia sibi quem uellet episcopũ ordinaret, quæ iam per.xxiiij.annos tali ornamẽto fuerat destituta. Mittit ergo tũc ad ecclesiam Alexandrũ illustrem, huiusmodi legationẽ ferentem, ut præsentia eius catholicus populus dignũ sibi peteret sacerdotẽ, destinãs quoque per notariũ suũ nomine Vuitared edictũ, quod publice legeret, hunc continens modũ. Iussit uobis dñs dici: quia Imperator Zenon, & nobilissima Placidia, & per Alexandrũ uirum illustrẽ scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginis, religionis uestræ proprium episcopũ habeat, hoc fieri præcepit atq; eis rescripsit, uel legatis ab eis directis dici iussit, ut sicut petierunt uobis episcopũ quem uolueritis ordinetis: eo sub tenore, ut nostræ religionis episcopi qui in Constantinopoli sunt, & per alias prouincias orientis, ex eius præcepto episcopi, liberũ arbitrium habeant in ecclesijs suis, qbus uoluerint linguis populo tractare, & legẽ Christianam colere quemadmodũ uos hic uel in alijs ecclesijs quæ in prouincijs Africanis constitutæ sunt, liberũ arbitriũ habetis in ecclesijs uestris missas agere uel tractare, & quæ legis uestræ sunt, quemadmodũ uultis facere. Nam si hoc circa eos non fuerit obseruatũ, tam episcopus qui ordinatus fuerit uel clerici, et sed alij episcopi cũ clericis suis qui in Africanis ꝓuincijs sunt, iubentur inter Mauros mitti. Quod edictũ dum nobis præsentibus.xiiij. Kalendarũ Iuliarum uniuersæ ecclesiæ legeret, gemere cœpimus musitantes, eo quod meditantibus dolos, malorũ esset futura persecutio præparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est interpositis his conditionibus periculosis, hæc ecclesia episcopũ non delectatur habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignat gubernare. Quam suggestionẽ legatus accipere neglexit. Simul & populus ut tunc fieret ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari.

Ordinato itaq; episcopo Eugenio uiro sancto, deoq; accepto, sublimis nata est lætitia, & gaudiũ cumulatum est ecclesię dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dominatione, de ordinatione pontificijs reparati. Nam maximus iuuenũ numerus atq; adolescentularũ sibimet in cõmune congaudens attestabat, quod nunq; uidisset episcopũ in throno sedentem. Porro ille uir dei sacerdos Eugenius, cœpit per cõuersationem operũ bonorũ uenerabilis & reuerendus haberi etiã ab eis qui foris sunt, & ita esse ab oĩbus gratus, ut si fas esset, animã suam pro eodem uniuersos ponere delectaret. Eleemosinas quoq; tales per eum dñs dignatus est facere, ut incredibile uideat tanta eum impendere, ubi ecclesia totũ Barbaris tenentibus, ne huius nummi habere cognoscit facultatẽ. Humilitatem in illo, charitatẽ, pietatem, diuinitus condonatã, si quisq; incipiat, nõ poterit explicare. Pecuniã apud eum mansisse nõ probat, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinem daret & locum. Vnde tantum reseruabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostra subinde quotidie ingentia & maiora donante.

Sed cũ fama eius esset celebris atq; manifesta, cœperunt exinde Arianorum episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cũ Cyrila calumnijs insectantes. Quid primũ suggerunt de illo, ut suum nequaq; sederet thronũ, neq; dei populo uerbũ faceret consuetum. Deinde, quoscunque mares uel fœminas in habitu Barbaro incedentes in ecclesia cõ-

ſpiceret,prohiberet.Ille reſpondit ut decuit: Domus dei oĩbus patet, intrantes nullus poterit repellere,maxime quia ingens fuerat multitudo noſtrorum catholicorũ,in habitu illorũ incedentiũ, ob hoc quod dñi regiæ ſeruiebant.At ubi ab homine dei tale reſponſum accepit, ſtatuit in portis eccleſiæ collocare tortores. Qui uidentes fœminam uel maſculũ in ſpecie ſuæ gentis ambulantes,ilico palis minoribus dentatis iactis in capite,crinibusq; in eiſdem colligatis ac uehementius ſtringentes, ſimul cũ capillis oẽm pelliculã capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret,ſtatim oculos amiſerunt,alij ipſo dolore defuncti ſunt.Mulieres uero poſt hanc pœnam capitibus pelle nudatis,præcone pręeunte per plateas ad oſtenſionem totius ciuitatis ducebant̃. Quod ſibi magis quæ patiebant̃, lucrum maximũ computabant.Quorũ nos plurimos nouimus, nec ſcimus eorũ aliquem tunc etiã pœnis urgentibus a recto itinere deſtitiſſe.

At ubi iſto modo fidei infringere nõ ualuit murũ,cogitat ut noſtræ religionis homines in aula eius conſtituti,neq; annonas neq; ſtipendia ſolita potirent̃, addidit quoq; & laboribus eos conterere ruſticanis. Dirigit uiros ingenuos & admodũ delicatos ad campũ uticenſem, ut ſub ardentis ſolis incendio ceſpites menſium deſecarent,ubi omnes cũ gaudio pergentes,in dño lætabant̃ In quorũ contubernio quidã fuit aridam habens manũ,quę per annos quamplurimos nullũ ei pręſtiterat obſequium. Qui cũ ueraciter excuſaret ſe operari non poſſe,magis uiolenter iuſſus eſt pergere.Sed ubi ad locũ uentũ eſt, & præſertim pro eo orando ingemuerũt oẽs,pietate diuina illa arida incolumis confeſſoris reſtituta eſt manus.

Hinc iam Hunerici perſecutio doloris atq; parturitionis noſtræ ſumpſit initium.Ipſe aũt qui ſeſe iam dudum oĩbus lenem oſtenderat, deſiderans poſt obitũ ſuum quod non contigit,regnũ ſtatuere,Theodoricũ fratrem filiosq; eius, Gentonisq; fratris nihilominus filios crudeliter cœpit inſequi. Quorũ nullum dimitteret, niſi ei mors deſiderij ſui uoluntatẽ auferret.Primo ſciens uxorẽ Theodorici fratris aſtutã, credo ne forte maritum aut maiorẽ filium qui prudens et ſapiens uidebat̃,conſilijs acrioribus aduerſus tyrannũ armaſſet, crimine appoſito gladio eam interfici iubet. Poſt occidit̃ & ille filius magnis literis inſtitutus,cui ſecundũ conſtitutionem Geiſerici,eo quod maior oĩbus eſſet, regnũ inter nepotes potiſſimũ debebat̃.Accendit̃ adhuc crudelius aliquid perpetrare.Aſtante uulgo in media ciuitate pro gradibus plateæ nouæ, epiſcopũ ſuæ religionis nomine iocundũ,quem Patriarchã uocitabant,præcepit incendio concremari, ob hoc quod in domo Theodorici germani regis acceptiſſimus habebatur,cuius forte ſuffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis ſcelere futurũ nobis adeſſe proſpeximus malũ, aientes ſinguli inuicẽ nobis:qui in ſuo ita crudelis effectus eſt ſacerdote, quando noſtræ religioni uel nobis parciturus eſt iſte? Tunc & Gentonis maiorẽ filium nomine Godagiſum cũ uxore abſq; ſolatio ſeruuli aut ancillæ, crudeli exilio delegauit. Fratrẽ uero Theodoricum poſt occiſionẽ uxoris & filij, nudum atq; deſtitutũ ſimiliter exulauit. Poſt cuius mortem filiũ qui ſupererat infantulũ,duasq; filias eius adultas,impoſitas aſinis lõgius affligendo proiecit.Sed & comites quamplurimos & nobiles gẽtis ſuæ obiectionibus falſis inſectans,ob hoc quod germano fauerent,alios incendit, alios iugulauit,imitator exiſtens Geiſerici patris,qui ſui fratris uxorẽ ligato pondere.

to pondere lapidū, in Amsagam fluuium Cirtensem famosum iactando demersit, & post necē matris etiā filios interfecit. Sed & multos ei Geisericus pater moriens, sacramento interposito cōmendauerat. Quos ille immemor fidei & sacramenti uiolator, diuersis pœnis & incendiis trucidauit. Nam Heldicam quē pater eius præpositū fecerat regni, iam ueteranum atque annosum cū dedecore capite detruncauit, eiusque uxorem cū alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarum corpora per uicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus a suis episcopis uix uespere sepeliri concessit: Gamuthnamque Heldicæ fratrem, quia ad ecclesiam eorū confugerat, ocidere non potuit, quē tamen in loco latrinarum obsceno conclusit, tēporeque multo eum ibi degere statuit. Postea cū caprario quodam & rustico ad faciendas scrobes uineis profuturas condēnauit, quos etiā duodecies per annū, id est, per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, uix modico aquæ, cibarioque pane concesso. hoc per quinque uel amplius perpessi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere poterant ad æternam mercedem, si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequiuimus, ut impietatem regis etiā in suis minime sileremus: qui non solū episcopum suū iocundum ut superius domonstrauimus, flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianos quamplurimos incendit, nec non & bestiis mancipauit.

Amputatis igit in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi ut putabat regnū quod breue fuerat & caducū, omni ex parte ociosus atque securus, uniuersa tela furoris in persecutionē ecclesiæ Catholicæ rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tempestatē, multis præeuntibus uisionibus & signis imminens demonstratū fuerat malū. Nam ferme ante bienniū quam fieret, uidit quidā Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentē: & dum lætaret tanti fulgoris candore, cereis quoque fulgentibus, palliisque uelaminū ac lampadibus rutilantē, subito ait luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus aduersarius naribus natus est fœtor, omnisque illa beatorū turba expellentibus quibusdā Æthiopibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantū quod eam in claritate pristina nequaque uiderit iterū restitutam. Nam uisionem istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio. Vidit & quidā presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertā turbis inumerabiliū populorū, & post paululum euacuatā & repletam porcorū multitudine atque caprarū. Item alius uidit aream triticeam uentilationi paratā, granis adhuc uentilationis iudicio necdum a palea separatis, & dum ingentis massæ licet confusæ magnitudinē miraretur, subito ecce turbo ueniens tēpestatis soniuago flatu cœpit aduentū suum surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis oīno uolauit, remanentibus granis. Post hæc uenit quidam procerus splendido uultu habituque nitido fulgens, & cœpit grana uacua, macilenta atque similagini reproba purgando proiicere. Quæ diu examinans, uix magnitudinē illius massæ licet probatę, ad aceruum tamē perduxit exiguū. Item alius ait: Stabat quidā præcelsus super montē qui Ziquensis dicit, & clamabat dextra leuaque: Migrate, migrate. Alius conspicit rugiente cœlo atque turbato sulphureas nubes, quæ ingentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidissent in terrā, plus accende-

bantur, & maioribus flãmis ardebant, atq; intrantes in penetralia domorum, quos inuenerant incendebant. Qui aũt uidit ait, cũ se in quodã cubiculo abscondisset, miseratione diuina ad eum flãma non potuit peruenire. Reor ut illud propheticum cõpleretur, Claude ostium tuũ, & absconde te pusillum aliquantulũ, donec transeat ira dei. Vidit & uenerabilis Paulus episcopus arborẽ usq; ad cœlos ramis florentibus extensam, quæ etiã dilatatione sua oẽm pene Africam opacabat. Et cũ uniuersi eius magnitudine & speciositate gauderent: ecce subito, inquit, uenit asinus uiolentus, qui defricans ceruicẽ suam super robur radicũ eius, impulsu suo cũ ingenti sonitu illã mirabilem arborẽ elisit ad terram. Sed & Quintianus honorabilis episcopus uidit se super quendã montem stare, de quo conspiciebat gregẽ innumerabilium ouium suarũ: & in medio gregis duæ erant ollæ nimiũ bulliẽtes. Aderant aũt ouium occisores, quarũ carnes ollis bullientibus demergebant. Et cũ ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca ueneria & Laribus duas esse ciuitates, in qbus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendiũ initium sumpsit: aut Hunericũ regem, & Cirilã episcopũ eius. Sed de multis uisionibus quia breuitati consulendũ fuit, hæc dixisse sufficiat.

Quid ultra? Censet primo tyrannus iussione terribili, ut nemo in eius palatio militaret, neq; publicas ageret actiones, nisi sese Arianũ fecisset. Quorũ ingens numerus uigore inuictus ne fidẽ perderet, militiã temporalem abiecit. Quos postea domibus proiectos, omniq; substantia expoliatos, in insulas Siciliam & Sardiniã relegauit. Quodã tempore statuere p totã Africam festinauit, ut nostrorũ episcoporũ defunctorũ fiscus sibi substantiã uendicasset. Qui aũt defuncto succedere poterat, non ante ordinaret, nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium ubi cõstruere uisus est diabulus, statim illud destruere dignatus est Christus. Suggerunt ei domestici sui dicẽtes: Si istud firmauerit præceptio uestra, nostri episcopi in partib9 Traciæ & aliis regionibus cõstituti peiora incipiẽt pati. Præcepit deinde sacras uirgines cõgregari dirigẽs Vandalos cũ suæ gentis obstetricibus ad inspicienda & contrectanda cõtra iura uerecundiæ uerecunda pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua matronarũ. Quas cremantes graui suspendio atq; ingẽtia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorso, uentri, mãmillis & lateribus apponebant, quibus inter supplicia dicebat: Dicite qũo episcopi uobiscũ concũbunt & clerici uestri. Quarũ acerbitate pœnarum plurimas tunc scimus extinctas. Aliæ quæ remanserunt, cutibus arescentibus factæ sunt curuæ. Nitebatur enim semitam inuenire, per cuius aditum publicam sicut fecit faceret persecutionem. Et ita faciens nullo modo inuestigare potuit quomodo Christi ecclesiam macularet.

Quibus aũt prosequar fluminibus lachrymarũ, qñ epos, presbyteros diaconos, & alia ecclesiæ mẽbra, id est, quatuor milia D CCCCLXVI. ad exiliũ eremi destinauit: in quibus erant podagri quamplurimi, alii per ætatem annorũ a lumine temporali priuati. In quorũ erat numero beatus Felix Abdiritanus episcopus, habens iam in episcopatu. xliiii. annos. Qui paralisi morbo percusus, nec sentiebat quicq;, nec penitus loquebaẽ. De quo nos maxime cogitantes quod non posset iumento portari, suggessimus ut a suis rex peteretẽ, ut saltem eum propere moriturũ carthagi-

ni esse iussisset, quod ad exiliũ nulla posset ratione perduci. Cui ita fertur tyrannus cũ furore dixisse: Si aïali sedere non potest, iungant̃ boues indomiti qui eũ colligatis funibus trahẽdo perducant ubi ego præcepi. Quẽ ex transuerso super burdonẽ uinctum quasi quendã ligni truncum toto itinere portabamus. Congregant̃ uniuersi in Siccensem & Larensem ciuitates, ut illuc occurrentes Mauri sibi traditos ad eremũ perduxissent. Superuenientes igitur comites duo subtilitate damnabili, blandis sermonibus cũ dei confessoribus agere cœperunt: Quid uobis, inquiunt, uidet̃ ut ita pertinaces sitis, & dñi nostri præceptis minime obtemperetis, qui esse poteratis in couspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntatem? Statim illis clamantibus & dicentibus ingenti uociferatione, Christiani sumus, Catholici sumus, Trinitatem unũ Deum inuiolabilẽ confitemur: includunt̃ grauiori quidẽ sed adhuc latiori custodia, ubi nobis copia dabat̃ & introire, & uerbũ admonitionis fratribus facere, & diuina mysteria celebrare. Ibi & infantuli fuere quamplurimi, quos genitrices materno sequebat̃ affectu, aliæ gaudentes, aliæ retrahentes: aliæ gaudebant se martyres peperisse, aliæ morituros diluuio rebaptizationis nitebantur a confessione fidei reuocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta uicerunt, nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terram. Nam quædã quid tunc fecerit anus, breuiter referre delectat.

Dum iter ageremus cũ dei exercitu comitãtes, et forte magis noctibus promoueremur propter solis ardorẽ, conspicimus mulierculam sacculũ & alia uestimenta portantẽ manu, infantulum una tenentẽ, atq; in his sermonibus cõsolantem: Curre dñe meus, uides uniuersos sanctos qũo pergunt & festinant hilares ad coronas? Quam nos cum increparemus, qđ importuna uideret̃ aut uiris pro sexu iungi, aut exercitui Christi sociari, Respondit: Benedicite benedicite, & orate pro me & pro isto nepote paruulo meo, quia & si peccatrix, filia sum quondam Quritanæ ciuitatis episcopi. Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, & qua ratione de tam longo itinere huc pergere demonstraris? Quæ respondit: Cum hoc seruo uestro paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eum solum inimicus, & a uia ueritatis reuocet ad mortem. Ad hæc uerba repleti lachrymis nihil dicere ualuimus, nisi ut uoluntas fieret dei.

Sed ubi aduersarius quiã forte dicebat: Participor spolia, replebo animam meam, iterficiam gladio meo, dominabit̃ manus mea, nullũ potuit occupare: ingrit angusta & deterrima loca in quorũ conclauibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam uisitationis humanæ negata consolatio, puniunt̃ & custodes fustibus, & grauiter affliguntur, iactant̃ confessores Christi superinuicẽ angustia coartante, unus super alium ut agmina locustarũ, & ut proprie dicat̃, ut grana preciosissima frumentorum. In qua cõstipatione secedendi ad naturale officiũ nulla ratio sinebat loci, sed stercora & urinã urgente necessitate ibidem faciebant, ut ille tunc fœtor & horror uniuersa pœnarũ genera superaret: ad quos aliqñ dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis uix clã admissi sumus intrare. Qui introeuntes ueluti in gurgite luti usq; ad genua cœpimus mergi, illud tũc Hieremiæ uidentes fuisse completum, q nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua. Quid multa? præcepti sunt undiq; perstrepentib9 Mauris, ad iter ubi destinati sunt præparari. Exeuntes itaq; die dñica linita ha

bentes stercoribus uestimenta,facies simul & capita,a Mauris tamen crudeliter minabant, hymnũ cum exultatione domino decantãtes, Hæc est gloria omnibus sanctis eius. Aderat.n.ibi tunc beatus pontifex Cyprian9 Vnizibirensis episcopus consolator egregius, q singulos pio & paterno fouebat affectu,non sine fluminib9 currentiũ lachrymarũ paratus pro fratribus animã ponere, & se ultroneũ si dimitteret talibus passionibus dare,q totũ quod habuit, egentib9 fratribus, nulla tunc necessitate expẽdit. Quærebat.n.occasionem qualiter confessoribus sociaret, ipse animo & uirtute confessor: qui postea per multos agones & squalores carceris, ad exiliũ quod desiderabat,cum exultatione perrexit.

Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus,ad uisendos dei martyres occurrerint populorũ, testant uiæ uel semitę: quæ cũ agmina uenientiũ nequaq̃ caperent,per uertices montiũ & uallium concurrens turba fideliũ inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suosq̃ infantulos uestigijs martyrũ projcientes, ista uoce clamabãt: Quibus nos miseros relinquitis,dum pgitis ad coronas? q hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? q nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorũ uinculis soluturi? quia uobis dictũ est: Quæcunq̃ solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Qui nos solẽnibus orationibus sepulturi sunt moriẽtes? a qbus diuini sacrificij ritus exhibẽdus est cõsuetus? uobiscũ & nos licebat pergere, si liceret ut tali modo filios a patrib9 nulla necessitas separaret.

1 *Ecce quõ Episcopi & sacerdotes soluunt a uinculis peccatorum, Dant sepulturæ mortuos cum solennibus orationibus, Exhibẽt ritum consuetum diuini sacrificij, hoc est Missas celebrant. Qd notent fideles contra nouos hæreticos.*

In his uocibus & lachrymis nullus iam pergere admissus est consolator,sed artabat multitudo ad currendũ,ut ubi cannaua erat præparata,laboriosam caperet mansionẽ,qui cũ senes deficerẽt,& alij forte & si iuuenes delicati,cœperunt hastilium cuspidibus ad currendũ & lapidib9 tundi: unde magis deficientes,ampli9 lassabant. Post uero imperatũ est Mauris,ut eos q ambulare non poterant, ligatis pedibus ut cadauera animalis mortui traherent per dura & aspera lapidum loca,ubi primo uestimẽta,postea membra singula carpebant. Quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebat,alij latera findebant, & ita inter manus trahẽtium spiritũ exhalabant: quorũ numerum nequaquam ualuimus colligere,multitudine coercente. Exaltatur tamen per totum aggerem publicũ uilis sepultura sanctorum,loquentib9 tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt,in quibus collocati hordeũ ad uescendũ ut iumẽta accipiunt. Vbi etiam uenenatorum animalium atq̃ scorpionum tanta esse dicitur multitudo,ut ignorantibus incredibilis uideat, quæ solo flatu etiam procul positis ueneni uirus infundat: ab scorpij aũt percussu, nullũ dicunt aliqñ euasisse. Quorũ feritas uirulẽta usq̃ ad præsens tp̃s Christo defendente, nullũ seruorum eius nocuisse docet. Sed cum illic alunt hordeaceis granis,postea & hoc ablatũ est,quasi non poterat deus qui pluerat patribus manna,pascere & nunc tali exilio mancipatos.

Cogitat aciora aduersus ecclesiam dei,ut q membra aliqua absciderat,totũ laniando perderet corpus. Nã die Ascensionis dñi legatus Zenonis imperatoris regina pręsente legendũ in media Ecclesia episcopo Eugenio dirigit præceptũ,quod ẽt uniuersæ Africæ ueredis currentib9 destinauit. Rex Hunericus Vãdalorũ & Alanorũ uniuersis ep̃is Omousianis. Nõ semel sed sæpius cõstat esse ꝓhibitũ, ut in sortib9 Vandalorũ sacerdotes ue-

tes uestri conuentus minime celebrarẽt,ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quã rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdictum missas in sortib⁹ Vandalorũ egisse, asserentes se integrã regulam Christianæ fidei tenere. Et qa in prouincijs a deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideo dei prouidentia cũ consensu sanctorũ episcoporũ nostrorum hoc nos statuisse cognoscite, ut ad diẽ Kalendarũ Februariarũ proxime futurarũ, amissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginem ueniatis, ut de ratione fidei cũ nostris uenerabilib⁹ episcopis possitis inire conflictũ, & de fide Omousianorum quã defenditis, de diuinis scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci si integrã fidem teneatis. Hui⁹ aũt edicti tenorẽ uniuersis episcopis tuis per uniuersam Africã constitutis direximus. Data sub die xiij Kaleñ. Iunias, anno vij. Hunerici.

Cognoscentibus igĩt q aderamus, simulq; legentibus contrita sunt ex tẽplo corda nostra, & contenebrati sunt oculi nostri, & uere tunc dies festi nostri conuersi sunt in luctũ, & cantica in lamentationẽ, dũ edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorẽ. Et præsertim ubi dixit in prouincijs nostris a deo nobis concessis scandalũ esse nolumus: quasi diceret, in prouincijs nostris catholicis esse nolum⁹. Tractatũ est quid fieret. Nullũ inuenit remediũ imminẽs calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarũ molliret, suggerenda daret tali textu conscripta. Quoties animæ uel uitæ æternæ ac fidei Christianæ causa tractat intrepide, sicut regalis prouidentia compromisit, necesse est quod cõpetit suggerat. Nuper potestas regia per Vuitaredũ notariũ paruitatem meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religiõe fidei præceptũ eius in ecclesia præsente clero & plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus ad omnes coepiscopos meos præceptũ regium similiter emanasse, ut die cõstituta pro disputatione fidei ueniat. Quod nos uenerabiliter accepisse suggesim⁹, cui præfato notario humilitas mea suggesit, debere ẽt transmarinarũ omniũ partiũ qui nobis sunt in una religione uel cõione consortes agnoscere, qa ubiq; regno eius obtemperant uniuersi, maxime quod totius mundi causa non specialis prouinciarũ Africanarum tãmodo. Et quia secũdo responso suggerendã me promisi oblaturũ, merito suppliciter peto magnificentiam tuã, ut ad dñi & clementissimi regis aures memoratã suggestionem meã pferre digneris, quo eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cũ adiutorio dei nullatenus declinare uel fugere, sed sine uniuersitatis assensu nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. Quod petimus ut benignitate quãtus est, & iustitia sapientiæ suæ dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesiæ catholicæ Carthaginis.

Sed cum hæc suggestio a beato Eugenio offerret, ille iam q conceperat dolorẽ, urgebatur iniquitatẽ graui⁹ parturire: & ita sancto uiro episcopo Eugenio per Obadum præpositũ regni sui mandasse uidetur. Subde mihi uniuersum orbẽ terrarũ, ut sub potestate mea totus mũdus redigat, & facio ô Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit ut potuit. Quod rationem, inquit, non habet, dici nõ debuit. Sic est hoc, quomodo si dicat homini ut per aera ferat & uolitet, quod moris non est humanæ naturæ. Dixi enim si nostram fidem quę una & uera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam & ego fratrib⁹ meis, ut ueniant coepiscopi mei, qui uobis nobiscũ communem fidem nostram

2 ualeant demonstrare, & præcipue ecclesia Romana, quæ caput est omnium ecclesiarũ. Ad hæc obadus: Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego non sum similis regis, sed dixi: Si uerã cognoscere desiderat fidem, scribat amicis suis ut dirigant nostros catholicos episcopos, & ego scribo coepiscopis meis, quia catholicæ uniuersæ una est cura. Hoc agebat Eugenius, non quia deessent in Africa qui aduersariorum obiecta refellerent. Sed ut illi uenissent, q alieni ab eorum dominatu, maiorem fiduciam libertatis haberẽt, pariterq; oppresionis nostræ calumnias uniuersis terris & pplis nũtiarent. Ille autem qui nectebat dolos audire noluit rationem, agens argumentationibus crebris, ut quoscũque episcoporum audierat eruditos, uarijs insectationibus agitaret. Iam ad exilium Vibianensem secũdo Donationum impositis cl. fustibus miserat episcopum, nec non & Sufetulensem Præsidiũ, uirum satis acutum. Tunc & uenerabiles, Mansuetũ, Germanũ, Fusculũ, & multos alios fustigauit. Dum hæc gerunt, imperat ut cũ nostræ religionis uiris, illorũ mensam nullus communem haberet, neque cum catholicis omnino uersarentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficiũ, sed nobis maximum contulit lucrum. Nam si sermo eorum dicente Apostolo, sicut cancer consueuit serpere, quanto magis communis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem Apostolus: Cum nefarijs nec cibũ habere communem? Sed cum ignis iam persecutionis accenderet, & flamma infestantis ubiq; regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum per seruum suũ fidelem Eugeniũ, quod præterire non debeo.

Ecclesia Romana a sanctissimo & probatissimo Carthaginensi Episcopo dicitur esse omnium Ecclesiarum caput. Quid dicis hic hæretice, qui impudenter mentiris Papam nunquã fuisse super Ecclesias Africæ, etiã primatum Petri non probari nisi per decreta Romanorum pontificum?

Fuit in eadem ciuitate, idest Carthagine quidam cæcus ciuib9 ciuitatiq; notissimus, nomine Felix. Hic uisitat a dño, diciturq; ei nocte per uisum,

3 dies enim Epiphaniorum illucescebat, surge uade ad seruum meum Eugenium episcopum, & dices ei: Quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicit fontem ut baptizent accedentes ad fidem, continget oculos tuos & aperient, & uidebis lumen. Qui tali uisitatione commonitus, putans se quomodo assolet deludi per somnium, surgere noluit cæc9. Sed cum iterum uergeret in somnos, similiter ut ad Eugenium pergeret cõpellit. Rursus negligit, tertioq; festinanter & grauiter increpatur. Excitat puerum, qui solitus erat manum porrigere. Pergit ueloci agilitate ad Fausti basilicam, orat ueniens cum ingentib9 lachrymis, suggerit cuidam diacono nomine peregrino, ut eum episcopo nunciaret, indicans se habere

Benedictiones fontiũ derident hostes Ecclesiæ, quam non faceret sanctissimus uir, si ex more Ecclesiæ antiquo nõ descẽderet.

4 aliquod secreti genus intimandum. Audiens episcopus iussit hominẽ introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis, hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrepabant. Indicat cæcus antistiti ordinẽ uisitationis suæ, dicitq; illi: Non te dimittã, nisi mihi sicut a domino iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius sanctus: Recede a me frater, peccator sum & indignus, & super omnes homines delinquens, utpote qui & in hæc tempora seruatus sum Ille aũt tenens genua eius, aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: sicut iussum est, redde mihi oculos meos. Attendens quoq; Eugenius inuerecundã credulitatẽ, & qa iam tẽpus urgebat, pergit cũ eo comitante officio clericorũ ad fontem. Vbi fixis genibus cũ ingenti gemitu, pulsans singultib9 cœlũ, crispãtem benedixit alueũ fontis, & cũ completa surrexisset oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego sum, sed q te uisitare dignatus, est præ-

Ecce solennes uigiliæ cum hymnis nocturnis canente populo in Ecclesia ob celebritatem festi Epiphaniorum. Quod nõ aduertunt miseri hæretici, qui pios ritus & consuetudines Ecclesiæ cum moderatis etiã & deuotis cantibus nequiter damnant.

ftet tibi scd'm fidem tuam,& aperiat oculos tuos. Simulq; uexillo crucis consignante oculos eius, statim cæcus uisum dño reddente recepit. Quē 5
secũ quousq; uniuersi baptizarent̃ ibi detinuit ob hoc,ne tanto miraculo populus excitatus,uirũ contereret qui receperat lumen. Fit postea manifestũ ecclesiæ uniuersæ. Procedit ad altare cũ Eugenio sicut moris est qui fuerat cæcus,suæ salutis oblationē domino redditurus. Quã episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorũ,statim nuntius pergit ad tyrannũ. Rapit̃ Felix,inquirit̃ ab eo quid factum sit,qualiterq; receperit lumen. Dicit illi ex ordine totũ, dicuntq; Arianorũ episcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppresi confusione non poterant nubilare, eo quod Felix uniuersæ ciuitati manifestus esset & notus,tñ uolebant eum si fas esset necare, quõ Iudæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere.

Scis quare tantũ miraculum post benedictionem fontis operari dignatus est dominus? Vt confunderet eorum superbiam & arrogantiam,qui dicere audent aquæ,panis,candelarum,campanarum & palmarum benedictiones, ritus esse superuacaneos et superstitiosos.

Appropinquabat iã futurus dies ille calumniosus kalendarũ Februariarũ,ab eodem statutus. Conueniunt non solũ uniuersæ Africæ,uerumetiam insularũ multarũ episcopi,afflictione & mœrore confecti. Fit silentiũ diebus multis,quousq; peritos quosq; & doctissimos uiros exinde separaret,calumnijs appositis necandos. Nam unũ ex ipso choro doctorũ nomine Lætũ,strenuũ atq; doctissimũ uirũ, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit,æstimans tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurũ. Tandem uenit̃ ad disputationis cõflictũ, ad locum scilicet quem delegerant aduersarij. Euitantes igit̃ nostri uociferationis tumult⁹, ne forte postmodũ Ariani dicerent, quod eos nostrorũ oppresserit multitudo,eligunt de se nostri qui pro omnibus responderēt decē. Collocat sibi Cyrila cũ suis satellitib⁹ in loco excelso superbissimũ thronũ, astantibus nostris, dixeruntq; nostri episcopi:Illa est semper grata collatio, ubi superba non dominat̃ elatio:sed ex consensu communi uenit̃, ut cognitoribus decernentib⁹,partibus agentibus,quod uerũ est agnoscat̃. Nunc quis erit cognitor,q examinator,uel libra iustitiæ, ut bene prolata confirmet, aut praue assumpta refellat?Et cũ talia & alia dicerent̃, notarius regis respondit:Patriarcha Cyrila. Dictũ fuit, legat̃ nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit.Et exinde strepitũ concitantes,calũniari aduersarij cœperunt. Et qa hoc nostri petierant, ut saltem si examinare non licebat,prudenti multitudini uel expectare liceret, iubent̃ uniuersi filij catholicæ ecclesię q aderant,centenis fustib⁹ tundi. Tũc clamare cœpit beatus Eugenius:Videat deus uim quam patimur,cognoscat afflictionē persecutionũ quam a persecutorib⁹ sustinemus:conuersiq; nostri,Cyrilæ dixerunt:Propone quod disponis. Cyrila dixit:Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt:semper te latine esse locutũ manifesto nouimus, modo excusare non debes, præsertim qa tu huius rei incendiũ suscitasti. Et uidens catholicos episcopos ad conflictũ magis fuisse paratos, omnino audientiã diuersis cauillationib⁹ declinauit. Quod ante nostri prouidentes, libellũ de fide conscripserant,satis decenter sufficienterq; conscriptũ, dicentes:si nostram fidē cognoscere desideratis, hæc est ueritas quam tenemus.

Qui cũ noster libellus legeret̃ oblatus,ueritatis lumen nequaq; sufferre cæcis oculis potuerunt,insanientes uocib⁹ inferendis, grauiterq; ferentes quare nos nomine nostro catholicos dixerimus. Statimq; mentientes suggerunt regi de nobis, eo quod strepitũ fecerimus, audientiam fu-

gientes. Qui eadem hora accensus & credens mendacio, festinauit facere quod uolebat. Et iam conscriptũ habens, & occulte cũ eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens, episcopis Carthagine positis, una die uniuersæ Africæ ecclesias clausit, uniuersamq; substantiam episcopo℞ & ecclesiarũ, suis episcopis munere cõdonauit. Nesciens quo que qd loqueret̃, neq; de quibus affirmabat, legem quam dudũ Christiani imperatores nostri contra eos & contra alios hæreticos pro honorificentia ecclesiæ catholicæ promulgauerunt, aduersum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de suis, sicut placuit tyrãnicę potestati.

Habetur lib. 3. historiæ eiusdem de persecutione Vãdalorum.

VITA ET AGONES HORTVLANI ET FLORENtiani episcoporum, Dionysiæ, Maiorici, Victoriæ & Victoriani, Dagilæ, Murittæ, Eugenĳ & Habetdeum episcoporum, necnon Liberati & uxoris eius, aliorumq; plurimorum sanctorum martyrum & confessorum sub Hunnirico Vandalorum Rege passorum, per D. Victorem episcopum Vitensem scripti.

POst feralia edicta contra Christianos proposita, iubet Rex Hunniricus Geiserici filius, cunctos episcopos qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam ecclesias, domos & substantiam cęperat, in hospitĳs quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non seruus, non mutanda quæ ferebant uestimẽta penitus dimittunt̃, addens adhuc, ut nullus quempiam illorũ hospitio reciperet, aut alimoniam præstitisset. Qui autem hoc miserationis causa facere tentasset, cũ uniuersa domo sua incendio cremaret̃. Sapienter tunc etiam proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, non tantum uiolenter omnino reuocarent̃, sed & mentirent̃ eos sicut mentiti sunt fugisse conflictũ, maxime quia ubi reuerterent̃, iam nequaq; fuerat ecclesĳs substantia, uel domibus occupatis. Dum ergo gemẽtes in circuitu murorum nudo sub aere iacerent: factũ est ut rex impius ad piscinas exisset. Cui uniuersi occurrere maluerunt dicentes: Vt quid taliter affligimur? pro quib9 malis forte commissis ista perpetimur? Si ad disputationem congregati sumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & sine ecclesĳs & domibus nostris foras ciuitatẽ fame & nuditate laborãtes, medĳs stercoribus uolutamur? Quos ille toruis oculis aspiciẽs, priusquã suggestionẽ eorũ audisset, iussit super eos cũ sessoribus equos dimitti, ut tali uiolentia possent nõ solũ conteri, uerumetiã necari. Quorũ tunc multi cõtriti sunt, & præcipue senes & infirmi.

Tunc deinde iubentur ad quendam locũ qui dicitur ædes Memoriæ, illi uiri dei ocurrere, fraudem sibi nescientes aptatã. Vbi cũ uenissent, charta eis ostẽditur inuoluta, diciturq; illis ista subtilitate serpentis. Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius uoluntati obedire tardetis, ut eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonũ de uobis cogitauit. Si iuraueritis ita, ut quod ista charta continet faciatis, dimittit uos ecclesĳs & domibus uestris. Ad qd᷑ uniuersi episcopi responderunt; Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus:

mus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam & uerã tenemus. Factoq; post confessionẽ fidei silentio modico, illi qui a rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum.

Tunc beati uiri Hortulanus & Florentinianus episcopi, pro omnibus & cũ omnibus, dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid charta cõtineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerũt quoq; illi a rege destinati scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitũ domini nostri regis, eius filiũ Hilderichum desideratis esse regem: uel si nullus uestrũ ad regiones transmarinas epistolas diriget: qa si sacramentũ huius rei dederitis, restituet uos ecclesijs uestris. Cogitauit tunc multorũ pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinã sacramentum dare, ne dei populus in posterũ diceret, quod uitio sacerdotum qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ. Alij quoq; astutiores episcopi sentientes dolũ fraudis, nequaq; iurare uoluerunt, dicẽtes prohibitum fuisse euangelica autoritate, ipso dño dicente: Non iurabis in toto. Quibus ministri regis, secedant in parte, inquiunt, qui iurare disponũt. Qui cũ secederent, notarijs scribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset exceptũ est. Similiter factum est & de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars utraq; custodiæ mancipať. Post uero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictũ est: Quare contra pręceptũ euangelij iurare uoluistis? Iussit rex ad ciuitates atq; ecclesias uestras nunq; uideatis, sed relegati, colonatus iure ad excolendũ agros accipiatis: ita tamen ut non psallatis neq; oretis, aut ad legendũ codicem in manib⁹ gestetis. Non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filij domini nostri non optatis, idcirco iurare noluistis. Ob quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, ut ligna profutura nauibus dominicis incidatis.

Addidit itaq; bestia illa, sanguinẽ sitiens innocentũ, episcopis necdum adhuc in exiliũ directis, per uniuersas Africane terræ prouincias, uno tempore tortores crudelissimos destinari: ut nulla remãsisset dom⁹ & locus, ubi nõ fuisset eiulatus & luctus, ut nulli etati, nulli parcereť sexui, nisi illis qui eorũ succumberẽt uoluntati. Hos fustib⁹, illos suspendio, alios ignib⁹ concremabant. Mulieres & pręcipue nobiles contra iura naturæ rendas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unã nostram Dionysiam, cursim ac breuiter nominabo. Cũ uiderent eam non solũ audacẽ, sed etiã matronis cæteris pulchriorẽ, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quæ cũ peteret, diceretq; de dño suo secura, qualiter libet cruciate, uerecunda tamen mẽbra nolite nudare: Amplius illi magis furientes, celsiori loco uestimentis exutã consistunt, spectaculũ eam oĩbus facientes. Quæ inter ictus uirgarũ dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat, Ministri diaboli, quod ad opprobriũ meum facere cõpotatis, ipsa est laus mea. Et quia erat scripturarũ diuinarũ scientia plena, artata pœnis, & ipsa iam martyr, alios ad martyriũ cõfortabat. Quæ suo sancto exẽplo uniuersam suam patriã liberauit. Quæ cũ suũ unicum filiũ admodum adhuc teneræ ætatis & delicatũ, timore pœnarũ formidolosum conspiceret, uerberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderet. Cui

inter crudelia uerbera constituto, ita dicebat: Memento fili mi, quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus, non perdamus indumētū nostræ salutis, ne ueniens inuitator uestem non inueniat nuptialē, & dicat ministris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorū, & stridor dentiū. Illa pœna timenda est quæ nunq̄ finitur. Illa desideranda uita, quæ semper habetur. Talibus itaq; filiū solidans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis uero adolescens Maioricus nomine, in certamine confessionis spūm reddens, cursum palmiferū cōsummauit. Amplexansq; illā hostiam suā, quantis potuit uocibus dño gratias agens, ad gaudiū spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrū eius trinitati preces effundit, alienā se a filio nunq̄ esse confidat.

1 *Super sepulchra martyrum fundūtur Trinitati preces, Ergo ueneranda eorū sepulchra, contra nouos ex ueteribus hæreticos.*

Quanti igitur per eam in illa ciuitate ut fati sumus, acquisiti sunt deo, longū est enarrare. Nam & eius germana nomine Datiua, atq; Leontia filia sancti Germani epī, cognatusq; Datiuę uenerabilis Emeli⁹, medic⁹ religiosus quoq; tertius trinitatis confessione præclarus, uel Sibidensis Bonifacius quanta pertulerint, qualibusq; cruciatibus euisceratæ uel euiscerati sint, q ualet ex ordine dicat. Serui quoq; Tuburbitanæ ciuitatis maioris generosus & nobilis uir, pro Christo quas pertulit quis explicet pœnas? Qui post cædes innumerabiliū fustium, trocleis frequentibus eleuatus, dum tota præ urbe penderet, nunc in sublime se tollēte ictu celeri, dimissis iterū cannabiuis, super silices platearū pondere corporis ueniens, ut lapis super lapides corruebat. Sed & sæpius tractū, & lapidibus acutissimis defricatū, & cutibus separatis, pelles corporis lateribus dorsoq; uideres et uentre pendere. Iste iam tēporibus Geiserici non ualde dissimilia pertulerat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc ut suæ fidei sacramenta muniret? Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem, quantū debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem?

In ciuitate uero Culusitana non ualeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quantitatē martyrum uel etiā confessorum impossibile est homini supputare. Vbi quędā matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu uulgi cōtinuato suspendio cremaretur, a marito iam perdito, filijs prȩsentibus taliter rogabat. Quid pateris coniunx? Si me despicis, uel horum quos genuisti miserere impia paruulorū. Quare obliuisceris uteri tui, & pro nihilo ducis quos cū gemitu peperisti? Vbi sunt fœdera coniugalis amoris? Vbi societatis uincula quæ inter nos dudū honestatis iure tabulæ cōscriptę fecerūt? Respice q̄so filios ac maritū, & regiæ iussionis īplere festina p̄ceptū, ut & iminētia adhuc tormēta lucreris, sit & mihi doneris et liberis nr̄is. Sed illa nec filiorū flet⁹, nec serpētis audiēs blādimēta, affectū multo altius eleuans a terra mundū cum suis desiderijs contēnebat. Quā cum iam continuatione suspendij uulsis humeris, etiam qui cruciabant conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimem. Quę postea retulit quandam sibi uirginem astitisse, atq; tetigisse membra singula, & ilico fuisse sanatam.

Qualiter aūt Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianū tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio deficientibus uerbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiā apud impium regē pro rebus semper sibi cōmissis fidelissimus habebat. Mandatur ei a rege familiariter diciturq;, quod eū habiturus esset præ oībus, si eius præcepto facilem cōmu-

daſſet aſſenſum. Sed ille uir dei miſsis ad ſe tale dedit cũ fiducia magna reſponſum: Securus de Deo & Chriſto dño meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat beſtijs, excruciet generibus omniũ tormentorũ, ſi conſenſero, fruſtra ſum in eccleſia catholica baptizatus. Nã ſi hæc præſens uita ſola fuiſſet, & aliã quæ uere eſt non ſperaremus æternam, nec ita feciſſem ad modicũ atq; temporaliter gloriari, & ingratus exiſtere, qui ſuam fidẽ mihi contulit creditori Ad quod tyrannus excitatus, quantorũ tẽporũ, & quãtis eũ afflixerit pœnis, human⁹ ſermo nõ poterit explicare. Qui tripudians in dño, feliciterq; cõſumans, martyrialẽ coronã accepit.

Apud Tambaienſem quoq; ciuitatẽ geſta, quis queat certamina martyrũ explicare? Vbi duo germani Aquiſregienſis ciuitatis, ſibi ſecuri de dño inuicem iurauerunt, & rogauerunt tortores, ut una pœna pariq; ſupplicio torquerent. Et dum primo ſuſpendio molibus lapidũ pedibus alligatis tota die penderẽt unus illorum petiuit ſeſe deponi, & ſibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidẽ negaret, de ſuſpendio clamabat: Noli noli frater, non ita iurauimus Chriſto. Accuſabo te cũ ante thronũ eius terribilem uenerimus: quia ſuper corpus eius & ſanguinem iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur. Iſta dicens & alia multa, confortauit germanũ ad pręliũ paſsionis. Qui clamans ingenti uoce dicebat: Adigite ſupplicijs quibus uultis, & pœnis Chriſtianos artate crudelibus. Quod frater meus facturus eſt, hoc etiã ego. Quantis iam laminis ignitis aduſti ſunt, qualib⁹ ungulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipſa res docet, & quod eos ipſi tortores a ſua facie proiecerunt dicentes: Iſtos imitat̃ uniuerſus populus, ut nullus ad nr̃am religionem pœnitus conuertat̃, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum ueſtigia in eis pœnitus uidebantur.

In Typaſenſi uero quod geſtũ eſt Mauritanię maioris ciuitate, ad laudem dei inſinuare feſtinemus. Dum ſuæ ciuitati Arianũ epiſcopum ex notario Cyrilã ad perdendas animas ordinatũ uidiſſent: omnis ſimul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucisſimis qui aditũ non inuenerant nauigandi. Quos Arianorum epiſcopus primo blandimentis, poſtea minis cõpellere cœpit, ut eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non ſolũ ſuadentis inſaniam irriſerũt, uerumetiã publice myſteria diuina in domo una congregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoſcens, relationẽ occulte Carthaginem aduerſus eos direxit. Quæ cũ regi innotuiſſet, comitem quendam cũ iracundia dirigens, præcepit ut in medio foro congregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dextras radicitus abſcidiſſet. Quod cũ factum, ſpũ ſancto præſtante, ita loquuti ſunt & loquunt̃, quomodo antea loquebant̃. Sed ſi quis incredulus eſſe uoluerit, pergat nunc Conſtantinopolim, & ibi reperiet unũ de illis ſubdiaconem Reparatum, ſermones politos ſine ulla offenſione loquentem. Ob quam cauſam uenerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia ueneratur.

Sed quis congruo ſermone poſsit exequi aut coaceruare diuerſitates pœnarum, quas ex iuſſu regis ſui, etiã ipſi Vandali in ſuos homines exercuerunt? In ipſa quoq; quæ geſta ſunt Carthagine, ſi nitat̃ ſcriptor ſingillatim aſtruere etiã ſine ornatu ſermonis, nec ipſa nomina tormentorum poterit edicere. Quæ res hodieq; poſita in prõptu demõſtrat. Alios ſine manibus, alios ſine oculis, alios abſq; pedibus, alios truncos naribus auri-

busq́ intendas, aliosq́ uideas nimio suspendio pilis euulsis, caput quod eminere solebat in medio scapularũ fuisse demersum, dum iugiter in altis ædibus suspendio cruciantes, impulsione manuũ funibus agitatis, per uacuum aerem huc atq; illuc faciebant uagari pendentẽ. Qui nonnunq; diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu ualido corruentes, plurimi arcem cerebri cũ oculis amiserunt: alij confractis ossibus spũm continuo reddiderunt, alij post paulũ exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vranium Zenonis legatũ interroget, cuius præsentia præcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia ueniens Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarum catholicarũ uenisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis uel uicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatiũ & descẽdẽdo transire, ad opprobrium uidelicet reipublicæ ipsius, & in nostri iam deficientis tẽporis fecem. Tunc igiť & quædam uxor cuiusdam cellaritæ regis nomine Dagila, quæ tẽporibus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona, nobilis ac delicata, flagellis & fustibs uomnino debilitata, exilio arido & inuio relegať, ubi nullus hominũ forte consolationis gratia ueniendi haberet accessum, relidquens cũ gaudio domũ, maritum simul & filios. Cui postea oblatum esse diciť, ut in mitiorẽ eremũ translata, frueret̃ si uellet solatio sociorũ. Illa uero ingens sibi adesse credẽs gaudium, ubi nullus humanus esset consolantis affectus, ne fieret supplicauit. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto uniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cœde inediaq́ macerať, fere quingenti uel amplius. Inter quos quamplurimi erant lectores infantuli, qui gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur.

Sed libertatem tunc dũ media urbe cederenť, Maurittæ diaconi, cæteris liberiorem tacere non debeo. Fuit q̃dam Elpidoforus nomine, nimiũ crudelis & ferus, cui fuerat delegatũ membra confessorũ Christi supplicijs grassantib⁹ laniare. Hic enim dudũ fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizat⁹, quem uenerabilis Mauritta diaconus de alueo fontis susceperat generatũ. Post uero dũ apostataret, tantæ extitit feritatis aduersus ecclesiam dei, ut superior omnibus executor persecutionis fuisset inuentus. Quid multa? Dũ primo presbyteri supplicijs macerandi ordine citarenť, post archidiaconũ salutarem, artať pœnis memorat⁹ Mauritta. Fuit enim secũdus in officio ministroꝝ. Qui cũ Elpidoforo sedente & fremente, honorabilis senior cœpisset extendi, priusq; exuereť, clã furto nescientib⁹ cunctis, illa q̃bus eũ suscipiens de fonte dudũ texerat sabana baiulabat. Quibus uentilatis, simulq; in ostensione cunctorũ extentis, in his uerbis totã ad fletũ & lachrymas commouisse diciť ciuitatem. Hęc sunt linteamina Elpidofore minister erroris quæ te accusabunt, dũ maiestas uenerit iudicantis, custodiente diligentia mea ad testimoniũ tuæ perditionis, ad demergendũ te in abysso putei sulphurantis. Hæc te immaculatũ cinxerãt de fonte surgentem. Hęc te acrius persequenť, flammantem gehennam cũ cœperis possidere, q̃a induisti te maledictionem sicut uestimentũ, scindẽs atq; amittens ueri baptismatis & fidei sacramentũ. Quid factur⁹ es miser, cũ serui patrisfamilias ad cęnam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliq̃n uocatũ, terribiliter indignat⁹ exutũ stolam rex conspiciet nuptialem, dicetq́ tibi: Amice, q̃uo huc uenisti uestem non habens nuptia

lem? Non uideo quod contuli, nõnosco quod dedi. Perdidisti militię chlamydem, quam in tela uirgineorum membrorũ decem mensib⁹ texi, & tendiculas crucis quas extendens aquam mũdaui, et purpura mei sanguinis decoraui, non conspiciũt oculi mei: caracterem non uideo trinitatis, talis interesse non poterit epulis meis, ligate eũ pedib⁹ & manibus funiculis suis, q̃a se ipse uoluntarie separare uoluit a catholicis dudũ fratrib⁹ suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueũ, q̃bus & semetipsum uinxit, & alios ne ad istud uenirent conuiuiũ impediuit. Iuxta semitam multis scandalũ posuit, quem nunc cũ rubore perpetuo, & dedecore sempiterno de conuiuio meo proieci. Hæc & alia Muritta dicente: igne cõscientiæ ante ignẽ æternũ obmutescens Elpidoforus torrebat̃. Parantes itaq; uniuersi dorsa sua uerberib⁹, alacres ad exiliũ pergunt. Quib⁹ adhuc in itinere longioris uiæ constitutis, destinant̃ episcopis Arianorũ suggerentib⁹ homines immisericordes ac uiolenti, ut illud quod eis forte miseratio Christiana uictui contulerat profuturũ, crudeliter auferret̃, quando unusquisq; eorũ libenti⁹ forte cantabat: nudus exiui de utero matris meę, nudũ me oportet ad exiliũ pergere, q̃a dñs nouit esurientibus cibũ porrigere, & in deserto uestire. Vandali nanq; duo sub Geiserich o sæpius confessores, comitante matre, contemptis omnib⁹ diuitijs suis, cũ eisdem clericis ad exilium perrexerũt.

De multitudine aũt pergentiũ confessorum, id est, ecclesijs Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore Teuchario perdito, quos ille nouerat uocales, strenuos atq; aptos modulis cantilenæ, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari, quos ipse dũ catholicus esset tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente, sub festinatione uiro dimittunt̃, & ui barbarici furoris bis senus numer⁹ puerorum de itinere reuocatur. Segregant̃ corpore non spiritu a grege sanctorum. Qui timentes præcipitium, cũ suspitijs lachrymarũ ne diuellerent̃ constringebant manib⁹ genua sociorum. Quos uiolentia tamen hæretica minacib⁹ separans gladijs, Carthagini reuocauit. Sed cũ eis quasi cũ tali ætate non blanditijs ageretur, superiores suis inuenti sunt annis, & ne obdormirent in morte, lucernam sibi euangelici luminis accenderunt. Indignant̃ ob hoc grauiter Ariani, & se superatos a pueris erubescunt. Vnde accensi subdi fustib⁹ iubent, quos iam ante paucissimos dies uarijs uerberib⁹ dissipauerant. Imprimuntur uulnerib⁹ uulnera, & rursum pœna restaurata crudescit. Factũ est domino confortante, ut nec ætas minor deficeret in dolore, & magis anim⁹ cresceret roborat⁹ in fide. Quos nũc Carthago miro colit affectu, & quasi duodecim apostolorum, chorum conspicit puerorum. Vna degunt, simul uescuntur, pariter psallunt, simul in domino gloriantur.

Illis dieb⁹ & duo negociatores Frumentius & alius Frumentius eiusdẽ urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc & septem fratres non natura sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto, immarcescibilem peruenerũt ad coronam, id est Liberatus abbas, Bonifacius diacon⁹, Seruus subdiacon⁹, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, septimus monach⁹, & Maximus monachus. Nam illo tẽpore crudelius Arianorũ episcopi, presbyteri, & clerici, quam reges & Vandali sæuiebant. Nam ad persequendũ ipsi cũ suis clericis ubiq; gladijs accincti currebant: sicut quidam episcopus inter illos cæteris crudelior Antonius nomine, qui tam nepharia & incredibilia in nostros exercuit,

ut narrari non queant.

Fuit iste in quadã ciuitate proxima eremo q̃ Tripolitanę prouinciæ uicinat̃. Qui ut bestia ĩsatiabilis, catholicorũ sitiens sanguinẽ, huc illucq; ad rapiendũ fugiẽtes excurrebat. Nã ipsius Huneric⁹ sciẽs Antonij ferocitatẽ, in ipsis eremi partibus uoluit sanctũ Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum artiori custodia cinxit, ut nullũ ad eum introire permitteret: insuper uarijs insidiarum atq; pœnarum supplicijs extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus dum nostræ persecutionis defleret incommoda, & asperitate cilicij senile attereret corpus, nudamq; super humũ cubitãs, stratum sacci sui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum paralisis morbum. Quo nuntio in gaudia conuersus Arianus, pergit festinus ad cubile eximij hominis dei. Et cũ uideret urgente passione uerum pontificẽ balbutiẽtia uerba producere, cogitauit simul extinguere, quem superesse nolebat. Præcepit ut acetũ asperum nimisq; acerrimum quæreret̃. Cui cũ fuisset allatum, uenerabilis senis recusantib⁹ & nolentib⁹ faucibus ingerebat. Nam si communis domin⁹ qui ad hoc uenerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste seruus & confessor fidelis omnino nollet, nisi hæretica feritas ingessisset? Ex quo aceto præsertim ille passionis noxiæ morbus, accipit augmẽtum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens postea sanũ exhibuit.

Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato, Tamallumensis ciuitatis in qua Antonius fuerat, quantum potuerat infestari res ipsa demõstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eũ facere Arianum, uideretque Christi militem semper in confessione constantem, promiserat suis dicens: Nisi eum nostræ fecero religionis, nõ sit Antonius. At ubi in sua promissione minor inuentus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis, uinculis ingentib⁹ artat episcopum, oreque obturato ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis spargit: quasi ualeret conscientiam ligare cũ corpore, aut non adesset qui audit gemitus compeditorũ, & cordis secreta rimatur, uel superare posset aqua mendax, tantæ uoluntatis propositũ, qđ iam homo dei metantibus lachrymis miserat legatũ in cœlum. Exuit statim uirum uinculis, & tali quasi gaudens prosequit̃ uoce: Ecce iam frater Habetdeũ noster Christianus effectus es, Quid ultra facere poteris, nisi ut uoluntati consentias regis? Cui Habetdeum. Illa est impie Antoni mortis damnatio, ubi uoluntatis tenet̃ ascensio. Ego fidei meæ tenax, uocibus confitens crebris quod credo & credidi, clamando defendi. Sed & postea quam catenis uinxisti, & oris ianuam oppilasti, in prętorio cordis uiolentiæ meæ scribentibus angelis gesta confeci, & lectitanda imperatori meo transmisi.

Erat quidem generalis ista uiolentia tyrannorum. Nam Vandali pro hac re ubiq; fuerant destinati, ut transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerent iugulandos. Ac ubi eos fallacis aquæ gladio peremissent, indiciũ eis perditionis scriptura teste tradebant, ne alibi sua uiolentia traherẽtur, quia non licebat siue priuatis, siue negociatoribus alicubi transire, nisi scriptam caracteris indicio, suam miseri ostenderet̃ mortẽ. Quã per reuelationẽ sermo suo Ioanni olim ostenderat Christus, ubi dicit: nulli licebit aliquid emere uel uẽdere, nisi q̃ habuerit caracterem bestiæ in fronte sua

& in manu sua. Nam & episcopi atque presbyteri illorũ cũ armatorũ manu nocturnis temporibus uicos & oppida circuibant, & sic despicatibus ianuarũ aquam gladiumque gestantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererant, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atque fulmineo respergentes, dæmonica uociferatione Christianos suos ipsi pariter uocitabant, ut ludũ prorsus suæ hæreseos, quam aliquam religionẽ ostenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletũ in se pollutionis sacrilegiũ putabant: prudẽtiores uero nihil sibi quod nolentibus atque dormientibus ingestũ est, obesse gaudebant. Nam & multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt, alĳ sese uel quia factũ est cilicio lugubri texerunt, nonnulli cœno fœtido linierunt, & linteamina uiolenter imposita per fila consciderunt, atque in latrinis fœtidisque locis manu fidei proiecerũt.

Tali uiolentia nobis uidentibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem, iussu Cyrillæ a parentibus separatus est, matre sine uerecũdia matronali solutis crinibus post raptores tota urbe currẽte infantulo clamante ut poterat: xpianus sum, xpianus sum, xpi annus sum. Cui & os obturãtes, in fontẽ infantiã in suũ gurgitẽ demerserũt. Ita de filĳs medici uenerabilis Liberati, factũ esse probatur. Nã cũ iussu regis cũ uxore & liberis ad exiliũ mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana a parẽtibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis affectũ, etiam uirtutẽ prosternere genitorũ. Disiunguntur tenera pignora filiorũ. Qui cũ uellet lachrymas emittere, autoritate uxoria increpatur, & in ipso meatu exitus sui ilico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei coniunx: En propter filios Liberate perditurus es animam tuam? Computa eos nõ fuisse natos. Nam & ipsos omnino uindicaturus est xps. Nonne uides eos clamantes & dicẽtes, xpiani sumus?

Sed hæc mulier quid in conspectu iudicũ egerit, tacendũ non est. Nam cũ ipsa & maritus licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non uiderent: mandatur mulieri, diciturque illi: solue iam duritiam tuam. Ecce uir tuus paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitque illa: Videam illũ, & faciam ego quod uoluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit uirũ suum stantem cũ ingenti multitudine pro tribunalibus connexũ: & uerũ æstimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens oram uestimentorũ eius gutturi proximam, uidentibus omnibus suffocabat eũ dicens: Perdite & reprobe, gratiæ dei & misericordiæ eius indigne, quare uoluisti ad modicũ gloriari, & in æternũ perire? Quid tibi proderit aurũ? quid argentum? nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cuius maritus respondit: Quid pateris mulier? quid tibi uidetur? aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquando quod teneo. Tunc hæretici mendacĳ sui conscĳ & detecti, fallaciam suã colorare minime potuerũt.

Et quia superius de uiolentia immanitatis eorũ breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alĳ se in speluncis, alĳ in desertis locis uiri uel fœminæ nullo sibi conscio sese claudebant, & ibidem nulla succurrente sustentatione ciborũ, fame uel frigore uicti, contritũ & contribulatum spiritũ exhalabant, inter hæc afflictionis incommoda inuiolatæ secũ fidei securitatẽ portantes. Sic enim Cresconius presbyter Mizentinę ciuitatis, in spelũca Ziquensis montis repertus est, putrescente iam solutus cadauere.

Et quia de sancto Habetdeũ præfati iam sumus, pergit tunc ad Carthagi

nem,adire censuit nefariũ regẽ,ut conscientiã suam quam semper familia rem trinitas habuit & amicam,etiam hominibus faceret manifestã. Nec eum retinere potuit Antonius,propter uerecũdiam suam. Offert impijssimo regi libellum in hac similitudine uerborũ. Quid quæso iam cum proiectis habetis? quid cum eis quos exilio relegastis quotidie dimicatis? Abstulistis substantiam,ecclesijs,patria domibusque priuatis,sola anima remansit,quam captiuare contenditis. O tempora,o mores, uniuersus hæc mundus intelligit,& ipse qui persequitur uidet. Si fides dicit quam tenetis, quid ueræ fidei membra tantis persecutionibus agitatis? Quid uobis cum exilio nostro? quid uobis cum egenis in seculo, quorum est uita semper in Christo? Liceat saltem gaudere consortio bestiarum,eis quos abiecistis a facie omnium populorum. Dum hæc & his similia pontifex dixisset,sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibẽ. Vade ad episcopos nostros,& quod tibi dixerint sequere,quia ipsi huius rei habere noscunẽ per omnia potestatẽ. Sed neq; Antonium hæc res ab insania potuit reuocare,sciens se magis imperio regis ob hoc multum posse placere, Habet deũ uere episcopum gaudentẽ bono conscientiæ suæ, ad locum exilij maluit remeare. Sed quid ad tot tantasq; impietates respondebunt? Si disputare nitebaẽ de fide nobiscum barbara ferocitas & hæresis Ariana,rationabiliter disputaret. Sed quando tenuit rationem, quæ a patre deo deum filium separat saluatorem? Quare dolis & calumnijs egerunt, & uelut spiritus tempestatis procella sui furoris totum subuertere uoluerũt? Si disputatio necessaria fuerat episcopalis,quare suspẽdia, quare ignes, quare ungulæ,simul & cruces? quare Arianorum serpentina proles,contra innocentes genera talia tormentorum inuenit,qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra innocentiam cupiditas furoris, & auaritia crudelitatis,ut & animas perderet,& substantiam harpagaret. Si collatio desiderabaẽ,quare rapinæ rerum alienarum,non tantum sacerdotum, uerumetiam omniũ laicorum? Sed illi expoliati lætati sunt,& rapinam rerũ suarum cum gaudio susceperunt. Assit iam quæso omnis ætas, omnis sexus, omnisq; conditio. Assit obsecro omnis turba catholici nominis, quę gremio materno toto orbe gestaẽ, quę sola germanũ commodare nouit affectum,quę didicit a Paulo magistro,& gaudentibus collætari, & cũ lugẽtibus lamentare. Conueniant simul ad domũ nostri doloris, & parib9 oculis fundamus flumina lachrymarũ, quia causæ & fidei nostræ unũ est negotium. Nullum uolo ad condolendũ mecum hæreticum conuenire,q forte addere cõcupiscit super dolorem uulnerũ meorum, & gratulaẽ quotidie malis meis. Nolo nolo ego extraneum, sed fraternũ quęro affectum. Nolo aliquem filiorũ alienorum,quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: qa filij alieni semper mentiti sunt mihi, quia inueterauerunt & claudicauerunt a semitis suis. Isti dicũt mihi quotidie: Vbi est deus tuus, dum affligiẽ populus precioso agni sanguine comparatus. Inter quorum opprobria ego ad flagella paratus,cantare non desisto domino flagellanti: Amoue a me flagella tua,quia defeci non a fortitudine manus tuæ,sed a persecutione hæresis Arianæ.

Adueniant omnes q mecũ angustæ uiæ carpunt iter,& propter uerba labiorũ dei uias custodiunt duras, & uideãt si est dolor sicut dolor me9. Qm̃ uindemiata sum in die furoris domini, aperuerunt super me os suum

omnes

omnes inimici mei, sibilauerunt & fremuerunt dentibus, dixerunt deuorauimus eam. En ista est dies quã expectauimus, inuenimus, uidimus. Adestote angeli dei mei, qui nunquam deestis constituti in ministerio uestro, propter eos qui hæreditatem capessuri sunt æternæ salutis, & uidete Africam totam dudũ tantarum ecclesiarũ cuneis fultam, nũc ab omnibus desolatam, tantis ordinibus sacerdotũ ornatam, modo sedentem uiduam & abiectam. Sacerdotes eius & seniores in desertis locis & insulis defecerunt quærendo sibi escas ad manducandũ, & non inueniunt. Considerate & uidete, q̃a Sion ciuitas dei nostri facta est uilis, facta quasi polluta mẽstruis inter inimicos suos. Manũ suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia uidit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne introirent ecclesiam tuam. Vię eius lugent, eo quod nemo ueniat in die festo. Egressus est a facie omnis decor & delitiæ, didicerunt uias asperas ambulare, uirgines & iuuenes eius in aulis educati monasteriorũ, abierunt in captiuitatem Maurorũ, dum lapides sancti eius disperguñt, non tm̃ in capitibus omniũ platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptori, & habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulaĩ, & uenter illius turbatus est a fletu eius, quia sedit inter gentes, & requiem non inuenit, nec est qui consoleť eam. Quæsiuit a patribus orientis qui simul contristareť, & non fuit: consolantem, & non inuenit: dũ manducaret in esca sua fel, & in siti sua potareť aceto, sponsi & domini sui passiones imitando, qui idcirco passus est pro ea, ut sequatur uestigia eius. Deprecamini patriarchæ, de quorũ stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea uaticinante pręconio cecinistis. Estote apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, uniuersum orbem ascendente in uobis domino, ut ęq uelocissimi cursitastis. Præcipue tu Petre beate, quare siles pro ouibus & agnis, a communi domino magna tibi cautela & sollicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentiũ magister, q̃ ab Hierusalem usq; ad Illyricum prædicasti euangeliũ dei, cognosce quid Vandali faciunt Ariani, & filĳ tui gemunt lugendo captiui. Vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus q̃a indignum est uobis pro nobis orare, q̃a ista quæ uenerunt nobis non ad probationem q̃uo sanctis, sed malis meritis supplicia debebanť. Sed & pro malis orate iam filĳs, q̃a & Christus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant castigationi quæ iuste illata sunt nobis, & iam iamq; delinquentib⁹ uenia postuleť. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manũ tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorũ nostrorũ scelera, procurasse aberrantibus a mandatis dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis uestros miseros peccatores, per eũ qui uos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

Tenuit sceleratissimus Hunnerichus dominationem regni annis septẽ, mensibus decem, meritorum suorũ mortem consumans. Nam putrefactum & ebulliens uermibus, non corpus, sed partes corporis eius uideñt esse sepultæ. Sed & ille legis dator & transuersor ex Donatianorum hæresi ad eos ueniens quondam Nicasius, in breui simili morte perĳt.

2 *Ex hoc loco uides quam sit falsum neotericorum hæreticorũ dogma dicentiũ, blasphemiã eẽ in Xp̃m, imo idololatriam, sanctos ĩuocare, post mortem illos nõ orare pro nobis, ignorare etiã quæcunq; circa nos agũtur, priscos patres deũ interpellasse non sanctos, et infinita huiusmodi. Cum tamen hic sanctus pater, uir alioquin religiosissimus, tam humiliter ad sanctos recurrat, & pro Africana ecclesia intercessores apud deum adhibeat, simul quæ mala tunc Ecclesiam premereñt scire eos euidenter ostendens.*

Posita est in fine Historiæ eiusdẽ de persecutione Vãdalorum.

VITA ET PASSIO BEATISSIMORVM septem martyrum qui apud Carthaginem paßi sunt sub imperio Regis Hunerici sexto Nonas Iulij, per D. Victorem Episcopum Vitensem Scripta.

Prædicaturus triumphos martyrũ beatorũm, ad enarranda quæ gesta sunt, auxiliũ exposco diuinũ, ut qui illis præstitit superandi uictoriam, mihi indigno & immerito quantulacũque uerborũ porrigat ornamenta. Tunc etenim ualebo quæ desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero domino supplicare. Septimus nanque agebat annus crudelißimi atque impijßimi regis Hunerici, & ecce antiquus hostis ueternosus utique anguis, trisulcæ linguæ uenena uibrans, Chirila quodam Arriomanitarũ episcopo ministro usus est, subuertens & obtinens animum regis cruenti, ut ita suaderet non posse eũ peccatum atque longæuũ obtinere regnũ, nisi nomen perderet innocentũ. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpißima morte præuentus, scatens uermib⁹ expirauit. Insectari cœpit ore cruento omnem catholicorũ multitudinem, quę per totam prouinciam Africanam in modum sicut prædictũ est Abrahæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: ut eam rebaptizationis sauciaret machera, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus uino carnis suæ purificans, pręlo exprimens crucis fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuuiæ sordidulenta.

1 *Ergo sancti orant pro nobis ad dominũ post martyria, contra profanas nostri temporis nouitates.*

Accipiens quoque tyrannus ut erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, feralib⁹ edictis uno tempore totam cœpit Africam commouere. Primo sacerdotũ & ministrorũ copiosißimam & maximam turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutũ genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari contritũ, sed manente furfuris cortice loricatũ, pro miseratione dare præcepit. Post uero crescente impietatis insania, etiã hoc auferri crudelißimus imperauit. Post modicũ quoque temporis, uniuersas simul ecclesias præiudicatis uenerabilibus portis, cemẽtis ingentibus claudi mandauit. Vniuersa nanque monasteria uirorũ uel puellarum sanctarũ, gentibus, id est, Mauris cũ habitatoribus donare pręcepit. Vnus fuit omnibus eiulatus, unus pro Christo moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiserat dñs cibari eos pane lachrymarũ, & potari eos in lachrymis mensurarũ, aut forsitan sine mẽsura. Et si reperta est exiens de arca inhians cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen in nomine trinitatis numerus feliciũ columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, ampli & lati cespitis domini, terram cũ cœlo commutauerunt, & simul corpus cum substãtia tradiderunt: atque delicatę & nobilißimæ fœminę contra uerecundiam naturę spectante uulgo uirgis cæsæ, uarijsque tormentis cruciatæ, uictricia trophea portarunt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam illecebrosam eius semitam introirent.

Tunc apprehensi sunt & septem fratres, quantũ pertinet ad concordiã dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in unũ: quia bonum est &

iucundum,habitare fratres in unũ. Id est Bonifacius diaconus,seruus sub diaconus,Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas,Rogatus monachus, septimus monachus,& Maximus monachus,in numero scilicet Machabęorum germanorũ.Quos una mater ecclesia catholica genuerat,& per uiscera fontis ęterni salubriter pepererat,de territorio Capsẽsis ciuitatis, cui præfuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius,& Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad urbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens uoluit sibilare, promittens honores caducos,& diuitias ingentium uoluptatũ,necnon & regis amicitias,uel alia multa quę solent insipientium animas aucupante diabolo, uisco mundiali captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, clamantes uno ore: Vnus dominus,una fides,unum baptisma. Nec poterit in nobis adiuuante domino iterari, quod in sancto euãgelio semel præceptum est dari: qa qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mundus est totus. Facite quod uultis,inferte pœnas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quã æterna pendere & subire tormenta. Habete quæ promittitis,cũ ipsis diuitijs post paululũ perituri. Nobis uero nullus de postibus frontiũ ualebit euellere,qđ in uno baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare.

Quid multa? Deum tali constantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus,tenebrosis deputati sunt locis, ubi nulla miseratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratæ urbis in domino semper fidelis, dato munere carcerarijs,die ac nocte Christi martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent,& capulo persequentis facilia supponerẽt colla. Hoc aũt tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accensus,iubet eos adhuc inauditis supplicijs adigi, & maioribus uinculis onerari,nauimq; imperat lignorũ aridorum manipulis adimpleri, atq; in eadẽ omnibus alligatis in medio pelago igne subposito concremari. Eductisque illis de custodia, multitudo populi dei, bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad uictimam deducebat,& rigentium pondera catenarũ quasi quædam monilia peruidebat,quia non fuerunt illa uincula, sed potius ornamẽta. Incedebant itaq; cũ fiducia ad suppliciũ, quasi ad epulas concurrentes,una uoce per ambitus platearũ domino decantantes: Gloria in excelsis deo,& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Votiua nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri perferimus præparatum suppliciũ, ne amittamus acquisitæ fidei indumentũ. Sed & populus publica uoce clamabant: Ne timeatis o populi dei, neq; formidetis minas atq; terrores præsentiũ tribulationum, sed potius moriamur pro Christo,q̃uo ipse mortuus est pro nobis, redimens nos precio sui sanguinis salutaris. Vnum tamen uehementi conatu qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximũ, cupiebant authores malorũ a sanctorũ cõsortio separare dicentes: Infantule qd festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt,& audi consiliũ nostrũ, ut possis inuenire uitæ remediũ,& tanti regis adire Palatium. Tunc ille ætate quidẽ puerili,senili tamen maturitate clamabat: Nemo me separat a sancto patre meo Liberato abbate,

& fratribus meis, qui me in monasterio nutrierũt. Cum ipsis sum in timore dei conuersatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meã. Simul nos dominus septem uoluit congregare, simul dignabit̃ omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero felicium Machabæorũ, ita etiam septenus nostræ congregationis numerus, nullum inueniet detrimentũ. Nam si negauero eũ, & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictũ est: q me negauerit coram hominibus, negabo & ego eũ coram patre meo qui est in cœlis. Et q me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cœlis.

Perducti itaq; cũ festinatione ad nauale suppliciũ pro uoluntate infandi regis, uel crudeliũ ministrorum, extensis manibus & pedibus clauati feruntur potius quam ligati. Qui dũ ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino uidentibus cunctis extinctus est. Et dum sæpius renouantur nutrientibus pabulis, iterũ atq; iterũ extinguebant̃ rogus globo flammarum. Et cũ exinde magis tyrannus furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorũ uectibus enecari, & ita singulos in modum canũ cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitũ spiritũ feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatientibus mortificari, qbus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cũ in mari uenerabilia corpora iactarentur, ilico qnod conta naturam est ęquoris, eadem hora illæsa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, ut moris est triduana dilatione in profundo retinere, ne præcepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrannus licet impœnitens, ut fertur expauit. Gaudens autem quæ aderat multitudo, corpora sanctorũ martyrum diligenti tradidit sepulturæ præeunte clero uenerabili Carthaginẽsis ecclesiæ. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam confessores effecti, salutaris & Muritta, geruli reliquiarũ affuerunt. Humatæ sunt igitur cũ hymnis solennibus lipsanæ beatæ sanctorũ, in monasterio Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione trinitatis beatissimi martyres passi sunt. & speciosum cursum certaminis sui coronãte domino perfecerunt. Cui est honor & gloria, in secula seculorum. Amen.

2 Ecce ueterem morẽ tumulandi Christianorũ corpora, præcedẽte uidelicet clero, & cũ hymnis solẽnibus. Qui contra hoc faciũt hodie, ipsi se hæreticos esse produnt.

Habetur Tomo primo Epistolarũ fol. 7.

VITA NEPOTIANI PRESBYTERI QVONDAM militis secularis, per Diuum Hieronymum ad Heliodorum eius auunculum Scripta.

Grandes materias, ingenia parua nõ sustinẽt, & in ipso conatu ultra uires ausa, succumbũt: quantoq; maius fuerit, quod dicendũ est: tanto magis obruit̃, qui magnitudinem rei uerbis nõ potest explicare. Nepotianus meus, tuus, noster, imo Christi: & quia Christi, idcirco plus noster, reliquit senes desiderij sui iaculo uulneratos, & intolerabili dolore confectos. Quẽ hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meum sudabit ingenium: Cui literulæ placere gestient? Vbi est ille ἐργοδιώκτης noster, & cygneo canore uox dulcior? Stupet animus, manus tremit, caligant oculi, lingua balbutit. Quicquid dixero, quia ille non audit mutum uidetur. Stilus ipse

quasi

quasi dissentiens, & cera subtristior, uel rubigine, uel situ obducitur. Quotiescunque nitor in uerba prorũpere, & super tumulũ eius epithaphij huius flores spargere, totiẽs iplent oculi & renouato dolore tot⁹ in funere sum.

Moris quondam fuit, ut super cadauera parentũ defunctorum in concione pro rostris laudes liberi dicerent, & instar lugubrium carminũ ad fletus, & gemitus audientiũ pectora concitarent. En rerũ in nobis ordo mutatus est & in calamitatem nostram perdidit sua iura natura. Quod exhibere senibus iuuenis debuit, hoc iuueni exhibemus senes; Quid igitur faciam? Iungam tecũ lachrymas? Sed Apostolus prohibet, Christianorum mortuos dormiẽtes uocans. Et dñs in euangelio: Non est, inquit, mortua puella, sed dormit. Lazarus quoque quia dormierat, suscitatus est. Læter & gaudeam, quia raptus est, ne malicia mentẽ eius mutaret, quia placuerat deo anima illius? Sed inuito & repugnanti per genas lachrymæ fluunt, & inter præcepta uirtutũ, resurrectionisque spem credulam mentẽ, desiderij frangit affectus. O mors quæ fratres diuidis: & amore sociatos, crudelis ac dura dissocias. Adduxit urentem uentũ dominus de deserto ascendentem, qui siccauit uenas tuas, & desolauit fontem tuũ. Deuorasti quidem Ionam, sed & in utero tuo uiuus fuit. Portasti quasi mortuũ, ut tempestas mundi conquiesceret: & Niniue nostra, illius præconio saluaretur. Ille, ille te uicit: ille te iugulauit. Fugitiuus propheta, qui reliquit domũ suam, dimisit hęreditatem suam, dedit dilectam animã in manibus querentiũ eum: Qui per Osee quondam tibi rigidus minabatur: Ero mors tua, o mors: ero morsus tuus inferne. Illius morte tu mortua es illius morte nos uiuimus. Deuorasti, & deuorata es: Dumque assumpti corporis solicitaris illecebra, & auidis faucibus prędam putas: interiora tua adunco dente confossa sunt. Gratias tibi Christe saluator, tua agim⁹ creatura, quod tam potentem aduersariũ nostrũ dum occideris, occidisti. Quid ante miserius homine, qui æternæ mortis terrore prostratus: uiuendi sensum ad hoc tantũ acceperat, ut periret? Regnauit enim mors ab Adam usque ad Moysem, etiam super eos qui non peccauerunt in similitudinẽ præuaricationis Adæ. Si Abraham, Isaac, & Iacob in inferno, quis in cœlorũ regno? Si amici tui sub pœna offendentis Adam, et qui non peccauerant, alienis peccatis tenebantur obnoxij: quid de his credendũ est, qui dixerunt in cordibus suis, non est deus? Qui corrupti & abominabiles facti sunt in uoluntatib⁹ suis? Qui declinauerũt: simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est usque ad unũ? Quod si Lazarus uidetur in sinu Abrahę, locoque refrigerij: quid simile infern⁹ & regna cœlorũ? Ante Christũ Abrahã apud inferos: post Christũ latro in paradiso. Et idcirco in resurrectione ei⁹, multa dormientiũ corpora surrexerũt, uisaque sunt in cœlesti Hierusalẽ, tuncque impletũ est illud elogiũ: Surge qui dormis, & eleuate, & illuminabit te Christus. Ioãnes Baptista in eremo personat; Pœnitẽtiã agite: Appropinquauit enim regnũ cœlorũ. A dieb⁹ enim Ioannis Baptistę regnũ cœlorum uim patitur, & uiolenti diripiũt illud. Flãmea illa romphęa custos paradisi, & præsidentia forib⁹ cherubim, Christi restincta, & reserata sunt sanguine. Nec mirũ hoc nobis in resurrectione promitti, cũ omnes qui in carne, non secundũ carnem uiuim⁹, municipatũ habem⁹ in cœlo: & hic adhuc positis dicatur in terra, Regnũ Dei intra uos est. Adde quod ante resurrectionem Christi, notus tantũ in Iudæa erat deus; in Israel magnũ nomen ei⁹.

1 *Si Apostolus mortuos Christianos dormientes appellat, quare sanctos hæretici mortuos appellant & emortuos?*

Et ipsi qui nouerant eũ, tamen ad inferos trahebant. Vbi tunc totius orbis homines ab India usq; ad Britanniam: a rigida septentrionis plaga usq; ad feruores Atlantici oceani, tam innumerabiles populi, & tantarũ gentiũ multitudines? Quam uariæ linguis, habitu, tam uestis & armis: pisciũ ritu ac locustarũ, & uelut muscæ & culices conterebant (absq; noticia enim sui creatoris, omnis homo pecus est) nũc passionem Christi & resurrectionem eius, cunctarũ gentiũ & uoces & literę sonant. Taceo de Hebræis, Græcis, & Latinis, quas nationes suæ crucis titulo dñs dedicauit. Immortalem animã, et post dissolutionem corporis subsistentẽ, quod Pytagoras somniauit: Democritus nõ credidit, in consolationẽ damnationis: suæ Socrates disputauit in carcere, Indus, Persa, Gottus, Ægyptius philosophant. Bessorũ feritas, et pellitorũ turba populorũ, qui mortuorũ quondam inferijs homines immolabant, stridorem suũ in dulce crucis fregerunt melos, & totius mundi una uox Christus est.

Quid agimus anima? Quo uos uertim⁹? Quid primũ assumim⁹? Quid tacemus? Exciderũt ne tibi precepta rhetorũ? & occupata luctu, oppressa lachrymis, prępedita singultib⁹, dicendi ordinẽ non tenes? Vbi illud ab infantia studiũ literarũ, & Anaxagorę, ac Telamonis semper laudata sententia? Sciebam me genuisse mortalem. Legimus Crantorem, cuius uolumen ad confouendũ dolorem suũ secutus est Cicero, Platonis Diogenis, Clitomachi, Carneadis, Posidonij ad sedandos, luctus, opuscula percurrimus, qui diuersis ętatibus, diuersorũ luctũ uel libris, uel epistolis, minuere sunt conati, ut etiam si nostrũ areret ingeniũ, de illorũ posset fontib⁹ irrigari, Proponunt innumerabiles uiros, & maxime periclẽ & Xenophontem Socraticũ, quorũ alter amissis duob⁹ filijs, coronat⁹ in cõcione disseruit: Alter cũ sacrificans filiũ in bello audisset occisum, deposuisse coronam dicit, & eandem capiti reposuisse, Postq; fortiter in acie dimicãtem reperit concidisse. Quid memorẽ Romanos duces quorũ uirtutib⁹ quasi quibusdam stellis, latinæ micant historiæ? Puluillus capitoliũ dedicans, mortuũ ut nunciabat subito filiũ, se iussit absente sepeliri. L. Paulus septẽ dieb⁹ inter duorũ exequias filiorũ triumphans urbem ingressus est. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marios, crassos, Marcellos atq; Aufidios, quorũ non minor in luctu quam in bellis uirtus fuit, & quorũ orbitates in consolationis libro Tullius explicauit, ne uidear potius aliena quã nostra quæsisse; Quanquam & hæc in sugillationem nostri breuiter dicta sint, si non præstet fides, Quod exhibuit infidelitas. Igit ad nostra ueniamus. Non plãgam cũ Iacob, & Dauid filios in lege morientes. Sed cũ Christo in euangelio recipiam resurgentes. Iudæorũ luctus, Christianorũ gaudiũ est. Ad uesperam demorabit fletus, & ad matutinũ lætitia. Nox præcessit, dies aũt appropinquauit. Vnde & Moyses moriens plangit, Iesus absq; funere & lachrymis in monte sepelit. Quicquid de scripturis super lamentatione dici potest, in eo libro, quo Paulam Romæ consolati sumus, breuiter explicauimus. Nunc nobis per aliam semitam ad eundem locũ perueniendũ est, ne uideamur præterita & abolita quondam calcare uestigia.

2

Scimus Nepotianum esse cum Christo, & Sanctorum mixtum Choris.

Scimus quidem Nepotianũ nostrũ esse cũ Christo, & sanctorũ mixtũ choris, quod hic nobiscũ eminus rimabat in terris, & æstimatione quærebat, ibi uidentem cominus dicere. Sicut audiuimus, sic & uidimus in ciui-

tate dñi uirtutũ, in ciuitate dei nostri: Sed desideriũ absentiæ eius ferre nõ possumus: non illius, sed nostrã uicem dolentes, Quanto ille felicior, tanto amplius nos in dolore, qđ tali carem⁹ bono. Flebant & sorores Lazarũ, quẽ resurrecturũ nouerant. Et ut ueros hominis exprimeret affectus, ipse saluator plorauit quem resuscitaturus erat. Apostolus quoq; eius qui dixit: Cupio dissolui & esse cũ Christo. Et alibi: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrũ: gratias agit, Quod Epaphras de mortis sibi uicinia redditus sit, ne haberet tristitiam super tristitiã, non incredulitatis nutu, sed desiderio charitatis. Quanto magis tu & auunculus & episcopus, hoc est, & in carne, & in spũ pater, doles abesse uiscera tua, & quasi a te diuulsa suspiras? Sed obsecro, ut modũ adhibeas in dolore, memor illius sententiæ, Ne quid nimis: Obligateq; parũper uulnere, audias laudes eius cuius semper uirtute lætatus es. Nec doleas, qd talem amiseris, sed gaudeas qđ talem habueris. Et sicut hi qui in breui tabella terrarũ situs pingunt, ita in paruo isto uolumine cernas adumbrata, non expressa signa uirtutũ, suscipiasq; a nobis non uires, sed uoluntatem.

Hæc præcepta sunt rhetorũ, ut maiores eius, qui laudãdus est, & eorũ gesta altius repetant, sicq; ad ipsum per gradus sermo perueniat: Quo uidelicet, auitis paternisq; uirtutib⁹ illustrior fiat, & aut non degenerasse a bonis, aut mediocres ipse ornasse uideat. Ego carnis bona, quæ semper & ipse contempsit, in animæ laudib⁹ non requiram: Nec me iactabo de genere, id est, de alienis bonis, cũ & Abraham & Isaac sancti uiri, Ismaelem, & Esau peccatores genuerint. Et e regione, Iepte in Cathalogo iustorũ, Apostoli uoce numeratus, de meretrice sit natus. Anima, inquit, quæ peccauerit, ipsa moriet. Ergo quę non peccauerit, ipsa uiuet. Nec uirtutes, nec uitia parentũ, liberis imputant. Ab eo tempore censemur, ex quo in Christo renascimur. Paulus persecutor ecclesiæ, & mane lupus rapax, Beniamin, ad uesperam diuidit escam, Ananiæ oui submittens caput. Igitur & Nepotianus noster, quasi infantulus uagiens, & rudis puer, subito nobis quasi de Iordane nascat. Alius forsitan scriberet, qđ ob salutẽ illius orientem eremumq; dimiseris, & me charissimũ sodalem tuũ, redeundi spe lactaueris, ut primũ, si fieri posset sororem cũ paruulo uiduam deinde si cõsiliũ illa respueret, saltem nepotem dulcissimũ conseruares. Hic est enim ille de quo tibi quondam uaticinatus sum: licet paruulus ex collo pendeat nepos. Referret, inquam, alius, qđ in Palatij militia, sub chlamyde, & candenti lino, corpus eius cilicio tritũ sit: Quod stans ante seculi potestates, lurida ieiunijs ora portauerit: Quod adhuc sub alterius indumentis, alteri militauerit: & ad hoc habuerit cingulũ, ut uiduis, pupillis, orphanis, oppressis, miserisq; subueniret. Mihi non placent dilationes istæ imperfectæ seruitutis dei: Et Centurionem Corneliũ, ut lego iustũ, statim audio baptizatũ. Veruntamen uelut incunabula quædam nascentis fidei comprobem⁹, ut q sub alienis signis deuotus miles fuit, donandus laurea sit, postq; suo regi cœperit militare. Baltheo posito, habituq; mutato, qcquid castrensis peculij fuit, in pauperes erogauit. Legerat enim: Qui uult perfectus esse: uendat omnia quæ habet, & det Pauperib⁹, & sequat me. Et iterũ: Non potestis duob⁹ dominis seruire, deo, & mãmonæ. Excepta uili tunica, & operimento pari, quo tecto tantũ corpore, frigus excluderet, nihil sibi amplius reseruauit. Cultus ipse, prouinciæ morem sequens,

3 *Adhuc secularis, cilicio inuit corpus, et ora ieiunijs lurida portauit.*

4 *Audisne tu qui blateras paupertatẽ euãgelicam non esse desertionem rerum & O imposturam.*

5 nec mundicijs, nec sordib⁹ notabilis erat. Cunq; ardent quotidie, aut ad Ægypti monasteria pergere, aut Mesopotamia inuisere choros, uel certe insularũ Dalmatiæ quæ Altino tantũ freto distant, solitudines occupare: auunculũ pontificem deserere non audebat, tot in illo cernens exempla uirtutũ, domiq; habens unde disceret. In uno atq; eodẽ, & imitabat̃ monachũ, & episcopũ uenerabat̃. Non ut plerisq; accidere solet, assiduitas familiaritatem, familiaritas, cõtemptũ illius fecerat, sed ita eum colebat, quasi parentem: ita admirabat̃, quasi quotidie nouũ cerneret. Quid multa? fit clericus, & per solitos gradus presbyter ordinat̃. Iesu bone, qui gemitus, qui eiulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorũ omniũ? Tum primũ & solũ auunculo iratus est. Quærebat̃ se ferre non posse, & iuuenilem ætatem incongruam sacerdotio causabat̃. Sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omniũ concitabat, et merebat̃ negando, quod esse nolebat, eoq; dignior erat, quo se clamabat indignũ. Vidimus Timotheum nostri temporis, & canos in sapientia electumq; a Noyse presbyterũ, quum ipse sciret esse presbyterum.

Nepotiani conuersi tunica uilis fuit, & par opertimentũ, quo tectum tantũ corpus frigus excluderet. Quod nota cõtra eos qui uictus & uestitus Monachorũ dicũt esse nænias, res ridiculas, et recenter inuentas, ipsi improbi et mẽdaces apostatæ.

6

Fit clericus, et per solitos gradus p̃sbyter ordinatur. Vides ea in sacramẽto ordinis etiam tunc obseruata, quæ nunc Ecclesia catholica seruat, ut per gradus debitos ad sacerdotiũ ascendatur? At nõ sic apud hæreticos, qui omnes ex æquo dicũt esse sacerdotes, etiam mulieres.

Igitur clericatũ non honorem intelligens sed onus, primam curam habuit, ut humilitate superaret inuidiam. Deinde ut nullam obscœni in se rumoris fabulam daret, ut qui mordebant̃ ad ætatẽ eius, stuperent ad continentiam, subuenire pauperib⁹, uisitare languentes, prouocare hospitio, lenire blanditijs, gaudere cũ gaudentib⁹, flere cũ flentib⁹. Cęcorũ baculus, esurientiũ cibus, spes miserorũ, solamen lugentiũ fuit. Ita in singulis uirtutib⁹ eminebat, quasi cæteras nõ haberet. Inter presbyteros & coęquales, primus in opere, extremus in ordine. Quicquid boni fecerat, ad auunculum referebat. Si quid forte aliter euenerat quam putarat, illũ nescire, se errasse dicebat. In publico episcopũ, domi patrem nouerat: grauitatem morũ, hilaritate frontis temperabat. Gaudiũ in risũ, non cachinnũ intelligeres. Virgines & uiduas Christi, honorare ut matres, hortari ut sorores, 7 cũ omni castitate. Iam uero postq; domũ se cõtulerat, & relicto foris clerico duritię se tradiderat monachorũ: creber in orationib⁹, uigilans in precando. lachrymas deo, non hominib⁹ offerebat, ieiunia in aurigæ modũ pro lassitudine & uirib⁹ corporis attemperabat. Mensæ auunculi intererat, & sic apposita quęq; libabat, ut & superstitionem fugeret, & continentiam seruaret. Sermo eius per omne conuiuiũ de scripturis aliqd proponere, libenter audire, respondere uerecunde, recta suscipere, praua non acriter confutare, disputantem contra se magis docere, quam uincere. Et ingenuo pudore, q ornabat ætatem, qd cuius esset. Simpliciter confiteri. Atq; in hunc modũ eruditionis gloriam declinando, eruditissimus habebatur. Illud aiebat, Tertulliani, istud Cypriani, hoc Latantij, illud Hilarij 8 est. Sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hũc modũ est locutus Arnobi⁹. Me quoq; qa pro sodalitate auunculi diligebat, interdũ proferebat in medium. lectioneq; assidua, & meditatione diuturna, pectus suũ bibliothecam fecerat Christi. Quotiens ille transmarinis epistolis deprecatus est, ut aliqd ad se scriberem? Quotiens nocturnũ de euangelio petitorem, & interpellatricem duri Iudicis mihi uiduam exhibuit? Cunq; ego silentio magis quam literis denegarem, & pudore reticentis, pudorem suffundentem postulantis, auunculũ mihi opposuit precatorem, q & liberius pro alio peteret, & pro reuerentia sacerdotij facilius impetraret. Feci ergo qđ uoluit,

Nepotianus presbyter factus, seruabat continentiã. Mirum profecto quod nõ duxerit uxorem. Sed secundum ueræ ecclesiæ regulas uixit, nõ secundum synagogæ malignantium obscœnitates.

Tu qui dicis Monachismũ nostrum nouitium esse, & antiquos monachos nõ habuisse præsentium ritus, uide quid hic dicat Hieronymus de orationibus, uigilijs,

uoluit, & breui libello, amicitias nostras æternæ memoriæ consecraui. Quo suscepto, Cræsi opes, & Darij diuitias se uicisse iactabat. Illũ Oculis, illũ manibus, illũ sinu, illum ore tenebat. Cunq; in stratu frequenter euolueret, sæpe super pectus soporati, dulcis pagina decidebat. Si uero peregrinorũ, si amicorũ quispiam uenerat, lætabat̃ nostro super se testimonio. Et quicquid minus in opusculo erat, distinctione moderata, & pronũtiationis uarietate pensabat, ut in recitando illo ipse uel placere quotidie, uel displicere uideret̃. Vnde hic feruor, nisi ex amore dei? Vnde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex desiderio eius qui legẽ dedit? Alij nummũ addant nummo, & marsupiũ suffocantes, matronarũ opes uenent̃ obsequijs: sint ditiores monachi quam fuerant seculares: Possideant opes sub Christo paupere quas sub locuplete diabolo non habuerant: & suspiret eos Ecclesia diuites quas tenuit mundus ante mendicos. Nepotianus noster aurum calcans, Schedulas consectatur. Sed sicut sui in carne cõtemptor est, & paupertate incedit ornator, ita totũ animæ inuestigat ornatum.

lachrymis, ieiunijs, et abstinentia Nepotiani monachi. Et quomodo appellet morẽ illum uiuendi, duritiam monachorũ.

Ad comparationem quidem superiorũ modica sunt quæ dicturi sumus, sed & in paruis idem animus ostendit. Vt enim creatorem nõ in cœlo tm̃ miramur, & terra, sole, oceano Elephantis, Camelis, equis, bubus, pardis, Vrsis, leonib9, sed & in minutis quoq; animalib9, formica, culice, muscis, uermiculis, & istiusmodi genere quorũ magis scimus corpora quam nomina, eandemq; in cunctis ueneramur solertiam ita mens Christo dedita, æque & in maiorib9 & in minorib9 intenta est, sciens etiam pro ocioso uerbo reddendam esse rationem. Erat ergo solicitus, si niteret altare, si parietes absq; fuligine, si pauimenta tersa, si ianitor creber in porta, uela semper in ostijs, si sacrariũ mundũ, si uasa luculenta, & in omnes ceremonias pia solicitudo disposita, non minus, non maius negligebat officiũ. Vbicũque eũ quæreres, in Ecclesia inuenires. Nobilem uirũ Qu. Fabiũ mirat̃ antiquitas, qui etiam Romanę scriptor historiæ est, sed magis ex pictura quam ex literis nomen inuenit: & Beselehel nostrũ plenum sapientia & spiritu dei, scriptura testat̃. Hyram quoq; filiũ mulieris Tyriæ, quod alter tabernaculi, alter templi, supellectilem fabricati sint. Quõ enim lætę segetes et uberes agri, interdũ culmis, aristisq; luxuriant; ita p̃clara ingenia, & mens plena uirtutib9, in uariarũ artiũ redundat elegãtiam. Vnde & apud Græcos philosophus ille laudat̃, qui omne quo uteret̃ usq; ad pallium & anulum, manu sua factũ gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula, diuersis floribus, & arborum comis, Vitiumq; pampinis adumbrauit: ut quicquid placebat in ecclesia, tam dispositione, quam uisu, presbyteri laborem & studiũ testaretur. Macte uirtute, cuius talia principia, qualis finis erit?

9 *Quid dicent hic qui tẽplorum cultibus detrahunt, & Ecclesiæ catholicæ ceremonias omnes auferre conantur? Laudaret ne D. Hieronymus sanctissimum iuuenem eundemq; presbyterum pariter et monachum in his, si deo hæc displicerent, uel res essent superstitiosæ, ut hi maligni falso asserere præsumunt?*

10 *Basilius Ecclesiæ, & martyrium cõciliabula, diuersis floribus, et arborum comis, uitiũque pampinis adumbrauit.*

O miserabilis humana conditio, & sine Christo uanũ omne quod uiuimus. Quid te subtrahis? Quid tergiuersaris oratio? Quasi enim mortem illius differre possimus, & uitam facere longiorem, sic timemus, ad ultimum peruenire. Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius, quasi flos fœni. Vbi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, quo ueluti pulchro indumẽto, pulchritudo animæ uestiebat̃? Marcescebat proh dolor flante austro liliũ, & purpura uiolæ, in pallorem sensim migrabat. Cunq; febrib9 æstuaret, & uenarũ fontes hauriret calor, lasso anhelitu tristẽ auunculum consolabat̃. Lætus erat uultus, & uniuersis circa plorantibus, so-

lus ipse ridebat. Proĳcere palliũ, manus extendere, uidere quod alĳ nõ uidebant, & quasi in occursum se erigens, salutare uenientes. Intelligeres illum non emori, sed emigrare: & mutare amicos, non relinquere. Voluunt per ora lachrymæ, & obfirmato animo, non queo dolorem dissimulare quem patior. Quis crederet in tali illũ tempore nostræ necessitudinis recordari, & luctante anima, studiorũ scire dulcedinem? Apprehensa auunculi manu, hanc, inqt, tunicam, qua utebat in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio: & qcquid a te nepoti debebatur affectus, in illũ transfer, quem mecum pariter diligebas. Atq; in talia uerba defecit, auunculi manũ, mei recordatione contrectans. Scio quod nolueris amorem in te ciuiũ sic probare, & affectũ patrię magis quæsisse in prosperis. Sed huiuscemodi officiũ in bonis iucundius est: in malis gratius. Tota hunc ciuitas, tota planxit Italia. Corpus terra suscepitq;, anima Christo reddita est. Tu nepotem quærebas: Ecclesia sacerdotem. Præcessit te successor tuus. Quod tu eras, ille post te iudicio omniũ merebat. Atque ita ex una domo duplex pontificatus egressa est dignitas, dũ in altero gratulatio est, quod tenuerit: in altero mœror, qđ raptus sit, ne teneret.

Platonis sententia est, omnem sapientiũ uitam, meditationem esse mortis. Laudant hoc philosophi, & in cœlũ usq; ferunt. Sed multo fortius Apostolus: Quotidie, inqt, morior per gloriam nostram. Aliud est enim conari, aliud agere: aliud uiuere moriturũ, aliud mori uicturum. Ille moriturus est ex gloria, iste morit semper ad gloriam. Debemus igit & nos animo præmeditari, quod aliqñ futuri sumus: & quod uelimus nolimus, abesse longius non potest. Nam si nongentos uitæ excederem⁹ annos, ut ante diluuiũ uiuebat humanum genus, & Mathusalem nobis tempora donarentur, tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse desisset. Etenim inter eum, qui decem uixit annos, & eũ qui mille, postquam idem uitę finis aduenerit, & irrecusabilis mortis necessitas, transactũ oẽ tantundẽ est: nisi qđ senex magis onustus peccatorũ fasce pficiscit. Optima quæq; dies miseris mortalibus æui, Prima fugit, subeunt morbi, tristisq; senectus, Et labor & duræ rapit inclementia mortis. Neuius Poeta: Pati, inquit, necesse est multa mortalem mala. Vnde & Niobam quia multum fleuerit, in lapidem & diuersas bestias commutatam finxit antiquitas. Et Hesiodus natales hominum plangens, gaudet in funere: prudẽterq;. Ennius plebes, ait, in hoc regi antestat loco, licet lachrymare plebi regi honeste non licet. Vt regi, sic episcopo, imo minus episcopo quam regi. Ille enim nolentibus præest, hic uolentibus: Ille terrore subĳcit, hic seruituti donat, ille corpora custodit ad mortem, hic animas seruat ad uitam. In te oculi omniũ diriguntur, domus tua, & conuersatio, quasi in specula constituta, magistra est publice disciplinæ. Quicquid feceris, id sibi omnes faciendũ putaret. Caue ne committas, quod aut qui reprehendere uolunt, digne lacerasse uideant: aut q imitari, cogant delinquere. Vince quantũ potes, imo etiam plus quam potes molliciem animi tui, & ubertim fluentes lachrymas reprime, ne grandis pietas in nepotẽ, apud incredulas mentes desperatio putet in deũ. Desiderandus est tibi quasi absens, nõ quasi mortuus: ut illum expectare, non amisisse uidearis.

Verum quid ago, medens dolori, quem iam reor, & tempore & ratione sedatam, ac non potius replico tibi uicinas regum miserias, & nostri

temporis calamitates, ut non tam plangendus sit, qui hac luce caruerit, quam gratulandum ei, qui de tantis malis euaserit? Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicũ parat, & concitus fertur ad pugnã: in Mopsi uicnlo mouens, magno dolore hosti reliquit imperium. Iulianns proditor aiæ suæ, & Christiani iugulator exercitus, Christũ sensit in Media, quem primum ĩ Gallia denegarat, dumq; Romanos propagare uult fines, perdidit propagatos. Iouinianus gustatis tantum imperialibus bonis, fœtore prunarum suffocatus interijt: ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Valentinianus uastato genitali solo, & inultam patriam derelinquens uomitu sanguinis extinctus est. Huius germanns ualens Gothico bello uictus in Thracia, eundem locum & mortis habuit & sepulchri. Gratianus ab exercitu suo proditus, & ab obuijs urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit, cruentæq; manus uestigia, parietes tui lugdune testantur. Adolescens Valentinianus & pene puer, post fugam, post exilia, post recuperatũ multo sanguine imperiũ, haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia, necatus est: & cadauer exanime suspendio infamatũ. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio, q utiq; dum rerũ potirentur, terrori gentib⁹ erant? Omnes capti steterunt ante ora uictorũ, et (quod potentissimis quondam miserrimum est) prius ignominia seruitutis, quã hostili mucrone confossi sunt.

Dicat aliqs: Regum talis conditio est, feriuntq; summos fulgura montes. Ad priuatas ueniam dignitates, nec de his loquar, q bienniũ excedũt, atq;, ut cæteros pretermittam, sufficit nobis triũ nuper consulariũ diuersos exitus scribere. Abundantius egens Pityunte exulat. Ruffini caput pilo Constantinopolim gestatũ est, & abscissa manus dextera ad dedecus insatiabilis auaritiæ, ostiatim stipem mendicauit. Timasius præcipitatus repente de Altissimo dignitatis gradu, euasisse se putat, quod Assæ uiuit in glorius. Non calamitates miserorũ, sed fragilem humanæ conditionis narro statũ. Horret animus temporũ nostrorũ ruinas persequi. Viginti & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, & alpes Iulias, quotidie Romanus sanguis effundit. Scythiam, Thraciam, Macedoniã, Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiã, cunctasq; Pannonias, Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni, uastant, Trahunt, rapiunt. Quot matronæ, Quot uirgines dei, & ingenua nobiliaq; corpora, his beluis fuere Ludibrio? capti episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorũ officia clericorum. Subuersæ Ecclesię, ad altaria Christi stabulati equi, martyrũ effosæ reliquiæ. Vbiq; luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamẽ cer uix nostra erecta non flectit. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedemonios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperant barbari? Et certe paucas urbes nominaui, in qbus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebat oriens, & tm̃ nuncijs consternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis caucasi rupibus immisi in nos, non iam Arabiæ, sed septentrionis lupi tantas breui prouincias percurrerunt. Quot monasteria capta? Quantæ fluuiorũ aquę humano cruore mutatæ sunt? Obsessa Antiochia & urbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orõtes, Euphratesq; præterfluunt: Tracti greges captiuorũ: Arabia: Phœnice, Palæstina, Ægyptus timore captiuæ. Non mihi si linguæ centum sint,

11 *Dũm dicit diuersorũ officia clericorum, loquitur de minoribus ordinibus. Quod notamus contra eos qui dicunt olim non fuisse in usu alios ordines quam Episcopatum, presbyteratũ & Diaconatum.*

12 *Nec ista defuerũt nostro tempore.*

oraqꝫ centum: ferrea uox, omnia pœnarũ percurrere nomina possim. Neque enim historiam proposui scribere, sed nostras breuiter flere miserias. Alioquin ad hæc merito explicanda, & Thucydides & Salustius muti sint. Felix Nepotianus, qui hæc non uidet: felix q hæc non audit. Nos miseri, q aut patimur, aut patientes fratres nostros tanta perspicimus. Et tamen uiuere uolumus, eosqꝫ qui his carent, flendos potius quã beatos putamus. Olim offensum sentimus, nec placamus, deũ. Nostris peccatis Barbari fortes sunt. Nostris uitijs Romanus superatꝰ exercitus, & quasi non hæc sufficerent cladibus, plus pene bella ciuilia, quam hostilis mucro cõsumpsit. Miseri Israelitę, ad quorum comparationem Nabuchodonosor seruus dei dicitꝰ Infelices nos, qui tm̃ displicemus deo, ut per rabiem barbarorum, illius in nos ita desęuiat. Ezechias agit pniam, & centumoctuagintaquinqꝫ milia Assyriorũ ab uno Angelo una nocte deleta sunt. Iosaphat laudes Domini concinebat, & dñs pro laudante superabant. Moyses contra Amalech, non gladio, sed oratione pugnauit. Si erigi uolumus, prosternamur. Proh pudor & stolida usqꝫ ad incredulitatẽ mens, Romanus exercitus, uictor orbis & Dñs, ab his uincitꝰ, hos pauet, horum terretꝰ aspectu, q ingredi non ualent. Qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrãtur. Et non intelligimus prophetarũ uoces: fugient mille, uno persequẽteꝰ Nec amputamus causas morbi, ut morbꝰ pariter auferatꝰ: statimqꝫ cernamus, sagittas, pilis, tiaras, galeis: caballos, equis cedere.

Excessimus consolandi modũ, et dum unius mortem flere prohibemꝰ, totius orbis mortuos planximus. Xerses ille rex potentissimus, q subuertit montes, maria constrauit, cũ de sublimi loco infinitam hominũ multitudinem, & innumerabilem uidisset exercitũ: flesse dicitꝰ, quod post centum annos nullꝰ eoꝝ, quos tunc cernebat, superfuturus esset. O si possemus in talem ascendere speculam, de qua uniuersam terrã sub nostris pedibus cerneremus. Iam tibi ostenderem totius orbis ruinas, gentes gentibus, & regnis regna collisa, alios torqueri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad seruitutem trahi: hic nuptias, ibi planctũ, illos nasci, istos mori: alios affluere delitijs, alios mendicare, & non Xersis tm̃ exercitum, sed totius mundi homines q nunc uiuunt, in breui spatio defuturos. Vincitꝰ sermo rei magnitudine, & minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quasi e cœlo descendentes, paulisper nostra uideamus. Sentis ne obsecro te, Quando infans, Qñ Puer, Quando iuuenis, quando robustæ ætatis, Qñ senex factus sis? Quotidie morimur, quotidie commutamur, & tñ æternos nos esse credimus. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollitꝰ. Quot puncta notarij, tot meorũ damna sunt temporũ. Scribimus atqꝫ rescribimus, transeũt maria epistolæ, & scindente sulcũ Carina, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta minuuntꝰ. Solum habemus lucri, quod Christi nobis amore sociamur. Charitas patiens est, benigna est: charitas non zelatꝰ, non agit perperã, non inflatꝰ, omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat, omnia patitur. Charitas nunqꝫ excidit. Hæc semper uiuit in pectore, ob hãc Nepotianus noster absens præsens est, & per tãta terrarũ spacia diuisos, utraqꝫ complectitꝰ manu. Habemus mutuæ obsidem charitatis. Iũgamur spiritu: stringamur affectu, & fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius ostendit in dormitione germani, nos imitemur in filio. Illũ nostra pa-

gella decantet, illum nostræ literæ sonent. Quem corpore non ualemus, recordatione teneamus. Et cum quo loqui non possumus, de eo loqui nunquam desinamus.

VITA NEBRIDII IVVENIS NOBILISSIMI, PER D. Hieronymum ad Saluinam eius uxorem scripta.

Tomo 1. epistolarum folio 26.

Ereor ne officium putetur ambitio: & quod illius exemplo facimus, qui ait: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde: gloriæ facere appetitione dicamur: & non uiduam alloqui in angustia constituam, sed aulæ nos insinuare regali: & sub occasione sermonis, amicitias potentium quęrere. Quod liquido putabit, qui scierit esse præceptũ, Personam pauperis nõ accipies in iudicio: ne sub prætextu misericordiæ, quod iniustũ est iudicemus. Vnusquisq; enim non hominum, sed rerum pondere iudicandus est. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene utat̃: nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes & inopiã peccata non caueat. Ad utriusq; nobis rei testimoniũ, & Abrahã patriarcha, & quotidiana exempla suppeditant: quorum alter in summis diuitijs amicus dei fuit, alij quotidie in sceleribus deprehensi, pœnas legibus soluunt. Alloquimur igit̃ diuitẽ pauperem, ut nesciat ipsa quæ possidet. Neq; enim marsupiũ eius discutimus, sed animæ puritatẽ. Loquimur ad eã, cuius faciẽ ignoram⁹, & uirtutes nouimus, quã nobis fama commendat: cuius uenerabiliorẽ pudicitiã adolescentia facit. Quæ mortẽ iuuenis mariti sic fleuit, ut exẽplum coniugij dederit. Sic extulit, ut eũ profectũ crederes, nõ amissum. Orbitatis magnitudo, religionis occasio fuit. Nebridium suũ sic quęrit absentẽ, ut in Christo præsentem nouerit. Cur ergo ad eã scribimus, quã ignoram⁹? Triplex nimirũ causa est. Prima, qa pro officio sacerdotij omnes Christianos filiorũ loco diligimus, & profectus eorum nostra est gloria. Altera, qa pater defuncti intima mihi necessitudine copulat⁹ fuit. Extrema, quæ & ualidior, quod filio meo Auito roganti, negare nihil potui: q crebris literis interpellatricem duri iudicis superans, & multorum mihi ad quos ante super eadem materia scripseram, exẽpla proponens, ita suffudit pudorem negantis, ut plus considerarem quid ille cuperet, quã quid me facere conueniret.

Alius forsitan laudet Nebridiũ, quod de sorore generatus Augustæ, & in materteræ nutritus sinu, inuictissimo principi ita charus fuit, ut ei coniugem nobilissimam quæreret, & bellis ciuilibus Africã dissidentẽ, hac uelut obside sibi fidam redderet. Mihi a principio statim illud est prædicandum, quod quasi uicinæ mortis præscius, inter fulgorẽ palatij, & honorũ culmina, quæ ætatem anteibant, sic uixit, ut se ad Christum crederet profecturũ. Sacra narrat historia, Corneliũ centurionẽ cohortis Italicæ intantum acceptum deo, ut angelum ad eũ mitteret, & omne mysterium, quo Petrus de circũcisionis angustijs transferebat̃ ad præputij latitudinẽ, ad illius merita pertineret: q primus ab Apostolo baptizatus, salutẽ gentium dedicauit. Scriptumq; est de eo: Erat uir quidã in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicit̃ Italica, religiosus, & timens deũ cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & orãs deum semp. Quicquid de illo dicit̃, hoc nomine commutato, in Nebridio meo uendi-

co. Sic religiosus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo sortiret uxorē: Sic timens deū cum omni domo sua, ut oblitus dignitatis, omne consortiū cū monachis haberet & clericis: tantasq; eleemosynas faceret in populis, ut fores eius pauperum ac debilium obsiderent examina. Certe sic semper orans deū, ut illi quod optimū esset, eueniret. Raptus est, ne malitia mutaret mentem eius, q̃a placita erat anima illius Deo. Vnde & ego possum super eo uere abuti Apostoli uoce, dicentis: In ueritate cognoui, quoniam non est personarū acceptor deus, sed in omni proposito, qui timet deū, & operat iustitiam, acceptus est illi. Nihil nocuit militanti paludamentū, & baltheus, & apparitorū cateruę: q̃a sub habitu alteri⁹, alteri militabat. Sicut ecōtrario aliȷs nihil ꝓdest uile palliolū, furua tunica, corporis illuuies, & simulata paupertas, si nominis dignitatē operibus destruant. Legim⁹ & in Euangelio de alio centurione domini testimoniū: Nec in Israel tantā fidem inueni. Et ut ad superiora redeamus, Ioseph, q̃ in egestate & in diuitiȷs dedit experimenta uirtutū, q̃ & seruus & dominus, docuit animę libertatem: nonne post Pharaonē regȷs ornatus insignib⁹, sic deo charus fuit, ut super omnes patriarchas duarū tribuū pater fieret? Daniel & tres pueri sic præerant Babyloniæ opibus, & sic erant inter principes ciuitatis, ut habitu Nabuchodonosor, deo mente seruirent. Mardochæus & Hester inter purpurā, sericū, & gemmas superbiā humilitate uicerunt, tantiq; fuere meriti, ut captiui uictoribus imperarent. Hæc illuc tendit oratio, ut ostendā iuuenē meū cōiunctionis sanguinē regalis, & affluentiam diuitiarū, atq; insignia potestatis, materiam habuisse uirtutū, dicēte Ecclesiaste: Sicut protegit sapientia, sic protegit & pecunia.

1 *Non damnat hic Hieronym. simpliciter in Monachis uile palliolum, furuam tunicā, corporis illuuiem, uoluntariam paupertatem, sed cum operib. malis hæc omnia destruunt. Quod si professioni & facta respondeant, tunc est cōsequens omnia supra dicta esse commendatione digna.*

Nec statim illud huic testimonio putemus aduersum: Amen dico uobis, difficile diues intrabit in regnū cœlorū. Et rursum dico uobis: facilius est camelū per foramen acus transire, quam intrare in regnū cœlorū. Alioquin Zachæus publicanus, quē ditissimū commemorat scriptura, contra hanc sententiam saluatus uidebit. Sed qūo quod apud homines impossibile est, apud deū possibile fiat, Apostoli consiliū docet scribentis ad Timotheū: Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere, nec sperare in incerto diuitiarū suarū, sed in deo uiuo, q̃ præstat nobis omnia abundāter ad fruendum. Benefaciāt, sint diuites in operibus bonis, facile tribuāt: communicent, thesaurizent sibi bonū fundamentū in futurum, ut apprehendant ueram uitam. Didicimus quomodo camelus introire possit per foramen acus: quomodo animal tortuosum, deposito pondere sarcinarū, assumat sibi pennas columbe, & requiescat in ramis arboris, quę de Sinapis semente succreuit. Legimus in Esaia, camelos Madiam & Epha & Saba, aurum & thus ad urbem domini deportantes: in typo horū camelorum. Ismahelite negociatores, stacten & thymiama, & resinam, quæ nascitur in Galaad, & cutem uulneribus obducit, Aegyptȷs deferunt: tantęque felicitatis sunt, ut emant & uendant Ioseph, & mercimoniū eorū mūdi salus sit. Docet & Aesopi fabula, plenū muris uentrē per angustū foramen egredi nō ualere. Ergo Nebridius meus quotidie illud reuoluēs: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueū diaboli, & desideria multa. Quicquid & Imperatoris largitio, & honoris infulę dederant, in usus pauperū conferebat. Nouerat enim a domino esse præceptum; si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ue-

2 *Tu, qui dicis desertionem facultatum non habere mandatū dei nec consilium ad per*

ni ſequere me. Et quia hanc ſententiam implere non poterat, habens uxorem & paruulos liberos, & multam familiam, faciebat ſibi amicos de iniquo mammona, qui ſe reciperent in æternã tabernacula. Nec ſemel abijciebat ſarcinam, quod fecerunt apoſtoli, patrẽ, rete, & nauiculam relinquentes: ſed ex æqualitate, aliorũ inopiæ ſuam abundantiam communicabat, ut poſtea illorũ diuitiæ huius indigentiã ſuſtentarent. Scit ipſa cui libellus hic ſcribit̃, me non nota, ſed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, ſcriptorũ more Græcoꝝ, gratiam lingua reddere. Procul a Chriſtianis iſta ſuſpicio. Habentes uictum & ueſtitũ, his contenti ſumus. Vbi uile oluſculum, & cibarius panis, & cibus potuſqꝫ moderatus: ubi diuitię ſuperuacuę, ibi nulla adulatio, quę uel pręcipue fructũ reſpicit. Ex quo colligitur, fidele eſſe teſtimoniũ, quod cauſas non habet mentiendi.

fectionem tendentibus, uellem abs te ſcire quid eſt quod hic dicit Hiero. Nouerat enim a domino eſſe preceptum, ſi uis perfectus eſſe &c. Niſi forte argutulus & ſciolus ut ſubterfuge re uidearis, aliud dicas eſſe mandatum, & aliud præceptum. Quæ quam uana ſit hoc in loco diſtinctio, uel puerulus cognoſcere poſſit.

Ac ne quis putet me ſolas in Nebridio prædicare eleemoſynas, quanqꝫ & has exercuiſſe ſit magnũ, de quibus dicit̃: ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatũ: ad cęteras uirtutes eius ueniã, quas ſingulas in paucis hominibus deprehendimus. Quis fornacem regis Babylonij ſine aduſtione ingreſſus eſt? Cuius adoleſcentis Ægyptia domina pallium non tenuit? Quę uxor Eunuchi nullos creat liberos uoluptate tranſacta? Quem hominũ diſputatio illa non terreat: Video aliam legem in mẽbris meis, repugnantem legi mentis meę, & captiuũ me ducentem in lege peccati, quę eſt in membris meis? Mirũ dictu eſt, nutritus in palatio, contubernalis & condiſcipulus Auguſtorũ, quorũ menſæ miniſtrat orbis, & terrę ac maria ſeruiunt, inter rerum omniũ abundantiam, in primo ętatis flore tantę uerecundię fuit, ut uirginalem pudorem uinceret, & ne leuem quidem obſcœni rumoris in ſe fabulam daret. Deinde purpuratorũ propinquus, ſocius, conſobrinus, ijſdem cum ambobus ſtudijs eruditus (quę res etiam externorum mentes ſibi conciliat) non eſt inflatus ſuperbia, nec cęteros homines adducta fronte contempſit: ſed cunctis amabilis, ipſos principes amabat ut fratres, uenerabat̃ ut dominos: & in illorũ ſalute, ſuã ſalutem poſitam fatebat̃. Miniſtros autem eorum, & uniuerſum ordinẽ palatij, quo regalis frequentatur ambitio, ſic ſibi charitate ſociarat, ut qui merito inferiores erant, officijs ſe pares arbitrarentur. Difficile factu eſt, gloriam uirtute ſuperare: & ab his diligi, quos præcedas. Quæ uidua non huius auxilio ſuſtentata eſt? Quis pupillus non in eo repperit patrem? Totius orientis epiſcopi ad hunc miſerorũ preces, & laborantium deſideria conferebant. Quicquid ab Imperatore poſcebat, eleemoſyna in pauperes, preciũ captiuorum, miſericordia in afflictos erat. Vnde & ipſi principes libenter præſtabant, quod ſciebant, non uni, ſed pluribus indulgeri.

3

Heus bone uir qui garris paupertatẽ euangelicam non eſſe deſertionem rerum, ſed non eſſe auarum, non confidere opibus, uide an hoc modo intellexerint illã Apoſtoli cum reliquerunt patrem, rete, & nauiculam. Quid non audeat humana prauitas, ubi ſemel menti ri cœperit?

4

Ciborum delectus apud Hieronymum.

Quid ultra differimus? Omnis caro fœnũ, & oĩs gloria eius quaſi flos fœni reuerſa eſt terra in terrã ſuam: dormiuit in domino, & appoſitus eſt ad patres ſuos, plenus dierũ ac luminis, & nutritus in ſenectute bona. Cani enim hominis ſunt ſapientia eius. In breui ætate tempora multa compleuit. Tenemus pro eo dulciſsimos liberos. Vxor hæres pudicitiæ precium eſt. Nebridius puſio, patrem quærentibus exhibet. Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat. Scintilla uigoris paterni lucet in filio: & ſimilitudo morum per ſpeculũ carnis erumpens, ingentes animos anguſto in pectore uerſat. Iungitur ei germana, roſarum & liliorũ calathus, eboris oſtrique cõmerciũ. Sic refert ore patrem, ut ad uenuſtatem propenſior ſit. Sic

matrem mixta pingit similitudine, ut in uno corpore utrunque agnoscas. Ita suauis est, & mellitula, ut honor sit omniũ propinquorũ. Hanc tenere non dedignatᷓ Augustus: hanc fouere in sinu, regina lætatᷓ. Certatim ad se omnes rapiunt. Pendet ex collo, hæret in brachijs singulorꝝ. Garrula atq; balbutiens, linguę offensione sit dulcior. Habes igitᷓ Saluina quos nutrias, in qbus uirũ absentem tenere te credas. Ecce hæreditas dñi, filij merces, fructus uentris. Pro uno homine duos filios recepisti, auctus est numerus charitatis. Quicqd debebas marito, redde filijs. Amore præsentiũ, absentis desideriũ tempera. Non est parui apud deũ meriti, bene filios educare. Audi apostolũ commonentem: uidua eligatᷓ non minus annorũ sexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in bonis operib⁹ habens testimoniũ, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorũ pedes lauit, si afflictis abũdanter prębuit, si omne opus bonũ subsecuta est. Didicisti catalogũ uirtutum tuarũ, qd debeas nomini tuo, qbus meritis scdm pudicitiæ gradũ possideas.

Tomo 1. Epistolarum. folio. 39.

VITA ASELLÆ VIRGINIS PER D. HIERONYMUM AD MARCELLAM SCRIPTA.

Nemo reprehendat quod in epistolis, aliquos aut laudamus, aut carpimus, cũ & in arguendis malis, sit correptio cæterorũ: & in optimis prędicandis, bonorũ ad uirtutẽ studia concitentur. Nudiustertius de beatæ memorię Lea aliqua dixeramus. Ilico pupugit animũ, & mihi uenit in mentem, nõ debere nos tacere de uirgine, qui de secundo ordine castitatis loquuti sum⁹. Igitᷓ Asellæ nostrę uita breuiter explicanda est: cui quæso ne hanc epistolam legas. Grauatᷓ quippe laudibus suis, sed his potius, quæ adolescentulę sunt, legere dignare: ut ad exemplum eius se instituentes, conuersationem illius perfectæ uitæ normam arbitrentur.

Prætermitto in matris utero benedicitᷓ ei, antecq̃ nascatur: quod in phiala nitentis uitri, & omni speculo purioris patri uirgo traditᷓ per quietem. Quod adhuc infantiæ inuoluta pannis, & uix annũ decimum ætatis excedens, honore futuræ beatitudinis consecratᷓ. Sit gratię omne, quod ante laborum fuit: licet deus præscius futurorũ, & Hieremiam santificet in utero, & Ioannem in aluo matris faciat exultare, & Paulũ ante constitutionem mundi, separet in euangeliũ filij sui. Ad ea uenio, quæ post duodecimum annũ sudore proprio elegit, arripuit, tenuit, cœpit, impleuit. Vni⁹ cellulæ clausa angustijs, latitudine paradisi fruebatᷓ. Idem terrę solum, & orationis locus extitit & quietis. Ieiuniũ pro ludo habuit, inediã pro refectione. Et cũ eam non uescendi, sed humana confectio ad cibum traheret: pane & sale, & aqua frigida concitabat magis esuriem, quam restinguebat.

1 Vide tu qui quæreris aliquos religioni adactos ante pubertatis annos. Asella hic decennis uirgo domino consecratur.

2 Quid hic nõ habes lector contra nouis, seu potius ueteribus mendacijs cõturbantes Ecclesiam? Clausuram uirginis, locum orationis, ieiunium, inediã, abstinentiã, ciborum delectum.

Et qa pene oblitus sum, quod in principio debui dicere: Cum primum hoc propositũ arripuit, aurum colli sui, quod quidem murenulam uulgus uocat, quod scilicet metallo in uirgulas lentescente, quædam ordinis flexuosi catena contexitᷓ, absq; parentibus uendidit, & tunicam fusciorem, quam a matre impetrare non poterat induta, pio negociationis auspicio, se repente domino consecrauit, ut intelligeret uniuersa cognatio, non posse aliud ei extorqueri, quæ iam seculũ damnasset in uestibus. Sed ut dicere cœperamus, ita se semper moderate habuit, & itra cubiculi sui secreta custodiuit,

ſtodiuit,ut nunꝙ pedem proferret in publicũ , nunquam uiri noſſet allo- 3
quium. Et quod magis ſit admirandũ ſororem uirginem amaret potius, *Tunicam fuſciorem*
quam uideret. Operabat̃ manibus ſuis, ſciens ſcriptũ eſſe: Qui non opera *induit.*
tur,non manducet. Sponſo aut orans loquebat̃,aut pſallens. Ad martyrũ 4
limina pene inuiſa properabat. Et cum gauderet propoſito ſuo: in eo ue- *Ergo ueſtes uiliores*
hementius exultabat,quod ſe nullus cognoſceret. Cumq; per omnem an *ſignum ſunt in ſan-*
num,iugi ieiunio paſceret̃,biduo triduoq; ſic permanens, tũ uero in qua- *ctis uiris damnati ſe*
drageſima,nauigij ſui uela tendebat, omnes pene hebdomadas uultu læ- *culi.*
tante coniungens. Et quod impoſsibile forſitan eſt hominibus ad credẽ- 5
dum,deo autem præſtante poſsibile eſt, ita ad quinquagenariam perue- *Sponſo loquebatur,id*
nit ætatem,ut non doleret ſtomachus , non uiſcerũ cruciaret̃ iniuria , non *eſt deo,aut orans aut*
ſicca humus iacentia membra confringeret,non ſacco aſperata cutis, fœ- *pſallens.*
torem aliquem ſitumq; contraheret: ſed ſana corpore , anima ſanior,ſoli- 6
tudinem putaret eſſe delicias, & in urbe turbida, inueniret eremum mona *Toto anno iuge duce*
chorum. Et hæc quidem tu melius noſti,a qua pauca didicimus , & cuius *bat ieiuniũ, in Qua-*
oculis durities de genubus camelorũ in illo ſancto corpuſculo pręorandi *drageſima autem na*
frequentia obcalluiſſe perſpecta eſt. Nos quod ſcire poſſum⁹,explicam⁹. *uigij ſui uela tende*
Nihil illius ſeueritate iucundius, nihil ſuauitate triſtius , nihil triſticia ſua- *bat.*
uis. Ita pallor in facie eſt,ut cum continentiam indicet,non redoleat oſten 7
tationem. Sermo ſilens,& ſilentiũ loquẽs. Nec citus,nec tardus inceſſus. *Genũa Aſellæ pre o-*
Idem ſemper habitus. Neglecta mũdicies, & inculta ueſtis: cultus ipſe ſi- *randi frequentia in*
ne cultu. Sola uitæ ſuæ ęqualitate promeruit,ut in urbe pompę, laſciuiæ, *camelorum duritiem*
delitiarum,in qua humilem eſſe miſeria eſt,& boni eam prædicẽt, & ma *obcalluerant.*
li detrahere non audeant. Viduę eam imitentur & uirgines. Maritatę co- 8
lant,noxię timeant,ſuſpiciant ſacerdotes. *Ecce uerus Virginis habitus & cultus. Tomo I. Epiſtolarum folio 53.*

VITA LEÆ ABBATISSÆ PER D. HIERONYMUM ſcripta ad Marcellam.

CVm hora ferme tertia hodiernæ diei, ſeptuageſimũ ſecundũ pſalmum,id eſt, tertij libri principiũ legere cœpiſſemus , & docere cogeremur , tituli ipſius partem ad finem ſecundi libri,partem ad principium tertij libri ptinere: quod ſcilicet, defecerunt hymni Dauid,filij Ieſſe,finis eſſet prioris: pſalm⁹ uero Aſaph,principiũ ſequentis,& uſq; ad eũ locũ perueniſſemus,in quo iuſtus loquit̃: Dicebam,ſi narrabo ſic, ecce generationẽ filiorũ tuorũ præuaricatus ſum: quod in latinis codicibus non ita habem⁹ expreſſum,repẽte nobis nunciatũ eſt ſanctiſsimam Leam exiſſe de corpore. Ibiq; ita te palluiſſe conſpexi,ut uere aut pauca,aut nulla ſit anima, quæ fracto uaſe teſtaceo,non triſtis erumpat. Et tu qdem,nõ quod futuri incerta eſſes dolebas , ſed quod triſte funeri obſequium non dediſſes. Denique in medijs fabulis , rurſum didicimus reliquias eius iam Oſtiam fuiſſe delatas.

Quæras,quo pertineat iſta replicatio? Reſpondeo tibi uerbis Apoſto-
li, multũ per omnem modum. Primum,quod uniuerſorum gaudijs proſe-
quenda ſit,quæ calcato diabolo,coronam iam ſecuritatis accepit. Secun-
do,ut eius uita breuiter explicet̃. Tertio, ut deſignatũ conſulẽ de ſuis ſecu 1
lis detrahentẽ, eſſe doceamus in tartaro. *Tria hic habes per or*

Et quidem conuerſationem Leæ noſtræ,quis poſſit digno alleuare prę *dinem.*

Quod tempore Hieronymi erant Monasteria Virginũ.

Quod uestitus austeritas nõ est res noua in Monasterijs.

Quod iam tũc insomnes orationibus noctes ducebantur.

Quæ tria abominantur nostri hæretici modo.

coniož Ita eam totam ad dominum fuisse conuersam, ut monasterĳ princeps, mater uirginum fieret, post molliciem uestiũ sacco membra triuisse, insomnes orationibus duxisse noctes, & comites suas plus exemplo docuisse quam uerbis. Humilitatis fuit tantæ tamq; subiectæ, ut quondã domina plurimorũ, ancilla omnium putaret: nisi quod eo Christi magis esset ancilla, dum domina hominũ non putat. Inculta uestis, uilis cibus, neglectũ caput: ita tamen, ut cũ omnia faceret, ostentationẽ fugeret singulorũ, ne reciperet in præsenti seculo mercedem suam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruit, excipit angelorũ choris: Abrahæ sinib9 confouet, & cũ paupere quondam Lazaro, diuitẽ purpuratũ & non palmatum consulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit inquirere.

2

Inculta uestis Vilis cibus Neglectũ caput.

O quanta rerum mutatio: Ille quem ante paucos dies dignitatũ omniũ culmina præcedebant: qui, quasi de subiectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces, quem plausu quodam & tripudio populus Romanus excepit, ad cuius interitũ urbs uniuersa commota est, nunc desolatus & nudus, non in lacteo cœli palatio, ut uxor mentitur infelix, sed in sordentibus tenebris continet. Hæc uero quã unius cubiculi secreta uallabant, q̃ pauper uidebat & tenuis, cuius uita putabat amẽtia, Christũ sequit, & dicit: Quæcũq; audiuimus, ita & uidimus in ciuitate dei nostri: & reliqua.

Quapropter moneo, & flens gemensq; contestor, ut dum huius mundi uiam currimus, non duabus tunicis, id est, duplici uestiamur fide. Non calciamentorum pellibus, mortuis uidelicet operibus prægrauemur: Nõ diuitiarũ nos pera ad terram premat. Non uirgæ, id est, potentiæ secularis quæratur auxilium: nõ pariter, & Christũ uelimus habere, & seculum, sed pro breuibus & caducis, æterna succedant: & cum quotidie (secũdũ corpus loquor) præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos existimem9, ut possimus esse perpetui.

T[illegible] Epistolarum folio. xl.

VITA MARCELLÆ VIDVÆ PER D. HIERONYMUM ad Principiam Virginem Scripta.

SÆpe & multũ flagitas uirgo Christi Principia, & memoriã sanctæ fœminæ Marcellæ literis recolam, & bonũ quo diu fruiti sum9, etiam cæteris noscendũ imitandumq; describã. Satis doleo, quod hortaris sponte currentẽ, et me arbitraris indigere precibus, qui ne tibi quidem in eius dilectione concedam: multoq; plus accipiam, quam tribuam beneficĳ, tantarũ recordatione uirtutũ. Nam ut hucusq; reticerem & bienniũ præterirem silẽtio, non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristitiæ incredibilis, quæ ita meum oppressit animum, ut melius iudicarem tacere impræsentiarũ, quam nihil dignum illius laudibus dicere.

Neq; uero Marcellam tuam, imo meam: & ut uerius loquar, nostram: omniumq; sanctorũ, & propriæ Romanæ urbis inclytũ decus, institutis rhetorum prædicabo, ut exponam illustrem familiam, alti sanguinis decus, & stẽmata per proconsules & præfectos prætorio decurrentia. Nihil in illa laudabo, nisi quod propriũ est, & eo nobilius, quod opibus & nobilitate contempta, facta est paupertate & humilitate nobilior. Orba patris morte: Viro quoq; post nuptias septimo mẽse priuata est. Cunq; eam

Cerealis(cuius clarũ inter consules nomen est) propter ætatẽ & antiquitatem familiæ: & insignem (quod maxime uiris placere consueuit) decorem corporis,ac morũ temperantiã ambitiosus peteret, suasq́; longæuus polliceret̃ diuitias: & nõ quasi in uxorem, sed quasi in filiam uellet donationem transfundere: Albinaq́; mater tam clarũ præsidiũ uiduatæ domus ultro appeteret,illa respondit:Si uellem nubere,& non æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare.Vtiq; maritũ quærerem,non hæreditatem.Illoq́; mandante,posse & senes diu uiuere,& iuuenes cito mori, eleganter lusit, Iuuenis quidem potest cito mori,sed senex diu uiuere non potest.Qua sententia repudiatus,exemplo cæteris fuit,ut eius nuptias desperarent. Legimus in Euangelio secundũ Lucam: Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser:Et hæc prouectæ ætatis in dieb⁹ plurimis. Vixeratq́; cum uiro suo annis septẽ a uirginitate sua, & erat uidua annis octogintaquatuor,nec recedebat de templo: Ieiuniisq; & obsecrationib⁹ dño seruiens nocte ac die.Nec mirũ,si uidere meruit saluatorem,quem tanto labore quærebat. Conferam⁹ septem annos,septem mensib⁹:sperare Christum,& tenere:natũ confiteri, & in crucifixũ credere:paruulũ nõ negare, & uirũ gaudere regnantẽ. Nõ facio ullã inter sanctas fœminas differẽtiã, qđ nõnulli inter sctõs uiros & ecclesiarũ principes,stulte facere cõsueuerunt:sed illo tendit assertio, ut quarũ unus est labor, unum & præmiũ sit.

Difficile est in maledica ciuitate,& in urbe,in qua orbis quondã populus fuit,palmaq; uitiorũ,si honestis detraherent, & pura ac munda macularent,non aliquam sinistri rumoris fabulam contrahere. Vnde quasi rem difficillimam,& pene impossibilem optat propheta, potiusq; præsumit dicens, Beati immaculati in uia,qui ambulant in lege dñi. Immaculatos in uia huius seculi appellat, quos nulla obscæni rumoris aura macularit: qui opprobriũ non acceperint aduersus proximos suos. De quibus saluator in euangelio: Esto,inquit,beneuolus: siue bene sentiens de aduersario tuo,dum es in uia cũ illo. Quis unq; de hac muliere,qđ displiceret,audiuit,ut crederet? Quis credidit,ut non magis se ipsum malignitatis & infamiæ condemnaret? Ab hac primũ confusa gentilitas est, dum omnibus patuit quæ esset uiduitas Christiana, quam & consciẽtia & habitu promittebat. Illæ enim solent purpurisso & cerusa ora depingere, sericis nitere uestibus, splendore gẽmis,aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis,rubri maris preciosissima grana suspendere,fragrare musco mure, maritos ita plangere ut tandem dominatu eorũ se caruisse lætentur, quærantq́; alios,non quibus iuxta dei sententiã seruiant,sed quibus imperent. Vnde & pauperes eligunt,ut nomen tantũ uirorũ habere uideant̃: qui patienter riuales sustineant:si mussitauerint,ilico proiiciendi. Nostra uidua talibus usa est uestibus,quibus arceret frigus, non membra nudaret: aurũ usq; ad anuli signaculũ repudians,et magis in uentibus egenorũ,quam in marsupiis recondens. Nusq; sine matre. Nullũ clericorũ, aut monachorũ (quod amplæ domus interdum exigebat necessitas) uidit absq; arbitris. Semper in comitatu suo uirgines,ac uiduas,& ipsas graues fœminas habuit: sciens ex lasciuia puellarum sæpe de dominarum moribus iudicari: & qualis quæq́; sit, talium consortio delectari.

Diuinarũ scripturarũ ardor erat incredibilis: semperq́; cantabat: In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi. Et illud de perfecto ui-

ro: Et in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabit̃ die ac nocte. Meditationem legis non in replicando, quæ scripta sunt, ut Iudæorũ existimant pharisei, sed in opere intelligens, iuxta illud Apostolicũ, siue comeditis, siue bibitis, siue quid agitis: omnia in gloriam dñi facientes.

1 *Qui opere implet mãdata dei, meretur intelligentiam scripturarum, propterea nõ mireris si nostri temporis hæretici illã nõ habeant, cum nulla operum, sed tantum fidei apud eos fiat consideratio.*

Et prophetæ uerba dicentis: A mandatis tuis intellexi: Vt postq̃ mandata cõplesset, tunc se sciret mereri intelligentiam scripturarũ. Quod & alibi legimus: Quia cœpit Iesus facere & docere. Erubescit enim quamuis præclara doctrina, quam propria reprehendit conscientia. Frustraq; eius lingua prædicat paupertatem, & docet eleemosynas, qui Cræsi diuitijs tumet: Vbiq; opertus pallio, pugnat contra tineas uestiũ sericarũ.

2 *Vide in sancta fœmina ieiunia, abstinentiam, & ciborum delectum.*

Moderata ieiunia, carniũ abstinentia: Vini odor magis, quam gustus: propter stomachũ & frequentes infirmitates. Raro procedebat ad publicũ, & maxime nobiliũ matronarũ uitabat domos: ne cogeret uidere quod contẽpserat.

3 *Orabat in basilicis Apostolorum & Martyrum.*

Apostolorũ & martyrũ basilicas secretis celebrans orationibꝰ, & quæ populorũ frequentiam declinarent. Matri intantũ obediens, ut interdum faceret, quod nolebat. Nam cũ illa suũ diligeret sanguinẽ, & absq; filijs & nepotibus, uellet in fratris liberos uniuersa cõferre: ista pauperes eligebat, & tamen matri contraire non poterat: monilia, & quicquid supellectilis fuit, diuitibus peritura concedens, magisq; uolens pecuniam perdere, quam parentis animũ contristare. Nulla eo tempore nobiliũ fœminarũ nouerat Romæ propositũ monachorũ, nec audebat propter rei nouitatem, ignominiosum, ut tunc putabat̃, & uile in populis nomen assumere. Hæc ab Alexandrinis sacerdotibus, papaq; Athanasio, & postea Petro, qui persequutionem Arianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimũ cõmunionis suæ portũ Romam confugerant,

4 *Roma tutissimus Christianæ communionis portus.*

uitam beati Antonij adhuc tunc uiuentis, monasteriorumq; in Thebaide Pachumij & uirginum ac uiduarũ didicit disciplinam. Nec erubuit profiteri, quod Christo placere cognouerat.

5 *Prima Marcella Romæ monachatũ instituit & professa est, quem cognouit Christo placere.*

Hanc multos post annos imitata est Sophronia, & aliæ quibus rectissime illud Ennianũ aptari potest: Vtinam ne in nemore Pelio. Huius amicitijs fruita est Paula uenerabilis. In huius cubiculo nutrita Eustochium uirginitatis decus, ut facilis æstimatio sit, qualis magistra, ubi tales discipulæ.

Rideat forsan infidelis lector, me in muliercularũ laudibus immorari: qui si recordet̃ sanctas fœminas, comites dñi saluatoris, quę ministrabãt ei de sua substantia, & tres Marias stantes ante crucẽ, Mariamq; proprie Magdalenen, quæ ob sedulitatem & ardorem fidei, turritæ nomen accepit, & prima ante apostolos, Christũ uidere meruit resurgẽtem, se potius superbiæ, quam nos condemnabit ineptiarũ: qui uirtutes non sexu, sed animo iudicamꝰ: contẽptæq; nobilitatis ac diuitiarũ maiorẽ gloriã ducimꝰ. Vnde & Iesus Ioannem euangelistam amabat plurimũ: qui propter generis nobilitatem erat notus pontifici, & Iudæorũ insidias non timebat: intantũ, ut Petrũ introduceret in atriũ, & staret solus Apostolorũ ante crucem: matremq; saluatoris in sua reciperet, ut hæreditatem uirginis domini, uirginem matrem filius uirgo susciperet.

6 *Ioãnes Apostolus & Euangelista, Virgo,*

Annis igitur plurimis sic suam transegit ætatem, ut ante se uetulam cerneret, quam adolescentulam fuisse meminisset, laudans illud platonicũ, qui philosophiam meditationem mortis esse dixit. Vnde & noster Apostolus: Quotidie morior propter uestram salutem. Et dñs iuxta antiqua

exemplaria:

exemplaria: Nisi quis tulerit crucem suã quotidie, & sequutus fuerit me, non potest meus esse discipulus. Multoq; ante per prophetam spũs sanctus: Propter te mortificamur tota die, æstimati sum⁹ ut oues occisionis. Et post multas ætates illa sententia: Memento semper diem mortis, & nunq; peccabis. Disertissimiq; præceptũ Satyrici: Viue memor læti, fugit hora, hoc quod loquor, inde est. Sic ergo (ut dicere cœperamus) ætatem duxit: & uixit ut semper se crederet esse moriturã. Sic induta est uestib⁹, ut meminisset sepulchri, offerens hostiã rationabilem uiuã placentem deo.

Deniq; cũ & me Romam cũ sanctis pontificibus, Paulino & Epiphanio, ecclesiastica traxisset necessitas: quorũ alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit ecclesiam, & uerecunde nobiliũ fœminarum oculos declinarem: ita egit secundũ Apostolũ importune opportune, ut pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicuius tũc nominis esse existimabar super studio scripturarũ, nunq; conuenit, quin de scripturis aliqd interrogaret: nec statim acquiesceret, sed moueret e contrario quęstiones, non ut contẽderet, sed ut quęrendo disceret earũ solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa uirtutũ, quid ingenĳ, quid sanctitatis, quid puritatis inuenerim, uereor dicere: ne fidem credulitatis excedã, & tibi maiorem dolorẽ incutiam, recordanti quanto bono carueris. Hoc solũ dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatũ, & meditatione diuturna, quasi in naturã uersũ, hoc illa, libauit, hoc didicit, atq; possedit: ita ut post profectionem nostrã, si de aliquo testimonio scripturarũ esset oborta contentio, ad illam iudicem pergeret. Et quia ualde prudens erat, & noueret illud, quod appellant philosophi τὸ πρέπον, id est, decere quod facias, sic ad interrogata respondebat, ut etiã sua non sua diceret, sed uel mea, uel cuiuslibet alterius: ut in eo ipso quod docebat, se discipulam fateret. Sciebat enim dictũ ab Apostolo: Docere aũt mulieri nõ permitto, ne uirili sexui, & interdũ sacerdotibus, de obscuris & ambiguis sciscitantibus, facere uideret iniuriam. In nostrũ locum statim audiuimus te illius adhæsisse consortio, & nunq; ab illa ne transuersum quidem unguem, ut dicit recessisse. Eadem domo, eodem cubiculo usam, ut omnib⁹ in urbe clarissima notũ fieret, & te matrem, & illã filiã repperisse. Suburbanus ager uobis pro monasterio fuit, & rus electũ pro solitudine. Multoq; ita uixistis tempore, ut ex imitatione uestri, conuersatione multarũ gauderemus Romam factã Hierosolymam. Crebra uirginũ monasteria, monachorũ innumerabilis multitudo, ut pro frequẽtia seruientiũ deo, qđ prius ignominiæ fuerat, esset postea gloriæ. Interim absentiam nostri mutuis solabamur alloquĳs, et qđ carne non poteramus, spiritu reddebam⁹. Semper obuiare epistolis, superare officĳs, salutationibus præuenire. Nõ multum perdebat absentia, quæ iugibus sibi literis iungebatur.

In hac tranquillitate, & dñi seruitute, hæretica in his prouincĳs exorta tempestas, cuncta turbauit: & in tantam rabiem concitata est, ut nec sibi, nec ulli bonorũ parceret. Et quasi parũ esset, hic uniuersa mouisse, nauem plenã blasphemiarũ Romano intulit portui. Inuenitq; protinus patella operculũ, & Romanæ fidei purissimũ fontem, cœno lutosa permiscuere uestigia. Nec mirũ si in plateis & in foro rerũ uenaliũ, fictus hariolus stultorũ uerberet nares, & obtorto fuste dentes mordentiũ quatiat: cũ uenenata spurcaq; doctrina Romæ inuenerit quos induceret. Tunc librorũ

περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio, tũc discipulus ὄλβιος, uere nominis sui, si in talem magistrũ non impegisset. Tunc nostrorũ διδακτικῶν contradictio, & pharisæorũ turbata est schola. Tunc sancta Marcella, quæ diu se cohibuerat, ne per æmulationẽ quippiam facere uideret, postq̃ sensit fidem Apostolico ore laudatã in plerisq; uiolari, ita ut sacerdotes quoq; & nonnullos monachorũ, maximeq; seculi homines in assensum sui traheret: ac simplicitati illuderet episcopi, qui de suo ingenio cæteros æstimabat, publice restitit: malens deo placere, quam hoibus. Laudat saluator in Euangelio uillicũ iniquitatis, quod contra dñm quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernentes hæretici de parua scintilla maxima incendia concitari: & suppositã dudum flãmam, iam ad culmina peruenisse: nec posse latere, quod multos deceperat, petũt & impetrant ecclesiasticas epistolas: ut cõmunicantes ecclesię discessisse uiderentur. Non multũ tempus in medio, succedit in Pontificatũ uir insignis Anastasius, quem diu Roma habere nõ meruit, ne orbis caput sub tali episcopo truncaret. Imo idcirco raptus atq; translatus est, ne semel latã sententiam, precibus suis flectere conaret. Dicente dño ad Hieremiam. Ne oraueris pro populo isto, neq; depreceris in bonũ. Quia si ieiunauerint, non exaudiam preces eorũ. Et si holocausta & uictimas obtulerint, non suscipiam eas. In gladio enim & fame & pestilentia ego consumã eos. Dicas, quid hæc ad laudem Marcellæ? damnationis hæreticorũ hęc fuit principium: dum adducit testes, qui prius ab eis eruditi, & postea ab hæretico fuerant errore correpti: dum ostendit multitudinem deceptorũ, dum impia περὶ ἀρχῶν ingerit uolumina, quæ emendata manu scorpij monstrabant: dum acciti frequentibus literis hęretici, ut se defenderent, uenire nõ sunt ausi: tantoq; uis conscientiæ fuit, ut magis absentes damnari, quam pręsentes coargui maluerint. Huius tam gloriosæ uictoriæ origo Marcella est: tuq; caput horum & causa bonorũ, scis me uera narrare: quæ nosti uix de multis pauca me dicere, ne legenti fastidiũ faciat odiosa replicatio, & uidear apud maleuolos sub occasione laudis alterius stomachũ meum digerere. Pergam ad reliqua.

De occidentis partibus ad Orientẽ turbo transgressus, minitabat plurimis magna naufragia. Tũc impletũ est: Putas ueniens filius hominis fidem inueniet super terram? Refrigerata charitate multoꝝ, pauci qui amabant fidei ueritatem, nr̃o lateri iungebant, quoꝝ publice petebat caput, contra quos opes omnes parabant, ita ut Barnabas quoq; duceret in illam simulationem: imo apertũ paricidiũ, quod non uiribus, sed uoluntate cõmisit. Et ecce uniuersa tẽpestas dño flante deleta est, expletumq; uaticinium prophetale: Auferes spũm eorum & deficient, & in puluerem suũ reuertent. In illa die peribũt oẽs cogitationes eorũ. Et illud Euãgeliũ: Stulte, hac nocte auferet anima tua a te: quæ aũt præparasti cuius erunt?

Dum hæc agunt in Iebus, terribilis de Occidente rumor affert, obsideri Romam, & auro salutem ciuiũ redimi: spoliatosq; rursum circundari, ut post substantiam, uitã quoq; perderent. Hæret uox, & singultus intercipiunt uerba dictantis. Capit urbs, quę totũ cœpit orbem: imo fame periit anteq̃ gladio, & uix pauci qui caperent inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientiũ rabies, & sua inuicem mẽbra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantiæ: & recipit utero, quem pauloante effuderat.

Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus eius. Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuã, polluerunt templũ sanctum tuũ. Posuerunt Hierusalem in pomorũ custodiam: posuerunt cadauera sanctorũ tuorũ escas uolatilibus cœli, carnes sanctorũ sicut aquam in circũitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet, aut possit lachrymis æquare dolorem? Vrbs antiqua ruit, multos dominata p annos, Plurima perq; uias spargunt inertia passim corpora, perq; domos, & plurima mortis imago. Cũ interim, ut in tanta confusione rerum, Marcellæ quoq; domũ cruentus uictor ingredit. Sic mihi fas audita loqui, imo a sanctis uiris uisa narrare, qui interfuere pręsentes, qui te dicũt in periculo quoq; ei fuisse sociatam. Intrepido uultu excepisse dicit ingressos. Cumq; posceret aurũ, & defossas opes uili excusaret tunica, non tamen fecit fidẽ uoluntariæ paupertatis. Cæsam fustib⁹ flagellisq;, aiunt non sensisse tormenta: Sed hoc lachrymis, hoc pedibus eorũ prostratam egisse, ne te a suo consortio separarent: ne sustineret adolescentia, qđ senilis ætas timere non poterat. Christus dura corda molliuit, & inter cruentos gladios inuenit locũ pietas. Cunq; & illam & te ad apostoli Pauli basilicam barbari deduxissent, ut uel salutẽ uobis ostenderent, uel sepulchrũ: in tantam lætitiam dicit erupisse, ut gratias ageret deo, quod te integram sibi reseruasset: quod pauperem illã non fecisset captiuitas, sed inuenisset: quod egeret quotidiano cibo, quod saturata Christo, non sentiret esuriẽ: quod & uoce & opere loqueret, Nuda exiui de utero matris meæ, nuda & redeam. Sicut domino uisum est, & ita & factũ est: Sit nomen domini benedictũ. Post aliquot dies, sano, integro, uegetoq; corpusculo obdormiuit in dño: et te paupertatulę suę, imo per te pauperes reliquit hęredes, claudens oculos in manibus tuis reddens spũm in tuis osculis, dum inter lachrymas tuas illa rideret conscientia uitæ bonæ, & præmijs futurorũ.

Hæc tibi Marcella uenerabilis, & tibi Principia filia, una & breui lucubratione dictaui, non eloquij uenustate, sed uoluntate in uos animi gratissimi, & deo & legentibus placere desiderans.

VITA BLESILLÆ VIDVÆ ADOLESCENTIS Romanæ per D. Hieronymum ad Paulam Scripta.

Thomo primo epistolarum folio. 54.

QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo: non ut Hieremias ait, uulneratos populi mei: nec ut Iesus miseriam Hierusalẽ: sed plorabo sanctitatem, misericordiam, innocẽtiam, castitatẽ: plorabo omneis pariter in unius morte defecisse uirtutes. Nõ quod lugenda sit illa quæ abijt, sed quod nobis impatientius sit dolendũ, qui talem uidere desiuimus. Quis enim siccis oculis recordet, uiginti annorũ adolescentulam tam ardenti fide crucis leuasse uexillũ, ut magis amissam uirginitatẽ, quam mariti doleret interitũ? Quis sine singultibus transeat orandi instãtiam, nitorem lingue, memorię tenacitatem, acumen ingenij? Si Gręce loquentem audisses, Latine eam nescire putares. Si in Romanum sonũ lingua se uerterat: nihil omnino peregrini sermo redolebat. Iam uero, quod in origine quoq; illo, Græcia tota mirat, in paucis non dicam mensibus, sed diebus, ita Hebreæ lingue uicerat difficultates, ut in discendis canen-

disque psalmis, cũ matre contenderet. Humilitas uestiũ non (ut plerisque solet) tumentes animos arguebat, sed cũ interiori se mẽte deiecerat, inter ancillarum uirginũ cultum dominamque nihil mediũ, nisi quod in eo facilius dignoscebat, quod negletius incedebat. Vacillabãt ægrotatione gressus, & pallentem ac trementẽ faciem, uix collũ tenue sustinebat, & tamẽ aut prophetam, aut Euangeliũ semper in manibus tenebat. Lachrymis ora complent, singultus occupat uocem: & hærentem linguam, uiscera cõmota non laxant. Cum sanctũ corpusculũ febriũ ardor excoqueret, & semianimæ lectulũ uallaret circulus propinquorũ, hæc in extrema uerba mandabat: Orate dñm Iesum ut mihi ignoscat, quia implere non potui quod uolebam. Secura esto mi Blesilla: confidimus, probas uera quę dicimus: Nunquam est sera conuersio. Vox hæc primum dedicata est in latrone: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

1 *Exequiæ parãtur de more Blesillæ. Cur ergo a sciolis nostris reprehenduntur?*

Postque autem sarcina carnis abiecta, ad suũ anima reuolauit autorem, & in antiquam possessionem diu peregrinata conscendit: ex more parant exequię, & nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamen obtenditur. Videbatur mihi tunc clamare de cœlo: Non agnosco uestes, amictus iste non est meus, hic ornatus alienus est.

2 *Iesum nunc sequitur Blesilla, & Angelorum cõsortio fruitur, Ergo anima eius est in cœlo.*

Sed quid agimus? Matris prohibituri lachrymas, ipsi plangimus. Confiteor affectus meos, totus hic liber fletibus scribit. Fleuit & Iesus Lazarum, quia amabat illũ. Non est optimus consolator, quem proprij uincũt gemitus, cuius uisceribus emollitis, fracta in lachrymis uerba desudant. Testor mi Paula Iesum, quem Blesilla nũc sequit: testor sanctos angelos, quorum consortio fruit, eadem me dolorũ perpeti tormenta quę pateris: patrem esse spiritu, nutriciũ charitate, & interdum dicere: Pereat dies illa, in qua natus sum. Et, hei mihi mater, ut quid genuisti me uirũ, qui dicerer discrimen omni terræ. Et illud: Iustus es domine, ueruntamen iudicia loquar ad te. Quid est, quod uiæ peccatorũ prosperantur? Et, mei quoque pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum uidens. Et dixi: Quomodo cognouit deus, & si est scientia in excelso: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Sed rursus illud occurrit si narrauero sic, ecce generationẽ filiorum tuorum præuaricatus sum.

Nunquid & in meam mentẽ, non hic sæpius fluctus illidit? Quare senes impij, seculi diuitijs perfruunt? quare adolescentia rudis, & sine peccato pueritia, immaturo flore metit? Quid causæ est, ut sæpe bimuli, trimulique, & ubera materna lactentes a dæmonio corripiant, repleantur lepra, morbo regio deuorent? & econtrario, impij, adulteri, homicidę, sacrilegi, uegeti, atque securi de sua sanitate, in deũ blasphement? Præsertim cũ iniustitia patris non redundet ad filium: & anima quæ peccauerit, ipsa moriatur. Aut si manet uetus illa sententia, peccata patrum in filios oportere restitui, iniquum sit longæui patris innumera delicta in innocentẽ infantiam repensare. Et dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meũ, & laui inter innocẽtes manus meas, & factus sum flagellatus tota die. Sed cũ hæc cogitarẽ, statim didici cum propheta: Et suscipi, ut cognoscerẽ: hic labor est in conspectu meo, donec ingrediar sanctuariũ dei, & intelligam in nouissima eorum. Iudicia enim domini abyssus multa. Et, o, profundum diuitiarũ sapiẽtiæ & scientiæ dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles

uiæ.

uitæ eius. Bonus est deus, & omnia quę bonus facit, bona sint necesse est.

Mariti orbitas irrogatᷓ, plango quod accidit. Sed quia sic placet domino, æquo animo sustinebo. Vnicus raptus est filius: durũ quidem, sed tolerabile, q͞a sustulit ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio consolabitur. Si auditũ quoq; surdæ aures negauerint, uacabo a uitijs: nihil aliud, nisi dñm cogitabo. Imminebit sup̃ hæc & dura pauperies, frigus, lãguor, & nuditas: extremam expectabo mortem, & breue putabo malũ, quod finis melior subsequatᷓ. Consideremus quid Ethicus ille psalmus sonet: Iustus es domine, & rectũ iudicium tuũ. Hoc non potest dicere, nisi ille, qui ad uniuersa quæ patitᷓ, magnificat dñm, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatᷓ. Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs domini. Si Iuda confessio interpretatᷓ: confitens aũt omnis anima credentis est: necesse est, ut q̃ se credere dicit in Christo, in omnibus Christi iudicijs gaudeat. Sanus sum, gratias refero creatori. Langueo, et in hoc laudo domini uoluntatẽ. Quando enim infirmor, tunc fortis sum, & uirtus spũs in carnis infirmitate perficitᷓ. Patitur & apostolus aliquid quod non uult, pro quo ter dñm deprecatᷓ. Sed dicitᷓ ei: sufficit tibi gratia mea, q͞a uirtus in infirmitate perficitur, & ad reuelationum humiliandam superbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitᷓ, in similitudinem triumphantiũ, quibus in curru retro comes adhærebat per singulas acclamationes ciuiũ, dicens: Hominem te esse memento. Cur aũt durum sit, quod quandoq; patiendũ est? Et cur dolemus quemq̃ mortuũ? Ad hoc enim nati sumus, ut maneamus æterni? Abraham, Moyses, Esaias, Petrus, Iacobus, Ioannes, Paulus electionis uas, & super omnia filius dei, moritᷓ: & nos indignamur aliquem exire de corpore, qui ad hoc forsitan raptus est, ne malitia mutaret intellectũ eius? Placita enim erat anima eius deo. Propter hoc properauit educere eam de media iniquitate ne longo uitæ itinere, de uijs oberraret anfractibus.

Lugeatᷓ mortuus, sed ille quem gehenna suscipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœnam æternus ignis æstuat. Hos quorũ exitum angelorum turba comitatᷓ, quibus obuiam Christus occurrit: grauemur magis, si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus. Quia quandiu hic moramur, peregrinamur a domino. Illa illa nos cupido teneat: Hei mihi, q͞a peregrinatio mea prolongata est a me, habitaui cum habitantibus Cedar, multũ peregrinata est anima mea. Si cedar tenebræ sunt, & mundus iste sunt tenebræ, q͞a lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt: faueamus Blesillæ nostræ, quę de tenebris migrauit ad lucem, & inter fidei incipientis ardorem, consummati operis percepit coronam. Reuera si secularे desideriũ: &, quod deus a suis auertat, delitias uitæ huius cogitantem, mors immatura rapuisset: plangenda erat, & omni lachrymarũ fonte ploranda. Nunc uero cũ, propitio Christo, ante quatuor ferme mẽses, secundo quodammodo propositi se baptismo lauerit, & ita deinceps uixerit, ut calcato mundo, semper monasterium cogitarit, non uereris, ne tibi saluator dicat: Irasceris Paula, q͞a tua filia, mea facta est filia? Indignaris de iudicio meo, & rebellib⁹ lachrymis facis iniuriam posidenti? Scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitem.

Cibum tibi denegas, non ieiuniorũ studio, sed doloris. Non amo frugalitatem istam. Ieiunia ista aduersarij mei sunt. Nullam animam recipio,

quæ me nolente: separat a corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres, habeat Zenonem, Cleombrotū, uel Catonem. Super nullū requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietū, & trementē uerba mea. Hoc est quod mihi in monasterio promittebas? Quod habitu a matronis cæteris separato, tibi quasi religiosior uidebaris? Mens ista quæ plangit, sericarū uestium est. Interciperis & emoreris, & quasi non in meas manus uentura sis crudelem iudicē fugis. Fugerat quondam & Ionas animosus propheta, sed in profundo maris meus fuit. Si uiuentem crederes filiam, nunquam plangeres ad meliora migrasse. Hoc est quod per Apostolū meum iusseram, ne pro dormientibus in similitudinem gentiū tristaremini. Erubesce, ethnicæ comparatione superaris. Melior diaboli ancilla, quā mea est. Illa infidelem maritū translatū fingit in cœlum, tu mecum tuam filiā commorantem, aut non credis, aut non uis.

4 *Reprehendit Paulā non credentem filiā suam mortuam uiuere, aut cum deo commorari, quod utrunque est contra quosdā hæreticos hæc de sanctis negantes.*

Sed dicis: quō lugere me prohibes, cum & Iacob Ioseph in sacco fleuerit: congregatisque ad se omnibus propinquis noluerit cōsolari, dicens: Descendam ad filiū meum lugens in infernū? Et Dauid Absalon cooperto capite planxerit, repetens: Filius meus Absalon, Absalō filius meus? Quis dabit ut moriar pro te filius meus Absalon? Moysi quoque & Aaron, cæterisque sanctorū solemnis sit luctus exhibitus? Perfacilis ad ista respōsio est, Iuxisse Iacob filiū, quem putabat occisum, ad quem & ipse erat ad inferos descensurus, dicens: Descendam ad filiū meum lugens in infernū, quia necdū paradisi ianuam Christus effregerat, nec dum flammeam illā romphæam & uertiginē præsidentiū Cherubim, sanguis eius extinxerat. Vnde & Abraham licet in loco refrigerij, tamen apud inferos cū Lazaro fuisse scribitur. Et Dauid iuste fleuisse filiū parricidam, qui aliū paruulū, postquam ut uiueret impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse, nō fleuit. De Moyse uero & Aarō, quod eis ex ueteri more sit planctus exhibitus, non mirandū est, cum & in Actis apostolorū iam Euangelio coruscante, Stephano fecerint Hierosolymæ fratres planctū magnum: Et utique planctus magnus, non in plangentiū exanimatione, ut tu putas, sed in pompa funeris, & exequiarū frequentia intelligēdus sit. Denique de Iacob scriptura sic loquitur: Et ascendit Ioseph sepelire patrem suū, & ascenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & seniores domus eius, & seniores omnis terræ Ægypti, & omnis domus Ioseph & fratres eius. Et post paululum: Et ascenderunt cū eo quadrigæ & equites, & facta sunt castra grandia nimis. Ac deinde: Et planxerunt eū planctu magno, & forti nimis. Planctus iste solemnis, non longas Ægyptijs imperat lachrymas, sed funeris monstrat Ornatū. Iuxta quem modū Aaron quoque & Moysen, fletos esse manifestum est. Nequeo satis scripturæ laudare mysteria, & diuinū sensum, in uerbis licet simplicibus admirari, quid sibi uelit quod Moyses plangitur, & Iesus Naue uir sanctus sepultus refertur, & tamen fletus esse non scribitur. Nempe illud quod in Moyse, id est, in lege ueteri sub peccato Adā omnes tenebantur elogio, & ad inferos descendentes, consequenter lachrymę prosequebantur, secundū Apostolum, qui ait: Et regnauit mors ab Adā usque ad Moysen, etiam super eos qui non peccauerunt. In Iesu uero, id est, in Euangelio: per quem paradisus est apertus, mortē gaudia prosequuntur, flentesque hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, sacco incubant. Ac ne quid desit superstitioni, ex ritu uanissimo pharisęorum, primum

5 *O hæretice qui derides pomposos funerū apparatus, qui sepulturæ exequias magis ex sacerdotum cupiditate quā ex scriptura dicis inuectas, uide quid dicat hic Hieronymus de pompa funeris & exequiarum frequentia circa corpus sancti protomartyris Stephani iam Euangelio coruscante.*

cibum lentis accipiunt, uidelicet ostendentes quali edulio primogenita perdiderint. Sed merito, quia in resurrectionem domini non credentes, Antichristi præparant aduentui. Nos uero qui Christũ induimus, & facti sumus, iuxta Apostolũ, genus regiũ & sacerdotale, non debemus sup mortuos contristari. Et dixit, inquit, Moyses ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius, qui relicti erant: Caput uestrũ non denudabitis, & uestimenta uestra non scindetis, ne moriamini, & super omnem synagogã ueniat ira. Nolite, inquit, scindere uestimenta uestra, & luctũ exhibere gentilem, ne moriamini. Mors nostra peccatũ est: Et, quod forsitan crudele alicui uideatur, sed fidei necessariũ est, in eodem Leuitico scribit: quomodo sacerdos magnus ad patrem, matrẽ, fratresq́ue, uel liberos mortuos prohibeat accedere: ne uidelicet anima dei sacrificiis uacans, & tota in illius mysteriis occupata, aliquo impediat affectu. Nonne aliis uerbis idipsum in Euãgelio præcipit, ut non renunciet domui discipulus? ut mortuo patri nõ exhibeat sepulturam? Et de sanctis, inquit, non exiet, & non contaminabit sanctificatio dei eius, quia sanctũ oleum unctionis a deo super eũ est. Certe postquam credimus in Christum, & oleo unctionis eius accepto, illũ portamus in nobis, non debemus exire de templo, id est, de proposito Christiano: non foras egredi, incredulitati uidelicet gentiliũ commisceri, sed esse semper intrinsicus, id est, uoluntati domini ministrare.

Hæc idcirco dicimus: ne ignorantia scripturarũ autoritatem tibi præberet in luctu, & uidereris rationabiliter errare. Et adhuc sic loquutus sum, quasi unam de turbis conuenerim Christianam. Nunc uero cũ sciam toti te renunciasse mundo, & abiectis calcatisq́ue deliciis seculi, orationi, ieiuniis, lectioni uacare quotidie, cũ ad exemplum Abraham cupias exire de terra tua, & de cognatione tua, ut & Chaldæis & Mesopotamia derelictis, terram repromissionis introeas, cũ omnem substantiolam, aut pauperibus dilargita sis, aut filiis ante mortem mundo mortua dederis: miror te ea facere, quæ si facerent cęterę, reprehensione dignæ uiderentur.

Redit tibi in memoriã confabulatio eius, blanditiæ, sermo, consortiũ: & quod his careas, pati nõ potes. Ignoscimus matris lachrymis, sed modum quærimus in dolore. Si parentẽ cogito, non reprehendo quod plangis. Si Christianam & monacham, istis nominibus mater excludit. Recẽs uulnus est, & tactus iste quo blandior, non tam curat, quã exasperat. Attamen quod tempore mitigandũ est, cur ratione non uincit? Nam & Noemi famem fugiens in terra Moab, & maritũ perdidit & filios. Et cũ suorum auxilio esset destituta, Ruth alienigena ab eius latere non recedit. Vide quanti meriti sit desertæ præstitisse solatiũ. Et eius semine Christus oritur. Respice Iob, quanta sustinuit, & uidebis & nimium delicatam, illum erectis in cœlũ oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, & ad extremum uxoris insidias, inuictam tenuisse patientiam.

Scio quid responsura sis: Hoc illi quasi iusto ad probationem euenisse. Et tu e duobus elige, quod uelis: aut sancta es, & probaris: aut peccatrix, & iniuste quereris, minora sustinens, quam mereris. Quid uetera replicẽ? Præsentia exempla sectare. Sancta Melania nostri temporis inter Christianos uera nobilitas, cũ qua tibi dominus, mihiq́ue cõcedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpusculo, & necdũ humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed teste Christo, nõ

falsam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, sparsis crinibus, ueste conscissa, lacerũ pectus inuadere? Lachrymæ gutta non fluxit, stetit immobilis: & ad pedes aduoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditius, inqt, tibi seruitura sum domine, quia tãto me onere liberasti. Sed forsitan superatur in cæteris. Quinimo qua illos mente contẽpserit, in uni
6 co postea filio probat: cui omni quam habebat possessione concessa, ingruente iam hyeme, Hierosolymam nauigauit. Parce quæso tibi, parce filiæ cũ Christo iam regnanti: parce saltem Eustochio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis pene infantia, te magistrante dirigit. Sæuit nunc diabolus, & quia unam cernit de tuis liberis triumphantẽ, obtritũ se esse condolens quærit in remanente uictoriam, quam in præeunte iam perdidit. Grãdis in suos pietas, impietas in deum est. Abraham unicum filium lætus interficit, & tu unam de pluribus queреris coronatam.

Parce filiæ cum Christo iam regnanti.

7 Non possum sine gemitu eloqui, qđ dicturus sum. Cũ de media põpa funeris, te exanimem referrent, hoc inter se populus mussitabat: Nonne illud est quod sæpius dicebamus? Dolet filiam ieiuniјs interfectã, quod nõ uel de secundo eius matrimonio tenuerit nepotes. Quousq; genus dete-
8 stabile monachorũ non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? Matronam miserabilẽ seduxerunt, quæ quã monacha esse noluerit, hinc probatur, quod nulla gentiliũ ita suos unquam fleuerit filios. Qualẽ putas ad istas uoces Christũ habuisse tristiciam? Quomodo exultasse Satanam, qui nunc tuam animã eripere festinans, & pĳ tibi proponens doloris illecebram: dum ante oculos tuos, filiæ semper imago uersatur, cupit matrem simul necare uictricis, & solitudinem sororis inuadere relictæ. Non ut terream loquar, sed ut mihi testis est dominus, quasi ante tribunal eius assistens, in hæc te uerba conuenio. Detestandæ sunt istæ lachrymæ, plenę sacrilegio, incredulitate plenissimę, quæ non habent modũ, quæ usq; ad uiciniam mortis accedunt. Vlulas & exclamitas, & quasi
9 quibusdã facibus accensa, quantũ in te est, tui semper homicida es. Sed ad talẽ clemẽs ingredit̃ Iesus, & dicit: Quid ploras? Nõ est mortua puella, sed dormit. Irrideant circunstantes. Ista infidelitas Iudęorũ est. Te quoque, si ad sepulchrũ filiæ uolueris uolutari, angelus increpabit: Quid quæris uiuentẽ cũ mortuis? Quod quia Maria fecerat Magdalene, postquam uocem domini se clamantis agnouit, ad eius prouoluta pedes, audit: Ne tetigeris me, necdum enim ascendi ad patrem meum: id est, non mereris tangere resurgentẽ, quẽ mortuũ existimas in sepulchro.

Cum de media pompa funeris te referrent exanimem.

Verba ipsa nostrorũ hæreticorũ contra Monachos.

Ecce ubiq; sancti dicuntur uiuentes, & nostri scioli uolũt eos esse mortuos.

Quas nunc existimas Blesillam nostrã pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Christũ uideat subiratũ? Clamat nunc illa lugenti, si unquã me amasti mater, si tua ubera suxi, si in tuis instituta summonitis, ne inuideas gloriæ meæ: nec hoc agas, ut a nobis in perpetuũ separemur. Putas me esse solam? Habeo pro te Mariam matrẽ dñi. Multas hic uideo quas ante nesciebã. O quanto melior est iste comitatus. Habeo Annam quondam in Euangelio prophetantẽ: &, quo magis gaudeas, tantorũ annorũ labores, ego in tribus mensibus consequuta sum. Vnam palmã castitatis accepim⁹. Misereris mei, quia mũdũ reliq? At ego uestri sortẽ doleo, quos adhuc seculi carcer includit, quos quotidie in acie pliantes, nunc ira, nũc auaritia, nunc libido, nunc uariorum incentiua uitiorũ, pertrahunt ad ruinam. Si uis, ut mater mea sis: cura placere Christo. Non agnosco matrẽ,

meo domino displicentē. Loquitur illa & alia multa, quæ taceo, & pro te dominum rogat, mihiq; ut de eius mēte securus sim, ueniam impetrat peccatorũ: quod monui, quod hortatus sum, quod inuidiā propinquorũ, ut salua esset, excepi. 10

Blesilla mortua rogat dominũ pro matre, & ueniam peccatorum impetrat, Hieronymo. Quid hic dicis hæretice?

Itaq; dum spiritus hos artus tegit, dũ uitæ huius fruimur cōmeatu, spō deo, promitto, polliceor, illam mea lingua resonabit, illi mei dedicabunt labores, illi meũ sudabit ingeniũ: Nulla erit pagina, quæ non Blesillam sonet. Quocũq; sermonis nostri monumenta peruenerint, illa cũ meis opusculis peregrinabit. Hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ, monachi, sacerdotes. Breuis uitæ spatium, æterna memoria compensabit. Quæ cũ Christo uiuit in cœlis, in hominũ quoq; ore uictura est. Transibit & præsens ætas, sequent secula post futura, quæ sine amore, sine inuidia iudicabunt. Inter Paulæ Eustochijq; nomen media ponetur. Nũq; in meis moritura est libris. Audiet me semper loquentē cũ sorore, cũ matre. 11

Blesilla cum Christo uiuit in cœlis. Quid potest dici charius?

VITA PAVLINÆ PAMMACHII VXORIS AD eundem per D. Hieronymum scripta.

Tomo I. Epistolarum fol. 55. Fac. secunda.

SAnato uulneri & in cicatricē superductę cuti, si medicina colorē reddere uoluerit, dũ pulchritudinē corporis quærit, plagā doloris instaurat. Ita & ego serus consolator, q importune per bienniũ tacui, uereor ne nunc importunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tēpore & ratione curatũ est, cōmemoratione exulcerē. Quæ enim aures tam duræ, quæ de silice excisa præcordia, et Hyrcanarũ tigriũ lacte nutrita, possunt sine lachrymis Paulinæ tuæ audire nomen? Quis parturientē rosam & papillatũ corymbũ, anteq; in calathũ fundat orbis, & tota rubentiũ foliorũ pandat ambitione, imaturæ demessum æquis oculis marcescere uideat? Fractũ est preciosimũ margaritũ. Virens smaragdi gemma contrita est. Quid boni habeat sanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus, postquam habere desiuimus.

In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, centesimũ, sexagesimũ, & tricesimũ. In tribus mulierib⁹ & sanguine & uirtute coniunctis, tria Christi præmiare cognosco. Eustochiũ uirginitatis flores metit. Paula laboriosam uiduitatis areā terit. Paulina castũ mrīmonij cubile seruat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totũ sibi in terris uindicat quod Christus promisit in cœlo. Et ut quadrigā domus una emitteret sanctitatis, & fœminarũ uirtutibus responderent uiri, addit comes Pāmachius, uerũ Ezechielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imo frater amantissimus, quia sancti consortia spiritus uocabula non tenent nuptiarũ. Huic quadrigæ Iesus præsidet. De his equis & Abacuc canit: Ascende super equos tuos, & eqtatio tua salus. Impari cursu, pari animo ad palmam tendit. Discolores equi, sed uoluntate concordes, unũ aurigæ iugum trahunt, non expectantes flagelli uerbera, sed ad uocis hortamenta feruentes.

Dicamus aliquid & de philosophis. Quatuor uirtutes describunt stoici, ita sibi inuice uexas, & mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat: prudentiam, iusticiam, fortitudinem, temperantiā. Has omnes sic habetis singuli, ut tamen emineatis in singulis. Prudentia inte,

in matre iustitia, in uirgine fortitudo, in nupta temperãtia prædicaẽ. Quid enim eo sapientius, q̃ contempta mundi stultitia, Christum sequutus est, dei uirtutem & dei sapientiam? Quid matre iustius, quæ inter liberos opibus distributis, docuit diuitias contemnendo, quid filij amare deberent? Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, & arrogantiam generis cõsularis, uirginali proposito fregerit, & in urbe prima, primũ genus subiugauerit pudicitiæ? Quid Paulina tẽperantius, quæ legens illud Apostoli: Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatũ, nec sororis felicitatem, nec matris continentiã ausa appetere, maluit in humiliorib9 tuta pergere, quã pendulo gradu in sublimiorib9 fluctuare? Quanquã illa semel inito matrimonio, nihil aliud dieb9 ac noctibus cogitauerit, nisi ut reddito fructu nuptiarum, secundũ castimoniæ gradum arriperet, & tanti dux fœmina facti, uirũ proposito suo iungeret, non relinquens salutis comitẽ, sed expectans. Dumq; crebris abortijs, & experta fœcunditate conceptuũ, nõ desperat liberos, & socrus auiditatẽ, maritiq; tristiciã præponit imbecillitati suæ, passa est aliqd de Rachelis exemplo. Pro filio doloris, dexteræ uirum, desiderij sui peperit hæredẽ. Certisq; autoribus didici illam, non primæ sententiæ dei: crescite & multiplicamini, & replete terrã, nec officio coniugali seruire uoluisse: sed ad hoc optasse filios, ut Christo uirgines pareret. Legimus & uxorẽ sacerdotis Phinees audita captiuitate arcę domini, subito uteri dolore correptã, ædidisse filiũ Ichabod, & inter manus & officia fœminarũ, animam emisisse cũ prole. De prima, Beniamin, hoc est filius uirtutis ac dexteræ. De secunda inclytus sacerdos dei, ex arcę cognomine nascit. Nobis post dormitionẽ somnũq; Paulinæ: Pammachiũ monachum Ecclesia peperit posthumũ, & patris & coniugis nobilitate patriciũ, eleemosynis diuitẽ, humilitate sublimẽ. Apostolus scribit ad Corinthios: uidete fratres uocationẽ uestrã, q̃a non multi sapientes, non multi nobiles. Hoc nascentis Ecclesiæ rudimenta poscebant, ut granũ sinapis paulatim in arborẽ cresceret, ut sensim Euangelij fermentũ, totam Ecclesiæ massam altius eleuaret. Nostris tẽporibus Roma possidet, quod mundus ante nesciuit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles, Christiani: Nunc multi monachi sapientes, potẽtes, nobiles. Quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior: magnus in magnis, primus in primis, ἀρχιστρατηγὸς monachorũ. Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos uiuens concupiuerat possidere.

Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama, quæ nõ parturis, q̃m quot Romæ sunt pauperes, tot filios repente genuisti. Ardentes gemmæ, Quibus ante collũ & facies ornabanẽ, egentiũ uentres saturant. Vestes sericæ, & aurũ in fila lentescens, in mollia lanarũ uestimenta mutata sunt, Quibus repellaẽ frigus, non quibus nudetur ambitio. Delitiarũ quondã supellectilẽ, uirtus insumit. Ille cęcus extendens manũ, & sæpe ubi nemo est, clamitans: hæres Paulinę, cohæres Pammachij est. Illũ truncum pedibus, & toto corpore se trahentẽ, teneræ puellę sustẽtat manus. Fores quę prius salutantiũ turbas uomebant, nunc a miseris obsidenẽ. Alius tumenti aqualiculo mortẽ parturit: alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. Hic debilitatus a paruo, non sibi mendicat stipem. Ille putrefactus morbo regio, superuiuit cadaueri suo. Non mihi si linguę centũ sint, oraq; centum: Omnia pœna-

I *Vide hic uestimentũ laneum & simplex esse conueniens Monachi indumentum.*

rum percurrere nomina possim. Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confouet, horum sordibus dealbatur. Munerarius pauperũ, & egentium candidatus, sic festinat ad cœlum.

Cæteri mariti super tumulos coniugum spargunt uiolas, rosas, lilia, floresq́ purpureos: & dolorem pectoris, his officijs consolantur. Pāmachius noster sanctā fauillam ossaq́ ueneranda, eleemosynę balsamis rigat. His pigmentis atq; odoribus fouet cineres quiescentes, sciens scriptũ: sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatũ. Quantas uires habeat misericordia, & q̄bus donanda sit præmijs, beatus Cyprianus grandi uolumine executus, & Danielis consiliũ probat: Qui regem impijssimũ si se audire uoluisset, sciret pauperum sustentatione saluandũ. Gaudet huiuscemodi filiæ mater hęrede. Non dolet opes ad alium peruenisse, quas cernit ijsdem. Quib⁹ ipsa uoluerat, erogari. Quin potius gratulat̃ absq; labore suo, sua uota compleri. Non.n. substantiæ diminutio, sed opa͞rij cōmutatio est.

2 *Rigat sanctam fauillam ossaq; uenerāda eleemosynæ balsamis.*

Vides quod eleemosyna extinguit etiā mortuorum peccata?

VITA PAVLÆ NOBILISSIMÆ VIDVÆ ROmanę per D. Hieronymũ ad Eustochiũ eius filiam conscripta.

Thomo primo Epistolarum folio. 58.

SI Cuncta corporis mei mēbra uerterent̃ in linguas, & omnes artus humana uoce resonarent, nihil dignũ sanctę ac uenerabilis Paulę uirtutibus dicerē. Nobilis genere, sed multo nobilior sanctitate: potens quondam diuitijs, sed nunc Christi paupertate insignior. Gracchorũ stirps, sobdes Scipionum, Pauli hæres, cuius uocabulũ trahit, Martiæ Papyriæ matris Africani uera & germana progenies, Romæ prætulit Bethlehem: & auro tecta fulgentia, informis luti uilitate mutauit. Non mœremus quod talem amisimus: Sed gratias agimus, q͞d habuimus, imo habem⁹. Deo enim uiuunt omnia: & quicquid reuertit̃ ad dominũ, in familiæ numero computatur. Quanq; amissio illius, cœlestis domus habitatio sit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata est a dño, & uoce semper flebili querebatur, dicens: Heu mihi, q͞a peregrinatio mea prolongata est, habitaui cũ habitantibus Cedar, multũ peregrinata est anima mea. Nec mirũ si planxerit se uersari in tenebris (hoc enim Cedar interpretat̃) cum mundus in maligno positus sit: & sicut tenebræ illius, ita & lumen eius, luxq; in tenebris luceat, & tenebræ eam non cōprehenderũt. Vnde & illud crebrius inferebat: Aduena sum & peregrina sicut omnes patres mei. Et iterũ: Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Quoties aũt infirmitate corpusculi (quam incredibili abstinentia, & duplicatis contraxerat ieiunijs) uexabat̃, hoc in ore uoluebat: Subijcio corpus meum, & in seruitem redigo: ne alijs prædicans, ipsa reproba inueniar. Et: bonũ est uinũ non bibere, & carnem non manducare. Et: Humiliaui in ieiunio animā meam, & totũ lectum meũ uersasti in infirmitate mea, & uersata sum in miseria, dum mihi configit̃ spina. Atq; inter doloris aculeos, quos mira patientia sustinebat, quasi apertos sibi cœlos aspiceret, loquebat̃: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam? Testor Iesum & sanctos eius, ipsumq; propriũ angelum, qui custos fuit & comes admirabiles fœminæ, me nihil in gratiam, nihil more blandientiũ loqui: Sed quicquid dicturus sum, pro testimonio dicere: & minus eius esse meritis, quam totus orbis canit: sacerdotes mi-

1 *Si habemus paulam cum sit corpore mortua, ergo male sancti a quibusdā emortui nuncupātur, qui deo spiritu uiuunt.*

2 *Ergo ieiuniũ & abstinentia non est res superstitiosa, ut quidam modo nugātur.*

rantē, uirginū chori desiderant, monachorū & pauperū turbæ deplangūt. Vis lector eius breuiter scire uirtutes? Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirū, de ꝓximis & familiola quā in utroq; sexu de seruis & ancillis in fratres sororesq; mutauerat, ista proferre: cū Eustochiū uirginem, & deuotam Christo filiam, in cuius consolationem libellus hic cuditur, procul a nobili genere, sola fide & gratia diuitem reliquerit.

Carpamus igitur narrandi ordinem. Alij altius repetant, & a cunabulis eius, ipsisq;(ut ita dicam) crepundis matrē Blesillam, & Rogatū proferant patrem: quorū altera Scipionū Græcorumq; progenies est: alter per omnes ferre Græcias usq; hodie stēmatibus & diuitijs, ac nobilitate Agamēnonis fertur sanguinem trahere, qui decennali Troiam obsidione deleuit. Nos nihil laudabimus, nisi quod propriū est, & de purissimo sanctæ mentis fonte proferē. Quanq; dominus atq; saluator in euangelio doceat Apostolos, scitātes quid sibi redditurus sit, qui sua pro nomine eius

3 dimiserunt, centuplū in præsentiarū recepturos, & in futuro uitam æternā. Ex quo intelligimus, nō laudis esse possidere diuitias, sed pro Christo eas contēnere: nō tumere ad honores, sed pro dei fide eos paruipendere. Vere quod pollicitus est seruis suis & ancillis saluator, reddidit in præsenti. Nam quæ unius urbis contempsit gloriā, totius orbis opinione celebrañ: quam Romæ habitantem, nullus extra Romam nouerat: latentē in Bethlehem, et Barbara et Romana terra miranē. Cuius enim gentis homines ad sancta loca non ueniunt? Quis aūt in sanctis locis præter Paulam, quod plus inter homines miraretē, inuenit? Hæc sicut inter multas gēmas preciosissima gēma micat, & iubar solis paruos igniculos stellarū obruit et obscurat: ita cunctorū uirtutes & potentias sua humilitate superauit, minimaq; fuit inter omnes, ut omniū maior esset. Et quanto se plus deijciebat, tanto magis a Christo subleuabañ. Latebat, & non latebat. Fugiēdo gloriam, gloriam merebañ: quæ uirtutem quasi umbra sequiñ, & appetitores sui deserēs, appetit contemptores. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens? Dum in singulis teneor, non seruo præcepta dicendi.

Qui sua pro nomine eius dimiserunt, nota uerbū, dimiserūt, tu hæretice, qui nouam inuexisti ad hoc dictū domini ex tuo capite confictam expositionē, hanc intelligi debere sententiā de uiolenta bonorum desertione, quādo ad eam adigit tyrānus, non de uolūtaria quæ propria est Apostolorum Christi et eis similium. O super omnem impietatē excogitatum mēdaciūm.

Tali igitur stirpe generata: iuncta est uiro Toxotio, qui Æneæ & Iuliorū altissimū sanguinem trahit. Vnde etiam filia eius Christi uirgo Eustochiū Iulia nuncupañ, & ipse Iulius a magno demissum nomen Iulo. Et hæc dicimus, non quod habentibus grandia sint, sed quo contēnentibus mirabilia. Seculi homines suspiciunt eos, qui his pollent priuilegijs. Nos laudamus, qui pro saluatore ista despexerint: & mirū in modū quos habentes paruipendimꝰ, si habere noluerint contēnentes, prædicamus. His (inquam) orta maioribus, et fœcunditate ac pudicitia probata: primū uiro, deinde propinquis, et totius urbis testimonio, cū quinque liberos cedidisset, Blesillam, super cuius morte eam Romæ consolatus sum. Paulinam, quæ sanctū et admirabilem uirū, et propositi et rerū suarum Pāmachium reliquit hæredē: ad quē super obitu eiꝰ paruulū libellū ædidimus: Eustochiū, quæ nunc in sanctis locis uirginitatis et ecclesiæ monile preciosum est: Ruffinam, quæ immaturo funere piū matris animū consternauit: Et Toxotiū, post quē parere desijt, ut itelligeres eam nō diu seruire uoluisse officio coniugali, sed mariti desiderio, qui marē optabat, liberos ædisse.

Postq; uir mortuus est, ita eum planxit, ut prope ipsa moreretur: ita se conuertit ad domini seruitutē, ut eius mortem uidereñ optasse. Quid ego

referam

referam, amplæ & nobilis domus, & quondam opulentissimæ, omnes pene diuitias in pauperes erogatas? Quid in cunctos clementissimũ animum & bonitatem etiã in eos, quos nunquam uiderat euagantem? Quis inopum moriens, non illius uestimentis obuolutus est? Quis clinicorũ non eius facultatibus sustentatus est? Quos curiosissime tota urbe perquirẽs, damnũ putabat, si quisquam debilis & esuriens cibo sustentaret alterius. Spoliabat filios, & inter obiurgantes propinquos, maiorem se eis hæreditatẽ, Christi misericordiã, dimittere loquebatur. Nec diu potuit excelsi apud seculũ generis, & nobilissimæ familiæ uisitationes & frequentiam sustinere. Mærebat honore suo, & ora laudantiũ declinare ac fugere festinabat. Cunque Orientis & Occidentis episcopos ob quasdam ecclesiarum dissensiones Romã Imperiales literæ contraxissent, uidit admirabiles uiros, Christique pontifices, Paulinũ Antiochenæ urbis episcopũ, & Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc constantia dicitur, quorum Epiphanium etiam hospitẽ habuit: Paulinũ in aliena manentẽ domo, quasi proprium, humanitate possedit. Quorũ accensa uirtutibus, per momenta patriã deserere cogitabat. Non domus, non liberorũ, nõ familiæ, non possessionũ, non alicuius rei, quæ ad seculũ pertinet, memor: Sola (si dici potest) & incomitata, ad eremum Antoniorũ atque Paulorũ pergere gestiebat. Tandemque exacta hyeme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa uoto cũ eis ac desiderio nauigauit. Quid ultra differo? Descendit ad portũ, fratre, cognatis, affinibus: & (quod his maius est) liberis prosequentibus, & clementissimã matrem pietate uincere cupientibus. Iam carbasa tendebant, & remorũ ductu nauis in altũ protrahebatur, Paruus Toxotius supplices manus tendebat in littore; Ruffina iam nubilis, ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat. Et tamen illa siccos tendebat ad cœlũ oculos, pietatem in filios, pietate in deum superans. Nesciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam. Torquebantur uiscera, & quasi a suis mẽbris distraheretur, cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam uinceret charitatẽ. Inter hostiũ manus & captiuitatis duram necessitatẽ nihil crudelius est, quam parentes a liberis separari. Hoc cõtra iura naturæ plena fides patiebatur, imo gaudens animus appetebat: & amorem filiorũ maiore in deum amore contẽnens, in sola Eustochio, quæ & propositi & nauigationis eius comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim nauis mare, & cunctis qui cũ ea uehebantur littora respicientibus, ipsa auersos tenebat oculos, ne uideret quos sine tormẽto uidere non poterat. Fateor, nulla sic amauit filios quibus antequam proficisceretur cũcta largita est: exhæredans se in terra, ut hæreditatem inueniret in cœlo.

Delata ad insulã Pontiam, quã clarissimę quondam fœminarũ sub Domitiano principe pro confessione nominis Christiani, Flauiæ Domicillæ nobilitauit exiliũ: uidensque cellulas in quibus illa longũ martyriũ duxerat, sumptis fidei alis, Hierosolymam & sancta loca uidere cupiebat. Tardi erant uenti, & omnis pigra uelocitas. Inter Scyllã & Charybdim Adriatico se credẽs pelago, quasi per stagnũ uenit Methonẽ, ibique refocillato paululum corpusculo: Et sale tabentes artus in littore ponens, Per Maleam, & Citherã sparsasque per æquor Cycladas, & crebris freta concita terris: Post Rhodũ & Lyciam, tandem uidit Cyprũ: ubi sancti & uenerabilis Epiphanij pedibus prouoluta, decẽ ab eo diebus retenta est: non in refectio

nem,ut ille arbitrabaẽ,sed in opus dei,ut re comprobatũ eſt. Nam omnia illius regionis luſtrans monaſteria, prout potuit, refrigeria ſumptuũ fratribus dereliquit,quos amor ſancti uiri de toto illuc orbe conduxerat. Inde breui curſu transfratauit Seleuciã,de qua aſcendens Antiochiã, ſancti confeſſoris Paulini modicũ charitate detenta, media hyeme,calẽte ardore fidei, fœmina nobilis, quæ prius eunuchorũ manibus portabaẽ, aſello ſedens profecta eſt. Omitto Cœles Syriæ & Phœnices iter (neq; enim hodœporicon eius diſpoſui ſcribere) ea tantum loca nominabo, quæ ſacris uoluminibus continentur.

Beryto Romana colonia,et antiqua urbe Sidone derelicta,in Sareptę littore Heliæ eſt ingreſſa turriculã:in qua adorato domino ſaluatore:per arenas Tyri,in quibus genua Paulus fixit peruenit ad coth,quæ nũc Prolemais dicitẽ: & per cãpos Mageddo, Ioſiæ necis conſcios,intrauit terram Philiſtĳm. Mirata ruinas dor,urbis quondam potentiſsimæ: & uerſa uice Stratonis turrim ab Herode rege Iudææ in honorẽ Cæſaris Auguſti Cæſareã nũcupatã,in qua Cornelĳ domũ, Chriſti uidit Eccleſiã, & Philippi ædiculas,& cubicula quatuor uirginũ prophetarũ. Deinde Antipatrida ſemirutũ oppidulũ,quod de patris nomine Herodes uocauerat: & Lyddã uerſam in Dioſpolim, Dorcadis atq; Aeneæ reſurrectione ac ſanitate inclytã. Haud procul ab ea Arimathiã uiculũ Ioſeph,q dominũ ſepeliuit: & Nobe urbẽ quondã ſacerdotũ,nunc tumulũ occiſorũ. Ioppen quoq; fugientis portũ Ionæ: & (ut aliqd perſtringã de fabulis poetarũ)religatæ ad ſaxũ Andromades ſpectatricẽ. Repetitoq; itinere Nicopolim, quæ prius Emaus uocabaẽ,apud quã in fractiõe panis cognitus domin9,Cleophæ domũ in Eccleſiã dedicauit. Atque inde proficiſcẽs,aſcẽdit Bethorũ inferiorũ & ſuperiorẽ,urbes a Salomone conditas,ſed uaria poſtea bellorũ tẽpeſtate deletas:ad dexterã aſpiciens Haialon & Gabaon,ubi Ieſus filius Naue contra quinq; reges dimicans,ſoli imperauit & lunæ: & Gabaonitas ob dolos & inſidias fœderis impetrati, in aquarios lignarioſq; dãnauit. In Gabaon urbe uſq; ad ſolũ diruta,paululum ſubſtitit, recordata peccati eius,& concubinæ in fruſta diuiſæ, & tribus Beniamin trecentos uiros propter Paulum apoſtolum reſeruatos.

Quid diu moror?Ad leuã mauſoleo Helenæ derelicto, quæ Adiabenorũ regina in fame populum frumento iuuerat,ĩgreſſa eſt Hieroſolymã urbẽ trinominẽ, Iebus, Salẽ, Hieruſalẽ, quæ ab Helio poſtea Hadriano, de ruinis,& cineribus ciuitatis in Heliam ſuſcitata eſt. Cũq; proconſul Paleſtinæ,qui familiã eius optime nouerat, præmiſsis apparitorib9 iuſsiſſet parari prætoriũ, elegit humilẽ cellulã: Et cũcta loca tanto ardore ac ſtudio circũiuit,ut niſi ad reliqua feſtinaret,a primis non poſſet abduci. Proſtrataq; ante crucẽ,quaſi pendentem dñm cerneret,adorabat. Ingreſſa ſepulchrũ,reſurrectionis obſculabaẽ lapidẽ, quẽ ab oſtio monumenti amouerat angelus. Et ipſum corporis locũ in quo dominus iacuerat, quaſi ſitiẽs deſideratas aquas,fideli ore lambebat. Quid ibi lachrymarũ,quantũ gemitũ,qd doloris effuderit, teſtis eſt cũcta Hieroſolyma: teſtis eſt ipſe dominus,quẽ rogabat. Vnde egrediens aſcendit Sion,quæ in arcẽ uel ſpeluncã uertiẽ. Hanc urbẽ quondã expugnauit & reædificauit Dauid. De expugnata ſcribiẽ: Vę tibi ciuitas Ariel,id eſt,leo dei: & quõdã fortiſsima,quã expugnauit Dauid. De ea quæ ædificata eſt,dictũ eſt; Fundamenta eius in

montibus sanctis: diligit dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Non eas portas, quas hodie cernimus in fauillā & cinerē dissolutas: sed portas, quib⁹ non prævalet infernus, & p quas credentiū ad Christum ingredit̄ multitudo. Ostendebat̄ illi columna Ecclesiæ porticū sustinens, infecta cruore domini, ad quā uinctus dicit̄ & flagellatus. Monstrabat̄ locus, ubi super centū uiginti credentiū animas spiritus sanctus descēdisset, ut Iohelis uaticiniū cōpleret̄. Deinde facultatula sua pauperib⁹ atq; conseruis distributa, perrexit ad Bethlehem, & in dextera parte itineris stetit ad sepulchrū Rachel, in quo mater Beniamin, non ut uocauerat moriens, Benoni, hoc est, filius doloris mei: Sed ut pater prophetizauit in spiritu, filiū dexteræ procreauit. Atq; inde Bethlehem ingressa, & in specum Saluatoris introiens: postq; uidit sacrū uirginis diuersoriū, & stabulum in quo agnouit bos possessorē suū, & asinus præsepe domini sui: ut illud impleret̄, quod in eodē propheta scriptū est: Beatus qui seminat super aquas, ubi bos & asinus calcant: me audiēte iurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis inuolutū: uagientem in præsepi dn̄m. Magos adorantes, stellam fulgentē desuper, matrem uirginē, nutriciū sedulum, pastores nocte uenientes, ut uiderent uerbū quod factum erat: & iā tunc euangelistæ Ioannis principiū dedicarent: In principio erat uerbū & uerbū caro factū est. Paruulos interfectos, Herodem sæuientem, Ioseph & mariā fugientes in Ægyptum, Mixtisq; gaudio lachrymis, loquebatur.

Salue Bethlehem domus panis, in qua natus est ille panis, qui de cœlo descēdit. Salue Ephrata regio uberima, atq; καρποφόρε, cuius fertilitas deus est. De te quondā Michæas uaticinatus est: Et tu Bethlehem dom⁹ Ephrata, non minima es in milibus Iuda. Ex te mihi egrediet̄, qui sit princeps in Israel: & egressus eius ab initio a diebus æternitatis. Propterea dabis eos usq; ad tempus parientis. Pariet, & reliquię fratrū eius conuertentur ad filios Israel. In te enim natus est princeps, qui ante luciferū genitus est: cuius de patre natiuitas, omnē excedit ætatem. Et tamdiu in te Dauidici generis origo permansit, donec uirgo pareret, & reliquiæ populi credētis in Christū, conuerterentur ad filios Israel, & libere prædicarent: Vobis oportebat primū loqui uerbū dei: sed qm̄ repulistis illud, & indignos uos iudicastis ęternę uitę, ecce conuertimur ad gentes. Dixerat n. deus: Non ueni nisi ad oues perditas domus Israel. Et eo tēpore Iacob super eo uerba completa sunt: Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de fœmoribus eius: donec ueniat, cui repositū est, & ipse erit expectatio gentiū. Bene Dauid iurabat, bene uota faciebat, dicens: Si introiero in tabernaculū dom⁹ meę, si ascendero in lectū strati mei: si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitionē, & requiem temporibus meis, donec inueniā locum domino, tabernaculū deo Iacob: & statim qd desideraret exposuit, atq; oculis prophetalibus, quē nos uenisse iam credimus, ille uenturū esse cernebat. Ecce audiuimus eū in Ephrata, inuenimus eū in campis syluæ. Vau quippe sermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariam matrē domini, hoc est, αὐτὴν sed ipsum, id est, αὐτὸν significat. Vnde loquit̄ confidenter: Introibimus in tabernaculū eius, adorabimus in loco ubi steterūt pedes eius. Et ego misera atq; peccatrix, digna sum iudicata deosculari pręsepe, in quo dominus paruulus uagijt: Orare in spelunca, in qua uirgo puerpera dn̄m fudit infantē: Hęc requies mea, quia domini mei patria est.

Hic habitabo, qm̃ saluator elegit eam. Paraui lucernam Christo meo. Anima mea illi uiuet, & semen meum seruiet ipsi.

Haud procul inde descendit ad turrim Ader, id est, gregis: iuxta quam Iacob pauit greges suos, & pastores nocte uigilantes audire meruerunt. Gloria in excelsis deo, & super terram pax hominibus bonæ uoluntatis. Dumq; seruant oues, inuenerunt agnũ dei puro & mundissimo uellere, quod in ariditate totius terræ cœlesti rore completũ est: & cuius sanguis tulit peccata mundi, & exterminatorẽ Ægypti, litus in postibus fugauit. Statimq; concito gradu, cœpit per uiã ueterẽ pergere, quæ ducit Gazam ad potentiã uel ad diuitias dei, & tacita secũ uoluere, quomodo eunuchus Æthiops gentiũ populos præfigurans, mutauerit pellẽ suam: & dũ uetus relegit instrumentum, fontẽ reperit Euangelij. Atq; inde ad dexterã transit. A Bethsur uenit Escol, quæ in botrũ uertitur. Vnde in testimoniũ terræ fertilissimę, & in typũ eius qui dicit: Torcular calcaui solus, & de gentibus non est uir mecũ: exploratores botrũ miræ magnitudinis portauerunt. Nec post longũ spatiũ intrauit Saræ cellulas, uidens incunabula Isaac, & uestigia quercus Abrahã, sub qua uidit diem Christi, & lætatus est. Atq; inde consurgens, ascendit Chebron: hęc est Cariath arbe, idest, oppidum uirorũ quatuor, Abraham, Isaac, Iacob, & Adam magni, quẽ ibi conditũ, iuxta librũ Iesu Naue Hæbrei autumant: licet pleriq; Caleb quartum putent, cuius ex latere memoria monstrat̃. His inspectis, noluit pergere ad Cariathsephor, id est, uiculũ literarum: quia contemnens occidentẽ literam, repererat spiritum uiuificantẽ. Magisq; mirabatur superiores & inferiores aquas quas Othoniel filius Iephone, Zenez pro australi terra & arida possessione susceperat: & aquarum ductu, siccos prioris instrumenti agros faciebat irriguos: ut redemptionẽ ueterũ peccatorum, in aquis baptismi reperiret. Altera die, orto iam sole, stetit in supercilio Caphar Barucha, id est, uillæ benedictionis: quem ad locũ Abraham dñm prosequutus est. Vnde latam despiciens solitudinem, ac terram quondam Sodomę & Gomorræ, Adamæ, & Seboim, contemplata est balsami uineas in Engaddi, & Segor uitulam conternantẽ, quę prius Bala uocabat̃: & in Zoaram, id est, paruulam, Syro sermone translata est. Recordabat̃ speluncæ Lot, & uersa in lachrymas, uirgines socias admonebat, cauendũ esse uinum, in quo est luxuria, cuius opus Moabitę sunt & Ammonitę.

Diu hęreo in meridie, ubi sponsa cubantẽ reperit sponsum, & Ioseph inebriatus est cũ fratribus suis. Reuertar Hierosolymã, & per Thecuam atq; Amos rutilantem montis Oliueti crucem aspiciam, de quo saluator ascendit ad patrem. In quo per annos singulos uacca ruffa in holocaustũ domino cremabat̃, & cuius cinis expiabat populũ Israel: in quo iuxta Ezechielem Cherubim de templo transmigrantes, ecclesiam domini fundauerunt. Post ingressa sepulchrũ Lazari, Marię, & Marthę uidit hospicium, & Bethphagę uillam sacerdotaliũ maxillarũ: & locum in quo pullus lasciuiens gentium, dei frena suscepit: apostolorumq; stratus uestibus, mollia terga prębuit ad sedendũ. Rectoq; itinere descendebat Hiericho, recogitans illũ de euangelio uulneratũ, ac sacerdotibus & leuitis, mentis feritate prętereũtibus, Clementiam Samaritę, id est, custodis: qui semine cem suo iumento impositũ, ad stabulum Ecclesię deportauit. Et locum Adomim, quod interpretat̃ sanguinũ, quia multus in eo sanguis crebris

latronum fundebatur incursibus. Et arborem sycomorũ Zachæi, id est, bona pœnitentiæ opera, quibus cruenta dudum & noxia rapinis, peccata calcabat: excelsumq; dñm de excelso uirtutum intuebat. Et iuxta uiã cæcorũ loca, qui receptis luminibus utriusq; populi credentis, in dominũ sacramenta præmiserant. Ingressa Hiericho, uidit urbem quam fundauit Haze l in Abiram primogenito suo, & cuius portas posuit in Segub nouissimo filiorũ. Intuita est castra Galgalæ, & aceruũ præputiorum, & secundæ circuncisionis mysteriũ: & duodecim lapides, qui de Iordanis illuc translati alueo, duodecim apostolorũ fundamenta firmauerant: & fontẽ quondam legis amarissimũ & sterilem, quẽ uerus Helisæus sua condiuit sapientia, & in dulcorẽ ubertatemq; conuertit. Vix nox transierat, feruentissimo æstu uenit ad Iordanẽ. Stetit in ripa fluminis, & orto sole, solis iustitiæ recordata est, quomodo in medio amnis alueo sicca sacerdotes posuerint uestigia; & ad Heliæ & Helisæi imperiũ, stantibus ex utraq; parte aquis, iter unda præbuerit: pollutasq; diluuio aquas, & totius humani generis interfectione maculatas, suo dominus mundauerit baptismate.

Longum est si uelim de ualle Achor dicere, id est, tumultus atq; turbarum, in qua furtũ & auaricia condemnata est: & de Bethel domo dei, in qua super nudam humũ, nudus & pauper dormiuit Iacob: & posito subter caput lapide, qui in Zacharia septẽ oculos habere describitur: & in Esaia lapis dicit̃ angularis: uidit scalã usq; ad cœlũ tendentem, in qua dominus desuper innitebatur, ascendentibus porrigens manũ, & negligẽtes de sublimi præcipitans. Sepulchra quoq; in monte Ephraim Iesu filij Naue, & Eleazari filij Aaron sacerdotis, e regione uenerata est: quorũ alter conditus est in Tannathsare a septentrionali parte montis Gaas: alter in Gabaa filij sui Phinees: satisq; mirata est, q̃ distributor possessionũ sibi montana & aspera delegisset. Quid narrem silo, in qua altare dirutũ hodieq; monstratur, & raptũ sabinarum a Romulo, tribus Beniamitica prꝗcucurrit. Transiuit Sichem, non ut pleriq; errantes legunt Sichar, quæ nũc Neapolis appellatur, & ex latere montis Garizim extructã circa puteum Iacob intrauit Ecclesiam: super quo residens dominus, sitiensq;, & esuriẽns, Samaritanæ fide satiatus est quæ quinq; Mosaicorũ uoluminum uiris, sextoq;, quẽ se habere iactabat, errore Dosithei derelicto, uerũ Messiam, et uerũ reperit Saluatorem. Atq; inde diuertens, uidit duodecim patriarcharum sepulchra: & sebasten, id est, Samariã: quæ in honorẽ Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Helisęus & Abdias prophetæ: & (quo magis inter natos mulierũ non fuit) Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit consternata mirabilibus: nanq; cernebat uarijs dæmones rugire cruciatib⁹, & ante sepulchra sanctorũ ululare homines more luporũ, uocibus latrare canũ, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorũ. Alios rotare caput, & post tergũ terram uertice tangere: suspensisq; pede fœminis, uestes defluere in faciẽ. Miserebat̃ omniũ, & per singulos effusis lachrymis, Christi clementiã deprecabat̃. Et sicut erat inualida, ascendit pedibus montẽ: in cuius duabus spelũcis, persequutionis & famis tẽpore, Abdias propheta centũ prophetas aluit pane, & aqua. Inde cito itinere percucurrit Nazareth nutriculã domini, Chanaan & Capharnaũ, signorum eius familiares. Lacũ Tyberiadis, nauigante domino sanctificatũ: & solitudinem, in qua multa populorũ milia pau-

4 *Si tot mirabilia fiunt ante sepulchra sanctorum, et Dæmones uarijs cruciatibus ululant, tantusq; fit illuc populorum et languentium hominum concursus, ergo falsa nostrorum hæreticorum doctrina, sanctos nil posse post mortẽ,*

superstitionē esse ad eorū sepulchra peregrinari, abusum magnum credere deum citius exaudire apud ossa martyrum quā alibi, malam consuetudinem apud emortuos auxilium quærere, inuocare sanctos esse blasphemiam.

cis saturata sunt panib⁹ & de reliquijs uescentiū repleti sunt cophini duodecim tribuū Israel. Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus est dominus. Aspiciebat procul montes Hermon & Hermoniū, & campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara & omnis exercitus eius, Barach uincente, prostratus est. Torrens Cison, qui mediam planitiē diuidebat, & oppidum iuxta Naim, in quo uiduæ suscitatus est filius, monstrabatur. Dies me prius quam sermo deficiet, si uoluero cuncta percurrere, quę Paula uenerabilis fide incredibili peruagata est.

Transibo ad Aegyptū, & in Sochoth atq; apud fontē Sampson, quē de molari maxillæ dente produxit, subsistam parūper: & arentia ora colluā, ut refocillatus uideā Morasthim, sepulchrū quondā Micheæ prophetæ, nunc Ecclesiā. Et ex latere derelinquā Chorreos, & Getheos, Maresa, Idumæā, & Lachis: & per arenas mollissimas pergentiū uestigia subtrahentes, latamq; eremi uastitatē, ueniā ad Aegypti fluuiū Sior, qui interpretatur turbidus: & quinq; Ægypti transeā ciuitates, quæ loquunt̄ lingua Chananitide, & terrā Gessen, & campos Taneos, in qbus fecit deus mirabilia. Et urbē No, quæ postea uersa est in Alexandriam: & oppidū domini Nitriam, in quo purissimo uirtutū nitro sordes lauant̄ quotidie plurimorum. Quod cū uidisset, occurrēte sibi sancto ac uenerabili episcopo Isidoro confessore, & turbis innumerabilib⁹ monachorū, ex quib⁹ multos

5 sacerdotalis & leuiticus sublimabat gradus: lætabat̄ quidē ad gloriā domini, sed se indignā tanto honore fatebat̄. Quid ego narrē Macarios, Arsetas, Serapionas, & reliqua colūnarum Christi nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorū pedibus non aduoluta est? Per singulos sanctos Christū se uidere credebat: & quicqd in illos contulerat, in dominū contulisse lætabat̄. Mirus ardor, & uix in fœmina credibilis fortitudo. Oblita sexus & fragilitatis corporeæ, inter tot milia monachorū cū puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eā suscipientib⁹ impetrasset, ni maius sanctorū locorū retraxisset desideriū. Atq; propter feruentissimos æstus de Pelusio Maiomā nauigatione perueniens, tanta uelocitate reuersa est, ut auem putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitiolo, donec extrueret cellulas ac monasteria, & diuersorum peregrinorum iuxta uiam conderet mansiones, in qua Maria & Ioseph hospicium non inuenerant.

Ecce quo laudat D. Hiero. Monachos, & nostri tēporis subuersores, eos reprehendunt, ac de terra uiuentium tollere omnino affectant.

6 Hucusq; iter eius descriptū sit, quod multis uirginibus & filia comite peragrauit. Nūc uirtus latius describat̄, quæ ipsius propria est, & in qua exponenda, deo iudice ac teste, profiteor me nihil addere, nihil in maius attollere more laudantiū: sed ne rerū excedā finē, multa detrahere: & ne apud detractores & genuino me semp̱ dentes rodentes fingere puter, & cornicē Aesopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Christianorū uirtus est, tanta se humilitate deiecit, ut qui eam non uidisset, & pro celebritate nominis uidere gestisset, ipsam esse non crederet, sed ancillularū ultimam. Et cū frequentibus choris uirginū cingeret̄, & ueste & uoce & habitu & incessu minima omnium erat: nunq; post uiri mortē usq; ad diem dormitionis suæ cū ullo comedit uiro, quāuis eum sanctū, & in pontificali sciret culmine constitutū. Balneas, nisi periclitans, non adijt. Mollia, etiā in grauissima febre, lectuli strata non habuit, sed super durissimā humū, stratis ciliciolis quiescebat, si tamen illa quies dicēda est, quæ iugibus pe-

Legisti prolixam sanctæ fœminæ peregrinationem, quo uultu igitur, quoue colore hæc a neotericis hæreticis damnari potest?

ne orationibus dies noctesq; iungebat: illud implens de psalterio: Laua-
bo per singulas noctes lectū meū, lachrymis meis stratū meū rigabo. In 7
qua fontes crederes lachrymarū, ita leuia peccata plangebat, ut illā gra-
uissimorū criminū crederes reā. Cūq; a nobis crebrius moneret, ut parce-
ret oculis, & eos seruaret euangelicæ lectioni, aiebat: Turpāda est facies,
quā contra dei præceptū purpurisso & cerussa & stibio sæpe depinxi. Af-
fligendū corpus, quod multis uacauit delitijs. Longus risus, perpeti com-
pensandus est fletu. Mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate
cilicij cōmutanda. Quæ uiro & seculo placui, nunc xpo placere desidero.

Si dominus Iesus xps satisfecit pro ea, & proinde operum nostrorum satisfactiones non necessariæ sunt & inutiles, ut blaterāt pestiferi nostri nouatores, igitur damnanda Paula nō prædicanda, quæ hoc modo pro peccatis se affligebat. O imposturam.

Si inter tales tantasq; uirtutes castitatē in illa uoluero prædicare, super
fluas uidear: in qua etiam cū secularis esset, omniū Romæ matronarū exē-
plum fuit: quæ ita se gessit, ut nunquā de illa etiā maledicorū quicquā au-
deret fama confingere. Nihil animo eius clementius, nihil erga humiles
blandius fuit. Non appetebat potentes: nec tamen superbos & gloriolā
quærentes, fastidio despiciebat. Si pauperē uidebat, sustentabat: Si diuitē,
ad benefaciendū hortabat. Liberalitas sola excedebat modum. Et usuras
tribuens, uersurā quoq; sæpius faciebat, ut nulli stipem rogantiū denega-
ret. Fateor errorē meū: Cum in largiendo esset profusior, arguebam: illud
proferens de Apostolo: Nō ut alijs sit refrigeriū, uobis aūt tribulatio: sed
ex æqualitate in hoc tempore, ut uestra abundantia sit ad illorū inopiā, et
illorū abūdantia sit ad uestram inopiam. Et hoc de euangelio saluatoris:
Qui habet duas tunicas, det alterā non habenti. Et prouidendum esse, ne
quod libenter faceret, semper facere non posset: multaq; huiuscemodi, q̄
illa mira uerecūdia, & sermone parcissimo dissoluebat: testē inuocās deū,
se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere uoti, ut mendicans ipsa
moreret: ut unū nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sin-
done inuolueret. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniā
qui mihi tribuant: iste mendicans si a me non acceperit, quæ ei possum ēt
de alieno tribuere, & mortuus fuerit, a quo eius anima requiret? Ego cau-
tior in re familiari esse cupiebam, sed illa ardentior fide, toto saluatori ani
mo iungebat: & pauperē dominū, pauper spiritu sequebat, reddens ei qđ
acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniq; cōsequuta est quod optabat,
& in grandi ære alieno filiam dereliquit, quod hucusque debens non suis
uiribus, sed Christi se confidit misericordia redditurum.

Solent pleræq; matronarū buccinatoribus suis dona cōferre, & in pau
cos largitate profusa, manū a cæteris retrahere: quo illa omnino carebat
uitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, ut singulis necessarium
erat, non ad luxuriā, sed ad necessitatē. Nemo ab ea pauperum uacuus re
uersus est. Quod obtinebat, non diuitiarū magnitudine, sed prudentia di-
spensandi: Illud semper replicans: Beati misericordes, q̄m ipsi misericor-
diam consequent. Et: Sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit
peccatum. Et: facite uobis amicos de iniquo māmona, qui uos recipiant
in æterna tabernacula. Et: Date eleemosynam, & ecce omnia mūda sunt
uobis. Et uerba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, ut eleemo-
synis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibꝰ pecuniam effundere,
qui cū terra & seculo transituri sunt: sed in uiuis lapidibus, qui uoluuntur
super terram, de quibus in Apocalypsi Ioannis, ciuitas magni regis extrui
tur: quos in saphirum & smaragdum & lapidē, & cæteras gēmas esse uer

tendos, scriptura cõmemorat. Verũ hæc possunt esse cõmunia cũ paucis: & scit diabolus, non in summo uirtutũ culmine posita. Vnde loquitur ad dominum, post amissam Iob substantiam, post euersam domũ, post liberos interfectos, coriũ pro corio, & omnia quæ habuerit homo, dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, & tange ossa eius & carnes, nisi in faciem benedixerit tibi. Scimus plerosq; dedisse eleemosynã, sed de proprio corpore nihil dedisse: porrexisse egentibus manũ, sed carnis uoluptate superatos: dealbasse ea quæ foris erant, & intus plenos fuisse ossibus

8 mortuorũ. At non Paula talis: quæ tantæ continentiæ fuit, ut prope mensuram excederet, & debilitatem corporis nimijs ieiunijs ac labore contraheret. Quæ, exceptis diebus festis, uix oleũ, in cibo caperet: ut ex hoc uno æstimetur, quid de uino & liquamine, & piscibus, & melle, & ouis, & reliquis quæ gustui suauia sunt, iudicarit. In quibus sumendis quidã se abstinentissimos putant: & si his uentrẽ ingurgitauerint, tutã pudicitiam suspicantur. Semper quidẽ uirtutes sequit̃ inuidia, feriuntq; summos fulgura montes. Nec mirũ si hoc de hominibus loquar, cũ etiam dominus noster pharisæorũ zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmulos habuerint: in paradiso quoq; serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbẽ terrarum. Suscitauerat ei dominus Adad Idumæũ, qui eam colaphizaret, ne se extolleret: & quasi quodã stimulo carnis sępius admonebat, ne magnitudo uirtutũ altius raperet, & aliarũ uitijs fœminarũ, se in excelso crederet constitutam. Ego aiebam, liuori esse cedendũ, & dandũ insanię locum: quod fecisset Iacob in fratre suo Esau, & Dauid in pertinacissimo inimicorum Saul: quorũ alter in Mesopotamiã fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus quã inuidis subiacere. At illa respondebat: Iuste hæc diceres, si diabolus contra seruos dei, & ancillas, non ubiq; pugnaret, & ad omnia loca fugientes non præcederet: si non sanctorũ locorũ amore retinerer, & Bethlehem meam in alia reperire possem parte terrarũ. Cur.n. non patientia liuorem superem? Cur non humilitate frangã superbiam, & percutienti maxillã offerã alteram? Dicente apostolo Paulo: uincite in bono malũ. Nonne apostoli gloriabant̃, quando pro domino sunt passi contumeliam? Nonne ipse Saluator humiliauit se, formam serui accipiens, & factus est obediens patri usq; ad mortem, & mortẽ crucis, ut nos sua passione saluaret? Iob nisi certasset, & uicisset in prælio, non accepisset coronam iustitiæ, nec audisset a domino: Putas me aliter loquutũ tibi, quam ut appareres iustus? Beati dicuntur in euangelio, qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Secura sit conscientia, quod non propter peccata patiamur: & afflictio in seculo, materia præmiorum est.

Vide hic ieiunia & ciborum delectũ, contra præsentis temporis hæreticos.

Si quando procacior fuisset inimicus, & usq; ad uerborũ iurgia prosilisset, illud psalterij decantabat: Cum consisteret aduersum me peccator, obmutui & silui a bonis. Et rursus: Ego autẽ quasi surdus non audiebam, & quasi mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. In tentationibus, Deuteronomij uerba uoluebat: Tentat uos dñs deus uester, ut sciat si diligatis dominum deũ uestrum de toto corde uestro, & de tota anima uestra. In tribulationibus & angustijs, Esaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati estis a lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationẽ expectate, spem super spem, adhuc pusillũ propter malitiam labiorũ, propter linguã

malignam.

malignam. Et scripturæ testimoniũ in consolationem suã edisserebat: Ablactatorum esse, eorũ scilicet, qui ad uirilẽ ętatem peruenissent, tribulationem super tribulationẽ sustinere, ut spem super spem mereanť accipere. Scientes q̃m tribulatio patientiã operatur, patientia autem probationẽ, probatio uero spem, spes autẽ non confundit. Et, quod si is qui foris est homo noster corrumpať, ille qui intus est innouetur: & in pręsentiarũ leue & momentaneũ tribulationis uestræ, ęternę gloriæ pondus operať in uobis: non aspicientibus quæ uidenť, sed quæ non uidenť. Quæ enim uidenť, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. Nec longũ fore tẽpus, etiam si humanæ impatientiæ tardũ uideatur, quin dei statim uideať auxilium, dicentis: Tempore opportuno exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi. Nec dolosa labia & linguas iniquorũ esse metuendas, cũ domino adiutore lætemur, & ipsum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria hominũ, & blasphemias eorũ ne metueritis. Sicut enim uestimentũ, sic comedit eos uermis: & sicut lanam, sic deuorauit eos tinea. Et: Per patientiam uestram possidebitis animas uestras. Et: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabiť in nobis. Et alibi: Tribulationem super tribulationẽ sustinete, ut patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim uir multũ prudens. Qui aũt pusillanimis est, uehementer insipiens. In languoribus & crebra infirmitate dicebat: Q̃n infirma sum, tunc fortis sum. Et: Habemus thesaurũ istum in uasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, & corruptiuũ hoc uestiať incorruptione. Et iterum: sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundauit & consolatio. Ac deinde: ut socij passionũ estis, sic eritis & cõsolationis. In mœrore cantabat: Quare tristis es anima mea, & quare cõturbas me? Spera in deo, q̃m adhuc confitebor illi, salutare uultus mei, & deus meus. In periculis loquebatur: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequať me. Et iterũ: Qui uult animam suam saluã facere, perdet eã. Et: Qui perdiderit animã suã propter me, saluam eam faciet. Q̃n dispendia rei familiaris & euersio totius patrimonij nuntiabať, aiebat: Quid.n. prodest homini si totũ mundũ lucrifecerit, & aîæ suę dãnũ habuerit? aut quã dabit homo cõmutationẽ pro aîa sua? Et: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeã. Sicut dño placuit, ita factũ est. Sit nomẽ dñi benedictũ. Et illud: Nolite diligere mũdũ, neq; ea quæ sunt in mundo. Q̃m omne quod in mundo est, desiderium carnis est, & concupiscentia oculorũ, & superbia uitæ huius: quæ non est ex patre, Sed ex mundo. Et mundus transit & concupiscentia eius. Scio enim scriptas infirmitates grauissimas liberorũ, & maxime Toxotij sui, quem diligebat plurimũ. Cumq; illud uirtute complesset, turbata sum, & non sum loquuta, in hæc uerba prorupit: Qui amat filium aut filiam plus quã me, non est me dignus. Et orans ad dominum, loquebatur: Possidе dñe filios mortificatorum, qui pro te quotidie mortificant corpora sua.

Noui susuronem quendã (quod genus hominũ uel perniciosissimũ est) quasi beneuolũ nunciasse, qđ pro nimio, feruore uirtutũ quibusdam uideretur insana, & cerebrũ illius dicerẽt confouendũ. Cui illa respõdit: Theatrum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Et: Nos stulti propter Christũ, sed stultum dei sapientius est hominibus. Vnde & saluator loqui

tur ad patrem: Tu scis insipientiam meã. Et iterũ: Tanquam prodigiũ factus sum multis & tu adiutor fortis: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecũ. Quem in euangelio & propinqui quasi mentis impotẽ ligare cupiebant, & aduersarij sugillabant, dicentes: Dæmoniũ habet, & Samaritanus est. Et: In Beelzebub principe dæmoniorũ eijcit dæmonia. Sed nos audiamus Apostolũ cohortantem: Hæc est gloria nostra, testimoniũ cõscientiæ nostræ: qm̃ in sanctitate & synceritate, & in gratia dei conuersati sumus in mundo. Et dominum dicentem ad Apostolos: ideo mundus odit uos, quoniã non estis de mundo. Si enim essetis de mundo, amaret utiq; mundus quod suũ erat. Et ad ipsum dominũ uerba uertebat: Tu nosti cordis abscondita, & hæc omnia uenerunt super nos, nec sum⁹ obliti tui, neq; inique egimus in testamẽto tuo, nec auersum est retrorsum cor nostrũ. Et: Propter te mortificati sum⁹ tota die: reputati sum⁹ ut oues occisionis. Sed dominus auxiliator meus, nõ timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: Fili honora dominũ, et confortaberis, & extra dñm nullũ timueris. His & talibus testimonijs, quasi armatura dei, & aduersus omnia quidẽ uitia, sed præcipue instruebat se contra inuidiam sæuientẽ: & patiẽdo iniurias, furorẽ rabidi pectoris mitigabat. Deniq; usque ad diẽ mortis, & huius patientia, & aliorũ zelus omnib⁹ patuit: qui suum rodit autorem, & dum æmulum lædere nitit̃, in semetipsum proprio furore bacchat̃.

9

Obsecro Christiane lector, ut diligenter consideres totum hũc locum in quo de institutis monasteriorum Paulæ agitur, ut demum luce clarius p̃sentis hæresis mẽdacia cognoscere et euitare possis, quæ dicit, Ceremonias omnes q̃ in uictu uestituq; & alijs obseruantijs monachorum & monialium modo exhibentur, nenias, res ridiculas, & recenter confictas esse.

Dicam & de ordine monasterij, quomodo sanctorum continentiam in suum uerterit lucrum. Seminabat carnalia, ut meteret spiritualia: dabat terrena, ut cœlestia tolleret: breuia cõcedebat, ut pro his ęterna mutaret. Post uirorum monasterium, quod uiris tradiderat gubernandum, plures uirgines quas e diuersis prouincijs cõgregarat, tam nobiles, quã medij & infimi generis, in tres turmas monasteriaq; diuisit: ita duntaxat, ut in opere & in cibo separatæ, psalmodijs & orationibus iungerent̃. Post alleluia cantatũ (quo signo uocabant̃ ad collectã) nulli residere licitũ erat. Sed prima seu inter primas ueniens, cæterarũ operiebat̃ aduentũ, pudore & exẽplo ad laborẽ eas prouocans, non terrore. Mane hora tertia, sexta, nona, uespere, noctis medio, per ordinem psalteriũ cantabãt. Nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, & non de scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Die tantũ dominico ad Ecclesiam procedebant, ex cuius habitabant latere. Et unumquodq; agmen matrẽ propriã sequebat̃: atq; inde pariter reuertentes, instabant operi distributo, & uel sibi, uel cæteris indumenta faciebant. Si qua erat nobilis, non permittebat̃ de domo sua habere comitẽ, ne ueterũ actuum memor, & lasciuientis infantiæ errorẽ refricaret antiquũ, & crebra confabulatione renouaret. Vnus omniũ habitus. Linteamine ad tergendas solũ manus utebant̃. A uiris tanta separatio, ut a spadonibus quoq; eas seiungeret, ne ullã daret occasionem linguæ maledicæ, quæ sanctos carpere solita est in solatiũ delinquendi. Si qua uel tardior ueniebat ad psalmos, uel erat in opere pigrior, uarijs eam modis aggrediebat̃. Si erat iracunda, blanditijs: Si patiens, correptione: illud Apostoli imitans: Quid uultis? In uirga ueniam ad uos, an in spiritu lenitatis & mansuetudinis? Exceptu uictu & uestitu, nullã habere quicq̃ patiebat̃, dicente Paulo: Habentes uictũ & uestitũ, his contenti sumus: ne consuetudine plus habẽdi præberet locũ auariciæ, quę nullis explet̃ opibus: & quanto amplius habuerit, plus requirit: & neq; copia, neq; inopia

minuit. Iurgantes inter se, sermone lenissimo fœderabat. Lasciuientē adolescentularū carnem crebris & duplicatis frangebat ieiunijs, malens eis stomachū dolere, quam mentē. Si uidisset aliquam cōptionē, contractione frontis, & uultus tristitia arguebat errantē, dicens: Mundiciā corporis atq; uestitus, animæ esse īmundiciā. Et turpe uerbū atq; lasciuum, nunq̄ de ore uirgineo proferendū: quibus signis libidinosus animus ostendit: & per exteriorem hominē, interioris hominis uitia demonstrant. Quam linguosam, garrulam, ac procacē, rixisq; perspexerat delectari: & sæpius cōmonitam nolle conuerti, inter ultimas & extra conuentū sororū, ad fores triclinij orare faciebat, & separatim cibū capere: ut quam obiurgatio non correxerat, emendaret pudor. Furtū quasi sacrilegiū detestabat. Et qđ inter seculi homines, uel leue putat, uel nihil: hoc in monasterijs grauissimū dicebat esse delictū. Quid memorem clementiā & sedulitatē in ægrotantes, quas miris obsequijs, & ministerijs confouebat? Cumq; alijs languentibus, large præberet omnia, & esum quoq; exhiberet carniū: Si quando ipsa ægrotasset, sibi non indulgebat, & in eo inęqualis uidebat, quod in alijs clementiā, in se duritiam cōmutabat. Nulla iuuenū puellarū sano & uegeto corpore, tantæ se dederat continentiæ, quantę ipsa fracto et senili debilitatoq; corpusculo. Fateor ī hac re pertinacior fuit, ut sibi nō parceret, & nulli cederet admonenti. Referam quod expertus sum. Mense Iulio feruentissimis æstibus incidit in ardorē febris, & post desperationem cū dei misericordia respirasset, & medici persuaderent ob refectionem corporis uino opus esse tenui & parco, ne aquā bibens in hydropē uerteret, et ego clam beatū papam Epiphaniū rogarem, ut eam moneret, imo cōpelleret uinū bibere: illa ut erat prudens & solertis ingenij, statim sensit insidias: & subridens, meum esse quod ille diceret, intimauit. Quid plura? Cum beatus pontifex post multa hortamenta exisset foras, quærenti mihi quid egisset, respōdit: Tantū profeci, ut seni homini pene persuaserit, ne uinū bibam. Hæc refero, nō quod incōsideranter, & ultra uires sumpta onera probem: monente scriptura: Superet te onus ne leuaueris: Sed quod mentis eius ardorem, & desideriū fidelis animæ, ex hac quoq; probare uelim perseuerantia, decantantis: Sitiuit anima mea in te, quam multiplicer tibi caro mea.

Difficile est modū tenere in omnibus. Et uere iuxta philosophorū sententiam, μεσότης ἡ ἀρετὴ, κακία, ὑπερβολὴ πέλεται, id est, modus uirtus est, uitiū nimietas reputat. Quod nos una & breui sententiola exprimere possumus: Ne quid nimis. Quæ in contemptu ciborum tantam habebat pertinaciā: in luctu mitis erat, & suorū mortibus frangebat, maxime liberorū. Nam & in uiri & filiarū dormitione, semper periclitata est. Et cū os stomachumq; signaret, et matris dolorē, crucis niteret impressione lenire: superabat affectu, & credulam mentē, parentis uiscera consternebant: animoq; uincēs, fragilitate corporis uincebat. Quam semel languor arripiens, longo tēpore possidebat, ut & nobis inquietudinē, & sibi discrimina offerret. In quo illa lætabat, per momenta cōmemorans: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dicat prudens lector, pro laudibus me uituperationē scribere. Testor Iesum, cui illa seruiuit, & ego seruire cupio, me utranq; in partē nihil fingere, sed quasi Christianū de Christiana, quæ sunt uera, proferre, id est, historiam scribere, non pa-

negyricum: & illius uitia, aliorum eſſe uirtutes. Vitia loquor, ſecundum animum meum, & omnium ſororum ac fratrum deſiderium, qui illam diligimus, & abſentem quærimus.

Cæterum illa impleuit curſum ſuum, fidemq; ſeruauit, & nunc fruitur corona iuſtitiæ: ſequiturq; agnũ quocunq; uadit. Saturatur, quia eſuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuitate domini uir-
10 tutũ, in ciuitate dei noſtri. O beata rerũ cõmutatio, fleuit, ut ſemper rideret: Deſpexit lacus contritos, ut fontem dominũ reperiret. Veſtita cilicio eſt, ut nunc albis ueſtimentis uteretur, & diceret: Scidiſti ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Cinerem ſicut panẽ manducabat, & potionem ſuam cum fletu miſcebat, dicens: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, ut in æternum pane angelorũueſceretur, & caneret: guſtate & uidete, quoniam ſuauis eſt dominus. Et, Eructauit cor meum uerbũ bonum, dico ego opera mea regi. Et Eſaiæ, imo dñi per Eſaiam in ſe cerneret uerba cõpleri. Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos aũt eſurietis. Ecce qui ſeruiũt mihi bibent, uos aũt ſitietis. Ecce qui ſeruiunt mihi lętabuntur, uos aũt confundemini. Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt, uos aũt clamabitis ob dolorem cordis, & propter contritionem ſpiritus ululabitis.

Non ergo Paula ſolũmodo credidit ut ſaluaretur, ſed bona ẽt opera patrauit. Vides ne quam falſa ſit & inſana noſtrorum hæreticorum doctrina, dicentium, opera ſaluando nõ eſſe neceſſaria, ſed ſolam fidem ſufficere?

Dixeram lacus eam ſemper fugiſſe contritos, ut fontem dñm reperiret, ut poſſet lęta cantare: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te deus. Quando ueniã et apparebo ante facie dei? Tangam ergo breuiter quomodo hęreticorũ cœnoſos deuitauerit lacus, & eos inſtar habuerit ethnicorũ. Quidam ueterator callidus, atq; ut ſibi uidebatur, doctus & ſciolus, me neſciente cœpit ei proponere quæſtiones, & dicere: Quid peccauit infans, ut a dæmone corripiatur? In qua ætate reſurrecturi ſumus? Si in ipſa qua morimur: ergo nutricibus poſt reſurrectionem opus erit. Sin aliter, nequaquã erit reſurrectio mortuorũ, ſed transformatio in alios. Diuerſitas quoq; ſexus maris ac fœminæ erit, aut non erit? Si erit, ſequentur & nuptiæ, & concubitus, ſed & generatio. Si non erit, ſublata diuerſitate ſexus, eadem corpora non reſurgent: aggrauat enim terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, ſed tenuia erunt & ſpiritualia, dicente Apoſtolo: Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale. Ex quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quædam uitia, & antiqua peccata in corpora eſſe delapſas: & pro diuerſitate & meritis peccatorũ tali uel tali conditione generari, ut uel corporũ ſanitate gauderent, & parentũ diuitijs ac nobilitate, uel in morbidas carnes & domus inopũ uenientes, pœnas priſtinorũ luerent delictorũ, & præſenti ſeculo atq; corporibus, quaſi carcere clauderentur. Quod cũ audiſſet, & ad me retuliſſet, indicans hominẽ, mihiq; incubuiſſet neceſſitas nequiſsimæ uiperæ ac mortiferæ beſtiæ reſiſtendi, de quibus pſalmiſta cõmemorat, dicens: Ne tradas beſtijs animas confitentiũ tibi: Et, increpa dñe beſtias calami, qui ſcribentes iniquitatẽ, loquuntur contra dominũ mendacium, & eleuant in excelſum os ſuũ: conueni hominẽ, et orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatione concluſi. Vtrũ crederet futuram reſurrectionem mortuorũ, an non? Qui cũ ſe credere reſpondiſſet, intuli: Eadem reſurgent corpora, an altera? Cũ dixiſſet, eadem: ſciſcitatus ſum, in eodem ſexu, an in altero? Ad interrogata reticẽti, & inſtar colubri huc atq; illuc transferenti caput, ne feriretur: quia inquã taces, Ego mihi pro te

respondebo,& consequentiam inferã: Si non resurget mulier,neq; mascu lus,ut masculus: non erit resurrectio mortuorũ, quia sexus mẽbra habet, mẽbra autem totũ corpus efficiunt. Si aũt sexus & mẽbra non fuerint,ubi erit resurrectio corporũ,quæ sine sexu non constant & membris? Porro si corporũ non fuerit resurrectio, nequaquã erit resurrectio mortuorũ. Sed & illud quod de nuptijs obijcis: Si eadem mẽbra fuerint, se qui nuptias,a saluatore dissoluit dicente, Erratis nescientes scripturas, neq; uirtutẽ dei: In resurrectione.n.mortuorũ,nõ nubent neq; nubent,sed erunt similes angelorũ. Vbi dicit non nubent,neq; nubent,Sexuũ diuersitas demonstrat. Nemo enim de lapide & ligno dicit,non nubent neq; nubent,quæ naturam nubendi non habent: sed de his qui posint nubere, & gratia Christi ac uirtute non nubant. Quod si opposueris, quomodo ergo erimus similes angelorum: Cum inter angelos,non sit masculus & fœmina? Breuiter ausculta: Non substantiam nobis angelorũ,sed conuersationem, & beatitudinem dñs repromittit. Quomodo et Ioannes Baptista anteq; decollaret,angelus appellatus est,& oẽs sancti ac uirgines dei,etiã in isto seculo uitam in se exprimunt angelorũ. Quando enim dicit: Eritis similes angelorũ,similitudo promittit,non natura mutat. Simulq; responde: quomodo illud interpreteris,qđ Thomas dñi resurgentis tetigerit manus,& uiderit lancea latus eius perforatũ? Et Petrus in littore stantem uiderit dominũ, & partem asi piscis, ac fauum mellis comedentem? Qui stabat, profecto habebat pedes. Qui monstrauit latus uulneratum,utiq; & uentrem,& pectus habuit, sine qbus non sunt latera uentri & pectori cohærentia. Qui loquutus est, lingua & palato ac dentibus loquebat. Sicut.n. plectrum cordis,ita lingua illidit dentibus,et uocalem reddit sonum. Cuius palparæ sunt manus,cõsequenter & brachia habuit. Cum igit omnia membra habuisse dicat,necesse est,ut totũ corpus habuerit quod conficitur ex mẽbris: nõ utiq; fœmineũ,sed uirile,id est,eiusdẽ sexus,ĩ quo mortuus est. Quod si obtenderis,ergo et nos post resurrectionẽ comedemus? Et quomodo clausis ingressus est ianuis,contra naturam pinguium,& solidorum corporum? Audies: Noli propter cibum resurrectionis fidẽ in calumniã trahere. Nam & archisynagogi filiæ resuscitatæ iusit cibũ dari. Et Lazarus quatriduanus mortuus,cũ ipso scribit inisse conuiuiũ,ne resurrectio eorũ phantasma puteret. Sin autem clausis ingressus est ianuis, & idcirco spirituale & aereũ corpus niteris approbare,ergo & anteq; pateret,quia contra naturã grauiorũ corporum super mare ambulauit, spirituale corpus habuit: & apostolus Petrus,qui & ipse super aquas pendulo incesit gradu,spirituale corpus habuisse credẽdus est,cũ potentia magis & uirtus ostendat dei,quando fit aliquid contra naturã. Et ut scias in signorũ magnitudine,non naturæ mutationẽ,sed dei omnipotentiam demonstrari: Qui ambulabat fide, cœpit ĩfidelitate mergi,nisi eũ manus domini subleuasset,dicentis: Modicę fidei: quare dubitasti? Miror autẽ te obdurare frontẽ loquente dño: Infer digitũ tuum huc, & tãge manus meas: & porrige manum tuã, & mitte in latus meũ,& noli esse incredulus, sed fidelis. Et alibi: Videte manus meas, & pedes meos,qa ipse ego sum. Palpate & uidete,qa spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et cũ hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Ossa audis & carnem,& pedes,& manus: & globos mihi stoicorũ,atq; aeria quędam de-

liramenta confingis. Porro si quæris: cur infans a dæmone corripiaṫ, qui peccata non habuit: aut in qua ætate resurrecturi simus: cũ diuersa ætate moriamur: ingratis suscipies iudicia dei abyssus multa. Et: o altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensm domini: aut q cõsiliari⁹ eius fuit? Ætatum aũt diuersitas non mutat corporũ ueritatẽ. Cum enim quotidie corpora nostra fluant, & aut crescant, aut decrescant: ergo tot erimus homines, quot quotidie cõmutamur? aut alius fui cũ decem annorum essem, alius cũ triginta, alius cũ quinquaginta, alius cum iam toto cano capite sum? Igit iuxta ecclesiarũ traditiones: & Apostolũ Paulum, illud est respondendũ: quod in uirum perfectũ, & in mensuram ætatis planitudinis Christi resurrecturi sumus, in qua & Adam Iudæi conditũ autumant: Et dñm saluatorem legimus surrexisse, & multa alia quæ de utroq; testamento in suffocationẽ hæretici protuli. Ex quo die ita cœpit hominẽ detestari, & omnes qui eiusdem dogmatis erant, ut eos uoce publica, hostes domini proclamaret. Et hæc dixi, non ut breuiter hæresim confutarem, cui multis uoluminib⁹ respondendũ est: sed ut fidem tantæ fœminæ ostenderem, quæ maluit inimicitias hominũ subire perpetuas, quam dei offensam, amicitijs noxijs prouocare.

Dicam ergo ut cœperã, nihil ingenio eius docilius fuit. Tarda erat ad loquendũ, uelox ad audiendũ: memor illius pręcepti: Audi Israel, & tace. Scripturas sanctas tenebat memoriter. Et cũ amaret historiam, & hoc ueritatis diceret fundamentũ: magis tamen sequebaṫ intelligentiam spiritualem: & hoc culmine, ædificationẽ animæ protegebat. Deniq; compulit me: ut uetus & nouũ instrumentum, cũ filia, me disserente, perlegeret. Quod propter uerecundiã negans, propter assiduitatẽ tamen & crebras

11 postulationes eius præstiti, ut docerem quod didiceram: non a meipso, id est, a præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus ecclesiæ uiris. Sicubi hæsitabam, & nescire me ingenue confitebar, nequaquã mihi uoluit acquiescere, sed iugi interrogatione cogebat ut, e, multis uarijsq; sententijs, quæ mihi uideret probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis uideaṫ incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescẽtia multo labore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deserar, discere uoluit: & consequuta est: ita ut psalmos Hebraice caneret, & sermonem absq; ulla latinæ linguæ proprietate personaret. Quod quidem usq; hodie in sancta filia eius Eustochio cernimus, quæ ita semper adhęsit matri, & eius obediuit imperijs, ut nunquam absq; ea cubaret, nunquam procederet, nũquam cibũ caperet, ne unũ quidem nummũ haberet potestatis suę, sed & paternam & maternam substantiolam, a matre distribui pauperibus lætanṫ, & pietatem in parentẽ, hæreditatem maximam & diuitias crederet. Non debeo silẽtio præterire, quanto exultauerit gaudio, quod Paulam neptẽ suam ex Læta

12 & Toxotio genitam, imo uoto & futuræ uirginitatis repromissione conceptam: audierat in cunis & crepitaculis balbutiente lingua, alleluia cantare: auiæq; & amitæ nomina, dimidiatis uerbis frangere. In hoc sole patriæ desideriũ habuit: ut filiũ, nurum, neptẽ, renunciasse seculo, & Christo seruire cognosceret. Quod et impetrauit ex parte. Nam neptis Christi flãmeo reseruaṫ. Nurus æternæ se tradẽs pudicitiæ, socrus opera, fide & elee

Vides quõ doctissimus uir fatetur se docuisse scripturam, nõ ex eo quod didicerat a seipso, hoc est, pessimo præceptore p̃sumptione, sed ab illustribus Eccl. uiris. Quomodo ergo dicũt quidam hoc tempore scripturam esse claram & apertam, seipsam exponere, ac posse quemlibet per seipsum eã intelligere?

Si consideres neptem Paulæ ex uoto & futuræ uirginitatis repromissione cõceptã, cognosces uonere ca-

mosynis sequitur, & Romæ conatur exprimere, quod Hierosolymis illa compleuit. Quid agimus anima? Cur ad mortẽ eius uenire formidas? Iamdudũ prolixior liber cudit̃, dum timemus ad ultima peruenire, quasi tacentibus nobis, et in laudibus illius occupatis, differri posfit occubitus. Hucusq; prosperis nauigauimus uentis, & crispantia maris æquora labẽs carina sulcauit. Nunc in scopulos incurrit oratio, & tumentibus fluctuum motibus, præsens utriq; nostrũ intentat̃ naufragium, ita ut cogamur dicere: Præceptor saluos nos fac, perimus. Et illud: Exurge, ut qd obdormis domine? Quis enim posfit siccis oculis Paulam narrare morientẽ? Incidit in grauissimam ualetudinẽ, imo quod optabat inuenit, ut nos desereret, & plenius domino iungeret̃. In quo languore Eustochij filiæ probata semper in matre pietas, magis ab omnibus comprobata est. Ipsa assidere lectulo, flabellam tenere, sustentare caput, puluillum supponere, fricare pedes, manu stomachũ cõfouere, mollia strata componere, aquam callidã temperare, mappulam apponere, omniũ ancillarum præuenire officia, & quicquid alia fecisset, de sua mercede putare subtractũ. Quibus illa precibus, qbus lamentis & gemitu, inter iacentem matrem & specum domini discurrit, ne priuaret̃ tanto contubernio, ne illa absente uiueret: ut eodẽ feretro portaret̃? Sed o mortalium fragilis, & caduca natura, & nisi Christi fides nos extollat ad cœlũ, & æternitas animæ promittat̃, cum bestijs ac iumentis, corporũ una conditio est. Idẽ occubitus iusto & impio, bono & malo, mundo ac immundo, sacrificanti & non sacrificanti. Sicut bonus, ita & qui peccat. Sicut qui iurat, ita & is qui iuramentum metuit. Similiter & homines & iumenta, in fauillam & cinerem dissoluuntur.

stitatem esse rẽ laudabilem, non nouum inuentum ad iactantiam excogitatum, non illicitum aut præsumptuosum, tanquã de re quæ non sit in nostra potestate, ut somniãt noui subuersores.

Quid diu immoror, & dolorẽ meũ differendo facio longiorẽ? Sentiebat prudentissima fœminarũ adesse mortẽ, & frigente alia parte corporis atq; membrorum, solum animæ teporẽ, in sacro pectore palpitare, & nihilominus quasi ad suos pergeret, alienosq; desereret, illos uersiculos susurrabat: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ. Et, quam dilecta tabernacula tua domine uirtutũ, concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Et, elegi abiecta esse in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorũ. Cumq; a me interrogaret̃, cur taceret, cur nollet respondere, an doleret aliquid: Græco sermone respondit, nihil se habere molestiæ, sed omnia quieta & tranquilla perspicere. Posthæc obmutuit, & clausis oculis quasi mortalia despiceret, usque ad expirationẽ animæ, eosdẽ repetebat uersiculos: ut quod dicebat, uix audire possemus. Digitumq; ad os tenens, crucis signũ pingebat in labijs. Defecerat spiritus, & anhelabat in mortẽ. Animaq; erũpere gestiẽs, ipsum stridorẽ, quo mortaliũ uita finitur, in laudes domini conuertebat. Aderant Hierosolymarũ & aliarũ urbiũ episcopi, & sacerdotũ inferiores gradus, ac leuitarũ innumerabilis multitudo. Omne monasteriũ, uirginũ & monachorũ chori repleuerant. Statimq; ut audiuit sponsum uocantẽ: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea: Q͞m ecce hyems transijt & recessit, pluuia abijt sibi: Læta respondit: Flores uisi sunt in terra, tempus sectionis aduenit. Et, credo uidere bona d͞ni in terra uiuentiũ. 13

Ex hinc non ululatus, nõ planctus: ut inter seculi homines fieri solet, sed psalmorum linguis diuersis examina concrepabant. Transierunt episcoporum manibus, & ceruicẽ feretro subijcientibus, cum alij pontifices lã-

Vides hic Christianũ sepeliẽdi mortuos morem, nempe primum

cum psalmis hymnis & orationibus, cum lampadibus et cæreis comitantibus sacerdotibus in media Ecclesia ponuntur, dein loco competenti cōduntur. Et dum mortuus est super terram, non cessatur a psalmis. Quæ omnia sunt contra nouorum hæreticorum instituta, qui sepultura asini sepeliunt mortuos suos.

padas cęterosq; præferrent, alij choros psallentium ducerent, in media ecclesia speluncæ saluatoris est posita. Tota ad funus eius, Palæstinarum urbium turba conuenit. Quem monachorū latentium in eremo cellula sua tenuit? Quā uirginū cubiculorum secreta texerunt? Sacrilegium putabat, q non tali fœminæ ultimum reddidisset officium. Viduæ & pauperes in exēplum Dorcadis, uestes ab ea præbitas ostendebant. Omnis inopum multitudo matrē, & nutritiam se perdidisse clamabat. Quodq; mirū sit, nihil pallor mutauerat faciē, sed ita dignitas quædā & grauitas ora compleuerat, ut eam putares non mortuā, sed dormientē. Hebræo, Gręco, Latino, Syroq; sermone psalmi in ordine personabant: non solum triduo, donec subter Ecclesiam, & iuxta specū domini conderet: sed per omnē hebdomadam, cūctis qui uenerant, suū funus, & proprias credentib⁹ lachrymas. Venerabilis uirgo filia eius Eustochiū, quasi ablactata super matrē suā, abstrahi a parente non poterat: deosculari oculos, hærere uultui, totū corpus amplexari, & se cum matre uelle sepeliri.

14

Tu qui funerum apparatus, & celebres damnas exequias, ac diei septimi orandi p mortuis consuetudinem, dicis ex sacerdotū cupiditate esse inuentam, uide si hæc omnia in obitu Paulæ clarissimæ mulieris interuenerunt.

Testis est Iesus, ne unū quidē nummū ab ea filiæ derelictū: sed ut ante iam dixi: derelictū magnū æs alienū: &, quod his difficilius est, fratrū & sororū immensam multitudinem, quos sustētare arduū, & abijcere impiū est. Quid hac uirtute mirabilius, fœminam nobilissimæ familię, magnis quondam opibus, tanta fide omnia dilargitam, ut ad egestatē pene ultimam perueniret? Iactent alij pecunias, & in corbonam dei gra congesta, funalibusq; aureis dona pendentia. Nemo plus dedit pauperibus, quam quę sibi nihil reseruauit. Nunc illa diuitijs fruit̄, & his bonis, quę nec ocul⁹ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nostram uicē dolemus, & inuidere potius glorię eius uidebimur, si uoluerimus diutius flere regnantem. Secura esto Eustochium, magna hęreditate ditata es. Pars tua dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solū enim effusio sanguinis in confessione reputat̄, sed deuotę quoq; mentis seruitus immaculata, quotidianū martyrium est. Illa corona de rosis & uiolis plectit̄, ista de lilijs. Vnde & in cantico scribit̄ canticorum: Fratruelis meus candidus & rubicundus: & in pace, & in bello, eadem pręmia uincentibus tribuens. Mater (inquā) tua audiuit cū Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & ueni in terram quam ostēdam tibi. Et per Hieremiam dominum pręcipientem: Fugite de medio Babylonis, & saluate animas uestras. Et usq; ad diem mortis suæ non est reuersa in Chaldæam: nec ollas Ægypti, & uirulentias carniū desiderauit, sed Choris commitata uirgineis, ciuis est saluatoris effecta: & de paruula Bethlehē, Cœlestia regna conscendens, dicit ad ueram Noemi: Populus tuus, populus meus: Et deus tuus, deus meus.

Hunc tibi librū ad duas lucubratiunculas, eodem quē tu sustines dolore, dictaui. Nam quotienscunq; stilū figere uolui, & opus exarare promis-
15 sum: totiens obriguerunt digiti, cecidit manus, sensus elāguit. Vnde & inculta oratio uotū scribentis absq; ulla elegantia & uerborū lepore testat̄.

Ergo sancti post mortem pro nobis orant. Ergo non sufficit sola fides, sed & operare quruntur. Quid ad hæc dicis hæretice?

Vale, o, Paula, & cultoris tui ultimam senectutem, orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Exegi monumentū tuum ære perennius, quod nulla destruere possit uetustas. Incidi elogiū sepulchro tuo, qđ huic uolumini subdidi, ut quocunq; nr̄ sermo puenerit, et laudatā, te ī Bethlehē cōditā lector agnoscat.

Sequitur

Sequitur titulus sepulchri.

Scipio quam genuit, Paulæ fudere parentes:
Gracchorum soboles, Agamemnonis inclyta proles:
Hoc iacet in tumulo. Paulam dixere priores:
Eustochij genetrix: Romani prima senatus,
Pauperiem Christi & Bethlehemitica rura sequuta.

In fronte speluncæ.

Aspicis angustum, præcisa rupe sepulchrum?
Hospitium Paulæ est, cœlestia regna tenentis.
Fratrem, cognatos, Romam, patriamque relinquens:
Diuitias, sobolem, Bethlehemiti conditur antro.
Hic præsepe tuum Christe, atque hic mystica magi
Munera portantes, hominique deoque dedere.

Dormiuit sancta & beata Paula, septimo Kalendarum Februariũ, tertia sabbati post solis occubitũ. Sepulta est quinto Kaleñ. earundem. Honorio Augusto, & Arestino consulibus. Vixit in sancto proposito, Romæ annos quinque, Bethlehem annos uiginti. Omne uitæ tempus impleuit, annis quinquagintasex, mensibus octo, diebus uiginti.

VITA LVCINII BETICI PER D. Hieronymum ad Theodoram eius Coniugem Scripta.

Habetur Tomo 1. Epistolarum fol. 66.

LVgubri nuncio consternatus super sancti & uenerabilis mihi dormitione Lucinij, uix breuem epistolam dictare potui. Non quod eius uicem doleam, quẽ scio ad meliora transisse, dicẽte Moyse: Transiens uidebo uisionẽ hanc magnam: sed quo torquear desiderio, non meruisse me eius uiri uidere faciem, quẽ in breui tempore huc uenturũ esse credebam. Verũ est illud super necessitate mortis prophetale uaticiniũ, quod fratres diuidat, & charissima inter se nomina crudelis & dura dissociet. Sed habemus consolationem, quia domini uoce iugulaẽ, per quem ad eam dicĩ: Ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne. Et in consequentibus: Adducet urentem uentũ dominus de deserto descendentẽ, qui siccabit omnes uenas eius, & desolabit fontem illius. Exiuit enim uirga de radice Iesse, & flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquiẽ in Cantico canticorum: Ego flos campi, & liliũ conuallium. Flos noster mortis interitus, ideoque & mortuus est: ut mors illius morte morereẽ. Quod aũt de deserto dicitur adducendus, uirginalis uterus demonstraẽ, qui absque coitu & semine uiri, deũ nobis fudit infantẽ: qui calore spiritus sancti exiccaret fontes libidinũ, & caneret in psalmo: In terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi.

Aduersum ergo mortis duritiam & crudelissimã necessitatẽ hoc solatio erigimur, quod breui uisuri sumus eos, quos dolemus absentes. Neque enim mors, sed dormitio & somnus appellaẽ. Vnde & beatus Apostolus uetat de dormientibus contristari: ut quos dormire nouimus, suscitari posse credamus: & post digestũ soporem uigilare cũ sanctis, & cum angelis dicere: Gloria in excelsis deo, & super terram pax hominibus bonæ uoluntatis. In cœlo, ubi nõ est peccatũ, gloria est, & perpetua laus, & inde-

Male ergo a quibusdam sancti uocantur mortui, qui spiritu deo uiuunt, & non

post digestum sopore mortis, habemus uigilare cum illis.

fessa præconia. In terra aũt, ubi seditio, bella atq; discordiæ, pax imprecanda est: & pax non in omnibus, sed in his qui bonę uoluntatis sunt: & salutationem audiunt Apostolicam: Gratia uobis & pax a deo patre, domino nostro Iesu Christo multiplicet: ut in pace sit locus eius, & habitatio eius in Sion, id est in specula, in sublimitate dogmatũ atq; uirtutum, in anima credentis: cuius quotidie angelus uidet faciem dei, & reuelato uultu gloriam dei contemplatur.

Vnde obsecro te, & currentẽ ut aiunt, impello, ut Liciniũ, tuum desideres qdem ut fratrem, sed gaudeas regnare cũ Christo: qa raptus est, ne malitia immutaret mentẽ eius. Placita enim erat deo anima illius, & in breui spatio tempora multa compleuit. Nos dolendi magis, q quotidie stamus in prælio peccatorũ, uitijs sordidamur, accipimus uulnera, & de ocioso uerbo reddituri sumus rationẽ. Ille iam securus & uictor te aspicit de excelso, & fauet laboranti: & iuxta se locũ præparat, eodem amore & eadẽ charitate, qua oblitus officij cõiugalis: in terra quoq; sororẽ te habere cœperat: imo tu illũ fratrem: quia casta coniunctio, sexũ non habet nuptialẽ. Et si adhuc in carne positi & renati in Christo, non sumus Græcus & Barbarus, seruus & liber, masculus & fœmina, sed omnes in eo unũ sum⁹: quãto magis cũ corruptiuum hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, non nubent, neq; nubent, sed erũt sicut angeli in cœlis? Qñ dicit, non nubent neq; nubent, sed erunt sicut angeli in cœlis: non natura & substantia corporũ tollit, sed gloriæ magnitudo monstrat. Neque enim scriptũ est, erunt angeli: sed, sicut angeli. Vbi similitudo promittitur, ueritas denegatur. Erunt, inquit, sicut angeli, id est, similes angelorũ: ergo homines esse non desinent. Inclyti qdem, & angelico splẽdore decorati, sed tñ homines: ut Apostolus sit, & Maria Maria: & confundat hęresis, q̃ ideo incerta & magna ꝓmittit, ut q̃ certa & moderata sunt, auferat.

Et quia hæreseos semel fecimus mentionẽ, qua Lucinius noster dignæ eloquentiæ tuba prædicari potest, qui spurcissima per Hispanias Basilidis hæresis seuientæ, & instar pestis & morbi, totas intra Pyræneum & Oceanũ uastantes ꝓuincias, fidei ecclesiasticæ tenuit puritatẽ, nequaquã suscipiens, Armagil, Barhelon, Abraxas, Balsamũ, & ridiculũ Leusiborã, cæteraq; magis portenta quã nomina: quæ ad imperitorũ & muliercularum animos concitandos, quasi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro simplices quoq; terrentes sono: ut quod non intelligunt, plus miretur. Refert Irenæus, uir Apostolicorũ temporum, & Papiæ auditoris Ioannis Euangelistæ discipulus, episcopus Ecclesiæ Lugdunensis: quod Marcus quidam de Basilidis gnostici stirpe descẽdens, primũ ad Gallias uenerit: & eas partes per quas Rhodanus & Garumna fluunt, sua doctrina maculauerit: maximeq; nobiles fœminas, quædam in occulto mysteria repromittens, hoc errore seduxerit: magicis artibus, & secreta corporũ uoluptate, amorem sui concilians. Inde Pyrenæũ transiens, Hispanias occuparit, & hoc studio habuerit, ut diuitũ domus, & in ipsis fœminas maxime appeteret: quæ ducunt uarijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenietes. Hoc ille scripsit ante annos circiter trecentos. Et scripsit in his libris, quos aduersus omnes hæreses doctissimo & eloquentissimo sermone composuit.

Ex quo perpendat prudẽtia tua, qua Lucinius noster laude sit dignus;

qui clausit aurē, ne audiret iudiciū sanguinis: et oēm substātiā suā dispersit & dedit pauperibus, ut iustitia eius maneret in æternū. Nec patriæ suę largitate contentus, misit Hierosolymarum & Alexandrinæ Ecclesię tantū auri, quanto multorū posset inopiæ subueniri. Quod cum multi mirenť & prædicent, ego in illo magis laudabo feruorē & studiū scripturarū: quo ille desiderio opuscula nostra flagitauit, & missis sex notarijs (quia in hac prouincia latini sermonis scriptorūq; penuria est) describi sibi fecit, quæcunq; ab adolescentia usq; in pręsens tempus dictauim⁹. Non nos honorauit, qui paruuli & minimi Christianorum oīum sumus, & ob conscientiam peccatorū, Bethlehemitici ruris saxa incolimus: sed Christū, q honoratur in seruis suis: & Apostolis repromittit, dicens: Qui uos recipiūt, me recipiunt. Et qui me recipiunt, recipiunt eū qui me misit. Itaq; charissima filia, hanc epistolam amoris mei in illum habeto epitaphiū: & quicquid posse me scieris in opere spirituali, audacter impera: ut sciant secula post futura, eū qui dicit in Esaia: Posuit me ut sagittam electā, in pharetra sua abscondit me, duos uiros tantis maris atq; terrarū inter se spatijs separatos, suo acumine uulnerasse, ut cum mutuo in carne se nesciant, amore spiritus copulenť. Subscriptio: sanctam te corpore & spū seruet ille samarites, id est seruator & custos: de quo psalmo scribiť: Non dormitabit neq; dormiet q custodit Israel: ut Hir qui interpretať uigil, q descendit ad Daniel, ad te quoq; ueniat, & possis dicere: Ego dormio, & cor meū uigilat.

VITA FABIOLÆ NOBILISSIMÆ MATRONÆ Romanæ per D. Hieronymum ad Oceanum Scripta.

Habetur in Thomo primo epistolarum eius folio. 67.

PLures anni sunt, quod super dormitione Blesillę, Paulam uenerabilem fœminā, recenti adhuc uulnere, consolatus sum. Quartæ æstatis circulus uoluitur, ex quo ad Heliodorū episcopum Nepotiani scribens epitaphiū, quicquid habere potui uiriū, in illo tunc dolore consumpsi. Ante hoc ferme biennium, Pāmachio meo pro subita peregrinatione Paulinæ, breuem epistolam dedi, erubescens ad disertissimū uirum plura loqui, & ei sua ingerere: ne non tam consolari amicū uiderer, quam stulta iactantia docere perfectum. Nunc mihi fili Oceane uolenti, & ultro appetenti debitū munus imponis: quo pro nouitate uirtutū, ueterem materiā nouam faciā. In illis enim uel parentis affectus, uel mœror auunculi, uel desideriū mariti temperandū fuit: & pro diuersitate personarū, diuersa de scripturis adhibenda medicamina. In præsentiarū tradis mihi Fabiolam, laudē Christianorum, miraculū gentilium, luctū pauperum, solatiū monachorū. Quicquid primum arripuero, sequentium comparatione uilescit.

Ieiunium prædicē? Sed pręualescunt eleemosynæ. Humilitatē laudem? Sed maior est fidei ardor. Dicā appetitas sordes, et in condemnationē uestium sericarū plebeium cultū & seruilia indumenta quæsita? plus est animum deposuisse quam cultū. Difficilius arrogantia, quā auro caremus et gēmis. His enim abiectis, interdū gloriosis tumemus sordibus, & uendibilem paupertatē populari auræ offerimus. Cælata uirtus, & conscientię sota secreto, deum solū iudicem respicit. Vnde nouis mihi est offerenda

præconijs: & ordine rhetorum prætermisso, tota de confessionis ac pœnitentiæ incunabulis assumenda.

Alius forsitan scholæ memor, Q. Maximū, unus qui nobis cunctando restituit rem, & Fabiorū gentem proferret in mediū: diceret pugnas: describeret prælia: & per tantę nobilitatis gradus Fabiolā uenisse iactaret: & quod in uirga non poterat, in radicibus demonstraret. Ego diuersorij Bethlheuitici, & pręsepis dominici amator, in quo uirgo puerpera deum fudit infantē, ancillam Christi, non de nobilitate ueteris historiæ, sed de ecclesiæ humilitate producam.

Et quia statim in principio, quasi scopulus quidā, & procella mihi obtrectatorū eius opponit: quod secundū sortita matrimoniū, prius relique rit: non laudabo conuersam, nisi prius ream absoluero. Tanta prior maritus uitia habuisse narrat, ut ne scortū quidem & uile mancipiū ea sustinere posset. Quæ si uoluero dicere, perdā uirtutem fœminæ: quæ maluit culpam subire dissidij, quā corporis sui infamare partē, & maculas eius detegere. Hoc solū proferam, quod uerecundæ matronæ & Christianæ satis est. Præcepit dn̄s uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptā. Quicquid uiris iubet, hoc consequenter redundat in fœminas. Neq; enim adultera uxor dimittenda est, & uir mœchus tenendus. Si quis meretrici iungit, unū corpus facit: ergo & quæ scortatori impuroq; sociat, unum cū eo corpus efficit. Aliæ sunt leges Cęsarū, alię Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos uiris impudicitiæ frena laxant: & solo stupro atq; adulterio condēnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittit: quasi culpam dignitas faciat, non uoluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æque non licet uiris: & eadem seruitus pari conditione censet. Dimisit ergo, ut aiunt, uitiosum: dimisit illius & illius criminis noxium: dimisit (pene dixi) quod clamante uicina, uxor sola non prodidit.

1 *Si ex uirtute Euangelij (uiris etiam ex causa fornicationis dimissis) nō licet fœminis illis uiuētibus alteri nubere, male docent quidam hoc tempore, facto diuortio licere utriq; coniugum noua inire matrimonia, quamuis legitimus coniux adhuc uiuat.*

Sin aūt arguit, quare repudiato marito, non innupta permanserit: facile culpā fatebor, dum tamen referā necessitatem. Melius est, inquit Apostolus, nubere quā uri. Adolescentula erat, uiduitatē suam seruare non poterat. Videbat aliā legem in mēbris suis repugnantē legi mentis suæ, & se uinctā & captiuam ad coitū trahi. Melius arbitrata est aperte confiteri imbecillitatē suam, & umbrā quandam miserabilis subire coniugij, quā sub gloria uniuiræ opera exercere meretricū. Idem Apostolus uult uiduas adolescentulas nubere, filios procreare, nullā dare occasionē aduersario maledicti gratia. Et protinus cur hoc uelit, exponit. Iam enim quędā abierunt retro post satanam. Igit & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat a se uirū iure dimissum: nec Euangelij uigorē nouerat, in quo nubendi uniuersa causatio uiuentibus uiris fœminis amputat: dum multa diaboli uitat uulnera, unū incauta uulnus accepit.

2 *Si licuisset Fabiolæ uiro repudiato alterū ducere, ut noui doctores somniant, ad quid egisset publicam pœ-*

Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpā, cuius pœnitentiā ipsa confessa est? Quis hoc crederet, ut post mortē secundi uiri in semet reuersa: quo tēpore solent uiduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, uolitare per plateas, uultus circunferre meretricios: Saccū indueret, ut errorem publice fateret: & tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondā Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, episcopo,

episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus: sparsum crinem, ora lurida, & squalidas manus, sordida colla submitteret? Quę peccata fletus iste non purget? Quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? Petrus trinam negationẽ trina confessione deleuit: Aaron sacrilegiũ & conflatum ex auro uituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid sancti & mansuetissimi uiri homicidiũ pariter & adulteriũ, septem dierũ emendauit fames. Iacebat in terra, uolutabať in cinere: & oblitus regiæ potestatis, lumen quærebat in tenebris. Illumq́ tantũ respiciens quẽ offenderat, lachrymabili uoce dicebat. Tibi soli peccaui, & malũ coram te feci. Et: Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Atq́ ita factũ est, ut qui me prius docuerat uirtutib⁹ suis, quomodo stans non caderem: doceret per pœnitentiam, qũo cadens resurgerẽ. Quid tam impiũ legimus inter reges quam Achab, de quo scriptura dicit: Non fuit alius talis ut Achab: qui uenundatus est, ut faceret malũ in conspectu domini? Hic cũ propter sanguinem Nabuthæ correptus fuisset ab Helia, & audisset iram dñi per prophetam: Occidisti, & insuper possedisti: & ecce ego inducam super te malũ, & demetam posteriora tua, & reliqua: scidit uestimenta sua, & operuit cilicio carnem suã: ieiunabatq́ in sacco, et ambulabat demisso capite. Tũc factus est sermo dei ad Heliam Thesbyten dicens: Nonne uidisti Achab humiliatũ coram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, non inducam malũ in diebus eius. O felix pœnitentia, quæ ad se dei traxit oculos: quæ furentem sententiam dei, confesso errore mutauit. Hoc idem & Manassen in Paralipomenon, & Niniuen fecisse legimus in propheta, publicanũ quoq́ in Euangelio. E quib⁹ primus non solũ indulgentiam, sed & regnũ recipere meruit, altera impendentem dei fregit iram. Tertius pectus uerberans pugnis, oculos non leuabat ad cœlum. Et multo iustificatior recessit publicanus humili cõfessione uitiorũ, quam pharisæus superba iactatione uirtutum.

nitentiam? Aut quomodo appellaret hic Hieronymus culpã, quæ culpa non erat?

3 *Vide pˀ hæc pœnitẽtiã exempla, quot impia modernorum hæreticorum dogmata confutentur. Primum, Optimam pœnitentiam non esse nouam uitam duntaxat, sed alia etiã ad eam requiri. Secundum, Nõ derideri a Michea pˀpheta qui per opera pœnitẽtiæ deo satisfacere uoluit. Tertiũ, satisfactiones esse necessarias ad culpæ uel pœnæ remissionẽ. Quartum, nõ esse superfluum superaddere nostras satisfactiones, quamuis Christus abunde pro peccatis nostris satisfecerit.*

Non est loci huius ut pœnitentiã prædicem, & quasi contra Montanũ Nouatumq́ scribens, dicam illã hostiam domino esse placabilem. Et, sacrificiũ deo, spiritũ contribulatũ: Et, malo pœnitentiam peccatoris, quam mortem: Et, exurge, exurge Hierusalem: & multa alia, quæ prophetarum clangunt tubæ. Hoc unũ loquar, quod & legentibus utile sit, & præsenti causæ conueniat. Non est confusa dñm in terris, & ille eam nõ confundet in cœlo. Aperuit cũctis uulnus suũ, & decolorem in corpore cicatricem, flens Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os.

4 *Cõsidera hæretice an hæc fuerint opera satisfactionis necne, et confundere.*

Non est ingressa ecclesiã dñi, sed extra castra cũ Maria sorore Moysi separata consedit: ut quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. Descendit de solio delitiarũ suarum, accepit molã, fecit farinam, & discalciatis pedib⁹ transiuit fluenta lachrymarum. Sedit super carbones ignis. Hi ei fuere in adiutoriũ. Faciem per quam secundo uiro placuerat, uerberabat, oderat gemmas, linteamina uidere non poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quasi adulterium commisisset, & multis impendijs medicaminum unum uulnus sanare cupiebat.

Diu morati sumus in pœnitentia, in qua uelut in ualidossis locis resedimus, ut maior nobis & absq́ ullo impedimento se laudũ eius cãpus aperiret. Recepta sub oculis omnis ecclesiæ cõmunione, quid fecit? Scilicet in die bona maiorũ non oblita est: & post naufragiũ rursum tẽtare noluit

pericula nauigādi. Quin potius omnem censum quē habere poterat (erat aūt amplissimus, & respondens generi eius) dilapidauit, ac uendidit: & in pecuniam congregatū, usibus pauperum præparauit, & prima omniū νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus atq; inedia miserorū membra foueret. Describam ego nunc diuersas hominū calamitates, truncas nares, effossos oculos, semiustos pedes, luridas manus, tumentes aluos, exile femur, crura turgētia, & de exesis ac putridis carnibus, uermiculos bullientes? Quoties morbo regio & pedore confectos humeris suis ipsa portauit? Quoties lauit purulentam uulnerū saniem, quam alius aspicere non ualebat? Pręebebat cibos propria manu, & spirans cadauer sorbitiunculis irrigabat. Scio multos diuites & religiosos ob stomachi angustiam exercere huiusmodi misericordiā per aliena ministeria, & clementes esse pecunia, non manu. Quos equidem non reprobo, & teneritudinem animi nequaquam interpretor infidelitatem: sed sicut imbecillitati stomachi ueniam tribuo, sic perfectę mentis ardorem in cœlū laudibus fero. Magna fides ista contemnit. Scio quid in Lazaro diues purpuratus aliquando non fecerit, quali superba mens retributione damnata sit. Ille quē despicimus, quē uidere non possumus, ad cuius intuitū nobis uomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscū formatus est luto, ijsdem cōpactus elementis. Quicquid patitur, & nos pati possumus. Vulnera eius existimemus propria: & omnis animi in alterū duritia, clemēti in nosmetipsos cogitatione franget. Nō mihi si linguæ centū sint, oraq; centū, Ferrea uox, Omnia morborū percurrere nomina possim, Quæ Fabiola in tanta miserorū refrigeria cōmutauit, ut multi pauperum sani, languentibus inuiderent.

Quanquā illa simili liberalitate erga clericos & monachos ac uirgines fuerit. Quod monasterium non illius opibus sustentatū est? Quem nudū & clinicū non Fabiolæ uestimenta texerunt? In quorū se indigentiam nō effudit pręceps & festina largitio? Angusta misericordię eius Roma fuit. Peragrabat ergo insulas & totū Ethruscum mare, uolscorumq; prouinciam, & reconditos curuorū littorum sinus, in quibus monachorū consistunt chori, uel proprio corpore, uel transmissa per uiros sanctos ac fideles munificentia circumibat. Vnde repente & contra opinionem omniū Hierosolymam nauigauit, ubi multorū excepta concursu, nostro parumper usa est hospitio: cuius societatis recordans, uideor mihi adhuc uidere quam uidi. Iesu bone, quo illa feruore, quo studio intenta erat diuinis uoluminibus? & ueluti quandam famem satiare desiderans, per prophetas, Euangelia, psalmosq; currebat: quæstiones & proponens, & solutas recondens in scriniolo pectoris sui. Nec uero satiabatꝰ audiendi cupidine, sed addens scientiam, addebat dolorem: & quasi oleum flammæ adieceris, maioris ardoris fomenta capiebat.

Quodā die cū in manibus Moysi Numeros teneremus, & me uerecunde rogaret, quid sibi uellet nominū tanta congeries: cur singulæ tribus in alijs atq; alijs locis uarie iungerentꝰ: q̄uo Balaā ariolus sic futura Christi mysteria prophetarit, ut nullus propemodū prophetarū tam aperte de eo uaticinatus sit: respondi ut potui, & uisus sum interrogationi eius satisfacere. Reuoluens ergo librū, peruenit ad eū locum, ubi catalogus describitur omniū mansionū, per quas de Ægypto egrediens populus, per-

uenit usque ad fluenta Iordanis. Cumque causas quæreret & rationes singularum, in quibusdã hæsitaui, in aliis inoffenso cucurri pede, in plerisque simpliciter ignorantiã cõfessus sum. Tunc uero magis cœpit urgere, & quasi non mihi liceret nescire, quod nescio, expostulare: ac se indignã tantis mysteriis dicere. Quid plura? Extorsit mihi negandi uerecũdiam, ut propriũ ei opus huiuscemodi disputatiunculæ pollicerer, quod usque in præsens tẽpus, ut nunc intelligo, domini uoluntate dilatũ, reddet memoriæ illius: ut sacerdotalibus prioris ad se uoluminis induta uestibus, per mundi huius solitudinem gaudeat se ad terram repromissionis aliquando uenisse. Verum quod cœpimus prosequamur.

Quærentibus nobis dignũ tantæ fœminæ habitaculum, cũ illa ita solitudinem cuperet, ut diuersorio Mariæ carere nollet: ecce subito discurrentibus nunciis, oriens totus intremuit ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain, & Massagetarũ immanes populos, ubi caucasi rupibus feras gẽtes Alexandri claustra cohibent, erupisse Hunorũ examina, quæ pernicibus equis huc illucque uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complerent. Aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. Hanc gentẽ Herodotus refert sub Dario rege Medorũ uiginti annis Orientem tenuisse captiuũ, & ab Ægyptiis atque Æthiopibus annuũ exegisse uectigal. Abigat Iesus ab orbe Romano tales ultra bestias. Insperati ubique aderant, & famam celeritate uincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non uagientis miserebantur infantię. Cogebãtur mori, qui nondũ uiuere cœperant. Et nescientes malũ suũ, inter hostiũ manus ac tela ridebant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Hierosolymam, & ob nimiam auri cupiditatẽ ad hãc urbẽ percurrere. Muri neglecti pacis incuria sartiebant: Antiochia obsidebat. Tyrus se uolens a terra abrumpere, insulam quærebat antiquam. Tunc & nos compulsi sumus parare naues, esse in littore, aduentũ hostiũ præcauere, & sęuientibus uentis, magis barbaros metuere quam naufragium, non tam propriæ saluti quam uirginum castimoniæ prouidentes.

Erat in illo tempore quędam apud nos dissensio, & barbarorum pugnã, domestica bella superabant. Nos in Oriente tenuerunt iam fixę sedes, & inueteratũ locorum sanctorum desiderium. Illa quę tota in sarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reuersa est ad patriam, ut ibi pauper uiueret, ubi diues fuerat: manens in alieno, quę multos prius hospites habuit: & (ne sermonem longius protraham) in conspectu Romanę urbis pauperibus erogaret, quod illa teste uendiderat. Nos hoc tantũ dolemus, quod preciosissimum de sanctis locis monile perdidimus. Recepit Roma quod amiserat, & procax ac maledica lingua gentilium, oculorum testimonio confutata est. Laudent cęteri misericordiam eius, humilitatem, fidẽ: ego ardorem animi plus laudabo. Librum quo Heliodorũ quondam iuuenis ad eremũ cohortatus sum, tenebat memoriter: & Romana cernens mœnia, inclusam se esse plangebat. Oblita sexus, fragilitatis immemor, ac solitudinis tantũ cupida, ibi erat, ubi animo morabatur. Non poterat teneri consiliis amicorũ: ita ex urbe, quasi de uinculis, gestiebat erumpere. Dispensationem pecunię, & cautam distributionẽ genus infidelitatis uocabat. Nõ aliis distributionẽ eleemosynarũ tribuere, sed suis pariter effusis, ipsa pro Christo stipes optabat accipere. Sic festinabat, sic impatiens erat mora-

rum,ut illam crederes profecturam.Itaq; dum semper paratur,mors eam inuenire non potuit imparatam.

5

Nota ex hoc loco quomodo Fabiola sua bona elargita sit pauperibus Monachis, faciens sibi amicos de Mammona iniquitatis, qui eam orationũ suarum,& bonorum operum suffragijs in æterna tabernacula receperunt. Vbi habes mortuos iuuari posse orationibus uiuentium.Habes etiã ueram intelligentiã uerborum Domini: Facite uobis amicos de Mammona iniquitatis &c. quæ Purgatorij ueritatem comprobant.

Inter laudes fœminæ subito mihi Pammachius meus exoritur. Paulina dormit,ut iste uigilet. Pręcedit maritũ, ut Christo famulum derelinquat. Hic hęres uxoris,& hęreditatis alij possessores. Certabant uir & fœmina, quis in portu Abrahę tabernaculũ figeret: & erat hæc inter utrunq; contentio,quis humanitate superaret. Vicit uterq;, & uterque superatus est. Ambo se uictos & uictores fatenť,dum quod alter cupiebat, uterq; perfecit. Iungunt opes, sociant uoluntates: ut quod æmulatio dissipatura erat,concordia cresceret. Necdũ dictum,iam factũ. Emiť hospitium, & ad hospitiũ turba cõcurrit. Non est enim labor in Iacob, nec dolor in Israel. Adducunt maria,quos in gremio suo terra suscipiat. Mittit Roma properantes,quos nauigaturos littus molle confoueat: Quod publius semel fecit in insula Mytilene erga unum Apostolũ,&(ne contradictioni locum tribuam)in unam nauim,hoc isti & frequenter faciunt & in plures:nec solum inopũ necessitas sustentať,sed prona in omnes munificentia aliqd & habentibus prouidet. Xenodochiũ in portu Romano sitũ, totus pariter mundus audiuit. Sub una æstate didicit Britannia, quod Ægyptus & Parthus nouerant. Vere:Quod scriptũ est,|Timẽtibus dñm omnia cooperantur in bonũ, in obitu tantæ fœminæ uidimus comprobatũ. Quodã præsagio futurorũ ad multos scripserat monachos,ut uenirent,& se graui onere laborantẽ absoluerent,faceretq; sibi de iniquo mammona amicos, q eam reciperent in æterna tabernacula. Venerunt,amici facti sunt,dormiuit illa quomodo uoluit:& deposita tandem sarcina,leuior uolauit ad cœlum. Quantũ haberet uiuentis Fabiolæ Roma miraculũ, in mortua demonstrauit. Necdũ spiritum exhalauerat,necdũ debitam Christo reddiderat animam:Et iam fama uolans, tanti prænuncia luctus totius urbis populum ad exequias congregabat. Sonabant psalmi,& aurata templorũ, reboans in sublime quatiebat alleluia. Hic iuuenũ Chorus, ille senum,qui carmine laudes fœmineas & facta ferant. Non sic Furius de Gallis, Non Papyrius de Samnitibus,non Scipio de Numantia,non Pompeius de Põti gentibus triumphauit. Illi corpora uicerant,hęc spirituales neqtias subiugauit. Audio præcedentiũ turmas,& cateruatim in exequijs eius multitudinem confluentẽ. Non plateæ,non porticus, non imminentia desuper tecta capere poterant prospectantes. Tunc suos in unũ populos Roma conspexit: fauebant sibi omnes in gloria pœnitentis. Nec mirũ si de eius salute homines exultarent,de cuius conuersione angeli lętabanť in cœlo.

6.

Hoc quod circa Fabiolam mortuam gestũ est,quorundam sciolorum,aut ut uerius dicamus infidelium, fatuitates dãnat, Mortuorum scilicet cadauera negligenda esse,ingratum cinerem non egere sepulturæ ceremonijs. Ad quid exequias & populorum frequentiã? Cõfunduntur & perfidi illi qui nostro tempore sine psalmis & orationibus mortua corpora in terram desodiunt.

Hoc tibi Fabiola ingenij mei senile munus, has officiorũ inferias dedi. Laudauimus sæpe uirgines,uiduas,ac maritatas,quarũ semper fuere candida uestimenta,quæ sequuntur agnum quocunq; uadit. Felix præconiũ, quod nulla totius uitæ sorde maculatur. Procul liuor facessat, absit inuidia. Si paterfamilias bonus est,quare oculus noster malus est? Quę inciderat in latrones, Christi humeris reportata est. Multæ mansiones sunt apud patrem. Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia. Cui plus dimittitur,plus amat.

Vita

VITA BONOSI EREMITÆ PER D. HIERONYMUM AD RUFFINUM SCRIPTA.

Habetur Tomo 1. epistolarum eius fol. 73.

B Onosus tuus, imo meus: & ut uerius dicam, noster, schalã præsagatam Iacob somniante iam scendit: portat crucẽ suã: nec de crastino cogitat, nec post tergũ respicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat. Et sacramento Moysi serpẽtem in eremo suspendit. Cedant huic ueritati, tam Græco quam Romano stilo, mendacijs ficta miracula. Ecce puer honestis seculi nobiscũ artibus institutus: cui opes affatim, dignitas apprime, inter æquales erat: contempta matre, sororibus, & Charissimo sibi germano, insulã pelago circumsonante naufragam, cui asperæ cautes & nuda saxa, & solitudo terrori est, quasi quidã nouus paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarum: nullus monachorũ: ne paruulus quidem, quem nosti, Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebatur, in tanta uastitate adhæret lateri comes, solus ibi, imo iam Christo comitante nõ solus: uidet gloriam dei, quam etiam Apostoli, nisi in deserto non uiderant. Non quidem conspicit turritas urbes, sed in nouæ ciuitatis censu, dedit nomen suum. Horrent sacco membra deformi. Sed sic melius obuiam Christo rapietur in nubibus. Nulla euriporum amænitate perfruitẽ, sed de latere dñi aquam uitę bibit.

1 Tu qui rides in Religiosis rigorem uestitus, uide Bonosi uestem, saccũ deformẽ.

Proponatur tibi ante oculos amice dulcissime, & in præsentiam rei totus animo ac mente conuertere. Tunc poteris laudare uictoriam, cum laborem prælìantis agnoueris. Totam circa insulam fremit insanũ mare, & sinuosis montiũ illisum scopulis æquor reclamat. Nullo terra gramine uiret, nullis uernans campus densatẽ umbraculis. Abruptę rupes, quasi quẽdam horrore carcerem claudunt. Ille securus, intrepidus, & totus de Apostolo armatus: nunc deum audit, dum diuina relegit: nunc cũ deo loquitur cum dominũ rogat: & fortasse ad exemplum Ioannis aliquid uidet, dum in insula commoratur.

Quas nunc diabolum nectere credis tricas? quas parare arbitraris insidias? Forsitan antiquæ fraudis memor, famẽ suadere tentabit. Sed iam illi responsum est: Non in solo pane uiuit homo. Opes forsitan gloriamq; proponet. Sed dicetur illi: Qui cupiunt diuites fieri incidunt in muscipulã & tentationes. Et: Mihi gloriatio omnis in Christo est. Fessa mẽbra ieiunijs, morbo grauante concutiet, sed Apostoli repercutietur eloquio: Quãdo enim infirmor, tunc fortior sum. Et uirtus in infirmitate perficitur. Minabitur mortem, Sed audiet: Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Ignita iacula uibrabit, sed excipientur scuto fidei. Et ne multa replicem: impugnabit Satanas, sed tutabitur Christus.

Gratia tibi domine Iesu, quod in die tua habeo, qui pro me te posit rogare. Scis ipse (tibi enim patent pectora singulorũ, qui cordis arcana rimaris: qui tantæ bestiæ aluo inclusum prophetam in profundo uides) ut ego & ille pariter a tenera infantia ad florentem usq; adoleuerimus ætatẽ: ut ijdem nos nutricũ sinus, ijdẽ amplexus fouerint baiulorũ. Et cũ post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas, eodẽ cibo, pari frueremur hospitio, ut ego primus cœperim uelle te colere. Memento quæso hunc bellatorem tuũ, mecũ quondam fuisse tyronem. Habeo promissum maiestatis tuæ, Qui docuerit & non fecerit, minimus uocabitur in regno cœlorũ.

Qui aũt docuerit & fecerit, maximus uocabitur in regno cœlorũ. Fruat ille uirtutis corona, & ob quotidiana martyria stolatus agnũ sequat. Multæ enim sunt mansiones apud patrem. Et: stella a stella differt in claritate.

2 *Ecce hic meritum & præmium. Quid dicis hæretice?*

Mihi concede, ut inter sanctorũ calcanea caput possim leuare: ut cũ ego uoluerim, ille perfecerit: mihi ignoscas, q̃a implere non potui: illi tribuas præmium quod meretur.

Habetur lib. 10. Historiæ Tripartitæ. Cap. primo.

VITA D. IOANNIS CHRYSOSTOMI CONstantinopolitani Episcopi per Casiodorũ senatorem scripta.

SOcrates. Defuncto Theodosio, in Imperiũ filij successerunt Arcadius in Oriente, Honorius aũt in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamq; Nectarius. Igitur circa octauũ diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatũ cũ solenni honore ab Arcadio filio sepulturę contradit. Post paucos uero dies, id est, uicesimo septimo eiusdẽ mensis die, etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannũ, reuersus est: Et cũ Imperator Arcadius secundũ consuetudinẽ ad portas occurrisset exercitui redeunti, tunc milites Ruffinum Præfectũ Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem posset assumere. Dicebat autem Hũnos ipse in Romanorũ prouincias euocasse, qui tunc Armeniam, & partes Orientis ualde uastabant.

1 *Corpus Theodosij ab Arcadio filio solenni honore sepulturæ cõtraditur.*

Theodoritus. Honorius itaq; suscipiens Occidentis Imperiũ, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabant, huiusmodi de causa remouit. Quidam Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente uenit Romam. Cumq; nephandũ illud spectaculum ageret, etiam ipse intrauit stadiũ, & descendens nitebat pugnantes inter segiadijs separare. Cũ quę spectatores aduersus eũ sęuirent, & in effusione sanguinis grassarent, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc ubi cognouisset mirabilis Imperator, illũ quidem inter uictores martyres numerauit, nephandũ uero spectaculum prorsus sustulit.

Socrates. Cum uero modicũ tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est, consulatu Cæsarij & Attici, septimo & uicesimo die Septembris mensis. Mox ergo studia generant in episcopatũ, alijs alium ordinare cupientibus. Nouissime uero placuit, ut ab Antiochia Ioannes euocaret, ecclesiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicũ ergo tẽpus cõmuni decreto omniũ clericorum & laicorũ Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cũ adessent ex Imperiali iussione plurimi episcopi, etiam Theophilus uenit Alexandrinus, qui studebat quidẽ Ioannem detrahere, & Isidorũ suum presbyterũ ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando sustinuisset pro ipso tale periculũ. Cum Imperator Theodosius aduersus Maximũ Tyrannum decertaret, Theophilus per Isidorũ xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans ut alteras literas non uincenti daret: porro uictori & munera & alteras porrigeret literas. Has cũ Isidorus portasset, Romam ueniens uictoriam expectabat. Sed

non diu latuit. Quidam enim lector radiens epistolas demonstrauit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore correptus, in Alexandriam fugit, celare uolens quod fuerat ei mandatũ. Ob quam causam Isidorũ Theophilus diligebat. Verũ palatij Iudices proposuere Ioannem. Cumq; multi Theophilũ accusarent, libellos aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatij Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusationes uenient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioãnem ordinauit episcopũ, qui suscepit episcopatũ sextodecimo die Februarij mensis, Cõsulatu Honorijs Imperatori, & Euthychiani Præfecti. Quod uero Ioannes uir fuerit oĩno præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscit. Cuius uitam, genus, conuersationem, & quemadmodũ sit depositus & post mortem magis honoratus, exponam.

Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius secundi & Anthusæ nobiliũ personarum, discipulus Sophistę Libanij, & auditor Audragatij philosophi. Cumq; se ad aduocationẽ præpararet, considerans molestias litigantiũ, iniustumq; uitæ propositũ, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, qm̃ & ille quum ijsdem studijs esset usus, quietẽ magis sequutus est uitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hęc agens persuasit etiã Theodoro & Maximo, qui fuerant cõdiscipuli ipsius apud Sophistam Libaniũ, ut pomposam relinquerent uitam, & simplicẽ sequerent. Quorũ Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinat ecclesiæ; Maximus aũt Seleuciæ Isauriæ. Tum itaq; isti fiebant discipuli in lectione diuina Diodori atq; Carterij, qui eo tempore sacris monasterijs præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literã intuens scripturas. Porro Ioannem degentem cũ Basilio, qui tunc a Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsaria Cappadociæ Præsule constituto, Zeno episcopus a Hierosolymis reuertens, lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librũ ædidit contra Iudęos. Post modicũ uero tempus etiã Diaconatũ a Melitio promerens, De sacerdotio aliũ fecit librũ, aliosq; plurimos explanauit. Postea uero Melitio in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Ioannes a Melitianis, & neque Paulino, cõmunicans, tribus annis continue sub quiete degebat. Mortuo uero Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinat. Ante episcopatũ itaq; hoc modo conuersatus est. Fuit enim uir (ut aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quam habebat a iuuentute sua furori magis quam reuerentiæ se præbebat, & propter uitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatẽ uero, oris libertate profusus, apud colloquentes nõ mediocriter utebat. Docẽdo præcipuus erat, utilis ad corrigẽdos audientium mores. In confabulatione uero arrogans a nescientibus putabat.

Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu quã debuerat utebat, clericorum suorũ corrigere uitam uolens. Mox igitur in ipso initio quum clericis asper uideret ecclesiæ, erat plurimis exosus, & ueluti furiosum uniuersi declinabant. Cõpellebat enim eum, ut uelut omnes offenderet, serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna uoce sermonem: Nunq; poteris o episcope, hos cor

rigere, nisi uno baculo percusseris uniuersos. Quo dicto maiora contra eum odia concitata sunt. Non post multũ uero temporis plurimos clericorũ pro diuersis exemit causis. At illi conspirantes aduersus eum, etiã derogationibus apud populũ utebant: quarum rerũ faciebant maximam fidem, eo quod nec ullũ secum comedere pateret, nec ipse ad aliũ inuitatus

2 accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cũ quoquã comedere, eo quod turpiter manducaret, escasq; perciperet. Alij uero ppter excellentem ciborũ abstinentiam hoc eum facere prædicabant.

Excellens ciborũ abstinentia in Ioanne.

Sozomenus. Ego tamen, quodam uiro ueraci referente audiui, quod propter abstinentiam capite & stomacho sæpe dolebat, & ideo prandiorum epulas euitabat.

Socrates. Porro populus propter sermones, quos in ecclesia faciebat, diligebat eum, paruipendens accusatorũ uoces. Quales uero sint eius libri, non oportet nunc dici: qm̃ legentibus poterunt indicari. Igitur cũ clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum non omnino ualuerũt. Cum uero etiam plurimos Procerũ obiurgare cœpisset, tunc inuidia contra eũ maior accensa est. Et plurima quidem dicebantur: multa quoq; faciebant audientibus fidem.

Eius derogationibus dedit argumentũ homilia contra Eutropiũ tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatẽ, uolens in quosdam, qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operã dedit ut ab Imperatoribus lex poneret, iubens ut nul-

3 lus ad ecclesias confugeret, imo qui dudũ confugerant, traherent. Sed dei sequutũ est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos uero dies cũ ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus uero Eutropio sub altari iacente, nimioq; percusso timore, residens super ambonem, ubi solebat prius facere consuete sermonem, homiliam increpatoriã fecit aduersus eũ. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positũ, non solũ non miserare, sed etiam ne obiurgare quidẽ desisteret. Igit̃ Eutropij tunc consulatus dignitatem habentis, propter quędam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulũ eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cũ eo consul fuit, nomen adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sæpius bibere obiurgabat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinę ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius deiectionis quæsiuit, & quibusdã præsentibus ei latenter obloquebat̃, multis etiam longe positis scribebat. Contristabat̃ enim non solũ propter libertatem illã, sed quod etiam Isidorũ presbyterũ suum episcopũ Constantinopoleos ordinare non ualuisset.

Vide miram dei uindictam contra infringentẽ priuilegia ecclesiæ.

Theodoritus. Sacerdotibus igit̃ Ioannes ep̃s supplicabat, ut secundum ecclesiasticas uiuerent sanctiones, quas qcunq; pręuaricari præsumerent, eos ad templũ prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotij, qui eorũ uitam contemnerent imitari. Non solũ autem prouidentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex Præfecturis est diuisa, & Asiæ totius, quæ ab undecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem iudicibus gubernari dinoscitur. Cumq; cognouisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & imperiali-

bus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorũ, dans pecunias tẽplorũ destructorib⁹ rogandas, nõ ex ęrario publico, sed quas a fidelissimis mulierib⁹ oblat⁹ liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Videns uero etiam cohortem Celticã Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorũ capienda salute, consiliũ huiusmodi uenationis inuenit. Eiusdem nanq; linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & unã eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorũ cœpit, cũ & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Celticũ diuinas lectiones exponeret. Hęc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorũ ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas aũt quidam erant salutis desideriũ habentes, quo non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quæsiuit uiros Apostolico zelo feruentes, eosq; misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego aũt etiam literas eius legi ad Leontium Ancyre Præsulem, Quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdam uicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petijt sanctionẽ. Quod igit̃ ecclesiarũ curam in animo habuerit, secundũ diuinum Apostolũ, satis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Gainas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico uehementer elatus, eo tempore cũ esset magister militũ, multos suæ gentis, multos etiam Romanorũ sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratq; Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, ut intra ciuitatem ei unã daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannẽ, eiq; potentiam illius meditatamq; tyrannidem dicens, petebat ut data ecclesia, eius refrenaret intentionẽ. At ille uirtute fortissimus: Noli, inquit, o Imperator hæc promittere, neq; sanctũ canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, & sanctũ templũ blasphemantibus iniuste contradere. Neq; hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube uocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego nanq; linguam illius sic frenabo, ut non præsumat petere, quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gauisus est, & utrunq; altero die uocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicens. Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata diuina tentare. Cumq; responderet ille quod oratoriũ & ipse habere deberet, Ioannes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta est, & nullus te uetat orare. At ille sed ego, inquit, alterius sectę sum, & cũ meis unũ templũ habere deposco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & nõ debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima, inquit, pręmia, & quę transcendunt tua certamina percepisti, magister militũ factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis pridẽ fueris, & qualis modo cõspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ p̃sens substãtia. Quib⁹ uestib⁹ usus fueris anteq; Histrũ trãsisses, & q̃bus nũc utaris. Cõsidera igit̃ paucos labores maxima tibi præmia cõtulisse, & circa honorantẽ te nõ sis ingrat⁹. His sermonibus tãtus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumq; cõpulit ut taceret.

Sozomenus. Igitur cũ Gainas adipisci desideraret Imperiũ, qui pridẽ de sua fide apud beatã martyrem Euphemiã in Chalcedone Imperatori

Arcadio promisisset, diuersa consilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut noctu Barbaros mitteret, qui palatiũ concremarent. Tunc uero aperte monstratũ est, quomodo Deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendiũ atque prædas, angelorũ turba apparuit armatorũ ingentia corpora habentiũ. Illi uero putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainę fuisset nuntiatũ, incredibile uisum est. Nouerat enim omnem exercitũ per ciuitates constitutũ. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumque idem ei renunciatũ fuisset (denuo enim angeli eandem uisionẽ Barbaris ostẽdebant) nouissime ipse egressus cũ multitudine, miraculi sumpsit experimentũ arbitratus reuera, quod per diem quidẽ lateret exercitus, noctu uero pro eius custodia poneretur. Et ita cũ intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstrauit intentionem.

Theodoritus. Cũ igitur aliquantũ transisset tempus, diu meditatã tyrannidem Gainas patefecit. Collecto nanque exercitu, per Thracias uniuersa uastabat. Hoc cognoscẽtes & iudices & populi, terrebant: & neque repugnare illi quisque audebat, neque apud eum Legatione fungi, dum asperitatem Barbaricã formidarent. Tum ergo alios omnes tanque metuentes relinquentes. Ioanni uiro sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neque illius insultationis memor, neque inimicitiarũ, quæ hinc exortæ uidebantur, alacriter est profectus ad Thraciam. At ille cognoscens Legatum eiusque fiduciam pro pietate animose assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusque dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo uirtutis Ioannes fuit, ut etiã ualde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Socrates. Ioannes itaque episcopus Constantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebat̃. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictũ est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato aũt atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cũ ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suã ecclesiam cõcurrebant. Cumque hoc crebro quasi ad uituperationem orthodoxorũ facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant. Vbi sunt qui dicunt tria uirtute unũ? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populũ, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, ut & illorũ obscuraret̃ opus, & fideliũ professio firmaret̃. Studiũ ergo Ioannis ualde utile cũ turba periculisque finitũ est. Nam cum clariores hymni homousianorũ noctu apparerent (fecerat enim etiã cruces argenteas, quæ cũ argenteis cereis portabant̃, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tum Ariani zelo tracti, usque ad cædem insurgunt. Vna ergo nocte, facta congressione, lapide in fronte percussus est Brison Eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidã ex populo utriusque partis extincti sunt, in his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publice decantare.

4 Ioannes primũs in nocturnis hymnis auxit orationes.

5 Fecit & Cruces argenteas quæ cum argenteis cereis portabantur, expẽsas præbente Augusta. Intelligis ne hæc hæretice?

Sozomenus. Fertur uero, quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalensem episcopũ, odium Augustæ sibi conflauerit. Is enim

Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquētissimi erant, & coram ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquētia promotus, atq; pecunijs ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus postea uenit, uidens quod Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratq; honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaq; cū Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic cōmendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus cōmendabat. Quod cū Ioannes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia Ioanne contigit transeunte Seueriano, ut studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob hanc rem accusatus a Serapione uelut iniuriosus, & in deum blasphemus, ciuitate pulsus est a Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum a Chalcedone fecit reuocari. Porro Ioannes multis rogantibus, eū uidere refugiebat, donec in Apostolorū ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filiū suū, supplicans & sæpe adiurans, ut Seuerianum ipsius reconciliaret affectui.

Socrates. Interea monachi ab eremo Constantinopolim ueniunt cum Dioscoro & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit ecclesiæ. Hunc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum, quasi mulierē quandā Manichæam, nō prius abrenunciantem hæresim, in cōmunionem sacrā suscepisset. Cumq; Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quod hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ agebat, a Theophilo missus ad Damasum, ut ei Flauianū Antiochiæ reconciliaret episcopū. Verū reuersus Isidorus Petri responsionem uerā esse firmauit, dicens quod mulier Manichęa cū episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cū Dioscoro & reliquis Constantinopolim uenit, ut Principi & Ioanni eius facta narraret. Hec Ioannes cognoscens, honorabat principio uiros, eorumq; fruebatū orationibus. Cōmunione uero sacra cū eis ante causæ cognitionem participare nō uoluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilū sermo falsus, tanq; Ioannes illis cōmunicasset, ut eis ferret auxiliū. Parabatq; ut non solū de Dioscoro & Isidoro sese ulcisceretū, sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularū episcopos ciuitatū epistolas, celans intētionem suā, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphaniū Cypri fecit amicum, cū prius eius fuisset inimicus, tanq; de deo minus bene saperet, eumq; formā hominis habere iudicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, eius se professus est sequi sectam, egitq; ut synodus episcoporū Cypri celebraretū, ut libri dānarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiā sui reuerentiā atq; simplicitatem circumuentus, constituta synodo lectionem librorū Origenis interdixit. Misitq; literas ad Ioannem, monens ut ab Origeniana lectione abstineret: & synodo congregata quæ placuerant, etiā ipse firmaret. Theophilus igitū famigeratum illū Epiphanium circumueniens, & cognoscens sua uota proficere, etiā ipse collectis episcopis libros dānauit Ori-

genis, qui pene ante ducentos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionẽ, sed studes Dioscoro eiusq́; nocere sequacibus. Ioãnes aũt paruipẽdens quę ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat & in ea quidẽ florebat, Nihil tamẽ de his, quę cõtra eũ cogitabant sępe, curabat. Cumq́; Theophilus iam maniste studere uideret, ut Ioannem episcopatu deponeret: tunc etiã inimici Ioannis Theophilũ sunt sequuti: & multi clerici, multi ꝓcerũ palatij tẽpus inuenientes opportunũ, nitebantur ut synodus Constantinopoli fieret cõtra Ioannem. Et hoc tam per epistolas sibijpsis, quam per uerba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum, quæ supra relata est.

Post paucũ uero tempus episcopus Epiphanius Constantinopolin uenit, portans damnationem librorũ Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excõmunicatũ decreuerant, sed libris tantũmodo derogauerant, Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab urbe septimo constitutam: & collecta ibidẽ celebrata, ordinatoq́; diacono rursus uenit in ciuitatẽ, & inuitationem quidẽ Ioannis declinauit causa Theophili: in propria uero mansione habitare magis elegit. Et uocans tunc præsentes episcopos damnationem librorũ Origenis legebat eis. Et quidã habentes Epiphanij reuerentiã subscribebant, plurimi aũt hoc facere recusabãt. Quorũ fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respondit. Ego, inquit, o Epiphani, neq; ei, qui pridẽ bene requieuit, iniurias infero, neq; rem blasphemã tentare præsumo, damnans ea quæ priores nostri respuere noluerunt. Proinde neq; malũ doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferẽs libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt se ipsos. Hæc ergo Theotimus uitæ rectitudine nobilissimus Epiphanio respondisse fertur.

Ioannes igiť Constantinopoleos indignatus nõ est, quod præter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamẽ rogabat ut inter episcopos cũ eo maneret. At ille nec manere se cũ eo, nec orare respondit, nisi Dioscorũ & qui cũ eo erant, urbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnatione subscriberet. Ioanne hæc facere differẽte & dicente, nõ oportere ante catholicam cognitionẽ aliquid facere petulanter; ad hoc consiliũ ab inimicis Ioannis Epiphanius instigať. Quũ esset in Apostolorũ ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphaniũ, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adiudicare Dioscorum eiusq́; sequaces, simul quoq; derogare Ioanni uelut eorũ defensori. Hæc Ioanni nunciant. Altero uero die quum iam uenisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionẽ uerba mandauit: contra regulas multa gesisti o Epiphani, Primũ quidem, quod ordinationẽ fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde quia me non iubente, in ea, authoritate propria sacra celebrasti. Rursus quod inuitatus excusasti, & nunc denuo in teipsum cõfidis. Quapropter obserua ne turbatio nascať in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Hæc enim audisset Epiphanius, ab ecclesia formidãs abscesit. Quumq́; reuersurus esset ad Cyprũ, ferunt quidã hæc eum mandasse Ioanni: Spero quod nõ morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hæc utrum uera dicta sint, nescio;

ambo

ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius unius peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Ioannes paulopost ab episcopatu depositus est.

Cumq; Epiphanius discesisset, perlatũ fuit ad Ioannem, & quod Eudoxia Augusta eum contra Ioannem armasset: & hinc accensus, linguæ ubertate sermonẽ fecit ad populũ cunctarũ mulierum uituperatione plenum. Hunc sermonẽ populus omnis arripuit quasi cõtra Augustam prolatus esset, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, uelut iniuriam suã narrauit Imperatori, dicens illius magis esse contumeliam quæ ipsius uxori fieret. Quamobrem factũ est, ut Theophilus contra eum per quam uelociter synodũ celebraret. Quod etiã Seuerianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hęc Theophilus uenit, multos simul episcoporũ mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiã, quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo cõcorditer in Chalcedone conuenerunt, ubi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impiũ eum superbumq; uocans. Episcopi uero delectabant̃ talibus. Porro Maruthas Mesopotamenus episcopus, inuitus Cyrini calcauit tunc pedem. At ille dolore constrictus Constantinopolim cũ episcopis transire non potuit: alij uero sunt transuecti.

Sozomenus. Postea uero cũ dolore laboraret eius crus continue, est abscissum: quia putredo pene omne corpus eius inuaserat, & in pedẽ aliũ iam serpebat. Is ergo post paululũ temporis est defunctus.

Socrates. Theophilo aũt ab Alexandria uenienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc uenerant cũ frumentis, occurrentes eum fauorabiliter susceperunt. Cumq; uenisset Cõstantinopolim, refutauit in ecclesiam introire, sed in una domo Augustarũ, uocabulo Placidiana, tũc habitauit. Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causas: & nõ iam de libris Origeni, mentio ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita præparatis, conuenientes episcopi in suburbano Chalcedonẽsi, quod Rufini nomine uocitat̃, ubi est in honore Petri & Pauli Apostolorũ Basilica constituta, euocauerunt Ioannem satisfacturũ, pro quibus accusabat̃: iusseruntq; ut cũ eo uenirent Serapion, et Tigrius eunuchus presbyter, & Paulus lector. Isti enim simul accusabant̃. Cumq; Ioannes euocantes uelut inimicos refugeret, uniuersalem synodũ fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cũ noluisset occurrere, sed synodũ fieri proclamaret, damnauerunt eum, in nullo culpantes, nisi quod uocatus noluisset obedire. Cumq; hoc fuisset circa uesperam nunciatũ, populus ad seditionem maximã excitatus est: & noctu cõcurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant, sed clamabant, ut apud maius conciliũ de eo agitaret̃ examen. Porro iussio Principijs urgebat, uelociter eum eijci, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio dãnationis die circa meridiem seipsum populo ignorante cõtradidit. Cogitabat enim ne ulla propter ipsum seditio nasceret̃. Et ille quidẽ in exiliũ ducebat̃. In populo aũt seditio enormis est exorta, ita ut etiã multi inimicorum eius misericordia mouerent̃, dicentes eum calumniã passum, quem pauloante desiderabant uidere depositũ. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atq; conciliũ sacerdotũ, & maxime cõtra Theophilũ. Non enim eius machi-

6 *Vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorum Basilica constituta.*

7 *Concilij uniuersalis autoritas.*

natio iam poterat latere, quæ multis quidem indicijs apparebat, maxime quod Dioscoro eiusq; fratribus mox post Ioannis deiectionem cõmunicauerat. Tum igit etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio uituperãdus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est ad damnationẽ sufficiens. Omnia nanq; peccata remittunt̃ hominibus, superbis autem deus resistit sicut sanctæ scripturæ docent.

Orta igit immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia ꝓclamante, Augusta permota rogauit Imperatorem, ut eum reuerti præciperet. Misso igit tũc eunucho Bresone, etiam necessitas Ioanni inuito, ut in ciuitatem ingrederet̃, imposita est. Cũ uero redisset, cum multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Ioannes ingressus est, rogabant ut in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cũ refutaret atq; diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes eũ uidere in loco proprio residentẽ, & uerba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prẹualuit tamen populus, & eum in sede residere episcopali coegit, & consuete orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit ad populum. Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem Et primũ quidem de Heraclidẹ ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus quæstionem, ut Ioannem huius rei occasione deponeret. Verum Heraclides non aderat, iudicabat̃ aũt ueluti præsens quasi quosdam iniuste cæcidisset, catenisq; uinctos misisset in pompã Ephesi per mediã ciuitatem. Cumq; pars Ioannis diceret auditorium debere iuste cõstitui, Alexandrini contendebant ut Heraclidis accusatores susciperent̃. Hinc ergo seditio & cædes inter Constantinopolitanũ populum & Alexandrinum uehemens est exorta. Ob quam rem plurimi uulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc uidens Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Qđ etiam alij fecerunt episcopi, præter paucos, qui personam Ioannis amplectebant̃. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus, est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui cũ a quodam fuisset interrogatus, qũo ea, quẹ damnauerat rursus amplecteret̃, ita respõdit: Origenis libri similes sunt prato floribus uniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum inuenero, hoc decerpo. Si ꝗd uero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pũgat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non cõsiderans Salomonis sapientissimi uerba dicentis, quod uerba sapientũ sicut aculei sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis uidebat̃. Porro Dioscorus Hermopoleos episcopus paulo post fugam Theophili mortuus est, claraq; sepultus in basilica apud ilicem constituta: Vbi propter Ioannem synodus fuerat celebrata.

Theodoritus. Missus ergo tũc Ioannes in exiliũ, apud ostiũ habitabat Ponti, quod uocat̃ Hieron. Quũq; per noctem terræ motus ciuitatem regiam inuasisset, Legati mane mittebant̃ ad eũ, rogãtes ut uelociter reuerteret̃ ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed et alij post
8 illos, & rursus alij destinati sunt, ita ut legatis Bosphorus repleret̃. Quod quum fidelissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos manibus est opertus, Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuersione pastoris.

Nota usum cereorum & lampadarum accensarum in ostensionem gaudij.

Sozomenus. Interea cũ Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset,

mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachũ elegerũt ciues. At ille cũ crebro refugeret, ei Theophilus suadebat, ne sacerdotiũ refutaret. Tũ ille promisit, dicens: Cras quod domino placet, implebit. Altero uero die uenientes ad cellam eius, cogebant eũ. Tũ Nilammon prius, inquit, oremus. Quod cũ Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem uitæ cum illa oratione suscepit.

Socrates. Ioannes itaq; doctrinis occupabat, ordinauitq; Serapionẽ Heracliæ Thracẽsis episcopũ. Vnde contra eũ maius odiũ excitat. Nam paulo post hæc contigisse noscunt. Augustæ Eudoxiæ statua argentea cõstituta est in columna Porphyretica chlamyde circũamicta: eratq; posita nec proxime nec longe ab ecclesia Sophia, quam plateæ tantũmodo diuidebat iter. Illic ergo consuete ludus publicus occurrebat. Porro Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armauit linguam. Et cũ oporteret principes supplicationis uerbo deflectere, ut a tali ludo recederet, hoc non fecit, sed impetu suæ usus eloquentiæ, iubẽtes fieri talia obiurgabat. Augusta uero rursus ad suam hæc trahebat iniuriam, & denuo præparabat, ut aduersus eũ synodus celebraret episcoporum. Hoc sentiens Ioannes, illam notissimam in ecclesia protulit homiliam, cuius initium est: Rursus Herodias insanit, rursusq; turbat: denuo saltat, denuo caput Ioannis in disco concupiscit accipere. Quod factũ, amplius ad iram accendit Augustam.

Sozomenus. Interea quidam homo comprehensus est, qui Ioannẽ uolebat occidere, traditusq; ad suppliciũ Præfecto, a Ioanne ne perimeret ereptus est. Postea uero Elpidij presbyteri seruus, cursu in episcopũ irruens, eũ interimere nitebat. Et dum a quodam teneretur, & ipsum repente percussit, simul & aliũ adstantem, & tertiũ. Tũ clamore facto & multis conuenientibus plurimos interemit: nouissime tentus & traditus est. Ex illo tpe Ioannem populus custodiebat die noctuq; eius circũsidentes domũ.

Socrates. Paulo post aderant episcopi, Leontius Ancyræ Galatię, Ammonius Laodiciæ, Breson Thraciæ Philippensis, Acacius Berœæ Syriæ, & alij quidam. His præsentibus accusatores priores denuo mouebantur. Ioannes itaq; confidebat in talibus, rogans ut accusatio decenter flagitaret. Cumq; superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris, Imperator solenni 9
ter ad ecclesiam non uenit, sed mandauit Ioanni, quod ei non communicaret, nisi criminibus prius exueret. Cumq; pro securitate Ioannis accusatores eius ualde terrerent, pręsentes episcopi nihil aliud requirebant, nisi qđ post depositionem non decreto concilij resedisset in sede. Cũq; ille responderet, quod sexaginta quinque episcopi communicantes ei decreuissent, Leontius & alij reclamabant, dicentes: Sed plurimi te o Ioannes deposuerũt. Cũq; denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorũ ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorũ: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de consubstantialitate prolatę, odio Athanasij hanc regulam protulerũt: Tum illi non recta satisfactione condemnauerũt eũ, non intelligentes qđ dum hac regula uterent, Athanasiũ quoq; deponerent. Hæc acta sunt circa festiuitatem paschæ. Mandauitq; Imperator Ioãni, non se posse ad ec- 10
clesiam uenire, quod eũ duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Ioannes, & nequaquam in ecclesiam descendebat. Moxq; omnes ei fauentes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in Thermis quæ Constantinianæ

Festiuitas Natalis Saluatoris.

Festiuitas paschæ.

uocant,celebrauerunt.Cũ quibus plurimi episcoporum, presbyterorum,& sacri ordinis clericorum commoti sunt,collectiones seorsum per loca diuersa celebrantes:unde etiam Ioannitæ uocati sunt. Porro Ioannes duobus mensibus nusquam processit,donec Princeps eũ duci iuberet in exilium Et ille quidem tractus ab ecclesia,ducebatur. Quidam uero Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans uentus etiam basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est uicesimo Ianuarij mensis,Consulatu Honorij sexto & Aristhenis.Ob quam rem Optatus Præfectus urbis,cum Paganus esset,odio Christianorum plurimos Ioannitarũ diuersis tormentorum generibus laniauit.

Theodoritus.Ioannes igitur non solum e ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucuson destinatus est.Inde rursus ad Pityuntem,ubi fines sunt Ponti Imperijque Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt uicina.Sed clemens dominus nõ permisit uictorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomenus.Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioãne,& moleste ferens,uolensque generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos,quod non oporteret Ioanni successorem dari,nec eius clerum alij parere pontifici,quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt uero Ioannem cum in exilium duceret per uisionem cognouisse diem,quo moriturus esset,ostensum sibi a Basilisco martyre in Comanis:ubi cum esset itinere fatigatus,dolorem capitis nõ ferens & ardorem solis,uitam languore finiuit.

Socrates. Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorij septimo,& Theodosij secundo.

Theodoritus. Huius igitur iniustitiæ causas abhominati sunt præcipue Europæ Pontifices: ab eorum nanque se suspenderunt communione:pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt,corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt.Verum mortuo illo omnium doctore terrarum,non prius occidẽtales episcopi Aegyptiorum & Orientalium,Bosphorẽsium atque Thracensium sunt amplexi communionem,quam illius sacratissimi uiri nomẽ inter prędecessores poneret episcopos. Et Arsacium quidem,qui post eũ ordinatus est,ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum uero Arsacij successorem,legationem crebro mittentem,& pacis pignora postulantem, in διπτύχοις scripto Ioannis nomine,postea susceperunt.

Socrates. Transactis itaque diebus paucis, Arsacius Constantinopoleos ordinat episcopus,Nectarij frater,ualde longæuus, & plusquam octuaginta annos habens,qui mansuetissime admodum regebat episcopatũ.

Sozomenus. Cuius opinioni derogauit postea,quod cum Ioannis fautoribus agebat. Nam cum Arsacio communicare nollent,nec orationem hr̃e cõem, sed (sicuti dictum est) seorsum per loca secreta ultima ciuitatis,sacra celebrarent,hæc ille renunciauit Imperatori. Cumque iussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atque fustibus pplm conuertit in fugam. Nobiliores autem et magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porro milites (ut fieri solet) accepta licentia, prædam circa mulierũ ornamẽta faciebãt, zonas aureas, dextraria, monilia, lauatoria, annulos,diademata,& cum ipsis auribus earum auferentes inaures. Ob

quam

quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis, uerum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoq; manere periculosum, ita ut ciuitatem declinarent, multi siquidem uiri plurimæq; mulieres nobili genere procreatæ, uirginitate atque uirtute uitæ laudabiles fugerunt.

Socrates. Eo tempore etiam grando uehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorij sexto, & Aristeneti, die trigesimo Septembris mensis, quod dicebāt dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset cōdemnatus. Quibus uerbis crementum dedit mors Augustæ continuo subsequuta. Quarto nanque die post grandinem est defuncta.

Sozomenus. Tum uero Cyrinus Calcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

Socrates. Alij tamen dicebant, Ioānem hoc iuste perpessum, eo quod multas ecclesias Nouatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum tulisset hæreticorum.

Sozomenus. Eo tempore quidam lector Eutropius est detentus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormenta perpessus, coniectus in carcerem, paulo post est defunctus. Quid autem de eo contigerit existimo esse memorandum. Quidam uidit in somnis adstitisse altari uirum pulchritudine & magnitudine decoratum, quasi in honore martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo quod boni uiri nusquam inuenirentur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus inuenisse. Cumq; is, qui uiderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus uiris. Deinde requirens eos, qui a Præfecto comprehensi fuerant, & uerberibus macerati, inuenit Eutropiū, eiq; retulit uisionem. At ille flens, orationē sibi dari ab eo, qui uiderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendij reperiret, etiam mulieres quasdam tenēs suadebat, ut episcopi communionem amplecterentur Arsacij: & multæ quidem declinauerunt. Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adijce mihi calumniatores, & uiolentiam maiorem impone: mihi uero phas non est communicare, & ea facere, quæ pijs non licet perpetrare. Quam cum nequisset flectere Præfectus ut communicaret Arsacio, tum dimissam & paulo post tentam, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter ueste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, ut pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

Socrates. Arsacius itaq; quum modicum uixisset tempus, defunctus est. Consulatu sequenti Stilliconis secundo, & Anthemij, undecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum quatuor uacassent menses, sequenti Consulatu Arcadij sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, a iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Theodoritus. Ea tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexādrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorū ecclesiæ præsidebat Ioannes uir mirabilis successor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexander, uir ser-

mone doctus, & uirtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flauianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porro sacratissimus Alexander cõuersatione summoq; philosophiæ eloquio, & plurima donorum copia abundabat. Is nanq; etiam partem Eustathij (quam pridem Paulinus flectere non potuit, nec post illum Euagrius) precibus usus reliquo corpori copulauit, egitq; festiuitatem, cuius similem nemo potuit aliquando uidere. Nam quum omnes fideles sumpsisset sacerdotes simul & populum, uenit ad locum, ubi Eustathiani congregabantur. Apprehendensq; psallentes, & unum canticum sub quadam congruẽtia prædicantes, a porta ultima ciuitatis usq; ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus, & ostendit fluuium rationalem, instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi uidentes & Ariani, & paruæ reliquiæ Paganorum, ingemuerũt, uidentes alios fluuios in mare ecclesiæ cõcurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni uocabulum ecclesiasticis δι-πτυχοις primus inseruit.

11. *Ecce cantum Ecclesiasticum.*

Huius doctoris reliquiæ sequenti tempore in regiam deuectæ sunt ciuitatem. Rursumq; fidelissimus populus per pelagus quasi per terram currens undas Bosphori lampadibus & cereis obuelauit. Hunc ergo thesaurum in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui & uocabulum sortitus est, & pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atq; frontem, pro Arcadio et Eudoxia genitorib⁹ supplicauit, ut ignoranter delinquentibus ueniam condonaret. Pridem enim mortui sunt eius parentes hunc orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientiam pupilli eum sentire non pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis metu custodiuit eius imperium, atq; tyrannorum consilia refrenauit. Is enim beneficiorum semper memor, honorabat beneficij largitorem, habebatq; participes hymnorum sorores seruantes conuersatione uirginitatem, & delicias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inauferibilem existimãtes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam alijs adornatur, maxime uero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide uera atq; probabili. Cuius iudicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam uir conuersationis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adijt Imperatorem pro quadam causa rogans. Cum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset, eum ab ecclesiastica communione prohibuit, & imposito ei uinculo discessit. Verũ fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandij præsentibus conuiuis ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius uinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum, rogãs ut iuberet ei, qui ligauerat, ut ipsius uincula solueret. Cumq; dixisset episcopus, non debere a quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille tamen eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus, ei communionem quam prohibuerat, reddidisset.

12. *Vide in honorem reliquiarum Ioannis accendi cereos & lampades.*

Vide uenerationem ab Imperatore sancti loculo exhibitam.

Vide demum humilem eius supplicationem ut parentibus suis ueniam condonaret.

Quæ omnia sunt contra falsa præsentium hæreticorum dogmata.

13. *Nota quam reuerentiam excommunicationi impẽderit Theodosius iunior, cum tamen a suo iudice non esset lata, & forte nec ob iustam causam.*

VITA ATTICI EPISCOPI CONSTANTINOpolitani per Casiodorum Senatorem scripta.

SOcrates. Arsacius episcopus Constantinopolitanus cum modicum uixisset tempus, defunctus est, Consolatu sequenti Stilliconis secundo & Anthemij, undecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea quum quatuor uacasset menses, sequenti consolatu Arcadij sexto & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, a iuuẽtute sua naturali sapientia decoratus. *Habetũr libro. x. historiæ Tripartitæ. Cap. xxij.*

Imperatore autem Theodosio iuniore octauum annum agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatum, uir clarus & eruditus, uenerabilis atq; prudens. Vnde etiam ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstrabat, quos uexare quidem nolebat. Cum uero eos terrere tentasset, denuo mansuetudinẽ ostendebat, & inter hæc non negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa ueterum lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter non eum mouebant Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute (secũdum Apostolũ) omnibus omnia factus est. Primo quidem eum presbyter esset, libros faciebat, & meditatos coram ecclesia recitabat. Postea uero etiam fiduciã cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, ut etiam ab auditoribus scripturæ traderentur. Quæ uero eius temporibus memoranda acciderint narrabo. *Ex lib. xi. historiæ tripartitæ. cap. z.*

In Synnada Pacatianæ Phrigiæ ciuitate Theodosius quidam erat episcopus, & Macedonianos, cum illic plures essent, insequebatur, & non solum eos e ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorum ecclesia persequutiones inferre non soleat. Quod ille nõ zelo rectę fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos uniuersos tam clericos, quam iudices prouinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat episcopum. Quumq; iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere non putaret, Constantinopolim est profectus, & præfectorum auxilia mereretur. Ibiq; posito Theodosio propter huiusmodi, Agapitus Macedonianorũ episcopus ad meliorem se contulit partem, habitoq; tractatu cũ omni clero, & euocans totum populum sibi subiacentem, suasit eis, ut consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, immo cum omni (ut ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum ecclesiam uenit, & oratione facta, sedem in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tum ueniens Populum, & deinceps fidem consubstantialitatis docẽs, ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cũ Præfectianorum uenit auxilio, & nihil sciens horum, quæ fuærant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum, quę fuerant contra eum gesta, deposuit, quemadmodum iniuste episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens utilem causam ecclesiæ accidisse, Theodosium g-

dem uerbo consolatus est,ut patienter ferret. Præponens autem causis personalibus generalem utilitatem, scripsit Agapito, ut teneret episcopatum,nihilq; de inimicitijs Theodosii cogitaret.

Hoc igitur unum est rerum utilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt.Sed neque miraculorum, aut sanitatum his defuit causa temporibus. Quidam nanq; Iudæus quum paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat.Cumq; omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorũ Iudæorũ nihil oratio præualeret:nouissime ad baptismatis christiani gratiam confugit huic soli ueritatis medicamini se committens. Hoc uelociter episcopo Attico nuntiatur. Quem cathecumenum factum, & spem Christi promittentem deportari cum lecto præcepit ad baptismum.Verum Iudæus paralyticus baptismum uera fide suscipiens,cũ de fonte fuisset leuatus,statim morbo caruit,& deinceps sanus fuit. Hanc igitur curã uirtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit.Qua ex causa plurimi paganorum credentes baptizati sunt.Iudæos autem licet signa quærentes,hęc tamen non prouocauerunt ad fidem. His ita apud christianos gestis,plurimi paruipendentes,in sua nequitia permanserunt. Et non solũ Iudæi tantis prodigijs repugnabant,sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

Ex eiusdem historiæ libro.xij. Cap.2.

Atticus ergo episcopus causas ecclesiæ sapientia mirabiliter disponebat,doctrinis quæ populum ad uirtutis studium prouocabat. Cumq; uideret diuisam ecclesiam, cum Ioannitæ seorsum apud seipsos sacra solemnia celebrarent,iussit ut in orationibus memoria Ioannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consueuit: per hoc sperans plurimos ad ecclesiam reuocari.Adeo autem largus erat,ut non solũ pauperibus suarum paræciarum, sed etiam in uicinas ciuitates multas pecunias pro egentiam subsidio transmitteret.Calliopio nanq; presbytero ecclesiæ Nicenæ trecentos aureos mittens hæc scripsit.

1. Iussit Atticus Ioannis Chrysostomi memoriam haberi in orationibus,sicut aliorum dormiẽtium episcoporum fieri consueuit.

Calliopio Atticus in Domino salutem.

Cognoui decem milia esurientium in ciuitate, a pijs exhibenda egere misericordia. Decem milia uero cum dico,multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem præceptũ numerum datum ab eo, qui manum habet munificam, & præbet congruis dispensationibus,& contigit aliquos indigere non habentes, nec acquirere scientes,suscipiens o charissimum mihi caput, hos trecẽtos solidos expende sicut uolueris,& maxime illis,quos petere pudet,& non eis,qui propter uitæ uentrem magis negociantur ex talibus. Noli igitur uel religionem in hac parte considerare,sed unam tantummodo rem obserua,ut nutrias indigentes,nec cogites si quæ nostra sunt,sapere non uidentur.

Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam, sed & superstitionem quorundam studebat abscindere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicum Pascha sequentes,propter sabbatium fuisse diuisos,eiusque corpus ab insula Rhodi,ubi mortuus fuerat,trãslatum, & plurimos ad tumulum eius orare,noctu mittens, in aliud sepulchrum corpus sabbatij iussit abscondi. At illi consuete uenientes,effossum,quæ reperientes tumulum,deinceps eum locum colere quieuerunt.

Erat uero circa nomina locorum studiosus. Nam cum quidam portus in ore ponti Euxini constitutus,ex antiquo φαρμακὸς appellaretur, id est

uenenarius

uenenariis,mutato nomine eum locum Senatorium nominauit, ne dum ibi collectæ prædicarentur, nomine blasphemo locus ipse designaretur. Sed & alium locū ἀργυρόπολιν pro huiusmodi causa nominauit. Χρυσόπολις item in capite Bosphori constituta est. Huius multi antiquorum faciunt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea cōstituerit, ut qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in contraria ripa Χρυσοπόλεως positum delectabilem & decorum (ait, ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei) non debere Nouatianos intra ciuitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscū in persecutione Constantij atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam quum pridem ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerunt. 2

Nouatiani intra ciuitatem Constantinopolitanam Missas faciebant. Nota ergo Missæ uocabulum non esse nouum inuentum, ut heretici mentiuntur.

Pro episcopi ordinatione aliquando ueniens in Nicæam, Asclepiadem Nouatianorum uidit episcopum ualde senem, interrogauitque quot in episcopatu annos haberet. Quo respondente, quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatum laudo, Nouatianos nō approbo. Tum Asclepiades: quomodo hoc dicis episcope? Verum Atticus: illum, inquit, laudo, quoniam his, qui sacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem: Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus uitijs laicos a gratia cōmunionis excludunt. Asclepiades dixit: extra sacrificandi peccatū etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas, quæ dicunt ad mortem, propter quæ uos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo soli eorum remissionis iudicium committentes.

Atticus uero etiam suam præsciuit mortem. Nam cum a Nicæa discederet, Calliopio præsbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim uenire festina, si uiuum me denuo uidere desideras. Si tardaueris, non uidebis. Quo dicto, mentitus non est. Anno nanque uigesimo primo sui episcopatus, decimo die mensis Octobris est mortuus, consulatu Theodosij undecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

Porro Theodosius Imperator a Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante unum nanque diem, quam ingrederetur, ille sepultus est.

VITA EVNONII THEODOSIANI EPISCOPI, per Casiodorum Senatorem scripta.

Habetur libro. x. historiæ Tripartitæ capi. 16.

THeodoretus. Theodosius Iunior Imperator templa, quę fuerant derelicta, a fundamentis dirui fecit, ut posteri ne uestigium quidem erroris pristini reperirent, hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roilas dux scythiæ transiuit Histrum, & cum innumero exercitu uehementer Thracias populatus est, ipsamque regiā ciuitatem obsidere, & subuertere minabatur, supernis iaculis atque fulminibus eum maiestas diuina percutiens, & ipsum & omnem simul concremauit exercitum.

Tale aliquid a domino eius consolatore etiam Persico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos uacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas debellarent, pacisque pacta transcenderent uastatis finibus, ne

mo ferebat auxilium. Imperator nanque de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre uehementissimo, & grandine demissa, ulterius eos deus accedere non permisit, eorumque ligauit cursum, ita ut uiginti diebus totidem ambulare stadia non ualerent. Duces uero uenientes congregarunt exercitum, & in priori bello obsidentes urbem Imperatoris uocabulo nominatam, ridiculos ostendit. Cum.n.plusquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam undique obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis episcopus restitit, & impetum moliminis eorum machinasque destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi ciues resistere nõ auderent, iste solus pugnando a uastatione præseruauit ciuitatem.

Vnus itaque partis hostilis uir dum cõsuete blasphemaret, & Rapsacis atque sennacherib uerba profunderet, & cum uesania minaret, sacrum se cõcrematurum templum, ille uir sanctissimus non ferens huius insaniam, iussit balistam poni iuxta propugnaculum, quæ Apostoli Thomæ habebat uocabulum: & maximo in eam lapide coaptato: In nomine, inquit, eius, qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tũ lapis emissus ueniens usque ad faciẽ nephandissime blasphemantis, uultum eius ualde corrupit, caput contriuit, cerebrumque in terram dispersit. Hoc cum Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabat, siluit, & rebus ipsis uictum se esse professus est, et metuens quæsiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fidelissimum hunc principem conseruauit, cũ & iste seruitutem profiteatur, & competens offerat domino ministerium.

Habetur libro. x. historiæ Tripartitæ capitu. 29.

VITA ABDÆ APVD PERSAS EPISCOPI, HORmisdæ & sannis confessorum, necnon Beniamin diaconi & martyris, per Cassiodorum senatorem scripta.

THeodoretus. Arcadij Imperatoris tempore Isdigerdes Persarum Rex contra ecclesias huiusmodi de causa bella commouit. Abdas quidam erat Episcopus plurimis uirtutibus adornatus. Is non mediocriter usus zelo diuino, πυρεῖον, idest, focum eorum seu uestam destruxit. πυρεῖα nanque illi uocant templa, in quibus ignem seruant: deũ enim arbitrant ignẽ. Hoc cum rex cognouisset a Magis, euocauit Abdam: & primo quidem mansuete culpauit factum, præcipiens ut πυρεῖον rursus ædificaret. Illo resistente, et hoc nequaquam facere confirmante, uniuersas se rex destructurum interminatur ecclesias: cuius interminationem completio subsecuta est. Nam prius illum uirũ occidi præcipiens, destrui quoque ecclesias imperauit. Ego sane destructionem τὸν πυρεῖον non reor opportune commissam, neque enim sanctus Apostolus cum uenisset Athenas, & ciuitatem repletam Idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, & ueritatis iura monstrauit. Quod uero destructum templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit, ualde admiror, et plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissimæ atque ferociter circa pietatis alũnos intumuit, & triginta iugiter annis flu-

ctuatio dura permansit, a Magis ueluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstrauimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanes itaq; filius Isdegerdis, post patris mortem cũ Imperio etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species, & suppliciorum adinuentiones pijs intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum nanq; manus excoriauerunt, aliorum dorsa aliorum capita, a fronte inchoantes usq; ad ceruices nuda cute reliquerunt. Alios sectis per medium calamis, nudos operientes (& ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes) a capite usq; ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris uiolenter trahebant, ut acutæ sectiones calamorum, cum traherentur, eorum carnes secarent, & tormentum amarissimi doloris inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undiq; obturantes, soricum maiorum greges in eos immiserunt, eisq; pabulum athletas dederunt, impie ligantes manus eorum & pedes, ne possent a se bestias remouere. Sed & alia tormenta sceuiora ualde exercuerunt, habentes doctorem ueritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum deuincere fortitudinem. Sponte nanq; currebant, ut occasione huius mortis incorruptibilis uitæ dona perciperent. Duorum tamen aut trium faciam mentionem: ut per hos reliquorum fortitudo monstretur.

Hormisdes quidam ualde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cum rex cognouisset esse Christianũ, deduci fecit, & imperauit, ut salutarem negaret deum. At ille. Nec iustum inquit, nec utile præcipis, Imperator. Nam qui docetur, ut deum omnium facile contemnat ac neget, facillime quoque spernit Imperatorem, cũ & ipse sit particeps naturæ mortalis. Etsi summo supplicio dignus est, qui tua sceptra contempserit Imperator, multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorem. At Imperator cum debuisset mirari prudẽtiam, fortissimũ diuitijs & dignitate nudauit athletam, iussitq; ut nudus traheret camelos exercitus. Quũq; plurimi transissent dies, respiciẽs de superioribus Imperator, uidit illũ eminentissimũ uirũ solis radijs inflammatum, & pulueris squallore repletũ, patriæq; nobilitatis memor, eũ ad se iussit adduci, & lineis uestibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione, quam ex ista clementia molliret, uel nunc inquit, illa obstinatione exutus nega filiũ fabri. At ille dei zelo repletus dirupit uestem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas a pietate recedere, habe donũ cũ impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem contemplatus, nudum eum a suo expulit Imperio.

Sannen quoq; mille famulorum dominũ, resistentem sibi, & negare creatorem omniũ nolentem, requirens quisnam seruorũ eius esset sæuissimus, illi aliorũ seruorum tradidit dominatum. Cui ipsum quoq; dominũ seruire præcepit, simul & eius uxorem, per hoc putans propugnatorem se flectere ueritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

Beniamin etiam diaconũ comprehendens clausit in carcere. Cumque duo transissent anni, superuenit legatus Romanorũ pro alijs causis acturus. Et cũ hæc cognouisset, postulauit a rege, ut dimitteretur Diaconus. Porro rex iussit ut promitteret Beniamin, quod nulli Magorũ doctrinã

Christianam prædicare tentaret, & dimitteret exire. Tum legatus quidē custodire Beniamin, quæ rex præceperat, compromisit. Beniamin autem audiens monita legati: impossibile est, inquit, non me participare lumen alijs, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit, qui talentū abscondierit, sacra euangeliorū testatur historia. Sed rex horū tū nihil cognoscens, iussit eum absolui a uinculis. At ille prædicare nullatenus cessabat: & capiens eos, qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumq; transisset annus, regi gesta illius nunciant. Tum deductum ad se negare iussit, quem adorabat deū uerum. Ille quæsiuit a rege dicens. Quo dignus honore est, qui suū derelinquens regnum, inuadere studuerit alienū? Cūq; dixisset rex: Morte ultimoq; supplicio: Sapientissimus ille respondit: quid ergo non iuste patiatur homo, qui factorē mūdiq; creatorem, nutritorem, ac saluatorem deserens, unū conseruorū suorum deificare uoluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit?

His sermonibus rex accensus, uiginti calamos acui, & totidem unguibus digitorū eius manuū atq; pedū præcepit infigi. Cumq; hoc suppliciū ab eo derideri conspiceret, aliū rursus calamū acutum in eius femur unde humana origo descēdit, iussit immitti. Cumq; crebro eijceretur & rursus induceret, ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc uero supplicium impius atq; ferox uirgam grandem spinis undiq; plenā, per eius meatū iussit induci, & hoc modo spiritū fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impijs sunt tentata. Nec tamen mirandū, quod illorū ferocitatē & impietate longanimiter deus omniū patiatur, quando ante Imperium Maximi Constantini quicunq; fuerunt Romanorū Imperatores, contra
1 ueritatis ministros uehementer insanierint. Diocletianus nanq; passionis salutaris die in omni Imperio Romanorū destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem denuo refloruerunt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille uero post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura dominus prædixit, & ecclesiæ uictoriam prædicauit. Nos tamen ipsæ quoq; res edocent, quod magis nobis utilia sunt bella, q̃ pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porro bellum & mentē acuit, & præsentia quasi transeūtia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam in alijs operibus crebro diximus.

Diocletianus Imperator Passionis salutaris die in omni Imperio Romano destruxit ecclesias, sed illæ paulopost refloruerant.

VITA MARVTHÆ EPISCOPI MESOPOTAMENI, per Cassiodorum Senatorem scripta.

Habetur libro. xi. historiæ Tripartitæ capitu. 8.

SOcrates. Iunioris Theodosij tempore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos enim & Persas semp propter diuersas causas mittuntur legationes. Tū ergo causas attulit ut Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius dudum meminimus) a Romanorū Imperatore ad Persarū destinaretur regem, qui multā reuerentiam apud Maruthā inueniens, eū
2 decenter honorabat, & tanquam diuinū respiciebat uirū. Hoc factū mordebat Magos metuentes, ne regē Christianū fieri suaderet. Nam cū dolore capitis multo tempore torqueret, Magis eum curare non ualentibus, Maruthas orationibus fecit incolumē. Ob hanc ergo causam moliti sunt quandam Magi fallaciam.

Maruthas Regē Persarum a dolore capitis orationibus fecit incolumem.

Et quoniam Persæ ignẽ colũt, consueuitq; Rex in quadam domo ignẽ ardentem perpetuo suppliciter adorare: Magi sub terra hominẽ quendã abscondentes tempore, quo rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem: impie enim egit, quod sacerdotem Christianorum iudicat esse uenerandum.

Hæc audiens Isdigerdes Persarũ rex, licet reuerentiam haberet, tamen Maruthã abijcere cogitabat. Porro Maruthas uere Deo uenerabilis homo, uacabat orationibus per quas inuenit dolũ Magicis artibus fabricatũ. Veniẽsq; ad Regẽ: Noli, inquit, illudi Rex, sed ingressus cũ audieris uocẽ, fodi iube, & doli causas inuenies. Non enim ignis loquitur, sed hoĩum molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto, flexus est Persarum rex: & rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis seruabatur, cũ audisset uocem, iussit fodi locũ. Tum qui mittebat quasi diuinã uocem, inuentus arguitur. Iratus itaq; Rex, Magorũ genus usq; ad decimã iussit imminui portionẽ. 2
Hoc facto Maruthæ dixit, ut templa quæ uellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianismus incrementum. *Vide Christianitatis indicium, templorũ ædificationem.*

Tũ igitur Maruthas a Persis Constantinopolim remeauit. Et non longo post tẽpore rursum destinatus est. Iterumq; Magi machinabantur ne eũ susciperet Rex. Feceruntq; fœtorem quendã in loco, unde Rex transire solebat, & quasi a Christianis id factũ fuisset derogabant. Cumq; Rex suspectos iã habens Magos hoc cũ studio requisisset, denuo ab eis concinnatũ esse cognouit. Quamobrẽ plurimos eorũ supplicijs tradidit. Maruthan uero potiori honore coluit, & Romanos ualde dilexit, eorumq; amplexus est pacẽ. Qui pene Christianus fieri potuit, cũ aliud miraculũ per Maruthã & Ablatẽ Persidos episcopũ prouenisset. Ambo nanq; molestũ dæmonem a regis filio propulerunt, orationibus uacantes atq; ieiunijs.

Post hæc Isdigerde defuncto anteq; fieret Xp̃ianus, ad eius filiũ peruenit Imperiũ. Cuius tẽpore inter Persas atq; Romanos pacta soluta sunt.

VITA ACACII AMIDÆ CIVITATIS EPISCOPI, & Theodosij iunioris Imperatoris, per Casiodorũ senatorẽ scripta.

Habetũr lib. II. Historiæ Tripartitæ. Cap. XV.

Socrates. Defuncto Isdegerde rege Persarũ, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus a Magis, crudelibus torquebat supplicijs Christianos. Cumq; Christiani apud Persas opprimerent, confugiunt ad Romanos, eorũ petentes auxilium. Quod Atticus episcopus libẽter accipiẽs, eosq; quantum erat possibile fouens, quę gesta fuerant Theodosio nunciauit Imperatori. Eo quoq; tẽpore etiam alia causa acciderat, quæ Romanos Persis faciebat infestos: Quoniã Persæ aurifossores, quos a Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorũ Romanorum uiolenter abstulissent. Cũ illa ergo ingratitudine, etiam Christianorum ad Romanos confugientiũ est adiecta. Mox ergo Persarũ rex Legatos mittit, repetens fugiẽtes. Porro Romani nequaq; ad se confugientes reddere uoluerunt, non solũ supplices liberare studentes, sed pro Christianisimo libenter omnia sustinere. Quamobrem pugnare, quam perituros Christianos tradere, potius elegerũt. Solutis igĩ propter hoc pactis, bellũ crudele cõmissum est. De quo absurdũ non est pauca narrare.

Romanorum igitur Imperator misit exercitũ, cui præfuit militiæ magister Ardaburus. Is enim Persicam regionẽ per Armeniæ fines ingrediens, unam eius prouinciã Azamensem ualde uastauit, cui cũ plurimo exercitu Narseus dux Parthorũ regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiam Romanorũ prouinciam sine custodia consistentem inuadere, & hoc modo de Romanis ulcisci. Sed Romanorũ ducem, Narsei consiliũ latere non potuit. Deprædatus enim Azazenam uelociter regionẽ, & ipse in Mesopotamiam uenit. Et ideo Narseus licet ingentem haberet exercitũ, Romanorũ terras introire nõ potuit, sed ueniens ad Nisibin Persarũ ciuitatem in confinio constitutam, Ardaburo mandauit, ut diem & locũ statueret prẽliorũ. At ille uenientibus: Nunciate, inquit, Narseo, quod non quando tu uolueris, Romanorũ pugnabunt Imperatores. Verũ Imperator deo soli spem cõmittens destinauit exercitum. Et quod fideliter deo supplicans, repente impetrauerit auxiliũ, hinc datur cognosci. Cũ enim Constantinopoli pro euentu bellorũ æstuatio magna, consurgeret, angeli dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim, se demonstrauerunt, iubentes ut confiderent & orarent, & deo crederent quod Romanos uictoria sequeretẽ, dicentes se mediatores belli missos a deo. Hoc auditũ, non solũ ciuitatẽ, sed etiam milites confortauit. Cumq; ad Mesopotamiam bellũ fuisset de Armeniæ regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres, facientes aduersus eos, easq; contra muros applicantes, & plurimos de muris contra se pugnantiũ perimentes.

I *Si oratio nõ esset deo accepta & grata sed superflua & uana ut dixerunt aberrantiũ quidã, Angeli hic nõ iuberẽt ut fierẽt orationes. Sed quid de Angelis loquimur? Nonne & ipse dei filius Saluator noster, infallibilis ueritas docuit nos, Quoniã oportet semper orare, & non deficere? Luc. 18.*

Porro Barabanes Persarũ rex, audiens Azazenam regionẽ ab eis fuisse uastatam, & eos, qui in Nisibi clausi uidebantur, obsessos, seipsum cũ magno exercitu præparauit ut occurreret. Miratusq; Romanorũ uirtutem, Sarracenorum auxilia postulauit. Quorũ tunc erat rex Alamundarus uir fortis & præliator: qui cũ multa milia Sarracenorũ haberet, Persarũ regi uictoriam promittebat, seq; ei Antiochiã Syriæ traditurũ: Sed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metũ latenter iniecit, ita ut putarent sibĳpsis Romanos insistere. Turbatiq; nec habentes quo fugerent, in fluuium Euphratẽ seipsos armati proĳciebant, ubi plusq; centũ milia uirorũ necata atq; cunsumpta sunt. Cum hæc ita euenissent, Nisibin obsidẽtes cũ audirent Persarũ regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidẽ obsidionis machinamenta concremauerunt, & ad propria loca reuersi sunt. Quę uero congressiones postea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorũ magister militũ, fortissimum Persarũ monomachum interemerit: Aut quomodo Ardaburus septem fortissimos Persarum duces insidĳs captos occiderit: uel quomodo Beatianus alter dux Romanorũ reliquos Sarracenos extinxerit, prẽtereundũ est, ne uidear multũ a proposita relatione digressus. Quæ tũc igitur gerebanẽ, uelociter Imperatori Theodosio nunciata sunt. Quomodo aũt hæc cito cognouerit, indicare non piget.

Inuenit quendã uirũ animi corporisq; habitu fortissimũ nomine Palladium, qui tanta uelocitate ueredos agebat, ut trib⁹ diebus perueniret ad terminos Romanorũ atq; Persarum, & rursus totidẽ remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is uero etiã alios Romani Imperĳ terminos uelociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste uir cũ sit la-

ta Romana respublica, eam paruam sua uelocitate demonstrat. Quem etiam Persarũ rex sæpius admiratus est.

Romanorũ igitur Imperator licet uideret aperte. Sibi collatam a deo uictoriam prouenisse, tamen pacẽ non dissimulauit expetere, misitq́; Helionem uirũ prudentem & honoratũ, ut cum Persis de pace loqueret. Qui cũ uenisset in Mesopotamiam, ubi erant fossæ Romanorũ, misit pro pace petenda Legatũ quendam Maximũ uirum eloquentissimum, Ardaburi militiæ magistri consiliariũ: qui pro pace ueniens ad Persarũ regẽ missum se non ab Imperatore, sed a ducibus asserebat, dicẽs, quod hoc bellũ pro sui contemptu ne peruenisset quidẽ ad principẽ. Cumq; Persa paratus esset ut legati uerba susciperet, qđ fame ipsius laboraret exercitus, ueniens Numerus, qui apud ipsos imortaliũ appellat (est enim decem miliũ uirorũ ualde fortissimorũ) non prius dixerunt pacem cũ Romanis esse facendã, quam ipsi eos sine custodia constitutos inuaderent. Quibus uerbis persuasum est regi, ut a pace abstineret. Tum Legatũ quidẽ clausum seruari fecit, & misit Numerũ immortaliũ ut pugnaret contra Romanos. Qui uenientes, in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porro Romani unam Persarũ uidentes aciem, contra eam se pręparabant, aliam non uidebant: quæ paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam congressio pene esset in opere, dei prouidẽtia ex quodã colle exercitus alter apparuit Romanorũ cũ duce Procopio. Qui cũ uideret socios in periculo, instabat a dorso Persarũ. Tum in medio conclusis, qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto; Romani ad alios, qui erant in subsidijs positi, concurrerunt, eosq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui imortales appellabant, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Christo de gente Persarũ, eo quod plurimos eius famulos occidissent. Porro rex Persarũ infortunij sui causam cognoscens, simulabat se nescire quod gestũ esset, Suscepitq́; Legationẽ, dicens Legato Romanorũ: Non bello cedens pacẽ amplector, sed tibi præstare uolens, quod omniũ Romanorũ te sapientissimũ esse cognoscã. Et hoc modo bellũ propter Christianos exortũ de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Consulatu Honorij tertiodecimo, & Theodosij decimo.

Tum uero Acaciũ Amidæ ciuitatis episcopũ facinus optimũ reddidit clariorem. Cũ enim Romani milites captiuos Persarũ de Azazena regione uastata, reddere regi Parthorũ nullo modo uellent, captiui fame consumebant, cũ essent circa septem milia: Quod Persarũ regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri inquit, fratres, deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neq; comedit, neq; bibit. Et quia multa uasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblationem Christianorũ habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorũ, egentibusq́; cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, couflauit uasa, & militibus dedit precium captiuorũ. Quos cũ recreasset cibis, datis sumptibus ad regẽ propriũ destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Persarũ rex magis obstupuit, quod et bello Romani, & beneficijs se uicissent. Aiunt enim, quod etiam desideriũ habuerit Persarũ rex ut uideret Acaciũ, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

Ob uictoriã uero auxilio dei collatã, Romanorũ plurimi pollentes eloquentia cõscribębant laudes Imperatoris. Cui9 uxor Heroico metro poe-

2 *Vide casum in quo licet alienare uasa ecclesiæ, Redemptio scilicet captiuorum.*

3 *Ecclesia Amidẽsis ex oblatione Christianorum habebat multa uasa aurea & argentea. Ergo secundũ te o hæretice, illi Chri-*

stiani erant criminosi? Et sancti illi episcopi deo pleni, permittebant passim populos suos crimina incurrere offerendo talia? Obsecro prudens lector cognosce horum imposturas.

mata multa confecit. Erat enim eloquẽs, filia Leontij Sophistæ Atheniensis, a patre omnibus lectionib⁹ erudita. Quam cũ Imperator ducturus esset uxorẽ, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismate cũ prius uocaret Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo (sicuti dixi) uolentes innotescere, alij suã facundiam demonstrare, pręconia Imperatoria conscripserunt. Ego uero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum ueritate Imperatoris bona memorare studebo, quod sit damnosum, si taceantur.

4 *Nota ieiunium quartæ & sextæ feriæ antiquũ esse, & ex more Christianismi.*

Si dãtur Regalia ad instar Monasteriorũ, ergo monasteria quid erant insigne, maxime honestum, & ab omnibus habebantur in reuerentia.

Primũ itaq; regaliter natus atq; nutritus, nihil habuit tepidũ, sed adeo fuit sapiens, ut inter confabulanteis experimentũ omniũ crederet habere causarũ. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Plerunq; ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliudq; monasteriũ Regalia uidebant. Ipse nanq; mane ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiã sacras literas sine codice recitabat. Loquentibus episcopis uelut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondebat. Congregabatq; sacros codices, & quoscunq; illorũ interpretes seu expositores cõscripsisse uidebant, plusq; Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atq; clementia uniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus Imperator licet philosophus diceret, non tamẽ Antiochensium tulit iniuriã, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multũ gaudẽs syllogismis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiã, libidinemq; deuincẽs, & in nullo se ulcisci desiderans. Cũ igitur a quodam familiariũ interrogaret, cur nullum se lædentiũ morti subijceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad uitam etiã mortuos reuocare. Quem cũ alius pro ea causa interrogaret: Nõ est, inquit, magnũ, neq; difficile hominẽ mori, quia neq; deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Adeo enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignũ aliquid morte cõmitteret, ne usq; ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia continuo reuocatio sequeret.

5 *Vide miram Imperatoris erga sanctos deuotionem.*

6 *Habes hic orationes, hymnos et psalmodiã in communi.*

Cum quodã tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex πραβόλοις pugnet At ille: Nescitis, inquit, quod consueuimus nos spectare clementer? Tanta uero pietate præcelluit, ut omnes quidem deo consecratos honoraret, pręcipue tamen quos audiebat ueneranda actione pollere. Fertur autem, quod cũ Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagũ eius ualde sordidũ quęsierit, eoq; circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cũ aliquando aëris tẽpestas esset, & ille Circũ propter populũ expectaret, pleno Circo tempestas uehementias agebat multo imbre diffuso. Cumq; hoc fieret, suã uoluntatẽ Imperator aperuit, fecitq; per præconẽ clamari, quod melius esset spectaculũ contẽnere, & omnes rogare deum, ut illæsi ab iminente tempestate seruarent. Quo dicto cuncti deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, et tota ciuitas uelut una psallebat ecclesia. In medio aũt horũ Imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente nanq; aër ad serenitatem diuina clementia reuocatus, annũ præbuit frugibus uniuersis uberrimum. Si quando bella mouerentur, secundum Dauid confugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem; inimicos orationibus superabat.

Post

Post modicum itaque tempus Persici belli defuncto Imperatore Honorio, Consulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tūc sub Moyse hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius cœlauit factum, & alia dicendo, diuersorum suspitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, ut si qua bellorum cōmotio proueniret, circa partes Hesperias uicinus adiutor esset. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hęc Ioannes primo imperialiū conscriptorum non ferrens suam felicitatem, imperium contendit arripere. Misitque legatos ad Imperatorem Theodosium, petens ut eius susciperet imperium. At ille legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonam ueniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitque uentum aduersum flare, ita ut in tyranni manibus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatem peruenire Theodosium, ut per hoc ipsum decerneret Imperatorem, si uellet magistrum militum liberare. Imperator tamen ut audiuit factum, æstuabāt ne quid mali Ardaburius sustineret. Aspar uero Ardaburij filius, cognoscens patrem a tyranno teneri, & multa milia Barbarorum præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc Imperatoris oratione ꝓualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris educebat Asparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacētem Rauennæ, ad loca separata peruenerunt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tum ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes nanque per siccam paludis aquam, apertasque inuenientes ciuitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo pijssimus Imperator reuerentiam, quam circa diuinitatem habebat, ostendit. Cum enim circum expectaret, nunciatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit ad populum, dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositū, & proficiscētes ad ecclesiam gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyranni præsumptionibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam conuenerunt, ita ut tota ciuitas una uideretur ecclesia. Venientesque ad locū orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

7 *Tu qui dicis ecclesiā non esse orationis & gratiarum actionis, sed tantum sacramētorum percipiendorū & prædicationis audiendæ locum, lege quod hic dicitur, & confundere de tua ignorantia, si nō uis dicam malitia. Cum aperte dicat dominus, Domus mea domus orationis uocabitur.*

VITA SISINNII EPISCOPI CONSTANTINOpolitani per Cassiodorum Senatorem scripta.

SOcrates. Post obitum Attici Constantinopolitani episcopi fit maxima de episcopi ordinatione contentio, alijs alium postulantibus: quidam Philippum presbyterum quærebāt alij prochlum item presbyterum. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat. Hoc suburbanum est positum contra faciem ciuitatis, ubi dies Ascensionis saluatoris solenni-

Habetur libro. xij. historiæ Tripartitæ. Cap. iij.

ter celebratur. Hunc ergo uirum omnes laici diligebant propter ipsius reuerentiam, & maxime quia fouebat pauperes ultra sui mensuram. Præualuit ergo uotum laicorum, & Sisinnius ordinatus est uicesimo octauo die februarij mensis, Consulatu sequenti Theodosii duodecimo, & Valentiniani iunioris secundo.

Vbi dies Ascensionis dominicæ solenniter celebratur.

Philippus autẽ presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia christiana, quam triginta sex libris, ipse conscripsit, ordinationem Sisinnij ualde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus a Ioanne episcopo diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Iulianum Imperatorem, cuius tamen historia mihi multam uidetur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus.

Sisinnio igitur ordinato, contigit, episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequã proficisceretur Cyzicũ, ciues præcedentes, Dalmatiũ Monachũ episcopũ sibimet ordinarunt, paruipendentes regulam, qua iubetur, præter Constantinopolitanũ pontificem ordinatione fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter præstita uidebatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos ualde florebat.

2 Igitur Sisinnius cum duos in episcopatu cõpleuisset annos, defunctus est, Consulatu Hierij & Hardaburij, uicesimoquarto die Decembris mẽsis, uir celeberrimus castitate & rectitudine uitæ suæ, mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus a causis. Quamobrem curiosis uiris tristis, & ineficax uidebatur.

Vir celeberrimus castitate & rectitudine uitæ.

VITA PROCLI CONSTANTINOPOLITANI Episcopi per Casiodorum Senatorem scripta.

Habetur libro. xij. Historiæ Tripartitæ. Cap. 3.

SOcrates. Sisinnio Constantinopolitano episcopo ordinato, cõtigit, episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium Monachũ episcopum sibimet ordinarunt, paruipendentes regulã qua iubetur, præter Constantinopolitanum pontificem, ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter præstita uidebatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarũ Constantinopoleos ualde florebat.

Post damnationem uero Nestorij, qui Sisinnio successerat, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est nanque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt. Sic enim nos christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum, quando id ueluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

His ita prouenientibus, de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippum (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebãt. Potuitque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ci-

uitatis episcopus nominatus est,ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum populum reuocauit. Cumq; quatuor transissent menses, post Nestorij damnationē, Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem uita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionē reuerendi uiri olim habuerat, eo quod proprijs sumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete uiuere potius eligebat.

Quia uero quidam dicebant ecclesiasticam regulā prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyrici fuisset ordinatus, uolo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc uere dixisse uidentur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticā sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis utiliter facta noscuntur. Eusebius itaq; Pāphili in sexto ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrū unius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, cum uenisse causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi cōstitutū, & deinceps omni uita sua ipsi ecclesię præsedisse. Sic igitur apud ueteres sine ulla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cū utilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, ut ostendatur mentitos esse, qui Proclum in thronizare prohibuerunt. Regula.xviij. Siquis episcopus ordinatus ad paræciam, in qua ordinatus est, minime proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quam libet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioq; participari tantum, nec eū misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere qđ prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaq; regula est. Quod uero plurimi episcoporum ex alijs ciuitatibus ad alias propter utilitates temporum migrarint, nomina eorū, qui sunt mutati, subdidimus. Perigenes in patris ordinatur episcopus, & quoniam ci- 1
ues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corinthometropoli, defuncto eius episcopo: eiq; donec uixit ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus prius unius Cappadociæ ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo cōstitutus est. Melicius prius Sebastenæ ecclesiæ præfuit, & postea Antiochiæ præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopum Alexander Antiochenus episcopus, in Tarsum Ciliciæ transtulit. Reuerentius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum translatus est. Ioānes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum & in ea præsidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Helenopoli in Adrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asiæ trāsfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria uocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Mysiæ, in Nicopolim Thracię mutatus est. Herophilus de Trapezapoli phrygiæ, translatus est in plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadamia phrygiæ in Antiochiam pisidiæ transfertur. Syluanus a philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur, quot ad præsens inuenimus, ex proprijs ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat.

Facit contra illos qui garriunt Romanum pontificem nunquam potestatem suam in Græcorum ecclesias exercuisse.

Maximianus igitur cum duos annos & sex menses ecclesiam gubernasset, defunctus est, Consulatu Ariobindæ & Asparis, die duodecimo 2
mensis Aprilis, in septimana maiore ieiuniorum, feria quinta. Tum igitur Theodosius Imperator sapienter causæ prospexit, ne rursus de episcopa-

Vide quod in maiori hebdomada tunc ie-

innabatur, & appellabatur septimana iebiniorum.

3

Et hic uide confirmationem episcopi Constantinopolitani factam per literas Romani pontificis.

4

Nota etiam exequiarum celebrationem. Non ergo cupidorum sacerdotum recens inuentum.

tu seditionis quæstio, aut tumultus in ecclesia nasceretur. Cum adhuc ergo corpus Maximiani iaceret, pn̄tibus episcopis præcepit inthronizari proclū. Quod etiam Romani episcopi Celestini literæ firmauerūt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinauit episcopum, & ad Ioannem Antiochenum & Ruphum Thessalonicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existentem episcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur proclus exequias Maximiani corporis celebrauit: de quo tempus ut pauca dicamus.

Proclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obseruans studiosus quoq; Rhetoricæ: qui cum ad perfectam uenisset ætatem, pleruncq; cum Attico erat episcopo exceptor sermonem eius. Et cum proficeret, ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio uero Cyzici consecratur episcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt, postea thronum Constantinopolitanæ sortitur ecclesiæ. Erat enim uir moribus optimis: & ab Attico utiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportunæ monstrabat, iste uero omnibus mitis erat, & sic eos potius quā uiolenter flectere nitebatur, nullā hæresim uexare uolens, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille nancq; iudicabat, cōtra culpabiles imperiali non uti potestate: hic autem paruipendebat, si quis de deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imperator laudabat eum, cum & ipse ueros sacerdotes imitaretur, & nequaquam persequi uolentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod mansuetudine omnes uiros euicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostenditur in Ioanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

Post interitū nancq; tyranni, Barbari quos ille contra Romanos suum euocauerat in auxiliū, parati erant Romanorū fines inuadere. Hęc audiēs Imperator consuete hanc solicitudinē deo cōmisit, & orationibus occupatus cito promeruit, quod quæsiuit. Quę enim acciderint Barbaris enarranda sunt. Dux eorū nomine Rugas, fulmine percussus, interijt. Secutacq; pestis, maximā partem eorū hominū interemit. Et non solū hoc suffecit, sed etiā ignis de cœlo descendens, plurimos qui uidebant remansisse consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna cōstituit, non solū quod contra gentē Romanorū fortissimā arma leuare ausi fuissent, sed quod sic eos a forti deo iuuari conspicerent. Tum Proclus episcopus de prophetia Ezechielis corā ecclesia faciens sermonem, de collata salute, ab oībus est laudatus. Cuius prophetiæ uerba sunt hæc: Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Mosoch & Tubal. Iudico enim eū morte & sanguine & imbre diluuij, & lapidibus grandinis, & ignē & sulphur pluā super eum, & oēs qui eum eo sunt. Et post pauca: Et scient quia ego sum dn̄s.

Theodosius igitur Imperator pro beneficijs a deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua uota cōpensans, coniugemcq; suā Eudociam Hierosolymā destinauit. Hoc enim & ipsa uotū habuerat, si filiam uideret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias cōstitutas, quam per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cum inde rediret.

Proclus autem episcopus eodem tēpore septimo decimo Imperatoris Theodosij cōsulatu, rem mirabilē operatus est, quam nullus priorū fecit

episcoporū.

episcoporū. Cū enim Firmus episcopus Cæsariæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses petentes episcopū. Cumq; cogitaret, quē eis ordinare deberet, contigit ut ad eum salutandum die Sabbato Senatores uniuersi uenirēt, inter quos Thalassius, qui Pręfecturæ Illirici administrauerat dignitatē. Cūq; futurū esset (sicut habebat fama) ut Orientalē regeret præfecturā, missa manu Proclus pro præfecture dignitate episcopatū ei Cæsarianæ ciuitatis iposuit. Hæc quidē in ecclesia illo tēpore gerebant.

VITA D. AVGVSTINI HIPPONENSIS EPIscopi, per Posidonium Calamensem Episcopum eius discipulum Scripta.

Habetur Tom. I. operū D. Augustini episcopi.

INspirante rerum omniū factore & gubernatore deo, mei memor propositi, quo per gratiā Saluatoris omnipotentis, ac per diuinæ trinitatis fidē seruire decreui, & antea in uita Laicorum, & nunc in officio episcoporū, studens ex qualicunq; accepto ingenio & sermone ędificationi prodesse sanctæ ac ueræ Christi domini catholicæ ecclesiæ, de uita ac moribus prædestinati, & suo tēpore præsentati sacerdotis optimi Augustini, quę in eodē uidi, ab eodemq; audiui, minime reticere debeo. Id enim etiā ante nos factitatū fuisse a religiosissimis sanctæ matris ecclesiæ catholicæ uiris legimus & cōperimus, qui diuino afflati spiritu, sermone proprio atq; stylo, & auribus & oculis scire uolentiū dicendo & scribendo similia, studiosorū notitiæ intulerunt, quales quantiq; uiri ex cōmuni domini gratia in rebus humanis, & uiuere, & usq; in finem obitus perseuerare meruerunt. Idcirco ipse quoq; dispensatorū omniū minimus, fide non ficta, quæ domino dominantiū omnibusq; bonis seruiendū & placendū est fidelibus, de prædicti uenerabilis exortu uiri & procursu & debito fine, quæ per eū didici & expertus sum quamplurimis annis eius inhærens charitati, ut dominus donauerit explicandū suscepi. Verū summam quæso maiestatem, quo munus huiusmodi a me arreptū ita geram & peragā, ut nec patris luminum offendā ueritatem, nec bonorū ecclesiæ filiorū ulla ex parte fraudare uidear charitatē. Nec enim attingā ea omnia insinuare, quæ idē beatissimus Augustinus in suis confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptā gratiā fuerit, qualisq; iam sumpta uiueret, designauit. Hoc enim facere uoluit, ut ait Apostolus: Ne de se quisq; hominū supra quam se esse nouerat, aut de se auditum fuisset, crederet uel putaret, humilitatis sanctæ more utens, & iam nullū fallens, sed laudē non suā sed sui domini de propria liberatione ac munere querens, ex ijs uidelicet quæ iam perceperat, & fraternas preces poscens de ijs quæ accipere cupiebat. Sacramentum igitur regis, quod angelica authoritate prolatū est, bonū est abscondere: opera aūt domini reuelare & confiteri, honorificum est.

Igitur beatissimus Augustinus ex prouincia Aphricana ciuitate Thagastensi, de numero curialiū, parentibus honestis & Christianis progenitus erat, alitusq; ac nutritus eorū cura ac diligētia impensisq; secularibus literis eruditus apprime, omnibus uidelicet disciplinis imbutus, quas liberales uocant. Nam & Grāmaticam prius in sua ciuitate, & Rhetoricā in Aphricę capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiā tēpore trans

2 Augustinus omnibus disciplinis quas libe-

rales uocant, imbutus fuit, contra nostros hæreticos qui illas detestantur.

mare in urbe Roma, & apud Mediolanũ, ubi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fuerat constitutus. In qua urbe tunc episcopatũ administrabat acceptissimus deo, & in optimis uiris præclarissimus sacerdos eximius Ambrosius. Huius interea uerbi dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus astans in populo, intendebat suspensus atq; affixus. Verũ aliquando Manichęorũ apud Carthaginem Adolescens fuerat errore seductus: & ideo cæteris suspensior aderat, ne quid uel pro ipsa, uel contra ipsam hæresim diceret. Sed prouenit dei liberatoris clementia sui sacerdotis Ambrosij cor per tractantis, ut contra illum errorẽ incidentes legis soluerent quæstiones, atq; ita edoctus sensim atq; paulatim, hæresis illa miseratione diuina eius ex animo pulsa est. Protinusq; ipse in fide catholica cõfirmatus est, proficiendi in religione eidẽ amoris ardor tantus innatus est, ut propinquantibus diebus sanctis Paschæ, salutis aquã perciperet. Et factũ est diuina præstante opitulatione, ut per illũ talem ac tantũ antistitem. Ambrosium, & doctrinã salutarem ecclesiæ catholicæ, & diuina Augustinus perciperet sacramenta.

Moxq; ex intimis cordis medullis ad deũ conuersus, spem omnẽ quã habebat in seculo dereliquit, iam non uxorẽ, non filios carnis, non diuitias non honores seculi quærens: sed soli deo cũ suis seruire statuit in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quẽ dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri uestro dare uobis regnũ: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite uobis sacculos nõ ueterascentes, thesauros non deficientes in cęlis. Et illud quod iterũ dicit dominus, idẽ uir sanctus facere cupiens: si uis esse perfectus, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlis, & ueni sequere me. Et super fidei fundamentũ ædificare desiderans, non ligna, fœnum, stipulam, sed aurũ, argentũ, & lapides preciosos. Et erat tunc annis maior triginta, sola superstite matre, nomine Monica, sibiq; adhærente, & de suscepto eius proposito seruiendi deo amplius quã de carnis nepotibus exultante. Nam eius Pater Patritius nomine, iã antea functus erat. Renuntiauit etiam scholasticis quos Rhetoricen docebat, ut sibi magistrum alium prouiderent, eo quod seruire deo ipse decreuisset.

Ac placuit ei precepta baptismi gratia cum alijs ciuibus & amicis suis deo pariter seruientibus ad Aphricã & propriã domũ agrosq; remeare. Ad quos ueniens, & in quibus constitutus ferme triennio, & a se iã alienatis curis secularibus, cũ ijs qui eidẽ adhærebant, deo uiuebat, ieiunijs, orationibus, bonisq; operibus, in lege domini meditãs die ac nocte. Et de ijs quæ sibi deus cogitanti atq; orãti intellecta reuelabat, & præsentes & absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodẽ tempore, ut quidã ex ijs quos dicunt agentes in rebus, apud Hipponẽ regiũ constitutus, bene Christianus deũq; timens, cõperta eius bona fama atq; doctrina, desideraret atq; optaret eũ uidere, promittens se posse mundi huius omnes contemnere cupiditates atq; illecebras, si aliquando ex eius ore dei uerbum audire meruisset. Quod cũ ad se fideli fuisset relatione delatum, liberare animam cupiens ab huius uitæ periculis, morteq; æterna, ad memoratam ultro atque confestim uenit ciuitatẽ, & hominem uisum allocutus frequentius atq; exhortatus est, quantũ deus donabat, ut quod deo uouerat, redderet. Hæc se ille facturũ de die in diem pollicebatur, nec tamẽ in

2 Ieiunijs, orationibus bonisq; operibus in lege domini meditans die ac nocte.

3 Vt quod deo uouerat redderet.

eius tunc hoc impleuit præsentia. Sed uacare utique & inane esse non potuit, quod per tale uas mundum in honore utile, domino ad omne opus bonum paratum, in omni loco diuina gerebat prouidentia.

Eodem itaq; tẽpore in ecclesia Hipponensi catholica, Valerius sanctus Episcopatũ gerebat. Qui cũ flagitante ecclesiastica necessitate, de prouidendo, & ordinando presbytero ciuitatis dei plebem alloqueretur, & exhortantur iã scientes catholici sancti Augustini propositũ, & doctrinam, manu iniecta, quoniã & idẽ in populo securus & ignarus quid futurum esset, astabat. Solebat aũt laicus, ut nobis dicebat, ab eis tantũ ecclesijs quę non haberent episcopos, suã abstinere præsentiã. Eum ergo tenuerunt, & ut in talibus consuetũ est, episcopo ordinãdũ intulerunt, omnibus id uno consensu & desiderio fieri, perficiq; petentibus, magnoq; studio, & clamore flagitantibus, ubertim eo flente: nonnullis quidẽ lachrymas eius, ut nobis ipse retulit, tunc superbe interpretantibus, & tanquam eũ consolãtibus ac dicentibus: quia locus presbyterij, licet ipse maiore dignus esset, appropinquaret tamen episcopatui. Cum ille homo dei, ut nobis retulit, maiori consideratione intelligeret, & gemeret, quam multa & quam magna suæ uitæ pericula de regimine et gubernatione ecclesiæ impendere, ac prouenire spectaret, atque ideo fleret. Et eorum tunc, ut uoluerunt completum est desiderium.

4

Factus ergo presbyter monasteriũ intra ecclesiã mox instituit, & cum dei seruis uiuere cœpit secundũ modũ & regulam sub sanctis Apostolis cõstitutã. Maxime ut nemo quicquã propriũ in illa societate haberet, sed eis essent oĩa cõia, & distribueretur unicuiq; pro ut cuiq; opus erat, quod iã ipse prior fecerat, dum de trans marinis ad sua remeasset. Sanctus uero Valerius ordinator eius, ut erat uir pijssimus & deũ timens, exultabat, & deo gratias agebat, suas exauditas a domino fuisse preces, quas se frequẽtissime fudisse narrabat: scilicet ut sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset uerbo dei & doctrina salubri ecclesiã dei ędificare: cui rei se homo natura Græcus, minusq; latina lingua & literis instructus, minus utilẽ peruidebat. Et eidẽ presbytero potestatem dedit corã se in ecclesia Euangeliũ prædicandi ac frequentissime tractandi, contra usum quidẽ & consuetudinem Aphricanarũ ecclesiarũ. Vnde etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. Sed ille uir uenerabilis ac prouidus, in Orientalibus ecclesijs id ex more fieri sciens, utilitati ecclesiæ consulens, obtrectatorũ non curabat linguas, dummodo factitaretur a presbytero, quod a se episcopo impleri minime posse cernebat. Vnde accensa & ardens eleuata super cãdelabrũ lucerna, omnibus qui in domo erant lucebat. Et postea currente & uolante huiusmodi fama, bono præcedente exemplo, accepta ab episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis populis tractare cœperunt uerbum Dei.

Augustinus monasterium intra ecclesiam instituit, & cœpit uiuere secundum regulam sub sanctis Apostolis constitutã. Præsertim autem ut nemo in societate sua quicquã haberet proprij, sed omnia illis essent communia, et distribueretur put cuique opus erat. Quod cum obseruent etiam ueri monachi nostro tempore, quid habẽt hæretici quod tantopere contra eos insurgunt, & tollere uolunt de mundo, nisi quod omnes secundum Apostolicam regulam uiuentes, hi maximo odio prosequuntur?

Sane tunc in illa Hipponensi urbe Manichæorum pestilentia quãplurimos ciues & peregrinos infecerat, & penetrauerat, seducente & decipiente eiusdem hæresis quodam presbytero nomine Fortunato, ibidem conuersante atq; morante. Interea Hipponenses ciues et peregrini Christiani, tam catholici quam etiã Donastitæ adeunt Augustinũ presbyterũ, atq; deposcunt, ut illũ hominem Manichæorũ presbyterum, quem doctũ credebant uideret, & cum eodem de lege tractaret. Quod idem ut scriptum

eſt,paratus ad reſponſionem omni poſcenti ſe rationem de fide et ſpe quę in Deo eſt, potenſq; exhortari in doctrina ſana, & contradicentes redarguere,minime renuit. Sed utrum etiam hoc Fortunatus fieri uellet ſciſcitatus eſt. At illi confeſtim ad ipſum Fortunatũ id detulerunt,petentes et exhortantes ac flagitantes,quod id minime recuſaret. Sane quoniam idem Fortunatus iam apud Carthaginem ſanctũ nouerat Auguſtinũ adhuc in eodẽ ſecum errore conſtitutũ,cum eodem congredi pauitabat. Veruntamen ſuorũ maxime inſtantia coactus,ac uerecundatus,promiſit cominus ſe eſſe uenturũ,certamenq; diſputandi ſubiturum. Vnde condicto die et loco conuenerunt in unũ,concurrentibus quamplurimis uiris ſtudioſis turbiſq; curioſis, & apertis notariorũ tabulis,diſputatio eſt cepta primo,& ſecundo finita eſt die. In qua ille Manichæus præceptor,ut geſtorum continet fides:nec Catholicam aſſertionẽ potuit euacuare, nec Manichæorũ ſectam ſubnixa ueritate ualuit comprobare:Sed deficiens reſponſione,ultimo collaturum ſe cum ſuis maioribus ea quæ refellere non potuit proſecutus eſt, & ſi ſibi forte de his ſatis minime feciſſent,ſuæ animæ conſulturũ,atq; ita ab omnibus apud quos magnus & doctus uidebatur,nihil ualuiſſe in ſuæ ſectæ aſſertione iudicatus eſt. Qua ille confuſione affectus, & ſequenti tempore de Hipponenſi ciuitate profectus,ad eandẽ amplius nõ remeauit: Ac ſic per memoratũ dei hominem omnibus cordibus, uel qui aderant,uel qui abſentes illa quæ geſta ſunt cognouerant,error ille ablatus,catholicaq; eſt intimata ac comperta ſyncera religio.

Et docebat ac prædicabat ille priuatim et publice,in domo & in eccleſia ſalutis uerbũ cũ omni fiducia aduerſus Aphricanas hęreſes,maximeq; contra Donatiſtas,Manichæos,& Pelagianos,libris confectis,ac repetitis ſermonibus, ineffabiliter admirantibus Chriſtianis & colletantibus, & hoc ipſum ubi poterant non tacentibus,ſed diffamantibus. Sicq; adiuuãte domino,leuare in Aphrica eccleſia Catholica exorſa eſt caput, quæ multo tempore illis conualeſcentibus hæreticis,præcipueq; rebaptizante Donati parte maiorem multitudinẽ Aphrorũ ſeducta & oppreſſa iacebat. Libros uero eiuſdem,ſiue tractatus mirabili dei gratia procedentes ac profluentes,inſtructos omni rationis copia, atq; authoritate ſanctarũ ſcripturarũ,ipſi quoq; hæretici concurrentes,cũ Catholicis ingenti ardore audiebant: & quiſquis ut uoluit & potuit notarios adhibens, etiam ea quæ dicebantur excepta deſcripſit. Et inde iam per totũ Aphricæ corpus præclara doctrina odorq; ſuauiſsimus Chriſti diffuſa & manifeſtata eſt, congaudente hoc quoq; comperto Eccleſia dei tranſmarina. Quoniam ſicut dum patitur unũ membrũ,compatiuntur omnia mẽbra, ita etiam cũ glorificatur unũ membrũ,congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Epiſcopis hoc illi iubentibus qui plenarium totius Aphricæ concilium Hippone agebant, de fide & ſymbolo presbyter adhuc Auguſtinus diſputauit.

Ille uero beatus ſenex Valerius cæteris ex hoc amplius exultãs, & deo gratias agens de conceſſo ſibi ſpeciali beneficio,metuere cœpit, ut eſt humanus animus,ne ab alia Eccleſia ſacerdos probatus ad Epiſcopatũ quęreretur,& ſibi auferretur. Nam & id proueniſſet,niſi & hoc idem Epiſcopus cognito,ad locũ ſecretũ cũ tranſire curaſſet,occultatumq; a quærentibus minime inueniri feciſſet. Vnde amplius formidans idem uenerabilis

ſenex,

fenex,& fciens fe corpore & ætate infirmifsimũ, egit fecretis literis apud Primatem Epifcopũ fedis Carthaginenfis, allegans imbecillitatem corporis fui,ætatifq; grauitatẽ,& obfecrans,ut Hipponenfi Ecclefiæ ordinaretur Epifcopus,qui fuæ cathedræ nõ tam fuccederet, fed confacerdos accederet Auguftinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit & rogauit, fatagens refcripto impetrauit. Poftq; petitionem ad uifitandum adueniente ad Ecclefiam Hipponenfem tunc Primate Numidiæ Megalio calamenfi Epifcopo,& Valerius Antiftes,Epifcopis qui tunc aderant,et clericis omnibus Hipponenfibus & uniuerfæ plebi inopinatam cunctis fuam infinũat tunc uoluntatẽ:omnibufq; audientibus & gratulantibus,atq; id fieri perficiq; ingenti defiderio clamantibus,Epifcopatum fufcipere contra morẽ Ecclefiæ fuo uiuente Epifcopo presbyter Auguftinus recufabat. Dumq; id fieri folere ab omnibus fuaderetur,atq; id ignaro trãfmarinis & Aphricanis Ecclefiæ exemplis probaretur,compulfus atq; coactus fuccubuit, & Epifcopatus curam,& maioris loci ordinationem fufcepit. Quod in fe ipfo poftea fieri non debuiffe,ut uiuo fuo epifcopo ordinaretur,& dixit et fcripfit,propter concilij uniuerfalis uetitum,quod iam ordinatus didicit: nec quod fibi factum effe doluit,alijs fieri uoluit. Vnde etiã fategit, ut concilijs conftitueretur Epifcoporum,ab ordinatoribus deberi ordinandis, uel ordinatis omniũ ftatuta facerdotum in notitiam effe deferenda.

Atq; ita factũ eft,ut epifcopatu fufcepto multo inftantius ac feruẽtius maiore authoritate,non adhuc in una tantum regione,fed ubicunq; rogatus ueniffet,uerbũ falutis æternæ alacriter ac fuauiter pullulante,atque crefcente domini Ecclefia prædicabat,paratus femper pofcentibus reddere rationem de fide & fpe,quæ cũ deo eft. Et eius dicta atq; excepta, maxime Donatiftæ in eadem Hipponenfi uel uicina manentes ciuitate ad fuos Epifcopos deferebant. Quæ cum audiffent,& econtra forte aliquid dicerent,aut a fuis refellebãt,aut eadẽ res ad fanctũ Auguftinũ deferebãt, eaq; comperta patienter ac leniter,ut fcriptũ eft, cũ timore & tremore falutẽ omniũ operabatur: Oftendens,quod nihil illi refellere uoluerint ac ualuerint,quamq; uerũ manifeftũq; fit quod Ecclefiæ dei fides tenet & docet. Et hæc diebus ac noctibus ab eodẽ iugiter agebãt. Nã & epiftolas priuatas ad quafcunq; eiufdẽ erroris Epifcopos,& eminentes fcilicet laicos dedit,ratione reddita admonens atq; exhortans,ut uel ab illa fe prauitate corrigerent,uel certe ad difputationes uenirent. Illi uero caufa diffidentiæ nihil unquam refcribere uoluerunt,fed irati furiofa loquebãt,atq; feductorẽ deceptorẽq; animarũ Auguftinũ effe, & priuatim & publice cõclamabant: & uelut lupũ occidendum effe in defenfionem gregis, fcilicet fui,dicebant & tractabant,omniaq; peccata a Deo indubitanter effe credendum poffe dimitti ijs qui hoc facere ac perficere potuiffent, nec deum timentes,nec homines erubefcentes. Et ut eorũ caufa diffidentiæ cunctis innotefceret elaborauit,& publicis geftis conuenti,non funt aufi cõferre.

Habebant etiam ijdẽ Donatiftæ per fuas pene omnes ecclefias inauditum hominũ genus peruerfum ac uiolentũ,uelut fub profefsione continẽtium ambulantes,qui circuncelliones dicebantur. Et erant in ingenti numero & turba,per omnes fere Aphricanas regiones conftituti. Qui malis imbuti doctoribus audacia fuperba & temeritate illicita,nec fuis, nec alienis aliquando parcebant,cõtra ius fafq; in caufis interdicentes homi-

nibus: & nisi obedissent, damnis grauissimis & cędibus afficiebant, armati diuersis telis, bacchantes per agros uillasq;, usq; ad sanguinis effusionẽ accedere non metuentes. Sed dum uerbũ dei sedulo prædicaretur, & cum ijs qui oderunt pacẽ pacis ratio haberet, illi pacem loquentẽ debellabant gratis. Cumq; aduersus eorum dogma ueritas innotesceret, qui uolebãt & poterant, sese inde uel eripiebant uel subducebant, & paci atq; unitati ecclesiæ cũ suis quibus poterant cohærebant. Vnde illi sui erroris congregationem minui uidentes, atq; augmentis Ecclesiæ inuidentes, accensi exardescebant ira grauissima, & intolerabiles persecutiones unitati ecclesiæ compacti faciebant. Ipsisq; sacerdotibus catholicis et ministris aggressiones diurnas atq; nocturnas, direptionesq; rerum omniũ ui inferebant. Nã & multos dei seruos cædibus debilitauerunt. Aliquibus etiam calcem cũ aceto in oculos miserunt, aliosq; occiderũt. Vnde etiam suis ijdem Donatistæ rebaptizatores in odium ueniebant.

Proficiente uero doctrina diuina, sub sancto & cum sancto Augustino in monasterio deo seruientes, Ecclesiæ Hipponensi clerici ordinari cœperunt. Ac deinde innotescente & clarescente de die in diem ecclesię catho-
5 licæ prædicationis ueritate, sanctorumq; seruorũ dei proposito, continentia & paupertate profunda, ex monasterio quod per illum uenerabilẽ uirum & esse & crescere cœperat, magno desiderio poscere atq; accipere episcopos & clericos pax ecclesiæ atq; unitas, & cœpit primo, & postea consecuta est. Nam ferme decẽ quos ipse noui sanctos ac uenerabiles uiros continentes & doctissimos, beatus Augustinus diuersis ecclesijs nonnullis quoq; eminentioribus rogatus dedit. Similiterq; & ipsi ex illorum sanctorum proposito uenientes, domini ecclesijs propagatis, & monasteria instituerunt, & studio crescente ædificationis uerbi dei, cæteris ecclesijs promotos fratres ad suscipiendum sacerdotiũ præstiterunt. Vnde per multos & in multis salubris fidei, spei, & charitatis ecclesiæ innotescente doctrina, non solum per omnes Aphricanas partes, uerumetiam in transmarinis & per libros æditos atq; in Græcũ sermonem translatos, ab illo uno homine, & per illũ multis fauente deo multa innotescere meruerunt. Atq; hinc, ut scriptum est, peccator uidens irascebatur, dentibus suis frendebat & tabescebat, serui autem Christi, ut dictum est, cũ ijs qui oderunt pacem erant pacifici, & cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

Sancti serui dei Clerici Augustini cresc ebant in monasterio continentia & paupertate profunda.

Aliquoties uero etiam uias armati ijdem circuncelliones contra famulum dei Augustinũ obsederunt, dum forte iret rogatus ad uisitandas, instruendasq; & exhortandas catholicas plebes, quod ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit ut illi succenturiati hactenus perderent captionem: euenit quidem dei prouidentia, sed ductoris hominis errore, ut per aliam uiam cum suis comitibus sacerdos quo tendebat uenisset, atq; per hunc quem postea cognouit errorẽ, manus impias euasisset. Et cum in omnibus liberatori deo gratias egisset, illi omnino suo more nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica testantur gesta. Interea silendũ nõ est quod ad laudem dei per illius tam egregij in ecclesia uiri studium domusq; dei zelum aduersus prædictos rebaptizatores Donatistas, gestum & perfectum est. Cum forte unus ex ijs quos de suo monasterio & clero episcopus ecclesiæ propagauerat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiæ diocesim uisitaret, ut quæ didicerat pro pace ecclesię contra il-

lam hæresim prædicaret,factũ est,ut in medio itinere eorũ insidias incurrisset,& peruasum cum omnibus illi comitantibus, sublatis animalibus & rebus,iniurijs & cæde grauissima eũ affecissent.De qua re ne pacis ecclesiæ amplius impedireť profectus,defensor ecclesiæ inter leges nõ siluit. Et præceptus est Crispinus,qui hisdem Donatistis in Calamensi ciuitate & regione episcopus fuit,prædicatus scilicet,& multi temporis, & edoctus,ad mulctam teneri aurariam publicis legibus præsentatus cõtra hæreticos constitutam. Qui resultans legibus,cum præsentatus apud Procõsulem se negaret hæreticum,oborta est necessitas,ut illi, recedente ecclesiæ defensore,a catholico episcopo resisteretur & conuinceretur,quod esse se fuisse negauerat: Quoniam si ab eodem dissimularetur,forte Catholicus Episcopus ab ignorantibus crederetur,illo se quod erat negante, atq; ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur. Et memorabili Augustino antistite omnimodis instante,ad controuersiam ambo ipsi Calamenses episcopi uenerunt,& de ipsa diuersa communione tertio conflictu secum egerunt,magna populorum Christianorum multitudine causæ exitum,& apud Carthaginem,& per totam Aphricam expectante, atq; ille Crispinus Proconsulari & libellari sententia est pronũciatus hæreticus. Proq; illo apud cognitorem catholicus episcopus intercessit,& ne auraria mulcta exigeretur,ei beneficium est impetratum. Vnde cum ingratus ad pijssimum principem prouocasset,ab Imperatore relationi deditũ est responsum solutum: & consequenter præceptum,nullo prorsus loco hæreticos Donatistas esse debere,& eos ad uim legum omnium contra hæreticos latarum ubiq; teneri debere. Ex quo & iudex propter officium, & idem Crispinus quod minime fuerat exactus, præcepti sunt duas auri libras fisci iuribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos episcopos,præcipue per sanctæ memoriæ Augustinum, ut illa omnium condemnatio principis dimitteretur indulgentia. Et domino adiuuante perfectum est. Qua diligentia & sancto studio multum creuit sancta ecclesia.

Et his omnibus pro pace ecclesiæ gestis Augustino dominus et hic palmam dedit,& apud se iustitiæ coronam reseruauit: ac magis magisq; iuuante Christo de die in diem augebatur,& multiplicabatur pacis unitus, & ecclesiæ dei confraternitas. Et id maxime factum est post collationem quæ ab uniuersis episcopis catholicis apud Carthaginem cum eisdẽ Donatistarum episcopis facta est,adiuuante gloriosissimo & religiosissimo Imperatore Honorio,propter quod perficiendum etiam a suo latere Tribunum & notarium Marcellinum ad Aphricam iudicem miserat. In qua controuersia illi omnibus modis confutati,atq; de errore a catholicis conuicti,sententia cognitoris notati sunt,& post eorum appellationem pijssimi regis responso,iuste inter hæreticos condemnati sunt. Ex qua ratione notati sunt solito amplius eorum Episcopi,qui cum suis clericis & plebibus non communicauerunt, & pacem tenentes catholicam, multas eorum persecutiones, usque ad membrorum amputationem & internicionem pertulerunt. Et totum illud bonum,ut dixi,per sanctum illum hominem consentientibus nostris, episcopis satagentibus,& cœptum,& perfectum est.

Porro autem post illam quæ cum Donatistis facta est collationẽ, non defuerunt qui dicerent,permissos non fuisse eosdem episcopos apud po-

testatem quæ causam audiuit dicere omnia pro suis partibus, quoniã catholicæ communionis cognitor suæ fauebat ecclesię: licet hoc deficientes & uicti ad excusationem iactarent, quandoquidem & ante controuersiã ijdem hæretici catholicæ communionis eandem esse nouerant, & cum ab eodem conuenirentur publicis gestis, quod ad collationem occurrerent, & se esse factoros prosecuti sunt. Poterant utiq; suspectum eum habentes recusare congressum: tamen omnipotentis Dei præstitit auxiliũ, ut postea in cæsariensi Mauritaniæ ciuitate constitutus uenerabilis memoriæ Augustinus, quo eum uenire cum alijs episcopis sedis Apostolicæ literæ compulerunt, ob terminandas uidelicet alias ecclesiæ necessitates hac ergo occasione prouenit, ut emeritum eiusdem loci Donatistarũ episcoporum, quem suæ sectæ præcipuum in illa collatione habuerũt defensorem, uideret, & cum eodem publicæ in ecclesię populo astante diuersa communionis ex hoc ipso disputaret, & prouocaret gestis ecclesiasticis: ut quod forte sicut dicebant prosequi potuit in collatione, sed permissus non fuerat, in præsenti sine alicuius potestatis prohibitione aut potentia securus dicere minime dubitaret, & in sua ciuitate suis omnibus præsentibus ciuibus fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret. Ille nec hac hortatione, nec suorum parentum & ciuium instanti petitione id facere uoluit, qui ei pollicebantur se ad eius redituros cõmunionem, etiam cum discrimine patrimoniorum, salutisq; suæ temporalis, si modo catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil uoluit, nec ualuit, nisi tantum, iam illa, inquit, gesta continentur apud Carthaginem inter episcopos confecta, utrum uincerimus, an uicti fuerimus. Et dũ a notario alio loco ut responderet admoneretur & reticeret, eius cunctis manifestata diffidentia, ecclesia dei augmẽta ac firmamenta prouenerunt. Quisquis ergo diligentiã & operã beatissimæ memoriæ Augustini pro ecclesiæ dei statu cognoscere plenius uoluerit, etiã illæ percurrat gesta: & inueniet quæ uel qualia protulerit, quibus illũ doctum, eloquentem & prædicatum hominem prouocaret, hortatusq; fuerit, ut pro suæ defensione partis qđ uellet ediceret, illũq; uictũ cognoscet.

Scio ego non solum ipse Possidonius præsul, qui uitam hanc conscripsi, uerum etiam alij fratres, & conserui qui nobiscum tunc intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto uiro uiuebant, nobis pariter ad mẽsam constitutis eum dixisse: aduertistis hodie in ecclesia meum sermone, eiusq; initium, & finem contra meam consuetudinem processisse, quoniã non eam rem terminatam explicuerim quam proposueram, sed pendentem reliquerim. Cui respondimus: ita nos in tempore miratos scimus & recognoscimus. At ille: credo ait quod forte aliquem errantem in populo dominus per nostram obliuionem & errorem doceri & curari uoluerit. In cuius manu sunt & nos & sermones nostri. Nam cum propositæ quæstionis latebras pertractarem, in alium sermonis excursum perrexi, atq; ita non conclusa uel explicata quæstione, disputationem terminaui magis aduersum Manichæorum errorem, unde nihil dicere decreueram, disputans, quam de ijs quæ asserere proposueram. Et post hæc, nisi fallar, ecce alia die uel post biduum uenit quidam Firmus nomine, negociator, & intra monasterium sedente sancto Augustino coram nobis, ad pedes eius genibus peruolutus sese iactauit, lachrymas fundẽs & rogans, ut pro eius

delictis sacerdos cum suis dominum deprecaretur, confitens quod Manichæorum sectam secutus fuisset, & in ea quamplurimis annis uixisset, & propterea pecuniam multam ipsis Manichæis, uel eis quos dicunt electos, incassum erogasset: ac se in ecclesia per Dei misericordiam fuisse eius tractatibus nuper correctum, atq; catholicum factum. Quod & ipse uenerabilis Augustinus, & nos qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes ex qua re potissimũ in illo tractatu sibi fuerit satisfactũ, & referente eo, nobis quæ omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundũ consiliũ dei pro salute animarũ admirantes & stupentes, glorificauimus sanctũ eius nomen & benediximus: qui cũ uoluerit, & unde uoluerit, & quõ uoluerit, & perficientes & per nescientes animarũ operat̃ salutẽ. Ex eo ille homo proposito seruorũ dei adhærens, negociatoris dimisit actionem, & proficiens in ecclesiæ mẽbris, in alia regione ad presbyterij quoq; dei uoluntate petitus & coactus offm̃ accessit, temens atq; custodiens propositi sanctitatem: & forte adhuc usq; nunc in rebus humanis uiuit transmare constitutus.

Apud Carthaginẽ quoq; dũ per quendã domus regiæ procuratorem noĩe Vrsum fidei catholicæ hominẽ, ad quosdam Manichæorũ quos electos dicunt blasphemis operibus præsentes perueniret, atq; ad ecclesiam ab eodẽ deducerentur & perducerentur ab episcopis, ad tabulas auditi sunt, inter quos etiã sanctæ memoriæ Augustinus fuit, qui prę cæteris illã execrabilẽ sectã nouerat, & eorũ prodens eiusmodi dãnabiles blasphemias ex locis liberorũ quos ille accipiunt Manichæi, usq; ad confessionẽ earundẽ blasphemiarũ eos perduxit: & quæ inter se illi suo more malo indigna & turpia facere consueuerunt, a fœminearũ illarũ uelut electarũ proditione, illis ecclesiasticis gestis declaratã est. Atq; ita pastorũ diligẽtia dñico gregi, & augmentũ accessit, & aduersus fures atq; latrones defensio cõpetens procurata est. Cum quodam etiam felice de numero eorum quos electos dicunt ijdem Manichæi, quiq; Hipponem uenerat eũdem seminaturus errorem, publicæ in Hipponensi Ecclesia notarijs excipientibus disputauit beatus Augustinus populo astante, et post secundã uel tertiã collationẽ ille Manichæus frustrata uanitate & errore illius sectæ ad nostrã conuersus est fidẽ atq; ecclesiã, sicut eadẽ relecta docere poterit scriptura.

Præterea cũ quodã etiã pascentio comite domus regiæ Arriano, qui per auctoritatẽ suæ psonæ fisci uehemẽtissimus extor, fidẽ catholicã attrociter ac iugiter oppugnabat, & quãplurimos sacerdotes dei simpliciori fide uiuentes, dicacitate ac potestate exagitabat & perturbabat, præsentibus honoratis & nobilibus uiris, apud Cartaginẽ ab illo prouocatus corã contulit. Sed idẽ hæreticus tabulas atq; stilũ, quod magister noster & ante conquestũ & in congressu instantissime fieri uolebat, ut adessent oĩmodo recusauit: & dũ id pernegasset, dicens quod legũ metu publicarũ periclitari tabulis scriptis nollet interpositis stilo & tabulis Augustinus episcopus cũ suis qui aderant consacerdotibus, & absq; ulla scriptura priuatim disputarent, collationem suscepit prædicens quod postmodum contigit, quod post solutum conuentum esse cuiq; posset liberũ arbitrium forte dicere, nullæ scripturæ documento, se dixisse quod forte nõ dixerit, uel non dixisse quod dixerit. Beatus Augustinus miscuit eum co-

dem sermonem atq; asseruit quid crederet, & ab illo quid teneret, audiuit, & uera ratione atq; authoritate scripturarum probata docuit, & ostēdit nostræ fidei firmamenta. Illius autem asserta nulla ueritate, nulla scripturarum sanctarum authoritate suffulta docuit & frustrauit. Et ut a se in uicem partes digressæ sunt, ille magis magisq; iratus & furens, mendacia multa pro fide sua falsa iactabat, uictum esse a seipso proclamans multorum ore laudatum Augustinum. Quæ eum illum uenerabilem uirum minime laterēt, coactus est ad ipsum scribere pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium, & in eis literis quicquid inter partes dictum uel gestum fuerat fideliter intimauit, ad ea si negarentur probanda magna testium habens copiam, clarissimos scilicet atq; honorabiles qui tunc aderant uiros. Atq; ille ad duo sibi directa scripta, unum uix reddidit rescriptum, in quo magis iniuriam facere quam suæ sectæ rationem ualuit declarare. Quod a uolentibus & a ualentibus legere comprobatur. Cum ipsorum quoq; Arrianorum episcopo quodam Maximo cū Gothis ad Aphricam ueniente, apud Hipponem quampluribus uolentibus atq; petentibus, & præclaris interpositis uiris, contulit, & quid singulæ asseruerint partes, scriptum est. Quæ si studiosi diligenter legere uoluerint, proculdubio indagabunt, & quid callida & irrationabilis hæresis ad seducendum & decipiendum profiteatur, & quid ecclesia catholica de diuina teneat & prædicet trinitate. Sed qm̄ ille hęreticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate uictorē se de ipsa collatione recessisse iactauit, & mentitus est, quæ utique non facile a diuinæ legis ignaris examinari & diudicari possent, a uenerabili uiro Augustino sequenti tempore stylo & illius totius collationis de singulis obiectis & responsis facta est recapitulatio: & quam nihil ille obiectis referre potuerit, nihilominus demonstratum est, additis supplementis quæ in tēpore collationis angusto cuncta inferri & scribi minime potuerunt. Id enim egerat nequitia hominis, ut sua nouissima prosecutione multum longissima, totum quod remanserat diei spatium occuparet.

Aduersus pelagianistas quoq; nouos nostrorum temporum hæreticos & disputatores callidos, arte magis subtili noxia scribentes, & ubicūq; poterant publice & per domos loquentes, per annos ferme decem laborauit, librorum multa condens & ædens, & in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et qm̄ ijdem peruersi sedi Apl'icæ per suā ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissime ēt concilijs Aphricanis sanctorum episcoporum gestum est, ut sancto papæ urbis Romæ, & prius uenerabili Innocētio, & postea sancto Zozimo eius successori persuaderetur, quod illa secta catholica fide & abhomināda & damnanda fuisset. At illi tantæ sedis antistites, suis diuersis temporib⁹ eosdem notantes, atq; a membris ecclesiæ præcidentes, datis literis ad Aphricanas Orientis & Occidentis ecclesias, eos anathematizandos & deuitandos ab omnibus catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis ecclesię catholicæ prolatum iudicium, etiam pijssimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos, inter hæreticos haberi debere constituit. Vnde nonnulli ex eis ad sanctæ matris ecclesiæ gremiū unde resilierant, redierunt, & adhuc alij redeunt, innotescente & præualescēte aduersus illum detestabilem errorem rectæ fidei ueritate. Et erat ille

memorabilis uir Augustinus præcipuum dominici corporis membrū, circa uniuersalis ecclesiæ utilitatem solicitus semper ac peruigil. Et illi diuinitus donatum est, ut de suorū laborū fructu, etiam in hac uita gaudere prouenisset, prius quidem in Hipponensi ecclesia & regione, cui maxime præsidebat unitate ac pace perfecta, deinde in aliјs Aphricæ partibus, siue per seipsum siue per alios, & quos ipse dederat sacerdotes pullulasse, & multiplicatā fuisse dñi ecclesiam peruidens, illosq́ Manichæos, Donatistas, Pelagianistas, & Paganos ex magna parte defecisse, et ecclesiæ dei socia tos esse congaudens. Profectibus quoq́ & studiјs fauens erat & exultatis, bonorū omnium indisciplinationem pie ac sanctæ tolerans fratrū, ingemiscensq́ de iniquitatibus malorū, siue eorū qui intra ecclesiā, siue eorū qui extra ecclesiam sunt constituti, dominicis ut dixi lucris semper gaudens, & dānis mœrens. Tanta autem ab eodē dictata & ædita sunt, tantaq́ in ecclesia disputata excepta atq́ emēdata, uel aduersus diuersos hæreticos conscripta, uel ex canonicis libris exposita ad ædificationem sanctorū ecclesię filiorū, ut ea omnia uix quisq́ studiosorū nosce & perlegere sufficiat. Veruntamen ne ueritatis auidissimos in aliquo fraudare uideamur statui deo prętante in huius opusculi fine etiam eorundem librorum tractatuum & epistolarum indiculum adiungere. Quo lecto qui magis dei ueritatem quam temporales amant diuitias, sibi quisq́ quod uoluerit ad legendum & cognoscendum eligat, & id ad scribendum uel de Bibliotheca Hipponensis ecclesiæ petat, ubi emendatiora exemplaria forte potuerit inuenire, uel unde ualuerit inquirat, & inuenta describat & habeat, & petenti ad scribendum sine inuidia etiam ipse tribuat.

Secundum Apostoli quoq́ sententiam, dicentis: Audet quisq́ uestrū aduersus alterum negocium habens iudicari ab iniquis & non apud sanctos? An nescitis quia sancti mundum iudicabunt? Et si in uobis iudicatur mundus, indigni estis iudiciorū minimorū. Nescitis quia Angelos iudicabimus, nedum secularia? Secularia igit̄ iudicia si habueritis inter uos, eos qui contemptibiles sunt in ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam uobis loquor. Sic non est inter uos quisq́ sapiens qui possit inter fratrem suum diјudicare, sed frater cū fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Interpellatas ergo beatus Augustinus a christianis, uel a cuiuscunq́ sectæ hominibus causas audiebat diligenter ac pie: cuiusdam uero sententiā ante oculos habens, dicentis se malle inter incognitos, quā inter amicos causas audire: eo quod de incognitis pro quo arbitrata ęqtate iudicaretur, amicum posset acquirere: de amicis uero unum esset, cōtra quem sententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando usq́ ad horam refectionis, aliquando autem tota die ieiunans, semper tamen noscebat & dirimebat, intendens in eis christianorū momenta animorū, quantum quisq́ uel in fide bonisq́ operibus proficeret, uel ab iјs deficeret, atq́ cōpertis rerum opportunitatibus, diuinæ legis ueritate partes docebat, eaq́ illis inculcabat, & eos quo adipiscerentur uitam ęternā edocebat & admonebat, nihil aliud quęrens ab iјs quibus ob hoc narrabat, nisi tantum obedientiam & deuotionem christianam, quę & deo debetur & hominibus, peccantes coram omnibus arguens, ut cęteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam speculator a domino constitutus domui Israel prędicans uerbum atq́ instans opportune importune, arguens, hortās, incre

pans, in omni longanimitate & doctrina, pręcipueq; operā dans instruere eos qui essent idonei & alios docere. Rogatus quoq; a nonnullis in eorum temporalibus causis, epistolas ad diuersos dabat. Sed hanc suam a melioribus occupationem tanquam angariam deputabat, suauem semp habens de hĳs quę dei sunt uel allocutionem uel collocutionem fraternæ ac domesticę familiaritatis.

Nouimus quoq; eum a suis charissimis litterarū intercessum apud seculi potestates postulatū non dedisse, dicentem cuiusdā sapientis seruandam esse sententiā, de quo scriptū esset, quod multa suæ famę contemplatione amicis non pręstitisset. Et illud nihilominus suū addens, quoniā plerunq; potestas quę pręstat, premit. Cū uero intercedendū esse rogatus uidebat, tam id honeste ac tēperate agebat, ut non solū onerosus ac molestus non uideretur, uerū etiam mirabilis extitisset. Nam dum exorta necessitate suo more apud quendā Aphricæ uicariū nomine Macedonium pro supplice literis interuenisset, atq; ille paruisset, hoc modo rescriptū misit: Miro modo afficior sapientia tua, & in illis quę ædidisti, & in ĳs quæ interueniens pro reis mittere non grauaris. Nam & illa tantū habent acuminis, scientiæ & sanctitatis, ut nihil supra sit: & hęc tantū uerecundiæ, ut nisi faciam quod mandas, culpā penes me remanere non in negocio esse dĳudicem, domine merito uenerabilis & suscipiende pater. Non enim instas quod plerіq; homines istius loci ut faciūt, ut quodcunq; sollicitus petitor uoluerit, extorqueas: sed quod tibi a iudice tot curis obstricto petibile uisum fuerit, admones & rogas subseruiente uerecundia, quę maxima difficiliū inter bonos efficacia est. Proinde statim cōmendatis effectū desiderĳ tribui. Nam sperandi uiam ante patefeceram.

Sanctorum concilia sacerdotū per diuersas prouincias celebrata, cum potuit frequentauit, non in eis quę sua sunt, sed quę Iesu Christi quęrens, ut uel fides sanctę ecclesię catholicę inuiolata maneret, uel nonnulli sacerdotes & clerici siue per fas, siue p nefas excōmunicati, uel absoluerent, uel abĳcerent. In ordinandis uero sacerdotibus & clericis consensum maiorē Christianorū, & consuetudinem ecclesiæ sequendam esse arbitrabat.

Vestis eius & calceamenta & lectualia ex moderato & cōpetenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimū: quia his plerunq; uel iactare se insolenter homines solent, uel abĳcere, ex utroq; non quæ Iesu Christi, sed quæ sua sunt idem quærentes. At iste beatus, ut dixi, medium tenebat, neq; in dexterā, neq; in sinistram declinans. Mensa usus est frugali, & parca, quę quidē inter olera & legumina, etiā carnes aliquando propter hospites, uel quosq; infirmiores continebat. Semper aūt uinū habebat, quia nouerat, & docebat, ut Apostolus dicit, quod omnis creatura dei bona sit, & nihil abĳciendū quod cū gratiarum actione percipit, sanctificatur enim per uerbū dei & orationem. Et ut idem Augustinus in suis confessionū libris posuit, dicens: Non ego immunditiā obsonĳ timeo, sed immunditiā cupiditatis. Scio enim Noe omne genus carnis quod cibo esset usui, manducare permissum. Heliam cibo caruis refectū, Ioannem mirabili abstinentia præditū, animalibus, hoc est locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutū. Scio & Esau lenticulæ concupiscentia d eceptū, & Dauid propter aquę desideriū a seipso reprehensum, & regem nostrū, nō de carne sed de pane esse tentatū. Ideoq; & populus in eremo, nō quia

carnes

carnes desiderauit, sed quia esce desiderio contra deum murmurauit, meruit improbari. De uino aũt sumendo Apostoli extat sentẽtia ad Thimotheum scribentis, ac dicentis: Noli usq; adhuc aquã bibere, sed uino modico utere propter stomachũ & frequentes tuas infirmitates. Cochlearibus tantum argenteis utens, cętera uasa quibus mensæ inferebantur cibi, uel testea uel lignea uel marmorea erant: non tamen necessitatis inopia, sed proposito uoluntatis. Sed & hospitalitatẽ semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis lectionẽ uel disputationẽ, quã epulationẽ potationemq; diligebat: & cõtra pestilẽtiã humanę cõsuetudinis in ea ita scriptũ habebat:

Quisquis amat dictis absentum rodere uitam,
Hanc mensam indignam nouerit esse sibi.

Et ideo omnem cõuiuam a superfluis & noxijs fabulis & detractionibus sese abstinere debere admonebat. Nam & quosdam suos familiarissimos coepiscopos illius scripturæ oblitos, & contra eam loquentes, tam aspere aliquando reprehendit cõmotus, ut diceret, aut delendos esse illos de mẽsa uersus, aut se de media refectione ad suũ cubiculũ surrecturũ. Quod ego & alij qui illi mensæ interfuimus, experti sumus.

Pauperum uero semper memor erat, eisq; inde erogabat, unde & sibi suisq; omnibus secũ habitãtibus erogabaẽ, hoc est uel ex redditibus possessionũ ecclesiæ, uel etiam ex oblationibus fideliũ. Et dum forte, ut assolet, de possessionibus ipsis inuidia clericis fieret, alloquebaẽ plebem dei, malle se ex collationibus plebis dei uiuere, quam illarũ possessionũ curã uel gubernationem pati, & paratũ se esse illis cedere, ut eo modo oẽs dei serui & ministri uiuerent, quo in ueteri testamento leguñẽ altari deseruientes de eodem cõparticipari. Sed nunq; illaici suscipere uoluerunt.

Domus ecclesiæ curã oẽmq; substantiã ad uices ualentioribus clericis delegabat & credebat. Nunq; clauẽ, nunq; annulũ in manu habẽs, sed ab eisdẽ domus prępositis cũcta & accepta & erogata notabanẽ. Quæ anno cõpleto eidẽ recitabanẽ, quo sciret quantũ acceptũ quantũq; dispensatũ fuisset, uel quicqd indispẽsatũ uel dispensandũ remãsisset, & in multis titulis magis illius prępositi pomus fidẽ sequens, quã probatũ manifestatũq; cognoscens. Domũ uero uel agrum seu uillam nunq; emere uoluit. Verũ si forte ecclesiæ a quoquã sponte tale aliquid uel donareẽ, uel titulo legati dimittereẽ, non respuebat, sed suscipi iubebat. Nam & aliquas eum hæreditates recusasse nouimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quoniã iustum & æquũ esse uidebat, ut a mortuorũ uel filijs uel parẽtibus uel affinibus magis possidereñẽ, quibus ab eis deficiẽtes dimittere noluerunt. Quidam etiã ex honoratis Hipponensium apud Carthaginẽ uiuens, ecclesiæ Hipponensi possessionẽ donare uoluit, & confectas tabulas sibi usufructu retento, ultro eidem sanctæ memorię Augustino misit. Cuius ille oblationẽ libenter accepit, congratulans ei quod æternæ suæ memor esset salutis. Verũ post aliquot annos nobis forte cũ eodem cominus cõstitutis, ecce ille donator literas per filiũ suum mittens, rogauit ut ille donationũ tabulæ suo filio reddereñẽ, pauperibus uero erogandos direxit solidos centũ: Quo ille sanctus cognito, ingemuit hominẽ, uel finxisse donationem, uel eum de bono opere pænituisse, & quanta potuit deo suggerente cordi eius condolenti animo ex eadẽ refragatione dixit, in illius scilicet increpationem & correctionem. Et tabulas quas ille sponte miserat,

6 *Vides hic hæretice q̃d donata uel legata ecclesiæ non respuebat Augustinus, quod fecisset, si ea deo nõ placere credidisset.*

7 *Si est bonum opus dimittere ecclesiæ possessiones suas, & qui*

hoc faciunt memores sunt suæ salutis ut sui prædixit. D. Augustinus, cur ista nunc taxantur a nouis hæreticis?

nec desideratas,nec exactas cõfestim reddidit,pecuniamq́ illam respuit: atq; rescriptis eundem sicut oportuit & arguit & corripuit, admonens ut de sua simulatione uel iniquitate cũ pœnitentiæ humilitate deo satisfaceret,ne cũ tam graui delicto de seculo exiret. Frequẽtius uero dicebat,magis securius ac tutius ecclesiam legata a defunctis dimissa debere suscipere,quam hęreditates forte sollicitas & damnosas,ipsaq; legata magis offerenda esse quã exigenda. Cõmendata uero quæq; ipse non suscipiebat, sed uolẽtes suscipere clericos non prohibebat. In his quoq; q̃ ecclesia habebat & posside bat intentus amore,uel implicatus cupiditate non erat, sed maioribus magis & spiritalibus suspensus & inhærens rebus, uix aliquando seipsum ad ista tẽporalia ab æternorũ cogitatione relaxabat & deponebat. Quibusq; ille dispositis & ordinatis,tanq; a rebus mordacibus & iam molestis, animi recursum ad interiora mentis & superiora faciebat,quo uel de inueniẽdis rebus cogitaret, uel de iam inuentis aliquid dictaret,aut certe ex iam dictatis atq; transcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans,& in nocte lucubrans. Et erat tanq; illa religiosissima Maria,typũ gestans supernæ ecclesiæ,de qua scriptũ est quod sederet ad pedes domini,atq; intenta uerbũ eius audiret: De qua soror conquesta quod ab eadem circa multũ ministerium occupata non adiuuaretur,audiuit: Martha Martha solicita es: Elegit optimã partem Maria quę non auferet̃ ab ea. Nam fabricarũ nouarum nunq; studiũ habuit, deuitãs in eis implicationẽ sui animi,quem semper liberũ habere uolebat ab omni molestia tẽporali. Nõ tamen illa uolentes & ædificantes prohibebat, nisi tantũ imoderatos. Interea dum ecclesiæ pecunia deficeret,hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere quod indigentibus erogaret. Nam & de uasis dominicis propter captiuos & quamplurimos indigentes,frangi & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Quod non cõmemorassem,nisi contra carnalem sensum quorundam fieri peruiderem. Et hoc ipsum etiã uenerabilis memoriæ Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendũ & dixit & scripsit,sed & inde de neglecto a fidelibus gazophrylacio & secretario, unde altari necessaria inferunt̃,aliquando in ecclesia loquens admonebat,quod etiã beatissimũ Ambrosiũ se præsente in ecclesia tractauisse nobis aliquando retulerat.

Cum ipso semper clerici,una etiã domo ac mensa sumptibusq́ cõmunibus alebant̃ & uestibant̃. Et ne quisq; facili iuratione etiã ad periurium decidisset,& in ecclesia populo prædicabat,& suos instituerat,ne quis iuraret,nec ad modicũ quidem. Quod si prolapsus fuisset,unam de statutis perdebat potionẽ. Numerus enim erat suis secũ cõmorantibus & conuiuantibus poculorꝫ præfixus. Indisciplinatiões quoq; & transgressiones suorũ a regula recta & honestate, & arguebat & tolerabat, quantũ decebat & oportebat: in talibus præcipue docens ne cuiusq; cor declinaret̃ in uerba maligna ad excusandas excusationes in peccatis. Et dum quisq; offerret munus suũ ad altare,& illic recordatus fuisset quod frater suus haberet aliquid aduersus illũ,relinquendũ esse munus ante altare,atq; eundem fratrem esse reconciliandũ,& tunc ueniendũ,& munus ad altare offerendũ. Si uero ipse aduersus fratrem suũ aliquid haberet, corripere eum debere in parte,& si eum audisset,Lucratus esset suũ fratrẽ,si minus,adhibendum esse unũ aut duos. Quod si & ipsos contemneret, ecclesiã adhi-

bendam. Si uero & huic non obediret, esset illi ut ethnicus & publicanus. Et illud addens, ut fratri peccanti & ueniam petenti, non tantũ septies, sed settuagiessepties delictum relaxetur, sicut quisque a domino quotidie sibi postulat relaxari.

8

Fœminarum aũt intra domũ eius nulla unq̃ conuersata est, nulla mansit, nec quidẽ germana soror, quæ uidua deo seruiens multo tẽpore usq; in diem obitus sui præposita ancillarũ dei uixit. Sed neq; patrui sui filiæ, & fratris sui filiæ quę pariter deo seruiebant: Quas personas sanctorũ episcoporũ cõcilia in exceptis posuerũt. Dicebat uero, q̃a & si de sorore & neptibus secum cõmorantibus, nulla nasci posſit mala suspitio, tamen quoniã illæ personæ sine alijs necessarijs secumq́ manentibus fœminis esse non possent, & quod ad eas etiam alię afforis intrarent, de ijs posse offendiculum aut scandalũ infirmioribus nasci, & illos qui cum episcopo uel quolibet clerico forte manerent, & illis omnibus fœminarũ personis una cõmorantibus aut aduentantibus, tentationibus humanis posse perire, aut certe malis hominũ suspitionibus pesſime diffamari: ob hoc ergo dicebat nunq̃ debere fœminas cũ seruis dei etiã castisſimis in una manere domo, ne ut dictũ est, aliquod scandalũ uel offendiculũ hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus fœminis ut uideret uel salutaretur, rogabat, nunq̃ sine clericis testibus ad eas intrabat, uel solus cũ solis unquam est locutus, nisi secretorũ aliquid interesset.

Notent hoc nostri temporis hæretici qui a muliercularũ cõuictu & conuersatione nolunt auelli, hiq; imprimis, qui apud eos & sacerdotes & concionatores agunt.

In uisitationibus, uero modũ tenebat ab Apostolo definitũ, ut non nisi pupillos & uiduas in tribulationibus constitutas uisitaret. Et si forte ab ægrotantibus ob hoc peteretur ut pro eis in pręsenti deum rogaret, eisq; manus imponeret, sine mora pergebat. Fœminarum aũt monasteria non nisi urgentibus necesſitatibus uisitabat. Seruandũ quoq; in uita & moribus hominis dei referebat, quod in institutis sanctę memorię Ambrosij cõpererat, ut uxorẽ cuiquã nunq̃ posceret, neq; militare uolentẽ ad hoc cõmendaret, neq; in sua patria petitus iret ad conuiuiũ. De singulis rebus pręstans causas, scilicet, ne dum inter se coniugati casu iurgarent, & cum maledicerent per quẽ coniuncti essent. Sed plane ad hoc sibi iam illis cõsentientibus petitũ interesse debere affirmabat sacerdotẽ, ut uel eorũ iam pacta & placita firmarent, uel benedicerent. Et ne militiæ cõmendatus suam culpã male agens suffragatori tribueret. Et ne per frequentiã in patriæ conuiuijs, cõstitutus tẽperantię amitteret modus. Indicauerat quoq; nobis se prædicti & beatę Memorię uiri in ultimo uitæ constituti audisse sapientisſimũ & pijsſimũ responsum, & multũ laudabat ac prædicabat. Nam cũ ille uenerabilis ultima iaceret ægritudine, & a fidelibus honoratis lecto eius astantibus & uidẽtibus eum de seculo migraturũ ad deum, & ob hoc mętentibus tanti ac talis antistitis ecclesiam posse priuari uerbi & sacramenti dei dispensatione, cũ lachrymis rogarent ut sibi a domino uitę posceret cõmeatũ, eum illis dixisse: Non sic uixi ut me pudeat inter uos uiuere, sed nec mori timeo, quia bonũ dominũ habemus. Et in his noster Augustinus senex elimata ac librata admirabat & laudabat uerba. Ideo enim eum dixisse intelligendũ est, nec mori timeo, quia bonũ dominũ habemus, ne crederet pręfidens de suis purgatisſimis moribus pręsumpsisse, Nõ sic uixi ut me pudeat inter uos uiuere. Hoc dixerat ad illud quod homines de homine nosce poterant. Nam sciens examen æquitatis

diuinæ de bono domino se dicit magis quã de meritis suis confidere, cui etiã in oratione quotidiana dominica dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoq; coepiscopi & familiarissimi sui amici, in extremis uitæ de talibus frequentissimum referebat dictũ: ad quem quũ uisitandũ iam morti appropinquantẽ uentitasset, & ille manus gestu se de seculo exiturũ significaret, atq; a se illi esset respõsum, adhuc eũ ecclesiæ necessariũ uiuere posse, illũ, ne putaret huius uitę teneri cupiditate respõdisse ei: Si nunq; bene. Si aliquãdo, quare non modo? Et talẽ sententiam mirabat̃ & laudabat hominẽ protulisse deum quidẽ timentem uerũtamen in uilla natum & nutritũ, sed nõ multa lectionis eruditũ scientia. Illud etiam cuiusdã ægrotantis dictũ afferebat episcopi, de quo sanctus in epistola sua quam de mortalitate scripsit martyr Cyprianus ita retulit, dicens: Cũ quidem collegis & cũ sacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus cõmeatum sibi precaret̃, astitit deprecanti, & iam pene morienti iuuenis honore & maiestate uenerabilis, statura celsus, & clarus aspectu, quem astantem sibi uix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem uidere iam poterat de seculo recessurus. Atq; ille non sine quadam animi & uocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non uultis, quid faciam uobis?

Ante proximũ uero diem infirmitatis obitus sui a se dictatos & ędítos recensuit libros, siue eos quos primo tẽpore cõuersionis suę adhuc laicus, siue quos presbyter, siue quos episcopus dictauerat, & quęcunq; in his recognouit aliter quã sese haberet ecclesiastica regula a se fuisse dictata & scripta, cũ adhuc ecclesiasticũ usum minus sciret, minusq́; intelligeret, a semetipso & reprehensa & correcta sunt. Vnde etiam duo conscripsit uolumina, quorũ est titulus, de recensione librorũ. Præceptos etiã sibi quosdam libros ante diligentiorẽ emendationẽ a nõnullis fratribus cõquerebatur, licet eos postmodũ emendasset. Imperfecta etiã quædam librorũ suorũ pręuentus morte dereliquit. Quiq; prodesse omnibus uolens, & uolentibus multa librorũ legere & non ualentibus, ex utroq; diuino testamento ueteri & nouo pręmissa pręfatione, pręcepta diuina seu uetita ad uitę regulam pertinentia excerpsit, atq; ex his unũ codicem fecit: ut qui uellet legere, atq; in eo uel quę obediens deo inobediens'ue esset agnosceret: & hoc opus uoluit Speculũ appellare. Verũ breui consequenti tẽpore diuina uoluntate & potestate prouenit, ut manus ingens diuersis telis armata & bellis exercitata, immaniũ hostium Vuandalorũ et Alanorum cõmixtam secũ habentes Gothorũ gentem, aliarumq; diuersarũ gentiũ personas ex Hispaniæ partibus transmarinis nauibus Aphricæ influxisset & irruisset uniuersaq; per loca Mauritaniarũ etiam ad alias nostras tran-

9 siens prouincias & regiones, omni sæuiens crudelitate & atrocitate, cuncta quę potuit expoliatione, cędibus diuersisq; tormẽtis, incendijs, alijsq; innumerabilibus & infandis malis depopulata est, nulli sexui, nulli parcens ætati, nec ipsis dei sacerdotibus uel ministris nec ipsis ecclesiarũ ornamentis seu instrumentis uel ædificijs. Et hanc ferocissimã hostiũ grassationem & uastationem ille homo dei, & factam fuisse & fieri non ut cæteri homines sentiebat & cogitabat: Sed altius & profundius ea considerans, & in his animarũ præcipue uel pericula uel mortes præuidens, so-

Ecce morem hæreticorum, sæuire præcipue in seruos dei & in sanctas eius ecclesias.

lito amplius quam ut scriptũ est. Qui apponit scientiã, apponit dolorem, & cor intelligens quasi tinea ossibus, fuerunt ei lachrymæ panes die ac nocte, amarissimamq; & lugubrem præ cæteris suæ senectutis iam pene extremam ducebat ac tolerabat uitam. Videbat enim ille homo dei ciuitatis excidio perditas pariter cũ ædificijs, uillarumq; habitatores, alios 10
hostili nece extinctos, alios effugatos atq; dispersos. Ecclesias sacertotib⁹ ac ministris destitutas, uirginesq; sacras & quosq; continentes ubiq; dissipatos: & in his alios defecisse tormentis, alios gladio interemptos esse, alios in captiuitate perdita animi & corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deseruire. Cernebat etiam hymnos dei & laudes de ecclesijs deperisse ędificia ecclesiarũ quamplurimis locis ignibus concremata esse, solennia quoq; quę deo debentur de proprijs locis defecisse sacrificia, ac sacramenta diuina uel non quæri, uel quęrenti qui tradat non facile reperiri: in ipsas montiũ syluas & cauernas petrarũ & speluncas confugiẽtes, uel ad quascunq; munitiones, alios fuisse expugnatos & interfectos, alios necessarijs sustentaculis euolutos atq; priuatos, ut fame contabescerent: ipsosq; ecclesiarũ præpositos & clericos, qui forte dei beneficio uel eos non incurrerant, uel incurrentes euaserant, rebus omnibus expoliatos atq; nudatos egentissimos mendicare, nec eis oĩbus ad omnia quibus fulciendi essent subueniri posse. Vix tres superstites uidebat ex innumerabilibus ecclesijs, hoc est, Carthaginensem, Hipponensem, & Circensem, quæ dei beneficio excisę non sunt, & earum permanet ciuitates, & diuino & humano fultæ pręsidio, licet post eius obitũ urbs Hipponensis incolis destituta, ab hostibus fuerit concremata. Et se inter hęc mala cuiusdam sapientis sententia consolabatur, dicentis: Non erit magnus magnũ putans quod cadunt ligna & lapides, & moriunt̃ mortales. Hęc ergo omnia ille, ut erat alte sapiens, quotidie ubertim flebat. Accreuitq; męroribus & lamentationibus eius, ut etiam adhuc in suo statu consistentem ad eandem Hipponensium regionũ ciuitatem ab eisdem hostibus ueniretur obsidendam. Quoniã in eius tunc defensione fuerat cõstitutus comes quidam Bonifacius cũ Gothorum quondam fęderatus exercitu, quã urbem ferme quatuordecim mensibus cõclusam obsederunt. Nam & littus illi marinũ interclusione abstulerunt. Quo etiam nos ipsi de uicino cũ alijs nostris coepiscopis confugeramus, in eademq; omni obsidionis tempore fuimus. Vbi nobiscũ super his infortunijs sępissime colloquebamur, & dei tremenda iudicia prę oculis nostris posita considerabamus dicentes. Iustus es domine, & rectũ iudicium tuum. Pariterq; dolentes, gementes & flentes orabamus miserationũ patrem & deum omnis consolationis, ut de eadem nos tribulatione subleuare dignaretur.

Et hæc ipsa in Germania & alibi per hæreticos perpætrata, & audiuimus, & proprijs oculis uidimus, ac quotidie experimur.

Et forte prouenit ut una cũ eodem ad mensam constitutis, & inde cõfabulantib⁹ cœperit coram nobis dicere: Noueritis me hoc tẽpore nostrę calamitatis deum rogare, ut aut hanc ciuitatem ab hostibus circũdatam liberare dignetur, aut si aliud ei uidetur, suos seruos ad perferẽdam suam uoluntatem fortes faciat, aut certe ut me de hoc seculo ad se accipiat. Quę ille dicens nosq; instruens, deinceps cũ eodem & nos cum nostris omnibus, & ipsi qui in eadem fuerant ciuitate a summo deo similiter petebamus. Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit lecto febribus fatigatus, & illa ultima exercebatur ęgritudine. Nec suum sane dominus fa-

mulum fructu suę pręcis fraudauit. Nam & sibi ipsi et eidem ciuitati quod lachrymosis deposcit pręcibus, in tempore impetrauit. Noui quoq; eundem & presbyterũ & episcopum pro quibusdam energumenis petentibus ut oraret rogatũ eumq; in oratione lachrymas fundentem deum rogasse, & dęmones ab hominibus recesisse eumq; ad ęgrotantem & lecto uacantem quendam cũ suo egroto uenisse, & rogauisse ut eidem manum imponeret ut sanus esse posset: eumq; respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc utiq; primitus pręstitisset: & illũ dixisse uisitatũ se fuisse, sibiq; per somniũ dictum esse, Vade ad Augustinũ episcopũ, ut eidem manũ imponat, & saluus erit. Quod dum cõperisset, facere non distulit, & illũ infirmum continuo dominus sanũ ab eodem discedere fecit.

Interea reticendũ minime est, cũ memorati impenderent hostes, a sancto uero quoq; nostro coepiscopo Thabennensis ecclesiæ Honorato, literis fuisse consultũ, utrum nam illis aduentantibus ex ecclesiis episcopis, uel clericis recedendũ esset, an non. Eiq; rescriptis insinuasse quid magis ab illis Romaniæ euersoribus esset metuendũ. Quam eius epistolam huic scripturæ inserere uolui. Est enim sacerdotũ dei & ministrorum moribus ualde utilis & necessaria. Isto modo rescriptũ est ad eundem ab eodem sancto fratri & coepiscopo Honorato. Augustinus in domino salutem. Charitati tuæ misso exemplo epistolæ quem fratri. Quod uult deo nostro coepiscopo scripsi, putabã me hoc onere caruisse quod mihi imposuisti, quærendo consiliũ, quid in his periculis quæ in tempora nostra uenerunt facere debeatis. Quamuis enim epistolam, &c.

Sane ille sanctus in uita sua prolixa pro utilitate ac fœlicitate sanctæ ecclesiæ catholicæ diuinitus condonata, uixit annis septuagintasex, in clericatu autem uel episcopatu annis ferme quadraginta. Dicere aũt nobis inter familiaria colloquia consueuerat post perceptũ baptismũ etiam laudatos Christianos & sacerdotes absq; digna & competenti pœnitentia exire de corpore nõ debere. Quod etiam ipse fecit ultima qua defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi, ipsosq; quaterniones iacens in lecto contra parietẽ positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac ubertim flebat. Et ne intentio eius a quoquam impediretur, cauebat. Ante dies ferme decem quam exiret de corpore, a nobis postulauit præsentibus ne quis eum ingrederetur nisi his tantũ horis quibus medici ad inspiciendũ intrarent, uel eum ei inferretur refectio. Et ita obseruatũ ac factum est, & omni illo tempore orationi uacabat. Verbũ dei usq; ad ipsam suam extremam ægritudinem imprætermisse, alacriter & fortiter sana mente sanoq; consilio in ecclesia prædicauit. Mẽbris omnibus sui corporis incolumis, integro aspectu atq; auditu, & ut scriptũ est, nobis astantibus & uidenti-

11 bus, ac cũ eu pariter orantibus, abdormiuit in pace cũ patribus suis, enu-

Vide quõ moriantur ueri Christi fideles. tritus in bona senectute: & nobis coram positis pro eius commendanda corporis depositione, sacrificiũ deo oblatũ est, & sepultus est. Testamen

12 tum aũt nullum fecit, quia unde faceret pauper Christi non habuit. Eccle-

Vide etiam quomodo sepeliantur, nẽpe cũ missæ celebratiõe, qđ sacrificium appellat. siæ bibliothecam & omnes codices diligẽter posteris custodiendos semper iubebat. Si quid uero ecclesia, uel in sumptibus uel in ornamentis habuit, fideli presbytero qui sub eodem domus ecclesiæ curam gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos uel in proposito uel extra cõstitutos, in sua

uita & morte uulgi more tractauit. Quib⁹ dũ adhuc superesset id si opus fuit, quod & cæteris erogauit, non ut diuitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. Clerũ sufficientissimũ & monasteria uirorũ ac fœminarũ continentiũ cum suis præpositis plena ecclesiæ dimisit, una cũ bibliothecis libros, & tractatus uel suos uel aliorũ sanctorũ habẽtibus, in qbus dono dei qualis quantusq; in ecclesia fuerit noscit, & in his semper uiuere a fidelibus inuenit. Iuxta qđ etiã seculariũ qdã poëtarũ, suis iubẽs quo sibi tumulũ mortuo in aggere publico collocarẽt, ꝑ epigrãmata finxit, dicẽs. 13

Monasteria uirorum & fœminarum continentiũ cũ suis præpositis plura, ecclesiæ dimisit moriẽs D. Augustinus.

Viuere post obitum uatem uis nosce uiator?
Quod legis ecce loquor, uox tua nempe mea est.

Et in suis quidẽ scriptis ille deo acceptus & clarus sacerdos quantum lucente ueritate uidere concedit, rectę ac sanę fidei, spei, & charitatis catholicæ ecclesię uixisse manifestat. Quod agnoscunt qui eundẽ de diuinis scribentẽ legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse qui eum & loquentẽ in ecclesia præsentem audire & uidere potuerũt, & eius pręsertim inter homines conuersationẽ non ignorauerunt. Erat enim non solũ eruditus scriba in regno cœlorũ, de thesauro suo proferens noua & uetera, & unus negociatorũ qui inuentã pretiosam margaritã quę habebat uenditis cõparauit, uerumetiam ex ĳs ad quos scriptũ est. Sic loquimini, & sic facite, & de quib⁹ saluator dicit. Qui fecerit & docuerit sic homines, hic magnus uocabit in regno cœlorũ. Peto aũt impendio uestram charitatẽ, qui hęc scripta legitis, ut mecũ omnipotenti deo gratias agatis, dominumq; benedicatis, qui tribuit mihi intellectũ ut hęc in notitiam & præsentiũ & absentium præsentis temporis & futuri hominũ, & uellem deferre, & ualuissem: & mecum ac pro me oretis, ut illius quondam uiri cũ quo annis ferme quadraginta dei dono absq; amara ulla dissensione familiariter ac dulciter uixi, & in hoc seculo æmulator & imitator existã, & in futuro omnipotentis dei promissis cum eodem perfruar. Amen.

Finis Tertĳ Libri.

COLENDISSIMO PATRI DOMINO IOANNI BERNARDO EPISCOPO CALAGVRITANO

A. Episcopus Veronensis.

DVO præcipua sunt Præsul dignissime, quæ Ecclesiam dei mirum in modũ hodie perturbant atq; affligunt, & quẽ admodum nauigium in medio maris positum, alĳ post alios undarũ fluctus exagitant, ut nisi cito dominus pro sua bonitate eam ex alto respexerit, iam iã collapsura merito pusillis uideri possit. Primum quidem hæreticorũ insania, quæ dei cultum per omnes retro generationes obseruatum penitus euacuat, & nouum colendi ritum annunciat. Alterum uero, impura Ecclesiasticorum nostrorum uita, quæ adeo effrenis hodie reperitur, ut passim sine pudore peccare cuilibet impune liceat, neq; id modo, sed si uirum aliquem probum offenderit (quæ tamen rara nũc in terris auis est) qui deo per omnia placere studeat, illico tanquam contra nebulonẽ quendam & sycophantam acclametur ab istis, publice dilacerer, et digitis quodammodo ostendatur. Atq; in tantũ ualuit corruptela ista, ut uiuere Christia-

ne Christianum uirum, hodie hypocrisim et seductionem appellent. Quis autem animo sit usque adeo ferreo et adamantino, quis ita plane omnis cõmiserationis expers & immitis, qui cum uideat Ecclesiam dei his tam atrocibus malis impeti, & opprimi, non condoleat mente, inque terrã præ luctu deflectatur, & immensis istis curis omnino tabesiat? Sed scio Reuerendisime Domine has duas calamitates, quibus hodie circũuoluimur, non tibi nouas uideri, ut pote qui optime noueris duo hæc solita esse morborum genera, quæ semper in dei Ecclesiam quotiescunque manus domini contra eam desæuierit, debachata sint. Prodeat Magnus ille Basilius, & aureo suo ore, quid lugens & mœrens de sui temporis hæresibus lamẽtetur, proferat. Ita enim ait is ad occidentales Episcopos scribens; Porro tribulationes nostræ uel nobis tacentibus, uobis sunt cognitæ, ut quæ in totum orbem sunt euulgatæ. Patrũ dogmata contemnuntur, apostolicæ traditiones annihilantur, recentiorum hominum inuenta ecclesiis inseruntur. Homines in posterũ de artibus, non de deo disserunt. Mundi sapientia primas tenet, crucis gloriam abominans. Pastores abiguntur, lupi graues introducuntur, qui Christi gregẽ discerpunt. Domus oratoriæ deseruntur a cœtu, solitudines refertæ sunt plorantibus. Seniores ingemiscunt, dum uetera præsentibus comparant. Iuuenes miserabiliores, qui nõ uideant qualibus priuati sint. Et hæc quidem Basilius. Quod uero mali ecclesiasticorum mores ecclesiam dei iam inde ab initio deuastauerint, arbitror te legisse quid D. Hieronymus in secundum & tertium Micheæ caput super hac re scripserit. Nonne ibi dolet maxime sanctus pater Ecclesiæ principes delitiis affluere, & inter epulas atque lasciuias Pudicitiam seruare se credere, quos eiiciendos omnino ait de spaciosis domibus lautisque cõuiuiis, & multo labore cõquisitis epulis, propter malas cogitationes & opera sua? Nonne ibi opprobrium & confusionẽ illam magnam detestatur, Iesum Crucifixum magistrum pauperem atque esurientem, farsis prædicare corporibus, ieiuniorumque doctrinam rubentibus buccis, tumentibusque oris proferre? Quod sanctorum successores Apostolorum, conuersationem eorũ & abstinentiam non imitentur, sed propter immunditiã corruptione corrupti sint, iniustas ordinationes celebrantes, uoces domini uenditantes, & omnia propter pecuniam facientes? Quod denique Sion ædificent in sanguine, & Hierusalem in iniquitate? Aduersus igitur hæc duo tam perniciosa mala duo itidem nobis ad præsens uidentur præsentanea afferri posse remedia. Contra primum quidem, quod cõstans ac fidelis semper seruetur animus noster, & fidei nostræ in Christum robur custodiatur immotum. Id indefesso studio prædicetur, quod publice in Ecclesia didicimus, nec philosophorum argumenta sectemur, aut dialecticorum tendiculis capiamur, sed sanctorum Apostolorum & præcedentium patrum simplicitati acquiescamus, illosque tanquam eximios duces nostros boni discipuli subsequamur, ac iuxta benedictionẽ Moysi ex ipsis arcanis cordis nostri ac bonis thesauris uetera ueterum, & quæ ante faciem iuniorum antiquitatẽ redoleant, proferamus, scientes illud scriptum, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentiũ reprobabo. Item & illud, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Aduersus secundum uero, quod puritati cordis & synceritati mentis inhærentes, & semper in omni bono opere fructificantes, deum omnipotentem & pientisimum patrem nostrum fusis pre-

sis precibus deprecemur, ut non in æternum obliuiscatur nostri, sed oculis misericordiæ suæ super nos aspicere, & ad nauiculam suã in medijs fluctibus laborantem uenire, suaq; potentissima manu, sæuientes tempestates compescere, & flantes uentos sedare dignetur. Et non solum eam de præsentibus periculis eruere, sed & benigne concedere, ut in aliam quandam formam breui tempore immutatam, & ad pristinum decorem, puritatemq; restitutam uideamus. Quod proculdubio faciet, si nos in orationibus desides & negligentes nõ fuerimus. Tuq; imprimis deo digne Antistes, qui ueteris Ecclesiæ dei in teipso fidei & probitatis experimentũ exhibes. Nec defuturos apud deum hac in re etiam suis intercessionibus sanctos hos arbitramur, quos tibi in quarto hoc uolumine legendos nunc exhibemus. Vale in Christo colendissime atq; amantissime pater, & nostri semper & ubiq; meminisse dignare.

VITA HONORATI ABBATIS MONASTERII FVNDENSIS, ET LIBERtini monachi eiusdem, per D. Gregorium Papam scripta.

Ex libro primo Dialogi capitulo primo.

GREGORIVS. Venancij quõdam patricij in Samnij partibus uilla fuit, in qua colonus eius filium Honoratũ nomine habuit. Qui ab annis puerilibus ad amorẽ cœlestis patriæ per abstinentiam exarsit. Cumq; tam magna conuersatione polleret: seque iam ab otioso quoq; sermone restringeret: multumq; ut præfatus sum, per abstinentiã carnem domaret: die quadam parentes eius uicinis suis conuiuium fecerunt: in quo ad uescendum carnes paratæ sunt: quas dum ille ad esum cõtingere per abstinentiæ amorem recusaret: cœperunt cum parentes eius irridere: ac dicere. Comede: nunquid piscem in his montibus tibi allaturi sumus? Illo uero in loco pisces audiri consueuerant: non uideri. Sed cũ his sermonibus Honoratus irrideretur: repente in conuiuio aqua ad ministerium defuit: & cum situla lignea (sicut illic moris est) mancipium ad fontẽ 1
perrexit. Dumq; hauriret aquam: piscis situlam intrauit. Reuersumq; mancipium ante ora discumbentiũ piscem cum aqua fudit: qui ad totius diei uictum potuisset Honorato sufficere. Mirati sunt omnes: totaq; illa parentum irrisio cessauit. Cœpere nanq; in Honorato uenerari abstinentiam: quam ante deridebant: sicq; a dei homine irrisionis detersit opprobria piscis allatus de fonte. Qui cum magnis uirtutibus cresceret, a prædicto domino suo libertate donatus est: atq; in eo loco qui fundis dicit, monasterium construxit: in quo ducentorum ferme monachorũ pater extitit: ibiq; uita illius circũquaq; exempla eximiæ conuersationis dedit. Nam quadã die ex eo mõte qui eius monasterio in excelso præminet: ingentis saxi moles eruta est: quæ per deuexum montis latus ueniens totius ruinam cellæ: omniumq; fratrum interitum minabatur. Quam cum uenientem desuper uir sanctus uidisset: frequenti uoce nomen Christi inuocans, extensa mox dextera signum ei crucis opposuit: eamq; in ipso deuexi montis latere cadentem fixit: sicut religiosus uir Laurentius perhibet. Et quia locus ei non fuerat quo inhærere potuisset: aspicitur ita, ut nunc usq; montem cernentibus: casura pendere uideatur.

Cõsidera miraculum pro cõseruatiane propositi delectus ciborum & abstinentiæ. Quid hic dicere possunt hæretici?

Petrus. Putamus hoc:tam egregius uir ut post magister discipulorum fieret:prius habuit magistrum?

Gregorius. Nequaquam hunc fuisse cuiusquam discipulum audiui: sed lege non constringitur sancti spiritus donum. Vsus quidem rectæ conuersationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet: quā prælatis non nouit exhibere. Sed tamen sunt nonnulli qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, ut & si eis exterius humani magisterij disciplina desit: magisterij intimi censura non desit. Quorum tamen libertas uitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda: ne dum se quisq; similiter sancto spiritu impletum præsumit: discipulus hominis esse despiciat: & magister erroris fiat. Mens autem quæ diuino spiritu implet̄, habet euidentissima signa sua, uirtutes. s. & humilitatē: quæ si utraq; perfecte in una mente conueniunt: liquet quod de præsentia sancti spiritus testimonium ferat. Sic quippe etiam Ioannes baptista magistrum habuisse non legit̄: neq; ipsa ueritas quæ corporali præsentia apostolos docuit, eum corporaliter inter discipulos aggregauit. Sed quem intrinsecus docebat: extrinsecus quasi in sua libertate reliquerat. Sic Moyses in eremo edoctus mandatū ab Angelo didicit: quod per hominē non cognouit. Sed hæc (ut prædiximus) infirmis ueneranda sunt, non imitāda.

Petrus. Placet quod dicis, sed peto ut mihi dicas: si tantus hic pater aliquem sui imitatorem discipulum reliquit.

Gregorius. Vir reuerentissimus Libertinus qui tempore Totilæ regis Gothorum eiusdem fundensis monasterij præpositus fuit, in discipulatu illius conuersatus atq; eruditus est. De quo quamuis uirtutes multas plurimorum narratio certa uulgauerit, prędictus tamen Laurentius religiosus uir qui nunc superest: & ei ipso in tempore familiarissimus fuit: multa mihi dicere de illo consueuit: ex quibus ea quę recolo pauca narrabo.

In eadem prouincia Samnij (quam supra memoraui) idem uir pro utilitate monasterij carpebat iter. Dum Darida Gothorum dux cum exercitu in loco eodē uenisset: dei seruuus ex caballo quo sedebat ąb hominibus eius proiectus est. Qui iumenti perditi damna libenter ferens, etiam flagellum quod tenebat diripientibus obtulit dicens, Tollite ut habeatis qualiter hoc iumentum minare ualeatis. Quibus dictis protinus se in orationem dedit. Cursu autem rapido prędicti ducis exercituo peruenit ad fluuium qui uocatur uulteranus, ibiq; equos suos cœperunt singuli hastis tūdere: & calcaribus cruentare: sed tamen equi uerberibus cęsi: calcaribus cruentati, fatigari poterant: moueri non poterant: sicq; aquā fluminis tangere quasi mortale pręcipitium pertimescebant. Cumq; diu cędendo sessores singuli fatigarent̄: unus eorꝝ intulit, quia ex culpa quam seruo dei in uia fecerant, illa sui itineris dispendia tolerabant. Qui statim reuersi post se libertinum reperiunt in oratione prostratum. Cui cū dicerent: surge tolle caballum tuum: ille respondit: Ite cum bono, ego caballi opus non habeo. Descendentes uero inuitum eum in caballū de quo deposuerant leuauerunt: & protinus abscesserunt. Quorꝝ equi tanto cursu illud qđ prius non poterant transire, flumen transierunt: acsi ille fluminis alueus aquam minime haberet. Sicq; factum est, ut cum seruo dei unus caballus reddit: omnes a singulis reciperentur.

Eodem uero temporę in Campaniæ partibus Bucellinus cum Francis

uenit. De monasterio uero præfati uiri famuli dei rumor exierat, quod pecunias multas haberet. Ingressi oratorium Franci cœperunt sæuientes Libertinum quærere: Libertinum clamare: ubi in oratione ille prostratus iacebat. Mira ualde res: quærentes sæuientesq; Franci ingredientes, in ipso impingebant, & ipsum uidere non poterant, sicq; sua cæcitate frustrati, a monasterio sunt uacui reuersi.

Alio quoq; tempore pro causa monasterij abbatis iussu qui Honorato eius magistro successerat: Rauēnam porgebat. Pro amore uero eiusdem uenerabilis Honorati quocunq; libertinus ibat: eius semper caligulam in sinu portare consueuerat. Itaq; dum pergeret, accidit ut quædam mulier extincti filij corpusculum ferret. Quæ dum seruum dei fuisset intuita, amore filij succensa iumentum suum per frenum tenuit: atq; cum iuramento dixit, Nullatenus recedes, nisi filium meum suscitaueris. At ille inusitatū habens tale miraculum, expauit petitionem illius: iuramenta declinare mulieris uoluit: sed nequaquam præualens, animo hæsit. Considerare libet quale quantumq; in eius pectore certamen fuerit. Ibi quippe pugnabat inter se humilitas conuersationis, ac pietas matris: timor ne inusitata præsumeret: dolor ne orbatę matri non subueniret: sed ad maiorem dei gloriam uicit pietas illud pectus uirtutis: quod ideo fuit ualidum, quia uictum: uirtutis enim pectus non esset: si hoc pietas non uicisset. Itaq; descēdit: genua flexit: ad cœlum manus tetendit, caligulam de sinu protulit, & super extincti pueri corpus posuit. Quo orante, anima pueri ad corpus redijt, quem manu comprehendit: ac flenti matri uiuentem reddidit, atque iter quod cœperat peregit.

Petrus. Quidnam hoc esse dicimus: uirtutem tanti miraculi Honorati egit meritum: an petitio Libertini?

Gregorius. In ostensione tam admirabilis signi cum fide fœminæ uirtus conuenit utrorunq;: ideo libertinum existimo ista potuisse: quia plus didicerat de magistri, quam de sua uirtute confidere. Cuius enim caligulam in pectus extincti corpusculi posuit: eius nimirum animam obtinere quod petebat æstimauit. Nam Heliseus quoq; magistri palliū ferens: atq; ad Iordanē ueniens: percussit semel: & aquas minime diuisit. Sed cum repente diceret: ubi est deus Heliæ etiam nunc, percussit fluuiū magistri pallio: ac inter aquas fecit. Perpendis petre quantum in exhibēdis uirtutibus humilitas ualet? Tunc exhibere magistri meritum uirtutem potuit: quando magistri nomē ad memoriam reduxit. Quia enim ad humilitatem sub magistro redijt: quod magister fecerat, & ipse fecit.

Petrus. Libet quod dicis: sed quęso te, est ne aliquid aliud quod adhuc de ipso ad nostram ædificationem narres?

Gregorius. Est plane: sed si sit qui uelit imitari. Ego enim uirtutem patientiæ tanti patris signis & miraculis maiorem credo. Quadam nanq; die is qui post uenerabilis Honorati exitū, monasterij regimen tenebat, contra eundem uenerabilem Libertinū in graui iracundia exarsit, ita ut eum manibus cęderet. Et quia uirgam qua eum ferire posset minime inuenit: cōprehenso scabello suppedaneo, faciem ei ac caput tutudit: totumq; illius uultū tumentem ac liuidum reddidit. Qui uehementer cęsus ad stratum propriū tacitus recessit. Die uero altera erat pro utilitate monasterij causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad le-

ctum abbatis uenit:orationem sibi humiliter petijt. Sciens uero ille quantum a cunctis honoraretur:quantumq; diligeretur: pro iniuria quã ei ingresserat:recedere eũ a monasterio uelle putabat:atq; requisiuit dicens. Vbi uis ire? Cui ille respondit. Monasterij causa constituta est pater:quã declinare nequeo,qa hesterno die me hodie iturũ promisi:illuc ire disposui. Tunc ille a fundo cordis considerans asperitatem & duritiam suam: humilitatem ac mansuetudinem Libertini:ex lecto prosilijt:pedes Libertini tenuit,se peccasse:seq; reum testatus est: qui tanto taliq; uiro tam crudelem facere contumeliam præsumpsisset. At contra Libertinus se se in terram prosternens:eiusq; pedibus prouolutus:suæ culpæ,non illius sęuitiæ fuisse referebat quod pertulerat. Sicq; actum est,ut ad magnam mansuedinem duceretur pater:& humilitas discipuli,magistra fieret magistri. Cumq; pro utilitate monasterij ad constitutionem causæ egressus fuisset: multi uiri noti ac nobiles qui eũ ualde honorabant, uehementer admirati:solliciti requirebant quidnam hoc esset, quod tam tumentẽ ac liuidam haberet faciem. Quibus ille dicebat:hesterno die sero peccatis meis exigentibus,in scabello suppedaneo impegi: Atq; hoc pertuli. Sicq; uir sanctus seruans in pectore honorem ueritatis & magistri: nec patris prodebat uitium:nec falsitatis incurrit peccatum.

Petr⁹. Putas ne uir iste uenerabilis libertin⁹ (de quo tot signa et miracula retulisti) in tã ampla cõgregatione imitatores suos in uirtutib⁹ nõ reliqt?

Gregorius. Felix qui appellabatur curuus: quem ipse bene nosti:qui eiusdem monasterij nuper prępositus fuerat: multa mihi de fratribus eiusdem monasterij admiranda narrabat. Ex quibus aliqua quæ ad memoriam ueniunt supprimo: quia ad alia festino. Sed unũ dicam quod ab eo narratũ prætereundum nullo modo æstimo.

In eodem monasterio quidã magnæ uitæ monachus erat hortulanus. Fur uero uenire consueuerat: et per sepem ascendere,& occulte olera auferre. Cumq; ille multa plantaret quæ minus inueniret: & alia pedibus conculcata:alia direpta conspiceret:totum hortum circuiens:inuenit iter unde fur uenire consueuerat. Qui in eodem horto deambulans:reperit etiã serpentem:cui præcipiens dixit. Sequere me, atq; ad aditum furis perueniens,imperauit serpenti, dicens, In nomine Iesu præcipio tibi ut aditum istum custodias:ac furem huc ingredi non permittas. Protinus serpens totũ se in itinere in transuersum tetendit:& ad cellã monachus redijt. Cumq; meridiano tempore cuncti fratres quiescerent, more solito fur aduenit: ascendit sepem. Et cũ in hortum pedem poneret: uidit subito quia extensus serpens clausisset uiã:& tremefactus post semetipsum concidit:eiusq; pes per calciamentum in sude sepis inhæsit, sicq; dum hortulanus rediret: deorsum capite pependit. Consueta hora uenit hortulanus: pendentem in sepe furem reperit: & serpenti dixit. Gratias deo: implesti quod iussi: recede mõ. Qui statim abscessit, Ad furẽ uero pueniẽs ait. Quid est frãtra didit te mihi de⁹:qre in labore monachorũ furtũ totiẽs facere psumpsisti? Qui hęc dicẽs,pedẽ illi⁹ a sepe in qua inhęserat soluit, eũq; sine læsione deposuit. Cui dixit, Seqre me. Quẽ sequentẽ duxit ad horti aditũ:& olera q furto appetebat auferre,ei cum magna dulcedine prebuit,dicẽs. Vade & post hoc furtum nõ facias: sed cum necesse habes, huc ad me ingredere: & quæ tu cum peccato laborabas tollere:ego tibi deuotus dabo.

VITA EQVITII ABBATIS PER D. Gregorium Papam scripta.

GRegorius. Fortunati uiri uenerabilis abbatis Monasterij q̃ appellatur Balneum Ciceronis: aliorumq́ etiam uirorum uenerabiliũ didici relatione quod narro. Vir sanctissimus Eqtus nomine in Valeriæ prouinciæ partibus, pro uitæ suæ merito apud oẽs illic magnæ admirationis habet: cui Fortunatus idem familiariter notus fuit. Qui nimirum Eqtius pro suæ magnitudine sanctitatis multorũ in eadem prouincia Monasteriorũ pater extitit. Hũc eum iuuentutis suæ tempore acri certamine carnis incentiua fatigarent: ipse suæ tentationis angustiæ eum ad orationis studium solertiorem fecerũt. Cumq; hac in re ab omnipotenti deo remediũ continuis precib⁹ quæreret: nocte quadam assistente angelo eunuchizari se uidit: eiusq; uisioni apparuit quod omnem motum ex genitalib⁹ eius abscinderet: atq; ex eo tempore ita alienus extitit a tentatione, ac si sexũ non haberet in corpore. Qua uirtute fretus ex omnipotẽtis dei auxilio & uiris ante præerat, ita cœpit postmodum etiam fœminis præesse: nec tamen discipulos suos admonere cessabat, ne se eius exemplo in hac re facile crederent; & casuri non tentarent domum quod non accepissent.

Ex libro. i. Dialogi. Cap. 4.

1. Cõtinuis precibus obtinuit a deo equitius extinctionem motus libidinis ex genitalibus.

Eo autem tempore quo malefici in hac sunt Romana urbe deprehensi. Basilius (qui in magicis operib⁹ primus fuit) in monachico habitu Valeriam fugiens petijt. Qui ad uirum reuerendissimũ Castosium Amiterninæ ciuitatis episcopum pergens: petijt ab eo ut eum Equitio abbati committeret: ac sanandum Monasterio illius commendaret. Tunc ad Monasterium uenit episcopus: secũq; Basiliũ Monachũ deduxit: & Equitiũ dei famulũ rogauit ut eũdem Monachũ in congregationem susciperet. Quẽ statim uir sctũs intuens ait, Hũc quem mihi commendas pater: ego nõ uideo Monachum esse: sed diabolum. Cui ille respondit, occasionem, quæris: ne debeas præstare quod peto. Ad quem mox Dei famulus dixit, ego quidem hoc eũ esse denũcio quod uideo: ne tamen nolle me obedire existimes: facio quod iubes, susceptus itaq; in monasterio est. Post non multos uero dies idem dei famulus pro exhortandis ad desideria superna fidelibus paulo longius a cella digressus est. Quo discedente contigit ut in Monasterio uirginum in quo eiusdem patris cura uigilabat: una earũ quę iuxta carnis huius putredinem speciosa uidebaẽ febricitare inciperet: & uehementer anxiari: magnisq; uocibus cum stridore clamare, Modo moritura sum, nisi Basilius Monachus ueniat: & ipse mihi per suæ curationis studium salutem reddat. Sed in tanti patris absentia accedere quispiam Monachorũ in cogregationem uirginum non audebat: quanto minus ille qui nouus aduenerat: eiusq; adhuc uitam congregatio fratrum nesciebat. Missum repente est, & Dei famulo Equitio nũciatum: quod sanctimonialis illa immensis febribus æstuaret, & Basilij Monachi uisitationẽ anxie quæreret: quo audito uir sctũs dedignando subrisit: atq; ait, Nunquidnam dixi quod diabolus est iste, nõ Monachus? Ite, & eum de cella expellite. De ancilla autem dei quæ anxietate febrium urgeẽ, nolite esse sollicitī, quia ex hac hora neq; febribus laboratura est: neq; Basilium quęsitura. Regressus est Monachus; & ea hora saluti restitutam dei uirginẽ

2. Monasterium uirginum.

agnouit, qua eandem salutem illius Dei famulus Equitius longe positus nūciauit, in uirtute. s. miraculi: exemplū tenens magistri, qui inuitatus ad filium Reguli eum solo uerbo restituit saluti: ut reuertens pater ea hora filium restitutū uitæ cognosceret: qua uitam illius ex ore ueritatis audisset. Omnes autem Monachi iussionem patris sui implentes, eūdem Basilium ex Monasterĳ habitatione repulerūt. Qui repulsus dixit frequenter se cellam Equitĳ margicis artib⁹ in aera suspendisse: nec tamen ei⁹ quempiam lædere potuisse. Qui non post longū tempus in hac Romana urbe exardescente zelo christiani populi igne crematus est.

3 *Oblita benedicere lactucam signo crucis.*

Quadam uero die una dei famula ex eodem Monasterio uirginū hortum ingressa est: quæ lactucam conspiciens concupiuit, eamq; signo crucis benedicere oblita auide momordit, sed arrepta a diabolo protinus cecidit. Cumq; uexaretur: eidem patri Equitio sub celeritate nūciatum est ut ueniret concitus: & orando succurreret. Moxq; hortum idem pater ut ingressus est: cœpit ex eius ore quasi satisfaciens ipse qui hanc arripuerat diabolus clamare, dicens, Ego quid feci? ego quid feci? Sedebam ibi sup lactucam: uenit illa, & momordit me. Cui cum indignatione uir Dei præcepit ut discederet, & locum in omnipotentis Dei famula non haberet. Qui protinus abscessit, nec eam ultra contingere præualuit.

Quidam uero Felix nomine Nursię prouincię nobilis: pater huius Castorĳ qui nūc nobiscum in Romana urbe demoratur: cum eūdem uenerabilem uirum Eqtium sacrū ordinem non habere conspiceret, & per singula discurrere, atq; studiose prędicare: eum quadam die familiaritatis ausu adĳt, dicens, qui sacrū ordinem non habes, atq; a Romano pontifice sub quo degis prædicationis licentiam non accepisti, prædicare quomodo præsumis? Qui eius inquisitione compulsus uir sctūs indicauit prędicationis licentiam qualiter accepit: dicens, ea quę mihi loqueris: ego quoq; tecum ipse pertracto. Sed quadam nocte speciosus mihi per uisionem iuuenis astitit: atq; in lingua mea medicinale feramētum, idest fleubotomiū posuit, dicens, Ecce posui uerba mea in ore tuo: egredere ad prędicandū. Atq; ex illo die etiam cum uoluero: de Deo tacere non possum.

4 *Hoc speciale in equitio firmat regulam in contrarium, quod qui non est in sacro ordine cōstitutus nec sui superioris habet licentiam prædicare uerbum dei non debeat. Quod nota contra prædicatores hæreticorum, qui coniugati, & artes mechanicas etiam exercentes, sacris, ne dum initiati, & contra Roma. pontificis christi Vicarĳ mandatum, passim populis concionantur.*

Petrus. Vellem etiam patris huius opus agnoscere, qui fertur talia dona a deo percepisse.

Gregorius. Opus Petre ex dono est: non donū ex opere, alioquin gratia iam non est gratia. Omne quippe opus dona pręueniūt, quamuis ex subsequenti operę ipsa etiam dona succrescūt. Ne tamen uitę eius cognitione frauderis: bene hanc reuerendissimus uir Albinus Reatinę antistes ecclesię cognouit, & adhuc supersunt multi qui scire potuerūt. Sed quid plus quęris operis: quando concordabat uitę mūditia cū studio prędicationis, Tantus q̄ppe illū feruor ad colligēdas Deo aīas accenderat: ut sic Monasterĳs pręesset, quaten⁹ per ecclesias: per castra, per uicos, per singulorum quoq; fideliū domos circūquaq; discurreret, & corda audientiū ad amorem patrię cœlestis excitaret. Erat uero ualde uilis in uestib⁹: atq; ita despectus, ut si quis illū fortasse nesciret: salutatus etiam resalutare despiceret, & quotiens alia tendebat ad loca, iumento sedere consueuerat: quod esse despectabilius omnibus iumentis in sella potuisset: in quo etiā capistro pro freno: & uerue cum pellib⁹ pro sella utebat̄. Per semetipsum sacros codices in pelliceis sacculis missos dextro leuoq; portabat late-

5 *Hæc est uera prædicatio, quando cum uerbis cōcordat uitæ mūditia. Quod perraro uideas in hæreticis.*

re, & quocunque peruenisset: scripturarum aperiebat fontem, & rigabat prata mentium. 6

Vilibus uestibus induebatur.

Huius quoque opinio prædicationis ad Romanæ urbis notitiam peruenit, atque ut est lingua adulantium, auditoris sui animum amplectendum necans: eo tempore clerici huius apostolicæ sedis antistiti adulando questi sunt, dicentes, Quis est iste uir Rusticus, qui auctoritatem sibi prædicationis arripuit, & offm̃ apostolici nostri domini sibimet indoctus usurpare præsumit? Mittatur ergo si placet, qui huc eum exhibeat: ut quid sit ecclesiasticus rigor agnoscat. Sicut autem moris est, ut occapato in multis animo adulatio ualde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa, suadentibus clericis consensum pontifex præbuit, ut ad Romanã urbem duci debuisset: & quænam sua esset mensura cognosceret. Iulianũ tamen tũc defensorem mittens, qui Sabinensi ecclesiæ postmodũ in episcopatu præfuit: hoc præcepit, ut cum magno eum honore deduceret: ne quicquam dei famulus ex conuentione eadem iniuriam sentiret. Qui parere de eo clericorum uotis concitus uolens, festine ad eius Monasterium cucurrit, ibique absente illo antiquarios scribentes reperit: ubi abbas esset requisiuit. Qui dixerũt, in ualle hac quę Monasterio subiacet fœnũ secat. Idem uero Iulianus superbum ualde atque contumacem puerum habuit: cui uix poterat uel ipse dominari. Hunc ergo misit, ut ipsum ad se sub celeritate perduceret. Perrexit puer, & proteruo spũ pratum uelociter ingressus, hominesque illic intuens fœnum secantes: requisiuit quisnam esset Equitius. Moxque ut audiuit quis esset: eum adhuc longe positus aspexit: & immẽso timore correptus cœpit timere, lacescere: sequi ipm nutanti gressu uix portare posse, qui tremens ad dei hominem peruenit, atq; ulnis humiliter submissis eius genua deosculans strinxit, suũque dñm ei occurrisse nũciauit. Cui resalutato Dei famulus p̃cepit, dicens, leua fœũ uiride: porta pabulũ iumentis in qbus uenistis, ecce ego (quia parum superest) operæ expleto te subsequor. Is autem qui missus fuerat Iulianus defensor mirabatur ualde quidnam esset quod redire moraretur puer. Cumque reuertentem puerum conspicit: atque in collo fœnum ex prato deferentem: uehementer iratus cœpit clamare, dicens. Quid est hoc? ego te misi hominem deducere, non fœnum portare. Cui puer respondit, Quem quæris ecce subsequitur. Et ecce uir Dei eleuatis calciatus caligis falcem fœnariam in collo deferens ueniebat. Quem adhuc longe positum puer suo domino quia ipse esset quem quæreret, indicauit. Idem uero Iulianus repente ut uidit dei famulum, ex ipso habitu despexit: eumque qualiter deberet alloqui proterua mente præparabat. Mox uero ut seruus Dei cominus affuit: eiusdem Iuliani animum intolerabilis pauor inuasit, ita ut tremeret: atque ad insinuãdum hoc ipm pro quo uenerat: uix sufficere lingua potuisset. Qui humiliato mox spũ ad eius genua cucurrit: orationem pro se fieri petijt, & quia pater eius aplicus pontifex cũ uidere uellet indicauit. Vir autẽ uenerandus Equitius cœpit immensas gratias omnipotenti deo agere: asserens quod se per summum pontificem gratia superna uisitasset. Ilico uocauit fratres: præcepit hora eadem iumenta præparari, atque executorem suum cœpit uehementer urgere ut cito abire debuissent. Cui Iulianus ait, hoc fieri nullatenus potest, quia lassatus ex itinere hodie non ualeo abire. Tũc ille respondit, contristas me fili, quia si hodierna die non egredimur, iam crasti-

na non exiemus. Dei itaque famulus executoris sui lassitudine coactus, in Monasterio suo eadem nocte demoratus est. Sequenti uero die sub ipso lucis crepusculo uehementer equo in cursu fatigato ad Iulianum puer cũ epistola peruenit: in qua præceptum est ei ne seruum Dei contingere uel mouere de Monasterio auderet. Quem cum ille requireret cur sententia esset mutata: cognouit quia nocte eadem in qua ipse executor illuc missus est, per uisum pontifex fuerat uehementer exterritus, cur ad exhibendum Dei hominem mittere præsumpsisset. Qui protinus surrexit, seque uenerandi uiri commendans orationibus ait, Rogat pater noster ne fatigari debeatis. Cumque hoc Dei famulus audiret, contristatus ait, nũqd non die hesterno dixi tibi: quia si statim non pergeremus, iam pergere minime liceret? Tũc pro charitatis exhibitione aliquantulum executorem suum in cella detinuit: eique laboris sui commodũ coacto renitentique dedit. Cognosce igitur Petre in quanta Dei custodia sunt qui in hac uita seipsos despicere nouerũt, cum qbus intus ciuibus in honore numerant, qui despecti foris hominibus esse non erubescũt, quia & contra in Dei oculis non iacent, q apud suos & proximorum oculos per inanis gloriæ appetitũ tument. Vnde & quibusdam ueritas dicit, uos estis q iustificatis uos corã hominibus: deus autem nouit corda uestra: quia quod hominibus altum est abominabile est ante deum.

Petrus. Miror ualde quod de tali uiro surripi pontifici tanto potuerit.

Gregorius. Quid miraris Petre: quia fallimur qui homines sumus. An menti excidit quod Dauid qui prophetiæ spm̃ habere consueuerat, contra innocentem Ionatæ filium sententiam dedit, cum uerba pueri mentientis audiuit? quod tamen qa per Dauid fctm̃ est: & occulto Dei iudicio iustum credimus: & tamen humana ratione qualiter iustum fuerit non uidemus. Quid ergo mirum si ore mentientiũ aliquando in aliud ducimur, q prophetæ non sumus? Multum uero est quod uniuscuiusque præsulis mẽtem curarum densitas uastat. Cumque animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula, tantoque ei in una qualibet re surripitur, quanto latius multis occupatur.

Petrus. Vera sunt ualde quæ dicis.

Gregorius. Silere non debeo quod de hoc uiro abbate quondã meo
7 reuerendissimo Valentino narrante agnoui. Aiebat naque quia corpus eius dum in beati Laurentij martyris oratorio esset humatum: super sepulchrum illius Rusticus quidam arcam cum frumento posuit: nec quantus qualisque uir illis iaceret perpendere ac uereri curauit. Tũc repente turbo cœlitus factus: rebus illic omnibus in sua stabilitate manentibus, arcam quæ superposita sepulchro eius fuerat, extulit: longeque proiecit, ita ut palam cũcti cognoscerent: quanti esset meriti is cuius illic corpus iaceret.

Vides christianorũm corpora apud sanctorum oratoria humari solere?

Etiam ea quæ subiũgo, prædicti uenerabilis uiri Fortunati q ualde mihi ætate: operæ & simplicitate placet: relatione cognoui. Eandem Valeriæ prouinciam Longobardis intrantibus ex monasterio reuerendissimi
8 uiri Eqtij in prædicto oratorio ad sepulchrũ eius Monachi fugerũt. Cũque Longobardi sæuientes Monasteriũ intrassent: cœperũt eosdem Monachos foras trahere: ut eos aut per tormenta discuterent, aut gladijs necarent: quorum unus ingemuit: atque acri dolore commot⁹ clamauit, Heu heu sanctæ Eqti placet tibi ut trahamur, & non nos defendas? Ad cuius uocẽ

Nota hæreticæ miraculum factum ad sepulchrum equitij, qd inuocatus est a Mona

protinus

protinus sæuientes Longobardos immūdus spūs inuasit. Qui corruentes in terram, tam diu uexati sunt, quousq; hoc cūcti (etiam q foris erant) Lōgobardi cognoscerent, quatenus locum sacrū temerare ulterius non auderent. Sicq; uir sanctus dum discipulos defendit: etiam multis post remedium illuc fugientibus præstitit.

cho, quod inuocatus opem tulit, quodque multis post illuc fugientibus remedium præstitit. Sunt ne hæc omnia tuis mēd. itijs ex diametro contraria?

VITA CONSTANTII MANSIONARII ECclesiæ sancti Stephani per D. Gregorium papam scripta.

Habetur in primo libro dialogi. Cap. 5.

GRegorius. Cuiusdā episcopi mei didici relatione quod narro. Qui in Anchonitana Vrbe per annos multos in monachicho habitu deguit: ibiq; uitam non mediocriter religiosam duxit. Cui etiam qdam nrī iā prouectioris ætatis qui ex eisdem sunt partibus attestantur. Iuxta eam nanq; ciuitatem ecclesia beati martyris Stephani sita est: in qua uir uitæ uenerabilis Cōstantius nomine, qui Mansionariј functus officio deseruiebat, cuius sanctitatis opinio sese ad notitiam hominum longe lateq; detenderat. Qui isdem uir funditus terrena despiciens, totq; annisu mentis ad sola cęlestia flagrabat. Quadam uero die dum in eadem ecclesia oleum deesset: & p̄ditus Dei famulus unde lampades accenderet omnino nō haberret: omnes lampades ecclesiæ impleuit aqua: atq; ex more in medio papyrum posuit quas allato igne succendit: sicq; aqua arsit in lampadib9, ac si oleū fuisset. Perpende igitur Petre cuius meriti uir iste fuerit: qui necessitate cōpulsus elementi naturam mutauit.

1 Aduerte quod nō sit superstitio ut dicunt moderni subuersores accendere lampades in ecclesijs sanctorū.

Petrus. Mirum est ualde quod audio: sed uellem nosse cuius humilitatis apud se esse intus potuit iste: qui tantæ excellentiæ foris fuit.

Gregorius. Inter uirtutes animum cognoscere congrue quæris: qa multum ualde est quod tentatione sua intus mentem lacessunt mira quæ foris fiunt. Sed si huius Constantiј uenerabilis unum quod fecit audis: cuius humilitatis fuerit citius agnoscis.

Petrus. Postq; mihi facti illius tale miraculum dixisti: superest etiam, ut me de humilitate mentis eius ædifices.

Gregorius. Quia ualde opinio sanctitatis eius excreuerat: multi hūc ex diuersis prouinciјs anxie uidere sitiebant. Quadam uero die ex lōginquo loco ad uidendum eum qdam Rusticus uenit. Eadem uero hora casu contigerat ut sc̄tūs uir stans in ligneis gradibus reficiendis deseruiret lampadibus. Erat autem pusillus ualde, exili forma atq; despecta. Cumq; is q ad uidendum eum uenerat, quisnam esset inquireret: atq; obnixe peteret ut sibi debuisset ostendi: hi q illum nouerant monstrarūt qs esset. Sed sicut stultæ mentes hominum merita ex qualitate corporis metiuntur: eum paruulum atq; despectum uidens: ip̄m hūc esse non cœpit omnino credere. In mente etenim rustica inter hoc quod audierat & uidebat, quasi facta fuerat quædam rixa: & æstimabat tam breuem per uisionem esse nō posse: quem tam ingentem habuerat per opinionem. Cumq; ip̄m eum esse a pluribus fuisset assertam, despexit: & cœpit irridere: dicens. Ego grandem hominem credidi: iste autem de homine nihil habet. Quod ut uir dei Constantius audiuit: lampades quas reficiebat protinus relinquens, lætus concitus descendit: atq; in eiusdem Rustici amplexum ruit: eumq; ex

amore nimio constringere cœpit brachijs & osculari: magnasq́ gratias agere quod is de se talia iudicasset: dicens. Tu solus es qui in me apertos oculos habuisti. Qua ex re pensandum est cuius apud se humilitatis fuerit: qui despicientem se rusticũ amplius amauit. Qualis enim quisq; apud se lateat: contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus: sic plerũq; humiles sua despectione gratulantur. Cumq́; se & in alienis oculis uiles aspiciunt: idcirco gaudent, quia hoc iudicio confirmari intelligũt, q́ de se & ipsi apud semetipsos habuerunt.

Petrus. Vt agnosco uir iste magnus foris fuit in miraculis: sed maior intus in humilitate cordis.

VITA NONNOSI PRÆPOSITI MONASTERII IN Monte Soractis, & Anastasii Abbatis Monasterij suppentonia, per D. Gregorium Papam scripta.

Ex libro primo dialogi eiusdẽ cap. 7. et. 8.

Gregorius. De uicino nunc loco tibi aliqd narrabo, quod & uiri uenerabilis Maximiani episcopi, & Laurionis quem nosti ueterem Monachi, q uterq; nũc usq; superest: relatione cognoui: q scilicet Laurio, in illo Monasterio quod iuxta urbẽ Neptanã locat̃, ab Anastasio uiro sanctissimo nutritus est. Qui nimirum Anastasius, uitæ uenerabilis uiro Nonnoso præposito Monasterij quod in Soractis monte situ est: & propinqtate loci, & moꝝ magnitudine, & uirtutũ studijs assidue iũgebat̃. Idẽ uero Nonnosus sub asp̃rimo sui Monasterij degebat patre: sed eius mores mira semper æquanimitate tolerabat. Sicq; fratrib⁹ præerat in mansuetudine, sicut crebro patris iracũdia ex humilitate mitigabat. Quia uero eius Monasteriũ in summo montis cacumine sitũ est, ad quemlibet paruum hortum fratribus excolendum nulla patebat planities: unus autem breuissimus locus in latere montis excreuerat, quem ingentis saxi moles naturaliter egrediens occupabat. Quadam uero die dum Nonnosus uir uenerabilis cogitaret qđ saltem ad condimenta olerum nutrienda locus idem aptus potuisset existere: si hunc moles saxi illius non teneret: occurrit animo quod eandem molem quingenta boum paria mouere non possent. Cumq́; de humano labore facta esset desperatio: ad diuinum se solatium contulit: seq́; illic nocturno silentio in orationem dedit. Cumq́; mane facto ad eũdem locum fratres uenirent inuenerũt molem tantæ magnitudinis ab eodem loco lõgius secessisse: suoq́; recessu largum fratribus spatium ad excolendũ hortum dedisse.

Alio quoq; tempore eum idem uir uenerabilis lampades uitreas in oratorio lauaret: una ex eius manibus cecidit: quæ per innumeras partes fracta dissiluit: qui uehementissimũ patris monasterij furorem timens, lampadis protinus omnia fragmenta collegit, atq; ante altare posuit: seq́; cũ graui gemitu in orationem dedit. Cumq́; ab oratione caput leuasset, sanam lampadem reperit, quam timens per fragmenta collegerat. Sicq; in duob⁹ miraculis duoꝝ patrum uirtutes imitatus est. In mole scilicet saxi factum Gregorij qui montem mouit. In reputatione uero lampadis uirtutem Donati qui fractum calicem pristinæ incolumitate restituit.

Petrus. Habemus ut uideo de exemplis ueteribus noua miracula.

Gregorius. Vis ne aliquid in operatione Nonnosi de imitatione quoque Helisei cognoscere?

Petrus. Volo, atq; inhianter cupio.

Gregorius. Dũ quadam die in Monasterio uetũs oleũ deesset, iamq; colligendæ oliuæ tempus incumberet, sed fructus in oliuis nullus appareret: uisum patri Monasterij fuerat ut circũquaq; fratres in colligendis oliuis ad exhibẽda extraneis opera pergerent: quatenus ex mercede sui operis aliquantulum Monasterio oleum deportarent. Quod uir domini Nõnosus fieri cum magna humilitate prohibuit: ne exeũtes fratres ex Monasterio dum lucra olei quærerent, animarum damna paterent̃. Sed qa in Monasterij arborib⁹ oliuæ paucæ inesse uidebant̃: eas colligi præcepit: & in prælo mitti, & quamlibet parum olei exire potuisset sibimet deferri. Factumq; est, & susceptum in paruo uasculo oleum fratres Nonnoso Dei famulo detulerũt: quod ipse protinus ante altare posuit, cũctisq; egredientibus orauit: atq; accersitis postmodum fratribus præcepit, ut hoc quod detulerũt oleum leuarent: & per cũcta uasa Monasterij exigue fundendo diuiderent, quatenus benedictione eiusdem olei omnia infusa uiderent̃: quæ protinus ut erant uacua claudi fecit. Die uero altera aperta, omnia plena reperta sunt.

Petrus. Probam⁹ quotidie impleri uerba ueritatis quę ait, Pater meus usq; modo operatur, & ego operor.

Gregorius. Eodem quoq; tempore uenerandus uir Anastasius cuius superius memoriam feci, sanctæ Romanæ ecclesiæ cui Deo auctore deseruio, notarius fuit. Qui soli Deo uacare desiderans, scriniũ deseruit, Monasterium elegit: atq; in eo loco quem pręfatus sum suppentoniam uocari, per annos multos in sanctis actibus uitam duxit: eiq; Monasterio solerti custodia præfuit. Quo uidelicet in loco ingẽs desuper rupes eminet, & profundum subter præcipitium patet. Quadam uero nocte eum iam omnipotens Deus eius uenerabilis uiri Anastasii labores remunerare decreuisset, ab alta rupe uox facta est: quæ producto sonitu clamaret: dicens, Anastasi ueni. Quo uocato, alij quoq; septem fratres uocati sunt ex nomine. Paruo autem momento ea quæ fuerat emissa uox siluit, & octauum fratrem uocauit. Quas dum aperte congregatio audisset: dubium non fuit: quia eorum qui uocati sunt obitus propinquasset. Intra paucos igit̃ dies primus uenerandus uir Anastasius: cæteri autem in ordine ex carne educti sunt: qui de rupis uertice sunt uocati. Frater uero ille ad quem uox paucorum siluit, atq; eum tũc nominauit: morientibus alijs paucis diebus uixit, & tunc uitam finiuit, ut aperte monstraretur: quia interiectum uocis silentium paruum uiuendi spatium signauerit. Sed mira res contigit: quia uenerabilis uir Anastasius dum de corpore exiret, erat quidam in Monasterio qui superuiuere eum nolebat: peruolutus uero eius pedibus cœpit cum lachrymis ab eo postulare: dicens. Per illum ad quem uadis deprecor, & adiuro ne septem dies super te in hoc mundo uiuam, ante cuius septimum diem etiam ipse defunctus est: qui tamen in illa nocte inter cæteros non fuerat uocatus: ut aperte claresceret: quia eius obitum sola uenerabilis Anastasii intercesio obtinere potuisset.

Petrus. Cũ idem frater & uocatus inter cæteros non est, & tamen sancti uiri intercesionibus extra lucẽ subtractus est: qd aliud datur intelligi

nisi quod hi qui apud dominum magni sunt meriti: obtinere aliquando possunt ea etiam quæ non sunt prædestinata?

1 *Vides hic electos pro labore peruenire ad regnum dei, & quod postulando illud mereantur accipere. Datur ergo cœlestis beatitudo laborantibus & orantibus, & quidem in meritũ, quæ duo negant moderni hæretici.*

Gregorius. Obtinere nequaquam possunt quæ prædestinata non fuerunt: sed ea quæ sancti uiri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineant. Nam ipsa quoq; perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi pro labore perueniant, quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens deus ante secula disposuit donare.

Petrus. Probari mihi apertius uellem, si potest prædestinatio precibus iuuari.

2 *Non ergo superfluæ, uanæ & inutiles orationes nostræ, ut quidam maligni mentiuntur.*

Gregorius. Hoc quod ego Petre intulit, concite ualet probari. Certe etenim nosti, quia ad Abraham dominus dixit, in Isaac uocabitur tibi semen. Cui etiam dixerat, Patrem multarum gentium constitui te. Cui rursum promisit, dicens: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli: & sicut arenam maris. Ex qua re aperte constat: quia omnipotens deus semen Abrahæ multiplicari per Isaac prædestinauerat, & tamen scriptum est. Deprecatus est Isaac dominum pro uxore sua, eo q̃d esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptũ Rebeccæ. Si ergo multiplicatio generis Abrahæ per Isaac prædestinata fuit: cur coniugem sterilem accepit? Sed nimirum constat quia prædestinatio precibus impletur: quando is in quo deus multiplicare semen Abrahæ prædestinauerat, oratione obtinuit: ut filios habere potuisset.

Petrus. Quia secretum ratio aperuit: nihil mihi dubietatis remansit.

Habetur in lib. 1. Dialogi eiusdem Cap. 9.

VITA BONIFACII EPISCOPI FERENTINI per D. Grægorium Papam Scripta.

VIs tibi aliquid de tusciæ partibus narrẽ: Vt cognoscas quales in ea uiri fuerint: & omnipotentis dei notitiæ quantum propinqui? Petrus. Volo, atq; hoc omnimodo exposco.

Gregorius. Fuit uir uitę uenerabilis Bonifacius nomine: qui in ea ciuitate quæ Ferentis dicitur, episcopatũ officium tenuit: & moribus impleuit. Huius multa miracula is, qui adhuc superest Gaudentius presbyter narrauit. Qui nutritus in eius absequio, tanto ualet de illo ueracius dicere, quanto ei contigit & interesse. Huius ecclesiæ grauis ualde paupertas inerat (quæ bonis mentibus esse solet custodia humilitatis) nihilq; aliud ad omne stipendiũ: nisi unam tantũmodo uineam habebat, quæ quodam die ita grandine irruente uastata est: ut in ea paucis uitibus uix parui rariq; racemi remansissent. Quo cum dei prædictus uir reuerentissimus Bonifacius episcopus fuisset ingressus, magnas omnipotenti deo gratias retulit: quia in ipsa sua adhuc inopia se se angustiari cognouit. Sed cum iam tempus exigeret, ut ipsi quoq; racemi qui remanserant maturescere potuissent, custodem uineę ex more posuit: eamq; solerti uigilantia seruari præcepit. Quadã uero die mandauit Constantio presbytero nepoti suo: ut cuncta uini uascula in episcopio omniaq; doli a ita ut ante cõsueuerat pice superfusa præpararet. Quod cũ nepos illius presbyteri audisset, ualde admiratus est quod quasi insana præciperet: quod uini uascula præparare faceret, qui uinum minime haberet nec tamen præ-

sumpsit inquirere uir talia iuberet:sed iussit obtemperat, & omnia ex more præparauit. Tunc uir dei uineam ingressus racemos colligit:ad calcatorium detulit:omnes exinde egredi præcepit, solisq; ibi cũ uno paruulo puero remansit,quem in eodem calcatorio deposuit,& calcari ipsos paucissimos racemos fecit. Cumq; ex eisdem racemis parũ aliquid uini deflueret, cępit hoc uir dei suis manibus in paruo uase suscipere: & percuncta dolia omniaq; uasa quæ parata fuerant pro benedictione diuidere:ut ex eodem uino omnia uascula uix infusa uiderentur. Cum uero ex liquore uini parũ aliquid in uasis omnibus misisset: uocauit protinus presbyterũ: iussitq; pauperes adesse. Tunc cępit uinũ in calcatorio crescere:ita ut omnia quæ allata fuerant pauperũ uascula impleret. Quibus cũ se idonee satisfecisse conspiceret: ex calcatorio iussit puerum discedere: apothecam clausit:atq; impresso sigillo proprio munitam reliquit:mox ad ecclesiam rediit. Die uero tertia prędictũ Constantium presbyterũ uocauit:& oratione facta apothecam aperuit,et uasa in quibus tenuissimũ liquorem infuderat,ubertim uinũ fundentia inuenit:ita ut pauimentũ omne excrescentia uina inuaderent:si ad hæc episcopus tardius intrasset. Tunc terribiliter presbytero pręcepit:ne quousq; ipse in corpore uiueret,hoc miraculũ cuiquam indicaret:pertimescẽs uidelicet,ne uirtute facti fauore humano pulsatus inde intus manesceret,unde foris hoĩbus magnus appareret. Exemplum magistri sequens:qui ut nos ad uiam duceret humilitatis de semetipso discipulis præcepit:dicens ut ea quæ uidissent minime dicerent, quousq; filius hominis a mortuis resurgeret.

Petrus. Quia occasio apta se præbuit:libet inquirere,qd nam sit quod redemptor cũ duobus cęcis lumen reddidit:iussit ut nemini dicerent: & illi abeuntes diffamauerunt eũ in totã terram illã? Nunquidnã unigenitus filius patri & sancto spiritui coęternus,hac in re uelle habuit:quod nõ potuit implere: ut miraculũ quod taceri uoluit,minime potuisset abscondi?

Gregorius. Redẽptor noster per mortale corpus omne quod egit,hoc nobis in exemplũ actionis prębuit:ut pro nostrarũ uirium modulo eius uestigia sequentes, inoffenso pede operis præsentis uitæ carpamus uiam. Miraculũ nanq; faciens, & tacere iussit: & tamen taceri non potuit:ut uidelicet electi eius exempla doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt,latere quidem in uoluntate habeant, sed ut prosint aliis prodantur inuiti: quatenus & magnę humilitatis sit quod sua opera taceri appetunt, & magnę utilitatis sit quod eorũ opera taceri non possunt. Non ergo uoluit dñs quicq; fieri & minime potuit:sed quid uelle eius mẽbra debeant: quid ue de eis etiã nolentib9 fiat,doctrinę eius magisterio exemplũ dedit.

Petrus. Placet quod dicis.

Gregorius. Adhuc pauca aliqua de Bonifacii episcopi opere supersunt: quia eius memoriam facimus:exequamur. Alio nanq; tempore beati proculi martyris natalitius propinquabat dies, quo in loco uir nobilis Fortunatus nomine manebat: qui magnis precibus ab eodem uenerabili uiro postulauit:ut cũ apud beatũ martyrem missarũ solennia ageret:ad benedictionem dandã in suam domũ declinaret. Vir aũt dei negare non potuit quod ab eo ex fortunati mente charitas poposcit. Peractis igitur missarum solenniis: cũ ad prædicti Fortunati uenisset mensam, priusquã deo hymnũ diceret (sicut quidã ludendi arte cibũ solent quærere) repente an-

te ianuam cum simia uir astitit, & cymbala percussit. Quem sanctus uir dedignatus, audiens sonitum dixit: Heu heu: mortuus est miser iste. Ego ad mēsam refectionis ueni: os adhuc ad laudē dei non aperui: & ille cū simia ueniens percussit cymbala. Subiūxit quoq; & ait. Ite, & pro charitate ei cibū potumq; tribuite: scitote tamen quia mortuus est. Qui infelix uir dum panem ac uinū ex eadem domo percepisset egredi ianuam uoluit: sed saxū ingens subito de tecto cecidit: eiq; in uerticem uenit. Ex qua percussione prostratus, in manibus iam semiuiuus leuatus est. Die uero altera secundū uiri dei sententiā funditus finiuit uitā. Qua in re petre pensandum est, quantus sit uiris sanctis timor exhibendus, templa enim dei sunt. Et cū ad iracundiam uir sanctus trahitur: quis alius ad irascendū nisi eiusdem tēpli inhabitator excitatur? Metuenda ergo tanto est ira iustorum: quanto & constat quia in eorū cordibus ille præsens est: qui ad inferendam ultionem quam uoluerit, inualidus non est.

Alio quoq; tēpore prædictus Constantius presbyter nepos eius equū suum duodecim aureis uendidit: quos in propria arca ponens: ad exercendum opus aliquod discessit. Tunc subito ad episcopū pauperes uenerunt, q importune precabant ut eis sanctus uir Bonifacius episcopus ad consolationem suæ inopiæ aliquid largiri debuisset. Sed uir dei quia quid tribueret non habebat: æstuare cępit in cogitatione, ne ab eo pauperes uacui exirent. Cui repente ad memoriam rediīt: quia Cōstantius presbyter nepos eius equum quem sedere consueuerat uendidisset: atq; hoc ipsum in arca sua preciū haberet. Absente igitur eodem nepote suo accessit ad arcam: & pie uiolentus claustra arcæ cōminuit, duodecim aureos tulit: eosq; indigentibus ut placuit diuisit. Itaq; Constantius presbyter reuersus ex opere, arcam fractam reperit: & caballi sui precium quod in eam posuerat nō inuenit. Cępit itaq; uoce magna perstrepere, & cū furore nimio clamare; Omnes hic uiuunt: solus ego in domo hac uiuere nō possum. Ad cuius nimirum uoces uenit episcopus: omnesq; qui in eodem episcopio aderant. Cūq; eū locutione blanda uir dei temperare uoluisset: cępit ille cū uirgio respondere: dicens, Oēs tecū uiuunt: solus ego aūt hic uiuere nō possum: redde mihi solidos meos. Quibus uocibus cōmotus est eps: beatæ Mariæ uirginis ecclesiam ingressus est: & expansis manib9 stando cępit orare, ut ei redderet unde presbyteri furiētis insania mitigari potuisset. Cūq; subito oculos ad uestimentū suum interextensa brachia reduxit: repente in sinu suo duodecim aureos inuenit: ita fulgentes tanq; si ex igne producti eadem hora fuissent. Qui mox de ecclesia egressus: eos in sinū furentis præsbyteri proiecit dicens. Ecce habes solidos quos quæsisti: sed hoc tibi notū sit: qui post mortem meam in huius ecclesiæ episcopū non eligeris propter tuam auaritiā. Ex qua sententia ueritatis colligit, quia eosdē solidos presbyter pro adipiscendo episcopatū pręparabat: sed uiri dei sermo præualuit: nam idem Constantius in presbyteratus officio uitā finiuit.

I. *Intrauit ecclesiam ad orandū. Sanctus episcopus, & quod orauit impetrauit. Ergo & templa faciunt ad orationes, & orationes ipsæ non sunt inutiles, ut quidam modo perperam docent.*

Alio quoq; tempore duo ad eum Gothi hospitalitatis gratia uenerūt: qui Rauenam se festinare professi sunt. Quib9 ipse paruū uas ligneum uino plenū manu sua præbuit: quod fortasse in prandio itineris habere potuissent, ex quo illi quoadusq; Rauennam uenirent: Gothi biberunt. Aliquantis aūt diebus in eadem ciuitate morati sunt, & uinū quod a sancto uiro acceperant, quotidie in usu habuerunt. Sicq; usq; ad eundem uenera-

bilem patrem Ferentes reuersi sunt, ut nullo die cessaret bibere, & tamen uinū eis ex illo uasculo nunq̄ deesset, ac si in illo uase ligneo quod episcopus eis dederat, uinū non augeretur, sed nasceretur.

Nuper quoq; de eiusdem loci partibus senex quidam clericus aduenit, & ea quæ ipse de eo narrat silentio non sunt prætereūda. Nam dicit quod quadam die ingressus hortum, magna hunc erucarū multitudine inuenit esse coopertū: qui omne holus in eo deperire conspiciens: ad easdem erucas conuersus dixit: Adiuro uos in nomine domini Iesu Christi: recedite hinc: atq; hæc olera comedere nolite. Quæ statim ad uiri dei uerbum ita omnes egressæ sunt, ut nec una quidem intra spatiū horti remaneret. Sed quid mirū quod hæc de episcopatus eius tēpore narramus: quando iam ab omnipotente deo ordine simul & morib⁹ creuerat: dum illa magis miranda sint quæ cū hic senex clericus adhuc puerulū fecisse testatur? Nam ait quod eo tempore quo cū matre sua puer habitabat, egressus hospitio, nonnunq̄ sine linea, crebro etiam sine tunica reuertebatur: quia mox ut nudū quempiam inuenit uestiebat: hic se expolians, ut se ante dei oculos illius mercede uestiret. Quem mater sua frequenter increpare consueuerat: dicens quod iustum non esset ut ipse inops pauperibus uestimenta largiretur. Quæ die quadam horreum ingressa, pene omne triticū quod sibi in expendiū totius anni præparauit, inuenit a filio suo pauperibus erogatam. Cumq; semetipsam alapis pugnisq; tunderet, quod quasi anni subsidia perdidisset: superuenit Bonifacius puer dei: eamq; uerbis quibus ualuit consolari cępit. Quæ cū nihil consolationis admitteret, hanc rogauit ut ab horreo exire debuisset: in quo ex omni eorū tritico parū quod inuentum est remansisset. Puer aūt dei se se illic protinus in orationē dedit. Qui post paululū egressus ab horreo matrem reduxit, quod ita tritico plenum inuentū est, sicut plenum antea non fuerat: Vnde mater illius totius anni sumptus se congregasse gaudebat. Quo uiso miraculo compuncta mater, iam ipsa cępit hortari ut daret, qui sic celeriter posset quæ petijsset accipere. Hæc itaq; in hospitij sui uestibulo gallinas nutrire consueuerat: sed eas ex uicino rure uulpes ueniens auferebat. Quadam uero die dum in eodem uestibulo puer Bonifacius staret, uulpes ex more uenit, gallinam abstulit. Ipse aūt concitus ecclesiam intrauit, & se se in orationem prosternēs, apertis uocibus dixit, Placet tibi domine ut de nutrimentis matris meæ manducare non possim: ecce enim gallinas quas nutrit uulpes comedit. Qui ab oratione surgens, ecclesiam est egressus. Mox autem uulpes redijt: gallinam quam ore tenebat dimisit, atq; ipsa moriens ante eius oculos in terram cecidit.

Petrus. Valde mihi mirum uidetur quod exaudire preces in se sperantium, etiam in rebus uilibus dignatur deus.

Gregorius. Hoc petre ex magna conditoris nostri dispensatione agitur: ut per minima quæ percipimus: sperare maiora debeamus. Exauditus namque est in rebus uilibus puer sanctus & simplex: ut in paruis disceret quantum de deo præsumere in magnis petitionibus deberet.

Est in libro primo Dialogi eiusdem capitu. x.

VITA FORTVNATI TVDERTINI EPISCOPI per D. Gregorium Papam scripta.

VEnerabilis quidam uir in Tusciæ partibus fuit Fortunatus nomine: Tudertinæ antistes ecclesiæ: qui in effugandis spiritibus immensæ uirtutis gratia pollebat: ita ut nonnunquam ab obsessis corporibus legiones dæmonum pelleret: & cõtinuo orationis studio intentus, obiectas contra se eorũ multitudines superaret. Huius uiri familiarissimus fuit Iulianus nostræ ecclesiæ defensor: qui ante longũ tempus in hac urbe defunctus est. Cuius ego quoq; hoc didici relatione quod narro: quia sæpe gestis illius usu familiaritatis intererat: eiusq; post memoriam ad instructionem nostram quasi faui dulcedinem in ore retinebat.

1 Matrona quædam nobilis in uicinis partibus Tusciæ uirum habebat: quæ intra breue tempus quo filiũ eius acceperat: cũ eadem socru sua ad dedicationẽ oratorij beati Sebastiani martyris fuerat inuitata. Nocte uero eadem qua subsequente die ad dedicationem prædicti oratorij fuerat processura: uoluptate carnis deuicta, a uiro suo sese abstinere non potuit. Cumq; mane facto cõscientiam deterreret perpetrata carnis delectatio: processionem uero imperaret uerecundia: plus erubescens uultum hominum, quam dei iudicium metuens, cum socru sua ad dedicationem oratorij processit. Mox uero ut reliqui beati Sebastiani martyris oratorium ingressi sunt: eandem prædictam matronam malignus spiritus arripuit: & coram omni populo uexare cœpit. Eiusdem uero oratorij presbyter dum eam uehementissime uexari conspiceret: ex altari protinus syndonem tulit: eamq; operuit: sed & hunc similiter repente diabolus inuasit. Et quia ultra uires uoluit quicquam præsumere: compulsus est & ipse cognoscere in sua uexatione quid esset. Hi uero q aderant: puellam in manibus ex oratorio sublatam ad domũ propriam reportauerũt. Cumq; hanc antiquus hostis uexatione continua uehementer attereret: propinqui sui eam carnaliter amantes, & amando prosequentes, ad obtinendum salutis remedium maleficis tradiderunt, ut eius animam funditus extinguerent: cuius carni magicis artibus ad tempus prodesse conarentur. Ducta est itaq; ad fluuium: atq; in aquam mersa: ibiq; diutius incantationibus agere malefici moliebantũ: ut is q eam inuaserat diabolus exiret. Sed miro omnipotentis dei iudicio, dum arte peruersa unus ab ea repellitũ: in eam subito legio intrauit. Cœpit ex hoc illa tot motibus agitari: tot uocibus clamoribusq; perstrepere: quot spiritibus tenebatũ. Tunc inito consilio parentes eius suę perfidiæ culpam fatentes, hanc ad uenerabilem uirum Fortunatũ Episcopum deduxerunt: eiq; reliquerũt. Qua ille suscepta, multis se diebus ac noctibus in orationem dedit: tantoq; annisu precibus incubuit, quanto et in uno corpore contra se assistere legionis aciẽ inuenit. Quam post non multos dies ita sanam, atq; incolumem reddidit: ac si in ea ius propriũ diabolus nunquam habuisset.

Tu qui detrahis templorum & oratoriorum dedicationibus, & de his rides quæ in ecclesijs corporaliter exterius pro populi pædagogia agũtur, uide quam seuere uindicta sumpta sit de muliere quæ irreuerenter nimis ad Ecclesiam sancti martyris accessit, cum tamen nil aliud admisisset, quam quod marito suo in nocte præcedenti se miscuerat, quod alias non est illicitum, sed illicitum fuit illi quæ ad ecclesiæ dedicationem mane accessura erat.

2 Alio quoq; tempore idem uir omnipotentis dei famul9 ex obsesso quodam homine immundum spiritum excussit. Qui malignus spiritus cũ uesperascente iam die secretam ab omnibus horam cerneret: peregrinũ quempiam esse simulans, circuire cœpit ciuitatis plateas & clamare, O uirũ sanctum.

Et tu qui contra orationes uerba facis, cõsidera quantum ualuerint assidue noctes diesq; ad deum fusæ preces, quæ legiõis Dæmonum expulsionem ab eo impetrare potuerunt. Tace ergo miser & obmutesce.

ctum Fortunatum Episcopum: ecce quid fecit: peregrinũ hominem de hospitio suo expulit. Quæro ubi requiescere debeam: & in ciuitate eius non inuenio. Tunc quidam in hospitio cum uxore sua & paruulo filio ad prunas sedebat: qui uocem eius audiens: & quid episcopus ei fecerit regrens hunc inuitauit hospitio: sedere secum iuxta prunas fecit. Cumq; uicissim aliqua confabularentur; paruulum eius filium idem malignus spiritus inuasit: atq; in easdẽ prunas proiecit: ibiq; mox eius animam excussit. Qui orbatus miser: uel quem ipse susceperit: uel quẽ Episcopꝰ expulit agnouit.

Petrus. Quidnam hoc esse dicimus, ut occidendi ausum in eius hospitio antiquus hostis acciperet: qui hunc peregrinum æstimans, ad se hospitalitatis gratia uocasset?

Gregorius. Multa Petre uident̃ bona, sed non sunt: q̃a bono animo non fiunt. Vnde & in euangelio ueritas dicit, Si oculus tuus nequam fuerit: totum corpus tuum tenebrosum erit. Quia cũ peruersa est intentio quæ prę cedit: prauum est omne opus quod sequitur: quamuis esse rectum uideat̃. Ego nanq; hunc uirum qui dum quasi hospitalitatem exhiberet orbatus est: non pietatis opere delectatum æstimo: sed episcopi derogatione: nam pœna subsequens innotuit: quia præcedens illa susceptio sine culpa non fuit. Sunt nanq; nonnulli qui idcirco bona facere student: ut gratiam alienæ operationis obnubilent. Nec pascuntur bono quod faciunt: sed laude boni qua cæteros premunt. Qua de re existimo hunc uirum qui malignũ spiritum in hospitalitatem suscepit, ostentationem boni potius incendisse, quam operam: ut meliora quam Episcopus fecisse uideretur: quatenus ipse susciperet eum, quem uir domini Fortunatus expulisset.

Petrus. Ita est ut dicis: nam finis operis probat, quod munda intentio operationis non fuerit.

Gregorius. Alio quoq; tempore, dum oculorum quidam lumen amisisset: ad hũc deductus intercessionis eius opẽ petijt, & impetrauit. Nam cum uir dei oratione facta oculis eius signum crucis imprimeret: ab eo protinus luce reddita: nox cæcitatis abcessit. Præterea equus cuiusdam militis in rabiẽ fuerat uersus: ita ut a multis teneri uix potuisset: sed quoscunq; potuit inuaderet: & eorum membra morsibus dilaniaret. Tũc (utcũq;) a multis ligatus ad uirũ dei deductus est. Qui mox eius capiti extensa manu signũ crucis edidit: cũctam eius rabiem in mansuetudinem mutauit: ita ut postea mitior existeret quam ante illam insaniam fuisset. Tunc idem miles equum suũ quem celerrime ex miraculi Imperio a sua uesania uidit immutatũ: eidem sancto uiro decreuit offerendum. Quem cum suscipere ille renueret: ipse uero in precibus ne despiceret̃ eius oblatio perseueraret: sanctus uir mediam duarũ partiũ uiam tenens, & petitionem militis audiuit, & munus recipere pro hac exhibita uirtute recusauit, prius nanq; dignũ preciũ præbuit: & postea equũ quem sibi offerebat accepit. Quia enim si non susciperet eum contristari conspexerat: charitate cogente emit quod necessarium non habebat.

Neq; hoc silere de huius uiri uirtutibus debeo: quod ante dies fere duodecim audiui. Quidam nanq; ad me deductꝰ est senex pauper, atq; ut mihi senũ collocutio esse semper amabilis solet, studiose hũc unde esset inquisiui: Qui se esse de Tudertina ciuitate respondit: cui inquam, Quæso te pater, num Fortunatum Episcopũ noscis? Qui ait, Noui, & bene noui. Tunc

ipse subiūxi. Dic ergo si qua illius miracula nosti: & desideranti mihi qualis uir fuerit innotesce. Qui ait. Homo ille ab istis hominibus longe fuit quos uidemus modo. Nam quicquid ab omnipotenti deo petijt, ita dum peteret impetrauit. Cuius hoc unum narro miraculum: quod ad præsens animo occurrit. Quadam namque die Gothi iuxta Tudertinam ciuitatem uenerunt: qui ad partes Rauennæ properabant, & duos paruulos puerulos de possesione abstulerant: quæ possesio præfatæ Tudertinæ ciuitati subiacebat. Hoc cum uiro sanctissimo Fortunato nunciatum fuisset, ptinus misit: atque eosdem Gothos ad se uocari fecit. Quos blādo sermone alloquens, eorum prius studuit asperitatem placare: ac post intulit dicens, quale uultis precium dabo: & puerulos quos abstulistis reddite: mihique hoc gratiæ uestræ munus præbete. Tunc is qui prior eorum esse uidebat: respondit dicens, Quicquid aliud præcipis facere parati sumus: nam istos paruulos nullatenus reddemus. Cui uenerandus uir blande minatus dixit, Contristas me, & non audis patrem tuū: noli me contristare: nā non expedit tibi. Sed idem Gothus in cordis sui feritate permanens: negando discessit. Die uero altera digressurus, rursus ad Episcopū uenit: quem idem uerbis pro prædictis puerulis iterum episcopus rogauit. Cūque ad reddendum nullomodo consentire uoluisset: contristatus episcopus dixit, Scio quia tibi non expedit quod me contristato discedis. Quæ Gothus uerba despiciens, ad hospitium reuersus: eosdem pueros de quibus agebatur, equis super impositos cum suis hominibus præmisit. Ipse uero statim ascendens equum, subsecutus est. Cumque in eadem ciuitate ante beati Petri apostoli ecclesiam uenisset, equi eius per lapsus est: qui cum eo corruit: & eius coxa mox fracta est: ita ut in duabus partibus os esset diuisum, leuatusque in manibus, reductus est ad hospitium. Qui festinus misit: & pueros quos præmiserat reduxit: & uiro uenerabili Fortunato mandauit: dicēs, Rogo te pater; mitte ad me diaconum tuum. Cuius diaconus dū ad iacentem uenisset: pueros quos redditurum se Episcopo omnino negauerat, ad medium deduxit: eosque diacono illius reddidit dicens. Vade & dic domino meo episcopo, Quia maledixisti mihi: ecce pcussus sum: sed pueros quos quæsisti recipe: & pro me rogo intercede. Susceptis itaque puerulis diaconus ad episcopū reduxit: cui benedictam aquam uenerabilis Fortunatus dedit, dicens, Vade citius, & eam super iacentis corpus proijce. Perrexit itaque diaconus, atque ad Gothum introgressus, benedictam aquam super membra illius aspersit. Res mira, & uehementer stupenda: mox ut aqua benedicta Gothi coxam contigit: ita omnis fractura solidata est, & saluti pristinæ coxa restituta: ut hora eadem de lecto surgeret: & ascenso equo ita cœpit iter agere, acsi nullam unquam læsionem corporis pertulisset. Factumque est, ut qui sancto uiro Fortunato pueros cum precio reddere obedientiæ subiectus noluit: eos sine precio pœna subactus donauit. His igitur expletis, studebat adhuc senex de eo & alia narrare. Sed quia nonnulli aderant ad quos exhortandos occupabar: iamque diei tardior hora incubuerat, Venerabilis Fortunati facta mihi audire non licuit: quæ audire (si liceat) semper uolo.

3 *Quid ad hæc dicent hæretici qui rerum benedictiones superuacaneas & superstitiosas esse cōtendunt cum aqua per episcopum benedicta Gothi coxam fractā in instanti solidauerit, & in pristinum statum restituerit?*

Sed die alia idem senex rem de illo magis mirabilem narrauit: dicens. In eadem Tudertina urbe Marcellinus quidam bonæ actionis uir, cū duabus sororibus suis habitabat; qui eueniente molestia corporis, ipso sacra-

tissimo uesperascente iam sabbato paschali defunctus est. Cuius corpus cum longeus esset efferendum: die eodem sepeliri non potuit. Cumque mora esset temporis ad explendū debitum sepulturę sorores eius morte eius afflictæ, occurrerunt flentes ad uenerabilem uirum Fortunatum, eique magnis uocibus clamare cœperunt. Scimus quia apostolorum uitam tenes, leprosos mundas, cæcos illuminas. Veni, & resuscita mortuum nostrum. Qui mox ut cognouit earum fratrem defunctū, flere & ipse etiam de morte eius cœpit, eisque respondit, dicens, Recedite, & hæc dicere nolite, quia iussio omnipotentis dei est, cui contraire nullus hominū potest. Illis itaque discedentibus, tristis ex morte eius mansit episcopus. Subsequente autem die dominico ante exurgentis lucis crepusculū, uocatis duobus diaconibus suis, perrexit ad domum defuncti: accedensque ad locum ubi corpus iacebat exanime: ibi se in orationem dedit. Expleta autem prece surrexit, & iuxta corpus defuncti sedit: non autem grandi uoce defunctum uocauit dicens, Frater Marcelle. Ille autem ac si leuiter dormiens ad uicinam uocem quamuis modicā fuisset exitatus, statim oculos aperuit: atque ad episcopum respiciens, dixit, O quid fecisti? cui episcopus respondit, dicens, Quid feci? At ille ait, Duo hesterno die uenerunt qui me eijcientes ex corpore, in bonum locum duxerūt: hodie aūt unus missus est qui dixit, Reducite eum: quia Fortunatus episcopus in domum eius uenit. Quib⁹ uerbis expletis, mox ex infirmitate conualuit: & in hac uita diutius mansit. Nec tamen credendum est, quia locum quem acceperat perdidit, quia dubiū non est, quod intercessoris sui precibus potuit post mortem melius uiuere, qui & ante mortem studuit omnipotenti deo placere.

VITA SEVERI PRESBYTERI PROVINCIÆ Valeriæ per D. Gregorium papam scripta.

Habetūr libro primo Dialogi eiusdem capitu. xij.

IN Valeria prouincia, locus quidam est qui Interiorina uallis dicitur, et à multis uerbo rustico Interocrina nominatur. Ibi fuit quidam uir uitæ ualde admirabilis, nomine Seuerus, ecclesiæ beatæ Mariæ dei genitricis et semper uirginis sacerdos. Hunc cum quidam paterfamilias ad extremum uenisset diem: missis concite nuncijs rogauit ut ad se quantocyus posset uenire, suisque orationibus pro peccatis eius intercederet, ut acta de malis suis pœnitentia, solutus culpa de corpore exiret. Qui uidelicet sacerdos inopinate contigit ut ad putandam uineam esset occupatus, atque ad se uenientibus diceret, Antecedite ergo ego uos subsequor. Cumque uideret sibi in eodem opere parum aliquid superesse, paululū moram fecit, ut op⁹ quod minimum restabat expleret, quo expleto cœpit ad ægrum pergere. Eunti uero in itinere occurrentes hi qui prius uenerant, obuiam facti sunt dicentes, Pater quare tardasti? Noli fatigari, quia iam defunctus est. Quo audito ille contremuit, magnisque uocibus se interfectorem illius clamare cœpit. Flens itaque peruenit ad corpus defuncti, seque coram lecto illius cum lachrymis in terram dedit. Cumque iam uehemēter fleret, in terram caput tunderet, seque reum mortis illius clamaret: repente is qui defunctus fuerat, animam recepit. Quod cum multi qui circunstabant aspicerent, admirationis uocibus emissis, cœperunt amplius flere præ gaudio. Cumque

1 Valent orationes seruorum dei ad impetrandum ab eo donum pœnitentiæ pro alienis peccatis. Non ergo inutiles, non ergo superfluæ, ut mentiuntur ualdenses et quidam eorum discipuli.

eum requirerent ubi fuerit uel quomodo rediisset, ait. Tetri ualde erant homines qui me ducebant: ex quorum ore & naribus ignis exibat, quem tolerare non poteram. Cumque per obscura loca me deducerent: subito pulchrae uisionis iuuenis cũ aliis nobis euntibus obuiam factus est: qui me trahentibus dixit. Reducite illum, quia Seuerus presbyter plangit: eius enim lachrymis dominus eum donauit. Qui scilicet Seuerus protinus de terra surrexit: eique poenitentiam agenti opem suae intercessionis praebuit. Et dum per dies septem de perpetratis culpis poenitentiam aeger rediuiuus ageret: Octaua die laetus de corpore exiuit. Perpende Petre quaeso hunc de quo loquimur, Seuerum quam dilectum dominus attendit, quem contristari nec ad modicum pertulit.

Petrus. Admiranda sunt ualde quae dicis: quae me inuenio nunc usque latuisse. Sed quid esse dicimus quod modo tales uiri nequeunt inueniri?

Gregorius. Ego Petre multos tales in hoc seculo nec modo deesse existimo: neque enim si talia signa non faciunt: ideo tales non sunt. Vitę nanque uera aestimatio in uirtute est operum, non in ostensione signorum. Nam sunt plerique qui & si signa non faciunt: signa tamen facientibus dispares non sunt.

Petrus. Vnde mihi rogo hoc ostendi potest: quod sint quidam q̃ signa non faciunt: & tamen signa facientibus dissimiles non sunt?

Gregorius. Nunquid nam nescis quoniam Paulus Apostolus Petro apostolorum primo in principatu apostolico frater est?

Petrus. Scio plane, nec dubium est: quia & si minimus omnium apostolorum: plus tamen omnibus laborauit.

Gregorius. Quod bene ipse reminisceris, Petrus super mare pedibus ambulauit: Paulus in mari naufragium pertulit. Et in uno eodemque elemẽto, ubi Paulus ire cũ naui non potuit: ibi Petrus pedibus iter fecit. Aperte igitur constat, quia cum utriusque uirtus fuerit dispar in miraculo: utriusque tamen meritum dispar non est in coelo.

2 *Ergo sancti in coelo meritum habent, cuius contrarium docet noui haeretici. Quod tamen de praemio meritorũ intellige, quae in uita habuerunt.*

Petrus. Placet fateor omnino quod dicis: ecce enim aperte noui: quia uita, & non signa quaerenda sunt. Sed quoniam ipsa signa quae fiunt, bonae uitae testimonium ferunt: quaeso te adhuc si qua sunt referas: ut esurientem me per exempla bonorum pascas.

VITA DIVI BENEDICTI ABBATIS PER Diuum Gregorium papam scripta.

Habetur libro secundo Dialogi eiusdem Capitulo primo cum sequentibus.

F

Vit uir uitae uenerabilis, gratia Benedictus & nomine, ab ipso suae pueritiae tempore cor gerens senile. Aetatem quippe moribus transiens: nulli uoluptati animum dedit: sed dum in hac terra adhuc esset, quo temporaliter libere uti potuisset, despexit iam quasi aridum mundum cum flore. Qui liberiori genere ex prouincia Nursiae exortus: Romae liberalibus literarũ studiis traditus fuerat. Sed cum in eis multos ire per abrupta uitiorum cerneret: eum quem quasi in ingressu mundi posuerat, retraxit pedem: ne si quid de scientia eius attingeret: ipse quoque in immane praecipitium totus iret. Despectis itaque literarum studiis: relicta domo rebusque patris, soli deo placere desiderans, sanctae conuersationis habitum quaesiuit. Recessit igitur scien-

ter nesciens, & sapienter indoctus. Huius ergo omnia gesta nō didici: sed pauca quæ narro, quatuor discipulis illius referentibus agnoui: Constantino scilicet reuerentissimo ualde uiro: qui ei in monasterij regimine successit. Valentiniano quoq;: qui annis multis lateranensi monasterio præfuit. Simplicio, qui congregationem illius post eum tertius rexit. Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ eius in qua prius conuersatus fuerat præest.

Hic itaq; cum iam relictis literarum studijs petere deserta decreuisset: nutrix quæ hunc arctius amabat sola secuta est. Cumq; ad locum uenisset qui dicitur Enside: multisq; honestioribus uiris pro charitate se illic detinentibus, in beati Petri Ecclesia demorarentur: prædicta nutrix illius ad purgandum triticum a uicinis mulieribus præstari sibi capisterium petijt: quod super mensam incaute derelictum: casu accidente fractum est, sic ut in duabus partibus inueniretur diuisum. Quod mox rediens nutrix illius ut ita inuenit: uehementissime flere cœpit, quia uas quod præstitum acceperat, fractum uidebat. Benedictus autem religiosus & pius puer, cū nutricem suam flere conspiceret: eius dolori compassus, ablatis secū utrisq; fracti capisterij partibus, se se cum lachrymis in orationem dedit: qui ab oratione surgens, ita iuxta se uas sanū reperit ut in eo inueniri fracturæ nulla uestigia potuissent, moxq; nutricem suam blande consolatus ei sanum capisterium reddidit, quod fractum tulerat. Quæ res in eodem loco a cunctis est agnita, atq; in tanta admiratione habita, ut hoc ipsum capisteriū eius loci incolæ in Ecclesiæ ingressu suspenderent, quatenus præsentes & secuturi omnes agnoscerent a quanta Benedictus puer cōuersationis gratiam perfectione cœpisset, quod annis multis illic ante omniū oculos fuit, & usq; ad hæc Longobardorum tempora super fores Ecclesię pependit. Sed Benedictus plus appetens mala mundi perpeti, quam laudes, et pro deo laboribus fatigari, quam uitæ huius fauore extolli, nutricem suam occulte fugiens, deserti loci secessum petijt, cui sublatus uocabulum est, qui ab Romana urbe quadraginta fere milibus distans, frigidas atq; perspicuas emanat aquas. Quæ illic uidelicet aquarum abundantia in extenso prius loco colligitur, ad extremum uero in amnem deriuatur. Quo dum fugiens pergeret, monachus quidam Romanus nomine, hunc euntem reperit, quo tenderet requisiuit. Cuius cum desiderium cognouisset, & secreto tenuit, & adiutorium impendit, eique sanctæ conuersationis habitum tradidit, & inquantum licuit ministrauit. Vir autem Dei ad eundem locum perueniens, in arctissimum specum se tradidit, & tribus annis excepto Romano monacho omnibus hominibus ibi incognitus mansit: qui uidelicet Romanus non longe in Monasterio sub Theodaci patris regula degebat. Sed pie eiusdem patris sui oculis furabatā horas, & quem sibi ad manducandum surripere poterat: diebus certis benedicto panem ferebat. Ad eundem uero specum a Romani cella iter non erat: quia excelsa desuper rupes eminebat: sed ex eadem rupe in longissimo fune ligatum Romanus deponere panem consueuerat: in qua etiam resti paruum tintinabulum inseruit: ut ad eius sonum uir dei cognosceret, quando sibi Romanus panem præberet: quem exigens acciperet. Sed antiquus hostis unius charitati inuidens, alterius refectioni: cum quadam die submitti panem conspiceret: iactauit lapidem, et tintinabulum fregit. Romanus tamen modis congruentibus ministrare non desijt. Cum uero

1 *Benedictus puer fractum capisteriū oratione integrum restituit.*

2 *Romanus monachus tradidit Benedicto sanctæ conuersationis habitum. Vide ergo quod monachi etiam tunc certum habitū habebant, ne dicas cum quibusdam, habitus monachorum nouitius est, & anti qui monachi ab alijs habitu non discernebantur.*

3 *Romanus in monasterio sub regula Theo-*

daci patris degebat ut scias antiquos monachos & ipsos habuisse regulas & cōstitutiones suas, contra nouorum hereticorum mendacia.

iam deus omnipotens & Romanum uellet a labore quiescere: & benedicti uitam in exemplum hominibus demonstrare, ut posita subra candelabrum lucerna claresceret: quatenus omnibus qui in domo Dei sunt lucere: cuidam presbytero longius manenti qui refectionem sibi in paschali festiuitate parauerat: per uisum dominus apparere dignatus est, dicens: Tu tibi delicias prẹparas, & seruus meus illo in loco fame cruciatur. Qui protinus surrexit: atq; in ipsa solemnitate paschali cum alimentis quæ sibi parauerat: ad locum tetendit, & uirum dei per abrupta montium: per

4 *In paschali festiuitate.*

concaua uallium, per defossa terrarum quæsiuit: eumq; latere in specu reperit. Cumq; oratione facta benedicentes dominum omnipotentem con sedissent: post dulcia uitæ colloquia is qui aduenerat presbyter dixit: Sur-

5 *Tu qui omnes dies æquales esse dicis, nec unum alio celebriorem, uides quod in die paschæ abstinere Benedicto non licuit; & propterea ad eum reficiendum cum prandio sacerdos diuina iussione missus est.*

ge sumamus cibum: quia hodie pascha est. Cui uir dei respondit dicens: Scio quia pascha est: quia hodie uidere te merui. Longe quippe ab hominibus positus quia die eodem paschalis solemnitas esset ignorabat. Venerabilis autem presbyter rursus asseruit, dicēs: Veraciter hodie resurrectionis dominicæ paschalis dies est: abstinere tibi minime congruit: quia & ego ad hoc missus sum, ut omnipotentis dona dei pariter sumamus. Benedicentes igitur dominum sumpserunt cibum, expleta itaq; refectione & colloquio ad ecclesiam suam presbyter recessit. Eodem quoq; tempore hunc in specu latitantem etiam pastores inuenerunt: quem dum uestitum pellibus inter fruteta cernerent, aliquam bestiam esse crediderūt, sed cognoscentes Dei famulum, eorum multi ad pietatis gratiam a bestiali mente mutati sunt. Nomenq; itaq; eius per uicina loca innotuit cunctis. Factumq; est ut ex illo iam tempore a multis frequentari cœpisset: qui cum ei cibum afferrent corporis: ab eius ore in suo pectore alimenta referebant uitæ.

Quadam uero die dum solus esset, tentator affuit. Nam nigra paruaq; auis quẹ uulgo merula nominatur, circa eius faciem uolitare cœpit, eiusq; uultui importune insistere, ita ut manu capi posset, si hanc uir sanctus tenere uoluisset, sed signo crucis edito recessit auis. Tanta autem carnis tentatio aui eadem recedente secuta est: quantam uir sanctus nunquam fuerat expertus. Quandam nanq; aliquando fœminam uiderat: quam malignus spūs ante eius mentis oculos reduxit: tantoq; igne serui Dei animū in specie illius accendit: ut dum in eius pectore amoris flamma uim caperet, etiam pœnæ deserere eremum uoluptate uictus deliberaret. Tūc subi

6 *Disce & tu monache quomodo carnis tētatio uincatur. Non.n. statim deserendum monasterium, & ducenda uxor, ut faciūt nostri temporis apostatæ, sed orationibus & flabellis superanda. Nam non coronabitur quis nisi legitimē certauerit. Non autē is legitime cer-*

to superna gratia respectus ad semetipsum reuersus est: atq; urticarū & ueprium iuxta densa succrescere fruteta conspiciens: exutus indumento nudum se in illis spinarum aculeis, & urticarum incendijs proiecit: ibique diu uolutatus toto ex eis corpore uulneratus exijt, & percutis uulnera eduxit a corpore uulnus mentis, quia uoluptatem traxit in dolorem. Cumq; bene pœnaliter foris arderet: extinxit quod intus illicite ardebat. Vicit itaque pctm̄: quia mutauit incendium. Ex quo uidelicet tempore sicut post discipulis ipse perhibebat: ita in eo est tentatio uoluptatis edomita, ut tale aliquid in se minime sentiret. Cœperūt postmodum multi iam mundū relinquere, atq; ad eius magisterium festinare. Liber quippe a tētationis uitio: uero iure iam factus est uirtutum magister. Vnde & per Moysen in Exodo præcipitur: ut leuitæ a uiginti quinq; annis & supra ministrare debeant, ab anno uero quinquagesimo custodes uasorum fiant.

Petrus. Iam quidem prolati testimonij mihi aliquantum intellectus interlucet: sed tamen hoc plenius exponi postulo.

tare dicetur, qui ad primum hostis congressum, scutũ proijcit, arma deponit, ac solo cedens aream uacuam aduersario dimittit.

Gregorius. Liquet Petre quod in iuuentute carnis tentatio ferueat, ab anno autem quinquagesimo calor corporis frigescat: uasa autẽ sacra sunt fidelium mentes. Electi ergo cum adhuc in tentatione sunt: subesse eos ac seruire necesse est: & obsequijs, laboribusque fatigari. Cum uero iam mentis ætate tranquilla calor recesserit tentationis: custodes uasorum sunt: qa doctores animarum fiunt.

Petrus. Fateor placet quod dicis: sed quia prolati testimonij clausa reserasti: quæso ut de uita iusti debeas ea quæ sunt inchoata percurrere.

Gregorius. Recedente igitur tentatione uir Dei quasi spinis erutis exculta terra de uirtutum segete feracius fructus dedit, præconio itaque eximiæ conuersationis celebre nomen eius habebatur. Non autẽ longe monasterium fuit cuius congregationis pater defunctus est: omnisque ex illo congregatio ad eundem uenerabilem Benedictum uenit, & magnis precibus ut eis præesse deberet, petijt. Qui diu negando distulit: suis illorũque fratrum moribus se conuenire non posse prædixit: sed uictus quandoque precibus assensum dedit. Cumque in eodem monasterio regularis uitæ custodiam teneret: nullique ut prius per actus illicitos in dexteram leuamque partem deflectere a conuersationis itinere liceret: suscepti fratres insane sæuientes, semetipsos prius accusare cœperunt: quia hunc sibi præesse poposcerant: quorum scilicet tortitudo in norma eius rectitudinis offendebat. Cumque sibi sub eo conspicerent illicita non licere: & se dolerent adsueta relinquere: durumque esset quod in mente ueteri cogebãtur noua meditari: & quia grauis est semper prauis moribus uita bonorum: tractare de eius morte aliqui conati sunt: qui inito consilio uenenum uino miscuerunt. Et cum uas uitreum in quo ille pestifer potus habebatur: recumbenti patri ex more Monasterij ad benedicendum fuisset oblatum, extensa manu benedictus signum crucis ædidit: & uas quod longius tenebatur eodem signo rupit: sicque confractus est, ac si in illo uase mortis, pro cruce lapidem dedisset. Intellexit protinus uir dei quia potũ mortis habuerat, quod portare non potuit signum uitæ: atque ilico surgens uultu placido, mente tranquilla, conuocatos fratres alloquutus est, dicens: Misereatur uestri fratres omnipotens deus: quare in me ista facere uoluistis? Nunqd non prius dixi uobis: quia uestris ac meis moribus minime conueniret? Ite, & iuxta uestros mores patrem uobis quærite, quia posthac me haberẽ minime potestis. Tuncque ad locum dilectæ solitudinis redijt: & solus in superni spectatoris oculis habitauit secum.

7 *Benedictus signo crucis ædito, uas in quo uenenum erat rupit*

Petrus. Minus patenter intelligo, quidnam sit, habitauit secum.

Gregorius. Si sanctus uir contra se unanimiter conspirantes, suæque conuersationi longe dissimiles coactos diu sub se tenere uoluisset: fortasse sui uigoris usum, & modum tranquillitatis abscinderet, atque a contemplationis lumine suæ mentis oculum declinasset. Dumque quotidie illorũ correptione fatigatus minus curaret sua, & se forsitan relinqueret, & illos non inueniret. Nam quoties per contagionis motum nimium extra nos ducimur: & nos sumus, & nobiscum non sumus: quia nosmetipsos minime uidentes per alia uagamur. An illum secum fuisse dicimus, qui in longinquam regionem abijt: portionem quam acceperat consumpsit: uni

in ea ciuium adhæsit: porcos pauit: quos cum mãducare uideret siliquas, & esurient: qui tamen cum postmodum cœpit cogitare bona quæ perdidit, scriptum de illo est: in se reuersus dixit. Quanti mercennarij in domo patris mei abũdant panibus? Si igitur secum fuit: unde ad se redijt? Hunc ergo uenerabilem uirum secum habitasse dixerim: quia in sua semper custodia circũspectus, ante oculos conditoris se semper aspiciens: se semper examinans, extra se mentis suæ oculum non diuulgauit.

Petrus. Quid ergo quod de Apostolo Petro scriptum est dum de carcere ab angelo eductus fuisset: qui ad se reuersus dixit. Nũc scio uere, quia misit dominus angelum suum: & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudęorum?

Gregorius: Duobus modis Petre extra nos ducimur, quia aut per cogitationis lapsum sub nosmetipsos recidimus, aut per contemplationis gratiã super nosmetipsos leuamur. Ille itaque qui porcos pauit, uagatione mẽtis & immunditiæ sub semetipsum cecidit. Iste uero quem angelus soluit eius mentem in estasim rapuit, extra se quidem: sed super semetipsum fuit. Vterque ergo ad se redijt: quando & ille ab errore operis se collegit ad cor: & iste a contemplationis culmine ad hoc redijt, quod in intellectu communi ut prius fuit. Venerabilis igitur Benedictus in illa solitudine habitabat secum, inquantum se intra cogitationis claustra custodiuit, nam quotienscunque hunc contemplationis ardor in altum rapuit: se procul dubio sub se reliquit.

Petrus. Placet quod dicis, sed quæso respondeas, si deserere fratres debuit quos semel susceperit?

Gregorius. Vt ego Petre existimo: ibi adunati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Nam ubi omnimodo de bonis fructus deest: fit aliquãdo de malis labor uacuus maxime si e uicino causæ suppetant, quæ fructum Deo ferre ualeant meliorem. Vir itaque sanctus propter quem custodiendum staret: qui omnes unanimiter se persequentes cerneret? Et sæpe agitur in animo perfectorum, quod silẽtio prætereundum non est, quia cum laborem suum sine fructu esse considerent: in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Vnde ille quoque egregius prędicator qui dissolui cupit, & cũ Christo esse, cui uiuere Christus est, & mori lucrum: qui passionum certamina non solum ipse appetijt: sed ad toleranda hæc & alios accendit. Damasci persecutionem passus, ut posset euadere murum: funem sportamque quæsiuit seque latenter deponi uoluit. Nunquid non Paulum mortem dicimus timuisse: quam seipse pro amore Iesu testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, & graui labore ad laborem se alibi cum fructu seruauit. Fortis etenim prœliator Dei teneri intra claustra noluit, certaminis campum quæsiuit. Vnde idem quoque uenerabilis Benedictus si libenter audis, citius agnoscis, quia non tantos ipse indociles deseruit: quantos in locis alijs a morte animæ suscitauit.

Petrus. Ita est ut doces, & manifesta ratio, & prolatum congruum testimonium declarat. Sed quæso ut de uita tanti patris ad narrationis ordinem redeas.

Gregorius. Cũ sanctus uir diu in eadem solitudine uirtutibus, signisque succresceret: multi ab eo in eodem loco ad omnipotentis dei sunt seruitiũ

congregati;

congregati: ita ut illic duodecim monasteria cũ omnipotentis Iesu Christi domini opitulatione cõstrueret: in quibus statutis patribus duodenos monachos deputauit, paucos uero secũ retinuit quos adhuc in sua pſentia aptius erudiri indicauit. Cępere etiã tunc ad eũ Romanę urbis nobiles & religiosi concurrere: suusq́; ei filios oĩpotenti deo nutriẽdos dare. Tũc quoq; bonæ spei suas soboles, Euicius Maurũ, Tertullius uero patricius Placidũ tradidit, e qb⁹ Maurus iunior cũ bonis polleret morib⁹, magistri adiutor cępit existere. Placid⁹ uero puerilis adhuc idolis gerebat annos.

In uno aũt ex eis monasterijs quæ circunquaq; construxerat, quidam monachus erat: qui ad orationem stare non poterat, sed mox ut se fratres ad studiũ orationis inclinabant, ipse egrediebat̃ foras: & mente uaga terrena aliqua & transitoria agebat. Cumq; ab abbate suo sæpius fuisset admonitus, ad uirũ dei deductus est: qui ipse quoq; stultitiam eius uehementer increpauit, & ad monasteriũ reuersus, uix duobus diebus uiri dei admonitionem tenuit. Nam die tertia ad usum propriũ reuersus, uagari tempore orationis cępit. Quod cũ seruo dei ab eodẽ monasterij patre quem constituerat, nunciatum fuisset, dixit, Ego uenio: eumq́; per memetipsum emendo. Cumq́; uir dei uenisset ad idem monasteriũ, & constituta hora expleta psalmodia se se fratres in orationem dedissent: aspexit quod eundem monachum qui in oratione manere non potuit, quidam niger puerulus per uestimenti fimbriam foras traheret. Tunc eidem patri monasterij Pompeiano nomine, & Mauro dei famulo secrete dixit, Nunquid non aspicitis quis est qui istũ monachũ foras trahit? Qui respondentes, dixerunt, non. Quibus ait: Oremus ut uos etiã uideatis quem iste monachus sequit̃. Cumq; per biduum esset oratũ, Maurus monachus uidit: Põpeianus uero eiusdem monasterij pater uidere non potuit. Die igitur alia expleta oratione uir dei oratoriũ egressus: stantem foris monachũ reperit: quem pro cęcitate cordis sui uirga percussit: qui ex illo die nil persuasionis ulterius a nigro iam puerulo pertulit: sed ad orationis studiũ immobilis permansit: sicq́; antiquus hostis dominari non ausus est in eius cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex uerbere.

Vel hinc perspicere licet quã grata sit deo oratio, cum diabolus tãtopere ei insidietur

Ex his aũt monasterijs quæ in eodem loco construxerat: tria sursum in rupibus montis erant, & ualde erat fratribus laboriosum quod semper ad lacũ oportebat descendere ut aquam haurire debuissent: maxime quia e deuexo montis latere erat graue descendentibus in timore periculum. Tunc collecti fratres ex eisdem tribus monasterijs ad dei famulũ Benedictum uenerunt, dicentes: Laboriosum nobis est propter aquam quotidie usq; ad lacũ descendere, & idcirco necesse est ex eodem loco monasteria mutari. Quos blande consolans dimisit, & nocte eadem cũ paruo puerulo nomine Placido cuius superius memoriam feci, eiusdem montis rupem ascendit: ibiq́; diutius orauit. Et oratione completa tres petras in loco eodẽ pro signo posuit: atq; ad suum cunctis illis nescientibus, monasterium redijt, Cumq́; die alia ad eum pro necessitate aquæ prædicti fratres redijssent dixit: Ite, & rupem illam in qua tres super inuicem positas petras inueneritis, in modicum cauate: ualet enim omnipotens deus etiam in illo montis cacumine aquam producere, ut uobis laborem tanti itineris dignetur auferre. Qui euntes rupem montis quam Benedictus prædixerat, iam sudantem inuenerunt. Cumq́; in ea concauum

locum fecissent: statim aqua repletus est: quæ tam sufficienter emanauit: Vt nunc usque ubertim defluat: atque ab illo montis cacumine usque ad inferiora deriuetur.

Alio quoque tempore Gothus quidam pauper spiritu ad conuersionem uenit: quem dei uir Benedictus libentissime suscepit. Quadam uero die ei dare ferramentũ iussit: quod ad falcis similitudinem falcastrũ uocatur: ut de loco quodam uepres abscinderet: quatenus illic hortus fieri deberet. Locus aũt ipse quem mundandũ Gothus susceperat: super ipsam laci ripam iacebat. Cumque Gothus idem densitatem ueprũ totius uirtutis annisu succideret, ferrũ de manubrio prosiliens in lacũ cecidit: Vbi scilicet tanta erat aquarũ profunditas, ut spes requirendi ferramenti nulla iam esset. Itaque ferro perdito tremebundus ad Maurum monachum cucurrit Gothus: damnũ quod fecerat nunciauit, & reatus sui pœnitentiam egit. Quod Maurus quoque monachus mox Benedicto famulo dei curauit indicare, Vir igitur domini Benedictus hæc audiens accessit ad lacũ: tulit de manu Gothi manubrium, & misit in lacum, & mox ferrum ad profundo rediit: atque in manubrium intrauit. Qui statim ferramentum Gotho reddidit, dicens: Ecce labora, & noli contristari.

Quadam uero die dum idem uenerabilis Benedictus in cella consisteret, prædictus Placidus puer sancti uiri monachus ad hauriendã de Lacu aquam egressus est: qui uas quod tenuerat in aquam incaute submittens: ipse quoque cadendo sequutus est. Quem mox unda rapuit: & pene ad unius sagittæ cursum eum a terra introrsus traxit. Vir aũt dei intra cellam positus hoc protinus agnouit: & Maurum festine uocauit, dicens: Frater Maure, curre, quia puer ille qui ad hauriendam aquam perrexerat: in lacũ cecidit: iamque eum longius unda trahit. Res mira, et post Petrum Apostolum inusitata. Benedictione etenim postulata atque percepta: ad patris sui imperiũ concitus perrexit Maurus. Itaque usque ad eum locũ quo ab unda deducebat̃ puer: per terram se ire existimans, super aquã cucurrit: eumque per capillos tenens cursu rapido rediit. Qui mox ut terram tetigit: ad se reuersus post tergũ respexit, & quia super aquas cucurrisset agnouit: & quod præsumere non potuisset ut fieret, miratus extremuit factũ. Reuersus itaque ad patrem rem gestam retulit. Vir autẽ Venerabilis Benedictus hoc non suis meritis: sed illius obediẽtiæ deputare cœpit, At contra Maurus pro solo eius Imperio factũ dicebat: seque conscium in illa uirtute non esse, quam nescius fecisset. In hac itaque mutuę humilitatis & amica contentione accessit arbiter puer qui ereptus est, nam dicebat. Ego cum ex aqua traherer, super caput meum melotem abbatis uidebam: atque ipsum me ex aquis educere considerabam.

Petrus. Magna sunt ualde quæ narras, & multorũ ędificationi profutura: ego aũt boni uiri miracula quo plus bibo: eo plus sitio.

Gregorius. Cũ iam loca eadem in amorem domini nostri Iesu Christi, longe lateque feruescerent, & secularem uitam multi relinquerent: & sub leui redemptoris iugo ceruicem cordis edomarent: sicut mos prauorũ est inuidere aliis uirtutis bonũ quod ipsi habere non appetunt: uicinę ecclesię presbyter Florentius nomine, huius nostri subdiaconi Florentii auus: antiqui hostis malitia percussus: sancti uiri studiis cępit æmulari: eiusque conuersationi derogare; quosque etiam posset ab illius uisitatione compesce-

re. Cumq́ iam se conspiceret eius profectibus obuiare non posse, & conuersationis illius opinionem crescere, atq; multos ad statū uitæ melioris ipso quoq; opinionis eius præconio indesinenter uacare: inuidiæ facibus magis magisq́ succensus, deterior fiebat: quia conuersationis illius appa rebat habere laudem: sed habere laudabilem uitam nolebat. Qui eiusdem inuidiæ tenebri, cæcatus, ad hoc usq; perductus est, ut seruo omnipotentis dei infectū ueneno panē quasi pro benedictione trāsmitteret. Quem uir dei cū gratiarum actione suscepit: sed eum quæ pestis lateret in pane, nō latuit. Ad horā uero refectionis illius ex uicina silua coruus uenire con sueuerat: & panem de manu eius accipere. Qui cū more solito uenisset, panem quem presbyter transmiserat uir dei ante coruum proiecit: eiq́ pręcepit, dicens: In nomine Iesu Christi domini nostri tolle hunc panē, & tali eum in loco proijce, ubi a nullo hominū posset inueniri. Tūc coruus aperto ore, expansis alis circa eundem panem cępit discurrere, crocitare, ac si aperte diceret, & obedire se uelle, & tamen iussa implere nō posse. Cui uir domini præcipiebat iterū atq; iterum dicens: Leua leua securus, atq; ibi proijce ubi inueniri non posit. Quem diu demoratus quandoq́ coruus momordit, leuauit & recesit. Post trium uero horarū spatiū abiecto pane redijt, & de manu hominis dei annonam quam consueuerat accepit. Venerabilis aūt pater contra uitam suam inardescere sacerdotis animum uidens: illi magis quam sibi doluit. Sed prædictus Florentius quia magistri corpus necare non potuit, se ad extinguendas discipulorū animas accendit: ita ut in horto cellę cui Benedictus inerat, ante eorū oculos nudas septem puellas mitteret: quæ coram eis sibi inuicem manus tendentes, & diutius ludentes: illorū mentes ad peruersitatem libidinis inflammarent. Quod uir sanctus de cella conspiciens, lapsusq́ adhuc tenerioribus discipulis pertimescens: idq́ pro sua solius persecutione fieri pertractans: inuidiæ locū dedit: atq; oratoria & cuncta quę construxerat, substitutis prępositis adiunctis fratribus ordinauit, & paucis secū monachis ablatis, habitationē mutauit loci. Sicq́ uir dei eius odia humiliter declinauit, quem omnipotēs deus terribiliter percusit. Nam cū prædictus presbyter stans in solario Benedictū discesisse cognosceret & exultaret, perdurante immobiliter tota domus fabrica hoc ipsum tantū in quo stabat solariū cecidit, & Benedicti hostem conterens extinxit. Quod uiri dei discipulus Maurus nomine statim uenerabili patri Benedicto qui adhuc a loco eodem uix decem milibus aberat, æstimauit esse nunciandū dicens: Reuertere, quia presbyter qui te persequebat̄ extinctus est. Quod uir dei benedictus audiens, se se in grauibus lamentationibus dedit: uel quia inimicus occubuit, uel quia de inimici morte discipulus exultauit. Qua de re factū est, ut eidem quoq; discipulo pœnitentiam indiceret, quod mandans talia gaudere de inimici interitu præsumpsisset.

Petrus: Mira sunt & multū stupenda quę dicis. Nam in aqua ex petra producta Moysen, in ferro uero quod ex profundo aquę redijt Helisęum, in aquę itinere Petrū, in corui obediētia Heliam, in lectu antē mortis inimici, Dauid uideo & perpendo: uir iste spiritu iustorū omniū plenus fuit.

Gregorius. Vir dei Benedictus Petre unius dei spiritū habuit, qui per concessæ redemptionis gratiam electorū corda omniū impleuit, de quo Ioannes dicit: Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem

in hunc mundum. De quo rursus scriptũ est: De plenitudine eius nos omnes accepimus. Nam sancti dei homines potuerunt a domino uirtutes habere, nõ etiam aliјs tradere. Ille autem signa uirtutis dedit subditis, qui se daturũ signum Ionæ promisit inimicis, ut coram superbis mori dignaret, coram humilibus resurgere, quatenus & illi uiderẽt quod contemnerent, & isti quod uenerantes amare debuissent. Ex quo mysterio actum est, ut dum superbi aspiciunt despectum mortis, humiles contra mortem acciperent gloriam potestatis.

Petrus. Quæso te post hæc, ad quæ loca uir sanctus migrauerit, uel si aliquas in eis uirtutes postmodũ ostenderit, innotesce.

Gregorius. Sanctus uir ad alia demigrans loca non hostem mutauit. Nam tanto post grauiora prælia pertulit, quantũ cõtra se aperte pugnantem ipsum malitiæ magistrũ inuenit. Castrum nanq; quod Casinũ dicitur, in excelsi mõtis latere situm est, qui uidelicet mons distenso sinu hoc idem castrũ recipit, sed per tria milia in altũ se subrigens, uelut ad aëra cacumen tendit, ubi uetustissimũ fanum fuit, in quo ex antiquorũ more gentilium a stulto rusticorũ populo Apollo colebatur. Circũquaq; etiam in cultu dæmonũ luci succreuerant, in quibus adhuc eodem tempore infidelium insana multitudo sacrificiјs sacrilegis insudabat. Illuc itaque uir dei perueniens contriuit idolũ, subuertit aram, succendit lucos, atq; in ipso tẽplo Apollinis, oraculũ beati Martini, ubi uero ara eiusdem Apollinis fuit, oraculũ sancti Ioannis construxit, & cõmorantem circunquaque multitudinem prædicatione continua ad fidem uocabat. Sed hæc antiquus hostis tacite non ferens, non occulte uel per somniũ, sed aperta uisionie eiusdem patris oculis se se ingerebat, & magnis clamoribus uim se perpeti conquerebat, ita ut uoces illius etiam fratres audirent, quamuis imaginẽ minime cernerent. Vt enim discipulis suis uenerabilis pater dicebat, corporalibus eius oculis idem antiquus hostis teterrimus & succensus apparebat, qui in eum ore oculisq; flãmantibus sæuire uidebat. Iam uero quæ diceret audiebant omnes, prius enim hunc uocabat ex nomine. Cui cum uir dei minime respõderet, ad eius mox contumelias erumpebat. Nam cũ clamaret dicens, Benedicte Benedicte, & cũ sibi nullo modo respondere conspiceret, protinus adiungebat, maledicte non benedicte, quid mecum habes? quid me persequeris? Sed iam nunc expectanda sunt contra dei famulũ antiqui hostis noua certamina, cui pugnam quidẽ uolens intulit, sed occasiones uictoriæ ministrauit inuitus.

Quadam die dum fratres habitacula eiusdem cellę construerent, lapis in medio iacebat, quem in ædificiũ leuare decreuerunt. Cumq; eum duo uel tres mouere non possent, plures aduenisti sunt, sed ita immobilis mansit, ac si radicitus in terra teneret, ut palam daretur intelligi, quod super eũ ipse per se antiquus hostis sederet, quem tantorũ uirorũ manus mouere non possent. Difficultate igitur facta ad uirũ dei missum est ut ueniret, & orando hostem repelleret, ut lapidem leuare possent. Qui mox uenit, & orationem faciens benedictionem dedit, & tanta lapis celeritate leuatus est, ac si nullum prius pondus habuisset.

Tunc in conspectu uiri dei placuit ut in eodem loco terram foderent. Quam dum fodiendo altius penetrarent, æreum illic idolũ fratres inuenerunt. Quo ad horã casu in coquinam proiecto, exire ignis repẽte uisus est,

atq;

atq; in cunctorũ monachorum oculis quia omne eiusdem coquinæ ædificium consumeretur ostendit. Cumq; iaciendo fratres aquam ad ignem quasi extinguendo perstreperent, pulsatus eodem tumultu uir dei aduenit. Qui eundem ignem in oculis fratrũ esse, in suis uero non esse considerans, caput protinus in orationem flexit, & eos quos fantastico reperit igne deludi, uocauit fratres, monuit ut oculos suos signarent, ut & sanum illud coquinæ ædificium assistere cernerent & flammas quas antiquus hostis finxerat non uiderent.

Rursus dum fratres parietem, qui res ita exigebat, paulo altius erigerent, uir dei in orationis studio intra cellæ suæ claustra morabat. Cui antiquus hostis insultans apparuit, & ei quod ad laborantes fratres pergeret indicauit. Quod uir dei per nuncium celerrime fratribus indicauit, dicens: Fratres caute uos agite: quia ad uos hac hora malignus spiritus uenit. Is 9
qui mandatũ detulit, uix uerba cõpleuerat, & malignus spiritus eundem parietem qui ædificabatur euertit, atq; unum puerulũ monachum cuiusdam curialis filiũ opprimens ruina contriuit. Contristati omnes ac uehementer afflicti, non damno parietis, sed contritione fratris, uenerabili patri Benedicto celeriter cũ graui luctu nunciarunt. Tunc idem pater Benedictus dilaceratũ puerũ ad se deferri iubet. Quem portare nõ nisi in sacco potuerunt: quia collapsi saxa parietis, non solũ eius membra, sed etiã ossa contriuerant. Præcepitq; uir dei statim eũ in cella sua in psyacio quo orare consueuerat proijci, missisq; foras fratribus cellam clausit, qui orationi instantius quam solebat incubuit. Mira res, eadem hora hũc incolumen, atq; ut prius ualentem ad eundem iterum laborem misit, ut ipse quoq; parietem cum fratribus perficeret, de cuius se interitu antiquus hostis Benedicto insultare credidisset.

Vnũm puerulum monachum oppresit. Vides hæretice quod etiam tum pueri religioni addicebantur? Cur ergo de nostro tempore conquereris duntaxat? Si hoc uidisset sanctissimus pater deo non placere, pueros nunquam ascisceret ad monachismum.

Cœpit uero inter ista uir dei prophetiæ etiã spiritu pollere, uentura prædicere, præsentibus etiã absentia nunciare. Mos etenim cellæ fuit, ut quotiens ad responsum aliquod egrederẽtur fratres, cibũ potumq; extra cellam minime sumerent. Cumq; hoc de usu regulæ solicite seruaretur, quadam die ad responsum fratres egressi sunt, & in eo tardiori compulsi sunt hora demorari. Qui manere iuxta religiosam fœminam nouerant, cuius ingressi habitaculũ sumpserunt cibũ. Cumq; iam tardius ad cellã rediissent, benedictionem patris ex more petierunt. Quos ille protinus percunctatus est, dicens. Vbi comedistis? Qui responderunt. Nusquam. Quibus ille ait: Quare ita mentimini? Nunquid illius talis fœminæ habitaculũ non intrastis? Nunquid hos atq; illos cibos non accepistis? Nunquid tot calices non bibistis? Cumq; eis uenerabilis pater & hospitiũ mulieris, & genera ciborũ, & numerum potionũ diceret, recognoscentes cuncta quæ egerant, ad eius pedes tremefacti ceciderunt, & se deliquisse cõfessi sunt. Ipse aũt protinus culpæ pœnitentiã præcepit, perpẽdens quod in eius absentia ultra non facerent, quem præsentem sibi esse in spiritu scirent.

10 *Oratione Benedictus extinctũ puerum uitæ restituit.*

Frater quoq; Valentiniani eius monachi, cuius superius memoriã feci, uir erat laicus, sed religiosus. Qui ut serui dei orationẽ perciperet, & Germanum fratrem uideret, annis singulis de loco suo ad cellam eius ieiunus uenire consueuerat. Quadam igitur die dum iter ad monasteriũ faceret, se se illi alter uiator adiunxit, qui sumẽdos cibos in itinere portabat. Cumq; iam hora tardior excreuisset, dixit: Veni frater, sumamus cibũ ne lassemur

in uia. Cui ille respondit. Absit frater, hoc non faciam: quia ad uenerabilem patrem Benedictũ ieiunus semper peruenire consueui. Quo responso percepto ad horam conuiator tacuit. Sed cũ post hoc aliquantulũ itineris spatiũ egissent, rursus admonuit ut manducarent. Noluit consentire qui ieiunus peruenire decreuerat. Tacuit quidem qui ad manducandũ inuitauerat, & cũ eo ieiunus adhuc pergere modicũ consensit. Cumq; iter longius agerent, & eos tardior hora fatigaret ambulantes, inuenerunt in itinere pratũ & fontem, & quæq; poterant ad reficiendũ corpus delectabilia uideri. Tunc conuiator ait: Ecce aquam, ecce pratũ, ecce amænus locus in quo possum⁹ refici & parũ quiescere, ut ualeamus iter nostrũ postmodũ incolumes explere. Cũ igitur & uerba auribus, & loca oculis blandirentur, tertia admonitione persuasus consensit & comedit, uespertina uero hora peruenit ad cellam. Præsentatus aũt uenerabili Benedicto patri, sibi orationẽ petijt: sed mox ei uir sanctus hoc quod in uia egerat improperauit, dicens: Quid est frater qđ malignus hostis qui tibi per conuiatorem tuũ locutus est, semel tibi persuadere non potuit, secundo non potuit, tertio uero persuasit, & te ad hoc quod uoluit superauit? Tunc ille ratũ infirmæ suæ mentis agnoscens, eius pedibus prouolutus, tanto magis cępit culpam deflere & erubescere, quanto se cognouit etiam absentem in Benedicti patris oculis deliquisse.

Petrus. Ego sancti uiri præcordijs Helisæi spiritum uideo inesse, qui absenti discipulo præsens extitit.

Gregorius. Oportet Petre ut interim sileas, quatenus adhuc maiora cognoscas. Gothorũ nanq; tẽporibus cũ rex eorũ Totila sanctũ uirum prophetiæ habere spiritũ audisset, ad eius monasteriũ pergens, paulo longius substitit, eiq; se uenturũ esse nunciauit. Cui dũ protinus mandatũ de monasterio fuisset ut ueniret, ipse, sicut perfidæ mentis fuit, an uir dei prophetiæ spiritũ haberet, explorare conatus est. Quidam uero eius spatarius Riggo dicebatᷣ, cui calceamenta sua præbuit, eumq; indui uestibus regalibus fecit, quem quasi in persona sua pergere ad dei hominem præcepit. In cuius obsequio tres qui sibi præ cæteris adhærere consueuerant comites misit, scilicet Vultericũ, Rudericum, & Blindinũ, ut ante serui dei oculos ipsum regem Totilam esse simulantes, eius lateri obambularent, cui alia quoq; obsequia quasi spatarij pręberent, ut tam ex eisdem obsequijs, quã ex purpureis uestibus rex esse putaretᷣ. Cũq; idẽ Riggo decoratis uestibus obsequentũ frequẽtia comitatus monasteriũ fuisset ingressus, uir dei eminus sedebat. Quem uenientem conspiciens, cũ iam ab eo audiri potuisset, clamauit dicens: Pone fili pone, hoc quod portas non est tuũ. Qui Riggo protinus in terram cecidit. Et quia tanto uiro illudere præsumpsisset, expauit, omnesq; qui cũ eo ad hominem dei ueniebant, terræ consternati sunt. Surgentes aũt ad eum minime propinquare præsumpserunt, sed ad suũ regẽ reuersi nunciauerũt trepidi in quãta uelocitate fuerãt deprehẽsi.

Tunc per se idem Totila ad dei hominem accessit, quem cũ longe sedentem cerneret, non ausus accedere, se se in terram dedit. Cui cũ uir dei bis terue diceret surge, sed ipse ante eum de terra erigere se non auderet, Benedictus Christi Iesu famulus, per semetipsum dignatus est accedere ad regẽ, prostratumq; de terra leuauit, & de suis actibus increpauit, atq; in paucis sermonibus cuncta quæ illi erant uentura prænunciauit, dicens:

Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conquiesce. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem annis regnans, decimo morieris. Quibus auditis rex uehementer territus, oratione petita recessit, atq; ex illo iam tempore minus crudelis fuit, & non multo post Romam adijt, ad Siciliam perrexit. Anno aũt regni sui decimo, omnipotentis dei iudicio regnũ cum uita perdidit. Præterea Camisinæ antistes ecclesiæ ad eundem dei famulũ uenire consueuerat, quem uir dei pro uitæ suæ merito ualde diligebat. Is itaq; dum cũ illo de ingressu regis Totilæ & Romanæ urbis perditione colloquium haberet, dixit: Per hunc regem ciuitas ista destruetur, ut iam amplius non inhabitetur. Cui uir domini respondit: Roma a gentibus non exterminabitur, sed tempestatibus, coruscis, turbinibus, ac terremotu fatigata, inardescet in semetipsa. Cuius prophetiæ mysteria nobis iam facta sunt luce clariora, qui in hac urbe dissoluta mænia, euersas domus, destructas ecclesias turbine cernimus, eiusq; ædificia longo. Senio lassata: quia ruinis crebrescentibus prosternantur uidemus, quamuis hoc Honoratus eius discipulus, cuius mihi relatione compertũ est, nequaquam ex ore illius audisse se perhibet, Sed quia hoc dixerit, dictũ sibi a fratribus fuisse testatur.

Eodem quoq; tempore quidam Aquinensis ecclesiæ clericus dæmonio uexabatur, qui a uenerabili uiro Constantio eiusdem ecclesiæ antistite per multa fuerat martyrũ loca transmissus, ut sanari potuisset. Sed sancti dei martyres noluerunt ei sanitatis donũ tribuere, ut quanta esset in Benedicto gratia demonstrarent. Ductus itaq; est ad omnipotentis dei famulum Benedictũ, qui Iesu Christo domino preces fundens, antiquũ hostem de obsesso homine protinus expulit. Cui sanato præcepit, dicens: Vade & post hac carnem non comedas, ad sacrũ ordinem nunq; accedere præsumas, quacunq; aũt die ad sacrũ ordinem accedere præsumpseris, statim iuri diaboli iterũ mancipaberis. Discessit igitur clericus sanus, & sicut terrere solet animũ pœna recens, ea quæ uir dei præceperat, interim custodiuit. Cũ uero post annos multos omnes priores illius de hac luce migrassent, & minores suos sibimet supponi in sacris ordinibus cerneret, uerba uiri dei quasi ex longo tempore oblitus postposuit, atq; ad sacrũ ordinem accessit, quã mox is qui reliquerat diabolus tenuit, eumq; uexare quousq; animam eius excuteret non cessauit.

11 *Si sancti dei martyres noluerunt clerico donum sanitatis tribuere, signũ est quod potuerunt illud facere. Nã de his qui non possent, nunquam dixisset, noluerunt.*

12 *Nunquam hunc a carnibus abstinentiã sanctus uir huic indiceret, si superstitiosam esse, ac deo non placere crederet, ut nostri aduersarij modo gariunt.*

Petrus. Iste uir dei diuinitatis, ut uideo, etiã secreta penetrauit, quia perspexit hunc clericum idcirco diabolo traditum, ne ad sacrum ordinem auderet acccedere.

Gregorius: Quare diuinitatis secreta nõ nosset, qui diuinitatis pcepta seruaret, cũ scriptũ sit: Qui adhæret domino, unus spiritus est cũ eo?

Petrus: Si unus sit cũ domino spiritus qui domino adhæret, quid est quod iterũ idem egregius prædicator dicit: Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Valde enim esse inconueniens uidetur, eius sensum cũ quo unus unum factũ fuerit ignorare.

Gregorius: Sancti uiri inquantũ cũ deo unũ sunt, sensum dñi non ignorant. Nam idem quoq; Apostolus dicit: Quis enim scit hominũ quæ hominis sunt, nisi spũs hominis qui est in ipso? Ita & quæ dei sunt, nemo cognouit, nisi spũs dei, qui ut se ostenderet nosse quæ dei sunt adiunxit. Nos aũt non spiritũ huius mundi accepim⁹, sed spiritũ qui ex deo est. Hinc ite-

rum dicit, quod oculos non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs ascendit quę pręparauit deus diligētibus se nobis aūt reuelauit per spūm suū.

Petrus: Si ergo eidem Apostolo ea quę dei sunt per dei spiritum sunt reuelata, quomodo super hoc quod proposuit præmisit dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius? Sed rursum mihi hæc dicēti alia suboritur quæstio. Nam Dauid propheta domino loquit̄, dicens: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. Et cū minus sit nosse, quam etiam pronunciare, quid est quod Paulus incomprehēsibilia esse dei iudicia asserit? Dauid autem se omnia non solum nosse, sed etiam in labijs pronunciasse testatur?

Gregorius. Ad utraq; hæc tibi superius sub breuitate respondi, dicens quod sancti uiri inquantum cum domino unum sunt, sensum domini non ignorant. Omnes enim qui deuote dominum sequuntur, etiam deuotione cum deo sunt, & adhuc carnis corruptibilis grauati pondere, cum deo non sunt, occultaq; dei iudicia inquantum coniuncti sunt, sciunt: inquantū disiuncti sunt, nesciunt: quia enim secreta eius adhuc perfecte non penetrant, incomprehensibilia eius iudicia esse testantur. Qui uero mente ei inhærent, atq; inhærendo uel sacris scripturæ eloquijs, uel occultis reuelationibus inquantū accipiunt agnoscunt, & nouerunt hæc, & pronūciant: iudicia enim quæ deus tacet, nesciunt, quæ deus loquit̄, sciunt. Vnde et Dauid propheta cum dixisset: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia, protinus addidit, oris tui, ac si aperte dicat: Illa ego iudicia & nosse & pronūciasse potui, quæ te dixisse cognoui. Nam ea quæ ipse non loqueris, a nostra proculdubio cognitione abscondis. Concordat ergo prophetia apostolica quæ sententia, quia & incomprehensibilia sunt dei iudicia, et tamē quæ de ore eius prolata fuerint, humanis labijs pronunciantur, quoniam sciri ab hominibus, & prolata prodi possunt, & occultari non possunt.

Petrus: In obiectione meæ quæstiunculæ patuit causa rationis. Sed quæso te, si qua sunt adhuc de uiri huius uirtute subiunge.

Gregorius: Vir quidam nobilis Theoprobus nomine, eiusdem Benedicti patris fuerat admonitione cōuersus, qui pro uitæ suæ merito magnam apud eum familiaritatis fiduciam habebat. Hic eum quadam die eius cellam esset ingressus, hunc amarissime flentem reperit. Cumq; diu subsisteret, eiusq; non finiri lachrymas uideret, nec tamen uir dei consueuerat orādo plangere, sed mœrendo, quænam causa tanti luctas existeret inquisiuit. Cui uir dei ilico respondit: Omne hoc monasterium quod construxi, & cuncta quæ fratribus præparaui, omnipotentis dei iudicio gentib⁹ tradita sunt. Vix autem obtinere potui, ut mihi ex hoc loco animæ concederentur. Cuius uocem tunc Theoprobus audiuit, nos autem cernimus, qui destructum modo a Longobardorum gente eius monasterium scimus. Nocturno enim tempore & quiescentibus fratrib⁹ nuper illi Longobardi ingressi sunt, qui diripientes omnia, ne unum quidem hominem illic tenere potuerunt, sed impleuit omnipotens deus quod fideli famulo Benedicto promiserat, ut si res gentibus traderet, animas custodiret. Qua in re Pauli uicem uideo tenuisse Benedictum, cuius dum nauis rerum omnium iacturam pertulit, ipse in consolatione uitam omnium qui eum comitabantur accepit.

Quodam

Quodam quoque tempore Exhilaratus noster quem ipse conuersum nosti, transmissus a domino suo fuerat, ut dei uiro in monasterium uino plena duo lignea uascula quæ uulgo flascones uocantur deferret, qui unum detulit, alterum uero pergens in itinere abscondit. Vir autem domini quæ facta absentia latere non poterant, unum cum gratiarum actione suscepit & discedentem puerum monuit dicens. Vide fili ne de illo flascone quem abscondisti bibas, sed inclina illum caute, & inuenies qd intus habet. Qui confusus ualde a dei homine exiuit. Et reuersus uolens adhuc probare qd audierat, cum flasconem inclinasset, de eo protinus serpens egressus est. Tunc prædictus exhilaratus puer, per hoc quod in uino reperit, expauit malum quod fecit.

Non longe autem a monasterio uicus erat, in quo non minima multitudo hominum ad fidem dei ab idolorum cultu Benedicti fuerat exhortatione conuersa. Ibi quoque quædam sanctimoniales fœminæ inerant, & crebro illuc pro exhortandis animabus fratres suos mittere Benedictus dei famulus curabat. Quadam uero die misit ex more, sed is qui missus fuerat monachus, post admonitionem factam a sanctimonialibus feminis rogatus mappulas accepit, sibique eas abscondit in sinu. Qui mox ut reuersus est, eũ uir dei uehementissima amaritudine cœpit increpare, dicens: Quomodo ingressa est iniquitas in sinum tuum? At ille obstupuit, & quid egisset oblitus, unde corripiebatur ignorabat. Cui ait: Nunquid ego illic præsens non eram quando ab ancillis dei mappulas accepisti, tibique eas in sinu misisti? Qui mox eius uestigiis prouolutus stulte se egisse pœnituit, & eas quas in sinu absconderat mappulas abiecit.

Quadam quoque die dum uenerabilis pater uespertina iam hora corporis alimenta perciperet, eius monachus cuiusdam defensoris filius fuerat, qui ei ante mensam lucernam tenebat. Cumque uir dei ederet, ipse autem cum lucernæ ministerio astaret, cœpit per superbiæ spiritum in mente sua tacitus uoluere, & per cogitationem dicere: Quis est hic cui ego manducanti assisto, lucernam teneo, seruitium impendo? Quis sum ego ut isti inseruiam? Ad quem uir dei statim conuersus uehementer cœpit eum increpare dicens: Signa cor tuum frater, quid est quod loqueris? signa cor tuũ. Vocatisque statim fratribus, præcepit ei lucernam de manibus tolli, ipsum uero iussit a ministerio recedere, & sibi hora eadem quietum sedere. Qui requisitus a fratribus quid habuerit in corde, per ordinem narrauit quanto superbiæ spiritu intumuerat, & quæ contra uirum dei uerba per cogitationem tacitus dicebat. Tunc liquido omnibus patuit quod uenerabilem Benedictum latere nil posset, in cuius auribus tacitæ etiam cogitationis uerba sonuissent.

Alio quoque tempore in eadem Campaniæ regione fames incubuerat, magnaque omnes alimentorum indigentia coangustabat. Iamque in Benedicti monasterio triticum deerat. Panes uero pene omnes consumpti fuerant, ut non plusquam quinque ad refectionis horam fratribus inueniri potuissent. Cumque eos uenerabilis pater contristatos cerneret, eorum pusillanimitatem studuit modesta increpatione corrigere, & rursum promissione subleuare, dicens. Quare de panis inopia uester animus contristatur? hodie quidem minus est, sed die crastina abundanter habebitis. Sequenti autem die ducenti farinæ modii ante fores cellæ in saccis inuenti sunt,

quos omnipotens deus quibus deferentibus transmisisset, nunc usque manet incognitum. Quod cum fratres cernerent, domino gratias referentes didicerunt iam de abundantia nec in egestate dubitare.

Petrus: Dic quæso te. Nunquid non credendũ est huic dei famulo semper prophetiæ spiritum adesse potuisse, an per interualla temporum eius mentem prophetiæ spiritus implebat.

Gregorius: Prophetiæ spiritus Petre prophetarum mentes non semper irradiat: quia sicut de sancto spiritu scriptum est: Vbi uult spirat, ita sciendum est, quia & quando uult aspirat. Hinc est enim quod Nathan a rege requisitus si construere templum posset, prius consensit, & postmodũ ꝓhibuit. Hinc est quod Helisæus cũ flentem mulierem cerneret, causamque nescisset, ad prohibentem hanc puerum dicit: Dimitte eam, quia anima eius in amaritudine est, & dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Quod omnipotens deus ex magnæ pietatis dispensatione disponit, quia dum prophetiæ spiritum aliquando dat, & aliquando subtrahit, prophetantium mẽtes & eleuat in celsitudine, & custodit in humilitate, ut & accipientes spiritum, inueniant quid de deo sint, & rursum prophetiæ spiritum non habentes, cognoscant quid sint de semetipsis.

Petrus. Ita hoc esse ut asseris magna ratio clamat: sed quæso de uenerabili patre Benedicto quicquid adhuc animo occurrit exequere.

Gregorius. Alio quoque tempore a quodam fideli uiro fuerat rogatus ut in eius prædio iuxta Tarcanosensem urbem missis discipulis suis construere Monasterium debuisset. Qui roganti consentiens, deputatis fratribus patrem constituit, & quis ei secundus esset ordinauit, quibus euntibus spopondit dicens. Ite, & die illo ego uenio, & ostendo uobis in quo

13 *Vide hic omnes in monasterio officinas ædificari, quæ hodie quoque sunt in usu, ut etiam ex hoc discas nostrum monachatum non esse nouitium.*

loco oratorium, in quo refectorium fratrum, in quo susceptionem hospitium, uel quæque sunt necessaria ædificare debeatis. Qui bñdictione percepta ilico perrexerunt, & constitutum diem magnoperæ præstolantes, parauerunt omnia quæ his qui cum tanto patre uenire potuissent, uidebantur esse necessaria. Nocte uero eadem qua promissus illucescebat dies, eidem seruo Dei quem illic patrem constituerant, atque eius præposito, uir domini in somnis apparuit, & loca singula ubi qd ædificare debuissent, subtiliter designauit. Cumque utrique a somno surgerent, sibi inuicem qđ uiderant retulerunt. Non tamen uisioni illi omnimodo fidem dantes, uirum dei sicut se uenire promiserat expectabant. Cumque uir Dei constituto die minime uenisset, ad eum cum mœrore reuersi sunt, dicentes. Expectauimus pater ut uenires sicut promiseras, & nobis ostenderes ubi qd ædificare deberemus, & non uenisti. Quibus ipse ait. Quare fratres, quare ista dicitis? Nunquid sicut promisi non ueni? Cui cum ipsi dicerent qñ uenisti? respondit. Nunquid utrisque uobis dormientibus non apparui, & loca singula designaui? ite & sicut per uisionem uidistis, omne habitaculum Monasterij ita construite. Qui hæc audientes uehementer admirati, ad prædictum prædium sunt reuersi, & cuncta habitacula sicut ex reuelatione didicerant, construxerunt.

Petrus. Docere uelim quo fieri ordine potuit, ut longe iret responsum dormientibus dicere, quod per uisionem audierant & recognoscerent.

Gregorius. Quid est quod perscrutans, rei gestæ ordinem ambigis Petre? Liquet profecto, quia nobilioris naturæ est spũs quam corpus. Et cer

te scriptura teste nouimus quod propheta ex Iudæa sublevatus), repente est cum prandio in Chaldæa depositus, quo uidelicet prãdio prophetam refecit, secꝫ repente in Iudæa, iterum inuenit. Si igitur tam longe Abacuc potuit sub momento corporaliter ire, & prandium deferre, quid mirum si Benedictus pater obtinuit: quatenus iret per spm̃, & fratrum quiescentiũ spiritibus necessaria narraret: ut sicut ille ad cibum corporis corporaliter perrexit, ita iste ad institutionem spiritalis uitæ spiritaliter pergeret.

Petrus. Manus tuæ locutiõis, tersit meæ fateor dubietatem mẽtis, sed uelim nosse in communi locutione qualis iste uir fuit.

Gregorius. Vix ipsa Petre communis eius locutio a uirtutis erat pondere uacua: quia cuius cor sese in alta suspenderat, nequaꝗ uerba de ore illius incassum cadebant. Si quid uero unꝗ non iam decernendo, sed minando diceret, tantas uires sermo illius habebat, ac si hoc non dubie atꝗ suspense, sed iam per sententiam protulisset. Nam longe ab eius Monasterio duæ quædam sanctimoniales fœminæ nobiliori genere exortæ, in loco proprio conuersabantur, quibus quidam religiosus uir ad exterioris uitæ usum præbebat obsequium. Sed sicut nonnullis solet nobilitas generis parare ignobilitatem mentis, ut minus se in hoc mundo despiciant, ꝗ plus se cæteris aliquid fuisse meminerunt, nec dum prædictę sanctimoniales fœminæ perfecte linguam suam sub habitus sui freno restrinxerant, & eundem religiosum uirum qui ad exteriora necessaria eis obsequium præbebat, incautis sæpe sermonibus ad iracundiam prouocabant. Qui dum diu ista toleraret, perrexit ad Dei hominem, quantasꝗ pateretur uerborum contumelias enarrauit. Vir autem Dei hæc de illis audiens, eis protinus mandauit, dicens: Corrigite linguam uestram: quia si non emendaueritis, excommunico uos. Quam uidelicet excommunicationis sententiam non proferendo intulit, sed minando. Illæ autem a pristinis moribus nihil mutatæ, intra paucos dies defunctæ sunt atꝗ in ecclesia sepultę. Cumꝗ in eadem ecclesia missarum solemnia celebrarentur, atꝗ ex more diaconus clamaret, si quis non communicat, det locum: nutrix earum quæ pro eis oblationem domino offerre consueuerat, eas de sepulchris suis progredi, & exire uidebat. Quod dum sæpius cerneret: quia ad uocem diaconi clamantis exibant foras, atꝗ intra ecclesiam permanere non poterant, ad memoriam reduxit quæ uir dei illis adhuc uiuentibus mandauit. Eas ꝗppe se communione priuare dixerat, nisi mores suos & uerba corrigerent. Tunc seruo Dei cum graui mœrore indicatum est, qui manu sua protinus oblationem dedit, dicens: Ite & hanc oblationem pro eis offerri domino facite, & ulterius excommunicatæ non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, & a diacono iuxta morem clamatum est, ut non communicantes ab Ecclesia exirent, illę exire ab ecclesia ulterius uisæ nõ sunt. Qua ex re indubitanter patuit: qa dum inter eos ꝗ cõione priuati sunt, minime recederent, communionem a domino per seruũ domini recepissent.

Petrus: Mirum ualde quod dicis, quamuis uenerabilem & sanctissimum uirũ, adhuc tamen in hac carne corruptibili degentem, potuisse animum soluere in illo iam inuisibili iudicio constitutas.

Gregorius. Nunquid nam Petre in hac adhuc carne non erat qui audiebat. Quodcunꝗ ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quæ solueris super terram, soluta erunt & in cœlis? Cuius nunc uicem ligando

14

Collige ex hoc loco multa contra nouos hæreticos.

Excommunicatiõem esse timendam.

Nec ecclesiastica quidem sepultura, nedũ eucharistiæ communione excommunicatum participare debere.

Quod etiam olim pro animalibus defunctorum in missa memoria fieret.

Quod oblationes factæ pro defunctis prosunt eis ad pœnarum alleuiationem.

& soluendo obtinent, qui locum sancti regiminis fide & moribus tenet; sed ut tanta ualeat homo de terra, cœli & terræ conditor in terram uenit e cœlo, atq; ut iudicare caro etiam de spiritalibus possit, hoc ei largiri dignatus est factus pro hominibus deus caro: quia inde surrexit ultra se infirmitas nostra, unde sub se infirmata est firmitas dei.

Petrus. Cum uirtute signorum concorditer loquitur ratio uerborum.

15 *Et hic quoque habes puerulum monachū.*

Gregorius. Quadam quoq; die dum quidam eius puerulus monachus parentes suos ultra quam deberet diligens, atq; ad eorum habitaculum tendens, sine benedictione de Monasterio exijsset, eodem die mox ut ad eos peruenit defunctus est. Cumq; esset sepultus, die altero proiectum foras corpus eius inuentum est, quod rursus tradere sepultura curauerunt. Sed sequenti die iterum proiectum exterius, atq; inhumatum sicut prius inuenerunt. Tunc concite ad Benedicti patris uestigia currentes, cum magno fletu petierunt ut ei suam gratiam largiri dignaretur. Quibus uir dei manu sua protinus communionem dominici corporis dedit, dicens: Ite, atq; hoc dominicum corpus super pectus eius cum magna reuerentiæ ponite, & sic sepulturæ eū tradite. Quod dum factū fuisset, susceptū corpus eius terra tenuit, nec ultra proiecit. Perpendis Petre apud Iesum Christū dominum, cuius meriti iste uir fuerit, ut eius corpus etiam terra proiecerit, qui Benedicti gratiam non haberet?

16 *Vide miraculum in sepultura, ne derideas & contemnas ecclesiasticas sepulturas.*

17 *Vide & in sacramento eucharistiæ, ut credas in eo uerum christi corpus contineri.*

Petrus. Perpendo plane, & uehementer stupeo.

18 *Quanti meriti fuerit apud christum dominum.*

Gregorius. Quidam autem eius Monachus nobilitati mentis deditus erat, & permanere in Monasterio nolebat. Cumq; eum uir Dei assidue corriperet, & frequenter admoneret, ipse uero nullo modo consentiret in congregatione persistere atq; importunis precibus ut relaxaret̄ inueret, quadam die idem uenerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit ut descederet. Qui mox ut Monasteriū exijt, cōtra se assistere aperto ore draconum in itinere inuenit. Cumq; eum idem draco qui apparuerat deuorare uellet, cœpit ipse tremens & palpitans magnis uocibus clamare, dicens: Succurrite succurrite: quia draco iste me deuorare uult. Currētes aūt fratres dracon̄e minime uiderunt, sed trement̄e atq; palpitātem Monachum ad Monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nunquā se esse a Monasterio, recessurum, atq; ex hora eadem in sua promissione permansit. Quippe qui sancti uiri orationibus contra se assistere draconem uiderat, quem prius non uidendo sequebatur.

19 *Tu qui dicis antiquis monachis fuisse libertatem migrandi & demigrandi quo uellent, uides hoc nō esse uerum, nam D. Benedictus iniuste detinuisset & corripuisset monachū abire uolentem. Quinimmo ex fine huius capitis habes, quod monachi tunc promittebant stabilitatem loci, ut nunc faciunt Benedictini omnes.*

Sed neq; hoc silendum puto, quod illustri uiro Antonio narrante cognoui, qui aiebat patris sui puerum morbo elephantino fuisse correptum ita ut iam pilis cadentibus cutis intumesceret, atq; increscentem saniem occultare non posset. Qui ad uirum Dei ab eodem patre eius missus est, et saluti pristinæ sub omni celeritate restitutus.

Neque illud taceam, quod eius discipulus Peregrinus nomine, narrare consueuerat: quia die quadam fidelis uir quidam necessitate debiti compulsus, unum fore sibi remedium credidit, si ad dei uirum pergeret, & quæ eum urgeret debiti necessitas indicaret. Venit itaq; ad Monasterium, omnipotentis Dei famulum reperit: quia a creditore suo pro duodecim solidis grauiter affligeretur intimauit. Cui uenerabilis pater nequaquam se habere duodecim solidos, respondit, sed tamen eius inopiam blanda locutione consolatus ait: Vade & post biduum reuertere: quia deest ho-

20 *Vel hoc miraculum terrere deberet Apostatas nostros.*

die quod tibi debeam dare. In ipso autem biduo more suo in oratione fuit occupatus. Cumq; die tertio is qui necessitate debiti affligebatur rediſt, super arcam Monasterij, quæ erat frumento plena, subito tredecim solidi sunt inuenti. Quos uir dei deferri iussit, & afflicto petitori tribuit dicens, ut duodecim redderet, & unum in expensis proprijs haberet. Sed ad ea nunc redeam quæ eius discipulis in libri huius exordio prædictis referentibus agnoui. Quidam uir grauissima aduersarij sui æmulatione laborabat, cuius ad hoc usq; odium prorupit, ut ei nescienti in potu uenenum daret. Qui quamuis uitam auferre non ualuit, cutis tamen colorem mutauit ita ut diffusa in corpore eius uarietas, lepræ morem imitari uideretur. Sed ad Dei hominem deductus, salutem pristinam citius recepit, nam mox ut eum tetigit, omnem cutis illius uarietatem fugauit.

Eo quoq; tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, uir dei diuersis indigentibus Monasterij sui cuncta tribuerat, ut pœnæ nihil in cellario nisi parum quid olei in uitreo uase remaneret. Tūc quidam subdiaconus Agapitus nomine aduenit, magnoperæ postulans ut sibi aliquantulum olei dari debuisset. Vir autem domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, ut in cœlo omnia reseruaret, hoc ipsum parum quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus uero qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis uerba, sed implere distulit. Cumq; post paululum si id quod iusserat datum esset inquireret, respōdit Monachus se minime dedisse: quia si illud ei tribueret, omnino nihil fratribus remaneret. Tunc iratus, alijs præcepit ut hoc ipsum uas uitreum in quo parum olei remansisse uidebatur, per fenestram projicerent, ne in cella aliquid ꝑ inobedientiam remaneret. Factumq; est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaq; uas uitreum uenit in saxis, sed sic mansit incolume, ac si proiectum minime fuisset, ita ut neq; frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod uir domini præcepit leuari, atq; ut erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus inobedientem Monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco ubi cum fratribus orabat, uacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cumq; sanctus uir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescente subleuari. Quo commoto atq; subleuato, oleum quod excreuerat ora dolij transiens, pauimentum loci in quo incubuerat inundabat. Quod Benedictus dei famulus ut aspexit, protinus orationem compleuit, atq; in pauimentum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientemq; fratrem latius admonuit, ut fidem habere disceret & humilitatem. Idem uero frater salubriter correptus erubuit, quia uenerabilis pater uirtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam ut quisquā de eius promissionibus dubitare posset: qui in uno eodemq; momento pro uitreo uase pene uacuo, plenum oleo dolium reddidisset.

Quadam die dum ad beati Ioannis oratorium quod in ipsa mōtis celsitudine situm est pergeret, ei antiquus hostis in mulo medici specie obuiā factus est, cornu & terpidicam ferens. Quem cum requisisset dicens: quo uadis? Ille respondit: Ecce ad fratres uado, potionem eis dare. Itaq; perre

xit uenerabilis pater Benedictus ad orationem, qua completa concitus rediјt. Malignus uero spūs unum seniorem monachū inuenit aquam haurientem: in quem statim ingressus est, eumq́ in terram proiecit, & uehementissime uexauit. Quem cum uir dei ab oratione rediens tam crudeliter uexari conspiceret, ei solummodo alapam dedit, & malignum ab eo spiritum protinus excussit, ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

Petrus: Velim nosce, si hæc tanta miracula, uirtute semper orationis impetrabat, an aliquando etiam solo uoluntatis exhibebat nutu?

Gregorius: Qui deuota mente deo adhærent, cum rerum necessitas exposcit, exhibere signa modo utroq; solent, ut mira quæq́ aliquando ex prece faciant, aliquando ex potestate. Cum enim Ioannes dicat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, Qui filiј dei ex potestate sunt, quid mirum si signa facere ex potestate ualeant? Quia enim utroq; modo miracula exhibeant, testatur Petrus, qui Thabitam mortuam orando suscitauit. Ananiam uero & saphiram mentientes morti increpando tradidit. Neq; enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetrauerant increpasse. Constat ergo quod aliquando hæc ex potestate, aliquando uero exhibent ex postulatione, dum & istis uitam increpando abstulit, & illi reddidit orando. Nã duo quoq; fidelis famuli dei Benedicti facta nunc replico, in quibus aperte clareat, aliud hunc accepta diuinitus ex potestate, aliud ex oratione potuisse.

Miracula serui Dei orationibus quandoque faciunt, quandoque potestate & uoluntate.

Gothorum quidam Galla nomine, perfidiæ fuit Arianæ, qui Totilę regis eorum temporibus, contra catholicæ Ecclesiæ religiosos uiros ardore immanissimæ crudelitatis exarsit. ita ut quisquis ei clericus monachúsue ante faciem uenisset, ab eius manibus uiuus nullo modo exiret. Quadam uero die auaritiæ suæ æstu succensus, in rapinam rerum inhians, dum quẽdam rusticum tormentis crudelibus affligeret, eumq́ per supplicia diuersa laniaret, uictus pœnis rusticus sese, res suas Benedicto dei famulo commendasse professus est, ut dum hoc a torquente crederetur, suspensa interim crudelitate ad horã uita repararetur. Tũc idem Galla cessauit rusticũ tormentis affligere, sed eius brachia loris fortibus astringens ante equum suum cœpit impellere, ut quis esset Benedictus qui eius res susceperat demonstraret. Quem ligatis brachiјs rusticus antecedens duxit ad sancti uiri monasterium, eumq́ ante ingressum cellæ solum sedentem reperit, & legentem. Eidem autem subsequenti & sæuienti Gallę rusticus dixit. Ecce iste est de quo dixeram tibi, Benedictus pater. Quem dum feruido spiritu, cum peruersæ mentis insania fuisset intuitus, eo terrore quo consueuerat acturum se existimans, magnis cœpit uocibus clamare dicens: Surge, surge, & res istius rustici redde quas accepisti. Ad cuius uocem uir dei protinus oculos leuauit a lectione, eumq; intuitus, mox etiam rusticum qui ligatus tenebatur attendit. Ad cuius brachia dum oculos deflexisset, miro modo tanta se celeritate cœperunt illigata brachiјs lora deuoluere, ut dissolui tam concite nulla hominum festinatione potuissent. Cumq́ is qui ligatus uenerat cœpisset subito astare solutus, ad tantæ potestatis uim tremefact⁹ Galla, ad terram corruit, & ceruicem crudelitatis rigidæ ad eius uestigia inclinans, se orationibus illius commendauit. Vir autem sanctus a lectione minime surrexit, sed uocatis fratribus, eum introrsus tolli ut be

nedictionem acciperet præcepit. Quem ad se reductum, ut a tantæ crudelitatis insania quiescere deberet, admonuit. Qui fractus recedens nil ulterius petere a rustico præsumpsit, quem uir domini non tangendo, sed respiciendo soluerat. Ecce est Petre quod dixi: quia hi qui omnipotenti deo familiarius seruiunt, aliquando mira facere etiam ex potestate possunt. Qui enim ferocitatem Gothi terribilis sedens repressit, lora uero nodosque ligaturæ quæ innocentis brachia astrinxerant, oculis dissoluit, ipsa miraculi celeritate indicat, quia ex potestate acceperat habere quod fecit. Rursum quoque quale, quantumque miraculum orando ualuit obtinere subiungam.

Quædam die cum fratribus ad agri opera fuerat egressus, quidam uero rusticus defuncti filij corpus in ulnis ferens, orbitatis luctu æstuans ad monasterium uenit: Benedictum patrem quæsiuit. Cui cum dictum esset quia idem pater cum fratribus in agro moraretur, protinus ante monasterij ianuam corpus extincti filij proiecit, et dolore turbatus ad inueniendũ uenerabilem patrem se se in cursum concitus dedit. Eadem uero hora uir dei ab agri opere iam cum fratrib⁹ reuertebatur. Quem mox ut orbatus rusticus aspexit, clamare cœpit: Redde filium meum, redde filium meum. Vir autem dei in hac uoce substitit, dicens: Nunquid ego filium tuum tibi abstuli? Cui ille respondit: Mortuus est ueni, resuscita eũ. Quod ut mox dei famulus audiuit, ualde contristatus est, dicens: Recedite fratres, recedite, hæc nostra non sunt, sed sanctorum Apostolorum. Quid nobis onera uultis imponere, quæ non possumus portare? At ille, quem nimius cogebat dolor, in sua petitione perstitit, iurans quod non recederet, nisi eius filium resuscitaret. Quem mox Dei famulus inquisiuit, dicẽs. Vbi est? Cui ille respondit. Ecce corpus eius ad ianuam Monasterij iacet. Vbi cum uir dei cum fratribus peruenisset, flexit genu, & super corpusculum infantis incubuit, sese quæ erigens ad cœlũ palmas tetendit, dicens: Domine non aspicias peccata mea, sed fidem huius hominis, qui resuscitari filium suũ rogat, & redde in hoc corpusculum animam quam abstulisti. Vix in oratione uerba compleuerat, & regrediente anima ita corpusculũ pueri omne contremuit, ut sub oculis omnium qui aderant apparuerit concussione mirifica tremendo palpitasse. Cuius mox manum tenuit, & eum patri uiuentem atque incolumen dedit. Liquet Petre quia hoc miraculum in potestate non habuit, quod prostratus petijt ut exhibere potuisset.

22 *Vide hic cæremoniã Benedicti in orando. Genuflexit, super corpus mortui incubuit, inde se erigens, palmas ad cœlum tetendit.*

Petrus. Sic cuncta esse ut asseris constat patenter: quia uerba quæ proposueras rebus probas. Sed quæso te ut indices si sancti uiri omnia quæ uolunt possunt, & cuncta impetrant quæ desiderant obtinere.

Gregorius. Quisnam erit Petre in hac uita Paulo sublimior, qui de carnis suæ stimulo ter dominum rogauit, & tamen quod uoluit obtinere nõ ualuit? Ex qua re necesse est ut tibi de uenerabili patre Benedicto narrẽ: quia fuit quiddam quod uoluit, sed non ualuit implere. Soror nanque eius Scolastica nomine, omnipotenti domino ab ipso infantiæ tempore dedicata, ad eum semel per annum uenire consueuerat. Ad quam uir Dei non longe extra ianuam in possessione Monasterij descendebat. Quadam uero die uenit ex more, atque ad eam cum discipulis uenerabilis eius descendit frater, qui totum diem in Dei laudibus sacrisque colloquijs ducentes, incumbentibus iam noctis tenebris simul acceperũt cibos. Cumque adhuc ad mensam sederẽt, & inter sacra colloquia tardior se hora protraheret,

23 *Scolastica soror Benedicti ab ipso infantiæ tempore fuit omnipotenti domino consecrata. Quid tu nunc conqueris pueros ante pubertatis annos*

religioni adactos? Et ne cavilleris non loqui de monachatu, dicit infra qđ erat sanctimonialis fœmina.

24
Benedictus dicit se extra cellam per unā noctem manere non posse, & tu asserere audes antiquos monachos libertatem habuisse eundi, standi & reuertendi quandocunque uellent?

25
Vide miram orationis scolasticæ uirtutem.

26
Anima Scolasticæ in columbe specie cœli secreta penetrauit.

eadem sanctimonialis fœmina soror eius eum rogauit, dicens: Quæso te ut ista nocte nõ deseras, ut usq; mane de cœlestis uitę gaudijs loquamur. Cui ille respondit. Quid est quod loqueris soror? Manere extra cellam nullatenus possum. Tanta uero erat cœli serenitas, ut nulla in aere nubes appareret. Sanctimonialis autem fœmina cum uerba fratris negantis audisset, insertas digitis manus super mensam posuit, & caput in manibus omnipotentem dominum rogatura declinauit. Cumq; de mensa leuaret caput, tanta coruscationis & tonitrui uirtus, tantaq; inūdatio pluuiæ erupit, ut neq; uenerabilis Benedictus, neq; fratres qui eum eo aderant, extra loci limen quo consederant, pedem mouere potuissent. Sanctimonialis quippe fœmina caput in manibus declinans, lachrymarum fluuium in mensam fuderat, per quas serenitatem aeris ad pluuiam traxit. Nec paulo tardius post orationem inūdatio illa secuta est, sed tanta fuit conueniẽtia orationis & inundationis, ut de mensa caput iam cum tonitruo leuaret, quatenus unum idemq; esset momentū, & leuare caput, & pluuiam deponere. Tunc uir Dei inter coruscos & tonitruos atq; ingentis pluuiæ inundationem uidens se ad monasterium non posse remeare, cœpit conqueri contristatus dicens: Parcat tibi omnipotẽs deus soror, quid est qđ fecisti? Cui illa respondit: Ecce te rogaui, & audire me noluisti, rogaui dominum meum, & audiuit me. Modo ergo si potes egredere, & me dimissa ad Monasterium recede. Ipse autem exire extra tectum non ualens, quia remanere spõte noluit, in loco māsit inuitus. Sicq; factū est ut totā noctẽ peruigilem ducerent, atq; per sacra spiritalis uitæ colloquia sese uicaria relatione satiarent. Qua de re dixi eum uoluisse aliquid, sed minime potuisse quia si uenerabilis uiri mentem aspicimus, dubium non est quin eandem serenitatem uoluerit in qua descenderat permanere, sed cõtra hoc quod uoluit in uirtute omnipotentis Dei ex fœminæ pectore miraculum inuenit. Nec mirum quod plus illo fœmina quæ diu fratrem uidere cupiebat, in eodem tempore ualuit, quia enim iuxta Ioannis uocem, deus charitas est, iusto ualde iudicio illa plus potuit, quæ amplius amauit.

Petrus: Fateor, multum placet quod dicis.

Gregorius. Cūq; die altero eadem uenerabilis fœmina ad cellam propriam recessisset, uir dei ad Monasterium redijt. Cum ecce post triduum in cella consistens, eleuatis in aera oculis uidit eiusdem sororis suæ animā de eius corpore egressam, in columbæ speciæ cœli secreta penetrare. Qui tantæ eius gloriæ congaudens, omnipotenti Deo in hymnis & laudibus gratias reddidit, eiusq; obitum fratribus denunciauit. Quos etiam protinus misit ut eius corpus ad Monasteriū deferrent, atq; in sepulchro quod sibi ipse parauerat ponerent. Quo facto contigit, ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoq; corpora nec sepultura separaret.

Alio quoq; tempore Seruandus Diaconus atq; Abbas eius Monasterij quod in Campanię partibus a Liberio quondam Patricio fuerat constructum, ad eū uisitationis gratia ex more uenire consueuerat. Eius qppe Monasterium frequentabat, ut quia idem quoq; uir doctrina gratiæ cœlestis influebat, dulcia sibi inuicem uitæ uerba transfunderent, & suauem cibum cœlestis patrię quem adhuc perfecte gaudendo non poterāt, saltem suspirando gustarent. Cumq; hora iam qetis exigeret, in cuius turris superioribus se uenerabilis Benedictus, in eius quoq; inferioribus se

seruandus diaconus collocauit, quo uidelicet in loco inferiora ad superiora peruius continuabat ascensus. Ante eandem uero turrim largius erat habitaculum, in quo utriusq; discipuli quiescebant. Cumq; uir dei Benedictus quiescentibus adhuc fratribus instans uigilijs, nocturnæ orationis tempora præuenisset, ad fenestram stans & omnipotentem deum deprecans, subito intempesta noctis hora respiciens, uidit fusam lucem desuper cunctas noctis tenebras effugasse, tantoq; splendore clarescere, ut diem uinceret lux illa q̃ in tenebris radiasset. Mira autẽ res ualde in hac speculatione secuta est, quia sicut post ipse narrauit, omnis etiam mundus uelut sub uno solis radio collectus ante oculos eius adductus est. Qui uenerabilis pater dum intentam oculorum aciem in hoc splendore coruscę lucis infigeret, uidit Germani Capuani episcopi animam in sphæra ignea ab angelis in cœlum ferri. Tunc tanti sibi testem uolens adhibere miraculi, Seruandum Diaconum iterato bis terq; eius nomine cum clamoris magnitudine uocauit. Cumq; ille fuisset insolito tanti uiri clamore turbatus, ascendit, respexit, partemq; iam lucis exiguam uidit. Cui tantam hoc obstupescenti miraculum, uir dei per ordinem quæ fuerãt gesta narrauit, statimq; in Casinum castrum religioso uiro Theoprobo mandauit, ut ad Capuanam urbem sub eadem nocte transmitteret, & quid de Germano episcopo ageretur, agnosceret & indicaret. Factumq; est, & reuerentissimum uirum Germanum episcopum is qui missus fuerat iam defunctum reperit, & requirens subtiliter, agnouit eodem momẽto fuisse illius obitum, quo uir domini eius cognouit ascensum.

27 *Benedictus uigilijs & nocturnis præcationibus insistebat.*

28 *Vide Germani Capuani episcopi animã in sphæra ignea ab angelis in cœlum deferri.*

Petrus. Mira res ualde, & uehementer stupenda. Sed hoc quod dictũ est: quia ante oculos ipsius quasi sub uno solis radio collectus omnis mũdus adductus est, sicut nũquam expertus sum, ita nec conijcere scio quonam ordine fieri potest, ut mundus omnis ab homine uno uideatur.

Gregorius. Fixum tene Petre quod loquor, quia animæ uidenti creatorem, angusta est omnis creatura. Quamlibet etenim parum de luce creatoris aspexerit: breue ei fit omne quod creatum est: quia ipsa luce uisionis intimæ mentis laxatur sinus, tantumq; expanditur in deo, ut superior existat mundo, fit uero ipsa uidentis anima etiam super semetipsam. Cumq; in Dei lumine rapitur, super se in interioribus ampliatur, & dum sub se cõspicit exaltata, comprehendit quam breue sit quod comprehendere humiliata non poterat. Vir ergo Dei qui in turri globum igneum, angelos quoque ad cœlum redeuntes, uidebat, hæc proculdubio cernere nõ nisi in dei lumine poterat. Quid itaq; mirum si mundum ante se collectum uidit, q subleuatus in mentis lumine extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus ante eius oculos dicitur, non cœlum & terra contracta est, sed uidẽtis animus est dilatatus, qui in deo raptus uidere sine difficultate potuit omne quod infra deum est. In illa ergo luce quæ exterioribus oculis fulsit, lux interior in mente fuit, quæ uidentis animum cum ad superiora rapuit, ei quam angusta essent omnia inferiora, monstrauit.

Petrus. Videor mihi utiliter non intellexisse quæ dixeras, quando ex tarditate mea tantum creuit expositio tua. Sed quia hæc liquidem meis sensibus infudisti, quæso ut ad narrationis ordinem redeas.

Gregorius. Libet Petre adhuc de hoc uenerabili patre multa narrare, sed quædam eius studiose prætereo; quia ad aliorum gesta uoluenda fe-

29 ſtino. Hoc autem nolo te lateat, quod uir Dei inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoq; uerbo non mediocriter fulſit. Nam ſcripſit monachorum regulam, diſcretione præcipuam, ſermone luculẽtam. Cuius ſi quis uelit ſubtilius mores uitamq; cognoſcere, poteſt in eadem inſtitutione regulæ omnes magiſterij illius actus inuenire: quia ſanctus uir nullo modo potuit aliter docere quam uixit.

D. Benedictus ſcripſit monachorum regulam diſcretione præcipuam, in qua ſicut uixit ipſe, alios uiuere docuit. Cur ergo tantoperæ monachorum regulas improbant hæretici, ſi a ſanctiſsimis uiris qualis fuit optimus pontifex Gregorius, ita laudantur.

Eodem uero anno quo de hac uita erat exiturus, quibuſdam diſcipulis ſecum conuerſantibus, quibuſdã longe manentibus ſanctiſsimi ſui obitus denũciauit diem, præſentibus indicens, ut audita per ſilentium tegerent, abſentibus indicans quod uel quale eis ſignum fieret, quãdo eius anima de corpore exiret. Ante ſextum uero ſui exitus diem aperiri ſibi ſepulturã iubet. Qui mox correptus febribus, acri cœpit ardore fatigari. Cũq; per dies ſingulos languor ingraueſceret, ſexta die portari ſe in oratorium a diſcipulis fecit, ibiq; exitum ſuum dominici corporis & ſanguinis perceptione muniuit, atq; inter diſcipulorum manus imbecillia membra ſuſtẽ-
30 tans, erectis in cœlum manibus ſtetit, & ultimum ſpiritũ inter uerba orationis efflauit. Qua.ſ. die duobus de eo fratribus, uni in cella commoranti alteri autem longius poſito, reuelatio unius atq; indiſsimilis uiſionis apparuit. Viderunt nanq; quia ſtrata pallis atq; innumeris coruſca lampadibus uia recto Orientis tramite ab eius cella in cœlum uſq; tendebatur. Cui uenerando habitu uir deſuper clarus aſsiſtens, cuius eſſet uia quam cerneret inquiſiuit. Illi autem ſe neſcire profeſsi ſunt. Quibus ipſe ait: hæc eſt uia qua dilectus domino cœlum Benedictus aſcendit. Tunc itaq; ſancti uiri obitum ſicut præſentes diſcipuli uiderũt, ita abſentes ex ſigno quod eis prædictum fuerat agnouerũt. Sepultus uero eſt in oratorio beati Ioannis baptiſtę, quod deſtructa ara Apollinis ipſe conſtruxit. Qui & in eo ſpecu in quo prius habitauit, nunc uſq;, ſi petentium fides exigat, miraculis coruſcat.

Ecce quomodo ueri chriſtiani moriuntur, præmuniunt enim ſe dominici corporis & ſanguinis perceptione, ac inter fidelium manus orãdo & pſallendo ſpiritum emittunt.

31 *Benedictus cœlum aſcendit.*

32 *Benedictus poſt mortẽ in eo ſpecu in quo prius habitauit, miraculis coruſcat.*

Nuper nanq; eſt res geſta quam narro. Quædam mulier mente capta dum funditus ſenſum perdidiſſet, per montes & ualles, & ſiluas & campos die noctuq; uagabatur, ibi tantummodo quieſcebat, ubi hanc quieſcere laſsitudo coẽgiſſet. Quadam uero die dum uaga nimium erraret, ad beati uiri Benedicti ſpecum deuenit, ibiq; neſciens ingreſſa manſit. Mane autem facto ita ſanato ſenſu egreſſa eſt, ac ſi eam nunquam inſania capitis ulla tenuiſſet, quæ omni uitæ ſuæ tempore in eadem quam accepit ſalute permanſit.

Petrus. Quidnam eſſe dicimus quod plerunq; in ipſis quoq; patrocinijs martyrum ſic eſſe ſentimus, ut non tanta per corpora ſua, quanta beneficia per reliquias oſtendant, atq; illic maiora ſigna faciunt, ubi minime per ſemetipſos iacent?

33 Gregorius: Vbi in ſuis corporibus ſancti martyres iacent, dubiũ Petre non eſt quod multa ualeant ſigna demonſtrare, ſicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula oſtendunt. Sed quia ab infirmis poteſt mentibus dubitari, utrum ne ad exaudiendũ ibi præſentes ſint, ubi conſtat quia in ſuis corporibus non ſint, ibi neceſſe eſt eos maiora ſigna oſtendere, ubi de eorũ pręſentia poteſt mens infirma dubitare. Quorum uero mens in deo fixa eſt, tanto maius habet fidei meritũ, quanto illic eos nouit & non iacere corpore, & tamen non deeſſe ab exauditione. Vnde

Vides hæretice qui de sãctis obloquens, quo modo ſancti martyres & ubi iacent in ſuis corporibus, & ubi nõ iacẽt, ſed adſunt eorũ reliquiæ, innumera

ipsa quoq; ueritas ut fidem discipulis augeret dixit: Si ego non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Cum enim constet quia paracletus spiritus a patre semper procedat & filio, cur se filius recessurũ dicit ut ille ueniat, qui a filio nunq; recedit? Sed quia discipuli in carne dominũ cernentes, corporeis hunc oculis semper uidere sitiebant, recte eis dicitur: Nisi ego abiero, paracletus non ueniet, ac si aperte diceretur: Si corpus non subtraho, quis sit amor spiritus, non ostendo, & nisi me desieritis carnaliter cernere, nunquam me discetis spiritaliter amare.

miracula ostendunt. Vide quõ exaudiant ad se recurrẽtes quod sunt præsentes ubi inuocantur, & qui credit eos adesse ad exaudiẽdum, etiam ubi corpore non iacent, habere fidei suæ meritum. Nil certe cõtra nouos Ecclesiæ subuersores posset dici ualidius & manifestius.

Petrus: Placet quod dicis.

Gregorius: Aliquantulũ iam a loquutione cessandũ est, ut si ad aliorũ miracula enarrãda tendimus, loquẽdi uires interim per silentiũ reparem?

VITA SANCTI PAVLINI NOLANI EPIscopi per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur in libro. iij. Dialogi eiusdẽ cap. I.

CVm uicinis Valde partibus intendo: maiorũ facta reliquerã ita ut Paulini miraculum Nolanę urbis episcopi qui multos quorũ memini, uirtute & tempore præcessit: memoriæ defuisse uideatur. Sed ad priora nunc redeo: eaq; quanta ualeo breuitate perstringo. Sicut enim bonorũ facta innotescere citius similibus solent: senioribus nostris per iustorũ exẽpla gradientibus: prædicti uenerabilis uiri celebre nomen innotuit, eiusq; opus admirabile ad eorũ se instruenda studia tetendit: quorũ me necesse fuit grauitati tam certe credere: ac si ea quæ dicerent, meis oculis uidissem.

Cum sænientiũ uuandalorũ tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata: multiq; essent de hac terra in Africanam regionem traducti: uir domini Paulinus cuncta quæ ad episcopij usum habere potuit: captiuis indigentibusq; largitus est. Cumq; iam nihil omnimodo superesset quod petentibus dari potuisset: quodam die quædam uidua aduenit quæ a regis uuandalorũ genero filium suũ in captiuitatem fuisse ductum prohibuit: atq; a uiro dei eius precium postulauit: si forte illius dominus hoc dignaretur accipere: & hunc concederet ad propria remeare. Sed uir dei magnopere petẽti fœminę quid dare potuisset inquirens: nihil apud se aliud nisi se inuenit: petentiq; fœminæ respondit: dicens. Mulier, quod possim dare non habeo: sed me metipsum tolle: seruum me iuris tui profitere, atq; ut filiũ tuum recipias: me uice illius in seruitiũ trade. Quod illa ex ore tanti uiri audiens: irrisionem potius credidit: quam compassionem. At ille ut erat uir eloquentissimus, atq; apprime exterioribus quoq; studijs eruditus: dubitanti fœminæ citius persuasit, ut audita crederet: & pro receptione filij sui in seruitium episcopum tradere non dubitaret. Perrexere igitur utriq; ad Africam.

Procedente aũt regis genero: qui eius filiũ habebat, uidua rogatura se obtulit: ac prius petijt ut ei filiũ donare debuisset. Quod cũ uir barbarus typo superbiæ turgidus: gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solum facere: sed etiam audire despiceret: uidua subiunxit dicens, Ecce hunc hominem pro eo uicarium præbeo: solummodo pietatem in me exhibe: mihiq; unicum filiũ redde. Cumq; ille uenusti uultus hominem conspexisset, quã artem nosceret inquisiuit. Cui uir dei Paulinus respondit: dicens,

Artem quidem aliquam nescio: Sed hortũ bene excolere scio. Quod uir gentilis ualde libenter accepit: cũ in nutriendis holeribus quia peritus esset audiuit. Suscepit itaq; seruum: & roganti uiduæ tradidit filiũ. Quo accepto uidua ab Africana regione discessit. Paulinus uero excolendi horti curã suscepit. Cumq; idem regis gener crebro ingrederetur hortũ: suumq; hortulanũ quędam requireret, & sapientem ualde hominem uideret: amicos cępit familiares deserere: & sæpius cum suo hortulano colloqui, atq; eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam holera, uirentesq; herbas deferre consueuerat: & accepto pane ad curam horti remeare. Cumq; hoc diutius ageret, quadam die suo domino secũ secretius loquẽti ait, Vide quid agas: & Vuandalorũ regnum qualiter disponi debeat prouide: quia Rex citius, & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens (quia ab eodem rege præ cæteris diligebat̃) ei minime tacuit: sed quid a suo hortulano, sapienti scilicet uiro agnouisset: indicauit. Quod dum rex audisset: illico respondit, Ego uellem hunc de quo loqueris hominem uidere. Cui gener eius, uenerabilis Paulini temporalis dominus respondit: dicens, Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaq; ad mensam eũ deportare facio: ut quis scit qui mihi hæc est locutus agnoscas. Factumq; est. Et dum rex ad prandiũ discubuit: Paulinus ex suo ope holera q̃q; & uirẽtia delatur⁹ aduenit. Cũq; hũc rex subito cõspexisset intremuit, atq; accersito ei⁹ dño sibi p filiã ppinquo: ei secretũ q̃ prius abscõderat indicauit: dicẽs, Verũ est q̃d audisti. Nã nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus cõtra me iudices uidi: inter quos iste etiã sił sedebat: & flagellũ quod aliquando acceperam, eorũ mihi iudicio tollebatur. Sed percunctare quisnam sit, nam ego hunc tanti meriti uirũ, popularem ut conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secreto Paulinũ tulit: & quisnã esset inquisiuit. Cui uir domini respondit. Seruus tuus sum: quem pro filio uiduæ uicariũ suscepisti. Cumq; instanter ille requireret, ut non quis esset: sed quis in terra sua fuisset indicaret: atq; hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis exigeret: uir domini constrictus magnis coniurationibus, iam non ualens negare quid esset: episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens ualde pertimuit, atque humiliter obtulit dicens. Pete quod uis: quatenus ad terram tuam a me cũ magno munere reuertaris. Cui uir domini Paulinus ait, Vnũ est quod mihi impendere beneficiũ potes: ut omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes: Qui cuncti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro uenerandi Paulini uiri satisfactione in eius comitatu laxati sunt. Post nõ multos uero dies Vuandalorũ rex occubuit: & flagellũ quod ad suam perniciem dispensante deo pro fideliũ disciplina tenuerat amisit. Sicq; factum est: ut omnipotentis dei famulus Paulinus uera prędiceret, & qui se in seruitium solũ tradiderat: cũ multis a seruitio ad libertatem rediret: illũ uidelicet imitatus, qui formam serui assumpsit: ne nos essemus serui peccati. Cuius sequens uestigia Paulinus, ad tempus uoluntarie seruus factus est solus: ut esset postmodũ liber cũ multis.

Petrus. Dum me audire contingit quod imitari non ualeo: flere magis libet quam aliquid dicere.

Gregorius. De cuius etiã morte apud eius ecclesiam scriptũ est: quia cũ dolore esset lateris tactus, ad extrema perductus est. Dunq; eius om-

nis

nis domus in sua soliditate persisteret: cubiculum in quo iacebat eger: facto terremotu contremuit: omnesq́ qui illic aderant nimio terrore concussit: sicq́ sancta illa anima carne soluta est. Factumq́ est, ut magnus pauor inuaderet eos qui Paulini mortem uidere potuissent.

VITA SABINI CAMISINÆ CIVITATIS Episcopi per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur in libro. iij. Dialogi eiusdē cap. 5.

q Vidam religiosi uiri Apulię prouincię partibus cogniti, hoc quod apud multorũ notitiam longe lateq́ pcrebuit, de Sabino Camisinæ urbis episcopo testari solent: quia idem uir longo iam Senio oculorũ lumen amiserat: ita ut omnimodo nil uideret. Quē rex Gothorũ Totila prophetiæ habere spiritum audiens, minime credidit: Sed probare studuit quod audiuit. Qui cũ in eisdem partibus deuenisset: hunc uir domini ad prandium rogauit. Cumq́ iam uentũ esset ad mensam, rex discumbere noluit: Sed ad Sabini uenerabilis uiri dexteram sedit. Cũ uero eidem patri puer ex more poculum uini pręberet, rex silenter manũ tetendit: calicem abstulit: eumq́ per se episcopo uice pueri prębuit: ut uideret an spiritu prouidente discerneret quis ei poculũ præberet. Tunc uir dei accipiens calicem: Sed tamen ministrum non uidens, dixit. Viuat ipsa manus. De quo uerbo rex lætatus erubuit: quia quãuis ipse deprehēsus sit: in uiro tñ dei quod querebat inuenit.

Huius aũt uenerabilis uiri cum ad exemplũ uitæ sequentium in longũ senium uita traheretur: eius archidiaconus ambitione adipiscendi episcopatus accensus, cũ extinguere ueneno molitus est. Qui cũ uini fusoris animum corrupisset: ut mixtũ uinum ueneno, sibi poculũ præberet: refectionis hora cũ iam uir dei ad edendũ discũberet: & præmijs corruptus puer hoc quod ab archidiacono eius acceperat: ueneni poculũ obtulit. Cui statim uenerabilis episcopus dixit. Bibe tu hoc quod mihi bibendũ prębes. Tremefactus puer deprehensum se esse sentiens: maluit moriturus bibere: q̃ pœnas pro illa tanti homicidij culpa tolerare. Cumq́ sibi ad os calicē duceret, uir domini compescuit: dicens, Non bibas: da mihi: ego bibo. Sed uade dic ei qui tibi illud dedit. Ego quidem uenenum bibo: sed tu episcopus non eris. Facto igitur signo crucis, uenenum episcopus bibit securus. Eademq́ hora in loco alio in quo erat, archidiaconus eius defunctus est: ac si p os episcopi ad archidiaconi uiscera illa uenena trãsissent. Cui tñ ad inferendam mortem uenenũ quidem corporale defuit: sed hunc in conspectu æterni iudicis uenenum suæ malitiæ occidit.

Petr⁹. Mira sunt hęc, & nr̃is ualde stupēda tpib⁹: sed talis eiusdē uiri uita perhibet: ut qui conuersationē eius agnouerit: uirtutem non debeat mirari.

VITA ANDREÆ FVNDANÆ ECCLESIÆ EPIscopi per D. Gregorium papam scripta.

Habetur in tertio libro Dialogi eiusdem cap. vij.

d Vm facta fortium uirorum narro: repēte ad memoriam uenit quid erga Andream Fundanæ ciuitatis Episcopum diuina misericordia fecerit. Quod tamen ad hoc legentibus ut ualeat exopto: quatenus qui corpus suum continentiæ dedicant, habitare cum fœminis non præsumant: ne ruina mentē tanto repentina surripiat: quanto ad hoc quod male concupiscitur: etiam

I Hoc non libenter audiunt Pseudoapostoli

nostri, qui nullo pacto fœminarum consortio carere nolunt.

2

Dum sanctus iste episcopus tantopere a cōtinentia laudatur, sequitur eos male docere, qui garriunt oportere episcopū suæ permitti volūtati an velit uxorem ducere necne.

præsentia concupitæ formæ famulatur. Nec res est dubia quam narro: q̄a pene tanti in ea testes sunt, quanti & eiusdem loci habitatores existunt.

Hic nanq; uenerabilis uir cum uitam multis plenam uirtutib9 duceret. seque sub sacerdotali custodia in continentiæ arce custodiret: quandam sanctimonialem fœminam quam secum prius habuerat: noluit ab episcopij sui iura repellere, sed certus de sua eiusq; continētia, secum hanc permisit habitare. Ex qua re actum est, ut antiquus hostis apud eius animū aditum tentationis exquireret. Nam cœpit speciem illius oculis mentis eius imprimere: ut illectus nephanda cogitaret.

Quadam uero die Iudæus quidam ex Campanię partibus Romam ueniens, appiæ carpebat iter: qui ad Fundanā glebam perueniens: cum iam diem uesperascere cerneret: & quo declinare posset, minime reperiret: iuxta Apollinis templum fuit: ibiq; se ad manendum contulit. Qui ipsum loci illius sacrilegium pertimescens, quamuis fidem crucis minime haberet: signo tamen se crucis munire curauit. Nocte autem media ipso solitudinis pauore turbatus, peruigil iacebat: & repente conspiciens uidit malignorum spirituum turbam quasi in obsequium cuiusdam potentis prǫire: eum uero qui cæteris præerat: in eiusdem gremio loci consedisse: qui cœpit singulorum spirituum obsequentium sibi causas actusq; discutere: quatenus unusquisq; quantum nequitiæ gessisset inueniret. Cumq; singuli spiritus ad inquisitionem eius exponerent q̄d operati contra bonos fuissent: unus in medium prosilijt: qui in Andreæ Episcopi animum per speciem sanctimonialis fœminæ quę in episcopio eius habitabat, quantam tentationem carnis commouisset: aperuit. Cum uero hoc malignus q̄ præerat spiritus inhianter audiret: & tanto sibi factum lucrum grande crederet: quanto sanctioris uiri animam ad lapsum perditionis inclinaret: ille spiritus q̄ hęc eadem fatebatur, adiunxit: quia usq; ad hoc quoq; die præterito uespertina hora eius mentem traxerit: ut in terga eiusdem sanctimonialis fœminę blandiens alapam daret. Tunc malignus spiritus atq; humani generis antiquus inimicus, exhortatus hunc blande est, ut perficeret quod cœpisset: quatenus ruinæ illius singularem inter cæteros palmam teneret. Cumq; Iudæus qui aduenerat, hoc uigilans cerneret, & magnæ formidinis anxietate palpitaret: ab eodem spiritu qui cunctis illis obsequentibus præerat iussum est, ut requirerent quisnam esset ille qui iacere in templo eodē præsumpsisset. Quem maligni spiritus pergentes, & subtilius intuentes, crucis mysterio signatum uiderunt: mirantesq; dixerunt. Ve, ue: uas uacuum & signatum. Quibus hoc renunciantibus, cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit.

Iudæus uero qui hæc uiderat, illico surrexit: atq; ad Episcopum sub festinatione peruenit. Quem in ecclesia sua reperiens, seorsum tulit: qua tentatione urgeretur inq̄siuit. Cui confiteri episcopus tentationem suam uerecundatus noluit. Cum uero ille diceret quod in illa tali dei famula praui amoris oculos iniecisset: atq; adhuc episcopus negaret, adiunxit dicens. Quare negas quod inquireris: qui ad hoc usq; uespere hesterno perductus es, ut posteriora illius alapa ferires? Ad quę nimirum uerba deprehensum se episcopus intuens, humiliter confessus est quod prius pertinaciter negauit. Cuius ruinæ & uerecundiæ idem Iudæus consulens, qualiter hoc cognouisset: uel quæ in conuentu malignorum spirituum de eo audiuisset, in-

dicauit. Quod ille agnoscens, se ad terram protinus in orationem dedit. Mox que de suo habitaculo non solum eandem dei famulam: sed omnē quoque fœminam quæ in eius illic obsequio habitabat, expulit. In eodem uero templo Apollinis, beati Andreæ apostoli repente oratorium fecit: atque omni illa tentatione carnis funditus caruit. Iudæum uero cuius uisione atque increpatione saluatus est: ad æternam salutem traxit. Nam sacramentis fidei imbutum: atque aqua baptismatis emundatū: ad sanctæ ecclesiæ gremium perduxit. Sicque factum est, ut Hebræus idem dum saluti alienæ consulit, perueniret ad suam: & omnipotens deus inde alterum ad bonam uitam perduceret: unde in bona uita alterum custodisset.

Petrus. Res hæc gesta quam audiui, & metum mihi præbet: & spem.

Gregorius. Vtique sic oportet, & de dei nos semper miseratione confidere: & de nostra infirmitate formidare. Ecce euim paradisi cedrum concussam audiuimus, & non euulsam: quatenus infirmis nobis, & de eius concussione nascatur timor: & de eius stabilitate fiducia.

VITA CERBONII EPISCOPI POPVLONII per D. Gregorium papam scripta.

Habetūr in libro tertio Dialogi eiusdem cap. xi.

Vir uitæ uenerabilis Cerbonius Populonij Episcopus magnā diebus nostris sanctitatis suæ probationem dedit. Nam cū hospitalitatis studio ualde esset intentus: die quadam transeuntes milites hospitio suscepit: quos Gothis superuenientibus abscondit: eorumque uitam ab illorum nequitia abscondendo seruauit. Quod dum Gothorum Regi perfido Totilæ nunciatum fuisset: crudelitatis immanissimæ uesania succensus: huc ad locum qui octauo urbis huius miliario Merulis dicitur: ubi tunc ipse cum exercitu sedebat, iussit duci: eumque in spectaculo populi ursis ad deuorandum projci. Cumque idem rex perfidus in ipso quoque spectaculo consedisset ad inspiciendum mortem Episcopi: magna populi turba confluxit. Tunc episcopus in mediū deductus est, atque ad eius mortem immanissimus ursus exquisitus: qui dum humana membra crudeliter carperet, sæui regis animū satiaret. Dimissus itaque ursus ex cauea est: qui accensus et concitus episcopum petijt: sed subito suæ ferocitatis oblitus, deflexa ceruice: submissoque humiliter capite, lambere episcopi pedes cœpit: ut patenter omnibus daretur intelligi: quia erga illum uirum dei, & ferina corda essent hominum, & quasi humana bestiarum. Tunc populus qui ad spectaculum uenerat mortis: magno clamore uersus est in admirationem uenerationis. Tūc ad eius reuerentiam colēdam rex ipse permotus est. Quippe cum quo superno iudicio actum erat: ut qui deum sequi prius in custodienda uita episcopi noluit: saltem ad mansuetudinem bestiam sequeretur. Cui rei hi q tunc præsentes fuerunt, adhuc nonnulli super sunt: eamque cum omni illic populo se uidisse testantur.

De quo etiam uiro aliud quoque miraculum Venantio Lunensi episcopo narrāte cognoui. In ea nanque Populonij ecclesia cui præerat, sepulchrū sibi præparauit. Sed cum Longobardorum gens in Italiam ueniens cuncta uastasset: ad Helbam insulam recessit. Qui ingruente egritudine ad mortem ueniens, clericis suis sibique obsequentibus præcepit: dicens, In se-

1 Ad quid tam solicitus fuit sanctus episcopus in ecclesia sua populoniensi tanto cũ periculo deferẽtium sepeliri, si nihil interest defuncti hic uel ibi tumulari, ut docent modo noui somniatores?

2 Tria mira in hac episcopi sepultura exhibuit dominus, prophetiæ impletionem, nauis incolumitatẽ, clericorum euasionẽ, quo omnes in posterum ad tã pium exercendum opus promptiores redderet.

pulchro meo quod mihi præparaui Populonij me ponite. Cui illi cum dicerent, Corpus tuum illuc qualiter reducere possumus: qui a Longobardis teneri loca eadem, & ubiq; eos illic discurrere scimus? Ipse respondit. Reducite me securi, nolite metuere: sed festine sepelire me curate: moxq; ut sepultum fuerit corpus meum: ex eodem loco sub omni festinatione recedite. Defuncti igitur corpus imposuerunt naui. Cumq; Populonium tenderent, collectis in aëre nubibus immensa nimis pluuia erupit. Sed ut patesceret omnibus cuius uiri corpus nauis illa portaret, per illud maris spatium quod ab Helba insula usq; Populonium. xij. miliaribus distat: circa utraq; nauis latera procellosa ualde pluuia descendit: & in nauem eandẽ una pluuiæ gutta non cecidit. Peruenerunt itaq; ad locum clerici: & sepulturæ tradiderunt corpus sacerdotis sui. Cuius præcepta seruantes, ad nauem sub festinatione reuersi sunt. Quam mox ut intrare potuerunt: in eundem locum ubi uir domini sepultus fuerat: Longobardorum Dux crudelissimus Gummar aduenit. Ex cuius aduentu uirum dei habuisse spiritum prophetiæ claruit: quia ministros suos a sepulturæ suæ loco sub festinatione discedere præcepit.

VITA SANCTI HERCVLANI EPISCOPI PERVSINI per D. Gregorium Papam scripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiusdem cap. 13.

Vper quoq; Floridus uenerabilis uitæ episcopus narrauit quoddam memorabile ualde miraculum dicens. Vir sanctissimus Herculanus nutritor meus Perusinæ ciuitatis episcopus fuit, ex conuersatione monasterij ad sacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autem perfidi regis temporibus eandem urbem annis vij. continuus Gothorum exercitus obsedit, ex qua multi ciuium fugerunt: qui famis periculum ferre non poterant. Anno uero. vij. nõdum finito, obsessam urbem Gothorum exercitus intrauit. Tunc comes qui eidem exercitui præerat, ad Regem Totilam nũcios misit: exquirens quid de episcopo uel populo fieri iuberet. Cui ille præcepit dicens, Episcopo prius a uertice capitis usq; ad calcaneum corrigiam tolle, & tunc caput eius amputa: omnem uero populum qui illic inuentus est gladio extingue. Tunc idem comes uenerabilem uirum Herculanum episcopum super urbis murum deductum capite trũcauit: eiusq; cutem iam mortui a uertice usq; ad calcaneum incidit: ut ex eius corpore corrigia sublata uideretur. Moxq; corpus illius extra murum proiecit. Tunc quidam humanitatis pietate compulsi: abscissum caput ceruici apponentes, cum uno paruulo infante qui illic extinctus inuentus est iuxta murum, corpus episcopi sepulturæ tradiderunt.

1 Pietas humana est, defunctorum corpora sepelire, ergo feritas brutalis est ea negligere et contemnere.

Cumq; post eandem cedem die. xl. Rex Totila iussisset ut ciues urbis illius qui quolibet dispersi essent, ad eã sine aliqua trepidatione remearent: hi qui prius fame fugerant, uiuendi licentia accepta reuersi sunt. Sed cuius uitæ eorum episcopus fuerat memores: ubi sepultum esset corpus illius q̃sierunt: ut hoc iuxta honorem debitum in Ecclesia beati Petri apostoli humarent. Cumq; itum esset ad sepulchrum, effossa terra inuenerunt corpus pueri pariter humati, ut pote iam die. xl. tabe corruptum et uermibus plenum, corpus uero episcopi ac si die eadem esset sepultum. Et quod est adhuc

2 Vide quomodo iuxta honorem debitum sepeliendi sint mortui. Et ne contemnantur sanctorum reliquiæ.

huc magna admiratione uenerandum, quia ita caput eius unitum fuerat corpori, ac si nequaquã fuisset abscissum sic uidelicet ut nulla uestigia sectionis apparerent. Cumq; hoc & in terga uerterent exquirentes si quod signum uel de alia monstrari incisione potuisset, ita sanum atq; intemeratum omne corpus inuentum est, ac si nulla hoc incisio ferri tetigisset.

ut hodie a quibusdã fit, tantũ miraculum ostẽdere uolunt deus in iusti mortui corpore.

Petrus. Quis non obstupescat talia signa mortuorũ quæ fiunt pro exercitatione uiuentium?

VITA ISAAC SERVI DEI PER D. Gregorium Papam scripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiusdem cap. 14.

PRioribus Gothorum temporibus fuit iuxta Spoletanam urbem uir uitæ uenerabilis Isaac nomine, qui usq; ad extrema pene Gothorum tempora peruenit, quem nostrorum multi nouerunt, & maxime sacra uirgo Gregoria, quæ nũc in hac Romana urbe iuxta ecclesiam beatæ Mariæ semper uirginis habitat. Quæ dum adolescentiæ suæ tempore constitutis iam nuptijs in ecclesiam fugisset, & sanctimonialis uitæ conuersationem quæreret, ab eodem uiro defensa, atq; ad eum quem desiderabat habitũ domino protegente perducta est. Quæ quia sponsum fugit in terra, habere sponsum meruit in cœlo. Multa autem de eodẽ uiro narrante uenerabili patre Eleutherio agnoui, qui & hunc familiariter nouerat, & eius uerbis uita fidem præbebat.

1

Gregoria a nuptijs fugit ad ecclesiam, ut sanctimonialis fieret, & uirgo permaneret at nunc Virgines hæreticorum a Monasterijs fugiunt ad adulterinas nuptias, ut corruptæ remaneant. Et nota uirginitatis præmium, quia sponsum fugit in terra, habere spõsum meruit in cœlo.

Hic itaq; uenerabilis Isaac ortus ex Italia nõ fuit, sed ea illius narro miracula quę conuersatus in Italia fecit. Cum primum de Syriæ partibus ad Spoletanam urbem uenisset: ingressus ecclesiam a custodibus petijt ut sibi quantum uellet licentia concederetur orandi, eumq; horis secretioribus egredi non urgerent. Qui mox ad orandum stetit, diemq; totum peregit in oratione, cui sequentem continuauit ac noctem. Secundo etiam die cũ nocte subsequenti indefessus in precibus perstitit, diem quoq; tertium in oratione coniunxit. Cumq; hoc unus ex custodibus superbiæ spiritu inflatus cerneret, unde proficere debuit, inde ad defectus damna peruenit. Nam hunc simulatorem dicere, & uerbo rustico cœpit impõstorem clamare, qui se tribus diebus & noctibus orare ante oculos hominum demõstraret. Qui protinus currens uirum dei alapa percussit, ut quasi religiosę uitæ simulator esset, de ecclesia cõ contumelia exiret. Sed hunc repente ultor spiritus inuasit, & ad uiri dei uestigia strauit, ac per os illius clamare cępit, Isaac me eijcit, Isaac me eijcit. Vir quippe peregrinus quo censeretur nomine nesciebatur: sed eius nomen ille spiritus prodidit: qui se ab illo posse eijci clamauit. Mox autem super uexati corpus uir dei incubuit: & malignus spiritus qui eum inuaserat abscessit. In tota urbe tũc statim quid in ecclesia factum fuisset innotuit. Currere uiri & fœminæ nobiles atq; ignobiles pariter cœperunt: certatimq; eum in suis rapere domibus conabantur. Alij ad construendũ monasteriũ prædia: alij pecunias, alij subsidia quęq; poterant offerre uiro dei suppliciter uolebant. Sed seruus omnipotentis domini horum nihil accipiens, egressus urbem nõ longe desertum locum reperit: ibiq; sibi humile habitaculũ construxit. Ad quem dum multi pergunt: exemplo illius æternæ uitæ accendi desiderio cœperunt, atq; sub eius

2

Vide quam sint continui in orationibus sancti uiri, ad confusionẽ eorum qui orationes detestantur.

magisterio in omnipotentis se domini seruitium dederunt. Cumq; eũ crebro discipuli humiliter admonerent, ut pro usu monasterij possesiones q̃ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos fortem sentẽtiam tenebat, dicens, Monachus qui in terra possesiones quærit, monachus non est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut auari diuites solent perituras diuitias custodire.

Ibi itaq; prophetiæ spiritu magnisq; miraculis cunctis longe lateq; habitantibus, uita eius inclaruit. Nam die quadam ad uesperũ in horto monasterij fecit iactari ferramẽta quæ usitato nos nomine uangas uocamus. Dixit itaq; discipulis suis, Tot uangas in horto proijcite, & citius redite. Nocte uero eadem dum ex more cum fratribus ad exhibẽdas laudes domino surrexisset, præcepit dicens, Ite & operarijs nostris pulmẽtũ coquite, ut mane primo paratum sit. Facto autem mane fecit deferri pulmentũ quod parari iusserat, atq; hortum cum fratribus ingressus, quot uangas iactari præceperat, tot in ea laborantes operarios inuenit. Ingresi quippe fures fuerant, sed mutata mente per spiritũ apprehenderunt uangas quas inuenerunt, & ab ea hora qua ingresi sunt, quousq; uir domini ad eos ueniret, cuncta horti illius spatia quæ inculta fuerant coluerunt. Quibus uir domini mox ut ingressus est, ait, Gaudete fratres, multum laborastis, iam quiescite. Quibus ilico alimenta quæ detulerat prębuit, eosq; post tanti laboris fatigationem refecit. Sufficienter autem refectis ait, Nolite malum facere, quotiens de horto aliquid uultis, ad horti aditum uenite, tranquille petite, cum benedictione percipite, et a furti prauitate cessate. Quos statim collectis holeribus onustari fecit. Actumq; est, ut qui ad hortum nocituri uenerant, cũ laboris sui præmio, & repleti ab eo, & innocui redirent.

3 *Ecce quomodo etiam tunc quemadmodum et nunc, nocturnę laudes a monachis persoluebantur domino.*

Alio quoq; tempore accesserunt ad eum peregrini quidam misericordiam postulantes: scissis pannis obsiti, ita ut pene nudi uiderentur. Cũq; ab eo uestimenta peterent: eorum uerba uir domini tacitus audiuit: qui unum ex discipulis suis protinus silenter uocauit, eiq; præcepit dicẽs. Vade, atq; in illa sylua in loco tali cauam arborem require, & uestimẽta quæ in ea inueneris defer. Cumq; discipulus abijsset: arborem sicut iussus fuerat requisiuit: uestimenta reperit, & latenter detulit magistro. Quę uir dei suscipiens, peregrinus nudis atq; petentibus ostendit, & præbuit, dicẽs: Venite q̃a nudi estis: ecce tollite, & uestite uos. Hæc illi intuentes, recognouerunt quæ posuerant: magnoq; pudore consternati sunt: & qui fraudulenter uestimenta quærebant aliena, confusi receperunt sua.

Alio quoq; tempore quidam se eius orationibus commendans: sportas duas plenas alimentis ei per puerum trãsmisit, quarũ unam idem puer surripuit: atq; in itinere abscondit: unam uero ad Dei hominem detulit, & petitionem illius qui se ei per Xenium commendauerat enarrauit. Quam uir domini benigne suscipiens, eundem puerum admonuit: dicens. Gratias agimus: sed uide sportam quam in itinere posuisti: ne incautus tangere præsumas: quia in eam serpens ingressus est. Esto ergo sollicitus, ne si tollere incautus uolueris: a serpente feriaris. Quibus uerbis puer ualde cõfusus: exultauit quidem quod euasit mortem: sed tristis ad modicum factus est: quia quamuis salubrem pœnam euaserit: tamen pertulit uerecundiam suam. Qui reuersus ad sportam: caute ac sollicite attendit: sed eam iam sicut uir Dei prædixerat serpens tenebat.

Hic itaq; cum uirtute abstinentiæ:contemptu rerum transeuntiũ,prophetiæ spũ: orationis intentione esset incomparabiliter præditus : unum erat quod in eo reprehensibile esse uidebatur:quia nonnunquam tanta ei lætitia inerat:ut illis tot uirtutibus nisi sciretur esse plenus, nullo modo crederetur.

Petrus . Quæso te quidnam hoc esse dicimus? Sponte sibi lætitiæ frena laxabat:an tot uirtutibus pollens, aliquando ad præsens gaudiũ etiã retinens eius animus trahebatur?

Gregorius.Magna est Petre omnipotentis dei dispensatio: & plerũq; contingit,ut quibus maiora bona præstat:quędam minora non tribuat: ut semper eorum animus habeat unde se ipse reprehendat: quatenus dũ appetunt perfecti esse,nec possunt:& laborant in hoc quod non acceperunt:nec tamen elaborando præualent,in his quæ accepta habent, se minime extollant: sed discant quia ex semetipsis maiora bona non habent, qui in semetipsis uincere parua uitia atq; extrema non possunt. Hinc est enim quod perducto dominus ad terram repromissionis populo,cũctos fortes atq; præpotẽtes aduersarios eius extinguens,Philistæos atq; Chananæos diutius reseruauit:ut sicut scriptum est,in eis experiretur Israel,ga non nunq;(ut dictũ est) eis etiam quibus magna dona tribuit:parua quædam reprehensibilia relinquit, ut semper habeant contra quod bellũ gerant,& deuictis magnis hostibus,mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. Fit itaq; ut miro modo una eademq; mens,& uirtute polleat,& ex infirmitate lassescat: quatenus & ex parte constructa sit:& ex parte se conspiciat esse destructam: ut per bonum q; quærit & habere non ualet:illud seruet humiliter quod habet. Sed quid mirum quod hoc de homine dicimus, quando illa superna regio in ciuibus suis ex parte damna pertulit:& ex parte fortiter stetit, ut electi angelorum spũs dum alios per superbiam cecidisse conspicerent:ipsi tanto robustius:quanto humilius starent?Illi ergo regionis suæ etiam detrimenta profecerunt:quæ ad æternitatis statum ex parte suæ, destructionis est solidius instructa. Sic ergo & in unaquaq; anima agiť: ut in humilitatis custodiam aliquando ad lucra maxima ex minimo damno seruetur.

Petrus. Placet quod dicis.

VITÆ EVTHICII ET FLORENTII SERVORVM Dei per D. Gregorium Papam scriptæ.

Habetur in lib. 3. dialogi eiusdem. Ca. 15.

NOn hoc sileam quod ex regione Tusciæ uenerabilis uiri sanctuli presbyteri narratione cognoui,de cuius uerbis ipse nõ dubitas Petre,quia eius uitam fidemq; minime ignoras.

Eodem quoq; tempore in Nursinæ partibus prouinciæ duo uiri in uita atq; habitu sanctæ cõuersationis habitabãt: quorum unus Euthicius:alter uero Florentius dicebatur. Sed idem Euthicius in spiritali zelo atq; in feruore uirtutis se exercuerat:multorumq; animas ad deum perducere exhortando satagebat. Florentius uero simplicitati atq; orationi deditam ducebat uitam. Non longe autem erat monasterium quod rectoris sui morte erat destitutum:ex quo sibi monachi eũdem Euthicium præsse uoluerunt. Qui eorum precibus acquiescens, mul-

tis annis monasterium rexit, discipulorumq; animas in studio sanctæ cõuersationis exercuit. Ac ne oratorium in quo prius habitauerat, solum remanere potuisset: illis uenerabilem uirum Florẽtium reliquit. In quo dum solus habitaret: die quadam se se in orationem dedit, atq; ab omnipotenti domino petijt: ut ei illic ad habitandum aliquod solatiũ donare dignaretur. Qui mox ut impleuit orationem, oratorium egressus, ante foras ursum reperit stantem. Qui dum ad terram caput deprimeret: nihilq; feritatis in suis motibus demonstraret: aperte dabat intelligi, quod ad uiri Dei obsequium uenisset: quod uir quoq; domini protinus agnouit. Et quia in eadem cella quatuor uel quinq; pecudes remanserãt quibus omnino deerat qui pasceret & custodiret: eidem urso præcepit dicens, Vade, atq; oues has ad pastũ eijce: ad horam uero sextam reuertere. Cœpit itaq; hoc indesinenter agere. Iniungebatur urso cura pastoris: & quas manducare cõsueuerat: pascebat oues bestia ieiuna. Cum uir domini ieiunare uolebat ad nonam, percipiebat urso eadem hora cum ouibus reuerti: cum uero noluisset: ad sextam. In omnibus itaq; mandatis uiri dei obtemperabat ursus ut neq; ad sextam iussus redire, ueniret ad nonam: neque ad nonam iussus redire, ueniret ad sextam. Cumq; diu hoc ageretur: cœpit in loco eodẽ tantæ uirtutis fama longe lateq; crescere.

Sed quia antiquus hostis unde bonos cernit emitescere ad gloriam: inde peruersos per inuidiam rapit ad pœnam: quatuor uiri ex discipulis uenerabilis Euthicij uehementer inuidentes quod eorum magister signa non faceret: & is qui solus ab eo relictus fuerat, tanto hoc miraculo clarus appareret: eundem ursum insidiantes occiderũt. Cumq; hora qua iussus fuerat non rediret: uir dei Florentius suspectus est redditus, & usq; ad horam uesperam expectans: affligi cœpit quod idem quem ex simplicitate multa fratrem uocare consueuerat: ursus minime reuerteretur. Die uero altera perrexit ad agrum ursum pariter ouesq; quæsiturus: quem occisum reperit. Sed sollicite inquirens: citius a quibus fuerat occisus inuenit. Tunc se se in lamentum dedit, fratrum malitiam magis quam ursi mortẽ deplorans. Quem uenerandus uir Euthicius ad se deductũ consolari studuit: sed idẽ uir domini coram eo doloris magni stimulis accensus: imprecatus est dicens, Spero in omnipotenti deo: quia in hac uita ante oculos omnium ex sua malitia uindictam recipiant: qui nihil se lædentem ursum meũ occiderunt. Cuius uocem protinus ultio diuina secuta est. Nam quatuor monachi qui ursum occiderant, statim elephantino morbo percussi sunt: ut mẽbris putrescentibus interirent. Quod factum uir dei Florentius uehementer expauit: seque ita fratribus maledixisse pertimuit. Omni enim uitæ suæ tempore flebat: quia exauditus fuerat: se crudelem: se in eorum morte clamauit homicidam. Quod idcirco omnipotentem dominum fecisse credimus: ne uir miræ simplicitatis quantolibet dolore commotus, intorquere ultra præsumeret iaculum maledictionis.

Petrus. Nũquidnam ualde graue esse credimus: si fortasse cuilibet exagitante iracundia maledicamus?

Gregorius. De hoc peccato cur me percunctaris an graue sit, cum Paulus dicat, neq; maledici regnum Dei possidebunt? Pensa itaq; quam grauis culpa est, quæ separat a regno cœlestis uitæ.

Petrus. Quid si homo non fortasse ex malitia; sed ex linguæ incuria ma

ledictionis uerbum iaculatur in proximum?

Gregorius. Si apud districtum iudicem Petre otiosus sermo reprehenditur: quanto magis & noxius? Pensa ergo quantum sit damnabilis qui a malitia nō uacat: si & ille sermo pœnalis est, q̄ a bonitate utilitatis uacat.

Petrus. Assentio.

Gregorius. Idem uir Dei egit aliud: quod silere non debeo. Cum enim magna eius opinio longe lateq́; crebresceret: quidam diaconus longe positus ad eum pergere studuit: ut eius se orationibus commendaret. Qui ad eius cellulam ueniens, omnem locum per circuitum inuenit innumeris serpentibus plenum. Cumq́; uehementer expauesceret, clamauit dicens, Serue Dei ora. Erat autem tunc mira serenitas. Egressus uero Florentius: ad cœlum oculos & palmas tetēdit: ut illam pestem sicut sciret dominus auferret. Ad cuius uocem subito cœlum intonuit, atq; idem tonitrus omnes illos qui eundem locum occupauerant, serpentes interemit. Quos cū uir Dei Florentius interemptos aspiceret: dixit, Ecce illos occidisti domine: quis eos hinc leuabit? Moxq; ad eius uocem tantæ aues uenerunt, quanti serpentes occisi fuerant: quæ asportantes singulos, & longius projcientes: locum habitationis illius mundum a serpentibus omnimodo reddiderunt.

Petrus. Quid uirtutis, quid fuisse meriti dicimus, quod eius ori tantum factus est deus proximus?

Gregorius. Apud omnipotentis Dei singularem munditiam atq; eius simplicem naturam multum Petre humani cordis munditia atq; simplicitas ualet. Hoc ipsum nanq; quod eius famuli a terrenis actionibus segregati, otiosa loqui nesciunt, & mentem per uerba spargere atq; inquinare deuitant, auctoris sui præ cæteris exauditionem impetrant. Cui inquantum est possibile, ipsa puritate ac simplicitate cogitationis, quasi ex quadam iam similitudine concordant. Nos autem turbis popularibus admixti, dum frequenter otiosa: nonnunquam uero etiam (quod est grauius) noxia loquimur: os nostrū omnipotenti Deo tanto longinquum sit, quāto huic mundo proximum. Multum quippe deorsum ducimur: dum locutione continua secularibus admiscemur. Quod bene Esaias post quam regem dominum exercituum uidit, in semetipso reprehendit, & pœnituit dicens: Væ mihi quia tacui: quia uir pollutus labijs ego sum. Qui cur polluta labia haberet: ostendit cum subiunxit, in medio populi polluta labia habentis ego habito. Pollutionem nanq; labiorum habere se doluit: sed unde hanc contraxerit indicauit: cum in medio populi polluta labia habētis se habitare perhibuit. Valde enim difficile est, ut lingua secularium mentem non inquinet quam tangit: quia dum plerunq; eis ad quædam loquenda condescendimus: paulisper assueti, hanc ipsam locutionē quæ nobis indigna est: etiam delectabiliter tenemus, ut ex ea iam redire non libeat: ad quam uelut ex condescensione deducti, uenimus inuiti. Sicq́; fit ut ab otiosis ad noxia, a leuioribus ad grauiora uerba ueniamus: & os nostrum ab omnipotenti domino tanto iam minus exauditur in prece: quanto amplius inquinatur stulta locutione: quia sicut scriptum est, qui auertit aurem suam ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. Quid ergo mirum si postulantes tarde a domino audimur: qui præcipientem dominum aut tarde, aut nullo modo audimus? Et quid mirum si Florentius

in prece sua citius est auditus: qui in præceptis suis dñm citius audiuit?

1 Petrus. Nihil est quod responderi ualeat apertæ rationi.

Euthicius post mortem claruit uirtute signorum.

Gregorius. Euthicius uero qui prædicti Florentij in uia domini socius fuerat: magis post mortem claruit in uirtute signorum. Nam cum multa ciues urbis illius de eo soleãt narrare miracula: illud tamen est præcipuũ:

2 quod usq; ad hæc Longobardorum tempora omnipotens deus per uestimẽtum illius assidue dignabatur operari. Nam quoties pluuia deerat, & æstu nimio terram longa siccitas exurebat: collecti in unum ciues urbis illius: eius tunicam leuare, atq; in conspectu domini cum precibus offerre consueuerant. Cum qua dum per agros pergerent exorantes, repente pluuia tribuebatur: quæ plene terram satiare potuisset. Ex qua re patuit, eius anima quid uirtutis intus, quid meriti haberet: cuius foris ostensa uestis iram conditoris auerteret.

Nota tu qui sanctis detrahis, & nihil post mortem posse contẽndis, cum tantum uel sola sancti uestis potuerit.

VITA MARCII MONACHI DE MONTE Marsico per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetũr in libro tertio Dialogorum eiusdem Cap. 42.

Vper in parte Campaniæ uir ualde uenerabilis Marsius nomine, in monte Marsico solitariã uitam duxit, multisq; annis in specu angustissimo inclusus fuit: quem multi ex nostris nouerunt, eiusq; actibus præsentes extiterunt. De quo multa ipsæ & beatæ memoriæ Papa Pelagio prędecessore meo, & alijs religiosissimis uiris narrantibus agnoui. Cuius hoc miraculum primum fuit: quod mox ut se in prædicti montis foramine contulit: ex petra eadem quę in semetipsa concaua augustũ specum fecerat, aquę stilla prorupit: quę Marcio dei famulo in usu quotidiano sufficeret: & nec plus adesset, nec necessitati deesset. Qua in rẽ ostendit omnipotẽs deus quantam sui famuli curam gereret: cui uetusto miraculo potũ in solitudine ex petrę duritia ministraret. Sed antiquus hostis humani generis inimicus, eius uirtutibus inuidens: hunc usitata arte pellere ex eo specu molitus est. Nam amicam sibi bestiam: serpentem scilicet ingressus: hunc ab eadem habitatione eijcere facto terrore conatus est. Cępit etenim serpens in speluncam uenire, solus cũ solo eoq; orante se ante illũ sternere: & cũ cubante pariter cubare. Sed uir sanctus omnino imperterritus eius ori manũ uel pedẽ extendebat: dicẽs, Si licentiã accepisti ut feriás: ego nõ prohibeo. Cumq; hoc continuæ per trienniũ gereretur: die quadam antiquus hostis tanta hac eius fortitudine uictus infremuit: seq; per deuexũ montis latus in præcipiciũ serpens dedit: omniaq; arbusta loci illius flãma ex se exeunte concremauit. Qui in eo quod montis latus omne combussit, cogẽte omnipotente deo monstrare compulsus est, quantæ uirtutis fuerat, qui uictus abscedebat. Perpende quæso iste uir domini in quo montis uertice stetit: qui cum serpente per triennium iacuit securus.

Petrus. Auditu paueo.

Gregorius: Vir iste uenerabilis inclusionis suæ tempore primo decreuerat ut ultra mulierem non uideret: non quia aspernabatur sexũ: sed ex contemplata specie, tentationis, incurrere metuebat uitiũ. Quod quædã mulier audiens, audacter ascendit montem: atq; ad eius specum impudenter prorupit. At ille paulo longius intuens, & uenientis ad se muliebria indu-

menta conspiciens, se se in orationem dedit: in terram faciem depressit, & eousq; prostratus iacuit: quo impudens mulier a fenestra cellulæ illius fatigata recederet. Quæ die eodem mox ut de monte descendit: uitã finiuit: ut ex mortis ei⁹ sententia daretur intelligi, quia ualde omnipotenti deo displicuit, quod eius famulũ ausu improbo contristauit.

Alio quoq; tempore dum multi adhunc religiosa deuotione concurrerent, atq; arcta esset semita quę in diuexo montis latere ad eius cellulam properantes ducebat: puer paruulus incaute gradiens: ex eodem monte cecidit, & usq; ad uellem corruit: quæ sub mõte eodem sita quasi in profundo conspicitur. In loco quippe eodem tanta mons ipse altitudine excreuit: ut arbusta ingentia quæ ex eadem ualle prodeunt, ex monte aspicientibus quasi fruteta esse uideantur. Perturbati itaq; sunt cuncti qui ueniebant: summaq; cura quæsitum est sicubi corpus elapsi pueri potuisset inueniri. Quis enim aliud nisi extinctũ crederet: quis uel corpus ad terrã integrũ peruenisse suspicaretur, dum interpositis ubiq; scopulis in partes discerpi potuisset? Sed requisitus puer, in ualle inuẽtus est, non solũ uiuus, sed ẽt incolumis. Tunc cunctis patenter innotuit, quod ideo lædi non potuit: quia hunc in casu suo Marcĳ oratio portauit.

In specu uero illius magna desuper rupes eminebat, quæ cum ex parte exigua monti uideretur affixa: Marcĳ cellę prominens casum suum quotidie, & illius interitũ ruitura minabatur. Ad hunc Mascatus illustris uir, Armentarĳ nepos, cũ magna rusticorũ multitudine ueniens, precabatur ut uir dei de specu eodem dignaret̃ exire: quatenus ipse ruituram rupem ex monte potuisset euellere: atq; in specu suo dei famulus iam securus habitaret. Cumq; hoc uir dei nequaquam acquiesceret: ei quod posset ut faceret præcepit, & ipse in cellæ suæ remotiori se parte contulit. Si tamen moles rueret, dubiũ non erat quod simul & specũ destrueret, & Marciũ necaret. Itaq; dum ea quæ uenerat multitudo conaretur si posset sine periculo uiri dei ingens illud quod desuper incubuerat saxum leuare: cunctis uidentibus repente res ualde admirabilis contigit: quia moles ipsa quam conabant̃ euellere, subito ab eisdẽ laborantibus euulsa: ne speluncę Marcĳ tectũ tangeret, saltũ dedit, & quasi serui dei læsionem fugiens, longius cecidit. Quod ad iussum oĩpotẽtis dei angelico ministerio actũ intelligit: qui diuina prouidentia disponi omnia fideliter credit.

His cum primũ se in eundem montem contulit: nec dum clauso specu habitans: cathena sibi ferrea pedem ligauit, eamq; saxo ex parte altera affixit: ne ei ultra liceret progredi, quam cathenæ eiusdem quantitas tendebatur. Quem uir uitæ uenerabilis Benedictus audiens, ei per discipulum suum mandare curauit. Si seruus dei es, non teneat te cathena ferri, sed cathena Christi. Ad quam uocem Marcius protinus eundem compedem soluit: sed nunquam postmodũ solutum tetendit pedem ultra locum qui hunc tenere ligatũ consueuerat, atq; in tanto se spatio sine cathena coercuit: in quanto & antea ligatus mansit.

Qui dum se postmodũ in eiusdem loci specu conclusisset: cępit etiã discipulos habere: qui ab eius specu seorsum habitantes, ad usum uitæ aquã de puteo haurire consueuerant. Sed funis in quo ad hauriendam aquam situla dependebat, crebro rumpebatur. Vnde factũ est ut eandem cathenam quam ex pede suo uir domini soluerat, eius discipuli peterent, eamq;

funi adiungerent: atq; in illam situlam ligarent. Ex quo iam tempore contigit, ut idem funis & quotidie tingeret aqua, & nunquam rumperetur. Quia enim cathenam uiri dei funis ille contigit, ipse quoque ad tolerandam aquam, ferri in se fortitudinem traxit.

Petrus. Facta hæc placent: quia mira sunt, & multum recentia.

Habetur lib. iij. Dialogi eiusdem Cap. 17.

VITA MONACHI EX MONTE ARGENTARIO qui mortuum suscitauit, per D. Gregorium Papam Scripta.

NOstris temporibus quidam uir quadragesimus nomine, Buxentinæ ecclesię subdiaconus fuit: qui ouium suarũ gregem pascere in Aureliæ partibus solebat. Cuius ualde ueracis uiri narratione res mira innotuit quæ secreto fuerat gesta. Is nanq; (ut prædiximus) dum gregis sui in Aurelia curam gereret: in diebus eiusdem uir fuit e monte qui Argentarius uocatur, uenerabilis uitæ: qui habitũ monachi quem prætendebat specie, moribus explebat. Hic itaq; ad ecclesiam beati Petri apostolorũ principis ab eodẽ monte Argentario annis singulis uenire consueuerat: atq; ad hunc (quem prędixi) Quadragesimũ subdiaconum (sicut ipse narrauit) hospitalitatis gratia declinabat. Quadam uero die dum eius hospitiũ (quod non longe ab ecclesia aberat) intrasset: cuiusdam pauperculæ maritus iuxta defunctus est: quem ex more lotũ, uestimentis indutũ, & sabano constrictũ, superuenienteue spere sepelire nequiuerunt. Igitur iuxta defuncti corpus uiduata mulier sedit, quę in magnis fletibus noctem ducens: continuis lamentorũ uocibus satisfaciebat dolori. Cũq; hoc diutius fieret, & flere mulier nullo modo cessaret: uir dei qui receptus hospitio fuerat, Quadragesimo subdiacono compunctus ait, Dolori huius mulieris anima mea compatitur: rogo surge & oremus. Perrexerunt igitur utriq; ad uicinam ecclesiam: seseq; pariter in orationem dederunt. Cumq; diutius orassent: cõplere orationem Quadragesimũ subdiaconũ seruus dei petijt. Qua completa ab altaris crepidine puluerem collegit, atq; cũ eodẽm quadragesimo ad defuncti corpus accessit: seq; ibidem in orationẽ dedit. Cumq; diutius orasset, iam non sicut prius fecerat, orationem compleri per subdiaconũ uoluit: sed ipse benedictionem dedit, statimq; surrexit. Et quia manu dextera collectũ puluerem gestabat: sinistra palliũ quo facies defuncti uelabatur, abstulit. Quod cũ mulier fieri cerneret: contradicere uehementer cœpit, & mirari quid uellet facere. Ablato itaq; pallio, diu eo quem collegerat puluere defuncti faciem fricauit. Qui cũ diutius fricaretur, recepit animam, oscitauit, oculos aperuit, seseq; eleuans resedit, quid erga se ageretur miratus est, ac si de grauissimo somno fuisset excitatus. Quod cũ mulier lamentis fatigata conspiceret, cępit ex gaudio magis flere, & uoces amplius edere. Quam uir domini modesta prohibitione compescuit, dicens, Tace, tace: sed si quis te requisiuerit qualiter factũ sit hoc: solũmodo dic: quia dominus Iesus Christus opera sua fecit. Dixit hoc, atq; ab eius hospitio exiuit. Quadragesimum subdiaconũ protinus reliquit, & in loco eodem ultra non comparuit. Temporalem nanq; honorem fugiens, egit ut ab ijs a quibus uisus in tanta uirtute fuerat, nunquam iam in hac uita uideretur.

Margin notes:

1 *Vide consuetudinem lauãdi corpora defunctorum esse antiquã. Vt habes etiã seruatum fuisse in corpore Thabitæ quam suscitauit Petrus Act. ix.*

2 *Mirũ ualde quod non iuuerint potius in hortum seu ad montem, si ecclesia nil ualet ad orationes, ut insulsissimi quidã dixerunt.*

Petrus.

Petrus. Quid alij sentiant ignoro, ego autem præ cunctis miraculis hoc potius existimo esse miraculum, quod ad uitam mortui redeunt: eorumq; animæ ad carnem ex occulto reuocantur.

Gregorius. Si uisibilia attendimus, ita necesse est ut credamus. Si uero inuisibilia pensamus, nimirũ constat quia maius est miraculũ prædicationis uerbo, atq; orationis solatio peccatorẽ conuertere, quam carne mortuum suscitare. In isto enim re suscitatur caro iterum moritura, in illo uero anima in æternũ uictura. Cũ enim propono duos, in quo horũ existimas maiori factũ uirtute miraculũ? Lazarũ quippe quem iam fidelem credimus fuisse, carne dominus suscitauit: Saulũ uero resuscitauit in mente. Et quidem post resurrectionem carnis de Lazari uirtutibus tacetur. Nam post resurrectionem animæ, capere nostra infirmitas non ualet, quanta in sacro eloquio de Pauli uirtutibus dicuntur. Quam illius crudelissimæ cogitationes ad pietatis mollia conuersæ sunt uiscera. Quam mori cupit pro fratribus, in quorũ prius morte gaudebat. Quam plenus omnis scripturæ scientia nil se scire iudicat, nisi Christũ Iesum, & hunc crucifixum. Quam pro Christo uirgis libenter cedit, quem gladijs insequebat. Quam apostolatus honore sublimis est, sed tamen sponte fit paruulus in medio discipulorũ. Quam ad cœli tertij secreta ducitur, & tamen mentis oculum per compassionem reflectit ad dispẽsandum cubile coniugatorũ dicens, Vxori uir debitũ reddat, & uxor uiro. Quam admiscet in contemplatione cętibus angelorũ, & tamen non aspernat cogitare atq; disponere facta carnalium. Quam gaudet in infirmitatibus, sibiq; in contumelijs placet. Quam ei uiuere Christus est, & mori lucrum. Quam totũ iam extra carnem est hoc ipsum quod uiuit in carne. Ecce qualiter uiuit, qui ab inferno mente ad uitã pietatis redijt. Minus est ergo quempiam in carne suscitari: nisi forte per uiuificationem carnis ad uitam reducat mentis, ut ei hoc agatur per exterius miraculũ, quatenus conuersus interius uiuificetur.

Petrus. Valde infra credidi hoc, quod modo quam sit incomparabiliter superius agnoui.

VITA ALTERIVS MONACHI BENEDICTI per D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur lib. iij. Dialogi eiusdem Cap. 18.

Frater quidam mecũ est in monasterio conuersatus, in scriptura sacra studiosissimus: qui me ætate pręibat, hic ex multis quæ nesciebam me ædificare consueuerat. Huius itaq; narratione didici: quod fuit quidam in Campaniæ partibus intra quadragesimũ Romanæ urbis miliarũ: nomine Benedictus: equidem ætate iuuenis sed moribus grandæuus; & in sanctæ conuersationis regula se fortiter stringens. Quem Totilæ Regis tempore cũ Gothi reperissent: hunc incendere cũ sua cella moliti sunt. Ignem nanq; posuerunt, sed in circuitu arserunt omnia: cella uero illius igne comburi non potuit. Quod uidentes Gothi, magisq; sæuientes, atq; hunc ex suo habitaculo trahentes, non longe aspexerunt succensum clibanũ qui coquendis panibus parabatur: eumq; in illo proiecerũt: clibanumq; clauserunt. Sed die altera ita illæsus inuentus est: ut non solum eius caro ab ignibus, sed neq; extrema ullo modo uestimenta cremarentur.

Petrus. Antiquum trium puerorum miraculum audio: qui proiecti in ignibus læsi non sunt.

Gregorius. Illud ut opinor miraculum ex parte aliqua dissimiliter gestum est. Tūc quippe tres pueri ligatis pedibus ac manibus in ignē proiecti sunt, quos die altera rex requirens, in camino illæsis uestibus deambulantes reperit. Ex qua re colligitur: quia ignis in quo iactati fuerant, qui uestimenta eorum non contingit, eorum uincula consumpsit: ut uno eodemq; tempore in obsequio iustorum & haberet flamma uirtutem suam ad solatium, & non haberet ad tormentum.

Habetūr lib. iij. Dialogi eiusdē Cap. 22.

VITA PRESBYTERI PROVINCIÆ VALERIÆ per D. Gregorium Papam Scripta.

IN Valeria prouincia res est hæc gesta quam narro: mihiq; beatæ memoriæ abbatis mei Valentionis relatione cognita. Ibi etenim quidam uenerabilis sacerdos erat: qui cū clericis suis dei laudibus bonisq; operib⁹ intentus, sanctæ conuersationis uitam ducebat. Superueniente autem uocationis die defunctus est, atque ante ecclesiam sepultus. Eidem uero ecclesiæ caulæ inhærebant ouium: atq; idem locus in quo sepultus est ad easdem

1 oues tendentibus peruius erat. Quadam autem nocte cū clericis intra ecclesiam psallentibus fur uenisset: ut ingressus caulas furtū faceret, ueruecem tulit: & concitus exijt. Cū uero peruenisset ad locum ubi uir domini sepultus erat: repente hæsit, & gressum mouere non potuit. Veruecem quidem de collo deposuit: eumq; dimittere uoluit, sed manum laxare nō ualuit. Cępit igitur stare miser cū præda sua reus & ligatus. Volebat ueruecem dimittere, nec ualebat. Volebat egredi cum ueruece: nec poterat.

2 Miro itaq; modo fur qui a uiuis uideri timuerat: hunc mortuus tenebat. Cum itaq; gressus manusq; illius fuissent obstricta: immobilis perstitit. Facto autem mane, expletis laudibus dei, ab ecclesia egressi sunt clerici, & inuenerunt ignotū hominem ueruecem tenentem manu. Res uenit in dubium, utrum ueruecem tolleret: an offerret, sed culpę reus citius indicauit pœnam. Mirati omnes: quia ingressus fur uiri dei merito ad prædam suam stabat ligatus. Qui se pro eo protinus in orationē dederunt: suisq; precibus uix obtinere ualuerunt, ut qui res eorum uenerat rapere: saltem uacuus exire mereretur. Itaque fur qui diu steterat cum præda captiuus, quandoq; exijt uacuus & liber.

1 Quadam nocte clericis intra ecclesiā psallētibus. Vide hic antiquum morem esse, celebrare horas nocturnas in templis.

2 Tu qui negas sanctos post mortē posse aliquid, aspice si iustus mortuus peccatorem uiuum ligauit.

Petrus. Apparet quantæ sit super nos dulcedinis omnipotens deus, cuius erga nos fiunt tam iocunda miracula.

Habetūr libro tertio Dialogi eiusdem. Capit. 23. 24. & 25.

VITA ABBATIS PRÆNESTINI MONTIS eiusq; presbyteri, nec non Theodori & Abundij mansionariorum Ecclesiæ beati Petri Apostoli urbis Romæ, per D. Gregorium papam scripta.

PRænestinæ urbi mons præeminet in quo beati Petri apostoli Monasterium situm est, uirorum dei: quorū relatione adhuc in Monasterio positus audisse me contigit magnū hoc quod narro miraculum: quod eiusdem Monasterij monachi nosse se testabantur.

In eo nanq; Monasterio fuit pater uitæ uenerabilis, qui quendam monachum nutriens, usq; ad reuerendos prouexit mores. Cumq; eum in timore domini uideret excreuisse: in eodem sibi Monasterio tunc presbyterum fecit ordinari. Cui post ordinationem suam (quia non longe abesset, eius exitus per reuelationem indicatus est. A prædicto autem patre Monasterij petijt, quatenus ei cõcederet ut sibi sepulchrum pararet. Cui ille respondit. Ante te quidem ego moriturus sum: sed tamen uade, & sicut uis præpara sepulchrum tuum. Recesit igitur, & præparauit. Cũ non post multos dies senex pater febre præuentus ad extrema peruenit: atq; assistenti presbytero iusit dicens: In tuo sepulchro pone me. Cumq; ille diceret: Scis quia ego modo te secuturus sum: utrosq; capere non potest. Abbas protinus respondit. Ita fac ut dixi, quia sepulchrum tuum ambos nos capit. Defunctus itaq; est: atq; in sepulchro eodem quod sibi presbyter parauerat positus.

Mox quoq; & presbyterum corporis languor sequutus est: quo languore crescente citius presbyter uitam finiuit. Cumq; ad sepulchrum qđ sibi ipsi parauerat, corpus illius fuisset a fratribus deportatum: aperto eodem sepulchro uiderunt omnes qui aderant, locum non esse ubi poni potuisset: quia corpus patris Monasterij quod illic ante positum fuerat, omne illud sepulchrum tenebat. Cumq; fratres qui presbyteri corpus detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem uiderent: unus eorum exclamauit dicens. O pater ubi est quod dixisti: quia sepulchrum istud ambos uos caperet? Ad cuius uocem subito cunctis uidentibus Abbatis corpus quod illic ante positum fuerat: & supinum iacebat, se uertit in latere: & uacantem sepulchri locum ad sepeliendũ presbyteri corpus præbuit: & quia utrosq; ille locus caperet: sicut uiuus promiserat, mortuus impleuit. Sed quia hoc quod prædixi, apud Prænestinam urbem in beati Petri apostoli Monasterio gestum est: uisne aliquid etiam in hac urbe de eius ecclesiæ custodibus ubi sacratissimum corpus illius est, positum audire.

1 Hoc miraculum contra eos facit, qui fidelium sepulturas negligunt, & negligendas prædicant.

2 Corpus beati Petri apostoli est in ecclesia sua in urbe Roma sita.

Petrus. Volo: atq; id ut fiat magnopere deprecor.

Gregorius. Adhuc supersunt aliqui qui Theodorum eius ecclesiæ custodem nouerunt: cuius narrationi innotuit res quæ ei contigit ualde memorabilis. Qui quadam nocte dum citius ad melioranda iuxta ianuam lumina surrexisset: ex more ligneis gradibus sub lampade positis stabat: & lampadis refouebat lumen. Tunc repente beatus Petrus apostolus in stola candida deorsum in pauimento constitit: eiq; dixit. Colliberte quare tam citius surrexisti? Quo dicto ab oculis aspicientis euanuit, sed tãtus in eã pauor irruit: ut tota in illo corporis uirtus deficeret, & per dies multos de stratu suo surgere non ualeret. Qua in re quid idem beatus apostolus feruientibus sibi uoluit: nisi præsentia sui respectus ostendere, quia qcquid pro eius ueneratione agerent: ipse hoc pro mercede retributionis sine intermisione semper uideret?

3 Multa contra hæreticos in loco colligũtur Lampadarum usum in ecclesia nõ esse nouum.

Sanctos præsentes esse ubi eorum corpora requiescunt.

Sanctos esse uenerãdos.

Sanctos uidere, & scire quæ in honore eorum fiunt.

Demum mercedem retribuere his qui eis seruiunt.

Petrus. Mihi hoc non tam apparet mirum quia uisus est, sed quia is qui eum uidit: cum sanus esset ægrotauit.

Gregorius. Quid super hac re miraris Petre? Nunquidnam menti excidit: quia cum Daniel propheta magnam illam ac terribilem uisionem uidit: ex qua etiam uisione contremuit: protinus adiungit. Et ego elangui et ægrotaui per dies plurimos. Caro enim ea quæ sunt spiritus, capere non

ualet: & iccirco nonnunquam cum mens humana ultra se ad uidendum ducitur: necesse est ut hoc carneum uasculum quod ferre talenti pondus non ualet, infirmetur.

Petrus. Scrupulum cogitationis meæ aperta ratio dissoluit.

Gregorius. Alius illic non ante longa tempora (sicut nostri seniores referunt) custos ecclesiæ Abundius dictus est: magnæ humilitatis atque grauitatis uir: ita omnipotenti deo fideliter seruiens; ut idem beatus Petrus Apostolus signis ostenderet quam de illo haberet æstimationem. Nam cum quædam puella paralytica in eius ecclesia permanens, manibus repe-
4 ret: & dissolutis renibus corpus per terram traheret, diuque ab eodem Petro Apostolo peteret, ut sanari mereretur: nocte quadam ei per uisionem astitit: & dixit, Vade ad Abundium mansionarium, & roga illum: atque ipse tibi salutem restituet. Cumque illa de tanta uisione certa esset: sed quis esset Abundius ignoraret: cœpit huc illucque per ecclesiæ loca se trahere: ut quis esset Abundius inuestigaret. Cui repente ipse factus est obuiam quem quæsiuit, eique dixit. Rogo te pater indica mihi, quis est Abundius custos? Cui ille respondit. Ego sum. At illa inquit. Pastor & nutritor noster beatus Petrus Apostolus ad te me misit, ut ab infirmitate ista liberare me debeas. Cui ille respondit, si ab ipso missa es, surge, manumque eius tenuit: et eam in statum suum protinus erexit. Sicque ex illa hora omnes in eius corpore nerui ac membra solidata sunt: ut solutionis illius signa ulterius nulla remanerent. Sed si cuncta quæ in eius ecclesia gesta cognouimus, euoluere conamur: ab omnium iam proculdubio narratione conticescimus.

Considera quomodo sancti ipsi quandoque ex speciali gratia eis a deo concessa, potestatem habent faciendi miracula, et signa ostendendi.

Habentur libro tertio Dialogi eiusdem Cap. xxvi. cum sequentibus.

VITA MENÆ MONACHI, ET MARTYRIVM quadraginta rusticorũ qui carnes immolaticas comedere, ac multitudinis captiuorum qui caput capræ adorare noluerunt, a Longobardis interfectorũ, deque Arriano Episcopo cæcato, et cõsecratione Ecclesiæ sanctæ Agathę urbis Romę, per D. Gregorium Papam scripta.

NVper in Samnij prouincia quidam uenerabilis uir Menas nomine, solitariam uitam ducebat, qui nostrorum multis cognitus, ante hoc ferme est decẽniũ defunctus. De cuius operis narratione unum auctorem non infero, quia pene tot mihi in eius uita testes sunt quot Samnij prouinciã nouerunt.

Hic itaque nihil ad usum suum aliud, nisi pauca apium uascula possidebat. Huic cum Lõgobardus quidam in eisdem apibus rapinam noluisset ingerere, prius ab eodem uiro uerbo correptus est, & mox per malignum spiritum ante eius uestigia uexatus. Qua ex re factũ est, ut sicut apud omnes incolas, ita etiam apud eandem barbaram gentem, eius celebre nomen haberetur, nullusque ultra præsumeret eius cellulam, nisi humilis intrare. Sæpe uero ex uicina silua uenientes ursi apes eius comedere conabantur. Quos ille deprehensos, ferula quam portare manu consueuerat, cedebat. Ante cuius uerbera immanissimæ bestiæ rugiebant & fugiebant. Et quæ gladios formidare uix poterant, ex eius manu ictus ferulæ pertimescebant.

Huius

Huius studium fuit, nihil in hoc mundo habere, nihil quærere, omnes q ad se charitatis causa ueniebant, ad æternæ uitæ desideria accendere. Siquando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquam ab increpatione parceret, sed amoris igne succensus, studebat in eis uehementer p linguam sæuire. Consuetudinem uero uicini uel longe positi eiusdem loci accolæ fecerant, ut diebus certis per hebdomadam unusquisq; ei oblatiões suas transmitteret, ut esset quod ipse ad se uenientibus offerre potuisset. Quodam uero tempore possessor quidam Carterius nomine, immundo desiderio deuictus, quandam sanctimonialem fœminam rapuit, sibiq; illicito matrimonio coniunxit. Quod mox ut uir domini cognouit, ei p quos potuit quæ fuerat dignus audire mandauit. Cumq; ille sceleris sui cõscius timeret, atq; ad uirũ dei nequaquam accedere præsumeret, ne forte hunc aspere ut delinquentes solebat increparet, fecit oblationes suas, easq; inter oblationes aliorum misit, ut eius munera saltem nesciendo susciperet. Sed cum coram eo fuissent oblationes omnium deportatæ, uir dei tacitus sedit, sigillatim omnes considerare studuit & omnes alias eligens, atque seorsum ponens, Oblationes quas idem carterius transmiserat, cognouit per spiritum, spreuit atq; abiecit, dicens, Ite & dicite ei, Oblationem suam omnipotenti deo abstulisti, & mihi tuas oblationes transmittis? ego oblationem tuam non accipio, quia suam abstulisti deo. Qua ex re factum est, ut præsentes quosq; magnus timor inuaderet, cum uir domini tam scienter de absentibus iudicaret.

1 *Huc huc adeste q̃uot quot nostro tempore Sanctimoniales fœminas matrimonio iungi suadetis & compellitis. Videte num copula hæc a sanctissimis uiris Ecclesiæ columnis approbetur et laudetur, an potius pro illicita, criminosa & deo odibili habeatur?*

Petrus. Multos horum suspicor martyrium subire potuisse, si eos tempus persecutionis inuenisset.

Gregorius. Duo sunt Petre martyrĳ genera. Vnum in occulto, alterum quoq; in publico. Nam & si persecutio deest exterius, martyrĳ meritum in occulto est: cum uirtus ad passionem prompta flagrat in animo. Quia enim esse possit & sine aperta passione martyriũ: testatur in euangelio dominus: qui Zebedæi filĳs adhuc præ infirmitate mentis maiora sessionis loca quærentibus dicit, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Cui uidelicet cum responderent: possumus: ait utrisq;. Calicem quidem meum bibetis, sedere aũt ad dexteram meam uel sinistram, nõ est meum dare uobis. Quid autẽ calicis nomen: nisi passionis poculũ significat? & cum nimirũ constet quia Iacobus in passione occubuit: Ioannes uero in pace ecclesiæ quieuit: incunctanter colligitur esse & sine aperta passione martyriũ, quando & ille calicem domini bibere dictus est, qui ex persecutione mortuus non est. De his aũt talibus tantisq; uiris quorũ superius memoriam feci, cur dicamus quia si persecutionis tempus extitisset, martyres esse potuissent, qui occulte antiqui hostis insidias tolerãtes: suosq; in hoc mundo aduersarios diligentes, cunctis carnalib9 desiderĳs resistentes: per hoc quod se omnipotenti deo in corde mactauerunt: etiam pacis tempore martyres fuerũt: dum nostris modo temporibus uiles quoq; & secularis uitæ personas: de quibus nil cœlestis gloriæ præsumi posse uidebatur: oborta occasione contigit ad martyrĳ coronas peruenisse?

Nam ante hos ferme annos quindecim, sicut hi testantur qui interesse potuerunt, xl. rustici a longobardis capti, carnes immolatitias comedere compellebant. Qui cum ualde resisterent, & contingere cibũ sacrilegum nollent, cępere longobardi qui eos tenuerant, nisi imolata comederent,

mortem eis minari. At illi æternam potius uitã quam præsentem ac transitoriam diligentes, firmiter perstiterunt: atq; in sua constantia simul oẽs occisi sunt. Quid itaq; isti nisi ueritatis martyres fuerunt, qui ne uetitũ comedendo, conditorem suũ offenderent, elegerunt gladijs uitam finire.

Eodem quoq; tempore dum fere quadraginta captiuos alios Longobardi tenuissent: more suo immolauerunt caput capræ diabolo: hoc ei per circuitum curentes, & carmine nefando dedicantes. Cumq; illud ipsi prius submissis ceruicibus adorarent: eos quoq; quos cæperant, hoc adorare pariter cõpellebant. Sed ex eisdem captiuis maxima multitudo magis eligens moriendo ad uitam immortalem tendere, quã adorando uitã mortalem tenere, obtemperare iussis sacrilegis noluit, & ceruicem quam semper creatori flexerat, creaturæ inclinare cotempsit. Vnde factũ est, ut hostes qui eos cæperant graui iracundia accensi, cunctos gladijs interficerent, quos in errore suo participes non haberẽt. Quid ergo mirũ si erumpente persecutionis tẽpore illi martyres esse potuissent, qui in ipsa quoq; pace ecclesiæ semetipsos semper affligentes, angustam martyrij tenuerũt uiam, quando ingruente persecutionis articulo hi etiam meruerunt martirij palmas accipere, qui in pace ecclesiæ latas huius seculi uias sequi uidebantur? Nec tamen hoc quod de eisdem electis decimus uiris, de cunctis iam quasi in regula tenemus. Nam cũ persecutionis aperte tempus irruit, sicut plericq; martyriũ subire possunt, qui esse in pace ecclesiæ despicabiles uident, ita nonnunquam in debilitatis formidinem corruũt, qui in pace ecclesiæ prius fortiter stare uidebant. Sed eos de quib⁹ prædiximus, fieri martyres potuisse fideliter fatemur, qa hoc iam ex eorũ fine colligimus. Cadere enim nec in aperta persecutione poterant hi, de quibus cõstat quia & usq; ad finem uitæ in occulta animi uirtute perstiterunt.

Petrus. Vt asseris ita est: sed super indignos nos diuinæ misericordiæ dispẽsationẽ miror, quia Longobardorũ sæuitiam ita moderatur, ut eorũ sacerdotes sacrilegos, qui esse se fidelium quasi uictores uident, orthodoxorum fidem persequi minime permittat.

Gregorius. Hoc Petre facere plerunq; conati sunt: sed eorũ sæuitiæ miracula superna restiterunt. Vnde unũ narro quod per Bonifacium monasterij mei monachum qui usq; ante quadriennium cũ Longobardis fuit, adhuc ante triduum agnoui.

Cum ad spoletanam urbem Longobardorũ episcopus, scilicet arrianus uenisset, & locũ illic ubi solennia sua ageret nõ haberet, cæpit ab eius ciuitatis episcopo ecclesiam petere quã suo errori dedicaret. Quod dum ualde episcopus negaret, idem quo uenerat Arrianus, beati Pauli apostoli ecclesiam illic cominus sitam se die altero uiolenter intraturũ professus est. Quod eiusdem ecclesiæ custos audiens festinus cucurrit, ecclesiã clausit, seris muniuit. Facto autem uespere lampades omnes extinxit: seq; in interioribus abscondit. In ipso autem subsequentis lucis crepusculo Arrianus episcopus collecta multitudine aduenit, clausas ecclesiæ ianuas effringere paratus. Sed repente cunctæ simul portæ diuinitus concussæ abiectis longius seris apertæ sunt, atq; cum magno sonitu omnia ecclesiæ claustra

2 patuerunt. Effuso desuper lumine omnes quæ extinctæ fuerant lampades accensæ sunt. Arrianus uero episcopus qui uim facturus aduenerat, subita cæcitate percussus est, atq; alienis iam manibus ad suũ habitaculum re-

Habes hic lampadarum usum in eccle-

ductus. Quod dum Longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent, nequaquam ulterius præsumpserunt catholica loca temerare. Miro enim modo res gesta est, ut quia eiusdem Arriani causa lampades in ecclesia beati Pauli fuerant extinctę, uno eodemq; tempore & ipse lumen perderet, & in ecclesiam lumen rediret.

fia antiquum esse, et tēpla deo dicata sancta loca esse, quæ non impune quis temerare præsumat.

Sed neq; hoc sileam quod ad eiusdem Arrianæ hæreseos damnationē in hac quoq; urbe ante bienniū pietas superna monstrauit. Ex ijs quippe quæ narro aliud populus agnouit, aliud autem sacerdos & custos ecclesiæ se audisse & uidisse testantur. Arrianorū ecclesia in regione urbis illius quæ subura dicitur, cū clausa usq; ante bienniū remansisset, placuit ut in fide catholica introductis illic beati Stephani & sanctæ Marthæ martyrum reliquijs dedicari debuisset, quod factū est. Nam cū magna populi multitudine uenientes, atq; omnipotenti domino laudes canentes, eandē ecclesiam ingressi sumus. Cumq; in ea iam missarū solennia celebrarentur, & præ eiusdem loci angustia populi se turba comprimeret, quidam ex his qui extra sacrarium stabant, porcum subito intra suos pedes huc illucq; discurrere senserunt. Quem dum unusquisq; sentiret, & iuxta se stantibus indicaret: idem porcus ecclesiæ ianuas petijt, & omnes per quos transijt in admirationem cōmouit. Sed uideri a nullo potuit: quamuis sentiri potuisset. Quod idcirco diuina pietas ostendit, ut cunctis patesceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione missarū recessimus, sed adhuc nocte eadem magnus in eiusdem ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errando discurreret. Sequenti autem nocte grauior sonitus excreuit, ac subito tanto terrore insonuit, ac si omnis illa ecclesia a fundamentis fuisset euersa, & protinus recessit, & nulla ulterius illic inquietudo antiqui hostis apparuit, sed per terroris sonitum quem fecit, innotuit quod a loco quem diu tenuerat coactus exiebat. Post paucos uero dies in magna serenitate aëris super altare eiusdem ecclesiæ nubes cęlitus descendit: suoq; illud uelamine operuit: omnemq; ecclesiam tanto terrore ac suauitatis odore repleuit, ut patentibus ianuis nullus illic præsumeret intrare. Sacerdos quoq; & custodes, & hi qui ad celebranda missarū solennia uenerant: rem uidebant, ingredi minime poterant, & suauitatem mirifici odoris trahebant. Die uero alio cum in ea lampades sine lumine dependerent: emisso diuinitus lumine sunt accensæ. Post paucos iterum dies expletis missarum solennijs, extinctis lampadibus custos ex eadem ecclesia egressus: post paulinum intrauit, & lampades quas extinctas reliquerat: lucentes reperit. Quos negligenter extinxisse se credens: eas iam sollicitus extinxit, & exiens ecclesiam clausit. Sed post horarū trium spatiū regressus, lucentes lampades quas extinxerat, iterū accensas inuenit, ut uidelicet ex ipso lumine aperte claresceret, quia locus ille a tenebris ad lucem uenisset.

3

Tu qui derides ecclesiarum cōsecrationes cum Missarum solennijs ac sanctorum reliquijs, necnon lampadarum accēsionem in templis, uide quot & quanta miracula hic contigere, ut saltē pudore uictus linguam tēperes in futurum.

Petrus. Et si in magnis sumus tribulationibus positi: quia tamen a conditore nostro non sumus omnino despecti; testantur ea quæ audio eius stupenda miracula.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiusdẽ Cap. 31.

VITA ERMIGILDI FILII REGIS VVISIGOTHORUM PER D. GREGORIUM PAPAM SCRIPTA.

Icut multorum qui ab Hispaniarum partibus ueniunt, relatione cognouimus, nuper Ermigildus rex Liuigildi regis Vuisigothorũ filius ab Arriana hęresi ad fidem catholicam uiro reuerentissimo Leandro Ispolitano Episcopo dudum mihi in amicitijs familiariter uincto prædicante conuersus est. Quem pater Arrianus ut ad eandem hæresim rediret, & præmijs suadere, & minus terrere conatus est. Cumq; ille cõstantissime responderet nunquam se ueram fidem posse relinquere quam semel agnouisset, iratus pater eum priuauit regno, rebusq; expoliauit omnibus. Cumq; nec sic uirtutem mentis illius emollire ualuisset, in arcta illũ custodia cõcludens, collum manusq; illius ferro ligauit.

Cępit itaq; idem Ermigildus rex iuuenis terrenum regnũ despicere, & forti desiderio cœleste quærens: in cilicijs uinculatus iacens, omnipotenti deo ad confortandum se preces effundere, tantoq; sublimius gloriam
1 transeuntis mũdi despicere, quanto et religatus agnouerat nil fuisse quod potuerit auferri. Superueniente autem paschalis festiuitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arianũ episcopũ misit, ut ex eius manu sacrilegæ consecrationis cõmunionem perciperet, atq; per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed uir deo deditus Ariano Episcopo uenienti exprobrauit ut debuit, eiusq; a se perfidiam dignis increpationibus repulit, quia & si exterius iacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus.

Paschalis Festiuitatis dies.

Ad se itaque reuerso episcopo Arianus pater infremuit statimq; suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem dei illic ubi iacebat occiderent, quod & factũ est. Nam mox ut ingressi sunt, securem cerebro eius infigentes, uitam corporis abstulerunt, hocq; in eo ualuerunt perimere, quod ipsum quoq; qui peremptus est in se constiterat despexisse. Sed
2 pro ostendenda uera eius gloria, superna quoq; non defuere miracula. Nam cępit in nocturno silentio psalmodię cantus ad corpus eiusdẽ regis & martyris audiri, atque ideo ueraciter regis, quia & martyris. Quidam etiam ferunt, quod illic nocturno tẽpore accensæ lampades apparebant, unde & factũ est quatenus corpus illius, ut uidelicet martyris iure a cunctis fidelibus uenerari debuisset. Pater uero perfidus & parricida, cõmotus pœnitentia hoc fecisse se doluit, nec tamen usq; ad obtinendam salutem pertimuit. Nam quia uera esset catholica fides agnouit. Sed gentis suæ timore perterritus, ad hanc peruenire non meruit. Qui oborta ęgritudine ad extrema perductus est, & Leandro episcopo quem prius uehementer afflixerat: Richardũ regem filiũ suum quẽ in sua hæresi reliquerat: commendare curauit, ut in ipso quoq; talia faceret, qualia & in fratre suis exhortationibus fecisset. Qua cõmendatione expleta, defunctus est.

Vide approbari a deo per hoc miraculum psalmodiam & lampadarum accensionẽ quibus in sepeliẽdis nostrorũ fidelium corporibus utitur catholica ecclesia. Vide etiam uenerari a cunctis fidelibus corpus martyris.

Post cuius mortẽ Richardus rex non patrem perfidũ, sed fratrem martyrem sequens, ab Arianæ hæreseos prauitate conuersus est. Totã quoq; Vuisigothorũ gentem ita ad ueram perduxit fidem, ut nullũ in suo regno militare permitteret, qui regni dei hostis existere per hæreticam prauitatem non timeret. Nec mirũ quod ueræ fidei prædicator factus est, qui frater est

ter est martyris, cuius hunc quoque merita adiuuant, ut ad omnipotentis dei gremium tam multos reducat. Qua in re cōsiderandū nobis est, quia totū hoc agi nequaquam posset, si Ermigildus rex pro ueritate mortuus non fuisset. Nam sicut scriptū est: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit: ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multū fructum affert. Hoc fieri uidemus in membris quod factū scimus in capite. In Vuisigothorum etenim gente unus mortuus est, ut multi uiuerent, & dum unum granum fideliter cecidit, ad obtinendam fidem animarum seges multa surrexit.

3 *Sunt ergo sanctorum merita apud deum etiam post mortem.*

Petrus. Res mira, & nostris stupenda temporibus.

VITA AFRICANORVM EPISCOPORVM, QVOrum linguæ a Vandalis pro Christianæ fidei confessione abscissæ sunt, per D. Gregorium Papam scripta.

Habetur in libro tertio Dialogi eiusdem cap. 32.

Iustiniani Augusti temporibus, dum contra catholicorum fidem exorta a uandalis persecutio Ariana in Africa uehemēter insaniret: quidam in defensione ueritatis episcopi fortiter persistentes, ad medium sunt deducti. Quos uandalorū rex uerbis ac muneribus ad perfidiam flectere non ualens, tormentis frangere posse se credidit. Nam cum eis in ipsa defensione ueritatis silentium indiceret, nec tamen ipsi contra perfidiam tacerent, ne tacendo forsitan cōsensisse uiderentur: raptus in furorem, eorum linguas abscindi radicitus pręcepit. Res mira, & multis nota senioribus: quia ita pro defensione ueritatis etiam sine lingua loquebantur; sicut prius loqui per linguam consueuerant.

Petrus. Mirandum ualde, & uehementer stupendum.

Gregorius. Scriptum Petre est de unigenito summi patris: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. De cuius etiam uirtute subiungitur: Omnia per ipsum facta sunt. Quid igitur miramur, si uerba ædere sine lingua potuit uerbum quod fecit linguam?

Petrus. Placet quod dicis.

Gregorius. Hi itaque eo tempore profugi ad Constantinopolitanam urbem uenerunt. Eo quoque tempore pro explendis responsis Ecclesiæ ad principem ipse transmissus sum, seniorem quendam Episcopum reperi, qui se adhuc eorū ora sine linguis loquentia uidisse testabatur, ita ut apertis oribus clamarent, Ecce uidete, quia linguas non habemus, & loquimur. Videbatur enim a respicientibus ut ferebat, quia abscisis radicitus linguis quasi quoddam baratrum patebat in gutture: et tamen ore uacuo plena ad integrum uerba formabantur. Quorum illic unus in luxuriā lapsus, mox priuatus est dono miraculi, recto uidelicet omnipotentis Dei Iudicio, ut qui carnis continentiam seruare neglexerat, sine lingua carnea nō haberet uerba ueritatis. Sed hæc nos pro Arianæ hæreseos damnatione dixisse sufficiat.

1 *Vide mirabile pro cōfirmatione continentiæ in episcopo.*

Habetur in libro tertio Dialogi eiusdem cap. 33.

VITA ELEVTHERII SERVI DEI PER D. Gregorium Papam scripta.

Leutherius pater monasterij beati Euangelistæ Marci, quod in Spoletanæ urbis pomerijs situm est, diu mecum est in hac urbe in meo monasterio conuersatus, ibiq; defunctus est. Quem sui discipuli referebant plorãdo mortuum suscitasse. Vir autem tantæ simplicitatis erat & compunctionis, ut dubium non esset quod illæ lachrymæ ex ea humili simpliciq; mente æditæ, apud omnipotentem deum multa obtinere potuissent. Huius ergo aliquod miraculum narrabo, quod inquisitus mihi simpliciter & ipse fatebatur.

Quadam nanq; die dum iter carperet, facto uespere cum ad secedendum locus deesset, in monasterium uirginum deuenit, in quo quidã puer paruulus erat quem malignus spiritus omni nocte uexare cõsueuerat. Sed sanctimoniales fœminæ ut uirum dei susceperunt, eum rogauerunt dicentes, Tecum pater hac nocte puer iste maneat. Quem ipse benigne suscepit, secumq; eam nocte eadem iacere permisit. Facto autem mane cœperunt sanctimoniales fœminæ eundem patrẽ uigilanter inquirere, si quid ei puer quem dederant nocte eadem fecisset. Qui miratus cur ita requirerẽt, respondit, Nihil. Tunc illæ eiusdem pueri innotuerunt causam, & quod malignus spiritus nulla ab eo nocte recederet indicauerunt, summopere postulantes ut hunc secum ad monasterium tolleret, quia iam uexationem illius uidere ipsæ non possent. Consensit senex, puerum ad monasteriũ duxit. Qui cum multo tempore in monasterio fuisset, atq; ad hunc antiquus hostis accedere minime præsumpsisset, eiusdem senis animus de salute pueri immoderatius per lætitiam tactus est. Nam coram positis fratribus dixit, Fratres, diabolus sibi cum illis sororibus iocabatur, at uero ubi ad seruos dei uentum est, ad hunc puerum accedere non præsumpsit. Postquam uocem emisit, hora eadem ac momento idem puer coram cunctis fratribus diabolo se inuadente uexatus est, quo uiso senex se protinus in lamentum dedit. Quem dum lugentem diu fratres consolari uoluissent, respõdit dicens, Credite mihi quia in nullius uestrum ore hodie panis ingreditur, nisi puer iste a dæmonio fuerit ereptus. Tunc se in orationem cum cunctis fratribus strauit, & eousq; oratum est, quousq; puer a uexatione sanaretur. Qui tam perfecte sanatus est, ut ad hunc malignus spiritus accedendi ausum ulterius non haberet.

Vide uim Orationis communis, & quam grata deo existat.

Petrus. Credo quod ei elatio parua surrepserat, sed eius discipulos omnipotens deus facti illius esse uoluit adiutores.

Gregorius. Ita est. Nam quia pondus miraculi solus portare nõ potuit, diuisit hoc cum fratribus, & portauit.

Huius uiri oratio quantæ uirtutis esset, in memetipso expertus sum. Nã cum quodam tempore in monasterio positus incisionem uitalium paterer, crebrisq; angustijs per horarum momenta ad exitum propinquarem quam medici molestiam Græco eloquio syncopin uocant, & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, uitalis mihi spiritus funditus intercidi uideretur, pascalis superuenit dies. Et cum sacratissimo sabbato in quo omnes & paruuli pueri ieiunant, ego ieiunare non possem, cœpi plus mœrore quam infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius inuenit, ut

In sacratissimo pascali sabbato omnes, etiã paruuli pueri ieiunãt

eundem uirum dei secreto in oratorium ducerem, eumq; peterem, quatenus mihi ut die illo uirtus ad ieiunandum daretur: suis apud omnipotentē dominum precibus obtineret, quod & factum est. Nam mox ut oratorium ingressi sumus, humiliter se se cum lachrymis in orationem dedit, & post paululum completa oratione exijt, & ad uocem benedictionis illius uirtutem tantam meus stomachus accepit, ut mihi funditus a memoria tolleretur cibus & ęgritudo. Cœpi mirari quis essem, quis fuerim, quia & cum ad animum redibat infirmitas, nihil in me ex his quę memineram recognoscebam. Cumq; in dispositione monasterij mens occupata fuisset, obliuiscebar funditꝰ ęgritudinis meę. Si uero (ut prędixi) rediret ęgritudo ad memoriam, cum tam fortem me esse sentirem, mirabar si non comedissem. Qui ad uesperam ueniēs, tantę me fortitudinis inueni, ut si uoluissem ieiunium usq; ad diem alterum transferre potuissem. Sicq; factum est, ut in me probarem ea etiam de illo uera esse, q̄bus ipse minime interfuissem.

Petrus. Quia eundem uirum magnę compūctionis fuisse dixisti; ipsam lachrymarum uim largius addiscere cupio. Vnde quęso ut quot sunt genera compunctionis mihi edisseras.

Gregorius. In multas species compunctio diuiditur, quando singulę quęq; a pœnitentibus culpę planguntur, unde ex uoce quoq; pœnitentiū Hieremias ait. Diuisiones aquarū deduxit oculus meus. Principaliter uero compunctionis genera duo sunt: quia deum sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim se se in lachrymis afficit, quia dū malorum suorum recolit, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At uero cum longa mœroris anxietate fuerit formido consumpta, quædam iam de præsumptione ueniæ securitas nascitur, & in amore cœlestiū gaudiorum animus inflammatur: & qui prius flebat ne duceretur ad supplicium: postmodum amarissime flere incipit, quia differtur a regno. Cōtemplatur etenim mens qui sint illi angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ maiestas æternæ uisionis dei: & amplius plangit, q͞a a bonis perennibus deest, quam fleuit prius cum mala æterna metuebat. Sicq; fit, ut perfecta compunctio formidinis, tradat animum compūctioni dilectionis.

3 *Si dominus satisfecit pro peccatis nostris, et non est opus alia nostra satisfactione, ut dicunt nostri temporis nebulones, cur dicit sanctissimus pontifex hic, oportere nos deflere mala quæ ante perpetrauimus? Cum dicat etiam eorum pseudo propheta, Optima pœnitētia noua uita. Sed hoc est, quia una cum satisfactione unigeniti filij sui, uult etiam deus satisfactiones nostras. Pro hoc uide auream D. Basilij doctrinam in Regulis breuioribus Interrogatione xij. quæ omnes iste-*

Quod bene in sacra ueraciq; historia figurata narratione describit̄, quę ait, quod Axa filia Caleph sedens super asinū suspirauit. Cui dixit pater suus: Quid habes? At illa respondit. Da mihi benedictionem: terrę Australem & arentem dedisti mihi: iunge & irriguam. Deditq; ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Axa quippe super asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirans a patre terram irriguam petit: quia a creatore nostro cum magno gemitu quęrenda est lachrymarum gratia. Sunt nanq; nonnulli qui iam in dono perceperunt libere pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibꝰ possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lachrymarꝫ non habent. Hi nimirum terram Australem & arentem habent, sed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus positi in quibus magni atq; feruentes sunt, oportet nimirum ut aut timore supplicij: aut amore regni cœlestis mala ēt quæ antea perpetrauerunt, deplorent. Sed quia (ut dixi) duo sunt compūctionis genera: dedit ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cum se se in lachrymis cœlestis

rum strophas proturbat & conculcat.

regni desiderio affligit. Irriguum uero inferius accipit: cum iferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris, dignitate preeminet: necesse fuit ut prius irriguum superius: & post irriguum inferius commemorari debuisset.

Petrus. Placet quod dicis:

Habetur in libro tertio Dialogi eiusdem cap. 35.

VITA AMANTII PRESBYTERI TVDERTINI per D. Gregorium Papam scripta.

f

Loridus Tudertinæ Ecclesiæ episcopus cuius ueritatis atque sanctitatis est, dilectioni tuæ incognitum non est. Hic mihi esse apud se presbyterum quendam Amantiũ nomine præcipue simplicitatis narrauit, uirum quem hoc habere uirtutis perhibet: ut apostolorum more manũ super ægros ponat, & salutem restituat: & quantũlibet uehemens ægritudo sit: ad tactum illius abscedat. Quem hoc etiam habere miraculi adiunxit: quia in quolibet loco quamuis immanissimæ asperitatis serpentem repererit: mox ut eum signo crucis signauerit, extinguit, ita ut uirtute crucis quam uir dei digito ædiderit, diruptis uisceribus moriatur. Quem si quando serpens in foramine fugerit, signo crucis os foraminis benedicit: statimque ex foramine serpens iam mortuus trahitur. Quem tantæ uirtutis uirum ipse etiam uidere curaui: eumque ad me deductũ in infirmorum domo paucis diebus manere uolui: ubi siqua adesset curationis gratia: citius probari potuisset.

Ibi aũt quidam inter ægros alios mente captus iacebat, quem medici greco uocabulo phreneticũ appellant. Qui nocte quadam cũ magnas uoces (scilicet ut insanus) æderet, cunctosque egros immensis clamoribus perturbaret: ita ut nulli illic capere somnum liceret: fiebat res ualde mirabilis quia unde unus male, inde omnes deterius habebant. Sed sicut & prius a reuerentissimo Florido episcopo q tunc cũ predicto presbytero illic pariter manebat: & post a puero q nocte eadem egrotantibus seruiebat, subtiliter agnoui, idem uenerabilis presbyter de proprio stratu surgẽs, ad lectum phrenetici silenter accessit, & super eum positis manibus orauit.

g

Ecce Orationis uirtus.

Moxque illũ melius habentem tulit, atque in superiora domus secũ ad oratoriũ duxit: ubi pro eo liberius orationi incubuit, & statim eũ sanum ad lectũ proprium reduxit: ita ut nullas ulterius uoces ederet, nec iam egrotorũ quempiam aliquo clamore perturbaret, nec iam egritudinẽ auxit alienam: qui perfecte receperat mentem suam. Ex quo eius uno facto didicimus: ut de eo illa omnia audita crederemus.

Petrus. Magne uite edificatio est, uidere uiros tam mira facientes, atque in ciuibus suis Hierusalem cœlestem in terra conspicere.

Habetur libro tertio Dialogi eiusdem Capitulo 37.

VITA SANCTVLI PRESBYTERI ET VISIO REdempti Ferentinæ Ciuitatis Episcopi per D. Gregorium papam scripta.

a

Nte hos dies fere quadraginta uidisti apud eũ cuius superius memoriam feci, uenerabilis uitæ presbyterum sanctulũ nomine, qui ad me ex Nursie prouincia annis singulis uenire consueuit. Sed ex eadem prouincia quidam monachus ante triduum uenit; qui grauis nunquam mœrore me perculit, quia

eundem uirum obijsse nunciauit. Huius ergo uiri & si non sine gemitu dulcedinis recolo: iam tamẽ sine formidine uirtutes narro, quas a uicinis eius sacerdotibus mira uirtute & simplicitate præditis agnoui. Et sicut inter amantes se animos hominum, magnum charitatis familiaritatis ausum præbet, a me plerunque ex dulcedine exactus, ipse quoque de his quæ egerat, extrema quædam fateri cogebatur.

Hic nanque quodam tempore eum in prælo Longobardi oliuam præmerent, ut oleum liquari debuisset: sicut iucundus erat & uultu & animo utrem uacuum ad prælum detulit, laborantesque Longobardos læto uultu salutauit, utrem protulit, & iubendo potiusquam petendo eum impleri sibi dixit. Sed gentiles uiri quia tota iam die frustra laborauerant, atque ab oliuis exigere oleum torquendo non poterant, uerba illius moleste susceperunt, eumque iniurijs insectati sunt. Quibus uir domini latiori adhuc uultu respondit dicens: Si pro me oretis, istum utrem Sanctulo impleatis & sic a uobis reuertetur. Cumque illi ex oliuis oleum defluere non cernerent, & uirum Dei ad implendũ utrem sibi insistere uiderẽt, uehemẽter accensi, maioribus hunc uerborum contumelijs detestari cœperunt. Vir autem Dei uidens quod ex prælo oleum nullo modo exiret, aquam sibi dari petijt, quam cunctis uidentibus benedixit, atque in prẹlũ suis manibus iactauit. Ex qua protinus benedictione tanta ubertas olei erupit, ut Longobardi qui prius diu incassum laborauerant, nõ solum sua uascula omnia, sed utrem quoque quem uir dei detulerat implentes, gratias agerent, quia is qui oleum petere uenerant: benedicendo dedit quod postulabat.

1 *Ecce miraculũ a Deo ad aquæ benedictionem factum.* Vides *ergo quod aquæ, & aliarum creaturarũ benedictiones sunt deo gratæ & acceptæ non autem superuacaneæ & superstitiosæ, ut nunc perperam docent quidam.*

Alio quoque tempore uehemens ubique fames incubuerat, & beati Laurentij martyris ecclesia fuerat a Longobardis incensa. Quam uir dei restaurare cupiens: artifices multos ac plures subministrantes operarios adhibuit, quibus necesse erat ut quotidiani sumptus laborantibus sine dilatione præberentur. Sed exigẽte eiusdem famis necessitate, panis defuit, cœperuntque laborantes instanter uictum quẹrere, quia uires ad laborem per inopiam non haberent. Quod uir Dei audiens eos uerbis consolabatur foris, promittendo quod deerat, sed ipse grauiter anxiabatur intus exhibere cibum non ualens quem promittebat. Cum uero huc illucque anxius pergeret: deuenit ad clibanum in quo uicinæ mulieres pridie panes coxerant, ibique incuruatus aspexit ne forte panis a coquentibus remansisset. Tunc repente panem miræ magnitudinis atque insoliti candoris inuenit, quem quidem tulit, sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, & culpam uelut ex pietate perpetraret. Per uicinas itaque hunc mulieres detulit, eumque omnibus ostendit, ac ne cui earum remansisset inquisiuit. Omnes autem quæ pridie panem exerant, suum hunc esse negauerunt, atque panes suos numero integro se a clibano retulisse professæ sunt. Tunc lætus uir domini perrexit ad multos artifices cum uno pane, & ut omnipotenti Deo gratias agerent admonuit. Et quia eis annonam præbuerat indicauit: eisque ad refectionem protinus inuitatis inuẽtum panem apposuit. Quibus sufficienter pleneque satiatis, plura ex eo quam ipse panis fuerat fragmẽta collegit. Quæ die quoque altero eis ad refectionem intulit, sed id quod ex fragmentis superérat, ipsa quoque quæ apposita fuerant fragmenta superabat. Factumque est ut per dies decẽ omnes illi artifices atque operarij ex illo pane satiati, hunc & quotidie ederent, & ex eo

2 *Si impietas esset, & idolatria ecclesiam in honorem D. Laurentij martyris reædificare, non tantum miraculum in uno pane &*

cibandis illius artificibus dominus ostendisset. Est ergo res laudabilis, & Deo grata, quicquid obloquantur noui haeretici.

quotidie quod edi posset, in crastinum superest: ac si fragmenta panis illius per esum crescerent, & cibum comedentium ora repararent.

Petrus. Mira res, atque in exemplum dominici operis uehementer omnibus stupenda.

Gregorius. Ipse Petre multos de uno pane pauit per seruum, qui ex quinque panibus quinque milia hominum satiauit per semetipsum, qui pauca seminis grana in innumera segetum frumenta multiplicat, qui ipsa quoque foemina ptoduxit ex terra, & simul omnia creauit ex nihilo. Sed ne diutius mireris quid in uirtute domini uenerandus uir Sanctulus exterius fecerit, audi ex uirtute domini qualis interius fuit.

Die etenim quadam a Longobardis captus quidam diaconus tenebatur ligatus: eumque ipsi qui tenuerant interficere cogitabant. Aduesperascente autem die uir dei Sanctulus ab eisdem Longobardis petijt ut relaxari, eique uita cōcedi debuisset, quod posse se facere omnino negauerūt. Cumque mortem illius deliberasse eos cerneret, petijt ut sibi ad custodiā tradi debuisset. Cui protinus responderunt: Tibi quidem eum ad custodiendum damus, sed ea conditione interposita, ut si iste fugerit, pro eo ipse moriaris. Quod uir domini libenter accipiens, praedictum diaconum in suam suscepit fidem, quem nocte media cum Longobardos omnes somno graui depressos aspiceret, excitauit & ait: Surge, & concitus fuge, liberet te omnipotens deus. Sed idem diaconus promissionis eius non immemor, respondit dicens: Fugere pater non possum: quia si ego fugero, pro me sine dubio ipse morieris. Quem uir domini Sanctulus ad fugiendum compulit, dicens: Surge & uade, te omnipotens Deus arripiat. Nam ego in manu eius sum: tantum in me possunt facere quantum ipse promiserit. Fugit itaque diaconus, & quasi deceptus in medio fideiussor remansit. Facto igitur mane Longobardi qui diaconum ad custodiendum dederant uenerunt, quem dederant petierunt, sed hunc uenerandus presbyter fugisse respondit. Tunc illi inquiunt. Scis ipse melius quid conuenit. Seruus autem domini constanter ait: Scio. Cui dixerunt. Bonus homo es, nolumus te per uarios cruciatos mori, elige tibi mortem quamuis. Quibus uir domini respondit dicens: In manu Dei sum, ea morte me occidite, qua me occidi permiserit. Tunc omnibus qui illic aderant Longobardis placuit ut eum capite truncare debuissent, quatenus sine graui cruciatu uitam eius compendiosa morte terminarent.

Cognito itaque quod Sanctulus qui inter eos pro sanctitatis reuerentia magni honoris habebatur, occidendus esset: omnes qui in eodem loco inuēti sunt Longobardi conuenerunt: sicut sunt nimiae crudelitatis, laeti ad spectaculum mortis. Circunsteterunt itaque acies. Vir autem domini deductus in mediū est, atque ex omnibus uiris fortibus electus est unus, de quo dubium non esset quin uno ictu caput eius abscinderet. Venerandus igitur uir inter armatos deductus, ad sua arma statim cucurrit: nam petijt ut sibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum concessum fuisset: in terram se strauit & orauit. Qui dum paulo diutius oraret, hunc electus interfector calce pulsauit ut surgeret, dicens: Surge, & flexo genu tende ceruicē. Surrexit autem uir domini, genu flexit, ceruicem tetendit, sed tenso collo eductam contra se spatam intuens, hoc unum publice fertur dixisse: sancte Ioannes suscipe illam. Tunc electus carnifex euaginatum gladium te

3 *Quid hic dicis haereti*

nĕs, nisu forti in altum brachium percussurus leuauit, sed deponere nullo modo potuit, nam repente diriguit, & erecto in cœlum gladio brachium inflexibile remansit. Tunc omnis Longobardorũ turba quæ ad illud mortis spectaculum aderat, in laudis fauorem cõuersa mirari cœpit, uirumq; Dei cum timore uenerari, quia profecto claruerat cuius sanctitatis esset qui carnificis sui brachiũ in aere ligasset. Itaq; postulatus ut surgeret, surrexit: postulatus ut brachium sui carnificis sanaret, negauit dicẽs: Ego pro eo nullo modo orabo, nisi mihi ante iuramentum dederit, quia cum ista manu christianum hominem non occidat. Sed Longobardus idem qui (ut ita dicam) brachium contra Deum tendendo perdiderat, pœna sua exigente compulsus est iurare se christianum hominem nunquam occidere. Tantum uir domini præcepit dicens: depone manum deorsum. Qui statim deposuit: atq; illico adiunxit: Remitte gladium in uaginam. Et statim remisit. Omnes ergo tantæ uirtutis hominem cognoscentes, boues et iumenta quæ depredati fuerant, certatim ei offerre in munere uolebãt, sed uir domini tale munus suscipere renuit: munus autem bonæ mercedis quæsiuit, dicens: Si mihi aliquid uultis concedere, omnes captiuos quos habetis mihi tribuite, ut habeam unde pro uobis debeam orare, factumq; est, & omnes captiui cum eo dimissi sunt, atq; superna gratia disponente: cũ se unus pro uno morti obtulit, multos a morte liberauit.

Petrus. Mirares, & quamuis hanc ab alijs & ipse cognouerim, tamen fateor, quia mihi quoties narratur innouatur.

Gregorius. Nil in hac re in Sanctulo mireris: sed pensa si petes quis ille spiritus fuerit: qui eius tam simplicem mentem tenuit: atq; in tanto uirtutis culmine erexit. Vbi enim eius animus fuit quando mori pro proximo tam constanter decreuit, & pro temporali uita fratris unius suam despexit: atq; sub gladio ceruicem tetendit? Quæ ergo uis amoris illud cor tenuit, quod mortem suam pro unius salute proximi non expauit. Scimus certe quia idem uenerabilis uir Sanctulus ipsa quoq; elementa literarum bene non nouerat, legis præcepta nesciebat: sed quia plenitudo legis est charitas: legem totam in Dei ac proximi dilectione seruauit, & quod foris in cognitione non nouerat: ei intus uiuebat in amore. Et qui nunquam fortasse legerat quod de redemptore Ioannes apostolus dixit, quoniam sicut ille pro nobis animam suam posuit: sic et nos debemus pro fratribus animas ponere, tam sublime apostolicum præceptum faciendo magis q̃ sciendo nouerat. Comparemus si placet cum hac nostra indocta scientia illius doctam ignorantiam. Vbi hæc nostra iacet, ibi illius disciplina eminet. Nos de uirtutib⁹ uacui loquimur: & quasi inter fructifera arbusta positi, odoramur poma, nec manducamus. Ille uirtutum fructus carpere nouerat, quamuis hos in uerbis odorari nesciebat.

Petrus. Quidnam quæso tu esse existimas quod boni quiq; subtrahuntur: & qui uiuere ad ædificationem multorum poterant, aut pœnitus inueniri nequeunt, aut certe iam omni modo rarescunt?

Gregorius. Malitia remanentium meretur ut hi qui prodesse poterant festine subtrahantur, & cum mundi finis appropinquat, electi tolluntur ne deteriora uideant. Hinc enim propheta ait: Iustus perit, et nemo est qui recogitet in corde suo, & uiri misericordiæ colliguntur: quia non est qui intelligat. Hinc rursus scriptum est: Aperite ut exeant qui cõculcent eam,

cæ? Blasphemauit sãctulus Christum, qui sanctum Ioannem inuocauit eo omisso? Aut putauit dominũ nostrum indigere auxiliatore: ioãne in præstãdo officium suum? Abstulit ne forte mediatoris officium a filio dei, alium inuocãdo præter eum? Et quomodo igitur ad uocem eius qui ut tu impie garris, blasphemauit, idolatrauit, Christo filio dei derogauit, tantum miraculum subsequutum est? Approbat ne deus hæc crimina? Nequaquam profecto. Sed ut confundaris tu & tui similes sanctorum honori detrahentos, qui hæc crimina esse asseritis, facit tot mirabilia deus, et ut ostendat quod inuocare sanctos non detrahit mediatoris gloriæ, immo eã magis illustrat, sicut & quod sancti apostoli uocentur fundamentum, cum tamen ille sit unicum ecclesiæ fundamentum.

tollite de uia lapides. Hinc Salomon ait: Tempus mittendi lapides: & tẽpus colligendi. Quo igitur finis mũdi urget: eo necesse est, ut uiui lapides ad ædificium cœleste colligantur, quatenus Hierusalem nostra in mensuram suæ constructionis excrescat. Nec tamen ita omnes electos subtrahi credimus, ut soli in mũdo peruersi remaneant: quia nunq̃ peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si multa essent bonorum exempla quę eorum mentem traherent.

Petrus. Incassum subtrahi bonos quæror: q̃a perire cateruatim & malos uideo.

Gregorius: Hac de re nihil petre mireris: nam Redemptum Ferentinæ ciuitatis Episcopũ, uitæ uenerabilis uirũ qui ante hoc fere annos septem ex hoc mũdo migrauit, tua dilectio cognitũ habuit. Hic sicut mihi adhuc in monasterio prope posito ualde familiariter iungebat̃, hoc quod Ioannis iunioris prædecessoris mei tẽpore de mundi fine cognouerat, sicut longe lateq́; claruerat, a me requisitus mihi ipse narrabat. Aiebat nanq; quia quadam die dum parrochias suas ex more circuiret, peruenit ad ecclesiã beati Euthicij martyris. Aduesperascente autem die stratũ fieri sibi iuxta sepulchrum martyris uoluit, atq; ibi post laborem quieuit, cũ nocte media ut asserebat, nec perfecte uigilare poterat, nec dormiebat, sed depressus ut solet somno, grauabatur quodam pondere uigilans animus, atq; ante eum idem beatus martyr Euthicius astitit, dicens: Redẽpte uigilas? Cui respondit: uigilo, Qui ait: Finis uenit uniuersæ carnis, finis uenit uniuersæ carnis, finis uenit uniuersæ carnis. Post quam trinam uocem uisio martyris cũ omnipotentis dei gratia quæ mentis eius oculis apparebat, euanuit. Tunc uir dei surrexit, seq́; in orationis lamentũ dedit. Mox enim illa terribilia in cœlũ signa secuta sunt, ut hastę atq; acies igneę ab aquilonis parte uiderentur. Mox effera Longobardorum gens de uagina suę habitationis educta, in nostram ceruicem grassata est: atq; humanũ genus: quod in hac terra præ nimia multitudine quasi spissæ segetis more surrexerat, succisum aruit. Nam depopulatæ urbes, euersa castra, concrematæ ecclesiæ, destructa sunt monasteria uirorum ac fœminarum, desolata ab hominibus prædia, atq; ab omni cultore destituta, in solitudine uacat terra, nullus hanc possessor inhabitat, occupauerunt bestiæ loca quæ prius multitudo hominũ tenebat. Et quid in alijs mundi partibus agatur ignoro. Nã in hac terra in qua nos uiuimus: finem suũ mundus iam nõ nunciat, sed ostẽdit. Tanto ergo nos necesse est instantius æterna quærere, quanto a nobis cognoscimus uelociter temporalia fugisse. Despiciendus a nobis hic mundus fuerat: etiam si blandiretur: si rebus prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis præmitur: tãta aduersitate fatigatur: tot nobis quotidie dolores ingeminat; quid nobis aliud quam ne diligatur clamat.

VITA SPEI ABBATIS PER D. Gregorium Papam scripta.

Habetur libro. 4. dialogorum eiusdem Capit. 10.

a Dhuc in Monasterio positus cuiusdam ualde uenerabilis uiri relatione cognoui quod dico. Aiebat enim: quia uenerabilis pater nomine Spes, Monasterium construxit, in loco cui uocabulum Cample est, qui sexti ferme miliarij interiacente spatio a uetusta Nursiæ urbe disiungitur. Hunc omnipotens & misericors Deus ab æterno uerbere flagellando protexit, eiq; dispensationis suæ maximam securitatem seruauit & gratiam, quatumq; eum prius flagellando diligeret, postmodum perfecte sanando monstrauit. Eius nanq; oculos per quadraginta annorum spatium continuæ cœcitatis tenebris pressit, nullum ei lumen uel extremæ uisionis aperiens. Sed quia nemo in uerbere illius gratia se destituente substitit: & nisi idem misericors pater qui pœnã irrogat patientiã præstet, mox per impatiẽtiam peccatum nobis ipsa auget correptio peccatorum, fitq; modo miserabili ut culpa nostra unde sperare debuit terminum, inde sumat argumentũ: idcirco nostra Deus infirma conspiciens, flagellis suis custodiam permiscet, atq; in percussione sua electis filijs nunc misericorditer iustus est: ut sint quibus postea debeat iuste misereri. Vnde uenerabilem senem dum exterioribus tenebris pręmeret, interna nunq; luce destituit. Qui cum flagello fatigaretur corporis, habebat per sancti spiritus custodiam consolationem cordis.

Cum uero iam anni quadragesimi fuisset in cęcitate tempus expletum, ei dominus lumen reddidit, & uicinum suum obitum denunciauit, atque ut Monasterijs circunquaq; constructis uerbum uitæ prædicaret, admonuit: quatenus corporis recepto lumine, uisitatis in circuitu fratribus cordis lumen aperiret. Qui statim iussis obtemperans, fratrum cœnobia circuiuit, mandata uitæ quæ agendo didicerat, prædicauit. Quintodecimo igitur die ad Monasterium suum peracta prædicatione reuersus est, ibiq; fratribus conuocatis astans in medio sacramentum dominici corporis et sanguinis sumpsit, moxq; cum eis mysticos psalmorum cantus exorsus est. Qui illis psallentibus orationi intentus animam reddidit. Omnes uero fratres qui aderant, ex ore eius exisse columbam uiderunt, quæ mox aperto tecto oratorij egressa, aspicientibus fratribus penetrauit cœlum. Cuius idcirco animam in columbæ specie apparuisse credendum est, ut omnipotens Deus ex hac ipsa specie ostenderet, quam simplici corde ei uir ille seruisset.

1 *Nota hæretice, quia mandata dei discuntur agendo.*

2 *Nota & tu qui psalmodiæ & cantui ecclesiastico detrahis.*

VITA VRSINI PRESBYTERI PER D. Gregorium Papam scripta.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiusdem Cap. 11.

f Ed neq; hoc sileam quod uir uenerabilis abbas Stephanus qui non longe ante hoc in hac urbe defunctus est, quem ipse etiam bene nosti, in eadem prouincia Nursiæ contigisse referebat. Aiebat enim quod illic presbyter quidam commissam sibi cum magno timore domini regebat ecclesiam. Qui ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram suam ut sororem diligẽs,

1 *Mos fuit occidentalis*

ecclesiæ, ut si clericus coniugatus ad sacerdotiũ promoueri uellet, id non aliter fieri posset, nisi de consensu uxoris perpetuam continentiam promitteret et ita ut scribit & ita Hier. ad Rusticum Narbonẽ. intellige tunc presbyteram, non autem lutherano more.

sed quasi hostem cauens: ad se propius accedere nunquam sinebat, eamque sibimet propinquare nulla occasione permittens, ab ea quasi communionẽ funditus familiaritatis absciderat. Habent quippe sancti uiri hoc proprium: nam ut semper ab illicitis longe sint, a se plerunque etiam licita abscindunt. Unde idem uir ne unquam per eam incurreret culpam, sibi etiam per illam ministrari recusabat necessaria.

Hic ergo uenerabilis presbyter cum longam uitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suę, inardescente grauiter febre correptus ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua conspiceret solutis iam membris quasi in morte distentum, si quod adhuc & uitale spiramen inesset, naribus eius apposita curauit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quantulo adnisu ualuit ut loqui potuisset, inferuescente spũ collegit uocem atque erupit, dicens: Recede a me mulier, ahuc igniculus uiuit, paleam tolle. Illa igitur recedente, crescente uirtute corporis cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Bene ueniãt domini mei, bene ueniant domini mei, quid ad tantillum seruulum uestrum estis dignati cõuenire. Venio, uenio, gratias ago, gratias ago. Cumque hoc iterata crebro uoce repeteret, quibus hoc diceret, noti sui qui illum circũ steterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit dicens. Nunquid hic conuenisse sanctos apostolos non uidetis? beatum Petrum & Paulũ primos Apostolorum non aspicitis? Ad quos iterum conuersus dicebat: Ecce uenio, ecce uenio: atque inter hæc uerba animam reddidit. Et quia ueraciter sanctos apostolos uiderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunque contingit iustis, ut in morte sua sanctorum præcellentium uisiones aspiciant, ne ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti internorum ciuium societas ostenditur, a carnis suæ copula, sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

2
Dũm sanctorum spiritus apparent moriẽtibus ad eos roborandum contra terrores mortis, conuincuntur hæretici scire illos quæ circa nos aguntur.

Habetur libro. iiij. Dialogi eiusdẽ ca. 12.

VITA PROBI REATINÆ VRBIS EPISCOPI per D. Gregorium Papam scripta.

Non hoc sileam quod Probus omnipotentis Dei famulus, qui nunc in hac urbe Monasterio præsto est quod appellatur Reatum, de Probo patruo suo Reatinæ ciuitatis episcopo mihi narrare consueuit, dicens: Quia appropinquante uitæ eius termino eum grauissima depressit ægritudo. Cuius pater nomine Maximus, pueris circunquaque transmissis colligere medicos studuit, si fortasse eius molestiæ subueniri potuisset. Sed congregati ex uicinis locis undique medici, ad tactum uenæ denunciauerunt eius exitum citius affuturum. Sed cum iam tempus refectionis incumberet, atque diei hora tardior excreuisset, uenerandus episcopus de illorum potius quam de sua salute solicitus, eos qui aderant admonuit: cum sene patre in superioris episcopij sui partes ascendere, seque post laborem reficiendo reparare. Omnes igitur ascenderunt domum, unus ei tantummodo paruulus relictus est puer, quem nunc quoque prædictus Probus asserit superesse. Qui dum lecto iacentis assisteret, subito aspexit intrantes ad uirum Dei quosdam uiros stolis candidis amictos: qui eundem quoque candorem uestiũ uultum suorum luce uincebant. Qua splẽdoris etiam claritate perculsus,

qui nam illi essent, emissa cœpit uoce clamare. Qua uoce etiam Probus episcopus commotus, intrantes eos aspexit & agnouit, atque eundem stridentem uagientemque puerum consolari cœpit dicens: Noli timere: quia ad me sanctus Iuuenalis & sanctus Eleutherius martyres uenerunt. Ille autem tantæ uisionis nouitatem non ferens, cursu concito extra fores fugit, atque eos quos uiderat, patri ac medicis nunciauit. Qui concite descenderunt, sed ægrum quem reliquerant, iam defunctum inuenerunt: quia illi eum secum tulerant, quorũ uisionem puer ferre non potuit, q hic remãsit.

VITA GALLÆ ANCILLÆ DEI PER D. Gregorium papam scripta.

Habetur libro quarto. Dialogi eiusdem cap. xiij.

NOn hoc silẽdum arbitror quod mihi personarum grauium atque fidelium est relatione compertum. Gothorum nanque temporibus Galla huius urbis nobilissima puella, Simachi consulis ac patritij filia, intra adoloscentiæ tempora marito tradita, in unius anni spatio eius est morte uiduata. Quam dum feruente mundi copia ad iterandum thalamum & opes & ætas uocaret, elegit magis spiritalibus nuptijs copulari deo, in quibus a luctu incipitur, sed ad gaudia æterna peruenit, quam carnalibus nuptijs subijci, quæ a lætitia semper incipiunt, & ad finem cum luctu tendunt.

Huic autem cum ualde ignea conspersio corporis inesset, cœperunt medici dicere, quia nisi ad amplexus uiriles rediret, calore nimio contra naturam barbas esset habitura, quod ita quoque post factũ est. Sed sancta mulier nihil exterius deformitatis timuit, quæ interius sponsi cœlestis speciẽ amauit, nec uerita est si hoc in illa fœdaretur, quod a cœlesti sponso in ea non amaretur. Mox ergo ut eius maritus defunctus est, abiecto seculari habitu ad omnipotentis dei seruitium se se apud beati Petri Apostoli Ecclesiam monasterio tradidit, ibique multis annis simplicitati cordis atque orationi dedita larga indigentibus eleemosynarum opera impendit.

Si dominus reddit perennem mercedem laboribus sanctorũ, ergo habent meritum apud eum, quod negatur nostro tempore a quibusdam, & malo cum tota scriptura sit hoc plena.

Cumque omnipotens deus perennem iam mercedem reddere eius laboribus decreuisset, cancri ulcere in mãmilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum eius duo candelabra lucere consueuerant: qa uidelicet amica lucis, non solum spiritales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem iaceret infirmitate fatigata, uidit beatum Petrum Apostolum inter utraque candelabra, ante suũ lectum constitisse, nec perterrita timuit, sed ex amore sumens audaciam exultauit, eique dixit: Quid est domine mi, dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille, benignissimi ut est uultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimissa, ueni. Sed quia quandam sanctimonialem fœminam in eodem monasterio præ cæteris diligebat, ilico Galla subiunxit: Rogo ut soror Benedicta mecum ueniat. Cui ille respondit. Non, sed illa talis ueniat tecum. Hæc uero quam petis, die te erit trigesimo secutura.

Quid dicent hic qui sanctos ignorare dicunt quæ circa nos aguntur, Cum beatus Petrus et dimissa peccata, & morituram Gallam, & quas esset habitura mortis comites annunciauerit atque prædixerit.

His itaque expletis uisio Apostoli assistentis & colloquentis ei ablata est. At illa protinus cunctæ congregationis asciuit matrem, eique quid uiderit, quidue audierit, indicauit. Tertio autem die cum ea quæ iussa fuerat sorore defuncta est. Illa uero quã ipsa popo sceret, die est trigesimo subsequuta. Quod factum nunc usque in eodem monasterio manet memora-

bile, sicq; hoc a præcedentibus matribus traditum, narrare illic solent subtiliter iuniores quæ nunc sunt sanctimoniales uirgines, ac si illo in tempore huic tam grandi miraculo & ipsæ affuissent.

Habetur lib. iiij. Dialogorum eiusdem. Cap. 17.

VITA MVSÆ PVELLÆ PER D. GREgorium Papam Scripta.

PRobus dei famulus de sorore sua, nomine Musæ puella parua narrare consueuit, dicens quod quadam nocte ei per uisionē sancta dei genitrix uirgo Maria apparuit, atq; coæuas ei in albis uestibus puellas ostendit. Quibus illa cū admisceri appeteret, sed se eis iungere non auderet: beatæ Mariæ uirginis est uoce requisita an uelit cum eis esse, atq; in eius obsequio uiuere. Cui cū puella eadem diceret, uolo: ab ea protinus mandatū accepit, ut nihil ultra leue & puellare ageret, et a risu & iocis se abstineret, sciens per omnia quod inter easdem uirgines quas uiderat, ad eius obsequiū die trigesimo ueniret. Quibus uisis in cunctis suis morib⁹ puella mutata est, omnemq; a se leuitatē puellaris uitæ magna grauitatis detersit manu. Cumq; eam parētes eius mutatā esse mirarent, requisita rem retulit, quid sibi beata dei genitrix iusserit, uel qua die itura esset ad obsequiū eius, indicauit.

Tunc post uigesimū quintū diem febre correpta est. Die aūt trigesimo cū hora eius exitus propinquasset, eandē beatam genitricem dei cū puellis quas per uisionem uiderat ad se uenire conspexit. Cui se etiam uocanti respondere cępit, & depresis reuerenter oculis aperta uoce clamare: Ecce domina uenio: ecce domina uenio. In qua etiam uoce spiritum tradidit, & ex uirgineo corpore, habitatura cū sanctis uirginibus exiuit.

Petrus. Cum humanum genus multis atque innumeris uitijs sit subiectum, Hierusalem cœlestis patriæ maximam partem ex paruulis uel infantibus arbitror posse compleri.

1 Gregorius. Et si omnes baptizatos infantes, atq; in eadem infantia morientes ingredi regnū cœleste credendū est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cœlestia ingredi credendū non est: quia nōnullis paruulis eiusdem regni cœlestis aditus a parentibus clauditur, si male nutriantur.

Contra eos hæreticos facit locus iste qui dicunt paruulis nō adhiberi baptismum in salutē. Et pueros non esse baptizandos. Et quod Nicolaus Papa primus incepit pueros baptizare, cū tamen Gregorius hic faciat mentionem de hoc baptismo, qui illum per. 250. annos præcessit. Præter testimonia Dionysij Ariopagitæ, Origenis, Cypriani, Augustini & omnium aliorum

Nam quidā uir cunctis in hac urbe notissimus, ante triennium filiū habuit amorū, sicut arbitror, quinq;: quem nimis carnaliter diligens, remisse nutriebat: atq; idem paruulus, quod dictu graue est, mox ut eius animo aliquid obstitisset, maiestatem dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante trienniū mortalitate percussus uenit ad mortem. Cumq; eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se uenisse spiritus trementibus oculis puer aspiciens cępit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, ut se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cū ille trementem requireret, quid uideret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines uenerunt, qui me tollere uolunt. Qui cū hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens deus ostenderet pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, unde uiuentē pater suus noluit corrigere, hoc morientē permisit iterare, ut qui diu per diuinitatis patientiā blasphemus uixerat,

xerat, quandoq; per diuinitatis iudiciũ blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorũ gehennæ ignibus nutrisset.

patrũ, qui hunc morem baptizandi docent esse ad Apostolis traditum, & perpetuo in ecclesia conseruatum.

VITA STEPHANI VIRI DEI PER D. Gregorium Papam Scripta.

Habetur lib. iiij. Dialogorum eiusdẽ. Cap. 19.

PRobo dei famulo alijsq; religiosis narrantibus uiris agnoui, ea quæ indicare audientibus de uenerabili patre Stephano in homelijs euangelij curaui. Fuit enim uir, sicut idem Probus & multi alij testant̃, nihil in hoc mundo possidens, nihil requirens, solam cũ deo paupertatem diligens, inter aduersa semper patientiã amplectens, conuentus seculariũ fugiens, uacare semper orationi concupiscens. De quo unum bonũ uirtutis refero, ut ex hoc uno ualeant multa eius bona pensari.

Is nanq; cũ quadam die messem quam sua manu secuerat decisam ad aream deduxisset: nihilq; aliud cũ discipulis suis ad totius anni stipendiũ haberet, quidam peruersæ uoluntatis uir, antiqui hostis stimulis instigatus, eandem messem igne supposito ita ut erat, in area incendit. Quod factum dũ alter cõspiceret, eidem dei famulo cucurrit & nunciauit. Quod postquã indicauit, adiunxit dicens, Væ uæ pater Stephane, quid tibi contigit? cui statim uultu ac mente placida ille respondit. Væ quid illi contigit qui mihi hoc fecit: nam mihi quid cõtigit? In quibus eius uerbis ostenditur in quo uirtutis culmine sedebat, qui unũ quod in sumptũ mundi habuerat, tam secura perdebat mente, magis quę illi condolebat qui peccatum cõmiserat, quam sibi qui peccati illius dãna tolerabat, nec pensabat quid ipse exterius, sed culpæ reus quantũ perdebat intus.

Hunc itaq; cũ dies mortis egredi de corpore urgeret, conuenerunt multi ut tam sanctæ animæ de hoc seculo recedenti suas animas cõmendarẽt. Cumq; lecto illius hi qui conuenerant, omnes assisterent, alij ingrediẽtes angelos uiderunt, sed dicere aliquid nullo modo potuerunt, alij omnino nil uiderunt. Sed omnes qui aderant, ita uehementissimus timor perculit, ut nullus egrediẽte illa sancta anima illic stare potuisset. Et hi ergo qui uiderant, uno omnes timore percussi & territi fugerunt, ut palã daretur intelligi, quæ & quanta ui esset quæ illam egredientem animam susciperet, cuius egressum nemo mortalium ferre potuisset.

VITA DVORVM MONACHORVM VALERIÆ prouinciæ, nec non Surani Abbatis, ac Diaconi ecclesiæ Marsicanæ, per D. Gregorium Papam scripta.

Habetur lib. iiij. Dialogorũ eiusdem. Cap. 20.

SCiendum est: quia aliquando animæ meritũ non in ipso suo egressu ostenditur, post mortem uero certius declaratur. Vnde & sancti martyres ab infidelibus crudelia multa perpessi sunt, qui tamen, ut prædiximus, ad ossa sua mortua signis quotidie & miraculis darescunt.

Vitæ nanq; uenerabilis Valentius qui post in hac Romana urbe mihi sicut nosti, meo quoq; monasterio præfuit, prius in Valeriæ prouincia suũ

I Heus tu qui nũgaris abusum esse, grauẽ offensam, & imminutionem gloriæ dei ac meriti Christi, credere deũ citius exaudire homines apud

ossa sanctorum quã alibi. Quid dicis ad hæc uerba sanctissimi Gregorij penitus contraria?

monasteriũ rexit. In quo dum Longobardi sæuientes uenissent, sicut eius narratione didici, duos eius monachos in ramis unius arboris suspenderunt, qui suspensi eodẽ die defuncti sunt. Facto aũt uespere utrorumq; eorum spiritus claris illic apertisq; uocibus psallere cęperũt: ita ut ipsi quoq; qui eos occiderant, cũ uoces psallentiũ audirent, nimiũ mirati terrentur. Quas uidelicet uoces captiui quoque omnes qui illic aderant, audierunt: atq; eorũ psalmodiæ postmodũ testes extiterunt. Sed hac uoces spirituũ omnipotens deus idcirco pertingere uoluit ad aures corporũ, ut uiuentes quique in carne discerent: quia si deo seruire studeant, post carnis mortem uerius uiuant.

2

Nota tu cui est supplıciũ psalmodiæ cantum audire. Nam et propter te quoq; confundẽdum hoc miraculum forte patrauit dominus.

Quibusdã religiosis quoq; uiris attestãtib9 adhuc in monasterio posit9 agnoui, qđ hoc Longobardorũ tpe iuxta in hac prouincia q̃ Sura noiat̃, qdã monasterij pr̃ uitæ uenerabilis Suran9 noie fuerit, q captiuis aduenietib9, atq; a Lõgobardorũ depredatione fugiẽtib9 cuncta q̃ in monasterio uidebatur habere, largitus est. Cumq; in eleemosynis uestimenta sua, ac fratrũ omnia, & cellariũ comsumpsisset, quicquid habere in orto potuit expendit. Expensis uero rebus omnibus Longobardi ad eum subito uenerunt, eumq; tenuerunt, & aurum ab eo petere cęperunt. Quibus cũ ille diceret se omnino nihil habere, in uicino monte ab eis ductus est, in quo silua immensæ magnitudinis stabat. Ibi captiuis quidam fugiens in caua arbore latebat, ubi unus ex Longobardis educto gladio prædictũ uenerabilem occidit uirũ. Cuius corpore in terram cadente, mons omnis protinus, & silua concussa est, ac si se ferre non posse pondus sanctitatis eius diceret terra quæ tremuisset.

Alius quoq; in Marsorũ ꝓuincia uitę ualde uenerabilis diaconus fuit, quem inuentũ Longobardi tenuerunt, quorũ unus educto gladio caput eius amputauit. Sed cũ corpus eius in terram caderet, ipse qui hunc capite truncauerat, immundo spiritu correptus, ad pedes eius corruit, & quod amicum dei occiderit, inimico dei traditus ostendit.

Petrus. Quid est hoc quęso te quod oĩpotens deus sic permittit mori, quos tamen post mortẽ cuius sanctitatis fuerint non patitur cęlari?

Gregorius. Cum scriptũ sit: Iustus quacunq; morte præuentus fuerit, iustitia eius non auferet̃ ab eo, electi qui proculdubio ad perpetuã uitam tendunt, quid eis obest si ad modicũ dure moriuntur? Et est fortasse nonnunquam eorũ culpa, licet minima quæ in eadem debeat morte resecari. Vnde fit, ut reprobi potestatem quidẽ contra uiuentes accipiant: sed illis morientibus hoc in eis grauius uindicat̃, quod contra bonos potestatem suæ crudelitatis acceperunt, sicut idem carnifex qui eundem uenerabilem diaconũ uiuentem ferire permissus est, gaudere super mortuũ permissus non est. Quod sacra quoq; testant̃ eloquia. Nam uir dei cõtra Samariam missus: quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc leo in eodem itinere occidit. Sed statim illic scriptũ est: quia stetit leo iuxta asinũ, & non comedit leo de cadauere. Ex qua re ostendit̃, quod peccatũ inobedientię in ipsa fuerit morte laxatũ: quia idem leo quẽ uiuentẽ præsumpsit occidere, cõtingere non pręsumpsit occisum. Qui enim occidendi ausum habuit, de occisi cadauere comedendi licentiam non accepit, quia is qui culpabilis in uita fuerat, punita inobedientia iam erat iustus ex morte. Leo ergo qui prius peccatoris uitam necauerat, custodiuit postmodũ cadauer iusti.

Petrus. Placet quod dicis, sed nosse uellem si nunc ante restitutionem corporum in cœlo recipi ualeant animæ iustorum.

Gregorius. Hoc neq; de omnibus iustis fateri possumus, neq; de omnibus negare. Nam sunt quorundam iustorũ animæ quæ a cœlesti regno quibusdam adhuc mansionibus differunt. In quo dilationis damno quid aliud innuitur, nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius constat: quia perfectorum animæ mox ut huius carnis claustra exeunt, in cœlestis regni sedibus recipiuntur: quod & ipsa per se ueritas attestatur, dicens: Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabunt & aquilæ. Quia ubi ipse redẽptor noster est corpore, illuc proculdubio colliguntur iustorũ animæ. Et Paulus: Cupio dissolui & esse cũ Christo. Qui ergo Christũ in cœlo esse non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atq; de in habitatione cœlestis patriæ dicit. Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem habemus ex deo, domum non manu factam sed æternam in cœlis.

3 Hic locus euidenter conuincit ueritatem & existentiam purgatorij, & nõ omnes iustos statim euolare ad cœlestem beatitudinem ut nugantur hæretici.

4 Hoc facit contra multos qui nostro tempore negant iustorũ & perfectorum animas statim post mortem recipi in cœlo, sed seruari in aliquo loco uolunt usq; ad diem iudicij. Quod & erroneum est & hæreticum.

Petrus: Si igitur nunc sunt in cœlo animæ iustorũ, quid est quod in die iudicij pro iustitiæ suæ retributione recipient?

Gregorius. Hoc eis nimirũ crescit in iudicio, quod nunc animarũ sola, postmodũ uero etiam corporũ beatitudine perfruuntur, ut in ipsa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro domino cruciatusq; pertulerũt. Pro hac quippe geminata eorũ gloria scriptum est: in terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorũ animabus scriptum est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictũ est illis ut requiescerent tempus adhuc modicũ, donec impleret numerus conseruorũ & fratrum eorũ. Qui itaq; nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modo animarũ tantummodo: tunc aũt animarũ simul & corporum gloria lætabuntur. Petrus. Assentio.

VITA GERONTII ET MELLITI MONAchorum per D. Gregorium Papam scripta.

Habetur lib. iiij. Dialogi eiusdem Cap. 26.

1 IN monasterio meo quidam frater ante decennium Gerontius dicebatur. Qui cum graui molestia corporis fuisset depressus, in uisione nocturna albatos uiros & clari omnimodo habitus in hoc ipsum monasteriũ descendere de superioribus aspexit. Qui dum corã lecto iacentis assisterent: unus eorũ dixit: Ad hoc uenimus, ut de monasterio gregorij quosdam fratres in militiam mittamus, atq; alteri præcipiens adiunxit: Scribe Marcellũ, Valentinianũ, Agnellum: atq; alios quorũ nunc minime recordor. Quibus expletis addidit, dicẽs: Scribe & hunc ipsum qui nos aspicit. Ex qua uisione certus redditus prædictus frater, facto mane innotuit fratrib9 qui & qui essent in breui ex eadem cella morituri, quos se etiam denunciauit esse secuturũ, cum die alio prędicti fratres mori cęperunt, atq; sub eodem ordine se in morte secuti sunt, quo fuerãt in descriptione nominati. Ad extremũ uero & ipse obijt, qui eosdem fratres morituros præuidit.

In ea quoq; mortalitate quæ ante trienniũ hanc urbem uehementissima clade uastauit, in Portuensis ciuitatis monasterio Mellitus dictus est

monachus adhuc in annis iuuenilibus constitutus, sed miræ simplicitatis atque humilitatis uir, qui appropinquante uocationis die, eadē clade percussus, ad extrema deductus est. Quod uir uitæ uenerabilis Felix eiusdem ciuitatis episcopus audiens, cuius & hæc relatione cognoui, ad eum accedere studuit, & ne mortem timere debuisset, uerbis hunc persuasorijs confortare, cui etiā adhuc de diuina misericordia longiora uitæ spatia polliceri cępit. Sed ad hæc ille respondit, cursus sui tempora esse cōpleta, dicens apparuisse sibi iuuenem, atque epistolas detulisse, dicentem: Aperi & lege. Quibus apertis asseruit: quia se & omnes qui eodem tempore a prędicto episcopo in Paschali festiuitate fuerant baptizati, scriptos in eisdem epistolis literis aureis inuenisset. Primū quidem ut dicebat, suum nomen repe rit, ac inde omniū illo in tempore baptizatorū. Qua de re certū tenuit, & se & illos de hac uita esse sub celeritate migraturos. Factumque est ut die eadem ipse moreretur, atque post eum cuncti illi qui baptizati fuerant ita secuti sunt, ut intra paucos dies nullus eorum in hac uita remaneret. De quibus nimirum constat quod eos prædictus dei famulus circo auro scriptos uiderat: quia eorum nomina apud se fixa æterna claritas habebat. Sicut itaque hi reuelationibus potuerunt uentura cognoscere: ita nonnunquam egressuræ animæ possunt etiam mysteria cœlestia non per somnium, sed uigilando prælibare.

Habetur in libro .iiij. Dialogi eiusdē ca. 46.

VITA ANTONII, MERVLI, ET IOANNIS Monachorum per D. Gregorium Papam scripta.

P Lerunque de culpis minimis ipse solus pauor egredientes iustorum animas purgat, sicut narrari de quodam sancto uiro mecum frequenter audisti. Qui ad mortem ueniens uehemē ter timuit, sed post mortem discipulis in stola candida apparuit, & quam præclare scit susceptus indicauit.

1 Nonnunquam uero omnipotens deus trepidantium mentes quibusdā prius reuelationibus roborat, ut in morte minime pertimescant.

Certe sanctus uir contumelia affecit Christum, dubitās utrum per eum sibi fuissent dimissa peccata. Sic enim dicunt noui doctores isti nostri. Et miseri non uident omnium sanctorum tam facta quam dicta ex diametro cum eorum impietatibus pugnare.

Nam quidam mecū in monasterio frater, Antonius nomine uiuebat, qui multis quotidianis lachrymis ad gaudia patriæ cœlestis anhelabat. Cumque studiosissime & magno feruoris desiderio sacra eloquia meditaretur, non in eis uerba scientiæ, sed fletum compunctionis inquirebat. Quatenus per hæc excitata mens eius inardesceret, & ima deserens, ad regionem cęlestis patriæ per contemplationem uolaret. Huic per uisionem nocturnam dictū est: Paratus esto, quia dominus iussit migrare te. Cūque ille non habere se sumptus ad migrandum diceret, responsum protinus audiuit, dicens: Si de peccatis tuis agitur, dimissa sunt. Quod cum semel audisset, & magno adhuc metu trepidaret, nocte quoque alia eisdem uerbis est admonitus. Tunc post quinque dies febre correptus, cunctis fratribus orantibus flentibusque defunctus est.

2 Alius etiam frater in eodem monasterio Merulus dicebatur, uehementer lachrymis atque eleemosynis intentus. Psalmodia uero ex ore illius pene nullo tempore cessare consueuerat, excepto cum aut alimētum corpori, aut membra dedisset sopori. Huic nocturna uisiōe apparuit quod ex albis floribus corona de cœlo in caput illius descendebat. Qui mox mole-

Hoc nostris subuersoribus nō placeret, qui psalmodias derident psi magis deflendi.

stia

stia corporis occupatus, cum magna securitate animi atque hilaritate defunctus est. Ad cuius sepulchrum dum Petrus, qui nunc monasterio meo præest, sibi sepulturam facere post annos quatuordecim uoluisset, tanta ut asserit, de eodem sepulchro illius fragrantia suauitatis emanauit, ac si illic florum omnium fuissent odoramenta cõgregata. Qua ex re manifeste patuit quam uerum fuit quod per nocturnam uisionem uidit.

In eodem quoque monasterio alius quidam Ioannes dictus est, magnæ indolis adolescens, qui ætatem suam intellectu & humilitate, dulcedine, & grauitate transigebat. Huic ægrotanti atque ad extremum deducto, per nocturnam uisionem quidam senex apparuit, & hũc uirga tetigit, eique dixit. Surge. Ex hac enim molestia modo minime morieris, sed paratus esto quia longum tempus hic facturus non eris. Qui dum iam esset a medicis desperatus, repente sanatus est, atque conualuit. Rem quam uiderat, narrauit: seque per biennium in dei seruitio, sicut prædixi, ultra ætatis suæ annos exhibuit. Ante hoc autem triennium, cum quidam frater fuisset mortuus, atque in eiusdem monasterij cimiterio a nobis sepultus, cunctis nobis ab eodẽ cimiterio exeuntibus, idem Ioannes, sicut postmodũ pallens & tremens indicauit, illic nobis discedentib9 inuẽtus ab eodẽ fratre qui mortuus fuerat, de sepulchro uocatus est. Quod mox etiam subsequens finis edocuit. Nam post dies decem inuasus febribus, carne solutus est.

Petrus. Doceri uelim si hoc quod per nocturnas uisiones ostenditur, debeat obseruari.

Gregorius. In hoc Petre sciendum est: quia sex modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia, uentris plenitudine uel inanitate, aliquando uero illusione, aliquando cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione simul & reuelatione generantur. Sed duo quæ primo diximus omnes experimento cognoscimus. subiuncta autem quatuor, in sacræ scripturæ paginis inuenimus. Somnia etenim nisi plerunque ab occulto hoste per illusionem fierẽt, nequaquam hoc uir sapiens indicaret dicens: Multos enim errare fecerũt somnia, & exciderunt sperantes in illis. Et iterum: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Quibus profecto uerbis cuius sint detestationis ostẽditur quæ augurijs coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & illusione procederent, uir sapiens minime dixisset: Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur, nec Ioseph præferendum se fratribus somnio uideret, nec sponsum Mariæ, ut ablato puero in Ægyptum fugeret: per somniũ angelus admoneret. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul & reuelatione procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor uisionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens: Tu rex cœpisti cogitare in stratu tuo quid esset futurum post hæc: & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ uentura sunt, et paulo post uidebas, & ecce quasi statua una grãdis: statua illa magna & statura sublimis stabat cõtra te &c. Daniel itaque dum dixit somnium, & implendum reuerenter insinuat, & ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur: quia hoc plerunque ex cogitatione simul & reuelatione generetur.

Sed nimirum, cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto & ex quo impulsu ueniant facilius nõ elu-

cet. Sancti autem uiri inter illusiones atq; reuelationes, ipsas uisionum uoces aut imagines quodam intimo sapore discernunt, ut sciant uel quid a bono spiritu percipiant, uel quid ab illusore patiantur. Nam si erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se uanitatibus immergit, qui non nunquam solet multa uera prædicere, ut ad extremum ualeat animam ex una aliqua falsitate laqueare.

Sicut cuidam nostrum nuper certum est contigisse qui dum somnia uehementer attenderet, ei per somniũ longa spatia huius uitæ promissa sunt. Cumq; multas pecunias pro longioris uitæ stipendijs collegisset, ita repente defunctus est, ut intactas omnes relinqueret, & ipse secum nihil ex bono opere portaret.

In homilia super euãgelio, Dixit Iesus discipulis suis, Siquis uenit ad me, & non odit patrem. &c.

VITA CASSII NARNIENSIS EPISCOPI PER D. Gregorium Papam scripta.

a Vdistis dicentem dominum fratres charissimi, Aut quis rex iturus committere prælium aduersus alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem milibus occurrere ei qui cum uiginti milibus uenit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. Rex contra regem ex æquo uenit ad præliũ, & tamen si se perpendit non posse sufficere, legationem mittit, & ea quæ pacis sunt postulat. Quibus ergo lachrymis nos sperare ueniam debemus, qui illo in tremendo examine cum rege nostro ex æquo ad iudicium non uenimus, quos nimirum conditionis infirmitas & causa inferiores exhibet? Sed fortasse iam mali operis culpas abscidimus, iam praua quęq; exterius declinamus. Nunqd ad reddendam rationem cogitationis nostræ sufficimus? Nam cum uiginti milibus uenire dicitur is contra quem minime sufficit iste qui cum decẽ milibus uenit. Decem milia quippe ad uiginti milia, simplum ad duplum sunt. Nos autem si multum proficimus, uix exteriora nostra opera in rectitudine seruamus. Nam & si iam luxuria carnis abscissa est, tñ adhuc a corde funditus abscissa non est. Ille autem qui iudicaturus uenit, exteriora simul & interiora iudicat, facta pariter & cogitationes pensat. Cũ duplo ergo exercitu contra simplum uenit, qui nos uix in solo operæ præparatos, simul de operæ & cogitatione discutit. Quid igitur agendum est fratres charissimi, nisi ut dum nos cum simplo exercitu contra duplum illius sufficere non posse conspicimus, dum adhuc longe est, legationẽ mit

1 tamus rogemus ea quæ pacis sunt? Longe.n.esse dr̃, qui adhuc præsens ꝑ iudicium non uideť. Mittamus ad hunc legationem lachrymas nostras, mittamus misericordiæ opera, mactemus in ara eius hostias placationis, cognoscamus nos cũ eo in iudicio non posse contendere. Pensemus uirtutem eius fortitudinis, rogemus ea quæ pacis sunt. Hęc est nostra legatio, quæ regem uenientem placat. Pensat fratres quam benignum sit, quod is qui suo aduentu ualet opprimere, tardat uenire. Mittamus ad hunc, ut diximus, legationem nostram flendo, tribuendo, sacras hostias offerendo.

1 Ecce legationem ad deũ opera nostra bona. Quæ si mala essent, ut uolunt miseri hæretici, potius inflãmarent iram iudicis quam placarent.

2 Singulariter nanq; ad absolutionem nostram, oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia qui in se resurgẽs a mortuis, iam non moritur adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis ite-

2 Vide o hæretice si missa est sacrificium

rum patitur. Nam quotiens ei hostiam suæ passionis offerimus, totiẽs nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. *& si habet nunc ecclesia sacrificium omnibus excellentius q̃ unquam fuerint.*

Multos, ut arbitror, uestrum fratres charissimi contigit nosse hoc, qđ uolo ad memoriam uestram narrando reuocare. Non longe a nostris fertur temporibus factum quod quidam ab hostibus captus longe traductus est. Cumq́ diu teneretur in uinculis, cum uxor sua cum ex eadem captiuitate non reciperet, extinctũ putauit. Pro quo iam uelut mortuo, hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius totiens uincula soluebantur in captiuitate, quotiens ab eius coniuge hostiæ fuissent oblatæ pro animæ eius absolutione. Nam longa post tempora reuersus, admirans ualde, indicauit uxori suæ quod diebus certis hebdomadis singulis eius uincula soluebantur. Quos uidelicet dies eius uxor atq; horas discutiens, tunc recognouit eum absolutum, cum pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hinc ergo fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata a nobis hostia sacra quantam in nobis soluere ualeat ligaturam cordis, si oblata ab altero potuit in altero soluere uincula corporis.

3 *Non intelligas quod ipsa offerret sacras hostias, nam non is est mos catholicæ ecclesiæ, ut mulier Missas agat, sed per sacerdotes offerri curabat.*

4 *Ecce aperte missam dici sacrificium.*

Multi uestrum fratres charissimi Cassium Narinẽsis urbis episcopum nouerunt, cuius mos erat quotidianas hostias offerre deo, ita ut pene nullus dies uitæ abscederet, quo non omnipotenti deo hostiam placationis immolaret. Cui cum sacrificio ualde etiam concordabat uita, nam cuncta quæ habebat, in eleemosynis tribuens, cum ad horam offerendi sacrificij uenisset, uelut totus in lachrymis deflues, semetipsum cũ magna cordis contritione mactabat. Cuius uitam & exitum a quodam uenerabilis uitæ diacono, qui ab eo fuerat nutritus, referente cognoui. Aiebat enim, q̃ quadam nocte eius presbytero per uisum dominus astitit, dicens: Vade & dic episcopo: Age quod agis, operare quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua, natali apostolorũ uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit presbyter. Sed quia e uicino apl̃orum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diẽ episcopo nunciare p̃timuit. Alia nocte dominus redijt, eiusq́ inobedientiam uehẽmenter increpauit, atq; eadem iussionis suæ uerba retexit. Tunc presbyter surrexit, ut pergeret, sed rursus infirmitas cordis impedimentum. Facta est indicandę reuelationis, & ad admonitionem quoq; iteratæ iussionis obduruit pergere, & quæ uiderat, manifestare neglexit. Sed quia magnam mansuetudinem contemptæ gratiæ maior solet sequi ira uindictæ, uisione tertia dominus apparens, iam uerbis addidit uerbera, & tam districta cæde mactatus est, ut in eo duritiam cordis emollirent uulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex uerbere, perrexit ad episcopum, eumq́ iam ex more iuxta beati Iuuenalis martyris sepulchrum ad offerendum sacrificium consistentem reperit, secretum a circũstantibus petijt, seq́ eius pedibus strauit. Cumq́ eum hubertim flentem episcopus uix ad se leuare potuisset, lachrymarum causas cognoscere studuit. Ille uero relaturus ex ordine uisionem, prius uestimento ex humeris desoluto, detexit plagas corporis (ut ita dicam) testes ueritatis & culpæ monstrauit quanta animaduersione districtionis membra illius accepta uerbera liuore inflicto sulcauerãt. Quæ mox ut episcopus uidit, exhorruit, & quis sibi talia facere præsumpsisset, cum magnæ obstupefactionis uocibus inquisiuit. At ille respondit hæc se pro ipso fuisse p̃pessum. Excreuit eũ terrore admiratio. Sed nul

5 *Nota tu qui dicis missam non ualere ad remissionem peccatorũ.*

6 *Videri totiẽs replicari missam sacrificiũ.*

7 *Apostolorum natalitius dies.*

8 *Ad offerendum sacrificium iuxta beati Iuuenalis martyris sepulchrum consistentem reperit.*

fas iam presbyter inquisitioni eius moras adijciens, secretum reuelationis aperuit, eiq́; iussiones dominicas, per ea quæ audierat uerba narrauit, dicens: Age quod agis, operare quod operaris, non cesset manus tua, non cesset pes tuus, natali apl'orum uenies ad me, & retribuam tibi mercedē tuam. Quibus auditis, episcopus in oratione se cum magna cordis contritione prostrauit. Et qui oblaturus sacrificium ad horam tertiam uenerat, hoc pro extensæ orationis magnitudine, ad horam nonam usq; protelauit, atq; ex ipso iam die magis magisq́; exaucta sunt ei lucra pietatis factusq́; est tam fortis in operæ, quam certus ex munere, quippe qui eum cui debitor fuerat ex promissione, iam cœperat habere debitorem.

9 *Et retribuā tibi mercedem tuam. Ecce hic & meritum & præmium sanctorū.*

Huic autem consuetudo fuerat, singulis annis natalitio Apostolorum die Romam uenire, iamq́; ex hac reuelatione suspectus, uenire iuxta morem noluit. Eodem ergo tempore solicitus fuit, secundo quoq; anno uel tertio in montis suæ expectatione suspensus, quarto quintoq́; & sexto similiter. Qui desperare iam de ueritate reuelationis potuerat, si uerbis fidē uerbera non fecissent. Cum ecce anno septimo usq; ad expectati natalis sacras uigilias incolumis peruenit, sed leuis hunc in uigilijs dolor attigit, atq; ipso die natalitio filijs suis se expectantibus, missarum solemnia implere se posse recusauit. Illi uero qui de eius erant egressione pariter suspecti, simul ad eum omnes uenerunt, se se unanimiter adstringentes, ut die eodem nequaq; acquiescerent missarum solemnia celebrari, nisi pro eis ad dominum idem antistes suus intercessor accederet. Tunc ille compulsus in episcopi oratorio missas fecit, & manu sua corpus dominicum, pacemq́; omnibus dedit. Qui cuncto ministerio oblati sacrificij peracto ad lectulum redijt, ibiq́; iacens, dum sacerdotes suos, ac ministros circunstetisse se cerneret, quasi uale ultimum dicens, de seruando eos uinculo charitatis admonebat, & quanta debuissent concordia inter se uniri, prædicabat. Tum subito inter ipsa sanctæ exhortationis uerba, uoce terribili clamauit dicens: Hora est. Mox assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium sibi contra faciem tenderetur. Quo tenso emisit spiritū. Sicq; sancta illa anima ad gaudia æterna perueniens, a carnis corruptione soluta est.

10 *Sacræ uigiliæ natalis Apostolorum.*

11 *Missarum solēnia implere recusauit.*

12 *Manu sua corpus dominicum & pacem omnibus dedit. In quo aduerte communionem sub utraque specie non esse necessariam ut hæretici docent.*

Quem fratres charissimi, quem uir iste in morte imitatus est nisi eū quē in uita sua fuerat contemplatus? Dicens enim, hora est, de corpore exijt, quia & Iesus peractis omnibus, cum dixisset, consumatum est, inclinato capite tradidit spm̄. Quod ergo dominus, fecit ex potestate, hoc egit famulus ex uocatione. Ecce quotidianæ hostiæ, illa cum eleemosynis & lachrymis missa legatio, quantam cum rege ueniente gratiæ pacem fecit. Relinquat ergo omnia qui potest. Qui autem omnia relinquere non pōt, cum adhuc rex longe est, legationem mittat lachrymarum, eleemosynarum & hostiarum munera offerat. Vult enim placari precibus qui scit qd non possit portari iratus. Quod adhuc moram facit uenire, legationem pacis sustinet: uenisset iamiamq́; si uellet, & cunctos aduersarios suos trucidasset. Sed & quam terribilis ueniat indicat, & tamen ad ueniendum tardat, quia non uult inuenire quod puniat. Sed reatum nobis contēptus nostri denunciat, dicens: Sic ergo omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, & tamen sperandæ salutis remedium concedit, quia qui per iram non potest ferri, per postu-

13 *Dominus uult placari precibus, & alijs bonis operibus, quæ tamen nostri temporis subuersores detestantur.*

latæ pacis uult legationem placari.

14

Lauate ergo fratres charissimi lachrymis maculas peccatorum, eleemosynis tergite, sacris hostijs expiate. Nolite possidere per desiderium, quæ adhuc per usum minime reliquistis. Spem in sole redemptore figite ad æternam patriam mente transite. Si enim nihil in hoc mundo iam amãdo possidetis, & iam possidendo cuncta reliquistis, ipse uobis gaudia desiderata concedat, qui uobis æternæ pacis remedia contulit, Iesus Christus dominus noster, qui uiuit & regnat cum patre. &c.

Vides hæretice hic satisfactionis opera? Lachrymæ maculas peccatorum lauant. Eleemosynæ tergunt Sacræ hostiæ expiãt. Et tamen cũ his omnibus spem in solo redemptore figere debemus.

VITA ROMVLÆ VIRGINIS PER D. Gregorium Papam descripta.

In Homilia de diuite & Lazaro.

Votienscunque aliquos in hoc mundo abiectos aspicitis fratres charissimi, etiam si qua reprehensibilia eorũ esse uideantur, nolite despicere, quia fortasse quos morũ infirmitas uulnerat, medicina paupertatis curat. Quorũ si qua sunt talia quæ debeant iure reprehendi, hæc si uultis, ad usum uestræ mercedis inflectitis, ut ex ipsis eorum uitijs cumulentur uobis incrementa pietatis, quatenus panem pariter detis & uerbum, panem refectionis cũ uerbo correptionis, & duo a uobis alimenta percipiat, qui unum quærebat: dum exterius cibo, & interius satiatur eloquio. Pauper ergo cum reprehensibilis cernitur, moneri debet, & despici non debet. Si uero reprehẽsionis nil habet, uenerari summopere sicut intercessor debet. Sed ecce multos cernimus, quis cuius sit meriti, nescimus. Omnes ergo uenerandi sunt, tantoque necesse est ut omnibus te humiliare debeas, quanto quis sit ipse ignoras. Rem fratres refero, quam bene is qui præsto est, frater & compresbyter meus speciosus nouit. Eodem tempore quo monasteriũ petij, anus quædam Redempta nomine, in sanctimoniali habitu constituta in urbe

1

hac iuxta beatæ Mariæ semper uirginis ecclesiam manebat. Hæc illius Herundinis discipula fuerat, quæ magnis uirtutibus pollens, super Prænestinos montes uitam eremiticam duxisse ferebatur. Huic duæ in eodem habitu discipulæ adhærebant, una nomine Romula, & altera quæ nunc adhuc superest, quam quidem facie scio, sed nomine nescio. Tres itaque hæ in uno habitaculo commorantes, morum quidem diuitijs plenam, sed tamẽ rebus pauperem uitam ducebant. Hæc autem quam præfatus sum, Romulam, aliam quam prædixi condiscipulam suam, magnis uitæ meritis anteibat. Erat quippe miræ patientiæ, summæ obedientiæ, custos oris sui ad silentiũ, studiosa ualde ad continuæ orationis usum. Sed plerunque hi quos

In sanctimoniali habitu constituta.

2

iam perfectos homines æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent, sicut sæpe imperiti homines nec dum perfecte sculpta sigilla conspicimus, & iam quasi perfecta laudamus, quæ adhuc artifex considerat & limat: laudari iam audit, & tamen ea tundere meliorando non desinit. Hæc quam prædiximus Romula ea quam græco uocabulo paralysin medici uocãt, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decumbens, pene omnium iacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perduxerant: Nam ipsa ei detrimenta membrorũ, facta fuerant incrementa uirtutum, quia tanto sollicitius ad usum orationis excreuerat, quanto & aliud

Custos silentij, & cõtinuæ orationis studiosa.

quodlibet agere nequaquam ualebat. Nocte igitur quadam eandem Redemptam quam prȩfatus sum (quæ utrasq; discipulas suas filiarum loco nutrierat) uocauit, dicens: Mater ueni, mater ueni. Quȩ mox cum alia eius condiscipula surrexit, sicut utrisq; referentibus, & multis res eadē claruit, & ego quoq; in eodē tpe audiui. Cūq; noctis medio lectulo iacentis assisterent, subito cȩlitus lux emissa, omne illi⁹ cellulȩ spatiū impleuit, & splēdor tātȩ claritatis emicuit, ut corda assistētiū inȩstimabili pauore perstringeret, atq; (ut post ipsȩ referebant) oē in eis corp⁹ obrigesceret, et in stupore subito remanerent. Cœpit nanq; quasi cuiusdā magnȩ multitudinis ingredientis sonit⁹ audiri, ostiū cellulȩ concuti, ac si ingredientiū turba premeret, atq; (ut dicebant) intrantiū multitudinē sentiebāt, sed nimietate timoris & luminis nil uidere poterant, qa earū oculos & pauor depresserat, & ipsa tanti luminis claritas reuerberabat. Quā lucē protin⁹ miri odoris est fragrantia subsecuta, ita ut earū animū, qa lux emissa terruerat, odoris suauitas refoueret. Sed cū uim claritatis illi⁹ ferre non possent, cȩpit eadē Romula assistentē et trementē Redēptā suorū morū magistrā blanda uoce consolari, dicens: Noli timere mater, non morior modo. Cumq; hoc crebro diceret, paulatim lux quȩ fuerat emissa, subtracta est, sed is qui subsecut⁹ est odor remansit, sicq; dies secūdus & terti⁹ transijt, ut aspersa fragrantia odoris remaneret. Nocte igit quarta eandē magistrā suā uocauit

3 *Ecce psalmodia a sanctis spiritibus decantatur, & nostri temporis hæretici illi detrahere audent.*

Sancti iustæ fœminæ celebrant exequias, ut te doceant nō damnare exequias mortuorum.

Anima Romulæ ad cœlum ducta.

qua ueniente uiaticū petijt, & accepit. Nec dū uero eadē Redēpta uel alia ei⁹ discipula a lectulo iacentis discesserat, & ecce subito in platea ante cellulȩ eiusdē ostiū duo chori psallentiū constiterūt, & sicut se dicebant sex⁹ ex uocib⁹ discreuisse, psalmodiȩ cant⁹ dicebant uiri, & fœminȩ respondebant. Cūq; ante fores cellulȩ exhiberent cȩlestes exequiȩ, sancta illa anima carne soluta est. Qua ad cȩlū ducta, quāto chori psallentiū alcius ascēdebant, tanto cȩpit psalmodia leuius audiri, quousq; & eiusdē psalmodiȩ sonitus, & odoris suauitas elongata finiret. Hȩc igit quādiu uixerat in corpore, quis illam haberet in honore? Indigna cūctis hominib⁹ & despecta uidebat. Quis enim ad illam accedere, quis illam uidere dignaret? Sed latebat in sterquilinio margarita dei. Sterquiliniū fratres hanc ipsam corruptibilitatem corporis appello, sterquiliniū abiectionē paupertatis nomino. Assumpta est ergo margarita quȩ iacebat in sterquilinio, & posita est i cœlestis regni ornamento. Iam inter superbos ciues emicat, inter ignitos illos lapides ȩterni diadematis coruscat.

O uos qui in hoc mūdo aut diuites esse creditis, aut estis, conferte, si potestis, falsas uestras diuitias ueris diuitijs Romulȩ. Vos in huius mundi uia omnia amissuri possidetis, illa nil qsiuit in itinere, & omnia inuenit in peruentione. Vos lȩtam uitam ducitis, tristē mortē timetis: illa tristē uitā pertulit, ad lȩtam mortē peruenit. Vos ad temp⁹ qritis obsequia hominū, illa despecta ab hominib⁹, inuenit socios choros angelorum. Discite ergo fratres temporalia cūcta despicere, discite honorem tpalem contēnere, ȩternam gloriam amare. Honorate quos pauperes cernitis, & quos foris conspicitis despectos seculi, int⁹ arbitramini amicos dei. Cū his participamini qđ habetis, ut quandoq; dignent uobiscū participare qđ habent. Pensate qđ ore magistri gentiū dicit, In hoc tpe uestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorū abundantia uestrȩ inopiȩ sit supplementum. Pensate qđ ipsa per se ueritas dicit; Quandiu fecistis uni de his fratribus

meis minimis, mihi fecistis. Ad tribuendũ ergo pigri cur estis, quãdo hoc quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cęlo datis? Sed hęc omnipotens deus qui per me in uestris auribus loquĩ, per se in uestris mẽtib9 loquaẽ.

VITA VICTORINI ALIAS ÆMILIANI monachi per D. Gregorium Papam scripta.

In Homilia super Euangelio centum ouium & decem drachmarum.

PEnsemus super nos fratres charissimi conditoris nostri diuitias, peccare nos uidet, & perfert. Qui nos ante culpã peccare prohibuit, etiam post culpam expectare ad ueniam nõ desistit. Ecce ipse nos quem despeximus, uocat: auersi ab illo sumus, & tamen non auertitur. Vnde & bene per Isaiam dicitur: & erunt oculi tui uidentes præceptorem tuũ, & aures tuæ audient uocem post tergũ monentis. Quasi in faciem suã homo monitus est, quando ad iustitiam conditus, præcepta rectitudinis accepit. Sed cũ hæc eadem præcepta contempsit, quasi conditori suo dorsum mentis in faciem dedit. Sed ecce adhuc sequitur, post tergum monet, quia iam & a nobis contemptus est, & tamen nos adhuc uocare non cessat. Quasi dorsum in faciem eius dedimus, cuius uerba despicimus, cuius præcepta calcamus. Sed stans post tergũ nos auersos reuocat, quia & uidet quod despicitur, & tamesi per præcepta clamat, per patientiam expectat. Pensate ergo fratres charissimi si cuilibet uestrũ loquẽti famulus superbiret, et terga in faciem mitteret, nunquid non contemptus dominus eius superbiam feriret, uulnera districtæ animaduersionis infligeret? Ecce nos peccando autori nostro terga in faciem dedimus, & tamen sustinemur. Superbe auersos benigne reuocat, & qui ferire nos auersantes potuit, ut reuertamur munera promittit. Tanta ergo conditoris nostri misericordia duritiam nostri reatus emolliat, ut homo qui malum quod fecit experiri percussus poterat, saltem expectatus erubescat.

Rem fratres breuiter refero, quam uiro uenerabili Maximiano, tunc patre monasterij mei atq; presbytero, nunc autem Siracusano episcopo, narrante cognoui. Hanc itaq; si solerter auditis, charitati uestræ non breuiter suffragari credo. Nostris uero temporibus Victorinus quidam extitit, qui alio quoq; nomine Æmilianus appellatus est, non inopis substantiæ iuxta mediocritatem uitæ, sed quia plerunq; regnat in rerũ opulentia, carnis culpa, in quodam facinore lapsus est, quod debuisset ualde pertimescere, ac de suæ mortis immanitate cogitare. Reatus ergo sui consideratione cõpunctus, erexit se contra se, mundi huius omnia dereliquit, monasteriũ petiјt. In quo nimirũ monasterio, tantæ humilitatis, tantæq; districtionis extitit, ut cuncti fratres qui illic ad amorem diuinitatis excreuerant, suam cogerent uitam despicere, dum illius pœnitentiam uiderent. Studuit nanq; toto mentis annixu cruciare carnem, uoluntates proprias frangere, furtiuas orationes quærere, quotidianis se lachrymis lauare, despectũ sui appetere, oblatam a fratribus uenerationem timere. Hic itaq; nocturnas fratrũ uigilias præuenire consueuerat. Et quia mons in quo monasterium situ est, ex uno latere in secretiori parte prominebat, illuc consuetudinem fecerat ante uigilias egredi, ut se quotidie in fletu pœnitentiæ quanto secretius, tanto liberius mactaret. Contemplabatur nanq; distri-

1 Vt pœnitentiam ageret de peccato commisso Victorinus, ingressus est monasterium. Ergo religio satisfacit pro peccatis. Ergo sunt satisfactoria opera contra hæreticos.

2 Videsne quod optima pœnitẽtia nõ est,

noua uita duntaxat? nec sufficit credere culpam a deo condonari, ut nostri temporis Haeresiarches docent, sed requiruntur etiam opera satisfactionis pro peccatis, ut digni sint pœnitētiæ fructus.

ctionem uenturi iudicis sui, ac iam eidem iudici concordans, puniebat in lachrymis reatū facinoris sui. Quadam uero nocte abbas monasterij uigilans, hunc latenter egredientem intuitus, lento foras pede secutus est. Quem cū in secreto montis latere cerneret in oratione prostratū, expectare uoluit quando surgeret, ut ipsam quoqꝫ longanimitatem orationis eius exploraret. Tunc subita lux cęlitus emissa super eum fusa est qui in oratione prostratus iacebat, tantaqꝫ se in illo loco claritas sparsit, ut tota pars regionis illius ex eadem luce candesceret. Quam abbas ut uidit, intremuit & fugit. Cumqꝫ post longū hore spatium idem frater ad monasterium redisset, abbas eius ut disceret an super se effusionem tanti luminis agnouisset, requirere eum studuit, dicens: Vbi fuisti frater? At ille latere se posse credens, in monasterio fuisse respōdit. Quo negante abbas cōpulsus est dicere quid uidisset. At ille se uidens esse deprehēsum, hoc quoqꝫ quod abbatē latebat aperuit, adiungens: Quando super me uidisti lumen de cœlo descendere, uox etiā pariter uenit, dicens: Dimissum est tibi peccatum tuū. Et quidem omnipotens deus peccatū eius potuit taxando relaxare, sed loquendo per uocem, radiando per lumen, exemplo suæ misericordiæ, nostra ad pœnitentiam uoluit corda conuertere. Miramur fratres charissimi, quod persecutorem suum Saulum dominus de cœlo prostrauit, de cœlo alloquutus est. Ecce nostris quoqꝫ temporibus peccator & pœnitens uocem de cœlestibus audiuit. Illi dictū est: Quid me persequeris? iste uero meruit audire, Dimissum est tibi peccatū tuum. Longe est inferior meritis peccator pœnites iste quam Paulus. Sed quia adhuc in hac re de Saulo loquimur crudelitatem necis anhelante, liceat audenter dicere, quia Saulus propter superbiā uocem increpationis, iste uero propter humilitatem uocem consolationis audiuit. Hunc quia humilitas strauerat, diuina pietas erigebat. Illum quia superbia erexerat, diuina seueritas humiliabat.

3 *Ecce miraculo probatum placere deo illā pœnitentiā, quæ per opera nostra ei pure exhibetur.*

4 *Et fiduciam de misericordia dei debet habere peccator, & actus suos deflere, nec peccata cōmissa negligere, si ueniā consequi uult.*

Habete ergo fratres mei fiduciam de misericordia cōditoris nostri, cogitate quæ facitis, recogitate quæ fecistis. Largitatem supernæ pietatis aspicite, & ad misericordem iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis uenite. Considerantes nanque quod iustus sit, peccata uestra nolite negligere. Considerantes uero quod pius sit, nolite desperare. Præbet apud deum homini fiduciam deus homo. Est nobis spes magna pœnitentibus, quia aduocatus noster factus est iudex noster. Qui uiuit & regnat cum patre in unitate spiritussancti deus: per omnia secula seculorū. Amen.

In Homilia super Euangeliū homo quidam fecit cœnā magnam.

VITA THEOPHANII COMITIS
per D. Gregorium Papam scripta.

NOn audemus fratres uobis dicere ut omnia relinquatis, sed tamen si uultis, omnia etiam retinendo relinquitis, si sic temporalia geratis, ut tamen tota mente ad æterna tendatis. Huic etenim Paulus Apostolus dicit: Tempus breue est, reliquum superest, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi. Vxorē

nanqꝫ

nanque habet, sed quasi non habens, qui sic scit carnis debita exoluere, ut tamen per ea mundo tota mente non cogatur inhærere. Nam cũ idem rursum egregius prædicator dicat. Qui habet uxorẽ, cogitat quæ sunt huius mundi, quomodo placeat uxori: ille uxorem habet quasi non habens, qui sic studet placere coniugi, ut tamen non displiceat conditori. Flet quoque, sed tanque non fleat, qui sic tẽporalibus damnis affligitur, ut tamen de ęternis lucris semper animũ consoletur. Gaudet uero, sed tanque non gaudeat, qui sic temporalibus bonis hilarescit, ut tamen semper perpetua tormenta consideret, & hoc quod mentem gaudio subleuat, hanc continuo pondere prouidi timoris premat. Emit autem, sed quasi non possidens, qui ad usum terrena præparat, & tamen cauta cogitatione præuidet quod hæc citius relinquat. Mundo quoque utitur, sed quasi nõ utatur, qui & necessaria cuncta exterius ad uitæ suæ ministeriũ redigit, & tamen hæc eadẽ non sinit suæ menti dominari, ut & subiecta foris seruiant, & nunque intentionem animi ad alta tendẽtis frangant. Quicunque igitur tales sunt, eis profecto terrena omnia non ad desiderium, sed ad usum adsunt, quia rebus quidem necessarijs utuntur, sed nihil cum peccato habere cupiunt. De ipsis quoque rebus habitis quotidie mercedes quærunt, & plus gaudent bono opere, quam bona possessione.

Ac ne aliquibus ista difficilia esse uideantur, rem de persona refero, quã multi uestrũ mecum nouerunt, quam uidelicet rem ipse ante trienniũ in Centumcellensi urbe a personis fidelibus didici. Nuper nanque in eadem ciuitate Theophanius comes fuit, uir misericordię actibus deditus, bonis operibus intentus, hospitalitati præcipue studens. Exercendi comitatus actibus occupatus, agebat terrena & temporalia, sed ut post ex fine eius claruit, magis ex debito quã ex intentione. Nam cũ propinquante mortis eius tempore, grauissima aëris tempestas obsisteret ne ad sepeliendũ duci potuisset, eumque coniunx sua cũ fletu uehementissimo inquireret, dicens: Quid faciam, quõ te ad sepeliendũ eijcio, quæ ostium domus huius egredi præ tempestate nimia non possum? Tunc ille respondit: Noli mulier flere, quia mox ut ego defunctus fuero, serenitas aëris rediet. Cuius protinus & uocem mors, & mortem serenitas est secuta. Cuius manus & pedes podagræ humore tumescentes, & uersi in uulneribus fuerant, & profluente sanie putebant. Sed cũ corpus illius ex more ad lauandum fuisset detectũ, ita sanum repertũ est, ac si unquam uulneris nihil habuisset. Ductus itaque ac sepultus est, eiusque coniugi uisum est, ut quarto die in sepulchro illius marmur quod superim positũ erat, mutari debuisset. Quod uidelicet marmor corpori eius super impositũ, dum fuisset ablatum, tanta ex eius corpore fragrantia odoris emanauit, ac si ex putrescente carne illius pro uermibus aromata ferbuissent.

1 *Mortuorũ corpora de more (subaudi Christiano) lauantur.*

Hæc ergo dixi, ut e uicino exẽplo ostendere possem nonnullos & secularem habitum gerere, & secularem animũ non habere. Quos enim talis necessitas in mundo ligat, ut ex omni parte exui a mundo non possint, sic ea quę mundi sunt, debent tenere, ut tamen eis nesciant ex mentis tractione succumbere. Hæc ergo cogitate, & cũ relinquere cuncta quæ mundi sunt non potestis, exteriora exterius bene agite, sed ardenter interius ad æterna festinate. Nihil sit quod desideriũ mentis uestræ retardet, nullius uos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonũ diligitur, mens in bo-

2 *Cũm dominus & saluator noster sit Mediator & adiutor noster, non præiudicat ei, ut dicunt hæretici, si & beata uirgo dicatur Mediatrix, & sancti adiutores*

nostri apud deū. Nā tātæ bonitatis est dominus Iesus, ut quæ sua sūt largiatur seruis suis. Argumentū est hoc opulenti, habere uidelicet, & alijs dare. Largitur aūt axiomata sua nō euacuatus, sed nihilominus hebens. Est nanq; Lux, sacerdos, ouis, petra, fundamētum, & tamen amicis suis cōcedit ut & ipsi sint & dicantur hæc omnia. Lege Magnum Basiliū in Homilia de pœnitentia.

nis melioribus, id est, in cœlestibus delectetur, si malum metuitur, mala animo æterna proponant, ut dum illic esse conspicit & amplius quod diligat, & amplius quod pertinescat, hic omnino nō hæreat. Ad hęc agēda habemus mediatorē dei & hominū adiutorem nostrū, perquē cūcta obtinebimus, si ad illū uero amore flagram⁹, qui uiuit & regnat cū patre, &c.

VITA SERVVLI PARALYTICI
per D. Gregorium Papam scripta.

1 Vxta domini uocem, fructū per patientiam reddunt omnes, qui cū humilitate flagella suscipiunt, & post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Sic uua calcibus tunditur, & in uini liquorem liquatur. Sic oliua contusionibus expressa, amurcam suam deserit, & in olei liquorē pinguescit. Sic per trituram areæ a paleis grana separantur, & ad horreum purgata perueniunt. Quisquis ergo appetit plene uitia uincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare, ut tanto post ad iudicē mundior ueniat, quanto nunc eius rubiginem ignis tribulationis purgat.

In Homilia dominicæ in sexagesima.

1 *Rebus pauper, meritis diues.*

In ea porticu quæ euntibus ad ecclesiam beati Clementis est peruia, fuit quidam Seruulus nomine, quem multi uestrū mecum nouerunt, rebus pauper, meritis diues, quem longa ægritudo dissoluerat. Nam a primæua ætate usq; ad finē uitæ paralyticus iacebat. Quid dicam? quia stare non poterat, qui nunquam in lecto suo surgere uel ad sedendum ualebat, nunquam manum suam ad os suum ducere, nunqoam se potuit in latus aliud declinare. Huic ad seruiendum mater cum fratre aderat, & quicquid ex eleemosyna potuisset accipere, hoc eorū manibus pauperibus errogabat. Nequaquam literas nouerat, sed scripturæ sacræ sibimet codices emerat, & religiosos quosq; in hospitalitatem suscipiens, hos coram se legere sine intermissione faciebat. Factūq; est, ut quantū ad mensuram propriam attinet, plane scripturam sacram disceret, cū (sicut dixi) literas funditus ignoraret. Studebat in dolore semper gratias agere, hymnis deo & laudibus diebus ac noctibus uacare. Sed cū iam tempus esset, ut tanta eius patientia remunerari debuisset, membrorū dolor ad uitalia rediit. Cumq; se iam morti proximum agnouit, peregrinos uiros atq; in

2 *Et cum eo Psalmos pro expectatione sui exitus decantarent.*

hospitalitatē receptos admonuit ut surgerent, & cū eo Psalmos pro expectatione sui exitus decantarent. Cumq; cū eis & ipse moriens psalleret, uoces psallentiū repente compescuit, cū terrore magni clamoris, dicens: Tacete tacete, nunquid non auditis quantæ resonant laudes in cœlo? Cumq; ad easdem laudes quas intus audierat, aurem cordis intenderet, sancta illa anima carnis uinculis soluta est. Sed exeunte illa, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, ut omnes qui illic aderant, inæstimabili suauitate replerentur, ita ut per hoc patenter agnoscerent, quod eam laudes in cœlo suscepiscent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunc usq; uiuit, & cū magno fletu attestari solet, quia quousq; corpus eius sepulturæ traderent, ab eorū naribus odoris illius fragrantia non recessit.

3 *Si tantopere nos sanctissimus pōtifex ad*

Ecce quo fine ex hac uita migrauit, qui hic ęquanimiter flagella tolerauit. Iuxta uocem ergo dominicam, bona terra fructū per patientiam reddidit, quæ exarata disciplinæ uomere, ad remunerationis segetem peruenit. Sed uos rogo attendite fratres, quod excusationis argumentū in illo

districto iudicio habituri sumus nos, qui a bono opere torpentes, & res, & manus accepimus, si pręcepta domini egemus, & sine manibus impleuit. Non cõtra nos dominus tunc apostolos ostendat, qui ad regnum secum fidelium turbas prædicando traxerunt? non contra nos martyres exhibeat, qui ad cœlestem patriam sanguinem fundendo peruenerunt? Quid tũc dicturi sumus, cũ hunc de quo loquuti sumus seruulũ uiderim⁹? Cui lõgus languor brachia tenuit, sed tamẽ hæc a bono opere nõ ligauit. Hęc uobiscũ fratres agite, sic uos ad studiũ boni operis instigate, ut cũ uobis bonos modo ad imitandũ proponitis, eorũ tũc cõsortes esse ualeatis.

opera bona hortatur, ergo bona opera sunt necessaria ad salutẽ? Ergo non sufficit solũ credere ut docent Nebulones nostri, sed oportet & operari? Cum secundum Apostolum Iacobum non auditores uerbi tantum sed factores operis beati sint futuri. In Homilia sup Euãgelio, loquente Iesu ad turbas, ecce mater eius &c.

VITA SANCTÆ FELICITATIS MARTYRIS per D. Gregorium Papam scripta.

SAncti euangeliј, fratres charissimi, breuis est lectio recitata, sed magnis mysteriorum ponderibus grauida. Iesus etenim conditor & redemptor noster matrem se nosse dissimulat, & quę ei mater sit, qui propinqui, non per cognationem carnis, sed per coniunctionem spũs, designat, dicens: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicunq; fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Quibus nobis uerbis quid aliud innuit, nisi quod obsequentes iussionibus suis multos ex gentilitate colligit, & Iudæã, ex cuius carne genitus est, non agnoscit? Vnde & mater eius cum quasi non agnoscitur, foris stare perhibetur, qa uidelicet synagoga idcirco ab autore suo non cognoscitur, quia legis obseruationem tenens, spiritualem intellectum perdidit, & sese ob custodiã literæ foris fixit. Sed dum is qui uoluntatem patris fecerit, soror et mater domini dicitur, propter utrunq; sexum qui ad fidem colligitur, mirũ non est, mirãdum uero ualde est quomodo etiam mater dicatur. Fideles enim discipulos fratres uocare dignatus est, dicens: Ite nũciate fratribus meis. Qui ergo frater domini fieri ad fidem ueniendo poterit, quærendum est, quomodo esse etiam mater possit.

Sed sciendum nobis est quia qui Christi frater & soror est credendo, mater efficitur prædicando. Quasi enim parit dominum, qui eum cordi audientis infundit: & mater eius efficitur prædicando, si per eius uocem amor domini in proximi mente generatur. Ad quam rem nobis idoneæ confirmandam, adest beata Felicitas, cuius hodie festa natalitia celebramus, quæ credendo extitit ancilla Christi, & prædicando facta est mater Christi. Septem quippe filios, sicut in gestis eius emendatioribus legit, sic post se timuit uiuos in carne relinquere, sicut carnales parentes solent metuere ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore deprehensa, filiorũ corda in amore supernæ patriæ prædicando roborauit, & parturiuit spũ, quos carne pepererat: ut prædicatione pareret Deo, quos carne pepererat mundo.

Considerate fratres charissimi in fœmineo corpore uirile pectus. Ad mortem stetit imperterrita, amitere se in filiјs lumen ueritatis timuit, si nõ fuisset orbata. Nunquid ergo hanc fœminam martyrem dixerim? Certe dominus cum de Ioanne loqueretur, dixit: Quid existis in desertum uidere? prophetam? utique dico uobis, & plusq; prophetam. Et Ioannes ipse

requisitus respondit dicens: Non sum propheta. Quia enim se plus quã prophetam nouerat esse, se prophetam negabat. Qui idcirco plus quam propheta dr̃, quia prophetæ est officium, uentura prænunciare, non etiam ostendere. Ioannes uero plus quam propheta est, quia quem uerbo prædixit digito ostendit. Non ergo hanc fœminam martyrẽ dixerim, sed plus quam martyrem, quæ septem pignoribus ad regnum pręmissis, toties añ se mortua ad pœnas prima uenit, sed peruenit octaua. Aspexit mater & cruciata, & imperterrita filiorum mortem, spei gaudium tribuit, adhibuit dolorem naturæ. Timuit uiuentibus, gauisa est morientibus. Optauit nullum post se relinquere: ne si quem haberet superstitem, non posset habere consortem.

Nemo ergo ex uobis fratres charissimi existimet ꝙ eius cor morientibus filijs, etiã carnalis affectus minime pulsauerit. Neq; enim filios, quos carnem suam esse nouerat, sine dolore poterat morientes uidere: sed erat uis amoris interior, quæ dolorem uinceret carnis. Vnde & passuro Petro dr̃: Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non uis. Neq; enim si plenissime Petrus nollet pro Christo pati, potuisset, sed martyrium quod per infirmitatem carnis noluit, per uirtutem spiritus amauit. Qui dum per carnem ad pœnas trepidat, per spiritum ad gloriã exultat. Actum est, ut cruciatũ martyrĳ nolendo uoluisset, sicut nos quoque cum gaudium quærimus salutis, amarum poculum sumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo displicit, sed restituenda per amaritudinem salus placet. Amauit ergo iuxta carnem Felicitas filios, sed pro amore cœlestis patriæ mori etiam uoluit quos amauit. Ipsa eorum uulnera accepit, sed in eisdem ipsa ad regnum præuenientibus excreuit. Recte ergo hanc fœminam ultra martyrem dixerim, quæ & toties in filĳs est desiderabiliter extincta, & dum multiplex martyrium obtinuit, ipsa quoq; martyrĳ palmam uicit. Fertur apud ueteres mos fuisse, ut quisquis consul existeret, iuxta ordinem temporum honoris sui locum teneret. At si quis posterior ad consulatum ueniens, consul non semel, sed bis fortasse aut tertio fieret, etiam illos laude & honore transcenderet, qui non plus quam semel consules extitissent. Vicit ergo beata Felicitas martyres, quæ tot ante se morientibus filĳs pro Christo occubuit, quia ad amorem illius sola sua mors minime suffecit.

Consideremus fratres hanc fœminam, consideremus & nos qui membris corporis uiri sumus, in eius comparatione quid æstimabimur? Sæpe nanque agenda aliqua bona proponimus, sed si unus contra nos leuissimus sermo ab ore irridentis eruperit, ab intentione actionis nostræ fracti protinus & confusi resilimus. Ecce nos plerunq; a bono operæ sola uerba reuocant, Felicitatem uero a sancta intentione frangere nec tormenta potuerũt. Nos in aura maledictionis impingimus, hæc ad regnum etiam per ferrum exĳt, nihilq; quod obsisteret æstimauit. Nos ad præcepta dominica largiri nostra saltem superflua nolumus, hæc non solum Deo suã substantiam contulit, sed pro illo etiam propriam carnem dedit. Nos cũ ex diuina iussione filios amittimus, sine consolatione lugemus: hæc eos mortuos plangeret, si non obtulisset. Cum ergo ad illud terribile examen districtus iudex uenerit, quid nos uiri dicemus, cum huius fœminæ gloriam uiderimus de debilitate mentis nostræ? Quæ tunc uiris erit excusa-

tio

tio, quando hæc ostendetur, quæ cum seculo & sexum uicit? Sequamur ergo fratres charissimi districtam & asperam redemptoris uiam. Vsu qppe uirtutum ita iam plana facta est, ut per eam fœminis libeat ambulare. Despiciamus cuncta præsentia, nulla sunt etenim in hoc mundo, qua trãsire non possint. Turpe sit diligere, quod constat citius perire. Nõ nos terrenarum rerum amor superet, non superbia inflet, non ira dilaniet, nõ luxuria polluat, non inuidia consumat. Amore nostro fratres charissimi redemptor noster occubuit, & nos amore eius discamus uincere nosipsos. Quod si perfecte agimus, non solum imminentes pœnas euademus, sed communi cum martyribus gloria remunerabimus. Nam quamuis occasio persecutionis desit, habet tamen pax nostra martyrium suum, quia & si carnis colla ferro nõ subdimus, spirituali tamen gladio carnalia nostra desideria in mente trucidamus, ipso adiuuante, qui uiuit & regnat. &c.

VITA TARSILLÆ ET ÆMILIANÆ PER D. Gregorium Papam scripta.

In Homilia sup Euãgelio, simile est regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo.

TRemendum est ualde fratres Charissimi, quod modo audiuimus, Multi sunt uocati, pauci uero electi. Ecce nos omnes iam uocati per fidem, ad cœlestis regis nuptias uenimus, incarnationis eius mysterium & credimus & confitemur, diuini uerbi epulas sumimus. Sed futuro die iudicij rex intraturus est, quia uocati sumus nouimus, si simus electi nescimus. Tanto igitur necesse est ut unusquisq; nostrum in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli uero in bonis quæ inceperunt, minime persistunt. Alter pene totam uitam ducere in prauitate conspicit, sed iuxta finem uitæ a prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam uidetur uitam ducere, & tamẽ hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem declinare. Alius bonum bene inchoat, melius consumat. Alius in malis actibus a primœua ætate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergo unusquisq; sibi solicite metuat, quanto ignorat quod restat. Quia quod sæpe dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt uocati, pauci uero electi. Sed quia nonnunquam mentes audientium plus exempla fidelium, quam docentium uerba conuertũt, uolo uobis aliquid e proximo dicere, quod corda uestra tanto formidolosius audiant, quanto eis hoc de propinquo sonat. Neq; enim res ante gestas dicim⁹, sed eas de quibus testes existunt, eisq; interfuisse se referunt, memoramus.

Tres pater meus sorores habuit, quę cunctæ tres sacrę uirgines fuerũt. Quarum una Tarsilla, alia Gordiana, alia Æmiliana dicebatur. Vno omnes ardore conuersæ, uno eodemq; tempore sacratæ, sub districtione regulari degẽtes, in domo propria socialem uitam ducebant. Cumq; essent diutius in eadem conuersatione, cęperũt quotidianis incrementis in amorem cõditoris sui Tarsilla & Æmiliana succrescere, & cum solo hic essent corpore, quotidie animo ad æterna transire: at contra Gordianæ animus cœpit a calore amoris intimi per quotidiana detrimenta tepescere, & paulisper ad huius seculi amorem redire. Crebro autem Tarsilla dicere Æmilianæ sorori suę cum magno gemetu solebat: Video Gordianam sororem

nostram de nostra sorte non esse. Perpendo enim quia foris defluit, et cor id quod proposuit non custodit. Quam curabant blanda quotidie redargutione corripere, atque a leuitate morum ad grauitatem sui habitus reformare: quæ quidem resumebat uultum subito grauitatis inter uerba correptionis sed cum eiusdem correptionis hora transisset, transibat protinus & superducta grauitas honestatis, moxque ad leuia uerba redibat. Puellarum gaudebat societate laicarum, eique persona ualde onerosa erat, quæcunque huic mundo dedita non erat.

1 Quadam uero nocte huic Tarsillæ amitæ meæ, quæ inter sorores suas uirtute continuæ orationis, afflictionis studiosæ, abstinētiæ singularis, grauitate uitæ uenerabilis, in honore & culmine sanctitatis excreuerat (sicut ipsa narrauit) per uisionem atauus meus Felix huius Romanæ ecclesię antistes apparuit, eique mansionem perpetuæ claritatis ostendit dicens: Veni, quia in hac te lucis mansione suscipio. Quæ subsequente mox febre correpta, ad diem peruenit extremum. Et sicut nobilibus fœminis uirisque morientibus multi conueniunt, qui eorum proximos consolentur: eadem hora eius exitus multi uiri ac fœminæ lectulū eius circunsteterunt, inter quas quoque mater mea affuit. Tum subito illa sursum respiciens, Iesum uenientem uidit, & cum magna animaduersione cępit circunstantibus clamare, dicens: Recedite, recedite, Iesus uenit. Cumque in eum intenderet quem uidebat, sancta illa anima carne soluta est, tātaque subito fragrantia uiri odoris aspersa est, ut ipsa quoque suauitas cunctis ostenderet illic autorem suauitatis uenisse. Cumque corpus eius ex more mortuorum ad lauandum esset nudatum, longe orationis usu in cubitis eius & genubus, camelorum more, inuenta est obdurata cutis excreuisse, & quid uiuens eius spiritus semper egerit, caro mortua testabatur.

Virtutæ continuæ orationis, afflictionis studiosæ, abstinentiæ singularis, in culmine sanctitatis creuerat.

2 *Ex more mortuorum corpora lauantur. Longæ orationis usu in genubus & cubitis caro obdurata excreuerat.*

Hæc autem gesta sunt ante dominici natalis diem. Quo trāsacto, mox Æmilianæ sorori suæ per uisitationem nocturnę uisionis apparuit, dicens: Veni. Et quia natalem domi sine te feci, sanctam theophaniam iam tecum faciam. Cui illa protinus de sororis suæ Gordianæ salute solicita respondit: Et si sola uenio, sororem nostram Gordianam cui dimitto? Cui, sicut asserebat, tristis uultu iterum dixit, Veni, Gordiana etenim soror nostra inter laicas deputata est. Quam uisionem mox molestia corporis est secuta, atque ita ut dictum fuerat, ante dominicæ apparitionis diem eadem molestia ingrauescente defuncta est. Gordiana autem mox ut solam remansisse se reperit, eius prauitas excreuit, & quod prius latuit in desiderio cogitationis, hoc post effectu prauæ actionis excreuit. Nam oblita dominici timoris, oblita pudoris & reuerentiæ, oblita consecrationis, conductorē agrorum suorum postmodum maritum duxit. Ecce omnes tres uno prius ardore conuersæ sunt, sed non in uno eodemque studio permanserunt: quia iuxta dominicam uocem, multi sunt uocati, pauci uero electi.

3 *Vide sanctos domini dies, Natalem et Epiphaniam.*

4 *O qui uelatas uirgines ex monasterijs abducitis, & nefandis matrimonijs copulatis, considerate quantum hoc scelus sit, quod & sanctissimus Pontifex uehemēter hic detestatur, & prauā actionem nuncupat.*

Hæc ergo dixi, ne quis in bono iam opere positus, sibi uires boni operis tribuat, ne quis de propria actione cōfidat. Quia & si iam nouit hodie qualis sit, adhuc cras qualis futurus sit, nescit. Nemo ergo de suis iam operibus securus gaudeat, quando adhuc in huius uitę incertitudine qui se finis sequatur, ignorat. Sed quia rem retuli, quæ uos ex diuina districtione perterruit, aliud adhuc e uicino refero, quod ex diuina misericordia perterrita corda uestra cōsoletur. Quod tamen in sermone alio iam dixisse me memini, sed uos nequaquam affuistis.

Ante biennium frater quidam in monasterium meum, quod iuxta beatorum martyrum Ioannis & Pauli ecclesiam situm est, gratia cõuersionis uenit. Qui diu regulariter protract⁹, quandoq́ susceptus est. Quem frater suus ad monasterium, non conuersionis studio, sed amore carnali secutus est. Is autem qui ad conuersionem uenerat, ualde fratribus placebat. At contra, frater eius longe a uita ac moribus discrepabat, uiuebat tamen in monasterio necessitate potius quam uoluntate. Et cum in cunctis actibus peruersus existeret, pro fratre suo ab omnibus æquanimiter tolerabatur. Erat enim leuis eloquio, prauus actione, cultus uestibus, moribus incult⁹. Ferre uero non poterat, si quisquam illi de sancti habitus conuersatione loqueretur. Facta autem fuerat uita illius cunctis fratrib⁹ uisu grauis, sed tamen, ut dictum est, pro fratris sui gratia erat cunctis tolerabilis. Aspernabatur ualde si quis sibi aliquid de prauitatis suæ correptione loqueretur, bona non solum facere, sed etiam audire non poterat. Nunquam se ad sanctę conuersationis habitum uenire, iurando, irascendo, deridendo testabatur.

5 *Religio sanctæ cõuersationis habitus.*

6 *Conuenerunt fratres ut egressum eius orãdo protegerent. Ergo orationes protegunt egressus animarum.*

In hac autem pestilentia (quę nuper huius urbis populũ magna ex parte consumpsit) percussus in inguine est, perductus ad mortem. Cumq́ extremum spiritũ ageret, conuenerunt fratres, ut egressum illius orando protegerent. Iam corpus eius ab extrema fuerat parte præmortuum. In solo tantummodo pector̃ uitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti etiam fratres tanto pro eo cœperunt enixius orare, quanto eum iam uidebant sub celeritate discedere. Tunc repente cœpit eisdem fratribus assistentibus annisu quo poterat clamare, & orationes eorum interrumpere, dicens: Recedite, ecce draconi ad deuorandum datus sum, qui propter uestram pręsentiam deuorare me non potest. Caput meum iam ore suo absorbuit, date locum ut me amplius non cruciet, sed faciat quod facturus est. Si enim ad deuorandum datus sum, quare propter uos moras patior? Tunc fratres cœperunt dicere: Quid est quod loqueris frater? Signum sanctę crucis imprime. Respondebat ille ut poterat, dicens: Volo me signare, sed non possum, quia a dracone premor. Cumq́ hoc fratres audirent, prostrati in terram, cum lachrymis cœperunt pro ereptione illius uehementius orare: & ecce subito cœpit melioratus æger quibus ualebat uocibus exultare, dicens: Gratias deo, ecce draco qui me ad deuorandũ acceperat, fugit orationibus uestris, expulsus est, stare nõ potuit. Pro peccatis meis modo intercedite, quia conuerti paratus sum, & secularẽ uitam funditus relinquere. Homo ergo, sicut iam dictũ est, ab extrema corporis fuerat parte præmortu⁹, sed reseruat⁹ ad uitam, toto ad deũ corde conuersus est, longis et continuis in conuersatione eadem flagellis erudit⁹, atq; ante paucos dies excrescente corporis molestia defunctus. Qui iam draconẽ moriens non uidit, quia illum per cordis immutationem uicit.

7 *Fratres prostrati in terram cum lachrymis orare cœperunt, & diabolus eorum orationibus uictus aufugit, nec stare potuit*

8 *Nota tu desertor religionis, quia Gordiana eo quod apostatauit ab excellentia sanctimonialis habitus, corruit ad æternam pœnam.*

Ecce fratres charissimi, Gordiana quam superius dixi, a sanctimonialis habitus excellentia corruit ad pœnã, & frater hic de quo narraui ista, ab ipso mortis articulo rediit ad æternam uitam. Nemo igit̃ scit quid de se in occultis dei iudiciis agat̃, quia multi sunt uocati, pauci uero electi. Quia ergo nulli de se certũ est electũ se esse, restat ut omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, null⁹ de suis uiribus præsumat. Est qui perficiat fiduciam uestram, ille scilicet q in se dignatus est assumere carnem nostram, q uiuit & regnat &c.

9 *Quid dicis tu qui credenti tantum in Christum, & propter eum statuenti remissa sibi esse peccata, audes tã certo uitam æternam promittere? Cum hic sanctissimus pontifex potius hortetur omnes semper trepidare & de sua actione formidare debere, eo quod nullus certo sciat se esse electum.*

INCIPIT PRÆFATIO SANCTI BERNARDI

Abbatis Clareuallensis in uitam sancti Malachiæ episcopi.

Semper quidem operæprecium fuit illustrus sanctorum describere uitas, ut sint in speculum, & exemplum, ac quoddã ueluti condimentum uitæ hominum super terram. Per hoc enim quodammodo apud nos etiam post mortem uiuunt, multosq́ ex his, qui uiuentes mortui sunt, ad ueram prouocant, & reuocãt uitã. Verũ nũc maxime id reqrit raritas sanctitatis, & nr̃a plane ætas inops uirorum. Quã sane inopiã sup nos adeo inualuisse sentim⁹, ut nulli sit dubiũ illa snĩa nos feriri: Qm̃ abũdabit iniqtas, refrigescet charitas multorum. Et ut suspicor ego, aut p̃sto, aut ppe est, de quo scriptũ est: Faciẽ eius p̃cedet egestas. Ni fallor, Antichr̃s est iste, quẽ fames, ac sterilitas totius boni, & prçit, et comitat̃. Siue igr̃ nũcia iã p̃ntis, siue iãiãq́ ad futuri p̃nũcia egestas in euidẽti est. Taceo uulgus: taceo uilẽ filiorum huius seculi multitudinẽ: in ipsas ecclesiæ colũnas nolo oculos leues. Quẽ mihi ostendas, uel de illorum numero, qui uidentur dati in lucem gentium, non magis de sublimi fumantem, q̃ flammantem? Et si lumen, quod in te est, (inquit) tenebræ sunt, quantæ sunt tenebræ? Nisi tu illos forte (quod non credo) lucere dixeris, qui quæstum æstimãt pietatem, qui in hæreditatem Domini, non quæ Domini, sed magis quæ sua sunt, quæritant. Quid dico, quæ sua sunt? Perfectus sit, & sanctus etiam sua quærens, suaq́ retinens, si ab alienis cor, manusq́ contineat. Meminerit tamen qui sibi usq́ huc forte peruenisse uidetur, eundem exigi sanctitatis gradum & ab ethnico. An non milites suis iubentur contenti fore stipendĳs, ut salui fiant? Magnum uero ecclesiæ doctori, si sit sicut unus militum: aut certe (quod ad illorum improperiũ propheta loquitur) si ut populus, ita & sacerdos fuerit. O deformitatem. Ita ne summus merito reputandus erit, qui summo corruens gradu hærebit nix infimo, ne abysso absorbeatur? Quam rarus tamen iste ipse in clero? Quem item das mihi contentum necessarĳs, contemptorem superfluorum? Lex est tamen præfixa ab apostolis apostolorum successoribus. Victum & uestitum habentes, inquiunt, his contenti simus. Vbi forma hæc? In libris cernimus eam, sed non in uiris. Habes uero de iusto: Quin lex Dei eius in corde ipsius, & non in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere & necessarĳs paratus est. At gratis illud. Vtinam superfluis ponatur modus: Vtinam non cupiamus in infinitũ. Sed quid? Forte reperias, qui hoc posit. Id quidem difficile. Sed uide qd egimus. Quærebamus uirum optimum, multorum liberatorem, & ecce laboramus in inueniendo, qui seipsum saluum facere posit. Optimus hodie est, qui non est nimis malus. Vnde quoniam a terra defecit sanctus, uideor mihi non superuacue ex his, qui empti sunt de terra, reuocare ad medium Malachiam episcopum, iterum uere sanctum, & nostrorum quidẽ temporum singularis sapientiæ, & uirtutis. Iste erat lucerna ardens, & lucens, nec extincta est tamen, sed submota. Quis mihi iure succenseat, si readmouero eam? Immo uero non est quod mihi ingrati esse mei seculi homines debeant, & omnis deinceps generatio uentura, si quem cõditio tulit, reuocem stylo, si mundo restituam, quo dignus non erat mundus, si seruem memoriæ hominum hominem, cuius memoria in benedictione sit omnibus, qui legere dignabuntur, si me excitante amicum dormientem,

uox turturis audita fuerit in terra nostra dicens: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad cõsumationem seculi. Deinde sepultus apud nos est, nobis specialiter hoc opus incumbit. Quid quod me inter speciales amicos sanctus ille habebat, & eo loci, ut nulli in hac parte gloriæ secundum fuisse me credam? Nec mercede uacat mihi tantæ familiaritas sanctitatis. Primitias iam accepi. In extremis positus erat, immo in principiĳs iuxta illud: Cum consumatus fuerit homo, tunc incipit. Ac cucurri ego, ut benedictio morituri super me ueniret. At ille cum iam membra alia mouere non posset, fortis ad dandam benedictionem, eleuatis sanctis manibus super caput meum benedixit mihi, & benedictionem hæreditate possideo: & quomodo illum silere queam? Postremo tu id mihi Abba Congane iniungis, reuerendus frater, & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (ut ex Hybernia scribis) uestra illa omnis ecclesia sanctorum. Libens obedio: præsertim quod non eloquium exigitis, sed narrationem. Dabo uero operam, ut ea sit pura, & luculenta, deuotos informans, fastidiosos non onerans. Sane narrationis ueritas secura apud me est, intimata a uobis haud alia proculdubio protestantibus, quàm quæ certissime comperta sunt uobis.

INCIPIT VITA SANCTI Malachiæ Episcopi.

m Alachias noster ortus Hybernia de populo barbaro, ibi educatus, ibi literas edoctus est. Cæterum de Natali barbariæ traxit nihil, non magis quam de sale materno pisces maris. Quàm uero suaue quod inculta nobis barbaries tam urbanum protulit ciuem sanctorum, & domesticum Dei: qui producit mel de Petra, oleumq; de saxo durissimo, ipse fecit hoc. Parẽtes tamen illi fuere genere & potentia magni iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. At mater mente, q̃ sanguine generosior, satagebat in ipso initio uiarum suarum, notas paruulo facere uias uitæ: hanc pluris illi existimans uentosa scientia literaturæ secularis. Ad utranq; tamen huic non defuit ingenium pro ætate, In scholis literas, domi timorem domini doceba tur: & quotidianis profectibus respondebat ambobus satis, magistro, & matri. Nempe a principio spiritum sortitus est bonũ, per quem erat puer docilis, & amabilis ualde, mire admodum omnibus per omnia gratiosus. Bibebat autem pro lacte de pectore materno aquas sapientiæ salutaris, & fiebat in dies seipso prudẽtior. Prudentior dicam, an sanctior? utrũque si dixero, non me pœnitebit. Veritatem enim dicam. Agebat senẽ moribus, annis puer, expers lasciuiæ puerilis. Cumq; ex hoc cunctis esset reuerentiæ, ac stupori, non tamen inde, ut assolet insolentior inueniebatur, sed magis quietus, & subditus in omni mansuetudine. Non impatiẽs magisteriĳ, non fugitans disciplinæ, non lectionis fastidiens, non ludorum denicq; appetens: quod uel maxime illa ætas, ac familiare habere solet. Et proficiebat supra omnes coætaneos suos in ea quidem literatura, quæ illi competebat ætati. Nam in disciplina morum, profectuq; uirtutum, etiã super omnes docentes se in breui enituit, non tam matre tamen q̃ unctione magistra. Hac solicitante, haud segniter & in diuinis exercebatur, pe-

tere ſecretum, anticipare uigilias, meditari in lege, refici parcius, orare frequentius. Et quia eccleſiam frequentare, nec uacabat propter ſtudium, & pro uerecundia non libebat, leuare puras manus in omni loco, ubi tamen ſecrete id poſſet. Iam tunc ſiquidem cautus fuit declinare uirus uirtutum inanem gloriā. Eſt uicus prope ciuitatem, in qua diſcebat puer, quo magiſter eius frequenter pergere ſolitus erat, ipſo ſolo comite. Illo euntibus ambobus pariter, ipſe (ut poſtea referebat) retrahebat pedem, ſiſtebat gradum, & ſtans a tergo magiſtri, illo quidem non comperiente, expanſis ad cœlum manibus, raptim quodammodo, ac ueluti iaculatam emittebat orationem: & ſic diſsimulans magiſtrum denuo ſequebatur. Iſtiuſmodi pio furto puer ſepius eludebat comitem, & magiſtrum. Non eſt dicere omnia, quæ eius principia colore bonæ indolis decorauere, ad maiora, atq; utiliora currendū. Vnū tamen refero adhuc, quod hoc meo quidem iudicio, non modo bonæ, ſed & magnæ in puero dederit inſigne ſpei. Excitus aliquando opinione cuiuſdam magiſtri (erat enim famoſus in diſciplinis, quas dicunt liberales) adiuit illū diſcendi cupiditate. Quippe extrema iam pueritiæ captans ad eas literas anhelabat. Intrans uero domū uidit uirum ludentem ſubula, crebriſq; ſulcantem tractibus neſcio quo notabili modo parietem. Et ſolo uiſu offenſus puer ſerius quod lenitatem redoleret, reſiliuit ab eo, ac deinceps illū nec uidere curauit. Ita cū eſſet ſtudioſiſsimus literarū, præ honeſto tamen ſpreuit eas uirtutis amator. Tali quodam præludio puer præparabatur ad eum, qui ſe manebat in fortiori ætate conflictū: iamq; ipſe aduerſarium prouocabat. Et Malachiæ quidem pueritia ſic erat. Porro adoleſcentiam ſimili tranſiuit ſimplicitate, & puritate; niſi quod creſcente ætate, creſcebat ſimul illi ſapientia, & gratia apud Deum, & homines.

Hinc iam, id eſt, ab ineunte adoleſcentia eius, cœpit manifeſtius apparere quid eſſet in homine, & gratia Dei in illo uacua non uideri. Videns enim induſtrius adoleſcens quod in maligno mundus poſitus ſit; & cogitans qualem ſpiritū accepiſſet, dicebat intra ſe, Non eſt ſpūs huius mundi iſte. Quid iſti, & illi? Non eſt ſocietas alteri ad alterū, non plus q̃ luci ad tenebras. Mens ex Deo eſt, & ſcio quæ in illo donata ſunt mihi. Inde mihi interim adhuc innocentia uitæ, inde continentiæ decus, inde iuſtitiæ fames, inde quoq; illa eo ſecurior, quo ſecretior, gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ. Nil horū mihi tutum ſub Principe mūdi. Deinde habeo theſaurum hunc in fictili uaſe. Verendū ne impingat, & frangatur; & effundat oleum lætitiæ, quod porto. Et quidem non pingere inter ſaxa, & ſcopulos diſtortæ, & anfractuoſæ uiæ, & uitæ huius difficillimum. Ita ne in momento perdam ſimul omnes, quibus ab initio præuentus ſum, benedictiones dulcedinis? reſigno illi potius, a quo ſunt, & me pariter. Et ego enim ipſius. Perdo ipſam ad tēpus animam meam, ne perdam in æternū. Et quod ſum, & quæ habeo omnia, ubi mihi æq; ſalua, uti in manu auctoris? Quis ita ad ſeruandū ſolicitus, ad retinendū potens, ad reſtituendū fidelis? Seruabit tuto, reſtituet opportune. Sine retractatione me do ad ſeruiendū illi de donis ſuis. Nō poteſt mihi perire ex omnibus, quæ in opus pietatis expendero. Forte & ſperare plus aliquid licet. Solet reddere cū uſura, quæ dat gratis. Ita eſt. Etiam cumulabit, & multiplicabit in anima mea uirtutem. Hæc cogitauit, & fecit, ſciens abſq; facto ua-

nas esse cogitationes hominũ. Erat homo in ciuitate Ardinacha: ipsa est, in qua alitus est Malachias; & homo ille sanctus, & austeræ admodũ uitæ, inexorabilis castigator corporis sui, cellã habens iuxta ecclesiã. In ea manebat ieiunijs, & obsecrationibus seruiens die, ac nocte. Ad hũc se contulit Malachias formã uitæ accepturus ab eo, qui uinũ se tali damnauerat sepultura. Et uide humilitatem. A primæua ætate in sancta arte magistrum (quod dubiũ non est) habuerat Deum; & ecce factus est denuo discipulus hominis, homo mitis, & humilis corde. Si nesciebamus, hoc uel solo nobis ipse probauit. Legant hoc qui docere, quæ non didicere, conãtur, discipulos sibi coaceruantes, qui nunquam discipuli extitere, cœci duces cœcorum. Malachias doctus a Deo, doctorem nihilominus quæsiuit hominem, & quidem caute, & sapienter. Quid simile, quæso, afferre quibat, in quo æque daret, caperetque experimentum profectus sui? Si Malachiæ exemplum eis pro minimo est; Pauli opus attendant. Non Euangelium suum, quod non ab homine acceperat, sed a Christo, cum hominibus tamen censuit conferendum; ne forte in uacuum curreret, aut cucurrisset? Vbi ille securus non est, nec ego. Si quis hoc scit, uiderit ne non tam securitas sit, quam temeritas. Sed hæc alterius temporis. Nunc uero sonuit in ciuitate, quod factum est; & commota est uniuersa ad inopinatam nouitatẽ. Stupebant autem omnes, & uirtutem mirabãtur, eoque amplius, quo minus usitatam in gente fera. Videres tunc reuelari ex multorum cordibus cogitationes. Plerique humano affectu pensantes factum, plangere, et dolere; quod dilectus omnibus, delicatusque adolescens duris se adeo laboribus mancipasset. Alij suspicati lenitatem propter ætatem, diffidere de perseuerantia, timere de casu Nonnulli temeritatem causantes indignari, & fremere in eum, quod supra ætatem, & uires inconsulte rem arduam fuisset aggressus. Verum ille sine consilio egit nihil. Nam habuit consilium a propheta, qui ait: Bonũ est homini si portauerit iugum ab adolescentia. Et addit: sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se supra se. Sedebat sibi iuuenculus secus pedes Imarij (hoc enim nomen uiro) & aut discebat obedientiam, aut se didicisse docebat. Sedebat ut quietus, ut mansuetus, ut humilis. Sedebat, & tacebat, sciens secundum prophetam cultum iustitiæ esse silentium sedebat ut perseuerans, tacebat ut uerecundus; nisi quod suo illo silentio in Dei auribus loquebatur cum sancto Dauid: adolescentulus sum ego, & contemptus; iustificationes tuas non sum oblitus. Et sedebat interim solitarius, quia et sine socio, & sine exemplo. Quis enim ante Malachiam districtissimum uiri propositum uel cogitaret attentare? Nempe mirabile omnibus habebatur, non imitabile. Malachias imitabile persuasit, sedendo duntaxat, et tacendo. Intra paucos dies habuit imitatores non paucos prouocatos exẽplo sui. Ita qui primo solitarius sedit, & unicus patris sui, fit iam unus ex multis; fit ex unigenito primogenitus in multis fratribus. Et ut prior in cõuersione, ita in conuersatione sublimior; & qui ante omnes uenit, omniũ iudicio supra omnes emicuit in uirtute. Et dignus uisus est episcopo pariter, & magistro, qui ad Diaconij gradum promoueretur. Et coegerunt eum. Hinc iam leuita Domini publice se ad omne opus pietatis accinxit: plus uero ad eas res, in quibus aliqua iniuria uideretur. Denique cura erat ei maxima in sepeliendis defunctis pauperibus; quod hoc sibi non minus humilitatem saperet, quam humanitatem. Nec defuit nouo nostro Tobiæ

1 *Hoc facit cõtra nostri tẽporis hæreticos, qui Scripturas sacras ex capite suo interpretãtur, nec sequi uolunt sanctorum patrũ expositiones.*

2 *Inaniter commendat Bernardus Sanctum ab officio sepeliendi pauperes mortuos, si*

sepultura negligẽda est, & nullius meriti apud deum, ut docent quidam modo. Sed ut Malachias et Bernardus uiri sancti, et opera eorum iusta, ita dogma istorum peruersum.

rediuiua a muliere tentatio, immo a serpente per mulierem. Germana eius indignitatem (ut sibi uidebatur) officij exhorrens: Quid facis (inquit) o insane? Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et hoc illi quotidie exprobrans ingerebat. Sed respondebatur mulieri stultę iuxta stultitiam suam: Misera tu eloquij casti uocem tenes, sed uirtutem ignoras. Ita ministeriũ, ad quod coactus accesserat, deuotus tenuit, indefessus exercuit. Vnde & censuerunt etiam sacerdotale officium imponẽdum illi. Et factum est ita. Erat autem cum sacerdos ordinatus est, annos natus quasi uigintiquinque. In qua eius utraque ordinatione, si quid præter canonum formam processisse uidetur, ut uere uidetur; siquidem infra uicesimumquintum annum leuiticum ministerium, infra tricesimum adeptus est sacerdotij dignitatem, donandum sane tum zelo ordinatoris, tũ meritis ordinati. Ego uero istud nec in sancto redarguendum; nec usurpandum consulo ei, qui sanctus nõ fuerit. Nec contentus Episcopus, etiam uices suas commisit ei, seminare semen sanctum in gente non sancta: & dare rudi populo, & sine lege uiuenti, legem uitæ, & disciplinæ. Suscepit ille mandatum in omni alacritate, sicut erat spiritu feruens; nec talentis incubans, sed inhians lucris. Et ecce linguæ sarculo cœpit euellere, destruere, dissipare, de die in diem factitans praua in directa, et aspera in uias planas. Exultabat ut gigas ad discurrendum ubique. Diceres ignem urentem in consumendo criminum uepres. Diceres securim, uel asciam in deijciendo plantationes malas, extirpare barbaricos ritus, plãtare Ecclesiasticos. Veternosas omnes (neque enim paucæ inueniebantur) abolebat superstitiones; seu quaslibet, ubicunque deprehendisset, malignitates, immissas per angelos malos. Denique quicquid incompositum, quicquid indecorum, quicquid distortum obuium habuisset, non parcebat oculus eius; sed uelut grando grossos è ficubus, & sicut puluerem uentus a facie terræ; sic coram facie sua eiusmodi nitebatur totum pro uiribus exturbare, ac delere de populo suo. Et pro his omnibus tradebat iura cœlestia optimus legislator. Leges dabat plenas iustitiæ, plenas modestiæ, & honesti sed & Apostolicas sanctiones, ac decreta sanctorum patrum, præcipueque consuetudines sanctæ Romanæ Ecclesiæ in cunctis ecclesijs statuebat. Hinc est quod hodie in illis ad horas canonicas cantatur, & psallitur, iuxta morem uniuersæ terræ: Nam minime id ante fiebat, ne in ciuitate quidem. Ipse uero in adolescentia cantum didicerat; & in suo cœnobio mox cantari fecit; cum necdũ in ciuitate, seu in episcopatu uniuerso cantare scirent, uel uellent. Deinde usum saluberrimum confessionis, sacramentum confirmationis, contractum cõiugiorũ: quæ omnia aut ignorabant, aut negligebãt, Malachias de nouo instituit. Et de his ista pro exemplo sufficiant. Nam & per totum historiæ textum breuitatis studio plurima præterimus.

3

O hæretice, si sanctorum patrum decreta, si sanctæ Ro. ecclesiæ consuetudines, si horæ canonicæ & cantus ecclesiasticus res essent superstitiosæ, & inanes, imo etiam malæ & damnatæ, ut perperam dicis, Sanctus uir nunquam hæc in regnum Hyberniæ introduxisset. Quod cũ fecerit, conuinceris tu mendacij & impietatis.

4

Confessionis usum, cõfirmationis sacramentum, et cõtractum cõiugiorum nõ introduxisset Malachias, nisi hæc essent tria Ecclesiæ sacramenta, quæ ẽt nunc impugnãtur ab hæreticis.

5

Nota tu qui de sacramentis Ecclesiæ aliud cõstituis et doces quã ritus hẽat uniuersalis ecclesiæ, quãdo sanctissimus uir non est ausus aliquid sup his loqui, nisi prius consuleret doctũ & Catholicum Episcopum.

Cum esset illi studium, & zelus maximus circa cultum diuinorum, & uenerationem sacramentorum; ne forte de his aliquid constitueret, uel doceret secus q̃ ritus haberet uniuersalis ecclesiæ; subijt animum, adire Episcopum Malchum, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum, & uirtutum; & sapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hybernus; sed in Anglia conuersatus fuerat in habitu, & proposito monachali in Vintoniensi monasterio. De quo assumptus est in Episcopum in Lesmor ciuitatem Mumoniæ; & ipsa nobilior inter cæteras regni illius.

Ibi tanta ei desuper collata est gratia; ut non modo uita, & doctrina, sed & signis clareret. Quorũ duo pono exẽpli causa; ut omnibus innotescat qualem in sciẽtia sanctorũ Malachias habuerit preceptorem. Puerũ mente captũ ex his, quos lunaticos uocant, inter confirmandũ sacra unctione sanauit. Hoc ita notũ, certumq; fuit, ut illũ mox constituerit hostiariũ domus suæ; uixeritq; idem puer incolumis in eo officio usq; ad uirilẽ ætatem. Surdo auditũ restituit; in quo idem mirabile quiddam confessus est: q cũ sanctus utriq; auriculæ hinc inde digitos immisisset, duos quasi porcellos ex ipsis exire senserit. Pro his, atq; huiusmodi fama crebrescente, nomen grande adeptus est; ita ut ad eum scoti, Hybernicq; confluerent; & tanq̃ unus omniũ pater ab omnibus coleretur. Ad hunc ergo Malachias accepta benedictione patris Imarij, & ab episcopo missus, cũ prospere peruenisset, benigne a sene susceptus est. Qui annos aliquot cũ eo mansit, ut per hanc temporis moram hauriret plenius de pectore ueterano, sciens scriptum, Quia in antiquis est sapientia. Sed ne hoc quoq; ad causam defuisse reor; quod magnus ille prouisor uniuersorũ uoluit seruum suum Malachiam in loco tam celebri notum fieri omnibus, qui erat omnibus profuturus. Nec enim poterat non esse gratus, quibus notus fuisset. Deniq; unũ interim accidit, per quod ex aliqua parte quod notũ Deo erat, in illo manifestũ fecit hominibus. Inter regem Mumoniæ (quæ est Hyberniæ pars Australis) & germanum eius orta simultate; & fratre facto superiori, rex pulsus regno confugit ad Episcopũ Malchum. Non tamen ut ope illius regnũ recuperaret; sed magis princeps deuotus dedit locũ iræ, & necessitatem in uirtutem conuertit, priuatam eligens ducere uitam. Cumq; Episcopus regẽ suscipere debito honore pararet, abnuit ille, se malle inquiens tanq̃ unum ex illis esse pauperibus fratribus, qui illi adhærerent; regiũ fastum deponere; & cõmuni paupertate fore contentũ; expectare potius Domini uoluntatem, q̃ per uim recipere regnũ; nec uelle pro suo honore terreno sanguinem humanum effundere, qui contra se clamet ad Deum de terra. Quo audito axultat Episcopus; & admiratus deuotionem satisfacit uoto. Quid plura? Traditur regi paupercula domus ad habitandũ, & Malachias in Magistrũ, ad uictum panis cum sale & aqua. Porro ad delitias sufficiebat Regi, Malachiæ præsentia, uita, atq; doctrina; ita ut diceret ei: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Ad hæc per singulas noctes lachrymis suis stratũ suum rigabat: sed & quotidiano aquæ frigidæ balneo male calentem extinguebat in carne libidinẽ. Et orans Rex cum rege dicebat: Vide humilitatem meam, & laborem meum; & dimitte uniuersa delicta mea. Et non amouit Deus orationem eius, & misericordiam suam ab eo. Et exaudita est oratio eius; etsi secus q̃ intenderet ipse. Nam is quidem sollicitus erat pro anima sua: Sed uindex innocentiæ Deus, hominibus ostendere uolens, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico, parabat interim facere iudiciũ iniuriam patienti, quod ille penitus non sperabat. Et suscitauit Deus spiritũ uicini regis: neq; enim unũ est Hibernia Regnũ, sed diuisa in plura. Hic itaq; uidens quæ fa[illegible] sunt, repletus est Zelo; & hinc quidem indignans prædonũ libertati, & insolentiæ superborũ, inde uero miserans Regni desolationem, & Regis de[illegible]ectionem, descendit ad cellulam pauperis: suadet reditũ, sed nõ persuadet. Instat tamen, spondet opem, de effectu non diffidere monet, Deum assu-

6 *Vide hæretice quomodo deus approbare uoluerit sanctum & uenerabile esse confirmationis sacramentũ quando in exhibitiõe illius p sanctum episcopum, miraculũ tale patrare dignatus est.*

turum promittit, cui non poterunt resistere omnes aduersarij eius. Proponit etiam oppressionem pauperũ, patriæ uastationẽ, & non proficit. Cæterum accedente mandato Episcopi, & Malachiæ consilio; de quibus ille pendebat totus, uix tandem acquiescit. Sequitur Rex regem, & iuxta uerbũ Regis, sicut fuerat uoluntas in cœlo, tota facilitate pulsis prædonibus, reducitur homo in sua cũ exultatione suorũ, regnoq; restituitur suo. Dilexit ex tunc rex ille, & semper reueritus est Malachiam; eoq; propensius, quo plenius in sancto uiro digna ueneratione, & amore compererat. Cuius enim tantam meruit in sua aduersitate familiaritatem, sanctitatem ignorare non potuit. Propterea magis in sua prosperitate perpetuis illum amicitijs, deuotisq; colebat obsequijs; & libenter audiebat eum, & audito eo multa faciebat. Et de his satis. Veruntamen non fortuitu factũ reor, quod ita iam tunc magnificauit eum dñs in conspectu regnũ: sed quia uas electionis sibi erat ille, portaturus nomen suũ corã regib9, & principibus.

Mortua est interim soror eius illa, quã præfati sumus. Nec prætereundæ uisiones, quas uidit de ea. Huius siquidem sanctus carnalem exhorruerat uitam, & tanto Zelo, ut se denouerit non uisurũ eam in carne uiuentem. At illi, carne soluta, solutũ est uotum; & cœpit uidere in spiritu, quam in corpore noluit. Quadam nocte audiuit per somniũ uocem sibi dicentis, sororem eius stare foras in atrio, & ecce per totos triginta dies nihil gustasse. Qui euigilans cito intellexit, cuius escæ inedia marceret. Et diligenter discusso numero dierũ, quem audierat, ipsum esse reperit, ex quo pro ea panem de cœlo uinũ non obtulisset. Tum ille, qui sororis non animam oderat, sed peccatũ, beneficentiam, quam intermiserat, rursum adoritur. Necq; id frustra. Non multo post uisa est illi peruenisse ad limen ecclesiæ, necdum tamen posse intrare; apparere etiam in ueste pulla. Cumq; ille perseueraret curans ne qua die solita stipe frustraretur: secundo uidit eam in ueste subcandida admissam quidem intra ecclesiam, sed altare contingere non permitti. Tertio tandem uisa est aggregari cœtui candidatorũ, & in ueste candida. Vides lector quantũ ualeat deprecatio iusti assidua? Vere regnũ cœlorum uim patitur; & uiolenti rapiunt illud. Nonne tibi uidetur Malachiæ oratio uicem quodammodo effractoris exhibuisse cœlestibus portis, quãdo peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod suis meritis negabatur? Hanc uim, Iesu bone, tu qui pateris, facis, ualidus & pius ad saluandũ, faciens misericordiam, & potentiam in brachio tuo, & in sacramento tuo, seruans sanctis, qui in terra sunt, usq; in cõsumationem seculi. Hoc plane sacramẽtũ potens peccata cõsumere, debellare obuias potestates, inferre cœlis reuertentes de terra.

7
Heus tu qui negas in sanctissima eucharistia uerum Christi corpus contineri, qui iactas errorem esse Missam applicare defunctis, orationes uiuorum non prodesse mortuis, lege hoc caput, & miser confundere.

Et Dominus quidem in regione Lesmorensi sic præparabat dilectum suum Malachiam ad gloriam nominis sui. Verum qui miserant eum nomine iam ferentes absentiam eius missis epistolis reuocant illum. Quo reddito suis, & quidem instructione de omnibus, quæ oporteat: en opus a Deo paratum, & seruatum Malachiæ. Vir diues, & potens, qui locum Benchor, & possessiones eius tenebat, inspiratus a Deo confestim in manu eius sua omnia dedit, & se quoq;. Et is auunculus eius. Sed Malachiæ spũs, q̃ carnis propinquitas pluris fuit. Ipsum quoq; locum Benchor, de quo cognominabatur, tradidit ei princeps ut ædificaret ibi Monasteriũ uel potius reędificaret. Nempe nobilissimũ extiterat ante sub primo pa-

tre Congello multa milia monachorum generans, multorum Monasteriorum caput. Locus uero sanctus, fœcundusq́ꝫ, sanctorum copiosissime fructificans Deo, ita ut unus ex filijs sanctæ illius congregationis, nomine Luanus, centum solus Monasteriorum fundator extitisse feratur. Quod idcirco dixerim, ut ex hoc uno conijciat lector, quàm ingẽs fuerit reliqua multitudo. Deniq́ꝫ ita Hyberniam, scotiamq́ꝫ repleuerunt genimina eius, ut ea potissimum tempora Dauidici illi uersiculi præcinisse uideantur: Visitasti terram, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam. Flumen dei repletum est aquis, parasti cibum illorum, quoniã ita est præparatio eius. Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius: in stillicidijs eius lætabit geniminans. Et in hunc modum cæteri, qui sequuntur. Nec modo in præfatas, sed in exteras etiam regiones, quasi inundatione facta, illa se sanctorum examina effuderunt. E quibus ad has nostras Gallicanas partes sanctus Columbanus ascendens, Lexoniense construxit Monasteriũ, factus ibi in gentem magnam. Aiunt tam magnam fuisse, ut succedentibus sibi uicissim choris, continuarentur solemnia diuinorum, ita ut ne momẽtum quidem diei, aut noctis uacaret a laudibus. Hæc de antiqua dicta sint Bẽchorensis Monasterij gloria. Hoc olim destructũ a piratis ob insigne dignitatis antiquæ Malachias ueluti quandam replantaturus paradisum amplexus est, & quia multa corpora sanctorum dormirent ibi. Nam ut taceam illa, quæ in pace sepulta sunt, ferunt nongentos simul una die a piratis occisos. Erat quidem ingens loci illius possessio, sed Malachias solo contentus loco sancto, totas possessiones, & terras alteri cessit. Siquidẽ a tempore, quo destructum est Monasterium, non defuit qui illud teneret cum possessionibus suis. Nam & constituebãtur per electiones etiam & Abbates appellantur, Seruantes nomine, & si non re, quod olim extiterat. Cumq́ꝫ suaderent multi non alienare possessiones, sed totũ simul retinere sibi, non acquieuit paupertatis amator, sed fecit eligi iuxta morem qui eas teneret, loco (ut prædiximus) retento sibi, & suis. Et fortassis consultius, ut post apparuit, integrum retinuisse, si non magis suæ prospexisset humilitati, quàm paci. Itaq́ꝫ ex mandato patris Imarij assumptus secum decem circiter fratribus, ueniẽs ad locum cœpit ædificare. Vbi quadam die cum in securi ipse secaret, casu ex operarijs unus, illo uibrante in aera securim, locũ incaute occupauit, quo ictus destinabatur: & cecidit super spinam dorsi eius, tanto utiq́ꝫ impetu, quanto ille conatu impingere ualuit. Corruit ille: accurrere omnes putantes aut percussum aut mortuum. Et tunica quidem scissa a summo usq́ꝫ deorsum, homo uero illæsus inuentus est, tam modice, & summatim perstricta cute, ut nix in superficie uestigium appareret. Stabat homo incolumis, quem securis prostrauerat, intuentibus, & stupentibus, qui circunstabant. Vnde & facti alacriores, promptiores exinde ad opus inuenti sunt. Et hoc initium signorum Malachiæ. Porro oratorium intra paucos dies consummatum est, de lignis quidem leuigatis, sed apte, firmiterq́ꝫ contextum, opus scoticum pulchrũ satis. Et exinde seruitur Deo in eo, sicut in diebus antiquis, simili quidem deuotione, etsi non patri numero. Præfuit Malachias loco illi temporali quanto, patre Imario ita constituente: ipse rector, ipse regula fratrum. Legebant in uita eius quomodo conseruarentur: & ipse ante illos præibat in iustitia, & sanctitate coram Deo; nisi quod preter instituta communia,

8 *Nota tu obtrectator, quam sancti uiri ex Monasterijs pdierint etiam Bernardi tempore quod quæ si recens dicere possumus*

9 *Quid dicent hæretici ad cõtinuas has diei & noctis orationes? Instituisset ne hunc orãdi morem uir sanctus, si non cognouisset placere Deo, & uehementer quidem placere?*

10 *Ita appellantur sancti, nempe dormientes, non autem emortui.*

multa singulariter faciebat, in quibus potius præibat omnes, & aliorum nemo illum poterat ad tam ardua sequi. Eo temporis, & eo loci quidam infirmabatur. Cui assistens diabolus, & aperte loquens suggerebat, ne unquam crederet monitis Malachiæ, sed si intraret ad se, cultello eum peteret, & occideret. Quo cognito qui illi ministrabant, ipso infirmo prodente, uerbum proferunt ad Malachiam præmunientes. At ille solita arma orationis arripiens, impauidus hostem aggressus: & infirmitatem fugat, & dæmonem. Erat autem nomen uiro Malchus. Frater est iste secũdum carnem Christiani nostri Mellifontis Abbatis. Ambo enim superstites adhuc sunt, sibi in spiritu modo germaniores. Nam ille ut literatus est, cõtinuo non ingratus loco eodem conuersus ad dominum, habitum simul, animumque mutauit. Et cognouere fratres malignum inuidere bonis eorum: & ædificati sunt, facti de reliquo cautiores. Clericum nomine Michaelem dissenteria laborantem, & desperantem, mittens ei aliquid de mensa sua, eodem loco sanauit. Secundo eundem ipsum grauissima infirmitate correptum, & corpore pariter curauit, & mente. Ilico enim adhæsit Deo, & Malachiæ seruo eius, timens ne deterius aliquid sibi contingeret, si denuo ingratus tanto inueniretur, & beneficio, & miraculo. Et nũc ut audiuimus præest cuidã Monasterio sito in partibus Scotiæ, & hoc nouissimum omnium, quæ ille fundauit. Pro huiusmodi augescebat in dies & opinio, & congregatio Malachiæ, & grande ei nomen intus, & foris, non tamen re grãdius. Nempe ibi demorabatur etiam factus Episcopus quod locus esset uicinus ciuitati.

Vacabat tunc temporis Episcopalis sedes, & iãdiu uacarat Malachia nolente assentire. Siquidem ipsum elegerant. Persistentibus tamen illis, tãdem aliquando cessit, accedente ad uim faciendã mandato magistri sui, necnon & Metropolitani. Tricesimo ferme ætatis suæ anno, Malachias consecratus Episcopus introducitur connereth; hoc enim nomẽ ciuitatis. Cum autem cœpisset pro officio suo agere, tunc intellexit homo Dei non ad homines se, sed ad bestias destinatum. Nusquam adhuc tales expertus fuerat in quantacunque barbarie. Nusquam repererat sic proteruos ad mores, sic ferales ad ritus, sic ad fidem impios, ad leges barbaros, ceruicosos ad disciplinam, spurcos ad uitam. Christiani nomine, re pagani. Non decimas,

11 *Si ubi hæc non fiunt, ibi sunt nomine Christiani, re pagani, considera modo si fiunt apud nouatores nostros, et facile qui sint indicabis.*

non primitias dare, non legitima inire coniugia, non facere confessiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inueniri. Ministri altaris pauci admodum erant. Sed enim quid opus plurium, ubi ipsa paucitas inter laicos propemodum otiosa uacaret? Non erat quod de suis fructificarent officijs in populo nequam. Nec enim in ecclesijs aut prædicantis uox, aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? Aut cedendum turpiter: aut periculose certandum. Sed qui se pastorem, & non mercenarium agnoscebat, elegit stare, quam fugere; paratus & animam suam dare pro ouibus, si oportuerit. Et quanquam omnes lupi, & oues nullæ, stetit in medio luporum pastor intrepidus, omnimodis argumentosus quomodo faceret oues de lupis. Monere communiter; secreto arguere; flere per singulos; nunc aspere, nunc leniter conuenire, prout cuique expedire uidebat.

12 *Et hic uides pernoctationes in orationibus.*

In quibus per hæc minus profecisset: cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas peruigiles duxit extendẽs manus in oratione. Et cum uenire ad ecclesiam nollent, per uicos, et plateas occurrebat

inuitis,

inuitis;& circumiens ciuitatem perquirebat anhelus quem Christo acquireret. Sed & foris rura, & oppida nihilominus sæpius percurrebat, cum sancto illo comitatu discipulorum suorum, qui nunq̃ deerant lateri eius. Ibat,& erogabat uel ingratis cœlestis tritici mensuram. Nec uehebatur equo,sed pedes ibat,& in hoc uirum se apostolicum probans. Iesu bone quanta passus est pro nomine tuo bellator tuus a filijs sceleratis:quãta sustinuit ab his ipsis;quibus,& pro quibus loquebatur bona tibi? Quis digne exprimat in quantis uexatus,quibus affectus sit contumelijs, quibus iniurijs lacessitus,quoties lassatus inedia,quoties afflictus in frigore,et nuditate?Attamen cum his qui oderunt pacem,erat pacificus, instans nihilominus opportune,importune.Blasphematus obsecrabat;iniuriatus opponebat scutum patientiæ,& uincebat in bono malum. Quidni uicisset? Perseuerauit pulsans,& secundum promisionem,tandem aliquando pulsanti apertum est. Quomodo poterat non sequi,quod ueritas prænuntiauerat secuturum?Dextera Domini fecit uirtutem,quia os domini locutũ est ueritatem. Cessit duritia,quieuit barbaries, et domus exasperans paulatim leniri cępit,paulatim correptionem admittere,recipere disciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges; Romanæ introducuntur. Recipiuntur ubiq; ecclesiasticæ consuetudines;contrariæ reijciũtur. Reædificantur basilicæ:ordinatur clerus in illis:sacramentorum rite solemnia celebrantur. Confessiones fiunt.Ad ecclesiam conueniunt plebes. Concubinatus honestat celebritas nuptiarum.Postremo sic mutata in melius omnia; ut hodie illi genti conueniat, quod Dominus per Prophetam dicit: Qui ante non populus meus,nunc populus meus.Contigit post annos aliquot destrui ciuitatem a rege Aquilonaris partis Hyberniæ: quia ab Aquilone panditur omne malum.Et forte malum illud bene utentibus bonum fuit. Quis scit enim si tali flagello Deus delere uoluit mala antiqua populi sui? Istiusmodi Malachias necessitate compulsus,et ipse exijt cum turba discipulorum suorum. Nec otiosus exitus eius. Hac occasione monasterium Ibracense constructum est,eunte illo Malachia cum suis numero centum uiginti fratribus.Ibi occurrit ei Cormacus Rex. Ipse est qui olim Regno pulsus sub cura Malachiæ de misericordia Dei consolationem accepit. Et locus ille situs in Regno eius.Gauisus est Rex uiso Malachia,se & omnia sua exponens ei,& his,qui cum eo erant;utpote non ingratus,nec immemor beneficij. Adducta incontinenti animalia multa ad usus fratrum; multa insuper in auro,& argento ad sumptus ædificiorum pro regia liberalitate collata.Ipse quoq; erat intrans,& exiens cum eis sedulus, & officiosus,habitu quidem Rex,sed animo discipulus Malachiæ. Et benedixit loco illi Dominus propter Malachiam.Et in breui factus est magnus, rebus,possessionibus,& personis.Vbi uelut de nouo inchoans,legem,& disciplinam,quam alijs imponebat,magis ipse portabat Episcopus,& magister.Ipse in ordine uicis suæ,coquinæ ministerio inseruiebat; ipse fratribus cum recumberent,ministrabat.Inter succedentes inuicem fratres ad cantandũ,legendumue in ecclesia non se pręteriri patiebatur,strenue implens & ipse officium loco suo,tanq̃ unus ex illis.Sanctæ paupertatis non modo participem,sed & principem se exhibebat, ipsius præcipue super omnes abundantius æmulator existens.

13 *Ecce quomodo introducit Malachias Romanas leges, ecclesiasticas consuetudines, & sacramentorum ritus. Quid dicis hæretice,qui hæc contemnere et damnare præsumis?Faceret ne hoc uir deo plenus, si uera essent quæ tu improbe effundis?*

14 *Conuincit hoc facto optimus rex quosdã improbos nostri seculi homines,qui scripserunt supstitiosum esse & impium sacrificium, offerre bona tẽporalia pro ædificandis Ecclesijs,altaribus Monasterijs,& cæteris quæ ad seruorum dei usum pertinent.*

Cantus in Ecclesia.

Dum hæc ita aguntur,contigit infirmari Archiepiscopum Celsum; Et

ipse est, qui Malachiam in Diaconem, Presbyterum, Episcopumq; ordinauit. Et cognoscens quia moreretur, fecit quasi testamentum; quatenus Malachias deberet succederē sibi; quod nullus alius uideretur dignior, qui episcoparetur in sede prima. Hoc præsentibus indixit, hoc mandauit absentibus, hoc spiritualiter ambobus Mumoniæ regibus, & maioribus terræ sancti Patricij auctoritate præcepit. Cuius reuerentia, & honore, tanquam Apostoli illius gentis, qui totam patriam conuertisset ad fidem, sedes illa, in qua & uiuens præfuit, & mortuus requiescit, in tanta ab initio cunctis
15 ueneratione habetur; ut non modo Episcopi, & sacerdotes, & qui de clero sunt, sed etiam Regum, ac principum uniuersitas subiecta sit Metropolitano in omni obedientia; & unus ipse omnibus præsit. Verum mos pessimus inoleuerat quorūdam diabolica ambitione potentū, sedem sanctam obtentū iri hæreditaria successione. Nec enim patiebant̃ episcopari, nisi q̃ essent de tribu, & familia sua. Nec parū processerat execranda successio, decursis iam in hac malitia quasi generationib⁹ q̃ndecim. Et eousq; firma uerat sibi ius prauū, immo omni morte puniendam iniuriā, generatio mala, & adultera; ut etsi interdum defecissent clerici de sanguine illo, sed Episcopi nunquam. Deniq; iam octo extiterant ante celsum uiri uxorati, et absq;
16 ordinib⁹, litterati tamen. Inde tota illa per uniuersam Hyberniam, de qua superius diximus, dissolutio Ecclesiasticæ disciplinæ, censurę eneruatio, religionis euacuatio. Inde illa ubiq; pro mansuetudine Christiana, sæua sub introducta barbaries, immo paganismus quidam inductus sub nomine Christiano. Nam quod inauditū est ab ipso Christianitatis initio, sine ordine, sine ratione mutabant̃, & multiplicabantur Episcopi pro libitu Metropolitani; ita ut unus Episcopatus uno non esset contentus; sed singulæ pene Ecclesiæ singulos haberent Ep̄os. Nec mirū. Nam q̄uo tā morbidi capitis membra ualerent? Pro his Celsus, atq; h̄moi malis populi sui uehementer dolens (erat enim uir bonus, et timoratus) curauit omni modo h̄re sibi successorē Malachiā: ꝙ ꝑ ip̄m cōsideret posse explātari male radicatā successionem; qui charus esset omnibus, & quem omnes æmularētur, & dominus erat cū eo. Nec frustratus a spe sua. Nam illo mortuo, substitutus est Malachias, non tamē mox, neq; id facile. Ecce enim de semine nequam, qui occupet locū, Mauritius nomine. Is per quinquenniū fretus potentia seculari incubauit Ecclesiæ, nō Episcopus, sed Tyrannus. Nam uota piorū magis in Malachiam cōuenerant. Deniq; suadebant eum subire onus iuxta constitutionem Celsi: sed ille, qui omne sublime, haud secus q̄ suum præcipitiū declinabat, bonam sibi uidebatur nactus occasionē excusandi: ꝙ per id temporis introitus eius pacificus esse non posset. Instabant tam sancto operi, & solicitabant omnes; duo potissimum Episcopi Malchus, & Gislebertus. Quorum prior, ipse est senior. Lesmorensis, de quo supra mentio facta est: alter, quem aiunt prima functū legatione apostolicæ sedis per uniuersam Hyberniam. Qui triennio iam decurso in hac præsumptione Mauritij, & Malachiæ dissimulatione, non ferentes ultra Ecclesiæ adulteriū, dedecus Christi, conuocatis Episcopiscopis, & Principibus Terræ, uno spiritu adeunt Malachiam parati uim facere. At ille renuere primū. Prætēdere siquidem difficultatem rei, nobilis illius prosapiæ multitudinem, fortitudinem, ambitionem: multū esse ad se pauperculum opponere sed tot, tantis, talibus, taliter radicatis; qui iam annos ferme du-

Contra id quod modo pertentant subuersores nostri, ut uidelicet clerici, sacerdotes & Episcopi in omnibus subsint Regibus, principibus & laicis Magistratibus, ac ab illis iudicentur.

Isti qui uxorati & sine ordinibus hāc ecclesiam rexerūt, præcursores fuerunt nostrorum hæreticorum nam tales cuperent illi uidere episcopos omnes, docentq; esse debere, contra sanctorū patrum traditiones.

centos,quasi hæreditate possedissent sanctuarium Dei, & nunc quoq; id præoccupassent; non posse illos extirpari, nec cũ mortibus hominũ quidem:sua non interesse fundi humanũ sanguinem occasione sui: postremo iunctũ se sponsæ alteri, quam dimittere non liceret. Verũ illis econtrario instantibus,& clamantibus,quia a domino sermo egressus est; sed & tota auctoritate iubentibus subire onus, atq; intentantibus anathema; ad mortem(inquit)ducitis me;sed obedio spe martyrij,hac tamen conditione,ut si iuxta fidem uestram,res in melius cedat, & uẽdicet sibi Deus suã hæreditatẽ a diripientibus eam,tunc demũ omnibus consumatis, & Ecclesia pacem habente,liceat redire ad priorem sponsam meam,& amicã, de qua rapior,paupertatem;& pro me illic aliũ substituere,qui tunc forte repertus idoneus fuerit. Nota lector uirtutem uiri, & animi puritatẽ,nec honorem scilicet affectantis,nec formidantis mortem pro Christi nomine.Quid hoc animo purius,quidue fortius,ut se exponens periculo & labori,alteri fructũ cedat, ipsam in loco principatus securitatem, & pacẽ. Facit hoc cũ liberum sibi ex pacto retinet reditũ ad paupertatẽ, pace, & libertate Ecclesiæ restituta. Spondentibus illis demũ acquieuit uoluntati eorũ,uel potius Dei;a quo sibi iam olim præostẽsum recordabat̃,quod de se modo dolebat fieri. Nempe iam ægrotante Celso, apparuit Malachię,& quidem longe posito,& nescienti,mulier procerę staturę, & reuerendi uultus. Percunctanti quę nam esset, responsum est esse uxorẽ Celsi. Quę tradens ei uirgã pastoralem,quã manu tenebat,disparuit. Paucis decursis diebus Celsus moriens misit baculũ suum Malachię, tanq; sibi successuro,quem ut uidit,agnouit ipsum esse, quem uiderat. Huius pręcipue recordatio uisionis terruit Malachiam; ne si quod diu satis dissimularat, ultra renueret,diuinę iam uideretur resistere uoluntati. Veruntamen Ciuitatem non intrauit, quandiu ille incubator uixit;ne hac occasione contingeret mori quenq; ex his,quibus uitam magis ministraturus ueniebat. Ita per bienniũ(nam id tẽporis superuixit ille) agẽs extra urbẽ strenuę in uniuersa prouincia opus episcopale exercuit. Illo igitur celeri morte facto de medio;rursum Nigellus quidam,immo uero nigerrimus,sedem pręripuit. Et in hoc animę suę Mauritius adhuc uiuens prouiderat, ut hunc haberet hęredem:in quo qui dãnandus exibat, operibus adijcere dãnationis persisteret. Erat enim & ipse ex damnata progenie cognatus Mauritij. Cęterum Rex,& Episcopi,& fideles Terrę nihilominus conuenerunt,ut introducerent Malachiam. Et ecce consiliũ malignantiũ ex aduerso. Quidam de filijs Belial promptus ad malitiã, potens in iniquitate,sciens locũ, ubi pariter conuenire decreuissent, multis aggregatis sibi, latenter uicinũ occupat collem eminentẽ e regione; unde illis tractantibus alia, repentino impetu super incautos irruerent,& interficerent innocentes. Condixerant enim etiã regem cũ Episcopo trucidare,ut non esset qui uindicaret sanguinem iustũ. Res innotuit Malachię;& intrans Ecclesiam(erat enim prope) eleuatis manibus orauit ad dñm. Et ecce nubes,& caligo,sed & tenebrosa aqua in nubibus aëris diem uerterunt in noctem. Fulgura quoq; & to- 17
nitrua,& horribiles spiritus procellarũ diem ultimũ minitantur;Vicinãq; elemẽta intentant omnia mortẽ. Et ut scias lector quod oratio Malachiæ concusserit elementa,solos intercepit tempestas,qui quærebant animam eius; solos turbo tenebrosus inuoluit,qui parauerãt opera tenebrarũ. De-

Tu qui detrahis orationibus, uide quod oratio Malachiæ cõcusit elementa.

tiūq; ipse, qui princeps extiterat tanti mali, fulmine percussus interiit cũ tribus aliis; & fuere consortes mortis, qui fuerant participes sceleris. Quorũ sequenti die inuenta sunt corpora semiusta, & putrida, hęrentia ramis arborũ, ubi quemq; spiritus eleuans allisisset. Alii quoq; tres semiuiui inuenti sunt. Cæteri omnes circunquaq; dispersi. Illos autem, qui cũ Malachia erant, quamuis proximos loco, tempestas omnino non tetigit, nec quicq; molestiæ intulit. In facto isto recens capimus experimentũ ueritatis uerbi illius: Quia oratio iusti penetrat cœlos. Sed & nouum antiqui exemplũ miraculi; quo olim tota Ægypto uersante in tenebris, solus Israel in lumine mansit, dicẽte scriptura: Vbicunq; Israel erat, lux erat. Huc mihi accurrit & factũ sancti Helię, nunc quidẽ ab extremis terrę nubes, & pluuias educentis, nunc uero super blasphemos inuocantis ignẽ de cœlo. Et modo de simili clarificatus est Deus in seruo suo Malachia.

Anno ætatis suæ, xxxviij. pauper Malachias, pulso incubatore, intrauit Ardinacha Põtifex, & Metropolitanus totius Hyberniæ. Rege uero, cæterisq;, qui introduxerant eum, ad propria remeantibus; ipse remanet in manu Dei: & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce uiperea soboles frendens, & uociferans se exhæredari, tota se intus, & foris suscitat aduersus dominũ, & aduersus Christũ eius. Porro Nigellus uidens sibi imminere fugam, tulit secum insignia quædã sedis illius, textũ scilicet Euangeliorũ, qui fuit beati Patritii, baculumq; auro tectũ, & gẽmis preciosissimis adornatũ, quem nominant baculũ Iesu; eo q ipse dominus (ut fert opinio) eum suis manibus tenuerit, atq; formauerit. Et hæc summę dignitatis, & uenerationis, in gente illa. Nẽpe notissima sunt, celeberrimaq; in populis, atq; in ea reuerentia apud omnes; ut qui illa habere uisus fuerit, ipsum habeat Episcopũ populus stultus, & insipiens. Ibat homo gyrouagus, & alter satanas circuibat terrã, & perambulabat eam, insignia sacra circunferens. Quæ ubiq; ostentans, ubiq; eorũ gratia receptabatur, concilians sibi per hęc animos omnium, & a Malachia, quosq; potuisset, auertens. Hęc ille. Erat aũt princeps quidã de potentioribus iniquę progeniei; quem Rex priusq; Ciuitatem exiret, iurare coegerat pacẽ tenere Episcopo, acceptis ab eo insuper obsidibus multis. Is post regis exitũ, nihilominus Ciuitatẽ ingressus, consiliũ habuit cũ propinquis, & amicis, quominus Ciuitatẽ ingressus, consiliũ habuit cũ propinquis, & amicis, quo-

18 modo sanctũ dolo tenerent, & occiderent. Timebant uero plebem. Et coniurantes in necem Malachię, cõstituere locũ, & diem; & traditor dedit eis signũ. Ipso die cũ uespertina iam solẽnia in Ecclesia celebraret antistes cũ uniuerso clero, & multitudine populi, mittit ad ipsum nequã ille in uerbis pacificis in dolo, rogans quatenus ad se dignetur descendere, ut faciat pacẽ. Respondentibus qui assistebant, ipsum potius ad Episcopum debere uenire; Ecclesiam esse cõpetentiorem locũ firmandæ pacis; liquidem præsenserant dolũ. Subiungunt qui missi erant, hoc tutũ nõ esse Principi, timere eum capiti suo, nec se credere turbis, quę se ante hos dies caussa Episcopi propemodũ interemissent. Contendentibus in hunc modũ, illis quidẽ, ut iret; istis uero, ne iret; Episcopus cupidus pacis, & mortis nõ timidus, sinite (inquit) fratres, sinite me imitari magistrũ meum. Sine caussa sum christianus, si Christum non sequor. Forte flecto humilitate tyrannum, & si non, uinco tamen exhibens oui pastor, sacerdos laico, quod mihi ille debuerat. Vos quoq;, quod in me est, non parum ędifico exemplo tali.

Ecce quod Ecclesia non ob id ædificatur dũtaxat, ut populus ad audiendum uerbum dei, & ad percipiendũ sacramenta illuc conueniat, ut uolunt quidã male docentes hoc tẽpore, sed etiã ut in ea ab Episcopis celebrẽtur diuina officia cum uniuerso clero & populi multitudine.

tali. Quod enim si contingat occidi? Non recuso mori, ut uos uitæ ex me teneatis exemplum. Oportet episcopum (ut ait episcoporum Princeps) non dominari in clero, sed formam fieri gregis. Haud aliam sane formam q̃ ab illo accepimus, qui humiliauit semetipsum factus obediens usq; ad mortem. Quis mihi det hanc relinquere filijs signatam sanguine meo? Experiemini certe an sacerdos uester digne satis a Christo didicerit, mortẽ non timere pro Christo. Et surgens cœpit ire flentibus cunctis, & supplicantibus, ne tantum cuperet pro Christo mori, ut tantum Christi gregem desolatum relinqueret. Verum ille totam spem suam ponens in domino, tota alacritate perrexit, tribus tantum comitatus discipulis, paratis mori cum eo. Qui ut calcato limine domus repente se medio intulit armatorũ, scuto fidei ipse munitus, concidere facies omnium, quia pauor irruit super eos, ita ut dicere posset episcopus: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Hoc uerbum uerum est. Videres hostiam stantẽ, Carnifices ferro armatis manibus undiq; circunstantes: & qui immolaret non erat. Putares stupere lacertos: sic non fuit, qui non extenderet manum. Nam & is quoq;, qui caput malitiæ uidebatur, assurgit ei potius, q̃ insurgit. Vbi, quæso, signum, o homo, quod dederas in mortem Pontificis? Hoc magis honoris signum, q̃ mortis indicium. Deferre est hoc, nõ mortem inferre. Res mira, pacem offerũt, qui necem parauerant. Nõ est, quod abnuat, qui & uitæ periculo quæsierat eam. Itaq; facta est pax, & tam firma, ut ab illa die hostem sacerdos non modo pacatum habuerit, sed subditum, sed deuotum. Quo audito fideles quiq; gauisi sunt, quod non modo saluatus sit sanguis innoxius in die illa, sed & nocentium multorum animæ Malachiæ meritis euaserint ad salutem. Et apprehẽdit omnes circũquaq; timor, audientes quomodo duos inimicorum eius, qui uiderentur ferociores, & fortiores in generatione sua, sic subita uirtute prostrauit Deus: istum liquor, qui in manibus est, & eum, de quo superius dixi. Alterum enim terribiliter mulctatum in corpore, alterum misericorditer mutatum in corde, ambos mirabiliter comprehendit in consilijs, quæ cogitabant. His ita peractis, cœpit iam in ciuitate Episcopus tota libertate disponere, & ordinare de omnibus pertinentibus ad ministerium suũ, non tamen sine continuo discrimine uitæ suæ. Nam etsi iam nemo, qui palã noceret, ab insidiantibus tamẽ nec locus satis tutus Episcopo erat, nec tempus feriatum. Et deputati sunt ei uiri armati ad custodiam die & nocte: sed ille magis in domino confidebat. Fuit uero consilium præfatum schismaticum insequi, eo quod seduceret multos ex insignibus, quæ ferebat, suadens omnibus se Episcopum esse debere, & sic solicitans plebes aduersus Malachiam, atq; ecclesiæ unitatem. Et fecit sic, & sine difficultate ita in breui uniuersas sepiuit uias eius per gratiam sibi a Domino datã, & quam habebat ad oẽs, ut malignus ille coactus sit dare manus, redderẽ insignia, et qescere de reliquo in oĩ subiectione. Ita Malachias, licet p̃ multa pericula, & labores, p̃sperabatᷣ, in dies, & cõfortabatᷣ magis ac magis abũdans in spe, & uirtute spiritus sancti. Nec mõ malefactores, sed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Quidam, uerbi gratia, gratiam habens principum, & potentũ, etiam ipsius Regis, q̃ esset adulator, & garrulus, & potens in lingua, fauebat per omnia aduersarijs Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum. Sancto uero & præsenti resistebat in

facie, & detrahebat absenti, irreuerēter occurrens ei in omni loco, maximeq; ubi celebrioribus illum sciret interesse conuentibus. Sed cito digna linguæ procacis mercede donatus est. Intumuit, & cōputruit lingua maledica uermibus ex ea scatentibus, & diffluentibus toto ore blasphemo. Quos per septem ferme dies incessanter uomens, tandem cum illis miserā expuit animam. Loquente coram aliquando Malachia, & populum exhortante, mulier quędam infelix ausa est interrumpere sermonem clamoribus improbis, non deferens sacerdoti, & spiritui, qui loquebatur. Erat autem de progenie impia: & spiritum habens in naribus, blasphemias, contumeliasq; euomebat in sanctum, dicens hypocritam, & inuasorem alienæ hæreditatis, sed & caluiciei illius improperans. At ille nihil respondit ei, sicut erat uerecundus, & mitis: sed Dominus respondit pro eo. Versa illa in insaniam est, Domino iudicante, & crebris uocibus clamitans se suffocari a Malachia, morte demum horrenda luit peccatum blasphemiæ. Sic misera assumens aduersus Malachiam improperium Helisei: uere illum sibi alterum experta est Heliseum. Porro quia causa pestilentiæ

19 cuiusdam ortæ in ciuitate, multitudinem cleri, & populi solemniter cum memoria sanctorum tunc foras eduxerat, ne hoc quidem prętereundum, ꝙ orante Malachia, pestilentia ilico conquieuit. Ex hoc iam, qui mutiret aduersus eum, non fuit, dicentibus, qui de semine Chanaam sunt, Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo. At sero istud, quia zelus Domini ubiq; occurrens ei persecutus est eos usq; ad interitionem. Quomodo intra paucos dies perijt memoria eorum cum sonitu? Qoumodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam? Grande hodieq; miraculum facit tam uelox generationis illius deletio, his præsertim, qui eorum nouerant superbiam, atq; potentiā. Multa quidem & alia signa fuere, quibus deus glorificauit nomen suum, & seruum suum inter sudores, & pericula confortauit. Quis digne commemoret? Non tamen omnia præterimus, etsi non sufficimus ad omnia. Propter seriem autem narrationis ne impendiatur aliqua, quæ dicturi sumus, reseruamus in finem.

Solēnis oratio & processio cum multitudine cleri & populi ac memoria sanctorum depellenda pestilentia, quæ etiā repulsa est. Quomodo ergo possunt hæc improbare hæretici nisi ex ingenti malitia?

Igitur Malachias intra triennium reddita retributione superbis, & libertate ecclesiæ restituta, pulsa barbaria, & reformatis ubiq; moribus christianæ religionis, uidens omnia in pace esse, cœpit cogitare de sua pace. Et memor propositi sui, constituit pro se Gelasium uirum bonum, & dignum tali honore, conuenientibus clero, & populo, quin potius sustinētibus propter pactum. Nam alias durum uisum omnino. Quo consecrato, regibusq;, ac principibus attentius commendato, ipse clarus miraculis & triumphis ad suam parochiam redit: Non tamen Conneret: & audi causam dignam relatu. Diocesis illas duas fertur habuisse antiquitus episcopales sedes, & duo extitisse episcopatus. Id uisum melius Malachiæ. Itaq; quos ambitio conflauit in unum, Malachias reuocauit in duos, partem alteri episcopo cedens, partem retinens sibi. Et propterea non uenit Connereth, ꝙ in ea iam episcopum ordinasset, sed Dunum se contulit, disterminans parochias, sicut in diebus antiquis. O purum cor. O oculum columbinum. Locū tradidit nouo Episcopo, qui uideretur paratior, principalior haberetur: locum in quo sederat ipse. Vbi sunt qui de terminis litigant, pro uno uinculo perpetes adinuicē inimicitias exercentes? Nescio

si quod genus hominum magis, ꝗ istos, antiquum uaticinium tangat: secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandũ terminos suos. Sed hoc alias.

Malachias factus Dunensis Episcopus cõfestim more suo curauit asciscere ad solatium sibi de filijs suis conuentum regularium clericorum. Et ecce rursus accingitur quasi nouus Christi tyro ad spiritale certamen: rursus induitur arma potentia Deo, sanctę paupertatis humilitatem, rigorem disciplinæ cœnobialis, otium contemplandi, orandi asiduitatem. Quę tamen omnia uoto magis ualuit diu tenere, ꝗ actu. Etenim uniuersi cõfluebant ad eum; nec modo mediocres, sed & nobiles, & potentes illius se sapientiæ, & sanctitati instruendos, corrigendos, ac regendos committere festinabant. Et ipse interdum ibat, & exibat seminare semen suum disponens, & decernens tota auctoritate de rebus Ecclesiasticis, tanꝗ ex Apostolis unus. Et nemo illi dicebat: In qua potestate hęc facis? uidentibus cũctis signa, & prodigia, quæ faciebat; & quia ubi spiritus Domini, ibi libertas. Visum tamen sibi non tute satis actitare ista absq; sedis Apostolicæ auctoritate; & Romam proficisci deliberat; maximeq; quod Metropolicæ sedi deerat adhuc, & defuerat ab initio pallij usus, quod est plenitudo honoris. Et uisum est bonum in oculis eius, si ecclesia, pro qua tantum laborarat, quem hactenus non habuerat, suo acquireret studio, & labore. Erat & altera metropolica sedes, quam de nouo constituerat Celsus; primę tamẽ sedi, et illius Archiepiscopo subdita, tanꝗ primati. Et huic quoq; optabat nihilominus pallium Malachias, confirmariq; auctoritate sedis Apostolicę prærogatiuam, quam beneficio Celsi adipisci meruerat. Innotescente proposito displicuit fratribus, necnon & magnatibus, & populo terræ. Omnes enim intolerabilem sibi indicabant tam diutinam omnium pij parentis absentiam, & quod metuerent de morte ipsius. Contigit interea mori germanum eius, Christianum nomine, uirum bonum, plenũ gratiæ, & uirtutis. Episcopus erat illi quidem secundus in celebri opinione, sed uitæ sanctimonia, & iustitiæ zelo forte non impar. Huius decessus magis terruit uniuersos, & discessum Malachiæ reddidit molestiorem. Dicebant autem nullo modo assentiendum unici peregrinationi patroni, ut nõ desoletur omnis terra, si duabus tantis columnis sub uno momento temporis destituatur. Ergo omnes pariter contradicunt. Et uim faciebant, cũ ille diuinam ultionem minatus est. Non tamen destitere illi, nisi missa forte prius Dei uoluntas super hoc interrogaretur. Prohibente illo nihilominus mittunt; sed illa pro Malachiæ parte ter respondisse inuenta est. Nec enim una contenti uice fuere cupidi retinendi eum. Demum cedentes dimittunt illum, non tamen sine ploratu, & ululatu multo. Sed ne quid imperfectum relinqueret, tractare cœpit quomodo defuncti fratris semen suscitaret. Et accersitis ad se tribus discipulis suis, anxius æstuabat, quisnam dignior ad hoc opus, sine utilior uideretur. Et diligenter intuitus singulos, Tu, inquit, o Edane (sic enim uocabatur unus) suscipe onus. Illo cunctante, & flente: Ne timeas, ait; Tu enim mihi a Domino designatus es, quia anulum aureum, quo desponsandus es, iam nunc præuidi in digito tuo. Acquieuit ille, & Malachias eo consecrato, proficiscitur. Cumq; egressus de scotia peruenisset Eboracum, sacerdos quidam Sicarus nomine intuitus eum agnouit. Nec enim faciem eius uiderat ante; sed cum haberet spiritũ prophetiæ, reuelatum fuerat ei iampridẽ de illo. Et nunc incunctanter cir-

20

Dignosce hic Apostolicæ sedis & Romanæ Ecclesiæ prærogatiuam ad quam proficisci parat Malachias pro consequenda potestate de rebus ecclesiasticis libere decernendi. Nec ulterius inueharis tu hæretice contra usum pallij, ob quod obtinendum sanctissimus uir tantum laboris & itineris suscipit.

cunstantib⁹ digito eũ demonstrans: hic est, inquit, de quo dixeram; quia de Hybernia sanctus ueniet Pontifex, qui scit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna sub modio, prodente eam per os sicari spũsancto, qui illam accenderat. Nam & multa secreta de esse suo, suorumq́; dicta sunt ei a sicaro; quæ ita esse, uel fuisse, omnia recognouit. Sed & socijs Malachiæ percunctantibus de suo reditu, respondit sicarus incunctanter (quod post rei probauit euẽtus) paucos uidelicet admodum de numero illo cum Episcopo redituros. Illi audito hoc suspicati sunt mortẽ; sed Deus aliter adimpleuit. Nempe rediens ab Vrbe, quibusdam apud nos, quibusdam & in alijs locis ad discendam conuersationis formam relictis, iuxta uerbum sicari, cum paucis admodum repatriauit. Hæc de sicaro. In ipsa urbe Eboracensi, accessit ad eum uir nobilis secũdum seculũ, Vualleluus nomine, tunc prior in Lrirlreham regularium fratrum: nunc uero monachus, & monachorum pater in Mailros monasterio ordinis nostri; qui deuotus Malachiæ se orationibus satis humiliter commendauit. Is aduertẽs multos habere Episcopũ socios, & equos paucos (nam præter ministros, & clericos alios, quinq́; cum eo erant presbyteri, & equi non nisi tres) obtulit ei suum, quo ipse uehebatur, hoc solum dolere se inquiens quod esset runcinus dure portans. Et addit: Libentius dedissem, si melior fuisset: sed si dignamini ducite qualemcunq́; nobiscum. Et ego (ait Episcopus) eo libentius accipio, quo prædicas uiliorem, quia non potest mihi uile esse quicquid tam preciosa uoluntas obtulerit. Et conuersus ad suos: hunc, inquit, sternite mihi, quia commodus satis, & sufficiens erit in longũ. Quo facto ascendit; & primo quidem durum, ut erat, sentiens, postmodũ mira mutatione ualde commodum sibi & suauiter ambulantem inuenit. Et ne caderet super terram de sermone, quem dixerat, usq́; ad nonũ annũ, quo mortuus est ipse, non defecit ei, factus optimus, & preciosissimus palefridus. Quodq́; euidentius miraculum cernentibus fecit, de subnigro cœpit albescere, & non multo post uix inueniebatũ albior illo. Mihi quoq́; in hac uia datum est uidere uirum; & in eius uisu, & uerbo refectus sum, & delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et ego uicissim, peccator licet, inueni gratiam in oculis eius extunc, & deinceps usq́; ad obitum ipsius, sicut in proemio præfatus sum. Ipse etiam dignatus diuertere ad Claramuallem, uisis fratribus compunctus est: & illi non mediocriter ædificati in præsentia, & sermone eius. Et acceptans locum, & nos, atq́; intimis uisceribus colligens, uale dixit nobis, & abijt. Qui transalpinans cum uenisset Iporiam ciuitatem Italiæ, hospitis sui paruulum filium, qui male habens moriturus erat, continuo sanauit.

Erat tunc temporis in sede Apostolica felicis memoriæ Innocentius secundus Papa; qui eum benigne suscepit, humane satis illi super longa peregrinatione compassus. Et primo quidem Malachias, quod altius infixerat animo, cum multis lachrymis implorabat, licere sibi uiuere, et mori in
21 Clarauallepermissu, & benedictione summi Pontificis. Et petijt hoc non oblitus ad quod uenerat, sed affectus, quo uenerat, desiderio Clareuallis. Non autem obtinuit, quod uir Apostolicus lucris potius uberioribus occupandum decerneret. Nec tamen omnino frustratus est a desiderio cordis sui, cui mori ibi, etsi non uiuere donatum est. Mensem integrum fecit in urbe, loca sancta perambulans, & frequentans causa orationis. Cũq́; per-

Visitationes sanctorũ locorum, & Oratiões q̃ fiunt in eis laudabiles, quicquid garriãt hostes Ecclesiæ.

per id temporis sæpe, ac diligenter ab eo, & ab his, qui cum eo erant, summus Pontifex inquisisset, esse patriæ, mores gentis, statum ecclesiarum, & quanta in terra Deus per eum operatus fuisset: paranti iam repatriare cõmisit uices suas, per uniuersam Hyberniam legatum illum constituens. Significatũ siquidem erat ei ab Episcopo hisleberto, qui, ut supra memorauimus, tunc legatus extiterat; quod iam non posset præ senio, & debilitate corporis uillicare. Post hæc petit Malachias confirmari nouę metropolis constitutionem, & utriusqꝫ sedis pallia sibi dari. Et confirmationis quidem priuilegium mox accepit. De pallijs autem (ait summus Põtifex) oportet solemnius agi. Conuocatis Episcopis, & Clericis, & maioribus terræ, celebrabis generale concilium; & sic conniuentia, & communi uoto uniuersorum per honestas personas requiretis pallium, & dabitur uobis. Deinde tollens mitram de capite suo imposuit capiti eius; sed & stolã cum manipulo dedit illi, quibus uti inter offerendum solebat. Et salutatũ in osculo pacis dimisit eum, apostolica fultum benedictione, & auctoritate. Qui reuertens per Claramuallem, suam secũdam nobis largitus est benedictionem. Et alta suspiria trahens, quod non liceret sibi pro suo desiderio remanere: Hos, inquit, interim pro me oro, ut retineatis, qui a uobis discant, quod nos postmodum doceant. Et infert. Erunt nobis in semen, & in semine isto benedicentur gentes, & illæ gentes, quæ a diebus antiquis monachi quidem nomen audierunt, monachum non uiderũt. Et dimissis q̃tuor a latere suo, abijt. Qui probati, & digni inuenti, monachi facti sunt. Post aliquot tempus, cum iam sanctus esset in terra sua, misit alios, & de illis factum est similiter. Quibus per aliquantum tempus instructis, & eruditis corde in sapientia, dato eis in patrẽ sancto fratre Christiano, qui erat unus ex ipsis; emisimus eos, adiungentes de nostris quanti sufficerent ad numerum Abbatiæ. Quæ concepit, & peperit filias quinqꝫ: & sic multiplicato semine, augescit indies numerus monachorum, iuxta desiderium, & uaticinium Malachiæ. Nunc iam repetamus ordinem narrationis. Malachias profectus a nobis prospere peruenit Scotiam. Et inuenit Dauid Regem, qui adhuc hodie superest in quodam castello suo; cuiꝰ filius infirmabatur ad mortem. Ad quem ingressus honorifice a rege susceptus, & humiliter exoratus ut sanaret filium suum; aqua, cui benedixit, aspersit iuuenem, & intuens in eum ait; Confide fili, non morieris hac uice. Dixit hoc; 22
& die sequenti, secundum dictum prophetæ, secuta est sanitas, sanitatem lætitia patris, clamor, & strepitus totius exultãtis familiæ. Exijt sermo ad omnes: nec enim quod in domo regia, & regis acciderat filio, latere potuit. Et ecce ubiqꝫ resultans gratiarum actio, & uox laudis, tum pro salute Domini, tum pro miraculi nouitate. Henricus est iste; nam uiuit adhuc unicus patris sui, miles fortis, & prudens; patrizans (ut aiunt) in sectando iustitiam, & amorem uiri. Et amauit uterqꝫ Malachiam, quandiu uixit; tã quam qui illum a morte reuocasset. Rogabant eum manere per aliquot dies: sed ille declinans gloriam, moram non sustinuit; & mane carpebat iter. Transeunti igitur per uillam, nomine Grugeldum, occurrit puella muta. Orante illo, solutum est uinculum linguæ eius; & loquebatur recte. Dehinc uillam ingrediens, quam nominant Ecclesiam sancti Michaelis, oblatam sibi mulierem phreneticam, & uinctam funibꝰ, coram omni populo curat; & dimissa incolumi, proficiscitur. Perueniens uero ad portum

Ergo benedictio aq̃ non est ritus superuacaneus & superstitiosus, cui deus sanatiõe filij regis attestatus est, quod nunquã fecisset, si uerum esset quod blaterant hæretici.

Lapasperi, transitum ibi per aliquot dies prestolabatur; sed mora minime transijt otiosa. Construitur interim de uirgis in sepem textis oratorium, ipso iubente, ipso operante pariter. Consumatum circundedit uallo; atque in

23 teriacens spatium in cemiterium benedixit. Sane merita benedicentis miracula satis declarant; quæ usque hodie ibi actitari feruntur. Inde est quod de finitimis locis infirmos, & male habentes illo portare consueuerunt; et sanantur multi. Mulier totis dissolutis membris plaustro uecta illuc, pedibus suis remeauit domum, una duntaxat nocte non frustra in loco sancto præstolata misericordiam Domini. Alia quędam ibidem pernoctabat in oratione, quam forte reperiens solam homo barbarus, accensus libidine, & sui minime compos, irruit rabiosus in eam. Conuersa illa, & tremefacta suspiciens aduertit hominem plenum diabolico spiritu, Heu tu, inquit, miser quid agis? Considera ubi es; reuerere hæc sancta; defer Deo, defer seruo eius Malachiæ; parce & tibijpsi. Non destitit ille furijs agitatus iniquis. Et ecce (quod horribile dictu est) uenenatum, & tumidum animal quod Bufonem uocant, uisum est reptans exire deinter fœmora mulieris. Quid plura? Terrefactus resilijt homo; & datis saltibus festinus oratorio exilijt. Ille confusus abscesit; & illa intacta remansit, magno quidem & Dei miraculo, & merito Malachiæ. Et pulchre operi fœdo, & abominando fœdum interuenit, & abominabile monstrum. Non prorsus aliter decuit bestialem extingui libidinem, quam per frigidissimũ uermem: nec aliter temerarium frenari ausum, frustrari conatum, quam per uilem, inutilemque bestiolam. Et hæc loco isto sufficiant, pauca de pluribus. Nunc iam reliqua prosequamur.

Et hic habes cemiteriorum benedictionẽ gratissimam eẽ deo, postquã Cemiterium per Malachiam benedictum tot miraculorũ donauit insignijs.

24 *Nota tu qui detrahis sanctitati tẽplorũ & Oratoriorum deo dicatorum.*

Ascendit Malachias nauem, & prospere nauigans applicuit monasterio suo Benchoriensi, ut primi filij primã reciperent gratiam. Quid animi putas gessisse illos, sano de uia tam longa recepto patre, & illo patre? Nec mirũ si se tota in grandiũ effuderunt uiscera eorũ in reditu eius, quando & exteris circunquaque gentibus incredibilem mox lætitiam uelox rumor inuexit. Denique de ciuitatibus, & castellis, & uicis occurrunt ei; & quocunque diuertat, suscipitur exultatione uniuersæ terræ. Veruntamen nõ sapit honor: opus exercetur legationis. Multis in locis celebrantur conuentus multi, ne qua regio, seu portio regionis legationis fructu, & utilitate fraudetur. Seminatur super omnes aquas: non est qui se abscõdat ab opera solicitudinis eius. Non sexus, non ætas, non conditio, non professio reputatur. Vbique semen spargitur salutare; ubique intonat tuba cœlestis. Vbique discurrit, ubique irrumpit, euaginato gladio linguæ ad faciendã uindictam in nationibus, increpationis in populis. Terror eius super facientes mala. Clamat iniquis; nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Religio ubique plantatur, propagatur, fouetur. Oculi eius

25 super eos; & cura eius ad necessitates eorũ. In consilijs, quæ passim celebrantur, repetuntur antiquæ traditiones, quas tamen bonas fuisse constiterit, abolitas uero negligẽtia sacerdotũ. Nec modo uetera instaurantur, cuduntur & noua. Et quæcunque promulgauerit, tanquam cœlitus ædita acceptant, tenentur, scripto mandãtur ad memoriam posterorũ. Quidni cœlitus missa crederentur, quæ tot cœlestia confirmant miracula? Et ut fidem dictis faciam, perstringam nonnulla paucis. Quis enim cuncta enumeret? Quanquam libentius, fateor, imitandis immorer, quam admirandis.

Tu qui negas præcepta prælatorũ & ecclesiæ constitutiones obligare posse conscientiam extra casum scandali, uide hic antiquas patrum

Et meo quidem iudicio primũ,& maximum miraculũ,quod fecit,ipse erat. Vt enim taceam interiorem hominem eius,cuius pulchritudinẽ, fortitudinem, puritatem satis indicabant mores ipsius, & uita; ipsum exteriorem ita uno semper modo,ipsoq; modestissimo, & decẽtissimo gessit; ut nil prorsus appareret in eo,quod posset offendere intuentes. Et quidem qui non offendit in uarbo,ille perfectus est uir. At uero in Malachia quis unq; etiam si curiosius obseruarit, deprehendit otiosum non dico uerbũ, sed nutũ? Quis manũ,pedemue mouentem frustra? Immo quid non ædificans in eis incessu,aspectu,habitu,uultu? Deniq; uultus hilaritatem,nec fuscauit mœror,nec leuigauit risus. Totũ in eo disciplinatum,totũ insigne uirtutis,perfectionis forma. Per omnia seruis, sed non austerus. Remissus interdũ,dissolutus nunq;. Negligens nihil,etsi pro tẽpore multa dissimulans. Quietus sæpe,sed minime aliquando otiosus. A die primo cõuersionis suæ usq; ad extremũ uitæ fine proprio uixit. Non seruos,non ancillas, non uillas,non uiculos,non deniq; quicq; redituũ ecclesiasticorũ secularium ue, uel in ipso habuit episcopatu. Mensæ episcopali nihil prorsus cõstitutum,uel assignatũ,unde episcopus uiueret. Nec enim uel domũ propriam habuit. Erat autem pene incessanter circumiens parochias omnes, euangelio seruiens,& de euangelio uiuens,sicut constituit ei dñs; Dignus est,inquiens,operarius mercede sua. Nisi quod frequentius ipsum Euangeliũ sine sumptu ponens de laboribus suis,suorumq; ferebat,unde se,& alios,qui secũ laborabant in opere ministerij,sustentaret. Porro si interdũ quiescere oporteret,in sanctis hoc faciebat locis; quę ipse per Hyberniam sparserat uniuersam. Apud quos uero morã facere libuisset, illorũ se conformauit moribus,& obseruantijs,cõmuni contentus uita,& mensa. Nõ fuit in uictu,non fuit in uestitu, in quo potuisset Malachias dignosci inter cęteros fratres. Intantum cũ maior esset,humiliauit se in omnibus. Deniq; cũ exiret ad prędicandũ,cum peditibus pedes & ipse ibat,episcopus,& legatus. Forma apostolica hæc; & inde magis mira in Malachia,quo rara nimis in alijs. Verus profecto apostolorũ hæres est iste, qui talia agit. Sed aduertere est quomodo diuidat hæreditatem cũ fratribus suis, æq; nepotibus apostolorũ. Illi dominantur in clero; iste dum esset liber ex omnibus,omniũ se seruum fecit. Illi aut non euangelizantes manducant; aut euangelizant ut manducẽt: Malachias imitans Paulũ manducat,ut euangelizet. Illi fastũ, & quæstũ æstimant pietatem. Malachias hæreditate uendicat sibi opus,& onus. Illi felices se credunt, si dilatauerint terminos suos: Malachias in dilatanda charitate gloriatur. Illi congregant in horrea,& dolia replent,unde onerent mensas: Malachias colligit in deserta, & solitudines,unde impleat cœlos. Illi cũ accipiant decimas,et primitias & oblationes,insuper & de Cęsaris beneficio telonea,& tributa,& alios reditus infinitos, solliciti sunt nihilominus quid manducent, & quid bibant: Malachias nihil horũ habens,multos tamen locupletat de prõptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec sollicitudinis ullus est finis: Malachias cupiens nihil,non nouit tamen cogitare de crastino. Illi a pauperibus exigunt, quod dent diuitibus: iste sollicitat diuites pro pauperibus sustentandis. Illi marsupia uacuant subditorũ: iste pro peccatis eorũ altaria cumulat uotis, hostijsq; pacificis. Illi alta palatia erigunt, turres, ac menia ad cœlos leuant: Malachias non habens ubi caput reclinet, opus facit euan-

traditiones obliteratas, per Malachiam instaurari, noua decreta statuis, & tanquã cœlitus demissa recipi, quodq; omnibus maius est, cœlestibus miraculis cõfirmari.

gelistæ. Illi equos ascendunt cũ turba hominũ gratis manducantiũ panem, & nõ suum: Malachias septus sanctorũ fratrum collegio pedes circumit, portans panes angelorũ, quibus sati: & animas esurientes Illi plebes ne agnoscunt quidem: iste erudit. Illi potentes, & tyrannos honorant: iste punit. O uirũ Apostolicũ, quem tot, & talia nobilitant signa apostolatus sui. Quid ergo mirũ, si mira est operatus sic mirabilis ipse? Immo uero nõ ipse, sed deus in ipso. Alioquin tu es deus, inquit, qui facis mirabilia.

Erat mulier in ciuitate Culratim dæmoniũ habens. Vocatus est Malachias; erat pro addicta; urget inuasorem; exit. Sed nondũ exaturata nequitia eius; miseram inuadit mulierculam, quę forte prope assisteret. Et Malachias: Nõ ad hoc, inquit, tibi illam tuli, ut hanc peruaderes: exi & ab ea. Paret; sed repetit priorem. Qua denuo pulsus, recurrit in alteram. Ita per aliquod spaciũ alternatim uexabat illas, hinc inde refugiẽs. Tũc sanctus indignans sibi illudi a dæmone, colligensq; spiritũ infremuit, & totis uiribus fidei. Facto impetu in aduersariũ, ab utraq; fugauit; & quidem nõ minus uexatũ his, quas uexauerat ipse. Cæterũ quod moram fecit sancto, non putes, lector, fuisse uirtutis eius, sed dispensationis diuinæ, ut uidelicet ex hac manifestior fieret, & maligni pręsentia, & uictoria Malachiæ. Deniq; audi quid alibi fecerit, non autem per præsentiam suam. Et utiq; potuit præsens, quod absens ualuit. In regione Aquilonaris partis Hyberniæ iacebat infirmus in domo; nec dubium quin dæmonũ maleficio. Nam quadam nocte audiuit eos loquentes, dicentes alter ad alterũ: Vide ne miser iste Hypocritæ illius stratũ, stramenue contingat; & sic effugiat manus nostras. Cognouit homo quod Malachiam loquerẽtur, quem nõ multo ante in eadem domo meminerat pernoctasse: & adhuc stramen in loco. Sumptaq; fiducia, & quo potuit conatu, cœpit repere debilis corpore, sed fide fortis. Et ecce in aere clamor, & uociferatio. Prohibe eum, prohibe; retine eum, retine: Amittamus prædam. Verũ is, quem portabat fides, & desideriũ euadendi, quanto plus clamabant illi, tanto magis genibus, manibusq; nitens, ad remediũ festinabat. Et perueniẽs ascendit lectulũ, uolutatur in stramine; audit ululatũ plangentium: Heu, heu, ipsi nos prodidimus; decepti sumus; euasit. Et dicto citius recessit ab eo dæmonũ terror, & horror, quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo. In Lesmor ciuitate homo a dæmonio uexatus, per Malachiam liberatus est.

26 Item transeunti aliquando Plaginiam ablatus illi infans habẽs dæmonium, sanus relatus est. In regione eadem ligatam funibus phreneticã solui iussit, & in aqua, quam benedixit, lauari. Lota est, & sanata est.

Et hic habes aquæ benedictionẽ per manum sancti uiri.

Alteram quoq; in Saballo regione Vlidiæ membra propria dentibus laniantem, orando, & tangendo curauit. Amentem hominẽ multa prædicantem futura, amici, & propinqui adducunt ad Dei hominẽ uinctum funibus fortiter; quod fortem ad nocendũ rabies ipsa fecisset, & terribilem ualde. Orat Malachias, & incontinenti æger sanatur, & soluitur. Factũ est hoc loco quodam, cuius nomen tacemus, q; nimis barbarũ sonet, sicut & alia multa. Alio tẽpore in præfata ciuitate Lesmor puellam mutam parẽtes eius in media platea afferũt transeunti, cũ multa supplicatione rogantes, ut ei subuenire dignet̃. Stat Malachias, & facta oratione, tangens digito linguam eius, sputũ misit in os eius, & loquentem dimisit. Exiens de quadã ecclesia obuium habuit hominem cũ uxore

sua, quæ non poterat loqui. Rogatus ut eius misereatur, stat in porta populo circunstante; & data benedictione super eam, iubet dominicā dicere orationem. Dixit illa, & populos benedixit dñm. In ciuitate, cui nomen Oenthreb, decumbens lectulo quidam diues iam dies .xij. priuatus linguæ officio, ad uisionem uisitantis se sancti loquelam recuperat, eucharistiam sumit; & ita munitus extremū in bona confessione efflauit spiritū. O oliua fructifera in domo Dei; o oleum iocunditatis unguens, & lucens. Et splendore miraculi illustrauit sanos; & suauitate beneficij unxit infirmū; cui mox morituro salutarem cōfitendi, & cōmunicandi obtinuit facultatem. Intrauit ad eum quidā de nobilibus, habens ei aliquid dicere. Qui inter loquendū fide plenus, tres iuncos pie furatus de lectulo in quo ille sedebat, tulit secū; & multa Deus de furto pietatis est operatus, fide illius, & præsulis sanctitate. Forte uenerat in ciuitatem nomine Duenuani. Et cū sederet ad mensam, ingressus uir nobilis de ciuitate ipsa humiliter supplicat pro uxore pregnante, quę iam solenne pręterisset tempus pariendi; ita ut mirarentur omnes; & nemo, qui aliud q̃ uitæ periculum crederet imminere. Rogat & cū eo Neemias episcopus illius ciuitatis, qui iuxta eum sedebat; rogant & cęteri quotquot aderant simul discumbentes. Dum ille: Compatior ei, inquit, quod bona mulier sit, & pudica. Et porrigens uiro poculū, cui benedixerat: Vade, inquit, da illi bibere; sciens eam sumpto benedictionis potu, & sine mora, & sine periculo parituram. Factū est, quod præcepit, & nocte ipsa subsecutum est, quod promisit. Sedebat in campo cū comite Vlidiæ aliqua tractans; & multitudo copiosa circa eos. Venit mulier grauida, & uere grauida: Indicat se contra oēs naturæ leges retinere partū iam .xv. mensibus, & diebus .xx. Cōpassus Malachias super nouo, & inaudito incōmodo, orat, & mulier parit. Et qui aderant, lætati sunt, & mirati sunt. Omnes enim uiderunt in qua facil tate, & uelocitate loco eadem enixa sit; & triste negati partus periculū miracula cōmutatum iocundiori. Accidit ibidem quiddam, pari quidem miraculo, sed sorte dispari. Vidit hominem, qui publice tenere diceretur concubinam fratris: & hic erat miles minister comitis. Et publice conueniens incestuosum, alterū ei Ioannem exhibuit: Nam licet tibi (inquiens) concubinam habere fratris tui. At ille alterū ipsi nihilominus Herodem redhibens, non modo non audiuit eum, sed & superbe respondit, & coram omnibus iurabat nunq̃ se dimissurū. Tum cōmotus Malachias, sicut erat pro iustitia uehementer Zelans: Et deus, inquit, te ab illa separet, uel inuitū. Paruipendens ille ex instanti abijt indignabundus. Offendensq́; mulierem nō longe a turba constitutam in loco, ui oppresit eam; sicut erat satanæ totus, cui pauloante traditus fuerat. Nec latuit flagitiū. Ancilla, quæ dominam comitabatur, recurrens domū (nempe haud procul aberat loco) nunciat anhela quid mali acciderit. Ad quam uocē germani illius, qui domi erant, Zelantes sororis stuprū, tota illo festinantia peruolant: pudicitiæ hostem ipso in loco, & opere sceleris deprehensum, multis confossum uulneribus interimunt. Necdum cōuentus solutus erat; cū ecce armiger illius, quod euenerat, nunciauit. Et mirati sunt uniuersi, q̃ sententia Malachiæ tam celerem habuisset effectū. Timuerunt quicq; flagitiosi, audito hoc uerbo (nam multi erant in terra) & territi purgati sunt, lauantes manus suas in sanguine peccatoris. Diarmitiū comitē multo

27 *Vide poculum benedictum.*

[illegible]28 iam tempore decumbentem lecto duriter quidem increpas, quod malus homo esset, immoderatius seruiens uentri, & gulæ, benedicta aspersum aqua surgere fecit sine mora; & ita ualentem, ut equum ascenderet ilico, & utiq; præter spem suam ipsius, & suorũ. In urbe Caselensi uenit homo ante eum cũ filio paralytico rogans illũ sanari. Qui orans breuiter: Vade, inquit, filius tuus sanabitur. It; & crastino redit cũ filio, sed minime sanato. Tum surgens Malachias, & stans super eum diutius orauit; & sanatus est. Et conuersus ad patrem; offer, inquit, illũ Deo. Annuit homo, sed non tenuit: & post aliquot annos ille iam iuuenis recidit in idipsum, sine dubio propter inobedientiã patris, & pacti transgresionem. Alius quidam ueniens de longinquo, cũ esset Malachias in finibus Mumoniæ, attulit ad eum filiũ, pedum penitus officio destitutũ. Percunctatus quonã modo illi accidisset: ut supicor, inquit, dæmonũ malignitate. Et addit. Ludenti in prato ipsi (ni fallor) immisere soporem; euigilansq́; puerulus sic se inuenit. Hæc dicens cũ lachrymis precem fundit; efflagitat opem. Misertus eius orauit Malachias, iubens ægrũ interim dormire ibidem super solium. Dormiuit, & surrexit sanus. Hunc ipse, quia de longe uenerat, aliquandiu in comitatu suo retinuit; & erat ambulans cũ eo. In monasterio Benchorensi pauper quidam fratrũ eleemosynis sustentabatur. Et erat quotidianam accipiens stipem aliquid officÿ factitans in pistrino. Is claudus ad annis duodecim humi manibus repens, post se trahebat pedes emortuos. Quem die quadam ante cellam suam Malachias mœstũ, & mœrentem inueniens, causam percunctatur. Et ille: Vides, inquit, q̃ ex longo miscellus afflicter? & manus domini super me; & ecce ad cumulũ ærumnæ, homines, qui misereri debuerant, irrident me potius miseriæ exbrobrantes. Quem ubi audiuit, pietate motus, suspexit in cœlũ, manus pariter leuans. Facta aũt breui oratione ipse intrauit cellam, & ille surrexit. Et stans super pedes suos mirabat̃, si uere esset quod erat, pene somniũ suspicatus. Cępit tñ se pedetẽtim mouere; neq;.n. posse ire satis credebat. Tandẽ quasi e graui somno euigilans, cognoscit misericordiã dñi super se, firmiter gradit̃, & in pistrinũ reuertit̃ exiliẽs, & exultans, & laudans deũ. Viso eo, qui ante uiderant: & cognouerant, repleti sunt stupore, & extasi, phantasma putantes. Virũ item hidropicũ orando sanauit, qui ilico remansit in Monasterio, pastor ouiũ factus. Ciuitas Hyberniæ noĩe Corcagia uacabat epõ. Tractatũ est de electione: dissensere partes, quibusq́;, ut assolent, præsulẽ uolentib⁹ cõstituere suũ, non Dei. Venit illuc Malachias audita dissensione. Conuocato clero, & populo, etiam corda, & uota discordantium unire curauit. Et persuasis illis totum negocium sibi debere credi: cui potissimum solicitudo incumberet illius, sicut & aliarũ per Hyberniam ecclesiarum. Incontinenti nominat eis non quempiam de nobilibus terræ, sed magis quendam hominem pauperem, quem sciret sanctum, & doctum: & hic erat alienigena. Quæritur ille; nunciatur decumbere lecto, & ita debilis, ut nullo pacto exeat, nisi in manib⁹ portatus ministrantium. Et Malachias: Surgat, inquit, in nomine Domini, ego præcipio, obedientia saluum faciet eum. Quid, faceret ille? Parere uolebat, sed imparatum se sentiebat: q̃ etsi posset ire, episcopari reformidabat. Ita cũ uoluntate obediendi, pugnãte gemino hoste, pondere langoris, & metu moris; uicit illa tamen, data sibi in adiutorium spe salutis. Itaq; conatur,

Dñs Malachias aspersione aquæ benedictæ sanat infirmos, innuitur aperte aquæ benedictionem deo gratam esse.

mouet ſeſe,tentat uires,inuenit ſe ſolito fortiorem. Creſcit pariter fides cum uiribus, & rurſum facta fortior fides dat uiciſsim uiribus incrementum.Iam ſurgere per ſe ualet, iam meliuſcule gradi:iam nec ſentire in ambulando laſsitudinem, demũ expeditus,& alacer peruenire ad Malachiã ſine hominis adiutorio. Qui aſſumens eum,miſit in cathedram,clero, & populo collaudante.Hoc ita in pace factum eſt,quia nec illi auſi ſunt Malachiæ uoluntati in aliquo obuiare,uidentes ſignum,quod fecerat:nec ille parere dubitauit tam euidenti argumẽto factus ſecurior de Domini uoluntate. Mulier quædam fluxum ſanguinis patiebatur: & hæc nobilis chariſsima Malachiæ,plus tamen ob morum,q̃ generis nobilitatem. Quæ ex toto deficiens(nimirum cum ſanguine exhauſtis uiribus)iam poſita in extremis miſit ad Dei hominẽ, ut quod ſupererat animæ ſubueniret, qui ſe iam non eſſet uiſurus in corpore. Audiens Malachias moleſte tulit: qđ mulier uirtutis foret,& uita eius fructuoſa operæ,& exemplo. Et uidens ſe non poſſe ſatis accurrere tempeſtiue,accito Malcho, quod iuuenis eſſet,& expeditus(ipſe eſt,cuius ſupra meminimus,frater chriſtiani Abbatis)accelera,inquit,Per illi tria poma hæc, ſuper quæ nomen domini inuocaui.Confido in ipſo,ꝙ ubi ex eis guſtauerit,non guſtabit mortem, priuſquam nos uideat,etſi tardiuſcule ſecuturos.Feſtinat Malchus ſecundum mandatum, & ueniens intrat ad morituram, alterum ſe exhibẽs puerum Heliſei:niſi quod huius efficacior opera fuit.Iubet miſſam ſibi a Malachia benedictionem accipere,& guſtare,ſi quo modo ualuerit. At illa exhilarata,audito nomine Malachiæ,ut obedire poſsit,nutu ſignat pauliſper ſe erigi uelle:nam uerbo non poterat.Erigitur, guſtat:guſtato cõfortata eſt: loquitur,& gratias agit. Et immiſit Dominus saporem in eam, & ſuauiſſime requieuit in eo,cuius uſu diu caruerat, ſicut & eſu. Stetit interim ſanguis,& poſt modicum expergefacta ſanam ſe reperit,niſi quod longa inedia,& ſanguinis minutione adhuc debilis erat. Si quominus die ſequenti deſideratus Malachiæ aduentus,aſpectuſq; perfecit. Habitabat uir nobilis in uicinia Benchorenſis Monaſterij. Cuius uxor cum infirmaretur
ad mortem,rogatus Malachias ut deſcenderet, priuſq; moreretur, infir- 29
mam uncturus oleo:deſcendit, & intrauit ad eam. Quo uiſo exultat illa, ſpe animata ſalutis. Et cum pararet ungere eam, uiſum eſt omnibus differendum potius uſq; mane. Erat enim ueſpera. Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram,exiuit cum his, qui ſecum erant. At uero poſt modicum ſubito clamor factus eſt, plãctus, & ſtrepitus multus per totam domum,ſiquidem inſonuit,ꝙ mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito: & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, ut certo comperit expiraſſe,conſternatus eſt animo,ſibi imputans,ꝙ fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cœlum manibus: obſecro domine,inquit,inſipienter egi. Ego, ego peccaui,qui diſtuli:non iſta: quæ uoluit. Hæc dicens conteſtatus eſt in audientia omnium,nullã ſe recepturum conſolationem,nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quam tulerat,liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam tota nocte laborabat in gemitu ſuo: & pro oleo ſancto largo imbre lachrymarũ perfundens mortuam,uicem illi unctionis,quam poterat,exhibebat. Ipſe quidem ſic. Ad ſuos autem:uigilate,inquit, & orate.Itaq; in pſalmis illi,ille in lachrymis, noctem duxere peruigilem. Et mane facto exaudiuit Dominus ſanctum

Hic hic uos conuenio quotquot negatis extremam unctionem eſſe eccleſiæ ſacramẽtum,per eam conferri gratiam ac remitti peccata. Legite hoc caput, & reſpondete ſi poteſtis. Qđ ſi non ualetis,uel tandem ueſtri recognoſcite blaſphemias ueſtras,agite pœnitentiam, & ad fidelia ſanctæ matris eccleſiæ dogmata reuertimini.

ſuum, quia ſpũs Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperuit oculos, quæ fuerat mortua: & ut ſolent qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem, & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans de uote ſalutat eum. Et uerſo luctu in gaudium ſtupor apprehendit omnes, & qui uiderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens benedixit Dominum. Et unxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quod oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abijt ille, & illa conualuit, & uiuens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias iniunxerat, in bona confeſsione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Fuit item mulier, cui ſpũs iracundiæ, & furoris intantum dominaretur, ut non ſolum uicini, & cognati fugerent conſortium eius, ſed filij quoque ipſi uix ſuſtinerent habitare cum ea. Clamor, & rancor, & tempeſtas ualida, ubicunq; fuiſſet. Audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua, & manu, importabilis omnibus, & inuiſa. Dolentes filij tum pro illa, tum pro ſeipſis, trahunt illam ad præſentiam Malachiæ, lachrymabilem cum fletu quærimoniam deponentes. Vir autem ſanctus & periculum matris & incommodum miſerans filiorum ſeorſum aduocat illam: Fuerit ne confeſſa aliquando peccata ſua, ſolicite percunctatur. Reſpõdit nequaq;. Cõfitere, inquit. Paret: Et ille iniungens pœnitentiam confitenti, oranſq; ſup

30 eam, ut Dominus omnipotens det ei ſpm̃ manſuetudinis in nomine Dñi Ieſu, ne ultra iraſcatur, iubet. Sequitur tanta manſuetudo, ut pateat oĩbus non eſſe aliud, q̃ admirabilem mutationem dexteræ excelſi. Fertur adhuc hodie uiuere, & tantæ eſſe patientiæ, & lenitatis, ut quæ omnes exaſperare ſolebat, nullis modo exaſperari dãnis, cõtumelijs, afflictionibus queat. Si licet, & me iuxta Apoſtolum abundare in ſenſu meo, accipiat quiſque ut uolet, ego iſtud ſuperiori ſuſcitatæ miraculo mortuæ cenſeo præferendum, quod exterior quidem ibi, hic uero interior reuixerit homo. Et nunc curramus ad reliqua. Vir ſecundum ſeculum honorabilis, ſecundum Deum timoratus, ueniens ad Malachiam quæſtus eſt ſuper ſterilitate animæ ſuæ, ſupplicans ut ſibi obtineret ab omnipotẽte Deo gratiam lachrymarum. Et ſubridens Malachias, q; gratum haberet in homine ſeculari deſiderium ſpiritale, ſuam maxillam maxillæ illius quaſi blandiendo cõiungens: Fiat, inquit, tibi, ſicut petiſti. Tantos exinde, & pene continuos exitus aquarum deduxerunt oculi eius, ut illud ſcripturæ ei poſſe optari uideretur: Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium. Eſt inſula maris in Hybernia ab olim fœcunda piſcium: & mare ibi piſcoſum ualde. Peccatis (ut creditur) habitantium adempta copia ſolita: quæ multos habebat filios, infirmata eſt, & a tãta funditus ſui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & iacturam grauem populis ægre ferentibus, reuelatum eſt cuidam mulieri, precibus Malachiæ poſſe afferri remedium. Idq; innotuit omnibus, ipſa prudente. Nutu Dei contigit adeſſe Malachiam. Dum enim circumiret, & repleret Euangelio regionem, diuertit illuc, ut & ipſis eandem gratiam impartiret. At Barbari, quibus erat maior cura de piſcibus, omni inſtantia flagitant, ut potius reſpicere dignetur ſuper ſterilitatem Inſulæ ſuæ. Qui cum reſponderet ſe minime ad hoc ueniſſe, hominum magis, q̃ piſcium deſiderare capturam: uidens tamen fidem

Habes hic auricularem confeſsionem, et ſatisfactionem impoſitam confitenti. Contra impias nouitates quorundam noſtri tẽporis.

dem

dem eorum, flexis in littore genib⁹, orauit ad Dominum, ut licet indignis indultum olim beneficium tanta fide repetentibus non negaret. Ascendit oratio, ascendit & piscium multitudo, & forte uberior, quam in diebus antiquis, & ipsa populo terræ perseuerans usque in hodiernum diem. Quid mirum, si oratio iusti, quæ penetrat cœlos, penetrauit abyssos, & de profundo maris tantas piscium copias euocauit? Venerunt aliquãdo tres Episcopi in uillam Fochart, quem dicunt locum natiuitatis Brigidæ uirginis, & quartus erat Malachias. Ad quem presbyter, qui hospitio susceperat eos: Quid faciam, inquit, quod pisces non habeo? Quo respondente, ut quæreret a piscatoribus: biennium est, ait, quod non inueniuntur pisces in flumine, unde & piscatores prorsus diffisi etiam arti suæ renunciauerunt. Et ille: Præcipe, inquit, laxari retia in nomine domini. Factum est, & capti sunt Salmones duodecim. Secundo miserunt, & captis totidem inopinatum inferunt mensis & ferculum, & miraculũ. Et ut clare liqueat Malachiæ meritis hoc datum fuisse, aliis quoque duobus sequentibus annis eadẽ nihilominus sterilitas perdurauit. Fuit quidã clericus in Lesmor probabilis, ut fertur, uitæ, sed fidei non ita. Is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in eucharistia esse tantummodo sacramentum, & non rem sacramenti, idest solam sanctificationem, & non corporis ueritatem. Super quo a Malachia secreto, & sæpe conuentus, sed incassum, uocatus ad medium est: Seorsum tamen a laicis, ut si fieri posset sanaretur, & non cõfunderetur. Itaque in conuentu clericorum data facultas homini est pro sua sententia respondendi. Cumque totis ingenii uiribus, quo non mediocriter callebat, asserere, & defendere conaretur errorem, Malachia cõtra disputante & conuincente, iudicio omnium superatus, de conuentu confusus quidem exiit, sed non correctus. Dicebat autem se non ratione uictum, sed episcopi pressum authoritate. Et tu (inquit) o Malachia sine causa me hodie confudisti, aduersus profecto ueritatem locutus, & contra tuam ipsius conscientiam. Mœstus Malachias pro homine sic indurato, sed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum, ecclesiam conuocat, errantẽ publice arguit, publice monet ut resipicat. Suadentibus hoc ipsum episcopis, et uniuerso clero, cum non acquiesceret, contumaci anathema dicũt, hæreticum protestantes. Nec sic euigilans: omnes, inquit, fauetis homini potius, quam ueritati. Ego personam non accipio, ut deseram ueritatem. Ad hoc uerbum substomachans sanctus: dominus, inquit, fateri te ueritatem faciat uel ex necessitate. Quo respondente Amen, soluitur conuentus. Tali ille inustus cauterio fugam meditatur, infamis, atque inhonorus fore non sustinens. Et continuo sua tollens exibat, cum ecce subita correptus infirmitate sistit gradum, uiribusque deficiẽs eodem loco iactat se super solum anhelus, & fessus. Forte incidẽs in id loci uagabũdus insanus, offendit hominem: quidnam ibi agat percunctatur. Respondet graui se infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire ualẽtem. Et ille: infirmitas ista haud alia, inquit, quam ipsa mors est. Hoc autem nõ dixit a semetipso: sed pulchre dominus per insanum corripuit eum, qui sanis acquiescere noluit cõsiliis sensatorum. Et addit. Reuertere domum: ego te iuuabo. Denique ipso duce reuertitur in ciuitatem: redit ad cor, & ad misericordiam Dñi. Eadem hora accitur Episcopus, agnoscitur ueritas: abiicitur error, confessus reatum absoluitur, petit uiaticum, datur reconciliatio, & uno pene momento per

31 *Quid dicere possunt hæretici contra orationes, postquam eorum medio sancti uiri tot mirabilia a Deo impetrant?*

32 *Heus uos quicunque impie negatis in eucharistia uerum christi corpus contineri, uel hoc exemplo territi insanam hanc hæresim abiicite.*

fidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis sub omni celeritate completus est sermo Malachiæ, & scripturæ pariter dicētis, quia uexatio dat intellectū auditui. Inter populos quarūdā regionū orta aliquando grauis discordia est. Interpellaē Malachias de cōponenda pace inter eos. Et cū esset alias impeditus, iniungit negociū hoc uni Epōꝝ. Illo excusante, & negante, & dicente, Malachiam, non se quæsitū, se contemptum iri, frustra fatigari nolle: Vade, inquit, & Dñs erit tecum. Et ille: Acquiesco, sed si me non audierint, scito me ad tuam paternitatem appellaturū. Subridens Malachias: Fiat, inquit. Tunc Episcopus conuocatis partibus dictat formam pacis: acquiescunt, reconciliantur adinuicem; fide hincinde data stabilitur pax: & sic dimisit eos. At pars una uidens hostes factos securos, imparatos esse; quippe qui pace facta mali nihil suspicarētur, loquebatur mutuo, & dicebat homo ad proximum suum: Quid uolumus facere? Victoria præ manibus est, & ultio de inimicis. Et cœpere insequi illos. Innotuit Episcopo, quod fiebat; & accurrens conuenit ducē eorum super iniquitate, & dolo; sed spretus ab illo est. Inuocauit nomē Malachiæ aduersus eum, & nihilipendit. Irridensq; Episcopū: Putas ne, inquit propter te amittere debeamus malefactores nostros, quos De⁹ tradidit in manus nostras? Et recordatus uerbi sui Episcopus, quod habuerat cū Malachia, flens, & eiulans uerso uultu ad Monasterium eius: Vbi es, ait, homo Dei, ubi es? Nonne hoc est, Pater mi, quod tibi dicebam? Heu, heu ueni ut facerem bonum, & non malum: & ecce per me omnes, illi in corpore, isti in anima pereunt. Multa in hunc modum loquebatur lamentās, & plangens, & quasi præsentem solicitans, & compellans Malachiam aduersus malignantes. Interim uero impij, cū quibus fecerant pacem, insequi non desistebant ad perdendum eos. Et ecce spiritus mendax in ore quorundam uirorum, qui eos deciperet. Et occurrerunt illis in uia uiri nūciantes, factam irruptionem in terras ipsorum ab aduersarijs: in ore gladij consumi omnia, & diripi bona eorum: uxores quoq;, ac liberos tolli, & abduci. His auditis, reuersi sunt festinanter. Sequebanē ultimi primos, quo irent, aut quid acciderit nescientes. Nec enim omnes audierant uiros loquentes. Cumq; uenissent, & inuenissent nihil horū, quæ nunciata erāt, confusi sunt, deprehensi in malitia sua. Et cognouerunt spiritui erroris se traditos propter nuncium Malachiæ, quem deceperunt, & nomen eius, quod spreuerunt. Porro Episcopus audiens frustratos proditores in iniqtate sua, quam cogitauerant, cum gaudio remeauit ad Malachiam, referens omnia per ordinem, quæ acciderant sibi.

Sciens Malachias eiusmodi occasione pacem esse turbatā, nactus opportunum tempus, pacem per semet inter ipsos denuo reformare curauit & firmare reformatam, datis, & receptis altrinsecus fide, & iuramento. Verum illi, quibus ante pax fracta fuit, iniuriæ memores, neglecto pacto, & præcepto Malachiæ, tractauerunt de nice reddēda. Et congregati omnes in unum ibant ut imparatos præoccuparent, redderentq; in caput eorum malum, quod sibi facere cogitassent. Et magno flumine, quod intererat, facillime transuadato, fluuiolo, quem non procul ab illo offendere, retenti sunt. Neq; enim iam fluuiolus, sed plane fluuius ingens apparuit, ubiq; sui transire uolentibus transitum negans. Mirari omnes tantū nunc esse, tantillū antehac fuisse scientes; & loqui inter se: Vnde inūdatio hæc?

Aer serenus est, imbres non sunt, nec proxime fuisse meminimus. Et si multum pluisset, quis nostrum unq̃ hactenus meminit in quãtacunq; illuuie ita intumuisse, ut operiret terram; sata, & prata p̃uaderet? Digitus Dei est iste; & Dominus sepit uias nostras propter sanctũ suum Malachiam, cuius sumus præuaricati pactum, transgresi mandatum. Ita & hi infecto negocio, ad sua æque confusi repedauerunt. Diuulgatum est uerbum p̃ uniuersam regionem, & benedicebant Deum, qui comprehendit sapientes in astutia sua; & confringens cornua peccatorum sublimauit cornu Christi sui. Aliquis de nobilib9 infensus Regi, reconciliatus est per manum Malachiæ. Nec enim Regi satis fidebat ille ut pacem cũ eo faceret, nisi mediante Malachia, aut quem rex æque reuereretur. Nec immerito, ut post apparuit. Nam factum securum, & minime iam cauentem sibi pactũ, trusit in uincula, odio antiquo captus plus ipse. Requirit̃ homo a suis de manu mediatoris. Nec enim aliud amici expectare, q̃ mortem. Quid faceret Malachias? Non est quod posit, nisi ut recurrat ad suum illud solitũ unicũq; refugium. Congregato exercitu forti nimis, turba magna discipulorum suorum, adit hominem, requirit uinctum, negatur. Et Malachias. Inique, inquit, agis contra Dominum, & contra me, et contra teipsum pactũ præuaricans, si dissimulas tu, sed non ego. Credidit se homo fidei meæ: si cõtingat mori, ego prodidi eum; ego reus sanguinis eius. Quid tibi uisum est me proditorem, te præuaricatorem constituere? Noueris, me donec liberet̃ nihil gustaturum, sed neq; istos. Sic locutus intrat Ecclesiam, Deũ omnipotentẽ suis, suorumq; anxijs gemitibus interpellat, ut iniuste addictum dignetur eripere de manu præuaricatoris, & iniqui. Et ea die cũ nocte sequenti, in ieiunio, & oratione perstiterunt. Perlatum ad regem quid fieret: & magis inde induratũ est cor eius, unde emolliri debuerat. Init fugam ueritus homo carnalis, ne si prope remaneret, orationis nõ posset sustinere uirtutem: Quasi uero uel absconditum non inueniat, uel non perueniat ad remotũ. Tu metas ponis miser orationibus sanctorum? Num est oratio iacta sagita, ut fugias a facie arcus? Quo ibis a spiritu Dei, qui eam portat; & quo a facie eius fugies? Deniq; fugientem insequitur; inuenit latitantem. Erisq; cæcus, & non uidens, ut melius uideas, & intelligas, quoniam durum est tibi contra stimulũ calcitrare. Deniq; senti uel nũc; quia sagittæ potentis acutæ peruenerunt ad te; quæ etsi resilierũt a corde, quia saxeum est, sed non ab oculis. Vtinam per fenestram saltem oculorum per ueniant usq; ad cor; & uexatio det intellectũ cæcitati. Cernere erat saulũ denuo ad manus trahi, & duci ad Ananiam; ad ouem scilicet lupũ, ut refunderet prædam. Refudit, & recepit uisum: q; Malachias usq; adeo ouis esset, ut sit misertus & lupo. Diligenter ex his aduerte, lector, cum quibus habitatio Malachiæ, quales Principes, & quales populi. Quomodo non & is frater fuit draconũ, & socius struthionum? Et ideo dedit ei Dominus uirtutem calcandi super serpentes, & scorpiones, alligare reges eorum in cõpedibus, & nobiles eorũ in manicis ferreis. Deinde audi quid sequat̃.

33 *Aspice uel hic Orationis uirtutem.*

Is, cui Benchorensis monasterij cesserat possesiones, ingratus beneficio, extunc, & deinceps insolentisime semper se habuit aduersus eum, & suos, in omnibus infestus eis, ubiq; insidians, detrahensq; actibus eius. At non impune hoc. Erat illi unicus filius, qui imitator patris, audens aliquid & ipse in Malachiam, eodem anno mortuus est. Mortuus autem sic. Vi-

sum est Malachiæ debere construi in Benchor oratoriũ lapideum, instar eorum, quæ in aliis regionibus extructa conspexerat. Et cum cœpisset iacere fundamenta, indigenæ quidem mirati sunt, quod in terra illa necdũ eiusmodi ædificia inuenirentur. Verũ ille nequam (sicut erat præsumptuosus, & insolens) non modo miratus est, sed indignatus. Ex qua indignatione concepit dolorẽ, et peperit iniquitatem. Et factus susurro in populis, nunc secreto detrahere, nunc blasphemare palam; notare leuitatẽ, nouitatẽ horrere, sumptus exaggerare. Istiusmodi uenenatis sermonibus sollicitans, et inducens multos ad prohibendum: sequimini me, inquit, & quod non nisi per nos fieri debet, contra nos fieri non sinamus. Itaque cũ pluribus, quibus suadere ualuit, descendit ad locũ, repertũ conuenit hominẽ Dei, primus ipse dux uerbi, qui erat principiũ mali: o bone uir quid tibi uisum est
34 nostris hanc inducere regionibus nouitatẽ? Scoti sumus, non Galli. Quænam leuitas hæc? Quid opus erat opere tam superfluo, tam superbo? Unde tibi pauperi, & inopi sumptus ad perficiendum? Quis perfectum uidebit? Quid istud præsumptionis, inchoare quod non queas, non dico perficere, sed nec uidere perfectũ? Quanquam amentis magis est, quam prudentis conari quod modũ excedit, uincit uires, superat facultates. Cessa, cessa, desine a uesania hac. Alioquin nos non sinimus, non sustinemus. Hoc dixit, prodens quid uellet, non quid posset considerans. Nam de quibus præsumebat, & secũ adduxerat, uiso uiro mutati sunt, & iam non ibant cũ eo. Ad quem uir sanctus tota libertate utens: Miser, inquit, opus, quod inchoatum uides, & inuides, sine dubio perficietur; perfectũ uidebunt multi. Tu uero quia non uis, non uidebis: & quod non uis, morieris: attendito tibi ne in peccato tuo moriaris. Ita est; ille mortuus est; & opus completum est; sed ille non uidit; qui ut præfati sumus, anno eodem mortuus est.

Ecce ecce similes uoces improborũ & hæreticorum. Quorsum tot baptisteria, tot cãdelabra, tot statuæ aureæ & argenteæ, tot sacerdotalia indumẽta, tot sumptuosa templa & Oratoria? Videant hoc exemplum miseri homines, & cohibeant linguã suã.

Interim pater audito mox quid de filio uir sanctus prædixisset, sciens uerbum eius uiuum, & efficax esse; interfecit, inquit, filiũ meum. Et instigante diabolo, tanto furore exarsit in illum; ut coram duce, & maioribus, inuidiæ, falsitatis, & mendacii arguere non uereretur hominem; qui ueracissimus esset, ueritatis, & discipulus, & amator; & conuitium intulit, simiam appellans. Et Malachias quidem doctus non reddere maledictũ pro maledicto, obmutuit, & non aperuit os suum, dum consisteret peccator aduersus eum. Sed non Dominus oblitus sermonis sui, quem dixerat: Mihi uindictam, & ego retribuam. Eadem die domũ reuersus homo luit linguæ effrenis temeritatem, ipso ultore, quo instigatore laxarat. Arreptum in ignẽ proiicit dæmon; sed mox manibus assistentiũ extractus est, adustus tñ corporis parte, & mẽte captus. Et dum insaniret, uocatus Malachias uenit; reperitque maledicũ spumantia ora torquentem, horrendis uocibus & motibus terrentem omnia, ac toto corpore agitatum uix posse teneri a pluribus: & orans pro inimico uir totius perfectionis, exauditus est, sed ex parte. Nam ilico quidem sancto orante, ille aperuit oculos, & sensum recepit. Relictus est autem ei spũs Domini malus, qui eum collaphizet, ut discat non blasphemare. Credimus eum uiuere usque adhuc, & usque ad hæc tempora luere peccatum grande, quod peccauit in sanctum: certis temporibus tamen ferunt lunaticum esse. Porro prædictæ possessiones, cum iam pro sui imbecillitate, & inutilitate eas tenere non ualuit, in pace ad locum, cuius extiterant, redierunt. Nec renuit Malachias post multam

demum

demum uexationem, pacis obtentū. Sed iam ad opus ædificij, quod Malachias aggressus est, sermo recurrat. Et quidem non erat Malachiæ, non dico unde perficeret, sed unde faceret quicquam. Erat autem cor eius fiduciam habens in Domino. Dominus uero prouidit, ut, etsi non speranti in pecuniæ thesauris, pecunia non deesset. Quis enim alius fecit ut thesaurus eo loci reponeretur, repositus non reperiretur, usque ad tēpus, & opus Malachiæ? Inuenit Dei famulus in Dei Marsupio, quod defuit suo. Merito quidem. Quid enim iustius, quam ut cui pro deo non erat proprium, eum Deo iniret consortium; & marsupium unum esset amborum? Fideli deniq; homini totus mundus diuitiarum est. Et qd est ille, nisi quoddam marsupium Dei? Deniq; ait: Meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Inde est quod Malachias repertos argenteos multos non reposuit, sed exposuit. Nam totum munus Dei in Dei opus iubet expendi. Non suas, non suorum considerat necessitates; sed iactat cogitatū suum in Domino; ad quem utiq; recurrendum non dubitat, quoties necessitas postularit. Nec dubium Dei opus esse, quod Deo reuelante Malachias præuidit. Contulerat primum cum fratribus de operæ illo; & multi præ inopia minus libenter assentiebant. Inde anxius, dubiusq; quid ageret, cœpit inter orandū uehementer inquirere, quænam foret uoluntas dei. Et die quadam de uia regrediens, cum iam loco appropiaret, prospexit eminus; & ecce oratorium apparuit magnum lapideum, & pulchrū ualde. Et intuens diligenter situm, formam, & compositionem, cum fiducia arripit opus, prius quidem indicata uisione senioribus fratrib9 paucis tñ. Sane totū quod attente notauit de loco, & mō, & qualitate, tanta diligētia obseruauit, ut peracto operæ factum uiso simillimum appareret, ac si & sibi cum Moyse dictum audierit. Vide ut omnia facias secundum excēplar, quod tibi ostensum est in monte. Eodem uisionis genere id quoque, quod in Saballino situm est, anteq; fieret præostensum est illi, non modo oratorium, sed & Monasterium totum. Transeunte illo per quandam ciuitatem, & multitudine magna concurrēte ad eum, casu uidit iuuenem inter alios uidendi se curiosum. Ascenderat lapidem, & stans super summos articulos extento collo, oculis, & animo intendens in eum, quendā illi de nouo Zacheum exhibebat. Nec latuit Malachiam, sancto quidem spū reuelante, uere illum uenisse in spū, & uirtute Zachei. Dissimulauit tūc tamen, tacitusq; pertransijt. Cæterum in hospitio nocte ipsa narrauit fratribus, quomodo illum uidisset, & quid præuidisset de illo. Die autem tertia en ille cum uiro quodam nobili domino suo: Qui aperiens uotum, & desiderium iuuenis, rogabat, ut a se commendatum recipere dignaretur, & habere de cætero inter suos. Et Malachias agnoscens eum, nō est opus, inquit, ut quem iam Deus commendauit, homo commendet. Apprehensumq; manu sua tradidit Abbati Cōgano nostro, & ille fratribus. Ipse uero iuuenis adhuc (ni fallor) uiuens, primus conuersus laicus Suriensis Monasterij, testimonium habet ab omnibus quod sanctæ conuersetur inter fratres secundum ordinem Cistertiensem. Et cognouerunt discipuli etiam in hoc Malachiam prophetiæ spm̄ habuisse. Non solum autem, sed & in eo, quod subiuncturi sumus. Cum sacramenta offerret, & appropiasset ei Diaconus facturus aliquid pro officio suo, intuitus eum sacerdos ingemuit, q sensisset penes illum latere, quod non conueniret. Peracto sacri 35

O hæretice qui impie blasphemas, omnes iudicium sibi mandu

care & bibere qui innixi fiduciæ quod sint confessi, quod nō sint sibi conscij alicuius peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas, accedunt ad eucharistiam, sed sufficere si credāt tantum se gratiam ibi consecuturos. Vide si non totum cōtrarium docetur hic a sanctissimo viro.

ficio, secreto percūctatus de conscientia sua, confessus est, & non negauit illusum sibi per somnium nocte ipsa. Cui iniūgens pœnitentiam; Non debueras, inqt, hodie ministrasse, sed uerecūde te subtrahere sacris, & deferre tantis, tāq́ diuinis mysterijs, ut hac humilitate purgatus, dignius exinde ministrares. Itē alia uice sacrificāte illo, & orante hora sacrificij, ea q dē sanctitate, & puritate cordis, qua solitus erat, astante diacono: uisa est columba intrare per fenestrā in claritate magna. Ea sacerdos perfunditur totus; ea subobscurior basilica tota refulget. Columba uero aliquandiu circūuolitans, tandem residet super crucem ante faciem sacerdotis: obstupuit diaconus, & pauens tum pro luminis, tum pro uolucris nouitate, quꝫ illa sit rara auis in terra, cecidit super faciem suam, & uix palpitans sese erigere ausus est, uel quando officij sui necessitas postulauit. Post missam seorsum conuentus a Malachia sub periculo uitæ iubetur nullatenus secretum prodere, quod uidisset, quoad uiueret ipse. Aliquando cum in Ardimacha esset cum quodam coepiscopo suo, de nocte surgens cœpit memorias sanctoꝝ, quæ in cemiterio sancti Patricij multæ sunt, orando lustrare. Et ecce unum de altaribus subito ardere conspiciunt. Ambo enim uiderūt uisionem hanc magnam: ambo mirati sunt. Et Malachias intelligens signum esse magni meriti illius, uel illorum, quoꝝ sub altari illo corpora requiescerent, currens, & se medijs immergens flāmis, expansis brachijs sacram amplexatus est aram. Quid ibi fecerit, quidue senserit, nemo qui sciat: sed quod amplius solito, cœlesti igne succensus ex illo igne exierit: fratrum, qui cum eo tunc erant, reor neminem esse qui nesciat.

Hæc dicta sunt, pauca quidem de pluribus, sed multa pro tempore. Non enim signorum tempora hæc, secundum illum: signa non uidimus, iam non est propheta. Vnde satis apparet Malachias meus quantus in

36 *Malachias magnus in meritis.*

meritis fuit, qui tam multus in signis extitit, & in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non ultio impiorum, non gratia sanitatum, non mutatio mentiū, non deniq; mortuorum suscitatio. Per omnia benedictus Deus, qui sic amauit, et ornauit eum: qui & magnificauit eum in conspectu regum, & dedit illi coronam glorię. Amor ꝓbatur in meritis, ornatus in signis, magnificatio in ultione inimicorum, glorificatio in præmiorum retributione. Habes diligens lector in Malachia quid mireris; habes & quid imiteris. Nunc iam quid tibi ex his sperandum sit studiosus attende. Nam finis horū preciosa mors est.

Percunctatus aliquando, quoniam in loco, si optio detur, extremum malit agere diem (de hoc siquidem fratres quærebant inter se, quem sibi quisq; deligeret) cunctatur, & non respondet. Instantibus illis: si hinc migro, inquit, nusquam libentius, quàm unde una cum nostro Apostolo resurgere possim (Dicebat autem sanctum Patricium) si peregrinari oportet, & ita permittit Deus, Claramuallem delegi. Requisitus item de tem-

37 *Dies solennis omniū defunctorū est, quē nunc impij hæretici rident & subsannant, & tamen sancti pa*

pore, diem respondit solennem omnium defunctorum. Si simplex uotum putatur, impletum est. Si prophetia ne iota præterijt. Sicut audiuimus, sic uidimus de loco pariter, & de die. Dicamus breuiter, quo ordine istud, quaue occasione prouenerit. Ægre satis ferebat, Hyberniam usq; adhuc pallio caruisse, utpote æmulator sacramentorum: quorum ne uno quoli-

bet gentem suam uellet omnino fraudari. Et recordatus sibi a Papa Innocentio fuisse promissum: inde magis tristari, quod dum adhuc ille superfuit, non fuit missum pro eo. Et nactus occasionem, quod Papa Eugenius summam, regiminis teneret, & eo temporis usq; in Franciam appropiasse nunciaretur, opportunitatem requirendi se inuenisse gauisus est. Præsumebat autem de illo, utiq; uiro tali, & de tali assumpto professione. Magis uero quod suæ Claræuallis specialis filius extitisset, nec timeret apud illum se ullam sustinere difficultatem. Itaq; conuocantur Episcopi, concilium cogitur; tractata triduo quæ tempori imminerent: die quarto aperitur consilium de pallio requirendo. Placet, sed si per alium requiratur. Tamen quia breuior uia, & ob hoc tolerabilior peregrinatio uideretur, non fuit qui eius obuiare præsumeret consilio, & uolũtati. Et Malachias soluto concilio, arripit iter. Prosequuntur eum, qui conuenerant fratres, usq; ad littus, non multi tamen ipso nimirum prohibente. Ad quem unus illorum Catholicus nomine, flebili uoce, & fletu. Heu tu abis, inquit, & in quanta pene quotidiana uexatione me deseris, non ignoras; nec fers opem misertus mei. Si ego dignus qui patior, fratres quid peccauerunt, qui uix diem, noctemue ullam a tam laboriosa cura, & custodia mei feriatam habere sinuntur? His uerbis, & lachrymis filij (flebat enim) pater na uiscera concussa sunt: & amplexatus est eum blandiendo; impressoq; pectori eius signo crucis: certus esto, inquit, te eiusmodi nil passurum, donec redeam. Erat autem epilenticus, & cadebat frequenter; ita ut interdũ non semel, sed sæpius pateretur in die. Hoc iam per sex annos morbo horrido laborabat, sed ad uerbum Malachiæ, perfecte conualuit. Ab illa hora nil tale perpessus est, nil tale (ut cõfidimus) deinceps perpessurus, quia Malachias deinceps rediturus non est. In ipso ascensu nauis accedunt duo ex his, qui illi familiarius adhærebant, audientes, & petentes aliquid ab eo. Quibus ille: Quid uultis? Non dicimus, inquiunt, nisi spondeas te daturum. Spondet. Et illi: Volumus nobis certo promitti a tua dignatione te in Hyberniam incolumem reuersurum. Instare & ceteri omnes. Tum ille parumper deliberans, pœnitere primo quod se alligasset, qua exiret non inueniens. Angustiæ undiq;, dum nil occurreret ab alterutro tutum periculo: uoti uidelicet, aut promissi. Visum est tandem id potius eligendum quod in præsentiarum plus urgeret, reliquum supernæ committendum dispositioni. Annuit tristis quidem: sed magis illos noluit cõtristare: & respondens eis ut uolunt, ascendit nauem. Et cum iam fere medium iter æquoreum peregissent, subito contrarius uentus nauem repellit, & reducit in terram Hyberniæ. Descendens de naui in ipso portu in quadam sua ecclesia pernoctauit. Et lætus gratias egit diuinæ consilio prouidentiæ; quo factum est, ut iam fecerit satis pro sua promissione. Mane uero intrans nauem, ipsa die prospero cursu transfretauit, & uenit in Scotiam. Die tertia peruenit ad locum, qui uiride stagnum dicitur: quem fecerat præparari, ut ibi statueret Abbatiam. Et relicto illic de filijs suis fratribus nostris, Monachorum conuentu, & Abbate (nam secum ad hoc ipsum eos adduxerat) ualedicens eis profectus est. Et cum transiret, occurrit ei Rex Dauid, a quo receptus cum gaudio, & retentus per aliquot dies, multaq; operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertransiens Scotiam, in ipso introitu Angliæ diuertit ad eccle-

tres in multa habuerunt ueneratione, & tota simul ecclesia dei.

38 *Vide, quomodo pallium enumeret inter sacramẽta. Sacramẽta autem largo sumpto nomine intellige prout sacrum secretũ & latens mysterium signant.*

ſiam Giſiburnenſem, ubi habitat uiri religioſi canonicam ducentes uitam, ab antiquo familiares ei pro ſua religioſitate, & honeſtate. Ibi adducta eſt ad eum mulier patiens morbũ, quem cãcrum uulgo appellant, ipſo horrendum uiſu, & ſanauit eam. Nam ubi aqua, cui benedixit, aſperſa ſunt ulcerum loca, dolorem non ſenſit. Die uero ſequenti uix ulcera apparebant. Abiens inde ad mare uenit: ſed negatur tranſitus. Cauſa (ni fallor) fuit orta ſimultas quædam inter ſummum Pontificem, & Regem Angliæ, quod Rex neſcio quid mali ſuſpicaretur de bono illo homine, ſi trãſiret. Nam neq; alios epiſcopos tranſire ſinebat. Quod quidem impedimentum, etſi fuit contrarium Malachiæ uoluntati, ſed non uoto. Dolebat differri a deſiderio ſuo, neſciens magis per hoc impletum iri. Nam ſi incontinenti tranſiſſet, oportebat tranſire etiam Claramuallem, ut ſummum Pontificem ſequeretur. Iam enim abierat, & erat Romæ, aut prope Romam. Nunc uero intercedente dilatione factum eſt, ut tardius transfretans ad locum, horam ſanctiſsimi ſui obitus opportune occurreret.

39 *Et hic habes mulierẽ aqua benedicta ſanatam. Non ergo ſuperſtitio eſt aquæ benedictio, quam deus tãto munere donat.*

Qui a nobis ſuſceptus eſt, tanquam uerus ab occidente ueniens, uiſitãs nos oriens ex alto. O quantum noſtræ Claræualli irradians ſol ille claritatis adauxit: Quam iocũdus ad eius introitum dies feſtus illuxit nobis. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultatum, & letatum in ea. Quam celer, & saliens, tremulus, ac debilis, mox ipſe occurri. Quam lætus in oſcula rui: Quam lætis brachijs miſſam mihi cœlitus amplexatus ſum gratiã. Quam alacri uultu, & animo, mi pater, introduxi te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Quam feſtiuos deinde tecum duxi dies, ſed paucos. Quid uero ille uiciſsim nobis? Nẽpe hilarem, nẽpe affabilem peregrinus noſter omnibus ſe præbebat, omnibus incredibiliter gratum. Quam bonum, & quam iocundum agebat hoſpitem apud eos, quos nimirum uidere uenerat a finibus terræ, nõ auditurus Salomonem, ſed exhibiturus. Deniq; audiuimus ſapientiam eius, tenuimus præſentiam eius, & tenemus. Iam quatuor, aut quinq; dies huius noſtræ ſolennitatis defluxerant, cum ecce die ſolenni beati Lucæ Euangeliſtæ, miſſa in conuentu, ſua illa ſancta deuotione celebrata, febre correptus lecto decubuit & nos cum illo omnes. Extrema gaudij noſtri mœror occupat, moderatior tamen, quod leuior interim febris eſſe uideretur. Videres diſcurrere fratres, dandi auidos, uel accipiendi. Cui non dulce uidere illum; cui non dulcius miniſtrare illi? Vtrunq; ſuaue, utrunq; ſalutare. Et humanitatis erat præbere obſequium, & profectus cuiq; ſui, cum gratiam reportaret. Aſsiſtere omnes; omnes ſolliciti erant circa frequens miniſterium, medicamenta perquirere, adhibere fomenta, urgere ſæpius ad guſtandum. Ad quos ille: ſiue cauſa, inquit, hæc: ſed charitate ueſtri facio quicquid iniungitis. Sciebat enim imminere tempus ſuæ migrationis. Cumq; fratres, qui cum eo uenerant, fidentius inſtarent dicentes, non oportere diffidere de uita: nec enim ſigna mortis in eo aliqua appareret: oportet, inquit, hoc anno Malachiam exire de corpore. Et infert. Ecce appropinquat dies, quẽ ut optimæ noſtis, optaui ſemper ipſum fore diem reſolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus ſum: non fraudabor reliquo deſiderij mei, qui partem iam teneo. Qui me ſua miſericordia perduxit ad locum, quem petij terminum, quem aquæ uolui, non negabit. Quod ad hoc corpuſculum attinet, hic requies mea; quod ad animam Dominus prouidebit, qui ſaluos

40 *Nota celebrationem Miſſæ in die ſolenni ſancti Lucæ, contra Nouatores noſtros.*

facis

facit sperantes in se. Nec parum spei repositum mihi in die illa, qua mortuis tanta a uiuis beneficia impendũtur. Nec longe aberat dies ipsa, cum talia loqueretur. Interea iubet se sacro oleo ungi. Exeunte conuentu fratrum, ut solenniter fieret, non sustinuit ut ad ascenderent: ipse descendit ad eos. Iacebat siquidem in solario domo superiori. Vngitur: & sumpto uiatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur. Alto de solio descendebat pedibus suis; & rursum nihilo minus suis pedibus ascendebat: & dicebat mortem esse in ianuis. Quis hunc hominem crederet moriturum? Solus ipse, & Deus id scire poterat. Non uultus pallidior, non macilentior uidebatur; non rugata frons, non reconditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia, non adusti dẽtes, non collum exesum, & gracile, non curui humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis eius, & hoc gloria uultus eius, quæ non euacuatur, ne in morte quidem. Talis quo ad uixit, talis & mortuus apparebat uiuenti similior.

41 *Quid dicis hæretice, qui negas hac in die aliquod beneficium impendi mortuis a uiuentibus?*

42 *Sanctißimus uir non postulasset sacrã unctionem, nec permisisset se ea liniri, si de illa sensisset, quæ sentiunt noui hæretici.*

Cucurrimus usq; huc, sed modo hæremus, quia Malachias cursum cõsumauit. Stat ille; & nos pariter stamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? Præsertim tuam, Pater sancte, quis referre possit, quis uelit audire? Attamen diliximus nos in uita; in morte non separabimur. Fratres, non relinquamus in morte, quem in uita prosequuti sumus. Ab ulteriori Scotia usque huc cucurrit ille ad mortem: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere necesse fuit. Adest omnium sanctorum clara ubique celebritas: sed iuxta ueterem sententiam; Musica in luctu importuna narratio est. Adsumus, canimus uel inuiti. Flendo cantamus, & cantando flemus. Malachias etsi non cantat, non plorat tamen. Quid enim ploret, qui appropinquat ad gaudium? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: solus Malachias festum facit. Quod enim non potest corpore, facit mente, sicut scriptum est: Cogitatio hominis confitebitur tibi; & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi. Deficiente illi corporis instrumento; silente organo oris, officio uocis cessante; reliquum est ut mentis iubilo solennizet. Quidni solennizet sanctus, qui sanctorum ducitur ad solennitatem? Exhibet illis, quod mox sibi debebitur. Adhuc modicum & ipse unus ex ipsis est. Sub noctis crepusculo, cum iam utcunque diei a nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquauerat non crepusculo, sed auroræ. An non illi aurora, cui nox præcesit, dies autem appropinquauit? Itaque febre inualescente, cœpit ex intimis ardens per omne corpus erumpere sudor, ut quodammodo transiens per ignem & aquam educeretur in refrigerium. Iam desperatur de uita eius: iam quisque suum iudicium reprehendit; iam nulli dubium Malachiæ sententiam præualere. Vocamur: adsumus. Et ille oculos leuans in circunstantes. Desiderio desideraui, inquit, hoc pascha manducare apud uos. Gratias ago supernæ pietati: Non sum fraudatus a desiderio meo. Vides hominem securum in morte, & necdum mortuum, iam certum de uita? Nec mirum. Videns adesse noctem, quam expectauerat, & in ipsa diei [illegible] sibi, quasi de nocte triumphans, uidetur insultare tenebris, & quodammodo loqui: Iam non dicam Forsitan tenebræ conculcabunt me; quia hæc nox illuminatio mea in delitijs meis. Et blande nos consolans:

43 *Celebritas omniũm sanctorũ ubique clara.*

Habete, inquit, curam mei: Ego uestri, si licuerit, non obliuiscar. Licebit autem. Credidi in Deum, & omnia posibilia credenti. Amaui Deum; amaui uos; & charitas nunquam excidit. Et suspiciens in coelum, Deus, inquit, Serua eos in nomine tuo: Non solum autem eos, sed & omnes, qui per uerbum, ac ministerium meum tuo se mancipauere seruitio. Deinde imponens manus singulis, & benedicens omnibus pausatum ire iubet, quia nondum uenerat hora eius. Imus, redimus circa medium noctis; nam ea hora lux lucere in tenebris nuntiatur. Impletur domus; adest congregatio tota; Abbates quoque multi, qui conuenerant. Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus prosequimur amicum repatriantem. Anno ætatis suæ quinquagesimo quarto, loco, & tempore, quo præelegit, & prædixit Malachias Episcopus, & Legatus Sanctæ Apostolicæ sedis, uelut e manibus nostris assumptus ab Angelis, feliciter obdormiuit in domino. Et uere obdormiuit. Vultus placidus placidi exitus indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamen, qui quando exiuit aduertere potuisset. Mortuus uiuere, & uiuens mortuus putabatur, adeo nil intercidit, quod alterutrum disterminaret. Eadem uiuacitas uultus: Serenitas eadem, qualis apparere solet in dormiente. Diceres mortem nil horum tulisse magis auxisse plurimum. Non est mutatus, sed ipse mutauit omnes. Mirum in modum luctus, & gemitus omnium subito conquiescit; mutatur in gaudium mœror, planctum cautus excludit. Effertur, feruntur in cœlum uoces; infertur oratorio Abbatum humeris. Vicit fides; triumphat affectus; res in suum deuenit statum; cuncta geruntur ex ordine; cuncta ex ratione procedunt.

Et reuera quid rationis habet immoderatius plangere Malachiam, quasi non sit preciosa mors eius; quasi non sit magis somnus, quam mors; quasi non sit mortis partus, & porta uitæ? Malachias amicus
44 noster dormit: & ego lugeam? Luctus iste usu se, non ratione tuetur. Si dominus dedit dilecto suo somnum, & talem somnum, in quo hæreditas domini, filij merces, fructus uentris; quid horum uidetur fletum indicere? Egone fleam illum, qui fletum euasit? Ille tripudiat, ille triumphat; ille introductus est in gaudium domini sui: & ego eum plangam?
45 Cupio mihi hæc, non illi inuideo. Interim parantur exequie; offertur pro eo sacrificium; consumantur ex more omnia cum summa deuotione. Stabat eminus puer, cui emortuum pendebat a latere brachium magis illi impedimento, quàm usui. Quo comperto, innui, ut accederet. Et apprehensam aridam manum applicui ad manum Episcopi, & uiuificauit eam. Nempe uiuebat in mortuo gratia sanitatem: & manus eius fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Heliseus. Puer ille de longe uenerat, & manum, quam pendentem attulerat, sanam in Patriam reportauit. Iam omnibus rite peractis, in ipso oratorio sanctæ dei genitricis Mariæ, in quo sibi bene complacuit, Malachias traditur sepulturæ, anno ab incarnatione domini Millesimo, centesimo, quadragesimo octauo, quarto nonas Nouembris. Tuum est, Iesu bone, depositum, quod nobis creditum est: tuus thesaurus, qui reconditur penes nos. Seruamus illum resignandum in tempore, quo reposcendum censueris, tantum ut absque contubernalibus suis non egrediantur; sed quem habui-

Non ergo uere dici possunt sācti mortui, sed dormientes.

Ecce exequias pro defuncto.

Ecce sacrificiū missæ.

Ecce eius applicationem mortuo.

Quæ omnia faciūt contra nostri temporis hæreticos.

mus hoſpitem, habeamus ducem, tecum, & cum ipſo pariter regnaturi in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA HVMBERTI MONACHI PER D. Bernardum Abbatem Claraualenſem ſcripta.

Habetur inter ſermones eiuſdem fol. 69.

Hvmbertus famulus domini mortuus eſt, deuotus famulus, ſeruus fidelis. Ipſi uidiſtis quomodo nocte præterita inter manus noſtras expirauit, tanquam unus ex uermiculis terræ. Per hoc triduum fatigauit eum mors; & demolita eſt intra fauces ſuas; ut ſatiaretur ſanguine, quem ſitiuit. Eya fecit quod potuit; occidit carnem, & ecce recondita eſt in corde terræ. Separauit a nobis dulcem amicum, prudentem conſiliarium, auxiliarium fortem. Nec mihi, nec uobis pepercit inſatiabilis homicida; mihi minus. Siccine ſeparas amara mors? O beſtia crudelis, o amaritudo amariſsima, o fœtor, & horror filiorum Adam; quid feciſti? occidiſti, poſſediſti, ſed quid? Carnem utique ſolam. Animæ enim non habes quid facias. Volat ad creatorem ſuum, quem tam ardenter concupierat; tam fortiter ſecuta fuerat omnibus diebus uitæ ſuæ. Sed & ipſum corpus, quod uideris habere, auferetur a te; cum tu nouiſsima inimica deſtrueris, & abſorbeberis in uictoria. Reddes utique, reddes aliquando corpus illud; quod ad ſignum aduentus tui, tantis heſterna die ſputis & excreationibus, ac multiplici ſordium ſqualore repleueras lætabunda, & laudans, quia hunc tuis laqueis irretiſſes. Veniet unigenitus Patris cum poteſtate magna, & maieſtate Humbertum quærere; & illud idem cadaueroſum corpus configurare corpori claritatis ſuæ. Tu autem quid? Profecto quod in Hieremia ſcriptum eſt. In nouiſsimo dierum ſtulta remanebis; & Humberto in æternum uiuente, tu in perpetuum morieris. Euomuit prophetam marina beſtia, quem deglutierat: & tu Humbertum reddes; quem uideris tuo naſtiſsimo uentre concluſiſſe.

1 Animæ ſanctorũ poſt mortẽ uolant ad deũ.

De cętero, fratres, factitium uobis ſermonem in omni forma ſanctitatis iſte Dei ſeruus exhibuit: quem & longum fecit, & magnũ: lõgũ quantum ad longinquitatem uiæ; magnum, quantum ad uitæ ſublimitatem. Non oportet me amplius aperire os meum; ſi bene retinuiſtis ſermonem eius; ſi ueſtris illum cordibus impreſsiſtis. Quinquaginta annos, & eo amplius uixit in ſeruitio illius, cui ſeruire regnare eſt; quia a puerilibus annis locatus eſt in ſanctuario Dei. Nobiſcum triginta annis ab ipſo pene principio monaſterij huius, conuerſatus eſt, non ſolum ſine querela, ſed & cum gratia: Cuius ex hoc memoria in benedictione erit nobis, & generationi, quæ uentura eſt. Sicut aduena, & peregrinus pertranſijt uiam, & uitam iſtam; quantum minus potuit de mundi rebus accipiens: utpote ſciens quia non erat de hoc mundo. Non habebat hic manentem ciuitatem, ſicut nec patres ſui: ſed in anteriora extentus, ſequebatur ad palmam ſupernæ uocationis. Nihil habet mundus, quod iure clamet in eo, uel de eo, quia nec mundus ei placuit, nec ipſe mundo. Quantum parcius potuit, de ſubſtantia eius accepit; & minus accepiſſet, ſi non obedientia coegiſſet. Victum, & ueſtitum habens, his contentus

2 Laudat quod a puerilibus annis locatus eſt Hũbertus in ſanctuario dei. Et tamẽ hoc reprehẽdũt ſubuerſores noſtri. iudica tu cui magis ſtandum, num Nebulonibus his, an ſanctiſsimo uiro.

fuit, non ad superfluitatem, sed ad necessitatem; nisi quod ipsam quoque necessitatem superfluitatem esse sæpius causabatur.

Ante hos paucos dies (si bene memini) dum colloqueremur adinuicem, dicebat se monasterij huius prębendarium esse; & nullius tanquam utilitatis hominem pasci in domo Dei. Erat enim uere mitis & humiles corde: & cum cæteris floreret uirtutibus, gratiam tamen mansuetudinis specialiter obtinebat. Ideo se amabilem, & affabilem omnibus exhibebat, sicut erat amabilis ualde. Veruntamen in his omnibus quam circuncisum fuerit os eius, & lingua, omnes uos plenissime cognouistis; qui tandiu uidistis eius conuersationem, & sermonem eius audistis. Quis unquam ex ore eius sonum detractionis, uerbum scurrilitatis, sermonem gloriæ, inuidiæ uocem audiuit? Quis eum uel alios iudicantem, uel iudicanti consentientem aliquando deprehendit? Quis eum loquentem inania audire potuit? immo quis non ab eo timuit, si talia forte loqueretur, audiri? Nimirum sollicite custodiebat uias suas ut non delinqueret in lingua sua; sciens quod qui in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Longe a te, Humberte, uæ illud Euangelicum, Væ uobis qui ridetis nunc, quia flebitis. Nunquid aliquis uestrum eum ridentem, & inter multos ridentes inuenit? serenabat quidem uultum suum assidentium gratia, ne fieret onerosus, sed risum integrum (si bene recolitis) non admisit.

Porro quanti feruoris in opere Dei diebus & noctibus fuerit, non solum uidistis, sed etiam admirati estis usque ad diem mortis suæ. Cum enim fere iam ad decrepitam peruenisset ætatem, præter incommoda senectutis, etiam tot, & tantis infirmitatibus, quas multi uestrum non ignorant, lassatus atque quassatus, erat tamen, ut dicitur, animus uictor annorum, & cedere nesciens infirmitati. Denique in frigoribus & caloribus per montes & ualles ascendens, & descendens iuuenum laborem prosequebatur; ita ut admirationi esset omnibus & stupori. Si eum quandoque propter multitudinem negociorum, consilij gratia retinuissem; tristis perseuerebat & nubilus, donec uestro consortio redderetur. Rarissime unquam solennibus uigilijs, quas non raro anticipabat, rarissime cæteris horis psallentium in choro inuentus est defuisse; nec nisi ea necessitate ut ex instanti responsum mortis habens infirmitas sequeretur. Porro in refectorio uix communibus utens cibis, si quid forte aliud apponeretur, aut non accipiebat, aut tam moleste accipiebat, ut super hoc uniuersitatem nostram sæpius molestaret. Decreuerat aquam bibere semper, si non totis uiribus restitissem. Vinum si quandoque bibere cogeretur; erat uinum colore potius quàm sapore, adeo illud aquis nimijs obruebat. Vix unquam obedientia compellente infirmitorium introiuit; uix cum intrasset, teneri potuit. Fateor minus obediens in hac parte; quod auctoritatis suæ mole me præmeret. Laudo eum: in hoc non laudo, quia sicut uos scitis, non parum in huiusmodi perstitit obstinatus. Credo quia si quid triste sensit, propter hoc sensit, quód minus nobis consensit de necessitate corporis sui.

3 *Vide solennes uigilias, & horarum cũ cantu recitacionem in Choro.*

Sed qualis erat in consilijs? Purus utique & discretus; quod ego tanto melius noui, quanto sæpius tetigi pectus eius. Non solus autem noui hoc; nouit & uniuersitas uestra. Quis denique multitudine, uel magnitudine tentationum percussus non audiuit ab ore eius, & radicem tenta-

tionis, & curationis remedium? Ita enim percurrebat omnes angulos conscientiæ infirmantis, ut credere posset qui confitebatur eum uidisse omnia, omnibus interfuisse. Quantæ autem charitatis erat? Sic se induerat uiscera pietatis, ut omnes excusaret, pro omnibus intercederet, nescientibus illis, pro quibus loquebatur, non personarum acceptor, sed necessitatum. Erat ergo humilis corde, dulcis sermone, strenuus opere, feruens charitate, in commisso fidelis, in consilio circunspectus, & prudens. Compositus erat super omnes homines, quos uiderim in diebus istis, unus & idem perseuerans omni tempore, & omni hora. Plane in semitis domini Iesu posuit uestigia, nec retraxit pedem, donec cursum itineris consumeret. Ille fuit pauper; pauper etiam iste fuit. Vixit ille in laboribus, & hic in laboribus multis. Crucifixus est ille; & iste multis, & magnis crucibus affixus, stigmata Iesu tulit in corpore suo, adimplens ea, quæ deerant passionum Christi, etiam in carne sua. Resurrexit ille, iste resurget. Ille ascendit in cœlum, & iste creditur ascensurus. Ascensurus plane, cum rex gloriæ propter nos descendet, sicut prius ascenderat, ut notam faciat potentiam suam; cum non minoris excellentiæ sit descendere per aera, quàm per aerem ascendisse. Sic enim olim Angeli prædixerunt, quia hic Iesus, qui assumptus est a nobis in cœlum, sic ueniet, quẽadmodum uidistis eum euntem in cœlum.

Nec laudaueris hominem in uita sua, dicit scriptura, pro eo quod non est secura laudatio nisi post mortem. Hoc & ego in eo studiose seruaui, qui dum aduiueret, in huiusmodi non aperui os meum; ne forte possemus uel ego adulationis notam, uel ille culpam incurrere uanitatis. Ex hoc sane neutrum iam timetur; nec ego eum uideo, & ille forsitan me non audit. Sed etsi audiat, non mouetur hominum uerbis, fortius inhærens, atque felicius uerbo Dei. Nihil proficiet inimicus in eo, & uanitatis suggestor non apponet nocere ei. Ecce iam coram te est, pater dulcissime, fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: Ecce immersus es in illum diuinæ pietatis abyssum; cuius memoriam abundantiæ suauitatis tam deuote eructare solebas. Quis enim tam deuotus prædicator pietatis diuinæ? quis humanæ puritatis commendator tam studiosus? quis utriusque rei tam affectuosus amator erat? Aut cui aliquando quinque uerba locutus es, in quibus non uera puritas resonaret, in quibus non sancta Dei pietas audiretur?

Non ergo super te doleo, cui desiderium animæ tuæ tribuit Deus: mihi potius ademptum doleo fidele consilium, auxilium grande, uirum unanimem, hominem secundum cor meũ. In me hæc omnia mala ceciderunt. In me transierunt iræ tuæ, domine Iesu, & terrores tui conturbauerunt me. Elongasti a me amicum, & proximum; & notos meos a miseria extrahẽs me in miserijs reliquisti. Abstulisti mihi germanos carne, germaniores spiritu; & in tuis negotijs, & in secularibus secundum te sapientes. Sustulisti hinc alios, atq; alios, qui onus meum portabant, onus grande, quod mihi imposuisti. Vnus mihi prope solus Humbertus supererat è tantis necessarijs meis, eo suauior amicus, quo antiquior: & hunc tulisti, quoniam tuus erat. Ego solus ad uerbera relinquor; ego morior in singulis; & omnes fluctus tuos induxisti super me. Vtinam quem flagellas, occidas semel, & non miserum hominem tot & tantis mortibus serues. Veruntamen non

contradico sermonibus sancti: sed qui cœpit, ipse me conterat, & hæc mihi consolatio sit, ut affligens dolore non parcat. Ego in flagella paratus sum, si forte pius pater in beneficia flagella commutet, unde et uerba non murmure plena sunt, sed dolore. Non ploro Humbertum: neq; enim ille plorandus est, qui uocatus est ad mensam diuitis: sed super me, & sup uos ploro, super domum istam, super cæteros fratres nostros; qui omnes ab eius ore consilium expectabant. Sic & saluator crucem suam, tanq; latro suum laqueum portans, cum mulieres, quæ eum a Galilæa secutæ fuerant super se lamentantes respiceret, conuersus ad eas dixit; Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uosipsas flete: et super filios uestros. Etenim ea, quæ de me sunt, finem habent. Quæ uidetis mihi præparari, temporalia sunt, quæ non uidetis æterna. Si temporalia sunt, transitoria sunt, si trāsitoria sunt, & mortalia sunt: et transeundi uel moriendi argumentum hoc solum est, quia uideri possunt. Temporalia fuerūt, quæ in Humberti morte conspeximus, sed iam obtinet gaudium, & lætitiam in perpetuas æternitates. Non est ergo lugendus nobis, cui nec luct⁹, nec dolor est. Sed nec pro nobis, quibus ille sublatus est murmurandum: magis gratias agamus q; tandiu concessus est nobis. Siquidem (ut ego arbitror) decennium iam decursum est, quod non uixit nisi nobis, & pro nobis. Atq; hic timor me⁹
4 ne ideo translatus sit, quia nō eramus iam digni consortio illius. Quis scit tamen si idcirco sublatus fuerit, ut nos suis intercessionib⁹ protegat apud patrem? Vtinam ita sit. Si enim tantæ charitatis erat dum esset nobiscum, ut omnia, quæ ad corpoream necessitatem spectant, libentius mihi, q; sibi cederet: quanto magis nunc, cum illi summæ charitati (quæ Deus est) inhæret, maiorem habet in me gratiam, & charitatem? Sed forsitan nunc de me, & de conuersatione mea plenius nouit ueritatem, nec compatitur ut solebat, sed, ut uereor, indignatur. Quod si etiam propter peccata nostra abstulit eum Deus: utinam idem ipse obtineat, ut nobis hoc ipsum misericord:ter relaxetur, ne pœnam super pœnam sustineamus.

Ergo sancti protegūt nos suis intercessionibus post mortem? Audisne hæretice?

De reliquo, fratres, dico uobis, si sequeremini uestigia eius, non tam facile in uanis cogitationibus, & otiosis sermonibus, in iocis, & scurrilitatibus laberemini: quia in his multum perditis, & de uita uestra, & de tempore uestro. Volat irreuocabile tempus: et dum creditis uos cauere istam
5 pęnam minimam, incurritis ampliorem. Illud enim scitote, quia post hanc uitam in purgabilibus locis centupliciter quæ fuerint hic negleta, redduntur usq; ad nouissimum quadrantem. Scio ego quia durum est homini dissoluto apprehendere disciplinam; uerboso silentium pati, uagari solito stabilem permanere: sed durius, & multo durius erit futuras illas molestias tolerare. Et homo iste, qui hic sepultus est, multa in principio, sicut ipse cognoui, super huiusmodi tentamenta sustinuit: sed cum multo luctamine pugnauit, & uicit. Et sicut tunc ei durum erat pugnam in tentationibus sustinere, sic ei modo durius esset ad illas ineptias reuolare, quia bona cōsuetudo peruenerat in naturam. Exercete uos in doctrina ista, & attendite formam illam, quam uidistis in eo, & audistis, ut ad eum perueniatis, ad quem ipse peruenit: Qui est benedictus in secula. Amen.

Ecce locus purgatorius post mortem, contra nouos pseudo magistros.

VITA GERARDI MONACHI FRATRIS D. BERnardi Abbatis Clareuallensis per eundem scripta.

Habetur in sermone eius xxvj super Cantica Canticorum,

Vousq; dissimulo, & ignis, quem intra meipsum abscondo, triste pectus adurit, interiora depascitur? Clausus latius serpit, sæuit acrius. Quid mihi, et cantico huic, qui in amaritudine sum? Vis doloris abducit intentionem, & indignatio Domini ebibit spiritum meũ. Subtracto siquidem illo, per quẽ mea in domino studia utcunq; libera esse solebant: simul & cor meum dereliquit me. Sed feci uim animo, ac dissimulaui usq; huc; ne affectus fidem uincere uideretur. Deniq; plorantibus aliis, ego ut aduertere potuistis, siccis oculis secutus sum inuisum funus, siccis oculis steti ad tumulum, quousq; cuncta peracta sunt exequiarum solemnia. Indutus sacerdotalibus, solitas in eum orationes proprio ore compleui, terram meis manibus ex more ieci super dilecti corpus terram mox futurum. Qui me intuebantur, flebant, & mirabantur quod non flerem ipse: cum non illum quidem, sed me potius, qui illum amisissem, omnes miserarentur. Cuius enim uel ferreum pectus super me ibi non moueretur, quem uideret Gerardo superstitem? Commune damnum, sed præ meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram uiribus fidei, reluctabar affectui, nitens uel inuitus non moueri frustra addictione naturæ; uniuersitatis debito; conditionis usu; potentis iussu; iudicio iusti; flagello terribilis; Domini uoluntate. Pro huiusmodi semper extunc, & deinceps exegi a memetipso non indulgere multo fletui; multum tamen turbatus, & mœstus. Nec potui imperare tristitiæ, qui potui lachrymæ: sed ut scriptum est, Turbatus sum, & non sum locutus. At suppressus dolor altius introrsum radicauit, eo, ut sentio, acerbior factus, quo non est exire permissus. Fateor, uictus sum. Exeat necesse est foras, quod intus patior. Exeat sane ad oculos filiorũ, qui scientes incommodum, planctum humanius æstiment, dulcius consolentur.

Ecce funus, exequiarum solennia, Orationes cum sacerdotalibus indumentis, terræ ex more proiectio sup mortuum. Quæ cuncta obseruat Christi Ecclesia in sepultura fidelium, cõtra impium modernorũ hæreticorum institutum

Scitis, ò filii, quàm iustus sit dolor meus, quàm dolenda plaga mea. Cernitis nempe quàm fidus comes deseruit me in uia hac, qua ambulabam, quàm uigil ad curam, quàm non segnis ad opus, quam suauis ad mores. Quis ita mihi pernecessarius; cui ęque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete quæso uicem meam uos, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, & ille portabat me. Pusillus corde eram, & confortabat me. Piger, & negligens, & excitabat me. Improuidus, & obliuiosus, & commonebat me. Quo mihi auulsus es? Quo mihi raptus è manibus homo unanimis, homo secundum cor meum? Amauimus nos in uita, quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio, & quam non posset omnino efficere nisi mors. Quando enim me uiuus uiuum desereres? Omnino opus mortis, horrendum diuortium. Quis enim tam suaui uinculo mutui nostri non pepercisset amoris, nisi totius suauitatis inimica mors? Bene mors, quæ unum rapiendo, duos furiosa peremit. An non mors etiam mihi? Immo plus mihi; cui utiq; omni morte infelicior uita seruata est. Viuo ut uiuens moriar; & hoc dixerim uitam? Qui a mitius me priuares, ò austera mors, uitæ usu, quàm fructu. Nam uita sine fructu grauior mors. Deniq; duplex malum ligno paratur infructuoso

securis, & ignis. Ergo meis laboribus inuidens, elongasti à me amicum, et proximum: per cuius maxime studium erant (si quando erant) fructuosi.

Satius proinde mihi fuisset periclitari uita, quàm tua, Gerarde, præsentia: qui meorum in Domino studiorum eras sollicitus incitator, fidelis adiutor, cautus examinator. Cur quæso, aut amauimus, aut amisimus nos? Dura conditio; sed mea miseranda fortuna, non & illius. Nam tu chare frater si chares amisisti, chariores utiq; recepisti. Me uero quænam iam miserum consolatio manet post te unicum solatium meum? Placita fuit pariter utriq; societas corporum pro morum concordia; sed solum me diuisio uulnerauit. Commune, quod libuit: quod triste & lugubre, meum. In me transierunt iræ, in me confirmatus furor est. Erat ambobus alterutrum grata præsentia, dulce consortium, suaue colloquium. Sed tantas utriusq; delitias ego perdidi, tu mutasti. Et quidem immutatis illis retributio multa. Quanto fęnore gaudiorum, ac benedictionum cumulo cares hodie nobis frater charissime, tanto habes certe pro me tantillo repositam tibi Christi præsentiam. Nec dispendium sentis absentiæ à nobis tuę, angelorum admixtus choris. Non est igitur quod causeris tu de nostra quasi subtracta tibi præsentia; cui affatim sui, suorumq; copiam dominus maiestatis indulsit.

At ego pro te quid? Quam uellem scire quidnam sentias nunc de me illo unico tuo, medijs nutante curis, & pœnis, destituto te baculo imbecillitatis meæ. Si tamen licet adhuc cogitare de miseris, ingresso abyssum luminis, atq; illo pelago æternę felicitatis absorto. Forte enim etsi nosti nos secundum carnem; sed nunc iam non nosti: Et quoniam introisti in potentias Domini, memoraris iustitiæ eius solius, immemor nostri. Cæterum qui adhæret Deo, unus spiritus est; & in diuinum quendam totus immutatur affectum: nec potest iam sentire, aut sapere, nisi Deum: & quod sentit, & sapit Deus, plenus Deo. Deus autem charitas est; & quanto quis coniunctior Deo tanto plenior charitate. Porrò impassibilis est Deus, sed non incompassibilis; cui proprium est misereri semper, & parcere. Ergo et te necesse est misericordem esse, qui inhæres misericordi: quamuis iam minime miser sis: & qui non pateris, compateris tamē; affectus proinde tuus non est imminutus, sed immutatus: nec quoniam Deum induisti, nostri cura te exuisti; & ipsi enim cura est de nobis. Quod infirmum est, abiecisti, sed non quod pium. Charitas deniq; nunq; excidit. Non obliuisceris me in finem. Videor mihi quasi audire fratrem meum dicentem. Nūquid mater obliuisci poterit filij uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Non expedit prorsus. Scis ubi uerser, ubi iaceā, ubi reliqueris me. Non est qui porrigat manum. Ad omne quod emerserit respicio; ad Gerardum ut consueueram, & non est. Heu tūc ingemisco miser, sicut homo sine adiutorio. Quem consulam in ambiguis; cui in aduersis fidam; quis portabit onera; quis pericula propulsabit? Nōne ubiq; gressus meos Gerardi oculi anteibant? Nonne tuum Gerarde pectus curæ meę notius, quàm meum ipsius habebant; familiarius incursabant, acrius urgebant? Nonne in lingua tua illa placabili, & potenti, meam à sermonibus seculi frequentissime uendicabas; & amico reddebas silentio? Dominus dederat illi linguam eruditam, ut sciret quando deberet proferre sermonem.

Z *Vbi sunt qui dicunt sanctos ignorare nostra, & propterea ea non curare?*

Ita deniq; in prudentia responsorum suorum, & in gratia data sibi de-

super

super, & domesticis satisfaciebat, & exteris, ut pene me nemo requireret cui prior forte Gerardus occurrisset. Occurrebat autem aduentantibus, opponens se, ne subito meum otium incursarent. Si quibus sane per se satisfacere non quibat; hos perducebat ad me, cæteros emittebat. O uirum industrium, ò amicum fidelem: & amico gerebat morem, & officijs charitatis non deerat. Quis uacua ab eo recessit manu? Si diues consiliũ, si pauper subsidium reportabat. Nec quærebat, quę sua sunt, qui se medijs ingerebat curis, ut ego uacarem. Sperabat enim (sicut erat humillimus) maiorem de nostra quiete fructum, ꝙ si uacaret ipse. Interdum tamen postulabat absolui, & alteri cedere, quasi qui melius prouideret. Sed ubi ille inueniretur? Nec petulanti aliquo (ut assolet) in eo officij detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, & minus omnibus accipiebat; ita ut sæpe cum alijs necessaria ministraret egeret ipse in pluribus (uerbi causa) cibo, aut ueste.

Deniq; cum se sentiret decessui propinquare, Deus (inquit) tu scis quod quantum in me fuit, semper optaui quietem mihi intendere, tibi uacare. Sed implicitum tenuit timor tuus, & uoluntas fratrum, & studium obediendi, super omnia Abbatis pariter, & fratris germana dilectio. Ita est. Gratias tibi, frater, de omni fructu meorum (si quis est) in domino studiorum. Tibi debeo, si profeci, si profui. Tu intricabaris; & ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certe diuinis obsequijs sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim securus intus non essem, cum te scirem agentem foris manum dexteram meam lumen oculorum meorum, pectus meum, & linguam meam? Et quidem indefessa manus, oculus simplex, pectus consilij, lingua loquens iudicium, sicut scriptũ est: os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.

Sed quid dixi foris agentem illum, quasi interna Gerardus nesciret, ac spiritualium expers esset domorum? Norunt qui illum norunt spirituales ꝙ uerba eius spiritum redolerent. Norunt contubernales, quàm mores eius, & studia non carnem saperent, sed spiritu feruerẽt. Quis illo rigidior in custodia disciplinæ; quis in castigando corpus suum districtior, uel suspensior, sublimior in contemplando, subtilior in disserendo? Quoties cũ eo disserens ea didici, quæ nesciebam; et qui docturus adueneram, doctus magis abscessi? Nec mirum de me, cum magni, ac sapientes uiri idipsum nihilominus ex illo sibi accidisse testentur. Non cognouit litteraturam, sed habuit litterarum inuentorem sensum; habuit & illuminantem spiritum. Nec in maximis tantum, sed & in minimis maximus erat. Quid (uerbi causa) in ædificijs, in agris, hortis, aquis, cunctis deniq; artibus, seu operibus rusticorum, quid, inquam, uel in hoc rerum genere Gerardi subterfugit peritiam? Cementarijs, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus, atq; textoribus facile magister erat. Cumq; omnium iudicio, omnibus esset sapientior, solis in suis oculis non erat sapiens. Vtinam multos, etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio: Væ qui sapientes estis in oculis uestris. Scientibus ista loquor; & adhuc plura his de illo, & maiora compertis. Parco tamen, quia caro mea, & frater est. Hoc tamen securus addo, mihi utilis in omnibus, & præ omnibus fuit. Vtilis in paruis, & magnis; in priuatis & publicis; foris, & intus.

Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. Solum penè reliquerat mihi prouisoris honorem, & nomẽ. Nam opus ipse faciebat: Ego

uocitabat Abbas;sed ille præerat in solicitudine. Merito requieuit in illo spiritus meus,per quem licebat delectari in domino,in omnibus prędicare liberius,orare securius. Per te,inquam,mihi,frater mi, mens sobria,& grata quies,sermo efficacior,pinguior oratio,frequentior lectio,& feruentior affectus.Heu sublatus es,& hæc omnia simul.Tecum omnes pariter abiere delitiæ,& lætitiæ meæ.Iam curæ irruunt; iam molestiæ hinc inde pulsant;& angustiæ undiq; solum me repererunt; solæ mihi te abeunte remanserunt,solus sub sarcina gemo.Aut ponere,aut opprimi necesse est quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te? Nam pro te nolim;nec te tua fraudare gloria. Porrò superuiuere tibi labor,& dolor. Viuam quoaduiuam in amaritudine,uiuam in mœrore,&

3 hæc sit mihi consolatio,ut mœrendo affligar.Nam parcam, et iuuabo manum domini.Etenim manus Domini tetigit me. Me,inquam tetigit, & percussit;non illum,quem uocauit ad requiem. Me occidit, cum succidit illum. Nunquid enim occisum quis dixerit, quem plantauit in uita? Ad quod illi uitę ianua fuit,mihi planè est mors:meq; illa morte mortuum dixerim,non hunc,qui obdormiuit in Domino.

Perperam ergo emortuorum uocabulo appellantur sancti a quibusdam malignis.

Exite,exite lachrymæ iampridem cupientes.Exite, quia is, qui uobis meatum obstruxerat,commeauit.Aperiantur cataractæ miseri capitis,& erumpant fontes aquarum;si forte sufficiant sordes diluere culparum,quibus iram merui.Cum consolatus fuerit super me Dominus,tunc fortassis & ego merear consolari;si tamen non pepercero a mœrore. Nam qui lugent,ipsi consolabuntur.Propterea condescendat mihi omnis sanctus; & in spiritu lenitatis,qui spiritualis est,sustineat lamētantem. Luctus meus humano,quæso,pensetur affectu,non usu.Videmus nempe mortuos quotidie plangere mortuos suos, fletum multum, & fructum nullum. Non culpamus affectum,nisi cum excedit modum, sed causam. Ille nimirum naturæ est; & eius turbatio,pœna peccati:hæc uanitas, & peccatum. Etenim ibi sala(ni fallor)plorantur damna gloriæ carnis,uitæ præsentis incōmoda.Et plorandi,qui ita plorant.Nunquid ego sic?similis mihi affectus, sed altera causa,dissimilisq; intentio. Nulla mihi sanè quærela de omnibus,quæ sunt mundi.In his profecto,quæ sunt Dei, ademptum doleo;fidele auxilium,salutare consilium,Gerardum lugeo. Gerardus est in causa frater carne,sed proximus spiritu,socius proposito. Adhæsit anima mea animæ illius,& unam fecit de duabus,non consanguinitas, sed unanimitas.Carnis quidem necessitudo non defuit; sed plus iunxit societas spiritus,consensus animorum,morum conformitas. Cum ergo essemus cor unum,& anima una,hanc meam pariter,atq; ipsius animam pertransiuit gladius.Et scindens mediam partem locauit in cœlo,partem in cœno deseruit.Ego,ego illa portio misera in luto iacens,truncata parte sui, & parte potiori:Et dicitur mihi,ne fleueris?Auulsa sunt uiscera mea à me;& dicitur mihi,ne senseris?Sentio,sentio uel inuitus;quia nec fortitudo lapidum, fortitudo mea;nec caro mea ænea est:sentio prorsus, & doleo, & dolor meus in conspectu meo semper.Non sanè nos poterit duritiæ: & insensibilitatis arguere ille,qui uerberat;quomodo illos,de qbus ait: Percussi eos, & non doluerunt.Affectum meum confessus sum,& non negaui. Carnalem quis dixerit,ego humanum non nego, sicut nec me hominem. Si ne hoc sufficit,nec carnalem negauerim.Nam & ego carnalis sum,uenunda-

tus sub peccato; addictus morti; pœnis, & ærumnis obnoxius. Non sum, fateor, insensibilis ad pœnas; mortem horreo meam, & meorum. Meus Gerardus erat, meus planè. An non meus, qui frater sanguine fuit, professione filius, sollicitudine pater, consors spiritu, intimus affectu? Is recessit a me; sentio, læsus sum, & grauiter.

Ignoscite filij, immo si filij, uicem dolete paternam. Miseremini mei, miseremini mei saltem uos amici mei: qui certe consideratis, quàm grauia pro peccatis recepi de manu Domini. In uirga indignationis suæ percussit me digne pro meritis, dure pro uiribus. An leue quis dixerit uiuere me absque Gerardo, nisi qui ignorat, quid mihi cum Gerardo? Nec tamen contradico sermonibus sancti. Nec reprehendo iudicium, quo recepit quisque, quo dignus est. Ille coronam, quã meruit, ego quam debui pœnam. Nunquid quia sentio pœnam, reprehendo sententiam? Humanum est illud, hoc impium. Humanum, inquam, & necesse affici erga charos, siue delectabiliter cum præsto sunt; siue, cum absunt, moleste. Non erit otiosa socialis conuersatio, præsertim inter amicos. Et quid effecerit mutuus amor in sibi præsentibus, horror indicat separationis; & dolor de inuicem in separatis. Doleo super te, Gerarde charissime, non quia dolendus, sed quia ablatus. Et ideo fortassis dolendum mihi potius super me, qui bibo calicem amaritudinis. Et solus dolendus, quia solus bibo. Non enim & tu. Solus ego patior, quod solent pariter pati qui se diligunt, cũ se amittunt. Vtinã non te amiserim, sed præmiserim. Vtinam uel tarde aliquando sequar te, quocunque ieris.

Non enim dubium quin ad illos ieris, quos circa medium extremæ noctis tuæ inuitabas ad laudem; cum in uultu, & uoce exultationis subito erupisti in illud Dauidicum; stupentibus qui assistebant: Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Iam tibi, frater mi, nocte adhuc media diescebat; & nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in delicijs tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, uidere exultantem in morte hominem, & insultantem morti. Vbi est mors uictoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Iam non stimulus, sed iubilus. In cantando moritur homo, & moriendo cantat. Vsurparis ad lætitiam, mater mœroris: usurparis ad gloriam, gloriæ inimica: usurparis ad introitum regni, porta inferi, & fouea perditionis ad inuentionem salutis. Idque ab homine peccatore, iuste nimirum; quia tu inique in hominem innocentem, & iustum potestatem temeraria usurpasti. Mortua es, o mors; & perforata hamo, quem incauta glutijsti; cuius illa uox est in propheta: o mors ero mors tua: morsus tuus ero inferne. Illo (inquam) hamo perforata transeuntibus per medium tui fidelibus, latum, lætumque exitum pandis ad uitam. Gerardus te non formidat larualis effigies. Gerardus per medias fauces tuas transit ad Patriam, non modo securus, sed & lætabundus, & laudans.

Cum ergo superuenissem, & extrema iam psalmi, me audiente, clara uoce complesset, suspiciens in cœlum, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et repetens eundem sermonem, ac frequenter ingeminans, pater, pater, conuersus ad me, exhilarata quidem facie: Quanta (inquit) dignatio Dei patrem hominum esse; quanta hominum gloria, Dei filios esse, & hæredes? Nam si filij, & hæredes. Sic cantabat quem

nos lugemus. In quo & meum, fateor, luctum pene in cantum conuertit, dum intentus gloriæ eius propriæ fere miseriæ obliuiscor. Sed reuocat me ad me pungens dolor: facileq; a sereno illo intuitu, tanquam a leui excitat somno perstringens anxietas.

Plangam igitur, sed super me, quia super illum iam uetat ratio. Puto enim, si opportunitas daretur, modo diceret nobis. Nolite flere super me, sed super uosipsos flete. Planxit merito Dauid super parricida filio: cui perpetuo sciret obstructum exitum de uentre mortis, mole criminis. Merito super Saul, & super Ionatham: quibus æque absortis semel, emersio iam non sperabatur. Et quidem resurgent, sed non ad uitam. Immo ad uitam, ut uiui in morte infelicius moriantur. Quanquam de Ionatha posit non immerito hærere sententia. At mihi etsi non ista supetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum super mea ipsius plaga, atque huius iactura domus. Plango deinde super pauperum necessitatibus, quorum Gerardus pater erat. Plango certe, & super uniuerso statu nostri ordinis, nostræ professionis: quæ de tuo Gerarde zelo, consilio, & exemplo robur non mediocre capiebat. Plango postremo etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficior grauiter, quia uehementer amo. Et nemo mihi molestus sit dicens non debere sic affici, cum benignus Samuel super reprobo Rege: & prius Dauid super parricida filio, satisfecerint affectioni, & non ad iniuriam fidei, non in superni sugillatione iudicij. Absalon fili mi (ait sanctus Dauid) fili mi Absalon: Et ecce plusquam Absalon hic. Saluator quoque uidens Ciuitatem Hierusalem; & præuidens ruituram, fleuit super eam. Et ego proprium, & quæ in præsenti est, desolationem non sentiam? Plagam meam recentem, & grauem non doleam? Ille fleuit compatiendo: Et ego patiendo non audeam? Et certe ad tumulum Lazari nec flentes arguit, nec a fletu prohibuit: insuper & fleuit cum flentibus. Et lachrymatus est (inquit) Iesus. Fuerunt lachrymæ illæ testes profecto naturæ, non iudices diffidentiæ. Deniq; & prodijt mox ad uocem eius, qui erat mortuus, ne continuo putes fidei præiudicium dolentis affectum.

Sic nec fletus utique noster infidelitatis est signum, sed conditionis indicium. Non quia percussus ploro, arguo ferientem: sed prouoco pietatem, seueritatem flectere satago. Vade & uerba mea dolore sunt plena, non tamen & murmure. Nunquid non plenum iustitiæ protuli, quod unius sententiæ complemento & punitus est, qui debuit, & coronatus, qui meruit? Et adhuc dico. Bene utrunque fecit dulcis, & rectus Dominus. Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Cantet tibi misericordia, quam fecisti cum seruo tuo Gerardo: cantet & iudicium quod nos portamus. In altero bonus, in altero iustus laudaberis. An solius laus bonitatis? Est & iustitię. Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Gerardum tu dedisti: Gerardum tu abstulisti: & si dolemus ablatum, non tamen obliuiscimur quod datus fuit, & gratias agimus, quod habere illum meruimus: quo carere intantum non uolumus, inquantum non expedit. Recordor Domine pacti mei, & miserationis tuæ, ut magis iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

4 *Si coronatus est qui meruit, sunt igitur sanctorum merita apud Deum, quod negatur a nostris scholis.*

Cum pro causa ecclesiæ, anno præterito Viterbij essemus, ægrotauit ille: & inualescente languore, cũ iam proxima uideretur uocatio, ego egerrime

rime ferens comitem peregrinationis, & illum comitem in terra relinque re aliena, nec resignare his, qui mihi eum commiserant: quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis ualde, conuersus ad orationem cum fletu, & gemitu. Expecta, inquam, domine usque ad reditum. Restitutum amicis, tolle iam eum si uis, & non causabor. Exaudisti me Deus: conualuit. Opus perfecimus, quod iniunxeras, rediuimus cum exultatione reportantes manipulos pacis. Porro ego oblitus pene sum meæ conuentionis, sed non tu. Pudet singultuũ horũ, qui præuaricationis me arguunt. Quid plura? Repetijsti commendatum: recepisti tuum. Finem uerborum indicunt lachrymæ. Tu illis Domine finem, modumq́; indixeris.

VITA SANCTISSIMI IOSEPH CONfessoris patris putatiui D. nostri Iesu Christi, per diuersos authores scripta.

Ex Homilia Origenis in Vigilia Natiuitatis Domini.

CVm esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph. Quæ fuit necessitas, ut desponsata esset Maria Ioseph, nisi propterea quatenus hoc sacramenta celaretur, & ille malignus fraudis commenta aduersus desponsatam Virginem nulla penitus inueniret? Vel ideo fuerat desponsata Ioseph, ut nato infanti, uel ipsi Mariæ curam uideretur gerere Ioseph, siue in Ægyptum iens, uel inde denuo ueniens; ideo desponsata fuit Ioseph, non tamen in concupiscentia iuncta. Inuenta est, inquit Euangelista, habens in utero de spiritu sancto. Cui inuenta, aut a quo inuenta est? Primo ab Angelis custodientibus eam, protegentibus eam, conseruantibus eam, uel eius beatissimam animam ad honorem illius, qui ab ipsa generandus erat. Dehinc inuenta non incongrue putabatur ab ipso beato Ioseph sancto, & iusto, qui pene licentia maritali, licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia nouerat.

Ioseph autem uir eius, inquit, cum esset homo iustus, & nollet eam traducere. Virum appellat contra Iudæorum prauitatem, ut aduersus Virginem non sæuirent. Propterea & desponsata fuit, & ipsi Ioseph, ut supra dictum est. Si enim non fuisset desponsata Ioseph, omnium bonorum incredibiles, & inimici Iudæi lapidibus eam occidissent. Ideo uirum eius hic Euangelista appellauit. Ioseph uir eius cum esset homo iustus. Iustus autem in uerbo, iustus in facto, iustus in legis consummatione, iustus in initio gratiæ. Iustus itaque cum fuisset, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Noluit eam traducere, noluit eam accipere, noluit eam male diffamare, sed uoluit eam occulte dimittere. Occulte eam a se dimittere uolebat, sicut pius, sicut mansuetus, sicut misericors. Talis ergo cum esset Ioseph, cogitabat eam occulte dimittere.

Hæc, inquit, illo cogitante. Quærendum est nobis nunc, quid cogitauerit, ut occulte eam dimitteret. Hæc cogitabat, ut eam dimitteret. Si suspitionem in ea habebat, quomodo iustus erat? Si ergo non est suspicatus, uel tale aliquid cogitauit, cur eam dimittere uolebat, ut immaculatam & sanctam? Iniustum enim & hoc erat. Sed enim simplicem sensum audi huius orationis. Ioseph iustus erat, & illa uirgo immaculata

erat. Sed ideo illam dimittere uolebat, quoniam uirtutem mysterij & sacramentum quoddam magnificum in eadem cognoscebat, cui approximare sese indignum æstimabat. Ergo humilians se ante tantam & ineffabilem rem, quærebat se longe facere; sicut & beatus Petrus Domino se humilians aiebat; Recede a me, Domine, quia homo peccator sum. Vel sicut ille Centurio ad eundem Dominum mittens dicebat: Non sum dignus ut intres sub tectum meum, quia nec me ipsum dignum existimaui ad te uenire. Vel sicut sancta Elizabeth ad ipsam beatam locuta est Mariam dicens: Et unde hoc mihi ut ueniat mater Domini mei ad me? Sic & Ioseph iuste se humilians, sese in omnibus cauebat, & timebat sibimet istius tantæ sanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco uolebat eam occulte dimittere: Dimittam eam dicens, & a me longe faciam eam, & a cogitatione mea. Maior est enim eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec meæ congruit indignitati. Ideo uolebat eam occulte dimittere.

Hæc autem eo cogitante, Angelus Domini per uisum apparuit ei, dicens: Quid dubitas Ioseph? Quare imprudenter cogitas? Quare irrationabiliter meditaris? Deus est enim, qui generatur. Huius generationis minister es, & non largitor, seruus & non dominus, mancipium & non plasmator. Propterea ministra, serua, custodi, fer curam, intende & huic, qui nascitur, & huic quæ generat. Etenim si tibi uxor nominatur, si desponsata tibi esse dicitur, non tamen tibi uxor est, sed Dei unigeniti electa mater est. Propterea Ioseph fili Dauid, qui has promissiones accepit, cui ista fidelia data sunt testamenta, Ioseph fili Dauid, non tantum secundum carnem, sed secundum spiritum. Ioseph fili Dauid. Si enim filius Dauid, iuste & hæres eius tanquam filius patris. Ideo in hæreditatem accipe ea, quæ illi promissa sunt, testamenta fidelia. Ioseph fili Dauid, ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Ne timueris, ne trepidaueris, ne conturberis, sed securus, & intrepidus accipe eam secundum legis præceptum, uxorem tibi nominatam, sed secundum nuptiarum consuetudinem, et coniunctionem longe alienam. Accipe ergo eam, sicut commendatum cœlestem thesaurum, ut Deitatis diuitias, sicut plenissimam sanctitatem, sicut perfectam iustitiam. Accipe eam sicut unigeniti mansionem, sicut honorabile templum, sicut domum Dei, sicut creatoris omnium propriam, sicut regis sponsi cœlestis domum immaculatam. Ita ergo Ioseph fili Dauid, ne timueris accipere eam tibi commendatam, tuæ religiositati creditam, serua, fer curam, attende fugiens ab Herode, duc in Ægyptum, iterum remeans post Herodis mortem deduc in terram Israel. Ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Coniugem audiens non expauescas, nec conturberis, nec tu nec quisque sequentium usque in consummationem seculi. Coniugem eam dico propterea, ut diabolo uirginitatem eius occultem, & Iudæorum prauitatem excludam atque deijciam, ut legis instituta non destruam; & in sequentibus demonstrabo, quod ista nec tua coniux secundum consuetudinem coniugij habeatur, nec iste, qui generatur, tuus filius esse credatur. Quod enim nascetur ex ea, de spiritu sancto est, quia scilicet cooperator huius natiuitatis spiritus sanctus est. Nam unigenitus filius, qui ante secula ineffabiliter ex solo Patre natus est, iam seculi appropinquante fine, ex uoluntate Patris in humano corpore, sancto cooperante spiritu inter homi-

nes uenit. Iste est, de quo scriptura prænunciat dicens: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Patris etenim unigenitus filius ex uirgine generatus est, ut illam Virginem priorem Euam, quæ ceciderat, iterum renouaret, atque erigeret. Et qui per prauam uoluntatem filij effecti fuerant diaboli, per adoptionem gratiæ filios efficeret Dei.

Pariet, inquit filium, & uocabis nomen eius Iesum. Virgo generat, & tu hunc genitum uocabis Iesum, quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Vocabis, ait, nomen eius hoc, quod ante fuit, quod ante secula nominatum est. Non tu ei impones nomen, nec ex te ei uocabulum constitues, sed nomina & uoca exultando Iesum, id est, saluatorem. Saluatorem eum esse testare, nec ex tempore cœpisse saluare, sed etiam antiquissimum saluatorem. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Duo enim per hoc uerbum præclara designantur, quod & Deus fuerit & dominus prius ante incarnationem Christus, & quod populus eius ab eo saluandus iam tunc annunciabitur. Et ideo dictum est: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum, ut uere Deus. Dei enim est uirtutis a peccatis saluare, uel peccata dimittere. Iste ergo filius Dei habens populum suum, ipsum uenit (ut dictum est) liberare a peccatis atque saluare, siue ex Iudæis, siue ex gentibus; de quo ipse iam per prophetam fuerat elocutus dicens: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ipse saluabit populum suum a peccatis eorum, sanguine uidelicet suo cunctos redimens, morte sua de mortis eos liberans potestate. Ipse saluabit, hoc est, saluator omnium hominum fidelium atque credentium.

Bene sibi diuiserunt Euangelistæ, ut sanctus Matthæus Ioseph ab Angelo moneri induceret Mariam accipere, Lucas Euangelista testimonium ferret, quod non conuenissent. Hic ipsa Maria fatetur cum dicit Angelo: Quomodo fiet istud quoniam uirum non cognoui? Sed & ipse sanctus Lucas Virginem declarauit, dicens: Et nomen Virginis Maria. Et propheta edocuit, qui ait: Ecce Virgo in utero concipiet. Et Ioseph designauit, qui quoniam prægnantem uidebat, quam non cognouerat, dimittere gestiebat. Et Dominus ipse in cruce positus manifestauit, cum dicit matri: Mulier, ecce filius tuus. Deinde discipulo dicit: Ecce mater tua. Etiam uterque testatus est, discipulus & mater. Quia ex illa hora suscepit eam discipulus in sua. Vtique si conuenissent, nunquam uirum proprium reliquisset, nec uir eam iustus passus esset a se discedere. Quomodo autem Dominus diuortium præcepisset, cum ipsius sit sententia: Quia nemo dimittere debet uxorem, excepta causa fornicationis? *Ex D. Ambrosio super Lucam Cap. 1.*

Pulchræ autem docuit sanctus Matthæus Euangelista, quid facere debeat iustus, qui probrum coniugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio, castum ab adulterio præstare se debeat. Qui enim iungitur meretrici, unum corpus est. Ergo ubique in Ioseph iusti gratia & persona seruatur, ut testis ornetur. Os enim iusti mendacium nescit, & lingua eius loquetur iudicium. Iudicium eius loquitur ueritatem.

Nec te moueat quod scriptura frequenter coniugem dicit. Non enim uirginitatis ereptio, sed coniugij testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accipit, nemo dimittit. Et ideo qui uolabat

dimittere, fatebatur acceptam. Simul etiam mouere non debet, quod ait Euangelista: Non cognouit eam donec peperit filium. Illud enim uelut idioma scripturæ est; sicut habes alibi: Et donec senescatis ego sum. Nunquid post illorum senectutem Deus esse desiuit? Et in Psalmo: Dixit dominus domino meo sede a dextris meis; Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nunquid postea non sedebit? Vel quia qui causam agit, satis putat quod causæ est dicere, redundantiam non requirit. Satis enim est ei ut causam susceptam astruat, incidentem differat. Et ideo qui incarnationis incorruptum susceperat probare mysterium, non putauit uberius prosequendum Virginitatis Mariæ testimonium, ne defensor magis Virginis, quam assertor mysterij crederetur. Certe quando iustum docuit Ioseph, satis declarauit quod sancti spiritus templum, matrem Domini, uterum mysterij uiolare non potuit.

Didicimus seriem ueritatis, didicimus consilium, discamus mysterium. Vere desponsata, sed uirgo, quia est Ecclesiæ typus, quæ est immaculata, sed nupta. Cõcepit nos Virgo de spũ, parit nos Virgo sine gemitu. Et iõ fortasse sctã Maria alij nupta, ab alio repleta; qa & singulæ Ecclesię spũ qdem replent̃ & gr̃a, iungunt̃ tñ ad temporalis speciem sacerdotis.

Ex D. Augustino in sermone 14. diei Natiuitatis Domini.

Ioseph fili Dauid, natus non solum ex genere sacerdotali, uerum etiam ex regali, filius prophetarum, socius scribarum. Ille Deus, qui scripsit mirabilia in lege sua, ipse fecit mirabilia in coniuge tua. Quid autem sunt mirabilia, nisi quæ hominibus sunt impossibilia? Mirabilia ergo Dei in lege non legisti; quod si etiam legisti, quare non intellexisti? Ipsa lex, quam quotidie legis, sine graphio scripta est in tabulis lapideis. Lege & intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius semen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron annis siccata plurimis sine aqua reuixit, in templo floruit, nuces produxit, quas clausa sub tecto produxit. Ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stylo ferreo, ipse grauidauit Mariam spiritu sancto, & qui produxit panes in Eremo sine aratione, ipse impregnauit Virginem sine corruptione: & qui fecit uirgam sine humore folia germinare, ipse fecit filium Dauid sine semine generare.

Postremo fili Dauid Ioseph filius prophetarum, legisti Esaiam eximium prophetarum quid dixerit, quemadmodum scripserit: Ecce Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel. Quod ergo legisti in libris tuis, aspice in Maria oculis tuis, ut digne dicas Canticum Dauid patris tui: sicut audiuimus, ita & uidimus in Ciuitate Domini uirtutum, in ciuitate Dei nostri. Aspice ergo Mariam coniugem tuam, semper de ea securus, & in nullo sis solicitus, quia quod natum est in eius utero, non uocabitur filius Iudæi, sed uocabitur filius Dei. Habe ergo Ioseph cum Maria coniuge tua communem uirginitatem membrorum, quia de uirgineis membris uirtus nascitur Angelorum. Sit Maria sponsa Christi, in carne sua uirginitate seruata: sis autem & tu pater Christi cura castitatis, & honorificentia Virginitatis, ut de uirgineis mẽbris genitricis seculis Christianis nulla sit zelotypia.

1 *Commendatur Virginitas.*

Magnum meritum Virginitatis fratres. Virginitas Mariæ Angeli salutatione est impregnata; & prægnans Mariæ Virginitas de utero in utero est salutata; & generans Virginitas Mariæ ab Angelis est hodie collaudata; & lactans Virginitas Mariæ per stellam de cœlo est indicata,

& Magorum

& Magorum muneribus est honorata. Gaude itaque Ioseph, nimiumque congaude Virginitati Mariæ, qui solus meruisti Virginalem affectum possidere coniugij; quia per meritum Virginitatis ita separatus es a concubitu uxoris, ut pater dicaris saluatoris.

Necessario fuit desponsata Maria Ioseph, quando per hoc & a canibus sanctum absconditur, & a sponso uirginitas comprobatur; & Virginis tam uerecundiæ parcitur, quàm famæ prouidetur. Quid sapientius? Quid dignius diuina prouidentia? Vno tali consilio secretis cœlestibus & admittitur testis, & excluditur hostis, & integra seruatur fama uirginis matris. Alioquin quando pepercisset iustus adulteræ? Scriptum est autem: Ioseph autem uir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Bene cum esset iustus, noluit eam traducere, quia sicut nequaquam iustus esset, si cognitam ream consensisset: sic nihilominus iustus non esset, si probatam innoxiam condemnasset. *Ex D. Bernardo in Homilia secunda super Missus est.*

Cum ergo iustus esset, & nollet eam traducere, uoluit dimittere eam. Quare uoluit dimittere eam? Accipe & in hoc non meam, sed patrum sententiam. Propter hoc Ioseph uoluit dimittere eam, propter quod & Petrus Dominum a se repellebat, dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator sum; propter quod & Centurio a domo sua eum prohibebat cum diceret: Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. Ita ergo & Ioseph indignum & peccatorem se reputans dicebat intra se, a tali & a tanta non debere sibi ultra familiare præstari contubernium, cuius supra se mirabilem expauescebat dignitatem. Videbat & horrebat diuinæ præsentiæ certissimum gestantem insigne: & quia mysterium penetrare non poterat, uolebat dimittere eam. Expauit Petrus potentię magnitudinem: Expauit Centurio præsentiæ maiestatem. Exhorruit nimirum & Ioseph sicut homo, huius tanti miraculi nouitatem, mysterij profunditatem: & ideo occulte uoluit dimittere eam. Miraris quod Ioseph prægnantis sese consortio uirginis iudicabat indignum: cum audias & sanctam Elisabeth eius non posse ferre præsentiam, nisi cum tremore, & reuerentia? Ait nanque: Vnde hoc mihi ut ueniat mater domini mei ad me? Ideo itaque Ioseph uoluit dimittere eam.

Sed quare occulte, & non palam? Ne uidelicet diuortij causa inquireretur, exigeretur ratio. Quid enim uir iustus responderet populo duræ ceruicis populo non credenti & contradicenti? Si diceret quod sentiebat, quod de illius puritate comprobauerat, nonne mox increduli, & crudeles Iudæi subsannarent illum, lapidarent illam? Quando nanque ueritati crederent tacenti in utero, quam postea contempserunt clamantem in templo? Quid facerent necdum apparenti, cui postmodum impias manus iniecerunt, etiam miraculis coruscanti? Merito ergo uir iustus, ne aut mentiri, aut diffamare cogeretur innoxiam, uoluit occulte dimittere eam.

Sin uero aliter quis sentiat, & Ioseph sicut hominem dubitasse contendat: sed quia iustus erat, uoluisse quidem habitare cum ea propter suspitionem, nec tamen (quia pius erat) traducere uoluisse suspectum, & ideo uoluerit occulte dimittere eam. Breuiter respondeo, etiam sic dubitationem illam Ioseph fuisse necessariam, quæ diuino meruit certificari oraculo. Sic quippe scriptum est; Hæc autem eo cogitante, scilicet quod oc-

culte dimitteret eam, apparuit ei Angelus in ſomnis dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Itaque propter iſtas rationes deſponſata eſt Maria Ioſeph, uel potius ſicut ponit Euangeliſta, uiro cui nomen erat Ioſeph. Virum nominat, non quia maritus, ſed quod homo uirtutis erat. Vel potius quia iuxta alium Euangeliſtam non uir ſimpliciter, ſed uir eius dictus eſt: merito appellatur quod neceſſariæ putatur. Debuit ergo uir eius appellari, quia neceſſe fuit & putari, ſicut & pater ſaluatoris non quidem eſſe, ſed dici meruit ut putaretur eſſe, dicente hoc ipſo Euangeliſta: Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum tringinta, ut putabatur filius Ioſeph. Nec uir ergo matris, nec filij pater extitit, quamuis certa (ut dictum eſt) & neceſſaria diſpenſatione utrunque ad tempus & appellatus ſit & putatus.

Conijce tamen ex hac appellatione, qua licet diſpenſatoria meruit honorari adeo ut pater Dei & dictus & creditus ſit: conijce & ex proprio uocabulo, quod argumentum non dubitas interpretari, quis & qualis homo fuerit iſte Ioſeph. Simul & memento magni illius quondam Patriarchæ uenditi in Ægypto, & ſcito ipſius iſtum non ſolum uocabulum fuiſſe ſortitum, ſed & caſtimoniam adeptum, innocentiam aſſequutum, & gratiam. Siquidem ille Ioſeph fraterna ex inuidia uenditus, & ductus in Ægyptum Chriſti uenditionem præfigurauit. Iſte Ioſeph Herodianam inuidiam fugiens Chriſtum in Ægyptum portauit. Ille domino ſuo fidem ſeruans dominæ noluit commiſceri: Iſte Dominam ſuam Domini ſui matrem uirginem agnoſcens, & ipſe continens fideliter cuſtodiuit. Illi data eſt intelligentia in myſterijs ſomniorum: Iſti datum eſt conſcium fieri atque participem cœleſtium ſacramentorum. Ille frumenta ſeruauit non ſibi, ſed omni populo: Iſte panem uiuum e cœlo ſeruandum accepit tam ſibi, quam toti mundo. Non eſt dubium quin bonus & fidelis homo fuerit iſte Ioſeph cui mater deſponſata eſt ſaluatoris. Fidelis, inquã, ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatium, ſuæ carnis nutritium, ſolum denique in terris magni conſilij coadiutorem fidelisſimum.

Huc accedit, quod dicitur fuiſſe de domo Dauid. Vere enim de domo Dauid, uere de Regia ſtirpe deſcendit uir iſte Ioſeph, nobilis genere, mente nobilior. Plane filius Dauid, non degenerans a patre ſuo Dauid. Prorſus, inquam, filius Dauid, non tantum carne, ſed fide, ſed ſanctitate, ſed deuotione: quem tanquam alterum Dauid Dominus inuenit ſecundum cor ſuum, cui tuto committeret ſecretisſimum atque ſacratisſimum ſui cordis arcanum, cui tanquam alteri Dauid incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauit, & dedit illi non ignarum eſſe myſterij, quod nemo principum huius ſeculi agnouit: cui denique datum eſt q̃d multi Reges, & prophetæ cum uellent uidere, non uiderunt, audire, & non audierunt; non ſolum uidere & audire, ſed etiam portare, deducere, amplecti, deoſculari, nutrire & cuſtodire. Non tantum autem Ioſeph, ſed & Maria deſcendiſſe credẽda eſt de domo Dauid. Alioquin nõ eſſet deſpõſata uiro de domo Dauid, ſi non eſſet & ipſa de domo Dauid. Ambo igitur erant de domo Dauid: ſed in altera completa eſt ueritas, quam iurauit Dominus Dauid: altero tantum conſcio, & teſte adimpletæ promisſionis.

VITA NEMESIANI, FELICIS, LVCII ET ALIOrum Episcoporum, itemq; præsbyterorum & Diaconorum in metallis constitutorum, per sanctum Cyprianum Episcopum Carthaginensem scripta.

Est Epistola, 25. in libro tertio Epistolarum eiusdem.

GLoria quidem uestra poscebat beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum uestrum uenire ipse deberem, nisi me quoque ob confessionem nominis Christi relegatum præfiniti loci termini cohercerent. Sed quomodo possum repræsento me uobis, & ad uos etiam si corpore & gressu uenire non datur, dilectione tamen & spiritu uenio, exprimens literis animum meum, quo in istis uirtutibus & laudibus uestris lætus exulto, participem me computans uobis, & si non passione corporis, tamen consortio charitatis.

An ego possim tacere, & uocem meam silentio premere, cum de charissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iam martyrij sui consummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de domino receptura, pars adhuc in carceris claustris, siue in metallis & uinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidem uobis fortissimi ac beatissimi fratres, pro merito religionis ac fidei uestræ accidisse non miror, ut uos sic dominus ad gloriosum & sublime fastigium clarificationis suo honore prouexerit, qui semper in ecclesia eius custodito fidei tenore uiguistis, conseruantes firmiter dominica mandata, In simplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, uigilantiam in adiuuandis laborantibus, misericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda ueritate constantiam, in disciplinæ seueritate censuram. Ac ne aliud ad exemplum bonorum factorum deesset in uobis etiam nunc in confessione uocis & passione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces uos exhibendo uirtutis, ut dum grex pastores suos sequitur, & quod fieri a præpositis cernit, imitatur, paribus obsequiorum meritis a domino coronetur.

1 Ecce mercedes in cœlestibus præmijs. Habent ergo sancti merita apud deum.

2 Coronetur a domino paribus obsequiorum meritis.

Quod autem fustibus cæsi prius grauiter & afflicti per eiusmodi pęnas initiastis confessionis uestræ religiosa primordia, execranda nobis ista res non est. Neq; enim ad fustes Christianum corpus expauit, cuius est Spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi seruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno profectus est ad coronam. Quid uero mirum si uasa aurea & argentea in metallum, id est, auri & argenti domicilium dati estis, nisi quod nunc metallorum natura conuersa est, loca que, quæ aurum & argentum dare ante consueuerant, accipere cœperunt, imposuerunt quoque compedes pedibus uestris, & membra felicia ac dei templa infamibus uinculis ligauerunt, quasi cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum uestrum ferri contagione maculetur. Dicatis deo hominibus, & fidem suam religiosa uirtute testantibus, ornamenta sunt ista non uincula, nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarifi-

cant ad coronam. O pedes feliciter uincti, qui non a fabro, sed a Christo soluuntur. O pedes feliciter uincti, qui itinere salutari ad paradisum diriguntur. O pedes in seculo ad presens ligati, ut sint semper apud dominum liberi. O pedes compedibus & ira aduersarij interim contabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri. Quantum uult hic uel inuida crudelitas, uel maligna, nexibus uos suis & uinculis teneat, cito a terris & panis istis ad cœlorum regna peruenietis. Non fouetur in metallis lecto, & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus uiscera, sed pœna non est cum Christo iacere. Squalent sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur quod foris carnaliter sordidatur. Panis illic exiguus. At non in pane solo uiuit homo, sed in sermone dei. Vestis algentibus deest. Sed qui Christum induit, & uestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit, sed cum sit caput uiri Christus, qualecunque caput illud deceat necesse est, quod ob domini nomen insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis & tetra gentilibus quali splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quam clara & ęterni honoris mercede mutabitur, cũ secundum beati Apostoli uocem, transformauerit dominus corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ?

3 Sed nec in illo fratres dilectissimi aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura sentiri, quod illis nunc sacerdotibus dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis immo atque offertis sacrificium deo & preciosum pariter & gloriosum, & plurimum uobis ad retributionem præmiorum cœlestium profuturum, cum scriptura diuina loquatur & dicat: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non despicit. Hoc uos sacrificium deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hodie facti die & uosmetipsos sanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur & dicit: Oro ergo uos fratres per misericordiam dei, ut constituatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, deo placentem, nec configuremini seculo huic, sed transformemini in reuocatione sensus ad probandum quæ sit uoluntas dei bona, & placens, & perfecta. Hoc est enim, quod præcipue deo placeat, hoc est in quo maioribus meritis ad promerendam dei uoluntatem opera nostra proueniant, hoc est quod solum domino de beneficijs eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obsequia retribuant, prædicante in psalmis & contestante spũ sancto: Quid retribuam (inquit) dñi pro omnib⁹ quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen dñi inuocabo. Preciosa in conspectu dñi mors iustorum eius. Quis non libenter et prompte calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudebundus & lætus, in quo aliquid & ipse domino suo retribuat; quis non preciosam in conspectu dei & fortiter & constanter mortem excipiat, complaciturus eius oculis, q nos in congressione nominis sui desuper spectans uolentes comprobat, adiuuat dimicãtes, uincentes coronat, retributione pietatis p̃rnę remunerãs in nobis qcquid ipse præstitit, & honorans qđ ipse pfecit? Ipsius.n. esse qđ uincimus & qđ ad maximi certaminis palmã subacto aduersario puenimus, declarat et dñs docet in euangelio suo dicens: Cũ aũt uos tradiderint, nolite cogitare qũo aut qd loquamini, dabit.n. uobis in illa hora quid loquamini.

Si non uult quis hic proteruire, oblatio et celebratio sacrificiorũ quæ non poterat fieri a sanctis in metalla damnatis, non est aliud quam Missæ celebratio.

Non

Non.n.uos estis qui loquimini, sed spũs patris uestri qui loquit̃ in uobis. Et iterũ. Ponite in cordib⁹ uestris nõ præmeditari excusare. Ego.n.dabo uobis & os & sapientiã, cui nõ poterunt resistere aduersarij uestri In quo quidem & credentiũ magna fiducia est, & culpa grauissima perfidorũ, nec credere ei qui se opem suam daturũ confitentibus pollicetur, nec rursus eum timere, qui æternam pœnam negantibus comminatur.

Quæ uos tanta oĩa fortissimi ac fidelissimi milites Xpi insinuastis fratribus nostris, implentes factis qđ uerbis ante docuistis, futuri maximi in regno cœlorũ, pollicente dño & dicẽte: Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabit̃ in regno cœlorũ. Deniq; exemplũ uestrũ sequuta multiplex plebis portio cõfessa est uobiscũ pariter, & pariter coronata est, connexa uobis uiculo fortissimę charitatis, & a ppositis suis nec carcere nec metallis separata. Cuius numero nec uirgines desunt, quibus ad sexagenarium fructus centenus accessit, quasq; ad cœlestem coronã gloria germinata prouexit. In pueris quoq; uirt⁹ maior ætate annos suos cõfessionis laude transcendit, ut martyrij uestri beatũ gregẽ & sexus & ætas oĩs ornaret. 4 *Impleuerunt factis sancti martyres qđ uerbis ante docuerunt, futuri maximi in regno cœlorum. Ergo non sufficiunt uerba, sed opus est factis. Quod nota cõtra abominatores operum.*

Qui nũc uobis dilectissimi fratres cõsciẽtię uictricis uigor? quæ sublimitas animi? quæ in sensu exultantia? qui triũphus in pectore? unũquẽq; uestrũ stare ad pmissum dei præmiũ, de iudicij die esse securũ? ambulare in metallo captiuo quidẽ corpore, sed corde regnante, scire Xpm secũ esse pñtẽ, gaudentẽ tolerãtia seruorũ suorũ p uestigia & uias suas ad regna ęterna gradiẽtiũ? Expectatis quotidie lęti pfectionis uestrę salutarẽ diẽ, & iã iãq; de sclo recessuri ad martyrũ mũera, et domicilia diuina pperatis, post has mũdi tenebras uisuri cãdidissimã lucẽ, & accepturi maiorẽ passiõib⁹ oĩb⁹ & cõflictatiõib⁹ claritatẽ, aplo cõtestãte & dicẽte: Nõ sunt cõdignę passiones huius tpis ad superauenturã claritatẽ, quæ reuelabit̃ in nobis. 5 *Fructus cẽtenus, fructus uirginum.*

Plane qa nunc uobis in precibus efficacior sermo est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur facilior oratio est: petite impensius, & rogate ut confessionũ omnium nostrum dignatio diuina consummet; ut de istis tenebris & laqueis mundi nos quoq; nobiscũ integros & gloriosos deus liberet, ut qui hic charitatis & pacis uinculo copulati contra hæreticorum iniurias & pressuras gentilium simul stetimus, pariter in regnis cœlestibus gaudeamus. Opto uos fratres charissimi ac dilectissimi in domino bene ualere, & nostri semper & ubique meminisse.

VITA MOYSI ET MAXIMI PRESBITERORVM & aliorũ confessorũ per S. Cyprianũ Epm Carthaginẽsem scripta.

Est Epist.3, in lib.4. Epistolarum eius.

Gloriã fidei et uirtutis uestrę fortissimi ac beatissimi fr̃es iã pridẽ de opinione cognouerã, lętatus satis & plurimũ gratulatus quod uos cõfessione sui noĩs parauerit ad coronã dñi nr̃i pcipua dignatio. Vos.n. primores et duces ad nr̃i tẽporis pręliũ facti cœlestis militiæ signa mouistis. Vos spiritale certamen, qđ nũc geri deus uoluit, uestris uirtutibus imbuistis. Vos surgẽtis belli impet⁹ primos imobili robore atq; incõcussa stabilitate fregistis. Inde initia felicia pugnãdi orta sunt, unde uincẽdi auspicia cęperũt. Cõtigit hic p tormẽta cõsummari martyria, sed qui in cõgressiõe pcedẽs exẽplũ uirtutis fratrib⁹ factus est, cũ martyrib⁹ in honore cõis est. Coronas uestras manu fertas inde huc tradidistis, et de poculo salutari fratrib⁹ propinastis.

Accesſit ad confeſsionis exordia glorioſa, & militiæ uictricis auſpicia, diſciplinæ tenor, quem de epiſtolæ ueſtræ uigore perſpeximus, quã modo ad collegas ueſtros in confeſsione uobiſcum dño copulatos, ſolicita admonitione miſiſtis, ut euangelij ſancta præcepta, & tradita nobis ſemel mãdata uitalia, forti & ſtabili obſeruatione teneant. Ecce alius gloriæ ueſtræ ſublimis gradus, ecce iterũ cũ confeſsione geminatus promerẽdi dei titulus. Stare firmo gradu, & in hac acie, quæ in euangelio coronat, irrumpere, & præceptis dñi ſubruendis, manus impias inferentes fidei robore ſubmouere, præbuiſſe ante initia uirtutũ, nũc & morũ magiſteria præbere.

Dñs poſt reſurrectionẽ mittens apl̃os mandat & dicit: Data eſt mihi oĩs ptãs in cœlo & in terra. Ite ergo, & docete gentes oẽs, tingentes eos in noĩe pr̃is & filij & ſpũs ſcti, docentes eos obſeruare quæcunq; præcepi uobis. Et Ioannes apl̃s huius mandati memor in epiſtola ſua poſtmodũ dicit: In hoc, inqt, intelligimus qa cognouimus eũ, ſi pcepta eius cuſtodiamus: Qui dicit qm̃ cognouit eũ, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & ueritas in illo non eſt. Hæc pcepta cũ cuſtodienda ſuggeritis, diuina et cœleſtia mandata ſeruaſtis. Hoc eſt, eſſe confeſſorẽ dñi, hoc eſt eſſe martyrẽ Chri, ſeruare uocis ſuæ inuiolatã circa oĩa & ſolidã firmitatẽ, nec pp dñm martyrem fieri, & præcepta dñi deſtruere conari, uti aduerſus illũ dignatione, quam tibi dederit, armis ab illo acceptis rebellem quodãmodo fieri, hoc eſt Chriſtum confiteri uelle, & euangelium Chriſti negare.

I Notent hæretici qui ſe dicunt credere in Chriſtum, & tamen factis præcepta eius deſtruũt, nam ut ait D. Athanaſius in tractatu de paſsione domini, In diuinis, non uerbis ſed factis opus eſt, neque linguæ prolatio, ſed affectus prodeſt.

Lætor igit ex uobis fortiſsimi ac fideliſsimi frẽs, & quantũ gratulor martyrib9 iſtic coronatis ob uiriũ gloriã, tm̃ gratulor pariter & uobis ob dñicæ et diſciplinæ coronã. Dignationẽ ſuã dñs multiplici gñe largitatis infudit, bonorũ militũ laudes & glorias ſpiritales copioſa uarietate diſtribuit, honoris ueſtri participes & nos ſumus, gloriã urã noſtram gloriã computamus, quorũ tempora illuſtrauit tãta felicitas, ut ætate noſtra uidere contingeret probatos ſeruos Dei & Chri milites coronatos. Opto uos fortiſsimi ac beatiſsimi fratres ſemper bene ualere, & nr̃i meminiſſe.

Ex Epiſt. 5. in lib. 4. Epiſtolarũ eiuſdem.

VITA CELERINI ET AVRELII CONFESSORVM per S. Cyprianum Epiſcopum Carthaginenſem ſcripta.

Gnoſcenda & cõplectenda ſunt frẽs dilectiſsimi bñficia diuina, qbus eccleſiã ſuã dñs illuſtrare tpibus nr̃is & honeſtare dignatus eſt, cõmeatũ dando nobis confeſſoribus ſuis & martyribus glorioſis, ut q ſublimiter Xpm confeſsi eſſent, clerũ poſtmodũ Xpi miniſterijs eccleſiaſticis adornarent. a Exultate itaq;, & gaudete nobiſcũ lectis lr̃is nr̃is, qb9 ego et collegæ mei q pñtes aderant, referimus ad uos Celerinũ frẽm nr̃m uirtutib9 pariter & moribus glorioſum, clero nr̃o nõ humana ſuffragatione, ſed diuina dignatione cõiunctũ, q cũ cõſentire dubitaret, eccleſiæ ipſius admonitu & hortatu in uiſione p noctẽ cõpulſus eſt, ne negaret: nobis ſuadẽtibus, cui plus licuit & coẽgit quia nec fas fuerat nec decebat ſine honore eccleſiaſtico eſſe, quem ſic dominus honorauerit cœleſtis gloriæ dignitate.

Hic ad tpis nr̃i plũ primus. Hic inter Xpi milites anteſignatus. Hic inter pſecutionis initia feruẽtia cũ ipſo infeſtationis principe & autore congreſſus, dũ inexpugnabili firmitate certaminis ſui aduerſariũ uincit, uincẽdi cæteris uiã fecit, nõ breui cõpendio uulnerũ uictor, ſed hærentibus diu,

& permanentibus pœnis longe colluctationis miraculo triũphator. Per decẽ & nouẽ dies custodia carceris septus, in neruo ac ferro fuit. Sed posito in uinculis corpe, solut⁹ ac liber spũs mãsit. Caro famis ac sitis diuturnitate cõtabuit, sed aiam fide & uirtute uiuentẽ nutrimẽtis spiritalib⁹ de⁹pauit. Iacuit inter pœnas pœnis suis fortior, inclusus includẽtib⁹ maior, iacẽs stãtib⁹ celsior, uinciẽtib⁹ firmior uinct⁹, sublimior iudicãtib⁹ iudicat⁹. Et q̃uis ligati neruo pedes essent, calcat⁹ serpẽs, & obtrit⁹, & uict⁹ est. Lucẽt in corpe glorioso clara uulnerũ signa, eminẽt & apparẽt in mẽbris lõga tabe cõsumptis expressa uestigia. Sũt magna, sunt mira, q̃ de uirtutib⁹ eius ac laudib⁹ fraternitas audiat. Et si aliqs Thomæ sĩlis extiterit, q minus aurib⁹ credat, nec oculoꝝ fides deest, ut qsqs qđ audit & uideat: In seruo dei uictoriã glĩa uulnerũ fecit, gloriã cicatricũ memoria custodit.

Nec rudis iste aut nouus est in Celerino charissimo nr̃o titulus gloriarũ, ꝑ uestigia cognationis suæ gradit̃, parẽtib⁹ ac ꝓpinqs suis honore consimili diuinæ dignationis æquat̃. Auia eius Celerina iã pridẽ martyrio coronata est. Itẽ patruus eius & auũculus Laurentius & Ignatius in castris & ipsi quondã secularibus militantes, sed ueri & spiritales dei milites, dũ diabolũ Chr̃i ꝓfessione ꝓsternũt, palmas a dño, & coronas illustri passione meruerũt. Sacrificia pro eis semꝑ, ut meministis, offerimus, quoties martyrũ passiones & dies anniuersaria cõmemoratione celebram⁹. Nec degener ergo esse, nec minor poterat, quẽ sic domesticis exẽplis uirtutis ac fidei ꝓuocabat, familię dignitas, & generosa nobilitas. Qđ si in familia seculari p̃dicationis & laudis est esse patriciũ, quãto maioris laudis & honoris est fieri in cœlesti p̃dicatiõe generosum? Nõ inuenio quẽ beatiorẽ magis dicã, utrũ ne illos de posteritate tã clara, an hũc de origine gloriosa. Ita æqualiter apud eos recurrit & cõmeat diuina dignatio, ut illoꝝ coronã dignitas sobolis illustret, & hui⁹ gloriã sublimitas generis illuminet.

Hũc ad nos, fratres dilectissimi, cũ tanta dñi dignatione uenientẽ testimonio & miraculo eius ipsius, q se ꝑsecutus fuerat illustrẽ, quid aliud q̃ super pulpitũ. i. super tribunal ecclesię oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus, legat præcepta euangelij dñi, quæ fortiter ac fideliter sequit̃: uox dñm confessa in his quotidie, q̃ dñs locutus est, audiat? Viderit an sit ulterior grad⁹ ad quẽ ꝓficisci i ecclesia possit. Nihil est i quo magis cõfessor fratrib⁹ ꝓsit q̃ ut dũ euãgelica lectio de ore ei⁹ audit̃, lectoris fidẽ qsqs audierit, imitet̃.

Iũgẽdus in oratione Aurelio fuerat, cũ quo & diuini honoris societate cõiũctus est, cũ quo oibus uirtutis & laudis insignib⁹ copulatus est. Pares ambo, & uterq; cõsimiles. In quãtũ gloria sublimes, i tñ uerecũdia humiles. Quãtũ diuina dignatiõe ꝓmoti, tñ sua quiete & trãquillitate summissi, & uirtu tũ pariter & morũ singulis exẽpla p̃bẽtes, & cõgressioni et paci cõgruẽtes, illic robore, hic pudore laudabiles. In talib⁹ seruis lætat̃ dñs. In eiusmodi cõfessorib⁹ gloriat̃, quoꝝ secta & cõuersatio sic ꝓficit ad p̃conium gloriæ, ut magisteriũ cæteris p̃beat disciplinæ. Ad hoc eos Xp̃s esse in Ecclesia diu uoluit, ad hoc de media nocte subtractos, quadã dixerim resurrectiõe circa eos facta, incolumes reseruauit, ut dũ nihil in honore sublimius, nihil in humilitate submissius a fratrib⁹ cernit̃, hos eosdẽ fraternitas sectata comitetur. Hos tñ lectores interim cõstitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, unde omnibus luceat, et gloriosos

1 *Offerimus pro eis sacrificia, idest Missarũ solẽnia celebramus, neque enim de alio recte potest intelligi sacrificio.*

Ecce dies. 2. anni uersaria defunctorum in Christo.

3 *Lectorum ordo in Ecclesia.*

uultus in loco altiore constitui,ubi ab omni fraternitate circunstante con specti incitamentum gloriæ uidentibus præbeant.

Cæterū presbyterij honorē designasse nos illis iā sciatis, ut & sportulis ĳdē cū p̄sbyteris honorent̄,& diuisiones mēsuræ æquatis quātitatib⁹ partiant̄,sessuri nobiscū p̄uectis & corroboratis annis suis, quāuis ī nullo minor posit uideri ætatis indole,qui cōsummauit ætatē gloriæ dignitate.

Epistola est. 5. in lib. secundo Epistolarum eiusdē sancti Cypriani Episcopi & martyris.

Adhuc de Aurelio ex eodem.

IN ordinandis clericis fratres Charissimi solemus uos ante cōsulere,et mores ac merita singulorū cōi cōsilio pōderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana,cum præcedant diuina suffragia.

4 *Vide antiquū Ecclesiæ morem in ordinandis clericis, quem & nunc seruat, ut super eorum moribus et meritis populus prius ferat testimonium.*

Aurelius frater noster illustris adolescens,a dn̄o iā p̄batus & deo charus,est in annis adhuc nouellus,sed in uirtutis ac fidei laude p̄uectus. Minor ī ætatis suæ indole,sed maior in honore. Gemino hic agone certauit, bis cōfessus,& bis confessionis suæ uictoria gloriosus,& quando uicit in cursu factus extorris,& cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prælio passionis.

Quotiens aduersarius p̄uocare seruos dei uoluit,totiens fortissimus ac prōptissimus miles & pugnauit,& uicit. Parū fuerat sub oculis ante paucorū,qn̄ extorris fiebat,cōgressum fuisse,meruit & in foro cōgredi clariore uirtute,ut post magistratus & p̄consulē uinceret,& post exiliū tormēta superaret. Nec inuenio quid in eo p̄dicare plus debeā, gloriā uulnerū, an uerecundiā morū,qđ honore uirtutis insignis est,an qđ pudoris admiratione laudabilis. Ita & dignitate excelsus est, & humilitate submissus, ut appareat illū diuinit⁹ reseruatū,qui ad ecclesiasticā disciplinā cæteris esset exēplo. Qūo serui dei in cōfessiōe uirtutib⁹ uincerēt,post cōfessionem moribus eminerent. Merebat̄ talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incremēta maiora,nō de annis suis,sed de meritis æstimandus, sed interim placuit ut ab officio lectiōis incipiat,quia et nihil magis congruit

5 *Ordo lectoratus.*

uoci,q̄ dn̄m glor:osa p̄dicatione cōfessa est,quā celebrādis diuinis lectionibus p̄sonare post uerba sublimia,q̄ Xp̄i martyriū p̄locuta sunt: Euāgeliū Xp̄i legere,unde martyres fiūt: Ad pulpitū post catastā uenire: Illic fuisse cōspicuū gētiliū multitudini,hic a fratribus conspici: Illic auditum esse cum miraculo circūstantis populi,hic cum gaudio fraternitatis audiri.

Hunc igit̄,fratres dilectissimi,a me & a collegis,qui præsentes aderāt, ordinatū sciatis,quod uos scio & libenter amplecti,& optare tales in ecclesia nostra quā plurimos ordinari. Et qm̄ semper gaudiū properat, nec potest moras ferre lætitia,dominico legit. Interim uobis hac die auspicatus est pacem,dum dedicat lectionem.

6 *Mandat orationi frequenter insistere.*

Vos orationi frequenter insistite,& preces nostras uestris precibus adiuuare,ut domini misericordia fauens nobis cito plebi suæ,et sacerdotem reddat incolumem,& martyrem cum sacerdote lectorem. Opto uos in deo patre,& Christo Iesu semper bene ualere.

FINIS.

λ' 18803283

19

Lippoman
in
Vit: Sanctor
Tom: I:

91

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm